64
398

4082

FRATRIS.

DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRÆDICATORVM.

Cæsareæ Mageſtati à ſacris Confeſsionibus, publici apud Salmanticenſes Profeſſoris.

IN QVARTVM SENTENTIARVM COMMENTARII.

TOMVS SECVNDVS.

Cum Indice copioſiſsimo, atque locupletiſsimo.

CVM PRIVILEGIO.

METHYMNÆ A CAMPI.

Excudebat Franciſcus à Canto.

Expenſis Benedicti Boyerij.

M. D. LXXXI.

Eſta taſſado à tres marauedis el pliego.

El Rey.

POR quanto por parte de vos los priores, frayles y conuentos de los monasterios de señor S. Pablo de Burgos, y S. Esteuan de Salamanca de la orden de sancto Domingo, nos hizo relacion diziendo que nos de vuestro pedimiento os auiamos prorrogado el priuilegio y merced dela impresion de las obras que hizo el Maestro fray Domingo de Soto cathedratico en la vniuersidad de Salamanca por cinco años: los quales se cumplian muy presto, y las dichas obras eran muy importantes, y de mucha vtilidad y prouecho, suplicandonos os mandassemos prorrogar el dicho priuilegio y merced por otros cinco años mas, o como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro cõsejo fue acordado q̃ deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien por la qual vos prorrogamos y alargamos el termino que delos dichos priuilegios y prorrogaciones dellos vos estan dados por otros cinco años mas: los quales corran y se cuenten desde el dia que se cumplierẽ las cedulas prorrogaciones que de cada vno delos dichos priuilegios se os dieron: durante el qual dicho tiempo damos licencia y facultad a essos dichos monasterios, o a la persona o personas que su poder ouieren para que puedan imprimir y vender en estos nuestros reynos los dichos libros y obras al precio y segun, y como esta mandado por las dichas cedulas, y mandamos que durante el dicho tiẽpo ninguna persona pueda imprimir ni vender los dichos libros sin tener poder vuestro, so pena que pierda la impresion que hiziere, o vendiere, y los moldes y aparejos con que lo hiziere: y mas incurra en pena de cinquẽta mil marauedis, la mitad dela qual dicha pena sea para la nuestra camara, y la otra mitad para vos los monasterios. Y mandamos a qualesquier nuestras justicias y juezes que guarden cumplan y hagan guardar y cumplir esta nuestra cedula, y todo lo en ella cõtenido. Fecha en sant Martin de la vega a ocho dias del mes de Mayo de mil y quinientos y setenta y ocho.

Yo el Rey.

Por mandado de su Mageſtad.
Antonio de
Eraſſo.

DON Philippe por la gracia de Dios, Rey de castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Secilias de Hierusalem, de Nauarra, de Granada de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorcas, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen. Conde de Flandes y de Tirol &c. Por quãto por parte de vos Benito Boyer mercader de libros vezino de la villa de Medina del Cãpo, nos fue fecha relacion diziendo, que vos teniades poder de los monasterios de sant Esteuan de Salamanca, y sant Pablo de Burgos, para hazer imprimir vn libro intitulado el quarto de Soto, y de Iusticia & Iure, que otras vezes cõ licencia nuestra auia sido impresso, el qual era muy vtil y prouechoso, y nos suplicastes os diessemos licencia y facultad para que lo pudiessedes imprimir y vẽder o como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro consejo: Por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la prematica por nos agora nueuamente fecha dispone. Fue acordado que deuiamos mãdar dar esta nuestra carta para vos, en la dicha razon, & nos tuuimos lo por bien, y por la presente vos damos licencia y facultad para que por esta vez podays hazer imprimir en estos nuestros reynos el dicho libro que de suso se haze mencion, sin por ello caer ni incurrir en pena alguna, y mandamos que despues de impresso no se pueda vender ni venda, sin que primero se trayga al nuestro consejo juntamente con el original que esta en el pordonde se ha de imprimir que van rubricadas todas las ojas y firmadas al fin del de Iuan Fernandez de Herrera, nuestro escriuano de camara de los que residẽ en el nuestro cõsejo para que se vea si la dicha impression esta conforme al original, y se tasse el precio porque se ha de vender cada volumen. So pena de caer y incurrir en las penas contenidas en la dicha prematica, y leyes de nuestros reynos y no fagades ende al. Dada en la villa de Madrid a veynte y seis dias del mes de setiembre, de mil y quinientos y setenta y ocho años.

El Licenciado Fuen mayor. — El Doctor Franciſco Hernãdez de Lieuana. — El Licenciado Contreras.

El Doctor Franciſco de Auedillo. — El Doctor Aguilera. — El Licenciado Luis Tello Maldonado

Yo Iuan Fernandez de Herrera escriuano de camara de su Mageſtad lo hize escreuir por su mandado con acuerdo de los de su consejo.

PROLOGVS.

LVCVBRATIONES, quas in Quartum Sententiarum meditabar, quibusdam publicis negotijs interpellatus intermiseram: verùm vbi me primum ab illis feriatum reperi, ad opus redij, vteas tandem, Deo auspice, perficerem. Hæc enim funesta plaga quam nostra tempestate Hispanum nomen accepit, calamum mihi, cuntisquè nobis animum conturbauit. At verò eadem nos plenè procella docuit, sacrosanctæ Theologiæ studia, plusquam aliàs vnquam, esse modo nobis necessaria. Nam etsi sanctum Inquisitorum tribunal, quod ceu propugnaculum fidei, tum Apostolica sedes, tum Catholica nostrorum Regum Maiestas omni authoritate consultissimè semper fouet & munit, ad Hæreticorum audaciam retundendam fidum sit tutumque præsidium: tamen cum oporteat (vt ait Paulus) id est, pro mortalium ingenio necessum sit hæreses esse: re vera nequeunt, nisi per sacra testimonia, sanctorumque interpretamenta, de corruptis mentibus prorsum conuelli. Sacræ verò paginæ legitima sensa, diuorumque patrum intelligentia (quod nunquàm inculcare cessabo) nõ aliter profectò, quam sedulo Theologiæ Scholasticæ studio erui satis, atque ad veram lucem perduci valent. Hæretici namquè in Sacris Biblijs reuoluendis nõ sunt nimium negligentes: attamen quia nulla ratiocinatione, nullaque rerum consequentia, aut Philosophia quatenus fidei adminiculatur, vtuntur, sed diuino spiritu, quo sunt maximè destituti, omnia intelligenda autumant, atra errorum caligine excecãtur. Atque eam ob rem nusquam gentium hæreseos patroni vlli prodierunt, qui non primum omnium vniuersam Philosophię cognitionem, cum Scholastica Theologia à sua republica profligarent. Quia vtique ratione viam sibi, & ad suos errores sternunt, & ad eorum retractationem occludunt, denique ad suam obstinationem communiunt. Abactis enim à grege canibus (vt ille olim Demosthenes dixit) peruius fit lupis ad ipsum aditus. Sed obijciet nobis fortè quispiam, Theologi sunt, qui hęresum assolent inficilabe, suaque subinde alios contagione inficere. Fateor (si tamen naufragi in fide Theologorum erant nomine digni) quoniam nec in bellica, nisi miles peccat, neque in medica, nisi medicus, neque in iure dicũdo, nisi qui ius dicit: in summa nemo in arte errat, nisi qui artem exercet: & nemo literas sacras, nisi Theologus profitetur. (tametsi modò dæmonem ex omni piscium genere piscatum cernimus.) Verum tamen eo quòd soleant ignaui milites, desertores esse: & ignari medici, interfectores: & indocti Iurisconsulti iuris peruersores, clarissima hæc Reipub. nomina tollenda de medio sunt? Oculus ergo, cum primum ophthalmia laborat, effodiatur. Oculus Ecclesiæ ad dignoscendas, propulsandasquè errorum pestes, Theologia est: quinuerò, & ad Euangelicam legem suis concionibus, tum interpretandam, tum persuadendam, & ad populi cõ-

scientias suis responsis informandas, suisque consilijs instruendas, ac demum suis monitis in sacramento formandas. Reliquarum scientiarum professores, hæretici esse possunt, hæresibus mederi non possunt, theologi, hæretici esse possunt, sed hæresibus soli mederi possunt. Arrius, & cęteri illius modi pestiferę classis, theologi fuere: tamen nisi Augustini, & id genus theologorum opera & sapientia conuicti fuissent: quo nam se clypeo catholica protexisset ecclesia? Sacros Decretorum Canones illi sancti theologi condiderunt. Igitur si oculus labem contraxit, illa ardenti collyrio prorsum abradatur: oculus verò qui tam necessarius nunc maximè temporis est, omni fauore seruetur, constabiliatur, & honestetur. Nam si cerebro eruatur, quid reliquum quæso, quam fidei excidium, ecclesiæquè ruinam sperare possimus? Metus me hæc dicere compulit, quem versutus Satan incutere nostratium animis satagit. Theologi lapsi sunt, theologiæ sibi quisque studia caueat. Nouit ille Christiani nominis hostis, quanti sibi ad prosternendam ecclesiam referat, theologorum, ac perinde religiosorum professiones infamare, suaque autoritate nudare. Et ideo quo fœlicius nunc in Hispania floreścere pergebant, eo solertius eas contaminare, ac labefactare molitus est. Nostrum præsertim ordinem ceu arcem primum adortus, qui adeò de Christiana republica fuerat bene meritus, vt fidei vexillum eius insignibus esset illustre: vnde fortiorem ansam arripuit inuidiam in nos apud populum concitandi. Christus ergo dominus noster, cuius interest, melius per sanctissimum Vicarium suum, perque nostrum Chatolicum Regem, ecclesię suę consultum curet. Nulla enim flãmarum vis hæreticorum sufficiet furorem restinguere, nisi terrifico ardente igni, explorandæ orthodoxę veritatis syncerus ferueat zelus, & lux candida theologię eidem illustrandę luceat, ac demum religionem instituta, quæ murum vineę domini, velut antemurale, præsepiunt, nitore suo prisco refulgeant. Ista me ratio dicendi inde diuertit, vbi calamum me resumpsisse dicebam, vt hoc intermissum opus absoluerem. Ad finem ergo illud perduxi: nam suis numerus absoluere, in mea inope facultate non erat positum. Si de volumine æstimetur, longum iudicabitur. At tam longam rerum, tamque variam supellectilem, nequiui & explicationis luce perfundere, & breuitate perstringere. Sacro sanctæ censuram ecclesię in toto opere cupio, & iterum atque iterum postulo. Deus deniquè Optimus Maximus, si quid boni ad eius laudem & gloriam dixi, largitor fuit, sicubi deliqui, veniam quoque largiatur.

(.S.)

SVMMA BREVIS VIginti septem Distinctionum, Quæstionum, & Articulorum, quibus hic secundus tomus perficitur.

Aduerte candide Lector. a. columnam primam. b. columnam secundam significare.

DISTINCTIO vigesima quarta, quæstiones cõtinet Duas. 5. a

¶Quæstio prima, de substantia sacramenti ordinis, & eius qualitatibus articulis elucidatur quatuor.

Primus, vtrum ordo in Ecclesia esse debeat. 8.b

Secundus, vtrum in hoc sacramento materia & forma congruè designentur. 10.b

Tertius vtrum conuenienter sint in Ecclesia septem ordines. 13.b

Quartus, vtrum omnes ordines sint verè sacramenta, quæ gratias conferant, & characterem imprimant. 19.a.

¶Quæstio secunda, de ijs quæ sunt ordinibus annexa, articulis clauditur quinque.

Primus, vtrum clerici omnes ordinat debeant coronæ tonsuræ insigniri. 26.a

Secuudus, vtrum supra sacerdotalem ordinẽ altior sit Episcopalis potestas. 29.b

Tertius, vtrum Episcopatus sit ordo. 33.a

Quartus, vtrum supra Episcopos sit aliquis superior ordo in Ecclesia. 35. a

Quintus, vtrum in culmine omnium ordinũ sit iure diuino vnus Summus Pontifex. 38. a

DIstinctio vigesima quinta, de ordinantibus, & ordinatis & eorum exemptione. 41. b. Quæstiones acquirit duas.

¶Quæstio prima, de ordinantibus & ordinandis, cuius sent articuli quatuor.

Primus, vtrum omnis soluſque Episcopus sit huius sacramenti minister. 44. a

Secundus, vtrum fœmineus sexus sacramenti ordinis sit capax. 47.b

Tertius, vtrum præter defectum vsus rationis sint alij, qui ordinibus suscipiendis obstent. 52.a

Quartus, vtrum ad ordinum susceptionem morum honestas, & scientia requiratur. 57. b

¶Quæstio secunda, de potestate Ecclesiastica & exemptione clericorum Articulos tradit duos

Primus, vtrum potestas Ecclesiastica sit hac ratione suprema: vt cunctis ab ea tanquam eius delegata pendeat. 61. b

Secundus, vtrùm clerici sint à potestate ciuili exempti. 70.b

DIstinctio vigesima sexta, de sacramenti coniugij institutione & veritate quæstionibus contexta est duabus. 73. a. b

¶Quæstio prima, de Sacramento coniugij quatenus est in officium. Articulos poscit tres.

Primus, vtrum matrimonium sit hominibus naturale. 75. a. b

Secundus, vtrùm matrimonium semper fuerit maneatque adhuc sub præcepto. 78.a

Tertius, vtrùm vsus matrimonij, hoc est, maritalis complexus, sit licitus, atque adeo esse posit meritorius. 81. a

¶ Quæstio secunda de matrimonio secundum rationem sacramenti articulis texitur quatuor.
Primus, vtrùm matrimonium sit sacramentũ nouæ legis.84.a
Secundus, vtrum matrimonium fuerit in noua lege in sacramentum institutum.86.b
Tertius, vtrùm matrimonium gratiam conferat.88.a
Quartus, vtrùm commistio sexuum per copulam sit de essentia & integritate matrimonij.94.a

DIstinctio vigesimaseptima, de matrimonij essentia dequè spõsalibus & bigamia, quæstiones adepta est tres.96.a

¶ Quæstio prima, de matrimonij definitione & causa articulos tenet quatuor.
Primus, vtrum definitio, qua matrimonium describi solet, sit idonea.98.a.b
Secundus, vtrum consensus mutuus sit sufficiens causa matrimonij.100.b
Tertius, vtrùm consensus matrimonialis sufficiat internus, an verò requiratur vt sit exterius verbis expressus.104.a
Quartus, vtrùm matrimonio consummato liceat vtrique coniugum altero inuito ad religionem transire.110.b
¶ Quæstio secunda de sponsalibus, Articulos claudit quinque.
Primus, vtrùm sponsalia conuenienter dicantur futurarum nuptiarum promissio.119.a
Secundus, vtrum septenium tempum sit contrahendis sponsalibus necessarium.121.b
Tertius, vtrum sponsalia iureiurando per verba de futuro confirmata vim habeat matrimonij.123.b
Quartus, vtrùm carnalis copula post sponsalia de futuro matrimonium perficiat.124.b
Quintus, vtrum sponsalia legitimè valeant aliquibus modis dirimi,127.a
¶ Quæstio tertia de bigamia articulos aduocat tres.
Primus, vtrùm per bigamiam irregularitas cõtrahatur.129.a
Secundus, vtrùm per baptismum bigamia soluatur.132.b
Tertius, vtrùm cum bigamo dispensare liceat.133.a

DIstinctio vigesima octaua, de clandestino matrimonio vnica quæstione contenta est.134.a

¶ Quæstio vnica de clandestino matrimonio articulos accipit duos.
Primus, vtrum clandestinum matrimonium sit validum.135.a
Secundus, vtrùm clandestinum matrimoniũ nonnumquam sit licitum.137.b

DIstinctio vigesimanona, de cũsensu coacto, & de conditionato quæstionibus duabus discutitur.143.a

¶ Quæstio prima, de consensu coacto articulos exhibet quatuor.
Primus, vtrum consensus aliquis esse possit coactus.145.b
Secundus, vtrum metus aliquis possit in virũ constantem cadere, qui eum excuset.147.a
Tertius, vtrum consensus extortus per metum cadentem in constantem virum sufficiat ad matrimonium.149.b
Quartus, vtrum vel princeps subditum, vel pater filium possit ad matrimonium cogere.157.b
¶ Quæstio secunda de consensu conditionato articulis distinguitur tribus.
Primus, vtrùm consensus conditionatus sit ad matrimonium per se sufficiens.160.a
Secundus, vtrùm conditio impossibilis matrimonium tollat.166.a
Tertius, vtrùm omnis & sola turpis conditio, quæ contraria est matrimonio, ipsum tollat honesta verò semper obliget.168.b

DIstinctio trigesima de errore, deque nuptijs beatissimæ virginis quæstionibus duabus ornata est.173.a

¶ Quæstio

¶ Quæstio prima, de errore, per Articulos duos extenditur.
Primus, vtrùm error matrimonium impediat. 174.a.b
Secundus, vtrùm matrimonium ob turpem causam contractũ sit legitimum. 177.a.b
¶ Quæstio secunda, de virginitate & matrimonio beatæ Virginis. Articulis duobus explicatur.
Primus, vtrùm condecens fuerit Dei matrem virginẽ emisso voto perpetuò permansisse. 178.b
Secundus, vtrùm virginem Dei matrem nuptam simul esse decuerit. 181.b

Distinctio trigesima prima, de bonis matrimonium excusantibus, Quæstione vnica concluditur. 184.a

Quæstio vnica, de bonis matrimonium excusantibus, Articulos præbet quatuor.
Primus, vtrùm matrimonium debeat per aliqua bona excusari. 185.b.
Secundus, vtrùm tria sint tantùm matrimonium excusantia bona. 187.b
Tertius, vtrùm absque istis bonis coniugalis vsus voluptatis causa sit licitus. 191.a
Quartus, vtrùm liceat coniugibus ad vitãdam fornicationem debitum exigere. 193.b

Distinctio trigesima secunda, de mutua coniugum fide in reddendo debito, Quæstionem vnicam arripit. 196.b

¶ Quæstio vnica, de mutua coniugum fide reddendi sibi inuicem debitum. Articulos poscit tres.
Primus, vtrùm alteruter coniugum teneatur alteri debitum reddere. 168.a
Secundus, vtrùm in petitione & solutione debiti æquum sit ius vtrique coniugum. 201.a.
Tertius, vtrùm causa voti, aut rationis, aut tẽporis sacri possit coniux debitum negare alteri. 202.b

Distinctio trigesima tertia, de Polygamia & repudio, Quæstionibus duabus instruitur. 205.b

¶ Quæstio prima, de vxoribus pluribus vnius viri. Articulos trahit tres.
Primus, vtrùm habere plures vxores sit iuri naturæ contrarium. 208.b
Secundus, vtrùm plures simul habere vxores aliquando licuerit. 210.b
Tertius, vtrùm licuerit vnquam eidem mulieri pluribus simul viris nubere. 217.a
¶ Quæstio secunda, de libello repudij. Articulos dat tres.
Primus, vtrùm perpetuitas & inseparabilitas vinculi matrimonij, ita sit de iure naturæ, vt nullam admittat dispensationem. 118.b
Secundus, vtrùm aliquando fuerit repudium vxoris licitum. 220.b
Tertius, vtrùm dato libello repudij vxori quàm viro leceret ad secundas nuptias transire. 226.a

Distinctio trigesimaquarta, de quatuor prioribus impedimẽtis matrimonij, Quæstione vnica discussa est. 227.a

¶ Quæstio vnica, de impedimentis matrimonij ex defectu naturæ. Articulos habet quatuor.
Primus, vtrùm aliqua sint matrimonij impedimenta. 228.a.b
Secundus, vtrùm frigiditas matrimonium cõtrahendum impediat, & contractum dirimat. 231.a
Tertius, vtrùm maleficium sit matrimonij impediens, dirimensq; impedimentum. 236.a
Quartus, vtrùm furia impedimentum sit matrimonium dirimens. 239.b

Distinctio trigesima quinta, de coniugio seruorum & puerorum, Quæstione vnica terminatur. 241.a

¶ Quæstio vnica, de cõiugio seruorum & puerorum. Articulis finitur quinque.
Primus, vtrùm inter seruos possit absq; licentia dominorum matrimonium contrahi. 242.a

Secundus, vtrùm seruitutis conditio aliquo saltem modo matrimonium impediat. 244. a
Tertius, vtrùm seruitus matrimonio superuenire possit. 246. b
Quartus, vtrum filij debeant conditionem patris sequi, an potius ventris. 247. a
Quintus, vtrùm ætas legitima contrahendi matrimonium rectè in viro statuta sit quarto decimo anno, & in fœmina duodecimo. 248. b

Distinctio trigesimasexa, de impedimento criminis, quo tori fit diuortium, Quæstionem vnicam assumit. 351. a

¶ Quæstio vnica, de diuortio, quod fit fornicationis causa articulos complexa est sex.
Primus, vtrùm propter fornicationem licitum sit viro vxorem dimittere. 253. a
Secundus, vtrum vir teneatur ex præcepto vxorem fornicantem dimittere. 257. a
Tertius, vtrum maritus proprio iudicio non expectato ecclesiastico possit vxorem adulteram dimittere. 249. b
Quartus, vtrùm vir & vxor in causa diuortij pari iure gaudeant. 261. a
Quintus, vtrùm celebrato diuortio viro ius relinquatur aliud ineundi matrimonium. 262. b
Sextus, vtrum post celebratum diuortium locum habeat reconciliatio. 266. b

Distinctio trigesimaseptima, de alijs criminibus quę sunt matrimonij impedimenta quęstione vnica tractata est. 268. b

¶ Quæstio vnica, de alijs criminibus quæ sunt matrimonij impedimenta articulos obtinet quinque.
Primus, vtrum sint aliqua crimina, quæ matrimonium contrahendum impediant, contractum verò non dirimant. 269. b
Secundus, vtrum incestus, quo quis cognouit vxoris consanguineam sit impedimentum dirimens matrimonium. 271. b
Tertius, vtrum vxoricidium sit in aliquo euentu licitum. 274. a. b
Quartus, vtrum vxoricidium sit impedimentum matrimonium ipsum dirimens. 276. b
Quintus, vtrum ligamen sit impedimentum matrimonium dirimens. 279. a

Distinctio trigesimaoctaua, de impedimentis ordinis & voti, quæstionis sibi adsciscit duas. 281. a

¶ Quæstio prima de impedimento ordinis articulos petit duos.
Primus, vtrum ordo matrimonium impediat. 283. b
Secundus, vtrum matrimonio ordo sacer superuenire possit. 286. b
¶ Quæstio secunda impedimento voti articulis tractatur duobus.
Primus, vtrum votum simplex sit matrimonij impedimentum ipsum dirimens. 290. a
Secundus, vtrum votum solenne sit impedimentum matrimonium contractum dirimens. 294. a

Distinctio trigesimanona, de cultus disparitate quæstione vnica terminata est. 297. b

¶ Quæstio vnica articulos ostendit quatuor.
Primus, vtrum inter infideles legitimum possit matrimonium contrahi. 299. b
Secundus, vtrum fidelibus modo liceat cum infidelibus inire coniugia. 303. b
Tertius, vtrum coniux ad fidem conuersus possit cum coniuge eandem fidem renuente commanere. 306. b
Quartus, vtrùm fidelis ab vxore infideli discedens possit aliam ducere. 311. b

Distinctio quadragesima, de cognatione carnali quæstione vnica connectitur. 317. b

¶ Quæ-

¶ Quæstio vnica, de cognitione carnali, Articulos flagitat quinque.
Primus, vtrùm definitio consanguinitatis constitui solita rei definitæ competat. 319. b
Secundus, vtrùm consanguinitas per lineas & gradus commodè distinguatur. 321. b
Tertius, vtrùm gradus quispiam consanguinitatis in linea recta, iure naturali matrimoniũ impediat. 325. a
Quartus, vtrùm aliquis gradus consanguinitatis in linea transuersali impediat iure naturę matrimonium. 332. a
Quintus, vtrùm gradus consanguinitatis matrimonia prohibentes potuerit ecclesia vsq; ad quartum taxare. 338. a

DIstinctio Quadragesima prima, de affinitate, Quæstione vnica confecta est. 341. b

¶ Quæstio vnica, de affinitate & eius annexis, Articulis ornata est quinque.
Primus, vtrùm ex matrimonio affinitas aliqua contrahatur. 344. a
Secundus, vtrùm affinitas vel aliquod matrimonij impedimentum post sponsalia contrahatur. 347. a
Tertius, vtrùm affinitas matrimonium impediat. 350. a
Quartus, vtrùm qui extra verum matrimoniũ nascuntur sint filij illegitimi. 355. a
Quintus, vtrùm omne coniugium quod inter consanguineos & affines contractum est, sit per diuortium dirimendum. 358. b

DIstinctio Quadragesima secunda, de cognitione spirituali & de legali, & de secundis nuptijs, Quæstiones gestat tres. 362.

¶ Quæstio prima, de cognitione spirituali, Articulis tribus insignita patet.
Primus, vtrùm spiritualis cognatio sit matrimonij impedimentum. 364. b
Secundus, vtrùm per solum baptismum spiritualis cognatio contrahatur. 367. a
Tertius, vtrùm cognatio spiritualis duntaxat inter baptizantem & baptizatum contrahatur. 370. a
¶ Quæstio secunda de cognitione legali Articulos duos profert.
Primus, vtrùm adoptio sit iure appositę definita. 373. b
Secundus, vtrùm legalis cognatio matrimonium impediat. 375. b
¶ Quæstio tertia, de secundis nuptijs, Articulo vnico contenta est.
Primus, vtrùm secundæ nuptiæ sint licitæ. 377. a. b

DIstinctio Quadragesimatertia, de resurrectione carnis, Quæstionibus duabus constat. 378. b

¶ Quæstio prima, de resurrectione carnis, & eius causis, per Articulos quatuor deducitur.
Primus, vtrùm animam esse immortalem ratione sit naturali cognitum. 381. a
Secundus, vtrùm corporum resurrectio sit futura. 388. b
Tertius, vtrùm resurrectio sit naturalis. 394. b
Quartus, vtrùm diuina Christi resurrectio nostræ sit resurrectionis causa. 399. b
¶ Quæstio secunda, de resurrectionis tempore & modo, Articulos adipiscitur quinque.
Primus, vtrùm tempus resurrectionis sit finis mundi. 405. b
Secundus, vtrùm dies & hora resurrectionis sit hominibus vel Angelis cognoscibilis. 410. b
Tertius, vtrùm resurrectio futura sit in instanti eodemque nocturno. 415. a
Quartus, vtrùm vniuersi mortales sint resurrecturi. 419. b
Quintus, vtrùm omnes mortui resoluentur in cineres, antequam in iudicium exurgant. 424. a

DIstinctio Quadragesima quarta, de termino & qualitate & quantitate resurgentium, Quæstione vnica elucidata est. 427. b

¶Quæstio vnica,demodo & conditione resurgentium, Articulos habet quinque.
Primus, vtrùm idem prorsus homo in eodem que corpore,quo vixerat, sit resurecturus. 429.a
Secundus, vtrùm omne quod est de veritate humanæ naturæ resurget. 434.b.
Tertius, vtrùm cuncta prorsus hominis membra ac perinde humores debeant homini resurgenti restitui.439.a
Quartus, vtrùm omnes in ætate iuuenili resurgent.442.b
Quintus,vtrùm omnes in sexu virili cùm animali resurgent.445.b

DIstinctio, Quadragesima quinta, de receptaculis animarum & suffragijs defunctorum sanctorumque orationibus,in Quæstiones tres desinit.448. b

¶Quæstio prima, de receptaculis animarum post mortem Articulos producit quatuor.
Primus,vtrùm animabus post mortem receptacula sint assignanda.450.b
Secundus, vtrùm Purgatorium, limbus patrũ & puerorum loco cum inferno conueniat. 457.a
Tertius, vtrùm statim post mortem quorumcunque animæ in istorum aliquem locorũ deducantur.461. a
Quartus, vtrùm animæ ex prædictis receptaculis aliquando egredi valeant.466.a
¶Quæstio secunda, de suffragij defunctorum ex quatuor Articulis emanat.
Primus, vtrùm suffragia viuis impensa defunctis prosint.469.a
Secundus, vtrùm suffragia pro defunctis oblata quibuscunq; defunctis prodesse valeant. 475.a
Tertius, vtrùm solo sacrificio altaris & orationibus & eleemosynis iuuentur defunctorũ animæ.481.a
Quartus, vtrùm suffragia quæ pro singulari defuncto fiunt, plus ei, quàm alijs prosint aut plusquam si in genere, pro pluribus fierent. 485.a
¶ Quæstio tertia,de orandis sanctis in duos articulos surgit.
Primus, vtrùm sancti sint à nobis orandi. 487.b
Secundus, vtrùm sanctorum preces, quas pro nobis Deo fundunt, semper exaudiantur. 491. b

DIstinctio quadragesima sexta, de Antichristo & iudicij signis Quæstionibus componitur duabus.493. a

¶Quæstio prima, de signis quæ sunt iudicium antecessura ex duabus conflatur Articulis.
Primus, vtrùm expediens sit vt aduentum Christi ad iudicium Antichristus antecedat. 464.b
Secundus,vtrùm Antichristus futurus sit omnium malorum caput.498.a
¶Quæstio secunda,de signis iudicium antecessuris, duobus Articulis constat.
Primus, vtrùm iudicium finale aliqua sint signa antecessura.501. a
Secundus, vtrùm Sol & Luna circa iudicium secundùm rei veritatem contenebrescent, & virtutes cœlorum mouebuntur.504.a

DIstinctio quadragesima septima, de finali iudicio potitur Quæstionibus duabus.506.b.

¶Quæstio prima,de iudicantibus & iudicandis Articulorum est quatuor.
Primus,vtrùm iudicium finale sit futurum. 509. a
Secundus,vtrùm Christo sint alij assessuri iudices.511. b
Tertius,vtrùm mortales vniuersi debeant in iudiciocomparare,vt iudicentur.516.a
Quartus, vtrùm iudicium in valle Iosaphat sit futurum.519.a
¶Quæstio secunda, de forma iudicij, Articulis sex conspicua est.
Primus, vtrùm Christus in forma humana gloriosa iudicabit.520. a
Secundus, vtrùm diuinitas Christi ab iniquis tunc sit cõspicienda.523. b
Tertius, vtrùm tunc vnusquisque tam electorum quàm reproborum, vniuersa bona & mala tàm propria,quæ fecit,quàm aliena videbit.525. a

Quartus,

Quartus, vtrùm iudicium illud scilicet, tam disceptatio, quàm sententiæ prolatio sit vocaliter, an non nisi mentaliter repræsentanda. 529. a
Quintus, vtrùm electi & reprobi sint ad dextram, & ad sinistram Christi separandi. 530. a
Sextus, vtrum generale iudicium per sententiam iudicis concludatur. 532. b

DIstinctio quadragesima octaua de purgatione & innouatione mundi Quæstionibus duabus cõpacta est. 536. b

¶ Quæstio prima, de igne conflagrationis & eius effectibus Articulos continet quatuor.
Primus, vtrùm aliqua sit futura mundi purgatio per ignem. 538. a
Secundus, vtrùm ignis ille ante iudicium veniet. 541. a
Tertius, vtrùm ignis ille & cœlos & omnia elementa perpurgabit. 542. b
Quartus, vtrum ignis ille inuoluet reprobos in infernum. 545. a
¶ Quæstio secunda de mundi innouatione Articulis insignita est quatuor.
Primus, vtrùm mundus sit innouandus. 546. a
Secundus, vtrùm mortus cœlestium orbium per illam innouationem sit cessaturus. 547. a
Tertius, vtrùm astris corporibusque cœlestibus lux in illa innouatione sit augenda. 549. a
Quartus, vtrùm elementa per aliquod claritatis augmentum sint innouanda. 550. b

DIstinctio quadragesima nona, de statu beatorum exposcit Quæstiones quinque. 553. a

¶ Quæstio prima, in quo beatitudo consistat, Articulis fulcitur quatuor.
Primus, vtrùm beatitudo in aliqua re corporea aut sensibili consistat. 556. b
Secundus, vtrùm beatitudo consistat in aliqua operatione. 559. a
Tertius, vtrum beatitudo sit potius intellectus quàm voluntatis operatio. 561. a
Quartus, vtùm fruitio sit actus appetitiuæ potentiæ. 568. a
¶ Quæstio secunda de adeptione beatitudinis, Articulis fulget quatuor.
Primus, vtrùm omnis homo appetat beatitudinem. 573. a
Secundus, vtrùm homo naturalibus viribus possit beatitudinem consequi. 579. a
Tertius, vtrùm essentia Dei ab intellectu creato per aliquam creatam similitudinem valeat videri. 585. a
Quartus, vtrùm intellectus creatos ad videndum Dei essentiam, aliquo creato lumine supranaturali indigeat. 588. b
¶ Quæstio tertia de visione, Articulos monstrat quatuor.
Primus, vtrum videntes Deum per essentiam ipsam comprehendant. 593. b
Secundus, vtrùm videntium Dei essentiam vnus alio perfectius videat. 596. b
Tertius, vtrùm videntes Deum omnia in ipso videant eademque simul. 601. a
Quartº, vtrùm visio Dei per essentiam omnia eminenter, & in virtute contineat quæ ad beatitudinem pertinent. 609. b
¶ Quæstio quarta, de dotibus gloriæ, Articulos trahit octo.
Primus, vtrùm aliquæ sint in beatis dotes. 615. b
Secundus, vtrùm Christo vel Angelis dotes competant, an vero solis hominibus. 618. a
Tertius, vtrùm tres sint tantum animæ dotes, scilicet visio, delectatio, & fruitio. 620. a
Quartus, vtrùm corporibus glorioſis sint futuræ dotes quatuor. 622. b
Quintus, vtrùm impassibilitas inter dotes corporis glorioſi sit connumeranda. 623. b
Sextus, vtrùm subtilitas sit inter dotes corporis glorioſi connumeranda. 631. a
Septimus, vtrùm corpus glorioſum dotem habebit agilitatis. 636. b
Octauus, vtrùm in corporibus beatorum erit claritas. 639. a
¶ Quæstio quinta, de aureolis, Articulos adducit duos.
Primus, vtrùm aureolæ sint in beatis futuræ à fructibus distinctæ. 642. a
Secundus, vtrùm tantum sint tres aureolæ. 646. a

Index Distinctionum.

Distinctio quinquagesima, de statu & pœnis damnatorũ, Quæstio vnica perspicua. 653. a

¶ Quæstio vnica, de statu & pœnis dumnatorum articulis sex perficitur.

Primus, vtrùm ignis inferni sit corporeus. 655. a

Secundus, vtrùm animæ separatæ igne illo inferni corporeo torquantur. 658. a

Tertius, vtrum damnatorum corpora absque vllo vitio incorruptibilia, sed tamem passibilia resurgent. 661. a

Quartus, vtrùm damnati sola pœna ignis punientur. 663. b

Quintus, vtrùm damnati, aut bona intellectus notitia, aut bona voluntate vti valeant. 668. a

Sextus, vtrùm damnati beatorum gloriam videant, & beati ipsorum miseriam. 670. b

Finis Indicis Distinctionum, Quæstionum, & Articulorum.

LOCA IVRIS CANONICI IN HOC TOMO PECVLIARIter aut declarata aut emendata.

CAN. duo mala.13.d.142.a.b
Can. inter cætera.22.q.4.155.b
Can. origo.32.q.4.193.a
Can. vir cum propria.33.q.4.192.a
Can. quod proposuisti.32.q.7.216.a
Can. si per sortiarias.33.q.1.238.b
Can.vxor à viro.32.quæst.6.263.a.&.254.&.sequent.
Can.extra ordinaria.35.q.2.emendatur.272.a
Can.qui dormierit.&.can concubuisti.32.q.7.272.b
Can.nullus, & can.illud.31.q.1.277.a
Can.quoniam.31.dist.288.b.&seq.
Can.plures à Græcis deprauatos.289.a
Can.Nicena.31.dist.289.a
Can.siquis habuerit.28.q.2.313.b
Can.duo sunt.96.dist.62.a
Can.quicunque litem.11.q.1.abrogatus.60.a &.61.b
Can.cum initiatur.27.q.2.95.a
Can.nō est dubium.27.quæst.2.95.a.&.125.b
Can.sufficiat solus.27.q.2.105.a
Can.Institutum.27.q.2.emendatur.117.a
Can.si quis diuinis.30.q.5.124.a
Can.acutius.26.dist.&.28.q.3.132.b
Can.vnius vxoris.26.d.&.can. oportet.28.q.3.132.b.&seq.
Can.si infidelis.28.q.2.313.b
Can.primo gradu.35.q.5.322.a
Can.extra ordinaria.35.q.5.348.a
Can.ad sedem.35.q.5.324.a
Can. omnes.30.q.1.368.a
Can. peruenit.30.q.1.362.b
Can.adulterij.32.q.7.258.b
Cap.super eo. de test.362.a
Cap.consanguineos.35.q.6.361.a
Cap.quod in tua,qui mat.accus.pos.361.a
Cap.ad audientiam.de sponsa.249.a
Cap.vnicum de cognat.legali.376.b
Cap.literas de rest.spoliato.336.b.&.337.b
Cap.lator.& cap.tenorde sent.& reiu.390.b
Cap.Martinus.de cognat.spi.lib.6.371.b
Cap.1.ex.de cogn.spir.373.a
Cap. Per venerabilem. qui fil. sint legit.258.a
Cap.super eo.de testi.361.a
Cap.vt animarum. de const.lib.6.139.in fin.
Cap.cùm inhibito de clandest. despon.140.a.159.a
Cap.1.de his quæ vi met.caus.fiunt.153.b
Cap.verum.de iureiurando.156.a
Cap.super eo.de condi.appos.163.b
Cap.fin.de condit.apos. 166. b. per totum art. 2.&.3.cōditionem vide verum intellectum. 173.
Cap. quoniam. de coniugio leprosorum. 200. a
Cap.peruenit eod.tit.ibi.d
Cap.gaudemus.de diuortijs.214.& sequent. vide casum pa.303.a.&.310.& duas conclu. 312.a.& seq.
Cap.quod sedem.de frigid.& male.233.a
Cap.literæ.de. frigid. & malef.236.b.&sequ.
Cap. ex literis. de diuor.267.b.&.268.a
Cap. qui presbyterum. de pœni. & remiss. & canonum aliorum vsus vigebat duntaxat in for. pœnit.271.a
Cap.laudabilem.de conuers.infid.277.b
Cap.in præsentia.de spon.280.a
Cap.vnicum.de voto.in.6.291.a
Cap.rursus.de voto.ibid.b
Cap. cùm ad monasterium. de statu monach. 295.b.&.seq.
Cap. veniens. de presbyt. non baptizat.305. cuius glossa damnatur.
Cap.final.de præscrip.69.b
Cap.siquis.de vita & hone.cler.28.a
Cap.cùm contingat de ætatem & qualit. 29.a
Cap. Episcopus de præben. 60.b.& sequent.
Cap. quanquam. de censib.lib.6.73.a

Cap.

Cap.cùm locum, deſpon.151.a
Cap.veniens.de presbyt. non bap.93.
Cap. final.de conuerſ.infid.91.b
Cap.tuæ fraternitati.de ſponſ.105.a.b
Cap.Dominus.de ſecund.nup.109.a.b.& 280.
Cap. ex literis.de ſponſa.124.a
Cap.veniens.de conuerſ.coniug.118.a
Cap.requiſiſti.eod.tit.ibid.
Cap.ſuper eo.de bigam.lib.6.134.a
Cap.is qui fidem.de ſpon.126.a
Cap.commiſſum.de ſpon.127.b
¶ Gloſſa capitu. per tuas, de condit. appo. 162.a
Gloſſa cap.ad eius.diſt.5.102.a
Gloſſa cap.qui presbyterum.de pœnit.remiſ. 271.a
Gloſſa cap.aliter.diſt.31.285.
Gloſſa cap.rurſus.qui cleri. vel vouen.291.b. &.297.b.in ſolu. ad primum.
Gloſſa can.ſi quis poſt votum.27.q.1.95.a
Gloſſa can.omnes.22.diſt.69.a
Gloſſa cap.quanquã.de cenſib.lib.6.71.b
Gloſſa cap.deſponſatam.27.quæſt.2.127.a
Gloſa cap.Agathoſa.27.q.2.118.a
Gloſſa cap.vnici de bigamis. lib. 6. 133. b. in fin.
Gloſſa in can. ſuper quibus.30.q.3.373.b
Gloſſa can.1. 30.q.1.373.a
¶ Titulus,de frig.& malef.231.a
Titulus.de conuerſ.infid.307.a
Titulus.de vita & honeſt.58.59.

Finis indicis locorum iuris Canonici.

INDEX COPIOSISSIMUS rerum maximè notabilium: quæ in hoc secundo Commentariorum tomo continentur ordine Alphabetico digestus.

A. denotat primam columnam. B. secundam.

A.

ABbates possunt iure administrare minores ordines. 46. b.

Abbates an possint in bigamia dispensare. 134. a

Abbatissæ nequeunt moniales benedicere, nec ipsarum confessiones audire, nec predicare. 48. b. & seq.

Abraham quomodo Agar repudiauerit. 222. b

Abraham absq; expressa reuelatione & dispẽsatione Dei non potuit cum sorore contrahere. 336. a

Abrahæ filij immolatio an fuerit per dispensationem. 219. b

Abrahæ vera vxor fuit Agar. 212. a

Abrahæ bigamiæ mysterium enarratur. 211. a

¶ Absenti coniugis mortui quæ certitudo requiratur, vt coniux possit secundo nubere. 280. a. per totum.

Absentia coniugis quantuncunq; longa etiam si mortuus credatur nõ efficit firmum secũdum matrimoniũ, sed illo aduentante secundum est dirimendum. 279. b. & seq.

¶ Abusus loquendi eorum, qui dicunt, parcat mihi Deus & beata virgo. 490. b

¶ Acolyti siue acoluthi significatio. 17. a

Acolyti officium ibidem.

¶ Actus coniugalis potest esse apud Deum meritorius gratiæ. 82. b

Actus coniugalis licitus est. 82. a

Actus coniugalis obedientiæ & iustitiæ ac religionis virtus. 82. b

Actui coniugali peccatum accidere potest tripliciter. 83. a

Actus coniugalis non tollit rationis ordinem sicut fornicatoris & ideo alter non est peccatum sicut alius. 83. b

In actu coniugali nimia fruitio coniugibus vitanda. ibidem.

Actus bifariàm excusatur. 186. a

¶ Accusatio illigitimi matrimonij coram quo fieri debeat & quibus iuribus. 362. a

Accusator & testis quis esse possit in causa matrimoniali. 362. a

(b

Accusare matrimoniũ quę psonæ possint. 360

¶ Adam in qua ætatæ creatus sit. 443. b

¶ Adoptatio & filiatio legalis habent se vt causa & effectus. 374. b

Adoptio duplex, pfecta, & imperfecta. 374. b

Adoptatio quid secundùm iurisconsultus & theologos. 274. b

Adoptio quare inuenta. 374. a

Adoptare quæ personæ possint. 375. b

¶ Aduentus Christi duplex. 412. a

¶ Adultera doptem amittit deferendam marito eam publica authoritate occident. 276. b Vide in verbo Vxoricidium.

Adultera an possit debitũ à viro exigere. 160. b

Adultere pœna apud quasdã nationes. 275. b

Adulterã quipetijt ad diuortiũ in foro ecclesię, nequit ad necem postea ob id in seculari foro petere. 276. b

Adulterã Hispani nõ necessaria morte cõdemnant. ibidem.

Adulteram occidens an peccet. 275. b

Adulteram occidendam cur Hispani tradant marito. 276. a

Adulteram testibus conuictam potest vir publica authoritate occidere. 276. a

Adulterã an possit maritus propria authoritate occidere. 274. b. Et an excusetur à pœna homicidij. 275. a

Adulteram vxorem num propria authoritate, non expectata ecclesia possit maritus deserere. 259. b. & seq.

Adulteram retinens, an in eius crimẽ consentire videatur. 258. b. & seq,

Adulteram pertinacem nec resipiscentem an debeat maritus deserere. 258. a

Adulteram emendatam cosiliũ est ne vir per diuortium deserat. 257. b

Adulterij causa licitum est diuortium petere. 253. a. V. de verborum diuortium.

Adulterij crimen est mixti fori, vbi discrimen fori assignatur. 126. a

Aetas sponsalibus necessaria. 122. a

Aetas ordinandorum de iure antiquo & de nouiori quæ sit. 51. b

Aetas matrimonio apta, quæ nam secundùm philosophus sit.249.a
Aetas immatura matrimonio plurima secum fert incommoda,ibidem.
Aetas ad matrimonium secundum canones & leges exacta.259.a
Aetas ad matrimonium requisita, an suppleri possit malitia,& an prudentia.250.a
Aetatis defectus nō solum est impedimentum propter impotentiam coeundi, sed propter defectum vsus rationis.250.b.& seq.
Aetatis defectus impedit & dirimit matrimonium.249.& seq.
Aetate minori fœmina cur maturior sit viro q̄ vir fœminæ.251.a
Affinitas sponsalibus superueniens ea dirimit. 128.&.165.a
Affinitas quæ proprè dicatur.344.b
Affinitas aliqua an contrahatur.344.a
Affinitas non contrahitur per cohitum nefarium.358.a
Affinitas quoto gradu prohibita.350.b
Affinitas non contrahitur per osculum & impudicos tactus,imo nec per seminis effusionem extra legitimum vas. 248.a
Affinitas omnis vsq; ad quartum gradū impedimentum est matrimoniuū contrahēdum impediens & contractum dirimens. 350.b
Affinitas per illicitum cōcubitum contrahitur dummodo in vase legitimo copula cōsummetur.347.
Affinitas vel aliquod matrimonij impedimentum vtrū post sponsalia cōtrahatur.347.a.b
Affinitas vna an aliam trahat.245.a
Affinitatis gradus an sit aliquis iure naturæ vetitus.351.a
Affinitatis perpetuum est vinculum.347.a
Affinitatem cum patre an contrahat qui filiū Iudęi vel gentilis de fonte leuauit. 373.a
¶ Agar vera vxor Abrahæ.212.a
Agar cum suo Ismaele domo propelli iussa est 212.b.
Agar quomodo repudiata,222.b.
¶ Alimentorum vsus non erit post resurrectionem.446.b
Amicitiæ duo genera.344.b
Amor & delectatio non est in omnibus beatis æqualis.699.alias.599.b
Amor in patria non est liber.613.b
¶ Ancillam si ducat in gennus credens liberā, si tamen dicat,quod eam duceret si esset ancilla,minime tenet,245.b
Ancillam herus si ingenuo locet, tunc & libertate donare censetur, & matrimonium legitimum est.245.a
Ancillam si ducat vxorem herus matrimoniū stabile est.ibidem.b
Ancillam siquis ignorans duxerit an ea postea secreto à domino manumissa conualescat matrimonium.245.b
Ancillam si quis ducat libertate in tēpus donata,an valeat matrimonium.246.a
Ancillam ingenuus duxi., post conditionis cō scius, matrimoniū confirmare cupit an tūc eadem ipsa consentire debeat.246.a
Angelus quo pacto Deum comprehendat. 595.b
Angelus & anima in quo differant.387.b
Angeli animas in cœlum euehunt.463.a
Angeli neq; boni neq; mali sententia Christi iudicabuntur, quantum ad supplicium vel præmium essentiale.517.b
Angeli non organizabunt corpus hominis in resurrectione.416.a
Angelorum bonorum & malorū officia in die iudicij.404.b.& seq.
Anima Christi videt in verbo omnia quę Deus videt scientia visionis.608.b
Anima separata a corpore eandem naturam & affectionem ad corpus retinet,non è contra corpus ad animam.476.a
Anima an indigeat organo corporeo.383.b
Anima fœlix,quæ in paradiso inhabitarit,nulla vnquā in hanc vitam reuocata fuit.468.b
Anima separata à corpore vtrum moueatur local iter.462.a
Anima nostra & brutorum quibus differentijs distinguuntur.384.a
Animam esse immortalem an sit ratione naturali cognitum.381.a & seq.
Animam non esse corruptibilem quibus rationibus probetur.384.a
Animā esse immortalē firmissima eademq; certissima confessio est Christianæ fidei.382.a
Animam per se subsistere quibus rationibus vendum sit.383.a
Animam esse immortalem dubitarunt aliqui propter male intellectū Aristotelem.385.b
Animæ puerorum sine baptismo obeuntium deportātur à dæmonibus in limbum.463.b
Animæ beatorum secundum beatitudinis positam legē nequeunt à suis receptaculis exire nunquam reuersuræ.466.b
Animæ defunctorum non quidem necessitate eo quod in sua receptacula conferre se ipse nequeant, sed alijs de causis deferuntur vel, ab angelis vel à dæmonibus.462.b
Animæ defunctorum secundum permissionē aut dispēsationem è suis receptaculis ad nos possunt reuerti.467.a

Animæ defunctorum in ſinu Abrahæ expectant reſurrectionem corporum. 460. a
Animæ nunquam ab inferno aut limbo ita egrediuntur, vt non ſint reuerſuræ. 466. b
Animæ iudicium mentale. 463. a
Animæ quæ ſunt in purgatorio ſolent apparendo ſuffragia ſibi fieri depoſcere. 467. b
Animæ quæ in inferno detinentur, vtrum aliquando exeant, ibidem.
Animæ ſeparatæ qualiter ab igne inferni pati dicuntur. 658. b
Animæ iuſtorum illico in cœlū euolāt. 463. a
Animæ damnatorum an fungantur officio dæmonum ad tentandos homines. 468. a
Animarum quinque fuerunt ab orbe condito receptacula. 451. a. b
Animarum ſtatus duplex, ibidem. a
Animas damnatorū poſt aliquot ſecula purgatas regno Dei perfruituras putabat Origenes. 657. b
Animas defunctorum falſo exiſtimat vulgus in purgatorio detineri quouſq; debitorum reſtitutio hic fiat. 481. a
Annus probationis an abreuiari debeat ingredienti religionem poſt matrimonium ratum. 117. a
Annus integer probationis expectandus eſt manenti in ſeculo, nec interim poteſt alij matrimonio iungi. 116. b
Annus inceptus an ſufficiat ad ſpōſalia. 123. a
Annus inceptus an ſufficiat ad matrimonium 249. b
Antichriſtus quare permittetur perſequi familam Chriſti. 497. b
Antichriſtus quanto tempore perſequitur eccleſiam. 500. b
Antichriſtus vera miracula nō edet. 500. a
Antichriſtus aduentum Chriſti præceſſurus eſt. 495. a
Antichriſtus quare ſic dictus. 495. a
Antichriſtus peſsimus omniū futurus eſt mortalium. 499. b
Antichriſtus per Michaelē extinguetur. 500. a
Antichriſti natiuitas & mores. 499. a
Appetitus duplex, vnus naturalis: alius liber. 573. a
Apoſtata à fide ſiue clericus ſiue laicus irregularis eſt. 55. a
Apoſtoli creati ſunt à Chriſto epiſcopi. 31. b.
Apoſtolos reſuſcitaſſe Gentiles, qui in inferno damnati erant, quomodo intelligēdum ſit. 478. b
Argumentum nullum deſumi poteſt ex veteri lege, niſi quatenus natiuam vim naturalis iuris habet. 326. b
Ariſtot. libro. 2. de Gene. cap. 3. clariſsimè dicit animam extrinſecus aduenire, & eſſe diuinam. 387. b
Ariſtotelem cognouiſſe animam eſſe immortalem, doctiſsimè comprobatur. 383. a
Arbor affinitatis noua ex cogitata ab autore. 346.
Aſtra corporaq; cœleſtia incremento lucis in mundi innouatione decorabuntur. 549. a
¶ Auditus etiam in corpore glorificato habebit vſum feliciſsimum. 629. a
¶ Auerroes quàm delire & phreneticè Ariſtotelem interpretetur loquentem de intellectu agente, & poſsibili. 386. a
¶ Aureola quid. 642. b. & 43. a
Aureola virginitatis an ſit concedenda ſacratiſsimæ virginis. 648. b
Aureola non eſt principaliter in corpore, ſed in mente, quanuis per quandam redundantiam refulgeat in corpore. 653. a
Aureola non cōpetit Chriſto domino. 652. Item nec Angelis. 652. b
Aureola Doctorum quibus debeatur 651. a
Aureola Martyrum cæteris anteferenda eſt. 651. b
Aureolam virginitatis an valeant promereri frigidi & eunuchi, cæterique ad generandum impotentes. 648. a
Ad aureolā virginitatis requiritur propoſitū perpetuo virginitatis ſeruandæ. 647. a
Aureolæ tantum ſunt tres, ſcilicet virginitatis, martyrij, & doctrinæ. 646. b
Aureolæ an ſint ab eſſentiali beatitudine diſtinctæ. 643. a
Aureolæ vtrum futuræ in beatis à fructibus diſtinctæ. 642. & ſeq.
Aureolæ ſubiectum quod. 643. b. in fin.
Autor ſuorū operum catalogū recenſens quæ dā animaduertit & caſtigat. 672. b. & ſeq.

B

Balneari cum parentibus nefas erat filijs apud Romanos. 228. a
Bannum quid. 135. b
Banna vnde originem traxerint. 137. a
Banna an exigantur ante ſponſaliorum cōtractum. 139. a
Banna non ſunt iuſſa iure cōmuni ſub excommunicationis pœna, ibidem. b
Bannorum ritus diſsimulandus eſſet, nec abſque illis contrahentes excommunicandi. 139. b
Bannorum omiſsio non eſt mortalis. 141. b
¶ Baptiſmus eſt ſacramentorum ianua. 300. b
Abſque baptiſmo nullius Sacramenti eſt homo capax. 25.

Baptizans vel baptizatus bis, est irregularis. 55.b
Baptizans proprium filium, quando debitum petere, & aliud iniri coniugium impediatur. 270.b
¶Beatissima virgo Maria vide in verbo Maria
¶ Beatus non est qui habet quicquid vult, vt vulgus existimat. 579.a
Beati vniuersi vident in verbo omnes quidditates rerum naturalium, non tamen rerum supernaturalium, vt opinabitur Durandus. 607.a
Beati vident craturas visione matutina & vespertina, quid. 605.a
Beati vniuersi vident omnia quæ sunt formaliter in Deo. 601.b
Beati non omnes æquali beatitudine fruentur. 595.a. b
Beati an possint videre essentiam Dei non videndo personam. 602.a
Beati vident in verbo quantum ad rerum existentias quotquot ad suum cuiusq; statum pertinent. 608.b
Beati in corporibus glorificatis mouebuntur locali motu. 637. a
Beati an pedibus gradientur, an verò alio motu mouebuntur. 637.b
Beati etiam habitibus pœnitētiæ insigniūtur.
Beati damnatorum miseriam & pœnas vidēt. 671.a.b
Beatorum visiones per quid variabuntur, vt sunt aliæ alijs perfectiores. 598.a
¶Beatitudo in genere cognita necessitatem infere voluntati quantum ad specificationem non tamen quantum ad exercitium. 576.a
Beatitudo perfecta & suprema naturalibus viribus acquiri non potest. 582.b. &. 579. a. b
Beatitudo non consistit in operatione hominis, quæ in hac vita caduca haberi potest. 560.b
Beatitudo vtrum sit potius intellectus quàm voluntatis operatio. 561.a.b
Beatitudo perfecta semel acquisita amitti non potest. 582.a
Beatitudo in nulla re corporea consistit. 556. a
Beatitudo practica & speculatiua. 572.a
Beatitudo quid & in quo distinguatur à fœlicitate & vltimo fine. 556.a
Beatitudo est intellectus cognitio per se sufficiens. 572.a
Beatitudo est actio immanens. 559.b
Beatitudo post resurrectionem erit intensiuè maior. 615.a
Beatitudinem in visione consistere & in fruitione adeo nō sunt diuersa vt sint idē. 571. a
Beatitudinem sub generali ratione omnis homo suapte natura appetit non solùm naturali inclinatione, sed etiā actu elicito. 575. b
Beatitudinem in particulari cognitam, nemo naturaliter potest appetere actu elicito, nisi supra naturali cognitione præsuppositā. 578.a
¶Benedictio ecclesiæ an sit forma matimonij. 86.a.b
Benedictio nuptialis solùm est de solennitate, non autem de forma necessaria. 91.a. b
Benedictiones nuptiales ecclesiæ per consummationem matrimonij præuenire an sit peccatum. 140.b &. 141.a
Benedicere in Deo est benefacere. 533.b
¶Bigamus quicunque irregularis est. 132. a. b in principio.
Bigamus quis dicatur. 129.
Bigamus primus in lege naturæ fuit Lamech, qui duabus vxoribus vsus est. 211.a
Bigamus contrahens cum duabus successiuè irregularis est, & huiusmodi irregularitas, an sit de iure diuino. 130. b
Bigamus an sit qui duo matrimonia inualida consummauit. 131.a
Bigamus sit ducens vnam de iure, & alteram de facto. 131.a
Bigamus est qui ab altero cognitā ducit vxorem. 131.a
Bigamus non est qui virginem à se constupratam duxit. 132. a
Bigamus sit qui adulterā vxorē scienter post adulterium cognoscit. 132.a
Bigamus est qui post solenne castitatis votum matrimonium de facto contraxit. 132. a. & 130.a
Bigami clericali priuilegio non frunntur. 28. b
Bigami septem modis fiunt. 130. a
Bigamia significationi sacramenti cōtraria est. 54.b
Bigamia duobus matrimonijs consummatis contrahitur. 130.a
Bigamia in omni lege fuit. ibidem.
Bigamiæ duplex genus. ibidem.
Bigamiæ irregularitas non tollitur per baptismum. 132. b
Bigamiæ Abrahæ mysterium explicatur. 211.b
Bigamia ante baptismū cōtracta obstat sacramento ordinis suscipiendo. 133. per tot. art.
Bonum triplex. 188. b. &. 556. a. b
Bonum matrimonij sicut & eius finis triplex. 209.
Bonū solum an sit obiectum voluntatis. 576. a

Bona excusantia matrimonium tria tantùm sunt.187.b
Bona matrimonij duplicia.188.a
Bona huius seculi quare certis limitibus & lineis distincta sint.609.a
Bona animi in tribus vitæ generibus collocabant sapientes.561.b
Brutæ animantes secundum Atistote. & Plinium etiam maternum congressum exhorrent.329.a
Brutæ animantes, quia cognitione finis carēt, non sunt animæ capaces.321.b

C.

COelum quiescent præstātius erit post consummationem seculi,quam mouens se.548.b
Cœli conflagrationem mundi non perpetiētur.542.b
Cœli non sunt diuisibiles.633.a
¶Cadauera quare hodie nō crementur.483.a
¶Calendarij error in assignatione diei conceptionis Christi.419.a
¶Cardinales quare sic dicti.36.b
Cardinalium antiquitas,ibidem
Cardinalium ordo non censetur iure diuino institutus tanquam à presbyteris & episcopis distinctus, sed pontificum iure inuētus ostenditur.36.b
¶Castrati nunquid matrimonium contrahere possint.235.a
¶Castitatis voto an teneatur infans ante vsum rationis ordinibus sacris initiatus.50.a
¶Cataphrygæ hęretici mulieres ad sacros ordines admittebant.49.a
Catharina filia Ferdinādi & Elisabeth regum Hispaniæ duobus fratribus regibus Angliç nupsit.333.a
¶Catholicus vir an teneatur vxorem reconciliatam ecclesiæ in suam domum recipere, & an ea inuita possit religionem ingredi.316.b
¶Celebrans ante completam legitimam ætatem.52.a
¶Certitudo moralis quænam sit.168.a
Certitudo moralis requiritur mortis coniugis vt secundum matrimonium valeat.280.a
¶Character quare in matrimonio non imprimatur.189.b
Character sacramēti ordinis eo momēto imprimitur,quo infunditur gratia, & eo infunditur gratia,quo character imprimitur.20.a
Character sacerdotalis imprimitur ante manuum impositionem.ibidem
Character superioris ordinis inferiores non præsupponit.25.b
Character nouus nō imprimitur in consecratione epi,sed extēditur sacerdotalis.34.b
¶Christus an fuerit rex tēporalis.64.a. &. 65. vbi latissima disputatio.
Christus nunquid rex iure paterno extiterit.65.b
Christus monarcha totius vniuersi.65.b
Christus postquàm resurrexit verè comedit.448.a
Christus etiā quatenus homo cōstitutus est à Deo iudex viuorū & mortuorum.512.a
Christus quareprimus resurrexit.507.b.502.a
Christus ad iudicium venturus est in forma humana.520.b
Christus etiam in quantum homo nouit diē iudicij.414.b
Christum in forma sedentis credibile est iudicaturum.430.b
Christiani omnes filij Dei adoptiui sunt.374.a
¶Cineres quare dicūtur reliquiæ cadauerum.424.b
Cineres cuiusque particulæ corporis an ad eandem redibunt.438.b.
Cinerū nomine intelligitur quicquid sit illud inquod corpus fuerit resolutum.415.b
Cineribus cadauerum nulla supererit inclinatio animæ.426.a
¶Claritas non erit æqualis in omnibus beatis corporibus.640.a
Clerici non sunt exempti circa bona, quę per negotiationem acquirunt.72.b.
Clerici in sacris defacto nuptias paciscētes ex cōmunicātur,&beneficijs priuātur.286.a.b
Clerici & ecclesiæ ministri quare à re vxoria debeant esse alienissimi.284.a
Clerici etymologia.27.b
Clerici eo ipso ꝙ corona insigniuntur, nō censentur patrimonia aut tēporalia bona à se abdicare.28.b
Clerici neq; iure diuino neq; humano sunt omnino à legibus ciuilibus exempti.72.a
Clerici vendentes frumentum cōtra pragmaticam.72.a
Clerici Græci, Vide Gręci.
Clericos quare Cæsareos appellauerit Vvitclef.26.b.
Clericos negare esse exemptos à potestate ciuili error condemnatus in Concilio Constantiensi.70.b
Clericos Papa potuit ab exactionibus & foro secularium Principū meritò liberare.72.b
Clericorum exemptio propter eorum crimina remissius à prælatis punita frequentius violatur.73.a
Clericorum res & bona an sint iure diuino à

potestate ciuili libera.71.b
¶Coactio simpliciter dicta in rebus duntaxat inanimis est, & in mẽbris animatorũ. Atq; ibi. Vide an sit in appetitu rationali vel sensitiuo.146.a
Coactionis duplex genus.146.a
¶Cogere nequit pater filium ad nuptias,inducere tamen potest.158.a.b
Cogere potest respublica opificibus destituta eosqui sibi necessarij videbuntur.80.b
Cogi num possint aliquo casu sacerdotes, aut monachi vel moniales ad matrimoniũ propter sponsalia iurata.124.a
Cogi an quę possit vt consentiat matrimonio.150.a.b
¶Cognatio legalis triplex.376.a
Cognatio spiritualis solum post legem euangelicam viguit.365.b
Cognatio spiritualis matrimonium cõtrahendum dirimit, non autem contractum.365.b
Cognatio spiritualis an oriatur ex illicito coitu.372.a
Cognatio spiritualis quid.365.a
Cognatio spiritualis dũtaxat p duo sacramẽta baptismi & cõfirmationis cõtrahitur.367.b
Cognatio spiritualis solùm est ex statuto ecclesiæ.365.a
Cognatio spiritualis quã quis cõtraxit nõ per actum proprium, sed per alienũ minime in eius vxorem transfunditur.372.a
Cognatio legalis,quòd impedimentum sit matrimonij,376.a.b
Cognatio spiritualis an duntaxat inter baptizantem & baptizatum contrahatur.370.a
Cognatio spiritualis non contrahitur per procuratorem.369.b
Cognatio superius nomen est quàm consanguinitas.319.b
¶Coitus nefarius non parit affinitatem.348.a
¶Compaternitas quibus modis contrahitur.371.Vide cognatio spiritualis.
¶Comprehensionis nomen quot modis accipitur.394.a
¶Conatus ad copulam citra seminationem non consummat matrimonium.111.b
¶Concubitus coniugalis solius voluptatis gratia non est mortale aut veniale.191.b
Concubitus semper fuit illicitus sicut & fornicatio.212.a
Concubinarij possunt se mortuis coniugibus mutuò copulare.277.b
¶Cõdensatio absq; motu qualiter fieri possit in resurrectione corporum.418.a
¶Conditio turpis habet pro nõ adiecta.167.a
Conditio impossibilis duplex.167.b
Cõditio oĩs mr̃imonio cõtraria ipsũ tollit.169.a
Conditio honesta defuturo suspendit contractum.170.a
Conditio si est pulchra, si mecum cõcubueris, quid operetur.172.b
Conditio impossibilis pro non adiecta habetur.167.b
Conditio, si papa dispensauerit,si patri placuerit,quid efficiat.164.b.&.163.b
Conditio de futuro adiecta verbis de præsenti, an impleta conciliet matrimonium absque nouo consensu.162.b
Conditionum varia genera.161.a
Conditionatus cõsensus an sufficiat ad matremonium.160.b
¶Conditionatus cõsensus copula subsequente redditur purus.170.b
Non cõfirmat9 an possit ordinib9 initiari.25.b
¶Coniux manens in seculo totum annũ probationis expectare debet.116.b
Cõiux etiã ante copulã nõ põt religionẽ non approbatã altero inuito profiteri.116.b
Coniugi relicto ante copulã nõ fit iniuria propter religionis statum.112.a
Coniuges si incipiũt dubitare an matrimoniũ ab eis cõtractũ sit validũ, quid agẽdũ.109.a
Coniugum potest alter altero inuito religionẽ ingredi ante copulam.111.b
Coniugium non meretur palmam sicut virginitas quomodo intelligendum.84.a
Coniugatus quibus modis possit eligi in epĩscopum.116.b
Cõiugat9 de facto aliã ducẽs nequit cũ ea post obitũ legitimæ vxoris contrahere.278.a.b
Coniugatus si inuita vel ignorante vxore ordinetur,in hęresis suspicionem incidit,& ab ordinibus suspenditur.57.a.&.287.a
Consanguinitas quid.319.b
Consanguinitas per lineas & gradus quomodo distinguatur.321.b
Cõsanguinitatis noua arbor excogitata ab autore.322.b.& seq.
Consanguinitatis definitio an sit legitimè constituta examinatur.319.b
¶Cõsensus formalis vel interpretatiuus nõ requiritur ad susceptionem ordinum.511.a
Consensus mutuus de præsenti est causa efficiens: nempe forma & materia sacramenti matrimonij.84.a
Cõsensus formalis in carnalẽ copulã,nõ est ad essentiã matrimonij necessarius.94.b.103.b
Cõsensus interni etiam de præsenti, non sufficiunt nisi exterius per verba itidem de præsenti vel nutus exprimantur.104.b
Consensus tacitus quando sponsus præsentibus

bus & non dissentientibus alij pro ipsis respondent matrimonium efficit.106.a
Consensus vtriusque contrahentis an simul tẽpore concurrere debeant.106.a
Consensus de p̃senti in duo matrimonia citra copulã an constituat quẽ bigamum.130.a
Consensus coactus quando matrimonium inualidum reddat.150.a
Consensus si absit, nulla verba quo ad Deum matrimonium conciliant.151.a
Consensus coactus an omnes contractus iure naturæ eneruet.151.a.b. & seq.
Consensus in matrimonium & in copulã, sed vterque metu mortis extortus an efficiat matrimonium.156.b
Consensus de præsenti sub conditione de præsenti an perficiat matrimonium.161.b
Consensus nouus requiritur post dispensationem Papæ in gradu prohibito.163.b
Consensus in interiori iudicio nunquã per copulã præsumitur.125.a.b. Vide Copula.
Consentire an possit alter in matrimonium post longum temporis lapsum.106.b
Consentire simulans an teneatur alteri verè consentienti fidem seruare.110.a
Consensisse dum alter vel vterque negat quid agendum.107.b
¶ Consummare matrimoniũ ante benedictionem Ecclesiæ an sit peccatũ.140.b. & seq.
¶ Constans qui dicatur, & quomodo differt à pertinaci.147.b
¶ Continentia ordinibus sacris annexa est, & super ea dispensare non potest Papa.285.a
¶ Copula coniugalis est de perfectione secunda matrimonij.94.a.b
Copula carnalis licèt nõ sit de essentia mr̃imonij, potẽtia tñ coeũdi de eiꝰ essẽtia est.233.a
Copula carnalis post sponsalia de futuro, in foro conscientiæ non est sufficiens causa matrimonij.125.a
Copula interpretatiuꝰ cõsensus est perficiẽdi quod per spõsalia fuerat inceptum.125.a.b
Copula præcedens sponsalia nõ efficit ea matrimonium.125.a
Copula præcedens beneditiones ecclesiæ an sit peccatum.140.b
Copula subsequens conditiones contractus eos reddit puros.170.
¶ Corona optimum & clericis dignum insigne.26.b (27.a
Corona clericalis quomodo debeat attondi.
Corona clericalis res antiqua. ibidem
Corona clericali plures in Hispania insigniũtur, quo liberius delinquant.28.a.b
Corona quare Leuitæ nõ decorabantur.28.b.
Coronam nisi aperuerint, qui clericali priuilegio potiũtur, excõmunicabuntur.28.a
Coronam an teneantur aperire coniugati clerici. ibidem.
Coronæ clericalis priuilegio non gaudent bigami.28.a
Coronę clericalis & monachalis discrimẽ.28.a
Coronæ attonsio quid designet.27.b
¶ Corpus idem quod corruptũ est contra Durandũ ex eisdem cineribus resurget.431.b
Corpus glorioſum non mouebitur in instanti sed subito.638.a
Corpora beata vtrùm à corpore nõ beato naturaliter videri possint.640.a
Corpora electorum cum omnibus suis membris resurgent.339.a.b
Corpora quæ cum Christo resurrexerunt, an glorificata resurrexerunt.409.a
Corpora glorioſa qua virtute se se mutuò penetrabunt.635.b
Corpora omnia humana prius quàm resurgent vsque ad elementa resoluentur.425.a.
Corpora obesa, crassa, macilenta, &c. qualia sint resurrectura.436.b. & seq. Vide in dictione. Resurgere.
Corpora beata duo poterunt in eodem loco subsistere, licet philosophiæ naturali repugnet.633.b
Corpora beata quibus dotibus exornabuntur.623.a
Corpora damnatorum absque vllo vitio naturæ resurgent.661.a
Corpora damnatorum an donabuntur dote subtilitatis.662.a
Corpora vitiati suscipiendis ordinibus in e sunt.53.a
¶ Corruptio rei bifariam accidit.383.b
Corruptum an possit per naturam idem numero redire.396.a

D.

DÆmones quarè nonnunquam in hominem potestatem exercere permittantur.239.b
Dæmones habent virtutem, animam, aut corpus mouendi localiter, aut aliqua qualitate afficiendi.236.b
Dæmones quare nũnquam formam ouium induant.532.a
Dæmonũ maleficia quibus modis fiãt.237.a
Dæmonum fallacia circa maleficos.237.b
¶ Damnati an cum omnibus membris suis resurgent.441.a
Damnati aliqui vtrùm resuscitati postea in cœlum euolauerint.478.b.
Damnati videbunt dotes gloriæ humanitatis

Christi nempe claritatem & reliquas.524.b
Dānati quib⁹ pœnis torquebūtur.664.b. 665.
Damnati pœnitentiā non fructuosam sed ste rilem & cruciantem habent.665.b
Damnati an experiantur sensum frigoris.ibid.
Damnati vtrum gloriam beatorum videant. 671.a.b.vide plura in verbo, Corpora, & in verbo Animæ.
¶Dauid an fuerit verus pater Thamar. 334. b
¶Debitū à coniuge petere pridie quā acceden dum sit ad eucharistiam,irreuerentia est, nō tamen mortalis.274. a
Debitum petere non potest qui vt affinitatem cum coniuge cōtraheret, propriam prolem baptizauit.270. b
Debitū ab vxore petere nō potest, reddere tñ tenetur incestuosus.272.a.vide Incestuosus
Debitum reddere,nō tamē exigere potest dubius de morte prioris coniugis.280.a
Debitum petere nō potest,reddere tamen potest, qui post votum simplex castitatis matrimonium contraxit.292.a
Debitum denegare potest vir vxori in adulterio deprehensæ.290.
Idem potest vxor viro adulterio.262.b
Melius tamen est deneget.257. b
Debitum an possit vir denegare vxori propter solam adulterij suspicionem.260.b
Debitum petere an possit adultera à viro innocenti.260.b
Debitū exigere siue reddere in loco sacro mortale est.204. b
Debitum an teneatur reddere cōiux sanus in sano & furioso.240.b
Quid etiam in leproso? 199.b
Debitum reddere tenetur alteruter coniugum de necessitate præcepti.161.a.b
Debiti petendi & reddendi an par sit vtrique coniugum ius.201.a
Debitū petere aut reddere an liceat menstruatæ.202.b
Debitum negare an liceat causa voti aut orationis aut temporis sacri.203.a
Debitum reddere non tenetur coniux intra menses post nuptias.203.a
Debitum reddere an teneatur coniux qui dubitat an matrimonium sit validum.109.a
Deus pōt in hoc seculo ex priuilegio singulari visionem suis dilectis impartiri.593.a
Deus in ratione speciei vnitur intellectib⁹ beatis ad producendum eius visionem.587.b
Deus videri pōt totus sed non totaliter.566. a
Deus sine lumine gloriæ videri nequit. 590.b
Deus corporalibus oculis videri nequit.580. b
Deus se ipsum comprehendit.595.a
Deus simpliciter est incōprehensibilis. 594.b
¶Dextera & sinistra in iudicio quæ sit.530.b
Dextera Dei duo significat.521.b
¶Diaconus in peccato solenniter officium exercens non peccat moraliter.23.b.&.59. b
¶Dies iudicij omni puræ creaturæ tā per causas naturales quam secundum viam Dei ordinariam occulta est.411.a
Dies conceptionis Christi.419.a
Dies Danielis & Apocalypsis de die iudicij explicantur.414.a
Diem iudicij qui prænunciauerunt non sunt audiendi.513.a.b
Diē iudicij nosse an expedierit ecclesiæ.412. a
¶Dispensatio in gradu prohibito non firmat matrimoniū absque nouo consensu.164.a
Dispensatio nulla ecclesia locum habet super voto solenni religionis.295.b
Dispensatum fuit cum Hebræis super furto,vt AEgyptiorum vasa surriperent.219.b
Item super vxorem multitudine.223.b
Dispensare an possit Papa super gradus in Leuitico prohibitos.336.b. in fin.
Dispēsare potest episcopus in omnibus in quibus papa,nisi expresse sit cohibitus.115.a
Dispensare in quot casibus soleat episcopus. 205.b.133.a.138.& seq.
Dispensari an possit cum sacerdote occidentali vt nuptias contrahat.284.b. & seq.
¶Diuinitas Christi ab iniquis an sit conspicienda in die iudicij.523.& seq.
¶Diuitis Epulonis historia narratur.656.a
¶Diuortium quoad thorum quibus ex causis fieri possit.316.b
Diuortium & repudium quid.221.a.
Diuortium vnde dictum, & quo tuplex.253.b &.259.b
Diuortium non autem repudium pontificum iure permissum est.222.a
Diuortium ex iure diuino & naturali ortum habet.253.b
Diuortium fornicationis causa in quibus casibus maritus nequit petere.254. a
Diuortiū peti pōt propter fornicationē spiritualē:nēpe hæresim.apostasiā.&c.356. b
Diuortium an concedatur propter alia crimina,quàm fornicationis.256.b. in fi
Diuortium petere ab vxore fornicaria in quatuor tenetur maritus.258. b
Diuortiū fieri priuata autoritate nō pōt.260.a
Diuortiū petere an pariter possit vxor sicut vir.261.a.b.&seq.
Per diuortium an matrimonium quoad vinculum dirimatur.263.b
Post diuortium si fornicetur vir an possit com

pelli

pelli redire ad vxorem.267.b. & seq.
Diuortio faciendo an satis sit nefandum crimen probare.253.b
Diuortio celebrato vtrũ possit vir aliud inire matrimonium.262.b.& sequent. vbi elegãs disputatio.
¶ Donatio facta Syluestro Papæ à Constantino Cæsare verè donatio fuit, nõ tamen restitutio.67.a
Dotes quæ futuræ sint in corporibus gloriosis.622.b
Dotes non nisi in gloria dantur.616.b.& seq.
Dotes nõ erant ante orbem redemptũ. 617.a
Dotes vtrum Christo vel angelis cõpetant,an verò solis hominibus.618. b
Dotes an sint habitus.621. a
Dotes animæ qua ratione à beatitudine distinguntur.621.b.& seq.
Dotes aĩę quot à doctoribus asignẽtur.620.b
Dotiũ fideiussores ex parte viri dari non possunt.229.a. b
Dotium obligationem non soluit copula sub sequens conditionalia sponsalia.170.b
¶ Dubium quando quid dicatur.108. a
Dubiũ duplex,speculatiuũ & practicũ.109.b.

E.

ELementa qualiter innouabuntur.651. a
¶ Eleemosyna quãdoq; gratior esse potest Deo & acceptior in satisfactionẽ pro defunctis, quàm longa missarum multiplicatio.482.b
¶ Elias & Enoch in paradiso terrestri reseruantur ad prædicandum euangelium in vniuerso orbe.496.a
Elias & Enoch in resurrectione nõ morientur cum cæteris.424.a
Emmanuel Rex Portugaliæ duas sorores duxit.333.a
¶ Episcopatus non est sacramentum.35.b
Episcopus vnde dictus.32.a
Episcopi & presbyteri olim promiscuè vocabantur.32.a
Episcopus & sacerdos in quo differant. 30. a
Episcopus nequit consecrari antequam sit sacerdos.33.b
Episcopus licèt characterem non suscipiat,suscipit tamẽ indelebilẽ potestatem sacramẽta administrandi. 45.b
Episcopus excõicatus irregularis degradatus, sacramentum ordinis verè confert.45.b
Episcopus dispensat cum illegitimè natis quo ad minores ordines.52.b
Epũs indignos ordinãs peccat mortaliter. 61. a
Episcopus cum quibus dispensare possit. 133. b.138.b.&.271.a
Episcopos esse omnes promiscuè sacerdotes ganniebat Lutherus.30.a
Episcoporum nouem indumẽta propria atq; ibi eorum significatio.37.a
¶ Erasmus in dubium reuocauit an matrimonium sit sacramentum.86.a
¶ Error & conditio in quo differant.171. b
Error personæ impedit matrimonium.175.b
Error quando impedit sacramentum. 175. & 176.
¶ Essentia Dei vtrũ ab intellectu creato p aliquã creatã similitudinẽ videri possit. 585. a
¶ Essenorũ collegiũ ante Christi aduentũ morem nostrorũ anachoritarũ seruabat.181.a
¶ Eunuchi qui sani se castrauerũt fiunt irregulares.53.b
Eunuchi an possint matrimoniũ inire.235.a
¶ Excommunicatus nõ est irregularis, sed tũc fit irregularis, quãdo excõmunicatus celebrat.47.b
Excõmunicatus propter omissionẽ bannorũ per bullam cruciatę potest absolui.140.a
¶ Exequiarum ritus.484. b
¶ Exorcistæ officium.17.b

F.

FOElicitas in quibus rebus posita fuerit à philosophis.557.a
Fœlicitas cõtemplatiua & actiua.560.b.
Fœlicitas &fortuna circa idem esse,quomodo intelligantur.557.a
¶ Fides matrimonij p quã re accipiatur.189.b
Fides & proles matrimonij bifariàm consideratur.189.b.
Fides data adulteræ quando matrimonium dirimat.278.a
Fidelis cũ ab infideli matrimonio discedit, nõ homo sed Deus illud dissoluit. 313.a
¶ Filij illegitimi vtriusq; generis siue naturales siue spurij & nothi, honoribus publicis & parentum honoribus priuantur.356.a
Filij extra verum matrimonium nati an dicendi sint illegitimi.355. a. b
Filij presbyterorum peculiaribus legibus Hispanorum acriùs ab hæreditate paterna repelluntur.356.b
Filij à parentibus tria suscipiũt beneficia.76.b
Filij an cogi possint à patre vt matrimonium contrahant.158.a
Filij cõtrahẽtes matrimonium inuitis parentibus,quibus pœnis subijciuntur.356.a
Filij an debeant conditionem patris sequi, an potiùs ventris.247.b.
Filij infidelium altero parentum ad fidem cõuerso,vtrum sequi debeant, num infidelitatis tenacem.309.b

Filij quibus modis fiãt legitimi.357.b.&.358.a
Filiorum quadruplex genus.355.b
Filiorum illegitimorum ſpecies.355.b
¶Finis ſiue turpis, ſiue honeſtus adiungatur matrimonium tenet.177.b
Finis matrimonij quotuplex.177.b.&.206.b &.212.a
¶Forma ſacramenti ordinis potius characterem, quàm gratiam deſignat.11
Forma ſacramenti matrimonij ſunt verba ipſa contrahentia.86.a.&.91.b
¶Fornicator quare ad ordines admittatur cũ natus ex fornicatione abigatur.53.a
Fornicatio an ſufficiat ad educãdas ꝓles.77.b
Fornicatio eſt contra ius naturæ.212.a
Fornicatio Abrahæ cum Agar.212.a
Fornicationis cauſa licitũ virũ ab vxore diuertere.253.b.118.b. vide in verbo, Diuortium.
Fornicationis nomen proprie nõ niſi carnali turpitudini conuenit.317.a.b
¶Frater in infidelitate contrahens cũ ſorore, ſi ad fidẽ cõuertatur, nõ ſunt ſeparandi.333.a
Fraterna cõnubia an olim fuerint vetita.333.b
¶Frigiditas & maleficiũ quare impediunt matrimonium.240.a
Frigiditas quomodo probari poſsit poſt triẽnium elapſum.231.b
Frigiditas matrimonium dirimit.111.b
Niſi coniuges cohabitare conſenſerint.222.b
Frigiditatis nomine quid intelligatur.231.a
Frigidi ſunt qui ſeminare nequeunt, quamuis clauſtrum rumpant.111.b
Frigidi ſoluto matrimonio aliud inire nequeũt.233.a
Frigidi vel impediti iudicati ſi ſecũdas nuptias conſummaſſe reperiantur, ad priores ſunt reuocandi.233.b.239.a
Frigidi natura erga omnes fœminas frigent: maleficiati vero non.236.b
¶Fructus etſi virtuti cõtinentiæ peculiaris tribuatur, omni tamen virtuti cõgruit.604.a
Fructus quotuplex reperiatur.644.a
Fructus tres tribus virtutis gradibus conſignati.645.a
¶Fruitio duplex: vna in re, altera in ſpe.571.b
Fruitio apud Doctores ſacros quid propriè ſit 570.b
Fruitio ſi accipiat effectiuè ꝓ actione, per quã captatur voluptas & delectatio nõ eſt actus elicitus voluntatis, ſed intellectus.569.b
¶Funebris pompa vt pullæ veſtes & lamentationes & planctus immoderati nihil defuncto prodeſt.483.b
¶Cum furioſo an liceat coniugi ſano concumbere.240.
Furioſos duos an liceat ad carnalem congreſſum committere.ibidem.b
Furia an ſit impedimentum matrimonium dirimens.340.a
Furia ſi matrimonio anteceſsit dirimit, ſit autem ſucceſsit, minimè.240.a
Furiæ duplex genus. ibidem.

G.

GAudiũ & lętitia in quo differant.569.a
¶Gehenna vnde dicta.459.a
¶Generationum cauſa poſt diem iudicij ceſſabit.546.b.& ſeq.
¶Gloria quot modis accipiatur.610.b
¶Gradus conſanguinitatis qualiter computari debeat.324.b
Gradus conſanguinitatis quid ſit.322.a
Gradus eiuſdem ad ſeipſum eſſe nõ põt.322.a
Gradus primus in linea tranſuerſa in primo ortu diſpenſationem accipit.340.a
Gradus primus tam in linea recta, quã tranſuerſali adeò iure naturæ eſt prohibitus, vt etiam inter infideles nullum ſit.354.b
Gradus ſecundus conſanguinitatis nullo iure ſic prohibitus eſt, quin Papa ſuper eo diſpẽſare poſsit.337.a
Gradus quartus hodie ſolum conſanguineos à nexu coniugali cohibet.340.a
Gradus affinitatis ad normam graduũ conſanguinitatis exigendi ſunt.345.b.&.351.b
Gradus conſanguinitatis an potuerit eccleſia taxare ad quartum gradum.338.a.b
Graduũ prohibitio Leuitici.18. an duret etiam modo.326.a
Gratia eſt arrha gloriæ.617.a
Gratia gratum faciens confertur in ſacramẽto ordinis & matrimonij.19.b.89.b.&.90.a
¶Græci poſt ſuſceptos ſacros ordines neminẽ nuptias conciliare permittunt.685.b
Græci non habent ordinibus votum caſtitatis annexum. ibidem.
Græci canones ſuæ opinioni aduerſos deprauarunt.289.a
¶Guſtus an vſum habebit in corpore beato, 630.b

H.

HAEreticam reſipiſcentem, ſi eccleſiæ reconcilietur, vtrum catholicus teneatur recõciliatam in ſuam domum & thorum recipere.316.
Hæreſis Vvitcleff.& Armachani aſſerentium vitæ integritatem & miniſtrorum ſanctitatem eſſe de eſſentia ſacramenti ordinis.58.b
Hæreſis Tatianorũ & Encratitarũ circa vſum coniugij.81.b
Hæreſis Armenorum aſſerentium, ꝙ ſi primi paren-

parentes non peccassent,nũquam ad generandum coissent.81.a
Hæresis Lutheri negãtis matrimonium esse sacramentum.84.b.85.a
¶Hermaphroditus in sexum fœmineũ inclinans ordinum incapax est. 47. a
¶Homo nequit in hac vita suam supremã felicitatem cõsequi.581.a
Hoïes cur mas &fœmina seorsum cõditi.77.a
¶Honestas publica quid.348.b
Honestas publica vtrùm ex quocunq; sponsaliorum genere, quomodocunq; illa componantur,oriatur.349.a
Honestatis publicæ, quæ ex spõsalibus oritur nullus iam,aut vix vllus est vsus.355.a
¶Honor duplex.614.b
¶Hora diei qua futurum sit iudicium an certa dari possit.418.a
Horas canonicas qui teneantur recitare. 23. b
¶Humores oës & humiditates quæ ad vitæ etiam mortalis necessitatem & integritatẽ spectant,erunt in resurgentibus.442. a

I.

IAcob contraxit cum Lia per consensum nouum in ipsam.177. a
¶Ignorantia vincibilis excusat à censuris particularium prælatorum.139.b
Ignorantia crassa & supina quæ dicatur.138. b
Ignorantiæ nomine quid intelligatur.145.a
¶Impassibilitas vtrũ inter dotes corporis glorioſi sit connumeranda.623.b.& seq.
Impassibilitas solis beatis est propria. 623. b
Impassibilitas an sit qualitas.625.a
Impassibilitatis dos secundum se considerata nullatenus maior est in beata Virgine q̃ in infimo beato.627.a
¶Impotentia coeundi duplex.231.a
Impotentia naturalis triplex.ibid.b.
Impotentia coeundi quomodo post trienniũ probari possit.232.b
Impotentia coeundi superueniens matrimonio rato an ipsum dirimat.232.b.
Impotentia perpetua vel temporalis quæ dicatur.233.b
¶Impedimentum quando sit temporale,quãdo verò perpetuum.233.b.
Impedimentum fœminæ arctæ si sit medicabile,matrimonium non dirimit. 233. b
Impedimentum quod per magicam amoueri potest,an dirimat.234.
Impedimẽtũ dirimẽs nõ est fœtor oris. 234. b
Impedimentum maleficij,Vide,Maleficium.
Impedimentum seruitutis. Vide, Seruitus.
Impedimenta sex matrimonium impedientia. 270.a.b.&.228.
Impedimenta matrimonij alia necessaria , alia voluntaria.245.a
Impedimenta matrimonij ecclesia potuit statuere.229.a
Impedimenta quare peculiarius matrimonio quam alijs sacramentis adscribantur. 230. b
¶Incestus quid & vnde.271.b
Incestus cũ cõsanguinea vxoris qũ impediat, & quando dirimat matrimonium. 170.a
Incestus cum cognata vxoris mortuæ nõ impedit contrahendum.ibidem.
Incestus occultus nõ impedit matrimonij contractum.271.a
Incestus cum propria consanguinea an debiti exactionem impediat.274. a
Incestuosus impeditur ne matrimoniũ vxore mortua inire possit.270.a.& 272 b
Incubi dœmones possunt semẽ aliũde euectũ in matricẽ immittere.447. b
¶Incõprehẽsibile perfecto modo est propriũ attributum Dei.495. b
Indulgẽtias põtificis pro multis an Deus semper acceptas habeat.484.a.b
¶Infidelis ad fidem cõuersus an possit cũ pertinaci vnà manere.307. b
Infidelis qui in sua cæcitate primã vxorẽ repudiauerat,ad fidem conuersus ipsam etiã resipiscentem tenetur admittere relictis ijs,quę post repudium duxerat.311.a
Infideles quo iudicio iudicãdi sint.526. b in fi.
Infideles qui in gradibus ab ecclesia prohibitis contraxerunt, post conuersionem an debeant separari.310.b.in fin.
Infidelium proles sit alter conuertatur ad fidem quem sequi debeat.309. b
Infidelium conuersio multiplex.307.b
¶Infantes,vide Paruuli.
¶Infernus damnatorum sedes quo loco sit cõstitutus nondum est tanta certitudine compertum.454.a.& seq.
Infernus & inferi idem.457.b.
Infernus quare dicatur gehenna.957.a
¶Ignis quo mundus expurgabitur, an sit futurus eiusdem speciei cũ elementari & nostro 540.&.654.b.in fin.
Ignis cõflagrationis mundi faciẽ aduenientis iudicis antecedet.541.b
Ignis purgatorius iudicij non pertinget ad elemẽtũ ignis in suo ꝓprio loco existẽs.544.b
Neq; cœlestes orbes perpurgabit.542.b
Ignis lata sñia iudicij protinus damnatos corripiet &cõuolutos in infernũ obtrudet.545.a
Ignis inferni corporeus est ab initio mundi creatus.656.a
¶Innocẽtes omnes occisi pro Christo ab Herode martyres fuere.649.b

¶Intellectus est animę potentia,eademque inseparabilis.386.b
Intellectus possibilis nullatenus est separatus 387. a
Intellectus agens & qosibilis, potentia est animæ.385.b
Intellectꝰ beatꝰ ad Dei visionē cōcurrit.585. b
Intellectus felicium ciuiū nullus videt in Deo distinctè omnia quæ in ipso eminenter continetur.605.b
Intellectus qꝑ sit actus præstantior q̄ voluntas quibus probetur argumentis.566. b
Intellectus per lumen naturale nequit nisi lumine gloriæ eleuetur, Deum videre.589.a
Intelligere simul plura nō posse, quomodo accipiendum sit.608.a
¶Intestina vtrùm vacua resurgent.441.b
¶Ioānes Baptista tantū increpabat Herodē qꝑ cū vxore viuētis fratris adulteraretur.353. b
Ioannes baptista vtrùm resurrexit cum Christo.409.b
Ioannes Euaugelista verè mortuus fuit, nec resurrexisse constat.410.a
¶Ioseph, & baptisma virgo Maria viri cōiuges fuerunt.94.b.in fin.
Irregularitas triplex.48.a
Irregularitas omnis aboletur per professionē religionis quantum ad ordinū susceptionē, præter illam quæ vel ex homicidio volūtario,vel ex bigamia contrahitur.52.b
Irregularitas non est pœna iniquitatis.53. a
Irregularitatis & incapacitatis discrimen.47.b in fin.
Irregularitatem nō contrahit qui fœtū in vtero nondum animarū extinguit, nec qui venena sterilitatis propinat.54. b
Irregularitatem quæ personæ incurrunt.55. a b.& seq.
Irregulris fit contrahens cum corrupta. 131. b
Quid autem si ducat corruptā à se prius.132. a
Irregularis est omnis bigamus.132. b
Irregularis episcopus verum sacramentū ordinisconfert.46.a
Irregularis nō est excommunicatus, nisi in excommunicatione celebret.47.b
Irregularis quare sit illegitimè natus.47.b
Irregularis est tam qui sibi quàm qui alteri mēbrum amputat.54. b
Irregularis est nō tantum qui occidit vel mutilauit,sed etiam qui fuit causa. ibid.
Irregulares sunt omnes ministri iustitiæ etiam notarij.54.b.in fin.
¶Iudiciū futurū multi hæretici negabāt.509.b
Iudicium finale an sit peragendum sonora voce.403.a.&.529.a. b
Iudiciū duplex discussionis & condemnationis.394.a
Iudicium nunc est mundi Ioan. 12. quomodo intilligatur.511.b
Iudicium generale per sententiam iudicis concludetur.533.a.b
Iudiciū generale tā ex parte iudicantiū quàm iudicandorum ad homines dūtaxat directè pertinebit.518.a
Iudiciū generale celebrabit in valle Iosaphat, quæ iacet ad pedem montis Oliueti.519.a.b
Iudicij extremi ordinem graphicè depinxit Daniel.523. a
Iudicij nomen qualiter accipiatur.509.b
Iudicio discussionis neque vniuersi iusti neque omnes iniqui iudicabuntur.517. a
In iudicio libri aperientur: quibus causarū merita legantur.525.a
In iudicio vniuersi mortales nemine excepto comparebunt.516. b
Iudicare multis modis accipitur.512. b
Iudicādi munus quibꝰ dabit in die iudicij.513.b
Iudicandi Christo sint assessuri.512.b
¶Ius naturæ multiplex.209.b.&.327.b
Ius naturæ & instinctus in quo differunt.210.a
Iuris naturæ tres sunt gradus.351.b
¶Iuramentū oīs est controuersiæ finis.133. b
Iuramentum in sponsalibus quo animo appo natur.127. b
Iurans spōsalia metu mortis an teneatur iuramentum adimplere.155.b
¶Iustificationis duplex terminus.401. a
Iustificatus nūquam fuit peccator citra sacramentum aut contritionem.25.b

L.

LAban quare duas filias Iacob desponsauerit.214. b
¶Lamech primus bigamus fuit,qui in lege naturæ duabus vxoribus vsus est.211. a
¶Lectoris officium.17. b
¶Lepra sponsalia dirimit,nō tamen matrimonium.199.b
¶Lex vetus solū perseuerat quantū ad moralia.332. b
Lex vetus per Christum antiquata est.326.b
Lex Leuitici nūquā prohibuit, coniugiū leuiri cū vxore fratris defuncti sine liberis.353. a
Lex Leuitici nō erat oīno indispēsabilis.353. a
Leges cōnubiales an possint statui per principes seculares.339. b
Leges fidei noxias pōt Papa abrogare.69.b
Leges matrimonio adhibitæ iure gentiū & cīuilis.87. b
Leges punientes filios cōtrahentes clādestinū matrimonium sunt iustæ.159.a.b

Leges & dispensationes futura respiciunt,non præterita.
¶Legitima ætas vide AEtas.
Ligitimandi sex modi à iuribus statuti.357.b
¶Libertas ad matrimonium iure diuino fundatur.159.b
¶Libellus repudij,vide repudium.
Liber de spū,falso attributus Augustino.658.b
Liber vitæ quis.526.a
Libri qui in die iudicij aperiētur qui sint.526.a
¶Limbus puerorum.451.b
Limbus patrum supremus erat inter subterranea receptacula.451.b.& seq.
¶Ligamen an sit impedimētum matrimoniū dirimens.279.b
¶Linea cōsanguinitatis quæ sit & quotuplex.321.b.&.322.a
Loth cum filiabus congressus.211.a
¶Lumen gloriæ duplex.590.a
¶Luxuriæ septem species.258.b

M.

MAleficium an dirimat matrimonium.236.& seq.
Maleficium quare peccato cessante ipsum non cesset.339.b
Maleficij & frigiditatis discrimen.238.b
Maleficij legitimè comprobato vterq; cōiux liberè potest aliud inire coniugium,238.b
Maleficio dimouendo quæ nam possint medicamina admoueri.237.a.& seq.
Maleficia dæmonū nō desunt qui negēt.236.a
Maleficia an sint perpetua.236.b
Maleficia pluribus modis ex parte dęmonum aut magicorum fiunt.237.a
Maleficia an liceat per alia maleficia dissoluere.237.b
Maleficia cur crebriùs circa matrimoniū quā circa quosuis alios cōcubitus vagos accidere soleant.239.b
Maleficiati si habiles ad primas nuptias post secundas reperiantur, an sint ad illas reuocandi.238.b
Maleficium prece vel pretio rogare licet,vt ligaturas dissoluat.238.a.b
¶Malitia supplet ætatem matrimonio requisitam.250.& seq.
¶Mala quædam sunt quæ dicuntur prohibita quia mala: alia verò sunt mala quia prohibita.142.b.&.149.a
¶Manuū impositio nō est pars sacramenti ordinis,neq; verò de eius essentia.21.a.b
¶Maria virgo ante cōtractū matrimoniū,non emisit absolutum virginitatis votum.104.a
Maria virgo an sit adscribenda martyrū catalogo.649.b
Maria virgo an fuit in cœlum cōrpore euecta.409.b (648.b
Maria virgo an habuerit laureolā virginitatis.
maria virgo tāto plura videt in verbo, quanto maiori lumine gloriæ perfunditur.609.a
¶Marcus Euāgelista sibi pollicem abscidit,ne vlli ecclesiæ præficeretur.53.b
¶Martyr tenetur confiteri si adsit copia confessoris.649.a.b
Martyr vt quis dicat quæ requirātur.649.a.b
Martyres fuere ante legē euangelicam.650.b
Martyres an sint dicēdi qui se se interemerunt metu violandæ pudicitiæ,vt de beata Apollonia fertur.651.a
Martyrij tria genera.649.b
Martyrij meritū nō cōsistit in passione mortis quatenus ab alio infertur, sed quatenus per vltroneā virtutis patientiā suscipitur.649.a
¶Materfamilias vnica duntaxat erat etiā quādo Ethnici plurib⁹ vtebāturvxoribus.212.a
¶Materia sacramenti ordinis.12.a
Materia sacramenti ordinis an debeat tangere suscipientem.ibid.b
Materia sacramenti ordinis non apparet esse de eius essentia.13.a (17.a
Materia diaconi quare sit euangeliorū codex.
Materia matrimonij sunt verba cōtrahētium.85.b.Vide Matrimonium.
Materiæ sacramentorum diuersa ratio.12.a
Materiam applicandi in sacramētis diuersa ratio.12.a
¶Matrimonium quid.94.98.101.
Matrimonium vnde dictum.98.b
Matrimoniū quod post in fide Christi contrahitur soluit matrimoniū quod prius in infidelitate contractum erat.213.b.& seq.
Matrimoniū semel legitimè initū nūquàm dirimitur quo ad vinculum nisi christianissimi, aut religionis gratia.365.b.&.316.b
Matrimoniū nullatenus soluitur per hæresim aut apostasiam.315.b
Matrimoniū omne quod cum impedimēto dirimēte contractum est, dissolui debet.359.a
Matrimoniū inter patrē & filiā vtrū sit adeò iuri naturæ repugnans, vt nullā ob causam super eo dispensari possit.346.& seq.
Matrimonium illegitimum accusationi obnoxium est,quàmuis per ignorantiam& bonā fidem retineatur.359.b.in fi.
Matrimonium quibus iuribus aut defenditur aut accusatur.360.b.& seq.
Matrimonium iure naturæ prohibitum inter auum & neptem.331.a
Matrimonium duplex ratum & consummatum.95.b.&.111.b

Matrimoniũ & naturæ officium eſt & fidei ſacramentum.76.a
Matrimoniũ qñ dicatur cõſummatũ.111. a. b
Matrimoniũ an ſit à natura inditũ.79.a.&.b
Matrimoniũ quo pacto ſit naturale per duas concluſiones explicatur.79.a.&.b
Matrimonium ante peccatum inſtitutũ fuit in officiũ,poſt verò in remediũ.77.b.78. b.
Matrimoniũ ſtatim poſt peccatum cœpit prodeſſe in remedium.79. a
Matrimonium cur etiam nunc manet ſub præcepto.80. a
Matrimonium an fuerit ſub præcepto tempore legis Moſaycæ.180.a.b
Matrimonium eſſe ſacramentum multis probatur.84.b.& ſeq.
Matrimonium nõ propter caduca bona ineundum eſt,ſed propter virtutem,quæ amicitię coniugalis cuſtos eſt.87.b
Matrimoniũ ſicut cætera eccleſiæ ſacramenta gratiam confert.89.b
Matrimonium an ſit ſacramentum quãdo nõ adminiſtratur per miniſtrum eccleſiæ. 91. a
Matrimoniũ inter abſentes per procuratorem vel per literas an ſit ſacramentum.93.a
Matrimoniuminfideliũ an ſit ſacramentũ93.b
Matrimonium baptizati cum non baptizata an ſit ſacramentum. 93.b
Matrimoniũ verũ &perfectũ fuit inter Ioſeph & beatiſsimam virginẽ.94.b.180.a.&.182. a
Matrimonium pro qua re ſupponat.94.a
Matrimonium non dicitur conſummatum ex copula præcedenti ſponſalia.125.a
Matrimonium an mutuo conſenſu poſsit diſtrahi.100. a
Matrimoniũ quare potiùs ſic quàm patrimonium dictum.100.a.b
Matrimonium ratũ per ingreſſum religionis dirimitur.111.b
Matrimoniũ conſummare ante benedictiones eccleſiæ an ſit peccatum.140. b
Matrimoniũ inter infideles metu contractum iure diuino eſt inualidum.151.b
Matrimoniũ ingratum minus malũ eſt, quàm mors.155.b
Matrimoniũ in gradu prohibito ſub conditione,ſi papa diſpenſauerit,poſt diſpenſationẽ nouo eget conſenſu.163.b
Matrimonium ſub conditione impoſsibili cõtractum , præſumitur tale acſi nulla cõditio eſſet adhibita.166. b
Matrimonium ſpadonum,caſtratorum, & Eunuchorum an ſit ſtabile.234. b
Matrimonium contrahere an poſsint vetuli 235.a
Matrimonium poſt votum ſimplex cõtractũ firmum eſt 291.a
An verò ſit peccatũ illud conſummare?ibid. b
Matrimonium non dirimitur per fœtorem & graueolentiam oris.234.b
Matrimonium Iudæorum cum pluribus vxoribus dirimitur ſi ad fidem conuertantur. 315. a
Matrimonium clandeſtinum bifariam contingit.135.b
Matrimonium clãdeſtinum & minus ſolenne in quo differant.135.b. in fin.
Matrimonium clandeſtinum iure optimo ab eccleſia vetitum eſt.237.a
Matrimonium clandeſtinum legibus ciuilibus reprobatum.136.& ſeq.
Matrimonium clandeſtinum ſi modò per verba de præſenti fiat validum eſt.137.a
Matrimonium clandeſtinum inire an ſit peccatum.138.a
Matrimonium clãdeſtinum in quibus caſibus licitè contrahatur.ibid.b
Matrimonium clandeſtinũ contrahentes quã pœnam incurrant.140.a
Matrimoniũ clãdeſtinum noua eccleſiæ prohibitione & deciſione indiget.136. a. &.137.b
Matrimoniũ infidelium dirimitur altero ad fidem Catholicam conuerſo.114. b
Matrimonium inter infideles rectè contrahitur conſtatq; quatenus concupiſcentiæ remedium.300.a
Matrimonium infidelium diuerſarũ ſectarum an fuerit licitum.301.b
Et quid de matrimonio Iſraelitici populi cum ſeptem illis gentibus prohibito.ibid.
Matrimoniũ fidelium diuerſarum ſectarũ an potuerint ipſorum principes irritare.302.b
Matrimonium inter fideles & infideles graue ſacrilegium eſt, & iure poſitiuo prorſus nullum.303.a. & ſeq.
Matrimonium cum hæretico & apoſtata contractum validum eſt.306.b
Matrimonium inter infideles legitimè contractum per conuerſionem ad fidem non dirimitur.307.a
Matrimonium an ſit prohibitum iure naturali vel diuino inter infideles & fideles.303.b
Matrimoniũ inter Leuirũ & fratriam & inter ſororem vxoris & ſororium non eſt ita iure naturali prohibitũ, quin ſub eo cadat diſpẽſatio.351.b
Matrimonij conſortium quare inter homines indiſſolubile.77.b.300.a
Matrimonij ratio aliqua quocuuq; tempore cognita.78.b

Matrimonij institutio duplex.78.a.&.300.a
Matrimonij sacramentū an à Deo immediate, & quibus verbis fuerit institutum.78.b
Matrimonij præceptū an fuerit naturale.80.a
Matrimonij præceptū consilio castitatis non aduersatur.80.b
Matrimonij vsum hæretici plures negarunt esse licitum.81.b
Matrimonij vsus potest esse apud Deum meritorius gratiæ.82.b (87.a
Matrimonij fœdus lege naturæ indissolubile.
Matrimonij sacramentum qua ratione est sacramētum in noua lege à Christo institutū est.87.b
Matrimonij gratia sacramentalis triplici concupiscentiæ medetur.90.a
Matrimonij gratia quādo infundatur.ibidem.
Matrimonij duplex integritas & pfectio.84.a
Matrimonij duplex significatio.96.a.&.130.a
Matrimonij cōtractus nunquam per negationem vim obtinet.172.b
Matrimonio illud obstat quod eius fini repugnat.325.b
Matrimonio rato ꝓpter professionem religionis soluto, liberū est coniugi relicto quā voluerit sibi in matrimonium sociare.112.b
Matrimonia inter parentes vtrū fuissent prohibita natura stante integra.329.b
¶Meditationis nomen si in proprio significatu vsurpetur, solus Christus est mediator Dei & hominum.490.b
¶ Menstruatæ accedere vetitū fuit in lege veteri duplici de causa.201.b
Metus quid.147.a
Metus cadens in constantē virum quis.ibid.b
Metus cadens in constantem virum excusat à culpa.148.b
Metus vt cadere in constantē virum dicatur, ex duobus perpenditur.148.a
Metus leuis non excusat à culpa.ibidem.b
Metus leuis consensum non infirmat.150.a
Metu mortis peccatum veniale cōmittens vel ieiunium aut diem festum violans non desinit esse constans.148.b
Metus excōicationis an cēseatur iustus.149.b
Metus vnde oriri debeat, vt censeatur iustus.154.a
Metus ab extrinseco non impedit nec vitiat matrimonium.ibid.
Metus cadens in constantē virum, alio fine illatus non impedit matrimonium.134.b
Metus mortis compulsus sponsalia iure an teneatur iuramentum seruare.155.
Metu coactus matrimonium consummare, an censeatur verè contrahere.155.b
¶ Metropolitanus idē qui archiepiscop⁹.35.b
¶Meritū de condigno & meritū de congruo quantum differant.471.a.b
¶ Mimi cuiusdam apud Augustinum inepta facetia reprehensa.575.b
¶Mixta oīa in die iudicij nō purgabuntur, sed oīa igne cōsumentur.544.b.& latius.551.b
¶Monachi choro addicti quare coronæ tonsura insigniantur.27.b
Monachi laici seu conuersi cur in modū coronæ non tondeantur.28.a
Monachi num aliquo casu cogi possint matrimonium inire.81.a
¶ Mortui quare aliquando viuis appareant.467.b
Morientur vniuersi qui in die iudicij superstites fuerint vt cum cæteris resurgant.420.a
¶Mosaica præcepta an obligent.326.a
¶Motus tripliciter potest esse naturalis.398.a
Motus cęli in mūdi innouatiōe cessabit.647.a
¶ Mulier quædam reperta fuit Papa.29.a
Mulier non dicit irregularis sed incapax.47.b
Mulier si ordinem sumere præsumeret, nullus esset.48.b
Mulieri nunquā licuit etiā per dispensationem pluribus simul viris nubere.217.& seq.
¶ Mundus nō expurgabitur per aquas quēad modum tempore Noe.540.a
Mundus quo die conditus.419.a
Mundus in die iudicij innouabitur vt perpetuò maneat innouatus.646.b
¶ Mundi innouatio nō erit solum purificatio, sed nobilitatio tàm in perspicultate elementorum, quàm in lucis incremento.546.b
¶Mutilatio membri & mutilator.53.a.b
¶Misterium incarnationis Christi quare diabolo celatum.183.b

N.

NEro virū duxit in matrimonium.99.b
Nisi, potest facere sensum conditionalem.172.b
¶Noe cogere potuit filios suos & nepotes ad matrimonium.80.b
¶ Notitia & species in quo differant.587.b
¶Nouatiani & Cataphrygę secundas nuptias condemnabant.378.b
¶ Nubes in qua venturus est Christus an erit naturalis.522.b
¶Numeras tricesimus sexagesimus cēteſimus quid apud sacros autores denotat.645.a
Numerandis ratio per digitos, quid indicabat.645.b
¶ Nuptiæ secundæ sunt verum sacramentum conferens gratiam.378.a.b
¶Nuptiæ secundæ vtrùm sint licitæ.377.a.

Nuptiæ iure naturæ inter fratres erant vetitæ 334.a
Nuptiæ in quibus gradibus vetitæ erant in veteri lege.328.b
Nuptiæ vnde dictæ.96.a
Nuptias quare sua præsentia honestauerit Christus.87.a
Nuptiarum solennitas quo tempore interdicta.205. a
Nuptijs contrahendis merito potuit ecclesia certos præscribere gradus.338.b

O.

OCcultum duobus modis quid dicitur. 257.b
¶Odoris sensus erit perfectissimus in corpore beato.630. a
¶Officium Diaconi, Subdiaconi, Accolyti, Hostiarij, Lectoris, Exorcistæ.16.17.18.
¶Omnis homo naturaliter scire desiderat,quo modo intelligendum sit.566.a.b
¶Omnes qui in die iudicij reperiētur viui morientur,vt cùm cæteris resurgāt.420. & seq.
Omnes tam probi,quàm reprobi qui superstites in vita reperientur,& qui mortui fuerint eodem temporis momēto resurgent.422. b
¶ Ordo Ecclesiasticus an expediat, vt sit in Ecclesia.9.a
Ordo quid sit.8.b.&.9.a
Ordo gradibus ministrorum per antonomasiam accomodatur.8. b
Ordo Ecclesiasticus est sacramentum.9. a
Ordo duplex sacer & non sacer.23. a
Ordo Cardinalium an sit de iure diuino. 36. a Vide in verbo, Cardinales.
Ordo sacer matrimonium non dissoluit.116. a
Ordo sacer num matrimonium superueni possit.286.b.& seq.
Ordo sacer non diuino sed positiuo iure matrimonium dirimit.296.a.b
Ordinis sacerdotalis origo.10.ā
Ordinis materia & forma.11.a
Ordinis sacramentum non præsupponit characterem confirmationis.25.b
Ordinis sacramentum hæreticus quicunque verè conferre potest.45. a
Ordini suscipiendo ætatem legitimam præuenire peccatum est mortale.51.b
Ordines quatuor minores nō sunt Sacramenta.23.b.neque characterem imprimunt, nec gratiam infundunt, neque impediunt matrimonium.284.& seq. neque ad horarum recitationem tenentur.23. b
Ordines minores quare non iterabiles.23.b
Ordines minores simplex sacerdos potest ex commissione Papæ, non autem Episcopi conferre,non item maiores.46. b
Ordines maiores quare dicantur sacri.23. a. & 284.b
Ordines per simoniam collati verum sunt sacramentum.46.a
Ordines suscipere potest coniugatus per diuortium.118.b.166.b
Ordines duos vno die suscipiens fit irregularis.56.b
Ad ordines sacros non est admittendus qui patrimonio caret.60. b
Ordinum septenarius numerus congruentissimus. 14. b. contra Vvitcleff. duos tantum ordines à Christo institutos asserētem. ibid. &.15.a
Ordinum singuli an sint Sacramenta.18.a. & 22.a
Ordinum tres gradus.22.a
Ordinum impedimentum non semper est irregularitas.47. b
Ordinum sacrorū susceptio vtrū matrimoniū in infidelitate contractum dirimat.315. a
Ordinibus suscipiendis aptus est Hermaphroditus,in quo virilis sexus præualet.49.a
Ordinibus suscipiendis morum integritas nō est de essentia, est tamen de præcepto. 58. a
Ordinibus sacris in peccato initiari peccatum est.51.a
Ordinari quæ personæ possint.25.a.51. b
Ordinatus ante vsum rationis aut per metum an teneatur voto castitatis. 51. a. & an maneat suspēsus ab exequutione ordinū. ibid.
Ordinatus ab Episcopo excommunicato est irregularis.56.
Ordinatus ab alio Episcopo citra licentiam proprij, est suspensus.56.a
Ordinatus extra tempora est suspensus.76. b
Ordinandorū ætas iure antiquo & nouo præfinita quæ.51.b
Ordinandorum qualis scientia & prudentia requiratur.59. b
Ordinantis indignos delictum quod sit.9'.a
¶ Operam rei illicitæ dare quomodo quis dicatur.55.a
Opera nostra bona quæ ex gratia procedunt bifariam sunt apud Deum pretiosa.470.b
Opera omnia reproborum in eorum conscientia omnibus in die iudicij patefient.526.b
Opera omnia iustorum tàm sibi, quàm alijs vniuersis propalabuntur.527.a
Operū examinatio quæ ad conuincendū improbos & præmiādū sententiā iudicij ante cedet, mentaliter dūtaxat perficietur.529.a
Operatio sensitiua siue sit potētiæ apprehensiuæ, siuæ appetitiuæ nō potest dici in beatis corpo-

corporibus esse beatitudo.560.a
¶ Orare pro damnatis est peccatum.477.a
Orare sanctos tanquam patronos nostros qui apud Deum nobis suffragentur,religio est Christiana.488.a
Orandus quomodo solus Deus.488. a
Orandi sic sunt sancti,vt tamen nō in ipsis, sed in Dei misericordia vnici salutis nostræ autoris confidendum nobis sit.490.b
Orandi nō sunt existētes in purgatorio. 491. a
Orationes sanctorum qui hæretici negauerint 488.a
Orationes sanctorum suapte ratione semper exaudiuntur, sed ex parte nostra sæpe euenit,vt non exaudiantur.491.b
¶ Oseas cui Deus fornicaria vti vxore iussit, à crimine excusatur.212.b.219. b

P.

PAlingeniasis priscorum philosophorum 395. a
¶ Papa an possit filios spurios,quantum ad successiones legitimare.258.a
Papa potest dispensare super omnibus gradibus affinitatis,excepto primo.354. b
Papa an possit dispensare super vllum casum Leuitici.352.b.& seq.
Papa vicem gerit Christi in terris, quem ideo ecclesia tollere non potest.41.a
Papa an debeat esse episcopus Romæ.41.a
Papa an sit Dominus totius orbis in temporalibus.63.b.&.65.a.& seq.
Papa potest leges ciuiles fidei noxias abrogare.69.b
Papa an possit mutare sedem ab vrbe Romana.41.a
Papa an possit dispensare super votō solenni castitatis aut religionis.295.b
Papam habere vtrunque gladium quomodo sit intelligendum.69. a
¶ Paruuli absque baptismo mortui resurgent quidem:sed non euigilabunt.394.a
Paruuli in limbo vtrū post mundi innouationē educendi sint in superficiem terrę.552.b
¶ Passionis nomen dupliciter accipitur.624. a
¶ Patriarchæ in primitiua ecclesia quatuor extitere ,hodie verò plures sunt.35.
Patriarcharum honore quatuor olim ecclesiæ insignitæ, & quænam illæ fuerint.ibidem.
Patriarchæ quare pluribus vxoribus vsi fuerint.219.a.b
¶ Pater an teneatur alere filiū spurium.356.b
Pater an possit cogere filios ad matrimonium. 158.a
¶ Paulus non potuit Dei essentiam videre nisi lumine gloriæ perfusus.594.a
Paulus non intelligit sua ætate futurum diem iudicij contra quā multi opinati sunt.421.b
¶ Paupertas duplex.513.a.b
Paupertatis dignitas.514.a
¶ Peccatum minus cōmittere an liceat ad euitandum maius.144.a
Peccare mortaliter potest homo ante septennium.122. b
Pœna contrahentium clandestinas nuptias. 140.a.&.150.a
Pœna legis.49.Tauri,non habet locum in masculis.69.a
¶ Pertinax quis dicatur,& in quo differat à cōstanti.147.b
¶ Persarū mos fuit, vt ait Aug. vt mortuo patre, filius nouercam duceret.254. a
¶ Petri nomen & dignitas enarratur.38.
¶ Platonici quid senserint de corporum resurrectione.386.a
¶ Polygamia post latam legem euangelicam illicita.311.a. Vide in verbo.Vxores.
¶ Pontifex an solus esse debeat. 41. Vide in verbo Papa.
¶ Portæ inferni quæ dicantur.456.b
¶ Post liminium quid.315.b
¶ Potētiæ animalis vitæ in resurrectione erunt absolutissimæ, & perfectissimæ.446. b
¶ Potestas ecclesiastica an sit ita suprema,vt ciuilis ab ea tāquam delegata pendeat.91. a & sequent.
Potestas humana à diuina deriuata est.67.a
Potestas Pontificis maximi nō est merè temporalis.68.a
Potestatem clauium esse circa regem primam in Anglia orta fuit hæresis.63.a
Potestatem imperium populus in Principem transtulit.67.b
¶ Præceptum eleemosynæ affirmatiuum est. 80.b
Præceptum matrimonij an etiam nunc maneat.80.b
Præcepta prohibitoria Leuitici an apud nos rigorem retineant.329.a.b
Et an sint omnia iuris naturæ.ibid.327.b
Ad Eliæ prædicationem vtrùm sit conuertendus vniuersus orbis.496.a.b
¶ Prægnans coniugali officio vtens an peccet. 193.b
¶ Præmium accidentale & essentiale quod dicatur.643.b
¶ Præscriptio vim habet in iure percipiendi decimas,quāuis spirituale quid habeant annexum.359.b
¶ Presbyterorum nostrorum figura præcessit Aaron.33.a

¶ Princeps

¶Princeps qui patroni ecclesiæ dicantur.71. a
¶Procurare matrimonium pro alio cõtrahẽte illud verè sacramentum est.106.b
¶Puerperij tempore an liceat debitum vel petere vel reddere.212.b
¶Purgatorius locus & limbus puerorum non dum satis inter doctores constat quo ordine dispositi sunt.558. à
¶Pythagorici aiebant in centro terræ elementum ignis concluſum, quem Iouis custodiã appellabant.455.b

Q.

QValitas quomodo definiatur à philosopho.100.
Qualitates primæ vtrùm restituentur corporibus resurgentium.447.a
¶Quies, delectatio, & gaudium, in quo differant.568.b
Quinta essentia locum nõ habet in elementis. 632.a
Quinta essentia an detur in corporibus glorio sis.624.b

R.

RAbbi Moyses negabat mundũ factum propter hominem.549.a
¶Raptor matrimonio sibi associare potest raptam.157.b
Raptus alienæ sponsæ matrimonium contrahendum impedit.270.b
¶Receptacula animarum vtrùm in vnica contineantur cauerna.459.a
Receptacula animarum quare numero quinario terminantur.452.a
Receptaculorum animarum distinctio. 459.a
¶Reconciliatã vxorẽ an teneatur vir catholicus in suam domum& thorũ recipere.316.a
Recõciliare vxorẽ per diuortiũ dimissam semper potest vir se emendata fuerit.267.a
Si vero incorrigibilis est, non licet, ibid.
Regni cœlorum possessio quæ.534.a
Religionem an possit profiteri sponsa vi oppressa ab sponso.117.a
Religionem profiteri non potest alter coniugum altero inuito ante copulam.112.a
Remediũ contra coeupiscentiã duplex.96.a
Reprobi non videbunt deitatem in seipsa in die iudicij.524.a
Reprobi à bonis localiter disgregabuntur in die iudicij.531.a
Reprobi vtrùm cum integritate membrorum resurgent.440.b
Repudium est contra ius naturæ.219.a
Repudium nulli gentium licitum fuit sub lege naturæ.221.b
Repudium ex parte vtriusq; coniugis Imperatorum leges concedunt.221.b.& seq.
Repudiũ an fuerit Iudæis licitũ.222.a.& seq.
Repudium Moyses tanquam minus malum fieri permisit impunè.224.a
Repudium gentium quas ob causas fiebat. 224.a
Repudium sola fornicationis causa semper fuit licitum,non autem aliàs.226.b
Repudij Iudæorũ & Romanorũ forma.224.b
Repudij libello dato an liceret tã vxori, quàm viro aliud inire connubium.215. aliàs.226.a & sequent.
Repudiare vxorem etiam apud Romanos vitio dabatur.221.b
¶Requies præstantior est motu.548.b
¶Restitutio quantum differat à satisfactione. 481.a
¶Resurrectio Christi fuit, futuraque est causa resurrectionis nostræ.401.b
Resurrectio an sit futura in instanti.415.a.b
Resurrectio finalis nequit rationibus naturalibus probari,imò nec persuaderi.398.b
Resurrectio corporũ celebrãda est summo diluculo dum aurora clarere incipiet sole existente in oriente,& luna in occidente.418.b
Resurrectio futura vtrùm sit aliquo pacto naturalis.398.a
Resurrectio Christi an fuerit causa resurrectionis damnatorum.402.a
Resurrectio corporũ quã variè à varijs ꝓdita fuerit,tũ Philosophis, tũ hæreticis.389.a.b
Resurrectio respectu principij actiui est supernaturalis.368.b
Resurrectio non est simpliciter naturalis,sed secundum quid. ibidem.
Resurrectio omnium in quibus locis fieri debeat.426.b
Resurrectio electorũ fiet cũ omnibus mẽbris quæ ad integritatẽ naturæ spectant.439.a
Resurrectionẽ necessario futurã quibus rationibus demonstrandum.390.a.b.& seq.
Resurrectionem carnis futuram nos fides catholica docet.389.b.in fin.
Resurrectiones duas Papias Ioãnis discipulus commentus est: cuius errore intinctus fuit Lactantius.410.a
Resurgere quid sit.430.a
Resurget quicquid est de veritate humanæ naturæ,tam in corpore quàm in anima.435.a. &.436.b
Resurgent homines in vtroque sexu.445.b
Resurgent omnes in ætate iuuenili,etiam si senes mortui fuerint.443.a
Resurrexit nullus cum Christo ratione sanctitatis.406.b

Reſurgemus omnes in eo loco in quo mortui fuerimus.427.a
Qui reſurrexerunt cum Chriſto an iterū mortui ſint.408.a
Qui reſurrexerūt cum Chriſto erant in limbo. 408.a
Reſurrecturus invitam eſt idem homo qui per mortem cedit.430.a
Reſurgentis in corporalibus glorioſis vtrùm poſsint vti hac animali vita, comedere ſcilicet,& bibere.447.b
Reſurgentes recipient eundem vultum colorem & effigiem & quantitatem quam viuē tes retinebant.444.a.& ſeq.
¶Reſpulica ciuilis ſpirituali ſubſeruit.68.b
Reſpublica opificibus deſtituta eos cogere poteſt quos ſibi neceſſarios videt.80.b
Reſpublica Socratis de habendis vxoribus cō munibus merito ab Ariſto. repudiata.77.b
¶Roma an ſit neceſſaria ſedes Pontificis maximi.40.
Romana ſedes, vide Sedes.

S.

SAcerdos non baptizatus abſoluere non poteſt pœnitentem,nec conficere. 25.a
Sacerdos per ſaltum promotus omnium ordinum functionem exercere poteſt.25.b
Sacerdotes legis naturæ, veteris & noſtræ in quo differant.25.a
Sacerdotes an aliquo caſu cogi poſsint vxores ducere.81.a
¶Sacramenti nomen dupliciter vſurpatur. 305.a
Sacramentorum defectus num Deus ſuppleat quantum ad vltimos effectus.25.a
¶Salomon an licitè potuerit cum alienigenis prohibitis contrahere.300.b
¶Sanguinis cōmunicatio, vnde cōſiderata cō ſanguinitatis nomen non obtinet.321.b
¶Sancti vtrùm pro ijs orent qui ſunt in Purgatorio.493.a. vide, Orare.
In ſanctos ſic affecti eſſe debemus,vt in dominum Chriſtum præ cunctis debeamus eſſe deuoti.500.b
¶Sacra conſobrina fuit Abrahæ.335.b
Sara an fuerit ſoror & coniux Abrahæ.335.a
¶Satanam deligatum à Deo per mille annos quid ſit,410.b
¶Satisfacere poteſt quis pro alio.470.b
¶Sedere à dextris Dei quid ſignificet.521.b
Sedes Chriſti in iudicio quæ.531.a
Sedes Romana tanto tempore durabit, quanto duratura eſt fides euangelica.597.a
Seminatio extra vas quod ſit peccatum.166.a
¶Senſus omnes vtrum habebunt omnes ſuos vſus in corporibus glorioſis.628.a
Senſationes in corporibus beatificatis quibus modis fiant. ibidem.
Senſationes an erunt in anima ſeparata à corpore.658.b
Per ſenſationes vtrùm corpora glorioſa concipient noua rerum iudicia.630.b
¶Sententia illa, Venite benedicti, & ite maledicti,an ſit vocaliter pronuntianda.529.b
Sententia eccleſiæ an ſit neceſſaria ad diſſoluendum matrimonium cum ancilla ignorante contractum.246.a
¶Sepultura opus eſt miſericordiæ.483.b
Sepulturæ officio viuis & defūctis vtile.483.a
¶Seruus ſi ordinetur, ſacramentum ſuſcipit, ordinum tamen vſu caret.53.b.&.54.a
Seruus non eſt heri in his quæ ſunt naturalia. 243.a
Seruus de conſenſu heri contrahens cum ancilla poteſt eo inuito cum illa habitare.243.a
Seruus coniugatus in quibus teneatur hero ſeruire. ibidem.
Seruus inuito domino non poteſt religionem profiteri:poteſt tamen votum caſtitatis ſimplex emittere.244.a
Serui an poſsint inter ſe matrimonium cōtrahere abſque licentia dominorum.242.a.b
Seruū cōiugatū an poſsit herus vendere.243.b
Seruitus duplex naturalis & legalis.242.b
Seruitus an ſit contra naturam.246.b
Seruitus an mrimonio ſupuenire poſsit.246.b
Seruitus quando matrimonium impediat vel non.244.245.256.
Seruitutis impedimentū nō eſt neceſſariū, ſed voluntarium.145.a. vide Impedimentum.
¶Signum Chriſti ad iudicium aduentantis. 150.b.& ſeq.
Signa quindecim diem iudicij anteceſſura refert diuus Hieronymus.503.a
Signa quænam ſint diem iudicij anteceſſura. 501.b.& ſeq.
Signa præcedent diem iudicij non ſolùm in aſtris, verum in elementis, vt in aëre,in mari, & in terra.505.b
Sinus Abrahę eſt quicunque locus quo animę compurgatæ requieſcunt, qui ideo paradiſus cœleſtis eſt.459.b
Sinus Abrahæ ſecundum Tertulianum locus eſt non cœleſtis,ſublimior tamen inferis, interim refrigeriū animarū iuſtorum.464.a
Sinus Abrahæ vnde dictus. ibidem.
¶Sponſus quare ſic dictus.119.
Sponſi non coguntur ab eccleſia propter ſpōſalia iurata, ad matrimonium.124.a

Sponſo in hæreſim lapſo dirimuntur ſponſalia.128.b
Sponſa vi ab ſpōſo oppreſſa an eo inuito poſſit religionem profiteri.117. a
Sponſa ſpōſum admittēs putā eū velle mſimo niū cōſummare excuſatur à peccato.141. b
Sponſalia quid.129.a.&.120.a
Sponſalia vnde dicta.119. a
Spōſalia de futuro an alia via quā per carnalē copulā ſine expreſſo cōſenſu de præſenti cē ſeantur in matrimonium tranſire.126. b
Sponſalia quot modis dirimuntur.127.a. & 128.a. & ſequent.
Sponſalia iurans ſi velit poſtea religionem ingredi an teneatur prius contrahere.127. b
Sponſalia de futuro transfuſa ſunt in matrimonium de præſenti per ſuperuenientem carnalem copulam.105.b.in fi.
Spōſalia neutiquā ſufficiūt ad matrimoniū niſi nouus p̄ſenti cōſenſus acceſſerit.120. b
Spōſalia nō ſunt de eſſentia matrimonij.120.b
Sponſalia poſſunt inter abſentes per procuratores vel per literas fieri.120.b
Sponſalia ante ſeptenniū nō ſunt valida.122.a
Sponſalia de futuro iureiurando firmata vim non habent matrimonij de præſenti. 123. b
Sponſalia de futuro cōtrahens cum duabus & cum ſecundo fallaciter congreſſus,cum qua cogi debeat matrimonium inire.126.a
Spōſalia quot modis cōtrahātur.120.b. & ſeq.
Sponſalibus de futuro ſi accedat copula, Eccleſia cogit ad matrimonium.103.a
¶ Spurius non tenetur in conſcientia hæreditatem filio legitimo reſtituere.357. a
¶ Sol & Luna circa diem iudicij re vera obſcurabuntur.504.b
In Solis quiete tempore Ioſue, vtrùm omnes orbes quieuerint.548.a
¶ Soni quales ſunt futuri in die iudicij.404.a.b
¶ Status temporis in homine triplex.122.b.&.249.a
¶ Status religionis perfectior eſt longè quam ſtatus nuptialis.295.a
¶ Stipes affinitatis ſunt maritus & vxor.344.b
Stipes conſanguinitatis quis.320.b
¶ Subdiaconus ad horarum canonicarum recitationem tenetur.23.a
Subdiaconi officium.19.b.Vide Diaconus.
¶ Subtilitas in corpore glorioſo duplex.631.b
Subtilitas an ſit inter dotes corporis glorioſi connumeranda.631.a.b.& ſeq.
Subtilitas & impaſsibilitas ī quo differāt.632.a
Subtilitatis dos in beatis corporibus an occupabit locum.635.b.& ſeq.
Subtilitatis dotes.636.b
¶ Suffragiū aut ſatisfactoriū opus nemo pōt ſuo noīe præſtare qđ ſit apud Deū meritoriū,niſi ſit in gratia & amicitia Dei.473.a
Suffragiū pro multis oblatū nulli eorū tm̄ pro deſt, quātū ſi pro illo ſolo offerretur.486. b
Suffragia mortuorum quàm antiqua fuerint in eccleſia.480.a. b
Suffragia an damnatis proſint variæ opiniones.485. b.& ſeq.
Suffragia quæ quis pro altero offert, vtrùm ſi bi ipſi qui offert proſit.273. a
Suffragia quæ dicantur.471. b
Suffragia viuentium non proſunt pueris in limbo.488. a
Suffragia viuorū non ſolū viuis proſunt ſi pro illis offerantur: verum etiam mortuis.471.b
Suffragia peculiariter oblata pro ſingulari defuncto,licèt ratione charitatis inqua fundātur proſint quibuſcunq́; in ea exiſtentibus nihilomin⁹ ſimpliciter plus proſunt illi pro quo offeruntur.475.b
Suffragia quæ defunctus fieri iuſsit,ſi tot tanta que ſint, vt pœnæ purgatorij perſoluendæ ſufficiant,an poſtmodum mora & retardatio ea perſoluendi defunctum remoretur ne tam cito pœnas euadat.486.a.b
Suffragia nr̄a nihil ꝑſunt beatis aīabus.479.a
Suffragia quæ vel eccleſia, vel alius offert pro aliquo viuente, non proſunt niſi is quoque pro quo offeruntur ſit in gratia.473. a
Suffragia & præces damnatorum Deus ſolet exaudire, non quidē ob eorum dignitatem & meritum, ſed ſi iuſta petant.474.b
Suffragia peccatorum per vitioſum miniſtrū exhibita nihil valoris amittunt, qui ex opere operato prouenit.472.a
Suffragia particularia illa magis ſunt ſingularia & plus adiuuantia quæ ipſe defunctus fieri iuſsit.486.b
Suffragijs eccleſiæ fruuntur peccatores.186. a
Suffragiorum tria genera.381.b
¶ Supputandi gradus affinitatis in Eccleſia qualis vſus.324. b
¶ Supnaturalia à nobis intelligi poſsūt.480. b
¶ Suſceptor eſſe iure prohibetur, qui non eſt baptizatus, non tamen hæreticus.371. a
Suſceptores plures an contrahant cognationem.369.a

T.

TActus ſenſus in beatis corporibus erit vſui:poterunt enim ſe mutuò tangere.630. a
¶ Temporibus ſacris an liceat debitum petere.204. a
¶ Tenebrarum tria genera.458.a

¶ Te-

¶ Teſtes accuſando matrimonio neceſſario ad hiberi debent: quia coniugum aſſertione nō debet matrimonium dirimi. 691. b
¶ Teſtamentū qđ non valeat niſi quinq; teſtibus confirmatū an ſit cōtra euangeliū. 69. b
¶ Tonſura clericorum non eſt de eſſentia Sacramenti ordinis. 28. a
Tonſura prima, an ſit propriè ordo. 29. a. Vide in verbo Corona.
Tonſura prima, an poſsit à paroeciano conferri. 46. b
¶ Traianus ab inferis in vitā reſuſcitatus precibus D. Gregorij in cœlum euolauit. 478. b
¶ Tubam canere in Dei iudicij quid ſit. 472. b
Turpitudo duplex, vna pœnæ, altera culpæ. 83. b
Turpitudo coniugalis officij nō eſt culpæ, ſed pœnæ. 83. b

V.

VElaminis nuptiarū ratio optima. 99. a
¶ Verba non ſunt neceſſaria etiam in valentibus loqui ſed ſufficiunt nutus. 107. b
Verba nulla citra interiorem conſenſum matrimonium quo ad Deum perficiunt. 151. a
Verba conſenſum exterius exprimētia an ſint de eſſentia matrimonij. 105. b
Vetuli & decrepiti ſenes an iure poſsint matrimonio coniungi. 245. a
¶ Veſtes epiſcoporum & ſacerdotum, quidq; earum vnaquæque ſignificet. 37. a. b
Veſtes Pontificis maximi antiquæ legis. 48. a
¶ Videre Deum ſicuti eſt quid. 595. b
Videre nō ſatis eſt ad cōprehenſionem. 596. a
Videre aliquid in verbo Quid ſit. 601. b
¶ Viſio beata ſuapte natura eſt perpetua. 611. a
Viſio quęcunque beata eſt notitia ſimpliciſsima eademque apprehenſiua. 607. b
Viſio beata in ſua natura & eſſentiali virtute includit voluntatis rectitudinem, quę eſt ad beatitudinem neceſſaria. 612. a. b
Viſio beata ſiue animæ Chriſti, ſiue alius cuiuſlibet non repræſentat per modum habitus, ſed per modum actus. 607. a
Viſio beata eminenter continet perpetuum & honeſtiſsimum gaudium, & fruitionem. 614. a
Viſio beata nulli ſubditur contrario. 612. a
Viſio poſt reſurrectionē nō erit intēſior. 615. a
¶ Viſiones in beatis an ſint omnes eiuſdē ſpeciei. 599. a
¶ Vinum nuptiarum coniugalem lætitiam ſignificat. 77. a. & 87. b
¶ Violentia quid. 145. b
Violentiæ duplex genus. 146. a
Violentia conditionata in ſola volūtate & brutorum appetitu reperiri poteſt. 146. a
¶ Violatio eccleſię niſi legitimè cōſiſterit non eſt à celebratione abſtinendum. 205. a
¶ Vipera & aliæ ſerpētes partu nō diſrūpūtur contra opinionē Plini & Dioſcoridis. 76. b
¶ Vir & vxor quali iure gaudent æqualitate non quantitatis, ſed proportionis. 202. a
Vir pōt quæcunq; vota vxoris irritare. 203. b
Vir an poſsit vxore inuita & relicta militare. 204. a
Vir poteſt inuita vxore ſe in ſeruum vendere, vxor verò non item. 247. a
Vir ſi fornicetur poſt diuortium an poſsit cōpelli ad vxorem redire? 267. b. Quid in conſcientia. 268. a
¶ Virginitas quid. 647. b
Virginitas poſt ſufficientem hominum propagationem ſemper fuit matrimonio præſtantior. 180. b
Virginitatis aureola forte non donatur in cœlo, niſi qui voto illam confirmarunt. 647. a Vide aureola.
Virginitati tempore legis Moyſaicæ an præferretur coniugium. 180. a
In virginitate tria conſideranda. 647. b
¶ Virgo Maria an in cœlū corpore euecta fuerit. 409. a. vide plura in verbo Maria virgo.
Virgines prudentes & imprudentes. 531. b
Virtutes cœlorum cōmouendas in die iudicij quomodo intelligendnm. 505. b
¶ Vitæ æternæ nomine quid intelligatur in ſacra ſcriptura. 563. b
¶ Viui qui tempore iudicij probi reperientur non tantum tormentum in conflagratione ſuſtinebunt ſicut mali. 542. a
Viuos in die iudicij rapi obuiam Chriſto quomodo intelligendum ſit. 422. a
¶ Vnctio triplex. 618. b
Vniuerſitas an poſsit quem de fonte leuare. 370. a
¶ Vocis iudicij virtus. 404. a (402. b
Voces aliquæ an ſint futuræ in die iudicij.
Vocalis ſermo an ſit futurus in beatificato corpore. 629. b (110. b
Votum verbis non indiget ſicut matrimoniū
Votum metu emiſſum an ſit validum. 153. b
Votum virginitatis à beatiſsima virgine ortū habuit. 181. b
Votum non reddendi debitum coniux emittere nequit altero inuito. 203. & ſeq.
Votum ſimplex caſtitatis poteſt ſeruus inuito domino emittere. 244. a
Votum caſtitatis ſemper fuit à lata euāgelica lege ordinibus ſacris annexum. 288. a

Votum ſolenne à ſimplici quomodo differt. 290.b.&294. b.
Votum bifariam fit ſolenne.291.a
Votum præciſe non contrahendi matrimoniũ, non eſt votum caſtitatis, neq; per ſimplicẽ fornicationem violatur.291.a
Poſt votum ſimplex ſi matrimonium contrahatur,ratum eſt.291.b.licèt graue peccatum eſt.271.
Quis verò diſpenſet.292. a, & quid remedij adhibendum.292.a
Votum quid.290.b.& ſeq.
Votum quotuplex.265. b
Votum ſolẽne à neophytis ſuſceptum vtrùm habeat vim dirimendi matrimonium antiquũ,ac ſi nouum ipſe paciſceretur.314.b
Voto caſtitatis obſtricti num aliquo caſu cogi poſsint matrimonia inire.80.b.& ſeq.
Vouere continentiam coniuges quibus modis poſsint.117.b
Vouere caſtitatem an poſsit vxor dimiſſa ſine licentia coniugis.267.b
Vſus rationis in quibus ſit neceſſarius. 49. a. b
Vſus matrimonij quot modis accidere poſsit vt ſit peccatum.83. a. & latiſsimè. 199. a. & ſequent.
Vſus coniugalis poteſt eſſe apud Deum meritorius gratiæ.82.b.
Vſum matrimonij illicitũ qui dixerint.81. b
¶ Vxor propter quid ducenda.77.a.& ſequẽ.
Vxor an poſsit diuortium petere ſicut ipſe vir 359.a
Vxor an ſit reſtituenda viro vitæ reſtituto, an verò per mortem naturalẽ coniugium diſſoluatur quo ad viculum.117.b
Vxorem fratris an quis poſsit ducere. 350. & ſeq. Vide plura in verbo Matrimonium.
Vxorem proſtituens non poteſt ab ea diuortium petere.255. b
Vxorem interficere an liceat viro in aliquo caſu.274.b. & ſeq.
Vxorem adulteram interficere non licet viro priuata autoritate, quantumuis in flagranti delicto deprehenſam.274. b
Si tamen occiderit nullum eſt decretum publicum ſupplicium,275. a
Vxore quatenus licitum ſit vti.195.b
Vxore vti ſanitatis gratia an ſit peccatũ. ibid.
Vxores plures nulli vnquam habere licuit,niſi cui fuit diuina reuelatione cõceſſum. 213. b
Vxores plures ducens infamis eſt, & de hæreſi ſuſpectus.215.b.
Vxorum pluralitas an ſit contra finem matrimonij.209. b. an licita fuerit ante legem euangelicam.211. b
Vxoribus pluribus qui apud Ethnicos vtebantur,vnicam illarum habebant, quæ eſſet mater familias.212.b.
Vxoricidium quot modis matrimonium impediat,aut contractum dirimat.270.b.

FINIS.

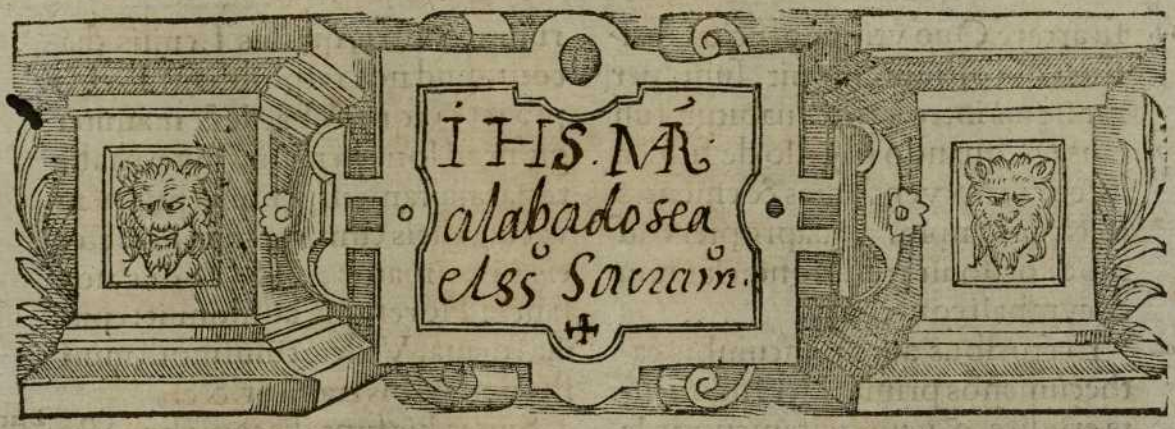

DISTINCTIO VIGE-simaquarta. De Sacramento ordinis & eius annexis.

Textus Cap. 1.

EXPEDITO sermone sacramentorum quinque, ad singulos Christianos pertinentium, sextum locum sibi vendicat sacramentum ordinis, quod ecclesiasticæ Reipublicæ ad procreandos spirituales filios necessarium est. Est enim ordo, Sacramentum quo potestas spiritualis significatur & traditur in ordine ad sacrosanctum corpus Christi consecrandum. Quod quidem sanctum ordinis sacramentum, qui Ecclesiæ subtrahunt, hæretici planè sunt, eius nimirùm pulchritudinem & decorem contenebrare molientes, quæ tanquam regina sedet à dextris Principis in vestitu deaurato, circundata varietate. Splendet enim Ecclesiæ corpus, vti ait ad Corin. Paulus, membrorum diuersitate: vt aliud sit oculus, aliud auris, aliud verò manus vice, atque aliud sungatur officio pedis. Vnde & ad Eph. Alios, inquit, dedi (scilicet Christus) Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios pastores & doctores in opus ministerij.

Definitio ordinis.

Psalm 44.

1. Cor 12.

Ad Eph. 4.

Quocirca iuxta septiformem spiritus sancti gratiam septem sunt Ecclesiastici ordines, quorum munera Christus seruator noster per semetipsum exercuit, ac subinde partim instituit, partimque instituenda insinuauit. Hæc autem, vti in Epistola ad Gudisredum autor est Isidorus, sunt ostiarius, lector, exorcista, acolytus, seu acoluthus, subdiaconus, diaconus, presbyter. Ostiarij cura est, claues habere Ecclesiæ, & quæ intus sunt custodire, cymbalo populum conuocare, genus immundum infidelium ingres-

Cap. 2.

Can. Perlectis. 25 d.

ostiarius.

Ioan. 2. su arcere. Quo vtique officio Christus, qui ostium, inquit, sum, per me si quis introierit, saluabitur, functus est, quando flagello de funiculis confecto vendentes & ementes eiecit de templo. Quapropter eiusmodi ordo in traditione clauium & cymbali confertur.

Lector. Lectoribus autem incumbit cathecumenos prima fidei rudimenta erudire, & vetus testamentum legere. Quorum igitur ordinatio in traditione lectionarij consistit. Ho-

Lucæ. 4. rum exemplar præbuit Christus, quãdo in medio seniorum librum Esaiæ aperiens, distinctè ad intelligendum legit.

Exorcista. Exorcistæ officium est energumenos dæmonum expulsione emundare, quibus ideo exorcismorum liber in sua ordinatione exhibetur. Quod quidem beneficium Christus præstitit, tum surdo &

Marci 7. muto, cui saliua sua delinitis auribus ait: Epheta, quod est, aperire: tum etiam Magdalenæ atquè alijs, de quibus dæmonia eiecit.

Acolytus. Acoluthus, seu acolytus idem græcè quod subsequens, huic potissimùm ministerio addicitur: vt subdiacono vinũ & aquam porrigat. Quare licèt & cereferarij sint, per traditionem tamen vrceolorũ ordinãtur. Atquè ordines quatuor minores dicuntur.

Cap. 3. Subdiacon⁹ Quinto ascensionis gradu locatur subdiaconus: græcè hypodiaconus, quasi diaconi minister, quippe cui calicem cum materia consecranda subministrat, quem ille sacerdoti ministret. Hi autem Mosaycale ge Nathinæi dicebantur, vt apud

1. Esdr. 1. & lib. 3 ca. 8. Esdram legitur: qui erant Leuitarum ministri, quibus Leuitis diaconi apud nos respondent. Debẽt præterea aquam, bacile & manutergium ad lotionem presbyteri habere parata: tametsi per susceptionem vacui calicis cum patena character eis imprimatur, vt Synodus nos sancta Florentina admonuit: cum illa forma. Videte cuiusmodi ministerium vobis traditur. &c.

Diaconus. Super his sunt diaconi: hoc est, ministri, nam ipsi sunt qui presbytero proximè administrant. Quorum idcirco figuram Leuitæ olim præferebant, in ministerium sacerdotum assumpti: adeò vt & leuitarum nomen diaconi modo retineant. Eorum ergo muneris est materiam consecrandam sacerdotibus porrigere, sed potissimum Euangelium legere, illudquè per modum catechismi absquè solennitate prædicare. Quapropter tunc diaconus ordinatur, dum librũ Euangeliorum sub forma ab Episcopo prolata recipit.

Presbyter. Deniquè presbyteri, hoc est, seniores, ob sacramentorum administrationem sacerdotes, vt pote sacra dantes, appellantur. Quorum

Sacerdos. ideo ordinatio tunc perficitur, dũ ordinator materiam eis præbens consecrandam, Accipe, inquit, potestatem offerre sacrificium Deo, missasquè celebrare tam pro viuis quàm pro defunctis. Congruit autem vt prius eius manus oleo benedictionis ad illam muneris sublimitatem consecrentur. Et postmodum per manuum impositionem, facultas quà remittẽdi peccata funguntur, designetur.

Ex his commemoratis ordini- Cap. 4.

bus

bus sacerdotium proculdubio sacramentum est, quod vtique citra hæreseos labem inficiari non licet. Quamobrem & characterem imprimit, & gratiam confert. Fuit enim à Christo Domino in vltima cœna, quantum ad potestatem consecrandi, institutum, & post resurrectionem facultate remittendi peccata, quæ antea fuerat Petro promissa, cumulatum. Sed & de diaconatu idem sentire congruit: nam vt in Actis Apostolorum memoriæ proditum est, per manus impositionem septem fuerunt diacones ordinati, quorum cùm sanctos mores Paulus in priori Epistol. ad Timoth. tam anxiè deposcat, citra dubium altaris ministerio per sacramentum ex Christi institutione sunt addicti, & in diaconos & subdiaconos diuisi. Igitur tres isti ordines, qui idcirco & maiores dicuntur & sacri, votoquè continentiæ, oneriquè diuinum officium persoluendi obnoxij sunt, inter sacramenta Ecclesiastica referuntur. Reliqui verò quatuor minores, Ecclesiæ sancto decreto instituti creduntur. Quare eatenus sacramenta censentur, quod sunt sacramentorum præambula.

Actuum. 6.

Cap. 5. Omnium autem clericorum insigne, corona est, quam Petrum in memoriam spineæ coronæ Domini gestasse, tum Beda in libr. de gestis Anglorũ, tum & alij nobiles autores scripto retulerunt. Prima verò tonsura inter ordines propriè non habetur, sed est quoddam ordinum rudimentum, vt pote per quod clericus nulli officio ecclesiastico mancipatur, quo laicus fungi nequeat. Deputatur enim non nisi diuinis laudibus canendis.

Beda.

1. Tonsura.

At verò sacerdotum duo sunt ordines: nempe, eorum, qui simplices sunt presbyteri, & eorum, qui episcopali dignitate fulgent, atquè adeò sacerdotum apicem obtinent. Nam etsi sacerdotum munus sit, sacramentorum administratio, tamen simplices neque omnia possunt perficere, vt sacramenta confirmationis & ordinis, neque templa, altaria, & vasa consecrare, quæ quidem episcoporum sunt propriè functiones, atquè adeò, ceu consummato sacerdotio pollentes, summi sacerdotes appellantur. Cap. 6.

Quò fit, vt episcopatus, licèt ordo ea ratione sit, qua altior est dignitatis gradus, non tamen sit per se sacramentum, sed sacerdotalis sacramenti perfectio, cuius character per Episcopalem consecrationem ad alia munera exequenda protenditur, quæ simplex sacerdos præbere nequiuerat. Atqui discrimen hoc Episcopi & presbyteri diuino iure per Christi institutionem semper fuit in Ecclesia designatum. Apostolos quippe Christus in Episcopos creauit, vt inter quæstiones veteris & noui testamenti Augustin. pro constantissimo ducit, quibus subinde Episcopi succesſerũt: cùm tamen presbyteri non nisi septuaginta duorum discipulorum vicem gerant, vt Anacletus Papa autor est. Tametsi Apostolus Paul. alterutro sæpè nomine vtrumquè comprehendat.

Episcopat⁹.

Aug. c 93.

Cã. Innoc. 21. dist.

Ad hæc & episcopis tum archiepiscopi, tum & superius patriar- Cap. 7.

chæ præferuntur, & cardinalium senatus, vt pulcherrima hęc membrorum compago in vnum summum Pontificē consummetur, qui vice Christi omnium sit culmen & caput. Quos quidem vniuersos ordines sacrosanctæ ecclesiæ, vt locorū dignitate, sic & indumentorū varietate & decore merito decuit esse dignotos.

DISTINCTIO vigesimæquartę, Quæstio prima, De substantia sacramenti ordinis & eius qualitatibus.

SECVNDVS tomus nostri huius instituti operis: tribus erit partibus distributus. Nam cum primus quinque nobis Sacramentorum disputationem præstiterit, quæ singulis personis coaptantur, in hoc præsenti reliqua duo tractanda supersunt, quæ non singulis membris, sed toti reipublicæ & ecclesiæ in commune bonum sunt necessaria. Ea verò sunt ordo & matrimonium, quorum prius ad procreationem filiorum spiritualium attinet, posterius verò ad propagationem filiorum secundum carnem. Quibus deniq́ue tertium est membrum adhibendum de statu resurgentium. At qui tractatus Sacramenti ordinis duas occupabit distinctiones, quarū hæc vigesima quarta circa eius substantiam, partes & qualitates versabitur. Secunda verò de ijs, qui ordinare quiq́ue ordinari possunt, continebit sermonem. Quo circa distinctionis præsentis duæ erunt quæstiones, prima de substantia & partibus sacramenti ordinis, & secunda de quibusdam, quæ eidem sunt sacramento connexa.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ordo in ecclesia esse debeat.

IGitur quæstionis primæ articulus primus est, an sit: hoc est, an esse debuerit ordo in ecclesia. Et arguitur id non decere. Primò. Ordo dicit prælationem eorum qui subditos habent: ecclesiam verò id non decet: quia videtur libertati repugnare qua nos Christus donauit, iuxta verbum Ioan. 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Pars negatiua. 1. Argumēt.

¶ Secundò. Christus Matthæ. 10. videtur huiusmodi ordines condemnare dicens, Principes gentium dominantur eorum, vos autem non sic, sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Et ad Ephe. 2. Apostolus, Inferiores, inquit inuicem arbitrantes. 2. Argumēt.

¶ In contrarium autem est illud eiusdem apostoli ad Roma. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Vnde colligitur quòd in ecclesia, quæ à Deo est, quippe quam ipse suo sanguine ædificauit, ordo esse debeat. Partis affirmatiuæ.

¶ Primum omnium hic de nomine ordinis fortasse quispiam hæsitet, cur isti ecclesiæ gradus & magistratus sic appellentur: nam ordinis nomen latiùs multo patet ad res vniuersas. Ordo enim authore August. 10. de ciuita. capit. 13. est pariūm dispariuḿque rerum sua cuiq́; loca tribuens dispositio. Dicuntur naḿque & religiosorum ordines, & coniugatorum, atq́ue virginum. Quin verò in republica ciuili sunt ordines. Vnde Cicero & alij, senatum, ordinem amplissimum appellāt. Erant enim tres ordines, scilicet, senatorius, equestris, & plebeius. Et modo in republica est ordo opificum & nobilium, vt comitum, ducum: & in militia ordo peditum & equitum. Quin verò vulgatum dictum est, tum rempublicam bene habere, cum vnusquisq; suum seruat ordinem, vt Homil. 2. super lib. Numer. ait Origenes, vbi hos diuersi generis ordines connumerat. Decisio artis. Ordo quid. Origenes.

¶ Ad hoc respondetur, nomē latissimæ significationis sanctos patres per Antonomasiam gradibus ministrorū ecclesiæ, accōmodasse, vt docerent quod quamuis ad omnes alios magistratus ciuilis reipublicæ, ad alioſq́; virtutum gradus diffundatur, tamen inter Christianos per excellentiam ministris ecclesiæ secundum diuersas eorum dignitates competeret. Atqui ordo secundum proprium significatū relationem & Solutio tactæ obiectionis.

Ordo ecclesiasticꝰ quid

nem & habitudinem inter superiores & inferiores significat vel personas ipsas & status diuersos. Quam ob rem Thomas Vvaldẽsis tomo.2. De sacramenti. c. 116. Ordo, inquit, est sacramenta ministrantiũ habitudo legitima, cuiq; ratione ministerij cõueniẽs. Inde tamẽ tractũ est ad significãdum illud sacramentũ, quo ijdem ministri initiantur, & per gratiã ad ritè administrandum sacramenta consecrantur. ¶ Vnde, vt Petrus Lõbardus definit. Ordo est signaculum Ecclesiæ, per quod spiritualis potestas traditur ordinato: putà, vt in textu dicebamus, est sacramentum, quo potestas spiritualis significatur & traditur in ordine ad sacrosanctum corpus Christi consecrandum. Itaq; signaculum non accipitur pro charactere ordinis, sed pro sacramento, quo character imprimitur, qui est potestas illa spiritualis. Quo circa ordo idem est in præsentiarũ quod ordinatio. Atque adeò non est tam exacta definitio illa Scoti, ꝙ sacramẽtum ordinis sit potestas spiritualis: nam potiùs est ordinatio per quam eadem potestas acquiritur.

Definitio ordinis.

Signaculo quomodo accipiatur.

Definitio Scoti reprobatur.

¶ Hoc ergo sanctum ordinis sacramẽtum de medio tollere conantur hæretici. Vuitcleff siquidem, vt est videre apud Vualdẽsem tom.2 De sacrament. cap. 7. & 28. sacramẽtum ordinis abnegat, quãuis postmodum idẽ Vualdensis cap. 116. referat eundẽ concessisse, in primitiua ecclesia fuisse presbyterũ & diaconũ, nõ tamen sacramento sensibili initiatos, sed per internam Christi inspirationẽ, vt cap. postea. 123. commemorat. De qua re dist. sequẽti nobis resumendus est sermo. ¶ Eandem hæresim ab orco suscitauit Luther⁹, qui in suo illo pestilenti libro de abroganda missa priuata, omnes istos ordines ecclesiasticos prosternit, pessundatq; dicens, hierarchiam ecclesiasticam, in qua constituitur summus sacerdos, deinde episcopi & sacerdotes, esse similem gentilitiæ constitutioni de sacerdotibus Iouis, Veneris, & Saturni. Christianus enim, inquit, populus debet esse omnino simplex, in quo prorsus nulla secta, nulla differentia personarum, nullus laicus, nullus clericus, nullus monachus esse debet sed tantùm prædicatores. Ecce monstrificã Lutheri Ecclesiam sine capite & membrorum varietate. Cõtra hanc autẽ hæresim satis superq; dist. 13. q. 1. art. 1. locuti sumus, ad demonstrandam ecclesiæ hierarchiã episcopis, presbyteris atq; alijs ministris distinctã, quasi reginam, vt est in Psal. 44. circundatã varietate à dextris Christi sedere. ¶ Et ideo nihil est reliquũ, quod hic possimus adhibere, sed satis est duas conclusiones simpliciter ponere. Prima. Decentissimum fuit, imò necessarium, ordines in ecclesia existere. Potissima huius ratio est, ꝙ Christus omnia sua opera tam naturæ quã gratiæ ad similitudinẽ virtutis suæ produxit, vt per ipsa eadẽ opera cognosceretur, iuxta verbum Apostoli ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: in Deo autem sicut intus inter personas: ordo est originis, vt pater à nullo procedat, & filius à patre, & spũs sanctus ab vtroq; ita & in virtute, qua cuncta procreat, ordinis pulchritudo lucet, vt p superna infima gubernet, disponat & administret. Quare in supra cœlestibus spiritibus idẽ est ordo, vt per superiores inferiores illuminet, præter beantem visionem, qua cuncti essentiam contuentur. Et in operibus naturalibus elementa cælestibus orbibus subdidit, quorum terra infimo loco subsideret, vt omnis inferiorum virtus, vt ait, in Meteor. Aristo. à cælestibus lationibus gubernaretur. Quocirca & omnem ciuilem rem publicam lumine naturali docuit, vt caput sibi instituere & digniora mẽbra, per quæ inferior populus iustitiã reciperet. Barbari ergo sunt & humano nomine indigni, qui hac ordinis micante luce & pulchritudine Ecclesiam Christi, quæ inter mundi politias optima est, denudare contendunt. Sanè cùm non solùm in lege veteri Deus summum sacerdotem, ac sub ipso alios, & præterea Leuitas instituerit, qui diuino cultui essent mancipati: verùm & gentes naturæ ratio docuit, nullum, siue Dei veri, siue Deorũcultum sine sacrificijs & sacerdotibus vigere posse. Quapropter Dionysius ecclesiasticam hierarchiam instar cælestis depinxit episcopis, presbyteris & diaconibus distributam. ¶ Accedit autem particularis ratio in ecclesia, quòd cum sacramenta sint instrumenta passionis Christi, quæ ab ipso virtutem habent supranaturalem conferendi gratiam, ratio subsequẽter postulabat, vt eorum ministri in ordine sanctitatis constituerentur, & quò eadem sacramenta idoneè administrarẽt gratia suffunderentur. Quam ob rem nisi hæretici priùs virtutem sacramentorum supranaturalem negassent, nunquam ordines sacros inficiarentur: sunt enim virtutes sacramentorum & ministrorum cõnexæ, sed quia omnia deturbant indigni sunt cum quibus disputemus. Paulus enim ad Ephes. 4. ordinẽ eundem Ecclesię depingens ait, Christum quosdam dedisse Apostolos, quosdã prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & Doctores. ¶ Sed aiunt Lutherani nonnominasse illic sacerdotes, quare ipsos plebanos appellant pastores

1. Conclusi.

Ratio conclusionis.

Pau: Ro. 1.

Ordo in deo omnibus

In naturalibus.

Aristo.

Dionysius.

Ratio alia.

Paul. ad Ephe. 4.

Lutheri obiectio.

Vise locum.

Psalm. 44.

ſtores ob ſolum officiū prædicandi, quos quidem inter eos ciuilis reſpublica creat. Attamē eorū calumnia eo retunditur, q̄ nomine apoſtolorū, epiſcoporum ſucceſſores, intelliguntur, & paſtorū appellatione ſacerdotes, qui ſacramentorum pabulo, quod potiſsimū eſt in eccleſia, populum paſcūt: & ideo ſubiungit paſtores & doctores: hoc eſt, ſacramentorum ad miniſtratione, & verbo doctrinę plebē imbuētes. Quare cùm reſpublica ciuilis nulla polleat ſupranaturali poteſtate, deridiculum eſt dicere, q̄ ipſa poſsit ſpirituales paſtores inſtituere,

ā Diluitio obiectionis.

Paulus. Idem ex illo Pauli. 1. Corint. 12. confirmatur, vbi ait, q̄ diuiſiones gratiarum ſunt, idem aūt ſpiritus, & diuiſiones miniſtrationū, idem verò Dns, & diuiſiones operationum, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et ſubnectit analogiam corporis, quod ſicut in vno corpore multa ſunt mēbra, ita & in vna eccleſia multi ſunt ordines. Vnde. 1. Timot. 3. poſtq̄ epiſcopi mores delineauit, quos in cūctis ſacerdotibus requirebat, de diaconibus verbū ſubiunxit. Ac ſubinde. c. 4. Noli, inquit, negligere gratiā, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiā, per impoſitionē manuum presbyterij. Et cap. 5. Aduerſus presbyterum, inquit, accuſationem noli recipere, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. Et infrà. Manus citò nemini impoſueris. Et epiſto. 2. ad eundem. cap. 1. Admoneo, inquit, te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuū mearū. Et ad Timot. 1. Huius, inquit, cauſa reliqui te Cretæ, vt ea, quæ deſunt, corrigas, & cōſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Ac demū Act. 14. expreſsè habetur, q̄ apoſtoli cōſtituebāt per ſingulas ciuitates presbyteros. ¶ Canones autem immēſum eſſet opus, hîc omnes hac de re citare. Satis autē ſit vnus pro omnibus Anacleti papæ diſcipuli beati Petri. In nouo. d. 21. vbi ait, quod poſt Chriſtum dominū in Petro ſacerdotalis cœpit ordo, cui Chriſtus pontificatū in eccleſia dedit dicēs, Tu es Petrus & ſuper hanc petrā ædificabo eccleſiam meā. Apoſtoli nanq̄, cū eodem pari conſortio honorem & poteſtatem acceperunt, ſcilicet, apoſtolicā, quorum loco ſucceſſerūt epiſcopi: ſed poſtmodum dns alios ſeptuaginta duos diſcipulos elegit, quorum typum gerunt presbyteri. Cætera loco citato latius diſſeruimus. ¶ Secunda cōcluſio. Ordo eccleſiaſticus eſt ſacramētum. Probatur. Sacramētum, vt. d. 1. dictum eſt, nihil aliud eſt quam ſacræ rei ſignū: hoc eſt ſignū gratiæ hominem ſanctificantis: ſed ordo eſt eiuſmodi, non enim accipitur, pro ea habitudine & relatione, quę eſt inter ſuperiores & inferiores: ſed pro ipſa ordinatione quæ eſt ſenſibile ſignum ſpiritualis poteſtatis, quæ illic confertur, vt cùm epiſcopus oblato calice cùm hoſtia ait, Accipe poteſtatem offerēdi ſacrificium &c. Per illa enim verba & traditionem materiæ confert poteſtatem: nempe, characterem ad cōſecrandum, ac ſubinde niſi obex obſtiterit, gratiā ad ritè & rectè idem obeundum munus. Ex quo fit gratis Scotum præſenti diſtin. negaſſe hoc eſſe prpriè ſacramentum, eo quòd non eſt viſibile ſignum, ſed ſolùm, inquit, eſt ſacramentū accipiendo pro ſigno inuiſibili: nempe, pro charactere. Quod enim hoc gratis dicatur, patet, nā materia illa, quæ exhibetur ab epiſcopo, & forma, qua traditur, vt ar. proximo notius fiet, ſignum ſenſibile eſt poteſtatis, quæ confertur, & gratiæ. In ſubſequentibus verò de iſto effectu gratiæ iterum dicendum eſt. Deinde examinandum an ſinguli ordines ſint ſacramenta: atquè adeò vtrùm omnes ſimul ſint vnum ſacramentum, & vtrùm omnes ſint de iure diuino à Chriſto inſtituti. Fit ergo ex his conſequens, quòd neque ordo, qui eſt inter angelos, ſit ſacramentum, neq; verò vnctiones, quibus reges vngun tur, vel abbates, quia per illas nō confertur poteſtas ſupra corpus Chriſti verum. De ordinatione verò epiſcopi infra fiet ſermo.

Paul. 1. ad Timot. 3.

Ad Timo. 1.

Actu. 14.

Canō Anacleti.

2 Concluſi.

aRatio.

Scoti opin

Corollariū.

¶ Ad vtrunque igitur argumentum in capite propoſitum reſpōdetur, q̄ ordo ſubiectionis, qua quis vt ſeruus alteri ſubditur, libertati repugnat, ſed tamen ille nō eſt eccleſiaſticus ordo: imò qui in eccleſia præſunt, non debent dominari tanquā domini ſeruis, ſed tanquam ſubditorum miniſtri: non enim poteſtatē habent in bonum proprium, ſed in bonū Chriſtianæ reipublicæ. Et hoc eſt, quod Chriſtus admonebat apoſtolos. Paulus verò perſuadebat, vt licet prælati ſint officio ſuperiores, exiſtiment tamen ſe meritis inferiores.

Solut. argu.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm in hoc ſacramento materia & forma congruè deſignentur.

VÆritur ſecundò de partibus huius ſacramenti, quibus conſtat. Et arguitur quòd forma eius non ſit conueniens. Sacramenta ordinantur ad ſanctificationem illius cui applicantur, quæ quidem applicatio fit virtute diuina: ergo debet in forma exprimi eadem ſanctificatio & virtus, per quā fit, ſicut in baptiſmo cum dicitur

Partis negatiuæ. 1. Argumēt.

dicitur, Ego te baptizo in nomine patris, &c. & in cõfirmatione, Ego te confirmo, &c. & in extrema vnctione, Indulgeat tibi Deus, &c. in forma verò huius sacramenti dum dicitur, Accipe potestatem, &c. nec sanctificatio suscipiẽtis, neq; virtus, qua sanctificatur, exprimitur: ergo nõ est apta. ¶ Secundò de materia arguitur. In materia sacramẽti debet esse virtus sanctificandi per applicationem eius, vt. 1. distin. diximus: per ablutionẽ enim baptismi instrumentaliter abluitur anima: vnde Hugo ait, q̃ sacramentum est elementum exterius internam sanctitatẽ significans, sed in illis, quæ traduntur eis, qui ordinibus initiantur, vt in calice cum hostia non consecrata, & in libro Euangeliorum, qui traditur diacono, nulla inest virtus, quæ effectum sortiatur sanctitatis internę: ergo illud non est legitima materia.

2. Argumẽt.

¶ In contrarium tamen est, quod omne sacramentum debet constare ex verbis & rebus: & vsus habet vniuersalis ecclesiæ, per huiusmodi verba, & traditionem rerum sacramentũ hoc administrare.

Pars affirmatiua.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Forma sacramenti ordinis optimè exprimitur per verbum imperatiui modi. Conclusio est concilij Florentini in instructione Armenorum, vbi forma sacerdotij ponitur hæc, Accipe potestatem offerendi sacrificiũ in ecclesia pro viuis & mortuis in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et similiter aliorum ordinum formæ, prout in pontificali Romano latè continetur. Ratio autem sumitur ex discrimine inter hæc atque alia sacramenta: nam quia gratia cuiusque sacramenti ad effectum eiusdem proprium refertur, materia & forma debent eundem effectum subnotare: effectus autem proprius aliorum sacramentorum, quæ consistunt in vsu, est sanctificare hominem secundùm se ipsum in quãtum est priuata persona, quem admodum de quinque præcedentibus dictum est: vt quia effectus baptismi est abluere animam, eamq̃ regenerare, fit vt per illam ablutionem, & verba, Ego te baptizo, illa regeneratio significetur. Et idem in eucharistia & confirmatione, reliquisq̃ sacramentis ostenditur. Institutio autem huius sacramenti non fuit per se ordinata ad sanctificationem hominis, cui adhibetur, quatenus est quædã priuata persona, sed in ordine ad populũ, qua ratione ipse est pars Christianæ Reipublicæ, in qua constituitur minister & persona publica. Et ideo sicut creatio regis aliusq; cuiusq; magistratus fit per verbum imperatorium, Accipe potestatem, tradendo illi sceptrum, vel pileum, vel claues, vel quodpiam aliud insigne reipublicæ: sic dum ordinatur ecclesiæ minister, forma ordinandi esse debet, Accipe potestatẽ, tradita materia circa quam vsus eiusdẽ potestatis versatur. Et quia potestas per vsum eius designatur, optimè dicitur in forma, Accipe potestatẽ offerendi sacrificium: nam ille est facultatis vsus. Et similiter in cæteris ordinibus, vt suis cuiusque locis videbitur. ¶ Quòd si contra arguas. Imperare est actus habẽtis autoritatem: sed autoritas effectus sacramentalis non est, nisi in Deo, vt distinct. 1. dictum est: in ministro nanque non est nisi ministeriũ: ergo episcopo ordinanti non congruit dicere. Accipite potestatem, sicut Christus dixit, Accipite spiritum sanctũ Respondetur, quòd quanuis in episcopo non resideat prima autoritas, quia est tantum Christi minister, habet nihilominus potestatẽ: hoc est, ordinis characterem similem illi, quem cõfert. Differt tamen hoc à reliquis sacramentis, quòd nullum aliorum ad hoc conditum est, vt minister similem facultatem ei, quam habet, conferat suscipienti: sed hoc huic sacramento est peculiare, quòd per ipsum similis potestas ipsi, quæ est in ministro, traducitur in suscipientem, sicut ignis in subiecto similem sui formã producit. Itaque effectus aliorum sacramentorum est suscipientem per gratiam assimilare Deo, non autem ministro, qui sæpe assolet illa carere: effectus autem huius sacramenti est, vt ordinans per characterem assimilet, sibi suscipientem: & ideo congruentissimè dicit Accipe potestatem, videlicet, qua ego polleo. Hoc enim non profert nisi tanquam Christi minister: sicut in baptismo baptizans ait, Ego te baptizo.

1. Conclusi. Florentina synodus.

Ratio optima.

Sacramenti huius institutio quotẽ dat.

Obiectio.

Dilutio.

Discrimen inter hoc sacramentum & alia.

¶ Valentius autem argumentũ est, quòd cum inter effectus sacramenti gratia sit præstantior charactere, apparet q̃ potiùs forma deberet designare gratiam, quàm characterẽ: & tamen illa facultas quæ per formam exprimitur, non est nisi character. Huius autem responsum ex ijs, quæ modò dicebamus, colligitur, videlicet quod quanuis gratia secundùm se sit excellentior, vt potè per quam suscipiens iustificatur, nihilominus finis huius sacramenti non fuit sanctificare suscipientem, quatenus est persona priuata; nam ad hoc alia sacramenta sufficiebant, sed dare ei publicam potestatem: & ideo illam potiùs debuit formam explicare.

Argument. optimum.

Solutio.

¶ Aliud hic dubium restat soluendum, vtrùm impositio manuũ sit pars formæ huius sacramenti. Sed huius examen art. 4. inter tractandum de singulis ordinibus commodiùs fiet.

Dubium.

In nomine patris &c an sit de essentia formæ.

¶ Quod autem in præfato cõcilio additur forme, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, non est de essentia eiusdem formæ, sed de decentia. Nam vt dist. 7. art. 4. dictum est, sola sacramenta baptismi & confirmationis, quia in illis fit professio fidei, inuocationem Trinitatis tanquàm de essentia requirunt.

2 Conclu.

¶ Ex his colligitur de materia, secunda conclusio priori similis. Materia huius sacramenti est res illa, quæ suscipienti ordines traditur, vt calix cum hostia, vel euangeliorum liber, & vrceoli & claues ecclesiæ, vt in alijs ordinationibus dicturi sumus. Conclusio, veluti præcedens, est assertio eiusdem Florentinæ synodi, cui & ratio hæc suffragatur, quòd materia debet esse formæ coaptata: cùm ergo forma sit imperatoria, Accipe potestatem, applicatio materiæ debet esse traditio vasorum, & instrumentorum, quibus vsus eiusdem potestatis de signatur. Penitius verò eandem rationem speculatus Sanct. Tho. ex eodem principio prioris conclusionis & hanc quoque elicuit. Enim verò sacramentorum, quæ in vsu materiæ consistunt, materia debet significare effectum sacramenti extrinsecus aduenire, sicut ablutione baptismi significatur, per illam, adiũcta forma, animam ablui. Secus in sacramento pœnitentiæ, vbi materia sunt intrinseci actus ipsius pœnitentis, qui ideò ab intrinseco ad eius sanctificationem cõcurrunt. Eiusmodi autem materiarum, quæ forin secus admouentur, diuersa est ratio. Nam cum alia sacramenta ordinentur ad sanctificandum suscipientem per gratiam, quæ quidẽ gratia à Deo ipso deriuatur, & non à gratia, quæ est in ministro: si quidem existens in peccato virtute sacramenti, quod cõfert, sanctificat hominem, necesse est vt materia per sui applicationem virtutem habeat sanctificandi, sicut aqua in baptismo per ablutionem: & chrisma in confirmatione per vnctionem: ad denotandum, quòd minister non sanctificat nisi per virtutẽ Dei, quæ est in materia. In isto autem quia per se primò nõ ordinatur nisi ad cõferendam potestatem, quæ est character, quæ quidem deriuatur à Deo per ministrum habẽtem similem characterem, tota virtus sacramẽtalis est in ministro & in forma, quam profert. Quare materia non applicatur sicut habens virtutem, veluti aqua in baptismo, & chrisma in confirmatione, sed ad determinandum intentionem ministri, & ad designandam explicandamque facultatem illã, quam elargitur: quare materia potiùs significat vsum potestatis exhibitæ à ministro, quã ipsam potestatem. Idque deinde luculentius confirmatur ex diuerso modo applicandi materiam: nam in cæteris sacramentis debet materia tangere suscipientem per modum causæ efficientis, vt abluendo, vngendo, &c. vt suscipiens patiatur ab illa: in hoc verò sacramento potiùs suscipiens agit tangendo & accipiendo materiam.

Ratio cõcl.

Ratio S. Thom.

Nota.

Materiarum ratio diuersa.

Materia quæ applicatur, quid significat.

Diuersus modus applicandi materiam.

¶ Cauendus est hic tamen error, ne quis putet traditionem illam materiæ non concurrere ad vtrumque sacramenti effectum, scilicet, gratiã & characterem: imò concurrit simul cum forma: quia est pars sacramenti. Sed solùm ait S. Thom. quòd non concurrit per modum rei, in qua sit virtus, sed ad determinandam & designandam potestatem, quæ confertur. Quod quidem discrimẽ inde præterea patescit, quòd materia aliorum sacramentorum, vt chrisma in confirmatione, & oleum in extrema vnctione, & aqua baptismi, dum solenniter fit benedicuntur & consecrantur, & præ omnibus materia eucharistiæ: materia, vero huius sacramenti minimè.

Traditio materia cõcurrit aduerum què sacramenti effectum.

Discrimen

¶ Vnum autem hic suboritur dubium, vtrum materia debeat tangere suscipientem, sicut in reliquis sacramentis, seu potius suscipiens debeat eam tangere cum ei ab episcopo porrigitur. Sanct. Thom. in præsentiarum refert duas opiniones, arguit enim sic tertio loco. In quolibet sacramento habente materiam necessarius est contactus materiæ ad eum, qui suscipit sacramentum, sed, vt à quibusdam dicitur, contactus materiarum in hoc sacramento ab eo, qui illud suscipit, non est de necesitate sacramenti, sed eorum porrectio: ergo in hoc sacramento nulla reperitur materia. Est tamen litera responsionis mendosissima, & vix intelligibilis: debet ergo hoc pacto vel legi, vel intelligi, quod sustinendo dictum illud: nempe, illorum opinionem, scilicet, contactum non esse necessarium, ratio eius potest ex dictis colligi, videlicet, quòd cùm in reliquis sacramentis effectus, vt dictum est, qui est gratia, non accipiatur à ministro, qui ea potest carere, sed à materia, necesse est, vt materia tangat suscipiẽtem. In sacramento verò ordinis, effectus, nempe, character nõ suscipitur à materia, sed à ministro habente characterem, vt expositum est: & ideo porrectio materiæ ab episcopo magis est de essentia sacramenti, quàm suscipientis contactus. At verò Sanct. Thom. propensius inclinat in alteram opinionem: apparet enim, inquit, quòd contactus materiæ sit de essentia sacramẽti: nam videtur forma ipsa, Accipe potestatem, id exigere. Et confirmatur. Accipere est correlatiuum huius, quod est dare: cùm ergo

An materia debeat tãgere suscipientem.

1. Opinio & solut. argu.

2. Opinio

Argumẽ

Sentē. auto.

Caiet.

ergo episcopus det potestatem, & iubeat, vt alter accipiat, videtur necessarium, vt manibus tangat. Fatemur ergo hanc opinionem multò probabiliorem altera: nā cùm episcopus non tradat potestatē solo verbo, sed offerendo materiam, certè probabilissimum est, quòd suscipiens debeat eam tangere. Imò Caietanus quodlib.1.quæstio.16.duo asseuerat. Primum, quòd non opinatiuè, sed assertiuè dicendum est requiri contactum. Secundum, quòd necessarium est illum contactū simul fieri dum episcopus formam profert, sicut in cæteris sacramentis, in quibus requiritur simul concursus materiæ & formæ. Verūtamen in summa. verb. Ordinandi, seipsum videtur retractasse, dicens, non esse necessarium contactū: quia neque in concilio Florentino, neque in pontificali ponitur tanquam necessarius. Et re vera non vsque adeò videtur opinio S.Tho. necessaria nam hoc discrimen, quod pro altera opinione attulit inter materiam huius sacramenti & aliorum, multum eidem opinioni faciet. Materia siquidem huius sacramenti non habet virtutem eo modo, quo materia aliorū ad aliquam actionem erga suscipientem: putà ad abluendum, vngendum &c. Sed solùm ad determinandam intentionem agentis: illa autem determinatio posset significari per id, quod episcopus ostendat præsentem materiam: nēpe, calicem & hostiam, vt suscipiēs vsum illius potestatis intelligat. Et tunc dicendū esset q̄ materia per ostensionem concurreret ad effectum sacramenti. Itē quia in sermonibus familiaribus cùm quis donat equum alteri, alter solo nutu vel verbo potest accipere illum, licet non tangat. Et sic certè non videtur omnino necessarius contactus. Quòd si quis cōtra arguat. Sequeretur ex hoc, quòd sine oblatione materiæ posset episcopus solo verbo dicere, Accipe potestatem offerendi sacrificium. &c. Negatur consequentia: nam cùm in omni sacramēto sit necessaria materia & forma, non sufficit, quod Pontifex suā intentionem solo verbo patefaciat, sed ostendendo præsentē materiam, vt actu intelligatur tunc potestas traduci. Hæc dixerim, non quòd negare contenderim cōtactum requiri, imò requiri comprobo: sed ad tollendos eorum scrupulos, qui arbitrantur nisi tetigerint calicem & simul hostiam nullatenus esse ordinatos. Nam cùm cō tactus ille non sit nisi cęremonia, quomodocunque tangant sufficit. Imò fortasse licèt nō attingant hostiam, sed solum calicem tangant illic cēsentur totum, quod ibi datur, pertingere: nam sicuti qui tangit calicem censetur tangere vinum, quod est intus, ita & hostiam, quę est supra patenā. Tametsi nō negauerim, quin sit adhibenda diligentia cōtingendi etiam hostiam admodum in Pontificali Romano præscriptū. ¶ Quod autem Caietanus ait, requiri simul concurrere cōtactum cum forma, nō intelligitur mathematicè, vt non finiatur verborum prolatio antequam tactus fiat, vt in materia baptismi diximus: sed satis est quòd sint simul more loquendi humano. Nam qui dicit, Ego te baptizo, si statim baptizet, simul censetur dicere & facere. Quin verò in præsentiarum forma multò minus requirit, vt contact⁹ simul fiat: nam ad verificandū illud verbū accipe, non exigitur ex vi significationis, vt antequā præcipiens mandatū proferat, alter adimpleat, sed q̄ statim accipiat. ¶ Ad primum igitur argumentū iam respōsum est per discrimen inter hoc sacramentū & reliqua: nēpe, q̄ per alia assimilatur suscipiens per gratiā Deo, & ideo necesse est, vt materia ipsorū per applicationem habeat illā virtutem diuinam, quæ explicatur in forma, Ego te baptizo, id est, applico virtutē diuinam. Effectus autem huius est, vt ordinans assimilet sibi suscipientem per virtutem, quæ est in ipso nempe, per characterem, & ideo est actio vniuoca, qua agens assimilat sibi passum. Atque adeò non requiritur, vt forma explicet aliquam virtutem, quæ est in materia, sed traditionem virtutis, quæ est in ministro per verbum imperandi, Accipe potestatem. &c.

¶ Et per hoc ipsum dilutum restat secundum argumentum.

Sent. auth.

Confir. 2

Obie. &lo.

Solutio.

Nota omnino.

Nota.

Caiet.

Solut. 1. arg.

Solut. 2. arg.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm conuenienter sint in ecclesia septem ordines distincti.

QVoniam non eadem apparet ratio in omnibus ordinibus eosdē proferendi effectus, ne sit opus eadem pluries resumere, congruentius est, vt de ordinum distinctione & numero præmittatur sermo. Arguitur ergo quòd ordinum multiplicatio non erat decens. Virtus enim quanto maior, tanto minus est multiplicata, & ideò nō est nisi vnicus Deus, vnicus Dei vicarius, ac in republica rex vnus: qua de causa Aristo. 8. Ethico. regiam potestatem prætulit omnibus alijs, in quibus plures gubernant:

Partis negatiuæ. 1. Argum.

ordo autem ea ratione, qua homines constituit in altiori gradu, quàm sit reliquus populus, dignior est reliquis sacramentis, quæ non multiplicantur: non enim est nisi vnicus baptismus, vnica confirmatio. &c. ergo multò minus decuit in plures diuidi.

¶ Secundò. Si plures essent ordines, aut diuisio sacramenti ordinis in plures, esset veluti totius in partes integrales, sicut homo diuiditur in caput, manus & pedes: aut totius vniuersalis in partes subiectiuas, scilicet, generis in species vt animalis in hominē & equum. Si primū dederis, tunc sequitur q̄ sacramentum nō verificatur de aliquo in spetiali: totū enim non prædicatur de parte integrali: quia nec caput nec manus est homo: si secundum admiseris, tunc singuli per se ordines sunt sacramenta, atque adeò omnes simul sunt septē sacramēta: nam genus pluraliter prædicatur de speciebus simul iunctis: siquidem homo & equus sunt plura animalia. Quod si verus esset, plura essent quàm septem sacramenta: nā præter hæc sunt sex alia, baptismus, confirmatio. &c.

¶ Tertio. Esto plures deberēt esse ordines, apparet non congruere, vt essent numero septē: nam ordinum numerus secundùm actiones hierarchicas multiplicandus est: secundùm autem Dionysium de eccles. hierarch. tres sunt tātùm hierarchicæ actiones: scilicet, purgare, illuminare, & perficere: quare tres duntaxat ordines distinguit diaconatus, presbyteratus, & episcopatus.

¶ Quartò ab aduersa parte arguitur, quòd deberent esse plures, scilicet, saltem nouē. Virtus vt modo dicebamus, quo altior est, minus est multiplicabilis: sed hierarchiæ angelorū, quæ sublimiores sunt quàm hierarchiæ ecclesię militantis, sunt nouem: ergo in ecclesia deberent esse nouem. ¶ In cōtrariū est vsus orthodoxæ ecclesiæ, quod ordines in septem diuidit.

¶ Ad quæstionem præsentem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Congruentissimum fuit, vt ordines ecclesiastici plures essent triplici ex causa. Prima fuit, vt pulchritudo diuinæ sapiētiæ in ecclesiastico cultu fulgentiùs splendesceret. Sapientia enim Dei licet in se vna sit maximè, eademque simplicissima, extra se tamen multiiuga effectuū varietate promicat, vt patet in orbium cælestium, astrorūque concinentissima multitudine, & in elemētorum compositione, & in numerosissima fructuum, animalium, aliarumque rerum copia. Eodem ergo modo ecclesia diuersis gradibus, ordinibus, & hierarchijs diuinam refert sapientiam. Inde enim regina Saba, vt. 3. Reg. 10. legitur, admirata est Salomonis sapientiā, quod domum Dei tanta ministrorum varietate extructam decorasset. Et Dauid Psalmo. 44. ecclesiam contemplatus est tanquàm reginam à dextris sedentem circundatam varietate. Secunda ratio sumitur ex subuentione humanæ infirmitatis. Nequiuerant enim omnia, quæ ad diuinum cultum attinent, per vnum ministrorum genus commodè expleri, ob id que plura adhibita sunt. Quam ob rem & antiquitus, vt Numer. 11. legitur, Moysi dominus septuaginta senes in adiutorium adhibuit, & Christus in Euangelio septuaginta duos discipulos adiunxit Apostolis. Tertia denique ratio fuit secundùm Dionysium loco citato, vt multiplicatis ministris diuini cultus amplior hominibus pāderetur via eodem modo proficiendi.

¶ Secunda conclusio. Septenarius ordinum numerus fuit congruentissimus, qui sunt presbyter, diaconus, subdiaconus, acolytus, seu acoluthus, exorcista, lector & ostiarius. Hanc conclusionem negauit Vuitcleff, vt est videre apud Vualdensem tomo. 2. de sacram. cap. 116 dicens, Christum non instituisse nisi duos ordines, scilicet, Apostolorum, quia erant sacerdotes & septuaginta duorum discipulorum. Lucæ. 10. qui erāt sicut diaconi, hoc est, ministri Apostolorum. Redarguitur autem eius error testimonijs multis sanctorum, quos illic Vualdēsis in testes accersit. Extat enim inter canones Apostolorum cap. 42. & 43. Septenarius iste numerus ministrorum altaris, qui quidem canon semper fuit habitus in veneratione, vt autor imperfecti Homil. 53. super Matth. edocet. Et Clemens Apostolis proximus, imò coætaneus in Epistol. 3. ad vniuersos eosdem septem ministros recensēt. Et Anacletus sub id ferè temporis etiam Pontifex cap. 2. suorum decretorum in solennibus diebus diaconos iubet episcopo assistere, & sub diaconos atque reliquos ministros. Et Ignatius Apostolorum quoque coæuus in quadam epistola ad suos Antiochenos, Saluto, inquit, sanctum presbyterum vestrū, saluto sanctos diaconos, subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, exorcistas, &c. Et Cornelius Papa in epistol. ad Fabianū Antiochenum eosdem prorsus ordines septē commemorat. Atqui & Eusebius lib. 6. historiæ Eccles. cap. 33. refert epistolam Cornelij, qui fuit ducentis annis à Christo. vbi eosdē septem ordines commemorat. Et Ambros. super illud ad Ephes. 4. Dedit quosdam Apostolos &c. officia istorum ordinum septem de narrat. Et Hieronym. in prologo epistol. Pauli ad Thes.

1. Argumē.

2. Argumē.

3. Argumē.

4. Argum.

Par: affirmatiua.

1. Cōclusio. 1. Ratio.

Regina Saba.

1. Ratio.

Numer. 11.

2. Ratio.

2. Conclu.

Vuitcleff.

Error Vuitcleff redarguitur.

Autor imperfecti.

Anacletus.

Ignatius.

Eusebius.

Ambrosius.

Hieronym.

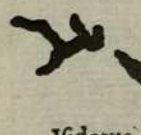

ad Thessa. at illas Apostolū misisse ab Athenis per Titum & Honesium acolytum. Mittimus Isidorum atque Rabanum, qui in suis libris de offic. eccles. istorum septem ordinum & numerum & rationem satis explicant. Et

Isidorus. idem Isidorus in epistola ad Ludriferum singulorum ordinum officia describit, & refertur d. 25. can Perlectis. Et di. 23. can. Presbyter. & pluribus subsequentibus ex concilio Carthaginensi. 4. singulorum septem ordinum promotione amplior fit sermo. Et tandem

Hugo. Hugo lib. 2. de sacramēt. part. 3. c. 5. quē Magist. sent. imitatur, eosdem septem ordines quasi per ec

Conclusio catholica. clesiam receptissimos enumerat. Est ergo conclusio nostra catholica qua affirmatur, hos septem ordines antiquissimos: nempe, à tempore apostolorum semper in ecclesia fuisse celebres. Error ergo est dicere septuagintaduos discipulos fuisse diaconos: quippe cùm presbyteri fuerint, quos dominus in adiutorium apostolorum, ac subinde episcoporum coaptauit nam de institutione diaconorum art. sequēti dicemus. ¶ Rationē autem huius numeri sunt

Ratio septenarij numeri. qui velint ex adaptatione ad gratias gratis datas venari, quas Apostolus. 1. Cor. 12. connumerat, dicentes sermonē sapientiæ conuenire episcopo, qui est aliorum ordinator: ordinare enim, actus sapientiæ est. Sermonē verò scientiæ, sacerdoti competere, qui claui scientiæ in sacramento pœnitentiæ vtitur: sed fidem cōpetere diacono, qui legit euangelīū fidei. Virtutum autem opera tribuunt subdiacono, in quo incipit continentiæ votum, quę omnium est virtutum genitrix. Interpretationē sermonum acolyto, qui lumine, quod defert. interprætationem scripturæ significat. Et gratiam sanitatum exorcistę, qui dęmones expellit. Et genera linguarum psalmistæ, & prophetiam lectori, & discretionem spirituū ostiario, qui quosdam repellit, & quosdam admittit.

Adaptatio non apta. ¶ Attamen adaptatio hæc non est apta. Primùm, quia gratiæ gratis datæ secundum apostolū non dantur eidem, sed diuersis, & tamen ordines eidem conferuntur. Item quia episcopatus, vt videbimus, non est ordo: neque verò psalmistæ officium. Sed quæ præcipuè aduersus istos ratio pugnat, est quod ordinū functiones nullis indigent gratijs gratis datis.

Ratio aliorum. ¶ Propterea alij aliam ratiouem comminiscūtur vt numerum ordinum instar cœlestis hierarchiæ conditum velint. Officia quippe angelorum sunt purgare, illuminare, & perficere. Aiunt igitur, quod ostiarius purgat exterius, arcendo malos ab ingressu ecclesiæ, & admit

Purgare. tendo bonos: interius verò purgat acolytus: quippe qui lumine cerei, quem defert, expulsionem mentis tenebrarum designat. Exorcista verò vtroq; modo purgat pellendo dæmonem, qui intus & foris conturbat hominē. Sed

Illuminare. illuminatio, quæ fit per doctrinam, quantum ad propheticam fit per Lectores, quantùm ad euangelicā per diaconum, & quantùm ad apostolicam per subdiaconum. Perfectio autem

Perficere. communis, quæ fit per sacramentum baptismi, pœnitentiæ, extremæ vnctionis, & eucharistiæ, pertinet ad presbyterum. Alia verò excellentior per confirmationem plebis, & ordinationem sacerdotum, & consecrationem virginum, incumbit episcopis. Ac demum suprema, quæ est episcopos creare, attinet ad Papā inquo plenitudo residet potestatis.

Adaptatio probatur nō legitima. ¶ At verò neq; speculatio ista, legitima est. Primum, quia ordines cælestis hierarchiæ non distinguntur per illas actiones: nā cuilibet hierarchiæ in suo gradu conueniunt omnes, vt in

Pesicere. materia de angelis disputatur. Præterea quia perficere solis episcopis secundùm Dionysiū conuenit, eò quod chrismate in cōfirmatione & ordinibus vtuntur, quæ quidem sacramenta exuberantem copiam fragrantis gratiæ cōferunt, quæ in balsamo designatur. Illuminare

Illuminare. autem conuenit presbyteris per alia quatuor sacramenta: nam matrimonium non competit ad hierarchiam. Sed purgare conuenit dia-

Purgare. conibus & alijs inferioribus ordinibus, quatenus plebem ad eucharistiæ functionem præparant. ¶ Ob idq; alij ordinum seriem septem

Ratio aliorū donis spiritus Sancti assimilare contēdunt: vt donum sapientiæ, quod supremū est, sacerdotibus adscribatur: illud quippe donum, panevitæ & intellectus homines cibat: quos perin de sacerdos eucharistia reficit. Donum verò timoris, quod est infimum, attribuunt ostiario, qui in ingressu ecclesiæ bonos p timorē à malis separat. Ac subinde alia media dona alijs intermedijs ordinibus accommodare pergunt.

Adaptatio non cōgrua ¶ Sed re vera neque ista distributio est germana: nam in quocunq; ordine, qui est sacramentum, septi formis gratia confertur. ¶ Legitima

Ratio legitima distinctionis ordinum. ergo ratio distinctionis ordinum ex ordine & respectu ad sacrosanctam Eucharistiam, ad quam omnes referuntur sumenda est. Enimuerò, vt loco citato autor est Dionysius, vt tē pla & altaris vasa ministrorumq; ornamenta propter dignitatem eucharistiæ consecrātur: ita & omnes ministri ratione eiusdem sacramēti initiantur. Vnde quo quisque istorum ordinum propinquiùs ad eādem eucharistiam accedit, eo præstantior est & sublimior. Quo fit, vt sacerdotum ordo, quorum munus est eucha-

Sacerdotij ordo omniū dignissim⁹.

chariſtiam ipſam conſecrare, ſit omnium dignissimus. Quapropter dum ordinatur, tanquam materiam, accipiūt calicē cum vino, & patenam cum pane, vbi, vt forma ipſa ſignificat, poteſtatem accipiunt conſecrandi offerendiq; altaris ſacrificium. Reliqui verò ordines hanc virtutem non attingunt, ſed omnes ſunt in miniſteriū ſacerdotis, cui cooperātur, inſtituti. ¶ Eorum autē miniſteria aut ſumuntur in ordine ad eandē euchariſtiam, aut in ordine ad populum, qui ad ipſam apparatur. Prior ordo eſt tripertitus, in quo diaconi ſunt ſupremi: quia ſunt ſacerdotis proximi cooperatores, & ideo tenent Leuitarū locum, qui antiquitus erant diuino cultui mācipati, ceu ſacerdotū miniſtri. Miniſtrante enim ei in ſuis manibus cōſecrandam materiam. Et in primitiua eccleſia, quando mos vigebat miniſtrandi ſanguinem populo, diaconus id exequebatur. Quapropter per antonomaſiam dicuntur diaconi: id eſt, miniſtri: id enim Græcum nomen ſonat. Ob idq; Paul. 1. ad Timoth. 3. poſt mores epiſcoporum, quo nomine omnes presbyteros comprehendit, ſubdit, & quibus debent eſſe virtutibus diaconi imbuti: eò quòd tam propè ad ſacra myſteria accedunt.

Diaconi officium.

Paul. 1 ad Timot. 3.

Doctorū cōtrouerſia.

¶ Per quam tamen epiſcopi cæremoniam ordinatio eorū fiat, & characteris impreſsio, inter Doctores controuerſatur. Scotus nanque diſtinct. præſenti, arti. 2. ait, proprium actū diaconi non eſſe legere euangelium, neq; ſubdiaconi legere epiſtolam. Vbi inſinuat eius ordinationem non conſiſtere in acceptione libri euangeliorum, neq; illic imprimi characterē. Similiter Duran. ead. diſt. q. 3. ait, non imprimi characterē in traditione libri, ſed cùm epiſcopus manum ei imponens, ait, Accipe ſpiritum ſanctum ad robur. &c. eo quòd tunc ad miniſterium applicatur, vt diſt. 23. can. Diaconus. decernitur. Probatque id præterea, quia non eſt vſus vniuerſalis eccleſiæ tradere ei librum. Imò ait in eccleſia Aniciēſi, cuius ipſe fuit pōtifex, non fuiſſe in more tradere diacono librum, ſed ipſum illum ſtatuiſſe. Ricardus verò ead. diſt. art. 4. q. 3. contrarium cenſet. ſcilicet, in traditione libri imprimi characterem.

Ricardus.

Cōcil. Flor.

Sed litem concilium Florentinum in inſtructione Armenorum diremit affirmans, diaconatum per libri Euangeliorum dationem conferri: obidq; tūc character imprimitur, & infunditur gratia. Idq; adeò inde confirmatur, quod cap. Presbyter. de ſacramen. nō iterand. manuum impoſitio aſſeritur non eſſe de eſſentia. Vnde epiſcopus, ſicuti presbytero ait, Accipe poteſtatē offerendi ſacrificium pro viuis & defunctis, ita ait diacono. Accipe poteſtatē legendi euangeliū pro viuis & defunctis, quæ ideo eſt eius ordinationis forma, qua infunditur gratia, & character imprimitur, quod eſt indicium illum eſſe præcipuum eius actum.

¶ Quod autem in ſua ordinatione diaconi admonentur eorum officium eſſe baptizare & prædicare, in ſuperioribus expoſitum reliquimus. Nam diſt. 4. arti. 1. ſecundùm S. Thom. 3. part. quæſt. 67. art. 1. oſtendimus baptizare ex proprio officio nō incumbere niſi ſacerdotibus, vt can. Diaconus. d. 93. ait. Gelaſius, & cā. Conſtat de conſecr. diſt. 4. Iſidorus. Diacono enim, vt nomē eius ſonat, & vt idem Iſidorus can. Perlectis. d. 25. admonet, non incūbit niſi ſacerdotibus aſsiſtere & miniſtrare. In primitiua autem eccleſia, vbi raritas erat ſacerdotum ex cōmiſsione poterāt baptizare, vt eod. can. Diaconus habetur. Et fortaſſe cum aliqua catechiſmorū & exorciſmorum ſolennitate. Et tunc quoq; propter eandem miniſtrorum inopiam permittebatur eis prædicare, vt Ambr. ſuper. 4. c. ad Ephe. autor eſt. Veruntamen ex officio, vt eodem loco ait S. Tho. nō conuenit diacono niſi recitare euāgelium, & per modū catechiſmi articulos fidei & decalogum exponere. Et ita intelligēdus eſt Iſidorus in dict. cā. Perlectis & Gre. in can. In ſancta. d. 92. officiū prædicandi diacono tribuentes: nā ex officio prædicare docendo exponendoq; euangeliū ſolis epiſcopis incūbit: quia prædicare eſt perficere, quod officium epiſcoporū eſt, vt Dionyſi⁹ cap. 5. de eccle. hierar. autor eſt, quod & nos latiùs. d. 1. q. 5. ar. 6. cōmonſtrauimus. Quare neq; ſacerdotibus hoc conuenit ex officio. Ob idq; in eorū ordinatione hoc illis munus non adſcribitur. Vnde euidēs eſt argumētum multo minus debere diaconibus attribui: ſed ſolum catechizare ſine ſolēnitate cōcionis. Et ideo. 16. q. 1. cā. Adijcim⁹, prohibētur alij prædicare quàm presbyteri. Nam plebanis in ſua parœcia id cōceditur, atq; alijs etiam cōmitti poteſt. Quinuerò & diacones, ſi ſint idonei, facultate ſuorum prælatorum poſſunt id muneris quandoq; etiam ſolenniter exercere.

Diaconi officium

Diaconi nō baptizāt ſolenniter.

Diacono cō uenit. euangelium recitare.

Gregor.

Can. Adijcimus. 16. q. 1.

¶ Poſt diaconum eſt ſubdiaconus, Græcè hypodiaconus, hoc eſt, ſubminiſter: quia eſt miniſter diaconi: offert enim ei nomine populi materiam conſecrandam, quam diaconus de manu eius accipiens porrigit ſacerdoti. Quapropter, vt ait Hugo, ſubdiaconi ſunt ſicut in veteri lege Nathinæi, qui, vt legitur libr. 1. Eſdræ cap. 2. & lib. 3. cap. 8. Erant Leuitarum miniſtri ducenti viginti. Quocirca eis traditur calix vacuus cum patena ſuperpoſita, &

Subdiaconi officium.

per

per archidiaconum traduntur subiende vrceoli cum vino & aqua, ac bacile cum manutergio: nam ipsius munus est lotionē manuum presbyteri habere paratam, vinumque & aquam calici infundere.

Dubium. ¶Hærere tamen hic dubius quispiam posset, vtrùm in illa calicis & patenæ traditione, an verò in traditione libri epistolarū subdiaconi ordinatio consistat, per quam & character imprimatur. Nam si exemplum à diacono duxeris, per traditionē libri epistolarum eadem fieri videtur ordinatio: similiter enim tunc dicit episcopus. Accipe librum epistolarum, & habeto potestatē legendi. &c. Atq; idem de lectoribus & exorcistis dicturi sumus. At verò D. Tho. dist. 25. quæst. 1. ad. 2. ait, subdiaconum characterem non suscipere nisi dum calicem cum patena recipit. Atq; eiusdem sententiæ autor est loco citato Ricardus, & Palud. dist. præsenti, & omnes sanè docētes. Nam eodem Solut. argu. Florentino concilio sic definitū est. Et ideo ad argumentum oppositum respondetur, quòd quemadmodum ordinatio presbyteri in traditione materiæ consecrandæ consistit: ita & ordinatio cuiusque ministri in actu eius principali. Est autē ille principalis, qui ministerio eucharistiæ propinquius accedit: propinquius autem ei ministrat subdiaconus cùm materiā consecrandam diacono porrigit. Diacono verò Nota. non potuit similis materia in eius ordinatione tradi: nam cùm presbytero calix cum vino, & patena cum hostia tradatur, subdiacono verò eadē vasa vacua, modus non restabat medius, quo posset tradi diacono. Quam ob causam & propter euangeliorū dignitatē per eorum traditionem suscipitur diaconatus.

¶ Tertiò loco ordinatur acolytus, seu acoluthus: nam vtrumq; nomen rei congruit. Acolytus namq; græce idem est, quod non prohibitus, ideſt qui à sacris non cohibetur, sed per- Acolytus. mittitur ignē, aut quid aliud ministrare. Acoluthus verò idem quod famulus & ministrans vti est pedissequa: nam licet cum cereo antecedat presbytero prodeunti ad altare, ministrat nihilominus postmodum subdiacono, cui debet ampullas cum vino & aqua offerre. Et ideo quamuis primò acoluthis tradātur cerei quia sunt etiam ceroferarij, quasi lumen fidei ad illuminandam plebem deferētes, postmodum tamen traduntur vrceoli vacui. Et in illa traditione cum illa forma. Accipe vrceolum ad suggerendum vinum & aquam in eucharistiam sanguinis Christi, consistit eorum Antiquus mos. ordinatio. Et viguit olim vsus, vt archidiaconus tam subdiacono quàm diacono materiā præberet, & episcopus proferret formā, vt loco citato. di. 25. ait S. Tho. Iam verò in pontificali Romano scriptum est, vt episcopus illam tradat. ¶ Alij vero tres ordines sumuntur ex ordine ad populum, quem ad eucharistiā prę- Tres ordines minores parant. Hæc autem præparatio est immundorum emūdatio, vt eucharistiæ suscipiendæ idonei fiant. Est autē immūdorum, vt Dionysius loco citato edocet, triplex ordo, infimus, scilicet, infideliū, credere renuentium, qui ideo omnino sunt à sacris cohibendi, quod quidem munus ostiarijs conuenit, quorum ordo infimus omniū est. Tametsi, vt ait loco citato Hugo lib. 2. part. 3. cap. 6. hoc officium dominus in sua persona susceperit quando flagello ex funiculis facto ementes & vendentes de templo eiecit. Mar. 11. Ad quos ideo ostiarios spe- Ostiarij officium. ctat cymbalum ad conuocandum populū pulsare, & aperire ecclesiam, cohibereq; infideles ne ad sacra irridenda ingrediantur. Et ideo traditur eis cymbalum cum clauibus. ¶ Secundum immundorum genus est eorum, qui fidē Lectoris officium. vtiq; suscipere annuunt, sed nondum sunt satis instructi, vt catechumeni, quorū emundatio, & instructio officium est lectoratus: nempe, prima fidei rudimenta eos docere, præsertim aliquid ex veteri testamento, quod est velut inductio ad legem nouam. Quod quidem munus dominus vsurpasse videtur, vt illic etiā adnotauit Hugo quando in medio seniorum librum Esaiæ aperiens distinctè ad intelligendum legit. Lucæ. 4. Quapropter lectoribus, etiam si non sint subdiaconi, ex officio competit cantare in ecclesia prophetias & lectiones quæ canūtur in hebdomada sctā, & maxime in Sabbato. Quare non est necesse vt qui illas Nota. canunt sint dalmaticis induti, sed satis eis sunt superpellicia. Quod si quis arguat, psalmistatum eadem ratione debere institui diuersum Obiectio. ordinem, negatur consequentia. Psalmi e- Dilutio. nim pars sunt veteris testamenti: quare psalmistatus non addit rem, sed modum, scilicet, psallere, quod est canere. Lectorum igitur ordinatio consistit in traditione lectionarij, & Ordinatio lectorum. illa forma, Accipite & estote verbi Dei relatores. Tertium denique genus immundorum est eorum, qui quāuis fidem susceperint, sunt tamē energumeni, hoc est, à dæmonibus obsessi, quos exorcistæ, eosdem dæmones pellendo, emundant, quibus traditur liber, quo Exorcistæ officium. scripti sunt exorcismi sub illa forma, Accipite & habete potestatem imponendi manum super energumenos. Quod quidem beneficium cōtulit Christus vt Marci. 7. legitur quādo saliua sua tetigit aures surdi & muti dicens,

Ephcta,

Epheta, quod est, aperire. Et quando de Magdalena septem eiecit dæmonia. Est enim officium exorcistæ dæmones pellere, ne aures obstruant baptizando, ne audiat fidem, neue linguam alligent ad eandem confitendam.

Epilogus. Omnes ergo à minimo connumerando, sunt ostiarius, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, & presbyter.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum negatur consequentia: quoniam reliqua sacramenta non sunt instituta, nisi ad recipiendum vnicum effectum sacramenti, hoc autem est collatiuũ potestatis ad agẽdum: & ideo q̃a sunt diuersæ potestates ministeriales: scilicet, legendi Apostolicam doctrinam, vel Euangelicam, vel consecrandi, sunt diuersi ordines.

Solutio. 2. An singuli ordinũ sint sacramenta. ¶ Secundum argumentum præsupponit difficultatis examẽ, vtrùm singuli ordinum sint sacramenta. De qua art. proximo. Interim tamen supposita, disputationis gratia, parte affirmatiua saltem quantũ ad tres ordines maiores, respondetur prædictam diuisionẽ ordinum non esse in partes integrales, sicut diuiditur sacramentum eucharistiæ in consecrationẽ panis & sanguinis, quæ sunt duæ partes integrales eiusdem conuiuij, & ideo neutra per se est totum sacramẽtum, sed ambo simul, sicuti nulla pars hominis, sed omnes simul, sunt homo. In præsentiarũ nanq; non solùm omnes simul, verum & sacerdotium ipsum est sacramentum, & diaconatus & subdiaconatus. At neque est diuisio generis in species: nam tunc, vt argumentum concludit, omnes simul ordines essent plura simpliciter sacramenta. Sed

S. Thom. est, inquit, S. Tho. diuisio totius potestatiui in suas partes, cuius non nullũ exemplũ lucet in anima & eius potẽtijs, scilicet, intellectu & voluntate, quæ quidẽ potentiæ dicũtur quodam modo partes animæ, quanuis sint eius accidentia propria. Natura autem huiusmodi diuisionis est, quod totum secundùm completam rationẽ sit in vno, tamẽ participatiuè in reliquis: sicut tota virtus secũdùm essentiam est in animo, cuius potentiæ sunt participes. Eodem enim modo tota ratio sacramenti ordinis est in sacerdotio, in reliquis verò ordinibus est quædam participatio, quatenus ad ipsum omnes referuntur. Atque hac ratione non dicuntur simpliciter plura sacramenta, sicut si esset diuisio generis in species, sed omnes sunt vnum, non tanquam partes integrales, vt in sacramẽto Eucharistiæ, sed quia reliqui sunt supremi sacerdotij participationes.

Durã cõtra ¶ Ex hac autem sententia S. Thomæ Durandus distinct. præsenti, quæst. 2. colligit contra ipsum, reliquos ordines, præter sacerdotium, non esse sacramenta, sed sacramentalia quædam, sicut exorcismi sunt dispositiones quædam ad baptismum, atq; adeò per illa nullam conferri gratiam. Sed certè illatio nulla est, v art. proximo videbimus. Imò verò ex hoc q̃ ratio sacerdotij participatur ab alijs, colligitur, quod quidpiam gratiæ in illis conferatur, saltem in diaconatu, & subdiaconatu, vt latiùs illic commonstrabimus. Refutatur illatio Durã.

Solutio. 3. ¶ Ad tertium respondetur, quod Dionysius non loquebatur illic de ordinibus secundum quòd sunt sacramenta, sed secundùm quod ad hierarchicas actiones attinent. Et ideo omnes tres actiones attribuit episcopo, licet episcopatus non sit sacramentum. Nam solus ipse chrismate in confirmatione vtitur, & ordines confert, ad significandum gratiæ copiã, quod est perficere. Illuminare verò & purgare adscribit sacerdotibus, qui per administrationem baptismi illuminant (nam vnus effectus gratiæ baptismalis est illuminare lumine fidei) & per gratiam pœnitentiæ, & extremæ vnctionis purgant animam, ac demum per eucharistiam, pascunt. Id autem quod est purgare tantùm adscribit diaconis, quia eis ex officio non incumbit sacramenta administrare sed populum ad eucharistiam disponere, quod est quoddam purgationis genus, Sed tamen nomine diaconi, hoc est, ministri, omnes inferiores intelligit.

Aliud argu. ¶ Et per hoc soluitur aliud argumentum quod est huiusmodi. Diuersorum ordinum diuersa debent esse officia: sacerdotibus autem competit populum ad Eucharistiam per sacramentum pœnitentiæ disponere, cum scilicet emundando: ergo præter hoc officium non opus erat alios inferiores ministros ad disponendum populum adhibere. Respondetur,

Solutio. quòd populum emundare & disponere contingit dupliciter. Vno modo dispositione remota, vt in minoribus ordinibus explicatum est. Et pariter diaconus & subdiaconus plebem disponunt & præparant legendo illi doctrinam Euangelicam & Apostolicam. Sed alia dispositio & emundatio proxima, qua quis fit idoneus ad suscipiendam illico Eucharistiam, quæ est remissio peccatorum. Et hæc per sacramentorum gratiam baptismi & pœnitentiæ incumbit sacerdotibus, quibus competit eucharistiam consecrare & ministrare: nam & in rerum natura eidem agenti, cui conuenit principalem formam ingenerare, subinde congruit & proximam dispositionẽ inducere.

¶ Ad

Solutio: 4. ¶ Ad quartum denique respondetur, quod ordinum hierarchiæ in Angelis sumuntur secundùm diuersam eorum naturam, in hominibus verò non nisi secundùm ministeria gratiæ, quæ ad vnam consecrationem corporis & sanguinis Christi referuntur, & ideò nō opus est vtrobique parem esse numerum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm omnes ordines sint verè sacramenta, quæ gratiam conferant, & characterem imprimant.

1. Argumēt. Partis negatiuæ. ORdinum distinctione præuisa, duplex eorū effectus subsequitur explorandus. Arguitur ergo q̄ ordinis effectus nō sit gratia gratū faciens. Et enim si ordinatio gratiā cōferret: maximè vt ordinatus ad ordinū executionem idoneus fieret: sed nemo ad suscipiendos ordines est admittendus antequam eandem probitatem & idoneitatem habere censeatur, quæ quidem probitas non nisi per gratiam obtinetur: ergo illa gratia non confertur per sacramentum ordinis, alioqui causa suum præsupponeret effectum.

2. Argumē. ¶ Secundò arguitur, q̄ non omnis ordo imprimat characterē. Character non imprimittur, nisi vt homo idoneus fiat ad sacramenta vel suscipienda vel conferenda: per characterē autem baptismalem homo fit potens suscipiendi omnia sacramenta, & per characterem sacerdotalem fit idoneus ad omnia conferendum: ergo per aliquos ordines nullus imprimitur.

3. Argumē. ¶ Tertiò. Si sacramentum ordinis characterem imprimeret, sequeretur, quod præsupponeret sacramentum baptismi: quia qui non est Christianus, nullius est sacramenti capax: consequens tamen inde apparet falsum, quod aliàs siquis non baptizatus, licèt bona fide crederet esse baptizatum, ordinibus initiaretur, nullum characterem susciperet, atq; adeò quicquid in executione ordinum vel consecrando vel absoluendo attentaret, cassum esset & vanū quod quidem graue periculum & nocumentū afferret Ecclesiæ.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium tamen est, quòd ordo, vt dictum est, censetur sacramentum: & omnium sacramentorum proprium est gratiam cōferre: atqui cùm omnia sacramenta, quæ characterem non imprimunt, sint iterabilia, si hoc characterem nō imprimeret, esset iterabile, quod est falsum.

¶ Huic quæstioni tres aliæ cōnectuntur, vt sint numero quatuor: scilicet, vtrùm omnis ordo sit iure diuino sacramentum à Christo institutum, gratiam conferens, & characterem imprimens. Omne enim sacramentum iure diuino, ac perinde ex Christi institutione, id habet, qui solus potuit sacramenta instituere. Atque adeò si est sacramentum, gratiam confert: & si est sacramentum ordinis, characterem imprimit. Diuisio artic.

¶ Ad quæstionem ergo octo conclusionibus respondetur. Atqui vt à primo omnium fundamento exordiamur, quod citra vllam controuersiam catholicis omnibus est in confesso, prima sit. Ordo sacerdotalis est sacramentum. Enimuerò cùm omnes fateantur ordinem esse sacramentum, & sacerdotalis sit omnium caput & finis, quò omnia referuntur, certum est illum esse propriè & potissimum sacramentum, cui maximè definitio supra posita adaptatur. Est enim signum rei sacræ: nempe, spiritualis diuinæque potestatis, in quo sacerdos constituitur ad conficiendum corpus Christi verum, qui quidem effectus opus est supernaturale. 1. Cōclusio.

¶ Hinc continuò consequitur secunda conclusio. Sacerdotium est de iure diuino, atque adeò institutione Christi constabilitum: quippe qui solus potuit sacramenta instituere. Instituit autem ipsum quantum ad potestatem consecrandi in cœna, vbi tradens proprium corpus & sanguinem consecratum, subiunxit. Hæc facite in meam commemorationem. Potestatem autem priori annexam remittendi peccata tradidit Ioan. vlti. dicens. Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata. &c. quæ omnia copiosius. d. 20. exposita sunt. 2. Conclus.

¶ Subsequitur deinde conclusio tertia, nempe, quod per sacramentum sacerdotalis ordinis confertur gratia gratum faciens. Etenim cùm Dei opera, vt Deut. 32. legitur, perfecta sint, cuicunque potentiam tribuit ad aliud agendum, auxilium subinde speciale fert, vt dignè huiusmodi potestatis munus exequatur. Nam in naturalibus, quibus natura dat potentiam, dat & membra, quæ ad eius vsum sunt necessaria. Animalibus nanque, qnibus potentias tribuit sensitiuas, consequentia membra & organa accommodat necessaria. At verò sicut ad dignè & rectè suscipiendum sacramenta requiritur gratia: ita & ad eadem dispensanda: ergo sicut per baptismum confertur gratia ad digne reliqua sacramenta suscipiendum, ita per sacramen- 3. Conclus.

tum

tum sacerdotalis ordinis infunditur gratia gratum faciens ad sacramenta administranda.

4 Conclusi. ¶ Ex his denique colligitur quarta conclusio: videlicet, quòd per idem ipsum sacramentum imprimitur character. Enimuerò vt distin. 1. quæst. 4. dictum est, character nihil aliud est, quàm potestas potestandi fidem per susceptionem vel collationem sacramentorum: cùm ergo hoc sacramentum sit signaculum potestatis supranaturalis conficiendi eucharistiam, aliaq; sacramenta dispensandi, fit vt per ipsum imprimatur character, qui signum eiusdem potestatis est, quin verò ipsa potestas, per quem ideò ordinati à reliquo vulgo Christiano præeminenter secernuntur. Et confirmatur conclusio authoritate concilij Florentini, vbi tria decernitur sacramenta characterē imprimere, quorum vnum est hoc. ¶ Quod si scisciteando arguas. Nonne satis esset gratia ad sacerdotalē functionem absque charactere? Respondetur, non satis esse: nam in naturalibus priùs consideratur potentia nuda, quæ est animæ coæua, vt intellectus, & voluntas, & deinde accidentariè adhibentur ei habitus ad ritè & rectè operandum. Pari ergo modo character est potestas ad operandum simpliciter, siue benè siue malè: nam sacerdos extra gratiam verè consecrat, & vera sacramenta administrat: sed gratia facit, vt sit administratio idonea. ¶ Quinta conclusio. Eodē puncto, quo infunditur gratia, imprimitur character, & quo imprimitur character, infunditur gratia, nisi obex opponatur. Momentum autē illud est, quando sacramentum perficitur: perficitur autem quādo materia & forma applicantur: videlicet, vbi episcopus calicem tradēs & hostiam, ait. Accipe potestatem cōsecrandi &c. Quapropter illo momento vti ait S. Tho. disti. præsenti, quæsti. 2. art. 3. & doctorum cœtus, vterque subsequitur effectus. Ex quo fit, vt vnctiones, quæ oleo fiunt in manibus & capite non sint sacramentum, sed sacramentalia quædam: quare per illas nec gratia confertur, nec character imprimitur. Ridiculum enim esset dicere characterē sacerdotalē in manibus vel in capite, dum consecrantur imprimi: est enim in intellectu, vt dist. 1. quæst. 4. monstrauimus, vbi est fides, ad cuius protestationem imprimitur.

¶ Argumentum autem nec parum molestum contra hanc conclusionem est, quòd apparet impositionem manuum cum illis verbis, Accipe potestatem remittendi peccata, ad formam tanquam eius partem pertinere: quoniam character ordinis duplex est potestas, scilicet, consecrandi, & remittendi peccata: quarum prior exprimitur in traditione calicis & hostiæ: posterior verò in manuum impositione: quocirca apparet illuc vsque nec gratiam infundi, nec characterē imprimi. Et confirmatur, quia Christus, vt modò dicebamus, diuersis temporibus has duas potestates Apostolis impartitus est. Et accedit prēterea argumentum potissimum, quod tempore Apostolorum non legitur forma alia consecrandi sacerdotes, quàm per manuum impositionē. Vnde Paulus. 1. ad Tim. 4. Noli inquit, negligere gratiam, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuū presbyterij. Et capit. 5. Manus citò nemini imposueris. Et in epist. 2. cap. 1. Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

¶ Argumenta sunt minimè infirma: imo non desunt, quos in talem sententiam cogant: scilicet, quòd vsq; ad manuum impositionem non perficitur sacramantū. Quinetiam nec S. Tho. loco proximè citato sententiam suam satis declarat. Arguit enim, ꝙ non imprimitur character vsq; ad manuū impositionem: propterea quod tunc dedit Christus Apostolis sacerdotalem potestatem dum dixit. Accipite spiritū sanctum. &c. Et respondet nihil aliud, quàm quòd Christus dedit illam potestatem quantum ad principalem actum: scilicet, consecrandi in cœna, & quantum ad secundarium: videlicet, remittendi peccata. Ioan. 20. Et inferius. dist. proxima, quæst. 1. art. 1. ad primum argumentum ait, quòd in impositione manuū non datur character sacerdotalis ordinis, sed gratia, qua ad exequendum ordinem sint idonei.

¶ At verò his non obstantibus respondetur, sacramentum perfici in traditione calicis & hostiæ cum forma tradendi potestatam consecrandi, atque adeò & illic character sacerdotem insigniri, & gratia donari. Primum, quia hæc est opinio cōmunis, à qua non est temerè recedendum. Secundò, quia Florentina Synodus has duntaxat esse decernit materiā & formā, nulla alius formæ mentione facta. Idemq; hic prorsus S. Tho. docet. Tertiò: quia characteri sacerdotali annexa est indiuidua potestas remittendi peccata si adsit iurisdictio: cum ergo tunc homo fiat sacerdos cum ei traditur potestas consecrandi corpus Christi verum & sanguinem, illic imprimitur character, qui est consecrandi potestas, ac subinde remittendi peccata. Alioqui dicendum esset, at quod potestas consecrandi non conceditur vsque ad manuum impositionem, quod est contra veritatem formæ. Accipe potestatem offerendi &c. quæ pro eodem instanti debet esse vera: aut

Cōcil. Flor. Argumet. Solutio.

5. Concluſi.

Corollariū.

Character in intellectu imprimitur.

Ar. optimū.

Cōfirmatio argum.

Aliud argu:

Pauli testimonia.

Argum: S. Thom.

Soluti:

Dilutio, arg:

1. Ratio:

2. Ratio.

3. Ratio.

aut ꝙ prius imprimitur character vnus ad consecrandū, & postea alter ad remittendum peccata quod esset ad euitandam Charybdim: in Scyllam incidere. Est enim præter omnium opinionem duos characteres ad illas duas facultates fingire. Scio posse quempiā opinari characterem prius impressum applicari extendique post ad munus absoluendi, sicuti sacerdotalem characterem dicturi sumus extendi, dū consecratur episcopus, ad conferenda sacramenta confirmationis & ordinis. Attamen similitudo non est legitima, quoniam episcopus suscipit potestatem illa conferendi sacramenta, quam non habebat dum erat simplex sacerdos: quod inpræsentiarum dici non potest de potestate absoluendi. Alioqui fieret consequens, quod si tradita priori consecrandi potestate moreretur episcopus, nec esset alius qui posset manus postmodum imponere, ordinatus ille non esset simpliciter sacerdos, atque adeo neque (quanuis haberet iurisdictionem) posset subditos à peccatis absoluere, Paludan. distinct. 25. quæstion. 1. concedit, quod posset absoluere ex commissione, non tamen ex propria potestate. Sed nescio quo fundamento hoc possit fulciri: nam certè si non habet potestatem ordinis ad absoluendum, per nullam commissionem id posset facere. Adde quòd, vt capitul. Presbyter. de sacrament. non iteran. definitur, manuum impositio non est de essentia sacramenti, sicuti neque in Subdiacono: quare licet omittatur, non est iterandum sacramentum, sed postmodum illa cęremonia supplenda. Atqui Diuus Thomas hanc impræsentiarum insinuat sententiarum. Dicens enim quòd Christus in cœna tradidit potestatem sacerdotalem quoad principalem actum, sensit quod tunc qui ordinatur, simpliciter fit sacerdos, atque adeò vtranque potestatem suscipit. Nam vt postremum adhibeamus argumentum, Christus per potestatis excellentiam potuit illas facultates diuisim Apostolis tradere, quod re vera eius ministris episcopis nō est concessum. Quod autem D. Thomæ. ait, prius characterem imprimi, & postmodum gratiam conferri, intelligere non valeo. Neque suspicor quòd in summa si hucusque peruenisset, illud affirmasset: nam gratia non infunditur sacramentalis nisi dum applicatur materia & forma sacramenti, vbi character imprimitur. Præsertim quòd tam est necessaria ad idoneè consecrandum, quàm ad dignè absoluendum, Quod si quis dixerit, in traditione materiæ consecrandæ cō ferri vnum gradum gratiæ: & in impositione alterum. (vt quidam de sumptione corporis & de sumptione sanguinis opinantur) redarguitur primò, illam opinionem de gratia in sumptione sanguinis non esse tam probabilem, quàm quod vnus tantùm, idemque in sumptione corporis conferatur. Et secundò non esse simile: quoniam sumptio sanguinis verè est sacramentum, essetque adeò quanuis sumptio corporis non præcessisset: & tamen impositio manuum nullum est per se sacramentum. Adde quòd similter imposita manu diacono, ait, episcopus, Accipe spiritum sanctum, &c. & tamen illic nemo censet infundi gratiam.

¶ Ad argumentum ergo supra factum respondetur, quod per manuum impositionem & illam formam, Accipe potestatem remittendi peccata, nulla traditur noua potestas, sed explicatur illa, quæ prius collata fuerat. Nam quia simul non potuit decenter vtraque forma coniungi, & decebat Christi verba referre, institutum est, vt seorsum proferrentur. Sed tamen secunda forma referenda est ad illud momentum, quo prima fuerat prolata. Neque vero ad essentiam sacramenti necessaria est, sed tamen est de necessitate præcepti.

¶ Ad aliud, quo argutum est, Apostolos per manuum impositionem ordinasse presbyteros, respōdetur, quòd licèt certum sit manuum impositione fuisse vsos, non solùm in ordinatione presbyterorum, verùm & diaconorum, tamen neque ambigere licèt, quin formam, qua ecclesia vtitur, per traditionem eorundem Apostolorum didicerit, qui à Christo eandem edocti fuere. Quapropter illa manuum impositio non erat sacramentum, sed sacramentale quoddam, sicut & hæc, quæ modò ecclesiæ in more est, vt ait, in præsentiarum S. Tho. Simile enim argumentum fit de confirmatione nam & tunc, vt Actuum. 8. & 19. legitur, manus Apostoli imponebant, & tamen sacramenti materia non est nisi chrismatio.

¶ Hinc fit, solam traditionē calicis & hostiæ esse de essentia sacramenti: impositio verò manuum episcopi, & vnctio manuum sacerdotis non sunt de essentia, sed de præcepto. Et ideò licèt absque illis imprimeretur character, nihilominus si omittantur, supplenda sunt postmodum. Esset enim, vt ait, Syluester verbo, Irregularitas, quæstio. 12. peccatum mortale ministrare in ordine suscepto antequam illud suppleretur, quanuis non inde contraheretur irregularitas. Intelligitur autem quando illud omissum res est præcipua, vt impositio manuum & vnctio, vt capit. 1. & fin. de sacramen.

Nota.

Similitudo nō legitima

Illatio.

Paluda.

Manuū impositio non est de essentia.

D. Thom.

Postremum argumentū

S. Thom.

Sentēt. aut.

Opinio quorundam.

Redarguitur.

2. Ratio.

Solutio arg.

Soluitur aliud arg.

Manuū impositio quid

non iteran, secus si esset res parui momenti, vt si quis forsan canonem cum episcopo non legerit, licèt peccauerit, non tamen necessarium est suppleri: quia neq; est res magni momenti, neq; episcopus illud omisit, sed ordinatus.

An omnes ordines sint sacramenta.

¶ His de sacerdotio cōstitutis dubium de alijs ordinibus emergit, an omnes sint verè sacramenta. Vbi septem ordines in tres gradus distinguere oportet, quorum primus sit sacerdotium, & in secundo collocentur diaconatus & subdiaconatus, qui sunt etiam ordines sacri: & in tertio quatuor minores: qui non censentur pari ratione sacri. Vnde vt D. Thom. dist. præsenti quæst. 1. art. 2. refert, tres fuerunt opiniones. Vna, scilicet, quorundam, qui dixerūt in solo sacerdotio characterem imprimi, atque adeò solum esse propriè sacramentum ordinis. Atq; hanc opinionem, ceu probabiliorem sustinet Durandus ead. dist. q. 2. Sed alij dixerunt omnes solosq; tres ordines sacros imprimere characterem, ac perinde esse sacramēta. Quorum opinio veritati propiùs accedit. Tertij dixerunt omnes septem ordines verè esse sacramenta characterem imprimentia. Et hæc fuisse videtur sententia in hac distin. Magistri sententiarum, quam proinde plerique eius interpretes complexi sunt, vt S. Thom. D. Bonauentura, Richardus, & complures alij. Quamuis Magister pugnantia dixisse videatur: dicens quod subdiaconatum & reliquos ordines post tempora apostolorum ecclesia instituit: & tamē quòd omnes conferunt gratiam, vt vera sacramenta, & characterem imprimūt: nam ecclesia non potest instituere sacramentum. ¶ Atqui rationes Durandi adeo profectò non sunt despicabiles, vt plurimum habere videantur energiæ. Arguit enim sic primò. Quando plures actiones ad vnum referuntur spiritualem effectum, quarum non nisi vna eundem effectum attingit, reliquæ non videntur sacramenta, sed sacramentalia: nam sacramenta ab spirituali supranaturalique effectu rationem sacramenti sortiuntur. Exemplum est in baptismo, vbi catechismi & exorcismi ad deletionem peccati referuntur: sed quia illum effectum solus baptismus attingit, reliquæ actiones non sunt sacramenta, sed sacramentalia quædam. Ordines autem omnes gratia eucharistiæ consecrandę & remittendi peccata instituti sunt: cùm ergo illos spirituales effectus solus sacerdotalis ordo attingat, fit consequens, vt reliqui non sint sacramenta.

S. Thom.

1 Opinio.

2. Opinio.

3. Opinio.

Magister sententiarum.

1. Argum. Durand.

Exemplum

¶ Secundò. Sacramēta, & potissimū quæ characterem imprimunt, non sunt instituta nisi ad aliquem supranaturalem effectum vel conferendum vel suscipiendum, vt in baptismo imprimitur character ad reliqua sacramenta suscipienda, & in ordine ad conferēda: sed per solum ordinē sacerdotalem tribuitur potestas conferendi sacramenta: nam diaconus, qui est aliorum ministrorum supremus, non habet ex officio sacramenta confecrare vel administrare: ergo ad functiones ministrorum sub sacerdote nullo opus est sacramento, quo ministri gratiam & characterem suscipiant, tā quàm supranaturalem potestatem suscipientes. Porrò argumentum non est parum vrgens. Tertiò. Per sacramenta accipitur potestas ad simpliciter aliquid suscipiendum vel administrandum: itaque sine illa potestate si illud attentaretur suscipi vel administrari, totum esset cassum & irritum: etiam per baptismum sic accipitur potestas suscipiēdi alia sacramenta, vt si quis ante ipsum aliqua attentaret suscipere, nihil susciperet: & per sacerdotium sic fit consecrandi facultas, vt si absque illo qui consecrare præsumeret, nihil faceret: sed tamen ordines inferiores non sunt huiusmodi: nam diaconus per suum ordinem solum accipit potestatem ritè legendi euangelium, non tamen simpliciter legendi: nam si quis sine suscepto diaconatus ordine illud solenniter caneret, quanquam peccaret, nihilominus vera esset lectio. Et quarto, vt suprà diximus, accedit argumentum, quod ex concessione S. Thom. sumitur, vbi ait quòd sacramē tum ordinis secundum completam rationem est in sacerdotio, in alijs aūt est quædam participatio ipsius. Vnde collectio fieri videtur, nō opus esse tot characteribus.

2. Argum. Durand.

3. Argumē Durand.

4. Argum.

¶ Præterea, vt eidem opinioni nos quoque patrocinemur, arguitur sic. Si aliquis ordinum sub sacerdotio esset sacramentum, maximè diaconatus, propterea quòd in actis apostolorum & apud Paulum mentio fit crebro huius ordinis: attamen hoc non inde satis colligitur: nam diaconi nomen nihil aliud sonat, quàm ministrum, & tempore apostolorum apparet diaconos non fuisse nisi pauperum ministerio addictos, iuxta illud Actuū. 6. Non est æquum nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis: quare constituti sunt septē viri boni testimonij, qui illi sunt muneri mancipati, quorum Stephanus fuit primicerius. Atq; his accedit maxime argumentum, quod materia & forma in ordinandis diaconibus & subdiaconibus per traditionem libri non videtur à Christo instituta, nec tempore apostolorum in more fuisse, sed sola manuum impositio, vt apparet Actuum. 6. quia tunc non erant

Autoris argu. in fauorem Duran.

2. Argumē

erant libri euangeliorum, aut epistolarum.

Sentē. auto. ¶ Re vera qui opinionem Durandi sustinere vellet, non esset magna reprehensione dignus. Nihilominùs non est tam facilè à cōmuni antiquorum opinione deflectendum: esset enim nonnulla temeritatis nota. Ob idq; subiungitur

6 Conclusi. sexta conclusio. Diaconatus & subdiaconatus sunt verè iure diuino sacramenta, characteris subinde & gratiæ efficacia. Probatur, de

Ratio de diacono. diacono primùm, antiquissimi authoritate Dionysij, qui de diaconibus ceu de altaris ministris identidem meminit. Et quod vrgentiùs mouet Paul. 1. ad Timoth. 3. depicta suis mo-

Paul. 1. ad Timot. 3. ribus episcoporū imagine (quo nomine omnes presbyteros cōprehendit) de diaconibus exemplò subiungit, dicens, Diaconos similiter oportet esse pudicos, non bilingues, nō vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes ministerium fidei in conscientia pura: vbi illos ceu altaris ministros egregijs virtutibus præditos requirit. Ex quo subsequitur, q̄ vero

Actuum. 6. sacramento initiari debent, vbi gratia ad id muneris perfundantur, ac subinde charactere exornentur. Id quod præcipuè Actuum. 6. confirmatur: nam Apostoli septem illis diaconibus in suo conspectu constitutis orantes manus imposuerūt, quod erat sacramenti signū,

Nota. Quare ad munus altaris instituti sunt. Atque inde in more habet ecclesia manus imponere diaconis, & non hypodiaconis.

De subdiacono. ¶ Et quanuis de subdiaconibus non adeò habeatur in antiquis memoria expressa, tamen nomine diaconorum re vera intelliguntur: tū quia, vt ait D. Thom. cùm in primitiua ecclesia non esset tanta ministrorū copia, diaconi præsæpe & Euangelium & epistolas legebant, vt modò crebrò propter inopiam fieri assolet: tum etiam, quòd cùm diaconus idē sit, quod

Alia ratio. minister, nominis amplitudine intelligitur & subdiaconus. Accedit ecclesię authoritas & vsus, quæ subdiaconatum connumerat inter ordines sacros, quos ad recitanda soluendaque diuina officia compellit, qui ceu ministri adeò altari mancipantur, & (quod vehementer vrget) à laicorum statu separantur, vt sint matrimonio contrahendo prohibiti: & ideo dalmatica & manipulo vtuntur.

7. Conclu. ¶ Septima cōclusio. Reliquos quatuor ordines minores absque erroris periculo sustineri potest non esse propriè sacramenta, quibus vel gratia infundatur, vel imprimatur character.

Magister Sentent. Hanc opinionem insinuat Magister Sentent. dicens, hos ordines fuisse institutos ab ecclesia. Quin verò de subdiaconatu idem censere

Caietanus videtur. Quam subinde opinionē Caietanus in illa quæst. de ritu suscipiendi ordines, in additio. ad. 3. partem approbat. De subdiaconatu verò, vt modò ostendebamus, alia est ratio. Sed de alijs quatuor ordinibus minoribus pro

Ratio. cōcl. batur conclusio: quoniam de illis in ecclesiæ primordijs non ita expresè reperitur mentio facta, neque illi ministri eis officijs dedicantur, quæ ad dignitatem consecrandi eucharistiam, attinent, sed ad disponendum populum. Atq;

Nota. adeò licèt in peccato vsum suorū ordinū exerceant, nullatenus peccare censentur: quare neque opus est, vt gratiam ad id muneris suscipiant, ac perinde nec characterem. Quod inde

Alia ratio. præsertim confirmatur, quòd à seculari cætu non eatenus abdicantur, quin absque vlla dispensatione possint matrimonia contrahere. Et quod vrgentissimè mouet, ad nullas obligantur horas recitandas, vt subdiaconi, neque verò ad Canticū graduū, quod nonnulli absq; vllo fundamento fingunt. Neq; arbitror profectò quòd si D. Tho. ad hunc locū in summa peruenisset, in contraria perstitisset opinione quam in Quarto, vulgus secutus, tenuit. Et cō

Confirmatio concluſ. Solu. S. Th. firmatur per id conclusio, quòd subdiaconatus & ordines superiores dicuntur sacri, inferiores verò non sacri: nam etsi S. Thom. respōdeat omnes secundùm se esse sacros: quia omnia sint sacramenta: sed superiores dici sacros ratione materiæ sacræ, circa quā exercentur: gratior tamen solutio est, quòd superiores

Solut. optima autoris. dicuntur sacri: quia verè sunt sacramenta, reliqui verò non nisi sacramentalia quædam. Atque hac de causa, vt inferiùs visuri sumus, simplex presbyter potest ex cōmissione minores ordines conferre, nō tamen maiores. ¶ Et per

Solut. argū. Bonauen. hoc soluitur argumentum Bonauenturæ, quo sic arguit. Illi ordines minores non sunt iterabiles: ergo imprimunt characterem. Consequentia quippe hæc nulla est, sed si sic argueretur. Sacramentū hoc non est iterabile: ergo

Nota. imprimit characterem. Concedimus nanque illos quidem esse verè ordines, non tamen prior sacramenta ordinis, sed sacramentalia ad sacramentū disponentia: & ideo non sunt iterabiles, non quia sacramenta sunt, sed quia per quandam consecrationem celebrātur, vt consecrationes altaris & vasorum, ac ornamentorum, quæ eidem sunt deputata.

Ordines minores quare non iterabiles. ¶ Et eodē modo soluūtur argumēta Palud. asseuerātes omnes istos ordines esse verè sacramēta. Arguit enim contra Durandū, q̄ si non

Solut. argumentorum Paluda. essent sacramēta, sed sacramentalia, non deberent diuersis temporibus conferri, sed simul omnia cum presbyteratu, sicut exorcismi & catechismi in baptismo. Itē sequeretur, quòd

si quando presbyter ordinatur, error cõtingeret, vt sacramentum esset nullũ, postmodum quando iteraretur, deberent iterari omnia. Respondetur, inquam, eiusmodi ordines nõ esse sacramentalia instar omnino exorcismorũ & catechismorum, sed sunt consecrationes & dedicationes ministrorum ad aliqua officia: quare & longè ante presbyteratum conferri possunt, & nunquàm sunt iterandi.

Aliud argu.

Solutio.

¶ Argumenta verò Durandi quatenus probant, quatuor ordines non esse sacramenta, admittuntur, sed quatenus contendunt diaconatum, & subdiaconatum à sacramentorum ratione excludere, non necessariò concludunt. Et ideò ad primum respondetur, quòd etsi illi ordines ad eucharistiam consecrandam referantur, quem quidem effectum solus presbyteratus attingit, non tamen inde subsequitur, non esse sacramenta: quia non sunt sicut exorcismi, sed consecrationes & dedicationes ad certa officia. Et quanquam illa officia legendi Euangelium vel epistolam, etiam si non ordinatus exequeretur, re vera essent lectiones: nihilominus ad eadem officia cum idoneitate exercendũ & dignitate ordinantur, per sacramentum ministri. Quare non opus est, vt per quodlibet sacramentum accipiatur potestas ad simpliciter agẽdum, sed ad dignè agendum.

Argumenta Durandi diluuntur.

¶ Et ad authoritatem S. Thomæ dicẽtis, quòd sacramentum ordinis totum secundùm completam rationem est in sacerdotio, in alijs verò secundum participationem, respondetur, non esse sensum, quòd gratia & character solùm sit in sacerdote, sed quod gratia & characteres aliorum sint participationes eorundem effectuum, qui sunt in sacerdotio. Non quòd eadem gratia diuidatur, vt vna pars sit in sacerdote, & alia in diacono, sed quòd gratię inferiorum referuntur ad ministerium superioris, iuxta illud Numero. 11. vbi dominus dixit Moysi, vt septuaginta viros congregaret, qui ei essent auxiliares, & subdit, Auferam de spiritu tuo, & tradam eis, vt sustẽtent tecum onus populi. Non enim intellexit quòd partẽ spiritus, quem Moysi aspirauerat, esset ei adempturus, sed quòd similem alijs spiritum traderet, licèt non tam egregium.

ad S. Thom.

Nume. 11.

¶ Ad aliud verò, quod nos fecimus, iam responsum est, diaconos non solùm in ministerium mensarum secularium, verùm etiam sacri altaris fuisse institutos. Et quanuis in initio statim non essent libri epistolarum & euãgeliorum, nihilominus tradebatur eis potestas ad legendum, & fortè scripta charta. Et ita apostoli docuerunt ecclesiam, vt subtracta forma & materia illam traderet.

Authoris argumento satisfit.

¶ Duo autem restãt argumenta soluenda. Primum, quòd cùm omnia sacramenta ex institutione Christi habeant efficaciam: & sacramentum ordinis quantũ ad omnes eius partes non inueniatur à Christo institutum, non est sacramentum.

1. Argum.

¶ Secundum. Si in diaconatu & subdiaconatu confertur gratia, consequitur vt quotiescunq; solenniter suis ordinibus funguntur legendo euangelium vel epistolam extra gratiam peccent mortaliter, quod creditu durũ censetur.

2. Argum.

¶ Ad primum autem respondetur, quod presbyteratum, iam dictum est, à Christo fuisse in cœna institutum, atqui & diaconatum postquam apostoli expressam de illo fecerũt mentionem, certum est ex institutione Christi id habuisse, licèt nõ ille, sed ipsi ordinem promulgauerint, vt de extrema vnctione dictum est. Subdiaconos verò & alios inferiores ministros ait, in præsentiarum sentent. Magister ecclesiam pro tempore instituisse. At verò de subdiaconatu, si est, vt diximus, verum sacramentum, non est ambigendum, quin apostoli ex Christi institutione illud susceperint diuidentes diaconum: hoc est, ministrum in duos. Sed minores ordines credẽdum est ecclesiam post modum instituisse: & hoc est nouum argumẽtum non esse sacramenta, sed sacramentalia.

Solutio. 1.

Magist. sentẽ. opinio.

Minores ordines eccle-sia instituit.

¶ Ad secundum distinctio. 1. quæsti. 5. artic. 6. diximus, nonnullos ita sustinere, quòd sit peccatum mortale diacono & subdiacono solenniter altari in peccato ministrare. Sed re vera oppositum est valde probabile, & forsan probabilius: quia ad concludendum peccatũ mortale, habendus est respectus ad obiectũ & materiam operis. Quod ex S. Thom. 3. part. quæstio. 64. art. 6. ad. 1. si bene intelligatur, colligitur. Non enim constituit regulam, quod quando minister est consecratus per gratiam ad aliquam actionem, tunc exercendo illam extra gratiam peccet mortaliter, sed quando est dedicatus ad aliquam actionem, quæ in se ipsa habet sanctificationem, qualia sunt sacramenta. Vbi duntaxat sentit, quod administrare sacramenta in peccato mortali, sit peccatum. Et ita est intelligendus illic Caietanus, si est auscultandus. Vnde cùm legere euangelium vel epistolam non sit actio habens in se sanctitatem, quia non est administrare sacramentum, per quòd populus sanctificetur, fit vt quanuis illi ministri gratiam ad id muneris susceperint, non inde eliciatur peccare mortaliter. Satis enim est quòd sit veniale. In minori-

Solu. 2. arg.

S. Tho. op.

Nota.

Caiet.

noribus autem ordinibus, quia functiones illæ multò sunt minoris momenti: non est gratia necessaria, & ideo eorum administratio extra gratiam nullum est peccatum.

S. Conclusi. ¶ Ad pedem tãdem istorũ subnectitur octaua conclusio. Ordines ecclesiastici sunt peculiaria sacramẽta legis euangelicæ. Nam etsi apud Ethnicos in lege naturæ fuerint Põtifices & sacerdotes suorum Deorum, nunquam tamen erant propriè sacerdotes: nam vbi idola colebantur, non erat vera, sed falsa religio. Et sicubi verus colebatur Deus, non tamen illi sacerdotes per sua sacrificia conferebant gratiam: quia neque illa, vt distinct. 1. dictũ est, erant sacramenta. Atqui in lege veteri erant quidem, vt illic diximus, verè sacramenta, non tamen eius muneris efficacia, cuius nostra: quia non conferebant gratiam. Ob idq; sacerdotes illi nullo initiabãtur sacramẽto ordinis, quo gratiam characteremue reciperent: quia cùm neque ipsi per sua sacrificia animã per gratiam emundarent, nulla pollebant potestate, quæ verè esset spiritualis. Erant autem figura & vmbra nostrorum ordinum prognostica.

Sacerdotes legis naturæ.

Sacerdotes legis veteris.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum ex capitalibus respondetur, quod ante susceptionem ordinum requiritur illa gratia in suscipiente, quę toti plebi est cõmunis, qua, scilicèt, homo fit iustus: sed per sacramentum ordinis confertur gradus excellentior, quo sacerdos alijs emineat. ¶ Ad secũdum vero respondetur, q licèt solus sacerdos habeat administrare sacramenta, diaconus nihilominùs & subdiaconus quia ei administrant, suis quoq; characteribus indigent. ¶ Ad tertium tandem respondetur, vt expresè docemur capit. Veniens de presbyt. non baptiza. quòd absque baptismo, qui ianua est sacramentorum, nullius est homo sacramenti capax. Atque adeò si quis inuentus fuerit ante baptismum ordinatus, baptizãdus est, & iterum omnibus ordinibus initiandus.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

S. Thom. Et hoc ipsum hìc D. Tho. fatetur. Addit tamẽ quòd licet eiusmodi sacerdos non baptizatus nec conficere possit sacramentum, nec absoluere in foro pœnitentiali, & si in Episcopum promoueatur, & ordinare alios attentauerit, verum sacramentum non conferat: tamen piè inquit, credi potest, quod quãtum ad vltimos effectus sacramentorum summus sacerdos Deus suppleret defectum, neque permitteret hoc ita latere (scilicet, non esse baptizatum,) vt periculum ecclesiæ immineret.

Quod Deus suppleat sacramentorũ defectus.

¶ Hoc autem, quod de supplemento Dei hic adhibet S. Tho. suprà. dist. 5. artic. 2. generaliter tractauimus de omnibus casibus, quibus doctores nonnulli Deum suppl'ere sacramentorum defectũ opinãtur. Est enim res ex quadã potiùs piorũ existimatione orta quã ex legis vllius certitudine. Nam vel ex euangelio, vel ex vllo loco sacrę paginę elici nequit vllus modus obtinendæ augendæ ve gratię Dei, quàm vel per sacramentum, vel per contritionem, aut alium actum meritorium. Quare si sacerdos non verè absoluit, & pœnitens non est cõtritus, credere quòd tunc Deus suppiebit defectum, & conferet gratiam, cùm sit omnino præter legem, nullum habet fundamentum. Quocirca non dubito, quin S. Tho. in summa nunquam tale verbum dixisset. Est enim dicere, quòd Deus peccatorum sine sacramento & contritione iustificat, quod esset manifestarius error. ¶ Alia est aliorum magis lepida responsio, quòd quando quis attritus accedit ad sacramentum, si minister, vel non est sacerdos, vel non habet rectam intentionem conferendi sacramẽtum, tunc Deus specialius opitulabitur attrito, vt eius actus obiectum mutet, vt qui erat dolor propter pœnas inferni, fiat vera contritio, scilicet, dolor propter Deum. Est enim omnium absq; vllo prorsus fundamento. Deus siquidem semper est promptus concurrere ad veram contritionem: sed si pœnitens prius illo auxilio non vtitur, figmentũ est dicere, q̃ solum defectus ministri sit in causa, vt vel pœnitens eodem auxilio moueatur, vel Deus specialius concurrat. De alio deniq; dicto S. Thomæ, scilicet, quòd Deus non permittit diu latere errorem illum, vt qui non est verè sacerdos permittatur sacramẽta administrare, nulla est lex certa, quòd id non permittet: alia enim maiora mala permittit.

Nota.

Nota.

Resp̃sio lepida.

Autoris ratio.

Dictũ S. Th.

¶ Quòd si interroges, vtrum sacramentum ordinis præsupponat characterem confirmationis, respondetur, illum non præsupponere de necessitate, sed de congruitate. Quapropter sine confirmatione esset verum sacramentum ordinis: nihilominus nonnullum peccatum esset, si quis scienter non confirmatus ordinaretur, etiam in episcopo, si eum ordinaret, quanuis nullà ratio cogat, vt credatur esse mortale. ¶ Vtrum verò character superioris ordinis inferiores præsupponet, titulus de clerico per saltum promoto respondet, quantum ad necessitatem negatiuè: mandatur enim illic, vt ille, qui sine susceptо ordine diaconatus in sacerdotem est ordinatus, non iterum ordinem sacerdotalem susciрiat: quia sacramẽtum fuit validum. Sed ordinetur in diaconum. Imò vt ait S. Thom. in primitiua ecclesia multi, antequam reliquos susciperent or-

Ordinibus initiãdus an esse debeat confirmat⁹.

Ancharasterſuperior inferiorem ſupponat.

dines, ſacramento ſacerdotali initiabantur: quia ſunt per ſe poteſtates diſtinctæ, quarum ſacerdotalis reliquas omnes includit. Quocirca ſacerdos, licèt alios ordines non ſuſceperit, poteſt omnium functionem exercere. Sed inſtitutum Eccleſiæ fuit, vt gradatim ordines ſuſciperentur, neque liceret ſuperiores abſq; inferioribus conferre.

Nota de ſacerdote per ſaltum promoto.

QVÆSTIO SECVNda, De ijs quę ſunt ordinibus annexa.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm clerici omnes ordinati debeant coronæ tonſura inſigniri?

QVæſtio ſecunda mouetur de ijs, quæ ſunt ordinibus annexa: nępe de corona, & epiſcopatu, & veſtibus ſacris. Arguitur ergo ꝙ corona clericis non congruat: nã Hierem. 49. attonti ſub his verbis maledicuntur, Diſpergam in omnem ventum eos, qui in comam attonſi ſunt: miniſtris autem Eccleſiæ potiùs benedictio congruit, quàm maledictio.

Partis negatiuæ 1. Argum.

2. Argumẽ. ¶ Secũdò arguitur. Si coronę vllum eſſet fundamentum, maximè illud Nazaræorũ, quod diſt. præſenti adducit Magiſt. Sentẽt. Nazarçi autẽ, vt Num. 6. legitur, non attondebantur in myſterium altaris ſed ex voto, quo Deo conſecrabantur, etiam ſi non eſſent Leuitæ: ergo in de nullum deducitur argumentum tonſuræ clericorum.

3. Argumẽt. ¶ Tertiò ſi tonſura cunctis clericis conueniret, conſequeretur, ꝙ omnes clerici, eo ipſo ꝙ tondentur, renunciarent temporalibus bonis, quod & ipſa detonſio ſignificat, & verſiculus pſalmi, quem dum tondẽtur proferunt, Dominus pars hæreditatis meæ. ſuper quo, ait Hieronymus, ꝙ dominus cum iſtis tẽporalibus pars fieri dedignatur: non autẽ omnes abdicationem bonorum faciunt, ſed retinere poſſunt patrimonia & alia bona.

4. Argumẽ. ¶ Quartò deniq; arguitur. Si tonſura inſigne eſſet clericorum, ſequeretur, ꝙ etiã prima tonſura eſſet propriè ordo: eſt enim corporale ſignum ab eccleſia miniſtris altaris inſtitutum, per quod clericus in altiori gradu conſtitũitur quàm ſit laicus: quapropter à ſolo Epiſcopo prima fit tõſura: conſequens autem eſt falſum alioqui plures eſſent ordines quàm ſeptem.

¶ In contrarium autem eſt, quòd corona regalem dignitatem ſignificat, & vt ait, Gregor. ſeruire Deo regnare eſt, cùm ergo clerici peculiari quodam excellentioriq; modo ſeruitio Dei adſcribantur, inſigne hoc coronæ eis meritò adaptatur.

Pars affirmatiua.

Hæreticorũ etror.

¶ Clericorũ tonſuram Vvitcleff, vt eſt videre apud Vvaldenſ. Tomo. 5. de ſacrament. ſub tit. 9. cap. 8. abominabatur, quẽ Lutherani ſecuti ſubſannando appellant catholicos clericos raſos & tonſos. Idẽq; Vvitcleff eoſdem appellat Cęſareos, nõ quòd cæſariem detõdeant, vt nõ nulli arbitrantur, ſed à Cæſare Conſtantino vt idẽ refert Vvaldenſis in initio eiuſdẽ tomi veritate. 7. & tomo. 2. c. 120. Inde namq; quod pientiſsimus ille imperator eccleſiam ditauit, clericatumque honoribus extulit, ac perinde hæreticos contra ſacerdotes obgãnientes extirpare cũrauit, in inuidiam eorundem clericorum hæretici appellabant eos Cæſareos, quaſi ab illo Cæſare procreatos.

1. Concluſ. ¶ Ad quæſtionẽ ergo duabus concluſionibus reſpondetur. Prima, contra hæreticos hæc aſſeritur. Optimum eſt & clericis dignum inſigne, detõſa corona. Probatur primo antiquitatis dignitate. Petrus enim apoſtolus eadem fertur inſignitus in memoriam ſpineæ coronæ, quam Chriſti crucifixores eius capiti impoſuerunt. Quare præcipua cauſa huius ritus non fuit illa, quam à Nazaræis antiquæ legis Magiſter ſentent. adfert, ſed hæc, quòd cum hoſtes Chriſti ad ignominiã & dedecus eum coronauerint, religioſiſsimum duxerunt apoſtoli idem inſigne ad ſuum ipſorum decus, & gloriam Chriſti vſurpare. Quo fit, vt corona non ſit pars illa in vertice raſa, ſed capillorum circulus, qui capiti circunſtat. Ob id enim & capitis vertex ſupernè abraditur: & capilli infernè in circulum attondentur, vt in modum coronæ capilli reſtent. Vnde priſcus clericorum mos non fuit capillum in vertice radere, & demiſſam comam habere: nam tunc capilli non haberent effigiem coronæ, ſed tondebantur eodem prorſum modo, ſuper aures, quo nunc religioſi. Atqui de hac tonſura, vt illo citato cap. 80. Vvaldenſis commemorat, ſchiſmata in primæua eccleſia oborta fuere. Refert enim Beda lib. 5. de geſtis Anglorum, Colfridum abbatem, illius controuerſiæ meminiſſe, qui poſt multa, ſubdit, nullam magis ſequendam nobis amplectẽdamq; iure tonſuram, ea, quam in capite ſuo geſtabat Petrus apoſtolus. Et inferius. Neque verò, inquit, ob id demum

Ratio præcipua coronæ clericalis

Beda de geſtis Anglorũ

mum coronam attondemur, quòd Petrus ita attonsus est, sed quia Petrus in memoriã Dominicæ passionis attonsus est, Et subditur Sicut enim omnis ecclesia, quia per mortem sui viuificatoris facta est, signum sanctæ Crucis in fronte portare consueuit: ità oportet eos, qui monachi votum, vel gradum clericatus habentes altioribus se continentiæ frænis adstringunt, coronam in capite gestare. Et rem prosecutus venerabilis Beda, tonsurã, inquit, quam Magũ ferunt habuisse Simonem, quis rogo fidelium non statim cum ipsa magia detestetur? Radebat enim ille anteriorem partem capitis super frontem, sed vbi ad ceruicem declinabat, tonsuram faciebat strictiorem, vt ab Apostolis discriminaretur. Contrà quam ritus peruersitatem Anitius Papa can. Prohibete. 23. distinct. prohibet ne clerici, ad uersus Apostolum, comam nutriant, Reprehendit enim, 1. Corinth. 11. viros, qui comam nutriunt. Et subiungit. Papa. Sed desuper caput in modum spheræ radant. Extat & in concilio Toletano. 4. sub Isidoro cap. 41. coronæ decretum hoc verborum tenore. Omnes clerici & lectores, sicut Leuitæ & sacerdotes detonso superiùs toto capite, inferius solam circuli coronam relinquant, Attende quemadmodũ capillorũ circulus coronæ nomine denotatur. Quare subditur. Non sicut hucusque in Galetiæ partibus facere lectores videntur, qui prolixis, vt laici, comis, in solo capitis apice modicum circulum tondent. Ritus enim iste in Hispanis hucusque hæreticorum fuit. Hæc ibi. Idemque narrando confirmat Rabanus lib. de institutio. clerico. capit. 3. Et Hieronymus in quadam breui epistola ad Augustinum. Dominum meum, inquit, Allipium, & dominum meum Euodium vt meo nomine salutes, precor coronam tuam. Et idem August. ad Proculianum. Honorant, inquit, nos, vestri, honorant vos nostri. Per coronam nostram nos adiurant vestri, per coronam vestram vos adiurant nostri, Ac deniq; : Hugo. lib. 2. de sacrament. par. 3. capit. 5. Primum, inquit signaculum clerici corona est. Corona ergo res est antiqua à temporibus vsque Apostolorum. Vnde Dionysius libr. de Eccles. hierarch. cap. 6. part. 2. ait, quòd Episcopus dũ quemlibet sacris initiat, consignans eum crucis signo tondet. Inde ergo seruatus est mos, vt Episcopus eum, quem prima tonsura donat, in apice capitis tõdeat. Vbi Linconiensis signat, inquit, crinium detonsio omnium materialium ab amore decisionem, quæ variè formantur, vt clericus intellectu puro ad Deũ pertingat, & eius simplicitate formetur. Et Casiodorus super illud psalmi. 39. Multiplicati sunt super capillos capitis mei. Non frustra, inquit, in comparatione delictorum capilli adducti sunt: nã in veteri testamento sacerdotes ipsa similitudine radebantur, vt tali emundatione purgati, carnis vitia deposuisse viderentur. ¶ Vt ergo ex his tandem rationes conclusionis eliciamus, ex quintuplici mysterio congruitas coronæ colligitur. Primò, ex memoria Dominicæ coronæ. Secundò, quia corona, vt diximus, regiam dignitatem designat, quæ Ecclesiæ ministris competit, vt Hieronym. ait. 12. quæst. 1. can. duo sunt. Quod enim Petrus Apostolus generaliter Christianos omnes appellat genus electum, regale sacerdotiũ per antonomasiam clericis congruit. Tertiò, ratione figuræ, quæ cùm sit circularis, imaginem perfectionis præ se fert, quam altaris administri adipiscuntur & profitentur. Quartò, denique ratione detractionis capillorum ex parte superiori per rasuram, ne clericorum mens temporalibus occupationibus oppressa, à diuinorum contemplatione præpediatur: & ex parte inferiori per tonsuram, ne eorum sensus temporalibus obuoluantur. Quavtique ratione detonsio illa, super aures fieri debet, ne sensum auditus operiant. Adhiberi quoq; potest & quinta causa: quia decet clericatus ordinem à reliquo vulgo illo publico signaculo discerni.

¶ Per hoc soluitur obiectio, quam obmoliri quis posset. Si capillorum abscisio superfluorum abiectionem significat, omnes prorsus pili deberent abradi. Respondetur, inquam, cùm plures aliæ causæ concurrant, necesse est sic circuncidi, vt coronæ figura appareat.

¶ Ex his tandem colligitur tonsuram omnibus clericis, licèt non in eadem amplitudine competere. Atque hinc nominis etymologia ducitur, nã clerus Græcè, vt. 7. etymologiarũ ait, Isidorus, & refertur distinct. 21. can. Cleros. & ab Innocentio capitu. Cùm secundùm Apostolum, de præbend. idem est quod sors latinè: & clerici caducis rebus posthabitis Dei hæreditatem singulari quadam præeminentia sortiti sunt. Vnde clerus idem est, quod sors Dei, seu cui Deus sors est, & vt est in prænominato versiculo psalmi, pars hæreditatis. Quo etiam nomine allusio fit ad electionem Mathiæ Apostoli, quæ sorte facta est.

¶ Sed nihilominus, vt supra allegatus Beda autor est, vniuersi religiosi, qui choro addicuntur, licèt nullis sint ordinibus initiati, tamen propter seculi renunciationem eadem

Beda. Simonis Magi tonsura.

Anitius Papa.

Conc. Tol.

Rabanus. Hieronym.

August.

Hugo.

Corona res antiqua.

Casiodorus

Congruitas coronæ. 1. Ratio. 2. Ratio. 3. Ratio. 4. Ratio. 5 Ratio.

Obiectio.

Dilutio.

Monachi.

Monachi laici

coronæ tonſura cõſignantur. Reliqui verò cõuerſi, qui alijs monaſterij ſeruitijs mancipantur, licèt propter eandem renunciationem tõ dantur, nõ tamen in modũ coronæ, eo quòd non vitæ contemplatiuæ, quæ per verticis raſuram deſignatur, ſed actiuæ vacare debent.

2. Concluſi.

¶ Præfixę tamen cõcluſioni, ſecunda eius moderatrix adhibetur. Clericorum tonſura hoc eſt pilorum abraſio & circunciſio non eſt de ſacramenti eſſentia, imo qui intonſus ordinaretur etiam in presbyterum, verum ſacramentum ſuſciperet. Nam ſacramentum ordinis, vt dictum eſt, in collatione materiæ cum prolatione formæ perficitur: quare reliqua cęremonialia ſunt & ſacramẽtalia. At verò tam epiſcopus, qui ordines intonſo conferret, quàm ipſe, qui ordines ſuſciperet, grauiter peccaret, vt bene in præſentiarum ait Richardus. Et, vt arbitror, in ſacris ordinibus nempe, ſubdiaconatu & ſuperioribus eſſet peccatum mortale. Grauius enim eſſet ordines ſacros ſine raſura ſuſcipere, quàm poſt ſuſceptos comam nutrire. Nõ dico ſine prima tonſura, ſed abſq; vlla capillorum tonſura. Et nihilominus diſt. 23. & de vita & honeſta. clericor. multis capitibus clerici prohibentur comam nutrire. Quin verò vtrobiq; Gregorius capit. Si quis ait quòd ſi quis ex clericis comam relaxauerit, anathema ſit. Intelligitur autem, vt bene ait, Gloſſa, non quod ipſo facto ſit excõmunicatus, ſed quod ſi præmonitus inobediens perſtiterit, excommunicetur.

Qui intonſus ordinatur grauiter peccat.

Cau. ſi quis qño ſit intelligendum.

¶ Rurſus huiuſmodi cẽſuræ intelligendæ ſunt eos tantum clericos ferire, qui priuilegio gaudent clericali, nam clerici primæ tonſuræ vel in minoribus ordinibus tenendo non eſſe proprie ſacramenta, ſi nullum habeant eccleſiaſticum beneficium, & voluerint publicè in ſtatu ſeculari clericatui repugnante, viuere, non tenentur apertam habere coronam, imò peius facerent ſi illam aperirent: nam in contemptum ordinis cederet. Quare dum admoniti priuilegijs clericatus renunciant, tunc nec tenentur, nec debent eam ferre, vt patet capit. Contingit. 2. de ſentent. excom. Et multò minus tenentur clerici coniugati, ſi eiſdem voluerint priuilegijs abdicari, vt in titul. de clericis coniugatis, ſancitur. Si vero voluerint priuilegijs gaudere, tonderi tenentur. Quare ſi tertiò admoniti, vt in dict. capit. Contingit, decernitur, noluerint corona & habitu clericatum profiteri, immunitatis efficiuntur extorres. Et arbitror nullam conſuetudinem in contrarium valere: nam reges & principes ſemper reclamant, admonentq; ſuos miniſtros ne priuilegium immunitatis eis ſeruent, qui habitu clericali non ſunt induti. Quod quidem, idque in Hiſpania præſertim ſeruandum eſſet, vbi in more eſt ſecularibus, nobilibus, & militibus, abſque vllo propoſito aſcendendi ad ordines ſacros, ſed ſolo animo cõſulendi ſibi in ſuis digladiationibus & criminibus & foro ſe ſeculari ſubducendi, primã tonſuram ſuſcipere: qui quidem abuſus non eſſet ferendus, ſed iure & ordine emendandus.

Qui clericali priuilegio potiuntur excõmunicãtur niſi coronam aperuerint.

Clerici coniugati antequam tonſurã recipiant.

Cõſuetudo nõ valeat.

Nota aliter.

¶ Quo fit, vt bigami, quoniam eiſdem priuilegijs non fruuntur, non ſolum non tencantur, imo nec licite poſſint clericali tonſura inſigniti incedere, vt diſt. 84. cauetur, can. Si quis clericus, & de bigamis, cap. Altercationis.

Bigami.

¶ Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quòd dominus per Prophetam diſperſionem eis comminatur, qui in religionem idolorum ſeſe etiam detondebant, veluti Iudæi ob religionem veram.

Solut. 1. arg.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd in veteri lege, non erat verum ſacramẽtum ordinis: ſed imperfecta quædam eius imago & figura, & ideo illa Nazaræorum religio non vigebat dũtaxat inter Leuitas & templi miniſtros, ſed in omni populo. Quare neque abraſio fiebat in modum coronæ: quia nec illic erat tanta contemplatio, nec repræſentatio coronæ Chriſti, ſed omnes capilli radebantur ad ſignificandũ temporalium contemptum.

Solutio. 2.

¶ Ad tertium reſpondetur, quòd clerici per capillorum abiectionem non cenſentur omnino propria patrimonia & temporalia bona à ſe abdicare: quia non repugnant diuino cultui, ſed anxium affectum & ſolicitudinem eorum deponere & hoc profitentur dicentes, Dominus pars hæreditatis meę. Debent enim in hoc, præſertim ſacerdotes, & qui ſunt in ſacris, plebi præeminere. Tametſi iam rariſsimi ſint qui hanc religionem profiteãtur, id quod in comis, quas longiores quàm religioſi nutriunt, præſeferunt.

Solutio. 3.

¶ Vtrum etiam per contrarium liceat eos ſacris ordinibus initiare, & potiſsimum ſacerdotio, qui nullam prorſus habent ſubſtantiam vnde viuant, diſt. ſequenti diſputabimus.

An qui nõ habẽt vnde victitenter dinari poſſint.

¶ Ad quartum non deſunt qui cenſeant primam tonſuram eſſe propriè ordinem, in quibus eſt Maior diſtinct. 34. quæſtio. 1. vbi adijciens, etiam epiſcopatum eſſe ordinem, nouem ordines connumerat. Cui ſubſcripſit EKius in quadam homilia de ordinibus. Sed bene fatetur Maior paruis rationibus fuiſſe motum: quia nullius ſunt momenti. Cùm enim tam celebris ſit ſanctorum & eccleſiæ tradi-

Solu. 4. arg.

Ekius.

1. Tonsura nō est ordo.

trditio, septem tantum esse ordines, effigies quædam temeritatis est asserere primam tonsuram esse ordinem, aut episcopatum, de quo statim dicturi sumus. Prima ergo tonsura, vt D. Tho. in præsentiarum, & D. Bonauentura, & Ricardus & omnes fatentur, non est ordo, sed quædam ad sacros ordines dispositio quasi media inter laicos & ecclesiæ ministros. Veluti in religione nouitius, & in Christianismo catechumenus, qui nondum suscepit characterem. Et ratio est, quod huiusmodi clerici non sunt in diuino cultu ad aliqua officia destinati, quæ non possint seculares præstare, sed ad solas diuinas laudes de cantandas: quare ad hoc non exigitur specialis aliqua potestas.

Ar. optimū.

In cuius signum ad conferendam primam tonsuram non expectatur missę celebratio, sed quacunq; hora confertur. Et quod maximùm est argumentum, dum prima corona quis tonsetur, nulla fit mentio vllius potestatis. Adducit autem pro se maior verbum Innocentij ca.

Cā. cū cōtingat de æta & qualit.

Cùm contingat. de ætate & qualitat. scilicet, per primam tonsuram iuxta formam ecclesiæ datam clericalis ordo confertur. At verò illic ordo non vsurpatur pro sacramento, sed pro dispositione, qua primus fit ad ordines introitus. Colligito ergo ex supra dictis, quòd tres tantùm ordines, qui peculiariter dicuntur sacri, sunt verè sacramenta: quatuor verò minores ordines quanquam non sint sacramenta, & ideò propriè non dicantur sacri, sunt tamen sic sacramentalia, vt potestates illic ad certas functiones conferantur, atque adeò propriè dicūtur ordines. At prima tonsura hac ratione non est ordo, sed quædam præparatio ad reliquos ordines. Neque verò est essentialis dispositio, vt sine prima tonsura alij ordines collati non valeant, sed pertinet ad rei congruentiam.

Nota.

Solut. 4. arg.

¶ Vnde ad argumentum quartum respondetur consequentia perempta: prima enim tonsura non est potestatis spiritualis signum ad aliquid, quod laici facere nequeant, sed quædam ad id particularis deputatio, quę ideo fieri debet per episcopum. Quocirca etsi huiusmodi clericus sit in statu altiori quàm laicus, tamen (vt verba referamus S. Thom.) non habet ampliorem potestatis gradum.

ARTICVLVS. II.

Utrùm supra sacerdotalem ordinem altior sit episcopalis potestas.

POst primam tonsuram, quæ est omnibus Clericis communis, & per se reliquis inferior, sequitur de Episcopali dignitate disquirere, vtrùm sit sacerdotali sublimior Et arguitur à parte negatiua. Veritas debet respondere figuræ: sacerdotium autem Aaron fuit sacerdotij Euangelici vmbra, quo vtique sacerdote nullus erat in illa lege superior: ergo neque in ecclesia vlla est dignitas sacerdotali eminentior.

1. Argum. Partis negatiuæ.

¶ Secundò. Dignitas ministrorum dignitatem functionum insequitur: functio autem sacerdotalis est verū corpus & sanguinem Christi conficere, quo vtique mysterio nullum est in ecclesia excellentius, ergo neque vlla est altior dignitas.

2. Argum.

¶ In contrarium tamen est, quòd illa potestas & dignitas est præeminentior, quæ cæteris paribus ad plura se extendit: sed Episcopatus secundùm Dionysium. 5. cap. ecclesiastic. hierar. extendit se ad plura, quia sacerdoti tantùm incumbit illuminare per administrationem baptismi, & purgare per pœnitentiam & eucharistiam: episcopo autem super hæc incumbit etiam perficere chrismate, confirmando, & alios ministros ordinando & prædicando: ergo est excellentior potestas.

Pars affirmatiua.

Dionysi.

¶ Duo sunt sensus præsentis quæstionis. Vn⁹ vtrùm reuera vllum sit discrimen inter episcopum & simplicem sacerdotem aliquo iure, siue diuino, siue humano. Alter verò vtrū hoc discrimen sit de iure diuino. Et ideo quæstioni duabus conclusionibus fiet satis. Enimuero de priori sensu nemo orthodoxorū ambigit, sed hæretici sunt, qui huiusmodi discrimen inficiari pergunt, quorum fuit Vvitcleff, vt est cernere apud Vvalden. tomo. 2. de sacram. cap. 117. & tomo. 1. de sacramentalib. lib. 2. cap. 60. vbi ait nullum esse prorsus discrimen, sed promiscuè oēs sacerdotes esse episcopos, atque adeò quemlibet posse confirmare & ordinare, habereque planā iurisdictionem in sua paroecia. Eundem errorem sequuntur Lutherani, imò nequiorē: quia omnes, quos ciuilis respublica creat pastores, censent esse presbyteros & episcopos. At verò cùm Lutheranis superuacaneum est disputare: quia nec veros sacerdotes habent, cùm verùm sacramentum eucharistiæ non agnoscant, neque veros episcopos: quia neque confirmationē neq; ordinationem admittunt. Probat autem suam perfidiam Vvitcleff. primùm ex Apostolo. 1. ad Thimoth. 3. vbi dicens episcopū oportere esse irreprehensibilem &c. omnes presbyteros comprehen-

Vvitcleff.

Lutherus.

Rat. Vuitcl.

dit. Et è conuerſo ad Titum. 1. in illis verbis. Huius rei gratia reliqui te Cretę, vt conſtituas per ciuitates presbyteros, nomine presbyterorū epiſcopos intelligit. Secundò id præſertim confirmat authoritate D. Hieronymi ſuper eundem locum ad Titum, & refertur can. olim. diſtinct. 95. Olim enim, inquit, idem erat presbyter qui & Epiſcopus.

Hier. autorit

¶ Contra hanc tamen hæreſim ſtatuitur prima concluſio. Quicquid ſit de iure diuino, tamen certiſsimum eſt, ſaltem Apoſtolorum traditione diſcrimen eſſe inter epiſcopos & ſimplices presbyteros. Id quod Hieronymus adeò non inficiatur, vt plane affirmet eodem etiam citato loco. Subdit enim. Ante quā diaboli in ſtinctu ſtudia vel chriſmata in religione fierent, & diceretur in populis. Ego ſum Pauli, ego ſum Apollo, ego autem Cephæ, communi presbyterorum conſilio eccleſia gubernabatur. Poſtquam autē vnuſquiſque eos, quos baptizauerat, ſuos eſſe putabat, & non Chriſti, in toto orbe decretum eſt, vt vnus de presbyteris ſuperponeretur omnibus, & ſchiſmatum ſemina tollerentur. Ecce Hieronymum affirmantem inſtituto Apoſtolorū præfectos eſſe presbyteris epiſcopos. Vnde ſuper Eſaiā lib. 2. idem. Sanctus Pater, inter ſenes, inquit, & Principes hoc diſcrimen fuiſſe reor in veteri populo, quòd nunc eſt inter presbyteros & Epiſcopos. Fuit ergo vafricies Vvitcleff reſciendere vnam partem pro ſe verborum Hieronymi. Olimi dem erat presbyter qui & Epiſcopus, atque alteram diſsimulare, vbi adiecit, Toto deinde orbe decretum eſt, vt vnus de presbyteris ſuperponeretur omnibus. Manifeſtaria ergo hæreſis eſt Eccleſiaſticam hierarchiam Epiſcoporum & presbyterorum diſtinctione fundatiſsimam & ſpecioſiſsimam confundere, dicendo nullum eſſe inter Epiſcopos & ſimplices Clericos diſcrimen. Eodem enim commento & ſupremam Pontificis Maximi poteſtatem abnegant, atque adeò ſchiſmatum ſemina ſerunt, quæ Hieronymus ibidem ait, per Epiſcoporum electiones fuiſſe deleta. Igitur aduerſus hæreticos ſatis hæc ſint. Auguſtinus namque lib. de hæreſibus hæreſi. 53. Arrium quendam commemorat, qui cum presbyter eſſet, doluiſſe fertur quod non potuerit eſſe epiſcopus: quam ob rem, in Arrianorum hæreſim lapſus proprium adhibuit dogma quod presbyter ab epiſcopo nulla differentia deberet diſcerni. Et ſimile, ait, loco citato cap. 60. Vvaldenſis Vvitcleffo vſu veniſſe: quia epiſcopatum quē ambierat, obtinere nequiuit.

1. Cōcluſio.

Hiero. verba

Idem Hier.

Vafricies Vvitcleff.

Hereſis manifeſtaria.

Auguſt.

¶ Alius verò ſenſus multò nobis propter Hieronymum maiorem obijcit ſcrupulum, vtrùm ſemper iure diuino fuerit inter epiſcopos & ſimplices presbyteros diſcrimē, ita vt hoc præfecturæ genus, non ab Apoſtolis ad ſedanda ſchiſmata fuerit inuentum, ſed ex inſtitutione Chriſti ſemper obſeruandum. Verba enim Hieronymi vehemēter mouent illā eius fuiſſe opinionem, quòd non ſemper fuerit idem diſcrimen, atque adeo non eſſe de iure diuino ſed ex traditione Apoſtolorum poſt aliquantulum temporis inſtitutum.

Alter ſenſus quæſtionis

¶ Nihilominus ſubiungitur ſecunda concluſio. Diſcrimen hoc & præeminentiam inter epiſcopos & ſimplices presbyteros non ex ſola traditione Apoſtolorum ſuſcepit eccleſia, ſed iure diuino ex inſtitutione Chriſti. Hæc eſt ſententia S. Thom. 2. 2. quæſtio. 184. art. 6. omniumque ſanctorum Patrum, & Doctorum, vt Turrecremata libro. 1. de ſumma eccleſiæ cap. 69. ait. Et eſt expreſſa ſententia Dionyſij, Apoſtolorum diſcipuli capit. 5. De eccleſiaſt. hierarch. vbi ponit tres ordines hierarchicos, vt ſunt purgatiuum tantum, nempe, diaconorum, quibus conuenit catechumenos catechizare: & illuminantium, ſcilicèt, presbyterorum adminiſtrantium baptiſmum, pœnitentiam, & euchariſtiā: & perficientium ſcilicèt, epiſcoporum, quibus conuenit confirmare & ordinare & prædicare & cùm iſtæ functiones ſint de iure diuino palàm edocet eoſdem gradus eodem fuiſſe iure diſtinctos. Hoc autem artic. 4. apertius fiet, vbi Petrum à Chriſto fuiſſe inſtitutum caput eccleſiæ mō ſtrauimus. Etenim quo iure vnus eſt, qui in eccleſia apicem tenet, eodem condecuit, vt ſingulæ vrbis dioceſes proprios haberent antiſtites, qui rempublicam tam presbyterorum quàm ſecularium adminiſtrarent, vt à capite per maiora membra ad minora influxus chariſinatū deſcenderet. Sic enim in corpore naturali per maiores arterias in minores venas alimenta diſpenſantur. Sed præterea vrgentiſsimum argumentum eſt hoc. Multa Epiſcopi facere poſſunt, ad quæ presbyterorum facultas non pertingit: ita vt ſi presbyteri ſimplices attentarent, nihil re vera facerent: idque præcipuè in ſacramentis: ergo illa diſtinctio eſt de iure diuino. Probatur antecedens, nam vt ait Euſebius Papa can. Manus. de conſecrat. diſtinct. 5. epiſcopi poſſunt confirmare: ſi tamen presbyteri, ſaltem ſine licentia id attentarent, totum eſſet irritum & vanum, & inter eccleſiaſtica ſacramenta non reputaretur. Idemque mos ait Papa, tempore apo-

2. Concln.

S. Thom.

Diony.

Vrgētiſsimum argu.

Euſebius Papa.

re Apostolorum erat celebris. Et eadem ratione si simplex sacerdos conferret maiores ordines, nullum perficeretur sacramentum. Et idem est de consecratione Chrismatis & templorum, &c. Ecclesia verò non potest sic potestatem sacramentorum variare: ergo illa descendit de iure diuino. Non enim potest Ecclesia facere, vt qui non est sacerdos consecret, aut absoluat. Et quamuis possit sacerdotem prohibere ne consecret, non tamen potest facere, vt eius consecratio non sit valida. Si ergo sacerdotes de iure diuino possent omnia perficere quæ Episcopi, nequiret Ecclesia facere, vt sacramenta confirmationis & ordinis per ipsos administrata non essent valida: nam ista pertinent ad potestatem ordinis, sicut consecrare, huiusmodi ergo potestas de iure diuino competit Episcopis, & non simplicibus presbyteris. Quinimò & de iurisdictione arguitur. Si quilibet sacerdos plebanus tam plenam haberet lege diuina iurisdictionem in sua parœcia, quàm Episcopi, iniuria eis irrogaretur ab Ecclesia, si prohiberet ne excommunicandi ius aliaque iudicia tam plenè exercerent quàm episcopi: in hoc autem non solùm nulla eis fit iniuria, imò optimus lucet ordo: ergo à iure diuino institutum est. Haud enim credendus est Christus in re tanti momenti non per se Ecclesiæ suæ consuluisse. Est ergo de iure diuino discrimen inter Episcopum & simplicem presbyterum, tàm quantum ad potestatem iurisdictionis in iure dicundo, quàm secundùm potestatem ordinis in administrationibus quorundam Sacramentorum. Itaque, vt discriminis punctum attingamus, non differt Episcopus à presbyteris solo meritò & electione, vt locis citatis Vvitcleff opinatus refertur. Aiebat enim ille hæreticus, quòd Episcopus non est nisi quem propter merita presbyteri eligunt. Neque ob id solùm erat olim Episcopus quòd erat presbyterorum antiquissimus, sed instituebatur consecratione & manuum impositione, quanuis fortè non tam longo cæremoniarum ritu, quàm modò. Id quod ex dictis Pauli ad Titum & ad Timotheum palàm fit: nam Apostoli per impositionem manuum Episcopos creabant. Et de vnctione, qua Episcopi chrismate vnguntur, meminit Clemens Papa Apostolorum coæuus in epistola. 3. ad vniuersos, dicens. Omnis Pontifex sacro chrismate perunctus & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppido esse debet. Et illius vnctionis figuram in Aaron in summis sacerdotibus præcessisse, qui similiter vngebantur.

Arg. de iurisdictione.

Punctũ discriminis.

¶ Vnum tamen argumentum obuiare nobis apparet, quod distinct. præsenti, quæst. 5. facit Durandus. In Euangelio nullibi leguntur episcopi seorsum à presbyteris ordinati: ergo discrimen nõn est de iure diuino. Probatur ante cedẽs. Christus nunquam ordinasset Apostolos episcopos ante quàm eos sacerdotes fecisset: fecit tamen eos sacerdotes in cœna, quibus & potestatem remittendi peccata post resurrectionem contulit dicens. Quorum remiseritis peccata &c. postmodum vero non legitur eis superiorem episcoporum dignitatem contulisse: ergo presbyter & episcopus iure diuino non differunt. Respondetur primò, multa, vt ait Ioan. fecisse Christum, quæ Euangelistæ scripto non demandarunt. Secundò, quòd Christus per potestatem excellentiæ prætermisso ordine, qui nũc seruatur potuit Apostolos cùm eos ad apostolum assumpsit, episcopos creasse quantum ad eorum peculiares functiones, licèt postmodum virtutem consecrandi & absoluendi contulerit. Certo enim certius est, siue ante sacerdotium, siue postea Apostolos fuisse in episcopos à Christo institutos, quandoquidem summa eis ecclesiæ gubernatio incumbebat: Apostolis autem episcopi successerunt. Augustinus enim in lib. de quæstionibus noui & veteris testament. cap. 97. Nemo, inquit, ignorat episcopos saluatorem ecclesijs instituisse. Ipse enim prius quàm in cælos ascenderet, imponens manum Apostolis, ordinauit eos Episcopos. Hoc Apostolus sancto spiritui deputat cùm dicit. Attenditevobis & omni gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiã Domini Iesu. Et Anacletus Papa, Petri discipulus in Epist. cita ta de Patriarchis & Primatibus & reliquis Episcopis, quæ refertur can. In nouo. 21. distin. Et Isidorus in Synodo aiunt Apostolis successisse Episcopos, & septuaginta duobus discipulis simplices presbyteros, vbi discrimen inter presbyteros & episcopos in iure diuino fundatum docent. Et Beda libro. 3. super Lucam, cap. 15. Sicut duodecim, inquit, Apostolos formam episcoporum exhibere simul & demonstrare nemo est qui dubitet, sic & septuaginta duos figurã presbyterorum gessisse scien dum est: tametsi primis ecclesiæ temporibus, vt Apostolica scriptura testis est, vtriq; presbyteri, & vtrique vocabantur episcopi: quorum vnum scientiæ maturitatem, aliud industriam curæ pastoralis significat. Sunt ergo iure diuino episcopi à presbyteris prælatione distincti. Vnde Apostolus ad Eph. 4. postquam dixit

Ar. Durãdi.

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Apostoli à Christo creati episcopi Augustin.

Anacletus

Beda.

dixit quòd Christus quosdam dedit Apostolos, quosdam Prophetas, &c. ad denotandum reliquos presbyteros subiunxit. Alios pastores & doctores. &c. ¶ Supereſt autem ad obiecta respondere: nempe, non solùm ad Hieronymum, sed & ad Apostolum Paulum: nam 1. ad Timoth. 3. nomine episcoporum omnes presbyteros intelligit. Recensitis enim moribus, quibus episcopum instruit dicens. Oportet episcopum irreprehensibilem esse, &c. nulla presbyterorum interiecta mentione ad diacones commigrat, quos ait, debere esse pudicos, non bilingues. &c. Presbyteros ergo vniuersos, appellauit episcopos. Et ad Philippenses. 1. Paulus & Timotheus omnibus sanctis, qui sunt Philippis cũ episcopis & diaconibus gratia vobis & pax: si autem presbyterorum medius esset ordo, illos non præterijsset. Et ad Titum. 1. admonet Titũ, vt per ciuitates presbyteros constituat, episcopos illo nomine intelligit. Et. 1. ad Timoth. 5. dicens, quòd qui bene presunt præsbyteri duplici honore digni sunt, episcopos quoque significat. Et Actuum 20. presbyteris Ephesi loquens (nam in vna ciuitate non erant plures episcopi) Attendite vobis, inquit, & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos: presbyteros quoque designat, licèt interprete Augustino, præcipuè episcopos. ¶ Ad hæc loco citato. S. Th. 2. 2. quæst. 184. art. 6. ad. 1. breuiter respondet quod de episcopo & presbytero vno modo loqui possumus quantum ad nomen: quoniã olim omnes promiscuè vocabantur & episcopi & presbyteri. Nam presbyteri, vt August. 19. de ciuit. inquit, idem est Græcè, quod Latine seniores quod quidẽ nomen aptissimè congruit episcopis: & episcopus idem est Græcè, quod superintendens seu vigilans, quæ etiam appellatio presbyteris accommodatur. Si quidem vnusquisque, cui animarum cura incumbit, etiam si parœcialis sit, debet super gregem vigilare. Sed re vera inter ipsos presbyteros erat in diœcesi vnus iuxta Christi institutum præpositus, qui erat episcopus. Quare licèt honoris gratia omnes presbyteri dicerentur episcopi, & ne episcopi superuirent, etiam dicebantur presbyteri, nihilominus in re erat distinctio. ¶ Et quidem solutio hæc ad respondendum Apostolo efficacissima est: quippe qui nusquam significat neque innuit re non fuisse dignitates distinctas, sed duntaxat promiscuo nomine appellari. Itaque Paul. non dignitatem, sed sola nomina, ait, episcopis & reliquis presbyteris fuisse cõmunia. Vnde Chrysostom. Homil. 11. super eandem epistolam ad Timoth. ob id dicit Apostolum illic substituisse presbyteros: quòd non multùm differunt ab episcopis, sed sola inthronizatione episcopi super reliquos presbyteros ascenderunt. Et illic Aymo. Omnis enim episcopus presbyter est, sed tamen non omnis presbyter episcopus est. ¶ Attamen profecto verba Hieronymi non satis hoc respõso diluuntur: haud enim solùm, ait, quod presbyter & episcopus eodẽ nomine vocabantur, sed quod idem omnino erant, neq; aliud habebat episcopus quã presbyter. Et subdit quòd communi presbyterorum consilio tunc ecclesiæ gubernabantur. Sed postmodum toto orbe decretum est, vt vnus superponeretur. Non, ait, solum decretũ fuisse, vt diuersis nominibus appellarentur, sed vt re vera distinguerentur, vbi insinuat antea nullatenus discriminatos. Et ad rem præsertim subiunxit, quod episcopi nouerint se magis consuetudine quàm dispensationis Dominicæ veritate presbyteris esse maiores. Ecquid apertius? Et in epistola ad Euandrium, quæ à gratiano citatur dist. 23. can. Legimus, eandem prorsus sententiam sequitur, autumans tempore Apostolorum non nomine tantum, sed re eundem fuisse episcopum, qui erat presbyter. Quare Scotus in. 4. distinct. 7. hanc censet fuisse opinionem Hieronymi, quam & probabilem iudicat. Et Durandus dist. 24. quæ. 5. non dubitat, quin Hieronymus fuerit huius sententiæ, tametsi in eam ipse non subscribat. Et vt ego ingenuè fatear, porrò arbitror Hieronymum in ea fuisse opinione, quòd primitus de iure diuino nullum erat discrimen. Nihilominùs licèt hoc quispiam de Hieronymo suspicatus fuerit, nõ ideò, salua egregia autoritate, quæ sacro Doctori debetur, negare debet, quin discrimen hoc fuerit de iure diuino. Hieronymus namq; ad contundenda episcoporum supercilia, illam edidit doctrinam, quam tamen nõ probat. Neq; ex verbis Apostoli colligi potest, sed hoc tantùm, quòd nomina essent promiscua, & cõmunia. Et idẽ est respondendum Ambrosio, qui super. 4. ca. epistolæ ad Ephes. idẽ ferè cum Hieronymo sentiens, ait, quòd primi presbyteri episcopi appellabantur, vt primo recedẽte sequens ei succederet. Quare apud AEgyptum, inquit, presbyteri consignant, hoc est, confirmant, si non sit presens episcopus? Falsum enim est vnquã fuisse presbyterum sine noua consecratione episcopum. Quocirca si AEgyptij illum ritum seruant, errore tenentur.

¶ Ad primum igitur argumentum in contrarium respondetur, quòd quãuis in veteri lege non

Diluitio obiectionum Ad Paulum

Solu. D. Th.

Presbyteri etymologia.

Episcopi etymologia.

Nota.

Aprositissima solutio.

Aymo.

Verba Hier.

Scotus. Hierony. Durand.

Sentẽtia aut.

Nota.

Ambrosij satisfit.

Solut. 1. arg.

non essent omnino episcopi & presbyteri sicut in noua: quia nõ conferebant gratiam, nec aliquo sacramento initiabãtur, tamen in Aarõ præcessit nostrorum sacerdotum figura quatenus sacrificia, sicuti cæteri sacerdotes offerebat, & prætereà episcopi vmbra: nam fuit Põtifex Maximus, cui aliqua congruebant singulariter tum indumenta, tum etiam & munera, vt introire semel in anno in Sancta sanctorum quæ quidem reliquis sacerdotibus non licebant. Hoc autem euangelicum discrimen à Christo exordium sumpsit, qui omnium ecclesiasticorum officiorum exemplar extitit. Gerunt eius ergo typum simplices presbyteri quantum ad ministeria, quæ ipse compleuit, vt conficere corpus & sanguinem suum, episcopi verò quantum ad illam potestatem, qua ministros in ecclesia instituit, in qua quandam habuit eminentiam.

Sacerdotũ figura.

Episcoporũ figura.

Solu. 2. ar.

¶ Ad secundum autem respondetur, q̃ quanuis nullum sit altius munus in ecclesia quam corpus & sanguinem Christi consecrare, in quo episcopi presbyteris non antecellunt, nihilominus cum & hoc illis competat, præcellunt in alijs functionibus, vt ordinare sacerdotes, qui consecrare possint & altare, vasa, & indumenta ad confectionem eiusdem sacramẽti benedicere.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm Episcopatus sit ordo.

Pars affirmatiuæ argu.

EX quæstione proximè decisa exurgit altera, vtrum episcopatus sit ordo. Etenim si sit sacramento sacerdotij præstantior, cõsequens appareret, vt sit ipse sacramentum: nam sacramento nihil videtur præstantius, nisi sit aliud sacramentum: præsertim cùm loco citato Dionysius episcopatum, presbyteratum, & diaconatum tres ordines appellet.

Partis negatiuæ.

¶ In contrarium autem est, quòd si episcopatus esset ordo, plures essent quàm septem contrà quàm vsus habet ecclesiæ.

Decisio. art. Nomen ordinis.

¶ Sunt qui huius quæstionis partem affirmatiuam tueantur, quibus, vt suprà diximus, Maioris & Ekius adhærent. Alij verò arbitrantur quæstionem nominalem esse potiùs quàm realem, vtrùm scilicet, sit appellandus ordo, necne. At verò profectò ad quæstionẽ cõmodiùs cum D. Tho. sub distinctione, vnica cõclusione respondetur. Nomen enim ordinis vsurpari vno modo pro eo propriè consueuit, quod est sacramentum ordinis, & altero modo, vt est nomen officij, dignitatis, & gradus. Sit ergo conclusio. Episcopatus non est sacramentum ordinis, est tamen ordo, hoc est dignitas & gradus altior sacerdotio, cui eminentiora officia sunt annexa. Secunda hæc pars artic. præcedẽti satis demonstrata est, vbi discrimen ostensum est inter presbyteros & episcopos, qui sunt reliquis dignitate, gradu & officio superiores. Prima verò: scilicet, quòd episcopatus non sit per se sacramentum, probatur primò: quia cõtrarium asserentes sine causa aduersantur cõmuni opinioni & ecclesiæ vsui, quo non celebrantur nisi septem ordines. Secundò & potissimùm. Ordines omnes ad sacrosanctum eucharistiæ sacramentum referuntur, & in ordine ad ipsum distinguuntur: episcopatus autem neque est ordo ministrandi sacerdoti in eucharistia, quia est altior: neque verò quantũ ad potestatem consecrandi est ei superior: quia sacerdotum quisque æqualem potestatem habet, & quantum ad substantiam sacramenti in dependentem ab episcopo: nam quicunque sacerdos per se potest consecrare: ergo non est sacramentum, tametsi quantum ad accidentarias cæremonias dependeat sacerdos ab episcopo, qui habet vasa & vestes consecrare. Tertiò. Si episcopatus esset per se sacramentum superius sacerdotio, sequeretur quòd nouum characterem imprimeret, consequens tamen est falsum: nam tunc subsequeretur quòd si quisquam ante quam fieret sacerdos consecraretur in episcopum, eundem episcopalem characterem cum gratia gratum faciente susciperet siquidem susceptione sacramentorum non est essentialis ordo, vt superius ab inferioribus pendeat: potest enim fieri diaconus qui non erat subdiaconus, & presbyter ille, qui non erat diaconus, vt patet per titulum de clerico per saltum promoto: consequens tamen est falsum: quoniam si episcopus ante quam fieret sacerdos consecraretur, nihil fieret. Quinuerò quartò arguitur. Si in consecratione episcopi imprimeretur character, esset profectò superior characterem sacerdotis, atque adeò potestatem includeret consecrandi, veluti character diaconi characterem subdiaconi includit, ex quo fieret consequens, vt non alio opus fuisset præcedenti ordine sacerdotali. Accedit quintò, quod sacramentum ordinis in sabbatis quatuor temporum confertur: Episcopus verò non nisi diebus Dominicis consecratur. In summa in tota Episcopi consecratione nulla apparet forma & materia sacramenti, siue vnctio-

Probatur secunda pars cõclusionis

Probatur prima pars.

2. Argumẽ.

3. Argumẽ

4. Argum.

5. Argumẽt.

vnctiones siue traditionem baculi & impositionem mitræ & alia omnia speculeris. ¶ Eandem conclusionem affirmare videtur Vvaldē sis loco citato lib. 2. de sacramentalibus, vbi ait, quòd in episcopo duo consistunt, potestas & ordo. Ordo quidem episcopo in parte cum cæteris sacerdotibus communis est sed episcopus in culmine eorum consistit: & ita non tam alius ordo est, quàm alius gradus in eodem ordine. Et August. in quæst. veter. & noui testamenti cap. 101. explicando verbum Apostoli ad Timoth. quomodo promiscuo nomine appellauerit presbyteros & episcopos, cōcludit. Quid est enim episcop⁹ nisi primus presbyter: hoc est, summus sacerdos?

Vualdens.

August.

¶ Et per hoc ad argumentū contrariū respondetur: non enim si dignitas & gradus est superior, subinde fit cōsequens vt sit nouum sacramentum: alioqui eadem ratione archiepiscopatus & papatus essent noua sacramenta. At verò Dionysius ac subinde alij, vbi non est disputatio de sacramento, illum gradū & dignitatem episcopalem appellant ordinem, & meritò: nam gradus & dignitas superior, respectu inferiorum significantissime ordo dicitur.

Solut cōtra rij argum.

¶ Alia verò sunt argumenta, quibus fautores aduersæ opinionis contendere possunt episcopatum esse sacramentum. Secundò igitur arguitur. Episcopus reliquis presbyteris non solùm iurisdictionis amplitudine antecellit, verùm & ordinis potestate: nam potest, vt dictum est sacramentum confirmationis & ordinum administrare, qui non sunt actus solius iurisdictionis: aliàs posset vicario suo ea cōmittere, sicut alie iurisdictionis officia, sed pertinent ad potestatem ordinis: quare nisi episcopus sit consecratus, non potest illa exequi.

Ar. cōtrariæ opinionis.

2. Argumē.

Tunc sic arguitur. Sacramentum ordinis nihil aliud esse videtur, quàm signum potestatis vel ministrandi sacerdoti in eucharistia, vt diaconatus & subdiaconatus, vel administrandi sacramenta: sed per consecrationem episcopi confertur ei potestas administrandi sacramenta, quæ non potest simplex sacerdos: ergo illa eius consecratio est singulare sacramentū imprimens characterem. Tertiò, arguitur ex eodem fundamento, quo suprà nos vsi sumus. Diaconatus & subdiaconatus propterea sunt sacramenta, quòd immediatè ordinantur ad eucharistiam: putà, ad subministrandū sacerdoti: sed functiones episcopi, vt ministros ordinare, vasa & vestes consecrare, referuntur ad sacramentum eucharistiæ consecrandum: ergo episcopatus est sacramentum.

3. Argumēt.

¶ Quartò, (Quod est omnium maximum) arguitur. Sacramentum est gratiæ signum & causa suscipientem ad sua officia exercenda sanctificantis: sed episcopus ad ea, quæ super sacerdotem dispensat, altiori gradu sanctitatis indiget, cùm amplior illi administratio Ecclesiæ incumbat: ergo per suam consecrationem recentem gratiam recipit, atque adeò illa est sacramentum.

4. Argumē

¶ Ad secundum argumentum S. Tho. loco citato præsenti dist. respondet, quòd licèt Episcopo detur aliqua potestas non solùm iurisdictionis, sed etiam ordinis supra illam, quam habet simplex sacerdos, nihilominus illa non habet rationem noui characteris: quia omnis character ordinis ad sacramentum eucharistiæ ordinatur: episcopatus verò non tam ordinari dicitur ad illud sacramentum, quàm eius facultatem præsupponere. Et ideo licet diaconatus, quia per se potest esse diaconus: ante quàm sit presbyter, characterem per se imprimat, tamen episcopatus, quia non est via ad sacerdotium, sed illud præsupponit, illudque perficit, non imprimit characterem nouum, sed ipse idem character sacerdotalis, dum sacerdos in episcopum consecratur, fit extensior & amplior: extenditur, inquam, ad aliqua munera exequenda, quæ ante nequiuerat.

Solu. S. Th. Ad. 2. arg.

Episcopat⁹ imprimit characterem

¶ Et per hoc respōdetur ad tertiū. Negatur. n. episcopatum propriè ad sacramentū eucharistiæ ordinari: quia non ordinatur ad sacerdotium, sed est eius perfectio: episcopus enim nō est nisi quidam consummatus, & vt ait, Augustinus, primus sacerdos, qui simpliciter omnia sacramenta conferre valet, & vasa consecrare &c. Tametsi illa ratione dicatur ordinari ad eucharistiam, quòd episcopus cōfert sacerdotium, quæ est potestas illā consecrandi. Hic autem ordo non est proximus & immediatus ad eucharistiam, ceu diaconi & subdiaconi sacrificio ministrantium, sed remotus ad conferendam potestatem consecrandi.

Solut. 3. arg.

¶ Ad quartum argumentum. Posset quispiam dicere, q̄ sicut character sacerdotalis extenditur in episcopo: ita & gratia per eius consecrationem augetur. Attamen hoc veritati non consonat: quoniam gratia non augetur, nisi nouus producatur intensionis gradus, qui si virtute operis producatur, necesse est illud opus esse sacramentum, veluti gratia baptismalis augetur per confirmationem: cùm ergo consecratio episcopi non sit sacramentum, fit vt nec gratiam ad augeat. Notandum ergo q̄ gratia in sacramento ordinis non confertur ad illa officia exercenda, quæ spectant ad iurisdictionem & gubernationē, sed ad illa, quæ ad potestatē ordinis

Solut. 4. arg.

Gratia in hoc sacramēto ad quæcō feratur.

nis attinent, hoc enim sonat gratia sacramenti ordinis, quæ ideo annexa est characteri, nisi opponatur obex. Alioqui dicendum esset copiosiorem gratiam conferri Archiepiscopo, dum consecratur, quia ampliore fulget iurisdictione, ac longè ampliorem Summo Pontifici cui amplissima competit gubernatio. Gratia verò quæ ad potestatem characteris ordinis attinet, completè per sacramentum ordinis sacerdotalis confertur ad omnia administranda sacramenta, quæ quocunque tempore sacerdos administrare debuerit. Et ideò licèt dum consecratur in Episcopum extendatur eius potestas ad alia tradenda sacramenta, scilicet, confirmationem, & ordinem, non tamen indiget noua gratia sacramentali, tametsi per morum meritorumque augmentum debeat conniti, vt cumulatiori prouehatur.

Gratia completè in sacerdotio cõfertur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm supra Episcopos sit aliquis superior ordo in Ecclesia.

POst hæc quæritur de Archiepiscopis & alijs Põtificibus vsq; ad sũmum, Et arguitur nullũ esse ordinẽ in ecclesia episcopatu superiorem. Episcopus.n. nihil aliud est, quàm cõsummatus & summus sacerdos, secũdũ illud Ambrosij super epistolã ad Ephe.c.4. in episcopo omnes ordines sunt, quia primus sacerdos est: hæc ille, potest enim omnia sacramenta simpliciter dispensare, in quo summa ratio potestatis ordinis cõsistit, ergo episcopatu nullus est superior ordo: quapropter Romanꝰ Põtifex nõ aliud se quàm Episcopũ Romanũ nominat, ac subinde Episcopum totius orbis.

1. Argumẽt. Partis negatiuæ.

¶ Secundò arguitur. Superior potestas per inferiorẽ non confertur, neq; æqualis per æqualem: quia vt ad Heb.7.ait Paul. sine vlla contradictione quod minus est, à maiori benedicitur: quare simplex sacerdos neque Episcopum ordinat, neque alium simplicem sacerdotẽ, sed Episcopus sacerdotẽ: Episcopus autem quemcunque aliũ potest promouere & consecrare, etiã Pontificẽ maximũ: nam Hostiensis Episcopus consecrat Papam: ergo episcopatu nullus est excelsior ordo.

2. Argumẽ.

¶ In contrarium autem est autoritas Isidori, d. 21. can. Cleros, vbi pluribus Episcopis Archiepiscopus præficitur: & super Archiepiscopos est Patriarcha, vt. 80. distin. cano. Vrbes, definitur.

Pars affirmatiua.

¶ Ad quæstionem præsentem tribus conclusionibus respondetur. Prima, Inter episcopos & Summum Pontificem interestant alij ordines per gradus ascendentes. Sunt enim primum Archiepiscopi, hoc est, principales Episcopi, vt canonibus citatis asseritur, & vsu Ecclesiæ obseruatur, qui pluribus episcopis præficiuntur, atque adeò pallio super humeris insigniuntur, quod Episcopis non conceditur, can. Quoniam quidam. distinct.100. Quapropter Metropolitanus idem est quod Archiepiscopus, solo nomine differens, ob certam enim ciuitatum mensurã, quibus debet præsidere, sic appellatur, vt eod.can. Cleros, & can. Scitote. 6. quæst. 3. legitur. Archiepiscopis præponitur Patriarcha, quod Græcum nomen, idem sonat Latinè, quod principalis pater. Patriarchæ autem sunt post Summum Pontificem dignitate & authoritate primi. 10. distin. can. Vrbes, & can. Diffinimus. Quare Patriarchæ & Primates solo nomine differunt, vt ibidem legitur. Fueruntque instituti instar protoflaminum, qui fuerunt inter Gentiles sacerdotum primores, vt eod. can. habetur, & Magister Senten. affirmat. Non autem sic est intelligendum, quòd illa ratione Ecclesia hos ordines instituerit, sed quod cùm religio Iudæorum non fuisset per diuersa regna & prouincias diffusa, sicuti Gentilium ritus, sed erat in vna gente concluſa, apparet varietas ordinum in lege Euangelica quantùm ad eius effusionem, potius Gentilitatis imaginem referre, quàm Iudaïcini: cæterùm quantum ad rei veritatẽ non fuerunt ijdem ordines instituti nisi propter decorum Ecclesiæ & necessitatem.

1. Cõclusio: Arch epis.

Metropolit.

Patriarchæ.

Prima.

¶ Et quidẽ propè Apostolorũ ætatẽ quatuor Ecclesiæ Patriarcharum honore sub Romana Sede insignitæ sunt, nẽpe, Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena, & Hierosolymitana, vt eod.can. Diffinimus, refertur: nam in gratiam Constantini Cæsaris Constantinopolis dicta est noua Roma. 22. distinct. can. Constantinopolitanæ. Iam verò plures sunt, vt in Hispania Patriarcha noui orbis: nam vt ait Anicetus Papa can. Nulli. dist. 99. dũ gens aliqua ad fidem cõuertitur, potest præ multitudine Primas ibidem constitui.

Quatuor patriarchæ in primitiua ecclesia.

Patriarcha noui orbis.

¶ Secunda cõclusio. Isti ordines nec sacramẽta sunt ordinis, neq; potestate ordinis differũt sed sola iurisdictionis amplitudine. Primã partem iam supra mostrauimus: nam si episcopatus non est per se sacramentum, multò minùs archiepiscopatus vel papatus. Imò qui autumant episcopatũ esse sacramentũ, nõ aliud nouũ agnoscũt in papa. Quod autẽ non differant pote-

2. Conclu.

Prima pars cõclusionis probatur.

Secunda pars cōclusionis. potestate ordinis inde constat, quòd nullum sacramētum potest Papa administrare, quòd non possit & quicunque episcopus. Templa etiam, altaria, vestes, vasa, & virgines possunt omnes episcopi sicut Papa cōsecrare & bene dicere, atque adeò consecrare Episcopos & Archiepiscopos, & ipsum Papam. Quapropter

Nota. si qui in Papam eligitur, episcopus erat, nō de nuo consecratur in Papam: quia Papa nō est nisi summus Episcopus.

¶ Ex his ergo argumentorum solutio colligitur. Ad primum enim conceditur, episcopatū

Solu. 1 ar. quantum ad potestatem ordinis esse summā ecclesiæ dignitatē. Differunt ergo prædicti ordines solo iurisdictionis ambitu & latitudine. Dicuntur inquā, ordines diuersi propter gradus dignitatis diuersos. ¶ Et simili modo ad secundum respondetur, q̄ potestas episcopi ex

Solu. 2 ar. cellit potestatem sacerdotis, quasi potestas altioris generis, & ideo nō quicquid potest Episcopus, potest simplex sacerdos. Non autem eadem episcopalis dignitas à superioribus excellitur tanquam à potestatibus celsioris generis, & ideo quicquid potest Papa pertinens ad potestatem ordinis, potest quicunque episcopus. Sed potest ratione iurisdictionis eligere & cōfirmare episcopos, quod alij episcopi nō

Ordo cardinalium. valent. ¶ De ordine verò Cardinalium est dubium vtrùm sit per se ordo ab his connumeratis iure diuino distinctus. Etenim Cardinalis

Turre Cremata. de Turre cremata lib. 1. de summa ecclesiæ, capit. 80. affirmat ordinem esse iure diuino cæteris ecclesiæ sublimiorē in cuius confirmationem nescio quam distinctionem in Apostolis cōminiscitur. Ait siquidem primùm in illis cō siderandum, quòd ante Ascensionem Christi principaliter ei astiterūt, iuxta illud Lucæ. 22.

Lucæ. 22. Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Deinde & post eius ascensum assistebant Petro tanquā eius vicario administrationē Papalis ministerij gerenti. Sed tertiò consiederantur, vt à Petro separati ab inuicemque adeo in diuersas regiones distributi ad prædicandum, iuxta illud, Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangeliū omni creaturæ.

Adaptatio distinctionis. Ait ergo quòd quantum ad primam & secundā consideratione Cardinales Pontifici maximo assistentes repræsentant Apostolorum statum. Sed quantum ad tertiam episcopi successerunt Apostolis.

Corollariū. Vnde infert primò, quòd Apostoli prius fuerunt Cardinales quàm Episcopi: nam priùs fuerunt Christi consiliarij quā pastores & prædicatores instituti, atque adeo priùs fuerunt Cardinales orbis, quā Episcopi vrbiū. ¶ At verò licèt placuerit viro alio qui doctissimo ordini suo nimiū indulgere & fauere, certè commentatio hæc non nititur solido fundamento: & ideo subiungitur tertia huius articuli conclusio. Cardinaliū ordo non censetur iure diuino institutus tanquā à presbyteris & episcopis distinctus, sed est iure pōtificio introductus. Prior pars probatur, quia in sacra pagina non habet firmius fundamentum, quam illud Turrecrematæ, quod quidē est infirmissimū. Sed dicti sunt Cardinales, id est, principales, siue episcopi sunt, siue presbyteri, siue diaconi, siue subdiaconi, imò & acolyti: eo quod Romæ residēt Sūmo Pontifici assidētes, quasi ecclesiæ cardines. Inqua subinde merito splendorē habent, tū quia in summo eius consistorio considēt, tum præsertim quia electio Sūmi Pontificis ad eos de iure spectat, vt patet per decretū Nicolai Papæ secundi in sexta synodo ca. In nomine Domini. 23. distin. ¶ De antiquitate verò eiusmodi Cardinalatus non satis constat quanta fuerit. Quod enim Hieronymus fertur Cardinalis fuisse, nō dùm est ab Ecclesiasticis vel Historicis, vel doctoribus satis exploratū. Sunt verò qui censeant eundē ordinē antiquissimū: nam in Concilio Lateranensi sub Gregorio secundo. Anno Domini. D C C XXIIII. post Episcopos subscripserunt presbyteri Romani. At cùm non sint appellati Cardinales, sed fuerint Episcopis posthibiti, non est certum an de Cardinalibus, quales sunt modò, id sit intelligendū. Alij autumant iā tunc tēpore Syluestri hunc fuisse ordinē constitutū: nam in Romana Synodo, ait, quòd presbyter cardinalis nisi quadraginta quatuor testibus non damnabitur, quæst. 5. can. Præsul. Et postea, A subdiacono, inquit, vsque ad lectorē omnes subditi esse debent diacono Cardinali. 93. distin. can. A subdiacono. At verò nescio vtrum nomen Cardinalis in hoc significato illic vsurpauerit, an verò pro eo simpliciter, quod est principalis: presbyter Cardinalis idē sit quod Archipresbyter, & diaconus Cardinalis, idem quod Archidiaconus: pluris enim Papa æstimat illic Episcopū, quē nisi in septuaginta duobus testibus damnari non permittit, quàm presbyterum Cardinalem, quem in quadraginta quatuor condemnandum censet. Qua vtique ratione & Archiepiscopus potest Episcopus Cardinalis appellari: id est, principalis, quo aludit Gregorius, qui. 7. quæstio. 1. can. Pastoralis. appellat Ioannem Squillitanæ ecclesiæ episcopum Cardinalem. Et certè neque in concilio Niceno, neque in Synodis Constantinopolitanis vsque ad sextā sub Nicolao secundo

3. Conclusi. Cardinales quare sic dicti. Cardinaliū antiquitas. Tempore Syluestri an creati fuerint cardinales.

inueni

inuenitur hoc nomen. Tametsi canone illo. In nomine domini, qui à quingentis hic annis conditus est, cardinales sint appellati, non tanquam res noua, sed tanquam res longè vetustior. Quare Cardinalium ordo antiquior est multò quàm nonnulli censent. Hoc autem alius fuerit loci presiùs disputare.

Episcoporũ & sacerdotũ vestes.

¶ Huiusmodi autem episcoporum & archiepiscoporũ ordinibus vestes, ornatus gratia adaptauit ecclesia, quæ eorum dignitatem illustrarent, idoneitatemque designarent, quæ in eis requiritur ad tractãdum diuina. Horum verò indumentorum quædam sunt episcopis, sacerdotibus, ciusque ministris cõmunia, quæ sunt sex, scilicet, amictus, & talaris vestis alba linea, cingulũ, manipulũ, stola, casula. De quorum significatione distincti. 13. quæstio. 2. articul. 4. fuse dictum est. Præter hæc autem episcopis adhibentur nouem propria, vt vestiũ numerus numero functionum respondeat. Conuenit enim episcopis propriè supra sacerdotum munera populum confirmare: clericos ordinare, virgines benedicere, basilicas dedicare, Synodos celebrare, chrisma conficere, vestes & vasa consecrare, sacram paginam prędicando interpretari, ac demũ, ius dicere. Primum igitur eorum ornamentum sunt caligæ, quibus gressuum rectitudo designatur. Secundum sandalia, quæ pedes contegunt, ad significandam pulchritudinẽ pedum, vti est apud Esaiam, annunciantium & prædicantium pacem, annunciantium bonum, & prædicantiũ salutem. Hæc autem sandalia, vt Hugo lib. 2. de sacrament. part. 5. capit. 14. autor est, subtus habent integras soleas, ad admonendum Episcopos, ne terrena affectibus tangant, sed despiciant, supernè verò locis quibusdam aperiũtur, alijsque conteguntur, ad significandum mysteria fidei non omnibus esse propalanda, sed quibusdam, iuxta illud. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Tertium, est succinctoriũ, quo stola ligatur cum alba sacerdotali, in signũ amoris honestatis, quo cãdor vestis ad lumbos succingitur. Quartum est tunica serica talaris, significans virtutum & potissimum honestatis perseuerantiã: nam & castissimũ Ioseph talari tunica vsum fuisse scribitur: demissio enim vsque ad talos, perseuerantiam vsq; ad vitę extremitatem designat. Quintum est dalmatica, largitatẽ operum misericordiæ repræsentans. Sextò loco traditur ei baculus pastoralis vncus, vt illa curuitate vagas & errantes oues colligat, stipite autem infirmos sustentet, sed extremitatis cuspide segnes & defides ad opera virtutis stimulet. Quo vtique Papa propter plenitudinem potestatis non vtitur. Carmen ergo sic episcopos admonet. Collige, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenta. Septimum tradi tur ei quasi ecclesiæ spõso annulus benedictus qui est sacramentũ fidei, qua ecclesia desponsatur Christo, ipseq; subinde Episcopus eidem ecclesiæ. Octauum ornamẽtum est mitra, duo habens cornua, quæ scientiam vtriusque testamenti referunt, qua vtique velut galea salutis, vt ait Paulus, communitus episcopus hostibus veritatis terribilis apparere debet. Nonũ deniq;, sunt chirothecæ, quibus manus operiuntur ad significandum prudentiã & splendorem operum, iuxta illud Matth. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est, Ac denium vt velut Iacob hædorum pelliculis manus contectus benedictionem paternam accepit, sic episcopus sacrosanctam hostiam altaris offerens, diuinam benedictionem impetrare mereatur.

Episcoporũ nouẽ indumenta propria.

Eorunquè functiones nouem.

1. Ornamen.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

septimum.

Octauum.

Nonum.

¶ Super hæc archiepiscopo cõfertur pallium propter honoris augmẽtum, vt. 100. dist. can. Prisca. & cã. Rationis, quod habet torquis effigiem. Quo insigni aureo egregiè certantes olim donari solebant. Quapropter eo Romanus Pontifex in missarum solennijs semper & vbique vtitur propter plenitudinem potestatis, quæ in pallio significatur. Archiepiscopus verò non nisi in sua ecclesia & suffraganeis & quibusdam solennibus diebus, c. Ad honorem, extra de autor. & vsu pallij.

Pallium archiepiscopi.

¶ Aduersum hæc autem forsan quis obijciat ritum Mosaicæ legis nam episcopatus euangelici figuram præferebat tunc Pontifex maximus, & tamẽ alijs ornamẽti induebatur, quam noster episcopus. Etenim vt Leuit. 28. legitur & Iosephus lib. 3. de antiquitatibus capit. 11. interpretatur, decem ornabatur vestibus, quatuor, scilicet, quæ cunctis sacerdotibus erant cõmunes. Istæ erant fœminalia linea, & tunica de byssо, & baltheus, id est, cingulum, & tiara siue mitra de byssо supernè acuta. Atqui cũ fœminalia sacerdotem castitatis admonerent quam euangelici præ illis seruare tenentur, illis deberent modo similiter vti. Præterea sacerdotiũ noui testamenti dignius est quàm illud veteris: ergo deberent omnes, sicut illi, mitras in signum dignitatis gestare. Ad primum loco citato respondet Hugo, q illis non in diebatur continentia, nisi illo tempore, quo templo ministrabant: nã erant coniugati: & ideo tunc fœmoralibus succingebantur. Nostri verò perpetuæ castitatis cultores, non indigent

Pontificis maximi antiquæ legis ornamenta.

1. Argumẽt.

2. Argumẽ.

Solut. 1. arg.

C illo

illo habitu,dum ad altare accedũt.Sed loco illorum calciat se episcopus noster sandalia.

Solu. 2. arg. ¶ Ad secũdum respõdetur, q̃ mitra sacerdotũ nõ erat dignitatis insigne sed, vt ait Hierony. erat sicut quoddã galerũ. Cidaris autem, quã pontifex maximus illi superponebat, erat indicium dignitatis, cui ideo mitra nostrorum episcoporum succesit.

Vestes summi sacerdotis. ¶ Vestes autẽ summi sacerdotis erãt propriæ sex aliæ,scilicet,poderis,quæ erat vestis byssina vsq̃; ad pedes, quo etiam talari indumento vtitur noster episcopus. Deinde tunica hyacinthina, cui in episcopo respõdet dalmatica. Nã quia in episcopo qui alios ministros creat, origo eorum exiſtit,dalmatica diaconi & subdiaconi vtitur subtus casulã, sacerdos verò mi nime.Item gestabat super humerale,cuius loco episcopus vtitur stola, nã illud humeris im positum onus euãgelij, interprete Beda,vt modò stola,significabat. Quarto præferebat & in pectore rationale, cuius locum refert pallium archiepiscopi.Quinto gerebat & cidarim:hoc est,mitrã byssinã veluti & nostri episcopi. Ac deniq̃; infronte laminã, vbi Dei nomẽ scriptũ erat tetragrammaton, pro qua noster põtifex gerit crucem,vt lib. de officio missæ ait Innocentius.Sũt qui addãt ephot, pro quo episcopi vtuntur amictu, tametsi alij autument non aliud fuisse quàm superhumerale.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm in culmine omnium ordinum sit iure diuino vnus summus pontifex.

COnsequitur hîc tãdem,vt de primatu Sũmi Pontificis supremus adhibeatur articulus.Arguitur enim à parte negatiua.Si vn⁹ esset huiusmodi summus Põtifex,id maximè esset: quia Christus aliquid vni præ cæteris apostolis singularis dignitatis tribuerit, vt Petro apostolo,Matthæ.16.Quodcunque solueris,&c. Sed ipsum Matth.18.concessisse legitur cũctis apostolis.Amen dico vobis,quæcunq̃; alligaueritis super terrã,erunt ligata & in cœlo, &c. & apostolis episcopi successerunt:ergo præter episcopos nullus est qui iure diuino apicem ecclesiæ teneat.

Partis negatiuæ. 1. Argum.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium tamen stat autoritas Constantinopolitani concilij,vbi legitur. Veneramur secundum scripturas & canonum definitiones sanctissimum antiquæ Romæ episcopum primum esse & maximum episcoporum, & post ipsum Constantinopolis episcopum.

¶ Quæstio hæc inter orthodoxos nulla est, quippe qui affirmatiuam veritatẽ ceu catholicam venerãtur.Quare qui eam abnegant,meritissimò vt hæretici & schismatici habentur. De qua multi nobiles autores tum antiqui, tũ etiam iuniores luculẽter disputarunt,quorum sunt Caietanus inter sua opuscula,& EKius in suo opere,quod de hac re non minus egregiũ quàm amplum edidit. At quoniã S. Thomas & reliqui hoc loco eam tractant, non debuit à nobis intacta præteriri.Respondetur ergo vni ca affirmatiua eademq̃; catholica cõclusione. Vniuersis ecclesiæ ordinibus supereminet dignitas Põtificis maximi, qui apicem totius ecclesiæ obtinet.Ratio cùm primis est,quã art.2. insinuabamus.Instituit enim Christus ecclesiã instar monarchię, quæ optimũ est omniũ regiminum:in monarchia verò omnes ordines cõ summãtur in vnum culmẽ, quod sit particularium omnium vniuersale:nam vt.1. Ethic.author est Philosophus, in omnibus virtutibus & actibus secundũ ordinẽ finiũ sumitur & artificum præeminentia, arti enim frænifactiuæ imperat equestris, & ei, quæ est extruẽdarum nauium,imperat ars nauigandi:eadem ergo similitudine in ecclesiastica republica pareœciarum plebani subdũtur episcopo ciuitatis, episcopi verò plures vni archiepiscopo, ac demũ vniuersalis ecclesia vni summo Pontifici, qui est Christi vicarius. Id quod præterea inde cõ firmatur, quod Christus ecclesiam exemplo optimæ politiæ fundauit:optima autem,vt.2. Politi. autor est Philosophus, est regalis, cui vnus præest. Quod exemplo apum Hierony. can. In apibus.7.quæst.1.demonstrauit.

Decisio art. Caie. Ekius. Conclu. Ratio. cõcl. Arist. 2. Ratio.

¶ Eadem catholica veritas præclaro testimonio Christi cõfirmatur, Matt.16. vbi Petrum fundamentum instituit ecclesiæ, dicens ei. Tu es Petrus,& super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum, &, Quodcunq̃; solueris super terram, erit solutum & in cœlis,& quodcunq̃; ligaueris,erit ligatum. Sed quamuis alij hunc locum locupletissimè edisserant, quorum est EKius lib.3.de primatu pontificis, non erit supervacaneum hic nos tantisper immorari. Sunt enim qui verbum illud, Super hanc Petram, non ad Petrum referant, sed vel ad Christum ipsum, qui est lapis angularis totius ecclesiastici ædifici,de quo.1.Corin.3.ait Paulus. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter quàm quod positum est, quod est Christus Iesus: vel ad ipsam confessionem Petri. Tu es Chri-

3. Ratio. Ekius. Super hanc petram.

es Christus filius Dei viui, quæ prima est Petra, hoc est, articulus, cui fides nostra subnititur. Quorum vtramq; expositionē Augustinus aliquibus locis sequitur. Alij itē tibi dabo claues regni cœlorum, non Petro singulariter dictū autumant, sed vel toti Apostolorū collegio, vel ecclesiæ in cōmuni. Porrò autē euangelico contextu attentius inspecto, ad Petrū singulariter totū pertinere constat. Enim verò non sine mysterio interrogante Christo apostolos, Quē dicunt homines esse filium hominis? Omnes responderunt, Alij Ioannē Baptistam, alij Eliam &c. Sed rursus scisciranti, Vos autem quē me esse dicitis? Non omnes, sed singulariter Petrus respōdisse fertur, Tu es Christus filius Dei viui, quasi confessio illa ipsius esset propria: nam aliorum corda, in quibus latebat fides, quomodo ipse Petrus habere potuisset comperta? Præsertim, quod inter illos erat Iudas, qui fidem nondum ebiberat. Vnde cùm postmodū idem Petrus, non satis cunctorum pectora exploratus omnium nomine fidem confiteretur, dicens, Nos credim⁹ & cognouimus quia tu es Christus, respondit Iesus, Nōne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? Quasi dixisset, non satis omniū pectora inspexeris, vt pro omnibus respondeas. Quocirca Leo Papa in sermone. 3. de passione Dominica, Vnus, inquit, de toto mundo eligitur Petrus, qui cunctis ecclesiæ patribus præponatur. Et causam subdens ait, Omnes Apostolos, quid de se opinentur homines, Christus interrogat, & tandiu respondentium cōmunis est sermo, quandiu humanæ intelligentiæ explicatur ambiguitas, (scilicet alij Ioannem, &c.) At vbi quid sensus habeat discipulorum exigitur, primus est in Domini confessione, qui primus est in Apostolica dignitate & potestate. Confessio ergo Petri, sua ipsius fuit singularis. Id quod & ex subiunctis verbis firmius confirmatur. Nam ei singulariter respondit Christus, dicens. Beatus es Simon Bariona, id est, filius Ioannis: quia caro & sanguis, hoc est, pater iste tu⁹ carnalis, non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est. Vbi opponendo patrem suum patri Petri reuelationē edocet esse illi peculiariter factam priusquam cæteris Apostolis: ob idque adeò eum singulariter beatum appellat. Quæ quidē sentētia est Clemētis Papæ in Epistola prima ad Iacobum fratrem Domini, vbi Petrum fundamentum fidei à Christo positum esse commonstrat, cuius ideo ore cognominatus est Petrus, nam & primum, inquit, Petro Deus pater filium reuelauit, cui & Christus competenter beatitudinem contulit.

• August. Tibi dabo claues &c.

Leo Papa.

Nota.

Clemens Papa.

¶ Sed, age, & de nomine ipso Petri rem apertius pādamus. Quid enim in causa esse potuit: vt nullum aliorum, sed Simonem solum, Petrum nuncupauerit, nisi vt de petra fidei, quā ore protulerat, nomen duceret, quo deinceps appellaretur? Quā quidem nominis mutationem ei prædixerat Ioan. 1. Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas quod quidem non est nomen Græcum, vt κεφαλή, hoc est, caput, sed (vt ait, in interpretatione Hebraicorum nominum Hieronymus) Syrum idem sonans quod solidū, hoc est, stabilis & immobilis petra. Ob idque subdit Euangelista quod interpretatur Petrus, ac si petra masculini generis esset. Fatemur ergo ingenuè confessionem illam. Tu es Christus, primam esse fidei Petrā: nam nisi qui Christum primùm agnouerit esse Deum, qui mentiri nequit, neutiquàm quæ ipse nos docuit, firma fide tenebit. Qui autem illud semel fundamentum suppoſuerit, cuncta subinde credet per ipsum reuelata. Verùntamen non dixit, super hanc petram ædificabo fidem meam (quanquàm & hoc sit verissimum) sed Ecclesiam, hoc est, politiam & rempublicam meam, quæ prælatorum administratione gubernatur: atq; super vno summo prælato fundari debet. Fuit ergo legitimus sensus. Eo quòd tu confessus me es filium Dei, atque adeo primam petram & fundamentum, vt verè sum, Ecclesiæ, quam fabricare pergo, ego te vicissim Petrum (.i. petram) instituo, qui vice mea petra eiusdem sis & fundamentum in terris. Atque hoc significat colluſio illa verborum & concentus. Tu es Christus & tu es Petrus. Vnde quod sibi per naturam competit, id Christus per gratiam tribuit Petro. Quapropter dum ait. Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. demonstratio pronominis non refertur ad confessionem Petri, scilicèt. Tu es Christus, aliàs nō opus erat inferere. Tu es Petrus, sed refertur ad ipsum Petrum, Acsi dixisset, tu es petra, & super hanc petram. &c. Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam (scilicet Ecclesiam) super te fundatam. Et sicut ego habeo clauem Dauid, qui occlusos cœlos aperturus modò sum, eorundem cœlorum ego tibi claues concredam, vt quicquid tu vice mea solueris super terram, sit solutum & in cœlo, & quidquid ligaueris, ligatum. Atque huius sententiæ sunt quotquot præcesserūt patrum qui eisdē fuerūt ecclesiæ columina. Origenes Homil. 5. super Exod. Magno illi, inquit, Ecclesiæ fundamento, petræque solidissimæ, super quam Christus fundauit Ecclesiam suam, vide

Petri nomē.

Legitimus sensus.

Origenes.

quid dicatur, Modicæ fidei quare dubitasti? Et
Cyprianus. in epistola ad Iubaianum Cyprianus, Super
Petrum, inquit, Christus ædificauit ecclesiam
Hieronym. suam, vnde vnitatis haberet originem. Et Hieronymus super eundem locum Matth. Quid est, inquit, quod ait Christus. Et ego dico tibi? Quia tu mihi dixisti. Tu es Christus filius Dei viui, & ego dico tibi, non sermone casso, nec nullum opus habēte, sed dico tibi quia meum dixisse, fecisse est: quia tu es Petrus, & super hāc petrā ædificabo ecclesiā meam. Sicut ipse lumen apostolis donauit, vt mūdi lumē appellarētur, cæteraq; ex domino sortitisunt vocabula: ita & Simoni, qui credebat in Christum, Petri largitus est nomen, ac secundum metaphoram petræ rectè dicitur ei, Ædificabo ec-
Ambro. clesiam meā super te. Idem Ambrosius in sermone de natali Petri & Pauli, & in sermone de fide Petri, & in multis alijs locis.

August. ¶ Atqui Augustinus ipse, licet eius ingenium fuerit cuncta variaq; adeò euangelij sensa explorare, vt lectoribus optionē relinqueret, & ideò quandoq; Petrā ibi pro Christo, quandoque pro fide accipiat, nihilominus tādem in eā se recipit sententiam, vt referatur ad Petrū, vt in sermone de cathedra Petri, & expressiùs sermone. 26. de sanctis, Audistis, inquit, frequenter ipsum Petrū à domino petrā nūcupatū, sicut ait, Tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo ecclesiam meā. Si ergo Petrus petra est, super quā ædificatur ecclesia, rectè pedes sanat, &c. Extant & decre. plurima, tum cōciliorum, tum & Pontificū, quale est illud citatum
Decreta cōciliorum. Leonis, & aliud Anacleti. cā. In nouo. dist. 21. In nouo, inquit, testamēto post Christum dominū à Petro sacerdotalis cœpit ordo: quia ipsi primo pontificatus in ecclesia datus est, dicēte domino ad eum, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

Locus Ioan. vlt. ¶ Sed ille alius locus Ioannis vlti. nihilo minorem habet energiā ad id cōstituendum. Haud enim temerè Christus Petrū interrogauit, Diligis me plus his? sed quia aliquid ei præ alijs singulare cōmittere volebat, nempe, Christiani orbis gubernaculū: ob id ēm præmisit eius examē, an dignior reliquis esset. Quo præmisso subiūxit, Quia diligis me plus his, pasce oues meas, hoc est (interprete illic Chryso.) præpositus & caput esto fratrū, vt ipsi te in loco meo assumentes, vbiq; terrarū te in throno tuo sedentem prædicent, & cōfirment. Qua vtiq; de causa & fidem ecclesiæ, propriam Petri appellat Lucæ. 22. vbi eum à reliquis secernens ait, Ego rogabo pro te vt non deficiat fides tua, tu autem aliquando cōuersus cōfirma fratres tuos. Et ea propter Matthæus & Marcus inter referendum apostolorum numerum à Petro incipiunt, quamuis, vt patet Ioan. 1. nō ille fuerit prius vocatus, sed Andreas. Neq; simpliciter eum nominant, sed dicendo, Primus Simon, qui dicitur Petrus, ac si dicant, qui est capitis dignitate primus. Accedit, q̄ in concilio Niceno & alijs antiquis, summus est Romano
Cyrillus. pōtifici delatus honos. Et beatus Cyrillus episcopus Alexandrinus inter sua decreta. Vt mēbra, inquit, maneamus in capite nostro apostolico throno Romanorum pōtificum, à quo nostrum est quærere, quid credere, & quid tenere debeamus, ipsum venerātes, ipsum rogantes præ omnibus: quoniam ipsius solius est, reprehendere, corrigere, statuere, disponere, soluere, & ligare loco illius, qui ipsum ædificauit, & nulli alij, quod suū est plenū, sed ipsi soli dedit: cui oēs iure diuino caput inclinant, & primates mūdi tāquā ipsi Domino Iesu Christo obediunt. Idemq; Anacletus can. In sancta. d. 22. ¶ Igitur ad argumentum in capite obiectū
Anacletus Solu. arg. respondetur, quòd quamuis omnibus apostolis, quin verò ipsis omnibus sacerdotibus communiter data sit potestas ligandi & soluendi, tamen vt deriuationis ordo quidā designaretur, primò promissa est Petro. Vnde Leo papa
Leo papa. in sermone illo citato de passione post verba, quæ suprà retulimus, Magnū, inquit, & mirabile huic viro, dilectissimi, cōsortium potentiæ suæ diuina tribuit dignatio, & si quid commune cū eo cæteris voluit esse principibus, nū quā nisi per istum dedit, quicquid cæteris non negauit. ¶ Ex his plane fit cōsequens, in facul-
An ecclesia posset facere vt non esset papa. tate ecclesiæ non esse positū sic gubernationē Christianæ reipublicæ mutare, vt nō esset papa, sed diœceses per episcopos, archiepiscopos & patriarchas gubernarentur, qm̄ papā Christus diuino iure sibi subrogauit vicariū, quem ideo de medio tollere ecclesia non valet, sed tenetur illum ceu caput suum colere. ¶ Quòd si
Obiectio. cōtra arguas. Si ecclesia cū non eligeret, nullus esset papa: posset autem ecclesia pro bono pacis, aut alia bona causa nullū creare: ergo hoc est in sua positū facultate. Respōdetur concessa maiori, nam electio papę ad ecclesiam perti
Dilutio. net, & ideo nisi ea ipsum legitimè creasset, nullus esset, sicut nullus esset ep̄s nec presbyter, nisi eius autoritate ordinibus initiatus. Attamen ecclesia nullo iure posset ab electione pontificis abstinere, & ideò Spūs sanctus eā nō pmittet in talē erroris foueā collabi. ¶ Quòd si per
An duo possint pontifices præesse ecclesiæ. cōteris vtrum posset saltē duos, aut tres Romanos pontifices eligere, quorū alter occidentali ecclesiæ, alter verò orientali præsideret.

Haud

Haud enim defuerunt, quibus hoc probabile sit iudicatum. Vt si inter Romanam & Constantinopolitanam ecclesias dissidium oboriretur, quod aliter pacari non posset, quam singulis earum singulos concedendo pontifices. Apparet enim nil diuini iuris tali instituto aduersari: quia vterque esset Christi vicarius alteri minimè subditus. Atqui si totus orbis orthodoxam fidem suscepisset, adeò non apparet incongruum, vt videri cuiquam posset congruentissimum vnum vni Hemispherio atque alterum alteri præficiendum. Nihilominus respondetur huiusmodi opinionem eo vsque esse errorem, vt sit etiam hæresis: quoniam Christus vnicam monarchiam instituit, cui vnum sui vicarium prætulit, sicut ipse vnicus est rex regni cælorum, quem ideo constituit esse summũ caput, cui vniuersalis ecclesia pareret. Repugnat autem duos esse, & vtrunque summum.

Solut. dubij

Redargutio

¶ Sed forsan morosus & importunus sic nos redarguat. Quanuis constet Christum dominum personam Petri suo sibi loco substituisse pastorem, non tamen inde palàm colligitur instituisse, vt eius successores apicem illum semper tenerent. Respondetur tamen, quòd verba illa, super hãc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claues. &c. & pasce oues meas, palàm demonstrant illa ratione ecclesiam vsque ad postremum diem orbis duraturam fundasse, vt Petri successores perinde ac Petrus ipse vice Christi fungerentur, atque adeò vnusquisque eorum summum in ecclesia fastigium teneret. Potest tamen suos legatos ad diuersas ecclesias delegare cum plenitudine potestatis, vt sæpe assolet, non tamen supremam à se potest abdicare potestatem, quin illos valeat amouere, & causas, si ab illis appellatur, cognoscere.

Dilutio.

Legati Papæ

An Papa debeat esse episcopus Romæ.

¶ Vtrum autem culmen hoc summæ dignitatis iure diuino in ecclesia Romana consistat, ita vt episcopus Romanus & Summus Pontifex sint diuino nexu coniuncti, non est tam certum quam nonnulli arbitrantur. Porrò Caietanus.c.3.apologiæ de primatu Papæ, adeò hoc pro constanti habet, vt censeat iure diuino electionem Pontificis maximi ad clericos Romanos spectare, sicuti & eligere suum episcopum. Idque per illam historiã confirmat, quæ narrat, quod cùm Petrus carceribus absolutus ab vrbe exiret, obuius ei Christus dixit, Vado Romam iterum crucifigi, quam vtique historiam Innoc.c.per venerabilem. Qui filij sint legitimi, ad idem propositum allegauit.

Caietanus

Historia Petri.

Caiet.

Inde enim colligit Caiet. mandatum fuisse Petro diuinitus, vt vrbem reuersus illic vitam finiret, atque adeò morte sua summum orbis episcopatum sibi cõmissum stabiliret esse episcopatum Romanum. Ita quod episcopatus orbis & episcopatus vrbis non sunt duo coniuncti, sed episcopatus vrbis in episcopatum orbis fuerit erectus. Hæc autem subtiliter quidem dicta sunt, in quibus amplectendis nihil fortè subest periculi. Attamen primum historia illa, quam Egesyppus lib. 3. de excidio Hierosolymitano & Ambro. lib. 5. epist refert, nõ tanta pollet authoritate, vt rei tanti momenti solidum sit fundamentum. Quare nec Innoc. vt sacram refert. Præterea quanuis historia in firma non esset, collectio tamen non est satis firma. Nam etsi inde vtrunque colligatur, voluntatem Christi domini fuisse, vt Apostolus Romam sui sanguine rubricaret: tenuissima tamen est rerum consequentia, vt subinde voluerit sedem Romanam sic esse sedem Pontificis summi, vt nulla ratione ecclesia posset illas seiungere.

entẽ. auto:

Egesyppus. Ambrosi.

Solutio. 2.

¶ Duo ergo ad quæstionem dicenda videtur. Primum, rem esse impendio decentissimam, vt Romana sedes, Petri sanguine decorata, sit sedes successorum Petri. Id quod hactenus omnium Conciliorum sanctionibus, & Pontificum decretis quæ hucusque præcesserunt, confirmatur. Et hoc est quod Inno. voluit docere. Sed hac non obstante veritate, nulla profectò ex Euangelio prohibitio planè colligitur, quominus posset ecclesiæ constitutione fieri, vt episcopus orbis sedem suã ab vrbe demutaret. Imò vt nullum sibi particularẽ ecclesiã applicaret, cuius diceretur antistes, sed esset vniuersalis mundi episcopus, cui omnes particulares subijcerẽtur. Primum, quia in hoc more exemplum Apostolorum referret, qui in quantum Apostoli, episcopi fuerunt vniuersales totius mundi quanuis re vera fuerint in orbem nutu spiritus sancti dispersi. Secundò, quia cùm Petrus quãdo institutus fuit à Christo vniuersalis ecclesiæ caput, nulli fuerit particulari addictus, nulla ratio conuincit, vt per eius mortem fuerit iure diuino adstrictus ecclesiæ Romanæ. Quapropter sicut ipse Antiochiæ septem annis sedit, & postmodum se Romam contulit, ita vnus quilibet suorũsuccessorum, nullo vetante diuino iure, videtur posse sedem mutare. Hæc autem sic à me dicta sint, vt tamen semper Romanis pedibus meum submittam caput.

1 Dictum.

2. Dictum

1. Ratio.

2. Ratio

DISTINCTIO vigesimaquinta, De ordinantibus & ordinatis & eorum exemptione.

Textus Cap. 1.

HVius autē sacramēti minister omnis solusquè episcopus censetur. Sunt etenim qui pontificia dignitate fungūtur veluti publici administratores politiæ ecclesiasticæ, quibus de priuatis ministris ac ministerijs dispone re incumbit. Et cum autore super Ioan. Aug. sacramentorum administri non sua propria, sed Christi facultate illa dispensent (nā ea fuit facta Baptistæ reuelatio. Super quem videris spiritum descendentem, &c. ipse est qui baptizat) consequens fit, vt quacunquè fuerint episcopi criminis labe, etiam hæresis, intincti, & quomodocūquè ab ecclesia fuerint præcisi, veram & solidam sacramenti substantiam conferant: tametsi suscipientes qui id vel non ignorant, vel nosse tenentur, gratiam sacramenti minimè suscipiant. Quæ quidem veritas confessio est eiusdem Aug. lib. 2. contra epistolam Parmeniani, quæ refertur can. Quod quidam. 1. q. 1. ac perinde Greg. d. 68. can. Sicut semel. Nihilominus qui per simoniam hoc sacramento initiantur, irregulares inre sunt, atquè vsu ordinis suspensi, vt Leo Papa can. Gratia. & Grego. can. Quicūquè, eadē cau. &. q. admonitum curant.

Tract. 5.

Cap. 13.

Quaverò parte res ad suscipientes spectat, fœmineus sexus huic suscipiendo sacramento sic est ineptus, vt etiam si id fœminæ attentent, nullum suscipiant: est enim sacramentum hoc prælationis, quæ fœminas suoptè sexu non decet. Vt enim Christus authore Paulo, caput est viri, ita & vir mulieris. Vsus autem rationis non est de eius necessitate: at quia maiores ordines votum habent annexum, illos ante rationis lucē suscipere, meritò ecclesia vetat. Quocirca qui illos tunc susciperet, nullo colligaretur voto. De ętate verò ordinandorum in concilio Vienensi sub Clemente pontifice cap. Generalem, eo. tit. sancitum est.

Cap. 2.

1. Cor. 11.

Arcentur quoquè ecclesię cohibitione, vt absquè dispensatione hoc sacramēto nō fruantur primū illi, qui nō sunt legitimo matrimonio nati. Mox qui insigni corporis vitio fœdati sunt, aut membro mutilati. Deinde & serui. Ac demum ab eodem sacramento repellitur, tum bigamus, tum & homicida, & membri mutilator, vt titul. de homicidio cauetur. Polygamia namquè significationi sacramenti desponsationis Christi & ecclesiæ contraria est, & homicidium eius dignitati repugnat. Præter hæc demum alia sunt impedimenta, à diuersis delictis emanantia, quæ homines à regula excipiunt & excludunt quam ecclesia ad ordines promouendis præscripsit. Vnde irregularitatis nomina sortiuntur. De quibus sacri Canones ac Decretales nos admonent. Hæc autem

Cap. 3.

C. vt filij de fil. presbyter

Distin. 14. per totam.

autem omnia impedimenta non quidem substantiam sacramenti aduersantur, sed sunt præceptis aduersa.

Cap. 4. Ad hæc & morum integritas, & iusta scientiæ copia, vnicuilibet ordini acommoda necessaria est, vt Gregor. in Pastorali docuit. Idquè illo Leuitico testimonio confirmauit. Homo de semine Aaron, qui habuerit maculam, non offerat panem coram Domino. Quin verò Paulus ipse ad Timoth. pulcherrimam morum honestatem ab illis requirit, qui vel ad presbyterorum ordinem, vel ad diaconorum asciscuntur. Iustam verò lineam hæretici hac de re inique transcendunt dicentes, lethalem quamuis labem clericum de suo ordine deijcere. Sed satis pestilentem eorum errorem testimonium illud citatum Ioann. interprete ibidem Augustin. condemnat. Super quem videris spiritum descendentem &c. ipse est, qui baptizat. Colligitur enim inde gratiam non à ministro, sed à Christo pendere, quam ipse per sacramentum infundit: & ideo ministri vitiositas dummodò charactere sit insignitus neque sacramenti substantiæ obstat, neque verò effectui gratiæ.

Cap. 5. Omnes igitur, qui ordinum sacramentis illustrati sunt, ad ecclesiasticam rempublicam pertinent, quæ vtiquè potestas est & facultas à ciuili distincta, illiquè adeò superior: siquidem Petrus vniuersalis pastor beneficio Christi institutus fuit totius eius familiæ. Quam ob rem Pontifex maximus licèt non absolutè, vt ciuilis potentatus vniuersalis sit rex regnorum omnium temporalium, tamen in ordine ad spiritualem Ecclesiæ administrationem ea fungitur in omnes reges & regna facultate vt possit bonis omnium temporalibus vti, cunctosque Principes ac Reges, etiam vsquè ad eorum priuationem, cogere. Qua vtiquè ratione meritò censetur vtriusquè gladij potentia pollere: hanc enim potestatem & Christus assumpsit, & nisi vicario suo commisisset, non satis ecclesiæ consultum curasset.

Quocirca Ecclesiæ ministri in suis rebus & causis ecclesiasticis & spiritualibus eo ipso diuino iure, quo ecclesiastica potestas instituta est, censentur à ciuili potestate exempti. Sed & quòd eorum personæ in alijs criminibus & causis secularibus sint à foris secularibus liberæ, quàm maximè est eidem diuino iuri consentaneum. Imò verò quanuis ius diuinum de re hac non esset expressum, in Summo Pontifice ea est diuina potestas, vt valeat clericorum ordinem, & vniuersa eorum bona à ciuilibus iudicijs, tributis, & exactionibus prorsum excipere, iuxta tenorem sacrorum Canonum, quibus. 11. quæst. 1. & alibi frequēter res hæc sancitur. Cap. 6.

DISTINCTIONIS vigesimęquintę, Quęstio prima, De ordinantibus & ordinandis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm omnis, soluſque episcopus ſit huius ſacramenti miniſter.

Onſtituto ordinis ſacramento cum ſuis annexis, ſubſequitur de eius cauſa efficiente & ſuſcipiente, ac de eccleſiæ poteſtate & libertate dicere. Hęc ergo diſtinctio duas cupit quæſtiones. Arguitur igitur, quòd non ſolus episcopus poſsit ordinare. Ordinātis propriū munus eſt materiam tradere ordinato, & manus ei imponere: viget autem eccleſiarū multarum vſus, vt archidiaconus materiā ſubdiacono, acolyto, & inferioribus tradat: itē ſacerdotes omnes adſtātes manus poſt episcopum presbytero, qui ordinatur, imponāt (.d.23.can. Presbyter.) Ergo nō ſolus episcopus miniſter eſt conferendi ordines.

partis negatiuæ

1. Argumēt.

¶ Secundò. Ea quæ ſunt ordinis non poſſunt alteri cōmitti, quam eis, quibus ex officio incūbit, ſed ex cōmiſsione papæ presbyteri cardinales minores ordines cōferunt, imò poteſt hoc ſimplicibus presbyteris cōmitti: ergo non ſolus episcopus poteſt ordinare.

2. Argumē

¶ Tertiò arguitur, q̄ non omnes episcopi ordinare valeāt. Hæretici namq; episcopi quidem ſunt: q̄ verò ordinare nequeāt videtur affirmare Inn. in can. Arrianos. 1. q. 1. vbi ait Arrianorum clericos non eſſe ſuſcipiendos tanquam habentes ſacerdotij aut alius miniſterij dignitatem: quia ſolùm eorum baptiſma ratum eſſe permittitur, quod in nomine patris, & filij & Spiritus ſancti perficitur.

3. Argumē.

¶ Quartò, Epiſcopus, qui per ſimoniam ſacros ordines diuenderet, videtur nullum perficere ſacramentum: nam qui ſacramentum contra eius naturam diſpenſare cōtendit, nullum perficit, vt ſi eccleſiæ intentioni cōtraueniret: natura autem & inſtitutum ſacramenti eſt gratiā conferre: vēdere aūt eſt non gratis dare, quod gratiæ opponitur: ergo ille intentioni Dei contrarius eſt atque adeo eius ſacramentum non exhibet.

4. Argumē.

¶ In contrarium, ſcilicet, quod ſolus episcopus ſit huius ſacramenti miniſter, eſt, quod ſacramentum ordinis excellentius eſt confirmatione, ſed confirmare, vt diſtinctione. 7. concluſum eſt, ſoli episcopi valent: ergo & ordinare illis ſolis competit. Quòd autem omnis episcopus ordinare poſsit, inde patet, quod etiam hæretici baptizare valent: ergo & ordinare.

Pars affirmatiua.

¶ Quæſtio hæc de miniſtro huius ſacramenti, quoniam diſtinctione prima, quæſtione. 5. abundè de miniſtris ſacramentorum in genere diſcuſſa eſt, faſtidium nunc generaret ſi prolixius deduceretur. Sub compendio ergo quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima. Solus episcopus ex officio eſt huius ſacramenti miniſter. Probatur ratione optima Sancti Thomæ. Episcopi dignitas eſt in eccleſiaſtica republica id, quod politica: id eſt ciuilis & publica poteſtas in republica ſeculari reſpectu inferiorum artium & artificum: ad publicam autem ciuitatis poteſtatem, vt. 1. Ethicorum, author eſt Philoſophus ſpectat commune bonum diſpenſare, atque adeò de artibus & magiſtratibus reipublicæ diſponere: hoc eſt, inſtituere quam quiſque debeat artem exercere, & quem adminiſtrare magiſtratum: ergo episcopi munus eſt vnum quenque in diuinis miniſterijs collocare. Quamobrem eius functio eſt, populum confirmare: eo quòd per illud ſacramentū Chriſtianus inſtituitur Chriſti miles ad protegendam fidem, virgineſque benedicere, quē imaginem præ ſe ferunt eccleſiæ Chriſto deſponſatæ, cuius. ſ. eccleſiæ curæ ipſi potiſsimū incumbit: & fortiori ratione eī congruit eiuſdem eccleſiæ miniſtros ſacris ordinibus initiare: templaq; ſubinde, vaſa & veſtes, quibus vtuntur, benedicere: inſtar ſecularis principis, qui publica officia & magiſtratus inter ciues diſtribuit.

Deciſio. ar.

1. Cōcluſio

Ratio. cōcl.

¶ Quòd ſi quis arguat. Plus eſt corpus & ſanguinem Chriſti conficere, quàm ordines conferre, ſed ſimplex presbyter poteſt prius: ergo & poſterius. Negatur conſequentia: fallax enim eſt regula, vt quicunq; poteſt maius, poſſit minus, quādo illud minus præſupponit poteſtatem maioris. Poteſtas enim ordinādi præſupponit poteſtatem conſecrandi, & quidpiā ſuperaddit.

¶ De hæreticis autem & ab eccleſia diſciſis fuerunt opiniones tres errantium autorum. Prima dicentium hæreticos, quandiu ab eccleſia

clesia tolerantur, posse conferre ordines, non tamen postquàm sunt præcisi, id est, publica sententia cõdemnati & excommunicati. Alij verò dixerunt, quòd etiam si sint abscisi, dum tamen ante labẽ hæreseos fuerint ab ecclesia legitimè promoti, post eandẽ labẽ si sua fungantur dignitate, ordinati ab eis verũ sacramentũ obtinent. Si tamẽ nõ ab Ecclesia legitimè, sed ab hæreticis fuerint promoti, & sacramentum ordinis administrare tentent, nullum præbent.

2. Conclusi. ¶ Aduersus has tamen contrarias opiniones statuitur secunda huius articuli conclusio. Hæretici quicunque, etiam præcisi quamuis non ab Ecclesia prius legitimè, sed ab Hæreticis fuerint promoti, verum ordinis sacramentum, si id attentent, vtique conferunt: tametsi iure sint ab ecclesia prohibiti, & ideo dum conferunt, mortaliter peccent. Postrema hæc pars certissima est apud omnes. s. q̃ peccent. Ambæ tamen priores probãtur. Nam, vt August. tract. 5. super Ioan. ait, sacramẽtorum ministri non sua propria potestate sed facultate Christi sacramẽta conferũt, iuxta illud Ioan. Baptistæ, reuelatũ, Super quẽ videris spiritũ descendentẽ. &c. ipse est qui baptizat: ergo in ministro essentialis qualitas est, vt intentionem habeat conferendi id quod Christus, ac perinde ecclesia intendit, atq; adeò formã legitimã & materiã obseruet: probitas autẽ morũ, ac subinde persistentia in fide, non est nisi accidentaria, quæ ideo virtutẽ principalis agentis impedire nõ valet, si suscipiens sit dispositus, vt habetur de can. Non nocet. 1. q. 1. & can. Baptismus, de conse. dist. 4. atque alijs quos in illa nostra. q. art. 5. allegauimus, Quod si quis diuersam excogitet esse rationẽ inter baptismum & sacramentum ordinis, vt cã. Quod quidã. 1. q. 1. §. Opponitur aũt. insinuatur, scilicet, q̃ apud hæreticos manet ius baptizandi, non tamen conferendi ordines, August. consulat. lib. 2. cõtra epist. Parmeniani. cap. 13. & refertur eod. can. Quod quidã, vbi docet, nullã esse causam vt qui baptisma inter hæreticos retinet, ius dãdi amiserit vel baptisma, vel ordinis sacramentum. Vtrumque enim, inquit, tam baptisma, quàm sacer ordo sacramentũ est, & ideo neutrum, quamuis ab hæreticis suscipiatur, iterare licet in Ecclesia catholica. Et infra. Quia sicut baptisma in eis, ita mansit ordinatio integra. Et inferius. Sicut in baptismo est ius, quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi est, vtrunque quidem ad perniciem suam: quia peccant dando. Aliud est enim, inquit, habere, aliud perniciose habere, aliud salubriter habere. Atque idem libro. 2. de vnico baptismo repetit. Et Gregorius distinctione. 68. Can. Sicut semel. Quod dicitis, vt ordinatus ab hæretico iterum ordinetur, valde ridiculosum est.

Probatur postrema pars.

An sit differentia inter hoc sacramẽtum & baptismum. August.

Ratio. Accedit ratio manifesta: nam potestas, quæ per consecrationem suscipitur, nullo accidenti euentu deleri potest, aut tolli, sicut neque ipsa consecratio: quia nec consecrationes altaris & ornamentorum delebiles sunt: vbi autem potestas permanet, vsus etiam, quanquàmm illicitus sit, suum sortitur effectum: nam vt supra dictum est, character dicit nudam potentiam ad operandum, gratia verò est habitus ad recte operandum: episcopus ergo, quanquam sit extra gratiam, sacramenta administrare potest, quamuis perniciose.

Obiectio. ¶ Sed arguat forsan quispiam contra. Episcopus, vt dictum est, characterem nõ suscipit, ergo nec indelebilem potestatem. Respondetur autem, quòd etsi non recipiat nouum, extenditur tamen in eo sacerdotalis character ad noua sacramẽta dispensanda, atque adeò suscipit indelebilem.

Dilutio.

¶ Alia verò secunda opinio, quæ aiebat, quod qui ordines ante hæresim susceperũt, retinent in hæresi potestatem ordinandi, non tamen si illos ab hæreticis susceperint, sibi ipsi non constat, sed pugnantia dicit. Nam si ordines, quos quis in ecclesia catholica suscepit, postea in hæresi retinet, consequitur, vr qui ab ipso eodem hæretico fuerint ordinati, veros quoque suscipiant ordines, atque adeò ipsi alios subinde ordinare queant.

2. Opinio.

¶ Tertia opinio in aliud peccabat extremum nempe, quòd hæretici non solùm verum sacramentum ordinis conferunt & characterẽ, verum supremum etiam effectũ gratiæ. Contra quos subiungitur tertia conclusio, quæ sit quarta, eadẽq; verissima opinio. Illi qui ab hæreticis ordinantur, gratiam non suscipiunt: quia cùm illis interdicta sit sacramentorum administratio, fit vt qui illis sese ordinandos submittunt, eorum sint participes criminis, atque adeò obicem gratiæ opponant. Quapropter sicut illi perniciose conferunt, ita & hi perniciose suscipiunt, atque adeò sic charactere sacramentali insigniuntur, vt tamen eius gratia frustrentur.

3. Opinio.

3. Conclus.

¶ Quod autem de sacramentis hæreticorũ dictum est, id de sacramentis quomodocunque ab Ecclesia præcisorum est intelligendum. Quicunque enim verè Episcoporum, quamuis excõmunicatus sit, vel suspensus, vel irregularis, vel degradatus, vel schismaticus, vel apostata, si ordines administrare attentet, vera sacramenta perhibet. Et eadem ratione si

baptizat, confirmat, consecrat, vel extremam vnctionem administrat. Secus autem de sacramento pœnitentiæ: nam ad alia conferenda sacramenta vt vere sint sacramenta, sufficit potestas ordinis per indelebilem characterem, sed ad absoluendum requiritur præterea iurisdictio. Quocirca qui iurisdictione orbatus est, aut ab eius vsu suspensus, neminem absoluere iure valet, neque absolutio tenet.

Cõc Cõstã. ¶ Hic tamen decreti Constantiensis Concilij meminisse oportet, cuius tenore cuitare nõ tenemur nisi nominatim excommunicatos (in quibus cõprehenduntur hæretici) & præterea manifestarios clericorum percussores, vt dist. 22. dictũ est. Quod si hæretici vera sacramenta conferunt, multo id minus impedit, aliorum

Augusti. quorumcũq; morum corruptio, vt August. tracta. 5. super Ioan. qui refertur cano. Baptismus, de consecratio. distinct. 4. autor est. Non enim, inquit, timeo adulterum, non ebriosum, &c. quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, Hic (scilicet Christus) est qui baptizat. Imò verò & istorum sacramentum gratiam conferre potest: quia ab illis suscipere non est peccatum, sicut ab hæreticis.

4 Conclus. ¶ Quarta demum fuerit hic constituta conclusio. Quãuis episcopus per simoniacã sacramẽti venditionem ordines contulerit, & alius similiter receperit, nihilominus verum est sacramentum: tametsi recipiens si aut simoniam fecerit, aut nouerit, lumine gratiæ non infundatur. Conclusio liquidò ex superioribus consequitur: nam illic omnia, quæ sunt de essentia sacramenti conueniunt: scilicet, materia, forma, & intentio tam suscipientis quàm conferentis: ob idque neutrius iniquitas, vt quæ ad essentiam sacramenti accidentaria est, potest eius substantiam & characterem impedire, sed solam gratiam. Adde quòd infidelitas & apostasia grauiora sunt crimina, quàm simonia: si ergo illa non obstant, quominus verum sit sacramentum, fit vt nec simonia. Attamen qui

Simoniacè ordinati irregulares sunt per simoniam ordinibus initiantur, irregulares iure pontificio fiunt, atque adeò à suorum ordinum vsu suspenduntur, vt cauetur decreto Leonis, cano. Gratia, & cano. Quicunque, qui est Gregorij, & can. Si quis episcopus, qui est Concilij Chalcedonensis. 1. quæst. 1.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod quanuis quibusdam ecclesijs in more habeatur, vt archidiaconus materiam vel subdiaconio, vel inferioribus ordinatis præbeat nihilominus episcopus est, qui formam profert, & sacramentum perficit. Præsertim cùm hæc consuetudo secundum Pontificale Romanum iam modò non perseueret. Impositio verò manuum, quæ fit ab alijs presbyteris non est sacramentum.

Solut 2. arg ¶ Ad secundum respondetur quod etsi sacramentum ordinis conferre episcopis ex propria facultate incumbat, nihilominus Papa ex plenitudine potestatis potest illam functionem delegare, quippe cum ad eucharistiam ordinẽ immediatum non habeant. Quam ob rem, vt vt distinct. 17. dictum est, potest & sacramentum confirmationis simplici presbytero committere, & eadem ratione, vt minores conferat ordines, non tamen vt exhibeat maiores, scilicet, sacros ordines, qui ad eucharistiam proximè referuntur. Vnde bonum sumitur argumẽtum, minores ordines non esse sacramenta. Episcopus verò nullam huiusmodi commissionem facere valet.

Abbates possunt ordines minores conferre. ¶ Abbatibus autem iam est facultas iure concessa, vt minores ordines administrent. dist. 19. Can. Quoniam, & de ætate & qualit. ca. Cùm contingat, quanuis illic non fiat mentio nisi de ostiariatu. Sed tamen presbyteri Cardinales id faciunt ex consuetudine, quæ est legis interpres. Atqui Hostien. supur eod. cap. Cum contingat, censet primam tonsuram posse à presbytero parochiali conferri, cui Panormit. cap. Quantò. de consuetu. adstipulatur. Vsus tamen ecclesiæ reclamat: & ideo non est tenẽdum. Potest id tamen presbyter ex commissione papæ, sicuti ordines minores dare.

1. Tõsura an possit á parœciano conferri.

Solut. 3. arg. ¶ Ad tertium verõ respondetur, Innocentium id duntaxat intelligere, quod ordinati ab hæreticis non suscipiunt ordinũ dignitatẽ, quantum ad eorũ executionem: quia prohibiti sunt sacramenta administrare. Et hoc est quod inferius dicit, episcopos hæreticos non dare ordines secũdum plenitudinem, id est, debitè cum gratia. Idemq; ait. cano. Si perfectionẽ, eadem caus. & quæst. quia sicut ipsi plenitudinẽ spiritus sancti perdiderunt, ne possint administrare sacramenta, ita neque illam plenitudinem ordinatis impertiũtur. At quia nõ sunt prohibiti baptizare in extrema necessitate, possunt conferre plenitudinem baptismi, scilicet, gratiam. Et hoc est, quõd ait Papa, solum baptisma illis cõcedi. Simili interpretatione ad alia testimonia respondendũ, quæ Magist. Sentent. dist. 25. refert, & Gratianus. 1. q. 1. Vt est illud Gregorij can. Superueniente, vbi hæreticorũ sacramẽta appellat perfida & sacrilega, & illud Cypriani can. Si quis, inquit, vbi ait, quęcunq; faciunt hæretici carnalia esse, & inania, & sacrilega. Quãuis Cyprianꝰ in hoc nimiꝰ fuerit: quippe qui illa hæresi quandoque forduerit, vt baptizati

Gregor.

Cyprian.

ptizati ab hæreticis essent rebaptizandi. Et illud Hieronymi in Aggæum Prophetam, & refertur ibidem cano. Si hic populus, & cano. Illi offerunt, vbi ait, omnia quæ ab hæreticis fiunt, in conspectu Dei esse contaminata & polluta. Atque illud Leonis Papæ cano. Manifestum, quo ait, in Alexãdrina sede propter hæresim omne cælestium sacramentorum lumen extinctum, & chrismatis sanctificationem, atque alia mysteria esse subtracta. Hisce inquam, omnibus atque his similibus hoc tantùm admonemur, quod hæreticorum sacramenta quantùm ad gratiæ fructum sunt inania, Deoque ingrata, quia culpæ sordibus maculata & polluta, non tamen negantur esse vera sacramenta.

Hieron. Leo papa.

Solu. 4. arg. ¶ Eodem tenore respondetur ad quartum: videlicet quod etsi qui contra sacramenti naturam sacramentum tentaret perficere, nihil faceret, vt si intentionem ecclesiæ non haberet, aut legitimam materiam, & formam non applicaret, tamen qui huiusmodi substantiam seruans effectui sacramenti contrarius est, nihilominus sacramentũ confert, sed sine gratia.

¶ Labes autem simoniæ solùm est obex gratiæ, non tamen characteris. Attament quia qui per simoniam ordines suscipiunt, vsu eorum interdicti sunt, perinde de illis quandoq; loquuntur canones, ac si non essent ordinati. Et sic intelligendum est illud Gregorij Canon. Quicunque. 1. quæstione. 1. Quicunque studet per pretij dationem sacrum ordinem suscipere, sacerdos non est, sed innaniter tãtummodo dici concupiscit. Et inferiùs. Quicunq; sacros ordines emunt aut vendunt, sacerdotes esse nõ possunt. Sensus enim est, quòd qui alios ordines simoniacè suscepit, irregularis sit, vt non possit fieri sacerdos. Qui verò sacerdotium per huiusmodi nequitiam suscepit, dicitur non esse sacerdos, quia prohibitus est, vt sacerdotẽ se gerere. Et eodem sensu intelligitur illud Cã. Si quis episcopus. Qui per simoniam ordinatus est, nihil ex hac ordinatione proficiat, sed sit alienus à dignitate, hoc est, ab eius vsu. Similiter Canon. Qui per pecuniam. ex octaua synodo, alienus à sacerdotio iubetur esse. Eodem modo intelliguntur reliqui canones, vbi simoniacè ordinari, pronuntiantur dignitate carere.

Simonia. Gregor.

¶ Occasione huius particulæ, simoniæ, quæ in sacris ordinibus accidere potest, sententiarum interpretes totam hic concitant simoniæ materiam, cui profectò ineptè & præter ordinem hic datur locus. Est enim materia non ordinum, sed iustitiæ, de qua S. Tho. 2. 2. q. 100. copiosè disputat, & nos longè lateque libr. 9. De Iusti. & iur. pro captu nostro diximus, vbi quæst. 8. artic. 1. quæ ad hanc ordinum simoniam spectant, scripta reliquimus.

Simoniæ materia.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm fœmineus sexus sacramenti ordinis sit capax.

SVbsequitur sermo de subiecto ordinum: nempe, de qualitate & ęta te ordine præficiendorum, vt titulus habet decretalium, qui scilicet sint, quos ordinare liceat ac deceat. Vbi adnotandũ est impedimenta, quę ordinãdi obstant, quædã esse naturalia, ratione quorũ personæ dicuntur ordinum incapaces, vt sexus fœmineus & hermaphroditus, in talem sexum inclinans, & monstrum, quod sine legitimis membris ad obeunda ordinum ministeria nasceretur, & perpetuò amentes. Alia sunt impedimenta, quæ irregularitates dicuntur: & sunt illa, quæ ex facto aut defectu accidunt. Vnde irregularitas est canonicum impedimentum ex facto seu defectus proueniens ad ordines sacros, vel suscipiendos vel exercendos. Et dicuntur irregularitates: quia homines à regula excipiunt, quam in ordinibus suscipiendis ecclesia præscripsit. Itaque irregularitas capacitatẽ naturalẽ supponit: quare mulier siue bigama sit siue homicida, non est irregularis: quippe quæ vt non est ordinis capax, ita nec irregularitatis. Ex quo fit non omne impedimentum ordinum esse irregularitatem: nam excõmunicati & suspensi, ordines nec suscipere nec exercere valent: & tamen non ideo irregulares sunt: quia illud impedimentum non in ipsis per modum habitus inest, sed est ecclesiæ prohibitio in tempus, quo cessante homo fit habilis, sed si excommunicatus celebret, tunc fit irregularis ratione delicti. Subsequitur secundo, irregularitatem non diuino aut naturali iure, sed solo pontificio esse impedimentum, vt Innocentius capit. Nisi cùm pridem. de renunciatio. adnotauit, & Syluester. verb. Irregularitas, quæstio. 28. Quocirca illegitimè natus, quãquam habeat impedimentũ naturæ, irregularis nihilominus dicitur: quia iure diuino & naturali capax est, nisi ecclesia eum à regula exciperet. Itaque inter incapacem & irregularem hoc est discrimen, quòd incapaces diuino naturalique iure inepti vel ad or-

Impedimenta ordinandorum.

Irregularitates.

Irregularitatis finitio.

Irregularitas vnde.

Fœmina nõ dicitur irregularis. Nota.

Irregularitas iure pontificio statuta

Illegitimè natus. Incapacis & irregularis discrimen.

ad ordines sunt, vel ad eorum vsum, vt in subsequentibus luculentius explicabitur: irregulares vero iure sunt Canonico excepti & excluſi. Quapropter qui cum aliqua deformitate nascitur vel in oculo vel in naso, perinde est irregularis acsi casu ei accideret: quia non diuino, sed ecclesiastico iure vitiũ reputatur. Irregularitas aũt in tria mẽbra diuiditur. Cõtrahitur enim aut ratione defectus, aut ratione sacramẽti, aut ratione delicti. Defectus, vt tã incapacitates, hoc est, naturales ineptitudines, quàm irregularitates cõprehendamus, sunt sex, scilicet, sexus, rationis, libertatis, ætatis, corporis & animæ. Defectus namq; religionis, videlicet defectus baptismi, quo suscipitur christianismus, nõ particularis defectus ad hoc sacramentum sed ad oĩa alia suscipienda exist: & ideo hic cum alijs non cõnumeratur. Ex parte verò sacramenti: nẽpe, quia dignitati aut significationi eius obstant, sunt tres irregularitates, putà, bigamia, homicidiũ, & mutilatio membri. De his ergo octo defectibus & irregularitatibus, articuli isti duo tractant. In quorũ calce irregularitates ratione delicti summariè appendetur. Qualitates igitur eorũ, qui huic sacramẽto inepti sunt, partim ad naturam spectãt, partim ad conditionẽ fortunæ, & partim ad morum & scientiæ dignitatem. Arguitur ergo, q̃ fœmineus sexus non sit ab ordinibus sacris arcendus. Ordinum potestas non corporis, sed animæ inest, in anima verò nulla est sexuum discrepantia: ergo etiam fœminæ sunt ordinibus suscipiendis idoneæ.

Nota.

Irregularitas triplex Defectus sex

Defectus baptismi.

Ex parte sacramẽti tres

1. Argumẽt. partis negatiuæ.

2. Argumẽ ¶ Secundò. Donum prophetiæ & prælationis officium, præstantiora esse videntur ordinibus sacris: prophetiæ autem donum mulieribus concessum est, vt. 4. Reg. legitur & Debora, vt Iudic. 4. refertur, iudex fuit in Israel: ergo & mulier ad ordinũ gradum assumi potest.

3. Argumẽ. ¶ Tertia. Si sexus fœmineus suscipiendis ordinibus incongruens esset, multò magis puerilis ætas, cui rationis lumen nondum affulsit: defectus autem ætatis non obstat, vt extra de clerico per saltum promoto sancitur.

Pars affirmatiua. ¶ In contrariũ tamen est q̃. 1. ad Tim. 2. Apostolus, mulierem docere in ecclesia non permittit, nec dominari in virum: vnde colligitur, q̃ neque ad ordinis sacramentum, quod eminentiam super viros significat, sit admittenda.

Decisio art. Pro solutione quæstionis notandum est in suscipienti sacramenta quædam esse necessitate requisita, quibus deficientibus non solum res sacramenti, hoc est, gratia, verum nec sacramentum suscipitur. Quędam verò etsi non sunt de necessitate sacramenti, sunt tamen de necessitate præcepti, quæ ideo si desint, recipitur quidem sacramentum, non tamen res sacramenti.

¶ Ad quæstionẽ ergo quatuor cõclusionibus respondetur. Prima, Sexus virilis est de iure diuino de necessitate, non solùm præcepti, sed etiam sacramenti. Ita vt quãuis mulier ordinẽ suscipere præsumeret, nullus esset: siue ex ordinib⁹ sacris, qui sunt sacramẽta, siue ex minoribus. Quemadmodũ de extrema vnctione diximus, quã si quis in sanitate susciperet, nullũ esset sacramentũ. Probatur conclusio ratione potissima, quæ ex Christi institutione sumitur: quippe qui neq; in cœna, dum potestatem exhibuit consecrandi, neq; Ioan. vltim. dum facultatem contulit absoluendi, fœminam vllam, sed solus viros ordinauit, quanuis sacratissima eius mater omnium esset dignissima. Et solos viros fecit episcopos: nempe, apostolos. Ratio autẽ fuit congruentissima: nam qui satis initiatur, in præeminenti gradu constituitur, quo alijs præsit: sexus autẽ fœmineus lege naturæ subditus est virili, quam quidem legem Deus initio statim, quo virum & fœminã condidit expresit dicens Gen. 3. sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui: quare non decuit fœminã ad vllos ordines suscipiendos admittere. Et ideo si fœmina ordinari tentaret: quia sacramentum est signum rei sacræ: & hoc sacramentum est signũ consecrationis ad gradus præeminentiã, esset signum falsum, atque adeo nullum esset sacramentũ, vt de quadam Papa refertur, quæ reperta fuit mulier. Quare inter hoc sacramentum & reliqua omnia non intercedit similitudo, vt si reliqua sint vtrique sexui communia, sic etiam & istud. Secundò, quia pulchritudinem ecclesiasticæ hierarchiæ maximè sexus fœmineus dedecebat. Etenim sicut teste Apostolo. 1. Corinth. 11. Christus caput est viri, ita & vir caput mulieris: quia non vir ex fœmina primò, sed fœmina ex viro sumpta est: in cuius signum mulier velamen gestare debet super caput suum, cui ideo turpe est tonderi, aut decaluari: vir autem potest caput detegere, & tonderi: & cùm tonsura, vt dictum est, sit clericorum insigne meritò à clericatu sunt fœminæ excluſę. Tertio, quia ordines Ecclesiastici inter alia officia ad docendum sunt instituti: mulier autem, ait loco suprà citato Apostolus, in silentio discat cum omni subiectione, docere autẽ mulieri non permitto. Quartò, quia qui ordines suscipit, eo ipso habilis fit, vt fieri possit episcopus, qui quidem est ecclesiæ sponsus mulierem autem non decet sponsum esse ecclesiæ

• Conclu.

Ratio conclusionis.

Ratio cõgruentissima.

2. Ratio. (Pau. 1. Co. 11.)

3. Ratio.

4. Ratio.

cleſiæ, Chriſtum repræſentantem. Atque hac de cauſa non ſolum maiorum ordinum nō eſt capax, verùm neque minorum, nec primæ tōſuræ, quanuis non ſint ſacramenta: quia ſunt ſacramentorum ordinis præambula. Et re vera lumen ipſum naturæ prima facie abſurdita tem offert in fœmina, vt ad confeſſandum & ad confeſſiones audiēdas promoueretur: nam etſi aliquæ ſint prudentes, ſexus tamen ipſe quandam rationis, inopiam, & animi leuitatē præſefert, atque adeò dedecus ad munia eccleſiaſtica obeunda. Vnde caput. Noua. de pœni ten. & remiſ. tanquàm execrabile condemnatur, quòd abbatiſſæ moniales proprias benedicant, & ipſarū confeſſiones in criminibus audiant, aut quòd etiam legentes Euangelium publicè prædicare præſumant. Quacirca can. Sacratas. diſt. 23. vaſa ſacra, & ſacratas pallas contingere, & incenſum circa altare deferre etiam ſanctimoniales prohibentur. Quòd ſi quis canonem obijciat, Diaconiſſam, 27. quæſtio. 1. vbi Diaconiſſæ ante quadrageſimū annum ordinari inhibentur: & diſt. 32. can. Mulieres. fit mentio de mulieribus quæ apud Græcos erant presbyterę, qua occaſione Cataphrygæ illo tenebantur errore, vt mulieres ad ſacros ordines admitterent. Reſpondetur, Diaconiſſas appellari illas ſanctimoniales, quæ inter cæteras aliqua forſan benedictione erant lectionibus homiliarum & euangeliorum deſtinatæ in choro, nam diaconiſſa nihil aliud eſt quàm miniſtra. Et ſimiliter presbyteræ erant matronæ viduæ: nam presbyter, vt diximus, idem eſt quod ſenior, quæ forſan apud Græcos eligebantur, vt curam haberent aliquam de rebus Eccleſiæ. Sed prædicto can. Cauetur ne tanquam ordinatæ conſtituantur.

Ratio naturalis.

Ca. Noua.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Hinc fit Hermophroditum non licere ordinibus initiari, quouſque conſtiterit quiſnam ſexus in ipſo præualeat, tum quia monſtrum eſt, tum quia anceps, vt poſsit fœmineus ſexus in ipſo præualeſcere. Si autem præualuerit virilis, tunc vir eſt cenſendus. l. Quæritur. ff. de. ſtatu hominum, atque adeò huic ſacramento idoneus tunc erit.

Solut. 1. arg.

¶ Vnde ad primum argumentum reſpondetur, quòd quanuis character in anima imprimatur, tamen quia non imprimitur niſi per ſacramentum, quod debet eſſe eminentiæ ſignum, non imprimitur niſi in anima, quæ eſt corpori virilis ſexus coniuncta.

Solut. 2. arg.

¶ Et per hoc reſpondetur ad ſecundum, quòd cùm prophetia non ſit ſacramentum, ſed Dei donum. poteſt quidam mulieribus conferri, Debora autem præfuit in temporalibus.

¶ De pueris autem ante vſum rationis Durandus diſt. præſenti quæſt. 2. ſuſtinet, nullos ordines poſſe ſuſcipere. Ordinatur quippe vſum rationis eſſe de neceſsitate in ſuſcipiente, non ſolùm præcepti, verùm & ſacramenti ordinis, itaq; ſi quiſquā illud priùs reciperet, nullū putat eſſe ſacramentum Et ratio eius prima eſt, q̄ abſurdum videtur, vt infans ante vſum rationis poſsit vel ſacerdos fieri vel Epiſcopus. Secundò, quia ad ſuſceptionem, inquit, cuiuſlibet ſacramenti requiritur intentio ſuſcipientis vel propria, vel interpretatiua ex conſenſu parentum, infans verò propriam habere non valet: interpretatiuam autem habere ex cōſenſu parentis non poteſt, niſi in ijs quæ ſunt de neceſsitate ſalutis, qualis eſt baptiſmus: cùm ergo ſacramentum ordinis non ſit de neceſsitate ſalutis, nō videtur ſufficere conſenſus parentum. Et cōfirmatur, quia baptiſmus ad deletionem originalis culpæ inſtitutus eſt, quam, non propria voluntate, ſed peccato primorū parentū contrahimus, & idcirco ad baptiſmum ſufficit voluntas parentum: quæ quidē ratio in ſacramento ordinis non reperitur.

An pueri ante vſum rationis poſſint ſacris initiari.

1. Ratio.

Ratio. 2.

3. Ratio.

¶ In contrariū autem ſtatuitur concluſio, quæ ſit huius articuli ſecūda. Ad ſuſcipiēdos minores ordines nō requiritur, vt puer annos diſcretionis attigerit: imo vſus rationis nec eſt de neceſsitate ſacramenti, neq; verò expreſsè de neceſsitate præcepti, quemadmodū in præſentiarum ait. S. Tho. ſed ſolùm de honeſtate: quæ habet quandā præcepti rationē ne ſine neceſſitate id fiat. Prima pars definita eſt, in titulo de clerico per ſaltum promoto, vbi ille, qui ordines minores ante annos diſcretionis ſuſcepit, cenſetur nō iterū eiſdem initiandus, ſed ad diaconatū promouendus. Et ad illud capitulū Durandus non reſpōdet, eò fortaſſe, q̄ nō cenſuit eſſe ſacramenta, quod nos ſupra ſimiliter conceſsimus. Secunda verò probatur, quia tāta poſſet ingruere neceſsitas, quæ primitiuæ Eccleſiæ in vſu erat, vt poſsit puer nondum rationis lumen ingreſſus minores ordines ſuſcipere. Tertia demum pars, quòd ſit contra honeſtatem & decentiam admonentur can. Pueri. 1. quæſt. 1. Pueri ad ſacros ordines nullatenus admittantur: tametſi illic forſan ſacri ordines non nominentur, niſi maiores. Verūntamen cùm etiam per minores homo adſcribatur diuinis officijs, non decet ante rationis lucem quēpiam illis inſigniri: niſi adſit neceſſitas. At vero iam non eſt in vſu vllam admittere neceſsitatem, vt ante vſum rationis alicui huiuſmodi ordines conferantur.

4. Concluſi.

1. Pars.

2. Pars concluſionis.

3 pars.

¶ Tertia concluſio. Vſus rationis ad maiores ſuſci-

3. Concluſio.

suscipiendos ordines, quanuis non sit de necessitate sacramenti, est tamen de necessitate præcepti Ecclsiæ: quare illic tunc collati, verè erunt sacramenta, tamen conferens mortaliter peccauit. Sententia est Ricardi distinct. præsenti. articulo. 4. quæstione. 2. & Bonauenturæ, qui ait esse opinionem Sanct. Thom. distinctione præsenti. Vbi prioris partis rationem hanc subdit. Sunt enim, inquit, quædam sacramenta, quæ actum suscipientis requirunt vt pœnitentia, vbi requiritur contritio & accusatio: & matrimonium, vbi requiritur consensus: & ista non possunt ante vsum rationis suscipi: illa verò, quæ characterem imprimunt, nullum requirunt actum in suscipiente: quoniam virtutes infusæ, sicut character, quæ sunt potentiæ supra naturales, sunt priores suis actibus: eo quòd non gignuntur ex actibus, sed ipsos gignunt: tametsi virtutes acquisitæ sint actibus posteriores, quippe ex quibus generantur: prius autem suapte natura esse potest sine posteriore: ergo nil vetat quominus ordines, etiam maiores, quæ sunt sacramenta, per quæ character imprimitur, conferantur puero ante vsum rationis. Secundò arguitur: quia confirmatio etiam si ante vsum rationis conferatur, est verum sacramentum, vt distinctione. 7. diximus, imò eucharistia solebat olim in aliquibus Ecclesijs infantibus tanquàm verum sacramentum porrigi. Præceptum autem Ecclesiæ id propterea prohibet, quòd huiusmodi ordinibus votum est castitatis annexum, quod nemo ante vsum rationis emittere potest: ob idque ordinans iniuriam instituto Ecclesiæ facit.

Ratio S. Th.

2. Ratio.

Ratio probationis

¶ Quòd si roges vtrùm huiusmodi ordinatus teneatur seruare castitatis votum. Ricardus loco citato perplexè respondet, ait quippe secundùm aliquos continentiam non esse annexam ordinibus, nisi sponte susceptis: sed secundùm alios esse annexam. Diuus verò Thomas nihil ad hoc respondet, ob id fortasse, quòd rem ceu claram reliquerit. Et ideo non est credendum eiusmodi ordinatum teneri voto castitatis, vt bene ait Paludanus distinctione præsenti, quæstione. 3. licèt verùm sacramentum susceperit, sed potest matrimonium contrahere: quoniam votum natura sua requirit consensum. Secùs de baptismo nam quia est sacramentum professionis fidei, iure diuino paruulus baptizatus tenetur postmodum seruare fidem. Addiderim tamen, quod nisi aduenient vsu rationis in votum illc castitatis consenserit, ab vsu ordinum debet manere suspensus, maximè verò qui matrimonium contraxerit, propter indecentiam. Ad tertium igitur argumentum eorum, quæ in initio huius articuli proposita sunt, respondetur non esse parem rationem, vt quemadmodum defectus sexus, sic & defectus ætatis impediat sacramentum ordinis. Et ad primum argumentum Durandi conceditur indecentissimum esse infanti ordines maiores conferre, non solùm propter præceptum Ecclesiæ ad votum annexum spectans: verùm & propter ordinum dignitatem quare vtraque ratione esset peccatum, at nihilominus esset sacramentum. Episcopus autem quippe cui populus committitur, nemo creari potest nisi consentiens, atque adeò post rationis vsum: quia Episcopus dum constituitur sit sponsus Ecclesiæ, cuius cura nemini, nisi consentienti, concredi potest. Quanquam si re vera ante vsum rationis consecraretur, extensionem sacerdotalis characteris modo exposito susciperet, non tamen animarum curam, donec consentiret. Quinimò neque presbytero eadem ratione potest animarum cura nisi post vsum rationis consentienti imponi. Vnde de præbendis capit. Si tibi absenti, libro sexto, censetur, quòd si absenti beneficium conferatur, quousque ratum habeat, ius illi non adquiritur.

Ordinatus ante vsum rationis an teneatur voto castitatis S. Thom. Sent. autho. Palud.

Diluitur. 1. Arg. Dur.

Episcopus creari debet cõsentiens.

¶ Ad secundum eiusdem Durandi argumentum negatur, quòd ad susceptionem sacramenti ordinis, quantum ad substantiam sacramenti, consensus exigatur, vel formalis suscipientis, vel interpretatiuus parentum, sed quemamdmodum si renuentibus parentibus puer baptizaretur, sacramentum teneret, quia sufficit intentio Ecclesiæ: ita si postquam baptizatus est, ordinaretur: quanquam vtrunque, vt distinctione præsenti, quæstione tertia, bene ait Paludanus: iniustè fieret, si parentes reclamarent. Neq; quippiam valet Durandi discrimen, quod quia baptismus est de necessitate salutis & contra originale peccatum, sufficiat consensus interpretatiuus Ecclesiæ, non tamen in Sacramento ordinis: nam postquam vtrobique character imprimitur, vtrobique sufficit vt suscipiens ipse non renitatur.

Solut. 2. ar. Durand.

¶ Contra hanc verò conclusionem quis forsan obijciat, inde consequi, perpetuo amentes posse quoque ordinari: quos tamen supra diximus esse iure diuino incapaces. Respondetur autem, quòd licèt quispiam discrimen meditari forsitan possit inter pueros ante vsum rationis, & perpetuò amentes, re vera tamen nullum est quantum ad substantiam sacramenti: sed si quis mentecaptus ordinaretur

Obiectio.

Dilutio.

retur, ordinem susciperet, sicuti baptismum, si baptizaretur. Quod autem diximus, iure diuino esse incapacem, intelligimus quantum ad vsum. Qua propter peccatum esset mortale, idemque grauissimum sacrilegium talem hominem in ludibriũ sacramenti ordinare, quippe qui perpetuò esset vsu cariturus. Quod pueris ante vsum rationis non accidit.

An in adulto requiratur consensus.

¶ Hinc autem emergit alia ambiguitas, vtrum in adulto requiratur cõsensus ad hoc suscipiendum sacramentum. Ad quod respondetur, ꝙ quis potest ordinari vel vi, vel metu. Si per vim renitens cogatur, certum est sacramentũ non suscipere, sicut nec reciperet baptismum, vt patet cap. Maiores. de baptismo & eius effectu. Si verò per metum, qualiscunque ille sit, cõsentiens ordinetur, verum suscipit sacramẽtũ, & eius characterem: imò & gratiam si aliũ obicem non opponat: quia cùm illic re vera sit consensus, nihil eorum deest, quæ ad substantiam sacramenti exiguntur. Sed quantum ad voti vinculum castitatis distinguẽdum est: nam si metus non fuerit cadens in constantem virum, constat eiusmodi ordinatum illo voto ligari. Si verò fuerit illorum metuum, qui cadere in virum constantem assolent, tunc in dubium reuocatur, vtrùm voti obligationem annullet. De qua re lib. 7. de Iustitia & Iure. quæstio. 2. artic. 1. copiosius disputauimus. Non enim desinunt Iurisconsulti, qui aiunt, votum in foro conscientiæ apud Deum valere, non tamen in foro Ecclesiæ. Nam si ecclesia, inquiunt, eiusmodi vota irrita habet, vt cap. Perlatum. De ijs quæ vi metusuè caus. fiunt. est, qui vbi eiusmodi metus intercedit, præsumit nullum subesse consensum, & est opinio Panormitani in cap. Cùm locum. de desponsalibus. & Syluestri verb. Metus. §. octauo. Qua propter idem Syluester in præsenti proposito verbo. Ordo. 4. §. primo. recitans alios tenentes simpliciter eiusmodi votum non tenere, moderatur ipse opinionem, dicens, ꝙ si qui coniugatus est per huiusmodi metum promouetur, non tenetur continere, imò potest licitè vxore vti. Si tamen sit vxore solutus, constringitur voto. Et probat per cano. De Iudæis. distinct. 45. vbi qui per huiusmodi metum sunt baptizati, iubentur in religione Christiana viuere. Et est sententia Hostin. At verò contraria sententia, quam loco citato sustinuimus semper est nobis probatior: videlicet, in nullo foro huiusmodi votum tenere, vt distinctione. 29. quæst. 1. artic. 3. iteratò monstrabimus. Neque est idem de baptismo: quia baptismus non est tam propriè votum, quàm

Ordinatus per metum

Ordinatus per vim.

De voto castitatis.

Iurisconsultorũ opinio

Sentẽ. auto:

professio religionis, quæ non requirit alium consensum, quàm Ecclesiæ, vt patet in infante dum baptizatur: & ideo ex mera natura sacramenti enascitur obligatio Christianæ religionis. Et re vere si qui non est coniugatus teneretur in illo casu voto, vt Syluester concedit, pariter si esset coniugatus, non posset petere debitum, quod ipse non admittit: & ideo eius discrimen non est legitimum.

Discrimen Sylu. nullũ.

¶ Quod autem ad rem de ætate ordinãdorum redeamus, adijcitur hic conclusio quarta. Quãuis iure diuino ad substantiam sacramenti nulla sit ætas distincta, nihilominus iure Pontificio eiusmodi ætates decretæ sunt, & præfinitæ. Et iure quidem antiquo longiora ætatis tẽpora exigebantur, vt patet distinctione. 77. &. 78. per plures Canones: nam vt habetur capitul. In singulis. dicta distinctione, 77. Ab infantia: hoc est, à primo septennio poterat quisque nomen ecclesiasticis ministerijs dare, hoc est, primam tonsuram accipere. Sed tres minores ordines non vsque ad annum duodecimum, neque acolytatum vsque ad quartum decimum. Subdiaconus vero nemo quiuerat minor viginti annis completis fieri, vt patet ex sexta Synodo, Canon. Subdiaconus. Neque diaconus ante vigesimum quintum, quod fuit decretum Concilij Carthaginensis, Canon. Placuit. Neque verò presbyteratum obtinere minor triginta annis vt tota distinctione. 78. Decernitur. Postmodum verò in Concilio Veronensi sub Clemente quinto huiusmodi tempora decurtata sunt & in breuiora redacta, vt patet in Clment. Generalem. De ætate & qualitate. libro sexto. videlicet, vt non modo prima tonsura, verùm & omnes minores ordines à septennio statim suscipi possint, tametsi hoc non in textu, sed in glossa notatum est. Ad subdiaconatus verò ordinem promoueri, potest, cùm primùm decimum octauum annum fuerit ingressus, & ad diaconatum postquam in choauerit vigesimum: & ad presbyteratum, dum attigerit vigesimum quintum. Sed ad episcopatum requiritur trigesimus annus, veluti canon. Episcopus. eadem distinctione. 77. sancitum est, & cap. Cũm in cunctis. de electione libro. 6.

4 Conclusi.

Ordinãdorũ ætas de iure antiquo.

Ætas ordinãdorum iure nouiori.

¶ Ex quo fit, vt ordines citra prædictas ætates aut conferre, aut suscipere crimen sit mortale: quippe cùm in re graui transgressio sit ecclesiasticæ præceptionis. Vnde eiusmodi ordinator per annum à collatione clericalis tonsuræ ob huiusmodi culpam suspenditur, can. Nullus. de ætate & qualitate libro. 6. Qui vero ante

Tẽpora ordini suscipiendo præfixa præuenire peccatũ est mortale.

rò ante easdem ętates ordinis sacramentum suscipit, verùm characterem & sacramentum suscipit, etiam presbyteratus, non tamen ordinũ executionem, imò ipso iure est ab eiusmodi executione suspensus quousque legitimam ætatem attigerit. cap. Vel non est de temporib. ordinan. Atque adeò quoties quis vel subdiaconus, vel diaconus solenniter priùs suis fuerit ordinibus functus, mortaliter delinquit, & multò magis presbyter si celebrauit: qui quidem celebrans fit irregularis, vt notatur capitulis Sanè, &, Cùm quidam, Consultationi. de temporibus ordinan. Tametsi illic mentio nõ fiat nisi de ijs, qui ordinantur extra quatuor tempora ab ecclesia statuta. Sed iam per extrauagantem. Cùm ex sacramento, Pij secundi, & per regulas Cancellariæ statutũ est, vt eiusmodi presbyter fiat irregularis, vt ait, Sylue. verb. Irregularitas. §. o.

Pœna ordines ante legitimã ætatem suscipientium.

Celebrans anteætatem legitimã fit irregularis. Extrauagã. Pij 2.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm præter defectũ vsus rationis sint alij, qui ordinibus suscipiendis obstent:

NON solum rationis defectus: verũ & alia sunt suscipiẽdis ordinib⁹ obstacula, tam naturæ & fortunę, quàm etiam criminis. Arguitur ergo, quod illegitimè nati non debeant ab ordinis sacramento arceri: quia, vt Ezechielis. 18. habetur, filius nõ debet iniquitatẽ patris portare: quã tamẽ cõtra heret, si qui illegitim⁹ est, ab ordinib⁹ suscipiẽdis abigeretur.

partis negatiuæ. 1. Argum.

¶ Secundò arguitur, quòd nec membrorum labes nec mutilatio vllum sit ordinibus suscipiendis impedimentum quantum ad substantiam sacramenti defectus discretionis non obstat, vt à nobis iam suprà dictum est, ergo nec membrorum vitiũ, quod est minus, dummodo ea membra non desint, quæ ad executionẽ sunt necessaria.

2. Argumẽ.

¶ Tertio arguitur, quod nec seruitus huic sacramento impedimento esse debeat: quoniam corporalis subiectio spirituali prælationi non repugnat: in seruo autem non est subiectio nisi corporalis: ergo ordinum dignitati nõ est contraria. ¶ Quarto arguitur, quod propter homicidium nullus sit ab ordinibus repellendus: nã propter actum virtutis nemo debet culpari, atque adeo nec inhabilis reddi ad quamuis obeundã dignitatem: sed quandocunq; iudex aut miles vel virtute iustitiæ vel fortitudinis homicidium facit, actus virtutis est: ergo illi non debet ordinum honos denegari.

3. Argumẽ.

4. Argumẽ.

¶ In contrarium autem est ecclesiæ vsus, quæ has omnes maculas ordinibus suscipiendis obstare censet.

Pars affirmatiua.

¶ Ad hanc quæstionẽ iuxta numerũ argumentorum quatuor conclusionibus respondetur.

Prima. Legitima natiuitas, licèt non sit de necessitate sacramẽti, est tamẽ de necessitate præcepti: quare si illegitimè natus ordines absque præuia dispensatione suscipiat, sacramentum quidem verè suscipit, est tamen mortale peccatum tàm ipsi, quàm conferenti, nisi per ignorãtiam excusentur. Quare natiuitas illigitima, irregularitas quædã, vt supra diximus, est: quia non est impedimentum iure diuino, sed pontificio idemq; ad defectũ corporis attinens. Et est audienda cõclusio generaliter de quibuscũque qui non ex legitimo matrimonio fuerint progeniti, siue ex adulterio, siue simplici fornicatione nati sint, & multò magis si ex sacrilego concubitu clerici concepti, vt habetur. c. Vt filij. & cap. Nimis. de filijs presbyter. & ca. Is qui. eodem titulo. lib. 6. & cap. Consuluit. de seruis non ordinandis. Et ratio præcepti est, ꝙ cum ordinati in quadam dignitate præ alijs constituantur, condecet, vt sint honestate clari: qui autem ex sordido concubitu gignũtur, sordes contrahunt, & generis obscuritatẽ. Accedit & alia causa in detestationem paterni criminis, cuius assolent filij imitatores esse. Et addit Ricardus præsenti distinctione, quòd plurimum esse solent malè morigerati, eò quòd à parentibus non ita solicitè, atq; legitimi educantur. Quare si ordinantur, ab ordinum sunt executione suspensi. Potest tamen episcopus cum huiusmodi personis, quantum ad minores ordines, dispensare, sed quantum ad maiores, non nisi Summus Pontifex, vt in allegato cap. Is qui lib. 6. decernitur. Et tantò esse debet difficilior dispensatio, quantò turpior fuerit eorum origo. Ex quo colligitur, vt ad episcopatum obeundum fortiori ratione sint illegitimè nati inhabiles, vt patet cap. Cùm in cunctis, de electio. Qui verò religionẽ profitẽtur: licèt sint illegitimi, possunt absque alia dispẽsatione, ordinibus promoueri, vt distinctione. 56. canone. Presbyter. habetur. Quanuis verba canonis non insinuent cum eis esse dispensatum, sed quod sit cum illis facile dispensandum. Attamen in allegato cap. Vt filij, de filijs presbyter. apertiùs asseritur, quòd si monachi fiant ordinari possint. Et idem ait, loco citato Ricardus secundum glossam capit. Nimis. eodem titu. Prælationem tamen absque dispen-

1. Conclu.

Conclusio generaliter intelligẽda.

Ratio, 1. præcepti.

Ratio, 2.

3 Rat. Rica.

Episcopus dispensat.

Illegitimi nequeũt eligi episcopi.

Per ingressũ religionis tollitur irregularitas.

dispensatione obtinere nequeunt, vt eodem
Nota. cap. Vt filij. subiungitur. At verò mos nunc in religionibus seruatur, siue iure communi, siue consuetudine vel priuilegio fuerit obtentus, vt per professionem omnis irregularitas, quantum ad ordinis susceptionem aboleatur, præter illam quæ vel ex homicidio voluntario, vel ex bigamia contrahitur: non autem quantum ad prælationem.

Solut. 1. arg. ¶ Vnde ad primum argumentū respondetur q̄ irregularitas non est pœna iniquitatis, & ideo illegitimus non contrahit iniquitatē patris, contrahit tamen quidpiā turpitudinis & sordiū, quod susciendos ordines impedit.

Deut. 23. Quare Deuteronomij. 23. Manzer, hoc est, de scorto natus in ecclesiam Dei vsq; in decimā generationem, ingredi prohibebatur.

Obiectio. ¶ Quod si arguas. Potiùs deberet homini propriū vitiū, quàm alienū officere: fornicator au-
Dilutio. tem à clericatu nō abigitur: ergo neq; ex fornicatione natus esset abigendus. Respondetur ad maiorem, q̄ quantum ad mores plus officit propria culpa, illa, tamen per contritionē deleri potest: sed quantum ad claritudinem & dignitatē plus officit vitium naturæ, quod de illegitimo conceptu deriuatur.

¶ Secunda conclusio. Corpore vitiatus ordi-
2. Conclusi. num promotioni ineptus est. Ratio huius con-
Ratio duplex. clusionis est altera duarū, vel quia vitiū membri fœditatem aliquā ad susciendā potestatem ordinis oculis offert, quia dignitatem deturpat, vel quia ineptum reddit clericum ad ordinum vsum. Prioris generis sunt amputatio nasi, vel insignis macula in oculo, quæ horrorem aspicientibus obijciat. Posterioris verò, vt si digitis careat quibus hostiam frangere impeditur, aut si sit adeò tremulus, vt calicē absq; periculo effusionis eleuare nequeat.
Deformitates. Huiusmodi autem membrorum vitium aut mutilatio non obstat substantiæ sacramenti, quominus verè susciatur, sed est contra præceptum ecclesiæ, sicut dictum est de puero ante vsum rationis. Confirmatur conclusio exēplo veteris legis: iubebatur enim Leuitici. 22. vt quodcunque animal offerretur Deo, omni
Deut. 23. careret macula. Et Deut. 23. non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis ecclesiam domini. Atqui vitiū propter fœditatem, quādam habet irregularitatis rationē, quia sola est ecclesiæ prohibitio. Sed quando est mēbri mutilatio ad vsum necessaria, iure diuino, & naturali facit hominē incapacē. Et hoc quoque impedimentū, sicut natiuitas illegitima pertinet ad defectū corporis. De hac re extat titulus de corpore vitiatis, vbi cap. Presbyte-
ro, ait, Papa, quod qui partem digiti amiserat Pars digiti.
quia non erat tanta, vt vsui sacramenti obstaret, poterat fieri presbyter. Et Cano. Cùm de tua, idem censetur de illo, qui maculā habebat in oculo, qui iudicio prælati cōmissus fuit, vt perpenderet quanta esset eiusmodi macula.

¶ De eunuchis autem & sectis extat decretū Eunuchus.
Niceni Concilij, Si quis à medicis, & Concilij sub Martino, Si quis pro ægritudine, dist. 55. quòd si quis à medicis sanitatis gratia fuerit sectus, non fiat ideo ad sacros ordines inhabilis. Si verò sanus se castrauerit, etiam si id ad re
Qui se castrauit. primendam concupiscentiā, fecerit, irregularis fit ad clericatus officiū: quod si iam tūc susceperit, sit à ministerio prohibitus. Tametsi dum id ignorans fecerit credens se obsequium præstare Deo, facilius sit cum illo dispensandum, vt cap. Significauit, eodem titulo, ait Clemens. De beato verò Marco, qui legitur sibi D. Marcus.
pollicem consulto abscidisse humilitatis gratia, & tamen postea ad Alexandrinam sedem assumptus fuit, respondendum, quòd vel non totum pollicem, sed partem abscidit, vel Diuus Petrus tūc Pontifex cum eo dispensauit.

¶ Ad secundum igitur argumentum iam re-
Solut. 2. arg. sponsum est, non sufficere hominem aptum esse ad vsum ordinum, verùm & ad dignitatem & decorem, qui in clericatu requiritur.

¶ Tertia conclusio. Seruitus licèt substantiam
3. Conclu. sacramenti non tollat: impedit tamen ex præcepto ecclesiæ, adeò vt tam ordines quàm ordinatus, nisi inuincibili ignorantia protegantur, grauiter peccent. Et est irregularitas ex defectu libertatis prouenies. Ratio conclusio-
Ratio conclusionis. nis est, quod licèt libertas non sit de substantia sacramenti, sicut neque integritas membrorum, est tamen ad ordinum ministerium & vsum necessaria. Etenim cùm per ordinis susceptionem, homo diuinis officijs mancipetur, debet esse sui iuris, vt liberè possit seruitio ecclesiæ vacare: seruus autem quia non est sui iuris, sed heri sui, non potest se ecclesiæ ministerio adscribere: quandoquidem dare quòd suum non est nequeat, nisi herus voluerit eum manumittere, aut facultatem ei facere. Cōclusio est quæ distinctione quinquagesima quarta per totam sancitur: & extra per totum titulum de seruis non ordinandis.

¶ Et per hæc solutum restat argumentum ter-
Solut. 3. arg. tium: concludit nanq; seruitutis conditionem, potestati ordinum & substantiæ non obstare quominus sit sacramentum, obstare tamen vsui. Quòd si contra priorem partem obijcias
Obiectio. quòd cum sexus fœmineus plus habeat libertatis, quàm seruitus, & nihilominus sit ordini-

bus suscipiendis ineptus, adeò vt sacramentũ sit nullum, tantum erit obstaculi in seruitute.

Dilutio. Negatur consequentia: quoniam sexus fœmineus suapte natura includit subiectionẽ, quæ obstat formæ sacramenti præeminentiam ex

Argum. eius natura significanti: in seruo verò non est nisi legalis subiectio. Præterea ex secundo mẽbro responsi arguitur contra primum. Vana est potestas, quæ perpetuo caret vsu: si ergo seruitus ordinum ministerio fungi nequit, nullum est sacramentum. Ad hoc respondet tota ferè distinct. 54. Decretorum, si enim seruus

Solutio. sciente neque contradicente hero ordinatur,

Nota distinctionem eo ipso fit ingenuus, vt habetur illic, canon. Si seruus sciente. Si verò domino nesciente Episcopus sciens eum esse seruum, ordinauerit, tenetur duplo pretio hero satisfacere, vt seruus libertate donetur: quemadmodum in dicto cap. Si seruus nesciente, deciditur. Et à fortiori si dominus contradixerit. Idemq; adeo iudicium est de præsentante & de ordinante, vt ibidem ait Gelasius Papa canon. Ex antiquis.

Præsentans & ordinans seruum. Quòd si tam domino quam præsentante & episcopo ordinante insciis seruus se ingesserit, si habuerit peculium, tenetur se redimere: sin minùs, à seruitute non eripitur, vt habetur can. Frequens, eadem distinct. 54. Quare nisi per heri facultatem non potest ordinum ministerio vacare. Imò si est fugitiuus, & callidè se ordinibus initiandum insinuauit, sperans in de libertatem consequi, deponendus est, vt habetur cap. De seruorum, de seruis non ordinandis. Neq; verò licet ordinibus insignito, saltẽ sacris, se le in seruitutem tradere, esset enim contra ordinum dignitatem, nisi aliqua insignis pietas intercesserit, vt de Paulino Nolanæ Episcopo refert libro tertio dialogorum cap. 1. Gregorius, qui se se, vt subditos redimeret, tyrannis vendidit.

Obligati ad ratiocinia. ¶ Quod autem de seruitute dicitur, & de illis etiam intelligitur qui ratiocinijs sunt obnoxij, vt concilio Aurelianensi cautum est, De obligatis ad ratiocinia ordinãd. vel non cap. Vnico. Attamen non est eadem prorsus ratio: nã

Ratio optima. huiusmodi homines, liberi simpliciter sunt, sed quia ecclesia eorum ordinatione infamatur, non sunt ordinandi: si tamen ordinentur: nihil obstat, quò minus possint sua officia administrare, nisi ecclesia propter insignem infamiam id eis interdixerit.

4. Conclus. ¶ Quarta conclusio. Homicidiũ voluntarium & mẽbri mutilatio etsi substãtiæ sacramẽti nõ obstet, si suscipiatur, vetat tñ suscipiendum ex

Ratio conclusionis. ecclesiæ præcepto. Prior pars manifesta est, quoniã homicidiũ non tollit significationẽ sacramẽti in qua eius substãtia cõsistit. Secunda verò ratio est, quòd omnes ordines ad sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum referũtur, quod est sacramentum pacis, sanguinis Christi effusione confirmatæ, cui quidem paci homicidiũ & mutilatio, è diametro opponũtur, imò facto eorum qui Christum crucifixerunt assimilantur. Quapropter cõdecens maximè fuit, vt ecclesia homicidas & mutilatores ab ordinibus sacris arceret, atq; inhabiles decreto suo redderet, quod est esse irregulares. Atque eam ob rem irregularitas hæc non ad primum genus triũ supra positorum spectat vt, scilicet, nascatur ex defectu, sed ad secũdum: quia oritur ex ratione sacramenti, cuius dignitati opponitur. Conclusionem hanc titulus de homicidio voluntario constituit. Ob idque ratio huius irregularitatis nõ emergit ex ratione delicti: sed quia dignitati sacramenti aduersatur. Sicuti bigamia eius significationi cõtraria est, quæ ideo irregularitas etiam ratione sacramẽti sumitur, de qua dist. 27. quæst. 3. artic. 1. habendus est sermo. Quapropter non solùm iniquum homicidium, quod contra ius priuata authoritate perpetratur: verùm & legitimum, dummodo sit spontaneum, & post baptismum commissum, irregularitatem inducit, cano. Aliquantos. dist. 51. Qua ratione quartum argumentum supra factum solutum restat. Vt si iudex aut miles Reipublicæ hostes

Solui 4 arg. interimat, aut mutilet: mutilitatio enim ad partiale, vt fertur, homicidiũ reducitur: quia cum anima omnia mẽbra viuificet, in membro aliqua pars vitæ demitur. Debet autem vt irregularitas contrahatur, factum subsequi: nam

Irregularitas nõ cõtrahitur nisi actu homo interficiatur. licèt quis sagitta animo occidendi hominem, aut fuste ipsum aut gladio percusserit, si non sequatur mors, quia non est homicida, non est irregularis. Et quia mors non est nisi viuentis, qui fœtum in vtero ante aduentum animę extinxerit, irregularitatem non contrahit, quanuis peccet mortaliter, & quãtum ad peccatum reputetur homicida, sicuti & qui impedit ne mulier concipiat, capit. Si aliquis de homicidio. Atqui nõ modo qui alteri, sed & qui sibi mẽbrũ aut membri partem notabilem amputat, irregularis fit, vt qui digitũ vel digiti partẽ detruncauerit. Neq; solùm qui per se vel occidit vel mutilauit, verùm etiã qui in causa fuit, vel consilio vel ope adiuuit, irregularitatem incurrit, vt habetur de clericis pugnantibus induello, cap. 2. & de homicid. cap. Sicut dignũ, Quare & omnes ministri iustitiæ, etiam notarij efficiũtur irregulares. Nec refert an occisio

Ministri iustitiæ sunt irregulares sit Christiani, vel infidelis, vt eodem titulo, capit.

pit. Petitio,declaratur. Debet autem homicidium esse voluntarium,& non casuale:dicitur enim casuale, quod occidens non intendebat sed casu fecit:quemadmodum, si quis inter venandum adhibita circunspecta diligētia iaculum eiecerit, quo hominem imprudens interfecerit.De hac autem re totus fermè titulus de homicidio voluntario loquitur. Sed quia nos latissimè libro quinto.De Iustitia & Iure,quæstione prima artic.9. de eadem re disseruimus, nihil prætereà hic duximus adhibendum.Illic enim habes hoc potissimum expositum,quādo laicus vel clericus dicatur dare operam rei illicitæ, vt homicidium, quod aliàs diceretur casuale,dicatur voluntarium. Hinc fit effusio nē sanguinis citra homicidium vel mutilationem per se non inducere irregularitatem, quoniam pœnæ non sunt ampliandæ, sed restringendæ,cap.Odia,& cap.In pœnis. De regulis iuris, libro sexto. & Canones non loquuntur nisi de homicidio, vel membri mutilatione. Tametsi clericis interdicta sint negotia, vbi periculum esse potest effusionis sanguinis vt patet per totum titulum. Ne clerici vel monachi secularibus negotijs se immiscеant, qui si illis se immiscuerint, officio sunt priuandi, vt patet capit.Clericis,& capit. Sententiam sanguinis,eodem titulo.

Quando quis dicatur dare operā rei illicitæ.

¶ Ex his igitur,irregularitates, siue quæ ex defectu naturæ, aut fortunæ, aut corporis, siue quæ ratione sacramenti accidunt, satis tibi exploratæ relinquuntur. Aliæ quàm plures sunt quæ ratione delicti contingunt, quas apud Summistas non tam ordine dispositas, quàm absque ordine coaceruatas inuenies. Et notandum primum omnū, quod subsequentes omnes irregularitates hoc modo intelliguntur esse impedimentum ordinum, quod si irregularis ordinatur,ordinem quidem suscipit & characterem,peccat tamen grauiter contra ecclesiæ præceptum. Quare gratiam non suscipit, manetque subinde suspensus, atque adeo quoties in ordinibus administrat, grauissimè peccat. Sunt autem huiusmodi delicta in triplici differentia:nam alia ordinationem præcedūt, & alia in ordinatione committuntur,atque alia post ordinationem. Delicta siquidem quæ ante ordinationem hominem faciunt irregularem,sunt quatuor singularia. Primū,si quis apostatauit à fide:nā si erat ordinatus, fit irregularis quoad vsum, cap. Iulianus, vndecima quæstione tertia,& si laicus,fit irregularis quo ad susceptionem,cap. Presbyteros,distinctione quinquagesima. De quo Innocentius capitulo primo,de apostatis. Secundum,rebaptizatio, vt si quis bis scienter quenquam baptizauit aut baptizatus est. De baptizante est textus in capitulo. Eos quos & de rebaptizatis,Cano.Qui bis.De consecratione,distinctione quarta.Quos quidem Canones cum alijs,supra distinctione tertia,articulo. 9. expositos reliquimus.Iterantes autē alia sacramenta, etiam characterem imprimentia quamuis sit sacramentum confirmationis, nullam irregularitatem incurrunt, quicquid alij contra comminiscantur. Quoniam irregularitas propter Anabaptistas hæreticos decreta est, qui baptizatos ab hæreticis iterum baptizabant,aut baptizatos ante rationis vsum post annos discretionis rursum in iniuriam prioris baptismi, quasi non sufficeret, baptizabant. Tertium, vt si quis religiosus gratia audiendi leges, aut Physicam, id est, artem medicam, monasterium exierit, nisi infra duos menses fuerit reuersus.cap.Super speculam, ne clerici vel monachi,capit. Ad aures de ætate & qualitate. Quartum, si quis in eo ordine administrat,quem non habet, capit.primo, & secundo. De clerico non ordinato ministrante. Quod intelligitur, si fit administratio in ordine sacro: nam in quatuor minoribus laicum administrare,non est irregularitatis causa. In maioribus autem,quamuis merè laicus sit, illā incurrit,vt bene cōtra quosdam, ait Syluester verb.Irregularitas.§.12. Item requiritur, vt serio & solenniter administret. Aliud generale ponitur, quando quis enorme delictum commisit,distinctione vigesimaquintà,Cano. Primum,de quo Innocen.cap. Ex tenore,de temporibus ordinando.Syluester verb. Irregularitas,quæstione decima quarta.

Irregularitas ratione delicti.

Nota.

Tertium.

Quartum.

¶ In ordinatione committuntur alia delicta, quibus irregularitas contrahitur. Primò simpliciter ex parte ordinati, vt si excommunicatus excommunicatione maiori ordines sacros susceperit, capit. primo, de eo qui furtiuè ordines susceperit.&capit. Cum illorum.De sententia excommunicationis libro sexto. Non quòd excommunicatio,sed quòd delictum suscipiendi tunc ordines,sit irregularitas. Et aliqui volunt,quod etiam suscipiens ordines minores in excommunicatione maiori efficiatur irregularis,vt ait Syluester,verbo. Irregularitas,quæstione decima tertia. Sed nescio quid veritatis habeat. Deinde delictum committitur in ordine ad episcopum ordinantem, vt si quis ordinetur ab episcopo, qui episcopatui renunciauit, non solum loco & diœcesi, sed etiam dignitati,capitulo primo. De ordinato ab episcopo &c.Secus si tantum loco,non autem

In ordinatione.

Ex parte ordinati.

Ante ordinationem.

Primum.

Secundum.

tem dignitati renunciauit. Quod intellige, si maiores ordines ab eo susceperit, secus si minores ex licentia proprij episcopi. Item si ab episcopo excõmunicato contra tenorem concilij Constantiensis ordinetur. Scilicèt, qui excommunicatus est nominatim, aut propter manifestam manuũ iniectionẽ in clericũ. can. Gratia. & can. Statuimus. 1. quæstione prima. Et quæstione septima. can. Daibertum. Et idem est si ordinetur ab hæreticis vel schismaticis: nam omnes censentur nominatim excommunicati.

Suspensus ab officio.

¶ Tertiò, post susceptos ordines alia multa cõmittuntur delicta, quæ secum irregularitatem adferunt. Primùm. Si suspensus ab vsu ordinũ in illis ministrauerit, fit irregularis. Etenim secundùm antiquos Canones, vt ait Glossa super caput. Cum medicinalis. De sententia excommunicationis libro sexto. nõ nisi ille, qui excommunicatus maiori excõmunicatione, in sacris ordinibus administrabat, efficiebatur irregularis, sed tamen Innocentius quartus eadem Decretali, eandem censuram ad omnes suspensos extendit. Igitur, vt hinc exordiamur, si quis ab alieno episcopo citra licentiam proprij ordinetur, ordinatio illa rata non habetur, sed irrita, vt canon. Episcopum. 9. quæstione secunda. Irrita, inquam, non quòd ordinatio non valeat, nam character imprimitur, sed tamen ordinatus suspensus est ab vsu ordinum, quos recipit, quousq; episcopus prius eum recipiat. Episcopus enim potest eis facultatem facere administrandi, vt canon. Lugdunensis, eadem cau. & quæstio. Ordinator verò per annum à collatione ordinũ ipso facto est suspensus. Et subditi horum suspensorum possunt tunc absq; eorum licentia ab eorum vicinis episcopis ordinari, can. Eos qui: de temporibus ordinandorum libro sexto. Suspensio tamen illa non est irregularitas, quia non est impedimentum aliorum suscipiendorum ordinum, sed peccabit suspensus mortaliter, si in susceptis absque licentia proprij prælati administrauerit. Aiunt verò nonnulli, quòd tunc administrando non efficietur irregularis: quia hoc nõ est expressum in iure. Et ita tenet Sylvester verb. Irregularitas, quæst. 9. Et fortasse hoc verum est: quia ordinari sine licentia proprij Episcopi, non censetur propriè papalis suspensio, sed solùm inhibitio, ne ille administret sine licentia sui prælati. Sed est nihilominùs per eundem prælatum suspendendus illa suspensione, quam si transgressus fuerit, efficiatur irregularis. Quæ quidem tunc irregularitas per solam Papæ dispensationem tollitur, vt notauit Glossa super eodem capit. Eos qui. Et est text. expressus, in capit. Quod translationem, extra eodem titulo. Nãqui simpliciter est suspẽsus, administrans fit irregularis per Decretalem citatã. Cùm medicinalis.

Nota.

Episcopus dispensat.

An sit irregularitas.

Alius suspensionis casus est, quando quis vna die ordines minores & subdiaconatũ recipit, capit. Cùm Hide eo, qui furtiue ordines suscepit. Vel si duos simul susceperit sacros ordines capitu. fina, eodem titulo. In primo enim casu ordinatus ille suspẽditur, ne in superiori ordine, sed tantum in minoribus administret. In secundo verò, in nullo potest: quia ambo sunt sacri. Verũtamen de ambobus distinguẽdum est. Etenim si ordinandi non fuerant sub anathematis sententia præmoniti ne illos simul ordines susciperent, tunc cum huiusmodi ordinatis vtroq; casu, si aliquam religionem ingrediãtur, poterit Abbas dispensare. Ex quo fit, quod etiam si non ingrediãtur, poterit episcopus eandem facere dispẽsationem. Si verò sub tali sententia fuerant prohibiti, tunc solus Papa poterit dispensare: quia excõmunicatione maiori irretiti ordines susceperũt: qui ideo si sine dispensatione administrent, efficiuntur irregulares. Et idem est de eo, qui furtiuè contra prohibitionem episcopi etiam sub anathematis sententia absq; eius facultate & examine ordines susceperit, vt eodem titulo cap. primo habetur.

Suscipiens vno die duos ordines. 1. Casus.

Secundus.

Episcopi dispensatio.

¶ Tertius suspensionis casus eos tangit, qui per saltum promouentur. can. Solicitudo distinctione quinquagesimasecunda. Quare si illic sic promoti in ordine superiori administrauerint, quicquid alij dicãt, efficiuntur irregulares, vt bene ait Sylvester verb. irregularitas, quæstione vndecima, quia omnis simpliciter suspensus administrãs saltem in sacris ordinibus, vt bis iam diximus, eo ipso fit irregularis, per citatum cap. Cum medicinalis de sententia excommunicationis lib. sexto.

3. Casus.

Suspensus.

¶ Quartus subsequitur suspensionis casus de illis: qui extra tempora legitima ordinantur, distinctione. 75. capit. fina. & de temporibus ordinandorum capit. Sanè. & capitul. vltimo. Et antiquitus huiusmodi non erant suspensi, sed suspendendi, vt capit. Literas & cap. Cùm quidam eodem titul. Iam verò iure nouo sunt ipso facto, suspensi, & si celebrẽt, fiunt irregulares à solo Papa absoluedi. Et possunt ipso iure beneficijs priuari per extrauagã. Pij secundi, quæ incipit, Cùm ex sacramento. confirmatam per regulas Cancellariæ Innocentij octaui. & Alexandri sexti. & per alia iura, quæ notauit Sylvester verb. Irregularitas, quæst. 10.

4. Casus.

¶ Quinta,

5. Casus ¶ Quintus casus est, si suspensus, excommunicatus, vel interdictus ingerat se diuinis officijs celebrando vel administrando in aliquo ordine, saltim maiore, solenniter, vt notatur capit. de clerico excõmunicato ministrante. & cap. fin. de excessib. prælato. Isti enim non solum sunt suspensi, sed irregulares, quia iam officia prohibita exercent. Quare solus Papa potest cum illis dispensare, cap. primo, de re iudicata, libro sexto, Ait verò Syluester verb. Irregularitas, quæstione duodecima, quòd etiam si administret in minoribus eandem irregularitatem incurrit. Sed tamen id non facile crediderim: nam qui non facit nisi ea, quæ merus laicus potest facere, vt cantare, Requiem æternam, aut aliquem Psalmum, non efficitur irregularis, vt habetur capit. Tanta, eodem titulo, libro sexto. Officia verò minorum ordinum etiam laicus exercere potest. Dixerim solenniter, cum vestibus illi ordini deputatis.

Sylvest

Sentẽ. auto.

Matrimonium. ¶ Circa omnes has irregularitates, hoc est animaduertendum, quòd cùm vniuersæ, vt dictũ est, non nisi ex iure Pontificio oriantur super omnibus potest Summus Pontifex dispensare nisi quando ius diuinum attigerint. Cùm illo enim, qui truncus est manibus, aut mutus dispensari non posset, vt presbyter fieret.

¶ Ad hæc matrimonium contractum inter irregularitates propriè non connumeratur, quia nec delictum est, nec defectus, sed potest largo modo dici irregularitas, seu potius incapacitas ratione status: quia coniugatus nequit ad sacros ordines promoueri, idque, vt reor, diuino iure prohibẽte, vt libro septimo. De Iustitia & Iure, quęstione sexta diffuse disertum curauimus. Nec sufficit vxoris licentia, nisi approbatam religionem fuerit professa, vel diuortium inter eos fuerit celebratum, vt distinctione trigesima quinta, dicturi sumus. Quare qui vxore relicta in seculo ordines sacros susceperit, perpetuo erit suspensus quousque ipsa vel vita fuerit perfuncta, vel religionem professa: imò esset tanquam de hæresi suspectus in iudicium deferendus. Hoc præsertim tempore, quo Lutherani coniugatos arbitrantur esse diaconos & sacerdotes & episcopos. Quamuis illi nullum, quod verum sit ordinis sacramentum, agnoscãt. Alij sunt casus, quos non opus est hic persequi: hi enim sunt, in quibus potissimum potest esse difficultas.

Si coniugatus ordinetur.

Cæteros Summistæ in verbo.

Irregularitas, multiplicant.

(.2.)

ARTICVLVS. IIII.

Utrùm ad ordinum susceptionem morũ honestas & scientia requiratur.

DOST illas ordinandorum qualitates, quæ ad mores non attinent, sequitur, vt de eorum probitate & scientia dicamus, an sit etiã necessaria. Et arguitur à parte negatiua. Per ordinis sacramentum instituitur homo sacramentorum minister, sed sacramenta administrare tam mali possunt, quàm boni & christus ipse mulierem peccatricem & infamem, vt legitur Lucæ septimo, à suo ministerio non repulit: ergo probitas vitæ non est necessaria. partis negatiuæ. 1. Argumẽt.

¶ Secundò præterea arguitur, q̃ nec requiratur in ipso scientia scripturæ sacræ: quia multi absq; eius prorsus cognitione ad sacerdotiũ promouentur, & in vitis patrum multi simplices referuntur monachi ad sacerdotium promoti, qui tamen erant sanctissimæ vitæ. 2. Argumẽ.

¶ Tertio arguitur. Si probati mores, ad ordinum susceptionem essent necessarij, quo melioribus quis esset imbutus, eò esset ad id munus magis idononeus. Cùm ergo paupertas sit opus consilij, quanto quis esset indigentior, tanto deberet facilius ad ordines assumi: consequens tamen est contra ritum & consuetudinem ecclesiæ, quæ non permittit quenquam sacris initiari, nisi vel titulum habeat sacerdotij, vel patrimonium, quo se posset alere. 3. Argumẽ.

¶ Quartò arguitur. Si dignitas aliqua esset in susci-piẽte necessaria: sequeretur quod episcopi, indignos promouẽtes, grauiter peccarent: consequens tamen inde apparet falsum, quod alioqui deberent solertissimum examen facere morum & scientiæ ordinandorum, quod certe nõ faciunt: potissimum quod, cùm multis ministris & auxiliaribus indigeant, si non possunt in tãta copia idoneos inuenire, excusari quodam modo videantur. 4. Argumẽ.

¶ Quintò denique arguitur. Si probitas vitæ ad ordines esset requisita, sequeretur, q̃ qui susceptis ordinibus in peccato mortali vteretur mortaliter peccaret: consequens tamen videtur falsum: nam aliàs qui sacramenta ab illo susciperet, eiusdem esset peccati particeps, quod videtur durum. 5. Argum.

¶ In contrarium est exemplũ antiqui testamenti: dicitur enim Leuitici. 21. Homo de semine Aaron, qui habuerit maculas, non offerat panem corã Domino: maculæ autẽ nomine, vt ait glossa, omne vitiũ intelligi Pars affirmatiua.

tur,quò altaris administri impinguntur.

¶ Inter defectus articul.2.propositos, postremus erat ad animam pertinens,qui ad scientiã spectat & mores,de quo præsens articulus instituitur.

1. Cõclusio. ¶ Ad quæstionem ergo tribus cõclusionibus respondetur. Prima. Quamuis morum integritas non sit de essentia sacramenti, est tamẽ præcepto diuino maximè necessaria.Nam etsi non eodem gradu,quo apostoli, eorumque successores episcopi, sunt tamen omnes clerici, & potissimum sacerdotes lumen ecclesiæ, & sal terræ, vt Christus ait Matth.5. Atqui cùm ordinentur, vt eodem sint gradu, quo possint esse pastores, debent in charitate Dei esse progressi,vt Petri nonnullum exemplum referant, quem Christus non antea vicarium suum instituit, quàm tertio interrogaret,an se plus cæteris diligeret,Ioannis vltim. Nam bonus pastor,vt ait Ioannis.3. animam suam debet ponere pro ouibus suis: quod certè nisi charitate prouectus,perficere nõ potest. Quo circa Paulus.1.ad Timotheum tertio, episcopum(quo nomine presbyteros omnes cõprehendit) plurimo virtutum ornatu decoratum desiderat, & à diaconibus non qualemcunq; morum probitatem requirit. Vnde tertio capit. Cœlestis hierarchiæ, ait Dionysius,quòd vt subtiliores & clariores essentiæ(nempe cœlestia sydera)repletę in fluxu solarium splẽdorum,lumen in eis supereminens ad similitudinem solis in alia corpora inuehunt,sic in ordine diuino nemini audendum est alijs ducem esse,nisi secundum omnem habitum suum factus sit Dei firmissimus, & Deo simillimus. Cum ergo qui sacris initiantur ordinibus, duces se aliorum esse profiteantur, necessum est eis, vt diuino sint lumine imbuti, ac perinde Deo simillimi.Facere autem homines simillimos Deo, officium est charitatis: nam vt ait Ioannes. Deus charitas est, & qui manet in charitate,in Deo manet,& Deus in eo. Vnde ad Colossenses.3. Paulus. Super omnia charitatem habete,quod est vinculum perfectionis:charitas autẽ sanctis moribus colitur: hæc est ergo prima ordinandorum qualitas. Quocirca Gregorius in prima parte Pastoralis, & refertur distinctione.49.can. Hinc etenim vitę integritatem, quæ in sacerdotibus est necessaria,citato illo testimonio veteris legis confirmat. Qui habuerit maculam,non offeret panem Deo,nec accedet ad ministerium eius, si cæcus fuerit,si claudus,&c.vbi in corporis vitijs spirituales labes depinguntur, quæ hominem sacris ordinibus indignũ reddunt. Et D. Hieronymus.8.quæstione.1. can. Qualis, ait quòd presbyteri & diacones debent summa diligentia prouidere, vt cunctum populum, cui præsident, conuersatione, scientia, ac sermone præeant. Imò & qui sunt in minoribus ordinibus id etiam debent curare. Vehementer enim,inquit,ecclesiam Dei destruit, melio res esse laicos,quàm clericos. Operosum autem esset nimis,canones recensere,qui de vita & honestate clericorum loquuntur,quos Gratianus à distinct.25. vsque ad.50. &.81. compilauit. Sed super omnes consulendus est in libro de sacerdotali dignitate Chrysostomus, qui sacerdotes docet tanto morum interuallo debere reliquo populo antecellere , quanto brutis ouibus rationalem pastorem : imò ceu cœlestes angelos debere inter homines viuere.Tractant enim,tũ reliqua sacramenta, tum præsertim sanctissimum corporis & sanguinis Christi,quod angelis tangere non est indultũ.

Dionysius.

Paulus.

Gregor.

Chrysost.

¶ At vero hæretici fucato religionis prætextu adeo hanc veritatem extollunt, vt in foueam falsitatis corruant.Enimuerò Vvitcleff vt est videre apud Vvaldensem secundo Tomo,de sacrament.capit.3.&.4. & subsequentibus. Et cap.144. &.145. aiebat, sanctitatem ministrorum ecclesiæ esse necessariam, non solùm de præcepto, sed tanquam de essentia sacramenti: ita vt non susceptio sacramenti, sed meritum vitæ in gradu ecclesiastico hominẽ suscipiat. Quapropter aiebat quod nec malus homo dum sacris initiari contendit,vllum susciput sacramentum, neque sacerdos, dum est in peccato, sacramenta eucharistiæ conficit aut alia verè administrat.Quem errorẽ secutus est Armachanus lib.11.capit.4.falso dogmatizans,per quodcunq; peccatum mortale amitti omnem potestatem non solùm spiritualem,sed etiam ciuilem. Et ideò inferebat loco citato capit.145. Vvitcleff, quòd nisi qui habuerit sanctitatem Petri, non fungitur eius clauibus.

Hæretici.

Vvicleff.

Error Armachani.

2. Conclusio. ¶ Contra hunc autem errorem statuitur secunda conclusio.Quamuis honestas vitæ sit in sacerdotib⁹ & alijs ministris:scilicet, diacono & subdiacono necessaria necessitate pręcepti:nõ tamen est de necessitate & essentia sacramenti,neq; ad eorum vsum.Imò licèt quis in peccato ad susceptionẽ ordinũ accedat,si modò intentionẽ habeat susciendi sacramentũ,quãuis gratię beneficio frustretur,nihilominus verum susciput sacramentum. Et pari ratione si postea in peccato sacramẽta administret,vera confert:conclusio satis art.1. cõfirmata est per illud testimonium August. tract.5. super illud Ioan-

Augu. tract. 5. sup Ioan.

Ioannis.1. Super quem videris spiritum descendentem,&c. Sacramenta quippe sunt instrumenta Christi, quibus ipse operatur, & ideo nullatenus ex sanctitate & iustitia ministri pendent. Gratia enim tanquam à proprio autore non à ministro, sed à Christo ipso, in quo est gratiæ plenitudo,confertur. Cui ideo suscipiens sacramentum per gratiam assimilatur:minister autem non confert gratiam, nisi conferendo sacramentum, quod quidem per characterem cõfert,licèt gratia careat. Quare perinde malus ac bonus verè baptizat, & consecrat, & absoluit, & ordinat: imò & gratiam confert,si suscipiẽs obice gratiæ nõ obstet. Et quanuis eundem opponat obicem, verum potest absque gratia suscipere sacramẽtum, tam ordinis,quàm alia. At verò quoniam hanc veritatem suprà distinctione prima, quæstione quinta,quàm plurimis sanctorum autoritatibus cõstabiliuimus: non opus est nos hic amplius morosos esse. Congessit huius nonnulla testimonia Gratianus. 1. quæstio.1. ex Hieronymo Cano. Sicut Christus & ex Augustino Canon. Intra catholicam.& Cano.Omnia sacramenta.& Cano.Vt euidenter.

Argument. contra hæreticos. ¶ Et quãdo contra istos hæreticos nullum aliud extaret argumentum, hoc vnum pro omnibus satis esset,quòd secundum ipsos nihil certi in sacramentorum effectibus haberemus sed omnia versarentur in ambiguo. Nam cum nemo sciat an minister, à quo sacramenta suscipit, in gratia sit, non fieret certior sacramentum suscepisse, quàm si ab vno quolibet laico susciperet.

Obiectio ex Chrysosto. ¶ Vnum autem testimoniũ videtur in superficie huic veritati aduersari ex opere imperfecto Homilia. 45. & refertur distinctione. 40. Canon. Multi. Multi enim,inquit,sacerdotes, & pauci sacerdotes,multi nomine,& pauci opere. Non omnis sacerdos est sanctus,sed omnis sanctus est sacerdos. Vbi insinuatur,quòd qui non est sanctus,non est sacerdos, & quòd omnis sanctus,etiam laicus,sit sacerdos. **Dilutio. S.Thom.** Sed probe Sanctus Thomas inpræsentiarum respondet, allusionem illic fieri ad etymologiã nominis sacerdotis: est enim sacerdos idem quod sacra dans. Et ideo quicunque etiam laicus sanctus, quatenus sacra sua merita amicis communicat, dicitur generali nomine sacer- **Apocal.5.** dos,iuxta illud Apocalyp.5. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Sed tamen sacerdotes sacramentorum ministri,quia non operantur in sua virtute, sed Dei, absq; sanctitate possunt sacerdotio fungi impertientes gratiã de plenitudine Christi.

¶ Dubium ergo ex his emergit. Vtrùm quicunque sacris ordinibus in peccato initiatur mortaliter delinquat, ac perinde sacerdos ille, qui in peccato sacramenta administrat. Hæc autem ambiguitas per ea,quæ dicta sunt,facilè diluitur. Enimuerò quicunque sustinuerit, omnes septem ordines esse sacramenta gratiã conferentia, dicere subinde cogitur, q̃ quod cunque illorum quisque suscipiat in peccato mortali, peccat mortaliter, eo quod opponit obicem gratiæ. Si autem non sint sacramenta nisi tres ordines sacri, vt à nobis suprà dictum est, quanuis quispiam alios quatuor ordines minores existẽs in peccato suscipiat, non peccat mortaliter. Administrare verò sacramẽta in peccato mortali, mortale est, eo q̃ & presbyter ad eorũ idoneã administrationẽ gratiã susc ipit,& administratio ipsa sacramẽti est actio sanctificans. De functione autẽ ordinis diaconatus & subdiaconatus suprà moderatius locuti sumus. Nam etsi eiusmodi ministri per gratiam ad suam functionem sanctificentur,tamen quia ipsæ functiones non sunt sanctificatrices,durum esset,ad peccatum mortale illos adigere, qui extra gratiã illas exercent.

An qui initiatur in peccato mortaliter peccet.

Dubij solutio.

Administrare sacramenta in peccato,est mortale.

¶ At verò quod articulo præsenti de idoneitate eorum qui sacris sunt ordinibus initiandi, definitur,non est generalis illa dispositio, quę in susciente quodcunque sacramentum requiritur,ne sacramentalis gratia obicem inueniat, est enim illa quædam actualis præparatio. Sed definitio præsens ad morum habitus attinet. Enimuero quoniam per sacramẽtum ordinis homo non solum gratiam suscipit sed ad sublimiorem statum conscendit, requiritur in eo morum honestas, & virtutum claritas, vt testimonia præcedentia testantur nempe,vt sit prudens,vt ait Paulus, ornatus pudicus,&c. Quapropter ad illorum sacramentorum susceptionem nullum prærequiritur examen vitæ,sicuti ad ordinũ susceptionem. Debet enim, vt loco citato ad Timotheum, ait Paulus, presbyter & diaconus testimonium habere ab ijs,quæ foris sunt.

Quæstio præsens.

¶ Tertia conclusio. Præter morum compositionem,requiritur in susciente ordines, scientia & prudentia, quanta sit suo ministerio sufficiens. Probatur, quia cùm facultas operandi sit ppter vsum, nemini illa permitti debet & concredi, nisi qui ea vti sciuerit, scientia enim est quæ opus dirigit. Hinc fit,quòd ad minores ordines susciendos satis sit, vt ordinandus legere saltem sciat, & commodè pronunciare: quia eorum munus non est sacram scripturam intelligere. Ad sacros verò ordines ex igitur

3. Conclus.

Ratio conclusionis.

Diaconi & subdiaconi scientia.

igitur, vt diaconus, & subdiaconus, latinè sciat nempe, vt quæ legit, intelligat, quanuis mysteria non adeo Theologicè calleat. Ad presbyteratum autem aliquanta scripturæ intelligentia exigitur.

Duæ præsbyteri functiones.

Sunt enim duæ presbyteri functiones, vna præcipua supra corpus Christi verum, atq; altera secundaria supra corpus Christi mysticū. Prima conuenit in vniuersum omnibus sacerdotibus, secunda verò non nisi plebanis. Igitur quando quispiam ad solum priorem actum presbyter ordinatur, vt vsu venit inter religiosos, qui animarum curam non habent, non requiritur alia scientia, quam vt mysterium sacramenti intelligat. Indignè enim profectò presbyter diuina illa mysteria tractat, quorum sensum & gustum non percipit: neq; illum sine aliqua mysteriorum cognitione habere, aut percipere potest.

Solut. 2. arg.

¶ Et per hoc responsum putato ad secundum argumentum. Illi enim sancti eremitæ, & alij simplices sacerdotes: quia se prorsus ab animarum cura sequestrabant, non multa indigebant scripturarum scientia. Qui verò paroeciæ in pastorem præficitur, debet, vt idoneus habeatur, ea scire, quæ plebi sunt cognitu necessaria, nempe, illa quæ sunt de necessitate salutis. Vt videlicèt, docere suos subditos sciat fidei articulos, & decalogum, & ordinaria peccata, quæ ei per confessionem deteguntur, & vt pœnitentibus salutaria consilia præstare valeat. Etenim vt Malachiæ. 2. legitur, debet populus de ore sacerdotis legem requirere. Non tamen tenentur eiusmodi presbyteri eo vsque esse Theologi, aut Iurisconsulti, vt ardua vel sacræ scripturæ, vel sacrorum canonum penetrent: huiusmodi namque scientia Episcopis, qui sunt maiores sacerdotes, incumbit.

Malach. 2.

Et Pari modo admonitio illa. 1. Petri. 3. intelligenda est: vt, scilicet, parati simus semper ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea, quæ in nobis est spe: longè enim altius & perfectius tenetur rationem fidei reddere Episcopus, quàm plebanus presbyter. Presbyteris namque satis est, vt arduas causas ad peritiores referant, quos quid eis agendum sit consulant.

1. Petri. 3.

¶ Ad primum igitur argumentum iam responsum est, illum concludere, in peccato mortali verum sacramentum, tum recipi, tum etiam administrari, tametsi tam recipere illo modo, quam administrare, sit peccatum mortale. Neque est par ratio de ministerio corporali, quod Christo in sua persona impendebatur, ac de ministerio spirituali. Et enim quia Christus ceu peccatorum medicus venerat, non renuebat sed amplectebatur peccatores ad se aduentãtes. Qui verò in spiritualibus sacramentis ministrat mediatorem agit inter Deum & homines, vt per suum ministerium gratiã Deus populo impertiatur. Et ideo digne eiusmodi ministerium, nisi ab eo, qui est in gratia, non exhibetur. Quanquam peccatores ad Christum properantes, & potissimum Magdalena, iam tũc digito Dei attacti accedebant.

Solut. 3. arg.

¶ Ad tertium respondetur, quòd si fieri modo posset, vt sacerdotes ea sanctitate pollerẽt, qua Diuus Nicolaus, aut alij id genus sancti patres, & populus eo charitatis igne flagraret quo primitiui Christiani, congrueret fortasse vt sacerdotes essent pauperes: tamen cùm modo fieri nequeat, vt in tanta clericorum multitudine ea reperiatur sanctimonia, necesse est, vt clerus aliquem honestatis habeat splendorem in victu & vestitu. Imò & aliqua sint clericis præmia decreta, quibus ad literarum studia alliciantur. Ob idque è re ecclesiæ est, vt nemo ad sacros ordines assumatur absque titulo beneficij, aut patrimonij, ne alia incommoda clericatui indigna accidant: nempe, vt tam immodicus sit sacerdotum numerus, vt nequeant nisi mendicitate viuere. Qua vtique ratione vsu iam venit, vt contra gradus dignitatem sacrificiorum eleemosynæ augeantur. Imò vt antistites sacerdotibus interdicant vili pretio sacrificia offerre, quòd non potest non in magnum scandalum cedere. Nam præter quam quod pro missa, non pretium, sed eleemosyna sit eroganda, quæ vt nomen ipsum sonat, libera esse debet, cur non poterit sacerdos etiam gratis pro amico sacrum facere, sicut & aliud beneficium ei impendere? Quòd si gratis, cur non & pro quacunque parua eleemosyna? Certè si Augustinus talia mandata audisset, non potuisset non execrari. Est enim mandatum (si vllibi est) iniquum, atque iniquius si sententiam excommunicationis habeat annexam. Quare nullus sacerdotum ei parere tenetur. Satis enim esset admonere populum, vt in victum sacerdotum largiores pro sacrificijs erogaret eleemosynas. Sed dicunt episcopi. Nequeunt sacerdotes minori subsidio sustentari. Hi vellem tria responsa adnotarent. Primum: quod decima, sacerdotia, & beneficia in alimentum sacerdotum sufficiunt quare si illi, qui fructus deuorant, residerent quæcunque eleemosynæ sufficerent, sed quia eiusmodi beneficia absque vlla residentia perinde ac propria patrimonia possident, ac subinde ecclesias

Ecclesiæ decoris interest ne vllus ordinetur citra beneficiũ. aut congruens patrimoniũ. Contra episcopos qui prohibent ne sacerdotes minori pretio sacra peragant.

Episcoporũ obiectio.

1. Responsio. Nota.

clesias proprio patrimonio, quod sacerdotum stipendium erat, expoliant, in causa sunt vt mercenarij mendicatis eleemosynis cogantur viuere, & omnium literarum ignari seruitio ecclesiarum deputentur, quarum fructibus alij impinguantur, qui non laborant, nec manducare, vt ait Apostolus, deberent. Secundum est quod Episcopi iure prohibiti sunt quenquam ad sacros ordines admittere, nisi beneficium habeat, vel patrimonium, quo sustētari possit. Huius autem prohibitionis nullam fere rationem habent. Quare cum sua sit culpa, qui mendicos ordinant, pergunt onus imponere populo, qui illos, ac si decimas non soluerent, insuperalant. Sed accipe tertium, cum absque vllo ferè examine & delectu quoslibet ad clericatus ordines suscipiant, fecerunt iam presbytera tum merum officium de pane lucrando. Quocirca nō pro deuotione ordinis, sed vt ociosius in clericatu, quàm in alijs opificijs viuant, ordinantur. Qua ratione numerus pauperum sacerdotum adeò creuit, vt ecclesię nullum adferant decorem sed populo multum oneris.

Secundum Nota.

Tertium Nota.

Solu. 4. arg. ¶ Ad quartum respondetur, concesso mortale esse episcopo peccatum eos ordinare, qui prorsus indigni sunt Conqueritur enim Christus in Euangelio. Matth. 24. dicens. Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Episcopus ergo, qui nomine Dei indignos constituit in ecclesia, Deo cùm primis infidelis est, atque adeò iniurius Ecclesiæ: quippe cuius decus & honor per indignos ministros multùm denigratur, multum que subinde detrimenti huiusmodi homines, non per ostium, sed aliunde instrantes Ecclesię adferunt, cùm tamen ordinandorum dignitas non sit de iure tantum positiuo, vt ætas & monogamia, sed (vt monstratum est) de iure diuino. At verò huius calamitatis remedium ferme, iam desperatum est.

Episcop' indignus ordinans grauissimè peccat

Ordinandorū dignitas de iure diuino est.

¶ Ad quintum denique respondetur, concesso peccatum esse mortale sacramenta in peccato administrare. De recipientibus autem ab indignis sacerdotibus, & præsertim à præcisis, latè diximus distinctione. 1. quæstione. 5. articulo. 6. & latiùs distinctione. 22. quæstione prima, articulo. 4. quibus in locis constitutionem Concilij Constantiensis explicuimus.

Suscipiēs ad sacramenta ab indignis

(?)

QVÆSTIO SECVNda, De potestate Ecclesiastica, & exemptione clericorum.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm potestas ecclesiastica sit hac ratione suprema, vt ciuilis ab ea, tanquam eius delegata, pendeat.

Peræ pretium duximus in calce huius materiæ ordinum, de potestate Ecclesiastica respectu ciuilis quæstionem adhibere in duos articulos distinctam. Quorū primus sit, vtrùm potestas Ecclesiastica sit hac ratione suprema, vt ciuilis ab illa tanquam eius delegata dependeat. Arguitur enim à parte affirmatiua. Christus Ecclesiam ceu optimam rempublicam instituit: optima verò ea respublica est, quæ instat regni vnico summo capite gubernatur, vt. 2. Politi. autor est Philosophus: summum vero caput esse non potest in Ecclesia, nisi potestas ciuilis sit prorsus Ecclesiasticæ subiecta, vt papa sit dominus omnium tam temporalium quam spiritualium. Alioqui duo essent capita, quod. 12. Meta idem reprobat Philosophus. Et confirmatur ex illo ad Roman. 12. & 1. Corinth. 12. vbi Paulus ait, Christianos omnes esse vnum corpus ex diuersis membris constans: vnius nanque corporis, ne sit monstrum, vnicum debet esse caput. Quod exemplo apum Hieronymus declarat Cano. In Apibus. 71. quæst. 1.

¶ Secundò arguitur. Christus illam potestatē suo vicario reliquit, quam ipse habuit: ipse aūt etiam in quantū homo non solum fuit Dominus regni cælorū in spiritualibus, verum etiam rex temporalium: ait quippe Ioā. vltim. Mihi data est omnis potestas in cælo & in terra: quare in Apocaly. cap. 18. pronunciatur Rex regum, & Dominus dominantium. 2. Argumē.

¶ Tertiò, id è iure Canonico colligitur, nam à quocunque iudice seculari in quacunque causa potest ad sedē apostolicam appellari. 11. q. 1. Can. Quicunq; litē, & potest Papa deponere reges: nā Zacharias Papa regem Francorū tanquā regno inutilē deposuit. 15. q. 6. can. Alius & Inno-

3. Argumē.

& Innocentius Fredericum, dist. 96. can. Duo sunt. ¶ In contrarium autem est autoritas Pelagij Papæ eod. citato Cano. Duo sunt, vbi ait, Duo sunt, Imperator Auguste, quibus hic regitur mundus, autoritas sacra Pontificū, & regalis potestas. ¶ De hac lite, vt lib. 2. cap. 113. ait, Turrecremata, duæ sunt è diametro distātes opiniones, inter quas media est tanquā catholica cōstituenda. Sunt etenim qui eo studio & (vt putant) religionis zelo, extollere cōtendunt dignitatē apostolicā, vt arbitrentur Romanum Pontificē summū iudicē tàm in temporalibus, quàm spiritualibus, atq; adeo ad ipsum pertinere reges ac principes seculares instituere, qui ideo sunt sicut eius vicarij delegati. Hanc opinionem ebibit Augustinus de Anchona in tract. de potesta, eccle. quem Syluester verbo. Papa. §. 2. secutus est. Cuius etiam patronus fuit Panormitanus, atque alij iurisperitorum complures. Alij in alterum extremum collapsi omnem prorsus temporalē potestatem summo Pontifici detrahunt. Imo in temporalibus ciuili omnino potestati subijciunt, neque vllam clericorum exemptionem iure diuino permittunt. De qua hęresi sequēti articulo copiosius dicturi sumus.

Decisi. artic. 1. Opinio.

Augusti. de Anchona. Syluest. 2 Opinio.

1. Concluſi. ¶ Ad quæstionem ergo præsentem quinque conclusionibus respondetur. Prima. Potestas ecclesiastica & ciuilis sunt duæ distinctæ. Assertio est Pelagij citato can. Duo sunt. At quia materia hæc ad ius diuinum attinet, ex testimonijs scripturæ sacræ est colligenda. Nam quia (vt bona venia dixerim) interpretibus sacrorum Canonum non datum est de iure diuino & naturali ad amussim tractare, nil mirū si in præsentiarum hallucinentur. Canones enim sacri, qui hac de re loquuntur, p̄ sacrā scripturam, ex qua collecti sunt, veniunt elucidandi. Probatur ergo conclusio. Potentiæ & artes. vt. 2. Et hic. autor est Philosophus, per actiones differunt, & actiones per obiecta & fines, quo actiones diriguntur: sed in corpore mystico Christiano sunt duo fines, vnus, naturalis quò ciuilis administratio tendit, nempe, pax & tranquillitas reipublicæ: & alter supranaturalis, qui in diuino conspectu posidetur, quē vti ait Paulus, neque oculus vidit, neque auris audiuit: ergo sunt potestates diuersæ ad illos consequendos. Ratio est Hugonis part. 2. de sacramen. vbi ait, quòd cùm duę sint vitæ, vna terrena & altera spiritualis, vt vtraque in iustitia seruentur, & vtilitas proueniat, necessaria est duplex potestas ad conseruationē iustitiæ: vna, quæ præsit terrenis ad gubernandam ciuilem vitam, atque altera, quæ præsit spiritualibus ad componendam vitam spiritualem. Eadem autem veritas secundò probatur. Potestas ecclesiastica est facultas clauium regni cælorum, vt patet Matthæ. 16. & 18. ac perinde remissionis peccatorum, vt habetur Ioan. 20. & insuper potestas consecrandi corpus Christi verum & sanguinem: hæc autem facultas non est potestati ciuili concessa: duæ sunt ergo potestates. Tertiò, quia ad promouendos homines ad huiusmodi fines diuersæ sunt leges, respectu, scilicet temporalis finis leges prorsus humanæ & ciuiles, sed respectu supranaturalis adhibita etiam sunt supranaturalia mandata sacramentorum: item & diuersi sunt gladij: scilicet, diuersa supplicia: nā suppliacia ciuilia gladio temporali, nempe, corporis morte consummantur, neque vlterius protenduntur: potestas autem ecclesiastica gladio in super spirituali vtitur: videlicet, excommunicatione, atque alijs censuris. Quartò denique. Potestas spiritualis ad animas proxime refertur, cui & diuinas leges scrutari & consulere incumbit, & circa diuinum cultum versatur, atque adeò pontifices & sacerdotes instituit, quæ quidem munera regibus non competunt, sed iura imperatorum tractare, creare prætores atque alios magistratus: sunt ergo hierarchiæ diuersæ, atque adeò diuersæ potestates, adde quòd non solùm in lege Mosayca verum & in lege naturæ diuersi erant sacerdotes ab alijs magistratibus, penes quos summa religionis ac diuini cultus posita erat. Nam vt distinctio. 1. quæst. 2. monstrauimus, in omni lege fuit semper aliqua reuelatio fidei suprana turalis necessaria, quæ cultū Dei necessarium mōstrabat. Quin verò & in statu naturæ integræ istæ duæ potestates floruissent, tametsi illic nulla fuissent sacramenta necessaria. At nō est præsentis loci fusiùs hoc deducere.

Ratio conclusionis.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

4. Ratio.

5. Ratio.

¶ Sed arguat quis forsan in contrarium. Finis ciuilis reipublicæ est, vt eodem loco autor est Aristo. bonos facere ciues, ac bene institutos: bonus autē non est nisi qui Dei fuerit amicus, quę quidem amicitia sufficit ad vitā æternam: vnde colligitur iura ciuilia sufficere ad cōsecutionem vitę æternę. Et cōfirmatur ex illo Matth. 22. Si vis ad vitā ingredi, serua mandata, vbi sermo fiebat, de mandatis naturæ. Non occides. Non furtum facies. &c. quòd si verum habet, non plures, sed vnus est finis ciuilis & ecclesiasticæ potestatis, etque adeò vna potestas. Atqui hinc hæretici huius tempestatis colligunt penes Reges & ciuilem rempublicam spiritualem potestatem vnà cùm ciuili sitam esse. Quæ quidem hæresis, vt est inter omnes nuper-

Obiectio

Matth. 19.

nuperrima nunquam vsque ad nostra secula audita, ita est pestilentissima.

Dilutio. ¶ Respondetur ergo, quòd etsi mandata iuris naturalis & ciuilis ad consecutionē æternæ fœlicitatis referantur, non tamē sunt ad illum assequendū sufficientia: nam vbi ait Aristoteles principis propositum esse facere ciues bonos de bonitate duntaxat morali loquebatur, officia verò moralia non sufficiunt ad amicitiam Dei sine charitate infusa, sine qua scilicet, nullus dicitur aut est bonus neque vllum opus bonum. Quare supra legem naturalem & ciuilē requiritur cùm primis auxilium speciale Dei, & sacramentorum leges, quæ sunt supranaturales: nam nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei: & nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in bouis. Hæc ergo potestas excellior est ciuili, quā Christus dñs suo cùm primis vicario ac per ipsum ecclesiæ concredidit.

Obiectio. ¶ Quòd si rursus sciscitetis, nunquid Deus per vnicā potestatem, perque vnicum caput poterat ambas cōprehendere: vt scilicet, rex (quem admodū apud Anglos nuper opinatum est) vniuersa tam ad diuinum cultum, quàm ad ciuilem rempublicā spectātia administraret, vel

Dilutio. Papa solus vtrumque faceret? Respondetur de potestate absoluta Dei nihil nos disputare, tamē quia vt Sapien. 7. legitur, disponit oīa suaviter. & sapientiæ, vt Metaphysi. ait Arist. est omnia secundū suos fines dispositè & appositè ordinare, & gubernare, non fuit condecens tàm diuersa officia vni soli potestati cōmittere sunt enim ecclesiastica & ciuilis administratio nes per quàm variæ: quippe quarum vna per magistratus seculares, qui vxores habent & liberos administratur: altera verò non est nisi viris ab onere vxoris liberis, consentanea: namvt

Sapient 7.

1. Cor. 7. ait. 1. Corint. 7. Apostolus, qui vxorem habet, quærit quomodo placeat vxori, & qui absque vxore sunt, quomodo placeant Deo. Si ergo eadem potestas penes eūdem esset supremum gubernatorem, non possent, non omnia esse confussa, atque adeò multis periculis subiecta. Quare fuit vtique necessarium, vt rebus tam diuersis diuersa capita decernerentur, & esset ecclesia sicut regina à dextris principis sedens circumamicta varietate, & corpus Christi mysticum, vt. 1. Cor. 10. ait, Paulus, ex varijs membris compactum.

2. Conclusi. ¶ Secunda conclusio. Potestas spiritualis præstantior est ciuili. Conclusionem hanc nomina per se ipsa declarant, vt capit. Solitæ. de maior. & obedien. autor est Innocentius. Reprehendit enim illic Pontifex Constantinopolitanum Imperatorem, qui propter illud testimonium. 1. Pet. 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi tanquā præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam, &c. opinabatur regiam potestatē cæteris præcellere. Reprehēdit, inquam, obijciens, illic Apostolum solum significare præcellentiam Regum in temporalibus respectu ducum & aliorum, qui ab illis illa recipiūt. Sed nihilominus pontifex in spiritualibus antecellit, quæ tanto sunt temporalibus digniora, quanto anima præfertur corpori. Itaque sicut anima corporis est viuificatrix, & spiritus corporis dux: ita & spiritualis potestas debet temporalibus præeminere. Cui & aliam similitudinem aptissimam subiecit, quòd Deus pontificalem & regalem authoritates instituit veluti duo luminaria magna, nempe, solem & Lunā, sicut enim Sol præest diei, ita & Pontifex spiritualibus: & sicut Luna præest nocti, ita & Rex temporalibus, quæ noctis imaginem præferunt. Adde quòd sicut Luna à Sole, ita & ab spirituali potestate ciuilis recipit lumen: nam sic rex temporalia regere debet, & gubernaret, vt spirituali religioni subseruiant.

Similitudo optima.

2. Ratio. ¶ Secundò id probatur ex fine vtriusque potestatis: nam vt. 1. Etic. autor est Philosophus qualis est ordo inter fines, talis est inter facultates & artes, quæ illos habent propositos fines. Ob id enim equestris ars præstantior est frenifactiua, & nautica superior arte extruendarum nauium, quòd fines illarum sunt finibus istarum superiores: & ideo equestris præcipit frænifactiuæ qualiter debeat frænum fabrefacere, & nautica nauium factiuæ qualiter nauim conficere: cùm ergo finis spiritualis potestatis sit, vt diximus, sempiterna beatitudo, & finis potestatis secularis sit tranquillus status reipublicæ, qui ad illam supernam beatitudinem refertur, fit vt ecclesiastica potestas sublimior sit.

¶ Exemplo id præterea confirmatur Pauli ad Hebræ. 7. vbi probat, quòd sacerdos Melchisedec superior fuit, quàm secularis Abraham, propterea quod, vt legitur Genes. 14. Melchisedec Abrahamum benedixit, & sine dubio maior, inqit, est, qui benedixit, quàm qui benedicitur.

3. Conclu. ¶ Tertia cōclusio. Excellentia potestatis ecclesiasticæ respectu ciuilis nō est huius rationis, vt papa dñs totius orbis in tēporalib⁹. Nō loquimur de peculiari regno, si Pontifex Maximus earū vrbiū & prouinciarum, quarum habet in temporalib⁹ supremum dominū, vere sit Rex tempo-

Ratio conclusionis.

temporalis, cùm in illis nullum in terris superiorem agnoscat. Hoc enim adeò non inficiamur, vt fateamur) ad eius munimen & splendorem pertinere. Sed de vniuersali regno orbis, aut totius, aut Christiani. Conclusio hæc ex prima consequitur: nam si Papa esset supremus dominus omnium, non essent duæ potestates, sed vna: tunc enim sicut antistites omnes subduntur pontifici summo, & duces regi eadē ratione & forma reges subderentur Pontifici maximo, ab illoque prorsus eodē modo penderent: quare sicut tota potestas ecclesiastica est vna, & tota ciuilis vna, pari modo tūc ambæ simul essent vna.

Fundamentum conclusionum.

¶ Quo autem conclusio hæc & subsequentes per primum earum fundamentum eluceſcant adnotandum est, non aliam Christum suo vicario reliquisse potestatem, quàm ipse in quantum homo, orbisq; redemptor accepit: nullū tamen regnum temporale assumpsit, sed illud rerum temporaliū præcisum dominium, quod ad finem redēptionis erat necessarium. Dixerim, in quantum homo: nam quatenus Deus erat, vniuersis mortalibus nedum Christianis, confessissimū est & receptissimum iure creationis absolutum esse orbis Dominum & regem. Domini enim, vt est in psalmo, est terra & plenitudo eius: & vt legitur Sapientiæ. 8. per ipsum reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Quare Ioan. Faber qui super legem. Cunctos populos. C. de summa Trinitate. adstruere contendit Christum fuisse regem, quia erat Deus, nihil ad rem attulit. Disputamus enim de ipso, qua ratione homo erat. At qui in quantum homo poterat quidem, si voluisset, vniuersale dominiū orbis etiam seculare accipere. Sed tamen, quod nos asserimus, est, non accepisse eiusmodi dominium & regnum, sed solum spirituale, & de temporalibus quantum ad illud erat necessarium. Est enim spirituale regnum illud, quod supra diximus habere pro fine proximo vitam æternam: & temporale illud, quod circa pacificum Reipublicæ statum versatur. Probatur ergo primò conclusio. In toto euangelio nulla fit mentio regni Christi temporalis: igitur vanum est, ne dicam temerariū, illud asserere: quoniā rem tāti momenti, si vera esset, nunquā Euangelistæ siluissent: solùm autem meminerunt de spirituali, quod appellatur regnum cælorum. Quare prothema prædicationis præcursoris Ioannis ac subinde Christi fuit Matth. 4. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum, & Matt. 5. Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnū cælorum. Atq; id genus plura. ¶ Secundò id plana ratione confirmatur. Christus, qui cùm Deus esset, vt ait David, bonorum nostrorum non egebat, humanitatē nostrā sola ea ratione & fine induit, vt nostrā redemptionem perficeret: hac enim ratione, & fidem nobis prædicauit, & leges instituit, & Apostolos, ac Pōtifices creauit, qui nostri essent pastores, vt ad illam nos beatitudinē perducerent: hæc enim est regni cælorum facultas: ergo cùm christus nihil superfluum assumpserit, & potestas temporalis regni, quàm latè & absolutè patet in regibus secularibus, ad illū finem non fuerit illi necessaria, consequens fit, vt neutiquam illam assumpserit.

Ratio primæ conclusionis.

Ratio 2.

¶ Sed aiunt patroni contrariæ sententiæ, potestatem regiam totius orbis Christum propter suam eximiam excellentiam & dignitatem vsurpasse. Veruntamen in contrariū stat ratio, quod hoc minimè ad eandem eius excellentiam pertinebat. Quæ etenim rogo honoris accessio fieret Christo cùm per se ipse Deus esset, & in quantum homo rex etiam regni cœlorum, si temporalia dominia & regna, hoc est, eorum potestatem assumpsisset? Profecto nulla. Quin vero longè altiùs eius maiestas inde commendatur, quòd præter id, quod ad suum ipsius munus erat necessarium, totum mundum despectui habuit: nam in paupertate vixit, & humiles abiectosque in Apostolos elegit, & cōtra mundi gloriā & pompam semper prædicauit: paupertatemq;, humilitatem & mundi abrenunciationem, tum docuit, tum & laudibus extulit. Quæ quidem vita post lapsum Adæ optima est, & paucioribus periculis peruia. Vnde Paul. ad Philippē. 3. Hæc omnia tanquam stercora arbitratur.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Tertiò arguitur. Nunquā Christus munere hoc regiæ potestatis functus est, imò semper se ab huiusmodi vsu subtraxit, quòd contrariæ opinionis fautores fatentur qm̄ diffiteri nequeunt: nā vt ipse dese ait Ioā. 3. Non misit Deus filiū suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Et quando adultera illa ei delata fuit, cuius causam iudicaret, nullam sententiam, vt iudex tulit, qua illā vel condemnaret vel absolueret, sed tantum ius naturale ac diuinum explicuit, Qui sine peccato est vestrum, primum in eam lapidē mittat. Et quando numisma census illi oblatum fuit, noluit se iudicem exhibere, deberetur ne Cæsari tributum necne, sed illud eorum iudicio reliquit: ius duntaxat naturale & diuinum commendans, vt si quid Cæsari deberetur, ei solueretur, sicut & Deo quod suum est. Et quando alij eum conuenerunt, vt inter ipsos iudex

Ratio 3.

Ioan. 3.

Matth. 3.

Luc. 12.

sederet

sederet, minus illud detractauit dicens. Quis me constituit iudicem inter vos? igitur si nunquam Regis munere functus fuit, fit vt neque talem potestatem assumpserit: nam superuacanea est & vana potestas, quæ nunquam reducetur in actum. Oculus enim vel auditus nullam dignitatem homini adiungeret, nisi propter vsum. Quare si Christus nunquam illa potestate erat vsurus, nulla ei inde accrescebat dignitas. Adde quod cùm potentia per actus innotescat, si Euangelium nos docet nullum habuisse vel vsum, vel splendorem regiæ potestatis, absque fundamento asseritur illam assumpsisse. Nam si propter suam dignitatem illam accepisset, debuisset illam per vsum hominibus propalare. Id quod ab eius proposito tantùm abfuit, vt quãdo eum turbæ in Regem eligere adornabant, sese eorum conatui subduxerit. Futile ergo commentum est læpida illa quorundam cogitatio dicentium in Christo fuisse potentiam regiam, non autem vsum.

4. Argumẽ. ¶ Quartò etiam nũ euidentius arguitur. Christus, vt euangelico testimonio docemur, non fuit nisi rex Iudæorum: rex autem iudęorum non erat futurus rex temporalium bonorum, sed spiritualis sempiternæq; hæreditatis: ergo non fuit rex in temporalibus, vt sunt sæculares

Ioan. 18. reges. Hoc planè confirmatur ex illo Ioan. 18. vbi cũ de hoc ipsum coram Pilato accusassent, quod regẽ se fecisset, interrogatus à præside an rex esset, scisciatus est vicissim eum vtrùm à se ipso id diceret, an verò alij id dixissent de illo: ac si quæreret, de quonã regno id intelligeret: de illo ne seculari, quo Romani & cæteri gentium regnant, an de alio altiori? Et cùm Pilatus respondisset, non à se, sed relatione gentis Iudaicæ id dixisse: concedens Christus illum ipsum se esse regem quẽ illi expectabant, adiecit, regnum suum non esse de hoc mundo hoc est, illius generis, cuius sunt regna temporalia & caduca. Quapropter prędes mysterium illud non intelligens eum ab obiecto crimine absoluit. Et postmodum quasi spiritu prophetico epitaphium illud Cruci affixit, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.

Testimonia prophetarũ. ¶ Quod si prisca prophetarum vaticinia cõsulamus, id palam manifestant. Ait enim ipse per prophetam psalmo. 2. Ego autem constitutus sum rex ab eo (hoc est, à Deo) super Siõ montem sanctum eius (nempe super Ecclesiã) prædicans præceptũ eius. Ecce regnum eius in

Matth. 28. sola fidei prædicatione cõstituisse regni cælestis. Cui & ipse. Matth. 28. consonat, vbi ait. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: eũtes ergo docete oẽs gentes, baptizãtes eos, &c. vbi potestatem non aliam sibi datam affirmat, quàm quæ ad regnum cæleste pertinebat. Et

Hiere. 23. Hieremiæ. 23. Ecce dies venient dicit Dñs, & suscitabo Dauid germẽ iustũ, & regnabit rex, & sapiens erit. In diebus illis saluabitur Iuda, hoc est, solùm erit rex ad saluandum Iuda, Et

Isaiæ. 9. Esaiæ. 9. Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt cõfirmet illud amodò in sempiternum. Sic enim ait, Dauid de sua prole psalmo. 144. Regnum tuum, regnũ omniũ seculo-

Psal 144. rum: quia non finitur vt seculare per elapsum mortalis vitæ, sed absq; interpollatione durat in æternũ. Atqui hoc ipsum expositum Angelus ad Mariam dicens, Dabit illi Dñs Deus sedẽ Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

Christus an fuerit rex in re paterno. ¶ Quòd autẽ alij fingunt fuisse regẽ iure paterno: quia Ioseph descendit à Dauide per Solomonẽ, & beata Virgo per Mathan, nihil ad rẽ. Primo, quia illud non erat regnũ nisi peculiare illius prouinciæ: loquimur autem de regno vniuersali totius orbis. Deinde quòd regnum illud temporale Dauidis in Sedechia prorsus extin-

Hiere. 22. ctum fuit iuxta prophetiam Hieremię. 22. vt. 4 Reg. 24. scriptum est. Vnde Ambrosius libr. 3. super Lucam ait, q̃ licet Christus rex à Ieconia descenderit, cui comminatum est per prophetam, neminẽ suæ sobolis futurũ regẽ, nulla tamen (inquit) est contradictio: quia non regnauit seculari honore, neque sedit in sede Ieconiæ, sed in sede Dauid. Imò licèt Ieconias sederit in sede Dauid, non tamen in eadem, qua Christus: quippe qui regnũ habuit æternum, quale neque Dauid ipse habuit.

Sanctorum testimonia. ¶ Postremò deniq; eadẽ veritas omniũ sancto rum patrũ testimonio confirmatur, quibus res fuit semper indubitata, non aliud Christum assumpsisse regnũ, quam spirituale cælorũ. Vnde Aug. lib. 83. q. 61. & vbilibet de hac re disse

Auguſt. rit, non ait, nisi q̃ Iesus Christus fuerit rex noster, eo quòd nobis pugnãdi & vincendi monstrauit exemplum, cuius ducatu ab AEgypto liberamur, & in cælestem Hierusalem, tanquã in terram promissionis, introducimur.

Obiectio. ¶ Quòd si quispiam nobis D. Tho. obiecerit opusculo. 20. lib. 3. cap. 3. vbi contrariam nonnullis apparet docuisse opinionem, respondetur, q̃ nemini eũ attentè inspicienti talis fuisse opinionis apparebit. Id enim tãtum illic con-

Dilutio. stituit, q̃ Christus fuerit monarcha totius vniuersi. Id quod ex illo psal. 8. deduxit. Omnia

Psal 8. subiecisti sub pedib⁹ eius, & ex illo Malachiæ. Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen eius. Hæc autem testimonia solùm de regno suo cælesti intelliguntur, cuius respectu

ctu omnia sunt illi subiecta. Quod ipse Sanct.
S.Thom. Thom. fatetur subdens, dominium illud & regnum Christi ad salutem animæ ordinari, & ad spiritualia bona, licet à tēporalibus, inquit, non excludatur eo modo, quo ad spiritualia ordinantur. Non ergo affirmat fuisse regem in temporalibus nisi præcise in ordine ad spiritualia. Et ita intelligenda postrema eius verba in 2. sententiarum.

Burgensis. ¶ Burgensis verò additione. 3. super primum cap. Matth. contrariā cōminiscitur opinionē: nempe, fuisse regem in temporalibus. Tametsi fateatur ex prophetarū vaticinijs minimè colligi: quippe qui non nisi regnū æternū illi adscribunt. Sed ait, q̄ quia Iudæi expectabant eum fore regem etiam temporalem, ordinauit
Burgēsis cō iectura leuis Deus, vt eādem quoq; Christus haberet dignitatem. Est autem coniectura hæc adeò tenuis, vt potiùs nostram confirmet sententiam. Existimatio enim illa Iudęorum falsa erat & erronea: nam præter testimonia citata habebant il-
Zacharias. lud clarum Zachariæ. Ecce rex tuus venit tibi mansuetus sedens super asinam, quo doceban tur absque regia pompa venturum. Non ergo decuit, vt propter illum errorem Christus regnum assumeret temporale.

Cōfirmatio tertiæ conclusionis. ¶ Boni consulat lector si hoc veritatis fundamentum tam multis confirmauerim. Ex quo iam ad confirmationē tertiæ conclusionis positæ reuertamur. Enimuerò quanuis Christus regnum temporale simpliciter assumpsisset: nō tamen inde fieret protinus consequens, vt parem potestatem suo vicario commisisset, nam dicere possemus illud ad potestatē eius excellentiæ attinuisse, vt sacramenta instituere, & absque illis gratiam conferre, quod munus Papæ non commisit. At cùm neque ipse huiusmodi regiā potestatē assumpserit, planissimū est, neque illam suo contulisse vicario.

Alia confirmatio. ¶ Sed præterea à eadē ex illo veritas eluceſcit,
Lucæ. 22. Quod Christus ait, Matt. 20. & Lucæ. 22. Scitis, quia principes Gentiū dominantur eorum & qui maiores sunt, potestatem exercent inter eos: nō ita erit inter vos. Sed qui maior est inter vos (nēpe Petrus, qui futurus erat ecclesiæ caput) sit sicut minister vester. Filius enim hominis non venit ministrari, sed ministrare, & animā suam dare in redemptionē pro multis.
Berna. lib. 2 de cōsideratione ad Eugenium. Quem locū Bernardus lib. 2. de consideratione ad Eugeniū inducens, ait. Nam quid tibi aliud dimisit Apostolus? Quod autē, inquit, habeo, hoc tibi do. Quod illud? vnum scio, non est aurum nec argentū. Esto vt alia quacunque ratione hoc tibi vendices, sed nō Apostolico iure: nec enim ille tibi dare quod non habuit, potuit: quod habuit dedit, solicitudinem (vt dixit) super ecclesiam. Nunquid dominationem mundi? Ipsum audi. Nec dominantes, inquit, in clero, sed forma facti gregis. Et ne fortè putes sola humilitate dictum, non etiam in veritate, vox domini in Euangelio est, Principes Gentiū dominantur, &c. Planè Apostolis interdicitur dominatus. Quomodo tu & tibi vsurpare audes, aut dominans Apostolatum, aut Apostolus dominatū? planè ab alterutro prohiberis. Si vtrunq; simul habere voles, per des vtrunque, alioqui non te exceptum illorum numero putes. Ipsi regnauerunt, & non Oseæ. 8. ex me, principes extiterunt, & non cognoui. Forma Apostolica hæc est. Dominatio interdicitur, indicitur ministratio. Et infra, Exi in agrum, ager mundus est: exi non tanquam dominus, sed tanquam villicus. Hæc ille. Non potuit Christus Bernardo interprete luculentius hoc temporale dominium ab apostolis abalienare. Quare figmentum est dicere Papam habere potentiam huius dominij absq; vsu. Mul Argum. tò enim efficatiùs de illo, quàm de Christo arguitur, frustraneam esse potentiam, quæ non potest reduci ad actum.

¶ Item. Si talem potentiā haberet, posset etiā Aliud argu. Papa citra iniuriam Principum iurisdictionē vsurpare, atq; Reges, etiam extra causas fidei amouere, & instituere: quod certè sanctissimi pontifices, quicquid assentatores eius affirmauerint, nunquam attentare audebunt. Agnoscit enim Innocen. citato Can. Duo sunt, duas Innocent. esse potestates distinctas imperatoris & Papę. Neque aliam tribuit Papæ super Reges quàm pastoris, vt illos possit excommunicare, & causa fidei, amouere. Et Can. Si Imperator, ait, Imperatorem priuilegia habere suæ potestatis, quæ administrandis legibus publicis diuinitus consecutus est. Et cap. Per venerabilem. qui filij sint legitimi, ingenuè fatetur, se nō habere potestatem in temporalibus super Regē Franciæ. Et quicquid alij somnient, id de omnibus Regibus intelligit. Et Can. Cùm ad verum. Nicolaus expresè, ait, q̄ nec Imperator iura Nicolaus. pontificatus vnquam arripuit, nec pontifex nomen Imperatorium vsurpauit: quoniā mediator Dei & hominum homo Christus Iesus actibus proprijs & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit.

¶ Hæc præterea patentiùs confirmant. Administrationes reipublicæ ecclesiasticæ & ciuilis Cōfirmatio adeò sunt diuersæ, vt ecclesiastica per negotia secularia maximè impediatur: quapropter omnia canonica iura clericalē ordinem, ne se negotijs secularibus implicet, instanter admonēt.

Quam

Quamobrem iustissimum fuit, vt à re vxoria essent alienissimi, vt ait Paulus, qui vxores habent, quærunt quomodo placeant vxori. Qua vtique de causa eod. can. Nicolaus, ait, quòd si esset Imperator non debet se diuinis negotijs immiscere, ita nec Papa, Deo militans, secularibus negotijs, implicari, ne non diuinis rebus, sed secularibus præsidere videatur.

Aliud argu. ¶ Sed vt patentiora etiã num hæc fiant, rursus, arguitur. Potestas tam ciuilis quã ecclesiastica diuinitus est instituta: non est enim potestas, vt ad Rom. 3. ait Apostolus, nisi à Deo: quæ autem sunt à Deo ordinata sunt: & ideo qui potestati resistit siue ciuili, siue ecclesiasticæ ordinationi Dei resistit. Diuersimodè tamen Deus sapienter eas disposuit: ciuilẽ enim potestatem per ius naturæ, cuius ipse autor est, vnicuique reipublicæ cõcessit, vt lib. 4. de Iusti. & Iur. q. 4 art. 1. copiose monstrauimus: cuicunque enim reipublicæ sua ipsius gubernatio competit, veluti rebus vniuersis sua ipsarum cõseruatio: videlicet, vt se vel optimatum potentia, vel populari regat, aut regali: quare suapte sponte in principem omne suum imperium & potestatem transtulit, vt. l. Quod principi. de cõstitu. principũ. ff. legitur. Ecclesiasticã verò potestatem Christus per se suo vicario contulit. Regia ergo potestas à Deo per rempublicam deriuatur: in quo sensu illud Sapien. 8. intelligitur,

Sapient. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: sed potestas ecclesiastica & euangelica à Christo est Petro collata: non ergo aut Petro, aut eius successoribus secularia regnorum dominia simpliciter cõmissa sunt.

Aliud argu. ¶ Ad hæc deinde manifestè arguitur. Lex fidei legem naturæ non destruit, sed perficit: lege autem naturæ, & gentium, quæ ab æterna Dei lege deriuantur ante aduentum Christi dominabãtur reges: vnde Dan. 2. legitur, Deũ cæli imperium & regnum Nabuchodonosor tradidisse: & Pilato respondit Christus, Nullam in me haberes potestatem, nisi tibi data esset desuper: regna ergo Christus non mutauit vnde eodem loco ad Roman. Apostolus, vniuersim de potentatibus etiam infidelium loquẽs, Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit: quibus & tributa præstare admonet. &. 1. Pet. 2. iubet Christianis vniuersis Petrus, vt subiecti sint cõ humanæ creaturæ propter Dominũ, siue Regi, inquit, tanquam præcellẽti. Et infra. Serui subditi estote in omni timore dominis, non solùm bonis & modestis, sed etiam discolis: vnde colligitur, quòd etiã infidelibus Regibus, quandiu absq; periculo fidei & iniuria saluatoris regnant, parere debeant Christiani: multò ergo liberius Christianorum Reges per se suis funguntur potentatibus independenter à Papa, quandiu nullam fidei iniuriam irrogant.

Nota

¶ Est ergo merum cõmentum sic Papã dominum constituere ordinariũ regnorũ temporalium, & regũ, vti est supremus iudex rerũ prælatorũq; ecclesiæ, aut sicut secularis rex suorũ est ducũ, & comitũ, & aliorũ magnatũ iudex. Quare neque omnes iurisprudentes illa intincti sunt opinione. Nam Ioan. Andr. Hugo, atque alij nobiscum sentiunt. Neque Syluester contrariæ debuisset adhærere sententiæ, cùm D. Thom. (cuius ille discipulũ agit) quãuis fuerit sedis Apostolicæ studiosissimus protector, nullibi tale commentum reliquerit.

Opini. alia. ¶ Ea propter minori etiã probabilitatis argumento adstruunt præfati patroni illius opinionis, donationem factam Syluestro à Constantino (si qua fuit) vel à Philippo Cæsare, nõ fuisse donationem, sed restitutionẽ. Quin verò vice versa Syluestrum bono pacis orientale imperium Constantino donasse. Item quòd Papa, si non vtitur administratione bonorum tẽporalium in toto orbe Christiano, nõ est defectu potestatis, qua re vera pollet, sed propter cõfirmandi cum filijs suis trãquillitatem & pacem. Nihil ergo mirum si alij cordatiores, ceu nugamenta hæc respuant. Si enim simpliciter & absolutè ius haberet omniũ temporalium, citra iniuriam posset habere vsum, quod nemo illorum fateri audet.

4. Conclus. ¶ Quarta conclusio. Non solùm Papa non est dominus temporaliũ regnorum, imò nec sic superior, vt reges possit instituere: dicere enim quispiam forte posset, q̃ quanuis non sit dominus simpliciter temporalium regnorũ, potest tamen via ordinaria reges vbiq; instituere, sicut instituit Episcopos, licèt non sit Episcopatuum simpliciter dominus, vel sicut rex instituit duces & magnates, quanuis non sit illorũ patrimoniorum simpliciter dominus: contrarium autem asserit hæc nostra cõclusio. Quare neque potest inter reges via ordinaria citra causas fidei iudicare, sicut inter ecclesiæ præsules, vel sicut inter duces. Nisi fortè eorum disidia in detrimentum fidei, aut in religionis perniciem vergerent: tunc enim optimè posset, non tantum per viam correctionis fraternæ, vt capit. Nouit. de iudic. ait, Innocentius, verùm & coactiuo iudicio. Hæc ex superiori colligitur: quoniam vtraque potestatum per se est sufficiens, & diuersimode diuinitus instituta, ita vt regum quisque in regno suo sit in temporalibus supremus iudex, à sua republi-

Cõclusio ex superiori colligitur.

republica creatus. Quocirca eodem cap. idem Pontifex poteſtatur ſe non intromittere ad vſurpandum iudicium regium. Et Alexander 3. cap. Cauſam in. 2. qui filij ſint legitimi: fatetur non ad eccleſiam de poſſeſsionibus iudiciũ pertinere, ſed ad regem,

Regẽ tyrannũ reſpublica expellit.

¶ Ex ijs deniq; fit conſequens, quòd quanuis rex in tyrannidem prorumperet: citra iniuriã fidei, non Pontifici, ſed reipublicæ incũberet illum regno depellere.

Caie. Ratio

¶ In ſumma, vt cũcta complectamur, in Papa nulla eſt poteſtas merè tẽporalis, vt in regibus præterquã in terris ſibi ſeculariter ſubditis. Id quod Caietanus fidus eius ſedis defenſor in apologia de poteſtate Papæ, capit. 6. adſtruxit. Et ratio eſt, quia huiuſmodi poteſtas temporalis non eſt merè ad regimẽ eccleſiæ neceſſaria.

¶ Ad horũ tamen tum maiorẽ claritatem, tum & firmitatẽ adhibetur quinta eademq; catholica concluſio contra eorũ hæreſim, qui omnẽ

3. Concluſi.

abdicant Pontifici temporalẽ poteſtatẽ. Poteſtas quæcunq; ciuilis eatenus eſt eccleſiaſticæ ſubiecta in ordine ad ſpiritualia, vt Papa poſſit per ſuam ſpiritualem poteſtatem, quoties ratio fidei & religionis exegerit, nõ ſolum eccleſiaſticarum cenſurarum fulminibus aduerſus reges agere, eoſque cogere, verùm & cunctos Chriſtianos Principes temporalibus bonis priuare, & vſque ad eorũ depoſitionẽ procedere. Dixerim, per ſuam poteſtatẽ ſpiritualem: quia poteſtas Pontificis, quatenus Pontifex eſt, non eſt merè temporalis, ſed temporali vtitur, vt ſpiritualis miniſtra. Atqui concluſio hæc non eſt eadem, quæ fuit ſecunda: illa quippe id duntaxat aſſerebat, quòd eccleſiaſtica ſit ſuperior. Vnde forſan quiſpiã id duntaxat colligeret, quòd tenetur Princeps ſecularis ſuas leges & acta fini ſpirituali admetiri, & obedire pontifici in cenſuris ſpiritualibus. Hæc autem aſſerit prætereà, quod poteſt Papa vti bonis temporalibus ad ſuũ ipſius finem & ſpirituale propoſitũ, & per temporales pœnas Principes coercere. Ad cuius elucidationem notandum, quòd poteſtas eccleſiaſtica non ſolum eſt præſtantior ciuili, eo quòd eius finis, qui eſt æterna beatitudo, eſt perfectior & ſublimior fœlicitate ciuili: ſed ea inſuper ratione quòd fœlicitas ciuilis non eſt ſatis in ſe perfecta, atque adeò per ſe eſt ordinata & relata ad cœleſtem beatitudinem. Volo dicere, non eſſe ceu duas reſpublicas omnino diſtinctas & diuerſas, quarum nulla pendet ex altera, quales ſunt Gallorum & Hiſpanorum, vel quales erant Romana & Athenienſis, nam ex his quanuis vna eſſet præſtantior & perfectior altera, tamen neutra tenebatur alteri inſeruire. Non ſic, inquã, conferẽdæ ſunt poteſtates ſpiritualis & ciuilis: ſed ciuilis quæcunque ſit, refertur ad ſpiritualẽ, quæ vnica eſt omniũ Chriſtianorũ, eo q; humana fœlicitas per ſe eſt ad diuinã ordinata. Neq; ſunt vt duæ artes prorſum diuerſæ, ſcilicet, vt ferraria & lignaria, ſed ſicuti ars armorũ fabrifactiua ordinatur ad militarem, & nauium ſtructoria ad artem nauigandi: quarum inferior tenetur arma & naues taliter fabricare, vt non deuient à fine artis ſuperioris, atque adeò vt, ait. 1. Ethico. Philoſophus, ſuperior artifex præcidit inferioribus qualiter debeant operari, quia ipſe eſt iudex in

Ciuilis reſpublica ſpirituali ſubſeruit.

feriorum artiũ. Pari enim modo ciuilis reſpublica ad ſpiritualẽ refertur: ambæ enim ſimul in vnum corpus myſticum compinguntur, q; ex ambabus cõſtat, vt ad Ro. 12. & 1. Cor. 12. luculenter declarat Paulus, in vno autẽ corpore omnia membra debent ad vnum caput referri, nõ autem ſpiritualia ad temporalia ordinantur, quæ minùs perfecta ſunt ergo è diuerſo temporalia debent ſpiritualium iudicio ſubeſſe. Vnde idem Apoſtolus. 1. Corin. 2. comparando temporalem facultatem ad ſpiritualem, ait, quòd animalis homo non percipit, ea quæ ſunt Spiritus Dei, ſed ſpiritualis iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur. Neque verò obſtat quod ſupra diximus: ſcilicèt, regem in temporalibus ſupremam habere poteſtatem, quia cum hoc ſtat ſic ſubordinatam eſſe ſpirituali, vt ab illa debiare non debeat.

Pau. Ro. 12.

Pau. 1. Co. 2.

Poteſtas põtificis nõ eſt mere tẽporalis.

Poteſtas eccleſiaſtica præſtantior ciuili.

¶ Hoc ergo ſubiecto fundamento arguitur ſic. Ad debitum regimen, & adminiſtrationẽ reipublicæ ſpiritualis neceſſarium eſt, vt ſecularis omnis poteſtas illi obtemperet: ergo & neceſſaria ſubinde eſt in præſidente ſpirituali facultas vtendi tẽporalibus, quatenus ad eius finem ſunt neceſſaria, atque adeò cogendi principes dum oportuerit, etiam vſque ad eorum depoſitionẽ, tanquã membrorũ, quæ iam tunc ſunt putrida & peſtifera. Chriſtus autẽ non defuit in ijs, quæ ſuæ eccleſiæ erant operępretiũ: ergo eiuſmodi temporalem poteſtatem ad ſpiritualem relatam tum ipſe in ſe aſſumpſit, tum ſubinde vicario ſuo concredidit.

Argum. 1.

¶ Secundò ad eandem veritatem arguitur. Põtifex maximus, paſtor ſummus atque vniuerſalis à Chriſto conſtitutus eſt totius Chriſtiani gregis: paſtoris autem officiũ eſt errantes oues cuiuſcunque ſint ordines & dignitatis in viã reuocare, & quacunque ratione cõpellere: ergo per illam paſtoralem poteſtatem poteſt, dum opus illi fuerit, tẽporalibus vti. Atq; hac ſe ratione aduerſus Imperatorem Conſtantinopo-

Argum. 2.

litanum

Innoc capi. Solitæ.

litanum coarmauit Innocentius in cap. Solitæ. de maior, & obedi. ad illum coercendum, Nobis enim, inquit, in beato Petro sunt oues Christi commissæ nullo discrimine inter has & illas interiecto: & quod ad Petrū Christus dixit, Quodcunque ligaueris super terrā, &c. nihil excipiens. Atqui in eodem sensu intelligendus est Nicolaus Pontifex cā. Omnes. 22. distin. vbi ait: q̄ Christus beato Petro æternæ vitæ clauigero terreni simul & cælestis imperij iura cōmisit. Per iura enim terreni imperij intelligit potestatem terrenam bonorum & principum temporalium, non absolutè, vt falso putant supra citati authores, sed in ordine ad spiritualia. Et sic intelligenda est Glossa, vt veritati sit consentanea, quæ inde illic colligit, Papam habere vtrumque gladiū: quia deponere potest reges, vt. 15. quæstione. 6. can. Alius, &. 96. distinctione, can. duo sunt. Et eodem moderamine audiendus est textus Bonifacij in Extrauag. Vnam sanctam, de maiorit. & obedien. vbi ait, in potestate Romani Pontificis duos esse gladios, spiritualem, scilicet, & temporalem. Tametsi dum hunc sensum illo verbo apostolorum adscribit Lucæ. 22. Ecce duo gladij hic, non intelligit talem sensum facere articulū fidei: nam fortasse illic Christus dum dixit, Qui non habet gladiū, emat illum non aliud significare voluit: quàm calamitatē, quæ illis imminebat. Quare Petrus, qui de gladio materiali illud intelligens auriculā Malchi amputauit, culpatus fuit. Nihilominus probè etiam ad propositum adaptatur. Quare nunquam nisi causa fidei regna per pontificē mutata sunt: hac enim de causa Stephanus Papa transtulit imperium à Græcis ad Germanos, vt patet, cap. Venerabilem, de electione. & ca. Licet, de foro competenti. Et Innocentius. 4. Regi Portugalliæ regni administrationem interdixit, vt in cap. Grandi. de supplenda negligentia prælatorum. libro sexto.

Nicolaus. Pontifex.

Glossa c ap. Omnes. 22. distin.

Extrauagā Vnam sanctam de maior. & obe. Lucæ. 22.

Exempla.

¶ Oportet autem discrimē inter hanc & duas præcedentes conclusiones exemplis aperire. Quanuis enim rex alijs iniuriarum generibus, citra periculum fidei, regni gubernacula administret, nihil ad Papam, nisi per viā correctionis fraternæ. Si verò, vt verbi gratia dicamus, aut leges in detrimentum fidei Rex Christianus conderet: scilicet, sacramentis, vel quomodolibet religioni Christianæ aduersas, aut si Papa Concilium indiceret, quod Rex contra ius & fas impediret, aut si hæreticis, infidelibusue fidem nostrā oppugnantibus, aut schismaticis suppetias iret, aut aliam quanuis perniciē, vel sedi Apostolicæ vel Ecclesiæ obmoliretur, tunc Papa posset non solum spirituali, verum etiam temporali gladio aduersus eum agere.

¶ Sed arguis primò cōtra, Nōne satis esset gladio spirituali, nēpe, anathematis aliarūq; censurarū fulmina in illos iaculare? videtur enim nō alia habere arma: nam vt Paulus. 1. Cori. 10. ait, Arma militiæ nostræ nō carnalia, sed spiritualia sunt. Respondetur q̄ non satis fuisset ecclesiæ consultum, nisi rebus eius per potentatus seculares afflictis, dum arma spiritualia nō sufficiunt, temporali quoq; gladio posset illos vrgere: quia tunc non haberet vim prorsus coerciuam, qualis est illi necessaria.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Sed rursus quis forsan scisciteur, vtrum in eiusmodi euentibus posset Papa illico, prætermisso spirituali gladio temporalem eximere? videtur enim posse, quia vtrunque habet ex æquo. Respondetur id nec decere, nec licere nisi præsentaneum esset in mora periculum, quoniam via ordinaria Pontificis est pastorale baculum: gladius verò secularius est extraordinarius. Debet autem via ordinaria antecedere, neque gladio vti temporali, nisi ingruente, exigenteque necessitate: videlicet, dum vires spirituales expertus, cognoscit illas non esse ad rem satis. Imò verò nisi esset in terris proprijs, quarum est temporalis dominus, ad illas defendendum, in reliquis non condecet Papam per se bella gerere, sed quando vnus princeps est Ecclesiæ, aut fidei rebellis & iniurius, alteri debet Principi armorum negotium exhibere. Eatenus enim verum est quod ait Paulus, arma militiæ Christianæ non esse carnalia. Quanuis legitimus sensus sit de bellis, quæ quisque aduersus dæmones, & propriam carnem sustinet.

Nota omnino.

¶ Quia verò diximus, leges, quę fidei essent noxię, posse Papā abrogare, intelligendū est, quā do apertā afferrēt pestē. Nam illa lex Principū vt testamentū nisi quinq; testibus confirmatū non valeat, non prorsus verbo scripturæ sacræ Matth. 18. & Ioan. 8. contradicit. In ore duorum vel trium stat omne verbum: illud nanq; intelligitur vbi synceritas humani generis efflоreret: quoniam vbi adeò est corrupta humana fides, nil illi verbo repugnat, plures exigere testes: quia lex illa Euāgelica illud non vetat. Idē, lex, quæ in deceptione intra dimidiam iusti pretij non permittit actionem, vt. l. 2. C. de rescinden. venditio. & cap. Cùm dilecti. & cap. Cum causam. de emptione, & venditione, non est iustitiæ contraria: quia non absoluit deceptum in foro conscientiæ, sed solum intendit sopiri lites. At verò si Rex

Leges fidei noxias potest Papa abrogare.

Nota.

legem ferret, vt possessor malę fidei præscribe ret,illa esset tum contra cõscientiam,tum pluriũ fraudũ dolorumq; nutrix: quæ ideo esset per pontificem abroganda: sicuti merito abro gata legitur.cap.Vigilanti.& cap.fina. de præ scriptionibus. Atq; idẽ de alijs id genus,quas conderet pestilentes. ¶ Primi ergo argumenti solutio ex superioribus facilè colligitur. Potestas enim ciuilis & ecclesiastica duæ sunt distinctæ: vt dictũ est: Christus autẽ solã ecclesiasticam instituit sub vno capite vniuersi orbis: ciuilem verò à iure diuino & naturali deriuatã reliquit,vt vnicuiq; regno suũ esset caput: sed voluit ciuilem sic subordinatã esse ecclesiasticæ,vt eius iura non aduersarentur fidei: & legi quam ipse prædicauit:atq; hac ratione Pontifex est vnicũ caput omnium Christianorũ regum. Et ille est sensus Pauli dicentis,omnes Christianos esse vnum corpus Christi mysticum. Nam de infidelibus nihil amplius ad papã spectat, quàm fidei concionatores ad ipsos mittere,qui eis more & ordine legitimo fidem persuadeant. Sed de hoc nihil ad locum præsentem, neq; de imperatore,an sit vnus totius orbis:quod libro quarto. De iustitia & iure, copiosè tractauimus. ¶ Ad secundum verò satis respõsum est, Christũ non assumpsisse regnum nisi spirituale,& de temporalibus,quantum ad illud erat necessariũ. Et hoc est,quod citata testimonia sacra docent.

Solut.1. arg.

Solut.2. arg.

¶ Ad tertiũ deniq; respõdetur,q̃ canõ ille,Qui cunq; litẽ.11. quæstione prima, abrogatus est, vt bene ait Glossa q̃ multis decretis probat,vt cap.Si duobus,de appellationibus. &.2. quæstione sexta.can. Non ita.ac pluribus alijs.Est enim ille textus non sacra determinatio ecclesiæ,sed Theodosij imperatoris,qui voluit se erga sedem Apostolicã pientissimum exhibere. Iam ergo nunc tẽporis in causis ciuilibus nulla est appellandi necessitas ad ecclesiam.

Solu.3.argu.

¶ Quod si arguas.Omnium peccatorum papã esse iudicem: respondetur, hoc esse verum in foro spirituali, sed in foro exteriori nõ nisi causarum ecclesiasticarum, ciuiles autem per iura ciuilia sunt iudicandæ,nisi dum inter reges iuribus omnibus ciuilibus consultis conueniri non posset: tunc enim Papa per viam correctionis fraternæ posset se in mediũ inducere, iuxta tenorem cap.Nouit.extra de iudicijs.

Obiectio. Dilutio.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm clerici sint à potestate ciuili exẽpti.

SVperiori articulo adnectitur disputatio de exẽptione clericorũ: apparet enim neque in suis esse personis neq; verò in suis bonis exẽptos. Primum,quia si expedi ret illos ea libertate donari,Christus in euangelio id admonuisset, & tamẽ nullus est in Euangelio apertus locus quo eximantur.

1. Argumẽt. Partis negatiuæ.

¶ Secundo arguitur, Clerici quamuis sint sacrorum ministerio addicti, nihilominus sunt veri ciues: ergo tenentur legibus Reipublicæ quatenus ecclesiasticis officijs non obstant, obtemperare: & eadẽ ratione onera eiusdem Reipublicæ, vbi bonum publicum id exegerit,sustinere: ergo neque in personis, neque in bonis sunt exempti.

2. Argumẽ.

¶ In contrariũ est quòd potestas spiritualis,vt dictum est, ciuili est superior: ergo per se est sufficiens,neque ciuili subiecta, atque adeò est exempta.

Pars affirmatiua.

¶ De hac quæstione partim cum hæreticis lis nobis est, & partim inter catholicos non satis conuenit. Ad quam ideo quæstionem sex conclusionibus respondetur. Prima sit generalis aduersus hæreticos. Negare clericos esse vllo iure vlloque pacto exemptos à potestate ciuili:est error condemnatus,tum contra Ioannem Vvitcleff in cõcilio Constantiensi, tum etiam contra Marsilium de Padua,& Ioannẽ de Laudino per Extrauagantes Ioannis.22. Qui quidem quatuor errores sustinebant: primum,scilicet,quòd cùm Christus soluit tributum, hoc non fecit liberalitate & condescensione sed necessitate coactus.Secundum quòd ad imperatorem spectat corrigere papam & instituere. Tertium,quòd vnus sacerdos maiorem habeat authoritatem quàm alius, ab imperatore emanauit, &sicut illam autoritatem contulit,potest tollere.Hi, inquam,errores locis citatis damnati sunt. &.11.quæstione prima per totam,& capit. Non minus de immunitate ecclesiarum, & cap. Quanquam,de censibus libro sexto, & multis alijs canonibus, quos operosum esset percensere. Solùm ergo est nobis explorandum, quo nam iure eiusmodi exemptio nitatur.

Decisi.artici

1. Conclusi.

Error Vvitcleff cõdemnatus.

Primus error.

Secundum.

Tertium.

¶ Secunda conclusio. Aliquam esse iure diuino clericorum exemptionem à potestate ciuili, constantissimum est: nempe, in creandis Episcopis, & sacerdotibus, & in distribuendis diœcesibus & parœcijs: & in litibus inde emergentibus, atque in id genus alijs. Probatur. Potestas ecclesiastica, vt superiori articu.præfati sumus, est non solũ à ciuili distincta, verũ & ea superior:ergo saltem in causis, quæ merè ecclesiasticæ

2. Conclusi.

Ratio. cõcl.

Ecclesiasticæ sunt, nihil à ciuili pendet, atque adeò nullatenus hac ratione ciuili subijcitur.

2. Argumēt. ¶ Secundò arguitur. Potestas ciuilis, vt illic iti dem dicebamus, à sola republica originē trahit, seu potius, à Deo per rempublicam: potestas verò ecclesiastica est à Christo immediatè Petro collata dum dixit Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Quodcunque ligaueris super terram, &c. & Ioannis vltim. Pasce oues meas: ergo potestas ecclesiastica quantū ad suas proprias causas nullatenus à ciuili deriuata est, atque adeò neque illi subordinatur. Imò verò è conuerso, vt Innocentius in capit. Nouit. de iudicijs, ait, in spiritualibus Papa est supremus pastor non solum clericorum, verum & omnium secularium, nemine excepto. Quare seculares Principes cohibiti sunt iure diuino de illis causis iudicare, sed ab Ecclesia sunt iudicandi, iuxta verbum Pauli. 1. Cor. 2. animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, spiritualis autem iudicat omnia ob idque apostoli sola Christi autoritate, nulla, à Principibus secularibus expectata, munere Apostolico fungebantur. Quo fit, vt si modo Principes aut alij inferiores magnates potesta te fungantur præsentandi Episcopos vel alios sacerdotes ad sacerdotia ecclesiastica, totum habeant ex indulto & priuilegio Ecclesiæ. Quanquam, vti ait Caietanus in Apologia de potestate Papæ, capit. 27. non sit principibus neganda illa tyrannidi resistendi potestas, quam iure naturali & gentium habent, etiam in rebus ecclesiasticis. Etenim si (quod absit) Summus Pontifex, vel Episcopi ecclesiastica bona manifesta tyrannide dissiparent, & sacerdotia in perniciem Ecclesiæ prouiderent, possent principes possessiones prohibere, & ecclesiæ ipsi cōtra huiusmodi pestem adiutrices manus porrigere. His tamen euentibus exceptis conclusio est verissima. Et confirmatur tertiò ex verbis & facto Magni Constantini in Synodo Nicena, quam historiam Rufinus libro decimo, Ecclesiasticæ historiæ capitulo secundo refert. Et Gratianus Cano. Continua. vndecima. quæstio prima, citat: nempe, quòd cum episcopi ei libellos causarum obtulissent quæ inter ipsos agitabantur, respondit, Deus vos constituit sacerdotes, quibus & potestatē dedit de nobis quoque iudicandi: & ideo nos à vobis rectè iudicamur vos autem iudicari ab hominibus non potestis. Quæ quidem verba quanuis (quia non sunt nisi Cæsaris) non haberent diuinam autoritatem, est tamen verisimillimum instructum à Syluestro & alijs sanctis patribus illa protulisse. Accedit & capit. Quanquam, de censibus, lib. 6. vbi habetur, q ecclesiæ ecclesiasticæq; personæ, & res ipsarū non solùm iure humano, sed diuino sunt ab exactionibus secularium personarum immunes: quanuis hoc infra exponemus. Et dist. 99. Cano. Si Imperator, ait Papa, quod si imperator catholicus est, filius est, non præsul ecclesiæ, discere ei conuenit, non docere.

¶ Tertia conclusio. Quod res, & bona clericorum sint à potestate ciuili libera, non planè cōstat ex iure diuino. Nam in primis, quod Glos sa prædicti cap. Quanquam, & Gratianus Cano. Tributum. 23. quæst. 8. Ex Genes. 47. in illis confirmationem adfert, videlicet Ioseph omnē terram Pharaoni præter terram sacerdotum subiecisse, ad confirmandum ius diuinū, non ita multum cōfert: nam sacerdotes AEgyptij non erant propriè sacerdotes, vt nostri, quia neque vera ministrabant gratiæ sacramenta: imò neque verum Deum colebant: quare solo iure gentium erant exempti. Tametsi in lege naturæ, vbi veri Dei cultus vigebat, radius ille fidei tunc reuelatæ admonebat sacerdotes institui. Ius ergo diuinum hoc ex Euangelio est, perpendendum.

¶ Est autem ad hoc propositum adduci solitus locus ille Matth. 17. vbi cùm didrachma à Christo fuisset exactū, ait Petro, Reges gentium à quibus accipiūt tributum vel censum, à filijs suis, an ab alienis? Et respōdit ille. Ab alienis: vnde intulit Christus, Ego liberi sunt filij. Vt autē nō scādalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscē, qui primus, &c. Hinc ergo colligi solet Christū clericorū libertatem, etiam quoad tributa, pronuntiasse. At verò diuus Thomas. 2. Sententiarum, distinctione. 44. quæstione. 2. artic. 2. & illic Bonauentura, atque alij Theologi non interpretantur illū locū, nisi de ipsa persona Christi & de sua familia, eo q non solum erat filius Dei, verùm & in quantum Messias & verus Rex regni cælorum, erat liber ab omni censu. Quo vtiq; priuilegio diuino iure soli illi gaudēt, qui apostolicam vitam secuti, statum paupertatis elegerunt. Quapropter super illud ad Romanos. 13. Ideo & tributa præstatis (scilicet principibus) inquit, A solutione tributorum clericos esse exemptos, priuilegio principū, quod naturalem æquitatem habet. In cuius confirmationem citat allegatam historiam Ioseph qui terram sacerdotum liberam Pharaoni reliquit: quam quidem nō adducit tanquam testimonium diuini iuris, quod Canonistę faciunt, sed alludit ad naturalem æquitatē: quia scilicet clerici diuinis vacantes laborem princi

3. Conclusi. Gloſſa capi. Quāquam. Autoris ratio. Matth. 17. Loci Matt. declaratio. S. Thom. super illud ad Rom. 13. Historia Ioseph.

Principum aliqui sunt patroni ecclesiæ priuilegio pontificum.

Nota casum

Ratio. 3. Conclu.

Cōstantini Cæsaris verba,

pum compensant, qui administrationi ciuilis
4. Con clu. reipublicæ insudãt. ¶ Quarta conclusio. Perso
næ ecclesiasticæ neq; iure diuino neque huma
no sunt omnino à legibus ciuilibus exemptæ.
Probatur, Clerici non obstante clericatu sunt
Ratio. cõcl. ciues Reipublicę,& eius membra: sed respubli
ca ciuilis non gubernatur, nisi legibus princi-
pum: ergo quatenus prædictæ leges ad pacem
& tranquillitatem Reipublicæ spectant, cleri-
ci tenentur eis parere. Alioqui clerici Hispani
Clerici ven dentes frumentum cõ tra pragmaticam pec cant. non magis tenerentur legibus Hispanis obtẽ-
perare, quàm Gallicis, quod est falsum. Enim-
uerò si rex pretia frumenti, aut olei, aut quarũ
cunq; rerum lege moderetur, clerici carius vẽ
dentes mortaliter delinquunt,& ad restitutio-
nem, sicuti laici tenentur. Et idem est de mul-
tis alijs legibus. Tametsi à pœnis iuris, quæ
sunt corporales, sint excepti. Non enim cleri-
ci propter homicidia vel furta suspenduntur.
¶ Sed dubium est, vtrùm trãsgressores legum
ciuilium sint ab ipsis principibus & iudicibus
secularibus iudicandi & puniendi. Et ideo ad-
.Conclusi. hibetur quinta conclusio. Quòd personæ ec-
clesiasticæ non sunt ad seculare iudicium dese
rendę, sed sint ab huius modi iudicijs exemptę
non expressè constat esse de iure diuino: licet
maior sit æquitas quòd personæ eximantur,
quã quod earũ bona secularia. Imò quòd per-
sonæ eximantur est iuri naturali & diuino ma
ximè cõsentaneũ. Probatur cõclusionis prior
pars, quia in euãgelio nullum tale testimoniũ
reperitur expressum. Et ideo adduci illud psal.
Psal. 104. 104. consueuit, Nolite tãgere Christos meos.
Veruntamen verbum illud in sensu literali nõ
adaptatur solis clericis Euangelicis: nam & re
ges sunt vncti, quod Christorum nomen so-
nat. Et peculiariter videtur illic Psalmista de
prophetis loqui,& de omnibus patriarchis.
Neq; aliud volebat Deus illic explicare, quam
quòd nulla suis ministris irrogaretur iniuria:
esset enim atrocior, quàm quę priuatis perso-
nis impingitur. Quare licet possit ad clericos
applicari, non tamen est in sensu literali testi-
monium diuinum exemptionis illorum, quan
doquidem nulla illic fiebat mentio de admini
Ratio 2. par tis conclu sio. stratione iustitiæ. ¶ Secunda verò pars proba-
tur. Cùm iure diuino sint ecclesiæ ministri cõ
stituti, eidem iuri proximũ esse videtur, vt ne-
queant à iudicibus secularibus euocari: nam
per id maximum obijceretur illis impedimen
tum, ne idoneè possent ministerijs ecclesiasti-
cis vacare: nemo enim potest duobus dominis
Paul. ad Ti moth. 2. seruire. Qua de causa ait Paul. 2. ad Timotheũ
2. Ratio. secundo. Nemo militãs Deo implicat se nego
tijs secularibus. Secundo, quia cùm in caulis
ecclesiasticis, vt dictum est, iure diuino sint à
foro seculari immunes, contingere sæpe pos-
set, vt simul cũ illis causæ etiam seculares con
currerent: quare cùm tunc ad diuersa tribuna-
lia euocarẽtur, perplexi essent cui nam iudicũ
deberent esse audientes. Adde tertiò, q̃ non es- 3. Ratio.
set decorum, vt ministri ecclesiæ, qui pastores
sunt, secularium etiã iudicũ & regũ, tanquam rei
coram ipsis sisterentur. ¶ Imo verò quartum
argumentũ etiam vrget, q̃ cùm potestas ciui- 4. Ratio.
lis & ecclesiastica sint omnino distinctæ, vt su
pra diximus, necesse est, vt quemadmodũ vtra
que suos habet ministros, ita vtriusq; ministri
habeant suos distinctos præpositos: absurda
enim esset nimium confusio si episcopi, qui
principes in spiritualibus habent iudicare, ab
ipsis in secularibus vicissim iudicarentur: plu-
rimum enim inde ecclesiastica autoritas tum
obscuritatis tum detrimenti cõtraheret. Qua
Paul. 1. ad Cor. 6. vtique de causa Apostolus. 1. Cor. 6. Christianos
interdictos curauit, ne apud ethnicos causas
suas tractarẽt. Audet ẽm, inquit, aliquis vestrũ
habens negotiũ cõtra alterũ iudicari apud ini-
quos,& non apud sanctos? Tametsi ad Roma.
12. admoneat, vt sint suis potestatibus subie-
cti. Quare nõ negat, quin si Christianus cõue-
niretur coram principe ethnico, cui erat subie-
ctus, cõpareat, sed admonet vt lites euitent, ne
actores sint corã ethnicis. Atq; hanc conclu-
sionẽ verba illa Magni Cõstantini Cæsaris in
suprà citato, cap. Continua. 11. quæstione pri-
ma, multum corroborant, quibus sacerdotes
Deos appellat, à suo tribunali exemptos.
¶ Sexta cõclusio. Quãuis clerici neq; in suis per- 6. Conclu.
sonis neq; in suis bonis essent iure diuino liberi
nihilominus Papa potuit, etiã in cõsultis prin-
cipibus, & debuit eos ab eorum exactionibus
& foro excipere: cui quidẽ exemptioni prin-
cipes contrauenire nequeunt, nisi ad vim vi re
pellendam, si cubi fortè eiusmodi priuilegia in
tyrannidem vergerent. Probatur. Potestas ec-
clesiastica vt diximus, est per se sufficiens, à ci- Ratio. cõcl.
uili independens, ergo potest per se condere
leges, quæ suæ administrationi sunt, vel neces
sariæ, vel congruentes: exemptio autẽ clerico
rum non solum est congruens, verum certè
moraliter loquẽdo ad debitam ecclesiæ admi-
nistrationem necessaria: ergo illos potuit &
debuit eximere. Quòd enim quantum ad per-
sonas fuerit necessaria, iam probatum est. Sed
quãtum ad bona etiam probatur illa superio-
ri ratione S. Thomæ: nam cum tributa & ve- Bona cleri corum exem pta.
ctigalia regibus ad suã ipsorũ sustentationem
pro laboribus, quos in administratione Reipu
blicæ perferunt: exoluantur, & clerici non mi
nores

nores operas rei ecclesiasticæ impendãt, æqua fit recompensatio, vt alia tributa ab eis nõ exigantur. Atque hæc conclusio fundamentum est canonum, vt.11. quæst.1.& aliorum, quibus clerici eximuntur.

11.q.1.per totam.

Bonifacius. ca. Quãquã de censibus in.6.

¶Per hæc ergo exponendum est & temperandum verbum Bonifacij Can. Quanquam, de censibus in.6.nempe.quòd personæ Ecclesiasticæ cum suis bonis sint iure diuino exẽptæ, vt intelligatur primùm in rebus & causis Ecclesiasticis:mox quantum ad personas est maximè iuri diuino consonum. Cæterum quantùm ad bona secularia, quòd Papa per potestatem,quàm diuinitus suscepit, potuit & debuit clericos eximere. Fuit enim Priscum,vt

Vrbanus.

ait Vrbanus Cano. Tributum.23. quæst.8.& quod clerici de bonis, non quidem Ecclesiasticis,sed secularibus, quæ possidebant, tributa soluerent, sed postea omnia fuerunt exempta præter illa,quæ per negotiationẽ acquirerent, vt præfatum Ca.Quanquam,affirmat.

Nota.

¶Iam verò in eiusmodi priuilegijs Ecclesiasticis & exemptionibus obseruandis primùm potestas Ecclesiastica obnubilatur. Cui rei causam negligentia prælatorum suggessit,

Negligentia prælatorum Prætores ciuitatum.

qui iusto remissius clericorum crimina vlciscuntur. Sed tamen ex altera parte prætores etiam nonnunquam exorbitant:nam licèt clerici aliquã vim reipublicæ ciuili videantur obijcere,rex est qui debet suę reipublicæ cõsulere,admonendo Summũ Pontificẽ, vt remediũ adhibeat.Verbi gratia.Si clerici primę tonsuræ impunè sanguinem passim fundunt, & cædes faciunt, deberet ad sanctam sedem recurri. Et quãdo Papa nollet prouidere,posset Rex sese protegere. Sed tamen prætoribus, quandiu leges durant, nefas est eas non seruare. Præsertim quòd quamuis rex potestatem habeat vim repellendi, non tamen semper liquidò cõstat,an in facti contingentia, vis verè illa sit,quæ vis iudicatur. Et in re dubia Ecclesia est iudex.At de ijs quæ ad concursum duorum magnorum luminarium spectant hæc pauca sufficiant: oportet enim seruum plura scire quàm loqui.

DISTINCTIO vigesimasexta. De sacramenti coniugij institutione & veritate.

Textus Cap. 1.

QVemadmodum ordinis sacramentum procreandis Dei filijs secundùm spiritum idoneum est, ita & matrimoniũ propagando generi nostro necessarium. Est enim non qualecunque inuentum, nempe, aut iure gentium, aut ciuili positum, sed vinculum natura magistra eiusquè parente Deo præcipiente institutum: ante peccatum quidem in officium, post verò in remedium. Legitur enim in Genesi, quod Adæ priùs de terra plasmato Euã, Genes.2. quam de eius latere Deus efformauit, in adiutorium adiunxit. Ob idquè spiritu Dei ille afflatus,Hoc nunc os, inquit, ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suę, & erunt duo in carne vna. Quibus Deus & mandatum adiecit dicens,Crescite,& multiplicamini. Vbi Augustinus: super Genes. Non video, inquit, ad quod aliud August. adiutorium mulier data sit viro, si generandi causa subtrahatur. Sed quia concupiscentia, quę ante peccatũ rationi prorsus obediens fuisset post lapsum exorbitare à recto

cœpit, idem ipsum matrimonij vinculum in remediũ permansit, vt genitricẽ naturã à culpa excipe-
ret. Vtriusquè enim sexus infirmi-
Augusſt tas (vt ibidem subdit Augustin.) propendens in ruinam turpitudi-
nis, rectè excipitur honestate nu-
ptiarum, vt quod sanis possit esse in officium, sit ægrotis in reme-
dium.

Cap. 2. Illud autem cõiugale præceptũ, tanquam naturæ necessarium, suũ etiam semper vigorem retinet, vt quoties humanum genus fuerit periclitatum, nuptiarum beneficio reparetur. At verò vbi generis pro pagatio abundat, quia Dei prouidentia est, vt non desint, qui rei vxoriæ operas impendant, præceptio hæc minimè castitatis virginitatisquè votum auersatur, imò singulis liberum est sancta hæc consilia sequi, iuxta verbum Pauli, Volo
1. Cor. 7. omnes vos esse sicut meipsum, sed vnusquisquè proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Dico non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permãserint, sicut & ego.

Meritissimo ergo hæresis damna-
Cap. 3. ti sunt Tatiani & Encratitæ, & quicunquè Martionem & Manichæũ secuti coniugalem torum, ceu rem illicitam & absurdam, repudiabãt,
1 Cor, 7. contra decretum Pauli, Virgo nõ peccat si nubat. Hoc enim cæco errore, vt natura nostra, quam Deus bonam condidit, absumeretur & periret contendebant. Quos ideo
1. Ad Timo the. 4. spiritu prophetico Paul. ad Timo. vituperabat, & vt ab illis cauere-
mus admonebat. In nouissimis enim, inquit, temporibus, quidam discedent à fide in spiritu dæmoniorum prohibentium nubere, & iubentium abstinere à ci-
bis, quos Deus creauit. Adeò ergo verum est coniugum torum non esse prohibitum, vt Dei ope valeat ad meritum apud ipsum.

Hoc autem cõiugij fœdus, quod Cap. 4.
ab orbe condito originem duxerat, Christus in lege gratiæ in sacramentum instituit, vt coniuges sacramentali gratia sanctificaret. Hanc enim vt induceret religionem, nuptijs conuiua interesse perrexit. Nempe, vt aqua in vi- Ioan. 2.
num conuersa illam designaret gratiam, per quam id, quod erat in in officium, vbi amor coniugum solis caducis rebus innixus frigere solet & languere, virtutem nouam & vim ad procreandos Dei filios acquireret. Vnde interrogan Matth 19.
tibus Pharisæis, an liceret vxorem dimittere, vetus institutũ nouo mãdato confirmauit. Ait enim. Non legistis, quia qui fecit hominem à principio masculũ & fœminã fecit eos? Et dixit. Propter hoc dimittet homo patrẽ & matrẽ, & adhærebit vxori suæ: iam enim nõ sunt duo, sed vna caro. Quos ergo Deus coniunxit, homo nõ separet.

Signũ ergo mysteriũquè hoc sa- Cap. 5.
cramẽtũ est duplicis significatus: quippe quod & desponsationem Christi cũ ecclesia extrinsecus designat, & gratiã, quam continet, & intus confert. Vnde Apostolus, Sacramentum hoc, inquit, magnum est: ego autem dico in Christo

Ad Ephe. 5. Christo & ecclesia. Quapropter tum coniugum dilectio amorem, quo Christus Ecclesiam ad mortem vsquè dilexit, repręsentat: tum & commistio sexuum, vnionem, qua nostram sibi copulauit naturam. Quocirca Paul. Vir, inquit, Ad Ephe. 5. caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ. Et infra. Viri diligite vxores vestras sicut Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Ad hunc ergo conglutinandum amorem hoc gratię sacramentum instituit, quæ de eius latere, vnde Ecclesia, sicut Eua de costa Adæ educta est, promanauit.

Cap. 6. Atverò quanuis finis matrimonij propagatio sit generis nostri per generationem, tamen consummatio carnalis copulæ non est de essentia: quippe quæ solo spontaneo contractu constat.

DISTINCTIONIS Vigesimęsextæ,

Quæstio. 1. De sacramento coniugij quatenus est in officium.

(.S.)

ARTICVLVS. I.

Vtrùm matrimonium sit hominibus naturale:

OTremum deniq;. Sacramentorū est matrimoniū, vt quod minimū quā reliqua spiritualitatis habet. Sortitur autē amplissimā disputationis supellectilem: quæ ideo materiaper distinctiones, non pauciores, quā decem & septem decurret. Est autē tractatus tripertitus, in quinq; enim distinctionibus vsq; ad trigesimā protenditur sermo de eius cautis, quibus innititur & perficitur: nēpe de cōsensu & eius qualitatibus & conditionibus. In tribus subsequentibus vsq; ad trigesimā tertiam de bonis coniugij, quibus res vxoria excusatur, ac de legibus, quæ ad eius vsum attinent. Ac demum in nouem vltimis vsq; ad quadragesimā secundam de impedimentis, quibus coniugiū vel ne fiat cohibetur, vel etiam celebratū dirimitur. Tractatus tripertitus.

¶ Igitur vt ad præsentē distinctionē descenda m⁹, quāuis sacramēta oīa sint sacramēta fidei, quæ supranaturale donū est, tamen quædā sic sunt soli⁹ fidei, vt omnino sint supranaturalia, vt baptismus, cōfirmatio, eucharistia, &c. Alia vero sunt, quæ admixtū quidpiā habent naturæ, vt pœnitētia, quā de malefactis natura docet, qua vtiq; ratione diximus esse virtutē, cui natura præter lumē fidei & institutionē sacramēti inclinationē tribuit. Pari ergo modo coniugium habet q̄ sit tū officiū naturæ, tū sacramentū. Et ideo licèt initialis quæstio in cæteris sacramentis sit de eorū ratione sacramentali, tamen sicut in materia pœnitētiæ disputatū est, priùs de ipsa sub ratione virtutis, & deinde sub ratione sacramenti, ita præsens distinctio duas exigit quæstiones: vnā de officio, atque alteram de sacramento matrimonij. Nota.

¶ Quæritur ergo primùm, an matrimonium sit hominibus naturale. Et arguitur à parte negatiua. Ius naturale. vt institu. eod. tit. &. ff. de Iusti. & Iur. habetur, est quod natura oīa animalia docuit: in cuius exēplū subditur, maris & fœminę cōiunctio, quæ sit generationis causa: in brutis autem animantibus nō est coniunctio maris determinatè ad hāc fœminā, instar matrimonij, sed promiscuus temerariusq; cōcubitus: ergo matrimoniū quod est vinculum inter certas personas indissolubile, non est de iure naturæ: quandoquidē concubitu vago, vt patet in fornicationibus, posset humanum genus propagari. ¶ Secundò arguitur. Ad id natura propēsius inclinat, quo amplior charitas & amicitia custodiri potest: sed si mulieres essent viris omnibus communes, & viri vicissim mulieribus, qui promiscuè generarent, vt Socrates Partis negatiuæ. 1. Argumēt. 2. Argumē. Socratica respublica.

crates,referente.2.Polit. Aristotele,rempublicã instituebat, amplior esset & protensior amicitia:quandoquidem non esset distinctio inter meum & tuum,quæ pronomina amicitias dissoluunt, sed vnusquisq; seniorũ quemcunque iuuenũ appellaret filiũ, & iuuenes omnes maiores patres:vnde dist.1.can. Ius naturale.communis omnium possessio,& omniũ vna libertas asseritur esse naturalis, ergo appropriatio vxoris per matrimoniũ nõ est de iure naturæ.

3. Argumẽ. ¶ Tertio. Ius naturale,vt eod. can.autor est Isidorus, omnium est nationũ cõmune:sed vt.1. lib.de inuentione testatur Cicero, homines in principio syluestres erãt, neq; nuptias celebrabant legitimas, neq; certos quisquam inspiciebat liberos: ergo matrimonia nõ sunt iure naturæ instituta.

Pars affirmatiua. ¶ In cõtrarium autem est illud Arist.8.Ethi. Homo magis naturaliter est animal coniugale,q̃ politicum:est aũt, vt ibi docetur,politicum & ciuile:ergo & coniugale, atq; adeo coniugiũ est iuris naturæ.

Decisi.artic. ¶ Naturalis ordo exposcere hic videbatur,vt à nomine & definitione matrimonij exordiũ sumeremus. At tamen ob prædictã causam:quia,scilicet, & officium est,& sacramentũ, ex istis prius expositis conditionibus commodiùs deinde potest tam nomen elici,q̃ definitio. Præterquàm q̃ senten. Magist. interpretes in sequen.distinct. hæc ponũt, quorũ ordinẽ inuertere nolumus.

An matrimonium sit licitum. Vtrũ vero matrimoniũ sit licitum, quod hæretici negant art.3.inter agendum de officio coniugali contra ipsos constituetur. Nunc autem ad naturam matrimonij expendendã eius causam exploramus: videlicet, vtrùm sit à natura inditum.Neq; verò interrogamus:vtrum coitio maris & fœminæ causa generationis sit naturalis : quoniã neq; hoc in dubiũ euocari potest,eo quòd affectus instinctusque naturæ in rebus caducis & corruptioni obnoxijs, sit per generationem speciem propagare. Sed quod hic disputatur est, vtrum inter animalia hoc sit hominibus peculiare, & suapte natura inditum, vt ad illud officium destinati mas & fœmina nodo indissolubili coniungantur. Hoc enim,vt dist.sequenti patebit,matrimonij nomine intelligimus.

Naturale dupliciter dicitur. ¶ Ad quam vtiq; quæstionem sub distinctione duabus conclusionibus respõdetur. Naturale enim dupliciter dicitur, vno modo prout distinguitur contra liberum, quòd,scilicet, ex principijs naturę quadam necessitate prouenit, vt igni moueri sursum, & graui deorsum.

2. Conclusi. ¶ Atq; isto pacto palã est matrimoniũ non esse naturale,quæ sit hic prima conclusio. Si quidẽ liberè aliqui mortaliũ matrimonio copulã tur,à quo alij abstinent. Alio modo aliquid dicitur naturale quia ad id natura inclinat & instigat, tametsi per liberũ arbitriũ compleatur, quẽadmodũ cibũ sumere, & virtutum officia exercere, ad quod rationalis natura stimulat naturalia censentur.

2.Conclusi. ¶ Sit ergo secũda conclusio. Matrimonium hoc modo est naturale, vt distinguitur cõtra ius humanum & gentium: nõ enim est quoddam inuentum ex hominum condicto,sicuti tributorum leges,aut aliæ ciuiles,nec sicut possessionũ diuisio iure gentium introducta, sed res ex naturæ instinctu profecta.

Ratio conclusionis. Probatur. Prima causarum, vt Aristote.2. Physico.sapienter docuit, ex qua naturæ opera perpenduntur,est finis, eo q̃ Deus & natura quicquid agunt,in finem aliquem referunt, non enim,vt Democritus aiebat, molares dentes obtusi sunt, & anteriores acuti, aut planta pedum plana,ratione materiæ, sed certe ratione finis:quia id aptæ manducationi & ambulationi congruebat. Neq; pluit temerè,sed ad procreanda terræ nascentia, quibus opus est pluuia:vnde quia in AEgypto nõ pluit,diuina naturaliq; prouidentia Nilus sua redundantia terrã irrigat. Qua vtiq; ratione Albertus Magnus in lib. de animalibus. Plinij Dioscoridisque opinionem refellit dicentium,viperã non nullasque serpentes partu disrumpi. Est quippe fabula quoniam cùm natura intendat effectus suos ad perfectum perducere, & conceptio sit propter partũ,sit vt quibus dedit concipiẽdi,dederit & pariendi facultatẽ.Finis autem concubitus maris & fœminæ inter homines,nõ est prolem in hoc tantùm edere, vt sit, & viuat, sed vt debita nutritione & educatione ad perfectum secundum corpus & animam perducatur. Vnde,vt eod.loco præmisit Philosophus,filij à parentibus tria suscipiunt maximè beneficia:nempe,esse,ali,& educari. Finis autem hic & intentio naturæ nequiret modo debito obtineri, nisi singulariter vir & vxor arctissimo nexu copulati vicarias operas ad proles nutriendas & educandas sibi præstarent. In aliquibus enim necessarium est opus vxoris,& in alijs mariti:quibus ideo si liberũ esset societatem dissoluere,nequiret proli bene esse consultum:est ergo matrimonium de iure naturæ.Secundò id probatur alia eiusdem Aristotelis ratione. Homines hoc etiam brutis animantibus præstant,quòd illa consortio maris & fœminæ non egent,nisi solius procreationis causa:homines verò non solùm propter illam, sed & eorum gratia, quæ ad vitam conferunt:habent enim officia diuersa: vxori namq; illa congruunt officia,quæ domi exercen-

Democritus

Albertus Magnus.

Filij à parentibus tria suscipiunt beneficia.

2.Ratio ex Aristot.

centur, vt nere, & res domesticas curare: viris autem ea incumbunt, quæ foris exercentur, vt victum procurare, & publica gerere negotia. Vnde concluditur, quòd cùm homo quatenus pars est domus, sit coniungalis, & quatenus pars ciuitatis, sit politicus, quanto domus prior est & ad vitam magis necessaria quàm ciuitas, & procreatio filiorũ animalibus communior, tantò magis sit natura sua coniugale animal quàm politicum. Eadem deinde conclusio authoritate diuina confirmatur. Vbi enim Deus primùm homines plasmauit, marem condidit & fœminã, qui essent duo in carne vna. Imò quanuis sacra nos pagina id non docuisset, ratio ipsa naturalis ostenderet, matrimonium esse de iure naturæ. Quin verò marem Deus & fœminam non aliter copulauit, quàm docendo quid nam ius postularet naturæ.

3. Conclu.

Nota hominis creationem.

Quapropter vt arctiùs doceret interesse vinculum matrimonij inter homines, quàm societatem inter bruta, etsi in singulis brutorum speciebus marem & seorsum fœmellam condiderit, tamen in specie humana vnicum priùs hominem de terra plasmauit, ex cuius latere sociam eius fœminam eduxit: non quidem de pedibus, vt esset serua, nec de capite, vt esset domina, sed de latere, vt esset par naturæ cõsors: nẽpe, vt doceret quanta inter eos, non solũ corporum, verum animorum necessitudo esset intercessura, quantoque subinde amore deberent conglutinari. Quo fit vt summus amicitiæ nexus, qui inter homines esse debet sit coniugalis viri & vxoris. Hoc enim admonitum Adam nobis, imò per ipsum Deus esse voluit illis verbis Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori suę, & erunt duo in carne vna. Hoc est, quæcunq; alia naturæ vincula huic post habebit. Vnde Paul. quod quæ. sequent. latiùs differendum est, ad Ephes. 5. permulta inculcatione exaggerat quàm dabeat vir vxorem diligere: nempe, sicut Christus Ecclesiã. Propositũ ergo quod præcipuè in matrimonio contrahendo condecens est, eò tendere debet, vt non propter temporalia caducaque bona, qualia sunt vel dotis amplitudo, vel habitudo formæ, sed propter virtutum honestatem celebretur: alioqui in medio nuptiarum conuiuio vinum: hoc est coniugalis lætitia, deficiet.

Vxor ducẽda non propter bona tẽporalia, sed propter honestatem.

Solut. 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum optimè Diuus Thomas per distinctionem respondet. Naturale enim est id, ad quod natura inclinat: est autem in homine considerare & naturam generis, quod est animal, & naturam speciei, quã habet ratione differentiæ, quæ est rationalis. Genus autem, quia non reperitur nisi contractum per diuersas differentias, non nisi secundum illas inclinat. Brutis verò animantibus nulla est necessaria coniunctio, nisi solum generationis causa, & ideo simpliciter in omnibus requiritur, vt coeant in actu generationis. Ob idque in illis speciebus, in quibus proles solo subsidio fœmellæ nutritur, nulla alia societas maris est necessaria. Sed vbi subsidiũ maris etiam requiritur (vt in quibusdam auiũ speciebus) aliquanto protensior inuenitur societas ad nutriendam prolem in paruum tempus, quo tempore par maris & fœminæ simul conuiuit. In hominibus autem, quia non solum nutritio prolis quantum ad corpus, verum & educatio quantum ad animam, & maris & fœminæ fauore & opera in longum tempus indiget, non solum coitio ad generandum naturalis est, verum & indissolubile consortium, quæ est matrimonium. Vnde in prædicta lege tanquam exemplum naturalis iuris non modo ponitur coniunctio maris & fœminæ, quæ brutis etiam cõmunis, sed liberorum successio, & puerorum educatio, quæ naturalem finẽ matrimonij explicant. Quòd si quis morosus redarguat, fornicationem ad procreãdas proles sufficere, imò & sępè ad educandas, respondetur, ad generationem sufficere, sed tamen quod ad educationem quandoque sit satis, est accidentarium. Et præterea habent homines cunctis animantibus secundã conditionẽ, quatenus sunt animalia politica, ꝙ propter mutuas operas, quibus in re domestica & politica inuicem se mas & fœmina iuuãt, perpetua egent societate. ¶ Ad secundũ respondetur, illã Socraticã rempublicã merito Aristotelem multis nominibus repudiasse. In statu enim naturæ integræ, quando omnibus cura fuisset cõmunia curare, congruẽs erat illa incõmuni rerũ possessio. Corruptæ verò naturæ, in qua vnusquisq; nõ quærit nisi quæ sua sunt, optimum fuit ius gentiũ, quo fuerunt dominia diuisa. Vnde licèt meum & tuum nunc lites foueant, illis tamẽ exclusis multò peius haberet rerum gubernatio. At quicquid sit de alijs bonis, quæ ad rem præsentem non attinẽt, tamen cõmunis vxorũ liberorumq; possessio tam absurdam præ se fert deformitatẽ, vt neque in statu naturæ integræ locum habuisset. Multò enim minor amititia per illam promiscuam possessionẽ firmaretur, quàm nunc est quoniã vti ait Philosophus, licet omnes complexim possent se appellare patres, & filios, & fratres nemo tamen singulariter aut diui-

Necessaria indissolubilis societas in hominibus.

Obiectio.

Dilutio.

Solut. 2. arg.

Meũ & tuũ.

sim suum cognoscceret liberũ, ac patrem, quod etiã in statu innocentiæ fœdũ esset nã & tunc ius paternũ & vxorium viguisset. Et præterea in statu naturæ corruptæ innumera essent incesta inter patres & filios, fratres & sorores, multaque impia bella & rixæ inter huiusmodi incertos cognatos. Superuacaneum autem est omnia recensere incommoda, quæ eiusmodi rempublicam consequerentur.

Solut. 3. arg. ¶ Ad tertium deniq; respondetur, merito Ciceronem ibidem nationes illas cum bestijs contulisse: quippe quæ victu ferino vitam propagabant, & bestiarum more vagantes nihil ratione animi, sed viribus corporis omnia administrabant, & ideo nec nuptias legitimas, nec certos liberos inspiciebant. Quare ex illa corrupta natura nullum sumitur contra nostram veritatem argumentum, nec vult sentire Tullius, quod in toto orbe illa esset corruptio, sed in aliquo fortè angulo. Nam vt historia sacra & aliæ prophanæ tradunt, nullum fuit tempus quo nõ fuerit aliqua matrimonij ratio cognita.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm matrimonium semper fuerit, maneatque adhuc sub præcepto.

HAbemus ergo matrimonium rem esse naturalem, consequitur autẽ, vt perscrutemur, an ille instinctus naturæ vim habuerit prẽcepti, vel saltem sit rei huius diuinum mandatum positũ, ꝙ etiam nunc permaneat. Et arguitur à parte affirmatiua. Verbũ illud Gene. 1 Crescite, & multiplicamini, formam præ se fert præcepti, quod nullibi legitur reuocatum imo per Christum Matth. 19. apparet confirmatum vbi ait, Quos Deus coniunxit homo non separet: ergo etiam nunc perseuerat.

1. Argumẽt. parti affirmatiuæ.

2. Argumẽt ¶ Secũdo, præcepta naturæ irreuocabilia sunt quandiu ratio eadem iuris permanet: persistit autem eadem ratio multiplicandæ speciei, sicut conseruandi indiuidui: ergo sicut præceptum naturale alimenti ad conseruandum indiuiduum permanet, ita & mandatum coniugij ad propagandam speciem.

Pars negati. ¶ In contrarium existere illud videtur. 1. Corinthi. 7. Qui non iungit matrimonio virginem suam, melius facit (scilicet, quàm qui iungit) consilium autem nullum est validum contra præceptum, alioqui illud non esset præmio dignum: ergo nunc videtur præceptum matrimonij non vigere.

Decisio. art. ¶ Quæstio præsens nõnullas habet partes: scilicet, vtrùm hoc sacramentum fuerit diuinitus institutum, & quando, & an sub præcepto, & vtrùm præceptum fuerit naturale, & vtrum nunc duret. Ad horũ autem intellectum supponendum est, matrimonium institutum esse & in officium, scilicet, ad procreandas proles, & in remedium concupiscentiæ, & præterea sub ratione sacramenti, est ergo prima conclusio. Matrimonium institutum fuit duntaxat in officium in statu innocentiæ ante peccatum. Post lapsum verò hominis illico institutio perstitit non solùm in officium, verùm etiam in remediũ. Doctrina est August. lib. 9. super Genes. ad literam cap. 7. Et Hugo. lib. 2 de sacram. part. 11. Vbi ait August. Vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum. Quæ quidem verba Magister distinctione præsenti retulit, vbi nonnulli pro, excipitur, substituunt, excusatur, non intelligentes vim verbi: nam excipi à culpa, idem est quod à culpa, quæ esset in actu, per matrimonium excusari. Vnde subdit. Vt quod sanis posit esse in officium, sit ægrotis in remedium. At verò nondum satis inter scholasticos constat, vtrùm à Deo immediatè, & quibus verbis fuerit institutum. Magister quippe senten. dist. præsenti insinuare videtur, illic fuisse institutum, dum dixit Adam, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori suę. Quem modum sequi videtur Scotus, dicens, ꝙ indissolubilẽ obligationẽ instituit Deus per illa verba Adæ, Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. At Bonauentura sustinens institutũ fuisse à Deo immediatè: quia illa verba non fuerũt Dei, ait, institutum fuisse per instinctum internũ ipsius Dei instingantis Adam, vt illa verba proferret. Ricardus autem distinct. præsent. artic. 1. quæstio. 3. ait, quòd facto instituit illud, cum Euam ex costa Adæ produxit, sed verbo benedixit, dicens, Crescite, & multiplicamini.

1. Cõclusio.

Institutio huius sacramenti quando.

S. Thom & cõmunis opinio. ¶ Nihilominus S. Thom. hic & quæst. sequen. artic. 2. & cõmunis opinio, quæ etiam est Magistri, si sanè inspiciatur, aiunt illo verbo. Genes. 1. Crescite & multiplicamini, fuisse à Deo tum institutum, tum etiam præceptum. Nam etsi postmodum cap. 2. modus referatur eductionis Euæ de costa viri, id tamen pro recapitulatione (vt aiunt) fit: nam quando dixit crescite, iam ambo erant producti.

¶ Probatur conclusio. Matrimonium est ad procrean-

Ratio. cõcl. procreandam speciem ita necessarium, vt ad conseruationem indiuidui alimenta, nisi quod magis est vnicuique necessaria conseruatio sui indiuidui, quàm conseruatio speciei: ergo sicut præceptũ naturale est, vt homo ad suam ipsius conseruationem alimentum sumat, ita est illi præceptum conseruandæ speciei: illud autem non alibi expressius habetur, quàm in illis verbis, Crescite & multiplicamini: institutione autem nulla alia opus erat, quàm ipsa præceptione: sic enim eucharistiam instituit, Hoc facite in meam commemorationem: ergo illic fuit simul tum institutum, tum etiam iussum.

Ratio. ¶ Secundò id probatur. Cùm matrimonium non fuerit institutum nisi propter finem propagandæ speciei: & illis illum finem Deus expresserit: illic certè sacramentum tum instituit tum simul præcepit: ob idque sub forma benedictionis eandem institutionem & præceptionem expressit: nam Deum nobis benedicere, benefacere est: quare quæcunque rerum procreatio benedictio Dei censetur.

Augusti. 14. de ciui Dei. ¶ Est præterea doctrina hæc Augustini. 14. de ciuitate Dei, cap. 22. vbi ait, Nos nullo modo dubitamus secundum benedictionem Dei, Crescite & multiplicamini & replete terram, donum esse (hoc est, institutionẽ) nuptiarum, quas Deus ante peccatum hominis ab initio constituit, creando masculum & fœminam. Non quòd creatio illa fuerit institutio sacramenti, vt Ricardus cẽset, sed quòd fuerint creati, vt connubio copularentur. Et subdit, Adam autem Deo instigante institutionẽ matrimonij specificauit, & explicuit. Non quòd illa instigatio fuisset institutio, vt Bonauentura intelexit, sed quòd instigauit, vt institutionem Dei explicaret dicẽs, Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea, Quam ob rem relinquet homo. &c. Non enim opus habebat Deus institutionem per verba Adæ facere: sanè cùm longè esset decentius, vt suis ipse verbis illud instituerat. Sed illis verbis Adam explicuit institutionem, quam Deus facturus erat dicens, Crescite, & multiplicamini: apparet enim q verba Adæ antecesserint verbis Dei.

Creatio illa non fuit institutio sacramenti.

Instigatio illa nõ fuit institutio sacramenti.

Matrimonium statim post peccatũ cœpit prodesse in remediũ.

Genes. 9. ¶ In secundo verò membro conclusionis diximus illico post peccatum cœpisse matrimonium prodesse in remedium. Diximus id, inquam, ad eis obuiandum, qui suspicari possent non fuisse positum in remedium vsq; post diluuium, quando eadem verba Genes. 9. Deus repetijt. Crescite, & multiplicamini. Nam remedium illico debet occurrere dum morbus illo opus habet. Quare dum Adam primo genuit, iam vsus est matrimonium in remedium quia ante peccauerat. Quocircà loco citato Scotus & Ricardus, aiunt, institutum fuisse in remedium, cùm Deus dixit Euæ, In dolore paries filios, & sub viri potestate eris: & viro, Quia audisti vocem vxoris tuæ, &c. Attamen verba illa nullam videntur præferre imaginem instituendi matrimonij, sed maledicendi eius conceptus & partus. Dicendum ergo illud ipsum præceptum antea, natura integra, fuisse positum, vt cuicunque statui pro eius ratione seruiret: scilicet, ante peccatum, vbi nulla erat concupiscentia, in officium, & post etiam in remedium. Hinc fit consequens post diluuiũ non esse positum aliud præceptũ quàm prius sed illud repetitum & confirmatum per modum etiam benedictionis propter necessitatem, quæ tunc ingruebat sicut prius procreãdi humanum genus, quod aquis fuerat submersum. Attamen tanquam verum sacramentum non potuit institui nisi à Christo lege euangelica, de quo quæstione proxima adhibendus est sermo.

Scotus & Ricard.

Sentẽ. auto.

¶ Contra hanc autem conclusionem est argumentũ, quo inquiramus oportet, an illud præceptũ fuerit naturæ: arguitur enim sic. Instinctus ipse naturalis & delectatio illi adiũcta per se sufficiens erat ad propagationem nostri generis, redundabat ergo ad præceptũ Dei. Et cõfirmatur. De alimento sumendo non videtur aliquod extitisse præceptũ: nam illud Gen. 2. præcepit ei dicens. Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas, non videtur in priori membro vim habere præcepti, sed promissionis, acsi dixisset. Præcipio tibi, vt licèt ex omnibus alijs comedas, de hoc tamen ne comedas. Scotus dist. præsenti non vult admittere, matrimonij præceptum esse omnino naturale: quia nõ admittit esse naturale nisi sit vel principium practicum per se notum, vel conclusio euidenter ex illo collecta. Et tamen coniunctio matrimonij per indissolubile vinculum, neque est principium per se notum, neque conclusio inde euidenter illata: nam licèt sit euidens, procreationem speciei esse bonam, vidit enim Deus omnia, quæ fecit, & erant valde bona, non tamen euidenter colligitur ad id necessarium esse matrimonium, cùm quicunque sufficiat concubitus. De hac autem re hoc verum est, quod Scotus affirmat: nempe, non esse ius naturæ tanquam principium per se notum, aut tanquam euidentem conclusionem. Nihilominus non est negandum, quin simpliciter sit de iure naturæ: nam vt in Posterio. &. 1. Et hic autor est Philosophus, sunt in scientijs euidentiæ

Arg: contra cõclusionẽ.

Arg. confirmatio.

Nota.

Scotus.

Scotus.

dentiæ gradus diuersi, quorum summus est in mathematicis, sed nihilominus non est negandum scientias etiam naturales & morales esse scientias: licèt nō tanta cum euidentia concludant. Cùm ergo lex matrimonij sit cognitio quædam, sat est vt dicatur ius naturæ, quod ex principijs naturæ per se notis efficaci consecutione inferatur, sic scilicet probabili, vt viri eam sapientes inficiari nequeāt. Et sanè hoc pacto ex fine nutriendæ procreandæque prolis matrimonij, nodus indissolubilis elicitur.

Ius diuinū duplex.

¶ Atque eam ob rem cùm duplex sit ius diuinum nempe positiuum, quod naturæ superponitur, vt sunt sacramentorum mandata & fidei, aliud verò diuinum naturale: præceptum matrimonij non est prioris, sed posterioris generis. Deus enim non supra naturam, sed tanquam naturæ autor & parens illud posuit, crescite, &c. tanquam vim instinctumque naturæ explicans. Quocirca licèt Deus ipse præceptum illud non expressisset, natura nos ipsa obligaret. Tale etiam fuit & illud, Dominamini piscibus maris: nam iure naturæ per Deum conditæ, homo quia rationalis est, suique adeò suarumque actionum dominus, dominiū subinde aliarum rerum obtinet.

Solu. 1. argu

¶ Vnde ad prius argumentum modo factum respondetur, quòd quanuis instinctus naturæ sufficeret, vt homines non deficerent, qui liberos procrearent nihilominus posset accidere, vt ingruente generationis necessitate peruersitas hominum nollet generationi vacare, & ideo fuit necessarium præceptum.

Solut. 2. arg.

¶ Ad secundum eodem pacto respondetur: nempe, simile extare naturæ præceptum alimenta sumendi, quatenus fuerint seruandæ vitæ necessaria. Itaque quanuis Deus id non expressisset, natura nos ipsa compelleret sub reatu culpæ, quæ alioqui in Deum, naturæ autorem committeretur. Et ideo nō est necesse dicere illud prius membrum. Ex omni ligno paradisi comede, esse præceptum, sed premissionē: quia non tenerentur tunc homines vniuersos fructus gustare: ob idque nota vniuersalis permissionem solùm sonat. Nihilominus illa permissio fuit signum præcepti sustentandi vitam per esum aliorum fructuum.

Ex omni ligno paradisi comede.

An etiam nunc præceptum matrimonij maneat.

¶ De alio membro quæstionis, vtrùm scilicet tunc præceptum illud permaneat. Bonauentura distinctione præsenti, artic. 1. quæstio. 3. dicit, quod cessante necessitate multiplicandi humani generis cessauit & hoc præceptum. Alij aiunt cessasse quando Christus laudauit cœlibatum eorum, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, Matth. 19.

¶ Nihilominus hic adhibetur secunda conclusio. Præceptum illud semper ab orbe condito durat durabitq; vsque in finem sub eodem tenore & vigore. Et est conclusio S. Thomæ, distinctione præsenti, quæstione. 2. artic. 2. ad 1. cui ideo falso à quibusdam contraria sententia imponitur. Probatur, primò argumentis duobus in fronte quæstionis factis. Deinde, quia hoc est præceptum iuris naturæ ad propagandam speciem: posset autem nunc etiam necessitas generationis accidere: ergo semper manet præceptum. Nam nō est dicendum, quod quando ingrueret necessitas, tunc præceptum exurgeret, & quando illa cessaret, tunc præceptum sopiretur. Enimuerò præceptum succurrendi per eleemosynam extrema patienti, non exurgit tunc nouum quādo illa necessitas occurrit, sed semper manet tanquam præceptum affirmatiuum, cuius natura est, vt obliget semper, sed non pro semper.

2 Conclus.

Cōcl. S. Th.

Ratio conclusionis.

Præceptum eleemosy.

¶ Ad huius autem maiorem explicationem notandum, præceptorum vim ex eorum fine esse perpendendam: necessitas autem naturalis dupliciter homines inclinat: vno modo ad finem cuiusque particularem, vt consecratio indiuidui, & huiusmodi necessitas obligat singulos ad sumendum cibum, non semper, sed quando & vbi oportet: alia verò est necessitas non singulis, sed toti reipublicæ incumbens, & hæc non obligat singulos, sed rempublicam in cōmuni, atque adeo Principes, qui eius sunt administratores, vt necessitas agriculturæ, ædificatoriæ, atque aliarum artium: non enim singuli tenentur esse agricultores, aut ędificatores, aut milites, &c. sed vnusquisq; suapte sponte vnamquamlibet sequitur artem. Sed si forte contingeret, vt aliqua earum artium esset artificibus destituta, tunc Princeps compellere posset eos, qui essent necessarij, pari ergo modo lex matrimonij non singulos, sed collectim rempublicam obligat. Vnde initio conditi orbis, quia Adam erat tota respublica, illi posita est lex qua quidem filios suos cogere etiā poterat, vt connubia inter se conciliarent, quousque iusta esset generis facta propagatio. Et pari lege Noe, suos filios & nepotes putuit compellere. Quādo verò illa necessitas nō ingruit, prouidentia Dei est, naturæque instinctus & voluptas sufficit, vt non desint qui absque coactione rei vxorię operam impendant.

Paulus. 1. ad. Timot. 2.

Respublica opificib⁹ destituta cogi possunt, qui necessarij principi vi debuntur.

¶ Hinc colligitur præceptū matrimonij, licet semper duret in republica, nullatenus consilio castitatis esse aduersum. Vtrùm verò in omni ætate ab orbe condito virginitas fuerit laudabilis, disputauimus dist. 30. quæst. 2.

Matrimonij præceptum consilio castitatis non aduersatur.

¶ Sub

Dubium. ¶ Sub lege autem Euangelica, quando iuxta consilium Christi, vt ait Paulus, virginitas celebratur, dubium est, vtrùm si aliqua natio eo vsque vel peste vel alia calamitate deuastaretur, atque ad eam hominum raritatem esset peruentum, vt periculum immineret, ne genus humanum deperiret, possent cogi etiam sacerdotes & religiosi & sanctimoniales cõnubia celebrare. Soluꝫ dubij. Respondetur, quòd eos, qui non se voto adstrinxissent, posset deberetque rex Paludan. cogere. De monachis autem Palud. dist. præsenti, quæ. 3. quosdam refert dicentes, ꝙ etiam tunc non tenerentur, nec possent ad id cogi: quia credi tunc posset numerum electorũ esse completum, ac perinde finem mundi ad esse. Sent. autho. At verò opinio hæc non est tàm verò similis, quam sua contraria: quoniam quando sit cessatio mundi futura, non est in cogitatione humana positum: horam quippe illam nemo scit, nec filius hominis. Et ideo nisi specialis reuelatio affulgeret, ius naturale & commune seruandum esset. Ob idque si casus (qui non videtur Nota. posibilis) eueniret, etiam illi, qui se voto castitatis obstrinxerant, ad matrimonia tenerentur quia votum semper includit conditionem illam, nisi ius naturæ conseruandi humanum genus obstet.

Solu. argu. ¶ Per hæc argumenta in capite quæstionis proposita, soluta restant. Concedimus enim cum S. Thoma præceptum matrimonij non esse reuocatum, sed obligare rempublicam, vt expositum est. Cum quo tamen stat vt vnus quilibet singulatim possit castitatem vouere.

Soluꝫ 2. arg. ¶ Et eodẽ modo soluitur argumentũ secundũ.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm vsus matrimonij, hoc est, maritalis cõplexus, sit licitus, atque adeò esse possit meritorius.

QVm potẽtia sit propter actũ, atq; adeò matrimoniũ propter vsum: & matrimoniũ, vt dictũ est, natura naturæq; autor Deus instituerit, cõpertũ inde fit cõiugũ cõuersationẽ & generatiõis actũ licitũ esse. At verò, vt hæreticis respõdeamus, tertius hic adhibetur artic. Arguitur ergo congressum illum coniugalẽ non esse licitum. Quidquid rationis vsum corrumpit: quæ omnium virtutum fons & origo existit, illicitum est & vitiosum: exuberantia verò sensualitatis, quæ in coitu ebullit, eiusmodi vsum absoruet, adeò vt. 7. Ethico. Philosophꝰ asseruerit, impossibile esse hominẽ illo tunc articulo, aliquid intelligere: ergo ille actus est illicitus. Qua de causa Exod. 19. præcipiebatur populo, qui Deum erat visurus, ne vxoribus setunc commiscerent. Et Augustinus lib. 2. Soli loquiorum ait, nihil sic deijcere animam ab arce virtutis suæ, sicut contactum illum corporum, sine quo vxor haberi nõ potest. Et Hieronymus super Matthæum, quod Hierony. refertur. 32. quæst. 2. Cano. Connubia. ait, tempore concubitus præsentiam spiritus sancti nõ dari etiam si propheta videatur qui officio generationis obsequitur.

1. Argumẽ. Partis negatiuæ. ¶ Secundò. Illud quod secundum se est turpe, fieri nequit honestè: sed officium coniugale habet concupiscentiam cum turpitudine coniunctam: ergo nunquam fieri potest honestè.

3. Argumẽ. ¶ Tertiò arguitur, quòd huiusmodi actus, esse nequeat meritorius. Ait .n. Chrysostomus super Matthæũ cap. 19. Matrimonium etsi vtentibus se pœnam non inferat, mercedem tamen non præstat: meritum autem non est nisi respectu mercedis: vnde Magister Sentent. ait, quòd coniugium non meretur palmam: ergo non est meritorius.

4. Argum. ¶ Quartò. Id quòd sine peccato veniali fieri nequit, esse nõ valet meritoriũ: sed actus matrimonialis semper habet adiunctã venialẽ culpã, quia nõ potest esse sine motu sensualitatis, cuius primus etiã motus est saltẽ venialis: ergo officium illud non potest esse meritorium.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium autem est verbum Apostoli. 1. Corinth. 7. Virgo non peccat si nubat.

Decisi. artic. ¶ De hac re nulla inter catholicos est controuersia, imò hæreticorum dogma adeò fuit absurdum, & humanis conceptibus dissonum, vt ipsum suam proderet falsitatem. Augustlibro de hæresibus cap. 35. Tatianos & Encratitas facit illius hæresis authores, quòd actus coniugalis, atque adeò nuptiæ in illum vsum non sint licitæ, sed permissæ ad vitandas alias peiores absurditates, iuxta verbum Pauli, Propter fornicationem vnusquisque suam habeat vxorem: melius enim est nubere quàm vri, Hierony. verò lib. 1. contra Iouinianum, Martionem, & Manichæum Tatiano antiquiores, inuentores eiusdem erroris refert. Et Tertullianus aduersus Martionem de eodem errore eum reuincit. Atqui Guido Carmelita Armenis etiam eundem adscribit: quippe qui aiebant, quòd si primi parentes nostri nõ peccassent, nunquam ad generandum coijssent sed aliter genus nostrum multiplicaretur: scilicet, per creationem singulorum hominum.

Heret. error. Hieroy. Tertulia. Guido Car. Arme. error.

Sed

Sed propter peccatum, aiebant, mutatam fuisse propagationis formam per generationem. Qua vtique ratione appellati sunt Adamiani. Eorum hæresim refert lib. de bono coniugali Augustin. cap. 2. quam reprobat. Occasionē errandi inde nacti sunt, quòd primus parens obscœnum motū non nisi post peccatum sensit.

Almaricus hæreticus. Hanc phrenesim suscita uit postmodum tempore Innocentij tertij Almaricus quidam Parisiensis doctor. Atque hic error est, quē idem summus pontifex ca. Damnamus, de summa Trinit. & fide catholica. insinuat dicēs. Reprobamus etiam & condemnamus peruersissimū dogma impij Almarici, cuius mentem sic pater mendacij excæcauit, vt eius doctrina non tam hæretica, quàm insana sit censenda.

1. Conclusi. ¶ Contra hos ergo vesanos errores duæ statuuntur orthodoxæ conclusiones. Prima. Negare complexum coniugalem licitū esse, fuisseque necessarium in statu naturæ integræ est non modò impietas aduersus scripturam sacram, verùm & stupida dementia aduersus naturę lumē. Probatur primùm ex verbo dñi Genes. 2. Non est bonū hominē esse solum, faciamus ei adiutoriū simile sibi. In quem locū Augustin. lib. 9. super Genes. ad literā cap. 7. Nō, inquit, video ad quod aliud adiutoriū mulier facta sit viro, si generandi causa subtrahitur. Imò verò dominus ipse Matth. 19. & Marci. 10. interrogantibus Pharisæis, an liceret vxorem dimittere. Non legisti s, inquit, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos? Et dixit, Propter hoc dimittet homo patrem & matrē, & adhęrebit vxori suę, & erunt duo in carne vna, vbi indissolubilē matrimonij nexum illic constitutum fuisse declarat. Et clarum est illa verba ante peccatum fuisse prolata. Quare instatu innocentiæ eadem fuisset generatio. Item, dicere quòd præter Adam alij essent creādi homines, est contra illud Ecclesiast. 8. Qui viuit in ęternum creauit omnia simul, quasi dixisset non alia amplius creaturus, præter animas rationales, quæ de materia per generationem educi nequeunt. Prætereà, natura per peccatum in officijs naturalibus nō est mutata, vt patet in nutritione, & in alijs: ergo si nunc species nostra, veluti aliæ vniuersorum animalium, per commistionem masculi & fœminæ propagantur, manifestum est hoc esse naturale opus, atque adeò simile in statu naturæ integræ fuisset.

Ratio conclusionis.

Augustin.

Matth. 19.

Armenorū error conuincitur.

Aliud arg.

Arg. contra alios hæret. ¶ Deinde contra alios hæreticos dicentes, illicitam nunc esse generationem, fit argumentum, quòd Deus creauit naturam nostrā tum in suis naturalibus bonam, tum & ad suam fœlicitatem aptam: eius ergo multiplicatio non solùm naturę maximè consonat, verùm & Dei propositum implet, qui eam ad reparandas Angelorum ruinas condidit. Quinimò quamuis Angeli non cecidissent, eam in illum finem creasset. At verò stultum est aduersus hanc stultitiam pluribus agere. Multa de hoc tunc Hieronymus, tum etiam Augustinus adnotarunt. Et extant decreta plurima Pontificum & conciliorum, vt apud Leonem in epistola ad Termilum cap. 7. & in Concilio Bracarensi & Toletano. 1. atque alijs multis. Imò fuit error adeò à naturæ ingenio abhorrens, vt Paulus ad exaggerandam hæreticorum absurditatem hanc spiritu prophetico prædixerit. 1. ad Timothe. 4. Spiritus enim, inquit, manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus (vel illa vocat nouissima tempora, vel fortè rursum eadem hæresis repullulascet) quidam discedent à fide in spiritu dęmoniorum prohibentium nubere, & iubētium abstinere à cibis quos Deus creauit. Vide quomodo duo officia naturæ coniunxit ab hæreticis reprobata, scilicèt, cibos sumere ad conseruationem indiuidui, & nuptias celebrare ad conseruationem speciei. Quocirca sicut cibatio modo & mensura temperata actus virtutis est, ita & generatio. Ex quo fit præfatas hæreses nullum potuisse habere fundamentum præter Manichæorum blasphemiam, dicentium corpoream naturam nō à bono, sed à nequam Deo dimanasse. Aduersus quam non vacat hic modò disputādi locus. Eandem veritatem Apostolus. 1. ad Corinth. 7. edocet, vbi ita virginitatem & carnis abstinentiam profuso iam nunc satis humano genere matrimonio præfert, vt tamen illud non condemnet, sed prorsus approbet, admonens vt vnusquisque suam vxorem habeat, ne se defraudent.

Herony.

Paulus. 1 ad Timot. 4.

Pau. 1. Co. 7.

1. Cōclusio. Ratio conclusionis. Actus cōiugalis obediētiæ & iustitiæ virtus. ¶ Secunda cōclusio. Actus coniugalis potest esse apud Deum meritorius gratiæ. Probatur primò, quia est actus obedientiæ, iuxta illud Genes. 1. Crescite, & multiplicamini: ergo si non alia vitietur praua circunstantia, & fiat extra charitatem, erit moraliter bonus, sicut vbi & quando oportet comedere ad conseruandam vitam: & si fiat ex charitate, erit simpliciter virtus, atque adeò apud Deum gratus & meritorius. Imò verò nō solùm est obedientiæ officium, sed etiam iustitiæ, si fiat ad reddēdum cōiugi debitum, iuxta verbū Pauli, Vxori vir debitū reddat. Et insuper esse potest virtus religionis, si fiat ad procreandos liberos in cultum Dei. Neq; verò oportet, vt actu coniuges istos fines dum cōgrediuntur, meditentur

sed satis est virtualis relatio, vt potè si nullā ap ponāt malā circunstantiā. Nā actus ipse de se refertur in bonum honestum, vt sit moraliter bonus. & si fiat ex charitate, vt sit meritorius.

Obiectio. ¶ Quod si quis inde inferre contendat, consulendum esse, vt crebrò coniuges amplexus illos frequentent, quandoquidem sunt meritorij, negatur consequentia, Nam ita sunt bona

Dilutio. officia, vt tamen non sint optima. Stat enim bonum esse aliquando comedere, & sanctius

Paulus. abstinere. Eodem modo, ait Paulus, quod licèt bonum sit vt non se defraudent, nihilominus melius est, vt communi consensu aliquando abstineant orationis gratia. Et etiam ratione propter alios honestos fines. Præterquàm quòd ad probitatem moralis actus oportet, vt suis sit appendicibus, & circunstantijs circumseptus: & vna circunstantiarum est quantitas & modus: & ideo si frequentia modum exuperet, vt conseruationi individui noceat, virtutis lineam transgredietur.

¶ Adiunxit hic tamen. S. Thom. quæst. 1. artis. Th. 1. Cas. cu. 4. tria alia, quibus asserit posse peccatum actui coniugali accidere. Primus casus est, si fieret ociosè, hoc est, absque vllo fine formali, vel virtuali: quod quidem omni actioni generale est. Nam vt ipse 1.2. quæst. 18. artic. 9. demonstrat, nullus datur actus indifferens in individuo: quia si fiat absque vllo fine, est ocio-

2. Casus. sus & malus, atque adeò venialis culpa. Secundus casus est, si coniux sola libidine moueatur tamen infra bona matrimonij. Itaque vir accedit ad vxorem ob solam Venerem, sic tamen affectus, vt non accederet ad aliam. Et est opi-

Opinio Magist. Senten. nio Magistri dicentis, quòd coniugium est permissio de minoribus bonis: coitus verò coniugum, qui fit causa incontinentiæ, est de minoribus malis. Et magistrum sequuntur ferè doctores. Inferius tamen distinct. 30. emunctius venit hoc examinandum, nempe, vtrùm præcisè gratia euitandæ fornicationis liceat propria vxore vti. Cuius pars affirmatiua fortasse probabilior est, vt videbimus, quam altera. Tertium dictum est, quòd si coniux libidine extra bona matrimonij efferatur, vt scilicet, cum quacunque muliere id facere proponeret, esse peccatum mortale. Quæquidem assertio sanè intellecta, vera est: non enim dicit, quòd accessus ipse ad vxorem sit mortalis, sed propositū accedendi ad alienā: nēpe hoc. Etiā si hæc non esset mea accederē ad illam, quod quidem specimen fornicationis induit.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur per distinctionem maioris. Redundantia nanque passionis, quæ tollit non modò rationis vsum, sed rationis ordinem, illa quidem est peccatum: quia est peruersio rationis. Illa tamen, quæ tollit rationis vsum, non tamen ordinem, non est peccatum, alioqui somnus esset peccatum. Delectatio ergo contactus maritalis licèt in paruum tempus rationem eclipset, ne altiori vacare possit, tamen non tollit rationis ordinem: imo ratio generationis exposcit, vt ob illum finem tantillo temporis rationem ad aliam rem homo nō applicet. Nam & esus ciborum, & quandoque medicinæ ferè eundem habent effectū. Vnde licèt actus fornicationis & actus cōiugalis sint eiusdē naturæ ad tollendū rationis vsum, non tamē in genere moris ad tollendum rationis ordinē: & ideo prior est peccatum, posterior verò non item. Qui autem vult orationi, vt ait Paulus, & alijs studijs vacare, vel vxorem non ducat, vel de eius consensu abstineat in tempus.

Nimia fruitio coniugibus vitanda ¶ Sed & hoc rursus ratio flagitat, ne in illo actu coniux nimiam procuret fruitionem, id quod Paulus loco citato admonet dicens. Qui nubunt, sint tanquam non nubentes. Nō enim vult vt nubentes, ab illo actu prorsus abstineant, sed consulit, vt studeant sic eum exercere, ac si non exercerent, quemadmodum subdit, Qui vtuntur hoc mundo, sint tanquam nō vtentes.

Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum respondetur, turpitudinem, alteram esse culpæ, atq; alteram pœnæ. Prior quidem semper est peccatum: posterior verò non vtique. Turpitudo autem coniugalis officij non est culpæ, sed pœnæ ex peccato primorum parentum prouenientis: propterea quòd membra corporis & sensualitas non obediunt rationi ad nutum, vt scilicet non moueantur, nisi quando ratio iusserit, quod fieret in statu naturæ integræ.

Argument. ¶ Quòd si rursus arguas. Si actus huiuscemodi genere suo licitus prorsus est: quidnam opus habet excusari? Et tamen, vt infra videbimus, multa bona adferuntur matrimonium excusantia. Respondetur illa opera ex merito excu

Dilutio. sari, quæ vllam præ se ferunt effigiē mali, quorum vtique aliqua in partem, aliqua vero in totum excusantur. Et quia actus coniugalis continet ex vna parte concupiscentiæ turpitudinem modo exposito, excusatur in totum, vt infra videbimus. Solut. arg. ¶ Ad tertium respondetur, q̄ radix meriti quantum ad præmium substantiale est charitas: accedit aūt ei aliqua etiā merēdi ratio ex difficultate, quia virtus, vt ait Aristo. circa difficile versatur. Et hanc mercedem, ait Chrysosto. non sic accedere huic virtuti, sicuti alijs difficilibus: quia delectatio illa

Arist. Chry. tollit

tollit difficultatem laboris, tametsi non tollat difficultatem ponendi medium inter extrema in quo ratio virtutis consistit. Quinuerò & nō nunquam est difficultas laboris, vt in viro, qui languore & debilitate laboraret, & nihilominus generationis gratia rei vxoriæ insisteret. Atq; hoc pacto intelligendus est Magister vbi ait, coniugium non mereri palmam: quia non est difficile sicut virginitas.

Solut. 4. ar. ¶ Ad quartum denique negatur minor. Motus enim primus concupiscentiæ, non est peccatum veniale, nisi quando est de aliquo delectabili præter rationis ordinem, velut motus primus fornicationis. Id quòd à legitimo vsu coniugij alienum est.

QVÆSTIO SECVNda, De matrimonio secundùm rationem sacramenti.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm matrimonium sit Sacramentum nouæ legis.

DOtissima ratio matrimonij, præterquàm quòd est in officium & in remediū, est esse sacramentum. Sed nihilominus à parte oppo sita arguitur. Omne sacra mentum nouæ legis con-

1. Argumēt Partis nega. stat ex materia & forma: matrimonij autem neque vlla est forma: quia benedictio sacerdotis in nuptijs non est de essentia matrimonij: neque vero vlla est materia: quia nulla est illic materia sensibilis: & tamen Hugo ait, quòd sacramentum est materiale elemētum: ergo matrimonium non est inter sacramenta.

¶ Secundò arguitur. Omne sacramentū nouæ

2. Argum. o legis efficit quod figurat: matrimoniū autē figurat coniunctionē Christi cū ecclesia, quā tamen non efficit: ergo non est sacramentum.

3. Argumēt. ¶ Tertiò. In omni sacramento distinguuntur tria, scilicet, id quod est sacramentū tantùm: putà, signum sensibile: & id quod est res tantum, vt gratia: & aliquid quod sit res & sacramentum simul, quod non potest in matrimonio signari, cùm non imprimat characterem ergo non est sacramentum.

Pars affirm. ¶ In contrarium est verbum Pauli ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnū est, ego autem dico in Christo & Ecclesia.

¶ Quæstio inter catholicos quā facillima est. Non autem defuerunt hæretici sacramentum hoc abnegantes. Cuius erroris autores, vt ait Guido Carmelita, fuerunt Armeni. Et nostris tēporibꝰ patroni sunt Lutherani, qui negāt vlla ratione sacramētū esse: quia nunquā fuit, inquiunt, institutū in signū cuiuspiā gratiæ, atq; adeò neq; illā confert. Hunc enim effectū omnibus sacramentis subtrahunt. Decisio. 1rt. Heret. error.

¶ Igitur cum omne sacramentum nouæ legis gratiam conferat, duo sunt in præsentiarum examinanda. Primum, scilicet, vtrùm matrimonium sit sacramentum, accipiendo nomen generaliter, id est, signum & mysterium alicuius sanctitatis, siue illam conferat, siue nō conferat, quod quidem nomen est commune tàm sacramētis veteris legis, quàm nouæ. Et secundum, an gratiam conferat. Vtrunq; enim Lutherani negant. De hoc autem secundo membro Articulus nos tertius erudiet.

¶ Sed ad primum, quod hic disputatur, vnica conclusione respondetur. Matrimonium est sacramentum ecclesiæ, Probatur. Nomine sacramenti, vt distin. 1. prædiximus, intelligitur mysteriū aliquod sanctitatis nouæ legis, quam sacramenta vetera significabant futuram, nostra verò significāt præsentem: sed matrimonium est huiusmodi: ergo est sacramentū. Minorem docuit nos loco proximè citato Paulus admonens, vt subiecti inuicem Christiani sint in timore Christi. Mulieres enim, inquit, viris suis subditæ sint sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ. Ecce mysterium, quòd coniūctio mulieris cum viro, qui sunt quasi membrum & caput, sit signum coniunctionis Ecclesiæ cum Christo, sub quo quasi sub capite suo vuit. Et quia ex hac coniunctione pullulat mutuus amor, subinfert. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Quocirca dilectio viri & vxoris signum est etiam dilectionis Christi & ecclesiæ. Vnde sicut Christus diligit ecclesiam, veluti caput suum proprium corpus: ita & viri sicut propria corpora debent vxores diligere. Imo qui vxorem, inquit, diligit, seipsum diligit. Vide quanta cum exaggeratione & emphasi commendat vnionem viri & vxoris ceu sacramentū vnionis Christi & Ecclesiæ. Quocirca omnes, inquit, membra sumus Christi, de carne eius & de ossibus eius, alludēs ad Euam, quæ de ossibus Adæ fuit fabricata. Atq; adeò subdit verba Adæ, Propter hoc relinquet homo

Conclusio. Ratio conclusionis.

Probatio minoris.

Mysterium matrimonij

Cōmendatio vnionis coniugū.

mo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Ex his ergo catholicam veritatem concludit dicens, Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & ecclesia: vbi duas coniunctiones, si considerate perspexeris, tam in coniugibus, quàm in Christo designauit Apostolus. Sunt enim coniuges vnum vnitate naturæ: quia duo in carne vna, per commistionem copulæ. Ac subinde vnum vnitate charitatis: quia debent se ambo mutuo, sicut vterque seipsum, diligere. Quarum prior vnio significat vnitatem naturæ Christi & ecclesiæ, quia nostram naturam induit. Et posterior significat item charitatem Christi, qui se pro ecclesia morti exposuit.

Duplex cauillum Lutheri.

Refutatur error Lutheri.

¶ Duplici verò cauillo abigere conatur Luthe rus Paulinum hunc sensum. Primò, quòd Apostolus græcè scribens non dixit sacramentum, sed mysterium. Attamen hoc futile est: quoniam idem est mysterium & sacramentum, vt in fronte primæ distinctionis præmonstrauimus. Quare interpretes Latini vtroque nomine promiscuè vtuntur. Secundò sensum

Secundus error Lutheri.

præuaricatur dicens, Paulum non affirmasse de matrimonio, quod sit sacramẽtum aut mysterium, sed de coniunctione Christi & ecclesiæ: illam enim, inquit, appellat sacramentum sanctificationis per fidem. At verò præuaricatio hæc ex verbis ipsis Pauli falsitatis conuincitur. Nam cùm coniunctionem tam naturæ quàm amoris viri & vxoris, ita multis verbis conferat cum coniunctione & amore Christi & ecclesiæ, palàm demonstrat arctissimam illam communionem viri & vxoris esse signum desponsationis & amplexus Christi & ecclesiæ, in quo consistit ratio sacramenti. Quocirca potuisset optimè Caieta. illam adnotatiunculam excusare, quam adiecit in expositione huius Paulini loci: nempe, q; ex illo verbo, sacramentum hoc magnum est, non colligitur matrimonium esse sacramentum, quia non dixit, nisi mysterium. Nam re vera idem est mysterium & sacramẽtum, si modò de collatione gratiæ, non contendamus. Leo enim Papa in Epistola. 11. ad Constantinopolitanos in hoc sensu adduxit hoc verbum: nempe, quòd ab exordio generis humani prænũciatus est Christus per coniugium primorum parentum, dicente Apostolo, sacramentum hoc magnum est. Et cõcilium Florentinum hoc Pauli testimonio probat, matrimonium esse sacramẽtũ. Et Ambrosius super eũdem locum, Mysterij, inquit, sacramentum grande in vnitate viri & fœminæ esse significat. Ac demũ Magister sententiarum, eodem ipso testimonio eandem confirmat veritatem. Quin verò expresse ibidem Augustinus, Non tantùm, inquit, fœcunditas, cuius fructus in prole est: neque tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiã sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit Apostolus, Viri diligite vxores vestras sicut Christus dilexit ecclesiam.

Caietanus.

¶ Hæc verò cauẽda est hic fallacia, ne quis verbis Pauli seducatur, arbitratus voluisse dicere, illo tunc temporis articulo, quo dixit Adam, Hoc nũc os ex ossibus meis, &c. illam eius cõiunctionem cum Eua fuisse sacramentum, sicuti est modo: tunc enim, quia nullum vigebat peccatum, nullo opus erat sacramento. Sensus ergo Apostoli est, quod tunc fuit sacramentum: hoc est, mysterium & figura futuræ vnionis Christi & ecclesiæ, sed postquam ex latere eius in cruce emanauerunt noua sacramenta, ac subinde ecclesia quasi de eius costa, sicuti Eua ex Adam plasmata fuit, idem ipsum coniugale vinculum vim obtinuit sacramenti. ¶ Secundò eadem veritas confirmatur. Sacramentum nouæ legis est signum alicuius occulti remedij contra aliquod peccatum: sed matrimonium est huiusmodi: nam cùm propagatio humani generis, quod ad æternam beatitudinem creatum est, & per Christum recreatum fuerit ad illum finem necessaria, quæ quidem sine concupiscentia carnis fieri non potest, decentissimum fuit, vt matrimonium in remedium illius concupiscentiæ institueretur. ¶ Quòd si arguas. Alia sunt peccata grauiora, contra quæ nullum est institutum sacramentum: ergo nec debuit contra concupiscentiam. Respondetur, quòd concupiscentia, quia est vitium totius naturæ, idque homini quasi natiuum, indigebat præ alijs remedio potissimùm in re tam necessaria, quàm est nostri generis propagatio. Sed de hoc latius articulo. 3. ¶ Veritas præterea hæc: nempe, quòd matrimonium sit sacramentum, multis est canonibus constituta. Primùm capitul. Ad abolendã. de hæretic. damnantur qui aliter quàm ecclesia Romana de septem sacramentis ecclesiæ senserint, inter quæ numeratur matrimonium. Et in concilio Constantiensi sessione. 15. de hoc inter alios errores cõdemnatus fuit Ioannes Hus, quod septem sacramenta ecclesiæ inficiabatur. Ac subinde in Concilio Florẽtino & hoc quoque in ordine sacramẽtorũ collocatum est. Quapropter, quicquid sit de collatione gratiæ, de quo statim dicturi sumus, manifestaria hæresis est, negare hoc esse sacramentum

Paulini loci sensus.

Germanus sensus. Apostoli.

2. Confirmatio.

Obiectio.

Matrimonium est sacramentum

Concilium Constan.

mentum ecclesiæ nouæ legis perinde ac reliqua sex. Atque adeò semper inter sacramenta nouæ legis fuit cultum. Et ideo Erasmus consultiùs feciſſet hoc nō reuocare in dubium, qui in antidoto epistolæ Hieronymi ad Gerontiam ait. Haud scio an ætate Hieronymi ecclesia matrimonium inter sacramenta numerauerit. Neque Dionysius, inquit, libr. 3. ecclesia. hierar. inter alia sacramenta mentionem huius facit. Cùm enim tum Hieronymus contra Iouinianum, tum Augustinus tam latè de fidelium matrimonio disputauerint, proculdubio erat sacramentum, fuitque semper ex institutione Christi.

Erasmus.

¶ Ad primum igitur argumentum respōdetur cum D. Tho. Durandus quippe in. 4. dist. 1. q. 3. fateri renuit, ꝓprie in matrimonio materiam & formam distingui posse: nam dicere, vt Paludanus cōminiscitur ead. dist. q. 4. ꝙ materia sint ipsi contrahentes, non est consentaneum: propterea ꝙ materia debet esse pars sacramenti: & tamē contrahentes nō sunt pars eius, sed subiectū. Item neq; dicere, ꝙ materia sint interni consensus, forma verò extera verba, rationi consonat: quoniam tam materia q̄ forma debēt esse res sensibiles. Si ergo dicatur, ꝙ verba aut nutus alterius sint formæ, contra redarguit Durandus. Primò, quia materia solet dici res, sicut ablutio baptismi, forma verò verba: è rebus enim & verbis sacramēta perficiuntur: in matrimonio verò nō distinguūtur materia & forma vt res & verba: quia in vtroque contrahentiū sunt tantùm verba vel nutus. Secundò, quia illa verba ex æquo se habēt in vtroq; : quare nō possunt discerni, vt præcedentia sint materia, & sequentia forma. Hoc præter alia argumento mouetur Durād. vt nō satis planè affirmet matrimoniū esse sacramentum nouæ legis. De hoc autem arti. 3. aduersus cū acturi sumus. Interim tū respōdetur, cōtrahentiū verba, aut nutus, qui eorū loco substituuntur, esse materiā & formā, vt distin. 1. q. 1. arti. 6. latiùs dissertum à nobis est. Neq; refert præcedētia ne sint, an subsequentia, vt illa sint materia, hæc verò forma, vt Ricard. dist. pūti. art. 4. q. 2. autumat. Sed siue vir priùs consensum exprimat, siue vxor, amborū verba sunt sibi inuicē materia & forma: nam vtriusq; verba per verba alterius informātur, vimque obtinent significandi, colligandique coniugalem nodum. Quocirca quando D. Thom. superiùs distinct. 1. articul. 3. ad quintum, dixit, formam in matrimonio esse verba exprimentia consensum, iterum benedictiones ab ecclesia institutas, non intelligit ex æquo, sed quod verba exprimentia consensum sunt forma essentialis, benedictio verò accidentaria ad solennitatem pertinens, vt expresè hic ait. Verba enim, inquit, quibus matrimonialis consensus exprimitur, sunt forma huius sacramenti, nō autem benedictio sacerdotis, quæ est quoddā sacramentale. Et statim in solutione secundi confert hoc sacramentum cū sacramento pœnitentiæ dicens, quòd quia vtrumq; per actū eius perficitur, qui sacramento vtitur, non est in istis alia materia præter actus suscipientis. Id quod distinct. 14. quæstione prima, artic. 1. latius expresserat. Respondetur ergo ad Durandum, quando dicimus materiam esse rem, non accipi sic strictè, vt res distinguatur à verbo, sed vtriusq; verba possunt esse materia respectu verborum alterius, siue præcedant siue sequantur.

Solu. 1. argu. Durand.

Palud.

1. Argum. Durand

2. Argum. Durand.

Authoris dilutio.

D. Thom.

Benedictiones ecclesiæ an sint forma.

¶ Non autem desunt qui arbitrentur verba sacerdotis, dum nuptiæ solenniter contrahuntur, esse formam essentialem. Sed de hoc artic. 3. Ad illud autem Dionysij respondetur, quòd non fuit eius mens omnia sacramenta percensere, sed illa, quæ ad actus hierarchicos attinēt, qualia sunt quinque, & ideo vti de pœnitētia, ita & de matrimonio subticuit.

Diluitur argum. Durā.

Ad illud Dionysij.

¶ Ad secundum respondetur, quòd hoc sacramentum significat & aliquid exterius, quod est despōsatio Christi cum ecclesia, & aliquid interius, quòd est gratia, & hæc est res contenta. Sacramentum autem non debet efficere id quod exterius significat, sed rem contentam. At verò Magister sententiarum, vt hic ait Sanctus Thomas, quia erat illius opinionis, quòd in hoc sacramento nulla esset res contenta, nō asseruit per ipsum significari nisi rem exterā: scilicet, desponsationem Christi & ecclesiæ.

Solut. 2. arg.

Magister sentent.

¶ Ad tertium respondetur, quòd sacramentū tantùm in præsentiarum sunt actus & consensus contrahētium exteriùs significati. Res autem & sacramentum est vnio & nexus maritalis, qui ex illis actibus resultat. Sed res tantùm contenta est gratia.

Solut. 3. arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm matrimonium fuerit in noua lege in sacramentum institutum.

ARTICVLO PROXIMO hic ad eius expositionem adnectitur de eius institutione, quatenus sacramentum est. Et arguitur, quod nō fuerit in noua lege institutum, atq; adeò quod non

Partis negatiuæ 1. Argum.

non sit sacramentum nouæ legis. Vnum sacramentum pluribus institutionibus nō indiget: matrimonium autem, vt quæstione superiori dictum est, fuit institutum ante peccatum, & post peccatum in lege naturæ: ergo non fuit institutum à Christo.

2. Argumē. ¶ Secundò. Non apparet in euangelio locus vbi de nouo fuerit institutum: nam Matthæi. 19. antiquam institutionem retulit Christus dicens, Non legistis, quia ab initio qui fecit hominem, masculum & fœminam fecit illos?

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est, quòd omnia sacramenta habent virtutem à passione Christi, atq; adeò ipso authore instituta sunt.

1. Conclusi. ¶ Quæstio est facilis, ad quam tribus conclusionibus respōdetur. Prima. Matrimoniū fuit in officium institutū ante peccatū. Matrimoniū enim, vt prædictum est, naturali instinctu & præcepto est omnibus indictum: Deus autem & natura in bonum semper sua opera refert, & secundùm illum bonum finem eadem opera admetitur: tria autem sunt bona in matrimonio, quorum primum & naturæ inclinationi proximum est procreatio humani generis, quod quidem & ante peccatum erat necessarium: & ideo in hoc officium illicò condito homine institutum est matrimonium.

Tria bona matrimoni

2. Conclu. ¶ Secundum bonum est remedium cōtra peccatum, & de hoc subiungitur secunda conclusio. Illico post hominis lapsum mansit idem matrimonium remedium contra concupiscentiam, vt quæstione præcedenti articulo. 2. latè expositum est. Et ideo quantum ad hæc duo tantùm beneficia vigorem habuit in lege naturæ. Et præterea sub lege Moysi aliqua huic sacramēto adiuncta fuit personarum determinatio. Nam quanuis lex naturæ iuberet, vt matrimonij fœdus indissolubile esset, quod quidem vbicunq; naturæ lumen emicabat, seruabatur, & sicuti dirimebatur, vt viuente priore coniuge alter alias nuptias iniret, hoc erat propterea q̄ eiusmodi lumen cōtenebrescceret. Nihilominùs quòd vna non nisi vni viro nuberet, & matrimonia in certis consanguinitatis gradibus non permitterentur, non fuit ita liquidum, & ideo lex Mosayca de huiusmodi personarum cautione nonnulla adhibuit mandata. Quanuis viris vxorum multitudo nō fuerit vsquequaque interdicta, vt distinctio. 33. disputabimus.

Lege naturæ nexus matrimonij indissolubilis.

¶ Tertium munus matrimonij est mysterium desponsationis Christi cum ecclesia indicare, atque adeò, tanquàm eiusdem redemptoris instrumentum, gratiam ad idoneum eius vsum infundere. Et de hoc subditur tertia conclusio. Sacramentum, matrimonij, qua ratione est sacramentum, in noua lege à Christo institutum est. Et ratio est huic cum reliquis sacramentis communis: quoniam omnia sacramenta, eo q̄ instrumenta sunt passionis Christi ab ipso fuerunt instituta. At verò quantum ad alia commoda, quæ ex hoc coniugali fœdere in rempublicam pullulant, quale est mutuū obsequium, & vicaria officia coniugum, quibus eorum amicitia colitur, iure etiam gētium & ciuili nonnullæ adhibentur leges, quibus nuptiarum conciliatio decoratur, & constabilitur, vt de dotibus. Nam reipublicæ interest dotes mulieribus conseruari, adsobolem procreandam, & replendam liberis ciuitatem. l. 1. ff. solu. matr. Et de libero bonorum vsu, qui cōpetit viro, de successione vxoris in partem bonorum, & delegatis, & iure hæreditatis, &c. Vnde inter leges ciuiles extat titulus de sponsalibus. ff. & de iure dotium. atque alij.

3. Conclu.

Ratio.

Iure gentiū & ciuili legesadhibitæ circa matrimoniū.

¶ Ex quo fit consequens hoc peculiare esse huic sacramento, q̄ cùm reliqua in noua lege tanquàm res prorsus nouæ & ante illam nunquam auditæ fuerint instituta, hoc cùm res vetus fuerit, nouam rationem sacramenti per Christi institutionē acquisiuit. Primitus enim Christus hac fortè de causa, si coniecturi licet, nuptias sua præsentia honestare voluit: & primo, quod in mundo edidit, miraculo insignire, vt illic facto ipso insinuaret, illud, quod antea solùm erat officium & remedium, per suā legem celebrandum fore vt sacramentum.

Nota.

Christ⁹ quā re nuptijsin terfuerit.

Præscius, inquam, illucusq; nuptiarum vinum hoc est, amicitiam, gaudium & gustum plurimum defeciſſe: quia sine gratia Dei omnis humana necessitudo veluti aqua friget & languet: iuit conuersum aquam in vinum, quo futura gratia sacramenti designata fuit. Vbi & coniuges vniuersos admonitos curauit, ne matrimonialia fœdera in bonis caducis: hoc est, in amplis dotibus, aut alijs formis & causis fundarent, quæ facilè dilabuntur, sed in sola virtute, quæ perpetuæ lætitiæ & amicitiæ, coniugalis custos est. Deinde verò, vt Matthæi. 19. legitur, à Pharisæis rogatus, liceret ne hominibus vxorem quacunque de causa dimittere? quæ quidem interrogatio indicabat lumen naturę, quo indissolubilis coniugalis nexus admonetur, obscuratum illis iam tūc fuisse, cōtrarium eos docuit, non quidem denuò naturam matrimonij instituens, sed ostendens ab orbe condito à Deo naturæ conditore fuisse institutā. Et ideò Nō legistis, inquit, quia qui hominem fecit à principio, masculum & fœminam fecit eos? Et dixit: hoc est, Adamum instigauit, vt

Vinum nuptiarum.

Nota.

Matth. 19.

diceret, Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro: hoc est, indiuisibilis. Non autem hæc Christi euangelica institutio solùm fuit, (vt quidam volunt) declaratio naturalis iuris, sed insuper confirmatio. Quare subdit. Quos Deus coniunxit, homo non separet: quasi diceret, Hanc, quam Deus coniũctionem sanxit, ego quatenus orbis redemptor, nouo iure & præcepto meo confirmo. Quo quidem loco id, quod antea erat in officium & remedium, fecit esse sacramentum, vt per suam deinceps passionem vim nouam diuinæ conferendæ gratiæ obtineret. Nam licèt illuc vsque sic fuisset in remedium, vt maritalis concupiscentia non esset peccatum, imò posset esse meritum, non tamen singularem habebat ad id muneris fauorem diuinæ gratiæ.

Quos Deus coniunxit.

Solut. argumentorum.

¶ Per hæc ergo argumentis responsum est. Concedimus enim ad primum, nullum sacramentum, quatenus sacramentum est, plurium egere institutionum, sed tamen hoc, quia non est solum sacramentum, sed etiam naturæ officium, decuit vt, postquam sub vna ratione priùs fuerat institutum, denuò fieret sacramentum, in locis Euanglicis modo designatis. Per quæ secundo argumento satisfactum est.

ARTICVLVS. III.

Utrùm matrimonium gratiam conferat:

NON satis concluditur matrimonium esse sacramentum nouæ legis, quousque ostendatur conferre gratiam, quod nostrorum sacramentorum priuilegium est. Arguitur ergo à parte negatiua. Omne sacramentum, quod gratiam confert, per materiam suam & formam eam infundit: materia autem & forma sacramenti huius sunt actus contrahentium: dicere verò quòd nostra propria opera sint causa gratiæ hæresis est Pelagiana contra Paulum: nam si ex operibus, iam non esset gratia: ergo matrimonium gratiam non confert. Et augetur dubium de matrimonio, quod inter absentes conciliatur: aut per epistolam, aut per internuncium, non enim videtur quomodo gratiam conferat, cùm vsu venire possit, vt dum posterior consentit, prior dormiat.

Partis negatiuæ.

1. Argum.

2. Argum.

¶ Secundò arguitur. Si gratiam conferret, maximè contra concupiscentiam: at per matrimonium concupiscentia potiùs inflammatur, quàm extinguatur, sicut ignis alio appositio igne. Vnde Philosophus. 3. Ethicor. Concupiscentia, inquit, voluptatum insatiabilis est, & sua ipsius ratione tanquàm sui simili augetur: ergo matrimonium non est remedium cõcupiscentiæ.

¶ Tertio. Si tale remedium gratia præstaret, cum concupiscentia omnibus sit mortalibus commune malum, salubre consilium cunctis esset matrimonium: quod est contra cõsilium Paul. 1. Corint. 7. ergo non est remedium concupiscentiæ.

3. Argum.

¶ Quartò arguitur. Si sacramẽtum matrimonij conferret gratiam, hoc esset fidelibus baptizatis: nam baptismus est ianua omnium sacramẽtorum: hoc autem apparet falsum: quia vt cap. Gaudemus, de diuortijs, decernitur, sacramentum coniugij apud fideles & infideles existit, iuxta verbum Paul. 1. Corint. 7. Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum eo, non illam dimittat.

4. Argum.

¶ In contrarium autem est, quòd matrimoniũ est per Christum institutum tanquam remedium, iuxta verbum Augustini libr. 9. super Genẽ. ad literam capit. 7. Matrimonium, quod sanis est ad officium, ægrotis est ad remedium: Christi autem remedia aduersus peccata non sunt nisi per gratiam: ergo matrimonium confert gratiam.

Partis affirmatiuæ.

¶ De hac quæstione, vt hæreticos prætereamus, qui effectum gratiæ in sacramentis non agnoscunt, etiam inter catholicos controuertitur. Durandus namq; distin. præsenti. quæst. 3. quanuis affirmet matrimoniũ esse hac ratione sacramentum, q̃ est signum, vt ad Ephes. 5. ait Paulus, desponsationis Christi & ecclesiæ, ait tamen citra periculum hæresis licitum esse opinari non esse sacramentum gratiam conferens, atq; adeò non esse sacramentum vniuersè, vt ait cum alijs sacramentis nouę legis. Quã quidem opinionem, ceu probabiliorem sustinet. Non tamen aliter probat, quàm quia ex interpretibus sacrorum Canonum nonnulli sic opinati sunt, vt Gaufredus in summa sub titulo de sacramentis nõ iterandis. & Hostien. sub eodẽ titulo. & Bernard. in apparatu extra. de simonia super cap. Cùm in ecclesiæ corpore. Et est præterea Glossa. 1 3. q. 2. can. Honorantur. Et ratio omnium istorum est, quia pro matrimonio contrahendo potest pecunia in dote pacisci, vt eodẽ can. permittitur. Et extra de cõdi. appositis. c. de illis. Ait verò Durãdus se nõ determinare, an istorũ opinio suæq; allegationes

Decisio. art.

Durand.

Paulus ad Ephes. 5.

Probatio opinionis.

Durand.

gationes veræ vel falsæ sint, sed hoc solum accipere vt verum, q̃ cùm iura canonica nouerint, neque eorum scripta reprobentur, non sit eorum opinio, vt erronea censenda.

Magisterſententiæ. Adiungit aliud fulcimentum ex Magistro sententiarum in.4. distinctio.2. vbi ait, quod quædam sacramenta sunt remedium contra peccatum, & gratiam adiutricem conferunt, vt baptismus: alia in remedium tantùm sunt, vt coniugium: alia gratia & virtute nos fulciunt, vt eucharistia & ordo. At verò S. Thom. tres hic opiniones refert, S. Thom. 1. Opinio. Vnam negantium omnino in matrimonio vllam suffundi gratiam. 2. Opinio. Aliam dicentium, quòd confert gratiam in ordine adrecessum à malo: putà, ad excusandum actum peccati, non tamen ad auxiliandum in bonum.

3 Opinio. vera. Quibus reprobatis subiungit tanquam probabilius, quod simpliciter confert gratiam.

1. Conclusi. ¶ Duabus ergo conclusionibus ad quæstionẽ respondetur. Prima. Matrimonium, sicut cætera sacramenta ecclesiæ, gratiã confert. Hæc est opinio cõmunis theologorum: videlicèt, S. Thom. Scoti, Bonauenturæ, Richardi & aliorũ distin. præsenti. Et probatur. Matrimonium ab ecclesia inter sacramenta nouæ legis cõnumeratur, vt dist. 1. referebamus: sacramentum autem nouæ legis, vt ead. dist. mõstrauimus, gratiam confert. Ratio. cõcl. Id quod concilium Florentinũ expresse decernit. Et est sententia August. super psalm. 73. dicentis, quod vetera sacramẽta promittebant tantùm & significabant, hæc verò dant salutem. Vnde cõcilium intulit, q̃ nostra sacramenta in hoc ab illis differunt, atq; abundant, q̃ illa gratiã significabant, non autẽ conferebant: ergo matrimonium confert gratiam. Atque hinc colligitur q̃ Magister sentent. nõ Magisterſententiæ. fuerit sibi constans, sanè qui cùm distin. 1. hoc ipsum discrimen inter illa & nostra vsq; adeò agnouerit, vt sacramẽtum sic diffinierit, quòd sit signũ inuisibilis gratiæ: cuius imaginem gerit, & causa existit. Postmodum distinctione secunda, septem sacramenta ecclesiæ cõfessus, coniugium, quod illis adnumerat ait, in remedium tantùm fuisse institutum. Tametsi fortasse, non simpliciter gratiam huic sacramento subduxerit, sed illam secundam opinionem, quam hic refert Sanct. Thom. Opinio Magiſt. tenẽt. fortè insinuauit quòd gratia matrimonij non sit nisi in remedium ad recedẽdum à malo, gratia verò aliorũ sacramentorum sit adiutrix ad promouẽdum bonum. Refutatur moderatio. Attamen neq; moderatio hæc veritati consonat, tum quod cũ gratia auxilium Dei sit, nulla est, quæ non in vtramq; partem iustitiæ sufficiat, tũ etiam quia hac ratione nullatenus matrimoniũ in noua lege illi præstaret, quod sub lege naturæ decurrebat: quoniam matrimonium eatenus fuit semper in remedium, vt coniugalis torus nullam impingeret culpæ maculam, imò posset meritum accumulare. Christus autem illud denuò in remedium eiusdem concupiscentiæ confirmauit, vt Apostolus. 1. Corinth. 7. admonet dicens. Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, quæ debitum viro reddat, & vir vxori: & infra. Ijs, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere, &c. Et. 1. ad Thessalo. 4. Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrũ vas suum possidẽre in sanctificatione & honore, ad matrimonium alludens, quo hæc sancta & honorifica possessio coniugum perficitur: ergo certũ est Christum nouam vim matrimonio ad id adiunxisse, quæ esse non censetur alia, quã gratia, qualis est in cæteris sacramentis. Et ideo Sanct. Tho. in expositione litera distinctionis. 2. aliter exposuisse videtur Magistrum: scilicet, q̃ nõ aliud senserit, quã quòd principalis finis matrimonij fuerit in remedium, non tamen negauerit ad illum finem cõferre gratiam. Citat enim Magister distinctio. præsenti illud inter alia Augustini in lib. de bono coniugali cap. 18. In nuptijs plus valet sanctitas sacramenti, quàm fœcunditas ventris. Non autem sanctitatem appellasset, nisi sacramentalẽ gratiam. Re vera qui negat matrimonium conferre gratiam, in virtute negat esse sacramentum nouæ legis. S. Thom. expõsitio. Et ideirco Durandus negans conferre gratiam, simul in priori editione, vt in præsentiarum refert Capreolus, negauit esse simpliciter sacramentum nouæ legis: sed in posteriori editione, quia de hac hæresi malè audiebat, vt periculum sibi caueret, concessit quidem esse sacramentum, sed tamen negando cõferre gratiam, si id simpliciter negasset, asserendo q; subinde non esse cum alijs nouæ legis vniuocum, parùm sibi cauisset. Durand. Et ideò solum dixit, non censeri hæreticum. Durand. falſitur. Fallit tamen, hoc ceu probabile sustinendo. Nam si non diceretur sacramẽtum, nisi ob id duntaxat quòd significat vnionẽ Christi & ecclesiæ, illam profectò rationem ab initio conditi orbis habuit: de illo enim matrimonio primorum parentum ait Paulus fuisse magnum sacramẽtum: hoc est, mysterium Christi & ecclesiæ, quia illud significat: tamen asserentes esse sacramentum ecclesiæ, quidpiam ei noui attribuunt. Alia ratio. ¶ Et cõfirmatur hoc planè, quia sicut Eua tũc è costa Adæ educta fuit in officium matrimo-

nij: ita & de latere Christi in cruce educta est ecclesia, vt per sacramentum matrimonij Christiani filij procrearentur, qui eius colerent religionem, atque adeò in spirituales Dei filios adoptarentur: ergo matrimonium gratiam ex eodem latere promanantem veluti reliqua sacramenta cõfert. Quocirca non concludimus nos, vt censet Durandus, ex hoc solùm esse sacramentum, quod sit remedium contra peccatum: nam hoc antea habebat, sed inde quod est à Christo institutum, vt idoneè coniugale officium exerceretur, veluti sacramentum ordinis, vt idoneè sacerdos sacramenta administret. ¶ Hæc autem sacramentalis gratia cõtrahentium concupiscentiæ peruersitatem, vt, ait, Bonauentura. fert opem. Concupiscentia namque nec numerum personarum moderatur: quia impudicus quãcunque promiscuè optat, neq; commoditatem, sed delectationem procurat. Ac demum satiatus fœminas fastidit. Gratia verò sacramẽtalis adminiculatur, vt vir sua sit contentus, & vxor suo, vt officium debitum coniugio vtantur, neque vbi opus fuerit ob societatẽ à debito reddendo abhorreant. Guillielmus Parisiensis in materiam matrimonij, capit. illo, vbi tractat de eius virtute, plurimum energiæ ei tribuit aduersus concupiscentiam. Tametsi malitia possit huic gratiæ prævalere. ¶ Quòd si sciscitaris quando nam eiusmodi gratiam conferat, respondetur, quòd tunc, dum consensus de præsenti amborũ coniugum simul concurrunt, vt paulò inferiùs repetetur. ¶ Si verò quis interroget, vtrùm eum gradum hæc veritas obtineat, vt sit habenda tanquam catholica, eiusque negatio tanquam hæretica, profectò vtrinq; sunt angustiæ. Nihilominùs adhibetur secunda conclusio. Quãuis hoc non sit in sacris biblijs vel in sacris conciliis expressum, tamen ægrè defensari posset non esse erroneum, imò hæreticum id negare: saltẽ est temerariũ & valde periculosum. Vtimur hoc moderamine, eo quod Canonistę opinantes matrimonium non conferre gratiam, non sunt de hoc condemnati, nec Durandus eorum patronus. Imò verò Diuus Thomas, Bonauentura, Scotus & reliqui solùm aiunt, partem affirmatiuam esse probabiliorem. Sed ex altera parte extat capitul. Ad abolendam, de hæreticis, anathematis mucrone eos confodiens, qui de septem sacramentis aliter quàm ecclesia Romana senserint. Et in concilio Florentino illud, iuxta verbum Augustini, constitutum est discrimen, inter vetera & noua, quòd illa significabant tantùm salutem & gratiã, nostra verò dant illam, virtutemque consecrandi in se continent. Profectò adeò vrget argumentum, vt si Sanctus Thomas, & antiqui patres hoc concilium ætate attigissent, non tantùm asseruissent, vt reor, esse hoc probabile, verùm & esse catholicum. Nam negare illud concilium non fuisse legitimè cõgregatum, non esset tutum: quandoquidem celeberrima illa in eo fuerit celebrata conciliatio Armenorum cum Ecclesia Romana. Imò verò Canonistæ, vt arbitror, suam opinionem recantassent. Præterquam quòd miror Durandum tantam authoritatem eis de hac re præter suum morem detulisse. Primùm, cùm hoc ad ius diuinum spectet, cuius ipsi non sunt adeò docti fidique interpretes. Secundò, quod manifestum est non maiorem habere in hac parte authoritatem, quàm ratio ab eis allata illis arrogat: & tamen rationem illorum palàm est nullius esse vigoris. Omnium enim vnum hoc fundamentum est: quod pro matrimonio confertur pecunia: & tamen debuissent attendere, sacramentum matrimonij propterea quòd conferat gratiam, rationem non exuere contractus ciuilis: & ideo nil vetat, quominùs ista ratione pecunia possit inter contrahentes interuenire victus causa, sicut in emptione & venditione, & alijs contractibus: licet illa nõ detur pro matrimonio, quatenus res est sacra. Igitur sic illi qui concilium Florentinum antecesserunt, non sunt hæresis damnandi, vt iam sint vehementer suspecti qui gratiam matrimonio negauerint. Præsertim quòd illa negata debent dicere non esse propriè & simpliciter sacramentum. Adde quòd Lutherani etiam de hoc sinistrè audiunt quòd huiusmodi gratiam in hoc sacramento diffitentur. Quocirca authores, qui contra eos scripserunt, vt Roffensis & Ekius, & concilia Parisijs & Coloniæ congregata tanquam errorem eum vituperant. Et si si œcumenica Synodus Tridenti fuisse progressa, id ipsum definisset: nam sic erat patribus in animo.

¶ Circa materiam verò primi argumenti capitalis posset quispiam fortè comminisci actus contrahentium: nempe, expressos consensus non esse materiam & formam sufficientes ad conferedum gratiam, sed formam necessariam, per quam confertur, esse verba ministri: nempe, sacerdotis, qui amborum celebrat coniunctionem. Cuius magnum argumentum ex verbis concilij Florentini duci posset, quibus asseritur omnia sacramenta tribus perfici: videlicet, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum cum intentione,

Matrimoniũ quale sacramentum

Gratia matrimonij.

Gratia sacramentalis effectus.

Guillielmus Parisiensis

Nota.

2. Conclusi.

Capitu. Ad abolendam.

Cõcil. Flor.

Sent autho.

Concilium Florentinũ legitimè cõgregatum.

Nota,

Canonistarum fundamentum,

Qui gratiã matrimonio negant suspecti sũt

Lutherani,

De argu.

2. Argum.

tione faciendi quod facit ecclesia. Inde enim sunt, qui colligant præter contrahentes necessariũ esse sacerdotem ministrum, cuius verba sint forma necessaria sacramenti. Id quod reliquorum omnium sacramentorum exemplo confirmatur. Accedit quòd actiones sacramentorum, vt distinctione. 1. in fronte expositum reliquimus, sunt actus religionis, quibus profitemur diuinitus sanctificari: actus verò religionis absque ministri benedictione non reperitur, qui quidem minister, vt arguit Durandus, debet esse sacerdos, nisi vbi sacramentum tantæ necessitatis est, vt eadem laicum permittat ministrum, vt in baptismo.

2. Argumẽ.

3. Argumẽ. Tertiò arguitur, quòd cùm matrimonium, quod erat tantùm in officium, institutum sit in sacramentum, decentissimum fuit nouum illi ministrum, nouamque formam necessariam adscribere: verba enim contrahentium non videntur vim habere, nisi contractus cuiusdam & pacti, sicut in emptione & venditione: neque habent præscriptam formam, nam & nutus satis sunt. Concedendum ergo secundum istos esset nunquam per matrimonium conferri gratiam, quando priuatim & clanculum absque ministro contrahitur, nisi sacerdos cũ sua forma interuenerit. Atqui sanctus Thom. 4. libr. contra gentes, cap. 78. ait, quòd matrimonium in quantum ad bonum ecclesiæ ordinatur, oportet quòd subiaceat regimini ecclesiæ: ea autem quæ populo per ministros ecclesiæ dispensantur, sacramenta dicuntur. Vbi insinuat matrimonium non esse sacramentum, nisi quando per ministrum ecclesiæ dispensatur. Et Guillelmus Parisiensis capit. citato de matrimonio, ait, ꝙ forsitan matrimonium, dummodo nuptialis benedictio non contemnatur, sacramentum est, sed virtutem sacramenti talem non habet, nec veri nominis est sacramentũ, nisi sicut diximus. Hæc ille. Vbi insinuat absque benedictione sacerdotis non esse verum sacramentum.

Appendix.

Opinio singularis.

¶ Hanc autem opinionem, quia singularis esset, nullum arbitror habuisse hactenus assertorem, sed disputatorẽ: nam præterquàm quòd nemo eorum, qui hucusque scripserunt, eius meminerit, non apparet quemadmodum sit sustentabilis. In primis enim de benedictione nuptiarum, qua in ecclesia sponsi solenniter benedicuntur, affirmari nequit, quòd sit forma necessaria. Nam Sanct. Thom, & vniuersi, nemine excepto, fatentur in præsentiarum non esse de essentia, sed de solennitate sacramenti: quippe quod iam antea per consensus de præsenti fuerit confirmatum. Id ergo sustinere quis fortè contendat, de forma ministri, dum sponsalia de præsenti (quæ matrimonium sunt) publicè in forma ecclesiæ celebrantur: tunc etenim ad interrogationem sacerdotis vterque coniugum rẽspondet se alterum in coniugem accipere, & sacerdos addere solet, Ego igitur vos coniũgo in nomine patris, &c. Quòd autem hæc non sit necessaria forma, demonstratur: quia si esset necessaria, proculdubio ecclesia illam expresisset tanquàm necessariò vbique seruandam, & tamen nullibi inter sacros canones talis extat forma: cùm tamen sæpissimè de hoc sacramento fiat mentio: & potissimùm capit. Licet de sponsa. duorum, exprimitur forma solennis exprimẽtium consensus, Ego te accipio in meam, & ego te accipio in meum, licèt neque hæc vt Glossa bene ait, sit necessaria: si ergo & forma sacerdotis esset necessariò adhibenda, eius illic certè facta fuisset mentio. Sed & cõcilium ipsum Florentinum, quod recitata opinio sibi suffragari censet, ei maximè refragatur: nam licèt priùs in genere ministrum omnium sacramentorum nominauerit, tamen dum in specie ad matrimonium descendit (vnde potissimum debet argumentum peti) solùm ait, quòd causa efficiens matrimonij regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus. Vbi cùm in reliquis omnibus expresè materiam explicuerit & formam, siqua esset matrimonij alia, præter verba contrahentium, necessaria forma, ambigere non licet, quominus illam expresisset, Cùm ergo de illa nihil meminerit, manifestè colligitur non aliam posuisse, quàm contrahentium verba. Nominauit autem illa, non formam, sed causam efficientem: quia compertissimum habebat Synodus easdem causas efficientes, quibus sacramẽtum perficitur, rationem habere materiæ & formæ, quæ sunt necessariæ: sed quia non habebant illam imaginem extrinsecarum materiæ & formæ, quæ est in cæteris sacramentis, appellauit eas causas efficientes, sicut actus pœnitentis appellauerat quasi materiam, non quòd non sint verè materia, sed quia non sunt extrinseca, vt in cæteris.

Benedictio nuptialis solum est de solẽnitate.

Verba sacerdotis sunt forma.

1. Argum.

Cõcil. Flor.

2. Argum.

¶ Præterea. Forma sacramentorum, quæ à sacerdote apponitur, significat effectum sacramenti, vt patet in baptismo, Ego te baptizo &c. & in cæteris: effectus autem matrimonij est coniunctio coniugum: hanc autem consensus ipsi expresi contrahentium satis significant: verba ergo ipsa contrahentium sunt sibi mutuò pro materia & forma. Quæ quidem expressa sententia est Hugonis libro. 2. de sacramen-

3. Argum.

Hugo lib 2. de sacramẽ.

cramentis part. 11. capitu. 5. vbi interrogatus, quando coniugium esse incipiat, respondet, quòd ex quo cõsensus inter masculum & fœminam factus fuerit, ex eo statim coniugium est. Quare licèt sacerdos adijciat, Ego vos coniungo, forma illa non potest accipi in sensu quem sonat, quasi per illam coniungantur, sane cùm illi per suos consensus fuerint coniuncti, sicuti tempore antiquo antequam matrimonium esset sacramentum, sed in hoc sensu, Ego approbo, vel benedico coniunctionem vestram.

¶ Et confirmatur hoc maximè. Opinio illa non negat, quia nec negare potest, absque forma sacerdotis coniũgi coniuges per suos consensus, atqueadeo matrimonium fieri tunc indissolubile, sed, ait, non esse sacramentum. Arguitur ergo sic contrà. Ergo quando sacerdos ait, Ego vos coniungo, non applicat coniunctrices causas: nam illas contrahentes ipsi sibi inuicem applicant, Ego te accipio, &c. ergo sacerdos nõ vere eos coniungit, quippe qui iam sunt coniuncti: ergo nec tunc facit sacramentum coniugij: nam idem est facere sacramentum coniugij: & facere coniugium, sicut idem est facere seu administrare sacramentum baptismi, & ministrare baptismum, & sic in cæteris, quare nec sacerdos est agens, sed ipsi contrahentes sunt sibi mutuò agentes & recipientes. Quocirca forma illa sacerdotis non est de essentia, imò neque est vniuersalis in ecclesia, sed alij dicunt, Ego vos sponso, & sacramentũ confirmo, & alij. Quos Deus coniunxit, homo non separet, atque alij aliter.

Forma diuersa.

4. Argume. ¶ Arguitur demum. Excludere omnia clandestina matrimonia, quibus sacerdos non interest, à ratione sacramenti, cùm nullo ecclesia stico iure id expressum sit: imò neque hactenus ab aliquo sanctorum assertum temerariũ est. Et certe cùm clandestina matrimonia sint

5. Ratio. iure prohibita, vt patet eodem titul. si illa non essent sacramenta, ab ecclesia quidem fuisset

6. Ratio. admonitum. Accedit quòd tunc nõ solùm iure pontificio, sed & diuino essent interdicta, tã quam non habentia legitimam formam, nec gratiam conferentia: & tamen solo pontificũ iure inhibentur, & propter solam in obedientiam & excommunicationẽ ecclesiæ non con

7 Ratio. ferunt gratiam. Imò verò si non essent sacramenta, deberẽt postea solenniter iterari, vt ratificatis consensibus forma sacramenti accederet: quod tamen non fit. Accedit & Sanctus Thomas distinctio. 28. art. 3. vbi secundo loco arguens, quòd cùm in cæteris sacramentis requiratur ecclesiasticus minister, idem videtur in matrimonio necessarius, negat consequentiam: quoniã in cæteris, vt in pœnitentia actus nostri licèt sint de essentia, tamen nõ sufficiũt ad inducendum effectum sacramenti, scilicèt, absolutionem à peccatis sine sacerdote: sed in matrimonio actus nostri sunt sufficientes causæ proximi effectus, scilicèt, colligationis: & ideo benedictio sacerdotis non est necessaria. Vbi insinuat, quod quia actus nostri sunt causa coniunctionis, in qua cõsistit substantia matrimonij, sunt subinde causa gratiæ absque sacerdotis munere. Sed non opus est pluribus.

¶ Respondetur ergo ad argumentum cũ Sancto Thoma, quæ omniũ est vniuersalis respon sio, vt articul. 1. expositum est, quòd actus illi contrahentium: nempe, verba exprimẽtia consensum, eo quòd directè faciũt nexum, qui est sacramentum matrimonij, non quidem tamq̃ meri actus humani, vt aiebãt Pelagiani, sed ex institutione Christi conferunt gratiam, quæ ideò tunc confertur dum amborum consensus coeunt: nempe, in illo momento, quo posterior consensus accedit priori. Neq; alia expectatur forma. Quo fit, vt ibi sponsalia de futuro præcesserint, illo post articulo, quo amplexu maritali se se per copulam cõmiscent, sacramentalis gratia conferatur: quia tunc consensus perficiuntur. Ex quo secundò subsequitur, quòd quando dicitur per matrimoniũ conferri gratiam, intelligitur per causas, quibus fit matrimoniũ: nempe, per consensus, quibus fit obligatio & vinculũ, quod est matrimonium.

Solu. 3. argu.

¶ Vnde ad argumentũ primũ cõtrariæ partis respondetur, quòd conciliũ ipsum, quod prædixerat, in omni sacramento requiri ministrũ, & materiã & formã, se in matrimonio explicuit docẽs, mutuos consensus per verba de præsenti qua ratione causa sunt efficiens matrimonij, materiam esse & formam, atque adeò non esse alium necessarium ministrũ præter ipsos contrahentes, qui materiam applicant & formam. Cùm enim Christus hoc instituens sacramentum nihil aliud fecerit, quàm antiquũ fœdus sanctificare, neq; nouam materiam neque formam instituit, sed eosdem actus voluit esse ad hæc officia destinatos & sanctos.

Solut. 2. arg.

¶ Et per hoc ad aliud de religione respondetur, quòd actus ipsi, qui antea non erant nisi legitima quædam pactio & merus cõtractus, iam nunc in lege euãgelica sunt verè actus religionis, veluti materia & forma in baptismo, licet per laicum applicentur. Tametsi benedictiones ecclesiæ, quibus spõsi in nuptiali missa consecrantur, eiusdem religionis sint maximum documentum. Atq; hoc pacto Guilliel. Parisiẽsis

Benedictiones ecclesiæ Guilielmus Parisiensis.

Parisiensis est intelligendus: palàm .n. est eum non loqui de verbis sacerdotis dum sponsalia fiunt de præsenti, sed de venedictionibus, quibus in tẽplo sponsi benedicuntur: nam fortasse suo tempore matrimonia non celebrabãtur nisi illo temporis articulo. Constat autem communi omnium consensu illas non esse de essentia, sed eas commendauit doctor ille ita fieri in testimonium religionis Christianæ, vt si contemnantur, maneat matrimonium quodammodo sine solennitate imperfectũ, nihilominus verum sacramentum: Atque id ipsum sentit loco citato Sanct. Thom. probat enim esse sacramentum: quia regimini ecclesiæ subditur, vt materia eius determinetur non constare inter consanguineos, & benedictio perministros ecclesiæ nubentibus adhibeatur. Et ideo ait, hoc sacramentum dispensari per ministros ecclesiæ.

Matrimoniũ inter absentes an sit sacramentũ 2. Arg. solu.

¶ De matrimonium autem inter absentes aut per epistolam aut per internũcium maior offertur dubitandi occasio: sed hæc disputatio. d. sequenti suum habet locum.

¶ Ad secũdum principale argumentum respõdetur, quòd quãuis cõcupiscẽtia absolutè considerata, quo magis exercetur, eò ardẽtiùs feruescat, tamẽ dum eius necessarius vsus rationis ordini per matrimonium subijcitur, illam reprimit, quatenus illæ actiones habitus, qui aliàs essent vitiosi, studiosos generant. Matrimoniũ ergo concupiscentiæ medetur tam ex parte actus, quam ex parte ipsius concupiscentiæ. Ex parte quidem actus, ea ratione qua est legitimum vinculum in officium naturæ per bona sibi annexa. Et hoc dupliciter. Vno modo quia facit actum licitum ratione generationis qui, si esset concubitus vagus, esset illicitus. Secundò quia cùm per ipsum homo cõcupiscentiæ satisfaciat, cohibetur ab alijs turpibus congressibus & immunditijs, iuxta verbum Pauli, Melius est nubere, quàm vri. Sed tamen ex parte concupiscentiæ secundum se opem fert coniugium quatenus est sacramẽtum: quippe quod per gratiam, quatenus est ex natura gratiæ, concupiscentiam in sua radice extinguit & eneruat ad actus illicitos.

Ex parte actus.

Ex parte cõcupiscentiæ

¶ Ad tertium autem, quo inferebatur consiliũ esse omnibus matrimonia contrahere, negatur consequentia. Nam alia sunt salubriora remedia, vt carnem ieiunijs & vigilijs macerare, contemplationi & orationi vacare, quæ opera esse debẽt virginum, & eorum, qui in cœlibatu viuũt. Ob idque Pau. consulebat, vt omnes essent sicut ipse, si tamẽ possent: nã vt Christus Matth. 19. apostolis dicentibus, Non expedit nubere, dixit, Non omnes capiũt verbũ istud: scilicet, consilium nõ nubendi, sed quibus datũ est, & ideo qui potest capere, capiat.

2. Argumẽt. Diluitur.

¶ Ad quartum argumentum Adria. in materia de matrimonio. q. 1. sub dubio respondit, vtrũ matrimonium infideliũ sit sacramentum nouę legis. Tametsi gratiam illis eò non infundant, quod obicẽ opponunt. Ac perinde sub iudice relinquit, vtrum fidelibus nõ baptizatis: nempe, catechumenis, gratiã conferat, pro eo quod in c. Veniens. de presbytero nõ baptizato. qua si arguẽdo, ait, Innocentius, quòd videatur sacramentum matrimonij, eucharistiæ, & ordinum absque baptismo susci pi posse. At verò non est cur huiusmodi dubitatione, quæ nulla est, conturbemur. Enimuerò si nomẽ sacramẽti accipiatur pro legitimo vinculo in officiũ & pro mysterio, quo significatur vnio Christi & ecclesiæ, liquidum est matrimonium infideliũ esse sacramẽtum: quia hac ratione ab orbe cõdito fuit institutum. Et hoc est quod prædicto cap. Gaudemus. definitur. Hanc enim ob causam docet Apostolus vxorem infidelem posse cum marito ad fidem conuerso manere, si fiat citra periculum fidei. Si verò nomẽ accipiatur pro sacramento nouæ legis conferente gratiã, certissimum est matrimonium infidelium nõ esse sacramentum. Neque cõtrarium affirmat in dicto. c. Veniens. Innocẽtius, Primùm, quia solum disputãdo ait, baptismum nõ esse fundamentũ omnium sacramentorum. Et forsan accipit sacramẽtum matrimonij vt est duntaxat vinculum in officium. Quare cõcludendo diffinit cum cõcilio apud compendium capit. Si quis presbyter. eodem titu. vt clericus non baptizatus, iterum susceptο baptismo de integro ordinetur: nam absque baptismo, qui est ianua sacramentorum, nullum suscipitur sacramẽtum nouæ legis. Quapropter licet catechumenus, qui per fidem sacramẽti formatam est iam membrum Christi, matrimonium cõtrahat, tamẽ non suscipit sacramẽtalem gratiam: quia neque illud est sacramẽtum: sicut neque esset sacramẽtũ si ordinaretur, aut cõficeretur.

4. Argum. Diluitio.

C. Veniens.

Innocẽ. exponitur.

Dubium.

¶ Sed hoc forsan dubitabit curiosus lector, vtrum si baptizatus contraheret cùm muliere non baptizata, quæ esset catechumena, esset verum sacramentum nouæ legis. Apparet .n. non esse, quia aliàs esset claudicans ex altera parte. Attamen nulla apparet absurditas si dicatur esse sacramentum ex parte viri, qui est aptum subiectum, non tamen ex parte fœminæ, quæ est ineptum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm commistio sexuum per copulam sit de essentia & integritate matrimonij.

TAndem, vt perfectio matrimonij innotescat, quęritur, vtrùm actualis cõmistio coniugũ sit de eius essentia. Et arguitur à parte affirmatiua. 1. Argumẽt Partis affir.

Primò ex vnionis natura. Dictum est in institutione, Erũt duo in carne vna, quòd non fit nisi in maritali complexu. 3. Argumẽt.

¶ Secundò ex fine: est enim tam in officium generandi, quàm in remedium: & tamen neutrum coniuges assequũtur, nisi per carnis commistionem.

2. Argumẽt. ¶ Tertiò ex significatione: significat enim coniunctionem Christi & ecclesiæ in vnitate naturæ: hæc autem non designatur, nisi per corporum copulationem in actu.

Pars negati. ¶ In contrarium autem est, quod inter primos parẽtes ante lapsum fuit verum matimonium quando tamen nulla fuit copula consummata: quia iam tunc dictum fuit, Erunt duo in carne vna, & Crescite, & multiplicamini.

¶ Circa hanc quæstionem in eo fuit errore Vvitcleff, vt crederet ante coniugum carnalem copulam matrimonium non esse solidum nec firmum, quemadmodum Thomas Vvaldensis tomo. 2. de sacrament. cap. 130. refert. Quin verò & Gratianus. 27. quæst. 2. can. Institutum. §. Potest & aliter. & can. Sic quippe. §. Ex his. ex quibusdam sanctorum autoritatibus id ipsum sibi videtur elicere. Hæc tamen assertio non tantum falsa opinio, sed error censenda est.

Matrimonij duplex integritas & perfectio. ¶ Ad quæstionem ergo distinctione præmissa per duas conclusiones facilè respondetur. In matrimonio enim, sicuti & in qualibet re naturali, duplex integritas, & perfectio consideratur. Vna quæ consistit in essentia rei & definitionis complemento. Atque hæc dicitur perfectio prima ipsius substantiæ & speciei: veluti est ignis, licet in vacuo positus non calefaceret. Altera verò est perfectio, quę attenditur pœnes operationem, & illa est perfectio secũda, per quam res suum assequitur finem.

Prior cõclu. ¶ Prior ergo conclusio sit. Matrimonium per mutuum consensum de præsenti conciliatum, est integrum & perfectum integritate prima & essentiali.

¶ Posterior autem. Matrimonium nõ est perfectum perfectione secunda quousque commistio carnalis copulæ accedat. Hæc per se manifesta est, sed prior, in qua est difficultas probatur. Matrimonium, vt habetur capit. Illud de præsumptio, & citatur à Gratiano in fronte. 2. quæstionis, causa. 27. vbi hæc materia compilatur, est maris & fœminæ coniunctio indiuiduam vitæ cõsuetudiuem retinẽs: quare essentialis natura matrimanij est nodus & vinculum quo personæ se mutuò tradunt: tunc enim contrahere dicuntur matrimonium, quia tunc contractus celebratur: hoc autem fit dum amborum consensus de præsenti concurrunt: ergo tunc matrimonium in sua substantia perficitur. Idq; inde secundò confirmatur, quòd cùm vsus & operatio rei non sit de eius essentia, fit vt ante copulæ consummationem sit legitimum matrimonium. Posterior cõclusio. Ratio prioris cõclusio. Ratio, 2

¶ Tertiò arguitur, quia aliàs matrimonium sterilium, & senum non esset verum matrimoniũ: quoniam coniugalis copula non refertur, nisi ad prolis generationem: consequens tamen est falsum. 3. Ratio

¶ Quartò. Internus finis sacramenti est homines per gratiam sanctificare, sed tunc, vt prædictum est, dum consensus amborum interueniunt, gratia sacramentalis confertur: ergo tũc fit sacramentum. Atque hinc distin. sequenti quæstio. 1. artic. 3. collecturi sumus, consensum in carnalem copulam non esse ad essentiam matrimonij necessarium. 4 Ratio

¶ Quintò veritas hęc catholica multis canonibus ead. causa & quæstio. comprobatur. Ait enim canõ. Matrimonium. Chrysostomus super Matthæ. Matrimonium non facit coitus, sed voluntas. Et alludit ad illud Pauli. 1. Corinthio. 7. Præcipio nõ ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam: vbi docet, separationem tori non dissoluere matrimonium. Hinc ergo euidens summitur argumentum. Si enim post copulam separatio tori non dissoluit matrimonium, fit vt etiamsi ante cupulam, vt vacent orationi, vt, ait, Paulus, constituerent perpetuo abstinere, nihilominus esset verum matrimonium. Vnde in lib. de bono coniugali. capit. 18. August. in nuptijs, inquit, plus valet sanctitas sacramenti, quàm fœcunditas vẽtris, vbi ante coniugalem congressum matrimonium nominat. Cui consonat Nicolaus Papa. can. Sufficiat. ead. cau. & quæst. vbi, ait, solùm consensum matrimonium facere, vt sint veri coniuges. Cõfirmatio ex sacris canonibus. Paul. Co. August. Nicolaus.

¶ Præterea id patet, quia inter Ioseph & Dei para-

Vtrũ matrimoniũ int r Ioseph,& beatã Virginẽ.

param virginem fuit verum matrimonium, vt distin. 30. quæst. 2. videbimus, idemque docet August. lib. 1. de nuptijs & concupiscentia cap. 9. & refertur can. Beata Maria. eadem. cau. & quæst. iuxta verbum angeli Matth. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Vnde infert, quòd coniux vocatur ex prima fide de sponsationis, quam cõcubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus. Quo verbo cõdemnatur erroris glossa Gratiani locis citatis, vbi ait coniuges consuetudine scripturæ non appellari nisi spe futurorum: quia, scilicet, in animo habent coniungi carnali commercio. Esset enim hæresis dicere, quòd beata Maria & Ioseph in proposito habuerint illam carnalem copulam, cùm priùs illud diuinæ voluntati cõmiserit, & postea voto cõtinentiæ confirmauerit. Sed de hoc virginis matrimonio inferiùs. Vnde Ambro. lib. de virginibus, & citatur ca. Cùm initiatur. Desloratio, inquit, virginitatis non facit matrimonium, sed pactio coniugij. Quod profectò pessimè Gratianus can. Sic quippe, interpretatur dicens, quòd coniugalis pactio facit, vt mulier in desloratione suæ virginitatis nubere viro dicatur: imò antea per cõsensum verè nubit, fitq; verè coniux. Id ipsum Isidorus lib. 9. Etymologiarum censet, vt ibidem can. Omnis res.

Glossa. Gratiani.

Ambrosi.

Gratia reprehenditur.

Isidorus.

¶ Falsus autem fuit Gratianus, primùm nõ distinguens secundùm philosophiã inter perfectionem essentialem, quæ consistit in natura rei, & accidentariam, quæ ad eius attinet operationem. Deinde quia intercitandos Doctores sacros non satis eorum sensus penetrauit. In primis enim canon ille, Non est dubiũ. illã mulierem non pertinere ad matrimonium, cũ qua commistio sexus non docetur fuisse, nescio an in Augustino reperiatur, quanuis Magister etiam, ceu illius ipsum citet. Hugo nãq; lib. 2. de sacrament. part. 11. illum non tribuit Augustino. Cuiuscunq; tamen ille fuerit, non facit illum sensum, in quo gratianus illum citat, cùm sæpissimè Augustinus docuerit, matrimoniũ ante carnalem copulam esse verũ sacramentũ Et ideo vel intelligitur, vt ait Diuus Thomas. quòd non est perfectum perfectione accidẽtali secũdum operationẽ. Vel quantum conijcio, commistio non accipitur illic pro copule & cõgressu carnali, sed pro vinculo, quod per mutuum cõsensum innodatur, vt à ratione matrimonij non excludatur matrimonium non consuumatum, sed concubinatus. Hic enim est legitimus sensus Leonis cano. proximo. Cùm societas. secundum expositionem Hugonis in summa sententiarum tracta. 7. ca. 6. quod Gratianus animaduertere debuisset. Extat enim ille textus in epistola eius. 70. cap. 5. vbi tractat discrimen inter veram vxorem & concubinam, & inter verum & falsum hæredẽ, vbi citat historiam de Sara & Agar, quã adducit Paul. ad Galat. 4. At verò Agar licet dicatur Genes. 25. concubina: non tamen taliter, vt nõ fuerit vxor, sed quia erat ancilla, vt infra distinctio. 33. quæstio. 1. artic. 2. plenius explicabitur: & ideo nec eius filius fuit legitimus hæres: ob idque præcepit Deus Abrahæ dicens, Eijce ancillam & filium eius, Genes. 21. Ex his ergo concludit Pontifex dicens, quòd cùm præter commistionem sexum: nempe, per matrimonialem consensum, non habeant in se nuptiæ coniunctionis Christi & ecclesiæ sacramentum, non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale mysterium, vbi non est legendum, nuptiale ministerium, sed mysterium: hoc est, nuptiale sacramentum. Insinuat enim illic Pontifex, quòd solerent pacta turpia inter cõcubinarios interuenire perpetua instar matrimonij: & hæc sunt, quæ illic condemnat. Hugo verò loco citato idem exponens ait, quòd vbi copula carnalis non interuenit non est integra significatio desponsationis Christi cum nostra humana natura, quã induit, nihilominus est verum coniugium, verumque sacramentum significans eandem vnionem Christi per amorem. Et inde illud desumpsit Innocentius cap. Debitum. de bigamis non ordinan. Verum est tamen quòd Origenes, vt refertur can. Inuenta. beatam virginem non vult simpliciter appellari vxorem Ioseph. Neque Hieronymus, vt refertur canon. Genuit. neque Gregorius can. Si quippe. appellant illas veras nuptias, quia nuptiarum nomen coaptari non censent nisi carnali copulæ, sed tamen non negant quin citra illam sit verũ sacramentum.

Hugo

Intellectus can. Nõ est dubium, 27. quæst. 1.

Leonis

Pau. ad Galat. 4.

Hugonis interpretatio.

Inno. Orig.

Hierony. Gregor.

¶ Atque hac de causa matrimonium per consensus firmatum dicitur ratum, attamen nisi adueniente copula, non est consummatum. Et ea propter illud per ingressum religionis alterutrius coniugum dirimitur, hoc verò minimè, nisi per mortem, id quod inferius examinaturi sumus. d. proxima.

Matrimoniũ ratũ.

¶ Ad primum igitur principale argumentum respõdetur, quod Adam verbis illis, Erunt duo in carne vna, naturam sacramẽti secũdùm vtrãque perfectionem explicuit.

Solut. 1. arg.

¶ Ad secũdum autem respondetur, quòd finis rei nõ est de eius essentia: & ideo quanuis matrimonium non nisi per copulam finem assequatur

Solut. 2. arg.

quatur prolis, nihilominùs antea est verum sacramentum. Præterquàm quòd & alterũ assequitur finem, qui est cohabitatio & mutua cõiugum obsequia, vt inde bono coniugali, ait, Augustinus. Remedium autem contra concupiscentiam est duplex, alterũ in habitu & proxima potentia: & hoc prestatur per gratiam ante copulam, vt, scilicet, idoneo affectu coniuges dum libuerit possint se amplecti. Alterum autem est in actu & in vsu, per quem homo satisfaciendo concupiscentiæ ab alia cauet turpitudine. Sed hoc non est de essentia.

Remedium contra cõcupiscentiã duplex.

Solu. 3. argu. ¶ Ad tertium denique respondetur, duplicem esse in matrimonio significationem Christi & ecclesiæ. Vnam, scilicet, per affectum, & vnionem charitatis, quemadmodũ admonet Paul. vt coniux coniugem, sicut Christus ecclesiam, diligat. Et hæc essentialiter in mutuo consensu consistit, qui est ante copulam. Sed alia est significatio per commistionem carnalem, per quam significatur vnio hypostatica Christi cum nostra natura. Atqui hæc pertinet ad secundã perfectionem, quę non est de essentia.

DISTINCTIO vigesimaseptima,

De matrimonij essentia, dequè spõsalibus & bigamia.

(.c.)

Textus Cap. 1.

Æterũ quò huius sacramenti naturam penitius speculemur, matrimonium dicitur quasi matris munium. Primũ enim fœtus in vtero, & deinceps tenera proles materno subsidio potiùs fouetur, quam paterno, à quo ideo, vt Gregorius. nonus author est, matrimonij contractus nomen sortitur. Deinde verò paterna potitur hæreditate, quæ ob id patrimonium nuncupatur. Sed nuptiæ dicuntur à nubendo, quod proprium est fœminæ, sicuti vxorem ducere, proprium viri. At verò coniugium ab vtroquè denominatur, quorum est vinculum. Matrimonium ergo, vt Alexander tertius ait, est viri mulierisquè maritalis coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.

Ca. fi. de cõuer. infide.

Cap. Illud. de præsum.

Cap. 2.

Hoc igitur matrimonij fœdus & nexus (vt de eius causa dicamus) solo contrahentium motuoquè consensu de præsenti connectitur verbis aut nutibus expresso: alioqui esse nequit mutuus. Est enim nuptialis contractus, non quidem simplex donatio aut traditio, sed per mutatio, Do, vt des, quæ ideo suapte natura deposcit, vt vtriquè contrahentium mutua eorum voluntas innotescat. Vnde Nicolaus Papa, consensus, inquit, contrahentium sufficit, quo deficiente nihil fit. Id quod inter Armenorum institutiones Florentina Synodus decernendo repetijt. Nam præterquam quòd omnibus sacramentis generale est, vt intentio suscipientis in adultis requiratur, hoc huic, quatenùs contractus existit perpetui vinculi, est quodammodo peculiare.

Cad. Sufficiat. 27. q. 2.

Cõc. Florẽ.

Quod enim quis non eligit, nec optat, id profectò, vt ait Sanctus ille pontifex, minimè diligit: quod autem non diligit, facilè contemnit: atquè adò matrimonium nisi animi assensione confirmare,

Cã præsens 20, quæst. 3.

maretur, perpetuò durare nequiret, neque verò procreandis prolibus satis esset aliter consultum.

Cap. 3. Consensus autem huiusmodi non est necessarium vt in carnalem copulam formaliter feratur, quandoquidem illa essentiam matrimonij non ingreditur, sed satis est vt sit in perpetuam indiuiduamquè consuetudinem & consortiũ, in quo vt idem ait Nicolaus, essentia matrimonij consistit: vbi in virtute facultas illa implicatur, quam sibi inuicem coniuges suorum corporum faciunt in rem vxoriam. Quod in matrimonio beatæ Virginis, de quo inferius recurret sermo, per spectum est. Vnde Chrysostomus. Matrimonium non facit coitus, sed voluntas. Et Ambrosius. Cùm initiatur coniugium, coniugij nomen nascitur: nam defloratio virginitatis non facit matrimonium, sed pactioconiugalis.

Can. Suffi-ciat.

Can. Cùm initiatur. ibidem.

Cap. 4. Atqui præfatus iste consensus non est necesse vt eodem temporis articulo ab ambobus proferatur: quippe cum nihil obstet, quin per literas & internuncios matrimonialia fœdera concilientur. Quocirca cum Christus matrimonium simpliciter in sacramentum erexit, fas nõ videtur, vllum, quod verè sit matrimonium, quanuis inter absentes, à ratione sacramenti excipere.

Cap. 5. Vinculum huius sacramentalis contractus adeò est, postquam per copulam consummatum fuerit, diuino naturaliquè iure firmũ & solidum: vt nisi per mortem, sicut ad Romanos. ait Paulus, sit prorsus indissolubile. Illud verò quod ratum, minimè tamen consummatum fuerit, per religionis professionem eo dem diuino iure distrahitur, quo religionis status tanquam arctioris charitatis vinculum institutus est, vt per Augustini. 33. quæstio. 5. perquè Alexandri de conuers. coniug. & per Nicolai, aliorumquè Pontificum decreta. 27. quæstio, 2. definitum est. Nam tunc, eodem interprete Nicolao, quos Deus coniunxit, non homo, sed Deus ipse sancto suo flamine separat. Quapropter ei, qui in seculo permanet, (quo vtiquè inuito alter potuit statum fœlicioris frugis optare) liberum est aliud inire coniugium. Attamen cum per susceptionem sacrorum ordinum matrimonium non dirimatur, vt Ioann. 22. in sua extrauaganti decreuit, nequit vir post matrimonium ratum, nisi de consensu vxoris, illis initiari. Imò nequè ante quam religionem fuerit professa, nisi sexagenariam ætatem attigerit.

Rom. 7.

Cau. Quod Deo placet Cap. ex publico. Can scripsit. 7. quæst. 2.

Antiquæ deuoto.

Hinc fit, vt sponsaliorum consensum, quæ mutuam in futurum sponsionem designant, matrimonium non contrahatur, etiam si sponsionem fides iureiurando fuerit stabilita, vt nos Alexander Papa docuit, nisi vbi fuerit carnalis copula affectu maritali subsecuta. Quæ quidem tunc copula perfecti consensus interpres est, vt Grego. nonus. suo nos cõmonuit decreto.

Cap. 6.

Cap. Is qui fide de spõ.

Ad

Cap. 7. Geneſi 4. Ad hæc & de bigamis hoc adhibendum, quod quanuis poligamiam Lamech primus ſub lege naturæ introduxerit, lexquè ſubinde Moſaica vſu & more admiſerit, tamen cum ante euangelicam legem nullum fuerit verum ordinis ſacramentum, ſub ipſa primū irregularitas eſt ei adnexa, eademquè non iure diuino, ſed Pontificio, quo omnis irregularitas inuenta eſt. Admonitionem enim Pauli, vt epiſcopus, hoc eſt, omnis ſacerdos, ſit vnius vxoris vir, nō ceu Apoſtolus quaſi ius diuinum promulgans fecit, ſed ceu paſtor & antiſtes eccleſiæ. Quam igitur ob rem, vbi cauſa occurrerit legitima, in facultate ſummi Pōtificis eſt ſuper omnem irregularitatem diſpenſare, vt decreto Martini diſtinct. 34. docti ſumus. Quinuerò & ad minores ordines ſuſcipiendos eadem quoquè in epiſcopis viget diſpenſandi facultas.

1 ad Tim. 4.

Can. lector diſtin 34.

DISTINCTIONIS vigeſimęſeptimę,

Quæſtio prima, De matrimonij definitione & cauſa.

(.ſ.)

ARTICVLVS. I.

Vtrùm definitio, qua matrimoniū deſcribi ſolet, ſit idonea.

IRres quæſtiones præſens diſtinctio deſiderat, quæ ſunt de matrimonio, de ſpōſalibus, & de bigamia. Videtur ergo matrimonjū non rectè ſic definiri, vt in c. Illud de præſump. & apud Petrū Lōbardū preſent.d. definitur, vt ſit, viri mulieriſq; maritalis cōiunctio, individuāvitæ cōſuetudinē retinens. Et arguitur primò de nomine. Denominatio à digniori parte ſumēda eſt: ſed pater præſtātior eſt matre: ergo non matrimonium, ſed patrimoniū dicēdum eſſet. ¶ Secundò arguitur de genere. Coniunctio eſt nomen relationis: coniugiū aūt non ponitur in genere relationis: quia eſt vinculum, & vinculū eſt cauſa cōiūctionis: nā eſt funiculus, quo res colligātur: ergo matrimoniū nō eſt cōiunctio. ¶ Tertiò arguitur q̄ nō ſit maritalis coniūctio. Enimuerò mariti ratio per matrimoniū definitur: eſt enim maritus vir mulieri matrimonio cōiunctus: ergo maritale nomē nō eſt in definitione ponendū, aliàs daretur in definitione circulus. ¶ In cōtrariū eſt authoritas tū Iuriſcō ſultorū in prædicto cap. tū maximè theologorū diſtinctione præſenti. ¶ In hoc ſacramento, vt ait D. Tho. tria eſt cōſiderare, ſcilicet, eſſentiā, quæ eſt cōiūctio & nexus, atq; hac ratione dicitur cūiugiū. Deinde cauſam, quæ eſt deſpōſatio: & hac de cauſa dicuntur nuptiæ à nobendo. Præterea effect⁹, qui eſt proles, & inde ſortitur namen matrimonij. Sed vt vice verſa hęc apertiora fiāt, etymologia matrimonij multiplex accumulatur. Dicitur enim matrimoniū: matris muniū: quia prolem munit, vel matrem muniēs, quia & viciſsim proles eſt matris munimen: vel matrem monens, ſcilicet, ne virum deſerat. Sed tamen quæ ad rem pertinet, hæc dūntaxat eſt interpretatio, vt ſit matris munimen: quia mater prolē munit. Ad alendā nāq; educandāq; prolē vterq; coniugū ſuas operas confert, diuerſimodè tamēn. Qui enim generat eſt pater, ſed tamen nec generatio nec cōceptio dicitur munimen, ſed officiū quod proli iā genitę impēditur. Primū autē munimētū eſt matris, quæ priùs in vtero, & deinde vberibus filium nutrit, & alia infantilia officia ei preſtat. Poſtea verò adulta prole ſequitur munimētū patris non ſolùm educationis, ſed prouiſionis bonorū, in quibus proles ſuccedat. Et ideo matrimonialis cōtractus à munimine matris tanquam à priori & magis neceſſario ſortitus eſt nomē, vt cap. Ex literis. de cōuerſione infideliū, ait Greg. Sed hæreditas appellata eſt patrimonium. Quanuis & altera ratio eidē nomini

Matrimonij definitio.

1. Argumēt. Partis negatiuæ.

2. Argumē.

3. Argumēt.

Pars affirm. Deciſi. artic.

Matrimonij Etymol.

ſuffra-

suffragatur. Cùm enim pater sit causa efficiens
Altera ratio. generandi, & mater quasi materialis, non tam pater adiutorium est matris, quàm mater patris. Vnde prius productus fuit Adam, de inde adiuncta est ei fœmina quasi eius adiutorium vt Genes. 2. legitur. Itaq; nō vir propter vxorem sed vxor propter virum producta est.
Genes 2. Qua propter pater dicitur adiungere sibi matrimonium: hoc est, adiutorium matris, & matrimonio sibi copulare vxorem: sed mulier nō dicitur adiungere sibi patrimonio virum.
Nuptiæ vnde. ¶ Nuptiæ vero à nubendo dicuntur: est enim nubere proprium fœminæ, cui anteq̄ tradatur viro, caput obnubitur: hoc est, velatur: nubere enim est quasi nube tegere in signum obediētiæ, quam debet viro. Inde enim & nuptiæ dictæ, quòd pudoris gratia se puellæ obnuberēt, vt ait, Ambro. can. Nec illud. 30. q. 5. Quapropter velamē, quod sponsæ caput tegit, nō nisi humeris sponsi imponitur: quippequi onera matrimonialia sustinere debet. Et Paul. 1. Corinth. 11. vitio dat mulieri caput non velare.
Præterea velatur caput sponsæ in signum verecundiæ & pudoris, quem prę se fert officium illud coniugale, quod mulier viro seruit. Id quod Rebecca, vt legitur Genesis. 23. documento mōstrauit: quippe quæ viso Isaac pallio se opperuit. Quo circa nuptiæ, vt sancti patres canonibus proximè citatis aiunt, non adipiscuntur hoc nomē vsq̄; ad traditionem, qua vxor traditur viro, ad consummandam copulam. Et ideo nomē hoc conuenit vinculo matrimonij à suo effectu. Atque hac ratione negant inter Mariam & Ioseph celebratas fuisse nuptias. Propriè ergo mulier est quæ nubit viro, sicut proprium est viri vxorem ducere, nisi fortè figuratè dicatur, vir nubere vxori: qui tā
Cōiugiū & matrimōiū pro quare supponūt. mollis est, vt sit vxori subditus. Sed vt ad definitionem descendamus, prænotare oportet pro qua re nomen coniugij & matrimonij supponat. Est enim hic quinque considerare: scilicet, consensus internos, & contractus exteriores: videlicet, verba, & obligationem seu vinculum inde resultans, & facultatem, quam vterque alteri facit sui, & carnalem copulam. Matrimonium autem seu coniugium non supponit pro interiori consensu, qui non est sensibilis: quippe cùm omne sacramentū debeat esse sensibile. Neq̄; pro contractu externo, scilicet, pro verbis, quibus consensus exprimuntur: quoniam consensus interni per verba exteriora expressi, non sunt matrimonium aut coniugium, sed causa ipsius. Neque facultas, quā vir haberet in mulierem ad concubitum, sufficeret ad matrimonium. Si enim Deus facultatem faceret alicui licitè vtendi aliqua mu
Cōiugiū & matrimōiū. liere, non ideo esset matrimonium: neq; si faceret vtriq; mutuam facultatem ad illum actū, sed requiritur mutua, perpetuaque coniunctio ad individuā vitā peragendā in omnibus officijs tā ad procreandas proles, q̄ ad mutua alia obsequia domestica. Quare nomen coniugij & matrimonij supponit pro vinculo, nexu, & obligatione mutua, quæ ex mutuo consensu exterius expresso, ad communem vitā enascitur. Quo circa cum matrimoniū dicitur vinculum, non accipitur nomen causaliter, vt aiunt, pro re, quæ coniuges copulat & vinculat, illi enim sunt consensus, sed formaliter pro nodo qui per tales consensus fit.
Conclusio. ¶ Ex his ergo colligitur cōclusio, qua ad quæstionem respondetur. Definitio matrimonij, à doctoribus assignata, est optima. Cum res per suas causas debeat definiri, illa, quæ datur per causam formalem & finalem, primatū obtinet: talis autem est hæc. Matrimonium est viri mulierisque cōiunctio maritalis individuā perpetuamque vitæ consuetudinem retinens: ergo hæc est optima. Probatur minor. Causa enim formalis idem est quod species, quæ constat ex genere & differentia: genus autem matrimonij est q̄ sit formalis coniunctio, quod significātius nomen est, quā obligatio: quoniā quāuis non se obligarent per mutuus consensus, sed Deus illos coniungeret, vt inferius explicabimus, quia traderet vnum alteri, & alterum alteri in perpetuam societatem, esset matrimonium: nisi dixeris, quod etiam tunc esset
Differentia. obligatio, licèt non per consensus. Differentia autem, quæ constituit speciem, est, q̄ sit maritalis: nam si esset aliud genus pactionis aut cōtractus, quo se mutuo masculus & fœmina obligarēt, vt sibi inuicem seruirent, scilicet, propter pretiū, vel aliam ob causam, non esset matrimoniū. Et quāuis idem fere sit, aptiùs tamen dicitur, viri & mulieris quā maris & fœminæ,
Viri & mulieres. nā mas & fœmina remotius genus significāt: quippe quod & inter bruta reperitur: vir autē & mulier nō nisi inter homines. Pudet autem adnotare, inter personas eiusdem sexus non posse matrimoniū contrahi. l. Cùm vir nubit. C. ad legē Iuliā. de adulter. Id quod de nefando Nerone scribit Sueto. qui virum duxit in matrimoniū. Quoniā autem Magister senten. adducit. Inter legitimas personas (quod quidē vt crebarimè solet, ex Hugone lib. .. de sacra. par. 11. cap. 4. desumpsit) quāuis ad maiorē expressionē subiecti fuerit obiectū, nō tamē erat vsq̄; adeo necessariū: quoniā maritalis coniunctio id satis exprimebat: inter personas quippe
Interlegitimas personas. illegiti-

illegitimas nulla intercedit maritalis coniunctio. Adiectio autem alia, indiuiduam vitæ cõsuetudinẽ retinens, explicatio fuit causæ finalis: ad hanc enim consuetudinẽ eiusmodi coniunctio refertur. Quòd si arguas, non semper coniuges eorũdem esse morum, respondetur, satis esse in officijs cõiugalibus cõuenire, & inter Christianos neutrũ fidei repugnare. Quare inter fidelem & infidelem non permittitur, vt matrimonium cõtrahatur, nisi antea fuerit cõtractum, vt. C. de Iudæis. l. Ne quis. De hoc autem latiùs distin. 39. Sed præter has causas etiam verbum, retinens, explicat proximum effectum matrimonij: scilicet, perpetuum vinculum & indissolubilem nexum: hoc enim in præsentiarum sonat retinere, quòd perpetuò tenere. ¶ Quòd si quis arguat. Res, & potissimùm contractus per contrarias causas colligatur, & dissoluitur, vt si mutuo cõsensu celebrata fuerit emptio, & venditio, vtroq; cõsentiente potest quod factum est, infectum reddi. §. fin. inst. quib. mod. tollit. obliga. ergo sic erit in matrimonio. Negatur cõsequentia: quoniam contractus matrimonialis, vt suprà diximus, non est merè ciuilis à solo dependens humano consensu in fieri & conseruari, sed à lege quoque diuina. Vnde licèt conciliatio matrimonij ex mutuo consensu contrahentium pendeat: lege tamen diuina, qua institutum est sacramentum, fit illico indissolubile, vt per contrarias volũtates dissolui nequeat. Vnde Aug. can. Solet. 32. q. 2. si quis, inquit, aliquã sibi ad tempus habuerit, adulter est.

¶ Hugo verò libr. 2. de sacram. part. 11. cap. 4. dicens, coniugium esse consensum masculi & fœminæ, &c. orationem vsurpauit in sensu causali: puta quòd coniugium sit coniunctio per consensum facta. Sicuti & alia definitio, quæ solet per solum effectum & finem designari, debet similiter interpretari. Aiunt enim quidam, quòd matrimonium est consortium communis vitæ & cõmunicatio diuini & humani iuris. ff. de ritu nuptia. l. 1. intelligitur nanq; vt sit vinculum & obligatio ad huiusmodi cõsortium, quæ quidem obligatio sit diuino, humanoq; iure firmata ad differẽtiam aliorum contractuum, qui solo ciuili iure confœderantur.

¶ Ad primum igitur argumentum iam responsum est, quòd licèt pater sit præstantior matre, tamen mater prius magisque necessarium munimẽ confert proli, à quo ideo inditum est matrimonio nomen.

¶ Ad secundum autem negatur, matrimoniũ non collocari in genere relationis. Accipitur enim vinculum non efficienter pro consensu, qui facit vinculum, sed formaliter pro ligamine, quod ex consensu nascitur, quod quidem est relatio rationis, vt bene ait Scotus dist. 26. permanens per modum habitus perpetuò. Nã si vinculum accipitur pro causa: hoc est, pro consensibus, quibus fit colligatio, res est momentanea & transitoria. Relatio autem rationis nihil aliud est, quàm mutuus respectus vnius ad alterum, qui ex vtriusq; volũtate pullulat. Quare non opus est esse rem realiter distinctam à subiecto.

¶ Ad tertium deniq; respondetur, non inconuenire, vt priora, quæ non sunt, nominata, per aliqua, quæ sunt posteriora simpliciter, nobis autem priora & notiora, definiantur. Maritus autem est quid posterius simpliciter, quàm matrimonium, nam per matrimonium fit maritus. Nobis autem est prius & notius: & ideo matrimoniũ definitur per maritũ à posteriori sicut maritus per matrimonium à priori. Neq; iste est vitiosus circulus: definitur enim qualitas à philosopho, quod sit res, qua quales dicimur, & quale est, quod qualitate afficitur.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm consensus mutuus sit sufficiens causa matrimonij.

AD pleniorem intellectum substãtiæ matrimonij, quæritur de eius causa, an sit mutuus consensus. Et arguitur à parte negatiua. Sacramenta non sunt à voluntate humana: consensus autem emanant ab illa: ergo isti non sunt illius causa.

¶ Secundò arguitur, quòd non sit sufficiens causa. Alioquin enim sequeretur, quòd sicut cõsensus de præsenti expressus sufficit ad matrimonium de præsenti: ita consensus de futuro: sufficeret ad matrimonium de futuro, nam sicut voluntas præsens se habet ad præsens ita & futura ad futurum: consequens autem est falsum: quia isti cõsensus, Accipiam te in meam, & Accipiam te in meum, per se non faciũt matrimonium in futurum.

¶ Tertiò: Si consensus esset causa matrimonij tùnc vel eius obiectum includeret carnalem copulam: & hoc non: quia vt distinctione præcedenti, quæst. 2. concluſum est, carnalis copula non est de essentia matrimonij, alioqui inter sacram virginem & suum coniugem non interceſsisset verum coniugium, quod, vt distinctio. 30. quæst. 2. latiùs patebit, falsum est: vel suffi-

Indiuiduã vitæ cõsuetudinẽ retinens. Obiectio. Retinẽs. An mutuo cõsensu matrim. possit dissolui. Hugonis definitio. Alia definitio. Solut. 1. arg. Solut. 2. arg. Solu. 3. arg. 1. Argumẽt. Partis negatiuæ. 2. Argumẽt. 3. Argumẽt.

vel sufficeret in cõsensus indiuiduam vitæ cõsuetudinem sine respectu ad copulã: quod autem hoc non sufficiat, inde apparet, quod alioqui illis, qui voto se virginitatis obligarunt, fas esset vera matrimonia contrahere, imò & fratribus inter se, quoniam secluſa copula reliqua omnis cohabitatio est illis licita: consequens tamen est contra Hieronymum, qui refertur. 27. dist. Vouentibus enim, inquit, virginitatẽ, non solùm nubere, sed etiam velle, damnabile est.

Hieron.

Pars affirmatiua.

¶ In cõtrarium autem, scilicet, q̃ consensus de præsenti sit causa sufficiens matrimonij, est decretũ Nicolai Papæ can. Sufficiat. 27. q. 2. vbi ait sufficere consensum, qui solus si defuerit cętera frustrantur.

1 Ratio. 1. Conclusi.

¶ Ad præsentem quæstionem quatuor conclusionibus respondetur: Prima. Consensus hominum, si de potentia Dei absoluta loquamur nulli sunt ad matrimoniũ necessarij. Probatur: primo per causam physicam. Cõsensus sunt matrimonij efficiens causa: Deus autem potest cuiuscunque efficientis causę vicẽ se solo supplere: potest enim absq; sole illuminare, & sine alimento animalia sustentare, quemadmodum sine vlla causa (præter se) efficiẽte mũdum de nihilo condidit: ergo potest matrimonium inter duos absque eorum consensibus perficere. Secundò probatur morali ratione.

2. Ratio.

Deus est absolutus dominus nõ solùm nostrorum bonorum, verùm & nostrorum etiam corporum & vitæ: ergo sicut potest bona vnius ipso inuito alteri tradere: quin verò & principes diuina autoritate sibi collata id facere possunt: ita potest mulieris facultatem viro facere & virum in potestatem mulieris tradere ipsis etiam inuitis, non solùm in officium generandi, verùm etiam ad perpetuam vitæ consuetudinem, quod ad rationem matrimonij satis est. Essentia enim matrimonij, vt dictum est, consistit, vt sint vir & fœmina ad perpetua obsequia addicti & deuincti, quod re vera arbitrio Dei

3. Ratio.

ipsis renuentibus fieri potest. Tertio. Ambigere non licet, quin Deus maiorem habeat in hominem potestatẽ, quàm homo in seipsum: homines autẽ suis proprijs voluntatibus se inuicem possunt matrimoniali pacto colligare: ergo Deus, qui dominus est naturæ atque adeò volũtatis nostræ, id potest absque humana voluntate efficere.

Argum

¶ At quia cauillare quis rẽ posset dicens, quòd talis coniunctio non haberet tunc matrimonij rationem: quippe quæ secum intrinsecus adfert, vt ex mutuo consensu nascatur, arguitur sic. Sola causarum varietas non tollit in effectu eandem naturam: calor enim solis eiusdẽ speciei est cum calore ignis: quare ille nonnunquàm ignem generat: & Adam à solo Deo productus, & reliqua animalia, eiusdẽ speciei fuerunt cùm illis, quæ per generationem proferũtur: cùm ergo essentia matrimonij sit indissolubile vinculum, quo coniuges obsequio mutuo tenentur sibi morem gerere, à quacunque id causa fiat, erit verum matrimonium: potissimùm si à solo Deo rerum conditore & domino fiat. Certè non est cur conclusio in dubium reuocetur.

¶ Hoc autẽ in litẽ euocari potest, vtrùm re vera id aliquãdo Deus fecerit, vt absque humano consensu matrimonij aliquos coniunxerit. Legitur enim Oseæ. 1. quod Deus illi præceperit dicens, Vade, sume tibi vxorem fornicationis & fac tibi filios fornicationis, &c. Respõdetur bifariàm id Deũ voluisse prophetæ præcipere. Vno modo faciendo illi facultatem, vt posset vti muliere. Et tunc licèt neuter illo vsu peccaret, nõ tamẽ esset matrimoniũ: quia non esset mutua & perpetua copulatio ad omnia obsequia. Atque hoc certe videntur sonare verba, Fac tibi filios fornicationis, vt esset præsagium q̃ fornicatura esset terra. Secũdò, q̃ ipsis inuitis illã mutuã & perpetuam cõiunctionem efficeret, & tunc certè esset matrimoniũ, de quo loquimur. Sed reuera nõ est credibile, Deũ, qui omnia suauiter disponit, sic fecisse, imò in illorum animos induxit, vt in matrimoniũ cõsentirent. Sed dicti sunt filij fornicationis propter turpitudinem, qua prius mater sordebat.

An aliquando Deus aliquos citra ipsorum cõsensum matrimonio iungant.

Sentẽ. auth.

¶ Perplexius autem dubium exurgit ex historia primorum parentum, inter quos apparet matrimonium interceſsisse, nõ ex eorum consensu, sed Dei iussu, eo modo, quo cõclusio nostra loquitur. Quoniam si ipsi more communi matrimonium consentientes confœderassent, historia id retulisset, & tamen non refert, nisi quòd educta Eua de costa soporati viri expergefactus ipse dixit, Hoc nunc os ex ossibus meis, &c. Id quod vt supra ex Augustino retũlimus spiritu prophetico locutus est. Ergo videtur matrimonium illud solo Dei iussu perfectũ. Atq; hoc inde satis probabiliter confirmatur, q̃ non aliter videntur sibi inuicem obligati q̃ illa Dei iussione. Crescite & multiplicamini, quæ certè absque aliquo eorũ cõsensu ad vinculũ sufficiebat. Et tertiò id corroboratur ex verbo Christi Matth. 19. vbi coniugalem nexũ primorum parentum referens, de alio modo illius contrahendi non meminit, sed solùm dixit. Quos Deus coniunxit, homo non separet, insinuans non aliter quàm per Deum esse coniunctos. ¶ Veruntamen quãuis hoc probabi-

Aliud argu. ex historia Adæ, & Euæ.

2 Ratio.

3. Ratio.

sent. autho.

litate non careat, ratio tamen suauissimæ prouidentiæ Dei multò probabilius esse docet, q̃ dum illis præcepit, vt genus suum propagarẽt, tunc eis inspirauit, vt in matrimonium consentirent, & illa ratione ait Christus, Deum eos coniunxisse. Potestatem ergo hic diuinam de eius potentia absoluta cõstituimus, qua absq; humanis consensibus copulare homines matrimonio valet. Quod autem ea vsus fuerit potestate, fortasse citra temeritatem non liceret adstruere.

Nota.

Dubium. ¶ Sed hoc tamen rursus in disputationem posset produci, vtrùm eãdem prorsus facultatem Deus Christianæ Reipublicæ vel ecclesiasticę vel ciuili contulerit, vt dum expediret inuitas dissentientesq; personas in matrimonium cogeret. Nam quod id facere valuerit nemo sapientium absolutæ eius omnipotẽtiæ denegaret. Quod autem eam tribuerit, arguitur. Dedit enim potestatem Reipublicæ & principibus, vt ciues ad contractus compelleret, quos prorsus abhorrent, vt ad vendendum frumenta tempore necessitatis, & ad alios, qui eorum bona & nonnunquam honores etiam & vitã attingunt: nam potest rex cõpellere ciues ad militandum in bello cùm mortis periculo quãdo id Reipublicę expediens est: sed vsu quoq; venire potest, vt reipublicæ expediat, propter bonũ fidei catholicæ vel pacis, vt rex vel alius nobilis hanc vel illam illustrem matrimonio sibi adiungat: ergo è re Christiana fuit vt talem facultatem Christus ecclesiæ reliquerit cogendi tunc homines: quod si expediẽs fuit, credibile est fecisse. Responsio autẽ quòd non est par ratio de matrimonio & alijs cõtractibus, eo q̃ matrimonium est vinculum indissolubile, & ideo requirit partium consensus, non est sufficiens: nam & princeps alios cogit, ad indissolubiles cõtractus: quare in casu, quo hic communi bono expediret, videtur ratio probare, ecclesiam, cui incumbit cura Reipublicæ ad id posse compellere.

Pars assum. & Argumẽt

Solutio.

2. Argumẽt. ¶ Secundò arguitur, Deus dominiũ, quod habet non modo nostrarum rerum, verum & nostræ vitæ, videtur per ius naturæ Reipublicæ contulisse: ait enim 2. Politic. Philosophus, ciues potiùs esse reipublicæ quã suos ipsorũ, veluti membra totius sunt corporis, cui seruire tenentur: ergo eadem ratione habere respublica hanc in suos ciues facultatem cogẽdi ad matrimonia. ¶ Tertiũ argumẽtũ ex eis, quæ inferiùs dicturi sumus, cõpertiùs fiet. Videtur eñ ecclesia hac authoritate pollere, & sępe vti: nam vbi duo sibi se perverba de futuro despõsarũt: si copula se postea cõmiscuerint, cogũtur ab ecclesia in matrimonio perseuerare, neq; admittitur exceptio reclamãtium, quòd nõ consenserint. Item vbi quis sub conditione impossibili consensit in matrimonium, licèt consensus suapte natura nõ videatur legitimus, nihilominus iudicio ecclesię ad matrimonium restringitur, vt patet ca. Si conditiones de conditio. appositis. hæc autem non videtur ecclesia facere posse, nisi haberet autoritatẽ compellendi ad matrimonia inuitas etiam personas.

3. Argumẽt.

Cõfirmatio

¶ Quarto arguitur. Status religionis præstantior est statu cõiugatorum, atque adeo ibi tanta exigitur libertas: & tamen ecclesia videtur ad religionem cõpellere: nam si quis vltra annum habitum indutus in claustro perstiterit, licèt alium consensum non habuerit, ad professionem constringitur: ergo potest eadẽ ad matrimonium fieri compulsio.

4. Argumẽt.

¶ Ob hæc fortasse argumenta posset quis nouorũ inuentor, neque omnino absque apparẽtia, hanc tutari partẽ: veruntamen plus temeritatis, quam probabilitatis suboleret. Et ideo subiungitur secunda conclusio. Deus eiusmodi facultatem Reipublicæ nõ tribuit, vt possit absq; consensu contrahentiũ cõnubia firmare. Nam præter hoc quòd matrimonio rationem sacramenti adiunxit, cæterùm expedientissimum fuit, vt illud sic relinqueret quemadmodum per ius naturæ ipsum instituit, ius autem naturæ res omnes ad suũ finẽ admetitur: finis verò matrimonij id quàm maximè exposcit, vt coniuges libentissimè in suam societatẽ cõueniant: nam nisi sibi inuicẽ perplaceant, non possunt indiuiduã vitam perpetuò viuere: esse autem sibi inuicem grati nequeunt, nisi sua sponte consentiant: quod enim quis non eligit nec optat (vt. 2 6. quæstio. 3. canon. Præsens. ait, Nicolaus Papa) profectò non diligit: quod autem non diligit, facilè contemnit: qua vtiq; ratione neque ad religionem illic iubet pontifex vllum esse cogendum. Quo circa qui compulsi contraherẽt, non possent proles suas, qui finis est matrimonij, prouidenter nutrire & educare. Quòd si quis arguat eadẽ ratione consequi, Deum id facere non posse: negatur consequentia: quoniam Deus quos coniũgeret, posset per suam inspirationem ad mutuum amorem allicere.

2. Cõclusio

Ratio.

Nicolaus.

Obiectio.

Diluitur

¶ Et per hoc ad primum argumentum respon sum putato: nempe non fuisse expediens facultatem hanc Reipublicæ esse commissam: quoniam licèt sæpe conduceret, vt personæ illustres matrimonio copularentur: quod tamen Reipublicæ potissimùm confert, est, vt coniuges amore mutuo conglutinentur.

Solui. arg.

Quare

Quare commodum hoc non est propter quod cunque aliud violandũ. Et hoc est inter hunc atque alios contractus discrimen: nã alij cùm non referantur ad cõmunem conuictum, licèt non sint vltronei, nihil periculi adferunt.

Solu.2 argu. ¶ Ad secũdum autẽ respondetur, eatenus rem publicam habere dominiũ in ciues, vt tamen eis debeat libertatem, quam ius naturæ docet

Solut 3. arg. seruare: docet autem id maximè ratione iam dicta vt liberè matrimonia contrahantur. Mẽbra verò tertij argumenti suis locis dissoluentur. Si enim dum spõsalibus de futuro accedit copula, ecclesia ad matrimoniũ cogit, est, quia præsumit affectu maritali fuisse complexos. Conditionem autẽ impossibilem pro non adiecta ducit: & ideo iudicat fuisse absolutum cõsensum. Si tamen re vera consensus nõ prefuit,

Solu.4. arg. ecclesia facere nequit, vt verè sit matrimoniũ. Et pari modo respondetur ad quartum, quòd in eo, qui vltra annũ durauit in religione, ecclesia interpretatur habuisse in virtute cõsensum, postquàm sciens & prudens permansit: ob idque eum censet professum tacitum.

¶ Vtrũ verò parentes possint inuitos filios matrimonio copulare, in calce.d.39. videbimus.

3: Conclu. ¶ Tertia ex his colligitur conclusio. Ad matrimoniũ requiritur mutuus de præsenti consensus contrahentiũ in indiuiduam perpetuamq; vitam tanquam necessaria causa, ex qua indissolubile vinculũ nascitur. Probat. Bona vnius

Ratio conclusionis. non possunt in alterius potestatẽ transire, nisi vel cogente lege, vel accedente ipsius domini consensu. Vnde.l. Cõsensu. ff. de action. & obliga. consensu fiunt obligationes in emptionibus, vẽdit. &c. & Institu. de rer. diuis. §. Per traditionẽ. &. ff. de acqui. rerum dom. l. Qua ratione. §. Literę. Nihil est tam conueniens naturali æquitati, quàm voluntatẽ domini volẽtis rem suam in aliũ transferre, ratã haberi: sed per matrimoniũ mulier tradit potestatem sui viro, & vir potestatẽ sui mulieri: nam, vt ait, Apostolus. 1. Cor. 7. mulier sui corporis potestatẽ non

Paul. 1. Corin. 7. habet sed vir: & similiter vir sui corporis potestatem nõ habet, sed mulier: &, vt prima conclusione ostensum est, nulla lege possunt homines ad id compelli: ergo necessarius est mutuus amborũ consensus. ¶ Veritas est non solùm apud Theologos, verùm & vtroque iure

Probatur cõclusio iure. celebratissima, vt can. citato Nicolai sufficiat. 27.q.2. & ca. Tuas de sponsa. duo. & ca. Cùm locũ, & Cùm apud, de sponsa. & .l. Nuptiæ. ff. de ritu nuptiarũ. quãuis illic insinuetur requiri consensus etiã parentũ, sed hoc intelligitur de honestate, non tãquàm de essentia. Est etiã

Cõcil. Flor. decretum concilij Florentini in instructionibus Armenorũ, vbi decernitur, regulariter mutuum cõsensum per verba de præsenti esse causam efficientẽ matrimonij. Sed additur, regulariter, propter sponsalia de futuro, quæ, vt infrà dicemus, sufficiũt accedente copula. Quòd verò dictũ est requiri consensum in perpetuam consuetudinem: hoc est indissolubilem, ar. præcedenti declarauimus.

¶ Quarta conclusio de obiecto consensus sit, 4. Conclus. Non requiritur consensus formalis & expressus in carnalem copulã, sed satis est illam implicitè & in virtute in illo cõsensu cõtineri. Istam conclusionẽ Magister sentent. d. sequẽ. posuit, Magister senten. sed tamen iste est eius proprius locus, neq; articulũ exigit distinctũ: quoniã distinct. præcedenti quæst. 2. arti. 4. satis est contra Viteleff demonstrata: nẽpe, q̃ carnalis copula nõ sit de essentia matrimonij. Inde enim planè fit consequens, non requiri cõsensum formalem, & expressum in eandẽ copulã. Et est conclusio Ha Nota. Hugo: gonis libr. 3. de sacrament. part. 11. & in tract. beatæ Virginis, & August. can. Beata Maria. & Chrysost. can. Matrimonũ. 27. q. 1. vbi ait, Matrimonium non facit coitus, sed voluntas. Quod quidem verbum. in. ff. inter regulas iuris. l. Nuptias: relatũ est. Et ratio est plana: quia Ratio. substantia matrimonij, vt loco citato dictum est, & Nicolaus papa can. Sufficiat. docet, consistit in traditione mutua propriorum corporum & animorum, qua scilicet, vnus alteri potestatem sui facit, tum in reliquis obsequijs rei familiaris annexis tum etiam implicite in illo vsu & commercio carnali, ad quod matrimoniũ ordinatur, iuxta verbum Paul. 1. Corint. 7. Mulier non habet potestatem sui corporis, Substantia matrimonij sed vir. Quare substãtia matrimonij exprimitur illa forma, Accipio te in meam, & trado me in tuum, & vice versa. Quę ideo, substantia in hoc cõsistit, vt vterq; coniugum potestatem habeat & ius vtendi altero ad illum finem, & sine alterius consensu neutri abstinere liceat, Consensus in copulam implicite. neque cum alieno commisceri. In hoc autem consensu non exprimitur formãliter consensus in copulam, sed tantùm implicitè, si alius voluerit. Quo fit huiusmodi cõsensum matrimonij perfectæ virginitati aut corporis aut mentis minimè repugnare. Nam licèt quis tradat potestatem sui corporis alteri, si tamen scit alterum illius potestate nunquam vsurum nihil firmo proposito Virginitatis contrarium admittit. Et ita dicendum restat distinctio. 30. quæst. 2. de beata virgine: erat enim certa de Ioseph, quòd nunquam esset ab ea debitum exacturus. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod licèt princeps causa sacra- Solu.1.argu.

mentorum sit diuina virtus, quæ in eis operatur salutē, nihilominus causæ instrumentales sunt nonnunquam nostræ actiones per diuinam institutionem ad gratiam concurrentes, vt sunt contritiones pœnitentium,& contrahētium consensus.

Obiectio. ¶ Quòd si quis rursus arguat. Vnius rei vnica debet esse causa: matrimonium aūt est vnū: ergo nō requirūtur duo consensus. Respōdetur,

Dilutio. q licèt consensus sint plures ex parte consentientium, est tamē vnus ex parte obiecti: quia ambo in eandem rem & vinculum, cōsentiūt.

Solut. arg. ¶ Ad secūdum negatur consequentia, nam licèt verba tam de præsenti, quàm de futuro in præsenti tempore proferantur, non tamen eandem vim habent: siquidem verba de præsenti pro tempore, quo proferūtur, vinculum perficiunt: tamen per verba de futuro tunc cū proferuntur, matrimonium minimè contrahitur quippe quod in rei traditionē consistit, sed solum verba illa gignūt obligationem promissoriam & ideo non sufficiunt matrimonium cōpingere, sed duntaxat obligant ad contrahendum in futurum. Hoc autem.q.sequē. quæ est de sponsalibus, apertius fiet.

Solut. arg. ¶ Ad tertium argumentum per quartā conclusionem satis responsum est. Includit enim coniugalis consensus copulam implicitè, non tamen est id necessarium explicitè. Et ideo non repugnat perfectæ virginitati: attamen repugnaret voto emisso virginitatis: nam vouentibus virginitatem non solùm nefas est in copulam carnalem consentire, verùm & potestatē sui corporis in eum vsum alteri tradere, quia tunc ponit in alterius volūtate id facere, quod voto repugnat. Quocirca Dei para virgo, vt Augu. can. ea. d. citato, Beata Maria. ait, & dist. 30. quæst. 2. explicabitur, ante contractū matrimonium non emisit absolutum votum virginitatis, sed post ambo coniuges cōmuni consensu illud susceperunt.

Votum beatissimæ Virginis.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm consensus matrimonialis sufficiat internus, an verò requiratur, vt sit exteris verbis expressus.

Partis negatiuæ. 1. Argum.

QVoniā consensus & internus est, & per verba exprimi potest, quęritur vtrùm hæc expressio sit ad matrimoniū necessaria. Et arguitur à parte negatiua. Votū tantā inducit obligationē apud Deū, quantā matrimonialis contractus apud homines: votum autem nulla indiget forinseca expressione, sed sola mente fieri potest: ergo neque consensus matrimonialis eandem requirit expressionē.

2. Argum. ¶ Secundò. Si verba exprimentia internum consensum essent requisita, sequeretur quòd illa sine intrinseco consensu non sufficerent: consequens tamen inde apparet falsum, quòd fraus & dolus nemini, vt iura cauent, suffragantur: & tamen si verba sine interiori consensu non sufficerent, fraus illa proferenti suffragaretur: ergo consensus non requiritur expressus.

partis affirmatiuæ. ¶ In contrarium autē est authoritas Alexādri ca. Licèt. de sponsa duorum.

An soli consensus interni efficiant matrimonium. ¶ Circa istam quæstionem Vvitcleff, vt refert Vvaldensis tomo. 2. de sacramen. cap. 32. &. 33. ait, sufficere internos consensus contrahentium, quia Deus, qui videt corda, illos potest approbare consensus. Et videtur Panormita. eandem tenuisse opinionem super verbo, Sufficit. cap. Cùm locum. de sponsalib. Quin verò & Innocentius ipse cap. Tuæ fraternitati. eod. titul: verba quædam perplexa de hac re protulit dicens matrimoniū in virtute contrahi per legitimum viri & mulieris consensum, sed quātum ad ecclesiam necessaria esse verba consensum exprimētia de præsenti. Et potest apparē ter idem cō firmari: nam si contractus exterior per verba vel nutus esset necessarius, id præsertim quia omne sacramentum debet esse signum sensibile: hæc tamen ratio minimè videtur cogere, eo quòd circa matrimonium nihil Christus super iure naturæ mutauit, præterquàm quòd gratiam conferret: si ergo iure naturæ sine verbis matrimonium erat solidum, nihil obstat quominus etiam sit sub lege euangelica. Dicere autem, quòd vt constet ecclesię, requiruntur verba, nihil ad rem: quia aliud est matrimonium in se esse firmum & legitimum, atque aliud esse notum: modò autem non quęrimus de via, per quam debet innotescere, sed de ratione, per quam fit validum.

Innoc.

Ratio partū vrgens.

Nota.

1. Conclusio. ¶ Veruntamen his non obstantibus sit prima conclusio. Non sufficiunt interni consensus etiam de præsenti, nisi exterius per verba itidem de prę̃senti vel nutus exprimantur. Conclusio est vniuersalis omnium Theologorum in præsenti distinct. nempe. Magistri sentent. S. Thomæ, Bonauenturæ, Scoti, Ricardi & cæterorum: imò, vno excepto hæretico Vvitcleff, arbitror neque Panormitanum, neque alium quempiam Canonistarum, si sanè intelligatur, eandem negare: quia neq; potest, vt dist. 1. quæst. 1. articu. 4. dicebamus. Et ratio est plana

Communis conclusio.

Ratio. cōcl.

plana matrimonium nam; nō est simplex donatio, sed mutuus cōtractus, do, vt des: & ideo non sufficit simplex cōsensus, vt omnibus est, in confessō, sed mutuus, scilicet, Cōsentio si cō sentis, aut quia consentis: huiusmodi autem cō sensus natura sua requirit, vt vicissim vtrique constet alterū consentire, aliàs non consentit quia alter consentit. Vnde Hugo in summa Sē tentiarū tract. 7. cap. 6. Eos, inquit, qui coniunguntur, sic oportet consentire, vt inuicem se spontaneè recipiant. Quò alludens Gratianus 29. q. 1. Consensus, inquit, est duorum sensus in idem: id est, simul cum alio sensus. Id quod ipsissimus Alexand. cap. Licèt, de sponsa duorum, egregiè docuit dicens, oportere, vt vterq; in suo mutuo consensu verbis cōsuetis expresse alterū recipiat, & cōfirmatur, quia Christus, vt diximus, matrimonio quatenus erat de iure naturæ nihil detraxit: iure aūt naturæ est contractus quidam veluti emptio & venditio, & reliqui absque mutuo consensu atque adeo expresso vigorem nō habent. Ex quo fit nomine consensus non intelligi voluntatem, qua quis vult contrahere, sed quod verè per consensum contrahat. Aliud enim est, volo facere, atque aliud verè facio. Atq; hic sumitur nouū argumentum, quòd non sufficit internus cōsensus, sed requiritur locutio de præsenti saltē per nutus, capio te. Vnde fit, quòd licèt Deus viro reuelaret, mulierem velle illū accipere, & eidem mulieri viri voluntatem patefaceret, non sufficeret ad matrimoniū. ¶ Postremò tandē arguitur. Si consensus interior sine externa expressione sufficeret, sequeretur quòd quādo duo loco distantes consentiunt in matrimoniū, & mittunt sibi inuicem nuncios vel literas, antequā eas alteruter reciperet, esset verū matrimoniū: quia præcesserunt cōsensus: consequens tamē est falsum: quoniā quousque vtriq; de alterius voluntate constet, non est mutuus consensus. Quando ergo pontifices & doctores dicūt solū cōsensum sufficere, necesse est, vt intelligāt, consensum mutuum. Quapropter non excludūt, quin sint necessaria verba, signa, vel nutus, quibus fiat mutuus, sed excludunt à necessitate sacramenti alia circunstantia, quæ ibidē Panormi. sese exponendo percensēt: nēpe, quòd non requiritur cōsensus parētū, aut carnalis copula, aut cōsensus in copulā, vt patet in beata Virgine, neq; benedictio ecclesię: imò neq; certa verborum forma, sed sat est quomodocunq; alterutrum suos cōsensus exprimāt. Innocentius verò nihil aliud dicere voluit, quàm quòd quomodocūque cōstaret, consensus internos esse mutuos, id sufficeret, vt si mētaliter sibi possent loqui tanquàm angeli: sed tamē quia id de lege fieri nequit, requirūtur signa exteriora tā quā necessaria, vt cōsensus sint mutui. Et ideo probè dixit, matrimoniū in veritate contrahi per legitimū consensum: mutuū scilicet. Quod autē adiecit, necessaria esse verba quātū ad ecclesiam, intelligit de verbis expressis: vt distinguūtur à nutibus: scilicet, Ego te accipio in meā. &c. hæc enim in eo qui loqui potest, licèt nō sint de essentia sacramenti, requirūtur tamē in foro ecclesiæ ad obuiandum litibus. Et q is fuerit eius sensus: subiūcta eius verba declarāt: scilicet, Nā surdi & muti possunt cōtrahere matrimoniū per cōsensum mutuū sine verbis: scilicet, per nutus. ¶ Secunda cōclusio, Sicut consensus interni sine externis verbis vel nutibus non sufficiunt, ita neque è diuerso verba sine interno consensu. Conclusio est eiusdē Innocentij eod. cap. citato. Tuæ fraternitati. ait, quippe in puero ante legitimā ętatem verba nō sufficere, quia nec legitimū cōsensum habere potest. Et cap. statim. Tua nos. ad eundē casum respōdens, ait, quòd quæcūque verba interuenerint, si propositū & cōsensus matrimonij non sit in animo nihil fit: quia, vt dictū est, voluntas est, quæ matrimoniū facit. Et. ff. de pact. l. 1. Vlpianus, Stipulatio, inquit, quæ verbis fit, nisi habeat cōsensum nulla est. ¶ Atqui hoc cōfirmatur ratione etiā generali sacramentorum, quæ quidē nulla sunt si intentio ministri & suscipiētis, si sit adultus, defuerit: in matrimonio autē contrahentes, vt diximus, sunt tum suscipientes, tum etiam ministri.

¶ Ex huiusmodi autem conclusionibus non nullæ emergunt dubitandi occasiones. Et primum circa primam ambigitur, vtrùm vbi qui contrahunt verba proferre audireque valent, sufficiant nutus vel signa. Videtur enim Innocen. in dicto capit. Tuæ fraternitati, id negare. Et sic ait glossa ibidem. In his, qui loqui possunt non contrahitur sine verbis, per quæ exprimatur consensus. At vero proculdubio sufficiunt nutus, etiam si verba possint proferri, vt ipse idem Pontifex eodem loco docet. Si enim verba essent de essentia connubij, neutiquam nutibus contrahi posset. Cùm autem illic papa dicat in mutis nutus sufficere, palàm asserit verba non esse de essentia. Quod enim quis loqui possit aut mutus sit, essentiam sacramenti non variat. Quò fit, vt essentiæ sacramēti quocunque casu nutus sufficiant sed ęquitas est, vt vbi est possibile, verba exprimantur, ad certitudinem ecclesiastici fori. Vbi autem spōsalia de futuro præcesserunt, adueniens copula sufficit, vt ecclesiæ decreto sancitum est,

Hugo.

Alexand.

Postremum argumentū

Panormita.

Expositio c. Tuæ fraternitati. de sponsalib.

Verba an sint de essentia matrimonij.

Innocentij sensus.

2. Conclusi.

Innocen.

Verba sinè cōsensu interno nō fat sunt.

Ratio conclusionis.

An in valētibus loqui verba sint necessaria.

sentē. auth.

Copula subsequē sponsalia de futuro, ea efficit de præsenti.

quod est euidens argumentum verba non esse de essentia.

Magister sententia. ¶ Vtrum autem loco nutus sufficiat taciturnitas puellæ, dum alij pro ea pudore suffusa affirmant eam consentire. Magister senten. distin. 29. (quod ex Hugone desumpsit in summa sententiarum tract. 7. c. 6.) ait sufficere consensum patris, quòd pandectarum testimonio adstruit alludens ad l. In sponsalibus. ff. eod. tit. vbi habetur, filiam patri cõsentire, nisi euidẽter dissentiat. De hac ergo ambiguitate hoc cũctis in cõfesso est, quòd si alius in præsentia sponsæ pro ea affirmando respõdeat & ipsa nõ cõtradicat, illam taciturnitatem sufficere, quasi consensus indicium. In litem autẽ hoc vocat Paluda. d. præsenti. q. 2. art. 3. vtrũ quicunq; respõdeat, sufficiat licet sit extraneus, an verò solũ sufficiat quãdo pater vel mater pro illa respõdent, vel tutor. Et tenet nõ sufficere nisi aliquis parentum vel tutor. Nã quamuis vna regula iuris sit, q; qui tacet cõsentire videtur, alia tamẽ continuo subsequitur. Is qui tacet non fatetur, sed nec vtique negare videtur. Quapropter silentium per se nõ est assensionis sufficiẽs indiciũ: quare tunc solum sufficit quando qui affirmat iushabet in sponsum vel sponsam. Vnde. l. Sed quæ patris, eod. tit. exẽplum de solo patre ponitur: nẽpe, q; puella, quæ patris voluntati non repugnat: cõsentire intelligitur. Idq; habetur iure canonico de despõsatione impu. c. vnico. §. Porrò. l. 6. ¶ Præsens autem ambiguitas per distinctionẽ dissoluitur. In foro enim conscientiæ si adsit verus contrahentiũ consensus, quicunque alius pro sponso vel sponsa respõdeat, ipsis tacentibus & nõ contradicentibus, valet matrimonium. Sed nihilominus in foro ecclesiæ nõ haberetur pro rato, nisi pater vel mater, vel tutor esset ille, qui responderet. Et ideo in foro cõscientiæ explorãda aliunde esset contrahentiũ volũtas. Nam etiam si pater pro filia respõdeat, suspicio suboriri potest, an ipsa eius metu siluerit, neq; reclamare sit ausa. Si autem per alias coniecturas constiterit, ei cordi fuisse nuptias, sed præ verecũdia tacuisse quius alius pro ea responderit, sufficit in conscientia.

¶ At verò circa eandẽ primam conclusionem, adiunctam tertiæ superioris articuli dubitatur, vtrùm necessarium sit amborum consensus simul tempore concurrere & explicari, an verò nullum temporis interuallum impediat inter vnius consensum & alterius: nam in cæteris sacramẽtis necessum est, materiam & formam simul concurrere; cùm ergo suprà constitutum sit consensum vnius esse formam respectu alterius, apparet cõcursus huiusmodi eodẽ tempore necessarius. Nihilominus respõdetur, nõ ita esse. Christus enim vt sæpenumero dictum est, contractum matrimonij, quatenus erat de iure naturæ, non mutauit, sed exornauit per gratiam. In lege autem naturæ instar reliquorum contractuum poterant concilhari nuptiæ vno hodie consentiente, & cras altero vel postridie, imo verò longiori tẽpore intercedente per literas vel per internuncium: ergo & nunc tẽporis eodẽ pacto possunt contrahi. Nec de hoc vllus est catholicus, qui ambigat. ¶ Sed alia hinc nascitur ambiguitas, an nullũ. s. temporis interuallum obstet, vt si quis hodie consensit, & alter post septennium vel decennium sit matrimonium. Vsu enim venire potest, vt eorum coniugum, qui ante decennium matrimonio de facto iuncti sunt, alteri nunc primò iuris impedimẽtum innotescat, aut quia vir cũ consanguinea vxoris rem habuerat, aut quia compertum ei modo sit esse consanguineos in gradu prohibito. Quæritur ergo vtrum tunc satis sit, vt ille, inscia vxore dispẽsationem procuret, & deinceps cõsentiat, sufficiatq; primus consensus vxoris, an verò requiratur, vt vxor denuò consentiat. Ad hoc distin. 29. q. 2. latius respondebitur. Vbi enim cõsensus feruntur in materiam illegitimam, nullius prorsus sunt momenti, & ideo non sufficit, vt d. spensatio perueniat, nisi post ipsam noui cõsensus vtrinque accedãt. Si verò materia sit legitima, satis est si vnus hodie consentiat, & alter post aliquod tempus, vt cùm matrimoniũ per nuncium aut literas cõtrahitur, dummodò cõsensus prioris coniugis non sit recisus, sed in virtute maneat. Quod quidẽ in huiusmodi interuallis obseruandum est. Si enim quis modo in matrimonium per literas consentit, & pereuntibus postea literis negotium intercipitur, & ferè obliuioni traditur, & post septẽnium vel decenniũ alter cõsentit, certè nõ esset matrimoniũ tutum, nisi prioris consensu integrato: quia iam videtur eius virtus exoleuisse. ¶ At verò quanuis nemini in dubium venerit: quin matrimoniũ per literas vel procuratorẽ sit verũ, idq; adeò indissolubile, de hoc tamen controuertitur, vtrum verè sit sacramentũ gratiã cõferens. Nam præter Durandum dist. 20. q. 3. Caietanus quoque in quæstione speciali ad tertiã partem adiecta negat esse sacramentum. Cuius ratio duplex est. Prima, q; nullum sacramentum suscipitur per procuratorem, quia cùm sit passio personalis, requirit actionem personæ præsentis, cuius ministerio gratia cõferatur, vt in cæteris sacramentis liquidum est. Idque adeò confirmatur, quòd sicut sacramentũ matrimonij in contractu

§ Sententia cõmunis.

Paludanus.

L. Sed quæ patris.

Sent. autho. sub distinctione.

In foro exteriori.

An vtriusq; cõsensus simul tempore cõcurrere debeant.

Dubij solutio.

Si vnus hoc die alter vero cras consentiat.

An lõgo tẽpore lapso possit alter consentire.

Solutio dubij.

Matrimoniũ per procuratorem initũ an sit sacramẽtũ?

Ratio.

tractu consistit, ita & sacramentum pœnitentiæ in actu iudiciali: sed absolutio sacramentalis non impeditur nisi præsenti: nemo enim potest per procuratorem confiteri vt. d. 8. q. 2. art. 6. monstratū est: ergo nec matrimoniū per procuratores est sacramētum. Secundo id probatur: quia si sacramentum esset, consequens inde fieret, vt sæpè dormientibus, nullaque eis applicata tunc actione gratia conferretur, nempe dum procuratores vtrinque missi conuenirent, quod nō videtur intelligibile: imo sequeretur quòd quoties illi, qui procuratorem miserunt, in peccato dormitū irent, nouam culpam committerent, opponentes obicem gratiæ sacramenti, quod inopinabile videtur.

2. Ratio

Sent. autho. Pars affirmatiua.

¶ Nō prorsus diffiteor opinionem hāc esse vt cunque probabilem: quippe cuius argumenta nō sunt prorsus despicabilia. Veruntamē adeò contraria videtur probabilior, vt eam credederim omnino amplectēdam. Et ratio, quæ vrgere videtur, est, q̄ cùm Christus matrimonium simpliciter & absque vlla exceptione instituerit esse sacramētum, nōnihil temeritatis offert, id quod sit verè matrimoniū, à ratione sacramenti excipere, potissimùm cùm illud ratione & virtute nouæ legis sit indissolubile. Itē quia gratia, quæ in matrimonio confertur, est propter idoneum eius vsum: hic autem finis tam necessarius est matrimonio per procuratorem cōtracto, quàm reliquis. Adde, quod si hoc matrimonium non esset sacramentum, profectò ecclesia non deberet illud permittere. Fingere autem quòd requiritur ad gratiæ collationem, vt sponsi postmodum in conscientia iteratos consensus ratificent, certè gratis asseritur: quoniam consensus priores sufficientes erant. Quare dum per procuratores consensus concurrunt, tunc matrimonium fit indissolubile. Tametsi ad tollendos scrupulos, ne fortè fuerint consensus interrupti, laudabile sit, vt in præsentia postea eosdem ratificent.

1. Ratio.

3. Ratio.

Nota.

Solut. 1. arg.

¶ Vnde ad primam obiectionem respōdetur: hoc esse huic sacramento singulare, quòd cùm sit naturalis ciuilisque cōtractus, in sua permaneat natura, ratione sacramenti nihil obstante. Atq; adeò cùm materia eius & forma non sint nisi actus contrahentium, potest in eorum absentia celebrari, dū prædicti cōsensus per procuratores coëunt. Quod quidem reliquis sacramentis non accidit.

Solut. 2. arg.

¶ Ad secundum respōdetur, quòd cum pueris ante vsum rationis & amentibus gratia baptismatis infundatur, & dormientes, vt plurimorū fert opinio, martyrio coronentur, non est miraculo tribuendum quòd dormientes gratia etiā sacramenti huius perfundantur. Nam etsi tunc ipsius nihil extrinsecus applicetur, quia hoc sacramentum non habet formam & materiā extrinsecas, coëunt tunc tamen eorum consensus per procuratores, qui se habent, vt materia & forma. Neq; verò absurdum est consequens illud cōcedere, quòd nouum committunt peccatū, si dum verisimiliter coniectantur conuenturos mutuos consensus, obicem culpæ gratiæ opponunt. Secus vero dum neuter scit prorsus quando alter est consensurus.

¶ Veruntamē ex secunda conclusione, qua dictum est, externa verba absque interno cōsensu nō sufficere, graue perplexumque dubium emergit, quod multas molestias in hac materia facesit. Etenim si consensus amborum requiritur, nemo esse potest tutus, an verum matrimonium contraxerit, quia neuter habet cōsensum sui coniugis exploratum. Ad hoc autē primum respondetur, quòd nemini potest suū matrimonium esse euidēs, sed sola pars negatiua, quando ipse non cōsensit. Cæterum in his, quæ moralia sunt, non exigitur euidentia, sed sufficit humana coniectura, sicut in reliquis sacramentis. Quando enim verba ablutionis audimus, aut consecrationis, aut absolutionis à ministro proferri, sat est vt certiores de eius intentione efficiamur certitudine, quæ sufficit in sacramentis. Pariter per verba, quibus coniuges consensus explicant, satis vterq; fit de matrimonio certus.

Dubium.

Solutio. 1.

In moralib⁹ nō exigitur euidentia.

¶ Attamen quia sæpenumero in dubium & suspicionem venire res potest, solertiùs de huiusmodi euentibus disquirēdum est: vbi quæ subsequuntur documenta obseruanda sunt. Primum enim distinguendum est de foro exteriori ecclesiæ, & de interiori conscientię. Dū enim coniugum aut alter, aut vterque consensisse in matrimonium negat, quod verbis contraxit: si verba legitimè probantur, tunc ecclesia in fauorem matrimonij sentētiam profert, illud habens pro rato. Idq; facit quotiescunq; dubium in æquilibrio pendet, licet nonnunquam in foro conscientiæ nullum fuerit. Si vero probatur vel error vel metus, vt. d. 29. &. 30. videbitur, irritum illud ducit.

1. Documentum.

¶ At verò in foro conscientiæ res est maiori periculo obnoxia. Creberrimè namque ex parte virorum fallaciæ nectuntur, sanè qui, vt sua libidine potiantur, miseras puellas seducunt. Quapropter dum postmodum se consensisse negant, eas relinquunt perplexas credere ne ipsis debeant. Ex parte quoque fœminarum (quāuis non simili causa viros decipere soleāt) tamen cùm facilè consentire consueuerint,

In foro conscientiæ.

postmodum parentum metu perculsæ dicta retractant. Et è contrario metu etiam parentum dicunt se quandoque consentire, cùm tamen non consentiant, quare vtroque modo postea dicentes se non consensisse, ancipites viros reddunt. Ex his ergo alijsque similibus casibus dubia inter coniuges, an legitimum fuerit matrimonium, suboriri consueuerunt, quæ conscientias exurunt. In hoc enim foro rem tractamus.

Vide dist. Tenuis scrupulus deponē dus.

¶ Tunc ergo primum omnium considerandū est, vtrùm dubium illud aliqua morali probabilitate nitatur, an verò sit tenuis scrupulus. Etenim dum leuis scrupulus est, cōsilium esto idemq; certissimum, vt qui eum habet, deponat, vt bene ait Scotus dist. 30. & omnes. Imò expresse habetur cap. Inquisitioni, de sentent. excōmunicatio. Sed est præterea in præsentiarum animaduertendum, quòd dubium tunc dicitur, quando homo nec assentit nec dissentit: sed anceps pendet animo. Dum verò assentitur, iam non dicitur dubius, sed cum formidine opinari. At quanuis minus sit periculum in re dubia, quàm in opinionis assensu, potiùs tamen perpendenda est causa dubij vel assensus, quàm assensus ipse. Nam quanuis quis assentiat, si assensus nullas habeat probabiles coniecturas, sed ex animi infirmitate nascatur, deponendus est, alias qui fecerit contra ipsum, facit contra conscientiam. Et vice versa, quāuis quis non sit nisi dubius absque assensu, si tamen habet causas assentiendi, quibus consultò renititur, non potest citra periculum officium coniugale exercere.

Nota.

4. Propos.

¶ Quo ergo gradatim ad hæc respondeamus, sit prima propositio. Quotiescunque de vno matrimonio certitudo habetur moralis, fuisse legitimum, nullo modo ei, qui certus est, licet citra mortale crimen ad alias transire nuptias, vel debitum primo coniugi petenti denegare, vel vllo pacto contra illam certitudinem agere. Certitudo moralis est, quæ de bonis coniecturis ad arbitrium sapientium colligitur.

Certitudo moralis. Cōiecturæ variæ.

Eiusmodi autem coniecturæ ex diuersis qualitatibus pensandæ sunt. Si puella multò inferioris sortis credit iuueni nobili & longè altioris conditionis asserenti se illam ducere, qui postmodum ea potius, negat habuisse consensum, & est vir probatæ vitæ, aliamque ducit, danda illi fides est. Præsertim si illico id negat. Et tūc potest puella alteri nubere. Eodem modo si puella quæ consentire se dixerat, consensisse negat, verisimilibus cōiecturis metum patris probans, si est fœmina aliàs bonis moribus imbuta, & alteri viro copulatur, tunc tutò potest vir prior alteram sibi matrimonio sociare. Si tamen coniecturæ præteriti consensus sint vehementes: quia scilicet, non sunt forte adeò dispares, neque est tam verisimilis metus, & talibus verbis & modo vir consensit, vt ipsa arbitrio sapientum non possit non credere illum consensisse, præsertim si post notabile tempus, vt ait Ricard. distin. 19. artic. 1. q. 3. id negat, re vera vxor, quanuis id iurādo ipse neget, & ad alias transeat nuptias, nō debet illi adhibere fidē, quia, vt habetur. c. Per tuas de probatio. Nimis indignum est, vt quod sua quisque voce dilucidè protestatus est, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare. Quocirca nec potest ipsa alteri nubere: quòd si nubat, matrimonium nullum est, sed prorsus deserendum, quāuis pluribus sit iam liberis fœcūdum: non obstantibus, quacunq; seditione & scandalo. Deserendum, inquam, quo ad torum: quoniam neq; potest illa debitum petere, neque verò reddere, sed mortem potius debet sustinere q̄ reddat. Licèt possit manere separato toro tanquam socia, dummodo nullū ingruat congressus periculum. Conclusio certè nemini debet esse dubia: nam si talis certitudo est moralis: nō licet illā deponere, & multò minùs cōtra eam facere. Quare qui ad aliud se matrimonium transferret, committeret secundùm suam conscientiam, eandemq; legitimam, adulterij crimē, quod nequis committat potiùs illi mors est oppetenda.

Ricard.

Conclusio certa.

¶ Hæc quippe certissima sunt. Idemque de viro pari iure respectu mulieris iudicandum. Dubium autem emergit, dum authoritate ecclesiæ in foro exteriori secundum allegata & probata matrimonium secundum pronuntiatur legitimum. Ad hoc autem. d. proxima, vbi de clandestino matrimonio subsequetur sermo, respondebitur. Et pariter ad illud, an fœmina in tali casu possit in gredi religionem, etiam si prius matrimonium fuerit consummatum.

Idem de viro iudicium Dubium.

Alterum dubium.

¶ Secunda propositio. Quanuis quis non habeat eiusmodi certitudinem de primo matrimonio, sit tamen ad arbitrium sapientium dubius, ita quòd adhibita diligentia ad exploranda veritatem sint pares vtrinque coniecturæ, nequit ad secundas transire nuptias. Non vtique tantum esset crimen cōtra dubium tūc agere, quàm contra certitudinem. Attamen tunc etiam, peccaret cōtra cōscientiam quam secundùm rationem habet, atque adeò deponere non tenetur. Et confirmatur hoc, quia postquam matrimonium contractum est, vterque habet in alterum possessionem: quare neutri fas est propter suum dubium alterum

2. Propos.

Aliud exemplum.

rum possessione sua spoliare.

Dubium. ¶ Dubium tamē est postquam coniuges vicariam habent in se possessionē, & tunc vel ambō vel alter incipit de matrimonio dubitare. Vt si vxor bona fide credēs primum matrimonium non esse legitimū, quia vir dixit non consensisse, aut esse consanguineos, ad secūdas nuptias euolauit, quibus celebratis ambigere probabiliter vel opinari incipit primum matrimonium legitimū fuisse, atque adeò secūdum nō esse solidum. Aut dubitare incipit secundum maritum esse sibi sanguine coniunctum: aut si fortè bona fide credens priorem maritum fuisse defunctum, nupsit alteri, sed iam ex auditu dubitare incipit: an viuat, vtrū tunc possit petere exigereque debitum.

¶ Ad huiusmodi euentus postmodum. 32. d. vbi tractabitur de reddendo debitum. &. 37. vbi disputabitur de ea, quæ viuente viro mortuum credens, alteri nupsit, iterū est nobis redeundum. Vt autem interim aliquid dicamus,

Adrian. Adrianus in. 4. quæst. de præscriptione, arbitratur coniugi de matrimonio hæsitanti neuti quam licere debitum aut reddere aut petere. Cuius fundamentum est, quod censet neminī rem, quam dubitat esse suam, posse sibi vendicare, & eadem ratione nec si eam possideat, posse retinere: & ideo cōiux ille dubius periculo se fornicationis, inquit, exponit, tam reddendo quàm petendo. At vero de reddēdo contrariū habetur in allegato cap. Inquisitioni, de sentē.

Capit. Dñs. excom. & in cap. Dominus. de secund. nuptijs Habetur enim, q̄ si dubitatio sit leuis, qui dubitat consilio pastoris scrupulum deponat. Si verò est talis dubitatio, quam relinquere aut non potest, aut debet, tunc reddat, sed non petat.

Euasio. Adrian. Neque euasio Adriani vllius est ponderis: scilicet, quòd loquūtur capitula in solo foro exteriori, quo cogitur eiusmodi coniux alteri cohabitare, nō tamē debet in opus consentire. Nulla inquam, est euasio: quoniam capitula postquā admonent, quòd si est leuis suspicio, deponatur, manifestè loquūtur in foro interiori ad sedandas consciētias. Item arguitur cōtra fun-

Arg. contra fundamētū Adrian damentum Adriani. Cùm enim conditio possidentis, vt est in iure, melior sit quàm non possidentis, quanuis qui dubius est, an res, quam alius possidet, sit sua, nequeat illam authoritate priuata surripere, tamen si in eius possessionem bona fide ingressus est, quanuis deinceps dubitet æquali probabilitate ad vtranque partem rem esse suam, non tamen tenetur eam deserere, sed potest retinere, quousque iuditio publico à se euincatur. Eam ergo obrem cùm vir vxoris corpus bona fide possideat, nō potest ipsa propter suum dubium negare illi petenti debitum.

Sentē. autq.

¶ Imò verò vt lib. 4. de Iustitia & iure quæst. 5. artic. 4. disputabamus, secundum membrum eorūdem capitulorum: scilicet, quod non possit petere, durum est, nisi moderamine mitigetur. Si enim facta sufficienti indagine idē coniux anceps manet, quia res nequit satis explorari, durissimum est dicere, quod non possit etiam petere, propter rationem modo factam: quia postquam habet possessionem, non tenetur propter dubium, in quo sine culpa sua est, nec de ponere potest, manere ligatus, vt nō possit vti coniuge sua. Præsertim si ambo coniuges essent dubij: tunc enim citra suam culpam essent sua libertate priuati, vt petere neuter posset. Item cùm, vt nuperrimè dicebamus, dum quis est dubius dubitatione morali de matrimonio, quod contraxit, non valeat ad alias nuptias transire: cogeretur citra suam culpam ad cœlibē vitam transire: quod nō est credibile canones sanxisse. Et ideo capitula illa sic sunt moderanda, vt quandiu coniux est prudenter de matrimonio dubius, reddat quidem debitum propter ius, quod alter habet in ipsum, non tamen petat quousque explorandæ veritati diligentiam adhibeat. Si tamen illa satis adhibita, dubietatem sibi non potest abstergere, crediderim (sub peritiorum censura) quod non interdicitur quominus etiam petat, postquam possessionem habet.

Moderatoi cap. Dñi.

Dictū Scoti corrigitur. Per hæc & dictum Scoti distinctio. 30. quæstio. 1. temperandū est, quo ait, quod quando coniux non potest tollere conscientiam, quam habet, an alter verè consenserit, mortaliter peccat reddendo debitum, quia fornicatur. Similiter & non reddendo, & à fortiori à matrimonio recedendo exponit se periculo peccati mortalis: vbi videtur miserum coniugem in perplexitatem inextricabilem conijcere, quod re vera nefas est. Nam solùm vbi quis habet conscientiam erroneam peccat agendo contra & pro, non tamen est perplexus, quia tenetur illam deponere. Sed tamen in præsentiarum facta sufficienti indagine tenetur homo inclinare in possessionem. Quare merito neganti consensisse, in eam potiùs partem inclinandum est, quod mentitur, si vxor credere non conuincatur. Quocirca tunc non est perplexa, sed debet reddere, & potest petere debitum. Quod si arguas. Illa facit contra dubium: ergo peccat respondetur ad antecedens dubium esse duplex: scilicet, speculatiuum & practicum. Et quidem agere contra dubium speculatiuum non est peccatum, sed

Dubiū dup.

agere contra practicum. Dubitat autē illa speculatiuè, an ille sit suus, sed non inde sequitur, quòd dubitet reddēdum esse debitum aut petendum, quod est dubium practicū. Imò per possessionem fit certa, quod vtrúque potest.

Dubium

¶ Alia verò ex his enascitur ambiguitas, dum quis mala fide, dubitās, scilicet probabili dubio priores nuptias fuisse legitimas, trāsit ad secundas, vtrum, scilicet, secundæ sint dirimēdæ. Apparet enim esse obseruādas, & priores antiquādas: nam postq; alter cōiux bona fide contraxit, videtur non esse propter dubium alterius suo iure expoliandus. At verò multò probabilius est esse secundas irritandas: nam cum mala fides nemini suffragetur, illud secundum matrimonium altera parte claudicat, & ideo ex neutra est firmum. Et confirmatur, quia cæteris paribus prior possessio præualet, atq; adeò in re dubia prius matrimonium.

Dubij solu

Aliud dubium.

¶ Alia præcipua ambiguitas circa eandem secundam conclusionem ijs adnectitur, vtrum quādo quis fallacibus verbis asserit se habere cōsensum, quem verè nō habet teneatur alteri fidem seruare & matrimonium contrahere. In primis hic nō loquimur de illa fallacia, qua virginem deflorauit: nam inde maior obligatio exurgit, vt habetur, extra de adulterijs. c. 1. & 2. si modo illam seduxerit, aut vi oppresserit. Sed etiam si non fuerit virgo propter solā deceptionem, quia verbis cōsensit. Scotus dis. 30. quæst. 1. respondet eiusmodi fallacem hominem teneri matrimonium perficere. Quem sequitur Adrianus, & doctores in vniuersum. Dicendum ergo primùm, quòd si intus non fuit consensus, & ille trāsit ad secūdas nuptias, illæ sunt legitimæ: quia priores nullæ fuerāt. Quare tunc non potest implere promissum. Si verò res est integra: quia nondum se ad alias nuptias trāstulit, tenetur stare in conscientia prioris cōtractui, & adhibere, cōsensum, quem falla citer significauit, vt ait, S. Thomas dist. 28. art. 2. ad. 4. Nā licèt illic loquatur de virgine, quam quis sibi per verba de futuro desponsauit, nihilominus etsi non sit virgo, tenetur ipse verba sua solida facere, veluti in quibuscunque alijs cōtractibus, & promissis, in quibus interuenit, do vt des. Imò verò quanuis ille secūdum inierit cōiugium, ecclesia iudicabit in fauorē prioris quassato secūdo, licet in cōscientia secūdum teneat. Præsertim vbi quis affirmans se puellā in matrimoniū ducere, cui ipsa sese sub illa fide cognoscendam permittit: certè licèt tunc non cōsenserit, tenetur postea sub pœna grauis peccati mortalis cōsentire, & illam ducere. Et ideo ait. ibidem D. Tho. quòd si ille secūdam duxit vxorem, tenetur prouidere priori de nuptijs.

Scotus.

Authoris d.

Facit autem duas exceptiones, quas omnes doctores admittunt: scilicet, si sponsus sit multò melioris conditionis, vel si ex verbis eius & bonis & coniecturis facile poterat deprehēdi fallacia. Quæ quidem exceptiones intelliguntur tam antequam ille celebret secūdas nuptias, q̄ post celebratas. Cùm. n. mulier longè inferioris sortis credit nobili, nimis est credula, & licèt nō esset nobilis, dum facilè poterat intelligere illum non consentire, ei imputāda est leuitatis culpa. Et ideo alter non solùm non tenetur eā ducere, imò fortè neque in integrū eam dotare si fuit nimiùm leuis, sed arbitrio prudentum compensare illi, etiā si fuerit virgo, pensato ex vna parte dāno, & ex altera, quod ipsa cēsetur sua sponte voluisse decipi.

Exceptio dicti.

Exceptionū intellectus.

Nota.

¶ Ad primum igitur argumentū respondetur. quòd in voto nō est aliqua corporalis & ciuilis obligatio, sicut in matrimonio, sed tantùm spiritualis inter hominē & Deum, qui intuetur corda, & ido votum verborum vocalium non eget, sicuti matrimonium.

Solutio arg.

¶ Ad secudū conceditur consequentia, scilicet, quòd ad matrimonium nulla verba sufficiunt sine consensu, vt expositū est. Negatur tamen inde consequi, fraudem fallaci suffragari. Est enim illic considerare & defectum consensus, & verborum dolum. Et quidem defectus consensus per se propriè non videtur dolus, sed quatenus falsis verbis vestitur. Et ideo licèt quodammodo dicatur homini suffragari in foro conscientiæ: quia propter illum defectum in rei veritate nullum est matrimoniū, nō tamen simpliciter suffragatur: quia est peccatum atq; adeo supplicio dignum apud Deū. Nec suffragatur in foro ecclesiæ, quæ illam exceptionem non admittit, sed pronunciat fuisse consensum. Verborum autem dolus nec patrocinatur in foro pœnitentiæ apud Deum, neq; in foro ecclesiæ: quia in vtroque punitur.

Solu. 2 argu.

Defectus cōsensus non videtur dolus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm matrimonio consummato liceat vtrique coniugum altero inuito ad religionem transire.

QVæritur tandem de vi obligationis & vinculi matrimonij, vtrum sit tanta, vt neutiquam cōiugatis liceat ad sanctiora religionis vota tran-

transcendere. Et arguitur à parte affirmatiua.

1. Argumēt Partis negatiuæ. Lex diuina plus debet spirituali frugi fauere, q̄ humana: sed Iustinianus Augustus facultatē facit vtriq; coniugum sine vlla exceptione vel consummati vel non cōsummati matrimonij, vt possit ad meliorem vitam migrare,& sub castitate viuere: ergo & lex diuina hoc fortiori ratione permittit.

2. Argumēt. ¶ Secundò arguitur. Si consummato matrimonio non liceret alteri coniugū altero inuito religionē optare, sequeretur, q̄ neque ante cōsummationē id liceret: quoniā carnalis copula, vt supra dictū est, non est de essentia matrimonij atq; adeò ante ipsam per consensum fit verū sacramentū, quod quidem natura sua est vinculū in dissolubile, vt suprà diximus: cōsequens autem esse falsum ostendit ecclesiæ consuetudo, quæ boni consulit, si ante cōsummationē matrimonij coniugatus meliorē frugē religionis eligat.

3. Argumēt ¶ Tertiò arguitur. Si ante cōsummationē copulæ marito liceret vel vxori religionem altero inuito profiteri, sequeretur, q̄ alter qui in seculo maneret, deberet inuitus perpetuam castitatē seruare. Quod nulla vel lex vel ratio permittere videtur, quod autem sequatur inde apparet, q̄ matrimoniale vinculū est simpliciter indissolubile. Itē quia si esset solubile, hoc maxime esset per consensum ipsorū: attamen, licèt post consummationē ambo cōsentientes religionē profiteantur, vinculū semper manet: imo & dum altero consentiente alter profitetur: ergo multò minus vnius tantùm cōsensus altero renuente potest matrimoniū dissoluere.

Pars affirmatiua. ¶ In cōtrariū autem, scilicet: q̄ cōsummato matrimonio neutri liceat altero inuito religionem ingredi, patet ex illo Paul. 1. Cor. 7. vbi prohibet, ne cōiux altero inuito etiā orationis causa à reddendo debito abstineat.

Decis. artic. ¶ Causæ dirimēdi matrimonij plures sunt, quę ad præsentē articulū non attinent. Nunc enim vsque ad. d. 30. de his, per quæ constituitur, disputatur, & postmodū. d. 34. & sequētibus sub ijciendæ sunt causæ quibus dirimitur. Inseritur hic tamen articulus præsens ad conferendū in dignitate matrimoniū cū religione. Ad quam ideo quæstiūculā per tres cōclusiones respōdetur.

Matrimoniū duplex. Matrimoniū enim, vt ex superioribus colligitur, duplex est: scilicet, ratū duntaxat: nempe, per consensus de præsenti ante carnale cōmerciū, & consummatū, scilicet, postquàm eadem accesit copulatio.

Cōsummatum quādo dicatur. Et refert plurimū scire quando dicatur cōsummatū. Haud enim oscula, aut pudēdi tactus, aut seminatio extra legitimū vas sufficit, quantuncūq; alia præpostera & nefandissima interueniret. Seminatio autē quæcūque intra vas sufficit ad consummandū etiā citra ruptionē virginei claustri: nā vsu venire potest, vt citra rūpturā semē coletur. Conatus vero ad rūpendum & seminandum, vbi neutrum illorum fit, ad matrimonij consummationem non sufficit, quamuis si fœmina seminat dubiū esse possit, an sufficiat. Crediderim tamē id ipsum nō sufficere: licet virginitatis florē illa tunc amittat: quoniā cōsummatio vtrāque personam respicit, vt illa aliquid patiatur, & ipse aliquid agat, & tamen ille tunc nihil ad consummationem peregit.

Conatus ad copulā non cōsummat matrimoniū.

Dubium. ¶ Hoc autem perplexū dubiū est vtrum si vir claustrum aperuit, tamen seminare conatus id non potuerit, ad consummationē sufficiat, siue ipsa seminet, siue non: siquidem seminatio fœminæ non est de essentia. Et profecto magnum argumentum est, illud sufficere siue illa virgo fuerit, siue ab altero priùs cognita, postquàm ille tum quātum potuit fecit, tum etiam & vas penetrauit: alioqui inter senes & steriles nunquàm posset matrimonium cōsummari.

Dilutio dubij. Solutio huius inde ducēda est, q̄ defrigidis dist. 34. dicturi sumus: frigidi enim sunt, qui seminare nequeunt, quamuis claustrū aperiant, & ideo frigiditas matrimonium dirimit, quia consummari non potest. Senes vero & steriles semināt quidem, licèt, nō generēt, & ideo matrimoniū cōsummant. Inde ergo colligitur, vt seminatio viri intra vas necessaria sit ad matrimonium, quæ quidē etiam intus absq; claustri reseratione fieri potest. Atq; id inferius. q. 2. art. 4. testimonij iuris interpretū confirmauimus: nam eiusmodi seminatio requiritur, vt spōsalia per copulam vim obtineant matrimonij.

1. Conclusio. ¶ Sit ergo prima conclusio. Ante matrimonij consummationē vtriq; coniugū altero inuito licitum est ad religionē conuolare. Hæc conclusio vtrinque à quibusdā impugnatur: nam supra citatus Vvitcleff, qui negat matrimoniū ante carnalem copulam esse solidum: consequenter ait, hunc non esse propriè transitum a matrimonio ad religionem. De hoc tamen errore distin. præcedenti diximus, & distinctio sequenti &. 30. rediturus est sermo. Alij verò religionis ficti & iniqui patroni contra hanc etiam veritatem per alterum extremum obmurmurant.

Vvitcleff.

Erasmus. Quorum est Erasmus super primam epistolam ad Cor. 7. vbi iniquo ferre videtur animo, quòd ob professionē instituti humani (vt eius verbis vtamur) & ob mutatum pallium legitimus spōsus sua fraudetur spōsa. Aduersus ergo hos ambos errores statuitur hæc veritas, q̄ etsi ante consummationē copulæ legitimum sit matrimoniū, nihilominus legitimè

gitimè indefieri potest ad religionem ascēsus.

Cōclu iure probatur. Conclusio est multis canonibus cōstituta, vt. c. Verum, de conuer. coniugatorum. &. c. Ex publico. &. 27. q. 2. ex Eusebio can. Desponsatam. & ex Gregorio. can. Decreta. & ex Nicolao, can. Scripsit. & multis alis. At ne cui videātur canones isti incōsulti, probatur etiam ratione.

Ratio. cōcl. Status religionis, vt Paul. 1. Cor. 7. apertè docet, perfectior est statu coniugali: id autē quod perfectius est, non debet per minus perfectum impediri, ergo vtriq; cōiugum si citra alterius iniuriam fieri potest, integrum est ad religionē se se conferre. Quod autem ante copulam relicto coniugi nō fiat tam atrox iniuria, quæ per lucrum religionis nō repensetur, probatur. Illa

Ante copulam relicto coniugi nō fit iniuria iniuria vel irrogaretur fini matrimonij, qui est prolis procreatio, aut desertæ sponsæ, non quidem proli: quia nullus processit cōiugalis congressus, neque verò sponsæ: quia cū maneat integra, nihil decoris aut honoris inter Christianos amisit, quo minus possit alium sibi adsciscere coniugē. Item vt lib. 2. de sacra. part. 11. autor est venerabilis Hugo, coniunctio maris & fœminæ per mutuum consensum significat coniūctionem Christi & ecclesiæ per gratiā & charitatem, cōiunctio autē per carnalem copulam significat Christi cōiunctionē per assumptionē humanitatis: quare prior, realis & spiritualis est, posterior verò carnalis. Spiritualis autem sponsatio inter homines nihil vetat quo minus possit in illam commutari, quæ singularis est & egregia hominis ad Deum, iuxta verbum Paul. 2. Cor. 11. Desponsi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo, quod licèt de Christiana religione vniuersim assertum sit, tamen gradu quodam peculiari de religionibus, quæ sunt in consilio, intelligitur. Et confirmatur per analogiā minimè ineptam. Sicut enim carnalis coniūctio per copulā morte corporali dirimitur, ita & cōiūctio spiritualis, quæ mutuo fit consensu per mortē spiritualē, qualis est religio. Confirmatur eadem veritas vsu & more pluriū sanctorum, qui celebratis nuptijs ante torū voto se se castitatis addixerunt.

Cōfirmatio rationis.

De Ioanne Euāgelista. Id quod & de Ioanne Euangelista celebri historia refertur, vt est in præfatione operū Ioannis, siue Augustini, siue Hieronymi fuerit, q̄ virginem illum Christus de media nuptiarū solennitate ad apostolatum assumpsit. Nā ratio, quam alij obijciunt: videlicet, non esse credibile, nuptias, quas Christus sua præsentia honestauit, extemplò dirimeret, à nobis potiùs pugnat. Est enim rationi cōsentaneum credere, vt quibus nuptijs interfuit, easdem per transitum spōsi ad vberiorem frugē decoraret: instar matrimonij suæ intemeratę matris quam virginē virgini commendauit. Alia exēpla extant cau. Scripsit. 27. q. 2. de Machario & Alexio.

¶ Ad illud ergo diuinum præceptum, Quos Deus coniunxit, homo non separet, Alexand. 3. cap. Ex publico. respondet, q̄ intelligatur de matrimonio consummato, eo quòd percopulam fiūt duo in carne vna. Sed tamē quāuis ad propositū, quo Papa loquitur de transitu ad religionem sufficiens sit solutio, nō tamen omnino sententiæ Christi germana est, vt paulò inferiùs videbimus. q. 2. quoniā nec matrimoniū ratū potest homo, sed solus Deus separare. Ob idq; legitima expositio est altera Nicolai Papæ citato can. Scripsit. 27. q. 2. scilicet, q̄ in transitu ad religionē cōiuges non homo, sed Deus ipse interna inspiratione separat diuino iure, quo religio tāquā spirituale cōnubiū Dei instituta est. ¶ Quòd si arguas, Per consensum matrimonialē vterq; alteri potestatē sui corporis facit in vsum carnalis copulæ: ergo perinde est tunc indiuisibile matrimonium, vt postea, respōdetur, q̄ etsi priùs iam sint sibi inuicem potestate traditi per expressum consensum voluntatis, iure tamē ipso diuino & naturali sub intelligitur conditio, nisi interea alter frugem sanctioris vitæ sibi optare voluerit: per carnalem verò copulā vsu ipso & facto cōpletur corporis traditio, per quā vterq; possessionē corporalem potestatis sibi traditæ ingreditur.

Argum.

¶ Secunda cōclusio. Post matrimonij consummationem neutri coniugum iam integrum est & liberum altero inuito religionem optare. Eadē cōclusio in eisdē canonibus cautè subditur. Et ratio est: quia nullus potest Deo rem alienā per votū dicare: quoniā nemo, nisi quod suum est, alteri obligare valet: per cōsummationē autem copulæ vterq; se in alterius possessionem confert, iuxta verbū Pauli, Vir potestatē sui corporis nō habet, sed mulier &c. ergo iā inde neuter potest sine alterius assēsione se Deo mācipare. Secūdò, quia per tale votum fini matrimonij, hoc est, educādæ proli iniuria irrogaretur. Neque refert per copulam illam generatio tunc fiat, aut secus, quia hoc est accidētarium: nam per se commertium illud eum finem habet. Fieretque adeò & alteri coniugi iniuria, si post illud tori cōmertiū desereretur. Possunt tamen cōmuni cōsensu quoad torū separari, vt statim patebit. ¶ Huic conclusioni appendix est: matrimonium cōsummatū per solū tempo-

2. Cōclusio.

Ratio. 2.

Matrimoniū cōsummatū sola morte dissoluitur.

ralem obitum alterius coniugū dissolui, iuxta verbū Pauli ad Rom. 7. Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi (scilicet, connubij) si autem mortuus fuerit vir eius, soluta

est à

est à lege viri. Et subdit, Vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Idq; ipsum sonant verba Christi, Quos Deus coniuxit, homo non separet, nēpe quousq; Deus eos per mortē disiungat. ¶ Tertia cōclusio. In euētu, quo alter iuxta tenorē primæ cōclusionis religionē profitetur, alter libere potest aliū sibi coniugem copulare. Conclusio est Alexādri in nuper citato. c. Verum. Etenim sicut matrimoniū per copulā consummatū morte tēporali, iuxta citatā sentētiā Pauli sic dissoluit, vt mulier citra adulterij labē possit alteri nubere, ita & matrimoniū non cōsummatū, quod, vt diximus, spirituale est, morte spirituali distrahitur, qualis est religionis professio. ¶ Ad primū argumentum D. Tho. in præsentiarū & Ricardus atq; alij iuxta verbū Gregorij can. Sūt qui. & can. Agathosa. 27. q. 2. respōdent, Cæsarē in lege illa ciuili solùm habuisse rationē matrimonij quatenus est in officiū, & ideo permisit vt etiam consummato matrimonio, vt Glossa ibidem habet, posset vterq; ad altiora vota transire: quia quatenus est in officium non est tam indiuisibile: quādo quidē antiquitus per diuortiū dirimebatur, & modò per baptismum alterius. Sed lex diuina contemplatur illud quatenus sacramentū, quā obrem decernit esse indissolubile. Nihilominus cùm eadē lex in illa particula nō meminerit de matrimonio consummato: nihil obstare videtur, quin possit glossari de solo nō cōsummato. Vel forsan de consummato vtroq; cōiuge cōsentiente. Tametsi Greg. in can. Sunt qui. 27. q. 2. ad priorē expositionem alludat dicens, q licèt lex humana coniugia dissolui religionis gratia permittat, non tamen diuina. ¶ Secundum argumentū iam solutū est: nā quanquàm ante consummationē sit verum sacramentum & indissolubile per homines, est tamen Dei instinctu solubile: quia integrū est sponsis fœliciora vota eligere. ¶ Ad tertiū respondetur, q consensus vel alterius vel vtriusq; coniugis per se non sufficit ad dissoluendū matrimonium, sed commigratio ad altiorem statū & optio melioris frugis: nā vt art. 1. diximus: indissolubilitas & perpetuitas iure diuino indita est matrimonio, quæ ideo ex voluntate cōtrahentium non pendet. ¶ Alia verò argumenta maioris momenti aduersus singulas præfixarum conclusionum sese offerunt. Et primū omnium ad uersus primam, qua dictum est, post matrimoniū ratū posse coniugē altero inuito religionē profiteri, arguere quispiam ex tēplo posset inferendo super idem matrimoniū ratum nō cōsummatum posse Romanū Pontificē dispensare, vt illo distracto, vterq; possit alias inire nuptias. Nā cùm voti solēnitas. vt cap. 1. de voto libr. 6. ait Bonifacius, ex ecclesiæ statuto sit inuenta, fit, vt qua ratione potuit Pōtifex illo statu matrimoniū ratum ingredientis religionē dirimere, possit & sine ipsius religionis ingressu. Opinio est Iurisconsultorum: nēpe, Ioan. Andreæ in nouellis, & Panor. & Hostiē. cap. Ex publico, de conuersi. coniuga. (vbi & glossa id ipsum opinatur) aliorūq;, quos Syluester ver. Diuortiū. q. 4. refet. Quanuis ipse in eorū opinione non videatur persistere. Theologorū vero vniuersalis sententia est in cōtrariū, vno excepto Caiet. quodlib. 29. quæstionū. q. 13. sed latius in opuscu. 27. q. 25. vbi gratis quidem & tenuissimis rationibus subnixus a theologa professione defecit. Nam canonistæ, vt sæpè (salua eorum autoritate) diximus, non sunt iuris naturalis aut diuini, quibus hæc veritas nititur, legitimi interpretes. Potissimū cùm sancti patres sacræ paginæ scrutatores nūquā tale fuerint suspicati. Caietanus verò complures cō geminat metaphysicas distinctiones, ad quas omnes molestum esset respondere. Sed vt sum matim eas complectamur, ait primo matrimonium cōsiderari posse, aut inquantū officiū & remediū aut, in quantū sacramentum. Si priori ratiōe, notū, inquit, est & certū nō esse indissolubile: quādo quidē rationem illā ante orbem redemptū habebat, & tamen per conuersionē vnius coniugis ad fidē distrahitur. Si verò consideretur inquantū sacramentum, tunc vel consideretur tanquā signum effectus, quem confert, atq; hac ratione clarum est, non esse indissolubile, quoniam effectus ille non est aliquid indelebile: putà, character, sed sola delebilis gratia. Quare altero coniugū defuncto est iterabile. Si verò consideretur in quantum signū vnionis Christi & ecclesiæ, tūc neq; illa ratione est indissolubile: primo, quia illa coniunctio non est perfecta, atque adeo nec significans perfectam coniunctionem Christi & ecclesiæ, alioqui qui vxorem post ratum matrimonium ante consummationem relinqueret ratione diuortij, aut quia ipsa religionem profitetur, esset bigamus: quod est falsum, vt patet cap. Debitum. de bigam. Et hac ratione fatetur se esse coniunctum. Præterea, quia distin. præsenti. q. 1. ar. 3. quæstiun. 2. ait. D. Thom. per matrimonium ratum solùm significari coniunctionem Christi ad animam per gratiam, quæ est amissibilis, & ideo dissolui per ingressum religionis, sed per consummatum significari vnionem eiusdem Redemptoris ad humanitatem, cuius partes nunquam dimisit & ideo tunc fieri matrimonium omnino indisso-

3. Conclusi.
Ratio.
Solut. 1. arg.
Grego.
Solut. 2. arg.
Solut. 3. arg.
Obiectio.
An Ro ma. Pont. possit dispēsare per matrimonio rato
Iurisconsultorū opinio
Caietani opinio.
Caietanus.
D. Thom.

indissolubile. Atque eam ob rem dixerat in fine præcedētis distinctionis, quod matrimoniū ante carnalem copulam non est omnino integrum & perfectum. Et Leo Papa.27.q.2. can. Leo papa. Cùm societas ait,quòd præter commistionem sexuum societas nuptiarum non habet in se coniunctionis Christi & ecclesiæ sacramentū. Ecce quibus conuictus est Caietanus dicere, Historiæ. matrimonium ratum per dispensationem Pontificis posse dissolui. Addit & historias,quas refert diuus Antoninus Archiepiscopus Florentinus in.3.part.tit.1.c.21.§.3.circa finē.de Martino. 5. & Eugenio. 4. qui dispensasse feruntur super matrimonio rato.

Authoris opinio. ¶ His tamen nihil obstantibus, re vera opinio hæc quāuis aliquibus sustentabilis appereat, mihi tamen, vt tenuitatem ingenij mei fatear, salua semper ecclesiæ censura, nullam probabilitatis effigiem repræsentat. Et primum, vt Status litis. status litis, in quo Caietanus hallucinatus videtur, aperiatur, non dubitamus, quin matrimonium ratum nondum consummatū,sit dirimibile,negamus tamen aliter dirimi posse, quàm diuino iure Deo ipso dispensante. Nam cùm ipse autor fuerit & matrimonij & fidei & religionis causa fidei, quæ finis est omnium legū, dispensat super matrimonio etiam consummato infidelium, quando alter conuertitur ad fidem,& causa status perfectioris religionis super ratum. Id quod duntaxat rationes Caietani cōprobant:ipse verò contendit quòd sit etiā solubile per dispensationem Pontificis, quod re vera nullatenus facit probabile.

Solutio. ¶ Vnde id ipsum, quod tanquam sibi explora tissimum supponit,nempe, quod si matrimonium cōsideretur quatenus est in officium & remedium sit dissolubile, nisi distinctionis condimento temperetur,falsum est. Imò verò statim ab ipsa eius institutione in Adam matrimonium per consensus legitimos ratum fuit iure diuino & naturali indissolubile, nisi Deo ipso dispensante. Id enim significant verba illa Adæ, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Propter hanc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suæ. Et erunt duo in carne vna: quæ quidem verba in statu innocentiæ ante consummationem matrimonij prolata sunt. Et confirmatur id plaMatth. 9. nè,quia Christus Matthæi. 19. vt ex professo matrimonij vinculum indissolubile ostenderet, ad illa verba Adæ causam retulit: ex quibus concluſit, Quos Deus coniunxit, homo non separet. Ex quo fit consequens, verbum hoc de matrimonio rato ante cōsummationē intelligi.

¶ Rursus id inde confirmatur,q̄ Iudæi interrogantes, an possent dimittere vxores quacunq̄; Alia confirmatio. ex causa non loquebantur solùm de cōsummato, sed indiscriminatim etiā de rato. De qua re spondit,quos Deus coniūxit,homo non separet. At quia in hoc punctū controuersiæ cōsistit, id exactiùs examinemus, iuris enim interpretes inde suā hauserūt opinionē, quòd.c. Ex publico,de conuersio.coniuga. ait Alexander, verbū illud Christi intelligi solùm de consummato matrimonio. In cuius fauorē ait,Caietanus, q̄ Deus nō protulit eadē verba, nisi post illa Adæ.Et erunt duo in carne vna:& tamē nō fiunt vna caro, nisi per copulā. ¶ Contra hoc Argum. tamē est euidens argumentū,q̄ vinculū ipsum per mutuū consensum colligatū suapte natura ordinatur ad copulā: & ideo per illum mutuū consensum, tanquam per integrā causam, tradunt sibi inuicem coniuges mutuā suorū corporum potestatē, atque ex illo tēporis momēto verū esse incipit illud Pauli, Vir non habet potestatē sui corporis, sed vxor, neque vxor sui, sed vir. Quapropter cùm primùm coniux in mora fuerit optandi religionē, tenetur sub reatu peccati mortalis coniugi petenti debitū reddere:ergo sententia Christi, Quos Deus cō iunxit, homo nō separet, statim post ratū matrimonium verū obtinet. Deinde & hoc ma- Aliud argu. ximè vrget argumentū, q̄ carnalis copula, vt paulò ante dicebamus, nō est de essentia matrimonij, sed est accidentaria perfectio ad consequendum finem:ergo tota substantia & matrimonij vis cōsistit in mutuis illis consensibus:atque adeò cū vinculū matrimonij sit suapte natura indissolubile, naturā illā & nexum ex cōsensibus ipsis sortitur, quibus alterutrū coniuges potestatē suorū sibi corporum faciunt. Mirabile enim est, q̄ cum inter matrimoniū ratū, & matrimoniū consummatū non sit discrimē nisi accidentariū, ratū natura sua sit dissolubile, & consummatū natura itidem sua indissolubile: cùm tamen vbi discrimen non est nisi accidentarium,natura sit eadem. ¶ Alexander Alexan. ergo, quia solùm loquebatur de transitu ad religionem, qui post cōsummatū matrimonium non licèt inuito altero coniuge,non curauit legitimam expositionē verbis Christi subscribere,sed illā,quæ sibi sufficiebat. Legitima verò Interpretatio legitima est, quā ex Nicolao Pōtifice supra retulimus, can. Scripsit, q̄ tunc non homo,sed Deus ipse cōiuges separat. ¶ Ac perinde ad aliud (quod Caietanus minimè inspexit) respondetur, q̄ cùm alter infidelium cōiugum fidem suscipit, dirimitur matrimoniū per Dei dispensationē: nam si ambo conuertantur,dirimi non potest.

Natura

Natura nãque matrimonij, quæ ipsum facit indirimibile, semper est subiecta dispensationi Dei, qui sic ipsum instituit, vt ratione fidei dirimeretur, & rursum ante cõsummationem ascensum nõ cohiberet ad religionẽ, quem ipse quoque vt perfectiorem statum condidit.

Obiectio ¶ Sed obijciet forsan contraria opinio, q̃ cùm Papa dispensat, tunc nõ homo, sed Deus cõiuges separat, quandoquidem Papa authoritate Dei fungitur. Hæc autem obiectio principiũ petit: ob idq; nullius est roboris. De hoc enim controuersamur, an talis fuerit Papæ cõmissa facultas. Quod enim ipsi aiunt, matrimonium consummatũ natura ipsa esse indissolubile, id ipsum nos ostendimus rato etiam competere.

Dilutio

Põtifex nequit dispẽsare. Quare cùm Christus ait, homo non separet, Pontificem etiã ipsum excluſit, quasi talẽ potestatem ei nõ cõmitteret: quia super iure diuino & naturali, quale illa verba signãt, Papa minimè dispensat. Id enim ipsum illi cõcedũt de consummato: & tamẽ inter ratum & consummatum nequeunt tantũ discriminis ostẽdere, vt nõ eodem modo intelligitur de rato.

Ad historiã ¶ Autoritas verò Martini & Eugenij, si ita verum est, q̃ similẽ dispẽsationem fecerunt, nullatenus tanquàm ecclesiæ determinatio mouet: quia factum Pontificum non facit fidei articulum, sed opinionẽ Canonistarum sunt secuti. Et tamen alij Pontifices nõ leguntur talẽ feciſſe dispensationem, cùm tamen credibile sit, creberrimè oblatos fuisse dispensandi casus.

Adrian: Imò Adrianus. 6. vir, tum vtriusq; iuris peritissimus, tum & rei theologicæ nõ infimè doctus cùm ab illo huiusmodi dispensatio fuisset postulata oblataq; fautrix sententia Caietani, de miratus est, virum theologum hoc sibi in animum inducere potuisse: & ideò improbis precibus succũbens respondit, se dare quod posset, sed tamen credere nihil posse.

Ar. vrgens. ¶ Atquo tandem illã opinionẽ exulceremus, si matrimoniũ ratum nõ esset natura sua indissolubile, profectò nõ solùm Papa, sed etiã episcopus dispensare super eo posset: nã quicquid potest Papa in huiusmodi dispensationibus, potest episcopus, nisi sit prohibitus. Quin verò nihil miraret, si quispiã inferret, q̃ etiam citra dispensationem possent se coniuges separare. Nam si verbum illud, Quos Deus cõiuxit, &c. non intelligitur de matrimonio rato, vnde rogo conuincitur, arctiorem nexũ esse in matrimonio rato, q̃ in spõsalibus de futuro? Et ideo saltem

Nota si de facto separarentur, & alia matrimonia cõsummarent, teneret factũ. ¶ In summa, si hæc dispensatio semel vsu admitteretur, frequẽtissimi essent qui eam procurarent: & sic contractus matrimonij adeò esset languidus, vt vix vllius esset roboris. Id quod experientia nos docuit: nã plurimi hac opinione Caietani coarmati apostolicam sedem super tali dispensatione pulsarunt, qui tamen repulsam meritissimò passi sunt. Absit ergo, vt hæc opinio, his maximè temporibus, audiatur, quando hæretici tam multis de causis putant matrimonium dirimendum. Caietanus vtinam nunquam do hac re Erasmũ legisset, vt dist. 36. iterum adnotabimus, qui eadem facilitate dixit, matrimonium fornicationis causa non modò quo ad torum separari, verùm & quo ad vinculũ disrũpi. ¶ Ad primum igitur, quod nos in capite obiecimus, argumentum respondetur, quòd etsi cæremonia solẽnis voti ex statuto ecclesiæ, vt ait Pontifex, sit inuenta: tamen ex natura rei fit illic traditio, qua homo in cõnubium spirituale Dei mancipatur, vt dist. 38. q. 2. iterum dicturi sumus. Quocirca dissolutio matrimonij rati per ingressum religionis non fit iure Põtificio, sed diuino, quia fit transitus ad fœliciorem statum. Quare citra talẽ religionis ingressum nõ est in potestate Põtificis eiusmodi matrimonium discindere. ¶ Ad alia argumẽta Caietani, scilicet, quòd in quãtum, matrimonium ratum est sacramentũ, non est indissolubile, iã responsum est, primùm, quòd causa indissolubilitatis matrimonij rati nõ in hoc potissimum fundatur q̃ sit sacramentum nouæ legis, sed in iure naturæ & diuino ab eius exordio. Nihilominus etiã inquãtum est sacramẽtũ, licèt sit solubile per ingressum religionis, nõ tamẽ aliter. Et ad hoc propositũ ait. S. Thom. q̃ non significat vnionem Christi cum humanitate, quæ vnio est indissolubilis, sed cum anima per gratiam, quæ est amissibilis. Et rursum q̃ nõ est in tegrum & perfectũ. Non q̃ ei deficiat integritas vlla aut perfectio essentialis, sed solùm accidentalis & carnalis, qua ratione per congeminationem matrimonij rati, aut per vnum matrimonium ratum & alterum consummatum nõ fit homo bigamus: quia irregularitas bigamiæ respicit copulam. Hoc tamen solum inde sequitur, quod sit dirimibile per aliud cõnubiũ spirituale, quod est causa fœlicioris gratiæ: non tamẽ vllatenus sequitur, q̃ sit alia via dirimibile. Aliud verò Leonis dictum in can. Cùm societas, si id ponderis haberet, quod Caietanus putat, multò plus concluderet, quàm ipse vellet. Habetur enim illic, q̃ præter commistionem sexuum, mulier non pertinet ad matrimonium. Sequeretur ergo inde, quòd matrimonium ratum non esset matrimonium. Ergo vel intelligitur, quod præter copulam nõ est matrimo-

Solut. 1. arg.

Solut. 2. arg. Caiet.

Can. Cùm societas.

trimonium perfectum perfectione accidentali: vel aliter, vt dist. præcedenti. q. 2. art. 4. dicebamus, est interpretandum.

Contra primam cõclusionem.

¶ Præterea cõtra eandem primam conclusionem arguitur. Si potest coniugatus ante copulam ad religionem transmeare, subsequitur quòd possit similiter sacris ordinibus citra religionẽ initiari: nam cùm votum sit illis castitatis annexum, est etiam ille status matrimonio perfectior. Vel saltem poterit ad episcopatum inuita vxore conscendere: nam vt est in iure, Si vinco vincentem te, à fortiori vincam te. Status autem religionis vincit statum matrimonij, cùm ergo episcopatus, vt libr. 10. de iustit. & iure, dicebamus, religionem perfectione superet, fit vt fortiori ratione possit coniugatus fieri episcopus. Ad hoc respondetur consequentia perempta. Haud enim licet sine licẽtia vxoris sacros ordines suscipere, vt vtroque cano. Vxoratus. de conuer. coniug. cauetur, neque ad episcopatum promoueri, vt ibidem ca. Sanè, habetur. Nam cùm prædicta. ca. inter matrimonium non distinguat, siue ratum sit, siue consummatũ, veritatem continent etiam in non consummato, vt bene ait Durand. dist. præsenti quæst. 2. & Palud. quæst. 3. Quanuis Hostiensis in sua summa contrarium insinuet. Et ratio est plana: quia nequaquam coniugato licet altero inuito statum mutare, nisi quando per talem mutationem matrimonium dirimitur, vt qui manet in seculo possit aliud cõtrahere. Per susceptionem autem ordinis vel episcopatus non dirimitur matrimonium: vt expressa determinatio est Ioannis. 22. in Extrauagant. Antiquæ concertationi sub titulo de voto: quia illa non est mors spiritualis: neq; enim vouent paupertatem aut obedientiam eo modo, quo religiosi: & votum continentiæ annexum non est de essentia sacerdotij. Potest enim Papa dispensare, vt sacerdotes vxores habeãt, vt Græci. Et tamen si dispensaret cũ sacerdote in virtute cõtinentiæ, non posset ille cum alia contrahere, sed deberet cum priori cohabitare, quod est signum, matrimonium per susceptionem ordinum non dissolui, atque adeo neminem posse inuita vxore ordinare. Alioquin compulsa illa esset perpetuæ castitati addici. Imo vero, vt in prædictis. c. legitur, nõ sufficit simplex consensus vxoris, vt habetur cap. Ex parte. in. 1. de cõuer. coniuga. sed requiritur, vt continentiam ipsa etiam vouerat: quinimo si non sit ætate prouecta. nempe, sexagenaria, requiritur vt religionem profiteatur: scilicet, vt matrimonium dirimatur. Si vero fuerit sexagenaria, satis est, vt simplex votum cõtinentiæ faciat, per quod iuri suo petendi debitum abrenunciat. Quod si nõ fecerit, & maritus ordinetur, potest illum in consortiũ coniugale repetere: ille autẽ manet ordinatus, sed irregularis.

Solut. argu.

¶ Et per hæc soluitur argumẽtum supra factũ, quia votũ continẽtiæ non perinde est de essentia ordinis, sicut de essentia religionis. Et episcopatus quanuis sit altior quàm religio, eo q̃ episcopus profitetur se perfectionem habere, ad quam religiosus ascendit, nõ tamen est eiusdem generis, quia non est mos spiritualis. Quod si arguas secundùm opinionem supra citatam, quod Ioannes vocatus est de nuptijs ad apostolatum: & tamen episcopi succedunt apostolis. Respondetur, quod præterquàm q̃ Christus potuit, quod voluit facere, apostoli fuerunt religiosi, in quo ordine episcopi non succedũt illis, sed in eo quòd sunt pastores. Potest tamen vt bene ait Palud. coniugatus eligi in episcopum, dum tamen ante votum continentiæ vxoris non confirmetur: quia semper in electione subintelligitur consensus vxoris. Nisi forsan ante matrimonij cõsummationem religionem profiteatur, vnde in episcopatum resumatur.

Palu. opinio.

Durand.

Hostien.

Ratio.

Matrimonũ per susceptionẽ ordinum nõ dissoluitur.

¶ Hinc fit neutrum coniugũ ante copulã posse transire ad religionem, nisi sit approbata, cuius votum solẽne impediat dirimatque matrimoniũ. Quare non satis est, vt sponsa fiat beata nostri ordinis, nec sufficit coniugatum fieri militem in religione militari, nec sufficisset antequàm cùm illis dispensatum esset, vt vxores haberent, Nã certè per talem habitum militarem nõ dirimitur matrimoniũ. Secus de eorũ clericis & monialibus, qui viuunt in claustro.

Coniux ante copulam nõ potest ad religionẽ nõ approbatã transire.

¶ Quocirca, si mea modo sit audienda opinio, per ingressum religionis diui Ioannis (loquor de militibus) affirmare non auderẽ dirimi matrimonium ratum, aut posse coniugatum inuita vxore illã religionẽ profiteri, vt de sacerdotio dictũ est. Nã etsi cũ illis hactenus super nuptijs dispensatũ nõ fuerit, arbitror tamẽ, sub aliorum censura, posse cum illis salua eorum religione sicut cum cæteris dispensari, licèt non esset ita honestum & condecens.

Per ingressum religionis D. Ioannis cruce signatorum.

¶ Præter hæc quæ dicta sunt obseruanda est iuris præscriptio in præallegato ca. Ex publico, etenim ne nimiam sponsi licentiam vsurparent renuendi debitum soluere, causantes quòd habẽt in animo religionem ingredi, præscriptum eis est duorum mensium spatium, quo possit vterque de illa religione deliberare: & præterea, vt ait Sanctus Thom. vt præparentur, quæ ad nuptiarum solẽnitatem necessaria sunt: & tertiò ne vilẽ habeat maritus dãtam,

Inducia duorũ mensiũ sponsæ conceduntur. Triplex ra-

tam, quam non suspirauit sponsus dilatam. Sic enim emendanda est litera canonis. Institutū. 27. q. 2. qui est Augustini lib. 4. cōfessionū. Quo spatio transacto neuter potest differre debitum reddere petenti. ¶ At verò si infra tale bimestre tempus habitum induat, tunc dubitatur, vtrùm tempus professionis debeat abbreuiari, ne qui manet in seculo tandiu expectet. Bernardus enim in apparatu super capit. Statuimus de regularib. absolutè tenet fore abbreuiandū. Glossa verò super can. Desponsatā 27. q. 2. distinguit, quòd si coniux ingressus est de consensu alterius, expectandus est annus. Si verò contra eius voluntatem, tunc est tempus abbreuiādum. Sed multo certior, imò certissima est opinio Durandi & Paludani, & Hostiensis in summa, quòd etiā si ingrediatur altero inuito, non est compellendus renuntiare iuri suo, quo sibi conceditur annus probationis. Nam si iure ei licet habitum induere, illum cum priuilegijs iuris induit. Præsertim cū annus probationis etiam in fauorem monasterij sit concessus. Quare qui manet in seculo totum annum expectare tenetur: quia ante alterius professionem ad alias nuptias migrare non potest. ¶ Quid autem iuris si sponsus infra illud tempus bimestre vi spōsam compressit renuentē, quæ dicebat se velle religiosam fieri, num post illam violentam consummationem copulæ semper sit puellæ integrum & licitum desiderium religionis explere. Apparet enim licitum ei semper manere: quia contra suam voluntatem non potuit per vim suo priuari iure. Ad hoc non desunt, qui respondeant, sponsum nullam iniuriam inferre spōsæ dum vi debitū extorquet ab illa, eo quòd ipsa per consensum de præsenti fecit ei illam facultatem petendi. Alij per aliud extremum aiunt iniuriosam violentiam puellæ inferri, cui ideo ius etiam permanet transeundi ad religionem. Media verò incedit veritas: est enim peccatum mortale ante duos menses spōsam affirmantē in animo habere religionem, comprimere: quoniam licèt consenserit in copulam, semper tamen consensus intelligebatur cum beneficio iuris, quo sibi conceduntur inducię bimestres ad religionē. Nihilominus etiam illo pacto consummata copula religionem ingredi nequit altero inuito: quoniam matrimonium ratione consummationis fit natura sua simpliciter indissolubile, & ideo q̄ per vim vel sponte consummetur, accidens est, quod naturam mutare nō potest. Ipsi ergo puellæ imputetur, quæ nō sibi satis cauit. Neq; mirū si quis absq; sua culpa ius amittat ingrediendi religionē, vt si aliam infirmitatem incurreret, qua fieret ad id inhabilis. ¶ Circa secundam cōclusionem de matrimonio consummato oriūtur etiam nōnulla dubia. Arguitur enim q̄ nec per mortem temporalem dissoluatur. Nam si defunctus maritus vitæ restitueretur, vt Lazarus, apparet priori vxori tunc restituendum, iuxta verbum Pauli ad Hebr. 11. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Respondetur absque dubio matrimoniū per mortē dissolui, vt citatus Pau. ad Ro. 7. autor est: quia matrimonium contractus tēporalis est, omnia autē tēporalia vincula per mortem dissoluuntur. Mulierum autem nomen in autoritate inducta nō accipitur pro vxoribus accipientibus maritos, sed pro quibuscunq; recipientibus filios, aut alios sibi cognatos & charos, vt de Sunamite, & alijs. lib. 3. & 4. Reg. legitur, quibus Elias & Elisæus filios suscitarunt. Quare nulla est quorundam glossa dicētium, quòd dum mortuus post breue tempus suscitatur, non est illa propriè æstimanda mors, & ideo non dissoluitur matrimonium. Imò quæcunq; separatio animæ à corpore sufficit ad illud dissoluēdum. ¶ At verò citra mortem nullatenus dirimi potest quoad substantiam & vinculum, quantūcunq; post consummationem coniuges castitatē voueant, & alter vel ambo religionem ingrediantur, eo quòd suapte natura & diuino iure consummatū matrimonium simpliciter est indissolubile. Verūtamē separatio ex vtriusq; cōsensu fieri potest quoad torum, vt ait Augustin. cano. Quod Deo placet. 33. quæstio. 5. Et Gregor. cano. sunt qui, & in. 8. Synodo, Si quis coniugatus. 27. quæst. 2. Tametsi can. Si vir & vxor, caueatur ne id vllatenus sine episcopi conscientia fiat. Quāuis illud nō sit de essentia: quia vota sine eius licētia tenerēt. Id quod ius ipsum diuinum permisit, vt. 1. Cor. 7. docet Paulus dicens, Nolite fraudare adinuicem nisi ex cōsensu ad tēpus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini: ne tētet vos Satanas propter in cōtinentiam vestram. Inde enim cōsequitur, quòd vbi incōtinentiam non timent, possunt ambo in votū cōtinentiæ consentire. ¶ Id autem fieri bifariàm potest. Vno modo, vt separato toro maneant in seculo. Enimuerò vt libr. 7. de Iusti. & iure. quæstio. 3. art. 1. diximus quando vnus tantum votum continentiæ de consensu alterius fecit, potest alter qui facultatem dedit, illam reuocare, vt ait Augustin. cano. Manifestum. 33. quæstio. 5. Imò durante etiam voto tenetur petenti debitum reddere, licèt petere nequeat. At verò vbi ambo eodem consensu idem votum castitatis emiserunt, iuri ambo renūciarunt exigēdi

Spōsa vi oppressa ab spōso, an illo renuente possit religionem profiteri.

Opinio quorundam.

Opinio aliorum.

Sentē. auth.

Nota.

Ratio.

Circa secundam conclusionem.

Solutio.

Nota.

Matrimoniū cōsummatum nūquā quoad vinculū dissoluitur.

Augustin. Grego.

Bifariā coniuges possunt vouere continētiā.

debitum, atque adeò neuter potest petere aut reddere sine dispensatione voti.

2. Modus. ¶ Potest præterea & secũdo modo id fieri per ingressum religionis amborum aut alterius cõiugum. Si enim ambo communi consensu religionem profitentur, nemini dubium quin professio tenet, neque est in illorum potestate revocare votum.

Nota. ¶ Potest & vnus solus de alterius consensu intrare altero in seculo remanente, vt habetur cano. Agathosa. 27. quæst. 2. Sed tunc considerationem habenda est cautela secundùm iura, & de illo, qui in seculo remanet, distinguendum. Nã si est mulier ætate prouecta, nempe, sexagenaria (& idem est de viro) quæ in periculo castitatis, iam non versatur, satis est si in seculo continentiam voueat. Si verò est iunior ætate, cui id circo idem periculum timendum est, non sufficit simplex eius votũ, vt alter religionem intret, sed ambo tenentur religionem profiteri, vt ex eodem can. Agathosa. colligitur, & expressè habetur ca. Cùm sis. de conuersi. cõiug. & cap. Et parte ablatis. ibidem.

Iuris cautela.

¶ Quòd si contra arguas. Quando vterque votum simplex continentiæ fecit, iuri renunciauit petendi debitum, nec potest illud reuocare: ergo licèt ipsa iuuenis maneat in seculo, potest ipse religionem ingredi. Negatur consequentia: quoniam periclitante altero de pudicitia, consilium est, vt super dicto simplici voto dispensetur ab episcopo. Atq; hac de causa non permittitur fieri solenne in vno, nisi fiat in vtroque. Vnde glossa, prædicti can. Agathosa: scilicet, quòd sufficit consensus vxoris, licèt expressè non voueat nec intret religionem, vt maritus possit ingredi, quia tunc ipsa compelletur intrare, certè non est tuta, nec habetur in practica, sed prædictis canonibus aduersatur, Nam licèt in cano. ab illa glossa citato, Qui vxorem. 33. quæst. 5. præcipiatur, vt qui vxorem suam velare permiserit, aliam nõ accipiat, sed similiter conuertatur, præsumitur tamen, quòd qui id permiserat iura sciret, quibus compellebatur intrare, alioqui posset excipere dicens, quòd putaret se posse manere in seculo. Et iste est casus cap. Ex parte abbatis, de conuersio. coniuga. vbi maritus compulsus est redire ad vxorem, licèt ipsa consensisset. Et ideo neuter est admittẽdus ad religionem, nisi vterque intret.

Glossa. can. Agathosa.

Ca. Veniẽs.

¶ Casus autem cap. Veniens. de conuersio. coniugat. diuersus est. Fecerat quippe maritus professionem consentiente vxore manente in seculo. Sed quia illa postmodum fornicata fuit, non fuit maritus compulsus exire, nec ipsa intrare: quoniã fornicationis causa poterat fieri diuortium. Si verò vnus de alterius consensu manentis in seculo intret religionem propter ignorantiam, vt in casu citati ca. Ex parte. tunc ipsa mortua non potest ad secundas nuptias transire, sed tenetur ad monasterium reuerti, vt eodem cap. habetur, quia votum fecerat de consensu vxoris, solùm per illam reuocabile. Attamen qui contra voluntatem vxoris votũ fecit castitatis solenne in religione credens id posse, tenetur ad vxorem redire: neque verò illa mortua compellitur ad monasterium reuerti: quia votum non fuit solidum religionis. Nõ tamen potest ad alias transmeare nuptias, quia votum quatenus in sua erat potestate consolidauit, scilicet, non petendi debitum. Definitio est capit. Quidam. eodem titu.

¶ Quod hic de seperatione tori post consummatam copulam per ingressum religionis de consensu alterius dictum est, id per susceptionem ordinum aut episcopatus intelligendum etiam venit. Vxore enim castitatem vouente si est sexagenaria vel religionem ingressa, si est iunior, potest vir citra religionem sacros ordines suscipere, & episcopus fieri. Id quod de Diuo Hilario Pictauiensi episcopo legitur, qui cùm episcopus esset vxorem habebat & filiã. Definitio est capit. Sanè. de conuersio. coniugato.

Nota.

¶ Præter hos casus absque cõsensu alterius potest separatio fieri quoad torum fornicationis gratia, vt distinct. 36. videbitur. Tunc enim facto diuortio, quanuis fornicationis reus maneat in seculo, potest alter innocens religionẽ ingredi. Cuius exemplum legitur in Paulo simplici. Imo si vxor fornicata est, potest vir ad sacros ordines extra religionẽ promoueri: quoniam solutus est vinculo reddendi debitum, nisi fornicarię pepercerit. Collige ergo tres casus, quibus matrimonium soluitur. Quoad substantiam nanque non nisi ante copulam dirimitur, idque etiam altero inuito, non tamen nisi per ingressum religionis. Consummati verò separatio fit quoad torum, non tamen nisi per consensum alterius, aut fornicationis gratia. Ex quo fit, quòd licèt ante copulam discrimen sit inter ingressum religionis, & susceptionem ordinũ, tamen consummata copula, quocunque euentu vir potest religionem ingredi, potest etiam sacros ordines suscipere. Quod ante nos Paluda. distinct. præsenti. quæst. 3. probè concesit.

Propter fornicationem separatur reus.

Nota.

QVAE-

QVÆSTIO SECVNda. De sponsalibus.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm Sponsalia conuenienter dicantur futurarum nuptiarum promissio.

Partis negatiuæ.

1. Argum.

QVoniam definitũ est consensum matrimonio necessariũ esse de præsenti, vt oppositа iuxta se posita clarius innotescãt, quæritur de spõsalibus quẽnã habeant effectũ. Et arguitur prius de nomine, quòd sponsalia nõ sint futurarũ nuptiarũ promissio, vt ait Nicolaus papa can.Nostrates.30.q.5.Spõsus namq;,vt nomen sonat,ab sponsalibus dicitur: ait verò Isidorus.lib.9.etymologiarũ. capi.vlt.q; sponsus non dicitur quia promittit, sed quia sponsores dat: ergo spõsalia nõ sunt idẽ quod promissio.

2. Argumẽt.

¶ Secũdo. Si sponsalia essent promissio,sequeretur quod in foro ecclesię compellendi essent sponsi ad matrimoniũ:nam promissio obligationẽ parit,& tamen ecclesia sponsos non compellit,vt patet cap.Præterea.de sponsalib.ergo sponsalia non sunt promissio.

3. Argumẽt.

¶ Tertiò.Nullus dicitur sponsus nisi ab spõsalibus:vocatur aũt sponsus non solùm qui cõtraxit per verba de futuro, sed etiam qui contraxit per verba de præsenti, vbi realis interuenit datio & acceptio:ergo sponsalia non sunt promissio.

Pars affirmatiua.

¶ In contrarium est authoritas iuris, vt allegata Nicolai.&.l.sponsalia.ff.eo.tit.vbi habetur, quòd sponsalia sunt mentio & repromissio futurarum nuptiarum.

Sponsalia vnde.

¶ Sponsalia, vt nomen ipsum sonat, ab spondendo dicuntur:spondere autẽ est sponte promittere:quod ideo nomen connubio, quod liberrimum esse debet, dignè coaptatur. Quapropter

Vlpianus

Vlpianus eod.tit.l.2. sponsalia.inquit, dicta sunt ab spondendo: nam moris fuit veteribus stipulari & spõdere sibi vxores futuras. Vnde, vt Florentinus subdit, sponsi sponsæq; appellatio nata est.Hunc autem ritum

Gellius

Gellius lib.4.cap.4.ex Seruio Sulpicio lib. de dotibus refert. Nam qui vxorem ducturus erat à parente vel tutore puellæ stipulabatur: hoc est, postulabat eam sibi in vxorem promitti: spondebatque adeò illam se ducturum, sponsoresque promissæ fidei dabat & fideiussores: forte de seruanda dote: quia tunc lex illa & consuetudo vigebat, quæ postmodum reuocata est in Codice,Ne fideiussores dotium dentur:ne scilicet, vir vxori fideiussorem dotis exhibeat, licèt vxor pro dote,quam marito promittit, talem fideiussorem dare permittatur,vt.l. Cum dotis.ff.de iure dotiũ.Quod si pater illam promittebat,cõtractus illi vtrinq; mutui sponsalia dicebantur. Atq; adeo qui puella spõdebat dicebatur spõsor,vt pater. Puella verò,quæ promittebatur & spondebatur, dicebatur sponsa. Vnde apud Terentiũ, Aliam pater ei desponderat gnatã Chremetis. Sponsus verò nõ ea ratione dicitur,quia promissus,sed quia ei fit promissio:vel quia, vt ait Isidor. sponsores dat, vt

Sponsus.

Isidorus.

sponsus idẽ sit,quòd sponsoribus stipatus. At vero non solùm pater dicitur spondere filiam, sed & ipsa se etiã spondẽt, & iuuenis eã dicitur despondere sibi.¶ Est autẽ cõsideratè animaduertendum,vt ait,in præsentiarum S. Tho.art. 1.solut.ad.6.quòd cũ duo in matrimonio cõsiderentur. s. coniunctio matrimonialis, & vsus ipse,dupliciter dicũtur spõsi. Vno modo ratione futuri coniugij:quia.s.tantùm sponsalia contraxerunt. Et isti sunt simpliciter sponsi, quia nõ sunt verè coniuges:coniuges enim sunt verè cõiugati per coniugium de præsenti. Quare in rigore sponsi & coniuges opponuntur. Sed aliter dicuntur sponsi,ipsi etiã cõiuges, per verba de præsenti ante copulã. Sponsi,scilicet respectu futuræ copulæ, quã sibi inuicẽ implicite spoponderunt. Quo pacto beata virgo fuit verè coniux Ioseph. Quod quidem adnotatu est necessariũ ad intellectũ plurimorum canonum,qui nomine spõsi & sponsæ diuersimodè vtuntur. ¶ Tres ergo dignoscendi sunt gradus in præsentiarum. Primus cùm spõsalia tantùm de futuro fuerint contracta, quod non sufficit vt dicantur coniuges. De qua despõsatione loquitur can. Si quis sponsa.27.q.2. vbi habetur, q; si quis sponsam filij sui oppresserit,filius aliã accipiat. Quod non liceret si fuissẽt sponsa de præsenti.Et can.Quidã desponsauit. ibidẽ, vbi illa, quã quidam sibi desponsauerat, oppressa à fratre sponsi, nõ prohibetur quin possit alteri viro nubere. Secundus gradus est,quando interueniunt consensus per verba de præsenti:& illi dicuntur sponsi respectu futuræ copulæ, & nihilominus veri coniuges. Et sic accipitur de sponsatio ab Isidoro & Augustin. can. Cõiuges. & can.Coniux.27.q.2. vbi habetur, q; coniux verius appellatur à prima desponsationis fide, quanuis ignoretur concubitus.Et can. Qui de sponsatam,quo ait Grego. Qui despõsatã puellam proximi sui acceperit in coniugiũ:anathema sit. Vbi subditur moris esse diuinæ legis

Sponsi dupliciter dicũtur.

Tres gradus ad matrimonium.

Primus.

2. Gradus.

ſponſas (ſcilicet per verba de præſenti) appellare cõiuges, vt in Euangelio, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Et Deutero. 21. Si quis deſpõſatam hominis puellam oppreſſerit moriatur, qa vxorẽ proximi ſui violauit.

3. Gradus. Tertius gradus eſt, dum res vxoria per copulã conſummatur. Quod quidem matrimoniũ, vt diximus, non põt, niſi amborum conſenſu quo ad torũ diſſolui. Et tunc maximè mulier dicitur vxor. Qua ratione Origenes can. Inuenta. 27. q. 2. noluit admittere, vt beata Maria diceretur vxor Ioſeph. Vnde verbũ Gratiani can. Decreta. vbi intulit, inter ſponſum & ſponſam cõiugiũ non eſſe: quia ſponſa ſine cõſenſu ſpõſi põt intrare religionem, coniux vero non niſi de conſenſu coniugis, non eſt verũ, niſi ſit ſermo de ſponſis per verba de futuro. Nam inter ſponſos per verba de præſenti eſt verũ coniugium, & tamen vterq; ante copulam ſine alterius conſenſu põt religionẽ intrare. Quare verbum illic Gregorij, Decreta legalia deſponſatam ſi conuerti voluerit nullo conſueuerunt damno mulctare, etiam de deſponſata per verba de præſenti, licèt iam tunc dicatur coniux, intelligitur. Antea tamen quàm fuerit matrimonium conſummatum.

Gratianus. Gregorius

1. Concluſi. ¶ His ergo præmiſsis ad quæſtionẽ tribus concluſionibus reſpondetur. Prima. Sponſalia ſunt mutuæ promiſsiones viri & fœminæ de contrahendo matrimonio. Probatur per etymologiam iam expoſitam. Quapropter veluti matrimonium nõ perficitur niſi per mutuum vtriuſque conſenſum, ita neque ſponſalia vim obtinent, niſi per mutuam vtriuſq; partis promiſsionẽ. Nam conſenſus, qui de præſenti faciunt matrimonium, de futuro faciunt ſponſalia. Quocirca ſi ipſa tantùm polliceatur viro ſe nupturã, aut ſi vir dũtaxat polliceatur Mariã ducere, quouſque ambæ inuicẽ promiſsiones coeant, non ſunt ſponſalia. ¶ In contrariũ tñ arguitur. Simplex promiſsio, qñ iuſta eſt & honeſta, vim obtinet obligandi: ergo dum iuuenis pollicetur Mariam ducere, & ipſa promiſſum acceptat, iam ille tenetur ſeruare promiſſum, etiam ſi non ipſa ſtatim ſeſe illi ſpondeat, ſed tempus deliberandi accipiat: ex quo ſubſequi videtur ſponſalia nõ eſſe mutuã promiſsionẽ. Ad hoc reſpondetur cõceſſo antecedenti, negando hanc vltimam conſequentiam. Cõceditur, inquã, illam promiſsionẽ eſſe obligatoriã, non quidẽ in vi ſponſaliorũ quouſque reciproca promiſsio alterius partis accedat, ſed in vi ſimplicis promiſsionis. Quare non eſt illa obligatio tanti valoris, quanti ſunt ſponſalia. Nã ſi altera pars diu deliberationem prolatet, cenſetur alterius promiſsionẽ contemnere.

Ratio. Obiectio. Solutio.

¶ Secunda concluſio. Spõſalia neutiquã ſufficiũt ad matrimoniũ cõtrahendũ, niſi nouus cõſenſus de præſenti accedat vel formalis, vel virtualis per conſummationem copulæ affectu maritali. Probatur, qñ matrimonium eſt vera & realis traditio, qua ſe ſibi mutuò cõiuges dedunt: promiſsio aũt nõ eſt traditio: aliud enim eſt nuptias polliceri atque aliud nubere.

2. Concluſio.

¶ Quod ſi contra arguas. Sicut præſens ſe habet ad præſens, ita futurũ ad futurum: ergo ſicut conſenſus de præſenti facit matrimonium de præſenti, ita cõſenſus de futuro facit de futuro. Reſpondetur argumentũ amphibologia laborare. Si enim antecedẽs in hoc ſenſu vſurpetur. ſ. q ſicut cõſenſus de præſenti facit tunc tẽporis matrimoniũ, ita cõſenſus de futuro facit illud in tempore futuro, negatur quidẽ: quia conſenſus de futuro non eſt realis traditio, ſed promiſsio. Si autem ſumatur in hoc ſenſu, q ſicut conſenſus de præſenti facit matrimoniũ in præſenti, ita & cõſenſus de futuro parit obligationem contrahendi illud in futurum, concedi tur, ſed nihil contra cõcluſionẽ. Et eſt ſic intelligenda cõcluſio hæc, quòd licèt conſenſus interni ſint de præſenti, ſi tamen illos non ſibi inuicem per verba de præſenti explicent, ſed tantum per verba promiſſoria de futuro, non fit matrimoniũ. ¶ Quòd ſi ſciſciteris, Quis nam ergo effectus eſt ſponſaliorũ? Reſpondetur, eſſe obligationem, quæ inde naſcitur ad contrahendum poſtea, niſi legitima interceſſerit cauſa dirimendi, vt artic. vlt. patebit. ¶ Hinc ſequitur q ſponſalia non ſunt de eſſentia matrimonij: quia abſq; illis præcedentibus poteſt illico matrimoniũ contrahi per verba de præſenti. Sunt tamẽ non prorſus impertinentia, imò ſæpe cõducentia, præſertim cùm ſub conditione fiunt: quia non poſſunt cõditiones dotium vel aliarũ rerum ita facilè conuenire: eo quòd iſte cõtractus eſt omniũ ciuiliũ grauiſsimus, vt pote, quo homo de tota vita diſponit. Et erant olim maximè in more, quãdo bãna erãt in vſu, quæ quidẽ poſt ſponſalia fiebant ad exploran dum ſiqua eſſent matrimonij impedimenta. Iam verò nõ ſunt in tanta celebritate. Et quem admodum matrimonia: ſic & ſponſalia, imò fortiori ratione poſſunt inter abſentes per procuratores, vel literas fieri. l. vlti. ff. eo. tit. imo & inter ſolos parentes iuuenũ tractari, & concludi, vt artic. proximo videbimus. ¶ Eſt tamen circa hanc concluſionẽ oculatiſsimè diſcernendum inter verborũ vim, vtrùm nudam habeãt ſignificationem de futuro, an verò virtutẽ præſentis. Si enim dicat, Accipiam te, manifeſtum eſt ver

Obiectio. Dilutio. Nota. Nota verborum vim.

est verbum futuri. Sed si dicant, Habebo te in meam,& te in meum,aut Tenebo te,vel reputabo te pro mea,& tractabo te sicut meam,aut quid simile,verbũ ambiguum est. Nam facere sensum potest,ex nũc, & sic æquipollet verbo de præsenti: quoniam q̃ vir habeat fœminam pro sua,fieri legitimè nequit, nisi consensus antecedat,quare si ex nũc vel posthac habiturus est eam pro sua,signum est iam nunc consentire de præsenti.Et idem erit si dicant.Eris posthac,seu ex nunc meus,& eris mea. Secus si dicat,Esto mea vxor aut meus vir quoniã hoc futurum est imperatiui,quasi rogantis aut petentis consensum. Et ideo non denotat inchoationem ex illo articulo,vt cùm testator ait,Hęres meus esto,non intelligit nisi post suam mortẽ.

Verb. volo. ¶ Eadem ferè amphibologia latet sub verbo, volo,vt si quis dicat, Volo te esse vxorẽ meã: & ipsa,volo te esse virum meũ. Sunt enim qui negant satis esse ad matrimonium contrahendum. Attamen quia volo, æquiuocum est, si idem valeat quod consentio,& voluntatem,id est,assensum præbeo, matrimoniũ est: secus si idem sit quod cupio vel desidero. Si autem dicãt, Volo tecum cõtrahere, & ille respondeat, Ego tecum,nõ satis est ad matrimonium: quia velle contrahere,non est cõtrahere. Quocirca in eiusmodi verborum nubilo vtendum est regula Hilarij in cap.Intelligentia,de verb. signi

Hilarius. fic.vbi ait, Intelligentia,dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Est enim pensanda in primis materia subiecta,vtrùm scilicet,tunc de sponsalibus,an verò de matrimonio de præsenti ageretur.Et secundũ hoc interpretanda sunt

Alexand. verba.Præterea,vt Alex.tertius cap. Ex literis in. 1. de sponsalib. admonet, inspiciendum est iudici in similibus dubijs si matrimoniũ cõtracturi ad id sint idonei scientia & ætate.Quo cognito si alter non intellexit,quod alter proposuit,ad communem verbi intelligentiã recurra

Nota. tur,& cogatur vterque verba prolata in eo sensu retinere, quem solent rectè intellegentibus generare.Hæc ibi.Et est cęteris paribus sententia in fauorem illius ferenda, qui simpliciter loquebatur, cõtra alterum, qui fraudem nectere videbatur,in foro quidem exteriori:nam in foro conscientię,vbi nullus interfuerit consensus de præsenti,nullum existit matrimonium.

3.Conclusi. ¶ Tertia conclusio.Sponsalia fieri possunt aut

1.Modus. absolutè aut sub conditione. Absolutèquidem quatuor modis,vt ait inpræsentiarum S. Tho. scilicet, aut nuda promissione, vt accipiã te in

Secundus. meũ,aut meã,aut promitto te accipere. Secundò per annuli subarrhationem,vt cano.Si quis vxorẽ,ait Gregorius, & cano. Si quis desponsauerit.Iulianus papa.27. quæstione. 2. quan- Iulianus quàm illic non fiat mentio de sponsalibus de Papa. futuro,sed de vero coniugio de præsenti: nam subditur, quòd illam sic annulo subarrhatam defuncto sponso, etiam ante carnalem copulam,nemo de consanguineis ob publicam honestatem possit accipere in vxorem: & tamen si solùm essent sponsalia de futuro, vt infrà distinctione.41.dicemus, liceret. Tertiò per ar- 1.Modus. rharum dationem,vt capit.fina. de despon.im Nota. puber.Hoc autem annuli insigne,& arrharum donatio, si nulla præcesserint verba, non sunt sufficientia desponsationis documenta sed solùm ex præsumptione: quia possunt alia de causa cõferri:nam & in emptione & venditione solet intercedere arrha, & propter turpes amores donari annulus.Quare si verba de præsenti præcesserunt, sunt confirmatio veri matrimonij:si autem de futuro, sunt spõsaliorum insignia. Quartò contrahuntur sponsalia sub Quartus. forma iuramẽti. Quibus & quintus adhibetur Quintus. modus,quando impuberes ante legitimã ætatem cõtrahunt per verba de præsenti,quæ quidem ob defectum ætatis non æstimantur nisi sponsalia.

¶ De conditionibus autem appositis supersedendum modo vsque ad dist.29. quæst.2.quia possunt apponi tam verbis de futuro, quàm verbis de præsenti, & ideo illic de vtrisque copiosius habendus est sermo.

¶ Per hæc argumenta proposita soluta restãt. Solut.1. arg. Ad primum enim negatur, quòd sponsus dicatur ab sponsalibus, scilicet, à promissionibus, quia promissus est, vt sponsa, sed ab sponsorũ hoc est, fideiussorum datione, quibus confirmantur sponsalia,quæ sunt promissio.

¶ Ad secundum respondetur, q̃ etsi sponsalia Solu.2 argu. promissionem includãt, ac subinde obligationem, nihilominus in foro exteriori non compelluntur sponsi contra suam voluntatem cõtrahere propter damna,quæ offerre solẽt sponsalia coacta, vt capit.citato.præterea. decernit Innocentius. Vtrùm verò dum sponsalia iure iurando cõfirmantur,sint ab ead.ecclesia sponsi ad matrimonium cogendi,illicò art.3.videbimus.¶ Tertium etiam solutum est,vbi declara Solu.3.argu. uimus nomen sponsi etiam coniugi competere ante copulam.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm septenniũ tempus sit cõtrahendis sponsalibus necessarium.

DE tempore & ætate ad matrimonium contrahendum requisita distinct. 35. artic. 5. dicturi sumus, de tempore aũt sponsaliorum legitimo arguitur, quòd non sit septennium. Contractus qui per alios fieri potest non requirit in eis, ad quos pertinet, discretionis vsum: sed sponsalia fieri per parentes possunt vtroque impuberum ignorante. cap. 1. de desponsa. impube. ergo in illis non requiritur rationis vsus.

Partis negatiuæ.

1. Argum.

2. Argum. ¶ Secundò, sponsalia ad matrimonium ordinantur: sed ad matrimonium contrahendum non idem vtique præscribitur tempus, vt loco citato videbimus, imò minus puellæ, quàm puero: ergo idem deberet in sponsalibus obseruari.

Argumẽ. ¶ Tertiò. Si qui prope ætatem legitimã pubertatis paulò antè matrimonium contrahãt, pro valido habetur: ergo pari iure si paulo ante septennium sponsalia fiant, valebunt.

partis affirmatiuæ. ¶ In contrarium est decretum cap. Literas. ca. Accessit, cap. Ad dissoluendum, extra. de desponsa. impuber. & cap. Vnico, eod. tit. lib. 6.

Conclusio. ¶ Quæstio facillima est ad quam vnica conclusione respondetur, Sponsalia antequàm ambo illorum, ad quos attinent, septenniũ impleant, non sunt valida. Conclusio præter citata iura probatur ratione: quoniam vsq; ad illum temporis articulũ protenditur infantiæ periodus, qua, vt nomen sonat, homo, ea, quæ rationis sunt, fari nequit: & tamen cùm sponsalia, vt dictum est, quædam sint futurorum promissio, exigunt in promittente iudicium aliquod & prudentiam futurorum, alioqui eorum promissio non esset prorsus libera.

Ratio. cõcl.

Tres gradus cognitionis humanæ.

¶ Ad cuius maiorem intellectum, adnotandi sunt tres gradus cognitionis humanæ, quos Philosophus. 1. Ethico. dignouit. Primus enim est, quando homo neque suopte ingenio, neq; aliorum adminiculo intelligere quidpiam potest ad prudentiam pertinens: quod quidem est tempus ætatis primæ: nempe, infantiæ, quę primo septennio durat. Qua de re tunc nõ est homo idoneus alicui celebrando contractui: quia nihil deliberare potest: sed eius cognitio penè nihil à cognitione brutorum differt.

1. Primus.

2. Gradus. Secundus gradus est, quando homo licèt non suopte Marte, tamen aliorum subsidio intelligere quidpiam valet, quod nõnullam habeat prudentiæ imaginem. Et hoc est tempus secundæ ætatis, nempe pueritiæ, quæ per secundum septennium currit. Quo ideo tempore: nempe, septem annorum, scholis puer ad discendum mancipatur: atqueadeò tunc aliquid polliceri potest in futurum, de quo licèt tunc obligatio nem adferat, potest tamen deinceps maturius deliberans, mentem mutare. Sed tertius gradus succedit à fine secundi septennij, vsque ad annum vigesimumquintum, quò tertia ætas adolescentiæ procedit. Tunc enim iam homo scilicet, anno ætatis quartodecimo, etiam per seipsum potest ea deliberare, quæ ad prudentiam spectant. Quare tunc disponere de propria persona potest, & statum eligere siue coniugalem, siue monachalem. Quanuis de bonis suis, ne prodigè dilapidet, disponere iure non permittatur vsque ad vigesimum quartum annum, quo incipit iuuentus. Ad primum igitur argumentum conceditur posse parentes antequàm nati septennium attingãt, spõsalia pro illis contrahere: hoc enim est ius paternum: eo quòd infantes tunc quasi in vtero rationis paterno gestantur. Et in hoc sensu intelligenda est. l. In sponsalibus. la. 2. ff. eod. titul. scilicet. In sponsalibus contrahendis ætas contrahentium definita non est, vt in matrimonijs. Intelligitur, inquam, dum parentes pro filijs contrahant, cum ipsi consentire debeant, vt illic habetur in. l. Sponsalia. 2. septennium debent complesse. Imò verò dum parẽtes pro filijs contrahunt, spõsalia illa dependentia sunt ex consensu filiorum postquàm vsum habuerint rationis, vt cap. citato. de desponsatio. impuber. habetur. Quòd verò illic subiungitur, nempe. Postquàm filius peruenerit ad legitimam ætatem omnino debet hoc adimplere, intelligitur, quòd debet de honestate, non tamen de necessitate, vt bene ait glossa. Itaque si adueniente vsu rationis reclamauerint, sponsalia nulla sunt. Si verò tunc scientes tacuerint, silentium erit consensus interpres. Quapropter parentes Rebeccæ, vt legitur Genesi. 24. puellæ voluntatem requisierunt. Atque eam ob rem parentes ante liberorum septennium districtius à Nicolao Papa inhibentur, capit. Vbi non est, eod. titul. ne ante legitimam filiorum ætatem eos coniungant, nisi forsitan aliqua vrgentissima necessitate interueniente, vt potè pro bono publicæ pacis talis coniunctio toleretur. Quare nisi inter principes aut magnates non debent fieri: nam vt habetur cap. literas, Desponsationes in cunabulis nullæ sunt atque adeò illæ, quæ fiunt ante septennium: neque vlla inde affinitas contrahitur. Respondetur ergo ad argumentum, septennium requiri vel ad contrahendum sponsalia, vel ad illa confirmandum. ¶ Quòd si arguas, ante illam ætatem hominem posse peccare mortaliter: nam vt. 4. Dialogorum capit. 1. refert Gregorius, quidam puer quinque annorum propter

3. Gradus.

Soluit. arg.

Lex in sponsalibus.

Parentes Rebeccæ.

Nicolaus Papa.

Nota.

Soluit. argu.

Obiectio.

propter peccatum blasphemiæ à diabolo extinctus est: quem ideo paterna negligentia gehennæ nutriuit. Respondetur, casum illum esse singularem & præter legem, vt tanta esset rationis acceleratio, quę ad peccatum mortale sufficeret. Non enim est negandū quin quacū que ætate liber sit consensus in peccatum, contrahatur macula. Sed tamen canones attendūt ad id, quod plurimùm via ordinaria contingit, qua quidem via ante septennium non assolet ratio lucere. ¶ Et pariter ad id respondetur, si quis arguat, tunc debere esse valida sponsalia ex quo alicui possunt futuræ nuptiæ placere, vt in præallegato ca. Literas, habetur: sed ante septennium puellis nonnunquàm solent placere nuptiæ. Respondetur, inquam, eiusmodi immaturam complacentiam nō tam ex rationis ordine, q̄ ex naturæ libidine tunc exurgere: quam ideo canones nihil ducunt. ¶ Ad secundū principale respondetur, quod in contractu matrimonij non tantùm vsus rationis experitur, verùm & generandi potestas. Puer autem ante finem secundi septennij non est generandi potens: puella autem in duodecimo potest concipere, vt. 1. de animalibus autor est Philosophus. Præterquàm quod in viro, cui domus administratio incumbit, maior est necessaria prudentia. Ad sponsalia vero duntaxat exposcitur rationis vsura: quæ vtrique sexui in primo septennio aduenit.

¶ Ad tertiū verò respōdetur, quòd vt in matrimonio, ita & in sponsalibus parum pro nihilo reputatur: nam vt. 2. Physico. author est Philosophus. Quod parum distat à re, nihil distare videtur. Et ideò si paulò ante finem primi septennij fiant sponsalia, solida reputantur.

Tametsi. Panor. cap. Iuuenis. desponsalib. nimius iuris obseruator nihil de rigore canonum remittendum censeat: ita vt si hebdomada, vel fortè dies defuerit, nō sint valida. Attamen Archid. & Archiepiscopus Florentinus, & Syluester verb. Sponsalia. §. 2. & communis opinio Sanct. Tho. sequuntur & merito: quia moraliter quod parum distat à re, nihil distare videtur. Et ideo hebdomada nō tollit, quin censeatur septennium impletum, imò nec maiusculum tempus. ¶ Quod si perconteris, quantum sit illud parum. Sanct. Thom. in solu. ad. 7. ait, à quibusdam taxari tempus sex mensium: putà, in septimo anno dimidiato. l. Non tantum, de excusat. tutorum. ff. Sed melius est, inquit, vt determinetur secundum contrahentium conditionem paululò plus minusvè: quia in quibusdam celerius matureścit rationis vsus, quàm in alijs.

Solutio.

Aliud argu.

Dilutio.

Solut. 2. arg.

Solut. 3. arg.

Panorm.

Quantū sit illud parū

ARTICVLVS. III.

Vtrùm sponsalia iureiurando per verba de futuro confirmata vim habeant matrimonij.

ARticulum præsentē & subsequē tem Doctores propter ordinem Magistri Sentent. in proxima distinct. futura tractan. At cùm ad sponsaliorū qualitatē attineant: hāc sibi sedē propriè vēdicant. Arguitur ergo, quod si sponsalia de futuro iuramento firmentur, vim habeant matrimonij de præsenti. Nemo se potest contra diuinum ius ad rem aliquam obligare: iuramentum autem implere est iuris diuini, iuxta illud Matthæ. 5. Reddes altissimo iuramenta tua: ergo nulla subsequēs obligatio potest hominem à præterito iuramento absoluere, atque adeò qui post eiusmodi iuramentum se subdit secundis nuptijs, tenetur nihilominus iuramentum seruare contrahendo cum priori: quod non esset verum, nisi illud matrimonium vim habuisset matrimonij de præsenti.

Partis affirmatiuæ. 1. Argum.

¶ Secundò: Omnis controuersiæ finis iuramētum est, vt ad Hebræ. 6. ait Paulus: ergo saltem in foro exteriori, vbi constat de iuramento, in eam potiùs partem propendendum est, quàm in alteram, vbi non nisi humanus cōsensus simpliciter interuenit: ergo sponsalia de futuro cū iuramento verbis præualent simplicibus de præsenti.

2. Argum.

¶ In contrarium est decretum Alexandri. 3. cap. De illis. desponsalib. ¶ Facillima est quæstio, & idcirco vnica cōclusione contenta, quæ omnium est tam Iurisconsultorū, quàm Theologorum confessio. Sponsalia de futuro, quocunque fuerint iureiurando afferta, vim nō habent contrahendi matrimonij. Et ratio est plana: quoniam iuratio, vt loco citato, ait Paulus non est nisi dictorum confirmatio, quod ideo eorum significationem nō mutat: igitur si verbis de futuro apponatur, solùm cōfirmat promissionem: promittere autem matrimonium non est illud facere: qui ergo promittit, licèt id iurauerit, nondum fecit. Vnde Hugo in summa sentent. tractat. 7. capit. 7. cuius rationes Magister sentent. adduxit, cùm non fiant, inquit, coniuges nisi illi, qui se ex consensu ad præsens recipiunt, quomodo coniuges appellari possunt qui nondum fecerunt, sed in futuro se futuros iurando promiserunt? Deinde si ex vi iuramenti ad futurum pertinentis

Partis negatiuæ.

Conclusio.

Ratio.

Hugo. Ratio.

mox coniuges efficiuntur, cur iurant se id postea esse facturos? Repugnãtia enim est iurare facturos, id quòd efficiunt, & iterabile non est. Item, qui iurat se matrimonium facturum, iurat consensum se post adhibiturum de præsenti, in quo essentia matrimonij consistit: ergo ipso iuramento denotatur verba illa iurata futuri non sufficere. Benè ergo Papa in prælegato cap. De illis. ait, quòd qui sponsalia de futuro iuramento confirmarunt, si ad alias se nuptias transtulerunt, illæ sint validæ, recepta tamen de periurio pœnitentia, si per eum, qui iurauit, steterit quominus matrimonium consummaretur. Idemque habetur in capit. Si inter. eod. titul. Quod si quis obijciat verba ciuilis legis, quæ canon. Si quis diuinis. 30. quæstione. 5. referuntur. Si quis diuinis tactis scripturis iurauit mulieri legitimè eam vxorem habiturum, vel in oratorio tale iuramentum dederit, sit illa legitima vxor. Respondet Glossa, & loco citato Hugo, illud iuramentum cecidisse super verba de præsenti, quibus præcedentibus se fidem tori & alia coniugij iura seruare pollicebantur. Iam enim supra diximus, quòd hoc verbum, Habebo te in vxorem, respectum præsentis temporis includit, scilicet, ex nunc.

Ratio alia. Obiectio. Dilutio.

¶ Quòd si roges, vtrùm saltem propter iuramentum sponsalibus de futuro adiectum, sint sponsi ab ecclesia ad matrimonium cogendi. Respondetur primùm, certum esse multò maiorē vim in conscientia obligandi habere iurata sponsalia quàm simplicia. Vnde licèt propter simplicia non cogantur sponsi ab ecclesia, vt articul. 1. dicebamus, tamen si iuramento confirmentur, propter eius reuerentiam videntur cogendi. Et ita censet Alexander. 3. capitul. Ex literis Syluani, de sponsalib. ait quippe, quòd puella, quæ iurauit se alteri nupturam, si resiluerit, monenda sit: quòd si monitis non acquieuerit, compellatur. Sed tamen Lucius tertius, qui proximus illi post sedit, capitul. Requisiuit. eod. titul. non ait, nisi, quòd monenda sit potiùs quàm cogenda. Et subdit rationem Innocentij in cap. Præterea. eo quòd coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere. Quæ quidem contraria decreta negotium glossatoribus facessunt, vt concilientur. Attamen, vt sæpè diximus, sententiæ Pontificum, quibus ad interrogata respondent, non semper vim habent articulorum fidei, sed sæpè proferuntur secundum opinionem probabilem ipsorum Pontificum. Quapropter nihil eorũ authoritati derogat, si alius Pontifex nonnunquam emendatiùs loquatur. Id quòd (vt cum omni obedientia ecclesiæ debita loquamur) visus est facere Lucius. 3. Cui potius ideo auscultandum est. Nisi hoc forsan modo eos volueris conciliare, quòd Lucius loquitur secundum ea incommoda, quæ plurimum contingunt. Et ideo secundum legem ordinariam non sit sponsus, qui iurauit, cogendus, sed omnino admonendus, & suæ relinquendus conscientiæ coram Deo. Præsertim cùm in eiusmodi iuramenta cadat dispensatio, & sæpissimè intercedat iusta dispensandi causa. Quando verò sponsus, qui iurauit, censetur nullam habere causam à iuramento resilendi, neque vlla timentur ex coactione incommoda, imò sperantur commoda, maximè si in bonum commune cedat, tunc iuxta sententiam Alexandri cogendi sunt, id tamen quã rarissimè.

Dubium. Solutio. Ca. Ex literis. Ca. Requisiuit. Sentẽ. auth. Cõciliatio.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd implere licitum iuramentum iure diuino constringimur, non tamen illud, quod vel dum fit illicitum erat, vel postea illicitum seruatu fit aut impossibile. Igitur, quẽadmodum si maritata mulier, iurasset alicui suo superstite marito nubere: iuramentum non esset implendum, quia illicitum: ita licèt soluta licite iuret se soluto nupturam, tamẽ, si ante quàm iuramentum impleat, alteri nubat, impossibilitate se inuoluit, ne possit prius iuramentũ implere, quia iam facta est aliena. Tam etsi qui iurata sponsalia fregit, grauius peccatum committat, quàm si non fuissent iurata. Imò verò si iuramentum illud inter personas legitimas interceserit, quanuis postmodũ causa occurrat dissoluendi sponsalia, non sunt sine dispensatione iuramenti dissoluenda. Secus si personæ erant consanguineæ, vel alio impedimento irretitæ: tunc enim sponsalia nullius erant vigoris.

Solu. 1. arg.

¶ Ad secundum respondetur, quòd neque in foro exteriori illud iudicandum est matrimonium: quia nec de illo potest contestari lis, sed de illo duntaxat, qui sponsalia iurauit, vt promissum seruet.

Solut. 1. arg.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm carnalis copula post sponsalia de futuro matrimonium perficiat.

ALia sponsaliorum qualitas est, quando carnalis copula subsequitur: & ideò quæritur, vtrùm illa tunc copula habenda sit pro consensu, vt matri-

Pars affirm. matrimonium perficiatur. Et arguitur à parte
1. Argumēt. affirmatiua. Plus est facto quàm verbis cōsentire: sed qui cum sponsa congreditur, facto consentit ad perficiēdū quod inceptū erat: ergo il-
2. Argum[illegible] la copula sufficit. ¶ Secundò. Non solùm consensus formalis, sed interpratatiuus sufficit: nulla aūt videtur expresior interpretatio consensus, quàm illa copulæ consummatio: ergo illa
3. Argumēt. sufficit. ¶ Tertiò. Omnis consensus in fornicationem peccatum est: sponsa verò de futuro consentiens sponso in concubitū non peccat: ergo tunc non fornicatur, atque adeò rei vxoriæ operam impendit. ¶ In contrarium est de-
Pars negati. cretum Nicolai cap. Sufficiat. 27. quæst. 2. vbi ait, quòd solus consensus (scilicet, de præsenti) si defuerit, cætera etiam cū ipso coitu celebrata frustrantur. Et idem habetur cap. Tua nos. de sponsalib.

Decisi. artic. ¶ Ad hanc quæstionem respondent doctores, licèt variare videantur: nam Ricardus & nō nulli alij dist. 28. adstruere videtur sufficere huiusmodi copulam, quod alij videntur negare, distinctio tamē S. Tho. rem tutò conciliat. Possumus enim de matrimonio loqui vel in foro conscientiæ, vel in foro exteriori ecclesię, vbi ex præsumptione sæpenumerò iudicatur.

1. Conclusi. ¶ Tribus ergo conclusionibus respondetur. Prima fundamentalis est. Copula per se nudè considerata, quantuncunque sponsalia de futuro præcesserint, non esti n foro conscientiæ sufficiens causa matrimonij colligandi. Proba
Ratio conclusionis. tur, quia vt supra dictum est, nisi consensus de præsenti accesserit, nunquam est matrimoniū: ergo vbi ille consensus internè defuerit, quantuncunq; accesserit copula, non fiet matrimonium. Atque hoc est quod citata decreta definiunt. Et cōfirmatur hoc liquido: quoniam co-
2. Ratio. pula illa, cùm sit quid externū, vim nequit habere maiorē, quàm si essent verba de præsenti: sed hæc vt supra dictum est, si internus consensus defuerit, non sufficiunt, multò ergo minus
Corollariū. sola copula. ¶ Hinc sequitur, quòd si dum spō si coëunt nihil de præcedentibus verbis cogitant, nullum sit matrimoniū: quia nullus tunc interuenit consensus, & multò minus si vel intus alter dissentiat, vel aliquo iudicio alteri ostē dat, non accedere vt coniugē, vt si alter illorum sit conditionis longè superioris nobilitate vel dignitate aliqua: vel si dum vnus ait se accedere vt coniugem, alter nō prorsus adnuat, sed significet, illud in posterum differendum.

2. Concluſi. ¶ Sed si quæratur vtrùm requiratur expressus de præsenti consensus cum copula. Accipio te, in meā, vel similis, respondeat secūda cōclusio. Satis est in conscientia si ambo affectu maritali se inuicem per copulā amplexari consentiant intendentes perficere quod per sponsalia inceptum fuerat. Tūc enim ille est interpretatiuus cōsensus de præsenti propter verba de futuro quæ præcesserunt, ca. Is qui fidem. de sponsal. Si ambo, inquam, nam si alter duntaxat cōsentiat altero oppositum insinuante, nullum est in conscientia matrimonium.

¶ Tertia conclusio. Quantum ad iudicium ec- 3. Conclu.
clesiæ res attinet, vbi post sponsalia de futuro copula interuenisse comprobatur, matrimonium censetur, cogunturq; adeò eiusmodi sic copulati vt coniuges cohabitare: quare licèt alter vel ambo ad alia se vota transferant, compelluntur ad primum redire, quod præsumptum fuit matrimonium: nec secundum censetur matrimonium. Verba sunt Gregorij noni Gregor. 9.
cap. Is qui fidem. desponsalib. vbi id decernit. & cap. De illis, & Per tuas, de conditio. apposit. Neque est contra hoc exceptio vlla admittenda. Et ratio est, quia ecclesia non potest de Ratio conclusionis.
occultis, nisi per extera indicia iudicare: & nullum potest habere efficacius, quàm eiusmodi copulam. Intelligi autem non admitti exceptionem illius, qui signa dissensus non ostenderat: nam si alter allegat se reclamasse, & est paratus probare, audiendus est. Rursus intelligendum etiam dum copula consummatur, Nam oscula & tactus: imòverò nec conatus ad consummandum sufficit, nisi re vera consummetur, vt cap. fina. de sponsa. decernitur. Quin etiam Innocent. super eodem capit. & Panormita. tenent, quòd licèt vir puellam omnino defloruerit: si tamen non seminauerit, non sufficit vt iudicetur matrimonium post sponsalia de futuro. Et ratio eorum est, quòd cum ecclesia in tali casu ex præsumptione procedat, deuiando à communibus regulis iuris, non debet id iudicare, nisi absoluta fuerit consummatio. Et Syluester ver. Matrimonium. 2. §. 16. ait, hanc opinionem esse communem. Et consonat superiori sententiæ nostræ quæstio. 1. artic. 4. vbi diximus ante virilem seminationem in vase legitimo matrimonium non consummari. Requiritur præterea vt consummatio copulæ sequatur sponsaliorum fidem: nam sponsalia post copulam contracta non faciunt matrimonium cap. Veniens. 2. de sponsalibus.

¶ Dubia tamen hic sunt alia parua tria. Pri- Primum dū
mum, vtrùm si habeant intus huiusmodi con- bium.
sensus perficiendi matrimonium, non tamen alijs verbis aut nutibus explicent de præsenti, quàm sola illa corporum commixtione, sufficiat ad matrimonium in conscientia.

Apparet enim non sufficere ob id quod supra dictum est, consensus internos de præsenti per sola verba de futuro explicatos non sufficere.

Dubij solu. Nihilominus respondetur, copulam carnalem maritali affectu adiunctã verbis de futuro præcedentibus sufficientem esse nutum ad exprimendum consensum de præsenti, si adsit. Quare si ambo confiteantur tales consensus habuisse, illud matrimonium est validum. Quanuis multò sit tutiùs tales consensus de pręsenti

Dubium. 2. tunc exprimere. ¶ Secundum dubium est circa tertiam conclusionem, vtrum dum sponsi per verba de futuro carnaliter commiscentur sine consensu legitimo, nec maritali affectu, si vterque vel alter per legitimum consensum de præsenti transeat ad secundas nuptias cogendi sint vt reuocato secundo matrimonio perficiãt illud præcedens. Hostiensis namq; , vt Panormitanus cap. Is qui, eum citat licet Syluester.

Hostien & panorm. ver. Matrimonium. 2. §. 15. impositionem censeat, opinatur secundum esse dirimendum, & conciliandum primum. In cuius opinionem incidit propter verba cap. citati. Is qui fidem. vbi habetur, quòd cõtra præsumptionem prioris matrimonij illud, quod de facto est postmodum subsecutum, non est verum. Inde ergo colligit, quod licèt illud posterius non irritetur ratione prioris, quod re vera nullum fuit, tamẽ quòd ecclesia potuit illud cassare, sicut illud, quod inter consanguineos contrahitur. Itaque suspicatur, eos qui post verba de futuro carnaliter commiscentur, inhabiles ad alia matrimonia reddit. Est tamen opinio, vt bene ait Syluester contra communem opinionem Theologorum, & Iurisconsultorum. Ecclesia namque in prædicto capit. non iudicat nisi tantùm ex prę sumptione. Quapropter eodẽ modo, quo præsumit prius fuisse validum, præsumit posterius esse nullum in foro suo. Nihilominus si in foro Dei primum non fuit validum, non vult quòd secundum in conscientia sit dirimendum. Imò neque illud ecclesia decernere potuit, postquã personæ illæ, quæ primum matrimonium vere non contraxerant, liberæ sunt ad contrahendũ alterum. Quare in conscientia illud secundum est verum.

Syluest.

Dubium. 3. ¶ Tertium dubium est. Si qui sponsalia contraxit per verba de futuro cum aliqua, cum qua copulam non cõsummauit, & postmodũ cum altera itidem per verba de futuro, cũ qua tamen per copulam se cõmiscuit, non tamen maritali affectu, sed fallaciter, vtrum debeat citius cogi cõtrahere cum secunda quàm cum prima? Partem enim affirmatiuam tenet Maioris præsenti distin. quæst. 5. quam putat esse decisionem cap. 1. de sponsa duorum. Cui & ratio suffragari videtur, nam postquam secundæ maius intulit damnum, potiùs ei debet seruare fidem. At vero cõtraria pars in cõscięntia magis est veritatis amica: nam cùm ante ille priori fœminæ fidem impignorauerit, ei potius seruare dabet, vt habetur capitu. Sicut. de sponsalib. Quin etiam quãuis prima sponsalia nõ fuerint iurata, & secunda fuerint, standum est prioribus, & indicenda pœnitentia pro iuramento: quia iniuria, quæ illata est secundæ, non aufert suum ius priori. Neq; incapit. illo citato, de spõsa duorum, quippiam est, quod huic veritati refragetur. Loquimur in conscientia vbi res occultè agitur: nam in foro exteriori si concubitus ille legitimè fuerit probatus, ex præsumptione iudicabitur fuisse tunc matrimonium consummatum.

Partis negatiuæ.

¶ Postrema deniq; dubitatio est, an sponsalia de futuro alia via, quàm per carnalẽ copulã, sine expresso cõsensu de præsenti censeantur in matrimoniũ transire. Respondetur autem, q̃ in foro conscientiæ, vt dictum est, nunq̃ eiusmodi vim habent: in foro autem exteriori quantũ ad iudicium ecclesiæ, quãdo verba de præsenti ante pubertatem legitimã matrimonij præcesserunt, quæ vim tunc duntaxat habent sponsaliorum, dum tamen verba inter sponsos ipsos post septẽnium interceserint: tunc aiunt nonnulli doctores, quos Syluest. eodem loco matrimonium. 2. §. 16. refert: q̃ si post legitimam ætatem se se osculis & amplexibus etiam citra copulam tractent, tunc præsumitur matrimonium. At verò ca. vnicum, quod citant, de desponsa. impub. libr. 6. id non plane conuincit: quippe vbi nihil aliud habetur, quã quòd eiusmodi sponsalia per carnis copulam vel aliquẽ modum alium cum eiusdem perseuerantia voluntatis post pubertatẽ cõsummantur in matrimoniũ. Glossa tamẽ super verb. modũ aliũ, sic ait q̃ si simul cohabitaberint, fit matrimoniũ. Veruntamen non est tunc profecto tanta præsumptio iuris, quanta si interceisset copula: & ideo citra illam non sunt cogendi.

Postremum dubium.

Solu. dubij.

Syluest.

Cap. Vnicũ de sponsal. in. 6.

Glossa eiusdem. cap.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd etsi qui per copulam commiscerentur facto consentiant in carnalem copulam: nõ tamen eadem ratione verè consentiunt in matrimonium, sed secundum præsumptionem & interpretationem iuris, nisi affectus connubialis accedat.

Solut. 1. arg.

¶ Et per hoc respondetur ad secundum, quòd licet eadem cõmistio sit interpretatio in foro exteriori matrimonij: non tamen veritatẽ mutat, si consensus desit.

Solut. 2. arg.

¶ Ad ter-

Solut. 3. arg. ¶ Ad tertium deniq; respondetur, q; si puella consentiat rem cum sponso habere, credens bona fide illi in animo esse matrimonium contrahere: quia non præsentiscit cõtraria signa, non peccat. Nihilominus si viri animus non erat affectu coniugali accedere, nihil fit: & ideo si trãsmigret ad secũdas nuptias, solùm tenetur violatæ puellæ satisfacere, vt suprà expositum est.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm sponsalia legitima valeãt aliquibus modis dirimi.

Andem de dissolutione sponsaliorũ disputandum supereſt: & ideo arguitur, q; non possint per ingressum religionis dirimi. Quia quod vni promissum est (vt pecunia) non potest alteri erogari: sed per sponsalia vterq; se alteri pollicetur ergo illa pollicitatio nõ potest per religionem cassari. ¶ Et eadem ratione arguitur, quod nec dirimantur, per hoc quod alter sponsorum in longinquam regionem peregre proficiscatur, neque per aliam quancunque viam.

Partis negatiuæ. 1. Argumẽt.

Pars affirm. ¶ In contrarium tamen est ecclesiæ vsus, & præterea ratio: nam cum non habeant, vt dictum est, vim matrimonij, fit quod si vterque vel alter ad aliud matrimonium cõmigrauerit, priora sponsalia dirimantur.

Effectus spõsaliorum. ¶ Hic primum supponendus est sponsaliorũ supradictus effectus: nascitur enim ex illis obligatio ad contrahendum matrimonium, vel tempore præfixo, si præfinitum est, vel adueniente decente opportunitate, vt sponsi non sint in mora. Hic autem effectus orri intelligitur, quando ipsi post septennium sibi se inuicem spoponderunt, vel si parentes ante illam ætatem sponsalia pro illis paciscerentur, & sponsi ipsi completo eodem septẽnio vel consenserunt, vel scientes tacuerunt: alioqui nulla pullulat obligatio. ¶ Hoc tamen non obstante statuitur conclusio. Sponsalia quamplurimis modis legitime dirimuntur. Primus modus est sponsalibus cum matrimonio nõ consummato cõmunis: scilicet, per ingressum religionis.

Conclusio. 1. Modus

Syluest. Imò verò, vt Sylueſt. ver. Sponsalia. §. 10. ait. nõ est tunc expectanda professio, vt in matrimonio: sed quum primum vnus sponsorũ habitum induit alter potest ad alia vota euolare: nã quãuis ca. Veniens. extra qui monachi vel vouẽ. quod citat, id clarè nõ definiat, ratio tamen videtur id persuadere, eo q; per sponsalia nõ fit matrimoniũ perfectũ, quod quidẽ vsque ad professionẽ, vt dictũ est, nõ dirimitur. Quãobrem qui habitum induit, eo ipso insinuat q; sponsaliorum fidei nolit stare, sed propositum reuocauerit. Nec propter eiusmodi sponsaliorum dissolutionem incurritur arrhas amittendi pœna. l. Deo nobis. C. de episc. & cleri.

¶ Dubiũ hic tamẽ nobis offert ca. Cũmissum. de sponsalib. vbi habetur, q; si quis spõsalia iurauit, & postea ad frugem melioris status suspirat, tutius ei est iuramento seruato contrahere: & tunc demum ad religionem migrare. Id quod subinde Scot. dist. 30. quæst. 2. seruandum arbitratur. At verò profectò ca. illud, vt Sylueſt. & dist. 28. Palud. quæst. 1. censent, potiùs glossandum est, vt glossator illud interpretatur, quàm vt in superficie sonare videtur, sit obseruandũ. Enimuerò cùm religio sit excelsior status quàm matrimonium, non dubium, quin sicut in sponsalibus iure ipso intelligitur exceptio, nisi alter sponsorum ad religionem voluerit migrare, eadem ipsa subintelligatur in iuramento, quo sponsalia confirmantur: quia iurare nemo id debet, nec præsumitur, quod est contra consilium Euangelicum. Qua propter hoc iuramento non obstante potest vterque ad religionem ascẽdere: neque est cõsulendum, vt priùs contrahat matrimoniũ. Esset quippe vanum illud illo animo contrahere vt statim antè copulã dissolueretur. Imò verò iuramentũ tunc non impleretur eo proposito, quo factum fuerat, neque in eo sensu, quo alter ipsum susceperat: nam spõsaliorum iuramentum eo animo fieri solet & debet, vt matrimonium consumetur. Adde q; puellæ manenti in seculo nõ nihil iniuriæ irrogaretur, si qui non habebat propositum consummandi matrimonium: consensum de præsenti ab illa extorqueret, quã protinus erat relicturus. Textus ergo illa sit glossa cõtentus, q; intelligatur, tutius esse seruare iuramentũ, & postea intrare religionem. Non quidem re vera tutius, sed secũdum vulgi opinionem, ne ille cẽseatur de facto contra iuramentũ venire. ¶ Atqui quod de ingressu religionis dictum est, id ipsum de susceptione sacrorum ordinum intelligendum, propter votum castitatis annexũ: per quod vtiq; licèt non matrimonium, tamen sponsalia legitimè dirimuntur. ¶ Vtrùm verò per votũ simplex castitatis dirimantur, disputare assolet. Attamen in dubium euocari non debet, quominus tale votum sit licitum, atque adeò sponsalia dirimens quum sit melioris frugis, quæ ideo exceptio semper in sponsalibus implicatur. Innocen. tamen & Hostien. vt Sylueſt. verbo. Spõsalia. §. 7. refert, autumant, illum sic vouen-

Dubium ex c. Comissũ.

Iuramentũ in sponsalibus quo animo apponatur.

Glossa capit. Cõmissum.

Spõsalia an per simplex votũ castitatis dirimantur. Opinio Hostien.

vouentem cogẽdum, vel religionem profiteri, vel matrimoniũ conficere. Rationẽ autẽ huius nõ video: nã cùm sponsalia non faciant matrimonium, liberum vtrique est votum simplex castitatis extra religionem seruare: secus de matrimonio rato. Quare alter sponsorum qui nõ vouit liber tunc manet, vt ad alia queat vota commigrare. ¶ Reliqui casus sunt sponsalibus peculiares. Secundus ergo est, dum alter ad secunda connubia se transfert per verba de præsenti, aut de futuro cum carnali copula, vt, cap. Si inter virum, de sponsalib. & cap. De illis, vbi habetur, q̃ etiam si sponsalia fuerint iuramento confirmata, dirimantur per consensum de præsenti cum altera. Vnde in cap. 1. de sponsa duorum & cap. fin. 27. q. 1. distinguitur inter fidem pactionis & fidem cõsensus: fides namq; sponsaliorum vel simpliciter, vel sub aliqua conditione, dicitur fides pactionis, quæ quidẽ dissoluitur per consensum de præsenti cum altera sub secutum. Fides verò cõsensus est, quando interuenit cõsensus de præsenti, & fit indissolubile matrimoniũ. Ratio huiusmodi dissolutionis sponsaliorũ est, q̃ cùm non faciat matrimonium, integrum est sponsis ad alias nuptias se conferre: licèt mortaliter delinquant, si sine causa id faciant. Quare in his duobus casibus, vt ait D. Thom. ipso iure sponsalia dirimuntur: in reliquis verò debent, inquit, dirimi iudicio ecclesiæ. ¶ Tametsi hoc secũdũ ego non plane intelligã. Tertius namque accedit etiam casus, quo ipso iure dirimũtur sponsalia, nempe, quando celebrantur ante annos nubiles pubertatis: scilicet, duodecimũ fœminæ, & quartũ decimũ viri. Tunc enim si ille, qui minor ætate cõsenserat, annos pubertatis ingressus illico dissentiat: sponsalia ipso iure dirimuntur, vt habetur ca. de illis. 1. & ca. Nobis. de desponsa. impub. quãuis nulla alia causa interueniat, quàm mera voluntas, vt ait Panor.

¶ Quartus casus est, cõmunis amborũ consensus, dissociare se sua spõte volentiũ, vt cap. Præterea. 1. de sponsal. Neq; valida est, inquit: Sanctus Thom. quorundam opinio hunc casum non recipientium, dicentiũq; adeò potiùs ecclesiam hoc sustinere, ne peius eueniat, quàm quod sit de iure. Hic enim cauillus verbis decretalis aduersus est, vbi habetur, q̃ qui se adinuicẽ admittere noluerint, hoc possit in patientia tolerari: ne fortè inde deterius contingat: vt talem scilicet quis ducat, quam odio habet. Quibus verbis ecclesia decernit, quod possunt sibi vtrinque relaxare fidem, instar eorũ, qui societatẽ interpositione fidei cõtrahunt, & postea eandem sibi remittunt.

¶ Quintus casus huic proximus est, quando vnus sponsorum renuit matrimonium cum altero contrahere: tunc enim cùm fides fuerit mutuò data, alter manet liber. Et si terminus matrimonio contrahendo fuerat præfixus, eo transacto ille, per quem non steterat, solutus fit promissionis vinculo, vt habetur ca. Sicut ex literis, de sponsalib.

¶ Quòd si scisciteris, cur postquã spõsalia cõscientiã ligant, nõ cõpelluntur spõsi ab ecclesia promissæ fidei stare, præsertim illi, qui renuit altero annuẽte, q̃quidẽ in reliquis cibilibus cõtractibus compellãtur à iudice cõtrahentes pacta seruare? respondet Pontifex, cap. Præterea, citato, id salubriter fieri: quia bono consulitur matrimonij, quod vtiq;, nisi summa cũ libertate cõcilietur, perpetuam nequit firmitatem habere. Et ideo non est par ratio de hoc & de reliquis contractibus. ¶ Sextus casus est, quando sponsalia cum cõditione fiunt. Tunc enim si ille, cui incumbit, conditionem non seruet, vt si puella non soluat promissam dotem, sponsalia nullius sunt vigoris: vt ca. de illis. de conditio, appos. Et idem est de omnibus cõditionibus iudiciũ, si modò possibiles sint & honestæ, vt dist. 29. dicturi sumus.

¶ Septimò, dirimũtur propter crimẽ: nẽpe, propter fornicationẽ, quę quidẽ licèt matrimoniũ nõ nisi quoad torũ dirimere valeat, spõsalia tamen prorsus dissoluit, etiã si fuerint iureiurando cõstabilita: videlicet, si fornicatio sponsalia subsequatur, secus si antecesserit, vt habetur. c. Quẽadmodũ, de iureiurando. Et intelligitur in potestate innocentis esse sponsalia dissoluere: nam reus, si innocens consentit, resilire non potest. quippe cui proprium peccatum nõ debet patrocinari. Neque refert puellam per vim aut spontè fuisse fornicatam. Quinuerò si ante sponsalia credebatur virgo, & postea ante cõsensum de præsenti inuenta est corrupta: potest sponsus à promisso recedere. Adde quòd etiam spiritualis fornicatio: vt dum alter sponsorum in hæresim labitur, aut in apostasiam, dirimit sponsalia. ¶ Octauò dirimuntur per superuenientem affinitatem, vt si alter cum alterius cõsanguineo se carnaliter commiscuerit. 27. quæst. 2. Si quis sponsam. & cap. Ex literis. de eo, qui cogno. consang. vxor. aut si alterius filium de fonte leuauerit: vel propter aliud quodcunque iuris impedimentum, aut scandalum, quod matrimonio contrahendo aduersetur, iuxta tenorem capit. Cùm in tua. de sponsalibus. ¶ Nono, quando alter lepram vel paralysin incurrit, visu ve aut naso orbatur, aut aliquam fœditatem contrahit. capitu.

Literas,

2 Casus. — Fides cõsensus. — 3. Casus. — 4. Casus. — D. Thom. — 5 Casus. — Dubium. — 6. Casus. — 7. Casus. — Nota. — 8. Casus. — 9. Casus.

Rat.S.Tho Literas. de coniug.leprof. Rationem ſubdit S. Tho. quod ſi cùm ſibi ipſi ſponſi diſplicent, cõ iugari compellerentur, non poſſet res bonum exitum habere. Secùs ſi id genus morbi ſponſalibus anteceſſerit, & fuerit prænotus.

Decim⁹ caſ. ¶ Decimò, quãdo alter in longinquã regionẽ cõmigrauit: iure enim ciuili diffinitur bienniũ quod debet ſponſa ſponſum expectare. vt. C. de ſpõſalib. l. 2. Sed tamen iure Pontificio nullum præſcribitur expectandi neceſſarium tempus: & ideo ille, per quem nõ ſtetit, quominus matrimoniũ perficeretur, illico poteſt ad alias euolare nuptias: quia alter per ſuum diſceſſum ad remotas gentes cenſetur ſuo renunciare iuri, niſi de alterius licentia fuerit profectus, cap. de illis. de ſponſalibus.

Vndecimus caſus. ¶ Vndecimo, ſi cauſa grauiũ inimicitiarum inter ſponſos interceſſerit, aut atrox ſęuitia ſpõſi vel ſponſæ antea inopinata, poſtmodũ cõperta fuerit, vt cap. Dilectus de ſponſa. In ſumma, plures cauſas põt experientia docere, ob quas, ſaltẽ iudicio eccleſiæ poſſunt ſponſalia dirimi.

Solut. argu. ¶ Et per hoc reſponſum ad capitale argumentum reſtat. Per ſponſalia namque neuter traditur in poſſeſsionem alterius, ſed promittitur cùm matrimonium ſit res, vbi tantam oportet circunſpectionem adhiberi, ratio fert, vt tot de cauſis eiuſmodi pollicitatio quaſſetur.

QVÆSTIO TERTIA, De bigamia.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm per bigamiam irregularitas contrahatur.

Icuti ſponſalia via ſunt ad matrimonium, ita & bigamia multiplicatio eſt matrimonij: ob idque preſens diſtinct. de illa quæſtionẽ expoſcit, eò quòd huiuſmodi matrimonij congeminatio, licèt per ſe vitium non ſit, vitio tamen datur ijs, qui ſacris ordinibus initiari cupiunt. Quæritur ergo, vtrùm per bigamiam ad ſacros ordines irregularitas cõtrahatur. Et arguitur à parte negatiua. Peius eſt cum pluribus fornicari, quàm pluribus, ſaltem ſucceſsiuè, vxoribus copulari, & maius præſefert concupiſcentiæ indiciũ, fornicatio autẽ iterata nullã habet irregularitatẽ annexã: ergo neq; matrimoniũ.

Partis negatiuæ.

1. Argumẽt.

¶ Secundò arguitur. Plures ſimul habere vxores, vnam. ſ. de iure, & alteram de facto, irregularitatem non videtur inducere: ergo neq; illas habere ſucceſsiuè: quoniam hoc licitũ eſt, illud verò minimè. Antecedens verò probatur: qm̃ matrimoniũ de facto contra ius intentatũ, non eſt verum matrimonium: atq; adeò neq; bigamiam cõſtituere videtur. 2. Argum. ¶ Tertiò arguitur. Si ex bigamia irregularitas aliqua naſcitur, vel hoc habet ratione ſacramenti, vel ratione carnalis copulæ: non ſecundum, vt modo dicebamus nam alioqui ex fornicatione pariter oriretur: neq; ratione primi: nã alias ſi quis matrimonium contraheret per verba de præſenti, quod per copulã nõ cõſummaſſet, & illa mortua conſummaſſet matrimoniũ cum altera, eſſet bigamus, cuius cõtrarium decernit Innoc. ca. Debitum. de bigamis. 3. Argumẽ. ¶ In cõtrarium eſt illud Paul. 1. ad Timoth. 3. quo admonet, epiſcopum debere eſſe vnius vxoris virum, vbi nomine epiſcopi omnes ſacerdotes cõprehendit: quare & in diaconibus eandem conditionem expoſcit. Pars affirmã ¶ Bigamus & digamus idẽ eſt, quod homo qui binas contraxit nuptias: & monogamus qui vnis ſolis eſt cõtẽtus, γάμος enim Græcè, idem eſt quod nuptiæ à γαμέω quod eſt nubo. Vnde bigamia in omni extitit lege. In lege quippe naturæ Lamech, qui fuit ſeptimus ab Adam per Caym, velinde peſsimus cenſetur, q̃ primus fuit, qui duas vxores duxerit: vt Geneſ. 4. legitur, &. 31. quæ. 1. c. Quomodo, citatur: veluti Enoch ſeptimus itidem ab Adam per Seth tanquam optimũ ſcriptura commẽdat, quem ideo mortis expertem Deus viuum ſuſtulit. Deinde & in lege Moſaica polygamia fuit etiam celebris: nẽpe vxorum pluralitas. De qua re diſt. 33. rediturus nobis eſt ſermo. At verò cùm ante legem euangelicam nulla fuerint ſanctificantia ſacramenta, quæ ideo in miniſtris ſanctitatis dignitatem hac ratione depoſcerent, neq; verò matrimonium indiſſolubilem vnionem Chriſti cum noſtra humanitate factã deſignaret, nulla erat bigamiæ irregularitas annexa. Idcirco eiuſmodi irregularitas, ſub lege euangelica cœpit, quæ ideo per ſacros Canones eſt perpendenda. Dictum eſt autem. q. 1. (quod ad hoc propoſitum Innocen. cap. Debitum. de bigamis inducit) in matrimonio rato non conſummato ſignificari vnionem Chriſti & eccleſiæ ſecundùm animam, hoc eſt, ſecundum charitatem: in matrimonio verò conſummato deſignari vnionem eiuſdem Chriſti ſecundum corpus: hoc eſt, humanitatis aſſumptionem, cuius partes nunquã dimiſit: atque adeò eiuſmodi cõſummatum

Bigamus quid.

Bigamia in omni lege.

In lege Moſaica.

Innoc.

matum matrimonium perfectã Christi vnionẽ & ecclesiæ demonstrare. Quãobrem ecclesia neminem censet simplicitur bigamum: hoc est irregularem, propter duo aut duodecim matrimonia contracta per verba de præsenti, nisi duo saltem consummauerit. Et in hoc repudiatur Magister sentent. qui prẽsenti distinctio tenuit, solos consensus de præsenti in duo matrimonia citra copulam constituere bigamum. Definitur enim contrarium in prælegato ca. Debitum. Quare multo minus iterata sponsalia sufficiunt. Neq; verò fornicationes aut adulteria iterata, vt habetur cap. Quia circa. eõdem tit. nisi matrimonijs de iure aut facto superuenerit copula. ¶ Nihilominus maioris claritatis gratia duplex potest distingui bigamiæ genus: verum, scilicet, & interpretatiuũ, vt habet glossa cap. Super eo. de bigamis. Verum est, vbi duo vera matrimonia fuerunt consummata. Interpretatiuũ autem, vbi vnum fuit verum, & alium de facto intentatum. Vnde D. Thom. quatuor de signat bigamiæ modos.

Bigamia duobus matrimonij consummatis cõtrahitur.

Duplex bigamiæ genus.

Quatuor bigamiæ modi. Primus.

Primus est, dum quis successiuè duas habuit legitimas vxores, quas cognouit. Et hæc est verissima bigamia. Secundus, quum quis plures simul habet vxores, cum quibus per verba de præsenti contraxit: prior enim est legitima, posterior verò non nisi de facto. Tertius, cùm plures habuit successiuè, vnam de iure, & alteram de facto. Quare isti duo modi solùm interpretatiuè dicuntur bigamia. Et sunt intelligendi, vt bene ait Ricardus distinct. præsenti. arti. 4. q. 1. quando ille ambas cognouit: alioqui non contrahitur irregularitas. Quartus modus est, quãdo quis viduã atq; ab alio viro cognitam ducit vxorem: nam nisi matrimoniũ prius consummauerit, ille nõ fit bigamus. Et iste etiam quartus modus est vera bigamia: eo quòd fuerint duo matrimonia ex parte vxoris. Sunt autem præter duos nõiatos alij etiã tres modi interpretatiuæ bigamiæ. ¶ Quintus ergo est, quando quis cõtrahit cũsummatq; matrimoniũ cũ illa, quæ ab alio fuerat per fornicationem siue ipse id sciuerit, siue ignorauerit corrupta. Et sextus vbi quis propriam vxorem cognoscit, postq; fuerat cum alio adulterata. ¶ Septimus demum, quãdo quispiã post votũ emissum solenne castitatis contrahit de facto matrimoniũ licèt iure sit nullum. ¶ His præhabitis ad quæstionem sex cõclusionibus respondetur. Prima Per bigamiam primi modi: scilicet, per matrimonium cum duabus vxoribus successiuè cõsummatum contrahitur irregularitas. Conclusio est concilij Aurelianẽ. cap. 1. de bigamis. & cap. Super eo. priuantur officio eorum ordinatores. Idem habetur ca. Debitum. & multis alijs. Ratio autẽ huiusmodi irregularitatis est duplex. Prior sumitur ex significatione: nam cùm per sacrorum ordinum susceptionem ministri sacramentorum instituantur, decentissimum fuit, vt qui huiusmodi sacris ordinibus initiarentur, nullo essent cõmaculati defectu: cùm verò sacramentum matrimonij in noua lege indiuiduam, vt dictũ est, coniunctionem Christi & ecclesię designet, macula censeretur, si qui ad hos ordines promouetur, eãdem integram significationem non haberet: quæ in singulari matrimonij vnitate perficitur. Bigamus nãq; in plures suam carnem diuidit: cùm Christus vnicam sibi ecclesiã vno, scilicet, baptismate & fide copulauit. Vnde Cãti. 6. Vna est columba mea, &c. ¶ Posterior verò ratio sumitur ex sanctitate & candore: qui eiusmodi ministris debet esse cognatus: qui enim vno ac subinde altero matrimonio complicatur, indicium præsefert nimiæ incõtinentiæ, quæ eiusmodi ministros dedecorat. ¶ Hæsitabit autem quis forsan, an huiusmodi irregularitas sit de iure diuino: nam canonum interpretes, qui in cortice de iure diuino iudicãt, id sibi facilè persuadebunt: propterea quod Pau. 1. ad Timot. 3. admonet, episcopum & sacerdotem debere esse vnius vxoris virum, vbi ad literam huiusmodi bigamiam reprobat plurium successiuè vxorum. Et quicquid in sacra pagina illi legunt, in iure diuino reponunt. Et adijcitur argumentum, quod cap. Super eo. propter autoritatem Pauli cauetur, ne dispensatio fiat cũ bigamis. At verò si ius diuinum propriè accipiatur, irregularitas bigamię non est de iure diuino: alioqui nullam Pontificis: dispensationẽ admitteret, cuius contrarium artic. 3. monstrabitur. Item de iure diuino in sacramentis id dũtaxat exigit, quod ad eorum essentiã spectat: de essentia verò sacramenti ordinis non est, vt susceptor sit vnius vxoris vir: si enim bigamus ordinaretur, verum esset sacramentũ: nõ ergo est propriè de iure diuino. Neque verò de iure naturæ, quatenus matrimonium ciuilis contractus est. ¶ Adnotandũ ergo, q̃ Apostoli non erant tantum apostoli, verùm & ecclesiæ rectores & pastores, sicut modò est summus & reliqui pontifices. Vnde quatenus Apostoli vtebantur spiritu prophetico, quo sacram scripturam condebant: sed quatenus pastores & prælati statuebant in concilio leges, vt Actuũ 15. & consilia dabant, vt. 1. ad Corinth. 7. Præceptum domini non habeo, consilium autem do. Et sic Paul. tanquàm rem decentissimam & significationi connubij Christi aptam admonuit,

Sextus.

Septimus.

1. Conclusi.

Cõci. Aurel.

Ratio irregularitatis.

2. Ratio.

An huiusmodi irregularitas bigamiæ sit de iure diuino.

Sentẽ. auto.

Ratio optima.

Nota.

monuit,vt sacerdos esset vnius vxoris vir, vetuti vt esset hospitalis & pudicus,neq; esset vinolentus,&c. Et hac ratione canones idē Paulinum testimoniū ad hoc propositū citāt. Sed de ca. Supereo.inferiùs artic.3. ¶Secunda conclusio. Ex bigamia secundi & tertij modi plurium scilicet vxorum, vnius de iure & alterius de facto, siue successiuè siue simul contrahitur irregularitas. Cōclusio est Innoc.3.ca. Nuper. de bigamis,vbi ait, q licèt illi nō sint verè bigami:quia non sunt duobus viris matrimonijs adicti,sunt nihilominus bigami, quia quantum in ipsis fuit, secundas mulieres sibi matrimonialiter coniūxerūt. Quare reputantur,inquit, bigami,no propter sacramēti defectū : quia nō fuerunt duo sacramenta, & ideo non defuit significatio coniūctionis Christi & ecclesiæ:sed propter affectum intentionis cum opere subsecuto:scilicet,cum carnali copula, atque adeò fuit aliqua similitudo & interpretatio duorum matrimoniorū. Et subdit papa exēplum de clerico in can. Presbyterū:dist.28. vbi refertur, q presbyter orientalis ecclesiæ mortua prima vxore contraxit cum secunda,de facto quidem, sed non legalibus nuptijs. Ob quod facinus tā quàm irregularis suspensus est ab officio.

¶ Dubium tamen est,vtrum si quis duo matrimonia ambo de facto cōtraxerit & cōsummauerit, neutrum tamē de iure:quia scilicet cōtraxerit cum consanguineis,vel alio impedimento cohibitus, reputandus sit bigamus. Pontifex enim ibidem hunc casum arguendo inducit,sed nō clarè decidit. Nihilominus Palud.distinct.præsenti.q.4. censet, illum esse bigamū. Et ita est credendū : quia sunt duo interpretatiua matrimonia. ¶Tertia conclusio. Bigamia quarti generis, cum quis scilicet viduā ab alio viro cognitam ducit, secū affert irregularitatē. Definitio est ca. De bigamis.&c. Debitū.eod. titu. quibus cauetur, ne bigamus aut maritus viduæ ad sacros ordines promoueatur : vbi innuitur,hunc non esse propriè bigamū:quia nō cōtraxit duo matrimonia: sed quia duo ex parte fœminæ fuerunt. Ratio autem huius conclusionis est:quia in vnitate & cōiunctione Christi & ecclesiæ vnitas vtrinq; inuenitur : nā ecclesiæ vnicus fuit sponsus:nempe Christus: & Christi vicissim vnica sponsa:scilicet, ecclesia, in qua vnicū est baptisma, & vnica fides. Vnde Paul. 2. ad Corint. 11. Despondi enim vos vni viro virginē castā exhibere Christo. Quocirca syncritas matrimonij illius, q ad sacros ordines est promouendus postulat, vt non solùm ex parte ipsius, verùm etiā ex parte vxoris vnicum sit matrimonium. Et intelligitur vidua ea etiam , quæ à marito fuerit repudiata, dūmodò ab ipso fuerit cognita, vt habetur cano. Quin aliqui. dist. 51. ¶ Quarta conclusio. Quintus modus bigamiæ, quum quis videlicet duxerit vxorē corruptam , licèt non fuerit vidua inducit irregularitatē. Quā quodammodo contrarij prædictis verbis damnare videtur Paulus, Despondi vos virginem castā,&c. De hoc est tex. eod. cano. Qui in aliquo, & extra Qui cleri vel vo. ca. 1. vbi doctores adnotant, vt Palu.& Sylue.&Canonistæ. Imò & S.Tho. in præsentiarū, q etiā si ille corruptionem sponsæ ignorauerit, putans fuisse virginē, si postea constiterit, nō potest sacros ordines suscipere. Cuius rationē subdit. D.Thom. quia irregularitas non est pœna inflicta pro culpa, sed ppter defectum significationis sacramenti: & ideo etiam præter voluntatem potest contrahi.

¶ Existit temen in contrariū argumentū. Plus impeditur homo defectu proprio quā alieno:si verò homo corruptus ducat virginē nō fit bigamus:ergo nec cum ducit corruptā. Respondetur maiore perēpta. Discriminis autē huius causam decretistæ,vt ait D.Th. eam assignant, q episcopus atq; adeò sacerdos significat ecclesiam militātē, cuius curam gerit, in qua ecclesia sunt corruptiones multæ, & ideo corruptio sponsi in viris obstat: sponsa verò significat Christū,qui fuit virgo. At verò cōmentum hoc nullum est:quoniam Christum per sponsam significari falsissimū est, cōtra illud Paul. ad Ephes. 5. Viri diligite vxores vestras sicut Christus dilexit ecclesiam : vbi significatur Christus vt sponsus,& ecclesia vt sponsa. Ob idque subdit quòd vir est caput mulieris, sicut Christus ecclesiæ. Et secunda ad Corinth. 1. Despondi vos vni viro virginem, &c. id est, Christo. Alij verò dicunt, per sponsam significari ecclesiam triumphātem, cuius nulla est, macula: Christus autem eius sponsus primo associauit sibi synagogam ceu concubinam:& ideo nihil deperit significationi sacramēti propter sponsi corruptionem. Hoc autem interpretamentum perabsurdum est: quia synagoga non fuit concubina Christi, sed vera vxor, quoniam vna eademque fuit antiquorum fides & nostra:quod enim illa significabat futurum, nostra significat factum. Quare Ieremiæ.3. & Ezechielis. 16. & Oseæ. 2. memoratur sponsatio Messiæ & synagogæ. Rei ergo veritas sic habet : quòd mulier non potest esse irregularis , sed solus vir : eò quòd ipsa non est ordinibus suscipiendis idonea. Defectus autem, qui causa est irregularitatis, est ille:quia in sacramento committur , non autem

4 Cōclusio.

Ratio. D. Thom.

Obiectio.

Solutio.

Redarguuntur decretistæ.

Rat. alterū.

Impugnatur ratio.

Authoritatio.

tem ille, qui est extra sacramentum: corruptio autem viri ante matrimonium extra ipsum sacramentum est: sed cùm ipse sibi corruptam matrimonio coniungit, ipsum vitiat, eius significationem tollens: nam motus ex termino specificatur, & matrimonium viri terminatur ad fœminam: & ideo contrahens cum corrupta fit irregularis. Et pari sorte si ipsa posset esse irregularis, irregularitatem contraheret nubēdo ei, qui corruptus est.

Nota casum ¶ Si autem quis virginem deflorauerit, quam postea ducit, cum qua & matrimoniū cōsummat, sunt qui dicāt, perinde fieri bigamū, ac si ab alio fuisset corrupta. Sed probabilius est, inquit S. Tho. quin verò ita tenendum est, quòd nō sit bigamus: quia neque ipse neq; ipsa carnem suam diuisit in plures.

Opinio quorundam.

Opinio sancti Thomæ.

¶ Quinta conclusio. Sextum genus bigamiæ: nempe, dum maritus postquam vxor cum alio rem habuit, eam cognouerit, irregularem facit secundum probabiliorem opinionem, vt ait S. Thom. dicens q̄ licèt de hoc sint opiniones, hæc tamen est probabilior & tenēda, quāuis dum eam cognouit, eius ignorauerit adulterium, vel illud sciens ei indulserit: & quanquam fuerit ab ecclesia compulsus cū illa habitare, quia fortasse adulterium in iudicio non probauit. In quocūq; ergo casu fit. ille irregularis: non propter pœnam culpæ, sed propter defectum, vt modo dicebamus, significationis, veluti si corruptam duxisset: quæ ideo irregularitas cōtra voluntatē quoque cōtrahi potest. Pro hac cōclusione citantur canones. Si cuius & si laici. 34. distinct. ¶ Sexta cōclusio. Ex postremo deniq; bigamiæ genere: scilicet dū quis post votum solēne castitatis matrimonium de facto cōtrahit: irregularitas suboritur, vt patet ca. supra citato. Presbyterū. 28. distin. quāquā illic sermo habeatur de illo, qui ante ordines fuerat cōiugatus, & illis susceptis aliud matrimonium de facto contraxerat. Sed est præter ea tex. can. Quotquot. 27. quæst. 1. & ca. Nuper de bigamis, vbi sancitur, q̄ cum illis nō dispensetur licèt in veritate bigami nō existant. Matrimoniū namq; spirituale, quod voto contraxerant, per aliud de facto carnale violarunt.

Probabilior opinio.

6. Conclu.

Ca presbyt.

Ca. Nuper.

¶ Ex superioribus ergo solutum restat primū argumentum, nam quanuis fornicatio & adulterium peiora sint quàm plures ducere vxores: imò hoc non est malum (succesiuè id modò fiat) tamen non vitiat significationes vnitatis sacramenti sicut viciant matrimonia multiplicata. Et quanuis maiorem fornicatio ostendat concupiscentiam, nō tamē tam pœnitus inhærentem & perpetuam q̄ matrimonia quæ multiplicantur. ¶ Ad secundū quoq; satis responsum est, q̄ licèt matrimonia nō iuridico, sed de facto intenta non sunt vera: nihilominus propter similitudinem matrimonij & contrahentis affectum irregularitatē inducut.

Soluti. arg.

¶ Ad tertium deniq; iam supra dictum est propter ambas rationes: scilicet, & propter defectum significationis, & propter concupiscentiam bigamiæ irregularitatem annecti: sed tamen requiritur q̄ sint duo saltem matrimonia, vel de iure vel de facto ambo consummata.

Solu. 2. argu.

Solu. 3. argu.

ARTICVLVS. II.

Vtrum per baptismum bigamia soluatur.

QVæritur iā de solutione bigamiæ, vtrū scilicet per baptismū soluatur. Et arguitur à parte affirmatiua. Id, quod tollit maius fortiori tollit minus: sed baptismus tollit omne peccatū, vt suo loco dictū fuit, & omnē pœnam, ergo irregularitatem.

Pars affir. matiua

1. Argum.

¶ Secundò. Bigamia cōtrahitur, ex defectu significationis vnionis Christi cū ecclesia: hæc autem non fuit ante nouam legem ergo matrimonium antea contractum non debet in numerum recensēri ad bigamiam contrahēdam.

2. Argumē.

¶ In cōtrarium est autoritas August. ca. Acutius. 28. quæst. 3. ¶ De hac re disidium inter Hieronymū fuit & August. Hierony. quippe vt distin. 26. patet. cano. Vnius vxoris, &. 26. quæst. 3. cano. Oportet. censuit, quòd si quis in infidelitate fuerit coniugatus, licèt mortua vxore aliam post baptismum ducat, non censetur bigamus: quia cùm tunc fiat nouus homo nihil quòd antecesserit, debet ei obesse. August. verò, quod citato cano. Acutius. eadem dist. & quæst. refertur. contrarium sentit: nempe eiusmodi hominem esse bigamum: nam de sacramento, inquit, agitur, non de peccato: & ideo qui carnem suam in plures diuiserit, siue ante, siue post baptismum, significationem nō retinet vnitatis sacramenti, sacris ordinibus susciendis idoneam. Quemadmodum si puella ante baptismū corrupta fuit, non refertur post baptismū in catalogum virginum: atque adeò si quis eam coniugio sibi copulauerit, bigamus fit, ac perinde irregularis. Quare in hac controuersia Hierony. relinquitur, & Augu. tenetur.

Pars negat. Hierony. Opinio.

August. Opinio.

Exemplum

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur negando maiorem: nō enim quicquid tollit maius tollit minus: nisi pariter sit ad vtrunque in

August opinio tenēda. Solu. 1. argo.

que institutum. Baptismus verò institutus est ad remissionem peccati & pœnarum quæ peccatis debentur, non tamen ad tollendas irregularitates: præsertim eas quæ cõsequuntur, non peccata, sed significationis defectum & indecentiam, qualis est hæc

Solut. 3. arg. ¶ Ad secundum respondetur, quòd licèt ante nouam legem poligamia non fuerit irregularitas: quia tunc nullum erat sacramentum ordinis: nihilominùs bigamia ante baptismum contracta obstat sacramento ordinis, quod est nouæ legis. Quod si arguas. Per baptismum cõformamur omnino Christo: ergo tunc vnusquisque simpliciter eum repræsentat: atque adeò nullus restat bigamus. Respõdetur ad antecedens quòd conformamur omnino ei secũdum mentem: sed non secundum carnem, quæ in diuisione carnis consideratur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm cum bigamo dispensare liceat?

Fatis nega. 1. Argumẽ.

TAndem quæritur de bigamiæ dispensatione. Et arguitur quòd nullatenus dispẽsari super eam liceat. Nam cap. Super eo. extra de bigamis. ait Lucius Papa quòd cũ bigamis contra Apostolum dispensare non licet Et cap. Nuper. ait Innocent. quod cum clericis qui quantum in illis fuit, secundas mulieres sibi matrimonio coniunxerunt, tanquam cum bigamis non licet dispensare.

2. Argumẽ. ¶ Secundo, quia significatio vnionis Christi & ecclesiæ videtur de essentia sacramenti: sed illa significatio tollitur per hoc quòd quis carnem suam diuidit in plures: ergo super hoc nõ cadit dispensatio.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est textus Martini Papæ cã. Lector. distinct. 34. vbi dispensauit cum bigamo, vt subdiaconus fieret.

Decisio art. ¶ Interpretes canonũ, quia de iure diuino censere, non est eorum munus, putantes irregularitatẽ bigamiæ iure diuino contrahi, propterea quòd Apostolus monuerit, sacerdotem debere esse vnius vxoris virum, anxiè se discruciant super citato capit. Super eo. de bigamis. perscrutantes vtrùm Papa possit dispensare cum bigamis. Respondetur nihilominus duabus facillimis conclusionibus. Prima. Papa po

1. Conclus. test super irregularitate cuiuscunque bigamiæ vniuersim dispensare, vbicunque id causa exegerit. Conclusionem mos ecclesiæ celebratissimus satis comprobat, passim dispensantis ad omnes sacros ordines suscipiendos: nam & Lucius Papa fertur vt S. Thom. & glossator super citatum cap. Lector. & omnes referunt, dispensasse cum episcopo Panormitano, qui fuerat bigamus. Et ratio est plana: quoniam in omne ius positiuum eò quòd ab ecclesia dimanauerit, potestatem habet Papa dispensandi: hæc autem irregularitas à iure positiuo, vt artic. 1. mõstrauimus, vim obtinuit. Apostolus namq; non tanq̃ Christi præceptum promulgans, sed ceu pastor ecclesię sacerdotis decentiam docens, dixit, debere esse vnius vxoris virũ veluti & pudicũ & nõ vinolentum nec percussorem &c. ergo Papa, qui eadem pastoris ratione vtitur in ecclesia, potest dispensare sicuti & Paulus si modo ecclesiæ præsideret, dispensaret. Quandoquidem ad essentiam sacramenti monogamia non attineat. Et cõfirmatur: nam similiter Papa cũ homicidis dispensat, licèt Paulus dicat, non percussorem: vana ergo est illa collectio: non potest Papa facere de bigamo, non bigamum: ergo nõ potest cum eo dispensare. Enimuerò neq; potest facere de homicida non homicidam, cum quo tamen dispẽsat. Eademq; veritas confirmatur per cap. Presbyter. dist. 82. vbi habetur, quòd quãquam secũdũ canones Apostolorũ fornicatores presbyteri sint deponendi, habet tamen locum super eo pontificia dispensatio.

Ratio conclusio. ¶ Secunda conclusio. Licèt ad suscipiendos sacros ordines maiores solus Papa cum bigamo dispensare valeat, tamen ad suscipiẽdos minores episcopus id præstare valet. Prima pars ab omnibus conceditur super citato cap. Lector. 34. dist. vbi habetur q̃ si quis viduam in vxorem acceperit, in lectoratu permaneat, aut si necessitas fuerit subdiaconus fiat, id est, ad sacros ordines non promoueatur. Illic enim notant interpretes, subdiaconatũ non fuisse tunc inter ordines sacros existimatum. Iam verò neque super subdiaconatũ dispensatur nisi per Pontificem maximum. Ratio est: quia ordinibus sacris annexum est continentiæ votum, per quos adeò homo diuino cultui mancipatur. Per rationem verò contrariam probatur secunda pars, tanquã probabilior opinio, quam S. Tho. impræsentiarũ certus affirmat: cum enim per minores ordines homo sacris non simpliciter mancipetur, nõ est cur episcopis non liceat, quãdoq; ordinaria pollent potestate. Franciscus ergo ille iuris peritus, qui in glossa super cap. vnico de bigamis. lib. 6. refertur, absque ratione ex dicto cap. intulit, episcopis eiusmodi dispensationem esse prohibitam

2. Cõc

Ratio primæ partis.

Ratio secũdæ partis.

quia in textu nil aliud sancitur, quàm quòd bigami omni clericali priuilegio sint nudati. De dispensatione verò nihil prohibetur. Quinimò & D. Thom. addit, quosdam dicere quòd etiã episcopi possint dispensare quantum ad maiores ordines cum religiosis, ad euitandum eorũ discursum. Eiusmodi tamen opinio iam nunc more & vsu non celebratur, vt bene ait. Palud. distinctio. præsenti quæstio. 4. Abbates verò, nisi ex priuilegio aut ex consuetudine, quæ priuilegij indicium sit, super bigamia dispensare nequeunt.

Opinio S. Thom.

Palud.

Solut. 1. arg. ¶ Ad textum ergo Innocen. capit. Nuper. bene respondet D. Thom. sensum decretalis esse, quòd cum illis, qui de facto complura illegitima matrimonia contraxerunt, non liceat dispensare aliter quàm si legitima & iuridica matrimonia contraxissent, sed non negat quin sit vtrinque dispensabile.

¶ Ad aliud tamen Lucij capitul. Super eo. In

Solut. 2. arg. bigamis contra Apostolum dispensare non licet, non respondet in forma, sed respondet ad verba Pauli, quod quantum ad id, quod est de iure naturali & de essentia sacramentorum, nõ licet contra Apostolum dispensare. Secus in alijs, quæ sunt de institutione Apostolorum, cũ quibus ecclesia nunc pari fungitur potestate. Et in hoc sensu interpretandus est Lucius.

DISTINCTIO Vigesima octaua,

De clandestino matrimonio.

Textus Cap. 1.

VTRVM VErò consensus de præsenti quẽadmodum ad matrimonium requiritur, ita sufficiat explorãdum super est. Vbi primũ omnium de clandestino matrimonio hoc ab ecclesia consultissimè cautum est, ne vllo pacto fiat: nempe, absquè arbitris, quorũ testimonio ecclesiæ ipsi innotescere valeat. Nã & parentũ ius prohibet, ne ipsis insciis filij de nuptijs deliberent, & amoris nexus perpetuãdo matrimonio necessarius, exposulat ne leuiter concilientur. Ac demum tum absurda incõmoda, quę ex clanculario matrimonio crebrescunt, cum & sacramenti religio, quod per sacerdotes celebrari decet id ipsum efflagitat. Nihilo seciùs quanuis in angulo abditissimè per liberum mutuumquè de præsenti consensum inter legitimas personas matrimonium concilietur, verum est & solidum. Quocirca canon illius Prisci Pontificis Euaristi, quo ait, legitimum non fieri coniugium nisi ab ijs, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, vxor petatur, & à parentibus desponsetur, & secundum leges dotetur, & suo tempore benedicatur, &c. de solenni matrimonio auscultandus est, quod magnopere concedet tali ritu & more celebrari. Vnde quod subdit. Aliter præsumpta, non coniugia, sed adulteria aut stupra censenda, intelligitur quoad forum & æstimationem ecclesiæ: quia secundum eius sanctiones non sunt legitima: secus in foro conscientiæ.

Can. Aliter, 30. quæst. 5.

Banna verò sic iure nominari solita: hoc est, publicæ proclamationes, quæ vetustam in quibusdam ecclesiis originem duxerunt, & ab Innocentio sunt ad totam ecclesiã generaliter prorogata, non vbique more & vsu perseuerant. Imò fortasse nec tanti iam modò referunt, vt tanto sint cum rigore obseruanda. Eo potissimum quod canones per nullas vel excommunicationis, vel alius generis censuras illa fieri vr geant,

Cap. 2. Ca. Cũ inhibitio. de clã. desponſ.

vrgeant, atquè adeò consultius sanctiusquè forsan esset, vt nequè particulares inferioresquè antistites eiusmodi cēsuras de bannis adhiberent.

Cap. 3. Vndè quanuis culpa sit absquè legitima causa eiusmodi banna, vbi eorum consuetudo viget, prætermittere, multa tamen euenire assolent, ob quæ dispensare ne fiant, operæpretiū est. Id quod episcopi præstare possunt, nequè super eiusmodi dispensationibus difficiles se debent exhibere. Imò vbi constiterit nunquam aut vix vnquam obseruari, sanctius esset eiusmodi bannorum ritum de medio tollere.

DISTINCTIONIS vigesimæ octauæ, Quæstio vnica, De clandestino matrimonio.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm clandestinum matrimonium sit validum.

Ordo auto

IN superiori distinct. constitutum est, cōsensum per verba de præsenti explicitū esse causam, quæ ad vinculum matrimonij est necessaria. Subsequitur ergo vt in tribus distinctiōibus capitorum, ad solus ipse nudꝰ sufficiat. In præsenti namq; disputandum est, vtrum sufficiat etiam si nuptiæ absque vlla iuris solennitate clanculo fiant: & in duabus subsequentibus disputabitur de libertate ad huiusmodi consensum necessaria.

¶ Arguitur ergo quòd clandestinus consensus matrimonio contrahendo non sit satis. Perinde ecclesia prohibere videtur matrimonia clandestina atq; inter cognatos in quarto gradu. vt. 30. q. 5. & de clandest. desponsa. appareat: sed illa, quæ inter cognatos contrahuntur nulla sunt: ergo neq; clandestina. Partis negat. 1. Argumēt.

¶ Secūdo, Sacramēta reliqua nō nisi per ecclesiæ ministros perficiuntur, vno excepto baptismo propter eius extremā necessitatem: vt patet in sacramēto etiā pœnitētiæ, cuius actus nostri sunt materia veluti huius: ergo eadē ratione matrimoniū, nisi per ministros ecclesiæ cōcilietur: non erit legitimum & solidū. & ea propter Euaristus cano. Aliter. 30. q. 5. censet clancularia matrimonia adulteria potiùs, vel stupra aut fornicationes quā legitima cōiugia. 2. Argumē.

¶ In contrariū est, quòd posita causa ponitur effectus: sed consensus est sufficiens causa matrimonij, vt decernit Nicolaus cano. Sufficiat. 27. q. 2. dicens Sufficiat solus, secundum leges cōsensus eorum, de quorū quarūq; cōsensu & coniunctionibus agitur: ergo clādestinum matrimonium est validum. Pars affirma

¶ Clādestinū matrimoniū inter canonum professores ad sex modos distinguitur, quos Theologorū nōnulli ab illis mutuātur: nēpe, quādo ante legitimam ætatem cōtra prohibitionem ecclesiæ quipiam, vel matrimonia contrahunt, vel spōsalia. Item quādo spōsalia quæ publica iudicis authoritate essent dissoluēda, priuatim sponsi dirimunt. Isti autem modi vel parum, vel certè nihil ad rem pertinent. Bifariā ergo cōtingit matrimoniū esse clandestinum. Vno modo (idq; maximè propriè) quando fit sine testibꝰ legitimis, per quos in foro ecclesiæ possit cōprobari. Atq; altero, tametsi non tā propriè, quādo licèt testes interfuerint, defuerunt tamen bāna: hoc est, proclamatiōes & denūciationes, quæ iure debebant in ecclesia præcedere. Bannum quippe non est Latinū nomen, sed ex Gallico factitiū. Vnde Innoc. cap. Cum in tua. de sponsal. scribens episcopo Beluacensi Gallo, bānis, inquit, vt tuis verbis vtamur. Potest & quodāmodo clandestinus appellari cōiugalis concubitus, qui ante solēnem ecclesiæ benedictionem fit. Sermo autē præsens nō est de vsu, sed de matrimonio ipso dum clanculò per consensum de præsenti initiatur. Decisio art. Bifariā matrimonium est clādestinum. Bannum quid.

¶ Ex his cōligitur, non esse idem matrimoniū clādestinum, & matrimonium minus solenne. Matrimoniū quippe solēne est, quod fit cum oībus iuris solēnitatibus, quas in decreto Euaristi Matrimoni. clandestinū & minus solēne nō idē.

ristí paulò inferiùs adnotabimus. s. cũ dote, paranymphis & benedictionibus, &c. sed tũ non ob cuiusq; solẽnitatis defectũ fit clandestinũ.

¶ His præhabitis ad quæstionẽ duabus respõdetur cõclusionibus. Sunt enim apud quos clãcularium matrimoniũ tam male audiat, vt sibi vix persuadeãt esse validũ. Enimuero Erasmus super Matth. ca. 9. Quod hodie, inquit, passim in scholis dictitant, solo consensu cõtrahi matrimoniũ, vtinam tã probatũ esset, q̃ receptũ. Idq; super priorẽ epist. ad Cor. c. 7. amplificãs ait, q̃ cum neque apud ethnicos neq; apud Iudæos matrimonium esset, nisi quod parentum aut tutorũ authoritate cõprobaretur, tũ apud vtrosq; quibusdã ex causis dirimi poterat: &tamen apud Christianos, cùm parentum consensus non existimetur necessarius, sed sæpè inter pueros & puellas per lenones ac temulentos matrimonium copuletur, indissolubile reputatur. Nã quæ nos de cõsensu (inqt) verbis de præsenti de rato & non rato disserimus, humanæ sunt interpretatiões, nõ oracula Dei. Sub quæ multa congeminat ad persuadendũ matrimonia pluribus de causis debere dissolui: eadẽq; profecto tum ex nimia licentia deprõpta, tum perinde quæ silentio consultiùs sepelisset. Igitur de matrimoniorum diuortijs dist. 36. agendum supereſt, hic interim de clandestino matrimonio respõdere oportet. ¶ Sit ergo prima conclusio. Consultissimè ab ecclesia cautũ est, ne clanculò matrimonia copulentur. Est enim in huiusmodi cautione rationis plurimũ. Primum siquidẽ ius naturæ, quo parentes in liberos fungũtur, sub quorũ sunt potestate, exigit vt circa eorũ consensum nihil nati deliberent, de re potissimũ & vinculo, vnde totum vitæ institutum pendet, quale est coniugiũ. ¶ Secundo & perpetuitatis ratio, & amoris nexus, quo debent coniuges conglutinari, perq̃ maturum consilium in pascisendis conciliandisq; nuptijs exposcit, ne facti, q̃ leuiter contractum est, diu cõtrahentes pœniteat: quã ob rem plurima dissociãtur matrimonia. Id quod puellæ præsertim animaduertere, deberent: nã quo se faciliùs viris permittunt, satietatẽ illis citiùs & nauseam ingenerãt, ac subinde despicatius cõtemnũtur. Iuxta verbum Aug. suprà citatum can. Institutum. 27. q. 2. Vilem habet maritus datam, quam non suspirauit sponsus dilatam. ¶ Sed omnium potissima causa & ratio est, & matrimonia clãdestina sæpè cõsueuerunt priuatim dirimi: solent, inquã, parentes filias & filios qui in contrahendis matrimonijs honori suo & cõmodo minimè consultũ curarunt, ad alias nuptias adigere. Quamobrem quã plurimi sæpissimè solent, secũda, quæ falsa sunt matrimonia sustinentes, in perpetuo adulterio viuere, & illegitimos suscipere liberos. Quin verò & ecclesia, cui de primo legitimè non constat, illos ad secundũ cõpellit: cũ tamẽ, vt diximus, & infra repetituri sumus, potiùs debeat tunc coniux mortem perpeti, quã cum secundo marito in rem vxoriã consentire. Quæ quidem pericula adeò sunt tum frequentia, tũ etiã magna, vt nihil aliud sancta ecclesia, quã rem consultissima faceret, si rationem excogitaret, qua posset matrimonia clandestina, scilicet, quæ duobus tribusue saltẽ testibus cõprobari non possent, perinde irrita ac nulla æstimare, atque illa, quæ inter cognatos in quarto gradu cõtrahuntur. De qua vtiq; re in Tridentino cõcilio exijt sæpe sermo inter patres. At quia nũ quã ad hoc sacramentum peruentũ fuit, ab eo dẽ interim sermone fuit supersessum. Est enim res, quæ vel per solum œcumenicum conciliũ, vel per Summum Pontif. quam maturissimo consilio potest debetque adeò definiri. Et ideo nos nil hic aliud quã quod illic diximus, repetimus. Nam vt vbiq; ita hic id quod ecclesia sancit, prudentius est & æquius.

¶ Accedit in confirmationem huius cõclusionis q̃ cùm matrimoniũ verũ sit sacramentum, ratio religionis postulat, vt non nisi per ministros ecclesiæ celebretur: quod in clandestinis non obseruatur.

¶ His ergo rationib⁹ sancti patres imbuti eiusmodi occulta latentiaq; matrimonia inhibuerunt. Vndè vetustissimus Euaristus Papa can. Alter. citato. 30. q. 5. Aliter, inquit, legitimum non sit coniugium (legitimum, scilicet, vt leges præscribunt) nisi ab ijs, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur vxor petatur, & à parentibus & propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore, vt mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis (vt consuetudo docet) custodita & consociata à proximis congruo tempore ac solenniter accipiatur, & biduò vel triduò orationibus vacent, vt castitatem custodiant. Paranymphi autẽ sunt, quos vulgus patrinos vocat. Aliter verò, inquit, præsumpta non coniugia, sed adulteria vel contubernia vel stupra, &c. esse non dubitetur: nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima. Idemq; cauetur cap. Nullus. & Nostrates. atq; alijs subsequentibus. Et Ambro. libr. Epistо. 9. Epistо. 1. ad Vigiliũ. Cùm ipsum, inquit, cõiugiũ velamine sacerdotali & benedictione sanctificare oporteat, quomodo potest aliter coniugium

Erasmus.

1. Conclusi.

Ratio.

Ratio.

Augustí.

Ratio potissima.

In concilio Triden. hæc de re habit⁹ sermo.

Cõclusiõis, cõfirmatio.

Euaristus.

Paranymphi.

Ambro.

iugium appellari? In prædicto ergo canone & apud Ambros. describitur matrimonium non solùm publicũ, vt distinguitur cõtra clandestinum, sed quod est insuper solẽne: nempe, iuris solẽnitatibus exornatũ. ¶ Deinde verò ad maiorẽ cautelã cœperunt fieri illæ denũciationes & proclamationes in ecclesia diebus aliquot festis, vt impedimenta matrimonij contrahendi, qui nossent, denunciarẽt. Et forsan mos ille cœpit in Gallis, vbi banna nuncupata sunt: vt suprà ex cap. Cùm in tua. de sponsal. coniectu ram fecimus. Demũ Innoc. capit. Cùm inhibitio. de clandesti. despon. quo eiusmodi furtiua coniugia penitius inhiberet, specialem illam quorundã locorum consuetudinẽ bannorũ ad totã ecclesiã generaliter prorogãdam statuit, pœnasq; in transgressores decreuit. Est & clandestinum matrimoniũ legibus ciuilibus reprobatum, vt. l. in sponsalibus. 1. eod. tit. & de ritu nup. l. Nuptiæ. vbi habetur, nuptias non consistere nisi consentiant omnes, sub quorũ potestate sunt cõtrahentes. ¶ Verũtamen his minimè repugnãtibꝰ subnectitur secũda cõclusio. Clãdestinũ matrimoniũ si modo per verba de præsenti (semotis etiã omnibꝰ arbitris) fiat, validũ est. Assertio est decreti supra citati, Sufficiat. 27. q. 2. vbi habetur solũ consensum cõtrahentiũ sufficere. Idẽq; habetur can. Matrimonium. & can. Omnes. cui cõcinit & lex ciuilis. Sufficit. titu. citato. Id quod. d. præcedenti. q. 1. locupletiùs demonstrauimus. Nihil. n. magis naturale est, q̃ vt possit per suã quisq; voluntatem alteri se in coniugẽ tradere. Quo circa etsi decentissimum sit, vt non nisi magno consilio & deliberatione matrimonia conſœderentur, tamen quantũ ad sacramenti substantiã & cõtractus vinculũ sat est cõsensus esse liberos. Nãsi propter defectũ maturitatis cõsilij matrimonia, vt suprà citatus Erasmus autumat, essent disgreganda, & propter alia dissidia & tædia, quæ inter coniuges oboriri cõsueuerunt, rara essent quæ firma permanerẽt: atq; adeò ratio matrimonij, quæ in perpetuitate cõsistit, deperiret. Venerabilis quidẽ Hugo. lib. 2. de sacra. part. 11. cap. 6. dicere videtur furtiuos istos cõsensus qui nullo testimonio probantur, irritos esse debere. Attamen hoc disputando profert, non asserẽdo, nam ex templo subdit, q̃ siue in manifesto siue in occulto talis sit cõsensus, perfectum iudicatur sacramentum coniugij.

¶ Ad primum igitur argumentũ negatur pari modo esse prohibita clandestina matrimonia, vt inter cognatos. Nam cognati censentur ab ecclesia illegitima materia matrimonij, veluti, & illi qui voto solẽni religionis se adstrinxerunt, & ideo illa prohibitio pertinet ad essentiam matrimonij: sed tamen prohibitio clandestini coniugij non tangit materiam aut formam, sed modum.

¶ Vtrùm verò ecclesia possit facere, vt consensus absq; testibus nullius habeãtur momenti, sicut solenne votum non approbat, nisi cũ certis cęremonijs celebratũ, ad iudicium ipsius ecclesiæ, vt nuperrimè dicebamus, referendũ est, si de hoc ei aliquando consultandum duxerit. Nota.

¶ Ad secundum respondetur, in cæteris sacramentis nunquam sic actus susciptentium esse materiam vt attingant effectum sacramenti sine actione ministri: hac enim ratione in pœnitẽtia absolutio sacerdotis est necessaria. Actus verò contrahentium sunt sufficientes ad innodandum matrimonij vinculum, ac perinde ad sacramentalem gratiã: & ideo sacerdotale munus non est de eius essentia. Solut. 2. arg.

¶ Ad aliud de parẽtibus, quos diximus ius habere desponsandi filios, id planè cõceditur: attamen filij non sunt sic sub eorum potestate, vt bruta vel mancipia, quæ sui corporis potestatem non habent, sed ceu liberi, vt educẽtur ab illis: & ideò licèt obedire teneantur parentibus, dum bene eis de matrimonio cõsulunt, & nonnunquam sit mortale peccatum non esse eis audientes & obedientes, nihilominùs propria eorum voluntas celebrando matrimonio sufficit. Põtifices verò in detestationem matrimoniorũ, quæ clam fiunt, exaggerationis schemate appellant illa potiùs stupra & adulteria q̃ legitima coniugia: quia non sunt solennia secundum tenorem legis: atq; adeò in facie & iudicio ecclesiæ reputantur stupra & fornicationes, quanuis in foro conscientiæ sint vera matrimonia. Idque videtur Euaristus Papa insinuasse in vltimis verbis canonis, dicens nõ esse legitima coniugia, nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima, quasi dixerit, si tamẽ proprij consensus interuenerint, quanuis occulti, verum erit secundum cõscientiam matrimonium. Parẽtes possunt dispõdere filios. Euaristi sensus.

Banna vnde origium traxerint.

Cap. Cùm inhibitio.

2. Cõclusio.

Hugo.

Solut. 1. arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm clandestinum matrimonium nonnunquam sit licitum.

VBsequitur, vt de culpa & pœna deque dispensatione huiusmodi matrimonij dicamus, vtrùm, scilicet, aliquando sit licitum. Et arguitur à parte negatiua. Nunquã ab ecclesiæ obe- Partis negat. Argumẽt.

dictia neque vnguem deflectere licet: ecclesia autem, idq; sanctissimè & consultissimè, furtiua hæc clandestinaq; matrimonia inhibet: ergo secus facere nunq licet. ¶ Secũdo arguitur. 2. Argumẽ. Parentes & Rempub. offendere nõ potest nõ esse impium: qui autem clanculò contrahunt, & parentes offendunt, & Rempub. quæ inde plurimum cõturbatur, q illegitima matrimonia atque adeò illegitimi hæredes inserpant: ergo nunquam huiusmodi matrimonia sunt licita. Atq; inde colligendum apparet quòd papa præter rationem & prudentiam super his 3. Argumẽt. dispensaret. ¶ Tertiò deniq; arguitur. Si matrimonium clandestinum vllo pacto esset validum, sequeretur q semper illud ecclesia deberet habere pro rato: atq; adeò si alteruter coniugum transiret ad secundas nuptias, non posset illum cõpellere, vt in eisdem perseueraret: quia vsus illarum est merum adulterium: quòd ecclesia nequit ratũ habere: cùm ergo vsus doceat, q secundũ matrimonium quod in manifesto sit approbet: fit, vt prius in occulto factũ Pars affirm. nullum fuerit. ¶ In contrarium tamen est, q cùm matrimoniũ fieri in manifesto non sit de eius essentia, sed ecclesiastica cõstitutio: euenire potest casus, qui licitè à communi prohibitione excipiatur. ¶ Ad hanc quæstionem tri- 1 Concluſi. bus conclusionibus respõdetur. Prima: Matrimonium clandestinum genere suo ab ijs nudatum incõmodis, quæ accidere solent, & ecclesiæ prohibitione, nullum est peccatum. Nam quemadmodum potest quisq; sua bona alteri absque arbitris & testibus tradere, ita & se potest alteri coniugare. Si opinio illa, quam d. 26. recitauimus. s. quòd per consensus contrahentium non confertur gratia, nisi interueniat forma sacerdotis, Ego vos coniũgo: cõsequens fieret, peccatũ per se esse mortale absq; sacerdote contrahere. Sed iam diximus nihil probabili- 2. Concluſi. tatis eiusmodi opinionem continere. ¶ Secunda cõclusio. Matrimonium clandestinũ ratione incommodorum subsequentium, & prohibitionis ecclesiæ, nisi ailqua sit legitima excusatio, est peccatũ mortale. Appellamus id mo- Cland quid dò clãdestinũ, cui duo saltem trefvè testes non intersunt, quorum testimonio in foro ecclesiæ probari possit. Probatur: quia non obedire ec- Ratio conclusionis. clesiæ peccatũ mortale est, nisi ex leuitate materiæ excusetur, hoc autem ecclesiæ præceptũ est de re graui: quia vt explicatum est, magni refert tum ad tranquillitatem Reip. tum præsertim ad sacramẽti firmitatem, & ad falsas cauendas nuptias & proles, ergo huiusmodi præcepto non obtemperare peccatũ mortale est. Quòd si quis arguat, saltem dum aliqui clanculò contrahunt, in quibus impedimentũ matrimoniũ dirimens interuenit, nullum peccatũ incurri, neq; sententiã excõmunicationis, quoniam cùm non sit matrimonium, non censetur Solutio. clandestinum. Respondetur nihilominus, illos peccare, & excõmunicationi se subdere. Imò ea de causa furtiua matrimonia interdicuntur, ne eiusmodi vitiosa matrimonia attententur. Quocirca in clemen. de consang. & affi. contrahentes in gradibus prohibitis sententiæ excõmunicationis subijciuntur.

¶ Tertia cõclusio. Sunt euentus plures, in quibus dispẽsare licet & decet. Idq; vniuersum fieri potest per episcopum, imò in quibus si copia episcopi haberi non posset, vel si ipse iniuste dispensare renuerit, valeant priuata authoritate spõsi citra culpã contrahere. Primò nãq; 1. Casus. quando matrimoniũ in facie ecclesiæ celebratum est, quod tamẽ in veritate propter occultum impedimentum nullum fuit: tunc obtenta dispensatione nõ debet matrimonium iterũ publicitus contrahi ne oriatur scandalum, sed secretò debẽt coniuges iterum mutuò consentire. Imò si alter tantum impedimẽtum nouit. non oportet id alteri reuelare, sed dissimulãter persuadere, vt se habeat pro coniuge. Secundò vt ait Caiet. quæst. 2. de matrimonio super. 3. part. si repentinus casus rationẽ offerret contrahendi, & testes haberi non possent. Vt si in inuasione & direptione ciuitatis ratione coniugij seruari aliqui incolumes possent, qui soluti non valerent, possent subitò contrahere consummareq; matrimonium. Vel fac concubinarios iter facientes, vel alia ratione comprehen- Alind exemplum. sos, in periculum ob concubinatum incidere, subitò tamen possent matrimoniũ secretò cõtrahere, vt affirmarent se esse coniuges. Adde 3. Exemplũ. q vbi iuuenis, alterutrius sexus iniuriam vel à parentibus vel à tutoribus atrocem pateretur: quia, iniquè nollent puellam nuptui tradere, vt patrimonium suum consumerent, posset quidem citra mortale, imo absq; aliqua culpa, secretò nubere honesto iuueni, vbi tuta esset q inse postmodum matrimonium non negaret. Quin verò si quipiam essent soli quibus ex re maximè esset cõiugari, & valde metuerent illo 4. Exemplũ elapso tempore inhibendos fore, ne contrahere possent, tunc si secretò in matrimonium cõsentirent, animo postmodum publicandi, non video quidnam culpæ, saltem mortalis committerent.

¶ Quid autem si vir nobilis matronam aliquã Dubium. honestam, cum qua consuetudinem habuit, ea cõditione duceret, vt matrimonium esset perpetuò aut in lõgum tempus secretum, vel alia quauis

quanuis honesta causa talis cõditio poneretur vtrùm fas esset & licitũ. Respondetur, q̃ quantum est ex natura matrimonij nihil mali habet. Sed tamen ratione emergentium detrimẽtorum & ratione scandali vix posset à culpa mortali excusari in longum tempus. Nam qui in viro consuetudinem illam frequẽtandi alienas ædes viderent, scãdalum datum acciperẽt. Et præterea non posset commodè dari opera liberis educandis. Imò & periculum immineret, ne non haberentur pro legitimis: eò quòd matrimonium in facie ecclesiæ non esset celebratum. Quod autẽ in paruum tempus secretum teneretur, dum res & pacta, cõmodè componi possent, aut nullum esset peccatum, aut non mortale. ¶ De bannis verò quid nam necessitatis habeant, dicere restat: nam etsi in præallegato capit. Cum inhibitio. Innoc. bannorũ morem ad omnem ecclesiã prorogauerit, non tamen vniuersim est mos ille receptus. Itẽ casus nõ pauci sunt, in quibus, vt doctorũ habet consensus, dispensare licet, ne fiant. In primis cũ magnatibus, qui magna cũ deliberatione solent connubia tractare, facilè dispensari permittitur. Deinde, dum nullus sub est impedimenti timor. Ad hæc & propter contrahentiũ verecundiam, vt si egregiè nobilis ignobilẽ ducat, aut ditissimus pauperem, aut senex puellã. In quibus omnibus euẽtibus episcopus, ex cõsuetudine per Papam dissimulata, vt scitè ait Palud. dispensare valet ne banna fiãt. Sed omnium vrgentissimus casus est, dum periculum timetur, ne per banna, quibus matrimoniorũ impedimenta caueri curantur, obstacula potius obijciantur, ne fiãt Quæ quidem causa frequentissima est, præsertim in Hispania. Profectò si bannorum stata tẽpora expectarentur, vix possent nuptiarum pacta confici, adeò vel ex inuidia vel alia de causa, offendicula occurrerent, quæ rem vel differrent, vel prorsus dissoluerent. Qua vtique de causa in multis ecclesijs Hispaniæ, quarũ princeps est Toletana, & secundum eam aliæ, huiusmodi ritus aboleuit ab vsu, vbi ob eorũ defectũ non æstimantur clandestina matrimonia, sed solùm ob defectũ testium. Et vbi idem ritus permanet, multa crebrescunt incõmoda. Sunt enim nonnullæ ecclesiæ, in quibus in toto vno seculo nulla fiunt banna, & tamen antistites neutiquàm dispensare volunt, vt matrimonia absq; illis contrahantur, sed sentẽtia excõmunicationis contrahentes vulnerant, à qua nisi certa mulcta pecuniaria in fabricam ecclesiæ soluta absoluere illos vetant. Imò illa de causa aiunt se nolle dispensare, ne fabricam illo subsidio defraudent.

Bãnerum mos.

1. Casus

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Nota rationẽ vrgentissimam.

Consultò ergo permittunt excommunicatos contrahere, quos illico soluta pœna absoluũt. Aduersus hunc idcirco ritum, ne abusum dixerim, fateor me sæpè reclamasse. Primùm enim omnium hoc abusu fit, vt per nullum vnquam sacramentum matrimonij gratia conferatur: quin verò nullum nisi in peccato mortali fiat. Quo nescio quid absurdius dici possit. Saluberrimum ergo esset eiusmodi bannorum ritum, vbi nullus eius fructus expectatur, exemplo aliarum ecclesiarum dissimulare, aut prorsus explodere, & cum quibuscunque contrahere volentibus dispensare, ne in peccato excommunicati contrahant, dum tamen legitimi intersint testes, quibus valeat ecclesiæ matrimonium innotescere. Nam pro priè clandestinum matrimonium illud iure censendum est, quod clam ecclesia fit, hoc est ipsa nesciente, vt pote sine testibus, per quos illi constare possit. Banna enim quanuis ad maiorem cautelam fuerint adiecta, non sunt vsque adeò necessaria. Præsertim cùm in prædictis ecclesijs, nec finis ipse, ob quem instituta sunt, seruetur: quoniam nulla adhibetur à prælatis cura inquirendi si quid impedimentorum matrimonio contrahendo obsit: sed soluta pœna statim coniuges absoluuntur. Et esset longè salubrius, vt fabrica in summa esset egestate, quam tali via subsidia corradere.

Improbatur mos ille.

Bannorũ ritum auferre saluberrimũ

¶ Quo igitur ad ius cõmune reuertamur, nulla est per ipsum decreta vel excõmunicationis vel alius censuræ pœna cõtrahentibus absque bannis & clãculo: sed peculiariter nõnulli prælati illam censuram in suis diœcesibus ad canones, vt aiunt, adijciunt. Et certè si summi Põtifices & cõcilia, tales sententias & censuras iudicassent necessarias, ab ipsis essent adiectæ: & ideo consultius forsan esset, ius commune relinquere nudum, ne leges particulares in eam suspicionem veniant, quod propter subsidium potiùs fabricarum quam animarum sunt positæ. Zelus venerandi sacramenti matrimonij me in hæc verba compulit.

Banna non sunt iussa sub excõmunicationis pœna.

¶ Ex his primum colligitur, q̃ qui huiusmodi excõmunicationis censuram ignorant, minimè eam incurrunt. Imò forsan quãuis aliqua sua culpa vincibiliter, vt aiunt ignorent: quoniã licèt à censura iuris cõmunis & summi Põtificis, nulla excuset ignorãtia vincibilis, excusat tamen, vt nobiles autores docent, à censuris particularium prælatorum. Dum tamen ignorãtia crassa non fuerit & supina, vt ait Bonifa. ca, vt animarum. de cõstitu. lib. 6. crassa verò est & supina, quæ vel ex malitia, vel ex nimia negligentio procedit. Rursus in illis su-

Qui huiusmodi censurã ignorant minime ea ligantur.

prà recensitis euentibus, quibus ratio admonet, vt episcopus dispensęt, si copia episcopi haberi tunc non potest nec peccatum neque excommunicationis sententia incurritur contrahendo. Ad hæc si episcopus petitam facultatem sine causa denegauerit, profectò tunc contrahentes non peccabunt, neque excommunicationis vinculo ligabuntur. Neque vero in causam non dispensandi vllo pacto adduci debet, ne fabrica subsidio mulctæ fraudetur: quoniam illa mulcta & pœna vbi causa intercedit dispensandi, iniquissima est. Adde, quòd etiam illi, qui, censuram incurrerint, possunt per priuilegia diplomatum Apostolicorum: hoc est per bullas, absolui, mulcta etiam synodali non soluta: nam etsi diplomata non concedant, vt eorum virtute quispiam antequàm fuerit parti satisfactum, absoluatur: tamen index, non est pars, sed tertius inter partes. Et ideo pensio, quæ synodalis est eademque fabricæ applicata, ad satisfactionem partis nequaquam pertinet, sed ad reorum vltionem. Ob idque cùm Papa illam exceptionem non faciat, rectè potest reus absolui ab excommunicatione & pœna. Quando verò in iudicio quis esset condemnatus ad aliquam pecuniam qui quidem in sententiam consensit: quia tunc illa pœna transiuit in rem iudicatam, non potest vigore bullarum relaxari.

Qui huius modi cēsurā incurrerūt per bullā cruciatæ absolui possunt.

¶ Aliæ sunt censuræ & pœnæ in transgressores prohibitionis clandestini matrimonij eodem capit. fin. de clandesti. despon. dætete: præter peccatum mortale, quod illic committitur si sine causa & licentia id fiat: videlicet, vt parochialis sacerdos vel monachus, qui illic interfuerit, ab officio suspendatur per triennium. Et præterea vt filij ex eo matrimonio suscepti non habeantur legitimi. Vbi glossa, quam Paluda. & Archidiaco. sequuntur, eandem illegitimationis pœnam incurri autumat solum propter bannorum omissionem, vbi eorum consuetudo viget, Panormit. verò atque alij quos Syluest. verb. Matrimonium. 2. §. vltim. approbat, aiunt, quòd vbi testes interfuerint, sola bannorum prætermissio tam grauem pœnam non incutiat. Miror tamen vtrosque sic de intellectu huius textus hallucinatos. Papa enim illic censet filios esse illegitimos ob sola clandestina & interdicta matrimonia siue banna defuerint, siue etiam testes, sed si contrahantur in gradu prohibito etiam si parentes impedimentum matrimonij ignorauerint. Nam si contrahantur in gradu concesso quanquàm sine bannis & testibus illico subdit, nō aliam pœnam quàm quòd cōdigna pœnitentia contrahentibus ob suam culpam iniungatur. Et profectò vsus ecclesiæ nunquam illegitimos liberos ob solum clandestinum matrimonium censet: sed duntaxat quando matrimonium propter impedimentū pronunciatur fuisse nullum. Nam tunc etiam si parentes impedimentum ignorauerint: filij nihilomius sunt spurij.

Pœna clādestini matri.

Sylueſt.

Intellect'ca. ſi. de clādeſ. deſponſa.

¶ Sed rogas. Quid opus illic erat hoc admonere, sane cum liquidum sit contrahentes in gradu prohibito non verè contrahere, atque adeò nec filios procreare legitimos? Respondetur, hoc Papam admonuisse ne liberis ignorantia parentum suffragari posset, contendentibus eo quòd bona fide fuerint progeniti, habendos esse pro legitimis. Decernit ergo Papa, quòd parentum ignorantia propter clandestinam desponsationem non est ceu bona fides censenda: quæ possit spurijs liberis patrocinari. Et simili ratione lucidum fit subsequēs verbum prædicti capit. videlicet, quod si ambo parentes matrimonij impedimentum sciuerint, quanuis in facie ecclesiæ contrahant, filij sunt illegitimi. Papa enim non ambigebat, quin si impedimentum subest, siue sciuerint, siue ignorauerint, nullum fit matrimonium: atque adeò nec in dubium euocabat quin filij sint illegitimi: sed censet, quod sicut ignorantia parentum ob clandestinam desponsationem iuuare, ceu bona fides nequit liberos contendentes quantum ad honores & successiones habendos esse pro legitimis, ita vice versa propter malam fidem amborum parentum, quos impedimentum matrimonij non latebat, non possit filijs patrocinari, quòd in facie ecclesiæ fuerit matrimonium celebratum. Et quoniam pœnæ sunt coarctandæ, fortasse glossa prædicti capit. spernenda non est, quæ ait, quòd vbi alter tantum parentum impedimentum nouerit, valeant tunc libere contendere se esse legitimos. Sed de hoc vsus & mos ecclesiæ consulendus est. Illegitimi vero censentur, tum in foro ecclesiastico quantum ad honores obeundos & sacerdotia suscipienda, tum etiam in foro ciuili quantum ad successionem in hæreditate. De qua sermo iterum distinctio. sequenti. quæstione. i. redibit.

Dubium.

Dilutio.

Obiectio.

Solutio.

¶ Postrema denique ambiguitas emergit de consummatione matrimonij ante solennem benedictionem ecclesiæ. Apparet enim peccatum esse mortale postquam Ambrosius proximè citatus matrimonium, quod non est benedictione sanctificatum, renuit appellare

An consummatio matrimonij ante benedictionē eccleſiæ ſit mortalis culpa.

Euariſtus.

lare coniugium. Cui cõsonat & Euaristus can.
Silicius. Aliter.20.quæstio.5. & Silicius Papa in epistola ad Pomerium cap.4. Illa, inquit, benedictio quam nupturæ fœminæ sacerdos imponit, sacrilegium est, si violetur. Et cano. Consanguineorum. 1. quæstio. 4. idem fermè, ait Calixtus. Idemque expressiùs. 35. quæstio. 3. capit. Nulli habetur ex concilio Lugdunensi. Ob
Vvaldensis. hæc atque alia id genus testimouia Vvaldensis tomo. 2. de sacramentis. capit. 133. arbitratur peccatum esse mortale absque benedictione rei vxoriæ vacare. Idemque ex iureconsultis
Sylvest. non pauci affirmant, quos Sylvest. verb. Debitum coniugale. §. 9. refert. Tametsi quidam dicant primum cõgressum esse mortale delictũ, subsequentes verò non item. At Ricardus distinctio. præsenti, aliter distinguit, dicens pete-
Caietan. rè tunc debitum, mortale esse, reddere verò minimè. Sed Caietanus super. 3. part. quæsito. 2. de vsu matrimonij simpliciter negat mortale crimen esse benedictionem ecclesiæ per rem vxoriam præuenire, nisi id fortè ex contemptu fiat. Et est opinio, quæ longè plus probabilitatis & securitatis affert. Ad cuius intellectum notandum, quòd in primitiua ecclesia priùs per sponsalia de futuro nuptiarum pacta firmabantur: consensus autem de præsenti non adhibebantur nisi ad valuas ecclesiæ cum benedictionibus: & ideo maior tunc earũdem benedictionum ratio habebatur, acsi absque illis censetur matrimoninm clandestinũ. Tametsi in locis etiam vbi talis vsus vigebat, omissio earum nõ reputabatur mortalis, vt Nicolaus Papa in canon. Nostrates. 30. quæstio. 5. annotauit, dicens quòd si cuncta nuptiarum solennia defuerint, non ideò peccatum interRatio. uenit. At verò postquã mos increbruit, vt matrimonia per verba de præsenti ante benedictionem contrahantur, earundem benedictionum omissio matrimonium nõ faciat clãdestinum, si alioqui publicè fiat. Et ideò non est cur peccato mortali tribuatur, matrimoniũ absq; illis cõsummare. Imò verò in Germania in nocte, pridie quàm benedictiones fiant, consueuerunt coniuges concubere. Et in concilio Flo
Cõc. Florẽt. rentino quia Ioannes Hus & Vvitcleff eiusmodi benedictiones cõtemnebant, sub hac forma interrogati sunt. Vtrùm credant quòd contẽnens susceptionem solennitatis sacramentorum confirmationis, extremæ vnctionis, & matrimonij peccet mortaliter. Solus ergo contemptus mortali macula denotatur: esset autem contemptus, vbi quis perinde eas nihili faceret, acsi non essent ab ecclesia institutæ, sed essent res vanæ. Vnde Sanctus Thom. distinctio. præsenti. articulo. 2. solutio. ad. 1. ait, quod si sponsa sponsum admittat credẽs eum velle matrimonium consummare, excusatur à peccato, nisi aliqua expressa signa fraudis appareant. Vbi quamuis sermones non inieNota dictũ S. Thom. rit de excusatione ab omissione benedictionis, sed de excusatione à peccato fornicationis: qui fit tunc legitimum matrimonium insinuat tamen quod illa clancularia consummatio ante benedictionem non est peccatum: saltem mortale, est autem veniale si absque vlla causa fiat: quia legitimus ecclesiæ ordo anteuertitur, qui est, vt ante vsum matrimonij, vt debitè & idonee coram Deo fiat, spõsi bene dicantur.

¶ Dixerim, absque vlla causa: quia quamuis Absque vlla causa. nulla occurreret alia, consulendum est sponsis, qui per verba de præsenti contraxerunt, dum benedictionum solennitas prolatatur & procrastinatur, impudice nequeunt continere, vt matrimonium consumment ad euitandas absurdas & obscœnas pollutiones, quæ inter ipsos interuenire assolent. Id quod puellarum matres animaduertere debent: quæ ne filiæ ad velum corruptę accedant, nihil æstimant, quod alijs absurditatibus polluantur.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod si fiat de matrimonio proprie clandestino, quod fit absque testibus, probè concludit esse mortale propter incommoda, quæ habet annexa vt conclusione secũda explicatum est. Si verò argumentum obijciatur de illo, quod fit sine bannis, respondetur, quòd stãdo in iure communi, non est peccatum mortale illa prætermittere: quia non tanti referunt, vt credantur cum tanto pondere irrita, sed excommunicationes particularium antistitum culpam mortalem offerunt. De quibus tamen satis supra dictum est. Quòd autem pro causa rationabili Episcopi super eisdem dispensare debeant, & possint, non est in dubium euocandum.

¶ Tertium argumentum maioris est momenti: nempe, de illo, qui postquam clandestinè contraxit cum vna, publicè de facto contraxit cum altera, cum qua ab ecclesia cohabitare compellitur, quidnam sit facturus. Magister namque sentent. distinctio. 38. arbitratus est per obedientiam ecclesiæ excusari à peccato quamuis debitum reddat. In quo vt distinctio. 37. articul. 5. videbimus, non tenetur. Quidam autem nuper pejus de hac re opinabatur: nam Magister dixit, eum quodam modo excusari à culpa: iste autem imo contra

vniuerſaliſsimam omnium opinionem & planam veritatem, contendebat, q̃ in tali caſu licitum ſit minus peccatum committere ad euitãdum maius: nempe, debitum illegitimæ vxori reddere ad euitandũ inobedientiæ crimẽ, qua ab eccleſia cogitur, vel ſaltem ad cauẽdam mortem. Si quis ei illam cõminaretur, niſi fornicationis flagitium committeret. Sententia eius, quam ab ipſo ſcriptam legi, ſic habebat. Quiminus peccatum committit cauſa vitandi maius, cùm ſimul vtrũq; vitare non poteſt, is tunc non peccare intelligitur. Et mirabatur theologorum ignorantiam, qui illũ ſenſum nũquam concepiſſent, quouſq; ſuis ipſe rationibus eos Caſus. conuicit. Hinc ergo inferebat, q̃ Terentia, quæ poſt priores legitimas nuptias cum Sẽpronio ſecundo viro, priore viuente, cohabitare cogebatur, reddere illi deberet debitum, maximè ſi mortem, dum renueret, timeret. Atq; hoc aiebat non niſi prodigos vitæ negare potuiſſe.

Sentẽ. auth. ¶ Sanè vero mirandum potius eſt, vt quiſpiam theologi nomine dignus in animũ commentum hoc inducere potuerit. Primũ enim omnium ineptus error eſt, dicere, quòd liceat minus peccatum cõmittere ad euitandum maius imò nec minimum ad vitandum maximum.

Nota Nõ enim idem eſt dicere ex duobus malis minus eſſe eligendum, aut permittendum, quod Philoſophus docuit, & minus committendum peccatum ad euitandum maius. Licet enim mihi bonorum meorum iacturam facere ad redimendam vitam, iactura tamen tunc illa bonorum nullum eſt peccatum: quia dum illo veſtitur fine, rationem exuit prodigalitatis. Eſt enim contradictionis implicatio, quòd liceat minus peccatum committere ad cauendum maximum: nam peccatum nullum eſt, niſi id, quod non licet: quare ſi licet, peccatum non Auguſt. eſt, & ſi peccatum eſt, nõ licet. Vnde Auguſt. libro de mendacio cap. 18. peccata, inquit, eſſe deſinunt, quæ propter grauiora vitanda ſuſcipiuntur. Quare cùm hanc ſententiã idem doctor allegauerit, non debuiſſet in illo falſo ſermone perſiſtere, minus peccatum committendum ad euitandum maius, ſed dicere, q̃ liceret illud minus malũ facere, quod aliàs per ſe peccatum eſſet ad euitandum grauius. Ille enim eſt ſenſus concilij Toletani canon. Dua mala. 13. diſtinct. Qui enim iurauit hominem interficere, ſi illum propter iuramentum interficiat, vt Herodes Ioannem, grauius peccat, ſi tamen non interficiat, quanuis fractio iuramenti per ſe peccatum eſſet, tamẽ in tali caſu nullum eſt. Iuraſſe tunc, inquam, rem illicitam peccatum fuit, ſed iuramentum illud non adimplere non eſt niſi virtus. Et idem eſt ſenſus Gregorianæ doctrinæ ibidem cano. Nerui. & Bedæ cano. Grego. Beda. Non ſolùm. 22. quæſt. 4. Nota.

¶ Hac ergo veritate ſic expoſita, notandũ rurſus quædam eſſe mala extrinſeca ſua ratione peccata, quæ dicuntur prohibita, quia mala, vt mentiri, fornicari, peierare. &c. Alia verò ſunt, quæ non habent innatam malitiam, quæ ſunt mala, quia prohibita, vt ieiunia eccleſiaſtica, & feſta frangere, &c. Ea ergo, quæ innatam habẽt natura ſua malitiam, neutiquam vllo prorſus euentu aut cauſa cõmittere fas eſt, non ſolùm ad ſeruanda tẽporalia bona, aut honorem, aut vitam, verum neq; ad euitandum quodcunq; aliud maximum ſcelus & crimen. Et ratio eſt, quia malum, quod ad euitandum aliud com- Ratio. mittere licet, eo ipſo definit eſſe peccatum. Hæc autem non magis poſſunt deſinere eſſe peccata, quàm homo eſſe rationalis. Quapropter Deus nunquam permittet, imò nec permittere poteſt, vt illis homo anguſtijs intercludatur, vt neceſſario vnum aut alterum peccatum committat: nam quod neceſſariũ eſt, non eſt peccatum. Secùs ergo accidit, vbi peccatũ eſt extrinſecè malum. Licet enim mihi cauſa ſeruandi vitam, aut bona mea, aut famam, feſtum frangere, aut ieiunium: quia eccleſia nos adhęc non cum tanto rigore ligauit. Ad propoſitum ergo vt deſcendamus, cùm fornicatio ſit intrinſecè & ſua natura mala, nullam prorſus ob cauſam licet, atq; adeò qui legitimã habet occultam vxorem etſi ab eccleſia compellatur habitare cum ſecunda, quam duxerit publicè, non eſt eccleſiæ inobediens ſi debitũ nõ reddat: quippe cum eccleſia ex falſa præſumptione eum putãs legitimum maritum, iubeat eum habitare cũ illa. Imò eſſet Deo inobediẽs illam cognoſcendo, quãuis id ad cauendã mortem perpetraret. Veluti ſi puella illata ſibi vi in ſtuprum conſentiret, vt mortem fugeret.

¶ Aiebat aũt ille citatus autor, quod iſte non committebat peccatum, ſed permittebat in ſe committi, ſicut poterat permittere in altero. Veruntamen latiſsimum diſcrimen minimè perſpexit. Quod enim ego in altero permitto, non facio: vt ſi permittat aliquem fornicari, quem ſcio me cohibere nõ poſſe, quin incidat in adulterium. Quare mea permiſsio ſuum nõ excuſat flagitium. Mulier verò, quæ in ſe ipſa id permitteret, permittẽdo faceret, & ideo non caueret in ſe culpam. Secus ſi ego furẽ permitterem mea bona furari, metuẽs occidi ſi reſiſterem: nam cùm ſim eorum dominus, definit ob illam cauſam eſſe prodigalitatis peccatum. Sed non opus eſt pluribus de hac re cõtendere: eſt

Redargutio cuiuſdam. Autoris ſolutio. Mulier.

enim

Innoc. c. Inquisitioni. enim expressa decisio Innocentij cap. Inquisitioni. de senten. excommu. vbi habetur, quòd cõiux qui matrimonij impedimẽtũ scit, potius debet sentẽtiam excommunicationis sustinere, quàm debitum aut petere aut reddere. Et mirum est quod ille textum eundem ad id limitauerit: quando non incumbit causa vitandi maioris mali: sanè cum Pontifex excommunicationem, maximum censuerit malum, quam tamen sustinẽdam, ait, potiùs quàm debitum sit reddẽdum: quia illud, inquit, est peccatũ. Vide licèt intrinsecè malum, quòd ideo nulla de causa exuere valet rationem culpę. Quocirca meritò opinio Magistri, qui dist. 38. in contrarium deflectere videtur, tãquãm nullatenus tenenda exploditur. Et mirandum est cùm semper Hugonem imitetur, quomodo ei hac de re non auscultauerit, qui lib. 2. de sacrament. part. 11. cap 6. locupletissimè, quòd suum ingeniũ est, hoc argumentum edisserit: vbi concludit, quòd quanuis ecclesia aliud nequeat, quàm secundum allegata & probata in suo foro iudicare, compellendo in hoc euentu, vt coniuges in secundo matrimonio persistãt, nihilominus mulier, quæ impedimenti conscia est martyr esse potius debet, quàm in copulam aut alium actum maritalem cum secundo viro consentire: quippe cùm re vera non sit maritus. Imo episcopus ipse qui externo iudicio cogit illam, si per sacramentalem confessionem intelligeret, non esse eius coniugem, deberet eam in sacramento cogere, ne quauntm ad illos actus cum secundo viro consentiret, licèt possit cum illo cohabitare.

Limitatio textus.

Opinio Magist. senten. reficitur. Hugo.

DISTINCTIO Vigesimanona,

De consensu coacto, & de conditionato.

(:)

AD hæc Quę de clandestino matrimonio definita sunt, de consensus libertate & cõditionibus appositis sermo cõsequitur. Enimuerò cum coniugalis nodus perpetuus, sit idemquè perinde indissolubilis, & quemadmodũ ait Nicolaus Papa, ꝙ quis non eligit nec optat, id profecto non diligat: quod aũt nõ diligit, facilè contemnat: cõsequens fit, vt consensus, quo matrimonium perficitur ex magna debeat libertate proficisci, atquè odeò si per metũ qui in virum constantem cadit, fuerit coactus, minimè sit matrimonio copulando sufficiens. Secus si leuis fuerit. Vnde Alexand. Papa, Cum locum, inquit, non habeat consensus vbi metus vel coactio intercedit necesse est, vt vbi assensus cuiuspiã requiritur, coactionis materia repellatur. Cui adnuit & Vrbanus cano. Si verum. 31. q. 2. Multaquè subinde sacra decreta suffragantur. Accedit, quòd vt idem Alexand. author est, ea, quæ vi vel metu fiunt, debent in irritum reuocari. Si verò consensus eiusmodi violentus matrimonium concinnaret, cum suapte natura perpetuum sit, illud irritari nequiret.

Textus Cap. 1.

Can. Præsẽs 10 q 3.

Cap. Cũ locũ de sponsa.

Cap Abbas de his quæ vi metus vel cau. fiunt.

Metus autem, qui in virum constantem incidit, est in primis timor mortis atrocisuè cruciatus, vt Innocen. eo. tit. nos admonet. Cui accedit & metus longæui carceris, aut exilij, aut amissionis status, aut virginitatis, &c. vt consultissimis legibus. ff. eodem titu. cautum est. Reliqui namquè minoris momenti, vt amissionis exiguæ pecuniæ & similes veluti leues repelluntur, vt. l.

Cap. 2.

Capit. Cum dilectus. l. Qui in carcerem. Ego puto. l. isti quid.

Vani

Vani timoris. Nequè verò ita multum refert iustè ne an iniuria eiusmodi metus fuerint incussi, dummodo illati extrinsecus fuerint, ijdemquè ob hunc finem, vt quisquam in matrimonium adigatur, tunc quippe nullum inde nectitur vinculum. Ex his ergo fit consequens, quòd nequè princeps ciuem, nequè pater filiam compellere ad nuptias iure valeat, vt Honorius Eusebio Episcopo respondit.

Capit. Tuanos de sponsalibus.

Cap. 3. Post consensum coactum ordo nobis idoneus conditionatum offert. Consuescunt enim nuptiali contractui conditiones apponi, seu generales, vt Contraham tecum si Deus voluerit, vel si tu consenseris, vel nisi consanguinea extiteris, & similes, quæ quanuis non apponantur, suapte tamen natura intelliguntur appositæ: seu particulares, quarum aliæ sunt simpliciter necessariæ, vt si Sol oriatur cras, aut simpliciter impossibiles, vt si cœlum digito attigeris: aut deniquè contingentes: vt si pater meus consenserit, aut si te tuus dotauerit.

Cap. 4. Conditio ergo simpliciter necessaria semper habetur pro impleta: quare perinde acsi non esset apposita, contractus illico valere incipit. Vt qui dixerit, Contraho tecum si cras Sol oriatur, eodem momento altero consentiente matrimonium perficit. Et similiter sponsalia qui dixerit, Contrahã. Quod enim in futurum est necessarium, pro vero habetur de præsenti. Vnde Iurisconsultus, Qui sub conditione, inquit, stipulatur, quæ omni no extitura est, purè videtur stipulari. Similiter conditio impossibilis, vt Gregorius nonus author est, habetur pro non adiecta, dissimili tamen ratione, nempe, quòd cùm existere nequeat, neminẽ obligare valet. Quocirca eiusmodi conditio nequè matrimonium, quod absquè ipsa nullum esset, consolidat, nequè verò consensum, si adest, pendulum reddit, sed vel per ipsam, vel per alias coniecturas perpendendum est, vtrum consensus intercesserit, an secus, vt inde matrimonium validum, inualidum ve iudicetur.

l. Si pupill⁹ 9 1. ff. dene:

Ca si, de cõdit. apposi.

Cap. 5. Ex conditionibus autem contingentibus aliæ sunt, quæ substantiæ, fini ve, aut fidei coniugij obstant, atque aliæ, quæ ei impertinentes adhærent. Quarum aliæ honestæ sunt, aliæ verò turpes. Illæ ergo quæ obstant, vt idem ibidem ait Pontifex, matrimonium tollunt: putà si alter dicat alteri, Contraho tecum donec inueniam aliam meliorem, aut facultatibus ditiorem (quod perpetuitati ac substantiæ aduersatur.) Aut si generationem prolis euitaueris, (quod finẽ tollit.) Aut si ꝓ turpi te quæstu prostitueris, ꝙ fidei cõtrarium est. Reliquę verò, quę turpitudinẽ pręseferunt, acsi non essent adiectę censendę sunt: nã vt ad impossibile, ita nequè ad id, ꝙ turpe est, vllus obligari valet. Quare quæ dixerit viro, Contraho tecũ, vt meũ inimicum occidas verè nupserit, & nihilominus vir minimè illius obligatione tenetur.

Cap. 6. Quando autem honesta cõditio de pręsenti, verbo pręsentis temporis

poris adhibetur, si tunc existere fuerit comperta, consensus ille absquè alio nouo eodem momento matrimonium perficit, vt si quis dixerit, Contraho tecum si meis nunc parentibus placet: nihil enim tunc deest, quod ad substantiam matrimonij attineat. Si autem conditio sit de futuro, quanuis verbo sit temporis præsentis adiecta, pendulum consensum reddit, & ideo quousque per eius existētiam contractus purificetur, matrimonium non cōualescit. Imò verò quanuis non desint qui aliud sentiant, consensus ille sub conditione prolatus, quantumcunque illa fuerit impleta, quo usque alius absolutus accesserit, vel maritalis copula, neutiquam est ad matrimonium sufficiens. Nam cùm conditio huiusmodi contractum in futurū pertrahat, perinde habet dum verbo de præsenti adijcitur, ac si verbo de futuro apponeretur: ob idquè adeò nouum aliud de præsenti consensum post expopostulat. Hoc enim certè tum Vrbanus Papa can. Super eo. De conditionibus appositis oculatè perspectus, tum & Innocentius capitu. Per tuas eodem titul. liquido edocēt.

(.S.)

DISTINCTIONIS vigesimænonę,

Quæstio prima, De consensu coacto.

ARTICVLVS. I.

Utrùm consensus aliquis esse possit coactus.

POST illam conditionē clandestini matrimonij, quā diximus eius substantiæ nō obstare, sed esse tātūmodo transgressionem ecclesiasticæ præceptionis, quæritur de conditione libertatis, vtrùm sit in consensu necessaria. Et quoniam libertati, vt. 3. Ethic. autor est Philosophus, duo sunt, quæ obstant: nempe, vis & ignorantia, in distinctione præsenti agitur de vi, & in subsequenti de ignorantia. Duas ergo quæstiones præsens distinctio requirit, quarū prima est de vi, & coactione, & secunda de conditionato consensu, qui non nisi sub conditione est liber.

¶ Quæritur ergo primo de eo, quod quæstio supponit, nempe, vtrum cōsensus vllus possit esse aliquo modo coactus. Arguitur enim à parte negatiua. Coactum & violentum, vt ibidem, ait philosophus, idē sunt: violentum aūt, inquit, est id, quod fit à principio extrinseco passo non cōferente vim: id est, inclinationem: quod est dicere, quādo contra propriam inclinationem mouetur, vt lapis sursum: hoc verò voluntati respectu actus, quem elicit, accidere nequit: quoniam quemcunq; actum eliciat, ille est sua ipsius inclinatio, atq; adeò nullus esse potest contra suam inclinationem: ergo contradictio est, vt volūtas cogatur, vt. 2. senten. d. 25. doctores demonstrant. 1. Partis nega. 1. Argumē.

¶ Secundò arguitur. Vis (à qua dicitur violentum) est maioris rei impetus, qui repelli non potest. l. vis. ff. de eo quod metus caus. huiusmodi autem impetus in voluntatem non cadit: ergo nec coactio. Probatur minor. In actu voluntatis perficitur peccatum: nemo autem, vt in de libero arbitrio ait Augustinus, peccat in eo, 2. Argumē.

in eo, quòd vitari nō potest: ergo impetus, qui est vis, voluntati repugnat.

3. Argumēt. ¶ In huius confirmationem accedit tertiò Ciceronis definitio, vbi ait, quòd vis est impetus dominātis retinentis rē infra terminos alienos. Arguitur enim sic. Primum tum actionum, tū subinde rerum dominium penes voluntatem est, quæ est per se libera: ergo nihil ei dominari valet atq; adeò nec vim inferre.

partis affirmatiuæ. ¶ In contrariū est, quod id, quod non est nullius potest esse causa: sed coactus cōsensus matrimonium vitiat, quia vt habetur de spōsalib. cap. Cum locum libertatem tollit: ergo consensus potest esse coactus.

¶ Quæstio hæc duabus cōclusionibus absoluitur. Ad quarum intellectum prænosse oportet, coactionem & violentiā quæ in idem coincidunt duplicem esse. Vnā, scilicet, quæ absolutam infert necessitatem atq; illud à Philosopho loco citato simpliciter censetur violentū, vt dum quis alterum renitentem loco depellit: illic enim nullus est volūtatis cōsensus. Et ideò simpliciter motus ille fit à principio extrinseco passo non conferente vim. Aliud est violentum seu coactū mistum, vt dum quispiā in naufragio, vt vitā seruet, bona suā in fluctus ejicit. Hoc enim quanuis per se absolutè consideratum, quatenus est iactura bonorum, non sit voluntarium, sed violentum: nihilominùs illa circunstantia & qualitate vestitū, quod est necessarium ad euadendam mortem, quæ grauius malum est, fit per electionem voluntarium. Et quia actiones circa singularia versantur, pro vt hic & nunc fiunt, ideo illud simpliciter est voluntarium: quippe vbi consensus interuenit: licèt sub conditione sit violentum. Nam si ille posset aliter vitam seruare, iacturā illam bonorum neutiquam faceret.

Violentia duplex.

1. Conclusio. ¶ Hac præmissa distinctione sit prima conclusio. Violentia primi generis, quæ est coactio simpliciter dicta, in rebus duntaxat in animis est, & in mēbris corporis animatorū: in appetitu verò siue rationali siue sensitiuo quantum ad actus elicitos nequaquā esse potest. Prima pars cōpertissima est, siquidem lapis per violentiam proijcitur: & tam homo quàm brutū ad motū corporis, licèt nullum habeat consensum, sed dissentiat, depellitur. Huiusmodi autem motus non est actio subiecti, sed mera passio forinsecus illata. Secundam verò partē probāt argumenta proposita. Nam huiusmodi violentia est passio contra inclinationē agētis: motus autem appetitus tam sensitiui quàm rationalis est ipsa animalis inclinatio: quare à quocunq; metu idem nascatur motus, fit secūdùm eius inclinationē, imò ipsissima inclinatio Et quāuis primum principiū motus: nempe, timor, extrinsecus incutiatur, consensus tamen ad motū ab intrinseco appetitu elicitur. Qu[illegible] circa contradictione complicatur, qui ait, appetitum ad actum elicitum posse cogi.

Ratio prima partis.

Ratio secunda partis.

¶ Vtrùm autem hoc propriū sit voluntatis & appetitus sensitiui, nonnulli ambigunt. Imò verò Durandus lib. 2. distinct. 25. quæst. 4. ait, neque intellectum neq; vllam apprehensiuam potentiam eadem ratione cogi posse. Nā quocunque timore homo cogatur intelligere aut videre intellectio ipsa est intellectus inclinatio, & visio, inclinatio visus. Doctrina verò hæc non est rei physicæ germana: nam violentiæ iudicium, non sumitur ex inclinatione potentiæ, quæ actum elicit, sed ex inclinatione suppositi. Enimuerò cùm actio & passio sit propriè suppositi, ipsum est, quod propriè cogitur. Propria autem inclinatio totius suppositi est appetitus naturalis in rebus inanimis, & sensitiuus in brutis, & rationalis in homine. Vnde quicquid homo contra suam voluntatem patiatur propriè cogitur, quanquam fiat secundum inclinationem apprehensiuæ potentiæ. Ob idq; quispiam & ad intelligendum cogitur, & ad videndum, &c. Imò verò damnati multa contra suam voluntatem intelligere compelluntur, & resumptis corporibus sentire cogentur.

Dubium.

2. Conclusi. ¶ Secunda conclusio. Violentia & vis secundi generis, scilicèt, conditionata in sola voluntate & brutorum appetitu reperiri potest, eademque non nisi per metum. Probatur, quia hæc violentia actum dicit simpliciter voluntarium cum inuoluntario conditionato admixtum, vt expositum est: huiusmodi autem consensus esse non potest nisi in voluntate, vt dū homo metu periculi aliquid agere consentit, & dum pecus metu oblati verberis à pabulo discedit.

Vis & metus idem. ¶ Ex his ergo fit cōsequēs, vt in præsentiarum D. Thom. ait, quòd vis hoc secundo modo & metus cōuertuntur. Imò vis in præsentia non solū nō vsurpatur pro violentia eis illata, quæ anima sensitiua carent, qualia sunt saxa, & ligna, verū neq; pro illa, quæ brutis animātibus infertur: quia cū illa nō sint propter se, sed propter hominem, atq; adeò per se non sint iuris iniuriæ ve capacia, nulla eis propriè infertur vis, sed homini eorū dño. Vsurpatur ergo hic vis, humano more pro ea, quæ homini fit, quæ idē est q̄ metus. Est enim metus, vt author est Vlpianus, instantis vel futuri periculi causa, mētis trepidatio. Et vt, ait, Cicero. lib. 4. Tuscu

lanarum

lanarum quæstionum,opinio impendentis mali,quod intolerabile esse videtur. Optimè ergo idem Iureconsul.l.1.ff.de eo quod met.caus.adnotauit, quod cùm olim titu. sub disiunctione poneretur,De eo,scilicet,quod vi metusue causa fit(vt titulus habet canonici iuris)postea detracta est vis mentio: ideo quòd quicquid vi atrocisit,id metu fieri videtur. Vnde titu.ciuilis iuris non est nisi. De ijs quæ metus causa.Et ideo titulus iuris canonici non debet tanquam de duabus rebus distinctis intelligi,sed cum dicitur,vt metusve causa, posterior particula est prioris expositio.

Tit. de his quæ vi &c.

Solut. argu. ¶ Ad argumenta ergo iam responsum est, illa solidè concludere in actum volūtatis elicitum coactionem simpliciter cadere non posse, potest tamen cadere conditionata & mixta.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm metus aliquis possit in virum constantem cadere, qui cum excuset.

Partis nega. 1. Argumēt. SVbsequitur, vt de solenni metus distinctione dicamus, respectu viri constantis aut in constantis. Et arguitur quòd nullus metus in virum constantem cadere possit. Nam vir constans & fortis, vt. 3. Ethic. autor est Philosophus, impauidus atq; intrepidus est: qui neque mortis periculo, quæ omnium terribilium est maximum, cogitur, sed sicuti tessera vndique quadrata quomodocunque iaciatur,æqualiter cadit ergo nullus metus in virum constantem incidit.

2. Argumēt. ¶ Secundum. Inter illa impendentia mala,quę viri probi timere debent, venit infamia : timor autem infamiæ,vt author est Vlpianus. l. Nec timorem.ff. de eo quod met.caus. timoris edicto non continetur : ergo neque vllus alius metus in virum constantem sic incidit, vt eum excusęt.

Pars affirm. ¶ In contrarium tamen est, quod Abraham & Isaac viri fuere constantes,qui tamē metu mortis,vt historia Geneseos refert,vxores,suas sorores esse dixerunt:ergo metus in virum constantem cadere potest.

Decisio art. ¶ Quando dicitur, metum in virum quempiā cadere,verbum cadere, sub duplici significato audiri potest. Vno modo vt idē sit, quod metum concipi, ab illoque hominem concuti & percelli, etiā si ab eo non vincatur. Et isto pacto in Christum seruatorem nostrū,qui omniū fuit constantissimorum hominum exemplar, cecidit mortis metus, qui naturalis est. Itaque metum cadere isto modo in constantem virum nihil aliud est, quàm virtutem constantiæ & fortitudinis secum vnà cōpati id genus metum cōcipere. Quam quidem finitionē lib. 7.de Iust.& iure, quæst.2. art. 1. sufficientē ratificamus. Nihilominus licèt parū forsan re differat,aliter secundùm doctorum vniuersitatem lequendū est, nempe, quod metū in quempiā virū cadere, vt in præsentiarū ait S. Thomas, sit ipsum metu cogi: hoc est, vinci & superari ad illum cauendū. Cogi ergo illo metu est,hominem aliquid eius appulsu facere, quod aliàs non faceret,vt exemplo supra posito proijcientis bona sua in mare monstratum est. Qua vtique ratione in Christum non cecidit metus mortis:non enim constans fuisset,si illi succumbens, mandatum patris de morte ferenda recusasset.

Definitio metus c. dē tis incōstantem virum

Alia definitio.

¶ Rursus adnotandū est,tres esse hominū ordines:scilicet,inconstantiū: id est, eorū, qui sunt meticulosi,& pertinaciū,& constantiū:hoc est fortiū. Est namq; constantia inter inconstantiam & pertinaciam media virtus: nēpe, fortitudinis. Ratio enim recta docet, vt Philosophus ait,ex duabus malis minus eligendum,& ex duobus bonis id,quod melius est:summum autem malorum est peccatū,quod ideo eligere ad vllū euitandū incōmodum & malum pœnæ,nefas est. Inconstans ergo est, qui peruerso rationis iudicio vt minus caucat malum, in grauius impingit:vt si quis ne iacturā pecuniæ faceret, detrimentū honoris eligeret. Pertinax autem per alterum extremū etiam minus nocumentum renuit ad maius vitandum. Vt si quis à quatuor pluribusve latronibus inuasus mortē potius oppeteret, quàm decē aureis vitam redimeret. Inter hos constans,medius est: nempe, qui ad cauendū periculum maioris mali minus eligit, nunquàm tamen è diuerso ad cauendū minus optat maius. Vnde Vlpianus. l.Metū.1.eod.titu. Metū, inquit,accipiendum Lab eo dicit,non quēlibet timorē, sed maioris mali. Atq; hoc est primum discrimen inter cōstantem & inconstantem.

Tres hominū ordines.

Inconstans.

Pertinax.

Constans.

¶ Alterū verò attenditur penes æstimationem periculi quia constans non nisi ex probabili & vehemēti æstimatione periculi, quod est præsentaneū & iāiam impēdens,mouetur. Inconstans verò ex leui & remotiori, iuxta illud Prouer.27. fugit impius nemine persequente : debet enim vir strenuus muscā imitari,quæ nō nisi instāte flabello euolat:quo transeunte protinus eodē reuolat. Vnde idem Iureconsultus.l.

1. Discrimē. 2. Discrimē.

Metum.

Metum.3.Metum,ait,præsentem accipere debemus,non suspicionem inferēdi eius. Præsentem,scilicet,id est,iam illatum.Quare non obstat doctrina Philosophi.3.Ethic.dicentis,metum esse de futura, & tristitiam de re præsenti,quam quis iam patitur: nam dum quis nuda sica tibi,manus ligato,minatur mortem,licèt mors futura sit,metus tamen est præsens. Si verò dum quis puellam domi solicitat, strepitum sentiret aliquem, metuq; illo perculsus in matrimonium consentiret, valeret illud quidem: quia metus nondum erat illatus, atque adeò nec præsens.Et eadem esset ratio si timeret postmodum à parentibus inferendum sibi metum.Vel si puella ipsa vel mater eum leuiter aggrederentur fustibus comminantes ei mortem.

Obiectio. Dilutio.

Metū cadere in cōstā. vir.quid.

¶ Metū ergo cadere in constantem virum est, virtuti constantiæ & fortitudinis non repugnare,metu illo quempiam vinci & cogi. Atq; hāc ob rem talis metus à tota excusat culpa.

Metus mortis & cruciatus corporis

¶ Eiusmodi autem metum tum ex obiecto, tum etiā ex alijs qualitatibus iura perpēdunt. Primùm enim metus mortis & enormis cruciatus inter eos, qui cadunt in constantem virum est primus.Cap.Cum dilectus de his,quę vimet.ve cau. fiunt. Nam terribilium malorū terribilissimum mors:Huic accedit & vinculorum atrocium timor & longæui carceris, vt.l. Nec timorem,&.l. Qui in carcerem,eod.titul.

Metus vinculorum.

Metus seruitutis. Metus stupri.

Deinde metus seruitutis: nam priuatio libertatis in mortem computatur,vt. l. Ego puto, ibidem,&.l.Isti quidem. Ad hæc & metus stupri in virgine,vt in eadē.l.subijcitur. Præterea metus amissionis status, vt ead.l. exprimitur, & cap. Abbas,eod.titul. Metus autem leuiorum malorum,vt amissionis pecuniæ: vel illationis paruæ contumeliæ censentur leues. Hæc autē omnia grano salis & prudentiæ iudicio condienda sunt: nam si verbera & carceres & bonorum iactura non sunt adeò grauia,tunc metus nō est iustus,sed leuis.Quocirca plurimum ad prudentiam iudicis deferendum est:nam & metus etiam principis, qui tyrannicè tractare eos consueuit,qui sibi ad nutū nō obtēperant, inter iustos computatur.Neq; solus metus propriæ personæ,sed etiam liberorum atq; vxoris inter eos venit, qui virum constantem excusant,vt.l.citata.Isti quidem habetur.

Metus ex duobus considerat.

¶ Metus ergo,vt cadere censeatur in constantem virum,ex duobus perpenditur. Primò ex obiecto. Deinde ex effectu. Ex obiecto quidem. vt sit metus mortis, aut mali penè æquivalentis.Et ille dicitur propriè ex se & ex obiecto viri constantis: nam fortitudo, vt, inquit, Aristot. versatur circa pericula belli: hoc est, mortis extrinsecus oblatæ.

¶ Secundò per accidēs attēditur ratione subiecti:scilicet,hominis,ne ad cauendū minus malum,maius admittat. Hinc fit,non satis esse,vt metus cadat in constantem virum,quòd vir illum constanter caueat. Si enim ille,cuius pulcherrimum equū latrones in nemore surripuerant, recuperare aliter nequit quā pretio decē aureorum, constanter profectò facit illos erogando. Sed tamen metus amissionis equi ex obiecto non est viri constantis: quia non est ex numeratis.

¶ Sed tamen ex parte subiecti desinit esse metus cadens in constantem virum si metu mortis vincatur ad peccandum, saltem mortaliter. Hoc ideo addiderim, q̄ vt sub peritiorum censura loquar, licèt quis metu mortis mendaciū officiosum diceret,vel aliud peccatum veniale committeret:non desineret esse vir constās:nā quanuis id non liceat,non tamen peccatum veniale rationē tollit virtutis: quia septies in die cadit iustus. Et ideo eiusmodi leuis culpa non obstat viri constantiæ,nec vulgò talis vir in cōstantiæ argueretur,quāuis egregię laudi tribueretur si potius mori eligeret,quam mentiri.

Nota.

¶ His præhabitis ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Metus leuis non excusat à culpa. Probatur,quia nihil culpam abluere potest, nisi sit virtuti consentaneum: virtus autem fortitudinis, vt.2. Ethic. ait philosophus, suopte ingenio repellit timores leues:nam eius officium est medium inter timorem & audaciam tenere: ergo qui leui timore vincitur,firma virtute caret,atq; adeo timor ille non excusat à culpa.

1. Conclusio.

¶ Secunda conclusio.Timor cadens in constā tem virum excusat à culpa. Probatur cōtraria ratione. Quicunq; timor,qui secum cōpatitur virtutem,excusat à culpa: nā virtus & culpa è diametro opponuntur: timor aūt cadens in cōstantem virum id ipsum sonat, quòd non repugnarevirtuti:ergo excusat à culpa.Et ideò eiusmodi metus dicuntur iusti.

2. Cōclusio

¶ Contra hanc autem conclusionē arguitur. Malorum omnium maximum,vt diximus,est peccatum,quod ideo nullo metu committendum est: ergo nullus metus excusat à culpa. Probatur consequentia. Demus illum (verbi gratia)virum superiori exemplo designatum, qui metu mortis iacturam bonorū facit, quæ in mare proijcit,vel alium, qui à latronibus in nemore inuasus pondus auri, quo vitam redimit,illis offert,&supponamus verbi gratia proiectionem illam mercium & largitionem auri

Argumentū

suopte

ri suopte genere, secluso metu esse peccatum prodigalitatis: imò tũc. v. g. mortale. Arguitur ergo sic. Metus, qui est causa peccati non cadit in constantem virum: ille est causa peccati, nempe, illius, quod genere suo peccatũ est, ergo non cadit in cõstantem virum, atq; adeò nec excusat. Vel maioris claritatis causa arguamus sic. Siquis metu hostis, quẽ certò credit paratum esse se occidere vbicunq; obuium habuerit, omitteret die festo ecclesiam adire, vbi sacra audiret, metu illo non excusaretur: quia videtur esse causa peccati, atque adeò nõ cadere in constantem virum: & de nullo alio metu vrgentior ratio probat excusare posse: ergo nullus excusat. Et cõfirmatur ratio: quia qua ratione admiseris metum posse excusare à fractione præcepti ecclesiastici, videris coactus, vt dicas, excusare etiam à præcepto diuino, vt si puella metu mortis perculsa oblatum stuprũ admitteret, aut mẽtiretur, aut peieraret.

Aliud argu.

2. Argumẽt.

Solut. argu. ¶ In solutione argumenti hoc pro constantissimo habendum est, quod ad nullum cauendum periculum peccare licet, vt habetur cap. Sacris. de his quæ vi met. ve. cau. fi. Est nihilominus distinguendum, vt distinct. 27. dicebamus, quædam esse intrinseca ratione peccata, quæ sunt prohibita, quia mala: alia verò esse mala, eò solùm quòd iure sunt humano prohibita. Illa quidem prioris generis, quia cũ sint, natura sua mala, nequeunt non esse mala, nullo metu quantumuis atrocissimæ mortis committere licet, atque adeò eo ipso, quòd quis illa saltem mortaliter committat, desinit esse constans, ac perinde nec talis metus cadit in cõstantem virum, neque excusat saltem in totum, sed in partem: capit. Sacris. de his quæ vi met. ve. Non tamen quòd mortalem culpam vsque ad venialem extenuet. Sed alia posterioris generis, quia non sunt intrinsecè mala, possunt quidem bona fieri, quando sunt media cauendi grauioris mali. Ecclesia namq; ob seruationem festorum aut ieiuniorum præcipiens non tam stricto rigore voluit nos obligare, vt pro eorũ obseruatione mortem debere mus obire: quare qui metu mortis ieiuniũ, vel festum frãgit, nõ desinit esse cõstans, atq; adeò excusatur à culpa. In iactura autem nostrorũ bonorum, quia sumus eorum dñi, nullam homo culpã cõtrahit si ad redimendã vitam, vel honorẽ vel alium pretiosius bonum, illa expẽdat. Quare in casibus inter arguendũ obiectis negatur metum nõ cadere in constãtem virũ, imo cadit & excusat, vt illud liceat, qđ alias illicitum erat, secus iure diuino & naturali. Dixerim ea, quæ sunt de iure positiuo, posse fieri per metum licita, quia id nõ est semper necessarium. Posset enim princeps in bello, vel alia simili necessitate militi aut ciui quidpiam præcipere, quod non obstante periculo mortis teneretur implere. Sed de ijs casibus nihil ad præsentẽ locum. ¶ Ad primum igitur argumentũ Philosophus ipse loco citato respondet: non enim virũ probum & constantem pertinacem esse oportet, vt nihil prorsus timeat, sed debet vbi & quãdo oportet, metum excutere, vt officio virtutis intrepidus fungatur. Debet tamẽ quando & vbi oportet timere, ne in audaciæ extremum impingat, atque hac ratione medium inter extrema tenet. ¶ Ad secundum argumentum D. Thom. in præsentiarum & reliqui respondent, q̃ quanuis infamiæ detrimentum graue sit damnum, facilè tamen potest resarciri. Hoc tamen intelligitur de infamia facti, vt si quis cui cõminaretur falso testimonio eũ infamaturum, à quo tamen ipse se postea posset purgare. Sed tamen metus infamiæ iuris iustus est. vt ead. l. Nec timorem, habetur. Vt si quis ei, quem in infami delicto morte digno, deprehendit, cõminaretur se eum proditurũ: quoniam tunc ad metũ mortis vel ad similem reduceretur. Eadem ratione nec metus excommunicationis censetur iustus quia potest ei facilè succurri.

Duplex peccatorũ genꝰ.

Prioris generis.

Posterioris generis.

Ad argum:

Solut. arg.

Solut. 2. arg.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm consensus extortus per metũ cadentem in constantem virũ sufficiat ad matrimonium.

PER hæc quæ dicta sunt, ad matrimoniũ descẽdentes exploremus oportet, vtrùm cõsensus per metũ cadentẽ in virũ constãtem extortus, sit ad matrimoniũ validus. Et arguitur à parte affirmatiua. Violentũ mixtũ, vt expositũ est, plus de volũtario cõtinet quàm de inuoluntario, imò est simpliciter voluntariũ: cõsensus autẽ sic extortus est mixtus, atq; adeò absolutè voluntarius: ergo est ad matrimonium sufficiens.

partis affirmatiuæ.

1. Argumẽt.

¶ Secũdò arguitur. Ei, qui coactus in matrimonium consensit, consulendum est, vt in matrimonio persistat, quod vtiq; absque alio cõsensu potest esse validum: ergo ille est sufficiens.

2. Argumẽt.

¶ In contrarium est textus Alexandri Tertij, capit. Cùm locum. de sponsalib. vbi ait, quod cùm locum non habeat consensus vbi metus vel coactio intercedit, necesse est, vt vbi assen-

sus cuiusquam requiritur: coactionis materia repellatur.

Diuisio art. Scotus. ¶ De hac quæstiuncula varij modi versantur dicendi. Sunt enim, quos Scotus distinctione præsenti refert, qui autumant, neminem cogi ad consensum matrimonij posse. Et eorum ratio est. Vnusquilibet potest pœnas & nocumenta sibi oblata verbis evadere, dicendo se velle matrimonium contrahere, licèt corde non consentiat: ergo ad consensum non cogitur: secus si cogeretur fugere, id enim facere nequiret, nisi fugere vellet. Opinatio tamen hæc falsa est: nam metus mortis constantem etiam virum cogere valet, vt verba illa extera proferat, vt authores ipsi confitentur: potissimùm cùm coactè contractum matrimonium minus malum sit quàm mors. Tunc arguitur sic. Metus, qui virum constantem ad aliquid cogit, consecutiuè eum ad id constringit, sine quo nequiret citra peccatum reliquum facere, nam vir constans, vt dictum est, nullo metu peccare debet: dicere autem se consentire, nequit citra peccatum mendacij, nisi consentiat: etsi iurare cogeretur, crimẽ mortale committeret: ergo eodem metu, quo cogitur ad verba, compellitur ad consensum, veluti ille, qui òborta procella merces in mare exonerat. Et confirmatur eadem ratio, quia religiosus, qui votum solenne emisit, per quod fit ad matrimonium inhabilis, nullo metu affirmare potest se in matrimonium consentire, eo quod si non consentiat, mentitur, & si consentiat, peccat contra votum: qui ergo diceret, constantem virum cogi non posse ad consensum, subsequenter dicere teneretur, nec cogi posse ad verba: alioqui non esset constans. Et sic repugnantia est dicere, cogi posse ad verba non tamen ad consensum.

Opin falsa

1. Argumẽt.

2. Argumẽ

¶ Imò verò aliter etiam arguitur. Ille non cogitur proferre verba per absolutam violẽtiam, quia incutiens metum non mouet eius linguã manu, sed ipse propter metũ mouetur ad proferenda verba, atque adeò cogitur ad consensum proferendi potest ergo etiam cogi ad consensum matrimonij.

3. Ratio.

¶ Suppositò ergo quòd metus ad huiusmodi consensum matrimonij potest in virum constãtem cadere, ad quæstionẽ respondetur duabus conclusionibus. Prima. Cõsensus coactus per metum cadentem in constantem virum, nõ est ad matrimonium perficiendũ validus.

1. Concluſi:

¶ Secunda. Metus leuis non obstat quominus consensus sit validus. Prior conclusio expressa est in iure, capit. citato, Cùm locum, & cap. Veniens. & capit. Consultationi. de sponsalibus. Et can. De nuptijs. & cano. Si verum. 31. quæstio. 2. Secunda verò non reperitur expressa in iure, sed tamen ex eisdem locis à contrario sensu colligitur. Cùm enim illic sola matrimonia irritentur, quæ metu cadente in constantem virum contrahuntur, documentum perhibetur per metum leuem non irritari.

2. Cõclusio:

Probatur 2. Cõclus.

Ratio ergo prioris conclusionis ex natura vinculi finisque matrimonij depromitur. Cùm enim huiusmodi sacramentum nexum includat indissolubilem: & quod gratum non est, perpetuum esse nequeat: nam, vt Nicolaus Papa cano. Præsens. 20. quæst. 3. author est, quod quis non optat, id non diligit, ac perinde facilè contemnit, necesse est vt consensus, qui matrimonij futurus est causa, spontaneus fit. Quocirca quandiu durat metus causa, tandiu & metus durare censetur. Sed quando cessante causa coniuges cohabitant, iam tunc in foro ecclesiæ præsumitur consensus conualescere. Neque est necessarium, vt quidam adnotant super capit. Ad id. de sponsalibus. vt cohabitatio post legitimam ætatem dimidio anno proferatur: vt bene ait ibidem Panormitan. Sed satis est vt opportunitate recedendi & fugiendi ille qui in metu erat, perseueret. Hæc dixerim in foro exteriori, quia in foro conscientiæ quousque consensus adsit metu liber, aut maritalis affectus cùm carnis copula, nihil fit.

Rat. primæ cõclusionis

¶ Quæstio autem, quæ se statim offert, est, quo nam iure præsens veritas fundetur, diuino ne & naturali, an duntaxat Pontificio. De hac re Cardinalis, in capit. Abbas, de his quæ vi metus ve cau. fiunt. vt Sylvest. verb. Matrimonium. 8. §. 11. refert, opinatus est consensum, quanuis iusto metu coactum, iure diuino & naturali validum esse, venit autem, inquit, rescindendus actione quod metus causa. Hæc autem opinio satis se eorum esse ostendit, quorum proprium non est de iure diuino & naturali censere. Enimuerò matrimonium, quod semel iure diuino firmum est & solidum non est in ecclesiæ facultate rescindere, quicquid sit de dispensatione super matrimonio rato non consummato, quam tamen opinionem superiùs refutauimus. Opinio vero hæc, etiam si consummatum fuerit, rescindendum arbitratur. Videtur autem huic opinioni fauere textus Augustini cano. Inter cætera. 22. quæst. 4. vbi ait, matrimonium timore necis iuramento confirmatum valere. Sed de hoc paulò inferiùs.

Cardinal

Sentẽ. auto:

Ratio:

Auguſt.

¶ Hac ergo opinione ceu inepta prætermissa: supponatur hic in primis, quod in superioribus

Nulla verba citra interiorem consensum faciunt matrimoniũ quo ad Deũ

ribus sæpè à nobis repetitum est, q si in voluntate non sit consensus, nulla verba matrimonium in rei veritate copulãt. Si autem sit consensus iusto timore coactus, tũc sunt qui dicãt in re veritate secundùm conscientiam in foro Dei esse matrimonium, idque diuino iure: sed tamen in foro ecclesiæ non iudicari validum, quod quidem iudicium ex præsumptione profertur. Præsumit enim, inquiunt ecclesia coactum hominem non consensisse. ¶ Refutatur tamen hæc opinio à S. Thoma hic & à Ricardo & reliquis, & bene: quia ecclesia non debet peccatum occultum alicuius sine indicijs præsumere: ergo illum, quem coactum nouit dixisse quòd consentiebat, non debet præsume re fuisse mentitum. Tametsi Durãdus non vsque adeò putet rationem conuincere: quia nõ nunq ecclesia præsumit deteriorem partem. Sed re vera in præsentiarum optima est ratio: quanuis vrgentior sit hæc, q ecclesia incitatis decretis, si eorum formam perpendas, non irritat matrimonia coacta præsumens non fuisse consensum, sed illũ etiam præsupponẽs. Ille enim est sensus citati capituli. Cùm locum nõ habeat consensus, vbi metus vel coactio intercedit. Nõ enim Pontifex negare poterat, quin aliquando esset coactus consensus: duntaxat, ergo negat esse legitimum & validum. Quò fit vt non solùm in foro ecclesiæ sed etiam in conscientia sit apud Deum nullum. Quod vsu eiusdem ecclesiæ præsertim confirmatur, quæ licèt in suo tribunali coactus ille confiteatur se habuisse consensum, nihilominùs absoluit eum à matrimonio. ¶ Vtrùm verò ille sit iure diuino cassus, an solo humano, sunt duæ opiniones. Prima est Scoti dist. præsenti. art. 2. dicentis iure diuino & naturali esse inualidum. Alia est Ricard. ead. d. q. 1. ar. 1. & Paludani, & aliorum plurium astruentium per solum decretum ecclesiæ fieri inualidum. Nemo tamẽ hãc opinionem suspicetur esse illam Cardinalis suprà refutatam. Ille siquidem dicebat esse validum consensum coactum iure diuino, rescindendum tamen postea matrimonium per ecclesiam. Ricard. verò, & isti Theologi negant vnquàm per talem consensum fieri matrimonium, idque iure Põtificio vetante. Itaque ius diuinum merum & naturale coactum consensum neque confirmat, neque irritat: Durãdus autem nonnullis videtur tenere cum Scotó, & alijs cum Ricardo. Sed tamen ipse se planè exponit iuxta hanc secundam opinionẽ Ricardi. ¶ Nihilominus rationes nõ desunt bonæ, quæ opinioni Scoti patrocinẽtur. Prima est ipsius hæc. Cõtractus matrimonij natura sua exigit, vt sit liberrimus tũ propter perpetuã cohabitationẽ coniugũ, iuxta illud Gene. 2. Propter hanc relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhærebit vxori suæ: quæ quidem cohabitatio, nisi ex summa libertate nascatur, vix potest esse perpetua: tum etiã propter educationem prolium, quibus per matrimonium coactũ ægetrimè consultum iri potest: ergo Deus, qui institutor fuit matrimonij & omnia suauiter disponit, tale instituit, vt non nisi per consensum ab omni compulsione liberum conciliaretur.

¶ Et secundò arguitur. Consensus iusto metu coactus omnes alios contractus iure naturali eneruat atque inualidat: quia talis consensus per iniuriam extorquetur, & ideo debet, qui cogitur, in suam libertatem restitui, ergo à fortiori in matrimonio: vbi maior exigitur libertas, id ipsum eadem natura secundum Deum cõstituit. ¶ Tertiò, quia neque compulsæ promissiones, si citra iuramentum fiant, tenent, natura ipsa magistra. ¶ Quartò, quod est validũ argumentum. Si metus coactus solo iure humano esset infirmus, sequeretur q votum siue simplex siue solenne per iustum metum emissum esset validum: quoniam ecclesia, licèt contractus, qui inter homines fiunt, irritos possit facere, votum tamen, quod fit Deo, non item irritare valet, si legitima fiat ætate, &c. Consequens tamen est falsum, nam etiam vota metu extorta irritat: vt cap. Perlatum. de his quæ vi. vt illico sumus ostensuri: ergo illa sunt iure diuino & naturali nulla, & pari ratione consensus matrimonij. ¶ Et quintum, quod vrgẽtius est, adhibetur argumentum. Si solo iure ecclesiastico consensus coactus infirmaretur, consequens fieret, vt si inter infideles tale matrimonium contraheretur esse validum, etiam si ad ecclesiam post trasmigrarent: quia ecclesia erga infideles nihil potest disponere: cõsequẽs tamen est falsum, imò illud etiam censetur irritum & inualidum sicuti inter Christianos.

¶ Accedit sextò, q prædicta iura non habent statutorum formam quasi ecclesia sic instituerit, sed ad interrogata respondent, id quod ex natura rei diuina ordinatione respõdẽdũ erat. ¶ Septimò arguitur, quia cùm matrimonium sit verè sacramentum, de cuius essentia est cõsensus, & ecclesia ea mutare nequeat, quæ sacramentorũ essentiam attingunt: consequens est vt si iure diuino coactus cõsensus non esset irritus, eũ ecclesia irritare nequiret. Rationes profectò sunt, quæ opinionem hanc perquàm probabilem reddunt.

¶ Quæstionem hanc D. Thom. non tractat. Neque verò satis cõstant in quam partem pro

Scoti. opin.

Durand.

1. Argumẽt.

S. Thom.

Durand.

2. Argumẽt.

3. Argumẽ.

4. Argumẽ.

5. Argum.

7. Argumẽ.

Alteraopin.

penderit. Licèt ratio eius, quæ vitio impresso rum multis in locis corrupta est, videatur ad secundam opinionem Ricardi inclinare. Ducit enim illã ex perpetuitate matrimonij hoc modo. De natura matrimonij est, vt sit perpetuum: metus autem viri constantis perpetuitatem tollit: ergo & matrimonium. Probatur minor. Metus eiusmodi suapte natura postulat restitutionem in integrum: si tamen talis consensus validus esset, eandem restitutionem excluderet, eo quòd matrimonium non posset dissolui: ergo impedit ne matrimonium perficiat. Sed alia, inquit coactio per leuem metum eandem perpetuitatem non tollit: quia illam restitutionem non exigit.

1. Argumẽt. pro Ricard. ¶ Hinc ergo primum argumentum sumitur pro altera opinione: scilicet, quòd solo iure pontificio consensus coactus irritatur, quæ non est minus probabilis quàm illa Scoti, imò forsan probabilior. Si ius tantùm diuinum & naturale expendatur, metus leuis, nisi sit tam exigum, vt pro nullo reputetur, perinde restitutionem exigit, ac metus viri cõstantis: quia non differt iste metus nisi secundum magis & minus, quæ quidem differentia speciem non mutat: atq; adeò metus leuis etiam suapte natura est iniurius, & omnis iniuria iure venit resarcienda: quare more & vsu alij contractus praeter votum & matrimonium, quocunque metu notabili facti rescinduntur: igitur si metus constantis viri, inualidat matrimoniũ, non autem metus leuis, hoc certè discrimen nec ius diuinum statuit nec naturale, sed humanũ, idque in fauorem matrimonij meritissimò. Et explicatur sic argumẽtum. Si quis metu amissionis pecuniæ, vel famæ, vel honoris, vel vapulationis, licèt non esset atrox, cogatur equum suum vendere, aut domum locare, aut aliquid donare, contractus rescinditur propter fundamentum naturalis iuris: ergo si id non sit in matrimonio, solùm ius ecclesiasticum id disposuit. Et confirmatur ratio. Quanuis metus mortis, & abscisionis manus, & seruitutis & carceris, sint genere suo ex obiecto maiores, quàm metus pecuniæ, vel honoris, potest tamen in particulari fieri compensatio: nam certè iacturam quinque aut decem millium aureorum pluris nonnulli etiam prudenter facerent, quàm abscisionem digiti vel manus, & quàm vinculorum triẽnalium, imò quàm seruitutem, quæ longè minori pretio posset redimi: ergo si amissio pecuniæ vel famæ ad inualidandum matrimonium non admittitur, sicuti & abscisio membri, id mero iure diuino aut naturali nonfit, sed certè ecclesiastico. ¶ Et secundò arguitur. Si metus cadens in constantem virum veritatem matrimonij tollit, ratio est, quia tollit libertatem: sed re vera metus alius leuis potest quãdoque eandem libertatem auferre, vt si puellæ inculteretur metus ablationis dotis: & etiam ex cõditione personæ, si est vir meticulosus, potest ei vrgentior fieri metus, quàm maior alius viro constanti oblatus: ergo si metus constantis viri admittitur, & leuis repellitur, id certè non natura, sed ecclesiastica sanctio fecit. Præsertim, quòd vt supra diximus, vix potest nisi ad arbitrium prudentum metus cadens in cõstantem virum, à leui discerni. Hæc demum sic confirmantur. Vxorem ducere, quam homo nollet, minus malum est, quàm mortem perpeti: ergo natura non vetat quominus hoc medio homo vitam redimat: atque adeò consensum huiusmodi coactum ius merum naturæ irritare nõ videtur, nisi ecclesia in bonum matrimonij secus statueret.

2. Argumẽ.

3. Argumẽt

¶ Qui ergo hanc opinionem, quæ certè verisimilior est, sustinere voluerit, dicere cum Ricardo & Durando debet, quòd cùm matrimonium non solùm sit sacramentum, verum etiã contractus ciuilis, quanuis ecclesia quatenus sacramentum est, eius essentiam mutare nequeat, tamen quatenus est contractus ciuilis, potuit, vt inualidare eius materiam inter cognatos, ita & irritare consensum eius coactum per metum cadentem in constantem virum, ad obuiandum incommodis maximis, quæ illo admisso oborirentur, & in fauorem matrimonij alias causationes leuiorum metuum repellere. Et re vera id videntur verba citati capituli, Cum locum, innuere. Id autem ecclesia iure potest per potestatem ei diuinitus commissam administrandi Christianam rempublicam: quandoque, vt diximus, merum ius diuinum, & naturale illum cõsensum minimè confirmat.

Expositio. Argum.

Altera ratio.

¶ Et per hoc respõsum est ad septimum, quod postremum fuit argumentum à parte alterius opinionis.

Solu. 7. arg.

¶ Ac perinde respõdetur ad aliud, quod exemplo aliorum sacramentorum duci solet. Si quis baptismum metu constantis viri suscipiat, vt habetur can. De Iudæis. distinct. 45. & eadem ratione confirmationem aut ordines, verum suscipit sacramentum, imò etsi suscipiat eucharistiam vel extremam vnctionem, in quibus nullus imprimitur character: ergo si suscipiat matrimoniũ erit firmum. Negatur enim ab omnibus consequentia. Rationem autem discriminis. D. Thomas hanc subdit, quòd in-

Aliud arg.

tio

tio non est causa efficiens in baptismo sed so-
Argum. lùm eliciens actionem agentis. Et intelligit nõ solùm de intentione suscipientis, sed etiam de intentione ministri, quod quidam non aduertunt: quia intentio ministri non est nisi applicans materiam & formam, quę sunt causa efficiens, & intẽtio suscipientis est eius dispositio. Quare licèt vtraque sit ex torta per metũ, non impeditur, quin sit verè sacramẽtum. Et idem est de reliquis sacramentis. In matrimonio verò cõsensus est causa proxima efficiẽs, & ideo debet esse libera iuxta naturam contractus.

Solutio. Sed præterea respondetur (licèt ferè idem sit) iuxta ea quæ prædicta sunt, quòd matrimoniũ non solùm est sacramentum, sed contractus ciuilis resultans ex solo cõsensu mutuo, qui ideo debet esse liber. Reliqua verò sacramenta non sunt contractus huiusmodi. Et ideo cõsensum matrimonij potuit ecclesia infirmare & quassare tanquam iniurium & fini matrimonij nocuum. In reliquis verò, quia sunt merè sacramenta, nihil mutare potuit circa eorum essentias, quæ sunt de iure diuino forma & materia extrinsecus admota cum intentione faciendi quod Christus instituit, & multo minus in his, per quæ characteres imprimuntur, vt supra distinct. 6. art. 7. prædictum est de illo, qui metu viri constantis baptismate tingitur.

Argumẽt. ¶ Quòd si arguas. Per baptismũ nascitur obligatio profitendi Christianam religionem: ergo tam illic requiritur libertas, quàm in matrimonio. Negatur consequentia: quia professio ipsa fit per naturam sacramenti, ex quo ideo exoritur obligatio etiam in paruulis per intentionem ecclesiæ.

Solut. 1. arg. Scoti. ¶ Ad primum autem eiusdem opinionis Scoti respondetur, consensum coactum, vt superius explicuimus, esse simpliciter voluntarium in particulari. Et ideo si nullum ius diuinum & naturale consideraretur, validus esset, atque adeò argumẽtum vrgentiùs à parte nostra pugnat, nempe, q̃ ecclesiæ authoritate quassatur.

Solu. 2. argu ¶ Ad secundum simili modo respondetur, quòd neque alij contractus, locationis aut venditionis, &c. per metum celebrati sunt ipso iure nulli sed debent in irritum reuocari, vt capit. Abbas. de his quæ vi metus ve cau. fiunt. quia restitutionem expostulant. Et hoc facit pro nobis, quia secũdum merum ius naturæ etiam matrimonium deberet tenere: at quia rescindi nequit, statutum per ecclesiam est, vt non sit validum.

Solu. 3. argu ¶ Ad tertium pariter respondetur, quòd promissiones coactæ non sunt ipso iure nullæ, sed quassandæ, & restituendæ.

¶ De voto autem, quod quarto argumento tactum est, an dum coactione metus constantis viri fit, non prorsus doctores consentiunt, sit ne validum, vt libr. 7. de Iust. &. Iure. quæst. 2. artic. 1. disputando dicebamus. Panorm. nam que super capit. Abbas. de his quæ vi met. ve cau. fiunt. tenet esse validũ in cõscientia apud Deum, sed ecclesia pronuntiat tale votum nõ tenere: quia procedit ex præsumptione: præsumit siquidem virum sic coactum nõ habuisse consensum vouendi. Et ita glossa capit. Perlatum. de his quæ vi metus caus. fiunt. Et eidẽ opinioni adstipulatur Sylvest. verb. Metus. §. 8. Isti autem id non probant nisi more suo: quia nullibi, inquiunt, authenticè contrarium legerunt. Sed profectò & canonibus & rationibus bene perpensis cõtrariã opinio est multò probabilior, quam tenet Ricard. distinctione præsenti. quæst. 2. artic. 1. imò vsus ecclesiæ videtur eam, vt certam habere. Nam primùm verba cap. Cùm locum. de sponsalib. generaliter loquuntur de omni consensu coacto: scilicet, quòd locum non habet consensus vbi metus vel coactio intercedit: & cùm manifestum sit, vt supra dicebamus, non ignorasse Pontificem, quin possit eiusmodi consensus quandoque metu extorqueri: consequitur vt intellexerit non esse legitimum, nec in matrimonio, nec in voto. Item in capit. Perlatũ. de his quæ vi metus ve cau. fiunt. Alexander non videtur ex præsumptione procedere, sed mulierem, quæ metu mortis monasterium intrauit, voto absoluit, siue consensum habuerit siue non. Imò certè mulier illa videtur consensum habuisse coactum quia pepigit cum illis, qui eam occidere adornabant, monasterium intrare, vt illam seruarẽt. Præterea. 33. quæst. 5. can. Notificasti. summa libertas requiritur in eo qui religionem vouet. Ad hæc item accedit ratio similis, vt in matrimonio. Quæcunque metu & vi fiunt iure debent in irritum reuocari. cap. Abbas. sæpè citato, votum autem, saltem solenne vinculum, suapte natura facit perinde perpetuum & sua natura indissolubile ac matrimonium: ergo pari ratione ecclesia debet eiusmodi consensum in votum solenne inualidare, vt in matrimonium. Sed quod inter hæc omnia maximè vrget, est vsus ecclesiæ: nam quauis ille qui metu vouit, confiteatur in iudicio se dum vouit habuisse consensum, idque per sacra iuret, nihilominus si iustum metum legitimè probauerit, absoluetur voto. Quod certè non faceret, si ex sola præsumptione procederet. Censet ergo illum consensum non esse legitimum.

An votũ metu emissum sit validum. Panormita.

Sylvest.

Opinio Ricard Ratio.

Ca. Perlatũ.

Can. Notificast 33. q 5. Ratio.

Vsus eccles.

¶ Sed tunc procedere videtur argumentum factum, nēpe, q̄ iure diuino ille consensus fuerit, cassus: alioqui ecclesia nequiret illum irritum pronunciare. Fateor equidem argumentum minimè esse infirmum. Nihilominus respondetur, q̄ quamuis votū per hominem ad Deū fiat: nihilominus ecclesia tanquam Dei ministra ius habet formas vouendi, saltem solenniter limitandi. Et ideo sicut constituit, vt nullū fiat votū solēne, nisi sub certis cæremonijs, ita & illius, qui coactè vouit non approbat votū. Et certè de voto solenni satisfacit solutio. Sed tamen de voto simplici, cuius ipsa non est iudex, apparet quòd si iure diuino nō sit nullum, quòd ab ecclesia irritari non possit, quanuis possit super illo dispēsare. Nihilominus respō detur, quòd sicut potuit tempus legitimū statuere ad vouendum, etiam simpliciter: ita potuit & de modo vouendi disponere, atq; adeò coactum votū pro nullo ducere. ¶ Ad quintū negatur consequentia: imò neque inter infideles huiusmodi consensus tenet: quoniam licèt ecclesia erga illos nihil disponere valeat, nihilominus ius gentiū & ciuile vim habuit inualidandi tale matrimonium, ea ratione, qua est ciuilis contractus. ¶ Ad sextum verò respondetur, quòd iura, licèt minimè præseferāt statutorum formam nihilominus ostendunt more & vsu illud semper esse seruatum, vt matrimonium per metū constantis viri contractum sit inualidum, & per alium leuem minimè.

¶ Cui autem opinio Scoti plus placuerit, dicere subinde cogitur, hoc interstitiū metus grauioris & leuioris in matrimonio diuino iure & naturali esse positum. Quicquid autem alterutra opinio veritatis habeat, constitutissimum est tamen eiusmodi consensus coactus non habere ad matrimonium vim.

¶ Exurgunt hic tamē ex his dubiola quædam solutu digna. Primum enim offertur dubium de causa, ex qua oriri debet met⁹, vt sit iustus. Potest ènim, vel ab intrinseco nasci, vel extrinsecus offerri. Itē extrinsecus metus, iure offerri potest, vel iniuria. Et sunt qui dicant, metum ab intrinseco non impedire matrimoniū, quia infertur à Deo. Vt siquis metu morbi, cui per rem vxoriam posset mederi, vxorem duceret. Sed si sit ab extrinseco, ille impedit. At verò neque omnis, qui fit ab extrinseco, impedit. Si enim cuipiam dum iure ad suspendium ducitur, offeratur conditio, vt si Mariam vxorem ducere voluerit, seruetur: quia iuxta morem quarūdam prouinciarum si furpublicam meretricem vxorem optauerit, donatur vita, matrimoniū tenet, si conditionem acceptet. Et ideo Syluester ver. Metus. §. 6. aliter distinguit: scilicet, q̄ si metus sit iustus, matrimonium non vitiatur, si verò sit iniustus tunc vitiatur. Sed re vera neque ista distinctio tuta est: quoniam potest esse metus iustus, q̄i tamen matrimonium vitiet, vt si qui furem in crimine deprehendit comminetur ei se eum delaturum, nisi filiam suam vxorem duxerit, re vera metus iure incutitur, & tamen matrimonium non tenet. Suffragatur enim ei dictū, Quod metus causa, vt habetur. l. Nec timorē. & l. Isti quidem. ff. eodem tit. ¶ Regula ergo generalis & tuta est, q̄ quoties metus ad hoc peculiariter incutitur, vt matrimonium cōtrahatur, ille, si est cadens in cōstantem virum, vitiat matrimonium, siue iustè, siue iniuria fuerit oblatus, alioqui minimè.

¶ Hinc primò colligitur, q̄ nullus metus ab intrinseco matrimonium vitiat: quoniam nullus talis potest illo fine incuti. Et enim metus ab intrinseco, dum quis propter vitandam infirmitatem, vt dictum est, vxorē duceret: quē quidem metum nemo incutit, sed è rei natura nascitur. Imo licet incutiatur à rebus inanimis extrinsecus, vel à feris animalibus, propriè dicitur ab intrinseco. Et ideo si quis metu tempestatis in mari, aut incendij, quo circumsepitur, vel ferarum, à quibus obsidetur, votum emitteret, illud teneret: quia metus ille non censetur ab extrinseco illatus: eo quòd fit per modum naturæ, sed quando offertur ab hominibus. Rursus quanuis inferatur ab hominibus extrinsecè non illo fine, vt matrimonium contrahatur, sed alio, matrimonium tenet, etiam si iniustè inferatur. Vt si in obsidione vrbis metu captionis obsessus princeps vel alius priuatus ciuis offerret hosti matrimonio sibi copulare filiam eius, matrimonium teneret: quia ille nō est metus ad illū finē oblatus, sed sua spōte voluit qui illū patiebatur ea se conditione liberare. Secus si hostis illo fine vrbē obsideret, vt principē ad matrimoniū cogeret. Eodē modo si infirmus metu mortis polliceatur medico se eius filiam ducturum, si eū sanauerit. Imò quānis medicus hanc conditionem offerat, aliàs eum non curaturus, matrimoniū teneret: quia tunc medicus non infert metum, sed morbus: matrimoniū autem est sicut pretium pro medela constitutum. Eadem ratione si latroni ob sua crimina in carceres coniecto puella conditionem offerret, se illum liberaturam si se velit in vxorem ducere, certè matrimoniū teneret: quia metus ille non est illatus ab illa, sed est oblata conditio, si vult à metu in quo est, liberari, iuxta. l. Metum. 2. §. licet. In casu autē allega-

Solutio.
Obiectio.
Dilutio.
Solut. 5. arg.
Solut 6. arg.
Dubium.
Metus ab intrinseco nō impedit matrimonium
Cōsuetudo
Regula generalis.
Metus nullus ab intrinseco viciat.
Nota.
Metus alio fine illatus nō impedit. Exemplum
De infirmo.
Aliud exēplum de incarcerato.

So alioquin leg itarum legum, Nec timorem. & isti quidē. Nec timore

dis ersa est ratio: quia qui deprehēdit aliquem in crimine, incutit ei metum eum accusandi, ni si puellam ducat, qui ideo matrimonium vitiat. Similiter si quis alium in carcerem detrudat, vt consensum matrimonij extorqueat, vt. l. Qui in carcerem. ff. eod. tit. Pariter si pater inuenit, quem cum filia sua deprehendit, cōmine tur accusare nisi eam duxerit, matrimonium non tenet: quia metum infert, licèt iustè possit cum accusare. ¶ Quòd si obieceris casum. l. Si mulier. ff. quod met. cau. vbi habetur, quòd si liberta ingrata est patrono, qui eam manumisit, metuens se iterum in seruitutem redigendam aliquid egerit, factum tenet. Respondetur quòd illic non est metus oblatus, sed quem ipsa ex natura rei, & lege cōcepit, & ideo non vitiat contractum. ¶ Ex his sequitur, quòd si princeps reo, quem iustè potest capite plectere, dicat, Occidam te nisi hanc duxeris, matrimonium non tenet: quia metus est illatus illo fine. Si autem ipse, quo metum euadat conditionem illam sponte eligat, matrimonium tenet. Eadem ratione tenet matrimonium, si metu etiam ad illum finem incusso contrahatur, quando metus ille est lege propositus, vt si sit lex, quòd qui virginem violauerit, eam ducat, vt cap. 1. de adulter. tunc quāuis iudex, etiam metu mortis compellat eum, ille consensus solidus est & firmus. Et ita intelligendum est verbum. l. Continet. §. Sed vim. ff. quod met. cau. scilicet, quòd vis, quam magistratus rectè intulit iure licito, non vitiat contractum.

Obijcitur. l. Si mulier.

Dilutio.

Appendix.

Intellectus. l Continet.

Ar. de metu.

¶ His nihilominùs suppositis, arguitur nullum posse metum in virum constantem cadere in materia matrimonij. Aut enim dum quis dicere cogitur, se in matrimonium consentire, corde consentit, aut secus: si non consentit, mendax est, atque adeò non est vir constans: si verò consentit, & est doctus, aut à doctis veritatem didicit, scit consensum illum nullius esse momenti, atq; adeò nec matrimonium cōtrahere: decipit ergo cogentem, quod vero constanti non licet: & ideo perinde est ac si nō consensisset & mentiretur. ¶ Respondetur, quòd quanuis nouerit nullum esse consensum, debet illum, si verba proferat adhibere, alioqui mentiretur. Et ad cauendum mendacium satis est dicat, se cōtrahere quantum in se est, id est, consentire, & ideo ille non decepit, sed alter se se decipit. Quòd si cogens dicere pergere. Ene cabo te nisi sponte consenseris, esset ille tunc fatuus & mentis inops: nam in illo articulo, cō sentire in matrimonium, quod non est alteri gratum, nequit nisi coacte.

Solut. argu.

¶ Vtrùm verò laudabilius esset mortem potius oppetere, quàm talem consensum habere. Respondetur, quod genere suo potiùs esset vituperabile, saltem dum posset metum probare: quia esset ille prodigus vitæ, cū illa via posset mortem cauere. Nam cùm ingratum matrimonium cōtrahere minus malum sit quàm mors, minimè viro constanti repugnat, per illum consensum vitam seruare. Si autem sciret se non posse postea probare metū, etiam tunc è genere rei laudabilius esset consentire, quia minus malum est ingratam vxorem ducere, quàm gladio ceruicem subdere. Posset tamen matrimonium tam inhonorum esse, tamq; incommodum, & fœdum, vt licitè posset potiùs mori, quàm in illud cōsentire. Vt si vir illustris infamem mulierculam ducere cogeretur.

Ingratū matrimoniū minus malū quā mors.

¶ Aliud deinde subsequitur grauius dubium de iuramento. Quid si quispiam metu mortis compellatur sponsalia vel matrimonium iurare, vtrùm teneatur iuramētum seruare? Arguitur enim à parte affirmatiua. Periurium genere suo mortale est: qui autem nō implet, quod iurat, periurus est: nam iurat falsum: ergo quāuis consensus coactus sit inualidus, saltem per iuramentum conualescit in vi sponsaliorum ad matrimoniū contrahendū: ob id quòd iura mētum suapte natura secum adfert compulsionem dicēdi verum. ¶ Item dum quis in manus latronum incidens in nemore metu mortis iurat se illic pecuniam aliquam numeraturū, tenetur numerare: quia cùm posit homo suis proprijs bonis vitam redimere, iuramentū fuit licitum: pari ergo modò cùm (vt modò dicebamus) minus malum sit in matrimonium ingratum incidere, quàm in mortē, iuramētum licitum fuit. ¶ Accedit authoritas, quæ videtur expressa, Augustini can. Inter cætera. 22. q. 4. vbi refert, quendā Vbaldum metu mortis iurasse, se cōcubinam ducturū, & dicere videtur fuisse matrimoniū. ¶ Duæ de hac re versantur opiniones, prior scilicet, affirmatiua, quæ his modò argumentis instructa fouetur. Quæ etiā inde confirmatur, q̄ si iuramenta metu coacta non tenerent, nulla opus esset absolutione ab illis: indigēt autē eiusmodi absolutione, vt patet cap. Verum. de iureiur ergo non sunt nulla. Itē quia renunciatio electionis, quæ per metum iuramento firmatur est obligatoria, vt ca. Ad aures. de his quę vi met. ve caus. fiunt.

Dubium de iuramēto ex torto.

Pars affirm.

1. Argumēt.

Ar. cā. Inter cætera 22. q. 4. 3. Argum.

¶ Alia verò, his nō obstātibus, est opinio negatiua, quòd tale iuramentum neque in sponsalibus, neque in matrimonio tenet. Quam Ricardus dist. præsenti, cui Paludanus ad literā subscribit, licèt aliam existimet probabilem, pro-

Partis negatiuæ: Ricardus.

Sentē. auth. babiliorem arbitratur. Et certe crediderim nō id solùm, verùm quod sit probabilissima, & ꝙ vix alia possit sustineri. Et primùm quanuis tale iuramentum esset in conscientia obligatorium, tamen eiusmodi iuratus per verba de futuro nullatenus debet ab ecclesia compelli: nam si dum iuramentum non fuisset per vim extortum, nō esset cogendus, vt distin. 27. q. 2. art. 3. diximus, dum per talem vim extorquetur non est dubium quin sit multo minus cogendus. At verò ꝙ nec tale iuramentum obliget in conscientia siue verbis de futuro, siue de præsenti sit appositū, probatur: quia alias non satis incommodis esset consultum, quæ cōtra finem matrimonij orirentur. Nam si Deus, vel eius authoritate, ecclesia, inualidat consensum metu extortum per verba de præsenti: eo ꝙ si matrimonium esset solidum, nullus pateret locus restitutioni: eadem ratione ipsum inualidat quocunq; iuramento confirmatum, cùm iuramentum ipsum etiam per iniuriam fuerit expressum: alioqui maneret ille per iniuriam citra remedium ligatus. Neq; Augustinus allegato can. Inter cætera, si perspectè intelligatur, contrarium sensit. Ille enim Vvaldus, duo, necis timore impulsus iurauit. Primum, quòd suam concubinam in vxorem duceret. Alterum quòd matrem cum fratribus domo expelleret neq; quicquam illis alimoniæ impenderet. Respondet ergo Augustinus, quòd quantum ad matrimonium contrahendum quia nihil vetat concubinam in vxorem accersere, fit illud firmū in Deo: id est, licitum & fortè sanctum, si propter iuramentum cōfirmetur. Nō enim ait, firmū iam tunc fuisse: quia non iurauerat nisi per verba de futuro. Sed quātum ad aliud membrum de priuanda matre, vitæ subsidio, iuramentum, inquit, est illicitum & non seruandum. Itaque non approbauit matrimonium tanquam necessarium, sed tanquā licitū & honestum. ¶ Ad primum igitur argumentū in contrarium respondetur, illū qui coactè matrimonium iurauit, licèt non impleat, non esse periurum: quia vel Deus vel ecclesia, secūdum opiniones supra relatas, illud facit irritum, nisi qui per metum iurauit, absente metu iuramentum confirmauerit. ¶ Ad secundum respondetur non esse simile: nam qui latronibus pecuniam per metum propter iusiurandum numerauerit, potest in integrum repetendo restitui. Secus in matrimonio. Et ideo illic iuramentū dandi erat obligatorium, hic verò minimè. ¶ Et per hoc respondetur capitul. Verum. de iureiurand. omnia enim alia iuramenta in alijs contractibus natura sua ob eandem rationem sunt implenda, quanuis per metum extorta, sed tamen si petatur relaxatio, consueuit ecclesia huiusmodi iuramenta relaxare: sed in matrimonio nulla opus est relaxatione: quia nullum erat. Et eadem ratione, si quis renunciationem electionis per metum iurauit, iuramentum tenet, nisi relaxetur antequam alius eligatur. ¶ Potissima tamen omnium ambiguitatum in hac materia est, si quis necis metu compellatur matrimonium consummare: videtur enim tūc matrimonium esse validum, eò quòd metus non censetur cadere in constantem virum. Arguitur enim sic. Aut ille verè contrahit, aut secus: si contrahit, ergo consensus fuit firmus: si verò non contrahit, concubitus ille est fornicarius, atque adeò intrinsecè mortale delictum: ob nullum autem metum licet peccare: ergo ille non est vir constans: metus verò non cadens in constantem virum non inualidat matrimonium: ergo illud est validum. ¶ In cōtrarium autem est argumentum quod nihilo videtur infirmius. Nā si illud matrimonium teneret, non satis esset (vt suprà de iuramento argutum est) eius perpetuitati consultum: quoniam consensus in carnalem copulam perinde est coactus, atque consensus in matrimonium, eademq; perinde ratione conuenit esse irritum & cassum. Paludanus dist. præsenti. q. 1. articul. 4. censet eiusmodi matrimonium in foro ecclesiæ esse validum, saltem si viro illata est coactio: quoniam ille non potest nisi consentiens coire. Quare licèt consensus fuerit metu extortus, tamen ille metus non iudicabitur viri constantis, si eum in delictum coniecit. Ob idque licèt dicat non cōsensisse in matrimoniū, non dabitur ei fides. Et idē est de puella si metu consensit in copulam. Potest tamen ipsa non solùm allegare metum, sed vim ita, vt fuerit tenta vel ligata dissentiens, atque adeò citra suam culpam turpitudinem passa. Et tunc nec in foro ecclesiæ nec in foro conscientiæ matrimonium est validum, nisi ipsa in copulam censenserit. Profectò res est mihi perplexa. In primis nisi consensus adfuerit in matrimonium certum est nullum fuisse in conscientia, licèt consensus in copulam interuenerit: quia tunc concubitus non potest esse maritalis. Sed dubium est dum vterque consensus adest tam in matrimonium quam in copulam, sed vterque metu necis extortus. Tunc autem si ille vtrūque consensum coactum cōfiteretur, nescio quid nam ecclesia decerneret. Certum tamen est, quòd si decerneret matrimonium non esse validum re vera neque in cōscientia esset validum: quoniam

Ratio opinionis.

Ad autoritatem August.

Solu. 1. arg.

Solut. 2. arg.

Ad c. Verū.

Ad cap. ad arem.

Dubium.

Argum.

Cōtrariū argum.

Palud.

Nota.

Sent. auth.

Res pplexa.

niam non procederet tunc ex præsumptione, sed iudicando talem consensum non fuisse legitimum. Si tamē iudicaret, esse validum, tunc etiam in conscientia esset validum, quia iudicat illum metum, nisi copula affectu maritali fuerit consummata, non cadere in cōstantem virum. Et ideo ad vsum & morem ecclesiæ est res deferenda. Et qui sustinere voluerit nō esse validum, non erit prorsus ratione destitutus.

Probatur 1 ars negati

Sed recurrēdum illi est ad illam distinctionem in capite articuli propositam: nempe, quòd ille metus genere suo & obiecto, scilicet, mortis, sit cadens in constantem virum, licèt per accidens ratione subiecti non sit viri constantis, quia lapsus est in peccatum. Et talem tunc dicendum est sufficere ad inualidandum matrimonium. Vulgus enim eum, qui metu mortis accessisset ad illam etiā affectu fornicario, non ideo censebit inconstantem: quia sicut vnus actus non facit virtutem, vt ait. 2. Ethic. Philosophus, ita neq; vnus actus peccati tollit habitum virtutis, vt vir desinat esse constans. Ob idque ecclesia illum accessum quanuis fieret maritali affectu, irritum esse voluit. Atq; hanc opinionem olim cum magistris probabiliorē æstimabam: modò tamē non satis mihi firmus videor illi incumbere. Admittere enim metum esse viri constantis illum, qui hominē in lethale crimen prosternit, certè neque doctorum sermo, neq; ratio gratis cōsentit. Et ideo qui hanc opinionem tutari vellet, doctiùs fortè diceret, matrimonium inualidum esse, non quia metus esset cadens incōstantem virum, sed quia esset terribilissimus, & illū libertatis gradū, qui matrimonio est necessarius, auferēs. Sed quia hoc etiam mori loquendi sacrorum canonum non vsq; adeò consonat, tutior est altera pars: nempe, quòd ecclesia debet illud præsumere matrimonium, atq; adeò contrahentes perstringere, vt in illo perseuerent. Nihilominus tamen in foro conscientiæ, si cōsensus in matrimonium fuit iusto metu coactus, & consensus in copulam non fuit, vt affectu maritali, sed vt fornicario accederet, non fuit matrimonium, secus si fuit cum maritali affectu.

Nota

Authoris resolutio,

Per cōtrario

¶ Quòd si roges. Quomodo ergo qui in istas angustias cogitur, debeat peccatum euadere?

Responsio,

Respondetur, quòd altero duorum modorum scilicet, vel citius morti succumbendo, quàm copulam consummet: veluti si cuipiam præsentanea mors offerretur, nisi in fornicationem consentiret, vel eandem copulam affectu maritali consummando, & matrimonium perficiendo.

Solut. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum in principio articuli positum respōdetur, quòd etsi consensus ille coactus simpliciter sit voluntarius in particulari, tamen quia per iniuriā tam in genti metu extorquetur, illo caret libertatis gradu, qui est matrimonio necessarius.

Solut. 2. arg.

¶ Ad secundum respondetur, non semper esse necessarium aut condecens, vt qui coactus cōsensit, ad spōtaneum consensum inducatur, nisi quando è re sua illud fuerit matrimonium. Si autem voluerit cōtrahere, vel iterum debet sua spōte consentire, vel coactum illum cōsensum cessante coactione retinere. Nam etsi in poenam raptus raptor secundum antiquos canones & leges prohibitus fuerit cum rapta cōtrahere, vt can. De puellis. 36. q. 7. &. C. de raptu virginum. l. vnica. iam tamen potest rapta puella cum raptore contrahere, si prior dissensio transeat postmodum in cōsensum, & quod antea displicuit, tandem incipiat complacere vt extra de raptoribus, cap. vlt. Consensus autem raptoris seu metum inferentis nunquam ad matrimonium sufficit, quousque accedente libero consensu alterius fiant ambo mutui.

C. fin. de raptoribus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm vel princeps subditum, vel pater filium possit ad matrimonium cogere.

EX his, quæ dicta sunt, parua demū oritur dubitatio, vtrum aliquis quē piam inuitum valeat ad matrimoniū cogere. Et arguitur, quod princeps id possit. Nam vt supra citatum est. l. Cōtinet. §. sed vim. ff. quod met. cau. Vis, quā magistratus intulit iure licito, non vitiat contractum: vsu tamen venire potest, vt in bonum publicum nuptiæ alicuius illustris conferant: ergo tunc princeps ipsum potest iure perstringere.

Pars affirmatiua.

1. Argum.

¶ Secundò de patre arguitur. Legitur enim Genes. 38. quòd Isaac præcepit Iacob, vt non acciperet vxorem de filiabus Chanaam, quod nunquam, nisi vim haberet coercitiuam, fecisset.

2. Argumēt.

¶ Accedit verbum Pauli ad Colloss. 3. Filij obedite parentibus per omnia: nam à quibus esse & viuere suscepimus, eisdem omnimodā obedientiam debemus: qua vtique ratione supra monstratum est, patrem posse despōdere filios, sponsaliaq; iuramento firmare, quod certè nisi cogere eos posset, nefas esset, nam periculum tunc periurij subiret.

3. Argumē.

¶ Quartò denique arguitur. Per leges ciuiles

4. Argum.

principum nonnullis prouincijs, vt in Hiſpania, facultas facta eſt parentibus ex hæredandi filias, quæ ipſis inuitis vel inſcijs clam nubunt: huiuſmodi autem leges non eſſent licitæ, niſi parentes valerent filios conſtringere.

Pars negati. ¶ In contrarium eſt, quod vt cap. Acceſsit, & alijs de deſponſa. impub. cautum eſt, puellæ à parentibus ante ſeptēnium deſponſatæ facultas ſit reclamandi.

Deciſi. artic. ¶ Quæſtiūculæ huius negatiua ſolutio ſatis lucidè ex ſuperioribus colligitur, potiſsimum ex art. 2. diſt. 27. q. 1. vbi abundè monſtratum eſt, Deum hanc facultatem nemini hominum reliquiſſe, vt inuitum quempiam in matrimonium obtruderet: quippe quod cum natura ipſius, quod perpetuū eſſe debet, è diametro pugnet. Et hæc ſit prima huius art. concluſio, ſed ad diſſoluenda nonnulla contraria eadem hic quæſtio & concluſio repetitur.

1. Concluſ.

Solut. 1. arg. ¶ Vnde ad primam authoritatem de principe reſpondetur, lege illa citata nihil aliud contineri, quàm quod vis iuſta principis matrimoniū non vitiat. Iuſta autem vis eſt, quando ex lege procedit, vt dum qui virginem deflorauit, compellitur eam ſibi matrimonio copulare, niſi dotare voluerit: nam poſtquā ille ſua ſponte vitium perpetrauit, non cenſetur inuitus id pati, quod inde ſubſecutum eſt. Vbi aūt nulla adeſt hominis voluntas, naturæ matrimonij repugnaret, ob bonum aliquod commune ingrato ſibi coniugio eum complicare.

Capitu. 1. de adulter.

An pater id poſsit. ¶ Quòd autem nec pater eodem iure polleat, probat. D. Tho. hoc pacto. Cum in matrimonio ſit quædam quaſi ſeruitus perpetua, nequit pater filium, quippe qui liberæ conditionis eſt, cogere.

Obiectio. ¶ Quod ſi contrà quis arguat. Pater neceſsitate cōpulſus poterat filium vendere, ſaltem vetuſta lege. C. de patribus qui filios diſtra. l. 2. tametſi inter Chriſtianos non ſit in vſu: ſed mera ſeruitus moleſtius vinculū eſt, quàm coniugale: ergo eadem ratione poteſt filium ad matrimonium cogere.

Dilutio. Negatur conſequentia, tum quia ſeruitus nō exigit amorem, ſed ſatis eſt, vt ſeruus timore ſeruiat, cùm tamē coniugale commercium ſuapte natura mutuū amorem coniugum expoſcat: tum etiam quia ſeruitus ſuapte conditione non adfert perpetuitatem, vt matrimonium, cùm poſsit ſe ſeruus redimere.

2. Concluſ. ¶ Colligitur ergo ſecunda concluſio, quòd pater non poteſt filios ad matrimonium ſimpliciter compellere, vt ciuilis etiam lex. Non cogitur. ff. de ritu nuptia. admonet. Et ratio præſertim theologica. Nam ſi poſt matrimonium ratum poteſt vnus coniugum altero inuito religionem profiteri fortiori ratione filius inuitis parentibus ad matrimonium cum compellentibus id poteſt, atque adeò eum compellere nequeunt.

3. Cōcluſio. ¶ Accedit tandem huic tertia. Pater poteſt inducere filium precibus & monitis, imo nonnunquam præcepto, cui tamen ipſe eatenus parere tenetur, quatenus cauſa illius præcepti ſe habet erga ipſum, vt ſi cauſa ipſum cogat, de neceſsitate tenetur ſub pœna peccati obedire. Et ſic intelligitur. l. Si pater cogēte. eod. tit. Vt ſi pater eum deſponderat, & ſponſalia iurauerat, matrimoniumq; ſit filio vtile & commodum, neq; vlla ſit cauſa repudiandi. Si autem cauſa præcepti procedat ex honeſtate: tenetur filius tunc etiam ex honeſtate obedire, & non ex neceſsitate. Atque hoc pacto intelligitur verbum Honorij cap. citato, Tua nos. ſcilicèt, quòd filius omnino debet quòd pater promiſit adimplere.

Obiectio. ¶ Quòd ſi quis arguat. Videtur ſecunda concluſio tertiæ repugnare, quippe quæ concedit teneri filium nonnunquam parere parenti ſub pœna peccati mortalis: hoc enim eſt cogi. Reſpondetur nullam eſſe repugnantiam. Secunda enim concluſio ſolum affirmat, q̄ ſine conſenſu filij per conſenſum patris non firmatur matrimonium, licèt poſsit illud deſponſare. Præterea quòd neq; ipſum poteſt, aut metu mortis aut alio cadente in conſtantem virum ad conſenſum perſtringere. Cui nō repugnat, vt poſsit iubere.

Dilutio.

Solu. arg. ¶ Per hæc ergo ad ſecundum argumentum reſpondetur. Iacob enim iuſſa parentis capeſſere tenebatur, nempe, vxorem ex Chananæis non ſuſcipere, tum propter eorum malignitatem & idololatriam, tum etiam quia terra illa Chanaam patribus promiſſa, bello erat petenda, & ſuis habitatoribus priuanda: quare præceptum Iſaac non aliud quā æquiſsimum fuit.

Solu. arg. ¶ Et eadem eſt ſolutio Paulini verbi, tenetur ſiquidē filius obedire patri in licitis omnibus & honeſtis tanq̄ liber homo. Quare non cogitur omnimode in ijs obtemperare, in quibus eſt tā liber, quā ipſe pater: putà, in matrimonio contrahēdo, per quod filius futurus eſt pater. Vnde licèt pater poſsit ſponſalia filij iurare, tamen iuramentum non habet arctiorem vim, quàm quod quantum in ſe erit operam dabit matrimonio filij conciliando: quod quidem, ius non aufert eidem filio reclamandi: & ideo conditio illa, niſi filius renuerit, ſemper iuramento includitur.

4. Argumē. ¶ Quartum argumentum, quia non ſolùm eccleſiaſticas leges, verum & ciuiles tangit, negotium

gotium doctoribus facesſit. Et primũ omniũ cap.vlt.de clandesti. despon.vbi ſtatuitur,vt ſi lij ex clandeſtino matrimonio nati non habeantur vt legitimi, nil ad rem attinet præſentem : quoniam vt diſt. præcedenti mõſtratum eſt, non cenſentur illegitimi propter ſolã clancullariam deſponſationem, ſed propter eius cõtractionem in gradu prohibito, quæ cauſa eſt, vt filij ſint ſpurij. In præſentiarũ verò non agitur niſi de pœna eorum, qui contra voluntatem parentum contrahunt, licèt verum perficiant matrimonium. In eos enim,qui ſic ſe matrimonio iungunt, ciuiles leges pœnas decernunt,ſaltem peculiares regni Hiſpaniæ, neſcio an & aliarum nationum : nã & de Neapoli idẽ fertur:nempe,quòd ſi filia contra parentũ voluntatem clam nupſerit, licèt ipſo facto nõ ſit hæreditate abdicata, ſit tamen in poteſtate parentis eam abdicare. Ius autem commune, q̃ viderim,nullum extat de hac re expreſſum:nã in authen. vt cùm. de appel. cog. §. Caſus autem. colla. 8. inter iuſtas ingratitudinis cauſas, ob quas pater poteſt filias ab hæreditate excludere,non habetur,niſi quòd ſi filia quam pater vult nuptui tradere,non conſenſerit, ſed luxuriosam vitam degere elegerit. Subditur tamen, q̃ ſi à vigeſimoquinto anno parentes diſtulerint eam marito copulare,& forſan contigerit in ſuum corpus peccare, aut ſine conſenſu parentum marito ſe(libero tamen) coniungere, hoc ad ingratitudinem filiæ non imputetur. Ex iſta tamen particula aliqui ex canoniſtis elicere contendunt à cõtrario ſenſu, quòd ſi ante vigeſimumquintum annum inconſultis,vel diſſentientibus parentibus nupſerit, ex hæredari poſsit. Sed re vera collectio ægerrima eſt,imò gloſſã illic, & de inofficioſo teſtamen. Authẽ. Sed ſi poſt.in.C.vbi eadem authentica tranſcribitur,non infert niſi quòd ſi ante viginti quinq; annos, vel in ſuum corpus peccauerit,vel ſeruo nupſerit, ingratitudinis rea ſit, ſecus ſi nupſerit libero.

Cõtrahẽtes cõtra voluntatẽ parentũ legibus puniuntur.

Ius cõmune

Collectio.

Nota.

L.49.Tauri. Pramagtici. 41.anni.1537

¶Extat aũt in Hiſpania lex.49.inter Taurinas vbi ſi filia clã pręter parentum volũtatem nupſerit,facultas ſit eis eã hæreditatis iure expoliare. Quinuerò alia nuperrima Valliſoleti adiecit quòd quanuis filia. 25. annorũ ætatẽ exceſſerit,eidem ſubdatur legi. Interpretes autẽ canonici iuris de hac re diſsident:nam alij dicunt leges has ciuiles non eſſe iuſtas, quippe quæ iure canonico ſint abrogatæ, alijs contrarium aſſerentibus. Et ſunt doctorum turbæ vtrinq; tam multæ, vt rem potiùs confundant, quàm elucident : quia non agunt opinionem pondere,ſed numero.

An huiuſmodi leges ſint iuſtæ.

¶Duo ergo hic pro noſtra tenuitate reſpondemus. Primùm enim q̃ iura canonica principibus huiuſmodi leges interdicant, non video. Imò cùm matrimonium vt ſæpè diximus, ſic ſit ſacramentum, vt ſit etiam ciuilis cõtractus, nil vetat quominus vt priori ratione ad forum eccleſiaſticum ſpectat, poſteriori, ciuili etiam aliquatenus ſubdatur. Non quòd principes ea poſsint,quæ ſunt de matrimonij ſubſtantia demutare, ſed tamen q̃ valeant cõtrahentes mulctare,vbi in bonum publicum contrahendo delinquerint:nã poſſunt delictis, quorum iudiciũ ad eccleſiaſticum tribunal pertinet, ſupplicia etiam quatenus pacem reipub. perturbant, decernere,vt aduerſus vſurarios & periuros,& aduerſus eos qui viuentibus vxoribus inceſtas nuptias cõtrahunt:& in illos fideles, qui ſe cũ infidelibus aut Iudæis matrimonio cõiungũt. Delictum autem profectò eſt inconſultis parentibus id ſine vrgente cauſa attentare : adeò & ratio naturalis, & iura tam canonica,vt can. Aliter.30.q.5.& alij,tum etiam ciuilia plurima ius erga liberos de hac re parentibus cõferunt Cap.autem Tuam.de ord. cognitio.quo aiunt hanc facultatem principibus adimi, profectò ineptè ad hoc allegatur: quippe cùm illic Honorius ſolùm decernat, cauſam matrimonialem atque adeò legitimationes liberorum ad examen eccleſiæ pertinere, ſanè cui incumbit iudicare an matrimonium fuerit validum. Ex quo profectò nulla conſequutione colligitur, vt principibus inhibeatur de ſucceſsione hæreditatis leges ferre. Quin verò capit.aliud,ſcilicet,Cauſam quæ. in. 2. qui filij ſint legitimi, quod ſimul pro ſe afferunt, contra eos militat quippe vbi Alexand.fatetur ad regem pertinere non ad eccleſiam de poſſeſsionibus iudicare, vbi agitur de illegitimo matrimonio, licèt cauſa matrimonij fuerit ne firmum aut infirmum pertineat ad eccleſiam. Quòd ſi arguas Ius canonicum liberam poteſtatem tribuit filijs matrimonia contrahendi. Conceditur. quidem imò & iure naturali & diuino eadem fundatur libertas. Sed ſi inde inferas, eadem iura inhibere principibus ne vllas pœnas contrahentibus decernant, negatur conſequentia. Nam etſi ob eandem libertatem matrimonia inconſultis parentibus ſint valida, non tamen ſemper contrahentes excipiuntur à delicto, quod princeps punire poteſt. Si enim duo illuſtriſsimi magnates vellent ſuos liberos matrimonio coniungere, qua ratione duæ eorum ampliſsimæ primogenituræ in vnam domum coaleſcentes periculum regi & reipublicæ crearent,profectò poſſet tunc rex & deberet

Sentẽ. auto.

Notar

Diluuntur fundamẽtũ

Aliud Cap.

Obiectio.

Dilutio.

beret tale matrimonium sub grauissimis pœnis inhiberi. Pari ergo fere ratione interdicere valet ne magnatum filiæ inconsultis parentibus nubant. ¶ Addiderim tamen secundò hoc temperamentum, quòd huiusmodi leges non debēt semper toto rigore executioni mandari. Vnde consultissimè non eandem pœnam infligunt liberis masculis absque voluntate parentum contrahentibus, quam fœmellis, quæ cùm non tanto ingenio & prudentia vigeant, debent (in concinandis potissimum nuptijs) parentibus obstrictius esse subiectæ, ne leuiter de se disponant. Sed nihilominus debet causa quoque nubendi æstimari, vt si fortè filia erat iniuria parentum oppressa: quam ne dotarent, vel alia de causa, nuptui tradere recusabant, tūc certè nō esset rigore legis in illam animaduertendum si clam nupserit suo æquali quemadmodum si absque vlla causa id fecisset. Quare neque in personis inferioris sortis debet ille rigor obseruari, vt in illustribus: quia nec tātum detrimenti populares per hęc matrimonia suis domibus afferunt. In summa quod Christianissimus quisque rex de hac re decreuerit iustum est.

Nota.

Pœna. l. 49. nō habet locum in masculis. Ratio.

Causa nubendi æstimanda.

Nota.

QVÆSTIO SECVNda, De consensu conditionato.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm consensus cōditionatus sit ad matrimonium per se sufficiens.

PArtis negatiuæ. 1. Argumēt.

ROpè ad coactum consensum accedit conditionatus: & ideo similiter quæritur, vtrùm aliquando per se sufficiat. Et arguitur à parte negatiua. Matrimonium exigit verba simpliciter consensum exprimentia: quod autem sub conditione enunciatur, non simpliciter asseritur: ergo nunquam eiusmodi cōsensus sufficit.

2. Argumē. ¶ Secundò, quia verba, quibus matrimonium conciliatur: debent esse certa & firma: adiecta verò conditio incertitudinem quandam præsefert.

3. Argumēt. ¶ In contrarium tamen est, quòd cùm alij contractus sub conditione celebrati impleta conditione sint puri & firmi: nil obstat quominus simili consensu contrahatur matrimonium.

Conditio quid.

¶ Conditio in præsentiarum non vsurpatur pro rei qualitate quemadmodum dicimus aliquem esse seruilis liberæue cōditionis, sed pro illa, quæ contractui apponi consueuit. Vnde conditio in hoc significato est dispositionis: scilicet, actus vel contractus ex euentu incerto suspensio: vt si dicam, Ducam te in vxorem si tantum mihi æris pondus in dotem numeraueris. Et solent iuris periti quatuor contractuū moderamina distinguere, quæ sunt, Demonstratio, modus, causa, & conditio. Quorum singula suas habent notulas. Demonstratio enim fit per relatiuum, aut per nomen exprimens qualitatem, vt Duco Mariam, quæ libera est, aut duco istam virginem. Sed modus exprimitur per coniunctionem, vt, Duco ducis filiam, vt honoris mihi accessio inde fiat. Et ad modum reducitur determinatio temporis, vt contraham tecum Dominica in albis, quando per ecclesiam licet nuptias celebrare. Causa aūt exprimitur per, quia, vt duco Crasi filiam quia prædiues est. Conditio verò exprimitur per, si, nisi, aut, cùm, & similia, vt Contraham tecum si dederis, vel cùm dederis centum, vel, nisi pater renuerit. ¶ His præmissis ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima est. Tria reliqua moderamina, siue vera sint siue falsa, siue turpia siue honesta, aut cuiuscunq; qualitatis, nihil ad matrimonium confirmandū, vel infirmandū referunt, magis quā si non apponeruntur, nisi formam conditionis induant. Exemplum. Si quis dicat, Accipio te, quæ, vel, quia venenum sterilitatis potasti, matrimonium cōtrahit, siue potauerit illa siue secus, licèt eiusmodi potatio fini matrimonij obstet: quia nō apponitur, vt conditio. Imò quanuis dicat, quia scio te sterilitatem procuraturā vel prętio amicos recepturā. Et ratio est, quia illa non ceu conditionē apponit, sed quia vxorem sterilē, solùm vt illecebris carnis occurrat, quærit, vel quæ illum quomodocunq; fustentet, etiam turpi lucro. Si autem diceret de futuro, Contraho tecū, quæ datura mihi es tātum dotis, illa iam vim habet cōditionis, & ideo cōtractum suspendit quousq; per impletionē purificetur. Et pariter si diceret, Accipio te, quæ venenum sterilitatis potabis, nō esset securum matrimoniū: quoniam videtur habere formā conditionis contra eius finem: id est, si potaueris. Quoniam si diceret quia dabis mihi tātam dotem, cōditionē videretur apponere. Quanuis causales istæ de futuro ambiguæ sint, possunt enim referre vel conditionem vel duntaxat credulitatem proferentis. Et isto secundo

Quatuor cōtractuū moderamina. Demonstratio. Modus.

Causa. Conditio.

1. Conclusi.

Exemplum

modo

modo nullatenus contractum vitiant matrimonij. Et idem de demonstrationibus sentiendum. Eademq; ratione si diceret, Contraho tecum, vt impedimenta generationis procures, acceptus esset oratio. Nam etsi coniunctio, vt, modũ suapte significatione designet, creberrimè tamen vim habet conditionis. Similiter si quis dicat: Contraho tecum, quæ libera es, vel quia libera es, illa non est mera demonstratio, sed vim gerit erroris cauendi. Et ideo si erat illa mancipium, & illud ille præsciuerat, matrimonium tenet, si aũt crediderat esse liberam, nullũ est, non propter defectum demonstrationis, sed propter errorem circa personã, qui matrimonium vitiat. Quare illa demonstrationis adiectio suffragabitur proferenti, vt credatur existimasse eam liberã, & onus probationis transferetur in fœminam, quæ probare tunc tenetur, eum sciuisse se esse ancillam.

Ratio. cõcl. ¶ Conclusio hæc facili ratione probatur: quoniam illa, quæ matrimoniũ variant vel vitiant, debent ad substantiam seu vim contractus spectare: demonstratio autem & modus & causa ad vim contractus non spectant, sed ad causas, quæ cõtrahentes mouebant, vel ad opiniones rerum, quas conceperant. Quocirca quanuis demõstratio, aut causa sit falsa, nihil refert, vt quispiam dicat. Contraho tecum, quam pater mihi desponsauit, aut, quia parentibus nostris perplacet, tunc quanuis falsum illud sit, nihilo minus matrimonium tenet. Falsa enim demonstratio minimè legatũ aut contractum vitiat. l. Falsa. ff. de condi. & demonst. ¶ Ante secundam verò conclusionẽ præmosse oportet plurima esse cõditionum genera. Quædam enim sunt conditiones generales, quæ licèt non apponantur, intelliguntur: Vt Contraham tecũ, si Deus voluerit, aut si nos viuos seruauerit. Aliæ sunt particulares, sed tamen contractui matrimonij necessariæ, vt si vir diceret hermaphrodito, Contraham tecum si sexum elegeris fœmininum, aut si mihi non fueris consanguinea: aut si diceret Sarracenæ. Contraham tecũ si fidem Christi profiteri decreueris. Et huiusmodi omnes conditiones nil refert seu apponantur seu taceantur, nam ex natura rei censentur appositæ. Ex alijs verò particularibus quædam sunt aut necessariæ in se, aut simpliciter impossibiles, vt si sol oriatur cras, aut si cælum digito tetigeris. Aliæ verò sunt contingentes. Atq; istæ sunt rursus bipertitę: quædã enim sunt contra substantiam matrimonij aut eius finem aut fidem, vt Contraho tecum quousq; aliam inuenero melioribus moribus præditã, quod est contra matrimonij perpetuitatem. Vel. Cõtraho tecũ si sterilitatis causas procuraueris, quod est contra eius finem. Aut si aliquẽ admiseris, qui tecum adulteretur, quod est contra eius fidẽ. Aliæ verò sunt, quæ matrimonio minimè aduersantur, & istarum quædam sunt honestæ, vt Contraho tecũ si pater consenserit, aut si dotem mihi dederis, vel si fueris virgo. Aliæ autem turpes, vt Contraho tecum si mihi fueris in furto vel homicidio perpetrando adiutrix. At qui omnes istæ apponi possunt aut verbo de præsenti: cõtraho, duco, nubo: aut de futuro, contrahã, &c. ¶ Rursus animaduertendũ, q̃ matrimoniũ ipsum conditionem non admittit, sed eius cõsensus. Quod est dicere, q̃ consensus potest quidem ex cõditione pendere, sed quandiu ille pendet, matrimonium nullũ est, quippe cum absolutus purusq; debeat esse contractus, atq; adeo quousq; conditio purificetur, & consensus fiat de præsenti purus, aut maritalis accedat copula: vigorem coniugij nõ habet. ¶ In calce demum animaduertendum, q̃ nulla istarũ conditionum, quicquam adfert momenti ad matrimonium confirmandum, vel infirmandũ, nisi ambo contrahentes in illam conditionem consentiãt, ita vt quam vnus obtulit, alter accipiat. ¶ Sit ergo secunda cõclusio. Consensus de præsenti sub cõditione de præsenti, si illa tunc vel impleta est vel adimpletur, per se absq; alio consensu sufficit ad matrimonium, q̃ ideo eodem momento perficitur: vt si Petrus dicat Mariæ secũ cõsentienti, Contraho tecũ si patri meo placueris: id est, si iam modò placet, Conclusio est nemini dubia, quippe cuius ratio est liquida. Nil enim hinc, quod substantiã sacramenti attingat, deest, si modò personæ sint legitimæ, cùm interueniat assensus mutuus de præsenti nullatenus ex futuro depẽdens, qui ideo eodẽ momento, quo exprimit, vim suã obtinet: nã & in alijs ciuilibus cõtractibus ita res habet. l. Institutio talis. ff. de cõdi. instit. & l. cũ ad præsens. ff. de cert. pet. vbi habetur, q̃ si cõditio est de præsenti aut de præterito non suspendit contractũ. Vnde. l. Itaq;. ff. eod. cõcluditur, q̃ tunc potestatẽ conditionis obtinet cũ in futurũ confertur. Si verò conditio nõ esset adimpleta, aut esset matrimonio cõtraria, cõsensum irritaret. Et intelligitur sic cõclusio, q̃ etiã si contrahentes assensionẽ parentum ignorẽt, imo quanuis credant eis displicere, si postmodum constiterit parentibus tunc fuisse gratum, non opus est alio consensu, sed matrimoniũ habẽdum est pro rato. Quin etiam satis est in virtute eis placuisse: nẽpe, si licèt tunc essent dormientes, cogitauerãt tamen de illo matrimonio, & placuerat eis.

Cõditionũ genera.

Cõditiones generales.

Cõditio particularis duplex.

Cõditio cõtingens duplex.

Conditio quæ matrimonio non contradicit.

Nota.

2. Conclusio.

Ratio. cõcl.

Conclusionis declaratio.

Qui

Quinimò fortasse licet de hoc nunquã cogitasset, si postea interrogati matrimonium approbarẽt, approbatio illa esset interpres virtualis cõsensus præteriti, vel saltem non displicuisse. Cùm enim dicitur, si patri placuerit, sensus videtur si nõ fuerit dissentitus, & sciens gratum habuerit. Attamen si tunc parentibus displicebat, quanuis postmodũ scientibus placeat, matrimonium nullũ est absq; nouo consensu. Nã conditio ad aliud momẽtum referenda est, quo consensus de præsenti exprimitur.

Conditio, si patris placuerit.

¶ Hinc colligitur ꝙ quanuis cõditio verbis de præsenti adiecta sit de futuro, si tamen est necessaria in se, vt si sol oriatur cras, perinde sit solidum matrimoniũ, ac si conditio esset de præsenti. Assertio est. S. Thomæ dist. præsenti, art. 3. quæstiũcula. 3. quanuis glossa super cap. Per tuas, de condi. appos. contrariũsentiat dicens, ꝙ etiam huiusmodi necessaria conditio suspẽdit contractum: & ideo si iste anteq; sol oriatur cras aliud matrimoniũ contraxerit de præsenti, illud, inquit, est validum. Sed re vera glossa hæc nulli est rationi consentanea. Nã cùm illa cõditio sit iam in suis causis naturalibus necessaria, impleta cẽsetur. Ad quod facit expresse. l. Si pupillus. §. Qui sub conditione. ff. de nouationibus. Qui sub cõditione stipulatur, quę omnino extituta est, purè videt stipulari. Et insti. de inutilib. stipula. §. impossibile. Et. l. Impossibilis. ff. de verb. obliga. Si quis sub illa conditione aliquid spondet, Si cælũ digito non attigero, purè facta obligatio intelligitur, quia cõditio est necessaria. Secus si cõditio poneretur vt modus, scilicet, contraho tecum in diem vel pro die crastina sub solis ortum: tunc enim cõditio trahit cõsensum ad futurum, & facit tantum spõsalia. Si verò talis per se necessaria conditio addatur verbis de futuro, vt contraham tecum si sol oriatur cras, aut si cælum circunferatur, eadem ratione valebit pro sponsalibus, acsi nulla esset adiecta cõditio. Sed tamen non restringit ad contrahendũ cras: quia nõ apponitur tanq; determinatio tẽporis. Si aũt diceres, Contraham tecũ si pater meus moriatur, quãuis conditio sit necessaria, videtur tamen adiecta, vt modus tanq; temporis determinatio: & ideo nõ teneris contrahere vsq; ad patris obitum. Sed si dicas de præsenti, Contraho tecum si pater meus sit moriturus, continuò tenet matrimonium: quia conditio est necessaria, & nõ ponitur vt designatio temporis. In his ergo & similibus discernendis prudentia opus est.

Corollariũ.

S. Thom. Glossa cap. Per tuas.

Reprobatur glossa.

Dubium.

¶ Dum autẽ verbis de præsenti adhibetur honesta cõditio de futuro, dissidium est inter iuris peritos & theologos, vtrum conditione adimpleta, opus sit nouo consensu ad confirmãdum matrimoniũ, an verò sufficiat ille præcedens. Panor. siquidem cap. De illis. de cõditio. appos. & Inno. 4. ac penè omnes tenent non opus esse cõsensu nouo, sed solo impletæ conditionis accessu, nisi conditio substantiæ matrimonij sit contraria. Vt si quis alicui dicat, Contraho tecum si pater cõsenserit, aut si mihi talem dotem dederis, aiunt impleta conditione sine nouo consensu matrimonium esse solidum, quia consensus est purificatus: ita vt si ad alia vota ille transierit, nulla sint prorsus. Adstipulatur eis Paluda. dist. præsenti. q. 2. art. 5. Est hic tamen per distinctionem cauendum, ꝙ huiusmodi conditio de futuro adhibita verbis de prẽsenti potest dupliciter apponi. Vno modo super illegitimam prohibitamq; materiam, vt si cognati intra quartũ gradum contrahant sub conditione, si papa dispensauerit. Et tũc alia est diuersa ratio. Quare nõ omnes prędicti canonũ doctores de ista loquunt, vt paulò post videbimus. Sed dũ super legitimã materiam cadit, vt in exẽplo posito, si dotẽ dederis, aut si pater cõsenserit. De quo ergo nobis primũ agendum. Potissimum igitur argumentum canonistæ à similitudine aliorum contractuum ciuilium ducunt. Dum enim quis ædes suas alteri sub hac cõditione vẽdit, si alias ipse emerit, vel si rex consenserit, impleta cõditione, non opus est alio contractu nec cõsensu, vt vẽditio teneat: idem ergo de matrimonio sentiendũ. ¶ Sed nihilominus subiungitur tertia conclusio. Cõditio de futuro adiecta verbis de præsenti facit consensum in virtute esse de futuro ceu sponsaliorum: & ideo adueniente cõditione non fit matrimonium nisi nouus consensus de prẽsenti accedat. Cõclusio est S. Thomæ dist. præsenti. art. 3. quæstiuncula. 3. & omniũ theologorum. Et re vera perspecta ratione nullatenus esse potest dubia. Ratio quippe est, ꝙ conditio de futuro, facit consensum expressum per verba de præsenti esse pendentem de futuro, & ideo ante completam conditionem non est sufficiens: consensum autem pendere in futurum, in virtute est esse de futuro, & ideò optimè ait S. Tho. ꝙ conditio de futuro, licet adhibeatur verbis de præsenti, perinde habet acsi adhibeatur verbis de futuro: cùm ergo matrimonium nullatenus nisi per consensum de præsenti, vel copula superueniente carnali cõtrahatur, fit vt per talẽ consensum, nec quando exprimitur conditio, nec quãdo impletur fiat matrimonium, atq; adeò opus sit alio nouo de præsenti. Et cõfirmatur ratio maximè quatenus matrimoniũ sacramentum est aliorum sacra-

Cõditio de futuro dupliciter contingere potest.

Iurisconsulorũ argum.

3. Cõclusio

S. Thom.

Ratio conclusionis.

cramentorum exemplo nullum enim sub conditione quidpiã valet, vt si quis diceret, Ego te baptizo, aut cõfirmo, aut absoluo si ieiunaueris, aut psalmos recitaueris: aut si prælatus ratum habuerit: neque verò valere incipit dum conditio impletur: nam in sacramentis locũm non habet ratihabitio.

Obiectio. ¶ Quòd si cõtra arguas. Si quis dicat fœminæ.

Ratio. 2. Cõtraho tecũ si tu cõsenseris, ille consensus pẽdet de futuro cõsensu alterius: & tamen ipsa cõsentiente nõ est necessarius in viro alius nouus.

Solutio. Respondetur, ꝙ consensus ille in virtute continuatur, donec fiat mutuus adueniente alterius cõsensu. Et ideò non est simile illi, qui pendet de futura cõditione, aut de cõsensu alius tertij: putà, parentis &c. Imbecille ergo & nullius vigoris est argumentum, quòd ex alijs ciuilibus cõtractibus ad matrimonium à canonistis accersitur: nam in alijs iure præsumitur consensum semper in virtute durare, quousq; conditio superueniat. Et ideo licèt ille fuerit de futuro, impleta conditio confirmat cõtractum. Secus verò in matrimonio, vbi necessarius est cõsensus de præsenti.

Solut. ad ar. Iurisconsultorum.

Arg. Palud. ¶ Sed ecce aliud argumentum Paludani, Vbi D. Tho. ait, cõditionem de futuro adiectã verbis de præsenti perinde habere ac si apponeretur verbis de futuro, aut intelligit nunc quãdo profertur consensus, aut tunc quando impletur conditio: nõ nunc, quia nõ sunt sponsalia: nam conditio in futurum pendens vt impedit nunc matrimonium, ita & sponsalia: nec tunc quando cõditio impletur, nam tũc fit quidem matrimonium, vt in reliquis contractibus contingit. Meritò tñ Adrianus. q. 2. de Matrimonio reprehendit Paludanũ, qui tam infirma ratione suũ Magistrũ deseruit. Respondetur. n. ei eiusmodi cõtractũ vim habere spõsaliorum ab illo puncto, quo fuit consensus prolatus. Similiter enim ipse debet respõdere in verbis de futuro. Si enim quis dicat: Accipiam te si dederis mihi talẽ dotem, quis neget oriri sponsalia? ergo conditio illa licèt impediat tunc esse matrimoniũ, non impedit esse sponsalia. Pari modo quando dico, Accipio, si cõditio sit de futuro. Et simili ratione impletio cõditionis nõ sufficit ad matrimonium sine consensu nouo de præsenti. ¶ Et cõfirmatur vrgentissimè eadem sentẽtia. Iste cõtractus, Accipio te si hoc dederis, vim illico habet obligandi sub cõditione, & non in ratione matrimonij, vt cõtraria opinio fatetur: nam si ante cõpletam cõditionem, ille voluerit à contractu resilire & aliã ducere, ille secundus contractus erit verum matrimoniũ: ergo obligat in virtute duntaxat sponsaliorũ: atq; adeò adueniente conditione non erit amplius q̃ ceu spõsalia obligatorius. Et corroboratur ratio. Si eo ipso, ꝙ conditio adimpletur, esset matrimonium, nõ opus esset ecclesiæ coactione, vt qui sic pepigerunt, cõtraherent: cõpellit autem eos vt contrahant: ergo non erat nisi sponsalia sub conditione obligantia. ¶ Sed arguitur ad id præterea ex. c. de illis. de cõdit. apposit. vbi ait Alexander, ꝙ qui mulieri sic iurauit, Ego te in vxorẽ accipiam si tantum mihi donaueris, non est postmodum reus periurij si nolentẽ soluere accipere renuerit, nisi vel consensus de præsenti vel copula interuenerit: ergo nisi vbi consensus de præsenti absolutus interuenerit, matrimonium nõ est validũ. Et est explicatio Vrbani tertij in cap. Super eo. Quare mirandum est quomodo Canonistæ hoc caput Vrbani sibi arbitrentur suffragari, cùm significantius eis refragetur & patrocinetur nobis, vt bene ait loco citato Adrianus. Cùm enim illic Vrbanus decreuisset, eũ, qui in quandam mulierem consenserat, si pater suum præstaret assensum, antequàm voluntas patris accederet non esse cogendum, obijcit verba Alexandri, nisi consensus de præsenti intercedat, & ait illud non esse suæ definitioni aduersum: quia iste, inquit, consensus (scilicet, cõtraho tecum, si pater meus consenserit) non est de præsenti habendus, licèt euidentiùs per verba de præsenti exprimatur, quia in alieno arbitrio non habito, sed habendo consistit. Tam clarè Papa quàm nos loquitur. Et ca. per tuas, liquidò id etiam docet Innocen. 3. in illis, qui in matrimonium consenserant si pater vel patruus in ipsum quoque consentirent: pronuntiati enim fuissent tanquàm non cõiuges, nisi quia antea quàm pater consentiret copulam consummarunt, per quam visi sunt à conditione recessisse. Concluditur ergo, conditionem de futuro verbis etiam de præsenti adiectam non facere dum adimpletur, matrimonium, sed cõfirmare sponsalia. Quare si alter illorum ad aliud matrimonium transierit, illud erit validũ. Certè nescio cur huiusmodi opiniones circunferantur tanquàm Canonistarum aut Theologorum. Deberent enim pensata ratione perpendi, & non simplici assertione doctorum sustentari. ¶ Nouam autem dubitandi rationem nobis offert, quando conditio, de futuro super illegitimam materiam fertur. Vt si quis cognato suo intra gradum prohibitum dicat. Contraho tecum si Papa dispensauerit. Liquidum enim est ante dispensationem nullum esse matrimonium: sed tamen dispensatione concessa, non desunt qui autument absque

Adria reprehendit. Pal.

Solutio. arg.

Ratio. 2.

Aliud argu.

Intellectus c. Super eo.

Conditio si Papa dispẽsauerit.

nouo

nouo consensu esse matrimonium, vt Calderi. & alij, quos Sylvester, verbo. Matrimonium. 3. §. 9. inducit. Isti eodem argumento vtuntur, quo superiores. Sed multò habet minus energiæ in ista materia, quàm in alia. Vnde idem Panor. & Innoc. in cap. Super eo. licèt in cap. De illis, vbi legitima est materia, censeant matrimonium absq; nouo consensu tenere, tamen vbi est illegitima, id negant. Et re vera non est cur hæc pars negatiua sub opinione tenenda sit, cùm sit prorsus certa. Nam præter rationē nuperrime factam, quæ sufficiens est, existit alia hic noua eademque vrgentior. Ad cuius intellectum notandum est documentum D. Thomæ in. 4. dist. 40. art. 4. quòd leges Pontificum non referuntur ad præterita, vt sententia, sed ad futura. Si enim dum lex vigebat prohibens matrimonia in quinto gradu, aliqui in illo cōtraxissent, & postmodum dum lex alia, quæ permisit cōtrahere in quinto, superueniret, non ideò eorum matrimonium confirmatum cēsetur, nisi nouo consensu vtentes dispē satione contraxissent: quia lex non loquebatur nisi in posterū. Et vice versa. Si modo ederetur lex prohibens quintum gradum, matrimonium eorum, qui in illo contraxerunt, non dissoluitur. Regula est omnium doctorum vtriusq; scholæ: scilicet, & Theologorum & Iurisconsultorum communi consensu receptissima. A fortiori ergo sic intelligendæ sunt dispē sationes. Cùm ergo Papa super matrimonio dispensat in gradu prohibito, solùm intelligit (id quod nomen ipsum dispensationis sonat) facultatem illis facere contrahendi, non autem ratum habere quod factum est: ergo si contrahere volunt, nouo opus habent consensu. Consequētia quidem liquida est, sed minor etiamnum confirmatur. Nam quod in se nullū fuit, fieri nequit vt validū fuerit: imò neque ex illo vlla potest oriri obligatio. l. Cum lex. ff. de fideiussoribus, vt loco citato bene adnotauit Panor. consensus autem ille inter illegitimas personas nullus fuit: quia erat iure prohibitus: ergo non potest pro rato haberi, vt ad matrimonium sufficiat. ¶ Et arguitur explicatius. Materia legitima quemadmodum & in ædificijs, ita & in contractibus præsupponnut formæ: ergo consensus super materiam illegitimam nullus est, sed postquam fuerit per Papam legitima, opus est nouo consensu. Et tamen arguitur. Si sine nouo consensu virtute prioris fieret matrimonium, sequeretur quod illi, si Papa illis inuitis dispensare vellet (quod certe bona occurrente causa potest) nequirent à priori pacto resilire, atque adeò posset Papa inter inuitos matrimonium constituere, quod nulla potest opinione affirmari. Certè res est constantissima necessarium esse nouū consensum post dispensationem.

¶ Ex quo fit, quòd quanuis ante dispensationē cognati sponsi per verba de præsenti & per copulam carnalem affectu maritali matrimonium consummauerint, & proles susceperint, nullum est matrimoniū, sed omnes sunt fornicationes, quousq; post dispensationem denuò de præsenti consenserint.

¶ Quòd aūt maiorem offert ambiguitatē est, vtrùm saltem eiusmodi contractus intercognatos sub conditione, si Papa dispensauerit, vim habet sponsaliorum, ita vt superueniente dispēsatione teneantur contrahere. Est enim casus frequentissimo vsu occurrens. Hoc dubiū latè disputat Adrianus in materia de matrimonio quæst. 10. Et pluribus à parte negatiua præmissis sustinet affirmatiuam. Contrarium verò scilicet, nullam inde nasci sponsalium obligationem communis opinio doctorum asserit, in cap. citato. Super eo. vt Adria. ipse fatetur. Quæ quidem opinio plurimùm ciuilibus legibus fulcitur vt. l. Inter stipulantē §. sacram. ff. de ver. obliga. vbi stipulatio, quæ fit de re sacra vel publica, vana reputatur, etiā si prosana fieri possit & priuata: quia dum fiebat stipulatio, res erat vsibus sacris dedicata. Et idem habetur. l. continuus. §. cùm quis. Et. l. si stipulet. ff. eo. tit. habetur, quòd si quis stipulatur, vt id fiat, quod natura fieri non concedit, obligatio non consistit. Et subditur ad propositum, q̄ si quis stipuletur de eo, quod leges fieri prohibent, cessat obligatio, veluti si quis nuptiarum sororem sibi aliquis stipuletur. Et additur, quanq̄ etiam si nō sit perpetua causa impedimenti, vt accidit in sorore adoptiua, quæ licèt fieri posset nō adoptiua: tamen si quis stipuletur cum illa dum est adoptiua, stipulatio est nulla. Proximè certè ad rem nostram attinet hæc lex. & in. l. Idem Iulianus. §. fi. ff. de legat. 1. scribitur, quòd illa conditio, quæ pendet ex voluntate principis, censetur impossibilis. & Innoc. in cap. Pastoralis. de cau. poss. & proprie. notat, q̄ quæ sine dispensatione fieri non possunt, impossibilia à iure reputantur. Quo fit, vt conditio illa si Papa dispensauerit, impossibilis censeatur, quæ habetur pro nō adiecta. Vnde cùm sine illa contractus sponsaliorum nullus esset, fit vt nec valeat cum illa. Adrianus verò censet cōditionem illam esse possibilem: nam Papa non solùm dispensare potest super matrimonio, verùm aliquādo debet, vt si promisit, vel in bonum publicum aliquid retulerit.

Sylvest.

pars negati.

Documētū. D. Thom. Lex & dispē satio futura respicit, nō autem præterita.

Nota de dispensatione.

Probatio minoris.

Aliud argu.

Postremum argum.

Appendix.

Adrian.

Nō sunt spōsalia. Cōfirmatio communis opi.

Conditio si Papa dispensauerit. impossibilis. Adrian.

rit. Et ad iura allegata ait, illas stipulationes rerum sacrarum, prohibitarum & publicarum quassare quando in ipso contractu stipulationis non exprimitur conditio voluntatis principis, qui potest super his dispensare. Quando verò totum ad eius voluntatem refertur, tenet obligatio.

Sentē. auto. ¶ Re vera fateor rem esse ancipitem, & vtrinque ambiguam, facilius tamen in sententiam opinionis communis descenderim, quòd nulla scilicet, inde sponsaliorum obligatio oriatur.

Ratio sentē Et ratio vna est illa, quam Panormit. inducit, ex. l. Cum lex. ff. de fideiussor. scilicèt, quòd ex facto iure improbato nulla nascatur obligatio. Aegra enim esset solutio dicentis, quòd lege solùm improbatur matrimonium inter cognatos, non tamen sponsaliorum contractus

Obiectio. sub illa dispensationis conditione. Quoniam

Diluti. cùm cognati lege sint excluſi à matrimonio tanquàm indebita materia, & spōsalia sint vinculum & obligatio matrimonij contrahendi, eadem ratione est inhabilis materia sponsaliorum, quousque materia sit legitima, iuxta. l. Oratio. ff. de sponsalib. vbi habetur, quòd lex,

Ratio alia. quæ prohibet matrimonium, subinde prohibet sponsalia. Et confirmatur ratio. Si sponsalia inter cognatos contraherentur sine expressione cōditionis dispensationis, nullius vigoris esset contractus, vt Adrianus ipse fatetur: ergo quanuis apponatur ipsa conditio, nihil valet. Probatut consequentia: quoniam licèt in priori contractu non explicetur conditio, implicitè tamen iure ipso intelligitur: eisdem autem vigoris est implicita iuris conditio & explicita per contrahentem: ergo si posterior valeret,

Alia ratio. prior valeret: prior autem non valet: ergo nec posterior. Preterea, certè cōditio dispensationis in moralibus impossibilis reputatur: nam regula est, vt nunquàm dispensatio fiat, & rarissima exceptio, vt non nisi vrgentissima de causa fiat: quare cùm natura contractus, non debeat ex accidentibus, sed ex ipsis, quæ per se insunt, iudicari, non debet talis contractus censeri sponsalia.

Postrem ar. ¶ Ad hæc demum arguitur. Affinitas sponsalibus superueniens illa dissoluit, vt c. Veniens. de eo qui cogno. consang. vxor. & cap. Super eo. de consang. & affinit. vt si sponsus cum sorore sponsæ rem haberet: facilius autem est rei ortum impedire, quàm existentem rescindere: ergo eadem affinitas & à fortiori cōsanguinitas precedens sponsalia irrita facit, quacūque illa conditione fiant. ¶ Quòd si cum Adriano

Adr. obiect. resp̄onderis, aliquem subsequentem euentum vitare sponsalia præterita, quæ si præcederet, non impediret futura, vt si post sponsalia sponsa fornicetur, aut lepram contraxerit: respōdetur, id cōtingere propterea q̄ si illi euētus precessissent, sponsus sua sponte illas maculas nō repudiasset: quia non sunt iuris impedimenta, cognitionis verò impedimenta sunt iure posita, & ideo si irritant sponsalia præterita, certè à fortiori impediunt futura. Hanc ergo opinionem licèt non necessariam, multò tamen probabiliorem existimauerim.

¶ Quo fit, vt non modo ante dispensationem obtentam (de hoc enim nulla est ambiguitas) verū & post, vterq; possit à pacto illo recedere. Neq verò id tantū de cōsensu alterius quia & id certissimū est, sed altero etiā inuito & reclamante. Imò quanuis contractus ille iuratus esset, si hæc nostra communis opinio vera est, iuramentum non ligat, neq; dispensatione indiget: quia super illicitam materiam latum est.

Nota tēperamentum. Hoc tamen addiderim temperamentum, q̄ licèt eiusmodi contractus vim nō obtineat spōsaliorū, quandoq; tamen ex quadam honestate oritur inde obligatio: nempe, dum matrimonium illud inter cognatos ob aliquem bonum finem expediens est: & dum expensæ in expeditione dispensationis amplæ factæ sunt. Præsertim si sponsa se se permiserit spe illa deflorari. Tametsi non solùm talis concubitus peccatum sit graue, verùm & oscula & tactus, qui aliàs inter sponsos de præsenti licent: quia omnia feruntur super indebitam materiam.

Obiectio, solutio. ¶ Sed arguis. Ergo sic pacisci inter cognatos semper peccatum erit? Respondetur, quòd si pacisc antur intendentes facere sponsalia, profectò ita secundum hanc opinionem cōcedendum est: & grauius peccatum erit si iuramentum adhibeant: quia fertur in materiam vetitam. Quanquā excōmunicationem non incurrāt: quoniā pœnæ sunt restringēdæ, & excommunicatio iure nō fertur, nisi in eos, qui in gradu prohibito matrimonium de facto contrahunt, cap. De muliere. de matri. contra. contra interdi. eccles. & Clemen. vnica. de cōsangui. & affinit. vbi nulla fit sponsaliorū mentio. Si verò non cogitent sponsalia facere, sed obligare se ex honestate ne expensæ in cassum fiant, vel alia bona de causa, tunc nullum peccatum erit, etiam id iurare. Et in hoc sensu debēt eiusmodi pacta semper iniri, vt euitentur peccata.

Dubium optimum. ¶ Postremum tamen hic dubium fit reliquū, vtrùm si huiusmodi cognati post concessam à Pontifice dispensationem affectu cōiugali cōmisceantur corporaliter, illud sit habendū pro matrimonio absque alio consensu, siue dispensationis cōcessionem ignorent, siue sciant. Vi-

detur enim matrimonium non conualescere: quoniam carnalis copula illud non perficit nisi sponsalia præcesserint: & contractus ille, vt dictum est, non habebat sponsaliorum vigorem. Nihilominùs respondetur, illud esse matrimonium, siue scientes siue ignorantes dispensationem affectu coniugali coeant: quia consummata copula post sponsalia non ob id tantùm matrimonium componit quòd sponsalia fuerant, sed eo q̃ sponsalia testimonium sunt, q̃ affectu maritali coierint. Et ideo quanuis in præsentiarum ille contractus non fuerit sponsaliorum, nihilominùs quia in animo habebãt matrimonium, in illudq; licèt vetitum, consenserant, quando postea sublato impedimento illo se affectu commiscent, affectus ipse habetur pro consensu. Igitur cognati, quale inierũt pactum, caueant le se mutuò cognoscere tempore, quo speratur dispensatio: nam si compertum sit post tempus concessionis affectu maritali conuenisse, matrimonium retractare nequeunt. ¶ Ad argumenta igitur in capite quæstionis proposita respondetur, optime concludere consensum ex conditione de futuro pendentem neutiquàm ad matrimonium sufficere. Si vero sit de præsenti, & conditio de futuro nulla adhibeatur, quæ illum pendentem teneat, ille certissimus est, & simpliciter de præsenti, ac perinde ad matrimonium sufficiens, vt latè monstratum est.

Sentẽ. auth.

Solut argu.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm conditio impossibilis matrimonium tollat.

DE conditionibus generalibus, deq; illis particularibus, quæ licèt non apponantur, verbis ipsis cõtrahẽtibus subintelliguntur, atque adeò de necessaria, per se satis dictũ est. Ex reliquis autẽ aliæ sunt impossibiles, atq; aliæ cõtingentes. Arguitur ergo de impossibili, q̃ matrimonium tollat. Consensus per verba exprimitur: qui autẽ dicit: Contraho vel contrahã tecũ, si digito cœlum attigeris, nullum videtur habere consensum nisi sub illa conditione: ergo est cõditionalis, & non de præsenti, atque adeò matrimonium nec ligat nec ligare potest, cum cõditio impleri nequeat.

Pars affirmatiuæ.

1. Argumẽt.

2. Argumẽt. ¶ Secundò arguitur. Qui verba illa affirmãdo profert, vel ridiculus est, vel ridens illa & ioco profert: atque adeò non est censendus habere consensum magis q̃ si dolo ea proferret: ergo per illa nullum matrimonium nectit, sicut neque vllum aliud sacramentum susciperet.

¶ Tertiò. Reliqui omnes contractus ciuiles sub huiusmodi conditione initi quasi iure sunt irriti. Instit. de inutilib. stipula. §. Si impossibilis. & l. Impossibilis. ff. de verb. obli. sed maior libertas exigitur ad coniugium: ergo nec coniugalis contractus tenet.

3. Argumẽ.

¶ In cõtrarium est Greg. 9. cap. fina. de condit. apposit. dicens: impossibiles conditiones in fauorem matrimonij pro non adiectis haberi.

pars negati.

¶ Quæstio est profectò intellectu non facilis, ad cuius igitur enucleationẽ primùm omniũ illud per sæpè supra positum hic etiam suppo nendum, q̃ in foro conscientiæ apud Deum, vbi non sit verus consensus de præsenti, nullũ coniungitur matrimonium, siue conditio impossibilis addatur, siue nulla: quãuis ecclesia in suo tribunali possit illud ex præsumptione pronunciare validum. Hoc supposito, ait Paluda. dist. præsenti. q. 2. art. 5. con. 5. hoc Gregorij decretum satis esse mirabile, cùm ille, qui talem cõditionem apposuerit, deridere potiùs videatur, quàm cõsentire, & ideo non est consensisse præsumendus: nam in foro conscientiæ si diceret confessario non consensisse, non iudicaretur matrimonium. Atq; hoc quidem certissimum est, vt modo suppositimus. Sed hoc in Paludano mirabilius est, quod subdit, id non præsumi matrimonium, sed esse contrahendũ propter præceptum ecclesiæ. Ecclesia namq; nullum tale præceptum illic ponit matrimonij contrahendi, quia, vt suprà diximus, neminem, qui sua sponte non contrahit, cogere ad contrahendum iure valet.

Decisio art.

Nota fundamentum.

Paludan.

Authoris ratiocinatio.

¶ Ad quæstionem ergo vnica conclusione respondetur. Matrimonium sub conditione impossibili contractum iudicio ecclesiæ præsumitur tale ac si nulla esset conditio appositа.

Conclusio.

Conclusio est prædicti decreti. Dicens enim Pontifex eiusmodi conditionem in fauorem matrimonij pro non adiecta haberi, præsumẽdum matrimonium iubet, ac si illa nõ esset appositа conditio. Et pari ratione si conditio illa addatur verbis de futuro. Contrahã tecum, erunt sponsalia. Non autem est intelligendum quòd conditio impossibilis faciat matrimoniũ illud, quod sine illa nullum esset, sed quòd manet contractus in sua natura. Quare si quis dicat, Contraham tecum cras, si Sol de cœlo ceciderit, aut si digito cœlum attigeris, tenetur cõtrahere cras. Vtimur enim nunc verbi gratia exemplis cõmunibus, quicquid de eorum sit veritate, quæ iamiam examinabitur.

Ca. fi. de cõ. appos.

Intellectus verus ca. fi. de cõd. appos.

¶ Sed profectò indigere conclusio videtur exposi-

Expositio cõclusionis

positione,ne sit mirabilis:nam in re vera, vt iacet, dura prima fronte apparet. Si enim quispiam Philosophus mulieri, quæ ceu philosophã se vane iactaret, assereret lunam esse in infimo orbe, & illa contendente non esse nisi in secundo vel tertio,ille subinde diceret.Ego cõtraho tecum si luna non fuerit in infimo orbe. Profectò nemo posset præsumere, illum voluisse matrimonium cum illa contrahere,quanuis conditio illa sit impossibilis: imò censeret quisque stupidam potius insciti mulieris irridere voluisse. Aut si contendenti astra esse animalia viuentia, diceret, Contraho tecum si astrum vixerit animali aut rationali vita. Et pari ratione si magicæ dicenti, se posse volare, quis diceret, Contraho tecum si inturrim vel in cœlum euolaueris, re vera non est cur præsumeretur voluisse contrahere, sed potius eam voluisse subsannare.

Quorũdam opinio.

¶ Propterea nonnulli suspicantur in his casibus posse ecclesiam de non matrimonio matrimonium facere: sed profectò nullatenus

Sent.autho.

opinio est audienda. Potest enim materiam inhabilem reddere matrimonio contrahendo, vt inter cognatos, potestque in suo tribunali secundũ allegata & probata hoc aut illud pronunciare esse matrimonium, aut non esse tale. At verò illud,quod re vera matrimonium fuit facere vt non sit, aut quod matrimonium non

Adrian.

fuit facere vt sit,re vera non valet. Adria.in tract.de matrimonio, dubio. 7. alia via incedit: nempe, quod vbi contrahentes sciunt conditionem esse impossibilem, tunc non debet haberi pro non adiecta: quia cessat, inquit,causa præsumendi voluisse contrahere, imò censendi sunt tanquam impossibile matrimonium reputasse:secus si putabant esse possibilẽ: quia

Sentẽ.auth.

tunc præsumuntur se illaqueare voluisse. Attamen distinctio hæc textui Gregorij minimè consonat: eodem enim tenore ait, conditionẽ turpem haberi pro non adiecta, & impossibilem: turpis autem, etiam si sciatur esse turpis, habetur pro non adiecta: ergo & impossibilis. Item quia quanuis existimarent cõditionem esse possibilem, non inde sumitur argumentũ presumptionis,quòd habuerint absolutũ consensum imò pendẽtem ex illa conditione, quã putabant esse possibilem: & tamen Papa iubet habendam pro non adiecta.

¶ Profecto res sic in cortice aspecta perplexissima est, de qua fateor hactenus nihil me certi

Durand.

compertum legisse. Atque ob id Durand.in.3. Sẽtent.distinct.39.q.4.dicit,se non videre quo modo contrahens sub conditione impossibili præsumatur contraxisse, & ideo relinquit peritioribus iudicandum.Et quod mirum mihi est,D.Thom.nec dist.præsenti, nec.27.q.2. de spõsalibus, de ista cõditione impossibili memi nit.Quare intellexisse videtur nullam difficultatem hic re penitius inspecta latitare.Et quod

Nota.

etiam notandũ est. Pontifex,non subiecit exẽplum de illa conditione impossibili,si cœlũ digito attigeris,aut de alijs huius generis. Sed doctores ex iure ciuili legibus citatis & alijs eadẽ exempla accersunt.

¶ Mens ergo Pontificis Maximi (si punctum forsan attigerim) per hæc asserta explicatur.

Intellect⁹. cõfina. Primũ assertum.

Primum, supponatur q̃ in conscientia ad consensum intrinsecum spectandũ est: nam si fuerit verè de præsenti matrimonium facit: si verò de futuro,sponsalia:sin minus,neutrum. At quantũ ad præsumptionem ecclesiæ hoc maximè notandum est,q̃ ex conditione impossibili ecclesia non contendit sufficiens sumere præsumptionis iudicium,sed aliunde. Et multò minus intendit conditionem huiusmodi aliquid variare circa matrimonium aut sponsalia:id enim illa particula sonat, habeatur pro non adiecta. Hoc ergo duntaxat sapienter papa definiuit, q̃ vbi per alias coniecturas præsumitur adfuisse cõsensum vel de præsenti vel de futuro,perinde pronũcietur illud fuisse matrimonium, aut sponsalia, ac si nulla fuisset adiecta conditio: id est, neuter coniugum teneatur illam implere, quia ad impossibilia nemo obligatur. Quanuis nonnunquã etiam ex natura ipsius impossibilis cõditionis fiat præsumptio,qualis fuerit ipse cõsensus.Neq; verò hoc q̃ conditio impossibilis habeatur pro non adiecta,est singulare matrimonio: nam & in testamentorum legatis id mos obtinuit,vt habetur. l. Obtinuit. ff. de condi. & demonst. & Instit. eod.tit.& Instit.de hæred.instit.§.Impossibilis.

¶ Secundò ad huius maiorem elucidationem animaduertendũ, huiusmodi impossibiles conditiones esse induplici genere: quædam enim sunt ex se & ratione obiecti impossibiles nihil ad mores aut matrimoniũ attinẽtes: quæ ideo nec appositæ tanq̃ per alterum cõtrahentium adimplẽdæ existimantur: vt illa, si cœlũ digito attigeris, & aliæ in exemplis positæ Aliæ verò sunt ad mores spectantes,& tanq̃ adimplendæ positæ, vt si quis diceret pauperculæ mulieri, Contraham tecum si decem milia aureorum mihi in dotem numeraueris.

Secundum assertum. Cõditio im possibilis duplex.

¶ Ad propositum ergo vt descẽdamus,si quis in iudiciũ delatus fateatur se cõsensisse sub illa cõditiõe impossibili, de qua disceptauatur, an esset vera: scilicet,si luna nõ est in infimo orbe, aut si viuit vita animali, profectò nõ est præsu

Exempla.

mendus matrimonium contraxisse, sed disputanti mulierculæ illusisse. Si autem cõfiteatur dixisse. Contraho tecum si cœlum digito tetigeris, perpendẽdum aliunde est, verum ne habuerit consensum: nempe, quia per alia verba aut facta illud conijcitur, & tunc præsumetur ioco conditionem adiecisse, atque adeò matrimonium manere solidum. Et eodem modo si cõijciatur adiecisse conditionem per fraudem, vt si pollicebatur quis puellæ matrimonium. si secũ in rem veneream consentiret: sed vt illã deciperet, adiecit, si cœlũ digito tetigeris, profecto tũc ad repellendam fraudem merito cõpelletur in matrimonio perdurare. At verò si ex coniecturis perpendatur, aut ioco totum dixisse, Cõtraho tecum si cœlum tetigeris, aut tanquàm vnum impossibile profecto non est cur magis præsumatur matrimonium contraxisse, quàm si dixisset, si angelus fueris, quod est contra substantiam matrimonij: aut quàm si alijs contractibus dixisset, si tu mihi oculos quos cuulsos habeo, restitueris, dabo tibi centum millia aureorum, aut cœlum attigeris.

Iudicium in moralibus cõditionib⁹. Nota.

¶ Per hæc iudicandum in alijs moralibus conditionibus, si puella, quæ pauper videtur, dicat se habere decem aut viginti millia ducatorum, & iuuenis dicat, Contraho vel contraham tecum si tantũ mihi dederis, & non aliàs. Aut si mentita diceret, se frui maximo apud regẽ fauore, & iuuenis ei responderet, Contrahã tecum si mihi feceris donari illustre castrum aut marchionatum. Quãuis istæ conditiones sunt illi puellæ impossibiles: tamen quia poterant, neq; prorsus absq; prudentia, credi possibiles, profecto non sunt habendæ tanquã non adiectæ, imo faciunt contractum pendulũ: & ideo si nõ adimplentur, nõ obligat. Si verò esset alchimica mulier, quæ diceret se scire verum aurum conflare ex cupro, & alius dicat, Contrabo tecum si hoc cuprum fuerit à te in aurum versum, re vera illa conditio sic erat impossibilis, vt nisi ab ignarissimo homine non posset credi possibilis, & ideo tunc ad alias coniecturas recurrẽdum est vt iudicetur interfuerit ne cõsensus, nec ne, vt reputetur illud matrimonium. Per hæc exempla quisq; poterit de alijs iudicare. ¶ Et in summa nos nihil aliud constituere volumus, quàm quod sensus Pontificis de conditione impossibili habenda pro non adiecta, non sit, q eo ipso sit iudicandum verum esse matrimoniũ aut sponsalia: sed intentio eius fuit nudare contractum ea conditione, vt si vel ex ipsa vel aliunde præsumatur habuisse verum consensum, matrimonium habeatur pro rato, & illa conditio neutrum obliget contrahentium. Hoc enim sonat, habeatur pro non adiecta: hoc est perinde acsi apposita non esset, de sponsalibus aut matrimonio iudicetur: nam idem est sensus de conditione turpi, quæ non est contra substantiam matrimonij. Sensum enim hunc clarissimum ficta doctorum mysteria in angustias perplexitatis coniecerunt. ¶ Argumenta ergo per hæc facilè soluuntur. Qui enim contraxit sub conditione, si cælum digito attigeris: nec præsumendus est contraxisse, neque verò non contraxisse, sed aliunde id iudicandum est. Quauis & ipsa cõditio posit præsumptionẽ facere totum irrisoriè dixisse. ¶ Et per hæc ipsa secundum etiam argumentum solutum restat. ¶ Ad tertium respondetur, quòd sicut nec cõtractus ciuiles per impossibilem conditionem nulli fiunt, ita nec matrimoniũ, vt expositum est, nisi alius consensus præsumatur, quàm qui per conditionem exprimitur. Discrimẽ autem quod in fauorẽ matrimonij subijcitur eò pertinet, vt si aliunde, & etiã per ipsam conditionẽ præsumptio fiat viri consensus, conditio ipsa non magis obstet, quàm si non fuisset adiecta: neq; verò ad sui impletionem obliget.

Solut. 1. arg.

Solu. 2 argu.

Solu. 3. arg.

De alchimica.

Intellect⁹. c. si circa conditionẽ impossibilem.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm omnis & sola turpis cõditio, quæ cõtraria est matrimonio, ipsum tollat, honesta verò semper obliget.

INter contingentes conditiones aliæ sunt turpes, aliæ verò honestæ. Et turpium aliquæ sunt contra substantiam matrimonij, vt contraho tecum si adulterium commiseris: atque aliæ impertinentes, vt Contraho tecum si furtum feceris, aut homicidium. Quarum priores matrimonium tollere censentur, posteriores verò haberi pro non adiectis. Arguitur ergo quòd non omnis illa quæ est prioris generis tollat matrimonium. Maximè enim illa tolleret, quæ in exemplo posita est: si adulterium commiseris, illa verò non videtur substantiæ matrimonij contraria: nam ad eius finem & fidem satis est, quod debitum viro reddat, quoties ab eo fuerit exactum, cui non repugnat, vt quandoque commisceatur alteri: quare habenda esset pro non adiecta, sicut illa, si furtum feceris, atque adeò non tollit matrimonium.

Partis negãt. 1. Argumẽt.

¶ Secundò arguitur. Si quis alteri dicat, Contraham tecũ si mecum concubueris, illa est cõditio turpis, quæ nõ est cõtra substãtiã matrimonij

2. Argumẽt.

monij, & tamen videtur matrimonium tollere: ergo non sola illa quæ est contra substantiam matrimonij, illud tollit. Probatur minor, quia si illud non auferret, maximè quia haberetur pro non adiecta: hoc tamen videtur falsum: nam sæpè homines se sub illa conditione obligant, & non aliter nempè vt florem puellæ explorent, quæ est honesta conditio: ergo vel contractum suspēdit quousq; ipsa impleat conditionem, vel quia illam nō tenetur implere, cōtractum reddit nullū. ¶ Tertiò arguitur. Si quis cum aliqua sub ista conditione contrahat, Si es virgo, est honesta conditio: & tamen non videtur obligare: quia est impossibilis: nā corrupta impossibile est esse virginem: ergo nō omnis honesta habenda est pro adiecta & obligatoria. ¶ In contrarium est prædicta decretalis Gregorij Noni, cap. fina. de condit. appos. vbi habetur, q̄ conditiones, quæ sunt contra substantiam matrimonij, illud tollunt, si verò sunt impertinentes, & turpes vel impossibiles habentur pro non adiectis, & cōtractus matrimonij manet firmus, vt. c. De illis. approbantur conditiones honestæ. ¶ Ad quæstionem tribus facillimis conclusionibus respondetur. Prima. Omnis conditio matrimonio contraria ipsum tollit. ¶ Secunda autem, si sit impertinens, & turpis vel impossibilis, habetur pro non adiecta. Ambæ sunt assertiones præallegati cap. Et quia tria sunt in matrimonio: scilicet, perpetuitas, finis, & fides, cuicunque istorum obijciatur conditio, matrimonium vitiat. Vt si quis dicat. Contraho tecum vsq; ad mortem patris mei nam tunc propter adeptam hæreditatem aliam illustriorem inueniam: hic enim concubinatus potius esset, vt can. Solet. 32. q. 2. ait August. q̄ matrimonium. Aut, contraho tecum hac lege vt sterilitati des operam, vt nūquàm concipias, aut si adulteriorum lucris donum sustentaueris. Et ratio primæ conclusionis est clara: nam vnum quodq; per suum contrarium corrumpitur: cum ergo natura cōsensus matrimonialis perpetuitatem includat, generationem & fidem, qui sub contrarijs conditionibus ait, se consentire, re vera non consentit, imò suis ipse verbis suū perimit extinguitque consensum. Ratio verò secundæ, est, q̄ cū nemo ad id, quod turpe est, obligetur, imò multò minus quàm ad impossibile, vbi cōditio turpis consensum matrimonialē nō aufert, ille relinquitur solidus, & ipsa fit vana & futilis nullā vim habens obligādi. ¶ Hanc tamen secundam cōclusionem semper intelligito in publico ecclesiæ foro, vbi proceditur ex præsumptione. Nam si qui dixit, Contraho tecum si mihi ad furandum fueris socia, nullū alium habuit consensum nisi sub tali conditione, neque intellexit se aliter obligare, re vera nō fecit matrimoniū, quanuis id præsumatur fecisse. Quare vel debet planè postea consentire, vel in aliū locum fugere, vbi nō compellatur. Si verò affectu maritali postea copulam cosummauerit, tunc fit matrimonium.

¶ In prima autem conclusione generaliter diximus conditionem contra substantiam matrimonij (absq; restrictione ad turpes) illud tollere: nam etiam honesta, si contraria est ipsum impedit secundum opinionem, quæ communis doctorum est & vera, quanuis Paludan. aliter sentiat. Est enim dubium, si quidam sub hac conditione & lege contrahant, vt neuter alteri debitum vnquā reddat, neque se carnaliter cognoscant: vel si dicat vterq; alteri, contraho tecum si voto te prius castitatis sic obstrinxeris, vt nunquam à me petas, neque mihi debitum reddas, vtrum matrimonium teneat. Apparet enim ex vna parte matrimoniū esse validum: quia conditio est honesta, & possent forsan illi verè contrahere solùm propter cohabitationem & alias necessitudines domesticas, à re tamen vxoria abhorrentes. Item quia quòd contracto matrimonio accidere potest, non est illi contrarium, vt contrahatur: possunt autem cō iuges antequā lecto conueniant, votum castitatis emittere, non obstante matrimonij substantia, vt Maria & Ioseph fecerunt: ergo illa conditio apposita contractui quando fit, non censetur illi contraria, atq; adeò nec matrimonium vitiat. Hac ratione Paludanus cōmunitus dist. 30. q. 2. opinatur matrimonium sub illa conditione contractum non vitiari, vbi non prorsus videtur absq; vlla probabilitate locutus. Nihilominùs contraria opinio est communis eademq; vero similior, censens cōditionem illam esse contrariam fini & fidei matrimonij: fini, scilicet, generationis: & fidei, sibi inuicem debitum persoluendi. Et ita ait Adria. in tract. de sponsalib. quæst. 9. Imò & D. Tho. dist. 28. art. 4. ad. 3. dicit, q̄ si mulier dicat viro. Consentio in te, vt non cognoscas me, non est consensus matrimonialis: quia illa conditio nō solùm actui, verùm & potestati contrariatur carnalis copulæ. Et Richard. ead. distin. art. 2. quæst. 4. idem ait: nēpe, q̄ per talem conditionem nunquam reddendi debitum, non solùm excluditur carnalis copula, verùm translatio corporū in alterius potestatem contra vinculum coniugale. Quibus adstipulatur Bonauentura eadē 28. distin. quæst. vltima. Imò verò si tenorem citati cap. fina. de condit. appos. it. inspicias, con-

3. Argumēt.

¶ Tertiò arguitur.

1. Conclusi.
2. Cōclusio.

Cōclusionū declaratio.

Rati. 1. cōcl.

Rati. 2. cōcl.

1. Con. quo ad totum ex tertius.

Circa. 1. cōcl.

Cōditio nō. quā redden di debitum.

Pars affirm. 1. Argumēt.

2. Argumēt.

Paludan.

Pars negati.

S. Thom.

Ricard.

sultò Pontifex dixit, conditiones contra substantiam coniugij, ipsum priuare suo effectu, non restringendo ad turpes: quoniam & honestæ possunt esse contrariæ. Adde quòd si conditio illa si, sterilitatem procuraueris, censetur matrimonio cõtraria: eadem ratione matrimonio aduersatur & hæc, si nullo nos vnquam amplexu inuicem coniungamus. Videtur enim illi naturæ matrimonij contraria, per quod fiunt duo in carne vna.

Conditio si sterilitatem procuraueris, illa.

¶ Verum est tamen fautores alterius opinionis dicere posse, quòd si mulier sic contraheret, Contraho tecum nõ tamen tradendo tibi potestatem mei corporis, aut ius vllum in meum corpus, non esset matrimonium: quia hoc est contrarium substantiæ eius. Sed si dicat, Contraho tecum tradendo facultatem mei corporis tibi, hac tamen lege, vt iuri tuo per votum castitatis renuncies, non esset contra substantiam: nam potest quisq; sicut post, ita & ante renunciare iuri suo. Nihilominus quia facultas est propter vsum, consonantiùs rationi est, vt qui alterum priuat vsu, non ei simpliciter facultatem conferat.

Defensio alterius opin.

Sentẽ. auto.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd licèt conditio sit honesta, est tamen substantiæ matrimonij aduersa: quia matrimonium non est vinculum cohabitationis cuiuscunque, sed vtendi se inuicem.

Solutio. arg. alterius opi.

¶ Ad secundum respondetur, q̃ licèt illud votum possit emitti post matrimonium contractum, translata scilicet potestate vnius in alterum: quia possunt se sua spõte priuare vsu matrimonij, nihilominùs idem votum est contrariũ pactioni contractus dũ fit, si talis conditio exprimatur. Et ideo si beata Virgo illã Ioseph in cõtractu matrimonij expressisset, nõ fuisset matrimonium verum: consensit enim explicitè in matrimonium, sed implicitè in copulã, vt supra diximus, & dist. proxima repetemus.

Solu. 2. argu.

Matrimonium beatæ virgi.

¶ Tertia conclusio. Conditio honesta de futuro, quæ non est substantiæ matrimonij contraria, suspendit contractum: hoc est, facit illum obligatorium sub illa conditione, & non aliter. Vt si quis dicat, Contraho tecum si hanc aut illam mihi dotem numeraueris, aut si pater cõsenserit. Decreta sunt Alexandri cap. De illis, & Vrbani cap. Super eo, & Innocẽtij cap. Pertuas, de cõditionibus apposit. Et ratio est, quia consensus non aliter est iudicandus, quàm exprimitur: cum ergo sub conditione exprimatur, non obligat nisi sub illa: id quod omnibus etiam cõtractibus ciuilibus est commune. Dixerim, conditio de futuro: nam si est de præsenti & adimpleta, contractum nõ suspendit. Sed si est de futuro quamuis addatur verbis de præsenti, perinde eum suspẽdit, ac si addere tur verbis de futuro. Quare cõtractus nunquã erit nisi sponsaliorum. Hæc enim omnia artic. 1. explicata sunt.

3. Conclu.

Ratio conclusionis.

¶ Rogas autem. Quid si post quã filius contraxit sub illa conditione, si pater consenserit, pater priùs dissentiat, & postea consentiat, aut vice versa? Facilè respondetur, standum esse priori eius voluntati. Si enim priùs cõsenserit, satis est ad confirmandũ sponsalia, licèt postea dissenserit. Et si priùs dissenserit, satis est ad illa dirimenda licèt postea consenserit, nisi nouus deinceps adhibeatur sponsorum consensus.

Circa cõditionẽ Si pater consenserit.

¶ Sed rursus sciendũ, q̃ si post huiusmodi conditionales contractus sponsi consumment copulam, tunc perficitur matrimonium: licèt nõ impleatur conditio: quia per illam cõsummationem videntur à cõditione discessisse. Casus est prædictorũ ca. De illis, & Per tuas, vbi mulier quæ contraxerat dicens, Si pater consenserit, quia ante dissensum patris cõmixta est viro, compulsa est manere: secus si nõ conuenissent nisi post dissensum patris, nam tunc iam essent dirempta sponsalia. Intelligitur autẽ capitulum, matrimonium esse tunc præsumptũ in foro ecclesiæ, nam in foro conscientiæ si qui sub conditione contraxerat, non accedit affectu maritali, sed fornicario, non discedit à conditione, nec perficit matrimonium. Et idem est de dotis conditione in cap. De illis.

Copulæ sub sequẽs conditionales cõtractus.

Nota.

¶ Contra hoc autem est argumentum: nam q̃ sæpissimè sponsi ante solutam dotem congrediuntur: ergo tũc puella esset à dotis solutione absoluta. Sed respondetur, q̃ hoc ferè semper fieri solet post consensum de præsenti. Et quãuis sit de futuro, & per copulam fiat de præsenti, nihilominùs mulier manet obligata per publica instrumenta, quæ vim suam obtinent, & quanquã nulla essent instrumenta, verbalis promissio eam obligat, neq; vir matrimonium cõsummat, nisi intelligens eam manere obligatã, nisi sponsus illam absoluat.

Ar. circa dõtẽ. Solutio.

¶ Dubiũ autem ex his oritur non facile vtrùm si quis sponsalia, cum puella contraxerit, sub illa conditione si fueris virgo, illa conditio vim habeat suspendendi contractum vt aliter non obliget, quàm conditione impleta. Cùm enim sit honesta, obligatoria videtur. Hostiensis existimat, illam haberi pro non adiecta, si inuenia tur corrupta, eo quod sit impossibilis, dicente Hieronymo. Non potest Deus suscitare virginem post ruinam: id est, facere vt sit virgo. At verò sententia hæc benè videtur non esse philosophi: neq; vllius est probabilitatis, vt benè

Conditio, si fuerit virgo.

Opin. Hostie.

ait,

Adrianus. ait. Adrian. de sponsa lib. q. 6. Nam conditio impossibilis, quæ habetur pro non adiecta intelligitur illa, quæ genere suo ex obiecto est impossibilis, nō tamen illa quę in se possibilis est, sed per accidens, quia ad præteritū nō est potentia, facta est impossibilis. Si enim tunc quis mulieri donaret centum ea conditione, si non fuerit fornicata, & non aliter, certè si esset fornicata, non posset in conscientia donationem recipere. Sic enim ciuiliter & moraliter illud putatur possibile quod esse solet: licèt per accidens sit factum impossibile.

Ar. Hostien. ¶ Sed aliter nihilominùs ipse Hostien. arguit, quod habenda sit non adiecta, & contractus maneat purus, ex. l. Alioqui. ff. de contrahen. emptione. vbi habetur, quòd si quis emit corruptam putans esse virginem, emptio tenet: quia error non contingit in sexu, sed in qualitate. Et idē habetur. 29. q. 1. §. adhoc. &. §. Item quòd si quis duxit corruptam putans esse virginem, matrimonium tenet.

Duplex sensus illius cōditionis. ¶ His nihilominùs non obstantibus notandū, quòd dupliciter potest apponi ista conditio. Vno modo turpiter: id est, contraho tecum si tecum congressus te inuenero virginem. Alio modo honestè: id est, si modo fueris virgo, q̄ potest explorare per matronas. Et isto secundo modo crediderim conditionem esse obligatoriam: & ideo nisi conditio sit impleta, matrimonium nō tenet. Sententia fuit ante nos Paludani præsente dist. q. 2. art. 5. con. 4. & Adriani dubio. 6. de sponsalibus. Et ratio mea est, quia conditio est honestissima. Et sunt qui copiosissima etiam dote numerata non contraherent cum corrupta. Imo possent voto se vel iureiurādo obstringisse nō ducere corruptam: & ideo si illa ipsum de hac re deciperet, maximam ei iniuriam irrogaret. Quin verò addiderim, quòd licèt contraherent sponsalia per cōditionem de futuro, si te in toro incorruptā inuenero, & tunc accederent ad illam nō animo maritali, sed fornicario ad explorandam veritatem, non teneretur in conscientia sponsaliorum contractui stare: quia conditio nō fertur super turpem actum coëundi, sed super honestam virginitatis qualitatem. Et hoc doctores deberent animaduertere antequàm dicerent conditionem, si te inuenero virginem, esse turpem: nā potest res indagari alia via quàm per turpitudinem. Quare de per se conditio non est turpis, sed accidit postea vt per turpem cōgressum deprehendatur nō esse virgo. Fateor quidem quod in foro ecclesiæ illud haberetur pro matrimonio, quia præsumeretur ille à conditione discessisse, secundū d. ca. Per tuas. & illud cōsummasse. Sed secus est in conscientia.

Honestas obligat.

Ratio.

Si deprehendatur nō esse virgo.

¶ Ad illud igitur argumētum Hostiēsis, quod ex illis testibus induxit, respōdetur, q̄ debuisset animaduertere quàm longè error à cōditione distet. Error enim est in intellectu, qui non apponitur contractui: & ideo, vt dist. proxima vsuri sumus, si nō sit de substantia, sed de qualitate personæ, matrimonium non vitiat. Quare sicut contrahens cum aliqua putans patri suo placere, quanuis displiceat verè contrahit: ita si quis cōtrahat cum muliere, quam putat esse virginem, licèt sit corrupta, veluti si putasset esse pulchram, & esse fœdissima. At verò sicut dum quis contrahit sub conditione, si patri placuerit, matrimonium non tenet nisi per impletionem cōditionis purificetur, ita si sub cōditione virginitatis cōtrahat, nō erit purum & validum nisi sit virgo.

Conditio. si merū cōcubueris.

¶ Subsequitur autem de conditione turpi. Cōtraho tecum si mecum cōcubueris. Nihil enim refert, postquàm cōditio iam est turpis, si addiderit, causa explorandæ virginitatis, aut libidinis explēdæ. Et quidem doctores Canonistæ nō disputāt, sit ne cōtractus validus, quia hoc nō dubitāt, sed vtrùm sit statim matrimonium eo quòd cōditio habetur pro nō adiecta, vel sit tantùm contractus purus sponsaliorum.

Adrianus. ¶ Censent enim, vt Adrianus dub. 8 de matrimonio refert, esse pura sponsalia acsi non esset apposita conditio. Nam si intelligatur de fornicario coitu, habetur pro non adiecta, vt probatum est. Si verò de legitimo coniugali, multò fortiùs sunt pura sponsalia quia cōditio illa est necessaria: id est, ex natura matrimonij extitura. Quare neutro modo illa sponsalia sunt in futurum pendentia, sed illico sunt absoluta, & per subsequentem copulam fiunt matrimonium. Sententia est glossæ capitul. 1. de sponsa duòrum, & quidem vera. Hæc autem semper intelligenda sunt in foro cōtētioso, quod procedit ex præsumptione: & quando ex alijs cōiecturis intelligitur voluisse contrahere sponsalia, vt diximus de conditione impossibili: nam in conscientia si ille non habuit intentionem vllum faciendi matrimonialē contractum, sed potiūdi puella, eamque fallēdi, contractus ipse nullus est. Quin verò si erat lata disparitas: quia ipse erat illustris, & fœmina pauper, non est cur præsumātur sponsalia, imò quòd ille tā tùm volebat. Veneri satisfacere. Cōditio enim turpis ob id iudicatur non adiecta, quia nihil mutat de natura contractus. Quare aliunde sumenda est præsumptio. Imo ex hac, si mecum coieris, potius sumitur coniectura quòd nō habuerit contrahendi animum, sed potiùs puellā

In foro contentioso.

Conditio turpis quare iudicatur pro non adiecta.

seducendi. Item neque si conditio intelligebatur cōsummandi copulam maritalem, id circo sequitur contractum illum fuisse purum sponsaliorū: præsertim si additum esset, si statim mecum incoitum cōsenseris: nam legitimæ spōsæ etiam de præsenti induciæ dātur duorum mensium ad cōsummādam copulam, vt capitul. Et publico. de cōuers. coniuga. Et ideo spōsus potuit deducere in pactum, vt illa renunciaret illi iuri suo, atque adeo spōsalia erāt pēdentia: itaque si illa statim nō implet cōditionem ille nō manet obligatus. Igitur si huiusmodi contractus superueniēte copula iudicatur ab ecclesia vera matrimonia causa est quia præsumuntur tunc sponsi ab illa conditione discessisse secundum iura supra citata. De illis. & per tuas.

Iudicia duorū mesium

¶ Tandem, quod de virginitatis cōditione diximus, quando honestè apponitur: scilicet, q̄ suspendit contractum, de alijs etiam honestis conditionibus quodammodo ad perpetuitatem matrimonij pertinentibus & ad amorem inter coniuges conglutinādum, cēsendum est. Nempe si quis contraxit cum aliqua quam nō vidit, sub illa conditione, si nō fuerit cæca, aut muta, aut cocles, aut leprosa: vel aliqua insigni turpitudine deformata, profectò si secus sit, matrimonium non tenet, etiam si fiat per verbum de præsenti, Contraho. Et par ius est de sponsa respectu sponsi. Quare eadem est ratio si dixerit, Nubo tali si hanc aut illam doctus est artem ad alendam vitam, aut si est ingenuus vel ingenua, aut alia similia. Nam etsi conditiones illæ iure expræsse, si pater consenserit, aut si dotem dederis, propinquius ad naturam matrimonij spectent, & ideo iure admittantur, nihilominus istæ sunt etiam conditiones tum honestæ, tum ad perpetuitatem cohabitationis, & generandi per multùm referentes: & ideo nulla est causa cur non pariter eodem iure approbētur tanquàm necessariò implendæ. Secus si essent conditiones ad matrimonij finē minus referentes. Si enim quis contraheret cum aliqua absente hac conditione, si esset pulchra, aut benè morigerata: quia istæ qualitates recipiunt magis & minus, non sunt in foro ecclesiæ admittendæ tāquā matrimonium vitiantes, maximè si de præsenti fuerit contractum: quia de sponsalibus non tantùm imminet periculi si dissoluantur. At prudentia est priùs per inquisitionem illas deprehendere, quæ prudentia si defuerit, sponso imputetur. Imo vero dum contrahitur matrimonium de præsenti, nunquam est contrahendum cum conditione de præsenti, præter illam forsan, si pater consenserit: nam multi inde scrupuli oborirētur, qui cōsciētiā pūgerēt. Sēper autē illud mēte obseruetur q̄d diximus de foro cōscientiæ, in quo sub quacūq; futura cōditione consensus exprimatur, nūquam facit matrimoniū quousq; cōsensus sit de præsenti. Imò neq; eius impletio sat est, quousq; talis habeat cōsensus.

Cōditiones honestæ suspendūt matrimoniū.

Exemplum

Per cōditiones iure expressis alias admittuntur

Conditio, si est pulchra.

¶ De hac autem negatiua contrahendi formā. Nō aliam nisi te ducā, & similibus, nimium inter doctores nūnullos sit cōtētionis, vt est videre apud Palud. dist. 27. q. 1. & apud Adrianum dubio. 12. de matrimonio, vbi multos iuris peritos allegat. Sed res nō est tāta disceptatione digna. Statuēda enim est hic regula, quod nunquā per purā negationem cōtractus matrimonij vel spōsaliorū vim obtinet, sed per affirmationem explicitā vel implicitā, eo q̄ ad matrimoniū requiritur cōsensus. Hoc suppositō aliquæ sunt formæ manifestæ, & aliquæ ancipites. Certū enim est per hanc orationem, Nunquam aliā à te vxorē ducam, nullū cōtractum fieri, neq; obligationē oriri ducendi hāc: quoniam est mera negatio. Per oppositū, certum est per hanc orationem. Nō aliā, sed te ducam, fieri spōsaliorum cōtractum: quia, sed te, exceptio est affirmatoria ducēdi illā. Eadem ratione si dicas, Nullā mulierem ducā præter te: nā secundum dialecticos sensus est, non aliam ducam, & ducā te. Hæc autem oratio. Nullam mulierem ducā, nisi te, æquiuoca cēsetur: nam potest facere sensum exceptiuū, vt idem sit quod præter te, qui ideo obligationem parit contrahendi. Sed nescio quid mysterij cōminiscitur hic Adrianus de nomine, alia: nempe, vt qui dixerit, nō ducā mulierē nisi te obligetur illā ducere ratione iā dicta. Sed si dicat, non ducā aliā mulierem nisi te, non obligetur propter falsitatem secundæ exponentis. Exponitur enim, inquit, sic. Nō ducam aliā mulierem à te: & tu es alia mulier à te, & ducam te. Sed profectò cōmētitia est illa secūda exponens: satis enim est verā esse, tu es mulier. Quare idem est, Non ducam aliam nisi te, & nō ducā mulierem nisi te. Potest etiā, nisi, facere sensum conditionalē, vt idē sit, quòd si nō duxero te, nullā ducā. Et hæc certe mera negatiua est. Et ideo quādo ponit, nisi, cōsulēda est in foro cōsciētiæ intētio cōtrahētis qualē habuerit. Et in foro contētioso aliū de est exploranda. Idē est de particula, quàm, vt nullā quā te ducā, aut nō contrahā cùm alia quàm tecū: potest em̄ facere sensum exceptiuū, & plurimū cōditionalē. Quare si quis dicat. Nō vēdā meas ædes, alij quā tibi, nō obligatur vēdere illi. Imò forsan facit hūc sensum, Non contraham cū alia à te, quæ mera negatiua est. In huiusmodi autē ambiguitatibus si communis

Nō aliā nisi te ducam.

Adrian.

Regula.

Nūquā aliā vxorem à te ducam.

Nō aliā sed te ducam.

Nul ā præter te ducam

Nisi te.

Adrianꝰ

Author.

Nisi pōt facere sensum cōditionalē

Nullā quā te ducam.

nis verborum intelligentia nõ liquet, iuxta tenorem cap. Ex literis. el. 1. de sponsali. tunc ex causis & appendicibus veritas indaganda est, vt ait. Hilarius, cap. Intelligentia. de rege. iur.

Solut. 1 arg. Angelus. ¶ Primo argumento in capite posito, adducitur Angelus in summa, vt neget conditionem illam, si adulterium cõmiseris, obstare fini matrimonij, nisi addatur, & mihi debitum nõ solueris. Haud tamen satis inspexit coniugalem idem vtrumq; includere: scilicet, & coniugi debitum reddere, & cũ nullo alio cõmiscere. Vtrum

Paulus. que enim ambit admonitio Pauli, Vir non habet potestatẽ corporis sui, sed vxor, neq; vxor sui, sed vir. Et ideo illa sola cõditio, si adulterũ commiseris, aduersa est fidei matrimonij, atq; adeo illud tollit.

Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum, de illa conditione si mecum concubueris satis dictum est, & sub cõpendio dicitur, quod si quis non habuit cõsensum nisi sub illa conditione, in conscientia non sit matrimonium nec sponsalia. Imõ vero in foro exteriori si non esset alia coniectura ad præsumẽdum consensum, profecto illa conditio potius admonet nullum fuisse consensum contrahendi, sed decipiendi. Quare sensus canonis, quod

Intellect. c. fin. de cõdi. appen. illa est habenda pro non adiecta, non est, quod per illam iudicandum sit fuisse matrimonium, sed quòd illa secluſa acsi non fuisset posita, aliunde præsumatur præcessisse cõsensum, habeatur pro non adiecta; id est, iudicetur contractus spõsaliorum purus & validus ante impletionem conditionis, vt potè quam sponsa non tenetur adimplere nisi ad consummãdum matrimonium.

Solu. 3. arg. ¶ Ad tertium deniq; iam responsum est cõtra Hostiensem illam conditionẽ non censeri impossibilẽ in moralibus, imò est honesta & contingens, atq; adeò si honestè apponatur, vt dictum est, contractum suspendit, & purificari debet.

DISTINCTIO trigesima, De errore, dequè nuptijs beatissimę virginis.

QVemadmodum metus, sic & error libertatem voluntatis auersatur. Ob idquè ille, qui substantię matrimonij est aduersus illud viriat: vt potè error aut personę aut cõditionis seruilis. Qui enim arbitratus sibi Mariam copulare, seductus se Annæ coniunxit: quia in Annam minimè consensit, nullum contraxit matrimonium. Iacob enim per concubitum cum Lya, quam arbitrabatur esse Rachelẽ, nisi postmodum in Lyam denuo consensisset, nullum vtiquè matrimonium contraxisset. Nequè verò liber homo, qui cõtrahens cũ ancilla, quam putabat esse liberam, lege se coniugij obligauit: eo quòd vt personæ, sic & earum libera conditio ad essentiam matrimonij attineat, quippe quo inuicem sibi cohabitare seruireq; & vt ait Pau. mutuo placere obstringuntur. quibus persoluendis officijs seruitus illius, qui sui iuris non est, è diametro aduersatur. Cap. 1. Textus

Error autẽ seu qualitatis seu fortunæ, vt pote quæ ad essentiam matrimonij minimè spectant, eius vinculum nequaquam tollit. Sic nos sancti patres sacris canonibus. 29. causa instructos curarunt. Ad hæc demum, vt inter causas nuptiarũ de fine etiã hoc verbũ dicamus, duplex huiusmodi finis est. Vnus, scilicet, aut duo ipsi sacramento per se innati, vt generatio, iuxta illud Gene. 1. Crescite & multiplicamini, & remedium temperãdæ libidinis iuxta illud Pauli, Propter fornicationem vnusquisquè habeat vxorem suam: qui quidem fines ceu à Cap. 2. 29 quæst. 1. Genesis.

Deo ipso sacramenti institutore profecti semper boni sunt. Alij verò sunt accidentarij à voluntate cõtrahentium dimanantes: qui si citra culpæ turpitudinem ad hæresçant neque actionem vitiant, neque sacramentũ, vt dum Iacob Rachelis pulchritudine allectus illam sibi in vxorem optauit. Quinimò possunt & honestissimi esse, vt pacis amicitiarumque reconciliatio. Sive rò vitium præseferãt, vt qui ob turpes causas matrimonialia fœdera componunt, sic actionẽ deturpant, vt tamen non ideo sacramentum ipsum, quatenus Dei munus est, vllo pacto sordescat. Imò verò quocunque fine matrimonium fiat, dummodò intentio Christi & ecclesiæ seruetur, validum est & solidum.

Cap. 3. Quò autem tractatus hic causarum, quibus matrimonium coniungitur, pro dignitate concludatur, addamus oportet de Mariæ & Ioseph coniugio. Ambos, vt contra Faustum author est Augustin. quantum credi potest, apud se disposuisse virginitatem seruare, nisi Deus aliter iuberet: quam tamen voluntatem in consensu matrimoniali minimè expresserũt. Id quod in libr. de nuptijs & cõcupiscentia. de beata virgine repetit. Si enim sub conditione, nunquam se inuicem cognoscendi, cõtraxissent, ne quaquam eorum matrimonium fuisse solidum: vt pote quod conditio eorum contractui repugnaret. At verò neque expresse eadem virgo, sed implicite in copulam cõsensit: nam eiusmodi expressus cõsensus perpetuæ virginitati animi & corporis aduersatur. Quam vtique virginitatem, cùm certior esset maritum à se rem vxoriam nunquam petiturum, integerrimam custodiuit.

Lib. 4 capit. 8. & 9

27. q. 1. can. Beata Maria

Quo fit, vt eorum matrimoniũ fuerit perfectissimum, non quidẽ consummatione aut significatione quando quidem nulla corporum commixtio interceserit, quæ corpoream humanitatis vnionẽ Christi significat, at sanctitate. Sanctio ra namque, vti idem ad Eluidiam, ait August. sunt coniugia pari voto continentium, quam rei vxoriæ vacantium. Omne denique nuptiarum bonum, vt eo. lib. de nuptijs idem sanctus pater docuit, impletum est in illis parentibus Christi, fides, proles, & sacramentum. Prolem siquidem cognoscimus ipsum dominum: fidem, quia nullum adulterium, sacramentum, quia nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis, quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui sine peccato futurus erat.

Cap. 4.

August.

August lib. de nup. c. 11.

DISTINCTIONIS trigesimæ, Quæstio Prima, De errore.

(5.)

ARTICVLVS. I.

Vtrùm error matrimonium impediat.

Partis nega. 1. Argumēt.

QVemadmodū vis & metꝰ, ita ignorantia voluntario obstat: & ideo post vim & metum sequitur in hac distinctione, vt de errore dicamus. Arguitur ergo qꝺ error matrimoniū non vitiet. Si error aliquis illud impediret, maximè error (vt aiūt) vel personæ, vel cōditionis: sed qꝺ error personæ matrimonium nō tollat, arguitur. Eadem est sacramētorum omniū ratio: nā omnia debent per cognitionem administrari: si quis autem putans se baptizare vel cōfirmare Petrum, baptizaret Paulū, esset verum sacramentum: ergo pariter si quis putans cōtrahere cū Maria, contraheret cū Anna. Et cōfirmatur. Iacob, licèt per errorē contrahere crederetur cū Rachele, vt legitur Gene. 28. verè cōtraxit cum Lya: ergo error personæ nō impedit.

Confirmatio argu.

2. Argumēt. ¶ Secundo. Sicut cōditio seruitutis est accidēs personæ, ita & aliæ qualitates corporis & animi: ergo sicut error circa libertatē impedit, ita & error circa alias qualitates & fortunas, vt virginitatis, nobilitatis, aut diuitiarū, &c. quod tamen iura negant. Et cōfirmatur. Id quod alicui ex natura sua cōuenit in toto suo ambitu cōuenit: errori aūt ex natura sua cōuenit impedire matrimonium: ergo circa quancunqꝫ qualitatē aut conditionem errare contingat, nullū erit.

Cōfirmatio argum.

3. Argumē. ¶ Tertio. alia sunt iuris impedimenta, vt infrà dicemus, quibus matrimonium fit nullū vt disparitatis cultus, scilicet, Christiani cū infideli & impotentia coeundi, & solenne votū, &c. ergo istorum error potiùs debuit inter impedientes connumerari, quàm error circa libertatem.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est illud verbum ciuilis iuris. Quid tam contrarium est consensui quàm error? l. Si per errorē. ff. de iurisdict. omni iudi. & illud. 3. Ethi. Aristot. qꝺ ignorātia tollit voluntariū: quippe quod secundū Greg. Nicenū & Damascenū est illud, cuius principiū est in aliquo sciente omnia singularia, in quibus est actus.

Greg. Nice.

¶ Ad dissoluendam præsentem quæstionē primò notandū de erroris nomine, qꝺ posset cuipiam apparere, dicendū esse ignorantiā potiùs impedire matrimoniū quàm errorem. Ignorātia quippe de se nullam ponit cognitionē, quæ idcirco dicitur purę negationis, error verò, qui dicit ignorantiā prauæ dispositionis, ponit iudiciū falsum. Error namqꝫ, vt ait Augustin. in Enchiridio cap. 13. est approbare falsa pro veris. Omnis autē ignorantia, etiā citra errorē, tollit voluntarium: ergo non tantū error, sed ignorātia in genere debuit poni tāquā impedimentū. Ad hoc aūt dicimus, & quantū ad impedimētum matrimonij non differt, vtrum dicatur ignorantia vel error: attamen cùm matrimoniū nunquā nisi per aliquod iudiciū contrahatur, necesse est, vt si illic ignorātia lateat, error subinde nascatur, quo vnū pro alio iudicatur: quoniam consensus in id non dirigitur, quod prorsus ignotum est. l. Cùm ab eo. §. Massam. ff. de cōtra. emptio. Quocirca quia error: id est, iudiciū falsum, est tunc causa proxima contractus, cōgruētiùs dicitur error, qꝫ ignorātia. Vnde benè aiūt doctores, qꝺ omnimoda ignorātia circa personam non permittit vt sit propriè error personæ: sed illa, quæ aliquā æstimationē personæ aut conditionis præsupponit. Quæ enim nunquàm audiuit regem habere filium, nō potest errare in persona nubendo alicui putans esse filiū regis. Mox animaduertendū, errorem circa matrimoniū quadruplicis esse generis: scilicet, personæ, cōditionis: nempe, seruitutis, & qualitatis, ac fortunæ.

Error Augꝰ definitio.

Decisio ati.

Error congruentiùs quàm ignorantia.

¶ Solutio ergo quæstionis tribus conclusionibus continetur. Prima. Error personæ impedit matrimoniū. Vt si quis putans se contrahere cum Maria, cōtrahat cū Anna. Decretū est iuris. 29. q. 1. Et idē est in aliis contractibus ciuilibus. Si enim credens se emere mācipiū masculū, emat fœminā, contractus nō tenet, vt ibidē habetur. Quemadmodū si ementi aurū supponeretur loco eius aurichalcum, aut pro vino acetū. l. In venditionibus. ff. de contrahen. emptio. Quòd si arguas. Cùm pro aureo ducato datur pōdus argenti, vel alius metalli tantundem valens, cōmutatio est legitima: ergo si quanubat vni viro tātæ æstimationis, qntæ erat ille, quē putabat sibi præsentari. Negatur cōsequentia, quia pecunia, imò & res, quæ cōmutātur, pretio æstimantur, quod quidē potissimū est in contractu. Et ideo argentum pro auro, si eiusdē valoris est, non vitiat contractum. Consensus autē matrimonij fertur in hanc personā propter se, & ideo non est simile. Ratio ergo conclusionis est, quā in præsentiarum Diuus Thom. adducit. Quicquid tollit causam, tollit effectum: cōsensus autem matrimonij est causa ipsius, & error tollit cōsensum: quia consensus ex errore profectus non est liber: voluntatis quippe libertas cognitionem intellectus supponit: illa ergo sublata, nullum est voluntarium aut liberum, iuxta illud, Errantis voluntas nulla est. l. Cum testamentum. C. de iuris & facti ignorā. Euimuerò qui putat se consentire in Petrum, nullatenus cōsentit in Paulum. Vt enim author est Augustinus. 10. de ciuitat. cap. 1. Non possunt amari neque eligi nisi cognita: & vinculum matrimonij absque

1. Conclus.

Ratio. D. Thom.

amore

amore & voluntatis electione non potest esse perpetuũ. Vnde optimè cõcludit S. Tho. q̃ error nõ solùm matrimoniũ euacuat, verũ & id iure naturali ei competit ac perinde diuino.

2. Conclus. ¶ Secũda cõclusio. Error cõditionis: nẽpe, seruitutis impedit matrimoniũ. Conclusio est iuris, vt patet de coniugio seruorum, cap. Proposuit, & reliquis. & 28. q. 2. cano. Si quis. 1. & 3. & cano, Si fœmina, &c. Et rationẽ cõclusionis subdit elegãter D. Tho. Error enim ea ratione

Ratio. S. Thom tollit matrimoniũ, qua excusaret actum à culpa: est enim culpa hominẽ in causa matrimoniali decipere: error autem nõ excusat actum à culpa, nisi sit illius circunstantię & qualitatis quæ apposita differẽtiam facit illiciti & liciti. Verbi gratia, si quis percutiat patrẽ in capite gladio, arbitratus se nõ nisi fuste scapulas attingere, licèt minuatur culpa, nõ tũ prorsus excusatur: quia ignorare instrumẽtũ, quo, aut membrũ, quod percutiebat, non purgabat rationẽ illiciti: quãdoquidẽ sciebat patrẽ ferire, quod erat impiũ. Sed si credẽs alapa filiũ correctionis gratia percutere, percuteret patrẽ, error tolleret culpam, quia ignoratur circunstantia patris. Pari ratione error, qui matrimoniũ impedit, nõ debet esse qualiscũq;, sed ille, quo ignoratur aliquid, quod ad essentiã pertinet matri-

Duo essentialia matrimonij. monij. Duo autem sunt huiusmodi essentialia: scilicet, & personę, quæ coniunguntur, nã ipsę sunt, quæ contractũ & sacramentum perficiũt & ceu proprium subiectũ illud suscipiũt. Præterea mutua potestas & facultas, quę inter eos debet esse cohabitandi, sibiq; inuicem ad mutuum persoluendi debitum. Primũ autẽ aufertur per errorem personæ, & secundum per errorẽ conditionis. Qui enim alterius seruus est, nõ est sui iuris, vt possit cũ cõiuge cohabitare, & quærere, vt ait Paulus, quomodo ei placeat.

¶ Plenaria tamen conclusionis huius intelligẽtia vsq; ad distinctionem trigesimãquintã, vbi de coniugio seruorum habenda est disputatio, expectanda est. Quapropter ne materiã, quæ simul luculentius tractabitur, discerpamus, nihil illius hic præposterè ponemus, sed illuc vsquè totam reponamus oportet.

3. Cõclus. ¶ Tertia cõclusio. Error qualitatis aut fortunę matrimonio contrahendo nõ obstat. Decretũ est supra citatorũ canonũ. Error qualitatis est, dum quis contrahit cum corrupta: putans esse virginẽ, aut cũ inhonesta putans esse honestã.

Error fortuna. Cõtractus cũ rustica aut ignobili. Ratio. ¶ Error fortunæ est, cùm quis contrahit cum paupere putans contrahere cum diuite. Contractus autem cũ ignobili aut rustica, quæ putatur esse ingenua & nobilis inter errores qualitatis statuitur. Ratio cõclusionis huius est superiori contraria: nam hæc omnia extra essentiam sunt matrimonij. Vnde quanuis si in conditionem ducerentur, pendentem facerent cõtractum, implericq; adeo indigerent: tamẽ dum per modum conditionis non apponuntur, illũ non vitiant. Præsertim dum matrimonium de præsenti contrahitur: nam si essent sponsalia, profectò non esset ille, qui per errorem grauiter deceptus est, compellendus, quemadmodũ can. Raptor. 27. quęst. 1. adnotauit Hugo. Qui enim sponsalia cum corrupta contraxit putãs esse virginẽ, non est cogendus. Et eadem, arbitror, ratiõe, neq; illustris qui aliquã sibi infimæ sortis disponsauit, quã credebat esse illustrem.

Argum. ¶ Contra hanc tamen conclusionem tertiã arguitur. Si filia regis aut magnatis, quæ putat se nubere filio alterius regis aut illustris viri sibi pari, præsentaretur alius inferioris sortis, quẽ illa putaret esse illum principem, matrimoniũ non teneret: & tamen esse filium principis est qualitas personæ propter nobilitatem: & ampla substantia est bonum fortunæ: ergo error

Primo genitum. qualitatis & fortunæ tollit matrimonium. Et eadem est ratio de illa, quæ cogitat se nubere primogenito, cui obuenit primogenitura, nubit tamen minori, qui sibi pro alio offertur.

Solut. argu. ¶ Respondetur, vt probè ait D. Tho. art. 2. insolutione. 7. q̃ error nobilitatis aut fortunæ per se matrimonium non euacuat. Sed est tamen occultè attendendum, q̃ error huiusmodi nonnunquã refertur ad errorem personæ, vt in casibus propositis, & illa ratione matrimonium eneruat. Ad hoc autem deprehendendum discrimen, quod non est facile, considerare oportet, vtrùm cõsensus feratur in hanc particularẽ personã directè, an verò in illã dũtaxat, cui illa cõditio aut dignitas adest. Priori enim modo est error qualitatis, & posteriori est error personæ. Si enim puella huic singulariter nupserit licèt id fecerit, quia credebat esse filium regis vel primogenitum aut diuitem, cui aliàs non nupsisset, matrimoniũ nihilominus tenet, quia esse filium regis aut primogenitum, est tunc qualitas huius. Sed si non intẽdebat contrahere nisi cum illo filio regis, aut diuite, quẽ habebat in corde, matrimonium non tenet: quia est error personæ. Quo fit, vt quanuis Petrus ille primogenitus, cui illa volebat nubere, iã esset defunctus, quãdo nupsit Ioanni fratri eius, qui ideo Ioãnes iã erat primogenituræ hæres, matrimoniũ nõ esset validũ: quia nõ intẽdebat cõtrahere cũ hoc, sed cũ illo. Rursus sequitur, q̃ si per verba de præsenti intẽdens nubere absenti Petro nupsit præsenti Ioãni, quẽ putabat esse Petrũ, licèt postea gratius habeat matrimoniũ

Nota. Nota casum

cum

cum Ioanne,quã cũ Petro,non potest viuente Petro nubere Ioanni, etiã si in illo errore permanens multos eidem Ioanni pepererit filios: quia non fuit illud matrimonium, quanuis per ignorantiam fuerit à culpa immunis.

Solu 1.argu. ¶ Ad primum igitur argumentũ negatur cõsequentia:nã in baptismo & alijs sacramẽtis intẽtio ministri, vt semel iã dictũ est, non est proxima causa effectus sacramẽtalis:nẽpe,characteris & gratiæ sed materia ipsa elemẽtalis,& verbum, quod est forma:intentio enim nõ est nisi applicãs materiam & formã ad suum propriũ effectum.Et ideo error putantis baptizare aliũ quàm baptizat, non tollit effectum. Consensus aũt est causa proxima vinculi matrimonij: ille autem, qui fertur in Petrum, non fertur in Paulum,& ideo non est simile.

Ad cõfirmationem. ¶ Ad confirmationẽ verò negatur,Iacob contraxisse cum Lya per illum consensum & concubitum:quibus arbitrabatur contrahere cum Rachele,sed per consensum, quem postmodũ habuit in Lyam.

Solut.2.arg. ¶ Secundum:supra iam solutum est per rationẽ secundę cõclusionis.Nõ enim eadẽ est ratio de errore cõditionis & de erroribus qualitatis & fortunę. Quapropter ad cõfirmationẽ negatur minor:nẽpe, q̃ errori secũdũ naturã sui generis cõueniat impedire matrimoniũ,imò id ei cõueñit ex natura adiũctæ differẽtię:videlicẽt, quatenus est error eorum, quæ sunt de essentia matrimonij.

Ad cõfirmationem.

Redargutio ¶ Quòd si solutionẽ redarguas. Maior perniciosiorque videtur error infidelis hominis aut hæretici, quinõ credit matrimoniũ esse indissolubile vinculum nec sacramentum:&tamen inter hæreticos & infideles est verum matrimonium:ergo à fortiori neq; error conditionis impedit. Respondetur, quòd matrimonium per mutuũ consensum contrahitur:error autem infidelis non adiacet illi consensui, sed est circa ea,quæ illum consequuntur: nempe, an sit indissolubile sacramentum: quod autem ratione posterius est,non tollit id, quod prius est.

Solutio.

Solut.3.arg. ¶ Ad tertiũ deniq; respõdetur, q̃ alia impedimenta:scilicet,voti solennis,infidelitatis,frigiditatis,&c.nõ tollunt matrimoniũ per viam erroris,sed siue sciantur siue ignorẽtur, illud tollunt. Et ideo non opus fuit eorum ignorantiã inter errores connumerari, sed habebunt inferiùs suum locum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm matrimoniũ ob turpem causam contractum sit legitimum.

HActenus de cõsensu,qui causa matrimonij est, tũ formalis, vt dictũ est, tũ etiã materialis, ac perinde efficiens.Ob idque causarũ series admonet,vt etiam de finali breuitandẽ verbũ addamus. Arguitur ergo q̃ nulla alia de causa liceat matrimoniũ inire,quàm ob illã,ob quã institutũ est:nẽpe,generãdæ prolis, concupiscẽtiæq; medẽdę. Cum enim sacramẽtũ hoc diuina sit institutio, iuxta illud Matth. 19.Quos Deus cõiunxit,homo nõ separet,apparet nullo alio fine cõtrahi posse,ab illo, quẽ illi Deus constituit:præsertim si finis sit inhonestus : Deus enim causa peccati esse non potest, atq; adeò nec concurrere ad illum contractum,qui est peccatum: actio aũt sacramentalis est à Deo:ergo vbi finis inhonestus intercedit quia videtur actum deturpare, nullum necti videtur matrimonij sacramentum.

Pars nega. 1. Argumẽt.

¶ Secundò. Sacramentũ,vt dictum est,matrimonij significat vnionem Christi cũ ecclesia: id autem, quod turpe est, tam excellentẽ significationem habere non decet : ergo matrimonium, quod turpi fine vitiatur,nullum est.

2. Argumẽt.

¶ In contrarium est aliorũ sacramentorũ exẽplum.Qui enim baptizat cũ intentione ecclesiæ,licèt alium finem adiungat, verè baptizat: ergo idem vsu venire potest in matrimonio.

Pars affirmatiua.

¶ Quæstiuncula facillima est, ad quã quatuor conclusionibus respondetur. Prima.Dummodo cõsensus mutuus de præsenti,quo alteruter coniugum se alteri tradit interueniat, quicũq; finis siue honestus siue turpis adiungatur, cõponitur matrimoniũ. Probatur, quia illic seruatur quic quid est de essentia matrimonij:nẽpe,materia & forma & intentio ecclesiæ, quæ est cõiuges in cõmunẽ cohabitationẽ per vicariã traditionẽ corporũ in rẽ vxoriã copulare.

1. Cõclusi.

Ratio cõclusionis.

¶ Secunda cõclusio,quæ ad eius qualitatem attinet, sit. Matrimoniũ è suo proprio fine semper est bonum:quare in se ex nequitia contrahentiũ nullã contrahit maculã. Duplex enim consideratur matrimonij finis, alter qui est eidem sacramentali cõtractui innatus:nẽpe procreatio prolis,& remediũ contra carnis illecebras,iuxta verbũ Pauli, Qui non potest abstinere,nubat. Qui quidem finis in intẽtione contrahẽdi matrimoniũ ex natura rei includitur. Quare hic suaptè natura semper bonus est.

2. Cõclusi. Duplex matrimonij finis.

¶ Possunt autem huic per accidens adhærere alij fines ex parte contrahentiũ.Et ideo sit tertia cõclusio. Contrahere matrimoniũ propter bonũ delectabile vel vtile, quod necessario fini impertinens est, nullum est de se peccatum. Vt contrahere propter mulieris pulchritudinem

3. Cõclusi.

Iacob. nem exẽplo Iacob, qui propter pulcherrimã Rachelem seruitutem quatuordecim annorũ
Deut. 22. pertulit. Et Deuter. 12. aiebat Deus. Si videris in numero captiuorum mulierem pulchrã, & adamaueris eam, & volueris eã habere vxorẽ, introduces eam in domum tuam &c. Item nec
Propter bonum vtile. propter bonũ vtile malum de se est matrimuniũ contrahere, videlicèt, locupletem vxorem siue hominem associare, cuius substãtia possit familiam sustinere. Verum est tamẽ, q vt dist. 26. dicebamus, mulieris probitas, & honestas quæ ad alendam coniugij charitatem confert, est eligẽda & pariter viri. Quare ex ijs accidẽtarijs finibus creberrimè peccata venialia pullulãt. ¶ Quarta cõclusio. Matrimoniũ eo fine cõtexere, qui peccatũ mortale est, est itidẽ mortale crimẽ. Vt si vxor aut vir eligitur causa furandi: aut occidendi, aut hæreses seminãdi. Probatur, quia, vt. 2. Ethic. author est Philosophus actiones ex fine sortiũtur speciem. Ex qua igitur conclusione subsequitur, q quãuis huiusmodi intentio non obstet quominus sacramẽtum firmum sit & legitimum, est tamen obex suscipiendæ sacramentalis gratiæ, si dum illud cõtrahitur, adest. Facillima omnia sunt, in quibus idcirco non est immorandum.

4. Concluſ.

Ratio conclusionis.

Appendix.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod Deus per suam institutionem est causa coniunctionis viri & vxoris, dummodo cõsentiant in id, quod Deus instituit. Accidẽtarię autem intentiones contrahentiũ non mutant matrimonij substantiam: sed si nullam habeãt turpitudinem, sunt impertinentes, quod quidẽ cõmune est omnibus sacramentis. Quicunque enim cum intentione ecclesiæ cõfert vel suscipit sacramentum, quãcunq; aliam adiungat intentionem, verè confert. & suscipit, vt. dist. 1. q. 5. dictum est. Si autem illa intentio peccatum sit, licèt actionem contrahẽtium maculet, mãtrimoniũ tamen secundum se quatenus à Deo est, non est nisi bonum: nempe, coniunctio & vinculum matrimonij.

Redargutio ¶ Quòd si redarguas. Deus non potest cõcurrere ad malum: illi autem actus contrahẽtium sant mali: ergo nõ potest concurrere ad illos: illi verò sunt causa coniunctionis: ergo Deus non concurrit ad coniunctionem. Et cõfirmatur, quia effectus ex causa vitiatur: cuius enim bonus finis est, vt ait Boetius. 2. lib. Topi. ipsum quoq; bonum est, & è cõuerso cuius finis malus est, ipsum est malũ. Et eod. quoq; lib. ait, Philosophus. Quorum generationes malæ, & ipsa mala sunt: & vice versa, quæ mala sunt, mala habẽt generationes: mali ergo illi consensus malam faciunt coniunctionem, ad quam ergo Deus non cooperatur.

Cõfirmatio redargutionis.

¶ Ad hoc respondetur nihil obstare quominus Dus ad eundem effectum in quo diuersæ sunt rationes, sub vna ratione confluant, & causa, quæ peccatũ est, ad eundem cõcurrat sub alia ratione. Dum enim proles ex adulterio gignitur, Deus & emissio seminis, quę peccatum est, simul ad generationem concurrunt. Concurrit, inquam, Deus simul cũ illa actione adulteri quatenus actio naturalis est. Qua etiam ratione & proles genita bona: scilicet, quatenus effectus naturæ. Non aũt concurrit cum eadem actione quatenus ex mala intentione hominis procedit, quæ generationẽ vitiat. Pari modo in proposito concurrit Deus cum ministris cõsensibus contrahentium, nempe, quatenus iure dĩuino & naturę instituti sunt causa matrimonij. Qua vtiq; ratione cõiunctio matrimonialis bona est. Non tamẽ cum eisdem concurrit quatenus à voluntatis prauitate dimanant.

Solutio.

Solut. 2. arg. ¶ Et per hoc solutum restat argumentũ secundum principale. Vnio. n. illa quatenus effectus Dei est & naturæ significat vnionem Christi & ecclesiæ, nõ autem quatenus per culpam cõmaculatur.

QVÆSTIO SECVNda, De virginitate & matrimonio beatæ Virginis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm condecens fuerit Dei matrẽ, virginem emisso voto perpetuo permansisse.

IN calce demum mẽbri huius primi, quo causarũ disputatio, quibus matrimoniũ perficitur, absoluitur, hæc quæstio adhiberi consueuit de matrimonio beatissimę Virginis, quod fuit inter omnia illustrissimũ. Tametsi in tractatu de vita eiusdem virginis aptius D. Thomas eãdem posuerit disputationẽ: nẽpe. in. 3. p. q. 79.

Partis negat. 1. Argumẽt.

Arguitur ergo quòd non decuerit, & virginem simul esse & nuptã. In lege enim veteri: vt Deute. 7. & Exod. 23. colligitur, maledictio in eos pronunciabatur, qui semen non relinquebant super terram: vnde pro benedictione scribitur, Non erit apud te sterilis vtriusq; sexus: ergo tunc virginitas non erat in consilio.

2. Argumẽt.

¶ Et secũdo arguitur, q cùm virginitatis votũ ad con-

ad consiliorum perfectionem spectet,& Christus fuerit, qui legem cõsilij suis impleuerit & perfecerit, à sua ipsius persona culmen hoc virginitatis debuit inchoari.

Pars affirm. ¶ In contrarium est illud Virginis ad Angelũ Luc.1. Quomodo fiet istud, quoniam virũ nõ cognosco?

Decisio ati. ¶ Duo quæstio insinuat disputanda. Primum de perpetua virginitate Deiparæ virginis: & secundum de eius connubio. Ad quarũ priorem quęstionẽ duabus conclusionibus respõdetur.

1. Concluſi. Prima. Quàm maximè decẽtissimũ fuit beatã Virginem in perpetuo virginitatis statu deguisse vitam. Quod enim in conceptu & partu & post fuerit semper virgo, orthodoxa nos admonet fides, nõ solũ per ecclesiasticã sanctionem, sed tum per verbum illud virginis ad Angelum. Quomodo fiet istud, quia virum nõ cognosco?tum atiam per angelicum responsum, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Causas aũt decentissimi huius virginei instituti nõ est præsentis loci persequi,eas tamẽ D.Tho.3.p. q.37. egregiè percenset. Decuit enim Dei filium, qui verbũ patris est, instar verbi à solo ipso patre obumbrãte Spiritu sancto,vt ait, Angelus, absq; vlla corruptione modo quodam spirituali hominẽ cõcipi. Decuit & patris dignitatem,vt eius naturalis filius nullũ aliũ patrẽ haberet in terris,q̃ in cœlo. Decuit & Christi humanitatẽ, in qua nec peccatum, nec operatio peccatricis carnis locum habere debuit,per quem peccatũ mundi tollebatur. Decuit & ad incarnationis finẽ, qui fuit,vt homines renascerentur in filios Dei non ex voluntate carnis nec ex volũtate viri.

Causæ virginei status Dei paræ Mariæ.

Quo ad effectum redẽptionis. ¶ Sed q̃ & in partu mater maneret virgo, eidẽ quoq; verbo congruens fuit. Nam verbum, vt corde absq; corruptione cõcipitur, ita inde absque corruptione procedit. Item cõgruebat ad redemptionis effectũ, qui erat nostram corruptionem tollere. Quare nõ debuit nascendo verum corrumpere. Quod & ad honorem matris quàm maximè referebat, vt integra inuiolataque permaneret.

Virgo post partum. ¶ At verò quòd post partũ debuerit etiã perseuerare perpetuo virgo, res erat adeò condecens, vt impudentissima sit blasphemia illud negare. Virgo enim si postea virũ erat cognitura, non ex libidine, quæ ab ipsa longissimè aberat, sed gratia procreandæ prolis facere cogitandum est. Id autem filij eius dignitati maximè derogabat:quippe quem, vt vnigenitus erat filius patris, ita quã maximè decebat vnigenitum esse matris. Mox iniurium maximè fuisset Spiritui sancto,vt vterus,qui eius fuerat

Vnigenitus

sacrarium,homini esset cognitus. Deinde ingratissima esset,quæ gratissima Deo fuit, sanctissima Virgo, si vnica prole non fuisset contenta, quæ erat Dei filius & suus: & virginitatem, quam ei filius supra naturam seruauerat,naturali officio amitteret. Demum & Ioseph temeritatis & impudentiæ reus esset,si quam de Spiritu sancto concepisse nouerat, polluere cogitaret. Quare Ebion, Cherintus & Eluidius contraria his blasphemantes meritissimò sunt tanquam impudentissimi hæretici condemnati. Hæc tamen non adeò sunt præsenti loco accommoda. Hæretici.

¶ Sit ergo ad propositum secunda conclusio. Condecẽs itidem fuit sacrosanctam virginem, suam virginitatem Deo per votum cõsecrare. Hanc conclusionem contra quosdam asseuerim molestos morososq; homines, qui nihil aliud approbãtes, quàm quod in sacris biblijs legerint, aiunt commentum esse fictum, hoc quod de voto beatæ virginis doctores tradunt, quia nullo sacro testimonio cõfirmatur. Satis enim istis factum esse debuisset per autoritatẽ Augustini locis citatis & Ambrosij, atq; aliorum sanctorum patrum. Sed præterea ratio illos vincit hæc,q̃ cùm fides catholica cõtineat, Mariam fuisse perpetuò virginẽ, ratione optima elicitur, perfectissimum virginitatis statũ habuisse,qualem Dei matrem decebat: status autem firmitatem sonat:firmitas verò non nisi per votum constabilitur,quòd ideò quã certissimum est virginem emisisse. 2. Cõclusio. Ratio.

¶ Id quod & verbo ipsius virginis ad angelum confirmatur, Quomodo fiet istud,quia virum non cognosco ? Plana enim res est, verbum illud non facere sensum : qui est, non cognoui quia illud ad conceptionem futuram impertinens erat,sed sensus fuit. Quoniam virum non cognoscere statui votoq; firmaui, quod maritalem complexũ repellebat. Et ideo. Quomodo fiet istud?nõ erat verbũ renuentis facere q̃d angelus proposuerat, sed modũ interrogantis, quã,scilicet, operam præstitura esset:videlicet, vtrùm esset cognitura virũ, an verò per solam rationẽ vel cõsensum cõceptura. Ad quod respondens angelus,ait,Spiritus sanctus superueniet in te,&c. ¶ Sed rogas. Cur Euãgelista hãc perpetuam post partum virginitatem non expresserit. Respondetur, q̃ ex eo, q̃ minus erat credibile,illud, quod facilius erat creditu, reliquit vt notũ. Ex eo,inquã,quòd dixerat,Spiritus sanctus superueniet in te, &c. & Quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius Dei, vbi conceptum partumq̃ virgineũ designauit, vt notũ reliquit post partũ mãsisse virginem, Quomodo fiet istud. Per cõtrario. Solutio.

nec

nec postmodum Ioseph matrimoniū cōsummasse. Quod quidem viri sancti non nisi prolis generandæ gratia debuissent consummare. Et ideò cùm Deus illis tam admirabilem præstitisset, absurdum esset aliam optare & gignere.

Matth. Vnde quia Matthæus propter perfectum matrimoniū appellauit Mariam coniugē Ioseph:

Lucas. Lucas verbum temperans, ait, cap. 3. q̄ putabatur (quia non erat) pater Christi. Nec q̄ Matthæus appellat Christum primogenitum virginis, insinuat alium fuisse post genitum, sed q̄

Primogenitus. nullum antea genuisset. Nam & vnigeniti censentur primogenituræ hæredes. Et quod, ait, Antequam conuenirent inuenta est in vtero

Exp icātur quædā loca scripturæ habens: &, Nō cognoscebat eā donec peperit filium suum, non significat, q̄ postea cōuenerint, sed solùm (vt inquit, Hieronymus) significauit antequā id accideret, quod cōmuni lege sperabatur, eam tunc & concepisse & peperisse. Sic enim loquimur, Antequā viginti annos expleret, seu antequā nauē intraret, mortuus est. Hæc autem apud Hieronymum & alios patres peruulgata sunt.

Solutio S. Thomæ. Ad. 1. argu. ¶ At verò argumentum primū, quod in cōtrarium obiectum est, nōnihil difficultatis offert. Enimuerò D. Tho. loco citato: videlicèt. 3. p. q. 28. art. 4. respōdet, q̄ quia lege veteri videbatur prohibitum nō dare operam ad relinquendū semen super terram, beata Virgo ante nuptias non simpliciter virginitatem vouit, sed sub conditione, si Deo placeret. Et dist. præsenti. q. 2. ait, q̄ quanuis virginitas in se optima sit, tamen tempore Mosaycę legis matrimonium ei præferebatur propter expectationem benedicti seminis per viam generationis venturi: & ideò beata Virgo sub conditione vouit.

Sent. autho. ¶ Horum autem vtrunq; profectò fateor mihi durum esse creditu: nam primum, q̄ absq; vllo peccato licitum esset in illa lege virginitatē seruare D. ipse Thom. in. 4. d. 33. q. 3. artic. 2. ad. 2. planè fatetur dicens, q̄ post multiplicatum genus humanum siue in statu naturæ integræ siue in statu naturæ corruptę nullum fuisset peccatum à matrimonio abstinere: quia iam cessasset necessitas præcepti. Crescite & multiplicamini. Et eadem, inquit, ratione in lege Moysi

In. l. Moysi. post sufficientem propagationem illius populi, qui ad cultum Dei erat necessarius, non peccasset qui à matrimonio se abdicasset, atq; adeo multò minus qui virginitatē seruasset. Quare quod quidam arguunt, in præcepto tunc fuisse matrimonium ad augendum populum, id

Argu. quorundam. fortasse in initio, dum populus erat exiguus, verum habuit: vt in Abraham, Isaac & Iacob, quorum ideo matrimonia scriptura insigniter commendat.

Aliud argu. ¶ Aliud verò argumentum, quod ex verbis S. Thomæ colligitur: videlicèt, q̄ propter expectationem venturi Messiæ nefas erat à matrimonio contrahendo se hominem abstrahere, non ita multum mouet. Nam etsi Abrahæ, vt Genes. 22. legitur, facta fuerit promissio vt in semine suo benedicturus esset Deus omnes gētes, tamē sola tribus Iuda erat, quæ Messiæ carnem erat exhibitura, quēadmodum erat in lege vaticinatum. Et tu, Bethlehem terra Iuda ne quaquā minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, &c. Quare aliæ tribus non tenebantur illo vinculo. Adde q̄ licèt aliqui à re vxoria abhorrerent, prouidentia Dei efficeret ne linea procreādo Christo deficeret. At hæc si tanta tunc esset obligatio nauandi operam liberis, consequens fieret: vt si quis ex primo matrimonio nō suscepisset prolem, teneretur ad secundas nuptias cōmigrare, quod ex nulla historia colligitur, imò Iudith absq; prole in viduitate permansit.

Solutio. ¶ Quin verò addiderim, si mea est audiēda opinio, semper fuisse virginitatem nuptijs meritò prælatam saltem post naturā corruptā. Nam in natura integra cùm amplexus tunc maritalis absq; vlla delectationis exuberantia fieret, atq; adeò nec contemplationem nec alia spiritualia opera impediret: fortasse genere suo nō fuisset virtus à matrimonio abstinere. Tametsi propagato genere humano nec fuisset peccatum, vt ait S. Tho. sed esset indifferēs, quod ex fine posset fieri bonū. At verò sub lege naturæ corruptæ prolatato satis humano genere, proculdubio semper fuit virginitas matrimonio præstantior, quippe quæ ad contēplationē & spiritualia opera longè aptior: quorum gratia multi sapientes voluptuose se veneri subduxerunt.

Sub lege naturæ corruptæ.

De Abel. Quin vero Abel nulla fert historia vxorē habuisse, quia fortasse nondū sororē nactus fuerat cōnubio maturā. Atq; adeò inde iā angelica virginitas genus humanū decorare cœpit, & abstinentia rei venereæ florere.

In. l. Moysi. ¶ Hinc ergo, vt ad legem Mosaycam gradum faciamus, arguitur. Cùm illic, vt dictū est, licitū fuerit aucto iā populo à matrimonijs se hoīes abdicare, nescio cur nō virginitas propter easdē causas, ob quas sub lege naturę laudabilior erat quā matrimonium, etiā sub eadem scripta lege eundē excellētiæ gradū prę nuptijs obtineret.

Prophetarū exempla. ¶ Veritas hæc præterea multis Prophetarum exēplis cōprobatur. Esaias nāq;, Eliseus & Hieremias, vt Hieronymus lib. 1. aduersus Iouinianu cap. 16. author est, cōplures q̄; alij à re vxoria se prorsus abdicarunt, circū euntes (vti, ait, Paul. ad

Paul.ad Hebr.11.)in melotis & in pellibus caprinis,in solitudinibus oberrantes & in spelūcis & cauernis terræ.Et Iosephus libr.18. antiquita. & Solinus in polyhistoria, cap.48.referunt,ante Christi aduētum Essenorū collegiū, in deserto Iudææ more nostrorum Anacoritarum sanctissimā deguisse vitam, ab vxoribus prorsus & omni fœmineo conspectu semotissimum, quorum institutum secutus est Ioannes baptista. Vnde quanuis nullam aliam habuisset beata Virgo reuelationem,exemplū in sua gente haberet virginitatis colendæ.

Iosephus.

¶Igitur quod hic,ait S.Thom.sub illa lege matrimonium prælatum fuisse virginitati, vel intelligitur sub initio illius legis,vel dicendum q̄ in sua summa,vbi omnia poliebat,id nō dixisset.Imò.2.2.q.152.arti.4. simpliciter concludit virginitatē præferendam esse matrimonio:vbi hanc exceptionem illius legis non facit, sed solum ait,matrimoniū Abrahæ propter necessitatem illius temporis æquatum fuisse cōtinentiæ virginitatis Ioānis.Et loco citato.3.p.q.28. nō ait simpliciter, quòd sub illa lege prohibitū fuerit non dare operam liberis, sed quòd prohibitum videbatur. Id quod forsan dixit propter lineam rectam tribus Iuda, & singulariter propter sacram Virginē, quā proculdubio credo ex eadem tribu per paternā lineam descendisse: nempe,à Dauid per Nathan filium eius: quam quidem lineam ascendēdo recensuit Lucas.c.3.Sed per lineam maternā creditur fuisse de tribu Leui:nēpe,cognata Elisabeth. Præterquàm quòd etsi non sit certū fuisse ei reuelatū futurā Dei genitricē, est tamē credibile aliqualem inspirationē ab Spiritu sancto recepisse,se eius genituræ aliquid operæ prestiturā:& ideo ante nuptias desideriū,quod virginitatis habebat,non ausa est absoluto voto firmare.

Solut.1.arg.

¶Ad argumentum igitur principale respondetur id,quod,ait D.Tho.vt maledictionem censeri in vetusta lege sterilitatem, de nuptis fœminis esse intelligendum.Quare Anna Samuelis mater exprobrabat, vt legitur.1.Regū.1. q̄ dominus conclusisset vuluam eius. Nō autē in de sequitur q̄ fuerit omnibus in præcepto nubere.Illud enim Deuter.7.Nō erit apud te sterilis vtriusq; sexus, quòd & in Exod.c.23. habetur,nō sonat præceptū contrahendi matrimonium,sed contrahentiū benedictionē. Veluti in Psal. Vxor tua sicut vitis abundās in lateribus domus tuæ. Promittebat enim populo illic Deus si suā legē seruaret dicens, Benedictus eris inter omnes populos. Nō erit in te sterilis vtriusque sexus: siue in hominibus siue in gregibus. Auferet à te dominus omnē languorem,&c. ¶Ad secundū autē respōdetur, quòd beata Virgo,vt in Cāticis legitur,fuit sicut aurora cōsurgens, enixura solem iustitiæ, atque adeò confinium fuit tenebrarū antiquæ lægis, & lucis nouæ. Quapropter ante nuptias propositū habuit virginitatis, & post nuptias votum eiusdē fecit, quod filius eius diuino exemplo & lege cōfirmaturus erat. Quocirca licèt antea multi ob alios fines virginitatem seruassent, tamen id sub voto veræ religionis à beata virgine ortum habuit. Votum enim Vestalium virginū Deorū superstitione vitiabatur. Solennitas verò Euāgelici voti à Chro cœpit.

Solu 2.argu.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm virginem Dei matrem nuptam simul esse decuerit.

ALter articul⁹ quęstionis pręsentis de castissimis nuptijs beatę Virginis initur. Arguitur ergo non decuisse fuisse nuptā. Votū virginitatis, quod dictū est virginē emisisse, è diuerso cū matrimonio pugnat:quoniā vt ait, Hierony. Vouentibus virginitatē non solū nubere,sed velle nubere damnabile est: ergo nequiuit & votū emittere virginitatis, & matrimonij cōtractum celebrare. ¶Secundò:Si despōsatio virginis cōdecēs fuit causa,extitit,vt partus eius,quemadmodum ait, Ignatius martyr, diabolo celaretur,ille autem illā via celari eum nequiuit,quoniā oculatè noscere poterat in tacta viro cōcepisse: ergo illa causa friuola est. Imò potiùs miraculo, q̄ ex virgine Christus tum cōciperetur tum & nasceretur, cōgruens erat,vt mater nō esset maritata: nam miracula in testimonium fidei fiunt: quæ vtique ratione in manifesto fieri debēt: fuisset autem manifestius,si in opinione vulgi maritū non haberet. ¶In contrariū autē est verbū Euangelicū Luc.1. Missus est Gabriel angelus ad Mariam virginem despōsatam viro cui nomen erat Ioseph. ¶Ad quæstionem præsentem duabus, sicut ad præcedentem cōclusionibus respondetur.Prima. Cōgruentissimū mysterio fuit Dei matrē vnà & virginem & desponsatam fuisse. Causas huius congruētissimas ad vndecim vsque D.Tho.q.citata.29.connumerat. Quarū quatuor Christo ipsi accommodantur: nēpe, ne à Iudæis tanquàm illegitimè natus repudiaretur: atque vt consueto modo genealogia eius per virum describeretur. Quas vtique causas assignauit super Lucam Ambros. Et tertio,

Partis nega: 1: Argumēte

2: Argumēt.

Pars affirmatiua.

1. Conclus.

Causæ duo decim.

Ad Christū quatuor spectant.

quod ait, Ignatius, vt diabolo eius partus occultaretur, ne in puerũ machinamenta molire tur. Ac demum vt obsequio patri Ioseph nutriretur. ¶ A parte autem virginis tres aliæ exurgunt causæ: videlicet, vt & ab infamia & à pœna lapidationis liberaretur, & quemadmodum ait Hieronymus, tum honestiùs tum etiã accuratiùs eidem virgini ministerium maritus exhiberet. ¶ Demum & ad nos quinq; aliæ attinebãt. Nimirum prima, vt testimonio mariti firmiùs natiuitas Christi ex virgine comprobaretur. Locupletior enim ait, super Lucam Ambros. testis pudoris maritus adhibetur, qui posset & dolere iniuriam, & vindicare opprobrium, si non agnosceret sacramentum. Secunda, vt idem subdit Diuus pater, vt verba virginis credibiliora redderentur, quod & in nostrã redundauit fidei firmitatem. Videretur enim culpam obumbrare voluisse mẽdacio innupta prægnans: causam autem mentiendi desponsata non habuit, cùm coniugij præmiũ & gratia nuptiarum partus sit fœminarũ. Tertia vt tolleretur excusatio virginibus, quæ non omnem cautelam adhibent, vt infamiam euitent. Quarta, quia per illud virginis connubium vniuersalis ecclesia designatur, quæ virgo, vti. 2. Cor. 11. ait, Paul. desponsata est vni viro Christo. His denique & duodecimam, eandemq́ue pulcherrimam adhibeamus causam, videlicet, vt quemadmodum in Christo duę naturę Dei & hominis copulatæ sunt, sic & in eius parente duæ coniungerentur egregiæ dignitates matris & virginis. Etenim illuc vsq; vt florida virginitatis integritas prolis fuerat sterilitate truncata, sic & matrimonialis fœcunditas pudore corruptionis fuerat abiecta. Vt ergo neq; fructus coniugij florem virginitatis deijceret, neq́ue flos virginitatis prolis orbitatem perferret, ambo in Maria confederata sunt iura: nimirum, vt inuiolata matris virginitas filium pareret Deum & hominem.

¶ Dubium autẽ circa quæstionem hanc emergit, vtrùm purissimum illud coniugium fuerit perfectũ. Supposito nãque ex ar. 1. vt fides catholica profitetur, illud nunq̃ fuisse per copulam consumatũ, Vvitcleff, vt est videre apud Thomã Vvaldensem cap. 130. opinatus matrimoniũ nõ esse legitimũ & perfectũ nisi fuerit consummatum, inficiabatur virgineum matrimoniũ, insinuans non fuisse perfectũ. Nec desunt prorsus argumenta, quæ rem aliquo probabilitatis colore afficiant. Perfectũ enim matrimonium dicit absolutum consensum: & tamen videtur virgo non absulutè in matrimoniũ cõsensisse, sed illud cõmisisse Deo, sicut suã virginitatem: alioqui si absolutè consensisset, non licuisset Iosepho eam dimittere, quod tamen Euangelista ait, eum cogitasse. Secundò, quia ad perfectionẽ matrimonij cõuenit & cõsummatio & perfecta significatio illud autem nunquam fuit cõsummatũ: quare per illud nõ fuit significata vnio Christi cũ natura humana ¶ His tamen nihil obstãtibus subtexitur secũda conclusio. Sacrosanctum illud matrimoniũ fuit perfectissimum, Dei namq; perfecta sunt opera: illud autem matrimoniũ fuit diuinitùs inspiratum: ergo perfectum: id quod Euãgelista illo nomine significare voluit, quo Mariam appellauit Ioseph coniugem. Ratione etiam eadem conclusio exponitur. Duplex enim, vt distinct. 26. q. 2. art. 4. diximus, est rei perfectio vna essentialis: quæ ad eius naturam spectat, atque alia accidentaria, quæ secundũ eius operationem consideratur. Ignis enim, licèt in vacuo positus nõ calefaceret, esset tamẽ essentialiter perfectum in suis partibus. Perfectio autem essentialis matrimonij consistit in mutuo cõsensu de præsenti, quo se alteruter cõiugum alteri tradit: quo pacto inter Mariã & Ioseph fuit perfectissimũ matrimonium, Commistio verò per copulã est vsus & operatio matrimonij, atque adeò accidentaria perfectio, quæ nõ est de eius essentia. ¶ Et per hoc responsum est ad argumentũ factũ de consummatione & significatione vnionis humanitatis Christi: sunt enim accidẽtariæ matrimonio, & ideo eorum defectus nihil de eius essentiali perfectione tollit. ¶ Ad aliud autẽ argumentum negatur beatam virginẽ sub conditione cõtraxisse, imò absolutè contraxit, vt illico planius fiet, certa tamen, quòd nunquã per vsum vxoriũ esset violanda. Quod autẽ Ioseph cogitabat eã dimittere, nõ intelligitur de separatione quo ad vinculum, sed quo ad torũ. ¶ Ad primũ argumentum in capite articuli propositũ omnes præter Scotũ respondent, illud satis probare sacrosanctam virginem ante cõtractas nuptias non emisisse absolutè votum, alioqui consentire in illas, nefas esset. Emisit autem illud sub conditione: vt ait, S. Thom. & Doctores nisi Deus aliud iuberet. ¶ Cõtra hãc autem vulgatm assertionem arguitur. In omni voto siue simplici siue solenni subintelligitur conditio illa, nisi Deus aliter iusserit: ergo illa expressa conditio non obstabat, quominus votum beatæ virginis absolutum esset, sicuti modò vsu & more fit. Paludanus atque alij non aliud respondent, quàm quod licèt implicitè illa includatur in omni voto, perfectiùs tamen est illam exprimere. Sed certe hoc difficultatem non

Quarta ad Virgine tres

Ad nos quinque.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Duodecima

Ad coniugiũ Mariæ fuerit perfectum.

Vvitcleff.

2. Argumẽt.

Secundum.

1. Conclus.

Ratio.

Solutio arg.

Solutio alia argum.

Solu. 1. arg.

Argument.

Paludan.

eneruat

Nota enerua: tum quia si naturam voti non tanti referret exprimeretur, necne, tum præsertim q̃ argumentum eò tendit,quod quemadmodum post absolutum modò votum non licet matrimonium inire nõ obstante inclusione illius cõditionis,ita nec licuit beatæ virgini nõ obstante eiusdem conditionis expresione.

Scotus ¶ Scotus ergo dist. præsenti.q.2.tenet beatam Virginem etiã ante nuptias absolutè vouisse. Cui quidem, inquit, voto non repugnauit absolutus consensus in matrimonium:propterea q̃ certa erat nunq̃ se daturam operam rei vxoriæ. At profectò solutio hæc ægrè sustineri valet. Est enim contra citatũ Hierony.dicentẽ:q̃ vouentibus virginitatẽ etiam velle nubere dãnabile est:nam nubere est tradere potestatem sui corporis alteri, quod vouenti virginitatem nõ licet,vt benè ait.D.Tho.d.29.in fine. Quare Augusti. nõ dicit nisi q̃ ꝓposuit. Et inde om

Autho. sol. nes Doctores inferunt ante nuptias nõ vouisse absolutè. Quibus ideo Scotus non debuisset tam facile cõtradicere. Proculdubio igitur respondẽdum longissimè differre inter votũ absolutũ,quod modo illã conditionẽ implicat, si Deus voluerit & illud virginis ante cõtractum matrimoniũ. Nũc enim minimè licet post votũ solẽne, aut sine dispensatione post simplex nuptias contrahere,quoniam per talẽ cõtractũ ille qui vouit concedit facultatẽ alteri coniugi sui corporis. Quare licèt includatur conditio, Nisi Deꝰ aliter iusserit,intelligitur tamẽ per diuinas leges Deum nõ aliud iubere, q̃ vt votum seruet. Votũ ergo beatæ virginis ante nuptias sic intelligitur,q̃ non fuerit firmatũ:nunquam enim absolutè dixit,Voueo. Quocirca nõ tam votũ dicendum est, q̃ desiderium vouendi.Sed tũ quia anceps erat animi quid Deus vellet,ipsi deliberationis conclusionem reliquit. Vnde

Augusti. Augus.nõ dicit, q̃ tunc vouit, sed q̃ proposuit se permansurã virginẽ, nisi Deus aliter reuelaret. Et ideo fortasse per reuelationẽ etiam nupsit tradendo viro facultatẽ sui corporis, eandemque absolutè. Etenim in contractu nõ expresit conditionem & pactũ nunq̃ se mutuo cognoscendi,nam cum illa cõditio, vt suprà dictũ est, sit fini matrimonij contraria, non fuisset verum matrimoniũ : sed neq; expresit consensum in copulam,vt.d.27.q. 1. articul. 2. latè mõstrauimus : quia illa expresio proposito & desiderio perpetuæ virginitatis derogaret, atque adeò non fuisset perpetuò virgo mente & corpore. Præsertim,quia vt.d.26.q.2.art.4.prę miseramus, carnalis copula non est de essentia matrimonij. Fuit tamẽ talis consensus copulæ illic in virtute implicitus sicut actus in potẽtia.

At quia per Spiritum sanctum certa erat,nunquàm suum cõiugem exacturum debitum,nihil de perpetuavirginitate etiam mentis detractum ei est, quippe cui virginitati non nisi voluntas contrahendi consummandiq; matrimonium officit. Atque ea propter si D. Ioan. fuit D. Ioanne. ille spõsus,cuius nuptijs Christus interfuit non est censendus tã virgo mente, quàm beata Virgo. Nam credibile est contraxisse matrimoniũ lege communi consummandi. Sed tamen fuit virgo corpore, & mente, per mutationem propositi:quia postmodum voto eam confirmauit,quod ad laureolam sufficit. Cæterùm quo ad sacram virginem eiusq̃ sponsum redeamus,illicò matrimonio contracto ante angelicam salutationem ambo communi consensu per absolutum votum Deo suam virginitatem consecrauere. Id quod beata Virgo verbis illis ad angelũ expresit. Quomodo fiet istud?&c.

Solutio. 2. ¶ Ad secundum verò respondent doctores, q̃ diabolo diuinitus nõ permittitur omnia fidei mysteria perscrutari:quia vt.3. de Trinitat.ait, Augusti. August.multa potest virtute suæ naturæ,à quibus diuinitus prohibetur, & ideo non deprehendit modum conceptionis Christi.Hæc autem solutio non satis prorsus rei facit : nam si per solam Dei prouidentiam idem conceptus Sol. authori displicet. celatus fuit, nulla erat necessitas,vt illa de causa virgo desponsaretur. Dicendum ergo quòd Deus ad occultandum Satanæ illud secretum vsus est modo naturali consueto: diabolus nãque non est ad omnes cõceptus hominum attentus quãdo solito modo per matrimonium fiunt. Et ideo quia beata virgo virum habebat non explorauit mysterium, quod tamen si esset inupta, cùm eximiam eius sanctitatem & puritatem haberet compertam, diligentiùs exploraſſet.

Solut.admẽ brũ argu.1. ¶ Ad aliud verò membrum, q̃ miraculum debuerit esse propatulum,respõdetur, q̃ miracula sunt in duplici differentia. Alia quidẽ, quæ sunt ipsi articuli fidei, vt incarnatio, &c. alia verò quæ fiunt in testimoniũ fidei,vt infirmorum sanitas,& mortuorũ resuscitatio. Hæc ergo secundi generis debent publicitus fieri non tamen illa,nisi dum per rationem temporis expedierit,Vnde quãdiu Christus fuit infans,necessum fuit mysteriũ dæmonibus occultari, ne acriùs puerum infestarent:tunc enim Christus nec pati disposuerat, nec suã virtutem patefacere. Postmodũ verò iam adultus,quãdo se legislatorem exhibebat,nõ renuit eisdem dæmonibus innotescere:qui ideo, vt Marc. 1. legitur exclamabant dicentes. Quid nobis & tibi Iesu Nazarene, &c. Scio q̃ sis sanctus, Dei.

Obiectio ¶ Contra aliam cõgruentiam, qua dictum est, virginẽ desponsatam, ne inuenta prægnans lapidaretur, existit argumentũ: quia solæ maritatæ propter adulterium lapidabantur, quare illa de causa potiùs debuit non esse maritata.

Solutio. Respondetur quòd non solùm vxores, verum & virgines, quæ in ædibus paternis seruabantur, lapidibus propter stuprum obruebantur, vt Deuter. 22. legitur, & potissimum illæ, quæ de genere erant sacerdotali, vt legitur Leuitici. 21. qualis, vt paulò antè dicebamus, creditur fuisse beata Virgo per lineam matris.

DISTINCTIO trigesimaprima, De bonis matrimonio excusantibus.

(.s.)

Textus Cap. 1. SAcramentum hoc ꝙ per causas hucusquè denarratas cõstituitur, quanuis bonum per se vtiquè honestumquè sit, tamen quia molestias secum fert, adnexaquè incommoda, exposcere videtur, vt bona ei appendantur, quibus excusari honestariquè valeat. Hæc sunt numero tria, quæ Augusti. libr. 9. super Genes. scripta reliquit: nempe, fides, proles, & sacramentum. In fide attenditur, ne coniux cum alio alia ve se se commisceat. In prole, vt amanter susceptа, religiosè educetur. In sacramento, vt consummatum coniugium quoad substãtiam non dirimatur, tametsi coniuges, seu fornicationis causa, seu gratia religionis, toro separari valeant.

At verò fides & proles, licèt bona sint intentioni & naturæ sacramenti innata, quippe quòd in hoc, institutum est, vt mutua fide cõstricti cõiuges generi propagando incumbant, tamen re & vsu non sunt eius substantię necessariæ. Fides nã quèab adulteris violata, vinculum sacramenti non abrumpit, sed si cõiugio adfuerit, vt ait, venerabilis Hugo, amplius cõmendatur, si verò defuerit, non inde annihilatur. Cap. 2. Hugo. Nequè verò sterilitas eorũ, qui fructu prolis frustrantur, coniugium diluit. Quocirca proles fructuosius sacramentum reddit si verò sterile fuerit, non ideo nullum erit. Ratio verò sacramẽti est matrimonio natiua, ac perinde inseparabilis, nam vti lib. 1. de nuptijs author est August. vsque adeò manent interuenientes semel inita nuptiarũ iura, vt quãuis toro separari alias inire tentarent, potiùs sint inter se cõiuges, quã quibus adhæserint: sicut Apostata anima de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita sacramẽtum fidei nõ amittit, quod lauacro regenerationis recepit. Capit. eod. Est ergo gradus sacramenti inter reliqua matrimonij bona potissimum.

Concubitus itaque cũiugalis huiusmodi bonis exornatus: nempe, qui causa vel prolis vel fidei seruandæ fit: adeò est cuiuslibet culpæ expers, vt sit sępè Deo acceptus & gratus. Vbi aũt hæc defuerint, si voluptatis libidine flat, labem contrahit venialis culpę. Vnde Augu. lib. de bono cõiugali. Coniugalis, inquit, concubitus generandi causa non habet culpam, concupiscentię verò satiandę, sed tamen cùm coniuge, Cap. 3.

pro-

propter fidem tori venialem habet
Cap. 7. culpam. Et rursus. Reddere debitum coniugale nullius est criminis, exigere autem vltra generandi necessitatem culpæ venialis. Vbi docere videtur, quòd debitum soluere ad cauendam in coniuge fornicationis turpitudinẽ, legitimum sit: exigere autem ad eandem in se vitandam, non item. Quanuis nefas fortè non sit rigorem sententiæ huius sic mitigare, vt vbi humano more remedium hoc necessarium fuerit iudicatum, id fortasse liceat: nẽpe, vt in hoc sensu audiatur. 1. Co-
Palus. rinth. 7. Paulus vbi ait, Propter fornicationẽ vnusquisquè suam vxorem habeat, & vna quæquè suum virum. Et inferius. Iterum reuertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiã vestram. Hoc autem dico secundum
Augus. indulgentiam. Tametsi Augustinus in libr. de verbis Domini. indulgentiæ nomen ad matrimoniũ sic referat, vt intelligatur permissum tãquam minus bonum quam castitas. Sed si referatur ad vnum causa fornicationis cauendæ, permittatur tanquam minus malum.

DISTINCTIONIS trigesimęprimæ, Quęst. vnica, De bonis matrimonium excusantibus.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm matrimonium debeat per aliqua bona excusari.

EXpeditum est primũ membrum eorum trium, quæ de matrimonio disputãda proposuimus, scilicet, de causis, quibus matrimonium contrahitur. Subsequitur ergo in his tribus proximis distinctionibu secundum, de eius, postquàm cõtractum est, concomitãtibus bonis & legitimo vsu: arguitur igitur quod matrimoniũ nullis indigeat bonis quibus excusetur. Illud enim, qđ genere suo honestum est, nullo indiget alio bono, quo excusetur: amicitia autem, quæ est inter virum & vxorem, vt. 8. Ethic. autor est Philosophus, est naturalis, quæ in se honestum includit & vtile & delectabile: ergo nõ indiget excusari. ¶ Et confirmatur. Tam naturale est homini suam conseruare speciem per propagationem, quàm proprium indiuiduũ per nutritionem, quinimò quantò species præstantius bonum est quam indiuiduum, tantò eius conseruatio videtur magis naturalis: sed alimenta sumere nõ indiget aliqua excusatione: ergo nec generatio, quæ fit per matrimonium. ¶ Secũdò arguitur ex fine. Matrimoniũ nõ indiget excusari, quatenus est in officiũ: nã tunc deberet etiã excusari in statu innocẽtiæ, quod est falsum, quoniã, vt ait Augustinus, tunc fuissent, nuptiæ honorabiles & torus immaculatus: quatenus verò est in remedium non est magis excusabile, quàm cætera sacramenta, quæ pariter sunt contra peccata instituta, quæ tamẽ excusari non egent. ¶ Tertio. Virtutes sufficiunt dirigere, atque adeò excusare omnia opera, quæ honestè fieri possunt: matrimoniũ autẽ cõtrahi potest honestè, ergo non alijs indiget bonis, vt honestetur, quàm virtutibus. ¶ In cõtrariũ est, q̃ omne bonum propter indulgentiam permissum indiget excusari: vsum autẽ matrimonij Paul. 1. Cor. 7. secundũ indulgentiã concedit hominib?: ergo indiget excusari. ¶ Idioma istud & negotiũ excusandi matrimoniũ introductum

Partis negat. 1. Argumẽt.

Cõfirmatur.

2. Argumẽt.

3. Argumẽt.

Pars affirmatiua.

Decisio art.

ductum in scholas fuit ad cauendam vetustam eorum hæresim, qui nuptias negabant esse licitas, de quibus Paul. 1. Tim. 4. meminit: ad eorũ enim retundẽdum errorẽ hæc excusantia bona cõtemerat. Aug. lib. 9. super Genes. c. 7. Et ideo ad quæstionẽ vnica cõclusione respondetur. Matrimoniũ indiget per aliqua bona excusari. ¶ Verũtamen cõclusionẽ hanc nõ eodẽ modo doctores probant. Durãd. namque dist. præsenti probat hoc pacto. Supponit primò, & quidẽ probè cum S. Tho. dist. præsenti. q. 2. bifariàm actũ excusari. Vno modo ex parte faciẽtis: quo vtique modo id etiã quod per se est malũ potest per ignorantiam excusari, vt dum quis rem furatur alienã putans esse suã, de quo excusationis modo sermo in præsentiarũ non habetur. Alio modo excusatur secundum se, & de ista excusatione loquimur in præsentia. s. quantũ ad excusationẽ operis, qua per se indiget, vt sit bonũ. Hoc supposito arguit sic. Actꝰ intrinsecè malus, cùm fieri nõ possit bene, nequit excusari: excusatio. n. nulla est, nisi actum bonum reddat, quare furtũ per nullũ bonum excusari potest, licèt qui furatur, possit per ignorantiam à culpa eximi. Item neq; actus intrinseci bonus excusatione opus habet: quia à se suã habet bonitatẽ. Restat ergo, vt solꝰ actus indifferens, qui benè & malè fieri potest, indigeat excusatione, vt sit bonus. Veluti ambulare, & loqui, quod si fiat bono fine, est bonũ: sin prauo, prauum: si verò nullo, erit otiosum. Ad hũc ergo modũ putat Durãd. matrimoniũ excusari: quia actꝰ inquit, carnalis, ex genere suo indifferẽs est. ¶ At vero ratiocinatio hæc, non est satis solida: nã si sola actꝰ indifferẽtia in causa esset, vt excusari indigeret, tũc (vt Palud. bene colligit) omnis actus indifferens similiter esset excusandus, quod patribus nõ est in more. Quin verò comedere & bibere, quæ sunt opera indifferẽtia, deberẽt excusari: nã si respõderis nõ esse parẽ rationẽ, eo q in esu & potu non tam absorbeatur rationis vsus q̃ in re venerea, iam concedis nõ solã indifferentiã actus excusatione indigere. ¶ Aliter tũ mihi videor hanc opinionem falsitatis euidenter redarguere. Cũ enim Aug. & Doctores matrimoniũ excusare fatagunt, nõ intelligunt solũ actũ generationis excusare quatenus adhonestũ, & inhonestum: nempe, ad cõiugalẽ, & fornicarium, indifferẽs est: nam tunc per hoc quod contraheretur ad honestatem cõiugij, satis excusaretur: quẽadmodũ comedere per hoc, q̃ fit gratia alẽdæ vitæ: sed matrimoniũ ipsum, atq; eius vsus (vt nostra asserit cõclusio) quæ in sua ratione bonitatem & honestatẽ includunt: sunt quæ Aug. & Doctores per tria illa bona excusare contendunt. Nõ ergo quia matrimoniũ est actus indifferens, indiget excusari. Imò quanuis de se sit bonũ vt filiorũ educatio. ¶ Ratio itaque cõclusionis propositæ est hæc. Omne opus siue indifferens, siue de se bonum quod prę se fert speciem mali, siue culpæ, siue pœnæ, aut alius cuiusq; detrimenti, indiget excusari, eo q̃ eiusmodi detrimẽta nõ sunt absque alijs cõducentibus bonis, & cõmodis eligenda. Exemplum quodammodo apparet in somno, quod cùm hoc afferat detrimentũ, q̃ aufert rationis vsum quanuis per se sit bonũ, excusatur per alia cõmoda. s. quia per ipsum quiescit, refocillaturq; natura ad alia honesta officia obeũda. Tametsi alij dicãt, q̃ cum sit naturæ quies, nõ indiget alia excusatione: sed exẽpla ponimus, non ita sint. Ad rem ergo, vt accedamus, matrimoniũ molestiarũ plurimũ, tribulationũq; & grauissima onera secum importat, quare nisi per alia bona fieret istorum cõpensatio, neutiquam esset eligibile bonum: ergo necessariũ est aliqua bona ei assignare, per quæ excusetur. Hæc eadem veritas colligitur ex Paulo. 1. ad Corinth. 7. vbi ait, omnes percupere, veluti ipse erat, vinculo matrimonij esse solutos, quasi id præstantius sit & optatius, attamen secundũ indulgentiam permittit, vt ad cauendã iniquam venerẽ vnusquisq; suam vxorem habeat. Et infrà. Si acceperis vxorem, non peccasti, & si nupserit virgo, non peccauit, tribulationẽ tamen carnis habebũt huiusmodi, Ego autem vobis parco. Quo loco Ambros. multas commemorat maritorum vxorumq; molestias, quales sunt gemitus vẽtris, nutrimẽta filiorũ, &c. Quas itidẽ Hieron. libr. 6. contra Iouinianum recensẽt. In primis enim matrimonium affert vinculum indissolubile, quod est genus quodammodo seruitutis, vt teneãtur alterutrum debita reddere, neque possit coniux pro suo arbitrio ab altero secedere. Et postmodum per vxorium vsum, concitãtur carnis prurigines, adeò, vt quẽadmodum ait Aristot. rationis vsus tunc absorbeatur. Qua vtique cõsuetudine homo ab alijs dignioribus studijs præpeditur. Nam vt ibidẽ ait Paul. Qui sine vxore est, solicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cũ vxore est, solicitus est, quæ sunt mũdi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Mox vxor tenetur sub viri esse potestate: cũ pudore concipit, cum molestia vterum gestat, cum dolore parit. Sed & onera in tolerandis & mariti, & vxoris peruersis moribus, in alenda domo, in educandis liberis, in augenda re domestica, quæ perferre opus est, satis commonstrant

Conclusio. Durand.

Sent. autho.

Argu aliud contra opinionem Durand.

Ratio conclusionis.

Exemplum

Paul. 1. Co. 7

Ambros.

Hieron.

Aristot.

Paulus Cor

strant, quàm debeat matrimonium excusari, vt eius bonitas, & honestas appareat.

Solutio arg ¶ Et per hoc soluuntur alia argumenta cõmunia, quæ extant apud Scotum. Matrimonium inquit, primorũ parẽtum in statu naturæ integræ excusari non indiguit, nec verò matrimonium Mariæ & Ioseph, ergo matrimoniũ excusari non eget. Negatur, inquã, consequẽtia: quoniã hoc fuit peculiare illis matrimonijs. In statu enim naturæ integræ nullæ potuissent esse molestiæ, quippe quæ ex peccato originali succreuerunt. Neq; verò sanctissimum commerciũ Mariæ & Ioseph ærumnas habuit siue in cõcipiendo siue in pariendo, aut in alẽda domo: sed labores, quos parentes pertulerunt, in seruando puero Deo ab Herodis tyrãnide, obsequium fuit Deo exhibitum, meritis plenum.

Argument. ¶ Primũ autem argumentũ supra factum istorum declarationem inuestigat: quod est hoc.

Solutio arg. Matrimoniũ de se bonum est & honestum: ergo nullis indiget excusantibus bonis. Distinguitur quippe consequens: si enim intelligatur de bonis extrinsecis, & alienis, cõceditur cõsequentia, si verò de intrinsecis, & ei connaturalibus, negatur. Bona enim illud excusantia, saltem quãtum ad eius intentionẽ, vt articulo sequẽti declarauimus, de intrinseca eius ratione existũt: scilicet, fides, proles, & sacramentũ. At dicuntur isto modo illud excusare, q̃ cùm vinculũ, & finis matrimonij, quãquam sit bonus, & honestus, annexã habeat malorũ molestiã, nisi secum illa bona afferret, nõ esset per se bonum: non autem aliunde opus habet excusationem mẽdicare.

Solutio confirmationis. ¶ Ad confirmationẽ respondetur, q̃ quicquid sit de hoc dubio, quod dist. sequent. attingemus, an tam naturale existat, speciem, q̃ indiuiduũ conseruare: esus tamẽ, & potus, nõ tam vehementẽ affert delectationẽ, quæ rationem absorbeat, q̃ generandi officiũ: eo q̃ per vim generatiuã originale traducitur, atq; adeò est magis infecta q̃ nutritiua. Præter quàm q̃ ad sumptionem cibi nõ opus fuit, vt tantam tamq; allectiuã delectationem natura prouideret: quia solus sensus famis sufficit ad cibum capessendum, sed ad excitandum appetitum ad conseruandã speciẽ, vrgentiori opus fuit delectatione, quia defectus speciei nõ tam instigat indiuiduum, q̃ proprius ipsius indiuidui. Maximè cùm nonnunq̃ fiat cum detrimẽto indiuidui, cui per nutritionem subuenitur, & ideo nutritio non indiget bonis excusantibus, quemadmodum & matrimonium.

Solu.2.argu. ¶ Ad secundum respondetur, q̃ matrimonium indiget excusari vtraq; ratione: scilicet, & quatenus in officiũ, & quatenus in remedium institutũ est: quia licèt vtrumq; rationem vtilis includat, affert nihilominus molestias supra explicatas.

Solut.3.arg. ¶ Ad tertium deniq̃ respondetur, quòd officium aliquod honestatur dupliciter, vno modo tanquàm ex principio elicitiuo, & sic exornatur per alias virtutes ad illud concurrentes. Alio modo honestatur quasi ex principio formali, quemadmodum circunstantiæ actum decorant, & isto pacto excusatur matrimonium per supra dicta bona.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm tria sint tantùm matrimonium excusantia bona:

OStenso quemadmodũ matrimoniũ debeat per aliqua bona excusari, quæritur de eiusmodi bonis. Et arguitur, quòd non sint tantũ tria. Primò sic. Qua ratione ponitur fides, addẽda esset charitas, vt pote per quã perficitur significatio coniunctionis Christi & ecclesiæ quæ est de ratione matrimonij.

Partis nega. 1. Argumẽt.

¶ Secũdo. Finis matrimonij nõ solùm est proles sed consortiũ etiam & sotietas, vti. 8. Ethic. author est Philosophus in alijs operibus vitæ: ergo qua ratione ponitur proles, deberet adhiberi & communio in alijs officijs.

2. Argumẽt.

¶ Tertiò. In matrimonio in quantum significat coniunctionẽ Christi & ecclesiæ, vt requiritur esse indiuisibile: ita & vnitas, vt sit vna vnius: ergo sicut inter bona ponitur sacramentum, quod significat indissolubile bonum, ita deberet poni vnitas.

3. Argumẽt.

¶ In cõtrarium autẽ arguitur, q̃ superfluat numerus, quoniã vnum quodlibet illorum bonorum sat esset ad honestandũ matrimoniũ, Imò videtur sacramentum nõ debere inter illa numerari: nam bonũ matrimoniũ excusans, debet esse qualitas eius: qualitas autem differt à substantia: ergo cùm sacramentũ nominet substantiã ipsam nõ debet inter eius bona censeri.

Pars affirmatiua.

¶ Ad quæstionem (quæ facillima est) quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Tria sunt tantũ bona excusantia matrimoniũ: scilicet, fides, proles, & matrimonium. Doctrina est Augustini. 9. super Genes. ad literam, cap. 7. & libro de bono coniugali. & lib. de nuptijs & concupiscen. cap. 11. de quibus bonis Hugo. lib. 2. de sacrament. pr. 11. cap. 7. & sequentibus eleganter edisserit. Est deniq̃ conclusio in Theologorum scholis receptissima: & refertur à Gra-

1. Conclusio Augustini.

tiano. 27. q. 2. cap. omne. Tametsi Gādulphus quidam in Gloſſa ibidem citatus, dicat nō eſſe niſi duo propter argumētum à nobis factum. Quoniam ſacramentū non eſt bonū excuſans: ſed ipſa ſubſtantia matrimonij: cui paulò poſt reſpōdebimus. Ad cōcluſionis ergo intellectū notādū quòd inter bona matrimonij quædam ſunt de intrinſeca intentione ipſius: alia verò ei accidentariè adhærentia. Vt ſunt amicitiarum recōciliatio, atq; alia quā multa cōmoda, quæ nō comprehenduntur numero, quorum ideo in præſentiarū nō initur ſermo, ſed illorū prioris generis: quorum ſufficientia hoc pacto mōſtratur. Matrimoniū bifariam (vt dictū eſt) cōſideratur: nempe, tanq; officiū & tāquàm ſacramētum. Et quidem tanq; officium duo poſtulat, vt ſit bonū honeſtū. Vnum: ſcilicet, ex parte agentis, quod eſt recta intentio finis: & ex hac parte primū bonum excuſans eſt proles, cuius procreandæ gratia inſtitutū eſt. Alterum verò ex parte ipſius actus quatenus eſt virtus, quæ quidem ex genere ſuo debet circa debitam materiā verſari: qua vtiq; ratione ponitur fides, per quā maritus ad ſuam propriam accedit cōiugem, & vxor ad ſuum proprium: hoc enim honeſtat generationis actum, inſtar aliarū generationū, quibus vnicuiq; agēti propria ſubditur materia. Quòd ſi arguas, finem matrimonij nō ſolùm eſſe prolem: quādoquidem ſit etiā inſtitutū in remedium. Reſpondetur finē directum & proprium nō eſſe niſi prolem: ſed alter eſt illi annexus, quare nō fuit neceſſarius, qui exprimeretur: quatenus verò matrimonium eſt ſacramentū, ponitur tertiū bonum ea vtique ratione, qua ſacramentū nominat ſignificationē quæ annexa eſt ſubſtantiæ matrimonij.

Bona matrimonij dupliciа.

Matrimoniū in officiū duo poſtulat.

Obiectio

Dilutio.

¶ Et per hæc reſpōdetur ad argumentum vltimo loco propoſitū. Reſpōdetur, inquā, dupliciter. Primò, quòd ſacramētū, vt ponitur inter bona matrimonij non accipitur pro ſubſtātia matrimonij, ſed pro inſeparabilitate, quæ eſt eius cōditio. Et hæc eſt ſolutio Magiſtri. Secundò, quod matrimonium vna ratione conſideratur quatenus eſt matrimoniū: nempe, ciuilis contractus ex inclinatione naturæ: atque altera quatenus eſt ſacramentum, quod quidem ſonat ſignificationē vnionis Chriſti & eccleſiæ. Et quia ſignificatio eſt cōditio adiacēs contractui & matrimonium nō excuſatur quatenus ſacramentum, ſed quatenus vinculum ex contractu reſultans, conſequitur, vt ſacramentum ponatur inter bona excuſantia, tanquam ſuæ conditio ſubſtantiæ.

Solutio. 1. & Argumēt.

Solutio. 2.

¶ Aliter etiam deprehendi hæc ſufficiētia poteſt, vti ait Ricardus diſt. præſenti. Eſt enim in matrimonio & vinculum, & vſus & fructus. Vinculum honeſtat rationem per ſacramentum, & vſus per fidem, & fructus per prolem. Imò & tertio modo arguitur iuxta diuiſionem illam philoſophi. 7. Ethi. cap. 2. qua bonum diuiditur in vtile, delectabile & honeſtum. Vtilitas enim matrimonij eſt proles, & delectatio eius conſiſtit in fide tori, ſed honeſtas decoratur per rationem ſacramenti.

Argum.

2. Cōcluſio.

¶ Secunda concluſio. Non omnia hæc bona in re ſunt de eſſentia matrimonij, ſed ſola ratio ſacramenti, reliqua verò ſatis eſt, ſi ſeruentur in intentione, & natura matrimonij. Veritas eſt hæc etiam Auguſtini locis citatis, & Hugonis, quem Magiſter, eiuſque interpretes ſequuntur. Fides nāque ab adulteris violata vinculum matrimonij non rumpit. Vnde vt ait, Hugo, fides ita coniugio adhæret, vt ex ea, ſi adſit, amplius commendatur, ſi non adſit, non inde annihiletur. Quæ .n. adultera eſt, nō ideo coniux non eſt. Imo ſi coniux non eſſet, adultera non foret. Neque verò ſteriles quæ fructu prolis fruſtrantur, ideo coniuges eſſe deſinunt. Si ergo proles accedat fructuoſum facit ſacramentum, ſin minus, non ideo ſterile, nullum eſt. Sunt tamen ambo de intentione ſacramenti, quippe quod generationis cauſa inſtitutum fuit, vt fideliter alterutrum ſibi debitum ad illum finem redderent. Differunt tamen hæc duo, quòd fides non ſolùm ad intentionem matrimonij ſpectat, verùm & debet in intentione contrahentium exiſtere: debent, inquam, proponere ſibi mutuam fidem ſeruare, tametſi quanuis mente proponant adulteros fore, non annihiletur matrimonium. Proles autem non eſt neceſſum, vt expreſſa, de intentione contrahentium exiſtat: beata quippe Virgo verum matrimonium contraxit, tametſi procreare prolem per cōcubitum nunquàm expreſsè propoſuerit, ſeruauit ergo fidem marito, vt ait Auguſtinus, in hoc, quod alium non cognouit: prolis autem fructu, diuina ope, & munere potita fuit. At ratio ſacramenti matrimonio legitimè contracto inſeparabilis eſt: nam vt ait Auguſtinus. l. 1. de nuptijs. capitu. 20. vſque adeo manent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, vt potiùs ſint inter ſe coniuges: etiam ſeparati quoad torum, quàm cum alijs, quibus adhæſerint. Sicut apoſtata anima, etſi è coniugio Chriſti recedens, fidem perdiderit, ſacramentum tamen fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Nota egregiam ſacramentorum ſimilitudinem inter indelebilem characterem baptiſmi

Hugo.

Fides.

Beata Virgo

Auguſt.

ptissmi,& insolubile matrimonij vinculum.

3. Conclu. ¶ Tertia ex his colligitur conclusio. Inter hæc bona ratio sacramenti culmen obtinet, primũ quia proles, & fides ad officium naturæ pertinent,sacramẽti verò ratio ad gratiam, quę per ipsam confertur: gratia verò prętantius bonũ est,quàm natura. Deinde,quia ratio sacramenti inseparabilius, vt monstratum est, adhæret matrimonio,quàm reliqua bona.

Solutio. arg. ¶ Ad primum igitur argumentũ in capite propositum respondetur, quòd fides in præsentia non accipitur prout est theologica virtus: sed prout est pars iustitiæ, quæ est promissorum firmamentum,vt seruentur,qualis vtiq; in cõtractu matrimonij ad eius firmitatem intercedit:& ideo non opus fuit hic charitatis meminisse.Hæc autem fides duo comprehendit:primum,vt alterutrum sibi ambo debitũ reddãt, deinde vt neuter extraneo commisceatur.

Solut.2.arg. ¶ Ad secundũ respondetur,quòd nomine prolis nõ solũ eius generatio intelligitur: sed eius nutritio,& educatio, ad quem finem domesticum viri & vxoris cõmercium, & eorum vicariæ operæ referuntur: quare vno prolis nomine,totus matrimonij finis expressus est.

Solut 3 arg. ¶ Ad tertiũ deniq; respondetur,q̃ nomine virginis indissolubilis etiam intelligitur, vt fœmina non nisi vni viro nubat, quanquàm & hoc ad fidem etiam matrimonij spectet. An verò licuerit viro plures accersere vxores, distinctio. 33.disputabitur.

Ad allud ar. ¶ Ad argumentũ verò in contrarium iã respõsum est,q̃ fides hic nõ accipitur pro aliqua singulari virtute, quæ per se sola sufficeret facere honestũ actũ,sed pro conditione virtutis, quæ est pars, seu fundamentum iustitiæ, quæ connumeratur alijs bonis matrimonij.

Contra tertiã cõclusi. ¶ Tertia verò conclusio plusculum lucis exigit,contra quam ideo arguitur. In vnaquaque re finis est bonorum potissimum : proles ergo quæ est finis matrimonij est præstantissimum

2. Argumẽt. bonum. Secundò,quia ratio sacramenti est generica omnibus conueniens,fides autẽ, & proles contrahunt genus ad hanc speciem sacramenti:differentia autem contrahens, quæ habet rationem formæ, est præstantior genere,

3. Argumẽt. quod habet rationem materiæ. Tertiò, quia ratio sacramenti in matrimonio nõ secum videtur inseparabilitatem afferre, tum quia matrimonium ratum non consummatum dirimitur per ingressum religionis, tũ quia sacramentum quod præsefert perpetuitatem, imprimit characterem,qui tamen per hoc sacramentum non imprimitur.

Solut.argu. ¶ Ad horum solutionem animaduertendum, quòd in re qualibet principalius vnum altero dicitur dupliciter:scilicet, at quia dignius, aut quia essentialius: quòd autem ratio sacramenti dignior sit cæteris bonis matrimonij, satis probatum est,quia spectat ad gratiam. De essentia verò distinguitur,nam fides,& proles bifariam considerãtur: vno quidem modo in re, quo pacto pertinent ad vsum matrimonij, qui non est de eius essentia,quemadmodũ est indiuisibilitas, in qua ratio sacramenti consistit, & hac ratione essentialior est ratio sacramenti, vt pote sine qua matrimonium nullum est, cũ esse possit sine fide & prole. Nam si matrimonium ratum, & non consummatum dirimitur per ingressum religionis :hoc est,quia illud nõ est carnaliter perfectum, sed per spiritualem consensum, & religio est quædam mors spiritualis. Fides proles

¶ Alio verò modo possunt fides,& proles considerari,non in re, sed in intentione matrimonij,&isto modo sunt illi essentiales,quia nisi in contractu includantur, saltem si contrariæ cõditiones ponerentur,nullus esset, vt si cum illa cõditione cõtraherent, vt nunquam sibi teneretur debitum reddere, aut sterilitatem procurarent.Et isto pacto fatemur maximè essentialem esse prolem,mox fidem, deinde sacramentum: sed tamen præstantior est ordo secũdum rem,quàm secundùm intentionem.

Solut.1. argũ ¶ Ad primum ergo respondetur, quòd quanuis proles sit prior in intentione matrimonij, & hac ratione magis essentialis, est tamen posterior in executione, quare in re magis essentialis est ratio sacramenti.

Solutio. 2ũ ¶ Ad secundum respõdetur quòd etiam ratio sacramenti pertinet ad differentiã contrahentem genus in matrimonio:nam generalis ratio est esse signũ rei sacræ,& peculiaris huius est significare vnionem Christi,& ecclesiæ.

Solutio.3. ¶ Ad illud autem de charactere respondetur, quòd character est potestas spiritualis, hic autem non confertur nisi potestas corporalis: & ideo non imprimitur:conuenit tamen cũ illis, quòd etiam hæc potestas corporalis ratione sui finis perpetuitatem vinculi exigit.

1. Argumẽ 2. Verũtamen aliter in calce horum articulorum aduersus amborũ conclusiones arguitur,quòd prędicta bona nequeãt matrimonũ à culpa satis excusare. Quicunq; enim iacturam & detrimentum maioris boni,propter id,quod minus est,sustinet,ordinem rationis peruertit, contra quam idcirco peccat:sed bonũ rationis, quod coniugali vsu læditur, prętãtius est his bonis, ergo per illa non excusatur.

2 Argumẽ. ¶ Secundo, bonum malo adhibitum in gene-

re moris, non facit ex malo bonum, imò vertitur in malum, quia vnica praua circunſtantia totum actum vitiat, actus verò cõiugalis de ſe eſt malus propter rationis perturbationẽ, alio qui non indigeret excuſatione, ergo nulla eũ adiuncta bona excuſare valent.

3. Argumẽt. ¶ Tertio hæc bona neq; efficere poſſunt, quo minus delectatio in illo actu ſit immoderata, neq; eius verecundiam abſtergere, immoderãtia autem in malum ſonat, & verecundia non eſt niſi de malo: ergo nulla ſunt bona matrimonium excuſantia. Id quod Paul. ipſe docere videtur, vbi ait, ſecundum indulgentiam coniugale officium permittere.

¶ Propter hæc argumenta non defuerunt vt diſt. præſenti art. 2. q. 1. ait Bonauentura qui tenerent, neutiquam poſſe actum coniugalem ſine peccato ſaltem veniali, contingere: id quod ex Iure conſultis Hugo ſuper ca. Vir cum propria. 33. quæſt. 4. opinatus eſt, propter verbum, quod illic ait Gregorius, quòd vir cum propria vxore dormiens, niſi lotus aqua eccleſiam intrare non debet.

4. Concluſ. ¶ Aduerſus iſtos verò ſtatuitur quarta concluſio. Non ſolùm hæc bona excuſant actum coniugij, vt ſit bonus ex parte agentis, quemadmodum, vt dictum eſt, ſolet per ignorantiam excuſari, quin etiam efficiũt, vt ſit genere ſuo bonus, & perſępe meritorius: tantũ ab eſt, vt ſemper ſit peccatum. Vnde ad maiorem explicationem ſuperiorum concluſionum, notandũ, quòd actus humanus dupliciter eſt bonus, vno modo ratione generali virtutis, quę eſt vt opus in mediocritate cõſiſtat, atq; hoc in matrimonio faciunt fides, & proles: hęc enim differẽtia vt dictum eſt, actum generandi rectificat. Per has ſiquidẽ qualitates coniugalis concubitus à fornicario diſtat, atque adeo in ſpecie virtutis collocatur. Eſt præterea redditio debiti actus iuſtitiæ, quẽ Paulus præcipit dicens, Vir vxori debitum reddat, &c. Vnde manifeſtaria iuris tam naturalis quàm diuini ignorantia eſt dicere, vt ait Canoniſta ille Hugo, omnẽ actũ coniugalem eſſe peccatum. Sed & altero quoque modo actus quiſpiam eſt bonus quatenus opus diuinum eſt, perque diuinam inſtitutionem gratiam ex ſe conferens, quæ quidem ratio actum nõ ſolùm bonum conſtituit, verum etiam ſanctum, quod vtiq; in matrimonio ſacramentalis ratio operatur: nempe indiſſolubilis nexus, qui coniunctionem Chriſti & eccleſiæ ſignificat. Quin verò, vt loco citato ait venerabilis Hugo, ratio hæc cętera dona ſanctificat, vt fides matrimonij ſit ſancta. Haud enim bonum prolis illic ſatis perficitur, quod ad terrenam vitam, & hæreditatem procreetur, niſi educatio accedat religioſa, qua naturalis hominis filius, tanquàm adoptiuus Dei inſtituatur, vt in vita cœleſti hæreditatem poſſideat æternam. Vnde Auguſt. lib. 1. de nuptijs & concupiſcentia cap. 4. in vſu infidelium coniugatorum veram pudicitiam coniugalem non agnoſcit: non ſolùm quia nulla virtus extra charitatem vera virtus eſt, verùm quia non vtuntur coniugio ad finem ſacramenti, quæ eſt generare regenerandos in Chriſto. Requiritur ergo hæc ſpiritualis intentio in coniugibus, ſi non formaliter, ſaltem in habitu & virtualiter: nempe, vt vtantur matrimonio eo fine, quo illud Chriſtus inſtituit.

¶ Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quòd detrimentum illud rationis, quod in vxoris vſu homo patitur, non eſt per modum habitus, ſed actu tranſiens: nec tamen eſt abſurdum, vt quandoq; actus, qui genere ſuo præſtantior eſt, tantillam patiatur eclypſim gratia minoris boni, quod eſt permanentius & ad perpetuitatẽ boni communis neceſſariũ, quale eſt conſeruatio ſpeciei humanæ: nam licet quãdo quæ dormire, & quandoq; à contemplatione ceſſare, vt mos geratur actiuæ vitæ. Solu. 1. argu.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd malũ culpę per adiectionem boni, non fit bonum, illud autem malum quod adhæret coniugali actui, non eſt culpæ, ſed pœnæ, & ideo repenſatur per alia bona. Solut. 2. arg.

¶ Ad tertium denique reſpondetur, quòd immoderantia paſſionis, quæ culpatur, non attẽditur ex quantitate, ſed ex eo quòd à ratione exorbitat. Illa autem quæ annexa eſt actui coniugali rationis metas non excedi, & ideo non eſt culpæ, ſed pœnæ: quare licèt non tollatur, excuſatur. Et ſimiliter reſpondetur de verecundia, quæ non ſolũ eſt de peccato, ſed etiã de malo pœnæ, qualis eſt turpitudo illius actus. Antea namque, quàm fuiſſet natura corrupta, motus ille membrorum nec obſcœnus fuiſſet, neque vllam offunderet verecundiam. Paulus autem vbi ait ſecundum indulgentiam congreſſus coniugales permittere, nõ inſinuat rem minus malam, ſed minus bonam quàm caſtitatem. Solu. 3. arg.

¶ Ad illud autem Gregorij reſpondetur id nõ dixiſſe propter culpam coitus, quaſi aliqua inde excommunicationis imago, vt Hugo, & alij arbitrati ſunt, oriatur: aliàs non abſtergeretur aqua. Sed propter indecentiam: quia vſus ille videtur inhabilem hominem reddere ad ſpiritualia qua vtique de cauſa conſuluit cõiugibus Paulus, vt orationis cauſa tantiſper abſtineant Ad Gregorij authoritatẽ.

stineant. Illa verò lotio,quæ vt ait ibidem Gregorius,Romanis erat olim in more,iam abolevit ab vsu. Hic autem Gregorianus textus art. sequenti amplius examinabitur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm absque istis bonis cõiugalis syus voluptatis causa sit licitus

QVanuis ostensum fuerit hæc tria bona matrimoniũ excusare, restat tamen explorandũ, vtrũ sint ita necessaria vt absq; eorum aliquo,cõplexus coniugum sit culpabilis. Sunt autẽ duo quę nos in huiuscemodi ambiguitatem conijciunt:scilicet,vtrum causa voluptatis coniugalem vsum à culpa excipiat. Et vtrùm causa vitandæ fornicationis,aut alius nocumẽti idem sit licitus. Arguitur ergo quod solius causa voluptatis,explendę libidinis,absq; spe prolis debitum exigere liceat. Cuicunq; re sua vti licet, indeque voluptatem moderatam captare,dummodo à ratione non exorbitet:vterq; autem coniugum est alterius : nam vir,vt ait, Paulus, sui corporis potestatem non habet,sed vxor : illa autem voluptas est licita, postquã est à natura : ergo quando corpori nõ nocet,neque aliqua infert nocumẽta, licita est, & bona.

partis affirmatiuæ. 1. Argumẽt.

2 Argumẽ. ¶ Secundò, voluptatẽ capere non est de se malum,sed de genere bonorũ,vt comedere, & bibere, etiam dum famis necessitas,aut alimenti illud non exigit,sicut & venari, & ludere, atq; alia captare voluptatis genera, ergo vxore vti licitũ est voluptatis gratia.

3 Argumẽt. ¶ Tertiò : quia alio qui maritis, qui steriles sunt aut senio progressi neutiquàm debitũ petere liceret, quòd profectò esset nimiũ rem vxoriã perstringere, & coarctare.

pars negati. ¶ In contrarium autem est autoritas Augu.lib. de bono coniugali.c.6.vbi ait, quod concubitus coniugalis gratia concupiscentiæ explendæ venialem habet culpam.

Cõcubitus coniugalis quadrupliciter potest accidere.

¶ Inter soluendum hanc quæstionẽ, notandũ quatuor de causis posse concubitũ cõiugalem cõtingere,scilicet,aut causa generãdi,aut debitum reddendi,aut solius libidinis explẽdæ, aut fornicationem morbũ vè, aut aliud incõmodũ vitãdi.Et quidem,quòd causa generanda prolis,aut reddendi debitum id licitum sit,& iustũ nemo sanæ mentis negat : nam in petitione debiti causa generandi concurrit primum bonũ, matrimonium honestãs, quod est proles, & in redditione debiti etiam si alter non casa generandi,sed oblectandi se exigat, seruatur secundum bonum:nempe,fides,& iustitia,iuxta verbum Apostoli. Vir vxori debitum reddat. Neque valet consequẽtia, maritus indebitè exigit scilicet, solius oblectationis gratia : ergo vxor non tenetur reddere : quoniã ille vtitur re sua. Sicuti si quis à me pecuniã suam peteret ad expendendum prodigè. Sententia est Augu. lib. de bono cõiugali.cap.4. Neque obstant verba Pauli Rom.1.Non solũ qui faciunt,sed qui consentiunt digni sunt morte:quia reddens non cõsentit petenti, sed soluit quod debet. Quod si rursus arguas Non licet furioso suum gladium tribuere. Respondetur,q̃ secus est quando dñs rei vult vel sibi vel alteri nocumẽtum aliquod temporale inferre : tunc enim licet ad tẽpus rẽ illius detinere. Et pariter coniux posset differre debitũ,si præsentisceret alteri cõiugum petẽti magnum periculum salutis impendere:secus de solo nocumento spirituali : nam illud vnusquisque sibi cauere potest. Et ideo plus homo obligatur occurrere nocumentis magnis temporalibus proximi, quam spiritualibus, nisi sit prælatus.

Obiectio.

Vtrũ verò petere liceat solũ voluptatis captãdæ grãtia,hoc vertitur in quęstionem, de qua sunt tres opiniones, vna in vno extremo,q̃ sit peccatum mortale, altera in altero, q̃ nulla sit culpa,& tertia in medio,q̃ sit venialis. Ad quæstionem ergo tribus respondebitur cõclusionibus. Quidam enim, vt in præsentiarũ ait S.Tho.q.2. art. 3. distinguentes, aiũt, quòd quandocunq; ad actum cõiugalem libido principaliter mouet,est mortale delictum,sed quando mouet ex latere,quia principaliter intenditur generatio,sed annectitur voluptas,tunc est veniale. At quando homo delectationem omnino respuit:quippe quæ sibi displicet,tunc,fit ab omni culpa immunis. Quare tres gradus discernunt,scilicet delectationem eligere, & intẽdere,quod est mortale : illam acceptare, quod est veniale,atq; illam raspuere, quod est perfectionis.

Tres opiniones.

1. Conclusio.

¶ Contra hanc autem opinionem statuuntur duæ conclusiones. Prima. Cõcubitus cõiugalis solius voluptatis gratia : ita vt illa sit electa,& principaliter intenta, nõ est de se peccatum mortale, nisi alia forte adsit mortalis circunstantia. Probatur, quia vt. 6. Ethicor.cap. authorẽ est Philosophus,delectatio de se neque bona,neque mala est, nisi ratione operationis, vnde captatur. Itaque delectatio operationis bonæ,est bona,operationis verò malæ,est mala: concubitus autem coniugalis de se non est operatio mala:ergo neque delectatio illi adiuncta : quare electio huiusmodi delectationis nõ est ex genere suo mortalis.

Ratio conclusionis.

¶ Sed

Obiectio. ¶ Sed aiūt, saltem electio eiusmodi delectationis est peruersa, quia cùm vsus cōiugalis à natura sit institutus propter generationem, eligere voluptatem non illo fine, est peruersio finis.

Dilutio. Hæc autē argutia nihil illis patrocinatur, quia non omnis peruersio finis de se est mortalis, nisi quando prorsus ad transgressionem proceditur limitum naturæ, vt si quis citra matrimonium voluptate illa vteretur. At quia matrimonium de se bonum est, & honestū, quia ad illum finem institutum, atq; adeò voluptas illa honesta, cōsequitur, vt etsi eligatur absq; illo fine nō ideo fiat mortalis. Sed satis est esse venialem. Id quod expressa sentētia est Aug. libr. de bono cōiugali. ca. 6. scilicet, accedere ad vxorē

August. satiandæ concupiscentiæ causa, venialis culpa est. Alioqui, si mortalis esset, tunc steriles, & senes nequirent debitū citra mortalem culpam exigere, quod quidem cōcessu esset absurdissimum. ¶ Secunda conclusio. Accedere ad cōiugem generationis causa, cū delectatione, & voluptate adhærente, & placente, nullum est peccatum, nisi nimius excessus voluptatis procuretur. Probatur, quia cōiugalis vsus ea ratione

Ratio & conditione, quia naturæ sagacitate instigatur, nullum est delictum: natura autem sagaciter delectationē illi actui propter necessitatem conseruandi speciem adiūxit, veluti sumptioni cibi, & potus, ob necessitatem cōseruandi individui, ergo sicut cibū & potū cū delectatione capere nulla est culpa: ita neque coniugalis coitus. Et certè, qui contrarium dicunt, videlicet esse peccatum nisi homo tunc delectationē abhorreat, cōtendunt homines naturali sensu priuare: nā vix tunc potest ratio displicentiam elicere. ¶ In alio extremo: nempe quòd huiusmodi concubitus absq; vllo generationis proposito, sit licitus, nemo reperitur antiquorum,

Ioā. Maio. sed nuperrimus Ioan. Maioris dist. præsenti, cōclusione. 7. id adstruxit, cui Elcius Hom. 1. de matrimonio subscripsit. ¶ Contra quos statuitur tertia conclusio. Huiusmodi cōcubitus vo

2. Cōclus. luptatis gratia est venialis culpa. Ad huius assertionem conclusionis sat circūspectis esse debet autoritas Augustini, qui loco citato de bo-

August no coniugali, illam affirmat, & lib. 1. de nuptijs & concupiscētia. c. 4. & in Enchiridio. cap. 78. ait, q̄ huiusmodi cōcubitus sunt ex illo peccatorum genere, quorū veniā quotidie petimus, dicentes, dimitte nobis debita nostra. Quam sententiam veneratur Beda. 1. ad Corint. 7. & suadet Greg. loco citato. 33. q. 4. can. Vir cum propria. Eandēq; non solum D. Tho. in præsentiarum, sed Theologi omnes docēt, vt Altisiodorensis, Ricardus, & reliqui, quos ita facilè contemnere, nonnihil temeritatis habet.

¶ Neq; verò rationes desunt eiusdem sententię cōfirmatrices. In primis enim Paul. 1. ad Cor. 7. non nisi propter incontinentiam: nēpe, ad illam cauendā permittit, vt vnusquisq; propriā vxorem habeat, non ergo ad solam explēdam voluptatem. Item ratio ipsius Maioris ei potius refragatur. Ait, quippe, q̄ sicut licet pulchrum pomū edere, & alium quēuis sapidum cibum, neque hoc vllam affert culpam, ita voluptate vxoria vti: dūmodò in notabile detrimentū corporis minimè vergat. Hęc in quā, ratio in ipsum retorquetur: nam certè comedere & bibere, nisi vel nutritionis gratia, vel alio honesto fine fiat, nō caret veniali culpa, nā quando maior nō cōtraheretur, esset actus ociosus. Præterq̄ quòd in esu, & potu, vt supra dictum est, nō inest vis tāta ad perturbandā rationem, quanta in coitu. Cui præterea accedit, q̄ etiam feminis effusio de se nocua est corpori, quod in cibo moderato, & potu non reperitur: multo ergo minus licita est voluptas hæc, q̄ illa cibi, nisi in illum finem referatur, ob quē institutum est matrimonium. Neq; admittendus est cauillus dicentis, voluptatem ipsam per se esse honestam: nā vt citatus Philosophus. 10. Ethi. autor est, voluptas per se non est bona nisi ratione operationis, cui annectitur. Cùm ergo complexus maritalis nō sit bonus, nisi in bonū prolis relatus, aut propter fidem reddēdi debiti, aut fortè in remediū cōcupiscētię (hęc enim sunt cum penitus excusantia bona) fit vt voluptas, nisi his associetur bonis, non sit bona.

¶ Deinde arguitur. Cū tria sunt bona: scilicet, vtile, delectabile, & honestum, solum honestū est, quod facit virtutem: nam honestum idem est, quod honore dignum, qui est præmium virtutis, quare vtile (vt pecuniæ acquisitio) per se non est bonum, nisi in id quod honestum est referatur: ergo eadem ratione non sat est ad actum virtutis, vt fiat propter delectabile, nisi vsq; ad honestum pertingat. Actus autem qui non est virtus, necesse est, vt sit malus, quia nullus est indifferens. ¶ Rursus arguitur, si concubitus ob voluptatem non est malus, consequitur vt sit bonus, quia nullus in particulari est indifferens, atq; adeò si fiat in gratia erit meritorius. Videtur autem non esse concessu dignum quod sola captatio voluptatis absque alio fine, sit Deo accepta ad vitam æternam. Et tandem arguitur. Matrimonium cōtrahere illo solo fine, vt homo illo actu se ipsum oblectetur, certè nō est laude dignum: ergo similis vsus vituperabilis est. Profectò conclusio hæc non est quæ in dubium reuocanda videatur.

Rationes.

Ratio Maioris.

Alia ratio.

Cāuillus.

Arguunt.

Aliud arg.

3. Conclu

¶ Nihilo-

¶Nihilominus aduersus conclusionem primā pugnare videtur autoritas Hieronymi aduersus Iouinianum, & refertur canone, Origo.32. quæst.4. vbi Xistū Pythagoricum inducit qui aiebat. Adulter est in suam vxorem ardentior amator. Et infrà. Sapiens iudicio debet amare coniugem,non affectu:non regnet in eo voluptatis impetus, neque præceps feratur ad coitum,nihil est fœdius, quàm vxorē amare quasi adulteram. Et infrà can. Liberorum. In matrimonio,inquit, concessa sunt liberorum opera: voluptates autem, quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in vxores sunt damnabiles: quibus verbis concubitū solius voluptatis gratia tanquam meretricum affectū,ac perinde vt mortalem damnare videtur. Respondet autem D. Thomas,q̄ vbi delectatio vltra matrimonij honestatem quæritur,dum scilicet, quis in coniuge non attendit, quod coniux est, sed solùm quod mulier,idē paratus cū ea facere, quanuis vxor non esset, tunc mortalis culpa contrahitur. Ille enim est ardentior amator vxoris, quē Hierony. condemnat. Si verò delectio infra limites matrimonij contineatur,videlicet, quia in aliam, quæ nō esset vxor, non affectaretur, tunc est veniale. Animaduerte tamē ne te istæ conditionales fallant:nā si sint tantùm in re, & non in affectu, nulla sunt peccata. Propterea enimquòd si meretrix adesset, iste illam cognosceret, nulla tingitur culpa:sed si talem habeat affectum & actum voluntatis cognoscere illam si adesset.

Hierony.

Sol. D. Tho.

¶Rursus cōtra secundam pugnare videtur autoritas Gregorij supra citata canon. Vir cum propria.33.q.4.vbi ait, quòd voluntas ipsa accedendi ad coniugem sine culpa nullatenus esse posit: vbi insinuat illam opinionem superius reprobatam: videlicet, nunquàm posse cōtingere coniugalem actum sine culpa, saltem veniali,quia ipsa,inquit, licita admistio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest: atq; adeò voluptatem ipsam adhærentem legitimo fini generandi, quam nos diximus carere culpa,apparet ipse culpare. Et probat,quia de legitimo, inquit, matrimonio conceptus fuerat Dauid, qui tamen dicebat. In iniquitatibus conceptus sum. Respondetur,in quam,quòd ipse non condemnat voluptatem omnem, sed illam, quæ dominatur, vt paulò inferiùs subdit. In iniquitatibus autem Dauid non dicitur conceptus, propterea quòd semper parentes inique coeant, sed propter originale, quod puer conceptus contrahit: quod quia causa est multorum actualium, pluraliter dicitur, iniquitates, vt sit sensus. In iniquitatum semina-

Psal.50. Sol.

rio conceptus sum.

¶Ad primum igitur argumentum, quòd contra tertiam conclusionē obiectum est, negatur cuicunq; licitum esse vti re sua,nisi debito ordine illa vtatur. Qui enim bona sua dilapidat,peccat saltem venialiter. Et pariter qui vxore sua vtitur alio fine, quàm quo data est sibi in adiutorium,scilicet ad generandum, vel adseruandum ei fidem,vel in remedium. Solut.1.arg.

¶Et pariter ad secundū respondetur, quod voluptatem capere in genere neq; est de se bonū neq; malum, sed indifferens. Fit autē in particulari bonum vel malum ex fine & circunstātijs: & ideo qui honesto fine caret, est malus actus, & talis est concubitus solius voluptatis gratia. Solut.2.arg.

¶Ad tertium,quod mouere vulgus potest,respondetur, q̄ apud sapientes non æstimatur absurdū concedere,quod senes & steriles,non accedant causa reddendi debitū, quod coniux formaliter,aut interpretatiuè petit,aut forsan,vt illico dicemus, ad vitandam fornicationem,sed solum ad obsequendū libidini,illas contrahant veniales culpas, quæ vti ait Augu. vt nobis dimittantur,quotidie postulamus. Solut.3 arg.

De prægnātibus.

¶Et idem de prægnantibus est dicēdum,quarum coniugale officium. Hierony.atque Augusti.condemnant, eo quòd concipere nequeant. Nam etsi postquàm in vtero habent,possint per aliquod tempus iteratò concipere,habet tamen obscœnitatis quippiam: at non est mortale. Nam licet elephas, aliæq; brutæ animantes & aues plurimæ, postquàm conceperint,coitum abhorreant, tamē mulier, vt.4.de genera. animalium ait, Philosophus, etiā prægnans illum appetit. Quare non est ei mortale debitum exigere,neque viro ab ea petere, nisi id cum periculo grauidi ventris fiat.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm liceat coniugibus ad vitandam fornicationem debitum exigere.

partis affirmatiuæ

1. Argumēt.

MAior ambiguitas est de concubitu ad fornicationē vitandā. Arguitur n. q̄ sit licitus etiā si intentio prolis non intercedat. Primò actus coniugalis de se nō est malus:ergo quocūq; bono fine fiat, nisi mala adsit circūstantia, erit bonus: sed fornicationem cauere est bonus finis: ergo coniuge vti tanquàm medio ad illum finem est licitum:veluti medicamine vti ad cauendū morbū.

2. Argumēt.

¶Secundò & autoritas Paula. Corin. 7. huic sententiæ patrocinari videtur, vbi ait,

Pro-

Propter fornicationē vnuſquiſq; ſuā vxorem habeat,& vnaquæq; ſuum virū,vbi matrimonium præter prolis generationē, in remedium etiam cōtra incōtinentiā inſtitutū docet: quā ob rem licitus eius vſus apparet ob illum finē.

Partis nega. ¶ In contrarium aūt videtur eſſe Aug. lib. de bono cōiugali.ca.6. &.7. &.10. quibus identidem repetit cōcubitum alia quacunq;, q̄ procreandi cauſa, vel ſeruandi fidē debiti eſſe venialem.

Deciſio art. ¶ Quæſtio eſt,quæ profecto ſapientiſſimum quēque ancipitem & perplexum reddere poteſt. Pars enim negatiua grauitate &

Partis nega numero patrū protegitur:nam Auguſt. Greg. & Beda locis ſupra citatis ita vidētur loqui, & Magiſt.ſentent.quos ſubinde D.Tho.diſt.prę ſenti.q.2.arti.2.Bonauentura,Ricardus & reliqui ferè ita interpretātur, vt neq; ad vitandam

Altiſiodor. fornicationē cōcubitus citra venialem culpam fieri poſsit. Altiſiodorenſis verò Magiſtri ſentent.coœuus lib. 4. in materia de matrimonio cap.4.q.2.diſtinguit dicens, q̄ cognoſcēs vxorem cauſa vitandæ incontinentiæ non peccat, ſed qui illam cognoſcit cauſa libidinis,vt delectetur. Eandē opinionē:ſcilicet, q̄ ad vitādam fornicationē concubitus ille ſit licitus, videtur quoq; tenere Hugo ſuper Eccleſiaſtem in illo

Hugo. verbo.Tempus amplexandi,&c.vbi ait,quòd licēt cōcubitus ille ad infirmitatem pertineat, non tamē ſubinde imputatur ad turpitudinē. Ad quā etiam ſententiā videtur inclinare Sco tus.d.26.in fine quæſtionis. Eādemq; opinio-

Durand. Caietan nem tanquàm certam ſuſtinuit Durā.diſt.præſenti.q.4.& Caieta.in ſumma ca. de vſu matrimonij,vbi ait, q̄ exercendus eſt vel cauſa generandi,vel in remedium concupiſcentiæ. Et in opuſculo eiuſdem tit.Et idem ait, Sylueſt.ver. debitum coniugale.§.6.in fine,in hoc tamē falſus,quòd putat illam eſſe mentem S. Tho.Sequitur Maioris,atque alij neoterici.

1. Cōcluſio ¶ Reſpondeamus ergo duabus concluſionibus. Prima.Maritum debitum ab vxore exige re cauſa vitandæ fornicationis in illa, ſimiliter & ipſam petere à marito cauſa vitandi in illo,licitum eſt,& ab omni culpa immune. Sententia eſt Augu. lib. de bono coniugali capit.7.&

Auguſt. 10.vbi ait, q̄ huius cauſa debitum reddere licet ne alter coniugum fornicando damnabiliter peccet,exigere tamen nō licet.Idem ait epiſtola ad Edibiam,quæ eſt.199.& refertur à Gratia

Beda. Magiſt ſentent no.33.q.5.can. Secundum verba. Et Beda ſuper.1.Corint.7.& Magiſt.ſenten. & S.Thom.

Ratio. atq; omnes ſententiarum expoſitores.Et ratio eſt,quia huiuſmodi redditio debiti pertinet ad fidem coniugij:quare non opus eſt,vt maritus formaliter petat, ſed ſatis eſt ſi vxor infirmitatem mariti nouerit: tunc enim interpretari debet illum exigere.

¶ Secunda cōcluſio. Quāuis alia opinio negatiua ſatis ſit probabilis,videtur tamen hæc mitior,& rationi fortaſsis matrimonij magis conſentanea,neq; verbis apoſtoli diſſona q̄ quando coniux neceſſariū arbitratur ad vitandam in ſe ipſo fornicationem,liceat ei debitum exigere.Quod enim negatiua opinio ſit valde probabilis pateſcit ex Auguſt.cap.6.de bono coniugali, vbi ait quòd concubitus gratia concupiſcentiæ ſatiandæ ſit venialis. Qui autem ad vitandam fornicationem congreditur, concupiſcentiam ſatiare videtur. Et cap.7.ait,quòd vltra neceſsitatem prolis exigere debitum venialis culpa eſt.Idem repetit cap.10.Per quam negationem omnem aliū finem excludit præter prolem,& fidem ad exigēdum. Et in lib.de verbis Apoſtoli verbum illud Pauli ſecūdum indulgentiam,ſi referatur ad vſum cōiugalem, qui fit cauſa cauendæ in continentiæ, ait deſignare venialem culpam.

2. Concluſ.

Auguſt.

¶ Nihilominus q̄ affirmatiua opinio ſit fortè probabilior,oſtēditur. Atqui præter alias:imò præ alijs rationibus, quas Durandus adfert, hæc vrgentior eſt, & rei punctum apertiùs pādens.Matrimonium,vt ſupra viſum eſt,& om

Ratio. nibus eſt in confeſſo,ob duplicem finem inſtitutum eſt: nempe, in officium generandi,qui eſt primarius, & deinde in remedium concupiſcentiæ ipſius, qui matrimoniū contrahit: vti autem matrimonio ad ſuū finē, licet ille nō ſit principalis, non eſt ius coniugale tranſgredi: ergo quando cōcubitus eſt ad id moraliter neceſſarius,vt,ſcilicet, coniux in ſe aliā pollutionem caueat, quam aliter moraliter loquendo, cauere non ſufficit,licitus eſt.

¶ Accedat textus Pauli,ſi fortè huic ſententiæ faueat. Ait quippe, Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum reuertimini in idipſum,ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam,&c. Hoc verbum,ſecundum indulgentiam,Augu.loco citato, ſic exponit, quòd non referatur ad matrimonium, quaſi illud ſecundum veniam concedatur tanquam minus malum,ſed ad concubitum, vt ſi ſit ad cauendam incontinentiam abſque cauſa procreandi,ſit culpa venialis. At verò profectò optimè quoque poteſt indulgentia Pauli ſic intelligi, vt nullatenus illic deſignet id, quod minus malum eſt,ſed id, quod minus bonum, reſpectu illius, quod eſt non nubere, & ſic poteſt etiam referri ad vſum matrimonij qui fit cauſa fornicationis

Autoritas Pau.1.Corinth.7.

Secundū in dulgentiam quid.

Sentē.authi

cationis vitandæ in ipso petente. Nam loquebatur de illis, qui abstinent, vt vacent orationi, & iterum ad torum redeunt: ait ergo illud indulgere, eo ꝙ melius esset si abstinere semper possent. Sed & illud verbū Pauli antecedens,

Verbū Pauli huic fauet opinioni.

Propter fornicationem vnusquisq; propriam vxorē habeat, & vnaquæq; propriū virum, patrocinari multū videtur huic opinioni. Nā docet, licitū esse vxorē ducere ad obuiandum incōtinentię & propriā cauendā fornicationem. Si ergo cuiq; licet propter fornicationem in se vitandam vxorē ducere: nempe, quia videt se cōtinere nō posse, & melius esse nubere ꝙ vri: profectò & vsus matrimonij ad illum finē erit licitus: nam si potentia ad aliquē finem est bona, certè & vsus ad eundem finem bonus erit.

2. Argumē. ¶ Reliqua autē argumenta, si cuiuspiā sunt valoris, huic cōnitūtur. Arguitur enim præterea. Prudentissimus quisq; ex ordine charitatis ac curatius tenetur in se peccatum vitare, quam in proximo: licet autē viro debitum vxori reddere ad cauendam fornicationē in illa: ergo petere ad cauendam in se. Hanc verò consequantiam negat D. Thom. quoniam vnusquisq; potest alia sibi adhibere remedia, & per liberum arbitrium omnino renuere fornicationē; coniugi autem nequit alter coniux aliter mederi.

Solutio. D. Thom.

Nota.

At verò si argumētum præcedens efficax fuit cùm cōcubitus cōiugalis simpliciter sit remedium cōtra fornicationē, licite illo potest maritus vti ad vitandū in se, sicut ad vitandum in vxore, si sit moraliter necessariū. ¶ Hoc autem ingenuè fatendū ad maiorem conclusionis explicationē, quòd non semper tā necessariū est ad vitandū in se, ꝙ ad vitandū in altero: nā pluribus in se quisq; abūdat remedijs. Attamen dū adhibitis remedijs illis, quæ humano modo adhiberi possunt, homo nequit se abillecebris carnis eripere, nisi per vsum coniugalem, tunc ille reputatur moraliter necessarium medium.

Nota distinctionem.

¶ Vnde distinguendū est hic cum Paludano. q. 52. & cū Capreolo, quòd quando homo alia via fugiēdo occasiones potest fornicationem propellere, nō licet illa sola de causa ad vxorē accedere: quia tūc non tam facit causa vitādæ fornicationis, quā potiundi voluptate illa, quā vltro eligit: id quod vt art. proximo diximus, venialis culpa est. Sed dū moraliter loquendo non habet aliam viam, hæc est licita.

Solutio confirmatio.

¶ Et confirmatur hæc responsio. Nā quandoque marito ad vitandam fornicationē in vxore licet illam cognoscere, quamuis nec formaliter petat nec interpretatiuè, quia, scilicet, est occulte adultera, quæ præ amore adulteri exosum habet maritū, eiusq; adeo amplexum abhorret: ergo tunc ille nō accedit causa reddendi debitū, sed ad vitandam fornicationem in illa: ergo potest, dum est necessarium, idem sibi remediū vsurpare. ¶ Cui ergo hæc opinio placuerit, potest ad Augustinū respondere, vt ait Durandus, ꝙ cùm dicit, cōcubitū ad explendā cōcupiscētiam esse venialem culpā, intelligit, quādo ipsa cōcupiscētia dominatur, vt ait cap. 10. & pariter Greg. c. Vir cum propria. citato, scilicet, quando coniux alia via posset concupiscentiam sedare: nam tunc si hæc eligatur, id fit ob voluptatem.

Ad Augu.

Gregor.

¶ Sed tamen aliæ istorū patrū negationes: nēpe, ꝙ nūquàm coniugibus liceat, nisi procreandi gratia se se cognoscere, vel propter fidem debiti reddendi, vrgentius contra nos militant. Nihilominus respondetur, ꝙ isti sancti pudicitiæ amantissimi nimium solebant coniugalem torum coarctare & perstringere, non attendentes ad euentus, qui possent contingere, humano more necessarios ad vitandū fornicationis flagitium. Si enim illa opinio esset vsque adeò necessaria, tunc steriles, senes, & prægnantes nimium essent ab amplexibus cohibiti: nēpe, quia nō solùm ob voluptatē, imò neque ad cauendam fornicationem possent se amplexari. Quanuis qui illam opinionem sustinere voluerit, respondere potest, nō esse mirandum si status coniugalis huiusmodi habeat adnexa venialia pericula. Et propterea Paulus cupiebat, vt omnes essent sicut ipse. Quapropter consilium est de his nunquā prædicare, nec cū secularibus tractare: nam si dicas, illud eis licere, ipsi licentiā ampliabunt. Sed in sacramento pœnitentiæ vbi quis confiteatur ad vitandā fornicationē vxore vti, non grauē ei scrupulum objicias, sed admoneas: vt ceu Christianus rei vacet vxoriæ.

Ad aliud Augu.

Nota.

Solutio.

Nota.

¶ Sunt qui contra conclusionē argutentur. Si ob cōmodū vitandę fornicationis licitus est ille vsus, pari iure licebit ob aliam quācunq; vtilitatem & lucrum: nēpe, accedere ad inescandā vxorem, vt sua bona marito impartiatur. Consequentia autē nullius est roboris: quoniā coniugalis vsus non est mediū ad finem lucri relatum, vel ad alios præter suos proprios.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Grauius aūt dubiū est, vtrum liceat sanitatis gratia. D. enim Tho. neque hoc admittit. Arguit siquidē quarto loco. Id quod genere suo bonū est, non nisi ex mala intentione vitiatur: vsus coniugalis genere suo est bonus, ergo si fiat bono fine, qualis [illegible] sanitas corporis, non est culpādus. Et respōdet, quòd quanuis intentio sanitatis per se sit bona tamen si per medium procuraretur, quod non per se ad illam ordina-

Dubium.

Solutio.

ordinatum intentio tunc efficitur mala. Veluti si quis sacramẽtum baptismi tantùm ad salutem corporalẽ quæreret. Et intelligit esse malam venialiter. Et re vera opinio est per quàm probabilis: nam si quis cõtra obijciat, emissionem superflui seminis per sæpe suapte natura ad sanitatem conferre: de illo namq; Verino legitur, Ne se pollueret, maluit ille mori. Respondetur, quòd quanuis medium illud natura nõ nunquàm ad illum finẽ retulerit, tamen institutio sacramenti non est ad illum finem relata: quippe quod nõ nisi prolis gratia, aut in remediũ concupiscentię institutũ est. Tametsi dum tam præsentaneũ esset periculũ ingentis morbi, & constaret illud esse medium necessarium, forsan nulla esset culpa dignum, Quanquam, malim opinioni S. Thom. adhærere. Has enim veniales culpas, quæ tam facile quotidie & cõmittuntur & diluuntur, non est operæpretium tanta cum anxietate prescrutari.

Opinio S. Thom

Solut. 1. arg.

¶ Primo igitur argumento in capite obiecto, si quæ diximus vera sunt, sua conceditur conclusio. Ei autem qui contrariam tenuerit opinionem, dicendum est cum D. Thom. quòd licet cauere in se hominem fornicationem bonus sit finis, tamen per illud medium nunquam est bonus, quia semper aliqua voluptatis redundantia interfluit.

Solu. 2 arg.

¶ Et pari modo secũdum solutum restat: nam potest locus ille Pauli in vtrãq; opinionem interpretari, vt supra à nobis explicatum est.

De vsu conjugij

¶ Appendix autem articuli huius est, vt de vitijs, quæ vsui matrimonij euenire assolent, breuis subdatur sermo. Primum enim depudendus abusus illegitimi vasis contra naturam, ne fandissimum flagitium est, & grauius quidem inter coniuges propter fidẽ, quam sibi mutuo debent, quàm si inter solutos cõtingeret. Effusio etiam seminis extra vas legitimum, est itidem lethale crimen, si sit notabilis: nam distillatio non semper tantæ culpæ tribuenda est. Item si dum vir bona fide legitimè cõgredi conatur, festinantiùs fortasse extra vas seminat, non est vitio dandum, etiam si metus aliquis cum priùs subierit: quia illud festinationi naturæ adscribendum est.

Abusus vasis.

Effusio seminis.

¶ Vtrùm verò intra consuetum vas peccatum possit cõtingere mortale, à multis ambiguitur. Nempe dũ vir vxori resupinus succumbit, aut præposterè accedit: sunt enim qui dicant peccatũ esse mortale: propterea q̃ congressus ille non est generationi idoneus. At vero vt Albertus magnus, & ex medicis multi aiunt, falsum est illo modo conceptum impediri: eo quòd matrix perinde atque stomachus virtutem habet attractiuam, qua semen exorbet. Quapropter nõ debet res in has delictorum angustias perstringi, sed crediderim intra legitimum vas nunquàm contingere mortale crimen. Quò alludit Caiet. in summa. verb. Matrimonium. Sunt autem illi insueti cõplexus venialia peccata, eademq; obscœna virisque probis omnino exhorrenda.

Dubium

Alber. Mag.

¶ Quæ verò res ad tactus impudicos attinet, si vtique fiant cum periculo molliciei, peccata sunt mortalia. Si verò fiant tanquàm necessarij ad irritandam Venerem, generationis gratia, nullam præ se in coniugibus ferunt culpã. Extra hos verò casus peccata sunt venialia. At verò oscula, licèt non alio fine inter coniuges fiant, quàm ceu amoris indicia, nulla sunt culpa denotanda.

Tactus impudici.

Oscula.

DISTINCTIO trigesimasecunda,

De mutua coniugum fide in reddendo debito.

COlligitur ergo ex his quę dicta sunt, ęquali prȩcepto coniuges coerceri exactos sibi inuicem complexus persoluere sub reatu mortalis criminis iniustitię, dũmodò vterquè suę sospitati & incolumitati consulat, nequè alia legitima excusatio intercedat, iuxta verbum Pau. Vxori vir debitum reddat, similiter autẽ & vxor viro. Nam etsi in reliquis domesticis officijs vir vti idem ait, Apostolus, caput si mulieris sub cuius ideo potestate esse iussa est, tamẽ cũ in generandi vsu sint duo in carne vna, neuter sui corporis potestatem habet, sed alter coniux. Neuter ergo

Textus Cap. 1.

1. Corinth. 7

Ad Ephe. 5

ergo absque facultate & voluntate sui coniugis, postquam consummatum fuerit matrimonium, continere valet, ac multò minus continentiam voto firmare. Vnde Augustinus super psalmum, Si dicat vir, Continere iam volo, vxor verò, nolo, non potest: quod enim tu vis, non vult illa: nunquid per continentiam tuam debet illa fieri fornicaria? Et rursus. Secundum verba, inquit, Apostolica etiam si vir continere voluisset, & tu noluisses, tibi debitum reddere cogeretur: & illi Deus imputaret ad continentiam si non suæ, sed tuæ cederet infirmitati, ne in adulterium caderes.

Psal 46 cā Si dicat. 33. q 5.

Can. secundum verba 33 q 5.

Cap. 2. Inter causas verò, quæ debitum exigere vetant, aut reddere excusant, lepram Alexand. III. non admitit: imò vt in de coniugio leprosorum scriptum reliquit, admonuit, vt leproso exigenti non denegetur, ne coniugium suo fine in perpetuum frustretur. Ei verò vxori, quæ menstruo sanguine legitimis temporibus polluitur, fas non est petere, nequè viro ab ipsa exigere: nam vt author est super Esaiam Hieronymus ex illo infecto sanguine nascuntur cæci, claudi, leprosi: vt quia parentes, inquit non erubuerunt in conclaui commisceri, eorum peccata pateant cūctis, & apertiùs arguantur in paruulis. De hæmorrhoissis autem, quæ perpetuum fluxum sanguinis patiuntur, leprosorum iudicio censendum.

Cap peruenit. & capit. Quoniam.

Esaiæ 4.

Cap. 3. Verumtamen orationis causa consilium est Apostolicum toro coniugali abstinere, imò solennitatibus præcipuis, illis præsertim quibus articuli fidei celebrantur non prorsus culpa, saltem veniali, careret debitum expetere, atquè adeò dum manè sacro sancto Sacramento communicandum est. Vnde Augustinus. Quotiescunquè dies, inquit, natalis Domini, aut reliquæ festiuitates aduenerint, non solum ab infidelium concubinarum consortio, sed etiam à proprijs vxoribus abstinere debemus. Et Ambros. diebus etiam ieiuniorum, & idem Augustinus, libro de quæst. noui & veteri testament. quæst. 187. causa etiam processionum abstinendum admonent. Reliquis verò minoribus festis vsquè adeò rem vrgere, vt si prorsus coniugibus abstinendum, oneri fortasse imputaretur. Multa enim patres admonent, quę non subinde censent vim obtinere pręcepti.

Can. Quoties 33. q 4. Can. Christiano.

Cano. Fratres ibidem.

Cap. 4. De loco verò sacro diuersa est ratio: nam cùm per turpem spontaneamquè seminis emissionem polluatur ecclesia, fit vt si concubitus coniugalis intra eius corpus sic fiat, vt manifestus per publicam famam aut legitimos testes fieri possit, sacrilegus sit atque adeò genere suo mortalis. Cæterum & ob communionis sanctæ reuerentiam, quę sub natale Domini, & in paschate, & in pentecoste antiquitus erat in more, nuptiarum solennitas his tribus temporibus interdicta est: nempe ab aduentu Domini vsquè ad Epiphaniam, & à septuagesima vsquè ad octauas paschatis, & à diebus rogationum, vsquè ad festum

Trinitatis, can. Non oportet. 33. quæstio. 4. & de ferijs, ca. Capellanus.

Ca. Capellanus.

DISTINCTIO nis trigesimæsecũdæ,

Quæstio vnica, De mutua coniugum fide reddendi sibi inuicem debitum.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm alteruter coniugum teneatur alteri debitum reddere.

SVBSEQVITVR de fide & ratione reddendi debitum inter coniuges. Et arguitur quòd neuter teneatur alteri debitum reddere ex necessitate præcepti. Nemo enim præcepto cohibetur eucharistiam sumere, aut orationi vacare: sed Hieronymus in quodam sermone refertur. 33. q. 4. can. Sciatis ait quòd qui vxori debitum reddit, nequit orationi vacare, aut carnes agni edere: ergo nemo tali præcepto subijcitur.

Partis negat. 1. Argumẽt.

¶ Secundò. Nemo cum detrimento suæ salutis, aut alia sua iactura tenetur alteri obsequi: aliquando verò reddere poscenti debitum vergit in nocumentum reddentis: ergo tunc non tenetur. Idque potissimùm vsu venit quando coniux, qui petit, lepra in fectus est, quia vtique morbus tum contagiosus, tum etiam hæreditarius est, atque adeò tam coniugi reddenti, quã gignendæ proli periculum inde infectionis creatur: tunc ergo reddere non tenetur.

2. Argumẽt.

¶ Tertiò. Si coniuges hanc sibi vicariam operam dare cogerentur: tunc neutri liceret se impotentem ad illum vsum reddere, ius enim tũc alterius violaret, atque adeò nec liceret ei ieiunijs aut alijs vigiliarum laboribus aut studijs corpus attenuare, quod vtique consequens contrarium religioni videtur.

3. Argumẽt.

¶ In contrarium est verbum Apostoli. 1. Corinth. 7. Vir vxori debitum reddat, similiter & vxor viro.

Pars affirmatiua.

¶ Huic quæstioni duæ conclusiones satisfacient. Prima. Vterque coniugum est alteri de necessitate præcepti obnoxius, vt debitum ei reddat. Probatur ex natura, fide, & fine matrimonij. Præcepta enim sunt circa media, quæ ideo ex natura finis sunt perpendenda: finis autem matrimonij fuit propagatio generis nostri per generationem: ex quo fit, vt natura matrimonij sit mutua corporum traditio in illum vsum, iuxta verbum Apostolicũ: vbi enim iubet quod vterq; alteri debitum reddat, causam subdit, quòd mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir: similiter & vir potestatem sui corporis nõ habet, sed mulier. Ex hac ergo matrimonij natura suboritur mutua obligatio & fides soluendi sibi debitum: quæ, scilicet, obligatio, cum sit in re graui, sub reatu mortalis culpæ genere suo vtrumque cõiugum perstringit, estq; adeò peccatum illud, iniustitiæ crimen: veluti illud, quo quispiam rem alienam inuito domino vsurpat. Et confirmatur ratio: nam etsi matrimonium libero consensu copuletur, est tamen postmodum genus quoddam seruitutis: vnde sicut seruus obsequi tenetur hero de necessitate præcepti, iuxta illud Pauli Roma. 13. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, &c. ita & coniuges sibi mutuò in re vxoria morem gerere compelluntur.

1. Cõclusio. Ratio.

Cõfirmatio rationis.

¶ Secunda conclusio. Neuter tenetur alteri debitum reddere cum detrimento salutis conseruatricis proprij individui. Probatur, quia ordo tam naturæ, quàm charitatis, quæ naturam perficit, id postulat, vt vnaquæque res accuratiùs sibi prius consulat, quàm alteri: vnde cùm nutritiua virtus conseruationi individui seruiat, generatiua verò conseruationi speciei, natura prouida sic individuis consuluit, vt nutritiua individuo prius prouideat, & deinde quod superfluit generatiuæ subministret: nemo ergo hunc ordinem euertere tenetur: imò neque id vlli licet. Quanuis hinc ansam malæ fidei surripere nemo debeat, vt coniugem isto colore defraudet: nam etsi quandoque aliquod paruum detrimentum valetudinis

2. Conclusio. Ratio.

dinis timeatur, nihilominùs virtuti iustitiæ satisfaciendum est.

Obiectio. ¶ Quòd si contra primam conclusionem quis arguat. Sequeretur inde semper esse peccatum mortale non reddere debitum, respondetur, q̃ præter legitima impedimenta, de quibus illico subsecuturus est sermo, est adnotandum, q̃ non semper maritus vel vxor petit sub intentione obligãdi sub peccato mortali, sed sæpè insinuando & alliciendo & mouendo. Et tunc negare non est peccatum mortale, imò crebrò nec veniale: quoniam neq; creditor pecuniam sibi debitam sub illa ratione semper exigit, vt sit peccatum non reddere. Adde q̃ etiam si alter obnixè petat, potest alter, dum causa adest, precibus eum demulcere, & persuasum habere ne petat. Imò vero quando vel vxor vel maritus creberrimè, importunè & molestè petit, non tenetur alter semper ad nutum ei obsequi: quia in petendo debet modus adhiberi: & ideo tunc negans non facit iniuriã, saltem grauẽ, sed aut nullã, aut venialẽ. Atque eam ob rem moderati fumus conclusionẽ dicẽtes, q̃ sit peccatũ mortale ex genere, quod vtiq; potest ex circũstantia & attenuari & tolli. At verò quando coniux non nisi cum magna difficultate, & q̃ rarissimè reddere vellet, & potissimùm si periculũ in suo coniuge præsentiseeret aut adulterij, aut alius iniquæ pollutionis, tunc peccatum esset mortale non reddere. Item si vir abstineret, vt prolem ex illa vxore susciperc renueret: vel vxor ne ex viro illo conciperet, vt pote cùm vir duxit vxorem maculati sanguinis. Solent enim tunc viri torum separare, quod certè peccatũ mortale est.

Dubium. ¶ Quid autem si longa liberorum propagine abundarent, vtrùm tunc licitè possent abstinere?

Solutio. Respondetur, quòd de consensu amborum absq; dubio possunt. Vtrùm autem alteri poscenti alter licitè negare valeat, maius est dubiũ. Sed nihilominùs si periculum alterius pollutionis in petente non timeatur, non esset condemnanda illa recusatio alterius. Præsertim dum paupertate premuntur, vt tantam sobolem alere nequeant: tunc enim profectò solutionem debiti recusans non esset (saltem de mortali) culpandus.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, q̃ Hieronymus non arcet coniuges reddẽtes sibi debitum ab altari, quia nuptias aut earum vsum cõdemnet, vt ipse se ibidem explanat, sed propter indecẽtiam. Si enim vt. 1. Reg. 21. legitur qui cum coniugibus se polluerant, ab esu panum propositionis in lege veteri arcebantur, quanto magis repelli debent à pane

1. Reg. 21.

qui de cœlo descendit? Et eodem pertinet verbum Gregorij can. Vir cũ propria, vt maritus cum vxore dormiens, nisi lotus aqua, ecclesiam non intret. Præterq̃ quòd Magister Hieronymum loqui non censet nisi de ecclesiæ ministris. Quam ob rem sacerdotes Græcorum quo tempore altari ministrant, ab vxoribus cohibentur. ¶ De temporibus autem, quibus coniuges vt orationi aut communioni vacent, abstinere debeãt, tertius non mouet articulus. ¶ Ad secundum secunda conclusio respondet: nempe q̃ coniux non habet in alterum potestatem nisi integra eius sospitate & incolumitate. Et ideo quãdo cum detrimento salutis alterius id petit, alter reddere non tenetur, vt si febri aut alio morbo aut dolore ad tẽpus teneatur. ¶ Sed iterum contra hanc solutionem arguitur. Appetitus generalis naturæ præfertur particulari: quare membrum contra particularem appetitum offert se ad cauendam plagam toti corpori, & aqua ascendit ad replendum vacuum, cùm ergo species respectu indiuidui se habeat vt totum vniuersale ad membrũ particulare, fit vt indiuiduum detrimentum ad conseruandam speciem perpeti debeat.

Gregor.

Magist. sentent.

Solu. 2. argu.

¶ Respondetur, concesso appetitum vniuersalem suapte natura ad conseruãdam speciem præstantiorem esse, quia per indiuidua eam conseruat, vt per media finem, & per membra corpus. Conseruatio autem totius, aut est ordinaria ab intrinseco, aut est defensio contra forinseca pericula. Conseruationem verò ordinariam ab intrinseco natura fieri prouidit absque membrorum detrimento. Quare membrum corporis sibi priùs nutrimentum prouidet naturale, quàm ad aliud membrum mittat. Sed quando extrinsecus imminet capiti periculum, brachium se offert: sicuti dum locus per violentiam euacuatur aëre, tunc aqua ascendit, vt illum repleat. Conseruatio autem speciei per generationem est ordinaria: quare fieri non debet nisi salua incolumitate indiuidui de superfluo.

Solutio.

¶ Id autem, quod de leprosis adiectum est, plusculum perplexitatis adfert. Nam etsi morbus temporalis, vt dictum est de febri, excusare in tempus coniugem iure valeat à reddendo debito, tamen quia lepra perpetuus morbus est, videtur excusare eum non posse: quia tunc liceret ei perpetuò separari, quod est genus diuortij. Et tamen quanuis lepra sponsalia dirimere sufficiat, neutiquam tamen matrimonium, vt ait Sanctus Thomas hic, & Theologorum cœtus, & habetur capitul.

De leprosis.

Lepra.

Quoniam de coniugio leprosorum. Et quòd lepra dicitur non soluere matrimonium, intelligitur non esse impedimentum dirimens, etiã si nuptias antecesserit, vt distinctione. 34. videbimus. Sed ex altera parte durissimum apparet onus, cum tanto periculo obligare coniugem debitum leproso persoluere: & tamen Alexander III. eodem capit. & antecedenti Peruenit. omnino cogit leprosi coniugem debitum ei reddere, etiam sub anathematis comminatione si renuerit.

Opiniones. ¶ De hac ergo re inter Doctores variatur. Gaufredus namque Cardinalis in sua summa per extremum ait, coniugem leprosi non solum teneri ei debitum soluere, verùm & ei cohabitare, si separatim à leprosorum conuentu viuat. Si autem illic vitam degat, tenetur ei reddere, sed non cohabitare. At verò Sanctus Thomas, Bonauentura, Richardus, & Theologorum pleriq; sententiam temperant, dicentes, teneri quidem reddere, nunquam tamen cohabitare, neque in eodem lecto dormire. Et certè hoc est verissimum: quia cùm principalis finis matrimonij non sit nisi generatio, sat est si sanus tali infirmo in illo actu seruiat: nam reliqua cohabitatio non est tam necessaria, & est horrenda. Præsertim quòd non tantum periculi in vno congressu imminet, quantùm in cohabitatione & communicatione mẽsæ & lecti. Quapropter Leuitici. 22. leprosi de sanctificatis Domino edere vetabantur. Et Numer. 5. iubebantur extra castra eijci.

Communis opinio.

Ratio.

Caietan. ¶ Imò verò Durandus, Paludanus & Caietanus in summa capitul. De vsu matrimonij, temperatiùs eandem obligationem mitigant. Et quidem merito, videlicet, quòd si in redditione debiti medicorum consilio constet periculum contagionis creari, cessat obligatio reddendi. Nam Sanctus Thomas & reliqui propterea dicunt teneri, quia non imminet tantum periculi, quantum in cohabitatione. Ergo à contrario sensu, si tantum impendet, obligatio tollitur. Quare non desunt qui contra tam rigida decreta Alexandri obmurmurent. Attamen citra murmurationem dicere possumus, quòd Pontifex id solùm decernere ad monereque contendit, quòd lepra de se quanuis horrorem offerat, & metum aliquem leuem cõtagionis, non sufficit coniugem absoluere ab obligatione debiti: quia non sequitur semper contagio. Neque sufficit quanuis timeatur prolem eandem lepram cõtractum ire: nam vt ait hic Sanctus Thomas, melius est prolem sic fore, quàm nullatenus fore. Quare si sanus in causa est coniugi leproso, vt fornicetur, vel se aliter iniquè polluat (quia propter pessimum morbi incendium prurigines carnis patiuntur crebras) particeps fit illius criminis. Et quòd de lepra dicitur, de morbo etiam calamitoso Gallico dictum putetur, qui inter nostrates miserè inserpsit. Verum tamen vbi periculum esset mortali more certũ, aut ingentissimus horror, vt natura ipsa congressum abominaretur, noluit Papa cõiugem compellere, vt pote dum lepra eum attigit grædum, qui dicitur leoninus, quo nimirum corpus frustratim dissoluitur. Ecquis enim spectaculum illud in eo potissimùm amplexu ferat? Docet præterea cùm ars medica, tum etiam rerum vsus præsentius viris periculum impendere ad leprosam accedentibus, quàm fœminis, si viris leprosis obsequantur, adeò vt certius sit periculum ad sanam accedere, quæ fuerat leproso viro cognita, quã ad leprosam. Itaque in fœmina maior est vis transmittendi morbum vnius viri in alterum, quàm se ipsam eodem maculãdi propter exorbitantẽ iniquitatem fœminei caloris in illo actu. Quamobrem minus hac ratione vir sanus tenetur vxori leprosæ reddere, quàm vxor viro, non quidẽ propter inæqualitatem iuris ad petendum nã par est in ambobus, sed propter diuersam conditionem fœminæ, & periculum maius.

Viris periculũ offertur.

Solut. 3. arg. ¶ Ad tertium deniq; argumentum respondetur, non licere coniugi sese impotentem consultò reddere, vt coniugem contra monitum Pauli defraudet, atque adeò nec per illicita media potest se debilitare & extenuare: irrogaret enim tunc alteri iniuriam. Attamen si absque fraude & bona fide honestisque medijs id faciat: nempe, seruando ecclesiastica ieiunia, & quædam etiam ex deuotione, impendendo que moderatè tempora honestis studijs, nulla est culpa metuenda. Est tamen inter virum & vxorem discernendum, quòd vir reddẽdo debitum fit indies impotẽtior, & ideo fit ei quotidie remissior obligatio, quod non accidit fœminis. Sed è conuerso fœminis minus licet sese ieiunijs & vigilijs macerare & extenuare sine licentia mariti: nam occasionem eis offerũt, qui eas negligant, & despectui habeant, atque alijs irretiantur iniquis amoribus.

Discrimen

Nota.

Declaratur textus.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm in petitione & solutione debitî æquum sit ius vtrique coniugum.

QVO-

Partis negat. 1. Argumēt.

QVoniā coniugiū quandam prę se fert æqualitatē, quæritur vtrūpari iure ambo sibi inuicē teneātur. Et arguitur à parte negatiua. Agens nobilius est patiente, vt. 12. super Geñ. ad literam author est Aug sed in cō iugio vir est agens & fœmina patiens: in cuius signum, vt Genes. 2. legitur facta est in adiutorium viri, quasi propter ipsum: ac subinde iussa est sub viri potestate esse: ergo non æquo iure fruuntur.

2. Argumē

¶ Secundò arguitur. Menstruatę non licet debitum petere, propter incommoda, quæ timenturin prole: vnde Leuit. 18. Ad mulierem, quæ patitur menstruum, non accedas: & tamē illa tenetur viro reddere, etiam si ipse fluxum seminis patiatur: ergo non æqua amborum sors est. Idem est de leprosa: nam si maius periculum imminet sano accedenti ad leprosam, quàm sanæ accedenti ad leprosum, minus tūc ipsa petendi ius habet, quàm ipse.

Leuit. 18.

Pars affirmatiua.

¶ In contrarium est, quod similibus verbis ait, Paulus. 1. ad Corint. 7. Vxori vir debitum reddat. Similiter & vxor viro: quoniam vir nō habet sui corporis potestatem, sed mulier: & mulier non habet, &c. sed vir.

Conclusio

¶ Quæstio facilis est, quæ vnica conclusione dissoluitur. Vir & vxor æquali iure gaudent, æqualitate, non quantitatis, sed proportionis. Aequalitas enim quantitatis est, quæ in eadem mensura consistit, vt inter librā vnam & alterā, atq; inter vnā & alteram vlnam. Aequalitas autem proportionis est inter duas æquales proportiones: qualis enim proportio est duorum ad vnum, est quatuor ad duo: nempe, dupla. Vxor ergo non viro æqualis est in quantitate, quia neq; eadem prudentia in illa viget, neque idem gubernandi iudicium. Quare neque eodem debet potiri imperio, sed debet esse audiens viro, qui vt ait, Paul. est caput mulieris. Est tamen æqualitas proportionum: habent enim distributa inter se officia, vnde quo iure tenetur vxor ea, quæ ei domi pertinent agere, eodem tenetur vir ea, quæ ad ipsum, perficere. In toro verò vterque eodem iure tenetur alteri: nam fides inter eos est æqualis. Imò verò quodammodo vir arctiùs obligatur quā vxor. Præceptum namque reddendi debitum affirmatiuum est, ac perinde licèt semper obliget non tamen (vt aiunt) pro semper, sed tunc quā do alter exigit: nam petere nunquam tenetur, sed ad vitandam fornicationem in altero: quod est quodammodo reddere.

Aequalitas quantitatis.

Aequalitas proportionis.

Vxor nō est æqualis viro in quantitate.

Vxor æqualis viro in proportione.

Petitio duplex.

¶ At verò duplex est petitio, scilicet, expressa, & interpretatiua, quando signa apparent voluntatem subindicantia. Et quoniam in fœmina vehementiùs verecundia obtinet & pudor, quàm in viro, licitum est vxori expectare expressam petitionem viri, quando viro eandē non licet expectare in vxore, sed debet ad illā interpretatiuam adnuere. Sicut medicus morbo infirmi, quando illum sentit, occurrere tenetur, & prælatus subuenire subdito. Quòd si redarguas. Ergo non pari iure militant coniuges in redditione debiti. Negatur consequentia, quia hoc non nascitur ex iuris disparitate, sed quia vxoris petitio non est ob verecundiam tam libera.

Obiectio.

¶ Et per hæc primo argumento satisfactum est: nam etsi agens nobilius sit passo, est tamen eadem proportio patientis ad patiēdum, quæ agentis ad agendum: & ideo eodem iure tenetur vterque alteri. In reliquis autem domesticis officijs sicut membra tenentur obedire capiti, ita & caput, licèt sit principalius, tenetur suo modo morem gerere membris.

Solut. 1. arg.

¶ Circa secundum argumentum de menstruata notandum in veteri lege loco citato prohibitum fuisse accessum ad menstruatam duplici de causa: nempe, propter legalem immundiciem: qua ratione erat præceptum cæremoniale: quare qui ad eam accedebat, erat irregularis ad tractandum sacra. Illa autem cæremonialis ratio cessauit in lege noua cum reliquis cæremonialibus præceptionibus. Fuit autē alia ratio moralis, quòd illo mēstruo sanguine proles crebro solet infecta gigni: quæ quidem ratio etiam in lege Euangelica perdurat. Quamobrē menstruata mulier peccat debitum petendo. Quòd si arguas. Ergo si sterilis est non erit ei culpa petere. Respōdet D. Tho. quòd quādiu menstruum patitur, constare non potest esse sterilē. Præsertim cùm quædam, licèt fuerint in iunētute steriles, postea efficiūtur fœcūdæ.

Circa secundū argumē.

Obiectio. Diluuio.

¶ Cùm autem de tempore menstruorum loquimur illa prorsus intelligimus, quæ sunt naturalia, & certis temporibus per mēses (vnde nomen sortiuntur) mulieribus accidunt. Sunt quippe alia menstrua innaturalia: nempe, perpetui fluxus ex morbo proueniētes, à quibus hęmorrhoissam illam curauit Dominus Matt. 9. quorum causa nō tenetur mulier nō petere, alioqui perpetuò deberet abstinere.

Mēstrua naturalia.

Mēstrua' in naturalia.

¶ Et per hoc soluitur argumentum de lepra: nam etiam si periculū offerat generandæ prolí, nihilominùs quia est morbus perpetuus, nō obligat ad perpetuam abstinentiam.

Solut. alius argumenti.

¶ Et pariter ad illud, quod de fluxu seminis in viro obiectū fuit. Est enim perpetua passio & nimis diuturna, quæ ideo exactioni debiti obstare

Solutio arg.

stare non debet. Præterq̃ quòd corruptũ illud semen non est tam generationi aptum, q̃ menstruus sanguis, vt perinde ac ex menstruo sanguine sit inde proli timendum. Ex his fit consequens, quod nec viro licet à mẽstruata propter idem periculũ debitum exigere. Quapropter in hoc pares sunt ambo coniuges.

Appendix

¶ Vtrum verò aut menstruatæ petenti teneatur maritus reddere, aut ipsa petenti marito, maius dubium est. Scotus nãque distinctione præsenti negat licere propterea quod idem periculum sequitur redendo, quod petendo. Et idem ait Glossa super can. Ad eius dist. 5. Nisi timeatur fornicatio in petente. Et idẽ Richardus distinctione præsenti artic. 4. quæstione. 1.

Dubium. Scotus

S. Thom

At verò Diuus Thomas hic hanc opinionem non approbat, sed sub distinctione respondet. Quòd si vir petat scienter, tunc debet eũ vxor precibus & monitis auertere, non tamen quando periculum iniquæ pollutionis in ipso timeat. Si verò petit ignoranter, potest aliquam occasionem obtendere, vel aliam infirmitatẽ (si habet) allegare, quanuis non illam, ne horrorem illi obijciat. Si tamen ille omnino institerit, reddere debet: quia mulier, vt ait Paul. potestatem sui corporis non habet, sed vir. Vbi insinuat, quòd etiam si timeat aliud periculum in viro, teneatur reddere propter ius, quod habet ille petendi. Et eandem opinionẽ tenet Syluest. verb. Debitum cõiugale. §. 6. & Caietanus in summa capit. de vsu matrimonij, & Bonauentura & Paludan. quæst. 1. vbi citat Petrum de Tharantasia.

Dubium.

¶ Sed vt omnia simul disputemus, quæritur quale quãtumque peccatum sit menstruatæ eiusque viro debitum aut petere aut reddere.

Scotus.

¶ Scotus distinctione præsenti tenet vtrumq̃ esse mortale: maiori enim, inquit, præcepto tenetur vir cauere proli futuræ morbũ, quàm dare operam ei progignendæ. Idq̃ ex illo Leuit. 20. confirmat, Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. Pœna autem mortis non infligebatur, nisi pro peccato mortali. Quod quidem præceptum, quatenus morale est, vt supra diximus perseuerat nunc etiam in lege Euangelica. Et Hieronym. super illud Esaiæ. 44. Omnes iustitiæ vestræ quasi pannus menstruatæ. Tunc, inquit, viri abstinere debent à mulieribus quoniam concipiuntur membris damnati, cæci, claudi, leprosi, vt quia parentes non erubuerunt in conclaui commisceri, eorum peccata pateant cunctis, & apertius redarguantur in paruulis. Syluester verò loco citato concedit propterea peccatum mortale esse sponte petere, nullum tamen exactum reddere.

Hieronym.

Syluester.

¶ At re vera vt reddere cũ circunstantijs, quas Diuus Thomas explicat, nullum est peccatũ, ita nec petere est mortale. Et ita tenet in præsentiarũ Palud. & Caieta. loco citato. Et in primis, q̃ hæc fit mens S. Thom. patet: namvbicũque ipse peccatũ agnoscit mortale, id certè expresse profert: hic autẽ non ait, nisi simpliciter esse peccatũ, petere. Et re vera ratio non vrget esse mortale, quoniã etsi illa nocumenta proli timeãtur, tamen neq̃ sunt adeò certa, vt semper eueniant neq̃; tenẽtur coniuges tam arctè illa cauere, vt iuri suo cedere debeant. Et re vera, vt ait, S. Tho. melius proli est esse, licèt cum infectione, quã simpliciter non esse. Vnde illa vetusta prohibitio legis, qua parte erat cæremonialis, habebat annexum supplicium illud mortis: quæ quidem ratio iam cessauit. At qua tenus erat morale præceptũ, vt cessauit supplicium illud, ita transgressio desinit esse mortalis. Et certè si mortale esset petere, non esset facilè alteri cõcedenda licentia reddendi. Et ideo Scotus vtrũq̃; censet esse mortale. Sed. S. Tho. quia petere, solum arbitratur esse veniale, ait, nullum esse peccatũ reddere. ¶ Quòd si contra arguas, q̃ Leuit. 18. & 20. simpliciter prohibebatur vir accedere ad menstruatã vxorẽ: ergo etiã reddere est illicitũ. Negatur cõsequentia: nam quicquid sit de illo tempore propter cæremoniale mãdatum, modo tamen accessus nõ prohibetur, nisi qui spontaneus est. Qui autem reddit debitum, non sua sponte accedit.

Scotus.

Obiectio.

Dilutio.

¶ De tẽpore autẽ puerperij, quo, scilicet, puerpera manet in purificatione anteq̃ tẽplo suum offerat infantẽ, ait Gregor. in epistola vltima ad Augustinũ Angelorum, quæ refertur can. citato ad eius dist. 5. q̃ debent coniuges abstinere. Sed vt ait, in præsentiarũ Richar. mos ille iam abiuit ab vsu: vel potius, inquit, magis est monitio, q̃ præceptũ. Quare reddere nõ est dubium, quin tunc liceat, quin etiã & petere, nisi aliqua sit indecentia quãdo dies partus nuperrimè antecesserit.

Tempore puerperij.

ARTICVLVS. III.

Vtrũ causa voti aut orationis, aut tẽporis sacri possit cõiux debitũ negare alteri?

VAnuis æquo iure coniuges, vt dictum est: sibi mutua fide teneantur debitũ soluere, tamen explorãdæ sunt causæ & causas, quę cõiugẽ ab hoc

Partis nega. 1. Argumēt. ab hoc vinculo eximūt. Arguitur ergo primò, ꝙ religionis causa possit vterque altero inuito votū castitatis emittere, quod eum à reddēdo debito excusat. Primò, quia non est expectandus illius consensus, qui eum citra peccatum negare nequit: sed si vouere volenti alter esset impedimento, peccaret: quia statum melioris frugis impediret, ergo absq; eius consensu potest alter vouere. ¶ Secundò. Tempore festo 2. Argumēt. neutri licet debitum petere: quia tunc tenetur: quisque sacris vacare, cui officio carnalis vsus ineptū hominē reddit: ergo potest tunc vnus altero inuito votum facere non reddendi. Idē que est argumentum de loco sacro in quo nullus videtur posse petere, neq; teneri reddere.

Pars negati ¶ In contrarium est verbum Paul.1.Corint. 7. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.

Decisio art. ¶ Hanc quæstionem, qua parte ad votum cōiugum spectat, dist.27.q.1.ar.4. copiose disputatam reliquimus, vt ipsa diffusa est, & locuples. Et ideo huius partis nihil restat repetendum: præsertim quia hic solū de vsu matrimonij disputamus. Ad quam quæstionem tribus conclusionibus facillimè respondetur. Suppo nimus enim in primis ex loco citato, post matrimonium ratum non consummatum licere alterutri coniugum altero inuito religionem profiteri, quod tum rationibus, tum & canonibus compluribus de conuersio. coniuga. & 27.q.2. cōprobauimus. Quapropter induciæ duorum mensium vtriq; conceduntur, capit. Ex publico.eod.titul. vt eandem sibi religionē optare valeat. Quo vtiq; tempore neuter alteri tenetur debitum reddere. Item neq; adulteræ vel adultero tenetur innocens coniux eiusmodi officium soluere: quæ quidē disputatio vsq; ad dist.36. differtur. Post matrimonium verò consummatum, vbi ibidem monstratum est, neutri licet absq; alterius facultate religionem ingredi, vt eisdem canonibus, & potissimùm capit. Quidam.eodē titul.definitur. Imò neque alterius consensus sufficit, nisi vel simul ipse intret, vel sexagenarius existat. Omnia illic discussa conclusaque sunt.

Post matrimonium ratum.

1. Cōclusio. ¶ Quo ergo citra religionis ingressum ad coniugalem vsum descendamus, sit prima conclusio. Neuter coniugum potest citra voluntatem alterius votum facere non reddēdi, imò faciendo mortaliter peccat, neque implere tenetur. Eandem conclusionem affirmat Augustin.super Psalm.46.& refertur.33.q.5. can. Si dicat. & can. Secundum verba. vbi ait. Si dicat vir, Continere iam volo, vxor autem, nolo, non potest: quod enim tu vis, non vult illa. Et rursus. Secundum verba apostolica si vir continere voluisset, & tu noluisses, tibi debitum reddere cogeretur. Probatur: quia votum, vt nomen ipsum sonat, spontaneæ voluntatis actus est, quare non est emittendum nisi de illis rebus quæ nostro subiacent arbitrio, cuius generis non sunt illa, quæ alijs debemus: quippe quæ sunt aliena: cum igitur maritus sui corporis potestatem non habeat, sed vxor, neque verò vxor sui, sed maritus, neuter potest altero inuito tale votum non reddendi emittere. Imò verò vt libr.7.de iustit.& iur.q.3.art.1.disputabamus, quanuis alter alteri huiusmodi licentiam concedat; potest illam postmodum reuocare. Idem hic tenet Richardus.ar.2.q.1. Et est sententia Augustin.can. Manifestum.33.q.5. Nisi forsan mutuam sibi facultatem facientes vouendi, vterque iuri suo petendi renunciet. Præsertim dum ambo vel alter religionem mutuo consensu profitentur. Quo casu intelligitur verbnm eiusdem August.can. Quod Deo ead.caus.&.q. Quod Deo enim, inquit, pari cōsensu voueratis, perseueranter vsque in finem reddere debuistis. ¶ Vtrum autem possit vterque altero inuito votum facere non petendi, dissidium inter doctores est. Nonnulli namq; (quorum est distinct. præsenti Richar. artic.2. quæst.1.) licitum arbitrātur. Et hanc ille putat opinionem esse securiorem & communiorem, quia in arbitrio cuiusque positum est exigere. At D.Tho.hic solutione ad.3. probabilius censet id negare. Cui Durandus, & alij multi adstipulantur, quia per eiusmodi votū fit alteri coniugi matrimonium onerosum: quippe cum pondus exigendi in eum semper propendeat. Negat autem Richardus inde fieri onerosum, cùm neq; alter, qui nō vouit, petere, nisi dum ei libuerit, teneatur: imò ab onere reddendi liberatur, quod vtrique solet esse molestum. Veruntamen certè huiusmodi votum, præsertim in viro, supposita humana fragilitate, onerosum est vxori propter verecundiam, qua fœminæ in petendo suffunduntur, & nunquam petere re vera periculo non caret: præsertim in iuuentute vsq; ad ætatem senilem, quanuis senibus non esset tanto periculo peruiū. Hæc enim per prudentiā moderanda sunt. Et re vera nunquā aut quā rarissimè cōsilium est talia vota emittere: & dum fiunt, consilium est, vt episcopali dispēsatione tollantur. Cæterum & cōtra Richardum arguitur. Vir potest quæcūque vota vxoris irritare, vt libr.7. de iustitia.& iur.q.3.art.1. latè deduximus: ergo illud & si faciat nō petendi. ¶ Ad primum igitur argumentum negatur, ꝙ dissentiens voto alterius delin-

Ratio conclusionis.

Dubium.

Richard.

S. Thom.

Solut.1. arg.

quat: quoniã id non facit, vt bonum religionis auerſetur, ſed vt bono proprio conſulat.

Aliud argu. ¶ At vero aliud ſoluendum reſtat argumẽtum Licet enim viro abſq; vxoris facultate crucem in ſubſidium terræ ſanctæ accipere, & illuc peregrinari, vt habetur cap. Ex multa. §. quod autem. de voto & voti redemptio. id quod imaginẽ prę ſe fert voti caſtitatis: ergo vxoridem

Solutio. poteſt. Reſpondetur in primis, acceptionẽ crucis non eſſe votũ caſtitatis, ſed militiæ. Poteſt enim vxor maritũ ſequi in bellum, & quanuis nequeat, tamẽ in fauorẽ Chriſtianæ religionis id eccleſia conceſit. Imò iuſſu regis poteſt maritus vxore etiam inuita & relicta militare, & ad alia negotia ſuapte ſponte peregrè proficiſci: neq; fides matrimonij obſtare poteſt. Mulier autem, quæ nõ eſt militiæ & ſimilibus negotijs idonea, minimè id abſque viri facultate

Diebus feſtiuis. valet. ¶ De temporibus autem ſacris Magiſter ſentent. hic, ac perinde D. Tho. & reliqui eius interpretes nimium ſtrictè loqui videtur. Aiunt quippe nullo die feſto aut ieiuniorũ licere debitum petere, ſed eſſe peccatũ veniale. At reddere nullam eſſe culpam. Membrum autem prius profectò durum apparet conceſſu.

2. Concluſi. ¶ Et ideo fortaſſe ſat eſt ſic ſecundam concluſionem ſtatuere. Diebus ſolennitatum, quæ ſunt præcipuæ, non caret veniali culpa debitum petere: nempè, in diebus natalis: & paſchatis, & aliorum feſtorum, quibus articuli fidei celebrãtur, vt in die Pentecoſtes, Aſcenſionis, & in die Veneris ſancta. Nam etſi actus matrimonialis de ſe nullam habeat annexam culpam, habet tamen nonnihil indecentiæ & ineptitudinis ad orationem & contẽplationem, quibus diebus illis opus eſt vacare. Quanuis cùm circunſtantia diei feſti non trahat actum in aliam ſpeciem: ſcilicet, ſacrilegij, veluti loci ſacri non aggrauat mortaliter. Quanq; ſi tunc ſolius gratia delectationis petatur, grauius eſt veniale. Decretum eſt Auguſt. quod refertur.

Auguſt. 33. quæſt. 4. can. Quotieſcunq;. vbi ait, q̃ quotieſcunq; dies natalis Domini aut reliquæ feſtiuitates aduenerint, à proprijs vxoribus abſtinendum eſt. Idem cenſet cauſa proceſsionum quæ fiunt ſolenniter, aut cauſa ieiuniorum, vt ait Ambroſius in ſermone de aduentu Domini, & idem Auguſt. in libr. quæſtionum noui & veteris teſtamenti. cap. 187. & referuntur ibidem, can. Fratres. & can. Chriſtiano. Veruntamen fortaſſe non tam præcepta inſinuare volunt, q̃ ſalutaria monita. Præſertim q̃ cum iam mos iſte proceſsionum ſolennium adeò elanguerit, vt rariſsimus populus intereſſe ſoleat, neſcio an illa de cauſa petitio

Ambroſi.

Sent. autho.

debiti ſit culpæ tribuenda. Et idem ferè de ieiunijs dixerim, & de alijs feſtis, quæ non tanta cum ſolennitate celebrantur. Quorum iam numerus pleriſque locorum valde ſuccreuit. Quanuis in his locum illud habeat Gregoria- Gregor.
num, Timorati animi eſt ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt. At ſi Paulum de hac re Paulus.
conſulamus, non in tantas anguſtias rem vxoriam conijcit, imò admonet ne ſe defraudent, niſi orationis cauſa, & de conſenſu vtriuſque. Cæterum quia feſtiua tempora orationi dedicantur, hæc decreta tunc abſtinendi patres in dè collegerunt. Sunt tamen, ne oneroſum fiat matrimonium, cum moderamine auſcultãda: eſſet enim nimis graue per totam quadrageſimam coniuges iure petendi ſpoliare.

¶ Quòd autem reddere quocunq; tempore li- Reddere.
ceat, inde patet, q̃ ait Paul. Vir poteſtatem ſui corporis non habet, ſed mulier, & è conuerſo.

¶ Vnum tamen hoc verum eſt, q̃ qui ſacram cõmunionem manè ſuſcepturus eſt, non eſſet liber à culpa, ſi illa nocte debitũ exigeret: imò illo exigente deberet alter, antequàm redderet, petitionem honeſtis precibus & excuſationibus repellere, iuxta admonitum Hieronymi ſupra citatum can. Sciatis, eadẽ. cauſ. & quæſt. ¶ Et per hæc patet reſponſio ad ſecun- Solui. 2. argu.
dum argumentum. Obijcitur autem hiſtoria Gregorij. 1. libr. Dialogorum, vbi de quadam muliere refert, q̃ cùm nocte cognita fuiſſet viro, & manè in proceſsionem prodiret, à diabolo arrepta eſt. Et Exodi. 19. præcipiebatur, vt Exod. 19.
dum populus accepturus erat legem vxoribus non appropinquaret: quæ quidem videntur peccati mortalis indicia. Reſpondetur autem, quod mulier illa non præciſè propter coniugalem amplexum fuit caſtigata, ſed propterea q̃ ingenti temeritate & impudentia ſe ſe diuinis iniecerat. Præcepta autem vetera, quæ plurimùm erant cæremonialia, & carnis immundiciem nimium prohibentia, non ſunt in noua lege ceu ſub reatu mortali obligantia alleganda.

¶ Ad hæc verò & conſideratio loci ſacri acce- In loco ſacro.
dit, in qua maior difficultas conſiſtit. Ob id- 3. Concluſio.
q̃ ſubnectitur tertia concluſio. In loco ſacro ſiue exigere ſiue reddere vtrumq; genere ſuo peccatum mortale eſt. Probatur, quia per turpem effuſionem ſpontaneamq̃ ſeminis violatur locus, fitq̃ celebrandis ſacris ineptus, quouſque reconcilietur. Quapropter eiuſmodi effuſio ſacrilegium eſt, quod genere ſuo eſt Locus ſacer. quis.
mortale. Nomine autem loci ſacri intelligitur corpus eccleſiæ conſecratæ, vel benedictæ, nam in cœmeterijs, & in cameris eccleſiæ adhæren-

hærentibus & in campanalis nulla est violatio.

¶ Hanc autem conclusionem Richardus dist. præsenti.artic.3.quæst.1. sic moderatur, quòd sit intelligenda, quando coniuges diuturnam moram non trahunt in ecclesia:nam si diu ibidem commorentur violenter recluſi, videtur, inquit, tunc licitum esse eis in illo loco exigere & reddere:quia nō est ponēdus, ait laqueus animabus propter immunditiē loci. Attamen profectò si propter debitum coniugale violatur ecclesia,vt est fatendum, nescio quomodo ratione diuturnæ habitationis excusetur talis concubitus à peccato mortali. Alia ergo fortasse erit aptior moderatio, quòd quando talis concubitus est sic occultus, vt in publicum venire non possit, tunc fortè nō est cōiugibus peccatum mortale.Nam vt dist.13.q.2. artic.3. scripsimus,nisi de violatione legitimè constiterit,non est à celebratione abstinendum. Ob idq; iniuria non est adeò atrox censenda.Si tamen concubitus ille sit publicus, ad quod sufficit, vt coniuges in eodem toro publicè accubent , profectò non excusarentur à mortali, etiam qui redderet, postquàm neuter illic habet ius petendi.Quocirca nulla de causa admittēdi sunt cōiuges intra corpus ecclesiæ in eodem lecto cubare,nisi in turri, vel in adiacentibus cameris,vt prędictum est.Si tamen vi tenerentur iunctim, vis fortasse eos à mortali culpa excusaret:nam esset tentatio maior, quàm vt superari posset.

¶ In calce denique memorandum, quòd non quibuscunq; anni temporibus nuptias solenniter celebrare fas est, sed aliqua sunt excepta. Enimuerò, quando nouæ traduntur sponsæ, tunc coniugum animi vehementi voluptate tenentur: cognatique & necessarij immodica lętitia dissolui consueuerunt: & ideò temporibus illis, quæ sunt ad vacandum spiritualibus dedicata , nuptiarum celebratio interdicitur: nempe,ab aduentu Domini vsque ad Epiphaniam, propter communionem , quæ in more erat antiquitus sub natale Domini,fieri. Et à septuagesima vsq; ad octauas Paschæ causa cōmunionis paschalis.Et à triduo ante Ascensionem vsq; ad octauas Pentecostes:nam & tunc sacra communio erat consueta , vt in concilio Ilerdensi statutum est can. Non oportet, & per Nicolaum,canon. Nec vxorem.33.quæst. 4. Nam etsi illic tres hebdomadæ ante festum natalis beati Ioannis Baptistæ fuerint designatæ,illud est,quia in illud tempus plurimum solet festum Pentecostes incidere: quare maioris claritatis gratia, Clemens. III. aliàs Cælestinus ca. Capellanus, de ferijs, expressit tempus à rogationibus vsque in festum Trinitatis.

¶ Super hæc tamen tempora,vt in illis nuptię solenniter celebrentur, quòd papa dispensare possit,nemo ambigere potest, cum sit de iure positiuo.An verò episcopus id possit, dubitatur, propterea, quod canones illi, Nec vxorē, & Capellanus, à Pontificibus magnis emanarunt. At verò quia episcopus in sua Diœcesi quantum ad hoc id quod Pontifex in toto orbe,nisi ab eodem Pontifice impediatur, facere potest, non est negandum, quin si aliqua vrgens causa ingruerit,vt si aliquis pauperē puellam dotare noluerit,nisi illico nuptias cum aliquo solenniter consumet, vel alia vrgentior, episcopus valeat dispensare,vt sponsi in ecclesia inter sacra velentur. Dummodo nec populus ad sit frequens, nec aliæ consuetę solennitates interueniant.

Limitatio.

Sc ntē.auth.

Al limitatio.

Nota.

Nuptiarum solennitas quo tēpore interdicta.

Ca. Capellanus de ferijs

Episcopus

DISTINCTIO trigesimatertia, De polygamia & repudio.

AT quoniam de mutua fide loquimur quæ in vicario reddendo debito coniuges sibi inuicem debent, operæpretium est de polygamia sermonem interserere, quæ apud antiquos patres in more fuisse legitur , an fuerit licita, dequè libello repudij , quod matrimonij perpetuitati obstare videtur . Proculdubio tamen numerositas illa vxorum licita fuisse creditur , neque alio quàm honesto fine introducta . Fuerat qui-

Textus Cap. 1.

Genes. 2. dem primæuum syncerumquè matrimonij fœdus non nisi in coniunctione vnius cum vna institutum: vnam quippe vxorem de vna Adæ costa, non duas de duabus, Deus condidit, quæ esset ei socia. Cuius ideo diuino spiritu plenus ait, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et erunt duo in carne vna. Id quod ad pacificum tranquillumquè conuictum domus Genesi 4. maximè congruit. Quapropter Lamech, qui ante diluuium duas legitur sibi adsciuisse vxores, non tam iure, quàm libidine allectus id fecisse censetur. Attamen cùm Dominus ex vastissima gentilitate vnum Abraham segregauerit, cuius soboles, per exiguus populus, vnum verum Deum coleret, ratione optima per internum spiritum patres illos docuit polygamiam eis ad propagandum eundem populum & cultum licere. Tametsi Abraham ad Agar vxoris ancillam altiori mysterio fuerit ingressus, quod Paulus ad Galathas enarrauit. Quocirca de Iacob Au- Cap. 4.
gustin. libro sexto de ciuitate Dei, Cap. 38.
Ob id, inquit, plures accepit vxores: quoniam eo tempore multiplicandæ posteritatis causa plures vxores accipere, lex nulla prohibebat. Et contra Faustum qui negabat vnquam polygamiam licuisse, ac proinde aiebat Iacob quatuor Cap 47. & 42. habuisse scorta, libr. 22. Obijciuntur, inquit, Iacob pro ingenti crimine quatuor vxores. At quando mos erat crimen non erat. Et nunc propterea crimen est, quia mos non est. Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Si naturam consulas, non lasciuiendi, sed gignendi causa illis mulieribus vtebatur. Si morem, illo tempore atquè in illis terris hoc factitabatur. Si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia & moribus & legibus hoc non licet? Et lib. De bono coniugali. Tunc pa- Cap. 15.
tres plures vxores inculpabiliter ducebant. Sicut enim sapiens & iustus, qui iam concupiscit dissolui & esse cum Christo, & hoc optimo magis delectatur, non iam hic viuendi cupiditate, sed consulendi officio sumit alimentum, vt maneat in carne, quod necessarium est propter alios: sic miscerí fœminis iure nuptiarum tunc officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Et infra. Sicut non est Cap. 12.
impar meritum patientiæ in Petro, qui passus est, & Ioanne, qui passus non est: sic non est impar meritum continentiæ in Ioanne, qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham, qui filios genuit. Nã illius cœlibatus & istius connubium pro temporum distributione Christo militauerunt: sed continentiam Ioannes in opere, Abraham in solo habebat habitu. Melior est autem castitas cœlibum, quàm nuptiarum: quarum vnam Abraham habebat in vsu, ambas in habitu.

Veruntamen quanquàm vnum Cap. 2.
virum pluribus vxoribus commisceri non sic natura vetet, quin bona causa fieri Deus permiserit, tamen eandem fœminam pluribus nube-

nubere viris vsquè adeò abhorret, vt nulla de causa fuerit vnquam licitum. Vnde Augustinus eodem
Cap 17. libro de bono coniuga. Occulta, inquit, lege naturæ amant singularitatem quæ principantur: subiecta verò non solùm singularia singulis, sed si ratio naturalis, vel socialis admittit, etiam plura vni non sine decore subduntur. Nequè enim sic habet vnus seruus plures dominos, quomodo plures serui vnum dominum. Ita duobus seu pluribus maritis viuis nullam legimus seruisse sanctarum, plures autem fœminas vni viro legimus cõiunctas cum gentis illius societas sinebat, & temporis ratio suadebat. Neque enim contra naturam nuptiarum est. Plures enim fœminę ab vno viro fœtari possunt, vna verò à pluribus non potest. Hæc est principiorum vis, vt plures fœminæ vni viro sint, sicut multæ animæ vni Deo rectè subduntur. Ideoquè non est verus Deus animarum nisi vnus: vna verò anima per multos falsos deos potest non fœcundari.

Cap. 3. Vbi autem, vt ait Paul. venit plenitudo temporis, quo Christi gratia est per vniuersum orbem effusa, reducta est lex nuptiarum ad priorem honestioremque institutionem, vt aliud nullum probetur coniugium, quàm vnius cum vna. Habet enim iam inde sacramenti rationem, quod de latere Christi emanauit, atque adeo oportet, vt significationem indiuiduæ desponsationis eius cum ecclesia integram seruet. Quapropter super hoc nulla ecclesiæ dispensatio locum habet, vt sub titulo desponsa duorum, decretum est. Nam, vt Innocent. in quodam cap. de diuortijs arguit, si dimissa vxore fornicationis gratia nõ licet dimittenti citra mœchiæ crimen (vt Christus admonuit) aliam ducere longè quidem id minus alia retenta fas erit. C. Gaudemus.

Quod autem ad libellum repudij attinet, Ad duritiam, inquit, Iudæis Christus, cordis vestri permisit vobis Moyses dimittere vxores vestras: ad legem nimirum alludens, quę in Deuteronomi. de hac re scripta erat. Eam autem legem, licèt non desint qui sic interpretentur, vt facultas illic fuerit concessa licitè repudiandi vxores, tamen & redemptoris verbis & rationi ex natura matrimonij profectę longè est magis consentaneum, legem illam nulli fecisse facultatem rei minùs bonę, sed licentiam indulsisse rei minus malę: nempè, vt impunè id fieri sineretur, ad cauẽdum vxoricidiũ, sicut nunc per meretricium cauetur adulterium. Adeò enim est perpetuitas matrimonio suapte natura innata, vt nisi religionis gratia nunquam fuerit dissolubile. Sed ne durities cordis eorum peiora machinaretur, minus in commodum viris illis indultum est. Fœminis verò, quibus nefandissimum crimen esset virorum necem intentare, nequaquam permissum fuit illos repudiare. Id quod & aliud indicium est viris non tanquam licitum fuisse permissum. Vnde lib. Cap. 4. Cap. 14.

contra

contra Faustum 19. August. Non, inquit ait lex, Qui voluerit dimittat vxorem, sed quia nolebat dimitti vxorem à viro, hanc interposuit moram, vt in dissidium animus præceps, libelli conscriptione refractus absisteret, & quid mali esset vxorem dimittere, cogitaret. Et ideo adscribas, huiusmodi dissidij dissuasores lex mittere voluit eum, quem iussit libellum repudij dare. Nequè enim nisi ab ipsis Scribis libellus scribi poterat. Hæc ille. Lex autem euangelica synceritatis matrimonij custos, nullum repudium, sed solùm quo ad torum diuortium, idquè duntaxat fornicationis causa permittit.

Cap. 26.

DISTINCTIONIS trigesimætertiæ, Quæst. 1. De vxor. pluribus vnius viri.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm habere plures vxores sit iuri naturæ contrarium.

AD HANC secundam principalium partem, qua de nexu & vsu matrimonij disputatur, rimari tandem attinet, an liceat licuerit ve, & quo iure licuerit plures habere vxores, & per repudium coniuges separari. Quæquidem duo, distinctio præsens trigesimatertia, nobis suggerit disputanda, duabus proinde contenta quæstionibus: vna, scilicèt, de pluribus vxoribus, atq; altera de libello repudij. Nam tertia, de virginitate, & quarta, de concubinatu seu fornicatione, quas hic Magister sentent. commiscuit, longè sunt à re præsenti peregrinæ: pertinent enim ad materiam castitatis, quæ species est temperantiæ. De quibus ideo D. Thom. 2. 2. q. 151. & subsequentibus disputauit: quare hic prætereundæ nobis sunt.

¶ Quæritur ergo primò, vtrùm cum pluribus simul vxoribus vnum virum matrimonia coniungere sit contra ius naturæ. Et arguitur à parte negatiua. Illud est contrarium iuri naturæ, quod aduersatur fini, quem sibi natura in agendo præscripsit, vt nomen ipsum per se satis ostendit: habere autem plures vxores non aduersatur fini, quem natura matrimonio contrahendo præscripsit: ergo non est cõtra ius naturæ. Probatur minor. Finis matrimonij potissimus est prolis generatio & educatio, vt. 8. Ethicorũ. Philosophus author est: huic autem fini nequaquam commercium cum pluribus vxoribus aduersatur: nam vt idem Philosophus. 15. de animalibus ait mas in generatione se gerit erga fœminam vt agẽs circa materiam, quæ patitur: neutiquam verò naturæ agentis repugnat in plures materias, suas simul exercere vires. Imò verò id generi multiplicando plurimum conducit: tùm quòd si vna fuerit inuisa, alia potest esse grata, & si vna sterilis, alia erit fœcũda: tum quòd post-

Partis nega. 1 Argumẽt.

Probatio minoris, Aristot.

post quàm vna concepit, poterit aliā ac subinde aliā fœcundare: nam quæ semel in vtero habet, rarò alterum fœtum concipit, & rarissimè absq; aborsu parit: & ideo experientia docet, quod qui pluribus vtuntur vxoribus, quemadmodum Saraceni, vberrime procreant.

2. Argumē ¶ Secundò. Ius naturale est, quod natura omnia animantia docuit. vt. ff. de iure naturali gēti. & ciuili habetur: sed natura cætera animantia non docuit, vt mas nō nisi vni fœmellæ copuletur: ergo id ipsum si homo faciat, minimè naturali iuri officit.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est verbum illud Domini (primum instituentis matrimonium) ore Adæ prolatum, Erunt duo in carne vna.

Decisio art. ¶ Quæstio præsens duos potest exhibere sensus. Vnus est, vtrùm vxores plures vni commisceri viro sit modo aliquo iuri naturæ contrarium: hoc est, dissonū & minùs congruens. Alter vero, vtrùm simpliciter sit contra ius: hoc est contra præceptū naturæ, ita vt citra dispēsationem nequaquā id vnquā licuerit. Et quia prioris sensus pars affirmatiua nemini in dubium venit, sed de posteriori nonnulla est opinionū controuersia, duo de hac re distinguēdi sunt art. Ad primū ergo tribus conclusionibus iuxta tres matrimonij fines respondetur.

Contra ius naturæ quid Quid piam enim esse contra ius naturæ per id quod naturale est, venit perpendendū: naturale autē est quicquid rei naturæ congruit, siue ratione generis, vt magneti, quatenus graui, conuenit deorsum cadere, & homini in quantū animali esus & potus, seu ratione speciei, vt magneti ferrum trahere, & homini ratiocinari.

Nota distinctionem. ¶ At quia de iure naturæ loquimur, nihil aliud quàm operæpretiū fuerit distinctionē exponere inter inclinationē naturæ & instinctum naturæ & legē seu ius naturæ.

Inclinatio naturæ. Inclinatio enim cōmunis omnibus rebus est siue cognoscentibus, siue cognitione carētibus: inclinatur quippe graue (vt ferrū) ad descēsū, & leue (vt ignis) ad ascensum.

Instinctus Instinctus autē est eadē inclinatio in rebus cognoscentibus, sed tamē intellectus & rationis expertibus: instinctus nāq; est

Lex siue ius naturæ. impetus appetitus cognitionē sequentis. Lex autem ijs propriè competit, qui intellectu vigēt, vt angelis & hominibus. Et ratio discriminis est, quod lex idē est quod regula, qua actiones diriguntur. Bruta verò cùm non cognoscant suarum actionum finem (hirundo enim non cognoscit quo fine nidum extruat) nequeunt actiones suas in finem dirigere, atque adeo nec eorū cognitio potest dici regula aut lex ius, sed instinctus appetitum instigās, quo à natura impellitur ad cibum & potum, atque ad alia, quibus animalia conseruantur. Instinctus verò ille descendit ex lege Dei dirigentis res quascunque in suos fines. In homine verò, quia cognoscit suarum actionum naturalem finem, in quem eas dirigit, cognitio eius practica dicitur, & est lex, seu regula iusq; naturæ. Nota.

¶ Est autem finis matrimonij triplex, sicuti & bonum eius trinum. Primarius quidē est prolis generatio & educatio, qui homini conuenit ex natura generis: nempe, tanquàm vni ex animalibus, quæ natura in hoc officium commistionem docuit maris & fœminę, vt. 8. Ethicor. autor est philosophus, & loco superius citato. ff. refertur. Finis matrimonij triplex. Primus. Et bonum, quod huic fini respondet, est proles. Alius est secundarius, vt idem ibidē ait Philosophus, qui est vicaria cōmunicatio actionum & officiorum, quæ sunt, tum in officium generandi tum toti transigendæ vitæ humanæ necessaria. Secundus. Et bonum huic fini aptum est fides, qua inter se coniuges in uicem obstringuntur. Sed tertius finis cōgruit matrimonio quatenus sacramento: qui est significare coniunctionem Christi & ecclesiæ: nempe, assumptionem humanitatis, cuius partes nunquàm dimisit, qua vtique ratione sacramentum matrimonij est indissolubile vinculum. Tertius. Et huic fini adnexum est bonū sacramenti. Matrimonium ergo conuenit homini propter primum finem, quatenus animali, & propter secundum in quātum homini: putà, vt est animal politicum, & propter tertiū qua ratione Christianus est.

¶ His præhabitis sit prima cōclusio. Coniugia vnius viri simul cum vxoribus pluribus non sunt contra ius naturæ primæuum: hoc est, cōtra primum finem matrimonij. Conclusionem hanc argumenta superiùs obiecta satis comprobant. Itaq; finis ille per congeminatas vxores neque tollitur, neque impeditur: nam potest vir vnus ex pluribus vxoribus proles suscipere, susceptasquè alere & educare, & vnaquæque vxorum suorum liberorum propriā gerere curam. 1. Conclusio.

¶ Secūda conclusio. Vxorum multitudo quodammodo est cōtra secūdum finem matrimonij, quodāmodo verò non. Valde, inquam, illū impedit, sed non prorsus tollit. Probatur prior pars primum, quia pluribus simul debitum exigentibus non posset vir illud omnibus simul persoluere: imò cùm actus ille viri vires debilitet, & sæpè exhauriat, postq; vni vxori satisfeciisset, non euaderet satis potens, vt posset reliquis morem gerere: quare nulli valeret satis ad votū facere. Atque adeò (quod nouū est argumentum) matrimonium frustraretur alia 2. Cōclusio.

Ratio primæ partis.

sua

sua virtute, quæ est esse remedium contra concupiscentiam, vt per licitum vsum sedetur. Potissimum si vnā præ altera diligeret, illa despecta ceu viro orbata viueret. Secundò, quia pax non posset inter illas vxores cōstare: nam omnes zelotypia vrerentur, & inuidia cōtabescerēt: neq; vna posset alterius filium videre: quo circa nouercæ hac de re male audiūt erga priuignos. His ergo de causis rixis & litibus domū implerent: nam de figulis ait illic Philosophus quod quia eandem artem exercent, sępenumero corrixantur. Documento nobis de hac re quodāmodo fuère tum sanctissima Sara Gen. 21. quæ Agar ferre domi nequiuit, sed eam cū suo Ismaele domo pepulit, tū etiam & Rachel, quæ, vt legitur Gen. 30. inuidens sorori suæ liberos, famulā marito suppossuit, quæ pro se pareret. Posterior nihilominus conclusionis pars veritatem suam retinet, quoniam vxores plures, si modò honestæ sint & probæ, possunt vni viro cohabitare, vt patriarcharum exemplis citatis atq; alijs cōpertum est. Et quanuis non tanta probitate vigeant, licèt ægrè, vtcunque tamen possunt conuiuere.

Ratio 1.

Exempla

Posterior pars.

3. Conclus. ¶ Tertia cōclusio. Commistio vnius viri cum vxoribus pluribus apertè aduersatur tertio fini matrimonij, scilicet, sacramentali significationi, ita vt illum nō modò impediat, verum & prorsus tollat. Nam connubium Christi cum ecclesia fuit vnius cū vna. Neq; obstat q̄ ecclesia ex pluribus constet fidelibus: quia propter vnā fidem & vnum baptisma omnes vna spōsa reputantur, iuxta illud Cantico. 6. Vna est columba mea, perfecta mea, &c. & Paulus, Despōdi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Præsertim q̄ Christus vnicam naturā sibi vniuit, quam vnionem matrimonium Christianorum repręsentat, atq; adeò eandem significationem desponsatio vnius cum pluribus prorsus tollit. ¶ Primum igitur argumentum ex superioribus restat solutū. Probat nāq; primam conclusionem, quam nos cōcedimus, nihil tamen contra secundam aut tertiam.

Obiectio Dilutio.

Solut. 1. arg.

Solut. argu. Ius naturæ trifariā vsurpatur.

¶ Secundum verò plusculum roboris habet, per distinctionem tamen diluitur. Ius siquidē naturæ trifariam vsurpatur. Vno enim modo ius naturæ accipitur, vt natura, quæ ex necessitate operatur, condistinguatur contra rationalem appetitum, quæ operatur libere. Quo pacto illud, quod propriè cōpetit homini, inquantum est homo, licet ex naturali dictamine ei conueniat (veluti esse politicum) non tamen dicitur de iure naturæ, sed in tantum, quod illi cum reliquis animantibus est commune, vt concubitus maris & fœminæ. Quare hoc modo nefandum crimen dicitur, & est contra ius naturæ. Et hoc pacto concedimus, societatem vnius viri cum pluribus vxoribus non esse cōtra ius naturę, quippe quod natura generis animalium non vetat. Secundò verò modo sumitur ius naturæ pro eo, quod ex principio naturæ vnicuiq; speciei tanquam ei congruens inditum est. Et hoc modo multitudo vxorū est homini contra ius naturæ: nam est contra modum, quē natura speciei hominis præscripsit, propterea quod fecit eum animal ciuile, atque adeò debet vxori fidem seruare, & in pace familiam regere. Vnde & quibusdam alijs animalibus, in quibus ad educationem proliū maior conuictus exigitur, similem natura instinctum impressit, vt perdicibus & turturibus, in quibus vnus vni associatur. Rursus quia Deus est principium supremum totius naturæ, id etiam quod homini à Deo in euangelio præceptum est, appellauit quoque Isidorus ius naturæ, dicens. Ius naturale est quod in lege & in euangelio cōtinetur, veluti refluxus maris, qui ex cōstellatione cœlesti ei imprimitur, dicitur naturalis. Et hoc modo singulariter Christianis cōtra ius naturæ est plures vni vxores nubere: vt pote quorum matrimonium est sacramentum, coniunctionem Christi & ecclesiæ demonstrans.

2. Modus.

3. Modus.

Can. 1. d. 1.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm plures simul habere vxores aliquando licuerit.

AD maiorem explicationem superioris articuli quæritur, vtrùm cōnubia cū pluribus simul vxoribus fuerint aliquādo licita. Et arguitur à parte negatiua. Ius naturale, vt. 5. Eth. meminit Aristoteles, semper & vbiq; eandem habet potentiam: sed vxorum multitudo. vt secūda conclusione superioris articuli assertū est, aduersatur iuri naturali: nempe, naturali fini matrimonij, ergo nunquam fuit licita.

Partis negat. 1. Argument.

¶ Secundò, quia si aliquando licuit, vel id propter dispensationem acciderat, vel quia per se erat licitum: si secundo modo: ergo & nunc liceret, quod est falsum: quod autem non licuerit per dispensationem, patet: nam cùm Deus, vt August. ait, sit naturæ conditor, nil contra rationes facit, quas naturæ inserit: cùm autem naturæ humanæ ad fidem & pacem seruandā inseuerit, vt non sit nisi vna vnius viri, nunquā credendus est super hoc dispensasse.

2. Argumēt.

¶ Ter

Argumē. ¶ Tertiò arguitur. Si id duntaxat per dispensationem licuisset, nullis fuisset licitum, nisi illis præcise, cum quibus fuisset dispensatum: dispēsatio aūt huiusmodi nullibi in veteri testamento legitur, sed omnes indiscriminatim illi patres cū pluribus vxoribus matrimonia conſœderabant: ergo nō per dispensationem id faciebant: præsertim quòd si ratio illa dispensandi vera erat: nempe ad multiplicandū diuinū cultum: cùm eadem modò permaneat ratio, licita etiam nunc eadem esset dispensatio: quod est falsum. ¶ Quartò arguitur. Id quod prestātius

4. Argumē. est, non debet ei posthaberi quod minus bonum est: sed fides, quæ seruāda est in matrimonio, & significatio desponsationis Christi cum ecclesia præstantiora bona sunt q̄ proles: ergo propter multiplicandas proles non debuit dispensari contra fidem & contra significationē sacramenti, quę consistit in vnitate vnius cum vna: nunquā ergo talis facta fuit dispēsatio. Et cùm ius naturale id vetuerit, colligitur, q̄ non

Pars affirm. per fas, sed per nefas id faciebāt. ¶ In contrariū tamē est, quòd Deut. 21. de consortio vnius viri cū pluribus vxoribus fit mentio non ceu de re illicita & prohibita, sed certè tanquam de re licita. Si habuerit homo duas vxores, vnā dilectam & alteram odiosam, & filius odiosæ fuerit primogenitus, nō poterit filium dilectæ facere primogenitum, eūq; filio odiosę prę ferre.

Decisio art. ¶ Quæstio præsens duas virtute cōtinet, vnam explicitè, an videlicet aliquando licuerit plures habere vxores, alteramq; implicitè, vtrùm id solùm per dispensationem, an verò per se fuerit licitum. Et primum omnium vt rerum historia oculis supponatur, primus, qui duas sibi accersiuit vxores, vt Genes. 4. legitur, & nos suprà dist. 27. meminimus, fuit Lamech ex linea Cain: nēpe, septimus ab illo, veluti Enoch

Lamech primus duabus vxoribus vsus est. vir iustissimus, qui ambulauit cum Deo, septimus fuit à Seth. In duobus enim illis fratribus Seth & Cain biuium diuisum fuit duarū ciuitatū, Dei, scilicet, & diaboli. Quo circa factum illud Lamech, non est idoneum documentum, quòd licitū fuerit vni viro plures simul ducere vxores: nā libidine potius credendus est id

Congressus Loth cum filiabus. fecisse quàm iure. Id quod Nicolaus Papa can. An non. 24. q. 3. insinuauit. Neq; verò concubitus inebriati Loth cum duabus filiabus Genesis. 19. censendus est matrimonij vsus, sed in cestus. Sed prima, quæ licita creditur, bigamia

1. Bigamia. fuit Abrahæ, qui postquàm cùm Sara contraxerat, vt legitur Gene. 16. eius precatu ad ancillam ingressus est. Cuius subinde exēplo Iacob duas primum sorores Lyam & Rachelem, singulasq; deinde earum ancillas, vt Gene. 30. refert, sibi coniunxit. Quod quidem exemplū ad propagandum, vt fertur, Dei populum postea multi patres sunt imitati.

¶ Ad quæstionē ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Polygamia: hoc est, con- 1. Concluſ. nubia pluriū simul vxorum, cum vno viro ante legem euangelicā licita fuit: nō solùm sub lege Moysi, verum & ante illam scriptam legē; quam quidē Abrahā quadringentis annis, & Iacob trecentis antecesserunt. Conclusionem hanc nō desunt qui negent, vt Abulensis super Matth. c. 19. q. 34. refert, dicentes, quòd Deus permisit vxores plures non tanquàm rem licitam, sed vt impunè fieret, sicuti illi gēti permisit ab extraneis vsuras suscipere, & nunc permittitur meretricium ad euitanda maiora mala. Sed hæc opinio vno fere doctorum consensu merito repudiatur. Probatur ergo nostra conclusio. Adulterium semper fuit cognitum vt graue peccatum. Abraham ergo, quem Deus vt iustissimum ex toto orbe selegit cum quo fœdus iniret venturi Messiæ, fas non est credere eiusmodi cōmisisse scelus, sed iure ad Agar fuisse ingressum. Latuit autē in hac Abrahæ bigamia singulare inter alios patres mysterium: nō enim causa solùm prolatandi populi Dei vt reliqui, duas habuit mulieres. Imò Ismahelitæ ab Agar descendentes non prorsus ad illum Dei populum attinebant. Sed causa fuit potissima, quā Paul. ad Galat. 4. enarrat, vt in duobus filijs, vno de ancilla & altero de libera, vetus & nouum testamenta designarentur. Quare nato Isaac, Ismahel cum matre sua iussu Dei expulsus fuit domo. Gene. 21. ad significandū legem veterē, postquàm impleta fuit, explosam tanquàm ancillam, & euangelicam tanquā liberam approbatā. Vnde cùm Agar in perpetuo vsu coniugij non permanserit, nō defuerūt qui Abrahæ crimen fornicationis cū illa obijcerent, neutiquā admittētes fuisse eius coniugem, vt Aug. lib. 2. cōtra aduersariū legis cap. 9. refert. Neq; verò illic diuus pater aliter ipsum ab adulterio vendicat, quā quòd non lubrico libidinis amauit ancillā, sed de vxoris cōsensu & rogatu. Vbi de matrimonio nihil meminit. Et Ambro. lib. de patriarchis, quod Gratianus cano. Dixit Sara. 32. q. 4. refert, videtur illud appellasse adulteriū. Ait enim, q̄ quando Abraham ancillam cognouit, nōdum adulterium interdictū videbatur: quia fuit ante legē Moysi. Quasi diceret ob id fuisse Abraham ab adulterio immunem: quòd nondū fuerat vetitum: rursum quia non ardore libidinis succensus, sed studio quærendæ posteritatis ancillæ contubernio coniugalē posthabuit torū. Vbi

Opinio quorundam.

Ratio conclusionis.

Mysterium bigamiæ Abrahæ.

Paul ad Galat. 4.

Gene. 21.

Ambrosij

contu-

contuberniũ ancillæ minimè censere videtur coniugalem torum. ¶ At verò sancti isti interpretes Abraham ab adulterio in primis excipiunt, ab omnique culpa liberant. Dicendum ergo, quod id fecerit inspiratione Dei afflatus. Sed posset fortè vno modo opinari, q̃ inspiratio non fuerit, vt vero matrimonio Abraham secum ancillam copularet, sed quod Deus, non quidem super adulterium dispensando, quia non est dispẽsabile, verum tanquàm dominus totius humani generis illam mulierem Abrahæ iure fœcundandam tradiderit, vt verbum illud Oseæ sonare videtur, de quo inferius redibit sermo, Sume tibi vxorem fornicariam, & fac tibi filios fornicationis. Quapropter tanquam non vera vxor postea diuino iussu ejecta est. Attamen non opus est hanc opinionẽ admittere, sed dicendum quòd fuit vera vxor, sicuti & Oseas credendus fortè est cum fornicaria legitimum inijsse coniugium. Veruntamen quia Agar non fuit Abrahæ coniugata nisi per occasionẽ, vt à Sara substituta, vt germen vice illius ederet, & postea ratione mysterij erat mandato Dei abijcienda, sancti patres non appellant illud ita plane coniugium. Præsertim, quòd cùm finis matrimonij, vt dixi mus, duplex sit, vnus generatio, atq; alter communicatio in officijs domesticis, ad hunc secũdum non fuit omnino in locum coniugis admissa, vt ea familiaritate & honore tractaretur vt Sara, sed semper habebatur tãquã ancilla & Sara tanquàm domina. Atq; eam ob causam Iudæi conceptionem illam Ismahelis fornicationem censebant: id enim insinuabant dicentes, Nos ex fornicatione non sumus nati. Vnũ patrem habemus Deum. Quasi dicerent, Non sumus Ismahelitæ ab ancilla descendentes, sed liberi à Sara, cui Deus sobolem fuerat pollicitus. Vnde & Leo papa cano. Non omnis. 32. q. 2. vbi ait quod non omnis mulier viro coniuncta est vxor viri, adducit exemplũ de Sara & Agar. Et idem est de Iacob & suis duabus ancillis: nam cum ancillis lege nequeunt matrimonia iniri, nisi fiãt liberę. Adq; hoc pacto Genes. 25. duæ vxores Abrahæ: nempe, Agar & Cethura eius concubinæ appellantur.

¶ Hinc fit (nec rursum ad hoc reuertamur, qđ doctores hic de concubinis & de fornicatione non satis ad propositum disputant) quòd nunquam fuit licitum habere concubinam: nã fornicatio, quia legitimo fini generationis opponitur, adeò est contra ius naturæ, vt nulla dispensatione fieri possit licita. Enimuerò nisi in solubili vinculo (quale est matrimoniũ) parentes copulentur, nequit commodè educari proles. Quapropter sicubi inter gentes fornicatio simplex tanquàm licita permittebatur, id ex obfuscatione luminis naturalis procedebat. Hac enim de causa Iudæi scandalum accipiebant, quòd de gentilibus cõuersi ceu licita vtebantur fornicatione, quam ideo apostoli, vt legitur Actuum. 15. eis interdixerunt. igitur vbi cunque in sacra scriptura aliqui leguntur habuisse concubinas, vt Salomõ atq; alij, vel culpandi sunt tãquàm fornicarij, veluti Iudas cũ Thamar, vel si excusentur, nomine concubinarum intelligendæ sunt mulieres, quæ cum viris insolubili coniunctione erant coniugatæ quoad finem tori ceu vxores, sed tanquàm ad secundum finem matrimonij, qui erat æqua sortietas maritalis non recipiebantur vt legitimæ vxores. Vnde inter ethnicos mos erat, vt licèt paterfamilias pluribus vxorum nomine vteretur fœminis, non tamen nisi vnicam haberet, quæ esset materfamilias, quę vt Gellius lib. 18. cap. 6. autor est, non in matrimonium tantum, sed in familiam mariti & in sui hæredis locum veniret, esset q; familiæ administratrix, & quæ in mariti manu & mãcipio esset. Accipiebatur enim per illam cæremoniam, vt dextris cõtractis vir diceret, Tu mihi materfamilias esto. Quo circa Iurisconsultus. l. Pronunciatum. ff. de verbo. signifi. Matrem familias, inquit, accipere debemus eã, quæ non inhonestè vixit.

¶ Oseam verò, cui Deus iussit fornicariam mulierem accipere D. Tho. 2. 2. q. 154. arti. 2. à crimine excusat, eo quòd id volũtate Dei fecerit. Et intelligit, vt supra diximus, quod Deus tanquàm dominus illius mulieris tradidit eam illi citra matrimoniũ fœcundandam. Quãuis Augusti. & Gregor. & alibi S. Thom. mollius rem exponentes aiunt, verum cùm illa matrimonium contraxisse. Et vt sermonem de Abrahã concludamus, Deus ad euitandum iurgium inter ancillam & liberam, & Ismahelem & Isaac & potissimum ratione mysterij abolitionis veteris testamenti iussit Agar cum filio domo propelli, quasi dispẽsans super perpetuitatem matrimonij. ¶ Ad rem igitur vt redeamus nemo de sanctis patribus ambigit, quin iure optimo ad propagãdum Dei populum & cultum pluribus fuerint vxoribus vsi. De iure autem, quo huiusmodi matrimonia defenduntur, non nihil est controuersiæ. Sunt enim qui arbitrentur nulla opus tunc fuisse dispẽsatione sed per se contubernium plurium vxorum fuisse licitum. Quam vtiq; opinionem nihil hæsitantes tuentur Durand. præsenti. q. 1. & Abulensis super eod. c. 19. Matth. quæst. 30. & seq. vsq; ad 34. Et extant re vera argumenta non pauca, neque

Authoris Ratio.

Oseæ 1.

Agar vera vxor Abrahæ.

Nota

Duplex matrimonij finis.

Ioan 8

Leo Papa.

Fornicatio nunquam licita.

Nota.

Cõcubinæ in sacra scriptura.

De Oseæ.

Patriarchæ.

Opinio quõrundam.

Durand. Abulensis.

neque verò infirma quibus opinio hæc, etsi videatur peregrina, fulciatur. Primum est hoc.
1. Argumēt pro Abulēsi Vxorum multitudo, vt præcedenti art. constituimus, nullatenus primo fini matrimonij obstat, neq; sic verò aduersatur secūdo, vt illū tollat, sed quodāmodo impedit: nihil enim propagandis educandisq; liberis obuiat, sed quietam pacem domus modo quodam perturbat: illa verò, quæ sunt de iure naturæ tanq̄ prima principia, secum adferunt naturale præceptū, vt id non facias alijs, quod tibi fieri non vis, atque adeo illa, quæ sic primis principijs sunt propinqua, vt quædam eorundem expositiones reputentur, veluti præcepta decalogi. Attamen alia, quæ in isto ordine nō collocantur, sed longius deriuantur ex eisdem primis principijs, nō videntur vim obtinere præcepti quousq̄ cōsuetudo vel lex aliqua diuina vel humana illud sanciuerit: iuxta verbum illud Ciceronianū. Res à natura profectas & à consuetudine approbatas, legū virtus & religio sanxit: at verò ante legem Euangelicam nulla inuenitur lex plures vxores prohibens, ergo quanq̄ aliquo modo esset paci conseruandæ dissonū, nulla tamen erat præceptoria prohibitio, quæ dispensatione indigeret, sed sola consuetudo gentibus approbata pro ratione & necessitate temporum & indigētia propagandi humani generis potuit illud licitum facere. Hanc rationem videntur satis validè cōfirmare verba, quæ in textu ex Augustino citauimus: videlicet, q̄ tūc plures vxores accipere nulla lex vetabat. Et contra Faustū lib. 22. ca. 49. (id quod Gratianus. 32. q. 4. can. Obijciuntur. sub nomine Ambrosij citat.) Obijciuntur, inquit, Iacob quatuor vxores, quod, quia tunc mos erat crimen non erat, Et rursus, Quod pluribus fœminis vtebantur, nec contra naturam hoc faciebant: cùm non lasciuiendi causa sed gignendi hoc facerent: nec contra morem: quia eo tempore ea fiebant: nec contra præceptum: quia nulla lege erat prohibitum: si ergo nulla lege erat prohibitum, nulla exigebatur dispēsatio. Non ergo dispensationi sed mori tribuit fuisse licitum.

Cicero

Augustin

2. Argumēt ¶ Deinde arguitur. Abraham nō videtur ad Agar ingressus nisi precibus vxoris victus, quod re vera Sarra non fuisset precata, nisi quia licitum per se illud cēsebat: nō ergo ob dispensationē illam sibi secundā adhibuit vxorem. Et idē apparet in polygamia Iacob: nam postq̄ deceptus accessit ad Lyam, postmodum desponsauit sibi Rachelem, & earum rogatu adhibuit toro coniugali earundem ancillas.

3. Argumēt. ¶ Deinde arguitur quòd nulla interfuerit dispensatio, sed solus mos lege naturæ seruatus: nam Laban, qui erat merus gētilis, Iacob cum Lya coniugato, vltrò obtulit Rachelem in secundam vxorem, quem postea rogauit ne plures acciperet: quod certè non fecisset, nisi quia mos sub lege naturæ vigebat plurium vxorū.

¶ Præterea arguitur. Fidei, cui vxorū numerositas derogare videtur, eo q̄ vir omnibus eam nequit ad nutū seruare, nulla fit iniuria, quādo posteriores adhibentur de consensu priorum, vel de consuetudine nota & recepta, sed Abraham non nisi ex consensu Saræ accepit Agar, neq; Iacob nisi ex consensu sororum vsus fuit ancillis, imò neque Lya creditur ad eum clàm ingressa nisi de consensu Rachelis, quæ consulēs pudori maioris natu illud admisit: ergo illa ratione plures accipere vxores ius naturæ non vetabat.

¶ Ac demum arguit Durandus. Perturbatio pacis per plures vxores non per se adnectitur matrimonio, sed accidentariè propter praua mulierum ingenia: si enim ipsæ sint suopte ingenio pacificæ & mites, nulla fiet pacis cōturbatio: id autem, quod accidentarium est, non mutat rei naturam. Et sic cōcludunt isti authores vxores plures per se licere.

¶ Nihilominus statuitur secunda conclusio. 2. Conclus.
Nunq̄ fuit licitum viro plures sibi simul adiungere vxores, nisi ex aliqua saltē interna inspiratione, quæ vim diuinæ dispensationis haberet. Declaratur primo conclusio. Cùm dispensatio super aliqua fieri debeat prohibitione, fit vt qualis est prohibitio, talis esse debeat dispēsatio, sed ante legem euāgelicam nulla fuit scripta lex aut extrinsecus posita, quæ plures simul haberi prohiberet vxores: quare non requirebatur expressa extrinsecus dispensatio: sed tamen illa prohibitio erat intrinsecus lumine naturali in mentibus hominum impressa, nisi vbi per naturæ corruptionem erat deleta. Probatur, nam cū plures vxores, vt supra probatū est, pacem domus & tranquillitatem impediant, & præsertim officium reddēdi debitū singulis, re vera, natura ipsa multitudinem illā auersabatur, & respuebat, ac subinde lumē naturæ, vbi purum erat, idipsum dissuadebat. Et secundò id patet, nam proculdubio talis lex menti Adæ impressa fuit, cum viderit ex vnica costa vnicam sibi fuisse vxorem conditam, non geminam, quare diuinitus affulsus dixit. Erunt duo in carne vna: cùm ergo in Abrahā & Iacob lumen naturæ non fuerit obnubilatū vt erat in Lamech, nunquam plures sibi associassent vxores, nisi interna inspiratione aliqua diuina fuissent admoniti, vt sicut prohibitio intrinseca erat, talis esset dispensatio.

Declaratio cōclusionis

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Genes. 4.

Ca. Gaudemus de diuortijs.

¶ Hanc eandem conclusionem asseruit Innocen. 3. cap. Gaudemus, de diuortijs dicens, Nulli vnquàm licuit insimul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum: non dicit dispensatione extrinsecus verbo facta, sed reuelatione intrinsecus inspirata.

¶ Sed dubitatur quibus facta fuerit huiusmodi reuelatio. Respondetur, quòd Abrahæ in primis & fortè duobus deinde alijs patribus filio eius & nepoti Isaac & Iacob. Vtrum verò alijs Scot. dist. præsenti. art. 2. respondet. quòd non nisi quibusdam eorum successoribus: putà illis, in quibus permāsurus erat cultus Dei, nam illa fuit reuelationis causa. Quare descēdentes ab Ismahele & ab Esau non arbitratur Scotus dispēsatione illa potuisse vti. Sed nihilominùs verò similius est cum omnibus descēdentibus ab Abraham & cū omni gente illius legis Mosaycæ fuisse dispensatum, neque opus fuisse reuelatione in singulis, sed ea, quæ facta fuit Abrahæ in cōsuetudinem abijt, vt totus populus pro lege illam duceret. Quanuis multi viri sancti nollent illa vti, quia nō tenebātur. Quare Elcana & Ioachim tametsi vxores essent sortiti steriles & sobolis procreandæ arderent desiderio, non tamen alias duxerunt fœcūdas.

Dubium.

¶ Longè tamen maior ambiguitas est, an cum gentibus fuerit dispensatum. Non desunt qui putent omnibus infidelibus cuiuscunq; sortis fuisse polygamiam licitam. Sed profectò rationem non video: nam iure naturæ nemini gentium licuit: dispensatio autem, cùm nō fuerit facta nisi ad propagandum populum circūcisionis, non est cur ad ethnicos ampliata credatur. Et idem tenuit ante nos Palu. Quare nisi fortasse per ignorantiam inuincibilem excusarentur, illi præsertim, qui commercium cum Iudæis habebant, vt eorum exemplo adducerentur, profectò crediderim nullis gētium fuisse vnquàm licitam, neque eorum matrimonia fuisse solida.

Solutio. authoris.

¶ Et per hoc diluuntur argumenta, quæ modò pro Abulensi & Durando construebamus.

Solu. 1. arg. Abulensis.

¶ Ad primū enim respondetur, quòd etsi commistio plurium vxorum cum vno viro non fuerit illo tunc seculo expressa lege & præcepto extrinsecus interdicta: erat nihilominùs per internam inspirationem sic vetita, vt nisi pro diuersis conditionibus personarum ac tēporum atque aliarum circūstantiarum fuisset contrarium reuelatum, nō esset legitima: nam illa quæ sunt in hoc gradu iuris naturæ, possunt variatis humanis moribus variari. Attamen quoniam non est facile huiusmodi varietates agnoscere & definire, necesse est vtipse qui legem intrinsecus inspirauit, eandem subinde mentem illuminet, quando liceat contra facere: & illa impræsentiarum dicitur dispensatio. Quare sola consuetudo non sufficeret culpam excusare. Et quamuis extrema forsan necessitas propagandi humanum genus, vt illico dicturi sumus, pro reuelatione sufficeret, tamē tēporibus Abrahæ, Iacob & aliorum patriarcharū ratio naturalis id non docebat, quia necessitas tunc non erat nisi ad propagandum diuinum populum & cultum sub illa peculiari lege supra naturā à Deo posita, ad quam ideò propagationem singularis eiusdem Dei inspiratio exigebatur.

Ad Augustī.

¶ Ad Augustin. pariter respondetur, id solùm velle, q̄ vxorum multitudo non erat tunc contra præceptum scriptæ legis, sicut modo est in euangelio, neq; contra naturam: quia id faciebant ad propagandum cultum Dei: ex diuina tamē inspiratione, vnde exortus fuit mos, qui crimen excusauit.

Solu. 2. arg.

¶ Ad aliud de Sara respōdetur, q̄ fortè eidē facta fuit reuelatio, vt marito ingressum ad ancillam persuaderet, vel ambobus forsan, qui de re se inuicem consuluisse creduntur.

¶ Quòd autem Laban duas filias vni Iacob desponsauerit, vel fuit, quia Iacob ei dixit sibi esse licitum, vel quia fortasse in lege naturæ propter luminis naturalis tenebrositatē putabant sibi licere.

Solutio. arg.

¶ Aliud verò, q̄ prima vxore consentiente nō fit iniuria fidei matrimonij, negatur prorsus: quia per se matrimonium requirit illam libertatem, ne vir sit impeditus per vnam vxorem ad reddendum alteri nisi ambo votum castitatis emittāt. Et pariter negatur aliud Durandi: nempe accidētariam esse perturbationem pacis matrimonijs plurium vxorum propter corruptos mores vxorū, imò per se ex natura rei multitudo ipsa mulierum secum adfert zelotypiam & iurgia, sed accidit, si sunt mansuetæ, vt huiusmodi discordiæ non oboriantur.

Cōfirmatur secunda cōclusio.

¶ Et quod in lege naturæ vxorum numerositas non fuerit absq; diuina inspiratione licita, præterq̄ argumētis factis confirmatur alio potissimo: nam si id tūc licuisset, profectò liceret etiā modo infidelibus: quippe qui legibus peculiaribus euāgelicis non tenentur, vt bene ad hoc propositū ait Innoc. c. citato. Gaudemus, citans illud Pauli. De ijs quę foris sunt nihil ad nos: cōsequēs tamen est falsum: nam aliàs si tā vir q̄ vxores cōuerterentur ad fidem, nullū earum matrimoniū esset dirimendū, quandoquidem in gentilitate fuissent legitimè contexta, quemadmodū nō dirimuntur eorū matrimonia inter

Innocen.

nia inter consanguineos: cuius contrarium determinatũ est ab ecclesia eod. cap. Gaudemus.

Abulé. resp. Neq; Abulensis se potest ab hoc argumẽto satis extricare: ait quippe, ꝙ quia lege Euãgelica illa iam sunt matrimonia plurium simul vxorum prohibita, facta sunt inter infideles etiam inter ethnicos illicita. Sed re vera respõsio hæc

Not. non plene satisfacit: nã, vt ibidem bene ait Innoc. licet lex Euãgelica vniuersum orbem obliget, vt recipiatur, tamen illi, qui eam non receperunt, minimè canonibus tenentur ecclesiasticis, neq; singularib⁹ præceptis legis nostræ. Et ideò si lex naturalis plures vxores illis permitteret, non essent illis irrita propter legem Euangelicã: sunt tamen irrita, quia dirimuntur post earum conuersionem, præterquam cum sola prima: sunt ergo iure naturæ nulla, atque adeò nunq̃ nisi per peculiarẽ inspirationẽ fuerũt licita. Quòd si arguas. Pariter si Iudæi cõ-

Obiectio. uertãtur ad fidem dirimuntur eorũ matrimonia cum pluribus vxoribus, & tamen erant eis licita. Respondetur, non fuisse eis licita, nisi per dispensationem, quæ vtiq; dispensatio iam per Christum abrogata est. Cum gentilibus autẽ, vt nuperrimè dicebam, nunquam fuit diuinitus dispẽsatum. Et quanuis quis opinatus fuerit cum illis dispensatum, dicere debet, ꝙ cùm illa dispensatio per Euangelium prorsus cessauerit, quòd tã gentes quã Iudæi relicti sunt in iure naturæ, vt iam matrimonium illorũ cum pluribus vxoribus non sit validum.

3. Concluſi. ¶ Tertia conclusio. Iam mòdò post latam Euãgelicam legem nemini toto orbe licet plures vxores ducere, imò verò qui id post primam attentaret, nullum cõtraheret matrimonium, sed omnia præter primum sunt irrita & nulla.

Ratio 1. Probatur, quia iam inde ab orbe redẽpto matrimonium, vt dictum est, vim habet sacramenti, quod ex latere Christi pendẽtis in cruce promanauit, significans coniunctionem eius cum vna ecclesia & assumptionem vnius humanæ naturæ in vnitatem personæ: quare secundum matrimonium adiectum primo, quia hanc significationem non retinet, non esset sacramentum, atque adeò nec matrimonium.

Ratio. 2. ¶ Secundò ad id arguitur. Matrimonia cum pluribus vxoribus, vt dictum est, quia sunt cõtra naturam: nũquàm fuerunt licita, nisi ex dispensatione Dei ob causam legitimam, quæ nulla alia creditur, quàm populi Dei ad eius cultum multiplicandi: lex autem Euangelica non est lata vni singulari populo, sed toti orbi: ergo illa iam causa cessauit. Quapropter Christus legem coniugij ad primæuum eius institutum & decorem reuocauit, vt nec repudiare liceret vxorem, nec plures ducere. Vnde Matth. 19. quærentibus Iudæis liceret ne vxorem dimittere, neganter respondit legem integrans orientis naturæ. Nõ legistis, inquit, quia qui fecit hominem à principio, masculũ & fœminam fecit eos? Hoc est vnicum & vnicã? Et dixit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quæ quidem verba apertè sunt monogamiæ confirmatoria. Vnde indissolubilitatem præcipiens intulit, Quos Deus coniunxit homo non separet. Matth. 19.

Ratio. 3. ¶ Tertiò & ex subiunctis illico verbis confirmatur, Dico vobis, quia quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationẽ, mœchatur etenim (vt bene arguit in dicto capit. Gaudemus. Innoc. & non longè dissimiliter Aug. lib. primo de adulterinis cõiugijs. ca. 9.) si dimissa vxore non licet viro aliã ducere, multò minus retenta prima adulteram ducere. Sunt, vt Durandus refert, qui rationes has cauillari contendant, sed sunt eorum cauillationes friuolæ. Innocen.

4. Concluſi. ¶ Ex his colligitur quarta conclusio. A tempore Euãgelicæ legis nõ licet super hoc dispensare, vt quis possit plures simul habere vxores.

Ratio. 4. Probatur, quia super ius diuinũ nulla, nisi per diuinam inspirationem, cadit dispensatio: nam cùm Papa non sit nisi vicarius Christi, atque adeò eius inferior, nequit super eius leges dispẽsare. Et cõfirmatur: quoniam siqua esse posset dispẽsandi causa, illa potissimùm esset religio: dum infidelis cum pluribus vxoribus conuertitur ad fidem, ne propter difficultatẽ diuellendi se abinuicem absterrerentur à fide nostra: sed tunc nullatenus dispensatur, imò separãtur omnino: ergo nulla restat dispẽsandi causa. Et hæc est determinatio Innoc. 1. quod in. 2. parte conciliorum sic habet. Qua de re statuimus fide catholica suffragante, illud esse cõiugium, quod primitus erat gratia diuina fundatũ, conuentũq; secundæ mulieris priori superstite, nec diuortio eiectæ, nullo pacto esse legitimum.

Determinatio ecclesiæ. Quod quidem decretum sancitur libr. 4. decretalium per totum titulũ de sponsa. duorũ. Cui adstipulatur Innoc. III. in prælegato cap. Gaudemus de diuortijs. Et. 24. q. 3. cã. An non vbi Nicolaus districta vltione: hoc est, excõicatione, eum ferit, qui de facto duas habet vxores: nam cum secunda adulterium committit. Et lege ciuili sunt infames, vt. C. ad. l. Iuliam de adulterijs. l. Eum qui binas & corporali supplicio afficiuntur: nempe, cauterio in frõtem impresso. Imò verò habentur tanquàm de hæresi suspecti, quasi Mosaycam licentiam in hoc vsurpantes, & de sacramentis euangelicis per

Polygami infames.

Polygami suspecti de hæresi.

Valentinianus. peram sentientes. Valētinianus autem senior, vt historia Tripartita lib. 8. cap. 11. ex Socrate refertur, legē tulit, vt cuiuis liberet duas haberet vxores, Sed erat Arrianus.

¶ Contra hanc autem veritatē militare videtur canō ille Gregorij. Quod propositi. 32. quæsti. 7. vbi ait, quòd si mulier infirmitate correpta nō valuerit debitum reddere, vir poterit aliam ducere, dummodò primæ subsidij opem non subtrahat. Qui quidem canon, non est Gregorij magni, nec secūdi, vt citatur à Gratiano, sed Gregorij. 3. Et ideo ibidem Gratianus non curat eum glossare, sed ait, sacris canonibus, imo Apostolicæ, Euangelicæque doctrinæ esse aduersum: quia scilicet, permisit bigamiam vtraq; viuēte vxore. Quare multi Theologi aiunt errasse. Attamen non est sic de Pontifice Max. loquendum. Quamobrem vel dicendum est, quòd loquebatur de sponsa de futuro, quam poterat infirmitatis gratia dimittere: vel intelligitur: vt alij dicunt, de illis neophytis, qui conuertebantur ad fidem, qui poterant infideles vxores relinquere, vt distin. 39. declarabimus. Sed neutra solutio sufficit: quia tunc non iussisset vt opem subsidij priori conferret. Alij dicunt fuisse illam tolerantiam in illis, qui conuertebantur, ne à fide auerterentur: quemadmodum Gregorius Magnus scribens Augustino Anglorum Episcopo in illis neophytis plura toleranda suadet, & refertur cano. Quædam lex. 35. quæstio. 3. Sed reuera neque hoc credibile est: sed legitima solutio est quòd loquebatur de infirmitate, quæ matrimonium dirimit, qualis est vel frigiditas, vel maleficium, de qua habetur. ca. Consultationi. de frigid. & malefic. quòd si non potest habere vt vxorem, saltem habeat vt sororem. Et can. Requisisti. 33. quæstione prima, idem ait, Gregor. magnus: nempe, q; si cum illa impotenti quis contraxit tanquàm cum habēda vt socia, & alterā post voluerit ducere, alat priorem.

Can. Quod propositi

Solutio authoris.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum in capite quæstionis propositum respondetur, quòd licèt ius naturæ quantum est de se eandem vbique teneat vim, per accidens tamen, vt ibidem ait Philosophus, mutatis rebus mutatur. Ob idque non tam eius, quam rerum mutatio censenda est. Quocirca Deus per suam inspirationem ius rebus mutatis accommodat.

Solut. 2. arg. ¶ Et per hoc respondetur ad secundum. Concedimus enim non nisi per Dei dispensationem plures vni viro licuisse vxores, haud tamen per illam dispensationem contra rationes fecit, quas natura inseuit: quia rationes illæ, quæ non sunt, in primis principijs naturæ sed in eius conclusionibus, nō habent vim semper sed in pluribus.

Solut. 3. arg. ¶ Ad tertium iam partim responsum est: nempe, q; sicut prohibitio naturalis non erat foris scripta, sed intus menti impressa, ita neq; dispēsationem esse oportuit nisi per intrinsecam inspirationem.

Obiectio. ¶ Ad id autem, quod ibi tangitur, q; si dispensatio non erat nisi interna, nemini licuit plures ducere vxores, nisi cui singulariter esset facta reuelatio: leguntur tamen in veteri testamento plurimi indiscriminatim illas habuisse: tamen non est credēdum singulis singulas fuisse reuelationes inspiratas. Respōdetur q; postquàm primis: nempè, Abrahæ, illa facta est reuelatio, & fortè Iacob, posteri vel viua maiorū voce, vel ipsa cōsuetudine edocti sunt illud fuisse licitum. Vnde tanquā de re vsu receptissima mentio illius factā legitur, vt Deut. 21. Ne filius dilectioris vxoris primogenito odiosæ hæreditate præferatur. Et Deutero. 17. rex prohibetur ne plurimas duceret vxores, qui eius animum illicerent. Vbi Aug. sic ait. Manifestum est Salomonē hoc præceptum transijsse, Dauid autem plures habuit, nec præceptum præterijt. Permissum est enim regi plures habere, non plurimas &c.

Deut. 21.

Deut. 17.

Ad postremam argumenti partem. ¶ Ad postremam deniq; argumenti particulam iam responsum est, quòd cùm lex Mosayca nō esset nisi in illo perexiguo Iudæorū angulo, multiplicatione populi egebat. Lex verò euangelica vniuerso orbi lata est: quare nō est amplianda per propagationem populi sed per hoc, quòd vniuersus orbis eā susciperet: & ideo non licet modo super polygamia dispensare.

Nota casum. ¶ Sed quid si casu aliquo humanum genus ad extremā hominū raritatem deueniret, vtrum tunc ad eius multiplicationem liceret vni plures ducere: saltem vtrùm posset ecclesia super hoc dispensare, veluti de religionem professis supra quæsiuimus, an liceret eis tunc matrimonia contrahere.

¶ Ad hoc primò respondetur quòd nisi extrema necessitas ingruerit hoc non licet, quoniā, vt supra diximus, nec tēpore Adæ, neque verò Noe seculo illa dispensatio legitur. Et ideo si vnus vir esset superstes, haberetq; fœcundam vxorem, quæ pareret, non posset plures accipere, vt ampliorem sobolem propagarent. Nā neq; si aliqui quantumuis pauciss imi seculares essent superstites, liceret religiosis rei vxoriæ operā dare: quare multò minus vni plures ducere: & credo ecclesia nunquam super hoc dispensaret. Si verò tunc vir ille vnicus vxorem habet sterilem, aut senio confectam, tunc extrema

Scoti respō sio.

treuia esset necessitas ducendi aliam. Nihilominus Scotus distinct. præsenti ad hoc non aliud respondet, quàm quòd tunc fortè diuina approbatio vel dispẽsatio specialiter ecclesiæ reuelaretur. Sed nihilominus addiderim, nulla alia opus esse reuelatione præter naturæ clamorem: & ideo tunc liceret illi aliam vxorem accipere, quæ esset fœcunda.

Solut. 4. arg. ¶ Ad quartum postremò respondetur secundum D. Thom. quod proles, vt est bonum matrimonij includit fidem Dei, in qua debet proles educari, quæ quidẽ fides altior est fide matrimonij: & ideo ad illam amplificãdam licuit cum aliquo detrimento huius dispẽsari. Et satis erat seruari hanc fidem inter virum & vxores singulas. Et eodem modo respondetur de

Solut. de significatione. significatione desponsationis Christi: nam & hæc ordinatur ad fidei cognitionem: & idcirco licuit super significationem dispensare ad

Alia ratio. prolatandum cultum fidei. Adde quòd cùm tunc matrimonium non esset sacramentum, non significabat vnionem Christi iam factam, sed futuram. Quapropter sicut dirimitur infidelium matrimonium dum alter conuertitur, ad fidem, ita & super vxorum numero dispensatum fuit. Præterquam quòd quanuis per plures vxores non significaretur vnitas ecclesiæ, designabantur tamen diuersi eius gradus, qui sunt, tam in ecclesia militante quàm triumphante.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm licuerit vnquam eidem mulieri pluribus simul viris nubere.

Pars affirmatiua. 1. Argumẽt. APparet autem & eidem mulieri simpliciter licuisse pluribus simul viris nubere, quòd ideò hic postremò disputatur. Et arguitur à parte affirmatiua. Par est vtrique coniugum conditio & sors in coniugali commercio & fide: licuit autem viro plures habere vxores: licuit ergo & vxori plures habere viros.

2. Argumẽt. ¶ Secundò. Cùm mulier non seminet, eo saltem modo quo vir ex lumbis virtuosum semen, non debilitatur eius virtus vt viri, atque adeò potentior est ad reddendum pluribus viris debitum, quàm vir pluribus vxoribus: hac ergo de causa minus naturæ contrarium appareret, vt mulier pluribus nubat, quàm vt vir plures ducat.

Pars negati. ¶ In cõtrarium est, quòd nulla vnquam historia proditum est vnam mulierem pluribus viris matrimonio coniunctã, quòd magnum exi stit argumentũ, naturã id protinus abominari.

Conclusio. ¶ Breuiter ad quæstionẽ, quæ facilis est, vnica conclusione negatiua respondetur. Sic eãdem mulierem simul pluribus nubere abhorret natura, vt neq; per dispensationem id vnquam licuerit. Dixerim, nubere: quia apud barbaros, vt supra ex Cicerone retulimus, & Solinus in Polystore cõmemorat sunt barbari vt Garamãtes, qui nulla matrimonialia fœdera norũt, sed promiscuo vagoq; concubitu generant. Et de quibusdam nefandis hæreticis eadem depudenda absurditas legitur. Probatur conclusio. Eandem fœminam pluribus viris matrimonio sociari est contra finem primum matrimonij, qui est velut primũ principium: nempe, cõtra prolis generationẽ: in prima autem principia, vt supra diximus, non cadit dispẽsatio: quia habent necessariã rectitudinem innatam, veluti principia in speculatiuis euidentiã: ergo id non est dispensabile. Probatur maior: quia mulier, quæ virorum vicissitudinem identidem admittit: nempe, vnum paulò post alium, fit generationi inepta: & hoc est quod ait Aug. de bono coniugali, cap. 17. q̃ vna fœmina non potest à pluribus viris fœtari, cuius exẽplo sunt meretrices, nã receptio diuersi seminis prope aliud susceptũ obstaculo est, ne fiat idonea embrionis confirmatio & animatio. Item: quia postquàm vna potest ab vno satis fœtari, alter superueniens non quidem generationis, sed libidinis causa adhiberi conferetur. Qua vtique ratione fieret consequens, vt vxor plurium virorum multò plus operæ impẽderet rei venereæ, quàm par esset & decens. Vnde Aug. libr. 3. de doctrina Christiana, cap. 12. Vxorum, inquit, plurium simul vni viro habendarum sufficiẽdæ prolis causa inculpabilis esset consuetudo, vnã tamen fœminã maritos habere plurimos honestum non erat: nõ enim mulier eo est fœcũdior, sed est meretricia potiùs turpitudo, &c.

Rario conclusionis.

Probatio maioris.

2. Argumẽ. ¶ Secundò præcipuè arguitur quia id manifestè prolibus educandis aduersatur: nã ad hanc peruersitatem protinus consequeretur absurdum illud, quod Aristoteles Socratis apud Platonem politiæ obiecit de vxorum communitate: vix, inquã, possent parẽtes suos dignoscere liberos, nisi rarò per effigiem, atq; adeò nullus posset ea charitate & amore suum educare natum, qua deceret.

Aristot.

3. Argumẽt. ¶ Tertiò eiusmodi connubia secũdarium finẽ matrimonij: nẽpè, trãquillam cohabitationem ferè tollunt: nam cùm vir sit vxoris caput, potest vnus plures vxores sic gubernare, vt vel nõ corrixẽtur, vel earũ iurgia compescat ne ad

tantam iracundiam & damna prorum pāt: virorum tamē iras non posset vxor compescere, præsertim cum ardor amoris & zelotypiæ in viris vehementior sit multò & ad procos ferēndum impotētior quàm in fœminis, eo maximè momento, quo libidinis procella percellit: quapropter non possent se mariti alterutrum ferre, sed semper taurino more dimicarent, potissimū si præsentiscerent ab vxore alterum alteri amore posthabitum. ¶ Adde q̄ cùm vir multò fœdius deturpet in concubitu fœminam, q̄ fœmina virū, qua de causa sæpè numero vir abhorret fœminam à se cognitā, vt historia Ammon cum sorore Thamar testatur, vsu veniret, vt vir vxorē ab alio cognitam facilè abominaretur, quod esset amori inter coniuges necessario valde contrarium.

4. Argumē.

5. Argumēt. ¶ Quinto, quia vxor debet esse sub viri potestate, vt Gene. 2. iussa est: quare Aristoteles virum ponit quasi caput œconomiæ domus & Paul. 1. Cor. 13. & 1. ad Timoth. 2. non permittit mulierē docere aut dominari, sed præcipit auscultari viro: si autē essent plures viri in vna domo, mōstrum existeret plura habens capita: quare nullus posset alio impediente idoneè gubernare, ac perinde vxor perplexa esset cuius documenta deberet eligere, cuiusq̄; mandatis obtemperare. Nemo enim, vt ait Christus (id certè auersante natura) potest duobus dominis seruire: & tamen natura nō vetat vnum dominū pluribus principari. Id quod Augu. capit. 17. de bono coniugali in textu citatus latiùs ediserit. Postremo deniq̄ eadem confirmatur conclusio: quia coniugia plurium virorum cum vna vxore plus longè repugnant tertio fini matrimonij: nam rationi sacramenti, quàm plurium vxorum cum vno viro: nam licet ecclesia, vt supra diximus, quæ se habet vt vxor, sit vna per vnam fidem, admittit tamen plures personas & gradus, quibus plures vxores vtcunq̄; comparantur. Christus autem, qui est vt vir, nullatenus est nisi vnica persona.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, q̄ illa ratione: nempe, q̄ in reddendo debito æquæ militant coniuges, probat Innocentius in sæpè citato capit. Gaudemus, naturam decentiamq̄; matrimonij esse vnius cum vna, vt fuit in prima eius institutione, & nūc est in reformatione euangelica. Sed tamen ob causas supra relatas tolerabilior fuit dispensatio cum viro, qui est caput vxoris, vt plures haberet ceu membra, quā cū vxore, vt plures haberet tanquam capita. ¶ Ad secūdum respondetur, q̄ etsi vna mulier magis sufficiat pluribus viris ad reddendum debitum, quàm è conuerso, hoc tamen solùm vergit in remedium contra ardorē concupiscentiæ: attamen quantum ad præcipuū finem generationis & educationis, cuius præcipuè habendus est respectus, peruersius est, vt mōstratum reliquimus.

Solu 2. argu

QVÆSTIO SECVNda, De libello repudij.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm perpetuitas & inseparabilitas vinculi matrimonij ita sit de iure naturæ, vt nullā admittat dispensationem?

QVæstio hæc de libello repudij plus ambiguitatis in uoluit, quàm præcedens. Quamobrem tāquam primū eorū fundamētū, quæ dicenda sunt, videndū est, an matrimonij indissolubilitas sit de iure naturæ. Et arguitur à parte negatiua. Lex naturæ cōmunis est apud omnes, sed nulla lege, præterquàm Christi prohibita fuit vxoris dimissio: quinimò Romanorū leges huiusmodi repudia non abhorrebant: ergo indiuisibilitas matrimonij nō est de iure naturæ.

Partis negat. 1. Argumē.

2. Argumē. ¶ Secundò. Inseparabilitas conuenit matrimonio ratione sacramenti: sacramenta autem non sunt de iure naturæ: ergo neq̄; inseparabilitas.

3. Argumēt. ¶ Tertiò. Primum matrimonij bonum est proles: sed quādo cōiux sterilis est, inseparabilitas potiùs in perniciem huius finis vergit, quā in rē eius: esset enim tunc expedientius matrimoniū dirimi: ergo inseparabilitas non est de iure naturæ.

Pars affirmatiua. ¶ In contrariū est, q̄ illud de iure naturæ optima ratione cēsetur, quod ipsa benè instituta in suo primæuo exordio disposuit: sed natura integra ante peccatum (docēte id Christo Matth. 19.) instituit cōiuges indiuiduo nodo fore perpetuò coniugatos: ait, quippe, q̄ in initio nō fuit sic: id est nullum admittebatur diuortium. Vnde ipse quasi naturam instaurans infert. Quos Deus coniunxit homo non separet: ergo inseparabilitas est de iure naturæ.

Argu. de dispensatione ¶ Et per hoc arguitur, q̄ hoc ius nullam admittat dispensationem: nam, illa quæ sunt contra prima præcepta iuris naturæ, non sunt dispēsationi subiecta: dimissio autem vxoris est cōtra

bonum

bonum prolis,quod est primus matrimonij finis, atque adeò primũ principiũ : nam primus finis in practicis est sicut in speculatiuis primum principiũ:ergo super hoc nulla cadit dispẽsatio. ¶ Ad quæstionem, eiusq; duo mẽbra tribus conclusionibus respondetur.Prima. Indiuisibilitas matrimonij est de iure naturæ. Hanc conclusionem antea in superioribus assertam reliquimus,& ex fine matrimonij elicitam & cõprobatã. Est enim finis primus matrimonij, vt sæpissimè dictum est, prolis non modò generatio, verũ & nutritio & educatio, imò eodem fine admonentur coniuges prolis successioni in totam eius vitam prospicere: nẽpe,illis thesaurizare,vt ait.2.Corin.12.Paul.& bona prouidere , quorum hæreditate vitam transigant: per huiusmodi namq; successionẽ & prouidentiam humanũ genus propagatur: cùm ergo proles bonum sit vtriq; parentum cõmune, fit vt non solùm in tempus aliquod, verùm & in totã vitam debeant esse indiuidui comites & socij.Quod & prẽcipuus amor,quo se inuicem coniuges prosequi debent, quos nexus matrimonij colligauit, id etiam admonet. Propter hoc enim,inquit,ore Adæ Deus, relinquet homo patrem & matrem , & adhærebit vxori suæ:hoc est,nullius alterius humani temporalisq; amoris causa ab hoc vnq; diuelletur. ¶ Hinc fit repudium esse contra ius naturæ. Quod si contra quis arguat. Ius naturæ est, vt suprà monstrauimus, quod natura omnia animantia docuit: & tamen inter bruta nõ seruatur lex perpetuę coniunctionis: Respondetur, vt illic de pluribus vxoribus respondimus, q licèt non sit contra ius naturæ secundum hanc definitionem,est tamẽ cõtra ius naturæ hominibus peculiare. Natura enim docet, vt vna quæq; species peculiarem naturam , quæ suis proprijs principijs respondet, & ingenium sequatur. ¶ Ex his sequitur secunda conclusio. Nullo iure humano aut gentium potest super hoc dispensari, vt matrimoniũ, quod fuit legitimum,sit dissolubile. Probatur,quia super ius naturæ nemo præter Deum : qui author est in stitutorq; ac perinde dominus iuris naturæ,facultatem habet dispensandi. Sed de hoc illico art. 2. ¶ Tertia conclusio. Deus,super hoc ius dispensare potest,vt matrimonium dirimatur. Conclusio est Sancti Thomæ in præsenti & Scoti & omniũ.Probatio est hæc. Prima principia legis naturæ,vt crebro diximus, nulli subduntur dispensationi,sed illa,quæ sunt in secũdo gradu.Hoc autem loco id obiter adnotauerim quod Sanctu.Tho.in præsenti dist. aliquã, opinionem cõmunẽ secutus dixit, quæ postmodum emendatiùs in summa collimauit. Ait in quã, q̃ super prima præcepta nonunquam Deus dispensauit ratione alicuius mysterij : nã homicidiũ & fornicatio & furtũ,vt cætera prę cepta decalogi,sunt in illo primo ordine, & tamen dispẽsauit cũ Abraham,vt filiũ occideret, & cum Osea ,vt fornicario cõcubitu vteretur. Verũtamen.1.2.q.100. artic.8.perspectiùs rem intuitus simpliciter asserit nullatenus huiusmodi præcepta dispẽsationem admittere,quia per se habent innatam rectitudinem & iustitiæ ordinem: sicut nulla potest esse super hoc dispensatio,Voluntatem Dei & rectitudinem iustitię serua.Est enim hoc tam intrinsecè bonũ,quàm q̃ homo sit rationalis,atque adeò vt Deus non potest facere hominem irrationalem , ita neq; licitũ facere id,quod est contra præceptum decalogi. Et ideo quando Deus præcepit Abrahæ filium immolare,non id iussit tanq; legislator dispensans super homicidium , sed tanquã Dominus vitæ & mortis humanæ tradẽs Isaac patri occidendũ , sicuti quis potest tradere suũ pecus.Neq; cum Hebræis in AEgypto dispensauit super furtũ,sed vel tanquã Dns rerum dedit eis AEgyptiorum vasa,vel tanq̃ iudex adiudicauit illis illa præmia,quę AEgyptij pro operis & laboribus sibi à Iudæis impensis eis debebant. Oseæ deniq; vel tradidit meretricẽ tanq̃ dñs eius, qui erat etiam dominus ad illũ vsum, vel iussit verum coniugium. Simpliciter ergo prima præcepta naturæ, & præcepta decalogi sunt indispensabilia.

¶ Hoc autem de perpetuitate & indissolubilitate matrimonij magis,inquit,S.Tho.inter secunda præcepta legis naturæ continetur: nam etsi quodãmodo pertineat, vt explicitum est, ad primũ finem matrimonij , qui est bonũ prolis,non tamen simpliciter. Sunt enim gradus: nã ius nutriendi & educandi proles simpliciter pertinet ad primũ gradum tanquã primũ principium : thesaurizare autem futuræ vitæ filiorum , & prouidere illis in posterum non pertinet ad illum finem simpliciter , sed ex quadam honestate : quia appropriatio rerum non est de prima intentione naturæ,vt pote secundum quam omnia erant cõmunia.Et ideo non nutrire & educare tenellam prolem per nullã dispensationem potest fieri licitum , sicut non pascere extremè indigentem.Sed tamen super hoc, quod est prouidere in posterum , potest Deus bona de causa dispensare:perpetuitas autem matrimonij per totam coniugum vitam, non fundatur in nutritione & educatione: quia hoc officium tunc finitur dum liberi sunt adulti,vt per se sibi prouidere possint,sed fun-

1. Conclus.

Probatur cõclusio.

S.Thom.

Abrahæ filij immolatio an per dispẽsationem.

De Oseæ.

Repudium contra ius naturæ.

Obiectio.

Dilutio.

2. Conclus.

Ratio conclusionis.

3. Conclus.

Ratio conclusionis.

Opinio S. Thom.

datur in illa prouidentia, quam debent coniuges habere de hæreditate filiorũ. Et ideo educata prole potest Deus bona de causa dispẽsare, vt matrimonium dissoluatur. ¶ Hanc rationẽ, sequitur Abulensis quæst. 45. super. 19. capit. Matth. & omnes fere qui de hac re loquuntur. Crediderim tamen q̃ si Diuus Thomas suam summã, vbi res limatius examinabat, hucusq; protraxisset, minimè hac ratione fuisset contentus, adeò videtur debilis & infirma. Primũ quia certa perpetuitas matrimonij non fundatur in illa prouidentia hæreditatis liberorũ, vt pote quæ nõ est vsq; adeò necessaria imò possunt parẽtes de illis tam longis prouisionibus non esse tam soliciti, sed satis est liberos vsque ad illã ætatẽ alere, qua ipsi per se viuere possint & sibi consulere. Secundò, quia hac prouidentiæ ratione secluſa alimẽtatio & educatio puerorũ vsq; ad adolescẽtiam perpetuitatem per se exposcit matrimonij: nam tota coniugum vita dicata est per se filijs procreandis: potest enim vxor quadragesimosecundo anno, & vsque ad quadragesimum quintum generare, & vir etiam post septuagesimum: quare si addas viginti annos filij, ad quam vsq; ætatem est educãdus, profectò matrimonium per totam vitam cõiugum duraturum perspicies. Et quãuis aliqui sint steriles vel senes, qui iam generare cessarunt, illud est accidentarium, & lex nõ debet ad ea quæ accidunt prospicere, sed ad id, quod est per se.

¶ Tertiò (quod valẽtius est argumentũ) Deus, si dispensare potest, vt repudiũ post filios educatos fiat, profectò & ante illud tẽpus potest: nam ipse educandis liberis alia remedia prouidere valet, vt legitur de Ismahele: nam quando eiectus est cum matre à domo patris non nisi quartum decimum annum, vt ex Gen. 17. & 21. colligitur, compleuerat: & tamen Deus illi obtulit per angelum remedium.

¶ Ratio ergo huius conclusionis ex ipso D. Tho. 1. 2. loco citato hæc colligitur. Tunc dispẽsatio legis locum habet quando, si eius verba obseruarẽtur, obuiaretur intentioni legislatoris: intentio autem legislatoris est primùm obseruatio boni communis, ac deinde ordo iustitiæ & virtutis: vnde quando forma ipsa verborum legis expresse continet bonum cõmune, aut ordinem iustitiæ, tunc lex illa non est dispẽsabilis, & talia sunt illa, Vnũ cole Deum. & cætera decalogi mandata. Et illa dicuntur in primo gradu iuris naturæ. Quando verò lex datur de aliquo medio ad seruandam iustitiam vel bonum commune, illud est dispensabile. Cape exẽpla. Hoc præceptũ rei publicæ, Nullus destruat rempublicam, aut ciuitatem hostibus prodat, non recipit dispẽsationem in cõtrarium, sed hæc principis iussa, Singuli ciues statis per vices noctibus euigilent ad ciuitatis custodiam, & ad bellum procedant, quæ quidem sunt media ad illum finem, possunt dispẽsationem tolerare. Ad propositum ergo, alimẽtatio & educatio filiorum ætate minorum est de primo ordine iuris naturalis, quæ nullam fert dispensationem: medium autem ad illum finem est coniunctio indissolubilis parentum, & ideo potest Deus super hoc dispensare: nam potest ipse aliter alendis educandisque pueris prospicere. Et per aliam causam nempe, ad eui tanda homicidia, detrimentum illud compensare. Et est simile in vxorũ multitudine. Pax & trãquillitas domus est de iure naturæ in primo gradu dispẽsationẽ abhorrens, sed tamẽ ius de vnica vxore, quod est mediũ ad illũ finem, potest alia bona de causa dispẽsationẽ admittere.

¶ Et per hoc solutum restat postremum argumentum, quod contra dispensationem legis huius supra obiectum est. Ad primum igitur in initio articuli propositum respondetur, q̃ quanuis hæc lex repudium vetãs interna mente scriptum commune sit apud omnes gentes, non tamen per legem humanam ab omnibus fuit sancita quia sola lex Christi humanum genus ad perfectum adduxit, atq; ad syncieritatem suarum primarum institutionum & origi num reduxit.

¶ Ad secundum respõdetur, quòd inseparabilitas licèt principaliter conueniat matrimonio ratione sacramẽti, quod non est de iure naturæ sed supra, nihilominùs etiam ei conuenit iure naturæ ob bonum prolis, vt expositum est.

¶ Ad tertium respõdetur, q̃ vt supra diximus, lex non attendit ad id, quod accidit, sed ad id quod est per se: & ideo quanuis coniugi, quando alter est sterilis, expediret soluto matrimonio alterum accersere, nihilominùs per se debet esse indissolubile.

Prolis nutritio.

Abulensis.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ratio D Thom.

Exemplũ.

Educatio filiorum.

Simile.

Solut. 1. arg.

Solu. 2. argu.

Solut. 3. arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm aliquando fuerit repudiũ vxoris licitum.

SVpposito iure, quod art. præcedẽti expositũ est, quæritur de facto, vtrum aliquando repudiũ fuerit licitũ. Et arguitur à parte affirmatiua. Primo. Inter Romanos, qui toto orbe sub lege naturæ laudantur tanquam illius legis iussi custo-

Pars affirmatiua.

1. Argumẽt.

sti custodes, permittebatur repudium: vnde vt
Plutarchus. Plutarchus in vita Romuli memoriæ prodidit, ille Romæ Deus de repudio legē tulit, si vxor in veneficio natorum, aut in adulterio deprehenderetur, aut claues adulteraret: & Cæsares iure ciuili leges quoq; sanxerūt quomodo repudia & diuortia fierēt sub titulis de deuortijs & repudijs. ff. &. C. quod autem ad norman legis fit, licitè fit.

2. Argumēt. ¶ Secundo. Sub lege Moysi permissus fuit libellus repudij, vt Christus redemptor noster. Matth. 19. inter respondendum Hebræis fatetur, dicens, Moyses ad duritiē cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: permittere autem rem illicitam, quam homo prohibere potest, peccatum est illi: nam est peccato consentire. Vnde Pau. Roma. 1. Digni sunt morte non solùm qui ea faciūt, sed qui consentiūt facientibus: ergo repudiū res licita erat, alioqui Moyses peccasset in populi gubernatione, q̄ nefas est credere.

3. Argumēt. ¶ Tertiò. Malachiæ. 2. scribitur. Si odio habueris vxorem dimitte eam: prophetæ autem Spiritu sancto inspirati loquebātur. 2. Pat. 1. ergo illud erat licitum.

Partis nega. ¶ In contrarium est verbum citatum Domini, Moyses ob duritiā cordis vestri dimittere vxores vestras permisit: duritia namq; in malum sonat, quæ ideo non excusat à culpa.

Repudium & diuortiū. ¶ Quanuis nomina hæc repudium & diuortiū nonnunquam promiscuè & indiscriminatim vsurpentur, & Iurisconsultus. l. Inter stuprum. ff. de verb. signifi. dicat, diuortium inter virum & vxorem fieri, repudium verò sponsæ remitti, nihilominus in præsentiarum repudiū propriè significat dissolutionem matrimonij, quo ad substantiā, vt fiat transitus ad alias nuptias: diuortium verò separationē tori quoad vsum & cohabitationem. Dicitur enim diuortium vt ait Caius. l. 1. ff. eod. tit. vel à diuersitate mentium, vel quia in diuersas partes eūt, qui distrahunt matrimonium. Tametsi hæc interpretatio & ad repudium accommodari possit.

Diuortium vnde.

Duplex quæstio Abulēs. ¶ Quæstio ergo præsens alia est sub lege naturæ, & alia sub lege Moysi. Abulēsis quidem super citatū ca. 19. Matth. q. 47. &. 48. arbitratur Romanis & reliquis gētiū licitum fuisse repudium: ſ tamen distracto matrimonio prouideretur liberis educandis, quemadmodū Romanorum leges prouidebant. Persistit namq; in illo suo principio, quo similem opinionem de pluribus vxoribus fundabat. Cū enim tūc nullum esset scriptum præceptum diuinū aut humanū repudiū prohibēs, sed sola illa lex naturæ in secūdo gradu mētibus impressa, minimè inquit, tenebantur gentiles tanquam præceptū illa obseruare quousq; illud extrinsecus edere tur. Quare excluſa dispensatione poterant repudium in morem ducere.

1. Conclusi. Ratio. ¶ Nihilominus ad quæstionem duabus cōclusionibus respondetur. Prima sub lege naturæ nullis gentiū licitū fuit repudiū. Probatur: nā vt quæstione præcedēti dicebamus, cōtra ius naturæ etiam in secundo gradu, quanuis nō sit peraliquam legē extrinsecus expressum: fas nō est agere, nisi ab ipso eiusdem iuris condito re intrinseca saltem reuelatione admoneatur, quando, quamq; ob causam id sit faciendū, eò quod iure naturæ, nec tempus nec causæ determinatæ sunt tale ius variandi: cum ergo Deus gentibus nec legatur nec credatur talem dispēsatoriam reuelationē inspirasse, neutiquā illis legitimū fuit repudiū, sed ex corruptione & ob nubilatione naturalis luminis id, vt animo obsequerētur suo, faciebāt. Nam quāuis tunc non esset tam indissolubile matrimoniū, quàm sub euangelio: quia non erat sacramentum significans vnionem Christi cum humanitate iam facta, dirimi tamē nequiuerat nisi propter nuptias spirituales: nempe, propter conuersionē ad fidem altero coniuge cum ignominia Saluatoris in sua perfidia persistēte, vt. d. 39. videbimus. ¶ Vnde Spurio Carbilio, qui quingētis viginti trib⁹ annis ab vrbe cōdita vxorē, q̄ sterilis esset, repudiauit, id vitio datū est, vt Aulus Gellius lib. 4. cap. 3. & Valerius Maximus lib. 2. ca. 1. referunt, & Plutarchus in Theseī & Romuli collatione. Cuius vtiq; exemplo plures alij Romani, idemq; leuissimis de causis, vxores ab se abdicarūt, vt idem Plutarchus in problematis Romanis autor est. Et quod ait Auicenna lib. 10. Metaphysices cap. pen. videlicet, q̄ si nō liceret viro aliquādo vxorem dimittere, multa dāna prouenirent, nō tā spiritu mentis doct⁹, q̄ carnis illecebris subditus effutiuit: est. n. Saracenorū ingeniū ad carnis sentinam ꝓcliue. Extat & lex. 1. ff. de diuortijs. vbi legit mrimoniū diuortio, morte, captiuitate, vel alia cōtingente seruitute vtriusq; cōiugū dirimi. Et lege. 2. ponitur forma repudij, nā forma distrahēdi mrimonij erat in viro ad vxorē, Res tuas tibi habeto, vel tibi agito, sed in discutiēdis spōsalibus erat hæc. Cōditione tua non vtar. At leges istæ Iurisconsulti sunt Romanorū moribus imbuti. ¶ Maiorē autē scrupulum obijciūt imperatoriæ leges de repudijs. C. lib. 5. quibus nō solū viris repudiādi vxores facultas fit, verum & vxoribus repudiādi viros, quod vt D. Tho. lib. 3. cōtra Gētes ca. 123. ait, ius naturæ abhorret. Est enim vir mulieris caput, cuius nutu &

Spurius Carbilius vxorē repudiauit Plutarchus.

Auicēna.

Lex. 1. ff. de diuortijs forma repudij.

Leges Imperatoriæ de repudijs D. Thom.

prudentia gubernari debet, cui ideò non licet eum inuitum deserere. Et tamen aiunt imperatores Theodosius & Valentinianus.l. Consensu. Si qua mulier maritum suum adulterũ aut homicidam, aut veneficum, vel certè cõtra nostrum imperiũ aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum inuenerit, &c. tunc repudij auxilio necessariam ei permittimus libertatem. Huiusmodi autem leges ius canonicum nõ admittit, sed duntaxat, secundum euãgelium, vt fornicationis causa vir diuortiũ, hoc est, separationem tori faciat. De quo Christianorũ diuortio. d. 36. futurus est nobis sermo.

1. Cõclusio

Ius põtificũ

¶ De Iudæis autem apparentius est repudium illis fuisse licitũ: versantur tamen de hac re opiniones duæ. Vna, quæ primo loco recitari solet negatiua: nempe, q̃ non fuerit eis licitũ, sed solùm impunè permissum. Itaq̃; permissio nõ eos excusabat à culpa, sed liberabat à pœna. Distinguũtur namque quatuor permissionis modi. Vnus per priuationem præcepti maioris boni, & tũc id, quod permittitur, declaratur esse minoris virtutis, veluti Paul. 1. Cor. 7. non præcipiens virginitatem, permittit matrimonium. Secundus per priuationem prohibitionis, vt si quis ad euitandum mortale in subdito permitteret veniale: & tunc id, quod permittitur, denotatur esse minus malum. Tertius per priuationum simpliciter cohibitionis voluntatis: sicut Deus permittit omnia mala fieri non cohibens & impediẽs, cùm possit. Quartus per priuationem punitionis, & tunc id, quod permittitur, nõ excusatur à culpa, sed relinquitur impunitum, vt meretricium delictum ad cauẽdum adulterium. Et hoc modo, ait ista opinio, permissum fuisse Hebræis libellum repudij, ad cauendum vxoricidium, sicuti & permissum eis fuit fenerari ad vsuras alienis: ne eas à suis ciuibus corraderent.

Iudæis repudiũ licitum.

1. Opinio.

Permissionis quatuor modi.

Primus.

Secundus.

Tertius

Quartus,

¶ Secunda opinio ait repudium fuisse permissum tanquã licitum: hoc est, tanquã minus bonum, vt in primo quatuor modorum explicui mus. Quæ quidem opinio ait D. Tho. est probabilis, sed prima communis sustinetur. Et Ricardus art. 3. primam etiã, inquit, communiorem & securiorem. Et eandem sequitur Nicolaus Lyranus Deute. 34. & Matth. 19. Imò & Magister ipse sentẽ. Et Altisiodorensis & Bonauentura, ac subinde Theologorum pleriq; Durandus verò. q. 2. licèt fateatur primam esse magis communem, secũdam tamen existimat probabiliorem, veluti & Paludanus, & Scotus. Sed Abulensis super cap. 19. Matth. q. 49. vsq; adeò eandem sustinet, vt priorẽ dicat esse irrationabilem, atq; adeò. q. 51. eandem secũdã ait, indubitanter esse tenendã. Caiet. deniq; super verbo Moyses permisit. Matth. 19. quendã habet singularem modum, quem etiam tractabimus.

2. Opinio.

¶ Ex his ergo secundã conclusionem negatiuam eliciamus. Repudiare vxores minimè fuit Iudæis licitum ceu minus bonum, sed fuit quemadmodũ ait prima opinio, tanquam minus malũ, vt impunè fieret, permissum. Et primum, q̃ inter gẽtes nunquã fuerit licitum, manifestum fit ex vsu & more ecclesiæ. Nam & Innoc. c. sæpè citato Gaudemus. de diuortijs. probè adstruit. Qui legitimã repudiabit vxorem, licèt aliã duxerit, cogitur dum ad fidẽ cõuertitur alijs dimissis cum illa repudiata reconciliari & permanere, si modo voluerit conuerti: ergo per repudium nunquã fuit inter gentes matrimonium diremptum, quia cum gentibus nullibi legitur neque verò creditur aliquo tempore dispensatum, atque adeò repudiatio peccatum eis fuit, & secũdum matrimonium nullum. Quod quidem argumentum non æquo pede, vt de gentibus, ita de Iudæis currit: nam etsi ipsi conuersi compellantur quoq; cũ priori vxore, quanuis repudiata, permanere, dicere altera opinio potest, hoc accidere, vt de pluribus vxoribus diximus, eo q̃ per Christum abrogata fuit dispensatio, quæ illis antea facta fuerat dissoluendi matrimonij.

2. Conclusi.

Innocen.

Nota.

¶ Arguitur nihilominus de Iudæis exemplo illorum, qui inter ipsos authoritate & sanctitate eminebãt. Nemo enim eorũ legitur vxorem repudiasse, nisi fortasse singulari reuelatione & iussu Dei, vt Abrahã propter mysterium, vt dictum est. Quanuis & dici posset Agar non fuisse prorsus repudiatam per solutionẽ matrimonij: sed instar diuortij quoad vsum & cohabitationem. Vnde non desunt ex Hebræis qui dicant Abraham mortua Sara reconciliasse sibi Agar, quæ alio nomine dicitur Cethura, Genes. 25. quanuis litera non arrideat, quæ ait Aliam duxit vxorem nomine Cethuram. Et S. Tho. cẽset Agar verè repudiatã, quòd certè mysterio repudiatæ legis à Christo magis consentaneũ est. Quare Cethura tertia vxor fuit Abrahæ, vt ex ipso textu planè colligitur, vbi habetur, q̃ Abrahã cuncta, quæ possederat, dedit Isaac, filijs autẽ cõcubinarũ dedit munera. Appellat enim concubinas, vxores illas ratione supra relata.

Agar quo modo repudiata.

¶ Sed vt ad nostram cõclusionem reuertamur, probatur secundo argumento ex verbis Dñi Matthæ. 19. rectè perspectis. Postq̃. enim Christus ad propositã quæstionẽ Pharisæorũ, liceret ne vxorem quacũq; ex causa dimittere, neganter respondisset, syncerãq; legem instituti matrimonij instaurasset dicens.

Ratio.

Quos

Quos Deus coniunxit, homo non separet, vbi perpetuum nexum matrimonij mõstrauit, obiecerunt Iudæi exceptionem dicẽtes. Quid ergo Moyses mandauit dare libellum repudij & dimittere? alludẽtes ad illud Deute. 24. Si acceperit homo vxorem, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, scribet libellũ repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Tunc Christus eorum exceptionem tanquam non legitimam repellens, verbum, mandauit, correxit dicens, permisit: insinuando, quod illud non mandauit tanquam bonum, sed q̃ permiserit tanquã minùs malum. Ob duritiam, inquit, seu ad duritiam cordis vestri, hoc est, ad confundendam duritiã cordis vestri nõ potentium obedire legi Dei, quæ quidem durities praua erat, atque adeò per se illa non excusabat illos: & ideo nõ erat cur Moyses morem gereret eorum duritiei, & quasi conniuens eorum nequitiæ rem per se prauam licitam faceret & honestã. Idq; ex subiuncto verbo cõfirmatur. Ab initio autem non fuit sic: quasi diceret, vera & legitima institutio matrimonij id non permittit: quare nec Moyses permisit vt licitum, sed eatenus q̃ cum alijs criminũ generibus sua singulis propria supplicia assignauerit, huic tamen nullam iniungit pœnam, ne vestram duritiem tanto rigore coercens peioris vobis mali occasionẽ offerret. Itaq; Moyses dimittere quidẽ vxorẽ non mandauit, sed permisit. Libellum autem repudij, vt lib. 1. de sermone Dñi in monte ait Aug. sub conditione, si vxor dimitteretur dari ei mandauit, vt libera ipsa esset commigrandi, (quod ipsi iure fieri putabant) ad alias nuptias.

¶ Caietanus illic nescio quodnam medium cõminiscitur, intellectu non facile. Ait quippe, q̃ dimittere vxorem nec omnino erat licitum (quia permissio non nisi malorum est) nec omnino erat mortale crimen. Primò quia permissio ponebatur per modum legis. Secũdo, quia Malachias. 2. quasi ore Dei ait, Si odio habueris vxorẽ: dimitte. Et tertio, quia licebat dimissæ alteri viro nubere, vt patet loco citato Deutero. 34. Hoc autem medium vix intelligitur: quia si permissio non nisi malorum est (vt ipse fatetur) profecto illud malũ relinquitur in sua natura: quocirca si dimittere vxorem lege naturæ peccatũ mortale erat, lex permittẽs nihil culpæ minuebat. Et sic ad primũ contrariũ respõdetur, quod lex ponebatur nõ tãquã excusans à culpa, sed à pœna. Et Malachias loquebatur nõ tanq̃ præcipiens, sed alludẽs ad Mosaycã legẽ, quã Deus approbabat, tanquã permittẽtem impunè fieri. An verò dimissæ liceret alium maritũ accipere art. sequenti dicetur.

¶ Tertio ad eandem conclusione arguitur. Dispensatio iuris naturalis non est credenda autoritate Dei fieri, nisi propter aliquẽ honestũ finem, eumq; ad religionem pertinentem: hic autem finis in repudio non reperitur: ergo nec illo dispẽsatio habet locum. Accipe exẽplum. Quòd Deus dispensaret in vxoribus pluribus ducendis ratio diuini cultus augendi admonebat. Et si fortè dispensauit cũ Abrahã vt Agar prorsus repudiaret, ratio id mysterij videbatur exposcere. Quod aũt Moyses autoritate Dei sic dispẽsaret in repudio, vt faceret illud licitũ, duntaxat, propter duritiem cordium illius gẽtis, & vt eorũ peruersis animis obsequeretur, profecto nulla ratio suadet, esset enim hoc potius eorum prauitati cõniuere. Satis ergo erat, quòd permitteretur tanquam minus malum sine pœna tẽporali fieri: hoc enim pacto permittũtur meretricia & vsuræ. Profectò si ratio perpendatur, plurimũ vigoris habet. Imò nomen ipsum, permittere, si vim significationis obserues, non est nisi mali, sicut cõcessio est boni. Vnde super Malachiã Hieronymus, quẽ Magister præsenti dist. refert, permisit, inquã, repudium, non vt concederetur disidium, sed vt tolleretur homicidium.

¶ Et quartò arguitur, inquirendo quando dirimebatur matrimonium. Et clarum est, quòd ante libellum nõ erat dissolutum. Neq; verò dirimebatur per libellum, siquidem ante quã dimissa transiret ad secundas nuptias, licebat viro eam sibi reconciliare sine nouo consensu de nuò cõtrahẽdi: ergo necessum est dicere, quòd dirimebatur quando fiebat transitus ad aliud matrimonium: atq; adeò libellus non dirimebat, sed faciebat illis potestatẽ dirimẽdi. Quod re vera minus credibile est.

¶ Sed quò res liquidior fiat, quinto arguitur examinando causas, propter quas libellus repudij dabatur. Peccant enim nõnullide hac re per ambo extrema. Quidam enim aiunt, quòd solùm dabatur propter fornicationem: alij autem quod propter quancunque causam, etiam ob solum odium, quo vir prosequeretur vxorem. Sed quis credat, quòd cordatissimus legislator Moyses licitum fecerit repudium solum propter odiũ viri, quod ex sola sua iniquitate absque alia causa prodiret? Imò vero neq; hoc ex lege, sed cõtrariũ colligitur. Si enim solum odium sufficeret, non opus esset marito aliam causam allegare, & tamen illud oportebat, iuxta illud Deut. 22. Si duxerit vir vxorem & postea odio habuerit eã, quæsieritque occasiones quibus dimittat eam obijciens ei nomen pessimum:

Rationis cõfirmatio.

Augustin.

Caiet. opin.

Ratio. 1. Secunda.

Tertia.

Sentẽ. auth.

Solu. 1 ratio. Caietan. Ad Malachiam.

3. Argumẽt.

4. Argumẽ.

5. Argumẽt.

Opinio quorundam.

Solum odiũ

mum: scilicet, quòd nō virginem eā inuenisset: tollent eam pater & mater eius, &c. Vide quēadmodum nō sat erat allegare odium, sed causas legitimas odij. Quod ergo ait Malachias. Si odio habueris eā, dimitte, intelligitur, si causas habueris odij legitimas, vt loco citato Deuter. 24. his verbis explicatur. Si non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquā fœditatē.

Malachias exponitur.

¶ Vnde colligitur, quòd vt non sufficiebat odiū, ita nec requirebatur fornicatio, sed aliæ causæ sufficiebant fœditatis. Id quod Christus insinuauit dicens, Ego autē dico vobis, Quòd quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: quasi Iudæi alias causas in vsu haberent dimittendi: vt ait Augustinus super Deutero. 24. Multæ enim, inquit, erāt in lege causæ dimittēdi vxores: Christus solam fornicationem excepit: cæteras molestias iubet pro fide & castitate coniugij sustineri. Est enim vero simillimum repudiū Moysen permisisse instar Romanorum & aliarum gentium, præcipuè AEgyptiorū, quorum moribus intinctos ipse Moyses inde eos eduxerat. Duritia enim cordium Iudæorum erat, nolle seruare legem naturæ, quæ erat Dei instituentis matrimoniū ceu indissolubile vinculum, sed contendere more gentium vxores dimittere. Gentes autem pluribus causis, dimittebant, nempe, illis, quæ aliquo modo obstare matrimonio videbantur, vt si vxor sterilis esset, aut venenū marito aut filijs propinasset, aut si post contractum matrimonium aliquam fœditatem incurreret seu corporalem vt lepram, seu in moribus si esset fornicaria aut seditiosa, &c. vt exponūtur in lege supra allegata. Consensu. C. de repudijs quæ quidem erant odij & abominationis causæ. Imò verò tempore Christi adeò multiplicabantur repudij causæ, vt in quæstionem verteretur, vtrum quacunq; ex causa id liceret. Hanc enim quæstionem ad iudicium Christi detulerunt. Id quod relatione Ioseph. lib. 4. de antiquitatibus constat vt ait, Ab vxore copulata sibi volens quicunq; disiūgi propter quascumq; causas, quæ multis modis hominibus prouenire noscuntur, ex scripto, eo quòd nunquàm cum ea conueniat, cōpromittat. Et Abulensis quęst. 55. sup. 19. capit. Matth. ex quacunque causa putat licitum fuisse repudium.

Augusti.

Repudium gentilium.

Iosephus.

Abulensis

¶ Ex his ergo quintum argumentum conclusionis conficimus. Christus solùm approbat diuortiū: hoc est, tori separationem, causa fornicationis: ergo iure naturæ sola illa poterat esse legitima: non ergo est credibile, quod Moyses authoritate diuina tanquam licitum admit-

5. Argum.

teret libellū repudij propter tam multas causas, imò (vt ait Abulensis & alij) quibuscunq; de causis, potissimum si nō necesse erat eas in iudicio probare, sed priuatim allegare: esset enim hoc iudicio & arbitrio ipsorum matrimoniū subdere, vt quicunq; iudicio suo priuato matrimonium absq; culpa dirimeret, quod re vera fas non est credere. Hāc nostram conclusionem apertè profectò affirmare videtur Diuus Augustinus contra Faustum libr. 19. capit. 26. in textu citatus, vbi ait: legem non dixisse, Qui voluerit, dimittat vxorem, sed quia nolebat dimitti, interposuit moram scribendi libellum, vt ille ab illo dissidio absisteret, & quod malū esset vxorē dimittere, cognosceret. Sed & arti. proximo noua argumenta eidem conclusioni adijcientur.

Augusti.

¶ De forma autem libelli qualis tunc esset, nihil certi scriptum habemus. Magister Sententiarum, distinctione præsenti ait, causas repudiandi oportere in illo scribi. Abulēsis verò super. 19. cap. Matth. q. 57. id negat. Id tamē creditu durum est, tenendo opinionem, quam ipse sequitur: nempè, quòd repudium erat licitum. Credit enim simul neque opus fuisse causas vllo modo probari, vel in iudicium deferri. Durissimū, inquam, est creditu, duritiei Iudæorum Deum vsq; adeò indulsisse, vt repudium eis tanquā licitum ob quascunq; causas neque probatas neq; in iudicium delatas concesserit. Quare qui hæc omnia membra sustinere profitentur, multum sibi oneris imposuere. Secundum tamen opinionem tenentem repudium non fuisse licitum, liberiùs loqui possumus de forma libelli. Possumus enim tenere, q̄ sine tāto strepitu fiebat discessio. Quanquam apud Romanos ratum non erat repudium nisi testibus legitimis in iudicio causæ comprobarentur. Erat enim certus causarum numerus præscriptus, vt l. Nullum. ff. de diuortijs. &. l. Consensu. C. de repudijs. At verò Moyses, si repudium non vt rem licitam permittebat, nil minū si nec causas præscripserit necessarias, nec formam scribendi repudium, sed tantum ait, Scribet libellū repudij, & dabit in manu eius: quasi non in iudicio, sed priuatim res esset trāsigenda. Vnde quanuis libellus nomen sit forense, quod videtur scriptas causas criminis denotare, tamen cùm ille Iudæorum non daretur, nisi in fauorem vxoris, credibile est non continuisse causas repudij, saltem speciatim expressas, ne mulier suam secum ipsa importaret scriptam infamiam. Et Iosephus supra citatus nō insinuat aliam libelli formam, quàm illam. Nunquam tecum conueniam compromitto.

Forma libelli.

Romanorū repudium.

Causarū certus numerus.

Nota.

Itaq;

Itaq; quando crimen fornicationis aut aliud le thale obijciebatur vxori, tunc in iudiciũ delata accusabatur ad vltionẽ, sed tamen ad repudiandum nõ colligitur ex scriptura cp fieret forensis processus, sed cũ odio haberetur à viro ipsa cõsentiebat discedere, dũmodo per libellũ posset constare solutã esse (vt putabant) matrimonio. Nonnulli dicunt, quod scribebãtur in genere causæ. Verbi gratia, si diceretur, quòd mores ipsius non erant congruẽtes marito. Magister autem historiarum ait, quod res coram sacerdotibus agebatur. Aug. vero loco proximè citato ad scribas ait, fuisse recurrẽdum, qui marito repudium dissuaderent, quod si persuadere non possent, ipsi libellum conscriberent.

Augustinus

Solut. 1. ar. ¶ Restat verò ad argumenta cõtrariæ opinionis respõdere. Ad primum ergo, quod nos obiecimus, iam satis responsum est, quòd lex illa & mos gentium repudiandi vxores ex naturalis luminis obfuscatione orebatur. Vtrum verò longa consuetudo totius gentis etiam inter illos, qui vt sapiẽtes habebãtur, posset plebem à culpa excusare, alia quæstio est: nam licèt cõsuetudo in principio ortum habuerit ex culpa: nempe, quia alijs peccatis obnubilatũ erat rationis lumen nihil vetat quominus aliquẽ potuerit post longum tempus excusare. Sed neque hoc certè libẽter affirmauerim: quoniam genus illud repudij tam frequens, speciem prę se ferebat cuiusdam concubinatus.

Longa consuetudo an excusaret repudiantes.

Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum respondetur, quod legislator non coercens malas volũtates subditorũ si sperat posse proficere, consentire censetur: si verò id non sperat, imò potius prudenter timet ex sua coërcione, quòd subditi in peius malũ prorumpent, tunc permittens non consentit, sed potius cauet maius malũ, sicuti principes nunc meretricia permittentes.

Ad Malachiam. ¶ Ad Malachiam autem iam responsum est, quòd illa nõ fuit præceptio, sed Mosayca permissio modo iam expositio.

Solut. argu Scotus ¶ Ac per id soluitur argumentum, quod Scotus non parui facit. Scripturam, inquit, sacram nihil falsi suspicandum est continere, cùm autem locis citatis Moyses & Malachias mãdẽt repudium: sic syncerè audienda lex est. Respõdendum, inquam, id minimè mandare, sed permittere modo exposito. Imò Hieronymus Malachiam interpretans, non ait, prophetam illud assertiuè dixisse, sed quasi tacitam obiectionem aliorum referendo. Cùm enim dixisset, Vxorem adolescentiæ tuæ noli despicere, subiecit de repẽte. Cùm odio habueris, dimitte, dicit dominus: hoc est, sed dices mihi, scriptum est, Cùm odio habueris dimitte.

Hieronym.

¶ Potissimũ autem argumentum est hoc. Lex vetus quamuis gratiam non conferret, ostendebat tamẽ prohibebatq; peccata, vt ad Roma. 3. ait Paul. & Esaiæ. 58. Annuncia populo meo peccata eorum: Moyses authoritate Dei omnia illi populo crimina denũciauit, aliàs neglectui fuisset ab eo habitus: numquam autem declarauit repudium esse peccatum, imò concessit eis libellum: ergo nõ erat peccatum. Et confirmatur, quia obseruatio legis sufficiens erat ad vitam æternam iuxta verbũ Domini, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: sed etiã in repudio seruabat homo mandatum: ergo erat licitum.

Arg. fortes

Cõfirmatio argum.

¶ Ad primum autem respõdetur negata minori. Imo lex matrimonij in Adam & Eua cõstituti bene intellecta iuuante lumine naturali & antiquissima sanctorum patrum cõsuetudine repudium satis superq; declarabat esse illicitũ. Et hoc est quod Christus voluit Pharisæos docere. Sicut enim ipsi male intelligebant, cp diligẽdus esset amicus, & odio habẽdus inimicus, & quòd occidere esset peccatum, non tamen interna cordis ira, & ideo Christus sensum naturalem legis explicãs ait, Ego autem dico vobis. Quicũq; irascitur, &c. & Diligite inimicos vestros: ita quia malè intelligebant legem matrimonij, docuit quòd ab initio lex nõ permiserit dimittere vxorẽ nisi ob fornicationis causam, idemq; per diuortium quad tori separationem, vt mos seruat Christianus.

Solutio. 1.

¶ Super omnia solet alia opinio adhibere autoritatem Chrysostomi homilia. 32. super. 19. ca. Matth. cuius verba sunt, quòd Moyses permittendo libellum repudij à peccato abstulit culpam peccãdi. Hęc tamen subobscura verba per præcedentia & subsequentia in nostrum sensum planè explicantur. Nõ enim vult dicere, cp à repudio abstulit culpam, vt maneret licitum, sed quòd ab illo, quod erat, mãsitq; peccatum, abstulit reatum pœnæ, vt nõ videretur peccatum. Verba enim præcedentia hęc sunt. Permisit vobis mala facere, ne faceretis peiora. Nota permisit, mala. Et subdit, igitur hæc permittendo, non vobis iustitiam Dei demõstrauit (nempe, quanto supplicio dignum esset repudium) sed à peccato abstulit culpæ peccandi (scilicet, pœnã quæ testis est culpæ.) Vt qua si secundum legem agentibus vobis peccatum vestrũ nõ videatur esse peccatũ. Hæc ille. Quæ quidẽ verba paulò differẽtius refert Magister sententiarũ in fauorẽ nostræ opinionis, quam ipse sustinet. Ait enim quod permissio libelli in peccatore minuit culpã: scilicet dum per repudij culpam cauit homicidium.

Chrysost. authoritas

ARTI-

ARTICVLVS. III.

Utrũ dato libello repudij tam vxori quã viro liceret ad ſecũdas nuptias trãſire.

partis affirmatiuæ.

IN calce demum quęſtionis huius quæritur, an repudiatæ vxori par ius eſſet ſicut viro tranſeũdi ad ſecundum matrimoniũ. Et arguitur

1. Argumen. à parte affirmatiua. Iniquitas nemini ſuffragatur: ſed in repudio maior erat iniquitas repudiantis viri, quàm repudiatæ vxoris: ergo ſi viro licebat aliam ducere, licebat & vxori alteri viro nubere.

2. Argumẽt. ¶ Secundò. Quãdo mos erat (vt Auguſt. in primo art. citatus, ait) peccatum non erat: ſed in lege illa mos erat vt vxor alij nuberet, vt ex Deutero. 24. c. conſtat: ergo licitum erat.

Partis nega. ¶ In contrarium eſt quòd in eodem cap. repudiata, quæ alij nuberet, polluta nominatur, & abominabilis facta coram Deo.

¶ Hæc quæſtiuncula ex ſuperioribus deciſa reſtat, ad quam ideo tribus concluſionibus, quæ ſuperioribus ſunt appendices, reſpondetur. Prima. Si repudium lex tanquam licitum permittebat, matrimonium, dato libello reſtabat ſolutum: ſi verò (quod monſtrare conati ſumus) non permittebatur tanquam licitum, nullatenus per libellum dirimebatur matrimonium. Res eſt clara: quia repudium erat matrimonij diſſolutio: ſi ergo iure fiebat, verè dirimebat matrimonium: ſin autem nõ fiebat licitè per diſpenſationem iuris naturæ diſſolutio re vera non fiebat, ſed attentabatur. Quare ſecundum hanc opinionem peccatum erat apud Deum repudium facere.

1. Concluſi.

2. Concluſ. ¶ Secunda concluſio. Quanuis matrimonium non diſſolueretur, nihilominùs vir poterat aliã vxorem ducere: nam poterat tunc vnus vir (vt ſuperiori quæſtione dictum eſt) plures ſimul ducere vxores.

3. Concluſi. ¶ Tertia concluſio. Si vera eſſet opinio tenentium licitũ fuiſſe repudium, conſequens fieret, vt repudiata cum alio poſſet coniugium tranſigere. Id quod apud ethnicos iure fieri credebatur. Secundum tamen opinionem, quam veram exiſtimamus, repudiata iure diuino & naturali prohibita nequiuerat alteri adhærere viro, quanuis per legem liceret ei impunè facere: quoniam primum matrimonium non dirimebatur, neq; mulieri fas erat plures ſibi ſimul adiũgere viros, ſed debebat vel recõciliari cũ priori vel cœlibẽ degere vitam, ſicut modò tenentur vxores per diuortium à ſuis viris ſemotæ.

¶ Et quod hęc ſit rei veritas, ſuper omnia argumenta facta probatur etiamnunc per verba illius legis Deute. 24. reconciliationẽ repudiatæ prohibentis. ſ. quòd ſi alterum maritum duxerit, illo vel mortuo vel eã repudiante, nõ poterit cum priori reconciliari, quia polluta & abominabilis facta eſt corã Domino: ſi enim primum matrimonium fuiſſet re vera diſciſſum, tunc ſecundum eſſet legitimum, atq; adeò illa non fuiſſet polluta neq; abominabilis: cũ ergo exiſtimata fuerit polluta, denotatur mœchatã fuiſſe cũ ſecundo, atq; adeò primum matrimonium non fuiſſe diremptum. Ex quo patet patronos alterius opinionis non ad veritatem literæ fuiſſe locutos dicẽtes, cauſam, cur vir repudians vxorẽ prohiberetur eam ſibi reconciliare fuiſſe in pœnam, ne faciles eſſent ad repudiandũ. Eſt enim ficta cauſa, tũ quod in textu nõ illa aſsignatur, ſed quia polluta erat, tum quòd ſi illa fuiſſet cauſa, quanuis non nuberet alteri viro, deberet etiam reconciliatio prohiberi: quod falſum eſt. Nam inſinuatur eadem lege à cõtrario ſenſu, quòd antea quàm alij nuberet, poſſet cum priori viro reconciliari.

Arg. um.

Patroni alterius opinionis.

Cauſa oſtẽditur ficta.

¶ Quin verò ex verbo ſubiuncto, reconciliari, nouũ ſumitur argumentũ: denotat enim prius matrimoniũ non fuiſſe ſolutum: alioqui reconciliatio non haberet locum, ſed cõtractio nouĩ matrimonij cũ eodem priori marito. Profectò lex illa loquitur de repudiata inſtar euangelij de illa, quæ modò per diuortium fornicationis cauſa ſeparatur à viro, quæ, ſcilicèt, reconciliari ſuo viro poteſt, & ſi alteri nubat, mœchatur.

Teſtimoniũ Chriſti.

¶ Et hoc videtur Chriſtus inſinuaſſe duo mẽbra ſermonis faciens, nempe, quòd non liceat vxorem dimittere, niſi vna ſola cauſa fornicationis, in quo cõdemnat Iudæos, qui pluribus de cauſis id faciebant. Et addidit, quòd qui dimiſſam duxerit, mœchatur, inſinuans, quòd ſi militer in eorum lege mœchabatur. Quocirca firmiùs irroborata reſtat ſententia præcedentis articuli, quòd repudium inter Iudæos non fuerit plus quàm inter ethnicos licitum.

Solu. 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum in contrariũ reſpondetur, quòd quanuis maior eſſet iniquitas viri repudiantis, quàm vxoris, non tamen licebat illi propter illud aliam ducere, ſed quia licebat ei plures habere, quod non congruebat mulieri.

Soluit. 2. argũ.

¶ Ad ſecundum vero reſpõdetur, quòd moris nomine Auguſtinus intelligit honeſtam conſuetudinem, qualis erat habendi ſimul plures vxores. Illa namq; repudij nõ erat honeſta, & ideo non erat mos, ſed moris peruerſio.

DIS-

DISTINCTIO trigesima quarta, De quatuor prioribus impedimentis matrimonij.

Textus Cap. 1.

ADhæc, quæ de matrimonij substantia & vsu dicta sunt, consequitur impedimẽtorum sermo, quibus personæ illegitimæ ad matrimonia reddũtur. Hęresis namquè labe sordescerent, qui ecclesiæ hãc impediendi facultatem abnegarent. Sunt ergo quædam sic contrahendo matrimonio obstantia, vt contractum non dirimant, veluti interdictum ecclesiæ, ne clanculò aut feriato tempore fiat: alia verò, quæ etiam dirimunt, vt cognatio atquè id genus alia, quæ hisce carminibus designantur. Error, cõditio votum, cognatio, crimẽ, Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, Si sis affinis, si fortè coire nequibus, Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Versiculi.

Cap. 2.

Inter hæc caput tenet frigiditas, eo quòd à natura proficiscitur, quo vtiquè nomine naturalis omnis impotẽtia coeundi denotatur. Hoc enim impedimentum, si perpetuum est: putà, si citra miraculũ & periculũ, vt author est Inno. humano remedio remoueri nequit, matrimonium dirimit. Quocirca si alter tunc coniux filios procreare cupit, distracto matrimonio ecclesia iudice ad alias potest conuolare nuptias. Sed qui impedimento tenetur, illis interdicitur. Si verò impedimento non obstante commanere volunt, tunc illam, si non vt vxorem, saltem habeat vt sororem. Id quod Gregor. Rauennati episcopo respondit, & secundum eum Lucius tertius asseruit. Ad explorandum verò impotentiæ perpetuitatem Cælestini prouidentia triennium indulsit, quo elapso secundum Greg. idem quoquè pontifex septima manu iuratorum testium diuortium permisit. Quod si qui frigidus pronunciatus est, compertus fuerit aliud matrimonium consummasse, ad prius reuocandus est: sentit quippe se tũc sancta ecclesia deceptam, vt idem sancti pontifices autores existunt.

Ca. Fraternitatis de frigidis & maleficis.

Cap. Quod autem 33. quæst. 2.

Ca. Consultationi. de frigi. & maleficis.

Ca. Laudabilẽ. eod. tit.

Cap. 3.

Ad frigiditatem adiungitur maleficium, quod impedimentum pariter est matrimonij, nisi quòd cũ possit duos singulariter inuicem ligare, qui tamen ad alias personas cognoscendas sunt idonei, dissoluto matrimonio par vtrique facultas fit ad aliud commigrandi. De hoc Hismarius Remensis archiepiscopus scripsit. Si per sortiarias maleficasque artes occulto, sed nunquam iniusto Dei iudicio permittente, & diabolo præparante, concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus ista eueniunt, vt corde contrito Deo, & spiritu humiliato, sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant, & per exorcismos, & alia ecclesiæ munia sanari procurentur. Quòd si fortè sanari nõ potuerint separari valebunt. Si tamẽ post cõperti fuerint matrimonia cum alijs consummasse, nõ subinde satis exploratum fit inter se id posse perficere,

cere, atquè adeò ob ſolum illud indicium, niſi aliud interceſſerit, non ſunt ad prius matrimonium cogẽdi: ſecus ſi fortè conſtiterit inter ſe quoquè coeundi poteſtatem habere, vt per Greg. ſententiam definitum apparet.

Can. Requiſiti 33 q. 1.

Cap. 4. Nequè verò furioſi dum in amẽtia ſunt matrimonium contrahere valent, eſt enim furia quoddam erroris genus rationis vſum abſorbẽs. Vnde Fabi. nequè furioſus, nequè furioſa matrimonium contrahere poſſunt: ſed ſi contractum fuerit, non ſeparentur, Item Nicolaus papa. Hi qui matrimonium ſani cõtraxerunt, & vni ex duobus vel ambobus amẽtia, vel furor vel aliqua infirmitas acceſſerit, ob hanc infirmitatem talium coniugia ſolui nõ poſſunt.

Can. Nequè furioſ 32. quæſt. 1.

Ibidem can. Hi qui.

DISTINCTIO nis trigeſimæquartæ,

Quæſt. 1. De impedimẽtis matrimonij ex defetu naturæ.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm aliqua ſint matrimonij impedimenta.

IN tres partes. d. 26. partiti ſumus hãc matrimonij diſputationẽ. Per ſeptẽ enim diſtinctionis egimus de cauſis efficiẽtibus, quibus matrimoniũ cõſtituitur, & perficitur: & in trib⁹ ſubſequẽtibus de cauſis eius formali & finali: nẽpe, de vinculi perpetuitate, deq; eius bonis & vſu ad finẽ generationis. Per nouẽ ergo hinc reſtantes tertia pars eiuſdẽ diſputationis extenditur, quæ eſt de cauſa eius materiali, ſeu de ſubiecto: videlicet, de perſonis ad matrimonium & eius vſum legitimis, ſiue de impedimẽtis, quibus illegitimę redduntur. Huiuſmodi aũt impedimẽtorũ duo ſunt genera, quædam enim non prorſus illegitimas reddũt perſonas, ſed aliquo modo idoneas. Et de iſtis agitur in tribus diſtinctionibus: putà, in hac & duabus proximis. Sed alia ſunt ſimpliciter illegitimas reddentia, de quibus in ſex conſequentibus ſubſequitur ſermo: nempe, à diſt. 37. vſq; ad. 42. Quæritur ergo primò in genere, an aliqua ſint matrimonij impedimẽta. Et arguitur à parte negatiua. Matrimonium cæteris ſacramentis adnumeratur: reliquis verò non adſcribuntur impedimenta: ergo nec debent matrimonio conſignari, præſertim cùm ſit inter reliqua in minimo perfectionis gradu: & quo res minùs eſt perfecta, eo paucioribus impeditur.

Diuiſio trimẽbris matrimonialis tractatus.

Partis negat. 1. Argumẽt.

¶ Secundò. Vbicunq; eſt morbus, ibi eſt remediũ neceſſariũ: ſed cõcupiſcẽtia, in cuius remediũ eſt matrimoniũ indultum, exiſtit in omnibus: ergo nemo debet ſimpliciter à matrimonio arceri.

2. Argumẽt.

¶ Tertiò. Cõiũctio viri & mulieris nunq̃ niſi per matrimoniũ licita eſt: ſed omnis illicita cõiunctio dirimi poteſt: ergo quicquid matrimoniũ impedit cõtrahendũ, dirimere debet contractũ, tanquã illicitè initum, atq; adeò non diſtinguũtur impedimẽta, vt alia ſint quæ impediant duntaxat matrimoniũ contrahendum, atque alia, quæ dirimant contractum.

3. Argumẽt.

¶ In cõtrarium per alterum extremũ arguitur quòd ſint infinita impedimẽta, tũ quòd matrimoniũ quoddã bonum eſt: boni aũt defectus, vt Dionyſ. 4. cap. de diuinis nominibus author eſt, infinitis modis accidit, veluti ab ſcopo aberrare vt ait Philoſophus: tũ ꝙ huiuſmodi impedimenta ſumũtur ſecundũ conditiones particularium perſonarum, quæ ſunt infinitæ.

Pars affirmatiua.

¶ Hæretici illi, qui facultatem eccleſiæ circa ſacramentorũ ſubſtantiã & ornatum adimunt, eam negant leges poſſe condere impedimentorum matrimonij, præter illas, quæ ſunt de iure naturæ, vt filia nõ contrahat cum patre, vel fortè

Hæretici.

fortè cum fratre, vel quæ iure diuino sunt in Leuitico. Quare & sacerdotes dicunt, posse matrimonia contrahere, & religiosos: nam alia impedimenta veteris legis cæremonialia erant & iam cessarunt. Ita dogmatizant Lutheranorum scholæ. Sed sunt in hoc, veluti in alijs plurimis, planè hæretici.

1. Cõclusio. ¶ Ad quæstionem ergo duabus conclusionibus respondetur. Prima. Multa sunt impedimenta matrimonio obstantia, non solùm quæ vel ex defectu consensuum, vel lege naturæ obueniunt, verùm quæ ecclesiasticis institutis decreta sunt. Quæ quidem conclusio non tantùm veluti scholastica veritas, verùm ceu catholica, cuius contraria negatio hæretica est, asseritur. Probatur. Res vniuersæ, quæ ex causis mutabilibus & variabilibus pendent, obnoxiæ sunt impedimentis, quibus vel impediuntur ne fiant, vel factæ cassantur: matrimonium est huiusmodi: ergo habet impedimenta. Probatur minor, quia maior notissima est. Matrimonium ex triplici causarum genere constat: nam quatenus est in officium generãdi, est naturæ institutum, & quatenus sacramentum, est institutum Dei, & quatenus ad conuictum humanum attinet & Reipub. pacem, legibus humanis subditur, & omnes sunt causæ variabiles & impedibiles: nam iure naturæ constituitur per mutuũ cõsensum ad finẽ generationis: cõsensus autem, cùm sit res humana, vi & errore impediri potest, & generatio per impotentiam coeundi: significatio verò sacramenti vnionis Christi cum ecclesia impeditur per bigamiam: cõnictus autem pacificus impeditur per vxoricidia & incestus atque alia crimina, quæ ideò ecclesia prudenter impedimenta esse voluit matrimonij. Sed & ornamentum & ciuile decus matrimonij per hoc accedit, quod cognitione propinqui à matrimonio propellantur. Quo fit, vt de omnibus istis ecclesia possit leges prohibitorias condere. Quin verò principes, & ciuilis respublica, si modo id ecclesia permittat, facultatem habent huiusmodi ferendi leges, quibus matrimonia cohibeantur, vt inferius distinct. 40. & 41. latius monstrabitur. ¶ Et per hoc soluitur argumentum, Si contrà obijciatur, q̃ matrimonium est vinculũ diuina authoritate perfectum, iuxta verbum illud, Quos Deus coniunxit homo non separet: diuina autem voluntas impediri per causas nequit creatas. Respõdetur, inquam, q̃ Deus matrimonium non coniunxit nisi per causas supra dictas. Dicitur enim ipse coniungere, quia id facit per leges à sua æterna lege deriuatas. deque humanis rebus disponentes, quæ quidẽ res per leges itidem ecclesiasticæ Reipub. quã ipse instituit, possunt impediri.

Probatio minoris.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Secunda conclusio. Impedimentorum matrimonij quædam sunt: quæ impediunt contrahendum, non autem dirimunt contractum: alia verò sunt quæ & contrahendo obstant, & contractum distrahunt. Diuisio hæc nascitur ex alia eorum partitione, quæ ad matrimoniũ spectant. Quædam enim sunt quæ ad eius tantum solennitatem attinẽt, atque alia, quæ sunt de eius essentia. Impedimenta ergo eorũ, quæ sunt de solennitate, impediunt quidem contrahendum: quia illis impedimentis existentibus peccatum est matrimonium contrahere, sed contractum non dirimunt. Impedimenta verò eorum, quæ sunt de essentia, diluunt etiam contractum. Et ratio discriminis est clara: quoniã existentibus illis, quæ sunt de essentia rei, quanuis eius ornamenta desint, res nihilominus consistit, vt si adsit materia & forma, quauis color vel aliud accidens defuerit, res seruatur. Attamen vbi id, quod est de essentia, deest, res ipsa perimitur. Exemplum etiam est in alijs sacramentis: nam sine exorcismis, catechismis vel alijs cæremonijs, si fiat baptizatio in aqua cum legitima forma, erit verus baptismus. Quòd si arguas. Perpetuitas indissolubilitasque matrimonij est vsque adeò ei propria, vt sit de eius diffinitione: quod autem est de diffinitione rei, est ab ipsa inseparabile: nulla ergo sunt impedimenta, quæ dirimant contractum. Respondetur, sensum non esse, quòd dirimant coniugium illud, quod legitimè fuit compactum & semel valuit, sed quòd si sit de facto attentatum, erit irritum & cassum. Qui enim clam contrahunt, peccant quidem, sed factum tenet. Cognati verò intra quartũ gradum & peccant attentando, & nihil faciunt. Quare hæc impedimenta non propriè dirimunt: quia nullum vnquam fuit matrimoniũ: sed dicũtur dirimere ad differentiam aliorum: quoniam qui de facto sic contraxerunt, iure sunt separandi.

2. Conclus.

Duo impedimẽtorum genera.

Ratio discrim.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Impedimenta primi generis sunt tantùm duo: scilicet, vetatio ecclesiæ, & tempus feriatum, his carminibus contenta. Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum, Impediunt fieri, permittunt facta teneri. Vetatio seu prohibitio ecclesiæ est, ne clanculò matrimonium fiat. De quo quidem impedimento distinctio. 28. dictum est, vbi declarauimus matrimoniũ clam contrahere esse peccatum mortale: hoc est, si sine testibus fiat quibus publicè constare possit, fortasse autem sine bannis non semper est mortale. De alio verò impedimento

Impedimenta circa solẽnitate.

Tempus feriatum.

feriarum nempe, de temporibus, quibus nuptiæ ſolenniter fieri prohibentur, diximus diſtin. 32. ¶ Impedimenta dirimentia ſunt duodecim, de quibus ſigillatim agendū eſt, hiſque verſibus cōtinentur, Error, cōditio, votum, cognatio, crimen, Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas, Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis. Hæc ſocianda vetant cōnubia, facta retractant. Poteſt enim matrimonium impediri aut ex parte ipſius contractus, qui per ſpōtaneum mutuumq; conſenſum compingitur: & quia volūtarium per violētiam, ac per ignorantiā erroremq; tollitur, hæc duo prima ſunt coniugij impedimenta. Sed quia cauſam formalem attingunt, non ad hunc locum, ſed ad ſuperiora, quibus de cauſis efficientibus matrimonium agebatur, ſpectant. Et ideo de violentia diſt. 29. & de eorrore diſt. 39. diſſertum eſt. ¶ Ex parte verò perſonarū, quarum legitimā idoneitatem impræſentiarū tractamus, bifariā accidunt impedimenta. Sunt enim quæ ſimpliciter impediunt, vt perſona nullatenus poſſit matrimonium contrahere. Alia verò impediunt nō ſimpliciter, ſed reſpectu alterius certæ perſonæ. Illa autē prioris generis ſunt, quæ fini matrimonij obſtant, ſeu generationis tantū, ſeu generationis & cohabitationis. Et ſunt numero quatuor. Aut enim facto obſtat, vt nullo modo fiat, vt impotentia coeundi, aut quia libertatem aufert ne libere fiat, vt ſeruitutis conditio: aut iure priuat ne licitè fiat, idque ſiue ratione officij, vt ordo, ſiue ratione voti, vt caſtitatis votum. Illorum verò impedimentorum quæ non ſimpliciter, ſed reſpectu alicuius perſonæ obſtantia ſunt, aliquod impedit propter obligationē ad alteram perſonam, & illud eſt ligamen prioris matrimonij, ratione cuiꝰ fieri nequit alterius contractio, vel quia ꝓportio deficit: quæ triplex eſſe poteſt. Aut .n. eſt nimia diſtātia, & ſic eſt diſparitas cultus, nequit. n. fidelis cū infideli cōtrahere. Aut nimia propinquitas, ex qua naſcitur triplex impedimentū: ſcilicet, cognatio cōſanguinitatis, quæ eſt propinquitas duarū perſonarū ratione tertiæ ſanguine eis coniunctæ, & affinitas, quæ eſt propinquitas duarum perſonarum ratione tertiæ matrimonio cōiunctæ: & publica honeſtas, quæ eſt propinquitas duarum perſonarū ratione tertiæ per ſponſalia coniunctæ. Aut tertio deeſt proportio propter earundem perſonarum indebitam coniunctionem priùs factam. Quod eſt impedimentum criminis: ſcilicet, adulterij. Nequit enim quis cum ea contrahere, cum qua adulterium commiſerat. Cui adiungitur, & alterum crimen vxoricidij: occiſor namq; vxoris irregularis fit ad alterum matrimoniū contrahendum. ¶ His appēditur alia perſonarū diſtinctio ex ſuperioribus collecta. Quædam enim ſunt ad matrimonium contrahendū plenè legitimæ: nēpe, quibus neq; votum obuiat continentiæ, neq; ſacer ordo, neq; quodpiam aliorū impedimentorū. Quædam verò penitus illegitimæ, vt putà quibus vel votum obſtat, vel ordo, vel aliud quodpiā huiuſmodi impedimentū. Sed quædā ſunt neq; plenè legitimæ, neque oīno illegitimæ, ſed mediæ, vt frigidi & ſerui, qui quibuſdam accidentibus cauſis cōmanere poſſunt, & eiſdem deficientibus ſunt ſeparādi, vt ſuis ꝓprijs locis videbitur. ¶ Ad primū igitur argumentū reſpondetur, ꝙ etiā alijs ſacramentis commune eſt, vt impediri poſsint ſi quid de eorum eſſentia aut ſolennitate ſubtrahatur. Adſcribuntur tamen matrimonio peculiariùs impedimēta. Primò, quia in duabus perſonis tanquàm in ſubiecto ſacramētum hoc conſiſtit, cætera verò non niſi in vna: quod autem ex pluribus pendet, faciliùs impeditur. Secundò, quia matrimonium pendet ex humanis cauſis & cōtractibus: quare & pœnitētia eſt impedibile ſacramentum, ſed non tantum quantum hoc. Tertiò, quia cætera propter ſuam perfectionem ſunt de præcepto aut conſilio: hoc autem fundatur in indulgentia tanquàm minus bonum: quare per tot impedimenta offertur occaſio aſcendēdi ad perfectiorem ſtatum continentiæ. ¶ Secundum autem argumentum procederet, ſi non eſſent alia remedia, quibus poſſet efficaciùs & decentiùs morbo concupiſcentiæ ſuccurri. ¶ Ad tertium reſpondetur, quòd non omnis contractus illicite factus eſt dirimendus, ſed ille, cui deeſt aliquid de ſubſtantia. Impedimenta verò, quæ non dirimunt, non impediunt prorſus ne fiat, ſed ne abſque tali ſolennitate fiat. Et ideo licèt faciant matrimonium culpabile, non tamen nullum: veluti ſi quis poſt ſecularem cibum ſumptum conſecraret. ¶ Ad aliud, quod in contrarium de infinitis impedimentis obiectū eſt, reſpondetur, quòd ea, quæ per accidens bonum aliquod impediunt, ſunt infinita, ſed quæ illud corrumpūt, ſunt determinati numeri, vt patet in naturalibus, vbi vt cauſæ conſtituentes ſunt finitæ, ita & earum contrariæ corrumpentes. Et quanuis indiuiduæ conditiones perſonarum in ſpeciali ſint infinitę, ſicut ipſę in infinitum multiplicari poſſunt: tamen in generali poſſunt ad certum numerum reduci, vt in pręceptis artium eſt inſpicere.

Verſiculi.

Impedimenta matrimonij vnde poſſint oriri.

Ex parte perſonarum

Impedimentum prioris generis.

Cultus.

Conſanguinitas

Affinitas.

Publica honeſtas.

Crimē adulterij.

Crimē vxoricidij.

Votum.

Sacer ordo.

Frigidi: ſerui.

Solut. 1. ar.

Ratio. 1. Impedimentorum matrimonij.

Ratio. 2.

3. Ratio.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

Soluti. alius obiectionis.

ARTI-

ARTICVLVS. II.

Vtrùm frigiditas matrimonium contrahendum impediat, & contractum dirimat.

SVbsequitur vt sigillatim de huiusmodi impedimẽtis dicamus, ab impedimẽto frigiditatis exordiẽtes. Igitur q̃ frigiditas nullum sit matrimonij impedimentum, arguitur primò. Nullũ est impedimentum, saltem dirimẽs, nisi quod substantiæ matrimonij obstat: frigiditas autem non est huiusmodi: quoniã coitus non est de essentia, vt superius ostensum est, & matrimonium virginis cum Ioseph declarauit: ergo non est impedimentum. ¶ Secundò. Non nunq̃ redundans caliditas virtutem exiccat seminandi, & potentiam adimit coeundi: imò & ætas seu puerilis seu senilis virtute coeundinõ vigent. Quin verò & instrumentorum naturalium inepta dispositio in vtroque sexu obstare potest ne coitus idoneè fiat: ergo non est cur potiùs frigiditas, q̃ alia quæuis qualitas, inter impedimenta connumeretur. ¶ Tertiò. Si mulier anteq̃ nubat conscia sit frigiditatis viri, & nihilominus in matrimonium consentiat, non dirimitur: ergo frigiditas non est sufficiens impedimentum. ¶ In contrarium est decretum Innocentij. 3. in cap. Quod sedem. de frigid. & malefi. Sicut puer, qui non potest reddere debitum, nõ est aptus coniugio: sic qui impotentes sunt minimè apti ad cõtrahenda matrimonia reputantur. ¶ Quoniã quæ à natura dimanant priora sunt, q̃ quæ ab arte vel humana lege cõstituuntur, sermo impedimentorũ naturalũ antecedere debet. Hæc autẽ generali nomine dicuntur impotẽtia coeũdi. At quia hæc impotentia vel naturalis esse potest, vel ab arte, ad explicãdas ambas species inscriptus fuit speciatim titulus de frigidis & maleficiatis. Atque adeò nomine frigiditatis omnis impotentia, quæ à natura competit, comprehenditur. Frigiditas, inquam, nõ accidentaria, quę trãsit, sed cõplexionis naturalis. Etenim cum vis caloris naturalis sit, quæ semen satis ad egestionem digerit, nomen frigiditatis obtinuit, vt omnes impotentias naturales coeundi, significaret. Quapropter frigiditas mulieris, quia non se habet nisi vt patiens & recipiens, matrimonio nõ obstat. Nota tamen impotentiã coeundi, nõ autem generandi, sunt enim diuersæ. Potentia siquidem coeundi est potentia seminandi in vase idoneo, per hoc enim efficiuntur coniuges vna caro, quæ quidem esse potest sine generandi vigore. Potest enim seminatio effectu generationis frustrari tam ex parte viri, q̃ ex parte fœminæ. Impotentia vero generandi appellatur sterilitas: & hæc nequaq̃ est impedimentum matrimonij, sed impotentia coeundi. Et ratio est, quoniã consummatio matrimonij cõsistit in cõmistione sexuum, quæ per eiusmodi seminationẽ celebratur. Quocirca quãuis masculo instrumentum erigatur, & fœmineum referet, si tamen impotens sit seminare, frigidus censetur. Imò verò licet quis potens esset seminare, tamen præpropere, ita vt non posset vas idoneum expectare, sed foris semen funderet, vt frigidus haberetur. Quãquam hoc quàm rarissimè accidat, vt sit impedimentum perpetuum, quia facilè videtur remedium per artem medicam adhiberi posse. Nisi forsan potens sit semen effundere, sed non erigere, quod accidere sæpè solet tam in senibus, quàm in debilibus alijs. Præterquàm quòd inepta corporis habitudo congressum impedire potest ad legitimè seminãdum. ¶ Quòd si arguas. Cùm proles sit finis matrimonij, apparet nõ tantùm frigiditatẽ, verùm & sterilitatem impedimentum esse. Respõdetur, steriliter seminãtes posse cõtrahere, si non in officium naturæ, saltẽ in remedium concupiscentiæ, vt de vetulis ait, in præsentiarum D. Thom. ¶ Hæc autem coitus impotentia vel est naturalis, vel accidentalis. Accidentalis quidem vel per abscisionem virilium: vel per maleficium. Illa autem, quæ per abscisionem accidit, quanuis à naturali quodã pacto differat, vt videbimus, tamẽ ad naturalẽ reducitur orbitatẽ, & nomine frigiditatis quodã modo continetur. Est igitur impotentia naturalis triplex. s. vel ratione ætatis, vel ratione priuationis ineptæve dispositionis mẽbrorũ, vel ratione alius qualitatis idoneã seminationẽ impediẽtis. ¶ Sed hęc impedimẽta multiplicis generis esse possunt. Alia quippe sunt perpetua: putà, quæ omni remedio medicæ artis sunt destituta: alia verò, quibus per artem subueniri potest: atq̃ alia quæ adulta ætas tollit: ac demum alia: quæ nõ sunt simpliciter respectu omnium, sed aliquarum personarum. Potest enim quispiam esse aptus ad cõueniẽdum cum corrupta, & ineptus ad virginem, & validus ad cõgrediẽdum cùm pulchra, & nõ cùm deformi. ¶ His ergo præiactis ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima generalis sit. Impotentia naturalis coeũdi perpetua suapte natura impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, ad sen-

Partis nega. 1. Argumẽt.

2. Argumẽ.

3. Argumẽt.

Pars affirmatiua.

Decisio art.

Impotentia coeundi duplex.

Frigiditatis nomine quid intelligatur.

Impotentia coeundi & generãdi diuersæ.

Impotentia generandi.

Obiectio.

Impotentia duplex.

Impotentia naturalium triplex.

Varia impedimenta.

3. Conclusi.

sum supra expositum: non enim dirimit id q̃ legitimum fuit, sed declarat non fuisse legitimum. Probatur. Contractus matrimonij in hoc cõsistit, quòd alterutrum se coniuges obligent debitum sibi soluere, iuxta illud. 1. Cor. 7. Mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir &c. nemo autem se ad impossibile obligare valet: ergo frigiditas, hoc est, talis impotentia coeundi impedit matrimonium. Ex quo fit hoc impedimentum ex iure naturæ ortum trahere: nempe, per naturalem defectũ. Dixerim impotentia naturalis, ad differentiam maleficij, de quo art. seq. dicturi sumus, & ad differentiam impotentiæ legalis, vt est cognatio: cuius ratio, vt illico patebit, aliquatenus diuersa est. Et adiecimus, perpetua quoniam si sit temporalis: putà, cui vel per ætatem vel artem aliquam mederi potest, non impedit. Quare impotentia pueri solum impedit vsq; ad quartum decimum annũ, vt dist. 35. relaturi sumus. Et dum frigiditati viri per aliqua medicamina succurri potest, aut claustrum fœmineũ, quod naturaliter à viro rũpi nequit, aliqua arte potest pandi, non est impedimentum.

Ratio.

Naturalis.

Perpetua.

¶ Quanuis qui cum huiusmodi impedimentis donec sublata sint, contrahunt, delictum committant.

2. Conclusi. ¶ Quapropter adhibetur hic secũda cõclusio. Quando lis de frigiditate cõtestatur, aut de alia huiusmodi impotentia, si illa potest legitima via iuris probari, illico dirimendum est matrimonium. Vt si vir per testes legitimos probaret, antequàm matrimonium contraheret viribus caruisse, vel non habuisse ætatem legitimam, nec postea ea completa cõsensisse, vel si mulier matronarum iudicio mõstraret sic esse clausam, vt nequeat vlla arte penetrari. Si verò impedimentũ hac via cõstare non possit, expectandum est triẽnium, in quo bona fide operã nauare debẽt consummãdo matrimonio, quo elapso si cõstiterit congredi non potuisse, tunc si cohabitare noluerint, quia qui idoneus est matrimonio dicit se filios velle procreare, separandi sunt. Si autem cohabitare consenserint, perdurare possunt in eadẽ domo, vt vir fœminam, si non vt vxorẽ, saltem habeat vt sororẽ. Decretum est Cœlestini. 3. cap. Laudabilẽ, de frigid. & maleficiat. iuxta sanctionem Gregorij cano. Quod autem. 33. q. 1. Et ideo diximus in prima conclusione hanc impotentiam suapte natura dirimere, vt exciperemus spontaneũ vtriusq; consensum, qui efficere potest, vt nõ dirimat. Quare hoc nõ est impedimentum necessarium, vt cognatio intra quartũ gradũ, sed voluntarium, modo inferius explicando.

Trieniũ expectandum

Suapte natura.

Nota

¶ Rogas autem quonam pacto elapso triennio constare potest, nunquàm matrimonium consummasse? Respondetur, quòd si ipsa est virgo, potest per inspectionem matronarum comperi: quibus adhibenda est fides, capitul. Proposuisti. de probatio. Si verò ipsa, quæ diuortiũ petit, corrupta est, & nihilominus negat viri potẽtiã, ille verò iurat, se eam cognouisse, eius iuramẽto in fauorẽ matrimonij standũ est: qa est caput fœminæ, vt. c. Si quis. 33. q. 1. &. ca. 1. de frigid. & malefic. sancitur. Quod si ambo negant, tunc, si fieri potest, septẽ sunt adhibẽdi iurati testes, vt Greg. & Cœlestinus locis citatis aiunt. Sed re vera si in eodem lecto triennio cubuerunt, q̃ difficillimũ est alterutrã partẽ probare. Crimen enim fornicationis vel adulterij probatur ex præsumptione si adsint testes qui viderint eos amplexantes, aut in eodẽ lecto, aut per publicam famã, vt. c. Pręterea. de testib. Si autẽ maneant in eodem toro vt cõiuges, negatiua pars probari neutiquam potest, neque verò affirmatiua per visum, nisi turpissimè adhibeantur testes: quare tunc referenda est res ad testes ex auditu, qui ab ipsis audierint matrimonium consummasse, aut nũquàm ipsum consummare valuisse, aut amborum iuramento standum est. Quocirca adhibenda est maxima prudentia iudicis. Et re dubia proferenda est sententia in fauorem matrimonij ne dirimatur, alioqui fraudibus & dolis sterneretur via. ¶ Quid autem si huiusmodi impedimenta contracto iam consummatoque matrimonio superueniant? Respõdetur, quod tunc nullatenus impediunt, nec hoc potest in dubium reuocari. Si tamen accidant post ratum matrimonium nondum consummatum: non defuerunt qui dicerent, vt Richardus & Scotus hic referunt impedire, & dirimere. Et videtur opinio Gratiani in summa. 33. q. 1. vbi, ait, q̃ coniugium cõfirmatur carnali officio, & post quam cõfirmatũ fuerit, non est, nisi causa fornicationis diuisibile. Verum antequam confirmetur impossibilitas officij soluit vinculum coniugij. At verò nisi loquatur de sponsalibus certè (vt salua eius authoritate loquamur) cũ sua opinione relinquendus est: quoniam nullum est impedimentum, quod matrimonium, quod verè legitimum fuit, discindere valeat. Quare matrimonium ratum, eo quòd legitimum est, nõ nisi per ingressum religionis potest dirimi. Atque eam ob rem diximus in conclusione huiusmodi impotẽtiam impedire cõtrahendum, & dirimere cõtractum: nimirum, insinuantes, quòd si non præueniat contrahendum, non dirimit contractum.

Dubium.

Dilutio.

Quãdo vtrque coniux negat copulam.

Si impotentia coeundi superueniat Solutio.

Discrimen Richardus Gratianus

Declaratur conclusio.

¶ Ter-

3. Conclusio. ¶ Tertia cõclusio. Dissoluto matrimonio, ille qui frigidus vel aliter impeditus probatur, iure interdicitur ne ad aliud possit matrimoniũ commigrare, alteri verò facultas sit transeundi. Cuius ratio plana est quãdoquidem impedimentũ vnius alteri minimè obstat. De impedimento viri extat tex. supra citatus. Laudabilem, de frigid. & malefi. post Gregorium can. Requisisti. 33, q. 1. vbi vxori fit facultas ad secũdas nuptias conuolandi. Atqui de impedimento fœminæ extat ca. Ex literis. eod. titul. vbi viro libera fit potestas accipiendi aliam.

Viro impedito vxor secũdo nubit.

Vxore impedita vir aliã ducit.

Gregorij can non declaratur.

Quapropter quod Gregor. ait, in dicto cano. Requisisti. quod vir impeditus debet vxorem habere vt sororem, vel si separentur, debẽt ambo manere nnupti, consilium duntaxat est respectu illius, qui impedimentum non habet, sed respectu impediti est præceptum. Similiter quod Lucius. 3. ca consultationi, eod. tit. dixit: scilicèt, q̃ dum mulier est occlusa, ecclesia Romana consueuit iudicare, vt illas si non possunt viri habere tanq̃ vxores; habeant saltem vt sorores, non obligat virum non transire ad alias nuptias. ¶ Ex quo planè fit, q̃ vbi impedimentũ coeundi fuerit simpliciter perpetuũ, ita vt omni prorsus sit remedio destitutum, vt si vir, antequã contraheret, eunuchus esset, aut exectus, quanuis neuter diuortium petat, nullum re vera est matrimonium: alioquin nõ posset per ecclesiã sic dirimi, vt facultas fieret alicui illorum ad alias nuptias commigrandi. Et hic est sensus capi. Quod sedẽ. ibi, qui impotentes sunt, minimè apti ad matrimonia contrahenda reputantur: sunt enim sicut duæ fœminæ. Nam etsi copula non sit de essentia, potestas tamen & obligatio copulæ essentialis est matrimonio. ¶ Quarta conclusio. Si ille, qui tanq̃ impeditus condemnatus est, transiens ad secundas nuptias reperitur matrimonium consummasse, ad priores reuocandus est, etiam si vxor iam tunc cum alio fuerit viro coniugata: tũc enim ecclesia se agnoscit fuisse deceptam, atq; illud matrimonium, quod ratum & legitimum erat, tanq̃ irritum pronunciasse. Decretum est eorundem capitulorum (Requisisti, & Laudabilem. & Innocentij capit. Fraternitatis. eodem titu. Secus si religionẽ fuisset professa, quod quidem, quia matrimonium nõ erat cõsummatum, facere potuit. Aut si fuisset fornicata: nam tunc posset vir diuortium quo ad torum facere, vt ibidem habetur. ¶ Veruntamẽ videtur conclusio hæc moderamine quodam indigere. Sunt etenim quipiam ad aliquam fœminam inhabiles, qui tamen ad alias sunt ideonei. Simileq; fœminis respectu virorum accidit. Atq; id quidem plurimum in maleficiatis vsu venit. Sed quòd illos (vt de quibus art. proximo dicturi sumus) interim omittamus, per naturalem impotentiam id etiam, licet non tam crebrò, contingere solet. Potest enim quispiam imbecillis esse ad defloranda virginem, qui tamen validus est vt cum corrupta conueniat, vel qui à deformi excitari non valet, potest tamen incitari ab alterius pulchritudine. Quod præterea propter membrorum disparem deformitatem contingere consueuit: nempe quia hæc fœmina strictior sit & occlusior, quàm vt ab hoc viro possit reserari: quæ tamen ab altero cognosci potest. Richardus ergo, Durandus & alij, id simpliciter fateri videntur, quòd tunc consummans secundum matrimonium, non sit reuocandus ad primum, sed debeat in secundo perseuerare.

4. Concluſ.

Limitatio cõclusionis.

Membrorũ deformitas.

¶ Nihilominùs perspicacius est iudicium adhibendum, ne fallacia delitescat. Est enim regula mente & vsu (iudicio meo) amplectenda. quam Inno. cap. Fraternitatis, de frigid. & maleficiat. sapienter mihi docuisse videtur ad discernendum quando impedimentum sit temporale, & quando perpetuum: nempe, quod illud nõ sit perpetuum, quod præter diuinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potuit remoueri.

Regula Innocentij.

Impotentia perpetua quæ.

¶ Sed ais quid si fœmina nimis obserata permittere renuit rũpi: quia nõ sine cauterio, aut alio ferri dolore id fieri potest. Respondetur, quòd dummodò medici iudicent, impedimentum esse medicabile, nil refert, ipsa adnuat aut renuat: quia natura & nexus matrimonij per mutuos consensus confirmati, non pendet ex futura facti contingentia. Sed potestas tollendi impedimentum facit illud firmum. Et probatur hoc planè. Nam si quæ nunc disrumpi dissentit, postea id permitteret, tunc fine nouo consensu matrimonium iudicaretur validum: ergo antea quàm id permitteret, erat validum: quoniam actus chirurgi non potuit matrimonium, quod nullum erat, consolidare. Ex quo fit, quòd quanuis vir ineptus sit ad virginem, nihilominùs matrimonium tenet si aptus est ad corruptam: quoniam si non est alia clausura, quàm virginitatis, profectò, vt in præsentiarum, ait, S. Thom. per artem potest pandi. Et ideo quomodocunque separentur coniuges (non loquimur modò de maleficiatis) si postea experimento comperitur, illum, qui inhabilis iudicatus est, habilem esse, remigrare ad primum debet matrimonium. Atque adeò quanuis iudicio medicorum asserentium non posse impedimentum

Dubium.

Solutio.

Ratio.

Nota de inepto ad virginem.

tolli, fuerit matrimonium dissolutum: si post humana arte aufertur, iudicandum est fuisse deceptos, & coniugium fuisse validum. Secus si per miraculum: quia natura matrimonij non pendet ex miraculo. Quare illa, quæ per miraculum aperiretur, posset tunc alteri nubere.

Per magicã ¶ Sed quid si per magicam, & non aliter, posset impedimentum amoueri? Respondetur, nihilominus illud censeri perpetuum: quia fas

Nota. non est industria & ope dæmonum vti. Quid autẽ si illa iudicaretur posse cognosci ab alio viro, vtrum deberet hoc matrimonium dissolui, vt alteri nuberet?

Solutio dubij. 1. Respondetur in primis nullatenus fœminæ licere cum altero fornicari, vt priori viro reddatur idonea: quia impedimentum, quod non nisi per peccatum potest tolli, non censetur auferibile. Secundò, respondetur nec tale matrimonium esse tunc dirimibile: nam si illa ab alio viro cognosci potest, signum est, quòd sit ab hoc cognoscibilis, nisi iste sit frigidus. Hactenus nihil de maleficiatis. ¶ Quod autem de deformi & pulchra adiectum est, nihil ad dissoluendum matrimonium attinet, quia conditio illa est nimis accidentaria.

Solutio. ¶ Dubium autem, quod hic vehemẽtiùs vrget est, vtrùm in euentu, quo medicorum iudicio constat impedimentum seu fœminæ seu viri esse amouibile, teneatur ille, qui impeditus est, quamcunque molestiam, & dolorem perpeti, vt tollatur. Apparet enim prorsus teneri: nam cùm tunc ecclesia non debeat matrimonium dissoluere, non est cogendus ille, qui filios potest procreare, in cœlibatu viuere: est ergo alius cogendus, vt impedimentum tollat.

Dubium. Respondendum tamen (ni fallor) cum salis temperamento. Tenetur, inquam, pati molestiam aliquam & dolorem, etiam grauem, eò præsertim, quòd sua culpa in tales angustias se coniecerit, debuisset quippe sibi prospicere antequàm matrimonium iniret. Et ideo pati debet incisuram, & si opus est cauterium. At verò grauissimum morbi incommodum non tenetur perpeti, præsertim cum periculo magnæ læsionis, maximè si diuturna timeretur. Neque nimium debet existimari grauamen, quod propter morbum vnius coniugis alter sit vsu matrimonij priuatus: nam

Nota hoc per quàm sæpe accidere assolet. Quando verò citra periculum mortis curari non potest, impedimentum reputatur perpetuum atque adeo dirimẽs, vt loco citato Innocẽtius probè decernit.

¶ Hic addere operæpretium est, quòd non licet ex isto frigiditatis impedimento ad alia morborum genera ducere. Si enim quis vxorẽ duxerit, vel leprosam, vel fœtorẽ ore spirantem, cuius causa molestissimum sit cum ea conuiuere, & concubare, licèt morbis illis ante matrimonium laborasset, quos vir ignorauit, & si præsciuisset, nunquam eam duceret, nihilominùs matrimonium est legitimum, neq; vllo modo eius vinculum dirimi potest: quoniam cùm vinculum matrimonij iure diuino & naturæ sit indissolubile, fas non est illud nisi propter sola impedimenta sanctionibus ecclesiæ expressa dirimere. Neq; admittendum est argumentum à simili, q̃ si frigiditas eò dirimit matrimonium, quòd obstat progignẽdæ proli, alij morbi, qui horrorẽ in cõcubitu offerunt quantumuis vehementem, illud etiam impediant. Legibus enim præsertim tanti momenti, quibus matrimonium dirimitur, nullum prorsus locum huiusmodi argumenta sortiuntur.

Fetor oris.

Dubium. ¶ Postremũ deniq; dubium circa impedimenta diluendum restat, quid si fœmina ante confederationem matrimonij impedimentum viri nouerit, vel vir impedimentũ fœminæ, vtrũ tunc si vltrò se associare volunt, matrimonium teneat. Apparet enim tenere, postquã dictum est hoc impedimentũ non esse necessariũ, sed posse cõiuges commanere. Simile enim vsu venit in cõditione seruitutis, quæ ignorata dirimit matrimonium, præcognita verò non dirimit.

Duplex impedimentũ. Distingui nãque hic consueuit duplex impedimentum, aliud de iure, quod est legale, vt cognatio intra quartum gradũ, & ordo seu religionis solenne votum: & hoc siue prænoscatur siue ignoretur, semper, iure ipso cohibente, impedit. Aliud verò de facto, nempe, quod officium illud coeundi reddit impossibile. Et hoc dicunt dum est præcognitum & electum matrimonio non obstare.

Impedimentum perpetuum. Hæc tamen conclusio prudẽtiæ iudicio cõdiri debet, vt vera sit. Enim uerò si impotentiæ impedimentũ, vt supra diximus, simpliciter sit perpetuum absq; vllo remedio, nullum cõponitur matrimoniũ, secùs, vt expositum est, dum impedimentũ tolli potest. Tunc enim quanuis non tollatur, si tamen commanere volunt, sunt veri coniuges. Atque in hoc proprio casu verificatur hoc impedimentum non esse necessarium, sed spontaneũ, quando quidem illo existente matrimonium nihilominùs perdurat.

Spadonis aut castrati matrimonium. ¶ Atque hinc iudicium sumitur de matrimonio spadonum, castratorum, & eunuchorum. De quibus regula sit infallibilis & certissima, q̃ si nullatenus dum maritantur in vase legitimo seminare possunt, nullum contrahunt matrimonium: quia fieri nequeunt vna caro. Si verò seminare quoquo pacto illic possunt, licèt ad generandum sint inepti

inepti. matrimonium verè contrahunt: quia tunc vt supra dictum est, non frigidi, sed steri-
Castrati. les reputātur. Castrati autem, eunuchi & spadones idem re vera sunt: nempe, qui testiculis carent nisi quòd castrati appellantur, qui ita
Spadones. nascuntur. Spadones verò quibus post modū euelluntur, non ab spatha, vt quidam volunt, sed ab σπόω quod est euello. Et isti appellantur Thlibiæ. l. Spadonum. ff. de verbor. signifi.
Eunuchus. Eunuchi verò sunt, quos domini castrāt, vt vxoribus seruiant. Alij sunt qui obtritos maceratosq; habent testiculos, qui quidem græcè
Deut. 23. dicuntur Thlasiæ, Vnde Deutero. 23. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testibus, & abscisso veretro ecclesiam Domini. Igitur si quis ita est spado, vt non solùm testiculis, verùm & reliquo membro sit orbatus, certissimum est nullū posse matrimoniū contrahere. Si verò spadonib⁹, qui testiculis orbati sunt, vi-
Sylvester. rile supersit, sunt qui dicant, vt Sylvest. verbo. Matrim. 8. §. 16. refert. matrimoniū contrahere posse, quanquā non seminent: quia erigere valēt, & possunt fœminā prouocare, atq; ei satisfacere. Ita cēset glo. fi. in can. Hi qui. 32. q. 7. Et fundant se isti in. l. Si serua. ff. de iure dotiū, vbi ait Vlpianus, quod spado contrahere potest, non autem castratus: quasi castratus sit, vt falso isti putant, qui testiculis & virga careat, spado verò qui non nisi testiculis. Est tamen opinio intolerabilis, quia vbi non est seminatio, non fiunt coniuges vna caro, & sic
Panorm. nec est matrimonium: vt scitè ait, Panormita. cap. Quod sedem. eod. titul. Et legem illam idē ipse Vlpianus exponit. Pomponius. ff. de ædilitio edicto, vbi ait, quòd tunc spado contrahere potest, quando vno duntaxat testiculo caret. Igitur, eunuchi vtroque vacui, quanuis virili polleant, illudque erigant, & in vas inducant, re vera nullum contrahunt matrimonium: quia vel non seminant, vel eorum semē
Vetuli. non est eiusdem rationis cum prolifico. Imò verò idem de viris, qui nimio sunt senio confecti, & exhausti cum Scoto hic crediderim: videlicèt, q dum nullatenus seminare valent: nequeunt tunc matrimonium contrahere. Nam licet illud impedimentum accidentale sit, vt ait illic Panormitanus, nihil tamē refert: postquàm est perpetuum, & nequeunt fieri vna
S. Thom. caro cum coniuge. Vnde D. Thom. impræsentiarū, vetuli, inquit, quamuis quandoq; non habeant caliditatē ad generandum, tamen habēt caliditatem sufficientem ad carnalem copulā, & ideo permittitur eis matrimonium, quatenus est in remedium, licèt nō cōpetat eis quatenus est in officium naturæ: vbi insinuat, q si dum contrahunt seminare nequeant, matrimonium nullum est. ¶ Sed quæ hinc emergit Dubium.
ambiguitas est, si illi, qui perpetuis eiusmodi impedimēntis laborāt, possint se Vltrò coniungere. Respondetur, q per verum matrimoniū, Solutio.
certum est minimè posse. Sed tamen quātum ad cohabitationem & cōmunicationem officiorum domus possunt se in totam vitam confœderare & obligare, vt fœmina seruiat viro, & vir alat fœminam, qui quidem contractus nō matrimonium, sed societas quædā ciuilis reputatur. Et hoc est quod aiunt Pōtifices, cap. Consultationi, & cap. Laudabilem, q vir ha-
Nota. beat illam non tanq̄ vxorē sed tanquā sorore.
¶ Ex quo fit, q non possunt lasciue se amplexari, aut impudicè tangere, aut carnaliter oscu- Corollariū.
lari, nō solum propter periculum, si in aliquo illorum existeret extraordinariæ pollutionis, quæ certum esset peccatum mortale, verùm quia isti tactus & oscula per se, vt verior habet opinio sunt mortalia nisi inter veros coniuges. Quapropter periculosissima hæc esset confœderatio, Imò verò licet istiusmodi perpetua impedimenta in vase seminandi post consummatū matrimonium viro acciderint, non potest istis tactibus vti cùm periculo extra seminandi, & multò minùs potest ad seminandū cū vxore conari, si modò legitimè certus fuerit minimè id posse in vase perficere. Secus si potest ibidem seminare, licèt sit ad generandū debilis & impotēs. ¶ Hinc rursus subsequitur,
Nota. q vbi non est verum matrimoniū modo iam dicto, si ille qui non est impeditus, contrahat cùm alia, etiam sine licentia iudicis, matrimonium tenet: peccaret tamē, si sententiā ecclesiæ non expectaret. Præterquam q si se obligauit alere consortem, tenetur cōtractui ciuili stare, cā. Requisisti. 33. q. 1. sicuti & ipsa si se obstrinxit seruire virò.
¶ Ad primum igitur argumentum iam respōsum est, quòd etsi copula non sit de essentia Solut. 1. arg.
matrimonij, tam potestas & obligatio eiusdem est necessaria, quæ tamen per impedimentum impotentiæ tollitur.
¶ Secundum autem argumentum cum omnibus suis particulis ex superioribus restat solu- Solut. 2. arg.
tum. Caliditas namq; vix potest tantum exiccare, vt sit impedimentum. Si tamen per triennium impedire constaret: dirimendū quoque esset matrimoniū. Cur autē illa & reliqua impedimenta tam ex parte viri q̄ ex parte fœminæ generali nomine frigiditatis designentur, iā dictum est. ¶ Tertium itidem sic solutum est
quòd si illa frigiditas viri, cuius mulier erat con- Solut. 3. arg.
scia, est perpetua, nullum re vera conficitur

matrimonium, sed si velint possunt commanere tanquam frater & soror.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm maleficiũ sit matrimonij impediens dirimensque impedimentum.

Pars negati. 1. Argumẽt.

CVM frigiditate coniungitur maleficium. De quo arguitur nõ esse matrimonij impedimentum. Maleficia fiũt arte & malignitate dæmonum: ipsi autem non habent potestatem impediendi coniugale officium magis quàm alias humanas actiones, alioqui & esum & gressum & sensum & alia omnia exercitia humana cohibere possent, quod esset intolerabilis peruersio orbis, potissimùm cùm matrimoniũ opus sit Dei, qui est fortior dæmone.

2. Argumẽt. ¶ Secundò. Diabolus non habet potestatem nisi in peccatores, præsidio Dei destitutos: ergo non potest homini perpetuum impedimentum obijcere, imò expulso per pœnitentiam peccato, aut per exorcismum diabolo tolleretur maleficium: ergo illud esse nequit impedimentum perpetuum.

3. Argumẽt. ¶ Tertiò. Carnalis copula nõ nisi sublata coeũdi potentia, quæ est eius principiũ, impeditur: potẽtia verò æqualiter se habet ad omnes fœminas: ergo per maleficium non potest homo impediri respectu vnius & non respectu omnium.

Partis affirmatiuæ. ¶ In contrarium est decretum can. Si per sortiarias. 33. q. 1. Si per sortiarias atque maleficas artes, &c. Et sequitur, Quòd si forte sanare non potuerunt, separari valebunt.

Decisio ati. ¶ Maleficia dæmonum non defuerunt qui negauerint, dicẽtes in hominum æstimatione potius q̃ in re existere: nẽpe, quia rerum euentus, quorum homines causas ignorãt, dæmoniacis maleficijs adscribunt. Quapropter impedimẽta, quæ nos maleficia censemus, ex frigiditate aut alia occulta naturali causa illi arbitrantur procedere. Istorũ tamen opinio inde illis oriebatur, q dæmoniacos spiritus, qui inuisibiles sunt, fateri renuebant. Quod autem huiusmodi spiritus reuera existãt, fides nos orthodoxa docet; prædicans Luciferum è cœlo cecidisse, & sub serpentis effigie primos parentes suppiãtasse. Quos itidem spiritus Christus sæpenumerò in euãgelio à corporibus obsessis proiecisse legitur. Eosdemq; Apostolus aëreas potestates tenebrarum appellat. Quòd verò huiusmodi dæmones grassandi in homines potestatem habeant, nisi diuinitus coerceantur, historia Iob in ipso statim exordio nobis refert: qui & ca. 40. de dæmonibus ait, non esse potestatem super terrã, quæ eis comparetur. Cui & ratio patrocinatur: nam spiritus mouere possunt corpora vt intelligentiæ orbes.

Sentẽ. auto.

Dæmonũm cursus.

¶ Igitur ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Possibile est, imò frequenti vsu contingens, vt dæmonum astu & ope maleficium carnalem copulam impediat. Probatur primo, quia comperiuntur sæpe coniuges non à causa naturali, sed à causa libera ligati. Natura enim semper & vniformiter operatur: quare quæ naturalia sunt similiter ad omnia similia se habent. Quo fit, vt qui per naturã frigidi sunt: erga omnes mulieres eiusdem qualitatis frigeant, & tamen experimento compertum est virum aliquem hanc fœminam cognoscere non valere, qui tamen circa alias potens est. Imò verò cum hac congressum appetere, ac subinde membrum erigere, quod cum vas muliebre attingit, subito relaxatur. Et simili experimento constat fœminam alijs viris idoneam, dum maritus, quauis eius complexum exoptet, illam aggreditur: eius congressum exhorrescere, quippe cui læsa phantasia virile ingentioris se deformitatis ostentat, q̃ est. Quod re vera maleficij indicium existit. ¶ At quoniam sunt alij sic de huiusmodi maleficijs opinantes, vt persuadere sibi nequeant, quod possint esse perpetua, vnde inferunt nunquam esse impedimenta matrimonij, subditur secunda conclusio. Huiusmodi maleficia, veluti de frigiditate dictũ est, possunt esse tunc temporalia tum etiam perpetua. Probatur, quia qua ratione dæmones diuinitus permittuntur in tempus homines diuexare, permitti possunt & per totam vitam molestiam eis facessere. Vnde cùm per voluntatem operentur, possunt, quocunque tempore permittantur, nos contorquere, & eadem ratione ab vsu coniugij cohibere. Eadẽ conclusio authoritate ecclesiæ confirmatur, quæ, vt habetur. 33. quæst. 1. can. Si per sortiarias, decernit, vt si adhibitis remedijs: nempe, corde contrito & spiritu humiliato: facta sacerdoti confessione & exorcismis cæterisque ecclesiæ spiritualibus medelis adiectis, qui maleficia patiuntur non sanentur, separari valeant. Sed aiunt authores prænarratæ opinionis vetustum illud decretum abrogatum esse. Est tamen hic cauillus in ecclesiam iniurioſus. Non enim solum non est abrogatum, verùm nouo est iure confirmatum capitul. Literæ de frigid. & malefi. adiecta glos. Casus enim textus

1. Cõclusio.

Frigidi natura.

Maleficiati

De femina.

2. Conclusio.

Authoritas ecclesiæ.

Casus capi. Literæ.

tus est, quòd quidã vir nequiuerat cũ propria vxore coire, fatebatur tamen se coijsse cũ alijs. Ex quo fit, vt idem triẽnium, quod secundum Gregorium & Cælestinum locis supra citatis indulgetur frigidis ad suam comprobandã frigiditatẽ, concedatur & maleficiatis: quo elapso, comprobatur maleficiũ, atq; adeò matrimonium pronunciatur inualidum, vt ex eod. cap. Litære. colligitur.

Quæ medicamina possint admoueri.

¶ Veruntamen quia dictũ est medicamina maleficio dimouendo nõ applicari nisi spiritualia dubium se offert, vtrum possint & corporalia admoueri. Huius autem solutio notitiam modorũ præsupponit quibus hæc maleficia fiunt tam ex parte dæmonum, quàm ex parte magicorum, qui dæmonum facultate funguntur.

1. Modus. Vbi notãdũ, quòd dæmones possunt hæc multis modis perpetrare. Primo, mouendo hominis phantasmata ad illusionem. Quod quidem incommodum, vt in præstigijs accidere solet, fæminæ sæpe patiuntur, vt nuperrimè dicebamus, quibus horrificum vel tactu, vel visu viri

Secundus. instrumentũ offertur. Possunt per eãdem specierum alterationem inuisam & exosam vxorem viro reddere, & virũ fœminæ. Possunt ter-

Tertius. tiò, per solum motum virile impedire ne eriga tur, erectũq; relaxare, sicut possunt tenere motareque lapidem. Possunt præterea citissimo

Quartus. tractu applicando actiua passiuis & instrumẽtum fœmineum indarare, & lumbos viri infrigidare, & spiritus quibus instrumentũ erigitur, exufflare. Ac demũ alijs incognitis modis simi-

Nota. lia obijcere impedimenta. Imò verò si modo diuinitus permittãtur, possunt per venena vel aliam herbarum applicationem genitricẽ virtutem in viro exiccare, & conceptricem in fœmina. Et tunc quidem non solùm respectu huius aut illius fœminæ, sed simpliciter vir reddetur impotens, vti sunt frigidi. Sed tamen hoc per quàm rarò contingit. Quapropter glo. super citato cap. Literæ. hoc discrimen cõstituit, q; frigidi sunt simpliciter impotentes; maleficiati verò, non, nisi respectu huius vel illius fœminæ. Et ideò qui maleficijs affecti sunt, propriè dicuntur ligati: quasi eorum potentia non quidem exhausta sit, sed ligata existat.

Magici. ¶ Magici vero & malefici id facere sibi videntur aut incantamentis quibusdam, aut characteribus conscriptis, aut rebus alijs colligatis exustisq;, aut in terram suffossis, aut de arbore suspensis. Contendunt enim seducti prius ipsi hominibus persuadere, quòd per huiusmodi imposturas dæmones cogant, vt maleficia ad ipsorum magicorum nutum, & libitum vel faciant, vel infecta reddãt. Id quod falsissimum est. Homines quippe nisi diuina virtute nulla arte valent inuitos dæmones trahere aut tenere aut ad aliquod opus cõpellere: quippe quibus longè sint viribus inferiores. Sed possunt inferiores dæmones à superioribus vinci & cogi. Nam de viris sanctis nemini dubiũ est per Miracula. miracula id posse, veluti Christus eos expellebat, mittebatque quò sua erat voluntas. Et de De D. Bartholomæo. Bartholomæo atq; alijs diuis legitur. Veruntamen dæmones, vt maleficos & magicos ad se alliciant & illo modo inescatos teneãt, illis persuadent eorum obsequio sic se esse addictos, vt ad eorum nutũ eis obediant, & inuiti suis sint Fallacia Dæmonum mandatis alligati. Quare nõnunquàm dum incantantur, audire solent vociferantes, vt permitantur abire, aut non cogantur illuc aduenire, veluti dum virtute Christi & sanctorum propellebantur. Et eadem ratione dum illas ligaturas, quibus teneri se fingũt, magici auferunt, Ligaturæ. à maleficijs desistunt, illaque dissoluunt, quasi aliud facere nequeant, quàm magicorum arti parere. Sed sunt omnia nugamenta diabolica vafricie composita. Nõ enim nisi vltrò omnia faciunt miseros maleficos seducentes. Et quia ista maleficia sæpissimè de criminum meritis oriuntur, admonet ecclesia, vt corde contrito se in Deum conuertant, precibusque tam ipsi pro se, quàm alij pro ipsis apud ipsum insistãt: quod frigidis non iniungitur. Item vt exorcismorum beneficio vtantur. ¶ Ad dubium ergo Solu. dubij. propositum respondetur, q; si eiusmodi malefi cijs mederi per artẽ medicã posset, non est cur non sit licitũ huiusce modi medelis vti: attamen cum non ex causis merè naturalibus pendeãt, sed ex voluntate dæmonum, frustranea essent eiusmodi medicamina. Nisi forsan constaret, causas aliquas naturales dæmones applicuisse, quæ pharmacis, aut alio humano remedio possint amoueri.

Dubium. ¶ Quod si quis scisciteturr, vtrũ fas nobis sit magicos adire, qui maleficia per alia maleficia dissoluant. In promptu est negatoria responsio. Haud enim licet, imò lethale crimen esset dæmonũ potestate vti: quantũuis esset cõpertum Solutio. Cum dæmonibus. eorũ beneficio nobis nos posse eõsulere. Quare meltò minus licet cum dæmonibus ipsis de eiusmodi rebus tractare: nõ solùm q; hostes nostri sint, qui nullã nobis fidem, nisi in nostram perniciẽ seruant, verùm q; in baptismo eorum pompis & auxilijs renunciamus, profitentes semper nos erga eos veluti erga inimicos, gesturos, atque adeò nullũ ab illis patrociniũ, aut auxilium suscepturos. Ea quippe ratione nos possent ad suum ipsorum amorem pertrahere. Quare Deuter. 18. &. 1. Regul. 28. & Leuitic.

19. & sæpe in sacris literis Pithones & magi & qui eorum consilio vtuntur, aut ope, aut opera, abominabiles habētur. Et. 17. q. 2. can. Qui sine saluatore, refertur Augustini decretum, vbi qui sibi beneficio dæmonum mederi satagunt, non sani, sed ægri, non prudentes, sed stulti & dementes, & ad æternam perditionem tēdentes pronunciantur. Igitur dum maleficium non nisi arte dæmonum curabile est, incurabile ac perpetuum & tanquam dirimens matrimonium est iudicandum.

Augustī.

Nota

¶ Circa hoc autem forsan quis percontetur, vtrum licitum sit malefici opera qui paratus est maleficia exercere, vti ad tollendum aliud maleficium. Petrus siquidem Aureolus distin. præsenti quæst. 2. ait, quòd quanuis non liceat maleficium facere, ad dissoluēdum aliud, licet nihilominus vti maleficio alterius, qui paratus est, non quidem mouendo illum vt faciat, sed consentiendo, si sua sponte vult facere. Eādem opinionem sequitur Angelus in summa, verb. Superstitio. §. 13. Et argumentum istorum est, quòd licitum est sub fœnore accipere ab vsurario, qui paratus est dare. Et vt author est Aug. licet & ab infideli per falsos Deos iuramētum suscipere: similiter ergo, vt aiūt, & maleficium ab eo poscere licet, qui paratus est. Hoc enim non est ad maleficium concurrere.

Dubium.

Petrus Aureolus.

Angelus

Argument. eorum.

¶ Est tamen citra dubium opinio plusquā falsa. Sunt enim duo operum genera mala. Quædā sic intrinsece praua, vt fieri probè nequeāt. Alia verò quæ de se fieri possunt bene, sed culpa facientis fiunt male. Adhæc & regula generalis est quòd nemini fas est alium ad malū inducere: esset enim in malū consentire: & tamē Paul. ad Roma. 1. dignos morte pronūciat nō solùm eos, qui mala faciunt, sed eos, qui facientibus consentiunt. Quādo verò quis ab alio id petit, quod licitè ille facere potest, non inducit ad malum. Etenim dū ego ab vsurario mutuū peto, non nisi bonum postulo: nempe, mutuū, sed ipse dum nō vult nisi cum spe fœnoris dare, perperam dat. Similiter dum ab infideli iuramentum postulo, id ego efflagito, quod ipse per verum Deum exhibere potest. Quare licet sciam per falsos iuraturum, ego non induco ad malum, sed vtor iure meo. Maleficiū autem de se est malum, quod fieri absq; culpa nequit: & ideò qui illud quāuis à paratissimo petit, inducere censetur ad malum. Hoc tamen licitum est ac meritorium, vt Scotus dist. præsenti & Caiet. q. 2. quodlib. 1. in quo de hac re disseruit, scite iudicant, quòd potest quisq; cōuenire maleficū & rogare, imò & pecunia ab eo extorquere, vt illas ligaturas quas habet sepultas aut suspēsas, aut alicubi asseruatas, inde dimoueat: quia illud maleficum facere virtus est. Et quicunq; sciret vbi sunt possetillas inde subtrahere: quia hoc non est maleficio vti, sed quod factum est destruere. Nā tunc dæmon licet non vi, tamen ex seductorio pacto, quod pepigit cum maleficō, cessabit à maleficio: nēpe, vt arbitretur ille in illis inesse maleficiorum virtutem. ¶ Vnum autem hic argumentum posset quis nobis obijcere. Dictum à nobis superius est iuxta Innocentij decretum, impedimentum, quod non nisi per Dei miraculum est amouibile, censendum esse perpetuum maleficium: ergo cùm non nisi per orationem & confessionem & exorcismos diuina virtute sit dissolubile, videtur non nisi per miraculum esse amouibile, atq; adeò debere censeri perpetuum. Respondetur tamen, non quicquid supranaturali fit diuinaq; virtute censendum esse miraculum, sed id quod insueto fit modo, Remissio enim peccatorum per gratiam, non est miraculum. ¶ Tertia cōclusio. Quādo maleficio legitimè comprobato dissoluitur per ecclesiam matrimonium, vtriq; coniugum æqua facultas fit ad aliud coniugium commigrādi, vt ex finalibus verbis prælegati cap. Literæ, colligitur. Et in hoc discriminatur maleficium à frigiditate: nā cùm qui frigidus respectu vnius probatur, respectu omniū fœminarū iudicetur merito nuptijs interdicitur. Qui autem maleficiatus est respectu vnius, potest respectu aliarum esse liber. ¶ Vtrum verò si postmodum illi maleficiati alias celebrantes nuptias, habiles ad matrimoniū comperiantur, ad priora sint connubia reuocandi, sicut defrigidis dictum est, in dubium vertitur. Canon enim ille, Si per fortiarias. 33. q. 1. negatiuam partem definit: ait quippe, ꝙ si alias nuptias expetierint, quāuis posibilitas concubendi eis reddita fuerit, illis viuentibus, quibus secundò nupserint reconciliari nequibunt. Glossa verò textui contradicit: censet enim Grægorianæ dispositioni cap. Requisisti. esse contrarium. Quare ait autorem illius textus ignarum potius quàm gnarum hac parte esse censendum, putans archiepiscopum illum Remensem Gnarum appellari, cum tamen non nisi Hisinarius nuncuparetur. Ricardus in præsentiarū sequitur opinionem glossæ cōtra textū: quia re vera text. nec est concilij nec Pontificis. Et prædictus canon Gregorij & capitula, Laudabilem, & Literæ, absolutè videtur loqui sine discrimine frigidorum aut maleficiatorum, ꝙ prius matrimoniū sit tunc validum iudicandū. Quare hæc opinio glossæ est Magistri senten. & communis.

Opin. falsa.

Regula generalis.

Solut. argu.

Maleficiū per se est malum.

Scot. & Cai.

Demon cessat.

Obiectio.

Dilutio.

3. Conclusi.

Maleficij & frigiditatis discrimen.

Dubium.

Can. Si per fortiarias.

Glossa eiusdem canō.

Ricard.

Can. Gregorij, &c.

¶ At

¶ At verò non deest in fauorem textus egregium argumentum: nam cum maleficiati possint inter se, vt diximus, esse inhabiles, & tamē ad alias personas idonei, quādo matrimonium propter maleficiū dirimitur, videtur simpliciter dirimi: quocirca etsi postea vir reperiatur habilis ad aliam: & fœmina ad aliū, non ideo reuocādi sunt ad prius coniugiū: quia non ob id censentur inter se habiles. Et ita tenēt Scot. di. Sent. autho. præsenti & Abulensis super Matth. c. 19. q. 90. sicuti decretum. Si per sortiarias. Rei ergo veritas (nisi fallor) est, q̄ vbi non est aliud experimē tū, quam quòd vir cum alia matrimonium consummauit, & fœmina cum alio, profectò non sunt ad prius matrimoniū reuocandi propter argumentum modo factū: quia in maleficiatis non est illud indicium sufficiens, quod sint habiles interse, sicut in frigidis. Et hoc fortè voluit Capi. Si per sorti arias. 33. q. 1. textus Hismatij sentire, dum dixit, etiā si posi bilitas concubādi reddita fuerit: intelligit enim concubandi cum alijs, non autem inter se. Id quod Gregorianæ sententiæ non repugnabat. Quapropter postquam secunda matrimonia consummarunt, fortasse non sunt cogendi vt inter se experimentū capiant, an coire possint, saltem si exploratū fuisset propter maleficium non potuisse prius coire: quia exponerentur periculo delinquendi absq; matrimonij con- Nota. summatione. Quare tunc secunda matrimonia sunt seruanda. Attamē si forsan ipsi priuatim animo fornicandi aut experiundi congrederentur, & copulam consummarent, tūc si ecclesiæ legitimè cōstitisset, certò crediderim reuocandos fore ad matrimoniū vetus, perinde ac si propter frigiditatē fuissent separati. Quia tunc ecclesia iudicat se fuisse deceptam, & tūc sciret quòd vel illud nō fuerat maleficium, vel quòd non fuerat perpetuum. Adde quòd si cō stare certò posset virum priùs fuisse simpliciter maleficiatum quoad omnes, quia plures tētauit, & cū nulla consummare potuit: tunc de illo censendū simpliciter esset, sicut de frigido: videlicet, quòd si postmodum aliud consummauerit matrimoniū, iudicetur iam factus habilis etiā ad priorem, atq; adeò ad prius matrimonium reuocetur. Sed certè hoc difficile est explorare. Et ideo Inno. cap. Fraternitatis. cor datè ait, q̄ de talibus non est facile iudicandū.

Solut. 1. ar. ¶ Ad primum igitur argumētum negatur, dæmones non habere vim aduersus homines & eorū actiones nisi diuinitùs permittantur. At verò per Dei clementiam non permittuntur vsq; adeò nobis incommodare, vt ab vniuersis nos nostris operationibus cōhibeāt: non enim tūc vitā transigere possemus. Sed occulto Dei iudicio quosdam eorū infestationi permittit. Vnde non colligitur, dæmonem Deo esse fortiorem: quia id nō nisi Deo permittente perpetrat. Et quoniam per coniugalem vsum originalem culpam contrahimus, per quā specialiter dæmoni fuimus subiugati, in illo actu & vsu sæpius dæmon permittitur hominibus esse molestus, veluti in serpentis effigie, qui sua calliditate Euā seduxit, crebriùs incantamenta fiunt. Et (quod mirabilius est) frequentiùs in vsu coniugij, quàm in fornicatione: nā illam, cùm peccatum sit illi gratum, prohibere nō satagit, sed actum, qui Deo acceptus est.

Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum duo respōdentur. Primum, q̄ licèt dæmon non habeat potestatem in hominem nisi propter peccatum, exercet tamen sæpe potestatem illam nō propter peccatum peculiare illius, quem torquet, sed propter peccatum Adæ, per quod potestatē obtinuit in orbem. Quare & innocentes potest vexare, veluti de diuo Antonio eremita legitur. Secūdum, quod respondetur est, quod quāuis maleficiū propter peccatum singulare hominis accidat, nihilominus non est necessarium vt cessante peccato maleficium cesset: quia pœna, remissa culpa, remanet. Neq; exorcismos oportet contra omnes dæmoniacas infestationes vim habere, sed contra illas, contra quas peculiariter instituta sunt, vt putà ad expellendos dæmones ab obsessis corporibus. Neq; habent virtutem, quæ semper necessariò sortiatur effectum, sed prout Deus ad salutem animarum nostrarum viderit expedire. Præsertim quod iam modò aucta propagataque fide non tam frequenter exorcismi dæmones pellūt, q̄ in primordijs ecclesiæ, vbi ad eandem fidem confirmandā virtutes illæ erant necessariæ. Sed nihilominus adhibendi sunt exorcismi tanq̄ habentes virtutem, veluti orationes & preces pro rebus temporalibus, licèt nō semper effectum obtineāt.

Solut 3. arg. ¶ Ad tertium deniq; iam responsum est, q̄ dæmon non solùm sublata potentia generādi potest copulam impedire, verùm illam ligando. Et ideo non solùm maleficium cōtingit in homine ad omnes fœminas, sed frequentiùs impedit respectu vnius, modis supra expositis. Quare potest esse impedimentū dirimens matrimonium hoc, non tamen impediens personas, respectu aliorum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm furia impedimentum sit matrimonium dirimens.

Impe-

Impedimentū furiosorum facilli mæ est expeditionis. Arguitur ni hilominus, quòd furia non sit im pedimentum. Spirituale matrimonium, q̄ in baptismo contrahitur, præstantius est carnali: sed furiosi baptizari possunt: ergo & matrimonium cōtrahere.

Partis negat. Argumet.

2. Argumē.

¶ Secundò. Frigiditas & maleficium ob id impediunt matrimonium, quòd impediunt copulam: sed furiosi non impediuntur quin possint illam consummare: ergo non sunt à matrimonio arcendi.

Pars affirmatiua.

¶ In contrarium est, quòd plus furia vsum rationis tollit, quam error, error autem impedit: ergo & furia.

Conclusio.

¶ Ad quæstionem per distinctionem vnica cō clusione, eademque trimembri, respondetur. Etenim si furia vel amentia matrimonio succesit siue consummato siue solum rato, illud non dirimit, vt patet can. Hi qui. 32. quæst. 7. idq; ob rationem iam factam: quia verum matrimonium per nullum impedimentum dirimi potest, nisi per solam religionis professionem. Si verò rato antecesit, tunc furiosus vel perpetuus est, vel lucidis vtitur interuallis. Si perpetuus nullatenus matrimonium contrahit, & si attentet, nullum est: quoniam non potest habere consensum legitimum, qui est de essentia matrimonij. Imò verò neq; vllum perficere ciuilem contractum, qui validus sit. Quare hoc impedimentum continetur sub erroris genere. Eadem ratione nec si habens lucida interualla eo tempore, quo ratio illi eclipsatur, contrahere tentet. Eo tamen temporis articulo, quo rationis luce fungitur, si contrahat, solidum quidem fit matrimonium: sed tamen nonnihil iniuriæ eidem matrimonio irrogat: quia non satis ad educandum prolem idoneus est. Et re vera si tam vir quàm fœmina frequentiam amentiæ paterentur, fortasse esset mortale delictū. Nisi fortè per alias coniunctas personas satis esset educādis pro libus consultum. Per hæc patet sensus decreti Fabiani eadem cau. & quæst. Neq; furiosus neq; furiosa matrimonia contrahere possunt, sed si contractum fuerit (scilicet, extra furiam) non separentur.

Fur'a duplex,

Fabiani

¶ Circa primam partem conclusionis de vsu matrimonij cum furioso dubitatur, vtrum liceat coniugi sano cū insano & amenti concubere. Apparet enim quòd cùm amens sit sicut bestia, non liceat. Respondetur tamen id licere postquàm legitimum est matrimoniū: veluti licet ad ebrium mente prorsus abalienatum accedere, tametsi non sit vsque adeò honestum, præsertim si est periculum nelegitimè seminet Imò verò si ipsa est mentis compos, potest vel casa liberos procreandi, vel in remedium concupiscentiæ dementem virum incitare apparare que ad copulam.

Dubium.

Dilutio.

¶ Ad aliud subinde quæsitum, videlicet, vtrum teneatur coniux sanus vel sana amenti dū est in amentia, petenti debitū reddere. Respōdetur quòd quantū ad rei naturam per se attinet, nō tenetur, quia amens non petit tanquàm homo per rationis vsum, sed tanquam bellua, maximè quia ineptus est ad educandam prolem. Tenetur tamen per accidens, si aliter succurri non potest periculo illegitimè polluendi se, vel commiscendi secum alia.

Aliud dubium.

¶ Vtrùm aūt duos prorsus amentes liceat copulare: non q̄ in dubiū sit vertibile, an id sit matrimoniū: certissimū quippe est nullum existere, sed vtrū liceat eos veluti duo pecora coniugare. Audiui equidem Parisijs regem Franciæ id vel attētasse, vel fecisse. Et videtur licitū: quia illi non sunt capaces, vt peccare possint magis quàm pecudes. Nihilominus respondetur non esse licitum. Primùm, quia fieret proli iniuria non solùm educandę: quia illi incommodo succurri posset per hęrum aut aliam præcipuā personam, quæ curam gereret prolis, verùm & generandæ, quia filij nascerentur etiam amentes, quod est detrimentum humani generis. Quapropter quamuis ipsi se vellent copulare, essent prohibendi. Item propterea quod est monstrū permittere, vt homines belluarum more carnaliter congrediantur: id enim vbicunq;, etiam in sacro attentarent. Veluti si infantes aut amentes blasphemarent, aut aliud attentarent, quod genere suo, saltem lege naturæ, esset peccatum & fœdum, cohibendi essent.

Dubium.

Nota.

¶ Ad primum igitur argumentū negatur consequentia. Matrimonium enim furiosi non ob id prohibetur, quòd sit præstantius spirituali: sed quia dum fit, requirit consensum ac subinde rationis vsum: baptismus verò, quò matrimonium contrahitur spirituale, non requirit suscipientis consensum, sed sufficit ecclesiæ fides.

Solut. 1. arg.

¶ Ad secundum respondetur non eadem ratione furiam matrimonio obstare, quo frigiditatem aut maleficium. Illa enim, quia obstāt effectui circa vsum matrimonij, illud dirimūt, furia verò non nisi quia obstat causæ: nempe, consensui, quo contrahitur.

Solut. 2. arg.

¶ Hic Magister senten. ac subinde eius interprætes de incestu sermonem interserunt, cùm tamen impedimentū sit criminis, aptiùs distin. 37. inter alia crimina collocabitur.

Solu. autho.

DISTIN-

DISTINCTIO trigesimaquinta, De coniungio seruorum & puerorum.

Textus Cap. 1.

PRæter recensita impedimenta conditio quoquè seruitutis inter matrimonij impedimenta conscribitur. Nam etsi seruitus ius prorsus matrimonij contrahendi non extinguat, quominus si serui, heris etiam renuentibus, pactum matrimonij confœderent, solidum sit: quod Adrianus Pontifex ex illo ad Galat. 3. In Christo Iesu non est seruus, nequè liber, colligit. Et Iulius præterea definit, quia omnibus vnus est pater. Tamē quia matrimonium non nisi libero consensu conglutinatur, si liber ancillam ducat, vel ingenua seruo nubat cōditionis ignara, matrimonium neutiquam consistit. Si verò scientes & prudentes in eiusmodi coniugium, consentiant, solidum est. Sic nos idem Iulius illo decreto curauit admonitos. Si quis ingenuus homo vxorem ancillam alterius acceperit, & existimat, quòd ingenua sit, si ipsa fœmina fuerit postea in seruitute detecta, si eam à seruitute redimere potest faciat: si nō potest, si voluerit aliam accipiat: si autem ancillam eam scierat, & collaudauerat, pro vt legitimam eam habeat. Similiter & mulier ingenua de seruo alterius facere debet.

Ca. 1. de coniug. seruo.

Ca. Omnis 29 p 2.

Ca. Si quis ingenuus. 20, q 2.

At verò si post pactum & ratum inter ingenuos coniugium, vir se in seruitutem dedat, non tamen proinde (vt Triburiensi synodo cautum est) aut matrimonium diri mitur aut vxor in seruitutem cogitur. At verò vxor absquè coniugis facultate seruam se facere nequit. Cap. 2.

Cá. Prælatū 29. q. 2.

Quo autem res ad filios spectat, ventris conditionem secundū imperatorum leges, & sacra Pontificum instituta sequuntur.

L. Partū. C. de rei vē. ca. Vnico de natis ex libe. ventre.

Et quia puerilis ætas nonnullum seruitutis specimen refert, tandem animaduertendum ante ætatē quatuordecim annorum virilem, & duodecim fœmineam coniugale pactum minimè conualescere, vt tam ciuili lege, de ritu nuptiarum quàm sacris canonibus, de despon satione impuberum, cautum est. Attamen cùm huiusmodi decreta quodam potiùs arbitramento coniecerint, quàm punctim attigerint, prudenter excipiunt, quòd si paulò citiùs & vsus rationis & viri potentia maturuerit, vt tam prudentia quàm malitia ætatem supleuerit, matrimonia inter impuberes consistant, vt Alexand. 3. ca. Continebatur, & cap. De illis, eodem titu. prouidenter admonuit. Cap. 3.

Dist. 27. q. 2. art. 2.

Nam de sponsaliorum ætate supra scriptum reliquimus.

DIS-

DISTINCTIONIS trigesimæquintæ, Quæst. vnica, De coniugio seruorum & puerorum.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm inter seruos possit absque licentia Dominorum matrimonium contrahi.

HAS quatuor distinctiones quippe quæ apud Magistrũ nõ tanta ordinis luce fulgebant, decuit ordine paulò inuerso transmutare. Etenim post impedimenta naturalia frigiditatis & maleficij congruentius sequuntur impedimenta seruitutis, & ætatis, quæ conditiones sunt personæ, quam impedimentum criminis, quod ex voluntate procedit. De qua ergo seruitute in hac dist. dicere constituimus, & in duabus proximis de impedimento criminis, & in. 38. de ordine & voto: quæ quandam inter se habent cõnexionẽ. Arguitur ergo q̃ seruorũ matrimoniũ absq; hęri licentia nullũ sit. Nemo rem, cuius non est dñs, absq; dñi facultate potest alicui tradere: seruus aũt, vt ait Philosophus, nõ est sui iuris, sed dñi: ergo non potest absq; eius facultate se in matrimoniũ alteri dedere. ¶ Secundò ad maiorem huius explicationem arguitur. Seruus tenetur Dñi iussa capessere, & ei obedire: ex eltera parte maritus tenetur vxori debitum reddere, ipsamq; alere: hæc aũt incõpatibilia sunt, quia nemo potest duobus Dominis seruire: præsertim cum ius hęrus habeat diuidendi seruum, eumq; subinde ad exteras nationes traducẽdi, vbi vxorem amplius reuisere nequeat: ergo matrimonium absq; Dñi facultate contractũ nullius est valoris. ¶ Tertio, Obligatio, qua homo se diuinis obsequijs addicit, fauorabilior est, q̃ illa, qua se subijcit vxori: sed seruus absque Dñi consensu nequit religionem profiteri, vel ad clericatum promoueri: ergo multò minus se potest matrimonio complicare. ¶ In contrariũ est verbum Pauli ad Gala. 3. In Christo Iesu non est seruus neq; liber. vbi æqua Christianorum libertas ad contrahendum matrimonium insinuatur, siue serui sint, siue liberi. ¶ Ad quæstionẽ vnica conclusione respondetur. Seruitus ius non adimit seruis matrimoniũ cõtrahẽdi, quominùs si etiã inuitis dominis illud cõtrahant, solidũ sit & legitimũ. Nomine seruorum ancillarumq; iuridico mãcipia dũtaxat intelligimus quocunq; iure in dominiũ aliorũ venerint, vt serui à liberis discernãtur. Cõclusio est Adriani Pontificis. c. 1. de cõiugio seruor. vbi testimonio citato Pauli probat inter seruos matrimonia nullatenus prohiberi etiã si inuitis dominis cõtracta fuerint, tametsi debita & consueta seruitia eisdem dominis nihilominùs debeant exhiberi. Eadẽ est definitio Iulij Papę, can. Omnibus. 29. q. 2. Quòd si concilium obijcias Cabilonense can. Dictum est, ead. caus. & quæst. vbi cauetur, q̃ coniugia seruorum tum non dirimantur, cùm per volũtatem Dominorum fuerunt coniuncta. Respondetur, quòd illic insinuatur, quòd si fuerint contracta inuitis hęris dissoluantur, sed quòd tunc debeat seruus nihilominùs seruire domino. Quare non potest tam liberè cũ vxore commanere.

¶ Atqui conclusio hæc non solùm humano iure, sed etiam diuino fulcitur. Enimuerò seruitus humano iure, scilicèt, gentium, introducta est: ius autem positiuum naturali non obstat: est autem non tantùm hominibus, verum & cunctis animãtibus à natura inditum, vt quem admodum per alimoniam propria indiuidua sustentant, ita & per generationem speciem propagando conseruent, quæ quidem generatio inter mortales, vt ex superioribus constat, nisi per matrimonium non fit legitimè: ergo sicut domini cohibere seruos nequeunt, quominus alimenta sumant & somnum capiant, atq; alia faciant, quæ ad vitæ sustentamentum necessaria sunt, ita neq; arcere eos à matrimonio possunt, quin si contrahant, validum sit & firmum. ¶ Hanc rationem, quæ S. Thomæ, & theologorũ est, Richardus dist. præsenti art. 4. eneruare conatur. Ait siquidem falsum esse seruitutem tantum iure gentium & humano introductam: quippe cùm philosophus. 1. Politi. homines elegãtioris ingenij cæteris hebetibus ac rudibus, qui viribus corporis valẽt, dominari autumet. At verò, vt lib. 4. de iustitia & iure. q. 2. art. 2. diximus, sub illa Aristotelica sententia obscurus intellectus latet, nisi prudenter legatur. Illa quippe naturalis seruitus lõge à legali distat. Rudes. n. homines, & qui non tã ingenio, q̃ corpore valent, non sunt sic elegantiorum serui, vt mancipia, imò seruitus illa libertatem non excludit, sed tenentur parere elegantioribus quantum ad doctrinã & erudionem propter suum ipsorũ proprium bonum: tenentur que illis vicissim de honestate seruire. Quare neque

Partis nega. 1. Argumẽt.

2. Argumẽ.

3. Argumẽt.

Pars affirmatiua.

Conclusio.

Probatur Conclusio.

Seruitus quo iurem ducta.

Richard.

Obiectio. Ricard. Author.

Seruitus naturalis.

re neq; ipsi, neq; sua bona sunt aliena, vt ab elegantioribus possideātur. De qua vtiq; seruitute inpræsentiarum non loquimur, sed de alia legali, de qua habetur Insti. de iure personarum. &.ff.de statu homi.l. Libertas. vt qui bello capitur, aut seipsum vendidit, seruus sit: ideſt hęri mancipium & possessio, quæ quidem procul dubio iure gentium introducta est post peccatum, cùm in primæua hominum conditione omnes fuerint liberi conditi.

Seruitus legalis.

¶Hinc ergo ratio nostra originem ducit: nempe, quòd quemadmodū ius gentiū diuisionem faciens rerum, quarū possessio, natura integra, cōmunis erat, efficere nequiuit quominus in extrema necessitate, ipsa acclamante natura, possessio earum rerum sit egentibus communis, ita ius seruitutis non potuit hominibus ius naturæ adimere cōseruandi tū propria indiuidua, tū & per matrimonia propriā speciē. De hac seruitute superius.d.30.q.1.art.1. nonnulla prædiximus. Conclusio verò intelligitur, siue serui inter se contrahant, siue cum ancilla liber, aut cum libera seruus, dummodo nullus error lateat, vt art.proximo explicabitur.

Conclusio. declaratio.

Obiectio.

¶Contra hanc tamen conclusionem ius ciuile pugnare videtur. Nam lege, Cùm ancillis. C. de incestis nuptijs, cauetur, ne cum ancillis coniugium fiat, ob id quod serui inde nascuntur: nā partus sequitur ventrem. Respondetur autem, quòd quicquid ciuile ius propter suam Rempub. statuat, non tamen potest iuri canonico, quod naturali & diuino consonantius est, officere, quæ quidem iura huiusmodi seruorū matrimonia pro ratis habent & firmis. Quanuis certè liber, si absque aliqua causa vel vrgente, vel valde commoda ancillam sibi in matrimonium adiungat, nequeat à culpa excusari, licet genere suo non sit mortalis, nisi grauibus circunstantijs aut scandalo augeatur.

Dilutio.

Solut.1.arg.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod seruus nō est hęri in ijs, quæ sunt naturalia, sed in alijs seruitijs, quæ naturalibus adijciuntur. Et ideo licet non possit aut se aut sua quātum ad alia obsequia alteri tradere, potest tamen quantū ad munus illud generādi, quod sibi à natura conceditur, in quo à Domini seruitute exemptus est.

Solut.2 arg.

¶ Ad secundum per proximam solutionē partim respondsum est. Non enim seruus tenetur Domino obtemperare, si eum ab illo iure cohibeat, quod ei natura largitur sed in reliquis. Vnde si dominus seruo facultatē faciat ineundi matrimonij cum ancilla, quanuis non ideo cum libertate donet aut donare censeatur, iure tamen cogitur, eum permittere cum vxore habitare, saltem quantum ad honestam solutionem debiti, nō obstante detrimento, quod sibi inde accrescat. Quare tunc nō potest in lōginquam regionem eum venditum emittere. At vero dū absque eius facultate seruus furtim se matrimonij vinculo irretiuit, siue cum ancilla eiusdē vel alius domini, siue cū libera, non sub inde à debitis seruitijs domino soluēdis eximitur, vt Pontifex decreto citato admonet. Imò aiunt nonnulli, quod potius tunc inclinādum ei est in obsequium dñi, quàm in ius nuptiale. Veruntamen sapientius hic D. Thomas edocet, tunc prudentia opus esse ad discernēdum, quando maritus ille seruus seruire potius domino teneatur, quàm vxori, & quando vicem vertere. Primum enim, quando domino nocumentum non nisi parui momenti agitur, debet vxori morem gerere. Attamen domino tunc aliquid imperanti dum vxori reddendum est debitum, alijve eius necessitati prouidendum, libranda est vtrisque necessitas, vt maiori succurratur, quamuis in re præcipui momenti domino sit obtemperandum. Et re dubia vtra ne cessitas præponderet, potius in fauorem matrimonij est inclinandum, & tunc potissimum dum periculum carnis in coniuge timetur, vt ex cap. Licet. eo. tit. colligitur. Nam ius naturale matrimonij iuri gentium seruitutis præfertur. Ibi enim cùm mulier diuortium postularet causata virum suum esse seruum, & maritus cō tra allegaret, se esse liberum, re dubia in fauorem libertatis pronunciatum est.

S.Thom.

In fauorem matrimonij re dubia.

Ca fuscapit. Licet.

¶De alio verò argumenti mēbro, vtrùm fas sit domino seruum absq; eius licentia coniugatū vendere, vt in extraneam prouinciam trasmissus vxore priuetur, glossa citati capituli. 1. eodem titul. quorundam opinionem recitat dicentium esse licitum, & tunc subinde vxorem cogi eum sequi. Sed aliam contrariam amplectitur dicentium, talem venditionem esse prohibendam, quia est in perniciem naturalis iuris matrimonij. Cui quidem sententiæ inpræsentiarum Diuus Thomas patrocinatur. Præcipuè cùm nō desit facultas seruum iusto pretio vbicunque atque adeò in propria patria vendendi. Aduersaretur enim in primis talis venditio charitati, & forsan iustitiæ, nisi bona fide harus compulsus id faceret: vt si peregrè proficiens, vel ad bellum, vel aliqua de causa secum seruum duceret, & illic egestate pressus illum venderet. Tunc verò si maritus commodè posset illuc vxorem transferre, tenetur quidem illa obedire, si tamen ipsa sine graui detrimento eum sequi non posset, certè iure matrimonij non cogeretur, teneretur tamen viuente

An liceat dño coniugatū seruū vendere.

Opinio quorundam.

Opin. vera.

S.Thom.

Ratio.1 huius opinionis.

uente marito castè viuere, nec vlla ei irrogaretur iniuria, postquàm sciens ac prudens seruo se adiungit. ¶ Ad tertium negatur, simile ius seruo suffragari, vt inuitis dominis religionem profiteatur: nulla enim est in hac parte religionis cum matrimonio similitudo. Nam per matrimonium seruus nō omnino à seruitute subducitur: quandoquidem potest ad horam rei vxoriæ vacare, & protinus ad seruitia redire. Votum autem solenne religionis totum hominem absorbet, vt semper teneatur obedientiæ prælati præstò adesse, atque adeò à seruitijs domini semper abesse. Item, quia per matrimonium, vt dictum est, non se obligat homo vxori nisi in illo officio naturali generandi, sed religioni obligatur monachus in omnibus alijs operibus, quæ Domino debet. Et ineo furtum sui ipsius faceret seruus religionem ingrediens. Potest tamen etiam inuito domino votum castitatis emittere: quia in hoc non ei subditur. An verò possint ordines sacros suscipere, dist. 25. copiosè responsum est.

Solut. 3. arg.

Ratio. 1. disc. criminis.

Ratio. 2.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm seruitutis conditio aliquo saltem modo matrimonium impediat.

POstquā simpliciter ius patet seruis matrimonium contrahendi, quęritur, vtrùm aliquo saltē modo per seruitutem impediatur. Et arguitur à parte negatiua. Nihil matrimoniū prohibet, nisi quòd ei aduersatur: seruitus autē, vt modò definitum est, nō est matrimonio contraria: ergo illud non impedit.

Partis nega. 1. Argumēt.

2. Argumē. ¶ Secundò. Id, quod contra naturam est, impedire illud nequit, quod est secundum naturam: seruitus autem est contra naturam, vt Institu. de iure personarū, &. l. Libertas. ff. de statu hominum, habetur: ergo non impedit matrimonium, quod est secundum naturam.

3. Argumēt. ¶ Tertiò. Impedimentum matrimonij nihil refert, sciatur ne an ignoretur, vt patet de consanguinitate & affinitate: sed seruitus scita non impedit: ergo neque ignorata. ¶ In contrarium est decretum Innocentij. Ad nostram. de coniugio seruorum, vbi qui ignoranter contraxit cum ancilla, nexu matrimonij exoluitur

Pars affirmatiua.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Si liber ancillam ducat, quā credit liberam, vel si libera seruo nubat, quem credit liberum, matrimonium nullum est. Cōclusio præterquam decretali allegata, atque alijs eodem titulo confirmatur can. Si quis liber. & can. Si quis ingenuus. & can. Si fœmina. 29. quæst. 2. Ac deinde ratione iure naturæ fulcita. Contractus coniugalis eam vim habet, vt alterutrum se coniuges obligent, tum debitum sibi inuicem redere: tum in eadem domo & proles educare, & gubernare familiam: si ergo aut vir aut fœmina impotens est hæc munera persoluere: ignorantia eiusmodi personæ contractum vitiat, atque adeò matrimonium tollit. At verò sicut per impotentiam coeundi fit homo inhabilis ad soluendum debitū, ita per seruitutem adlibere soluendum, atque ad alia obeunda domestica munia: ergo sicut ignorata impotentia coeundi matrimonium aufert, ita & ignorata seruitus: quoniam, vt ait Philosophus, ignorantia libertatem tollit: ideoque eiusmodi consensus non censetur spōtaneus.

1. Conclusi.

Ratio.

¶ Dubium autem est, an hoc impedimentum sit de iure naturæ, an verò solùm de iure Pontificio. Videtur enim quòd sit de iure naturæ: nam error personæ, vt si quis credens se cōtrahere cum Maria, cōtrahat cum Ioanna, est impedimentū iure naturæ, quia non existimatur consensus: ergo idem est de conditione seruitutis. Paludanus distin. præsenti quæst. 1. ait, hoc non esse impedimentum nisi ex statuto ecclesiæ, neque esse simile de errore personæ. Et certè ita videtur: nam hic non est, nisi error qualitatis: & ideo si statutum ecclesiæ non obstaret, matrimonium teneret. At verò statutum hoc multum (vt dicebamus) iure naturæ fulcitur: nam per huiusmodi errorem plurimū homo detrimentorum accipit, cùm ex ancilla nō possit suscipere filios nisi seruos, ad ordines sacros atque ad alios honores publicos obeundos minus idoneos. Quæ quidem incommoda iniquissimum esset, hominem inscium pati. Quod si quis arguat. Peius est homini ancillā diaboli, hoc est, peccatricem, in vxorem accersere, quàm ancillam legalem: sed illud impedimentum non obstat: ergo neque hoc. Negatur consequentia: quoniam licèt peior sit seruitus spiritualis, non tamen est fini matrimonij tam incommoda. ¶ Secunda conclusio. Quando inter seruum & liberam, aut inter liberum & ancillam, conditione seruitutis cognita matrimonium contrahitur, solidum est & legitimum. Conclusio est eisdem citatis canonibus definita. Et ratio est liquida: quoniam cùm seruitus, vt superiori articulo definitum est, substantiæ matrimonij non obstet, scientique & volenti nulla fiat iniuria, consequitur, vt quanuis ingenuus sit contrahens eadem incommoda &

Dubium.

Obiectio.

2. Conclusi.

Ratio conclusionis.

da &

da & detrimenta ex coniugio ancillæ in liberis contrahat, nihilominus consensus ille suus liber meritò reputatur, vt matrimonium consistat. Quapropter, vt superiùs adnotauimus, impedimentum seruitutis non inter necessaria, sed inter voluntaria matrimonij impedimenta connumeratur.

Ignorantiæ nomine qd intelligatur

¶ De his cõclusionibus.d.30. dicere cœpimus, sed hic sunt exactiùs perpendendæ. In primis ergo dũ de ignorantia loquimur, de illa sermonẽ habemus, quæ vsu & more reputatur ignorantia: nam leuissima, quippe quæ facilè purgari poterat, pro nulla reputatur. Qui enim cum atra muliere & vili contraxit, quam ab hero in fimè tractari videbat non censeretur ab ecclesia eius seruitutem ignorasse. Imò tam crassã esse posset ignorantia, vt in cõscientia ille censeretur non ignoranter, sed sciens cum ancilla contraxisse. Mox in prima cõclusione notandum verbũ si liber ancillam ducat, nam si liber ingenuã duxerit, quã putat esse ancillam, matrimonium non tollitur, quoniam error erat conditionis peioris, quare non censetur error. Neque si seruus ancillam ducat, etiam si ingenuam esse credat, matrimonium vitiatur, quia cùm æqualis sit vtrinque obligatio, nõ est cur seruus in coniuge meliorẽ conditionem requirat, q̃ ipse in se habet. Ex quo fit, vt in summa dicamus, quod seruitus nunq̃ matrimonio obstat, nisi quando ab illo coniuge ignoratur, qui liber est. Vbi autem re vera nulla interuenit seruitus, licèt interuenire credatur, nullum est impedimentum.

Si liber ancillam &c. Error melioris parisue conditionis nihil matrimonio obstat.

Regula generalis.

¶ Sed est prẽterea animaduertendũ, quòd si ingenuus, qui ancillã, quam liberã crediderat, duxerit, postq̃ illam audiuerit esse ancillã, idque crediderit, aut probabiliter fuerit opinatus, carnaliter cognouerit, matrimoniũ sine alio consensu nouo fit legitimum: quia iam tunc censetur simpliciter consentire, & ita in foro ecclesiæ præsumitur, vt patet.c.Proposuit.&.c. Ad nostram.eo.tit. Imò & in cõscientia sic pariter est iudicandũ, nisi quando accesit, mente proposuerit, nõ tanquàm ad vxorem, sed tanq̃ ad concubinam accedere.

Dubium.

¶ Quid autẽ si ingenuus ancillam duxit, quam liberã esse arbitrabatur, sed tamẽ quanuis nosset esse ancillam eam nihilominus duceret?

Solutio Ricardi.

Ricard.dist.præsenti art. 1. respondet, q̃ si in animo teneat, q̃ etiam cum illa contraheret, licèt esset ancilla, matrimonium tenet. Non dicit simpliciter, q̃ si esset ancilla, eam etiam duceret: nam huiusmodi cõditionales nihil ad rem pertinent, sed si in animo teneret hoc est, talem haberet affectum & consensum: scilicet, quamuis ancilla hæc esset, illam ducerem. Et ideo non prorsus probabilitate caret, nam videtur ille tũc in ancillam cõsentire. Nihilominus explicatiùs respondendũ est. Si enim expresse dicat, Duco te in vxorem quãuis sis ancilla, tum licèt credat esse ingenuam, verum est matrimonium: quia consensus practicus fertur in ancillam, & ideo ignorantia speculatiua non obstat. Sed si seorsum apud se habeat illũ consensum, quãuis hæc esset ancilla illã ducerem, nihilominus in consensu, quo contrahit matrimonium, nec voce, nec mente explicat illam conditionem, sed absolutè contrahit cum hac, quã credit esse liberã, re vera matrimoniũ non celebratur: quia canones simpliciter huiusmodi cõsensum pro nullo ducunt. Nisi postea cognita conditione, absolute integretur.

Authoris solutio.

¶ Ex his colligitur, q̃ si herus ancillæ ingenuo eam sua sponte desponsauerit, quamuis sponsus credat fuisse liberam, matrimoniũ vigorem obtinet, vt ait glossa super dicto ca. Ad nostrã. & illic Panormit. Et habetur in authent. de nuptijs. §. Si verò ab initio. collat. 4. quoniam eo ipso, quòd dominus ancillam ingenuo nuptũ tradidit, eam manumittit, & libertate donat. Imò si sciens tacet, vt illic Panorm. quia in tali casu qui tacet, consentire videtur. Secus si tradat eam seruo. Vnde à fortiori si Dominus ancillam suam propriam in vxorem duxerit, matrimonium tenet: quia eo ipso libertam facit. Et de hoc extat lex regia in Hispania. Quid autem si postquàm ancilla inscio domino, ingenuo nupserit credenti esse liberam, dominus eam manumittat? Respondetur: per hoc solùm matrimoniũ nõ firmari, nisi nouus consensus vtrinque accedat, quia illuc vsque nullũ erat matrimonium.

Quando herus ancilla ingenuo locat.

¶ Sed percontaris, vtrùm si dominus ancillam nuptam secretò manumittat, & post maritus manumissionem ignorans, eam cognoscat, vinculum inde matrimonij innodetur. Palud. dist. præsenti quæst. 1. quorundam refert opinionem dicentium tunc matrimonium iniri: quia ecclesia, cuius instituto hoc impedimentum innititur, non decreuit impedimentum esse, nisi quandiu error durat: & iam tunc maritus credens esse liberam, non fallitur. Nescio tamen an contraria opinio sit probabilior, videlicet, matrimonium nõ cõualescere, nisi maritus nouerit esse manumissam: quia consensus ab initio nullus fuit & illa ignorãtia, qua scilicet, credebat ab initio fuisse liberam, semper durat. Quare copula tunc non reputatur nouus cõsensus. Ita tenet glossa super can. Si quis ingenuus. 29. quæst. 2.

Dubium.

sentẽ. auto.

Libertas perpetua.

¶ Ad hæc cùm de libertate loquimur, perpetuam intelligimus: nam si fortè herus ancillam in tempus donauerit libertate, vt postea in seruitutem retrahatur, quamuis eo libertatis tempore eam ingenuus duxerit, credens esse liberam, matrimonium est nullum. Secùs si in perpetuum fuerit manumissa: nam tunc licèt ingenuus credat nunquam fuisse ancillam, & si crederet nunquam illam duceret, nihilominus matrimonium tenet, quādo quidem liberta in ratione matrimonij contrahendi, verè libera est.

Dubium.

¶ Vtrùm verò ad dissoluendū huiusmodi matrimonium, postquam ingenuus nouit coniugem suam esse ancillam, requiratur publicum ecclesiæ iudicium, ambigere quispiam potest.

Solutio.

Respondetur tamen, vt supra de adulterio diximus, & inferiùs de consanguinitate dicturi sumus, quòd si certior ipse factus fuerit, potest propria autoritate separare se quo ad torum: imò si matrimonium fuerat clandestinum, poterit etiam quantum ad cohabitationem. Si verò fuerit in facie ecclesiæ celebratum, & ipsa reclamauerit, necessarium est, vt in foro iudiciali cognita causa pronuncietur esse ancillam, iuxta. c. Porrò. suprà citatum, de diuortijs. Quicquid de ingenuo respectu ancillæ dictū est, de ingenua respectu serui intelligatur.

Dubium.

¶ Postremum dubiū est, vtrum si quis cum ancilla cōtraxit, ingenuam arbitratus, & postea conditionem rescisens vult cum illa coniugiū confirmare, teneatur ipsa ancilla consentire.

A parte enim affirmatiua hoc pugnat argumentum, Illud matrimonium ab initio solum exparte ingenui coniugis claudicabat, nam illa verè consenserat: ergo si postea ipsa vult cōsentire, ipsa tenetur in suo consensu permanere.

Dilutio.

Nihilominus respondetur, iure matrimonij ancillam non teneri consentire: nam cum matrimonium nequeat ex vna parte claudicare, & consensus ancillæ ab initio nullus fuerit, matrimonium nullum erat. Et ideo nisi denuò consentiant, nihil fit. Quare si alteri nubat secundum tenet matrimonium. Attamen ob honestatem promissæ fidei deberet induci vt consentiret non tamen iure cogi.

Nota

¶ Ad hæc in calce notandum, quòd quousque homo seruus esse probetur, in possessione libertatis tuendus est. Imò verò libertas decennio præscribitur. Quare si seruus in coniugio tāto tēpore durauerit, nō pōt ab hero repeti.

Solu. 1. arg.

¶ Ad primū igitur argumentum respondetur, quod etsi seruitus per se substantiæ matrimonij non obstet, ignorata tamen obstat eius causæ: nempe, libertati consensus.

Solut. 3. arg.

¶ Et per hoc tertium argumentum diluitur. Conditio enim seruitutis non est per se impedimentum, vt cognatio, sed relata ad consensum. Et ideo ignorata impedit, scita verò minimè: cognationem verò aut cognosci aut ignorari nihil refert.

Solut. 2. arg.

¶ Ad secundum respondetur, nullā repugnantiam inuolui aliquid esse vno modo contra naturam, & alio modo secūdum naturam. Seruitus namq; est contra primā intentionem naturæ, si enim integra maneret, qualis erat in statu innocentiæ, seruitus illi repugnaret. Sed tamen est conformis secūdæ intentioni naturæ. Etenim postquàm per peccatū corrupta fuit, ex qua vtique corruptione bella exorta sunt: & egestates, atque aliæ ærumnæ & miseriæ, hoc habet contra mortem, quæ homini in bello imminet remedium, vt in seruitute victus seruetur. Et pariter, vt antiquus mos erat, qui extrema inopia premebatur, vt se ipsum venderet. Hoc enim pacto, vt. 2. de cælo author est Philosophus, senium & quæcunque rei corruptio contra naturam est: quippe quæ nullum intendit malum. Est tamen corruptio illa ratione secundum naturam, quod intendit per generationem corruptibilia indiuidua conseruare, & non valet vnum nisi per alterius corruptionem gignere.

Inops.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm seruitus matrimonio superuenire possit.

Dictum est de seruitute matrimonium præcedente, quæritur subinde, an possit matrimonio superuenire. Et arguitur à parte negatiua. Quod in fraudem nocumentumque alterius factum est, pro rato haberi non debet: quod autem se vir ipsum vendat, in fraudem cedit, aut saltem in detrimentum vxoris: ergo vēditio illa irrita est.

Partis negat. 1. Argumēt.

¶ Secundò. Vir & vxor in ratione matrimonij ad paria, vt dictū est, iudicantur, vxor verò nō potest se, inuito coniuge, in ancillā vendere: ergo neq; maritus inuita vxore.

2. Argumēt.

¶ In cōtrariū est q̄ vnusquisq; potest id alteri dare: quod suum est: homo autē liber est sui iuris: ergo potest se ipsum vendere.

Pars affirm.

¶ Cùm duplici ratione in seruitutem quispiam redigatur: scilicet, aut ratione belli, vbi iustè capitur, aut quia se homo ipsum vendit, de priori seruitute nemo ambigit: quia fit viro inuito, eadēque ratione possit &

Decisio artis

vxor

vxor in seruitutem venire. Sed de posteriori mouetur quæstio, ad quā breuissima conclusione respondetur. Vir facultate vxoris non expectata potest se in seruum vendere & dedere. Probatur: quia vir nō est vxoris nisi quantū ad torum, vbi opera procreandis liberis datur: de hoc enim vsu, ait Paulus, Vir nō habet potestatem sui, sed vxor: in reliquis verò est suarum actionum dominus: ergo saluo iure vxoris petendi debitum, cui ipse dum posit respondere tenetur, potest se alteri in seruum dedere. Itaque sicut seruus nolente domino potest se in matrimonium tradere, ita & liber nolēte vxore in seruitutem mancipare. Quocirca per huiusmodi accidentem seruitutem neque matrimoniū distrahitur, cùm fuerit legitimū, neque diuortium fit quo ad torum, quia potest ipsa si vult in libertate manens virum sequi: siquidem non subinde cogitur serua esse: can. Per latum. eadem caus. & quæst.

Conclusio.

Ratio.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primū igitur argumentū respondetur, q̄ quāuis maritus in fraudē vxoris seruituti se se vendens mācipet: videlicet, quia illud arbitratur fore mediū, ne cum illa, quam odiosam habet, cohabitet, facit quidē contra charitatē, iusque subinde matrimonij violat, & fraus illa in suum ipsius caput refunditur, quia ex libero fit mancipium, nihilominus quia iure suo vtitur, non peccat contra iustitiam, quā debet vxori. Veluti si ob eandem fraudem aliā sibi causam obtendus peregrè proficisceretur.

Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum respondetur, q̄ quamuis in re vxoria pari iure ambo coniuges teneantur, nihilominus in re domestica vir est caput vxoris quare non quicquid ipse ea renuēte valet: ipsa quoque absque viri facultate potest: atq; adeo absque viri facultate obtenta nequit se in seruitutem dedere.

ARTICVLVS. IIII.

Utrùm filij debeant conditionem patris sequi, an potiùs ventris.

Pars negati. 1. Argumēt.

2. Argumēt.

TANDEM de seruorum filijs quæritur, patris ne, an matris conditionē sequātur. Arguitur enim q̄ debeant sequi conditionem patris. Primò, quia à digniori debet fieri denominatio: & pater in generatione dignior est.

¶ Secundò quia esse rei est à forma: sicut esse rationale est ab anima: pater autē: vt. 15. de animalibus author est Philosophus, in generatione se gerit vt forma, mater autem vt materia.

¶ In contrarium autem est, quòd dum quis in agro seminat alieno, fructus cedunt in dominium illius, cuius est ager: sed mulier se habet vt terra, quam vir seminat: ergo partus sequitur conditionem ventris. Pars affirmatiua.

¶ Quæstiūcula hæc facillimæ expeditionis est, quia tota in iure positiuo collocatur, licèt rationibus sit naturalibus subnixa. Respondetur ergo duabus cōclusionibus. Prima. Secundum leges ciuiles partus sequitur vētrē. l. partū. C. de rei vendicatio. Quæ quidē indiscriminatim loquitur siue ex legitimo cōiugio siue ex vago cōcubitu nascatur. ff. verò de statu homi. l. Lex naturæ, fit restrictio, vt qui nascitur sine legitimo matrimonio sequatur matrem, nisi lex specialis aliud inducat. Quibus verbis vtitur Isidorus cano. Liberi. 32. q. 4. vbi addit, q̄ qui ex libero matrimonio orti sunt, scilicet, ex libero & ancilla, deteriorem partem sequuntur. Nec valet glossa dicens, per deteriorem partē intelligi matrem: quandoquidem illic fit distinctio inter natos ex legitimo vel sine legitimo matrimonio: & hos dicat sequi matrem, illos verò deteriorem partem, scilicet seruitutem siue matris, siue patris. At verò vniuersaliùs seruatur lex Codicis sine distinctione. Et idem insinuat Grego. 9. ca. Vnico, de natis ex libero ventre, dicens, q̄ filij liberti aut libertæ nō retrahuntur ad seruitium. ¶ Secunda conclusio. In his quæ pertinent ad dignitatem, sicut in honoribus publicis, & municipijs & hęreditate & alijs proles sequitur patrem. Et vtriusque ratio ait. S. Tho. est, quia proles habet à patre complementum formale, sed à matre substātiam corporis. Seruitus autem, corporalis conditio est, cùm seruus sit quasi instrumētum domini in operando: & corpus sit animæ seruitium, honor verò & illa, quæ ad perfectionem attinent, sequuntur formam, atque adeo patrem. 1. Cōclusio. Isidorus. Glossa. Grego. 9. 2. Conclus. Ratio. S. Thom.

¶ Ricardus verò hanc rationem satis firmā nō existimat: quoniā libertas honorabilis conditio est, nihilominus sequitur etiam ventrem. Item filij non solùm in hæreditate patris, sed etiam matris succedunt. At verò Ricardus non satis rationis neruum inspexit: nam D. Tho. eius quod suapte natura, constat, rationem non affert: libertas autem suaptè natura nisi aliundè obnubiletur, hominibus congruit. Ait ergo q̄ macula seruitutis non nisi ex ventre contrahitur: si autē mulier sit libera, seruitus nō cōtrahitur à patre seruo: quare ex natura rei libertas pullulat. Defectus autē hæreditatis non cōtrahitur ex matre sicut defectus seruitutis, sed ex natura rei sequitur hæreditas & patrem & matrem, nihilominus & rationes aliæ Ricardi bonæ Ricardus. Ricardus. Aliæ rationes Ricar.

bonæ sunt. Partus namq; ratione matris certitudinẽ habet, non autẽ ratione patris. Et hãc arbitror rationẽ secundũ leges ciuiles esse optimam: sicut fructus vndecũque seminantur, certum est ab ista terra produci, & ideo cedunt in dominiũ domini prædij. Et præterea terra est: quæ totam substantiam tribuit multiplicandi seminis, & in ea nutriuntur fructus, & pariter mater est, quæ totam corpulentiã fœtui ex suo sanguine subministrat: itaque ipsum sustinet: & in ventre nutrit, & labores perfert: qua re naturali rationi consentaneum est, vt partus in dominium heri matris veniat. Et illa erat lex antiqua. Exod. 21. Si dominus dederit ancillã suã alicui in vxorem, & pepererit filios & filias, mulier & liberi eius erunt Domini sui. Ipse autem, si fuerit seruus ex Hebræis, septimo anno egredietur liber. Et est notandum, q̃ vt partus sit liber, satis est matrem vno tẽporis momento anteq̃ fuerit partũ enixa, esse liberã. §. 1. Insti. de ingenuis. ¶ Addit vero S. Tho. in quibusdã terris quæ iure ciuili: scilicet Imperatorũ, non reguntur, partũ sequi deteriorẽ conditionẽ, vt quãuis mulier sit libera, si pater est seruus, filij nascantur serui: dũmodo ex matrimonio oriantur. Et alludit ad præfatũ cap. Liberi. Isidori, vbi ait glossa, q̃ secundũ leges Longobardorũ & Theutonicorũ filij sequũtur deteriorem partẽ, scilicet, seruitutẽ aut patris aut matris. Intelligitur tamẽ lex, si pater ante contractum matrimoniũ seruus fuerit, secus si post seipsum vẽdiderit: quia nõ debet ingenua mater, quæ bona fide libero nupsit, ex superueniẽti facto patris iacturam in filiorũ libertate pati. Vnde fit, vt si alicubi lex illa viget, sequendi deteriorem partem, tunc si parentes sunt ambo serui diuersorũ dominorũ, domini illi debẽt inter se filios dispertiri, vel si vnus fuerit tantũ filius, tunc dñs, qui illum vsurpauerit, debet alteri medietatem pretij refundere. At verò non est credibile, vt ait. S. Thom. in Repub. prudentiũ hominum hanc legẽ viuere: quandoquidẽ alia, scilicet, q̃ partus sequatur ventrẽ, & legibus Imperatorũ, & more plurimorum sapientium, & rationibus à natura profectis sit fulcita. Quare inter Hispanos, Gallos, & Italos, hæc more & vsu seruantur. Verũ est quòd in odiũ mulieris, quæ seruo suo nupserit, antiqua lege cautũ fuit, vt partus patrem sequerẽtur: essent scilicet, serui & omni nobilitate priuati, imò & à materna hæreditate excluſi. vt. l. vnica. C. de mulieribus, quæ se proprijs seruis iunxerunt.

¶ Ad primum igitur argumentũ respondetur q̃ licèt pater sit dignior, quia principiũ agens: materia tamen dat substantiã corporeã, & corpus est, quod seruitio deputatur.

¶ Ad secundum respondetur, quod propterea quòd pater dat formã, solùm sequitur esse specificum, atque adeò perfectiones filium potiùs à patre quàm à matre ducere. Quapropter filij in rationis vsu & prudentia patribus simliores nascuntur, quàm matribus, quibus ideo in publicis honoribus & hæreditatibus succedunt, atque adeò eorum nomina & stemmata sequuntur. Quocirca genealogiæ per lineam masculinam potius quam per fœmineam deducuntur, vt sacra nos etiam historia docet. Et ideò in Repub. illi qui nobiles per lineam paternam probantur, quamuis materna eis fuerit aut rustici aut contaminati sanguinis, iuribus nobilium fruuntur.

Exod. lex.

Nota

Partus alicubi deteriorẽ conditionẽ sequitur.

Declaratio legis.

Nota

Vsus imperitus.

Solut. 1. arg.

Sol ut 2. arg.

Filij similes parentibus nascũtur.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm ætas legitima cõtrahendi matrimoniũ rectè in viro statuta sit quarto decimo anno, & in fœmina duodecimo?

QVoniam defectus ætatis defectui libertatis quodammodo assimilatur quæstio de ætate, superiori de libertate adiungitur. Arguitur ergo, q̃ ætas illa, quæ de nuptijs contrahendis lege præscribitur, nõ sit idonea. Prouectior ætas ad consensum coniugalem exigi videtur, vbi de statu totius vitæ deliberatur, quàm ad bonorum administrationem: hæredem autem in bonorum possessionem leges nõ mittunt vsque ad annũ vigesimumquintũ: ergo minor ætas ad matrimonium non deberet sufficire.

¶ Secundò. Seruitus & impotentia coeundi tãtum nocet matrimonio, quãtum puerilis ætas, sed illa non obstant, nisi dum ignorantur, vt superius dictum est: ergo cognita ætas illegitima non debet esse impedimentũ matrimonij, quo minus sit validum si contrahatur.

¶ Tertiò, Fœmineus sexus non tanta rationis virtute pollet, quàm masculinus: ergo diutiùs expectari deberet, vt matureſceret: non ergo satis illis consultum est, vt duodecimo anno fœminæ nubant, cùm masculi non possint vsque ad quartumdecimum contrahere.

¶ In contrarium est lex canonica: quæ quatuordecim annos viro, fœminæ vero duodecim præscribit. ¶ In ætate contrahendo matrimonio constituenda distinguenduum est, quid de rigore liceat, quidue de honestate deceat. Institutores namque Reipub. vt Aristot. 7. Politic. capit. 19. tradit, non tantum quid

Partis negat. Argumẽt.

2. Argumẽt.

3. Argumẽt.

Pars affirmatiua.

Decisio alij.

Aristot.

quid liceat sed quid deceat, cõtemplari debẽt. Ait enim illic Philosophus, q̃ si vires naturales cõsulamus, virũ spiritus gignẽdi anno septuagesimo aut circiter deficiunt, fœminã verò potestas concipiendi prope annũ quinquagesimum. At verò fœmina ad concipiendum circa annũ decimũ octauum fit idonea: nam ante illum nõ nisi raro, & plurimũ fœmellas concipit, & cum magno periculo parit. Habet ergo mulier spatiũ triginta ferè annorum ad concipiendum. Et ideo tantũ est viris ad generationem indulgendum, vt ambo eodem tempore exhauriantur. Quocirca fœminis decimus octauus annus constituitur ad nuptias, viris verò trigesimus septimus aut circiter. Præterquàm quod circa hæc tempora alia incõmoda subsequũtur: nam generatio non debet fieri nisi ex superfluo salua semper viri substantia: dum autem viri in tenerrima ætate rei Venereæ mancipantur, vires proprias extenuant, & malignè adolescunt, & proles corporis & virium inopes gignũt. Nec fœminæ vterum habent satis amplum, quo possit fœtus extendi & informari. Prætereà, qui in pueritia rei Venereæ assuescunt, libidinosi maximè & intemperãtes fiunt: quippe qui carnis illecebras ante tempus exuscitãt & irritant. Adde q̃ pueri non debent ab ætate paterna aut nimium aut minimùm distare. Illi verò qui in senectute rei vxoriæ operam impendunt, nec tenellis filijs oblectantur, vt iuuenes, neq; illis possunt alimenta prouidere imò crebro non nisi post humos generãt. Rursus qui in pueritia vxoribus se se dedunt, filios gignunt, qui nõ possunt parentes prodignitate reuereri: quippe quibus sunt ætate ferè æquales. Hæc certè considerate deberent parentes speculari, antequã teneros natos nuptialibus sarcinis & molestijs onerarent. At vero leges non tam decentiæ quàm necessitati succurrunt, idcirco temporum rationem meditantur, quibus generationi homines operam nauare possunt.

Primũ in cõmodum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

In pueritia

Nota

Leges.

Cõclusio.

¶ Ad quæstionem ergo vnica conclusione respondetur. Tempus legitimũ matrimonij contrahendi est in viro quatuordecim annorum, & in fœmina duodecim. Etenim in contrahendo matrimonio ratio habenda est, tum consensus, vt sit liber, tum etiam finis matrimonij, vt coniuges sint generare potentes. Et quantum ad rationem primam dist.27. q.2. vbi de sponsalibus agebamus, tria temporis interstitia distinximus. Primum, scilicet, quo homo, licèt per se satis cõsulere sibi nequeat, potest tamen qualecunque ab alio cõsilium capere: & illud est in fine primi septennij. Et ideo licet tũc nõ possit se in legitimũ matrimoniũ tradere, potest tamen illud polliceri, postmodum legitima ætate complendum: quare ille tẽporis articulus sponsalibus est idoneus, Secũdum tempus est in fine septẽnij, quo potest de seipso disponere: nam habet tunc rationis lucem, vt liberè possit in matrimoniũ cõsentire. Sed quia ad dispensationem & administrationem bonorum maturius iudiciũ exigitur, expectatur finis tertij septẽnij. At verò quãtum ad potentiam generandi illo etiam tempore secundi septennij, vt experientia docet, reperitur in viro, licèt, vt diximus, malignè fiat & indecenter. Igitur cùm matrimoniũ, eo quòd ex vna parte contractus ciuilis est, & ex altera à natura ad generationem indictum, subiectum est & iuri humano positiuo & naturali: vtraque ergo ratione, & liberi consensus & generationis considerata, leges tempus matrimonio contrahendo definierunt: quatuordecim, scilicet, annorũ in viro, & duodecim in fœmina. Vnde. c. Quod sedem. defrigidis & malefi. puer qui non potest reddere debitum, non est aptus coniugio. Et de despõsa. impu. c. Vbi ait Nicolaus, Districtius inhibemus ne aliqui quorum vterq; vel alter ad ætatem legibus vel canonibus determinatam non peruenerit, coniungantur. Lex autẽ ciuilis est de ritu nuptiarũ. Minorem. Nã de ætate septẽ annorũ in sponsalibus, est lex. In sponsalibus. ff. de spõsalib. Canones autem sunt. c. Literas, & capit. Continebatur, & capit. Attestationes, de desponsat. impub. Et intelligitur impedimentũ hoc non solùm impedire contrahendum, sed etiam dirimere contractũ. Veruntamen ante illam ætatem sponsalia, vt dictũ est, valent post septẽnium: & quãuis matrimonium per verba de præsenti tunc ante secundum septẽnium cõtrahatur, non valet nisi pro sponsalibus de desponsa. impub. c. Vnico. libr. 6. Quare nisi post legitimã ætatem denuò cõsenserint, separari possunt. Tametsi propter fidem præcedentem, nisi causa aliqua legitima interceſſerit, teneantur de honestate matrimoniũ nouo consensu perficere. Si verò ante talem consensum alia matrimonia confœderauerint, illa tenent.

Secundus.

Tertius.

Potentiæ generandi.

Nicol. papa.

Impedimentum etiam dirimens.

Nota.

¶ Est tamẽ adnotandum, q̃ cùm hoc tẽpus ecclesia arbitramẽto quodã vsa constituerit, non est tam pũctim considerandũ quominus si circiter illud sponsi copulã consummauerint, matrimoniũ teneat. Ita habet eo. c. citato. Cõtinebatur. &. c. De illis. 2. &. c. fina. cod. tit. Nam vt ait Philosophus. 2. Phy sic. parum pro nihilo reputatur. ¶ Quòd si rursus efflagitaueris, quantum sit illud paruum tempus? Multi dicunt es-

An suffi-ciat annus inceptus.

Parum tẽporis quid.

Status tẽporis triplex.

Primus.

Semestre. se semestre, vt glossa eiusdem ca. Cõtinebatur. nam dimidiatus annus postremus pro complete habetur. Determinatio est iuris ciuilis. l. Non tantùm. ff. de excusatio. tutorum. At verò glossa. §. Pupillus. Instit. de inutilib. stipula. & glossa in summ. Instit. de obligat. quæ ex delicto. ait, quòd masculus ab anno decimo cum dimidio incipit esse pubertati proximus: quia inde iam transiuit medietas secundi septennij. Et ita tenet Panor. & Syluest. verbo. Matrimo. 5. Attamen quicquid sit de alijs contractibus impuberum, tamen in contrahendo matrimonio non designatur nisi vndecimus in fœmina si modò copula consummetur. Vt cap. citatũ Continebatur. ait, scilicet, quòd si fœmina fuerit ætati proxima: nempe, in vndecimo, vel circa duodecimum annum, & cognita fuerit à viro, vndecimus annus satis est cum consummatione copulæ. Nisi fatiùs cum S. Thom. dicere

Opinio. S. Thom existimaueris supra dis. 27. q. 2. art. 2. quòd vsus rationis secundùm conditionem contrahentium determinetur: quia in quibusdam magis acceleratur rationis vsus, quàm in alijs. Et tunc scilicet, accedente copula, vt habetur capit. citato. De illis, ætatem malitia suppleuisse videtur. In cap. vero finali dicitur, prudentiam tunc

Malitia & prudentia supplet ætatem. supplere ætatem. Et potest vtrumque optimè dici. Nam cùm, vt modò dicebamus, ad statuẽdum tempus cõtrahendo matrimonio vtriusque consideratio habenda sit: scilicet, & causæ: nempe, consensus, & finis: putà, generationis, quando paulo ante legitimum annum accelera-

Prudentia supplet ætatem. Malitia supplet ætatem. tur, rationis vsus, tunc dicitur prudentia supplere ætatem, quando verò tunc acceleratur potentia coeundi, dicitur malitia suplere ætatem: quoniam præcox illa & præpropera potentia ab exuberanti carnis insultu nimiaque concitatione illecebræ prouenit, quæ reuera meritò malitia vocari potest ab originali culpa contracta. ¶ Grauius tamen morale dubiũ

An simul debeant prudentia & malitia supplere ætatem. hinc emergit, vtrùm ad hoc, quòd matrimoniũ circiter tẽpus legitimum validum sit sufficiat, quòd prudentia ætatem suppleuerit: id est, vsus rationis fuerit acceleratus: vel q̃ sola malitia illam suppleuerit, scilicet, potentia coeundi: vel an requirantur ambo simul concurrere. Hic primùm meditandum est, vnde malitia illa hoc est, potentia coeundi, explorari possit: vtrùm non aliunde percipi legitimè valeat, q̃ si re vera impuberes illi copulam consummauerint. Id enim insinuare videtur Alexander citato cap. Continebatur, scilicet, si cognita puella à iuuene fuerit. Sed in allegato cap. De illis non habetur, nisi q̃ si ita fuerint ætati proximi, q̃ potuerint carnaliter coniungi: vbi sola potentia exigitur. Et ideo bipartiti sunt Iurisperiti, alijs asserentibus copulam requiri, atque alijs, sufficere potentiam. Quapropter si cõpertum sit masculum cum alia copulã consummasse, & fœminam cum alio, si inter se per verba de præsenti propè legitimum annum consenserit, etiam ante copulam tenet, vt isti dicunt, matrimoniũ. Atq; hanc opinionẽ amplexus est Syluest. verb. Matrimonium. 5. quæstio. 3. Et est valde probabilis in conscientia, quanuis tutius esse crediderim, copulam inter ipsos expectandam, vt in foro iudiciali sententia pro matrimonio pronuncietur. Et sufficit, q̃ se maritali affectu cõmisceant, cum consensu præcedenti siue de præsenti, siue de futuro, qui eatenus non valebat nisi pro sponsalibus.

Opinio. ¶ At verò vtrum si nulla interueniente copula matureſcat ratio paulò ante annum legitimũ, matrimonium tũc teneat, dubium est propter dictum ca. fi. vbi nulla facta fuit mentio copulæ, sed solùm insinuatur, quòd si prudentia suppleret ætatem, matrimonium valeret. At quia non constabat pronunciatum est consensum de præsenti non valuisse nisi pro sponsalibus. Et accedit argumentum, quòd vt distinct. 27. quæst. 2. art. 2. cũ D. Thoma prædiximus, licèt primum septennium non fuerit completum, sed circiter, sponsalia cẽsentur: pariter ergo in matrimonio circa quartum decimũ cõtrahendo videtur iudicandũ. His tamen nõ obstantibus nullatenus, asserere auderem, valere matrimonium ante legitimũ tempus, nisi copula verè fuerit cõsummata: vel saltem sponsi fuerint ad id idonei. Ita tenet cum Panorm. Syluester verb. Matrimonium. 5. q. 2. quia in nullo canone hoc permissum habet, & in contrahendo matrimonio nõ licet arbitrari, sed verbis canonum insistere. De sponsalibus autẽ, vbi cõtractus non est tam firmus, quin pluribus de causis valeat irritari, nõ tantũ imminet periculi, tẽpus legitimo proximũ, legitimum arbitrari.

An sola prudentia sufficiat, Argum. Sentẽ. auto. Solut. argu. Dubium. ¶ Quod si rursus quis scisciteturus. Quid si fœmella ante vndecimum annum, in decimo fortè, & vir in duodecimo copulam affectu maritali consummauerint, aut citiùs, in quibus tanta rationis lux effulgeat, quanta solet in maioribus. Casus enim profecto non est impossibilis. Hieronym. namque in epistola ad Vitalem coniecturas adfert, Salomonem decimo anno Roboam genuisse, Et Achaz Ezechiam. Quicquid autem de illis patribus veritas habeat, Grego. 4. lib. dialogo. capit. 19. refert, puerum nouem annorum nutricem suam fœcundasse. Et Albertus distinct. præsenti ait, se vidisse puellam in nono anno concepisse, & peperisse

Hieron. Alb. Mag.

Solu. dubij. perisse in decimo. Igitur vbi id vsu venerit, & rationis vsum constiterit esse tantum, qui consensum faciat liberum, profecto non est cur negetur, matrimoniũ oriri, vt Syluest. loco proximè citato ait: quoniam omnia ad matrimonium necessaria concurrunt. Nam ætas quatuordecim aut duodecim annorũ non est præscripta nisi propter arbitrium, vt dicebamus, quia non existimantur minori ætate impuberes ad liberum consensum & generationẽ idonei. Et ideo vbi experimentum contrarium palam edocet, arbitrarium iudicium cessat.

Nota.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primum itaque argumentum respondetur interempta maiori. Lucidius enim rationis lumen requiritur ad administranda temporalia bona, quàm ad matrimoniũ, tum ꝙ ad hoc natura ipsa est magis propensa, tum ꝙ bonorum dispensatio multis est periculis & fraudibus peruia.

Solut. 2 arg. ¶ Ad secundum respondetur, quod immatura ætas non solum est impedimentũ propter impotentiam coeundi, sed propter defectũ vsus rationis qui est libero consensui necessarius. Et ideo siue cognita sit siue incognita ab altero cõtrahentium nihil refert.

Solut. 3. arg. ¶ Ad tertium respondetur, quòd potentia concipiendi, vt. 9. de animalib. author est Philosophus, prius aduenit fœminis, quàm gignendi potentia masculis. Item in masculo vegetior maturiorque ratio exigitur ad gubernandum & fœminam & domum, quàm in fœmina ad parendum viro. Vtraque ergo de causa minori ætate fœmina nubilis est, quàm vir connubio idoneus.

DISTINCTIO trigesimasexta, De impedimento criminis, quo tori fit diuortium.

Textus Cap. 1.

POST impedimenta frigiditatis, & maleficij, quę vel naturæ vitio, vel dæmonis astu accidũt, sequũtur impedimẽta criminis, quæ de voluntatis nequitia prodeunt. Inter hæc primum se offert adulterium, cuius causa ius fit innocenti ab adultero diuertendi, iuxta verbum Redemptoris, Quicũquè dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem & aliã duxerit, mœchatur. Ratio enim legis sinit, vt fides ei frãgatur, qui fidem fregit. Septẽ verò casus sacrosancti canones diuino iure & naturali subnixi exceperunt, quibus legem illam moderandã curarunt: nempe, si vir quoquè eodem flagitio, quo vxor, implicatur: paria enim delicta, vt lex ait, mutua compensatione tolluntur, & ideo lege, quam ambo contempserunt, neuter est vindicandus. Quare nihil iniquius est, authore August, quàm causa fornicationis vxorem dimittere, si ipse cõuincit fornicari. Mox, si vxor per viri lenocinium adulterata est: illud enim mariti scelus, licèt vxorem nõ excuset, ipsum tamen onerat. Deinde, si bona fide maritum defunctum arbitrata alteri nupserit. Præterea, si per ignorantiam adulterium ab eo passa, quem arbitrabatur esse maritum. Cui proximè accedit, si per violentiam id fuerit perpessa, vt libro. 2. de Ciuita. Dei. docuit. August. Adde sextò, quòd postquam fuerint coniuges reconciliati, nisi denuò committatur delictum, diuortio non patet locus. Ac demum, si vxor in infidelitate per libellum repudiata alteri nupserit, & cũ priori marito catholicæ fidei nomen dederit: cogitur enim tunc eidem priori viro vxor esse.

Matth 19.

Ca. Peruenit. de iure iurando.

Ca. Tua fraternitas de diuortio.

Can. Nihil 32. q. 6.

Ca. Discretionẽ de eo qui cogno. consangui. vxor.

Cã. Cũ per bellicã. 34. q. 2.

Cã. In lectũ 34 q. 2.

Cã. Itane & Proposito. 32 q. 1.

Cã. Si quis & Quod autem. 32 q. 1.

Ca. Gaudemus de diuortijs.

Cap. 2. His ergo exceptis casibus nõ modò viro fas est vxorem fornicariã dimittere, verũ & ratione cauendi scandali eamquè corrigendi nõ nunquam tenetur: nam vt in Prouerb. est, qui expellit mulierem bonam, expellit bonum, qui autem tenet adulterã, stultus est & insipiẽs. Vnde Chrysosto. Sicut crudelis & impius est qui castam dimittit vxorem, sic fatuus est & insipiens qui retinet meretricem: patronus si quidem criminis est qui celat crimen vxoris. Postquam verò adultera resipuerit, spemquè de se fecerit cautiùs post viuendi, salubrius sæpè cõsilium est illam retinere. Nam vt Augustin. ad Pollẽtium ait, Non est durum reputandũ, vt coniux adultera per pœnitentiam sanata viro reconcilietur. Atqui cùm par sit vtriusquè coniugis obligatio fidei, pari subinde iure hac parte vxor cum viro protegitur, vt possit adulterum quoque relinquere. Vnde Augustin. Indignantur, inquit, mariti si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas, cùm tanto grauiùs eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Et Innocent. Papa, Christiana religio adulterĩũ in vtroque sexu pari ratione condemnat.

Prouerb. 18.

Can. Sicut. 32. q. 1.

Can. Quod autẽ. 32. q. 1.

Can. Christiana. 32. q. 1.

Cap. 3. At verò diuortium euangelicum non veluti repudium censendum est, quo Iudæi arbitrabantur matrimonium distrahi. Nam vt Innocentius. III. ait, sacramẽtum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ipsum in coniugibus perdurat. Quocirca neutiquam neu dimittenti neu dimissæ ad alias conuolare nuptias fas est dicente domino, Omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Et Paul. His qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam. Et ad Rom. Quæ sub viro est mulier viuẽte viro alligata est legi. Et paulò inferiùs. Igitur viuente viro vocabitur adultera si fuerit cũ alio viro. Vnde Hierony. Vbicũquè, inquit, est fornicatio, liberè vxor dimittitur. Sic autem vir priorem, dimittere iubetur vxorem, vt prima viuente secundam non habeat. Et Augustin. ad Pollentium, Licitè, inquit, dimittitur vxor causa fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterij quicunquè dimissam duxerit. Et infrà ambos coniuges in hac causa exæquans, Necesse est, inquit, ex duobus coniugijs quatuor adulteros fieri si & ille alteram duxerit, & illa alteri nupserit. Ex quibus fit consequẽs, vt diuortium viam reconciliationi nõ occludat, quominus fieri etiam tunc possit.

Matth. 5.

1. Cor. 7.

Rom. 7.

Matth. 19. Can. Dixit Dominus, 32. q. 7.

Cã. Licite, 32. q. 7.

Lib. 2. ca. 9.

DIS-

DISTINCTIONIS trigesimæsextæ,

Quæstio vnica, De diuortio quod fit fornicationis causa.

(.*.)

ARTICVLVS. I.

Vtrùm propter fornicationem licitum sit viro vxorem dimittere.

HAEC distinctio. 36. quæ apud Magistrum senten. erat. 35. generaliter de impedimento criminis, proponitur. Sunt autē huiusmodi crimina in triplici differentia. Quędā enim sunt, quæ nō substantiam matrimonij, sed vsum offendunt, vt adulterium quod innocenti ius facit torum diuidendi, de quo hæc quæstio præcipuè disputatur. Alia sunt crimina, quæ contrahendum impediunt, contractum verò non dirimunt. Tertij demum generis sunt illa, quæ & contrahendum impediunt, & contractum dirimunt. De quibus duobus generibus tractabitur distinctione proxima. Primus igitur articulus est, vtrum diuortium fornicationis causa sit licitum. Et arguitur à parte negatiua. Non licet, vti. 1. Petrus. 3. habetur, malum pro malo reddere: vir autem adulteram vxorem traducens malum pro malo reddit: ergo perperam agit.

Pars negati.

1. Argumēt.

2. Argumēt. ¶ Secundò. Alia sunt peccata adulterio peiora, vt si vxor blasphema esset, aut si vir contra naturam nefariè flagitiosus esset: sed propter hæc crimina non licet coniugi ab alterius cubili discedere: ergo nec propter adulterium.

3. Argumēt. ¶ Tertio. Grauius est si ambo adulterētur, quā si alter duntaxat: sed si vir sit quoque adulter, non potest vxorem ob idem crimen repellere ergo neque si ipsa duntaxat offendat.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est sententia Redēptoris Matthæi. 5. permittentis fornicationis causa virum ab vxore discedere.

¶ Materia hæc præcipui est momenti. Et quidem nomen diuortij quid importet distinctio. 33. dictum est, vbi de repudio disputabamus. Dicitur enim à diuertendo: hoc est, à mentis diuersitate: quia qui matrimonium distrahunt, in diuersas partes eunt. l. 1. ff. de diuortijs. Hoc est, quòd toro se domoque separant. Atqui primus hic articulus facillimæ expeditionis est. Cui ideò vnica ista affirmatiua conclusione fit satis. Licitum est viro vxorem suam fornicationis causa dimittere. Quæ vtique conclusio, quando nullam aliam, qua fulciretur, causam haberet, per sententiam Redemptoris satis esset suffulta. Nihilominus sententia illa non solùm diuina fuit, sed iuris etiam naturæ explicatoria. Est ergo conclusio hæc non solum humano iure, aut iure diuino, sed etiam naturali fundata. Hoc enim ius natura docet, vt vbi duo mutua sunt fide inter se constricti, fides ei frangatur, qui fidem fregit, capitu. Peruenit, extra de iureiurando. In fœdere autem matrimonij coniuges fidem sibi mutuò seruandam pacisc untur, quę est, vt sibi inuicem debitum reddant, simulque conuiuant, neuter tamen alijs commisceatur: ergo quæ adultera est, digna redditur, cui debitum non soluatur, sed toro pellatur, ac subinde domo. Secunda ratio itidem naturalis est, quia fornicatio, saltem vxoris, prolium educationi, quæ finis est matrimonij, planè aduersatur, quippe cùm partum incertum reddat, cuius pater ignoretur. Tertiò, & alteri matrimonij fini, qui est conuictus, ad quem mutuus amor necessarius est, vehementer fornicatio vxoris repugnat: est enim hoc ita natura comparatum, vt vir, quod vas semel ad procreandas proles elegit, alterius vitio pollutum ferre nequeat, sed despectui pollutam vxorem habeat, odioque subinde prosequatur. Vnde cùm antiquitus propter odium libellus permittebatur repudij, Christus seruator noster non aliam odij legitimam causam admisit, quàm vxoris fornicationem, quæ re vera in promptu est, vt vxoricidij causa esse possit. Sola quippe fornicatio est, quæ vt ait Hieronymus, vxoris vincit affectum, canon. Dixit Dominus. 32. quæstione. 1. Iam verò & charitati naturali consentaneum est, vt pudicus coniux impudicam traducat, ne eius crimini conniuere videatur, sed illa per infamiam castigata emendetur. His igitur de causis Augustin. super Deuteronom. 24. scripsit, quòd cùm multæ essent in lege causæ dimittendi vxores, Christus solam fornicationem excepit: cæteras molestias iubet pro fide & castitate

Conclusio. Conclusionis cōfirmatio.

Triplici iure fundatur. 1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Ob fornicationem.

tate sustinere. Ex his ergo fit cõsequens diuortium non esse solum inuentum & decretum humanum, sed ex diuino iure & naturali ortum.

An nefandũ crimẽ sat sit ad diuortiũ. Opin. iuris peritorũ.

¶ Vtrùm verò nomine fornicationis inpræsentiarum nefandum etiam crimen cõprehendatur ad faciendum diuortium. Innoc. super. c. Maritus. de adulter. & glo. in ca. Omnes. 32. q. 7. negant, eo quod coniuges sola legitima mẽbra & vsum ad generationem videtur sub fide cõiugij sibi mutuò obligare. Et possumus nos id ex illo confirmare, quod d. præcedenti diximus: nempe, quòd nefandus incestus cõtra naturam nõ impedit matrimoniũ nec eius vsum: quia ad affinitatem nõ pertinet. Nihilominus opinio Panorm. eod. cap. & S. Thomæ inpræsentiarum & Paludani & Sylvest. verb. Diuortiũ. q. 7. & cõmunis est, q huiusmodi crimẽ ad diuortium sufficiat, tametsi propter pudorem, vt ait S. Thom. non nominetur. Et ratiò est, quia nomine fornicationis omnis illicitus coitus comprehenditur. can Meretrices. 32. q. 4. & can. Nõ solum. q. 7. Seminatio tamen extra vas non sufficit, quicquid Paludanus hic insinuare videatur, & multo minus tactus vel affectus impudici: quia per ciusmodi seminationẽ & impudicitiam mulier non fit vna caro cum altero, atq; adeò nec carnem suam diuidit. Ad Innocentium ergo respondetur, coniuges non solùm per legitimum vsum, sed etiam per illegitimũ in vase perpetratum carnem suam diuidere, & fidem coniugalem frangere, licet per illum vsum non contrahatur affinitas: cuius ratiò dist. 41. patebit.

Opinio cõmunis. Ratio. Ad Innocẽ.

Obiectio.

¶ Quod si contra conclusionem quis arguat. Vicaria solutio debiti inter coniuges, saltem obligatio est de intrinseca ratione matrimonij: nam vir potestatem sui corporis nõ habet, vt ait Paulus, &c. ergo per nullam sententiam Ecclesiæ obligatio hæc extingui potest, Ex superioribus solutio colligitur, quod id ecclesia non facit iure suo tantum proprio, sed diuino & naturali, vtrũq; enim illa iura insinuant, scilicet, quòd & seruanti fidem seruatur, & frangenti frangi possit.

Septẽ casus.

¶ Sunt aũt septem casus, qui ab hac conclusione merito excipiuntur, quibus vir adulteram vxorẽ deserere nõ sinitur. Nempe, quia vel vxor culpæ immunis est, vel vterq; æqualem habet. Primus est, si vir quoq; adulterio se deturpauerit. Secũdus si ipse vxorem prostituerit. In his enim tam culpadus est vir quàm vxor. Tertius si vxor virũ suum defunctum bonis coniecturis propter diuturnam eius absentiam existimans, alteri nupserit. Quartus si latenti fraude ab eo cognita fuerit qui sub specie maritalis in eius lectũ insinuauit. Et quintus, si vi fuerit oppressa. Hi enim euentus culpæi vel auferunt, vel extenuãt. Sextus, si post cõmissum adulterium eam vir suo toro susceptam reconciliauerit. Iam enim tunc noxam ei condonauit.

Primus. Secundus. Tertius. Quartus. Quintus. Sextus.

¶ Septimus demum casus est, si infidelitate vxor, cui maritus libellum repudij dederat, alteri nupserit: tũc enim si ambo sacro fonte abluãtur, teneturvir eam in matrimonium resumere.

Septimus.

¶ De his autem casibus in genere percontari quispiam posset, sint ne duntaxat per instituta ecclesiæ excepti, an verò iure diuino & naturali. Videtur enim sola ecclesia eos excepisse, quoniam Christus nullum exceptum reliquit, sed generaliter facultatem fecit viro adulteram vxorem trãducendi. Attamen ab altera parte argumentum exstitit: quod si Christus generalem facultatem viro præbuisset, nequiuisset ecclesia exceptis illis casibus eandem facultatem restringere: quippe quæ supra ius diuinum nulla fungitur potestate. Respondere verò quisquam posset, quòd cùm Christus non iusserit dimittendam fornicariam vxorem, sed permiserit, potuit ecclesia non obstante permissione, quæ ob delictum vxoris facta est, idem diuortium vetare. Quemadmodum, licet iure diuino permittamur toto anno carnes edere, potuit ecclesia virtutem abstinentiæ interpretando earum esum in Quadragesima prohibere. Attamen non est hoc satis scitè dictum: quoniam non est simile: de abstinentia namque non dedit Deus præceptum nisi in genere, vt comedamus quæ, & quando, & vbi oporteat. Quare ecclesiæ relicta est facultas determinãdi cibum & tempus edendi, sicut in præcepto confessionis definiendi tempus, & in sanctificatione festorum designandi dies. Sed tamen de diuortio fecit singularẽ permissionem. Quare fas non videtur, vt illam possit ecclesia restringere, nisi tanquam diuini ipsius naturalisq; iuris interpres.

Dubium. Obiectio. Solutio quorundam. Solutio imo prudens.

¶ Quapropter dicendum restat omnes huiusmodi exceptos casus deduci ex iure diuino & naturali, vt singulos prospicienti constabit. Primus enim, quando vterq; deliquit, habetur cap. Tua fraternitas. & capitul. Significasti. de diuortijs. Et fundatur in illa naturali iuris regula. l. Viro. ff. soluto matrimon. Paria delicta mutua compensatione dissoluuntur. Ob id enim ea lege, quam ambo contempserunt, neuter est vindicandus. Vnde Augustinus libr. de sermone Domini in monte. Nihil iniquius est quàm causa fornicationis dimittere vxorem, si ipse conuincitur fornicari. 32. quæst. 2. cano.

1. Casus.

cano. Nihil. Occurrit enim illud Pauli ad Roma.2. In quo alium iudicas,te ipsum condemnas. Qui dicis, Non mœchandum,mœcharis. Atq; illud euangelicum, Hypocrita eijce primùm trabem de oculo tuo,& tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. Et de adultera.Qui sine peccato estvestrum,primus in eam lapidem mittat.

Dubium. ¶ Dubium autē ad huius casus intellectū ex dictis resultat, vtrū quoties vir deliquerit siue ante siue post vxorē, ius amittat faciendi diuortium. Apparet enim semper illud perdere: quā doquidem nihil referre videtur, quo tempore crimen admittat. Respōdetur nihilominus per

Dilutio. distinctionem. Si vir ante quàm vxor, adulter fuerit, iure se priuauit petendi diuortium: nam cum prior fidē vxori fregerit, atq; adeò ipsa soluta fuerit fide reddendi debitum, non potest postmodum illi crimen fractæ fidei obijcere. Neq; refert occultus ne ipse fuerit adulter quā do ipsa adulterata est, si modò mariti crimen ipsa probare possit. Idem iudicium est quāuis ipsa prior se fœdauerit, si ipse antequàm diuortium popoſcerit,idem commisit scelus. Antea

Nota. namq; quàm de diuortio agatur, aut reconcilientur, nihil refert, vter coniugum prius peccauerit, sed quandocunque vnus de adulterio accusetur,si idem crimen potest cōiugi obijcere,vt paria sint crimina,absoluendus est. Nam in prædictis capitulis. Tua fraternitas, & Signi ficasti.nulla habetur prioris aut posterioris ratio. Imò vir, qui post vxorem adulteratus est,

2. pars. eam relinquere prohibetur. Secundum dubietatis membrum est. Postquàm causa fornicationis vxoris factum est diuortium, vtrùm vir deinceps adulterium committens, teneatur sibi vxorem reconciliare: de quo membro art. sexto habendus est sermo.

Dubium. ¶ Dubitatio verò, quæ ancipitem videtur tenere animum est. Si ante diuortium postquam vxor vnum, maritusq; subinde alterum adulterium cōmisit, vxor iterum relabatur, ius fiat viro illam relinquēdi. Apparet enim non fieri: quoniam semper illa accusata potest idem cri-

Obiectio. men marito obijcere. Neq; valet argumentum si obijcias, pluries adulteratam esse vxorem, at

Dilutio. que adeo crimina non esse paria. Quoniam si vxor decies &millies priùs fuerit adulterata.& postmodum maritus semel, nequit ipse de diuortio agere: quia iura numeri rationem non habent,sed paria crimina censent, si ambo sint

Alia obiectio. adulteri, nulla multiplicationis mentione facta. Neq; rursus valet si obijcias, quòd ipsa posterior deliquit. Nā iam dictum est, quòd quanuis ipse prior deliquerit, nō potest illam postea adulteram relinquere. Profectò res est dubia. Hoc tamen est certum, quod quando non nisi singula adulteria, antequàm de diuortio ageretur,cōmiserunt,nulla inter eos habita ordinis ratione, diuortium fieri nequit. Item & hoc certissimum est,quòd si quibuscūq; vtrinque adulterijs cōmissis reconciliatio fiat: nempe, quia vir fœminei criminis conscius illam cognoscit, tunc si post talem reconciliationem ipsa recidat potest vir illam dimittere: quoniā reconciliatio contractum ad suum vigorem reduxit, acsi nulla esset illuc vsque fornicatio commissa. Ob idque postea delinquens rea fit diuortij.

Dilutio. Nota.

¶ Dubiū ergo restat,quando nec reconciliatio præcesit nec diuortium sed ipsa priùs adulterata est,deinde,ipse, postea ipsa ac subinde ipse ac demū postremo ipsa, vtrū tunc maritus ius habeat diuortiū petendi. Apparet enim ius habere propterea q̄ antea erant crimina paria: si ergo ipsa post deliquit,reavidetur diuortij. Fortasse sic quispiā censere potest, quoniā (vt fertur) vltima mora nocet illaq; est, quæ ad sē periculum trahit. Quid autem in vsu fori exterioris versetur, nescio: ad eius tamen vsum res est remittenda. Crediderim tamen cum temperamento respondendum: nempe, quòd si in ista alternatione peccandi vnus corrigitur, præcipue si alterum coniugem admoneat, tunc quia hoc quoddam genus reconciliationis est, qui post deliquerit, reus fit diuortij: nam pacta nouissima,vt ait lex. ff. de pactis. seruanda sunt. Vbi tamen neuter corrigitur, nec reconciliatio fit, arbitror (saluo saniori iudicio) propterea quod ipsa vltimò pluriesque fuerit fornicata,ipsum non acquirere ius,vt argumenta supra facta planè comprobare videtur. Imò quandiu res occultè agitur, quousque reconciliatio vel emendatio fiat, aut diuortium petatur,idem reputatur crimen, atque adeò omnia paria.

Nota. Sent. autho.

¶ Secūdus casus idem in iuræ naturæ fundamē tum habet: nam si ipse per lenocinium vxorem exposuit, in ipsum culpa refunditur. Casus est capit. Discretionem. de eo qui cogno. consan. vxor. &.l Cum mulier. 1. ff. sol. matri. &.l.2. §. si publico. ff. ad. leg. Iuli. ad adult. vbi maritus propter lenocinium accusare prohibetur vxorem: ipsum enim maritum onerat, licet mulierem non excusēt. Sed dubium est, vtrùm satis sit, vt maritus à diuortio petendo repellatur, quòd vxori occasionem præbuerit fornicandi: nempe, quia ei in necessarijs non prouidebat. Respondetur,id non sufficere, vt patet capit. Ex literis. de diuortijs: vbi mulier de

2 Casus. Dubium. Solutio.

fornica-

fornicatione delata id causabatur aduersus virum, & tamen nõ est audita: quia propter paupertatem & egestatem nemini licet crimen committere. Quare nec sufficit, quòd vir illam domo expulerit, vt habetur cap. Significasti. eodem tit. Nisi illo animo eam eiecerit, vt fornicaretur, vel nisi adulterantem sciret, & permitteret: hoc enim est cõuenire crimini, atq; adeo lenonem esse. l. Crimen. C. de adulte. Secus si suspectam de adulterio retineat. Qua propter eiusmodi mariti propter lenocinium lege damnantur, vt ab vxoribus publicitus ridiculis flagellis vapulent.

Pœna lenocinij.

3. Casus. ¶ Quòd aũt tertius casus, scilicet, quando vxor bona fide arbitrata maritum defectũ, alteri nupsit, ius adimat viro petendi diuortiũ, est decisio canonis, Cùm per bellicam. 34. q. 2.

4. Casus. ¶ Quartus verò: videlicèt, quod si ignoranter passa fuerit adulterium, excusetur, est sententia August. lib. de fide & operibus. cano. Si virgo, & concilij Triburiensis can. In lectum. 34. quę stione. 3. Et ratio naturalis est, quia crimen requirit scientiam: ignorantia tamen inuincibilis excusat, vt exemplum Iacob cum Lya documentum est.

5. Casus. ¶ Et eadem ratione excusatur in quinto casu, per violentiã, vt autor est idem Augu. lib. 2. de ciuitate Dei, qui refertur can. Itane. & can. Proposito. 32. q. 5. Intelligitur autem quando est absoluta violentia, cùm mulier inuita sic patitur, vt culpã non contrahat: nam si per metum ipsa consentiret, non excusaretur neq; à culpa neq; à diuortio, vt ad Damasum, vel ad Amandum ait Hieron y. can. Omnes causationes. 32.

Hieron y. q. 7. neq; enim metu mortis licet contra legem agere, quæ est iuris naturæ, eo quòd intrinsecã habet malitiam.

6. Casus. ¶ Sextus casus: nempe, q̃ semel reconciliatam non possit vir nisi iterũ relabatur, abijcere, colligitur ex vtroq; can. Si quis. & ex can. Quod autem. 32. q. 1. Sed tamen ad reconciliationem non sufficit, q̃ eam post adulteriũ cognouerit sed exigitur, quod id postquã adulterium resciuerit, fecerit: nam vxorem cognoscens, quam adulteram esse ignorat, non censetur eam sibi reconciliare. Neque vxor virum si graui eius metu perculsa ei debitum reddat: neque si id faciat per ecclesiam compulsa, quia adulteriũ mariti probare non valuit, quem tamen scit esse adulterum. De quo infrà, sicut neque qui non illico expellit vxorem, sed expectat opportunitatem petendi diuortium, ius perdit illud petendi. Adde quòd si post celebratum diuortium vir vxorem cognoscit, reconciliare illam censetur, atque adeò deinceps tenetur in matrimonio permanere.

¶ Sed nota q̃ etsi in his sex casibus, vir nequeat vxorẽ ab alio cognitã dimittere, nihilominus bigamiæ irregularitatem incurrit, eam cognoscendo. Et sunt casus, in quibus bigamia citra propriam culpam incurritur, nam canones. Si cuius, & Si laici. d. 34. absolutè decernũt, quòd vir cum adultera contrahens, vel eam retinens fiat irregularis, vt. d. 27. q. 3. art. 1. diximus. Nota.

¶ Septimus casus habetur cap. Gaudemus. de diuortijs.

¶ Ad primũ igitur argumentum respondetur, quòd fornicariam vxorem liuore vindictæ dimittere peccatũ est contra charitatẽ, licèt non contra iustitiam, & hoc est malũ pro malo reddere. Id tamen ad abstergendam infamiam facere, ne vir particeps criminis videatur, vel ad turpitudinem vxoris corrigendam, vel ad prolis incertitudinem cauendam, nullum est peccatum, imò potest esse virtus. Solut. 1. arg.

¶ Ad secundum respondetur, q̃ non permittitur diuortium adulterij causa, eo q̃ sit crimen grauissimum, sed eo q̃ è diametro cũ bonis matrimonij pugnat. Tollit enim adultera prolis certitudinem, frangitq; fidem, nec significationem sacramenti, quæ est vnius cum vna, custodit. Peccatum autem contra naturã fornicationis, vt dictum est, censetur species. At verò fornicatio spiritualis: nẽpe infidelitas, aut idololatria, aut apostasia: hoc est, transitus ad Iudaismum vel Paganismum, delictum quoque censetur ad diuortium petendum, præcipuè dum eiusmodi criminosus coniux alterum ad suam pernitiosam sectam pertrahere molitur, vt August. lib. 1. de sermone Domini in monte, qui refertur can. Idololatria. 28. q. 1. & Alexand. 3. c. Quæsiuit, de diuortijs, autores sunt. Hæc autẽ fornicatio spiritualis, non fundatur in verbo Christi, vt causa fornicationis dimittatur coniux: quippe cùm non nisi de carnali loqueretur. Sed propter periculum peruertendæ religionis. Moderatur tamen hoc hic prudenter S. Tho. discrimine inter has duas fornicationes interiecto: nempe, quòd propter vnum actum fornicationis carnalis matrimonium dirimitur, non tamen propter vnum fornicationis spiritualis, sed propter consuetudinem, quæ pertinatiæ indicium est. Hæc autem materia ad. d. 39. spectat, vbi Paulinum illum locũ. 1. Cor. 7. enarraturi sumus. Si quis frater vxorem habet infidelẽ, & hæc cõsentit habitare cũ illo, nõ dimittat illam. Vbi & de hæresi videbimus, an ratione illius diuortiũ sit faciendum. Solut. 2. arg. Discrimen inter carnalem & spiritualem.

¶ Tertiũ verò argumẽtũ iã in casu primo illorũ septem solutũ est. Sed quæris, num ob alia crimina licitum Solut. 3. arg.

tum sit vxorē dimittere? Origenes super Matthæ. cap.19. quamuis anceps disputando procedat, tamen videtur in hanc partem inclinare, quòd propter alia etiam crimina, quæ lege ciuili expressa sunt. vt.l. Consensu. C. de repudijs. id etiam Christianis liceat, vt si mulier venefica est, vel liberorum interfectrix, vel substantiam mariti deprædetur, &c. Veruntamen nō est in more ecclesiæ, præter fornicationem, diuortiū permittere, nisi propter enormen sæuitiam cōiugis, scilicet, quando vxor legitimè probat periculum sibi mortis à viro imminere: tūc enim vel cautio illi securitatis sufficiens dāda est, vel discedendi facultas, & tunc debet maritus vel dotem illi reddere, vel alimēta. ca. Literas. circa finem, de restitu. spoliato. Vtrùm verò maritus possit adulteram accusare, & capite plectere, alia quæstio est, quæ distinct. sequenti disputabitur.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm vir teneatur ex præcepto vxorem fornicantem dimittere.

QVoniam art. præcedēti solum de potestate dictum est dimittendi adulterā, quæritur subinde de necessitate, puta, an sit præceptum. Et arguitur à parte affirmatiua.

Partis affirmatiuæ.

1. Argumēt. Vir, eò q̄ caput vxoris est, tenetur eā corripere separatio autem tori ad correctionem attinet: ergo vir tenetur eius se consortio subtrahere.

2. Argumē. ¶ Secundò. Qui consentit, vt ait Pau. peccanti simili pœna cōdemnatur: vir autem cum adultera conuersatus, quia potest & debet eam corripere, consentit eius crimini: ergo se disgregare tenetur.

3 Argumēt. ¶ Tertiò. Qui adhæret meretrici, vt. 1. Cor. 6. ait Paul. vnum corpus efficitur: ergo & vir, adhærens adulteræ: nemo autē esse potest corpus meretricis & Christi, vt ibidem habetur: ergo ille est in peccato, atque adeò tenetur ab illa diuertere.

Pars negatiua. ¶ In contrarium est, quòd sententia Christi de dimittēda vxore fornicaria, permissio videtur non præceptum.

Decisio art. ¶ Hanc quæstionē Magister sentent. ac subinde S. Tho. reliquiq; eius interpretes facillima distinctione definiunt. Aiunt, inquam, q̄ dum vxor adultera iam per pœnitentiam mutato corde emendata est, non tenetur illam maritus relinquere. Si verò emendari renuerit, & in flagitio persistere pergat, tunc vt ait Bonauēt. Durand. & alij, si crimen sit occultum nō tenetur. Tamē occultū vno modo dicitur, vt opponitur publico: putà, per infamiā notorio. Alio modo, quòd neq; est publicum, neq; potest legitimè probari. Et videntur hoc secūdo modo loqui: quia tunc non potest in iudiciū proferri, vt diuortium fiat. Si autem est publicum tunc, aiunt, tenetur eam à se pellere, ne ei consentire videatur. Occultum.

¶ Sed re vera, vt rerū vsus, & fortassis ratio docere videnť, paulò accuratius res meditāda est.

¶ Duabus ergo conclusionibus respondetur. Prima. Si adultera ad cor rediens pœnitentia ducta emēdetur, potest illam vir retinere, imò sępe id cōsilium est. Enimuerò cum pœna illa diuortij ob culpā fornicationis sit posita, post quàm culpa per emendationem fuerit delata, potest vir iuri suo renunciare, & vxori pœnā illam condonare. Quocirca August. ad Pollētium lib. 3. can. Quod autem. 32. q. 1. ait, non esse durum reputandum, vt coniux adultera per pœnitentiam sanata viro recōcilietur. Et infrà can. Non erit, idem repetit. Quod autem hoc sæpe sit consiliū, inde patet, quod mulier emendata cū se mariti prælidio viderit destitutam, periculum subibit, ne per inopiā oppressa turpem procuret quæstū. Verū est tamen Gregorium in lib. qui Pastor. inscribitur, rē fuisse moderatum: debet enim, inquit, maritus recipere peccatricē, quæ pœnitentiā egit, sed non sæpe: nam sæpe relapsa spem emendationis adimit. 1. Conclusio. August. de adulteri. coniug. Consilium. Gregor.

¶ De alterò verò membro: scilicet, dum adultera neque emendata est, neq; emendari proponit, perplexior est responsio. Caietanus quidē in quodlib. 21. quæstionum, vigesimā disputauit, an vxor possit viro adultero & in adulterio pertinaci debitum reddere. Et definiuit, licitū esse. Attamen quæstio de vxore adeò non est tam difficilis, quàm ipse putauit, vt potuisset multa præterire verba, quæ illic expendit. Est enim creditu quàm facillimum illud esse licitū quoniam vxor, cū non sit viri caput, potestatem non habet eum corrigendi aut corripiendi. Quare licet cum illo adultero commaneat, nullum indicium exhibet, se in adulterium cōsentire, atq; adeò nullum perhibet scandalum. Imò vsu exploratissimum est fœminas id ęgerrimè ferre & zelotypia exuri. Neque verò infamia vlla inde respergunturť, quia nulla, aut vix vlla est virum ferre adulterum. Neq; se periculo obijciunt incertitudinis filiorum: nam ipsæ sunt quæ certissimos edunt partus. Quare nulli sunt canones qui in hac parte de vxoribus loquātur, sed solis viris videntur iubere. vt à pertinaci adultera recedant. Quin verò cōsilium Alterū mēbrum. Caietan. Sent. autho. Ratio. 1. Ratio. 2. Ratio. 3.

silium à viris prudentibus perhiberé solet vxo ri viri adulteri ne torum diuidat, illa enim abstinentia adeò nõ cedit in remedium viro, vt sæpius esse ei cõsueuerit maius præcipitiũ: recrudescere namq; tunc solent viri, & peiores fieri.

Quæstio de viris. ¶ De viris ergo perplexior est quæstio, quando crimen est publicum, aut legitimè probari potest: nam alioqui pro certo præsigitur, non teneri. Quod autem si sit publicum, teneantur viri obstinatas adulteras deserere, sunt in primis canones id admonẽtes. Ait enim Chryso. super Matth. cap. 11. & refertur. 32. q. 1. Sicut crudelis, & iniquus est, qui castã dimittit vxorem, sic fatuus est & iniustus, qui retinet meretricem: patronus eius turpitudinis est qui celat crimẽ vxoris: nam vt habetur Prouerb. 18. Qui expellit mulierem bonam, expellit bonũ: qui autem tenet adulteram, stultus est & insipiens. Et subdit can. Si quis, quòd vir, qui vxorem, postquàm in adulterio eam deprehendit cognouit, duabus annis pœniteat, & quousque à crimine fuerit purgata, ab eius matrimonio

Hierony. abstineat. Et Hieronym. ibidẽ can. Dixit Dominus. Qui tenet adulteram, stultus & impius

Rationes. est. Atqui & rationes eisdem canonibus egregiè suffragantur, quæ in capite obiectæ sunt: nam vir aliud faciens multis nominibus videtur delinquere. Primum, quia cum possit & debeat mulierem castigare, videtur in eius crimẽ

1 Ratio. consentire & conuenire: consentire siquidem censetur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit, can. Consentire. 83. dist.

2 Ratio. Secũdo, quia periculo se obijcit prolis vt vxor

3 Ratio. illi falsos hæredes supponat. Et tertiò significationem sacramenti vnitatis Christi cum ecclesia violat.

Sent. autho. ¶ His nihilominus nõ obstãtibus miserũ virũ in tam arctas angustias sub præcepto, citra vllam ipsius culpam conijcere, difficillimum est. Neq; videmus vsu & more in tanto rigore seruari, neque confessarios tam presisim stringere viros, vt adulteras per diuortium relinquant,

Caietan. aut ab illis abstineant. Caietanus illic in calce de viris obiter loquens ait, q̃ nec tenentur ab eiusmodi vxoribus abstinere, nisi absit spes emendationis futuræ, aut ratione scandali: sed satis esse illas & verbo & verbere castigare. At re vera & hoc quoque duriusculum apparet.

2. Conclusi. ¶ Sit ergo, sub peritiorum censura, secunda cõclusio. Viri non tenentur vxores quãtũcunq; pertinaces & absque spe emendationis obstinatas, simpliciter & absolute loquendo relinquere. Probatur primò, quia si Christi verba perpendantur, non iubet, sed permittit. Secundo, quia cum vir ob vxoris crimen nullam culpam contrahat, non obligatur illam deserere nisi aliquod vinculum inde ad ipsum deriuetur: nam & viro pœna etiam est, vxorem dimittere, cùm possit iuri suo petendi diuortiũ renũciare. Quare citra suam culpã non tenetur hoc genus supplicij subire. Vinculum autem hoc vno quatur modorum potest virum ligare. Primum, inquantum vxor ipsum offendit. Et hoc adulteram solam denudat iure petendi, virum autem nõ item: quare ex hac parte non tenetur illam obijcere. Alio modo quatenus illud crimen emẽdabile est pro bono ipsius vxoris. Ad quod re vera vir non tenetur nisi ex præcepto correctionis fraternæ: quia licèt sit eius caput, non tamen est prælatus. Huic autem præcepto satisfacit admonendo illam & diuina lege deterrendo: & forsan verberando eo modo, quo viro permissum est. Quòd si nõ se emendauerit, tenetur (vt Matth. 18. admonemur) dicere ecclesiæ. Sed hoc tamen intelligitur, si vlla fuerit spes emẽdæ, alioqui non tenetur illã denunciare. Neque verò cum denunciat, tenetur diuortium postulare: quia illud est ius suum, cui renunciare potest. Tertiò, posset præcepto vinciri ad relinquendum illam propter bonum publicum: quia illa peccat in Deũ & in rempublicam. At verò peccato, quod per se est in bonum commune, per denunciationẽ, & si oportuerit, per accusationem occurrendum est, adulterium autem per se non est in bonum commune, nisi annexam habeat aliam cõmunem perniciem, putà, hæresis vel proditionis. Quare ob solam rationem adulterij vir non tenetur accusare vxorem potius quàm alias adulteras vel quàm alij suam ipsius. Accusare autem vel ad necem vel ad diuortium, cum sint iura propria, non tenetur, quia potest condonare iniuriam.

¶ Neruus ergo & punctum rei in hoc consistit, vtrùm teneatur illam relinquere quatenus crimen vxoris in ipsum refunditur, quia ipsi labes impingitur quasi consentienti in crimen, qua ratione scandalum dat, ac si patronus particepsque eius fiat. Vel ex altero capite, scilicet, quia sperat, quòd per diuortium vxor emendabitur, & alias non. De primo ergo dicendum, quod si vsu veniret, vt viro non posset aliter monstrare se non consentire in crimen, sed ex eius cohabitatione cum vxore certũ sumeretur argumentum, quòd consentit, ita vt sit scandalum datum, quia scit vicinia quod conscio viro & prohibere potente vxor adulteratur, atq; adeo propter suam ipsius viri negligentiam & socordiam illud patratur malum, tunc certe tenetur ab illa discedere, quia

Vinculũ deserẽdi vxorẽ fornicari ani

Primum.

Secundũ.

Sent. autho.

Tertium.

Adulteriũ nõ est cõtra bonũ commune.

Rei punctũ.

Circa.

quia ne det scandalum, tenetur aliquid de iure suo perdere. Et hoc est quod rationes supra facte & canones conuincunt. Si tamen hanc maculam potest aliter eluere, certè tunc non tenetur ab ea separari: quia tunc scandalum non quidem datum sed acceptum esset: nempe, si vehementibus carnis illecebris diuexatur, qua re nequit ab vxore, nisi cum magno periculo, abstinere: re vera tunc non tenetur tali periculo se obijcere, vt vxorem relinquat. Item si est vir infirmus, aut pauper, qui labore manuum suarum viuit, quam ob rem vxore nimis indiget, quæ ei in re familiari seruiat, nec tunc tenetur se, abijciendo illam, incommodare. Exemplum mihi ab Insulanis sæpe relatum referam: vitam enim illi miseri degunt in summa necessitate vxoriæ societatis: panis namque illorum nō potest in crastinū adseruari, sed debet vxor quotidie eum coquere & potum conficere: aliter viri nequirent agriculturæ & alijs operis vacare. Ergo in similibus casibus profectò satis est, quòd vir vxorē acriter reprehendat, & quā poterit cautè custodiat, ita vt vicini intelligere valeāt se inuito & ægerrimè ferente illā delinquere, sed manere cum illa necessitate cōpulsum. Neq; verò tenetur adulterū occidere: & si est vir potens, nequit eum abigere. Præterea ad petendum diuortium requiritur processus non facilis, & ideo non tenetur tanta se onerare molestia. Præterquam quod diuortium facere in viri etiam infamiam resultat. Quare viri ingenui vxorem citiùs iure enecant, quam relinquant: quod tamen rarissimè consulendum est.

Nota. Vir infirm⁹. & pauper. Exemplum Nota consilium.

Circa.2. ¶ De secundo autem quando putant non esse aliam emendationis spem, quàm illam relinquere, respondetur, nullum esse remedium ab vxore abstinere, & multò minus eā domo expellere, imò esset maius periculum, vt peior fieret. Secundò, quando illud esset necessarium, non tenetur vir cum tanto detrimento vxori mederi. Si autem tantū nō pateretur detrimentum, consilium esset, vt faceret. Ad hæc, quæ nobis dicta sunt, suffragium accedit Abulensis super Matt.c.19.q.71. vbi post plurimas distinctiones de hac re factas, quibus præceptum de dimittenda adultera extenuatissimum relinquit, tandem concludit, quòd quandiucunq; (vt verbo eius vtar) vir retinet vxorem fornicariam vel sub spe correctionis, vel ipse vt non infametur (addiderim ego, vel ne aliud incōmodum graue patiatur) aut vt non infamet illam, non peccat. Sed tunc, inquit, videtur peccare si non dimittat, quando nulla est emendę spes, & res est manifesta, & putatur vir eius crimini fauere tenendo illam. Neq; verò tunc tenetur eam in perpetuum relinquere, sed quousque spes eius emendationis renascatur. Satis enim est quatenus ad obligationem, vt diuortium sit tanquam medicina, quæ duret quanto tempore morbus exegerit, nisi perpetu⁹ fuerit. Rationes ergo, vt diximus, probant, virum non debere crimini vxoris consentire, neque illud vlla de causa fouere. Et canones citati in hac præsumptione fundantur: nempe, quòd vir habitans cum adultera consentit in crimen & ei patrocinatur. Quandò verò necessitate pressus id facit, re vera non consentit, neque adhæret illi tanquam meretrici, sed tanquam vxori.

Solutio.2. Rationes.

¶ Et per hoc tam argumenta, quàm decreta canonum soluta restant.

Argumenta soluta.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm maritus proprio iudicio, non expectato ecclesiastico possit vxorem adulteram dimittere.

POstquam dictū est de potestate & præcepto, quæritur de forma, vtrùm vir non expectato publico iudicio ecclesiæ, possit priuatim ab vxore, quā in adulterio deprehēdit, se subducere. Et arguitur à parte affirmatiua, tū quia Deus iustus iudex illam iām sentētiā nunciauit in adulteram: quare non opus est alia: tum quòd vt Matth.1. legitur, Ioseph, cùm esset vir iustus cogitabat occultè vxorem sibi suspectam dimittere.

Pars affirmatiua. 1. Argum.

¶ Secundò. Si vir adulterij vxoris cōscius eam cognosceret, ius amitteret de diuortio agendi: ergo licet ei interim debitum denegare.

2. Argum.

¶ Tertiò. Si res ad tribunal ecclesiasticū deferenda esset, legitima opus esset probatione: illa autem per quàm difficilis est, nā vt Iob. 24. legitur, oculus adulteri obseruat caliginem: ergo sententia fori non est necessaria.

3. Argum.

¶ In contrarium est, quia nemini propria autoritate se ipsum vindicare licet, iuxta illud Pauli Roma.12. Non vos defendentes, id est, vindicantes, charissimi: quia mihi vindicta, dicit Dominus: sed si vir propria autoritate vxorem dimitteret, se ipsum vindicaret: ergo illud non est legitimum.

Pars negatiua.

¶ Ad quæstionem per distinctionem tribus conclusionibus respondetur. Dimissio enim vxoris propter adulterium intelligi potest aut quantum ad torum, aut quantum ad cohabitatio-

Diuortium duplex.

bitationem. De toro sit prima conclusio. Potest vir priuata autoritate vxorē à se in adulterio deprehensam dimittere: hoc est, ab eius amplexu abstinere debitumque illi etiam petenti denegare. Probatur, quoniam iam tunc certus est fidem sibi illam fregisse, atque adeo diuina lege solutum se esse obligatione reddendi. Item quia si eam post notum adulteriū cognouerit, tum bigamiæ irregularitatem incurrit, vt art. 1. dictum est, tum & se iure petēdi diuortium priuat. Quare non tenetur hæc subire incommoda.

Ratio conclusionis.

2. Cōclusio. ¶ Secunda conclusio. Nemini licet adulteram quātum ad cohabitationem sine iudicio ecclesiæ domo pellere, saltem si matrimonium fuerit in facie ecclesiæ celebratum. Probatur, quia publicum suppliciū nemo nisi iudex publicus inferre valet, idq; testibus aut alia legitima via iuridicè comprobatum: traducere autem vxorem domo pellendo quam publicitus sibi copulauit, est publicum suppliciū: nemo ergo id priuata authoritate inferre valet: idē enim tūc esset & iudex & actor: quod iura abhorrent.

Ratio conclusionis.

Tandem eadem conclusio definita est decreto Alexandri. 3. cap. Porrò de diuortijs. Dixerim, si matrimonium fuerit in facie ecclesiæ celebratum, quod intellige, vel coram testibus, quibus legitimè probari possit: quoniam si clandestinum fuit, priuatim potest eam dimittere: etiam quoad cohabitationem, vt autor est dict. præsenti Ricardus. q. 3. quoniam latentia non opus est in iudicium ecclesiæ, nisi pœnitentiale, deferri. Si autem matrimonium fuit modo prædicto publicum, tūc quamuis crimen publicum esset & notorium: semper est adeundus iudex, vt habetur in dict. c. Porro. Tametsi tam notorium esse potest, vt possit maritus eam absque alio iudicio deserere, vt pote si adultera in ędes adulteri se receperit, cum quo publicè habitat vt ait Syluest. ver. Diuortium. quæst. 8. Aliàs si priuata autoritate quis vxorem dimittat, & ipsa restitutionem petat, compellendus est illam in domum recipere, nisi incontinenti testimonia ipse legitima fornicationis perhibeat, iuxta. c. Literas. de restitu. spoliatorum.

3. Concluf. ¶ Tertia ex his colligitur conclusio. Diuortiū fieri priuata authoritate non potest, sed sola publica ecclesiæ. Quoniam diuortium non dicit solum abstinentiam illam occultam & priuatam ab vsu coniugali, sed diuersionem hanc, vt nomen sonat, vt facultas innocenti fiat non cohabitandi cum vxore, neq; in re familiari communicandi.

Circa 1 concluf dubiū ¶ Circa singulas tamen primarū conclusionū nonnulla dubia oriūtur. Et primū circa primā quæritur, quæ nā cognitio criminis exigatur, vt vir possit vxori debitū denegare? Respōdetur illam satis esse, quæ in foro ecclesiæ ad faciendum diuortium sufficeret: nēpe, si eam cū adultero in eodem cubili repererit, aut aliter amplexatos: nam alia minora iudicia, & rumores leuiores nō sufficerent. Vnde verbum illud Hieronymi super Matth. cap. 19. quod citatur can. Dixit Dñs. 32. q. 1. Vbicunq; fornicatio est vel fornicationis suspicio, libere vxor dimittitur, nō sic intelligitur, vt suspicio, sola sufficiat, vt bene ait ibi glossa, sed quòd sit causa inquirendi legitima testimonia. Nisi suspicio vehementissima fuerit, quæ pro legitimo testimonio & præsumptione valeat.

Solu. dubij.

Dubium.

¶ Quod si roges, vtrum vir possit, postquāvxoris adulterium intellexit, ab illa debitum petere, non tamen reddere. Et videtur posse: cùm ius petendi non perdiderit. Respondetur tamē nequaquam id licere, sed eligere debet, aut nec petere nec reddere, aut si petierit, reddere: non enim debet claudicare coniugium. Quare petendo iam censetur illam sibi reconciliare.

Dubium.

¶ Vtrum verò vxor, quæ clam viro adultera est, certò tamen credit, quòd si ille sciret, eā traduceret, possit debitum ab eo exigere. Apparet enim nō posse, eo quòd fracta fide videtur ius perdidisse. Respondetur nihilominus posse, vt in opusculo quodam ait Caietanus: quia rea nō debet esse sui ipsius accusatrix, nec suū prodere crimen, sed maritus, vel iudex debet eam suo iure expoliare: quare quādiu crimen latet, possessionem habet eiusdem iuris.

Solu. Caiet.

Dubium.

¶ Alia est ambiguitas fortasse grauior, si mulier querelam apud iudicem deponat, quòd vir renuit ei debitum reddere, & ipse adulterium probare nequeat, vtrùm Ecclesia compellere ipsum possit, vt reddat. Respondetur id optimo iure, etiam per censuras, posse, quia debet iudicare secundum allegata & probata. Attamen vir sic potest, si velit parere sententiæ, vt tamen nō teneatur. Quia licèt sententia in foro exteriori fuerit legitima, tamen quia in falsa fuit præsumptione fundata: scilicet, q̄ illa non erat adultera, non ligat conscientiam: quare non tenetur ad illam accedere, neque excommunicatione in foro interiori ligatur, sed debet exteriora iudicia & molestias patiēter tolerare. Potest tamen, vt diximus, compelli, vt illam domi retineat, & alat.

Solutio. Nota.

Dubium.

¶ Circa secundam conclusionem rogabit fortasse quispiam: vtrùm in foro conscientiæ possit vir innocens adulteram priuata autoritate à suis ædibus excludere, & diuortium inconsulta ecclesia facere. Respondetur, quòd si id absque

absque scandalo fieri possit,neq; ipsa ad tribunal recurreret,posset quidē: quia re vera in cōscientia nec debet ei copulam,nec alimēta, nec humanum conuictum. Et ideo si ipsa in separationem consentit,neq; scādalum exoritur: neque ecclesia cogit eos cohabitare, tutas habebūt separati cōscientias. Quare si ipse vult peregrè proficisci & illā deserere, nullū eum ius vetabit. De alijs pœnis ciuilis iuris,quas adultera incurrit, quomodo sit dote priuanda, & ad quem dos pertineat,& de via,qua legitimè debeat diuortium probari, non ad theologos, sed ad Iurisconsultos decernere spectat.

Pœnæ ciuiles.

Solu. 1. arg.

¶ Ad primum igitur mēbrum primi argumenti respondetur, Dominum duntaxat legem tulisse, quare lege naturæ sentētia iudicis requiritur qua ius ad factum accōmodatur. Et ad secūdum membrum respondetur, q̄ Ioseph (vt nōnulli interpretantur) non volebat vxorem tanq̄ sibi suspectā occultè dimittere, sed propter reuerentiam, quia nonnihil diuinitatis in ipsa olfaciebat. Vel secundum alios, quāuis habuisset suspectam, non tamē volebat traducere: quia tūc adultera non ad diuortium, vt modo, sed ad lapidationē petebatur. Et ideo cogitabat fortè quomodo eam citra illā accusationem dimitteret. ¶ Ad secundum iam satis per primā cōclusionem responsum est: licet enim ei denegare debitum, non tamē expellere domo. ¶ Ad tertium verò respōdetur, quòd licèt oculatos testes turpitudinis difficillimū sit inuenire, tmen potest vir ei, quem suspectum habet, insidias tendere, vt solam cum solo deprehendat: aliaue indicia expiscari, quæ sint ad diuortiū legitima.

Solutio secundi membri.

Alia solutio.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm vir & vxor in causa diuortij pari iure gaudeant.

HActenus de viro, subsequitur ergo de vxore,& arguitur, q̄ non eodē iure, quo maritus possit vxor diuortiū petere. Diuortiū namq̄; in euangelio loco repudij veteris legis successit, in illo aūt nō erant cōiuges pares, quia nō poterat vxor virū repudiare, sicut vir vxorē neq; verò in polygamia: haud.n. vxori plures cōcedebātur viri vt viro plures vxores: ergo neque in lege diuortij sunt pares.

Partis negatiuæ ar. 1.

2. Argumē.

¶ Secundò. Maius nocumentum infert adulterium vxoris, quàm viri: nam tollit prolium certitudinem: acrius ergo debet puniri, atque adeò eius diuortiū peti, quam legem vir subire non debet. Præsertim cùm vir, vt, ait, Pau. 1. ad Corit. 7. caput sit vxoris, qui ideo maiori iure fungitur corrigendi vxorem quàm è cōuerso.

¶ In contrarium est Innocentius Papa cano. Christiana. 32. quæst. 5. vbi ait, quòd Christiana religio adulterium in vtroque sexu pari ratione condemnat.

Partis affirmatiuæ.

¶ Quæstionem præsentem vniuersi Doctores in partem affirmatiuam definiūt: quia sacri canones ita iubent. Caietanus autem super Matthæi. 19. non solùm rem in dubiū adduxit, verùm & partē negatiuā affirmare videtur. Ait quippe, quòd Dominus non id ius vxoribus concesserit, quod viris: nā non est par ratio, quare de solo viro locus, ait, q̄ ob fornicationis causam valeat vxorem dimittere. Fuit autem hæc assertio illi Parisijs condemnata, tametsi ipse labem abstergere conatus dixerit, id non asseruisse. Protulit tamē hæc verba. Nemo ex euāgelio colligat vxori licere virū dimittere: quoniam Deus id non concesserit. Quibus certè verbis suam negatiuam mentem satis aperuit.

Caietani opinio.

Assertio Caiet. Parisijs dānata.

¶ Duabus ergo conclusionibus respondetur. Prima, quam inficiari nefas est. In causa diuortij vir & vxor ad paria iudicantur. Par inquā facultas conceditur vxori dimittendi virum,& viro dimittendi vxorem. Determinatio est ecclesiæ cano. citato. Christiana, & eadem caus. quæst. 7. cano. Apostolus. qui est Augustin. & can. Vxor à viro. qui est Ambrosij, Et ex concilio Meliuitano can. Placuit.

1. Cōclusio.

Can. Christiana.

¶ At verò nō solis ecclesiasticis sanctionibus, sed ex euangelio & Paulo eadem colligitur cōclusio: quoniam cùm Apostolus æquali iure dicat, vxorem non habere potestatem corporis sui sed virum, nec virum sui, sed vxorem: pari quoq; iure tenetur vir fidem vxori seruare, vt vxor viro. Si ergo propter fractionem fidei ab vxore vir diuertere potest, vt ait Dominus, planè inde colligitur, idē ius vxori fauere. Dominus verò, quia de Iudæorum lege & more oborta fuerat quæstio inter quos vxori non permittebatur virum repudiare, cùm inde gradum fecit ad legem euangelicam, non meminit nisi virorū, dicens, q̄ quāuis illis antea alijs de causis impune permittebatur repudium, in ecclesia sua non erat permittendum nisi solius fornicationis causa. Sed tamen quia æqualis obligatio fidei seruandæ existit in vtroq̄; propter quam vir diuortium facit, tanquam notissimum inde reliquit: vxori quoq; idem ius patrocinari. Quamuis in lege veteri ad repudiū non faueret, quod erat non solùm separatio tori, sed de facto distractio matrimonij.

Ex euangelio

Paulus. ¶ Id ipsum Apostolus alijs verbis confirmat, vbi ait, His qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptã. Vxorem autẽ à viro discedere, vt Augustinus. August. lib. de adulterinis coniugijs aduersus Pollẽtium arguit, nunquã fas est, nisi ob fornicationẽ. Cùm ergo Paulus nõ expelli, sed discedere, dicat, insinuat nõ tantũ virũ posse illam expellere, sed mulieri causa fornicationis viri liberũ esse discedere. ¶ Demũ per verbũ illud. Et erunt duo in carne vna, itidẽ cõfirmatur: nam vt vxor tradẽs se alteri carnẽ diuidit, ita & vir: ius autẽ diuortij est, à coniuge, qui carnem diuisit, alter se 2. Concluſ. subtrahat. ¶ Secunda cõclusio. Nõ est par causa in vtroq; abscedendi. Vnde dici consuetum est, ad paria se habere, sed non pariter. Nam licèt causa in viro maior sit discedẽdi, tamẽ quæ est in fœmina ad idipsum sufficit. Solent enim duo homicidæ pari capitis supplicio plecti, quãuis vnius scelus atrocius, q̃ alterius fuerit. Notandum enim est, q̃ adulterium consideratur & quasi fornicatio contra temperantiam, & quasi adulterium contra iustitiam. Atqui in prima consideratione masculus & fœmina mutuò conferuntur tanquam excedens & excessum: nam propensio ad Venerem ex duabus radicibus nascitur: scilicèt, & ex superfluẽte humiditate, & ex vegeto calore ad dirigendum. In fœmineo autem sexu plus humoris redundat, ex qua parte attenuatur culpa, vsque adeò vt Philosophus. 8. Ethicor. fœminas non simpliciter incõtinentes appellet: nam incontinens est, qui à vehementibus insultibus carnis vincitur, cùm resistere debeat: & mulieres vix resistere valent, ceu bruta. Ex hac ergo parte potius esset mulieri indulgendum, quàm viro. Veruntamen in viro plus caloris viget ad dirigendũ & egerendũ, qua ratione remissior est in eo culpa propter maiorẽ excitationem. Rursus quanquam in fœmina, quæ subdita est viro, quo vilius in re illa seruit, maior debeat esse pudor, tamen in viro plus debet vigere ratio, quæ omniũ est affectuũ moderatrix. Atque eam obrem, simpliciter loquendo, grauius est viro crimẽ carni succumbere, quàm fœminæ.

Adulterij duplex consideratio.
1. Consider.

2. Consider. ¶ Si autem coniugis fornicatio in quantum adulterium cõsideretur, etsi vir, quia est caput & custos vxoris, peius delinquat, nempe, contra secundũ finem matrimonij, quæ est familiæ gubernatio, tamen mulieres lõgè sceleſtius & pernitiosius contra primarium finem delinquũt propter prolis incertitudinẽ, cuius est causa, Nihilominus fractio fidei in viro sufficiens est, vt ius faciat vxori diuortium petendi.

¶ Ex quo fit pariter vxorem adulterij viri cõsciam posse priuatim sine iudicio ecclesiæ denegare ei debitum, illis modis & formis, quibus ius viri expositum est. Imò verò quãuis semel aut pluries vir cogat vxorem pugnis & violentia, vt debitum reddat, & illo modo reddat, ius non amittit denegandi debitũ, atque adeo petendi diuortium. Non tamen tam vel honestũ vel consuetum est vxorem diuortium petere q̃ virum. Quin vero, vt sic rem concludamus ius ciuile coniuges hac parte nõ facit æquales. Cõcedit enim viro, vt vxorem ad supplicium capitis petere valeat, vxori autem non item. Imò vbi criminaliter defertur, nihil exceptio suffragatur, quãuis verosimile crimen obijciat. Ius enim ciuile non tam æqualitatis mutuæ fidei inter coniuges rationem habet, q̃ honestatis & subiectionis vxoris. Et super hęc incertitudinis prolium, quæ falsos hæredes supponẽs Rempublicam perturbat. De hac autem distinctio. sequenti latiùs.

Vxor potest denegare debitum viro adultero.

Ius ciuile.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod repudium illic nõ permittebatur, nisi ad vitandum vxoricidium in viris: à fœminis autem nõ imminebat illud periculum. Et ideo quanuis in fide tori pares essent, non tamen fœminis illud permittebatur. Polygamia verò viro concedebatur, non vxori, propter incertitudinem prolis, quæ ab vxore oriretur, nõ à viro. ¶ Secundò verò argumento, conclusio secunda satisfecit.

Solut. 1. arg.

Polygamia viro antiquitus concessa

ARTICVLVS. V.

Vtrùm celebrato diuortio viro ius relinquatur aliud ineundi matrimonium.

NOndum hucusq; diuortij naturã explicuimus, & ideò quæritur, vtrum sit matrimonij dissolutio, vt viro liceat aliam accipere. Et arguitur à parte affirmatiua. Vir non tenetur ob culpam vxoris, cuius ipse non fuit causa, perpetuam seruare continentiam: compellitur autem quandoq̃, vt ex secundo art. superiori colligitur, in perpetuo diuortio ab obstinatissima fornicaria, quæ spem correctionis nunquam de se offert perseuerare: ergo tunc potest aliam sibi coniungere.

Partis affirmatiuæ.
1. Argumẽt.

¶ Secundò. Non est peccanti occasio offerenda peius peccandi: si autem dimissæ propter fornicationem aliæ interdicuntur nuptiæ, occasio ei offertur se in suis sordibus volutandi.

2. Argumẽt.

3. Argumẽt.

¶ Tertiò arguitur, q̃ cum per diuortium obligatio-

gatione sit iam soluta & debitū reddēdi &coha bitandi cū viro, videtur & à lege coniugij esse liberata. ¶ In cōtrariū est illud Apostoli.1.Cor. 7.Præcipio nō ego,sed Dñs vxorem à viro nō discedere, q; si discesserit, manere innuptam. ¶ Præsentem quæstionē, quā & canonicæ sanctiones & rationes naturales planè in partē negatiuā cōcludūt,vnus tantū locus in dubiū qui busdā vertitur,qui apud Ambros.reperitur super illo modo citato Apostoli.1.Cor.7.& citatur.32.q.7.can. Vxor à viro. vbi videtur partē affirmatiuā tueri. Et difficultatē auxit nostra tēpestate Caietanus, qui super Matth. c.19.nō solùm Ambrosiano testimonio, verùm & verbis,vt sibi apparet, euāgelicis subnixꝰ idipsum astruxit.Salua tū, inquit, definitione ecclesiæ, quæ hactenus nō apparet,nam Decretales, inquit,Pōtificiæ de hac materia nō sunt definitiuæ fidei,sed iudiciales facti.Hæc ille. ¶ Nescio tū,vt bona venia dixerim,an Erasmi sentētiam de hac re pluris fecerit, q̄ par erat. Miror enim quo genio vir doct.simus hominē in theologia vix vllo nomine dignū tā frequēter obaudiebat.Erasmus nāq; tū super Matth.ca.19. & in Paraphrasi, & in annotationibus, tū latissimè sup Pau.1.Cor.7.non solū ob fornicationē, verū & innumeris alijs de causis nititur Ecclesię persuadere,vt matrimoniū dissolueret, atq; adeo fornicationis causa non tantùm viro, sed etiā vxori contendit licere alias nuptias inire. Quare nō absque causa sua opera naufragium iam sub sanctissimo Paulo.4. fecerūt. Peperit enim,sicut alibi crebrò,ita & hic ova,quæ post modū Lutherꝰ incubauit,vt pullos excluderet. Vnde Lutherani,vt Ekius homil.74. de matrimonio fideliter refert,q̄ plurimis, eisdēq; leuissimis de causis coniugibus indulgēt, matrimoniū discindere,atque alia optare. Vt si alter debitū recusēt,aut crimē dignū supplicio cōmiserit,aut peregrè fuerit profectus.Has enim,aliasque causas auditu indignas suo arbitratu cōfingūt. Alij suspicantur nō ambobus coniugibus æquale ius patrocinari,sed innocēti, vt alias nuptias inire valeat,quę nocēti interdicunt. ¶ His ergo nihil obstātibus cōclusio hęc firmissima, quæ ad quæstionē respōdeat, statuitur. Cuius cōtrariū,vt manifestarius error, reputandū est. Neutiq; seu viro seu vxori post diuortium ad alias nuptias cōmigrare fas est, sed vtrique lex præscribitur(vt ca.Ex literis,de diuortijs) vt nisi reconciliari maluerint, in perpetua castitate vitam deinceps ducant.Et quidem cōclusio in dependet,an per diuortiū matrimonium dirimatur. Si enim dirimitur,liberū vtriq; est alia matrimonia paciſci.Si verò nō dirimitur, liquidū est id nequaq̄ posse.Quocirca de spōsalibus de futuro nihil hic disputamus: quippequæ an teq̄ fuerint per copulā cōsummata, proculdubio per fornicationē dirimi possunt, si vult in nocēs à pacto recedere, vt su.dist.27.monstratū est, sed loquimur de matrimonio de præsenti rato siue etiā cōsummato:vtroq;.n. modo diuortiū adulterij gratia fieri potest. Atqui quamuis apud catholicos satis sit Sanctorū canones allegare,tamen ad obuiandū hæreticis,his maxime tēporibus,atq; in re tāto periculo obnoxia,oportet,vt Apostolus Petrus admonet,rationes quoq; huius catholicæ veritatis reddere.Funiculo ergo triplici asserēda est:scilicet,sacræ scripturæ fundamēto,& sanctorū testimonio,ac demū rationū energia.Et quo ab expositione euāgelij ordiamur,ait Caiet. q̄ cùm Christus Iudæis respōderet,quibꝰ repudiū, hoc est, matrimonij dissolutio in more erat, colligitur, q̄ cū dixit, fornicationis causa licere vxorē dimittere, intellexerit eo ipso modo, quo inter Iudæos, matrimonio distracto, ad secūdas nuptias cōmigrare licebat. Hoc tamen glossema multis modis retūditur. Primùm,si verum est, quod supra arbitror satis esse à nobis cōmōstratū,repudiū illud nū quā fuisse licitū, neq; matrimoniū per libellū dissolutū, sed permissum dūtaxat,vt impunè fieret,adeo Caie.nihil conclūdit,vt hoc sit egregium argumentū ad nostram stabiliendā veritatē. Nunquam enim matrimoniū legitimū, nisi causa religonis Christianæ profitendæ dissolui licuit. Igitur quāuis eodē modo permitteret Christianis fornicationis causa diuortium, quo Iudæis, non sequitur, illud vsque ad discisionem vinculi permisisse. ¶ Secūdò respōdetur, q̄ esto disputationis gratia admittamus apud Iudæos per repudiū vere matrimoniū dissolui,nullū est Caiet. argumentum: nā Christus ex lege veteri gradū fecit ad suā euāgelicā,& duos illius mores corrigere voluit. Primus erat,q̄ multis de causis vxor abijciebatur.Et secūdus,q̄ illa abiecta, vterq; ad secunda matrimonia transibat. Et ideo cōtra primum ait,Dico autem vobis,q̄ quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem mœchatur: putà, fidem infringit coniugalem, atq; adeò & sibi & vxori periculū offert mœchādi. Et cōtinuò contra secundum subdit, & qui aliam duxerit mœchatur:nempe, quia dimissio illa non est matrimonij dissolutio. Et eadem ratione qui dimissam duxerit mœchatur, veluti ipsa.Quocirca illa enūciatio, vt ait hic S. Tho. copulatiua fuit,vt verbū, mœchatur,bis referatur & ad dimittere vxorē,& ad aliam ducere. ¶ At verò hæc est lis altera, quā nobis Caieta-

Pars negati.

Ambrosij locus.

Caietan.

Nota de Caietano.

Erasmus.

Erasmi operum prohibuo.

Lutherani.

Conclusio.

An per diuortiū matrimonium dirimatur.

Probatiō triplex.

1. Argumēt. Contra Caietanum.

2. Argumēt.

Primus mos Secundus

Matth 19. Qui dimiserit. &c.

Caietanus

nus, & sui contestantur. Contendunt quippe non esse copulatiuā, sed de copulato subiecto, vt mœchari nō ad singulas partes diuisim, sed simul ad ambas complexim referatur. In hoc sensu. Omnis, qui quauis de causa vxorē dimiserit, & aliā duxerit, mœchatur, excepta causa fornicatiōis, vt exceptio feratur in ambas partes cōplexim, videlicet, vt significet, causa fornicationis vtrūq; licere: scilicet, & vxorē dimittere, & aliā ducere. Sed tamē q̄ hic sensus Erasmi & Caietani vim textui inferat, probat. Primo, quia inde colligitur, dimittere vxorē quauis alia de causa extra fornicationē dum modo nec dimittens nec dimissa ad alias trāsirēt nuptias, nō esse per verba Christi prohibitū. Cō sequēs tamē absurdissimū est: quoniā Christus planè prohibuit vlla prorsus de causa vxorē dimittere, etiā quo ad torū, nisi ob solā fornicationē. At quia Christus ad morē Iudæorū loquebatur, qui dimittebāt, vxores, vt alias ducerent ambas simul coniūxit partes, sed tamē in sensu diuiso. Atq; hoc luculētiùs explicatur Matt. 5. vbi distinctissimā copulatiuā ponit. Omnis qui dimiserit vxorē suā, excepta fornicationis causa, facit eā mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. ¶ Secundus locus, idemq; planissimus est Pauli proximè citatus. 1. Cor. 7. His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nō ego, sed Dominus vxorē à viro nō discedere, q̄ si discesserit, manere innuptā, aut viro suo recōciliari. Hoc autē cauillo Erasmus illū locū eludere cōtēdit dicens, q̄ loquebatur de illis fœminis, quæ alia, q̄ fornicationis causa à viris discederēt, quæ quidem debent absq; spe cōiugij viuere, secùs si fornicationis causa discederent.

Sensus Caietani textui inimicus.

Matth. 5.

Secundus locus scripturæ.

Erasmi cauillus.

Sed hanc suam impostură certū est apud Augustinū explosam legisse, si fidē illi voluisset adhibere. Illa enim erat hallucinatio Pollentij, qui hoc istorū errore tenebat, cuius causa Augustinus tres cōtra ipsum libros de adulterinis coniugijs cōscripsit. Vbi statim lib. 1. capit. 2. & infra ostēdit neutiquam illū esse posse apostolicū intellectū: quoniā secundū euāgeliū, quod Apostolus interpretabatur, nulla de causa præter fornicationē licet vxori à viro discedere: nā neq; vt vacetur orationi nisi ex mutuo cōsensu, liberū est cōiugibus carnali se debito defraudare: quia vxor non habet potestatem sui corporis, sed vir, neq; vir sui, sed vxor. Et ideo si alter ab altero se subtrahat, furtum sui ipsius facit: si ergo nefas est alia de causa discedere, documentū est de illo discessu ob fornicationem Apostoli sermonem intelligi, quādo præcipit, vt innupta maneat. Id quod & verbo subsequenti confirmatur, aut viro suo reconciliari: nam reconciliari nō est, nisi ab adulterij crimine quod fuerat diuortij causa.

Aug. Erasmi impostură retūdit.

¶ Tertius deniq; locus, qui hanc veritatē cōfirmat, est apud eūdem Apostolū Roma. 7. Quæ sub viro est mulier, viuēte viro alligata est legi, si autē mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Vbi nō solis Iudæis, sed ipsis cōuersis atq; vniuersis Christianis loquebat, docēs, viuēte viro nullā causam interuenire posse vinculi matrimonij abrūpendi, sed solā mortem id facere. Vnde colligit, Igitur viuēte viro vocabit adultera si fuerit cū alio viro: Nullā hic excipit fornicationis causam, sed quancunq; viuente viro alteri nubentem adulterij condemnat.

Tertius locus.

¶ Secundum hęc canones sanctorum patrum, summorunq; Pontificum eandem veritatem ceu orthodoxam vbiq; asserūt. Et vt Ambros. qui de hac re malè audit, in capite præponamus, Magister sentē. dist. præsenti, & D. Tho. super eūdem locum Pauli ad Corinth. & Gratianus, can. Quod proposuisti. 32. quæst. 7. & quotquot sunt catholici, aiunt, illa Ambrosij verba esse à falsaris deprauata. Verba Ambro. sunt, q̄ Apostolus præcipiens vxorem à viro discedentem manere innuptam, ideo non subdit de viro, sicut de muliere: quia licet viro aliā ducere. Et quòd hæc fuerit deprauatio, fit magna cōiectura ex similibus fere Augustini verbis super eundem locum, quæ Magister hic citat, & Gratianus. 32. quæst. 7. can. Apostolus. Verba sunt. Quare non addidit Paulus, de viro (ita enim legendum est) quod præmisit de muliere (videlicet, vt discedens maneret innuptus) nisi q̄ similem formam vult intelligi q̄ si dimiserit, (qđ causa fornicationis permittitur) maneat sine vxore, aut reconcilietur vxori. Et re vera ita Ambrosius conijcitur scripsisse.

Canonū sta tuta.

Ambrosij locus depraua tus.

Ambrosij verba.

Coniectura non leuis.

¶ Sed accedit ratio maior quàm coniectura. Et hoc sit contra Caietanum & Erasmum perpendendum argumentum. Si ambrosius sensisset viro dimittenti vxorem ius patrocinari accersendi alteram, profectò illud non denegasset vxori: quia ius illud viri ex dissoluto matrimonio nasceretur: quapropter & vxor libera esset à lege viri, vt posset sibi alterum copulare. Quod quidem argumentum contra Caietanum militat, tenentem licere viro alias nuptias, non autem vxori. Nam discrimen, quod ex veteri lege adfert, videlicet, q̄ viro licebat repudiare vxorem, non autem vxori virum, nullius est valoris: quoniam licèt hoc verum esset, tamen facto iam repudio quia putabant matrimonium dissolui, credebant pariter ambos posse alia inire matrimonia.

Ratio cōtra Caietan.

¶ Quocirca Erasmus bene intellexit, quòd facta vi-

cta viro repudiāti facultate, eadē fieri deberet repudiatæ accersendi sibi aliū maritum, quod ipse concedit. Sed tamen ipsum condēnat Ambrosius, quin vero Paul. præcipiens dimissam manere innuptam. Vnde idē Ambrosius super eundē apostolū loco citato ad Rom. 7. Quod mulier viuēte viro alligata est legi eius, ait, Hęc idcirco prosequitur, vt doceat, quod mulier, etiā si à viro fuerit deiecta, nubēdi licētiam nō habet. Quicquid tamen Ambrosius de marito illo tēpore sēnserit, quo ecclesia non erat tantis sanctorū testimonijs prouecta (nam idē opinatus fuit Lactantius lib. 6. diui. instit. cap. 23.) nihilominus postquā iam modo tam multis est instructa, nō debet Ambrosi. reliquo sanctorū cœtui præferre. Vnde Hieronym. Matt. 19. & refertur. 33. quæst. 1. can. Dixit Dominus. Vbicunq; est fornicatio, libere vxor dimittitur: & quia poterat accidere, vt quis calumniā faceret innocēti, & obsecundā copulā nuptialem veteri copulæ crimē impingeret, sic priorē dimittere iubetur vxorē, vt prima viuēte, secundā non habeat. Et super eundē locū Epistolæ ad Cor. ad Amandū (sic enim legendū est, non Damasum.) ead. causa. quæst. 7. Omnes, inquit, causationes Apostolus amputans apertissimè diffiniuit viuēte viro, siue adulter sit, siue Sodomita, adulterā esse mulierē si alteri nupserit, nam quomodocunq; derelictus, tamen maritus est eius semper reputādus. Idemq; prorsus de viro sentit. Augustinum autem non opus esset allegare, cum tres integros libros super hoc argumēto ad Pollentium scripserit. Licitè enim inquit, dimittitur vxor causa fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterij quicūq; dimissam duxerit. can. Licitè. 32. quæst. 7. Et subdit commodatissimū exēplum, quod sicut Christianus dum excōmunicatur manet in sacramento regenerationis, ita coniux propter crimē ab altero separatus non carebit sacramēto coniugij. Et idē repetit can. Quemadmodū, ex eod. lib. Demū lib. 2. cap. 9. ambos cōiuges in hac causa exæquās: scilicēt, quòd sicut vxor viuente viro, vt ait Paul. alligata est ei, ita vicissim & mulieri vir, concludit dicens, Vnde necesse est ex duobus cōiugijs quatuor adulteros fieri si & ille alterā duxit, & illa alteri nupserit. Idē in lib. de bono cōiugali can. Interueniēte, ead. caus. & quæs. Interueniēte, inquit, diuortio, nō aboletur cōfœderatio nuptialis, ita vt sibi cōiuges sint, etiā separati. Et cano. Tantū, idē ait. Vnde can. Vsq; adeo, concludit dicens, vsq; adeò inter viuentes manent inita iura nuptiarum, vt potiùs inter se sint cōiuges etiā separati, quàm cū his, quibus adhęserūt. Et magnus Gregorius, cano. Hi verò. 32. q. 7. Qui vxores suas in adulterio deprehendunt, non licebit neq; eum neq; eam aliam vxorem accipere, neq; virum. Et Beda super verbum Pauli 1. Corint. 7. idē prorsus tam de viro relinquente quā de relicta vxore cum Augustino sentit. ¶ Quod si Græcos consulere lubet, Origenes homilia. 7. super Matth. eādem edocet in viro & in muliere inesse rationē, vt alteruter possit alterū fornicationis gratia dimittere, cæterum neuter potest altera inire connubia, tamē si alteruter id faciat, mœchatur. Et Chrysosto. homil. 17. super verb. Christi Matth. 5. Qui dimiserit vxorem suā facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat, ait, q; tam ille dimittēs, qui alia ducit, quā ipsa dimissa alteri nubēs adulteriū cōmittit. Et ne dicat Caietanus aliud cōcedi viro quā vxori, subdit Chrysosto. q; de muliere eò nihil Christus locutus est, q; cū muliebris sexus infirmior sit, dum deterret virum, vitium quoq; vxoris emēdat. Idem Theophylactus super Matth. cap. 19. Causa, inquit, hois cū muliere perpetua & inseparabilis vnio est. ¶ Sed ait Caietanus has non esse ecclesiæ definitiones. Et quādo tales non essent, saltem profecto error esset manifestarius tantos negare patres: erroris enim nomine falsa assertio censetur, quæ adeò sacris literis dissona videtur, & sanctis est patribus contraria, vt sit hæresi quàm proxima. Præsertim cùm eadem veritas iam decretis tum conciliorum, tum & Sanctorum Pōtificum effulgeat. Sic enim habet concilium Mileuitanum, Placuit, vt secundùm euangelicam & apostolicam disciplinā neq; dimissus ab vxōre, neq; dimissa à marito alteri coniungantur &c. 32. q. 7. cano. Placuit. Idemq; in concilio Elibertino can. Fidelis. Et Innocen. 3. can. Quāto, de diuortijs, Sacramētum, inquit fidei, quod semel est admissum, nūquàm amittitur, sed ipsum in coniugibus perdurat. ¶ His demum accedat concil. Florētinum, vbi in Armenorum instructione sic legitur. Quamuis ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non inde aliud matrimonium contrahere fas est, cùm matrimonij vinculum legitimè cōtracti perpetuum sit. Certè non video quomodo istæ non sint tanquā Ecclesiæ definitiones habendæ. Quare Parisijs primum cōtra Erasmum, ac subinde contra Caietanum hic error condemnatus est.

¶ At verò, vt tertiam argumentorum sedem rationibus instruamus, quæritur, si fornicationis causa diminitur matrimonium, quonam temporis articulo diminatur. Aut enim cùm primū cōiux adulteratur: quod affirmari non po-

Ambrosi.
Hieronym.
Augustin. de adulterinis coniugijs.
Exemplum
Augustin.
Augustin.
Gregor.
Beda.
Origenes.
Chrysost.
Theophilactus.
Conc. Mile.
Conc. Flor.
Nota.
Error Parisijs dānatus
Argum contra Caiet.
Nota arg.

testimonam postea liberū est alteri cōiugi adulteru sibi sine nouo cōsensu denuò cōtrahēdi recōciliare. Vel quādo ecclesia facit diuortiū: verū neq; hoc asserere licet: quia tunc ecclesia nō facit nisi pronuntiare sententiam illius separationis, quæ per fornicationē illuc vsq; incognita acciderat. Et patet hoc manifeste, nā post diuortiū celebratū potest vir dimissam sibi recōciliare: imo si fornicetur, potest ad recōciliationē cōpelli, vt articulo proximo dicem⁹. Reliquū ergo fit, q nō dirimitur quousq; pse trāseat ad secundas nuptias. Itaq;, vt supra de repudio dicebamus, diuortiū secundum istos nō dirimeret, sed faceret facultatē dirimendi. Esset autē concessio perquàm absurda dicere, quòd matrimoniū ratū & consummatū per trāsitum ad secundas nuptias dirimatur, cùm neque per ascesum ad religionē dirimi valeat. Ad hæc, vt Hieron. loco supra citato docet, si matrimoniū per diuortiū omnino rūperet, tūc id, quod flagitiosis in suppliciū decretū est, in lucrum & cōmodum sæpissimè eis cederet. Nam cū primū cōiuges animo diuiderent, & inuisa mulier viro esse inciperet, aut vxori maritus, aut si maritus aliā diligeret, aut vxor aliū, facilè alteruter adulteriū cōmitteret, vt per illā occasionem matrimonio distracto ad alias optatas nuptias cōmolaret. Imo vir facilè occasionem offerret vxori adulterandi, & vxor viro, & (quæ audacia odientium & amātium esse solet) falsos testes disquireret, quibus se alter ab altero extricaret, vt ad noua incunda connubia se succingeret. Qua vtique ratione diuortiū, quod odiosissimum inter Christianos esse debet, & velut infame effugiendum, fieret sæpè optatissimū. Sed non opus est pluribus aduersus istos agere, satis enim validum argumentum reputandū est, q nūquàm in ecclesia aliqua natio vel prouincia inuenta est, vbi diuortium tale auditum sit, quo fuerit matrimonium discissum.

Ratio.

Hieron.

Incōmodū

Nota.

Validū argumentum.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd quamuis per se nulla in innocente oriatur obligatio perpetuò abstinendi, potest tamen per accidentarium euentum oriri. Quoties enim vnus coniugum in morbum incidit incurabilem, quo rei vxoriæ perpetuò fiat inhabilis, aut si sit perpetuò carceri mancipatus, vel in exiliū missus, tenetur alter perpetuò abstinere. Eadem ergo ratione si sit perpetuò incorrigibilis, & alter citra scandalum datum nō possit cum illo habitare.

Solu. 1. arg.

¶ Ad secundum respondetur, quòd diuortium per se nō est tanta occasio, vt sordida sordescat adhuc, quā est remediū resipiscendi: quia illud opprobriū deberet errantem confundere, & in viā reducere. Si autem tam peruersa est, vt occasionem inde mali nanciscatur, sua sit culpa.

Solut. 2. arg.

¶ Ad tertium demum respondetur, q quāuis celebrato diuortio vterq; sit liber ab obligatione reddendi debitum, non tamen matrimoniū dirimitur: & ideo quomodocunq; siue dimittens ad alteram, siue dimissa ad alterum accedat, committit adulteriū. Potest tamen vterq; votum castitatis siue solēne siue simplex emittere, altero manente in seculo: attamē neq; per votum ipsum solēne dissoluitur matrimoniū. Est nihilominùs votum ipsum, quātunuis simplex, validum, ita vt qui vouit, non possit amplius debitum reddere cōiugi, neq; ab illo exigere propter votū, quamuis se reconciliare voluerint, nisi per dispensationem, si esset votum simplex: secùs autem si esset solēne. Quinuerò vt suprà diximus, maritus siue dimissus potest sacris initiari & fieri presbyter vxore in seculo relicta. At verò si postmodum ecclesia compe riat se per falsos testes fuisse deceptā, & diuortium re vera non fuisse validum, debet saltem altero petente iteratò illos recōciliare: & tunc ille, qui votum fecit quāuis solēne, tenetur exire à conuentu, & debitum reddere, non tamen exigere, quāuis votum nō fuerit nisi simplex, quandoquidem bona fide susceptum est. Habet tamen iustam causam, vt cū illo debeat dispensari, postquam cogitur cum ea habitare.

Maritus potest ordinari.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm post celebratum diuortium locum habeat reconciliatio.

QVæritur tandē, vtrū diuortiū vim habeat perpetuā, vt null⁹ postea recōciliationi det locus. Et arguitur nō posse separatos post reconciliari. Nā si recōciliatio esset licita, id, ppter pœnitentiam vxoris adulteræ accideret: at vero si pœnitentia facit reconciliationem licitam, videtur illam facere necessariā: scilicèt, vt pœnitens possit cogere virum, vt ad ipsum rediret hoc tamen est falsum: ergo reconciliatio non est licita. ¶ Secundò. Sequeretur, q si post diuortium vir innocens vellet reconciliationem facere, teneretur ipsa, quæ fuerat dimissa ad eū redire: consequens tamen est falsum: nam per sententiam ecclesiæ videtur ab vsu coniugali liberata. ¶ Et tertiò. Si recōciliatio post diuortium locum haberet, sequeretur quòd si vir innocens, qui vxorem dimiserat postea adulterium committeret, teneretur ad illam redire: nam si ante diuortium inuentus fuisset adul-

Pars negatiua.

1. Argumēt.

2. Argumēt.

3. Argumēt.

ter,

ter, non posset diuortium facere, ergo ipsum eius adulterium, quod antea fuisset impedimẽtum diuortij petendi, esse debet postea causa, vt diuortium postea infectum reddatur.

4. Argumẽ. ¶ Quartò deniq; arguitur. Si ante diuortium vir occultum cõmittens adulteriũ, quod vxor probare non potest, ipsam adulteram per iudiciũ ecclesiæ dimittat, videtur diuortiũ inique postulatũ ex parte viri: ergo si in aliquo casu reconciliatio haberet locum, esset in isto: & tamẽ in hoc vir non cogitur vxorem sibi reconciliare: ergo reconciliatio post diuortium non habet locum.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est verbum Pauli. 1. Corinth. 7. Si vxor à viro discesserit, maneat innupta, aut viro suo reconcilietur.

¶ Ad quæstionem illi, qui tenent celebrato diuortio ius fieri coniugibus ad aliud migrandi matrimonium, cogi videntur concedere, post diuortium non fieri reconciliationi reliquum locum, quia putant illud esse dissolutũ. Verum tamen secundum rei veritatem facillima est responsio, quæ vnica conclusione bimembri cõtinetur. Si post diuortium adultera resipiscat, Conclusio. ita vt constet emendatam esse, potest eam sibi vir reconciliare, quemadmodum ante poterat retinere: sin autem incorrigibilis appareat, non licèt eam resumere eo modo, quo antea non licebat eam retinere. Prima pars patet, quoniam Prima pars cõclusionis diuortium solum fit propter crimen: illo ergo cessante, potest & diuortium cessare, siue ante quàm fiat, siue postquam factum fuerit, nam cùm diuortium in fauorem innocentis fiat, qui obligatione reddendi debitum absoluitur, eandem libertatẽ, quam ante diuortium habebat ad retinendam vxorem, habet postea ad resumẽdam, si vult iuri suo cedere. Quod si in contrariũ regulam illã iuris obijcias. Quod semel Obiectio. bene definitum est, nulla debet iteratione retractari. Dilutio. Respondetur, quòd definitio ecclesiæ non est compulsoria, vt coniux necessariò dimittat adulteram, sed permissoria, vt dimittat si velit: quare semper est ei integrum, etiam facto diuortio, illam ad se reducere.

Secũda pars cõclusionis ¶ Secundam verò partem conclusionis, quod incorrigibilem non potest sibi recõciliare, cum eisdẽ moderaminibus intelligito, quæ artic. 2. posita sunt inter disputandum, an illam teneatur relinquere. Difficultates ergo, si vllæ sunt, per argumenta referantur.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primũ igitur respõdetur, quòd pœnitentia vxoris quamuis debeat virum emollire & ad veniam inducere, tamen eum non cogit. Quare sicut vxor ante diuortium pœnitentiã suam & correctionem in iudicio allegans non auditur nisi ad mitigãdum virum, ita nec post diuortium ipsum cogit.

¶ Secundum verò maioris est difficultatis. Vi- Solut. 2 arg. detur enim vxor dimissa nõ teneri amplius ad virum redire. Nihilominùs D. Thom. impræ- D. Thom. sentiarum ait, quod cum diuortium in fauorẽ innocentis fiat, vt absoluatur redditione debiti, non debet ei nocere & incommodare, vt priuetur iure petendi: & ideo quotiescunque ipse velit, tenetur rea ei obtemperare. Certe est bona ratio, & antequàm diuortium fiat, omnino conuincens: sed tamen facto diuortio, nõ videtur tam efficax. Nihilominùs semper videtur habere vigorem, nisi iam votum ipsa emiserit. Sed addit S. Thomas de licẽtia ipsius viri. Cre- Sẽtentia dididerim tamen profectò sententiam ipsam di- uortij pro li uortij valere pro veuẽdi licentia: nam postq; centia. ipse noluit illi parcere, & perstitit vsq; ad sentẽtiam, re vera per talem sententiam vxor liberatur, vt saltem ante quã ipse eam repetat possit ipso inconsulto votum castitatis facere. Quare si sit solenne, nunquam eam ecclesia reuocabit ad virum, quantumcunque ipse petat, imò vero, vt reor, licèt fuerit simplex, si legitimè illa iurauerit & probauerit illud iã votũ emisisse.

¶ At verò tertium argumentũ est intricatius, Solut. 3. arg. in quo dissoluẽdo variæ versantur opiniones: nam iurisperiti tenent, virum post diuortium fornicantem cõpelli ad vxorẽ redire, ad quod citant cap. fina. de adulter. Illud verò nihil ad Ca. fina. de rem facit: nam illic sermo non habetur, nisi de adulter. viro, qui si ante diuortium fuerit adulter, non potest adulteram eadẽ de causa dimittere. Est tamen textus, qui videtur expressus, capit. Ex Ca. Ex literis de diuor. literis, de diuortijs. Sed nihilominùs D. Thom. in hac præsenti distinctione & quæst. in solut. ad. 4. ait q̃ propter adulterium, quod vir innocens post diuortium committit, secundum rigorem iuris non debet cogi ad recipiendum vxorem adulteram. Priùs tamen ex æquitate iuris iudex ex officio suo debet eum cogere, vt caueat periculo animæ suæ & scandalo aliorum: quamuis vxor non possit reconciliationẽ petere. Et tamen D. Tho. textum illum Alex. 3. viderat, qui eo fuit antiquior.

¶ Et re vera prò hac opinione S. Thomæ ra- Ratio 1. tio militat, q̃ per diuortium vir absoluitur ab obligatione reddendi debitum vxori, atque adeo ille contractus societatis quoad torum & cohabitationem dissolutus videtur: quare licèt posteà vir peccet in Deum adulterando: quia manet verũ matrimoniũ, non tamen videtur in vxorem iam dimissam peccare, atque adeò cogi non potest, vt ad illam reuertatur.

Et confirmatur hoc maximè, quia sententia Ratio 2.

diuortij non fertur sub conditione, nisi vir deliquerit, sed absolutè vt separentur. Quapropter ad textum illum responderi posset, intentionem Pontificis non esse facere decretũ vniuersale, quod haberet vim legis: nam si hoc. S. Tho. intellexisset, nũquã dixisset, q̃ rigore iuris non posset ille cogi: sed fuit sententia particularis in illo casu propter circunstantias particulares. Vir enim ille prius fuerat causatus, q̃ per vim vxorẽ illã duxerat, & quia illo modo non potuit illam expellere, crimen ei fornicationis obiecit, quod illa non conuicta confessa est: quæ quidem indicia erant ipsos propter mutuum odium separationem concupiisse: & ideo episcopus consilio capituli permisit eos, vt separatim viuerẽt, dum modò continentiam obseruarent. Quæ quidem permissio non videtur omnino sententiam continuisse diuortij. sed cuiusdã permissionis. Deinde vir rebellis contra admonitionem ecclesiæ non solùm adulteratus est, sed nuptias contraxit nouas, vnde in suspicionem venit, q̃ affectu illarũ nuptiarum technas alias subtexuisset. Quocirca meritò compulsus fuit ad illam redire. Quare certè inde lex nõ planè colligitur in alijs diuortijs necessariò seruanda. Et re vera solutio hæc omnino videtur textui satis facere.

Intellectus c. Ex literis.

Casus illius decretalis.

Nota.

¶ At verò quia hæc ad vsum, qui vniuersalis in ecclesia seruatur, referẽda sunt, dico primò, quod vir post diuortium adulteratus non tenetur in cõscientia ante compulsionem Ecclesiæ ad vxorem redire. Quia si fortè tenetur, non est nisi in pœnam criminis, quam ideo exequi ante condẽnationem non tenetur: cũ non debeat idem esse reus & iudex. Secundò addiderim, q̃ neq; iudex ex officio tenetur eum cõpellere ni forsan perditissimè viueret, & magnũ suis adulterijs scandalum daret. Tãdem adiecerim, quod si vxor eum in iudiciũ deferat reconciliationem petens, Ecclesia tanquam inobedientem suis mandatis, quibus ei præcepit, vt castè viueret, propter sua scandala potest eum compellere, vt cum sua vxore viuat.

In conscientia.

Iudex.

¶ Ad quartũ demũ respondetur, q̃ vir occultè adulter peccat adulterã vxorem de eodem crimine accusans: quippe qui (vt verbis Pauli vtamur) cum dicat alteri non mœchandũ mœchatur. Quare illo casu, quo ante diuortiũ fuit adulter, si vxor reconciliationem petat, in conscientia tenetur vxori parcere: nam licèt illa eius crimen probare non possit, non inde iure suo priuatur: quẽadmodum qui re vera æs contraxit alienum, quanuis creditor id probare nequeat, debitor nihilominus est.

Solu 4. arg.

In conscientia.

DISTINCTIO Trigesimaseptima,

De alijs criminibus, quæ sunt matrimonij impedimenta.

Textus Cap. 1.

POsthæc alia sunt criminis impedimenta, quę matrimonio obsunt contrahendo, contractum verò minimè dirimunt, atquè alia, quæ etiam contractum dissoluunt. Prioris generis sunt incestus post matrimonium commissus, raptus alienæ sponsæ, homicidium simplex ꝓpriæ vxori baptizatio proprij filij, interfectio presbyteri, sacrilegum matrimonium cum moniali, quibus & solennis pœnitẽtia adiũgitur. Posterioris verò sunt incestus matrimonio antecedens, adulterium cum homicidio coniunctũ, adulterium fide adulteræ data post obitum coniugis contrahẽdi cum illa, ac denique matrimoniũ inter coniugatos de facto contractum.

Cap. 2.

Igitur, si quis cum aliqua fuerit fornicatus, & cum eius postea consanguinea contraxerit, matrimoniũ iure propter incestum dirimitur: qui verò post matrimoniũ cũ consanguinea vxoris incestuosum adulterium commiserit, sic iure petendi debitum nudatur, vt tamen teneatur reddere. Vndè concilium apud Miciã, Si quis cũ filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nequè à matre vnquã debitũ petere, nequè filiam

siliam vnquã habere potest vxorẽ. Et in conci. Aurelian. Qui dormierit cũ duabus sororibus & vna antea vxor fuerit, neutram ex ipsis habeat, neque ipsi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Quod autẽ ait, neutram ex ipsis habeat, non sic intelligitur, quod vxorem debeat dimittere, sed quod debitum ab ea petere nequeat Et pariter id intelligitur Zachariæ, Concubuisti cum sororevxoris tuę, si feciſti, neutram habeas. Quod autem subdit. Et si illa, quæ vxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino cui velit, intelligitur, viro vita defuncto.

Cã. Qui dormierit. 7. q. 1. & 2. q. 7.

Interfectores autem suarum cõiugum Nicholaus Papa ceu homicidas cõdemnat can. Interfectores. Id quod si absque publica autorita te perpetrent interpretandum est. Nam Cæsarea iura id sanè bona causa permittunt, quamuis ecclesia huiusmodi gladio temporali non vtatur, vt idem Pontifex. can. Interhæc, illis admonet. Obidquè ea quæst. Pius papa, Quicunquè, inquit, propriam vxorem absquè lege & si ne causa interfecerit, aliãquè duxerit, publicam agat pœnitentiam.

Cap. 3. 13. q. 2.

8. q. 2.

Ad hæc & ligaminis impedimẽtum accedit. Qui enim vno matrimonio deuinctus est, aliud viuente coniuge inire non valet, quod si inierit, distrahendum est. Quocirca coniugata, quæ absentem suum cõiugem defunctum arbitratur, quo usque vel per certum nuncium, vel alia legitima via certior facta sit, aliũ sibi coniugem adsciscere non valet vt Clemens papa. c. In prẽsentia, & Lucius. c. Dominus admonent. Quòd si illud contraxerint, priorquè cõiux post comparuerit, prius est matrimonium obseruandum, vt Leo, atquè Inno. 34. quæstio. 2. iubent.

Cap. 4.

De sponsa. De secund. nuptijs. Ca. Cum per bellicã. Can. Cum in captiuitate.

DISTINCTIONIS trigesimæseptimæ, Quæst. vnica, De alijs criminibus, quæ sunt matrimonij impedimẽta.

(.x.)

ARTICVLVS. I.

Vtrùm sint aliqua crimina, quæ matrimonium contrahendum impediant, contractum verò non dirimant.

IN tribus præcedentibus distinctionibus de illis impedimentis disputatum est, quæ non sunt necessaria, atque adeò constituunt personas medias: idest nec penitus legitimas, nec prorsum illegitimas. Subsequitur ergo consideratio de impedimentis necessarijs, quæ prorsus personas illegitimas reddunt. Quæ quidem consideratio per sex protenditur distinctiones. In tribus ergo prioribus disputabitur de impedimentis, quæ ex actionibus oriuntur: scilicet, ratione criminis, aut susceptiordinis, aut emissi voti, aut susceptæ Christianæ religionis. Et in tribus postremis de impedimentis ex cognatione contractis: nempe, ex consanguinitate & affinitate. Magister autem senten. in hac dist. agit de ordine, veruntamen (vt suprà diximus) commodius hic de reliquis criminibus disputatur, vt hæc dist. præcedenti cohæreat, vt in subsequenti de ordine & voto quæ connexionem habent, simul disputetur.

¶ Igitur præter ſimplex adulteriũ, de quo diſt. præcedenti dictũ eſt, quæritur, vtrum alia ſint crimina matrimonium impedientia, non autẽ illud dirimentia. Et arguitur à parte negatiua.

Partis nega. 1. Argumẽt. Matrimonium inſtitutum eſt tum in officium ad propagandum humanum genus, tum & in remedium cõtra concupiſcentiã: crimẽ autem peculiare hominis non debet toti generi incõmodare, neq; illo modo puniri, qui offendiculum homini obijciat, vt perpetuo cõiugio priuatus identidem illecebris carnis ſuccumbat.

2. Argumẽ. ¶ Secundò arguitur. Si aliquod eſſet huiuſmodi crimen, maxime inceſtus cum cõſanguinea vxoris, vt habetur cap. 1. & 2. de eo qui cognouit cõſang. vxoris. hoc tamen nõ vſq; adeò rationi conſonum videtur: nam ſceleſtius eſt cognatam propriam inceſtu polluere, quàm conſanguineam vxoris, quæ tantum eſt viro affinis: ſed inceſtus ille non legitur matrimonium impedire: ergo neque iſte.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium ſunt ſancti canones huiuſmodi pœnam quibuſdam criminibus decernẽtes.

1. Concluſi. ¶ Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Prima. Sex ſunt crimina, quæ matrimonium contrahendũ impediunt, non tamen contractum dirimunt: ſcilicet, inceſtus, raptus alienæ ſponſæ, vxoricidium, baptizatio proprij filij, vt vir ab vxore ſeparetur, interfectio presbyteri, & matrimonium ſacrilegum cum moniali. His additur & ſeptimum impedimentum, pœnitentia ſolennis, quæ licet non ſit crimen, agitur tamen propter crimen. Vnde carmina, Inceſtus, raptus ſpõſatæ, mors mulieris, Suſceptus propriæ ſobolis, mors presbyteralis, Vel ſi pœniteat ſolenniter, aut monialã accipiat, Prohibent hæc coniugium ſociandum.

Verſiculi.

Nota. ¶ Inter hæc autem crimina duo ſunt, quæ vno modo conſiderata duntaxat impediunt matrimonium contrahendum, ſed altero modo dirimunt etiam contractum. Hæc ſunt inceſtus & vxoricidium. Vbi notandũ, q̃ inceſtus aut cõmittitur cum conſanguinea vxoris, aut cũ propria cognata. Atqui prior aut committitur ante contractum matrimonium, aut poſt. Si ante, tunc propriè non eſt inceſtus, ſẽd tamen dirimit matrimonium contrahendum cum conſanguinea illius, cum qua fornicatum eſt, atq; hac ratione dicitur inceſtus. De quo impedimento art. proximo diſputabitur. Si verò poſt matrimonium committatur, tunc duos habet effectus, quorum vnus eſt, q̃ inceſtuoſus non poteſt debitum exigere. Secundus effectus eſt, q̃ impeditur, ne etiam mortua coniuge poſsit aliud matrimonium contrahere, non tamen ſi illud contraxerit, eſt reſcindendũ. Primus effectus pertinet itidẽ ad ſubſequẽtem articulum, & ſecundus ad iſtũ. De inceſtu quantum ad vtrumque iſtorum duorũ effectuum extant decreta, in cap. 1. & ca. Veniens. & cap. Tranſmiſſæ, de eo qui cogno. conſang. vxor. & can. Qui dormierit, & Concubuiſti. & ſi quis nouercã. 32. q. 7. Quòd ſi roges, vtrum ſi mortua vxore vir committat inceſtum cũ eius conſanguinea pariter impediat matrimonium contrahendum, dubium eſſe poteſt, ſed tamẽ crediderim non eſſe impedimentum: quoniam hæc impedimenta reſtringenda ſunt. Et tamen canones non loquuntur niſi de inceſtu viuente vxore. At ſi inceſtus fiat cum propria conſanguinea ſiue ante matrimonium ſiue poſt (nihil enim ad rem pertinet) eſt etiam impedimentum cõtrahendi matrimonij, non tamen illud dirimit, vt can. Si quis viduam, ead. cau. & quæſtio. vbi id aſſeritur de inceſtu cum nepte, aut conſobrina aut filia auunculi. Et ratio huius impedimẽti non eſt alia niſi q̃ qui tam impudica Venere ſe polluit, interdicitur, ne alioqui licita vtatur. Vtrum verò talis inceſtus cùm propria cognata impediat matrimonij vſum, ne inceſtuoſus iure valeat debitũ petere, art. ſeq. videbim⁹.

Vxoricidiũ. ¶ Simplex item vxoris interfectio, videlicet, quando non fit animo contrahendi cum altera. ſed propter odium, aliaue de cauſa, impedit etiam matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum. 33. quæſt. 2. can. Admonere, & can. Interfectores. Ratio autem huius impedimẽti eſt, quod qui vnam vxorem tam atroci affecit iniuria, indignus meritò eſt cui alia cõmittatur. Sylueſter autem verb. Matrimoniũ. 7. quæſt. 6. adnotauit, non inueniri ſcriptum ius vbi vxor, quæ maritum occidit matrimonio contrahendo prohibeatur. Sed tamen optimo ſimilitudinis argumento colligitur. Vxoricidium verò cauſa & affectu conciliandi alterius matrimonium non ſolùm impedit contrahendum, verùm dirimit contractum, vt art. 4. diſputabitur.

Ratio. Sylueſt.

Raptus alienæ ſponſæ, Ratio. ¶ De raptore alienę ſponſæ, quod ineundo matrimonio priuetur, habetur in concilio Toletano. can. Statutum eſt. 27. q. 2. Et ratio eſt quia expedit, vt qui alienum matrimonium perturbare auſus eſt, iure proprij contrahendi priuetur vt in eo puniatur, in quo deliquit.

Baptizatio propriæ. Proiis. ¶ Atqui de eo qui proprium filium baptizauit, vt affinitatem cum propria vxore contraheret. habetur ex concilio Maguntinenſi can. De eo. 30. quæſtio. 1. Intelligitur autem ſi conſulto ob eum finẽ filium quis de proprio fonte leuauerit, vt diſsidium quo ad torũ inter ipſum & vxorem fiat, tunc enim ab ipſa debitum petere

tere, & ea mortua aliud inire coniugium prohibetur, eo quod infideliter in primo se gesserit.

Occisio presbyteri. ¶ De interfectore vero presbyteri habetur ex eodem concil. Maguntinen. cap. Qui presbyterum. de pœniten. & remissio. In cuius glossa reliqui omnes casus appenduntur.

Cū moniali ¶ Sed de eo, qui matrimonium cū moniali contraxit habetur ex concilio Triburiensi can. Hi ergo, & can. Si quis. 27. quæst. 1.

Pœnitentia solenn. ¶ De solēniter pœnitentibus habetur can. De his. & can. Antiqui. 33. q. 2. Illud autem nō impedit, nisi quandiu pœnitētia durat, vt ex illis capitulis colligitur.

¶ Circa hos autem omnes casus & impedimenta contrahendi, quæ contractū non dirimunt, hoc in primis animaduertendū, quòd citra dubium super omnibus potest episcopus dispensare, vt de incestu ait Pano. ca. 1. De eo, qui duxit in matrimo. quam polluit per adulte. iuxta cano. Si duo. 35. q. 2. Sed præcipuè id adstruit Caieta. verb. Matrimonium. Quin vero addit, quod si cōtemptus desit, contrahere cū istis impedimentis absq; dispensatione, vbi non est cō suetum illam petere, non est iudicandum mortale. Et vbi non est in hominum memoria, vt episcopi dispensent circa hæc, videntur tacitè consentire. Quanuis tutius sit secretè per tertiā personam d spēsationem postulare. Atqui Panor. cap. Literis, de præsumptio. incestum occultum nullum esse impedimentum, ait matrimonij contrahendi. Et super cap. Qui presbyterum, de pœnit. & remissio. asserit. quod neq; occisor presbyteri arcetur à matrimomo, nisi fuerit conuictus.

Episcopus dispensat. Panormit. Caietan Incestus occultus.

¶ Et re vera cùm omnes isti canones impedimentorum non sint, nisi conciliorum prouincialium, nihil mirum si iam nunc temporis nō tanta eorum habeatur ratio. Etenim fortasse olim in vsu erant quantum ad forum pœnitentiale, vt confessarij illas pœnitentias iniungerent: qui mos iam non viget.

Cōcilij Prouincialis.

¶ Tandem ad pacandas conscientias notandum, quod vbi etiam cōsuetudo perseueret petendi dispensationem, quanquam esset peccatum mortale absq; illa contrahere, tamen post quam contractum fuerit nulla opus est dispensatione: quia & matrimonium solidum est, & nullum horum impedimentorum præcedentium matrimonio aut solutionem aut exactionem debiti coniugalis impedit.

Vsus eorum in foro pœnitentiæ.

¶ Secunda cōclusio. Præter hęc septem sunt & alia quatuor impedimenta matrimonij contrahendi, sed non dirimentia, quæ non sunt crimina. Hæc ibidem à Caietano recēsentur. Primū, si episcopus aliquibus rationabili de causa contrahere inhibeat: esset enim tunc peccatū mortale non parere mandato. Secundum, si quis in catechismo ante baptismum puerum catechizandū tenuit, vt. d. 41. videbimus. Et hoc ligat sub peccato mortali, sed tamē est ab episcopo dispensabile. Tertium est, sponsalia de futuro, tunc enim peccatum mortale suo genere esset absq; legitima causa dirimente cum alia matrimonium contrahere. Neque cadit sub dispensatione, quia est præiudicium tertij. Quartum deniq; est, votum simplex castitatis, post quod graue peccatum esset, si homo se in matrimonū immergeret. Neq; episcopus, sed solus Papa dispensare potest. Post cōtractū verò poterit episcopus super petitione debiti dispensare.

2. Cōclusio Primum. Secundum Tertium. Quartū.

¶ Ad primū igitur argumentū iam responsum est, vbi rationes reddidimus, cur huiusmodi crimina matrimoniū impediāt. Haud enim graue supplicium estimandū est, vt propter carnalia crimina arceatur homo à re vxoria: potissimū cū hęc impedimēta facillimæ sint dispensationis.

Quis dispēset. Solut. 1. arg.

¶ Et pariter secundum solutum est, nam quantum ad matrimonium futurum, etiā incestus cum propria cognata impedit, vt patet can. citato. Si quis vidua. 11.

Solut. 2 arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm incestus, quo quis cognouit vxoris consanguineam, sit impedimentum dirimens matrimonium.

SEcundò quæritur de incestu: & arguitur q̄ matrimo. nō dirimat. Propter peccatū enim vnius non debet alter puniri: ergo propter incestu Petri cū Ioanna, nō debet Maria Ioannæ cognata prohiberi à matrimon. cum Petro.

Partis negat. 1. Argumēt.

¶ Secundo. Grauius crimē est viro ad propriā cognatā accedere, quā ad cognatā vxoris: sed propter primū nec dirimitur matrimonium, nec spoliatur homo iure petendi debitū: ergo nec propter secundum. In contrariū est, quod per incestum contrahitur affinitas cum cōsanguinea illius, cū qua cōmissum est crimē: affinitas autē matrimoniū impedit.

2. Argumēt.

¶ Incestus generali significatione idē est quod pollutio, & incestare idem, quod polluere. Et dicitur à cestu, quod erat Veneris cingulū, quo Marti lūbos succinxit, quasi eū constringens, vt fidē tori ei ipsi seruaret. Quare & in rigore quodcūq; adulteriū dici poterat incestus, quo torus cōiugalis commaculatur. Sed tamen ecclesiastico vsu attātū est nomen ad pollutionem propriæ consangui-

Pars affirmatiua. Incestus quid.

sanguineæ, vel vxoris infra quartum gradum.

1. Cõclusio. ¶ Ad quæstionem ergo duabus cõclusionibus respondetur. Prima. Incestus cũ consanguinea futuræ vxoris matrimonium præcedens etiam si spõsalia antecesserint, impedit matrimoniũ contrahendum, & dirimit contractũ. Incestus, inquam, consummatus in vase legitimo, nam extra vel nefariè in vase illegitimo perpetrans non impedit, vt patet can. Extra ordinaria. 35. q. 2. & 3. In quo canone vna negatio redundat,

Can: Extra ordinaria emendetur. hic enim legendum est, Extraordinaria pollutio, nisi in naturalibus admissa nõ videtur matrimonium impedire. Nam etsi fornicatio illa cum consanguinea futuræ vxoris nõ propriè tunc dicatur incestus: tamen quia post haberet rationem incestus, si cum consanguinea illius fornicariæ contraheretur, dicitur incestus impedimentum contrahendi. Cõclusio patet ex

Probatur iure. decreto concilij apud Miciam capit. 1. De eo qui cogno. consang. vxor. & cap. Veniens. & Ex literis, atque alijs supra citatis eodem titulo & 32. q. 7. Hoc autem impedimentũ nõ habet in iure naturæ perinde atque frigiditas & defectus rationis fundamentum, sed est merum ius positiuum: quia decreuit ecclesia per crimen incestus contrahi affinitatem, veluti per matrimonium. Vnde sicut qui contraxit cum Maria, non potest ea mortua contrahere cum Mariæ cognata, ita neq; qui illã fornicatione polluerit. Cur aũt, affinitas constitui debuerit impedimentũ. d. 41. declarabimus: pertinet enim ad honestatem & decorem matrimonij.

2. Conclus. ¶ Secunda cõclusio. Si verò incestus matrimonium subsequatur, siue consummatũ, siue non nisi ratum matrimonium non dirimit: nam vt crebrò repetitũ est, matrimonium ratum per solum ingressum religionis dirimitur. Impedit tamen in incestuoso matrimonij vsum, ne petere debitũ valeat. Ita eisdem citatis capitulis, & capit. Tuæ fraternitatis, & 32. quæst. 7. can. Si quis viduam. & reliquis, decernitur. Quare petere peccatum est genere suo mortale contra ecclesiæ prohibitionem. Atqui in hoc pari iure vir & fœmina tenẽtur. Quæ enim cõsanguineo Petri succubuit, nequit cum illo copulari, & si post contractum matrimonium incestuosum hoc adulterium commiserit, iure petendi etiam priuatur: tenetur tamen incestuosus petenti reddere, vt eod. ca. Tuæ fraternitatis, & ca. Iordanæ, definitur. Hoc enim decretum institutum est in pœnã criminis incestus, vt, scilicet, illud incommodum nõ petendi patiatur. Crimen autem vnius non debet alteri innocenti nocere, & ius auferre suum. Quocirca quod Magister senten. distinctio. præsenti cap. De his. 2. ait, scilicet, quòd incestuosus propriæ vxori reddere non potest debitum, non tenetur, nisi reddere, laxe pro eo, quod est, petere, vsurpet. Rursus hic adnotandũ, q̃ in foro

Nota. conscientiæ quamuis incestus secretè commissus fuerit matrimonium post contractum dirimit, tametsi in foro ecclesiæ dirimi non debeat, nisi legitimè fuerit cõprobatus, vt habetur ca. De illo, & cap. Transmissæ, eod. tit. licet ambo incestũ fateantur cap. Super eo. Et idem est de commisso post contractum matrimonium quo ad petitionem debiti: ne fraudibus ansa auferatur.

Pœnæ temperatio. ¶ Debet autem pœna hæc non petendi debitum mitigari: primum quia periculosum est coniuges concũbere, & virum petendi iure carere, consilium est, vt cùm primum fieri possit, dispensatio procuretur, idq; quam fieri potest secrete, ne innocens coniux intelligat. Attamẽ

Nota. dum incestus est sceleratissimus, vt cum sorore vxoris & potissimum si est cum socru: cũ multo maiori difficultate & acerrima iniũcta pœnitentia dispẽsandum est, & si possibilis est ad illum accessus, ad Papam res secretò referenda. Prẽterea si vir crimen commisit, & fœmina est innocens, quia mulieres rarò præ verecundia exigere consuescunt, grauamen esset vxoris virum nunquam exigere: & ideo licebit viro, imò debet nonnunquam insinuare se vxori, & offerre se ad illũ vsum: nam genus illud petendi quodãmodo est reddere. Adhæc dum incestus ex ignorantia inuincibili processit, dum vir, inquam, adulteratus est cum consanguinea vxoris, cuius cognationem prorsus ignorabat, quamquam affinitatem contrahat cum vxore, non tamen censetur iure petendi priuari: nam cùm pœnæ sint restringendæ, & hæc priuatio in pœnam sit culpæ incestus, & illic nulla præcesserit incestus macula propter ignorantiã speciei criminis, non debet iudicari priuatus. Et extat casus ad hoc attinẽs propositum cap. Discretionem, eodem tit. vbi refer-

Cap discretionem. tur, quendam qui quandam sibi per verba de præsenti desponsauerat, quia odiosam habebat, antequam eam cognosceret reclamantem & inuitam suo ipsius viri cõsanguineo in vxorem tradidisse: & nihilominus prior vir cõpulsus fuit illam resumere. Si ergo quia inuita incestum commiserat non priuatur iure petendi minus priuabitur qui eum per ignorantiã commisent. Caute ergo illi Canones legendi sunt, quos in textu retulimus. 32. q. 7. Quod enim can. Qui dormierit. & in can. Zachariæ. Concubuisti, legitur, scilicet. vt qui cum sorore vxoris suæ dormierit, neutrã habeat, nõ sic intelligitur

quòd

q̃ suam debeat relinquere, sed q̃ debitũ ab ea non petat hoc enim est eam non tenere, quia ad libitum ea non potest vti: tenetur tamen ei reddere; quod est ab illa teneri. Et quod ait, Zacharias, videlicet, q̃ quę vxor eius fuerit, nubat in dño cui velit, intelligitur, postq̃ vidua fuerit sed quod subiungit, adulteros abiq; spe coniugij manere, verũ est, vt præcedenti ar. dictũ est.

In incestu quis possit dispensare

¶ Dubium autem circa has duas conclusiones occurit, quisnam possit super hoc impedimento dispensare. Ad hoc cum distinctione respondendum. Aut enim crimen subsequitur matrimonium, aut antecedit. Si sequatur, tunc, vt dictum est,

1. Casus.

nõ dirimit, sed interdicit petitionem debiti. Super hoc igitur certò crediderim episcopũ posse, imò & debere dispensare, quamuis crimen ante consummatum matrimoniũ postratum interceserit, saltem si ad Romam non pateret incestuoso facilis aditus, aut propter eius paupertatẽ, aut infirmitatem, aut propter viæ longitudinẽ, aut ob alia quæcũq; impedimenta, in quibus nullum obijcerem scrupulũ:

Nota.

quãuis non essent tam manifesta: quia fortasse sine istis impedimentis etiã potest, cùm in huiusmodi dispensationibus potestatẽ episcopus habeat ordinariã, nisi per Papã fuerit cohibitus & in his non videtur cohibitus. Opinio est cõmunis, vt Paludani in prẽsenti dist. & Sylvest. verb. Debitũ coniugale. q. 9. & verb. Matrimonium. &. 8. q. 15. & omnium.

2. Casus.

¶ Si autem crimen præcesserit impediens matrimonium contrahendum & dirimens cõtractũ, non tam affirmãter hoc assererem, quàm

Sylvester.

alios video id docere. Sylvester namq; in verb. Dispensatio. q. 9. ait quòd quando ad papã nõ potest haberi recursus, & separatio illorũ, qui de facto contraxerunt, sine magno scãdalo fieri non potest, episcopus potest dispẽsare, sicut sæpè accidit in mulieribus cognitis à consanguineis viri antequam matrimonium cõtrahatur, Hæc ille. Idq; alibi etiam repetit.

Sext. author. 1. Ratio.

¶ Quam vtiq; opinionem, fateor (saltem tam generaliter assertã) nũquàm mihi potuisse persuasam habere. Enimuerò cùm dispensare super matrimonio cõtrahendo, quando impedimentum est dirimens, ad solum summũ Pontificem iure ordinario pertineat, vt more & vsu ecclesiæ cõstat, non est vlla exceptio facienda, nisi fortè vbi ingens necessitas ingrueret, nulla autem necessitas cogit dispensandi super matrimonio contrahendo propter solum scandalum, scilicet, quia non possunt sine illo separari: ergo episcopus non potest dispensare: quia in illud scandalũ ipsi se sua culpa coniecerunt. Loquor de illis, qui mala fide cõtraxerũt: putà si vir sciens cõmisisse incestũ cũ consanguinea Mariæ, & illud esse impedimentũ ecclesiæ, cõtrahit cũ ea. Culpa namq; illorũ nõ potest esse in causa, vt episcopus dispẽset super illo, super quo aliàs nõ poterat. Itẽ quia possunt separare torũ. Attamẽ quando matrimoniũ legitimè ante incestũ cõtractũ est, tũc, quia nõ potest dirimi, necessariũ videtur, vt facultas fiat petẽdi debitũ, atq; adeò tũc episcop⁹ valet dispẽsare.

Nota.

Ratio. 2.

¶ Et per hoc respõdetur ad argumentũ, quod isti pro se faciunt videlicet, si quis post votum simplex castitatis matrimoniũ contrahat, potest cum illo episcopus dispẽsare, vt debitũ exigat: ergo & cũ incestuoso, vt eius matrimoniũ postea cõtractum cõualescat. Etenim licet antecedens verũ sit, vt credo & confiteor, tamen consequẽtia nihil habet vigoris: quia matrimonium post votũ simplex est validum, & dirimi nõ potest: quare graue esset periculum si cum illo post matrimoniũ contractum non dispensaretur in vsu, tamẽ illud, quod cum consanguinea polluta prius per fornicationẽ cõtrahitur, nullum est, & ideo nulla est dispensandi necessitas super illo.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Secundũ autem argumẽtum, quod me vehemẽtius vrget, est, q̃ opinio hæc technis & fraudibus viam aperit. Certũ enim est, vt isti fatentur, episcopũ non posse dispensare super matrimonio contrahendo præcedẽti incestu: nisi de facto sit cõtractũ: igitur si fornicarius illo actu cõtraheret de facto cum illa suæ amicę cõsanguinea, vt postea episcopus dispensaret multò minus potest. Re vera nescio quis consequentiam neget: nã matrimoniũ illud attentatum nullum est prorsus, sed crimen fuit illud attẽtare. Nulla ergo ratio admittit, vt quod non erat dispensabile, techna illa & cautela faceret dispẽsabile. Profectò vbi matrimonium mala fide & clam post incestum contrahitur, adduci non possem, vt talem dispẽsationem consulerem aut permitterem.

2. Argumẽ.

Nota.

¶ Præterea arguitur, quia idem quis statim inferret de alijs impedimentis: nẽpe, quod si quis contraxit de facto cum consanguinea vel affine prioris vxoris mortuæ, & nequeunt commode sine scandalo separari: quia scilicet, plures procrearunt liberos, etiam tunc posset episcopus dispensare, quod non credo vllus cõcedet. Illatio autem patet, nam etsi maius scandalum sit relinquere vxorem propter occultum crimen præcedens, q̃ propter aliud honestum impedimentum: tamẽ iste paruus excessus rei naturã non mutat, vt facultatem episcopo cõferat, quam aliàs non haberet. Ista nõ sunt per solam opinionum recitationem & hominum placita cõcludẽdo, sed rationibus examinãda.

3. Argumẽt.

Illatũ probatur.

Quando

Quando verò bona fide matrimonium non clam, sed in facie ecclesiæ esset celebratum: nē pe quia ille neutiquam fuerat suspicatus, illam, quam cognouerat, consanguineā fuisse istius, cum qua contrahit, sed post contractum matrimonium id intelligit: hæc fortasse censenda esset honesta necessitas, vt nisi pateret aditus ad Vrbem, posset episcopus dispensare. Quamuis & hoc sapientiorū prudentiæ relinquimus.

Nota casum

¶ Dubium autē est, vtrum incestus cum propria consanguinea pariter petitionē debiti impediat. Nam Panormit. super cap. 1. De eo qui cogno. consang. vxor. videns talem incestum impedire matrimonium contrahendum, licet non dirimat contractum, vt artic. proximo ex can. Si quis viduā retulimus, subinde impedire putat, ne talis incestuosus post matrimonium cōtractum possit à propria vxore debitū exigere. Et sequitur eum Angelus in sua summa verb. Incestus. Et posset quis simile deducere ab illo, qui post votum simplex castitatis matrimonium contraxit. At verò cùm huiusmodi impedimenta potius restringenda sint, quā ampliāda, & hoc vt ait Archidia. quem Syluester verb. Matrimoniū. 7. §. vlti. refert: nullibi reperiatur in iure, neq; ille textus, quem Pano. glossat, tale insinuet, fit vt talis incestus nullum sit impedimentum existimandum ad petendū debitum, vt S. Tho. in præsentiarum & Ricardus & omnes Theologi docent. Neq; est simile de voto simplici castitatis ante matrimoniū emissum: nam illud cohibitionem petendi debitum secum adfert: quod de incestu cum propria consanguinea nullibi legitur.

Dubium Panormit.

Angelus. Simile.

Syluester.

Theologi.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, q̄ non punitur soror Ioannę, sed fit affinis. Et ideo si crimen præcesserit, impeditur matrimoniū cum illa, sin verò sequatur, punitur incestuosus ne debitum petat.

Solut. 1. arg.

¶ Ad secundum respondetur, q̄ quamuis grauius sit virum accedere ad propriam cognatam, quàm ad cognatam vxoris, non tamen sequitur, vt sit par impedimentū exigendi debitum, quia hoc impedimentum non enascitur ex grauitate delicti, sed ex quodam affinitatis genere, quam vir cōtrahit cum vxore per hoc quòd eius consanguineā nouit: quam vtiq; nō contrahit, quamuis propriā sororem polluat.

Solut. 2. arg.

Item vt ait Ricardus, quia maiorem irrogat iniuriam fidei, quam debet vxori: si cum eius cognata congrediatur.

Ricardus.

ARTICVLVS. III.

Vtrū vxoricidiū sit in aliquo euētu licitū

ALiud crimen matrimoniū impediens est vxoricidiū, quęritur aūt vtrū aliquo modo sit licitū. Et arguitur à parte affirmatiua. Lex diuina adulteras lapidari permittebat, vt Ioan. 8. legitur: ex lege autem agere licitum est: ergo licitum est viro vxorem in adulterio deprehensam interimere.

Pars affirmatiua.

1. Argumēt.

¶ Secūdò. Viri est, vxorem propriam corripere & castigare, legitimamq; subinde pœnā infligere, sed vxor ab alio iudicari nō potest, aut disponi, quàm à proprio viro vt ait Calixtus cano. Sicut alterius. 7. quæstio. 1. ergo potest eā legitimo supplicio afficere, qualis est mors iure decreta.

2. Argumēt.

¶ Tertiò arguitur ex can. Interfectores. 33. q. 2. Interfectores suarum coniugum sine iudicio cum non addis adulterarum, quid aliud habendi sunt quam homicidæ? vnde à contrario sensu videtur colligi, q̄ adulterarum occisores nō sint homicidij rei.

3. Argumēt.

¶ In contrarium est textus illic proximus Nicolai can. Inter hæc. vbi ait quòd sancta Dei ecclesia mundanis legibus, scilicet, de occidendis vxoribus, non constringitur.

Partis negat.

¶ Ad quæstionem cōclusionibus tribus respōdetur. Prima. Viro nō licet authoritate priuata vxorem quātūuis in flagranti adulterio deprehensam enecare. can. Interfectores. & can. Quicunq; propriam. 33. q. 2. Conclusio hæc ex ijs quæ lib. 5. De iustitia & iure. q. 1. art. 3. diximus, colligitur: nemini enim priuata authoritate vindicare se licet nisi vim vi cū moderamine inculpatæ tutelæ repellere. Nam cùm homo sui sit ipsius amantissimus, iniquus esset sui ipsius vindex, vt supra quàm par esset, suppliciū de hoste sumeret. Vnde Paul. ad Roman. 12. non vos defendentes: id est, vindicantes, charissimi: nam mihi vindictam & ego retribuam. Quapropter malefactorum vltio ad publicum iudicem spectat, qui nullo corrupto affectu ex lege agat in reum. Vnde idem Apostolus ibidem cap. 13. De publico iudice, Dei, inquit, minister est, nec sine causa gladium portat, vindex in iram ei, qui malū agit. Ex quo fit, vt maritus, qui miserā adulterā priuatim occidit, grue peccatum cōmittat contra præceptū, Non occides, vt can. Admonere. 33. q. 2. ait Stephanus Papa, rationem subdēs, q̄ quæ inuenta est adultera secundū legis tramitem debet accipere vltionis vindictam. Ob idq; can. Quicunq; propriam ait Pontifex, q̄ quicunq; propriam vxorē absq; lege & sine causa & certa probatione interfecerit publicam agat pœnitētiam. Et cōfirmatur: quia si priuatam autoritatē spectes

Rationes.

Paulus.

Idem.

ctes,vxor cum viro pari iure militat, vt in superioribus visum est præterquam in domesticis mitioribus correctionibus:vxori autē non licet virum adulterantem occidere: ergo nec viro vxorem,quamuis vxor grauius peccasset.

1.Conclus. ¶ Secunda conclusio.Occidenti vxorem in flagranti adulterio quāuis & adulterū simul confodiat,nullum est decretū suppliciū publicum. Iure quidē antiquo cōmuni id de adultero tantum permittebatur,qui esset vilis cōditionis,tamen postmodum,vt nationi Hispanorū moris est,in discriminatim,etiā si fuerit nobilis, impunè occidi permittitur. Meditati namq; legislatores eximiū animi dolorem, quem zelotypia suscitat,indulgētiā illi decreuerūt.l. Gracchus. C.ad leg.Iul.de adulter.&.l.Marito.ff.eod.tit. Quinimò & patri olim licebat filiam in adulterio captam enecare.l. Patri.&.le.Neq; in ea.ff. eod.&.l.Castitati.C.eod.tit.Nihilominus maritus ille incurrit pœnam iuris ecclesiastici, vt sit ineundo matrimonio cohibitus. Dixerim, in flagranti adulterio deprehensam:nam si extra illum turpitudinis articulum eam occidat, quamuis postea legitimè probet eā fuisse adulterā, non eximitur à pœna iuris in homicidas decreta.Et ob eādem causam ecclesia eum, qui in clericū cū sua vxore,vel sorore, vel filia turpiter deprehensum manus iniecerat violētas, à sententia excōicationis excipit. ca. Si verò. in 1.de sent. excōi. posset quis verò ex hac pœnarum incolumitate arguere,non esse peccatum: nā cùm leges id permittāt, videntur dare maritis facultatem illā occidēdi tanquàm ministris iustitiæ, veluti nōnunquā fit etiā facultas filijs occisi hominis occidendi homicidam patris,& ciuibus latrones publicos interimendi. De his casibus loco illo citato lib.5. De iusti.& iure diximus: id, scilicet,non nisi quàm rarissimè, & propter atrociſsima aduersus Rēpub. crimina fas esse. Adulterium verò non est tam enorme flagitium,vt tam atroci rigore iuris esset vlciscendum,potissimum inter Christianos,vbi sæpenumerò eueniret, vt adultera repente sine præuio sacramento interfecta, tam animę quā corporis morte deperiret.

2.Concluſ. ¶ Tertia conclusio. Autoritate publica ciuili marito adulterā, quāuis nō in adulterio deprehēdat,sed legitimis testimonijs cōuincat, licet occidere. Ratio est,quia adulteriū est graue crimen, potissimum in vxore propter prolis incertitudinem, & falsos hæredes quos adulteræ solēt putatis patribus supponere: ergo illud est supplicio capitis dignum, atq; adeo ab aliqua publica autoritate licitum est marito eiusmodi vindictam deposcere: nō autem ab ecclesiasti-

Ratio.

ca: nā vt ait Papa can.citato. Inter hæc.Ecclesia gladiū non habet nisi spiritualem, quo non occidit,sed viuificat:ergo æquitas fuit,vt respublica ciuilis, cui incumbit de coniugijs quatenus ad pacem & tranquillū statum Reipublicę & legitimas hæreditates, disponere, eiusmodi capitale supplicium in adulteras decerneret. Quod ait Pontifex,ecclesiam non habere gladium,nisi spiritualem, intelligitur in vlciscēdis criminibus,secus ad sui ipsius defensionē. Lex autē adulteræ occidēdæ extabat inter Mosaycas legales Leuitici.20. & Deutero.22. qua iubebatur adultera lapidibus obrui: & legalium exemplo licet Christianis similes ædere leges. Extant & leges ciuiles supra citatæ. C.&.ff.ad leg.Iul.de adulte. Verum est tamē,q; leges illæ priscæ suppliciū capitis adulteris decernentes temperatæ fuerunt in auth.Sed hodie. C.eod. titu.vt,scilicet,adultera postquā verberibus vapularet,in monasteriū includeretur. Quæ quidem lex Gallis vsu & more recepta est, & nūc etiam obseruatur in nonnullis Christianorum prouincijs. Aliæ verò gentes rigorem antiqui iuris obseruant,vt Hispani. Et re vera Hispanorum ingenio huiusmodi animaduersio competens est & congrua: alioqui vix possent crebrerima adulteria caueri.

Can Interf hæc.

Deut.22.

Antiquæ lēges temperatæ.

Hispani.

¶ Scotus verò in.4.d.15.q.3.ait, q; licèt populo Israelitico fuerit diuinitus eiusmodi lex aduersus adulteras decreta, nihilominus eā Christus Ioā.8,reuocauit dicens.Nemo te condemnauit mulier, neque ego te cōdemno. At verò locus euangelicus huiusmodi abrogationem minime insinuat:nam Christus illic solùm officium iudicandi recusauit,ostendens se non venisse ad iudicandum mundum, vt ait Ioan. 3. Atq; eandē ob rē dixit alibi. Quis me cōstituit iudicē inter vos? Quocirca tanq; rex regni cœlorū æquitatē diuini iuris expresit dicens. Qui sine peccato est vestrū primum in eam lapidē mittat,vbi non negauit,adulterā supplicio illo esse dignā,sed declarauit, quòd qui in peccato sunt non rectè aliena peccata vlciscūtur. Quare concludens, Nemo te cōdemnauit, nec ego te cōdemno,non abrogauit legem, sed tantum ostendit,se nolle illius causæ iudicem agere.

Scoti opinio.

Sent authōr

¶ Est tamē adnotandū, Hispanos rigorē legis antiquæ moderari. Nō enim adulterā necessaria morte cōdēnant, vt fures & homicidas, sed arbitrio mariti suppliciū committūt. Traditur in.ei in manus, vt qđ libuerit,de illa decernat.

Nota.

¶ Vtrum verò ille occidens delictum committat, inter aliquos ambigitur, imò non desunt qui affirment,mortaliter occidendo delinquere. Apparet enim eis ob id delictum, q; in sua

An occidēs adulteram peccet.

volunta-

voluntate est ei ignoscere. At verò pro culdubio nullius est criminis reus in cõscientia apud Deum quãuis ipsam occidat. Primum, quia si peccaret, nefas inter Christianos esset publica solenniq; autoritate illam ei in manus tradere, vt apud Deum delinqueret: neq; ecclesia, id vnquam, fieri sineret. Neq; valet responsio dicentium, solùm ei permitti, vt impunè eam occidat: quoniam huiusmodi permissiones nõ fiũt nisi in delictis, quæ priuatà authoritate cõmittuntur, quẽadmodũ in fornicationibus & si vir vxorem priuatim adulterantẽ enecasset. Cùm ergo eam criminis dãnatam publicè & solenniter iudex ei in manus tradat, & si quis eam surripere vellet, iudex ipse id defenderet, signum est manifestũ, quòd traditur ei tanquam iustitiæ ministro, non quidem necessario, vt lictori sed spontaneo, vt faciat quod velit.

Sentẽ. autc.

Obiectionis dilutio.

¶ Neminem ergo fallat verbum S. Thom. dist. præsenti. q. 2. in solu. ad. 2. scilicet, quòd lex ciuilis nõ commisit viro occisionem vxoris quasi præcipiens, quia tunc nõ peccaret, vt insinuat, eum peccare: loquitur enim de occisione, quã priuata autoritate facit: nam de publica autoritate præmiserat, licitum esse eam accusare, & vsque ad mortem persequi.

S. Thomæ expositio

¶ Attamen lex Hispana consultò adulterã nõ lictori tradit, qui iussu viri in eius præsentia eã iugulet, sed ipsi viro, vt cõmiserandus aspectus supplicis fœminæ vehementiùs eius viscera ad misericordiam cõmoueat, & cruentum ipsum facinus eius animũ deterreat, ne proprias scilicèt, manus sanguine intingat, vileq; officiũ atq; infame exerceat. Hęc enim omnia possunt feruentem bilem hominis stupore illo mitigare. Nihilominus tam perdita esse posset mulier tamq; eius emendatio desparata, & ex altera parte tãta infamia virum respergens, vt potiùs viro esset ad iustitiam, quàm ad misericordiam propendendum. Euentus tamen huiusmodi quàm rarissimus est, quare consulendum est illi, vt à rigore illo animum temperet.

Nota

¶ Colligito ergo inter diuortij iudicium & necis discrimen. Etenim quoniam diuortium ad emendationẽ flagitiosæ fœminæ, atq; ad eius spiritualem salutem celebratur, ad tribunal ecclesiæ, cui incumbit de sacramento matrimonij, quatenus sanctificãs est, decernere iudiciũ illud defertur. Alterum verò iudiciũ, quod ad vindictam fit, ad forũ ciuile pertinet. Rursum in priori iudicio & foro admittitur vxoris exceptio viro idem flagitium obijciẽtis, qua ideò exceptione protegitur, in posteriori verò eadem exceptio non auditur. Nam cùm adulterium viri nec tam infame sit, nec tam pernicio sum in proles & hæredes: nequaquã criminali pœna vindicatur. At verò super idem crimen nõ admittitur vtrumq; iudicium. Quare si vir diuortium ab ecclesia poscat & obtineat, nequit postea vxoris caput in foro ciuili petere, nisi post diuortium iterum pertinax ad spurtitiæ volutabrum reuertatur. Adhæc demum si vir priuatim deprehensam in adulterio interimit, ius retinendæ dotis amittit, cum verò publica authoritate eam capite trũcat, dotem iure sibi acquirit & arrhas, vt Doctores super. l. penulti. ff. solu. matrim. adnotant. Et Hispanis Taurina lege. 82. sancitum est.

Adulterij crimen est mixti fori

Discrimen vtriusq; fori

Iudiciũ vnũ parit exceptionem rei iudicatæ

¶ Ad primũ igitur argumentum respõdetur, q̃ ex lege agere priuatis personis ob rationes superius allatas non permittitur, sed est in publico iudicio rea, cognita causa, condemnanda.

Solut. 1. arg.

¶ Ad secundum respondetur, q̃ correctio patris familiàs nõ vltra se extendit q̃ vsq; ad correctionem & emẽdationem familiæ. Quare ei non permittitur carceres habere aut iudiciale forum, sed flagellare, aut aliquid huiusmodi leue, atq; adeò multò minus ei conuenit extremum supplicium capitis infligere aut mutilationis, sed hoc iudicio Republicæ reseruatur.

Solut. 2. arg.

¶ Canon verò In interfectores, qui tertio argumẽto adductus est, insinuat, interfectores adulterarum, dummodò id publica authoritate faciãt, non esse cẽsendos homicidas, secus si vxoricidium perpetrent authoritate priuata.

Soluti 3. arg.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm vxoricidium sit impedimentum matrimonii ipsum dirimens.

SVbsequitur de impedimẽto vxoricidij, & arguitur, quòd matrimoniũ nõ dirimat. Interfectio vxoris si cõsideretur quatenus fidei matrimonij obstat, minus matrimonio repugnare videtur, q̃ adulterium: si verò cõsideretur ratione grauitatis, grauius est matrem occidere: sed tamen neq; adulterium neq; matris occisio est impedimentum, ergo neque vxoricidium.

Partis negatiuæ arg. 1.

¶ Secundò arguitur. Grauius peccatum videtur occidere alterius vxorẽ vel maritum propter adulterium, quàm propriam, quia minus ad eum attinet illorum correctio: sed tamen occisio alterius mariti non impedit matrimonium, vt patet exẽplo Dauidis, qui postquàm cum Bersabee adulterium commisit, ipsius marito Vria occiso eam sibi matrimonio copulauit: ergo vxoricidiũ nõ impedit matrimoniũ.

2. Argumẽ

¶ In

Pars affirm. ¶ In contrarium est can. Interfectores. 33. q. 2. quo interfectores suarum coniugum ad pœnitentiam commouentur, & deinde aliarum coniugio priuantur. ¶ Hinc in primis distinctio trimembris supponēda est, atq; adeò trina cōclusione respondendum. Aut enim vxor publica autoritate à marito occiditur, aut priuata.

1. Cōc lusio. ¶ Si publica, tunc prima cōclusio sit, quòd huiusmodi vxoricidium nullum censendum est matrimonij impedimentum: nā sacri canones hoc impedimentum non nisi ob solum peccatum decernunt: cùm igitur illic nullū committatur, fit, vt nullum inde contrahatur impedimentum. ¶ Si verò tale vxoris homicidiū priuata autoritate patretur, tunc aut id fit propter odium, aut propter fornicationē, aut pro

2. Concluſi. pter aliam quauis id genus occasionem aut causam, & de hoc sequitur conclusio secunda, quòd tale vxoricidium impedit matrimoniū contrahendum, sed non dirimit contractum, vt artic. 1. dictum est. Et hoc est quod sancitur can. Interfectores, & can. Admonere. 33. q. 2. Quare licèt vir vxorem in flagranti adulterio deprehensam occidat, huiusmodi surgit impedimentum: quia culpæ labe cōmaculatur. Est tamen impedimentum, vt illic diximus, per episcopum dispensabile. ¶ Sed si vxoricidium

3. Cōclusio sit cùm adulterio aut alio iniquo proposito aliarum nuptiarum commixtum, de hoc statuitur tertia conclusio. Tria sunt crimina ad mortem coniugis relata, quæ matrimonium non modo impediunt contrahendum, verùm & contractum dirimūt, quæ Alexand. 3. in. c. Proposuit, de eo qui duxit in matrimo. quam polluit per adulte. & D. Thom. in præsentiarum. Ricarduſque & cæteri referunt. Primum est, adulterium cum machinatione in mortem

Primum. Secundum. alterius cōiugis. Secūdum, adulterium cū fide, quam adulter dat adulteræ, q eam post mortē

Tertium coniugis ducet. Tertium, quando qui vxorem habet, cum altera de facto contrahit, si tamen

Obiectio. adulterium interueniat. ¶ Obijciat quis forsan statim decretum Leonis primi. can. Nullus 31. quæ. 1. qui generalissimus est, scilicet, nemo ducat in matrimonium, quā prius polluit per adulterium, vnde titulus Decretalium desumptus est. Illic enim adulterium ponitur pro impedimento, quamuis nulla mortis machinatio intercedat. At verò, vt bene ait glossa, cōdimēto & moderamine opus habet canō ille, vt verus sit. Nam adulteriū, nisi in tribus positis casibus, nō impedit, quin mortuis cōiugibus adulter cùm adultera contrahere possit. Et pariter

Can. Illud. 31 q 1. est restringendus can. Illud verò, ibidē, vbi idē statuitur, scilicet, q qui fornicatus est cū vxore alterius, mortuo eius viro nō possint matrimonio coniungi: nam solum adulterium non potest esse causa tam atrocis pœnæ.

¶ Quando autem adulteri machinantur mortem ipsorum coniugum, tunc in perpetuū spe matrimonij inter se frustrantur, can. Si quis viuente. 31. quæstio. 1. & ca. Super hoc, de eo qui duxit in matrimo. quam polluit per adulter. Et causa huius impedimenti est enormitas criminis, vt ait Ricardus, quia nō solùm violatur totus, sed interficitur coniux. Et præterea si in tali casu adulteri non in perpetuum interdicerentur, inter se matrimonio, occasio daretur adulteris suos enecandi coniuges, vt se inuicē copularēt. Quādo verò talis machinatio mortis non interuenit, nō eadem ratio currit, vt impedimentum, sed locum tunc habet sententia Augustini, de nuptijs & concupiscē. cadē cau. & quæstio. can. Deniq;, vbi ait, q mortuo eo, cum quo fuit verum connubium, fieri potest coniugium cum qua præcessit adulterium. Et in de bono coniugali, Posse, inquit, sanè fieri legitimas nuptias ex personis illicitè coniunctis, honesto placito subsequente, manifestum est. Nam concubinarij possunt postea coniugari. Et intelligitur crimē æqualiter ex vtraque parte, vt si adulter machinatur mortem propriæ vxoris, aut mariti adulteræ, aut adultera pari modo. Ricard. verò hic, & Syluester verb. Matrimonium. 8. q. 9. aiūt q requiritur, vt machinatio in mortem sit illo fine vestita contrahendi matrimoniū. Quare si adulter maritū adulteræ in bello interfecerit, aut alia causa aut casu, non impeditur, quin postea possint adulteri contrahere. Caietanus verò in summa verb. Motrimoniū, impedimento. 5. hanc exceptionem non approbat, quia canones illam non faciunt. Videtur autē dicēdum, q quantū ad præsumptionem ecclesiæ quomodocūq; sequeretur homicidiū, impediretur matrimoniū, quia censeretur illo fine factū. Sed in conscientia si homicidiū fieret nō illo fine, & esset occultū, nec in iudicium delatum, credo nō impediret.

¶ Maius autem dubiū est, vtrum sufficiat homicidium sine adulterio: vt si duo, qui mutuis complexibus frui cupiunt, impediuntur, quia alter illorum est cōiugatus, occidunt coniugē antequam se polluant, vt postea copulentur. De hoc dicendum, q si ambo adulteri in mortem coniugis machinentur homicidium, sine præcedenti adulterio sufficit ad dirimendum postea matrimonium. Et est casus in ca. Laudabilem. de conuersio. infideli. videlicèt, quod quidam Saraceni suggestione quarundam Christianarum viros earum occiderunt, & postea

Machinatio mortis.

Augustin.

Caietan.

Sent. autho. In conscientia,

An impediat homicidiū sine adulterio.

Responsio.

Casus capi. Laudabilis.

stea conuersi per easdem Christianas ad fidem volebant eas ducere, quibus tamen Cælestinus. 3. præcepit, ne ducerent, aut si duxissent, separarentur. Hinc infert Sylvest. cum alijs, ꝙ si tantum vxores machinatæ fuissent in mortem suorum virorum, aut tantum Saraceni sine earum cõsilio, nõ esset impedimẽtum, quia adulterium non præcesserat, secus si præcessisset. Adulterium verò solum etiam cum machinatione in mortẽ, nisi mors in effectu sequatur vt hic planè ait S. Thom. non sufficit, quia prædicti canones de morte loquuntur.

Appendix

¶ Secundus casus habetur in citato ca. Propositum. &c. Veniens. & capit. Si quis vxore. de eo qui duxit in matrimo. quam polluit. &c. Et potissimum in concilio Triburiensi can. Relatum. 31. quæ. 1. vbi habetur, ꝙ qui viuente propria vxore, ei, cum qua adulteratur, fidẽ præbet, ꝙ mortua vxore illam ducet, in perpetuũ impeditur cum illa contrahere, etsi contrahatur, matrimonium dirimitur. Et ratio huius impedimenti est, ne fide illa data affectantes illi cõiugis mortem, eam procurent. Et idem est si iuramentũ vnius interueniat, dummodo adulterium de facto perpetretur siue ante siue post fidem datam. ¶ Tertium verò crimen his simillimum est, quãdo de facto adulteri contrahunt viuente alterius vel vtriusq; coniuge. ca. fi. De eo, qui duxit in matrimo. quã polluit per adulte. Ista verò duo postrema crimina intelliguntur, quando adultera, cui fides datur, vel cum qua contrahitur, conscia erat adulterum tunc esse coniugatum, secus si id ignorasset, vt hic ait S. Thom. Imò & ipsi canones id plane explicant. Et intelligitur impedimentum si adulter solutus postquã sciuit alteram habere maritum, illam eo viuente fide data cognouit, vel postquã eam cognouit, fidem dedit. Si verò viuente marito solùm alterum præcesserit, scilicet, vel adulterium vel contractus matrimonij de facto, aut fides, licèt illo mortuo alterum contingat, non impeditur matrimoniũ: quia mortuo marito non committitur adulterium.

Fides data adulteræ.

Iuramentũ.

Cõiugatus contrahens secundo.

¶ Quod dicimus de adultero dante fidẽ adulteræ, vel cum illa contrahente, intelligendum etiam est è conuerso de adultera præbente adultero fidem. Et ait Ricardus, quod nuda promissio cum adulterio sufficit, vt sit impedimẽtum: nam illa reputantur sponsalia de futuro. Dicitur autem scire, non solùm qui certò scit, sed qui probabilem habet opinionem, cap. In quisitioni. de sent. Excõmunicationis. At verò adulterium sine fide data, aut matrimonio contracto non impedit quominus postea defunctis coniugibus possint contrahere, vt capitu.

Nota.

Nuda promissio.

Nota.

Significasti. de eo qui duxit. &c.

¶ Dubium autem est si cõiugatus fidem dedit Mariæ sine adulterio, & mortua vxore ducit Bertã, & postea adulteratur cum Maria, vtrũ tunc exurgat impedimentum, vt mortua Berta nequeat contrahere cum Maria. Ioan. Andreas super ca. Si quis, eodem titul. ait non esse matrimonium: quia iam concurrit fides data cum adulterio, licet in diuersis matrimonijs. Panor. verò ibidem, id negat: quia contrahens cum Berta videtur recessisse à fide data Marię. Et profectò hæc est vera opinio, vt ait Sylvester verb. Matrimoniũ. 8. q. 9. quia hoc crimen dandi fidem propterea est impedimentũ, quia gignitur inde spes contrahendi, & inde machinatio in mortem: sed per secundũ matrimoniũ iam tollitur illa spes: quare nisi machinatio & mors intercedat, non est impedimentum.

Dubium.

Ioã. andr.

Panormit.

Vera opin.

¶ Postremus casus est, quem ponit in præsentiarum Ricardus, si Maria sub hac fide cum Petro in adulterium consentit, vt defuncto marito ipsius Mariæ, & vxore Petri, ducet eam in vxorem, quam Berta eidem consuluerit: & postea mortuis coniugibus Berta consuluit Petro, vt ducat Mariam, vtrum possit eam ducere. Respondetur, quòd si Maria hoc fecit fraudulenter sciens Bertam cõsulturam Petro, vt se ipsam Mariam duceret, certè est impedimẽtum: quia Maria fraude seduxit Petrum: quare perinde reputatur ac si fides daretur ei. Quare licèt ipse bona fide illud promitteret, tamen ex fraude Mariæ ortũ est impedimẽtum: quia fraus & dolus nemini debet patrocinari. cap. Aduersus. extra, de immunita. ecclesia. Si verò Maria illam fidẽ à Petro non per fraudem, sed alia causa, accepit, scilicet, quia credebat à Berta bene consultum iri Petro, vt probam vxorem eligeret, nullum emergit impedimentum.

Postremus casus.

Solutio.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd licet adulterium directiùs fidei cõiugũ opponatur, tamen occisio vxoris atrocius amorem violat, quo debent esse coniuges confœderati: & ideo magis reddit hominem indignum, cui vxor altera concredatur. Sed quando adulterium vsq; ad machinationem mortis vxoris prorumpit: quamuis nõ sit tam atrox, quã occisio matris, est tamen legibus matrimonij aduersissimum. Qua de causa & præterea ad cauendam vxoris necẽ, quæ vsu semper ex affectu ad tranfitum ad alias nuptias accidere solet, sanctè institutum est, vt matrimonium cum tanta pernicie contractum dirimatur.

Solut. 1. arg.

¶ Ad secundum respondetur, quod qui casu alienum maritum occidit, non tam contrarius est alterius matrimonio, quàm si vxorem occideret

cideret. Si tamen illud faciat, vt adulteram sibi matrimonio adiungat, iam dictum est esse impedimētum. Ad aliud autem de Dauid & Bersabe respondetur, quod in lege Mosayca, multa permittebantur circa matrimonium, vt plures habere vxores, & repudium, quæ in lege Euangelica permitti non licet.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm ligamen sit impedimentum matrimonium dirimens,

ALiud impedimentum solet superioribus adhiberi, quod est ligamen: nempe, cùm quis matrimonium de præsenti contraxit, tale enim matrimoniū licèt nō sit peccatum, sed genere suo virtus, est tamē impedimentū, quod dicitur ligamē contrahendi aliud viuēte coniuge, sicuti ordo & votum, vt distin. seq. videbimus. Arguitur autem q̄ hoc non sit impedimentum. Alioqui enim sequeretur, q̄ sæpe coniux citra suam culpam compulsus esset vitam cœlibem perpetuo ducere, vt si alter perpetua infirmitate laboraret.

Partis negatiuæ ar. 1.

2. Argumēt. ¶ Et secundo sequeretur vt quanuis maritus longissimo tempore abesset, neque vxor certior fieri posset, mortuus ne esset an viuus, nūquam posset cum altero pacto matrimoniali coniungi, quod est concessu difficile.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium tamen est ca. Accepisti, atq; omnes alij sub titulo sponsa. duorum, vbi duo connubia tanquam iure diuino interdicta prohibentur.

Decisio art. ¶ Quęstio hæc ex his, quæ superius diuersis locis dicta sunt, solutionem sortitur. In primis de sponsalibus de futuro quo modo dissoluantur, dictum est dist. 27. q. 2. de matrimonio verò rato non consummato, q̄ non nisi per solum religionis ingressum dirimi valeat, ostendimus eadē dist. q. 1. vbi ostensum etiam est super matrimonio rato, Pontificē maximū neutiquàm dispensare posse, vt illo distracto alia possint coniuges inire connubia. Atque adeò subinde monstratum est matrimonium cōsummatū nullo modo aut via posse dissolui. Id quod distin. 33. q. 2. rursus confirmatum est: nempe, q̄ repudio antiquæ legis nullatenus in noua locus concedatur. Ac demum ead. dist. q. 1. pro consultissimo reliquimus per legem Euangelicam neutiquam polygamiam licere, neque viam dispensationi super hoc patere.

¶ Ex ijs ergo omnibus colliguntur tres conclusiones, quibus ad quæstionem respondetur, Prima. Matrimonium per verba de præsenti legitimè contractum siue consummatum fuerit, siue non nisi ratum, ligamen est & impedimentum dirimens quodcunque aliud viuente coniuge contractum, perinde ac de ordine sacro & solenni voto subsequens nos distinctio docebit. Id quod & titulus, de sponsa. duorum admonet. Ad canonem autem Gregorij. Quod proposuisti. 32. quæst. 7. quo permittere videtur, vt viuēte vna vxore maritus aliam ducat, distinct. 33. satis responsum est. ¶ Igitur vbi cōiugato (& idem de fœmina censendum) acciderit propter aliquam ignorantiā nouas inire nuptias, duæ sunt considerationes habendæ, prior de facto, vtrùm matrimoniū teneat, posterior de fide, qua contractum est, an bona fuerit, an culpæ rea. ¶ Sit ergo secunda conclusio quantum ad factum. Quodcunque matrimonium viuente coniuge, qui mortuus creditur, contractum, quantumuis optima fide & absque culpa fuerit initum, quotiēscunq; cōpertum fuerit priorem coniugem viuere, dirimendum est vt prius matrimonium in suo vigore permaneat. Itaque licèt maritus viginti aut triginta pluribusue annis fuerit absens, idē que mortem obijsse creditus, atque vxor idoneis legitimisq; testibus certior eius mortis facta alium virum, ex illoq; plures liberos susceperit, quādocunq; prior cōparuerit, tenetur, secundo matrimonio soluto, ei, vt legitimo coniugi adhærere. Decretum est Leonis Papæ cano. Cùm per bellicam, & can. Cum in captiuitate, & Si virgo. 34. quæst. 2. Et ratio est manifesta, quia prius nunquā fuit solutū, atq; adeò neq; secundū fuit solidū, quantūuis absq; culpa contractum. Et ideo, ait, tali euentu illic Pōtifex, q̄ cùm præceptū sit, vt quos Deus coniunxit homo nō separet, necesse est, vt legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus. ¶ Ex hac sequitur tertia cōclusio à contrario sensu, q̄ quanuis mala fide, ac subinde graui culpa secundum fuerit cōtractum nempe, quia vehemens opinio vigebat priorē maritum viuere, si mutuus adfuerit de præsenti consensus, cū intentione contrahendi, & re vera ille erat vita defunctus, matrimonium secūdum tenet: quia omnia tunc, quę sunt de essentia concurrerunt. Itaq; stat, q̄ sint veri coniuges, & nihilominus reddendo & petendo debitum propter malam fidem delictum committant. Si verò tanta erat mala fides, quod contrahens credebat matrimonium non tenere, tunc non posset adesse intentio contrahendi, & sic matrimoniū nullum esset. Secus si

1. Conclus.

2. Concluſ.

Leo Papa

Ratio 1.

3. Concluſ.

iure credebat matrimonium tenere cum illo minus probabili dubio de morte viri, licèt esset peccatum. ¶ Quatenus verò res ad bonam vel malã fidem attinet, dubitatur, quãta certitudo sit necessaria, vt absente cõiuge possit alter ad alias trãsire nuptias. Est enim casus vsu frequẽ
4. Conclus. tissimus idẽq; perplexissimus. ¶ Sit ergo quarta conclusio. Ad hoc ꝙ huiusmodi fides bona sit, & à culpa liberetur, exigitur moralis certitudo secundũ arbitriũ & iudicium prudẽtum: scilicet, per nuncium, aut per æquiualens testi-
Ca. in præsentia. monium. Sic nos admonet Clemens. 3. cap. In præsentia. de sponsalib. Quæsitum enim illic fuit, vtrum quæ post septẽnium absentem præstolata est virum, nec certificari potest de eius morte, quamuis solicitudinem diligentem ad id habuerit, & præ iuuenili ætate continere nõ potuerit, possit ad alias transire nuptias. Et respondet Papa quòd cum quantocunq; tempore absentes fuerint, ijdemque viuentes, viri, nequeant aliud inire coniugium, non est cum huiusmodi fœminis dispensandum, donec certum nuncium recipiant de morte virorum. Et
Cap. Dñs: Lucius Papa ca. Dominus. de secund. nuptijs, similiter ait vt nullus talis ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migrauerit coniux eius. Idemq; & iure ciuili cautissimũ est, vt. C. de repudijs. Auth. Hodie. Et in Authen. vt liceat matri & auiæ. §. Quod autem. colla. 8.

¶ De hac verò certitudine, quæ sufficit dubiũ
Quæ certitudo sufficiat. coniugem secundas nuptias conciliantem à culpa excipere, Iurisconsulti multa congeminant verba, vt refert Syluester. verb. Matrimo. 8. q. 13. Sunt enim qui dicant, non requi-
Opinio Canonistarum ri omnino certum nuncium, sed sat esse probabilitatem moralem: nam prædicta capitula, quæ certum nuncium requirunt, loquuntur, quantum ad ecclesiæ certificationem, quæ requiritur vt licentiam conferat contrahendi. Maior enim, aiunt certitudo requiritur in ecclesia propter suam grauẽ authoritatem, quam in persona vt priuatim contrahat. Sed re vera
Sent. autho. hoc non satis tutò assertum est. Crediderim namq; non minorem certitudinem requiri in persona quàm in ecclesia, si tale testimonium posset ad eandem Ecclesiam deferri.

¶ In primis ergo hoc in præsentia est obseruãdum, quod re dubia potius inclinandum est in fauorem prioris matrimonij, ne contrahatur secundum, quandoquidem possessio, cuius melior conditio est in fauorem prioris proclamat. Et in contrahendo secundo matrimonio imminet periculum, quod nullum sit, & in abstinendo ab illo nullum timetur. Hinc fit, quòd quandiu res est dubia: nempe, ꝙ nullus est vel assensus vel dissensus, sed animus pendet (hæc enim dicitur res dubia) nullatenus li-
Re dubia non licet secundo nubere. cet ad alias nuptias commigrare: quia illic esse nequit bona fides. Nequè verò sufficit tenuis opinio de morte coniugis, sed requiritur tanta aut per nuncium, aut saltem per testes, vt iudicio prudentum nõ solùm probabile, sed certum iudicetur. Quare, vt reor, nec coniectura, nec fama sufficit. Nisi forsan re diligenter exquisita longitudo absentiæ, vel vniuersalis fama, vbi coniux cõmorabatur, obitum eius cõtestatur. Quod dictũ est de morte absentis coniugis, id quoq; intelligendum est post matrimonium ratum non consummatum dum fertur religionem esse professum.

¶ Dũ verò coniugatus, qui ad secundũ trãsiNota. uit coniugiũ de vita coniugis hæsitat, tunc iubet Põtifex in allegato cap. Dominus. de secũdis nuptijs, vt debitũ reddat, nõ tamen exigat. Idemq; habetur cap. Inquisitioni. de sentent. excommun. Hanc autem consultam sententiam auscultandam reor secundum intelligentiam, quam dist. 27. q. 1. artic. 3. explicauimus. Meditandum quippe est, vtrum possessio bonæ sit, an malæ fidei. Qui enim mala fide in se-
Considerãtio duplex. cundum matrimonium se immersit, ius petendi non acquisiuit: quia mala fides nemini suffragatur: & ideo neque exigere neque reddere potest: quia matrimonium fuit claudicans ex parte inique contrahentis, ob idque neque ipse neque alter coniux possessionem exigendi acquisiuit. Si verò bona fide pactum fuit contractumq; matrimonium, tunc locum habent prædicta decreta. Intelligũtur quippe de illo qui bona fide non dubitans, sed secundùm arbitrium prudẽtum contraxit, & postmodum quia nouos audit rumores de coniugis vita incipit dubitare, non quidem scrupulo leui, sed morali. Tunc enim reddere quidem debet, exigere tamen nequit. Quod tamen sic intelligere mihi videor, quòd nõ possit exigere quousq; rursus diligentem nouam inquisitionem peragat ad explorandum vtrùm coniux viuat. Illa tamen arbitrio sapientum adhibita si nihil comperti habere potest, licebit & deinceps sua vti petendi possessione, quam bona fide ingressus est, vt non solùm reddere, verum & exigere valeat.

¶ Atqui ad hoc propositum Magister senten-
Opinio Magistri sent. distinct. sequenti. 28. ait, quòd si vir relicta in patria sua vxore in longinquam abiens regionem aliam ducat (scilicet, mala fide credens priorem superstitem) & deinde pœnitentia ductus secundam dimittere volẽs ad priorem legiti-

legitimam reddere conetur, sed ecclesia ad petitionem secundæ ex falsa præsumptione procedens eum cum eadem secunda commanere compellat, incipit, inquit, excusari propter obedientiam, & timorem de hoc, quod poscenti mulieri debitum reddit, à qua ipse nunquam poscere debet. In hoc autem Magister non tenetur, sed merito reprobatur illis rationibus, quas dist. 27. arc. 2. demõstrauimus. Imò vt venerabilis Hugo parte. 11. de sacram. capit. 6. locupletissimè disseruit, citiùs debet talis coniux martyrium perpeti, quàm debitum cõtra conscientiam reddere: & tũc maximè quando conscientia legitima est, & rationi consona: nam reddendo fornicationem committit, ad quam Ecclesia, hominem cõpellere non potest. Sententia enim Ecclesiæ ex falsa præsumptione procedens eum nõ ligat, qui certus est, contra veritatem fuisse prolatam, tametsi Ecclesia iustum ferat iudicium quando secundum allegata & probata sententiam pronunciat.

Magistri opinio reprobatur.

Solutio argumentorũ

¶ Argumenta igitur in contrarium soluta per hæc, quæ dicta sunt, censentur. Nihil enim absurdi habet, quòd homo propter euentus, qui accidere solent, manere debeat vsu coniugali priuatus.

DISTINCTIO trigesimaoctaua, De impedimentis ordinis & voti.

(.x.)

Textus Cap. 1.

HACTENVS de impedimentis tũ aliꝭs, tum etiam criminum, nunc verò & de aliꝭs ad religionem pertinentibus initur sermo. De ordinibus ergo sic discernere sacris canonibus admonemur, vt minores quidem nullatenus matrimonium respuant. Sic enim ait Leo Papa, can. Seriatim distin. 32. Lectores, Ostiarios Exorcistas, Acolytos, si extra votum & habitum inueniuntur, & continentiam profiteri nolũt, vxorem ducere virginem ecclesia Romana permittit, non viduam nec repudiatam, alioqui ad Subdiaconatum deinceps prouehi non poterunt. Maiores verò, qui sacri habẽtur, ordines tum ineundo matrimonio obsunt, tum, etiam si contrahatur, dirimunt, vt in Concilio Carthaginensi sub his verbis habetur. Placuit Episcopos, Presbyteros Diaconos, Subdiaconos etiam ab vxoribus abstinere: quod si non fecerint, etiam ab Ecclesiastico remoueantur officio: cæteros verò clericos ad hoc non cogi. Adeò ergo semper fuit sacris ordinibus hęc habita reuerentia, vt neque occidentalis, neque verò orientalis Ecclesia cuipiam sacris ordinibus initiato ad nuptiarum cõtractum retrogradi siuerit. Vnde antiquissimus Calixtus, Can. Presbyteris, distinct. 28. Presbyteris, inquit, Diaconibus, Subdiaconibus, & Monachis concubinas habere, seu matrimonium contrahere penitus interdicimus, contractaquè matrimonia ab huiusmodi persona dissiungi iuxta sacrorum Canonum definitionem iudicamus. Et in sexta Grecorum Synodo, Si quis eorum, qui ad clericatum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari, hoc ante ordinem Subdiaconatus faciat.

Leo Papa.

Fad. distinc. Placuit.

Calixtus.

Cã. Siquis 31. distinc.

At verò quoniam Græci ordinibus non admittunt adnexum so-

Cap. 2.

lenne votum castitatis, quamuis propter ordinis dignitatem eos, qui ordinati sunt, coniugari deinceps non sinant, coniugatos tamen neque ab ordinibus suscipiendis repellũt, neque ab vxorio vsu cohibent, vt ex sexta synodo Gratianus
Distin. 31. cano. Quoniam, retulit. Veruntamen ecclesia Latina, ab ipso Apostolorum tempore sic instituta, huiusmodi solenne votum ordinibus agnoscit adnexum: ob idque coniugatos, nisi vel diuortio celebrato, vel de consensu vxoris castitatem vouentis nullatenus sacris ordinibus initiari permittit, vt Gre-
28. Distinct. can. Nullũ. gorius Papa hisce verbis ait, Nullum facere Diaconum Episcopi præsumant, nisi qui se castè victurum promiserit: quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ordinem fuerit approbata. Quamuis quomodocunque ordines sacri matrimonio superueniant, sacramentum cum suo charactere suscipiatur. Quo fit, vt Græcorum mos non ex aliqua ecclesię sanctione, sed ex Vigilantij aut, Nicolaitarum errore originem duxerit, qui vt ait Hieronym. & libr. de Heresibus Augustin. neminem, nisi prius coniugatum, ad sacros ordines admittebant. Hunc enim errorem Nicæta Græcus suæ genti persuasit, vt Vmbertus Leonis noni legatus in libro contra ipsum refert. Quorum duritiem ecclesia Latina miserata cum ipsis dispẽsare censetur.

Cap. 3. Cæterum vt sacris ordinibus votorum religionem ea præcisa ratione, quia rem præsentem attinet, adiungamus, votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ, quæ Deo, eiusue diuis, & ex ijs, quæ Dei sunt, propriè fieri debet. Votorum autem, vt alias à loco præsenti extraneas diuisiones omittamus, aliud est priuatum & simplex, aliud verò solenne. Simplex quidem est nuda promissio, qua homo se aut sua Deo pollicetur. Solenne verò est illud, quo sese in dominium & possessionem Dei & prælati eius vicem gerentis tradit. Quo fit, vt simplex votum matrimonium quidem sub reatu mortalis labis interdicat contrahendum: esset enim fidem Deo obstrictam infringere: illud tamen non dirimit: nam qui promisit, nondum dominio expoliatus est, quominus si se alteri dedat, contractus consistat. Votum verò solenne, non solùm contrahendum impedit, verùm & contractum diluit: nam dominium Deo traditum ab illo abdicari non valet. Vnde ad Iulianum Augustin. In viduali continentia & virginali excellentia virtute electa & voto oblata iam non solùm capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Et Hieronym. Vouentibus, inquit, virginitatem & viduitatem non solum nubere, sed velle damnabile est. Id quod Apostolus Timot. scribens admonet, viduas enim, inquit, adolescentiores euita: cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo nubere volunt habentes damnationem,

Voti finitio.

Votum duplex.

Simplex.

Differentia

Cã. nuptiarum 27. q. 1.

27. Distinct.

1. Ad Tim. 5.

tionem, quia primam fidem (scilicèt, quam Deo vouerunt) irritam fecerunt. Hisce ergo verbis Augustin. & Hieronym. tam simplex votum quàm solenne designant. At verò Gregor. ad Bonifacium scribens distinctiùs ait, Viduas à proposito discedentes viduitatis (per nuptias videlicet) nisi conuertantur, Apostolica autoritate damnandas censemus, nempe, quousque ad bonum, quod cœperunt, vel voluntariæ vel inuitæ reuertantur. Hactenus de solenni voto. Et subdit statim. De virginibus autem non velatis (putà quæ votum duntaxat simplex susceperunt) si deuiauerũt, à sanctæ memoriæ prę decessore nostro Papa Innocen. taliter decretum habemus. Hæ verò, quæ nondum sacro velamine sunt tectæ si nupserint, aliquanto tempore ijs agenda pœnitẽtia est: quia sponsio à Domino tenebatur. Virgines enim non velatas eas censet, quę votum solenne non susceperunt. Extat decretum Innocentij ibidem Canone, Hę verò.

Cã. Viduas 27. q. 1.

Cã. Hæ vero. 10.

Cã. Hæ vero. 27. q. 1.

Qui ergo post votum simplex nuptiarum sarcinam sibi imposuit, exigere quidem coniugale debitum propter fidem voti non potest,, reddere tamen propter fidem coniugi datam tenetur. Sic nos enim pontifices sub titulo, de conuersione coniugatorum, atque alibi pluribus decretis commonent. Ad hęc Innocen. Pontifex, capitu. Cùm ad monasteriũ. de statu monacho. adiecit, quòd abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeò adnexa est regulę monachali, vt contra eam nec Summus Pontifex possit indulgere. Vbi diuinum ius interpretatus super votum solenne nullam dispensationẽ locum habere decernit.

Cap. 4.

Cã. Quidã, &. c. Placet, Innocen.

DISTINCTIONIS Trigesimæ octauę, Quęstio prima, de impedimento ordinis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ordo matrimonium impediat.

SVbsequitur in hac distinctione de ordine & voto disputare: quæ igitur distinctio duabus opus habet Quæstionibus, quarum prima est de ordine, atque altera de voto. Arguitur ergo quòd susceptus ordo nullum fit matrimonio impedimentum. Nihil impeditur nisi à suo contrario: ordo verò non est matrimonio contrarius, quia vtrunque est Sacramentum, imò verò cùm matrimonium coniunctionem Christi & Ecclesiæ significet, in ministris potissimum eiusdem Christi & Ecclesiæ congruens esse videtur, vt eadem significatio per matrimonium fulgeat.

Partis negat. art. 1.

¶ Secundò. Si ordo matrimonium impedit, id quidem virtute spiritualis rationis facit: spiri-

tualis verò ratio in omnibus, etiam minoribus ordinibus, ineſt: ergo & minores impedimenta eſſent matrimonij, cuius contrarium decreuit Alexander. 3. cap. 1. de clericis coniugatis, & can. Seriatim. d. 32. ergò ordo non eſt impedimentum.

3. Argumẽt. ¶ Tertiò. Eadem nobis eſt cum orientalibus Græcis eccleſia: illorum verò presbyteri à re vxoria non cohibentur, vt can. Aliter diſt. 31. Stephanus Papa refert: ergo neq; noſtri arceri deberent.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium eſt eadem Alexandri Decretalis, Si in ſubdiaconatu & alijs ſuperioribus ordinibus vxorem ſuſcepiſſe noſcuntur, eos vxores dimittere compellere procuretis.

Deciſio ati ¶ Quæſtio hæc latiſsimum nobis dicẽdi campum offerebat, q̃ eccleſiaſticos miniſtros florida vitæ caſtitas deceat, niſi quæſtio ſexta, quam ſeptimo libro, De iuſtitia & iure locupletiſsimè diſputauimus, & pro tenui ingenio noſtro de hac re elaborauimus, ab hoc nos modò labore & negotio liberaſſet. Impudentiſsima enim hæreſis, quæ ſacerdotum cœlibatum labefactare contendit, à Iouiniano (quicquid alij dicant) cœpit, quam Vigilantius, vt Hieronymus ad Riparium, epiſtola. 2. refert, impudentiſsimè auxit, nõ ſolum permittens, ſed compellens, vt nullus ordinaretur diaconus antequã matrimoniũ iniret. Hanc ebibit hæreſim poſtmodum Vvitcleff, vt Thomas Vvaldenſis tom. 2. de ſacramentis. cap. 128. refert. Ac ſubindè Lutherus in illo ſuo ſæpè dãnato libello de abroganda miſſa priuata. Satanica rabie furens contra clericorum cœlibatum inuehit dicens, nequaquam Papam poſſe clericis matrimonium interdicere. Hæc omnia illic copioſè art. 1. retulimus, abundeq; perinde illis demonſtrauimus, qui Græcanicum morem Latinis impingere affectant, quàm ſit ex viſceribus euangelij ſancta hæc inſtitutio deducta, vt ſacri eccleſiæ miniſtri à re vxoria eſſe debeant alieniſsimi. Chriſtus etenim ipſe, vtiquè de intacta virgine natus, virginitatis, ipſe decus, eccleſiam, ceu columbam candore virgineo nitentem, ſibi connubio copulauit, id exemplo ſuo ſacerdotes docuit, quibus eandem eccleſiam deſponſault, vt virgini ſi non virgines, ſaltim cœlibes fidem ſeruarent. Mox & cordis nitor, & corporis mundicies, quam tractatio corporis & ſanguinis Chriſti expoſtulat, id ipſum eos commonet. Deinde & altiſsima meditatio aſsiduaque orationis perſeuerantia, & ſacrorum impenſiſsima lectio, quibus dediti eſſe debent, coniugali con-

Hæreſis impudentiſsima.

Vvitcleff.

Prima congruentia.

Secunda.

Tertia.

ſortio è diametro aduerſantur. Præterea ſolertiſsima cura, quam erga pauperes, viduas & orphanos gerere tenentur ſolicitudinem familiæ, vxore & liberis occupatæ non permittit. Neque verò authoritas & dignitatis ſplendor, quibus reliquo populo antecellere debent, ſinit vt cum vxoribus, ſicuti reliquum vulgus, miſceantur. Præterquam quòd ſi liberos fas illis eſſet procreare, omnes illic neruos intenderent, vt quaſi hæreditario iure illis ſacerdotia relinquerent. Hęc pauca ex illa diſputatione detruncauimus, quam ſolertiſsimus quiſq; ampliſsimam illic & copioſiſsimam viſere me ditariq̃ poteſt. ¶ Quo ergo ſatis præſenti loco faciamus: quæſtio hæc geminum habet ſenſum: primum de ordinibus quemadmodum ſuſcepti impedimento ſint, ne matrimonium deinceps contrahatur. Secundum verò vice verſa quemadmodum contractum matrimonium ordinibus ſuſcipiendis viam claudat. De vno diſputabit articulus primus, & de altero ſecundus.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Duplex ſenſus quæſtionis.

¶ Ad priorem igitur vnica illaque bimembri concluſione reſpondetur. Ex ordinibus minores quidẽ, qui ſacri non cẽſentur, nullum ſunt matrimonio contrahendo impedimẽtum: maiores verò, qui ſacri ſunt, non ſolũ contrahendum impediunt, verùm & contractum diſſoluũt. Vtraq; concluſionis pars conſtitutio eſt Concil. Carthaginenſis can. Placuit, & Leonis Pontificis cõtra epiſtolam Nicętæ Abbatis cano. Omnium, & cap. Seriatim. 32. diſt. & Alexandri decretali citata, de cleric. coniuga. cap. 1. Multiſque ſubinde alijs decretis, & celebri Occidẽtalis eccleſiæ vſu eſt conſtabilita. Cur aũt quatuor minores ordines non dicantur ſacri, ſubdiaconatus verò & reliqui duo ſuperiores, vt ſacri habeantur, diſtinct. 24. quæſtio. 1. articul. 4. præſcripſimus. Qui enim autumant minores quoque eſſe ſacramenta, aiunt ob id non eſſe ſacros, quòd eorum vſus nõ eſt ſacras ſpecies euchariſtiæ tractare. Nos verò arbitrati ſumus ob id non eſſe ſacros, quod non ſunt verè ſacramẽta. Atq; inde argumentũ exurgit, q̃ nõ fuerit neceſſariũ minores illos miniſtros re vxoria interdicere: quia neque illa mentis ſpiritusque puritas aut corporis mundicies eis neceſſaria ſunt, qui ſacramẽta nõ adminiſtrãt. Minimè verò decet abſque neceſsitate tãtam hominum multitudinem à nuptiarum ritu repellere, Atq; eandem ob rem neque onere perſoluendi ſtatis horis ſacros pſalmos obſtringũtur. ¶ Dum autem dicimus maiores ordines matrimonium diſſoluere, non intelligimus

Conclusio.

Probatur cõcluſio.

Notæ.

Minores ordines matrimoniũ non impediunt.

Quãdo maiores ordines dirimãt

mus si fuerat legitimum. Dum enim quis de consensu vxoris religionem vouentis, vel eadem per diuortium dimissa sacris initiatur, matrimonium non dissoluitur, sed vsus eius cessat. Dicuntur autem ipsum dirimere, vt insuperioribus expositum est, quia post ordines sacros contractum nullum est, vt præter Canones superiores ait Calixtus Cano. Presbyteris. 27. distinct.

Dubium. ¶ Dubium tamē est, quo iure ordo sacer à matrimonio ordinatum cohibeat: vtrùm scilicet, iure diuino, vt religionis professio. Quidam enim neoterici, vt Maioris. in. 4. distin. 24. q. 2. & Clichtouæus lib. de continentia sacerdotali. capitu. 13. arbitrantur iure diuino esse prohibitum sacerdotibus matrimonium: quare, inquiunt, super hoc Papa dispensare non potest. Neutiquam tamen sententiam suam probant.

Argument. Arguamus nos ergo in eorum gratiam. Apparet enim tam intrinseca ratione votum esse ordinibus sacris adnexū, quàm religioni: & ideo ambo inuicem comparant cap. vnico. de voto lib. 6. Quare sicut iure diuino cum religioso dispensari non potest, vt matrimonium contrahat, ita nec cum sacerdote.

Solutio. Responsio tamen huius ex illo discrimine colligitur, quod libr. 7. De Iustitia & Iure. quæst. 5. articul. 3. elucidauimus: nempe, votum sic esse penitus de ratione religionis, vt eo excluso religio desinat esse religio. Hoc enim ipsum nomen religionis sonat, quod solenne votum, quemadmodum si rationale sustuleris, hominem prorsus abstuliste: non tamen sic est intrinsecum sacerdotio. Nil enim repugnat, quominus absque castitatis voto vere sit homo sacerdos, vt Græcorum mos nobis documento est. Doctrina est Sancti Thomæ. 2. 2. quæstio. 88. artic. 11. Quicquid Caietanꝰ reclamet, quem loco citato satis oppugnauimus. Ex hoc ergo fit consequens, quod etsi ordo quandam suapte natura secum adferat congruentiam, decentiamq; castitatis matrimonio repugnantem, non tamen ex se parit virtutem præcepti, vt eo ipso diuino iure, quo ordinis sacramentum institutum est, sint ordinati à matrimonio prohibiti. Sed præceptum hoc & prohibitio iure pontificio posita est. Quod quidem præceptum Ecclesia ex decentia functionis sacrorum ordinum deduxit. Et ideo nihilominus potest super eodem præcepto dispensare, quanuis dispensatio cum sacerdotibus indecentissima esset, & Ecclesiæ pestifera, vt loco citato, De Iustitia & Iure demonstrauimus. Quocirca pestilentissima est hæresis Lutheri negantis Ecclesiam tale præceptum edere potuisse.

Continētia ordinibꝰ sacris ad nexa iure positi.

Dispensatio Pontificis.

¶ Est tamen animaduertendum discrimen, quod hic S. Thom. inter Græcos & Latinos dignoscit: videlicet, quod apud Græcos ordo sacer solum ex vi ordinis matrimonium impedit: & ideò post susceptos ordines neminē nuptias conciliare permittunt: non tamen habēt ordinibus adnexum votum, vt Innoc. ait cap. Cùm olim, de cleric. coniug. Et ideo nō solùm coniugatos sacris initians, verùm & initiatos in vsu coniugali viuere sinunt exceptis hebdomadibus, quibus altaris ministerio vacant. Vnde in sexta Græcorum Synodo Can. Siquis. d. 31. Si quis, inquit, eorum qui ad clericatum accedunt, voluerit mulieri nuptiali iure copulari, hoc ante ordinationem diaconatus faciat. At verò Latini non modo propter ordinum dignitatem, verùm & propter votum quod habent adnexum, à matrimonio ineundo cohibentur: nam licèt qui ordinatur, votum illic nō exprimat, tamen ex statuto Ecclesiæ ibidem includitur. Quapropter non solum ordinati matrimonium contrahere prohibentur, & si id attentent, nullum est, sed etiam post contractum ab ordinibus susceipiendis excluduntur: nam votum in illis inclusum non modo contrahendo matrimonio, verùm & eius vsui impedimento est. Extat tamen discriminis plurimum quod susceipti ordines sacri matrimonium, quod post attentatur, prorsus tollunt, vt sit nullum, matrimonium verò contractum non sic ordinibus obstat, quin si coniugati illos susceperint, verum sit sacramentum, vt art. proximo repetendum restat.

Latini quare prohibeātur

Nota.

Discrimen

¶ Colligito ex his ergo nusquam gentium ab orbe vsque redēpto vsu fuisse receptum, vt sacris ordinibus initiati (saltē presbyteratu) matrimonium contrahere permitterentur. Sēpe enim in hoc sancto ordinis sacramento illa fuit cognita confessaque dignitas, vt respuere matrimonium crederetur propter illas nuper à nobis insinuatas, & loco citato, De Iustitia & Iure, amplificata atque alijs pluribus auctas rationes. Quocirca vt illic adnotauimus, demirandum se Caietanus exhibuit. quæst. 12: primi quodlib. vbi hanc veritatē inficiatus ait, in more Græcis olim fuisse contrariū, propter verbū Stephani Papæ Can. Aliter. d. 31. quod est hoc, Græcorū sacerdotes, diaconi & subdiaconi in matrimonio copulantur, ineptam existimans glossam, quæ verbum, copulantur, exponit, id est, copulato vtuntur. Nam copulantur, inquit non sonat, nisi quod post ordines matrimonia contrahunt. Sed re vera verbum illud passiuū non actionem tunc præsentem, sed permanentiam in præterito designat, vt ait Glossa.

Nota.

Caietan.

Glossa. capi. Aliter. dist. 31.

Sed absurdius profectò Panor. super ca. Cùm olim decleri. coniuga. consultum iri Ecclesiæ arbitratus est, si sacerdotibus abstinere nolentibus facultas fieret vxores sibi associādi. Hæc ille. Verum est tamen aliquandiu durasse apud Græcos, vt subdiaconi ad matrimoniū permitterentur, vt Gregorius Can. Ante triennium. 31. distinct. insinuat. Imo durum illic reputat eos more Romanæ Ecclesiæ vsu vxorio arcere. Quin etiam & diaconi si in ipsa ordinatione protestati essent, quòd vellent habere vxores permittebantur illas postmodum accipere. At verò ipse idem Gregorius decreto suo inhibuit, quenquam in subdiaconū ordinari, antequam se caste victurum promisisset. Canon. Nullum, dist. 28. & Cā. Multorū. dist. 33. Et in Cōcilio Carthaginēsi, Cā. Placuit. dist. 32. atq; alijs supra à nobis allegatis. Ac demū clerici in sacris de facto contrahentes anathematis censura feriuntur per Clem. vnicā, de consang. & affini. officioq; & beneficio priuantur, cap. De cernimus, & can, De his. 28. dist. & can. Presbyter, ead. dist. iubentur depon, & can Eos qui. dist. 32. Quòd si mihi plurimos obieceris, cum quibus Papa dispensauit post subdiaconatum, imò & post diaconatum ad matrimonia commigrare Maioris, & Clichtouæus vbi supra, responderent, dispensationem non tenere. Id tamen absque vlla probabilitate. Igitur secundum veritatem respondetur, de dispensationis causa, an fuerit legitima, non esse nostrum iudicare. Attamen cum votum, vt diximus, non sit de intrinseca ratione ordinis, sed de iure pontificio, quāuis accidere possit, vt qui huiusmodi dispensationem petiuit, grauiter peccauerit, tamen facta dispensatione matrimonium est firmum & legitimum. Quare post pœnitentiam prioris peccati, si aliquod commisit, tuta conscientia debitum reddere debet, & si dispensationem habet, etiam exigere valet, ac demum in matrimonio perseuerare.

Gregor.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Ad primum igitur argumentū respondetur, q̄ etsi quatenus ambo sunt sacramēta, ordo & matrimoniū non sibi inuicē aduersentur, vsus tamen matrimonij ordinum functionem decet. Illam autem desponsationē Christi & Ecclesiæ digniùs ac præstantiùs per sua obsequia spiritualia referunt, non habentes alias sponsas nisi ecclesiam, quàm si alias haberent.

Solut. 1. arg.

¶ Ad secundum respondetur, ordinem non ob quācunque rationem spiritualem esse impedimentum matrimonio, sed propter illam quæ est in tractandis rebus sacris ad Eucharistiam pertinentibus: quæ quidem ratio in minoribus ordinibus non inest. At verò cùm beneficiorū possessio in stipendium spiritualium obsequiorū sit instituta, quibus obsequijs exhibendis se se cōiugati in idoneos reddunt, Ecclesia sanciuit, vt clerici coniugati beneficijs ecclesiasticis expolientur capit. Sanè, & Quod ad te, atq; alijs in titulo de clericis coniugat.

Solut. 2. arg.

Clerici coniugati beneficijs priuantur.

¶ Ad tertium iam responsum est, Græcorum morem non esse ordinatis matrimonium permittere, sed cōiugatos ordinari, atqui in vsu coniugali relinquere. De quo vtique more dicere pergimus.

Solut. 3. arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm matrimonio ordo sacer superuenire possit.

QVæritur secundò vice versa, vtrū post matrimonium ordo sacer locum habeat. Et arguitur à parte negatiua. Quantum ordo obstat matrimonio, tantum è conuerso: sed ordo præcedens sic impedit matrimonium vt nullum sit: ergo & præcedens matrimoniū eodem modo impedit ordinem: vt nullus imprimatur character.

Partis negatiuæ arg. 1.

¶ Secundò arguitur, quòd saltem si coniugatus inuita vxore ordinetur, nullum recipiat sacramentum. Quoniam tunc ratione voti adnexi atque ordinum decentiæ nequiret rei vxoriæ vacare, atq; adeò iniuriam irrogaret vxori, quæ ius habet petendi debitum: ordo autem, cùm res sancta sit, non debet cum iustitia pugnare, præsertim cùm secundùm monitum Apostoli. 1. Corint. 7. neuter coniugum possit sine alterius licentia, etiam vt orationi vacet alterum in tempus defraudare.

2. Argumēt.

¶ In contrarium est, q̄ non minus, imò plus religiosi ad continentiam obligantur, quam ordinibus consecrati, & nihilominus post matrimonium possunt coniuges religionem vouere: ergo & vir ordinis suscipere sacros.

Pars affirm.

¶ Quæstio præsens maius nobis negotium exhibet iuxta Græcorum morem, quàm secundùm Latinorum consuetudinem. Quare distinguendum est tum inter matrimonium & eius vsum, tum etiam inter hoc, quod est, ordinem dignè suscipere, & hoc, quod est, ordinem verè suscipere, quanuis illicitè. Atque adeò ad quæstionem quatuor Conclusionibus respondendum.

Decisio art.

1. Cōclusio.

¶ Prima, Latinis cùm Græcis communis est. Post matrimonium siue adnuente siue renuēte vxore suscepti ordines verè sunt sacramentum

tum. Hoc iam superiori articul. declarauimus. Quoniam ordo est sacramentum characterem imprimens, atque adeo vbi legitima materia, forma & intentio adest, verè imprimitur: quare siue coniugatus, siue seruus, siue ante vsum rationis quisquam cum vera intentione ordinetur, verè fit tàm sacerdos quàm diaconus aut subdiaconus.

2. Conclus. ¶ Secunda conclusio. Coniugatus consentiente vxore iure & more atque adeò licitè potest quoscunq; ordines, etiam sacerdotalem, suscipere. Imo verò facto fornicationis causa diuortio, nulla indiget maritus vxoris facultate, vt licitè vel religionem profiteatur, vel initietur ordinibus. Quod autem dicimus consentiente vxore, quod D. Thom. hic, atque alij doctores aiunt, intelligitur quemadmodum d. 27, q. 2. ar. 5. de ingressu religionis dicebamus. Haud quippe talis consensus sufficit, nisi ipsa religionem approbatam profiteatur, aut sexagenaria sit, tunc enim potest in seculo manere.

3. Conclus. ¶ Tertia conclusio. Citra diuortium vxore inscia vel inuita ordines sacros suscipere graue delictum & sacrilegiũ est. Enimuero huiusmodi homo & vxori & ordinibus ipsis sacris insigniter iniurius est, quare perpetuò manet ab eorũ vsu suspensus. Quinimo, vt Ioannes. 22. in Extrauag. Antiquæ, de voto, ordinauit, non modò in ordine susceptom inistrare cohibetur, verum & ad superiores ordines prouehi, q̃ est esse irregularem, neque aliquod beneficium aut officium Ecclesiasticum obtinere. Veruntamen per eosdem susceptos sacros ordines matrimonium præcedens, etiam si duntaxat ratum fuerit, nondum consummatum, nequaquam dirimitur. Quocircà & vxor debitum petere potest, & ipse tenetur reddere, neutiquam exigẽdi ius habet. Adde quòd etiam matrimonio, vt ibidem cauetur, soluto per vxoris mortem, manet irregularis, nisi aliquam tunc religionem approbatam fuerit professus: & tunc diœcesanus poterit dispensare. Viuente tamen vxore ingredi religionem nequit, nisi ipsa vel sexagenaria sit, & consentiat, vel religionem pariter ingrediatur.

Suspensus.

Irregularis.

Nota

4. Conclus. ¶ Quarta conclusio. Ex his fit consequens, q̃ (hoc vno excepto casu huius tertiæ conclusionis quòd, scilicet, reclamante vxore tenetur clericus debitum reddere) coniugatus, qui ordines sacros post coniugium quoscunque suscipiat, tenetur vitam perpetuò cœlibem viuere. Hæc est conclusio, quam vniuersi supra citati canones constituunt, & Ecclesia occidentalis mos & vsu persanctè colit.

Mos Græcorũ vnde ort⁹.

¶ Dubium autem hic grauissimũ offertur, atque hac præcipuè tempestate necessarium scitu, qua non solùm hæretici, verùm alij, qui catholicorũ nomine, cẽsentur, vt sacerdotes cùm vxoribus copulentur optant & procurant, vtrùm Græcorum cõtrarius mos in aliqua legitima synodo, aut Ecclesiæ autoritate, aut deductione ex sacris literis fundamẽtum habeat, an verò præter legem & rationem fuerit inuectus, ac perinde ab ecclesia Latina, ceu alij eius gentis errores, permissus. Enimuero vniuersi ferè Doctores illum morem tanquam legitimum existimant, imò nonnulli canones id insinuare censentur. Attamen si res penitùs oculatiusque inspiciatur, longe contra nisallor iudicabitur. Quocirca eodem libro nostro citato septimo, De Iustitia & Iure quæstio. 6. artic. 2. latissimam & locupletissimã disputationem scripsimus, vtrum sacerdotalis continentia ab ipsis statim Ecclesiæ incunabulis cœperit. Vbi partem affirmatiuã non modò coniecturis, verùm & rationibus & authoritatibus fultam curauimus. Quando enim alia nõ esset ratio, mos ipse illorum id vtique docet. Cùm enim constitutissimum illis sit post susceptos ordines nemini matrimonium permittere, eodem more fatentur eos qui ante matrimonium sacro clericatui addicuntur, ad cœlibatum teneri. Si ergo ità est, inde consequitur, vt coniugatos nullatenus ad ordines admittere debeant, nisi voto etiam castitatis cœlibatum profiteantur. Nam si coniugatos, qui postmodum ordinantur, in vsu cõiugij viuere sinunt, quid nam causæ esse potuit legitimæ vt ordinatis matrimonia interdicerent? Quandoquidem cùm ipsa sacrorum ordinum functio eadem sit in omnibus, eandemque subinde vitæ mundiciem exigat: vnde proinde iniquum fit, vt alij cœlibes viuere cogantur, alij verò cùm vxoribus permittantur. Nam ratio Clichtouæi, quòd propter dignitatem ordinis non permittuntur ordinati ad matrimonium retrocedere, profecto nulla est, Quoniam si votum excludas, tam indecens apparet coniugatum ordinari, quàm ordinatum coniugari. Sed ais, In primitiua ecclesia erat raritas Christianorum, qui idoneè possent ad sacerdotium promoueri, & ideo admittebantur coniugati. Hanc equidem veritatem fateor. Attamen non tanta erat raritas coniugatorum, qui non sua sponte consentientibus vxoribus dum ordinibus initiabantur, votum castitatis emitterent.

Illicitus ille mos & peràmissus.

Continẽtia ordinibus sacris annexa.

Ratio Clichtouæi.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Quare profecto non dubito, quin tunc id fiebat, sicuti modò Latina Ecclesia more seruat: videlicet, quod sine consensu & voto vxoris nemo ordinabatur, & ordinatus voto

se quoque

se quoque cœlibatus cõstringebat. Nisi q tunc vxores non cogebantur religionem ingredi (quia nec erant huiusmodi monasteria) sed satis illis erat votum simplex castitatis emittere, & alebantur ab ipsis maritis iam ordinatis, & fortasse non in eadem domo commorantibus. Quapropter votum castitatis semper fuit à lata euangelica lege ordinibus sacris adnexum. Id quod inde prætereà constat, q aliàs nunquã ecclesia Latina tam graue onus sacerdotibus imponeret, nisi per Apostolos edocta. Accedit, q Calixtus, qui autor fuit Canonis citati Presbyteris, distinct. 27. antiquissimus est: scilicèt, anno domini. ducentesimo quartodecimo nempe, centum annis ante Nicenũ Cõcilium. Et illic dicit Calixtus, q cõtracta matrimonia à presbyteris, diaconis & subdiaconis separari debent iuxta sacrorum Canonum definitionem. Vbi docet à primordijs ecclesię definitum esse, vt ordinibus sacris votum sit adnexum. Vnde Epiphanius antiquissimus autor. tomo. 1. libro. 2. in hæresi Catharorum, Ecclesia, inquit, post Christi aduentum eos non suscipit ad sacerdotium, qui mortua vxore aliam duxerint, imò neque eum, qui viuentem vxorem habet, & filios gignit, sed eum, qui se ab ea continuit. Quod si alij (ad Græcos alludens) contra faciunt, non iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, id faciunt. Et tomo. 2. libro. 3. circa finem expresse ait, non esse ad sacerdotium admittendos, nisi eos, qui virgines sunt, aut continentiam à proprijs vxoribus seruant.

Vxores ordinatorum.

Calixtus.

Epiphan.

¶ Pluribus hanc veritatẽ illic constituimus, visat, cui libuerit. Vbi ostẽdimus Græcos: errorẽ Vigilãtij in hac parte fuisse secutos: quoniam non solùm permittunt presbyteros rei vxoriæ vacare, verum neminem ordinant, nisi prius interrogatus responderit, coniugatum esse: quod re vera inter sacros canones nusquam reperitur. Nam Canõ sextæ Synodi, Si quis, cui Synodo ipsi nituntur. 32. dist. non habet, nisi q si quis eorum, qui ad clerum accedũt, voluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationem subdiaconatus faciat. Quãuis nec iste Canon firma polleat authoritate. Sed illa fuit hæresis Vigilantij, vt ait, ad Cromantium Hieronym. & Nicolaitarum, vt refert libr. de hæresibus Augusti. qui sic verbum illud Pauli num intelligebant, Oportet presbyterum esse vnius vxoris virum, quasi verbum, oportet, esset præceptum, ita q nemo nisi coniugatus ordinaretur ad sacrilegas fornicationes cauendas. Quem postea errorem Nicæta Græcus suæ genti persuasit, vt Vmbertus Leonis noni legatus in lib. contra ipsum refert. Qui quidem Pontifex veritatem Euangelicam contra ipsum Nicætam abbatem, ac subinde contra Græcos constituit, Cano. Omnino. 32. distin. Omnino, inquit, confitemur non licere Episcopo, presbytero aut diacono propriam vxorem causa religionis à cura sua abijcere, sed vt ei victum & vestitum largiatur, sed non cum ea carn aliter ex more iaceat. Sicut sanctos Apostolos legimus egisse. Quocirca Gratianus illum Can. Quoniam. 13. distinct. non debuisset ex sexta Synodo tam syncerè inter sacra decreta referre, qui quidem canon, vt iacet, videtur Græcis patrocinari, cum tamen boni autores, vt Albertus Pigius, atq; alij, satis doceant non fuisse Canonem illum in sexta Synodo editum, sed viginti septem post annis, vt ex tertio Canone eiusdem sextæ Synodi colligitur. Imò verò neque verba illius canonis authoritatem aut maiestatem aliquam præ se ferunt, sed inuidiam & odium sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, quod sanctam Synodum non decebat. Audi verba. Quoniam in Romani ordine Canonis esse cognouimus traditum, eos qui ordinati sunt diaconi vel presbyteri cõfiteri quòd non suis iam copulentur vxoribus antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentiæ, & constitutiones sacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus, nullo modo cum vxoribus suis eorum cõnubia dissoluentes aut priuantes eos familiaritate ad inuicem in tempore opportuno.

Gratian.

Pigius.

Can. Quon. ã. 31. dist.

¶ Hæc ibidem. In primis hinc conijcitur illic tunc non sedisse Romanum legatum, nam in præsentia illius non fuisset Canon Romanus tàm indignè abiectus subillis verbis, antiquum nos sequentes Canonem Apostolicæ diligentiæ, & constitutiones sacrorum virorum. Imò quanuis illic non sedisset, videntur verba illa nescio quid insolentiæ redolere atque odij sacerdotalis castitatis, ac perinde ecclesiæ Romanæ. Præterquam quod Canon ille, Apostolicæ diligentiæ, illic citatus nullibi extat: nam glossa, quæ dicit referri ad Paulinum verbum, ne coniuges seipsos defraudent, commentitia est: quoniam Paulinum verbum, de secularibus coniugijs intelligitur, illud ergo ad connubium sacerdotum confirmandum afferre, iniquissima esset collectio. Item dum subdit, & constitutiones sacrorum virorum, non alludit ad Paulum. Quapropter non fit alluſio nisi ad Concilium Carthaginense secundum & sextum. Fuit autem temeritas Concilium prouinciale œcumenico Romano anteferre. Præterquàm quod ipsæ Synodi Cartha-

Romanus legatus illic non sedit.

Vigilantij error.

Can Si quis 32. distinct.

Paulilocus

Nota.

Carthaginenses cum ecclesia Romana expressissimè sentiunt, vt patet canon. Episcopus. distinctio. 31. & can. Cum in præterito, & Cum de quorundam, distinctio. 84. Sed illi Græci consilio sui Nicætæ prædictos canones deprauarunt. Et vbi legitur, in dict. cap. Cùm de quorundam. Placuit episcopos, presbyteros & diaconos secundum priora statuta (scilicet, præcedentium Conciliorum Carthaginensium) ab vxoribus continere: adiecerunt. Cùm instaret tempus sacrificij. Ac subinde addiderunt, vt sacerdotes tempore ordinationis profiteri castitatem non cogerentur. Et ideo Adrianus illam Synodum, quia corruptam intellexit, noluit suscipere, nisi quatenus Romanis institutis non repugnaret. Pariter & quintum Apostolorum canonem præuaricati sunt: & refertur ca. Si quis docuerit. distin. 28. Est enim canon. Ne episcopi, presbyteri aut diaconi vxores suas prætextu religionis abijciant, quem quidem ipsi intelligunt, quasi præceptum sit, vt illis vtantur. Cùm tamen non sit intelligendus. nisi sicut Leo nonus cap. Omnino, citato interpretatur, vt non omnino eijciant, sed victum & vestitum suppeditent, tamen absque tori contubernio. Et similiter detruncant & vitiant verbum epistolæ cuiusdam, quæ dicitur Clementis, vbi habetur. Magistri altaris ad dominica talis eligantur officia, qui si semper continere noluerint, ante ordinationem coniuges suas nouerint. Ipsi amputarunt, si semper continere noluerint. interpretantes illud esse præceptum, ne quis ad sacerdotium eligatur ante quàm sit coniugatus. Alia quamplura illic coaugmẽtauimus. vt Græcorum vsum ostenderemus nulla fulciri legitima authoritate aut ratione, sed esse errorem aduersus primum apostolorum institutum. Quare can. Aliter. 21. dist. &. can. Cùm olim. de clericis coniug. & alij plures, quibus asseritur Orientalem ecclesiam non admisisse votum adnexum ordinibus, non refertur ille vsus tanquàm legitimus, sed tanquam error à Latinis toleratus.

Græci canõ. deprauãt.

Can. Si quis dist. 28.

Epist. Clementis.

Intellectus plurium canonum.

¶ Restat tamen verbum Nicenæ Synodi, quod refertur. cano. Nicena. 31. distinct. quod contra nos pugnare videtur. Cùm enim illic de hac re sententia interrogaretur Pannutius coniugalem concubitum respondit sacerdotibus permittendum. Cui quidem sententiæ reliqui patres auscultarunt. Ad hoc autem illic respondimus, illam historiam inter canones Nicenæ Synodi non extare, sed Gratianus ex Cassiodoro desumpsit libro. 2. Tripartitæ, capit. 14. Et re vera si illud decretum illic fuit sancitum, mirum est quomodo in illo eiusdem Synodi canone, quo fœminæ à domibus sacerdotum expelli iussæ sunt, excepta matre, sorore aut auia, nõ fuerit pariter excepta vxor, si sacerdoti cohabitare fas erat. Sed vt fidei historiæ non derogamus, respondetur, quòd quia iam tunc corruptis sacerdotũ moribus, vt ex Epiphanio citauimus, cœperant cum vxoribus habitare, Synodusq; cogitaret rem ad primæuũ institutum reuocare, ille bonus pater, quia id facile fieri posse non videbat, cõsuluit permittendum esse abusum, potius quàm nationem Græcam deturbandam, sicut modò ecclesia illos permittit liberè. Et simili modo intelligendus est canon. Si quis discerni. 28. distinct. vbi iubetur, quod sacerdotes nolentes abstinere, non sunt ideo à sacris arcendi. Et per hæc respondetur illis, qui nos hic rogabunt, vtrum sacerdotes Græci nunc in peccato perseuerent vxoribus vtentes. Respondetur, inquam, quòd cum votum castitatis adnexum ordinibus non sit de iure diuino, sed Pontificio, videtur ecclesia Latina eorum tolerando duritiem, cum illis dispensare. Hæc ex illa copiosa nostra disputatione decerpsimus, reliqua illuc vise.

Can. Nicena. 31. dist.

Solutio. 1.

Solutió. 1.

Dubium.

¶ Ad primum igitur argumẽtum negatur maior. Ordo namque est sacramentum secum adferens characterem atque adeo causam à Deo determinatam, neque ex nostro consensu dependentem. Quare matrimonium præcedens non obstat, quominus si coniugatus illud velit, recipere, si adsit materia & forma, illud suscipiat. Matrimonium verò, quia ex consensu contrahentium pendet tanquam ex causa, subinde quoque pendet ex Ecclesiæ arbitrio, quæ post nostrum consensum irritare: & ideo matrimonium post sacros ordines contractum non tenet. Non ergo matrimonium tanta vi obstat ordini, quanta ordo matrimonio.

Solu. 1. arg.

¶ Ad secundum per secundam & tertiam conclusionem responsum est, quòd scilicet, si quis sine vxoris licentia ordinetur, peccat grauiter, sed nihilominus sacramentum tenet, cuius essentia (vt modo dicebamus) à voluntate humana non pendet. Et quanuis aliquatenus nexum coniugalem violet: nihilominus contra iustitiam vxoris non facit, quia ab obligatione reddendi debitũ non absoluitur. Si autem id de eius licentia faciat, nullam ei irrogat iniuriam. Imo & Græci quanuis post sacerdotium cum vxoribus cohabitent nequeunt tamen absque earum facultate ad ordines promoueri, propterea quod per intercalatas hebdomadas torum ab illis separant.

Solut. 2. arg.

QVÆSTIO SECVNda, De impedimento voti.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm votum ſimplex ſit matrimonij impedimentum, ipſum dirimens.

MAgiſtri Sententiarum interpretes ipſum ſecuti, occaſione huius, quòd votũ impedit matrimoniũ, totam materiã de voto, quæ latiſsimè patet, præſenti loco pertractant. Ob id præſertim, q cum Magiſter ipſe de doctrina philoſophiæ moralis non ſeorſum tractauerit, Theologi fragmenta moralia quanuis nacta occaſione in libris ſententiarum fruſtatim interſerũt. At verò huiuſmodi diſputationes ordinis luce carent. Atque eam ob rem D. Thomas de virtutibus maralibus ac Theologicis ſelectiſsimè, ſimul ac locupletiſsimè ſecundam partem ſuæ ſummæ compoſuit, atque adeo in materia iuſtitiæ, ad quam diſputatio voti ſpectat: nempe. 2. 2. quæſt. 88. diſerte affatimque diſſeruit: & nos totum ſeptimũ librũ De iuſtitia & Iure hac eadem voti tractatione totum inſumpſimus. Quapropter in præſentiarum moleſtiſsimos nos exhiberemus, ſi eandem repeteremus materiam. Rurſum, quia dixit hic Magiſter, quod ſolenne votum violare peccatum eſt & ſcandalum, anſam inde Sententiarij arripuerunt, totam tractandi materiam ſcandali, cùm tamen tractatio hæc ad materiam attineat charitatis. Quapropter S. Thom. 2. 2. quæſtio. 42. hunc tractatum appoſite collocauit. Aliud verò impedimentum ligaminis, quòd hic Magiſter immiſcet, diſtinct. præcedenti nos aptiùs præmiſimus. Ac ſimul de coniuge, qui alterum arbitratus defunctum, ad alias ſe transfert nuptias: nam hæc non ſunt religionis, vt ordo & votum, ſed ligaminis impedimenta. Nobis igitur de tota diſtinctione 38. vt eſt apud Magiſtrum, nihil ferme quod dicamus, ſit reliquum. Quæ quidem vna fuit cauſa, vt impedimentum ordinis huc tranſferremus, quod eſt cum impedimento voti cõiunctum.

Reijcit nos autor ad librum de iuſtit. & Iure.

¶ Vt ergo quod de materia voti ad hunc locum attinet, de illo ſeptimo libro De Iuſtitia & iure abſcindamus, quæritur, vtrùm votum ſimplex ſit impedimentum matrimonium dirimens. Et arguitur à parte affirmatiua. Vinculum fortius illud, quod debilius eſt, abrumpit, vinculũ autem voti ſimplicis nexu mtriamonij fortius eſt: ergo illud diſſoluit.

Partis affirmatiuæ 1. Argumẽt.

¶ Secundò. Præceptũ Dei valentius eſt quàm præceptum Eccleſiæ: ſed præceptum Eccleſię, quo cõſanguinei prohibentur contrahere, matrimoniũ dirimit: ergo & præceptum Dei de voto ipſi reddendo eundem habet effectum.

2. Argumẽ.

Pars negatiua.

¶ In contrarium eſt ſententia Bonifacij, de voto capit. vnico, libro. 6. vbi ait, quod etſi vota ſimplicia quandoq; impediant matrimonium contrahendum, non tamen reſcindere poſſunt matrimonia poſt contracta.

Votũ quid

¶ Ad ſolutionem quæſtionis primùm ſupponendum eſt, quod votum, vt ait hic Magiſter Sententiarũ, eſt teſtificatio promiſsionis ſponcaneę, quæ Deo & de ijs, quæ Dei ſunt propriè fieri debet. Quam definitionẽ libro. illo noſtro ſeptimo citato. De Iuſtitia & iure quæſt. 1. artic. 2. explicatam curauimus. Non enim ad rationem voti ſufficit propoſitum aliquid agendi, niſi accedat deliberata promiſsio, ſiue interna ſiue externa. Et dicitur teſtificatio, quia ad maiorem firmitatem ſolebat vouens adhibere teſtes, imò & nonnũquam ſcriptura, can. Omnes fœminæ. 17. quæſt. 1. quanuis ſi ſecretè, imò & interne in corde Deo fiat, ipſe pro mille teſtibus ſufficiat. Quare promiſsio, quæ nec Deo nec eius ſit diuis, ſed mortalibus hominibus, minimè voti nomine cenſetur.

Voti finitio explicatio.

¶ Ex omnibus verò voti generibus quod ad noſtrum ſpectat propoſitum ſolum eſt votum caſtitatis aut religionis. Id quod alijs etiã diuiſionibus prætermiſsis, diuiditur in ſimplex & ſolenne. De priori præſenti articulo agitur: & de ſolenni in ſubſequenti. Sed quia ad hoc propoſitum magni refert, diſcrimen hoc internoſcere, notãda ea ſunt, quæ eodem libr. quæſtione. 2. articul. 5. ſcripta reliquimus. Caieta. quippe. 2. 2. quæſt. 88. artic. 7. arbitratur, votum ſolenne non aliter à ſimplici, quàm ſolo eccleſiæ ſtatuto differre, quæ vtique ſtatuit, vt votum ſolenne non dicatur niſi cum tali cœremonia. Nam vt habetur eod. cap. vnico de voto lib. 6. ſolennitas voti ſola inſtitutione eccleſiæ eſt inuenta. Quare eccleſia, vt ait Caietanus ſtatuere poſſet, vt votum coram tribus teſtibus emiſſum haberetur ſolenne: quanuis in manu ſuperioris non fieret. Et eadem eſt opinio Scoti diſtin. præſenti, & Paludani, vt articu. proximo videbitur. At verò Sanct. Tho. illo articul. citato, in. 2. 2. & in præſentiarum lõge exactius rei punctum attingit. Ait quippe eſſen-

Votum duplex.

Rurſus duplex.

Caietani.

Scotus. S. Thom.

essentiale discrimen esse, quòd votum simplex non aliud est, quàm promissio quædam, solenne verò est traditio in possessionem alterius: nempe, Dei. Et eadem est opinio Ricardi distinct. præsenti, artic. 7. quæst. 2. & Bonauentu ræ atque Alexandri, & omnium antiquorum Theologorum. Sicuti inter homines aliud est, rem quamlibet alteri promittere, aliud verò, eam in eius possessionem traducere: nam per simplicem promissionem non transfertur dominium, sed penes promittentem remanet. Et
Rat. S. Tho. probat hoc optimè D. Thom. quoniam si solenne votum solo statuto ecclesiæ, & non diuino iure hominem faceret religiosum matrimonioque inhabilem, consequeretur inde per contrarium eiusdem ecclesiæ statutum fieri posse, vt votum solenne sub dispensatione caderet quòd D. Tho. & quotquot fuerunt clarissimi autores nunquam sunt concedere ausi. At verò
Caietan Caietan. inde ex suo peruerso principio solennitatis voti collegit esse dispensabile. De hoc tamen illic latissimè disputauimus, & articulo proximo dicemus.

Intellect°. c. vnic de voto in. 6. ¶ Quod ergo ad rem modò satisfuerit adnotare, est, quod dum Bonifacius ait, voti solennitatem, ex sola constitutione Ecclesiæ inuentam, sic intelligitur, quòd cum solenne votū sit traditio personæ: & traditio non sit nisi vbi persona recipitur, illa cæremonia, qua ecclesia personam Dei nomine recipit, inuēta est Ecclesiastico statuto. Attamen substantia solennis voti non consistit, nisi in traditione ipsa, & translatione dominij, qua homo sub alterius potestate fit. Vnde si Papa statueret, quòd votum tribus testibus emissum iudicaretur solenne, illam reputaret traditionem & à vouente factam, & ab ipsa ecclesia receptam. Sed re vera statutum illud minimè deceret. Et ideo Ecclesia nunquam ab spiritu sancto id facere permitteretur. Et quanuis glossa in capi. Rursus. qui clerici vel vouent. referat tres modos voti solennis, reducuntur tamen illi ad duos, scilicet, per religionis professionem, & per susceptionem sacri ordinis, vt statuit Bonifacius, capit. vnico. de voto libro. 6. nam tertius modus, qui est per susceptionem habitus, qui à professis iudui cōsueuit, in primum recidit. Vnde fit, non idem esse votum publicum, & solenne. Publicum enim est, quod coram testibus suscipitur, etiam si sit simplex. Solenne verò est quo homo se prælato nomine Dei tradit, quod & secretè fieri potest.

Votū bisariā fit solenne.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionem ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Post votum simplex castitatis, religionis, aut sacri ordinis ad coniugium transmigrare scelus mortale est, idemque ingens: quippe cùm tunc Deo fides frāgatur. Atque hic est intellectus verbi Cælestini in ca. Rursus, qui clerici vel vouentes dicentis, quòd votum simplex apud Deum non minus obliget, quam solenne. Non enim intelligit, quòd perinde simplex votum matrimonium dirimat, ac solenne, sed quòd sit etiam peccatum mortale simplex defrangere, sicut solenne, quā uis non tantum. Nam vt ait Magister distinctio. præsenti, simplex violare, peccatum est, solenne verò peccatum & scandalum. Et ratio conclusionis est, quòd qui solutionem obligationis impossibilem reddit, fedifragus est, matrimonium autem è diametro voto castitatis opponitur, quippe cùm coniux. lege iustitiæ teneatur alteri debitum coniugale soluere: ergo matrimonium eum, qui vouit, contrahere, peccatum mortale est: imò, vt verbis Hieronymi vtamur, Vouentibus virginitatem non solum nubere, sed velle nubere damnabile est, distinctio. 27. Et can. subsequenti. Si nupserit virgo non peccat: non illa virgo, quæ semet cultui diuino dedicauit. Harum autem si qua nupserit habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit, etiam de simplici votō intelligitur. Et est alluſio ad illud Pauli. 1. ad Timo. 5. Adolescentiores viduas deuita: cùm enim luxuriatę fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Loquitur enim de viduis, quæ votum simplex castitatis emiserant.

Intellectus cap Rursus

Ratiō.

Hieron.

¶ Atqui super voto simplici perpetuæ castitatis solus Papa dispensare potest, vt libr. 7. citato de iustitia & Iure, quæst. 4. artic. 1. &. 2. latè monstrauimus. Idque iusta de causa: quare ille, cum quo sine causa dispensatur, non manet tutus in conscientia, vt libro. 1. eiusdem operis, quæst. 7. artic. 3: dicebamus. Animaduertendum tamen est, quòd votum præcisè non contrahendi matrimonium, non est votum castitatis, neq; per fornicationem violatur: & ideo super eiusmodi voto episcopus potest dispensare. Sicuti fortè & super voto castitatis non perpetuæ, sed in tempus quia illud non dicitur propriè votum castitatis

Papa dispēsat cū causa Nota.

2. Conclus. ¶ Secunda conclusio. Matrimonium post votum simplex contractum, siue castitatis sit, siue religionis, aut ordinis, firmum est & solidū. Itaque huiusmodi votum matrimonium impedit contrahendum, non tamen dirimit contractum: etiam si votum fuerit iureiurando cō firmatum. Conclusio est Bonifacij loco citato, & Alexandri. 3. capitul. Consuluit, & Cælestini capitul. Rursus: qui cleric. vel vouen.

Cōfirmatio

Vnde

Augusti. Vnde illud Augustin. de bono coniugali, quod refertur cano. Quidam, dist. 27. de voto simpli ci intelligendum est. Quidam nubentes post votum asserunt adulteros esse: ego autem dico vobis ꝙ grauiter peccant qui tales diuidunt. Et similiter proximus can. Si vir. Rationē con clusioni hanc Magister Senten. subdit: quia vo tum simplex, eo ꝙ fuerit occultum: probari non potest, & ideo non dirimit. ¶ Ratio autem nullius est pōderis, quia etiam si legitime pro baretur, matrimonium non iudicaretur dissoluendum. Rationē ergo optimā, subiūgit hanc Rat. S. Tho. D. Tho. Qui rem suam promisit, non subinde dominio eiusdem rei expoliatus est: votum au tē simplex non est aliud quàm promissio, qua se homo Deo pollicetur continēter viuere: ergo per huiusmodi votū dominiū sui nondum amittit: quicunq; autem habet dominium rei, potest alteri tradere, saltem traditio tenebit, quamuis si alteri eam obligauerat, peccet. Etenim etsi ego Petro decem fuerim aureos pollicitus, si illos Paulo dono, firma est donatio: ergo si qui votum simplex emisit in matrimonium se alteri dedat, contractus tenet, atque adeò sacramentū indissolubile celebratur. Neque vllo pacto cōmentatio Hugonis in præfa to cap. Rursus, cui Bernardus illic adstipulatur, audienda est, dicentis votum simplex perpetuæ continentiæ absq; vllā solēnitate matrimonium dirimere: quoniā non solùm decre tum ecclesiæ cap. vnico, de voto lib. 6. ei refragatur, vbi solum votum solenne sancitur matri monium dirimere, verùm & ratio modo facta quia tale votum non est nisi promissio. Sed isti non solent rationes rerum consulere.

Obiectio. 1. ¶ Contra has tamen duas conclusiones exurgit extēplo argumentū, quod secū inuicē ambæ pugnent. Contractus enim, per quem quispiam ad id se obligat, quod est delictum, irritus est natura sua: quia nemo se potest ad delinquendū obligare: nempe, ad furtum vel homicidiū perpetrandum: qui autē post votū se matrimonio cōplicat, peccatum facit: ergo cōtra- Obiectio 2. ctus non tenet. Item, quando datio aliqua est per legem prohibita, non tenet, vt si quis per simoniam sacerdotium alteri contulerit, quem admodum ait Sanctus Thom. 2. 2. q. 62. artic. 5. traditio autem personæ per matrimonium est ei prohibita, qui votum simplex emisit: ergo huiusmodi traditio non tenet.

Obiectionis solutio. ¶ Ad primum respondetur, fallaciam in argumento latere. Nam etsi contractus, per quem homo ad delinquendum se obligat, nō teneat, nō tamē inde sequitur, ꝙ omnis donatio, quæ per se est peccatum, sit inualida. Qui enim sua bona prodigè donat, prodigalitatis peccatum cōmittit, & tamen donatio tenet. Quid si rursum redarguas. Coniugatus obligat se ad reddendum debitū, ergo ad peccandum. Negatur consequētia, quia reddere nō est peccatum: ad exigendum tamen nō se obligat. Ad secūdum respondetur, ꝙ datio alicuius rei potest esse illicita dupliciter, vno modo, quia datio ipsa per se ex natura rei est illicita, atq; adeo prohibita, vt emptio & venditio simoniaca, quia spiritua lia non sunt mercatu venalia. Alio modo, quia prohibita est & illicita, non quatenus datio est, ratione generis & substantiæ dationis, sed ratio ne circumstantiæ: scilicet, quia excessiua est, vt donatio prodiga vel, ratione subiecti, quia alte ri virtuti repugnat. Datio ergo prioris generis nulla est, datio verò secūdi est valida. Et hoc se cundo modo traditio per matrimonium ab eo qui fecit votum, est illicita, non quod matrimo nium per se illicitum sit, sed ratione subiecti, quia repugnat promissioni castitatis, quam fecit. Et ideo quāuis datio sit illicita, nihilominus tenet. Pretium autem, quod datur meretrici, non est ad propositum: quia datio illa licita est, licet pro re fiat absurda.

Alia obiect. solutio.

Dilutio obiectionis.

Secundus modus.

Pretium turpe.

Obiectio.

¶ Contra primam conclusionē forsan quis iterum arguat, ꝙ contrahere matrimonium post votum simplex non sit peccatum, sed illud per copulam consummare: quia potest ante consummationem votum castitatis per ingressum religionis implere. Ita sentiunt & docēt Sum. Angelica & Calder. super citato ca. Rursus. atque alij. Attamen dicendū potiùs, ꝙ nō solùm consummare, verùm & contrahere peccatum est, vt benè ait, in præsentiarum S. Thom. cum toto Theologorum cœtu. Nam si non fiat animo ingrediendi religionē res est liquida, si tamen fiat illo animo, illudetur coniux: quippe cùm matrimonium nō nisi proposito consummandi pacisci cōsueuerit, vt supra distincti. 27. quæst. 2. art. 5. super ca. Cōmissum, de sponsalib. dicebamus. Item quia per contractum matrimonij tradit coniux potestatē sui corporis alteri, per quod iniuriā irrogatur voto. Quare beata virgo, vt supra diximus, non creditur votū emisisse antequā matrimoniū contraheret, præterea quia illud est expressè contra canones supra citatos. 27. distin. & titul. Qui clerici vel vouentes, &c. quibus cauetur, ne post votum simplex matrimonium contrahatur.

Angelus. Sentē. auto.

¶ Quid autem remedij adhibendum si post huiusmodi simplex votum matrimoniū contrahatur. Respōdetur, ꝙ si fuerit votū religionis etiā post ratū matrimonium, antequā consummetur vis obligatoria durat, vt teneatur

Per contatio Solutio.

ille

ille etiam tunc inuitã vxorem dimittere, & religionem ingredi. Neq; poterit tunc Episcop⁹ dispensare, sed solus Papa. Nam cùm tunc res integra sit, vt possit religionem optare, tenetur quidẽ. Consummato autẽ matrimonio id, nisi de consensu vxoris religionẽ etiam profitẽtis, facere nequit. Imò vero quãuis votũ non nisi castitatis emiserit, ait Sylvest. verb. Matrimoniũ. 7.q.5. ad eundem religionis ingressum qui vouit, teneri: quia illo modo, & nõ alio, potest votũ implere. Durũ tamen est eiusmodi hominẽ in tam arctas angustias adigere: nõ enim tenetur votũ castitatis cum tanto dispendio implere, nisi suapte sponte voluerit. Quare satis ei est delicti pœnitere, & debitũ citra exactionem reddere. Atq; idem dixerim si votũ emiserit sacri ordinis: nã religio est res ardua. Qui verò post ratũ matrimonium religionẽ ingreditur, & quia bona fide eam experiẽti non videtur tolerabilis, ad seculum regreditur, tenetur ad idem matrimonium redire: quia vsq; ad professionem non dirimitur.

Sylvester. Sent. autho. Post ratum matrim.

¶ Aliud verò ex supra dictis dubiolũ emergit, vtrùm vero peccatũ, quod est matrimoniũ cõtrahere, aliud sit nouũ illud consummare. Arguitur enim sic esse, saltem si votũ fuit religionis: quoniam cùm post ratas nuptias integrũ illi sit religionem ingredi antequã cõsummet, consummatio ipsa, per quam fit iam remediũ impossibile, erit peccatum. Et ita D. Tho. præsenti dist. q.1. art. 3. & Ricard. art. 7. q.1. censent. Sed ex altera parte pugnat argumentum, quia nõ apparet, q̃ per matrimoniũ post votũ committatur nisi vnũ peccatũ: quare si illud committitur contrahendo nõ cõmittitur aliud consummando. Responderi profecto potest, quod contrahere sit vnũ peccatũ, propterea q̃ tunc contrahens facit facultatẽ sui corporis alteri, quæ est iniuria voti. Item si votum præcesserit religionis, tunc aliud peccatũ cõmittit cõsummando, quanuis id faciat reddẽdo debitũ prima vice: quia illuc vsq; durabat obligatio voti: & tunc fit impletio eius impossibilis. Et de isto voto satis est Diuũ Thomam intelligere. Qui vero votum tantùm fecit castitatis, si post ratum non tenetur religionem ingredi, vt diximus, fit vt neq; consummando peccet, nisi id exigendo debitum faciat.

Dubiolum Dilutio.

¶ Tertia Conclusio. Qui post votum simplex solius castitatis matrimonij se vinculo innodauit, petere nequit debitum, reddere tamen tenetur. Decisio est ca. Quidã, & capit. Placet, de conuersio. coniug. & à simili in Ca. Transiuisse. de eo qui cogno. consang. vxor. Tamet si nonnulli ex sacrorum Canonum interpretibus, quia omnia in opinionem vertunt, opinentur, quòd cùm primum ille qui vouit, debitum exigit, tunc peccat, postmodum verò minimè. Quorum est Hostien. &. Cardina. super dict. ca. Rursus, atque alij, quos citat glossa in cap. Si quis post votum. 27.q.1. Est tamen opinio omnis probabilitate destituta: nam votum perpetuæ castitatis ad sui obseruationẽ quandiu in facultate vouentis fuerit, obligat. Includit enim negationem: scilicèt, q̃ nunquam se vouẽs polluet. Quod isti non animaduertunt. Et ideo nulla est vel apparens ratio, quod in illa prima transgressione voti obligatio extinguatur. Sed quocunque actu se ille polluit, votum frangit: perinde acsi lex diuina esset, ne se pollueret: habet enim votum illud vim perpetuæ legis. Et confirmatur autoritate citatorum Canonum de conuersio. coniug. atque aliorũ similium, quibus simpliciter vouens arcetur, ne debitum exigat. Atque hæc est Sanct. Thomæ, Ricardi, & omnium Theologorum concors sententia. Cui & plana demum accedit alia ratio: nam si ille qui vouerat, postea fiat vxore viduus, tenetur castitatem perpetuò seruare: nunquam ergo obligatio extinguitur, nisi fiat super ea dispẽsatio. Reddere tamen ob id tenetur, quod ex natura matrimonij exurgit obligatoria illa iustitia: nam, vt ait Paulus, vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier, & vice versa. Quodsi obijcias, coniuges debere esse pares in exigendo. Respondetur id verum esse, nisi alter sua sponte iuri suo per votum renuntiauerit.

Sent. author. Conclusi. Cõfirmatio Opinio cõmunis. Ratio. Obiectio.

¶ Reddere etiam debet virtualiter petenti, vt si vxor præ verecundia non petat, debet se vir: qui votũ fecerat, insinuare. Potest tamẽ episcopus iusta de causa, vt si non pateat accessus ad Vrbem, vel alia vrgenti, super illa petitione debiti dispẽsare, imò debet ad cauendum periculum. Haud tamen ob id dispensare potest simpliciter super voto (nisi solus Papa) quominus defuncto coniuge teneatur votum seruare.

Episcopus dispensat.

¶ Quarta conclusio. Qui votũ emisit simplex religionis non explicando castitatẽ, si postea vxorem accipiat, non solum reddere debet, verum & exigere absq; vlla dispensatione debitum valet. Hanc conclusionẽ eod. libr. 7. De Iustitia & iure. q. 2. articul. 1. demonstrauimus. Qui enim religionem vouet, ad id solum obligatur, vt illum religionis statum suscipiat: attamen quousque illum profiteatur, cæremonijs ac legibus eiusdem status non perstringitur: quia obligatio illarum legum ex professione status emergit. Quemadmodum licèt vniuersi mortales ad baptismi sacramentum

4. Conclus. Ratio. Simile.

ſuſcipiendum teneantur, tamen quouſque eodē baptiſmate intingantur, peculiaribus Chriſtianiſmi legibus non ſubduntur. Atque id in voto religionis mos ipſe & vſus manifeſtat. Non enim cùm primum quis votum religionis ſimplex ſuſcepit, ad ieiunia & abſtinentias ordinis & ad clauſuram, neque verò ad obedientiam ſeruandam conſtringitur, ergo neque ad caſtitatis votum, quod poſtea ex profeſsione naſcitur. Quare dum huiuſmodi homo fornicatur, nihil contra votum committit, ſed ſimplici fornicatione commaculatur. Imò quamuis ſit in mora ingrediendi religionem, ſolùm peccabit, quia non adimplet votum, non tamen quia non ſeruat religionis ſtatuta. Cùm ergo contractum poſt votum matrimonium teneat, fit, vt coniugalis vſus, etiam petitio, ſit licita, neque vlla opus habeat diſpenſatione cōtra votum, ſed ſatis ei erit delicti, quod contrahendo commiſit, pœnitere, & propoſitum ſeruare firmum, quod mortuo coniuge religionem intrabit. Latius hæc loco citato diduximus.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quòd votum etiam ſimplex quantum ad eum, cui fit, fortiùs eſt quàm matrimonium: nam per votum adſtringitur fides Deo, & per matrimonium homini. Sed quantum ad vim ligandi fortius eſt vinculum matrimonij: quippe quòd eſt traditio, quā votū ſimplex, quod non eſt niſi promiſsio.

Solut. 2. arg. ¶ Ad ſecundum negatur conſequentia, quoniam præceptum eccleſiæ, quæ cognatos inhabiles reddit matrimonio contrahendo, non dirimit matrimoniū eo quòd fortiùs ſit quàm diuinum, ſed quia materiam matrimonij facit illegitimam. Deus autem non ita promiſſum voti ſimplicis exigit, vt perſonam reddat matrimonio illegitimam.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm votum ſolenne ſit impedimentum matrimonium contractum dirimens.

Partis negatiuæ ar. 1. ALTERA SPECIES voti eſt id, quod eſt ſolenne, de quo ſubinde quæritur, vtrùm matrimonium dirimat. Et arguitur à parte negatiua. Votum ſimplex, vt Cæleſtinus ait cap. Rurſus. Qui clerici vel vouent. non minus obligat apud Deum quàm ſolēne: imò plus obligationis videtur ſimplex iureiurando firmatum, quàm ſolenne continere: quoniam ſolennitas voti non eſt niſi de iure poſitiuo vt ait Bonifacius de voto lib. 6. & tamen iuramentum obligat iure diuino: ſed ſimplex non dirimit: ergo nec ſolenne.

1. Argumēt. ¶ Secundo. In matrimonio nihil clauditur q̄ voto ſolenni caſtitatis repugnet, nam maximè id eſſet carnalis copula: ſed hæc non eſt de eſſentia, quia coniuges poſſunt per votum ius illud congrediendi à ſe abdicare: ergo ſicut matrimonium conſummatum per ingreſſum religionis non dirimitur, ita neque votum ſolenne præcedens debet id dirimere, quod poſt contrahitur.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium eſt decretum Calixti cā. Preſbyteris. diſt. 27. quo matrimonia poſt votum ſacrorum ordinū cōtracta dirimuntur. Et can. proximo ait Hieronymus, Virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteræ ſunt, quàm inceſtæ.

1. Cōcluſio. ¶ Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Prima. Votum ſolenne non modo matrimonium impedit contrahendum, verùm & contractum dirimit. Hæc concluſio canonibus citatis, & capit. Inſinuante. qui clerici vel vouent. & canon. Viduas à propoſito. 27. quæſtio. 1. plurimiſque alijs decretis eccleſiæ conſtabilita eſt. Quapropter nō ſolùm omnes vt ait hic S. Thom. vno animo eam concedunt ſed etiam habenda eſt tanquam orthodoxa veritas, cui nemo ex catholicis reclamat, ſed eius negatio hæreſis eſt. Imò & apud Græcos vt diximus, eſt etiam receptiſsima & conſtantiſsima. Ait verò S. Thom. quoſdam ſcandalū in cauſam huius concluſionis afferre, & alludit ad ſenten. Magiſtrum, qui ait votum ſolenne infringere, peccatum & ſcandalum eſſe. Quæ vtique vocula occaſionem obtulit eius interpretibus ſcandali materiam hic tractandi. Quamuis clare non dixerit, ſolum ſcandalum eſſe cauſam. Cuiuſcunq; autem hæc fuerit opinio, nihil ad rem attulit: nam & fractio voti ſimplicis, quando publicum eſt ſcandalum quoq; affert. Et re vera ſolum ſcandalum non ſufficeret voti ſpeciem ſic demutare, vt propter ipſum ſolum dirimeretur matrimonium. Item quia indiſſolubilitas matrimonij ad veritatem vitæ & ſtatus attinet: ſcandalum autem accidentarium eſt, quod ideo matrimonium dirimere nequiret. Ratio ergo legitima illa eſt, quæ ex diſcrimine voti ſimplicis & ſolennis ſupra deſignato colligitur: nempe, quod votum ſolenne nō tantum promiſsio, vt ſimplex,

Opinio cōmunis.

Ratio concluſionis. Scandalum

Ratio vera.

plex est, sed vera traditio in potestatem alterius. Qui enim castitatē per religionis ingressum vouit, iam se se dedit, Deoque se in illam obedientiam, castitatem & paupertatem seruandam mancipauit. Quocirca deinceps non est sui iuris, vt possit se in coniugium alteri dedere. Et hæc est vniuersalis scholę Theologicę

2. Ratio ratio. Eam tamen Scotus dist. præsenti nihili pendit: quia per votum, inquit, etiam simplex & priuatum dat homo corpus suum Deo quā tum ad actū voti: nā traditio consistit in actu voluntatis, per quā ideo homo dum votū etiā simplex facit, transfert dominiū sui in Deum. Sed re vera, vt bona venia insignis doctoris dixerim, gratis videtur argumentum hoc veritā tiobmoliri. Nam etsi quisquis iuris sui est, possit dominium sui in alterum transferre, non tamen per solam pollicitationem hoc facit, quia promittere non est dare.

¶ Pręterea ad eandē cōclusionē arguitur. Votū solēne religionis quædā est spūalis despōsatio & matrimoniū cum Deo. Nam etsi Paulus vniuersis Christianā religionē profitentibus dicat, Despōdi vos vni viro (scilicet, per baptismum) virginem castā exhibere Christo: quia illic se fideles diuino cultui dedicāt: tamē quia religionis nomen per antonomasiā professioni solēnis voti competit, per eiusmodi professionem celebratur singulare coniugium cum Deo, & peculiariter cū Christo. In cuius testimonium virgines, cùm solēni voto religionis consecrantur, eodem velantur modo, quo nuptæ dum suis traduntur viris. Atque adeò qui sic vouerunt, omnem à se facultatem abdicarunt tradendi se alteri in matrimonium.

3. Ratiō. ¶ Accedit demum, q religionis status perfectior est longeq; sublimior statu nuptiali, quā ideò religionē vbique Ecclesia fœliciorē frugem cēset. Haud ergo fas est ab huiusmodi statu ad aliū inferiorē retrogradi. Quare ad hoc propositū appositissimē illud Christi verbū adaptatur Lucæ. 9. Nemo mittēs manū suam ad aratrum & respiciens retro aptus est regno

Lucæ. 9. Dei. Quod autē status solēnis voti castitatis dignitate & priuilegio statui cōiugali apud Deū

Status cœlebs coniugali præcellit. antecellat, non vacat hic affatim disserere: neque verò ad id aptus est locus, sed lib. 7. citato. De iusti. & iur. q. 6. art. 1. pro virili nostra monstrauimus. Est enim stat⁹ ille perfectionis, quo Christus Seruator noster adolescentem, qui se mandata custodisse respondit, inuitauit. Atq; adeò peculiariter eos, qui se propter regnum cœlorum castrauerunt, & seculo abrenuncian tes obsequio obedientiæ manciparunt, beatos illic pronunciauit, vbi ait, Beati Pauperes, & mites, & qui lugent. Ob idque Paulus omnes sicut seipsum esse volebat, sed non omnibus datum est. Et ideò propter eius sublimitatem, ait, de virginibus se præceptum Domini non habere, consilium tamen dare. Et tandem con iugatos cum his, qui nuptiarum expertes sunt conferens, ait, quod qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

Matth. 5. Paulus.

¶ De his ergo, quę hactenus dicta sunt, nemo, qui catholici nomine censetur, ambigit. Hoc autē in litē sunt qui vertant, vtrùm super votū solenne castitatis Papa valeat dispēsare, vt qui illud susscepit, citra delictum possit coniugari. Quæstio hæc præcipui est momenti, quippe cuius decisio magnopere ad Ecclesiasticam Rempublicam refert. Eam tamen lib. 7. De Iustitia. & Iure. q. 5. art. 2. pro exilitate facultatis nostræ copiosè disputauimus. Et ideo hic breuius rem perstringemus. Opinio quidem affirmatiua, scilicèt, quod Papa possit dispēsare, patronos habet nō infimæ autoritatis, videlicet. Hēricum Gandēsem quodlibet. 5. q. 25. & 26. & Ricardum distinct. præsenti, artic. 9. & Durandum quæst. 2. & Palud. quęst. 4. Quinuerō & Scotus id ipsum insinuat dicens, vt Palud. & cæteri, q Ecclesia illegitimauit vouentē sōlenniter ne possit matrimonium contrahere, quasi non sit de iure diuino. Imò nec S. Tho. in præsentiarum illam respuit opinionem. Et Caiet. 1. 2. q. 88. & q. 12. arti. 1. quodlibet. nō solùm idem mordicus tenet, verū & adstruit Diuum Thomam illam non denegasse.

An supervoto solemni castitatis possit Papa dispensare.

Pars affirmatiua.

¶ His tamen nihil obstantibus secunda sit huius præsentis articuli Conclusio. Super votum solenne religionis nulla cadit Ecclesiæ dispensatio. Hanc Cōclusionem expresse & ex professo constituit. D. Thom. 2. 2. q. 88. arti. 11. Eademque fuit indubitata opinio semper antiquorum patrum, vt Altisiodorensis, & Alexandri Alensis. 3. par. & Bonauenturæ distin. præsenti in fine, & inter iuniores Sylvest. ver. votum. 4. q. 5. & glossæ in cap. Cùm ad monasteriū, de statu monacho. Et proculdubio non solùm sanior est & tutior opinio, verùm, ni fallor, omnino tenenda, vt ibidem latiùs stabilire curauimus. Imo est assertio Innocen. Pontificis cap. Cùm ad monasteriū, de statu monacho. Cuius verba sunt, Abdicatio proprietatis sicut etiā custodia castitatis adeò annexa est

2 Conclusio.

regulæ monachi, vt contra eam nec summus Pontifex possit indulgere. Quod quidem decretum D. Tho. inter sua fundamenta refert.

Prioris opinionis corollarium.

¶ Et vt claritatis causa ambo cõiungamus, qui dicunt, Papam posse dispensare in voto solennitatis, subinde inferunt eiusmodi votum, non qui dẽ ex natura sua iure diuino, sed solo iure Pontificũ impẽdire dirimereq; matrimoniũ, quem admodũ id facit cõsanguinitas. Atq; id loco citato Scotus opinatur, & alij. Qui verò tenent esse indispẽsabile, subsequẽter aiunt ex natura sua iure diuino votum dirimere matrimoniũ, sicuti ligamen vnius matrimonij subsequẽs dirimit, vt dict. præcedenti dicebamus. Quò autẽ assertum hoc exactè firmetur, distinguendum est inter votũ solenne sacrorũ ordinum & votum solenne religionis, vt D. Tho. loco citato. 2. 2. doctè distinguit. Nam votũ cõtinentiæ nõ est de intrinseca ratione sacrorũ ordinũ: siquidem Græci sine illo sunt veri sacerdotes. Qua re licèt indecẽtissimũ esset, Papam cum sacerdotibus nostris dispensare, nihilominus dispẽsatio teneret, essentq; veri sacerdotes. Ex quo fit, eiusmodi sacerdotale votum nõ diuino sed Pontificio iure matrimonium dirimere. Votũ autẽ continentiæ de intrinseca est ratione religionis: itaq; sublato voto, nõ esset religio: hoc enim per se sola religio sonat, quod quidem ordo sacer non significat, sed est ei accidentariũ votũ. Et mirandũ est, q Caietanus quæst. citata, 12. cùm hanc differentiã agnouerit, nihilominùs adstruxerit, solenne religionis votum esse dispensabile. ¶ Discrimẽ ergo harum opinionum, prætermissis alijs, quæ quæst. citata latius deduximus, in hoc consistit, q aduersarij putant, solennitatẽ voti esse de iure positiuo, propterea q cæremonia solennitatis ex statuto ecclesiæ inuenta est. Sed tamen D. Tho. veritatem docens ait cõsistere in hoc, q se homo Deo per tale votum mancipat, & re vera se se tradit, perq; abrenunciationem seculi & propriæ voluntatis in illũ statum se cõsecrat. Quare sicut Papa non potest facere, vt qui se vni per matrimoniũ dedit vxori, ab illa submoueatur quãtum ad vinculũ, ita, imò multò minus, amouere à religione potest religiosum.

Posterioris opin. appendix.

Distinctio voti solẽnis

Papæ dispẽsatio.

Sacer ordo iure canonico matrimoniũ dirimit.

Opinionum discrimen.

D. Thom

Quod pro tam certo ducit D. Tho. vt præter suum ingeniũ subiũgat, quosdam Canonistas ignoranter contrarium dicere. Neque mirum, quia hoc ad ius diuinũ attinet, quod eis exponere nõ incumbit. Sed Palud. & Caieta. in hoc apud D. Tho. fallũtur, q huiusmodi solennitatem ad quandam benedictionẽ & cõsecrationem ipse referre videtur, quæ fit, dum religiosus solẽniter profitetur, & ideo ait q illud, quod semel Deo consecratur, perpetuò debet consecratum manere, vt altaria, & vestes sacræ, & illa, quæ in antiqua lege Deo sanctificabãtur, vt Leuit. vlti. legitur: quare diuino cultu seque strari nequeunt. Inde ergo inferunt, q cùm illa cõsecratio & benedictio sit de iure positiuo, posit Põtificia autoritate auferri. Debuissent tamẽ animaduertere D. Tho. illam cõsecrationem & benedictionem nõ attulisse tanquàm id, in quo substantia solẽnis voti consistat, sed tanquã signa, quibus eadẽ mancipatio approbatur, Deoq; offertur. Nam in ordine nostro post emissum solenne votũ illa fit benedictio, sicut in matrimonio postq; contractũ est, solẽnes fiunt benedictiones. ¶ Stat ergo firmissima ratio S. Tho. cui nos illic secũdam cõfirmationẽ adiũximus. Si enim religiosus per dispẽsationem fieri posset nõ religiosus, infirmissima esset ratio, qua affirmatur, peringressum religionis matrimonium ratum dirimi. Demus enim maritũ post matrimonium ratum ante copulã religionem profiteri, vxoremq; subinde alium sibi copulare coniugem, tũc si cum illo religioso fieri posset dispensatio, posset profecto subsequenter alias inire nuptias: quoniã matrimoniũ ab vxore cum alio contractũ dissolui nequit, cùm legitimè fuerit contractum. Vnde fit consequens, q post matrimoniũ ratum possent coniuges ad alia trãsire matrimonia, quod est omnino absurdum. Nam etsi Caietanus immerito concedat, Papã posse super matrimonio rato dispẽsare, vt dict. 27. q. 1. arti. 4. retulimus, in nostro tamen casu citra talem dispensationẽ hoc contingeret. ¶ Et confirmatur ratio. Quia nõ alia ratiõe per promotionẽ ad sacros ordines, vt supra diximus, nõ dirimitur matrimonium ratũ, nisi quia votũ castitatis nõ est intrinseca ratione adnexum ordinibus, imò locum habet super eiusmodi voto dispensatio: ergo à contrario sensu si per votum religionis ratum matrimoniũ dissoluitur, euidens signum est, continere votum perpetuæ castitatis indispensabile adnexũ. Certè nescio quidnam Caietanus & alij fautores contrariæ opinionis respõderent. ¶ Perpendamus ergo obiectionum cõtrariæ opinionis energiã. Potissimũ, quod fatetur Caieta. eum mouere, est gestum Pontificũ: nam vt Paludanus refert, dispensauit quandoque Apostolica sedes cũ Rege Aragoniæ, vt vxorem duceret. Et Cęlestinus tertius fertur dispẽsasse cum sanctimoniali Constantia Rogerij filia. Et ait q si tempore D. Thomæ Papa dixisset contra, q̃ dixit Innocentius, ipse quoque sensisset cum illo. ¶ Sed profectò (vt detur venia verbo) ſatis mirari nec-

Nota.

Caietan.

Sensus Sanct. Thom.

Rat. S. Tho. cõfirmatur.

Appendix.

Nota.

Rationis cõfirmatio.

Caietani argumentum

Dispensatio quorũdam pontificum

rari nequeo, quomodo Caietanus tantam autoritatem vni Pontifici aduersus alium Pontificem arrogauerit, vt credat Diuū Thomam illum potiùs, quem ipse Caietanus sequitur, secuturum, quā alterū, quē secutus est. Præsertim q illa historia Regis Aragonum apocrypha est, neq; alio fulta testimonio, quàm Paludani aut aliorū, qui originalē historiā non referunt. Et loco citato Syluester verb. Votū. 4. quæst. 5. refert alios dicentes, illū monachum non fuisse professum. Et inter annales Aragonum illa historia nō refertur. Et tamen decretū Innocentij est inter decreta Pontificia relatum, quo asserit non posse Romanum Pontificem dispensare. Et Syluester vbi supra, ait, q si alij contrariū fecerunt, id quidē de plenitudine potestatis, non tamen de iure fecerunt, vt ait glossa in dict. cap. Cùm ad monasterium. Et addit, quod ipse vidit Pontificē maiora facientem cum scandalo totius Christianitatis. Paludanus verò eludere vult decretū Innocē. dicēs. Pontificē id tantū intellexisse, q cùm monacho permanente monacho non potest in castitate dispensare. At verò Papa talē moderationem non insinuat, sed simpliciter, ait, non posse dispensare cùm monacho in castitate siue manente monacho, siue nō manente. Alias glossas confarcinat glossator super eod. c.

¶ At verò nec decet de Sūmo Pontifice sic irreuerenter loqui, neque oportet ad illas glossas recurrere. Sed rei veritas, cuius sæpe meminimus, est, q Pontificum sententiæ in litibus occurrentibus, & eorum gesta non sunt habenda tanquam Canonicæ leges, & multo minus tanquam articuli fidei, quia neque sub illa forma constituuntur. Sed in rebus, quæ sub diuersis opinionibus versantur. Pontifices nonnunquam vnam opinionē doctorum sequuntur, non tamen eam tanquam legem constituentes, neq; contrariā condemnantes. Et ideo quamvis concedamus Pontifices aliquos super voto solenni castitatis dispensasse nō illud habetur pro lege, potissimum cùm inter Decreta non referatur. Et mirandum præterea est, Caietanum non animaduertisse, q Cælestino tertio, qui fertur cum Constantia dispēsasse, proximè Innoc. 3. successit, qui non obstante facto sui præcessoris capitulum. Cùm ad monasteriū, de indispensabilitate voti solemnis inter decreta retulit. Quocirca Diuus Thomas idem gestum Cælestini, si verum fuit, nō ignorauit, sed quia non erat inter decreta relatum, nullā eius, vel rationē habuit, vel mentionē fecit, sed decretum est Innocētij, tanquam de iure diuino, venerātus. Arguit rursus Paluda. q in omni voto, etiam solenni, includitur voluntas Papæ, nisi aliud ipse voluerit: quare pro bono cōmuni totius reipublicæ potest in voto solenni dispensare. Sed tamen nescio vnde illā maximā suam corraserit. Si enim homo dum se per matrimonium coniugi tradit nulla illic Pontificis voluntas includitur dispensandi, nec pro salute totius reipub. matrimonium Papa dirimere valet: cur cùm traditio voluntatis per votum solenne sit de iure diuino, non sit illa etiā absoluta, neq; à Pontifice vllo modo dependens? Reliqua in quæst. nobis citata, De Iustitia & Iure, locupletius dicta sunt.

¶ Primum argumentum sæpè & sæpissimè solutum est ex discrimine inter votum simplex & solenne. Votum enim simplex quanuis apud Deum sub reatu etiam mortali obliget (qui intellectus est loco citato Pontificis) est tamen mera promissio, & quanuis sit iureiurando firmatum, contractum matrimonium non dirimit. Solenne verò quanuis cæremonia solennitatis sit de iure Pontificio, est tamen vera traditio hominis eiusque libertatis, & hac ratione iure diuino, imò & naturali, est in dispensabile, vt satis superque expositum est.

¶ Ad secundum etiam in superioribus responsum est, quòd quanuis copula non sit de essentia matrimonij, traditio tamen corporis & libertatis ad illum vsum est de eius essentia: & hac parte repugnat religionis voto, per quod se homo suamq; libertatem Deo dederat.

Historia regis Aragonum apocrypha.

Sylvest.

Paludanus.

Sent. autho.

Nota.

Paludani argdment.

Solu. 1. arg.

Solu. 2. arg.

DISTINCTIO Trigesimanona.

De cultus disparitate.

POST sacros ordines religionisque votum, quibus connubialis contractus impeditur, reliquum sit, vt de cultus disparitate explorētur, quemadmodum eiusdem sit matrimonij impedimentum. Vbi

Textus Cap. 1.

hoc præiactum sit fundamentum. Inter infideles matrimonium constat legitimum: quippe cum illud Deus & natura ab orbe condito, vt in superioribus dictum reliquimus, in officium generandi constituerit, & aduersus concupiscentiã in remedium. Illud verò quamuis nomen sacramenti inde fuerit sortitum, quòd vt ait ad Ephes. 5. Paul. mysterium erat in Christo & ecclesia: qua vtiquè ratione Innocent. cap. Gaudemus, de diuortijs, ait, sacramentum coniugij apud fideles & infideles existere: non tam perfectum fuit omninoquè ratum sacramentum gratiam conferens quousquè lege Euangelica hoc ei Christus ornamentum adiunxit.

Innocenr.

Cap. 2. Fideli autem cum infideli contrahere, quod ecclesia vetat, non modò sacrilegium mortale est, verum & res nullius momenti: quippe cum eiusmodi matrimonium ob cultus disparitatem irritum sit & vanum: nam & propter simile periculum, quod fideli ab infideli coniuge offertur; in Deuteron. cautum erat, ne populus Israel vxores de filiabus alienigenarum acciperet, ne post Deos suos illos traducerent. Quare Esdras, quas Deus accipere vetuit, abijcere iussit. Vnde ad Pollentium August. Ne nubat, inquit, fœmina nisi religionis viro, vel ne vir talem ducat vxorem iubet Dominus, monet Apostolus, vtrumquè præcipit testamentum. Et Ambrosius lib. de Patriarchis capitul. 9. Caue Christiane Gentili vel Iudæo filiã tuam tradere. Et in concilio Vrbanensi iubetur, quòd si quis Iudaicæ prauitati coniugali societate cõiungatur, Christiano cœtu & conuiuio ac communione ecclesiæ protinus segregetur.

Deuter. 7.

1. Esdr. 10. Canon. Sic enim 28. q. 1.

Can. Caue. 28. q. 1.

Cã Siquis ibidem.

Hoc veruntamen non obstante si infidelium coniugum alter in fidem Christianæ familiæ nomen dederit alterquè cum eo absque iniuria fidei & contumelia Saluatoris commorari consenserit: consilium est Pauli, vt eum non abijciat. Si quis, inquit, frater sororem habet infidelem, & hæc consentit habitare cùm illo, non dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelem, &c. Sanctificatus enim est vir per vxorem fidelem & vxor per virum. Quæ verba Augustin. eodem loco enarrans subdit, Aliud esse de matrimonio inter fidelem infidelemque contrahendo, aliud verò de illo, quod ab infidelibus in sua cæcitate fuerat contractum. Illud enim nullum est: de hoc verò ait Apostolus quòd Deus non iubet, sed tamen ipse dicit, vt fidelis infidelem, si liberandi cum spes fuerit vlla, non deserat. Iam verò nunc temporis dum infidelis requisitus & monitus, vt Christianismum cum suo coniuge suscipiat, illum respuit, meritò censetur citra contumeliam Saluatoris nequire cum coniuge habitare. Obidque iuxta tenore Concilij Toletani, coniuges ea lege distrahuntur, vt fideli liberum sit aliud inire matrimonium, per cuius contractionem antiquum dissoluitur. Id enim Gregor. atteſtatur dicens, Contumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui

1. Cor. 7.

Canon. Si enim.

1. Cor. 7.

Can. Iudei. 28. q. 1.

Cã. Si infidelis. 28. q. 2.

Cā Idololatria. 28. q. 1. qui relinquitur. Vnde Augustin. in sermone Domini, sic verbum Christi de vxore fornicationis causa dimittenda interpretatur dicēs, Idololatriam, omnemquè noxiam superstitionem fornicationem esse. Imò verò Apostolus ipse, Ambrosi. ibidem interprete in hoc sensu, ait, quod si infidelis discedit, discedat non enim est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi.

Can. Si infideles. 28. q. 3.

Cap. 4. Sunt tandem alia crimina, quæ licèt vinculū matrimonij non rumpant, ius tamen tori diuidundi tribuunt: nempe, dum coniux in fœdera matrimonij pernicioſus est, vt si vxor venefica sit, aut quæ liberos enecat: aut si vir sæuitiā in vxorem exercet, aut si alter alterum ad latrocinia vel lenocinia incitat, alioſue id genus corruptos mores ei impingere molitur. Id enim nos Christus curauit admonitos dicens, Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum & proijce abs te. Et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam & proijce abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam.

Matth. 5.

(.x.)

DISTINCTIONIS, Trigesimænonæ.

Quæstio vnica, De cultus disparitate.

(.x.)

ARTICVLVS. I.

Vtrùm inter infideles legitimum possit matrimonium contrahi.

HIS, quæ superiori distinctione de sacris ordinibus & solenni voto, nuptiarum vincula dirimentibus disputata sunt; proximè de religione Christiana accedit sermo, vtrùm dirimere etiam possit matrimonium. Primò ergo quæritur, vtrùm inter infideles possit matrimonium consistere. Et arguitur à parte negatiua. Matrimonium est sacramentum Ecclesiæ: sed baptismus est sacramentorum ianua, ego infideles, qui nondum baptismate loti sunt, matrimonium inire nequeunt, sicuti neque alijs sacramentis exornari.

Partis negatiuæ ar. 1.

¶ Secundò. Duo mala vehementius sunt boni impedimentum, quàm vnum tantùm: sed fidelis cum infideli cōtrahere nequit: ergo multo minus infidelis cum infideli.

2. Argumēt.

¶ Tertiò arguitur, q̄ saltem inter duos infideles diuersarum sectarum matrimonium non sit legitimum. Disparitas enim cultus inter Christianum & Gentilem matrimonium dirimit: ergo inter Iudæum & Gentilem, seu inter Iudæum & Saracenum.

3. Argumēt.

¶ In contrariū tamē est verbum Pauli. 1. Corinth. 7. vbi ait, Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Vbi infidelem vxorem appellat, quæ si vult, saluo honore fidei, manere cum viro fideli sine nouo consensu est vera vxor.

Pars affirmatiua.

¶ Ad quæstionem duabus breuissimis Conclusionibus sub distinctione respondetur. Matrimonium enim, vt in superioribus monstra-

Decisio art.

tum est, trinam induit rationem. Est enim contractus naturæ in officium propagationis humani generis. Cedit etiam & in remedium aduersus concupiscentiam. Sortiturque deinde sacramenti virtutem ex institutione Christi.

1. Cõclusio. Sit ergo prima conclusio. Inter infideles potest contrahi constareque matrimonium quatenus est naturæ contractus & concupiscentiæ remedium, quod quidem vinculum habet indissolubile nisi per solam Dei dispensationẽ

Ratio. religionis causa dissoluatur. Conclusio probatur. Natura Deusq; eius parens & institutor in medijs ad fidem necessarijs non deficiunt: finis autem propagandi humani generis illico ex eius creatione ortum habuit: ergo & tunc medium ad id necessarium fuit institutum: illud autem fuit matrimonium, vt dictum est: ergo in statu naturæ integræ institutum est,

Genes. 2. dum dixit Deus, Crescite & multiplicate, id quod insinuauit Adam dicens: Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea, propter hanc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne

Indissolubilitas matrimonij. vna, vt latius dist. 26. præmonstratum est. Eadem ratione constat, illico post lapsum primorum parentum, vt ibidem adiecimus, idem matrimonium in remedium concupiscentiæ cessisse. Hinc fit matrimonij vinculum, ab illo tunc tempore conditi orbis esse suapte natura indissolubile, vt distinctio. 27. quæstio. 2. ostendimus: nam tale tunc institutum est, quale finis eius exigebat, qui erat procreatio educatioq; prolis, quæ sine perpetuitate matrimonij fieri nequit commodè. Quocirca

Matth. 19. Christus Matth. 19. indissolubilitatem matrimonij ad priscam eius institutionem retulit, atq; adeò vim antiquæ legis naturæ confirmans concluſit, Quos Deus coniunxit, homo non separet. Sed nihilominus Deo ipso authore naturæ dispensante per susceptionem Christianismi infidelium matrimonium dirimitur, veluti & inter nos matrimonium ratum per religionis ingressum.

Obiectio. ¶ Quòd si mihi legem diuortij obieceris, qualicebat vxores repudiare, iam distinct. 33. responsum reliquimus, credentes, diuortium nũ quàm tanquam licitum fuisse permissum, sed

Alia dilutio vt impunè fieret. Quòd si secundum alios admittatur, dispensatum fuisse cum Iudæis nihil contra nos: quia Deus tanquam author naturæ dispensare poterat. Cum gentibus tamen non video quomodo fuerit dispensatum, nisi ignorantia eos à culpa exemerit.

2. Conclusi ¶ Secunda conclusio. Matrimonium, quatenus sacramentum nouæ legis est gratiam conferens, ante Christum eius institutorem nusquam gentium extitit. Res est liquida, quo- Ratio. niam sacramenta ex latere Christi pendentis in cruce promanarũt, ideoq; per ipsius institutionem virtutem conferendi gratiam adepta sunt. Quocirca nec sub lege Mosayca, neque verò sub lege naturæ illis, qui in gratia & amicitia Dei matrimonia contrahebant, vlla virtute operis conferebatur gratia, neque si modò catechumeni matrimonium contraherent.

¶ Et hoc est, quod primum argumentum conuincit: nam baptismus est ianua sacramentorum, & ideo ante ipsum nuptiæ non sunt sacramentum: sunt tamen matrimonium & in officium & in remedium. Quòd si contra quis illud obijciat Pauli ad Ephes. 5. vbi inducens illud, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & erunt duo in carne vna, subdit Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & ecclesia: vnde insinuatur ante Christum natum matrimonium fuisse sacramẽtum. Respondetur, sacramentum bifariàm accipi, vno modo secundum propriam, sed tamen nudam rationem sacramenti, quæ est, esse signum rei sacræ, quamuis gratiam non conferat, vt erant sacramenta veteris legis. Et hoc pacto matrimonium etiam in lege naturæ erat sacramẽtum: id est, mysterium & signum significans vnionem Christi & ecclesiæ futuram, per quam nos sanctificamur. Et hoc est, quod ait Innoc. in cap. Gaudemus. de diuor. quod sacramentũ coniugij apud fideles & infideles exiſtit. Non tamen erat sacramentum nouæ legis, qui est secundus modus, scilicet, ratio perfecta sacramenti.

Solu. 1. arg. Obiectio. Dilutio.

¶ Ex his consequitur, q̃ matrimoniũ antequã esset sacramẽtum, quãuis esset perfectũ perfectione naturali, vt per quod proles tum gigni poterat, tum naturalibus legibus imbui & educari, non tamen erat omnino perfectum perfectione supranaturali, quæ consistit in gratia Dei. Nam etsi possent tunc coniuges per conuersionem in Deum gratiam obtinere, vt dignè possent filios procreare, non tamen illãm gratiam virtute matrimonij nanciscebantur, ad eiusmodi liberos tãquam filios Dei adoptiuos educandos. Quapropter perfectio matrimonij in lege naturæ erat materialis, respectu perfectionis euangelicæ, quæ ceu suprema forma ei complementum adhibet.

Matrimonij perfectio duplex,

¶ Vnde Magister sentẽ. præsenti distin. quem Gratianus sequitur. 28. q. 1. cano. Si quis, tres species matrimonij colligit. Est enim coniugiũ legitimum sed non ratum, vt inter infideles: quia

Species matrimonij tres,

quia secundùm leges naturales & mores prouinciæ contrahitur, nō tamē est ratū, quia dissolubile est per repudium. Ego autem dixerim per solam susceptionem Christianismi. Secun
Secunda. dum est vice versa ratum, sed non legitimum, vt inter fideles clandestinum: quia indissolubi le est, sed præter leges & iuris solennitates. Sed tertium est ratum & legitimum, vt sacramen-
Tertia. tum matrimonij solenniter celebratum iuxta decretum Euaristi. 30. quæst. 5. Canon. Aliter. Quanquam profectò sacramentum Gentiliū simpliciter potest dici ratum quia nisi Deo dispensante per conuersionem ad fidem indissolubile est, sicuti & inter fideles matrimonium per verba de præsenti ratum quidem est, licèt per ingressum religionis dissoluatur.

¶ Quod si quis argumenta Gratiani obijciat
Obiectio. 1. eadem. 28. quæst. 1. in cap. quæ à Theologis mutuatus est. Omne quod nō est ex fide, vt ait ad Rom. 14. Paul. Peccatum est: coniunctio autem infidelium non est ex fide: ergo est peccatum, ac perinde nec videtur esse matrimoniū,
Obiectio. 2. cum matrimonium sit à Deo. Item secundùm Augustinum, non est vera pudicitia hominis infidelis cum coniuge sua, matrimonium autem culpam tollit impudicitiæ: ergo illic non est verum matrimonium.

¶ Ad primum respondetur, sensum Apostoli
Dilutio primæ obiect. non esse, q̄ omnia opera infideliū sint peccata sed illa, quæ ex infidelitate procedūt. Imò sensus eius legitimus est, vocare fidē conscientiā: quod enim fit contra conscientiā peccatū est. Et ideo neque contractus matrimonij inter fideles neque eius vsus, si fiat causa procreandæ prolis seruandæque fidei vxoris peccatum est, sed est actus moraliter bonus. Attamen absq; charitate nullum opus obtinet virtutis absolu-
Dilutio secū dæ obiectio. tè gradum aut vere nomē, sed est virtus secundum quid. Et hoc est, quod ait Augustinus, pudicitiam infidelium non esse veram virtutem: quod & de Christianis in peccato agentibus asserere simili modo poterat.

Solut. 2. arg. ¶ Primum igitur argumentum iamiam solutum est. Et ad secundum negatur, duo mala, scilicèt duos infideles plus obstare matrimonio, quàm obstat Christianus cū infideli: quia in hoc secundo disparitas cultus trahit proles ad diuersos mores & instituta. Quod quidem obstat educationi liberorum non solùm secundum gratiam, quæ est supernaturalis perfectio sacramenti, verùm etiam secundùm virtutes naturales, quæ est naturalis eius perfectio: nam ipsæ virtutes naturales in Christianismo perfectè docētur, in infidelitate verò imperfectè. Quando verò ambo coniuges sunt infideles eiusmodi educatio per rationem matrimonij non impeditur: quia non est disparitas cultus. Præterquàm quòd Ecclesia ius habet super fideles, super infideles verò non item: quia vt ait Paulus, de ijs, qui foris sunt, nihil ad nos.

¶ Circa materiam verò tertij argumenti, si in- 3. Argumēt supellex.
ter infideles ipsos esset cultus disparitas. vt pote diuersæ sectæ, quæ matrimonium impedirent, notādum est, quòd ante legem scriptam, cum non alia vigeret lex, quàm naturæ, nulla erat talis disparitas, sed promiscuè omnes gentes poterant inter se iure naturæ matrimonia contrahere. Tametsi Abraham noluerit filio suo Isaac ex gente Chananæa, vbi com- Isaac & Rebecca.
morabatur, mulierem desponsare propter mysterium inimicitiarū, quæ inter gentem illam & suam sobolem erant futuræ. Sed Rebeccam ex cognatione sua accersi iussit. Ioseph autem Hebræus Assenem AEgyptiam duxit: Ioseph & Assenem.
& Moyses ipse Sephoram Madianitem. Post modum verò sub lege Mosayca Deus populo illi matrimonia cum gentibus terræ promissæ interdixit. Sic enim cautum legitur Deute- Lex Moysi.
ro. 7. ne cum Hethæis & Gærezæis & Amorræis & Chananæis & Pherezæis & Euęis & Iebusæis septem gentibus coniugia sociarent. Et ratio erat, ne illorum idololatria & corruptis moribus contaminarentur. Quapropter statuerat Deus gentes illas ex illa terra stirpitus conuellere. Cum alijs verò Gentibus illud non prohibuit, imò lex erat Deutero. 21. Si e- Ratio illius legis.
gressus ad pugnā videris mulierem pulchram Deut. 21.
in medio captiuorum, & adamaueris eam, introeas ad eam dormiesque cum ea, & erit tibi vxor. Quod verbum, vt ait Sanctus Thomas, vel intelligitur de alijs nationibus, cum quibus licitè poterant iniri cōnubia, vel loquitur, quando illa captiua ad cultum & legem Dei conuerti volebat.

¶ Dubium tamen est, vtrùm prohibitio illa Dubiū circa
Deuter. 7. contrahendi matrimonia cum illis legē Moysi.
septem generibus intelligeretur solū tanquàm præceptum obligans ad mortale: an vero tanquam matrimonium irritans, veluti si modò fidelis cum infideli contraheret. Quòd enim in primo sensu duntaxat intelligeretur, inde apparet, quòd post illam legem Salomon duxit Raab ex Hiericho Chananęam, Iosue. 6. & Booz filius eius Ruth, Moabitidem, & Hester nupsit Assuero. Et quod vrgentius mouet Salomon, vt legitur. 3. Regum. 11. duxit alienigenas plurimas, vt filiam Pharaonis & Moabitidas, atque alias ex illis gentibus, quas Deus prohibuerat. Et tamen subditur, quòd fuerunt ei vxores quasi reginæ septuaginta, &

concubinæ trecentæ: vbi vxores nominantur à concubinis distinctæ. Et idē arguitur de Samsone, qui Dalilam duxit è genere gigantæo.

Sent. autho. ¶ Sed profectò ijs non obstantibus probabile videtur (quanuis nec contrarium probabilitate careat) intellectum illius legis, illegitimas fecisse personas illas ad matrimonium, nisi vellent ad Iudaismum conuerti, sicut modò non posset infidelis cum fideli contrahere, nisi conRatiō. uerteretur ad fidem. Et ratio est, quia lex illa erat lex Dei, per quam peculiarem populum ad suum ipsius cultum instituebat: atque adeò tanta fermè erat inter illos fideles & infideles cultus disparitas, quanta modo inter infideles & nos. Non ergo satis videretur illi populo consultum, nisi matrimonia cum corruptissimis illis alienigenis idololatris inita manentibus in sua perfidia essent irrita. De alijs vero Gentilibus nō erat par ratio, vt art. seq. dicturi Esdr 1. ca. 10 sumus. Vnde Esdras, vt libro. 1. cap. 10. legitur, quia filij Israel præuaricati fuerant, vxores alienigenas ducentes, iussit coegitq; illos ab vxoribus illis separari: quod non fecisset, si matriAugust. monia fuissent valida. Tametsi Augustinus. ad Pollentiū de adulterin. coniugijs libr. 1. cap. 18. licèt non asserat, insinuat tamen fuisse coniuges, sed iussu Dei propter periculum idololatriæ, quod maritis imminebat, fuisse depulsas. At verò fortasse quando Israelitæ eas duxerunt, fuerunt ad Iudaismum conuersæ, sed postea ad idololatriam reuersæ. Vel fortasse alienigenæ illæ erant ex alijs gentibus, cum quibꝰ non erant matrimonia interdicta. Verūtamen etiam si ex Chananæis & alijs gentibus interdictis aliqui vellent legem circuncisionis profiteri, non erant repellendi, neque ab ipsorum Iudæorum nuptijs arcendi. Lex enim generalis extat. Exod. 12. quod si quis peregrinorum vellet in eorum coloniam transire, circuncisus admitteretur. Et hoc est quod Sanctus Thomas nuperrimè citatus insinuauit, dicens, sub disiunctione, quòd poterant cum captiuis conciliari connubia, vel ex alijs nationibus, vel si vellent Iudaismum suscipere.

Obiectiōnē dilutio ¶ Et ideò ad obiecta respondetur, quòd Raab ad Iudaismum fuit conuersa antequam nuberet Salomon, & pariter Ruth. Hester verò, vt ex eius historia colligitur, reuelatione & iussu Dei nupsit Assuero. Et Samson Dalilæ. Iudicū enim. 14. legitur, connubium illud à Domino factum esse, vt quæreret occasionem contra Philistim. Præterquam quòd neque Assuerus neque Dalila erant ex alienigenis interDe Salomōe dictis. De Salomone verò non est tam facilè respondere: nam expresse habet historia, quòd accepit Amonitidas & Sidonias & Hethæas de gentibus, de quibus Deus iusserat, ne cum illis matrimonium contraherent. Attamen in primis, quod in huiusmodi copulandis sibi vxoribus grauissimè peccauerit, historia ipsa prædicat & ideo nil mirum si dicamus, quòd ex illis alienigenis vxoribus illæ quidem, quæ ad Iudaismum conuertebantur (quod forsan faciebant, vt tanto fruerentur honore) erant veræ vxores: illæ verò, quæ non conuertebantur, erant vxores de facto, cum quibus scilicet de facto contrahebat, non tamen de iure, atque adeo illa matrimonia nō erant legitima. vt. 33. distinctione, de libello repudij diximus. Adde quòd filia Pharaonis, & forsan aliarum aliquæ non erant ex interdictis, sed ex alijs gentibus.

Dubium. ¶ Sed aliud quispiam forsan interrogabit, vtum inter ethnicos potuissent respublicæ ciuiles & principes leges condere, quibus matrimonia cum extraneis prohiberent taliter vt nulla essent. Apparet enim id minimè potuisse, cùm ius naturæ eam facultatem fecerit vniSolutio sancti Thomæ. uersis. Sanctus Thomas hic artic. 2. ad tertium argumētum, nihil aliud respondet, quàm quod iure naturali aut diuino non prohibetur, quominus quicunque infideles possint cum alijs etiam diuersi ritus & sectæ contrahere: quia apud Deum nihil refert, qualitercunque quis à fide deuiet. Neque verò Ecclesia id prohibet, cùm non sint suæ iurisdictionis. Concedit tamen quòd ius naturæ per ius positiuum potest restringi, sed silentio de Principibus infidelium prætermisit, an possint talia matrimonia cohibere.

Sol. 1. dubij. ¶ Ad hoc ergo dubium, primum respondetur, quòd ante orbem redemptum nulli gentium poterant cum Iudæis matrimonia cohibere si vellent Iudaismum profiteri, sicut modo non possunt prohibere cum Christianis si vellent ad religionem conuerti: quia illa erat lex Dei, cui nullum ius humanum reniti poterat. Secundò dicimus, quòd lex illa iudicialis Synagogæ prohibens matrimonia cum illis gentibus prorsus iam expirauit: quia tota lex quantum ad illa iudicialia antiquata est. Et ideo si ipsi quando habeant Rempublicam legem aliam similem non tulerunt, cum quibuscunque gentium possunt nunc nuptialia consortia confœderare. Tertiò cum probabilitate possumus asserere, quòd quæcunque respublica etiam infidelium potest leges condere matrimonia irritantes si suæ Reipublicæ expedierit. Verbi gratia, si diuersæ sectæ Gentilium inter se inimicitias gererent, posset vtraq; respu-

respublica matrimonia cum altera interdicere, vt non tenerent. Nam matrimonialis contractus est partim ciuilis, qua vtique ratione subditur Reipublicæ quatenus ad pacem & tranquillum statum Reipublicæ pertinet: in hac enim parte infideles non sunt fidelibus inferiores: & fideles Principes nostri, vt distinct. sequenti dicemus, possunt huiusmodi leges facere, nisi ab ecclesia cohibeantur. Ecclesia verò non potest in hac re, quæ ad suam ipsorum attinet rempublicam, infideles cohibere. Hoc dixerim, quia fertur Saracenos lege sua publicè lata esse prohibitos, cum Iudeis per nuptias commiscere. Quod si ita est, profecto suspicor illa matrimonia nō tenere. Et ideo si tales coniuges fidem nostram susciperent, deberent ad tollendum scrupulum denuò in matrimoniū consentire, alioqui nullum esset. Si tamen lex illa sic inter eos obseruatur, vt non reputetur matrimonium. Et per hæc solutum restat tertium argumentum.

Saracenorū mos.

ARTICVLVS II.

Vtrùm fidelibus modò liceat cum infidelibus inire coniugia.

EXpedita re de infidelibus, quæritur subinde de fidelibus Christianis, vtrum liceat eis cum infidelibus matrimonia contrahere. Et arguitur à parte affirmatiua. Antiquo Israelitico populo licebat cū aliquib⁹ Ethnicorū, etsi Iudaismū non profiterentur, matrimonia cōtrahere: ergo non est cur etiam nunc in Ecclesia non liceat: quia tunc tanta erat cultus disparitas inter illum populum & idololatras, quanta nunc inter nos & ipsos.

Partis affirmatiuæ.

1. Argumēt.

¶ Secundò arguitur. Sponsalia ad matrimonia ordinantur: sed sponsalia inter fidelem & infidelem sub conditione, si velit conuerti, sunt firma & obligatoria: ergo & matrimonium.

2. Argumēt.

¶ Tertiò. Inter duos Christianos potest esse disparitas cultus, vt si vnus esset hæreticus, vel apostata, & alter catholicus: sed matrimonium inter istos est validum, nec dirimitur: ergo similiter inter fidelem & infidelem matrimonium consistit.

3. Argumēt.

Pars negatiua.

¶ In contrarium est verbū Pauli. 2. Corinth. 6. Quę conuentio lucis ad tenebras? maxima autem tēporalis conuentio, quæ inter homines esse potest, est cōiugalis: ergo inter eum, qui fidei lucę resplendet, & eum, qui tenebris infidelitatis caligat, nequeunt fœdera matrimonialia conuenire.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Matrimonium inter fidelem & infidelem & peccatum graue sacrilegij est, quo scilicet, sacra religio cōmaculatur, & nullum est prorsus. Hæc enim propriè est cultus disparitas: quippe cū Christiani veram Deum colant, infideles verò nō nisi falsos. Ob idque cultus disparitas inter impedimenta cōnumeratur matrimonium dirimentia.

1. Cōclusio.

Quæstio.

¶ De ratione autem & fundamento cui conclusio hæc innititur, dubitatur, vtrum scilicet, sit de iure naturali aut diuino, an verò solo iure Pontificio sancita. Arguitur enim quod sit de iure naturali. Finis enim naturalis matrimonij est non solum generatio (quam vtique cultus disparitas non impedit) verum & liberorū educatio, quæ quidem vtique simul parenti curæ esse debet, vt concordi proposito liberos moribus imbuāt: fidelis autem infideli in hoc negotio concors esse nequit: quia cum minimè eandem profiteantur religionem, neq; verò eadem sacramenta & sacrificia aut cæremonias colant, vterque prolem ad suam religionem pertrahet, atque adeò educhtio eius impediretur. Eadem ratione & huiusmodi cultus disparitas secundò matrimonij fini, qui est trāquilla cohabitatio in eadē domo, aduersatur: nam inter quos religio & vitæ institutum non conuenit, re vera pax constare non potest, neque amor coalescere.

De iure naturali.

¶ Secundò & eadem conclusio videtur iure diuino præcepta, vt patet ex illo præallegato Pauli, vbi ad literam commercium fidelium cum infidelibus vetabat, Nolite iugum ducere cum infidelib⁹. Quę enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei viui &c. Et 1. Corin. 7. mulier si dormierit vir eius, liberata est: cui autem vult nubat, tantum in Domino: quod quidem verbum Pollentius, contra quem Augustinus de adulterinis coniugijs scripsit, glossabat, id est, tantum Christiano. Vnde colligebat, solum inter Christianos constare matrimonia, ob idq; Apostolum cōtra præceptum Domini permittere, vt fidelis maneat cum infideli, si vult manere sine contumelia Saluatoris. Augustinus verò per distinctionem ei respondebat concedens, illud verbum intelligi de matrimonio contrahendo, inter fidelem & infidelem: quod ait, esse contra præceptū nou-

Paulus. De iure diuino.

Tantum in domino.

Augustini dilutio.

ui &

ui & veteris testamenti: aliud verò, quòd manere posit fidelis cum infideli, intelligi de matrimonio in infidelitate contracto: & refertur à Gratiano. 28. quæst. 1. Cano. Si enim. Eadem expositio tantùm in Domino, fuit antiqui Tertulliani lib. 2. ad vxorem, estque Ambrosij in commentarijs eiusdem epistolæ. Et Hieronymi aduersus Iouinianum lib. 1. & ad Gerontiam. Item ad idem arguitur exemplo veteris legis, in qua vt articu. superiori diximus, nuptiæ inter fidelem populum & gentes illas terræ promissæ iussu Dei inhibitæ erant.

In domino.

¶ Et tandem arguitur, q huiusmodi matrimonium præsentaneum secum adferat periculum peruersionis fidelis coniugis, vt exemplo Salomonis. 3. Reg. 11. constat: vbi legitur, alienigenas vxores cor eius deprauasse, & in idololatriam suam immersisse. Idemque. 1. Esdræ. 10. habetur documentum. Et Samsonis coniugium cum Dalila eius fuit internicies. Cuius exemplum inducit Ambro. libr. 9. epistolarum epistola. 1. quæ est ad Vigilium cum alio de Phinees, qui gladio Hebræum & Madianitē transfixit, vbi multis rationibus probat esse contra ius naturale & diuinum, vt fidelis cum infideli contrahat. Nam cùm ipsum, inquit, coniugiū velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat: quomodo potest coniugiū dici vbi non est fidei concordia? Cùm oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares deuotione potest esse coniugij communis charitas? Iure ergo diuino & naturali videtur cultus disparitas matrimonium impedire.

De Salomone.

Ambros.

¶ His tamen nihil obstātibus, cōmunis opinio tum Theologorum, tum etiam Iurisprudentium est, quod non sit impedimentū dirimens nisi tantum iure Pontificio. Et patet hoc, quia in tota lege Euangelica non habetur tale impedimentum matrimonium dirimens. Imò verò Christus, vt sæpe diximus, nihil iuris naturæ in matrimonio immutauit, præter quàm q fecit, vt esset sacramentū gratiā conferens. Quin euidens argumentum est, non esse iure diuino eiusmodi matrimoniū fidelis cum infideli prohibitum: alioqui per hoc, q alter infideliū conuerteretur ad fidem, matrimonium dirimeretur. Quare Paulus non potuisset consulere, q si infidelis velit sine contumelia Saluatoris cū fideli manere, cùm fidelis non discreret. Neq; vero inueteri lege, vt præcedenti artic. dicebamus, connubium erat cum omnibus infidelibus fidelibus interdictum. Sed solùm cum septem illis gentibus terræ promissæ, propter imminens periculū idololatrandi. Quod Christus suæ familiæ non vsque adeò timuit, sed suæ ec-

De iure pontificio.

1. Ratio.

clesiæ rem concredidit, vt de huiusmodi connubijs disponeret. Et quicquid fuerat de illa vetusta lege, legalia eius iam cessauerunt. Et verbū illud Paulinū, nubat tantùm in Domino. Calixtus in epistola ad vniuersos Galliarū Episcopos, atque alij non exponunt, nisi quod nubat tantùm regulariter, id est, secundum leges coniugij. Admonet enim vt matrimoniū fiat ad gloriam Dei. Et hic est legitimus sensus. Sed nihilominus licet fiat in peccato, non propterea dirimitur. Adde, quòd neque omnia Pauli præcepta sunt de iure diuino, vt supra inter tractandum de bigamia dicebamus. Neque illud, Quæ conuentio lucis ad tenebras? connubiale commertium expresse vetat. Quin adde, quod si ius positiuum non obstaret, euenire posset, vt salubre esset fideli cum infideli contrahere, scilicet, quādo certus esset sibi non imminere periculum, sed spes ei fieret, quòd posset infidelem lucrificare. Tum enim consulit Paulus, ne fidelis infidelem deserat. Quare & posset illam ducere.

Cano. Sicut alterius. 7. quæstione.

¶ Apparet ergo cum moderamine & temperata distinctione respondendum. Aliud enim est de impedimento loqui, ne tale matrimonium fiat, aliud verò de impedimento illud dirimente. Enimuerò, iure etiam Pontificio secluso, stando in mero iure naturali & diuino, si Christi fidelis, cum infideli contraheret, illud esset genere suo mortale, nisi aliqua vrgens vel expediens causa culpam excusaret. Et hoc est quod ait Augustinus, esse contra præcepta veteris & noui testamenti. Præceptum enim noui testamenti appellat illud Pauli de filijs Belial cum filijs lucis: & illud, Nubat tantum in domino: quę non sunt propriè præcepta diuina. Sed re vera rationes inductæ id cōfirmare videntur: vix enim absq; imminenti periculo fidei tale matrimonium iniri posset: quin in magnam iniuriam fidei resultaret, religioque Christiana maximè inde contenebresceret: si filij Belial legibus cōnubialibus cum filijs lucis cōmiscerētur. Et ægrè fieri posset, quominus liberi in periculo versarentur deflectendi ad infidelitatem, vt patet, si modo Christiana fœmina Iudæo vel Saraceno nuberet.

Solut. 1. auto.

Aug. ca. Sic enim. in fi. 28. quæst. 1.

2. Conclus.

¶ Statuitur nihilominus præsentis articuli secunda conclusio. Matrimonium per cultus disparitatem dirimi, ius est mere positiuū ecclesiasticum. Sed tamen re vera si decreta consulas, neq; hoc in iure alicubi apparet expressū, nam oēs, qui citantur Canones, sunt sanctorū patrū, vt Augustini, Ambrosij aut Cypriani, aut cōciliorū prouincialiū. Asserta vero sanctorū, nisi publica autoritas vniuersalis ecclesiæ ac-

Nota.

cedat:

cedat:nempe,Pontificis,aut œcumenici Concilij,non habent vim aut articulo fidei, aut legis Ecclesiam obligantis.Neq; Synodi prouinciales sine vniuersali talem habent autoritatē.

Can Caue. Item Can.Caue.28.quæstio.1. Ambrosius nō solùm cauere iubet connubia cum Gentili aut Iudæo,verùm eodem verborum tenore etiam cum hæretico. Et similiter Can.Non oportet, Conciliū Agathense cum hæreticis prohibet iniri coniugia:& tamen connubia cum hæreticis,vt paulo post videbimus,non dirimuntur, Et Cā.Si quis Iudaicę.cohibens cōnubia cum Iudæo non est nisi Cōcilij prouincialis Vrbanēsis.sicuti &Cōcil.Toletanū.3.quod cap.14. id ipsum prohibet.Neq; loquūtur nisi speciatim de Iudæis.Imò sunt qui dicant,nullū vniuersale Concilium quippiam de hac re decreCōci. Calc. uisse. Sed isti non viderant Concil. Calcedonense œcumenicū vnumq; ex quatuor prę cipuis,vt ait Gregorius,vt cap.14.fidelium nuptiæ cum infidelibus iniri prohibentur.Similiter tamen cum hæreticis:& ideo quia si cum hæreticis contrahantur,non dirimuntur, non inde clarè colligitur, quod si cum infidelibus copulentur,sint dirimenda.Igitur,in nullo citatorum Canonum, neque alibi iure expresse habetur, quòd matrimonium, si inter fidelem & infidelem contrahatur, sit dirimendum, sed solum præcipitur ne fiat. Nam cap. Iudæi. 28. quæstione. 1. de matrimonio inter infideles contracto cum alter coniugum fidem suscipit, præcipit, vt dirimatur. Atqui &

Cyprian. Cyprianus in sermone de lapsis licèt ad malos mores pertinere confirmet, iungere cum infidelibus vincula matrimonij, insinuat tamen tunc in more fuisse talia connubia, & tamen dissoluere ea non iubet, sed ait, illud esse prostituere gentibus membra Christi. Quam

Aug.libr.de fide & ope. quidem Cypriani sententiam referens Augustinus libro. 1. de fide & operibus capitul. 19. ait (quasi consuetudinem deplorando.) Nostris temporibus iam non putantur esse peccata: quoniam re vera in nouo testamento nihil inde præceptum est: & ideo aut licere creditum est,aut velut dubium derelictū est. Ex quibus sanctorum verbis colligitur,illo seculo morem viguisse, vt fideles cum infidelibus nuptias texerent.

Nota. ¶Hæc autem dicere constituimus,non quidē ad infirmandam conclusionis catholicam veritatem, sed vt huic, quæ eius infirmitas videConc. omne tur,medeamur.Conclusionem ergo mos vniuersalis Ecclesiæ receptissimus satis superquè confirmat. Neq; catholicis alia est exploranda ratio, sed vt hæreticis etiā respondeatur dicimus, Ecclesiā sanctorū testimonijs & rationibus præfatis edoctam,imò traditione Apostolorum instructā & sancto flamine irradiatam hanc sustinere veritatē, vt matrimoniū inter fidelem & infidelem si contrahatur sit nullum. Quoniam non opus est, vt omnes Ecclesiæ consuetudines sint scriptis mādatæ aut inter decreta relatæ,dicēte Apostolo.2. ad Thess salon. Tenete traditiones,quas didicistis siue per sermonē siue per epistolā nostram. Neq; Prohibitiōis verò illo seculo prope ætatem Cypriani aut huius ortus. Hieronymi hæc cœpit institutio, sed certè ab Apostolis, licèt tunc nequam Christiani sanctum morem corrumpere pergerent, quibus ideo sancti patres reclamabant. Quinimo æta Tempore A te apostolorum in contrariū plus iusto Chri postolorum stiani propendebant:scilicèt, vt cùm primum quis fidem susciperet, coniugē desereret. Cui quidem mori Paulus se se obiecit cōsulens, vt si coniux infidelis cum fideli vellet sine iniuria Saluatoris manere,nō repelleretur,sed potius fidelis cum lucrificare satageret.

¶Hinc fit,quòd quanuis fidelis cum catechu Cum cate mena ante quam sacramentum suscipiat, con chum.ena. ttahere tentet, non obstante quòd illa credatur in gratia & amicitia Dei existere,matrimonium sit nullum.Et ille est sensus Ambrosiani verbi citato capitulo.Caue,quòd etsi Christiana sit:nempe,catechumena, non est satis, nisi ambo initiati sint sacramēto baptismatis.Etenim cùm matrimonium verè sit sacramentū, & baptismus sit omnium sacramentorum ianua, per quem homo peccatis moriens & ad innocentiam resurgens,ceu virgo, vt ait Paul. Christo nubit, fit vt legitima materia matrimonij carnalis contrahendi non sit nisi Christianus cum Christiana nempe, vt spirituale matrimonium carnali antecedat. Quocirca & legibus ciuilibus ijs Christianis,qui talia intentant sacrilega matrimonia,potius facta, quàm vera,decreta sunt supplicia,vt.l. Ne quis Chri Pœna. stianam. C. de Iudæis, vt scilicet, tanquam adulteri puniantur.

¶Vnde verbum Concilij Calcedonēsis suprà Cōci. Calc. citati, quo Christianis non permittitur in sacramento coniugij iungi Iudæo vel pagano nisi forte spoponderit se venire ad orthodoxam fidē,intelligitur de spōsalib? sub cōditione suscipiendæ fidei:nam si intelligatur de matrimonio de præsenti, nullum erit antequam fidem ille per baptismum suscipiat. Glossa nā Glo ca.Veque super cap.Veniēs,de presbytero non bapniens. tizato,quæ ait ante baptismum fluminis solum flaminis sat esse,vt possit quispiā sacramētum eucharistiæ suscipere,explodenda est tan

quam

quam erronea. Imò esset peccatum illud susci
Ca. Venlens intellectus, pere & ei ministrari. Sed glossatorem verbum textus fefellit, quo videtur Innocētius insinua re, baptismum non esse ianuā omnium sacramentorum, quod quidem vt dist. 26. quæst. 2. artic. 3. in fine, prǫmonuimus, non nisi narrando & disputādo refert, imò contrarium ibi de presbytero non baptizato definit.

¶ Ex hac secunda conclusione responsum colligitur si quis sciscitetur, vtrùm Papa possit dispensare, vt fidelis cum infideli per matrimonium copuletur. Etenim cum super omne ius positiuum Papa ex rationabili causa dispensare queat, fit vt super eiusmodi matrimonium id ipsum valeat. Imò quanuis absque vlla causa vt contraheretur dispēsaret, matrimonium teneret. Sed tamen absque vrgentissima id facere fas non esset.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumētum posset quis fortè neq; absque omni prorsus probabilitate respōdere, ǫ Iudæis cū nullis infideliū fas erat matrimonia contrahere, nisi circuncisionis legem susciperent. Vt lex illa Deuter. 21. de con
Sensus legis Deute 21. trahendo cum captiuis fœminis intelligeretur sivellent Iudaicam legem susciperе: nam eadē ratio militare videtur de omnibus idololatris, quæ de Chananęis propter cultus disparitatē: & propter periculum Iudæis oblatum idololatrandi cum vxoribus. Nihilominus
Alia solut. secūdùm aliam opinionem respondetur, quòd non erat tunc tanta cultus disparitas inter Iudęos & gētes, quanta modo inter nos & infideles. Et ratio est, quia lex illa non obligabat vniuersum orbem, sed peculiarem illum populum. Quo circa in lege naturæ poterant homines saluari. Et ideo ratio fidei Synagogæ non excludebat naturale ius matrimonij cum alijs gentibus: quanuis per accidēs peccatum esset cum illis contrahere, si periculum Iudæo crearetur idololatrandi. Et ideo nō nisi peculiariter fuit
Discrimē legis veteris & nouæ, illis interdictum matrimonium cū illis idololatris terræ promissæ. Sancta verò lex Euangelica non vni angulo, sed vniuerso orbi proposita est, extra quam nemini patet salus: ob idq; adeò Christianis cum omnibus infidelibus inhibitæ sunt nuptiæ. Adde ǫ tunc matri
Aliud discrimen. monium non erat sacramentum, vti est modo quare ex natura eius non repugnabat cum infidelibus copulari: modo autem carnales nuptiæ matrimonium spirituale, cum Ecclesia in illis prærequirunt, qui futuri sunt coniuges.

Solutio, 2. ¶ Ad secundum respondetur, consequentiam non valere. Quoniam sponsalia non secum cō mercium adferunt indissolubile, vt matrimonium: & ideo nihil obstat quò minus valeant sub conditione profitendi fidem confederari.

Solutio. 3. ¶ Ad tertium denique egregiè diuus Thomas respōdet, quòd cùm matrimonium sit vnum ex septem sacramentis, eam præcisè vt necessariam exigit paritatem cultus, quæ pertinet ad sacramentum fidei: hoc est, ad baptismum, quæ fit professio fidei. Non tamen quantum
Disparitas cultus. ad necessitatem exigit paritatem fidei interioris. Quam ob rem hoc, de quo modò agimus, impedimentum non dicitur disparitas fidei: nam illa esse potest in cōiugibus corrupta, sed disparitas cultus, qui idem cultus ad externū in operibus seruitium & religionis imaginem
Matrimonium cū hæreticis. spectat. Cùm ergo hæretici re vera sint Christiani, characterem Christianismi seruantes, imò & apostatæ, licèt à fide descisentes ad aliam sectam perfugiant, quanuis cum illis matrimonium contrahatur, non ideo est irritum, sed validum. Est tamē peccatum mortale cum hæreticis contrahere propter periculum. Et hoc significatur citatis Canonibus. Caue, & non oportet. 28. quæstione prima, vbi cùm hæreticis matrimonia interdicta leguntur. Nam cùm Paulus admoneat, hæreticum pertinacem euitare, & Ioannes prohibeat, Aue, peruersis & corruptoribus fidei dicere, planè colligitur, multò minus licere consuetudinē, quanta est inter coniuges, cùm illis cōtrahere.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm coniux ad fidem conuersus, possit cum coniuge eandem fidem renuēte commanere:

POstquam de contrahēdo matrimonio inter fidelē & infidelē dictū est, quæritur de cōtracto inter infideles, vtrùm per cōuersionē alterius coniugis non dirimatur, sed possit fidelis cū infideli cōmanere. Et
Partis negatiuæ arg. 1. arguitur à parte negatiua. Vbi idem periculum extat eadem debet adhiberi cautela: propter periculum autem subuersionis fidei prohibetur fidelis ne cum infideli contrahat, imò eiusce modi matrimoniū dirimitur: ergo cum idem sit periculum dū matrimoniū fuerat in infidelitate contractum, necessariò per cōuersionem alterius altero eandem conuersionem renuente dirimitur. ¶ Secundò. Si fidelis possetcum infideli coniuge commanere, conse-
2. Argumēt. quens

quens fieret, vt ad id quoque obligaretur, saltem si spes esset conuersionis eius, tum quòd contra charitatem esset eam dimittere, cuius saluti retinendo consulere vir posset, tum quod etiam esset contra iustitiam soluendi debitum, quod coniux exigere potest.

3. Argumẽt. ¶ Tertiò. In Concilio Toletano. 4. vt Can. Iudæi. 28. q. 1. relatum est, iubetur, vt Iudæi, qui Christianas habent vxores: nempe, quæ post matrimonium in Iudaismo contractum conuersæ sunt admoneantur eandem fidem Christianam cum vxoribus profiteri, alioqui ab eisdem vxoribus distrahantur: ergo non potest fidelis cum infideli manere.

4. Argumẽ. ¶ Quarto arguitur. Matrimonium inter fideles contractum præstantiùs est illo, quod inter infideles initur: sed si fideles contrahant in gradu prohibito, matrimonium dirimitur: ergo si conuersus infidelitate contrahit cum cõsanguinea, non poterit eam retinere.

5. Argumen. ¶ Quintò. Sequeretur, quod si ille in infidelitate plures habuisset vxores, quas legitimè ducere quiuerat, posset manere cum omnibus: cõsequens tamen est falsum, quia id per legem Euangelicam non licet: ergo in tali casu cum nulla manere potest.

6. Argumẽt. ¶ Sexto. Vsu etiam venire potest, vt infidelis vxorem aliquam repudiasset, aliamque subinde duxisset, quod secundum ritum suum legitimè facere poterat: ergo tunc saltem si huiusmodi infidelis conuertatur, nequit cum illa secunda manere.

Pars affirm. ¶ In contrarium autem est consilium Pauli. 1. Corinth. 7. vt si infidelis manere possit sine cõtumelia Saluatoris, fidelis coniugem illum non expellat, sed studeat lucrificare.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionem quatuor Conclusionibus respondetur. Prima, eademque capitale fundamentũ sit. Matrimoniũ inter infideles legitimè contractũ per conuersionẽ ad fidẽ catholicam siue amborũ simul coniugum, siue vnius tantum, non necessario dirimitur. Hanc cõclusionem Aug. contra Pollentium de adulterinis coniugi. qui contrariũ asserebat, constituit: cuius lata disputatio atque decisio refertur Can. Sic enim. 28. q. 1. Eandem conclusionem præfixerat idẽ Aug. in lib. de sermone Dñi in mõte, Vnde Innocen. c. Gaudemus. de diuor. Per sacramentum, inquit, baptismi non soluuntur coniugia, sed crimina diluuntur. Ratio autem conclusionis, illaq; optima est, quòd fides naturã non tollit neq; eius iura, sed perficit, cum ergo matrimonia, vt dictum est, inter infideles iure naturæ coaleſcãt & cõsistant, professio fidei catholicæ per se eiusmodi vincula non rumpit, nisi aliquod obstaculum fidei inde obijciatur.

Auguſt.

Ratio cõcl.

¶ Igitur de conuersione infidelium, cuius titulus libr. 3. Decretalium extat pluribus est modis distinguendum. Aut enim ambo conuertuntur, aut nõ nisi alter. Si ambo, nemo dubitat, quin matrimonium antiquum sine nouo consensu permaneat. Id nanq; ex conclusione modò præfixa subsequitur: quia cùm per se fides naturam nõ destruat, neq; alius inde obex fidei obijciatur, certum est matrimonium persistere. Si verò non nisi vnus, eam, altero repellente, fidẽ suscipiat, tunc aut infidelis ille adeò est pertinax, vt sine Saluatoris contumelia cohabitare nequeat cum fideli. Cõuersio infidelium multiplex.

¶ Et tunc sit secunda conclusio. In tali casu fidelis nequit, neque vnquam quiuit cum infideli cohabitare, sed saltem quoad torum tenetur, tenebaturq; Apostolorum seculo ab illo discedere quanuis per hoc solũ matrimoniũ non dirimebatur quoad vinculum. Probatur prius membrum: quoniam cùm per fidem fiat cõnubium spirituale & supranaturale cum Christo, quod quidem longè præstantius est carnali, fides naturalis soluendi debitum cõiugi cùm detrimento fidei, quæ Christo præstatur, non est seruanda, imò frangenda. Et confirmatur quia cum hęreticum pertinacem iubeat Paulus eui tare, à fortiori est infidelium, qui Christi fidem blasphemãt, consortium, etiam connubiale, vitandum. Atque hic legitimus est Apostoli sensus. 1. Corinth. 7. qui locus ex Ambrosio citatur Cano. Si infidelis. 28. quæstione. 1. vbi ait Paulus, Si infidelis, discedit, discedat: nõ enim seruituti subiectus est frater aut soror in eiusmodi: in pace autem vocauit nos Deus. 2. Conclusi. Ratio prioris partis. Alia confirmatio.

¶ Secundum verò conclusionis membrum: scilicet, quòd matrimonium non protinus dirimatur (quod artic. 5. apertius confirmabitur) obiter nunc probatur. Nam quanuis post conuersionem vnius coniugum alter paulo tempore conuerti renuat, si tamen antea quàm fidelis ad alias transeat nuptias, ad cor rediens cõuertatur, matrimonium antiquum custodiendum est. Ratio secũdæ partis.

¶ Tertia conclusio. Si infidelis, quanquàm baptismum renuat, non tamen adeò sit iniquus, quin velit absque iniuria fidei & contumelia Christi cum coniuge fideli commorari potest si Apostolica verba consideres, fidelis cùm eodem infideli coniuge cohabitare & rei vxoriæ cum illo vacare. Imò verò quandiu spes durat eius conuersionis consilium est Pauli cum illo viuere. Hæc conclusio habetur apud Apostolum. 1. Corinth. 7. quam Augustinus 3. Cõclusio.

locis

locis citatis in libr. de sermone Domini, & ad Pollentiũ ceu catholicam defendit. Ait, quippe illic Paulus, Cæteris (id est, in dispari cultu coniugatis) ego dico non Dominus, si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo (fidem scilicet, non aspernando nec contumelijs afficiendo) non dimittat illam. Verbo enim illo, dico ego, non Dominus docet, non esse præceptum Domini manere cum tali infideli, sed suum ipsius consilium, sicut paulò inferiùs de virginitate subdit dicens: De virginibus autem præceptum Domini nõ habeo, consilium autem do. Pari nanque cõsilio admonet fidelem coniugẽ ne infidelem dimittat: sanctificatus est enim, inquit, vir infidelis (id est, sanctificari assolet) per mulierẽ fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virũ fidelem. Dixerim, si Apostolica verba cõsideres, quia vtrùm nunc idem mos in Ecclesia vigeat, illico videbimus. Illa ergo verba can. cita to. Sic enim, scilicet. Non nisi eiusdem religionis & fidei coniugia maneant copulata, falso tanquã Augustini citãtur, sed erãt Pollentij negantis posse fidelẽ cum infideli in matrimonio prius cõtracto manere. Et ideo Aug. respõdet, q̃ licet non possint talia matrimonia contrahi, possunt tamen in infidelitate cõtracta manere.

Paul. 1. Co. 7.

4. Conclus. ¶ Quarta conclusio. Quamuis infidelis velit sine cõtumelia seruatoris cõmorari cũ fideli, fideles non tenetur, neq; tempore apostolorum tenebatur manere cum illo, sed erat ei liberũ vel abijcere coniugem, quo ad torum, vel retinere. Conclusio colligitur ex verbis Apostoli dicẽtis, Ego dico, non Dominus, vbi insinuat, non esse præceptum commanendi, sed facultatem, & quandoq; consilium. Idq̃ subinde Apostolus verbis citatis insinuat dicens, Non enim seruituti subiectus est frater aut soror in eiusmodi: non enim id tantùm significat, quòd quando infidelis discedit, tũc fidelis debeat discedere, sed quòd siue infidelis discedat siue manere velit, non est ei subiectus fidelis, sed possit, si libuerit, eum relinquere, nec cogitur cum illo manere, nisi ille catholicã fidem optauerit. Et ideo non iubet, ne discedat: quia ius etiam tunc habet discedendi, sed consulit, vt non discedat. Et ratio conclusionis est, quia secundum aliam atque aliam vitam diuersa homini competunt & expediunt: per baptismũ autem homo moritur priori vitæ & resurgit in nouam: est enim baptismus regeneratio quædam, vt ait Christus: ergo ille tunc homo liber à seruitute præteritæ vitæ fit, ad quam præcedens matrimonium attinebat, atq; adeo liberum eidem deinde fit vxori, etiã optanti manere cũ illo debitũ reddere vel negare: sicuti qui statum religionis profitetur in sua habet potestate illa vota, quæ in seculo fecerat, eidẽq; religioni non aduersantur, aut perficere, aut missa facere. ¶ Durand. rationes has debiles esse censet. At verò quamuis non sint demonstratoriæ, tñ suppositaveritate, quæ ex verbis Pauli colligitur, re vera sunt satis ad rem aptæ. Enimuero vt per baptismũ à peccatis & infidelitate liberamur, ita & à seruitute quæ erat in illa lege infidelitatis & peccati à qua periculũ imminet peruersionis. Adde q̃ cũ in infidelitate nemo saluari valeat, status fidei liberat hominẽ à seruitute matrimonij, quę erat in illo statu. Quare sub lege naturæ si quispiã ad Iudaismũ conuerteretur, nõ ei suffragaretur eadẽ ratio, vt posset vxorem non conuersam deserere: quia illa poterat in lege naturæ salua fieri. Præterea id per similitudinem cõfirmatur. Infidelitas enim fornicatio quædã spiritualis est: ergo sicut ob carnalem fornicationem si obstinata vxor fuerit, debet innocens coniux, vt dist. 36. dicebamus, eam deserere: si autem pœnitẽtia ducta emẽdetur, potest eam innocens retinere, sed non tenetur, imò si velit potest eam relinquere: ita olim vsu & more in conuersione infidelium seruabatur. Et est animaduertẽdum, pari iure, sub lege his quatuor conclusionibus explicita, maritũ & vxorẽ militare: nihil enim refert, maritus ne sit ille qui prior conuertitur, & vxor, quæ eum relinquit, an vice versa vxor conuertatur, & maritus eã relinquat. Etenim infidelis est, qui dicitur relinquens dum non vult fidẽ suscipere & fidelis relinquitur, vt eod. capit. citato. Si infidelis, ait Gregor. Ait, quippe, quòd ius matrimonij soluitur per contumeliam circa eum, qui relinquitur, putà circa fidelem: qui iure soluitur cohabitandi cum infideli. Quasi dicat, non perinde solui circa relinquentem, scilicèt, circa infidelem, qui iure diuino tenetur baptismate lotus suũ coniugem sequi. Quare infidelis discedens & in Deũ peccat (baptismum respuens) & in matrimonium, quod sua causa dissoluitur.

Simile.

Gregorius.

Ratio.

¶ Sed rogas. Quidnã est, infidelẽ manere nolle sine cõtumelia Saluatoris? Videtur enim nemo absq; illa manere posse: quoniam ipsa eadẽ opera infidelitatis exercere est cõtumelia Saluatoris. Respondetur, q̃ illud exercitiũ præcisè antequã fides suscipiatur, nõ cẽsetur in præsentia cõtumelia saluatoris, sed si Christũ blasphemet, aut in ipsius fidẽ conuitia iactet, aut si fidelẽ coniugẽ ad suã sectam peruertere moliatur, aut alia morum corruptela inficere: tunc enim eius est consortium propellendum. Cætera inter soluenda argumenta clariùs eluceſcent.

Dubium.

¶ Ex

Error primus ¶ Ex primo igitur argumẽto duo oborti sunt errores. Pollentius quippe, vt supra diximus, credẽs prohibitionem esse diuinam matrimonij inter fidelem & infidelem, dixit Paulũ contra eiusmodi prohibitionẽ permisisse fidelem cum infideli manere. Alij, etiam è Iureconsultis, è cõuerso permisioni Pauli plus iusto insistentes aiũt, Ecclesiam cõtra mentẽ Apostoli inhibere ne fidelis cũ infideli cõtrahat. Vterque verò error ex ignorãtia distinctionis pullulauit. Aliud enim est, vt ait Augustinus, contrahendũ prohibere, aliudq; contractũ dissoluere. Facilius enim res, ne fiat, prohibetur, quàm facta, rescinditur. Cõsultissima ergo Ecclesiæ prohibitio matrimoniũ, si inter fidelem & infidelem contrahatur, irritantis, & cassantis, minimè contraria est Apostolo consulenti ne si in infidelitate fuerit contractum, dissoluatur. Neq; consiliũ Pauli est contra Dei iussionem: quia Deus nunquã cohabitationem fidelis cum infideli omnino cohibuit.

Error secũdus.

Solut. 2. arg. ¶ Secundi autẽ argumenti, quod contra quartam conclusionem obiectum est, negatur consequentia, quoniã susceptio baptismi in libertate hominẽ constituit, vt tanquã nouam vitã professus non teneatur antiquæ seruire, atque adeò neque coniugi in illo antiquo instituto persistenti, sed solum est opus misericordiæ, quod ideo in rigore iustitiæ non obligat.

Obiectio. ¶ Et per hoc aliud soluitur argumentum, q̃ quis ab adulterio ducere potest. Dũ ambo cõiuges sunt adulterio cõmaculati, quãuis vnus per pœnitentiã emendetur, non potest ab altero diuortiũ facere: ergo neq; si ex duobus infidelibus vnus conuertatur. Negatur enim cõsequentia: quoniã pœnitentia nõ est regeneratio in nouã vitã, & mors prioris, vt baptismus.

Aliud argu. ¶ Quod si rursum arguas. Saltẽ si consummatum fuerit matrimoniũ videtur cõiux nõ posse absq; consensu alterius Christianismũ profiteri, sicut nequit Christianus sine consensu Christianæ vxoris ad religionem transire. Negatur consequẽtia: quoniam susceptio baptismi non est solùm perfectior status, vt religio, sed mors in Christo, cui, vt ait Paulus illic consepelimur, & regeneramur: & ideo sicut per mortem temporalem viri, vt idem ait Apostolus, mulier nexu coniugali soluta est, ita & per baptismum obligatione soluitur reddendi debitum infideli: quare eius consensus non expoſcitur. Præsertim quòd religio non est de præcepto, sed de consilio: præceptum verò susciepiẽdi baptismi vniuersos obligat mortales: & ideo culpa infidelis coniugis est, quòd alterum in fide susciepienda non imitetur.

Solutio.

¶ Arguitur autem præterea, q̃ saltẽ postquã ille, qui conuersus est, infidelẽ coniugẽ cognouerit, non possit eã relinquere, vt patet ex similitudine à fornicatione carnali ducta: si enim maritus vxorem, cuius adulterij conscius est, agnouerit, non potest eam dimittere. Respondetur autem, exemplum nõ omnino conuenire: quoniam culpa fornicationis carnalis per carnalem copulam coniugis censetur condonata: fornicatio verò spiritualis minime.

Aliud obiectio. Dilutio.

¶ Aliud argumentũ etiã contra eandẽ quartã conclusionẽ militare videtur de seruitute: quoniã seruus cõuersus ad fidẽ, vt. 1. ad Timo. 6. ait Paul. nõ fit à seruitute immunis, tanta autẽ videtur obligatio matrimonij, quanta seruitutis ergo per conuersionẽ non de obligatur cõiux ab alterius iugo. Negatur minor, saltẽ obligatio coniugalis & seruitutis non est eiusdẽ generis: primum, quia coniux non est alteri alligãtus cõiugi tanquam eius possessio, ceu est seruus sub potestate Domini, sed per modum societatis cuiusdã, vt. 1. Cor. 7. docet Apostolus. Prætereà seruitus perfectioni Christianę non repugnat, Imò ad eius humilitatem spectat: esse autẽ Christianum infideli alligatum, eidem Christianæ professioni multũ derogat. Et per hoc alia soluitur redargutio. Si quis ancillam, cuius cõditionem nouit, vxorẽ ducat, siue seruus siue liber, nõ potest eam relinquere: ergo neque fidelis infidelem. Negatur enim consequentia: nam cultus disparitas simpliciter facit personam illegitimam ad contrahendũ: seruitus verò non nisi quando ignoratur.

Aliud argu. Solutio. Obiectio.

¶ Dubitatio tandem huc subit, quando alter infidelium conuertitur, proles quem sequi debeãt. Videtur enim quòd debeãt sequi matrẽ: sicut in seruitute, Can. Liberi. 32. quæst. 4. Veruntamen distinguendum est. Si enim filius est doli capax, non est cogendus ad fidem. 23. quæst. 5. Can. Ad fidem. &. 45. dist. Can. de Iudæis. Quare siue pater siue mater conuertatur, suo arbitrio filius relinquendus est, & solis rationibus & monitis adducendus. Si verò non est doli capax, debet sequi conditionem fœliciorem. Quare si pater conuertatur, illi adiudicandus est, vt capit. Ex litteris de cõuersio. infideli. Et si mater etiam eãdem sequi debet, vt Can. Iudæi, quod nũc tractamus. 28. q. 1. Et ratio est, quòd alteruter coniugatorum fidem suscipiat, acquirit Ecclesia eum cogendi, vt filios baptizet. Can. Cùm multæ. 15. quæst. 8. Non ergo eadem est ratio quæ de seruitute: nam illa propter rationes, quas dist. 35. posuimus, sequitur ventrem, religio verò fidem. Solet præscribi tempus septennij: vt dicatur pro

Dubium. Can. Iudæi.

les non doli capax, nam illuc vsq; durat infantia: sed tamē potius ad lucem rationis, quæ in prole fulget, spectandum est: quamuis in re dubia in fauorem fidei est inclinandum.

Solut 3. arg. ¶ Ad tertium argumentum posset vno modo responderi, canonem illum Toletanæ synodi non esse vniuersalem, sed peculiarem de Iudæis, eisdemque masculini generis. Loquitur enim de matrimonio in Iudaismo contracto: admonetq; vt si vxores fidem catholicam profiteantur, viri admoneantur, quòd si cum eisdem vxoribus manere voluerint, Christianismum suscipiant, alioqui separentur: quia cum perfidia Iudæorum peior sit quā ethnicorū infidelitas, maioriq; odio crucem Christi insectentur, præsentaneum periculum à maritis crearetur vxoribus, ne ab illis peruertantur. Quare dicere quis posset, eundē canonem ad alios infideles non protendi. ¶ Sed nihilominus D. Thomas, & Ricardus & aliorum pleriq; prudentius tria tempora dignoscuut: Primus enim decursus processit ab Apostolorū ætate per annos sexcentos, quoquidem seculo feruor sanguinis Christi durauit, atq; adeò conuersio infidelium omnium, etiam Iudæorum frequens erat. Quo ideo tempore consilium Apostoli vsu seruabatur, ne fidelis coniux infidelem abijceret, sed illum ad Christū adducere studeret. Et præterea ne coniugati metuentes à coniugibus suis distrahi, grauem & odiosam haberent catholicam fidem, ab eaque suscipienda absterrerētur. Illoq; medio tēpore floruit Aug. qui illud Apostoli cōsilium contra Pollentium asseruit. Aliud deinde subsecutum est seculum, quo Iudæi, potissimū in Hispania obstinatius suam perfidiam tuebantur. Et ideo tunc circa annum Dñi DCXL. facta est Toleti illa Synodalis constitutio, vt Iudęi nisi admoniti Christianismum susciperent, ab vxoribus distraherētur. Gentilium verò mariti non cum tanto rigore à Christianis vxoribus abigebantur. Tametsi eodem concilio aliud adiectum sit decretum, quod refertur can. Sæpe, eadem causa & quæstione, quo iussi sunt Christiani infidelium consortia vitare. Postmodum verò seculorum successione vsus inoleuit ecclesiæ, vt nemo infidelium cuiusuis sectæ fideli coniugi commorari permittatur. Neq; verò mos iste Paulino consilio contrarius est: nam cum consilium illud non sit diuinum ius, sed tantum Apostoli quatenus ecclesiæ pastoris, potuit post eadem ecclesia pro tēporum varietate & cōditione diuersa idem interpretari aut mutare cōsilium. Intellexit nāque neminem infidelium postquàm admonitus renuerit fidem suscipere, vllam de se spem relinquere conuersionis, atque adeò neque tutò posse absq; iniuria fidei & Christo cōtumelia cum coniuge fideli vitam ducere. Fine aūt & ratione, ob quam cōdita est humana lex, in vniuersum cessante, lex ipsa aboleri debet.

Distinctio trium temporum.

Dubium. ¶ Quòd si roges, vtrùm si nūc vlla spes existeret conuersionis coniugis, posset fidelis consilium Pauli sequi? vt pote si admonitus non sic fidem respueret, vt spem prorsus suæ conuersionis extingueret, sed diceret temporis se fortasse decursu nomen in Christianismum daturum? Respondetur, minimè id licere, nam lex non respicit ea, quæ rarò accidūt, sed quæ plurimùm contingunt. Et ideo postquam ab ecclesia præscriptus est modus quæcunque alia spes affulgeat, ille seruandus est. Admonēdus, inquam, & requirēdus est ecclesiastico more quod si in mora fuerit conuersionem procrastinando, non diutius expectandus est, sed diuortium fieri debet. Veruntamen iustum legitimumque tempus expectādum est, quo possit catechismis erudiri.

Solutio.

De Insulis. ¶ In Insulis verò & in alijs infidelium prouincijs, vbi conuersiones crebriùs fiunt, papa posset, imò verò episcopus, inducias illas, quando fœlix euentus speraretur, nec quippiam periculi supereesset, prolongare. Nam cum hęc prohibitio ne fidelis cum infideli cohabitet, nō diuino, sed Pontificio iure vim fuerit sortita, potest, vt supra diximus, super hoc per summum Pontificem fieri dispensatio. Est tamen cautè videnda & cauēda infidelium simulatio, quorū pectus aliud condit, & aliud lingua profert.

Dubium. ¶ Sed alia hinc emergit non dissimulanda dubitatio, quanto, scilicet, rigore ecclesia cohabitationem interdixerit fideli cum infideli coniuge, videlicet, si Turcarum aliquis vel aliorū infidelium in sua prouincia conuerteretur ad fidem, & tamen si suam coniugem abijceret, capite truncaretur, vtrùm deberet potius mori quàm habitare cum illa. Respondetur, fortasse non posse rem eiusmodi euenire: nam neophytus ille propter conuersionem citiùs quàm propter diuortium occideretur. Si tamen latenter esset Christianus, & ne proderetur, maneret cum vxore, certè nullum contraheret peccatum: quia ecclesia non vult cū tanto periculo quempiam hac lege obligare. Dum tamen ius seruaret diuinum, quo tenetur quisq; cauere, ne consortium corrupti cōiugis præsentaneum sibi offerat periculū peruersionis.

Dilutio.

Solut. 4. arg. ¶ Ad quartum respondent Theologi omnes, & secundum eos Innocent. capit. Gaudemus.

de diuor.

de diuort. ꝙ qui dum infidelitatis nebula tenebantur, in gradibus contraxerunt ab Ecclesia prohibitis, si sacro fonte abluãtur, tenentur in matrimonio persistere: quoniã cùm Ecclesiastica prohibitio eos, qui extra Ecclesiam sunt, non comprehendat, dicente Paulo, De ijs, qui foris sunt, nihil ad nos, eorũ matrimoniũ fuerat legitimum. At verò quia ius naturale & diuinũ vniuersos obligat mortales, si forsan contraxerant in gradibus tali iure prohibitis, qui Leuitici. 18. referuntur, tales nuptiæ tanquam nefariæ sunt dirimendæ. Non tamen de omnibus casibus illic prohibitis id intelligas, vt distinct. proxima explicaturi sumus: sed si quis contraxisset cum matre, filia, aut sorore: & forte cum auia vt illo illic patebit.

Nota.

Solut. 5. arg. ¶ Ad quintũ citra controuersiam & à cunctis Theologis, & ab eodẽ Pontifice per eandẽ modo dictã rationem respondetur, ꝙ cùm Polygamia, scilicèt, multitudo vxorũ viuentiũ, sit contra ius naturæ: & quanuis illa Iudæis diuinitus fuisset permissa, tamẽ per Euangelicam legem eadem permissio fuerit extincta, & res ad ius naturæ reuocata, nequeunt illa gemina ta matrimonia in Christianismo tolerari, sed tanquam illegitima sunt dissoluenda, præter quàm cum prima vxore, quę vtiq; si cõuertatur, sola est legitima vxor. Si verò illa conuersionem respuat, aliæque conuertantur, poterit maritus fidelis cum quacunq; illarũ, si libuerit matrimonium contrahere, sed non tenetur.

Solut. 6. arg. ¶ Pari prorsus iure ad sextum argumentũ de repudiatis vxoribus respondetur. Est enim repudiũ contra ius naturę, vt latè & fusè dist. 33. demonstrauimus. Et ideo si quis infidelitatis cæcitate vxore repudiata aliam duxerit, cùm primùm fidem susceperit, debet illam quã secundò accepit, abijcere, quia nõ est vera vxor. Sed si prima voluerit conuerti, cum illa debet tanquam legitima, vitam viuere. Et quamuis illa alteri nupserit, non potest illã tanquam fornicationis ream repellere: quia consentiẽte viro, imò ab ipso repudiata nupsit. Si verò aliter fuerit fornicata, potest ab illa diuerti quoadtorum. Decisio est eiusdem Innocentij eodem cap. Quòd si prima noluerit conuerti, cum secunda poterit contrahere, non obstante mœchia, quam illa cõmiserat. Et simili modo intelligendus est Can. Euticiani Papæ. 28. quæst. 1. Si quis Gentilis Gentilem vxorẽ duxerit ante baptismum, post baptismũ in eius potestate erit eam habere vel non habere: nã si dimiserit per repudiũ absq; tali fornicatione, & illa conuertatur, nõ poterit eam non retinere: si verò non conuertatur non poterit eã retinere.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm fidelis ab vxore infideli discedẽs possit aliam ducere.

PEndulus hucusque est sermo, nisi naturam diuortij inter fidelẽ & infidelẽ penetremus, vtrùm scilicèt fidelis relict⁹, possit ad alias trãsire nuptias. Et arguitur à parte negatiua. Nexus matrimonij, vt dist. 26. demõstrauimus, indissolubilis suapte natura est, adeò, vt quemadmodum dist. 33. dicebamus, Iudaicus libellus repudij contra naturã militauerit: matrimonium verò, vt sæpè diximus, inter infideles contractum legitimum est: ergo nulla prorsus ratione est dissolubile. Partis negatiuæ ar. 1.

¶ Secundò. Non minus est vxori infideli quã filijs consulendum: & tamen quanuis filius dũ est infidelitatis pertinax ius paternæ hæreditatis amittat, nihilominus quotiescunq; postea conuertatur, eadem hæreditas, etiam si in alium possessorem transierit, est ei in integrũ restituenda: ergo pari modo quanuis vxor infidelis propositi tenax in infidelitate aliquandiu persistat, quoties conuertatur, restituenda est viro suo: quòd si ille aliud matrimonium iniuerat, fieri non potest: ergo ille nequit ad aliud matrimonium transire. 2. Argumẽt.

¶ Tertiò. Hæresis tàm pestifera est & perniciosa fidei, quàm infidelitas: imò vt in. 2. Canonica, cap. 2. ait Petrus, peius est crimen: Melius enim, ait, erat illis non cognouisse viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti ab illo, quod eis traditum est, sancto mandato, & tamen catholicus non potest ab hæretico coniuge sic discedere, vt coniugale vinculũ rumpatur: imo cùm primùm hæreticus ad sanam mentem redeat, tenetur coniux illum & domo & toro suscipere, ergo neq; inter fidelem & infidelem locum habet tele repudium. 3. Argumẽt. 2. Pet. 2.

¶ Quartò arguitur. Si propter infidelitatem, quæ est spiritualis fornicatio, fas esset matrimonium dirimere, consequeretur, id ipsum ob quodcunque peccatum mortale licere: omne enim peccatum ex superbia descendit: initium autem superbiæ, vt habetur Eccle. 10. est apostatare à Deo: & peculiariter de auaritia, ait Pau. ad Ephe. 5. quòd sit idolorum seruitus, atque adeò infidelitatis genus: sed ratione istorum non licet diuortium facere: ergo neque ratione infidelitatis. 4. Argumẽt.

¶ In contrarium est, quòd matrimonium infidelium licèt sit iure naturæ legitimum & ratum: tamen non sic iure diuino ratũ habetur, Pars affirmatiua.

quinſit fidei gratia diſſolubile: alioqui ſi infidelis ſine cõtumelia ſaluatoris manere nequiret, deberet fidelis ob bonũ fidei grauamen illud perpeti, vt perpetuo eſſet coniuge orbatus.

Deciſio art. ¶ Ad quæſtionem ſub diſtinctione duabus cõcluſionibus reſpõdetur. Supponitur enim ex primo articulo, quòd per ſolam ſuſceptionem baptiſmi matrimonium non dirimitur. Quare ſi alter admonitus cõuerſionem pollicetur, expectandus eſt, dum non eſt in mora, & ſi conuertatur, matrimonium antiquum perſeuerat & fit ſimpliciter indiſſolubile.

1. Cõcluſio. ¶ Si verò alter duntaxat cõuertatur, tunc aut infidelis vult ſine contumelia Saluatoris cohabitare cum illo, de hoc eſt prima cõcluſio. Poteſt quidem tunc fidelis diuortium quoad torum facere, non tamen ſic infidelem coniugẽ repudiare, vt poſsit illo vel illa viuente ad alias tranſire nuptias.

2. Concluſ. ¶ At ſi infidelis manere renuit cum fideli ſine iniuria fidei: itaq; vel eſt in fidem iniurius, vel in Chriſtum blaſphemus, vel inconiugem ſcãdaloſus, quia illam conatur peruertere: de hoc ſubditur ſecũda concluſio. In tali euentu fidelis poteſt & debet ab infideli diſcedere, & ſic poteſt eum repudiare, vt ipſo viuẽte poſsit ad alias nuptias cõmigrare. Et intelligũtur cõcluſiones, vt ſuperiori art. pari iure de vtroq; coniuge, ſiue maritus prior cõuertatur, quã vxor, ſiue è diuerſo. Diſtinctio eſt hic S. Thomæ, & Gratiani can. Si infidelis. 28. q. 2. vbi Gregorius ait, q̃ contumelia creatoris ſoluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur. Et eadẽ eſt prorſus diſtinctio Innocentij cap. Quãto. de diuor. vbi eaſdem concluſiones cõſtituit. Atq; idem docet cap. Gaudemus. eo. tit. Ratio vero diſcriminis harum concluſionũ eſt, q̃ cùm in priori caſu ſcilicet, optante infideli cum fideli coniuge ſine iniuria Saluatoris manere, non ſit fideli neceſſarium infidelẽ abijcere, ſed liberè poſsit eam retinere, non eſt cur eam liberè relinquens, aliam ſibi poſsit copulare. In ſecũdo verò caſu cùm neceſſarium ei ſit ab illa diuertere nõ debet citra ſuam culpam abſq; vxore in cœlibatu viuere. Ob idq; tunc iure diuino cauſa fidei matrimonium dirimitur, vt aliud poſsit iniri. Et in hoc caſu aiunt, in eiſdem locis citati Pontifices habere locum verbum Pauli, ſi infidelis diſcedit diſcedat: quia tunc frater conuerſus aut ſoror, nõ ſubiectus eſt infideli pluſquam ſi fuiſſet ſimpliciter mortuus. Si verò voluerit ſine contumelia fidei manere cum illo tunc licet conuerſus non ſit ſimpliciter ſubiectus quoad cohabitationem, ſi non vult, eſt tamen eatenus, vt interim nequeat aliud celebrare coniugium.

D. Thom. & omnes.

Ratio diſcriminis.

¶ Eſt tamen hic conſideratè inter tempora diſtinguendum, ne eorum confuſio lectorem ſeducat. Cõcluſiones enim iſtæ ſub eo ſunt cõſtitutæ tenore, vt tẽporibus inſeruirẽt, quibus fideli cum infideli coniuge conſentiente manere cum illo, licitũ erat, imò conſiliũ commanere. Etenim iam modò ſi infidelis admonitus conuerti renuit, neceſſario debet fidelis ab illo dimoueri, atq; adeò iure poteſt ſecundæ cõcluſionis vti alias optando nuptias.

Nota temporũ diſtinctionem.

¶ Aduerſus hanc tamen concluſionem extãt nonnulla argumenta ſolutu neceſſaria. Chriſtus enim Matth. 19. ſimpliciter iuſsit, vt quos Deus coniunxit, homo non ſeparet, nullam faciens diſtinctionem. Eandemq; ſententiam exponens ſubdit. Quicũq; dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur, vbi nullam cauſam, niſi ſolam fornicationem, exemit. Quòd ſi quis dicat, nomine fornicationis intellexiſſe etiã ſpiritualem, cùm quis cultus diſparitate fornicatur: re vera cõmentũ hoc gratis videtur inuentũ: tum quia illic ſolũ lis agitabatur de fornicatione carnali: deinde quia eadem ratione quoduis peccatum mortale, poſſet dici fornicatio, vt per quod homo Deum relinquit, licèt non tam propriè quàm infidelitas, per quam radicitus eius fidem reſpuit. Tandem quia nec facultatem illic dimittẽdi vxorem fecit, niſi quoad torum. Item Paulus Roma. 7. nunquam mulierem matrimonia li iugo ſolui cenſet, quàm per mortem coniugis. Accedit cano. Si quis habuerit. 28. quæſt. 2. vbi cenſet Meldẽſis ſynodus ſeu potiùs Trĩburienſis cap. 39. quòd ſi quis habuerit vxorẽ virginem ante baptiſmum, viuẽte illa poſt baptiſmum alteram habere non poteſt. Poſtremò deniq; arguitur, quod ex verbis Pauli eiuſmodi matrimonij diſſolutio non colligatur: id enim duntaxat ait, quòd ſi infidelis diſcedere voluerit, diſcedat, non enim illi ſeruituti ſubiectus eſt frater aut ſoror conuerſa, ſed debet Chriſtianus vxorem, & patrem & matrem & filios atq; omnes neceſſarios, vt ait Redẽptor, propter ipſum relinquere, non tamẽ ait quòd poſsit alias inire nuptias. Vnde Caietan. ſuper eundem locum nõ ſolùm miratur, ſed ſtupet, quòd torrens doctorum (verbum eius eſt) ex hoc Paulino loco, cùm Chriſtus non excepe-rit niſi fornicationis cauſam, interpretetur, q̃ cauſa fornicationis ſpiritualis matrimonium diſſoluatur. Sed tamen negare minimè auſus eſt eadem de cauſa diſſolui propter antiquum eccleſiæ vſum.

Obiectio.

Fornicatio ſpiritus.

Cã. Si quis

Caiet. opin.

¶ At ve-

¶ At verò non est vsq; adeò demirandum: nã præterquàm q̃ sancti patres, potissimũ in Synodo considentes non humanis tantùm rationibus subnixi, sed sancto flamine suffusi sacra interpretantur oracula: verba etiam ipsa Pauli non obscurè id edocent. Nõ enim illic generalem sermonem, vt Caietanus arbitratur, de omnibus cognatis relinquentis facit, sed peculiaremde discedente coniuge. Nam quod, ait, fratrẽ & sororem non esse in huiusmodi subiectos, nõ refertur ad hoc, q̃ frater fidelis debet relinquere sororem carnalẽ infidelem, aut soror fidelis fratrẽ infidelem, sed Christianos omnes more nascentis Ecclesiæ appellat fratres & sorores. Quasi dicat, neque conuersus subiectus est vxori infideli, neque conuersa infideli marito. Et dicens, non esse subiectos, intelligit esse à prisco matrimonio liberos, sicut dixit ad Rom.7. per mortẽ viri liberatã esse vxorem. Secundò & inde quoque patres eundem sensum venati sunt, quòd aliqui infideles rem durissimam existimarent, & quæ illos à sacro baptismate absterrere posset, si neophytos à suis vxoribus necessario abigeret, neque aliarum eis coniugia permitteret. Hinc, inquam, colligitur, Deum rationem dirimendi matrimonia Apostolos ac subinde Ecclesiam docuisse. Et tertia ratio eademque potissima est, quòd illi, qui fidem baptismi Deo non offerunt, ad quam vniuersos mortales obligauit, digni non sunt, quibus coniugale fœdus seruetur. Meritissimo ergo Gregorius, & Innocentius, non quidem ex suo capite, sed Ecclesiam Apostolorum traditione sic intelligentes institutam, eandem pronunciarunt veritatem. Et Ambrosius super eundem locum Pauli, & Augustin. in libr. de fide ad Petrum, qui refertur Cano. Vxor legitima. 28. quæst. 1.

Paul. 1. Corinth. 7.

Pau. Ro 7.

2. Ratio.

3. Ratio.

Gregorius

Augustin.

¶ Ad primum igitur obiectorũ, respondetur, q̃ cùm fidelis ab infideli discedit, non homo, sed Deus dissoluit illud matrimonium: nõ quidem propter illã exceptionẽ, quam Christus Matthæ. 19. facit, quasi hæc sit fornicatio, vt multi arbitrantur. Nam, vt modò arguebam, illic non fit mentio nisi de fornicatione carnali, non spirituali: & q̃ infidelitas dicatur fornicatio, est sensus typicus, qui vt ait Augustin. nõ est efficax, vt inde argumentum sumatur, neque loquitur nisi de diuortio quãtum ad torũ sed propter rationes modò factas & testimonium Pauli sanè intellectũ. Itaque Deus quẽ admodum eo ipso, quòd religionem ceu perfectiorem statum instituit, per eius professionem dirimi voluit matrimonium ratum Christianorum, ita & tanquã autor fidei, in qua ola patet salus, per eius professionem alterius coniugis, si alter eam detractauerit, matrimoniũ dirimit, quod homo dirimere nequiuerat.

Solut. 1. obiectionis.

¶ Propter canonem autem Triburiensis synodi non defuerunt qui contra assertam veritatem fuerint opinati. At præterquã q̃ synodus illa non fuit, nisi prouincialis, respõdetur Canonẽ illum intelligendũ secũdùm interpretationẽ Pontificum, & sanctorũ patrũ, qui iam allegati sunt, scilicet, si illa absque contumelia Saluatoris cum illo cõmorari voluerit. Quod autem, ait, Virginẽ, nullum secũdùm glossam claudit mysteriũ. Potuisset enim generaliter loqui etiã de corrupta. Quãuis forsan insinuauit, q̃ si contraxisset cum vidua, liberiùs illã relinquere potuisset, ne bigamiã post baptismũ contraheret. Opinabatur enim fortasse synodus cum Hieronymo bigamiã ante baptismũ per ipsum extingui. Si verò illa vxor cum marito vellet conuerti, nullatenus poterat deseri, quia matrimonium fiebat indissolubile.

Ad Can. Si quis. 28 q. 2.

Virginem.

¶ Alia verò dubia circa easdem conclusiones sunt re vera perplexa. Primũ enim ambigitur, quando eiuscemodi matrimoniũ dissoluatur? postquã, vt dictũ est, per solã susceptionem fidei non dissoluitur D. Tho. loco prẽsenti in solutione. 1. ait, quòd matrimoniũ, quod post in fide Christi cõtrahitur, soluit matrimonium, quod prius in infidelitate cõtractum erat. Itaque docet, nunquã matrimoniũ dissolui quantumuis infidelis habitare cũ fideli recuset, quo usque fidelis aliud matrimoniũ contrahat. Et tũc generatio vnius est corruptio alteri. Quare si nunquã fidelis contrahit, nunquam antiquũ dirimitur. Ricardo verò art. 2. q. 2. hæc nõ vsqueadeò placet opinio. Et argumentũ eius est: quia non videt quomodo possit fidelis secundum matrimoniũ conciliare, nisi primum fuerit antea solutum. Et ideo, ait, quòd matrimoniũ soluitur cũ primùm infidelis renuit sine contumelia habitare cũ fideli. Atq; ad hãc opinionem videtur Scotus propendere. art. 1. dubio. 2. & glossa super citato cap. Si infidelis 28. quæst. 2. Vnde carmen illud emanauit,

Quando huiusmodi matrimonium dissoluatur: D. Thom.

Ricardus.

Spernas spernentem, uel blasphemare uolentem:
Nam sunt absq; mora sic uincula rupta priora.

Versiculi.

Et videtur textus ipse Gregorij opinioni huic patrocinari, cuius verba sunt. Cõtumelia quippe creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur. ¶ Nihilominus profectò multo est probabilior opinio Diui Tho. cui Palu. cum Durãdo adstipulatur. Et ratio est, quæ ex Innocentio cap. Gaudemus, de diuort. colligitur nempe, q̃ quãtumuis infidelis vxor in sua perfidia persistat, iugumq; suaue Domini recusat,

Can. Si infidelis. 28. q. 2.

Sent. autho. Ratio.

cuſet, ſi tamen poſtea reſipiſcat, & antequam fidelis maritus aliud matrimonium contrahat baptizetur, cogetur ille manere cum illa tanquam cum vera coniuge. Neq; obſtat, q ecclesia, vt ait allegata gloſſa, ſententiã diuortij protulerit: tum q eiuſmodi ſententia fortè nõ eſt neceſſaria, tum q illa eccleſię ſententia vinculum matrimonij nõ rumpit, ſed facultatẽ facit fideli illud per alias nuptias rumpendi.

Obiectio.

Solutio ¶ Reſpondent autem autores eius opinionis, q eccleſia, imò ipſa cõtumelia infidelis dirimit matrimonium. Tamen poſtea dum idem infidelis conuertitur: cogitur tunc fidelis in fauorem fidei eundem coniugem reſumere, ſed tũ per nouum cõſenſum, acſi diremptũ matrimonium ſponſaliorum vim retinuerit. Sed certè hoc nõ eſt veriſimile, imò crediderim, q abſq; nouo cõſenſu priſcum matrimoniũ perduret. Accedunt & ad hanc veritatem exempla, q ſicut ſponſalia cum Maria contracta per matrimonium de præſenti cum alia contractum frãguntur, & matrimonium ratum per ingreſſum religionis dirimitur, ita & matrimonium in infidelitate contractum vt ait D. Tho. per aliud in religione Chriſtiana initum diſſoluatur. Solutio hæc non parui refert: nam ſi vera eſt, quamuis infidelis ante matrimonium à fideli celebratum, cùm altero infideli cõtrahat, & ambo pòſt ſimul fidei lumine irradiati baptizentur, diſſoluendũ eſt matrimoniũ illud, & ſuus coniux reddendus priori conuerſo.

Sent. autho.

Exempla

Ca. Si infidelis. 28. q. 2. ¶ Ad verbũ ergo Gregorij vno modo reſpondetur, quòd non ait, contumeliam infidelis ſolvere vinculum, ſed ſolùm ius petendi debitũ ante eius conuerſionem. Et hoc denotat adiectio illa, Circa eum, qui relinquitur, quaſi ille fidelis relictus ſoluatur ab obligatione tori. Secundo reſpondetur, quòd licèt intelligatur vinculum etiam rumpi, nõ tamen id ſignificatur per ſolam contumeliam fieri, ſed illam ius tribuere aliud fidei ineundi matrimonium, per quod alterum diſſoluatur.

2. Dubium. ¶ Secuda dubitatio huic proxima eſt, vtrum infidelis coniux, qui dicitur relinquens, eadem gaudeat libertate cõtrahendi aliud matrimonium, qua fidelis, qui relinquitur. Gloſſa enim ſuper ſæpe citato. ca. Si infidelis. in dubium reuocat, num infidelis quãdiu manet in infidelitate, poſsit cõtrahere. Et vtramq; opinionẽ videtur vt probabilẽ relinquere. At verò S. Th. hic. & Ricardus art. 2. q. 3. & eadem glo. triper titò reſpondent. Ait enim primò D. Tho. matrimonium infidelium per illud, quod fidelis contrahit, omnino diſſolui quo ad eſſentiam.

28. q. 2.

1. Reſpõſio. Et ideò quantum ad ius attinet naturæ, illico poſſet etiam infidelis cõtrahere: quoniam matrimonium nõ claudicat ex altera parte. Quare ſi matrimonium ex parte fidelis iam ſolutũ eſt, pari iure dicendum reſtat ex parte infidelis eſſe diſtractum. Addit verò ſecundo quod, matrimonium claudicat quantum ad effectũ: ſcilicet, alterum contrahendi, quia propter crimen infidelis, qui nõ conuertitur, indicitur ei, ne poſsit matrimoniũ aliud inire altero viuẽte coniuge, etiã ſi ad alias conuolauerit nuptias.

2. Reſpõſio.

¶ Contra hoc tamen aſſertũ militare videtur, q cùm eccleſia infidelibus ius nõ dicat, nequit eis huiuſmodi pœnam indicere: & cum ius naturale, neq; diuinum, vt ait Ricardus & alij, in fidelem illum iã priori matrimonio ſolutum nullatenus ab alio ineundo cohibeat, non apparet, quo iure illa decernatur pœna. Ad hoc reſpondendum crediderim primùm, quod ſi eiuſmodi infidelis alias cõcinnet nuptias, matrimonium tenebit, quòd nec S. Thomas negat, neque vllus negare poteſt, poſtquam ille à prioris nexu enodatus eſt, ſed tamẽ culpam committit mortalem contrahendo. Etenim (ſi mea non me fallit coniectura) ius ipſum diuinum ſuſcipiendi baptiſmum, quod vniuerſos mortales obligat, eo temporis articulo, quo alter coniugum orthodoxam fidem profitetur, peculiari ratiõe matrimonij, quo alter, ſcilicet, infidelis eſt fideli deuinctus, tenetur eũ in eadem Chriſtiana religione ſequi: & ideo ſi non conuertitur, peccat non ſolùm in Deum, vt ſapientiſsimè ait Grego. ſed etiam in matrimonium. Quamobrẽ nõ quidem ab eccleſia, quæ tali iuriſdictione nõ fungitur: ſed iure ipſo naturali & diuino indicitur ei, ne fidelem coniugem relinquens, alterum ſibi copulet.

Obiectio:

Dilutio:

Can. Si infidelis. 28. q. 2.

3 Reſpõſio:

¶ At verò (quòd tertium dictum eſt D. Tho. mæ) ſi tandem ad fidem conuertatur, & eius coniux altero eſt coniugio colligatus, concedi tur ei, vt alteras eligat nuptias. Intelligitur tũ, niſi forſan poſtquam eius coniux in Chriſtianiſmo cũ altera contraxerat, infidelis ante cõuerſionem aliũ adſciuiſſet maritum: nam tũc, ſi coniux illa cum ſuo marito cõuertãtur, matrimonium illud ceu firmum manere debet.

3: Dubium.

¶ Sed alia huc quæſtio protinus ſe inſinuat: vtrum votũ ſolenne à neophyto ſuſceptum eandem vim habeat dirimendi matrimonium antiquum, ac ſi nouum ipſe paciſceretur. In primis quæſtio eſt quando infidelis requiſitus & commonefactus renuit conuerti: nam anteà fidelis, vt nequit alio ſe implicare coniugio, ita nec religionis voto, non ſolùm quia infidelis coniux difficilius tunc cõuerteretur, verùm, q neque omnino fidelis ab obligatione

Proponitur dubitatio.

Dilutio. ne reddendi debitum est absolutus. At verò postquam admonitus infidelis baptismum recusauerit, non est dubiũ, quin fidelis possit, vt matrimoniũ inire, ita & votũ suscipere religionis: quin verò & citra religionem ad sacros ordines promoueri. Sed vtrum per tale votũ sic dirimatur matrimonium, vt infidelis possit ad aliud commigrare. D. Tho. non respondet. Nihilominus de voto religionis nõ dubitatur, vt ait Ricardus, & omnes alij, quin perinde ac nuptiæ, matrimonium dirimat. Idẽ enim in hac parte de matrimonio infidelium consummato censendum, quod de rato nondum cõsummato inter Christianos, quod quidem per professam religionem dissoluitur.

Dubium prætens.

Nota. ¶ Sed re vera sacrorũ ordinũ susceptio perplexũ me hoc loco habet, an matrimoniũ in infidelitate consummatũ dirimat. Videtur enim D. Tho. in respõsione quarti, responsum dissimulasse: nã voto religionis tacito quasi cõpertum sit matrimoniũ illud dirimere, de sacris ordinibus initiato subdit. Quod si vxor post cõuertatur, nõ est sibi vir suus reddendus, & hoc certissimũ est propter votũ adnexum ordinibus, quos ille legitimè susceperat. Subdit verò sed debet sibi imputare in pœnam suæ tardæ conuersionis quod viro suo priuetur. Quibus verbis insinuat, non posse alteri nubere.

S. Thom. Solutio.

Asimili ¶ Atqui si de matrimonio rato inter Christianos argumentũ ducas, id ipsum confirmatur: nam vt dist. 27. q. 1. secundum extrauag. Antiquæ concertationi. Ioan. 22. sub titu. De voto. monstratum est, susceptio sacrorum ordinum matrimonium ratum nequaquam dirimit.

Argum. Item ad id vrgẽtius arguitur. Si eiusmodi ordinis susceptio matrimonium cum infideli consummatum dirimeret, sequeretur, quòd si postea coniux conuerteretur, posset alteri nubere: quod quidem hoc pacto redarguitur. Si Papa post super votum sacerdotale castitatis dispensaret, quæ quidem dispensatio, vt distin. præcedẽti dicebamus, si fieret, teneret, posset ille sacerdos secum aliam coniugem copulare.

Redargutio

Nota. Quapropter inter Christianos contingeret, vt citra religionis votum qui veri erãt coniuges, alia matrimonia potuissent contrahere. Certe argumenta conuincere videntur, matrimoniũ illud per sacros ordines neutiquam dirimi, atque adeò vxorem sine infidelitatis tenacem, sine fidem professam debere superstite marito, nec religionem profitente vitam cœlibem ducere. Cui diuersa opinio forte arriserit, debet similitudinẽ matrimonij rati inter Christianos repellere, & conclusionem postremi argumenti, quæ absurda videtur, concedere.

Contraria opinio

¶ Ad primum igitur capitalium argumentorum satis respõsum est. Nam etsi matrimoniũ infidelium sit natura legitimũ, nec per legem naturæ dissolubile, non est tam en sacramentum, neq; tam perfectum & ratum, quin iure diuino ratione fidei catholicæ, quæ fortius est vinculum, dirimatur, per quam tandem perficitur, fitq; simpliciter indissolubile. Solut. 1. arg.

¶ Quod si redarguendo resurgas. Crimen matrimonio superueniens illud non dissoluit: sed si coniux infidelis vult sine contumelia Saluatoris cum infideli cohabitare, matrimonium non dirimitur: ergo crimen superueniẽs contumeliæ nolentis cohabitare illud non dirimit. Ad hoc, qui tenent matrimonium per contumeliam dirimi, negarent antecedens: non tamen concedimus per solum illud crimen non dirimi: sed tamen fit per illud facultas, vt superueniens vel matrimonium vel solenne votum religionis dissoluatur. Replica. Solutio.

¶ Sed ad secundum respondetur, non existere parem rationem de prole & vxore: nã per disparem cultum superueniente nouo matrimonio fidelis antiquũ rumpitur, in quo ideo vxorem restitui amplius non est possibile. Sed tamen per eandem cultus disparitatem ius paternum non extinguitur, quominus filij quotiescunq; post cõuertantur, iure & beneficio post liminij gaudere debeant: hoc est, ad eorum hæreditatem admitti. Cã. Deinde, dist. 26. & Authen. Idem est de Nestorianis. C. de hæreticis. & in Authẽ. Vt cũ de appella. cognosci. §. Generalem. colla. 8. Postliminium enim est cùm ille, qui post limina prouinciæ relegatus fuerat tandẽ reuertitur, cui ideo iura sua restituenda sunt. Vnde titulus in. ff. nouo extat. De captiuis & postliminio reuersis. Et eadem de causa etiam vxor quotiescunq; reuertatur, debet dotis priuilegio gaudere, vt doctores super capit. Placet. de diuortijs, adnotare solent. Et mulieres, quæ credentes maritos in bello occisos vel aliter defunctos ad alias nuptias euolarunt ipsis reuersis sunt restituendæ. Can. Cùm per bellicam. 34. quæstione secunda. Solut. 2 arg. De filijs. Postliminiũ quid.

¶ Ad tertium de coniuge in hæresim lapso in primis respõdetur, per hæresim aut apostasiã nullatenus matrimoniũ solui: quia vt sæpè diximus, matrimonium ratũ per solum ingressum religionis soluitur: consummatũ verò per solam conuersionem ad fidẽ alio super inducto matrimonio, vt Innocen. cap. Gaudemus. & expressius cap. Quanto, de diuortijs, cautũ duxit. Quinimo, vt art. 1. dicebamus, licèt cum hæretico & apostata matrimonium contrahatur, tenet ratione characteris baptismalis. Li- Solutio. arg. Innocen.

cet fœmina hęretico nubēs dotē amittat, cap. Decreui.de hęret.in.6.Et vidi cauſam hanc in Germania agitari.Contendebat enim illuſtris quidam vxorem hęreticam repudiare,& alias inire nuptias,ſed non fuit auditus. At verò poteſt & debet diuortium fieri quoad torū, præcipuè ſi periculum ſubuerſionis catholico immineat,quod vtique ſemper imminere cenſendum eſt. Verbum enim Pauli, Hęreticū hominem poſt primam & ſecundā correptionē deuita ad paternum & cōiugale atq; ad alia omnia neceſſaria vincula extenditur, vt illis non obſtantibus,cōmercium talium hæreticorum euitet. At qui hic eſt omnium euētuum potiſſimus,in quo veritatē ſortitur admonitio Chriſti, Veni ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum,& filium aduerſus matrē ſuam,&c.Matthæ.10.¶ Si verò talis hæreticus reſipiſcens ad obediētiam eccleſiæ redeat, illiq; recōcilietur, eſt dubiū, vtrùm catholicus teneatur reconciliatam in ſuā domum & torum ſuſcipere. Sed diſtinguendū eſt. Nam ſi hæreſis non proceſſit vſq; ad eccleſiæ cōdemnationē, ſed fuit ille vel illa coniux priuatim emendata, tenetur catholicus pœnitentem,ſi vere pœnitens eſt,illā ſibi recōciliare.Si verò illa coniux publico eccleſiæ iudicio fuit hæreſis dānata ac ſubinde à cōiuge ſeparata, eidemq; eccleſiæ recōciliata, tūc maritus catholicus poteſt,ſi vult etiā inuita vxore, religionē approbatā ingredi & profiteri,illam,ſcilicet,religionē, cuius ſolēnis profeſsio impedit & dirimit matrimoniū.Et idem eſt de vxore ſi maritus fuerit hæreticus.Decretum eſt ca.Mulier.de conuerſio.coniuga. Et hoc catholico indulgetur ad cauendam infamiam facti,quæ ex cohabitatione cum hæretico vel hæretica recōciliata contrahitur. Quare tunc illa reconciliata non cōpellitur religionem ingredi,ſed poteſt manere in ſeculo:quia facultas,quæ fit catholico, non debet vim inferre reconciliatæ,religionem profitēdi.Si verò non vult religioſus fieri, cōpellitur pœnitētem coniugem ad coniugale commercium ſuſcipere.cap.De illa.& cap.Quāto.de diuor.Intelligitur autem hæc cōpulſio dummodò ille reconciliatus ſit adeò pœnitens,vt abſq; periculo poſsit coniux manere cum illo.

Paul. ad Titum.3.

Matth.10.

Nota.

Obiectio.

¶ Quòd ſi arguas. Peior eſt fornicatio ſpiritualis per hæreſim, quàm carnalis per adulterium: ſed poſt ſeparationem tori fornicationis cauſa,etiam ſi adultera emendetur, non tenetur innocens eam pœnitentem ſuſcipere:ergo nec reſipiſcentem hæreticam. Negatur conſequentia multis de cauſis, quas gloſſa eodem.cap.recitat:nam per hæreſim ſola anima cōmaculatur, ſed per fornicationē anima & corpus,quod coniux magis abhorret. Item quia ſi adulterā poſt maritus agnoſceret, biga miẹlabē cōtraheret. Adde tertio,quòd fornicatio magis è diametro fidei mrimonij aduerſat.

Dilutio.

Rationesdifferentiæ.

Dubium.

¶ Si verò ſciſciteris,vtrùm ille coniux recōciliatus poſsit inuita vxore catholica, vel vxor reconciliata inuito viro catholico religionē ingredi,reſpondetur,minimè poſſe ſine catholici facultate:nam illa indulgētia facta eſt innocenti in eius fauorem. Quare nec ſufficit licentia catholici, niſi ipſe etiā ingrediat religionē. ¶ Vtrùm verò catholicus poſsit inuita vxore, quę fuerat hęretica,ſacros ordines ſuſcipere& manere in perpetuò diuortio.Reſpōdetur,q̄lī cet hoc nō ſit expreſſum in iure,credēdū tamē eſt illud poſſe.Ratio enim quare poteſt religionem profiteri,eſt,q̄ cùm diuortium quoad torum iudicio eccleſię cōdemnantis vxorem de hæreſi factum fuerit,facta eſt facultas catholico per votum ſolenne caſtitatis in perpetuo diuortio permanere,quod quidem votum ſacris etiā ordinibus adnexum eſt.Et ideo ſicut de diuortio fornicationis cauſa dicebamus, poteſt vir vt religionis votum,ita & ordines ſacros in ſeculo ſuſcipere.¶ Quartū argumentū partim diſt.37.art.1.dilutū reliquim⁹: illic enim diſputauimus,vtrū propter alia peccata quā fornicatiōis cauſa liceat diuortiū facere quoad torū Nūc ergo hoc tātùm adijciendū eſt,vt cuncta liquido ſub cōpendio clareſcāt. Crimen enim ſimpliciter loquēdo,nullū eſt, quod matrimoniū poſsit diſſoluere ſiue cōſummatū, ſiue nō niſi ratū.Nam inter Chriſtianos ratum ſolùm per ingreſſum religionis dirimitur, inter infideles verò altero eorū conuerſo cōiuge crimē alterius conuerti renuentis non ſufficit per ſe matrimonium dirimere, ſed ius facit,vt per ſequens matrimoniū dirimatur. Præter hunc tamen caſum vniuerſalis eſt cōcluſio,q̄ ob nullū prorſus crimē aut cauſam matrimoniū quoad vinculū dirimitur. Attamen quoad torū multifida opus eſt diſtinctione. Poteſt enim fieri diuortium quoad torū & propter fornicationem carnalem, & propter lapſum in hæreſim vel apoſtaſiam, quæ fornicatio ſpiritualis eſt, diuerſimodè tamen:nā in fornicatione vnicus ſufficit actus,ſed tamen in hęreſi non propter vnicū ad duos faciendū eſt diuortiū, vt Diuus Thomas diſtin.35.artic.1.in ſolut.3.adnotauit, quouſq; perſiſtat poſt admonitionem hæreticus in ſua perfidia, vel periculum alteri cōiugi offerat.Atq; hæc ſola peccata ſunt,quæ per ſe diuortium quoad torum ſecum adferunt.Primum,ſcilicet,quia fidei matrimonij contrariū eſt,&

Solu.4.arg.

Crimen nec quit matrimoniū diſſoluere.

Concluſio.

Quoad torū

Nota.

est, & secundum, quia catholicæ fidei aduersatur.

Aliorũ criminũ dist. ¶ Cæterùm inter alia vniuersa crimina scelera & flagitia distinguẽdum est: quia aut sic sunt peccata in vno coniuge, vt ille non moliatur alterum peruertere. Et secundùm hanc considerationem peccata non adferunt rationem diuortij, neq; ius habet alter coniux ea ratione à sceleſto discedendi, nisi fortè, vt hic ait S. Thom. in tempus se velit vir ab vxore scelera ta subtrahere, vt per priuationem illius solatij castigata emendetur. Atque id potissimũ quã do crimina essent grauia quod & vxor eodem iure valeret, si de facto posset. At verò si crimi na illa vel in perniciẽ vergunt corporalem & periculum coniugis, aut potisimum in detrimentum spirituale, tũc posset deberetq; alter à cõsortio eius difiũgi, & dum per se nõ posset deberet beneficio iudicis aut Ecclesiastici aut ciuilis vti. Crimina primi generis sunt illa, quę lege. Consen. C. de repudijs. exprimũtur. Vt si vxor venefica sit, aut liberorũ interfectrix, aut substantiam mariti deprædetur: aut si maritus periculum necis vxori offert, aut sæuitiã in eam exercet, vt habetur cap. Literas, de restitu. spol. Secũdi generis crimina sunt, si coniux coniugẽ ad latrocinia inflecteret, vel alios corruptos mores ei moliretur impingere: tunc enim posset, deberetq; alter à nequam illo & corruptore coniuge discedere, vt habetur Ca. Quæsiuit. de diuortijs. iuxta Domini admonitionem Matt. 5. Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eũ, & eijce à te: & si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & proijce ab te: vbi glossa in dextro oculo dexteraque manu, vxorem, patrem & filios atq; alios necessarios agnoscit.

Nota.

L. consensu procedit hodie quoad diuortium tori.

Obiectio ¶ Quod si arguas. Nullum ergo est discrimen inter fornicationem aut alia vitia quoad rationem diuortij. Negatur omnino consequentia imò est discriminis plurimũ: fornicatio enim ratione iniustitiæ toro cõiugali illatæ ius facit alteri ab eodem toro diuertendi. Et ideò quantumuis fuerit fornicatio iampridem elapsa, & correcta, potest vir vxorem in perpetuum dimittere. Sed propter alia crimina discedere nõ potest, nisi quando de præsenti fiunt: & non emendantur, dirigunturq; & referũtur ad peruertendum coniugem. His enim causis cessantibus repetendum est coniugale cõmercium. Et per hoc solutum restat argumentũ. Nomẽ quippe fornicationis in sensu proprio & literali nõ nisi carnali turpitudini conuenit: cætera uerò peccata nõ nisi per metaphoram spirituales fornicationes nominãtur, inter quas infidelitas & hæresis potissimum eodem nomine designatur: ob id quod prima desponsatio cum Deo fit per fidem, iuxta illud Osee. 2. Desponsabo te mihi per fidẽ, & iuxta illud Pauli. Despondi enim vos vni viro virginem. &c. Quare Aug. Can. Idololatria, 28. quæst. 1. idololatriam & omnem superstitionem fornicationis nomine censet. Quocirca hæc duo crimina specialem rationem habent diuortij, reliqua verò minimè. Nam & auaritia itidẽ per translationem & similitudinem dicitur idolorum seruitus: ob id quod auarus per inde aurũ adorat & colit, quod fallens bonum est, atque idololatria falsos Deos.

Fornicationis nomine quæ intelligantur.

Aug.

DISTINCTIO Quadragesima. De cognatione carnali.

Textus Cap. 1.

INTER impedimenta, quæ contrahendis stipulandisque nuptijs obstant, cognatio tandem postremum obtinet locum. Est autem triplex, scilicet, carnalis, spiritualis, & legalis. Carnalis autem in consanguinitatem & affinitatem bipertitur. Est ergo consanguinitas vinculum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum. Et quamuis olim plures gradus texerentur, iam tamen nunc temporis satis est vsquè ad quartum gradum bicornem arborem, duorum, scilicet, ramorum extendere, vt stipite extra numerum posito fratres sint in primo, & in secundo nepotes, & pro

Consanguinitatis definitio.

Cã. Parentelæ. 35. q. 5.

nepotes in tertio, ac demum abnepotes in quarto, vt ex Canone Zachariæ Pontificis colligitur. In quibus duabus lineis hoc obseruandum, vt nemo vnius ramipropinquior esse sanguine censeatur alieni rami, quam ipsi est stipiti, nempe, vt quartus vnius lineæ eodem quarto gradu à quocunque alterius, scilicet, tam ab eo, qui est in primo, quàm ab eo qui est in quarto, distet. Ille autem qui propinquior est stipiti per diuersos gradus ab alijs alterius lineæ distat. Qui enim in vno cornu est in primo gradu ab eo, qui in altero est in secundo gradu, eodem secundo gradu distat: & ab eo qui est in tertio distat tertio &c. Itaque quoto gradu remotior ab stipite, eodem ambo inter se distant.

Cap. 2. Ex sic compositis dispositisquè gradibus aliqui sunt, qui iure naturæ à nuptiarum ritu depulsi sunt, atque alij, quos ius diuinum sub lege Mosayca prohibeat, demum alij, quos lex pontificia vetat. At verò cùm vetusta lex, quantùm ad ea, quæ cæremonialia, iudicialiaquè continebat, per legem Euangelicam fuerit prorsus antiquata allarum prohibitionum, quæ Leuit. 18. uit: c. 18. extant, nulla penitus sub Euangelica lege ducenda est ratio, nisi quatenus præcepta moralia insinuabant, quæ ex iure naturæ perpendenda sunt. Gradus ergo primus rectilineus, qui est inter parẽtes & natos, sic est prorsus, id clamante natura à coniugali copula explosus, vt ob nullam vnquam necessitatem fuerit tale matrimonium permissum. Est enim filius, vtait Philosophus, pars patris. Quapropter coniunctionem patris cum filia, aut filij cum matre naturaquantùm potest tantùm semperexhorruit. Imò & inter auos & nepotes similem commistionem fortè abominatur. Tametsi quòd consanguinitatis necessitudo in infinitum abeat, nulla ratio persuadet. Cæterum primus consanguinitatis gradus in transuersa linea: nempe, inter fratres, licèt non tantam, quantam in recta, efficaciam habeat: qua propter in orbis ortu ob necessitatem propagandi generis nostri fratres iure matrimonij conuenerint, nihilominus, illa expleta necessitate, sic ille gradus, vt 15. de ciuitate. Dei author est Au- August. c. 6. gustinus, nuptijs aduersatur, quasi nunquam licete potuerit.

Alios verò secundos ac subin- Cap. 3. delongiùs semotos gradus non natura, neque verò iam post orbem redemptũ lex vlla diuina, sed tamen ecclesia diuitus instructa à connectendis nuptijs merito coercendos curauit. Et primum quidem, quanuis, vt apud Gregoriũ Magnum & Isidorum atque alios antiquos patres. 35. quæstio. 3. & 5. videre est, qui ad sextum vel septimum secundum variam supputationem illos protendebant: tamen temporis curriculum experimento docuit tam longam decurtandam seriem. Quocirca sanctũ Concilium sub Innocencio tertio, ca. Non debet. de consanguini. & Innoc. affinita. satis duxit vsque ad quartum gradum eodem sanguine cognatos, ne coniuges fierent, prohibere. Causæ etenim, quibus huiusmodi

modi prohibitiones honestantur. vltra illum gradū non procedunt.

Prima. Assertur enim in causis primùm, quòd cum eiusdem sanguinis feruor amorem ingeneret, nō decet, vt Philosophus in Politicis autor est, carnalem alium ei adhibere, ne carnis illecebræ nimium per congeminatum amorem exardescant.

Secunda. Mox quia cùm cōsanguinei intra eosdem lares commorētur, nisi eis religio aditum ad matrimonia occluderet, in præsentaneo incestorum periculo versarētur.

Tertia. Demum vt nuptiarum iura inter diuersos sanguines composita amicitiarum rationes latiùs propagarent. Nihil tamen istorum vltra quartum gradum locum habet, sanè cum tàm longa auorum & proauorum series in rebus humanis superstes esse nō possit, atquè propaginum ordo vsque adeò tunc elangueat, vt vix ampliùs ius amicitiæ familiaritatis retineri sufficiat. Quare nō est cur vltra quasi in carceribus & repagulis homines, ne se nuptiarum ritu confœderent, teneantur.

DISTINCTIONIS Quadragesimæ,

Quæstio vnica, De cognatione carnali.

ARTICVLVS. I.

Verùm definitio consanguinitatis constitui solita, rei definitæ competat.

TRactatum impedimentorum matrimonij, dist. 34. in nouem distinctiones nempe, in tres ternos dispertiti sumus, in quorum hoc postremo: his videlicèt, tribus subsequētibus distinctionib⁹, de impedimēto cognationis & affinitatis tractare proposuimus. Quęritur ergo de nomine & re cōsanguinitatis, vtrùm scilicèt, cōsanguinitatis definitio constitui solita sit legitima. Illa verò apud oēs, tàm Theologię quàm vtriusq; iuris ,pfessores hæc est receptissima. Cōsanguinitas est vinculū ab eodē stipite descendentiū carnali propagatione contractū. Et arguitur primo cōtra nomē. Laban, vt Gen. 29. legitur, dixit ad Iacob, Os meū, & caro mea es: idq; ratione cognationis inter eos cōtractæ: ergo eiusmodi propinquitas potiùs carnalitas debet, quā cōsanguinitas nūcupari.

Consanguinitatis diffinitio

Partis negatiuæ arg. 1.

¶ Secundò. Si consanguinitas propter propagationem ab eodem stipite cōtraheretur, vniuersi mortales, vt potè qui ab Adam deriuantur, consanguineorum nomine censendi essent; quod tamen vsus non recepit.

2. Argumēt.

¶ Tertiò. Si generatio ex eodem sanguine cōsanguineos procrearet, etiam inter bruta eadē esset necessitudo, quod tamē absurdum est & concessu ridiculum. ¶ In contrarium tamen est vniuersalis doctorum autoritas.

3. Argumēt.

¶ Primùm omniū, vt à nomine proficiscamur Cognatio secundùm amplitudinē suæ significationis superius nomē est quàm cōsanguinitas. Est enim cognatio triplex, scilicet, carnalis spiritualis & legalis. Carnalis est, quæ nomine consanguinitatis designatur, & per carnalē generationē deriuatur. Spiritualis verò est, quæ per regenerationem in sacro fonte baptismatis cōtrahitur. Et legalis, quæ per adoptionem lege acquiritur. At vero si cognatio specialiùs pro carnali accipiatur, idem est prorsus quod cōsanguinitas. Græcè enim συγγενεὶς hoc est, congeniti, idem est Latinè quòd cognati & cōsanguinei. Tametsi Iurisconsultis inter agnatos & cognatos sic distinguere placuerit, vt agnatio genus sit, cognatio verò species. l. inter agnatos. ff. vnde legitimi. & l. Iurisconsultus ff. de gradibus. Itaque cognati non dicantur, nisi per lineam maternam descendunt, vt auunculus, qui est frater matris: agnati verò appellen-

Pars affirmatiua.

Cognatio

Cognatio triplex.

Iurisperiti.

appellentur quomodocũq; ad eundẽ sanguinem attineãt, vt patruus nempe, frater patris, tàm agnatus sit quã cognatus. Titulus autem iuris Canonici has distinctiones non meditatur, sed generaliter inscriptus est. De consanguinitate & affinitate, vt consanguinitas dicatur coniunctio, in eodẽ sanguine, sed affinitas sit coniunctio, quę per carnalem fit copulam. Nam cùm vir & vxor per copulã fiant vna caro, fit vt cõsanguinei vnius fiant alteri affines.

Tit. de consang. & affinit.

¶ In hac ergo distinctione disputandũ nobis est de cõsanguinitate, & in subsequenti de affinitate, & in quadragesima secũda de alijs duabus cognationibus, scilicèt, spirituali & legali.

Conclusio. Ad quæstionẽ ergo vnica breuissima conclusione respondetur, prædictã consanguinitatis definitionem esse optimam. Vbi adnotandũ est, omnem amicitiam. vt. 8. Ethico. autor est Philosophus, super aliqua societate & cõmunicatione collocari. Hæc autem societas aut naturalis est, aut ciuilis: nam omnis communicatio ad vnum vinculũ refertur, quo plura cõmunicant, & ceu nodo quodam colliganAmicicia diuersæ species. tur. Ob idq; secundum diuersas vinculorum rationes diuersæ species amicitiæ sumuntur, quæ diuersa sortiuntur nomina. Et vt à ciuilibus exordiamur, inter Regem & ciues, interque ipsos eosdem ciues amicitia intercedit in illa cõmunicatione & societate fundata, quæ est gubernatio. Rex enim, vt ibidem ait Philosophus, ad ciues, vt pastor se ad oues gerere debet. Ob id namque Homerus Agamẽnonem pastorem populorum nuncupauit. Et qui eiusdem sunt sortis, consortes appellãtur, hoc est, eiusdem conditionis & qualitatis: & qui eadẽ mensa participant, commensales. Eadem ergo ratione in naturę necessitudine & vinculo qui ex eodem sanguine nati sunt, consanguinei nuncupantur, veluti qui eodem lacte fuerunt nutriti, appellantur collactanei fratres, quamuis diuersis fuerint parentibus geniti. Vnde Philosophus ibidem cap. 12. consanguinitatẽ naturale amicitiæ genus esse docuit.

Homerus.

¶ Igitur cùm in diffinitione dicitur, consanguiConsanguinitas est vinculum. nitas est vinculum, Ricardus atq; alij non arbitrantur esse prædicationem identicam (vt cũ dialecticis loquamur) sed causalẽ: hoc est, consanguinitas est vinculi causa. Attamen fortè è conuerso potiùs dicendum est, vinculum esse causam consanguinitatis: cognatorũ enim vinculum est idem sanguis, & consanguinitas est communio plurium in eodem sanguine, quæ ideo nihil aliud est quàm relatio quædã & habitudo realis ad eundem sanguinem. Siquidẽ sanguis vinculum est, & glutinum, quo plures colligãtur. Quamuis si vinculũ accipiatur pro amicitiæ iure, quo consanguinei obligantur, cõsanguinitas potest dici eiusdem vinculi causa. Stipes autem est persona & origo, à qua tãquàm à fonte eiusmodi promanauit sanguis. Veluti Adam prima radix fuit & stipes humani generis, à quo vniuersi mortales ceu rami eiusdem arboris pollularunt.

Stipes quid.

¶ Sed arguas forsan contra diffinitionem. Sequeretur inde patrem & filium non esse consanguineos: quia non ab eodem stipite ambo descẽdunt, sed vnus ab altero. Respõdetur primò, q̃ ambo descendunt ab auo, præterquam Adam & eius filij. Secundò, q̃ sub disiunctione sensus est, vel ambos ab vno descẽdere, vel vnum ab altero. Neque verò descẽsus per carnalem concubitum requiritur: quoniam Christus & eius sacratissima mater opera spiritus sancti cõsanguinei fuerunt. Eua tamen nullatenus fuit Adæ consanguinea: quia ab illo nõ carnali propagatione descẽdit. Carnalis enim propagatio fit per decisum sanguinẽ vel vtriusq; parentis vel saltem matris, vt in beatissima virgine. Eua verò nec per semẽ nec per sanguinem ab Adam descendit, sed ex eius osse Deo carnem superducente fabricata est, non in vẽtre, sed extra. Quare nec genita fuit ab Adam, nec concepta, nec parta. Neq; verò ambo per carnalem propagationem, sed à Deo ambo creati sunt.

Obiectio. Dilutio. i. Solutio, & Eua.

¶ Quod si quis tandem arguat. Consanguinitas nomen quoddam conuenientiæ est: conAlia obiectio. uenire autem homines, qui ex materia tãtùm & forma constant, non possunt nisi aut ratione formæ, aut ratione materiæ: conuenientia verò ratione formæ est specifica, in qua vniuersi mortales conueniunt: in materia verò omnes differunt, etiam fratres: quia secundùm materiam homines numero distinguuntur: ergo consanguinitas nulla est conuenientia. Respondetur consanguinitatem non esse conSolutio. uenientiam specificam ratione formæ, sed materialem, sanguis enim ad materiam spectat, vt caro. Et quamuis in diuersis indiuiduis diuersæ sint numero materiæ, est tamen idem sanguis in ordine ad causam efficientem: quia, scilicèt, ab eodem stipite & radice pullulat: veluti idem est riuulus, qui ab eodem effluit fonte.

¶ Ad primum igitur argumentum respondeSolut. 1. arg. tur, denominationẽ à proxima materia fieri debere, quæ quidẽ se habet vt forma respectu materiæ remotæ. Id aũt q̃ proximè in semen conuertitur, nõ est alimentũ aut caro, sed sanguis, vt. 15. de animalib⁹ autor est Philosoph⁹. Ob idq; vinculũ illud, quo consanguinei con-

gluti-

glutinantur, est sanguis. Quare cognatorum cōmunicatio consanguinitas potius quā carnalitas dicitur. Tametsi consueuerint cognati vnum os, vnaque caro ob id nuncupari, quod sanguis, qui in semen viri, aut in menstruū fœminæ conuertitur, potentia est caro & os.

Solut 2. arg. ¶ Ad secundum negatur consequentia. Est enim definitio sanè intelligēda, vt cùm dicitur, vinculū descendentiū ab eodem stipite, intelligatur cuius stipitis virtus in eisdē perseueret. Virtus autē agentis cùm per multa deducitur media, attenuari incipit & debilitari, adeò vt tandem deficiat. Virtus tamen patris non solùm mouet ad id, quòd est speciei, secundum quam vniuersi mortales sunt similes, verùm & ad id quod est proprium indiuidui. Qua vtiq; ratione filius patris, & nonnunquā aui nepos imaginem refert, complexioniq; & morū effigiem, quæ quidē indiuidualis conuenientia dicitur consanguinitas. Attamē virtus illa paterna non secundum totā perfectionē descendit in filium, & debilius elabitur in nepotem: qua vtiq; ratione, vt lib. 11. Etymologiarum. ca. 6. ait Isidorus, & refertur dist. 35. q. 4. cap. Cōsanguinitas. dum virtus illa paulatim per propaginis ordinem exhauritur, consanguinitas extinguitur. Quemadmodum in arbore truncus radicibus proximus robustior est, mox rami, quo trunco propinquiores, eò sunt valētiores deinde tamen ramusculi adeò propagantur exiles, vt tandem in cacumine euanescant. Ricardus verò & alij non prorsus hanc rationem approbant, eo q̄ hæc virtus fortior est multò in vno quàm in alio. Et ideo consanguinitas in vno stipite latius propagaretur, quàm ab alio descendens. Non tamen tàm superstitiosæ rationes quæ à similitudine ducūtur vsurpandæ sunt, sed secundùm ea, quæ plurimum contingūt. Et certè similitudo arboris optima est: nam illo modo nobilitates, familiæq; strenuæ & illustres quò à trunco plus elongantur, eò magis degenerant, & tandem fieri contingit, vt in paupertatē collapsæ disperant. Atque hac de causa iura primogenituræ, & facultatū diuitiarumq; amplitudines inuentæ sunt, vt domus illustres veluti ossa reipublicæ & colūnæ perseuerarent: nam genus & virtus, vt ait Ratio. 3 Lyricus, sine re vilior alga est. Accedit nihilominus & alia ratio, q̄ cū consanguinitas, vt ait Philosophus, genus sit amicitiæ eatenus protenditur, quatenus secundum cōmunem cursum eiusmodi amicitiæ affectionisq; respectus & cognitio perdurat. Per quot autem gradus iure naturæ dilatetur. art. 4. videbimus.

Filius patrē quandoque imitatur.

Nota.

Simile.

Ricardus.

Nota.

Solut. 3. arg. ¶ Ad tertiū per idem respondetur fundamentum. Non, inquam, cōmunicatio sanguinis nude consideratā consanguinitatis nomen obtinet, sed quatenus est amicitiæ & humanitatis fundamentum. Brutæ verò animātes, quia cognitione finis carent, & libertate, qua suarum possint actionū habere dominiū non sunt amicitiæ capaces: tametsi nōnullam præseferant societatis effigiem & amoris. Ob idque in brutis consanguinitas non habet locum.

In brutis.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm cōsanguinitas per lineas & gradus commode distinguatur.

QVoniam cōsanguinitas instar arboris depingitur, quæritur vtrùm per lineas & gradꝰ distinguatur. Et arguitur à parte negatiua. Linea consanguinitatis nihil aliud est, quàm personarū collectio, quæ sunt cōsanguinitate cōiunctæ: collectio aūt huiusmodi eadē ipsa cōsanguinitas est: nō ergo linea pars est, ex qua consanguinitas constet.

Partis negat. 1. Argumēt.

¶ Secundò, Gradus est habitudo distantium personarum, consanguinitas autē est propinquitas vnius ad alium: distātia verò & propinquitas sibi opponuntur: ergo consanguinitas non constat ex gradibus, alioqui vnum contrariorum componeretur ex altero.

2. Argumē.

¶ Tertiò. Si consanguinitas per gradus distinguitur, & cognoscitur, sequeretur, q̄ quicunq; inter se eodē gradu distarēt, æquali consanguinitate tertiū attingerēt: consequēs tamē est falsum, vt colligitur est Can. Gregorij. Porrò. 35. q. 5. nam ego & frater meus in primo gradu distamus: & tamen filius fratris, qui primo gradu distat à suo patre, secundo distat à me.

3. Argumēt.

¶ In contrarium autem est autoritas Isidori, quæ refertur eadem caus. & quæst. Can. Primo gradu, & Canon. Ad sedem. Alexandri. 2. quibus consanguinitas per lineas & gradus distinguitur.

Pars affirm.

¶ Ad intelligentiā quæstionis huius prænosse oportet, q̄ linea cōsanguinitatis, vt D. Th. hic & doctores aiunt, est ordinata collectio personarū consanguinitate coniunctarū ab eodē stipite descendentiū diuersos continens gradus. Collectio autē personarū, vt ad primum argumentū cum D. Tho. respondeamus, nō est idē quod cōsanguinitas: nā collectio sunt ipsę personę cōplexim sumptę, vt pater filiꝰ, & nepos &c. Veluti populus est personarū multitudo.

Linea quid.

Solut. 1. arg.

Consan-

Consanguinitas verò est relatio ipsa: putà, habitudo & respectus inter personas: veluti ordo est relatio inter magistratus & reliquos ciues. Itaque linea dicit personas, quæ sunt relationis consanguinitatis extrema.

Gradus quid ¶ Gradus verò est habitudo distantium personarum, qua cognoscitur, quanta distantia personæ inter se differant: vt habitudo filij ad patrem est primus gradus: quoniã inter illos nulla persona media distat, sed dicitur primus gradus quia est prima distantia. Gradus quippe ascensum siue descensum significat: descensus autem duo extrema & terminos designat: scilicèt, à quo & ad quem. Quare eiusdem ad seipsum gradus esse non potest. Et ideo cauenda est fallacia, quam quis posset contrahere, imò aliqui contrahunt ex illo verbo Institut. &.ff. de gradibus, desumpto ab Isidoro, Cano. Primo gradu. 35. quæst. 5. vbi habetur, q̃ primo gradu sunt suprà pater mater, infrà filius filia. Non enim pater & mater ponuntur

Obiectio. primus gradus, sed vt primum extremum primi gradus, qui terminatur ad filios. Quòd si arguas. Gradus, idem est, quod consanguinitas: nam eadem ipsa distantia inter patrẽ & filium est consanguinitas. Respondetur, quòd quan

Dilutio. uis eadem intercapedo sit gradus & cõsanguinitas, diuersis tamen rationibus consideratur, nam per idem spaciũ res duæ appropinquant, per quod distant. Propinquitas ergo filij ad patrem est consanguinitas, sed qua ratione distat dicitur primus gradus: & ideo sunt duæ relationes ratione distinctæ.

Solut. 2. arg. ¶ Et per hoc respondetur ad secundum argumentum. Distantia enim huiusmodo & cõsanguinitas non opponuntur, sed sunt idem re, ratione diuersa. Sed distantia illa, quæ eo vsque à primo stipite procedit, vt omnes consanguinitatis gradus trãsgrediatur, nempe, si in quinto gradu quis ab stipite distaret, illa iam esset consanguinitati contraria.

Linea. ¶ Hinc fit, q̃ linea ex pluribus gradibus constat: est enim linea personarum series, vt quæ constat ex patre, filio, nepote, pronepote, & abnepote. Quod si arguas. Linea inter duo tãtum extrema puncta secundùm Philosophos concluditur: ergo non potest ex pluribus cõstare gradibus. Distinguitur antecedens. Si enim accipiatur linea pro vna dimẽsione & specie quãtitatis, vt superficies & corpus, cõceditur duo duntaxat habere puncta in actu, sed tamẽ habet plura in potẽtia: quia in quolibet puncto secari potest, vt in duas medietates, & quatuor partes &c. In præsentiarũ verò accipitur linea pro rebus ipsis dimensis, & linealiter ordinatis, quæ quidẽ linea cõstat est pluribus vnitatibus seorsum diuisis, sicut numerus.

Conclu. ¶ Ex his ergo colligitur affirmatiua cõclusio, qua ad quæstionem respondetur. Consanguinitas per lineas & gradus distinguitur. Quod est dicere, Sanguinis propinquitas instar arboris per ramos pluresq; subinde ramusculos diffunditur & propagatur.

Linea triplex. ¶ Distinguitur autem linea triplex, scilicèt, descendentium, ascendentiũ, & trãsuersalis, quæ est collateraliũ. Nam cùm consanguinitas, vt 8. Ethico. cap. 12. ait Philosophus, sit sanguinis cõmunicatio, triplex, inquit, est. Vna siquidem consideratur secundum habitudinẽ prin

Consanguinitas triplex cipij ad principiatum, qualis est descensus patris ad filium, filijque ad nepotem. &c. Vnde ait, quòd patres diligunt filios tanquam partes ab ipsis decisas, atque ab ipsis existentes. Alia verò est secundum habitudinem principiati ad principium, qualis est ascensus filij ad patrem & patris ad auũ, &c. Et ideò ait, quòd filij diligunt patres tanquã illos, à quibus existunt, & sicut partes suum totũ. Quo fit vt hæ duæ lineæ non sint re diuersæ, sed sola ratione & consideratione: nam per eandem scalam descenditur & ascenditur. Tertia est linea trans-

Transuersalis uersalis, quæ ad collaterales transuertitur, qualis est inter duos fratres, & inter duos fratrueles, qui sunt fratrum filij: & inter patruum, qui est frater patris, & filium fratris. Igitur si hunc ramorum ordinem & graduum consanguinitatis inspexeris, reliqui omnes gradus a primo, qui est inter patrem & filium oriuntur & in illo tanquam linea in centro connectuntur. Ratione enim patris auus & proauus connectuntur filio eiusdem patris, sicuti & nepos & pronepos, & reliqui ratione eiusdem filij veninntur eius patri & superioribus. Item fratres ratione parentum inter se vniuntur: & ratione eiusdem trunci colligantur patrueles cum consobrinis, & omnes breuiter transuersalis lineæ. Veluti omnes affines, vt distinct. sequen. dicturi sumus, conpinguntur & compaginantur in vinculo mariti & vxoris. Etenim quia illi per copulam carnalem efficiuntur vna caro, omnes consanguinei vxoris efficiuntur affines mariti, & vicissim omnes consanguinei mariti fiunt affines vxoris.

¶ Hanc consanguinitatis arborẽ, vt. 35. q. 5. & in titulo de cõsangui. & affinit. est videre, tanta ramorũ & ramusculorũ multitudine interpretes depingunt, vt confusionẽ potiùs oculis quã lucẽ offundant: cũ tamẽ ad rei intelligẽtiã satis sit duas lineas ab eodẽ stipite quatuor gradib⁹ cadẽtes sub hac bicorni forma delineare.

IN

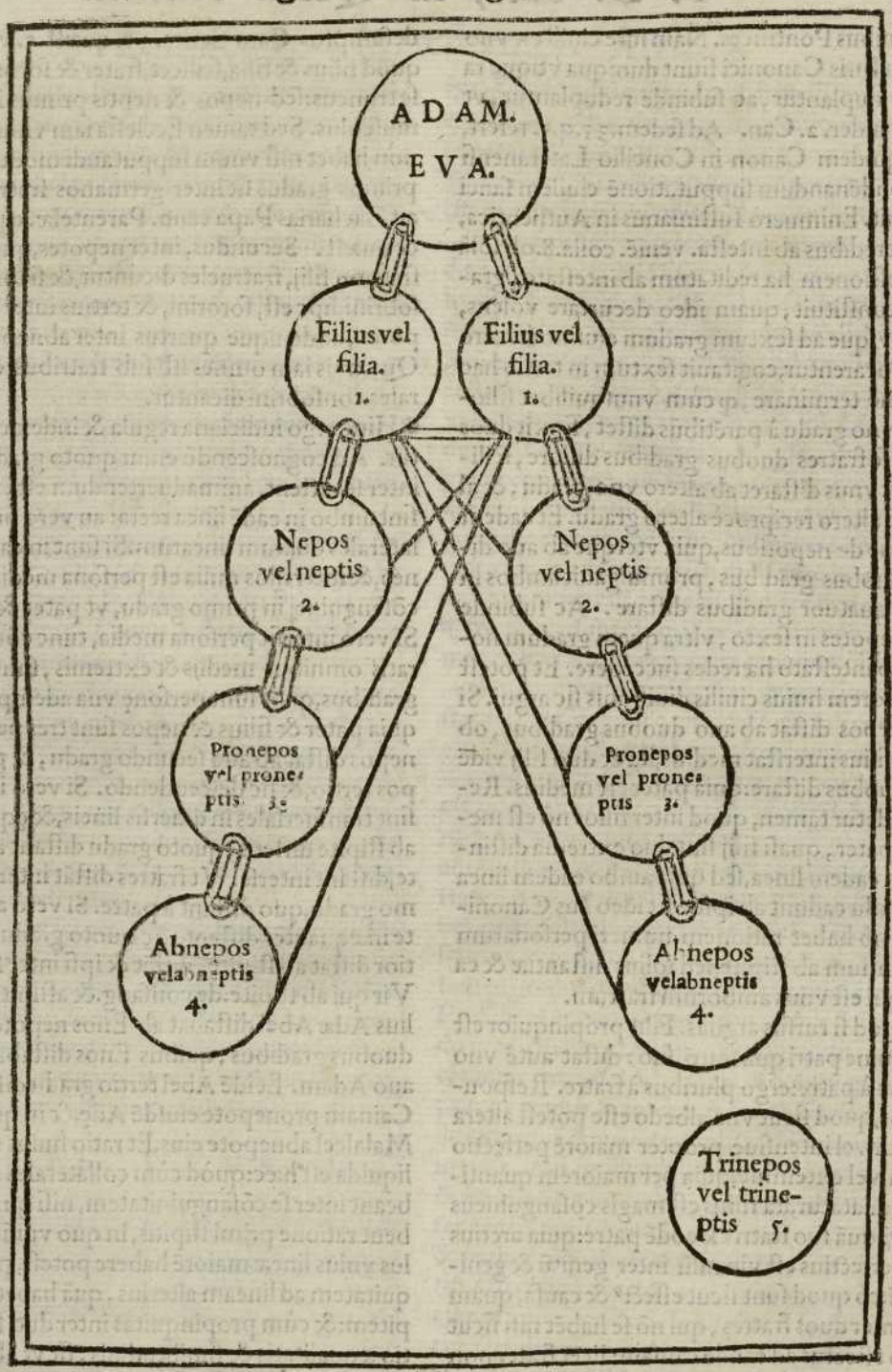

Declaratio arboris.

IN qua vtiq; figura ab Adam primo parente per alterutram lineā rectam descēditur, cuius primus gradus est filius, secundus nepos tertius pronepos, & quartus abnepos. Et per eandem rursus ascenditur, eo tamen ordine, vt qui erat descendendo, abnepos relinquatur tanquam primus filius & terminus. Vnde primus gradus sit pater, qui descendendo erat pronepos, secūdus auus, & tertius proauus, & quartus abauus, qui est ipse Adā. Transuersim autem ab vna linea ad alteram diuertatur, vt inter duos primos filios & filias qui sunt germani fratres primus gradus agnoscatur: & inter nepotes secundus. &c.

¶ Verū est tamē, q̄ in ista supputatione transuersalium linearū diuersam rationem Cæsares suis ciuilibus legibus secuti sunt, quam in suis canoni-

Iuris ciuilis & Canonici discrimen.

canonibus Pontifices. Nam iure ciuili ex vno gradu Iuris Canonici fiunt duo: qua vtique ratione duplantur, ac subinde reduplantur, vt Alexander. 2. Can. Ad sedem. 35. q. 5. refert, qui quidem Canon in Concilio Lateranensi ad condēnandum supputationē ciuilem sanctus fuit. Enimuerò Iustinianus in Authentica, de hæredibus ab intesta. veniē. colla. 8. ob solā succesionem hæreditatum ab intestato, gradus constituit, quam ideo decurtare volens, cùm vsque ad sextum gradum eiusmodi hæredes vocarentur, cogitauit sextum in tertio hac ratione terminare, ꝙ cùm vnusquilibet filiorum vno gradu à parētibus distet, finxit duos inter se fratres duobus gradibus distare, scilicèt, vt vnus distaret ab altero vno gradu, & alter ab altero reciprocè altero gradu. Et eadem ratione de nepotibus, quia vterque ab auo distat duobus gradibus, promulgauit ambos inter se quatuor gradibus distare. Ac subinde pronepotes in sexto, vltra quem gradum noluit ab intestato hæredes succedere. Et potest in fauorem huius ciuilis diuisionis sic argui. Sicut nepos distat ab auo duobus gradibus, ob id ꝙ filius interstat medius, ita & duo filij videntur duobus distare: quia pater est medius. Respondetur tamen, quod inter filios nō est medius pater, quasi filij sint duo extrema distincta in eadem linea, sed quia ambo eadem linea & gradu cadunt ab ipso. Et ideo Ius Canonicum nō habet rationem numeri personarum cadentium ab stipite, sed solius distantiæ & casus, qui est vnus amborum fratrum.

Iustinianus

Argum.

Solutio.

¶ Quod si rursus arguas. Filiꝰ propinquior est sanguine patri quā fratri suo: distat autē vno gradu à patre: ergo pluribus à fratre. Respondetur, quod sicut vna albedo esse potest altera maior vel intensiuè propter maiorē perfectionem, vel extensiuè, quia per maiorem quantitatē dilatatur, ita filius est magis cōsanguineus patri, quā suo fratri ex eodē patre: quia arctius & perfectius est vinculū inter genitū & genitorē: eo quod sunt sicut effectꝰ & causa, quàm sit inter duos fratres, qui nō se habēt nisi sicut duo effectus ad eandē causam: licet frater non sit propinquior suo patri quàm suo fratri, quia fratres non distant à se inuicem nisi quantum distant à patre, qui est vnus gradus.

Aliud argu.

Dilutio,

¶ Refert subinde idē ibidem Pōtifex quorundam morē, qui nō primum patrē, sed primam generationem stipitem constituunt: & quia prima generatio est filiorum, supputationem à filijs tanquam à primo trunco exordiuntur, vt primus gradus sit à filijs in nepotes, & secūdus in pronepotibus. Et fuit fortè ab Isidoro desumptus Can. Series. 35. quæst. 5. vbi ait, quod filius & filia, scilicet, frater & soror, sit ip se truncus: sed nepos & neptis primus inde ramusculus. Sed tamen Ecclesia iam vniuersalis non habet nisi vnum supputandi modum, vt primus gradus sit inter germanos fratres, vti ait Zacharias Papa cano. Parentelæ. ead. cau. & quæst. Secundus, inter nepotes, qui si sint fratrum filij, fratrueles dicuntur, & si sororum sobrini, hoc est, sororini, & tertius inter pronepotes, ac denique quartus inter abnepotes. Quamuis iam omnes isti sub fratribus collaterales consobrini dicantur.

Mos supputationis quorundam.

Vsus cōmunis supputandi.

¶ Hinc ergo iudiciaria regula & index colligitur. Ad cognoscendū enim quoto gradu duo inter se distent, animaduertendum est, vtrùm sint ambo in eadē linea recta: an verò sint collaterales duarum linearum. Si sunt in eadem linea, & inter illos nulla est persona media, sunt cōsanguinei in primo gradu, vt pater & filius. Si vero intersit persona media, tunc cōnumeratis omnibus medijs & extremis, sunt in tot gradibus, quot sunt personę vna adempta. Vt quia pater & filius & nepos sunt tres personę, nepos distat ab auo secundo gradu, & pronepos tertio, & sic descendendo. Si verò illi duo sint transuersales in diuersis lineis, & ęqualiter ab stipite distent, quoto gradu distant ab stipite, distant inter se. Vt fratres distāt inter se primo gradu, quo distant à patre. Si verò ab stipite inæqualiter distent, tūc quoto gradu remotior distat ab stipite, distāt & ipsi inter se, cap. Vir qui ab stipite. de consang. & affinita. vt filius Adæ Abel distabat ab Enos nepote Adæ duobus gradibus, quibus Enos distabat à suo auo Adam. Et idē Abel tertio gradu distauit à Cainam pronepote eiusdē Adę, & in quarto à Malaleel abnepote eius. Et ratio huius regulæ liquida est hæc: quòd cùm collaterales non habeant inter se cōsanguinitatem, nisi quam habent ratione primi stipitis, in quo vniūtur, nullus vnius lineæ maiorē habere potest, propinquitatem ad lineam alterius, quā habet ad stipitem: & cùm propinquitas inter duo sit relatio æqualitatis & similitudinis, fit vt abnepos non sit propinquior filio abaui, quam sit ipsi abauo: putà, in quarto gradu, atq; adeò nec filius abaui sit eidem abnepoti propinquior quàm in eodem quarto gradu.

Regula generalis.

In linea recta.

In linea trāsuersa.

Regula generalis.

Rat. regulæ.

¶ Igitur si oculos ad figurā suprascriptam retuleris, & postremum: nempe, abnepotē vnius lineæ, conferas ad alterā lineam, omnes eodē gradu attingit, scilicèt, quarto: videlicèt: abnepotem alterius lineæ, & pronepotem, & nepotem & filium. Si verò filiū vnius lineæ ad alteram

Nota.

ram conferas lineam, non omnes personas eo dem attingit gradu: sed filium alterius lineæ attingit primo gradu, & nepotem secundo, sed pronepotem tertio, & abnepotem quarto. Itaq; nemo vnius lineæ propinquius quen quam alterius attingere potest, quàm attingat stipitem. Potest tamen remotiùs se ad illum habere propter maiorem distantiam eius ab eodem stipite.

Solut. 3. arg. ¶Et per hoc tertium argumentum principale solutum restat: nam quãuis auus & nepos eodem gradu inter se distent, tamen filius eiusdẽ aui, qui est nepotis patruus, primo gradu attin git auum, & secundo nepotem, quia respectu radicis non æqualiter distant.

Appendix ¶Hinc rursus sequitur, quoscunque duos siue in linea recta, siue in transuersali eodem gradu inter se differre. Quo enim gradu Petrus refer tur ad Paulum, Paulus refertur ad Petrum: licèt non semper ad stipitem eodem referantur. Filius enim & nepos in eadem linea inter se in primo gradu referuntur: quia se habent, vt pater & filius, sed tamen ab auo pater distat vno gradu, & nepos duobus. Et idem est de filio vnius lineæ, qui est patruus nepotis alterius: referuntur enim inter se secundo gradu sicut nepos ab auo, & tamen filius ad eundem auum non refertur nisi primo.

Circa dispẽ sationem ¶Atque hoc seruandum est, vt dum de dispẽsatione inter istos gradus sermonẽ habituri sumus, perpendamus, q̃ si vnus ab stipite distat quarto gradu, licèt alius distet non nisi tertio, vel secundo, non tamen videtur maior facienda difficultas, quàm si ambo essent in quarto: quia non sunt sanguine propinquiores.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm gradus quispiam consanguinitatis in linea recta iure naturali matrimonium impediat.

PLantata cõsanguinitatis arbore, per suasq; lineas & gradus distributa, reliquũ fit, vt exploremus, quemadmodum cõciliandis nuptijs impedimentum obijciat. Et quia hoc potest iure naturali diuino & humano cõtingere, exordiendo à iure naturali arguitur, quod nullus cõsanguinitatis gradus tali iure matrimoniũ impediat.

Partis negatiuæ. ar. 1. Nulla mulier tã propinqua viro esse potest, quàm Eua fuit Adæ: quę quidẽ cõfessio ipsius fuit dicentis Gen. 2. Hoc nũc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: fuerũt nihilominus matrimonio cõiuncti: ergo nulla carnis vel sanguinis coniunctio iure naturæ coniugalem nexum exhorret.

2. Argumẽt. ¶Secundò. Si lex naturalis inter parẽtes & natos matrimonia impediret: similiter & auos & nepotes à nuptijs arceret: nã aui, magni patres dicuntur: hoc tamẽ falsum esse videtur: nã si talis esset prohibitio naturalis, consequeretur, vt nec matrimoniũ inter auũ & nepotẽ esset fixũ atq; adeò dũ conuerterẽtur ad fidem esset necessario rescindendũ, consequẽs autẽ videtur, vt falsum decernere Innocẽt. cap. Gaudemus de diuortijs, vbi ait, q̃ qui in secundo vel tertio gradu contraxerunt, non sunt separandi.

3. Argumẽt. ¶Tertiò. Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit: sed brutę animantes nullũ in coitu sanguinis respectũ habẽt: ergo ius naturæ hominibus talẽ respectũ habere non iubet.

Pars affirmatiua. ¶In contrarium est, q̃ illud iure naturæ matrimonio obstat, quod eius fini repugnat: fratres autẽ matrimonio coniũgi fini generationis obstat, nã idẽ Greg. loco citato ait, ex tali coniugio sobolem nõ posse succrescere: qua ratione illud interdicit: ergo iure naturę impeditur.

Decisio art. ¶Quæstio hæc præcipui momenti est, & à plerisq; doctorũ multis agitata nominibus. Quo autẽ fulgentiori luce procedat, proponendæ, statim ante oculos sunt nuptiarũ prohibitiones, quas antiquo populo Leuit. 18. Deus præscripsit, quę quãuis numero duodecim, ad sex tamen gradus pẽnitiùs perspectæ resoluũtur.

Leuit. 18. Prohibentur namq; nuptię in primo & secundo gradu in linea recta consanguinitatis: scilicèt, inter patrẽ & filiã, & matrẽ & filiũ qui est primus gradus. & inter auũ & neptẽ, ac subinde inter auiã & nepotem, qui est secũdus: atq; in trãsuersali quidem in primo, vt inter fratrẽ & sororẽ, & in secundo ascendendo, scilicèt, inter consobrinũ & amitã, scilicèt, sororẽ patris & pariter cũ matertera, videlicet, sorore matris. Isti enim, licèt duo appareant gradus, non est nisi vnicus, scilicet, secundus cõsanguinitatis ascendentiũ in linea trãsuersali.

Inter affines duplici ter prohibẽtur nuptiæ. Rursum inter affines prohibentur quoq; matrimonia in primo gradu duob⁹ modis, scilicèt, ascendẽdo & adlatera. Primo modo, ne quis agnoscat matrẽ & filiã: putà, ne quis ducat priuignã, id est, filiã vxoris suę, neq; gener socrũ suã: neq; vna nubat patri & filio: videlicèt, ne nurus nubat socero patri mariti sui, neq; priuignus ducat nouercam. Omnes enim isti quatuor sunt idẽ gradus affinitatis. Prohibetur etiã secũdo modo matrimonium in primo gradu affinitatis, videlicèt, ne quis ducat sorores duas, aut vna duobus fratribus nubat. Hic enim etiam primus

nius gradus est licèt non tam efficax vt priori modo. Disputatio autem de duobus modis primi gradus affinitatis ad proximã attinet distinctionẽ. At quoniam omnes quatuor gradus cõsanguinitatis nimium extenderent articulum vnum, in duos eum secuimus.

Quid ad primum Leuiticum an duo vel modo.

¶ In capite ergo totius disputationis id præstituere oportet, vtrùm pohibitiones illæ Leuit. 18. vim modo in lege nostra retineant. Operæ pretiũ enim est hanc quæstionem ad duos effectus dissoluere. Primùm ad videndum, vtrùm infideles, qui in illis gradibus contraxerunt, si modò conuertantur, sint separandi. Et deinde adiudicandum, vtrùm Papa modò possit super aliquem illorum graduũ dispensare. Hæc enim duo membra mutua consecutione connectũtur. Si enim ius illud diuinum modo perseuerat, nullum est matrimoniũ inter fideles, nec Papa dispẽsare potest. Si verò abdicatum est vtriusq; membri contrarium est tenẽdum. Et quidem quæstio non solùm cum hæreticis disputanda est, verùm & inter catholicos conuertitur. Etenim Vvitcleff, vt est videre apud Valdensem tomo. 2. de sacra. capit. 134. dicebat omnes illas prohibitiones modo vim suã iure diuino retinere, & ideo in illis gradibus matrimonia esse illicita, nec esse dispẽsabilia: ecclesiam tamen nõ posse alios prohibere, eundemq; errorem mordicus tenẽt Lutherani. De hoc verò secũdo membro: scilicet, de ecclesiæ facultate ad prohibendum gradus arti. 5. nos docebit: sed primũ est modo examinandum. Atqui inter catholicos, saltem si in superficie illos aspexeris communis fere opinio est illos gradus esse modo iure diuino prohibitos. Ita tenere videtur Bonauentura dist. præsenti artic. 1. quæstio. 2. & eod. loco Ricardus. Imò & S. Tho. dist. 39. arti. 3. ad. 3. argu. ait, q; si infideles, qui in gradibus contraxerunt in Leuitico prohibitis, conuertantur, sunt separandi. Et Syluest. verb. Matrimonium. 8. q. 6. & verb. papa. §. 17. ait omnes ferè illos gradus esse iure naturæ prohibitos, in quibus ideo Papa dispẽsare nõ valet. Et idem, ait, Maioris. Et potissimũ Valdensis. At verò Palud. moderatiùs se exponit dicens, q; ferè omnes gradus illic prohibiti sunt de iure naturæ. Cui sub eisdem verbis adstipulatur Archi. Floren. 3. par. titul. 1. capit. 24. In contrario extremo sunt Caieta. & Tho. de Argentina, qui dicunt, ius naturæ solum parẽtes, & liberos prohibere, nõ tamẽ fratres. His tamen prænarratis opinionibus ad quæstionem tribus respondetur conclusionibus.

Vviteleff.

Communis opinio catholicorum

Syluester.

Maioris.

Prima. Præcepta illa, phibitoria Leuitici ea ratione, qua illa lege posita sunt, nullũ apud nos vigorem retinent, sed prorsus extincta cessarunt. Solùm autem persistunt quatenus moralia sunt: videlicèt, quatenus vim retinent naturalis iuris. Posterior pars nota est quia Christ⁹ ius naturæ non quidẽ extinxit, sed potius perfecit. Prior verò pars probatur. Certum enim est totam illam vetustam legem, qua ratiõe illi populo posita fuit, penitus per Christum abolitam fuisse & antiquatam. Venit enim, vt eã adimpleret, vt idem ait, Matthæ. 5. Et ideo in morte eius & resurrectione vbi tota veritas, cuius ipsa fuerat figura, completa est, illa fuit extincta, quod verbum illud in cruce prolatum significat. Consummatum est. Vnde Paul. ad Hebr. 7. Trãslato sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat: cùm ergo in Christo translatum fuerit sacerdotiũ veteris legis in sacerdotium Melchisedech, fit vt & legis trãslatio facta fuerit. Et subdit. Reprobatio quidẽ fit prioris mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem. Et ad Heb. 8. testimonium Hieremiæ 31. ad id confirmandum refert, Ecce dies veniũt, dicit Dominus, & cõsummabo super domum Israel testamentum nouum. Vnde subdit Pau. q; nouum antiquauit prius: quod autẽ antiquatur & senescit, prope interitũ est. Idẽ q; cõfirmat ad Roma. 7. per mulieris similitudinem, quæ sub viro est, mortuo tamẽ viro soluta est à lege viri. Sic enim nos per mortem Christi liberati sumus à lege veteri. Et ad Gal. 4. id ipsum per allegoriã Abrahæ declarat: qui habuit duos filios, vnum de ancilla, & alterum de libera, qui duo testamẽta significant: sed filius ancillæ eiectus est, & filius liberæ mansit, quo lex nostra libertatis designatur. Quocirca vt actuũ. 15. legitur, apostolorũ concilium, Pharisæorum pertinaciã contendentiũ circuncisionem cũ euãgelio seruandam sic pronũciauit, Visum est spiritui sancto & nobis nihil vltra vobis imponere oneris q̃ hæc necessaria &c.

Lex vetus antiquata.

Paulus.

Hebræo. 8.

Roma. 7.

Ad Gal. 4.

¶ Igitur doctores huc deberẽt oculos cõijcere vt intelligerent, nullũ posse argumẽtũ desumi ex prisca illa lege modo post Christũ passum, nisi quatenus natiuam vim habet naturalis iuris. Quin verò oculatiùs deberẽt attendere, hæresim esse illas prohibitiones, quatenus legales erant, modò tanquam obseruandas allegare perinde acsi legem circũcisionis retinere contenderent.

Nota.

¶ Et accedit præterea euidentissima ratio. Præcepta illa Leuit. 18. quatenus erant præcepta illius legis Mosaycæ alias gentes non obligabant, quæ lege circũcisionis non tenebantur: ergo neq; nos lex illa modò obligat: quia non magis nos, quàm Gẽtiles cõprehẽdit: siquidẽ ab illa,

Ratio optima.

ab illa,vt Rom.8.ait Paulus,iam nos Christus liberauit.¶ Solùm ergo pendendum est, quantum iuris naturalis illæ prohibitiones contineant:quoniam non ampliùs nos obligant.

Obiectio ¶ At verò fortasse quispiam obijciat hic nobis August. quæst.53.super Leuiti. vbi ait, omnia illa mandata in decalogo esse præcõcepta, insinuãs esse moralia:quo testimonio Valden. tomo.2.de sacrament.cap.134.fundatur,vt dicat omnes illas prohibitiones nunc esse de iure diuino. Verumtamen,vt demus quodãmodo esse moralia, non tamen subinde colligitur,vt illa virtute matrimonia dirimant. Aliud quippe est rem aliquam præcepto morali & naturali esse prohibitam, aliud verò eodem iure esse irritam. Nam prohibitio moralis solùm inducit peccatum si cõtra fiat, non tamen sub inde si fiat,euacuatur & irritatur. Iure enim diuino & naturali prohibita est beneficiorum incompatibilium multitudo, & peccatũ est illa posidere, nõ tamen ideo collatio eorum non tenet. Item prodigalitas iure naturæ prohibetur,& tamen prodiga donatio tenet. Præterea qui post votũ simplex castitatis matrimoniũ contrahit,peccat quidem, sed eius nihilominꝰ matrimoniũ tenet. Et post spõsalia aliud matrimonium cõtrahere peccatũ est contra ius naturæ,& tamen matrimoniũ valet. Et matrimonium clandestinum quãuis sit culpabile,nihilominus est validũ. Quin verò prohibitio illa, cuius supra meminimus, ne populus ille cum gentibus illis terræ promissæ matrimonia necteret, fortasse nõ erat nisi obligatoria sub reatu mortali,nõ tamẽ quod nuptias irritaret: nã hoc sub lite reliquimꝰ. Pariter ergo ex illis prohibitionibus Leuit.18.planè colligitur, absurdum esse peccatum iure naturę talia matrimonia contrahere,non tamen subinde consequitur esse nulla. Sed solùm subsequitur,expediẽs fuisse modò in lege euãgelica,vt illa matrimonia iure positiuo impedirentur, vt factum est. Et accedit super hæc omnia magnum argumẽtum,qꝫ in Leuitico aliqui gradus vetantur,qui bus iure naturæ similes nõ vetantur. Prohibetur namq; consobrinus cum amita vel matertera:hoc est, cũ sorore patris aut matris copulari,& tamen nõ prohibetur neptis seu consobrina patruo vel auunculo nubere, cùm tamẽ iure naturæ idem sit gradus. Illud enim,Turpitudinem patrui tui nõ reuelabis, non sic intelligitur,vt neptis nõ nubat patruo, sed qꝫ consobrinus nõ ducat vxorem patrui. Cùm enim dicitur, Turpitudinẽ patrui tui non reuelabis, per modum expositionis subditur, Neq; accedes ad vxorem eius, qui tibi affinitate coniungitur. Si ergo de iure naturæ, aliqua illic vetantur, & aliquà permittuntur, non est cur nunc illæ prohibitiones tanquam iure naturæ matrimonium dirimentes sint auscultandæ.

Dilutio.

Similc.

Prohibitio. Leuit.18.

Ratio.1.

¶ Restat ergo in illis prohibitionibus energiã esse perpẽdendã,quã à iure naturæ mutuãtur. At vero non desunt qui dicant cũctas prohibitiones illas esse de iure naturę,vt est dist.prę senti Palud.cui Archiepꝰ Florẽ.3. par.tit.1.ca. 14.subscribit,ait. fere oẽs esse de iure diuino. Et recẽtiores,in quibus est Ioa.Maioris,& Sylvest.ver.Papa.§.17.illa ratione arbitrantur nõ posse super illis Papam dispensare. His tamen nõ obstantibus dicendũ est,sic omnes prohibitiones illas esse de iure naturali, vt tamen inter eas sit ordo dignoscendus. Multiplex quippe discrimen est in iure naturæ:quædã enim sunt tanq̃ prima principia,alia verò tanq̃ cõclusiones propinquius lõgiusue ex illis deductę. Igitur inter eiusmodi prohibitiones, aliquæ sunt sic iure naturæ validę, vt eodem iure matrimonium irritent,atque aliæ,quæ licèt iure naturę id prohibeant,non tamen eodem iure irritent: attamen cõgruit,v ecclesia sic talia matrimonia cohibeat,vt eadẽ casset & annullet, sed nihilominus poterit super ipsis dispensare.

Prohibitiõnes. Leuit. 18. an sint omnes iuris naturæ.

Ius naturæ multiplex.

¶ His ita præhabitis sit huius articuli cõclusio secũda. Inter patrem & filiam : sicuti inter matrem & filium iure naturæ ac perinde diuino sic prohibitum est matrimoniũ, vt quãuis nulla alia lex id prohiberet,esset nullũ. Et ideo ꝓhibitio hæc Leui.18.in capite posita fuit. Turpitudinem patris tui & matris tuæ nõ discooperies. Mater tua est,non reuelabis turpitudinem eius. At quia dictum est,vim illius legislo iure naturæ esse perpendendã, illud est perspiciendum. Rationes autẽ à natura profectas adfert hic D.Tho.quatuor, sed luculẽtiùs.2.2. vbi de incestu disputat.q.154.art. 9. Quæ quidẽ quãuis ad alios consanguinitatis gradus referri etiam possint, tamẽ ad parẽtes & liberos peculiari emphasi attinent. Prima sumitur,à turpitudine contra primũ finem matrimonij. Et est hæc. Illud est matrimonio contrahendo contrariũ,quod eius potissimo fini,qui est generatio aduersatur: cõgressus autẽ parentum cum liberis eidem fini è diametro opponitur: ergo est impedimentũ dirimẽs. Probatur minor. Nã etsi pater ex filia posset filios suscipere & educare,sicuti & filius ex matre, id tamẽ fieri nequiret,nisi modo indecẽtissimo & fœdissimo. Etenim iura omnia diuina & naturalia consonantissimo cõcentu sibi mutuò concordant:iure autem naturæ & diuino liberi tenentur parentes reuereri adeo, vt quemadmo

Ratio.4.

1. Argumẽt.

1. Ratio.

dū.5.Ethi.ait,Philo.ipſis,veluti Deo paria debitis obſequia reddere nō poſsimus:ad reuerētiam autem potiſsimū attinet vt eorum quos veneramur,honorem colamus, & ipſorū pudicitię & honeſtatis ſimus in primis cuſtodes.

Valer Max. Qua ratione Vale.Maximus refert,liberis inter Romanos non fuiſſe permiſſum ſimul cū parentibus balneari, ne ſe nudos conſpicerēt, in re autem vxoria ſumma detegitur turpitudo,adeò vt ipſæ coniuges pudore tunc ſuffundantur: reuerentię ergo, quā liberi parentibus debent,maxime repugnat eorum turpitudinē detegere. Atque hæc cauſa eſt,quam lex citata diuina commemorat. ¶ Secunda ratio ſumitur à concupiſcentia cōtra ſecundū matrimonij finē: & eſt hęc. Matrimonium prę terquā in officium generationis, inſtitutum etiam eſt in remedium cōcupiſcentiæ:ſi autem inter parentes & liberos,imò & inter illos, quos neceſſe eſt in eadem familia commorari,licitum eſſet,ingēs offerretur periculū rei Venereæ: aſsidua quippe illa conuerſatio de ſe incendium eſſet libidinis. Quòd ſi arguas. Etiam mulieris pulchra forma irritat: & tamen non impedit matrimonium.Hoc verum eſt,ſed tamen poteſt eius conſortium caueri. Conuerſatio autē intra eaſdē ædes creberrimas offert illecebras & lapſus occaſiones: quare niſi vetitū eſſet inter domeſticos matrimonium, omnes domus inceſtibus ſordeſcerēt.Quare & vxor zelotypia exureretur in maritū & filias: ſolent enim patres nimium eſſe filiarū amātes: quare vxores nunq̄ auderent filias permittere vt in ſeceſſu cum patribus colloquerentur,aut illos amplexarētur:ſed religio,quæ tales nuptias abominatur, facit vt commercia illa tutò permittantur. ¶ Tertia ratio eodem prorſus tendit, quæ eſt.2.Politic.Ariſto. vbi contra politiam Socratis eaſdem inceſtas nuptias reprehēdit. Amor enim venereus illi, qui ex ſanguinis cō iunctione oritur, adiectus nimium ardoris libidinem ſuſcitaret, & irritaret: nam cùm per ſe vterq̄ ingens ſit,ille certè, qui conſanguineus eſt alterum libidinoſum, niſi per prudentiam & temperātiam arceatur,parturit:& ideo quā do ſecundus inter cognatos flammas emittit vehementiſsimus eſt atque adeò niſi inter ipſos interdictæ eſſent nuptiæ nimium homines emolleſcerēt,& matrimonio, quod remedium eſt concupiſcentiæ, ad maiorem libidinem abuterentur.Documentum profectò rei huius illæ prouinciæ perhibent, quæ poſtquàm ſacramentum confeſsionis abiecerunt, domeſticis fœdiſsimiſq̄ inceſtibus ſcaturiūt. Vnde barbarus ferinusq̄ ille mos erat, quem Ouid.lib.10.Metamorph. illo carmine refert. Gentes tamen eſſe feruntur,In quibus & nato genitrix,& nata parenti Iungitur, vt pietas geminato creſcat amore. Quem quidem cōcubitum idem lib.7.hoc carmine vituperat.Dextera Cyllene eſt, in qua cum matre Menephrō, Concubiturus erat ſæuarum more ferarū.Iſtę ergo rationes licèt vehementiorem habeant de parētibus & liberis energiam, de omnibus nihilominus conſanguineis procedūt. Quare Leuit.18.peculiarius eorum concubitus & matrimonia vetabantur, quos in eiſdem ædibus commorari conuerſarique oportebat.

Ouidius.10. Metamor.

Leuit.18.

¶ Quarta demum ratio ad matrimonium,quatenus ſacramentū,refertur: & ſumitur ex Auguſtino loco citato.15.de ciuitate Dei cap. 16. Sacramentum enim matrimonij ſignum ſymbolumq̄ eſt charitatis Chriſti & eccleſię:ergo ratione ſacramenti charitas eſt inter Chriſtianos propaganda & amplificāda: cùm ergo inter cōſanguineos ipſa ſanguinis cōiunctio charitatem conglutinet,condecens eſt,vt per nuptiarū vincula diuerſi ſanguines affinitate copulentur:qua ratione noua amicitiarum genera oriantur.Etenim,vt illic ait Auguſt. ſi pater filiam duceret, idē eſſet pater & maritus, imò idē auus & pater. Quę vtiq̄ ratio etiam alios conſanguineos attingit. Si enim frater ſorori per cōnubium colligaretur,idem eſſet illis pater & ſocer. Quòd ſi rurſus nepos & neptis coniungerentur, eſſent cōiuges, & fratrueles, & eorum pater eſſet eis pater,& ſocer & auunculus:& mater eſſet ſimul ſocr⁹ & amita. Iſtæ ergo neceſsitudines dū ad diuerſos ſanguines diſſeminantur,vt alij ſint conſanguinei,atquè alij affines,lati⁹ honeſtius & pulchrius poſsūt ppagari. Quin verò ipſa per ſe abſurditas eſt, vt tanta confuſione iura cōſanguineorum & affinium commiſceantur. Ait Paulus,naturali affectione virum quærere quomodo placeat vxori,& vxorem quomodo placeat viro: indecorum autem eſſet maximè patremſolicitū eſſe quomodo placeret filiæ, & matrem quomodo placeret filio, cùm ius conſanguinitatis contrarium iubeat.Et multò abſurdius eſſet,ſi vir,qui conſanguinitate eſt inferior, per matrimoniū fieret ſuperior. Abſurdius enim eſſet cui vehemētius natura reclamaret, ſi filius matrem cognoſceret quàm ſi filia patri nuberet: quia cum maritus debeat vxoris eſſe caput illique ſuperior,abominatio eſſet, ſi matrē filius ſuperueniret. Et eadem ratione fœdius conſobrinus ducit amitam, quàm auunculus conſobrinam.Honores enim,qui maioribus iure cō ſanguinitatis debētur ratione affinitatis inter

Ratio. 2.

Obiectio:

Dilutio:

Ratio 3.

Ratio 4. Auguſt. Rationis.

Paulus.

Matris & filij matrimonium.

cognatos

cognatos contractæ indecorè sæpissimè peruertũtur. ¶ Sed vt alijs prætermissis gradibus ad parentes & natos reuertamur, hæc superioribus adhibetur ratio naturalis. In generatione, vt superius ex Aristotele retulimus, vir se habet vt agens, & fœmina vt patiens, qui per copulam efficiuntur vna caro: cum ergo liberi, vt idẽ ait Philosophus, sint sicut partes parentum, atque adeò pater & filia sint quodam modo vna caro sicut pater & filius, natura exhortatur, vt filij & parentes, non coniungantur vt agens & patiens: esset enim quasi reciproca actio, vt idem ageret in se ipsum.

Matrimoniũ parentũ cum filijs.

¶ Atque eam ob rem non inepte sancti interpretes & hunc quoque sensum ex illis verbis enucleant. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suæ, hoc est causa huius cõiugalis nexus nec pater ascisc etur in maritũ, neq; in vxorẽ mater. Quamuis & alter addatur intellectus, scilicet, quod ratione vacandi rei familiari & vxoriæ posthabendi sunt parentes atque alij cognati.

Propter hoc relinquet. &c.

¶ Accedit in confirmationem huius veritatis & enormis ætatis disparitas: nam cùm mulier parit, plurimum attingere consueuit annum fere vigesimum, quando ergo filio nuberet, esset quadragenaria, atque adeo ad concipiendum inepta. Sed quid opus est pluribus? Cùm liberi à parentibus ea ratione prodeant, vt successione perpetua soboles vltra pcedat: quid nam scelestius illo nefando regressu excogitari potest, vt vir eundem vterum, vnde exijt, de turpare audeat, & fœmina eodem semine, quo sata fuit, polluatur.

Alia ratio.

Ratio optima.

¶ Adde quod quacunque extiterint Barbari feritate, nulli tamẽ, aut vix vlli talia matrimonia excogitasse feruntur, quod perquã euidẽs naturæ documentũ est tale facinus abhorrentis. Referunt quidẽ Tertulianus in Apologetico cap. 9. & Strabo. lib. 15. & Quintus Curtius lib. 7. & nõnulli alij, Persis huiusmodi incesta connubia in more esse. Sed isti si hæc non impostura potius, vt quidem aiunt, quàm historia est, nõ sunt digni qui inter homines adscribãtur: est enim huiusmodi ritus belluinus potius quàm humanus: cum & bruta etiam ipsa tales perhorrescãt congressus. Scribunt enim tum Aristoteles lib. 9. de historia animalium, cap. 47. tum & Plinius lib. 8. cap. 42. de camelo & equo, qui opperimẽto contectas matres supervenire coacti, postquàm agnouerũt matres esse, alter camelariũ morsu defixo interemit, alter verò se præcipitem dedit.

Barbari.

Bruta.

Plinius.

¶ Vnde Ambrosi. lib. 8. Epistolarum Epistola. 66. ad Paternum, contra connubia consanguineorũ multa confert, vbi obiter ait, non reperiri specialiter sermone legis prohibitũ, ne pater filiã suã accipiat vxorẽ. Quod quidã putãt lapsum memoria dixisse, cum id Leuit. 16. expresse prohibitum sit. At verò Ambrosius in illo verbo, Turpitudinẽ patris tui non reuelabis, non agnouit expresse prohibitũ matrimoniũ filiæ cum patre: quia non cẽsetur vxor reuelare turpitudinẽ viri. Sed turpitudinẽ patris, putauit appellari: vas vxoris patris, quia sunt duo in carne vna, atque adeo prohibitũ illic expresse matrimonium filij cum matre, sed virtualiter & implicite intelligi, ne filia nubat patri. Attamen cùm distinctè sint positæ, turpitudo patris: & turpitudo matris, communis doctorum schola ambo matrimonia censet expresse prohibita. Nam & vxor quodam modo discooperit verenda mariti.

Ambrosi.

¶ Quod si scisciteris, vtrum eatenus hoc sit iure naturæ prohibitum, vt etiam natura integra id ipsum vetaret? Videtur enim, quòd si primus parens non fuisset prævaricatus, matrimonia inter parẽtes & liberos non fuissent prohibita: quoniam prima, eademque potissima ratio, quam fecimus, in illo statu non militaret: quandoquidem peccatum fuit in causa, vt hominum nuditas turpis esset, & verecundiam offunderet: etenim quousque primi parentes prolapsi fuere, nõ fuerunt in obscœnis motibus verecundiam passi: fit ergo consequens, vt in illo statu absque vlla turpitudine fieret generatio, atque adeò filius matrem cognoscẽs non reuelaret eius turpitudinem.

Dubium.

Item neque timendum tunc fuisset, ne carnis illecebræ vltra iustum excitarentur, quia nihil incommodi illis potuisset accidere: neque verò opus esset iure nuptiarum amicitiarum vincula prolatare: quia omnes essent sibi satis amicitia deuincti. Respondetur nihilominus, quòd etiam in illo statu natura homines docuisset, nefas esse talia inire connubia. Eandem enim reuerentiam & honorem deberent parentibus liberi, vt modo. Hæc ergo argumenta illius status sæpè fallunt. Etenim quamuis illo durante nullum potuisset peccatum existere, tamen, sicut per esum ligni vetiti illum amiserunt, ita eundem per quodcunque mortale delictũ contra ius naturæ cõmissum perdidissent, vt si filius cognosceret matrem, statum perderet, & tunc cõcubitus ille fieret turpis. Item consanguinei plus se quam alios etiã tunc diligerent: quara aliæ quoq; rationes factæ tunc sup modo militarent.

Ratio.

Sent. author.

¶ Sed acrius dubium est, vtrùm vsque adeò iure naturæ sit tale matrimonium repulsum,

Dubium.

vt nullam ob causam quantumcunq; publicam possit super eo dispẽsari. Martinus enim, de temperantia, quæstio. de incestu, tenet, ratione boni communis, ne, scilicet, humanum genus pereat, licere patri filiam, & filio matrẽ cognoscere. Casus eius est, Si Adam forsan nõ nisi filias ex Eua, susciperet: & intelligeret maribus concipiendis ineptam fuisse. Vel fortè si eam tunc Deus sustulisset in cœlum, tunc, inquit, absque alia Dei dispensatione potuisset ad filiam accedere causa procreandi masculos. Vel demus nunc ex hominibus non esse superstites nisi patrem & filiam, qui crederent orbem abolitum iri, quod filiæ Loth cùm se se patri summiserunt arbitratæ sunt, tunc videtur ille pater causa conseruandi humani generis posse filiam matrimonio sibi adiungere: veluti dist. 26. quæst. 1. artic. 2. de religiosis diximus, qui non obstante solenni voto possent tunc matrimonia contrahere, & 33. dist. de pluribus vxoribus eadem necessitate ducendis.

Caieta. opinio.

¶ Atqui Caietanus, quæstio. illa citata. 154. articul. 9. vsque adeò arbitratur matrimonium patris cum filia esse indispensabile, vt ob nullã penitus necessitatem, etiam propagandi humani generis posset fieri licite. Arbitratur, in quam, adeò esse prorsus intrinsecè malum, vt mentiri & furari, à quibus nequitia inseparabilis est. Sed certè plus nimio rem exaggerat.

Sent. autho.

Etenim si tam intrinsecè esset malum, consequens fieret, vt neq; Deus ipse posset dispensare: nam vt. 1. 2. quæstio. 100. articul. 8. author est D. Thom. cui Caietan. ipse fidem adhibet. Deus super his, quæ sunt eo modo intrinsecè mala, vt super præcepta decalogi, dispensare non potest. Et tamen idem Caietanus loco citato insinuat, quod posset Deus dispensare super matrimonio patris cum filia. Non ergo sibi satis constat.

¶ Igitur quicquid ipse vel alij senserint, ego negare minimè auderem, Deum super eiusmodi matrimonium dispensare posse. Quo fit, vt non sit tam intrinsecè malum, vt mentiri aut peierare. Nihilominus addiderim secundò cõtra Martinum, casum eius & euentum non esse admittendum: nempe, quòd Eua conceptioni masculorum esse posset inidonea: nam cùm Deus illos parentes ceu prima semina, quibus humanum genus disseminandum erat, creasset, suæ prouidentiæ repugnaret, quòd non essent ambo ad id muneris idonei: aut si permisisset vt propagatio non nisi per tam fœdas nuptias, quales sunt inter parentes & liberos, fieri posset.

Ad Martinũ

¶ Si tamen scisscitando vrgeas. Quid si modò non essent in orbe nisi pater & filia, aut mater & filius? Profectò, saluo peritorum iudicio, cõpelli mihi videor, vt dicam, tũc tale connubiũ fore licitum: quãdoquidem nõ sit tam intrinsecè malum, quàm illa, quæ primis principijs iuris naturę sunt cõtraria. Cauillum enim illum, quòd tunc credendũ esset, finem adesse mũdi, nunquam facile admiserim: nam cùm cognitio illa supranaturalis sit, quia de die illa nemo scit, non esset fas hominibus illud credere, sed tenerentur omnia naturalia remedia adhibere credẽtes, quòd natura ipsa, & qui eius autor est Deus in tali casu dispensaret. Alij forsan erunt nimium reuelationum amatores, qui dicent, tunc expectandam fore Dei reuelationẽ At verò extra illũ casum in tale matrimoniũ nulla cadit pontificia dispensatio.

Percõtatio.

Nota:

¶ Hoc de parentibus & liberis cõstituto, quæritur vtrùm in linea recta idem ius naturæ remotiores gradus à matrimonio pariter arceat. Ricardus hic, Scotus, Durãdus & Paludanus, & Caius Iurisconsultus in. l. Nuptiæ. 2. ff. de ritu nuptia. (adeò vt communis opinio censeatur) aiunt, lineam rectam in infinitum connubia interdicere, vsque adeò vt Adam, qui non gentis triginta annis vixit, si viduus tũc esset. imò si modò resurgeret, cùm nulla posset matrimonium componere. Quare Enoch, qui in fine mundi cum Elia appariturus est, cum nulla contrahere fœmina poterit: quoniam Noe, ex quo omnes originem trahimus, eius fuit soboles. Caietanus verò in illa citata quæst. 154. art. 9. in. 2. 2. & opuscul. ad Clementem septimum de coniugio Regis Angliæ tenet iure diuino solùm prohiberi vnus gradus in linea recta, scilicèt, parentum & natorum. Et sumpsit fundamentum ex verbo S. Thomæ in solutione ad. 3. vbi, ait, quòd in commixtione personarum coniunctarum aliquid est, quod est secundum se indecens & repugnans naturali rationi, sicut commistio inter parentes & filios. Aliæ verò personę, quæ non coniunguntur secundum se ipsas, sed per ordinem ad parẽtes, non habent ita ex seipsis indecentiam, sed variatur illa secundum consuetudinem & legem humanam vel diuinam. Ait ergo Caieta. q̃ ad rationem filij attinet, vt deriuetur ex sanguinibus vtriusq; parẽtis, vel saltem matris, vt Christus. Filio autem per accidens contingit habere auos ratione parẽtum, scilicet, quia patres, alios habuerunt patres: quare filij Adæ absq; auis fuerunt verè filij: id autem, quod est per se, secundum Arist. est necessarium, vt ignem esse calidum: id verò quòd accidit, est contin-

In recta linea an solus quartus gradus an vero citeriores prohibeantur.

Caietani

Verba sancti Thomæ.

gens,

gens,vt hominem calescere. Quare inter patrem & filiam est necessaria vnitas, quæ iure naturæ matrimonium excludit: inter alios vero non item.

¶ Vtraque verò opinio videtur extrema, & ideo constituitur conclusio media, quæ sit huius articuli secunda. Inter auum & neptem ius naturæ matrimonium cohibet, licèt in infinitum huiusmodi impedimentum non progrediatur. Prior pars probatur quoniã Leuit.18. post interdictum primi gradus inter parentes & filios, subditur in recta linea de auis & neptibus. Turpitudinem filiæ, filij tui vel neptis ex filia non reuelabis: quia turpitudo tua est: quasi neptes sint etiam quodammodo auorum partes. Quocirca quamuis non omnia illa præcepta sint purè moralia, quæ debeant durare in noua lege, vt dictum est, nihilominus profectò in secundo illo gradu natura ipsa videtur nuptias execrari: nam & aui solent appellari magni patres. Ob idque rationes supra de patre & filia factæ si intime inspiciãtur, pari ferè vigore militant de auo & nepte. Et ideo licèt non tanta cum turpitudine, tamen accessus aui ad neptam videtur reciprocatio quædam agentis ad se ipsum tanquã ad passum.

¶ Ratio vero metaphysica Caietani licèt non sit omnino inefficax ad probandum longè est absurdius matrimonium inter patres & filios, quam inter remotiores, non tamen vrget, nullam esse fœditatem inter auum & neptem: imò qua parte auus senior est, plus quodammodo deformitatis adfert. Et quãuis non tam per se nepotes ad auos referantur, quàm patres, satis est tam vicinum ab illis sanguinem ducere. Et Diuus Thomas noluit fratres & auos à naturali prohibitione excludere, sed tantum in re euidẽtiori exemplum ponere. Quare non dixit: reliquas personas non habere indecentiam ex se ipsis sed non ita ex se ipsis habere, id est, non habere tantam.

¶ Secunda verò pars, scilicet, quod progressus non fiat in infinitum, probatur, quoniam iudicra ridiculaque videtur tam longa consanguinitatum series. Et confirmatur primò ratione morali: nam consanguinitas consideratur, vt radix & fons amicitiæ: communi autem ordine naturali amicitia inter ascendentes & descendentes nimium distantes euanescit, & tandem disperit: ergo non est cur semper sit consanguinitas reputanda. Et confirmatur secundò, quia videmus prosapias & illustrium stemmata temporum longitudine omnino euanescere & mutari, & humano iudicio consanguinitatem aboleri: ligamina verò naturalis iuris ex communi hominum iudicio & æstimatione pensari debent. Profectò propinquius se videntur sanguine contingere Hispani, & Galli, & Itali: quàm Adam vel eius filij si modo vixissent, ad nos accederent, imò quàm nos Noe & Iaphet, qui fertur Europam populis repleuisse, attingerent. Accedit quòd consanguinitas, vt diximus, arboris instar propagatur: ergo sicut in arbore atque in alijs rebus datur methodus & terminus, vltra quẽ non est progredi, ita in consanguinitate.

¶ Sed adhibetur demum & tertia ratio legalis. Etenim si linea recta in infinitum matrimonia interdiceret, id ius Ecclesiasticum, quo gradus consanguinitatis prohibentur, admonitum curasset, at verò sine vlla discrepantia rectæ aut transuersalis lineæ duntaxat fuerunt olim prohibiti vel sextus vel septimꝰ gradus, & modò duntaxat quartus: ergo cum Ecclesia aduersus ius naturæ nihil valeat decernere, signum est consanguinitatem lineæ rectæ iure naturæ perinde ac transuersalis finiri. Et re vera si modò tritauus, qui à trinepte quinto gradu distat, inter viuos existeret, à matrimonio cum illa contrahendo minime cohiberetur. Nam forma capituli. Vir qui à stipite. citati tale matrimonium non respuit. Id quod patroni illius infinitatis prospicere debuissent atque alij, qui dicunt eiusmodi prohibitoriam lineam rectam vsque ad vigesimum vel trigesimum gradum progredi: quod absq; vlla verisimili coniectura temerè, vt libet, diuinare videntur. Certum enim est, quòd quantum ad nuptias texendas vltra quartum gradum nulla linea descendit.

¶ Quo autem ad prædictum secundum gradum reuertamur, fortasse Papa non valet inter auum & neptem coniugium dispensando permittere, saltem nunquam feciſſe legitur, nec credo facere auderet: propterea quod aui & nepotes proximè ad parentes & natos accedentes, quasi patres & filij reputantur. In alijs verò gradibus rectæ lineæ vsque ad quartum, neque vt dispensaret consulendum videtur, neque si vrgenti causa id faceret, reclamandum. Sed res est, quæ per quàm rarissimè potest vsu venire.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd etsi Eua ex osse fuerit Adæ composita, non tamen eius fuit filia, imò nec consanguinea: quia non fuit genita ex eius lũbis, sed ex osse à Deo diuinitus fabricata, sicut ex eodẽ osse poterat Deus facere quoduis animal.

¶ Ad secundùm, si vera sit opinio, quam ve-

2. Conclusi.

Primæ partis probatio.

Ratio Caie.

Secũda pars

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Dispẽsarian possit inter auum & neptem.

ram credimus: nempe, inter auum & neptē iu
Solut. 2. arg. re naturæ matrimonium interdici neceſſariū eſt Innocentium reſtrictè gloſſare, & certè ita interpretandus videtur, in ſecundo gradu conſanguinitatis in linea tranſuerſali: putà inter patrum & neptem, inter fratrueles: & pariter in ſecundo affinitatis, & in quocunque tertio. ¶ Ad tertium reſpōdetur, q̄ ius naturale, vt alibi iam ſupra dictum eſt, dicitur illud, quod natura omnia animalia docuit: diuerſimodè tamen ſecundum ingenium quoruncunq; animalium. Bruta verò fœderis iuriſq; conſanguinitatis minimè capacia ſunt, quia finem ſuarū operationum non cognoſcunt, atq; adeò nec reuerentiam quam nati parentibus debēt, aut amicitiæ officia: conſanguinitas autem ob id vinculum naturale eſt, quod inde enaſcuntur reuerentiæ & amicitię iura. Item quia cùm nō habeāt ſuarum actionum dominium & libertatem, ſed mero inſtinctu naturali agantur, non ſunt aut fœlicitatis capacia, aut iniuriæ: ob idque nec cōſanguinitatis fructu potiuntur, nec propriè eius neceſsitudinem violant.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm aliquis gradus conſanguinitatis in linea trāſuerſali impediat iure naturæ matrimonium.

Pars affirmatiua. 1. Argumēt. SVbſequitur de linea trāſuerſali conſanguinitatis, & arguitur, q̄ nuptias nō impediat. Si.n. impediret, maximè primus grad⁹, qui eſt inter fratrē & ſororē. Quòd aūt iure naturę illas nō impediat, ꝓbatur. Lex naturalis eadem eſt apud omnes gentes: ſed tamē vt Aug. 15. de ciuitate Dei ca. 16. refert, Barbaris gentibus in more ſunt fraterna cōiugia: ergo non ſunt iure naturæ prohibita.

2. Argumēt. ¶ Secundò arguitur. Non ſolùm filij Adæ matrimonium inter ſe contraxerunt, vt Caim & Seth cum ſuis ſororibus, verùm & Abraham cum Sara ſorore ſua matrimonio ſe coniugauit: arguenti enim eum Abimelech, quòd dixiſſet Saram ſororē ſuā eſſe, cùm eſſet vxor, reſpondit, Verè ſoror mea eſt filia patris mei & non filia matris meæ, duxi eam in vxorem.

3. Argumēt. ¶ Tertiò arguitur. Si primus gradus, ſcilicet, inter fratrem & ſororem matrimonium iure naturæ impediret, ſequeretur, quod etiam ſecundus gradus idem impedimentū ſecum ferret: putà inter patruum vel auunculum & conſobrinam: nam patruus eſt alter pater, & ideo ſimili modo & contextu hic gradus Leuit. 18. prohibitus eſt, Turpitudinē ſororis patris tui aut matris tuæ nō diſcooperies, quòd aūt hoc non ſit naturale impedimētum, inde apparet: quòd eccleſia ſuper hunc gradum diſpenſare aſſolet: ergo gradus tranſuerſalis conſanguinitatis iure naturæ non impedit.

Pars negatiua. ¶ In contrarium tamen eſt, q̄ gradus tranſuerſalis inter fratres etiam eſt primus, vt inter patrem & filiam: ergo iure naturæ idem contrahendis nuptijs impedimentum obijcit.

Deciſio art. ¶ Quemadmodum in linea recta conſanguinitatis, ita & in trāſuerſali duo gradus diſtinguūtur, qui difficultatem habent, an iure naturæ ſint impedimenta. Primus enim eſt inter fratres, qui eodem gradu cadunt à patre, & ſecundus eſt inter aſcendentes & deſcēdentes, vt inter patruum vel auunculum & conſobrinos: qui ratione prioris vinculi coniunguntur. Et ideo ad quæſtionem duabus, vt ad ſuperiorē, concluſionibus eſt reſpondendum. Igitur de primo gradu inter fratres Caietanus eodem loco citato. 2. 2. partem ſimiliter negatiuā ſuſtinet, vt de auo & nepte, nempe, q̄ iure naturæ fratribus non ſunt nuptiæ interdictæ. Idemq; ſentit Ricardus diſtinct. præſenti. quæſt. 2. & Durandus, imò & Scotus. Reliqui verò prę̄ter Caietanum, videntur nō conſtanter loqui, ſed pugnantia dicere. Aiunt quippe nō eſſe illum gradum iure naturæ prohibitum, prohiberi tamen etiam poſt orbem redemptum iure diuino ob id quod Leuitic. 18. habetur. Turpitudinem ſororis tuæ ſiue ex patre ſiue ex matre non reuelabis. Et ideo autores iſti (vt conijcio) non cōcederent, Papam poſſe ſuper matrimonium inter fratres diſpenſare. Sed re vera non ſeruant dicendi conſecutionem: quoniam licet iure diuino vetuſtæ legis illa fuerit facta prohibitio, modò tamen certè id eſſe non poteſt de iure diuino, niſi ſit de iure naturali. Nā lex illa quoad cæremonialia & iudicialia, vt ſatis ſupra monſtrauimus per euangelium explosa eſt, ſed ſolùm quantum ad moralia perſeuerat: præcepta verò moralia ſunt de iure naturæ, præter præcepta ſupra naturalia fidei & ſacramentorum, quæ Chriſtus in euangelio adiecit, Cùm ergo idem Redemptor in lege gratiæ nullam nuptiarum prohibitionem inter conſanguineos fecerit, ſit vt ſi modò prohibitio inter fratres eſt de iure diuino, ſit etiā de iure naturali. Ob idq; Caietanus, quia arbitratur, non eſſe de iure naturali, ſubſequenter cenſet nec eſſe de iure diuino: atque adeò expreſsè concedit, q̄ papa poſſet modò ſuper talē ma-

Inter fratres a Caietan.

Circa dict. poſitionem.

Lex vetus.

Nota.

Thomas de Argentina.

le matrimonium dispẽsare. Et Thomas de Argentina, qui distin. præsenti ante ipsum eiusdẽ fuit opinionis, subinde infert, q̃ si frater in infidelitate cum sorore contraxisset, conuersi ad fidem nõ sunt separandi. Rationes suas Caietanus sic disponit. Primũ enim arguit, quòd

1. Arg. Caie.

si fraternum connubium iure esset naturali interdictum, nulla prorsus ex causa posset super illud dispensari, nisi ab autore naturæ: inter fratrem verò & sororem in orbis ortu fuerunt cõtexta coniugia, vt inter filios Adæ: nam non erant tunc vxores aliæ quàm sorores. Et tamẽ nulla illic legitur diuina dispẽsatio. Neque verò interuenisse creditur: quoniam cùm ius naturæ diuinitus cõditum sit, ridiculum esset dicere, Deum ceu naturæ autorem fraterna coniugia interdixisse, super quo tamen interdicto illico erat dispensaturus.

2. Argumẽt.

¶ Secundò vtitur eadem ratione, qua supra de auo & nepte: quia fratres, inquit, non coniunguntur per se, sed ratione patris: tamen Sanctus Thomas ibidem ait, quòd personæ, quæ non iunguntur nisi ex ordine ad parẽtes, non habent ita ex se ipsis indecentiam.

3. Argumẽt.

¶ Tertiò demum id sibi videtur palàm concludere: quia Pontifices in hoc gradu dispensasse legũtur, vt cum Rege Portugalliæ Emanuele, qui duas deinceps sorores duxit: & cũ Catherina filia Ferdinandi & Elisabeth Hispaniarum Regum, quæ duob⁹ nupsit fratribus Regibus Angliæ. Et potest eadẽ opinio per historiam illam foueri. 2. Reg. 13. de Thamar, quæ fratri suo Amon incestuosum stuprum cũ ea cõmittere conanti, respondit, Noli facere stultitiam hanc, quin potiùs loquere ad Regem, & non negabit me tibi, quod certè nisi fraterna connubia tunc essent licita, nunquam dixisset.

Historia Thamar.

4. Cõclusio.

¶ His tamen nõ obstantibus statuitur hic prima conclusio. Matrimoniũ fratris cum sorore vsq; adeò naturali iure prohibitũ est, vt si attentetur, nullum sit, neq;, vt sit validum, ecclesia per dispensationem efficere valeat. Con-

Ratio. 1.

clusio non inde solùm probatur, q̃ gradus hic sit in Leuitico expressus, sed q̃ sit cõsanguinitatis primus. Etenim sicut filij ad patrem in linea recta, ita fratris ad sororem in transuersali prim⁹ est cõsanguinitatis gradus. Et ideo quãuis intẽsiuè, vt diximus, efficacior sit filij ad patrem, nihilominus eadem natura inter fratres eandem prohibitionẽ interponit: quandoquidem patri proximè & sine medio accedunt. Imò verò arctior est inter fratres cõsanguinitatis nexus, quã inter auum & nepotem, quia

Ratio. 2.

ille est primus, hic verò secundus. Et secundò arguitur: quia omnes illæ rationes, quas superius de patre & filia accumulauimus, sed fratribus quoq; militant: nam ferè idem est pudor, si frater sororem cognoscat, acsi pater filiam adoriretur: & tam necessario fratres in eadem domo habitant: imò sæpe in eodem cubili iacent, vt pater & filia. Et vti. 8. Ethic. cap. 12. ait Philosophus, amicitia fraterna ingentissima est. Amant enim se fratres tanquàm idem se ipsum, quia eodem sunt sanguine géniti, & lacte nutriti, & moribus imbuti, & arctissima cõsuetudine iũcti. Quare nisi religio eas nuptias vetaret, eadem succrescerent libidinis irritamẽta. Quapropter Aristoteles secundò Politicorũm cõtra Policiam Platonis eodem ferè modo fraterna connubia atq; paterna abominatur. Vnde. C. de Episcop. & cleric. l. Eum qui vbi sacerdotibus matres germanas sorores domi habere permittitur. In his, inquit, nihil sæui criminis existimari fœdus naturale permittit. Et Lucanus, omneq; Poetæ lumine naturali docti incestos appellãt sororum partus ex fratribus. Et Lucianus in Necromantia eiusmodi connubia tanquam nefanda apud inferos haberi refert. Vnde Ouidius libro nono Metamorphos. impudicam Byblim inducit conquestam, quòd sibi non liceret cum fratre commiscerí sicut Dijs, qui suas duxerunt sorores. Sic Saturnus Opem iunctam sibi sanguine duxit, Oceanus Thetym, Iunonem rector Olympi. Illa enim gentilium deorũ mõstra similia feruntur inculcasse connubia. In his, quæ iure naturæ nituntur, sacris fas est profana miscere.

Aristot.

Lucanus.

Licianus.

Ouidius.

¶ Item Geñ. 20. & 26. Obid Abraham iussit vxori suæ, vt diceret, sororẽ se eius esse, vt illo nomine celaretur esse vxorẽ. Quare cùm primum Abimelech resciuit esse vxorem, intellexit, non esse sororem. Quæ quidẽ historia documentum perhibet etiam gentibus illis lumine naturali innotuisse, fraterna connubia esse nefanda. Et tãdem Diuus Augustinus loco citato de Ciuitate Dei, ait, q̃ non nisi peruersis legibus permittebãtur fraterna coniugia. Melior tamen, inquit, consuetudo, ipsam mauult exhorrere licentiam. Et ad Paternum Ambrosius lib. 9. Epistol. 66. in easdẽm sceleratas nuptias vehementer inuehitur. Iam verò & lege ciuili inter fratrẽ & sororẽ nuptiæ prohibitæ sunt siue vtroq; parẽte siue altero tantũ progenitos. Instit. de nuptijs. §. Inter eas. Ac demũ iure Canonico apud Inno. c. Gaudemus, de diuor. decretũ est, vt infideles, qui in primo gradu contraxisse fuerint reperti, non permittantur in matrimonio permanere: sed illi dũtaxat qui in secundo vel tertio gradu contraxerint.

Ratio. 3.

Augustin.

Ambrosius.

lege ciuili fraterna cõiuncti vetita.

Et necesse est intelligi de consanguinitate: nã de affinitate non est forsan tam certum, vt distinct. sequent. disputaturi sumus. Igitur primus gradus, qualis est inter fratres, iure naturæ est prohibitus. Neq; scio quid habeat contraria opinio, quod ad hoc respondere possit.

Nota.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum Caietani respondetur, consecutionem non esse legitimam, vt si aliquid iure naturali prohibitum est nullam possit dispensationem suscipere: nam matrimonium inter infideles est natura sua perpetuum: & tamen per conuersionem alterius ad fidem dissoluitur ab autore ipsius naturæ. Sicuti & matrimoniũ ratum fidelium per religionis ingressum. Veluti è contrario plures vxores vni viro cõiungi cõtra ius naturæ est, vt distin. 33. ostendimus, sed nihilominus Deus ad propagandum populum Israel super illud dispensauit. Et Caietanus ipse fatetur, nuptias inter patrem & filiam iure naturæ esse nullas: & tamen non negauit dispensationem diuinam illic locum habere, quia re vera nemini est dubitandum.

Inter fratres nuptiæ iure naturæ vetitæ.

¶ Huic ordini patris & filiæ proximè accedit ordo fratrum inter se, adeò vt nõ sit secundus gradus, sed primus sicuti ille, licèt ille vehemẽtiorem habeat efficatiam. Et ideo qua particula ab illo deficit, licèt sit eodẽ iure naturæ matrimonium in illo prohibitum, eodem ipso tamen naturali iure in extrema necessitate procreandi humani generis, fuit super illo dispensatum. Idem enim est dispensari à natura, & à Deo tanquam autore naturę. Et ideo in exordio mundi non alia opus fuit reuelatione prę ter clamorẽ ipsius naturæ, vt fratres sororibus commiscerentur. Quãuis inter patrem, & filiam nunquam fuerit dispensatum, prouidente Deo, vt nulla id necessitas exigeret. Cessante verò illa necessitate omnino indispensabile

Augustin. restat. Vnde Augustinus eodem loco de Ciuitate Dei citato. Sorores, inquit, accipere in matrimonium primis humani generis tẽporibus omnino licuit: illa tamen necessitate cessante, sic naturæ aduersatur, quasi nunquã licere potuerit. Quare omni proculdubio certissimum est Innocẽtium in cap. Gaudemus, hunc primum gradum tam lineæ trãsuersalis quàm rectæ censuisse tãquam iure naturæ simpliciter

Cap. Gaudemus. prohibitum. Et ideo neq; inter infideles fuisse vnquam in tali gradu validum matrimonium. Quo fit, vt arctius sit vinculũ inter fratres ad irritandũ matrimoniũ, quàm inter auũ & neptum, quia iste iam est secundus gradus, & plus ponderis habet primus gradus in transuersa linea quàm secundus in recta: quoniam immediatiùs fratres yniuntur patri, à quo sine medio deriuantur, cùm tamen inter auum & neptem medius sit pater.

Sol. alius ar. Caietan. ¶ Et per hoc solutum restat aliud metaphysicum argumentum Caietani: nam etsi fratres inter se non per se ipsos coniungantur, sed ratione parentum, satis tamen est tam propinquo strictoq; nexu in illo vniri, vt quasi idem reputentur. Nam si filius, vt ait Aristoteles, est pars patris filius & soror tanquam partes totius reputantur.

Solutio. 3. eiusdem. ¶ Tertium autem argumentum vt cum reuerentia Caietani, quę illi vbiq; debetur, loquar, intelligere nequeo. Vnde enim illa cõsequentia? Papa dispẽsauit, vt idem vnam ac subinde alteram sororem duceret, & vt vna duobus similiter fratribus nuberet: ergo dispẽsauit, aut dispẽsare potest inter fratres. Est arguere à gradu affinitatis ad gradum consanguinitatis, qui longissimè distant. Sororius enim contrahens cum sorore vxoris, nõ contrahit cũ sua ipsius consanguinea, sed cum affini: & similiter, quæ nubit leuiro, scilicèt, fratri mariti. De quo gradu distinct. sequenti futurus est sermo.

Nunquã dispensatum. ¶ Imò nusquam ab orbe redempto talis dispẽsatio facta legitur. Quin etiam in Gallorum annalibus extat de Comite Armeniaco, qui nullum non lapidem mouit, vt sororem quã perditè deamabat, matrimonio sibi iniũgeret, obtulitq; Pontifici amplissima munera, & allato sibi dispensationis breui, nuptias celebrauit. Qua de re admiratus Rex misit ad Põtificem, qui vehemẽtius demirat⁹ fuit, id sibi fuisse impositũ. Et repertus fuit Apostolicus Notarius, qui literas ceu Apostolicas falso subscripserat. Cuius criminis pœnas dedit. Quamobrẽ Comes renuẽs sororem relinquere, bello à Rege inuasus fuit: fuoque patrimonio expoliatus. Sylvest. verò verbo. Papa, quæst. 17. falsus est dicẽs, q⁹ Archiepiscopus Florenti. 3. part. tit. 1. cap. 11. referat Martinum quintũ dispensasse cum fratre & sorore in matrimonio: non enim dispensauit nisi cum quodã vt contraheret cũ illa, cuius germanã occulta fornicatione polluerat, vt dist. sequent. artic. 3. videbimus.

Ad argum. Thamar. ¶ Ad aliud aũt de Thamar cum fratre Amon, Paludanus respondet, quòd fortè Dauid non fuit verus pater Thamar, sed nutritius. Sunt enim qui dicant Thamar filiam fuisse cuiusdam captiuæ Dauidis, quam bello cepit, ex qua suscipit Absalon, qui ideo erat frater Thamar maternus: nam Amon ex alia vxore genitus fuit. At verò vt. 2. Regum. 3. legitur, Macha mater Absalon, fuit filia Regis Iesur, quam non est verosimile fuisse captiuam

Creditur

Creditur ergo Thamar filiã fuisse Dauidis, Et ideo forsan melius est dicere, q̃ inopinata repentinaq; sceleris immanitate perturbata verbum illud protulit, non tamen quòd crederet per legem illi licere vxorem esse fratris, cum expresse in lege esset prohibitio illa prescripta quam quidem scriptam legem pluris ipsi, quã legem naturæ æstimabant.

Solut. 1. arg.

¶ Simili ergo modo primum argumentũ principale solutum restat. Barbari namque detestandis fratrum nuptijs vtentes nõ id iure naturæ faciunt, sed illud adulterantes: quare talia matrimonia nullius sunt vinculi.

Sara an fuerit & soror & coniux Abrahæ.

¶ Ad secundum verò de Abraham, vtrùm ei fuerit Sara & vxor & simul germana soror, nõ desunt qui id affirment. Quorum est Caiet. super Genesim cap. 20. vbi postquam Abraham in Geraris de vxore sua affirmauerat, soror mea est, quo nomine celaret esse vxorem, Abimelech Regi Gerarius cùm eum mendacij redargueret, respondit, nõ esse mentitum: nam vere, inquit, soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in vxorem: quæ vtiq; verba põderans ait Caietanus, nihil expresius dicere potuisse, quàm verè soror mea est præsertim cũ adiecerit: filia patris mei & non filia matris meæ: nam si sororem esse clarè asserere voluisset, non id alijs vtique verbis potuisset explicare.

Caiet. art. 1.

2. Argumẽt.

¶ Accedit, quòd si erat consobrina, scilicet, filia Aram fratris eius, vt communis habet opinio, atq; adeò dicens, filia fratris mei, intelligeret, neptis, non adiecisset, & non filia matris meæ: quoniam pariter etiã esset neptis matris eius, quia Abraham, inquit, & Aram vtroque parente fratres erant. Eandem opinionem tenet Clemans Alexandrinus libro. 2. Stromatum non multum ante finem, dicens propterea adiecisse, & non filia matris meæ: quia licebat ducere vxorem ex parte patris, & non ex parte matris.

Clemẽs Alexandrinus.

3. Argumẽt.

¶ Atqui rationibus Caietani ad huc alia adiũgitur, quòd si non erat nisi consobrina, quando postea Abimelech insimulauit eum de mẽdacio, facilè crimen potuisset diluere, dicens. Soror mea est, filia fratris mei mos enim nobis est propinquos cognatos appellare fratres & sorores, vt verè sunt apud nos: & tamẽ hoc non dixit, sed ait, non simpliciter, soror sed verè soror: & ad explicandum quomodo esset soror, adiecit natiuam rationem sororis, scilicet, quòd esset filia patris eius.

4. Argumẽt.

¶ Præterea quãuis fratrueles & cõsobrini fratres dici possent, quia sunt patres, tamen maiores natu, vt patrui, non solent appellare consobrinas sorores, sed potiùs filias.

5. Argumẽt.

¶ Item Abraham senior fuisse videtur, quàm frater eius Aram: nam Genes. 11. prior refertur quàm alij fratres: & tamen non superabat ætate vxorem nisi decem annis: erat enim nonagenaria, vt Genes. 17. legitur, quando Isaac concepit, & Abraham, vt cap. 21. refertur, centenarius: ergo non potuit Sara esse Aram filia.

6 Argumẽ.

¶ Magnum demum rei huius colligitur argumentum ex Genes. cap. 11. vbi habetur, q̃ Abraham & frater eius Nachor duxerunt vxores: nomẽ vxoris Abrahæ Sarai, & nomen vxoris Nachor Melcha filia Aram patris Melchæ & patris Ieschæ: cũ ergo Melcha explicatur fuisse filia Aram, si Sara eius quoque fuisset nata, idem pariter explicaretur: potissimũ cum pluris referret id de Sara scire, quàm de Melcha.

7. Argumẽt.

¶ Ad hæc si non erat verè soror, fefellit Regẽ, qui credidit esse germanã sororem, aliàs non colligeret non esse eius vxorẽ. Re vera his coniecturis suo pondere libratis res videtur valdè fieri probabilis, quòd fuerit verè soror.

Sent authoꝝ

¶ Veruntamen hoc nec credendum est, neq; vllo pacto, vt reor, asserendum, qua ratione id Caietanus affirmare censetur: nẽpe, quòd iure naturæ non esset cõnubium fratris cum sorore prohibitum. Imò profecto, vt bona venia dixerim, crediderim hoc erroneum esse, præsertim cùm, vt diximus Innocen. in cap. Gaudemus, doceat matrimoniũ infidelium in primo gradu non tenere. Et ideo cui illa opinio placuerit, dicere subinde compellitur, tale matrimonium Abraham cum sorore nõ nisi speciali Dei reuelatione contraxisse, vt sicut in primordijs mundi ad propagandum humanũ genus licuit fratribus sorores accipere, sic cùm Abraham ex infideli Vr Chaldæorũ iussu Dei egressus seminaturus esset Dei populũ, iussus fuerit religiosam fidelissimamq; sororem suam vxorem ad id muneris accipere.

Nota.

¶ At verò cùm, neque ista necessitatis tum vrgens appareat, neque illa reuelatio scripto sit memoriæ prodita, consultiùs tum Iosephus lib. 1. de antiquitat. cap. 14. tum & Sancti Patres non potuerunt sibi tale matrimoniũ persuadere, contra quod naturam prorsus reclamare videbant. Et ideo Hieronymus tum in quæstionibus Hebraicis super eundem locum Genes. 20. tum contra Eluidium, & in Prologo super Iob, & August. 16. de Ciuitate Dei, cap. 19. Sed latiùs. 22. contra Faustum cap. 35. & in quæstio. Genes. & refertur. 22. quæstio. 2. Can. Quæritur, asseueranter docent Saram non fuisse nisi filiam Aram fratris Abrahæ, ac perinde sororem Loth, quem Arã, vt Genes. 11. legitur,

Iosephus.

Hieronym.

August.

Sara cõsobrina Abrahæ.

legitur, genuit, Et eandem ſententiam amplexus eſt. D. Tho. 2. 2. quæſt. 110. artic. 3. Et quãuis Chryſoſtomus Homil. 45. ſuper Geneſim videatur in contrariã opinionem deflectere, non tamen ita plane hoc affirmat, ſolũ enim addit ad verba textus. Data eſt mihi in vxorẽ, quia & eundem patrem vocat, quem & ego, & ideo eam ſororẽ vocaui. Enimuerò quia Thare erat Paterfamilias illius domus, quę à Babylonia receſſerat, illeq; totam ductabat, adminiſtrabatq; familiam non ſolùm filij, verùm etiam nepotes appellabant eum patrem.

D. Thom Chryſoſt.

Solutio primi ac tertij argumenti,

¶ Et per hoc ſoluitur argumentũ ex Gen. 20. collectum. Dixit enim nõ ſolùm eſſe ſororem ſed verè ſororem: quia ſoror & verè ſoror idẽ eſt, ſed adiecit, filia patris mei: nam illa ratione omnes dicebantur fratres, quod Thare omnes appellabant patrem. Atq; id planè confirmatur, quia ſimiliter Iſaac de Rebecca Geneſ. 26. quam conſtat non fuiſſe ſororem eius, ſed filiam Nachor fratris Abrahæ, rogatus à viris Geraris, Quæ nam eſſet, reſpondit, Soror mea eſt. Et Gen. 13. ait Abraham ad Loth fratres ſumus, quod ſi dixit, quia erat cõſobrinus eius, eodem modo Saram appellauit ſororem: ſi verò, quia erat leuir: ſcilicet, frater Saræ vxoris ipſius Abrahæ, idem colligitur: videlicèt, ꝙ Sara erat filia Aram patris Loth.

Iſaac & Rebecca.

Loth & Abraham, Solutio. 4.

¶ Cuius præterea magnum argumentũ eſt, ꝙ Gen. 11. vbi familia Tharere cenſetur, ſic legitur, Tulit itaque Thare Abrahã filium ſuum, & Loth filium Aram filij ſui, & Sarai nurum ſuam vxorem Abrahæ filij ſui, ſi autem Sara eſſet filia ſua, id quoque expreſsiſſet ſicuti de Aram & Abraham: & tamen non appellauit niſi nurum vxorem filij ſui Abrahæ.

¶ Ad aliud verò argumentum, quòd ex eod. cap. obiecimus, quod ſcilicèt, Melcha refertur illic filia Aram, & non Sara, reſpondet Hieronym. Geneſ. 20. ac ſubinde Auguſt. lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 12. quòd vbi legitur Aram pater Melchæ & pater Ieſchæ, illa Ieſcha creditur ipſa eſſe etiam Sarai vxor Abrahæ.

Solut. 6. arg.

Ar. optimũ.

¶ In ſumma vnum pro omnibus argumentis hoc eſt concludentiſsimum, quòd Abraham abſque expreſſa reuelatione & diſpenſatione Dei non potuit cum ſorore contrahere, vnde Auguſt. 22. lib. citato cõtra Fauſtum. cap. 35. hoc pacto colligit. Cùm igitur Abraham eo tempore viueret in rebus humanis, quo quidem iam fratres ex vtroque vel altero vel altera parente natos necti coniugio nõ licebat, filios autem fratrum alioſq; lõginquiori gradu generis conſanguineos, nulla lege, nullaq; teſtate prohibita conſuetudo iungebat, quid mirum ſi ſororẽ ſuã, id eſt, ex patris ſui ſanguine procreatã habeat vxorẽ? Nam & Tobias, vt cap. 6. legitur, quã accepturus erat in vxorẽ ſororem appellauit, eo ꝙ ex eius cognatione fuiſſet exorta. Hoc enim idiomate fratrueles & alij cognati Chriſti fratres Dñi vocantur.

Auguſt.

Tobiæ. 6.

¶ Ad aliud autem argumentũ, filia patris mei, & nõ filia matris meæ, dicere poſſumus, quòd Thare ex altera vxore genuit Abraham, & ex altera Aram patrem Saræ. Id enim ipſum Caietanus dicere cogitur, tenens Saram fuiſſe ſororem Abrahæ: nempe, quòd ex altera vxore Thare ipſam genuerit. Commentum enim Clementis Alexandrini nulla fulcitur autoritate, imò illud Auguſtinus loco nuperrimè citato plane refutauit.

Solut. & arg.

Ad Clementem Alexandrinum.

¶ Aliud vero argumentum moleſtius eſt de ætate Abrahæ & Saræ, qui non niſi decennio diſtabant. Sed reſpõdetur cum Abulenſi quæſtione. 27. ſuper Geneſ. cap. 11. quod etſi ordine prior Abraham propter eius dignitatem fuerit nominatus, quàm eius fratres, fuit tamẽ omnium natu minimus, & Aram maximus. Itaque vbi legitur Geneſ. 11. quòd Thare ſeptuageſimo anno ætatis ſuę genuit Abraham, Nachor & Aram, intelligitur tunc genuiſſe Abraham, ſed antea, cùm eſſet forſan quadragenarius vel ſexagenarius genuerat Arã: qui quidẽ Aram decẽnio poſt natiuitatẽ Abrahæ genuit Saram, & cùm vita ille defunctus fuiſſet in Vr Chaldeorum Thare tulit alios duos filios Nachor & Abraham, & duas neptes filias Aram, vt cõmigraret in terram Chanaam, Et ideo vnam neptẽ nuptui tradidit vni filio, atque alteram alteri.

Abulenſis Geneſis. 11.

Solut. 5. arg.

¶ Tertium argumentũ in ſecundo gradu conſanguinitatis inter aſcendentes & deſcendentes: putà, inter patruum, vel auunculũ & conſobrinam, alteram à nobis concluſionem efflagitat. Et idẽ eſt de amita vel matertera cum conſobrino: qui vtique ſecundus gradus pariter eſt in Leuitico prohibitus. Vvitcleff, vt eſt videre apud Vvaldenſem, tomo. 2. de ſacram. cap. 134. opinatus, omnes illas Leuitici prohibitiones vim ſuam ſub lege Euangelica retinere, dicebat, hunc quoque ſecundum gradum minime ſub diſpenſatione Pontificis cadere, vt matrimonium teneat, addens quòd neque Papa, neque Eccleſia vllos alios gradus prohibere poſsit. Hoc autem ſecundũ aſſertum art. ſeq. reprobabitur. Primum tamen etiã Maioris atque alij adſtruunt, vt Sylueſt. verb. Matrimonium. 8. q. 6. & verbo. Papa. §. 19. & gloſſa ſuper cap. Literas. de reſti. ſpol. Omnes enim iſti dicunt, ſuper gradus iure diuino prohibi-

Solut. 3. arg.

Vvitcleff.

Super grad° in Leuit prohibitos an poſsit Papa diſpenſare.

tos

tos non posse Papam dispensare. Et vocant ius diuinum illud antiquum Leuitic. Et glossa subiungit exemplum in matrimonio materteræ cum consobrino, & patrui cum consobrina. Quare inter fratrueles, qui non erāt illa lege prohibiti, non negat, matrimonium per dispensationem Ecclesiæ posse constare.

Sentē. auto. ¶ At verò vt cōtra istos hoc in primis animaduertamus, in Leuitico, vt paulò ante prænotauimus, nō exprimitur prohibitio inter patruū vel auunculum & consobrinā, sed inter consobrinum & amitam vel materterā, cùm tamen

Ambrosi. vt Ambrosius in illa citata epistō. 66. lib. 9. ad Paternum ait, similiter non solùm diuino, sed etiam naturali iure prohiberi matrimoniū patrui cum consobrina. Volebat enim ille filium suum cum nepte ex altero filio copulare: de quo vehementer reprehendit eū Ambrosius.

2. Conclusi. ¶ Illis ergo citatis opinionibus nihil obstantibus statuitur hic secunda cōclusio. Secundus hic gradus consanguinitatis ascendentium & descendentium nullo diuino iure aut naturali sic modo prohibitus est, quominus Papa super illo dispensare valeat. Et primùm quantū

Probatur cō clusio. ad ius diuinum probatur. Est enim ius diuinū vnum positiuum, quod non est de iure naturæ, vt præcepta fidei & sacramentorum in euāgelio, aliud verò est ius diuinum & simul naturale. Præceptum prioris generis sub lege euangelica nullum est positum, quo eiusmodi matrimonia prohibeantur: illæ verò Leuiticæ inhibitiones, vt satis probatum est, abolitæ sunt prorsus, nisi quatenus vim naturalis iuris retinent: nullum ergo iam modo diuinum ius censendum est in matrimonio nisi quatenus est naturale.

Nota. ¶ Vt ergo ius hoc in hoc gradu secūdo ascendentiū perpendamus, quāuis tantū absurditatis adferat, vt cōdecuerit ecclesiam tale matrimonium irritare: nihilominus merū ius naturę nō vsqueadeò illud vetat, vt secluso iure Pō

1. Ratio. tificio illud redderet nullum. Probatur primò quoniā rationes illæ, quas de patre & filia deque fratre & sorore, & fortè de auo & nepte supra instructæ sunt, vltra illos gradus nō vsque adeò vrgent, vt matrimonium ostendant esse nullū: neque enim tāta cōuersatio est inter patruum & cōsobrinā, neq; tāta naturalis amicitia, vt idoneo vsui matrimonij sint illę personę tam repugnātes, neq; tantum fœditatis habēt vt coniungantur. Quare certè sub lege naturę nullatenus credendum est, hūc gradum fuisse prohibitum.

2. Ratio. ¶ Secundò. Id palàm conuincitur, nam Thare pater Abrahæ & Nachor, qui pater fuit illius familiæ, quam Deus vt plantationē sui populi se legerat, ambobus illis filijs neptes: nempe filias primi filij Aram matrimonio iūxit, quod planum documentum est sub lege naturæ nō fuisse prohibitum: nam illud ante legem scriptam plusquam quadringentis annis fuit.

3. Ratio. ¶ Et tertiò ex illa prohibitione Leuitici argumentum sumitur: nam si huiusmodi gradus iure naturæ esset prohibitus, profectò nō solùm amita & matertera prohiberētur cōsobrino nubere, verū & patruus & auunculus cōsobrinam ducere, quandoquidē, vt ait Ambros. par Ambros. ius sit in vtroq; : sed tamē in Leuitico tantum fuerunt prohibitę fœminæ maiores natu contrahere cum consobrinis secundùm S. Thom. quia sorores patris aut matris solent in eadem domo cum pueris consobrinis commorari, & ideo si possent cōtrahere, periculum oriretur incestus. Fratres verò parentum domo consueuerunt esse separati. Vel fortè ratio fuit, q̄ Raticalia plus absurditatis oculis omnium offert, vt cōsobrinus, qui subditus debet esse amitæ & materteræ, illam ducat vxorem, quæ sibi debet esse ratione cōiugij subiecta: si enim patruus ducat consobrinam, vtroque iure & consanguinitatis & coniugij erit illa subiecta. Et ideo Abraham duxit consobrinam, sed non legitur amitam consobrino nupsisse.

Ambrosius exponitur ¶ Igitur Ambrosius non intelligit iure naturę esse istū gradum prohibitū, vt secluso iure positiuo matrimoniū esset nullum, sed quod pari iure naturę cohibetur patruus à consobrina, quo amita à consobrino quantum ad peccatum si matrimonium fiat. Et ideo coniectura fit, iam tunc morē Ecclesiæ cœpisse, vt iste gradus secundus prohiberetur non solùm in ascendentibus istis, verùm & in lateralibus, scilicèt, inter fratrueles, vt colligitur ex Gregorio Can. Quædam lex. 35. quæst. 2.

Argumērū optimum. ¶ Suprmū autē argumentū, quod rē præsentem conuincit, est sentētia Innocentij. c. Gaudemus, qui ait infideles, qui in secundo gradu contraxerunt, si conuertātur, non esse separandos, vbi planè docet, non esse impedimentum de iure naturæ. Ex quo rursus colligitur Papā super illo gradu posse dispensare. Quod & Ecclesia more & vsu ostendit. Hanc ergo definitionē debuissent Maioris & alij animaduertere ante quàm dixissent, id Papā facere nō posse. Glossa ergo citata cap. Literas, dicens Papā Glos. c. Literas de resti. spoliato. posse dispensare in secūdo gradu collateraliū scilicet, inter fratrueles non tamen inter ascendentes, nullo nititur fundamento: quoniā textus nō habet, nisi q̄ cōtrahētes in gradib⁹, quos lex diuina prohibuit, nō possūt permanere. Intelligit

telligit autem, lex diuina naturalis, primum prohibens gradum. Quandoquidem in allegato cap. Gaudemus. idem Pontifex eodem modo loquitur de secundo gradu, nulla facta distinctione inter ascendentes aut laterales. De capitulo verò finali eiusdē tituli de diuortijs, vbi habetur, quòd Iudæa, quæ secundum legem Mosay cam nupsit fratri viri sui defuncti sine liberis, non separetur, dicemus distinctione sequenti.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm gradus consanguinitatis matrimonia prohibentes, potuerit Ecclesia vsque ad quartum taxare.

PRæmissis gradibus, quos ius naturæ videtur à matrimonio prorsum cohibere, subsequitur de alijs, quos Ecclesia adhibuit. Et quæritur, vtrùm potuerit vsq; ad quatuor eos extendere & taxare. Et arguitur

Partis negā. 1. Argumēt. à parte negatiua. Mandatū Christi est Matth. 19. vt quos Deus coniunxit, homo nō separet: eos aūt, qui in secundo aut tertio gradu iuncti sunt, Deus coniunxit, quandoquidem ius diuinum antiquum illud non vetuit: ergo non possunt per Ecclesiam separari.

2. Argumēt. ¶ Secundò. Matrimonij vinculum, vt distinctione. 26. dicebamus, est naturale: nempe, naturæ instinctu constitutum: ius verò naturale nequit lex humana vel decurtare, vel ampliare: ergo Ecclesia non potuit gradus huiusmodi præscribere.

3. Argumēt. ¶ Tertiò. Matrimonium est sacramentum, veluti baptismus: nequit autem Ecclesia materiā baptismi sic mutare, quominus qui illū recta intentione suscipere velit, verè baptizetur & characterē suscipiat: ergo nec valet materiā matrimonij, hoc est, contrahētes, aliter quàm ius diuinum vel naturale: definire.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est, quod præceptum Ecclesiæ, quæ spiritu sancto regitur, diuinitus habet firmitatem, iuxta illud. Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit: sed Ecclesia huiusce modi gradus decreuit non esse nuptijs confœderandis idoneos: ergo illa prohibitio est legitima.

Decisio art. ¶ De hac quæstione, vt artic. 3. dicebamus hæretici vt Vvitcleff apud Vvaldensem, tomo. 2. de sacrament. cap. 134. & eius assecłæ Lutherani à catholica veritate dissentiunt, Pontificiq; & Ecclesia facultatem adimentes prohibendi à nuptiarum iure gradus aliquos consanguinitatis vel affinitatis. Ad quæstionem nihilominus tribus Conclusionibus respondetur. Prima. In facultate Ecclesiæ munere Christi institutæ & sancto flamine gubernatæ positum est, vt paciscendis coniungendisque nuptijs legitimas illegitimasque decernat, ob sanguinis propinquitatem personas. 1. Conclus.

Probatur. Connubialis contractus, ab orbe condito naturalis fuit ab autore naturæ Deo in officium naturæ institutus: nempe, ad nostrum genus propagandum: sed tamen quia ad pacem tranquillumque Reipublicæ ciuilis statum attinet, ad ciuilem quoque Rempublicam de ipso statuere pertinebat, sicut de reliquis ciuilibus contractibus & stipulationibus quorum peruersitate potest Respublica perturbari: per legem verò Euangelicam autore Christo seruatore nostro idem matrimonium in sacramentum statutum est: ergo cùm sacramentorum administrationem & dispensationem idem redemptor Ecclesiæ cōmiserit, huius etiam curam illi concredidit, vt pro locorum & temporum & gentium varietate de eius causis & conditionibus disponeret. Quocirca ius, quod penes Rempublicem ciuilem erat de causis matrimonialibus decernendi, dum non erat Sacramentum, ad Ecclesiam facto sacramento trāslatum est. Legibus autem ciuilibus, vt patet. ff. de ritu nuptiarum. l. Sorores. l. Semper. & l. final. & ferè cunctis eiusdem tituli. &. l. Si adulterium cum incestu. ff. ad legem Iuliam. de adulter. & compluribus alijs, certi personarum gradus sunt à pactis connubiorum repulsi: multò ergò sanctiori iure Ecclesia fungitur, vt eosdem valeat definire gradus. Ratio. Leges ciuiles

¶ Et cōfirmatur. Naturalis rationis lumen ostendit absurditatis plurimum quospiam eiusmodi gradum afferre si per matrimonia commisceantur: sed tamen non satis lumen ipsum naturæ ostendit quantum se absurditas ostendat: ergo necessaria est ad id discernendum in republica facultas, quam vtique maximè condecuit Ecclesiæ tribui, cui Christus sacramentorum curam commisit. Enimuero, vt circa alia sacramenta multa Ecclesia dispensat de temporibus eorum & ritibus: & ad sacramentum Ordinis, non promeuet bigamos, homicidas, atque alios, ita potest & à sacramento matrimonij consanguineos arcere. Rationis cō firmatio. Ratio. 3.

¶ Sed redarguat quis forsan. In alijs nō potest facere, vt sacramētum sit nullum, quamuis faciat esse peccatum id contra eius iussionem suscipere: ergo nec potest facere, vt matrimonium Obiectio.

nium,quòd aliàs validum esset, sit prorsus nul
Dilutio. lum.Negatur consequentia. Hoc enim discri-
men ex natura sacramentorum colligitur: illa
namque, quæ characterem imprimunt, quia
suum secum adferunt effectum,qui à volunta
te humana non pendet: si legitima intentione
& conferantur & suscipiantur,impedire Eccle
Discrimen. sia non potest quominus sint valida, quamuis
per delictũ suscipiantur.Secus autẽ in his, quę
ex humana pendẽt voluntate. Vnde sicut po-
test per excõmunicationem & suspensionem
efficere, vt sacramentum absolutionis sit nul-
lum, & votum solenne,nisi iuxta suas leges su
scipiatur,sit irritum, ita quia matrimoniũ con
sensibus humanis contrahentium conglutina
tur, potest illos consensus super tali materia
eneruare,vt casi sint,veluti in alijs stipulatio-
nibus, quæ per merũ ius naturæ firmæ essent,
humana lege infringuntur.

Ratio.4. ¶In summa,cũ Deus in lege Mosayca de hu-
iusmodi gradibus prohibitiones decreuerit,
quę quidem prohibitiones per legem Euange
licam,quatenus erant legis illius mandata,an-
tiquata sunt:mancam Christus Dominus Ec-
clesiam suã relinqueret, nisi illa facultate eam
communiret, qua posset eiusmodi gradus se-
cundum naturalem decentiam & ornatum ta
xare & definire.

An seculares principes possint leges connubiales condere.

¶Sd scisciteberis forsan, vtrùm seculares prin
cipes,etiam sub lege Euangelica, eadem facul
tate polleant & iure sic cohibendi matrimo-
nia,vt si contra eorum prohibitiones fiãt, sint
nulla. Apparet enim ex vna parte id posse:
Pars affirma tiua. quoniam cùm naturæ iura fides non sustule-
rit, sed perfecerit: & ante Euangelium in lege
naturæ potuerint Cęsares huiusmodi leges de
Pars negatiua. coniugijs condere: apparet & eandem nunc
facultatem retinere. Sed tamen ex altera par-
te extat argumentum,quòd si sub lege Euan-
gelica eadem fungerentur facultate, cùm ea-
dem penes Ecclesiam existat,accideret, vt sæ-
pe sibi eiusmodi potestates contradicerent,
quod in perniciem Ecclesiæ vergeret.

Solutio bicornis. ¶Interrogationis huius bimembre respõsum
est,Respublica,inquã, ciuilis, & princeps, qui
eius habet facultatem:leges potest de pacisce-
dis stipulandisque nuptijs condere, atq; adeò
sic consanguineos & affines è matrimonijs cõ
cinnãdis arcere, vt si illa contra inire tentauer-
int,nulla sint. Veruntamen in huiusmodi fe-
rendis legibus respublica ciuilis subdita pror-
sus est Ecclesiasticæ, vt absq; permissu Conci
lij, aut Pontificis Maximi eas ferre nequeat:
1. Solutionis pars. quòd si Papa contradixerit, irritæ erunt pror-
sus & inanes. Prima pars responsionis sic pa-
tet. Respublica ciuilis & principis potestas in
pacem & prosperum reipublicæ statum insti-
tuta est: huiusmodi autem pax & tranquilla
fœlicitas plurimum ex nuptijs contrahendis
pendet: imò plus quàm ex alijs ciuilibus con
tractibus: ergo potest legibus eiusmodi matri
monia definire & dirigere.

¶Secundò,quia rationes illæ, ob quas gradus Ratio.2. cognationis prohibeatur, lumine naturali in-
notescunt: nempe,quia fœditatem habent, &
quia cùm cõsanguinei in eadem habitent do-
mo, in periculo incestuum versarentur, quos
quidem incestus Principi incumbit suæ reipu
blicæ cauere.Item principi etiam incumbit a- Ratio.3.
micitias in sua republica propagare, quod per
matrimonia diuersi sanguinis contexta fieri
potest:ergo de huiusmodi coniugijs leges po-
test condere.

Obiectio. ¶Neque obstat cauillus,quòd cùm matrimo-
nium iam sit sacramentum, non potest prin-
ceps materiam eius & subiectum mutare: hoc
est,prohibere,vt si cognati contraherent, ma-
trimonium non teneret. Non inquam,hoc ob
Dilutio. stat, quoniam institutio sacramẽti non abstu-
lit quominus matrimonium sit ciuilis contra-
ctus:& qua ratione cõtractus ciuilis est à pote
state ciuili non eximitur. Et sæpe matrimonia
inter consanguineos in perniciem Reipublicę
D. Thom. vergerent. Vnde Diuus Thomas distinctio-
ne.26.quæstione.2.articulo.1.ait, quòd ma-
trimonium,quatenus ad ciuiles vtilitates, qualis
est amicitia & mutuum obsequium,institutio
nem habet à lege ciuili.Et distinctione.34. ar-
tic.1.ad quartum,ait,q; in quantùm est in offi-
cium cõmunitatis,statuitur lege ciuili. His de
mum accedit, quòd iure ciuili adoptiones fi-
liorum instituuntur & approbantur, ex qui-
bus legale vinculũ contrahitur matrimonium
impediens,vt.§.1.Instituta de nuptijs.

2. Solutionis pars. ¶Nihilominus secundum membrũ eiusdem
responsi probatur:nam cùm Ecclesiæ incũbat
de sacramentis cẽsere,& vt distinctione.35.di-
cebamus, in his, quæ pertinent ad regnũ cælo
rum,respublica ciuilis spirituali sit subdita, ne
quit ciuilis in matrimonialibus causis, præser-
tim in constituendis personis legitimis vel il-
legitimis ab Ecclesiæ sanctionibus & potesta-
te deflectere: alioqui duo essent capita, quòd
vtiq; monstrum vineã Domini demoliretur.
Vnde Diuus Thomas distinct. 42. quæstio. 2
artic.2.ad quartũ. Prohibitio, inquit, legis hu-
manæ non sufficiret ad impedimentum ma-
trimonij, nisi interueniret autoritas Ecclesiæ
quę idem etiam interdicit. Et idẽ obseruãdum
est in discernendo quodnam matrimoniũ sit
legiti-

legitimum, quod re vera iudicium ad Ecclesiā spectat. De dotibus verò & hæreditatibus, de cernere atque de alijs, quę merè secularia sunt ad seculare attinet iudicium.

2. Conclusi. ¶ Secunda conclusio. Gradus consanguinitatis (nam de affinitate post dicturi sumus) temporum lapsu & successione varietatē quātum ad nuptias coniungendas susceperūt. Etenim primus consanguinitatis gradus in linea recta adeò est iure naturæ à matrimonio repulsus, vt nulla vnquam necessitate fuerit permissus putà, patris cum filia: neque verò secundus scilicèt, aui cum nepte. Primus verò gradus collateraliū: nēpe inter fratres, quia paululo minus efficaciæ habet in primo orbis ortu propter extremam necessitatem dispēsationem admisit. Sed tamē, vt supra citatus Augustinus ait, adeò postmodum vbiq; gentium, vbi tātillus rationis radi⁹ illucebat, prohibitus est acsi nunquam potuisset esse permissus. Quare matrimonia in hoc primo gradu, seu rectæ, seu trāsuersæ lineæ, post orbis initia sub nulla lege potuerunt esse firma & valida. Deinde sub lege scripta huic gradui adhibitus fuit secundus ascendentiū & descendētiū: nempe, materteræ vel amitæ cū consobrino, vt patet Leuit. c. 18. (nam de affinitate modò nō loquimur.) Quæ quidem prohibitio non vsq; quaq; fuit moralis, sed iudicialis, vt artic. præcedenti diximus. Quare hic secundus gradus Pontificis dispensationem tolerare potest. Postmodū vero sub lege Euangelica tempore Augustini quadringentis annis ab orbe redempto non solum ille gradus, verùm & secūdus collateralis lineæ: nempe, inter filios & filias fratrū, qui fratrueles dicuntur, iam erat à nuptijs confœderādis exclusus, vt ipse. 15. de Ciuitate Dei. cap. 16. docet. Et Gregorius in epistola ad August. Anglorum Episcopum, & refertur Can. Quædam lex. 35. quæst. 3. Vbi Romanam legem condemnat, quæ huiuscemodi connubia inter fratrueles permittebat: quoniam ex huiusmodi, inquit, coniugio experimēto didicimus sobolem non posse succedere. Indulget tamē vt in quinto vel quarto gradu cōtrahatur. At verò, vt bene Alexander. 3. in Cano. Ad sedē, eadem causa quæst. 7. admonuit indulgentia illa solum intelligatur respectu gentis Anglorum, quæ tunc recenter conuertebatur ad fidem, nam vt eodē Can. Quædā lex. subiungitur. interrogatus Gregorius à Fœlice Messaniæ Siciliæ præsule an eadem licentia possent sui subditi vti, respōdit minime posse.

¶ Iam ergo prohibitio tunc vsq; ad sextū vel septimum gradū fuerat prolatata, vt patet Cano. De affinitate. Can. De consanguinitate. & Can. Progeniē. & Cano. Porrò. 35. quæst. 3. & Can. Series, & ad sedē, & reliquis, eadē causa. quæst. 5. At verò neminem gradus ille sextus vel septimus fallet, non enim re, sed solo nomine secundū diuersam supputationē differt, vt Isidorus ibidē Cano. Primo gradu. exponit. Qui enim primum stipitem, scilicèt, primū patrem tanquā primū gradū faciebant, septē numerabant gradus vsque ad quintum nepotē vt patres essent in primo: & fratres in secūdo ac quinti nepotes in septimo. Sed qui (vt moris iam modò est) stipitē non connumerabant sed fratres in primo gradu collocabāt non statuebant nisi sex vsq; ad eosdem quintos nepotes, vltra quos nullus fuit vnquam consanguinitatis gradus à matrimonio seclusus. Et subdebatur numeri ratio, eo q hebdomada septē diebus decurrit, ac subinde eodem iterato numero recurrit. Quæ quidē non est vt vrgens ratio æstimanda, sed tanquam adaptatio quædam audienda. Ratio enim non erat, nisi q cū consanguinitas tanquā fundamentū amicitię & familiaritatis habeatur, vltra illos sex grad⁹ nullus vel odor amicitiæ fit reliquus: quia nemo potest natiuitatem quinti nepotis attingere. Vnum enim integrum seculum centum annorum & eo amplius inter stipitem & sextū in sobolis successione effluit.

¶ Tertia cōclusio. Iam nunc tēporis cōsanguinei in solo quarto gradu, fratrib⁹ in primo collatis, à nexu cōiugali cohibentur. Decretū est Concilij generalis Lateranensis sub Innoc. 3. cap. Non debet, de consang. & affini. Et intelligitur, q per alterutrā lineam persona in quinto gradu ab stipite distet, potest cum quocunque alterius lineæ siue in quarto siue in primo differat, contrahere, vt Gregorius nonus, cap. Vir qui ab stipite, declarauit, Quoniam, vt artic. 2. dictum est, nemo vnius lineæ alteri alterius propinquior est, quam stipiti.

¶ Quod si arguas, Vbi eadē est causa eundem conuenit effectū existere: ergo nō debuit tanta varietate Ecclesia in his ꝓhibitionibus vti. Ad hoc respondet ibi Innoc. q non debet reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quoq; varientur humana, præsertim cum vsus necessitas vel euidens vtilitas id exposcit: quia Dominus de veteri testamento multa in nouo mutauit. Et experiētia compertū est expedire gradus illos decurtari. Enimuerò Ecclesia quodammodo ius naturale contēplata huiusmodi gradus prohibuit: nam etsi idem naturæ ius non sic omnes prohibuerit, vt matrimonia essent nulla, nihilominus

Primus gradus lineæ rectæ.

Primus gradus lineæ transuersæ,

2. Gradus

2. Gradus lineæ collateralis,

Gregorius

Alexād. 3.

Gradus sextus & septimus idem.

Septennarij numeri ratio.

Ratio.

3. Cōclusio.

Obiectio.

Dilutio.

Graduum prohibitio

minus non nihil absurditatis admonet præ se ferre in illis gradibus coniugia componi.

Rationes. ¶ Accedunt & rationes in tertio articulo adductæ, quæ licèt non tam efficaciter in alijs gradibus militent, quàm inter parentes & natos, nihilominùs quandam habent honestatem & decentiam.

Ratio.1. ¶ Veruntamē vltra quartum gradum omnes profectò cessant, tum quòd vix vsu venire potest, vt pater abnepotem qui in quarto gradu est, agnoscat, vt dicebamus de septimo, propter breuiorem vitæ periodum, quæ senescente mundo breuior fit indies, tum etiam, quod tepescente iam quotidie charitate, vix inter propinquos in illo gradu vllus sanguinis calor viget, qui amorem retineat, & ideo illa de causa non est cur à coniugijs cohibeantur.

Ratio.2. ¶ Prætereà tam longa gradum serie interdicta difficile est inuenire pares, inter quos coniugia debite confœderari valeant. Atque alia subinde incommoda subsequuntur.

¶ Adducit illic Pontifex alias congruitates in quarto gradu, quæ licèt nō sint tanquā necessariæ audiēdæ, nō sunt tñ ineptæ. In primis, vt Deut. 5. legitur, Deus visitat peccata parentū in filios vsq; in tertiā & quartā generationem. Et homo habet quatuor humores quatuor elementis similes. Quare sanguis parentū in primo gradu, scilicet, in filijs, amittit quod subtilissimū est, vt naturā ignis: & in secundo, scilicèt, fratruelib⁹, quod min⁹ tenue est, vt aëreū: & in tertio aqueum, & in quarto terreum: vbi ergo consanguinitas prorsus euanescit.

Tridentina synodus. ¶ Imò verò non ita multū absurditatis inest, quando causa subest, in dispensando, saltē super quartu gradu. Quapropter in Tridentino Concilio tanquā res expediēs inter patres agitabatur, vt quartus amoueretur gradus, veluti iam certè non vsque adeò vtilis & cōmodus, dum tamen sanctissimè statueretur tertius & superiores, vt nunquam, vel nō nisi ex vrgentissima causa vlla admitteretur dispēsatio, sed omnis dispensandi occluderetur via.

Lex futura prospicit. ¶ Sed est tandē hic vnum, quod notissimū est adnotandū, q̄ cùm leges præterita non respiciant, sed prospiciāt in futurū, quādo Innocentius verbi gratia submouit quintū vel sextum gradū, non dispensauit cum illis, qui in quinto contra Ecclesiç interdictū cōtraxerant: quia illud nullum erat matrimonium: & vice versa si modò quintus gradus prohiberetur, non ideo separādi essent qui in tali gradu hucusq; contraxerant, sed prohibitio à tempore promulgatæ legis vim obtinet suam.

Solu.1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd cùm Christus Ecclesiæ suæ potestatem tradiderit Christianam familiam, & potissimum in sacramentis, administrandi, legesque subinde condendi, fit vt Deus sicut illos, qui contra ius naturale diuinum contrahunt, non coniugat, ita neque eos, qui contra Ecclesiastica iussa copulantur.

Solut.2.arg. ¶ Ad secundum respondetur concesso quòd coniugium, naturale sit vinculum, & pariter quòd consanguinitas naturalis sit necessitudo, & ideo Ecclesia, nec vinculum dissoluere potest postquam legitimum est, nec consanguinitatem mutare, vt qui non erāt consanguinei, sint, aut qui erant, non sint attamen, quod consanguinitas matrimonium impediat, ne vinculum exurgat, nō est naturale, nisi in quibusdam gradibus, vt expositum est. Et ideo condere leges per diuinam facultatem valet, quibus pro temporum varietate varij gradus matrimonium impediant.

Solut.3.arg. ¶ Ad tertium iam suprà responsum est: baptismus namque est sacramentum nullatenus ex humana voluntate dependens: quare vbi legitima intentio adest, Ecclesia nihil potest variare. Matrimonium autē sic est Sacramentum vt sit etiam ciuilis contractus ab humano consensu dependens, quem Ecclesia prohibere potest.

DISTINCTIO Quadragesima prima, De affinitate.

Textus Cap. 1.

QVemadmodum in vnitate sanguinis, quæ à patre descendit in filium, consanguinitas fundatur, quæ per sobolem diffunditur, ita & per coniunctionem mariti & vxoris, qui vt Genes. 2. legitur, fiūt, duo in carne vna, compingitur affinitas, quæ ex duobus illic con-

iunctis sanguinibus conglutinatur. Et ideo consanguinei vnius alteri fiunt coniugi affines, & vice
Gregorius. versa. Vnde Gregorius. 35. quæst. 10. Si coniuges, inquit, vna caro fiunt, quomodo potest aliquis eorum propinquus vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minime credendum est. Non tamen subinde consanguinei vnius cum consanguineis alterius affinitatem colliguntimò possunt duo fratres cũ duabus sororibus commiscerí, vt
Alexand 2. Alexan. 2. can. Quod autem. 35. quæston. 5. ait, sicuti & filius vnius ex altera vxore cum filia alterius ex
Definitio affinitatis. alio marito. Est ergo affinitas personarum propinquitas ex carnali copula proueniens omni carens parentela: hoc est, in sua ratione non includens: vt ab eisdem parentibus descendant.

Cap. 2. Et quamuis antiquitus tria extiterint affinitatis genera, iam verò reliqua ab vsu aboleuerunt, & tantum primum hoc reliquum est in vsu. Solebantquè perinde ac consanguinitatis, ita & affinitatis gradus ad sextum & septimum protẽdi, sed iam modò isti sicuti illi recisi sunt, vt vltra quartum nullus obseruetur, vt Lateranensi synodo
Cap. Nõ debet. sub Innocen. 3. cap. Non debet, de consanguini. & affinit. definitum est. Quapropter canones illos vetustos aliorum generum & graduum hic recensere superuacaneũ est. Vnde cùm affinitatis gradus non per se sed ratione consanguinitatis, vnde originem trahũt, distinguãtur, quo gradu quisque sanguinis ab vxore distat, eodem affinitatis elongãtur à marito, & vice versa, vt ex Greg. ca. Porrò de affinitate. 35. quæst. 5. colligitur. Ob idque facile est constitutis marito & vxore vtrinquè gradus affinitatis depingere.
Gregor.

Contrahitur autem affinitas nõ modo ex legitimo connubio, verùm & ex fornicario concubitu, dum tamen in vase legitimo consummetur: quãdoquidem per huiusmodi cõgressum duo etiã fiant in carne vna ad generationem idonei, iuxta verbum Pauli. 1. Cor. 6. Quiadhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Itemquè ex can. Si homo. 35. quæst. 3. colligitur. Ex nefanda verò seminatione, vt ca. Extraordinaria. ead. caus. & quæst. habetur, eiusmodi affinitas nõ emergit. Per sponsalia verò licèt nõ prorsùs affinitas, quippiam tamẽ paulòminùs, nempe, publica honestas pullulat, vt Alexand. 3. canon. Ad audientiam, de sponsalibus. & eo. titul. c. vnico. lib. 6. Bonifacius affirmant. Quocirca lõgè efficaciùs vel eadem honestas, vel fortè affinitas per matrimonium ratum ante eius consummationem conglutinatur.
Cap. 3. 1. Corin. 6. Alexand. 3.

Effectus autem affinitatis est matrimoniũ deinceps, quòd, scilicet, antea non præcesserat, impedire, & attentatum dirimere. Vnde Iulius papa. 35. q. 3. Æqualiter, inquit vir coniũgatur cõsanguineis proprijs & consanguineis vxoris suæ. Idẽquè cauetur Can. Sanè. aitquè alijs eadem caus. Atque idem est prorsus effectus publicæ honestatis, iuxta tenorem præcitati. ca. Ad audientiam de sponsali. & cap. vnici. eodem titu. in. 6. Vtrùm verò aliquis
Cap. 4. Cã. Æqualiter 35. q. 3.

liquis affinitatis gradus sic iure naturæ sit à matrimonio repulsus, vt omni alio secluso iure ipsum irritet, non desunt qui ambigant. At verò primo gradu excepto, eodēque inter ascendentes & descendentes: scilicèt, inter vitricum & priuignam, & inter nouercam & priuignum, inter nurum & socerum, ac inter generum & socrum, de quo nulla vnquā legitur in Ecclesia facta dispensatio, atquè adeò fortasse neque est factibilis (quamuis contrarium probabilitate non careat) in cæteris locus Pontificiæ dispensationi non est negandus, quandoquidem Innocen. 3. ca. vltim. de diuor. cum quodam dispēsasse legitur, vt cum vxore defuncti fratris sui contraheret, cuius similes dispēsationes alios subinde Pontifices fecisse constat.

Innocen.

Cæterum filij, qui extra matrimonium procreantur, illegitimi censentur, atquè adeò à parentum hæreditate maiori minoriue rigore abdicantur. Procreantur enim illi aut per simplicem fornicationē aut per stuprum virginis, aut per raptum, aut per adulterij iniquitem, aut per incestas cognatorum sordes, aut per sacrilegij nefas, quod sacræ personæ committunt: nam nefandum crimen, quod autore Augustin. Canon. Adulterij. 32. quæstio. 7. istorum omnium pessimum est, extra lineam generationis ponitur. Sed de istis non est hic locus dicere. Atqui quamuis plures soleant illegitimorum species discerni, satis tamen ad rem est duas denotare.

Cap. 5.

Augusti.

Sunt enim naturales & manzeres, qui ideo ab intestato matri absque legitima prole decenti succedunt. Sunt item spurij & nothi: qui ex adulterio, vel sacrilegio suscipiuntur, qui ideo illo successionis beneficio non gaudent.

Quo ergo tandem res sit conclusa, vbi matrimonium, impedimento aliquo consanguinitatis vel affinitatis laborat, dissoluendum est, nempe, si clam contractum fuerit, & de impedimento constiterit, priuatim se possunt debentquè coniuges separare, si autem in facie Ecclesię fuerit contractum, eius est iudicio dirimendum. Imò licèt illud decepta vt validum pronunciauerit, cùm primùm impedimentum innotuerit, suam debet sententiam rescindere secundùm formam præscriptam sub titulo. Quo matrimonium accusare possunt. &. 25. quęsti. 6. & alibi crebro.

Cap. 6.

(?)

DISTINCTIONIS Quadrageſimęprimæ. Queſt. vnica, De affinitate & eius annexis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ex matrimonio affinitas aliqua contrahatur.

AD conſanguinitatem conſequitur affinitas, de qua in præſenti diſtinctione diſputatur, Primò igitur quæritur, vtrùm ex connubio vterq; coniugum cum conſanguineis alterius affinitatem contrahat. Et arguitur à parte negatiua per regulam Philoſophi ex Poſterioribus. Id, propter quod vnumquodque eſt, magis eſt: vxor autem propter copulam matrimonij non fit affinis mariti: ergo neque eius conſanguinei fiunt propter ipſam eidem marito affines.

Partis negat. 1. Argumen.

2. Argumēt. ¶ Secundò. Si aliqua ſunt inter ſe ſeparata, ex eo quod aliquid vni eorum iungatur, non ſubſequitur vt coniungatur alijs: conſanguinei autem inter ſe ſeparati ſunt: ergo propterea quod vna mulier per matrimonium iungatur vni, non cenſetur alijs mariti conſanguineis coniungi, alioqui etiam conſanguinei vxoris fierent affines cōſanguineorum mariti, quod eſt falſum.

3. Argumēt. ¶ Tertiò. Si affinitas ratione vnius coniugis alteri competeret, ſequeretur, quod mortuo illo coniuge affinitas ceſſaret, nam ceſſante cauſa, ceſſant effectus: conſequens tamen eſt falſum & contra Gregorium Cano. Fraternitatis. 35. quæſt. 10. ergo nulla eſt affinitas.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium eſt, quòd cùm vir & vxor per copulam vna caro fiant iuxta illud Geneſi. 2. Erunt duo in carne vna: fit vt conſanguinei vxoris fiant marito affines & cōſanguinei mariti fiant affines vxori.

1. Concluſ. Affinitas: ¶ Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpōdetur. Prima. Per matrimoniū contrahitur affinitas inter vnū coniugē & conſanguineos alterius, & vice verſa. Probatur concluſio. Affinitas idem eſt, q̄ confinitas, id eſt, finiū propinquitas: dicūtur enim agri affines ſiue confines, quia finis vnius proximus eſt fini alterius & ipſum attingens: cùm ergo per copulā carnalem fiant vir & vxor vna caro, ſanguis vnius attingit ſanguinem alterius, & vice verſa, atq; adeo conſanguinei vnius efficiuntur alteri affines. Itaq; ſicut ſtipes conſanguinitatis eſt pater, & conſanguinei iunguntur in vnione patris & filij, ita fundamentum affinitatis eſt copulatio mariti & vxoris. Ex quibus elicitur illa vulgata definitio. Affinitas eſt propinquitas perſonarum ex carnali copula prouenies omni carens parentela. Quam quidem poſtremam particulam ob id adijciunt, vt à conſanguinitate ſecernatur, quæ propriè dicitur parentela. Quamuis Gregor. can. Porrò de affinitate. 35. q. 5. non negat, affinitatem ſpeciem quandam eſſe parentelæ.

Stipes affinitatis ſunt maritus & vxor.

Affinitatis definitio.

¶ Secundò probatur eadem cōcluſio ratione naturali Ariſt. 8. Ethic. Conſanguinitas enim vt ſupra diximus, ob id vinculum naturale eſt: quia eſt fundamentum amicitiæ & familiaritatis inter cognatos, qui in eodem ſtipite connectuntur: ſed affinitas ſimile fundamentum eſt amicitię & familiaritatis ratione copulationis viri & vxoris, quæ copulatio iure naturæ inſtituta eſt: ergo pari modo eſt naturale vinculum & neceſsitudo, qua homines coniunguntur. Quapropter duas illic Ariſtoteles naturales amicitiæ neceſsitudines dignouit: vnā ſcilicet, quæ per carnis propagationem deſcēdit, alteram verò, quæ per carnis coniunctionem ad eandem generationem cōglutinatur. Sunt autem duæ iſtæ neceſsitudines ratione diuerſæ. Nam illa, quæ per generationem deſcendit, quia perſonæ eundem ſanguinem ab eadem radice trahunt, eandem rem & nomen ſemper retinet: ſucceſſores enim filij conſanguinei patris ſunt, ſicut anteceſſores patris cōſanguinei filij, licèt plus minuſue diſtent: at verò quia vxor non trahit ſanguinem à marito, nec maritus ab vxore, conſanguinei vxoris non retinent eandem rem & nomen cum marito, vt dicantur, eius conſanguinei, ſed trāſit neceſsitudo & cōiunctio in aliam ſpeciem, vt dicantur affines: & ſimiliter conſanguinei mariti reſpectu vxoris. Et hoc ſignificatur illo verſiculo. Mutat nupta genus, ſed generata gradum: quia, ſcilicet, vxor nmutat neceſsitudinis & attinentiæ (vt aiunt) ſpeciem, nam conſanguineos facit affines: genita verò proles non mutat genus, quia manet conſanguinea, ſed elongationem gradus. Diſcriminatur ergo duæ iſtæ pertinentiæ ſeu neceſsitudines ſicut ordo in cauſis vniuocis: & ille, qui eſt in cauſis æquiuocis: ſol enim & homo generant hominem: homo autē eſt cauſa vniuoca: hoc eſt, eiuſdem ſpeciei & nominis cum effectu: nempe,

Duo amicitiæ genera.

Conſanguinei vxoris fiūt affines mariti.

Verſiculus.

Diſcrimen.

nēpe,cū homine genito, & huic aſsimilatur cō ſanguinitas:ſolverò eſt cauſa æquiuoca:&ideo ex ſole non generatur ſol, ſed res alius ſpeciei.

Concluſio declaratur. ¶ Et pari modo vxor nō facit ſuos conſanguineos cognatos mariti,ſed affines. Et eſt tenor cōcluſionis adnotādus,ſcilicet, q̄ cōſanguinei vxoris efficiuntur affines mariti: nō enim ſubinde fiunt affines conſanguineorū mariti: quare filia vxoris ex alio marito poteſt nubere filio ſui mariti ex alia vxore, & duę ſorores duobus fratribus, quæ quidem tunc ſorores dicuntur ianitrices, quaſi eandem ianuam intrantes vt ait Alexand.2.Can.Quod autem.35.q.5.

Affinitas vna an aliā trahat. ¶ Dubium tamen eſt, vtrùm affinitates ſint cō catenatæ, vt vna oriatur ex alia. Et apparet eſſe ſic: quia cōmiſto carnis per copulā perinde affinitatem parit,ac propagatio per generationem conſanguinitatem:ſed vna conſanguinitas trahit aliā: nam propterea quòd filius eſt conſanguineus patris, nepos eſt eiuſdem conſanguineus: ergo pariter affinitas vna aliā nectit. Idemq; confirmatur autoritate Iulij Papæ Can.Cōtradicimus.35.q.3.vbi ait. Relictā

Iulius Papa. conſanguineorū vxoris ſuæ nullus ducat vxorem, &c Can.proximo. Porrò ait idem Pontifex, Duæ conſanguineorum vxores vni viro vnam poſt alteram nubere prohibentur.

2. Cōcluſio. ¶ Nihilominus ſubnectitur ſecunda cōcluſio. Quamuis antiquo iure tria eſſent neceſsitudinum genera,quas pertinentias & quodammodo genera affinitatis appellabant, vt in citatis Canonibus cōtinetur, iam verò iure nouo ſecundū & tertiū genus extincta ſunt, & ſolum durat primum, quod aliud neutiquam parit.

Exemplum. Exempli gratia, quemadmodum D. Thom. Ricardus & Bonauentura explicant. Si Maria fratri meo eſſet matrimonio cōiuncta, erat mihi & ſorori meæ affinis in primo genere. Si autem fratre meo defuncto eadem Maria nuberet Petro, ille fiebat mihi & ſorori meæ affinis in ſecundo genere. Et ſi Maria defuncta ille poſtea Petrus duceret Annam, illa efficiebatur mihi affinis in tertio genere. Dicebantur autē iſtę non gradus,ſed genera affinitatis: quia nō erant eiuſdē ſpeciei cum prima affinitate:nam in cauſis æquiuocis ſemper effectus mutat genus cauſæ, vt diximus in ſole & homine, ſol

Nota. enim non generat ſolē, ſed alios effectus alterius ſpeciei. Vnde ſicut copula coniugalis nō generat conſanguinitatē,ſed aliud genus: puta,affinitatē, ita ſi mortuo primo marito vxor alteri nuberet, non exurgebat propriè affinitas inter fratrem vel ſororem prioris mariti, & ſecundum maritum, ſed aliud genus attinētiæ aut neceſsitudinis. Et eadē ratione ſi mortua illa vxore ſecundus maritus alteram duceret, inter fratres primi mariti & illam non contrahebatur ſecundum neceſsitudinis genus, ſed tertium,iuxta verſiculum citatum.

Mutat nupta genus, ſed generata gradum.

Verſiculus. ¶ Antiquitus ergo ad omnes iſtas coniunctiones impedimenta matrimonij extendebātur, vt nec conſanguinea primi mariti poſſet cum ſecundo marito mortua vxore contrahere, neque conſanguinea ſecundi mariti cum tertio marito. Non quidem propter conſanguinitatem aut affinitatem, quæ nulla erat, ſed propter iuſtitiam publicæ honeſtatis. Iam verò illa impedimenta prorſus euanuerunt, & nullum iure nouo fit reliquum niſi in primo genere affinitatis, vt patet Can.Nō debet,de cōſang.& affini. Quocirca loco illo Iulij,qui Cā. Cōtradicimus. 35. q.3.citatur, vbi exprimitur ius antiquum,non eſt legendū, vt mēdoſa impreſsio apud S.Tho.diſt.præſenti, art. 1. quæſtiunc.5. habet, Relictam conſanguineā vxoris ſuæ nullus ducat in vxorem: nam illud ius nouum eſt,& ſeruandum: ſenſus enim eſt: q̄ nullus maritus mortua ſua vxore ducat conſanguineam eiuſdem vxoris vſque ad quartū gradum. Sed legendum eſt. Relictam conſanguinei ſeu conſanguineorū (vt ait Gratianus) vxoris ſuæ:erat enim ius illud, vt maritus mortua ſua vxore nō poſſet ducere relictam fratris ſuæ vxoris aut aliorū conſanguineorū eius. Et ſimiliter Can. Porrò duorum, habetur q̄ coniuges duorum conſanguineorū: putà, duorum fratrum aut fratrueliū maritis mortuis nō poſſent ſucceſsiuè eidem poſtea viro nubere propter iuſtitiam publicę honeſtatis: quod quidē impedimentum iam ſublatum eſt, & meritò: alioqui ſi quis duas mulieres cognoſceret, neutra poſſet eidem nubere, quod eſt abſurdum. Item ſi conſanguineæ vxoris non efficiuntur affines conſanguineorum mariti, vt dictum eſt, multò minus illi, qui poſtea vxori affinitate coniunguntur, efficientur affines mariti. Quare Canones hic citati iam antiquati ſunt. Igitur ſecundum ius nouum Conſtantienſis ſynodi gradus affinitatis ad normā graduum conſanguinitatis exigendi ſunt.

Cōtra dicimus.35. q.3.

Can. Porrò duorum.

Gradus affinitatis.

¶ Solet autem arbor affinitatis depingi tum trunca,tum nimium confuſa. Pingitur autem ſecundum tenorem Cano. Porrò, de affinitate.35.quæſtio.5. vbi ait Gregorius. Ego & ſoror vxoris meæ in vno & primo gradu (ſcilicèt affinitatis) erimus: filius verò eius (nempe, ſororis vxoris meæ) in ſecundo gradu erit à me: neptis verò in tertio, & proneptis in quarto. At verò non ille ſolus eſt primus gradus:

Arbor affinitatis.

quoniam & parentes & filij vxoris meæ attingunt quoque me in primo gradu, idemque arctius quàm eius fratres & sorores. Sed quia si isti gradus vsque ad quartum cũ omnibus suis lateribus delinearentur, arbor creſceret opaciſsima & confuſiſsima, ſatis eſt primum gradum oculis obijcere, per quem ſolertiſsimus quiſq; alias diducendo lineas poteſt reliquos facile percipere. Eſto ergo hæc exempli gratia figura.

Figura Affinitatis.

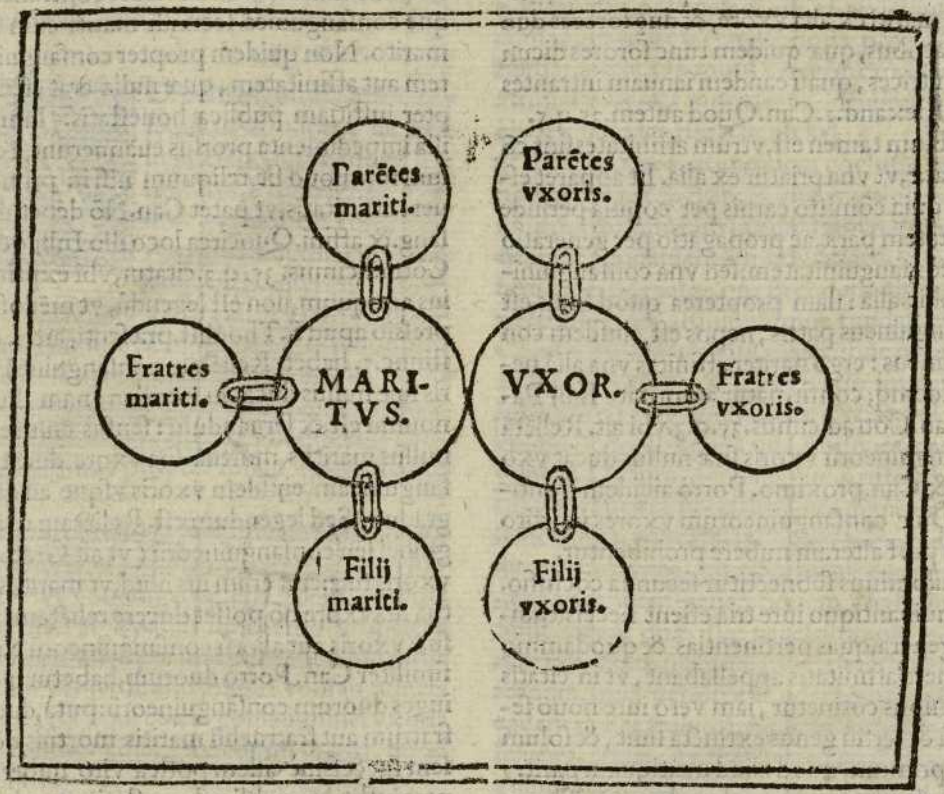

Declaratio is.

VBi hoc in primis cũ D. Th. hic adnotãdũ eſt, q̃ grad' affinitatis nõ diſtinguuntur per ſe, ſed ratione cõſanguinitatis, vnde naſcit. Cõſanguinitas enim eſt, quæ per ſe habet ramos ratione cadentis ſanguinis, ſed affinitas nõ niſi ratione eiuſdẽ ſanguinis, cui maritus per vxorẽ coniungitur, aut vice verſa. In hac igitur figura ſunt tres circuli dextri maritũ circunſtantes, ſcilicet, parẽtum, filiorũ, & fratrũ. Iſti ergo primo gradu affinitatis vxorem attingunt, & pariter tres ſiniſtri eodẽ gradu ad maritũ pertinẽt. Itaq; quo gradu cõſanguinitatis perſona diſtat à marito, eodem gradu affinitatis diſtat ab vxore, & vice verſa. Quare ſi protrahas lineas ſurſum ad auos, & deorſum ad nepotes, & ad latera ad filios fratrũ eiuſdẽ mariti, omnes diſtãt ſecũdo gradu affinitatis ab vxore. Itẽq; in vxore contempleris reſpectu mariti. &c.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum p̃ ea, quę dicta ſunt reſpõdetur: nam quamuis cauſa prę ſtantior ſit effectu, nihilominus in æquiuocis id, quod eſt in effectu, nõ eodẽ modo, ſed præſtantiori eſt in cauſa. Calor enim eminentiorẽ modo eſt in ſole, q̃ in ipſa terra, quã ille calefacit. Eodẽ ergo modo licèt vxor copulata viro affinitatẽ generet ſuorũ conſanguineorũ cum marito. ipſa tñ non fit ei affinis, ſed quid propinquius: nẽpe, quodãmodo eadem caro: quẽ admodum eiuſdem ad ſe ipſum nõ eſt ſimilitudo aut æqualitas, ſed identitas. ¶ Ad ſecũdum reſpõdetur, q̃ cõſanguinei licet inter ſe ſint ſeparati, quia ſunt diuerſæ perſonæ, ſunt nihilominus quodãmodo idem propter vnionẽ ſanguinis: & hac ratione vxor copulata marito quodãmodo coniũgitur illis. Solutio arg.

Obiectio. ¶ Quod ſi metaphyſicè arguas. Illi cõſanguinei mariti, ꝓpter eius matrimoniũ nullatenus mutati ſunt: ergo non acquirunt relationẽ affinitatis cũ illa vxore. Negatur cõſequentia. Quemadmodũ enim

Dilutio.

ego

ego fio alij similis dum habitum ille meæ religionis induit, licèt ego non muter, propterea quòd eandem religionem ego antea fueram professus, eodem modo isti propterea quòd eodem sanguine, quo Petrus, fuerant geniti, accidit eis vt Petro vxorem ducente, efficiantur vxoris affines. Non tamen sequitur, quòd consanguinei vnius efficiantur affines consanguineorum alterius: quoniam requiritur vna immediata coniunctio, quâ alia consequatur. Vxor enim quia proximè vnitur marito, fit cum eo vna caro, & ideo vnitur consanguineis mariti: sed tamen consanguinei mariti nō vniuntur immediatè eius vxori, nec fiunt vna caro cum illa, & ideo non efficiuntur affines consanguineorum eius. Can. Quod super, de consanguini. & affinita.

Solut. 3. arg. ¶ Ad tertium denique respōdetur, prima consequentia interempta: nunquam enim affinitas deletur, quādiu illi qui eam contraxerant, superstites fuerint. Relatio etenim illa affinitatis non fundatur in actione transeunte, sicut illa quæ est mouentis ad id, quod mouetur & è conuerso: sed in eo, quod factū est, quod quidem semper permanet. Veluti filius in humanis non dicitur & est filius patris, quia nunc actu gignitur, sed quia ab illo genitus est. Eodē inquam, pacto quia Maria meo nupsit fratri, affinis mea est quare sicut mortuo fratre nihilominus in me semper manet consanguinitas respectu illius, ita & affinitas respectu vxoris eius viduæ. Nam cùm affinitas, vt diximus, ex consanguinitate oriatur, sicut consanguinitas est perpetua viuente persona, ita & affinitas: Quocirca licèt, vt ait Apostolus, ad Roma. 7. mortuo viro vxor soluatur à lege viri, non tamen ab affinitate eius consanguineorum qui sunt superstites. Imò quanuis ipsa moreretur & postea resurgeret, vt de consanguinitate diximus, non possemus matrimonium transigere. Nam affinitas vt cum moriēte mortua fuerat, ita cum resurgente resurrexit.

Affinitatis vinculū per petuum.

ARTICVLVS. II.

Vtrū affinitas, vel aliquod matrimonij impedimentū per spōsalia cōtrahatur.

Partis nega. 1. Argumen.

QVæritur subinde, vtrū sicut per matrimoniū, ita per spōsalia contrahatur affinitas. Et arguitur à parte negatiua. Affinitas potius per copulā cōtrahit, quā per consensum despōsationis: quia per illā fiūt duo in carne vna, sed per fornicariū concubitū nō videtur affinitas contrahi: ergo nec per sponsalia. Probatur minor, tum quia affinitas est res honesta, quare non debet per turpem amplexum contrahi tum q̄ alioqui cōtraheretur per flagitium contra naturam cōmissum, q̄ Can. Extraordinaria. 35. quæst. 3. negatur

2. Argumēt. ¶ Secundò. Si per sponsalia contraheretur affinitas, sequeretur q̄ per omnia sponsalia contraheretur: nam eadem causa eundem semper effectum profert: non tamen per omnia cōtrahitur, vt colligitur ex ca. Literas, de desponsatio. impub. ergo per nulla contrahitur.

3. Argumēt. ¶ Tertiò. Per matrimoniū ratū non cōsummatū propriè non oritur affinitas, eo q̄ coniuges nisi per copulā non efficiūtur vna caro: ergo multò minus contrahitur per sponsalia.

Partis affirmatiuæ. ¶ In contrariū est textus Eugenij papæ capit. Iuuenis de sponsal. vbi ex sponsalibus aliquid affinitati simile contrahi censet, quo matrimonium cum consanguinea sponsæ impeditur.

Decisio ati. ¶ Tria in præsenti art. per tria proposita argumenta insinuantur ad superioris intelligentiā pertinentia, scilicèt, vtrū affinitas contrahatur per licitū concubitū, & per spōsalia, & per matrimoniū ratum non consummatū. Ad quam ideo quæstionē tribus conclusionibus respondetur. Prima. Per illicitū concubitū, dūmodò in vase legitimo copula consummetur, contrahitur affinitas. Probatur primò naturali ratione. Maritalis quippe coniunctio duos habet vt supra visum est fines: vnus qui est prolium germinatio, ac secundarius alter, qui ad cōmunionem & consortiū officiorū spectat. Et quāuis secūdus nō nisi inter coniuges cōsistat, primus tamen in quacunq; copula, quæ suapte natura genitrix est, reperitur. Hinc ergo argumentum hoc colligitur. Matrimonium quatenus carnis cōmistio est ad germinandū, affinitatē parit: in illicito autē cōcubitu eadē est corporū cōmistio: ergo ex illo profertur affinitas

1. Conclusi. Ratio naturalis. 1. Argumēt.

2. Argumēt. ¶ Secundò explicatius arguitur. Affinitas ob id ex matrimonio contrahitur, quod duo illic vna caro fiunt, iuxta verbum Gregorij Cano. Fraternitatis. 35. q. 10. vbi citās illud. Erūt duo in carne vna, infert. Si vna caro fuerint, quomodo potest aliquis eorum propinquus vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minime posse fieri credendum est: sed qui adhęret meretrici, vt. 1. Cor. 6. ait Paul. vnum corpus efficitur, vbi idem citat testimonium. Erūt duo in carne vna, ex Genes. 2. ergo per illicitū concubitū contrahitur affinitas. Accedit, quod cum per illicitum concubitum etiam fiat generatio, si fornicarius cōtraheret cum matre fornicaria

Paul. 1. Corinth. 6.

cariæ: idem esset & filius eius, & priuignus: nepe, nepos vxoris suæ: & si contraheret cum sorore fornicariæ, idem esset filius & consobrinus, & sic geniti ex fornicaria & ex legitima vxore necessitudines consanguinitatis cõfunderent. ¶ Idem confirmatur ex can. Si homo. 35.q.3. vbi habetur, q̃ si homo fornicatus fuerit cum muliere, & frater eius nesciens eãdem duxerit vxorẽ, ipsa sine spe coniugij maneat. Atque hac de causa in definitione affinitatis non diximus contrahi duntaxat ex legitima copula coniugali, sed in genere ex quacunq; copula, per quam duo fiunt vna caro.

Can. Si homo.

Apendix. ¶ Ex quo fit, nec per oscula, & impudicos tactus, imò nec per solam penetrationẽ, nec per effusionem seminis extra legitimum vas affinitatem exurgere: quia per nullũ illorum fiũt duo in carne vna, quouscq; seminatio in legitimo vase fiat. Neq; obstat cap. citatum Iuuenis, de sponsali. cuius casus est, q̃ licet iuuenis puellam nõdum septẽnem vitiare tẽtaret, nec tamen cõplere potuisset, nihilominus affinitatem cõtraxit, ne posset eius consobrinã ducere: quoniã illa affinitas nõ fuit contracta propter illos impudicos tactus, sed quia illam sibi desponsauerat. ¶ Quapropter neq; per nefariam seminationẽ contra naturam, vt ait Vrbanus Papa canõ. Extra ordinaria. 35.q.3. vbi mendosa est litera, quæ habet, Extraordinaria pollutio nõ nisi in naturalibus admissa &c. sed expuncta priori negatione legendum est, Extraordinaria pollutio nisi in naturalibus admissa non videtur matrimonium impedire.

Coitus nefarius non parit affinitatem.

Ca. Extraordinaria emẽdatur.

¶ Quòd si redarguas. Eiusmodi nefanda pollutio ius facit innocenti coniugi petẽdi diuortiũ vt dist. 36. prædiximus: ergo pari ratione sufficit ad contrahendã affinitatem. Negatur consequẽtia: quoniam per illam coniux frangit fidem, quam coniugi debet: quia diuidit corpus suum in duo. Sed tamẽ nõ propriè illa fit vna caro cum altero ad sensum illius verbi, Erunt duo in carne vna: scilicèt, ad generandum.

Obiectio. ¶ Quòd si obijcias textum in ca. Fraternitati. de eo, qui cogno. consang. vxo. vbi ille, qui extra ordinaria pollutione quandam deturpauerat, prohibitus est cum eiusdem puellæ sorore contrahere. Respondetur illud diuortium nõ esse factũ propter affinitatẽ ratione pollutionis, sed propter publicæ honestatis iustitiam quia cum eadem puella sponsalia pepigerat.

Dilutio.

Aliud argu. ¶ Aliter tamen arguitur. Affinitas, vt dicebamus, est propinquitas personarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentela: si autem per illicitum concubitum contraheretur, non omni affinitati hæc definitio conueniret, vt pote si quis cum sorore vel alia sua cõsanguinea incestum cõmitteret: tunc enim fieret affinis eisdem, quibus erat consanguineus: quæ ideo affinitas non careret parentela. Respondetur, quòd cùm parentela à parentibus propriè dicatur, voluerunt Doctores puram & nudam affinitatem per hoc definire, quòd nõ esset admixta consanguinitati. Nihilominùs nihil vetat ambos respectus eidẽ conuenire posse. Imò non modò per incestum, verum & per legitimũ matrimonium, vt si qui mihi ex parte mei patris cõsanguineus est, consanguineam meam ex parte meæ matris duceret, quæ illi nõ erat cõsanguinea. Tũc enim meus cõsanguineus fit ex alia parte meus affinis. Satis ergo est, vt affinitas, quãtum est de sua propria ratione, sit carens parẽtela. Ex quo fit, q̃ si aliqui duo ex vna parte cõsanguinei sunt, & ex altera affines, super vtrumq; impedimentum debeat Põtificia dispẽsatio obtineri ante quam coniugio copulentur.

Solutio.

Nota.

¶ Vnde ad primum argumentum respondetur, q̃ quamuis affinitas res sit honesta, nihilominus ex turpi cõgressu cõtrahitur, nõ quatenus turpitudinẽ habet, qua à matrimonio differt, sed quatenus cum matrimonio hoc habet naturale commune, quòd per ipsum fit duorum vna caro. Ad aliud verò membrum de nefanda copula iam dictum est, non esse affinitatis causam.

Solut. 1. arg.

¶ Secunda conclusio. Per spõsalia impedimẽtum cõtrahitur, quod matrimoniũ tum impedit, tum subindè dirimit, quod licet proprie nõ sit affinitas, est tamen quippiam ei simile: nempe, publica honestas. Decretũ est Alexandri tertij cap. Ad audientiam. Et cap. Iuuenis, de sponsalib. Et cap. vnico. eod. tit. lib. 6. Et ca. Discretionem de eo qui cogno. cõsang. vxor. Quòd autem illa nõ sit propriè affinitas, probatur: nam cùm sponsalia non consummata perfectam non obtineant matrimonij rationem, sed quandam inchoationem ac præparationem, consequens fit, vt nec propriè affinitatem ingenerẽt, sed quidpiam aliquãtulo minus. Vnde publicæ honestatis iustitia est propinquitas ex sponsalibus proueniens, robur trahens ab ecclesiæ institutione propter eius honestatem. Consequitur ergo vt citra copulam carnalem contrahatur: nam si copula superueniat cum maritali affectu, in affinitatem transit. Quòd si contra conclusionem obijcias. Spõsalia non faciunt perpetuũ vinculum, nam genere suo multis modis dirimũtur, neq; faciunt obligationem cohabitandi: neq; facultatem mutuã corporum: ergo nullũ impedi-

2. Conclusio.

Publica honestas quid

Obiectio.

pedimentum matrimonij secum adferunt. Negatur consequentia: quoniam sponsalia nullũ adferunt impedimentum ex se ratione nodi, quem in se habent, sed ratione vinculi matrimonij, ad quod ordinantur & referuntur: & ideo sicut matrimonium est perpetuum vinculum, ita & publica honestas, quæ ex sponsalibus contrahitur, est perpetua.

Dubium ¶ Emergit hinc autem dubium vtrùm ex quocunque sponsaliorum genere, quomodocunque illa componantur, publica honestas oriatur. S. Thom. quæstiuncula præsenti ad. 3. argum. respondet, q̃ omnia impedimenta, quæ faciunt sponsalia nõ esse sponsalia, nõ permittunt ex pactione nuptiarum affinitatem fieri. Vnde siue habens defectum ætatis, siue votũ solenne continentiæ, aut aliquod huiusmodi impedimentum, sponsalia de facto contrahat ex hoc non sequitur vlla publica honestas: quia nec sponsalia vlla sunt, nec aliquis affinitatis modus. Et idem ait Ricardus, & antiqui omnes. Sylvest. verbo. Matrimonium. 8. quæstio. 14. dicit. S. Thomam fuisse secundùm rationem naturalem locutũ, quæ docet, vt quod nihil est, nihil efficiat: & secundùm antiquas expositiones Canonum. Nihilominus post se cula Sanct. Thomæ Bonifacius. 8. cap. vnico de sponsalib. in. 6. decreuit, q̃ quocunque vitientur impedimento sponsalia siue cõsanguinitatis, siue affinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quauis ratione sint nulla, dummodo non sint nulla ex defectu consensus, oritur efficax impedimentum iustitiæ publicæ honestatis ad impediendum & dirimendum subsequentia sponsalia & matrimonia, non autem præcedentia. Sed profectò nequeo satis Diuũ Thomam, Ricardum & alios intelligere: nam idem Alexander tertius, quem ipsi longè antiquiorem ipsis citant, cap. Ad audientiam, de sponsalib. id ipsum decernit, quod postea Bonifacius, sane vbi casus refertur, quod cùm quidam cum puella sponsalia contraxisset, inter quos impedimentum consanguinitatis fuisset postea repertum ex parte patris sponsæ, frater eius ex altera matre matrimonium cum eadem contrahere tentauit, & non fuit permissus. Causa verò huius Pontificiæ sanctionis, vt sponsalia, quæ iure ipso nulla sunt, impedimentum alteri matrimonio cum prioris consanguineo obijciãt, nõ aliã adferre possumus, quàm q̃ consulta fuerit cautio ad obuiãdum fraudibus, & ad propellendã iniquitatẽ eorũ, qui contra impedimenta iuris sponsalia cõtexere nituntur: scientes enim per illã publicam honestatem contrahi, cauebunt illa tentare.

S. Thom.

Sylvest.

Post S. Thom. cã conditus

Nota:

Casus cap. Ad audientiam.

Ratio.

¶ Consultò tamen Bonifacius ait, si sponsalia sint pura & certa. Pura enim sunt quæ sine cõditione absoluta cõtrahuntur: nã si contrahantur sub conditione, & antequã adimpleatur, alter illorũ cum alterius consanguinea contraxerit, secundũ matrimoniũ tenet, vt eod. cap. sancitur: quoniã cùm conditio nõ fuerit adimpleta, locũ non habuit publica honestas, dum modò conditio nõ sit impossibilis aut turpis, aut illarum, quæ habẽtur pro nõ adiectis, sed sit honesta, quæ faciat sponsalia esse in futurũ pendentia: nam tunc quousq; conditio sit impleta, sponsalia nõ sunt firma, atque adeò nec oritur publica honestas. Certa verò sunt, quæ cum certa persona: nẽpe, cum Maria vel Ioanna contrahuntur: nã si quis in genere spõsalia contrahat cum aliqua filia Petri, certè illa non sunt efficacia ad concinnandã publicã honestatem. Itẽ requiritur, q̃ defectus nõ sit ex parte consensus: nempe, quia defuit rationis vsus, cuius casus habetur. c. Literas, de spõs. impub. nam cum quidã perfectæ ætatis puellulã incunabulis sibi desponsassẽt, postmodum contraxit cum puellæ matre, & matrimoniũ pronunciatum est validũ propter defectũ vsus rationis in puella. Neq; obstat cap. Iuuenis, de spõsalib. citatum: nam illa puella, iam proximè septennium attigerat, & ideo præsumpta est vsum habuisse rationis. Alioqui sponsalia contracta ante septẽnium ex defectu consensus non pariunt publicam honestatem. Imò neq; si contrahantur per parentes ante septẽnium filiorum, nisi sponsi post septennium consentiant, vel scientes non contradicant. Et idem est si defectus cõsensus fuerit vel per errorem habitus, vel per metum cadentem in constantem virum extortus.

Pura & certa.

Certa.

Defectus ex parte cõsensus.

Obiectio dilutur.

¶ Vbi tamen sponsalia fuerint pura & certa liberoq; consensu firmata puellæ, quæ cum sacerdote vel monacho, vel frigido, vel alias impedito illa contraxerit, nõ potest cum consanguineo illius intra quartũ gradum sine dispensatione contrahere. ¶ Aliud verò ait, loco citato S. Tho. videlicèt, q̃ si quis re vera frigidus, vel maleficiatus in tenella ætate antequam defect⁹ per experientiã explorari posset, post septenniũ tamen vel prope cum adulta sponsalia contrahat, iure sunt legitima: quia tunc incognitus defectus sponsalia non impediebat. ¶ Et per hoc solutum restat argumentum secundum. Explicitum enim est quæ nam spõsalia pariant honestatem, quæ verò minimè.

Nota?

Frigidi au. maleficiatit

Solut. 2. arg.

¶ Sequitur tandem de matrimonio rato non consummato, de quo tertia subtexitur cõclusio. Per matrimonium ratum non consumma

3. Conclusi.

tum contrahitur impedimentum quod matrimonium contrahendum impedit, & contractum dirimit. Conclusio notissima est, tum quia illud est verum & legitimum matrimonium, tum q̃ si ex sponsalibus tale oritur impedimentum, multo efficacius ex matrimonio rato per verba de præsenti pullulabit.

Dubium. ¶ Dubium tamen est, an tale impedimentum sit affinitas, an vero publica honestas. Nam D. Tho. in præsentiarum ait, esse affinitatem. Scotus verò hic, cui Paludanus adnuere videtur, & Panor. c. Sponsam, de sponsal. & iuris Canonici professores, aiunt esse publicam honestatem. Et possunt se illa ratione tueri, quam tertio loco in capite proposuimus, q̃ affinitas nõ videtur contrahi nisi per carnalem cõmistionem, qua coniuges vna caro fiunt.

Solu. dubij. ¶ Ad hoc tamen primum respondetur, quæstionem non esse de re, sed de nomine: nam de re nemo dubitat, quin per matrimoniũ ratum efficacius impedimentum contrahatur, quàm per sponsalia: quæstio autem de nomine minimi momenti est. Sed nihilominus D. Tho. videtur ad rem vicinius loqui: nam certum est per matrimonium ratum maius vinculũ contrahi, imò, alterius generis quàm per sponsalia cum sponsalia non nisi in virtute matrimonij impedimentum germinent: & id quod ratum est, verum matrimonium existat: cum ergo inter publicam honestatem & affinitatem nullum intersit medium, colligitur vt impedimẽtum, quod fit per matrimonium ratum, nomẽ affinitatis obtineat. Et ideo bene ait S. Tho. q̃ affinitas non solùm ratione carnalis copulæ in actu contrahatur, sed etiam secundũ societatem coniugalem, quæ naturali eodemq; perpetuo vinculo perficitur.

Opi. D. Th.

Solutio arg. alterius opinionis: ¶ Vnde ad argumentum in contrariũ respondetur, q̃ quamuis percopulam carnalem fiant coniuges vna caro, nihilominus quia in matrimonio rato traditur facultas corporũ ad eandem copulam, per illud dicitur etiam fieri vna caro. Sylvest. verb. Matrimo. 8. quæst. 14. ait, quod dicatur affinitas inchoatiue. Sed quando de re inter nos conuenit, parui refert quomodo loquamur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm affinitas matrimoniũ impediat.

Partis negatiuæ arg. 1. SEquitur de affinitatis effectu, vtrũ scilicet, matrimonium impediat, & arguitur à parte negatiua. Effectus rei non videtur esse causa impedimenti eius: affinitas autem contrahitur ex matrimonio: ergo illud non impedit.

2 Argumẽt. ¶ Secundò. Ille qui mulierem per carnem cognoscit, immediatius ad illã attinet, quàm eius consanguinei qui non nisi ratione illius efficiũtur mulieris propinqui: sed qui cum muliere fornicatur, potest cum illa deinceps contrahere: ergo affinitas matrimonio nihil obstat.

Pars affirm. ¶ In contrarium autem est decretum Iulij Papæ Cã. AEqualiter. 35. quæst. 3. vbi ait, AEqualiter vir coniũgatur consanguineis proprijs & consanguineis vxoris suæ.

1. Cõclusio: ¶ Ad quæstionẽ duabus cõclusionibus respõdetur. Prima. Omnis affinitas vsq; ad quartũ gradum impedimentũ est matrimonium contrahendum impediẽs, & contractũ dirimens. Decretũ est Can. citati. 35. quæst. 3. cum alijs ei ibidem multis adhærẽtibus, scilicèt, Can. Et hoc, & Sanè, & Si vir & Can. Porrò. de affinitate, eadem causa, quæst. 5. & Can. Fraternitatis. quæst. 10. & cap. Discretionẽ, de eo qui cogn. consan. vxo. suæ. Idemq; vt supra expositum est, de iustitia publicæ honestatis asserendum. Et quemadmodum superiori distinctione de consanguinitate diximus, id ipsum de affinitate sentiendũ: nempe, q̃ antiquitus vsque ad septimũ gradũ interdictũ matrimonij proferebatur, iam verò post Concilium Lateranense non vltra quartũ protenditur, cuius verba sunt in ca. Non debet. de consang. & affinit. Prohibitio copulæ coniugalis quartũ consanguinitatis & affinitatis gradũ de cætero non excedat. Meminisseq; subinde oportet eius, quod art. 1. diximus, videlicèt, secũdũ & tertiũ affinitatis genus iam esse abolita, quorum vnum alterum pariebat. Quare iam solum primum durat, vt non nisi soli vxori consanguinei mariti fiant affines, & consanguinei vxoris soli marito. Quapropter quatuor illic Canones, Si cuius, & tres sequentes. Si qua mulier. 35. q. 10. iã non sunt in vsu, quibus cauebatur, ne si defuncto marito vxor ex altero sobolem susceperit, liceret consanguineis prioris mariti cum illa sobole secundi matrimonio sociari. Imò verò possunt fratres prioris mariti cum filijs vxoris ex altero marito coniugari. Sed si prior maritus resurgeret, ille non posset.

Affinitas quoto gradu prohibita.

Nota.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primũ igitur argumentũ respondetur, q̃ affinitas nõ impedit matrimoniũ, ex quo cõtrahitur, sed alia deinceps propter illas rationes quæ in consanguinitate adduximus, & potissimum ad ampliandam amicitiam. Et quia cum coniux efficiatur vna caro cum altero, quodã modò efficitur cum eius consanguineis.

Solut. 2. arg. ¶ Aliud verò sophisma est: nam qui carnaliter

ter mulierem cognoscit, neque efficitur eius consanguineus neq; affinis, sed vna caro, quæ non impedit vinculum, imò illud facit.

An sit aliqui affinitatis gradus iuræ naturæ vetitus,

¶ Potissimum autem dubium huius articuli est simile illi, quod de consanguinitate disputauimus, vtrùm aliquis affinitatis gradus iure naturę sic matrimonium impediat & dirimat, vt neque in lege naturæ fuerit validum, neque modo per Papam possit super eo dispensari. Et totum ambiguitatis pōdus in primum gradum incumbit: nam de secundo & duobus

Caiet. Gaude. sequentibus Innotentius cap. Gaudemus, de diuortijs, respondere videtur, non eo rigore esse prohibitos iure naturæ, qui inter infideles in eisdem gradibus inita connubia fint solida & valida.

1 gradus affinitatis.

¶ Primus autē affinitatis gradus instar primi gradus consanguinitatis, imò ratione prorsus ipsius cōstituitur. Est ergo in duplici specie: sci licet, secundū lineā rectā, & secundū lateralē.

Recta linea

In linea recta ascendentiū est, si quis matrē & post filiā ducat, aut si maritus matris ea mortua ducat priuignā, autsi gener socrū. Aut si vna nubat patri & filio, vt si nouerca nubat priuigno, aut si nurus socero. In alia laterali specie primus gradus est, si quis duas successiuè ducat vxores, aut si vna duobus fratribus nu-

Transuersa linea.

bat. Et ex his speciebus efficacior est illa, quæ est in linea ascendentium: nam sicut in consanguinitate arctior est nexus inter patrem & filiam, quàm inter duos fratres, licèt ambo sint primus gradus, ita in affinitate. Quare turpius esset matrimonium si quis matrem & filiam duceret, quàm si duas sorores sibi copularet.

1 Gradus affinitatis lineæ collateralis.

¶ Disputemus ergo prius id, quod minus præ se fert dehonestatis: nempe, in laterali. Et quidem casus vterque iam vsu venit in Hispania. Nam Rex Portugaliæ Emanuel per dispensationem Alexandri sexti, duas subinde sorores matrimonio sibi coniunxit filias Catholicorum Regum Hispaniç Ferdinādi & Elisabeth. Et deinde Serenissima Catherina eorundem Regum filia, quæ Regi Arturo Angliæ fuerat per verba de præsenti desponsata. eodem absque liberis defuncto per dispensationem Iulij secundi nupsit leuiro, scilicèt, mariti fratri Hē-

Henricus Angliæ rex.

rico octauo, ex quo Mariam genuit. Postmodum verò idem Henricus occasionem ex quodam negotio arripiens, quod ei non ex voto successerat, ardentissima correptus cupidine gignendi masculinam prolem, causari cœpit, non potuisse Summum Pontificem super matrimonium eius cum fratria dispensare, atque adeò posse aliam optare vxorē. Quæ quidem concepta opinio monstruosam illā malorum Hydram peperit, quæ Angliam hæresum clade prostrauit.

¶ Fautores autem illius opinionis primum ei fundamentum ex Leuit. 18. subijciebant, vbi legitur, Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelauis, quia turpitudo fratris tui est, vbi idē gradus prohibetur. Quare Paluda. distinctione præsenti quæst. 1. tenet, quòd super hoc gradu affinitatis Papa dispensare nequeat, sicut & Maioris supra citatus.

1. Argumēt.

¶ Mox secundum obmoliebantur argumentū, q̄ Ioan. Baptista, vt Matth. 14. & Mar. 6. legitur, ob id martyrio coronatus est, q̄ Herodē de incesto matrimonio vituperabat cum Herodiade vxore fratis sui Philippi: vnde collectio fieri videtur, adeò esse contra ius naturæ, vt nullis vnquam Gentium fuerit licitum.

2. Argumēt.

3. Argumēt.

¶ Deinde & ex cap. Gaudemus. de diuortijs, maius ducitur argumentum, vbi ait, Innocentius, q̄ infideles ad lucem fidei conuersi, si in primo gradu reperiantur contraxisse, separentur: quod non dixisset, si gradus ille in lumine naturæ matrimonium non dirimeret: hic autem est primus gradus affinitatis.

2 Conclusi.

¶ Nihilominus statuitur conclusio, quæ sit huius articuli secunda. Connubiū inter leuirū & fratriā, scilicèt, vxorē fratris: & inter sororem vxoris & sororium: nempe, maritū sororis, licèt aliquam præseferat iure naturæ turpitudinem & fœditatē, non tamē vsq; adeo eodē iure eiusmodi matrimoniū vetitum est, vt exclu so quocunq; iure Ecclesiastico fuerit sub eadē lege naturæ nullū. Ad probationē conclusionis illud præ oculis semper habendū est, quod dist. præced. abūde mōstrasse credimus, nēpe,

Ex lege Mosayca ad nostram nullū ducitur arg.

ex lege Mosayca nullū ad Euangelicā argumētum trahi, nisi quatenus ei⁹ præcepta moralia erāt, & iure naturæ cōstituta: nam quod in ea iudiciale aut cæremoniale erat, totum abolitū & antiquatū est. Rursus & illius quoq; meminisse oportet: quòd vt illic dicebamus, quāuis ius naturæ propter turpitudinē matrimoniū vetet, non inde fit consequens, vt illud faciat nullum, alioqui in secundo & reliquis consanguinitatis gradibus annullaret matrimonium: quia in illis contrahere, etiam quippiam naturalis fœditatis habet, cuius de causa Ecclesia eos gradus prohibuit. In iure autem naturæ, vt dicebamus, tres gradus discernuntur. Quædam enim sunt sicut prima principia, quæ intrinsecè indiuiduam & inseparabilem rectitudinem iustitiæ includunt, quæ ob id indispensabilia sunt, vt præcepta decalogi. Alia sunt, quę licèt iure naturę sint honesta, & eorum contraria inhonesta, nihilominus extre-

Nota.

Iuris naturæ tres sunt gradus. 2. Grad.

ma

ma neceſsitas boni communis, poteſt ea iure ipſo naturali mutare, & quod inhoneſtum erat facere honeſtum, vt diximus de matrimonio fratrum in primordijs mundi, ſed tamen illa extrema neceſsitate ceſſante nulla lex humana poteſt illa mutare. Alia ſunt in tertio gradu iure quidem naturæ honeſta, & eorum cõtraria inhoneſta, quæ etiam citra extremã neceſsitatem propter honeſtas cauſas & fines, præſertim ſi ad bonum publicũ ſpectent, poſſunt iura gẽtium & ciuilia, & multò efficaciùs eccleſiaſtica variare & mutare: nam id, quod ex mero iure naturæ inhoneſtum erat, poteſt per aliud bonum repenſari & honeſtari. Imò & ius ipſum naturæ hanc mutationem perſuadet. Nam natura integra omnia vt eſſent communia admonebat, quæ tamen corrupta perſuaſit, vt res per proprias poſſeſsiones diſtribuerentur & diuiderentur.

Tertiꝰ gradꝰ.

Cõcluſ. declaratur.

¶ Quod ergo noſtra aſſerit concluſio eſt, connubiũ in primo gradu affinitatis eſſe iure naturæ turpe & inhoneſtum in hoc tertio gradu. Quod enim turpe per ſe ſit, ſi nudè cõſideretur abſq; alia honeſtante cauſa, verba illa legis oſtendunt: ſanè cùm in omnibus prohibitionibus dicatur, Turpitudinem patris tui, aut matris tuæ &c. nõ reuelabis. Et eodem modo ſubiungitur, turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis. Lumen ergo ipſum naturæ turpitudinem oculis in huiuſmodi connubijs offundit. Et illa inter alias de cauſa tũ olim Deus tum modò eccleſia eiuſmodi coniugia interdixit. Quòd autem ius naturæ non vſq; adeò tale matrimoniũ inhibeat, vt illud prorſus irritet & caſſet, probatur: quia ratio naturalis ex fine ſumẽda eſt: quod autem quis duas ſubinde ſorores ducat, aut aliqua duobus fratribus nubat, neq́ue primo fini matrimonij: nempe, prolis gignendis & educandis, neq́ue ſecundò ſcilicet, cohabitandi & in domeſticis officijs communicandi obſtat: ergo iure naturæ tale matrimonium non irritatur.

Ius naturæ huiuſmodi matrimoniũ inhibet.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Quòd ſi arguas. Neq́; verò inter patrem & filiam matrimonium eiſdem finibus cõtra pugnat, & nihilominus diximus iure naturæ nullum. Reſpondetur, quòd alia ratio ſupra relata militat in patre & filia, quæ inter huiuſmodi affines non eandem vim obtinet: nempe, quod filia eſt pars patris ex eius lumbis deciſa, & filius pars matris ex eius ventre deciſus, cui proximè accedunt fratres ex eodem vtero prolati, quod quidem inter leuirum & fratriam non reperitur: nulla ergo naturali ratione tale matrimonium euacuatur.

Ratio.2.

¶ Secundò probatur Philoſophorum autoritate, qui naturali lumine peregregiè philoſophati ſunt, quorũ fuere Ariſtoteles & Plato atque alij id genus præclari, qui nullibi tale connubium tanquã nullũ condemnaſſe leguntur.

3. Ratio.

¶ Tertiò arguitur exẽplo ſanctorũ patrũ ſub lege naturæ. Iacob enim ante ſcriptã legẽ Leuitici duas ſorores vnã ac deinceps alterã ambas ſuperſtites ſibi aſſociauit, & tamẽ nulla vel legitur vel creditur facta diſpenſatio: quia nõ erat tanta diſpenſandi neceſsitas: ergo id fecit, quia ſciebat iure naturæ non eſſe adeò vetitũ, quia bona de cauſa fieri poſſet licitè.

Ratio.4.

¶ Tandẽ & Eccleſiæ autoritas, quæ ſuper hũc gradum diſpenſat, & apud catholicos ſummũ habet in terris momentum, quoſcunque deberet conuincere, quæ poſtquam id faciat, credenda eſt ius naturæ intelligere, vt ſi faciat, certum ſit tenere. Haud enim Alexander ſextus, qui cum Rege Portugalliæ diſpenſauit, aut Iulius. 2. qui diſpenſauit cum Rege Angliæ, primi huiuſcemodi diſpenſationis fuerunt autores, quoniam & Innocentius tertius, vt capit. vltim. de diuortijs relatum eſt, cum quodam Lugonienſi diſpenſauit, vt vxorem fratris duceret, licet ibidem prohibuerit, ne deinceps fieret: quod eſt ſignũ nõ tam lege naturæ quam Eccleſiaſtica tale matrimonium eſſe prohibitum. Et Archiepiſcopus Florentinus. 3. part. tit. 1. cap. 11. in fine refert Martinum quintum Theologorum Conſilio diſpenſaſſe cum quodam, vt cõtraheret cum illa, cuius germanam fornicariè occultè tamen cognouerat. Non quod certè diſpenſauerit vt frater cum ſorore contraheret, vt putauit Sylueſter verb. Papa. quæſt. 17. Imò verò quòd aliquando talis diſpenſatio expediat & deceat.

Argumenta ex Leuit. 18.

¶ In cuius confirmationem noua ex veteri lege argumenta ducuntur. Primum enim in Leuitico ſolùm prohibetur, ne leuir vxorem fratris ducat, ſcilicet, ne vna vxor duabus fratribus nubat non autem prohibetur ne ſoror vxoris leuiro nubat, ſcilicet, ne quis duas ſorores ducat: & profectò ſi ius merum naturæ cõſulas, eadem eſt prorſus coniunctio & neceſsitudo, atque adeò prohibitio: nam eſt idem primus gradus affinitatis: quam ob rem Eccleſia vtrumque pari iure prohibet: ergo prohibere matrimonium leuiri cum fratria, & non è conuerſo ſororis vxoris cum ſororio, certè non erat prorſus moralis, ſed partim iudicialis mãdati: quare nullum inde ad nos argumentum trahitur.

Aliud argu.

¶ Sed tandẽ efficacius arguitur. Lex illa Leuitici non erat omnino indiſpenſabilis, quin bona de cauſa poſſet ſuper illam diſpenſatio cadere. Imò alia erat huiuſmodi lex

Deut.

Deute.25. Deut. 25. Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absq; liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eā frater eius, & suscitabit semen fratris sui: & primogenitum ex ea filium nomen illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Israel. Quę quidem leges prima facie pugnare sibi videntur. Ob idq; Maioris dist. 40. quæst. 3. sustinēs

Ioa. Maior. super nullum casum Leuitici posse Papam dispensare, & cernens dispensatum esse cum Regibus Portugalliæ & Angliæ, ausus est dicere, illam prohibitionem, ne quis reuelaret turpitudinem vxoris fratris, nō esse Leuiticam, sed scriptorum errore fuisse adiectam. Vide quo nimius amor propriæ opinionis prorumpere

Diserimen harū legū, soleat. Ambigere enim nefas est talē prohibitionem illic esse cū alijs. Dicendū ergo quòd lex Leuitica in genere posita est de vxore fratris siue defuncti siue viui, siue filios habentis, siue illis carentis. Illa autem Deuter. erat specialis de vxore fratris sine liberis defuncti, & simul habitantis, &c.

Nota ¶ Has autem leges sic forsan quis posset intelligere, vt secunda esset dispensatio primæ hoc pacto, quemadmodum nunc omne matrimonium in quarto gradu prohibitum est, & nihilominus Papa singulariter cum Maria & Petro dispensat, ita in Leuitico vniuersim matrimonium cum vxore fratris esset prohibitum,

Sent. autho. sed postea dispensatum est fieri cum vxore defuncti sine liberis. Sed re vera hæc interpretatio non videtur idonea: quoniam dispensatio nunquam ponitur per modum legis. Multo autem minus credendus est Deus duas tulisse leges, vnam quæ esset dispensatio alterius. Nō enim diuina sapientia & prouidentia permittit, vt credamus omne prorsus matrimonium leuiri cum fratria primum prohibuisse, & illud statim per alteram legem relaxasse.

Epilogus. ¶ Colligitur ergo, q̄ lex illa Leuitici nunquā prohibuit connubium leuiri cum vxore fratris defuncti sine liberis sicut lex, Non occides, nunquā prohibuit homicidiū, quod fit à iustitia, vel ab illo, qui se cautè, inculpateq; defendit. Et tamen si merum ius naturæ perspicias, equaliter omne matrimonium respuit cū vxore fratris defuncti, seu cum liberis, seu sine liberis. Non ergo lex illa omnino moralis fuit sed iudicialis. Et ideo nunc talis prohibitio Ecclesiastica est & Pontificia.

Postremū argum. ¶ Postremum igitur argumentū à fortiori ex illa lege deducitur. Si enim Deus illam ob causam tale matrimonium leuiri cum vxore fratris defuncti permisit, vt semen fratris suscitaret, ne dom⁹ successoribus orbaretur, id quod nondum certum erat fore: nam poterat & secundus frater sterilis quoque esse, vt prior, & fortè vxor simpliciter ad pariendum inhabilis: profectò nunc tam expediens esse potest eiusmodi dispensatio: nam possunt causæ concurrere publicæ, quæ illam naturalem turpitudinem abluant, & matrimoniū honestent, vt si fieret ratione pacis inter principes componēdæ, aut ob aliam causam publicam: nam propter alias leuioris momenti non deceret. Nota.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primā ergo propositarum obiectionum de Leuitico iam respōsum est, vim modo non retinere, nisi quatenus erat moralis, quæ huiusmodi matrimonium inter affines nō reddidit nullum. Ex quo sequitur, & est adnotandum, quòd si Iudæus nunc, qui cum vxore defuncti fratris contraxit, ad fidem modo cum sua vxore conuertatur, non sunt separandi non quia virtute legis antiquæ matrimonium tenebat: quoniam lex illa, vt diximus, post orbem redemptum cassata est prorsus & annullata, sed quia ius naturæ non sic tale matrimonium prohibet, vt nullum reddat.

Solut. 2. arg. ¶ Ioannes verò Baptista Herodem illius crimi nis increpabat, quod cum vxore viuentis fratris sui incestum committeret, quod sine matrimonium esset sine adulterium, nefarium erat. Si verò defuncto fratre fratriam in vxorē duceret, vel illum non obiurgasset, vel non tantum, vt martyrium illam ob causam oppeteret.

Solut. 3 arg. ¶ Ad aliud verò Innocentij cap. Gaudemus, dicentis infideles, qui in primo gradu contraxerūt, esse separandos, respondendum est per suam ipsius Decretalem citatam vltimam de diuortijs: nam postquam super illo gradu dispensauit, sensit tale matrimoniū non esse contra ius naturæ, quod illud irritaret. Atq; adeò in cap. Gaudemus, non loquitur de illo primo gradu affinitatis in linea laterali, sed consanguinitatis, vt diximus, & fortasse affinitatis in linea recta ascendentium & descendentium, de qua disputare iam pergimus.

Dubium. ¶ Quæritur ergo vtrùm primus affinitatis gradus in linea ascendentium & descendentium sic iure naturæ sit à matrimonio repulsus, vt illud irritum & inane efficiat. A parte enim affirmatiua videtur Apostolus. 1. ad Corinthios quinto, proclamare. Omnino, inquit, auditur Pau. 1 Co. 5. inter vos fornicatio qualis neq; inter gentes, (scilèt, audiatur) vt vxorem patris sui aliquis habeat. Intelligit enim de nouerca, inter quā & priuignū primus est gradus affinitatis in prima specie: scilicèt, in linea ascendentiū & descendentiū. Et idem est de genero cum socru,

& de

& de nuru cum ſocero, & de vitrico, ſcilicet, marito matris, cum priuigna. Secundò eſt magnum argumentum quod ille gradus proximè accedit ad illum conſanguinitatis, qui eſt inter patrem & filiam: vnde in Leuitico ſimul componebantur. Turpitudinem matris tuæ non diſcooperies, mater tua eſt. Et turpitudinem vxoris patris tui non diſcooperies: turpitudo enim patris tui eſt: eandem enim ferè pietatem filij nouercis debent, quam patribus, & filiæ vitricis: cum ergo primus ille conſanguinitatis gradus tanto cum rigore ſit iure naturę prohibitus, profectò adeò nefas apparet ſimilia matrimonia contrahere, vt iure naturæ videantur eſſe nulla. Nam cùm coniuges, vt dictum eſt, vna fiant caro, profectò eodem propè modum iure reſpui videtur matrimonium cum vxore patris, quo cum matre. Vnde quoniam Ruben cum Bala vxore patris ſui Iacob ſe ſe commiſcuit, Geneſis. 35. refertur, acerbā poſtmodum ab eodem patre maledictionem, vt capitul. 49. legitur, audiuit. Non creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius. Et vt ibidem. 38. capitulo videre eſt, Thamar nurus Iudæ, quia per fraudem ſocero ſe ſubmiſit, enorme flagitium commiſiſſe cenſetur, quamuis id ea cauſa feciſſet, quòd ſocer nolebat fratrem mariti defuncti ſine liberis cum ea coniugare ad ſuſcitandum eius ſemen. Accedit quòd & priuigno cum nouerca, aut nurui cum ſocero non eſt idonea ætatis ad matrimonium æqualitas.

3. Argumēt.

Geneſis. 35.

Aliud argu.

¶ Profectò quamuis contraria opinio probabilitate fortè nō careat, probabilius tamen videtur hanc primi gradus ſpeciē affinitatis ſic eſſe natura prohibitā, vt ſuper illā papa diſpenſare nō valeat. Et ita tenet præſenti diſtinctione Palud. imò & D. Tho. 1. Cor. 7. id ſentiri videtur. Et eſt prægrāde argumentū, quòd nunquā talis diſpēſatio facta legitur. Nihilominus vt dicebā, contraria opinio non omni probabilitate deſtituta eſt: quia certè nouerca non eſt verè mater: & ſic tale matrimonium non eſt prorſus contra eius finem. Paulus namque 1. Corinth. 5. loquebatur de filio, qui viuente patre cum nouerca conſuetudinem habebat. Quod patet primò, quia alioqui non appellaſſet eam fornicationem qualis neque inter gentes auditur. Item quia in. 2. epiſt. cap. 7. ait, reprehenſionem prioris epiſtolæ non miſiſſe, propter eum qui fecit iniuriam nec propter eū qui paſſus eſt: ſcilicèt, pater, ſed ad manifeſtandam, inquit, ſolicitudinē veſtram. Et Perſis lib. 3. quęſtionum in leuiticum quęſtione. 61. ait Auguſtinus, moris fuiſſe, vt mortuo patre filius nouercam duceret. Et Plutarchus in vita Demetrij de Seleuco narrat, qui filio ſuo Stratonicam, quæ ſua fuerat, in vxorem dedit. Et Adonias filius Dauid petit Abiſac Sunamitidem, quæ fuerat patris vxor.

Ar optimū.

Perſarum mos.

Adonias.

¶ At verò Perſarum argumenta, & aliarū gentium non ſunt ſatis idonea. Imò Chryſoſtom⁹ in. 26. Homilia Pentecoſtes Perſas de hoc tanquam de inceſtu obiurgat. Et Abiſac non fuerat Dauidi cognita, imo non deſunt qui negēt eius fuiſſe vxorem. Præterquam quod Adonias repulſam fuit paſſus.

Solutio.

¶ Faciamus ergo ſub compendio eorum epilogum, quæ dicta ſunt. Primus conſanguinitatis gradus tàm in linea recta patris & filiæ, quā in tranſuerſali fratris & ſororis, adeò iure naturæ eſt à matrimonio propulſus, vt etiam inter infideles nullum ſit: quare conuerſi ad fidē ſeparandi ſunt, nec ſuper hunc gradum Pōtifex Maximus diſpenſare valet. De ſecundo verò rectilineo putà, inter auum & neptem licèt res non ſit tàm certa, probabilius tamen eſt idem eſſe cenſendum. In ſecundo verò gradu conſanguinitatis trāſuerſali & in tertio & in quarto, & in aſcendenti, ſcilicèt, inter patruū & cōſobrinam, & cæteris omnibus, non eſt dubiū inter infideles matrimoniū tenere, atq; adeò conuerſos ad fidem non eſſe ſeparandos: quapropter ſuper illos non ambigitur, quin diſpēſatio Pontificis locum habeat.

Epilog⁹ duarū diſtinct.

Secund⁹ gradus conſanguinit.

¶ At verò gradum omnium affinitatis, ſi modò primum excipias aſcendentiū (de quo proximè dicebamus, matrimoniū iure naturę etiā inter infideles fortè dirimere) nullus eſt præterea matrimonia iure naturæ irritans: quare ſuper omnibus poteſt papa diſpenſare.

Gradus affinitatis.

¶ Imò verò quartus gradus tam in conſanguineis quàm in affinibus, vt Concilio Tridentino inter patres colloquebatur, non vſq; adeò iam nunc ætatis tàm neceſſarius videtur. Quo circà ſi ſanctum Eccleſiæ iudiciū adeſſet, fortaſſe Chriſtianæ familiæ conſultum foret in illo gradu matrimonia permittere, dummodo tàm frequenti diſpenſandi vſui via in cæteris occluderetur. Nam de illa clementia Apoſtolicæ ſanctæ ſedis quæ facilius ſuper matrimonium conſanguineorum de facto contractum diſpenſare ſolet, quàm dum non eſt contractum: vt contrahatur, vulgaris hominum aſtutia anſam arripuit, vt cognati de facto inceſta matrimonia contrahant & conſumment, quo per talem aſtum diſpenſationem facilius impetrare queant. Quapropter maiori cum difficultate, imo nullatenus eſſet cum illis diſpenſandum. Nam delictum graue, &

Circa quartum gradū.

Nota.

ue, & excommunicatio, quam incurrunt, non deberet eis patrocinari, sed potiùs officere & nocere, ne posset eis indulgeri.

Publicæ honestatis vius.

¶ Publicæ tandem honestatis, quæ ex sponsalibus, contrahitur, nullus iam aut vix vllus est vsus: quoniã pura spõsalia de futuro quàm rarissimè fiunt. Et ideò fortasse nullum esset periculum si sancta Ecclesia de rigore illius legis aliquid remittere. Imò si post sponsalia contra iustitiam publicæ honestatis aliqui contrahant, & expeditissimus nõ sit ad sacram sedem accessus, nullum esset periculum quamuis Episcopus dispensaret.

Episcopi dispensant.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm qui extra verum matrimonium nascuntur filii sint illegitimi.

AD tractatum illegitimi matrimõnij spectat, & de illegitimis liberis disputare. Et ideo quęritur vtrùm extra matrimoniũ nascantur filij illegitimi. Et arguitur à parte negatiua. Legitimus à lege dicitur: ergo qui secundũ legem naturæ nascuntur quales, sunt qui fornicariè sunt geniti, vt legitimi sunt habẽdi: sanè cum lex illa post æternã diuinam omnium sit legum fundamentum & basis.

Partis negatiuæ arg. 1.

2. Argumẽt. ¶ Secundò. Si filij ex fornicario concubitu sunt illegitimi, videntur subinde paterna hæreditate expoliandi: at verò iniquum apparet vt quispiam propter alienũ peccatum, cuius non fuit causa puniatur: quia vt Exech. 18. legitur: filius non debet puniri propter peccatũ patris: qui autem ex nequam concubitu fuit genitus, non fuit in culpa sui conceptus: ergo nec hæreditatis priuatione mulctandus est.

3. Argumẽt. ¶ Tertiò. Si filius extra matrimoniũ genitus esset illegitimus, per nullam posset legem legitimus fieri: quia præteritus concubitus, qui illegitimus fuit, non potest fieri legitimus. Item quia cum tantùm legitimus ab illegitimo distet, quantũ è conuerso: & legitimus nequeat illegitimus fieri, fit vt neque illegitimus possit fieri legitimus, consequens tamen videtur absurdum: ergo nulli sunt filij illegitimi.

Cõfirmatio argum.

Pars affirm. ¶ In contrarium est, quòd illegitimum id dicitur, quod est contra legem: sed qui nascuntur extra matrimonium, nascuntur contra legem: ergo sunt illegitimi.

1. Cõclusio. ¶ Ad quæstionem iuxta argumentorum numerum tribus Conclusionibus respondetur. Prima. Omnes filij, qui extra matrimonium procreantur, generali nomine dicuntur illegitimi propter rationem modò factam. Est enim lex non solum humana & diuina, verum & hominibus naturalis, vt non nisi per matrimoniũ generatio fiat: quod quidem Deus & natura ad illum finem instituit, ac perinde qui aliter nascuntur, illegitimi sunt. Vnde qua druplex filiorum genus solet distingui: quod in glossa. cap. Tanta. qui filij sint legiti. refertur. Quidam enim sunt naturales & legitimi: nempe, qui ex legitimo matrimonio oriuntur quippe quibus procreandis & natura & lex conuenerunt. Alij sunt naturales & non legitimi: vt pote qui ex simplici fornicatione nascuntur. Dicuntur enim naturales, quia nuda natura, qualis etiam in brutis reperitur, fuit illius generationis minister sine alia grauiori culpa, quàm est in illo simplici congressu. At verò quia contra legem matrimonij delictum cõmittitur, sunt illegitimi. Alij verò vice versa sunt legitimi, sed non naturales, sicuti filij adoptiui. Quidam denique nec legitimi sunt nec naturales, vt spurij, qui de adulterio aut stupro, aut de sacrilegio progignuntur, quia non solùm contra legem matrimonij & humanam tàm Canonicam quàm ciuilem nascuntur, verùm etiam expresè cõtra legem naturæ, quæ homines arcet ab iniustitia adulterij, & à fœditate stupri & à sacrorum violatione, quam committit, vel clericus, vel monachus, vel monialis. Quamuis capit. Nisi cum pridem, de renuncia. illegitimorum aliter distinguantur species. Sunt enim naturales, & præterea manzeres: nempe, qui ex ignoto scorto & vaga meretrice omnibus expositã ortum ducunt. Et spurij qui ex peculiari concubina suscipiuntur: quamuis si etymologiam spectes Græcam, spurius idem est quod seminatus ab σπείρω, quod est semino. Quare hoc nomine denotantur illi qui incerto patre nascuntur, quasi à patre nihil aliud quàm semen habentes. Nothi verò, vt Quintilia. lib. 3. inquit, sunt illi, qui ex vxore non legitima, nempe, ex adulterio sunt geniti: quicquid enim incertum est Græci nothum appellãt, veluti notham febrim, quæ certum terminum & periodum non seruat. Illi verò qui ex sacrilegio, nempe, ex clerico, monacho, vel moniali procreati sunt, peiori etiam nomine sunt digni. Quamuis ad rem satis est has quatuor ad duas species reducere, vt naturales & manzeres idẽ sint, scilicet, qui absque peiori crimine quàm fornicatione nascuntur. Spurij verò & nothi, quorum genituræ adulterium vel stuprum, vel sacrilegium adijcitur.

Ratio.

Filiorũ quadruplex genus.

Naturales.

Illegitimi.

Adoptiui.

Spurij.

Illegitimorũ species.

Spurij.

Nothi.

¶ Et per hoc primum argumentum solutũ re- Solut. 1. arg.

stat,

ſtat nam etſi ſpurij ſecundùm naturæ legem, quæ eſt etiam brutis communis, generentur, non tamen ſecundùm eam, quæ omnibus eſt peculiaris,

Obiectio. ¶ Quod ſi arguas, legitimũ matrimoniũ dupliciter vſu venire: ſcilicet, in conſcientia ſecundùm veritatẽ, & in foro exteriori ſecundũ iudicium Eccleſiæ: tunc ergo accidere poteſt, vt qui ſunt in rei veritate legitimi, ceu illegitimi habeantur, atq; adeò contra iuſtitiæ veritatẽ

Solutio. ab hæreditate ſint abdicati: quod nefas eſſe videtur. Reſpondetur, q̃ ſi contrahentes bona fide putẽt, nullũ inter eos intereſſe impedimentum cognationis aut alius generis quominus

Nota: matrimoniũ ſit validũ, & contrahant nõ clam ſed in facie Eccleſiæ, culpæ omnino expertes ſunt: & quamuis poſtmodũ impedimentũ cõpertum fuerit matrimoniumq; diſoluatur, nihilominus filij cum illa bona fide & in facie

Clãdeſtinè cõtrahentes Eccleſiæ geniti habẽtur legitimi, vt cap. Cum inter, qui filij ſint legitimi. Si verò matrimonium fuit clandeſtinum, tunc ignorantia & bona fides parentum non patrocinatur liberis, vt propter illã poſsint ſe in iudicio tanquã liberi defendere: quia Eccleſia in odium clandeſtini matrimonij bonã illam fidem repellit, tum propter culpam, quã clanculo contrahendo cõmittitunt, tum quia illa ignorantia non prorſus bona fides reputatur: quoniam ſi publicitus cõtraherent, præſumũtur veritatẽ potuiſſe noſſe. Et vice verſa ſi mala fide cõtraxerunt: nempe, vel quia ſciebant, ſe non poſſe cõtrahere, vel ignorantiã habebant craſſam quã vincere tenebantur, tunc quamuis in facie Eccleſiæ publicitus contrahant, non tamen illa

C õtrahẽtes malefide. ſolẽnitas ſuffragatur filijs vt habeantur legitimi propter malam fidem parentum. Vtrumq; membrum vt diſt. 28. q. 1. artic. 2. expoſitũ reliquimus, definitum eſt cap. Cum inhibitio, de clãdeſtina. deſponſa. Itaque ad hoc quod filij ſint legitimi, vtrumq; requiritur, & bona fides parentum, & quòd matrimonium ſit publicũ. Quamuis gloſſa ibidem, & fortaſſe non aſpernenda, dicat, quòd quando matrimonium eſt publicum ſufficit bona fides alterius cõiugis, vt filij habeantur legitimi.

2. Concluſi. ¶ Secunda concluſio. Filij illegetimi vtriuſq; generis, ſcilicèt, ſiue naturales ſint & manzeres ſiue ſpurij & nothi, honoribus publicis parentumq; hæreditate priuantur, quamuis non omnes eodem pacto, ſed magno diſcriminis interuallo. Hanc concluſionem latè & explicitè

Illegitimi ſunt irregulares: lib. 4. De iuſtitia & iure, quæſt. 5. artic. 1. pro captu noſtro tractauimus. In primis omnes honoribus publicis priuantur, quia ad ordines ſacros ſuſcipiendos irregulares ſunt, & ad epiſcopatum inhabiles, niſi cum eis diſpenſetur, atque ad alia ciuilia munera obeunda ſecundùm quod Cæſarum leges aut aliorum Regũ peculiares decreuerunt.

Naturales non ſucceduntab inteſtato. ¶ Sed quantũ ad hæreditatẽ naturales quidẽ dummodo pater aut mater alios habeat legitimos, in nullã poſſunt aſsis partẽ ab inteſtato ſuccedere: nã teſtator non videtur alienas ſucceſsiones proprijs anteponere. l. Cùm acutiſsimi. C. de fidei cõmi. Vnde lex Hiſpana. 9. Tauri. originẽ duxit, quæ ſpurios ab hæreditate repellit. Poteſt tamen mater hæredem illum ex quinta parte aſsis inſtituere, imò & pater, quia vnuſquiſq; poteſt quintam partem, exceptis legatis pijs, cuicunque extraneo legare. Si verò mater prolem non habet legitimã, tunc filius naturalis ei ſuccedit abinteſtato, non tamen patri propter eius incertitudinem. L. 9. Tauri.

Spurij & Nothi. ¶ Spurij verò & nothi: nempe, qui ex dãnato coitu naſcuntur: ſcilicèt, vel ex adulterio, ſtupro, aut ſacrilegio, neq; patri, neq; matri ab inteſtato ſuccedunt. Tenentur autẽ parentes iure naturæ illos alere & educare, ſi habeãt in bonis, & poſsint id cõmodè facere. Quod dixerim propter matrẽ adulterã, quæ ſine licentia mariti nihil poteſt expendere, prẽter quàm q̃ citra ſcandalum & periculum nequiret ſpuriũ filium nutrire. Patrẽ verò, licèt eſſet matrimonio ſolutus, non arbitror rigore iuris teneri filium ſpuriu.n tollere & alere, quia non tenetur credere ſuum eſſe. Neque vero ſi credat, cura ſibi incumbit, ſed matri, ſi poteſt: cuius certus eſt filius. Si verò mater non poſſet, tunc pater ex quadam naturali miſericordia deberet eum educare. At verò neuter parentum vetatur quintam bonorum eis legare.

Pater an teneatur alere ſpuriũ.

Filij Presbiterorum. ¶ Actenus de illis qui vel ex adulterio vel inceſtu oriuntur. Nam de illis, qui naſcuntur ex ſacrilegio nempe, de filijs ſacerdotum, aut monachorum peculiares leges Hiſpanorũ acrius, acerbiuſq; in odium talis ſacrilegij decernunt, vt loco citato latiùs explicuimus. Extat enim lex regia. 22. tit. 3. lib. 1. & l. 2. tit. 3. lib. 5. ordinamenti, quibus ſancitur ne clericorum filij (& in l. 9. Tauri extenditur vſque ad filios religioſorum) habeant neque hæreditare poſſunt bona ſuorum parentum aut conſanguineorum, neque ſaſcipiãt. Habetur enim Hiſpanè, Ni ayan. Quo vtiq; verbo videtur lex eos prorſus in abiles reddere ad ſuſcipiendũ dominium eorum, quæ ſibi per hæreditatem relinquãtur. Hoc ergo nifallor, diſcrimen eſt inter filios ex adulterio ſecularium & filios clericorũ, quòd licèt vtriq; priuentur hæreditate

L. 9. Tauri.

Diſcrimen.

non

Spurius nō tenetur in conscientia hæreditatē filio restituere.

non tamen prorsus æqualiter fiunt inhabiles ad suscipiendum. Et ideo quāuis si pater adulter secularis carens legitima prole relinquat bona sua filio spurio, fiscus possit sibi adiudicare, nihilominꝰ lex illa pœnalis est, & ideo quo usque filius cōdemnetur, potest illa bona absque culpa possidere, atque adeo si pater bona illa secreto concredat amico, vt ea traducat in filiū, tenetur ille amicus lege naturæ seruare, & dare filio, nisi fiscus eū præueniat. Dico, tenetur, nisi tamen timeat, quòd fiscus postea re comperta, ab eo sit eadem exacturus bona: quoniam non tenetur damnum illud incurrere: sed loquor dum res potest secreto & cautè transigi. In filijs autem sacerdotum & monachorum non id prorsus crediderim: nam cùm sint inhabiles ad suscipiendū dominium (quæ quidem lex in odium infamis sacrilegij potest esse iusta) non est expectanda condemnatio, sed sacerdos bona sua amico suo sub illo pacto expresso vel tacito concredat, vt det filio, donatio illa non tenet, nec per illam transfertur dominium vel in amicum vel in filium, sed in conscientia succedunt hæredes eius ab intestato, vel si nullos habeat, cedunt vel in vsus pauperum, vel in alios publicos. Si tamen absolute & sine pacto illa dederit tali amico, quāuis amicus intellexerit, animum sacerdotis esse, vt transfundat in filium, dominium nihilominus acquirit, & potest cum bona conscientia, si vult, sibi retinere. Sed tamen potest, si libuerit, tanquam bona sua propria dare filio sacerdotis. Hæc latius loco citato, De Iustitia & iure. diduximus.

Solut 2. arg. ¶ Vnde ad secundum argumentum respondetur, ꝙ damnū potest quispiā dupliciter incurrere, vno modo ob id, quod ei subtrahitur, cuius iam ius sibi erat quęsitū & debitum. Et hoc pacto illegitimus filius nullū damnum incurrit. Alio modo per hoc, ꝙ aliquid ei non fit debitum quod aliàs posset esse debitum. Atque hoc modo nihil obstat, quominus filijs, qui extra matrimonium nascuntur, non acquiratur ius, nec debitum fiat, id quod aliàs per matrimonium fieret debitum. Neque hoc tribuitur pœnæ propter eorum culpam, sed potius naturæ & fortunæ. Haud enim reputatur pœna, quòd qui non nascitur parentibus regibus non sit regni hæres, neque quod qui nascuntur ex paupere aut ex infecto sanguine, pauperim aut aliam labem contrahant. Nisi pœnam dixeris esse peccati Adæ.

2. Modus.

Nota.

Obiectio. ¶ Quòd si rursus arguas. Lex humana instar diuinæ condenda est: Deus autem bona naturalia illegitimis filijs non subtrahit, imò non nunquam locupletius eis largitur, quàm legitimis tàm secundum corpus, quàm secundum animam: ergo non decuit humanam legem illud discrimen interijcere. Negatur consequētia. In congressu enim illegitimo consideratur quod naturale est, & quod est culpabile, quatenus enim naturalis est, & legitimis & illegitimis est cōmunis: & ideo Deus tanquam autor naturæ secundum illam rationis æqualitatem concurrit ad dotandam prolem bonis naturalibus. Secundum autē, quòd est coitus culpabilis, lex humana illustrata etiam diuinitus tum per naturæ lumē, tum etiam Ecclesia per spiritum sanctum pronunciat filios illegitimos. Et ex lege veteri nonnullum huiusce rei exemplum. Legitur enim Genes. 25. ꝙ Abraham dedit omnia bona Isaac filio Saræ, filijs autem concubinarum largitus est munera: & tamen illi non erant filij illegitimi: quoniam matres eorum, licèt dicantur concubinæ, erāt tamen vxores vt distin. 33. explicuimus: ergo fortiori ratione potest lex humana illegitimos ab hæreditate secludere.

Dilutio.

Genesi. 25.

¶ Tertia cōclusio. Possunt filij illegitimi fieri per legem legitimi: non quidem, vt tertium argumentum contendebat, faciendo ꝙ coitus, qui illegitimus fuerat, fiat legitimus: quia ad præteritum non est potentia: sed hoc pacto, quod à damnis & incommodis, quæ illegitimi per legem incurrunt, per principes quoq; aut per Ecclesiam liberētur. Nam quod per legem inducitur, per legem quoq; reuocari potest: cùm igitur illegitimi per legem fiant possunt priuilegio Principum legitimi fieri.

3. Cōclusio.

¶ Et sunt sex modi & viæ, quibus illegitimi hoc beneficiū consequūtur: duo, scilicèt, secūdum Canonica iura, & quatuor secūdum Cæsarea. Primus modus est, dum soluti ex simplici fornicatione filium suscipiunt, & postmodum in facie Ecclesiæ matrimonium contrahunt. Decretū est Alexand. 3. cap. 1. & capit. Tanta, qui filij sint legitimi. Id quod & legibꝰ ciuilibus concessum est, vt. §. vlti. Instit. de nuptijs, & in. l. Cum quis. C. de natural. liber. & in authen. Quibus mod. naturales effician. legit. §. Si quis igitur, collat. 7. Vtrùm vero is legitimorum modus sit etiam sufficiens ad honores Ecclesiasticos: nempe, ad sacros ordines suscipiendos, ambigitur. At quia pœnæ restringendæ sunt, fauoresque ampliandi, verisimilius est, quod simpliciter fiant legitimi etiam ad sacros ordines. Si verò vir viuente vxore aut vxor viuente viro ex adulterio talem filium susceperit, quamuis postea defuncto coniuge legitimum matrimonium contrahant,

Legitimādi modi sex.

1. Modus.

proles non sit legitima, vt habetur in dicto capitul. Tanta.

2. Modus. ¶ Secundus modus est per dispensationem Pontificis. Sed tamen huiusmodi dispensatio locum duntaxat habet in sacris suscipiendis: nam per Pontificis dispensationem tollitur irregularitas. Sed tamen quantum ad hæreditatis successionem res deferenda est ad Cæsares & Reges. Nam quamuis ca. Per venerabilem qui filij sint legit. Papa dicat, super hoc apostolicam sedem plenam habere potestatem, etiã vt filij parentibus succedant. Quod & Ioãnes Glossator illic extendit ad totum Christianũ orbem, propterea quòd dum in spiritualibus dispensat, videtur à fortiori in temporalibus, quæ minora sunt, dispensare. Tamen glossa alia, quę plurimum vsu & more celebratur, est quòd idem summus Pontifex quãtum ad successiones nequeat spurios legitimos facere, nisi in terris, quæ sibi sunt tẽporaliter subiectæ: de quibus ideo textus ille glossandus est. Id quod Alexander eodem titu. ca. Lator. sentire videtur. Nam hæreditatũ successio: vt quæ res temporalis est, ad Rempublicam ciuilem spectat. Attamẽ causa cognoscendi matrimonium, sit ne legitimum, ex quo pendet filios esse legitimos, atq; adeò hæreditas, ad summũ attinet Pontificẽ, vt eodẽ cap. Lator. habetur.

Cap. Per venerabilem.

Glossa.

Alij sex modi. ¶ Alij quatuor modi sunt iuris Cæsarum, quibus naturalis sit legitimus. Primus est, si pater

Primus. filium naturalem curiæ Imperatoris offerat, tunc enim propter curiæ honestatem sit legitimus vt locis citatis Institu. Authen. &. C. est videre.

¶ Secundus, si pater nominet eum legitimum

Secundus. hæredem, & filius testamentum postmodum imperatori offerat. Intelligitur tamen, nisi testator filium habeat legitimum.

Tertius. ¶ Tertius casus est, si deficiente alio legitimo filius ipse se curiæ Cæsaris offerat ad officium aliquod obeundum.

Quartus. ¶ Quartus, si pater in publico instrumento cũ trium testium subscriptione eum legitimum nominet.

Quintus. ¶ Ricardus adhuc quintum adhibet, si filia naturalis nubat officiali curiæ.

Sextus. ¶ Et sextum, si ipsa concubina filium offerat

Senten. aut. Cæsari. Sed ista, quia ex mero iure humano pendent, in diuersis prouincijs & nationibus varietatem suscipiunt: in quibus ideo non est plus immorandum. ¶ Tertium igitur argumẽ

Solut. 3 arg. tum partim solutum est. Sed ad alterum membrum respondetur, quod Papa & principes possunt quidẽ ciuibus suis & subditis per sua priuilegia beneficia indulgere, non tamen eos dem ciues suis iuribus sine ipsorum culpa spoliare. Et ideo possunt ex illegitimis legitimos creare, non tamen subinde eos, qui legitimi sunt illegitimos efficere.

¶ Cæterum quia dictum est per illicitum concubitum tum affinitatem contrahi, tum & filios illegitimos procreari, interserunt hic non nulli interpretes Magistri Sententiarum authorem ipsum secuti, species luxuriæ. Quę certè ad propositum nihil attinẽt. Pertinet enim disputatio hæc ad materiam temperantiæ. Quam ideo materiam Sanctus Thomas. 2. 2. quæstio. 154. copiosissimè, quod suum ingenium est, & disertissimè pertractat. Sunt autem species istę numero septem quas generali nomine fornicationis Apostolus. 1. Colossen. 3. comprehendit. At verò dum mera fornicatio soluti cum soluta, etiam si sit vidua, nomen generis trahitur ad speciẽ: quare simplex fornicatio ponitur prima & minima infimaque species luxuriæ ex genere suo. Secũda species ascendendo est stuprum: nempe, corruptio virginis. Additur enim illic noua ratio iniustæ læsionis propter damnum virgini illatum, & iniuriam parentibus irrogatam. Quamuis fortasse dum virgo vltro se offert species non mutetur, vt supra distinctione. 18. quæstione. 2. articul. 4. disputauimus. Si verò additur violẽtia, est raptus. Quarta species est adulterij, per quod violatur iustitia & coniugalis fides, Quinta, incestus: putà cum consanguinea vel, affini, de quo distinctione. 37. Sexta est sacrilegium: nempe, sacerdotis, monachi vel monialis: & propterea filij ex sacrilegio nati, longe acerbius ab omni hæreditate propelluntur. Septima denique atque omnium pessima est nefandum flagitium contra naturam. De quo Augustinus in lib. de adulterinis coniugijs, & refertur cano. Adulterij. 32. quæstione septima. Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur ab incestu, sed horum omnium pessimum est quod contra naturam fit, vt si vir membro mulieris non ad hoc concesso vtatur. Hoc execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius fit in vxore. Horum autem disputatio præsenti loco prætereunda est.

Species luxuriæ septem.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Can. Adulterij.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm omne coniugium, quod inter consanguineos & affines contractum est sit per diuortium dirimendum.

Tandem

TAndem quæritur de modo, quo est inter cōsanguineos & affines matrimoniū dirimendū. Et arguitur, ꝙ non omne huiusmodi coniugiū debeat dissolui. Quicquid Ecclesia facit, nutu Dei efficit: solet autem aliquando secundum allegata & probata eos cō iungere, qui re vera erant occultè coniugati: ergo illos Deus tunc coniunxit: quos autē Deus coniunxit homo separare nō debet: ergo quāuis postea impedimentum comperiatur: non est matrimonium dissoluendum.

Partis negatiuæ arg. 1.

2. Argumē. ¶ Secundò. Si deberet eiusmodi matrimoniū distrahi, per viam accusationis esset procedendum: quandoquidem nō nisi propter crimen dissoluitur: accusationem verò in scripto præcedere debet, qua se homo pœnæ talionis subijcit, quod in prȩsentiarum locum non habet, ergo non est dirimendum.

3. Argumēt. ¶ Tertiò. Si in iudicio ad dirimendum matrimonium esset procedendum, deberent legitimi testes adhiberi, veluti in alijs forēsibus causis: hoc tamen est falsum, quia in alijs omnes si de digni producuntur, in hac verò non admittuntur extranei: ergo huiusmodi matrimoniū via iuridica non dirimitur.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est textus Innocentij citatus in cap. Non debet, de consanguinit. & affinit. vbi contrahentes in quarto gradu consanguinitatis & affinitatis separari iubentur.

2. Conclusi. ¶ Ad quæstionem, quæ facillima est, secundū numerum argumentorum tribus conclusionibus respondetur. Prima. Omne matrimoniū, quod cum impedimento dirimente contractum est, dissolui debet. Inter quæ quidem impedimenta, vt dictum est, consanguinitas, affinitas, & publica honestas connumerantur.

Ratio. Conclusio est liquida: quoniam si impedimētum est dirimens, concubitus est fornicarius, atque adeò peccatum, quod si coniuges ipsi reputati cauere nequeunt, per Ecclesiam sunt separandi. Et quidem conclusio iam in superioribus satis est comprobata.

Dubium. ¶ Sed de forma quæritur, vtrum ipsi priuatim non expectato iudicio Ecclesiæ possint à se

Dilutio. inuicem diuertere. Respondetur, ꝙ si impedimentum satis nouerint, & matrimonium fuerit clādestinum, non est dubium quin vterque altero inuito possit, imò debeat separari: quia de illo matrimonio, quod in iudicio probari

Nota. non potest, non est Ecclesiastica sententia expectanda. Si verò matrimonium fuerit in facie Ecclesiæ celebratum: siue bona siue mala fide, & impedimentum fuerit vel antea, vel post planè manifesteque cognitū, pariter possunt priuatā autoritate ab inuicē discedere, & vterq; illorū ad alias nuptias transire: nisi propter scandalū dum viciniæ constare impedimentū non potest, vel nisi Ecclesia eos cogere tentauerit in coniugio persistere: tunc enim debent impedimentum ei patefacere.

Solu. 1. arg. ¶ Sed contra pugnare videtur argumentum primò factū, quando Ecclesia eos cōiunxit, decepta tamen. Respondetur nihilominus, ꝙ in iudicio Ecclesiæ interuenit diuina autoritas, quam ei Christus impertitus est: & hæc semper est solida & firma: concurrit nihilominus & humanum eius iudiciū, quod de hominum testimonijs colligitur: qua vtiq; ratione falli sæpe potest, illos ergo tunc Deus non coniunxit, imò verò præcepit, vt veritate comperta Ecclesia suum retractet iudicium.

Obiectio alia. ¶ Quod si contra rursus arguas. Vinculū matrimonij fauorabilius est, quàm dominium: rerum verò dominia certo præfinitoq; à iure tēpore præscribuntur, ergo & matrimoniū. Respondetur quod vt est in regulis iuris. Possessor malæ fidei vllo tempore non præscribit.

Dilutio. Cùm primùm autem coniuges impedimentum nō nouerint, mala fide inficiuntur. Quare, vt ait, ad hoc ipsum propositū Innocen. in ca. Non debet, de consang. & affi. diuturnitas temporis non minuit peccatū, sed auget. Cùm ergo consanguinitas faciat, vt concubitus sit fornicarius, non habet illic locū præscriptio, potius quā super alia peccata iure diuino prohibita. Secus autem de rerum dominio, quòd

Rerum dominia. consuetudo transferre potest, eò quod principes ad tranquillum statum Reipublicæ ius habent de rebus ciuium ipsis inuitis disponendi. Imò & in iure percipiendi decimas, quamuis spirituale quid habeant adnexum, vim obti-

Decimarum ius. net præscriptio, vt habetur de præscriptio. ca. De quarta. Matrimonium, vero iure diuino & naturæ constitutum est, vt non nisi per cōsensus fiat, quos quidē Ecclesia impedire potest. Et ideo fornicatio in incestuoso matrimonio semper durat. Quapropter nullus est matrimonij fauor, ꝙ per præscriptionem solidum illud fiat, quod nullum erat.

2. Conclusi. ¶ Accedit ad robur huius cōclusionis Innoc. in ca. Quod super, de cōsang. & affi. Vbi ne in gradib⁹ prohibitis cōtrahatur, iubet Pontifex, nō obstāte aliqua cōsuetudine, quę dicēda est potius corruptela publicè inhibendum esse.

¶ Secunda cōclusio. Quādo per rebellionem imò etiam si per ignorantiam & bonam fidē, illegitimum matrimonium retinetur, matrimonium ipsum accusationi fit obnoxium.

¶ Et nota quòd non solum accusantur perso-

næ in matrimonio illegitimo persistentes, verum & matrimoniũ ipsum. Etenim sicut matrimonium.vt.31. distin. dictum est, per se excusatur,ita quando cum impedimento aliquo ecclesię cõtrahitur,idipsum matrimoniũ accusari potest. Et ideo titulus decretalium sub illa forma inscribitur. Qui matrimoniũ accusare possunt. Quo fit,vt etiam dum personæ bona fide contraxerunt, & per ignorantiam inuincibilẽ à culpa excusantur, nihilominùs matrimonium ipsum accusatur. Et ita habetur illic capitu.à nobis.& Videtur.& Cum tua.Probatur conclusio: quoniam accusatio ad hoc instituta est,nequi innocens existimatur, in culpa persistat: sicut autem ex ignorantia facti culpabili contingit aliquem innocentem reputari, qui in culpa est, ita & ex ignorantia alicuius circũstantiæ:ad contractum requisitæ vsu venit,vt contractus ipse vitiosus sit & pactum nullum: atque hac de causa potest matrimonium accusari tum propter alia impedimenta,tum propter illud, quod est consanguinitatis & affinitatis. Atqui accusatio coram ecclesia, cui incũbit de sacramentis censere, & per sacros canones fieri debet, vt capi.10. de consangui.& affinitat.

Titul. Decretalium.

Ratio cõcl.

Corã ecclesia.

Obiectio. ¶ Quòd si arguas. Sponsaliorum contractus multo facilius dissoluitur quàm matrimoniũ: & tamen sponsalia non accusantur secundùm iura:ergo nec debet accusari matrimonium. Respondetur, id quod nondum est colligatũ, non est cur accusetur vt dissoluatur: & quia sponsalia nondum habent perpetuum vinculum,nec sunt propriè matrimonium, ideo nõ accusantur.

Nota. ¶ Atqui quemadmodum potest matrimoniũ accusari, vt dirimatur, ita potest vt sustineatur,defendi. Vnde potest iudicium pro matrimonio iniri aut sub forma petitorij, vt si mulier petat hũc aut illum eam sibi desponsasse, aut duxisse & nolle datæ fidei stare,vt.ca. Super eo.eod.titu.& ca.1.& Ex parte.& Veniẽs. de sponsalib. Aut potest ipsa vel ipse agere super possessorio:quia,scilicèt,cũ iure matrimonij fuerint vsi,ipsa vel ipse aliqua vana impedimenta causatur,vt discedat,vt cap.Ex conquę stione,& cap.Ex transmissa de restitut. spolia. Et in prima forma potest alter, qui accusatur, excipere,quod sint consanguinei, vel alio impedimento interdicti. Et tunc quousque causa cognoscatur, non sunt ad cohabitãdum cogendi.cap.vlt.de cognatio.spirituali. Verunta mẽsi fœmina à viro petitur, & probatur, vim à parentibus vel tutoribus pati, auferenda est ab eorum potestate, & loco honesto seque-

Possessorio recuperãdæ

stranda. Sed in secundo casu,quia melior est conditio possidentis, non obstante exceptione regulariter qui possidet restituendus est, ni si in quibusdam casibus, vt si viro petenti cohabitationem, in promptu probatur sæuitia aut metus mortis, tunc enim sequestranda est vxor vt eodem capit.Ex transmissa,& capitu. Literas.de restit,spoliato. Aut si probationes impedimenti sunt in promptu, aut si petenti se impossessionem asseruari opponatur hæresis,aut quòd sine contumelia creatoris cohabitare renuit.cap. Gaudemus,de diuort. Aut si post matrimonium ratum petenti consummationem alter opponat se velle religionem profiteri: nam tunc inducię duorum mensiũ ad deliberandum concedendę sunt,capitu.Ex publico.de conuersi.coniuga.

sæuitia.

Exceptiones

¶ Quod si opponatur adulterium,capi. Significasti. de diuortijs. Dum autem opponitur exceptio rei iudicatæ, à qua non est appellatum,ait, Paluda.quæstione.2.reum esse absoluendum,vt cap.Lator. & capi. Tenor.de sententia & re iudic. At profectò contrarium ex eisdem capitulis colligitur:imò verò ex natura & conditione matrimonij, quæcunq; enim sententia vel de dissoluendo vel de conseruando matrimonio præcesserit, etiam si reus in eã consenserit,si postmodum constiterit sententiam, quæ secundùm allegata & probata lata est,contra rei veritatem fuisse prolatam, matrimonium, quod dissolutum erat, in suã vim restituendum est,& quod pronunciatum fuerat esse validum,dirimendum. Nam cùm matrimonium iure diuino & naturali fuerit institutum,nec consistat nisi per consensus liberos,& per ecclesiam non impeditos,nulla præscriptio aut sententia ex falsa præsumptione procedens potest quod legitimum erat irritare,aut quod erat nullum,consolidare. Verumtamen quando post latam sententiam, à qua non est appellatum, accusatio præsumitur nõ iterari & integrari nisi ad exhibendam molestiam innocenti, & ad fugiendas & eludendas iustitiæ metas,non est admittenda.

Can Tenor de re iudic.

¶ Adde quòd accusare propriè matrimoniũ, nemo potest,nisi cuius interest: nempe, alter coniux, aut qui eius habuerit speciale mandatum: nam sua solius propriè refert matrimonium dimittere aut retinere:& quãuis matrimonium non sit legitimum, possunt cohabitare, & vir habere fœminam si non vt vxorem,saltem vt sororem, cano. Consultationi. 32. quæstione quinta nisi ab ecclesia separentur. Quare neque consanguinei,neque extranei id possunt. At vero denunciare quicun-

Accusare matrim qui possint

que

que potest per viam correctionis fraternæ, vt iudex proprio officio, aut procurator fiscalis pertinaces compellat. Et ita intelligendum est cap. Quod in tua. Qui matrim. accusa. possint. vbi agitur de matrimonij accusatore. Et capit. A nobis, & Significante. eod. tit.

In ordine denunciādi

¶ In ordine verò denunciandi præferuntur consanguinei. cap. Consanguineos. 35. q. 6. vt pater, mater, soror, &c. Verba capituli sunt, Consanguineos extraneorum nullus accuset, sed propinqui, &c. vbi ait glossa, q accusare illic vsurpatur pro agere, seu denunciare: nam certe propriè accusare non potest nisi cōiux. Deficiēte autē parentela possunt extranei admitti. Imò ordo ille non videtur necessarius, sed per viam correctionis fraternæ potest qui cunq; denunciare. Verum est, quod cum filij sint sicut partes parentum, fortasse parentes possunt accusare pro filijs. Præsertim q cùm accusatio matrimonij non sit accusatio cōtrahentium, sed cōtractus: quia illi possunt se per ignorantiam à culpa defendere, parum refert si illa cognatorum actio censeatur accusatio: Et rationem illius ordinis accusatorū exponit hic D. Tho. hanc esse, q cū extranei cognationem scire non præsumantur nisi per consanguineos, quando consanguineis tacentibus accusant extranei, in suspicionē veniūt, quòd ex maleuolētia, aut alia iniqua causa id faciāt. Et ideo in præsentia consanguineorum ab accusatione repelluntur.

Ratio illius ordinis.

Discrimen

¶ Est tamen discrimen, q quando matrimonium ob aliquod impedimentum accusatur, quod perpetuum est, & matrimonium dirimens, parentes etiā ipsi admittuntur, vt eod. Can. Consanguineos, sancitur, & Can. Subsequenti. Videtur, qui est Cælestini Papę, quod etiam citatur extra, Qui matrim. accusa. possunt. Quamuis in criminalibus causis & contractibus non admittantur in testes, vt illic habetur, iuxta illud vulgatum. Pater non recipiatur in causa filij: nam tunc sunt suspecti.

¶ Et eadem ratione quando accusatur matrimonium non propter impedimentū, sed quia negatur de facto fuisse contractum, parentes, vt ait hic S. Tho. suspecti sunt. Si enim sunt diuites, & sua non refert, vt filius vilē mulierem duxerit, nō admittuntur in testes propter suspicionem. Nec vice versa si sint pauperes, & filius eius aut filia cum aliquo vel aliqua superioris classis fuerint cōiugati. Et isti sunt casus ca. Super eo. de testibus, quod eius interpretes male vexare solet. Repellitur enim mater illic à testimonio ferendo circa matrimonium filij, cùm tamen in multis Canonibus parentes in tali casu præferantur. Sed est distinguendū q in causa, in qua agitur de impedimento consanguinitatis, præferuntur parentes, quando vero agitur de facto, vtrū sit cōtractū, si e re sua sit esse validū, aut nō esse validū, tūc sūt suspecti. Et ideo Papa, q qa mater filię incrementū & honorē videtur diligere, vbi vir superior est diuitijs, nobilitate, potētia, vel honore, testimoniū matris asserētis matrimoniū esse validum, est suspectū. ¶ Propter eādem deniq; causam qui cum matrimonium celebratur, accusare poterant, si tunc siluerunt, postea accusationē molientes repelluntur, vt patet capitu. citato. Cū in tua, qui matrimonium accusare possunt Nisi constiterit quando banna fiebant absentes fuisse, aut alia ratione tractationem matrimonij ad suas aures peruenire non potuisse.

Capit Cum in tua.

¶ Ad secundum igitur argumentum respondet duo Diuus Thom. Primum, quòd accusatio potest verbo & scripto fieri, & secundò q neque accusator obnoxius fit pœnæ talionis. Et ratio est hæc sæpe relata, q accusatio matrimonij nō est accusatio personarum, sed ipsiusmet contractus, qui præter legem confectus est. De hoc loquitur Innocentius. 3. cap. Tuæ fraternitati. de procurato. sub distinctione, quod quando vir accusat vxorem criminaliter de adulterio coram iudice seculari, debet accusationem in scripto porrigere: quod etiam habetur cano. Admonere. 33. quæstio. 2. debetque se pœnæ talionis submittere. Si vero accusat de adulterio coram ecclesiastico, tunc etsi forsan oporteat libellum inscribere, non tamen se debet ad pœnam talionis obligare. Sed ille casus non est hic noster: quia ibi est accusatio de crimine ad diuortium tendēs. Quando verò non accusatur crimen, sed matrimonium propter impedimentum, multò minus rationis inest, vt inde exurgat ad talionem obligatio. ¶ Tertia conclusio. In accusatione matrimonij testes sunt adhibendi: quia propter solam coniugum assertionem etiam iuratam non debet matrimonium dissolui. capit. Consanguinei. de sententia & re iudicata. Vnde capit. 1. de consanguinit. & affinita. testes circunspecti, & omni exceptione maiores sunt coram iudice adhibendi, vt veritas cū omni diligentia inquiratur. Inter quos ad dirimendum matrimonium ratione consanguinitatis præferendi sunt cognati, imò ab stipite, si fieri potest, incipiendum est: nempe, à parentibus & germanis capitu. Tua nos eodem titul. cano. Consanguineos, & cano. Videtur. 35. quæstio. 6. & cap. Videtur. extra, qui matrimo. accus. possunt. puta, qui certiorem cognationis

Capit Tuæ de procura.

3. Conclusio

Nota.

Ca super eo.

gnationis notitiam habere censentur. De hac re habetur.35.quæst.6.& illo titu. Qui matrimonium accusare possunt.

Nota. ¶ Sed est notãdum aliquod testimonium valere ad impediendum matrimonium contrahendum, quod non sufficit ad id dirimendum postquàm contractum fuerit. Atq; hic est secundus casus cap.Super eo.de testib.vbi asseritur, q; si dũ tractatur de matrimonio inuenis, mater aut pater alterutrius asseruerit eos esse consanguineos,prohibendi sunt propter periculum,ne contrahant, quousque res fuerit cõ probata.Si autem fuerit iam contractum propter testimonium vnius non est dirimendum sed plura sunt accumulanda testimonia: nam cùm melior sit conditio possidentis, plus requiritur ad distrahẽdum matrimoniũ, quàm ad contrahendum.¶ Addit præterea hic San. Thom.q; in hac causa,qua non crimẽ,sed matrimonium accusatur, vt aiunt Iurisconsulti, plurima inueniuntur specialia,quæ in alijs causarum speciebus non admittuntur. Potest. n. esse hic vnus accusator & testis, præsertim si qui accusat non est ipse coniux: nam aliorum accusatio imaginem potius habet denũciationis q̃ accusationis: & denunciator potest esse testis. Item neq; hic iuramentum calumniæ exigitur. Tertiò parentes & cognati in testimonium admittuntur, quod in alijs causis nõ fit,capit.Si testes.4.q.3. Neq; ad amussim ordo iudiciarius seruatur: quia denũciatione facta contumax potest excõmunicari lite non contestata. Et admittitur testimonium de auditu. Et post publicationes testium testes etiã alij admittuntur.¶ Hoc tamen vltimũ assertũ inter canonum professores sunt qui nõ admittant,vt refert glossa super cap.Iurauit.de probatio. Sed illorũ opinio inde procedit, q; non distinguũt inter sponsalia & verum matrimonium. Hæc enim,quæ in accusatione matrimonij peculiariter,secus q̃ in alijs causis cõceduntur,duo habent fundamenta. Primum in fauorem matrimonij ne aut quod non est legitimum,sustentetur, aut quod legitimum est, irritetur. Et secundũ fundamentum est,ne aut in peccato fornicationis existimati coniuges persistant,aut qui verè sunt cõiuges,fidem tori non seruent.Hæc autem in sponsalibus non habent locum,quia illic nullum est verum matrimonium: quare non est fauor matrimonij, vt sponsalia tantopere defendantur, imo melius illis esset alium statum castitatis eligere. Neq; est idem periculum peccãdi.Et ideo causa in sponsalibus tractatur, vt reliquæ forẽses, Vnde in dicto cap. Iurauit,quia quidam iurauerat sponsalia, & alij legitimè probauerant illorũ consanguinitatẽ, dum postea voluit alius probare eosdem non esse consanguineos, non sunt admissi secundi testes. Quare eidem capitulo non aduersantur alia, scilicet. Fraternitatis, & Series, testibus, vt bene ait glossa eiusdẽ cap. Iurauit, quia in illo agitur de sponsalibus ad contrahendum matrimonium, vbi nullum est periculum,licèt non contrahantur. Sed in capit. Fraternitatis, & Series agebatur de matrimonio iam contracto:& ideo post publicationem testium propter periculum admissi sunt noui testes contrarij. Et quamuis in dicto cap. Fraternitatis, admissi fuerint propter noua capitula emergentia, nihilominus & propter eadem sunt admittendi, vt insinuatur in dicto cap. Series. In summa, tãtus est fauor & præeminentia matrimonij contracti, vt semper pro illo clamantes, aut reclamãtes sint audiendi,si non vanam aut maleuolam, sed legimam adferant probabilitatem.

¶ Et per hęc solutũ restat tertiũ argumentum.

Cap. Super eo.

S. Thom.

Accusator & testis.

Post publicatas attestationes.

Ratio.1.

Ratio.2.

Iurauit de probatio.

Cõciliatio Canonum.

DISTINCTIO Quadragesimasecunda, De cognatione spirituali, & de legali, & de secundis nuptijs.

(...)

QVO demum tractatum coniugalis huius sacramẽti sua periodo cõcludamus, quemadmodũ per sanguinis lineam consanguinitas, & per coniugalem nexum mariti & vxoris affinitas carnalis cõtrahitur,ita & ex sacramẽto baptismi& confirmationis spiritualis cognatio pullulat. Est quippe spiritualis propinquitas quędã personarũ ex colla-

Textus Cap. 1.

collatione sacramenti vel tentione statuto Ecclesiæ proueniens. Enimuerò sicut per carnalẽ copulã anima infunditur, ita & per collationem baptismi confertur gratia quæ anima spiritualis est. Quare tũc homo quasi in vtero Ecclesiæ concipitur & gignitur, iuxta verbũ Domini, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnum Dei. At verò quemadmodum baptismus sacramentum est fidei, ita & in confirmatione robur adijcitur gratiæ, ad eandem fidem publicitus propugnandam, quæ idcirco iam veluti quædam est publica ex vtero natiuitas: quod cum cæteris non competat sacramentis, fit vt per nullum aliud cognatio contrahatur. Quod enim Symmachus ait. Omnes, quos in præsentia suscipimus, ita nostri sunt spirituales filij, vt & ipsi, quos vel nobis suscipientibus vel sub trinæ mersionis vocabulo mergentibus vnda baptismatis regenerauit, aliã spiritualis vinculi rationem insinuat, scilicèt, ꝙ cùm absolutionis gratia, quædam sit cum Deo reconciliatio, quodã modo pœnitentes fiunt spirituales sacerdotis filij. At cùm non sit regeneratio, non habet propriam cognationis spiritualis vim, quæ matrimonia vetet.

Ioan. 3.

30 q. 1. Can. Omnes.

Cap. 2. Effectus autem huius cognationis est si præcesserit, matrimoniũ subsequens non solum impedire, verùm & dirimere: si verò nuptias iam contractas subsequatur, illas nequaquam dirimit: veruntamen sic vsum coniugalem interdicit, vt ille qui in culpa fuerit, iure petendi debitum expolietur, tametsi innocenti reddere teneatur, vt si vir vxoris filium baptizauerit, aut ad baptismum vel cõfirmationem tenuerit, vt. 30. quæ. 1. & sub titu. de cognatione spirituali, & libr. 6. multis est Canonibus sancitum. Quapropter qui de industria filiũ vxoris suæ baptizauit, graui pœnitentia punitur, vt Synodus Maguntinensis Canon. De eo. definiuit. Per catechismum verò talis cognatio matrimonium dirimens non contrahitur, tametsi inde emergere Bonifacio visum fuerit eod. tit. lib. 6. quæ contrahendum matrimonium impediat.

Syno Magũtinensis.

Huius autem cognationis tres sunt non tam gradus quàm species: scilicèt, paternitas, compaternitas (vt patrũ vocibus vti liceat) & fraternitas. Paternitas quippe inter baptizantem intercedit, eademquè inter susceptorem & baptizatum. Compaternitas verò inter baptizantem & similiter inter susceptorem & parẽtes baptizati. Adde quòd eãdem cognationem tam baptizans quàm suscipiens in suas coniuges transmittit, vt sint pariter & baptizati matres, & eius parentum commatres, similiterque ab vxoribus transfertur in viros. Fraternitas verò inter filios baptizantis & inter filios susceptoris cum ipso duntaxat baptizato, non autem ad fratres eiusdem baptizati protenditur. Hæc. 30. quæstio. 1. & 2. & extra de cognatione spirituali, & lib. 6. definita sunt. At verò huiusmodi spiritualis cognatio nequaquam nisi inter eos contrahitur, qui sacramento fidei baptizati

Cap. 3.

ptizati sunt: quare nequè nõ baptizatus, licèt baptizet illam contrahit, nequè cum non baptizato ab eo qui eius filium sacro fonte aut tinxerit, aut leuarit, contrahitur.

Cap. 4. Tertia demùm cognatio est legalis: nẽpe, quæ lege per adoptionẽ introducta est. Hæc enim (præsertim si perfecta sit, quam abrogationem appellant per quam filius qui adoptatur, in potestatem adoptantis transmittitur) matrimonium non solùm impedit, verùm etiam dissoluit: idquè inter tres personarũ sortes. Pater enim ille qui filiam adoptat nõ solum cum ipsa, verùm cum eius descendentibus vsquè ad quartum gradum huiusmodi contrahit cognationis vinculum. Deinde inter adoptatum filium & vxorem adoptantis, quæ illi velut nouerca fit, pariquè ratione inter adoptantẽ & adoptati vxorem, quæ ceu nurus eius habetur, atquè hęc impedimenta perpetua sunt vt more & vsu Ecclesiæ solẽne est, de quibus Insti. de nuptijs. §. ergo & l. adoptiuis. ff. de ritu nuptiarum.

Cap. 5. Tertiò deniquè & inter filium adoptatum & naturales adoptãtis proles, idem impedimentum intercedit non tamen perpetuum, sed quandiu naturales filij sub paterna potestate extiterint, vt ait Nicol. Papa. 3. quæstio. 2. & cap. vnic. de cogna. legali.

Cap. 6. Sermo igitur de secundis nupt. tractatum nuptiarũ claudat: Nouatus quippe, Montanus. Cataphrigæ & Tertullianus secundas conati sunt extirpare nuptias: sed tamẽ contra Apostolicam veritatẽ. Mulier enim (vt ad Rom. 7. ait Paul.) viuente viro ligata est legi. Si autẽ mortuus fuerit vir soluta est lege. Quare. 1. Corin. admonet viduas quæ abstinere non possunt vt in Domino nubant. Nubere autem in Domino non nisi rem honestam designat. Vnde ad Pammachium Hieronym. Non damno, inquit, bigamos imò nec trigamos, & si dici potest octogamos. Idemquè Augustin. de bono viduitatis. Et lib. 2. contra aduersarium legis, & super epistolam ad Corinthios. Hæc de septem Ecclesiæ Sacramentis.

33. q. 1. Canon. Aperiant & Canone. Deus masculum.

DISTINCTIONIS, Quadragesimæ secundæ. Quæstio. 1. De cognatione spirituali.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm spiritualis cognatio sit matrimonij impedimentum.

Tracta-

TRactatus hic demũ de impedemẽtis matrimonij vt suã periodũ finiat, tribus paruis quæstionibus concluditur, qui in hac distinctione de spirituali cognatione & de legali & de secundis nuptijs disputãtur. Quæritur ergo primò vtrũ spiritualis cognatio impedimentũ sit matrimonij. Et arguitur à parte negatiua. Nil

Partis negatiuæ. 1. Argumẽt. est matrimonij impedimẽtũ, nisi ei fuerit contrariũ: quia vna quælibet res per suũ cõtrariũ impeditur: cognatio verò spiritualis nõ est matrimonio cõtraria: quia nulli eius bono aut fini repugnat: ergo non est ei impedimentum.

2. Argumẽt. ¶ Secundò. Vnio spiritus nõ transit in carnẽ: sed matrimonium est carnalis coniugatio, & cognatio spiritualis spirituum cõiunctio: ergo hæc non est illius impedimentum.

3. Argumẽ. ¶ Tertiò. Ex duobus cõtrarijs non idem emanat effectus: spiritualis autem cognatio disparitati cultus videtur contraria, cum illa sit sacramentorum cõmunio, hæc verò sacramẽtorum discrepantia: cultus autẽ disparitas impedit matrimonium: ergo cognatio spiritualis illud non impedit.

Pars affirmatiua. ¶ Contrarium decernitur. 30. q. 1. can. De eo. & de cognatione spirituali, per totum.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Cognatio spiritualis est impedimentum matrimonij conclusio est, quæ determinatur causa & titul. citatis, & signanter cap. Veniens. & capit. vlti. eod. tit. Et theologa ratio est hæc. Quemadmodũ homo per carnis propaginem esse accipit naturæ, ita & per sacramenta suscipit spirituale esse gratiæ: ergo sicut vinculum ex carnis propagatione contrahitur, quod est naturale homini inquãtum est res quædam naturæ, sic & vinculum ex sacramentorum susceptione resultat, quod est ei supranaturale inquantum fit membrum ecclesiæ. Ex quo fit rursum, quòd vt carnalis cognatio matrimonium impedit, ita & spiritualis.

Cognatio spiritualis quid. ¶ Vnde cognatio spiritualis est propinquitas quædam personarũ ex collatione sacramenti vel tentione proueniẽs ex statuto ecclesiæ. Fit enim baptizans, ac subinde susceptor, quẽ patrinũ appllãt, spiritualis baptizati pater: quæ quidẽ cognatio spiritualis, est. Adiecim⁹ autẽ, ex statuto ecclesiæ, ad significandum non modò, q⁹ huiusmodi cognatio per decretum ecclesiæ est impedimentũ (nam & hoc quibusdam etiam gradibus consanguinitatis & affinitatis conuenit) verum & ad admonendum, quod

Cognatio spiritualis solum ex statuto Ecclesiæ. eadem ipsa spiritualis cognatio nõ habet fundamẽtum in natura, vt cognatio carnalis, quæ per carnalem generationem cõtrahitur, sed in ecclesiæ statuto, per quod baptizans, & suscipiens seu tenens patres spirituales declarãtur, eo quòd per sacramentum gratia infunditur quæ animæ vitam tribuit æternam, iuxta verbum Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, nõ potest introire in regnum Dei. ¶ Ex quo subsequitur, hanc spiritualem cognationem ante legem euangelicam nõ viguisse, sed ex lege euangelica, cuius sacramenta gratiam conferunt, ortum ducere. Nam etsi in circuncisione gratia conferretur: tamẽ quia non conferebatur ratione sacramenti, sed fidei, nulla contrahebatur cognatio. Solet inter baptizantem & suscipientem sic non inepte distingui, quòd baptizans sit sicut pater generans, & susceptor sicut mater, quæ nomine ecclesiæ suo gremio baptizatum suscipit quãuis vterque sit ecclesiæ minister: nam & vnus nomine ecclesiæ fidem exigit à baptizato, & alter pro baptizato illam pollicetur.

Cognatio spiritualis post legem Euangel.

¶ Si autem roges, quale hoc sit impedimentũ, vtrum matrimonium duntaxat impediens cõtrahendum, an verò contractum etiã dirimẽs? Per distinctionem respondetur. Etenim videndum est, vtrùm eiusmodi cognatio matrimonio antecedat, an verò ipsum subsequatur. Et ideo statuitur secunda conclusio huius articuli: si talis Cognatio matrimonio antecedat, ipsum impedit ac dirimit, veluti si esset cognatio carnalis. Si vero ante talẽ cognationẽ matrimonium fuerit contractum, nullatenus per illam subsequentem dirimitur. capit. Si vir. de cognatio. spirituali. & can. Dictum, & ad limina. 30. q. 1. Vbi autem eod. ca. Si vir, dicitur, generaliter fuisse statutum, vt debeant separari, allusio fit ad cano. Peruenit, ead, caus. &. q. vbi hoc videtur cõstitui. Hoc tamen art. sequen. repetendum est. Persistendum enim est in illa generali regula, quod matrimonium semel legitimè initum nunquàm dirimitur quoad vinculum, nisi Christianismi aut religionis gratia modis suprà expositis.

Cognatio spiritualis an dirimat matrimonium. 2. Conclusi.

Regula generalis.

¶ At vero in hoc casu de vsu matrimonij distinguendũ est, vt tertia hæc subiungatur conclusio, vbi huiusmodi spiritualis cognatio causa necessitatis, aut per culpabilẽ ignorantiam fuerit inducta, nequaquã coniugalẽ vsum aut in petendo, aut in reddendo interdicit. Si verò fuerit aut extra casum necessitatis, aut ex ignorantia culpabili contracta, impedit eum cuius culpa inducta fuerit, ne debitum petere valeat: tenetur tamẽ semper exactum red-

3. Cõclusio.

dere: quia culpa eius non est cur alteri coniugi noceat. Igitur si quis, exempli gratia, suæ coniugis filium tempore necessitatis baptizauerit, licèt cognationem spiritualem cũ ea subinde contraxerit, potest tamen & debitum petere & reddere: quia necessitas, vt caret lege, ita & à pœna legis excusat. Et eadem est ratio si quis suum, vxorisq; suæ filium facta sufficiẽti diligentia putans non esse suum baptizauerit. Quòd vero dum citra necessitatem sciẽs ac prudẽs eum baptizauerit, aut per ignorantiã crassam, quæ scientiæ æquipollet, tunc debitũ à sua coniuge exigere nequeat, licèt vt ait Durand. non sit expressum in iure, colligitur tamen ex capitulis supra citatis: nam cap. Si vir, habetur, quòd debitum alteri subtrahi non debet, vbi insinuatur, quòd exigere nequeat. Itẽ colligitur ex finali verbo, quòd illi fraus vel dolus patrocinari non debet. Et idem insinuatur altero Canon. De eo. Et est simile de coniuge, qui incestum cum consanguinea alterius coniugis committit: is enim iure petendi priuatur, ab obligatione tamen reddendi non absoluitur, vt ca. 1. & reliquis, de eo qui cognouit consanguine. vxor.

Ignorantia an excuset.

Dubium. ¶ Dubium tamen hic profectò potest cuilibet in animum subrepere, vtrùm qui in extrema necessitate paruulum morti proximum absque solennitate baptizat talem cum matre affinitatem spiritualem contrahat, quæ matrimonium cum ipsa impediat, & cõtractum dirimat. Et ratio dubitandi est, quòd sicut extrema necessitas post cõtractum matrimonium baptizantem excusat vt liberè possit à sua vxore debitum petere, profectò ratio persuadere videtur, vt eadem necessitas ius nõ adimat baptizanti contrahendi cum matre baptizati. Nam cùm ius petendi debitum ex contractu matrimonij oriatur, videtur necessitas, quæ ius exigendi non tollit, neque facultatem contrahendi auferre. Et confirmatur hoc. Hominem priuare iure contrahendi matrimoniũ cum aliqua, molestum grauamen est: ergo si propter baptismum in extrema necessitate collatum illud onus baptizandi imponeretur multi illud officium recusarent, atque adeò periculum paruulis extrema patientibus creare tur, vt absq; baptismo perirent.

Partis negatiuæ ar. 1.

2. Argumẽt.

3. Argumẽt. ¶ Et tertiò arguitur. Baptizare in extrema necessitate iure diuino omnes obligantur: ergo Ecclesia non potuit, aut saltem nõ debuit hoc detrimẽtum illis offerre qui munus illud obirent. Enimuerò quando solẽniter baptizatur, sacerdotes, qui sacramentũ administrãt, vltro ordines susceperunt, & susceptores sua sponte ad illud se officium offerunt: quare non est mirũ si cognationẽ illã spiritualẽ contrahant sed qilli, qui ex necessitate iure diuino obtẽperant, illud patiantur incõmodũ, durũ apparet.

4. Argumẽt

Sent authc.

¶ Profecto rationes non sunt contẽnendæ. Et quidam ex Iurisconsultis, quos refert Paluda. aiunt, de hoc esse Papam consulendum. At verò in his, quæ ex mero statuto Ecclesiæ pendent, non est tanta vsurpanda licentia, vt ex similitudinibus aut coniecturis in re tanti momenti iudicium sumatur. Et ideo dicendum, q̃ eiusmodi baptismus causa est spiritualis cognationis. Nam Canones absq; vlla exceptione aiunt baptizantem & susceptorẽ cognationem cõtrahere cũ baptizato. Et baptismus in extrema necessitate verè sacramentum est. Et ideò cùm postea in Ecclesia adhibentur sacramentalia non contrahitur cognatio, vt illico repetemus: quare nisi priùs in baptismate nasceretur: nunquã oriretur. Veruntamen quia illic non celebratur solẽniter sacramentũ, non planè affirmarem, q̃ si quis puerũ teneret, cui alter aquam infunderet, tenens ille cognationem contraheret: quia vbi non est solennitas, non dicitur propriè susceptor.

1. Argumen.

2. Argumẽt.

¶ Vnde ad obiectorum primum respõdetur, q̃ cùm post contractum matrimoniũ ius iam sit quæsitum ad petendum debitum, consentaneum rationi est, vt cum adest necessitas, cõiux illo iure non denudetur: secus autem ante contractum, vbi non dum ius vllum acquisitũ est. Et ad secundum respondetur, cognationẽ in extrema necessitate contractam non propriè dici grauamen, sed potius ius amicitiæ, quæ cum baptizato & parentibus eius contrahitur. Et ideo quamuis iure diuino vnusquilibet teneatur baptizare, nihilominus Ecclesia potuit ratione amicitiæ prolatandæ statuere, vt matrimonium non cum illis, sed cum alijs iniret. Nihilominus profectò adiecerim, quòd si sancta Ecclesia casum illum extremę necessitatis excideret, vt eiusmodi matrimonia nõ impediret, vel saltem non dirimeret, fortasse nihil aliud quàm operæprecium faceret. Neque si Episcopus dispensaret, dum facillimus non esset ad curiam transitus, vllum (ni fallor) subesset periculum.

Solutio obiectionis.

¶ Ad primum igitur capitalium argumẽtum respondetur, q̃ quamuis cognatio spiritualis propagationem non impediat carnalem, neq; verò cohabitationem domesticam, qui sunt matrimonij fines, decurtat tamen amicitiæ amplitudinem: nam cùm ipsa perse sit sufficiens amicitię nexus, expedit, vt per matrimonia eadẽ amicitiæ iura ad alios profundantur.

Solut. 1. arg.

¶ Ad

Solut. 1. arg. ¶ Ad secundum respondetur, quòd in matrimonio non tantum coniunctio inest corporalis, verùm & spiritualis, & ideo quamuis cognatio spiritualis non transeat in carnalem, nihilominus impedit matrimonium: quia expedit, vt spiritualis coniunctio ad alios, qui non sunt illo modo coniuncti, dilatetur.

Solut. 2. arg. ¶ Ad tertium denique respõdetur, minimè repugnare, vt duo contraria eidē tertio diuersis rationibus aduersentur, sicut magnum & paruum per duo extrema opponuntur æquali. Qua vtiq; ratione & cultus disparitas & cognatio matrimonio aduersantur: illa quidem quia plus distat, hæc verò quia plus appropinquat, quàm ratio matrimonij contrahēdi permittit.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm per solum baptismum spiritualis cognatio contrahatur.

POstquā constitutū est cognationē spiritualē obstaculū matrimonio opponere, consequens est vt exploremus, per quid cōtrahitur vtrū per solū baptismum. Et arguitur à parte affirmatiua ex proportione corporalis ad spiritualem cognationem. Cognatio corporalis per solam carnis generationem contrahitur: sed inter sacramenta solus baptismus formam habet generationis: ergo per ipsum solum cognatio spiritualis exurgit.

Partis affirmatiuæ.

1. Argumen.

2. Argumēt. ¶ Secundo. Si ex alio sacramento à baptismo spiritualis pullularet cognatio, maximè vt fertur, ex confirmatione: sed hoc non, quia potissimùm id accideret propter characterem, qui illic imprimittur: sed tunc similiter deberet ex datione sacrorū ordinū oriri, quod est falsum ergo ex solo baptismo talis cognatio exurgit.

Pars negatiua. ¶ In contrarium autem est textus Bonifacij Octaui cap. 1. de cognatione spirituali. lib. 6.

1. Opinio. ¶ De ista quæstione, vt hic D. Tho. refert, tres fuerunt opiniones. Quidam enim dixerunt, quod spiritualis regeneratio sicut per septiformem spiritus sancti gratia datur, ita per septem efficitur, incipiendo à primo pabulo salis sacramenti vsque ad confirmationem per episcopum factam: & per quodlibet eorum spiritualis cognatio contrahitur. Pabulum salis nominatur, dum inter catechizandum catechumenum, sal eius ori apponitur. Et hęc opinio refertur Can. Peruenit. 30. quæstione. 1.

Opinio reprobatur. Sed re vera nunquā creditur in vniuersali Ecclesia illud fuisse vsu & more receptum: quia neque vlla id ratio permittit. Enimuerò cum à generatione carnali ad spiritualem ducere exemplum oporteat, sicut consanguinitas nō nisi ex generatione enascitur, ita neque spiritualis filiatio nisi per generationem spiritualem, quæ quidem non nisi per sacramentum fit: vbi gratia animæ viuificatrix confertur: cùm ergo illa, quæ baptismum antecedunt, non sint sacramentum, sed sacramentalia, fit vt per illa nulla contrahatur spiritualis cognatio. Glossandus ergo vtcunque Canon ille est non quòd figillatim per illos catechismos cōtrahatur cognatio, sed complexim, vt per omnia simul, si tamen vsque ad baptismum fuerit peruentum, talis oriatur cognatio. Similiter & aliud quod eod. Can. Peruenit. institutum apparet, quod si maritus filium vxoris suæ vel à se genitum, vel ab alio viro, vel si vxor filium mariti sui baptizauerit, separentur, nunquam receptum est, vt cap. Si vir, de cognatio. spiritua. ait Alexand. 3. Quare Magister Sentent. ait, vel illud solùm ad terrorē dictum esse, vel intelligendum fore, quando cognatio illa matrimonium anteceſsit.

Can. Peruenit. 30. q. 1.

¶ Alij deinde dixerūt, ꝙ cognatio cōtrahatur per tria, scilicet, per baptismū, & per catechismum, & per sacramentū confirmationis. Sed isti, vt ait S Tho. propriā vocē ignorarunt, cōnumerantes catechismum inter sacramenta.

2 Opinio.

Conclu. ¶ Ad quæstionem ergo vnica conclusione respondetur. Cognatio spiritualis duntaxat per duo sacramenta baptismi & confirmationis contrahitur, vt Cano. citato Bonifacius. 8. ait Et quidem de baptismo plures sunt Canones vt citati, & alij trigesima quæstione. 1. & de cognatione spirituali. Sed de confirmatione extat eadem causa & quæstione Cano. Siquis filiastrum suum, vel filiastram ante Episcopum tenuerit adcōfirmationē, separetur ab vxore, & nunquam aliam accipiat. Intelligitur autem si tenuerit ante matrimonium, sed si post, solùm impeditur ab exactione debiti.

Ratio. Ratio verò Conclusionis est hæc. Cognatio spiritualis per generationem spiritualem succesit: generatio autem spiritualis per baptismum fit, & per Confirmationem confirmatur: Confirmatio enim, vt distinctio. 7. explicuimus, nihil aliud est, quàm augmentatio quædam baptismalis gratiæ: per Baptismum enim recipitur esse spirituale, & per Confirmationem irroboratur Christianus adpublicam fidei defensionem, sicut per generationem fit homo, & per quantitatis augmentum validus homo. Alijs verbis eandem veritatem D. Th. in præsentia. & Ricardus explicant

Ricardus.

cant dicentes, quod ſicut in generatione naturali præcedunt diſpoſitiones, & ſubſequitur generatio, quam tandem conſequitur natiuitas, ita in ſpirituali antecedunt catechiſmi, qui ſunt præparamēta, & ſubſequitur baptiſmus, ac demum conſequitur confirmatio, quæ eſt velut natiuitas, per quam homo publicitus exponitur ad defendendam fidem. Et ideo ſicut duplex eſt natiuitas, ſcilicet, in vtero, & ex vtero: ita generatio per baptiſma eſt natiuitas in vtero, quà ſcilicet, homo in vtero Eccleſię cōcipitur quaſi ab ipſa fouendus, iuxta verbum Chriſti. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto. Sed tamen per Confirmationem exponitur iam homo extra vterum quaſi fide irroboratus, vt publicitus cōfeſsionem nominis Chriſti tueatur, in ambobus aſsignantur ſuſceptores. ¶ Atque hinc conſequitur ratio, quare per nullum aliud ſacramentorum huiuſmodi cognatio cōtrahatur. Ratio enim eſt, quod aliorum nullum cenſetur generatio, ſed vel alimentatio, vt euchariſtia, vel ſanatio & reconciliatio, vt pœnitentia, &c.

Ratio.

Obiectio: Cā Omnes 30. quæſt. 1.

¶ Quòd ſi Canonem, Omnes. 30. quæſtio. 1. obijcias, vbi Symmachus Papa ait, Omnes quos in pœnitentia ſuſcipimus, ita noſtri ſunt ſpirituales filij, vt & ipſi, quos vel nobis ſuſcipientibus, vel ſub trinæ merſionis vocabulo mergentibus vnda ſacri baptiſmatis regenerauit. Reſpondetur, q̄ pœnitentes non dicuntur ea ratione ſacerdotis filij, vt cognatio illa matrimonium baptizati cum filia ſacerdotis impediat: alioqui eius filij cum nullo de tota paroecia poſſent contrahere. Sed dicuntur filij ſpirituales, quia per doctrinam, & monita atque adminiſtrationem ſacramenti reconciliat eos Deo, quod quandam gerit cum ſpirituali genitura ſimilitudinē. Illud autem Symmachus ob id induxit, vt duos ſubinde Canones appenderet, quibus cauere ſacerdotibus & deinde epiſcopis iubet, ne ſe cum illis, quas à peccatis abſoluerint, carnaliter cōmiſceāt, eſſet enim graue ſacrilegium. Et ait hic D. Tho. tantum eſſe peccatum, quantum ſi cum filijs ſpiritualibus delinqueret: quòd vtrùm verum ſit neſcio: poteſt enim ex circunſtantijs eſſe tàm graue, imò grauius, præſertim ſi ex confeſsione ſacerdos nactus eſſet anſam complicandi ſe cum filia pœnitenti. Attamen illa ſpecies peccati ſpiritualis inceſtus qui cōmittitur inter cognatos ſpirituales, non cōmittitur niſi cum illis, quos vel ſacerdos, vel alius baptizauit, vel leuauit de fonte.

Solutio.

Aliud argu:

¶ Aliud argumentum ex illo verbo Pauli. 2. Corinth. 13. exiſtit, In Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui: vbi docet, per prædicationem euangelij prædicatores fieri patres ſpirituales, & per paſtoralem curam. Sed facilè reſpondetur, quod dicuntur patres per metaphoram: quia cōferunt ſubditis tria, quæ ſecūdum Philoſophum. 8. Ethic. natis impendunt patres: ſcilicèt, eſſe per gratiam ſacramentorū & nutrimentum per doctrinæ pabulum, & inſtitutionem per legum lationem. Non tamen hoc ſufficit ad contrahendam cognationem ſpiritualem, ſed ſola collatio gratiæ per modum generationis, qua anima ſpiritualis infunditur aut corroboratur. ¶ Vrgentius tamē argumentum imminet ex decreto Bonifacij. 8. Per catechiſmum, de cognatio. ſpiritua. lib. 6. vbi, ait, Per catechiſmum, qui præcedit baptiſmum contrahendum matrimonium impediri. Ad hoc autem duo reſpondentur. Primum, illud non aſſeruiſſe niſi quia id ſibi viſus eſt ex decreto Clementis. 3. euidenter collegiſſe: & tamen in collectione non eſt tanta euidentia. Verba enim Clementis capitul. Contracto. extra eodem titu. ſunt hæc, Quod etſi conſtaret, quòd vxor Petri filium eiuſdē ante matrimonium in catechiſmo tenuiſſet, vix contrahendo matrimonio impedimētum afferret. Ex hoc ergo, cum, ait, vix afferret, colligit Bonifacius Clementem ſenſiſſe, quòd tale impedimentum afferret: cùm tamen eius verba potiùs, ſint dubitantis, quàm quid piam aſſerentis. Secundò reſpondetur vt ait hic S. Thomas, quòd ſecundùm aliquos ex catechiſmo contrahitur aliquid debilius quam cognatio: videlicèt, quòd impedit matrimonium contrahendum. (Et hoc eſt quod Bonifacius ex Clemente colligit) non tamen dirimit contractum. Et dicitur exemplum de ſpōſalibus: nam ſicut ex illis, quia non ſunt verè matrimonium, ſed eius præparatio, non naſcitur affinitas, quæ matrimonium dirimat, ſed ſola publica honeſtas, quæ impediat contrahendum, ita ex catechiſmo, quia eſt diſpoſitio baptiſmi, contrahitur non cognatio prorſus, ſed debilius quiddam. Sed profectò, neſcio an hoc vſu iam obſeruetur.

Obiect alia:

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Simile.

¶ Ex his prudentiſsimus quiſque colligat quo tēporis articulo cognatio hæc ſpiritualis contrahatur. Putat enim vulgus, quod qui dicunt infantem, eumq; in eccleſiam comitantur, patrini, quos ipſi nomināt, exiſtant, cùm tñ non ſolùm hoc falſum ſit, verùm neq; qui illum ad valuas eccleſiæ vel ſuper fontem ad catechiſmos & exorciſmos, & vnctiones tenet, vllam contrahit cognationē: quia nec ſacerdos illam cōtrahit, ſaltem quæ matrimonium dirimat,

Quando cognatio ſpirl tualis contrahatur.

Quare

Quare si cõtingeret, vt Petrus baptizandum ad omnes illas cęremonias teneret, sed illo articulo quo baptizandus est, alter infantem acciperet, qui eum dum aqua infunditur, teneret, vel de fonte leuaret, solus ille secundus cognationem contraheret, Petrus vero minimè. Contrahitur ergo tunc propriè cognatio hæc cum quis infantem tenet dum sacerdos aquã suffundit, vel tunc cùm illum de manibus sacerdotis dum illum emersit, suscipit. Ille verò qui postea de manibus susceptoris accipit & inuoluit, minimè. Et idem est de confirmatione dicendum: ille enim solus, qui tenet puerum cum ab Episcopo vngitur, iuxta tenorem capit. citati, Si quis filiastrum contrahit consanguinitatem.

Sent.autho.

Sylvest.

¶ Sylvest: verb. Matrim. 8. q. 7. §. 13. multa prodigit verba de istis tactibus, quibus cõtrahitur cognatio, an scilicet, sufficiat tangere puerum vel linteamina. Attamẽ vbi res rationibus defi nitur, non opus est opinionibus. Re vera tãge re vel vestes vel puerum ipsum etiam ea intention, vt cõtrahatur affinitas, minimè sufficit. Nam solent fœminæ esse auidæ, vt dicantur cõmatres, & ideo tangunt puerũ: & tamen ridiculũ est dicere, q̃ tangere digito, aut manu sufficiat: requiritur enim q̃ sic eũ quis tangat, vt teneat vel leuet ex sacro fonte: illud enim est esse susceptorẽ. Nec refert, an teneat vestitum tactis vestibus, an nudum. Imò si eum teneret in disco argenteo honoris gratia satis esset. Quapropter si multi ea intentione, non dico tangant, sed teneant, omnes contrahunt cum baptizato consanguinitatem, vt habetur cap. Quamuis, de cogna. spiri. in. 6. licèt peccatum sit plures esse susceptores: quia prohibitũ est, de consecrat. dist. 4. Can. Non plures. Nisi consuetudo patriæ excusset, vel honoris gratia fiat. Imò nisi ex contemptu legis id fieret, fortasse nunquam esset mortale: quia non tanti illa prohibitio refert, sed solum ne impedimenta matrimonij multiplicentur.

Sent.autho.

Nota

Susceptores plures an cõtrahãt cognationẽ.

¶ Hinc sit, q̃ si quis adultus baptizetur aut cõfirmetur, necesse est, quò cognatio contrahatur à suscipiente vt baptizãdum teneat ad baptismum, sicuti & confirmãdum: quãuis cum illa tentio cæremonia sit, & adultus per se stare possit, satis est assistat quasi in suam curam suscipiens. Tametsi tutius sit, vt manu teneat. Ex quo fit rursus, q̃ nec respõdere ad catechismos & exorcismos ad cognationem sat est, neque verò requiritur, sed sufficit suscipere, vt nomen susceptoris admonet.

Quãdo adultus baptizatur.

¶ Atque adeò ex his tandem colligitur, q̃ si infans domi ob necessitatem baptizatus fuerit, dum postea in Ecclesia hæ sacramentales cæremoniæ adhibentur, nulla contrahitur cognatio. Neque si vel errore, vel de industria iteraretur baptizatio, contraheretur: quia illud secundum non esset sacramentum.

¶ Sunt multi iuris Canonici professores, qui contrariũ putant, dicentes, illud esse sacramentum: nam aliàs nõ diceretur iterari. Sed isti diuinã sacramenti rationẽ non penetrant: nam baptizatus aut confirmatus non est materia simile sacramentũ iterũ suscipiẽdi. Sed dicitur iterari, quantũ est de intentione rebaptizantis aut reordinantis: quia tentans quod facere nequit, iniuriã irrogat sacramento. Imò quãuis sub conditione, si nõ est baptizatus, baptizetur: si re vera erat baptizatus, licet baptizans excusetur à culpa, re vera nullã contrahit cognationẽ, sed propter dubiũ ab Ecclesia presumitur contraxisse. Quapropter si postmodũ constaret illũ fuisse prius baptizatũ, pronunciaretur cognationem non fuisse contractam.

Cognatiõ spiritualis non contrahitur per procuratorẽ

¶ Consueuit autẽ inter magnates, præcipuè inter principes & reges vt absentes contendant esse susceptores per procuratores, vel nuncios quos ad id muneris delegãt, quæritur ergo an tales Principes verè cognationẽ cõtrahãt. De quo Sylvest, verb. Matrimo. 8. q. 7. §. 14. multos suo more vtrinq; citat. At vero cũ hæc impedimẽta potius in re dubia restringenda sint, quàm ampliãda, credendũ est nullã cognationem cõtrahere: præsertim cùm ratio huic parti lõgè plus faueat. Illa enim quę per consensum & ratihabitionem trãsigi possunt, nil obstat quominus per procuratorẽ cõfici valeãt, quales sunt forẽses causæ, ad quas agẽdas procuratores substituuntur. Et eadem ratione potest matrimoniũ per procuratorẽ cõtrahi, ca. fin. de procurato. lib. 6. quia solus cõsensus ad id sufficit, qui quidẽ per procuratorẽ aut literas, vt diximus, explicari potest. Ea autẽ, quæ in actione personali suapte natura consistunt, nequeunt per procuratorẽ fieri. Qua vtiq; ratione dist. 18. diximus, per literas vel per procuratorem neminẽ posse cõfiteri, aut sacramẽtaliter absolui: cùm ergo susceptoris officium in actione personali consistat, quæ est tenere & suscipere baptizatũ: re vera nemo per procuretorem valet esse susceptor, vt cognationẽ ipse contrahat, sed sunt illæ cæremoniæ, quæ ad colendam pacem & amicitiam fieri consueuerunt. Quare tunc procurator ille delegatus, est verè susceptor cognationem contrahens. Sicuti si Papa officium confirmandi simplici presbytero committeret, tunc non Papa, sed ille presbyter esset confirmator.

Quæ per Procuratorẽ agi nequeunt.

Nota.

¶ Simili

Vniuersitas an possit quę leuare Solu. 1. arg.

¶ Simili de causa neque tota ciuitas vel collegium potest esse susceptor, sed ille, quem ad id muneris delegaret.

¶ Ad primum igitur argumentū iam respōsum est, quod quāuis propriè regeneratio in baptismate fiat, nihilominus confirmatio est quædam baptismatis irroboratio & quasi quędam natiuitas ex vtero ad publicam fidei confessionem.

Solut. 2. arg.

¶ Et per eandem solutionem diluitur secundum argumentum. Non enim ratione solius characteris est cognationis causa, sed quia est quædā generationis confirmatio & natiuitas.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm cognatio spiritualis duntaxat inter baptizantem & baptizatum contrahatur.

VBsequitur tandem, vt de personis dicam⁹, inter quas hæc spiritualis cognatio intercedit. Quæritur ergo, vtrùm solum inter baptizantem & baptizatum contrahatur. Et arguitur

Paris affir. 1. Argumēt.

à parte affirmatiua. Si inter alios contraheretur, id maximè inter susciepientem & baptizatum, vt dictum est: hoc autem nullam ex cognatione carnali similitudinem ducit: quippe quæ non nisi ab illo, cuius semine proles gignitur, deriuatur: ex parte namque natum suscipientis infantem nulla contrahitur: ergo neq; susceptor spiritualem vllam contrahit.

2. Argumēt.

¶ Secundò, Si susceptor illam contraheret à viro transmitteretur in vxorem, vt fertur, & ab vxore in virum, vt si Petrus esset susceptor, eius vxor fieret cognata baptizato: huius tamē falsitas inde videtur colligi, q̄ cum coniunctio quæ est inter virum & vxorem, sit carnalis, cognatio verò sacramentalis sit spiritualis: carnalis verò & spiritualis sint res disparatæ: non videtur per carnalem spiritualis transmitti.

3. Argumēt.

¶ Tertiò. Si præter baptizantem alij quoque affinitatem contraherent id etiam filijs baptizantis & susceptoris contingeret, vt à parentibus traduceretur in filios: hoc autē falsum apparet, tum q̄ alioqui gradus in hac cognatione distinguerentur: quia persona generata, vt dictū est, mutuat gradum, tum etiam quia eadem ratione transfunderetur ad patrem & fratrem: nam sicut filius patrem, ita frater fratrē primo gradu consanguinitatis attingit: consequens tamen est falsum: quia non tantū extēditur: ergo solus baptizans est qui cum baptizato cognationem contrahit.

¶ In contrariū tamē est, q̄ bona spiritualia pl⁹ sunt quā corporalia effusa: consanguinitas autem corporalis trāsit ad filios, & per affinitatem ad vxores: ergo & spiritualis cognatio.

Pars negau.

Decisio ati.

¶ Tres per tria proposita argumēta designantur cognationis spūalis species, quas præsenti articulo explicare operepretiū est. Istę autem species sunt, paternitas, cōpaternitas (vt aiunt) & fraternitas. Et ideo ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Inter baptizantem & similiter inter susceptorē & baptizatum contrahitur spiritualis paternitas impediens dirimensque matrimonium, vt patet Ca. De eo, & Can. Nosse. 30. quęst. 1. & 33. quæst. 2. Can. Si quis cum matre & alijs eod. tit. de cognatio. spiritua. & cap. 1. eod. tit. in. 6.

1. Cōclusio.

Probatur exemplo carnalis generationis. Enimuerò quemadmodū homo naturaliter ex patre nascitur & matre, ita & spiritualiter per sacramentum in baptismo nascitur filius Dei tanquā patris, & Ecclesiæ tanquā matris, quæ in suo gremio eum suscipit: minister autē, qui nomine Dei eius vice functus baptizat, gerit personā patris, susceptor verò personam matris, quæ eum ad fouendum, educandum, & instruendum suscipit. Non negatur, quin etiam baptizans sit Ecclesiæ minister: sed tamē quia illa potestas, qua gratia confertur, à Deo collata est sacramēto, quod administrat, dicitur gerere personam patris. Et per hoc soluitur primum argumentum: non enim in generatione naturali filij⁹ soli⁹ patris dicitur semē ministrantis, sed etiā matris ipsum cōcipiētis, cuius typū in spirituali generatione susceptor gerit.

Ratio conclusionis.

Solut. 1. arg.

¶ Quòd si rursus arguas. Catechismus, vt dictum est, nempe eruditio catechumeni non sufficit ad contrahendam cognationem: sed susceptoris officium non est aliud, quàm filiū spiritualem catechismis erudire, & ideo apud Dionysium appellatur ἀνάδοχος ergo ille nō contrahit paternitatem. Negatur minor, nā & si officium susceptoris sit erudire, non tamen ob id colligit paternitatē, sed quia susscepit curam tanquā mater. ἀνάδοχος enim idem est q̄ fideiussor. De officio autē & functione susceptoris supra dist. 4. artic. 5. dictum est.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Perplexior autē ambiguitas est, vtrū ille, qui nondū baptizatus est, aliū baptizet, vel de sacro fonte leuet, consanguinitatem contrahat. Est enim glossa Can. In baptismate, de consecra. dist. 4. quæ sub distinctione respondet dicens, baptizantē contrahere cognationem, susceptorē verò non item. Quā glossam sequuntur summa Angelica, & summa Rosella. Est tamen

Non baptizatus potest esse susceptor.

men gloss. nullâ ratione fulcita. Qua propter
Sent. autho. D.Tho.Ricardus & Theologi omnes veritatē meditati, negatiuè de ambobus respōdent. Nam in primis infidelis susceptor esse non potest: quia qui non est Christianè eruditus, curam erudiendi Christiani suscipere non valet: at verò licèt baptizare queat, cognatus tamen esse nequit spiritualis: cognatio siquidē hæc fundamentū habet in fide, imò & in sacramento fidei: nam sicut qui nondum carnaliter natus est nulli potest esse aut pater, aut cognat⁹, ita qui nondum baptismate regeneratus est, pater aut cognatus spiritualis esse nequit. Quare licet, catechumenus baptizet, nullam acquirit cognationē: ꝙ si nulla ante baptismū cōtrahitur, fit vt neq; si post modum ille baptizans conuertatur, illam cōtrahat, quia quod à principio nullum fuit, conualescere nequit.

Non confirmat⁹ an pos sit tenere eō firmandū.

¶ Ex quo fit ꝙ si baptizatus quāuis nō confirmatus teneat eum, qui confirmatur: verè contrahit cognationē: quia est Christianus: & ideo capax cognationis spiritualis: & pariter hæreticus, quia habet characterem Christiani.

2. Concl.

¶ Secunda conclusio. Compaternitas duobus modis contrahitur: scilicèt, inter baptizantem similiter & inter susceptorē & baptizati parētes: præterea inter baptizatū & coniuges baptizantis & susceptoris, & idem est de confirmatione. Itaq; radix & centrū cognationis spiritualis est habitudo baptizantis & suscipientis ad baptizatū, & inde transfertur cognatio in parentes baptizati, vt sint baptizentis & susceptoris spirituales affines. Et ratio huius est, quod cùm baptizans & susceptor sint patres spirituales beptizati, & qui eum genuerunt, sint patres carnales, fit vt inter se sint compatres, id est, simul patres eiusdem filij diuersis rationibus. Et similiter baptizās & susceptor eādem cognationem transferunt in suas coniuges, vt pari ratione sint baptizati affines. Cuius ratio est, ꝙ cùm maritus & vxor sint vna caro, affinitatem quā vnus contrahit cum baptizato, contrahit & alter. Affinitatem, inquā quoniam etsi omnes tres species inter Canonum professores generali nomine dicantur cognatio: tamen propriè cognatio, vt potè quæ à nascendo dicitur inter patres spirituales: scilicèt, baptizantem vel susceptorem & baptizatum consistit: sed mediante baptizato, eius parentes efficiuntur baptizantis & susceptoris affines. Et ideò significanter ait Sanctus Thomas, hoc fieri per modum cuiusdā affinitatis: sicut in cognatione carnali consanguinei vxoris efficiuntur affines mariti. De vtroq; affinitatis modo habetur eod. cap. 1. de cog. spi. lib. 6. Et primo rursum cap. Super eo. & cap. Veniens de cogn. spi. De secundo est casus ca. Martinus. eod. tit. vbi habetur, ꝙ Lotharius quidā Thebergæ maritus Martini filium de fonte leuauerat, deinde Lothario defuncto Martinus tentauit cum eadē Theberga cōtrahere, & tamen non fuit permissus: quoniā Lotharius transmiserat cognationē Martini in Thebergā. Idem casus habetur Can. Scisciatur. 20. q. 4. qui est Nicolai. vbi quidā, cuius vxor filiū Bertæ de fonte leuauerat, prohibitus est cū eadē Berta matrimoniū contrahere: & ibi habetur, ꝙ non potuit duas cōmatres successiuè sibi matrimonio coniūgere. Et idē habetur in Cōci. Calcedonē. ibid. Can. Si pater. Contrariū tamē definiri videtur ibid. Cā. Post vxoris, vbi refertur, ꝙ post vxoris obitū cum cōmatre vxoris liceat matrimoniū contrahere. Quos quidem Canones illic Gratianus sic conciliare meditatus est, ꝙ si Petrus postquā vxor sua commater facta est alterius mulieris, eandem vxorem cognouerit, non poterit postea vxore orbatus cum illa cōmatre contrahere iuxta decretum Nicolai & Chalcedonen sis Synodi. Si verò vxorem post non cognouerit, potent illam cōmatrem ducere. At verò Gratianus hoc loco, vt ait glossa, hallucinatus est, nec rei punctum tetigit.

Casus capit. Martinus.

Conciliatio Gratian.

Gratianus hallucinat⁹.

Stipes huiꝰ cognationis.

Regula generalis S. Thom.

¶ Est ergo oculatè hic cū D. Tho. adnotandū, ꝙ siquis cognationē spūalem nō per actū proprium sed per alienū contrahat illā cognationē minimè in suā vxorē transfert, vt si Petrus leuauit de fonte, vel baptizauit filiū Pauli qui non erat filius vxoris eiusdē Pauli, tunc vxor Pauli non fit affinis Petri, quia Paulus nō per se contraxerat cū Petro cognationem, sed per actum Petri. Secus si fuisset filius vxoris Pauli, quia tunc pariter vxor & maritus contraherent eandē affinitatem. At verò si Paulus baptizaret, vel leuaret de fonte filiū Petri, tunc quia per propriū actū contraheret cognationem cū Petro eandē transfunderet in suā vxorem: scilèt, Pauli, vt esset affinis eidem Petro. Transfertur enim actio, sed non passio. Qua de re versus hi circunferuntur.

Ratio.

Versiculi.

Quæ mihi uel cuius mea natum fonte leuauit.
Hæc mea commater fieri mea non ualet uxor.

Hoc est, mulier quæ vel mihi natū, putà meū filiū, leuauit de fonte, vel cuiꝰ natū mea leuauit, sic sit mea cōmater vt nequeat fieri mea vxor.

Sed mea dicatur, quæ carne me sociatur. Et sequit.
Si qua meæ natum non ex me fonte leuauit.
Hanc post fata meæ non inde uetabor habere.

Hoc est. Si quā mulier natum vxoris meæ, quem non ex me genuit, fonte leuauit

leuauit, post fata, id est, post obitum vxoris meæ, non vetabor illam ducere, quia nō est affinis mea. Igitur Can. Nicolai, & Calcedonensis intelligunt in secundo casu, q̃ nullus cōtrahat cum cōmatre vxoris suæ defunctæ: si tamen vxor illa per actum proprium facta est cōmater alterius durante matrimonio cum illo viro. Vel si altera facta fuit Petro cōmater, quia leuauit filium suum de fonte. Sed Canō. Post vxoris, loquitur quando vxor Petri erat cōmater alterius fœminæ, quæ nō erat cōmater Petri, quia, scilicèt, illa fœmina leuauerat de fonte filium vxoris Petri ex alio marito. Et idem habetur in Concil. Tribuerien si, Can, Qui spiritualem. ead. cau. & quæst.

Nota ¶ Adde, quod vt baptizans, vel leuans cognatione in vxorē transmittat, exigitur, vt iā tunc dum baptizat, vel leuat habeat illā vxorē consummato matrimonio, vt habetur eod. c. 1. de cogna. spiri. lib. 6. quoniā cognatio illa nō trāsfertur, nisi quia sunt duo in carne vna, & tamē nō fiūt vna caro nisi per cōsummationē copulæ. Quare si non est tūc nisi matrimoniū ratū, licet postea cōsummetur non trāsmittitur, & multò minus ad illas, cum quibus postea contraxerit. Et eodē modo possunt verificari Canones, Qui spiritualē. & post vxoris. Quod autem dictū est de baptismo, omnino de confirmatione intelligatur, vt habetur ibidem Can. Si quis ex vno, & eodem titul. lib. 5.

Cognatio spiritualis an oriatur ex illicito coitu. ¶ Dubium autem, quod hic graue reputatur, est, vtrùm cognatio hæc per fornicariā cōmistionem transmittatur, vt si Petrus baptizat, aut de fonte leuat quempiā, omnes mulieres cum quibus illuc vsque ille fuerat fornicatus, Ricard. contrahant spiritualē affinitatem cū eodē baptizato. Ricardus quidē & Palud. negant quidem per impudicum concubitū talem contrahi affinitatem: quam opinionē complures Iurisconsultorū super cap. 1. eod. tit. lib. 6. sequūtur, quos refert Sylvest. verb. Matrimo. 8. q. 7.

Opi. S. Tho. §. 5. At verò D. Tho. in præsentiarū & Albertus Magnus & antiqui nihil hæsitantes aiunt, perinde contrahi affinitatē ex concubitu fornicario, ac ex maritali. Idem tenet gloss. in ca-

Sent autho. pit. Si quis. 30. quæst. 4. Et re vera qui non opinantiū numero, sed pondere rem fuerit speculatus aliud sentire nequibit. Enimuerò ratio huiusmodi cognationis à coniuge in coniugē

Ratio clarissima. transmittendæ nō est spiritualis virtus animorum, quæ est in coniugio, aut indissolubile vinculum, sed quia ambo sunt vna caro, vt Canones aiunt: qua vtique ratione per matrimoniū duntaxat ratum nisi fuerit consummatū non transmittitur: in commistione autem fornicaria similiter vir & fœmina efficiuntur vna caro, quia vt ait Pul. 1. Cor. 6. quia adhæret meretrici vnum corpus efficitur: ergo per eandem transfertur cognatio. Et confirmatur hoc plane. Quoniam ob hanc eandem rationē supra diximus per fornicariū concubitum contrahi affinitatem. Sed ait Ricardus, ob id nō contrahi per fornicationē: quia spiritualis cognatio per purè carnalem: nōn contrahitur. Hoc tamen gratis dictum est: nam tàm purè carnalis commistio est coniugalis quàm fornicaria quia purè carnale non eò dicitur, quod sit peccatū: siquidē coniugalis actus, qualis est clandestinus contra prohibitionē Ecclesiæ, posset esse peccatū, sed dicitur carnalis: quia est cōmistio carnis cum carne. Et ideo in dicto Cano. Scisciatur, vbi ad hoc propositū dicitur, q̃ vir & vxor per connubiū fiunt vna caro, exponit gloss. per carnalē copulam. Et idē habetur in glossa super Can. Agathosa. 27. quæst. 2. Qua propter in versiculo supra citato dicitur.

Ratio. 4. Obiectio. Ricardi. Solutio. Glossa.

Sed mea dicatur, quę carne me sociatur.

Palud. ¶ Addit præterea supplementum esse sibi mirabile dictu, quòd ex peccato abominabili oriatur spiritualis parentela, sicut ex glacie calor: & quòd publica meretrix fieret spiritualis cognata plurib⁹ de ciuitate. Sed argumēta Responsio Sylvest. hæc, vt ait Sylvester, rudia sunt, procedunt enim ex sensu, sed non è rerum ratione. Admiratio enim inde procedit, quòd non perpenditur rei causa. Concedimus ergo illa, & præterea quòd si impudicitia parœcialis presbyteri tanta esset, vt plurimas parœcianas cognosceret, quàm plurimas cognationes spirituales disseminaret.

¶ Respondetur ergo ad secundum argumentum principale, quod quāuis vniones corporales & spirituales sint disparatæ quoad esse, quia vna nequit esse altera, non tamen sic distant, quominus vna possit esse causa alterius, saltem per accidens. Quod si redarguas. Inter duos susceptores nulla contrahitur affinitas: & videntur magis coniungi in illo Sacramento, cùm sint patres spirituales, quàm susceptor & sua vxor: ergo susceptor non transfert illam cognationem in vxorem. Respondetur, quòd duo susceptores non per se, sed per accidens concurrunt ad idem Sacramentum, & ideo nullam inter se contrahunt cognationem, neque baptizans cum susceptore, vt versiculus ille admonet. Vnus semper erit compatrum spiritualis, alter carnalis: nec fallit regula talis. Maritus verò & vxor sunt per se vna caro, & ideo vnus transmittit suam cognationem in alterum.

Solut. 2. arg. Obiectio. Dilutio

Hinc

Hinc ergo fit, quòd si maritus & vxor filium amici leuarēt de fonte, vterq; duplici ratione esset pater baptizati: scilicet, & per actum proprium, & per actum coniugis.

Dubium. ¶ Postrema ex his dubitatio exurgit, vtrùm si quis baptizet aut leuet de fonte filium Iudæi vel Gentilis, contrahat cum patre affinitatem. Glossa can. 1. 30. quæstio. 1. illud affirmat.

D. Thom. At verò D. Thomas, id meritissimò negat, neque in dubium reuocari debet: quoniam fundamentum spiritualis cognationis est esse spirituale, quod per regenerationem baptismi suscipimus: & ideo sicut non baptizatus baptizans nullam contrahit cognationem cum baptizato, ita ex aduerso neq; baptizatus vllam contrahit cum non baptizato.

2. Conclus. ¶ Secunda conclusio. Confraternitas contrahitur inter filios baptizantis (& pariter susceptoris) & baptizatum. Et idem de confirmatione. Conclusio est, quæ cap. 1. & ex literis de cognatio. spiritua. habetur: & eodem titul. lib. 6. & 30. quæstione. 3. can. Pictatium. & Non

Ratio oportet. & reliquis. Et ratio est hæc. Filius, vt 8. Ethicor. ait Philosophus, est aliquid patris, non tamen è diuerso pater est aliquid filij, aut frater aliquid fratris: & ideo baptizās & susceptor transmittit cognationem in proprios filios, vt sint confratres baptizati, non tamen trāsmittunt eandem in parentes suos aut fratres. Sed ista consanguinitas filiorū baptizantis aut susceptoris solùm intelligitur cum persona baptizata, nō tamen cū fratribus eius. Et

Vrbanus. hoc est decretum Vrbani cano. Super quibus 30. quæst. 3. cuius verba sunt. Spiritualium parentum filij, vel filiæ ante, vel post paternitatē genitæ possunt legitimè cōiungi, præter illam personam, qua compatres sunt effecti. Est. n. sensus, quòd si Petrus leuauit de fonte Mariā filiam Pauli, & Paulus habet alios filios & filias, omnes filij & filiæ Petri tam ante, quàm post compaternitatem genitæ possunt cōtrahere cùm omnibus filijs & filiabus Pauli, præ

Paschalis terquam cum Maria. Textus autem illico Paschalis. Post susceptū ait, quòd geniti post cōpaternitatem siue à susceptore siue à parentibus baptizati non possunt contrahere: quem

Capit. 1. de cognā spir. quidem tex. Alexander. 3. cap. extra de cogna. spirit. putat esse contrarium priori: quia restringit facultatem illam ad natos ante com paternitatē. Et ideo, ait, illū textū Paschalis abrogatū esse p̄ textū Vrbani. Quòd si verū est, necesse est textū illū nō esse Paschalis secūdi, quippe q̄ sedit post Vrbanū, sed Paschalis primi, qui cū anteceſsit. Hugo verò glossator eius

Glossa. dē can. Post susceptū. ait, Alexādrū illū nō intellexisse nam Paschalis noluit prohibere matrimonium nisi inter filios baptizantis seu susceptoris & baptizatam. E ideo nec contradixit Vrbano, nec canon ille est abrogatus. Sed profectò Alexander melius quā Hugo caput illud intellexit, quoniam si noluisset prohibere matrimonium nisi cum baptizata, non fecisset restrictionem ad filios genitos post cōpaternitatem: quandoquidem neque prægeniti poterant cum illa contrahere. Et ideo Vrbanus consultò expresit ante vel post genitos à compatribus, vt corrigēs dictum Paschalis eorum matrimonium permitteret, præter quàm cum baptizato, vel baptizata. Et eodem modo intelligendus est tex. Innocentij cap. Tua nos de cogna. spiritu. vbi, ait, quòd natus ante compaternitatem filiam compatris sui nō potest matrimonialiter copulare, intelligitur. n. de filia quam pater illius nati leuauit de fonte, vt bene ibidem admonet glossa: nam cum alia sorore bene poterit sicuti & susceptor ipse, vt habetur can. Per adoptionem. 30. quæstio. 3.

sent autho. ¶ Ex his ergo tertium argumentum solutū restat. Dictum enim est cur baptizans aut susceptor non transferat cognationē in patres aut in fratres. Atque adeò ex dictis causa colligitur cur in hac cognatione spirituali non distinguantur gradus, quoniam gradus intelliguntur in eodem genere, quemadmodum in consanguinitate & affinitate visum est. Tria autem hæc genera differunt: nempe, paternitas, quæ est ad baptizatum, & compaternitas ad eius parentes, & confraternitas inter filios baptizantis seu susceptoris & ipsum baptizatum. Et quamuis velimus illos gradus vocare, certè paternitas baptizantis ad baptizatum, & fraternitas filij ipsius ad eundem baptizatum, idem est gradus, sed specie differunt: nam vna est, vt diximus, propriè cognatio, & alia quasi affinitas spiritualis. Et similiter eadem est compaternitas inter baptizantem & patrem baptizati, & inter vxorem ipsius baptizantis (si erat sacerdos Græcus) & ipsum baptizatum: quamuis hæc secunda oriatur mediante prima.

Solut 3. arg.

Differentia.

QVÆSTIO SECVNda, De cognatione legali.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm adoptio sit iure apposite definita.

AD spiritualem adhibetur cognatio legalis quæ fit per adoptionē. Quæritur ergo primū, vtrum definitio adoptionis iure posita sit rei apta, quæ est hæc. Adoptio est extraneæ personæ in filiū vel nepotē, vel deinceps legitima assumptio. Et arguit à parte negatiua, filius debet esse patri subiect⁹, & in eius hæreditate succedere, iuxta verbū Pauli. 1. Cor. 12. Parētes debēt filijs thesaurizare: sed aliquādo adoptatus neque est subditus patri, neq; eius necessarius hęres: ergo adoptio nō est assūptio in filiū, &c.

Partis negatiuæ. ar. 1.

¶ Secundò. Addoptio, per quā quispiam in filiū assumitur, naturali generationi debet assimilari, in cuius vtiq; defectū instituta est: ergo nulli debēt iure adoptādi excludi: excluduntur autē & defectu generandi, vt eunuchi, & defectu sexus, vt fœminę, & defectu ętatis, vt minores viginti quinq; annis: ergo adoptio non est res legitima, atque adeo nec eius definitio.

2. Argumēt.

¶ In cōtrariū est ius ciuile Instit. &. ff. de adoptio. quibus ciusmodi adoptio cōstituta legit.

Pars affirmatiua.

¶ Optare idem est in præsentia quod eligere: vnde adoptare idē est, quod adsciscere, vt dum quis alium per electionē ad se adiūxit, sed vsu iuris vsurpatur pro eo, quod est quempiam in filiū vel filiam assumere, vt q natura nō suppetit, electio suppleat. Vnde filius adoptiuus naturali opponitur: vnus enim per naturā gignitur, sed alter per gratiam substituitur. Tanta enim est à natura mortalibus insita cupido suā perpetuandi successionē & sobolem, vt fuerit iure gentium introductū, vt qui naturalibus filijs orbati sunt, defectui illi per aliorum adoptionem mederentur. ¶ Quam ob rem inde amplius charitas erga nos Dei cōmendatur, q cum filium haberet naturalem sibi coæternū, cui per naturam cū sua substantia cuncta bona communicauerat, nos etiam per gratiā in filios adoptauit, hæredes quidem eius, cohæredes autem eiusdem eius filij, vt, ait, ad Roman. Paulus. Vnde ad Ephes. 1. Benedictus, inquit, Deus & pater Dñi nostri Iesu Christi, qui elegit nos ante mundi constitutionem, & prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christū, &c. Atqui & Christus ipse adeo nobis nō inuidit, vt quod per naturā ipse erat, nos quoq; per gratiam nominaremur & essemus, vt quò hoc nobis beneficium præstaret, & nostram carnē assumpserit, & suam insumpserit vitam. ¶ De adoptione ergo, qua ratione ad hæreditatis successionem attinet, iure ciuili constituta est, sed qua parte matrimoniū impedit, ecclesiæ autoritate & decreto vim illam obtinuit. Duabus ergo conclusionibus ad quæstionem respondetur. Prima. Illa definitio in capite proposita est optima. Etenim adoptio iuridica actione fit & respectum habitudinemq; dicit. Iurisconsulti ergo eam describunt ratione actionis qua fit, dicentes, q adaptio est legitimus actus, per quem fit quis filius, qui non est, aut nepos penè naturam imitans. Et quo finis eius exprimatur, dicunt alij: q fit legalis actio ad solatium eorum, qui liberos nō habent, Instit. de adoptio. in glo. Et pari ratione theologi aiunt, q adoptio est extraneæ personæ in filium vel nepotem, vel deinceps legitima assumptio. Atq; oēs in idem recidunt. Nā adoptare & adoptio actio legalis est. Nisi q hæc theologa causas oēs significantius exponit. Etenim quia ars naturam imitatur, eiusq; defectū supplet: & ius est ars æqui & boni, excogitauerunt iuris cōditores, vt quemad modum per naturalem generationem quispiā producitur, ita vbi natura deficeret: scilicet, filios nō produceret, posset quispiam per suam voluntatē & spontaneam electionē quēpiam extraneū instar naturalis in filium assumere, quo defectū illum supplēs solatium acciperet. ¶ Vnde sicut in gñatione naturali duplex est terminus. s. à quo, & ad quem, qui quidē sunt formæ contrariæ, vt ex nō homine fiat homo, & ex non albo album, ita per adoptionem legalem fit ex non filio filius, & ex non nepote nepos. Quapropter in prædicta definitione verbum illud, assumptio, locum generis obtinet: sed cum dicitur legitima, distinguitur à naturali: nam sicut per naturam, ita & per legem suscipitur & assumitur filius. Sed vbi additur, extraneæ personæ, explicatur termin⁹ à quo: & cùm subditur, in filium vel nepotem, concluditur terminus ad quem. Hæc omnia colliguntur ex Insti. de adoptio. &. ff. eodem titul. Verbo autem, extraneę, non excluditur, quin possit etiam adoptari consanguineus, vt habetur Insti. de adoptio. §. sed hodie. Et vt legitur Hester. 2. Mardochæus adoptauit Hester, quæ erat filia fratris sui, sed extraneus intelligitur ille, qui nō erat sub potestate adoptātis, & per adoptionem manet sub eius potestate. Ex quo fit, q adoptio non est idem quod filiatio legalis, sed habent se sicut generatio & consanguinitas. Etenim sicut consanguinitas est relatio & habitudo inter personas aliquas ex generatione resultans, ita & filiatio legalis est habitudo filij ad patrem ex legali adoptione pullulans.

Adoptare quid.

Adoptatio quare.

Christiani filij Dei adoptiui.

Roma. 8

1. Cōclusio.

Adoptio quid.

Dēfinitio theologo. ū.

Ratio.

Notā.

Assumptio.

Extraneæ personæ.

Adoptio & filiatio legalis habent se vt causa & effectus.

¶ Ad maiorem autem explicationem subnectitur

2. Conclusi.

Adoptio duplex.

ctitur secunda conclusio. Adoptio generalis duplex est: scilicet, imperfecta & perfecta. l. Generalis. ff. eod. tit. & Instit. §. Adoptio. Eiusmodi autem adoptiones quatuor quinqueue modis, qui ex eadem lege colliguntur, differunt. Primo in nomine: nam imperfecta dicitur simplex adoptio: perfecta verò dicitur adrogatio. Secundò differunt effectu: nam per simplicem adoptionem filius non transit omnino in potestatem adoptātis, neq; habet necessariò legitimam in bonis adoptantis, neque pater tenetur ei quotam assis legare: succedit autē ab intestato. Adrogatus verò transit in potestatem adrogantis, sicut filius est in potestate patris, fortiturq; subinde necessariò legitimam, saltem quartam partem, à qua non potest testator eū excludere, præterq; quòd etiā succedit ab intestato. Tertiò differūt, quia adoptari etiam simpliciter potest ille qui non est sui iuris: putà ille, qui est sub potestate patris naturalis: adrogari verò nequit nisi ille, qui sit sui iuris: nēpe emancipatus, à patre, sitq; liber homo, alioqui non posset in potestatem adrogātis trāsire. Vnde Inst. eod. tit. §. Apud Catonem habetur, ꝙ si quis filiū suū alteri adoptat, eadē ratione libertate donat. Quartò differūt in forma: nam ad adoptandū simpliciter non sunt verba expressa iure cōstituta, sed ad adrogandū requiritur, vt qui adrogandus est interrogetur, an velit esse adrogantis filius aut nepos. Atq; inde, vt ait lex, deriuatū est nomen vt dicatur adrogatio. Tametsi adrogare profectò in præsentia non est nisi ad se aduocare & assumere & ad se applicare: Quintò deniq; differūt, quia adoptatio fieri potest sola authoritate magistratus, adrogare verò nō nisi imperio principis. Atq; ex his cōposita sunt carmina. Adrogo qui suus est, & habet meus esse necesse: id est, adrogo eum, qui sui iuris est, & debet fieri meus: hoc est, sub mea potestate. Patris adopto suū, nec patris desinit esse: hoc est, possum adoptare eum, qui nō est sui iuris, sed patris, nec per adoptionē desinit esse suus. Est hæres primus firmanteq; principe firmus. Atqui discrimen hoc adoptionis & adrogationis exprimitur. Inst. eod. tit. §. Sed hodie. ꝙ si pater naturalis filiū extraneæ personæ in adoptionem dederit, non propterea eum à sua potestate emancipat: quare nec transit in potestatem alterius. Si verò eum in adoptionem tradat socero suo: scilicet, auo eiusdem filij, aut alteri sanguine propinquo, tunc quia iura naturalis & legalis cognationis concurrunt, potest ille transire in potestatem illius, cui in adoptionē datur. Hæc autem & similia ad professionem ciuilis iuris attinent.

Prima differentia.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Versiculi.

Alia differētia.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, priorem præmissam habere verum solùm de adrogato: posteriorem verò in simplici adoptato. ¶ Ad secundum respondetur, quòd cùm adoptio ordinetur tum ad supplendum filiorum defectum, tum & ad hæreditatis successionem, fit, vt illi tantùm possint adoptare, qui per naturam gignere possunt, vel saltem coire, dum tamen de suis bonis disponere valeant. Vnde lex. ff. eod. titul. Adoptio. inquit, in his personis locum habet, in quibus etiam natura potest habere. Atq; adeò Instit. eod. tit. §. sed illud. Castrati omnino excludun tur ne adoptare possint: quoniam neq; generare neq; coire valent. Et non oportet, vt quibus natura suffragata non est, ius patrocinetur. Spadones verò non excluduntur, quo nomine illi designantur qui obstrictos habent testiculos, qui, scilicet, quamuis coire possint, & matrimonium consummare, non tamen gignere. Quapropter frigidi adoptare non possunt, sed bene illi, qui steriles sunt. Imò in supplementum sterilitatis adoptio filiorum substituta est. Atque eadem ratione fœminæ, vt illic habetur. §. Fœminæ. quia nec naturales liberos in sua potestate habent. Tametsi beneficio principis possunt illo solatio frui, vt adoptare permittantur. Similiter & minores viginti quinque annis, quia illuc vsq; sua bona administrare non possunt, adoptare quoque prohibentur. Neque minor natu potest maiorem adrogare, vt habetur illic. §. Minorem. quoniam ratio non fert, vt maior sit sub potestate minoris, tanquàm filius sub patre.

Solut. 1. arg.

Solut 2. arg.

Castrati.

Spadones.

Frigidi.

Fœminæ.

Minores 25. annis.

¶ Quòd si rursus arguas. In hac cognatione legali non sunt gradus, nec plus distat in hac cognatione nepos ab auo, quàm filius à patre. Respondetur, quòd quia contingit & filios quis amittere & nepotes & pronepotes, indulsit lex, vt tam in nepotem possit quis sibi quempiam, quàm in filium adoptare. Quanquàm possit & ille in nepotē aliquem sibi adoptare qui filio caret. §. licet. Inst. eod. Itaq; adoptare in nepotem est, sic recipere, ac si esset filius proprij filij. l. Adoptiones. ff. eodem tit. siue filium habeat, siue filijs careat.

Obiectio.

Solutio.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm legalis cognatio matrimonium impediat.

QVęritur ergo ſubinde vtrùm eiuſmodi cognatio legalis impedimẽtum ſit matrimonij. Et arguitur à parte negatiua. Adoptio nihil aliud eſt, vt proximè dicebamus, quã aſſumptio alicuius in propriã poteſtatem ſcilicèt, ad eum nutriendũ & educandũ: ſed tamẽ neceſsitudo hæc nullũ videtur impedimẽtum afferre matrimonio, alioqui prælatus contrahæret cognationem cum ſuis ſubditis: quæ matrimoniũ impediret, & pater familias cum omnibus ſuæ domus, & nutrices & pædagogi cum ſuis clientulis, quod eſt falſum.

Partis negatiuæ arg. 1.

¶ Secundò. Adoptio legalis iure ciuili & gentiũ introducta eſt: ſed ius ciuile ſine autoritate eccleſiæ nõ põt impedimentũ mrimonio obijcere: ergo talis cognatio nõ eſt impedimentũ.

2. Argumẽt.

¶ Tertiò. Si eiuſmodi cognatio matrimonium impediret, deſcenderet per ſuos gradus, ſicut dictum eſt de cognatione carnali, aut trãſmitteretur ad coniunctas perſonas, ſicut dictũ eſt de ſpirituali: ſed neutrũ iſtorũ huic cognationi accidere videtur: quia neq; inter adoptatũ & neptem adoptantis neq; inter adoptantem & matrem naturalem adoptativllum interpoſitum eſt impedimentum.

3. Argumẽt.

¶ In contrariũ eſt decretũ Nicolai. ca. vnico de cognat. legali, vbi tale impedimentũ cõſtituit.

Pars affirmatiua.

¶ Ad quæſtionem quatuor cõcluſionibus reſpondetur. Prima. Cognatio legalis, quæ ex adoptione reſultat, impedimentum eſt matrimonij. Probatur. Omnis cognatio impedimẽtum eſt matrimonij: ſed cognatio legalis eſt cognatio quædam inſtar naturalis inſtituta: ergo debet eſſe impedimentum, non quidẽ naturale, poſtquàm ipſa non eſt naturalis, ſed ex eccleſię inſtituto, ſicuti de cognatione ſpirituali dictum eſt. Et ſecundò eadem cõcluſio probatur. Rationes, quibus ſupra probatum eſt, cognationem carnalem eſſe impedimentum matrimonij, ſuo modo & de hac cognatione legali militant: nam poſtq̃ adoptio ad conciliãda amicitiæ iura ſufficiens eſt vinculum, cõdecens fuit, vt ad eadem iura propagãda inter tales cognatos nuptiæ prohiberẽtur. Item quia eiuſmodi cognati eadem domo perpetuò tanquàm patres, filij & fratres cõmorantur: ergo ſi inter illos matrimonia permitterentur, occaſio offerretur, vt inter ſe mutuo amore conflagrarẽt, vnde periculũ iniquę libidinis crearetur.

1. Concluſi.

Rationes.

Ratio. 2.

¶ Secunda cõcluſio. Triplex eſt legalis cognatio, prima quaſi aſcẽdentiũ & deſcẽdentiũ, quę contrahitur inter patrẽ adoptantem & filium & filiã adoptatos, & filiũ eiuſdem filij, & nepotem eius, & deinceps vſq; in quartum gradũ. Secunda inter filium adoptatum & filium naturalem eiuſdem adoptantis. Tertiâ verò per modum cuiuſdam affinitatis reſultat inter patrem adoptantem, & vxorem filij adoptati, & è conuerſo inter filium adoptatum & vxorem patris adoptantis.

2 Concluſi.

¶ Tertia concluſio. Prima & tertia cognatio perpetuum impedimentum ſunt matrimonij quia eiuſmodi cognationes poſtquàm contractæ, ſunt, diſſolui non poſſunt.

3. Cõcluſio.

¶ Quarta concluſio. Secunda cognatio eſt impedimentum matrimonij nõ perpetuum, ſed quãdiu filius adoptantis ſub poteſtate patris perſtiterit: vnde vel eodẽ patre mortuo, vel filio emancipato põt inter eundẽ filiũ naturalẽ & filiam adoptatam matrimonium conſtare.

4. Concluſi.

¶ Hæc autem omnia quia iure & vſu eccleſiaſtico conſtituta ſunt, nõ niſi humanis legibus quæ, vt dictum eſt, à naturalibus honeſtatem ducunt, probari poſſunt. Prima ergo & tertia cognatio in iure Põtificio nõ ſunt planè, tanq̃ impedimentũ matrimonij expreſſæ, ſed ſunt Inſtit. de nuptijs. §. ergo, vbi habetur, q̃ quæ per adoptionem filia vel nepotis eſt, nõ poteſt per matrimonium adoptanti adiungi. Et. l. Adoptiuus. ff. de ritu nuptiarum, habetur, q̃ nec poteſt adoptans cum vxore adoptati: quia eſt ſicut eius nurus, neq; adoptat⁹ cum vxore adoptantis, quia eſt velut nouerca eius. Vbi & perpetuitas huius impedimenti ſic exprimitur, vt quamuis filius ille adoptatus emancipetur, perpetuò impedimentum duret. Has igitur duas cognationis ſpecies eccleſia tãquam notiſsima impedimenta more & vſu ſuſcepit. Et ratio huius perpetui impedimenti eſt reuerentia, quam filius & filia, qui adoptantur, debent adoptanti ſeu patri ſeu matri. Attamen de ſecunda cognatione inter fratres, quia illic minor ratio apparebat matrimonium vetandi, ius Pontificum legem expreſsit, vt Nicolaus Papa can. Ita diligere. 30. q. 3. ſed expreſſius cap. vnico. de cognatio. legali. Et Paſchalis can. Per adoptionem. ead. cauſ. & q. qui ad literam extat vt lex. ff. de ritu nuptiarum. Illic. n. habetur, q̃ per adoptionem quæſita fraternitas eo vſq; prohibet nuptias donec manet ad optio, atque adeò non eſt perpetua.

Prima tertiæ quę cognatio.

¶ Vnica hic tamen ſupereſt dubitatio ſoluenda: vtrum hæc legalis cognatio ſit impedimentum non ſolùm impediens contrahẽdum, verùm & dirimens contractum. Ioannes Andr. & Speculator tenent duntaxat impedire contrahẽdum, non tñ dirimere contractum. Et poterant non abſq; probabilitatis colore moueri, eo q̃ non tantũ hæc cognatio referre videtur, vt ſi poſt illam

Dubium.

illā matrimoniū contrahatur, sit dirimendum.

Sent.autho. Attamen quāuis fortasse iam nunc ecclesia nihil aliud q̄ operępretium faceret si id decerneret, potissimū quia huiusmodi cognationis per quā rarus iam vsus viget, nihilominùs interim

Sylvester. non est negandum quinetiā matrimoniū dirimat, vt ait. Sylvester verb. Matrim. 8.q.8. quia ita tenet hic S. Tho. Ricardus & Theologi: eā demq̄; propemodum rationē afferūt quæ de consanguinitate & affinitate militabat, eo q̄ isti patres & filij & fratres in eadē domo habi-

Nicolaus. tāt. Idq̄; verbo Nicolai decerni videtur in dict. ca. vnico, quo, ait, Quādiu durat adoptio inter me & filiam à patre meo adoptatam, nuptiæ cōsistere nō possunt. Nam certe nō cōsistere, idem est, q̄ dissoluendas esse. Et ita illic glossa tenet. Idque videtur confirmari ex verbis canonis. Ita diligere. bene perpensis. Quāuis tale impedimentū dirimens fortasse non sit nisi in adoptione perfecta, quæ est adrogatio: nā non oportet hæc impedimenta dirimētia tam late extēdere. Præsertim q̄ quando adoptio est imperfecta nō habitant in eadē domo, nec tanta

Regula. conglutinātur amicitia. Quādo ergo dicitur inter fratres nō esse matrimoniū perpetuum, sic sentio, q̄ dum filius naturalis non emancipatur, si contrahat cum filio adoptato matrimoniū dirimitur, sed si illo priùs emācipato contrahatur, matrimoniū consistit. Et ido si quis habens naturalem filiū vult adoptare aliquā, quæ sibi sit nurus, debet emancipare filium.

Consilium. Et eadem ratione si vult adoptare aliquē, quē sibi esse generum cupit, debet emācipare filiā. vt habetur eod. can. Per adoptionem.

¶ Si autē inuenirentur eiusmodi cognati matrimoniū contraxisse, & facillimus non pateret ad Maximū aditus, nō omnino negarem, quin episcopus ordinarius posset dispensare.

Dispensat. ¶ Ad primū igitur argumentum negatur con-

Solut. 1. arg. sequentia, quoniā sacerdos parœcialis aut episcopus docens aut prædicans non dicitur pater nisi per metaphoram, neque omnes subditi habitant cum illo in eadem domo.

Solut. 2. arg. ¶ Secundū verò per primam cōclusionē solutū est. Nam etsi cognatio hæc iure gentiū & ciuili sit introducta, quod tamen sit matrimonij impedimentum, ecclesiastica authoritas facit.

QVÆSTIO TERTIA,
De secundis nuptijs.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm secundæ nuptiæ sint licitæ.

QVæstiūcula demum postrema, quæ nuptiarum tractatum concludit, est de secundis nuptijs. Quæritur ergo primum, an secundæ nuptiæ ideò sint licitæ, vt sint etiā sacramentum. Er arguitur à parte negatiua. Primùm au thoritate Chrysost. super Matth. quæ citatur. 31.q.1.can. Hæc ratione. Vbi, ait, secundas nuptias propter incōtinētiam hominum esse permissas: nam secundū veritatis rationē verè fornicatio sunt. ¶ Secundò. Si essent licitæ, esset verum sacramentum: q̄ autē secundæ nuptiæ non sint sacramentum videtur inde probari, q̄ bigamia tollit significationem coniunctionis vnius Christi cum vna ecclesia: item quia non adhibetur illic benedictio, saltem si mulier nupta fuerat. ¶ In cōtrarium est verbū Apostoli. 1. ad Timoth. 5. in viduarū instructione, Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionē dare aduersario &c. ¶ Ad quæstionem: cui duo sunt obiecta argumenta, duabus pariter conclusionibus respondetur. Nouatiani enim & Cataphrygæ Montani discipuli secundas nuptias condemnabant fornicarias appellantes, dicentes ob id Paulus eas permisisse, quod nondū ad perfectum lumē, vt Montanus, peruenerat, vt Aug. lib. 1. de hæresib. ca. 26. & 26. & Hieronymus super epistolam ad Titū. c. 1. & contra Iouinianum enarrant. Cuius quidē hæresis. Tertullianus fautor fuit & patronus: qua de re librum de monogamia hæreticum scripsit: vbi nō quidem Paulum condemnauit, sed dixit, secūdas nuptias tanquàm minus malum permisisse.

Partis negatiuæ arg. 1.

Argumēt. 2.

Pars affirmatiua.

Decisio ati.

¶ Contra hos autē hæreticos statuitur prima conclusio. Secundæ nuptiæ sunt licitæ. Probatur ex illo Pauli ad Romā. 7. Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autē mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Et subdit. Igitur, viuente viro vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Eademq̄; verba. 1. Corinth. 7. repetit dicens. Mulier alligata est legi quāto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui autem vult nubat, tantùm in Domino. Re vera hæc verba non sunt permittentis tanquam minus malū secundas nuptias, sed tāquam minus bonum. Quoniam nubere in Domino idem est, quod nubere secundùm rationem & leges Domini, qui sacramentum instituit.

1. Conclusi.

¶ Sed adducebat Tertullianus & aliam eiusdē

Tertullian.

Apostoli authoritatē eodē loco paulo priorē. Dico autem nō nuptis & viduis, bonū est illis si sic permanserint, sicut & ego, q̄ si non. contineāt, nubant: melius est enim nubere quàm vri: cùm nubere conferatur cum malo, quod est vrere, videtur non permitti nisi tanquā minus malum. At verò si hęc argutia vllius esset vigoris, idem & de virginibus concluderet dum primò nubunt: nam simul componit illic Paulus non nuptas (id est, quæ nunquam nupserunt) & viduas, vtrisque consulens vt non nubant: quare primæ nuptię condemnarentur tanquā minus malæ. Est ergo illa comparatio impropria (vt dicunt) qua minus bonum dicitur melius quàm malum.

¶ Et loco superius citato, ait, Volo iuniores viduas nubere, vt nullā occasionem dent aduersario: vbi manifestè tanquā bonum permittit, tum quia, ait, Volo, tum quia subdit causam, ne dent occasionē aduersario: hoc est vt peccatum caueant: quod certe non fieret, si secundæ nuptiæ delictum essent. Sed accedit ratio plana ex fine matrimonij: nam contingere potest, vt primum matrimoniū fuerit sterile, quare honestum tunc est aliud inire ad procreandos liberos. Et quamuis prius fuerit fructuosum, plures liberos procreare, non est nisi bonum matrimonij. Præterea quia matrimoniū etiam institutum est in remedium: quapropter eis etiam viduis, quæ steriles sunt, cōmodum est & honestum, imo nonnunquam consilium ad secundas commigrare nuptias quòd qui denegant, in eorum propendent hæresim quos Apostolus. 1. ad Timot. 4. redarguit prohibentes nubere. De hac re Augustin. libr. de bono viduitatis & lib. 2. contra aduersarium legis: & super primam epistolam ad Corinth. c. 7. & Hieronym. ad Pammachium. 31. quæst. 1. cap. Aperiant. & can. Deus masculum. & cā. Quod si dormierit.

Ratio cōcl.

Chrysost. ¶ Chrysostomus autem loco citato noluit simpliciter secundas nuptias fornicationem appellare, sed causam illarum in nonnullis reprehendit: nam sine vlla causa secundas ac tertias nuptias cumulare, videntur non tam honestum finem habere, quàm ob nimium libidinis ardorem fieri, quem Chrysostom. per hyperbolen fornicationem appellauit. Ad idque alludit Ambrosius super eundem locum. 1. Corinth. 7. vbi ait, quod primæ nuptię secundum Deum sunt institutæ, secundæ vero sunt permissę: vult enim quod cum primis parentibus institutæ fuerint nuptiæ tantum illic primæ fuerunt designatæ: vbi virgines copulantur, sed nihilominùs & secundæ tanquam minus bonæ sunt permissæ.

¶ Secunda conclusio, Secundæ nuptiæ sunt verum sacramentum: nam quātum ad rei substantiam coniunctionem Christi cum ecclesia significat propter vinculi perpetuitatē, quod perinde in illis atque in primis exurgit, cum sit verum matrimonium. Item quia illic quicquid est de essentia matrimonij reperitur. Qua propter per tale sacramentum confertur gratia, quod vtique negare, error esset.

2. Conclus.

¶ Respondetur ergo ad secundum argumentum, quòd quamuis bigami nō omnino significent coniunctionem vnius Christi cum vna ecclesia: illa tamen significatio vnius cum vna non est de essentia sacramenti. Sed solùm est, vt significet coniunctionem: & accidentariū est quod significet vnitatem.

Solut. 2. arg.

¶ Quam ob rem bigami non arcentur à secundis & tertijs nuptijs: sed à sacris ordinibus, in quibus vtraque significatio ecclesiastico statuto requiritur. Et huc fortè illud pertinet verbum Cæsarienſis concilij can. De his, vbi prohibetur presbyter secundis nuptijs interesse, maxime cùm præcipiatur secūdis nuptis pœnitentiam tribuere. Illic enim non simpliciter damnantur secundæ nuptiæ: sed vitio quodāmodo, datur frequenter vxores ducere & sæpius nubere: quia illud est nimiæ incontinentiæ indicium, & nonnunquam signum quòd vir cupidine alterius vxoris insidietur suæ. Hactenus de matrimonio, atque adeò de septē ecclesiæ sacramentis.

DISTINCTIO Quadragesimatertia

De resurrectione carnis.

Textus Cap. 1.

SAcramentorū meditatio iam expedita, in alteram nos supremam mittit de carnis resurrectione, ad quā eorundē sacramentorū munere præparamur. Cū. n. sumus opifex noster, nō tantū nobis animā ad eius imaginē immortali, cui

cui eius sempiternam fœlicitatẽ impertiret, donauerit: verũ & corpus cuius mẽbra in eius obsequium exhiberemus, adiunxerit: congruentissimum eius benignitati fuit, vt eadem nobis restitueret corpora, in quibus ante eius tribunal sisteremur, vt referret vnusquisquè quemamdum ait Apostolus, propria corporis, prout gesit. Adde. quòd cùm Protoplastum hominẽ eatenus propter originalem iustitiam immortalem condiderit, vt potuisset non mori, ad Christi iustitiam spectabat, vt quod beneficium per Adam perdidimus, per ipsum in altero seculo cummulatius recuperaremus. Vnde Apo-
1. Corint. 7. stolus: Christus (inquit) surrexit à mortuis primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriũtur, ita & in Christo om-
1. Thess. 4. nes viuificabuntur. Et ad Thessaloni. Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credidimus quòd Iesus mortuus est & resurrexit: ita & Deus, eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo.

Cap. 2. Est ergo nostræ resurrectionis author, Deus quidem: sed & per eius virtutem Christus dominus, cuidatum est iudiciũ facere. Eius itaquè resurrectio, quia caput nostrum est, nostræ perinde existit exemplar, cuius instar debemus vtiquè reuiuiscere, iuxta verbũ Pauli ad Philippen. 3. Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christũ, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Descendet autem Dominus de cœlo, vt ad Thessalon. ait. Apostol. in iussu & in voce Archangeli & in tuba Dei. Quinuerò Christus ipse Matthæ. 24. Mittet, inquit, Angelos suos cum tuba & voce magna. At quamuis hęc nostra resurrectio nõ sit vtiquè naturalis, sed super naturam diuinitus celebranda: nihilominùs natura nobis, nec pauca exhibuit, nec verò obscura eius documẽta, quæ Gregorius. 24. moralium, atquè alij sacti patres adnotarunt: lux enim quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgẽdo reuocatur, & arbusta viriditatem amittũt, & rursus quasi resurgendo reparantur, & semina putrescendo moriũtur, & rursum germinando resurgunt. Quo alludens Apostolus. Corpus, inquit, nostrum seminatur in corruptione, surgit in incorruptione, &c. Gregorius.

Fuit autem congruentissimum maximè tum naturali rerum ordini, tum & nostræ ipsi resurrectioni, qua in vitam sempiternam instaurãdi sumus, vt in suprema mũdi die hoc celebraretur mysteriũ: quando cum cœlorum orbibus generationis series ac perinde lubrica hæc & caduca vita cessabit, alteraquè sempiterna sola permanebit. Vnde Iob, Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & Matthæ. 15. Messis, inquit, Christus: hoc est, operum fructus & merces consummatio seculi est. Fuit præterea & nobis operæpre- Cap. 3. Iob. 19.

tium, vt diem illam Christus suam celasset familiam, vt in prima secũda & tertia vigilia: hoc est, quocunquè momento diem illum instar furis timeremus, ac perinde attentis animis expectaremus, atquè hic est sensus verbi Domini. De die illa & hora nemo scit, nequè Angeli cœlorum nec filius hominis sed solus pater, id est, nescit vt vlli pandat. Vnde Apostolis id scisciti antibus, respondit. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. In momẽto ergo & ictu oculi vt Paulus mortui resurgent apparente aurora, quæ nouissimam mundi noctem totumquè subinde tempus claudet.

Matth. 24. Marci 13.

Actuum.

Cæterùm de illis quos dies illa viuentes reperiet sciscitari inter Patres assolet, vtrùm morti occũbẽt, vt quasi per raptum protinus excitentur. Ansam verò dubitandi obtulit varia illius loci lectio. Omnes quidem resurgemus, sed nõ omnes immutabimur. Quem quidem locum, vt ad Minerium, & Alexander. Hieronymus, pleriquè Græcorum conuersim legunt, scilicet. Non omnes resurgemus (seu non omnes dormiemus) sed omnes immutabimur. At verò, vt illi sancti Patres authores sunt, nostra translatio tum sacris oraculis & rationibus gratiùs arridet, tum & ecclesiæ plus placet. Quare vniuersos verisimillimum est morte casuros, vt generalem mortis sententiam, qua vniuersi filij Adæ ob eius præuaricationem complicati sumus, omnes persoluant, iuxta verbum Pauli ad Hebræos. 9. Statutum est hominibus semel mori. Quocirca. 1. ad Thessalonicen. 4. vbi ait, Mortui qui in Christo sunt resurgent primi, Deinde nos qui viuimus rapiemur obuiam Christo in aera, non negat viuos passuros mortem, sed affirmat non priùs viuos rapiendos Christo obuiã, quàm vniuersi resurgant.

Cap. 4.

Quinuerò quando alia de causa mors illos non eriperet: profectò ignis, qui iudicem est antecessurus, eos quos viuos occupauerit, non solùm absumet: verùm in cineres & puluere prorsus resoluet, vt in vniuersum illa expleatur generalis sententia, terra es, & in terram ibis.

Cap. 5.

DISTINCTIONIS quadrageſimæ tertiæ: Quæstio prima, De resurrectione carnis, & eius causis.

ARTI-

ARTICVLVS. I.

Vtrùm animam esse immortalem ratione sit naturali cognitum.

Partitio operis.

IN duas principes partes præsentē librum in prima eius fronte partiti sumus quarū priorem tractatio septem sacramentorum sibi vendicauit, eamq; pro captu nostro huc vsq; disputando deduximus, & tandem fauente Deo expediuimꝰ. Posterior ergo, quā iā hinc eodē autore auspicamur, in tractatu de postrema carnis resurrectione, deq; diuersa resurgentiū sorte versatur. Etenim cum sacramenta, instrumenta salutis nostræ sint, ac subinde via, qua sempiternā beatitudinem adimus: manca eorum consideratio maneret, nisi contēplatio finis ipsorum & termini: nempe, conditionis resurgentium, Quartum hunc sententiarum librum cōcluderet. Hactenus ergo in re morali versati sumus, & plurimum in sacrorum canonum expositione: quæ verò modo sequitur disputatio speculatiua est, & in visceribus Philosophiæ ac Theologię magis recondita. Est autē meditatio, quæ nō minus voluptatis affert, q̄ fructus: nā mortuorū resurrectio, Christianorū fiducia est. In qua ergo cōtemplāda, & pro mortalium captu intelligēda labor insumitur, quo animus tū recreatur, tū inescatur, vt ad rē ipsam in præsentia cōtuendā auidius anhelet. Cōstitui ergo pro exilitate ingenij mei, si modo vires altissimus suppeditauerit, in præsentē speculationem intentioribus neruis incūbere: nempe, vt hæc particula minus indigna, habeatur, quæ sit postremus comœdiæ nostræ actus. Vereor namque (quod meus mihi præsagit animus) ne hęc, mearū sit lucubrationum futura postrema. Vtinam nos ergo hinc autor ipse resurrectionis Christus eò transuehat, vbi quæ hic per somnolentiam in ænigmate balbutimus, per suam illic misericordiam expergefacti in suo lumine videamus. Tractatus ergo præsens qui per octo distinctiones est proferendus, tripertitus est. In primis enim tribus de resurrectionis veritate & modo deque animarum receptaculis & quæ pro illis offeruntur suffragijs disputabitur, & in tribus subsequentibus de finali iudicio. Nā duo postremæ in explicanda tum fœlici agnorum beatitudine, tum & hædorum miserando supplicio versabuntur.

Quare resurrectionis & beatitudinis tractat⁹ sub nectatur.

¶ Ad rem igitur vt descendamus, quamuis intelligā exordium huius disputationis à resurrectione corporum sumendum fore, non tamen ante lineam rem auspicari mihi videor, si vnū verbum de animæ immortalitate hic præmisserimus: quoniā cùm homo ex duabus partibus constet, anima & corpore, nisi animā esse immortalem supponamus, vana est de corporū resurrectione disputatio. Neque verò quærimus, vtrùm anima sit corruptibilis, quāuis sub hoc titulo S. Thom. 1. part, quæst. 75. art. 6. rem disputauerit, sed vtrū hoc, quod orthodoxa fides de animę immortalitate docet, ratione etiā naturali comprobetur. Nam etsi Christianæ religionis professoribus fides ipsa sufficiat, munus tamen Theologi est vt ait Apostolus Petrus, rationem reddere eius, quæ in nobis est spei vt ethnicis quoq; & infidelibus respōdeamus. Præsertim quod cùm naturale lumen, vt ait Dauid, lumē sit vultus Dei, catholicos etiā delectare debet ea, quæ firma fide tenent rationibus naturæ, quæ fidei ancilla est, elucidare. Adde quòd & inter Christianos non desunt, quibus hæretica super Aristotelem commenta non satis displiceant. 1. Ar.

Quæstio deponitur.

¶ Arguitur ergo, quòd anima sit mortalis. Primum ex illo Ecclesiastic. 3. Vnus est interitus hominis & iumentorum: & æqua vtriusq; cōditio: cùm ergo brutorū animæ sint corruptibiles, fit, vt sit etiam nostra mortalis. Partis negatiuæ arg. 1.

¶ Secundo arguitur ex illo Sapiēt. 2. Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam si nō fuerimus. Cùm ergo non solùm secūdum corpus, verùm & secundum animam simus ex nihilo cōditi, fit vt secundum illam simus etiam in nihilum redigendi. 2. Argumēt.

¶ Tertio arguitur ex Aristotele in prologo de anima. text. 12. Naturā animæ ex propria eius operatione, quæ est intelligere, venari decet: vnde si intelligere non potest esse sine phātasmate, vt illic ait Philosophus, quod est res corporea, fit vt neq; intellectus atq; adeò nec anima sine corpore esse possit: intelligere autem non est sine phātasmate: quoniam necesse est intelligentem phantasmata speculiari. 3. de anima text. 39. ergo anima nequit esse sine corpore. 3. Argumēt.

¶ In contrarium est, quod anima est substantia intellectualis, vt Dionysius. 4. de diuinis nominibus autor est, atque adeò habet substantialem vitam incōsumptibilem, veluti angeli. Pars affirmatiua.

¶ In hac quæstione suppositā fide catholica de animæ immortalitate, rationes nōnullas à natura petitas eidem veritati subnectere cōstituimus. Sed quia inter Aristotelis interpretes Decisio ati.

non ſolũ quid rei veritas habeat, verùm quid Ariſtoteles hac de re ſenſerit, diſputatur: & nõ nulli adeò ſunt Ariſtotelis amãtes, vt propter eius, quam opinantur autoritatem, nutantes ſint: & quandoq; in errorem impingant, hoc etiam obiter attingemus.

3. Concluſi. ¶ Tres ergo concluſiones articulus præſens requirit, Prima, Animam eſſe immortalẽ firmiſſima, eademq; certiſsima cõfeſsio eſt Chriſtianæ fidei, qua ſublata, tota ſpes noſtra corruit.

Ratio. 1. Hãc enim ſacrã veritatẽ ab ipſo ſtatim capite ſacrorũ nos biblia edocet. Fecit enim Deus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuã, vt Gen. 1. legimus: imago autẽ & ſimilitudo Dei in trinitate potentiarum cõſiſtit, memoriæ ſcilicẽt, intellectus & volũtatis, quibus in hoc prædiți ſumꝰ, vt eius diuinitate perpetuo frueremur: nõ enim nos alio fine & propoſito Deus creauit. quã vt ſuam deitatẽ ad ſuã ipſius gloriã protẽderet & amplificaret, eandemq; perinde nobis diuinitatem in ſempiterna fœlicitate cõmuni

Ratio. 2. caret. Quapropter qui mundũ à Deo conditũ confitentur, diffiteri nequeũt quominus Deũ credant propter hominem eum fabricaſſe, hominemq; propter ſeipſum: nempe, vt per hæc viſibilia inuiſibilia eius intellecta cõſpiceret, & cõſpiciendo amaret: quod re vera nequiret, niſi anima eius immortalis eſſet, qua poſſet tandem eius cõſpectu perfrui. Ea propter cùm reliqua animalia terra in animam viuentem produxerit, iuxta illud. Producat terra animam viuentem: & corpus hominis de terra Deus plaſmauerit, de anima legitur, q̃ inſpirauit in faciẽ eius ſpiraculũ vitæ: quaſi anima nõ eſſet digna ceu quæ formarũ corruptibiliũ produceretur, ſed ſingulari modo crearetur diuino. Quã obrẽ Eccleſiaſt. vlt. ſcriptũ eſt. Reuertatur puluis in terrã ſuã vnde erat, & ſpiritus redeat adeũ, qui dedit illum. Et Pſal. 145. Exibit ſpiritus eius & reuertetur in terrã ſuam: nẽpe, in cœlũ,

Argu. ab hiſto. ia legis veteris. quod eius eſt patria. ¶ Secundo. Tota hiſtoria veteris teſtamenti palàm animorum immortalitatẽ certiſsima fide prædicat. Quorſum enim tanta ratio, quantã Deus illorum mortaliũ habuit, niſi homines cũ ipſo eſſent perpetuò victuri? Quorſum, inquã, electio Adæ de paradiſo inundatioq; diluuij, qua tam acriter mundi crimina vltus eſt Deus? Quorſum Abrahæ ſeparatio à Babylonica iniquitate, & eius circunciſio, & angelorũ ad eum miſsio, & tam immẽſa beneficia Iſraelitico populo impẽſa, & tantus legum latorũ ordo, & ſacrificiorũ inſtitutio niſi per hæc gentẽ illam ad fructũ capeſſendum ſupra cęleſtis fœlicitatis erudiret, & inſtituendo perduceret? Et ſuper omnia quorſum Meſsiæ promiſsio ad benedicendas omnes gẽtes, cuius aduentũ tanto cum deſiderio illi præſtolabantur mortales, qui eos redimeret? Quare moriẽtes in infernum deſcẽdere fatebantur vbi aduentum eius expectabãt? Nimirum poſtulantes, vt cœli deſuper rorãtes iuſtum pluerent, & aperta terra germinaret ſaluatorẽ, qui eos æterna fœlicitate donaret. Eſa. 45. Vnde Dauid pſal. 15. Non derelinques animam meã in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Et Tobiæ. 12. Miſericordia eſt quę fecit inuenire vitã æternam. Et Eccleſ. 14. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

3. Argumẽt. ¶ Sed vt vetera illa mittamus, inde inenarrabilia ſuppliciorũ genera demerentur qui de animæ immortalitate vllo pacto ambigunt, quòd ineffabile beneficium humanitatis & mortis Chriſti non agnoſcunt. Quæ enim cauſa eum de cœlo potuit ad nos deducere, relictis ibidẽ nonaginta nouẽ ouibus, innumeris, ſcilicet, angelorum turmis, niſi vt cẽteſimam, nempe, humanum genus redemptum illuc deportaret, quod eorum, qui ceciderant angelorũ ruinas impleret? Quocirca initium prædicationis ſuæ illud ſumpſit, vt omnes pœnitentiam agerent, quia appropinquabat regnum cœlorũ. Et ad uerſus illos, qui aliam vitam ignorantes apud Eſaiam. 22. dicebãt. Comedamus & bibamus: Eſaiæ 22. cras enim moriemur: quorũ quidam, vt ait. 1. Ethic. Philoſopus, in voluptatibus huius vitæ, atq; alij in diuitijs fœlicitatẽ collocabãt, & qui elegantiores erant in honoribus: tres illas ſectas in capite legis ſuæ condemnans, ait, Bea Matth. 5. ti pauperes ſpiritu, quoniã ipſorum eſt regnũ cœlorum. Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Beati qui lugẽt, quoniam ipſi cõſolabũtur, ſcilicet, inter ſpiritus cæleſtes. Atq; adeò totam ſuam concionãdi rationem ad vitam æternam retulit, quam mandata ſeruantibus pollicitus eſt Matth. 16. Et rurſus hæc eſt, inquit, vita æterna, vt cognoſcant te ſolũ Deũ Matth. 16. verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. Et alios monebat, vt de mammona iniquitatis amicos facerent, qui eos reciperent in æterna tabernacula, Matth. 17. Ac deinde alios Matth. 10. ne Matth. 17. timerent eos, qui corpora poſſunt, non autem Matth. 10. animas occidere: vbi docebat, q̃ nõ alia animã mors maneret, quã quæ eſt in inferno. Demũ finale iudicium ob oculos repræſentans alios mittit in vitam ęternam, atque alios in ſupplicium æternũ Matth. 25. Igitur veritas hæc im Matth. 5. mortalitatis animę nõ ſolũ catholica fides eſt, Artic. fidei. verùm & articulus fidei, videlicet, nõ ob id dũtaxat fides orthodoxa eſt q̃ in concil. Vienenſi ſub Clemente, & in cõci. 3. Lateran. ſub Leone ſeſ-

ne sessio.8.definita est,verum quòd in sacra pagina sit creberrimè expressa, & à Christo ipso in euangelio prolata.Imò vsq;adeo est de fide vt inter articulos,quiv niuersis Christianis sunt creditu necessarij, sit consultò relata. Sic enim symbolum cõcludimus,Credo carnis resurrectionem & vitam æternam. Quare vera absq; animæ immortalitate obtineri nequit.

2.Conclusi. ¶ Secunda conclusio.Animam esse immortalem lumine naturali vbi nulla obducitur caligine,notum est. In primis Plato in Phedro de pulchro, animæ immortalitatẽ disertè persuasit,imò ne singulos referamus,omnes tã Historici,quàm Poetæ, vt Virgilius, Ouidius & reliqui de campis Elisijs longas texuerunt historias,vbi beatorum animas spaciari fabulantur. Et inde Ethnicorũ error emanauit, qui defunctos heroas in Deorum numerum referebant, mosq; ortus est defunctis parentandi, iustosq; honores deferendi. Vnde antiqui animã à corpore separatam Manem Deum nũcupabant, Sed hæc vulgatissima sunt.

Ratio.1. ¶ Igitur quo ab ipsa animorum natura priores rationes eruantur, hæc prima est. Anima est substãtia simplex:nempè, simplex forma substãtialis,& per se subsistẽs: ergo nullatenus est corruptibilis, neq; aliter quàm quemadmodũ angelus per solã annihilationem potens deficere. Probatur assumptũ. Quòd enim sit simplex forma:hoc est,non composita, eademq; substãtia, nemo est Philosophorum, qui non planè fateatur: est quippe forma & actus corporis,quæ dat homini esse hominẽ. Nã prisci Philosophi (vt Pythagoras & subinde Plato) qui animam non vt formã inesse corpori arbitrati sunt, sed vt motorem adesse,meretissimò sunt ab scholis explosi. Aduersus quorum errorem Arist. 2. de anima planè demonstrauit, esse formam actumq; corporis: forma autem, quæ dat esse substãtiale, nequit esse nisi substãtia.Item si est forma,necesse est,vt sit simplex hoc enim omnibus formis commune est:compositum nãq; nequit alteri adhærere tanquam forma:quoniã ratio formæ est dare esse cõposito atq;adeò esse actum:actus verò debet esse

Arist. à materia purus. Vnde Arist.2. de anima text. 4. Anima, inquit, est substãtia ac perinde forma corporis naturalis.

Anima per se subsist. ¶ Quod autem sit per se subsistens : hoc est, à corpore nõ dependens, vt brutorũ animæ, ex eius propria operatione,quæ est intelligere,venamur. Nam cùm esse rei sit propter eius operationem, qualem modum operandi in re cognoscimus,talem habere modum essendi colligimus. Habet autem anima quasdẽ operationes,& passiones,vt sentire,&alijs corporis passionibus affici,scilicet,ira,delectatione, &c. & has quidem palã est, non posse absq; corpore exercere & pati : intelligere autem ac subinde amare per se absque corpore, potest. Id quod Arist.3. de anima text. 4. & infra sic peracutè probat. Anima intelligit vniuersa corpora vt notissimum est : ergo nulli est corpori mixta. Eodẽ enim pacto probat, visum nullo esse colore affectum,quia oẽs percipit colores. Enim verò quẽadmodũ lingua amaro humore imbuta non valet alios sapores gustare, ita si oculus colore aliquo esset immixtus,per illũ impediretur,ne posset alios colores videre.Eadẽ ergo analogia si intellectus cũ aliquo esset corpore cõmixtus,per illud impediretur, ne alia posset percipere corpora:cũ ergo omnia intelligat nullum habet admixtum. Si ergo in se nõ est corpore⁹,per se potest absq; corpore existere.

A simil.

Obiectio. ¶ Quod si arguas.Saltem indiget corporeo organo ad intelligendum:nempe, phantasia:respondetur, neq; tali organo quantum est de se indigere:nã pari modo si in aliquo vitro rubeo aquam liquidam infundas, ipsa aqua apparet rubea,cuius vtique & ex radio solari per vitrinam traducto exprimentum fumitur. Quapropter si ratione sua tali corporeo organo indigeret,quo species reciperet,similiter in aliorum corporum intellectione impediretur. At verò per accidens:hoc est, quandiu anima est actus & forma corporis,nõ queunt materiales res intellectui tanquam obiectum applicari ad intelligendum,nisi per phantasmata:veruntamen neq; ipsa phantasmata intelligere valet, nisi ab ipsis virtus intellectus agentis abstrahat species à corporeis conditionibus denudatas & purificatas, quibus intellectus possibilis informatus notitiam intellectiuam producat. Et hoc est argumentũ,ꝙ quantũ sua fert natura organo corporeo non indiget. Si ergo modus operãdi intellectui proprius à corpore nõ pendet,fit vt nec modus essendi animæ, cuius potentia ipse est,à corpore dependeat,sed natura sua per se subsistere possit,vt angelus.

Animæ organo corporeo non indiget.

Corruptio rei bifariam accidit. ¶ Ex his ergo planum sumitur argumentum, vt ait D.Tho.1. part.q.75. art. 6.non esse animam corruptibilem. Rem enim quãlibet corrumpi bifariã contingit.s.per se,&per accidẽs. Id autem corrumpitur per accidens, quod nõ corrumpitur nisi ad corruptionem alterius:& per se,quod corrumpitur ratione sui: quemadmodum equus corrumpitur per se, sed sua forma substãtialis per accidens ad corruptionem equi. Quod autem habet per se esse subsistens non potest corrumpi per accidens : nam cùm

esse

esse sit illud, quod per generationē acquiritur & per corruptionem deperditur, fit vt nec generetur ad generationem alterius, neq; ad corruptionem alterius corrumpatur. Hæc ergo est differentia inter animam nostram & brutorum aliorūq; corporum formas: quod reliquæ cùm educantur de potētia materiæ, nō generātur, sed congenerantur ad generationem suppositi & pariter corrumpūtur ad corruptionē illius: anima verò nostra nō gignitur ad generationem hominis, sed creatur, quia non educitur de potentia materiæ, vt Arist. in lib. 2. de generatio. animalium cap. 3. autor est, vbi ait, mētem extrinsecus aduenire, & esse diuinam. De qua autoritate iterū redibit sermo. Anima ergo quoties homo gignitur in embrione dispositō diuinitus creatur & infunditur. Hac ergo ratione non corrumpitur per accidens ad corruptionem hominis, sed eodem generali concursu Dei, quo sustentatur in corpore, sustentatur separata.

Differentia animæ nostræ & brutorum. Lib 2. de gener. animal. Corūpi tē quid.

¶ Neq; vero est per se corruptibilis: rem enim corrūpi, est materiā à forma separari: eo q forma est per se actus, quæ aduenīēs materiæ dat esse compositō: in forma aūt, quę simplex substantia est, nō potest forma à materia separari, vt in angelo patet, quia non sunt res duæ, imò forma ipsa per se habet vt sit actus, & ideo esse suum nonvalet ab illa seinoueri: nam quod rei per se conuenit, nō est ab ea separabile, vt esse rationale nō est ab homine amouibile: fit ergo vt anima, quemadmodū angelus, nō sit per naturam corruptibilis, sed per solam annihilationem potest supranaturaliter esse desinere.

Anima incorruptibilis.

¶ Imò quamuis anima fingeretur esse composita, nequiret corrumpi, generationes enim & corruptiones non fiunt nisi per contraria, vt patet in calido & frigido: in anima vero nō recipiuntur contraria corruptiua, sed contrariorum species spirituales: ob idq; vt ait Arist. cōtrariorum eadem est scientia, eadem enim medicina & sanum cognoscitur & ægrum: cum ergo anima & angelus non habeant in se contrarias qualitates, sit vt neq; illis contraria immineāt agentia, quibus corrūpantur, neq; materiam habeant, quę sit in potentia ad alias formas: nam neq; cœlum talem materiam continet. Atq; hinc alia sumitur ratio. Omne enim corrumpens id quod corrūpit in se ipsum conuertit, vt ignis ex stupa generat ignem: ex angelo verò, & ex anima nihil aliud gigni potest non ergo sunt per se corruptibiles. Sunt quidē rationes istæ metaphysicæ, efficaces tamen, atque adeò solæ, quibus à priori animæ immortalitas colligitur. ¶ Sunt tamen aliæ ab effectu

Rationes aliæ ab effectis.

collectæ, magis plausibiles, si earū vim & energiam perpendamus. Intellectus enim naturam quadam immaterialitatem & spiritualitatem palam præ se fert. Experimur enim neque loco neque tempore, quæ materiales sunt conditiones, coerceri, sed subito quæ quocūque loco sunt & quocunq; tempore fuerint percipere: cogitat namq; nunc subitò nō solum præsentia, sed præterita & futura, & quæ ab æterno fuere & quæ in æternum futura sunt. Item & quæ hic existunt, & quæ vbiq; orbis, & quę supra cælum eminent, & quæ sub terra latent. Quinimo & à materialibus & à singularibus abstrahit vniuersalia, vt species rerum & genera de repentè speculetur, & rerū naturas vsq; ad earū prima principia penetret: quæ omnia profecto apertum documentum perhibent esse instar spirituum cœlestium rem spiritualem atq; adeò sicut ipsi sunt, perpetuā. Idēq; & memoria, quæ fida apotheca tāti thesauri existit, similiter prædicat.

Intellectus. Memoria. Voluntas.

¶ Quòd si volūtatis amplitudinē contemplemur, idē profectò nos planè admonet. Primū eius æquilibris libertatis facultas, quæ à nulla re necessitatē patitur, sed quibuscūq; oblatis in particulari seu bonis seu malis sic est ab omnibus exēpta, vt possit alterutrū, vt libuerit, eligere, ostendit à nullis rebus præterquā à Deo pēdere atque adeò esse ceu eius perpetuā imaginem. ¶ Adde q vnaquæq; res sic esse appetit, vt esse sibi suapte natura cōuenit: desideria autem hominis pleraq; sunt perpetua: nemo em̄ est, si ingeniovaleat, qui non anxiè cupiat in memorijs hominum perpetuo permanere. Qua vtique ratione & parētes filijs thesaurizant, ædificant & plantāt: & qui sapientia præstant, suorum specimen ingeniorū relinquūt, suarumq; monimenta literarum. Et duces & principes egregia facinora intentant. Quis ergo mentis compos non planè hic videat animam consumpto corpore superstitem esse & ad posteros pertinere? ¶ Sed aliud ex eius inquietudine elicitur ineluctabile argumentum. Constat siquidem quacunq; re præsentis vitæ potiamur, nulla nos satiari, sed vbi vna fuerimus re potiti, aliud inde desideriū nobis succrescere, semperq; adeò in futurum esse pēdulos: quod quidem humanū ingenium Ecclesiastes cōtemplatus prothema illud suæ cōcionis assumpsit, Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Dixi in corde meo, Vadam & affluam delicijs & fruar bonis, & magnificaui opera mea, ædificaui domos, & plātaui vineas, possedi seruos & ancillas, & coaceruaui mihi argentum, & aurum, & omnia, quæ desiderauerunt oculi mei,

Liberum arbitrium. Ratio alia. Alia ratio. Eccleſiaſtes 2.

mei,nō negaui eis,& vidi in omnibus vanitatē &afflictionem animi. Transiui ad cōtemplandam sapientiam:quid est enim homo,vt sequi possit regem factorē suum ? Quasi dicat,in his omnibus nulla inuenitur requies,sed natura ipsa ad alia nos semper inducit, quæ ipsa nobis præstare sine diuino auxilio nequit,iuxta verbum Augustini,Fecisti nos domine ad te,& inquietum est cor nostrum donec perueniat ad te. Re vera qui in hac insatiabili desideriorum perpetuitate immortalitatem animæ nō legit, talpa cæcior est.

August.

Rat.optima ¶Sed age,rem aliter contēplemur. Quādo nulla nobis alia ratio in hac re famularetur, hęc satis esset. Etenim qui de animæ immortalitate vllo pacto ambigūt,omnē prouidentiā& curā erga nos Dei,omnemq; subinde amorē & cultum ipsius nostrū, omneq; inter nos & ipsum commerciū, imò omne fœdus, & charitatē & fidem, qua inter nos mortales conglutinamur de medio tollūt:nam si anima immortalis non est, certè nullam Deus nostri curam gerit, vel non maiorē quàm brutorū animantiū,scilicet, vt in diē nobis caduca hæc terrena prouideat, quæ in cōtinuo sunt fluxu & lapsu. At verò si altiora ab ipso speraremus, neq; spē haberem⁹ eius nos cōspectu aliquādo fruituros,vt tāquā amicos ad suā nos fœlicitatē admitteret,profecto legitimū erga eum amorē nequiremus habere, neq; verò timorem aut obediētiam vllā: amore verò Dei de genere humano sublato, nulla fieret reliqua inter mortales charitas, atque adeò,neq; fœdus, neq; fides,neq; iustitiæ aut amicitiæ iura consisterent:nam qui homines propter Deum non diligit, nequit eos firma fide deligere.¶Pręterea si,vt isti volūt,nul

Alia ratio. la nobis essent aut præmia aut supplicia æterna proposita, sed hæc lubrica caducaq; bona, quæ perinde iniquis & reprobis atq; iustis & probis,imò q̄ sæpissimè illis fœliciùs, q̄ istis obueniunt:atq; illa supplicia:nempe calamitates quæ viris egregiè bonis acerbiùs ingruere solent,quàm perditis & corruptis:profectò nulla esset apud Deū iustitiæ æquitas. Vnde Da-

Psalm.72. uid Psalmo.72.Zelaui,inquit super iniquos pacem peccatorum videns,in labore hominū nō sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia, ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias : & dixi, ergo sine causa iustificaui cor meum, & fui flagellatus tota die. Existimabā vt cognoscerem,hoc labor est ante me,donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum. Si ergo nouissima mors non mitteret alios in præmia æterna, atq; alios in supplicia, sed in hac vita tantùm, vt ait Paulus, in Christo sperantes essemus, miserabiliores essemus omnibus hominibus.

¶Imò verò vt appareat,quò se præcipitēt qui aduersus immortalitatem animę obmurmurāt re vera nulla in nobis tunc esset ratio aut virtutis aut delicti : nam virtus non est nisi propter obedientiam Dei, quæ officia iubet, neq; delictum propriè, nisi quia est contra eius obedientiam.

¶Enimuerò:qui in officijs nō aliam virtutis rationem agnoscit, quàm quod sit rationi iuriq; naturali consentaneum, profectò altissimā virtutis normā ignorat:nā præterquā quod multa sunt nobis præter naturā iussa(vt sacramentorum fideiq; religio)præcepta ipsa iuris naturæ ex sempiterna Dei lege conditoris naturæ deriuātur:qđ qui ignorat, nō est lumine naturali satis affulsus.Ratio ergo virtutis etiam naturalis à Deo legislatore dimanat. Quis ergo non clarè intelligat : quos Deus legibus instituit,suumq; ipsius amorem colere iussit,eosdē in suam æternam fœlicitatē receptum ire, vbi eorum coronet obsequia,quæ per suum ipsius fauorem ei exhibuerunt? Ac perinde eos, qui eius leges transgressi sempiternam eius voluntatem violarunt, in sempiternas cruces missurum ? Innumera sunt eiusmodi documēta, quibus qui animæ æternitatem in litem vocant: obtundunt.

¶Tertia cōclusio. Animam esse immortalem 3. Cōclusio. Aristoteles cognouit.Hanc conclusionē subiecerim, non quòd Christianis tanti nosse refe rat,quid de hoc senserit Philosophus, sed quia sunt qui propter eundem perperam intellectū de hac catholica veritate vacillēt.Et in primis. 3.de anima tex.5. planè affirmat, intellectum posibilem immistū esse corpori, propterea q̄ per ipsum vniuersa intelligimus corpora : si enim corporis alicuius mistura haberet,per illud impediretur, ne alia posset intelligere corpora,vt iā satis expositū est. Atq; inde rursus optimè elicuit, esse separatū:hoc est, nō depēdere à corpore in sua subsistētia, atq; adeò esse immortalē & perpetuum. Et tex. subinde.19. &.20.idē prorsus de intellectu agenti adstruit: nempe,esse immistum & separatum.Cùm ergo intellectus vterque potentia sit animæ, fit vt anima ipsa immortalis sit quoque & perpetua:nam potentiæ animæ habere nequit esse firmius quàm anima ipsa,quæ cùm sit suarum potentiarum subiectū,eas sustinet. Quādoquidem vt in prædicamentis cap.5. ait idem Philosophus, non subsistentibus substantijs non possunt accidentia, quæ eis insunt,existere.

Intellectus agēs & possib. potentia est anima.

¶At

Auerrois cõmentum. ¶ At commẽtator Auerrois locis illis crucem nonnullis interpretibus Aristotelis oppoſuit ſic ipſum interpretatus, q̃ non voluerit, intellectum eſſe animæ accidens & potentiã, ſed ſubſtãtiam per ſe re ipſa ſeparatam & ſubſiſtentem, vnumq́; ſubinde numero in omnibus hominibus, qui nõ ineſt eis vt forma, ſed præeſt vt motor, qui idcirco mortuo homine non extinguitur, neq́; alio naſcente oritur, ſed veluti
2. De anima, idæa permanens ſucceſsiue deſinit in alijs eſſe, in alijſq́; exiſtere incipit. Et cũ Ariſt. 2. de anima ex profeſſo docuerit, animã eſſe actũ corporis: nempe, formam ei inhærentem, ipſumque viuificantem, tãtum intulit diſcriminis inter animam & intellectum, vt animam diceret mortalem eſſe cum homine, intellectum autẽ
Senten. aut. perpetuò perſiſtere. ¶ Sed profectò ſi hãc mihi veniam illi, qui eum ſecuti ſunt, darent, nihil cũctarer delirã phreneſim potius, quã opinionem appellare, neq́; recitatione dignam: tantum abeſt vt in mentem hominum cadat, illã alicui, qui ingenio valeat, obtrudere, aut ſuadere tam ſiniſtram fuiſſe Ariſtotelis mentem. Facit enim hæc opinio intellectũ inſtar Dei exiſtere in rebus, quibus nõ ineſt: quod profectò diuinam quandam infinitatis imaginem præ ſe fert. Deus namq́; ob id quòd eſt infinita ſubſtantia omnia virtute continens, in cunctis rebus exiſtit, per eſſentiam, præſentiam & potẽtiam, nec cum intereuntibus interit, neq́; cum orientibus oritur: quod alicui creaturæ tribuere (dicam iterum) demẽtia eſt. Id quod lumen ipſum naturale, præter quã cæcis hominibus,
Plato liquido mõſtrare poteſt. Plato quidem, vt D. Tho. 1. part. q. 70. art. 3. & lib. 2. contra gentes cap. 57. refert, non negabat, intellectũ eſſe animæ potentiam, ſed tamen ſuarum dogmate Idæarum ſeparatarũ aſſuetus aiebat, animam ipſam nõ ineſſe corpori tanquã formã, ſed adeſſe tanquàm eius motricem, vt intelligentiæ mouent cœlum. Quam vtiq́; opinionem latè proſequitur Plotinus lib. de immorta. animæ,
Plotinus atq́; alij Platonici. ¶ Veruntamen vt Platonicis omiſsis ad Ariſtotelem reuertamur, planè
Commentatoris opinio cõuincitur. Commẽtatori aduerſatur. Primùm in ipſo ſtatim introitu eod. tex. 5. vbi ait De animæ autẽ ea parte, qua cognoſcit atq́; cupit ſiue ſit ſeparabilis ſiue non conſiderandum eſt. Vbi apertè intellectum poſsibilẽ appellat partem potẽtialem animæ. Et tex. 17. & 18. ſubdit, intellectum agẽtem & poſsibilem exiſtere in anima tanquã efficientem & materiam. Quare nunquam vir ille egregiè Philoſophus ſomniauit, intellectum rem eſſe ſubſiſtentem ab anima
Ratio. ſeiunctum. ¶ Et ratio profectò id palam facit, eademq́; ex manifeſto eiuſdẽ Ariſtotelis principio profecta. Supponit .n. 1. de anima text. 64. actiones nõ eſſe naturarũ in abſtracto aut partium, ſed ſuppoſitorũ: anima enim nõ dicitur texere, aut ædificare, ſed homo: & eodem modo intellectus non intellegit, ſed homo per ipſum, vel anima, præſertim ſeparata. Igitur ſi anima, quæ eſt actus corporis, non haberet in ſe ipſa principia & potentias, quibus ſuas operationes compleret, eſſet homo à natura deſtitutus, cùm igitur intelligere ſit hominis operatio, eadẽq́; potiſsima, neceſſe eſt in ipſo exiſtere potentias ad intelligendum ſufficientes.

Status litis. ¶ Et quoniam hic eſt ſtatus litis, quidnam Ariſtoteles de immortalitate animæ ſenſerit (nam ſi intellectus potentia animæ ſit, cùm dicat eũ eſſe perpetuum, fit vt & anima ipſa ſit etiam perpetua) non moleſtè Theologus ferat hanc meditari philoſophiam. Arguitur ergo quòd
Intellectus animæ potẽtia. intellectus hominis ſit animæ potentia, eidem q́; inſeparabilis: appellat enim ibidem intellectum agẽtem Philoſophus habitum & lumẽ: & certe nomen habitus inhærentem formam per modum permanentis ſignificat: ſed dicitur lumẽ, quia ſpecies phãtaſię illuſtrat, vt ſint intelligibiles, ſicut lumẽ ſenſibile facit colores viſibiles: etenim quia potentia nihil cognoſcere valet niſi per ſpecies obiecti: & phantaſmata ſumpta à ſingularibus corporibus ſunt materialia, intellectus verò immaterialis, neceſſaria fuit animæ virtus, quæ eaſdem ſpecies à cõditionibus materialibus denudaret, quę perinde virtus intellectus agens nuncupatur. Et certè alius nõ eſt modus cogitabilis, quàm quòd mediantibus phantaſmatibus producit ſpecies immateriales & intelligibiles in intellectu poſsibili, qui illis informatus producit notitiã. Hinc ergo palàm fit ambos intellectus eſſe potentias animæ.

¶ Et re vera quamuis intellectum agentem aliquo, licèt tenuiſsimo, colore effingi poſsit ſeparatũ, de poſsibili tamen nullo pacto ſuſpicari potuit. Intellectus, inquam, agẽs quia eſt ceu motor, potuit alicui apparere eſſe ſeparatum, vt eſt intelligentia orbis. Qua quidem opinione Auicenna & Alexãder Aphrodiſeus imbuti fuiſſe videntur. Et Caieta. ſuper tex. 17. 3. de
Auicenna. Caietan. anima, legitima S. Thomæ expoſitione poſthabita, eandem opinionem conatur Ariſtoteli impingere. Sed malè: quoniam intellectus non mouet localiter corpus, vt angelus illud mouere poteſt, ſed abſtrahendo, vt diximus, à phantaſmatibus ſpecies intelligibiles, quas infundit intellectui poſsibili: & ideo neceſſe eſt animæ intelligenti eſſe coniunctum.

¶ At

Intellectus posibilis nullatenus est separat⁹.

¶ At verò de intellectu posibili nulla est prorsus rationis apparentia, vt ponatur separatus: nam Aristoteles appellat illū, id quo anima sapit, & intelligit, quēadmodum visus est, quo videt, & auditus, quo audit: principium autem quo formaliter est in agēte, præsertim cum intelligere, vt.3. de anima tex.2.&.12. ait Philosophus, sit quoddam pati, & actio permanens in agente. Vndè cum expresse Philosophus dicat, intellectum posibilem esse immistum & perpetuum, id ipsum & de anima sentire profitetur. Attamen Commentator vtrumq; intellectum videtur separatum posuisse: nam.3. de anima text. 5. expresse id de posibili affirmat: in quo sensu impugnat eum D. Tho.1.p. q.67.art.1. Et de intellectu agente id etiam expresius subiungit super tex.9. vbi distinctionem inter ambos intellectus cōstituit. Nescio ergo cur commentator quibusdam tātum negotij facesserit, vt eum sustinere contendant, & Aristoteli Philosophorum principi inurere hanc notam pergāt, quod animam mortalem cōtra Platonē & omnes, qui philosophorum nomine digni extiterunt, asseruerit. Fateor tamen aliud Aristotelis placitum, qui mundum ab æterno fuisse credit, rem fecisse apud ipsum difficilem: fit enim inde consequens infinitas animas esse productas, quæ si simul persistant infinitæ sunt actu, quod veritati, quam ipse.3. Physicor. docuit, contrarium est. At verò facilius inde colligitur, in eo falsum fuisse, q mūdum posuit ab æterno, cuius vrgentiora argumenta.8. Physicorū scripsimus, quā quòd animas posuerit mortales. Multa enim sunt naturalia, quæ lumine naturali absq; fidei illustratione plene attingi nequeūt. Quapropter non solum de mūdi æternitate, qui initio caruerit, sua fuit opinione seductus, verum & de animarū creatione nihil firmum, sed nutando & vacillādo scripsit. Meritò ergo Clemen. Firmiter de fūma Trinit & fide catholi. tāquā veritatem ex sacra pagina planè deductam explicans, eos condēnat, qui dicerēt, intellectum & animam nō inesse corpori tanquam formam, aut nō inesse singulis corporibus singulas animas, aut non esse immortales. Idemque in cōcil. Lateranēsi. 3. sesion. 8. ¶ Duo autem sunt quæ Commentator apud Aristotelem intelligere renuit. Primū, quòd cum naturam animę ab effectu per eius operationes Aristoteles vbi q; venari pergat: & anima perpetuitatem non habeat ratione specierum sensibilium & affectionum, quę à corpore pendent, sed solum ratione intellectionum, quę sunt res immateriales, non dixit planè animam esse perpetuam & immortalem, & immixtam, sed intellectum & mentem, per cuius operationem constat animam esse perpetuam. Itaque tantundem est, intellectum esse perpetuum, ac si diceretur, animam, quatenus intellectiua est, esse perpetuam.

Commentator impugnatur.

Clemē. Firmiter de fūma Trinit & fide catholica.

Cōmētum Auerrois Bifariam errat.

¶ Aliud item apud Aristotelem familiare est, quod vbi ait, intellectum aut mētem esse separatam: non intelligit actu tunc nulli in hærere, sed quantū est de natura sua esse per se subsistētem: quod est dicere, per se natura sua per solum generalem Dei concursum posse subsistere extra corpus, perinde atque in corpore. Angelus siquidem & anima sic differūt, quod ille est substantia spiritualis per se perfectè subsistens, adeo, vt neque vlli corpori posit tanquā actus & forma inhærere, sed mouere corpus: anima verò non vsq; adeo perfectè, quin sit etiam actus & forma corporis, quo nihilominus consumpto persistit.

Nota.

Differentia inter angelū & animā.

¶ Atqui & in hoc præterea Commentator, si consultò errare noluit, hallucinatus est, quòd quamuis illic Philosophus non asseruisset, nisi intellectum esse perpetuum, non tamen ex illa affirmatiua inferre debuisset negatiuam, scilicet, animam non esse perpetuam. Nam aliūde præterea eandem animæ immortalitatem potuisset colligere, nempe, ex eo, quòd est substantia spiritualis: inde enim, vt supra monstratū est, elicere debuisset, à corpore non esse pēdentem, sed per se subsistentem atque adeo incorruptibilē: veluti est Angelus, sed quia creationem eius ignorauit, nil mirum, si etiā in errorem immortalitatis eius fuerit collapsus. Veritatem autem hāc immortalitatis animæ, præterquam in locis citatis, Philoso. lib.2. de generatio. animal, capitu. 3. planè affirmat dicens, mētem extrinsecus aduenire: & esse diuinam. Enimuero mens pars animæ intellectiua est: & quamuis intellectus agens species faciat intelligibiles, posibilis tamen est, quo homo intelligit: quapropter mens vtrunq; intellectum amplectitur: atque adeo illo nomine animam intelligit, quam dixit extrinsecus aduenire ea ratione, qua mens erat. Et quod hic fuerit eius sensus inde constat, quod illic de alijs formis substantialibus sermonem habeat, quæ de potentia materiæ educuntur: & illa ratione exceptionem fecit de anima, quæ est forma & pars hominis: nam de intellectu agente, si vt ait Commentator, non est forma hominis, nō opus erat exceptionem facere. Imò verbum ipsum, extrinsecus aduenire, animam denotat. Nam intellectus secundum opinionem Commentatoris, cum non sit forma, sed semper

Alia cōmentatoris. hallucinatio.

Lib. 2. de gene animal. cap. 3.

Mens.

Sēsus Arist.

semper vnicus immobilis, & per se existens, non potest dici aduenire nec recedere, sed potius homines dum generantur dicendi sunt ei aduenire: quippe quibus tanquam instrumentis vtitur.

2. De anima tex. 11. ¶ Eadem veritas cōstat ex eodē Philoso. eod. 2. de anima tex. 11. vbi ait nihil prohibere quasdam partes animæ à corpore separari, vbi non solum intellectum agentem sed possibilem innuat, quos appellat partes animæ, & libr. 3. tex. 4. etiam docet esse immateriales: nam si intellectus, inquit, esset calidus, aut frigidꝰ, impediretur, ne alia posset corpora intelligere, quē quidem intellectum asserit esse animæ potentiam. Item. de anima tex. 92. negat eidem intellectui possibili aliquam competere partem aut mistionem corporis. Et lib. 2. tex. 21. ait, cōtemplatiuam potentiam (quo nomine etiā intellectus possibilis includitur) perpetuam esse & ab eo quod accidit: hoc est, quod corrumpitur, esse quid separatum & seiunctum. Idemq; ait. 12. Metaphysi. tex. 17. Cum autem ait separari intellectum ab eo, quod corrūpitur, nō intelligit, intellectū agentem tanquā perpetuum separari à possibili tanquam corruptibili, vt scioli quidā suspicantur, sed quod pars intellectiua & speculatiua separatur à sensibili: putà, à phātasia & æstimatiua. Sed pertinacia Commentatoris eiusque sequacium est, illa loca solum de intellectu intelligere, & nō etiā, de anima cuius intellectus potentia existit. At quia Commentatori nō expediebat animā esse immortalem: inrodicus contēdit esse mortalem: eis vero, qui nolunt eius mortem perpetua experiri, expedit vt de eius immortalitate nō dubitent.

Christo loca.

Solu 1. arg. ¶ Ad primū igitur argumentum respōdetur. Ecclesiasten cōcionatoris more nō protulisse verba illa affirmando, sed quasi aliorum nomine, qui illo tenebantur errore, vt Sapien. 2. explicatur. vbi legitur, Dixerunt impij cogitantes nō rectè in corde suo, exiguum & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis, quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus, tanquam si non fuerimus.

Solut. 2. arg. ¶ Vnde vt ad ambo simul loca respōdeamus, notandū, quod aliquo modo, scilicet, quātum ad corporum ortum & interitum, vnus est nobis cum brutis: nam cùm & corpora quoq; nostra de terra sint plasmata, pariter, vt brutorū corpora reuertuntur in puluerem. Et quātum ad vitæ cursum similis est corporum processus: nam similiter, vt eisdē locis legitur, simul spirant omnia, & fumus & flatus est in naribus nostris: quasi dicat, tenuissimo aere, quo spiramus & respiramus, conseruamur, quo sublato extingueremur. At verò quantum ad animam longe nos brutis superioris sumus: nam anima ipsorum de potentia materiæ ducitur, iuxta illud, Producat terra animam viuentem, nostrā verò per creationem spirauit nobis Deus tanquàm spiraculum vitæ. Vnde falsum est, quod illi dicebant, Nihil habet homo iumento amplius. Est ergo nobis & brutis vnus interitus corporum, non tamen animorum.

Solut. 3. arg. ¶ Tertium autem argumentum satis in superioribus solutum est, vbi discrimen inter angelum & animā nostram illud cōstituimus, quod ille sic est per se, vt nequeat esse corporis forma, anima verò sic est corporis forma, vt possit esse per se. Respondetur ergo, quòd anima quandiu est in corpore nequit absq; phantasmate intelligere, eo quod corpora nō possunt intellectui nisi per corporalia obiecta applicari: illa tamen phantasmata ad intellectū possibilem pertingere nequeunt, nisi virtute intellectus agentis à corporeis conditionibus denudata: quod est testimonium, ex natura sua non pendere à phantasmatibus. Concedimus ergo quòd licèt pro isto statu ab illis dependeat, nō tamen simpliciter ex natura sua, & ideò est perpetua & immortalis.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm corporum resurrectio sit futura?

IMmortalitatē animę prēmeditati, paratiores ad explorandā resurrectionē corporū descēdimꝰ. Arguitur nihilominus nō esse futurā, primo ex illo Iob. 24. Homo cū dormierit nō resurget, donec atteratur cœlum: neutiquā tamē cœlum attritū esse potest: ergo nūquàm fiet corporum resurrectio.

Partis negatiuæ ar. 1.

2. Argumē. ¶ Secundò arguitur. Si resurrectio futura est, omnes mortui debent resurgere: nam quod ex natura speciei sumitur, similiter in omnibus indiuiduis eiusdem speciei reperitur, non tamen omnes resurrecturi videntur, quia Danielis. 12. non dicitur nisi, quod multi qui dormiunt in puluere, euigilabunt: & Dauid Psalmo. 1. Non resurgent, inquit, impij in iudicio: ergo cùm æqua sit omnium ratio, nulli resurgent.

Daniel 12. Psalm. 1.

Partis affir. ¶ In contrarium est illud Iob. 16. Scio quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circundabor pelle mea.

¶ Re-

Decisio ati. ¶Resurrectio corporum vt est auditu mirabilis,ita est creditu tum iucunda, tum etiam necessaria. De qua re quanuis inter philosophos sub lumine naturali nulla pręcesserit certa cognitio, apparuit eis tamen nonnulla eius effigies, vt August. libr.12.de ciuit. Dei cap.13.refert,de illis philosophis, qui mundi secula aiebant per circulum eadem numero reuolui. Et lib.22.cap.25. & subsequentibus refert, quòd Marcus Varro in libris, quos de gente populi Romani,scripsit,Genethliacos quosdam commemorat,qui aiebāt παλιγγενεσίαν:hoc est, hominū resurrectionē, in annis numero quadringentis quadraginta confici,vt eadem anima illo elapso tēpore ad idem corpus, cui fuerat coniuncta,regrederetur. De quo seculorū circulo artic.proximo redibit sermo. Et Plato in phædro,quem dialogum de pulchro inscripsit,de animorū μετοικεσίας hoc est,transmigratione, quæ Pytagoræ fuit opinio, scripsit, vbi regulam Adrastiæ deæ:id est, ineuitabilis numinis eam refert, vt anima quæcunq; Deū comitata aliquid verorum inspexerit, in aliud corpus,scilicet,in genituram aut viri Philosophi,aut Regis,&c.sit transmigratura. Id cuius &Cicero in fragmento de republica meminit. Vnde fabulatur Euphorbon in Pytagoram transmigrasse,& in Pauum Homerum,vt Tertullianus in initio libri de resurrectione carnis retulit,vbi ait,illos resurrectionis veritatē præ libasse, non tamen prorsus adijsse. Agnoscebant enim illi mortales immortalem esse animam,atq; adeò corporis amicam,& ideo hallucinantes aiebant, post discessum à corpore ad alia iteratò recurrere. Quāuis illic Plato in diuersa bestiarum corpora etiam animas eorum,qui nūquàm veritatem inspexerunt,transmigrare dixerit.

Marcus Varro.

Pythagoræ dogma.

Cicero in Somnium Scipionis.

Tertullian.

In bestias.

¶Istorū autem ridiculi errores ex duobus falsis principijs ortum duxerunt. Credebant.n. primùm animam non esse formam corporis, sed vt motorē illud intrare & gubernare: quē admodum articulatus aër tibicinis fistulam in gressus musicam resonare facit:sic enim putabant animam per diuersa corpora vagari. Rursum nec prorsus discrimen inter intellectum & sensum agnoscebant:haud en im arbitrabātur in homine aliud esse intellectū quàm sensum:sed propter optimam eius cōplexionem, putabant in eo vim egregiùs vigere. Quapropter anima secundum istos in illud bestiæ corpus transmigrabat cuius similem vitam duxerat,vt qui fuerat luxurię deditus,eius anima in canis se corpus reciperet, & qui violētijs & rapinis fuerat addictus,in corpus leonis,& hunc in modū de alijs. Aliæ verò,inquit,animæ primæ vitæ finem consecutæ iudicantur, iudicatæ autem aliæ sub terra in iudicij locum eūtes meritas illic pœnas sustinent. Alię in cœli quē dam locum per iudiciū eleuatæ ita degunt, vt dignum est illi vitæ, qua in hominis figura vixerunt. Profectò non potuit in lumine naturali veritatis fimbrias ꝑpinquiùs attingere, quāuis feratur ab AEgyptijs multa mutuatus diuina, quæ illic Abrahā ac subinde Iacob & eius soboles seminarunt.

Plato aliqua vere,testam. legit.

¶ Sed Philosophorū placitis prætermissis sub lege Moysi secta Saducæorū viguit, qui corporum resurrectionem denegabant. Nam fortasse & animas perire arbitrabantur. vt Origenes & Hieronym.referūt. Et Act.23. insinuatur, vbi legitur,ꝙ dicebant, non esse resurrectionē mortuorum,neq; angelum neq; spiritum, vbi nomine spiritus insinuatur anima postq̄ contra angelum distinguitur. Quamuis alij cēseāt eādem immortalitatem non negasse. Sed quoniam dotes corporum glorioſorū ignorabāt, arbitrabantur resurrectionem non esse possibilem,nisi ad vitam mortalem alimentis sustinendam & vxoribus propagādam. Et ideo,vt Matth.22. refertur, accesserunt ad Christum quasi irridendo scisitantes eum qui septē habuisset vxores, quā esset illarum in resurrectione resumpturus. Quibus Christus respōdit, ꝙ illic neq; nubent,neq; nuptui tradentur.

Saducæorum secta.

Matth 22.

¶ Post Saducæos in lege euāgelica adeò fuit articulus hic persuasu difficilis, vt quāplurimi fuerint hęretici illum abnegantes,vt Simoniani à Simone Mago, & Carpocratiani atq; alij complures,quos Aug.lib,de hæresib. de nomine refert,& Isidorus lib.8. Etymologiarū can. Quidā.24.q.3.inter quos Arabicos refert, qui aiebant animas esse mortales, quod fuit Commentatoris dogma, sed tamen cum corpore postea resurgere.

¶ Atqui hęresum hęc diuersitas ex diuersis oriebaturcausis. Manichęi nāq; arbitrati animā à bono Deo, corpus verò à malo fuisse conditum aiebant,animā solam esse totam hominis perfectionē. Porphyrius verò Platonicus, de quo Aug.lib.22.de ciui.Dei.cap.26. meminit. dicebat, totam animæ perfectionem in separatione à corpore cōsistere, atq; adeò illud non esse innouandum. Quare Marcionistæ apud Tertullianum multis cōuicijs corpora nostra proscindūt, vt eorū dissuadeāt resurrectionē.

Hæresum origo diuersa.

Marcionistæ.

¶ Duo ergo argumenta in initio quæstionis propositā duas cōclusiones poscūt,quibus cōclusioni fiat satis. Prima. Resurrectionem carnis esse futurā catholica nos fides docet, cuius

Conclusio.

Posſibilitas resurrectionis probatur.

hic vnus articulus eſt. Et primùm de poſsibilitate, quam concluſio præſupponit: ſunt qui illam: vt Durand. ſic demõſtrent. Cauſa cur forma iudicatur in materia non eſt alia quærenda, quàm efficiens: ſed poſt obitum hominis manet anima & materia prima, quæ eſt incorruptibilis, & Deus, qui eſt cauſa efficiens: ergo reſurrectio virtute Dei eſt poſsibilis. At verò ratio hæc & curta nimium eſt, & minus phyſica. Nam primum non probat, reſurrectionem poſsibilem ſi anima & materia nõ eſſent poſt obitum ſuperſtites, & tamen quãuis eſſent in nihilum redactæ, poſſet Deus corruptũ idem reſtituere, vt diſt. ſeq. q. 1. artic. 1. cõtra eundem Durand. commõſtrabimus. Item quia agens naturale non poteſt virtute naturali formam, quæ antea fuerit ſeparata, reunire materiæ, vt illico dicturi ſumus, ſed illam de eius potentia educere. Igitur alia eſt cauſa quærenda, quam quod agens & materia & forma exiſtant. Cauſa verò reſurrectionis non eſt naturalis, quam Ariſt. cognouerit, ſed hæc ſupranaturalis. Deus habet potentiam infinitæ virtutis, quæ ex nulla cauſa ſecũda in agendo dependet, cum omnia ex nihilo condiderit: ergo omnium virtutem ſe ipſo abſq; illis ſupplere poteſt, cauſæ autem rei aliæ ſunt ad producendum ſpeciem: ignis enim eſt cauſa ignis, & equs eſt cauſa equi: aliæ verò ſunt ad producendum indiuiduum: ſcilicèt, ſpeciem in tali indiuiduo, quæ ſunt hæ numero diſpoſitiones in hoc loco & hoc tempore. Et quia tranſactum tẽpus & motus, quibus res hæc fuit producta non poſſunt rurſum redire (vt diſtin. ſeq. quæſt. 1. arti. 1. luculentiùs mõſtrabimus) agens naturale non poteſt idem reproducere numero, ſed duntaxat idem ſpecie, Deus autem vtraſq; propter ſuam infinitatem ſupplere ceuſas poteſt: ergo ſicut ſine igne poteſt producere ignem, & ſine equo equm, ita rem illam quæ hic & nunc per has diſpoſitiones producta eſt, poteſt illis tranſactis ſingularibus conditionibus hic & nunc quæ non poſſunt redire, eadem numero ſine illo temporis puncto & motu reproducere, ſiue creãdo illam ſi fuerat annihilata, ſiue vniendo eandem formam eidem materiæ, ſi erant ſuperſtites, ſiue educendo de potentia materiæ, vt ipſi placuerit, quod agens naturale nullo pacto efficere poteſt.

Senten. aut.

Ratio ſupra naturalis.

Reſurrectio probatur.

¶ Suppoſita ergo poſsibilitate, rei veritas ſicuti ſuperior à primo ſacrorum Bibliorum capite deducitur. Colligitur enim ex initio Geneſis, primos parentes à Deo cõditos eatenus immortales, vt poſſent non mori: legitur namq; cap. 2. quod plantauerat Deus paradiſum voluptatis à principio, in qua inter alias arbores plantauit lignũ vitæ in medio paradiſi & lignũ ſciẽtiæ boni & mali, vbi Deus poſuit hominẽ, quem formauerat præcipiẽs, vt excepto ligno ſcientiæ de omni alio ederet: lignũ autem vitę arborem deſignat, quæ virtutem habebat diuinam perpetuandi vitã. Quo colligitur, Deũ ſic hominem creaſſe, vt ſi iuſtitiã cuſtodiſſet originalem potuiſſet non mori. Vnde Augu. lib. 13. de ciui. Dei cap. 20. Cibus, inquit, aderat homini ne eſuriret, potus ne ſitiret, & lignũ vitæ, ne ſenectus eum diſſolueret. Et quia hoc naturaliter fieri non poterat, inerat in anima ſupra naturalis virtus ad id idonea. Quare ſtatim. c. 3 Cum Deus hominem de paradiſo eijceret, ait, Ne fortè mittat manũ ſuam & ſumat de ligno vitæ & comedat, & viuat in ęternum. Condecuit enim, vt quem Deus ad ſuam ipſius fœlicitatem participandam condiderat, ei non animam tantùm immortalem ſpiraret, verum & corpus ei iuxta naturã eiuſdẽ animæ coaptaſſet, quod poſſet non mori, vt creaturã illã, quã paulominus ab angelis minuerat, à terreſtri in cœleſtẽ paradiſum ſine mortis guſtu traſmitteret. Quapropter in pœnã, ſi de arbore ſcientiæ comederet, decreta fuit illi mors. In quacũ q; enim hora, inquit, comederis ex eo, morte morieris. Quare duarum duntaxat arborum mẽtio illic facta eſt: ſcilicet, ligni vitę cuius eſus immortalitatẽ conferret, & ligni ſciẽtię, cuius guſtus mortem inferret. Quocirca Sapien. 1. Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. & cap. 2. Deus creauit hominem inexterminabilem & ad imaginem & ſimilitudinem ſui fecit illum: inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Cui cõſonans Pau. Per vnũ, inquit, hominẽ introiuit peccatum in mũdum, & per peccatum mors. ¶ Ex his ergo primum ſecundùm fidem extruitur reſurrectionis argumentum. Chriſtus venit, vt per ſuã mortem ab illa nos morte peccati eriperet, in quam nos Adã coniecerat: nã ſicut per inobedientiam vnius hominis, vt ait, Paul. Rom. 5. peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per vnius obeditionem iuſti cõſtituentur multi: ergo cùm peccatum Adæ, quo anima occiſa eſt, fuerit nobis cauſa mortis corporalis, ita & iuſtificatio Chriſti, cuius gratia anima ad vitã ſpiritualem reſtituta eſt, cauſa ſubinde fuit nobis vitæ corporalis: nam vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Vnde ad Roman. 8. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Cũ ergo in hac vita ſecundum noſtram naturã iuſtitia originali denudatã decuerit, vt ad exercitium

Augu. de ciuitate Dei.

Geneſ. 3.

Duarum arborũ mẽtio.

1. Argumẽ.

Paul. Ro. 8.

citium virtutis ærumnas & calamitates, ac sub inde mortem pateremur, cõsequẽs est vt tandem hac peracta mortali vita virtute passionis Christi corporum quoque resurrectione fruamur, vt totum, quod nobis Adam abstulit. Christus conferat.

Testimonia legis antiquæ.

¶ Eandem veritatem vetus testamentum per docuit, vt ex Iob. & Daniel. supra citatum est, & Ezechiel. 37. ait Propheta, quòd in spiritu Domini eductus fuerit in cãpum, qui erat plenus ossib⁹, & iussus est illis vaticinari, Ecce ego intromittam in vos spiritum & viuetis, & dabo super vos neruos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem & dabo vobis spiritum & viuetis, & scietis quia ego Dominus, Vnde Christus Sadducæis improperans ait, Erratis nescientes scripturas neq; virtutem Dei: nam suis affectibus excæcati illas non intelligebant, neque putabãt virtutem Dei id posse facere. Quare de resurrectione mortuorum subdit. Non legistis quod

Exod. 3.

dictum est: scilicèt, Moysi de rubo Exodi. 3. Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham. Deus Isaac, & Deus Iacob. Et subiungit. Non est Deus mortuorum, sed viuentium: vbi profectò, cum non fuisset dictum, Deus, animæ Abrahæ, Isaac & Iacob, sed Deus Abraham, Isaac & Iacob, quod dicit totum cõpositum, docuit resurrectionem illic fuisse insinuatam, vt essent rursum victuri. Imò apparet aptissime illo tũc temporis articulo, quo Deus Moysi iubebat, vt educeret populum de AEgypto, illius suæ virtutis meminisse, qua erat patres illos in vitam reuocaturus, vt inde Moyses intelligeret, quod qui poterat de sepulchris mortuos euocare, facilius posset de AEgypto po-

Psalm 1.

pulũ educere. Et Dauid Psalmo. 1. dicẽs, Non resurgent impij in iudicio, resurrectionem prę dixit Esaiæ. 26. Resurgent mortui: & suscitabuntur qui sunt in monumentis.

¶ Quinimò & rebus gestis eadem resurrectio fuit illo seculo demõstrata, cũ Elias & Elisæus, vt. 3. &. 4. Reg. legitur, mortuos suscitauerint.

Testimoniũ nouæ legis.

¶ At verò eandem viritatem Christus palàm mundo prædicauit, vt Ioan. 5. Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocent filij Dei, & qui audierint viuent: sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere. Vbi, habere vitam in semet ipso, nõ solùm significat habere in se vitam humanam qua ipse viuit, sed quòd sicut pater habet potestatem tribuendi quibuscunque viuẽtibus vitam, ita & filius quatenus redemptor habent in se potestatem restituendi mortuis vitam: & ideo subnectit. Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia in finali iudicio hoc perfecturus est. Ob idque subdit, quia filius hominis est, nolite mirari hoc: id est, nolite mirari q̃ in filio hominis tã excelsa sit virtus: venit. n. hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei: cũ prædixisset, filius hominis, subiunxit, filius Dei. vt exprimeret, qua virtute id facturus sit. Nam etsi per vocẽ humanam vel angeli sit mortuos euocaturus, virtute tamen diuina. Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitę, & qui mala fecerunt in resurrectionem iudicij.

Nota.

¶ Atqui ad eandem confirmandam resurrectionis fidem & discipulis potestatem dedit mortuos suscitandi, & ipse tum alios, tum præcipuè Lazarum suscitauit. Ioan. 11. vbi perin-

Ioan. 11.

de sermonem eiusdem fidei prolixum cũ Martha cõseruit, quæ vbi à Christo audiuit, Resurget frater tuus, respõdit, Scio q̃ resurget in nouissimo die: in cuius confirmationẽ subnexuit Christus. Ego sum resurrectio & vita, Qui credit in me, etiã si mortuus fuerit, viuet, & omnis qui credit in me, non peribit in æternũ: & ait illi, Credis hoc? Respondet, vtiq; Domine. Et merito eiusdẽ confessionis, quæ de Christi gratia processerat, perrexit fratrem ei suscitare.

Alia confirmatio.

¶ Accedit item in cõfirmationẽ huius orthodoxæ confessionis resurrectio Christi, de quo

Psalm. 15.

vaticinatus fuerat Dauid, Nõ derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctũ tuum

Psalm. 131.

videre corruptionem. Et alibi, Surge domine in requiem tuã, tu & arca sanctificationis tuæ. Sicut enim sua morte liberauit nos à peccato, nobisq; mercatus est vitã, ita & resurrexit, vt causa esset & exemplar nostræ resurrectionis. De hoc tamen artic. 4. latiùs. Est ergo resurrectionis conclusio non solùm de fide, sed articulus fidei, vt de vita æterna diximus.

Rationes.

¶ Sed præter diuina testimonia præsto sunt etiam rationes quibus eadem veritas cõfirmatur. Anima enim cùm sit actus corporis, vt Philos. 3. de anima. tex. 4. ait, naturalem habet ad ipsum affectionem: fœlicitas autem quam Deus dilectis suis est retributurus, perfectissima est, ac subinde affectibus cunctis naturalibus & legitimis satisfaciens: ergo condecens est, vt Deus hunc animi appetitum in æterna beatitudine satiet: nimirũ in corpore rursum adiungat.

D. Thom.

¶ Sunt qui putant D. Thomam hic & arti. 4. negare animam separatam habere inclinationem ad corpus, propterea quòd naturalis inclinatio est illa, quæ per causas naturales impleri potest, per quas vtiq; causas illa inclinatio ex

pleri nequit. At verò neq; hoc D. Thom. planè negat. Imò ait, quòd est semper dependens à corpore. Et fortasse potest esse inclinatio naturalis, licèt naturaliter impleri nequeat, vt de nostra inclinatione ad vidēdum Deum super D. Thomam. 1. part. quæst. 12. artic. 1. disputauimus. Et præterea, cùm anima sub illa fuerit inclinatione naturali creata, & quod naturale est nunquàm separetur, dicere possumus eandem postquam corpus exuit retinere: & satis est quòd potuerit inclinatio illa naturaliter impleri, vt dicatur modò naturalis. Quēadmodum graue etiam extra cœlos positum haberet inclinationem naturalem descēdendi, licèt naturaliter id non posset. Sed quicquid sit de illa inclinatione per modum habitus, qui est idem quod ipsa anima, saltem de appetitione quæ est actus elicitus, negari non potest quin anima cupiat esse in corpore, cū eiusmodi coniunctio sit ei naturalis. Imò verò August. 12. super Gene. ca. 35. Inest, inquit, animæ naturalis appetitus corpus administrādi: quo appetitu retardatur quodāmodo ne tota intentione pergat in summū illud cœlū, id est, in illam beātem visionem. Tametsi illa retardatio non sit per modum contrarij impedimenti, quemadmodum calor retardat actionem frigoris: quoniam per visionem Dei beatricem in quo corpora conspiciunt resumpturas cōsolantur animæ, ne illa appetitio sit eis molesta: sed quem admodum D. Tho. 1. 2. quæst. 4. art. 5. interpretatur, retardatio illa fit per modum cuiusq; defectus: appetit quippe anima sic Deo frui, vt ipsa fruitio deriuetur in corpus per eorum dotes, à quo vtique effectu retardatur anima separata. Miseras verò inferni animas (quicquid sit de naturali inclinatione) nō est credibile cōcupiscere corpora, quippe in quibus sunt peius cruciandæ.

Ratio 2. ¶ Secundò arguitur. Pulchritudinem vniuersi in tria Deus distribuit: condidit enim substantias purè spirituales, vt supra cœlestes spiritus, sub his alias corporeas, vt cœlum & elementa, atque alia mixta infra hominem: inter has verò mediam, quam ex spiritu & corpore composuit, vt hominem: non fuit ergo congruens, vt in perpetuum orbis pulchritudo orbaretur hac media, quod certè cōtingeret, nisi tandem animæ sua reciperēt corpora.

Ratio 3. ¶ Tertiò denique & hoc æquissimæ iustitiæ Dei fuit congruentissimum. Creauit enim nō solùm animam, quæ ei esset obediens, verùm & corpus, quod eidem animæ in hac obedientia seruiret: anima enim non tantùm per suos actus intellectus & volūtatis, sed etiam per officia corporea, & Deo seruit, & ipsum offendit imo vero nō anima, sed homo propriè est qui Deo famulatur, eique vice versa eum offendit: nam actiones sunt suppositorum. Quare obsequium Dei est, corpus castigare & domare, vt Paulus se fecisse affirmat: & ad Romanos. 6 Sicut exhibuistis, inquit, membra vestra seruire immunditię & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Et. 2. Corin. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; ꝓpria corporis, quæ gessit, siue bonum siue malum: cùm ergo non anima sola, sed homo ipse per corpus de Deo bene aut malè mereatur, æquum est, vt totus homo in anima & corpore retributionem & bene & malefactorū suscipiat: vita enim hominis sup terram militia quædam est, & colluctatio carnis aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Condecet ergo, vt si anima sic edomauerit corpus & corpus sic obedierit animę, vt spirituale fiat, gloria animę redundet in ipsum: si verò contra anima se corpori sic subdiderit, vt carnalis efficiatur, supplicia eius corpus itidem patiatur. Et ideo in symbolo de Christo confitemur, non quòd solùm propter animas nostras, sed, quòd propter nos homines & propter nostram salutem descēdit de cœlis. Neq; ipse solam animam assumpsit, sed integrā humanitatem ex corpore & anima, in quo vtiq; corpore mortem pro nobis pertulit. Quapropter postquàm infirmum ad probaticā piscinam sanauit, murmurantibus Pharisæis qꝰ in die festo illum patrasset opus, ait, Si circūcisionē accepit homo in sabbato, mihi indignamini quia totum hominem saluum feci in sabbatò? infirmos namque tanquam resurrectionis præsagium anima & corpore sanabat. 2. Cor. 5. Ioan. 7.

Obiectio. ¶ His nihilominùs rationibus alias obmoliri quispiam posset cōtrarias. Deus perfector est naturæ, non corruptor: perfectio autem naturalis animæ, quippequæ in sua substātia à corpore non pendet, est ab ipso sequestrari: nam separata similior fit Deo, cœlestibusque spiritibus, puriorq; redditur ab illis terrestribus affectionibus, quas à corpore contrahit: caro enim, vt, ait, Paulus, concupiscit aduersus spiritum, imò & liberior fit ad intelligendum: est namq; intellectus, vt. 3. de anima autor est Philosophus, per se agens, quia est vniuersaliū cognitor, quæ à singularibus abstrahuntur: ergo non attinet ad eius perfectionem corpori rursus vniri, atque adeo carnis resurrectio non est futura.

Obiectio. 2. ¶ Item. Corpore anima non nisi tanquam instrumen-

strumento vtitur: instrumentum autem non est præmio dignum aut supplicio: quid enim boni aut mali meretur aut ḋmeretur fabri malleus? Primo argumẽto victus fuit Porphyrius ille Platonicus, qui vt Augustin. loco citato.22. de ciuita. Dei refert, aiebat, vt beata esset anima, corpus omne esse fugiendũ. Quare & Marcianistæ apud Tertullianum, multa cõuicia in corpora nostra iactitant, vt eorum dissuadeãt resurrectionem: aiunt enim corpora ex seminis limo infirma esse, criminosa, onerosa, molesta, ignobilia, &c. atque adeò vt quę resurgant indigna. Augustinus verò Porphyrium autoritate sui Platonis reuincit, qui Deos faciebat vel beneficio summi Dei immortales corpore & anima. Inducit enim verba. Platonis quasi ore Dei non facti ad alios Deos factos prolata. Quoniam estis, inquit, orti, immortales esse & indissolubiles nõ potestis. Non tamen dissoluemini, neque vos vlla mortis fata perimẽt, neq; erunt valẽtiora quàm consilium meum, quod maius est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa, quibus estis colligati. Hęc diuinus Plato: quæ profectò verba Dei nostri ad fœlices homines postquam resurrexerint fieri videntur.

Porphyrius.

Marcianistæ

Augustin. Porphyrũ refutat. Platonis diuina verba.

¶ Ad argumentum ergo negatur, animæ perfectionem in separatione à corpore, consistere, imò cùm suapte natura sit pars totius compositi, perfectio sua est illi inesse: & ideo quamuis secundùm quid separata sit Deo similior, simpliciter tamen loquẽdo similior est in corpore: nam quò vnaquæquè res naturam suam perfectiùs obtinet, eo magis diuinam naturam imitatur. Veluti cor tunc immobili Deo similius est, dum mouetur, quã dum quiescit: quia perfectio cordis est moueri, & quies est mori. Et quamuis liberior sit ad intelligendum à corpore corruptibili separata, tam libera tamẽ est in corpore glorioso, quod eius operationes non impedit, & tam pura, vt pote quæ ab illo corpore nullis affectionũ sordibus inficitur.

Solutio. 1. obiectionis.

Aduersus Marcianistas.

Quo circa non est cur corpus nostrum, vt vile quidpiam habeatur & sordidũ: nam vt in prima eius cõditione videre est, licèt è terra fuerit plasmatum, non tamen Deus terræ commisit, vt veluti cætera viuentium corpora, nostrum proferret, sed ipse limum, hoc est, purissimum terræ selegit, & quasi suis manibus, vt more nostro loquamur, ceu figulus efformauit, stupendaque membrorum & organorum firmitate compegit, & pulchritudine per ornauit. Quare cum anima condecet, vt dotibus glorię in cęlesti fœlicitate coruscaret. Neque vero in corpus reijcienda est culpa sordiũ animæ, sed in eius cõsentientis voluntatem. Et quamuis lex, quam, vt ait, Paul. in membris nostris sentimus, aliqua sit illarum sordium causa, illam tamen legem nobis Deus nõ impressit, sed ex originali culpa contraximus, à qua per mortem & incinerationem iustorum corpora præpurgantur.

¶ Ad secundum itidem respondetur, ꝙ secundùm Platonicos, & Pythagoricos, qui putabant animam non inesse corpori nisi tãquam motricem, aliquam haberet concludendi vim, quia tunc corpus non esset nisi animæ instrumentum separatum: at verò, quia vt dictũ est, anima est actus & forma corporis, atque adeò pars hominis, corpus non est solũ instrumentum animæ, ac si ipsa sit tantùm operans per ipsum, sed est instrumẽtum coniunctum: hoc est, pars hominis operantis: & ideo non tantùm animæ, sed toti homini operum merces debetur.

Solutio. 2. obiectionis.

¶ Quòd si arguas inde cõsequi, pœnas purgatorij non esse iustas, quippe quas sola anima absq; corpore patiatur, cùm & corpus earum etiam fuerit reum. Negatur cõsequentia, quia illic purgantur peccata venialia, quæ perfectã non habent rationem peccati: & ideo pœnæ illæ, licèt ita nominentur, non tamen habent perfectam rationem pœnæ, quæ dicatur retributio, sed potiùs sunt purgatio. Et idem est de pœna mortalibus remissis debita. Loco tamẽ illius purgationis patitur corpus mortem & incinerationem, quibus purgatur.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Ad primum igitur capitale argumentum respondetur, quòd Iob noluit illic resurrectionem negare, cùm planè alibi eam affirmet, sed dixit non futuram quousq; cœlum atteretur. Non quidem quoad substantiam quæ perpetua est, sed quantum ad eius genitricem virtutem, quia corruptiones & generationes cessabunt. Quo sensu, ait. 1. Corint. 7. Paul. Præterit figura huius mundi.

Solut. 1. arg.

¶ Secundo argumento aliud submouetur dubium, vtrùm vniuersi sint resurrecturi nõ quidem vtrùm omnes sint morituri, hoc enim inferiùs disputabimus: sed vtrùm omnes, qui fuerint mortui, resurgent. Ad quod igitur secũda affirmatiua conclusione respondetur, omnes fore resurrecturos. Ea enim, quorum ratio ex natura speciei sumitur omnib⁹ indiuiduis eiusdem speciei conuenire oportet: cum ergo resurrectio ratione speciei humanæ quæ corpore & anima constat, sit futura: consequitur, vt omnes tam boni quàm mali sint resurrecturi. Et ideo in autoritatibus inductis Ioan. 5. & 11. dicitur, quòd omnes, qui in monumentis sunt

2. Conclus.

Ioan 5.

viuent, alijq; resurgent in resurrectionem vitę alijq; in resurrectionem iudicij. Quo alludens
1. Cor. 5. Paul. 1. Corint. 5. Omnes quidem, inquit, resurgemus, sed nō omnes immutabimur: id est omnes corpora resument, iusti quidem vt mutentur, & transeant vt habetur Ioan. 5. de morte temporali in vitam æternā: iniusti verò non vt mutentur, sed vt de morte tēporali ad æternam trāseant. Quāuis alij, vt infra videbimus,
Ratio. 2 conclusionis. aliter legant. ¶ Item confirmatur eadem conclusio, quia cùm resurrectio in hoc futura sit, vt vnusquisque, vt, ait, Pau. recipiat prout gessit in corpore: & nullus sit, qui non sit retributione dignus, sit vt omnes sint resurrecturi.
Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum ergo argumentū, ex Daniele respondet Augu. 20. de ciuit. Dei, quod multi, idem est quod omnes: talis est enim modus loquēdi frequens in scriptura: vel dicendū, quod
Euigilare quid. euigilare plus est quàm resurgere. Quare paruuli absq; baptismo defuncti: resurgēt quidē, sed propriè non euigilabunt, quia discretio in eis non habebit vigorem ad sentiendum pœnas. Imò & damnati hoc modo possunt dici non euigilaturi, quia lucem non intuebuntur. ¶ Verbum autem Psalmi. Non resurgent
Psalm. 1. impij in iudicio, vno modo intelligitur, quòd non resurgent in iudicio discussionis conscientiæ resurrectione spirituali per gratiam à peccato, quæ fit in hac vita. Vel intelligitur de infidelibus quātum ad finale iudicium, quod, vt
Iudicium duplex. infra videbimus, erit duplex, alterū discussionis, quo reddetur factorum ratio, & alterum condemnationis, quod est prolatio sententiæ.
Infidele. Atqui infideles, quia non sunt de repub. Christiana, non iudicabuntur priore iudicio, sed posteriori, sicut hostes reipub. absq; discussionis iudicio condemnantur. Et è conuerso Ioan. 5. de iustis legitur, Qui verbum meum audit, & credit ei, qui me misit, habet vitam æternam, & in iudicium non venit: scilicèt, cōdemnationis, sed transit de morte ad vitam.
1. Obiectio. ¶ Quòd si contra arguatur. Christus Ioan. 6. non promittit resurrectionem nisi veniētibus ad se: ait enim, Nemo venit ad me nisi pater meus traxerit eum, & ego resuscitabo eum in
2. Obiectio. nouissimo die. Et. 1. Cor. 15. vbi colligit Paul. quòd si Christus resurrexit, nos resurgemus, insinuat per surrectionem debere non assimilari Christo, cui tamen iniqui non assimilabuntur. Item quia resurrectio corporis sit per re-
3. Obiectio. surrectionem animæ à peccato: illi ergo, quorum culpa, saltem originalis, non fuit remissa indigni resurrectione videntur.
1. Solutio ¶ Ad primum autem respondetur, ꝙ resurrectio alia est in vitam æternam, alia in mortem æternam: quandò ergo, ait, Christus, quod iustos resuscitabit, intelligit de priore resurrectiōe, nihilominꝰ alij resurgēt in mortē ęternā.
¶ Ad aliud respōdętur, quod dupliciter cōtingit assimilari Christo, vno modo quantum ad naturam speciei, quam integram suscepit: & quantum ad hoc tam mali quàm boni debent ei assimilari resumentes vera corpora. Sed alia est assimilatio ꝑ gratiā, quę solis iustis cōpetit.
2. Solutio. ¶ Ad tertium respondetur, ꝙ resurrectio vniuersalis fiet per Christum non quidem resurrectio singulorum per gratiam iustificātem singulis collatam, sed per gratiam vnionis humanæ naturæ toti generi impensam, in qua quantum ad sufficientiam genus nostrum redemit per crucem. Et ideo etiam illi, qui redēptionis beneficium non susceperunt, resurgent præsertim quia pœnam mortis ob originis culpā inflictam moriendo corporaliter soluunt: pœna enim illa fuit mori, nō autē morte detineri.
Obiectio. ¶ Quod si rursus arguas de paruulis, saltē non baptizatis, qui cum nihil boni vel mali gesserint in corpore, non resurgent, saltem illi, qui moriuntur in maternis vteris, qui cùm non nascantur, non possunt per gratiam renasci, atq; adeò nec beneficio resurrectionis frui. Respon
Dilutio. detur primò, ꝙ omnes in Adam peccauerunt. Et secundò, vt diximus, quod licèt non receperunt gratiam regenerationis, receperūt tamen gratiam vnionis Christi cū natura humana, cui omnes in resurrectione debēt fieri conformes.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm resurrectio sit naturalis.

Partis affirmatiuæ. SVbsequitur vt de causa resurrectionis dicamus, & primò an sit naturalis. Et arguitur à parte affirmatiua. Aristot. 8. Metaphysices. ca. 4. videtur dicere, quòd vbi materia est eadē & agēs idē, effectus est idē: cùm ergo post rei corruptionem maneat materia prima & sæpe idem agens, potest per naturā effectus, qui antea fuit productus, & subinde corruptus, reproduci, atque adeò idem homo: ergo resurrectio est naturalis.
1. Argumēt. ¶ Secundò. Resurrectio est motus quidam ad perpetuam coniunctionem animæ & corporis, quæ quidē cōiunctio naturalis est vtriusq; quies, cum vtraq; pars appetat alteri esse coniuncta: motus autem naturalis dicitur, qui ad quietē naturæ terminatur, vt philosophus. 5. Ethic.

Et hic docet: ob id enim decēsus rei grauis naturalis est quod eius quies in centro est naturalis: ergo resurrectio est naturalis.

3. Argumēt. ¶ Tertiò arguitur authoritate Grego. 24. Moralium, quem in textu retulimus, vbi ait, quòd qui resurrectionis fidem ex obedientia non tenent, eandem ex ratione tenere debuerant. Ec quid enim, inquit, quotidie nisi resurrectionē nostram mundus in elementis suis imitatur? Lux enim quotidie quasi moriēdo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgēdo reuocatur, & arbusta viriditatem amittunt, & rursus quasi resurgentia reparantur: & semina putrescendo moriuntur, & rursus germinando quodam

1. Corint. 5. modo resurgunt: quinuerò Apostolus eādem rerum imaginem à seminibus ducit: nā quod seminas, inquit, nō corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum: eodē pacto corpus nostrū seminatur in corruptione, surget in incorruptione, &c. ergo resurrectio est natura

Pars negati. lis. ¶ In contrarium est quòd vt prædicamen. cap. 10. ait, Philosophus à priuatione in habitum impossibilis est regressus: mors autem est priuatio vitę: resurrectio verò, vt lib. 4. cap. 19. ait Damascenus, est copulatio rursus animæ & corporis: id est, eius, quod cecidit & dissolutum est, secunda surrectio: ergo resurrectio nō potest esse naturalis.

1. Quæstio. ¶ Argumentis his tribus tres quæstiūculæ insinuātur, quæ sunt prorsus differētes. Prima, vtrum resurrectio per naturales causas fieri possit: nempe, vt quod corruptum est, idē rursus producatur. Secunda: vtrùm resurrectio,

Secunda. quæ re vera futura est, sit aliquo pacto natura

Tertia. lis. Et tertia, vtrùm per rationes naturales possit aliquo modo cognosci. Quas idcirco quæstiones tres disputat Scotus distinct. præsenti, ad quas nos tribus conclusionibus respōdebimus. Radix autem aliarum est prima de principio efficienti, vtrùm virtute naturalis agentis possit eiusdem iterata productio contingere. Et quidem de hac prima quæstione tres re-

1. Opinio. feruntur opiniones. Prima fuit illorum Philosophorum prisca, qui palingenesiam, vt supra retulimus, & August. 12. de ciuitate. cap. 13. refert, docebant nempe, q̄ certis annorū periodis cœlorum orbes ad eadem principia recurrētes eosdem prorsus effectus reuocabāt: nam ab eisdem causis idem vbiq̄ proferuntur effectus: & vt ait Philosophus. 1. Meteo. hæc inferiora lationibus cœlestiū orbium guberna-

Empedoc. tur. Duo autem fuerunt horum Philosophorū placita. Empedocles enim, vt. 1. Physic. tex. 32. & alibi, refertur, infinities aiebat mundum per circulum ad eadem redire: qua vtiq; ratione necesse erat, vt anima ad idem corpus completo circulo remearet, idq; naturali via generationis. Pythagorici vero & Platonici nō hac de causa, sed alijs iā supra relatis: nō solùm ad eadem corpora, sed ad alia diuersa putabant animas transmigrare. Quam vtiq; opinionem Philosophus. 1. de anima text. 52. & 53. refutat. Periodus autem magni seculi secundū Empedoclem, vt fertur, cōcludebatur triginta sex annorum millibus: nam secundum Ptolomæum octaua sphæra: nempe, stellata, præter motum diurnum in centum annis mouetur retrò ab occidente ad orientem vno gradu: cùm ergo orbis trecentos sexaginta gradus contineat, fit vt triginta sex millibus annorum toto circulo peracto orbes ad idem punctū redeāt. Ad quem circulum sunt qui dicant, alludere illud Ecclesiastes. 1. Quid est quod fuit? Ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? Eccles. 1. Ipsum quod faciendum est. Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere. Ecce hoc recens est: iam enim præcessit in seculis, quæ fuerunt ante nos.

¶ Illam verò circuitus opinionem Aug. ibidē ex sacris literis condēnat: nam secundū illam Augu. 12. de ciuit. Dei. ca. 13. non solùm mortui resurgent, verū iterum atq; iterū occident & orientur: & tamen Paul. Ro. 6. ait, q̄ Christus resurgens ex mortuis iam nō moritur: id est, nunquā amplius morietur: nā semel tantùm mortuus est: quare. 1. ad Tessal. 4. idē de nobis asserit, scilicet, q̄ postquā resurrexerimus, semper cum Dño erimus. Et Psal. Psalm. 11. 11. Tu domine seruabis nos & custodies nos à generatione hac in æternum. Illa enim rerum volumina veræ fœlicitati aduersantur, quippe quæ in sempiterna tutaq̄ue & immutabili requie consistit. Illi ergo sunt, quos illic subnotauit Dauid dicens, In circuitu impij ambulant. Et verbum Ecclesiastes non intelligitur de rerum circuitu quantum ad numerum, sed quantum ad speciem: scilicèt, quòd vbi alij moriuntur, alij eiusdem speciei generantur, & postquā sol occidit, iterū exoritur, & post aquas flumi num, quæ in mare elabūtur, similes ex fontib⁹ emanāt, quasi ex eodē mari recurrentes. Quāuis alij, vt ait, ibidem Augu. ad prædestinatio nem verba illa spectare autument, in qua vtiq; prædistinatione nihil est nouum: quia omnia illic ab æterno sunt præuisa. Accedit cōtra illā 1. Opinio ex opinionem, quòd mundus tot millibus annoploditur. rum nec durauit, nec duraturus est.

¶ At verò & præter orthodoxā fidem rationibus quoq; naturalibus illa exploditur voluminū secta. Nam primū vt Thebit cōtra Ptolomæū demonstrauit, octaua sphæra stellata Ratio. 1.

nō est primū mobile, sed nona superior: quare illa est, quæ illo motu gradationis mutatur. Et ido quamuis illa posset illo annorum curriculo ad idem punctū redire, tamen octaua sphæra, quæ ratione solis & stellarum in ea fixarū quam plurimùm ad generationem horum inferiorum influit, nō erit in eodem puncto, imò nec orbes planetarum, quorum aspectus multùm etiam ad id conferunt. Quo circa ex solo recursu primi mobilis ad idem punctum non sequitur effectus eosdem reditum iri.

Ratio. 2. ¶ Imò quod præ omnibus vrgentius est argumentū. Ad hoc quòd ijdem numero effectus redeant, non sufficit eadem causa efficiens & materia, sed exigūtur eædem indiuiduales cōditiones, vt hic & nūc: & tamen idem tempus redire non potest.

2. Opinio. ¶ Hac ergo opinione reiecta secūda est in alio extremo: scilicèt, quòd corruptum nō potest per naturam idem numero redire. Hanc verò

Scori opin. Scotus non approbat, imò tenet tāquam pro-

1. Argumēt. babiliorem affirmatiuā, quæ fuit etiam opinio Ricardi præsenti distinct. quæst. 1. Quibus patrocinari apparet Philosophus autoritate in primo argumento inducta. 8. Metaphysico. cap. 4. vbi dicere censetur, quòd si materia eadem & agens idem sunt, effectus est idem. Et cùm post rei corruptionem maneat materia, atq; idem agēs, potest idem effectus iteratò reproduci. Videtur præterea Scotus id sibi sic

2. Argumēt. persuadere, quòd cum sol in aere producat lumen, idemq; per horam conseruet, nihil obstat quominus etiam si in media tertia illius horæ esset interruptū, nihilominùs idem quod erat in prima, posset manere in parte postrema.

3. Argumēt. Authoris. ¶ Sed apparentiùs eadē opinio sic posset corroborari. Agēs naturale potest aliud sibi simile generare, educendo formam de potentia materiæ, vt ignis dum generat ignem, & equus dū generat equum: ergo fortiori ratione si materia & forma sint separatè permanētes, poterit illas vnire: difficiliùs enim apparet, formā, quę non erat, de potentia materiæ educere, quam illam, quæ superstes erat, materiæ vnire.

4. Argumēt. de resurrectione. ¶ Et vrgētiùs de resurrectione hominis arguitur. Homo dum hominem gignit, non animā, quia ad eius productionem non attingit, quippe quam de potentia materiæ non educit, sed Deus eam creat: ob id ergo solùm quòd dispositiones in materiam inducit, dicitur (idq; proprie) hominem gignere: potest autē homo in eādem materiam dispositiones inducere: ergo si tunc Deus animā vel beatam vel dānatam existentem in illam materiā induceret, perinde homo diceretur tunc hominem gignere, ac si Deus animam tunc nouam in illa materia crearet: si autem produceret animā, quæ erat Ioānis, fieret resurrectio Ioannis: ergo resurrectio est per causas naturales posibilis. At verò neque Scotus concedit, neq; vllus suæ opinionis patronus concedere valet resurrectionem hominū qualis futura est, per causas posse naturales fieri: quas agens naturale circa materiam corporalem non nisi per motum & determinato modo agere valet: resurrectio verò, vt dist. sequēti dicturi sumus, futura est subitò nullo præuio motu, quo materia disponatur.

Opinio vera

¶ His tamen nihil obstantibus statuitur prima conclusio huius articuli. Non solùm resurrectio per causas naturales fieri nequit, imò neque quicquam corruptum idem numero redire. Conclusio est S. Thom. quodlib. 4. artic. 5. & lib. 4. contra Gentes cap. 81. & Durādi. dist. præsenti. quæstione. 2. Quinetiam expressè Aristotelis non tantùm loco citato in Prædicamentis, vbi, ait, Apriuatione in habitum impossibilem esse regressum, verùm & exprofesso. 2. de generatione tex. 70. vbi ait, quòd quæ naturam mobilē eandemq; immortalem obtinent, vt cœlestes orbes, eandem numero per circunlationes redeūt. Quorum verò mortalis dissipabilisq; natura est, necesse est, vt eadem specie redeant, nō tamen eadem numero replicentur, vt cùm ex aqua fit ignis, & rursum ex igne aqua. Quo loco legitimi omnes interpretes eādem cōclusionem concordes confitētur.

1. Conclusi.

Patroni conclusionis. Aristot.

¶ At quia rationes adducūtur diuersæ, omniū fundamentum est hoc: In quacunq; re est considerare & rationem speciei & rationem indiuidui, & vtriusq; est assignanda naturalis causa: & quidē speciei causa est similitudo: causa enim cur producatur ignis & non aqua, est quia fit ab igne, & vnum quodq; producit sibi simile: eadem est ratio cur homo ab homine & equus ab equo & non aliud animal progignatur: causam verò cur non hic ignis hunc producat ignem, & non aliū, quem fortè producet cras, aut hunc numero gradum caloris, & non alium æqualem, aut cur applicata aqua hunc gradum frigoris potiùs quàm alium corrumpat, pleriq; nominalium non aliam reddunt, quàm quod Deus sic vult: imò hoc tanq; optimum argumentum vsurpant ad probandū Deū esse: quia in his naturalibus operationibus semper miscetur aliquid supranaturale. Alij dicūt prouenire ex cœlesti cōstellatione occulta. Sed certè responsa hæc non sunt Physica, sed eorum, qui medullas naturæ non penitus inspiciunt. Deus enim dum cum agentibus naturalibus concurrit, quæ ex necessitate agunt,

Fundamentum conclusionis.

Nota.

Sent. autho.

te agunt, non concurrit nisi generali influentia, qua cum natura, dum illam condidit, concurrere pepigit, sed sinit vnumquodq; agere, vt sua fert natura. Constellatio verò cœlestis non agit nisi naturaliter secundum determinationem causarum inferiorum. Igitur sicut datur causa cur res huius speciei producatur, & non alterius, ita reddenda est causa naturalis in his inferioribus, cur hoc nunc producatur & nō aliud numero differens eiusdem speciei.

Causa vnde Et certe causam hanc philosophi non aliunde, quam ex conditionibus indiuidualibus piscari potuerunt. Producitur enim hoc numero nunc & non aliud, non alia de causa, nisi quia ista singulari actione producitur quæ ad hunc terminum ex natura sua distinata est. Indiuiduatur autem (vt sic cum Philosophis loquamur) hæc productio, quia fit in hac materia in hoc loco & hoc tempore. Et quia istæ conditiones, potissimè tempus & interruptus motus iterum redire nequit, neque verò idem temporis momentum antea esse potuit, fit vt agens naturale hunc effectum nō potuerit antea producere nec possit postea, neque modò

Nota possit eiusdem speciei alium, quàm istum. Et hæc est causa, cur nequeat equus eūdem filiū, quem antea genuit rursum, gignere, siue corruptus fuerit, siue superstes sit, neq; eadem arbor eundem numero fructum bis: neq; vlla causa (vt summatim dicamus) eundem effectum. Et quoniam Deus ex his secundis causis in agēdo non pendet, neq; ab istis cōditionibus temporis & loci, & motus potest id, quod corruptū est imò etiam si annihilatū fuerit, in alio tēpore reproducere, vt distinctione sequenti latius ostendemus. Et certè hæc ratio penitus inspecta satisfacit, præterea nulla.

Solutio arg. ¶ Sed arguit contrà Scotus. Possunt duo motus eūdem habere terminum, vt patet de motibus localibus ad eundem locum, etiam si diuersis temporibus fiant: ergo eadem res diuersis valet actionibus produci. Negari vtiq; pos-

Solutio. set antecedens: quoniam licet duo motus locales ad eundem locum terminentur, nō tamen ad vbi, quæ est relatio, quę in diuersis subiectis diuersa est. Sed hoc prætermisso, consequen-

Sensus conclusionis. tia est sophistica. Cōclusio enim nostra de terminis loquitur, qui per actiones ipsas & mutationes producuntur. Idem enim calor, qui per hanc calefactionē producitur, non potest produci per aliā, neq; idē equus aut arbor &c. Locus autem, non producitur per motum localem, sed est permanens, quem diuersa mobilia possunt diuersis temporibus subintrare.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum in capite quæstionis propositū respondetur, quòd Philosophus illic solum ait, quod si materia est diuersa & agens diuersum, effectus est diuersus, vt ex lana non fit serra, sed ex ferro, & pictor non extruit gladium, sed faber. Non tamen infert quòd si materia est eadem, & agens idem, effectus sit idem. Quamuis id de identitate, vt aiunt, specifica affirmandum insinuet, nam si materia est eadem & agens idem, producēt effectum eiusdem speciei. Sed tamen ad producendum eundem effectum numero, id non sufficit, sed præterea exigitur, vt actio quoque & motus sit idem, quod vtiq; fieri nisi in eodem loco & tempore non potest.

¶ Quod si redarguas. Nūquid duo agentia eo- Obiectio. dem loco & tempore eidem materię applicari possunt: tunc ergo duorum agentiū duę erunt actiones, & tamē sequitur idem effectus: nempe, idem calor si duo applicentur ignes. Respō Dilutio. detur, quòd duo agentia possunt applicari per modum vnius, & sic poterunt producere vnū intensiorē effectum, sicut si essent vnū virtuosus, & sic duæ candelæ producunt vnū lumen intensius. Illud tamen lumen non possent alio loco & tempore producere. Applicari autem duo agentia eiusdē speciei eidem materiæ eodem loco & tempore & per modum plurium, certè non possunt, vt duos eiusdem speciei in eodem subiecto, eodē momento inducant. Ni Opinio quorundam. si teneatur opinio dicentium intensionem fieri per additionem gradus ad gradum: nam tūc vnus gradus producetur ab vno agente, aque alter ab altero, & sic erūt duæ actiones & duo effectus.

¶ Ad aliud autem argumentum, quod nos fe- Solut. 3. arg. autoris. cimus respondetur, agens naturale nullā posse producere formam, nisi eam educēdo de potentia materiæ. Nō loquimur de lumine, quod in hoc habet imaginē spiritualis formæ, quod nequaquam educitur de potētia aeris. Et ideo quamuis forma equi aut plantæ esset diuinitus per se separata, non posset naturale agens illam vnire materiæ: quia non potest equus aut planta producere formam nisi ex semine, in cuius virtute manet forma, quæ inde educitur.

¶ Ad aliud verò quòd maiorem habet appa- Solu. 4. arg. rentiam de homine respondetur quòd neque homo naturaliter potest produci nisi per semen, in cuius virtute licèt non lateat anima vt de eius potentia educatur, latent nihilominus dispositiones organici corporis, quas naturaliter cōsequitur inductio animæ in eandem materiam. Et ad has dispositiones singulares & in diuiduas subsequitur inductio huius animæ

singularis. Quare si Deus aliam formam induceret, nõ diceretur ille homo gigni ab illo homine, qui inducit dispositiones. Cùm ergo Petrus posterã genuit Paulũ nequeat iterũ idẽ semẽ easdemq; dispositiones reproducere, nequit iterum progignere Paulum. Imò si alio semine alijsq; dispositionib⁹ numero productis eãdem ani nam Pauli Deus illi infunderet, miraculum esset: quare non diceretur ille homo productus per naturam, imò fortasse non esset ille homo idem Paulus.

Solutio. arg Scoti. ¶ Ad aliud argumentum Scoti negatur, quòd interruptio motus non sit necessaria causa vt alius sit motus, atque adeò alius effectus. Ait enim Philosophus. 5. Physicorũ tex. 39. quod vnitas motus ex cõtinuatione pẽdet: est enim vnus motus qui nõ interrumpitur. Si ergo sol in aula lumen certum producat, quandiu cõtinua actione illud cõseruat, est idem lumen: si tamen actio clausa fenestra interrumpatur, certè postea iterum aperta, noua erit luminis productio, atque adeò nouus radius.

¶ Ecce ergo causam cur non possit idem per naturam reproduci: quia eandem actionem & motum iterari nõ est possibile propter causas iam allegatas.

Dubium. ¶ Restat hic tamen dubium, vtrùm, quãcunq; rem cuiuscũq; generis Deus possit iteratò producere. Huius autẽ dubitationis solutio ad initium proximæ distinct. spectat, vbi disputabitur, vtrùm idem prorsus homo, qui per mortẽ cecidit, in eodemq; corpore sit resurrecturus.

¶ Hin ergo gradum ad secundum membrum quæstionis faciamus in initio propositæ, vtrũ scilicèt, resurrectio, quę futura est, sit dicẽda naturalis. Ad quod per secundam conclusionem respondetur. Resurrectio corporum non est simpliciter naturalis censenda, imò simpliciter loquendo erit miraculosa, sed secundum quid: hoc est, diminutè & moderamine quodã erit naturalis. Probatur conclusio facillimè. Naturale enim dicitur quippiam, aut ratione principij agentis, aut ratione termini, qui producitur, aut ratione vtriusque. Contingit ergo aliquem motum esse vtraq; ratione natura lẽ, quia, scilicet, & principiũ & terminus sunt à natura, vt descensus rei grauis deorsum, & generatio ignis & animalium atq; plantarum: & talis motus dicitur simpliciter naturalis. Contingit autem vtrumq; esse aut supra aut præter naturam, vt glorificatio corporum in æterna beatitudine, quæ ideo simpliciter dicitur & est supranaturalis: & proiectio rei grauis sursum, vbi principium & terminus est præter naturã grauis, & ideo motus ille simpliciter est violentus. Potest tertio modo motus ratione termini esse naturalis, quia conueniens rei naturæ: principium verò non nisi aut supranaturale, aut ab arte, vt illuminatio cæci, quẽ Christus sanauit & præmaturatio fructuum per artem. In his enim terminus est naturalis, non tamen principia. Econuerso verò vt principium sit naturale, & terminus non sit naturalis, fieri non potest: quia cùm natura agat determinato modo, nequeunt principia naturalia effectus nisi naturales proferre. Imò monstrum in natura humana, quamuis respectu humani seminis sit præter naturam: hoc est, prẽter intentionem agentis, tamen respectu aliarum causarum, quæ illam intẽtionem impediuere, est naturale. Resurrectio ergo corporum respectu principij actiui supranaturalis est, vt hactenus est conclusum, sed potest dici quodammodo naturalis, ratione termini: quia naturale est animam vniri corpori, & corpus per animam viuere, sed tamen simpliciter non potest dici naturalis, sed supranaturalis & miraculosa: primum, quia denominatio fit ab agente, quod præstantius est quàm materia & subiectum. Secundo, quia etiam illa potentia passiua, quę est in materia ad formam non dicitur naturalis, nisi respectu agentis naturalis, cui est obdiens: & tamen materia nõ est in potentia naturali ad eandem formam numero, quam perdidit, postquam per naturam non potest eandem formam numero suscipere, neq; easdem dispositiones organicas humani corporis ad eandem animam idoneas. Et ideo magis dicitur obedientia supranaturalis, scilicet ad diuinam recipiendam actionem. Præterquã quòd terminus ipse: nempe, vita animæ in corpore glorioso, non est naturalis, sed supranaturalis: neque verò vita animæ damnatæ in corpore, quippe quod non viuit per alimenta, imò vita illa potius mors quædam est.

Tertius modus.

Resurrectio est supra naturalis.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

¶ Et per hæc secundum etiam argumẽtum dilutum restat. ¶ Ad tertium tandem quæstionis membrum, conclusione tertia facillimè respõdetur. Finalis resurrectio futura nequit rationibus naturalibus probari, imò nec persuaderi: sed tamen potest aliquibus naturalibus similitudinibus declarari, & ostendi non esse impossibilem. Probatur prima pars. Sicut res se habet ad esse, vt ait Philosophus, sic ad cognosci: illa verò quæ sunt supranaturalia ex principijs naturæ fieri non possunt: ergo nec per eadem principia possunt eatenus cognosci, vtde monstrentur aut sufficiẽter probẽtur: resurrectio verò est supranaturalis: ergo non potest illo pacto cognosci. Quod autẽ similitudinibus & exem-

2 Conclusi.

Ratio cõcl.

Motus tripliciter potest esse naturalis.

3. Cõclusio.

Ratio primæ partis.

& exemplis ad eius cognitionem deducamur, saltem ad ostendendum nō esse impossibilem probat Apostolus, & secundum eum Gregorius & lib.2.de sacramen. Hugo. cap.13. Sicut enim granum cadens in terram,vt ait in euangelio Christus,nisi mortuum fuerit, ipsum solum manet:si autem mortuum fuerit, fert fructum ita ait Paul. quòd homines seminati in corruptione & in ignobilitate, resurgēt in incorreptione & nobilitate:quic quid enim Deꝰ per causas secūdas potest,id potest se solo.Ratio verò nō demonstrat,quia granum mortuū non idē numero,sed specie resurgit, sed tamen sunt quædam quodāmodo naturalia exēpla rei supranaturalis.Vt occasus solis & ortus,exsiccatio plantæ & eius repullulatio,somnus & à somno expergisci, atque id genus alia,

Probatur similitudinibus naturalibus.

Nota.

¶ Aliter tamen priorem partem conclusionis impugnare possumus. Desiderium naturale non potest esse frustra anima autem habet desiderium naturale ad corpus,& naturali ratione probatur esse perpetua: ergo naturali ratione concluditur corpori aliquando restituendam. Respondere tamen posset Philosophus, quòd quamuis habeat naturalem inclinationē ad corpus, illam tamen satiat dum in ipsum infunditur, at verò quia postquam ipsum exuit non potest ad ipsum naturaliter redire, quod naturalis ratio,vt diximus, demonstrat, dicere tur in lumine naturali quòd nihil illius inclinationis fit ei reliquum. Quemadmodum proximè & de corpore diximus, quòd quia nō potest animam naturaliter suscipere, non ei propriè inest inclinatio ad ipsam. At verò potiùs est per discrimen animæ & corporis respondē dum,quòd cùm corpus abeūte anima corrumpatur,non permanet in eo inclinatio naturalis ad animam, anima verò, quia eadem permanet eandem retinet inclinationem ad corpus. Sed tamen inde non colligitur naturale argumentum resurrectionis, resonderet enim naturalis Philosophus, quod illa inclinatio per contemplationem substātiarum separatarum satiatur.

Contra primā partem

Solutio.i

¶ Sed aliter cum Augustino lib. 3. de Trinita. capit.8.arguitur. Non solum anima,verum & homo ipse naturale habet beatitudinis desiderium:omnes enim beati esse volunt:cognoscitur autem naturaliter beatitudinem hominis in hac vita non esse perfectam, quādoquidem nulla re in hoc seculo obtēta quiescit, sed semper ad aliud anhelat:ergo quo appetitu homines cupiunt esse beati,cupiūt esse immortales. Qua vtiq; de causa sub mortis articulū tristantur:nempe,ꝙ sua beatitudine expoliari se cernant,vnde illo verbo Paul.2. Corinth.5. Nolumus expoliari,sed superuestiri,desiderium naturale designat:nulli enim siue iusti siue iniqui sunt, qui non semper esse optent, & in hoc arbitrantur suam beatitudinem consistere. Notum autem est lumine naturali desiderium naturæ,saltem totius speciei,non esse frustra: ergo eodem lumine colligitur, homines immortali vita esse perenniter functuros, atque adeo resurrectionem fore.

b Argumēt.

Obiectio

¶ Ad hoc respondetur,argumentum profectò in lumine naturali id concludere, vt suprà diximus, quòd sit in nobis quippiam immortalitatis capax: nempè,anima. Inde enim Philosophus naturalis responderet, insatiabilia hęc desideria immortalitatis obuenire: anima enim est per quam desideramus, atque adeò secundum illam satis arbitraretur naturalis Philosophus,vt sempiterna fœlicitate potiremur. Et hæc est responsio Augustini ibidem capit. 6. vbi ait, quòd hæc humanis argumētationibus inuenire conantes vix pauci magno prædita ingenio abundantes otio doctrinisq; subtilissimis eruditi ad indagandam solius animæ immortalitatem peruenire potuerunt. Hactenus ille. De corporibus autem, quæ obnoxia esse corruptioni conspiciunt, nequeunt Philosophi eo assurgere,vt intelligant, dotes, susceptū ire,quibus fiat perpetua: quoniam gloria, vnde dotes illæ dimanant, supranaturalis est. Perpetuitatem verò speciei humanæ per cōtinentem indiuiduorum successionem in eadem specie,seruari satis autumant. Ob idq; resurrectionem, quos fides non docet, fabulam putant. Vnde Actuum.17. refertur, quòd cū Thessalonicæ Paulus Christū resurrexisse prædicasset: quidam nouorum dæmoniorum annunciatorem eum censebant, quia Iesum & resurrectionem annūciabat eis. Et ca.26.eandem mortuorum resurrectionem prædicāti reclamauit voce magna Festus,insanis Paule:multe te literæ ad insaniam vertunt.

Dilutio

Solut. Aug.

Actuum.17.

Actuum.26.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm diuina Christi resurrectio nostræ resurrectionis causa.

QVoniā definitum est, quod resurrectio nō naturalē,sed supra naturalē sithabituracausam:nēpe,Deū,quęritur,vtrū resurrectio Christi secundū carnē sit etiā eiusdē resurrectionis causa.Et

arguitur

Partis negatiuæ,ar.1. arguitur à parte negatiua. Positavera causa ponitur effectus posita autē resurrectione Christi pondum subsequuta est hominum resurrectio: ergo illa non est causa.

2. Argumēt. ¶ Secundò. Effectus esse non potest nisi causa præcesserit: potuit autem resurrectio fieri etiā si Christus carnem nō assumpsisset: nam vt. 3. de trinitate cap. 10. autor est Augustinus, non defuit Deo modus alius possibilis remittendi scelera nostra: ergo resurrectio Christi nō fuit causa.

3. Argumē. ¶ Tertiò. Eiusdem rei non opus est esse plures causas eiusdem generis, sed resurrectionis causa potissima est Deus, cuius instrumentum ad excitandos mortuos futura est tuba, & tanquā ministri resurrectionis erunt angeli iuxta illud 1. ad Thessalonicē. 4. Ipse Dominus in iussu & in voce archangeli & in tuba Dei descēdet de cœlo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, &c. vbi Christus non videtur describi tanquam resurrectionis autor, sed virtus & tuba Dei & vox archāgeli. Ergo eius resurrectio, non est nostræ futura causa.

Pars affirm. ¶ In cōtrarium est, quod primum in vno quoque genere, vt. 2. Metaphysic. cap. 1. autor est Philosophus, omnium eiusdem generis causa est, vt ignis omnium calidorum: Christus autē fuit resurgentium primus, iuxta illud Paul. 1. Cor. 15. Christus resurrexit à mortuis primitię dormientium. Quamobrem vocatur primogenitus mortuorum: ideſt, primus qui resurrexit ergo eius resurrectio causa est nostræ.

1. Conclus. ¶ Ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Quamuis gratiæ & gloriæ nostræ atq; omniū, quæ ad nostram salutem pertinent, Deus suapte autoritate sit prima

Prima pars. causa, nihilominus Christus quatenus Redemptor, est eorundem beneficiorum ietiam causa per potestatem sibi diuinitus collatam. Cōclusio est competissima. Prior, scilicet, pars, secundum illud Theologorum axioma, Opera Trinitatis indiuisa sunt à dextra, hoc est, omnia à Deo quatenus vnus est, in tribus personis procedunt. Quare & ipsius Christi incarnationis Deus fuit causa, atq; adeò omnium beneficiorum, quæ inde nobis largissimè prouenerunt.

2. Pars probatur. Posterior etiam pars inde colligitur, quod cū ipse inquantum Deus & homo nostram fuerit redemptionem operatus, inde constat Regem fuisse regni cœlorum: hoc est, iure, sibi cō petere rationem nostrarū actionum exigere,

Ioan. 5. præmiaque & supplicia decernere, iuxta illud Ioan. 5. Omne iudicium dedit pater filio. Dedit enim ei iudiciū facere, quia filius hominis est. Et Matth. 18. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Ob idq;, vti ait Paulus. 1. ad Timotheum. 2. vnicus est mediator Dei & hominum. Medius quippe vtriusque extremi particeps esse debet. Etenim neq; qui tam humilis esset sortis, vt nullum haberet ad regem accessum, neq; qui tam sublimis esset, vt cum eo populis conuersari nō posset, inter Regem & populum mediator esse valeret, Christus autem Deus & homo ex vno habet accessum ad patrem, & ex altero vt delicias ducit esse cum filijs hominum. Ob idq; & tanquam aduocatus noster & internuncius apud Deū, tum nostra sacrificia ei offert, tum vicissim & sua nobis confert beneficia. Vnde idem Apostolus ad Ephes. 4. Ascendens, inquit, Christus in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Et Ioan. 1. Vidimus illud (scilicet. verbum) plenum gratiæ & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Non nos pleni, vt ipse plenus, quemadmodum perditi hæretici dogmatizant dicentes, suam iustitiam perinde nobis imputari acsi nos ipsi fuissemus passi, ita vt nulla ampliùs satisfactione indigeamus, imò q̄ ad æqualem eandemq; cum sua sanctitatem simus per ipsum promoti. Sed ipse plenus tanquam vnigenitus Dei filius naturalis, cui non ad mensuram data sunt dona. Nos verò tanquam eiusdem patris filij adoptiui secundum mensurā donationis Christi, vt ad Ephes. 4. ait Paul. accepimus de plenitudine eius, scilicet, quatenus per sacramenta aut per nostras actiones fauore eius præuētas, accipimus gratiam pro gratia, quia nulla iustitia nostra suam antecedit gratiam: nam in hoc est charitas vt ait Ioan. non quasi nos dilexerimus Deum (scilicet, prius) sed quia ipse prior dilexit nos. Et ideo quicquid nobis dat, gratis dat, & quāuis vnū pro alio, tamen vtrumque gratis. Dedit enim legem antiquam gratis, quæ ideo gratia erat, sed non erat nisi vmbra veritatis nouæ legis, neque ex se iustificare poterat. Pro illa ergo gratia dedit aliā, scilicet, legem euangelicā, quę veritas est, & per sacramenta iustificat. Quocirca subdit, Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Item dedit nobis vnigenitum suum in carne plenum gratiæ & veritatis, quę fuit nobis donorum gratiarumq; summa, & per ipsum nobis confert iustificantem gratiam. Rursus pro hac iustificāte gratia, quę est acceptatio ad gloriā, collaturus est nobis gloriam, quæ est consummata gratia. Accepimus ergo de eius plenitudine gratiam pro gratia: scilicet, legem pro lege, nouam pro veteri, iustitiam pro iustitia, scilicet, nostram per suam:

1. Ad Tim. 2.

Ad Ephesios capit. 4. Ioan. 1.

1. Ioan. 4.

& glo-

& gloriam tãdem pro nostra iustitia quæ procedit ex sua gratia: hoc est, præmium suũ pro merito nostro, quod in sua virtute nititur. Vide quantum Deo Christo debeat humanum genus.

2. Conclusi. ¶Secunda conclusio. Resurrectio Christi fuit futuraq; est causa resurrectionis nostræ. Pro-
Ratio. batur. Quoniam licet, vt dictum est, Christus fuerit autor beneficiorum omnium salutis nostræ, tamen diuersa eius opera ad diuersa beneficia appositissimè coaptãtur: & ideò sicut per passionem causa fuit redepmtionis nostræ & liberationis ab spirituali morte peccati, ita & per resurrectionẽ causa fuit resurrectionis nostræ ad vitam perpetuam, etiã corporalem. Id
In iustificatione duplex terminus. q̃ sapientissimè Paulus ad Rom. 4. illo verbo insinuauit. Qui traditus est propter delicta nostra & resurrexit propter iustificationem nostram. Nã quia in iustificatione duplex est terminus: scilicet, à quo, qui est peccatũ, & adquẽ qui est innouatio vitę, per mortẽ & resurrectionem Christus mysterium redemptionis perfecit, quia moriendo extinxit nostra peccata, & resurgendo contulit nobis ius æternæ vitæ.

¶Et ideo ad Romanos. 6. Si mortui, inquit, sumus cum Christo (scilicet per baptismum) credimus, quòd simul etiã viuemus cùm Christo, scientes, quod resurgens à mortuis iam nõ moritur, mors illi vltra non dominabitur: quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos esse peccato, viuentes autẽ Deo in Christo Iesu. Quasi dicat sicut Christũ necesse fuit à vita mortali pro originali culpa nostra semel mori, vt subinde resurgẽs vita diuina viueret, neq; mors illi vltra dominaretur ita & vos mortuos semel peccato in baptismo
Paul. Heb. 9. oportet diuina vita innocenter viuere, vt non amplius vobis peccatum dominetur. Et eadẽ ratione quantũ ad vitã corporalem licèt oporteat vos semel mori (ad Hebręos. 9.) resurgetis
1. Corint. 15. tamen in vitã, qua Deo æternũ corpore & anima per beneficiũ Christi viuatis.

¶Quapropter idem Apostolus. 1. Corint. 15. ex resurrectione Christi tanquam ex propria causa nostram colligit. Si enim, inquit, Christus prædicatur, quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quòd resurrectio mortuorũ non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, nec Christus resurrexit. Arguit à causa ad effectum. Vnde statim subnectit. Si autem Christus nõ resurrexit, inanis est prędicatio nostra: quare si in hac vita tantum sperãtes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormiẽtium: quoniã per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Vbi antidotum depingit salutis nostræ, quòd sicut Adam initiũ fuit mortis viuorum, ita & Christus resurrectionis mortuorum.

¶Est tamen dubium quomodo sit causa, vtrũ Resurrectio Christi quo modo sit causa nostræ. scilicet, efficiens, an verò formalis aut finalis. Respondetur, diuersimodè consideratam diuersimodè concurrere. Si enim Christum meditaris quatenus Deum, tunc prima est causa efficiens nostræ resurrectionis per suam infinitam virtutem. Sed tunc est causa æquiuoca: id est, altioris rationis & generis, sicut est causa cæterarum rerum creatarum. Si verò consideretur ceu Deus humanitati coniunctus, in qua resurrexit, tunc est causa proxima per virtutẽ diuinitus susceptam, & vniuoca, scilicet, eiusdẽ rationis cum nostra resurrectione, vt ipse Ioã. 5. testatur dicens. Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Vn Resurrectio Christi est causa formalis. de quia causa efficiens vniuoca producit effectum sibi similem, vt ignis ignem, est etiã causa formalis: putà. exemplaris: quia corpora nostra instar sui corporis suscitanda sunt, & dotibus similibus dotanda, iuxta verbum Pauli ad Philippen. 3. Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Quod verbum ecclesia in die Transfigurationis canit, propterea quòd illic dominus & viuis & defuncto Moysi & seruato Eliæ ostendit, quemadmodum ad eius exemplum debeant omnes resurgere. Est namque ipse caput nostrum, nos vero eius mẽbra, & ideo omnia eius dona in nos redũdant, quẽadmodum vt est in psalmo, Vnguentũ in capite quod redundabat in barbam Aaron, & vsq; ad oras vestimenti eius. Vnde Paul. Hebr. 2. Deus, qui diues est in misericordia propter nimiam charitatẽ: qua dilexit nos: cùm essemus mortui peccato, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluati, & conresuscitauit, & consedere fecit in cœlestibus.

¶Quod si rursus sciscitando instes, vtrùm hu- Dubium. manitas ipsa sit aliquo modo causa efficiens nostræ resurrectionis? Respondetur, quod si Solutio. de causa agenti & principali perconteris, non est nisi virtus Christi ei diuinitus impertita, Eadem enim quæ fuit causa resurrectionis suæ erit & nostræ: & clarum est, quòd humanitas, quæ in triduo non habuit partes coniunctas, non fuit causa suæ resurrectionis, sed diuina virtus Christo communicata, qui & animam habeat diuinitati coniunctam & simul

mul corpus: quare eadem virtute eaſdem partes coagmentauit, & eadem virtute nos quoq; reſuſcitabit. Et hoc eſt quod ait ad Ro. 7. Paul. Qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis viuificabit vitalia corpora nr̃a. Si verò de cauſa inſtrumẽ tali fiat ſermo, reſurrectio ipſa Chriſti: hoc eſt cõiunctio corporis & animæ ſuæ eſt inſtrumẽtum coniunctum eius diuinitati, quo mediãte noſtræ reſurrectionis erit cauſa. Quemadmodũ vt lib. 3. cap. 15. ait Damaſcenus, tactu corporali mundauit leproſum, & linitione oculos aperuit cæco.

Paul. Ro. 7.

D amaſcen.

Obiectio.

¶ Quòd ſi in contrariũ arguas. Eadem eſſe debet cauſa omniũ, quę ſunt eiuſdem ſpeciei humanitas aũt nõ fuit cauſa reſurrectionis Chriſti, eo quòd anima erat tunc à corpore ſeparata: ergo neq; noſtræ eſt cauſa. Reſpondetur ad maiorem ſolùm habere verum, quãdo omnes illi effectus eundem habent ordinẽ ad cauſam. Et liquidũ eſt, reſurrectionem Chriſti propinquiorem eſſe virtuti diuinitatis, quàm noſtrã: & ideo per ſuam propriam virtutẽ abſq; alio inſtrumẽto reſurrext: noſtram autem reſurrectionem mediante ſua operaturus eſt.

Reſurrectio Chriſti an fuerit cauſa reſurrectionis damnatorũ. Solut.

¶ Redarguitur nihilominus, quòd ſaltem eius reſurrectio nõ fuerit cauſa reſurrectionis damnatorum, quia in effectu quippiam ſimilitudinis cauſæ relinquitur: in dãnatis verò nihil fiet reliquum Chriſto ſimile: quia nullas obtinebunt aut animæ, aut corporis dotes. Reſpondetur verò omnium fore vniuerſalem cauſam. Damnati enim aſsimilabuntur ei in natura humanitatis quia integram, vt ipſe, recipient, nõ tamen in gratia filiorum Dei, ſed reſurgent, vt executio in eis iuſtitiæ fiat, ſecundum corpus & animam.

Solu. 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quòd poſita cauſa naturali, quæ ſe ſola ſine aliorum ordine operatur, extemplo, ſubſequitur effectus, vt præſente ſole illico fit illuminatio: illa tamẽ quæ ordine agit, aut mediãte alia cauſa non protinus totum effectũ profert, ſed per ordinem applicata. Ignis enim, qui eſt cauſa caloris, nõ illico totum in paſſum influit, ſed incipit paulatim illum effundere, imò niſi paſſum ei admoueatur, non agit. Reſurrectio autem eſt cauſa non immediata, ſed mediante diuina virtute, quæ per diuinã ſuam volũtatem, ſecundũ ordinem ſuæ ſapientiæ applicabitur, tempore, ſcilicet, per eãdem ſapientiam decreto. Quare protinus reſurgente Chriſto multa corpora ſanctorum reſurrexerunt: nam etſi dũ expirauit, Matthæus referat, multa monumẽta aperta fuiſſe, & multa corpora ſanctorũ, qui dormierũt, reſurrexiſſe, ſubdit tamẽ, quòd reſurgẽtes de monumentis poſt reſurrectionẽ eius venerunt in ſanctam ciuitatẽ, vt oſtenderet prius ipſum, quã illos reſurrexiſſe vt art. 1. quæſtionis ſequentis explicatius dicemus. Ob idq; illi teſtes perinde facti ſunt reſurrectionis dñicæ, vt effectus cauſæ præſentiam cõteſtari ſolet: ſic enim per fumũ cognoſcimus ignem.

Chriſt' prior cæteris reſurrexit.

¶ Ad ſecundum verò reſpõdetur, Deũ aliter, vt ait Aug. ſalutem noſtram operari potuiſſe, ignoſcẽdo, ſcilicet, nobis abſq; perfecta ſatisfactione Chriſti per eius mortẽ. Et tũc etiã reſuſcitaſſet nos abſque eius reſurrectione. Sed tñ quia iuſtitia De perfectã illã ſatisfactionẽ per Chriſtũ exigebat, ſicut non ſanauit animas noſtras niſi per paſsionẽ Chriſti, ita corpora noſtra nõ niſi per eius reſurrectionem reparabit.

Solut. 2. arg.

¶ Tertium verò argumentum aliud expoſcit explorandum nempe, an aliqua ſint illic futura Dei inſtrumẽta, videlicet, vocem, aliaue angelorum miniſteria. Nam ex vna parte videntur, ſuperflua, cùm Deus ipſe ſe ſolo facere poſſit, iuxta verbũ Damaſceni lib. 4. ca. 28. Crede reſurrectionem futuram diuina volũtate, virtute & nutu: ſed nihilominus Paulus & vocis Dei & archangeli meminit & tubæ.

In die iudicij an aliquæ ſint futuræ

¶ Sit ergo tertia concluſio. Signũ aliquod dabitur in iuditio præſentiæ Chriſti ad iudicium aduentantis. Probatur. Chriſtus, vt dictum eſt, per ſuam reſurrectionẽ eſt cauſa vniuoca: hoc eſt, eiuſdem rationis cum noſtra, cauſa autem huiuſmodi nõ operatur, vt. 7. Phiſic. ait Philoſophus, niſi per ſuam pręſentiã applicata: cum ergo Chriſtꝰ in carne ſit appariturus ante quẽ mortui omnes ſint conuenturi, neceſſe eſt ſignum aliquod ſenſibile aduentantis ipſius ad eſſe: quod vtiq; ſignum, vocem Paulus loco citato appellat & tubam.

3. Cõcluſio. Ratio.

¶ Haud tñ inter interpretes ſatis cõuenit, vtrũ in ſenſu literali vox re vera ſit intonanda, canẽdaq; tuba humano auditu perceptibilis, an verò ſola illa apparentia Chriſti, qui ſua claritate refulget, per metaphoram, vt ſermo humano mori accõmodetur, vox dicatur & tuba. Sunt enim quibus per metaphoram dictum placet. Vt enim legitur Matth, 24. Sicut fulgur, quod venit ab oriente & apparet in occidẽte, ita erit aduentus filij hominis. Sicut ergo repentinus ille fulgoris ſplendor citiſsimo fulgari aſsimilatur, ita & apparitio ipſa iudicis aiunt, nomine vocis exprimitur, eò quòd tota hominum corporalis natura illi obediat, & illius nutu omnia recepto ſpiritu vitæ præſto erunt. Et huic opinioni patrocinari videtur Gregorius dicens, quòd tubam ſonare, nihil aliud eſt quàm mundo filium Dei vt iudicem demonſtrare.

Tuba materialis an tũc canenda ſit.

Opinio quorundam.

Greg. Tubã canere quid.

Atque

Atq; hanc opinionem, quippe quam secundo loco recitat, gratius videtur D. Thom. adnuere. At verò in Quarto non perinde, ac in summa exactè res limabat, sed crebrò aliorũ scita referebat. Minimè ergo ambigẽdũ est quominus præter iudicis præsentiã sensibile aliquod signum præsentis iudicis sit affuturum: nã præsentia ipsa nõ est signum, sed res significata. Signum ergo erit seu tonitruus, seu alius clãgor, qui ad similitudinẽ tubæ exprimitur. Vnde illud Iob. 26. Quis poterit tonitrũ magnitudinis eius intueri? exponẽs Greg. ait, q̃ quem Iob tonitrum, Sophonias tubã appellauit cap. 1. vbi ait, Dies illa, dies iræ, &c. dies tubæ & clãgoris. ¶ Accedit, q̃ cũ iudiciũ sensibiliter faciẽdũ sit: nempè, oculis & auribus sit percipiendum, eo q̃ Christus in carne tãquã Redẽptor sit iudex vẽturus, quã simillimũ verò est aliquo sensibili sonitu eundem iudicem excitatos mortuos ad iudicium euocaturũ. Ait enim Paul. q̃ Dominus veniet in iussu Dei, nã iudicis est iubere, vt qui sentẽtiam audituri sunt, in suo tribunali sistantur. ¶ Ob idq; re vera quicquid sit de tuba vocem tamen certius credendum est tunc proferendã. Nam quãuis iussus ille potuerit fieri duntaxat intus in mente sine externo sonitu, quẽadmodũ creditur Deus mũdũ condidisse. Per illud enim Gen. 1. Dixit, fiat lux: & dixit, fiat firmamentum, &c. iussa diuinæ mentis designantur. Tamen in finali resurrectione lõge vero similius est, sonare voce rem peragendã. Quando enim Deus mundũ creauit, neq; ipse Deus sensibilis erat homo, neq; erant tũc mortales, qui essent eius voces audituri. Christus aũt Deus & homo, qui proprio ore fidem nos docuit suã, & legem nobis posuit, credẽdus est sensibili voce terribile illud conciliũ initũ ire. Vnde Paulus tria subinde cõnectit dicẽs. Dominus in iussu, & in voce archangeli, & in tuba Dei descẽdet de cœlo, quasi iussus voce sit explicandus, & tuba promulgandus. Et accedit præsertim verbum ipsius Christi Ioan. 5. Omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent, vbi denotatur audito vocis esse excitandos.

¶ Atq; inde etiam ad id arguitur, quòd verba sacræ scripturæ, quæ per proprietatem suauiter exponi possunt, non sunt ad metaphoras releganda. Potuit enim Christus ventis & mari interno nutu imperare, vt quiescerẽt tempestatemq; sedarent, eò vel maximè quòd res illæ audiendi sensu non pollebant: & tamen, vt legitur Matth. 8. non imperauit nisi voce sensibili, veluti etiam dæmonibus vt de corporibus exirent: quàm maxima ergo inde fit coniectura in die iudicij voce quoq; mortuis iussurum, vt resurgẽtes cõpareant. ¶ Præterea arguitur. Illũ stupendũ aduentum multę circunstantes qualitates faciẽt terribilem, vt nigrãs aeris imago, & nubium fragor, atq; alia: omnium autem horum profecto terribilissima est viua vox.

¶ Imò hinc maxima cũ probabilitate colligitur, vocẽ illam quasi ore fore articulandam, & humano more fore imperatricem: quãdoquidem debeat Dei hominis iussum exprimere. Est autem rei accõmoda vox illa, quam Hieronymus in regula monacharũ. cap. 30. & alibi sæpè meditatur, Surgite mortui, venite ad iudicium, qua videlicet, & resurrectio edicitur, & conuentus indicitur.

¶ Vtrùm verò vocem illam Christus ipse ore proprio, vel archangelus à Deo iussus sit prolaturus, nõ multũ decertarem. Est tamẽ plausibilius, quòd angelus ante faciem iudicis præconium illud sit intonaturus, tum quod sic ait Paulus, in voce archangeli, tum quod & ad iudicis maiestatem, eiusq; autoritatis amplitudinem plus confert, vt angelus illud ministeriũ exhibeat, quemadmodum in præsentia Regis præco est qui eius leges & iussa diuulgat. Vnde Christus ipse Matt. 24. Mittet, inquit, filius hominis angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos, &c.

¶ Accedit, quòd & in primo misericordiæ aduentu Ioãnes tãquam angelus, vt Esaias fuerat vaticinatus, missus est ante faciẽ eius, qui præparãs viam eius ante ipsum inclamaret, baptismum euulgando pœnitentiæ, quia appropinquabat regnum cœlorum: ex quo fit maximè verisimile in aduentu ad iudicium etiam angelum concitaturum mortuos.

¶ Sed arguis fortè contra. Vox illa nõ poterit à cadaueribus exanimis audiri: erit ergo superuacanea. Negatur vtiq; antecedens, vox enim cùm in aeris verberatione fiat, eodem aeris impetu percutiẽs dormientium aures solet ipsos tam perniciter excitare, vt eandẽ vocẽ, qua excitantur, audiant, ita vt præcedens sonitus causa sit expergefactionis, & expergefactio causa auditionis. Ad hunc ergo modũ vox illa supernaturali Dei virtute prolata mortua corpora perinde acsi dormirent, excitabit, quã excitati audiãt, & audiẽtes iussa capessẽt. Quare glossa super illud Psal. 67. Dabit voci suæ vocẽ virtutis ait id est, virtutẽ suscitãdi corpora: naturaliter nãq; neq; vox angeli id posset efficere. Est enim audiẽda nõsolũ in vniuersa terra & mari vbicũq; cadauera iacẽt, verũ & in inferno, vbi animæ detinẽtur, & in paradiso, vbi Deo fruũtur. Qua sanè iubebũtur corpora resumere sua

¶ Sanctus

D. Thom.
Sent. autho
Greg.
Ratio. 2.
1. Ad Thessalonicẽ. 5.
Vox sonora in iudicio.
Paulus.
Ratio. 2.
Ratio. 3.
Ratio. 4.
Vox iudicij.
An Christus ore proprio illã vocẽ sit prolaturus.
Matth. 24.
Esaiæ 46.
Obiectio.
Dilutio.
Gloss. Psal. 67.

Vocis iudicij virtus.

¶ Sãctus Tho. & Theologorum pleriq; virtutem illam virtuti sacramentorũ similem autumant: nempe vt sicut sacramentalia verba veluti supra suo loco diximus, non quia audiuntur, sed quia proferuntur, instrumentalem habent gratiam: ita illa vox antequàm audiatur resuscitat mortuos: non tamen est negandum quin illico audientes ei obtemperent.

Obiectionis dilutio.

¶ Et per eãdem similitudinẽ soluitur obiectio alia fieri solita. Si enim voci illi virtus inest diuina, fit vt eidem voci naturalis sit effectus ille excitandi mortuos: sicut cæcus, qui per miraculũ suscepit visum, postea naturaliter videt. Respõdetur, inquam, virtutem illam diuinam non esse qualitatem voci illi inhærentem, imò quemadmodũ de sacramẽtorum virtute diximus, non est illa virtus nisi motus quidã illius vocis verberatiq; aeris, qua, scilicet, voce Deus ceu organo suo vtitur. Quare effectus ille non est voci naturalis, sed supranaturalis.

Damascen° exponitur.

¶ Ad Damascenum ergo respondetur, quòd ad explicandam Dei cuncti potentiam tria cõposuit ad resurrectionẽ concurrentia, scilicèt,

Voluntas,

diuinam voluntatem, virtutẽ: & nutum: volũtas enim designat summã autoritatem imperij à nullo alio dependentem: virtus autem absolutam executionem absq; alius indigentia:

Virtus:

nutus deniq; citissimam exequendi facilitatẽ ad nutum enim obedire, est non expectata imperantis voce, soli oculorum digitorũ ve nutui auscultare. Sed nihilominus non negauit, quin ad rei decẽtiam vox etiam esset adhibẽda. Gre

Ad Gregor.

gorius autẽ fortasse illius fuit sententiæ, ꝙ nullus sit illic futurus vocis vsus: tametsi neq; id planè de voce neget, sed de sonitu tubę ait, nihil aliud esse, quàm demonstrare mundo iudicem Dei filium.

Tubæ soni tus in die iudicij an sit audiendius.

¶ Et ideo respondendum superest, vtrùm præter vocem sit etiam illic tubæ sonitus futurus Respondetur autem, quòd quamuis qui diceret, tubam: nempe, instrumentum ipsum illic futurum, non absq; colore ex verbis Pauli collecto loqueretur. Imò & ex verbis ipsius Christi Matth. 24. iam citatis. Nihilominus non est id dicere necessarium: siquidẽ angeli possunt instar tubæ absque aliquo instrumento aerem verberare. Nam & tonitrua veluti tubę sonare

Gregor.

assolent. Vnde citatus Gregorius, tonitrum, idem censet tunc fore quod tubam. Et fortasse præter illam articulatã vocẽ erũt similes clangores & rauci strepitus, vt terroris plus incutiant, & audiẽtes maiori pauore stupeant: quã doquidem locis citatis vox & tuba vt duo distinguũtur. Quinetiam sonitus illi clangorem & musicam plurium tubarum fortè referent. Nihilominùs, si cum diuo Hieron. ad Mineriũ & Alexãdrum sentire placet, vox ipsa potest, & clamor & vox & tuba censeri, vt clamor dicatur ab effectu conuocandi concitandiq; gẽtes, iuxta illud Matthæi. 25. Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit. Et vox propter humanam articulationem & significationem imperium iudicis exprimẽtem. Ac demũ tuba propter vehementissimam vocis magnitudinem: nam tuba altiùs quàm ore vox intonatur, iuxta illud Esaiæ. 38. Quasi tuba exalta vocem tuam. Et est allusio ad morem antiquę legis: nam vt Nume. 10. legitur (quia tunc non erat cymbalorum vsus) duabus argẽteis tubis ductilibus ad conuocandũ cœtum canebatur. Vnde illud Iohel. 2. Canite tuba in Sion, cõuocate cœtum. Et ideò Paulus. 1. Corinth. 15. In momẽto, inquit, in ictu oculi, in nouissima tuba. Vocat enim nouissimam: vt ibidẽ ait Hieronymus, alludens ad illud Apocalip. 7. de septem Angelis septem canentibus tubis, & subditur ca. 10. quod in diebus vocis septimi Angeli, per quem, vt interpretum pleriq; aiunt, intelligitur Christus, cùm cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, scilicet, finis mundi, sicut Euangelizauit Deus per suos seruos prophetas: nẽpe, Daniel. 12. Quapropter semper restat quàm verosimillimũ: quod præter vocem sit strepitus aeris in modum clangoris tubæ audiendus. Quãdoquidem Paulus ad maiorem emphasim subiũgat. Canet enim tuba, & mortui resurgent. Si enim cõsummationem seculi eius contẽplemur, vbi vita, & cap. 7. ait Iob tanquam militia transigitur, sonare tunc tubam erit receptui canere, vt consummato prælio fieri solet. Si verò diffidium cõsideremus, quod ad modũ pugnæ, vt Sapien. 5. legitur, aderit tunc inter iustos & iniquos, erit classicum canere, vt solet dum initur prẽlium, Quare tuba tunc alijs triste, alijs lætum canet: victis, scilicet, supplicium, & victoribus præmium. Si verò illud ceu œcumenicũ cõcilium vniuersalemq; cõuentum speculemur, quo de rerum summa totius orbis decernendum est, ad illam conuocationem vox quoque tubæ accommodatur.

Vox clamor & tuba.

Clamor vox

Tuba.

Tuba sonare quid.

Secũdus sonitus.

Tertius.

¶ Demum vtrùm & angelorum obsequia illic sint futura hęsitatur: videntur enim superflua. Nam si necessaria essent, ad id maximè vt animæ suis corporibus vnirentur: ad id autem nõ sunt necessaria, imò sicut solo Deo creantur in corporibus, ita & tunc vnientur.

Angelorum ministeri: in die iudicij.

4. Concl

¶ Nihilominus subiungitur quarta cõclusio. Illuc aduenturi sunt angeli Christo iudici ministrantes. Probatur ex August. 3. de Trinita.

& ex

& ex Gregorio.4.Dialogorum, dicẽtiũ,quod corpora crasiora & inferiora per subtiliora & potentiora,quodam ordine reguntur, ob id que Deus etiam in supranaturalibus corporũ mutationibus ministerio vtitur angelorum ad modum naturæ.quæ vt. 1. Meteoro. ait, Philosophus, per lationes cœlestes hæc inferiora gubernat: atque illa quæ infra hominem sunt, ipsius hominis iudicio regũtur, & corpus per animam.Inde ergo colligitur,quod Deus, qui supremus spiritus est, resurrectionem hominum, qui ex spiritu & corpore constant per spiritus medios cœlestes sit perfecturus. Præsertim quòd Christo ea ratione, qua Redemptor,angelorum obsequia debentur,iuxta verbum Pauli ad Hebræos.1. Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos,qui hæreditatem capient salutis? Quare & eius conceptionem matri, & eius natiuitatem pastoribus annunciarunt, & in eius passione & resurrectione sua quoque præsti-terunt obsequia. Atque adeò in resurrectione, vbi eius potissimum maietas & claritudo resplendebit,copiosissimus angelorum numerus eum comitabitur, iuxta verbum ipsius Matth.25. Cum venerit filius hominis in maiestate sua & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ,& congregabuntur ante eum omnes gentes.

Aristot. Paulus. Matth 25.

¶ Quo autem angelorum illic functiones innotescant, notandum est quatuor illic rerum congregationes futuras. Prima erit, vt vniuersi pulueres vbicunque fuerint,congregentur ad compingendum corpus: & hanc facient angeli siue voce illa. Surgite mortui, siue citissimo præeunte locali motu per supranaturalem virtutem. Secunda erit commassatio & organizatio membrorum, quæ etiam, vt quidam volunt, compositio eorum ministerio fiet. Sed de hoc dicturi sumus quæstione sequenti articul.2. Tertia erit vnio animarum cum corporibus, hæc autem à solo Deo immediatè absq; vllo creato ministerio fiet, sicut earundem creatio animarum. Per quod argumentum proximè factum restat solutum. Veluti & glorificatio ipsa opus solius Dei est, absque angelico ministerio. Quarta congregatio erit omnium resurgentium ante tribunal Christi. Et in hac etiam angeli suas præbebũt operas. ¶ Tametsi fortasse in hoc diuisum erit bonorum angelorum & malorum officium, vt boni iustos in tribunali Christi sistãt,sic enim Matth.24.ait,Christus,ꝙ angeli, quos missurus est,congregabunt electos à quatuor ventis à summis cœlorum vsque ad terminos eorum, vbi non fit reproborum mentio. Quare sicut reproborum animæ in primo exitu à corporibus per dæmones importantur ad inferos,ita nec sine probabilitate dici potest, eosdem fore ministros ad deferendos damnãdos in iudicium,vbi eos sunt accusaturi. Et forsitan illud Matthæ.13. quòd in consummatione seculi exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, sic intelligitur, quòd boni angeli separabunt electos ad dexteram iudicis, vt inde euehantur ad gloriam:dæmones verò separabunt malos ad sinistram,quos inde præcipitabunt in Tartara.

Quatuor cõgregationes Prima. Secunda. Tertia. Quarta. Angelorum bonorum & malorum officium. Matth.13.

¶ At cum angelorum hierarchiæ & ordines plures sint, fortasse quis scisciteret, cuiusnam ordinis illi angeli erunt? Apparet enim fore virtutes,quibus cõuenit miracula edere.Et tamen Paulus loco citato nõ vocant eum nisi archangelum.Respondetur,quòd princeps illorum illic erit Michael archangelus, vt princeps militiæ cœlorum expugnauit Luciferum cum suo exercitu,fuitque adeo princeps synagogæ, vt habetur Esaiæ.10. & Daniel.12. estque & ecclesiæ princeps, sed sub illo multi erunt angeli propria singuli offerentes obsequia.

Dubium. Solutiq.

¶ Ad tertium igitur argumentum respondetur non inconuenire, imò conuenire maximè eiusdem rei plures esse diuersi ordinis causas. Erit ergo Christus resurrectionis autor, & vox instrumentum,atq; angeli ministri.

Solut.3.arg.

QVÆSTIO SECVNda, De resurrectionis tempore & modo.

ARTICVLVS. I.

Vtrũ tẽpus resurrectionis sit finis mũdi.

NON solũ causas, verùm & tempus & modũ resurrectionis nosse oportet. Et ideo quæritur, vtrùm congruum fuerit,resurrectionem vsque ad finem mundi prolatari. Arguiturque à parte negatiua. Maior est concordia capitis ad membra, quàm membrorum ad inuicẽ, sicut causæ ad effectus quàm effectuũ inter se,sed Christus.qui caput est nostrũ,non distulit

Partis negatiuæ arg.1.

distulit suã resurrectionem vsq; in finem mundi, vt cum membris simul resurgeret: ergo nec decuit, vt nos vniuersalem illam resurrectionẽ expectaremus, sed vt vnusquisq; suo tempore resurgeret: scilicet, cùm ingressurus esset infernum aut cœlum.

2. Argumẽt. ¶ Secundò, Resurrectio capitis, vt dictum est, causa est resurrectionis membrorum: cùm ergo resurrectio Christi extemplò effectum sortiri cœperit in illis qui cum illo resurrexerunt, & postmodum in quibusdam illustribus mẽbris propter suam nobilitatem, vt de beata virgine fertur, & de Ioanne Euangelista: cõsequitur, vt deinceps sic deberent singulorum resurrectiones sigillatim fieri.

3. Argumẽt. ¶ Tertiò. Post mundi terminum nullum fiet reliquum tempus: post resurrectionem autem mortuorum cõnumerandi sunt anni mille, an tequàm fiat cõsummata resurrectio in vitam perpetuam: ergo resurrectio corporum non erit in fine mũdi, Minor probat ex illo Apocaly. ca. 20. vbi binæ resurrectionis fit mentio. Ait enim primo Ioannes. Vidi angelum descẽdentem de cœlo. &c. & ligauit diabolum per annos mille. Et vidi sedes & animas decollatorum propter testimonium Iesu sedentes super eas, & vixerunt & regnauerunt cum Christo mille annis. Cæteri mortuorum non vixerunt quousq; consummarentur mille anni. Et est resurrectio prima, vbi duæ insinuantur resurrectiones: vna quidem sanctorum martyrum, & altera post mille annos vniuersalis iustorũ & damnatorum: habetur enim Apocaly. cap. 12. quòd mulier (per quã ecclesia significatur) habet locum paratum à Deo vbi pascatur diebus mille ducentis sexaginta: & Daniel, 12. finis mundi legitur fore à tempore, quo ablatũ fuerit iuge sacrificium: putà, lex vetus, diebus mille ducentis nonaginta transactis: quibus locis ponitur pro anno, secundũ illud Ezechiel. 4. Diem pro anno, dedi tibi: ex quibus ergo locis colligi potest dies ille: vel saltem angeli, qui in conspectu Dei sunt, diem illum postremũ mundi vident: & tamen ait Christus Matthę. 24. quòd de die illa & hora nemo scit, neq; angeli cœlorum: ergo non erit in fine mundi.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium autem est illud Iob. 14. Homo dum dormierit, non resurget, donec atteratur cœlum: hoc est, quousq; moueri cesset, quod erit in fine mundi.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionem vnica conclusione respondetur. Resurrectio corporum in fine mundi erit. Conclusio est nõ vtcunque vera, sed proxime ex euangelio collecta: nam etsi in articulo fidei solum confiteamur carnis resurrectionem, tamen illa resurrectio asseritur generalis fore in consummatione seculi. Vnde Iob 19. Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, quasi dicat, ille iam resurrexit, ego verò non vsque ad nouissimum diem. Et Matthæi. 13. in zizanio rum parabola, ait Christus, quòd messis consummatio seculi est: & nomine messis intelligitur vniuersalis resurrectionis dies, quando vnusquisque metet, quod seminauit. Vnde subditur, quòd in eadem consummatione seculi mittet, filius hominis messores: nempe, angelos, qui colligent scandala, & mittent ea in caminum ignis, triticum autem congregabunt in horreum. Resurrectio ergo erit in consummatione seculi. Et Mathæi. 24. interrogauerunt discipuli Christum, Quod signum aduentus tui & consummationis seculi? quasi idem sint. Et respondit Christus. Prædicabitur euangelium hoc in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Et rursus inferius. Statim post tribulationem dierum illorum: nempe, Antichristi, sol obscurabitur, & luna non dabit lumẽ suum, & stellæ cadent de cœlo: & virtutes cœlorum commouebũtur, quæ sunt signa cessantis orbis à suo motu, atque adeò supremæ diei mundi. Et subditur. Et tunc apparebit signum hominis in cœlo, & mittet angelos suos & congregabunt electos, &c. vbi denũciatur, quòd finis mundi & carnis resurrectio in eandem incident diem & horam. Et Paulus. 1. Corinthi. 15. In Christo, inquit, omnes viuificabuntur (& loquitur de resurrectione corporum.) Et subdit. Deinde finis, cum tradiderit Christus regnum Deo & patri: vbi finem mũdi cum resurrectione coniunxit. Matth. 24. Matth. 13.

Ratio. 1. ¶ Neque verò rationes desunt eiusdem veritatis assertrices. Corpora namque nostra in vitam perpetuam & immortalem resurgere speramus, eum videlicet in modum, quo Christus resurrexit, de quo ait Paulus ad Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur: ergo eo temporis articulo fore decuit omnium vniuersalem, quo generationes & corruptiones horũ inferiorum cessabunt, & nulla fiet reliqua vita mortalis, sed sola sempiterna: cùm verò hæc inferiora corpora, vt proximè ex Augustino. 3. de Trinita. & Aristotele. 1. Meteo. citauimus, lationibus superioribus gubernentur, ordo diuinæ prouidentiæ exigit, vt quousque eorum motus cessauerint, resurrectio corporũ differatur.

Ratio. 2. ¶ Item tempus. vt. 4. Physic. ait, Philosophus. est nu-

est numerus & mẽsura motus, & potissimùm motus cæli, vt.2.de generatio. scriptũ est, quo vtiq; omnia, quæ sub orbe lunæ generantur & corrumpuntur, mensurantur: vita verò resurgentium corporum nulli erit variabili mensuræ subiecta, sed æternitati, quæ omni caret varietate & termino: igitur quousq; variabilis illa temporis mensura periodum suum compleat, neq; alia supersit quàm æternitas, sapientia diuina non tulit vt corpora resurgant, sed tunc omnia simul, tempus autem nõ nisi cum motu cæli finietur: ergo illic futura est resurrectio. Atque huc illud alludit Apocalypsis.10. vbi angelus inducitur supremæ diei nuncius, qui iurauit, q̃ tempus non erit amplius, sed in diebus septimi angeli cùm cœperit tuba canere consummabitur mysterium Dei.

Ratio.3. ¶ Tertiò. Quandiu hæc rerum mutabilitas duraverit, suapte natura humana ingenia susque deque fert, affectusque mortalibus varios ingenerat, nostras que pellicit volũtates, atque adeò toto, quo duraverit tempore, duratura est militia & palestra humani certaminis, vt alij de Deo bene, alij verò male mereantur: resurrectionem autem corporum eo temporis momento fieri decuit generalem, quo Christus iudex viuorum & mortuorum à cunctis simul mortalibus generalem rationem exigeret eorum, quæ hoc mundo vtentes gesserunt in corpore: ergo resurrectiones, non fuit congruens singulorum diuersis temporibus fieri sigillatim, sed in suprema mundi hora vnam omnium vniuersalem.

Ratio.4. ¶ Quartò. Vniuersitas mutabilium creaturarum, quas Deus hominis dominio subiecit, eisdem mortalibus ad suum ipsorum libitum seruit: improbi enim rebus ipsis ad suam libidinem abutuntur, probi verò vtuntur in obsequium Dei. vnde Paul. Rom.8. Vanitati creatura subiecta est non volens: id est, non ex primæua ordinatione Dei, sed propter eum: qui subiecit eam (scilicèt, mortaliũ arbitrio) in spe, videlicèt, sperans vt homo spe retributionis legitimè ea fungeretur, sed ipse homo vanitati suæ voluptatis eam subiecit: quare ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem filiorũ Dei, & ideo id sperans ingemiscit: ergo reliquæ creaturæ non sunt ab hac hominum seruitute liberandæ quousque corpora eorum corruptibilia incorruptibilitatem induant, quod erit per resurrectionem: volubilitas autem creaturarum non cessabit vsque in finem mundi, quando omnes motus quiescent, ergo non nisi tunc futura est corporum resurrectio, atque adeo tunc omnis creatura ab iniqua hominum seruitute liberata per supremum ignẽ, vt infierius dicturi sumus à sordibus cunctis & fœcibus, quas inde contraxerat, expurgabitur.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd etsi quantum ad rationem influentiæ plus caput cum membris, quàm membra inter se, conueniat, quia influit in omnia, tamen qua ratione caput est membrorum causa, singulari ratione membra inter se conueniunt: nempe, quia sunt effectus, qua vtique ratione à capite differunt. Igitur qua parte resurrectio Christi est causa resurrectionis nostræ, decuit sic fieri, vt spes inde nobis nostra confirmaretur. Et ideo fuit necessarium, vt illico resurgeret, quo eãdem nobis spem generaret: nos verò tanquàm membra post resurgeremus. Præterquàm quòd in ipso tanquam in vnigenito à patre, vt dictum est, fuit plenitudo omnium charismatũ, de qua vtique plenitudine nos omnes suscepimus. Et præterea corpus eius, quia nulli, neq; originali fuit peccato obnoxium, sed instrumentum abluendi nostra, decentissimum fuit, vt gloria animæ, quæ in fine mundi in nostra corpora redundabit, protinus suum glorificaret corpus.

Solut.1.arg.

Christus quare resurrexit.

Ratio.2.

¶ Ad secundum diluendum hoc in primis adnotandum est, vt hic D. Thom. idque scientissimè adnotauit, quod nulli eorum, qui hactenus resurrexerunt, censendi sunt ob id resurrexisse, quòd ratione sanctitatis propius ad Christi sanctitatem accesserit: nam quamuis alijs alius propinquius eidem capiti Christo per eius gratiam accesserit, & beata virgo proximè: nemo tamen accesit nisi tanquàm mẽbrum: quod est dicere, omnis accesit tanquã recipiens influxum à Christo, & nemo tanquàm causa influens in alia membra: & ideo nemini ratione illius propinquitatis debebatur resurrectio vsque in finem mundi: nam si festinatior resurrectio ante tempus, ob meritum fieret personæ, non fieret nisi quia eius resurrectio causa esset resurrectionis aliorum, quod soli Christo competit. Item quia sicuti propter eminentiam sanctitatis deberetur resurrectio ante generalem, tunc par erat, vt omnes sancti, etiam inferioris sanctitatis in eadem temporis proportione resurgerent, quo eorũ sanctitas requirit, vt si beata virgo, verbi gratia, tertio die resurrexit, iustitia exigebat, vt qui sanctitatis erat duplo minoris, post sex dies resurgeret, & qui esset triplo minoris, post nouem: hoc autem opinari fas non est: ergo nemo ratione suæ sanctitatis, quasi id iustitia retributionis exegerit, hactenus resurrexit

Solut.2.arg.

Nullus ratione sanctitatis resurrexit cum Christo.

Ratio.1.

Ratio.2.

sed ex singulari prærogatiua & gratuito priuilegio Dei.

Nullus nisi ex priuilegio Dei resurrexit.

¶ Illis igitur, qui cum Christo resurrexerunt, priuilegium illud indultum fuit in gratiam ipsius Christi, nempe, vt testes essent eius resurrectionis. Caueat autem cordatissimus quisq; ne fallatur, illos ante ipsum Christum resurrexisse, propterea quod, ait Euangelista, q̃ ipso emittente spiritum aperta sunt sepulchra, & corpora, quæ dormierunt, resurrexisse: illa enim anticipatio est & prænarratio eius, quod post contigit. Nam cùm resurrectio Christi fuerit illius resurrectionis causa, necesse est vt ipsam anteceſſerit, saltem natura.

Quando resurrexerint.

Ob idque subiungit Euangelista, quòd exeuntes de monumentis post resurrectionem eius venerunt in sanctam ciuitatem, quasi qui cum ipso resurrexerant. Quocirca omnes illi patres erant in limbo patrum, quia illùc vsque nullus erat in gloria, atque adeo omnes erant veteris testamenti, quia patres noui testamenti nondum vlli defuncti erant. Neq; verò credendum est, quotquot erant in limbo resurrexisse, tametsi omnes illic existentes animæ inde cœperint beatitudine perfrui: quoniam si omnes resurrexissent, profectò id Euangelista non subticuisset, & tamen non dixit, nisi quòd multa corpora sanctorum, qui dormierant, resurrexerunt.

In limbo erãt qui cum Christo resurrexerunt Nota.

Argum.

¶ Atque hoc est aliud argumentum ad comprobandum, quòd non ratione eminentiæ meritorum surrexerunt: nam illa ratione cùm iã omnes essent grati, omnes deberent resurgere, surrexerunt ergo illi tantum, quos Christus elegit, vt suæ essent resurrectionis idonei testes, Reliquorum verò eripuit inde animas.

Animæ purgatorij.

¶ Imò, si coniecturis agere licet, & omnes forte, quæ erant in purgatorio, liberauit, quamuis non essent ad iustum purgatæ. Quis enim ambigat, quin lætificus ille & iucundissimus descensus ad inferos plenariæ indulgentiæ fuerit causa: quandoquidem id per Pontificiam potestatem aliquando accidere prædicamus, vt animæ inde aliquæ eruantur?

Qui resurrexerunt cum Christo an iterum mortui sunt.

¶ Vtrum verò resurgentes illi iterum in mortem redierint, vt eorum non fuerit nisi transitoria quædam resuscitatio, an verò in perpetuam resurrexerint vitam, Hieronymus in sermone de assumptione virginis sub lite reliquit. Dixit enim, multos tenuisse, quòd in vitam resurrexerint sempiternam, alioqui non essent idonei testes resurrectionis Christi, qui non vltra moriturus surrexit. Qua propter Petrus Actuum. 2. vbi de obitu Dauid meminit, non ausus est dicere, Corpus eius est apud nos, sed sepulchrum eius est apud nos vsque in hodiernum diem: acsi resumptum corpus in cœlũ euexerit. Et præterea arguitur. Christi opera & priuilegia perfecta sunt: cum ergo illos eo donauerit resurrectionis beneficio, credibile fit, non mancum, sed integrũ in perpetuam vitam illis contuliſſe.

Sepulchrũ Dauidis.

1. Argumẽt.

¶ In Euãgelio Nazaræorum scriptum est, nõ nisi duos insignis sanctitatis viros, qui paulò ante mortem Christi obierant, resurrexisse, & suis notis & familiaribus apparuisse. Et est nonnulla verisimilitudo illos, qui apparuerũt notos illis fuisse, quibus apparebant, alioqui non eis constaret resurrexisse. At verò euangelium illud apocryphum est, nec verbis euangelicis satis consonans, vbi legitur, multa corpora sanctorũ resurrexisse, & apparuisse multis.

Euãgelium Nazaræorũ.

¶ Est ergo maximè credibile ex illis sanctis patribus, quos populus ille colebat vt sanctos, veluti Abraham, Moysem, Dauidem, & quosdam similes resurrexisse. Vnde Augustinus in epist. ad Euodium, quæ est. 99. Durũ, inquit, videtur, vt Dauid non fuerit in illa resurrectione iustorum. Atqui D. Thom. hic in hanc partem liberiùs inclinat, quod in perpetuam vitam surrexerint: quã opinionem, ait alibi, Hieronymum affirmantius asseruisse. Veruntamen tertia parte, vbi res emunctiùs examinabat, quæstione. 53. articulo. 3. contrarium tenet: scilicèt, quòd iterum corpora reliquerunt. Quam vtique opinionem Augustin. in epist. 99. modò citata ad Euodium tenet, vbi illud de Petro, qui allegauit sepulchrum Dauidis, acutè in suum patrocinium adsciscit. Contendebat enim illic Apostolus illud Psal. 15. Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, non de se ipso Dauidem, sed de Christo dixisse. Quod inde comprobat, quòd Dauid mortuus est & sepultus, & sepulchrũ, inquit, eius apud nos est. Si autem non intelligeret, ossa illic Prophetæ iacere, nihil probasset. Et tamen Dauid, inquit, cum illis iustis resurrexit.

Authoris opinio.

Augustꝰ.

Opinio D. Thomæ.

Augustꝰ.

¶ Et re vera opinio hæc gratiùs sustinetur. Nã cùm illa resurrectio tantum inseruierit, vt mortui testimonium dominicæ resurrectionis ferrent, profectò videtur, illud priuilegium non fuisse illis amplius indultum, quàm ad id muneris necessarium erat: & ideo illo munere perfuncti postquam asseruerunt Christum resurrexisse, redierunt ad mortem. Concedere enim quod Christus paucos quosdam gratia resurrectionis in perpetuum donasset alijs relictis, non est creditu facilè, postquàm ad testificandam resurrectionem non fuerat necessarium

Opinio illa reijcitur.

Ratio ꝙ

sarium. ¶ Sed quæ me ratio multum mouet,
Ratio. 2. est,quòd si resurrexerunt in vitam perpetuã, non est opinandum mansisse in terris, sed certissimè credendum in cœlos ascendisse: si verò illuc ascenderunt, proculdubio non prius, Christo, sed cum ipso simul: quod si ita gestũ esset, non est dubium quin Euangelistæ inter enarrandam Christi ascensionem tam præclaræ historiæ mentionem fecissent. Aut si non cum Christo ascendissent,eorum tamen ascensum,sicut & resurrectionem enarrassent.

Retio.3. ¶ Accedit in confirmationem huius, quòd Moyses in transfiguratione Domini resurrexit, secundum veriorem opinionem, quæ est Hieronymi super Matth. ca.17.nam postquã Euangelista ait, apparuisse illic Moysem, non satis est vt apparuerit in corpore aëreo, vt quibusdam placet,quia non esset ille Moyses, nisi in suo proprio corpore, cui anima vniretur, apparuisset:& tamen non dubitatur quin postea fuerit mortuus: quia absurdum esset concedere Moysem in vitam perpetuã prius Christo resurrexisse.

Ratio 4. ¶ Iam demum arguitur. Si illi crederentur, in vitam corporum æternam surrexisse,facile de alijs noui testamenti fieret credibile: & tamen hæc tam ardua res est, vt etiam de beata virgine nondum sit firmiter ab ecclesia ceu articulus fidei definitum. Quia hanc opinionem tenuerint,dicere subinde debent,non fuisse Nota. propriè resurrectionem, sed suscitationem quandam, vt Lazari & aliorum: quod Hieronym. Hierony. super eundem locum Matth. insinuat dicens, Quomodo Lazarus resurrexit, sic multa corpora sanctorum resurrexerunt, vt Dominum ostenderent resurgentem. Et fortasse manserunt cum Christo vsq; ad eius ascensionem,& Quid egerint. tunc relictis corporibus ascenderunt animæ cum illo simul cum cæteris,quæ de limbo prodierunt, iuxta verbum supra citatum Pauli, Ascendens Christus in altum captiuam duxit captiuitatem.

An illi surrexerint incorporibus glorioſis. ¶ Quod si roges, vtrùm resurrexerint in corporibus glorioſis? Respondetur, minime cum perpetuis dotibus, sed fortasse cum ipsis per modum cito trãseuntium: tum q̃ animæ erãt
Ratio.1. beatæ, tum q̃ deberent in corporibus illis quadraginta diebus Christum comitari. Quamuis forsitan nõ nisi in corporibus corruptibilibus resurrexerunt, quale Christus habuit ante passionem: nam cum resurrectio nõ esset illa beatorum, nõ opus erat dotes diffundi in corpora, præsertim cùm illa tam breui deberent re-
Ratio.2. linquere. Item quia alioqui sua claritate illos exterruissent,quibus apparebant. Et Moyses non creditur in transfiguratione apparuisse in corpore glorioso, alioqui perinde, vt Christus resplenduisset. ¶ Si vero in vitam æternã Nota. resurrexerunt, fuit illa simpliciter resurrectio suis perpetuis dotibus insignita. Quod nescio an tã propriè euangelio consonet: quoniam tunc resurrectio postremæ diei non erit prorsus vniuersalis,cùm tam multi iam resurrexerint. Et tamen Ioannis. 5. sic legitur, Omnes (nemine excepto) qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & loquitur de voce finalis iudicij, vbi insinuatur ab illis quoque qui cum ipso surrecturi erant,de monumentis etiam auditum iri: siquidem illic tunc,dũ Christus loquebatur, in monumentis iacebant.

¶ Adde quòd profectò Iob, qui quasi euange Ratio.3. licè resurrectionem Christi & vniuersalem omnium præcantauit, piè credendus est inter alios sanctos resurrexisse, & tamen ait, quod in nouissimo die de terra surrecturus est. Imò & de Ioanne Baptista, qui Christi fuit præcur Ioannes Baptista. sor, aduentum eius prænuncians maximè fit credibile inter illos tunc resurgentes fuisse,cuius tamen caput postmodum inuentum.

¶ Postremò tandem loco adhibetur optima ratio,quam illic Augustin. epist.99. ex verbis Pauli ad Hebræ.11.colligit. Postquam enim Ratio.4. Apostolus fidem Abrahæ,aliorumque sanctorum patrum,qua salui facti sunt, retulit,ait,nõ dum repromissionem:scilicèt,resurrectionem eos suscepisse.Deo,inquit,pro nobis meliꝰ aliquid prouidente, vt non sine nobis cõsumma rentur:hoc est, non ante nos suppremam animarum & corporum gloriam sortirentur.

¶ De sacratissima verò virgine si resurrexit, Virgo mater an corpore sit in cœlũ euecta. non est dubium, quin in vitam sempiternam resurrexerit, qua in cœlis cũ filio suo fruitur, hoc autem Hieronymus eodem sermone sub dubio reliquit. Iam verò temporum curriculo opinio hæc aut credulitas, quòd in corpore & anima fuerit in cœlum assumpta, plurimùm inoleuit,nondum tamen inter fidei articulos creditu necessarios relata est. Quamuis sit pientissimè credendum: nam & in collecta illius festi, ait ecclesia, quòd nexibꝰ mortis de primi non potuit. At verò cauendum est nedicatur id ei iure conceptionis absque peccato originali obtigisse:nam etiam si teneatur,illam maculam neutiquam contraxisse, nihilominùs ratione mortalitatis, quam vniuersum genus humanum inde contraxit, mortua est. Solus enim Christus ab illa mortis necessitate fuit liber, nisi liberè, se morti obtulisset. Et Ratio optima. ideo virgo si resurrexit,ex mero priuilegio Dei resurrexit, congruentissimè tamen: nam sa-

cratisimum corpus, quòd tãta cum virginitatis integritate apotheca fuerat carnis Christi, decuit, vt quòd ipse per naturam habuit, ipsa per priuilegium abtineret, vt, scilicèt, absque incineratione resurgeret.

Ioãnes Euãgelista an resurrexerit.

¶ At verò de Ioanne Euangelista, quem hic S.Thom. atq; alij resurrexisse opinantur, res non est tam certa: imo certius est, non resurrexisse. Quod enim quidam referunt, in sepulchro, quod viuens aperiri sibi fecit, mansisse viuum, apocryphum est. Quinuerò quòd non fuerit mortuus, fabulosum, vt August. tractatu. 124. super Ioannem, imò & Ioannes de se ipso cap. 21. testatur: nam cum Christus ad Petrum dixisset, Si volo eum manere donec veniam, quid ad te? exijssetq; subinde sermo inter fratres, quia discipulus ille nõ moritur, moderatus est Euangelista verbum subdẽs, quod Christus non dixit non moritur. Quare Hieronym. & Eusebius in eius vita latè fatentur fuisse mortuum, extareque eius sepulchrum Ephesi. Quod autem post mortem resurrexerit, nullo idoneo testimonio fulcitur.

¶ Tertium argumentum expositionem petit illius capituli. 20. Apocalypsis, quod Diuus August. lib. 20. de ciuit. Dei cap. 7. & 8. edisserit. illis enim verbis Ioannis, Papias eius discipulus seductus duas commentus est corporũ resurrectiones. Quo errore Lactantius atque alij fuerunt subinde commaculati, Excogitarunt siquidem quod quemadmodum mundus sex diebus fuit conditus, & in septimo Deus sabbatum, hoc est, requiem fecit, ita in fine sexti millenarij ab orbe condito venturus esset Christus, iustos omnes resuscitans. quos illic, Ioannes martyrũ nomine designat, qui fuerunt propter testimonium Iesu decollati. Qui quidem toto septimo millenario in paradiso terrestri summis fruentes delicijs victuri cum eodem essent Christo. Quare illo tunc millenario, Dominus ligaturus erat diabolum, ne eos posset tentare, aut infestare: illo autem expleto millenario soluendus erat sub ætatem Antichristi exiguo tempore, vt seduceret gentes, & protinus facienda erat vniuersalis resurrectio proborũ & reproborum. Sed hæc fabula non diu in ecclesia perstitit. Erat enim hominum nimium sensibus indulgentium. Quid enim opus erat eis, qui in Domino dormierant, & prorsus peccatorum maculis erant expurgati, ac subinde in gratia & amicitia Dei confirmati, sensibilium voluptate deliciari, acsi terrenorum fruitio merces eorum esset? Cum Christus iustis non nisi regnum cœlorum fuerit pollicitus, Gaudete enim in quit, & exultate, quia merces vestra copiosa est in cœlis. ¶ Adde q̃ si cibo & potui deberẽt indulgere: deberent subinde rei vxoriæ vacare, atque adeò filios procreare, qui non essent vt ipsi beati. Sed vanum est aduersus talem cogitationem verba prodigere.

Apocal. 20.

Lactantius lib. 7. de diuino præmio cap. 24.

Fabula erronea.

Nota.

¶ Duæ ergo illæ resurrectiones non aliæ, interprete Augustino intelligendæ sunt, quàm spiritualis à peccatis, & corporalis, gemino aduentu Christi celebratæ. Quare angelus ille, quem cum claui descendentem vidit Ioãnes, non alius quàm ipse Christus fuit descendens in carne. Mille verò anni, quibus dicitur Satanam ligasse, totum tempus designant ecclesię euangelicæ: nempe, ab orbe redempto ad finẽ mundi. Nam cum numerus ille sit perfectus, perfectum designat tempus. Dicitur autem Christus hoc tempore ligasse Satanã, eò quòd eum non permittit sic prædestinatos tentare & superare, vt vsque ad mortem victos detineat. Quare isto tempore homines prędestinati sunt sicut sacerdotes, vt illic ait Ioannes, & in sua canonica Petrus, Christo sacrificia suorum corporum offerentes, atque adeo cum ipso isto millenario regnantes. Et ideo Ioannes appellat eos beatos, qui habent partem in hac prima resurrectione à peccatis per gratiam. In his enim, inquit, secunda mors non habet potestatem. Prima enim mors est corporis, quæ tam bonos quàm malos reti suo comprehendit: secunda verò est animæ, quæ fœlices sanctos non tangit. Secunda ergo resurrectio est vniuersalis corporum, de qua prȩcedens nunc decurrit sermo.

Resurrectiones duæ.

Mille anni quid.

Satanam ligare.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm dies & hora resurrectionis sit hominibus vel angelis cognoscibilis.

AD præcedentem articulum adiungitur secundus, de notitia illius diei postremæ mundi. Et arguitur, quòd possit per speculationem sacrarum literarum innotescere. Habetur enim Apocalypsis capitul. 12. quòd mulier (per quam ecclesia significatur) habet locum paratum à Deo, vbi pascatur diebus mille ducentis sexaginta, & Daniel. 12. vbi finis mundi legitur, legitur forè à tempore, quo ablatum fuerit iuge sacrificium & posita abominatio, dies ille ducentos sexaginta: quibus locis dies ponitur pro anno secundum illud Ezechiel. 4.

Partis affirmatiuæ.

1. Argumen.

Diem

Diem pro anno, dedi tibi. Vel saltem Angeli qui in conspectu Dei sunt, diem illum postremum mundi vident. ¶ In contrarium est illud verbū Christi Matthæ. 24. De die illa & hora nemo scit, neq; Angeli cœlorum.

Pars negatiua.

Conclusio. ¶ Ad quæstionem vnica conclusione respondetur. Dies illa omni puræ creaturæ tam percausas naturales quàm secundum viam Dei ordinariam occulta est, & prorsus ignota.

Matth. 24. Assertio est Christi Matthæi. 24. verbis modò citatis, & Marc. 13. additur, Nec filius, sed solus pater. Nam postquam constitutum est diem resurrectionis corporum & consummationem seculi & aduentum domini in eādem concursuras, idem est quærere: vtrum dies iudicij, & vtrum dies postrema mundi sit prorsus occulta. Atqui ꝙ secundum naturæ lumē & cursum dies illa sit prorsus ignota', probatur: quoniam finis temporis quod, vt prædixi mus, est mensura motus cœli, nō nisi vbi idem motus cessabit futurus est: terminus autem illius motus per naturam cognosci non potest: ergo neque vltima hora, aut dies, aut annus tē poris. Probatur minor, quia per motus quidē cœlestes possumus illa cognoscere, quorum ipsi sunt causa: vt hyemem & ver, atq; inde de pluuijs, temporibus, & complexionibus conie ctari: at verò finis motus cœli non est effectus eius naturalis, sed eius cessatio: finis autem & cessatio cuiusque motus nosci nequit, nisi aut ratione subiecti, quia corruptibile est ac perinde lassatur, aut ratione spacij, quod est peragendum, aut ratione motricis causæ, quæ vltrò quiescere potest: cœlū autem (quod Philosophis notissimum est) corruptionem non patitur, neq; suo motu atteritur, neq; intelligē tia motrix (quoniam spiritualis est) lassari, aut fatigari potest: rursum neq; spacium in lōgum protēditur: quia cœlum perpetuo circulo per eadem spacia conuoluitur: sciri ergo per naturam nequit quādo cessabit. Imò Philosophus supranaturalium causarum ignarus, optimè profecto. 8. Phys. & alibi ex natura eiusdem motus elicuit fore perpetuum. Haud enim no uit intelligentiam iussu Dei liberè illud moue re: ergo in sola voluntate Dei positum est & reconditum quando sit finem habiturus. Qua re neque angeli de cœlo, neq; ipsæ motrices intelligentiæ possunt hoc viribus naturæ nosse.

Probatio minoris.

Aristot

Augustī ¶ Vnde Augustin. libr. 83. quæstionum quæstio. 58. ait, quod quemadmodum hominis, ita & mundi suprema ætas non est certò cognoscibilis: complet enim infantia suā periodum in primo septēnio, & pueritia in secundo, & reliquæ in suo cuiusq; termino, vt distinct. 27. quæst. 2. art. 2. explicuimus: senectus verò, aut si mauis decrepita, quæ ab octuagesimo incipit anno certum terminum non habet; nam alios citiùs, alios verò tardius mors occupat. Sic ergo prima ætas mundi in diluuio finita fuit, & secunda in Abraham, & tertia in Moyse, & sic de reliquis. Septima verò hæc, quam Apostolus horam vocat nouissimam, & ab orbe redempto vsque ad mūdi finem fluit, nescitur naturaliter quando sit habitura terminū.

¶ Secunda cōclusionis pars, scilicèt, quod nec per viam ordinariam Dei dies illa possit hominibus innotescere, probatur. Viam enim Dei ordinariam appellamus sacrā scripturam nobis reuelatam, & si quæ aliæ fuerint Apostolis verbo tenus factæ reuelationes ad ecclesiæ regimen spectantes. De ista ergo via arguitur, quòd neque in pagina veteris testamenti, neque in pagina noui fuerit scriptū: nec verbo, quod sciatur, reuelatū. Si quibus enim debuit eiusmodi dies patefieri, illi fuerunt Apostoli, quos Christus promulgatores euangelicæ legis instituit: quibus ideo dixit, Vobis datū est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Lucæ. 8. Etiam non dicam vos seruos, sed amicos, quia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Ioānis. 15. Eis autem, vt legitur Actuum. 1. scisitantibus de die illa, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Respondit, Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate: quasi dicat. Quòd agnoscatis futurum esse aduentum, necessarium vobis est ad ecclesiæ salutem. Tempus verò nosse, non est vestri muneris: quia neque ecclesiæ, cuius estis gubernatores instituti, id nouisse expedit. Quo vno loco conuincitur in veteri testamento non fuisse scripto mandatum, alioqui apostoli nouissent, neque verò in nouo fuisse detegendum, alioqui non eos tunc id celasset.

Dies illa an possit alicui esse nota.

1. Argumēt.

¶ Ad intellectum autem huius loci adnotandum est, Apostolos iam tunc non dubitasse, illum esse Messiam, sed tamen Pharisæi, pluri miq; illius populi putabant aduentum Messiæ futurum fuisse ad liberandum populum illum ex omni humana miseria, atque ad restituendum regnum ipsorum temporale: & quia non videbant Christum in illa maiestate venientem, ob id cunctabantur illum, vt Messiā recipere. Ob idque, vt Matth. 26. legitur, dum sub articulum passionis dixit ei Pontifex, Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es Christus respondit, Tu dixisti, Et adiecit, Veruntamen dico vobis, amodò videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis

Enarratur locus Luc. 8.

Dei,& venientem in nubibus cœli,&c. Quasi diceret, Quia ob id me non quasi Messiam susci pitis, quod non in me illam maiestatem conspicitis,quam sperabatis, volo vos vestræ deceptionis admonere. Non est hic aduentus,ille quem putatis,sed amodo:id est,secundo aduentu, videbitis filium hominis in sua maiestate. Et eandem ob causam dixerat Ioann.3.Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum,sed vt saluetur mundus per ipsum: duos hos aduentus designans. Hoc ergo est quod Apostoli ab ipso sciscitabantur,vtrùm,scilicèt, tunc deberet restituere regnum Israel.

Aduentus Christi duplex.

¶ Quò autem res appertior fiat, notandum, inter aduentum Christi misericordiæ in carne mortali ad liberandum nos,atque alium iustitiæ in maiestate ad iudicandum, quorum, primus in veteri testamento sperabatur,& secundus expectatur in nouo, hoc interesse discrimen, quod cùm in primo deberet ceu homo, occulta maiestate venire mitis, & mansuetus sedens super asinam, deberetque adeò per fidem suscipi,condecuit illius figuras longè ante præcedere, & prophetias, quæ tempus illius aduentus designarent, quales fuerunt septuaginta hebdomadæ Danielis capitul. 9. & prophetia Iacob Gene.49. Non auferetur sceptrum de Iuda donec veniat, qui mittendus est: atque aliæ, quibus tempus illud salutis subindicabatur.Quamuis vt fidei quoque aliquis relinqueretur meriti locus,non vsq; adeo perspicuè & punctim tempus illud Messiæ prophetæ designabant: quare nec fuit Iudæis planè intellectum. Aduentus verò secundus, quo,vt, ait, Dauid, Deus manifestè veniet, sicut fulgur,quod exit ab oriēte & apparet vsq; in occidente vniuerso orbi, non indiguit reuelatione illa: quia non est suscipiendus perfidem, sed euidenti cospectu. Tametsi nonnulla fuerit eius prænunciatio per Danielem capitul.12.scripta.

Daniel. 9.

Aduentus.2

Diē iudicij nosse an expedierit ecclesiæ.

¶ Imò verò adeò non fuit ecclesiæ necessariū tempus illud nosse, vt fuerit etiam expediens maximè illud ignorare. Nam si punctim fuisset prænognitum, segniores fierent homines, atq; ad virtutum officia væcordes. Hoc enim hic apprimè animaduertendum est, quòd Deus, vt distinct.14. dicebamus, non in hoc nos tantùm creauit, vt in nouissima hora ad ipsum conuerteremur,sed re vera vt totam vitam in eius obsequijs expenderemus, neque quicquā admitteremus, cuius nos postea pœnitere opus esset. Vt ergo continenter in hac vigilia persisteremus expediens nobis fuit tēpus aduentus eius ignorare, tum singularis ad vnum quenque iudicandum,tum & generalis ad iudicandum mundum. Videlicèt, vt nihil nobis certius esset q̄ ꝙ venturus sit nihilq; occultiùs quam quando venturus sit.

¶ Vnde Lucæ.12. Sint lumbi vestri præcincti id est,semper in opere persistentes, & lucernæ ardentes:id est,nūquam fidei lumē extinguentes,quod Deus in cordibus vestris accēdit,& similes hominibus expectantibus Dominum suum,scilicèt,omni momēto, quia nescitis: an in prima,secunda, vel tertia vigilia sit vēturus. Quo circa intelligenda est vis argumēti, quod subiungit. Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias qua hora fur veniret vigilaret vtique, & nō sineret perfodi domū suam: & vos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet. Videtur namque inepta collectio ab eo, qui scit horā, ad eum qui nescit: est tamen aptissima. Vult enim persuadere,vt quàm attentè, qui horam venturi furis sciret,illa hora vigilaret, tam vigilāter, imò vigilantiùs ille,qui horam ignorat in quacunque sit attentus,certò nimirum sciens quacumque posse venire. ¶ Atque huic alia subinde egregiè consonat virginum parabola Matthæi.25. Nam quinque prudentes, quia quacunque hora sponsum expectabant, nunquā dormierunt, fatuæ verò ob moram, quam faciebat, hæsitare ceperunt quando veniret: & ideo somno occupatæ, oleum minimè prouiderunt. ¶ Et hæc est quærela,quam Christus loco citato Matthæi.24.proponit. Vbi enim dixit,de illa hora neminem, neque vero angelum scire,nisi solum patrem,subiunxit. Sicut autem in diebus Noe, ita & aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes & nubentes & nuptui trandentes vsque ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis.Quasi diceret,cùm pater meus secretum diei illius ea causa in suo pectore condiderit,vt homines vigilantiores paratioresque essent,& cautiùs viuerēt, inde ipsi occasionem nanciscuntur socordius ac negligentius viuendi. ¶ Est igitur adnotādum hic, quòd prænunciatio diuina alicuius imminentis mali aut est comminatoria, quam scit semutaturū: & tunc nihil vetat quominus certus dies designetur: vt fuit illa Niniuitis per Ionam facta,Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur. Quando verò prænunciatio illa non est mutanda, non designatur singularis dies, vt est illud Lucæ.19. Super Hierusalem

Lucæ.12.

Matth.25.

Matth.24.

Prænunciatio diuina duplex.

rusalem, Venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, &c. Et pariter centum annis ante diluvium præcepit Noe Deus arcam fabricare nulla tūc designata die, & tamē neq; toto illo tempore mortales illi fidem ei præstiterunt. Gen. 6. ¶ At verò vt aliud adhibeamus argumentum, quamuis diem illum nobis Christus prædixisset, parum nobis prodesset: nam vnusquisq; finem suum, maximè in provecta ætate, appropinquare cognoscit, & nihilominus mores nō ideò accuratiùs cōponimus, sed novissimam horam expectamus: quando corpus, quòd corrumpitur, aggrauans animā, vix vllam ei libertatem permittit, qua possit de re tam ardua tractare. Igitur hominibus notitia illius diei nondum affulsit.

Arca Noe.

Aliud argu.

Dubium.

¶ Vtrùm verò singulariter alicui talis fuerit facta revelatio, vanum est disputare. Quod enim id Deus facere potuerit, ambigere nō licet. Sed tamen quia vnicuiq;, vt. 1. Cor. 12. ait Apostolus, datur manifestatio spiritus ad vtilitatē, & in hac vita id nosse non expedit, non est facile credendum tale priuilegium alicui fuisse indultum. Secus de obitu cuiusq; singulari, qui multis revelatus legitur. Quamuis nec proprię diei mortis notitiam affectare debeamus, admonet enim nos Paulus. 1. ad Thimo. 4. vt aduentum Domini diligamus. Sed vt ait ad Esychiū Augustin. non ille diligit aduentum Dñi qui eū asserit propinquare, nec ille, qui eum asserit non propinquare, sed ille potius, qui eum siue prope siue lōgè sit, synceritate fidei, firmitate spei ardore charitatis expectat.

Lactantij opinio.

¶ Lactantius, vt paulò antè diximus in lib. 7. de diuino præmio in illa sua hebdomada dierum persistens, cap. 14. & rursum. c. 25. arbitratur expleto ab orbe condito, sex mille annorum numero iudicium futurum: & post septimum millenarium, quo cum iustis regnaturus est Christus, mūdum finiendum. Atqui Elias quidam, non ille sacer Propheta, sed alius nuperrimus, quem Andreas Osiander refert, mūdi cursum in tres periodos partitus est, ita vt cùm vsque ad Abraham per duas ætates duo millia annorum fuerint consumpta, & vsque ad Christum alia duo, totum tempus euangelij, non nisi alia duo millia annorum sit duraturum. Sed hæc & similia commenta nullius sunt authoritatis. Similiter enim, vt Augustin. super illum locum Act. 1. lib. 18. de ciuita. cap. 53. scripsit, quidam dixerunt, mundum duraturum quadringentis annis, quibus fuit populus Israel in AEgypto. Alij verò quingentis, & tamen decepti sunt, quemadmodum & omnes, qui id computare contenderint, decipientur. Quod enim Apostolis Christus id scisciantibus non dixit, nulli revelavit: quare omnium de hac re calculantium digitos resolvit: & quiescere iubet. Hæc ille. Quare qui certitudinem illius diei prædicauerint, non sunt audiendi. Nam etsi D. Vincentius atque alij sancti iamiam aduentare prædicauerint, prudenter tamen annorum numerum non denotabant. Vnde Augustinus ad Esychium epistola. citata. 80. Nec cētum nec mille anni cognosci possunt post quos sit Christus vēturus, sed vocavit Paul. Euangelium tempus horā novissimam, quia mille anni ante oculos Dei tāquam dies vnus. Et solet esse Dei providentia, vt nonnunquam aliquibus viris iustis opinari permittat, vt credant citius venturum, non quod eis mendaciū revelet, sed quod sinat eos talem sensum habere ad percellendum populorum animos, prope ad illum modum, quo per Ionam Ninivitis eorum interitum comminatus est.

Opin. quor.

D. Vicētius.

Obiectio.

¶ Quòd si quis contra conclusionem sic arguat. Cuius principium notum est, eius perinde finis innotescere potest: quoniā, vt secundo de generatione ait Philosophus, cuncta suo durant periodo: principium autem mundi Christianis notum est: ergo per id potest innotescere finis. Respōdetur, quòd vt ex principio alicuius rei finis perpendatur, necesse est, vt eius mensura sit nota. Si enim ergo scirem quantum alicui Deus dederit vitæ, cognito die Natiuitatis, cognoscerem quando futurus ei sit dies mortis. At quia mensura seculi mundi nobis incognita est, quamuis sciamus quantum temporis à suo ortu defluxerit non tamen inde colligimus quantum sit in posterum duraturus.

¶ Ad principale igitur argumentum respondetur, quod Daniel Propheta bis legitur tempora aduentus Domini designasse. Primum capit. 9. vbi ab ædificatione templi post hebdomadas septem & alias sexaginta duas ait occidendum Christum, vbi manifestè de primo loquitur aduentu ad mortem. Non de secundo, vt eadem epistola ad Esych. ait Augustin. Post verò de secundi aduentus tempore loquitur capitu. 12. vbi ait quòd à tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium. Et iste est locus, quem Christus citat Matth. 24. de secundo aduentu. Et similiter ferè dicitur Apocalypsi. 12. quod, scilicet, mulier, quæ ecclesia intelligitur, habebit locum, vbi Deus illam pascat, diebus mille ducentis sexaginta. Per illum verò numerum designat Ioan. totum tempus ecclesiæ ab orbe redempto vsque ad Antichristum, sed tamen illic non ponitur dies

Solu. 4. arg.

Apocaly 12.

pro anno, vt aliqui volunt, secũdum illud Ezechiel. 4. Diem pro anno dedi tibi, quasi non esset nisi mille ducentis sexaginta annis duratura, cum iam sint plures transacti, quàm mille quingenti. Sed per dies illos à Ioanne significatur totũ tempus, quo ecclesia est duratura, propterea quòd, prædicatio Christi tribus annis & tribus mensibus protensa fuit, qui numerum illorum dierum paulò plus minusue complent. Quare illic tempus durationis ecclesiæ non præscribitur certum. Respõsio verò hæc, verum obtinet secundum S. Thomã atq; alios qui putant dies Apocalypsis designare dies ecclesiæ vsq; ad finem mũdi: dies verò apud Danielem significare tempus, quo persecutio Antichristi grassatura est. Nam profectò possumus optime vtrumque numerum ad durationem persecutionis Antichristi referre: eandem quippe illic persecutionem Daniel graphicè pingit. Vbi ait quod durabit in tempus & tempora & dimidium temporis: & nomine temporis intelligit vnum annum, & nomine temporum duos alios, & per dimidium temporis, dimidium anni. Et ideo subdit, A tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium scilicet, Christi, & posita fuerit abominatio, scilicet, Antichristi, in desolationem, current dies mille ducenti nonaginta: scilicet, persecutionis. Et tunc extinguetur Antichristus. Sed beatus qui ab eius persecutione liberatus, alios quadraginta quinque dies superuixerit: nempe, vsque ad mille trecentos triginta quinque, Tunc enim erit finis. Et profectò eodem modo possunt glossari dies Apocalypsis: nam præmittitur illic, quòd mulier, scilicet, iustorum cœtus à Dracone illo rufo, id est Antichristo, fugiet in solitudinem, vbi pascetur diebus illis.

Dies Apocalypsis. D. Thom. Dies Dan. Daniel. Dies apocalypsis.

¶ Habemus ergo hominibus diem illum domini occultum esse. Sed si de angelis quis dubitauerit, illos quoq; respondit Christus de die illa nescire: quod intelligi potest quãtum ad suam cognitionem naturalem, & quantum ad supra naturalem in proprio genere: quia via ordinaria Dei dies ille prorsus eos latet.

An angeli illum diem nouerint.

¶ Vtrùm autem in verbo visione beatifica illum diem contueantur, non desunt qui affirment, vt in præsentiarum refert Ricardus. Nam hic et hoc ad eorum essentialem beatitudinem non attineat, spectat tamen ad eorum gloriam accidentalem: quia res est dignissima scitu. Quemadmodum August. in Enchiridio. cap. 36. Cognouerunt, inquit, angeli sancti de Deo docti, cuius veritatis æterna contemplatione beati sunt, quanti numeri supplementum de genere humano integritas illius ciuitatis expectet. Nam quamuis inde non colligatur cognoscere illum diem, fit tamen coniectura, quod sicut cognoscunt saluandorum numerum, perspiciant & salutis diem. Veruntamen si id Angeli concedamus similiter animabus sanctis tribuendum est: nam pariter illis erit iucundissimum diem illam nosse, quam suis optant amicis. Præsertim cùm nullum immineat periculum, vt mysterium mortalibus enuncient. At verò probabilius apparet, vt neq; in verbo id videant, tum quòd hoc ad eorum beatitudinem non pertineat, tum potissimum quòd dicens Christus, neque Angeli de cœlo, significasse videtur, neque beatos illos vllo pacto id cognoscere.

An diem illum videãt in visione beatifica. August. Sent. autho.

¶ Sed grauior apparere potest dubitandi ratio de illo verbo apud Marcum capitulo 13. Neque filius hominis. Attamen re vera nullum ingerere potest dubium, quominus Christus eundem cognoscat diem: non solum quatenus Deus, cui eadem est cum patre communis essentia, atque adeò infinita notitia, & per ipsum facta sunt non solum cuncta tempora & dies, verùm rerum vniuersitas. Imò & in quantum homo. Nam cùm ei, quatenus Redemptori congruat iudicium facere, eadem ratione competit, vt sciat quando ad id venturus sit. Nihilominus nefas esset & hæresis dubitare, vt quidam hæsitant, illam apud Marcum vocem existere, propterea quòd non sit apud Matthæum, imò è conuerso cùm Marcus quasi epitomen Matthæi fecerit, bona sit coniectura etiam apud eundem Matthæum similiter fuisse scriptum. Et ita, ait Hieronymus aliqua exemplaria habuisse, tam Latina quàm Græca. Et in enarratione eandem particulam interpretatur. Et Origenes in homilijs super Matthæum eandem etiam legit vocalam. Et Chrysostomus eodem loco. Sed fit vero simile, vt ex Hieronymo colligitur, aliquos nimium cautos Arrianorum tempore eandem vocem abrasisse, vt eius ansam auferrent dicendi filium esse creaturam. Vnde & Augustinus libro de verbis Domini sermone vigesimo primo. super Matthæum eodem modo legit. Sensus ergo Christi, hic fuit, quòd filius non sic illum diem nouerit, vt alicui reuelare debeat. Nam cùm potestas ei à patre in salutem humani generis fuerit impensa, & ad eandem nostram salutem id non nobis expediat scire, minimè ei detegendi illud secretum facultatem fecit. Et ideò vt ait Chrysostomus, addendo. Neque

Neque filius hominis. Christus quatenus homo diẽ illã nouit. Hieron. Origenes. Chrysost.

que filius hominis,os Apostolis obstruxit, ne amplius id quærerent:quia non erat interroga tio, ad quam ille poterat respondere. In confessarijs modus ille negandi se scire illa, quæ sub sigillo confessionis audierunt, legitimus est,scilicet, nescio vt dicam. Itaque sicut Apo stolis dixerat, Non est vestrum nosse tempora vel momenta, similiter de se ait. Non est meum dicere vobis. Sunt enim in eo,vt ait Pau lus ad Colossenses secundo, omnes thesauri scientiæ & sapientiæ absconditi,quos non nisi vbi congruens fuerit reuelat.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm resurrectio futura sit in instanti eodemque nocturno.

AD notitiā tēporis resurrectionis spectat rimari de eius mēsura & momēto,vtrùm,scilicet,facienda sit subitò noctuq;. Et arguitur à parte negatiua. Ezechiel.17.de re surrectione mortuorū sic prēnunciatū legitur, Accesserunt ossa ad ossa, & vidi, & ecce super ea nerui & carnes ascenderūt, & extenta est in eis cutis de super,& spiritū non habebāt: ergo reparatio & compactio corporum cōiunctio nem animarum antecedet: in instāti verò non potest esse antecessio & simul successio: quia hæc dicūt motum,qui nō est in instāti possibilis, præsertim cùm illic plures actiones debeāt ordine procedere: prius enim debet esse cinerum collectio, mox corporis organizatio, ac demum animę infusio, quæ non apparet quēadmodum possint se subitò subsequi.

Partis negatiuæ.ar.1.

2.Argumēt.

¶ Secundò aduersus membrum secundum ar guitur. Finis vniuscuiusq; rei debet esse perfectissimus: tunc autem futurus est temporis fi nis,iuxta illud Apocalypsis.10. Tempus amplius non erit: ergo tunc debet esse tempus in sua optima dispositione,quę est dies:eo vel ma ximè quòd qualitas illius temporis illis debet adaptari rebus, quæ tunc gerentur:sed tunc vt 1.Cor.4.legitur, illuminabit dominus abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium:ergo fiet in meridie, quæ hora illi negotio præcipuè congruit.

Pars affirm.

¶ In contrarium autem quantum ad primum membrum est illud Paul.1. Corinth.15. Omnes quidē resurgemus in momento, & in ictu oculi. Et quantum ad secūdum est exemplum Christi,cuius instar, vt Gregorius in homilia Paschali autor est,nos resurrecturi sumus,quæ vtique resurrectio fuit in nocte.

¶ Quæstio hæc bimembris binam exigit conclusionem. Atque prius membrum duplicem potest facere sensum, vnus enim est,vtrū omnes quotquot resurrecturi sunt, in eodem tem poris articulo sint suscitandi, an verò quidam prius quàm alij. Qui quidem sensus pertinet ad subsequentem articulum. Alter vero intellectus, est vtrùm cuiusque resurrectio sit futura in instanti vel subito. Et de hoc in præsentia disputatur. Ad cuius definitionem notandum in resurrectione aliqua esse ministerio an gelorum gerenda, vt puluerum collectio, alia verò à Deo immediatè perficienda, vt animæ inductio in corpus.

Decisio artī.

¶ Sit ergo prima bimembris conclusio. Quicquid ministerio angelorum faciēdum est, fiet non in instanti, sed in tempore imperceptibili,illud autem, quod diuina virtute est perficiēdum,consummabitur subitò,scilicèt,in termino illius temporis, quo opus angelorum com plebitur. Quo autem conclusio apertior fiat, supponendum est, quòd resurrectio, vt loco citato lib.4.capit.28.ait Damascenus, est eius, quod cecidit, iterata surrectio: cadit autem in morte primum ipse homo per separationem animæ & corporis, qui ideo cadit in cadauer: cadit item deinde cadauer in alia corpora, in quæ resoluitur:nempe, in terra,vel in aliud ele mētum aut mixtū: & tandem per diuisionem potest cadere in alias ac subinde alias res, vt vna particula crescat in herbam, & transeat deinde in carnes, &c. In resurrectione autem ab illo exordiendum est, quod in resolutione fuerat postremum,vt,scilicet, primum cōgregentur cineres.

1.Conclusi.

Resurrectio quid.

¶ Nomine autem cinerum intelligitur quicquid sit illud, in quod corpꝰ fuerit resolutum. Cur autem dicantur cineres,explicabimus articulo quinto. Primum ergo opus erit illas particulas & reliquias in vnum locum congerere, vbi reficiendum est corpus: opus autem illud manifestum est ministrandum esse per Angelos: Angelus verò non potest in instanti corpus mouere,tum quia actio quę cunque corporea in instanti arguit virtutem infinitam, vt patet in creatione, quam Angeli non habent: tum quòd motum & præsertim localem fieri in instanti implicat contradictionem: quia quippiam moueri est prius alicubi esse quàm alibi: prius autem & posterius absque successione intelligi non valet: successio autem diuisibile tempus intrin-

Cineres quid.

intrinseca ratione includit, atque adeò in instanti fieri repugnat. Fiet tamen in tempore nobis imperceptibili, non solum propter eximiam angelorum virtutem, sed quia id virtute diuina exequentur, iuxta verbum Christi, Matth. 24. Matthæi.24. Et mittet angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis: hoc est, à quacunque orbis parte: & à summis cœlorum vsque ad terminos eorum: quod si referatur ad corporum partes intelligitur ab orbe Lunæ, scilicet, ab elemento ignis & infra, vbicunque illæ fuerint particulæ. Si autem referatur ad animas, ad literam adducentur de cœlo, vbi sedes sunt beatorum. In tempore imperceptibili. Quomodo verò quæcunque particulæ à corporibus, quibus fuerint commixtæ, extrahendæ sint, distinct. sequenti repetendum est, vbi disputabitur, vtrùm idem prorsus homo qui obijt secundum omnem suam partem sit resurrecturus. Sed nota cum Sanct. Thoma, in tempore imperceptibili, non enim ait, subitò: quia subito id fit, quod modò non est, & proximè (vel quod aiunt immediate) post hoc erit, quod illi cinerum congregationi non conuenit, cum verè per motum sit exequenda.

Organizatio. ¶ Congregatis illis particulis seu cinerib⁹, subsequitur corporis organizatio, vt aliæ particulæ in ossa efformentur, atque aliæ in neruos, & aliæ in carnem, quæ simul compacta suscipiendæ animæ sint idonea. Et hanc Scotus Scotus quæstione. 5. ait, in instanti futuram esse virtute diuina, non autem angelica. Opinatur enim ipse formam corporeitatis antecedere animæ in corpore: & Angelus nequit formam corpori inducere nisi applicando actiua passiuis, quæ illam educant de potentia materiæ, vt applicando ignem ligno: vel vt ad rem proxime loquamur, infundendo semen matrici, vbi corpus humanum efformatur: & tamen resurrectio non est sic facienda, sed sine opera secundarum causarum naturalium efficientium.

Sent. autho. ¶ At verò quamuis nullam aliam formam præter rationalem in homine admittamus, profectò idem crediderim, scilicet, quòd corpus nõ est angelorum ministerio organizandum, vt cum Scoto etiam Durand. quæst. 4. consentit.

Ratio 1 Primùm propter rationem modò factã: quoniam organizatio vna est, quæ antecedit animam in embrione, altera verò quæ cum ipsa anima inducitur: illa verò quæ præcedit, fit per determinatas causas: scilicet, recepto in ventriculo semine, quòd aliam ac subinde aliam formam vsque ad animationem recipit, quas ideo angelus nisi applicando actiua passiuis inducere nequit: quibus quidem agentibus illic locus non dabitur, quia nulla erit seminis virtus. Organizatio verò completa, quæ est vltima dispositio animæ, & tanquam propria passio hominis in ipso perseuerat, non antecedit animã, imò eam natura saltem subsequitur, veluti reli quæ propriæ passiones, quæ ad introductionẽ animæ consequuntur, iuxta doctrinam Aristo telis docentis, quod vna quæq; forma suas secum dispositiones adfert. Igitur in resurrectione nulla erit organizatio antecedens introductionẽ animæ. Id quod optimo cuiq; Philosopho in præsentiarum est considerate meditandum: quoniam organizatio illa nõ fiet per causas naturales disponentes materiam ad introductionẽ animæ, neq; verò angeli id supplere possunt: sed in eodem instanti virtute diuina introducetur anima, corpusq; organizabitur. Imò priùs natura fiet animæ inductio, quam organizatio. Arist.

¶ Probatur ergo secunda pars cõclusionis, scilicet, quòd quicquid illic virtute diuina fiet, qualis est inductio animæ & organizatio, perficietur subitò. Nam si tempus illic esset requisitum, id esset aut ratione formæ, quæ inducitur, aut ratione agentis, aut ratione subiecti, quod illam recipit: non vtique ratione agentis: quoniam virtus Dei infinita est, quæ vt nõ à loco, ita nec à tempore vllo pendet. Nec ratione formæ, quæ inducitur, tum quòd anima est indiuisibilis, quæ non habet partes successionem exigentes, tum quòd etiam si haberet partes, posset Deus illas simul producere: sicut enim in instanti creauit cœlũ, creat & animas & potest in instanti quãcunq; rem producere. Neq; verò tempus exigitur ratione subiecti: nam corpus illic non præstat nisi obedientiam causæ supranaturali, cui resistere non potest, quominus formam, quemadmodum diuina virtus intulerit, suscipiat. Subi: o.

¶ Sed ambigat quis fortè hoc pacto. Dũ anima rationalis in embrionem inducitur, non simul in totum infunditur corpus, sed successiu quodam prius enim viuit cor, vt doctissimus quisq; Philosophus consentit, deinde remotio res aliæ partes, cuius contrarium in obitu accidit, nam quod postremum moritur est cor: ergo ad hunc modũ fiet resurrectio. Negatur cõsequentia: quoniã cũ in vtero animatur fœtus, infunditur anima secundũ exigentiam dispositionum naturaliũ præcedentium, quę nõ incipiunt simul esse sufficientes in omnibus membris: in resurrectione verò qa nõ expectabũtur naturales dispositiões, sed simul virtute diuina Argum. Dilutio.

indu-

inducentur omnes organicæ formæ, nulla erat animationis succesio.

Subito & in instanti. ¶ Diximus autem in secunda parte conclusionis, quod inductio animæ virtute diuina fiet subito, vt ait Sanctus Thomas, scilicet, in termino temporis, quo angelorum ministerium complebitur. At potest quis philosophiæ peritus arguere, quod non fiat subito, sed in instanti. Differunt enim, vt per philosophiam discimus, quod res, quæ fit in instanti, incipit, vt aiunt, per primum sui esse, ita quòd modò fit, & immediatè antea non fuerit, vt cœpit esse lux mundi, quam nullus anteceserat motus: quod autem fit subito, incipit per vltimum sui non esse, itaq; nunc non est, & immediatè post hac erit, sicut incipit esse motus. Arguitur ergo quod resurrectio illa non fiat subito, sed in instanti. Resurrectio enim facienda est in termino temporis & motus, quo ministerium angelorum colligentium cineres durabit: tempus autem & motus, quia sunt successiua, non possunt terminari per vltimum sui esse: quoniam omne quod mouetur, vt ait Philosophus, post hac mouebitur: ergo desinet esse per primum non esse: illud ergo erit primum esse animæ in corpore, quare in instanti fiet resurrectio. Profectò ita credo. Neque verò Sanctus Thomas tam strictè locutus est, vt subitò diceret: id est, non in instanti. Imo super illud. 1. ad Corinth. 15. In ictu oculi, in instanti ait resurrectionem futuram. Et confirmatur hoc, quia certè anima in minima parte cordis, quæ primum viuit, in instanti producitur, quo, scilicet, motus dispositionis per primum sui non esse finitur. Igitur, vt summatim dicamus, in illo instanti fiet infusio animæ cũ suis partialibus formis, ossis, scilicet, & carnis & neruorum, atque adeò omnium membrorum compaginatio, & organorum idonea dispositio.

Obiectio. Argum. D. Thom.

¶ Et per hæc elucidatur verbum Pauli. 1. ad Corint. 15. in momento & ictu oculi mortui resurgent. Si enim ictus oculi palpebrarum motionem designat, alluso fit ad cinerum congregationem, quæ Angelorum ministerio, non in instanti, sed tempore fiet imperceptibili: si vero ictus referatur ad tactum specierum visibilium, quæ in termino apertionis palpebrarum pupillã icunt & tangunt, tunc instantanea designatur animarum infusio. Vtrum verò ille sit terminus temporis mundi & motus cœli ar

Molestũ articulo sequenti videbimus.

¶ Emergit autem ex his molestissimum argumentum in contrarium. Cineres, ex quibus, verbi gratia, corpus Petri coaugmentandum est, aut maiorem locum occupabunt quàm corpus Petri, propterea quod sint in materia plus tenui & rara, aut fortasse occupabunt minorem, quia erunt in materia crassiori & densiori: præterquam quod cùm cineres illi & materia diuersam habeant figuram, quàm habiturum est corpus, necesse est maiorem minoremue locum occupare, si primum deseris, tunc cùm in instanti contrahantur in corpus Petri aut, relinquent partem loci vacuam, aut in instanti rarefiet circunstans aliud corpus, vt partem illam subintret: vacuum autem natura non fert: rarefactioni verò in instanti ad implendum vacuum natura & conditio motus aduersatur, qui non potest fieri in instanti: neutiquam ergo illa corporis organizatio & animæ inductio potest fieri in instanti.

Scotus & Durand.

¶ Scotus hic quæstione. 5. ne vacuum admittat, concedit motum & rarefactionem corporis circunstantis ad locum implendum fieri in instanti, quod virtute diuina non existimat impossibile. Durandus verò putat, quòd incidit in Scyllam euitando Charybdim: nam certè motum in instanti fieri naturæ motus repugnat, sicut hominẽ dici irrationalem: quia nec per Dei potentiam potest in instanti fieri. Et ideo duas alias effingit solutiones, vnam, quòd in collectione puluerum ac cinerum Deus ita adaptabit materiam, vt nec densior sit nec rarior, nec alterius figuræ, quàm futurum sit corpus. Sed bene timet, quod hæc solutio animũ legentis pacare nequeat: quoniam non est possibile cineres, cùm non sint ossa nec caro, vt ante animationem, sub eadem sint densitate & figura. Quare subdit, quòd ex omnibus, quæ inconuenire videntur, tutius est dicere, quod si cineres occupabunt maiorem locum, tunc in transitu ad corpus creabit in illo instãti aerem vel aliud corpus replens illum locum: & vice versa si occupabunt minorem, tunc quando efformabitur corpus, annihilabitur aliquid circunstantis, quousq; locus possit corpus illud capere.

Sentẽt egregia autoris.

¶ At verò profectò nulla istarum commentatio potest viro philosopho satisfacere: & ideo dicendum quod de rarefactione & condensatione corporis circunstantis seu ad replendum locum, quem cineres relinquent vacuũ, seu vt corpori cedat resurgentis iudicandũ est secundùm rarefactionem, aut condensationem ipsorum cinerum, qui sunt materia corporis resurgentis: nam ad condensationem cinerum sequitur rarefactio, & subintratio circunstantis corporis: & ad eorum rarefactionem sequitur

conden-

condensatio & cessio corporis circunstantis. Illam autem condensationē cinerum, si erant rariores, palàm est fieri in instanti, quo anima inducitur: quoniam est dispositio indiuidua ipsius animæ, quam ideo anima secum adfert. Hinc autem fit, illam cōdensationem nō fieri per motum, quod oculate est meditandū, quia re vera motus nequit in instanti fieri, sed incipit virtute diuina per primū fuisse, sicuti homo ipse. ¶ Quòd si roges. Quomodo fieri potest condensatio absque motu? Respondetur naturaliter quidem fieri non posse, attamen virtute diuina sicuti potest fieri ex aere aqua in instanti, & ex aqua terra, ita potest in instanti fieri ex aere rariori densior: non quod in eodem instanti sint simul minùs & magis densum, sed quòd nunc sit aer densus, & non immediatè ante hoc erat densus. Idem ergo est dicendum de corpore circunstāti, quod in instanti fiet illius mutatio sine motu, quia nullus est illic motus naturalis, sed mutatio diuina. Quemadmodum Aristoteles in formis substantialibus ait, generationem esse mutationem instantaneam. Nisi quòd illam præcedit motus, qui tamen in resurrectione non præcedet. Et hoc fortasse voluit dicere Scotus concedens, motum fieri in instanti, accipiendo motum pro occupatione maioris loci, quamuis non esset cōcedendum mutationem illam esse motum.

Dubitatio. Dilutio. Arist. Scoti.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd apud Ezechielem si nomine illius ac cessionis ossium intelligātur pulueres & cineres, ex quibus consolidanda sunt ossa, accessio ipsa, quippe quæ angelico ministerio facta est, tantillo temporis resurrectionem antecedet. Si verò illo nomine intelligatur ossium, neruorum, carniumque formatio, subito, imò in instanti temporis, vt dictum est, efficientur: sed tamen ordine quodam naturæ: nam cum ossa per neruos sint colligata, ac subinde carne vestita, priùs natura fient ossa quam nerui, & ambo quàm carnes. Quemadmodum Deus dum ex costa Adæ Euam plasmauit, in instanti temporis fecisse creditur, licèt partes ordinem inter se seruauerint naturæ. Quamuis Propheta naturæ ordinem per successionis effigiem explicuerit.

Solu. 1. arg.

¶ De secūdo autem membro, qua scilicet, hora diei sit resurrectio futura, variè opinatur, quia hoc nō est expressè reuelatum, sicuti neque dies ille. Sunt enim qui dicant, in medio noctis futuram. Cui alludere videtur Paulus. 1. ad Thessalonicen. 4. Vbi Dominum venturum refert sicuti in nocte furem. Et Historia Exodi. 12. vbi legitur, quòd Dominus ad eripiendum populum de AEgypto in noctis medio percusserit omne primogenitū. Et Christus, qui exemplar nostrę resurrectionis fuit, illa fere hora resurrexisse censetur. Et Matth. 25. Media, inquit, nocte clamor factus est. Ecce sponsus venit. Et fuit Cassiodori opinio super illud Psalm. 108. Media nocte surgebam ad cōfitendum tibi, super iudicium iustificationis tuæ: illa enim, inquit, hora veniet ad iudicandum orbem, qua vtiq; venit ad liberandum Israel de AEgypto.

De hora aduentus. 1. ad Thessal. 4. Matth. 25. Cassiodo.

¶ Sed nihilominus statuitur secunda articuli huius conclusio. Resurrectio celebranda est summo diluculo dum aurora clarere incipit, Sole, scilicet, existēte in oriente, & Luna in oppositō Occidentis puncto, secundum orizontem respectu zenit, quod respicit, vallem Iosaphat, vel alium quemuis locum vbi futura est resurrectio. Definitio est Sancti Thomæ, Ricardi & Durandi, quam Theologorum plerique sequuntur. Quoniam cùm articulus illius temporis colligi planè nequeat, coniecturisve ro similioribus vti licet. Atqui omnium primam ex Christi resurrectione cuius instar nos resurrecturi sumus, sumere oportet, ipse autē creditur hora tertia à medio noctis ceu noua lux nouusq; dies mundi resurrexisse, vnde dies Dominica nomen sortita est. Sic enim ait D. Matt. quòd elucescente prima sabbati, scilicet, Dominica, mulieres venientes admonumentū terræmotum senserunt, & Marcus ait, valde manè orto iam sole, id est, nondum eius corpore ab Orizonte emergente.

2. Conclusi. Ratio. 1.

¶ Item hora illa videtur rei quàm maximè idonea: tum quòd illa est hora, qua profundiori somno homines sopiti sunt, qua ideo securitas designatur, in qua tunc homines erunt, sicut in diebus Noe, vt ait Christus, tum etiam quòd cùm resurrectio fiat ad manifestanda omnia opera: quæ tunc vsque in cordium latebris delitescunt, & tunc sunt propalanda & proferenda in lucem, commodatissimus temporis articulus est lucis aurora, quasi tunc lucis accensio fiat: nam Christus qui author naturæ est, eiusdem naturæ ordinem in suum famulatum tunc vsurpabit. Item & parabola Matthæi. 14. & Lucæ. 12. qua Christus admonuit, vt omnes in vigilia essemus aduentum Domini præstolantes, vt si in prima vigilia venerit, paratos nos inueniat, quæ vtique prima vigilia est tribus horis ante mediam noctem, & similiter si venerit in secunda, quæ est in noctis medio: & tandem addit, quòd si venerit in tertia.

Ratio. 2. Matth. 14.

vigilia,

vigilia,quæ est tribus horis post:nempè aduẽtante diluculo,beati sunt serui illi,quos inuenerit vigilantes.

Solut 2. arg. ¶ Ad secundum igitur argumentum principale in capite quæstionis præmissum respondetur,optimam dispositionẽ temporis esse prope ortum solis:nam in illo cœli puncto creditur Sol creatus,quippe cùm secũdùm Aristotelem inde incepisset,motus,si habiturus fuisset principium:imò inde re vera cœpit,quia fides nos docet habuisse principium. Atqui articulus ille maximò est rei resurrectionis accõmodus,vt expositum est.

¶ Et per hoc verbo Pauli fit satis, quod ventu rus sit sicut fur in nocte: nã certè fures illã horã obseruant, qua homines securiùs dormiũt.

Medianocte Quare Apostolus nullam designauit horã noctis. Quod autẽ legitur Matt.15. Media nocte clamor fact⁹,quãdo fatuæ virgines dormiebãt non tam ad designandũ punctim horã dictum est, quãm ad significandum per modum parabolæ securitatem profundè dormiẽtium. Aduentus autẽ angeli in AEgyptum nõ tanti ad rẽ facit,quã Christi resurrectio:tunc enim expediens illa hora mediæ noctis fuit, vt populo reliquum noctis ad fugiendũ supereſſet.

Luna plena. ¶ Adiecimus in conclusione, quod tunc luna erit plena soli opposita in occidenti, quoniam in illa dispositione creata luminaria credũtur: nam cùm Sol conditus fuerit,vt diebus prẽsit, & luna vt prẽsit noctibus,illa est optima luminarium dispositio,vt sole oriente luna occidat & illo occidente oriatur ipsa:condecet ergo vt quibus punctis moueri cœperunt, in illis quiescant.

AEquinoctium. ¶ Imò non parua hinc fit coniectura, vt dies illa circa æquinoctium martij sit futura, nam licèt de hoc inter Doctores cõtrouersetur, lõgè fit tamen probabilius in illo æquinoctio orbẽ fuisse cõditũ, quod nunc in duodecimam martij cadit. Et ibidẽ annis tribus millibus nõ gentis quinquaginta nouẽ elapsis conceptus fuit Christus:nam anno ter millesimo nongentesimo sexagesimo ferè completo natus est. Error enim Calẽdarij est,vt dies conceptionis vigesimaquinta Martij celebretur,& dies natiuitatis vigesimaquinta Decembris, deberẽt enim tredecim diebus retrogradi. Et trigintatribus integris expletis annis ab eius conceptione sub eodem æquinoctio passus fuit. Igitur quãuis non sit tanquã omnino certum asserendum quãdo dies illa sit vẽtura, quia securos & aliud agẽtes præoccupabit homines, optimè tamẽ conijcitur,vt quo die orbis & conditus fuit & redemptus,sit itidem iudicandus.

Mũdus quo die cõditus.

Dies cõceptionis Christi.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm vniuersi mortales sint resurrecturi.

SVperiori quæstione definitũ est omnes quotquot primo sonitu tubæ inueniẽtur mortui, fore resuscitãdos. Restat ergo de illis, q tũc viui reperiẽtur,explorare,vtrum itidẽ morti occũbẽt,vt subinde resurgãt. Et arguitur à parte negatiua ex illo potisimũ. 1. ad Thessalo. 4. Mortui qui in Christo sunt resurgẽt primi, deinde nos qui viuimus, qui relinquimur simul rapiemur cum illis in nubib⁹ obuiam Domino in aera, & sic semper cũ domino erimus:vbi inter mortuos,& viuẽtes distinguit:quòd illi resurgens, atq; hi viui rapiẽtur in aera,insinuans quòd tunc viui non morientur. Cui maximè consonat articulus fidei, quo in symbolo confitemur, quòd vẽturus sit iudicare viuos & mortuos.

Partis negatiuæ.ar.1.

¶ Secũdo. Naturale & cõmune desiderium totius speciei nõ potest sic in tota vacuũ & inane esse,quin in aliquibus indiuiduis expleatur:naturale autem desiderium mortalium explicat Pau.2.Cor.4.dicẽs.Nolumus expoliari,sed superuestiri:ergo aliqui erũt, qui nõ expoliabũtur corpore, sed viui rapientur ad gloriam.

2.Argumẽt.

¶ Et tertiò confirmatur. hęc ratio. Vbi abũdauit delictũ,vt ait Roma. 5. Apostolus,superabundauit & gratia:ergo Christus humanę speciei,saltem in aliquibus suppositis illud beneficium naturæ integræ restituet, quãdo poterãt homines non mori, sed viui erant in gloriam transferendi. ¶ In contrarium est collectio illa Pauli ad Roman.15. Sicut in Adã omnes moriuntur,ita & in Christo omnes viuificabũtur: cùm ergo in christo vniuersi sint viuificãdi,fit vt in Adam omnes sint morituri.

3.Argumẽt.

Pars affirmatiua.

¶ Quæstio hæc grauis est, & incõtrouersia doctorum posita. Sunt enim qui dicant,illos,qui sub articulum aduentus Domini viui reperiẽtur,nõ morituros,saltem iustos, sed in aera viuentes rapiendos obuiam Christo. Aliorum verò(quæ vt ꝓbabilior,ita vniuersalior est)fertur sentẽtia,q̃ omnes,etiam illi,tam probi quã rebrobi,morte sint occupandi, & ex tẽplò suscitandi. Atqui primus locus qui liti ansam obtulit,est ille.1. Corinth.15. Omnes quidem resurgemus,sed nõ omnes immutabimur. Enimuero vt Hierony.in epistola ad Minerium, & Alexandrum, quam de hac re conscripsit, & August.in epistola ad Esychi.&.26.de ciuitat. Dei.

Opinio quorundam.

Opin. vera.

Locus Paul. i.Corint.15.

Dei.cap.20. fatentur, varia est illius loci apud Græcos & Latinos lectio, tum quantū ad verbum: nam vbi nos legimus, resurgemus, plerique Græcorum codices legunt, dormiemus: hoc est, moriemur: solēne enim illis est, qui spē resurrectionis habent, mortem somni nomine designare. Et præterea quantum ad affirmationem: nam cùm nos legamus, Omnes quidem resurgemus, sed nō omnes immutabimur, qui dam permutata negatione conuersim legunt, Omnes quidem non resurgemus seu non dormiemus, sed omnes immutabimur. Neq; verò Hieron. & August. fatentur, omnes Græcos à Latinis diuertere, sed multos. Atqui, vt ait

D. Thom. per eundem locum D. Thom. quantum adverbum nihil refert, seu resurgemus, legamus, seu dormiemus: quoniam quotquot morituri sunt resurgent, & nulli sunt, nisi qui moriētur, resurrecturi. Sed tamen negatio sensum omnino in contrariū vertit: nam si legatur, omnes non resurgemus aut nō dormiemus, planum fit, quod illi, qui tunc in viuētibus fuerint, vel eorum aliqui, mortem non sint experturi.

¶ At quoniam etiam si sint omnes morte complicandi, dubitare quis potest, vtùm simul illi cum alijs antea defunctis sint excitandi, an verò postea, duas conclusiones præsens quæstio deposcit.

Opin primi patroni. ¶ Atqui pars illa, quæ legit, Omnes non dormiemus, suos habet neq; verò contemnendos autores, quorum quosdam Hieronym. in præfata epistola commemorat, vt Theodorum & Apollinarem, quibus Chrysostomus & Theophylactus adstipulantur. Et vt apparet, etiam Origenes lib.2. contra Celsum. Et ex neotericis Faber Stapulen. & Erasmus super eundem locum, & 1. ad Thessalon. 4. nimio pugnantius eam asserere contendit, cum quo Caietanus eisdem locis consentit.

1. Conclus. ¶ Nihilominus prima conclusio sit. Vniuersi, qui tūc vita fuerint superstites, morti succumbēt, vt protinus cum cæteris resurgant. Sentētia est Hieronymi, qui quamuis in epistola ad

Hieron. Marcellam nutans videatur in contrariam partem propendere, tamen ad Minerium & Alexādrum, quorum rogatu rem definit, hanc tādem sententiam affirmat dicens, huic magis ecclesiam acquiescere, magisq; veritati cōuenire vt nemine excepto, præter Enoch & Eliam,

Enoc & Elias. quos sacra oracula viuos disparuisse commemorant, omnes sint morituri. In quam vtique sententiam citat venerabilem Didymum, quē vt vetustiorem ait, Originem fuisse secutum, qui ambo fuerint Græci peritissimi. Eiusdem sententiæ est August. lib. citato, 20. de ciuita. Dei.cap.20. & præterea de fide ad Petrū cap. 3. vbi ait, quod ab eo primi hominis corpore quod de terra Deus plasmauit, vsq; ad omniū, hominum corpora, quæ animata quandoq; viuere cœperūt, ab illo resuscitabūtur à quo operante creata sunt. Eadem hic est opinio S. Th. & Ricardi & Scoti quæst. 5. & Durandi & Paludani. q. 4. & Theologorum ferè omnium.

Opinio cōmunis. ¶ Veruntamen hic D. Thom. eam nō est amplexus nisi seu securiorem & communiorem vt eius verbis vtamur, &. 1. Corinth. 15. ait contrariam opinionem non esse cōtra fidem. Imò in libro de ecclasiasticis dogmatibus. capit. 7. quamuis August. communem sententiam maxima vt ait Patrum turba tradente susceperit, censet tamen patronos alterius opinionis catholicos & eruditos, nec ob id censendos esse

Sent. autho. hæreticos. At verò, quamquam nec ego aliter sentiam, nihilominus profectò nonnihil vel temeritatis vel audaciæ præ se fert contrariam iam nunc temporis sententiam tueri, præsertim tam pugnaciter, quam quidam faciunt: quandoquidem Hieron. dicat, huic sententiæ magis ecclesiam acquiescere & magis esse veritati cōsonam. Et omnes Latini ita legant. Om

Synodus Tridentina. nes quidem resurgemus, & nōnulli ex Græcis. Quinetiam, à tempore Tridentinę synodi, vbi editio vulgata inter omnes est solenniter suscepta, nescio an contraria lectio Græcanica peiori quàm temeritatis nota sit subnotanda. Eo vel maximè, quòd tum rationes, tum & oracula sacra huic, quæ vulgata est edito, liberius patrocinentur.

Ratio. 1. ¶ Primum enim, vt à nostra natura exordiamur, cum ex anima & corpore constantes nostrapte natura simus in easdem partes resolubiles, nulli sunt ab hac naturali lege excipiendi antequàm de diuino priuilegio cō stiterit: vniuersalis enim sententia est Gene. 2. Terra es, & in terram ibis: quam Augustinus loco citato lib. 20. ad hoc propositum de vniuersali resurrectione interpretatus ait, In terram ibis, amissa vita: nullum autem extat priuilegium expressum: ergo asserendum est, omnes mortem esse obituros.

Ratio. 2. ¶ Secūdò & ex cœlestibus lationibus id rimari sic possumus. Cū enim illis cœlorum motibus sublunares fiant generationes & corruptiones, consequens fit, vt cessante motu cœli, cesset & actio calidi & humidi, quo nostra vita consistit: quare sicut extincta cordis palpitatione extinguitur homo, sic quiescente motu cœli subitanea cuncti morte animas sunt expiraturi.

Ratio. 3. ¶ Tertiò & id ex natura originalis culpæ colligitur. Per primum hominem vt ait Paul. intrauit peccatum in mundum, & per peccatum mors,

mors, iuxta diuinam illam sententiam Gene. 2. In quacunque hora comederis ex eo, morte morieris: cum ergo sentētia illa vniuersos mortales comprehenderit, nulla est ratio, qua vlli inde eximantur: imo diuinæ iustitiæ concors omnino est, vt cuncti semel moriantur: iuxta verbum Paul. ad Heb. 9. Statutum est hominibus semel mori: & iuxta illud Psal. Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem? Etenim si Christus, vt à nostris nos piaculis expiaret, mortuus est semel, vt resurgeret: ꝓfecto ęquissima ratio à fortiori persuadet, vt filij Adę, qui mortis incurrerunt sentētiam, exemplo Domini sui moriantur, vt resurgant.

Ratio. 4. ¶ Accedit quarto & collectio facta Pauli, Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabūtur: qui accommodatissimum à natura deduxit exēplum, Insipiens tu quod seminas nō viuificatur, nisi priùs moriatur: nam quamuis exēplum illud, vt patroni alterius opinionis aiunt, ad posśibilitatem resurrectionis demonstrādam induxerit, nihilominus & in exemplū quoq;, quo Christus suam familiam viuificaturus est, retulit. Vnde subdit, Seminatur in corruptione, surget in incorruptione, &c. quotidie enim per corporis macerationē corruptibile corpus seminamus, sed tandem per mortē absumitur vt resurgat.

Ratio. 5. ¶ Quinto ergo loco expendamus vltra illarū lectio. 1. Cori. 15. gratius arrideat. Omnes quidem resurgemus, an verò cōtraria, Omnes quidem non resurgemus. Omnes enim tam vniq; alteri fauentes lectioni cōfitentur nomine mutabilitatis Paulum intellexisse, mutationem à mortalitate ad immortalitatem per dotes corporis, de quibus sermonem præmiserat, Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria, &c. quæ vtiq; fœliciśima mutatio duntaxat iustorum præmium est. Vna ergo ratio, quæ Caietano atque alijs persuadet nō esse legendum, Omnes quidem resurgemus, est: ꝙ tunc secundum membrū, sed non omnes immutabimur, non est rei consentaneum: videtur enim tunc Apostolus se inter perditos connumerare, qui nō sunt mutandi, cùm dicat, sed nō omnes immutabimur. At verò non solùm nihil roboris notula hæc habet, verùm ex cōfessione ipsius Caietani facillimè diluitur. Fatetur. n. in more esse Paulo iustis se tantùm connumerare, aut cum tota vniuersitate iustorum & iniustorum, quod re vera hic planè facit. Loquitur enim nomine totius vniuersitatis resurgentiū: & ideo ait, Omnes quidem resurgemus: scilicet, tam reprobi q̄ probi, sed nō omnes immutabimur. Non quod insinuet se non esse mutādum, sed quod ex illa vniuersitate non omnes mutabūtur. Sic enim illustris persona alicuius reipub. dicere potest, Omnes quidem sumus ciues: sed non omnes sumus illustres, quamuis ipse sit illustris. Et ideo ad maiorem huius sensus expositionem subdit, Mortui resurgent incorrupti: nimirum, vniuersi: nā hæc indefinita vniuersali ęquipollet: & nos immutabimur. Itaq; quod nomine totius vniuersitatis dixerat, Non omnes immutabimur, explicando illico nomine iustorum dicit, Et nos immutabimur, non autem iniqui.

Caietani rō concutitur.

Ratio Caie.

Ratio. 6. ¶ Et sextò, quòd profectò vehementissimum argumentū est & inuincibile, arguitur. Nemo illorum: qui legunt, Non omnes resurgemus seu dormiemus, negat, quia neque inficias ire potest, quin omnes reprobi, qui tunc reperientur viui, sint morituri: nam fatentur Paulū loqui hic de solis iustis, qui non omnes morientur, sed omnes immutabūtur, &. 1. ad Thessal. 4. ait, Nos qui viuimus rapiemur in nubibus obuiam Domino in aera, & semper cum Domino erimus: miseri autem damnandi non rapientur in aëra, vt postea videbimus: ergo illi antiqui Græci de solis iustis aiebant: non fore corpora deposituros. Hinc ergo sumitur argumētum. Si iniusti, qui tunc viui reperiētur, de repente exanimabuntur, non est cur iusti non simul morti occumbant: nā si essent immunes à morte seruādi, hoc esset propter suā iustitiā: & tamen multi multo sanctiores mortui sunt, vt beata virgo & apostoli. Profectò nō est cur negetur, vniuersos tunc mortui concessuros.

Argument.

¶ Quapropter Origenes, vr Hierony. refert, & hic S. Thom. illam aliorum negatiuam lectionem, Non omnes dormiemus, non potuit sibi persuadere, de vera morte fore intelligendam quocirca eam interpretabatur de dormitione spirituali, hoc est, de morte peccati. Et hæc forte est causa cur nō omnes legebant, nō omnes resurgemus, sed non omnes dormiemus, Itaq; omnes vtiusq; lectionis patroni formidabāt negare oēs morituros. Quāuis illa interpretatio de dormitione peccati aliquāto sit violentior, quam vt eam textus gratis admittat.

Origenes.

¶ Ad alium igitur locum Paul. 1. ad Thessal. 4. descendamus, quem authores contrariæ opinionis robustissimum sibi putant firmamentum. Ait enim: Ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Domino in aera.

Locus Pauli 1 Ad Thes. sal. 4.

Nota. ¶ Sed vt obiter hoc in præsentia adnotemus, non defuerunt qui superficie horũ verborum seducti arbitrati sint Apostolũ, & qui cum eo scribebant Syluanũ & Timotheum deceptos putasse, aduentum Domini tam esse propinquum, vt in sua ætate esset futurus. Quinuerò Erasmus nihil cunctatus est illud sub opinione dixisse. Hierony. verò in epistola illa citata ad Minerium & Alexandrum hunc errorem legentibus cauit. Ait enim Thessalonicẽsibus eũdem ab eisdem verbis errorem irrepsisse, ad quem eis detergẽdum scripsit Apostolus epistolam secũdam, vbi ait, Rogamus vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, vt non citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam quasi per nos missam, quasi instet dies Domini, &c. Qui enim ad Timotheũ scribens, cap. 4. dixerat, Ego.n. iam delibor, & tẽpus meæ resolutionis instat, non dubitabat sibi ante aduẽtum Christi moriendum. Vnde Petrus Apostolus in sua 2. Canonica, cap. 3. de aduentu domini loquens & persuadens, ne quis putet ipsum tardare ait, nõnulla Paulum scripsisse intellectu difficilia quæ indocti & instabiles deprauant, quasi ex illis fuerint decepti putantes, q tempore illo Apostolorum esset Christus venturus.

Paulus non fuit decept⁹

2. Petri. 3.

Sẽsus Paul. ¶ Igitur vbi ait Paul. Nos qui viuimus, qui relinquimur, &c. nihil aliud admonere cogitat, q̃ quod viuentes in lege Euangelica nõ præuenient iustos antiquæ legis, qui mortui sunt in fide Christi, sed simul omnes rapientur in nubibus obuiam Christo: & ideo in se & suis consortibus repræsentat illos, qui tunc erunt in vita residui. Nihilominus neutiq̃ negat, secum alijs pluribus de hac luce migraturũ: quin verò id anxiè cupiebat: aiebat enim: ad Rom. 7. Quis me liberabit de corpore mortis huius? & 2. Corinth. 5. Habitantes in corpore peregrinamur à Domino: magis autẽ volumus exire de corpore & esse cum Domino.

Roma. 7.

Qui viui erunt in die iudicij. ¶ Videtur tamen prima facie insinuare q qui tunc vita fungentur, nulla erunt morte occupandi, sed viui rapiẽdi obuiam Domino: nam ait, Mortui resurgent primi, deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, rapiemur in nubibus obuiam Domino. Atqui si locus alius nõ esset vniuersalis resurrectionis apertior neq; rationes, quæ factæ sunt, illã suaderent, nescio an dicam, persuaderent, iste non esset sufficiens ad probandum omnes esse morituros. Sed tamen neq; illis locis & rationibus contradicit. Non enim hic Paulus de vniuersali omnium morte sermonem habebat, sed solùm volebat confer re iustos, qui tũc essent vita fungentes, cũ alijs iustis, qui tunc erũt vita defuncti, docẽs q propterea q tunc erunt viui non occurrent citiùs Christo obuiã, quã alij, qui tunc erunt in sepulchris, sed illi resurgẽt primi: id est, primùm, & protinus omnes simul iusti rapientur in nubibus obuiam Domino: non tamen negat viuentes illos per mortem transituros ad immortalẽ vitam. Et ideo Augustin. lib. citato. 20. de ciuita. Dei ait, q in raptu illo moriẽtur & reuiuiscẽt.

Tau. sensus

Augustin.

¶ Sed tamen hic locus aliam ambiguitatem superiori adnectit: scilicet, vtrũ esto superstites illi sint morituri, priùs alij quàm ipsi sint resurrecturi. Apparet enim sic fore: tum ex verbis Pauli, qui ait, Mortui resurgent primi, deinde nos qui viuimus, &c. tum etiam ex verbis Augustini, qui ait, in raptu, quo viui rapientur in aera, morituros, cùm ergo antequam illi rapiãtur, alij resurrexerint, fit vt illi post alios sint resurrecturi.

Alia dubitatio.

Augustin.

¶ Tres sunt ergo eorũ opiniones, qui arbitrati sunt non omnes simul suscitãdos. Antiquus enim Papias & Lactan. quos supra retulimus, existimabant in fine sexti millenarij vẽturum Christum & tunc resurrecturos iustos, cũ quibus erat mille annis in summis delicijs conuersaturus: & post in fine septimi millenarij erant reprobi excitandi. Et sic glossabãt illud Pauli, Mortui, qui in Christo sunt, hoc est iusti, resurgẽt primi: id est, per mille annos ante. Sed hãc Hiero. in epistola citata ad Mineriũ & Alexã. appellat fabulã, cùm. 1. Corint. 15. idem Apostolus dicat, q in momento & ictu oculi canẽte nouissima tuba mortui resurgent, & nos scilicet, iusti, immutabimur.

1. Opinio.

Opinio fabulosa.

¶ Alij verò, quorum sunt Scotus & Durãdus. q. 4. cẽsent, quòd qui tunc inuenientur defuncti, resurgent priùs, & qui reperientur viui, rapientur in aera, vbi in ipso raptu morientur, ac subinde post alios resurgẽt. Sed alij sunt quos Ricard. in præsentiarũ refert, qui aiebant, electos citiùs, q̃ reprobos excitandos: atq; huius sentẽtiæ fuit Theophylactus. 1. Thessal. 4. Sic nimirum Deo disponente, vt illorum obedientia, qui vt ait Paulus, diligunt aduentum Dñi, prõptior appareat. Miseros nãq; (quippe quibus ingratus horrẽdusq; ille aduentus erit) cũctatiùs putabant isti in vitam redituros.

2. Opinio.

3 Opinio.

¶ Veruntamen his nihil obstantibus statuitur secunda huius articuli conclusio. Vniuersi, scilicet & probi & improbi, atq; illi, qui superstites tũc in vita reperiẽtur, & qui defuncti erũt, simul eodem temporis momento resurgent.

Cõclusio.

Sententia est Ricard. imò & Augustin. si eius opus est liber de ecclesiasticis dogmatibus, sic enim

1. Ratio.

enim illic capi.6.legitur. Erit resurrectio mortuorum omnium hominũ, sed vna & insimul & semel, non prima iustorum, & secunda peccatorum, vt fabula est somniatorum, sed vna omnium. Cui vtiq; sententiæ rationes gratanter suffragantur: quoniam cum, vt ait, Paulus omnes in momento & ictu oculi debeant resurgere, fit cõsequẽs, vt eodem momẽto resurgant. Item cum resurrectio illa sit conuocatio ad vniuersale iudicium, fiatque adeo virtute Dei, cui omnis creatura ad nutũ paret (nisi in his quæ ad mores in hac vita pertinent) quia nemo ei resistere valet, fit vt eodem momento omnes resurgant.

Ratio.2.

Solutio. ¶ Et per hoc respondetur illis, qui putant rebelles iniquos morosiùs resurrecturos. Si.n. sua spõte deberẽt exurgere, probabilitas quædam inesset in argumento. Attamen cùm omnes virtute diuina sint euocandi, non dabitur eis remorandi locus. Adde, quòd cùm omnes sono vocis & tubæ Dei, vt ait Paulus, sint veluti ex somno excitandi, eodem sonitu atque eodem momento resurgent vniuersi.

Ratio.3.

August. ¶ Illud verò, quod ait August. videlicet, quòd qui viui reperiẽtur, in aere sint morituri, & resurrecturi, possibile quidem est, & cum honore, qui diuo patri debetur, audiẽdum. Pugnat tamen in contrarium argumentum, quod in fœlices damnandi, qui viui reperientur, non in aere, sed in terra interibunt antequàm iusti rapiantur in aera: ergo profectò non est cur non moriantur iusti, etiam in terra: vnde cum vniuersis alijs iustis rapiantur in aera. Præsertim quòd in illo raptu in aera non est credibile tantum moræ interfuturum, vt illic moriantur & purgentur & resurgant: nam si quippiam habent sordium, omnino illis expurgandum est antequàm resurgant.

Argu. cõtra verba Aug

Sent. autho. ¶ Igitur, vt tãdem aliquid dicamus, hoc quàm maximè est vero simile, quòd in illo tãtillo imperceptibilis tẽporis, quo angeli cineres sunt collecturi, morientur vniuersi qui viui reperiẽtur, & in instanti terminatiuo extrinseco illius temporis, vt expositum est, fiet generalis omnium resurrectio. ¶ Ad huius autẽ maiorẽ intelligentiã arguitur cõtra. Et supponatur mortẽ quã ex culpa originali contraximus, de qua dictũ est, in quacũq; die comederis ex eo morte morieris, non esse violenter inflictam, cuiusmodi sunt mortes, quibus malefactores plectuntur, aut alij interficiuntur per iniuriam, sed est naturalis. Enimuerò quamuis nullum fuisset peccatum originale, ex eo quòd sumus ex corpore & anima cõpacti, fuissemus mortales. At quia Deus nos iustitia originali dotauerat, cuius beneficio poteramus non mori, dum illam iustitiam per præuaricationẽ Adæ amisimus, in nostra moriendi natura relicti sumus: atq; hac ratione mors dicitur pœna originalis peccati. Hinc ergo ducitur argumentum. Illi, qui viui reperientur, propter aduentum illius diei non sunt digni violenta morte, ergo qui tũc nullis laborabũt lethalibus morbis, quibus alioqui morituri tũc essent, non est cur morti debeant occũbere. ¶ Ad hoc satis respondere quis posset, quòd cum ex locis sacris supra citatis & probabilibus rationibus colligatur omnes fore morituros, non opus est perscrutari quomodo morientur. Deus enim, qui pro culpa originali nobis decreuit mortẽ, potest infligere aliam etiã violentam, vt quod statutum est impleatur, & est statutũ, vt ait Paulus, hominibus semel mori. Nihilominus secũdò respondere possumus, quòd omnes prę nimio terrore naturaliter incusso exanimes cõcident: nam, vt Lucæ.21.legitur, tanta erit tunc pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, & præ portentis quæ in luminaribus cœli apparebunt, vt homines terrore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi perculsi arescant: & sub illũ potissimè tẽporis articulũ, quo angelorũ ministerio cinerum fiet puluerũq; collectio. Imò verò quàm maxima existit consideranda cõiectura, illa tẽporis morula ignem, qui faciem iudicis est antecessurus, de quo dist.47. resumendus est sermo, homines cũ cæteris mixtis cõbustũ iri, vt artic. proximo iterum dicemus. ¶ Locus ergo Pauli nõ sic legendus est, vt ordo constituatur prioris & posterioris inter resurrectionem, qui tunc fuerint defuncti, & eorũ, qui nũc morientur, sed inter resurrectionẽ iustorũ, qui tũc erũt defuncti, & omniũ simul iustorũ raptũ in aera. Loquitur enim speciatim, vt illic habetur de resurrectione iustorum. Quasi dicat, Non prius, qui tunc inuenientur in vita, rapientur in aera, quàm iusti alij, qui erunt defuncti, sed omnes priùs simul resurgẽt: scilicet, tam qui erãt mortui, quàm qui tunc morientur, extẽploq; subinde omnes simul rapientur in aera.

1. Argumen.

Argum.

Solutio.1.

Solutio.2.

Locus Pauli 1. Cor 15. enarratur.

¶ Ex his demum id, quod articulo præcedenti insinuabamus, planè colligitur: scilicet, ꝙ generalis omniũ resurrectio erit in instãti extrinseco terminãti totum mundi tempus, quo scilicet, Cœli, vt cum Philosoph. loquamur, per primum non esse motus moueri desinent. Nã illa quę de inceps in iudicio subsequentur, non opus est, vt temporis mẽsura fiant: sed in æternitate, quæ iam inde absque alia mẽsura remanebit. ¶ Solutum ergo est primum argumentum,

In instanti.

Solut 1. arg.

tum,quod ex verbis Pauli. 1. Theſſa.4. erat in ſtructũ: haud enim negat repertos tunc viuos fore morituros, ſed ait, non prius illos rapiendos in aera q̃ omnes reſurgant. Verbũ autem articuli fidei, quod Chriſtus ſit iudicaturus viuos & mortuos, ad illud diei tẽpus referendũ eſt,vt Aug.ait in Enchi.c.55. Nam viuorũ nomine illi comprehendũtur,qui tũc in carne viuentes de hac luce migrabunt: mortui verò intelligũtur qui ante diem illam fuerint vita defuncti. ¶ Ad ſecundũ reſpõdetur,quod deſiderium ſanctorũ abſolutum ad ſalutem animæ neceſſarium fruſtrari non poteſt:deſideriũ autem illud apud Paul.Nolumus ſpolari, ſed ſuperueſtiri, non eſt abſolutũ, ſed conditionale, ſi poſsibile eſſet. Quemadmodum illud Chriſti, Si poſsibile eſt tranſeat à me calix iſte: repræſentat enim Apoſtolus nomine totius humani generis affectum illius ſtatus naturæ integræ,in quo creati ſumus, quo abſq; tẽporali morte poteramus ad æternam vitã aduolare. Cupimus ergo vt mortale hoc corpus in mortalitatem induat, tametſi id fieri nequeat niſi moriendo mortalitatem exuat, quemadmodum Chriſtus mortem moriẽdo deſtruxit, & vitam reſurgendo reparauit.

¶ Ad tertiũ reſpõdetur, q̃ cùm per præuaricationẽ Adæ tota natura,vt ait Paul. in illo peccauerit, atque adeò mortis fuerit rea, iuſtitia Dei exigit,vt morti omnes debitũ ſoluãt, præter illos, qui priuilegio Dei excepti ſunt. Quo vtique priuilegio Enoch,& Eliam donauit,ob cauſam & myſterium nobis occultum. Illis ergo ſolis exceptis, vt ait ad Mineriũ Hierony. nulli præterea contingit. Abundauit autẽ gratia Chriſti,vt ait Paul.pluſquam delictũ: quia cum ſolo illo peccato Adæ fuerimus per originem contaminati, Chriſtus, non ſolum originalem, verùm cunctas noſtras proprias actuales maculas nobis abſterſit,ſeruata tamẽ iuſtitia,vt cuncti morti ſuccumberemus.

¶ Per hoc aliud ſoluitur argumentum.Meliùs perficitur quod cõpendioſius fit: compendioſius autem res tranſigeretur,ſi raperentur, qui tunc viuentes eſſent,antequàm morerẽtur.Reſpondetur, inquam viam compendioſiorem tunc eſſe præferendam quãdo eſt ad rem tam accommoda.

Articulus fidei.

Soluit.2. arg.

Solu 3. arg.

Enoch & Elias.

Aliud argu.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm omnes mortui reſoluẽtur in cineres antequàm in iudicium exurgant.

QVæritur tãdẽ de materia,ex qua corpora reſurgent,& ſubinde de loco,vtrum.ſ.omnes ex cineribꝰ vbicũq; fuerint,debeant reſurgere. Et arguitur à parte negatiua. Corpora niſi ignis officio,nõ reſoluũtur in cineres:qui autẽ vita decedunt, nõ oẽs cõcremãtur: ergo non omnes reſoluentur in cineres.

Partis negatiuæ ar.1.

¶ Secundò.Si omnes in cineres reſoluerentur, nulla in eis remaneret inclinatio ad reſumendas animas magis quã in carne leonis, aut alia quacũq; re:conſequẽs tamen apparet falſum: nam ſicut animæ etiam ſeparatę iugis ineſt appetitus corporis,ita videtur corpus ſemper appetere animã,vt aptior fiat vtriuſq; cõiũctio.

2. Argumẽt.

¶ Tertio arguitur. Si mortui oẽs eſſent in cineres abituri, nõ ex eodem loco exurgerẽt, quo ſepulti ſunt: nã puluercs facile in diuerſa loca dilabũtur,imò in herbas exeũt, quibus animalia paſcũtur, & ſic vix poterit tũc reperiri particula eiuſdẽ corporis, quod fuerit incineratũ.

3. Argumẽ.

¶ In cõtrariũ eſt illud Geñ.3.Terra es & in terrã ibis,quæ quidẽ ſentẽtia,vt autor eſt Haym. oẽs tenet, qui in originali peccato naſcuntur.

Pars affirm.

¶ Tribus cõcluſionibus ſecundũ argumẽtorũ numerũ ad quæſtionem reſpõdebitur. Cõſue tiſsimũ autẽ patribus ac theologis eſt corporum humanorũ reliquias: hoc eſt,quicquid illud ſit,in quod reſoluũtur, generali nomine cineres appellare. Cuius variæ cauſæ feruntur. Vna eſt, quòd olim in more fuit cadauera cõburere, vnde ſepulchra & cinerum loca buſta dicebãtur. Sed fortaſſe alia non fuit cauſa niſi q̃ cũ homo ex puluere & terra fuerit plaſmatus,& ſententia pro peccato fuerit, terra es & in terram ibis,pulueribuſq; cũ cineribus maxima ſit ſimilitudo,cinerum nomen pro terra & pulueribus vſurpatur. Præſertim quòd exilio res ſunt faciliuſq; in fauillam & auras euolant. Vnde Abraham Gene.18. Loquar (inquit) ad Dominũ meum cum ſim puluis & cinis. Qua propter nos quotãnis eccleſia admonet, Memento homo,quia cinis es & in cinerem reuerteris. Et fit præterea alluſio ad peccati fomitẽ, qui nobis ex originali culpa fit reſiduus: fomes enim ignis fomẽtum eſt. Vnde ſicut ardore concupiſcentiæ exurimur,ita & corporũ reliquiæ cineres nuncupantur.

Cadauerũ reliquiæ cur cineres dicantur.

¶ Quòd autẽ in diſputationẽ modò ꝓducitur eſt, Vtrũ vniuerſa mortaliũ cadauera ſint antequã in vitã redeãt,vſq; ad elementa reſoluẽda, an verò ſatis ſit quòd moriãtur,ſeruatis aliquorũ oſsibus,aliorũq; carnibus:nam Ezechiel,vt cap. 37. legitur, in reſurrectionis viſione cãpũ vidiſſe ſe ait oſsibus plenum, ſuper quæ Deũ vidit

vidit neruos & carnes inducētem. Item multi in die iudicij erūt, qui ossa habebūt integra, illi præsertim, qui tunc sunt obituri.

1. Concluſ. ¶ Nihilominus statuitur prima cōclusio. Cuncta humana corpora omnino vsq; ad elemēta resoluētur. Cōclusio est S. Tho. in præsentiarū ar. 4. & Ricar. & Theologorū. Ad cuius probationē præsupponendū est, hominē cōstare ex corpore & anima: corpus verò ex osib⁹, neruis, &c. quę sunt partes eterogeneę: hoc est, diuersarum rationū, ac demum partes illæ constant ex elemētorū cōmixtione, quod de terrenis omnibus affirmat. 2. Cœli. Philosophus. Primò ergo moritur homo per separationem animæ à corpore, q̄ restat, vt cadauer, mox per plurimas trāsmutationes, tandē resoluitur in elemēta: quia, vt. 3. Phys. habetur, quicquid ex contrarijs constat, in ea tandem reducitur.

Homo ex quibus constet.

Ratio naturalis ¶ Probatur ergo cōclusio primū ratione naturali, quia conglutinatio elementorum in mixto cœlorum lationibus fit & conseruatur, consequens ergo fit, vt eisdem orbibus quiescentibus cuncta mixta resoluantur in elementa. Quare post diem iudicij omnia interire necesse est mixta, ac perinde corpora nostra, solis superstitibus elementis.

Ratio. 2. ¶ Secūdò arguitur ex illa sententia citata, terra es & in terram ibis, Vnde colligitur, q̄ in pœnam originalis culpæ, non tantum mors nobis decreta est, quæ est animæ à corpore separatio: verùm & corporis resolutio vsque ad terrā & alia elemēta, ex quibus cōmixtum est: nā omnes illæ resolutiones sunt nobis naturales, à quibus per donū originalis iustitiæ præseruabamur. Quam ob rem ex debito iustitiæ propter crimen Adæ nō solùm obituri omnes sumus mortē, verū resoluendi vt nostra fert natura illo iustitiæ originalis munere destituta vt cōstet quantū nobis illa fuerat beneficium. Resoluendi, inquā, præter Christū, qui vt nullo fuit attactus peccato ita nec vlli fuit peccati legi obnoxius. Dequo ideo præcinit Dauid, Nō dabis sanctū tuum videre corruptionem. Id quod Petrus Actu. 2. necessario duxit persuadendum in Christum propriè competere. Et præter illos, qui illo priuilegio donati sunt vt non incinerarentur, quale Enoch, & Eliæ, vt prædictū est, indultū fuit, & Deiparæ virgini piè creditur etiam concessum.

Omnes resoluēdi sunt in cineres.

Ratio. 3. ¶ Tertiò demū ad eandē conclusionem arguitur. Christus qui soluto pretio redemptionis nostræ reparator est vitæ, quā in Adā perdidimus, nō solū vita nos donaturus est per refusionē animę in corp⁹, verū & corpora ipsa nostra vt ad Philippes. 3. ait Paul. habet reformare, vt cōfiguretur corpori claritatis eius: reformatio autē integra & perfecta illa est, quæ ex primis principijs integratur. Ergo vt illa reformatio pefectè fiat, debet resolutio vsque ad omnia, ex quibus cōponitur, procedere, vt nō solum sit corpus nouū, verū & ossa & nerui & cutis prorsus innouētur, & omnia mēbra. Profectò quāuis cōclusio, nec sit in sacris Biblijs expressa, nec ab ecclesia definita, indecens esset illam negare. Quæ præsertim iniustorū corporibus demonstratur: nam cùm sint perdotes gloriæ vsq; ad minutissimas particulas purificāda, vi dētur vsq; ad vltima eorū principia fore resoluēda. Quod si percōteris, cur ergo in scriptura facta nō sit mentio de alijs elementis, sed de solā terra, Terra es & in terram ibis. Respondetur rationem esse, quia elementū, quòd in homine dominatur, est terra de qua cōditus est. Vnde Aug. Enchi. c. 88. Nō perit (inquit) Deo terrena materies, de qua mortaliū creatur caro: sed in quālibet puluerem cineremque soluatur, in quoslibet halitus aurasque diffugiat, in quancunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elemētā vertatur, in quoruncū que animaliū, etiā hominū, cibū cedat, carnem que mutetur: illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illā primitus, vt homo fieret, crescceret, viueret, animauit. ¶ Sed arguat quis forsan. Resurrectio Christi fuit nostræ exemplar: ergo sicut ipse non ex cineribus resurrexit, ita nec nos debemus resurgere. Negatur tamen cōsequētia: nam ratio exemplaris causæ non consistit in termino à quo, sed in eo ad quem fit cōfirmatio. Resurgēt enim omnes in corporibus vere viuētibus, in quo etiā dānati conformabūtur corpori Christi, iusti verò in corporibus glorioſis, in quo prēterea erunt ei similes. ¶ Arguitur autē rursū. Terminus qui est finis, ei respondere debet, qui est principiū. fœlices autē & infœlices ad diuersa resurgent: quoniā vt (ait Paulus) omnes resurgemus, sed nō omnes immutabimur: ergo pariratione nō omnes resurgent ex cineribus. Respōdetur, resurrectionē damnatorū & iustorum differre, nō ex termino vnde procedūt, sed ex finibus, ad quos resurgent, nam motus à fine sortiuntur speciem: & ideo ex eisdē cineribus alij resurgent ad vitam, atque alij ad mortem.

Dubium. Augusti. Argumen.

Solu. 1. ar. ¶ Primo igitur argumento principali satisfactum est vbi obstēdimus, cur corporū reliquię dicantur cineres, licèt nō in morte crementur.

Solut. 2. ar. ¶ Ad id autem Ezechielis respondetur, q̄ ipse loquebatur populo quemadmodum cadauerum ossa videri solent vbi ceciderint homines, & quemadmodum Deus ex costa Adæ indu-

ćta carne formauit Euam. Nihilominus non opus fuit, vt ad viuum modū depingeret quo sunt corpora priùs vsque ad cineres migratura, quàm in vitam remigrent.

Solu. alius argumen. ¶ Ad aliud autem quod subiecimus argumentum de illis, quorum corpora nondum erunt in cineres dissoluta, respondet Diuus Thomas & Ricardus, & alij: quod ignis ille faciem iudicis antecedens, quo expurganda est mundi facies, poterit corpora tunc viuentium cū alijs mistis, quæ nō fuerint prorsus resoluta, in cineres vertere, de quo vtiq; igne, articulo p̄cedēti diximus illos exanimādos si prius ingētissimo illo portētorū terrore spūm nō exhalauerint.

Quest. 2. ¶ Ex hac prima conclusione facilis fit gradus ad secundam quæstiunculam: vtrum in cineribus illis semper inclinatio persistat ad animā resumēdam. Non enim desunt qui id affirmēt, arbitrati nunquam sic dissoluivsq; ad elementa corpus, quin aliqua mixti particula perseueret, quæ fuerat in humano corpore.

2. Conclu. 1. Ratio. ¶ Nihilominus subiungitur secunda conclusio. Nulla in cineribus restat inclinatio, aut appetentia animæ resumēdæ. Probatur per præcedentem: quia in elementis ac mistis diuersarum specierū nulla inest organizatio aut peculiaris dispositio ad animam. Si ergo omniū corporum resolutio vsque ad elementa & alia longè diuersa mista fit, liquidò colligitur, nullam in illis supereſſe appetētiā animæ: præter generalem appetitum materiæ indifferentem ad omnem formam.

2. Ratio. ¶ Item arguitur, quia omnium pleraque, imò quàm longissimè plurima erunt, & in alias ac subinde alias formes transmissa: nam cùm (vt proximè citatus Augustinus ait) plurima iam tunc prodierint in heruas, & cesserint in animalium cibos, & in aeros halitus, in illis ergo nullus supereſt appetitus animæ. Cùm ergo consentaneum rationi sit, vt cuncta eandē legē subeant, fit vt omnia pariter dissoluātur, in nullisq; eadem peculiaris inclinatio supersit.

Solu. 2ar. ¶ Ad secundum igitur argumentum respondetur: quòd cùm anima separata à corpore eadem perseueret, nihil mirum, si eandem naturam ac subinde eādem affectionem ad corpus retineat, quod non accidit corpori. Inest ergo illis cineribus sola obedientia ad omnipotentiam diuinam.

ad testimonium Iob. ¶ Quid autem ad illud Iob respondebimus capit. 20. Ossa eius implebuntur vitijs adolescentiæ eius, & cū eo in puluere dormient. Si enim in puluere perseuerant animæ vitia, potiori ratione perseuerabit inclinatio ad ipsam resumēdam? Respondetur, non esse sensum Iob, quod vita animæ actu perdurēt in ossibus, sed quod secundum ordinem diuinæ iustitiæ est vnusquisq; ad illud præmium, vel supplicium deputatus q̄ homo in corpore & anima meruit.

Quæst. 3. Resurrectio tripliciter consideratur. ¶ Tertia verò, quæ hinc emergit ambiguitas, plusculum perplexitatis habet, quibus scilicet, locis resurgent omnes. Tribus enim modis possumus cunctorum resurrectionem speculari. Vno scilicet, vt omnium vniuersitas cinerū Angelorum ministerio, in eundem locum congregetur, quo iudiciū futurum est: verbi gratia, in valle Iosaphat, de quo in dist. 47. disputaturi sumus, vt illic omnes clangore tubæ & sonitu vocis expergefacti sistātur ad tribunal Domini. Vel quòd vnusquisque ab eodem loco resurgat, in quo vel mortuus fuit, vel sepultus. Aut tertiò, quòd exurgat inde quisq;, vbi maior, vel præcipua pars cinerum eius iacuerit, ex quibus corporis compages est facienda. Et certè vnusquilibet istorum modus in vtrāque partem anceps est.

1. Motus. ¶ Primùsquidē apparet inde probabilis, quòd cum Angeli sint cineres, vndecunque fuerint, collecturi, gratiùs videtur arridere ratio, vt ad illum locum iudicij vniuersos asportēt, quàm vt ad tam innumera loca eos distrahant, vt in diuersis illis mundi partibus excitatos, viuos illic deferant. Nam etsi diuinæ virtuti æquè sint cuncta facilia, ille tamen modus conijcien dus nobis est, qui nostro modo concipiendi compendiosior apparet. Præterea cùm eo tūc temporis cadauera multa sint reperienda integra, atq; alia sua retinentia ossa, facilius est intellectu, quòd in illo transitu ad locum iudicij per ignis flammam faciem iudicis præeūtem, incinerentur, quàm si essent in visceribus terræ abdita.

¶ Verūtamen in cōtrariū occurrere videtur illud Ezech. 27. Aperiā tumulos vestros, & educā vos de sepulchris vestris populeus, & dabo spiritū meū in vobis, &c. Et Ioānis quinto, Omnes qui in monumētis sunt, audiēt vocē filij Dei. Et Matt. 27. Monumēta aperta sunt, & multa corpora sanctorū, qui dormierāt, resurrexerunt, quæ vtiq; testimonia docere videntur ex monumentis futuram esse resurrectionem. Cui & ratio hæc fauet, quòd monumenta videntur quasi in depositō excepisse defunctos, quos suo postmodum creatori reddant. Et exemplum præterea Christi ad id facit, qui de monumento surrexit, nō autem de loco, in quo passus fuit. Ezech. 37. Ioan. 5. Matth. 27.

1. Argumē. ¶ At verò, neq; desunt contra hoc argumēta alia. Primū. Quod multa monumēta disperierūt: nam terra quotidie illuuionibus corroditur: quare vbi erat terra, iam (vt ait,

ait, Aristoteles) est, vel aer, vel aqua. Itē quia q̄ plurima cadauera in præiacētem materiā dilapsa, in diuersissimas orbis partes diffugerunt, alia scilicet, q̄ esca diuersis animalibus fuerunt alia q̄ ventis in diuersa loca afflata sunt. Et vsu sæpè venit, vt caput in vno loco custodiatur, & cor seruetur in alio, & corpus alibi sit humatū. Vnde probabili ratione colligitur, q̄ vnusquisq; vbi mortuus fuit, resurgat, vel vbi maior pars puluerū extiterit, q̄ si nullibi fuerint plures partes, quàm alibi, tunc ait Ricardus, q̄ resurget talis homo vbi Deus voluerit.

Vbi quis mortuus est ibi resurget.

Vbi de beatus resurgere.

¶ Igitur, vt ab hoc vltimo verbo exordiamur, hoc in solam voluntatem Dei referre non est Theologi. Nam etsi voluntas Dei sit omnium causa, nec habeat ipsa priorem: tamen quia cūcta pro sua sapientia suauiter disponit, inquirimus rationē dispositionis diuinæ volūtatis: quæ rationi gratius arrideat. Inter hos autem tres modos iste postremus minus præsefert probabilitatis: nam si angeli sunt collecturi cineres, nō est cur rationem habeāt loci, in quo plures sunt partes. Quamuis qui hūc modum cum Ricardo sustinere voluerit vix poterit in contrarium reuinci. Nihilominus propter alla ta testimonia alius modus probabilior est: videlicet, vt omnes, & singuli de suis sepulchris resurgant, si in illis extiterint, vel de illo terræ loco, qui ad perpendiculum proximus fuerit illi, in quo fuerat quisq; sepultus. Itaq; angeli singulorū cineres ad cuiusque sepulchrū sunt delaturi. ¶ Extat tamen aduersus hoc aliud argumentū, q̄ frequentissimi sunt in eodē sepulchro conditi: quomodo ergo eodem monumento citra penetrationē vnius corporis cum altero surgent? Respondetur, glorioſa corpora iustorū non se inuicem impedire propter dotem subtilitatis, saltem, in his officijs obeūdis quæ diuino nutu & iussu exequi debēt: de corporibus autem dānatorum videtur tunc dicendum, q̄ diuina virtute in illo exitu se penetrabunt, vt dist. 49. iterum examinabitur.

2. Opinio.

Argum.

Solutio

¶ Nihilominus profectò istorū triū modorū ille maximè videtur probabilis, q̄ omnes pulueres sint in locū iudicij cōgregandi, & ibi sint omnes resurrecturi. Ad illa ergo testimonia, quæ de monumentis & tumulis loquuntur, respōderi potest, q̄ sunt ad modū intelligēdi populi prolata. Præsertim cū in monumētis creberrimi tunc erunt cineres, ex quibus tunc extrahētur. Quare cùm ex eisdem monumentis plures sint pulueres educendi, meritò dici potest, quòd ex monumentis resurgent. Quemadmodum sub articulū resurrectionis Christi nō dubiū est, quin de sepulchris corpora viuētia exierint, vt euangelista refert.

1. Opinio respondet.

¶ In calce demū distinctionis præsentis Magister sententiarum, & sui sermonem adijciunt de peccatorum memoria, quæ homines in hoc seculo cōmiserant, vtrum resurgētes tam aliena, quàm propria peccata sint cognituri. Sed sermo hic minimè ad præsentē distinctionem spectat: quippe, qua solū agitur de actione & modo resurrectionis: de termino nāq; & estatu in quo mortui resurgent, & de his quæ post resurrectionē illis contingent, in distinctione proxima & subsequētibus subsequetur sermo. De cognitione ergo, quā vnusquisq; seu aliorum seu propriorū peccatorum sit habiturus, dist. 47. propria nos manet dicendi sedes.

Peccatorū memoria.

DISTINCTIO quadragesima quarta, De termino & qualitate & quantitate resurgentium.

VO autē hæc, quæ dicta sunt, luculentiùs eluceāt, sic Resurrectionis veritatem profiteri oportet, vt credamus, eundem ipsum hominem qui vita defungitur, in eodemque, quod cecidit, corpore resurrecturū, iuxta illud Iob. Quem (scilicet, Redēptorem) visurus sum ego ipse & oculi mei conspecturi sunt, & non alius, & in carne mea videbo Deū Saluatorem meū. Vnde in enchiridio August. Non perit, inquit, Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, sed in quemlibet puluerem cineremve soluatur,

Textus Cap. 1.

Iob 19.

Capit. 88.

in quoslibet halit, auraſquè diffugiat, in quãcunquè aliorum corporum ſubſtantiã, vel in ipſa elementa vertatur, in quorumcunquè animalium, etiam hominum cibum cedat, carnemquè mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quę illam primitùs, vt homo fieret, creſceret, viueret, animauit.

Quicquid ergo ad perfectionẽ
Cap. 2. humanę attinet naturę tam ſecundum animam, quàm ſecundum corpus reſurget, vt membra cuncta, humores, & organa, etiam ſi aliquo membro homo aut orbatus genitus fuerit, aut viuens truncatus: quoniam Dei perfecta ſunt opera, qui ideo quemadmodum naturam integram primitus cõdidit, integram inſtaurauit, iuxta illã
Luc. 21. Chriſti pollicitationem, Capillus de capite veſtro non peribit. Neque ita multum refert, vtrùm ſingulæ particulæ in ſingula, quibus primitùs inerant membra, reuertantur. Sed quemadmodum (vt
In enchirid. 10. cap. 85. ait ibidem Auguſt.) ſi ſtatua cuiuſlibet metalli, aut igne liqueſceret, aut contereretur in puluerem, aut confunderetur in maſſam, & eam vellet artifex rurſus ex illius materiæ quantitate reparare, nihil intereſſet ad eius integritatẽ, quæ particula materiæ cui mẽbro ſtatuę redderetur, dum tamẽ totum, ex quo conſtituta reſumeret: ita Deus mirabiliter, atque ineffabiliter artifex de toto, quo caro noſtra cõſtiterat eam mirabili, & ineffabili celeritate reſtituet.

Cap. 3. Cap. 27. Reſurgẽt igitur, vt idem ibidem ait Auguſtinus, Sanctorum corpora ſine vllo vitio, ſine vlla deformitate ſicut ſine vlla corruptione, onere, difficultate. In quibus tanta facilitas reſurgendi, quanta fœlicitas erit. Propter quod ſpiritualia dicta ſunt, cum proculdubio corpora ſint futura, non ſpiritus. De reprobis autem ſubiungit. Quicũ què verò ab illa perditionis maſſa, quæ facta eſt per hominem primũ non liberãtur, per vnum mediatorem Dei, & hominum, reſurgent quidem etiam ipſi, vnuſquiſque cum ſua carne, ſed vt cũ diabolo & Angelis eius puniantur. Vtrùm ſanè ipſi cum vitijs & deformitatibus ſuorum corporum reſurgant quicunquè in eis vitioſa & deformia mẽbra geſtarunt, inquirendo laborare quid opus eſt? Nequè. n. fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorũ erit certa & ſempiterna damnatio. Cap. 29.

At quoniam ad Epheſ. ait Paul. Donec occurramus in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti: ſunt qui arbitrentur. eadem cũctos ætate & ſtatura fore ſuſcitandos. At verò, vt. 22. de ciuitate Dei, ait Aug. non dictũ eſt, in menſuram corporis vel ſtaturæ Chriſti, ſed in menſuram ętatis. Et ideo cum Chriſtus ætatem agens triginta trium annorum paſſus fuerit, in illo ætatis flore reſurgent: quia illud eſt mediũ iuuenilis ætatis. Quod autem dixit in virũ perfectum, non ad ſexum retulit, imò Deus, qui vtrumquè ſexum inſtituit, vtrumquè reſtituet, cum ſexus fœmineus nõ ſit naturæ vitium ſed neceſsitas: ſed virum perfectum permetaphoram appellauit corpus eccleſiæ myſticum, ꝙ Cap. 4. Ad Ephe. 4. Cap 15.

ante

ante finem mũdi ad illam fidei vnitatem & agnitionem filij Dei peruenturum est, vt Christiani nõ tanquam paruuli omni vento iactati nutent, sed contra omnia satanica tela, & prẽsertim cõtra Antichristi iacula stare per Dei gratiam valeant.

Cap. 5. Resurgent igitur omnes in eadem iuuenili ætate. Cæterũ nequè in eodem sexu, nequè eadem statura æquales, sed in ea singuli, ad quã cuiusquè corpus, natura nequè impedita nequè errante, sub illum ætatis florem adoleuisset.

DISTINCTIONIS, Quadragesimæ quartæ, Quæstio vnica. De modo & conditione resurgentium.

(.S.)

ARTICVLVS. I.

Vtrùm idem prorsus homo in eodemque corpore, quo vixerat, sit resurrecturus.

PRæcedens distinctio eatenus non de resurrectione docuit, vt eius possibilitatem & veritatem, eiusque terminum, à quo illa actio processura est didicerimꝰ: quemadmodum, scilicet, ex pulueribus & cineribus, in quos fit postrema corporum resolutio, simus suscitandi. Consequitur ergo, vt distinctione præsenti, de alio termino (quem vocãt ad quem) nempe, de statu, in quem resurgentes prodire debeant, perscrutemur.

¶ Atqui Magister Sententiarum, ac nonnulli subinde eius interpretes, quorum est Sanctus Thomas, tres hic quæstiones disputãt. Primã videlicet de termino, statu & conditione, quæ erit damnatis cum iustis in resurrectione communis. Secundam de pulcherima iustorũ habitudine, in qua fœlices illi resurgent. Ac demum tertiam de miserabili fœditate & sorte, quæ resurgentibus dãnatis cõtinget. Attamen peculiaris de beatis damnatisque tractatio in hac distinctione præpostera est & inepta. Tractãt enim illi hic de glorificatorum corporum dotibus, & de damnatorum pœnis. Dotes autem corporum ex dotibus animarum deriuantur. Vnde.d.49. vbi de beatitudine agendum est, & de animarum dotibus, proprium habet hæc disputatio locũ. Et eo vsq; Ricardus, Scotus atq; alij, consultiùs eundem tractatum differunt. Ad subinde consideratio damnatorum in dist.50. habenda est. Quare hic de solo communi termino resurrectionis, scilicet, quomodo tam beati, quam damnati resurgent, disputare vnica quæstione conuenit. Tres quæstiones. Prima. Secunda. Tertia.

¶ Primus itaq; articulus ad substantiam spectat: nempe, vtrùm idem prorsus homo, qui mortuus est, atq; in eodem corpore sit per resurrectionem instaurandus. Et arguitur à parte negatiua ex illo Aristotelis. 2. de generatione text. vltimo. Quorũ natura mortalis & dissipabilis est, illa specie, non numero, replicentur necesse est. Partis negatiuæ ar.

¶ Secundò. Vnus homo esse non potest nisi vt vnum animal, cùm ratio animalis sit de essentia hominis: sed in resurrectione nõ erit homo idem animal, quod erat: quoniam animal. 2. de anima Aristotel. definit per sensum: est enim corpus sensibile, saltẽ sensu tactus: & tamen sensus cùm per obitum hominis extinguantur, non poterunt ijdem in resurrectione reuerti: quo fit vt homo nec sit animal id ipsum futurus. 2. Argumẽ.

¶ Tertio. Si idẽ prorsus esset resurrecturus homo, consequẽs fieret, vt in eodẽ quoq; corpore deberet reuiuiscere. Nam cùm cõstet ex anima & corpore, requiritur, vt idẽ sit homo, eãdẽ animã idem resumere corpus, consequens tamen est contra illud Apost. 1. ad Cor. 15. Non corpus quod futurum est, seminas, sed nudum granũ: vbi insinuat aliud nos corpus per mor- 3. Argumẽ. 1. Cor. 15.

tem seminare, atq; aliud esse nobis per resurrectionem resumendum. ¶ Quarto. Res non potest eadem redire nisi materia eius & forma redeat, forma verò misti, ex qua cum materia cõponitur corpus humanum, nequit eadem remeare: ergo nec corpus idẽ. Probatur minor. Illud quod penitus cedit in non ens (id est cuius nihil remanet, sed tota substantia interijt) redire non valet tota verò substantia formę misti perijt, cuius nulla sit pars reliqua: ergo reuerti non potest, Maior verò probatur. Quia si res tota perijt, totũ eius esse omnino interruptum est: quãdo autem esse interrumpitur, illud esse quod reuertitur, est diuersum: res autẽ cuius esse substantiale est diuersum non est eadẽ. ¶ In cõtrarium autem est illud Iob. 19. Quem (scilicet, Redemptorem) visurus sum ego ipse & non alius, & in carne mea videbo Deũ saluatorem meum. Vbi idem homo idemq; corpus insinuatur.

4. Argum.

Pars affirmatiua.

¶ Ad huius quæstionis intellectum prænotare oportet aliam esse considerationem animæ, aliam verò hominis, sed aliam corporis. Enim verò de anima quæ separata per se subsistit, ambigit nemo resurrectionem confitentium, quin eadẽ numero fit in corpus reuersura. De homine ergo & de corpore est in præsentiarũ tribus conclusionibus respondendum. Prima. Idem ipse homo, qui per mortem cecidit est in vitam resurrecturus. Hæc cõclusio, nõ tantùm ceu scholastica veritas, sed tanquam articulus fidei constituitur. Idem enim articulus, quem de resurrectione cõfitemur, intelligitur de resurrectione eiusdem hominis. Resurgere namq; vt. 8. de Trinit. ait. Aug. idem est quod reuiuiscere: nemo autẽ reuiuiscit, nisi qui mortuus est, rursum viuat. Si enim non idem Lazarus, qui obierat, resurrexisset, nõ fuisset illa Lazari resurrectio, sed substitutio vnius pro alio. Quocirca (vt scienter hic ait S. Tho.) qui eundem hominem resurrecturum negaret, per inde esset hæreticus, acsi resurrectionem diffiteretur. ¶ Atqui ratio præterea conclusionis est: quia homo in hoc ad imaginem Dei conditus est, vt per officia huius vitæ, quæ diuino fauore & munere operatur, regnum cælorum obtineat, vbi diuino fruatur consortio. Quod si secus fecerit, supplicia erratorũ in altero seculo persoluat: & quia corpora nobis fabricauit, in quibus anima militaret, ad hoc resurrectio futura est, vt in anima & corpore retributionem reciperemus. Actiones enim, vt. 1. de anima ait Philoso. sunt suppositorum. Non enim anima aut corpus, sed totus homo est, qui operatur & meretur & demeretur, ac perinde aut præmio donari aut supplicio affici debet. Vnde Pau. 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit. Si autem non idẽ homo qui natus & mortuus est resurgeret, nemo propria corporis reciperet prout gessit. ¶ Hac autẽ catholica veritate præfixa, de surrectione eorundem corporum cõtrouersatur. Atqui inter cæteros Durandus dist. 43. q. 3. nõ modò negat idẽ corpus (nempe illud cadauer, quod anima separata relinquit) redirurũ. Imò audẽter affirmat, neq; per absolutam Dei omnipotentiã fieri posse, vt vlla res, cuius essentia totaliter perijt, rursus reparetur, siue successiua sit, siue permanẽs. Non quod dubitet quin quicquid sit possibile efficere Deus valeat, sed quod arbitretur non esse hoc vllo pacto possibile.

1. Conclus.

Resurgere quid.

Rõ. 6. conc.

2. Corin. 5.

Durand.

¶ Et re vera de successiuis, qualia sunt tempus & motus, id etiam Palud. atq; alij concedunt. Imò & S. Thom. quodlib. 4. ar. 5. & est planè confitendum si formalem successiuorum ratoinem speculemur. Neq; verò opus est alias metaphysicas lubricasq; rationes congemina re, quas Durãd. accumulat, sed causa ex intrinseca ratione successiui sumitur. Ens enim successiuum eiusq; essentia est, cuius esse in continuo fluxu consistit secundum rationem prioris & posterioris: partes enim horæ ac diei simul existere non possunt, sed quando vna influit, altera effluxit. ¶ Arguitur ergo sic. Deus non potest partem temporis, quãdiu tempus durat retinere vt non effluat, alioquin non esset tempus, cùm hæc sit essentia tẽporis, vt fluat, sicut si ab homine amoueret rationale, non esset homo: ergo multo minus partem elapsam potest reuocare: quoniam facilius est retinere ne labatu, quẽ elapsam reuocare. Imò illa esset ad præteritum potẽtia, scilicet, facere vt quod fuit, non fuerit, & res quæ effluxit, non effluxerit, nẽpe, facere vt annus, qui transiuit, non transierit. Et idem est prorsus de motu. Non loquor de motu, si admittatur rem esse distinctam à mobili: nam si sit qualitas distincta, nõ ambigo, quin Deus possit illam reproducere, veluti lapidem, sed loquor de tempore & motu formaliter, videlicet, quòd sicut non potuit diem hesternam tenere ne flueret, atque adeò nec modo facere, vt illa dies sit hodie, vel annus præteritus sit præsens: ita non est factibile, vt circulatio cœli, quę heri pręterijt, sit hodie. Et hæc est Arist. sententia. 5. Physico. tex. 29, vbi ait quòd vnitas motus fit ex continuatione. Nam postquàm interruptus est, non potest idem redire.

De successiuis.

Ratio.

Argument.

¶ De

De permanentibus. ¶ De rebus autem permanentibus Durād. eadem.q.3.sustinet opinionem negatiuam,scilicet,quod neq; per omnipotētiā absolutā Dei, posit id quod penitus fuit corruptū,idem numero redire, sed ait, q̄ in resurrectione erit idē homo duntaxat propter resurrectionē eiusdē animæ, quæ est perpetua. Rationes autē eius Ar. Duran. prolixitate laborant satis obscura. Arguit .n. sic primò. Nōplus potest Deus agere per volūtatem q̄ si ageret ex necessitate naturæ: quoniam voluntas non auget potentiam, sed modum apponit agendi,& quamuis sit infinita& ideo posit agere in tēporis momento,&absq; auxilio causę secundę,nihilominus agit modo aliorum agentium naturalium, sed agens natu rale non potest reparare id quod omnino cor- 2. Argumēt. ruptum est:ergo nec Deus. ¶ Secundò, quia si agens naturale non valet huiusmodi corrptū reparare, id prouenit ex illo Aristot. axiomate.2.de generat. Idem, inquantum idem semper est natum facere idem. Vt autem agens sit omnino idem numero ad edendum eundem numero effectū,non sat est eādem habere potentiam, sed q̄ eandem præterea habeat habitudinem ad passum : & quia postquā agens rē conseruans illam interrumpit cōseruationem nequit eādem numero habitudinem ad idem passum habere, fit vt neque valeat idem corru ptum reproducere. Hæc autem ratio pari, inquit,modo,quo in agētibus creatis,in Deo mi- Aliud argu. litat. ¶ Alia eiusmodi accumulata argumenta apertius autem possumus eidē opinioni argumentum mutare. Etenim quod in rebus succe siuis est fluxus,in permanentibus est esse : igitur vt interrupto motu(vt.5.Phy si.ait Philoso phus)nōpotest idemesse motus:sic postquām res totum esse substantiale amisit, non potest idem recuperare:res autem cuius esse est diuer Nota sum non potest esse eadem. ¶ Tandem Durā. conatur eandem opinionem diuo Thom. impingere : nam in præsenti articulo quæst. 1. ad tertium argumētum, quod nos hic secundum fecimus,ait,quòd si anima sensitiua à rationali distincta poneretur,consequens fieret, vt non idem homo resurgeret : quia cùm anima illa esset prorsus interrupta, redire non posset. Et idem ait quæstiuncula.1.ad tertium, quod nos hic quarto loco posuimus de forma misti in corpore,si esset à rationali diuersa. Ac demum 3.par.q. 77. art. 5. ait quòd si substantia panis aut vini sit annihilata, non potest iterum redire. Ex his ergo colligit Durand.semel annihilatum Angelum non posse vtiq; per Dei potentiam creari, neq; verò mistorum aliquod corruptum restitui:nisi formam eius, vt animā rationalem Deus conseruaret. ¶ Quòd si cū redarguas. Quomodo ergo idē homo resurget, Opinio Durand. vt fides catholica prædicat? Respondet distin. 44. q. 1. quòd redibit idem ratione duntaxat animę rationalis,quia eadem permanet. Nam cùm esse(vt docet Philoso.)sit à forma:neque materia vllum suppositō esse tribuat, ad hoc quòd homo sit idem, sufficit quòd animam re sumat eandem. Imo verò ab eadem,inquit,anima corpus sortitur,vt sit idē:quia nō est in homine nisi vnica forma, scilicet,rationalis, dans corpori esse corporeum. Quapropter, licet in resurrectione corpora nō ex eisdem cineribus, in quos fuerunt resoluta, conglutinentur, sed ex quacūq; alia materia,nihilominus (inquit) idem esset homo Quinetiam licèt anima Petri corpus resumeret,quod fuerat Pauli,& anima Pauli id ipsum quod fuerat Petri,nihilominus idem,inquit,Petrus,resurgeret, idemq; Paul⁹. Et hæc eadē fuit doctrina Ioannis de Neapoli quodlib.2.q.6.Et si opinio hæc tam vera esset, quàm apparet facilis, à multis nos in præsentia rum anfractibus liberaret. ¶ Nihilominus sta- 2.Conclusi. tuitur secunda cōclusio. Deus idem potest, q̄ prorsum annihilatū est,iteratò creare, & quod semel corruptū fuerit, rursum producere. Assertio est diui Tho.quodlib.modo citato.4.ar. 5.& opusc.9.q.82. Et probatur ratione quā ibi dem affert. Omne possibile Deus facere po- 1.Argumēt. test:quod aūt possibile sit idem de genere permanentiū interemptū reproduci, inde probatur,quòd si aliqua esset repugnantia maximè quia vnitas rei continuitate seruatur.quare repugnat si interrūpatur, vt id quod procedit & postea redit,sit vnum. Hæc autē ratio in solis Ratio inqui succesiuis veritatem obtinet, eo quòd de in- bus militet. trinseca ratione & essentia vnitatis ipsorū est cōtinuus fluxus.In permanentibus aūt continuatio nō est de vnitatis essentia:eo q̄ essentia ipsorū non est fluere, sed est accidentaria eorū vnitati continuatio:propterea quòd subdūtur tempori,quod est continenter fluens. Igitur si ex parte rei non repugnat,vt eadem res sit cuius cōseruatio fuit interrupta, nō debet omnipotentiæ Dei,qui minimè à tēporis cōtinuitate pēdet,hæc facultas subduci, quin possit idē corruptum reproducere.Nam ad demōstrandum Deum quippiā posse : satis est ostendere id ex parte rei nullā inuoluere repugnantiam, & ei qui illam obmolitur respondere.

¶ Secūdò arguitur. Infinita omnipotētia Dei 2.Argumēt. ob id quòd rē aliquā condiderit,quæ deinceps absumpta est,nō minuitur:neque verò rei ipsi esse magis repugnat, quā antea quàm fuerat: ergo Deus potest illam in esse restituere.

¶ Sed

¶Sed argumentum quod rem elucidat: est illub,quod dist. Præcedēti art.1.informauimus. Causa enim cur agens naturale non potest idē numero reproducere est, q̄ requiruntur eædē numero dispositiones:ad quod exigitur,vt eodem loco & tempore (quę sunt indiuiduationis principia) fiat applicatio agētis ad passum & tēpus nequit idem reuerti. Item requiritur, vt motus & actio sit eadem,& tamen interruptus motus non potest reuerti idem:Deus autem ob suam infinitam potentiam neq; à loco neq; à tempore pendet neq; à motu: ergo nil obstat quominus idem valeat bis, terq; producere. Et arguitur præterea,quòd si illa cōtraria
4. Argumēt. Durandi opinio esset vera consequeretur vt præsenti mundo perēpto nequiret Deus eundem instaurare. Imò verò, si vera est opinio S.Tho. quòd duo angeli esse nequeunt eiusdē speciei,similiter subsequeretur, quòd Michaele in nihilum redacto,nequiret Deus eandē restituere speciē: quoniā neq; illum neq; alterū solùm numero differētē posset iterato creare: quę quidē cōsequētia absurda videtur:& tamē consequentiā cū sua conclusione cōcedit ipse.

Solut.1 ar. Durand. ¶Primum igitur argumentum Duran.falsum assumit,scilicet non plus posse Deum agētem per voluntatem, quàm si ageret ex necisitate naturæ. Nam si nō esset agens per voluntatē, non posset infinitam potentiam habere: siquidem infinita potentia agens ex necesitate infinitum effectum produceret: quod est impossibile.Ob idq; Arist.8. Physic.infinitam virtutē Dei fallus, arctisimis angustijs intercluſus fuit,vt euitaret infinitū effectū,quem tandē in cœlorū lationibus infinitū duraturis cōcesit.

2.Solutio. ¶ Secūdò respōdetur, quòd si per impossibile daretur,Deum esse infinitæ potētiæ,& nō agere per voluntatem,nihilominus posset aliquid producere ex nihilo,ac subinde agere sine dependētia à tempore & motu, atq; adeò posset super naturam aliorum agentium idem corruptum reproducere.

Solutio.2.ar ¶In secundo etiam argumento caligat, concedit namq;, quod ratio quare agens naturale nequit idem corruptū reproducere, est, quòd non potest habere eandem ad passum habitudinem,quam quādo illud primo produxit,habuerat:sed tamen ratio huius est,quòd non potest redire idem tempus & motus & actio. Cū ergo ab his Deus nō pendeat, fit vt semper habeat eandem habitudinem ad producendum quicquid voluerit, siue corruptum fuerit, siue nunquam productum.

Solut.3. ar. ¶Ad aliud verò,quòd nos adiecimus,iā respōsum est, dum ostendimus non interesse similitudinē inter motū, & esse rei permanētis:quippe cùm de essentia vnitatis motus sit cōtinuatio,non autem de essentia rei permanētis. Sed ad verba S.Tho.quibus cum Durando sentire videtur suo loco respondebimus.

¶ Tertia conclusio ad nostrum propositum ex hac proxima colligitur. Vnusquisque debet in eodem corpore resurgere, in quo vixit, quod non solùm sit ab extrinseco idem: nempe, quòd ab eadem informetur animetur que anima rationali:verū quod ex ijsdem pulueribus & elementorum partibus sit reformandū, in quas fuit resolutum.Hæc conclusio non est tam expresse de fide, quàm prima nihilominꝰ non posset non temeritatis nomine, imò fortè peiori,denotari,qui illam d'ffiteretur. Quocirca Duran.(vt bona venia dixerim)nimia libertate vsus de hac relocutus fuit. Est enim de fide, vt non solum sit idem homo resurrecturus, verùm in eadem carne, vt ait Iob:vocare autē eandem carnem ob id solùm, quòd ab anima eadem rationali informetur,neq; Physicę consonum est,neq; fidei, quippe cuius articulꝰ de carnis resurrectione decretus. 3. Conclus.

¶Et primo si rationem Physicam cōsulamus, nulla est consequētiæ vis, quòd si esse supposi ti sit à forma, sufficiat, vt idem sit numero suppositū,idemq; corpus, quod eadē informetur anima: quoniā licet à forma suppositū sortiatur esse specificū:putà esse hominem,& equū, &c. tamē esse indiuiduale: nempe, esse Petrū, non suscipit nisi à forma in hac singulari materia:eo q̄ materia est principium indiuiduationis.Imo anima propterea est hæc,quòd in hac materia suscipitur.Et hoc est quod ait Philosophus.7.metaphy.scilicet, quod quæ differunt secundū numerum, differūt secundū materiā, sicut quæ differunt secūdum formam differūt specie.Neq; ad hoc ꝓfectò Duran.quid respōderet,satis rimari valuit.Potest enim eadē forma diuersa corpora successiuè informare,quæ non ideo erunt idem corpus. Imò si admittatur per omnipotentiam Dei eandem in diuersis locis duo simul diuersa corpora informare, certe nec esset tūc idem corpus, neq; idem homo. Adde q̄ secundum Philosophū.1.Physic. eadem materia, manet successiuè sub diuersis formis: non ergo à forma habet materia,vt sit eadem, atq; adeò nec vt sit idem corpus. Ratio Physica.

¶ Secūdò arguitur, quia si eadem anima ad resurrectionem eiusdem hominis eiusdēq; corporis sufficeret, tunc transmigratio eiusdem animæ in diuersa corpora (vt Pytagoras philosophatur (esset resurrectio eiusdem hominis, quod est concessu absurdum. Quocirca 2.Argumēt.

diuus

Gregor. D. Gregorius super illud Iob. 29. Et in carne mea videbo Deum, tanquam ridiculum errorem refert quorundam commentum (in quibus quidam erat Constantinopolitanus episcopus) qui aiebant animam iterato coniungi corporibus cœlestibus, vel quibusdam in modum venti subtilibus. Illud enim non est resurgere in propria carne, quæ vixerat. Quocirca hic Diuus Thomas optime concludit nō posse resurrectionem censeri, nisi anima ad idem reuertatur corpus, quo vtique verbo sophisma illud eliditur Durandi, quod dicatur idem corpus propter eandē animam: nā tūc anima non posset resumere nisi idem corpus quando quidem quicquid resumeret per resurrectionem fieret idem. Dicens ergo S. Thomas nisi anima idem corpus resumat, intelligit ex eisdē cineribus compactum: quia resurrectio est, vt ait Damascenus, iterata surrectio: id est, eiusdē quod cecidit. Et Augus. ait quòd resurgere est idem, quod reuiuiscere. Quare optimè Thomas adnotauit, quod resurrectio magis respicit corpus, quod per mortē cecidit, quàm animam, quæ semper post mortem viuit: atque adeò si non est idem corpus, quod anima resumit, non dicitur resurrectio, sed noui corporis resumptio secundum doctrinam Pythagoræ, qui credens non inesse animam corpori tanquàm formam, sed adesse tanquam motorem, colligebat, aliud atque subinde aliud corpus submutare. Imò verò quamuis disputationis gratia admitteretur dogma Empedoclis de magno seculo, vbi eædē formæ ad eadē corpora redibant, non esset propria resurrectio, sed noua generatio per causas naturales, acsi nunquā eadem res fuisset producta aut corrupta. Resurrectio namq; dicit surrectionē eiusdē corporis, quod cecidit, & ideo propriè dicit subitaneam ac supernaturalem resumptionem vitæ.

Resurrectio quid.

Empedoclis dogma.

Rationes Theologæ. ¶ Adde quod secūdū opinionē Durādi posset anima resurgentis illud corpus resumere quod nūquam per mortem cecidisset: putà corpus q̄ nullius, fuit animalis, sed saxi vel elementi. Tunc ergo quomodo carnis fieret resurrectio? cùm articulus fidei non tantum resurrectionem sed carnis resurrectionm affirmet.

¶ Sed præterea à rationibus Theologicis idem planè cōuincitur. Resurrectio, vt prædictū est ob hoc nobis fuit diuinitus indulta, vt vnusquisque (quēadmodū ait Paulus) propria corporis referat prout gesit: ergo in eodē ipso corpore, in quo homo Deo, vel dæmoni militauit, debet resurgere, vt in eodē vel triumphò coronetur, vel pœnas luat: vt scilicet, idem corpus quod particeps fuit laboris obsequendo rationi, vel causa scelerū resistendo, particeps quoq; fit retributionis, qualiscūq; fuerit. Quæ enim æquitas ferre posset, vt anima Petri corpus Neronis resumeret, aut anima eiusdē Tyranni corpus Pauli? Ad consolationem enim nostrā, vt mēbra corporis nostri prōptius exhiberemus in obsequium Deo ait. 1. ad Corinth. 15. Apo. de corpore. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria, &c. Docens id ipsum corpus quod in hoc seculo diuinis obsequijs mancipatū atteritur propria fore retributione donādū. 1. Cor. 15.

¶ Quapropter Iob loco citato nō fuit contentus dicere. In nouissimo die de terra surrecturus sum, sed conculcatissimè adiecit. Et rursus circūdabor pella mea, & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse & oculi mei (scilicet, corporis) conspecturi sunt, & non alius. Vnde Christus Matt. 10. vbi Apostolos ad perferendam mundi tyrannidē animis implet. Nōne duo passares, (inquit) asse veneunt, & vnus ex illis, non cadet in terram sine patre vestro? Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Cui concinens Augustinus iam citatus in Enchiridio. Non, (inquit,) perit Deo terrena materies, de qua mortaliū creatur caro sed in quemlibet puluerem cineremq;, aut partes elementi soluatur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, scilicet, in resurrectione. Iob 19. Matth. 10.

¶ Existit præterea argumentum contra illam opinionem, quod tunc nullo opus esset angelico ministerio ad colligendos cineres, in quos facta fuerat corporū resolutio, sed ex quacunque materia, quam casus fortuito offerret, homines resurgerent, cōtra quam Augst. verbis proximè citatis decernit. Imò si resurrectio futura esset in vno loco: putà, in valle Iosaphat, vel alia ex materia illic circunstante, vniuersa mortalium corpora plasmarentur, quod nefas est dicere. Igitur fas non est negare, quin idem prorsus corpus exurgere debeat q̄ per mortem cecidit, alioqui nō esset idem homo resurrecturus. Egregiū arg.

¶ Vnde ad primum argumentū ex Aristotele sumptum respondetur, Philosophum locutū fuisse naturaliter in rebus quæ per motum redeunt: ostēdit enim eo loco circulationes cœlorum, quæ per motum localem fiunt, easdem numero redire: hoc est, per easdem lineas, quia cœlum non perit: in generationibus autem horum inferiorū redeūt cuncta in eadem specie, sed non eadem numero: Deus autē, qui nec à motu pendet nec à tēpore, potest idē numero reproducere. Et hæc est legitima solutio: nā altera quā D. Tho. subiungit: videlicet, q̄ quia Ad argumēta principalia.

est

et resurrectio, non est tam afficax: tum quòd restat de corporibus difficultas, quæ eadem debent resurgere, tum quòd etiam si anima in nihilum esset redacta, posset Deus eiusdem hominis in eadem anima eodemque corpore resurrectionem perficere. ¶ Ad secundũ respondetur D. Thomã optimè contra illos concludere qui ponebant animam sensibilem à rationali distinctam in homine: tunc enim cùm per obitum anima illa corrumpatur, non rediret. Nescio tamen an tunc temporis in eadem opinione fuerit Doctor Sanctus, quam ei Durandus tribuit, scilicet, quòd Deus non posset illam reproducere. Dicere tamen possumus, quòd nullam habuit omnipotentiæ Dei memoriam, quidnã efficere posset, sed ad solam respexit ordinariam legem: & ideò respondit id quod satis erat, negando animam sensibilẽ à rationali distinctam: quocirca in resurrectione per eandem animam Petrus erit & idem homo & idem animal: quia habebit eandem animam sensitiuam, per quam secundum substantiam diffinitur animal.

Ad secũdũ.

Obiectio.

¶ Quod si arguas saltem easdem non habebit sensitiuas potentias, quæ sunt animæ accidentia quippe quę absente anima corrumpuntur: cum secundum veriorem opinionem in ea separata non permaneant, sed est tunc sensibilis secundum substantiã: hoc est, apta sentire cum potentias resumpserit. Conceditur ergo, quod in resurrectione non redibunt ipsissimę potentiæ numero, sed eædem secundum speciem, longeq; præstantiores: veruntamen variatio accidentium substantiam non mutat, neu suppositi neu corporis, quominus idem in eodemque corpore resurgat.

Solu. 2. arg.

¶ Ad tertium, quod ex apostolo desumptum est, respondetur: quòd noluit æqualem similitudinem inter granum seminatum & corpus nostrum constituere: nam granum in semine, non est idem numero, quod est postea in spica, siquidem illud emoritur, & enascitur aliud eiusdem speciei: in resurrectione verò idem erit corpus, quod mortuum fuerat. Sed similitudo seruatur in hoc, quod resurgent corpora nostra, alia secundum accidentia, scilicet, quod seminantur corruptibilia & ignobilia, & resurgent nobilia & pulcherrima.

Solut. 4 arg.

¶ Ad quartum respondetur perinde, vt ad secundũ, quòd forma misti in corpore nõ est alia quàm anima rationalis, quare in obitu hominis nulla substantialis forma perit, sed solũ rationalis separatur, quæ cum eadem in corpus redeat, tribuet, ei idem esse mistũ, sed & quamuis forma misti esset alia, non euincit argumentum: quod Deus nequiret eandem reproducere in eodem esse quod habebat, vt satis ostensum est.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm omne, quod est de veritate humanæ naturæ, resurget.

Conclusio præcedẽs: nẽpe, quod idẽ prorsus homo in eodẽq; corpore sit resurrecturus, nonnullos scrupulos obijcit illis, præcipuè Philosopuhis, qui nõ sunt veritate Christiana imbuti, quib⁹ tamen ab eiusdẽ veritatis professorib⁹ respõdere oportet. Quod vtiq; respõdẽdi negotiũ assumpsit Aug. in lib. de ciuita. Dei contra Philosophos, & in Enchiridio, & alibi sæpè. Quæritur ergo secundo, vtrum quicquid in corpore viuente pręfuit, ad veritatẽ naturæ pertinens, sit per resurrectionẽ recuperandũ. Et arguitur à parte negatiua. defunctorum corpora sexcẽtas perpessa sunt ab orbe cõdito transmutationes, nẽpe, in saxa, in metala, in herbas, in alia animalia, in elementa, quapropter in postrema die particulæ, quæ fuerunt humanæ in rebus diuersissimis delitescent, ex quibus absq; ipsorum corruptione distrahi nequeunt, imo vix deprehendi potest quẽmadmodum tam innumera rerũ cõgeries possit ex rebus tam diuersis fieri. ¶ Secundò. Humanis corporibus per assiduã in dies nutritionem, vt. 1. de genera. docet Philosophus, fit iugis accessio, & vicissim per digestionem fit etiam particularũ egestio: si ergo totũ deberet resurgere multa absurda cõsequerẽtur. Primũ q⁹ vnũquodq; corpus portentosam molẽ resumeret. Secundo, q⁹ cũ homo diuersorũ animalium carnibus vescatur, cunctorũ corpora dicerentur resurgere, vt ouium, boum, piscium, &c. Tertium, q⁹ vsu veniat, vt homines nõnunquam humanis carnibus vescãtur, aut in propria forma, quẽadmodũ Iosephus de miseranda Hierosolymorum obsidione refert, aut in alijs figuris, dum ex cadaueribus cãpus herbescit, quo pabulo oues & boues pascuntur, quæ in esum tandem hominum veniunt: tunc ergo impossibile est, q⁹ illi hoĩes ,ppria corpora resumant, cũ plures eodẽ fuerint nutriti & aliti. Et fit de costa Adæ, ex qua cõdita fuit Eua, argumentũ: nã si Eua suũ est corpus resumptura Adam tunc sua erit costa in perpetuum orbatus. ¶ Tertio. Omnes vt paulò post ostẽsuri sumus, debẽt in adulta iustaq; statura resurgere: ergo paruuli nõ sua præcise corpora resumẽt, sed

Partis negatiuæ arg.

1. Argumẽt.

Primum.

Secundũ.

Tertium.

Costa Adæ cui restituẽda.

3. Argumẽt.

sed aliunde sufficientur eis maiora:& qui plus iusto fuerunt obesi aut grandes, non tota recu
Pars affirm. perabunt. ¶ In contrarium est illud Lucæ.21. Capillus de capite vestro non peribit.
1.Conclusi. ¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima, quam viro catholico nefas esset negare, sit. Quicquid est de veritate humanæ naturæ tam in anima quàm in corpore
Ratio. resurget. Et ratio est plana. Idē enim est res & vera res, vt aurum,& verum aurum, vnde sicut quod non est verum aurum non est aurum, ita qui non est re vera homo non est homo, & pariter in indiuiduis, qui non est verus Petrus nen est Petrus, quare vt superius dicebamus si Moyses in transfiguratione non resurrexit in proprio corpore, nō erat Moyses, quia nō erat verus Moyses; sicut & Samuel, quem, vt legi-
Samuel. tur.1.Regum.28.Pythonissa suscitauit, si non erat verus Samuel, nō erat Samuel. Hinc ergo informatur argumentum. Resurrectio futura erit vera & nullatenus ficta imò erit perfectissima, quia erit opus Dei, & Christi, quatenus
Argum. redēptor est, per virtutem diuinam,& certè si nō erit vera, decipiet nos: ad veritatem autem eiusdē hominis requiritur quicquid est de veritate naturæ non solùm speciei, sed illius etiam indiuidui: ergo quicquid est de veritate naturæ & de integritate illius indiuidui resurget. Illa verò, quę superflua sunt & per modum digestionis egesta & decisa, minimè sunt recuperatu necessaria.

¶ Ad intellectum autem huius quæstionis ad
Durand. notandū est, diuersimode à diuersis autoribus explicari. Durand. quippe dist. prę senti. q.2. in sua persistens opinione ait, q si loquamur de ijs, quæ pertinent ad veritatem naturę hoc est, sine quibus natura nequit consistere, solus homo resurgere habet, & nulla eius pars, quoniā anima nō cecidit per mortē neq; materia prima, quæ perinde atq; anima, incorruptibilis est: solus ergo homo cecidit, qui resurget per
Sent.autho. iteratam vnionē animæ cum eadem materia. At verò, vt suprà diximus, opinio hæc non seruat syncerè & castè resurrectionis idioma: quia non solùm homo cecidit, sed & corpus ipsum per incinerationē, quod ideo debet idem numero resurgere. Cùm ergo per nutritionē semper viuentis corpus in perpetuo fluxu sit partium, dubium inde emergit, quomodo idē corpus possit resurgere.

¶ Tres igitur opiniones de nutritione humani corporis versantur, quas Philoso. 1. de gener.
1.Opinio. Theologi vero.2. sententiarum.d.30. referunt & diserte D.Tho.1.par.q.vlt. Prima fuit quorundam dicentium de veritate humanæ naturæ quantum ad corpus non esse nisi illud præcise, quod fuit ex semine genitum. Atq; illud aiūt tota vita hominis permanere integrū, neque illi quicquam per digestionē detrahi, neq; per nutritionē accrescere, sed illud præcise extendi ad maiorem quantitatem: nutrimentum verò apponi non vt per nutritionem fiat augmentatio, sed in fomentum & præsidium caloris naturalis, quemadmodum cùm purificatur aurum apponitur ei plumbū, ne aurū consumatur. Aiebant ergo isti, q in resurrectione animæ nō resumēt nisi illud dūtaxat, quod primum fuerat per semē genitum: nam quod per nutritionem aduenit, esse nō existimabāt de veritate naturæ: cùm nunquā fuerit in substantiam illius suppositi transformatum. Hæc autem opinio deridicula est: nam illud humidū, quod ipsi appellāt radicale, ex semine genitum nequit ad iustam hominis quantitatem excrescere, nisi aut per rarefactionem, aut per coagmentationem nouæ materiæ: nam vt.20. super Genesim ad literam aduersus Tertullianum ait Augustinus, nihil est absurdius quàm putare vllum esse corpus, quod manente naturæ suæ quantitate (hoc est nihilo substantiæ adiūcto) vndiq; crescat, nisi rarescat: dicere autē corpusculum, quod vtero gestatur, posse ad tantam quantitatē, quantam homo quadragenarius habet, rarescere, ratio physica non permittit: quoniam vnicuiq; prescriptus est rarefactionis terminus, quem transgredi citra corruptionem sui non potest. Nequit enim terra ad tantam raritatem peruenire, quāta est aeris, nisi corrumpatur in aerem: cùm ergo per rarefactionem quantitas nequeat tantum crescere, consequitur vt crescat per coagmentationem nouæ materiæ quam vtiq;, cùm nō creetur, constat ex alimento gigni. Opinio reputatur.

¶ Item isti non ponebāt nutritionem tanquā per se necessariam ad augmentum, vt nutritiua virtus augmentatrici seruiret, sed solum in præsidium caloris. Neq; putabant id, in quod alimentum cōuertebatur, vniri substantiæ alito neq; eius forma informari, sed esse sicut sanguinem & alios humores, qui non sunt corpori continui. Quare profecto superflua esset digestio, per quam transmutatio fit in substātiā alito similem. ¶ Secunda opinio erat paulò ab hac differētior. Cōsentiebant quippe alij cum prioribus id, quod ex semine primò gignitur, semper manere fixum in homine seiunctum ab eo, quod per nutritionē acquiritur, nihilominus opera nutritiuæ virtutis aliquid accrescere fluens & refluens. Dissentiebant tamē à prioribus dicētes, hoc, quod per nutrimētum gignitur, Ratio.2. Opin.2. Discrimē inter hanc & priorem.

gignitur, non solùm seruire in fomẽtum caloris, verùm & in augmentum quantitatis, quæ quidem per rarefactionem nõ posset tantum crescere sine appositione nouæ materiæ: atq; adeo fatebantur, illud, quod ex nutrimẽto gignitur, adiungi priori. Et huius opinionis Cõmentator lib. 1. de generatione dixit Alexandrum fuisse inuentorem. Vnde illud ex semine genitũ appellabãt humidum radicale, quod diffundebatur postea per totum corpus, aliud verò adiunctum vocabant humidũ nutrimentale. Atq; in hoc sensu illud Philosophi. 2. de generatione tex. 25. intelligebãt, scilicet, quod caro secundum speciem semper eadem manet in homine, caro autem secundum materiã aduenit & recedit. Similiter ergo illi dicebant, solùm illum humidum radicale restituendum resurrectione, non autem aliud nutrimentale.

Aũerrois.

Autor opinionem relegat.

¶ At profectò isti paulò minus quàm priores à lumine naturali erãt auersi. Enimuerò calor naturalis tam humidum consumit, quod ex semine fuit per generatiuam virtutem genitum, quàm aliud, per nutritiuam adiũctum: quia est actio naturalis æqualiter agens in passum, & illa humida æqualiter illi applicata subdũtur: cùm ergo æqualiter illa duo consumat, æqualiter per nutritionem ambo instaurãtur: si autem æqualiter instaurantur, non potest illud manere fixũ, quod per generationem fuit primò genitum, distinctum ab alio, quod per nutritionẽ acquiritur, sed ambo perfectè miscentur, vt ex ambobus fiat vna caro: quemadmodum, dum perfecta fiat aquæ viniq; mistio nõ remanet per se vinũ & per se aqua, sed vinum languidum, nisi quòd in animali quod per nutritiuam adiungitur, non est infirmius, sed quã doq; robustius & virtuosius.

Cõfirmatio rationis.

¶ Et cõfirmatur ratio ex doctrina Philosophi. Non enim nutritionem ait, solùm fieri instar mistionis aquæ cũ vino, sed quemadmodum ignis fomento lignorum, quorum alia acsubin de alia suggerũtur, nutritur & crescit. Quã ob causam in igne non possunt distingui partes, quæ ex diuersis signis fuerunt genitæ, sed totus ignis ex vna lignorũ congerie fuit auctus.

3. Opinio.

¶ Tertia ergo opinio eadẽq; verissima est, quã Aristoteles. 1. degener. docet, & secundum eũ Commentator, ac subinde Philosophorũ reliqui: nempe, quòd per vim nutritiuam, quæ augmentatrici seruit, nutrimentum vertitur in substantiã aliti, eiusq; forma informatur: non solùm in hominibus & in cæteris animãtibus, verùm & in plantis. Quapropter dum corpus adolescit, non permanet idem, quod ex semine fuit primogenitũ, discretum ab alio, quod per nutritionem accrescit, sed vna fit amborũ commassatio & conglutinatio. Quare radicale humidum & nutrimentale nõ differunt ratione principij, scilicet, quòd illud ex solo semine generetur, hoc autẽ aggeneretur ex cibo, sed ratione termini, vt nutrimẽtale dicatur quandiu alimentum speciem aliti non est assecutũ, nec ipsi conglutinatum, radicale verò dum est in naturam aliti coagmentatum. Ob idque distinctio Aristotelis. 2. de genera. de eadem carne secundum speciem & secũdum numerum, non est diuersarum rerum, sed diuersarum rationum eiusdem rei. Quod est dicere. Si consideretur caro hominis per totum vitæ curriculum, persistit eadem secundum speciem: quia semper alimentum conuertitur in carnem Petri, sed tamẽ secũdum materiã particulæ fluũt & refluũt, sicut in igne, qui suggestione lignorum nutritur.

Arist. distin.

Arg. cõmune

¶ Sed tunc alia opinio obmolitur cõmune argumentum, quod non esset idem homo iuuenis qui fuerat infans, neq; idem senex qui fuerat iuuenis, quia non manet eadẽ materia. Sed tamen adhoc respondet. 1. de genera. Philosophus interimendo cõsequẽtiã. Quando enim, inquit, aliqua materia per se tota conuertitur in ignem, tũc est nouus ignis, vt dum lignum incipit inflãmari. Quãdo verò paulatim accẽso iam igni submittuntur ligna, non nouus gignitur, sed idem ignis permanẽs augetur. Multo ergo verius in homine & quocũq; animãli, quia paulatim adhibetur per vim nutritiuam substãtia adreficiendũ, id quod calore naturali consumitur, idẽ prorsus homo permanet.

Solut. Arist.

2. Conclus.

¶ Ex his ergo colligitur posteriorũ in præsentiarum conclusio, quæ ad intellectum prioris meditatius cõtemplanda est. In resurrectione id in vnoquoq; resurget, quod ad naturæ tam indiuidui quàm speciei veritatem & ornatum pertinet secundum illum statum, in quem resurgent. Demus verbi gratia (quod postmodũ disputabimus) omnium resurrectionem futuram in illam ætatem & corporis, qua Christus resurrexit, & in quantitatem eidem ætati congruam. Dicimus ergo q̃ quicũq; in vita vsque ad illam iustam quantitatem natura nõ errante, fuit adultus, illud resumet corpus, quod sub illũ tẽporis articulũ habuit, ex eadẽq; materia refectũ. At verò qa vt. 22. de ciu. Dei ait Aug. nihil illis vitij in corporibus exiſtet, si aliq plus fuerint obesi & crassi non totã corporis molẽ resument, sed quod illã habitudinẽ superabit, reputabitur superfluũ. E diuerso quicquid vel morbus vel seniũ confecit in corpore, reparabitur per Christum virtute diuina. Vt si aliqui propter

Obesi & crasus.

Graciles & macri. propter macrorem fuerint graciles, quia Christus nō solùm reparabit nobis vitam, sed quicquid per miserias huius vitæ fuerit nobis adēptum. Imò & id quoquè, quod natura conferre non valuit. Quare paruulis & infantibus, & eis, qui fuerunt, aborsi, aliunde supplebitur angelorum ministerio, vt in Enchir. capit. 85. ait idem Augusti. materia vsq; ad legitimā quantitatem. Id verò materiæ, quod per digestionē fuerit egestum, non redibit, eo q̄ natura id tanquàm redundātes fæces emittit, neq; ad veritatem naturæ deinceps pertinet. Quapropter non solùm idem homo resurgere dicēdus est, propter vnionem animæ ad materiam primā, sed idem prorsus corpus, eadem, scilicèt, ossa, carnes & organa.

paruuli:

¶ Sed hæc per argumentorū solutiones loculētiùs liquebūt: sunt enim omnia Philosopho rum argumenta, quibus fidem nostram resurrectionis subsannant.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primum igitur respondetur, quòd quascunque transmutationes corpus fuerit perpessum, virtuti Dei, qui ex nihilo cōdidit vniuersa, nequaquam difficile est angelorum ministerio reliquias illas vndequaquè subtractas colligere: nam quæ in alijs mistis ratione carētibus reperientur, cùm omnia eiusmodi mista sint tunc peritura, facile est intelligere quemadmodum in corpora humana reuertantur.

Particulæ in elementis. Quæ verò particulæ in elementis delituerint, quæ permansura sunt, nihil in eis detrimenti relinquet: quoniam Deus ex mistis, quæ corrumpentur, ruinas illas implebit, vel quemadmodum sua disposuerit sapientia.

Obiectio. ¶ Existit tamen in contrarium argumentum huiusmodi. Illæ particulæ in rebus alijs latitantes, quas nomine cinerum theologi designant, non habent respectum magis peculiarem ad corpus humanum, quàm ad quodcunque aliud: quoniam materia prima indifferens ad quancunque formam existit: & formæ, quibus tunc illa materia continebitur, nullum habebunt ordinem ad humanum corpus: ergo corpora tunc non sunt censenda ex sua materia potiùs resurgere, q̄ ex aliena quacunque, at que adeò non redibit idem corpus, vt suprà docebat Durand.

D. Thom. ¶ Diuus Thomas hoc loco sequitur opinionem Commentatoris in libr. de substantia orbis, dicentis quòd in materia sunt dimensiones interminatæ quātitatis, quæ quidem perpetuæ sunt, & sub quacunque forma eædem numero perseuerantes. Et ideo materia sub illis dimensionibus, sub quibus erat in corpore Petri, facit vt eadem redeat materia Petri.

Commentatoris opinio falsa ¶ Illa verò Commentatoris opinio falsa est & inepta, quam ideo Sanctus Thomas. 1. par. quæst. 76. artic. 6. deseruit, nosque. 1. Physic. quæstio. 6. pluribus expugnauimus: nam certè in composito nulla est quantitas præter illam, quam forma eiusdem suppositi secum adfert. Cùm enim quantitas sit accidens, toti supposito, vt author est Philosophus, tāquam subiecto inest: ponere ergo aliam quantitatem materię coęuam, est naturam quantitatis, quæ accidens est, ignorare: nullum enim accidens materiæ inesse potest nisi per formā, Itaque anima rationalis aduenies corpori prius natura dat ei esse corporeum, per quòd corpus fit quantitate aptum, vt inde fiat homo. Respōdetur ergo ad argumentum, quod cùm anima Petri dederit suo corpori quantitatem illi aptam, quæcunq; forma in cadauere & deinceps succedat, semper materiæ parti culæ seruant respectum ad eundem hominem ad hunc sensum, quòd illæ particulæ, quæ in illo prefuerunt, ad eius postmodum instaurationem resumantur. Solut. 1. arg.

Solut. 2. ar. ¶ Ad secundum verò iam responsum est, quòd non totum, quod per nutritionē in copore fluit, resumetur, sed illud, quod est de veritate naturę. Quare non resumetur tanta moles, quanta esset si omnia, quę per alimenta corpori accreuerunt, simul permansissent, sed illa, quę iustę resurgentium staturę congruens est. Neque verò propterea quod corpus humanū fuerit in carnes bouinas aut suillas versum, illorum brutorū animalium corpora resurgent, tum quòd neque anima bruti partem illam resumet, tum quod neq; illa caro resurget nisi sub forma humana.

Ad secundū absurdum. ¶ Ad aliud verò tertium absurdum respondetur, quòd vbi vsu venerit, idem corpus humanum, aut eandem eius partem in diuersis hominibus vixisse, inęqualiter tamen: nempe, quòd in vno plus illius corporis extitit, aut perfectiùs rationis speciei fuit particeps, eidē reddetur homini. Si verò ęquè fuit pluribus, respondet. 22. de ciuitate Dei capit. 20. Augustinus, quòd reddetur illa caro homini, in quo esse caro humana primitus cœpit: ab altero namque tanquam mutuò sumpta amputāda est, sed Deus supplebit id ipsum in alio ex partibus, quę in ipso per nutritionem effluxerāt, vel aliūde.

Ad tertium absurdum.

August. respōsio.

De costa Adæ. ¶ At verò de costa Adę probè hīc Diuus Thomas, & rursum. 1. part. quęstione. 92. artic. 4. ait, non extitisse in Adam tāquam indiuiduo necessariam, sed tāquam superfluā per modum seminis ad multiplicādam speciē: figmentum enim est hominum dicentium homines vna modò costa carère, vel saltē Adam vnam minus habuisse. Et ideo costa illa nō est

Adæ reſtituenda, vt pote quæ ad eius integri-
Solu 3. arg. tatem non ſpectet. ¶ Ad tertiũ itidem reſpon-
ſum eſt, quemadmodum paruulis ex aliena
materia circunſtanti ſupplementum ſit adhi-
bendum. Sed tamen exiſtit in contrarium ar-
gumentũ: quia tunc nõ eſſet idem, qui reſurge
ret. Nam ſi modo Petro paruulo quadruplo
aut decuplo plus materiæ ſimul adhiberetur,
vt non paulatim per nutritionem, ſed ſubitò
ſtaturã quadruplo aut decuplo maiorẽ acqui-
reret, non videretur idem eſſe numero Petrus:
ergo nec tũc. Repondetur ad antecedẽs, quòd
ſi id Deus faceret virtutem ſupplendo nutri-
cis virtutis, negatur, q̃ non idem maneret Pe-
trus, ſecus ſi totam materiam, quam habebat,
adimeret, atque aliam totam illi ſubſtitueret.
Igitur cùm in reſurrectione argumentum illud
non faciat, niſi ad ſupplendum id, in quo na-
tura defecit, non eſt exiſtimanda natura Petri
ſecundum ſubſtantiam mutata, ſed potiùs per
Decapillis. fecta. ¶ Sed & poſtremum argumentum,
quod de capillis in contrarium obiecimus, ſe-
cundum ea, quæ dicta ſunt, moderandum eſt.
Reſurgent enim homines cum capillis & vn-
guibus quatenus ſunt ad ornatum neceſſarij,
non tamen quatenus ſunt naturæ ſuperflui, vt
Auguſt. Auguſtinus libr. 22. de ciuit. Dei, capit. 19. ait.
Eſt enim adnotandum, quod natura & eius
imitatrix ars vtitur inſtrumentis quibuſdam
neceſſarijs, quæ ſunt de prima intentione na-
turæ, alijs verò ad ipſorum inſtrumentorum
conſeruationẽ, quæ non ſunt de prima, ſed de
ſecunda intentione naturæ. Veluti prima in-
tentio naturæ eſt fructus arborum germinare,
ſecunda verò eoſdem folijs contegere. Quare,
vuas, quæ tenerrimæ ſunt, amplioribus folijs
protegit. Similiter ars militaris tanquàm prin
cipali inſtrumento vtitur gladio, vagina ta-
men ad eius conſeruationem. Pari ergo modo
prima intentio naturæ eſt, partes tam eſſen-
tiales hominis q̃ organicas exequendis officijs
animæ neceſſarias fouere, ſicut cor, epar, & alia
ſimilia: ſed tamen veluti de ſecunda intentio-
ne adhibet capillos & vngues ad capitis digi-
torumque cuſtodiam, pariter & ornatum.
Obiectio. Qua de cauſa cum eiuſmodi etiam particulis
reſurgent homines. ¶ Quòd ſi arguas. Capilli
& vngues ſunt expulſiones naturæ, veluti vri-
na & ſudor, aliæque id genus egeſtiones: iſtæ
autem nõ reſtituentur: ergo neque capilli. Re-
Dilutio. ſpondetur, bifariàm naturam humorem egere
re: vno modo tanquam omnino ſuperfluum
& ad nihilum iam vtilem, quiquidem humo-
res in reſurrectione non redibunt, ſicut nec re
ciſi vngues, nec capillorũ tonſura, ſed alios ege
rit humores nõ tanquam inutiles, ſed tãquam
illi, qui membris ſunt emolumẽto & ornamen
to. Et ideò, ait Auguſtinus, quòd non reſumet Auguſtin.
homo capillos oẽs, quos habuerit, ſed quos de vbi ſupra.
cuerit, iuxta illud, Omnes capilli veſtri capi-
tis numerati ſunt: id eſt, qui ſecundùm diuinã
ſapientiam ſunt reparandi.
¶ Poſtremũ deniq; huius articuli dubiũ, quod Dubium.
ad hanc rationẽ eiuſdẽ corporis ſuſcitãdi per-
tinet, eſt, vtrũ non ſolũ reliquiæ & cineres ad
idem corpus redibunt, in quo præfuerãt, verũ
& ſingulæ cinerum particulæ ad ſingulas cor-
porũ, vt quæ præfuerant in corde, redeant ad
cor. & quæ in manu ad manum, & quæ in oſſe Argum.
ad os. Arguitur enim hoc eſſe neceſſariũ: quia
vt Philoſ. 2. de aĩa author eſt, ſicut tota anima
ſe habet ad totũ corpus, ita & pars animæ, ſcili
cet, potentia, ad partẽ corporis, veluti viſus ad
pupillam oculi: ergo ſicut vt idẽ reſurgat cor-
pus, requiritur vt ex ſuis proprijs pulueribus
reficiatur, ita id ipſum requiritur, vt idẽ reſur-
gat os, & idem caput, &c. nam materiæ diuerſi
tas facit, vt nõ ſit idem numero. Cùm ergo nõ
ſolùm requiratur, vt idem reſurgat corpus, ſed
etiam vt eædẽ ei reſtituantur partes, colligitur,
vt pulueres nõ ſolùm ad idem corpus, verùm
& ad eaſdem partes reducantur.
¶ Item reſurrectio, vt dictũ eſt, ad id refertur,
vt corp⁹, quod laboris fuerat particeps, ſit etiã
præmij, & quod fuerat in cauſa culpæ, idem &
ſupplicio plectatur: ſed diuerſis officijs diuer-
ſa ſeruiunt membra: ergo neceſſe eſt, vt idẽ o-
culus eademq; manus reſurgat.
¶ Ad hoc per diſtinctionẽ partiũ reſponden- Dilutio
dum eſt. Sunt enim in homine partes homo dubij.
geneæ, id eſt, ſimilares, eiuſdemq; rationis & fi
guræ, quales ſunt partes oſsis inter ſe, & par-
tes inuicem carnis: ſed aliæ ſunt eterogeneæ:
hoc eſt, diſsimiles, vt os reſpectu carnis, & ca-
put, ſi illud cum manu cõferas. Igitur, vt idẽ re
ſurgatos, neceſſariũ videtur, vt ex ſuis proprijs
pulueribus reſurgat, & ſimiliter vt idem reſur-
gat caput, manus & cor. At verò q̃ particulæ
quæ erant ſuperiores in oſſe, redeãt vel in me-
diam vel inferiorem partẽ, non facit varieta-
tem niſi in ſitu partiũ, perquam non mutatur
ſubſtantia, ſicut videtur mutari ſi ex partibus
carnis fiat os, aut ex partibus oſsis caro, aut ex Auguſtini
partibus pedis caput. Tametſi Auguſtinus, tã reſponſio.
in Enchiridio capit. 89. quàm. 22. de ciuit. Dei
cap. 19. nõ tam anxiè reſpõdeat, ſed ait, quod
quemadmodum ſtatua cuiuſlibet ſolubilis me
talli aut igne liqueſceret, aut cõtereretur in pul
uerem, aut confunderetur in maſſam, & eam
vellet artifex rurſum ex illa materię quantita-
te re-

te reparare, nihil interesset ad eius integritatē, quæ particula materiæ cui mēbro statuæ redderetur, dum tamē totum, ex quo constituta fuerat, restituta resumeret: ita Deꝰ mirabiliter atq; ineffabiliter artifex, de toto, quo caro nostra constiterat, eā mirabili & ineffabili celeritate restituet. Assertū ergo illud Aristotelis, sicut totū, ad totū, ita & pars ad partē intelligitur de partibus organicis & eterogeneis: nā in homogeneis licet vt eadē sit pars, requiratur eadem materia, nō tamen idem partium situs. Postremū verò argumētū nō ita multū efficax est: quoniā meritū aut demeritū non est mēbri, sed totius hominis, quare sat est, vt illud recipiat corpus ad sensum iam expositum.

Aristoteles assertum.

Argumentum postremum.

ARTICVLVS. III.

Utrùm cūcta prorsus hominis membra ac perinde humores debeant homini resurgenti restitui.

QVamuis ex artic. proximo, quo definitū est, quicqd est de veritate naturę fore recuperandū colligatur, oīa mēbra & humores debere restitui, ad maiorē tū rei explicationē arguitur à parte negatiua. Amoto fine remouetur mediū, q̄ ad illū refertur: post resurrectionē autē multorū membrorū vsus cessabit, vt quæ sunt virtuti generatiuæ & nutritiuæ deputata, qa illic neq; nubēt, neq; vlla erit indigētia cibi: ergo membra illa non restituentur. ¶ Secūdò. Sanguis nō redibit, quia vt habetur. 1. ad Corint. 4. Caro & sanguis regnū Dei non possidebūt: ille autem inter quatuor humores primatum obtinet: ergo humores illic corporibus non reddentur.

Partis negatiuæ arg. 1.

2. Argumēt.

¶ In contrarium est, q̄ membra & humores sunt de veritate humanę naturæ: quocirca absq; illis non idem corpus verè resurgeret.

Pars affirmatiua.

Deçisio art. ¶ Ad explicationem quæstionis huius distinguere primùm oportet inter mēbra: nam alia sunt, quæ homines integri & absq; vllo naturæ defectu nati sortiti sunt, atq; in totam vitā cōseruarunt: alia verò, quibus vel defectu naturæ trūcati geniti sunt, vel morbo aliquo, aut casu viuentes orbati. Rursus & inter electos & reprobos sunt qui hac parte distinguant.

1. Concluſ. ¶ Duabus igitur conclusionibus respōdendū est. Prima. Electi & pij proculdubio cum omnibus suis membris, quæ ad integritatem naturæ spectant, sunt vitę restituendi. Probatur. Dei perfacta sunt opera: resurrectio erit diuinū opꝰ: erit ergo perfectū. Præsertim in beatis illis & fœlicibus, quos in vitam æternam susci tabit: non autem esset perfectū opus nisi homo qualis suapte natura gignitur, resurgeret: natura autem ad sui perfectionem exigit omnia membra & organa: ergo cū illis resurget. Probatur hæc postrema præmissa. Anima quippe non solum est forma corporis verùm & fine, propter quàm homo creatur, & præterea efficiēs causa, quæ illum gubernat: vnde Philosophus. 14. de animalib. habitudinē corporis ad animam cēset vt artificij ad artem: & ideo corporis membra organa dicuntur animæ. Quapropter sicut in artificio elucet virtus artis, ita & cuiuscumque membra figura & compositio repręsentat virtutem aliquam animæ, in qua tanquam in origine & radice insunt omnes virtutes membrorum motrices. Igitur quemadmodū res per artem fabricata non esset perfecta, nisi omnem virtutem quæ continetur in arte demonstraret, ita neq; esset perfectus homo, nisi omnes animæ virtutes & vires emicarent in corpore: neq; verò corpus esset perfectum, & animæ satis coaptatum, nisi omnium membrorum integritate consummatū esset. Cùm ergo homines saltem iusti, atq; adeò eorum corpora debeant in naturali perfectione resurgere: quia resurrectio hæc corporum fit propter animam, propter quā condita sunt, consequitur, vt debeant omnes saltem electi, cum integro membrorum ornamento resurgere. Et ratio hæc conclusionem ipsam elucidat. Intelligitur quippe de omnibus mēbris, siue illa habuerint siue illis orbati fuerint. Itaq; tā qui nati fuerint seu cæci, seu claudi, seu quocūq; alio mēbro mutili, q̄ qui integri in lucem prodierint, etiam si aliqua post modum amiserint membra, integri & perfecti resurgere debent. Et confirmatur inde præterea, quia alioqui appetitui animæ ad corpus non fieret satis, quē tamen Christus in resurrectione satiabit. ¶ Secūdò probatur conclusio. Si aliqua corporis ruina & defectus esset in resurrectione, ille proueniret aut ex defectu virtutis agentis, quam ob causam solent procreari monstra, aut ex defectu obedientiæ materiæ: sed neuter huiusmodi defectuum illic erit, quia virtus illic efficiēs erit supranaturalis Dei cui nil resistere potest: in materia verò nihil erit requisitum, quod ex causis naturalibus pēdeat: neque in probis, quicquid sit de reprobis, alia potest inueniri causa, quę absolutè mēbrorum perfectioni obstet: ergo omnia resurgent perfecta. ¶ Tertiò, Illa resurrectio erit

Ratio.

Prouatio.

Conclusio exponitur.

Cæci claudi & mutili.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

opus peculiare Dei, quemadmodum prima rerum creatio: sed non solùm hominem verùm cuncta, quæ de nihilo Deus cõdidit, in sua protulit absoluta perfectione: ergo illa naturæ reparatio ex pulueribus perfectissima erit secũdùm naturam. ¶ Quarta ratio & ex beneficio Christi colligitur, cuius gratia, vt ait Paul. illic abundauit, vbi abundauit delictum Adæ, vniuersi namq; defectus & deformitates quas in corporibus patimur, de præuaricatione Adæ & originis labe nobis obueniunt: ergo omnes illos defectus, & quas fecimus in Adam iacturas, & quas in nobis natura corrupta fecit ruinas, reparabit Christus in suis membris, quæ certè instar resurrectionis ipsius nostri capitis resurgere habent, iuxta verbum Pauli ad Philippenses. 3. Configurauit Christus corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suę: quod tamẽ integerrimum surrexit. ¶ Iam verò si hominem, qui in hoc terreno seculo vitam erat ducturus, tam pulchrũ Deus in prima creatione effinxit, illos, quos velut cœlorum ciues refecturus est, quosque dotibus gloriæ insignire proposuit, vt vnà secum ceu eius aulici perpetuo eius conspectu fruerentur, ambigere nefas est, quin sit vniuersos absolutissimos secundum naturam in vitam reuocaturus. Erunt enim illi verè beati, & vt ait, August. 13. de trinita. Beatus est qui habet quicquid vult, & nihil mali vult.

4. Ratio.

Meditatio

Obiectio.

¶ Sed arguitur contra. Vsu sæpè venit, vt alicui propter furtum, aut propter aliquam illatam iniuriam auris, manus, vel aliud mẽbrum abscindatur: ergo illud membrum illi nõ restituetur, quia propter illud, quod patrauit malum, non est ei restituendum bonum. Respondetur autem, vt dictum est, merita aut demerita nõ esse membrorum, sed suppositi, cui ideo si pœnitentiam egerit, restituetur ad præmiũ, sin minus ad supplicium.

Dilatio.

August. sententia

¶ Sententia est præterea August. 22. de ciuita. capit. 19. & in Enchir. capit. 87. & 91. vbi ait, quòd nulla vitiata corpora sunt sanctorum resurrectura, sed correcta emendataque natura. Vnde illud, inquit, monstrum: nempe, bimembris homo, quem Hieronymus in Oriente natum refert: quia duplex erat duoq; coniuncti, non vnus resurget, sed duo seiuncti. Si autem nõ fuissent perfecti duo, sed vnus cum vna anima, quale mõstrum ego vidi, ex cuius vtero homuncio alter excepto capite integer pendebat: non resurget nisi vnus.

De martyribus.

¶ Quid autẽ de martyribus, qui membris trũcati sunt, vtrum sint absq; illis resurrecturi, vt amputatio illa sit eius sicut stigma glorię & aureola sui triumphi? August. eod. 22. lib. cap. 20. respondet, quod non erunt absquè illis membris. Non enim posset illa mutilatio non esse corporis vitium, alioqui qui capite truncati essent, deberent sine capite resurgere. Veruntamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladij cicatrices effulgẽtes super omne aurum & lapidem pretiosum, veluti cicatrices vulnerum Christi. ¶ De reprobis autem, vtrũ membris integris resurgent. Aug. in Enchirid. ca. 92. definire recusauit, quamuis id de electis cap. præcedenti sanciuerit: sed ait, vtrùm cum vitijs & deformitatibus suorum corporum resurgant quicunque in eis vitiosa & deformia membra gestarunt, inquirendo laborare quid opus est? Neq; enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo & pulchritudo, quorum erit certa & sempiterna damnatio. Durandus vero distinctione prę̃senti quę̃st. 2. per distinctionẽ respõdet. Ait quippe in homine quasdam esse partes de essentia, sine quibus esse homo nequit: & cum istis certum est damnatos quoq; resurrecturos fore. Sed alia sunt de integritate, quæ nõ sunt simpliciter de essentia, vt manus, pes, oculus &c. sine quibus viuere quisque potest. De istis, ait, q̃ si damnati cum omnibus suis membris fuerint orti, neque in vita morbo aliquo vel casu illa perdiderint, resurget eo modo, quo de hac luce migrarunt: sin verò absq; aliquo membro vel cum aliqua deformitate vel nati vel defuncti sunt, ab illa nõ liberabuntur, sed trunci resurgẽt, vt illud quo què vitium perpetuò patiãtur. Ratio eius est, quia reparatio illa naturæ in resurrectione ad illũ finem refertur, vt retributionem recipiant diuersam: boni, scilicet, vitam æternam, & dãnati supplicium æternam, vt habetur Ioan. 5. Reprobi autem nullam fœlicitatis retributionem accipient: ergo nõ est cur eorum natura præclarius reparetur, quàm ceciderat. Et confirmatur, quia sicut probis nihil deerit, quod ad fœlicitatem æternam pertineat, ita nec miseris quicquam deficiet, quod ad eorum miseriam in vita præsenti attinebat: quare illa vitia non sanabuntur. Et tertiò arguitur, Resurrectio illa futura est per gratiam Christi, quæ antidotũ fuit peccati Adæ: ergo sicut Adam per mortem animæ lapsus est in miserias corporum, ita Christus nullis corporum vitia sanabit, nisi quibus vitam restituet animæ.

De reprobis

Durandi responsio,

Ratio Durand,

Ratio 2.

Ratio 3.

¶ Ad hoc autem vt luculẽtius respondeamus, distinguendum de vitijs corporum est, quæ in triplici sunt differentia. Prima est membrorũ orbitas, atq; alia ipsorum turpis ineptaq; compositio, & corporis habitudo deformis, vt sunt homines

Deformitas triplex.

homines obesi,gibbosi,alijsq; tortuosis imembris corporis compositi: & tertia morbositas, vt lepra,febris, &c. Et quidē D. Thomas dist. præsenti,quæst.3. artic.1. & Ricard. atque alij primam vitiositatem in dubium non reuocāt, sed planè affirmant, illam non esse in damnatis futuram, imò omnes suis membris integri resurgent. Neq; Diuus Augustin. vt illic Diuus Thom.insinuat, videtur hoc in dubium reuocasse,sed de alijs deformitatibus aliorum generum ambigit.Quod enim etiā miseri cum omnibus suis membris reuiuiscere debeant, probatur:quia resurrectio erit quædam naturæ reparatio per supranaturalem virtutem Dei tanquàm authoris naturæ:cùm ergo Dei perfecta sint opera naturam, quam integram creauit, integram reparauit sine respectu ad culpam: si verò mēbro aliquo careret: nō esset integra.

Opinio sancti Thomæ.

Damnati cū omnib⁹ mēbris resurgent.

2.Argumēt.

¶ Et ad maiorem explicationem arguitur secundò. Resurrectio Christi bifariam fuit nostræ causa, vno modo quantùm ad instaurationem naturæ, atque altero quantum ad dotes gratiæ: in reparatione ergo naturæ respectus duntaxat ille habendus est, quòd quemadmodum ipse naturam, quam assumpsit, in vitam restituit, ita & vniuerso humano generi sua corpora integra tribuet. Absurdum enim esset dicere, quòd damnati deberent cum tanta monstruositate resurgere, quanta in monstris esse solet. ¶ De alijs verò vitiorum generibus, de quibus Augustin. hæsitauit, sunt qui affirment cum illis fore calamitosos illos suscitandos propter rationes Durandi. At verò D.Thom.doctiùs profectò cōtrarium,vt probabilius affirmat: quoniam in reparatione resurgentis corporis potiùs consideratur naturæ terminus & perfectio, in quam restituitur, quàm eius conditio, quæ in ipsa præfuerat. Vnde etiam perditi illi reprobi, qui ad perfectam ætatem nondum in vita peruenerunt, in illa sunt ætate,vt beati resuscitandi.

De alijs deformitatib⁹.

D.Thom. Aliud argu.

¶ Sed claritatis gratia sic aliter arguitur. Vniuersi absque vllo naturæ defectu essent in resurrectione instaurandi,nisi in pœnam peccati illi defectus redirent: sed in pœnam peccati non redibunt: ergo resurgent sine illis defectibus vt beati. Probatur minor. Pœna secundū culparum mensuram & quantitatem infligenda est: vsu tamen creberrimè venit, vt qui in hac vita minora commiserunt crimina, plures morbos,aliasquè ærumnas & calamitates corporis sint perpessi,& è conuerso, qui grauissimis se sceleribus complicuerunt, nulla eiusmodi corporum vitia fuerint experti: tunc ergo si damnati deberent cum vitijs corporū, quæ habuerunt,resurgere, illi defectus non tam resonderent quantitati culpæ, q̄ pœnæ, quam in vita fuerant perpessi, atq; adeò pœna non infligeretur p culpa, sed pro alia pœna, quod ratio æquitatis diuinæ non fert: si ergo illi defectus non sunt redituri in pœnam culpæ,consequitur, vt nullatenus sint reuersuri. Resurgent tamen illi nequā cum illis defectibus, qui ex naturalibus principijs humanis corporibus insunt:nempe, cum passibilitate, & opacitate & pōdere & ignobilitate & obscuritate atque alijs,quæ in beatis per dotes gloriæ sunt excludenda. Quomodo autem resurgere habeāt in corporibus incorruptibilibus absque dote incorruptibilitatis, & quomodo sint futura incorruptibilia, sed passibilia,dist.50. vbi de eorum supplicijs agendum est,nos manet dicendi locus. ¶ Et per hæc ad primum argumentū Durandi respondetur:conceditur enim resurrectionem illuc referri, vt vnusquisque retributionem accipiat: nihilominùs damnati non recipient corporum defectus tanquam suorum delictorum supplicia. Imò ob hoc recipient omnia membra, vt in omnibus puniātur, licèt aliquibus in vita caruerint:quia suppliciū non debetur membris,sed toti suppositō.Quare illa restitutio membrorum nō pertinebit ad eorum fœlicitatem, sed ad eorum miseriam. Et hoc est,quod,ait Paul.1. Corinth.15. Mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Etenim qua ratione damnati resurgent in incorruptione, vt perpetuò puniātur, resurgent suis membris integri, vt in omnibus cruciētur. ¶ Ad postremum autem respondetur, q̄ illa vniuersalis resurrectio corporū in suam integram naturā non fiet per gratiam gratū facientem, per quam Christus collacturus est gloriā peculiariter iustis, sed per gratiam quasi gratis datam, non singulis personis ob sua merita, sed toti naturæ, vt sistatur ante tribunal Dei, quare sicut illi etiā, qui nō fuerunt mūdati ab originali, resurgēt, ita omnes resurgēt integri. ¶ De intestinis autem videtur scrupulus hinc emergere:haud enim vacua restituentur, quia vacuū abhorret natura: q̄ autem plena immūdis & turpibus egestionibus,resurgāt, fœlicē illū statum minime decet: nō ergo restituentur. Respōdetur autē, q̄ restituētur in beatis plena nō illis turpibus egestionibus, sed decentibus, alijs humiditatibus. Vnde Aug. In interiorib⁹ inquit,visceribus,quæ nullū decus modò videtur habere, ita pulchritudo rationis delectabit vt omni formæ apparēti, quæ oculis placet, secundum mentis iudicium referatur. In damnatis verò nil mirū si fœtidis egestionibus opple

Solut.1. ar. Durand.

Nota.

Solutio postremi argu.

Intestina an vacua resurgent.

Solu. 1. arg. ta redeant: siquidem illæ naturales sunt.

¶ Ad primum igitur principale argumentũ respõdetur, ꝙ corpus ad animam bifariàm refertur, vno modo tanq̃ materia ad formã, & tunc finis corporis atq; membrorũ nõ est operatio sed esse speciei perfectũ. Qua vtiq; ratiõe quãuis nulla futura esset operatio, necessaria nihilominùs erat integra membrorum cõpago ad complementũ speciei. Secũdo modo refertur tanq̃ instrumentũ ad agens. Et hoc pacto quãuis finis eius sit operatio, nihilominus mẽbrorũ compositio non est sine operatione frustranea: quoniã seruit ad ostẽdendũ virtutẽ ipsius agentis: nempe, animæ, quæ vim habet cuncta mouendi, veluti ars musicum instrumentũ. Et ideo quãuis illic neq; vllus nubet, neq; nuptui tradetur, erunt nihilominùs vtriusq; sexus instrumẽta, vt paulò postvidebimus, atque adeò virtutum nutritiuæ & augmentatiuæ organa.

2. Conclu. ¶ De secunda parte articuli, nẽpe, de humoribus, sacũda similis subiũgitur cõclusio. Humores omnes & humiditates, quæ ad vitæ etiam mortalis necessitatẽ & integritatem spectant, erunt in resurgẽtibus. Quoniã licèt vita illa deinceps supranaturalis sit, nihilominùs erũt veri homines, quales natura producit. Est ergo ad huius perspectionem de humoribus distinguendũ. Et primò inter humores & humiditates Physici distinguũt, quorum est Auicenna lib. 10. de animalibus. c. De humoribus & humiditatibus. Humoris enim nomine cẽsentur illi, qui in præcipuis venis sunt inclusi, habentque determinatam formã secundum quam licet disgregati sint, cõnumerantur tamen cum partibus corporis, vt sanguis, cholera, melancholia & phlegma, qui ad hominis veritatem & integritatem spectant, atque adeò instaurabuntur in illa mensura, quæ ad optimam corporis valetudinem conferunt. Humiditates verò sunt, quæ per minores venas & arterias diffluunt. Quæ vtiq́ue humiditates in triplici sunt differentia. Quædã enim sunt in recessu à perfectiõe, quas quidẽ natura ceu nocuas pellit, quales sunt vrina, sudor, sanies, atq; aliæ huiusmodi, & istæ locum in resurrrectione nõ habent, quia ad veritatem naturæ potiùs eorũ expulsio attinet, q̃ retẽtio. Aliæ vero sunt, quæ quamuis in indiuiduo redundent, pergunt tamen ad conseruationem speciei, seu ad generationẽ vt semen, seu ad nutritionem vt lac, neq; istæ redibunt: quia ad indiuiduorũ perfectionem nõ spectant. Tertij generis humiditas est in transitu & via ad aliam formã, quæ, scilicet, ex nutrimento in substantiã aliti commigrat. Quæ sunt etiã in triplici gradu: nam substãtia, quæ ex alimento gignitur, in principio viæ vocatur ros, qui per capillares venas dispergitur: in medio vero cùm albescit, vocatur cambiũ, sed in fine dum in substantiam aliti iam est versa, vocatur gluten. Igitur cùm sola veritas naturæ debeat resurgere, sola humiditas in tertio gradu resurget, qa est pars corporis. Reliquæ verò duæ priores minimè: quoniam deinceps nulla opus erit nutritione, neq́ue illius virtutis officio, sed partes erunt constabilitæ & firmæ. Quare neq; in stomacho erit nutrimentũ, sed erit plenus vel aere vel alia incorruptibili substantia, vt de intestinis dictum est.

Humoris & humiditatis discrimen.

Humiditas triplex.

Humiditas tertij generis triplex est.

¶ Ad secundum deinde argumentũ respondetur, ꝙ nomine carnis, illic Apostolus, & sanguinis nõ intellexit nisi opera, quæ carnis suggestione fiunt, vel vt lib. 2. retracta. & in epist. ad Consentiũ, ait Aug. negat Apostolus illic fore carnem & sanguinem corruptioni subiecta, vt sunt in hac vita. Quare neq; humores ad id resumẽdi sunt, vt, quod per calorem deperditur reficiant, sed quemadmodũ de membris dictũ est seruient integritati naturæ, & ad ostendendum animæ virtutẽ. ¶ Quod si redarguas. Negatũ est humiditates illas sub forma roris aut cambij reuersuras corpori, quãuis illas in obitu habuerit, ꝓpterea ꝙ sunt in via ad nutritionem, cui tunc nõ dabitur locus: sed sanguis alijq; tres humores sint pariter in via ad nutritionem: ergo nõ redibunt. Respondetur ad minorem, aliter humiditates illas esse in via q̃ humores istos: nam illæ sic sunt in via, vt nõ habeãt determinatam formã, sed imperfectã. Humores autẽ habent determinatam formam veluti ossa & caro. Vnde sicut elementa quãuis sint in via generationis respectu corporum, quæ ex illis cõmiscentur, nihilominus quia habent formas determinatas & perfectas, perdurabũt post resurrectionem, ita & quatuor humores, qui elementis respondent.

Obiectio.

Dilutio.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm omnes in ætate iuuenili resurgent.

POstquam de veritate & integritate corporũ dictũ est, sequitur vt de ætate & statura resurgentiũ dicamus. Et quęritur primò, vtrùm omnes in ætate iuuenili sint resurrecturi. Et arguitur à parte negatiua. Deus resurgentibus si beatos præcipue contẽplemur, nihil subtrahet, ꝙ ad eorum pertinet perfe-

Partis negatiuæ arg. 1.

perfectionem: sed ætas venerandæ senectutis plurimum perfectionis affert, iuxta illud Prouerb.16. Corona dignitatis senectus, ergo qui senes obierunt, in ea ætate resurgent.

2. Argumēt. ¶Secundò arguitur. Si omnes in eadem ætate deberent resurgere, consequens fieret, vt in eadem quoq; quantitate & corporis mole deberent resurgere: quia quantitatis habitudo ætatem plurimum sequitur, eò q̄ corpus per temporis cursum adolescit: non autem omnes resurgent in eadem molis quantitate & statura: quoniam dimēsio hæc quātitatis conditio est indiuidui, sicut & vultus effigies atq; aliæ corporis habitudines, quibus indiuidua inter se discrepant: quare ad veritatem indiuiduorum attinet, vt has habeant diuersas effigies: ergo neque omnes in eadem ætate resurgent.

Pars affirmatiua. ¶In cōtrariū autē est illud Apostoli ad Ephe. 4. Donec omnes occurramus in virum perfectum, in mensurā ætatis plenitudinis Christi.

¶Bimembris est quæstio, quæ duas proinde cōclusiones postulat. Ad priorem enim partē vniuersalis omnium respōsio circunfertur af-

1. Conclusi. firmatiua, quæ sit prima conclusio: scilicèt, Omnes resurgēt in ætate iuuenili. Sed re vera lucus proxime citatus Pauli id non satis comprobat, quoniam illic Apostolus de perfectione spirituali loquebatur corporis mystici q̄ est ecclesia, & nō de corporea ætate aut quantitate. Ait quippe, Christum quosdam didisse Apostolos, quosdam Prophetas, & alios Euāgelistas, &c. in ædificationem corporis Christi, nempe, mystici, donec occurramus omnes in vnitate fidei, & agnitione filij Dei: sed quia ecclesia non vtcunq; ad hanc fidem progressura est, sed vsq; ad robur & firmitatē, per sequens analogiam de corpore, cōfert robur & perfectionem fidei, quam est habitura ecclesia cum virium firmitate, quæ est in virili corpore, dicens: Donec occurramus in virum perfectum: hoc est, dum secūdum animā ad eam virtutis copiam pertingamus, quæ est in viro perfecto. Et quoniam complementum perfecti viri illa ætas adfert, in qua Christus mortuus est & resurrexit, componit simul in virum perfectum & in mensurā ætatis plenitudinis Christi. Vnde sicut dicens, in virum perfectum, nō

In virū perfectum. insinuat corporeum sexum, quasi in virili debeamus omnes resurgere, vt illico dicturi sumus, ita nec per ætatem Christi designat ad literam, quòd omnes debeant in illa ætate resurgere, sicut neq; in eadem statura. Et hanc expositionem insinuat primum Augustin. 22. de

Augusti. ciuit. Dei, cap. 15. Subiungit autem, quòd si de resurrectione corporum dictū est, sic accipiamus dictum, vt nec vltra nec infra iuuenilem formam resurgent corpora mortuorum, sed in ea ætate & robore, vsque ad quam hic Christū peruenisse cognouimus, Vixit. n. vsq; ad tertiū mēsem anni trigesimi tertij. Quos vtiq; annos doctissimi homines definierūt esse iuuētutem. Decurrit enim iuuentus, vt distinct. 27. dicebamus ab anno. 25. vsque ad quadragesimum, cuius medium attigit Christus. Etquā uis virilitas, vt à iuuētute distinguitur, non incipiat nisi ab anno quadragesimo, nihilominus illico à trigesimo habent homines ætatis complementum, vt dicantur viri perfecti. Christi vita.

¶Adfertur ergo authoritas Apostoli ad hoc propositum propter ætatis accommodationem ad perfectionem, in qua homines debent resurgere. Enimuerò cùm resurrectio, vt diximus, opus sit futura Dei tāquam tunc instaurantis naturam instar illius, quam in protoplasto Adam condiderat, fit vt sit illam reparaturus non solùm absque omni vitio & deformitate naturali, verùm omnino perfectam & absolutam: tunc autem natura illud obtinet complementum, dum medium attingit iuuenilis ætatis. Bifariàm enim natura ab illo complemento deficit: vno modo, quia nondum illud attigit: videlicèt, quando est in infantia, pueritia, vel adolescentia: alio modo quando ab eadem perfectione recedit: scilicit, quando inclinat in senium. In illa tamen ætate inter triginta & quadraginta annos natura persistit in illo, quod iustum est quantum ad corporis tum vires tum pulchritudinem, atque alia ornamenta. Vnde & coniectura fit in eadem prorsus ætate fuisse Adam creatum, vt naturæ recreatio per mortem Christi, & instauratio per generalem resurrectionem primæ eius institutioni respondeat. Ratio. Nota. Adā cuius ætatis creatus.

¶Ad hæc item accedit, quòd cùm in resurrectione appetitus, qui ex natura promanat, satiandus sit omnibus æqualiter: & anima illud corpus appetat, quod ad perfectum peruenit, si infantes & pueri in illa tenella ætate resurgerent, essent perpetuò illa perfectione priuati, quod quidem natura sua eorum fœlicitati derogare videtur. Ratio. 3.

¶Sed arguat quis forsā: Quanto aliquid prius fuit in homine, tanto videtur plus ad veritatē humanæ naturæ accedere: quia est propinquius suo principio: pueritia verò prius aduenit homini quàm iuuentus: ergo plus attinet ad veritatem naturæ: vnde Philosophus. 1. de genera. senium propter eius debilitatem diluto vino cōparat: ergo potiùs in pueritia quàm in ætate iuuenili resurgent. Respōdetur, quòd Obiectio. Dilutio.

in pueritia virtus ſpeciei ob id quodam modo perfectior cenſetur, q̃ eſt ad digeſtionem alimẽti efficacior: quia ætas illa pluris indiget ad augmentũ alimẽti. Iuuentus tamen ſimpliciter eſt perfectior, quia tunc ſpecies ad complementum peruenit, Et eadẽ ratiõe ſenes, ſi in illa ætate reſurgerẽt, eſſent quaſi ſuo naturali affectu fruſtrati. Naturaliter enim omnes cupiũt in illo flore iuuẽtutis viuere, triſtanturq́; dum inde recedunt: nam ſenectus genus quoddam morbi & infirmitatis eſt, ſicut & infantia & pueritia imbecillitatẽ quandã & debilitatẽ habet adiunctã. Quare neq́; ad munera publica infantes & pueri admittũtur. Atqui ad hãc rẽ, quæ ad naturam pertinet, nõ eſt habẽda ratio maioris minoriſue meritorum cumuli, qui ex gratia procedit: illa enim remunerabũtur per gloriam, ſed ſolũ habetur ratio naturæ, quam Deus æqualem tum condidit, tum & inſtaurabit. Quapropter & dãnatos quoq; credẽdum eſt in eadem ætate corpora reſumpturos.

Obiectio. ¶ Quòd ſi arguas. Aetatẽ tẽporis curſu & lapſu metimur: tẽpus aũt, quod in hoc ſeculo di-

Dilutio, labitur, nõ redibit: ergo neq; ętas. Reſpõdetur, q̃ non dicitur reditura ætas propterea, q̃ tunc habebunt tot aut tot annos, ſed quod redibit corpus in illo flore & habitudine & pulchritudine, quæ ineſſe ſolet corporibus, dum illam

In dãnatis. in hoc ſeculo agunt ætatem. Quanquam in dãnatis fulgor ille floris & pulchritudinis per nebulam nigrantis ignis contenebreſcet.

Solut i. arg. ¶ Ad primũ igitur argumẽtum principale reſpondetur, ſenectutis effigiem nõ eſſe venerãdã propter corporis habitudinẽ, ſed quia documentum eſt & teſtimoniũ prudentiæ & ſa-

Sapien. 4. pientiæ aliarumq́; virtutum, quæ in ſenibus vigent, iuxta illud Sapiẽ. 4. Senectus veneranda eſt, nõ diuturna neq; annorũ numero computata: cani enim ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata. In altero verò ſeculo nõ opus eſt ſapientiæ aut virtutũ corporeo teſtimonio, quia vnũquenq; illud manet præmium, quod ei Chriſtus ſecũdum meritorum menſurã, quæ ex ſua gratia proceſſerunt, vnicuiq́; palam retribuet. Et præterea qui in hac vita diſciplinarũ ſibi peritiã cõpararũt, & prudentia prẽditi fuerunt eaſdem diſciplinas & ſapientiam retinebunt, quas in ſexaginta vel cẽtum vel pluribus annis nacti fuerint, iuxta ver-

Hieronym. bum Hieronymi in epiſtola ad Paulinum. Ea diſcamus in terris, quorũ ſcientia nobiſcũ per-

2. Concluſ. ſeueret in cœlis. ¶ De ſecundo quæſtionis mẽbro ſubiungitur ſecunda cõcluſio. Nõ omnes eiuſdẽ quantitatis reſurgẽt: ſed ſecũdum ſtaturas diuerſas. Cõcluſio eſt Auguſtini in enchiridio, cap. 90. & libr. 22. de ciui. Dei, ca. 20. quã

Hugo. trãſtulit Hugo cap. 15. Illum quippe Hugonis tractatum de reſurrectione ob id non citamus, q̃ ad literam eum ex Auguſtino in enchiridio & libris de ciuit. Dei tranſcripſit. Ratio autem eſt, quod in reſurrectione nõ tantùm recuperanda eſt perfectio ſpeciei: verùm etiam indiuidui cuiuſque: ſpecies autem habet aliquam quantitatem, vltra quam progredi nõ poteſt: nam vt author eſt. 2. de anima Philoſophus, vnicuiquè ſpeciei præſcriptus à natura eſt certus terminus augmenti & decrementi, quæ tamen quantitas non conſiſtit in puncto indiuiſibili, ſed in quadã latitudine, vt ſint homines alijs alij maiores, aut minores, graciliores, aut pinguiores ſecundum diuerſam complexionem & caloris vim ad digerendum. Et præterea ſecundum qualitatem alimenti, quod ad augumentum aptius eſſe poteſt aut ineptius. Imo & regionis ſolum, & aer ad id confert. Re-

Nota. ſurget ergo vnuſquiſq́; in ea ſtatura & corporis mole, ad quam natura, neque errans neque prohibita hominem proferret dum ætatem ageret iuuenilem. Quare quod cuipiam deerit Deus ſupplebit, aut ex illa materia quæ à paruulo illo per digeſtionem elapſa fuerat, aut aliunde. Si autem ſupererit, tanquam ſuperfluum relinquetur.

Argumẽt. ¶ Quod ſi arguas. Forma humana eiuſdẽ ſpeciei eſt in omnibus, & terminus augmenti, vel decrementi cõuenit indiuiduis ratione formę: ergo natura nõ errante idẽ in cunctis erit. Re-

Solutio. ſpondetur ad minorẽ, quòd quantitas augmẽti, nõ ſolum ratione ſpecificæ formæ, ſed ratione eiuſdem formæ, in tali indiuiduo conuenit, & ideo eſt diuerſa. Sed redarguet quis fortè. Statura & quantitas reſurgentium nõ reſpondebit virtuti naturali, quæ in multis impedita eſt, ſed virtuti ſupranaturali, quæ erit cauſa reſurrectionis: illa autem erit eadem: ergo effectus quantitatis idem. Ad hoc iam reſponſum eſt, q̃ illa quantitas nõ reſpondebit naturæ erranti aut impeditæ, ſed illi ſi non impediretur: nam licèt virtus diuina ſit eadem, non tamen tunc operabitur per modum naturæ, ſed ſponte reparando naturam in illo ſtatu, ad quẽ ipſa ſana & valida peruenisſet.

Ratio ſecũda cõcluſi. ¶ Cõfirmatur cõcluſio: quia ſtaturæ diuerſæ ac diuerſi vultus, & facies hominum & corporum variæ habitudines, perinde ad pulchritudinem humani generis cõferunt, atq́; voces diuerſæ in muſica, quarum conſonantiſsima varietate harmonicus concentus ſuaue reſonat: erunt ergo incorporibus reſurgentiũ & ſtaturæ variæ & vultus & corporum habitudines.

¶ Quod

Obiectio. ¶ Quòd si arguas. Staturæ hominum,in diuersis seculis & ætatibus mundi fuerunt plurimũ distantes: fertur enim Adam & qui diluuium anteceſſerunt mortales gigantea corpora habuiſſe,vt Gen.6.legitur, propterea q̃ tunc fructus terrę fortiori vigebãt virtute ad vegetandos augendoſq́ue homines:quinimò à diluuio vſq́; ad Abraham gigantes erãt, vt Nembrot, & ſui,quibus poſtea Philiſtijm ſucceſſerunt:in illa ergo ſtatura erunt homines illi ſuſcitandi: non tamen apparet pulchritudini conſonum, q̃ ſint in cœlo alij alios tanta proceritate ſuperantes:præſertim cùm Chriſtus caput noſtrũ ab illa longo interuallo defecerit.

Vultus & habitudines corporis. ¶ Item quantum ad vultus & habitudines corporum ſi debẽt veritate diſcriminari, ſciſcitatur,vtrùm vnuſquilibet eã debeat habere corporis effigiem & compoſitionem, quã habuit in hoc ſeculo:nam ſunt plurimi nimium deformes, qui ſi tales reſurgerent, oculos offenderent:ſi verò aliter ſunt effigiandi, non apparet quæ nam ſit in variandis formis & figuris corporum ſeruanda ratio.

Solu primæ obiectionis. ¶ Ad primũ reſpondetur, q̃ re vera gigantæa ſtatura,dũ modò nõ fuerit mõſtrifica, reſtituẽda eſt illis,qui eã habuerunt: quia & hoc ad veritatẽ indiuidui ſpectat. Et quamuis Chriſtus illã nõ attingerit, nõ ideo quidpiã abſurditatis res habebit,quamuis alij ſint proceriores ipſo. Gigãtes aũt, qui vitio naturæ ad proceritatem immodicã adoleuerũt,reformabũtur,ſicuti neq́ue erunt Pygmæi,neq́ue exigui homines, in quibus natura ob vitium aliquod defecit, ſed cuncta Chriſtus ſupplebit.

De vult. ¶ Quantũ verò ad effigies & formas reſpõdetur,q̃ vnuſquiſq́; recipiet quã habuit effigiem, ab omni tamẽ deformitate purã & collimatã, vt nullus ſit gibboſus, aut claudus, aut luſcus,

De coloribꝰ obeſus,aut macer,aut aliquã habẽs in ore đformitatis notã. Veruntamen tales erunt, vt poſſint dignoſci eos eſſe, qui in hoc ſeculo vixerunt. Et ſimiliter dicendum eſt de coloribus, non enim neceſſe eſt,vt omnes aut rufi aut albiſsimi reſurgãt,ſed ea erit colorum varietas,vt venuſtati &pulchritudini nihil officiat. Quare AEthiopes non ſunt credẽdi nigri reſuſcitãdi, aut Inſulares ſubpalidi,ſaltem pij &iuſti:nã ille color, vt qui ex nimia exuſtione ſolis prouenit,vitio naturæ tribuitur. In ſumma,nullus in beatis reliquus fiet color, qui non ſit nitidus, ſplendoriq; & doti claritatis aptiſsimus. De impijs autem iam dictum eſt.

Solut.2. arg. ¶ Ad ſecũdũ reſpõdetur,diſcrimẽ eſſe inter q̃tatẽ & ſtaturã,vt illa debeat eſſe eadẽ, hæc verò minimè quoniã cũ tẽpus indiuidua ad illũ articulum perducat, quo natura ſpeciei venuſtior eſt feſtiuiorq; atque adeò perfectior, congruens eſt vt omnes in illo ſtatu reſurgant. At verò quoniã illic diuerſitas eſt indiuiduorum diuerſaq; corporis ſtatura & habitudo,q̃ ad ſpeciei pulchritudinem confert,non eſt cur nõ eadem diuerſitas in reſurgentibus eluceat.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm omnes in ſexu virili cum animali reſurgent.

SEquitur tãdem de ſexuum diſcrimine & animali virtute, vtrùm in reſurrectione redibit. Et arguitur q̃ oẽs in ſexu virili reſurgẽt. Primo quia oĩa vitia,vt dictũ eſt, defectuſq̃ naturæ reſarciendi ſunt: fœmineus autem ſexus præter intentionem naturæ occaſione & defectu virtutis formatricis in ſemine, q̃ nõ potuit fœtum ad perfectionem virilem perducere, naſcitur, vt.16. de animalibus, autor eſt Philoſophus,vbi ideo fœminam occaſionatũ marem appellat, atq;adeò. 1. Phyſicorum ait, quòd ſicut fœmina virum, ita materia appetit formam:nempe, tãquam res imperfecta ſuam perfectionem. Partis affirmatiuæ. 1.Argumẽt.

¶ Secundò. Si ſexus illic vterq; reſurget, parinatione & vita animalis locum habebit,ſcilicet,tã virtus nutritiua & augmentatiua, quàm generatiua: omnes autem illæ erunt ſuperfluę:quia vt ait Chriſtus Matthęi. 25. In reſurrectione,neq; nubent neq; nubentur nec comedent nec bibent: (vt euangelico vtamur teſtimonio) omnes ergo virtutes erũt ſuperfluæ, quod non eſt Deo autori tribuendum. 2. Argumẽt. Matth.25.

¶ In contrarium eſt, quòd Deus vtrumq́; ſexum,vt Gene.2.legitur, tanquam de neceſsitate naturæ creauit in inſtauratione ergo eiuſdẽ naturæ vtrumq́ue reſtituet. Pars negatiũ.

¶ Bimembris, vt ſuperior, eſt præſens articulus expeditionis facillimæ,qui ideo duabus cõcluſionibus erit contentus. Prima. Vterq; reſurget ſexus. Concluſio eſt Auguſtini. 22. de ciuitate Dei cap. 17. Dubitatiũcula enim hæc inde ortum duxit, quòd ait Paulus ad Epheſius.4. Donec occurramus omnes in virũ perfectum:inde enim quidam cõminiſci cogitarunt, fœmineum ſexũ in reſurrectione in virilem euaſurũ. Ait verò Auguſtinus veriùs eos ſapere quivtrumque ſexum reſurrecturum nõ dubitant. Deus enim qui vtrumque inſtituit, vtrumq́ue reſtituet. Et verbum Pauli non re- 1. Concluſ. In virũ perfectum. Auguſt.

fertur ad ſexum corporis, ſed ad animi robur & virtutem fidei loquitur enim illic de corpore myſtico eccleſię, quo ad perfectum influxū Chriſti prouehendum, vt paulò ante dicebamus. Ratio autem concluſionis eſt, quā proximè explicuimus. Eſt enim reſtituenda integra natura non ſolùm quantum ad veritatem ſpeciei, ſed quantum ad veritatem & naturam cuiuſq; indiuidui: vir autem & fœmina quamuis eiuſdem ſint ſpeciei, pertinēt tamen ad veritatem naturæ indiuidui, vt de diuerſa quantitate & ſtatura proximè dicebamus: diuerſa enim quodammodo eſt complexio & virtus ſeminis ad progignendum maſculum, quàm ad gignendum fœminam: & ideo ſunt membra tā generationi quam nutritioni fœtus diuerſa.

Ratio cōcl.

Ratio 2.

¶ Secundo, quia & ad naturam ſpeciei illa diuerſitas ſexus ſpectat. Cùm enim ſpecies humana ſit ſecundū indiuidua corruptibilis, quæ ideo non niſi per generationem propagatur & conſeruatur, vterq; ſexus ad eius veritatem & integritatem eſt requiſitus: quare ſicut in vtroq; inſtituta eſt noſtra natura, ita & in vtroque eſt reſtituenda.

Ratio 3.

¶ Accedit etiam & ratione fœlicitatis & infœlicitatis reſurgentium nouum argumentum. Nam aliqua ſunt merita ratione ſexus: fœminæ enim, quæ in ſexu tenero & fragili aut moleſtias carnis aut trucem tyrannorum rabiem perpeſſæ ſunt, pulchriorem inde palmam reportabunt, ſicuti è conuerſo maiora ſupplicia quæ in muliebri ſexu ferocitatem & immanitatem virilem exercuerunt. Et ſuper omnia intemeratæ virgini, quæ Chriſtum concepit & peperit, quis ambigat, quin ſexus conditio ſit in gloriam & laudem acceſſura?

Nuditas.

¶ Neque verò nuditas quidpiam pudoris oculis offundet: nam ſi primos parentes ante peccatum nequaquam nudos eſſe pudebat, quanto magis in illo ſtatu confirmatæ gloriæ, vbi nulla erit libido nec pudenda titillatio, nullus aderit pudor, ſed Deum omnes de tam decora vtriuſq; ſexus pulchritudine laudabūt. Quapropter Chriſtus Matth. 22. à Saducæis qui reſurrectionē negabant, interrogatus: illa, quæ ſeptem fratrum fuerat vxor, cui eſſet tunc adhæſura, reſpōdit, ſcripturas illos ignoraſſe: quoniam illic nullæ eſſent futurę nuptię. Si autem nec ſexus differentia illic eſſet reditura, id profectò Chriſtus facilius reſpondiſſet, nō autem negauit ſexuum diſcrepātiam, ſed eorū vſum.

Matth 22.

Solu. 1 arg.

¶ Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quod quamuis fœminæ generatio ſit præter intentionem naturæ particularis, ſcilicet, in diuidui generantis, quæ non potuit ſemen ad perfectum perducere, eſt tamen de intentione vniuerſalis naturæ: nēpe, totius ſpeciei, quæ ad ſui conſeruationem vtrumq; requirit ſexum.

Obiectio.

¶ Quòd ſi redarguas. Si illic vterq; reſurrecturus eſt ſexus, conſequitur, vt locum ſit etiā habitura prælatio vt mulier ſit ſubdita viro. Negatur conſequentia, quia mulier in hoc ſeculo ſubdita eſt viro, propter imbecillitatem ſexus & quantum ad virtutem animi & quātum ad robur corporis. Illic autē nulla huiuſmodi erit imbecillitatū, ſed quo quiſq; merita habuerit per Dei gratiā cumulatiora, alterutrius fuerit ſexus, erit alijs ſuperior. Quanquam honeſta charitas & reuerētia maritalis ſuum etiam illic ſplendorem habebit.

Dilutio.

2. Concluſi.

¶ Secunda concluſio. Potentiæ animalis vitæ: nempe, virtus nutritiua, augmentatiua & generatiua erunt illic abſolutiſsimæ & perfectiſsimæ. Probatur, quia illæ, ſicuti & ſexuum diſcrepantia, ſunt de integritate & veritate naturæ. At verò, vt contra illud mortaliū genus, qui ventri dediti ad has fluxas caducaſq; voluptates, quę brutis nobiſcū ſunt cōmunes, proni ſunt, vnum addamus verbum. Virtutes iſtæ nullū poſt reſurrectionem ſunt habiturę vſum: eſt enim duplex naturę noſtrę perfectio: vna naturalis, quā per naturales cauſas generali Dei influxu adiutas in hoc ſeculo natura conſequitur, quæ ideo ſagax natura, vt ad illum vſum vitæ neceſſarium mortales alliceret, voluptatem illis actionibus indidit. Altera verò ſupranaturalis & perpetua: nam quamuis anima poſtquā creatur perpetua ſit, corpus tamē nequit per naturā perpetuò durare, reſurrectio igitur corporū nō fiet in illa priori curtaq; naturæ perfectione. Dicere nāq; q̄ Deus debeat corporū vitā cōſeruare perpetuā, eo modo, quo fluxa hæc noſtra per alimenta cōſeruatur, ridicula opinio eſt.

Potentiarū nullus illic vſus.

Alimentorum vſus

¶ Illi ergo ſiue Saraceni ſint ſiue alij feri & agreſtes homines, qui aiunt in altero ſeculo vſum alimentorum fore, & animalis vitę, nō ſunt digni quib⁹ reſpōdeatur. Aut enim alimēta illa & ſemina corruptibilia erūt, aut incorruptibilia: ſi incorruptibilia, nutrire non poterunt, neq; ſemen aliquid generare: nam niſi granū frumenti cadens in terram mortuum fuerit: nullum fert fructū: & pariter niſi ſemen animalis putreſcat, nequit inde aliud gigni animal: quare neq; alimēta, niſi corrumpantur, tranſeunt in ſubſtantiam aliti. Si autem illa ſemina & alimenta fuerint corruptibilia, nequeunt homines niſi corruptibiles gignere & nutrire. Quocirca nomen ipſum, æternæ vitæ, vbicunq; in euangelio extat, planè admonet, nullis ſeminibus aut alimentis, quibus ſuſtineatur, indigere. Sed non opus eſt

pluribus

pluribusaduersus huiusmodi hebeteshomines
Saducæi. agere. ¶ Bene ergo Christus dementiam Saducæorum retundens ait, Erratis nescientes scripturas neq; virtutem Dei. In resurrectione enim neq; nubent neq; nubentur,sed erunt tanq̃ angeli Dei in cœlo: vbi negãs generationis vsum,negat subinde & nutritionem & augmentationem,ex quibus semen redũdat. Et subdens,q̃ erunt sicut angeli in cœlo,naturam perpetuitatis explicat: q̃ scilicet,non erit terrena,sed cęlestis& angelica: videlicet,quòd sicut angeli suapte natura absque cibo & potu perpetui sunt,ita sint per gratiam& virtutem Dei futuri sancti in cœlo,vbi nec seminatio est nec germinatio. Vnde Aug.13. de ciuita. Dei cap.
Augusti. 20.&.22. Neque tales,inquit,futuri sunt sancti in cœlo, quales fuerunt primi nostri parentes ante peccatum: quoniam licèt tunc morituri non essent, erant tamen alimẽtorũ egentes, vt vitam alerent,&tandem ligni vitę,quo à senio præseruati,in flore iuuentutis conseruarentur, quorum similium nulla erit indigentia in cœlo,neq; verò in inferno. ¶ Per hæc alia dubita
Qualitates primæ ande beant resur gere. tio clarescit,si quis quærat, vtrum resurgentiũ corporibus restituentur qualitates primæ, vt calor frigus,humiditas, & siccitas. Respondetur enim huiusmodi qualitatum binum esse vsum. Requiruntur enim primum ad corporũ complexionem ac perinde integritatem, qua vtiq; ratione in corporibus resurgẽtium redibunt,tam proborũ quã reproborũ. Ossa enim sicciora sunt q̃ carnes, & phlegma frigidi⁹ quã sanguis, & cholera calidior, & sanguis humidior. Rursus ex his conflantur qualitates secũdæ: vt color,& calor,lene & asperum,quę sunt qualitates tangibiles,sicut color est visibilis. Et corpora resurgentium tangibilia erunt & suis
Lucæ.24. coloribus affecta. Legitur enim Lucę.24. Christum postquam resurrexerat discipulis dixisse Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet,sicut me videtis habere. Alter autẽ eorũ vsus est, vt se mutuò suis contrarijs actionibus corrumpant, & perimãt, quem quidem tunc vsum nequaquã habebunt: nam corpora glorioſa, quippe quæ dote incorruptibilitatis fruentur, non sunt vel forinsecus vel intrinsecus passibilia. Corpora verò dãnatorum quamuis ab externo igne pati possint, & frigore: tamen cũ sint etiam incorruptibilia, vt dist.50. videbimus,nõ habebunt cõplexionum alteritatem,quæ corruptionem corporũ machinetur.
Nota. ¶ Hinc fit qualitates huiusmodi nõ fore tunc simplices, vt in elemẽtis latitant, sed in suis cõplexionibus qualitatumq; secundarum compositione commixtas. Cùm ergo dicimus qualitates secundas in corporibus tunc fore,intelligitur nisi per dotes gloriæ impediantur. Haud enim patientur grauitatem,subtilitatisdote impediente. ¶ Contra hãc autem qualitatum assertionem obijcere quis posset verbum Augu. Obiectio 22.de ciuit. Dei.c.23. vbi ait,quòd corpus tunc humanum dono cœlesti tale erit, vt etiam cælo incolẽdo,nõ amissa natura,sed mutata qualitate conueniat: videtur enim fieri inde consequens, q̃ sicut in cœlo nulla est primarũ qualitatum,ita neq; in corporibus glorioſis, vt loco Dilutio. adaptetur locatum. Respondetur,nõ esse mẽtem Augustini, quòd illa corpora sint resurrectura cœlestia, hoc est, ex natura cœli, alioq; non essent illi veri homines,sed quia resurgent cum dotibus illis incorruptibilitatis & claritatis & subtilitatis,quę sunt cœlestibus qualitatibus similes, eisdemq; superiores, quibus beati donati potuerunt ratione status in cœlo viuere,cui licèt non per naturam, tamen per gratiã sunt coaptati.
Comedere & bibere. ¶ Postrema tamẽ ambiguitas in calce articuli exurgit, vtrũ resurgentes in corporibus glorioſis vti possint hac animali vita,comedere,scilicet,& bibere & gignere. Diuus Aug.22.de ciui. Dei cap.22.ait,q̃ si velint,possibilitate non necessitate vesci possunt. Et cõfert resurgẽtes cũ angelis,qui vt legitur Gen.18. ab Abraham cõuiuio excepti sunt, & à Tobia,vt ca.12. memoriæ proditũ est. Imò & Christus, vt Lucæ. 24.refertur,comedit,postquã surrexit,de fauo mellis & de asso pisce. Ad hoc autẽ respondetur cũ D. Tho.1.p.q.51. art. 3. angelos propriè Solu. dubij. in assumptis corporibus nequaquã comedere quia comedere est actus vitæ: & tamen angeli non insunt corporibus ceu animæ, sed adsunt vt motores, quare cùm corpora illa non sint propria ipsorum, non possunt in propriam substantiam cibum conuertere, licet possint illum sumere & applicato extrinseco calore illum corrumpere. Vnde Angelus apud To-
Tobiæ,12. biam, cum essem, inquit, vobiscum, videbar quidem manducare & bibere, sed ego poculo inuisibili & cibo vtor. Et eadem ratione possunt incubi dæmones semen aliunde eue-
Incubi. ctum in matricem emittere. Resurgentes verò homines possunt verè comedere & bibere: qa
Nota. habent animas corporibus coniunctas. Quare Christus verè comedit. Imò possunt alimentũ in substantiã corporis (si nudam eius naturam speculeris) cõuertere, atq; adeò semen decidere & proles gignere. Tamen quia per dotem incorruptibilitatis, vt à corruptione præseruantur,eadẽ ratione impediũtur ne quid possit in eorũ substantiã cõuerti. Quare quod Christus domi-

dominus comedit, non in suum corpus sed in prę iacentē materiā dissolutum emisit. Dicitur
Christus comedit post resurrectionem. aūt dispensatiuè Christus comedisse: hoc est, præter legem, quæ resurgentibus cōis est: videlicet, vt testimoniū veri corporis, quod resurrexerat, exhiberet. Id autem in vniuersali resurrectione, quippe quæ cūctis erit manifesta, nō erit operæpretium.

Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum igitur argumentum negatur consequentia, qua infertur, resurrecturos in vita animali, hoc est in eius vsu: quia animalis vita per vsum ciborum non est perpetua, qualis
Obiectio futura est vita resurgentium. ¶ Quòd si redarguas. Homines tūc Deus tam secundū corpus quam secūdū animam beaturus est: beatitudo aūt cuiuscunq;, vt. 2. Ethi. ait Philosophus, cōsistit in propria operatione eademq; perfecta, ergo oēs potentiæ corporeæ vsum exercitiūq; habebunt suū. Præsertim q̄ cùm beatitudo sit status omniū bonorū cōgregatione perfectus, & magna insit in vsu generatiuæ & nutritiuæ virtutis voluptas, nō sunt illis corpora frustrāda.
Solutio Respondetur ad primum, quòd operationes corporeæ non sunt hominis inquantū homo, sed inquātum animal: est enim forma hominis specifica, rationalis, atq; adeo illæ operationes sunt ei propriæ, quas secundum mentem exercet. Ob idq; in operationibus corporeis eius beatitudo nō consistit, imò sicut corpus animæ subditur, ita & per redundantiam gloriæ animæ sua fruetur beatitudine.

Aliud argu. ¶ Et pari modo respondetur ad secundum, q̄ illæ corporeæ voluptates, adhibitę sunt in hoc seculo propter vsum, qui huic seculari vitæ necessarius est. Et ideo ad perfectam beatitudinē hominis non conferunt, imo vt. 7. &. 10. Ethicor. author est Philosophus, quatenus ipsis homo prę ter rationis ordinem vtitur, sunt ęgritudines quędam animi. Si autem eis secūdum rationis normam vtamur, sunt medicinæ quædam ad leuandum fastidium laboris & molestiæ, quę huiusmodi actionibus nutritiuis & ge-
Nota neratiuis insunt. At verò sicut Deus eminēter omnia cōtinet, ita & eius visio, qua fœlices illi sunt beādi, omnes voluptates, quas de actionibus naturalibus mortales captant, eminentiori gradu & altiori continebit. Et ideo satietas illa fœliciſsima per esum & potū Christus explicuit Luc. 22. dicens. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Hæc de statu communi resurgentium. De peculiaribus autem beatorum & damnatorum dist. vt diximus. 49. &. 50. reliquus habebitur sermo.

DISTINCTIO quadrageſima quinta, De animarum receptaculis, & ſuffragijs defunctorum ſanctorumquè oratio-nibus.

(?)

AD hæc autem & alia est de animarum receptaculis adhibenda memoria. Vt enim super Ioannem Augustin. ait, Omnes animę cùm de hoc seculo exierint, diuersas habent receptationes: bonæ habent gaudium, male autem tormenta. Sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur, fuerunt tamen ab orbe condito receptacula illa numero quinquè: nempe, prosanctorū animis ante Christi mortem limbus patrum; pòst verò cœlum empyreum, pro his verò, quæ purgantur, purgatorium: sed his, quę in lethali crimine de hac luce demigrant, infernus cum dęmonibus destinatus est: his verò, quę cum solo originali, puerorum limbus. Vnum ergo est in cœlo, & quatuor fuerunt sub terra. Iam verò modò limbus patrum vacuus est, sicuti erit post resurrectionem purgatorium. In singula ergo horum re-

Textus Cap. 1.

Tract. 49.

ceptacula singulæ pro suis meritis defunctorum animæ cùm primū corpora exuunt, excipiuntur. Et quamuis neque à paradiso, neque communi lege ab inferno, neque à puerorū limbo posſibilis ſit exitus in perpetuū, nil tamen obstat, quominus, vt Hiero. aduersus Vigilantium, & .4. lib. dialo. Greg. autores sunt, ex omnibus receptaculis Deo id vel disponente, vel permittente animæ ad nos exeant, illuc tandem reuersuræ.

Cap. 2. Cum ergo certa fide docti locū quo animæ expurgantur confitea mur, negandum non est, vt ait in Cap. 110. & cap. tēpus 13. q. 2. Enchiridio Augustinus, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosinæ in ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui cùm viuerent, vt hęc sibi postea prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendo modus nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem, nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt ista non requirat, & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cùm hac vita transierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Nemo autem se speret, quod hic neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri. Nō igitur ista, quę pro defunctis commendandis frequentat ecclesia illi apostolicæ sunt aduersa sententię, qua dictum est, Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque secundum ea, quę per corpus gesſit, siue bonū, siue malum: quia etiam hoc meritum sibi quisque, cùm in corpore viueret, comparauit, vt ei possent ista prodesse. Non enim omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter differētiam vitę, quam quisque gesit in corpore? Cùm ergo sacrificia siue altaris siue quarumcunque eleemosinarū pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt: pro non valde malis, propiciationes, pro valde malis etsi nulla sunt adiumēta mortuorū, quale scunque viuorum consolationes existunt. Quibus autē prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio: aut certè vt tolerabilior fiat ipsa damnatio. Cùm ergo, vt .2. Machab. libro scriptum est sancta & salubris sit cogitatio pro mortuis exorare, vt à peccatis soluantur, cura nobis semper pro mortuis gerenda est, vt idem Augusſt. lib. eiusdem tit. latè disseruit.

Atqui quemadmodū iusti, qui à leuioribus reatibus purgantur, nostris egēt suffragijs: ita & sancti qui diuino conspectu fruūtur, suis nobis orationibus opitulantur. Et enim cū Apostolus Rom. fratres per Iesum Christū perque Spiritus sancti charitatem obsecret, vt suis ipsum orationibus adiuuent, quis ambigat fœlices illos in diuinum consortiū admissos, & in charitate qua nos dilexerāt, cōfirmatos, pro nobis iugiter interpellare? Vnde Petrus in .2. cā. Dabo, inquit, operam & frequenter haberevos post obitum meum, vt horum memo-

Cap. 3. Rom. 5. 2. Pet. 1.

riam

riam faciatis. de Hieremia. 2. libr. Machab. legitur, Hic est, qui multum orat pro populo & vniuersa sancta ciuitate. Quocirca & ad ipsos nos nostras orationes fundere tum Deo gratum est, tum & nobis commodum, iuxta illud Iob, Voca ergo si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere. Fuit ergo & de hoc Vigilantius hæreticus, qui orationes sanctis dirigendas negabat, quem Hieronym. sanctis verbis insectatus est. Enimuerò cum visione illa diuinę substãtiæ cognitionem omnium hauriant, quæ ad suum pertinent statum, credendum est illic nostras preces agnoscere. Ait, quippe in libr. de orando Deum Augustin. Angelis, qui sunt apud Deum innotescunt orationes nostræ, vt quodammodo eas offerãt Deo, & de his consulant, & quod Deo iubente implendum esse cognouerint, hoc nobis euidenter vel latenter reportent. Obidquè angelus apud Tobiam, Cùm oraretis, orationem vestram obtuli Deo. Imò verò, nisi nostra culpa obstaculum obijciat, efficacissimę sunt apud Deum sanctorum preces, quod Hieronymus aduersus eundem Vigilantium comprobat.

Iob. cap. 5.

Cap. 12.

DISTINCTIONIS, Quadragesimæ quintæ, Quæstio prima, De receptaculis animarum post mortem.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm animabus post mortem receptacula sint assignanda.

AD PLENAM resurrectionis corporum notitiam nosse oportet de receptaculis animarum, tum quòd inde in iudicium euocandæ sunt, tum quod eodem post latam sententiam sunt cum suis corporibus remittendæ. Et ideo ante iudicij speculationem operæprecium fuit de eiusmodi receptaculis sermonem præmittere.

At quoniam & illi, qui in purgatorio detinentur, nostris egent suffragijs, & qui in cœlo existunt sanctis suis nobis orationibus suffragantur, tres quæstiones præsens distinctio postulat, nempe, de receptaculis omnium: de suffragijs pro illis, qui purgantur, & de orationibus tam quas sancti pro nobis fundunt, quàm quas nos ad illos dirigimus.

Primus igitur articulus est, vtrùm receptacula sint animabus post mortem assignanda. Et arguitur à parte negatiua. Boetius in libr. de hebdomadib. Communis, inquit, animi conceptio est apud sapientes, incorporalia in loco non esse: cui Augustin. 12. super Gene. ad literam cap. 32. verbis illis concinit, vbi interrogans, quò ferantur animæ corporibus exutæ. Citò, inquit, responderim, ad corporalia loca

Partis negatiuæ ar. 1.

loca eas vel non ferri nisi cum aliquo corpore, vel non localiter ferri: subdit autem illico, animam nō esse corpoream sed spiritualem: ergo ad locum corporeum non fertur.

2. Argumēt. ¶ Secundo arguitur. Si animæ separatæ corporeis locis deputarentur, id esset propter aptitudinem & coactionem ad illum locum, sed animabus, cum sint spiritus, nihil cum locis corporeis conuenit: ergo nullis locis recipiuntur.

3. Argumēt. ¶ Tertiō. Si locis aliquibus adscriberentur, id præsertim rationi aut præmij esset aut supplicij, quo frui illic debent aut plecti: animæ verò separatæ à locis corporeis nihil vel recipiunt vel patiūtur: ergo superflua eiusmodi sunt receptacula.

Pars affirmatiua. ¶ In cōtrariū est illud. 2. Cor. 15. Si terrena nostra habitatio dissoluatur, domū habemus non manu factam conseruatam in cœlis: ergo dissoluta animæ, carnisq; compagine, iustorum animæ, qualis erat Paulus, in cœlum recipiuntur, & eadem ratione iniquorum animæ detruduntur in infernum.

¶ Ad quæstionem, quæ digna est scitu, tribus conclusionibus respondetur. Primò autem circa nominis significatum notādum, q̄ cùm duplex sit animarū status, vnus in hoc seculo militandi, nempe, merēdi & demerēdi, & alter in futuro retributionem suscipiēdi, triumphi aut supplicij, seculum hoc nō dicitur receptaculū: quia non recipiuntur in eo animæ nisi in corporibus per creationem, sed loca illa, quibus exutæ corporibus excipiuntur, dicuntur earū receptacula. Quare receptaculū non est ad merendum, sed ad recipiendū retributionem pro præteritis meritis. Enimuerò quamuis spirituales substantię secundum suū esse à corpore nō pēdeant, sed absq; illo subsistere possint, nihilominus, vt Aug. 3. de Trinit. & Greg. 4. dialogo. autores sunt, corporalia Deus per spiritualia gubernat: & ideò substantiæ spirituales per cōuenientiā quandam & congruentiā ad corpora adaptantur, atq; adeo præstantiores ad sublimiora: quemadmodum Philosophi secundum ordinem mobiliū orbium substātias illis spirituales accommodarunt. Hac ergo ratione quamuis animæ corporibus nudatæ nō deputentur corporeis locis, tanq̄ eorum formæ aut motrices, adaptantur tñ eis secundum suorum meritorū dignitatem eo modo, quo plus Deo vel propinquiores sint vel elongatiores. Quapropter qualitate illorū locorū vel oblectantur, vt fœlices animæ nobilitate, sublimitate & splēdore cœli: & infœlices vilitate abiectiōe & tenebrositate. ¶ Sit igit̄ prima cōclusio. Quinque ab orbe cōdito fuerunt animarū receptacula, scilicet, cœlum empyreū, infernus, purgatoriū, limbus puerorū, & limbus patrū. Enimuerò si finē, quo Deus, dū angelos hominesq; cōdidit, propositū suum retulit, contēplemur, nō nisi vnicum omniū receptaculū cūctis proposuit, nēpe, cœlum: nā has duas creaturas eo fine condidit, vt suā ipsius fœlicitatē eis in cœlo impertiret: sed tamen per occasionem si fortè à sua lege & voluntate deuiarent, infernum præparauit, quo suos inimicos obtruderet. Et quoniam angelus primus fuit transgressor, ait Christus Matth. 25. Ignem æternum ab initio mundi paratum esse diabolo & angelis eius. Præterquam q̄ angelis reprobis, vt aliàs diximus, quos suorū erratorum pœnitere nō potest, infernus destinatus est. Homines namque etiā peccatores per pœnitentiam illum cauere possunt. Duo ergo hęc sunt extrema receptacula, alterum summa fœlicitate, alterum verò summa miseria plenum. Peccatū verò primorum parētum tria nobis ostendit alia receptacula media. Nam cùm post illā prę uaricationem cuncti mortales cum labe originali nascā tur, neque vlli vnquam, nisi per fidem Christi, patuerit salus, necesse est, vt paruulis, quibus citra vsum rationis antequam eis eadem fides fuerit applicita, ab hac luce decedunt, neq; in consortium filiorum Dei admittantur, neque verò, cùm nullum actuale crimen cōmiserint, inter summos eius inimicos prorsus deputentur, decretus fuit limbus, vbi sic à regno exulent, diuinoque conspectu priuentur, vt tamen igneos inferni cruciatus non sentiant. Rursus quia ingressus cœli nemini conceditur, nisi eo sit nitore: quē in baptismo suscepit, aut olim in circuncisione, aut simili in iure naturæ, vt scilicet, sit quemadmodum ad Ephes. ait. Pau. non habens maculā neq; rugam, scilicet, neq; lethalem maculā, neq; verò venialem aut vllius reatum pœnæ, fit vt non solùm inimici Dei ab introitu cœli prorsus excludātur: verum & amici dum perpurgātur, remorentur, quibus ideo purgatorius locus assignatus est. Tādem cum ante peractam per Christum redemptionem nemini apertum esse potuerit cœlum, adhibitum est receptaculum quintum, quo patres tam legis naturæ quàm scriptæ in amicitia Dei hac vita defuncti, postquā purgati essent, quasi in depositō reciperētur, qui quidem locus & limbus patrum & sinus Abrahæ, vt illicò explicabitur, appellatus est. Vnde Augustinus super Ioannem tracta. 49. Omnes animæ cùm de hoc seculo exierint, diuersas habent receptiones: bonæ habent gaudium, malæ verò tormenta. Sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malo-

1. Conclusi. Cœlum & infernus

Limbus puerorum.

Purgatoriū.

Limbus patrum.

malorum tormenta grauiora, quando cũ corporibus torquebuntur. ¶ Igitur ante Christi mortem quatuor tantum fuerunt receptacula quia in cælo nemo recipiebatur. Post eãdẽ vero pasionem limbus patrum vacuus mansit, quoniã animæ inde in cœlum translatæ sunt. Quare nec modo sunt nisi quatuor, siquidem pro illo limbo substitutum est cœlum. Sed tãdem post diem iudicij purgatorium quoque euacuabitur, quapropter non erunt deinceps nisi tria, eademq; necessaria receptacula: nempe, cœlum, infernus, & puerorũ limbus velqui cunq; fuerit locus, in quo recipientur. dist. 48. dicimus. Ex quo fit nec purgatorium esse nec limbum patrum fuisse humanorum corporũ receptaculum.

Nota.

¶ Quòd ergo numerus hic receptaculorũ tum necessarius, tum etiam sufficiens sit, hac ratione colligitur. Anima, vt dictum est, in hoc seculo in statu est merendi & demerendi: corpus verò egressa eo est loco excipienda, quem in corpore commeruit: igitur vel merita est perpetuum præmium, quod est hæreditas regni cœlestis, aut perpetuum exilium ab eodem regno: si præmium, tũc vel aliquod habet impedimẽtum, quo ab eius ingressu retardetur, aut nullum: si nullum, destinatum ei receptaculũ est cœlestis paradisus: si autem quodpiam habet obstaculum, aut est ratione personæ propter veniale, aut mortalium reliquias, & tunc eius receptaculum est purgatorium, aut ratione naturæ, quia nõ erat redempta, & ideo olim adhibebatur limbus patrum: si verò anima est in exilium relegata, tunc aut propter mortale crimen, & propter hoc obtruditur in infernũ, aut propter originalem labem, & tunc recipitur in limbum puerorum.

Ratio quinarij numeri receptaculorum.

¶ Quòd si cõtra arguas. Receptacula nõ sunt nisi ratione meritorum præcedentium præparata: non sunt autem nisi duo meritorum genera, scilicet, bonũ & malum: & non est nisi vnũ receptaculum pro bonis: ergo non debet esse nisi alterum pro malis. Item. Nõ sunt nisi tria peccatorũ genera, originale, mortale, & veniale: ergo non debent esse nisi tria receptacula.

Obiectio. 1.

Obiectio. 2.

¶ Ad primum respondetur, quòd cùm bonũ vt Dionysius. 4. ca. de diuinis nominib. & philosophus autores sunt, nõ nisi vno modo contingat, malum verò multifariè, nihil mirum si pro bonis vnum sit tandem finale receptaculum, pro exulibus verò sint plura. Ad secundũ respondetur, quòd quia originali culpa potest teneri aliquis vel ratione personæ, quia nõ suscepit fidem, vel ratione naturæ, quia non fuit redempta, assignantur illi duo limbi.

Solutio prima obiectionis.

Solutio 2.

¶ Sed alia in contrarium extremum obijciuntur argumenta, scilicet, quòd plura esse debeãt receptacula. Primum, q̃ si contingeret quempiam cum solo originali & veniali peccato decedere, videtur illius anima in nullo istorũ recipienda: quia in purgatorium nullus recipitur nisi qui inde euolaturus sit in cœlũ: & in infernum, nisi propter peccatum mortale, neque in limbum puerorum nisi ob solum originale.

1. Argum.

¶ Secundo. Quia multi in hoc aere puniuntur tam damnati quàm qui purgantur, vt ex Gregor. 4. lib. dialogo. colligitur: quare isti aeri debet poni aliud receptaculum.

2. Argumẽt.

¶ Tertio. Sicut nonnulli in gratia decedentes, quibusdam sordescũt aut venialibus aut mortalium reatibus, ita decedẽtes in peccato mortali solent complura bona opera hinc secum ferre, quæ in hoc seculo præstiterunt: ergo sicut designatum est purgatorium, vbi priores purgentur, signãdum est aliud receptaculum, vbi posteriores præmium suorum operum recipiant, vt suam illud obtineat axiõma veritatem, Nullum est malum, quòd non punietur, neque bonum, quòd non præmietur.

3. Argumẽ.

¶ Tandem. Sicut ante orbem redemptum patres à plena fruitione cohibebantur, ita & modò animæ à fruitione glorię corporum: ergo sicut tunc cõsignatus illis erat limbus, ita & nũc debet aliud receptaculum animabus adscribi, vbi sint antequam recipiant corpora.

4. Argum.

¶ Ad primum autem respondetur, impossibile esse aliquem in originali cum solo veniali viuere: quia primum peccatũ peruenientis ad rationis vsuram nõ potest esse nisi mortale, si homo non se conuertat, vt D. Thomas autor est. Sed illo tamen admisso euentu respõdetur, receptaculum illus animę esse infernum: quoniã si venialis culpa in ingressu purgatorij deletur, & pœna tam venialis quam mortalis delicti illic persoluitur, id accidit propter gratiam, in qua homo decedit: quoniam nisi culpa prius per gratiã fuerit remissa, nõ potest pœna persolui. Quare qui cũ originali & veniali decederet, perpetuo in inferno pro illa culpa veniali puniretur. ¶ Ad secundum respondetur, q̃ etsi nonnunquã, vt loco citato ait Grego. animæ separatæ in hoc nostro habitationis loco puniantur, hoc non est, quia iste sit locus lege cõmuni destinatus ad supplicium, sed hoc fit vel propter nostrã instructionẽ, vt earũ cruciatus videtes à delictis abstineamus, vel propter suffragia, quæ à nobis expoſcunt, Et ideo non est hic noster aer inter receptacula computãdus. ¶ Ad tertiũ respõdetur, q̃ summum bonum absque mistione alicuius mali esse potest, vt Deus

Solut. 1 ar.

Solutio 2. ar.

Solut. 3. ar.

Deus: & ideo qui in eius consortium admittē di sunt, nihil debent mali admissum habere: quare conditus est purgandi locus. Malū autē non potest tantū esse, quin habeat fundamentum in bono, saltem naturæ: in illis ergo, qui in delicto decedūt mortali, si cōsideretur tantum bonū naturæ, nihil eis supra naturā debetur, sed seruātur in suis naturalibus. Si verò cōsiderentur opera bona, quæ per Dei gratiam fecerunt: quia tota ratio boni in eis, ex speciali auxilio Dei & diuina acceptatione inerat, ius per peccatū amiserunt, vt eorū retributionem reciperent: ob idq; tam opera illa q̄ moralia ex obiecto bona, quæ in peccato exhibuerūt, nulla sunt digna remuneratione apud Deum, quæ proprie dicatur retributio. Sed nihilominus propter illa minus habebūt in pœnis & mitius patientur. Non q̄ pœnarū, quas meruerunt, quippiam eis remittatur, nā secundum mensuram delicti erit & plagarum modus: aut q̄ vermis conscientiæ remittatur: nā & hoc ad pœnam attinet, vt dist. 19. q. 1. ar. 5. explicuimus. Sed q̄, vt illic dicebam⁹, per eiusmodi opera impediūtur in hac vita plura maioraq; delicta, & fit ad bonum frequentior cōsuetudo: nam dum quis bene agit, nō agit perperam. Et per opera in peccato mortali exhibita possunt impleri mandata quantū ad substantiam, vt euitetur nouum peccatum.

Deute. 35.

Solut 4 arg.

¶ Ad postremum dicitur, negatur, similitudinem cōsistere: nam gloria animæ est essentialis, & ideo patres, dum illa potiri non poterāt, deponebantur in limbo. Gloria verò corporū est animabus accidentaria, & ideo propter eorum defectum nō debent animæ detineri, quominus in cœlū euolent, vt ar. 3. dicturi sumus.

¶ Post hæc ergo operæ pretium est loca rimari, quibus hæc sunt receptacula, Igitur quo à supremo exordiamur, subiungitur secūda cōclusio. Receptaculum fœlicium animarum, in quibus nihil extat purgādum, est cœlum. Cōclusio hæc assertio est catholicæ fidei, quam negare esset hæreticum. Probatur non solùm loco citato Pauli. 2. ad Corinthios. 5. quo asserit, domum æternam nobis in cœlo ædificatā, verum & ex illo Matthæi. 5. Merces vestra copiosa est in cœlo. Et Matthæi. 16. Tibi dabo claues, regni cœlorū. Et Ioan. 14. ait Christus. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Vnde subdit. Ego vado parare vobis locum: & loquebatur de cælo, quò erat ascēsurus. Et ad Colossenses. 1. ait Pau. Cupio dissolui. & esse cum Christo. Vnde. 4. dialogor. Gregor. infert, q̄ cum Christus sit in cœlo proculdubio & Paulus cum cæteris sanctorum animis est ibidem, quem quidem librum integrum exēplis refersit animarum defunctorum, quæ de corporibus exeuntes in cœlum euolarūt: vel etiam ab angelis sunt deportatæ. De hac ergo veritate ambigere nefas est. At verò de cœlo illo, quod sedes est beatorū, non est per catholicam veritatem constitutum: sed tamen credendum est cum patribus vniuersis, esse cœlū empyreum: nempe, decimum, omniumq; supremum. Sūt enim, vt ab inferioribus inchoemus, septem planetarum orbes, super quibus eminet octaua sphera: putà, firmamentum, astris cōsitum & splendidum: cui superpositū est aqueum, quod ideo crystalinū appellant, Legitur enim Genes. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: diuisitque aquas, quę erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum. Illudq; iā nunc temporis asseritur esse primum mobile, quod tempore Aristotelis firmamento tribuebatur, quippe quod tunc nona sphera nondū philosophis innotuerat. Atqui cum Aristo. & philosophorum reliqui orbes cœlestes nō nisi de motu perpenderint, neque nisi propter generationes & corruptiones horum inferiorum eorum necessitatem rimati fuerint, nullū cœlum posuerunt immobile, sed primum mobile opinati sunt fuisse supremum. Et ideo vt D. Thomas. 1. part. quæstio. 66. artic. 3. ait, cęlū empyreum non inueniri positum nisi per autoritatem Strabonis, Bedę, & Basilij Magni. 2. libr. hexameron, quod vtique immobile & quietissimum atque ab omni motu & latione semotissimum adstrunt: nempe, vt aptissima sit beatorum sedes, & requies, altissimæ illi contemplationi accommodata, quæ ab omni motu & mutatione longissime esse debet exempta. Quocirca, vt idem ait Strabo, vt dictum est. In principio creauit Deus cœlum & terram, intelligitur non firmamentum, sed cœlum empyreum, quod vbi primùm fabricatū fuit, spiritibus angelicis fuit repletum, vt illa esset inchoatio gloriæ, quæ postmodū hominum supplemento & consortio amplificanda erat & perficienda,

2. Conclus.

Testimonia scripturæ.

Cœlum empyreum.

Genes. 1.

Primum mobile.

Cœlum empyreum.

Strabo.

¶ Dicitur ergo cœlum empyreū: id est igneū non quidem ab ardore, sed ab splendore, vt locus sit locatis aptissimus. Consistit enim beatitudo, vt distinct. 49. videbimus, in illa ocularī Dei visione & conspectu: qui summa gloriæ claritate beatos perfundit, amoreque rapit, vt immobiles tum cōtemplatione Dei, tū etiam charitate sint ei infixi vt pace summa & tranquillitate fruantur. Quòd si contra vtramque illius cœli qualitatem arguas. Omne

Empyreum quare sic dictum.

Obiectio corpus sensibile, vt. 8. Physi. ait Philosophus, est mobile: illud autem cœlum, si est, sensibile esse oportet: ergo mouetur. Rursum, si lucidū est, cùm omnes subtus cœlestes orbes sint diaphani & transparentes: quapropter per medios Planetarum orbes astra firmamenti nobis promicant, sequeretur, q cœlum illud aerē hūc nostrum perpetuò splendore noctu etiam illustraret. Respōdetur autem ad primū axioma illud, omne corpus sensibile esse mobile, in de habuisse ortū, q Philosophi nihil sensibile nisi per motū cognouerūt, & ideo id, quod nō moueretur, ociosum putabant. Neque intelligentias, nisi tanquā cœlorū motrices agnouerunt. At verò quia in consummatione mundi, quam ipsi ignorarunt, motus illi cœlorum cessabunt, congruit vt ab initio supremū immobile crearetur, quod quietis aliorum esset exēplar. Ad secundum verò respondetur, non esse lucidum per cōdensatam lucem, quam possit emicando foras emittere, vt sol, sed per subtilissimam tenuissimamq; claritatem gloriæ beatorum simillimam, quam habet imbibitā. quo modo autē post resurrectionem corpora ipsa glorificata illic existent. d. 49. videbimus, vbi de dote subtilitatis acturi sumus. Haud enim supra conuexum cœli erigētur in vacuo: quia vacuum nō est corporum locus: sed intra ipsum cœli solidum, cum quo se per dotē subtilitatis penetrabunt. Nūc enim interim de solis animabus, quæ spiritus sunt, agimus.

Dilutio. Dilutio. 2.

3. Cōclusio. ¶ Tertia cōclusio superiori similis. Infernum esse damnatorum carcerē fides catholica docet: quo autem loco sit situs, nondum tāta est certitudine compertum. Prior pars patet, quoniam inferni nomine damnatorum locum intelligimus, de quibus & Christus Ioan. 5. ait, Procedent, qui mala fecerunt in resurrectionē iudicij. Et Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum. Et Matth. 11. Et tu Capharnaum nunquid in cœlum exaltaueris, vsque in infernum descendes? Et Dauid Psal. 54. de impijs. Veniet mors super illos, & descendent in infernum viuentes. Et Lucę. 16. Mortuus est diues, & sepultus est in inferno: vt vna habet lectio. ¶ Quòd autem locus eius & situs non sit tanta cum certitudine notus, patet, tam ex Augustino. 20. de ciuitate. Dei. cap. 16. quàm ex Gregor. 4. libr. dialog. capitu. 42. qui id in dubium reuocant. Et August. arbitratur, hominem scire neminem, nisi fortè cui spiritus diuinus ostendit, Gregorius verò ait, quòd de hac re temerè definire non audet. Nonnulli enim, inquit, in quadam terrarum parte infernum esse putauerūt (scilicet in superficie terræ) nempe, in aliqua horrida valle, aut in tenebroso aere. Alij verò, ait ibidem Greg. sub terra esse æstimant. Et hanc ipse sententiā libentiùs amplectitur. Chrysostomus verò sermo. quodam. 19. de gehenna ait, quosdam dicere illam esse in valle Iosaphat cōstitutā, vbi atrociſsimum bellum olim gestum fertur. Sed tamen potiùs ipse credit, infernum & gehennā esse extra terrarum orbem. Scilicet, in aere caliginoso, vt alij volūt. Quò alludere videtur Paul. 1. Ephes. 6. dicens, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum cōtra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Idemque ait, autor imperfecti. Homilia. 53. super illud Matth. 25. Proijcite eum in tenebras exteriores. In cuius alij cōfirmationem illud Iob. 18. cōmemorant. Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum: quod de Antichristo Gregor. enarrat. ¶ Vnde sunt qui dicant esse in superficie terræ oppositā nobis versus Antipodas sub orbe tristi: & ideo respectu nostri dici infernum. Quo alludit Isidorus dicens, quòd post finem mundi Sol & Luna in ordine, quo creati sunt (scilicet in Oriente & Occidente) stabunt, ne impij in tormentis fruantur eorum luce. Si autem essent in visceribus terræ, quocunque ordine luminaria sita essent, absconderentur eis. ¶ Alij autem aiunt eodem loco corpora puniri, quo deliquerant, sic illud intelligentes Sapiē. 11. Per quæ peccat quis per hæc & torquetur, atque adeò in eodem loco. Ad quod referunt historias Grego. in. 4. Dialogo. narrātis animas aliquorum in balneis & alijs diuersis locis cruciari.

Ioan 5. Matth. 25. Matth. 11. Psalm. 54. Lucæ. 16 August. Gregor. Infern⁹ vbi. Matth. 25

¶ Veruntamen ijs atque id genus alijs præter missis, profecto quāuis hoc expressa sacræ paginæ autoritate non connitatur, minimè ambigēdum est, quin infernus sit subter terram. Imò adeò hoc est & authoribus & rationibus subnixum, quin verò & sacris oraculis consonum, vt crediderim plus quàm temerarium esse id negare. Primùm enim nomen ipsum, infernum, id planè admonet. Sonat enim locū infimum, non quidem tātum respectu nostri, sed simpliciter: infimus autem locus sub terra est. Vnde psalmo. 85. Liberasti animā meam ex inferno inferiori: vbi Grego. adnotauit, infernum quoque esse super terram, vbi animæ nonnunquàm cruciantur, atq; alium subtus. Quāuis potiùs crediderim solum esse emphasim & epitheton inferni vocare eum inferiorē. Nisi mauis, vt infernus damnatorum dicatur inferior, respectu limbi patrum, qui est superior

Sent. autho. Ratio 1 Nota.

Esaiæ.14. perior. Et Esaiæ.14. Infernus subtus conturbatus est in occursum tui. Et super illud Ionæ. 2. Posuisti me in profundo in corde maris, ait glossa, ꝙ illic intelligitur infernꝰ, ꝑ quo Christus Matt.12. dixit, ꝙ sicut Ionas fuit in vētre ceti tribus diebus, ita filius hominis erit in corde terræ tribus diebus & tribꝰ noctibus. Infernus ergo in corde terræ est. Et Numer. 16. de Dathan & Abiron legitur, ꝙ descenderunt in infernum viuentes, eo ꝙ aperta terra eos absorbuit. Quò alluſit Dauid psal. 54. Veniat mors super illos, & descendant in infernū viuentes. Item Lucæ.8. eiecti dæmones à corporibus ob sesis rogabant Christum, ne mitteret eos in abyssum: scilicet, ne grauius illic torquerētur: abyssus autem profunditatem significat. Et simile illud est Apocalyp.19. vbi legitur de illis, qui adorauerūt bestiā, ꝙ ij missi sunt in stagnū ignis ardētis sulphure. Item Apocaly. 5. quod Greg. loco citato ad hoc propositum adfert, cùm signatum librum septem sigillis vidisset, ait, ꝙ nemo est inuentus dignus neq; in cœlo, neque in terra, neq; subtus terram aperire librū. Et subdit, ꝙ omnis creatura, quæ in cœlo est, & in terra & sub terra adorauerunt agnum qui occisus est & angelos, & viuētes homines, & eos, qui sub terra degūt, spiritus designaret. Quemadmodum ad Philippē.2, ait Pau. In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiū, terrestrium, & infernorum: quamuis damnati Christum nō adorant. Et Esaiæ.7. Pete tibi signum à Dño, in ꝑfundum inferni, siue in excelsum supra. ¶ Ad hæc limbus patrū sub terra fuisse censetur quo patres antiqui descendere dicebantur, iuxta illud Genes.44. de Iacob. Deducetis senectutem meam cū tristitia ad inferos. Quamuis Augu. 12. super Gene.c,34. de inferno peccatorū id intelligat, quod art. seq. repetendū est. Atverò quamuis lib.20. de ciui. Dei. de inferno anceps fuerit, tamen hoc proximè citato loco ipsum sub terra delitescere affirmat. Primùm, ꝙ cùm animæ amore carnis deliquerunt, cōsentaneum fit, vt hoc eis exhibeatur, quod mortuæ carni exhiberi solet: scilicet, vt sub terra condantur. Deinde, ꝙ illud sit animabus tristitia, & lætitia, quod corporibus grauitas & leuitas. Et ideo sicut electorū gaudio conueniens est empyreum cœlū, sic & reproborū mœstitiæ & tristitiæ congruat locus sub terra infimus. Et quoniam illic sub disiunctione dixerat, sub terris dicūtur inferi vel credūtur, postmodum lib. 2. retracta. ca. 24. ait, ꝙ potiùs debuisset docere, ꝙ sub terris sint, q̄ rationem reddere, cur sub terris esse credātur. Illud verò Lucæ.16. Mortuꝰ est diues & sepultus est in inferno, nō sic legit illic August. sed puncto præposito: scilicet, Mortuus est diues, & sepultus est. In inferno autem eleuans oculos suos, &c. sed parum refert.

Lucæ.8. Apoc.19. Apoc.5. Limbus patrū vbi sit. Infernus: quare sit sub terra. Ratio.2. Argum. Lucæ.16.

¶ Præ his autem omnibus ponderat, ꝙ Christus, vt articulus Christianæ confessionis habet, descendit ad inferos, & ipse asserit fuisse in corde terræ. Et Paul. ad Ephes. 4. Qui ascendit, inquit: ipse est qui descendit ad inferiores partes terræ. Vnde actuum.2. ait. Petrus, Quē Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo: siue dolorū nomine intelligatur anxietas, quæ patres in limbo expectantes affligebat, siue purgatorius ignis, à quo, vt supra diximus, Christus forte eos, qui purgabantur, eripuit, Cui applaudit loco proximè citato super Genes. August. Re vera his perspectiùs meditatis, non video quomodo negari queat infernum esse sub terra, qui idcirco Græcè Τάρταρος profundissimus infernorum locus dicitur, est enim Ταρταριζειν cum tremore quodā obrigere, horrere, & expauescere. Quare omnia receptacula dicuntur tartara. Nota.

¶ Quinuerò quàm maxima fit probabilitate credibile existere in centro grauitatis terræ. Quod re vera Grego. loco citato sub his verbis insinuat. Si id circo infernus dicitur, quòd inferiùs iacet, quod terra à cœlo est, hoc esse debet infernus à terra: idest, sicut terra centrū est respectu orbium cœlestium, ita & infernus centrum est terræ. Sed ratio præterea profectò id etiam persuadet. Nam si beati & damnati meritis & præmijs è diametro distant, cōgruens est, vt loco sint etiam quàm maximè semoti & diuersi: cùm ergo beati sint in supremo cœlo, fit vt damnati sint deorsum in puncto inde longissimè distāti: illud autem est cētrum grauitatis terræ. Cùm enim nō sit æqualiter vndequaquè ponderosa: nam qua parte aquas tangit, ponderosior est, & qua vsui nostro patet, leuior, non idem est punctum quātitatis medium & grauitatis. Hoc autem, quò grauia cunctu ferūtur, maximè à Lunari orbe remotum est. ¶ Imò si à Philosophis sua placita mutuari licet, Pythagorici Itali, vt. 2. de Cœlo & mundo text.73. ait, Philosophus, in centro mund aiebant, elementum ignis inclusum, quem Iouis custodiam appellabāt. Multa. n. Pythagoras à Chaldæis & Aegyptijs inter quos Hebræi commorati sunt, didicit, quæ suis dijs adscripsit. Et poetæ omnes fabulātur, in cauernis terræ subesse, vt apud Virg. lib. 6. Aeneid. qui Aeneam inducit ad inferos descēdisse. Et Ouid. lib. 4. Metamor. Est via decliuis

In centro grauitatis terræ. Ratio. Pythagoræ dogma.

funesta nubila taxo : Duxit ad infernas per multa silentia sedes.

Gehennavn de dicta. ¶ Illis ergo, qui putabant, infernum esse in valle Iosaphat : propterea quòd campus illic patens dicebatur gehenna, & Christus infernum appellat gehennā ignis respondetur, quia idololatræ filij Ennon illic dęmonibus filios sacrificātes igne cōcremabant, vsu inter Hebræos fuisse receptum, vt infernum appellarent gehennam, quod est vallis Ennon.

Iob. 18. ¶ Illud verò Iob cap. 18. Expellet eum de luce, & de orbe transferet eum, Gregorius sic interpretatur, quòd Antichristus supremo apparente iudice de hoc mundo tolletur. Nam illud Christi, Proijcite eum in tenebras exteriores non aliud significat, quam tenebras, quæ sunt extra cœlū, quare quo sub terra profundiùs abduntur, eò plus exteræ censentur.

Aliud argu. ¶ Ad aliud de dæmonibus respondetur, quòd non sunt huic aeri, quo nos viuimus, eò deputati, quò illic promeritis sint puniendi : quandoquidem ad hoc de putatus est illis ignis æternus, iuxta illud Matthæ. 25. Ite in ignem æternum, qui paratus est vobis, &c. Sed sunt in aere tanquam in loco ad colluctandum nobiscū idoneo, vt Paulus significat, quod propter nostrum exercitium & meritorum augmentum permissum est.

¶ Ad aliud tandem, quod aliqui aiunt, animas eisdem locis, quibus delinquunt, apud nos cruciari, respondetur, non posse constare : quoniā anima pro diuersis peccatis, quæ diuersis locis & temporibus commisit, simul punitur. Et secundùm illos deberet successiuè omnia loca discurrere. Præterea vsu venit, vt quā plurimi eodem loco diuersis temporibus delinquant: deberent ergo illic simul puniri, Sed de pœnis inferni minus probabilitatis habet : nam illæ sunt perpetuæ, & in hac vita non sunt sempiternæ pœnæ. Item, quia affliguntur nunc animæ, vbi postea cum corporibus torquebuntur : post resurrectionem verò non erunt hic damnatorum corpora. Neq; Sapiens ait, quòd eodem loco, quo quis peccat, debet puniri, sed per quæ peccat: nēpè, per animam & corpus, Tametsi, vt ait, Augusti. ad pœnas potiùs huius vitæ id sit referendum, vt qui gladio perimunt, gladio pereant, & qui adulterantur, eandem in suo toro patiantur iniuriam. Igitur si aliquæ forte damnatorum animæ in hoc seculo torquētur, illud est extraordinarium & accidentarium, & in tempus, nam tādem in tartara sunt recludendæ.

Obiectio. 1. ¶ Alia verò obijciuntur argumenta. Primùm de ignis natura. Nullum enim violentum esse potest perpetuum : ignis autem, quippe cuius naturalis locus sursum est, Lunæ proximus, nequit sub terra nisi per violentiam detrusus esse : non ergo illic manere poterit perpetuò. Obiectio. 2. Item contra loci capacitatem arguitur. Locus ille post resurrectionem vniuersa capturus est damnatorum corpora, quæ nulla erunt dote subtilitatis donata, sed vnumquodq; suum occupabit locum. Cùm ergo illa numerosissima sit gentium turba, quia vt ecclesiasti. 1. legitur. Stultorum infinitus est numerus, fit vt locus ille esse debeat capacissimus, atque adeò amplior & spaciosior, quàm in illo centro terræ fingi potest. Eccles. 1. Solut. 1. Obiectionis.

¶ Ad primum autem respondetur, quòd ignis illic non per naturam, sed diuinitus per ordinē diuinæ iustitiæ tenetur, neque est purè elementaris : est enim sulphure mistus, multoq; ardētior, propter antiperistasim terræ, qua vndique cingitur. Nec tamen nutritur consumptibili esca : quoniā nec animas nunc, nec corpora tunc consumet. Et similiter respondetur ad secundum, quòd virtute diuina ab initio relictum est concauum in centro terræ, quod esset omnium damnandorum capax, imo insatiabilis, iuxta illud Prouerb. 30. Infernus, & os vuluæ, & terra, quæ nō satiatur aqua : ignis verò nunquam dicit, sufficit. Solutio. 2.

¶ Vtrùm verò infernus portis claudatur, & vectibus ferreis sit obseratus, vanū est percontari. Nulla enim est horum necessitas : quippe cùm absque huiusmodi impedimentis Deus virtute sua potuerit illic miseros inuitos tenere. Sed per Metaphoram ad significandum impossibilem esse inde regressum, dicitur infernus habere portas, vt in Psalmo. 23. Attollite portas principes vestras. Et Psalm. 106. Eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, & vincula eorum dirupit, contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. Imò & hæreticos per quos infernus aperitur, appellauit Christus Matthæi. 16. portas inferi. Dicens, Et portæ inferi non præualebunt aduersus eā. Dicitur autem Christus erupisse vincula, vt educeret vinctos, quia ingressus ad inferos iniquis omnibus vltro patet, vt intrent, sed non vt exeant. Quod & Ethnici cecinere. Vnde illud Maronis. 6. AEneidos, Facilis descensus auerni, Noctes atq; dies patet atri ianua Ditis. Sed reuocare gradum superasque euadere ad auras. Hoc opus, hic labor est. Portæ inferni.

¶ De modo autem, quo nunc animæ, & corpora sunt igne torquenda, non est hic locus disputandi proprius, quo de solis receptaculis agimus, sed distinctione. 50. quæ de statu & suppli-

supplicio damnatorum instituetur.

Solut.1 ar. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, Boetium, & Augustinum solùm docuisse, spiritualia non esse in loco, modo nobis secundùm naturam consuetudo: id est, quod loco circunscribantur. Quare anima non est in loco nisi per accidens ratione corporis. Sunt tamen in loco, modo nobis nō planè manifesto: quia est supra naturam. Philosophi enim tantùm intellexerunt, animam esse in corpore, & intelligentias admotas esse cœlestibus orbibus.

Solut.2 arg. ¶ Ad secundum autem respondetur per distinctionē secūdæ præmissæ. Spiritualia enim non adaptantur loco, eo q aliqua qualitate cum loco conueniant, vt calida inuicem conueniunt: coaptantur tamen per quādam proportionalitatem & metaphorā, qua quippiā à corporalibus ad spiritualia transfertur: velut i solis nomen Deo transcribitur, eo quod sicut sol corporibus luminis & vitæ fons est, ita & Deus spiritibus. Hac ergo ratione animæ fulgore gratiæ illuminatæ lucidis corporibus adscribuntur, veluti & illæ, quæ culpæ nubilo tenebrescunt, tenebrosis mancipantur. At quemadmodum illic torqueantur, distinct. 50. videbimus.

Soluti 3 ar. ¶ Vbi solutio tertij argumenti clarescet.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm purgatorium limbus patrum, & puerorum loco cum inferno conueniant.

Partis affirmatiuæ: 1. Argumēt. VObus extremis receptaculis præstitutis, subsequitur vt de tribus medijs exploremus, an scilicet, loco & situ conueniāt. Et arguitur à parte affirmatiua, primò de limbo patrū. Limbus enim illi dicitur sinus Abrahæ, quò mēdicus Lazarus ab angelis portatus est: fuit autē in infernum ductus, vt habet glossa Iob. 30. super illud, Vbi constituta est domus omni viuēti: ait, enim Glossa, quòd infernus domus erat omnium viuentium ante aduentum Christi, atque adeò illic erat sinus Abrahæ: cui consonat illud Gen. 44. Deducetis canos meos cū dolore ad inferos. Itē, quia Christus dicitur descendisse ad inferos, & tamen non descendit, nisi ad liberandos patres.

2. Argumēt. ¶ Secundò arguitur, quod limbus patrum nō solū sit idem, quod infernus, verum idē quod infernus dānatorum. Christus enim dicitur, infernū momordisse, iuxta illud Oseæ. 13. Morsus tuus ero inferne: mordere autē est partem capere: cùm ergo Christus omnes sanctos patres eduxerit, & damnatos reliquerit, subsequitur sanctos patres fuisse partem inferni.

3. Argumē. ¶ Tertiò arguitur, quòd limbus puerorum & patrum idem sit, atque adeò idem cum inferno. Pœna debet respondere culpæ: sed tam patres quàm pueri pro culpa originali detinebātur: quare & vtrique pœna damni, scilicet, carentia visionis puniebantur: ergo erant in eodem loco.

4. Argum. ¶ Quartò de purgatorio arguitur. Eodē igne purgantur electi à reatu pœnarum, quem de peccatis contraxerant, & cruciantur damnati, nisi quòd horū supplicia æterna sunt, illorum verò temporalia: ergo in eodem sunt loco.

Pars negāti. ¶ In contrariū tamē est, quòd diuersis meritis & pœnis diuersa accōmodantur loca: damnati verò in perpetuū pœna sensus cruciantur, & purgandi in tēpus: pueri autem nullum percipiunt sensus dolorem: ergo loco distant. Præterea, patres in limbo spe beatitudinis fruebantur, ergo eorum limbus à limbo puerorum loco differebat.

Deçisio art. ¶ Quæstio præsens non mouetur, vt vel purgatoriū aduersus Lutheranos adstruere hic meditemur, de quo superiùs dist. 19. q. 3. disseruimus, &. q. proximaverbum vnum repetemus. Neque verò de puerorum pœna locus est hic disputandi, vtrū, scilicet, sola pœna damni, an verò pœna sensus crucientur. Id enim lib. 1. de natura & gratia. c. 14. diffusè tractauimus. De qua re Aug. variè sentire videtur. Sed suppositā veritate, quæ iā ab illo seculo receptissima est: videlicet, dūtaxat pœnam damni, hoc est, priuationem diuinæ visionis pati, de solo loco & receptaculo hoc loco ambigitur, quod & Lutherani etiā negare contendunt, dicentes, originale peccatū etiā inferno dignū esse: imò nec per baptismū satis deleri, vt secundus eorū articulus ad Leonē cōtinet. Quod nos lib. 1. de natu. & gratia. c. 9. expugnauimus. Ad rē ergo vt redeamus, quæstio quatuor exigit conclusiones. Primū autē de nomine sunt qui putent, quatuor illa receptacula subter terrā generali nomine vocari, inferos, locum verò damnatorum peculiariter vocari infernum. At verò certè infernus & inferi idem sunt. Paulus enim vbi, ait, Omne genu flectatur cœlestiū, terrestrium & infernorum, cunctos sub terra degentes insinuat. Nomen enim tam inferorum quam infernorum, & pro personis ipsis, nempe, pro dæmonibus & hominibus subtus

Inferi & infernus.

Nota.

latentibus & pro locis, in quibus abduntur, vsurpatur. Infernus autem singulariter accipitur pro loco. Limbus verò nomen Græcũ est idem sonãs, quòd gulosus & insatiabilis, & vorax. Quare & inferno quoque potest accõmodari. Sed iã Theologorũ vsu pro locis, vbi nulla est pœna sensus, sed tantùm carentia diuinæ visionis, vsurpatur. Nec desunt qui putent limbum seu puerorum seu patrum aliam esse concauitatem muro distinctam ab inferno, in qua sunt pueri & fuerunt patres. At verò D. Tho. hic art. 2. eundem esse putat locum inferni, & purgatorij, vtriusq; limbi quantum adsitum, licèt qualitatibus discrepent. Et certè est opinio longè probabilior. Et propter illas diuersas qualitates & distantias diuersa dicuntur receptacula. Atqui omnia illa subterranea loca plus minusue tenebrosa sunt. Et cùm tenebræ in imo loco sint, quo lux non penetrat, secundùm tenebrarũ gradus perpẽditur quisnam locus inferior sit, quisq; infimus ac supremus. Est autẽ lux, duplex, spiritualis, scilicet, gratiæ & gloriæ: quare tam priuatio gratiæ, q̃ gloriæ tenebræ dicuntur, quibus possunt & tenebræ infernalis ignis adhiberi.

Lux spiritualis duplex.

Tenebrarũ tria genera.

¶ Igitur in damnatis tria sunt tenebrarum genera: sunt enim obductis tenebris glorię & gratiæ: & nonnulli etiam fidei, & insuper cruciantur tenebroso igne pœna sensus. Sancti verò patres perpurgati solis tenebris gloriæ eisdẽq; in tempus vsq; ad passionem Christi tenebantur. At verò iusti in purgatorio binas tenebras patiuntur: scilicet, gloriæ, & cruciantis ignis. Pueri verò nõ nisi tenebras gloriæ & fidei easdem tamen in perpetuum.

¶ Ex his ergo colligitur prima conclusio huius articuli, quæ in vniuersum est receptissima Limbus patrũ supremus erat inter omnia subterranea receptacula. Probatur, quoniam illic minimum tenebrarũ existit: scilicet, gloriæ, neque enim illuc ignis inferni crucians pertingebat, neque spes gloriæ tollebatur: sed fide firma & spe illam præstolabantur. Et huc alludit illud Luc. c. 16. Abrahæ ad epulonem diuitem, quem epulo eleuans oculos à longè viderat. In his omnibus inter nos & vos chaos magnũ firmatum est.

1. Conclusio Ratio.

Purgatoriũ limbus puerorum.

¶ De reliquis verò duobus: scilicet, purgatorio & limbo puerorum, nondum inter Doctores satis constat, quo ordine disponãtur. Nam quidam, vt Paluda. distinct. præsenti quæst. 3. atque alij, arbitrantur, quòd saltem post diem iudicij pueri erunt in superficie terræ luce solis fruentes. De hoc tamen nonnihil sermonis distinct. 48. redibit. Interim tamen negandum non est (asserente id Augustino in libr. de baptismo paruulorum, & refertur de consecrat. dist. 4. cano. Nulla præter) esse in perpetuis tenebris, atque adeò sub terra. Videtur ergo ex vna parte limbus puerorum esse inferior, tum q̃ fide & amicitia Dei careant, tum subinde q̃ in perpetuum à regno exulare debeant. Quã rationem D. Thom. secutus in. 3. distinct. 22. quæstio. 2. art. 1. limbum puerorum sub purgatorio collocauit. Et hanc opinionem Ricard. dist. præsenti art. 1. quæstio. 2. atq; alij sequuntur. Sed ex altera videtur purgatorium esse inferius, infernoq; dãnatorum proximum, nam qui pœnam sensus patiuntur, videtur inferiùs subsidere, pueri namque illius expertes sunt: imò videntur eodem igne, quo damnati cruciantur, purgari. Quam vtique rationem idem Doctor Sanctus amplexus in. 4. distin. 21. q. 1. artic. 1. ait, locum purgatorij esse inferno dãnatorum coniunctum, quia eodem igne purgantur. Et hac dist. præsent. q. 1. articu. 2. ait, limbum puerorum & patrum secũdum situm eundem esse locum, nisi q̃ patres sunt in loco superiori. ¶ Igitur cùm D. Thom. atq; alij de hoc variè fuerint locuti, statuitur tãquàm probabilior secunda conclusio. Infernus damnatorum infimus omnium est: locus verò purgatorij illi superiùs cõiunctus: limbus autẽ puerorum proximè superior, sed limbus patrum supremus. Duorum extremorum, scilicet, inferni damnatorum & limbi patrum, ratio est plana. Sed q̃ ordo hic purgatorij & limbi puerorum cõgruentior sit, atq; adeò probabilior, videtur ratio hæc mòdo tacta cõuincere. Quicquid absq; rerum multiplicatione satis intelligi potest, vt superfluam eandem multiplicationem respuit: potest autem & damnatorum cruciatus, & iustorum purgatio ab eodẽ igne cõmodè fieri: ergo superuacaneum est diuersos distinguere. At verò si idem ignis vtroq; attingit, necesse est loca esse coniuncta: nam si puerorum limbus interstaret, nequiret ignis ille pueros prætermittere, & remotiores vrendo purgare. Nisi quis fingeret, puerorum limbum ex vna parte, & purgatorium ex altera medium infernum circumcingere, quod nullam habet veritatis similitudinem.

S. Thom.

S. Th. alibi.

2. Conclus.

Ratio optima.

¶ Secundò idem ordo comprobatur: quia illo constituto facilè intelligitur quemadmodum ignis inferni in profundo dãnatos discruciet, & sursum iustos compurget, & superiùs pueros non attingat, & multo minùs patres tetigerit: quare non opus est tunc diuersas cauernas fingere, vt interpositus murus ignem à limbis arceat, sed sint omnes quasi in eodem carcere.

2. Ratio.

Ratio 3. cere. ¶ Et tertiò inde idē ordo aptiſsmus appa ret, q̄ cùm duplex ſit pœna: ſcilicet, & ſenſus & dāni, locus ſuppliciorū ſenſus ſit ſubtus, locus autē ſolius pœnæ dāni ſit ſupra, & rurſus vterque ſit bipertitus: nēpè, vt qui perpetuis cruciatibus ſunt addicti, in ima Tartarorū aby ſo ſint obtruſi, qui verò temporalibus cū ſpe beatitudinis purgantur, ſuperſtēt. Et pari modo in ſuperiori loco pueri, qui diuino conſpectu abſq; vlla ſpe priuati ſunt inferiùs ſubſint: qui vero patres cum certa ſpe beatitudinis po tiundæ eiuſdem conſpectus ſaluatorem præſtolabantur, in ſupremo fuerint receptaculo.

Solutio obiectionis. ¶ Quapropter ad argumentum in fauorē alterius opinionis factū reſpondetur, q̄ recepta culorum ordo non eſt perpendendus tam ſecundum accidentariam differentiam, quàm ſecundùm eſſentialem. Eſſentialis verò eſt illa quæ ſumitur ſecundum pœnarum genus: ſcili cet, ſenſus & damni: & ideo illi ſunt ſubtus, & iſti ſuprà. Accidentaria verò eſt illa, quæ ſumi tur ſecundùm tempus. Et ideo in vtroque loco, illi qui perpetuam patiūtur, ſunt inferiùs. qui temporalem, ſuperiùs.

¶ At noſſe hic oportet quòd non cuncta infernorum ſupplicia eos, qui purgantur, torquent, vt diſt. 50. mōſtrabitur, ſed ſolus ignis, cuius natura eſt purgare.

Receptaculorū diſtinctio. ¶ Quomodo autē hic inferiorū & ſuperiorum ordo diſtinguatur, coniecturis explorandum eſt. Nam cum à centro terræ quocunq; verſus fiat aſcēſus: nēpe, ad ſuperficiem, quæ rotunda eſt, appropinquatio: dubiū eſt verſus quod punctum cœli aſcenſio illa locorum ſit conſideranda. Et reſpōdere poſſumus, quòd verſus orientem aut verſus angulū mediæ diei, quæ puncta ſunt cœli præſtātiſsima. Vel aliter fortaſſe dicendum, quòd cùm damnati ſint in cētro, in circulo quocūq; verſus ſunt illi, qui purgantur: & ſuperiùs, quo ignis nō attingit, ſunt pueri, & in alio ſupremo circulo erant patres.

vtrùm vnica ſit cauerna. ¶ Vtrùm autem vna ſit omniū cauerna, non dum inter patres conſtitutum eſt, quia ex ſacris literis colligi non poteſt, ſed ex coniecturis. Atqui quantum ad nudas animas, non eſt neceſſaria cauernarū diſtinctio: quia cùm nulla grauitate deorſum ferātur, poſſunt in ſublimi quaſi in aere eſſe ſuſpēſę. Poſt reſurrectionem vero, quia damnatorum corpora nulla erunt agilitate dotata, cuncta ferentur ad centrum: quare tunc ſi cauerna eſt in imo centro terræ, neceſſe eſt dicere, quòd erunt congeſta & aliud ſuper alio conglomerata ad centrum, & vt in aceruo lapides, compreſſa, ſaxorum inſtar, quæ in camino ignis exuruntur, vt fiant calix. Portentoſa miſerorum calamitas, altiſsimaq; meditatione exhorrēda. Niſi fortè Deo aliter diſponente ita ſint corpora illic pendula, vt inuicem non ſe tangant. Qui autem dicere voluerit fore tunc in pauimento iacētia, neceſſe eſt dicat, cauernæ illius concauitatem nō eſſe circum centrum: nam aliàs illuc corruentia corpora coaceruarētur, ſed citra centrum, Et tunc diſtinguenda eſſet alia cauerna, quæ eſſet puerorum cum ſuis corporibus receptaculū. Niſi forſan ſupra terrā ſint deinceps habituri, de quo. d. 48. rurſum dubitabimus.

1. Argum. ¶ At verò cōtra id, quod de limbo patrum dictum eſt, arguitur. Limbus patrum idem eſt, quod ſinus Abrahę, vt Luc. 16. admonemur, vbi legitur, quòd mortuus Lazarus portatus eſt ab angelis in ſinum Abrahę: ſinus autem Abrahę etiam nunc perſeuerat: ait enim Auguſt. 9. lib. confeſsionum de Nebridio amico ſuo, quòd in ſinu Abrahæ viuebat: nūc autem nemo purgatus deſcendit ad infeos: ergo nō fuit illic limbus patrum.

2. Argumēt. ¶ Secundò idem Auguſt. 12. ſuper Gene. ad literam cap. 33. ait, nōdum inueniſſe inferos appellatos vbi iuſtorum animæ requieſcunt: & inferiùs ſubdit, Nec mihi occurrit inferos alicubi in bonum poſuiſſe ſcripturam canonicam: limbus autem Abrahæ in bonum ſonat, vbi iuſtorum animæ requieſcunt: ergo nunquàm fuit ſub terra.

3. Concluſio. Sinus Abrahæ ¶ Ob hoc ergo ſtatuitur tertia cōcluſio. Sinus Abrahæ eſt quicūq; locus, quo animæ cōpurgatæ requieſcūt, qui ideo per ſe paradiſus cœleſtis eſt: accidit tamē ei ante orbē redemptū, vt eſſet ſub terra. Nomē enim hoc, ſinus Abrahæ, ex fide Abrahæ originem duxit. Nemo. n. poſt peccatū Adæ, vt creberrimè diximus, niſi per vnius fidē Chriſti ſeruari potuit, iuxta illud Actuū. 4. Nō eſt aliud nomē datū ſub cœlo, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Primus autem mortaliū, cū quo Deus de myſterio vēturi Meſsiæ tractauit, fuit Abraham, cui pollicitus fuit, in ſemine ſuo omnes gētes benedictionē ſuſcepturas: & quia in ſenectute ſua & vxoris iam effœtæ id credidit, fidei laudē meruit, iuxta illud Gene. 15. Credidit Abrahā Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, quod ad Rom. 4. refert Apoſtolus. Ob idque characterē circunciſionis accepit, quæ erat ſignaculum & profeſsio iuſtitiæ fidei, atq; adeò nomen hæreditauit, vt ait, Apoſtolus, vt eſſet pater omniū credentium, & quia patris eſt filios in ſinu ſuo fouere & protegere, ſicut gallina ſub alis ſuos complectitur pullos, inde ſinus Abrahæ, vt eod. lib. ait Aug. locus ille, quicūq; ſit, cēſetur.

vbi nitore fidei & charitatis sine macula & sine ruga splendentes requiescunt. Et quoniam ante Christi mortem, quoniam pretium redemptionis solutum non erat, nemo in cœlum recipi poterat, sinus ille quò iusti recondebantur ab Hebræis apotheca & custodia iustorum dicebatur, à Christo autem appellatus fuit sinus Abrahæ, vt fidem significaret, in cuius virtute seruauantur. Itaque limbus ille bifariàm est considerandus: nam quatenus spe certa patres illi recreabantur possidendæ regni hæreditatis sinus Abrahæ appellabatur, sed quatenus aliquid eis requiei deerat, quia nondum visione Dei fruebantur, dicebatur limbus inferni.

Dubitatio. ¶ Quapropter hæsitare quis posset, vtrũ carẽtia illa visionis diuinæ aliquatenus eos affligeret. Respõdetur, negari nõ posse, quin ex natura rei: nẽpe, desiderij, quo ardebant aduentus Messiæ, per quẽ erãt in possessionẽ hæreditatis mittendi, afflictarentur. Sed tamen certa spes, quam suæ fœlicitatis habebant, & præterea quia cognoscebant secundũ diuinã dispositionem, quæ omni est æquitate plena, cuique suam habebant voluntatem conformem, aduentum dñi non tardare, diuina consolatione eandem afflictionẽ, vel repensabant vel cohibebãt. Vnde illa suspiria, vt cœli iustum rorarent, & q̃ Deus cœlos inclinaret, & descenderet, & similia non tã afflictionis erãt indicia, q̃ firmissimæ spei & ardẽtissimæ charitatis. Igitur post Christi mortẽ, resurrectionẽ & ascensionem, sinus Abrahæ cœlestis paradisus est, qui nomẽ propter dignitatẽ fidei retinet. In quo sensu ecclesia in defunctorũ exequijs Deũ precatur, vt eos in sinu Abrahæ suscipiat. Atque illic Aug. suũ putabat esse Nebridium. Et in sinu Abrahæ, ait, animas sanctorũ expectare resurrectionẽ, per quã sua recipiãt corpora. ¶ Ex quo fit tãdem consequens, sinum Abrahæ significare per se locum in quo Deus facie ad faciem videtur: nam visio illa est merces fidei Christi, quam professus est Abraham.

Fuit nihilominus eidem Abrahæ sinui ante Christi mortem accidentarium, vt tunc illa visione non illustraretur. In illis verò quadraginta diebus inter resurrectionem & ascensionem interiectis sinus Abrahæ erat in superficie terræ vbi animæ illæ beatæ Deum videbant, iuxta verbum Christi ad latronẽ, Hodie mecum eris in paradiso. ¶ Vnde vt ad Augustinum respondeamus, quando dicit, inferos non appellari vbi iustorum animæ requiescunt, neque in bono vsurpari, intelligit, ea ratione, qua inferi & limbus significant, nõ quidem quietis rationem, sed quietis defectum. Nihilominus accidentariè fuerunt coniuncta infernus: id est, locus sub terra, & sinus Abrahæ. Sic. S. Thom. respõdet & alij: quamuis mẽs illic August. non sit satis liquida. Fortasse nãque aliquando ea fuit imbutus opinione (quã post deseruit) vt art. proximo videbitur, quod animæ nõ euolent in cœlũ vsque ad diem iudicij, sed sint etiã nunc in limbo, qui non erat, nec est subter, sed super terram. Et idcirco, ait, de sanctis patribus nunquàm esse assertum, de scendisse ad inferos tãquam ad sinũ Abrahæ: quare illud Gen. 44. de Iacob, Deducetis senectutẽ meã cum tristitia ad inferos, de loco dãnatorum intelligit. Videtur enim inquit, hoc magis timuisse, ne nimia tristitia sic perturbaretur, vt nõ ad requiem beatorum iret, sed ad inferos peccatorũ: quæ re vera, interpretatio, nõ est nisi docta. Quare & eodem pacto illud Iob. 17. intelligi potest, In profundissimum infernum descendent omnia mea. Tametsi & de limbo patrum ratione supradicta intelligi possit, quem insinuauerat dicens. Infernus domus mea est. Vnde subdit, Putasne saltem ibi erit requies mihi? quia illi in limbo non erat plena.

¶ Ad primum igitur principale argumentum respondetur, cõcludere, quod loco & situ limbus patrũ & infernus idem sint: nempe, sub terra: & quod probabilius duximus, in eadem concauitate. Sed nihilominus limbus patrum est in suprema parte, quo ignis inferni non attingit. Solut. 1. arg.

¶ Ad secundum cõmune ferè omnium responsum est, sic intelligentium articulum fidei de descensu Christi ad inferos, q̃ nõ descẽderit nisi vsq; ad limbum patrum, & quia illos inde eduxit, dicitur infernum momordisse, accipiendo infernum pro omnibus simul receptaculis, quorum pars erat ille limbus, qui relictus est vacuus: nam nec de limbo puerorum, nec de inferno damnatorum vllum excepit. Et sic intelligitur illud Zachariæ. 6. Tu verò in sanguine testamenti eduxisti vinctos de lacu. Neque verò vt cõis habet opinio, de purgatorio quempiam eripuit, nisi illos, qui secundum diuinam iustitiam essent purgati. Aut illos, vt. 3. p. q. 52. artic. 8. ait S. Tho. quidum viuerent, per fidem & deuotionem ad mortem Christi meruerunt vt illuc descendente liberarentur. Et re vera si rigorem iustitiæ Dei speculemur, ita dicendum est. Nihilominus profecto, vt superiùs dicebamus, nihil absurdi dixisse videtur qui dixerit, ex singulari priuilegio tunc Christum inde omnes liberasse, idq; virtute suæ passionis: nam si ea

Solut. 2. arg.

De purgatorio qui fuerint liberati. sent. autho.

si eadem virtute, qua indulgentiæ pontificiæ modò nituntur, propter aliquod celeberrimũ factũ aut festum conceduntur indulgentiæ, & nonnunquam liberationes animarũ à purgatorio, nil mirum si in tanta festiuitate, quãtam tunc inferis præsentia Christi attulit, libertate omnes donarentur, qui filij Dei erant. Et videtur sententia Augustini loco citato. 12. super Gen. c. 33. vbi ait Christi animam descendisse vsq; ad ea loca, in quibus peccatores cruciãtur quos esse soluendos occulta sua nobis iustitia indicabat. Quo sensu intelligit illud Petri Act. 2. Quem Deus suscitauit ex mortuis solutis doloribus inferorum, quia non poterat teneri ab eis. Et eadem videtur sentẽtia Damas. in serm. de fideli. defun. vbi ait quòd eduxit omnes illos, qui in fide formata discesserant. Atq; hoc pacto efficacior intelligitur morsus, quo infernũ momordit: scilicet, vt ex quatuor receptaculis, duo euacuauerit. Sed hoc iudicio prudentiũ cõmittitur, dũ ecclesia aliud non definit.

Aguſt.

Solu. 3. arg. ¶ Tertium argumẽtum solutum restat, vbi cõcessimus ambos limbos esse in eodem loco, extra ignem tamen, licèt ille puerorum sit ordine inferior.

Solut. 4. ar: ¶ Et pari tandem proportione solutum restat & quartum.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm statim post mortem quorũcunque animæ in istorũ aliquem locorum deducantur.

HOc ordine receptaculis dispositis, quæritur de modo, quo illuc animæ ingrediãtur, & ar. seq. de modo, quo exeant. Quæritur ergo, vtru eode momẽto, quo anima corporis ergastulo liberatur, ad suum deducatur receptaculũ. Et arguitur à parte negatiua. Anima, vt. 1. de anima tex. 49. & subseq. autor est. Arist. cum sit actus corporis, per se de loco ad locum non mouetur, sed per accidens ad motum corporis quẽadmodũ idem ait Philosophus, quod motis nobis mouentur ea, quæ in nobis sunt: ergo anima separata moueri localiter non potest quando quidẽ localis motus à corpore pẽdere videatur: vnde colligitur, quod anima exuta corpore, si non portetur, ad nullũ valeat receptaculum commigrare: quod autem portetur ab alijs non est necesse.

Partis negatiuæ ar. 1.

2. Argumẽ. ¶ Secundò. Videntur iustorum animæ, in quibus nulla reatus macula purganda existit, in nullum protinus receptaculũ euolare: nã si in aliquod euolarẽt, illud esset cœlum: q; aũt illuc nõ ferãtur, videtur sentire August. in glossa super illud Psal. 36. Adhuc pusillum & non erit peccatũ, dicens, q; licèt sancti liberentur in fine vitæ, post hãc tamẽ vitã nõ ibi erũt sancti, quibus dicetur, Venite benedicti patris mei. Et in Enchirid. c. 109. (quod refertur. 13. q. 2. cã. tempus) ait, Tẽpus quod inter hominis mortem & vltimam resurrectionẽ interpositũ est, animas abditis receptaculis cõtinet: sicut quæq; digna est, vel requie, vel ærũna, pro eo, quod sortita est in carne dum viueret. ¶ In contrariũ tamen est, q; de iustis ait Paul. ad Philippen. 1. Cupio dissolui & esse cũ Christo: ex quo Greg. 4. dialogo. infert, Qui ergo Christũ in cœlo esse non dubitat, nec Pauli animã esse in cælo negat. Et de dãnatis habetur Luc. 16. Mortuus est diues & sepultus est in inferno, vt vulgo legitur.

Pars negati.

¶ Quæstio in duobus argumentis tres conclusiones deposcit. Primo enim argumento quæstio submouetur, vtrùm anima separata per se moueatur localiter, quę profectò quæstio non est contemnenda: nam cũ vnicuiq; rei actiones iuxta naturã suam congruant, & anima nõ sit per se suppositũ, sed forma suppositi, quamuis anima separata possit per se intelligere & velle quia illæ sunt actiones à corpore non dependentes, nõ tamen posse videtur secundum locum moueri, eo q; motus localis corporalis sit.

Anima separata an moueatur localiter.

Partis negatiuæ arg. 1.

¶ Et secũdo arguitur, quia si anima moueretur secũdum locum, deberet moueri successiuè secundũ tẽpus nostrũ, quemadmodũ mouetur in corpore, nã dicere quòd mouebitur secũdũ angelorũ instãtia, quæ nõ sunt nostri tẽporis, esset cõcedere eidẽ rei duos diuersissimos mouendi modos suapte natura competere: neque rursus dicere, quod separata mouebitur secundũ tẽpus nostrũ videtur rationi consentaneũ, propterea quod sit tũc purus spiritus atq; adeo nullatenus à loco & tẽpore pẽdens.

2. Argumẽt.

¶ Tertiò. Si anima separata se ipsam mouere valeret, cõsequẽs fieret, vt posset subinde mouere corpus quẽadmodũ angelus, postquã est pariter spiritus, cui corpora subsunt: consequens tamẽ ostẽdit falsum. D. Tho. 1. par. q. 117. art. 4. quia ob id, q; suapte natura est actus corporis, non habet nisi vnicũ determinatũ mediũpsum mouẽdi: scilicet, animando & viuificando: quare nec mẽbrũ mortuum dum est in corpore mouere potest, neq; corpus egressa potest suum mouere cadauer. Item cõsequeretur quòd posset dũ vellet corpus relinquere & abire nuda.

3. Argumẽt.

¶ Certè argumenta non sunt despicanda, ni-

hilominus constituitur prima conclusio. Anima separata potest se ipsam localiter mouere. Conclusio in sententia Aristotelis non potest planum fundamentum habere, eo quòd de anima separata nunquam fuit clare locutus neque præter intelligere & velle de aliqua eius actione tractauit, nisi in corpore. Probatur tamen hac ratione. Anima, vt distinct. 43. arti. 1. monstrauimus, est per se subsistens: nempe, natura sua potens separata subsistere, cui tunc intelligere & velle competit: demus ergo præter legem animam sine culpa & gratia à corpore separatam, vt si homo in puris naturalibus conditus moreretur: qui negaret animam se posse mouere, fateri teneretur, quòd eodē loco, quo corpus egreditur, deberet perpetuo manere: consequens tamen videtur absurdum, nam posset illa anima alia à se distantia loca agnoscere, ac subinde appetere: cùm ergo suapte natura corpore non indigeat, vt sit, videtur eadem natura ei tribuisse, vt posit de loco in locum migrare. Adde quòd cùm Aristoteles illa animalia, quæ de loco in locum se non possunt conferre, vt conchulia, imperfectissima esse dixerit, non est animæ, cui perfectissimam vitam natura tribuit, illa deneganda mouendi facultas.

1. Cōclusio.

Ratio cōcl.

Animalia imperfectissima.

Ratio 2. ¶ Secundò id probatur. Animæ separatæ possent gregatim vitā ducere, & Rēpu. suo ordine gubernare: possent ergo moueri, secūdū q̄ earū prudentia disponeret, possetq; vnaquæq; incommodum fugere, si in vno loco ei immineret, atq; adeò inde fugiendo recedere.

Ratio. 3. ¶ Itē, Anima virtutē motricē viuenti corpori impertitur, veluti alia quæcunq; vitæ opera: ergo postquā motus localis non repugnat spiritui separato, non est cur non eandem virtutem separata retineat mouendi sese.

Ratio. 4. ¶ Ad hęc, vt ar. subseq. videbimus, animæ separatę possunt de suis receptaculis exire, & viuis apparere, vt Aug. lib. de cura pro mort. gerenda. & D. Tho. 1. par. q. 89. art. 8. ait: ergo potest localiter moueri: nā si dicas id non posse, nisi Deo eis supranaturalē virtutē tribuente, non est necessarium. Præsertim quòd tunc sequeretur, animas dānatas non posse à tartaris exire, quod nulla ratione conuincitur.

Solut 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentū in capite quę stionis propositū respondetur, ob id quòd anima sic est actus corporis, vt tamē sit per se subsistens, ei conuenire non solum corpus mouere, verùm & seipsam separatam. Et pariter alia soluitur ratio, qua obijciebatur, animam nō esse suppositum, satis enim est per se subsistere, vt mouere se valeat.

¶ Vnde ad aliud respōdetur, nō moueri tūc ea successione, quę tēpore nostro mensuratur: ille eī motus à corpore pēdet, sed secundū tēpus angelicū, cuius instātia possūt esse immediata: ita vt possit in hoc instāti anima esse in hoc loco, & in altero sine medio tempore esse in alio loco: quemadmodū de angelis ait S. Tho. 1. p. q. 53. art. 3. Neq; obstat postquā habet naturā quodāmodo duplicē, vt, scilicet, sit actus corporis, & præterea per se subsistens, quòd habeat duos illos mouendi modos.

Solut. 2. ar.

Solu. 3. arg.

¶ Ad postremū respōdetur negata consequentia: nō .n. si se animæ separatæ possunt mouere, fit cōsequēs, vt mouere valeāt corpora. Eī uero angeli, quia sunt substantiæ spirituales, quorū virtutes non determinātur per respectū ad corpus, habent vt corpora quæcunq; obedientia eis sint in locali motu: animæ verò nō habent virtutē motricem corporum nisi determinatam ad certa corpora, & certū modum: & ideo nequeunt illa nisi viuificando mouere. Et multominus consequitur, vt possit dum ei libuerit corpus egredi illudq; relinquere: quia cùm sit actus corporis, sicut nō potest illud ingredi nisi per generationē hominis, ita nec potest abire nisi per eiusdem hominis corruptionem.

Solut. 4. arg.

¶ Contra hanc autem definitionem militare videtur illud Luc. 16. Factum est, vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinū Abrahæ, quo verbo docemur, angelos animas defunctorum deferre: vnde videtur subsequi, quod non ipsæ se ipsas moueant.

Locus Luc. 16.

¶ Ad hoc per secundam cōclusionem respondetur. Animæ defunctorū nō quidem necessitate, eo quòd in sua receptacula conferre se ipsę nequeant, sed alijs de causis deferūtur vel ab angelis vel à dæmonibus. Et primò, vt à iustorum animabus exordiamur, quæ nihil habent purgandū, sed cū innocentia baptismali absq; macula & ruga, à corporibus liberātur, nullam habēt necessitatē, vt ab alijs spiritibus euehantur, sed ipsæ euolare possunt.

2. Conclu.

¶ Ad intellectum autē huius & subsequentiū cōclusionum adnotandum, eodem momento quo anima corpus exuit, eodem loco iudicāri: nam illas, quę vel inferno vel purgatorio vel puerorum limbo sunt adigendæ, non est putandum in cœlum ad tribunal Christi prius aduolare, vt sententiam audiant, sed ex corporibus rectà in sua quæq; receptacula mituntur: cùm ergo missio illa sit iudicij sententiæq; executio, & sentētia debeat executionem antecedere, tanquam causa effectū: iuxta illud Matthæ. 25. Quia dedistis mihi manducare, ite benedicti, & quia non dedistis, ite maledicti: consequitur

Nota.

sequitur vt eodem protinus loco, quo quæuis anima à corpore expiratur, iudicetur. Fuit aũt iudicium illud mentaliter, reuelatur, inquam, cuiq; animæ, idq; virtute Christi aut per Angelum custodem, aut certè per infusionem specierum aut cognitionis quo statu quibusq; meritis decedat, adiecta sententia, quaminde statim anima exequi pergit. Et quia ista iudicij reuelatio fit virtute & autoritate Christi, cui datum est iudicium facere, quia vt ipse ait Ioan.5. Pater non iudicat quemquam, sed omne iudiciũ dedit filio, in morte cuiusq; dicitur idem dominus illuc aduenire. De quo aduentu ait Matth. 24. Vigilate, quia nescitis qua hora Dñs vester venturus sit, vt bene illic adnotaut Abulensis quæst.239. Non quòd corpore illic adsit, sed virtute & effectu. Quemadmodum dicitur venire in cor nostrum dum illud suo numine tangit.

Animæ iustorum illico in cœlũ euolant.

¶ Igitur, vt ad conclusionem reuertamur, iustorum animæ nihil purgandum habẽtes per se illico possunt in cœlũ euolare, quia nec facultas eis de est, vt dictum est, mouendi se, neque loci, quo ituræ sunt notitia, & viam quoque sciunt: nam postquàm in ipso exitu corporum iam sunt beatę, quicquid ad earum beatitudinem attinet, illico noscunt, alioqui non essent perfectè beatæ: & quando id non per se nossent, per iudicij sententiam agnoscerent. Præterea auiditas eos tenet ingẽtissima in cœlũ euolandi. Adhæc & summa obedientia obtemperandi Christo. Quare sola eius voluntas & iussio sufficeret, vt citissimè illuc se raperẽt.

Angeli animas in cœlũ euehunt.

Nihilominus angelico ministerio euehũtur honoris gratia, & præsertim vnaquæque anima à suo angelo custode eleuatur, quam Christo quasi suo munere functus offerat. Deinde & secundũ meritorium cuiusq; cumulum illic angeli aduentant, vt de diuo Benedicto, Antonio & Martino Gregorius atq; alij referuntur: nã tanta est angelorũ erga Dei seruos, sibiq; adeò conseruos charitas, vt non tantùm in cœlo eos præstolẽtur, sed morientibus adsint, & eorum animas tanquàm Christi sponsas ad eius thalamum deferant, & tanquàm victrices ad triumphum deducant.

Gregorius.

Animæ damnatorũ dæmones rapiant.

¶ De damnatis verò diuersa est ratio: nam etsi per latam sententiam mente nouerint cui sint carceri mancipandi, tamen neq; oportet eos viam scire, neq; adnuũt, imò renuũt horrentq; illuc ire. Neq; sunt iudici obediẽtes, vt eius iussa capessant, sed odio & rebellione recalcitrãt. Quare non sufficeret illas animas verbo mittere, nisi aliqua Dei potestas illas surriperet, instar secularis iustitiæ, quæ per suos ministros, reos in carcerem trudit. Præterquam q; potestates illæ tenebrarum adeo sunt animas torquendi cupitæ, vt etiam si non iuberentur, sed tantum permitterentur, eas, de corporibus egressas illico surriperent. Quare certum est illas proripere, & secum importare.

Animæ puerorum sine baptismo obeuntiũ.

¶ Atque idem est de puerorum animabus sine baptismo decedentium, quamuis non permittantur dæmones tam truces & feri eas rapere: quia nunquam se per propriam voluntatem illis submiserunt, sed tanquam executores sententiæ aduersus Adã latæ, & illius Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non intrabit in regnum cœlorum, illas vt conijcitur, ad limbum adsportant, vbi illas relinquũt, quia cum non debeant illas torquere, non est cur illas sua præsentia molestent.

Animæ purgatorio destinatæ.

¶ De illis verò, quæ purgatorio deputantur, medio modo dicendum. Sciunt, inquam, in quem sint locum adigendæ. Et quamuis tormentorum conditio eas absterreret, vt ire illuc renuerent, tamen quia obedientes sunt diuinis mandatis, & sciunt ad patriam, cui destinatæ sunt, nõ posse nisi per purgatorium transeuntes peruenire, absque alio spiritu, qui eas importaret, sua sponte irent. Vero simillimum tamen est ab angelo saltem custode illuc deferri: tum vt Angelus animam viam ignorantem ducat, tum vt sua consolatioi e amicam confertet. Vt solent eos amici, qui in supplicium rapiuntur. At verò chorus Angelorum, qui solet sanctas animas in cœlum comitari, nõ creditur eas in purgatorium deducere: quoniam iubilus ille angelicus solis purgatis debetur. At in purgatorio Angeli animas non cruciant: quia non est angelorum cœlestium officium eas, vt carnifices torquere. Neque verò dæmones eas torquere existimantur, quia sunt filiæ Dei, eiusq; regni hæredes & cohæredes Christi, sed flamma ab inferno exultans eas compurgat.

Nota.

Iustorũ animæ an statim in cœlũ euelent.

¶ Materia verò secũdi argumenti in aliam nos meditationẽ mittit, vt exploremus, vtrum sanctorũ animæ illico de corpore absq; mora trãferantur in cœlũ. Et eadẽ est meditatio de illis, quæ sunt in purgatorio cum primũ fuerint per purgatæ. Haud enim defuerunt qui opinione negatiua fuerint intincti. Et sunt qui illã diuo Bernardo tãquã eius autori impingere molian tur, qui sermone. 4. de festo omniu sanctorum videtur eã multis verbis affirmare fuit tamen lõgè antiquior: nã D. Hieron. super Ezechielẽ cap.36. plures antiquorum eosdemq; catholicos in eãdem refert sententiam. Et Vigilantius cõtra quem idem Hierony. scripsit, eodem teneba-

Opinio D. Bernardo impingitur.

nebatur errore. Et si coniecturis agendum est, videtur à Papia Ioannis discipulo originē duxisse, ex illo, scilicet, supra memorato errore, quòd Christus post sex annorū miliaria venturus esset instauraturusq; Hierusalē, vbi mille annis cum iustis regnaret: & postomodū futura esset generalis resurrectio. Inde enim, vt conijcio, in hunc sunt errorem collapsi, quòd vsq; ad illam resurrectionē animæ iustorū non sint cœlum ingressuræ. Quā opinionē Irinęus lib.1. aduersus Valentinianos fuit sequutus, vt in eius prologo coligit Erasmus. Et Tertullia. lib.4. aduersus Marcionē ait, quòd sinus Abrahæ, de quo fit mentio Lucæ. 16. locus est non cœlestis, sublimior tamen inferis: interim refrigerium animarum iustorum, donec consummatio rerum per resurrectionem omnium plenitudine mercedis cœlesti apparitura eas expungat. Vbi insinuat iustorū animas non statim in cœlum euolare, sed in limbum patrum, vt olim, descendere: quem ideo locum in Apologetico cap. vlti. paradisum appellat. Atque huius opinionis sine autorū ominatione meminit S. Thom. 4. contra gentes cā. 91. vbi de hac re disserit. Et in eadē opinione fuit Lactātius lib.7. Bernardus verò postmodū loco citato non prorsum cum illis antiquis cōsensit: quippe qui sanctorū animas in cœlo collocat, sed ait solū frui visiōe humanitatis Christi. Sic illud exponens Apocalyp. 6. Sub altare Dei audiui voces occisorū, Vindica Domine sanguinē sanctorum tuorū, &c. Quo vtiq; altaris nomine Christi humanitatē designat, cuius sola nunc visione animę recreantur. Sed postmodum resumptis corporibus exaltabuntur, inquit, super altare, vt diuinitatem conspiciant: quia tunc, inquit, Christus ostendet se non in forma serui, sed in forma Dei. Ostēdetq; subin de patrem & Spiritum sanctum, Hęc Bernar. De hac re latè in nostris lectionibus, scripsimꝰ super D. Thom. 1.2. q. 4. artic. 5. quo rem hanc etiam discutit.

Irinæus.

Tertullia.

Lactantius capit 25.

Bernard.

5. Cōclusio

¶ Sit ergo tertia præsentis articuli conclusio. Sanctorum animæ, quæ vel nil habēt purgandum, vel iam sunt purgatæ, absque vlla mora protinus recipiuntur in cœlum, vbi diuinam essentiam clara visione contuentur. Hanc conclusionem in præsentiarum D. Thom. ceu catholicā affirmat, dicēs, quòd huic veritati autoritates scripturæ canonicæ manifestè attestantur, & documenta sanctorum patrum, vnde contrarium pro hæresi, inquit, est habendum. In summa tamen loco citato solùm asserit contrarium esse falsum. Iam verò Pontificia authoritate veritas hæc definita est, nam Ioānes Papa. 22. vt Marsilius refert in. 4. q. 13. art. 3. errorem illum Lanctantij & Irinęi tenuit & publicè prædicauit, sed ex Decreto Parisiēsis vniuersitates illud retractauit, & tandem Benedictus. 12. in sua extrauag. quæ incipit. Animas purgatas, sanciuit tanquam catholicum, quòd animæ sanctorū vtriusq; testamēti post quam Christus in cœlū ascendit cùm primū fuerint purgatæ, antè corporum resurrectionem sunt in cœlo in consortio angelorum, & vident diuinam essentiam.

Conclu. catholica.

Pontificum decretum.

¶ Et ne cui Pontifex gratis id sanxisse videatur, testimonijs sacræ scripturæ & sanctorum & rationibus comprobatur. Et primum omnium est illud testimonium Paul. 2. ad Corint. 5. Scimus quoniam si terrena domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam æternam incœlis, vbi insinuat nullum esse interualū aut tēporibus aut loci, sed quod dissoluta habitatione corporis, illico commigramus in æternam cohabitationē, quæ est in cœlis. Ad quod alludit aliud Lucæ. 16. Facite vobis amicos de māmona iniquitatis, vt cùm defeceritis (scilicèt, per mortem temporalem) recipiant vos (ideſt protinus excipiant) in ęterna tabernacula. Sed clariùs eodem loco Paulus. Quandiu sumus, inquit, in corpore peregrinamur à Domino: & quia peregrinari idem est, quòd absentem esse, rationem absentiæ explicat dicens: Per fidem enim cognoscimus & non per speciem: ergo per oppositum esse præsentes Deo, est cognoscere per speciem Deum & intuitiuè: sed animæ sanctorum corporibus exutæ illico sunt Deo præsentes: nā subiungit continuò Paulus, Habemus voluntatem peregrinari à corpore & esse præsentes Deo: ergo animæ peregrinantes à corpore protinus sunt in cœlo, atque adeò Deum per speciem non in ænigmate contuentes. Cui & illud consonat ad Philippenses. 1. cupio dissolui & esse cum Christo: quasi nulla interfit mora, si modò quisque talis sit qualis Paulus. Vndè Luc. 23. Christus ad Latronem, Hodie, inquit, mecum erit in paradiso, quòd non potest nisi de visione beatifica intelligi. Et Actuum. 7. Stephanus, Ecce, inquit, video cœlos apertos & Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Quasi illuc esset statim recipiendus. Et Apostoli, vt Matthæi. 19. legitur. assessuri sunt Christo ad Iudicandum, ergo ante diem iudicij in cœlo existunt. Sunt & sanctorum testimonia, vt August. 9. confesio. qui suum Nebridium ait esse in illo sinu Abrahæ, vbi bibit ad fontem quantam potest sapientiam

5. Corinth.

Ad Philippen. 1.

Lucæ. 23.

Actuam. 7.

Testimoniæ sanctorum. August.

sine

sine fine fœlix. Et in lib. supputatio. ait, ad sanctos, Fœlices sancti omnes de pulchritudine Dei iam satiamini, de cuius beatissima visione semper gaudetis. Et Gregorius. 4. dialogorum
Gregor. 4. Dialo. c. 25. id tãquam catholicum definit quàm plurimis subiunctis exemplis animarum, quæ à corporibus recta in cœlum angelorum comitatu perductæ sunt. Vnde cap. 25. allegato loco Pauli, Cupio dissolui & esse cum Christo, collectionem hanc subiũgit. Qui ergo Christum in cœlo esse non dubitat, nec Pauli animam esse in
Origines. cœlo negat. Et Origenes homil. 3. Is, inquit, qui de corpore exierit, si mundum habuerit cor, statim meretur diuina videre: quia spiritualia illa non videntur per corpus.

Ratio cõclu. ¶ Hic Origenes primam rationem cõclusionis insinuat, quæ est hæc. Vera beatitudo in visione diuinæ essentiæ consistit: intellectus aũt ad huiusmodi visionem corporeo phantasmate non indiget, quia diuina essentia, quæ purè spiritus est, per phãtasma videri nequit, quo intellectus in corpore vtitur: ergo corpus ad perfectionem beatitudinis essentialem nõ est necessarium, atq; adeò non est cur anima separata corporis resurrectionem expectet ad videndum Deum: nam diuina opera ordine & sapiẽtia sunt dispositа: quare si ex natura rei præsentia corporis ad visionem illam non est necessaria, error est dicere, absq; corporibus animas non videre Deum.

Ratio. 2. ¶ Quinuerò arguitur secundo. Beatitudo, vt Matt. 5. ait Dominus merces est operum, quæ per Dei gratiam fiunt: mandatum verò Dei Leuitic. 19. extat. Ne merces mercenarij maneret apud Dominum vsq; mane: æquissimus ergo Deus nil moratur mercedem retribuere: cùm ergo in exitu animæ à corpore finiatur meren di tempus, fit vt habenti cor mundũ illico merces illa visionis tribuatur, iuxta illud Matth. 5. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt, & Apocaly. 14. Beati mortui qui in Domino moriuntur, quo insinuatur, illico à morte esse beatos.

Ratio. 3. ¶ Et est tertium maximum argumẽtum, quòd si sanctorum animæ nõ illico in hæreditatem gloriæ admittuntur, sed vsq; ad diem iudicij expectant, non multum nobis profuisset, quòd tanto tempore ante illum diem Christus nos redemisset: nam poterant animę nostræ vsq; in illum diem veluti sanctorum patrum in limbum descendere: consequens tamen hæreticũ est, contra illud Matth. 4. Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnũ cœlorũ: appropinquari enim nihil aliud est quam aperiri cœlũ. Baptissimus namq; vt cap. Maiores. de baptismo & eius effectu decretũ est, regnum cœlorum aperit: ob idq; lex nostra dicitur lex gratiæ, quæ iam adoptiuos filios nõ ceu seruos, & vt ait, ad Galat 3. Paul. tanquàm paruulos sub pedagogo ab hæreditatis possessione cohibet, Ad Gal. 3. vt antiquos patres, sed tanquàm liberis & proiectis eandem hæreditatem tribuit. Sumus enim, vt ad Roma. 8. ait idem Apostolus, hæredes Dei, cohæredes autem Christi atque adeò Rom 8. vt ipse suam humanitatem in cœlum euexit, vbi diuina visione fruitur, sic & omnia sua membra: nempe, animas, dummodo sint sine macula & ruga, ad eandem protinus hæreditatẽ admittit. ¶ Quarto arguitur. Deus longè propensior ad miserendum est largiendumq; præmia, Ratio 4. quàm ad vindicanda crimina, reproborum autem animæ absq; mora per suam iustitiam detrudũtur in tartara: quia nulla fingi potest causa, cur debeant corporum resurrectionem expectare: & pariter puerorum animæ abduntur in limbum, & qui purgandi sunt, addicuntur purgatorio: ergo cùm corpus, vt dictum est, ad visionem intellectualem Dei non sit requisitum, fortiori ratione animæ corpora exeuntes cœlum aduolant.

¶ Neq; naturalis similitudo deest, quæ rem cõfirmet. Quod enim in corporibus grauitas est & leuitas, hoc in animabus est meritum & demeritum: ergo sicut graue corpus protinus deorsum fertur, & leue sursum, ita & anima lethali crimine onusta ad ima descendit, & quæ per gratiã Dei sublimẽ habet affectum, nisi aliquid impediat quod sit purgandũ, statim sursum ad Deũ aduolat. ¶ Ad secũdũ igitur argumentũ Solut. 2. arg. respondetur, primò, vt supra dicere cæpimus, q̃ suspicione non caret, aliquando Augustin. illa fuisse tentũ opinione, q̃ iustorũ animæ ante finalem resurrectionem non sint in cœlo, sed in limbo patrũ, qui erat sinus Abrahæ, quẽ nõ putabat esse sub terram, vt. 12. super Gen. ad literam ca. 33. insinuat, sed super terram in aliquo honorabili loco: nam expressè ait in glossa citata Psalmi, quòd post hanc vitam non erunt ibi, vbi erunt sancti, quibus dicetur, Venite benedicti patris mei &c. Etenim eius mentem sic interpretãri, quòd duntaxat voluerit dicere, q̃ non habebũt duplicem stolam animæ & corporis, non plenè illi verbo satisfacit, Non erũt ibi, vbi erunt sancti. Et secundus locus in Enchiridio id præsefert, cùm tempore inter hominis mortem & resurrectionem interposito dicat animas abditis receptaculis teneri: abdita namque non cœlum, sed terrena habitacula designat. At verò certum est postmodum sententiam mutasse, atqueadeò cõfessum, animas in cœ-

Arg. opinio. In Enchiridio. Au. sentẽtiã mutauit.

in cœlo Deum videre, vt patet locis citatis, & lib.9.confessio,vbi eum esse,ait in loco,in quo Deum videt atq; alijs locis frequentibus. Qui verò sustinere voluerit, Augustinũ nunquam aliter,quam veritas habet,fuisse opinatũ,glossetipsum cum S.Thoma.quòd cùm ait,nõ esse nunc ibi,vbi erunt sancti, itelligat, non habere nunc vtramque stolam: & cum ait, inter mortem hominis & resurrectionem esse animas in abditis receptaculis inter ipsa abdita receptacula cõnumerasse tam cœlum quàm infernum:sed designauit illud tempus medium, quia tunc non habent completum affectum, quem habent ad corpora.

Gloſſa San. Thom.

Obiectio

¶Et per hoc respõdetur ad aliud argumẽtum, q̃ Gre.4.lib.dialogorũ soluit.Pœna& premiũ quæ per sententiã iudicij reddũtur, non debẽt iudicium ipsum antecedere:supplicia verò inferni & gaudia paradisi reddentur per sententiam Christi in vltimo iudicio,vt patet Matth. 25.Ite benedicti,&c. ergo antea non sunt in illis locis.Respondet,inquam,Greg. quòd tunc sententia mittet non solùm animas,sed damnatos ipsos cum suis etiam corporibus,in quibus illuc vsque non erunt corpora.

Dilutio.

Ad fundamẽtũ Bernardi.

¶ Ad illud verò, q̃ fuit Bernardi fundamentũ Apocaly.6.Vidi subtus altere animas interfectorũ, &c. respondet glossa interlinealis, illud nõ intelligi de animabus existentibus in eccle sia triũphante,sed in isto mũdo sub agone martyrij.Sunt enim tũc sub altari Dei:id est,sub protectione Christi. Vel dicuntur esse animæ sub altari:id est,in templis, vbi condita sunt corpora,prænunciantes tyrãnorum vindictam. Neque tamen credendus est Bernardus in illa opinione permansisse: nã alibi sæpe videtur veritatem cõfessus,scilicet, quòd animæ visione beatifica fruantur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm animæ ex prædictis receptaculis aliquando egredi valeant.

Partis negatiuæ arg.1.

VOniam constitutum est, animas statim post mortem ad sua trãsmitti receptacula,quæritur, an inde valeant exire. Et arguitua à parte negatiua,primum ex authoritate Augustini lib. de cura pro mortuis gerenda.capit. 13. dicentis.Si rebus viuentium vterentur animæ mortuorum,vt de alijs taceam, me ipsum pia mater nulla nocte desereret, quæ terra mariq; secuta est, vt mecum viueret: vnde colligit, mortuorum animas viuentium rebus non interesse.

2. Argumẽt.

¶Secundo arguitur ex illo Psalmi, vt in habitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ:& Iob. 13. Qui descendit ad inferos non ascendet: ergo saltem ex inferno aut paradiso nulla potest egredi anima.

Pars affirmatiua.

¶ In contrarium est Hieronymus contra Vigilantium, ostendens, animas illis receptaculis non sic esse mancipatas, quin Deo sic disponente,permittente, vel iubente, egredi ad nos valeant.

De exitu animarũ à suis receptaculis

¶De exitu animarum à suis receptaculis bifariam loqui possumus. Vno modo vt simpliciter inde exeant nunquam illuc reuersuræ, atq; alio modo, vt in tempus egrediantur, iterũ regressurę.Præterea exire de receptaculis potest vno modo contingere citra corporum resurrectionem,scilicet,vt vel nudæ exeant, vel sic corporibus assumptis, vt non sint in illis vita animali vsuræ. Sed alio modo per veram suscitationem, sicuti puer, quem Elisæus suscitauit, & Lazarus atque, alij quos suscitauit Christus.

¶His prænotatis modis ad quæstionem quinque conclusionibus respondetur. Prima, Beatorum animæ, secũdum beatitudinis positam legem,nequeunt inde exire nũquam reuersuræ.Conclusio est liquida,quia beatitudo est vita æterna:æternũ aũt id sonat,quod nunquam habiturum finem. Item, beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: non autem esset status perfectus, nisi beatus suæ haberet beatitudinis certitudinem: hæsitatio enim, an homo possit perdere quod habet,non posset non anxium eum reddere, atque adeò nõ esset ille simpliciter beatus: cùm ergo beatitudo sit vita æterna, quicunq; beatus, est certus se habere vitam æternam neq; ab illo statu cadere posse: quo vtique iudicio falli nequit. Si autem inde exire posset non reuersurus,falsum haberet iudicium:repugnat ergo vt hoc pacto exire valeat. Atque hoc docuit Paulus.1. ad Thessalonicen. 4. Rapiemur obuiam Domino in aera,& sic semper cũ Domino erimus.

1. Conclusi.

Ratio.

¶Secunda conclusio.Neq; de inferno,neq; vero de limbo puerorum possibilis est egressus, qui non sit regressum habiturus. Probatur ratione per contrarium simili. Nam infernus suopte nomine mortẽ etiam æternã significat, nullã habens redẽptionẽ,iuxta illud Matt. 25. Ite in ignẽ æternũ: quare secundũ legem illius status nemo inde egredi potest non reuersurus.Et idem est depuerorum limbo: nã sunt in perpe-

2. Conclu.

Infernus.

perpetuũ à regno cœlorum relegati iuxta ver
Limbus puerorum. bum Domini Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. Nisi quòd in damnatis est noua ratio, quòd habent in odio Dei obstinatam volũtatem, iuxta illud Psalm. 73. Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper, pœna autem remitti non potest nisi deleta culpa: quare & eorum obstinatio facit, vt nulla esse possit ab inferno redemptio.

3. Conclus. ¶ Tertia conclusio. Apurgatorio & limbo patrum constat possibilem, imò necessarium fieri in cœlum transitum.

¶ Cõtra secundam aũt conclusionem fit argumentum de Traiano, qui fertur precibus beati Gregorij ab inferno, vbi multis annis egerat, exijsse liber. De hoc tamẽ quæst. proxima fiet sermo.

4. Conclus. ¶ Quarta conclusio. Quamuis secundum legẽ ordinariam animabus separatis congruentem neque ad nos exeant, neque vllum nobiscum habeant commertium, tamen secundum permissionem aut dispensationem diuinam & extraordinariam legem, nil vetat quominus in quocunque sint receptaculo ad nos reuertantur. Prima pars inde probatur, quòd animæ separatæ eo quôd corpora exuunt, & vita præsenti & mortali decedunt, à nostra rebusq; nostris, officijs & moribus segregantur: & ideo ordinaria lege sicut nos mortales rebus earum non adsumus, ita neque immortales ipsæ nostris intersunt. Atque hanc communem ordinariamq; legem explicat illis verbis Augusti. in argumento quod primo loco obiecimus. Si rebus viuentium interessent animæ mortuorum, vt de alijs taceã, me ipsum pia mater nulla nocte desereret, vt mecũ viueret: absit enim vt facta sit vita fœliciori crudelis. Et confirmat hoc ex illo. 4. Reg. 22. ad pientissimum Regem Iosiam, cui cùm Deus exitium regni & gentis suę prænunciasset, pollicitus est subinde dicẽs. Ecce ego apponam te ad patres tuos, & apponeris cum pace, & non videbunt oculi tui omnia mala, quæ ego induco in locum hunc, & qui commorantur in eo.

Probatio secũdæ partis, ¶ Secunda verò pars colligitur ex verbis Hieronymi contra Vigilantium, qui putabat apostolorum & martyrum animas in fortunatorum insulis & campis Elisijs, vt Ethnici de animabus philosophantur, detineri: in quem Hieronymus sic inuehitur. Ais vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter arã Dei animas apostolorum & martyrũ consedisse, nec posse suis tumulis, nec vbi voluerint adesse præsentes? Quasi dicat, Falsus id ais. Et subdit, Tu Deo leges ponis? Tu apostolis vincula injicies vt vsque ad diem iudicij teneantur in custodia, nec sint cum Dño suo, de quibus scriptum est, Sequuntur agnũ quocunq; ierit. Et Augustin. in lib. de cura pro mortuis gerenda. ca. 19. ait, Fœlicem confessorem cum à barbaris Nola oppugnaretur, humanis aspectibus fuisse visum, nõ incertis rumoribus, sed testibus certis. Verum ista, inquit, diuinitus exhibẽtur lõgè aliter q̃ se habet vsitatus ordo. Alij nãq; sunt, ait, humanarum limites rerum, alia humanarum signa virtutum, alia sunt, quæ naturaliter, alia, quę mirabiliter fiunt. Ambas igitur conclusionis partes hisce verbis edocet Augustin. nempe, quòd secũdum ordinarium & vsitatum cursum animarũ è suis non exeunt receptaculis, sed tamẽ secundùm diuinam dispensationẽ exire & possunt & assolent. Id quod cumulatis exẽplis Greg. 4. lib. dialogo. confirmat.

Probatur cõclusio.

Greg.

¶ Quapropter ex omnibus ferè exire solẽt, scilicet, ex paradiso, ex inferno, & purgatorio & ex limbo patrum, vt de Samuele, vt. 3. Reg. 28. legitur qui apparuit Sauli. Quãuis vt August. eod. lib. de cura pro mor. geren. cap. 15. refert, non desint, qui negent, verũ fuisse Samuelem, Sed tamen Moyses, vt Matt. 17. legitur, in trãsfiguratione Domini apparuit.

Samuel.

¶ Atqui & vsu apparitiones istæ accidere solent, vt ibidẽ August. cap. 16. autor est, siue ad viuorum qualecũq; solatiũ, ad quos pertinent illi mortui, siue vt ijs admonitionibus more humanò sepulturæ cõmendetur humanitas. Animæ namq; beatæ Deo dispensante possunt apparere suis, vel vt eos consolentur, ostendentes se diuino conspectu frui, vel vt eos admoneant & ad eandem beatitudinem alliciant. Vel vt suis reliquijs iustos honores deferãt: vt de Ioãne Baptista & alijs legitur. Existentes verò in purgatorio solent prẽterea apparẽdo suffragia sibi fieri deposcere. Delimbo verò puerorum nulla est ratio cur egrediantur.

Mortui quare appareãt. De cœlo. De purgatorio. De limbo puerorum.

¶ Addit verò hîc D. Thomas interesse inter sanctos & damnatos, quòd sancti, cùm voluerint, apparere possunt viuentibus, non tamen damnati. Meruerunt, inquit, sancti in hac vita, vt aliquando gratiarũ dona sanitatum, quæ reprobis non conueniunt, ita vt post hanc vitam cùm expedierit, possint huc redire. Hæc D. Tho. At verò patentissima ratio est, quod beati nihil optare possunt, nisi quod rationi sit aperinde diuinæ voluntati consentaneum: quicquid autem huiusmodi Deum poscunt, obtinent: ergo quoties volunt exire exeunt. ¶ Infernales tandem animæ exire non permittuntur dum volunt, sed dũ ob aliquod mysterium nobis

Distinctio S. Thom.

Ratio.

Inferni animæ.

nobis occultum diuinitus permittuntur, veluti dæmones. Quare diues epulo, vt legitur Lucæ. 16. rogare non audebat, vt fineretur ipse ad suos ire, sed rogabat Abraham, vt Lazarū mitteret. Neq; verò illi egredi cupiunt, vt aliquod beneficium nobis conferant, eo q̃ nobis bonum optent, quia adeò à charitate longè distant, vt neq; naturalem inclinationē permittant, actus rectos elicere. Quocirca epulo ille non tam ex naturali amore, quo ferebatur in suos, quā ex superbia cupiebat, ne sui necessarij in illum tormentorum locum venirēt: mallent enim damnati, vt omnes secū essent miseri, sed quādo id nō possunt efficere, volunt in hoc alij eminere vt sui alijs præferantur. Vel fortè illa petitio nihil aliud significat, quam rei ipsius infernalis naturam: nempe, tam trucem esse & atrocem, vt summopere omnes debeāt illā cauere. ¶ Nescio tamen, an affirmare liceat miseras quādoq; animas officiū ipsorum dæmonū vsurpare, vt, scilicet, ceu ministri Satanę ad tentandos homines tendendaq; illis retia & parandos laqueos veniant. Certum est tamen hoc non esse earū officium. Tametsi cùm sint odio Dei obstinatæ ac subinde nostri, nil mirū si eodem odio id paratæ sint facere. An verò Deus id quandoq; fiuerit, ipse nouit.

¶ Cæterum ita est possibile animas ex suis locis huc remeare, vt tamen non sit facile creditu toties id accidere, quoties nobis apparet. Primum, quòd vt idem Aug. lib. de cura pro mor. gerent. ait quādo inter somnia nobis videntur charorum animæ aut aliæ nobis infestæ apparere, rarissimè accidit, vt sint ipsæ animæ, imò quàm sæpissimè contingit, vt non nisi sub earum imaginibus in sensu cōmuni propter nostras præcedentes cogitationes appareant illa phantasmata. Sed vanitas vulgi est, credere animas esse veras. ¶ Præterq̃ q̃ quàm plurimas eiuscemodi fallacias præstigiatores & præstigiatrices mulierculæ vulgo offerre solent, quibus ignorantibus illudunt. Nam animæ fœlices rarò cupiūt ab illo cœlesti loco exire, & ad admonendum viuos nō est necessarium vt veniant. Quare nec Lazarus permissus est venire quia habemus leges & prophetas, quibus nos Deus satis edocuit, & indies cōmonefacit, quibus nisi credamus, neq; si damnati neq; illi, qui purgantur, ea quę illic fiunt nobis, denūcient, fidem eis dabimus. Imò de hoc Deus offenditur, quòd simus magis parati apparentibus defunctis, quàm suo euangelio credere.

Solutio arg. ¶ Primum igitur argumentum, quod est autoritatis Augustini, iam solutum est, quod loquatur de lege cōmuni. Et pariter intelliguntur testimonia alia secundi argumenti ex Psalmo & ex libro Iob accersita. ¶ Si verò tandem obijcias, q̃ animæ eò sunt suis receptaculis adscriptę, vt sua illic vel prędmia vel supplicia habeāt: si vero ad nos venirent, interrumperentur præmia & supplicia, negatur illatio, quia propterea quòd ab illis receptaculis egrediantur, neq; animę beatæ desinunt videre Deum, neque quæ cruciantur à suis eripiuntur tormentis.

¶ Superest autem vt de alio exeundi modo dicamus per resumptionem vitę mortalis, quem admodum resuscitati reliqui ab Elia & Elisæo, à Christo, & Apostolis & deinceps sanctis è suis receptaculis prodierunt. Subiungitur ergo conclusio quinta. Nullus vnquam, cuius fælix anima cœlestem paradisum inhabitaret, vt vitam mortalem resuscitatus est. Conclusio hæc quamuis in sacris Biblijs non sit expressa, efficaci tamen ratione illa probatur, qua primam asseruimus. Beatus enim nemo est, nisi qui certo scit se sempiternam vitam, hoc est indefectibilem possidere, quo vtique iudicio falli nequit: nam si ambiguus hęreret, vel falli posset: non esset plenarie fœlix: si verò potest in vitam mortalem redire, beatitudo illa interpollaretur, atq; adeò falsum fuisset iudicium: ergo illud fieri nequit. Nam si obijcias de Christo seruatore nostro, qui fuit beatus, & tamen naturam habuit mortalem, nihil ad rem afferas, tum quia erat verè Deus & homo, & ratione vnionis anima visione fruebatur illam beante, & ratione redemptionis corpus erat mortale: tum præsertim quòd passiones, quas secundū corpus pertulit, repugnant beatorum statui, quo fruuntur in cœlo. ¶ Ex quo alia colligitur ratio, quòd Deus animæ iustorum, præcipuè qui sunt confirmati in gratia & gloria, nihil confert, nisi quod eis sit beneficium. At verò quamuis resuscitatū illum Deus confirmaret in gratia, priuaretur tamen illa beatifica visione, & esset multis molestijs peruius in corpore, quæ anima illa non duceret pro beneficio, sed pro damno: quare ex natura rei non esset ei resuscitatio gratia, vt vitam degeret mortalem. ¶ Atque idem protinus subsequi videtur de illis, qui sunt in inferno. Sunt enim damnati ad æternam pœnam, quæ ideo illis interpolari nequit: cuius cōtrarium vsuveniret, si damnatus in vitam nostram resuscitaretur. Sed tamen hoc quæstio. sequen. emunctiùs examinabimus contra Altisiodorensem, qui contra opinatus est. Et idem est de illis, qui in puerorum limbo tenentur.

¶ Fit ergo consequens, si hæc quæ diximus vera sunt, vt quotquot resuscitati sunt, vel ex purgato-

§. Cōclusio.

Ratio optima.

Obiectio.

Ratio.

Appendix

purgatorio vel ex limbo patrum prodierint. Supponimus enim manifestam veritatem, quod nemo vnquam verè fuerit resuscitatus, aut per naturam, aut dæmonum potestate, sed solo diuino miraculo. Quare si Samuel, de quo. 1. Regũ. 14. legitur, verus fuit suscitatus Samuel, diuino numine fuit vitæ restitutꝰ: quoniam operis huius supranaturalis neq; homo neq; angelus per propriam virtutẽ potest esse causa: sed sola virtute diuina. Illi ergo, quos Elias & Elisæus suscitarunt, in limbo patrum fuisse creduntur, erant enim circuncisi, & minores ætate, q̃ vt possent mortaliter deliquisse. Et Lazarus vel in limbo erat patrũ vel in purgatorio. In summa idem forte de cunctis credendum est. ¶ Sed profecto nec satis fit animo vt quiescat. Arguitur enim sic. Quicunq; in limbo patrum erant, aut in purgatorio modo existunt, certi, vt supra diximus, in exitu corporum facti sunt, prædistinatos se esse ad gloriam, quo vtique iudicio falli non possunt, imo sunt & in gratia & amicitia Dei confirmati: cùm verò ad vitam mortalem redeunt, nulla apparet lex vt sint vel in gratia confirmati: vel suæ salutis infallibiliter certi: ergo resuscitatio illa nullatenus illis potest esse expediens, nam à firmissimo statu salutis exire, & periculo perditionis subijci, summum profecto detrimentũ est: præterea iudicium illud certum deserere, & hæsitatione, qualem nos de nostra prædestinatione habemus, torqueri, nemo sanæ mentis eligeret: quare nemo illorum vellet suscitari, neq; tamẽ concedendũ, q̃ eos inuitos Deus ad nostras miserias remittat: præsertim illos qui erant in limbo patrum, vbi omni dolore & pœna erant exempti.

Suscitati ab Elia.

Argum

Aliud argu. De animis purgatorij.

¶ Imò & de illis, qui sunt in purgatorio, arguitur. Aut enim dum suscitantur debitas omnes pœnas luerant, aut secus: si luerant, idem quod beatis, iudiciũ illis patrocinatur, quia inde iam euolant in vitam æternam: si verò non omnia debita persoluerant, non seruatur iustitia diuina, cum ante tempus inde eruantur.

Solut. 1 ar.

¶ Ad primum vt respondeamus, hæc primùm veritas pientissimè credenda est, quod nemo vnquàm à morte fuerit in vitam nostram excitatus, qui nõ tandem fuerit saluus. Itaq; nunq̃ fuit vllus resuscitatus nisi prædestinatus. Veritas est, quam Abulensis sup. 4. Reg. 4. q. 56. inter narrandam suscitationem pueri ab Elisæo, affirmat dicens, q̃ quamuis non habeatur in sacris scripturis, est tamen piè credenda.

¶ Atqui præter eius authoritatem hac ratione colligitur, saltem admisso quòd nemo nisi, vel ex purgatorio vel limbo patrum fuerit vnquã suscitatus. Nemo vnquam nisi Dei virtute resuscitatus fuit, neque verò aliunde, quàm vel ex limbo patrum vel ex purgatorio: cùm ergo nemini Deus tantum, quantum est resuscitationis beneficium detrimentum sempiternę salutis contulerit, certum est quòd illos, qui in via erant salutis certissima, in eandem vitam æternam tandem remittat.

¶ Accedit & ex eorum conditione ratio alia. Nam cum se viderint ad vitam æternam destinatos, in vigilia semper erunt & cautissima cura, ne inde decidant. Quin verò addiderim in gratia & meritis cumulationibus ab hac luce pòst demigrasse quàm priùs: præsertim illi, qui purgatorij tormenta fuerint experti, quã sint grauia. In cuius & Lazari egregia sanctimonia documẽtum est. Et illud viduæ filium resuscitatum aiunt postea fuisse Diuum.

Ratio 2.

¶ Sed neque hęc satis argumento facit, nisi tertium assertum addiderimus. Crediderim, inquam omnes illos semper mansisse in gratia confirmatos: & præterea de sua salute certissimos: nam postquam fuerant confirmati, nulla est ratio cur ab eadem fuerint confirmatione depulsi: neque verò iudicij, quod certissimum de sua salute habuerunt, cur fuerint obliti. Si enim Paulus memor erat, se in tertio cœlo arcana vidisse Dei, multò iustius illam iudicij certitudinem suscitati retinent: alioqui Christus minimè cum illis clementer egisset.

Ratio 3.

¶ Et ideo respondetur ad primum argumentum, quòd etsi existẽtes in limbo ad molestias huius vitæ fuerint reuersi, non id illis in damnum, sed certè in magnum cesit lucrum & meriti augmentum. Resuscitati verò ex purgatorio nõ sunt credendi omnino fuisse perpurgatos, sed nihilominus reliquum pœnarũ, quas passuri erant, poterant reuiuiscentes operibus satisfactionis persoluere, aut si negligentiores essent, postmodum secundò defuncti illas in purgatorio luerent.

Solu. 1. arg.

QVÆSTIO SECVNda, De suffragijs defunctorum.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm suffragia à viuis impensa defunctis prosint.

DVO defunctorum genera duas nobis offerunt elucubrandas quæstiones: illi scilicet, qui sunt in purgatorio vnam de suffragijs: atque illi, qui sunt in paradiso, de oratiõibus ipsorum pro nobis, & nostris ad ipsos. Et quidẽ quæstiõ prior, quæ est hæc secunda, longam nobis exhiberet disputandi rationem de purgatorio: hoc præsertim tempestatis articulo, quo perditi hæretici tam impudenter illud populo dissuadere contendunt. At verò non solùm libr. 1. de natura & gratia, cap. 14. verùm & hic supra dist. 19. quæstionẽ tertiã intres articulos distributã in eadem elucidanda confirmandaque veritate totum insumpsimus. Fuit enim Armenorum hæresis, ac subinde Valdensium, & Ioannis Hus, & Vvitcleff, ac tandem pestilẽtissimi Lutheri in articulis ad Leonem exhibitis. 4. & 37. & 38. Quem errorem inter alios in illo suo errorum fonte potarunt, quòd Christus in sua passione non solũ quoad sufficientiam, verùm quoad efficaciam, tã plenariè pro vniuersis nostris sceleribus satisfecerit, vt nihil nobis fiat pœnarum reliquũ, quas vel in hoc seculo per satisfactionem, vel in altero per purgationem, soluere debeamus. Hac inquam ratione confessionem purgatorij ab Ecclesia catholica exsibilare explodereq; contendunt. Contra illud Paul. 1. ad Corinth. 3. Si quis super fundamentum Christi superædificat, ligna, fœnum, stipulã, dies domini declarabit: quia in igne reuelabitur, & subdit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Sed permolestum esset quæ locis citatis copiose congessimus huc accersere. Illa igitur, suppositata veritate locus præsens nobis duntaxat offert de suffragijs dicere, quæ ijdem hæretici tã quam rem confictam & ludicram irridentes abijciunt.

Hæresis Armenorum.

¶ Quatuor igitur se offerunt disputanda. Primum, scilicet, per quos debeant suffragia fieri, vt prosint: secundò quibus prosint: & tertiò quæ sint illa suffragia, ac demũ quartò vtrum quæ pro vno defuncto fiunt tam alijs prosint quàm illi. Quæritur itaq; primò, vtrum suffragia per vnum exhibita alteri prosint. Et arguitur à parte negatiua, ex illo Pauli ad Galat. 6. Quæ seminauerit homo, hæc & metet: si autẽ quispiam fructum suffragiorum alterius perciperet, meteret quidẽ non propria: sed aliena semina. ¶ Secundo: Ad iustitiam Dei pertinet, vt vnicuique pro meritis proprijs retributio fiat, iuxta illud Psalmi, Tu reddes vnicuiq; iuxta opera sua ratio verò diuinæ iustitiæ deficere nequit: ergo per suffragia vnius alteri non succurritur. ¶ Tertio: Eadem est in opere ratio meriti, satisfactionis & laudis: sed pro opere vnius alter nõ laudatur nec per illud meretur: ergo nec per satisfactionem alterius satisfacit. ¶ Sed peculiariter quòd viuorum suffragia defunctis non prosint, arguitur quarto. Secundũ Apostolum. 2. Corint. 5. Omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi, vt accipiat vnusquisque propria corporis: prout gessit. & Apocalypsi. 13. Opera illorum sequuntur illos: ergo vnusquisque defunctorũ propria debita per se patiendo debet exsoluere. Præsertim quòd vt vnus pro alio satisfaciat, requiritur, vt ambo sint eiusdem Reipubl. ciues: & tamen defuncti non sunt ex nostra Republi. vt vt supra dictum est.

Partis negatiuæ. ar. 1.

3. Argumẽ.

4. Argum.

¶ Quintò: Si suffragia vnius alteri seu viuenti seu vita defuncto prodessent, consequens esset, vt si ille, qui suffragatur, nequam homo esset nihilominus eius suffragijs sufficeret: aliquin cùm non constet, sacerdotem esse in gratia, nunquam securi essemus & certi eorum sacrificia prodesse, atque adeò periret religio offerendi talia sacrificia pro defunctis: sed tamẽ ex alia parte, cum vt Ioan. 9. legitur, peccatores Deus non exaudiat, videntur eorum suffragia nullius esse pretij apud Deum.

5. Argumẽ.

¶ Sexto deniq; arguitur. Si vnius suffragia alteri subuenirent, sequeretur, quòd facienti ipsi nihil ad satisfactionẽ prodesset: nam si quis pecuniam suam alteri erogauerit, sibi amplius non potest, videtur autem hoc durum & contra illud Psalmi, Oratio mea in sinum meum conuertetur: ergo nemo alteri suffragari potest. ¶ In contrarium autem est illud Psalmi, Particeps ego sum omnium timentium te, vbi bonorum cõmunicatio insinuatur, &. 2. Machabæorum. 12. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. ¶ Quæstio est præcipua: qua tamen multa submouentur, quæ in superioribus sunt satis excussa, qua ratione breuior leuiorq; erit præsens disputatio. Sunt autem ad quæstionis solutionem septem conclusiones necessariæ. Prima. Vnusquilibet potest pro altero satisfacere, ac proinde alteri suffragari. Ad intellectum autem terminorum ex his quæ distinctione. 19. de satisfactione diximus, notãdum est opera nostra bona, quæ ex gratia procedunt bifariàm esse apud Deum prætiosa, vno modo in ratione meriti, atque altero in ratione satisfactionis. Et meritum quidem duplex

6 Argumẽ.

Pars affirmatiua.

Conclus.

esse

eſſe poteſt: ſcilicet, de condigno nempe, quod ex gratia procedit, & ideo ratione iuſtitiæ præmium habet vitæ æterna. Quo vtique pacto nemo poteſt alteri, mereri, ſed ſolùm ſibi: præter ſolum Chriſtum, qui tanquàm caput noſtrum meruit nobis quicquid gratiæ & gloriæ confertur. Et ratio huius eſt, quia gratia non facit gratum niſi habentem, atque adeò illa nemini confertur niſi per ſacramentum: aut per opera propria ipſius ex gratia hominem iuſtificante procedentia, iuxta illud Geneſ. 4. Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Et hac ratione ait, ad Romanos. 2. Paul. quod reddet vnicuique Deus ſecundum opera eius: his qui ſecundum patientiã boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem & vitam æternam. Et. 2. ad Corinthios. 5. Vnuſquiſque recipiet ſecũdum propria corporis prout geſſit. Vnde vt patet Matthæ. 25. Nemo mittitur in regnum aut in exilium niſi propter propria opera. Quia dediſtis mihi manducare, Quia non dediſtis &c. Iſto ergo modo nemo alteri ſuffragari poteſt.

Roma. 2.

¶ Sed aliud eſt meritum de congruo, non quidem, vt aliqui fingunt, in peccatore dum diſponitur ad gratiã, illud enim certe eſt contra Paulum dicentem, Si ex operibus iam non eſt gratia, vt. 2. libr. de natura & gratia. cap. 4. late demonſtrauimus: ſed in eo, qui eſt in gratia. Poteſt enim iuſtus alteri etiam exiſtenti in peccato primam mereri gratiam de congruo, vt Stephanus meruit Paulo: id tamen fieri nequit, niſi mereꝛ do illi proprium actum in Deum, quo conuertatur: quia gloriam, vt dictum eſt, nemo poteſt niſi per proprium actum aut ſacramentum aſſequi. Et fortiori ratione poteſt vnus iuſtus alteri iuſto augmentum gratiæ mereri de congruo, merendo ſcilicèt, illi: vt per proprios actus proficiat in gratia. Et iſto modo D. Thomas. 1. 2. quæſt. 114. articul. 6. concedit meritum de congruo. Atqui iſta ratione quicunque iuſtus poteſt alteri ſuffragari per ſuas orationes & bona opera. Et hoc negare eſſet hæreticum contra articulum fidei, Credo ſanctorum communionem. Sic enim intelligitur illud allegatum Pſalmi, Particeps ergo ſum omnium timentium te.

Meritum de congruo,

¶ Sed eſt conſideratè ſpeculandum diſcrimen inter rationem meriti, condigni, & congrui. Non enim ex radice æſtimatur: nam vtrumque procedit ex gratia, ſed ex conſecutionis neceſsitate aut contingentia. Per meritum enim de condigno certiſsima & ineuitabili lege, ille qui meretur, conſequitur proprium præmium: ſed tamen alteri de congruo, pro quo orat, non eadem lege impetrat quod petit, ſed ſecundum quod Deo placuerit annuere vel renuere.

Diſcrimen meritorum.

¶ Habent præterea aliam virtutem iuſtorum opera, vt ſint in virtute paſsionis Chriſti ſatisfactoria pro pœnis, quæ remiſsis culpis, ſiue mortalibus, ſiue venialibus fiunt reliquæ, quæ quidem opera in ratione ſatisfactionis poteſt quicunque iuſtus alteri iuſto communicare. Et hæc pariter veritas eſt catholica, quam qui negaret, hæreticus eſſet contra eundem articulum fidei de ſanctorum communione. Atque hanc concluſionem diffuſe diſtinctio. 19. quæſtione. 2. artic. 4. commonſtrauimus, vbi hæreticorum technis reſponſum ire abunde pro captu noſtro curauimus. Eò enim quòd eodem baptiſmate abluti ſumus, eiſdemque ſacramentis participamus, & potiſsimum ſacratiſsima altaris cõmunione, quæ inde nomen ſortitur, quòd eodem ſancto conuiuio communicantes eiuſdem nos corporis Chriſti membra profitemur, debemus, vt ait, ad Galat. 6. Paulus, alter alterius onera portare, non ſolùm in temporalibus, vt hæretici ſubterfugientes aiunt, verùm & in ſpiritualibus. Imò in eis eo potiùs, quo in eis vicaria opera alter alterius magis indigemus. Quæ enim onera grauiora ſunt nobis, quã pœnæ, quarum ob præterita peccata rei ſumus? Atq; hæc potiſsimum in preſentiarum appellamus ſuffragia: vt quẽadmodum debet vnuſquiſq; proximo indigenti de ſua ſubſtantia opitulari, ita debet alter pro altero orationes, eleemoſynas, & ſacrificia offerre, quibus pœnarũ obligationem ſoluat. Et re vera nemo hanc veritatem inficiari poteſt, niſi qui negat ſatisfactiones etiam proprias eſſe cuiquam neceſſarias. Et ideo cum iſtis hæreticis non opus eſt pluribus contendere.

Opera ſatisfactoria.

Suffragiorũ nomen.

¶ Veruntamen conſiderandum eſt hic, fructus huius ſanctorum communionis bifariàm prouenire, vno modo ex intentione generali exiſtentis in charitate. Quicquid enim boni operis Deo iuſtus exhibet, hac ipſa generali ratione boni operis, omnibus Chriſti membris, quæ ei charitate coniunguntur, prodeſt. Sed altero modo prouenire poteſt ex particulari intentione orantis, aut ſacrificantis, aut eleemoſynam largientis proiſto particulari. Qui quidem fructus cæteris paribus vberior eſt, vt in ſubſequẽtibus appareuit.

¶ Secunda concluſio. Hæc viuorum ſuffragia non ſolùm viuentibus proſunt, ſi pro illis offerantur, verùm & defunctis. Probatur. Hæc ſancta communio in charitate fundatur, quæ vti ait Paulus. 1. ad Corinthios. 13. nunquam

2. Concluſi.

excidit, atq; adeò neq; per corporalem mortem interrumpitur: ergo sicut potest quis amico suo aut necessario viuenti officia sua tribuere & applicare, potest & defunctis, debent enim defuncti in memorijs hominum viuere, imò, eò eis accuratius ac diligentius opitulari debemus, quàm viuis, saltem in ratione satisfactionis, quò plus nostris subsidijs egent: viui enim possunt per propria opera satisfacere, defuncti autem nequaquam: sed patiendo. Hæc autem conclusio artic. proximo in meditatione existentium in purgatorio locupletiùs confirmabitur, vbi sacro oracula & sanctorum patrum testimonia perpendemus aduersus hæreticos, qui adeò hoc mordicùs negant, vt propter testimonium citatum libri Machabæorũ negent illum esse canonicum.

Explicatio cõclusiõnis ¶ Interim verò operæpretium est eãdem conclusionem meditatiùs euoluere. In primis subsidia hæc & suffragia nostra valere defunctis nequeunt, vel ad remissionem culpæ, vel ad augmentum gratiæ, quemadmodum diximus ratione meriti de cõgruo. Primum, quia cum sint insti non possumus illis conuersionem mereri: item nec remissionem venialis culpæ, quæ vt distinct. 15. quæst. 2. articu. 2. & distin. 12. quæst. 3. artic. 3. diximus, in ipso ingressu purgatorij ratione confirmatæ charitatis eis dimittitur: vel fortem per patientiam, qua pœnam illius culpæ qui purgantur tolerant. Neque verò eorum potest augeri meritum, aut gratia, quia vt Ecclesiastes. 11. legitur, vbi ceciderit lignum, illic erit: sed solùm illis suffragia hæc nostra subueniunt ad remissionem & alleuationem pœnæ, per viam satisfactionis. Ecclesiast. 11

Per quæ autem opera & quot modis suffragia hæc viui possint defunctis impendere, artic. 3. docebimur.

¶ Subsequitur autem alius ambiguitatis respõsio, vtrùm illa, quæ per peccatores exhibentur suffragia, sint vllius valoris. Ad quam incundam responsionem prænotandum est, in suffragijs, quæ per iniquos fiunt, duo considerari: scilicèt, opus ipsum, quod vocant, operatum, quale est sacrificium altaris: & præterea opus operantis: scilicèt, qua ratione ab ipso operãte proficiscitur.

3. Conclusi. ¶ Est ergo tertia conclusio. Suffragium per vitiosum ministrum exhibitum nihil valoris amittit, qui ex opere operato prouenit. Hanc conclusionem distinctio. 1. quæst. 5. articul. 5. vbi de malis ministris, quibus sacramenta dispensantur, egimus, exploratam probatamque reliquimus. Vbi ostendimus, quod cùm sacramentorum causa prima sit Christus, iuxta illud Ioan. 1. Super quem videris spiritũ descendẽtem ipse est qui baptizat, nihil impedimenti effectui sacramenti ex ministri malignitate obijcitur, dummodò legitima intẽtione ipsius Christi & ecclesiæ, sacramentum dispenset. Docet enim Aug. tract. 5. super Ioannem illic Baptistam agnouisse, Christum autoritatem & potestatem baptismi penes se retenturum, sed tamen ministerium transiturũ in bonos & malos. Et confirmatur cõparatione ministri ad instrumẽtũ: etenim quia instrumentum non agit per propriam formam, sed per illam, quæ est in artifice, opificium non assimilatur instrumento, sed idææ, quæ est in mẽte artificis. Et ideo dummodò serra sit bene dẽtata, nihil refert aurea ne sit, an ferrea: & medicus infirmus si bene artem calleat, tam bene sanare potest, quã sanus. Id ipsum ergo quod de sacramentis quantum ad gratiæ collationẽ diximus, de sacrificio missæ quatenus virtute operis satisfactorium est postmodũ sensimus distin. 13. q. 1. artic. 6. cuius quæstio erat, vtrum missa mali sacerdotis tantum valeat, quantum boni. Id quod & latiùs ead. dist. q. 2. artic. 1. differere studuimus. Illis ergo locis visere quisq; potest, quæ hic molestè repeterentur.

¶ Quarta conclusio. Si opus æstimetur ex virtute operantis: tunc perpendendum opus vel quatenus est principalis agentis, vel quatenus instrumẽti vel ministri. Si principale agẽs Deo gratum est: nihil eius meriti & satisfactionis propter iniquitatem ministri deperit. Exemplum cum primis patet in eodem sacrificio missæ. Haud enim in missa mali ministri id tantum satisfactionis integrum est, quod illic virtute operis existit, verum & illud quoque, quod virtute operantis: nempe, ecclesiæ, quæ per ministrũ sacrificium offert, obuenit: quoniã sicut virtus sacramenti nõ vitiatur per ministrũ, ita neque sanctæ opus ecclesiæ. Consultò autẽ dixerim, nihil deperire illius, quòd ab ecclesiæ intentione prouenit: nam præter illud augere aliquid potest probitas ministri, vt in art. citato. 6. dist. 13. q. 1. adnotauimus explicando illum canonem. 1. q. 1. Ipsi sacerdotes: vbi habetur, quod quanto sacerdotes fuerint digniores, tanto facilius in necessitatibus, pro quibus clamant, exaudientur. Non enim de priuatis tantum orationibus sacerdotũ verbum intelligitur: verùm & de illis, quas nomine publico ecclesiæ in sacrificio missæ, & in canonicis psalmis fundunt. Et hac ratione certè missa boni sacerdotis plus prodest, q̃ mali, non solũ propter priuatas orationes, quas præter ecclesiæ iussum adhibet, verum & propter ipsas 4. Conclusi.

sas, quas ecclesia iubet, quia dignius eas offert. nam licet indignitas ministri nihil tollat de eo, quod est de intentione ecclesiæ, dignitas tamē non parum auget. Quare consilium est sacrificia per digniores sanctioresq; sacerdotes offerre. Pari forma dum herus probus per improbum seruum eleemosynam facit, nihil proprij meriti amittit, sed nihilominus si seruus esset etiam iustus, qui ex charitate mandatum exe
5. Conclus. queretur opus ipsum esset apud Deum pretiosius. ¶ Quinta conclusio. Præter hos casus, quibus homo tanquā ecclesiæ vel alterius ministeropera exhibet alieno nomine meritoria & satisfactoria, nemo suo nomine potest, suffragium vllum, aut satisfactorium opus quod apud Deum sit meritorium vel vllius momenti præstare, nisi sit ingratia & amicitia Dei. Rationem huius supra multis in locis, & præcipue distinct. 19. quæst. 1. artic. 2. attulimus, Cum enim inter nos ex viribꝰ nostris proprijs & Deum nulla intersit iustitiæ ratio, vt contra Pelagium decretum est, tum quòd opera nostra finita sunt, & meritū, apud Deum infinitum, tum quòd iustitiæ nostræ quando in peccato sumus, vt Esaiæ. 64. legitur, quasi pannus menstruatæ sint, fit, vt nisi remissa culpa in gratia Dei simus constituti, nostraq; subinde opera ex fauore Dei fiant, Deo accepta esse non valeant. Respexit enim Deus, vt nuperrimè dicebamus, prius ad Abel, deinde ad munera eiꝰ.
6. Conclus. ¶ Et ex his fit alia sexta conclusio cōsequens, Nemini, pro quo vel ecclesia vel alia quæuis priuata persona suffragia offerat, quicquam prosunt, nisi in gratia ille quoque sit. Quoniam vt nulla cuiuspiam opera, nisi qui prius per charitatem fuerit filius Dei, grata sunt Deo, ita neque suffragia aut orationes, quæ pro illo qui non est eius filius, offeruntur, accepta Deo sunt, vt in ratione satisfactionis ei prosint: licet ratione meriti de congruo, vt explicatum est, possit quis alteri, vt conuertatur, mereri. Imò requiritur, vt tūc sit ille ingratia, dum suffragia pro illo offeruntur: nā licèt postea conuertatur, illa ei non proderunt, vt eadem distinct. 19. quæst. 1. articu. 5. monstratum est. Quare quæ pro aliquo viuo offerūtur suffragia, si ille in peccato extiterit, vel proderūt offerenti si indiget, iuxta illud Psalmi. 34. Oratio in sinu meo conuertetur, vel in ecclePsalm 34. siæ thesauro reponentur. Et idem est si offerātur pro illo, qui creditur esse in purgatorio (vbi nemo est nisi Deo charus) qui tamen est in inferno, aut in cœlo.

¶ Per hæc iudicare quispiam de hoc interrogato potest, vtrum sicut dum dominus in gratia existens eleemosynam facit per seruum ne quam, fructuosa est illa eleemosyna, ita si prælatus iustus iniquo subdito iniungat psalmos aliquos aut ieiunia in satisfactionem pro bene factoribus, orationes illæ & ieiunia sint apud Deum satisfactoria? Apparet enim sic habere propter vtriusque exempli similitudinem. Et ita credit, docetque Paluda. dist. præsenti quæstio. 1. Sed profectò mihi non satis persuasum est. Nam in eleemosyna pecunia ipsa est Domini, quare nil refert per quem illam pauperibus mittat: sed tamen orationes priuatæ personæ & pariter ieiunia sunt propria opera ipsius. Quare licèt prælatus meruerit iniungendo, opera tamen serui nequam non sunt Deo accepta. Accipe Paludani exemplum. Iubet Papa solennes vigilias pro defuncto summo Pontifice fieri, capitul. vbi maius. de electio. lib. 6. si intelligatur de vigilijs & missarum solennibus, quæ nomine publico ecclesiæ canonicè fiunt, tunc licet sacerdotes nō sint in gratia, prosunt, quia fiunt nomine ecclesiæ. Et idē est de processionibus & litanijs solennibus & canonicis. Sed si Papa, vel episcopus vel prælatus in religione orationes & ieiunia & eleemosynas iniungat, certè quæ à peccatoribus fiēt, non erunt satisfactoria, quia sunt peccatorum propria. ¶ Postremum denique dubium est, vtrum dum quis pro alio suffragia offert, sibi ipsi, qui facit, etiam prosint. Ad quod septima conclusione respondetur. Opus pro altero in 7. Concluſ. subsidium eius erogatum, potest aut in ratione satisfactionis contemplari, aut in ratione meriti. Primo modo nisi opus satisfactionem superet, ad quam alter est obligatus: nihil erogan ti prodest. Nihilominus de ratione meriti nihil ei deperit, imò plus ei potest meriti accumulari, quàm si pro se offerret. Probatur prima pars. Satisfactio fieri debet ad æqualitatē pœnæ debitæ: si ergo tantum ille debet vel orationis vel eleemosynæ vel ieiunij, quantum ego pro illo offero, nihil fit reliquum, quod in meam cedat satisfactionem. Ex quo fit, quòd si illam eleemosynam non solum pro illo, sed pro me & pro illo offeram minus vtriq; prodest, quam si totum pro illo, vel totum pro me offerrem. An verò eadem de sacrificio & oratione sit ratio, videbimus artic. 4.

¶ Posterior verò cōclusionis pars liquida est: quoniam opus quodcunque ex charitate profectum, est illi meritorium qui facit: opitulari autem alijs vel orationibus vel eleemosynis vel ieiunijs est opus egregiæ charitatis: cùm sit alterum alterius portare onera: ergo est id exhibenti meritorium. Imò tanta potest esse

alterius indigentia, vt magis sit meritorium, quam si ipse pro se faceret, nisi per hoc forte impediretur pœnitentiam soluere, quæ sibi in sacramento fuerat iniuncta.

Solut. 1 ar. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, Paulum loco illo citato retributionem tantum docere condigni meriti: si quidem merita sunt opera, quæ per Dei gratiam seminamus: messis autem est vita æterna iuxta illud Ioannis. 4. Qui metet, fructum congregat in vitam æternam. Hæc autem nemini nisi proeis proprijs meritis cõfertur, iuxta illud Psalmi, Euntes ibant & flebant mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Quare dum quis pro alio suffragia offert ille qui offert seminat meritum, & metet præmium: alter verò nec seminat nec metit, sed satisfacit per alterius suffragium.

Solut. 2. ar. ¶ Et hinc colligitur solutio secundi. Etenim cum opus satisfacientis fiat ex sua liberalitate, opus alterius pro quo fit satisfactio, nihil derogat diuinæ iustitiæ, vt illud in solutum referat, acsi ipsi offerret, & sic quodammodo acceptatur illud quasi opus illius.

Solu'3. arg. ¶ Ad tertium verò respondetur, quòd laus & meritum nemini tribuitur, nisi ratione proprij operis, & ideo qui suffragia erogat, meretur & laudatur, alter verò minime, sed beneficium suscipit, quo expietur. Nemo enim ex opere alieno laudatur, nisi vel consulendo vel adiuuando causa eius extiterit. Quod si rursus arguas. Par iustitia est reddere bona pro bonis & mala pro malis: sed neminem Deus pro alienis malis punit: ergo nec pro alienis bonis debet à proprio debito quempiam absoluere. Respondetur, quod auferre alicui sine causa quod suũ est, diuinæ iustitiæ repugnaret, quod contingeret, si innocentem quempiam pro alieno delicto puniret, præsertim ęterno supplicio. Acceptare autem bonum alterius pro altero sic diuinæ iustitiæ non repugnat, vt liberalitatem Dei & charitatem, quæ est inter proximos, commendet.

Solut. 4. arg. ¶ Ad quartum, quod defunctos respicit, respõdetur, quod defuncti in gratia decedẽtes dum in corpore viuerent meruerunt, vt alienis suffragijs post mortem iuuarentur, vt August. in enchiridio cap. 110. ait. In hac enim, inquit, vita omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Et ideo illa etiam ratione retribuetur eis prout in corporibus gesserunt. Vel fortè prudentius dicendum, quod Paulus loquitur de retributione, quæ in die iudicij pro proprijs operibus fiet, Esuriui, & dedistis mihi manducare, &c. Idem enim sentẽtia illa significat, Opera illorũ sequuntur illos. ¶ Ad aliud verò respondetur, quod quamuis illi nobiscum non eandem constituant Rempub. nihilominus sumus charitate communicantes, in qua charitate nostra fundantur suffragia.

¶ Quòd si rursus obijcias. Defuncti iam non sunt viatores: ergo neq; sunt in statu satisfaciẽdi, sed satispatiẽdi: quibus illud adaptatur Iob. 19. Semitam meam circũsepsit, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit. Respondetur, quod quamuis non sint in via merẽdi aut demerendi, vt respectu gloriæ vltra citraue progredi aut regredi valeant, nihilominus sunt in via, eo quod ab ingressu cœli remorantur. Et ideo licet simpliciter sit eorum via circunsepta suis gressibus, est nihilominus sic peruia, vt à nobis iuuari possint. Obiectio. Dilutio.

¶ Ad quintum per distinctionem responsum est. Peccatoris enim oratio & suffragiũ, quod non suo nomine: sed ecclesiæ vel alterius iusti facit sunt quidem accepta Deo, non quia peccatoris, sed quia iustorum: nam licèt per charitatem facientis, opus illod non viuat, viuit tamen per charitatem illud mandantis. Quare licèt sibi: scilicèt, ministro prodesse non possit, quia non est dispositus, vt fructum charitatis suscipiat, prodest nihilominus alijs, qui diuina sunt charitate imbuti. Suffragia verò peccatorum, quatenus eorum sunt, Deo nec grata sunt, neque ad satisfactionem accepta, imò neque eorum orationes lege communi perinde ac illas Deus exaudit, quæ sunt de condigno meritoriæ. In quo sensu, ait, in pastorali Gregorius. Cùm is, qui displicet, ad intercedendũ mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Solut. 5. arg. Gregor.

¶ Solet nihilominus Deus peccatorum preces exaudire, non quidem ob eorum dignitatem & meritum, sed si iusta petant, propter eius diuinam clementiam. Quare aliqui appellant illud meritum de congruo. At verò vt. 2. libro de Natu. & gratia, capit. 4. dicebamus, profectò in peccatore nulla potest esse ratio meriti nec de cõgruo. Sed Deus illos ex sua benignissima largitate quãdoque exaudit: at verò pluries ex sua iustitia aures eorum precibus occludit. Deꝰ exaudit peccatores.

¶ Sextum denique in septima cõclusione per distinctionem dilutum est. In suffragio namq; pro altero oblato satisfactio alteri tribuitur, sed meritum facienti reseruatur. Solut. 6. ar.

ARTI-

ARTICVLVS. II.

Utrùm suffragia pro defunctis oblata quibuscunque defunctis prodesse valeant.

VÆritur secũdo prætermissis suffragijs, quæ pro viuis offeruntur, quibusnam defunctorum prosint, vtrum, scilicèt, omnibus. Et arguitur à parte affirmatiua: & primum, quòd possint, existentibus in inferno prodesse, arguitur ex verbis Augustini in Enchiridio ca. 110. dicentis, quod quibus valent suffragia, vel ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, vel ad hoc, vt tolerabilior sit eorum damnatio: sed plena remissio non fit nisi in purgatorio, & damnati nulli sunt nisi in inferno: ergo illis prodesse possunt, vt tolerabilius crucientur. Accedit, quod vt in historia quadam vitæ Gregorij refertur, Traianus qui magno annorum numero in inferno cruciabatur, precibus eiusdem diui inde fuit liberatus. Quinuerò Damascenus in egregio illo sermone, De his qui in fide hinc migrarunt, id ipsum testatur dicẽs, quòd illius historiæ testis est Oriens omnis & Occidens. ¶ Secundò arguitur, quòd etiam pueris in limbo prosint: & verbis eodem loco Augustini dicentis, quòd suffragia ecclesiæ pro non valde malis propitiationes sunt: pueri namq; cùm non propria voluntate peccauerint, sed aliena in Adam, non sunt valde mali æstimandi. Illis autem, qui non sunt valde mali, ait, ibidem Augustinus suffragia prodesse.

Partis affirmatiuæ.

1. Argumẽt.

2. Argumẽt

¶ Tertiò arguitur, quod etiam quodammodo prosint fœlicibus animabus, quæ sunt in cœlo: nam suffragiorum potissima sunt missarum solennia, in quorũ vna collecta habetur, Sicut sanctis tuis prosunt ad gloriã, ita nobis proficiant ad medelam: quare in oblatione hostiæ, quæ in ratione sacrificij offertur, in tres particulas diuiditur, quarum tertia in calicem mersa beatos designat, vt distinctione. 13. quæstione. 2. artic. 5. diximus.

3. Argumẽ.

¶ Quòd autem existẽtibus in purgatorio prosint, ambigere non licet, secundũ verbum Augustini loco citato, vbi ait, suffragia ecclesiæ prosunt his qui sunt mediocriter boni vel mali: hi enim sunt qui in purgatorio detinentur.

Pars negati.

¶ In cõtrarium est verbum eiusdem sancti patris libr. de verbis Apostoli sermone. 32. Qui sine fide quæ per dilectionem operatur, eiusq; sacramentis de corporibus exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis impenduntur officia, cuius (scilicèt, pietatis) dum hic erant, pignore caruerunt. Et de beatis idem Diuus sermone. 17. de verbis Apostoli, & citatur capitu. Cùm Marthæ. de celebratione missarum, Iniuria, inquit, est orare pro martyre, cuius nos debeamus orationibus commendari.

¶ Quæstio præsens iuxta receptaculorum numerum quatuor exigit conclusiones. Et quo à damnatis exordiamur, plures de illis olim nempe, quinque versabantur opiniones, quas hic Diuus Thomas refert, & aliquas tangit Augustinus in enchiridio capitulo. 12. Origenis nãque error fuit, quòd suffragia existentes in inferno iuuant, atq; adeò cùm illa pœna sit secũdùm intensionem finita, tandem multiplicatis suffragijs finiri valet. Antiquus ille fertur Origenis error in libro Periarchon vt ad Auitum Hieronymus refert: scilicèt, quod ex dæmonibus possint fieri homines. At verò homil. 9. super illud Matthæi. 19. Cùm venerit filius hominis, &c. hanc opinionem remissionis supplicium inferni referens, non ita firmiter videtur ei adhærere.

Quinque opiniones.

Origenes.

¶ Alij verò & de tempore distinguebant, & inter personas. De tempore, inquam, aiebant, quòd licèt post diem iudicij omnia cessabunt suffragia: quare deinceps nullus in inferno existens illis iuuabitur, tamen ante illum diẽ quã diu hoc seculum duraturũ est, prosunt nõnullis illorum. Ad cuius perspectionem inter personas illic occlusas sic discriminabantur, vt infidelibus, qui nec fide Christi imbuti, nec sacramentis initiati de hac luce migrarunt, quia nunquam membra Christi fuerunt, neque ecclesiæ filij, nequaquam ecclesiastica suffragia prosunt, quippe cùm ecclesia non nisi pro illis, qui fidem professi sunt, oret. Et illos censebant appellari ab Augustino valde malos, de quibus in Enchiridio. capit. 110. ait, quòd nostra suffragia nulla sunt illis adiumenta. Alij verò sunt, qui ecclesiæ gremio per fidem recepti fuerunt, & sacramentis imbuti, aliaque opera genere suo bona præstiterunt. Sed nihilominus in peccato mortali animam expirarunt atque hos arbitrantur appellari ibidem ab Augustino non valde malos, atque adeò illis nostra opera suffragari. ¶ At verò quoniã ex templo illis occurebat ambiguitas: videlicèt, inde consequi, eorum pœnam posse multiplicatis suffragijs tandem exhauriri, quòd erat in errorem Origenis impingere, illũ errorem cauere curantes bipertiti sunt. Præpositiuus enim, cuius est secunda opinio, concesit posse tandem totam pœnam extingui, non

Nota.

Præpositiuus.

tamen in perpetuum, vt Origenes cēsebat, sed vsque ad diem iudicij, quando resumptis corporibus retrudendi in eadem tartara sunt, absque fine vllo & remedio cruciandi.

¶ Hanc verò opinionem absurditas hæc consequitur, quod remittatur pœna ei cui non est condonata culpa, quod tamen ordo diuinæ sapientiæ non permittit. Etenim cùm, vt supra diximus, opera nostra nullam apud Deū sortiantur rationem iustitiæ ex viribus nostris, sed ex sua gratuita acceptatione, fit vt nisi persona, quæ opus offert grata sit ei, opus nequeat esse acceptum.

Porretani. 3. Opinio. ¶ Hoc ergo Porretani quidam nomine perspicientes, aliam excogitarunt tertiam opinionē. Nempe, per nostra suffragia illorum infernalium, qui in fide mortua Christi recesserunt, supplicia minui: non tame secundum æqualem quantitatem, sed secundum partes eadem semper proportione minores. Verbi gratia. Si per vnum sacrificium dimidium pœnæ remittitur, per aliud æquale dimidium illius residui tollatur & per aliud itidem dimidium residui: & cùm hac diuisione quantitas sit in infinitum diuisibilis, nunquam tota poterit exhauriri pœna. Horum autem opinionem probe, ait, Diuus Thomas, multis modis deficere. Primò, quia huiusce modi proportionalis diuisio non tam spirituali congruit quantitati, quàm corporali. Secundo, quia non est vlla ratio cur subsequens æquale suffragium non tantūdem pœnæ tollat, quantum præcedens. Tertio, quia cùm pœna sequatur culpam, & culpa nō diminuatur, ratio non permittit pœnam minui. Quartò, quia licèt in diuisione lineæ procedatur in infinitum: deuenitur tamen ad tam exiguam partem quæ non sit sensibilis. Pariter ergo in diuisione pœnarum deueniretur ad insensibile, quod fere esset in errorem Origenis recidere.

Altisiodo. opinio. ¶ Altisiodorensis, vt hic ait Diuus Thomas, quartam meditatus est opinionem, scilicèt, q̄ per suffragia viuorum licèt damnatorum pœnæ non remittantur, corroborātur tamen ipsi, vt minus eas sentiāt. Quamuis libr. 4. capitulis duobus de damnatis opinionem Præpositiui prius sustinens, probabilius arbitretur, quòd nullatenus damnatis prosint suffragia. Cuiuscunq; tamen illa fuerit opinio falsissima est. Nam cùm pœna infligatur, vt sensu cruciet, & culpa damnatorum nullatenus remittatur, nō est iustitiæ cōsentaneum leuamen illud, vt minus sentiatur pœnæ: præsertim quod si illud esset verum, tantum posset irroboratio illa crescere, vt pœnarum sensum adimeret.

¶ Quinta demum opinio plusculum prima facie probabilitatis præfert: nempe, quod suffragia quamuis non aliter, hoc tamen modo refrigerium damnatis afferant, vt conspicientes nō vsque adeò esse à suis amicis in hac vita despectos, quin pro eis orent, minus doloris sentiāt, quàm si viderent prorsus esse obliuioni, & despectui habitos. Sed tamen hæc opinio legi cōmuni non consonat. Quoniam, vt Augustinus in libro de cura pro mortuis gerenda author est, spiritus damnatorū non vident quæ apud nos aguntur. Quòd autem supra legem communem suffragia eis Deus viuorum reuelet, non est consentaneum. 5. Opinio.

¶ His igitur post habitis falsis opinionibus, statuitur prima huius articuli conclusio. Damnatis, qui in inferno cruciantur nihil ecclesiastica suffragia, secundùm ordinariam legem prodesse valent, neque vllus eis potest opem ferre, sed debent in perpetuum ad iustum meritas pœnas luere, quia eas nusquam persoluere valent. Dixerim secundum legem ordinariam, propter illos, qui arbitrantur per singulare priuilegium posse secus contingere, quod citò examinabimus. Ratio conclusionis ex parte damnatorum est, quòd ratione sui status sunt in odio Dei obstinati, Deum subinde continenter sua mente blasphemantes, quo sensu, ait, Psalmo. 6, Dauid, Conuertere domine & eripe animam meam: scilicèt, dum vita mihi superest. Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? Quasi dicat, In mortis articulo, dum corpus quod corrumpitur aggrauat animam, difficile est, vt homo sit memor tui: in inferno autem, impossibile: & cùm nisi eorum, qui ipsum confitentur, Deum non misereatur, nō sunt illi misericordiæ eius capaces, neque fructus passionis Christi, per quam solam & culpæ & earum subinde pœnæ remitti valent. 1. Cōclusio.

¶ Secunda ratio ex parte nostra est, quòd suffragiorum fundamentum est charitas, qua sumus membra viuentia in Christo: cùm ergo illi extra charitatem sint, nullatenus nostrarū, suffragiorum participes esse possunt.

¶ Confirmatur hoc ex sententia illa Matthæi vigesimo quinto, qua vt beati in vitam æternam, ita & damnati in iginem mittuntur æternum. Nomen autem æternitatis hoc sonat, q̄ res perpetuo sine interpollatione, aut vllo cremento, vel decremento, pari modo duret. Ergo sicut beatorum gloria, neque augeri, neque minui essentialiter potest, ita neque damnatorum tormentum.

¶ Imò

Orare prodã natis peccatum.

¶ Imò verò adeò eſt hęc cõcluſio certa, vt pro damnatatis orare peccatum ſit genere ſuo mortale. Quoniã petere à Deo non licet niſi quod ſecundum eius legem impetrare ab illo poſſumus. Cùm ergo de dãnatis ſtet firma ſententia vim obtinens legis, qua ſunt ab eius miſericordia excluſi, peccatum eſt, pro illis orare. Vnde

Aguſtin.

Auguſtinus. Si ſcirem, inquit, matrem meam eſſe in inferno, non magis pro illa orarem, quã pro diabolo.

Aliud arg.

¶ Atque hoc eſt alius recens concluſionis argumentum. Sunt enim animæ eadem qua dæmones ſententia damnatę: pro dæmonibus autem orare non licet: ergo neque pro damnatis hominibus. Quocirca idem Auguſtinus loco in Enchi. citato, vniuerſos infernales, ſiue in fideles fuerint ſiue Chriſtiani, appellauit valde malos, quibus noſtra ſuffragia auxilio eſſe nõ poſſunt.

¶ Quapropter etſi D. Thomas in præſentiarũ moderatè dixerit tutius eſſe ſimpliciter dicere quod ſuffragia nõ proſunt dãnatis: nec pro eis eccleſiam orare, quia ſuo tẽpore (vt ex Altiſi. colligitur) in opinionibus id verſabatur: aſſeuerantius tamen iam nunc aſſerenda eſt concluſio, vel tanquam catholica, vel tanquam catholicæ proxima, ſaltem de lege communi. Ille quippe eſt ſenſus illius Eccleſiaſtic. 11. Vbi ceciderit lignum illic erit: ſiue ad Auſtrum, ſiue ad Aquilonem: quaſi nulla ſit poſt mortem amplius, vel in cœlo vel in inferno mutatio. Et de damnatis præcipuè intelligitur illud Deutero. 25. Pro menſura delicti erit & plagarum modus. Et Apocalypſis. 18. Quantum glorificauit ſe & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Et Iob. 7. Sicut conſumitur nubes, & pertranſit, ſic qui deſcendit ad inferos, non aſcendit. Sed præ omnibus ponderat, quod infernus appelletur ignis æternus. Quapropter canit eccleſia, quod in inferno nulla eſt redemptio. Quo verbo omnes opiniones contrariæ excutiuntur. Non enim ſolùm ait, Non eſt redemptio: ſed nulla. Videlicet, neque, vt poſsint inde exire, neque, vt poſsit eorum pœna remitti, nec vt vllo valeant refrigerio releuari. Quare in oblatione hoſtiæ nulla particula damnatis conſignatur.

Teſtimonia ſacra.

Fidelium Deus, &c.

¶ Sed afferebat pro ſe Præpoſitiuus, quòd eccleſia pro cunctis fidelibus defunctis orat, in illa collecta. Fidelium Deus omnium conditor, &c. ſcilicet, pro omnibus, qui fidem ſuſceperunt. Iuxta verbum Auguſtini loco citato dicentis, quod orat pro omnibus baptizatis. Adde, quod ſaltem dãnati, qui baptizati fuerunt mereri potuerunt, iuxta verbum Auguſtini, vt eccleſia pro illis oraret.

¶ Item orat eccleſia, ne animã defuncti abſorbeat tartarus, quo nomine ſignificari videtur damnatorum infernus. Altiſiodorenſis præterea loco citato inter defendendum Præpoſitiuum, affert hiſtoriam de vita Sancti Brandani, qui vidit Iudam incedentem per prata, & rogatus cur non eſſet in inferno, reſpondit, quod vſque ad aliquod tempus refrigerium habebat propter bona quæ fecerat.

Hiſtoria Brãdani de Iuda

¶ Reſpondetur autem ad primum, quòd eccleſia non orat niſi pro fidelibus: qui diſceſſerunt cum fide formata, quibus, ſcilicet, redemptio Chriſti profuit: & ideo additur Conditor, & redemptor, & collecta ſic concluditur. Vt indulgentiam quam ſemper optauerunt, ſcilicet, vſque ad mortem: pijs ſupplicationibus conſequantur. Quare licet Chriſtiani in gratia exiſtentes mereantur, vt eccleſia poſt eorũ obitum pro illis oret, tamen per peccatũ mortale meritum illud extinguitur: iuxta verbum Ezechielis. 18. Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, omnes iuſtitiæ eius quas fecit non recordabuntur. Et ideo Auguſtinuss in authoritate ſupra citata de verbis Apoſtoli. Sermone trigeſimoquinto, ait, q̃ eis qui ſine fide, quæ per charitatem operatur, de corporibus exierunt, fruſtra impenduntur ſuffragia. Idemque repetit in Enchiridio. cap. 112. dicens. Fruſtra nonnulli damnatorum pœnam & cruciatus ſine intermiſsione perpetuos, humano miſerentur affectu: allegantes illud Pſalmi. Num obliuiſcetur miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas? Quia hoc, inquit, ſine vllo ſcrupulo de his intelligitur, qui vaſa miſericordiæ nuncupantur.

Eccleſia nõ oratniſi pro iuſtis defunctis

Soluit. 2. arg.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quod eccleſia ante obitum orare poteſt & ſolet pro infirmo, vt ab inferno damnatorum liberetur: ſed poſt obitum nequaquam, niſi vt libere tur à purgatorio, vel ſaltem pœna ei illa remittatur. Quod ideo purgatorium nomine Tartari intelligit, quia eſt locus horrendus: & animas quoque dicitur abſorbere. Quapropter licet iam tunc lata ſit ſententia, nihilominus eccleſia loquitur acſi tunc anima eſſet in iudicio. Et ideo inter preces ait, Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Vel dicendum, quòd etſi ſententia lata ſit, rogat tamen, vt illam pœnam vel in totum vel in partem condonet. Quare vbicunque in exequijs orat, vt Deus pius & miſericors indulgeat & abluat quicquid homo peccauit, non intelligit de remiſsione culpæ: nam

si mortalis erat, iam anima est in inferno: venia lis verò per propriam charitatem ei remittitur in purgatorio. Sed intelligitur de remissione pœnæ. Illa verò historia Brādani non est authētica. ¶ Quòd si arguas. Ecclesia orat pro viuis existentibus in peccato mortali: ergo potest orare pro existētibus in inferno. Negatur consequentia: quia viuentes possunt cōuerti, & ideo orat ecclesia, vt conuertantur: damnati verò minimè.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Quò ergo ad argumenta respondeamus, autoritas Augustin. primo argumento citata interpretes iuris canonici conturbat super canonē Tempus. 13. q. 2. non intelligentes quidnam Augustinus intellexerit, per non valde malos, & per valde malos. Arbitrātur namq; etiam in inferno esse non valde malos, pro quibus ideo orare licet, nēpe, si fuerint Christiani: & ideo glossa incidit in illam confutatam Porretanorū opinionem, quòd damnatis remittitur pœna licet inæqualis per æqualia suffragia. Et ideo cùm subdit Aug. quòd quibus prosunt, aut prosunt vt sit plena remissio, aut vt tolerabilior fiat dānatio, primum membrū referunt ad eos, qui sunt in purgatorio, secundum verò ad quosdam existentium in inferno.

Solu. argumentorum.

¶ Sed hęc omnia sunt manifestè falsa: quare, vt bona venia dixerim, cōsultius isti facerēt, si de ijs quæ alienæ sunt facultatis nil definirent. Diuisio enim trimembris Augustin. manifestè de tribus diuersis receptaculis intelligitur: appellat enim valde bonos cunctos fœlices in paradiso existentes, & ideo ait, quòd suffragia respectu illorum, qui illis non indigent, sunt gratiarum actiones: sed valde malos appellat per contrarium extremum, vniuersos qui sunt in inferno, tam Christianos, quàm infideles, etiam si minimo peccato mortali discesserint, idem enim est valde mali, quod inimici Dei, & istis, ait, nullatenus suffragia nostra esse adiumēta, sed sunt qualescunq; viuorū consolationes. Et idem est de existentibus in limbo puerorum. Igitur per non valde malos, omnes, solosque intelligit, existentes in purgatorio, qui dicuntur esse & mediocriter boni, & mediocriter mali, quippe, qui ita sunt amici Dei, vt tamen in tempus arceantur ab eius cōspectu. Et de istis duntaxat subdit suffragia illis, vt propitiationes prodesse, vel vt sit plena remissio, vel vt tolerabilior sit damnatio: non enim loquitur de damnatione inferni, sed appellat damnationem illam condemnationem purgatorij. Nam cum pœnæ illæ sint longè inæquales, & pariter suffragia, quandoque contingit, vt per vnum suffragium tota pœna tollatur, quando

Sententia autoris.

que verò non, nisi quòd vna pars remittatur.

¶ Historia verò illa de Traiano, Diuum Thomam, Altisiodorensem, & Theologorum plerosque non parum mouet. Nam quamuis apud Gregorium ipsum non reperiatur, Damascenus tamen authoritatem illi adrogat. Et primum omnes consentiunt non potuisse Traianum ab inferno eripi, & denique per eius contritionem & conuersionem: repugnaret namquè legi Dei aliter fieri. Et ideo aiunt precibus Gregorij resuscitatum in paruulum tempus, quo conuersus iterum defunctus est & saluus factus. Quinuerò Altisiodorensis in illo capitulo, de damnatis libro quarto, plures existimat ab Apostolis ex dānatis infidelibus resuscitatos. Qui ideò potuerunt salui fieri. Quod si ita est, necesse est subinde dicere conclusionem perpetuitatis inferni intelligi secundum legem ordinariam, sed ex priuilegio posse inde animas erui.

Historia Traiani.

¶ Sed tamen primum omnium profectò de historia Traiani diffiteri non possum mihi fieri creditu durissimam: quoniam, vt supra diximus, certum est peccatum esse mortale orare pro damnatis. Quomodo ergo Gregorius hoc ignorare potuit? quòd si non ignorauit, quomodo secus fecit? Atqui Abulensis super quartum librum Regum quæstio. 57. fatetur Gregorium mortaliter peccasse orando pro Traiano, sed nihilominus fuisse exauditum, & in pœnam peccati condemnatum fuisse vt dolore stomachi laboraret. Quod profectò nescio quis credat. Mallem dicere Gregorium dubitantem an esset in inferno oresse pro illo: sed neq; hoc facilè credo.

Abulensis.

¶ Item quòd aliqui fuerint ex inferno damnatorum resuscitati, qui postea in cœlum euolauerint, videtur rationi prædestinationis aduersum. Consequitur enim quòd aliqui prædestinati fuerint in inferno damnati: non simpliciter, sed sub conditione nisi postea resuscitarentur. Id quod authores illarum opinionum faciliùs concedunt, fortè quàm valeāt alijs persuasum facere. Nam verisimillimum est in obitu cuiusq; sentētiam absolutè ferri, Ite in ignē æternum, aut in vitam æternam: qualiter est in die iudicij ferenda.

Argumen.

¶ Fateor tamen hoc argumentum non esse contemnendum, quòd cùm Apostoli ac deinceps alij Euangelij promulgarores plures inter gentes excitauerint mortuos, coniectura fit, quosdam sua gentilitate damnatos susciatsse. Respondere tamen possumus fortè non susciatsse nisi eos, qui inuincibili ignorantia Christianæ legis laborantes in lege na-

ge naturæ seruari poterant: aut alios catechumenos aut Christianos, atque adeò in purgatorio existentes. Quibus autem contraria opinio placuerit, non subinde dicere tenentur, vt de existentibus in purgatorio & in limbo patrum dicebamur, resuscitari cõfirmatos in gratia aut certos de sua salute. Satis enim amplum beneficium Dei erat, quòd cùm in inferno essent, restituerentur in vitam, in qua lege communi, possent saluari. At quamuis hæ teneatur opinio, quòd ex priuilegio possunt aliqui ab inferno exire, nullatenus tamẽ pro illis orare licet: quia oratio non debet nisi secundũ legem communem fieri.

2. Conclu. ¶ Secunda superiori similis conclusio est. Pueris non baptizatis in limbo suffragia viuentiũ non prosunt. Et ratio est similis: quia sunt in perpetuum à regno cœlorum relegati: neque in vita meruerũt, vt eis defunctis suffragia prodessent. Neq; verò sunt in charitate, qua sumus defuncti & nos tanquam membra viuentia in Christo communicãtes: quibus iubet Apostolus alterum alterius onera portare.

Solut. 2. argi. ¶ Vnde ad secundum argumentum respondetur. Quòd quamuis pueri non damnentur nisi pro peccato, quod aliena voluntate in Adam commiserunt: nihilominus sunt valde mali ea ratione qua sunt Dei inimici, & eius fide carentes. Quod sufficit, vt eis non prosint nostra suffragia. Tametsi non sint tam mali quàm qui in inferno cruciantur.

3. Conclusi. ¶ Tertia conclusio. Neq; verò beatis nostra suffragia quicquã valent. Illos enim appellat Augustinus valde bonos, respectu quorum nostra suffragia non sunt iuuamen, sed gratiarum actiones. Et ratio est patentissima: quoniam suffragia, vt nomen ipsum sonat, non sunt nisi auxilia, quibus miseris & egenis opẽferimus. Beati verò ab omni sunt miseria & egestate immunes. Neque quippiam habent de quo satisfacere debeant: neque verò eorum potest augeri fœlicitas, & ideo, vt ait citatus Augustinus, iniuria fit sanctis, dum pro eis oratur.

Solu. 3. arg. ¶ Quapropter ad tertium argumentum respondetur, sacra altaris solennia prodesse sanctis ad gloriam, non quòd eis aliqua essentialis gloriæ ratio augeatur: cùm obiectum illius gloriæ sit Deus. Sed nobis potius festa quæ illis feriamus prosunt ad gloriam. Dicuntur tamen eis quodammodo prodesse materialiter, & extensiuè. Quia cùm illa sacrificia quæ nos facimus, videant in verbo, de illis gaudent. Nõ quidem, quod gaudium sit eorum intensus, sed extensus, quia gaudent de pluribus quàm antea, quod proinde appellatur gaudium accidentale. De quo gaudio intelligitur illud Luc. 15. Gaudium est Angelis Dei de vno peccatore pœnitentiam agente.

¶ Ad aliud verò de particula mersa in calice pro beatis, respondetur, quòd non immittitur ad significandum, quòd sacramentum & sacrificium aliquid gratiæ, vel satisfactionis eis impartiatur, sicut suscipientibus sacramẽtum: aut illis pro quibus sacrificium offertur, qui indigent adiuuari. Sed ad significandum esse participes redemptionis Christi, & triumphare de victoria parta dum hic militarent.

¶ Quarta conclusio, quæ ex superioribus colligitur. Illę defunctorum animæ, quibus suffragia viuentium prosunt, sunt omnes & solæ existentes in purgatorio. Illas enim appellat Augustinus non valde malas, quibus ait suffragia esse propitiationes. Quare de his intelligitur conclusio præcedentis articuli, qua diximus suffragia prodesse defunctis. Habẽt enim qui sunt in purgatorio conditiones duas. Priorem, quòd suffragijs indigent, quo differunt à beatis: posteriorẽ, quòd sunt in charitate, qua meruerunt, vt illis viuentes suffragari possent, quo differunt à damnatis. 4. Conclusi.

¶ Hanc conclusionem refutant hæretici dicentes, in sacris Biblijs non contineri. At verò inprimis purgatorij confessione supposita, quã locis supra citatis commostrauimus: quamuis nullum esset sacrum testimonium ratio ipsa charitatis satis hanc veritatem edocet. Pœnæ enim purgatorij adhibitæ sunt in supplementum satisfactionis, quæ in hoc seculo non fuerat plenè consummata: & ideo viui, sicuti viuentibus, ita & istius modi defunctis suffragari possunt. Probatio.

¶ Nihilominus extat testimonium supra citatum. 2. lib. Machabæorum capit. 12. Vbi legitur fortissimum Iudam mille drachmas argenti Hierosolymam misisse, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium: bene & religiosè de resurrectione cogitãs mortuorum, scilicet qui cum pietatem dormitionem acceperant. Vnde subdit sacra historia. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Libri Machabeorum.

¶ At verò hæretici qui aliter respuere tã apertũ testimoniũ nõ poterãt: cogitarunt (quæ sua genuina vafricies est) autoritatẽ illorũ librorũ demoliri: dicentes non esse canonicos. At verò quãuis in cõcilio Loadiceno relati nõ fuerint, neq; Hier. in prologo galeato eos retulerit, tamẽ ecclesia, quæ veluti aurora cõsurgẽs succesu tẽporũ magis ac magis Spiritus sancti lumine in

ne in huiuſcemodi decretis ſuſcipiendis, ampliandiſque perfunditur: illos in canonem retulit, vt patet in concilio Carthaginenſi tertio, cui Augu. ſubſcripſit, qui ideo. 2. lib. de doctrina Chriſtiana capitul. 8. eos inter canonicos recenſet. Et Gelaſius Papa cap. Sancta Romana. diſtinct. 15. & concilium œcumenicum Florentium, ac ſubinde Tridentinum. Quibus adeò ſacroſanctis decretis fidem abrogare aut infirmare nefas eſt. Et Tobiæ. 4. Panem tuum, & vinum tuum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue.

Auguſt. ¶ Veruntamen Auguſtinus in libro, De cura pro mortuis gerenda, cap. 1. poſtquam teſtimonium illud Machabæorum ad hanc veritatem allegauit, ſubiungit dicens. Sed etſi nuſquam in ſcripturis veteribus omnino legeretur, non parua hac conſuetudine claret authoritas, vbi in precibus ſacerdotis, quæ domino Deo ad eius altere funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum. Et de verbis apoſtoli ſermone. 32. Orationibus, inquit, ſanctę eccleſię & ſacrificio ſalutari & eleemoſynis quę pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandū mortuos adiuuari, vt cum eis miſericordiùs agatur à Domino, quàm ſua peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum vniuerſa ſeruat eccleſia, vt pro eis qui in corporis & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cū ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorantur, oretur, atq; pro illis quoq; id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum cauſa operæ miſericordię celebrantur, quis eis dubitet ſuffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omnino ambigendum eſt iſta prodeſſe defunctis, &c. Hæc ille.

Dionyſius. ¶ Hæc autem eccleſiæ ſancta conſuetudo ab ipſo apoſtolorum æuo certum eſt originem ducere. Dionyſius enim Pauli diſcipulus, in libro eccleſiaſticæ Hierarchiæ capit. 7. Quemadmodum ſacer præſul pro defunctis oret, cō memorat dicens, Sanctorū preces in vita iſta, & non tantum poſt mortem prodeſſe. Vbi dicens, poſt mortem, inſinuat & defunctis prodeſſe: & ſubdit. Inter precandum igitur oratur diuina bonitas, vt cuncta peccata defuncti per humanam infirmitatem admiſſa dimittat: eumque in luce collocet: & regione viuorum, in ſinibus Abrahæ, Iſaac, & Iacob, in loco vnde aufugit dolor, triſtitia, & gemitus. Vide quàm ſit antiqua precatio hæc, qua eccleſia in exequijs vtitur defunctorum. Idem

GregoNazā repetit antiquus ille Theologus Gregorius Nazanzenus in oratione funebri ad Cæſariū fratrem de matre ſua. Et Chryſoſtomus homilia. 41. ſuper primam Epiſtolam ad Corinth. 15. ait, Non eſt temerè hoc excogitatum, nec fruſtra memoriam mortuorum inter Sacra myſteria celebramus, nec temere, qui altari aſſiſtit, inter horrenda myſteria clamat, pro omnibus in Chriſto dormientibus. Vnde concludit dicens. Opitulemur igitur his fratres, & memoriam pro ipſis faciamus. Et homilia. 69. & 70. ad populum mirificè de ſuffragijs mortuorum loquitur. Ad hæc eloquentiſsimè ſimul, ac religioſiſsimè Damaſcenus totum illum citatum ſermonem: de his qui in fide hinc migrarunt, hoc ſuffragiorum pro defunctis argumentum locupletat. Vbi ait Apoſtolos ipſos ſaluatoris diſcipulos memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt habendam edidiſſe. Quod adhuc firmiter atque adeò ſine contradictione obſeruat Apoſtolica & catholica eccleſia Chriſti & Dei, à finibus vſque ad fines terræ, ab eoque tempore vſq; in præſens, & in finem mundi vſque. Omnino hoc nequè vanè, neque abſurde, neque temerè, fortuitòue ordinatum eſt. Quæ enim Chriſtiana religio erroris neſcia ſuſcipit, & in tot ſecula ſeruat inconcuſſa, minimè vana ſunt, ſed vtilia, Deo placita, ſalutique noſtræ conducibilia plurimum. Hactenus ille. Operoſum autem nimis eſſet aduerſus iſtos hæreticos in ſuffragia oblatrantes vniuerſa ſanctorum patrum teſtimonia percenſere. Conſultiſsimè ergo ſimul ac ſanctiſsimè, præter quotidiana ſuffragia & ſacrificia, diem craſtinum ominum ſanctorum eccleſia dedicauit: quo viuentium pietas animabus purgatorij ſuffragaretur.

Chyſoſt. Damaſcen.

¶ Hinc fit verbum illud eccleſiaſticum, In inferno nulla eſt redemptio, atque illud Pſalmi, In inferno autem quis confitebitur tibi? binam expoſitionem admittere. Aut enim intelligitur de inferno damnatorum: aut ſi accipiatur nomen, vt etiam comprehendat purgatorium, intelligitur (vt in prædicto ſermone ait Damaſcenus) comminatoriè, ſecundum cauſas inferiores, putà ſecundum exigentiam meritorum animarum, quæ purgatorio deputantur: vt ſcilicet, ad iuſtum pœnas luant, ſed ſecūdum diuinam miſericordiā, quæ vincit humana merita, flectitur Deus, vt ſententiam mutet: cuius exempla in Niniuitis, Achab, & Ezechia extant. Quare tantum poteſt eſſe ſuffragium, vt tota expietur pœna: quæ quidem expiatio vicē habet purgationis, quæ erat facienda per ignem.

ARTI-

ARTICVLVS. III.

Utrùm solo sacrificio altaris, & orationibus & eleemosynis iuuentur defunctorum animæ.

SVbsequitur articulus tertius de suffragiorum numero & genere, & arguitur quòd non sint tantum tria illa suffragiorũ genera quæ Augustinus sermone citato. 32. de verbis Apostoli. & lib. de cura pro mortuis gerenda, commemorauit. Scilicet, orationes sanctæ ecclesiæ, & sacrificium salutare, & eleemosynæ, quæ pro defunctorum spiritibus erogantur. Et arguitur primo à parte negatiua. Gregorius ad Bonifacium, & refertur ca. Animæ. 13. quæstione. 2. Animæ, inquit, defunctorum, quatuor modis soluuntur: aut oblationibus sacerdotũ, aut precibus sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum. Non ergo sunt tantum tria.

Partis negatiuæ ar. 1.

2. Argumẽt. ¶ Secundò. Et cura funeris, & sepulturæ pompa, ad suffragia pertinere videtur. Refert enim Augustinus libro. 1. de ciuitate Dei, antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata, & exequias celebratas, & sepultura prouisa: & Tobias angelo id attestante, cap. 12. suæ historiæ sepeliendo mortuos Deum promeruisse refertur. Sũt ergo hæc defunctis adiutoria, alioquin vana essent.

3. Argumẽt. ¶ Tertio & indulgentiæ, quas ecclesia in subsidium mortuorum largitur, illis prosunt. Ergo non sunt tantum tria illa suffragiorum genera.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium videtur militare Augustin. allegata sententia.

Restitutio & satisfactio nõ sunt idẽ. ¶ In intruitu statim quæstionis præsentis, hoc admonere operæpretium est, quod distinctione, 19. prædiximus. Nempe, restitutionem, & satisfactionem, non esse rem vnam, sed diuersas. Restitutio namque opus iustitiæ est inter homines: vt vnusquisque quod debet reddat, quamuis citra iniuriam fuerit acceptum: satisfactio verò fit Deo ratione iniuriæ. Quare suffragia ad satisfactionem pertinent, non ad restitutionem. Hoc ob id dixerim, quòd imperitum vulgus arbitratur animam defuncti in purgatorio detineri, quousque debitorum restitutio hic fiat, veluti, si teneretur apud nos in carcere seculari: quod quidem res est falsissima, diuinæque iustitiæ aduersa. Etenim si defunctus dum viuebat, in ære alieno soluendo fecit quod debuit, in suo, scilicet, testamento id mandauit hæredibus, quos bona fide credebat suam executuros voluntatem, & aliud purgandum non habebat, illico euolauit in cœlum: quamuis debita nunquam soluãtur. Quia culpa hæredum in illa restitutione faciẽda, nullatenus nocere potest defuncto: cùm in sua potestate non sit remedium adhibere. Deus enim neminem punit nisi pro proprijs culpis, quas egit in corpore. Anima ergo non purgabit in purgatorio, nisi illud satisfactionis quod supererat remissis culpis. Quapropter purgato illo peccatorum reatu, quamuis debita nunquam soluantur, anima de purgatorio transmigrabit in cœlum. Alioquin si exitus à purgatorio à voluntate penderet illorum, quibus hic restitutionem facere incumbit, sequeretur, quòd si nunquam illam facerent, nunquam anima à pœnis illis eriperetur, quod est cõcessu absurdissimũ. E conuerso si defunctus in restitutione hæredibus aut executoribus testamenti demandando non fecit quod debuit, vt pote, qui non bona fide existimabat esse faciendam, damnabitur quidem, quamuis illico post mortem fortè æs alienum saluatur. Itaque defuncto post mortem nihil refert quando fiat restitutio, nisi fortè existẽs in cœlo suorum diligentiam agnoscat, quæ illi erit grata. Sed executores testamenti vel hæredes tenentur debita soluere: vbicunq; credant esse animam defuncti, siue in inferno, in purgatorio, siue in cœlo. Suffragia ergo sola sunt quæ existẽtes in purgatorio iuuãt: siue quæ defunctus pro se fieri mandauit, siue quæ viui pro eis offerunt.

Imperitia vulgi.

Nota.

¶ Hoc ergo suppositio ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima, licet tria sint potissimum & maximè propriè suffragiorum genera, scilicèt, sacrosanctum sacrificium missæ, eleemosyna, & oratio, nihilominus ieiunium quoque, & alia eiusmodi pœnalia opera ad id muneris conferunt. Probatur prior pars. Viuorum suffragia ex duplici radice defunctis prosunt, scilicet, & quia viui defunctis per charitatem compingimur, & quia viuentium intentio ad eosdem defunctos refertur. Quocirca ea viuentium opera suapte natura nata sunt defunctis præcipuè suffragari, quæ ad communionem charitatis vel ad directionem intentionis in alterum attinent: sacramentum autem altaris, quia Christum continet, quo tota ecclesia vnitur & consolidatur, est origo, & vinculum charitatis inter omnes qui fide viua sunt membra eiusdem Christi. Et ideo illud est suffragiorum omnium princeps: & quod potissime suo genere

1. Conclusi.

Sacrificium missæ.

nere defunctis prodest. Inter effectus autem charitatis, quæ est inter proximos, principem locum obtinet eleemosyna, quæ est miserorũ subleuatio. Ob idq; ratione eiusdem charitatis conuenit eleemosynæ propria ratio suffragij. At verò ratione directionis qua intentio in alterum dirigitur, oratio etiam propriè inter suffragia collocatur. Quippè quæ non solum respectum dicit ad orantẽ, vt cætera bona opera, sed ad illum pro quo oratur.

Eleemosyna.

Oratio.

¶ Non constituimus hic vtra suo genere præstantior sit, oratione an eleemosyna. Nam cũ oratio ad Deum immediatius dirigatur, præstantior suo genere est. Sed rationes explicamus quibus hæc propriè suffragia censeantur. Ieiunium verò non tam propriè refertur ad alterum, quàm alia tria, sed ad ipsum ieiunantem, nempe ad macerationem & afflictionem proprij corporis. Et ideo quamuis propriè inter opera satisfactionis, quia pœnale est, annumeretur: non tamen tam propriè inter suffragia quæ pro alijs offeruntur. Et ea propter August. tanquàm propria suffragia illa duntaxat tria recensuit. Gregorius verò laxiùs extenso nomine, ieiunium quoq; comprehendit. Et eà dẽ ratione flagella: & humi cubatio, & alia id genus tristia molestaque opera, potest homo pro suo defuncto in ratione suffragij perferre & offerre.

Oratio.

Ieiunium.

Solu. 1. arg.

¶ Et per hoc solutum est argumentum Gregorij. Ex quo sequitur quòd in ratione propria suffragij non tam æstimanda est ratio pœnalitatis: quam patitur ille qui suffragatur (qualis est in ieiunnio) quàm effectus, qui in alium trã sit, qualis est in eleemosyna.

Cur alia sacramẽta nõ sint suffragia:

¶ Eadem est ratio in sacramentis. Baptismus enim & confirmatio, & reliqua, quia non sunt nisi mera sacramenta: quorum effectus solum recipienti tribuitur qui regeneratur, confirmatur, & ordinatur, suffragiorum rationem minimè sortiuntur, sed eucharistia quæ non solum sacramentum, verùm & sacrificium est. Quamquam virtute operis operantis possint reliqua sacramenta ad suffragia referri, quatenus homo vel baptizatur, vel confitetur, vel ordinatur, vt maiori cum dignitate pro suis oret defunctis.

1. Cor. 15.

¶ Autoritas verò illa Paul. 1. ad Cor. 15. Si omnino mortui non resurgunt, quid faciũt illi qui baptizantur pro mortuis? videtur insinuare quod sicut eucharistia, ita baptismus offerri valeat p mortuis. At verò illic Paulus imperitiã quorundã subnotat: qui dum ad fidem cõuertebãtur, postquam semel baptizabãtur, vt fierent Christiani, rursus baptizari contendebãt pro suis defunctis, qui sine baptismo decesserant, existimantes illis profuturum.

¶ At quoniam dictum est, sacrificium missæ, omnium suffragiorum esse potissimum admonito hic opus est: quòd quanquam id verissimũ sit: ex obiecto & genere suo, quia Christus illic offertur, nihilominus ratione necessitatis pauperum, quos nobis Christus tantopere cõmendauit, dicens. Pauperes semper habebitis vobiscum, potest eleemosyna quãdoque esse Deo gratior & acceptior in satisfactionẽ pro defunctis, quàm lõga missarum multiplicatio. Absit vt quis negauerit missas in primis esse pro defunctis offerendas. Veruntamen postquã aliquo numero pro ratione qualitatis personæ offerentur, melius est largissimas eleemosynas in pauperes p fundere: quã cẽtenas aut millenas missas accumulare. Necessitas enim pauperum etiam corporalis, efficere potest, vt verum sit tunc etiam verbum Christi. Misericordiam volo, nõ sacrificium. Et diuites iussit, vt de mammona iniquitatis amicos pauperes sibi cõciliarent qui eos reciperẽt in æterna tabernacula. Et in die iudicij nõ aliam rationem mittendi, alios in vitam æternam, atq; alios excludendi, commemorat, quàm quia esuriui & dedistis mihi mãducare. Nã quod vni, inquit ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.

Eleemosyna pro defunctis.

¶ Cæterùm missæ, quæ pro defunctis offerri ordinaria lege debent, sunt illæ, quas ecclesia pro defunctis constituit dicendas: in quibus psalmos & collectas, ad rem propriè accommodatas optimo iudicio selegit cantãdas, aut recitandas. Qua ratione huius ecclesiasticæ instítutionis eiusmodi missæ sunt magis meritoriæ & satisfactoriæ pro defunctis. Nihilominùs ratione singularis deuotionis, qua defunctus erat erga sacratissimã virginem vel erga alium diuum affectus: potest fieri cõpensatio, vt aliæ missæ in honorem eorundẽ sanctorum offerantur, qui pro defunctis Deum exoratum curent.

Defunctorũ missæ

¶ Secunda conclusio. Quamuis sepultura per se nuda, rationem suffragij non induat, exequiæ tamen, quibus funus curatur, suffragia sunt. In sepultura enim tria est considerare, scilicet, officium ipsum humandi tumulandique cadauer. Præterea pompas & ornamenta, quibus funus honestatur. Et tertio exequias. Et de sepultura quidem fuit inter Ethinicos error, ob id cadauera cremari aut humari, vt animæ quietis sedem obtinerent, qua ante cadauerum sepulturam potiri negabant. In quam sententiam Augustin. illud Maronis Æneidos. 6. refert. Nec ripas datur horren-

2. Cõclusio.

Sepultura.

Ethnicus error.

Augusti.

horrendas,nec rauca fluenta Trãsportare,prius quàm sedibus ossa quierunt. Sed religio Christiana fabulosa illa figmenta execratur. Vbicunque enim corpora nostra cadant, siue in bello, siue in mare vt cadauera siue auibus, siue piscibus esca sint: pollicitus est nobis Christus nec capillum capitis nostri periturũ. Ob idque nos admonuit ne eos qui corpora tantum occidunt,timeremus: quippe, qui in animabus nihil amplius habent quid faciant. De hac re loco citato Augustin. & lib. 1. de ciuitate Dei,& Chryso. super epistolã ad Hebræos, & refertur can. Vbicunque. 13. q. 2. Vbicunque enim,inquit, sepeliamur, domini est terra & plenitudo eius. ¶ At nihilominus officium sepulturæ christianum obsequium est, idemque tum viuis, tum etiam ipsis defunctis vtile. Viuis quidem & quantum ad corpora ne cadauerum aspectu offendantur, & fœtoribus afficiãtur. Et speciatim quantum ad animas quoniã per hoc officium fidem resurrectionis profitemur deponentes corpora, vnde postea cùm dotibus gloriæ resurgant. Et præterea affectũ ostendimus quo charos nostros & necessarios etiam à nobis decedentes prosequimur. Quare cadauera non ritu gentilico comburimus, sed humamus,profitentes de terra corpora nostra esse plasmata,atq; iterũ in terram esse resoluẽda: iuxta illud, Terra es & in terrã ibis. Præterquã qđ humana corpora exurere horror est.

Officium sepulturæ Christianæ.

Cadauera non cremãtur.

¶ Sed & defunctis quoq; sepultura beneficiũ est. Nam sepulchra inspicientes eorum memoriam retinemus,& pro eis oramus,& alia offerimus suffragia. Quapropter & in locis sacris officiosa religio est,mortuos sepelire. Nõquòd ex ipso opere & loco aliquid accrescat defuncto: sed ratione deuotiõis,aut defuncti: qui precipiens in aliquo sacello sepeliri,illius dui precibus se cõmisit,vel propter deuotionem viuorum,quidam sacrificijs ibi inter sunt, in memoriam defunctos reuocant. Ob id namq;,vt eodem libro ait Augustinus,sepulchra & tumuli memoriæ vel monumenta dicuntur,quòd moueant mentẽ. Ad hæc cùm caro sit pars naturæ,vnde Apostolus ad Ephes. 5. ait. Nemo carnem suam vnquam odio habuit: ex illo iusto carnis affectu, homines charorum funera curant. Vnde eisdem locis Augustinus, Si paterna,inquit,vestis,si annullus,ac siquid huiusmodi,tanto charius posteris est, quãto erga parẽtes maior affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora,quæ vtique multò familiarius,atque coniunctius, quàm quælibet indumenta gestamus.

¶ Quapropter sepultura vnum ex operibus misericordiæ est: quod Thobias exercuit, & Christus etiam impendi sibi voluit: non tamen tantum, vt eius fit in die iudicij mentionem inter cætera facturus. Quinuerò Matthæi. 8. Illi qui sequi ipsum recusabat, causatus quòd vellet mortem patris expectare quem sepeliret, Dimitte, inquit, mortuos, id est, mortalia curantes, sepelire mortuos suos. Quamuis illic eos potius increpare voluit, quos cura viuentium parentum à professione religionis cohibet vel remoratur. Cæterùm patres antiquæ legis in terra promissa sepeliri curabant: vbi Messias erat & nasciturus & morturus. Qua vtique religione Abraham emit agrum, vbi sepeliuit Saram vxorem suam. Genesis. 23. vbi ipse postea tumulatus fuit, & Isaac, ac demum Iacob ex AEgypto illuc fuit deuectus.

Sepultura opus misericordiæ.

¶ Pompa verò funerum nihil defuncto prodest,vt pullæ vestes, & atræ, & lamentationes & planctus. Nam vt ait Augustinus in eodem libro de cura pro mortuis, & Gregorius. 4. dialog.& refertur. 13. quæstione secunda, canon. Animæ. Curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis viuorum solatia sunt,quàm subsidia mortuorũ. Si aliquid prodest impio sepultura prætiosa, obest pio vilis aut nulla.

Põpa funerum.

¶ Quanquàm si luctus illa indicia cum moderamine fiant,non sunt Christianæ religioni aduersa, vt Ambrosius in libro de obitu Theodosij. 12. & refertur quæstione. 2. cano. Quia alij. Nam defuncto eodem Iacob,vt Gene. vltimo refertur, præcepit Ioseph patrem sepeliri,& septem diebus luxit eum. Et Deutero. 24. legitur: quòd defunctum Moysen filij Israel triginta diebus fleuerunt. Et Dauid luxit mortem Amon filij sui multis diebus. 2. Regũ. 13. Nam si de alijs temporalibus damnis, licitum est cum moderamine tristari: multò iustius de morte parentis aut alius necessarij,cuius vita chara nobis erat, atque aliquid afferebat emolumenti. Christus enim super mortem Lazari lacrymatus est, & Maria Magdalena plorauit & fleuit ad monumentum Christi: sunt hæc enim amoris indicia. Excessus tamen est vituperio dandus, vt ait Cyprianus: cano. Quam præposterum. eadem causa & quæst. Est enim aut pusillanimitatis: vt ait Chrysostomus, aut certè eorum qui non habent certam spem resurrectionis, aut pluris hanc vitam,quàm illam perpetuam æstimantium. Vnde Apostolus. 1. ad Thessalonicen. 4. non simpliciter prohibet contristari de morte, sed contristari sicut gentes quæ, spem

Excessus lamentorũ.

non

non habent. Illę enim resurrectionis fide carẽ tes, existimãt defunctos simpliciter in perpetuum mori. Nos autẽ debemus existimare eos quasi dormire, ob idq; eo moderamine contristari, vt certa resurrectionis spe consolemur.

Exequiarũ ritus. ¶In exequijs demum sunt primũ sacrificia & canonici psalmi, quæ propriè suffragiorum rationem obtinent. Sunt & orationes, & preces, ad rem profectò aptissimæ, & in ordine nostro deuotissimæ. Adhibentur præterea & oblationes: nempe, cæra & oleũ, quæ quidem oblatio

Damascen⁹ antiquissima fuit, vt Damascenus in citato sermone refert: sunt enim luminis fomẽtũ, quod ante sacrificium & sacramentũ altaris ardet. Vnde Athanasius ibidem à Damasceno allega-

Athanasius tus, Licèt in aerem, inquit, qui in pietate consummatus est depositus fuerit, ne renuas oleũ & ceras dominum inuocãs in sepulchro accẽdere: accepta enim ista sunt Deo, & multam ab eo recipientia retributionẽ. Adhibentur nihilominus in sacerdotum subsidium oblationes panis & vini, quæ rationem eleemosynarum repræsentant. Hæc ergo officia religiosa sunt, nisi vbi vani excessus, qui ad captandum inanem gloriam adhibentur, religionem obnubilant.

Solut. 2. ar. ¶Secundi ergo argumenti solutio, per ea, quę dicta sunt explicata est. Dictũ est enim sepulturam per se nõ esse satisfactionem pro defuncto, sed resurrectionis testimonium: atque illã ob causam Tobias in humandis hominibus

3. Conclusi. officiosus fuit. ¶Tertia conclusio. Indulgẽtiæ quas ecclesia defunctis impertitur, eis in ratione satisfactionis suffragantur. De indulgentiarum beneficio, satis superque distinctione. 21. scriptum reliquimus. Quare in præsentiarum huius particulæ, quæ ad defunctos spectat, meminisse sat est. Indulgentiæ enim, quarum autoritatem penes ecclesiam esse, quarumq; fructum nobis prouenire illic satis ostẽdimus, vel viuis conferuntur, vel etiam defunctis. Igitur quæ viuis conceduntur, illis tantum prosunt, qui faciunt quod indulgentiæ iubent. Vt cùm indulgentiæ sub hac forma conferuntur. Quicunque talem erogauerit eleemosynam, aut basilicas visitauerit, hos dies aut annos remissionis obtineat: his duntaxat, qui id faciunt, prosunt. Cùm verò in defunctorũ subsidium sub hac forma indulgentur: si quis pro suis defunctis talem eleemosynam erogauerit, aut recitauerit psalmos, hæc aut illa remissio eis fiat, tunc illud subsidium per modum suffragij auxiliatur defuncto.

Notandum. ¶Quò fit, vt illo loco adnotauimus, non eodem prorsus modo, quo viuis posse pontificẽ aut alium prælatum defunctis remissionẽ indulgere. Nã viuis bifariam id potest: vno modo per viam absolutionis, potestate clauium qua in subditos vtitur. Quinuerò, vt in sacramento prælatus absoluendo à culpis, etiam à pœnis vel in partem, vel nõnũquam in totum absoluit: ita & extra sacramẽtum, pro pia causa potest pontifex pœnas remissarum culparum absoluendo relaxare. Quã quidem autoritatem non habet in defunctos: eo quod non sunt iã sibi subditi, neq; ad eos eius iurisdictio extenditur. Sed alio modo confert indulgentias per modum suffragij, & hoc pacto cõfert defunctis, applicando illis thesaurum ecclesię, quo defuncti ipsi censentur debitum soluere, vt expientur, sicut si personæ priuatæ pro illis satisfacerẽt. ¶At ambigere, vt illic etiam dixi mus, forte quis potest, non ea lege ordinaria & infallibili Deum acceptare indulgentias pro defunctis, qua lege meritum condigni acceptat ad præmium merentis, eò quòd defuncti iam sunt non modò extra iurisdictionem ecclesiæ, verùm & extra viam, vnde fit coniectura non tam infallibiliter eas acceptare. Sed veluti in merito de congruo, si ei placuerit, preces acceptat, quas vnus pro alio fundit. Nihilominus tamen tutius est dicere, quòd semper, certa lege easdem indulgentias acceptat, sicuti & alia suffragia, & preces, quas ecclesia publicitus offert, postquã offeruntur pro illis qui sunt in gratia. Et idẽ videtur dicendum de satisfactionibus priuatis, quod suffragijs, quę singuli pro suis offerunt defunctis.

Dubium. ¶Sed vnum est hic graue dubium. Vtrùm si ille qui indulgentiam pro suo defuncto suscipit, est tunc in peccato mortali, prosit defuncto: & apparet prodesse postquam defunctus est in gratia. Ad hoc respondetur, vt eadem di-

Solutio. stinct. quęstio. 2. artic. 3. dicebamus: supposita illa veritate, quod existẽti in peccato indulgentia nõ prodest, quòd nihilominus si peccator sumat indulgentiam pro amico existenti in gratia, videtur prodesse amico: quia sumens indulgentiam nõ facit nisi donare illam pecuniam & pretium amico, quo indulgentia constitit. Et isto modo etiam videtur prodesse defunctis, non in ratione meriti, quia illa solutio pecuniæ nullius est meriti. Sed quia indulgentia applicatur à Pontifice quomodocunq; soluatur pretium. Secùs si conferretur indulgentia sub hac forma. Quicunque recitauerit hos vel illos psalmos: aut visitauerit altare, obtineat pro defuncto talem remissionem. Nam tunc illa sunt propria opera faciẽtis, quæ ideo si in peccato fiãt, nullius sunt valoris. Et idem

est si

est si diceret Pontifex. Si quis dederit eleemosynam pro suis defunctis: nempe, quòd si fieret in peccato nihil prodesset.

Caiet. opin. ¶ Eodem articulo quandam opinionem recitauimus Caietani in opuscul.21. quæstion.5. dicentis: indulgentias non prodesse defunctis nisi illis præcise, qui singularem deuotionem habuerunt ad claues ecclesiæ: per quas indulgentiæ conferuntur,& singularem curam gesserunt opitulandi defunctis. Est tamen opinio singularis & infirmissimo fundamento subnixa. Augustinus enim, non ait, nisi ꝙ suffragia prosunt quibuscunque defunctis, qui in fide per charitatem operante decesserunt: quicunque enim eiusmodi defuncti meruerunt, vt sibi suffragia prodessent: quia decesserũt in charitate in qua suffragia fundãtur. Fingere ergo ꝙ præter illud essentiale meritũ requiratur aliud, quod Caietanus appellat accidentale, est gratis loqui. Cætera illic sunt reuisenda. Nempe, quemadmodũ, vt istæ indulgentiæ valeant requiritur pia causa, eademque pro quãtitate indulgentiarum sufficiens, & reliqua.

ARTICVLVS. IIII:

Vtrùm suffragia quæ pro singulari defuncto fiũt plus ei quam alijs prosint, aut plus quàm si in genere pro pluribus fierent.

POstremo tãdẽ articulo, quæritur de modo & gradu quo suffragia auxiliãtur defunctis. Et est bipertit⁹. Vtrùm, scilicet, suffragiaque pro vno fiũt omnibus ęquè prosint. Et è cõuerso vtrùm quæ pro pluribus in genere fiũt, tantundẽ singulis prosint, quàm si pro singulis offerrẽtur. Et arguitur à parte affirmatiua vtriusq; mẽbri. Suffragia, vt secũdùm Aug. dictũ est, illis sunt defunctis adiumenta, quidũ viuebant meruerunt, vt sibi post obitũ prodessent. Sed omnes in charitate ab hac luce demigrantes id meruerunt. Imò plus illi qui auctiori charitate decesserunt: ergo illis cumulatius prosunt.

Partis affirmatiuæ.

2. Argumẽt. ¶ Secũdò arguitur, quia nisi hoc esset verum, cùm pro pauperibus rariora offerantur suffragia, deterioris essent conditionis, contra illud Lucæ.6. Beati pauperes spiritu: quoniã ipsorũ est regnum Dei.

3. Argumẽ. ¶ Tertiò altero membro arguitur. Suffragia, præcipuè orationum, diuina virtute nituntur sed diuinæ virtuti non est difficilius multis quàm paucis subuenire: ergo quãtum quis iuuaretur orationi singulari pro eo oblata, ad iuuabitur, licèt offeratur simul pro pluribus.

¶ In contrarium est exemplum quod ab humanis licet ad diuina transferre. Et enim quando quis pro aliquo debitore peculiariter soluit non soluit pro alijs. ¶ Item, si oratio pro pluribus oblata tantũ prodesset singulis, quãtum si singulariter pro illis offerretur, vana esset ecclesiæ consuetudo statuentis, vt pro singulari defuncto, singulare fieret suffragium.

¶ Ad quæstionẽ tribus cõclusionibus respondetur. De prima enim quæstione fuit Præpositiui, de quo supra meminimus, opinio, ꝙ suffragia facta pro vno defuncto nõplus ei q̃ vniuersis prosunt, imo tanto plus alijs, quanto maiori fuerint præditi charitate. Id quod duobus exemplis ostẽdebat. Primò, ꝙ si fax in aula accendatur regi, nõ plus ei quam aulicis ibidem astantibus lucet, imò plus alijs qui perspicacioris fuerint visu. Item, si prẽlato ad mẽsam quippiam legatur, non magis ipse lectionem audit, quàm reliqui assidentes, imo reliqui eò magis, quo acutiorem habuerint auditum. Alij verò per oppositum dicunt simpliciter magis prodesse illi pro quo suffragia fiũt, quàm reliquis.

¶ Est tamen operæpretium, & de suffragijs ipsis, ac subinde de eorum valore distinguere. Suffragia enim, vt supra diximus, alia sunt in genere oblata, quorum cuncti Christi fideles sunt participes: alia verò quę peculiariter pro hoc aut illo offeruntur. Et hæc rursus in duplici differentia: quædam scilicet, quæ sua spõte amici & necessarij pro suis defunctis offerunt: alia verò quæ defuncti ipsi pro se fieri iusserũt: & hęc sunt omniũ maximè peculiaria. Rursus suffragia trifariàm prodesse possunt, vno modo in ratione satisfactionis, vt hactenus dictũ est. Secundò in ratione orationis & impetrationis, vt dum quis orat Deum, vt pœnas defuncto condonet. Quæ quidẽ impetratio non necessariò consequitur orationẽ, quia non est meritũ condignum. Tertiò modo per modum meriti de congruo, quia omne opus factum in charitate pro alio qui est in charitate potest ei mereri decongruo: & ideo existenti in purgatorio potest mereri aliquã remissionẽ pœnæ.

1. Conclusi. ¶ His suppositis, sit prima cõclusio. Suffragiũ peculiariter oblatum pro singulari defuncto, licèt ratione charitatis in qua fundatur, prosit quibuscũq; in ea existẽtibus: nihilominus simpliciter pl⁹ prodest illi pro quo offertur. Quin uerò sæpè in ratione satisfactionis illi soli. Sensus prioris partis est, ꝙ cùm fit satisfactio pro vno defuncto, omnes existẽtes in purgatorio,

qui illud beneficiū nouerint, imò & viui oblectantur de illo beneficio alieno quod ille ſuſcipit: & quò ſunt maiori charitate infuſi, magis oblectantur, ſed nihilominus in ratione ſatisfactionis ſoli illi auxiliantur pro quo offeruntur. Siue indulgētiæ ſint eccleſiaſticæ, ſiue priuatæ eleemoſynæ. Diximus autē ſæpe illi ſoli prodeſſe: quia ſacrificia cōmunia & publica eccleſiæ licēt pro ſingulari defuncto offerantur: etiam pro alijs quodammodo ſatisfaciūt. Quare collectæ communes intermiſcentur: tametſi non tantū quantū pro illo pro quo offeruntur. ¶ Quocirca exempla illa Præpoſitiui nō ſunt ad rem accōmoda. Suffragia enim hæc peculiaria, non comparantur lumini aut lectioni quæ nō poteſt vni lucere, quin luceat alijs aſtantibus: neq; audire ab vno quin audiatur ab alijs. Sed comparatur ſolutioni: quam quiſpiam ſingulariter pro aliquo amico facit,
2. Concluſi. & non pro alijs. ¶ Secunda cōcluſio. Inter particularia ſuffragia illa magis ſunt ſingularia ac perinde cæteris paribus plus adiuuantia, quæ ab ipſo defuncto ſunt fieri iuſſa. Quoniā ſunt veluti proprię ſatisfactiones, quibus quiſpiam ſua propria deuotione & opera pro ſe ipſo ſa-
Solu. 1. arg. tisfacit. ¶ Ad primū igitur argumentū reſpondetur, quod iuſti nō meruerunt in hac vita abſolute, vt omnia ſuffragia futura in ratione ſatisfactionis illis prodeſſent: ſed cōditionaliter, ſi pro illis offerrētur. Illud enim mereri nō fuit aliud q̄ facere ſe per charitatē capaces illorum ſuffragiorum quæ pro illis fierent, atq; habiles ad eorum percipiendum fructum.

Dubium. ¶ Ad ſecundū verò quod de pauperibus ſubiungitur, reſpōdet hic Magiſter ſententiarum duas referendo opiniones. Quidam enim dicebant, q̄ pauperibus tantùm ſuffragantur ſola communia ſuffragia eccleſiæ quantum diuitibus cōmunia ſimul cum ſpecialibus. Alij verò q̄ ſpecialia auxiliantur diuitibus, vt celeriùs à pœnis liberentur, non tamen vt pleniùs. Sed ſunt opiniones deſertæ. Et ideo reſpōdetur cū Diuo Thoma nihil obſtare quominus diuites hac parte melioris ſint conditionis: vt ſcilicet, cumulatioribus eleemoſynis, magis ſubleuentur à pœna purgatorij. Sed multo pretioſus eſt, q̄ pauperes, cum minori periculo, & maiori cumulo charitatis ad ampliorē gloriā acceptētur: cùm diuitibus neq; tā facilis ſit ingreſſus neq; ad tantā gloriam. ¶ Circa ſecundam concluſionē eſt dubiū. Vtrùm dum defunctus tanta pro ſe iuſſit ſacrificia & eleemoſynas atque alia ſuffragia fieri, quæ toti pœnæ purgatorij perſoluendæ ſufficerent, mora poſtmodum cadē ſuffragia faciendi eidē noceat defuncto, ne tam citò pœnas euadat. Videtur enim nihil ei nocere: nam vt de mora reſtituēdi art. præcedēti dicebamus: id quod in poteſtate defuncti non exiſtit, nullū debet ei nocumētum afferre. ¶ Reſpōdetur bifariā huiuſcemodi ſuf Solu. dubij. fragia conſiderari, vno modo in virtute operis (vt aiunt) operari: atque alio virtute operis operantis. Atqui nomine operis operati nō tantū intelligitur ſacrificiū miſſæ, ſed quātitas ipſa eleemoſynæ, & numerus miſſarū, quæ fieri & offerri iubentur. Et opus etiā operantis intelligitur, vel ipſius ſuffragia mādātis, vel miniſtri mandatū exequentis. Quātùm eſt ex virtute operis operātis: nēpe, iubentis opus fieri, cùm primū moritur⁹ iubet hæc vel illa ſuffragia fieri, quæ bona fide facienda credit, cōſequitur valorē ex opere operātis: ſcilicet, ipſius iubentis proueniētē: ſiue poſtmodū ſuffragia fiāt, ſiue nūquā. Itaq; ſi ratione illius affectus, & iuſſionis, dignū eſt, vt quatuor ei gradus pœnarū remittātur, nunquā illos in purgatorio patietur. Quod autē reſpondet operi operato, & affectui exequentis mandatū, non aſſequetur vſq; dū ſuffragiū executioni mandetur. Exēpli gratia. Si in ſuo teſtamēto ſcripſit, vt decies ſacrificiū miſſæ offerretur pro eo: valorē ſacrificij, & illiū qui deuotioni ſacerdotis reſpōdet non conſequetur: quouſq; eadem offerātur ſacrificia. Et ſi iuſſit eleemoſynas erogari in pauperes qui orēt ꝓ ipſo, neq; valorem illarū precū obtinebit, quouſq; fiāt. Quapropter nō eſt ea dē ratio quæ de reſtitutione: nam hęc ſunt ſuffragia quæ oblata proſunt, & ſecus minimè. Quo fit multū referre, quòd ſtatim demandata ſuffragia opere cōpleantur. Tertia concluſio. Suffragiū pro multis oblatū, nulli eorū tātū prodeſt: quātū ſi ꝓ illo dūtaxat offerretur, In eleemoſynarū exemplo, clariſsima eſt concluſio, quippe quæ ex ſuperioribus colligitur, Dictū enim eſt ſuffragia & ex radice charitatis ꝓdeſſe, & ex intentione ad certā perſonā relata. Ex radice charitatis naſcitur gaudiū & oblectatio iuſtorū, ſed ex intētione pullulat ſatisfactio. Igitur ſiquis decē aureos in ſatisfactionē decē defunctorū diſtribuat: ſcilicet, pro ſingulis ſingulos: certū eſt pro nullo tantū ſatisfacere, quantum ſi pro illo decē omnes largiretur. ¶ De ſacroſancto verò ſacrificio miſſæ ſupra Valor ſacriū cij miſſæ. diſt. 13. q. 2. artic. 1. latè diſcuſſum reliquimus. Vtrùm oblatū pro pluribus tātū pro ſingulis ſatisfaciat, quantum ſi pro ſingulis offerretur. Et tenui iudicio noſtro pars negatiua probata fuit. Quamuis offerentes: nēpe, aſtātes, qui omnes ſuo ordine offerunt, non quo plures ſunt, eo quiſq; minus percipit fructus. Quoniā ſin-
3. Concluſi.

guli

guli totum sacrificium offerũt. Et eãdem opinionem hic D.Thomas edocet.q.2.art.4.quæ D.Thom. stiuncula.3. in solutione secũdi, dicens. Quòd quamuis virtus Christi quæ continetur sub sacramento eucharistiæ sit infinita, tamen determinatus est effectus ad quem illud sacramentum ordinatur. Vnde non oportet quòd per vnum altaris sacrificiũ,tota pœna eorum, qui sunt in purgatorio expietur: sicut etiã nec per vnum sacrificium quod aliquis homo offert,liberatur à tota satisfactione debita pro peccatis. Qua de causa, quandoq; plures missæ in satisfactionem vnius peccati iniunguntur. Quibus verbis manifestè D. Thomas confitetur opinionem hanc, quæ tandem more & vsu ecclesiæ confirmatur: quippe quæ pro singulis personis singulas missas offerre consueuit, testata non tantum prodesse singulis, si in genere pro multis offerrẽtur. At quoniam loco citato etiam emunctiùs, quàm libr.9.de iusti.& iure, quæst.2.arti.2.hanc quæstionem discussam dicidimus: molestum esset eãdem impræsentiarum repetere.

¶De orationibus ergo & psalmis eadẽ est rãtio,q̃ si pro vno particulari offerantur, vt defunctorũ vespertini & nocturni, & collectæ, plus illi prosunt q̃ in genere ꝓ multis oblatæ.

Hierony. ¶Vnum autem Hieronymi verbum de consecra.dist.5. can.Non mediocriter. offert argumentũ in contrariũ.Ait,quippe,Cùm pro cũctis animabus psalmus vel missa dicitur, nihil minus quàm si pro vno quolibet diceretur, accipitur.Ad hoc autem respondimus loco citato. De iusti.& iure, per distinctionẽ,quam hic secũdum S.Tho.secuti sumus. Nempe, quòd ex radice charitatis non minus meretur, qui pro pluribus psalmum offert, quàm qui pro vno: imò maius præbet charitatis indiciũ. Et singuli eorũ,qui sunt in charitate, æquale oblectamentum & gaudium percipiunt.Sed tamẽ ratione intentionis quæ ad vnum dirigitur, nõ tantùm satisfactionis applicatur singulis, quã si peculiariter pro vno offerretur.

QVÆSTIO TERtia,De orandis sanctis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm sancti sint à nobis orandi.

Quæst.3. TErtia hæc quæstio,de orandis sanctis adhiberi hic solita est, vt simul cum suffragijs quibus nos existentes in purgatorio iuuamus, orationes componamus, quibus nobis vicissim sancti suffragantur. At verò quoniam materia hæc de oratione non est loci huius propria, sed ad materiam spectat religionis, de qua ideo D. Thom.2.2.q.83. locupletissime disseruit, solã hanc particulam de orandis sanctis hic breuiter disputabimus. Est ergo primus articulus, Partis nega. vtrùm sancti sint orandi. Et arguitur à parte 1. Argum. negatiua. Vanum est illos orare qui nostras non audiunt orationes: sancti verò nec nobiscum conuersantur, nec nos exaudire possunt: ergo vanum est cum illis nos orãdo colloqui. Minorem Augustinus in libro, de cura pro mortuis gerenda, multis id videtur probare Inducens enim illud Isaiæ 63. Pater noster es, & Abraham nescìuit nos, Israel ignorauit nos: hoc pacto colligit. Si tanti patriarchæ quid erga populum ab eis procreatũ ageretur ignorauerunt, quomodo mortui viuorum rebus atque actibus cognoscendis adiuuandisque miscentur? Quasi dicat nullomodo. Idẽque cõfirmat ex historia iusti Iosię.4. Regum.22. quem Deus morte præuenit, ne mala gentis suæ videret.

¶Secundò arguitur. Nõ opus est amicos prin 2.Argumẽt. cipis adire, qui pro nobis interpellent, nisi quia eos,aut clemẽtiores arbitramur quã principẽ ipsum, aut in nos magis propẽsos: Deus autem infinitum clementior est in nos quàm omnes sancti, & paratior nobis suppetias ire: quippe qui, vt habetur Apocalyp.3. ad ostiũ nostrũ semper assistit pulsans: ergo nihil opus est sctõs inter ipsum & nos interponere: imò videmur iniuriam illi irrogare, dum per alios impetrare cogitamus, quod ipse paratissimus est nobis conferre.

¶Tertiò arguitur. Alium quemuis mediatorem inter nos & Deum agnoscere, hæresis est 3. Argumẽt. contra illud Paul.1.ad Timoth.2.Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus,qui dedit redemptionẽ semetipsum pro omnibus. Quicunque autem diuum aliquem precatur, qui pro ipso apud Deum intercedat, videtur diuum illum facere mediatorem: ergo illud hæreticum est, tantùm abest, vt sit licitum.Et confirmatur ex verbo ipsius. Quicquid petieritis patrẽ in nomine meo dabit vobis. Non dicit in nomine alius cuiuspiã, Sed in nomine meo.

4. Argum. ¶ Quartò arguitur. Sancti iam sunt extra viã merendi aut demerendi, ergo quamuis iusti in hac vita mutuis se inuicem apud Deum orationibus iuuare queant, tamen postq; sunt in patria minime eandem habent potestatem.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium autem est illud Iob. 5. Voca si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum cõuertere. Super quo loco ait Gregorius, Vocare nostrũ, est humili Deum prece deposcere: ergo ad propitiandum Deo, sanum est sanctos interponere.

Hæresis orationes negãtium, ¶ De hac quæstione vetustissima est hæresis orationes negantiũ, quibus sanctorũ charitatem pulsamus. Fuit enim vetustissimus Eustachius, qui primus repiritur huius hæreseos author, de qua fuit in concilio Gangrensi condẽnatus. Quæ subinde hæresis per Vigilantium reuixit, & contra ipsum de eadẽ re bis scripsit abunde Hieronym. Postmodũ verò Vvalden ses eandẽ hæresim suscitarũt: acsubinde Vvitcleff protegit. Atque illa tandem hæreticorũ progenies vsque ad Lutherũ propagata fuit. Et est hæresis hæc illius germana, quæ contra venerationẽ sanctorum oblatrat. Bona enim pars venerationis sanctorũ est, illos, ceu patronos nostros apud Deũ agnoscere. Quare qui sanctos orant, non possunt non eos venerari, neq; qui eos non venerãtur possunt precationibus adire. Sũma argumentorũ quibus vtuntur, est illa quadrifida, quã inter proponendũ attulimus. Sed est hæresis etiã ipsa, quadruplici nomine damnanda. Est, inquam, in sanctos contumelios a, impia, blasphema, & temeraria: quippe, quos negat & miserias nostras cognoscere, & earum misereri, & illo esse apud Deum, tum honore tũ etiam facultate, vt pro nobis apud ipsum in terueniant.

Cõclusio. ¶ Ad quæstionẽ igitur vnica cõclusione respõdetur, Sanctos tanquã patronos nostros orare: qui apud Deum nobis suffragentur, religio est christiana: cui qui reclamat, hæreticus est.

Duplex oratio sol° Deo quomodo cranda. Ad intellectũ cõclusionis notandũ orationem bifariàm alicui offerri. Vno modo, vt quasi per ipsum sit implenda: atq; alio quasi per ipsum impetranda. Et primo quidẽ modo cõstãtissimum est, soli Deo vniuersas orationes nostras esse porrigẽdas. Et ratio est hæc. Omnes orationes ad gratiã & gloriã obtinendam relatas esse oportet. Quicquid enim Deũ poscim⁹, aut hic finis esse debet, aut mediũ ad huius cõsequutionẽ relatũ: hoc quippe est quod spiritus sanctus orare nos docet, vt ad Roma. 8. ait, Apostolus: & de quo ait, ipse. Quicquid petieritis patrẽ in nomine meo dabit vobis, quoniã gratia & gloria sunt, quas per suam nobis passionẽ mercatus est. Vnde Iacobus non ait, Si quis vestrũ re quacũq; indiget, postulet à Deo sed si quis vestrũ indiget sapientia, postulet à Deo qui dat omnibus affluenter: & nõ improperat: & dabitur ei: postulet autẽ in fide nihil hæsitans. Vbi nomine sapientiæ intelligit virtutem & gratiã Dei. quã absq; hæsitatione petere debemus. Nã si quid aliud diuersum petamus, nescimus quid petamus. Gratiæ autẽ & gloriæ solus Deus est author, iuxta illud psalmi. Gratiã & gloriã dabit dominus: ergo vniuersas orationes, si rectę sint, soli Deo sunt porrigendæ ac dirigendæ, tanq; per ipsum adimplendæ. Quocirca de hoc orandi modo, nõ loquitur nostra cõclusio, sed de altero, quo preces ad quempiã dirigimus, tanquam per ipsum impetrãdas. Quo sensu probatur hæc veritas: nempe, q⁹ religio sit sanctos orare: non vt per ipsos orationes nostræ Deo innotescãt, veluti aulicos precamur, vt petitiones nostras in regis notitiã deferãt, sed vt Deus, qui illas priùs agnoscit, precibus & meritis ipsorũ annuens, id quod poscimus, largiatur nobis. Ordo nãq; diuinæ sapientiæ secundùm Dionysium. c. 4. de cœlesti hierarchia, est: vt per superiora inferiora dispensẽt & gubernet: Quocirca, vt per cœlestes orbes terrena ista fœcũda: ita & per superiores angelorum hierarchias, mysteria inferioribus reuelat: & per angelos docebat prophetas, qui populum erudirent: & in ecclesia per superiores prælatos influit in populum sacramenta gratiæ. Eadem ergo ratione per angelos & fœlices animas, quæ in patria triumphantes requiescunt, res nostras, qui inde in hoc seculo peregrinamur, nobis sæpe dispẽsat. Et cum per eandem viam, qua à Deo gubernamur, debeamus in ipsum reduci: consentaneũ est, vt ad eosdem sanctos angelos atq; animas, qui diuina nobis, tãquam Dei famuli afferũt, per nostras orationes recurramus. ¶ In qua re non modo nihil honoris Deo detrahitur, imò multũ ei defertur, quippe q⁹ eo honore seruos suos dignatur, vt quæ sua ipse authoritate facturus est, per ipsos, tanquã per veros amicos, velit dispensare. Id ipsum Dauid cõtemplatus aiebat. Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus. Et Christus. Iam nõ dicã vos seruos, sed amicos, Et si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus, qui in cœlis est. Ioãnis. 12. Nõ enim ob id solũ glorioſus est Deus in sanctis suis, q⁹ ab eo gloriam recipiunt, & ei vicissim gloriam decantant: verùm & quod tali eos honore extulit, vt tanquã nostros intercessores & aduocatos in suum conspectum admittat. Pollicitus est illis Christus, qui relinquẽtes om-

Probatio cõclusionis.

Dionysij.

Honor Dei.

tes omnia sequuti sunt ipsum, quod assessuri essent illi in regeneratione, & iudicaturi cũ eo tribus Israel. Quos ergo admissurus est, vt causas nostras secum iudicent, cur non admittet, vt apud ipsum eas tractẽt, vt q futuri sunt postea iudices nostri, sint prius nostri patroni?

Testimonia sacra. ¶ Secundò alijs sacris testimonijs arguitur, legimus enim Gene.20.quòd Abraham pro rege Abimelech Deũ deprecatus, veniã illi obtinuit. Et Moyses, vt Exod.32.legitur, veniam populo de conflato vitulo precatus obtinuit. Vnde illud citatum verbum, Eliphat, amici Iob. Ad aliquem sanctorum conuertere, indicat in more fuisse celeberrimo, vt iusti homines pro alijs orarent.

Hæretico. cauillus. ¶ Cauillabatur autẽ hæreticus ille Vigilantius seu Dormitãtius, velut nunc Lutherani faciunt, dicens, posse viros sanctos in hac lubrica vita orare pro alijs, quia sunt in via & statu merẽdi, cognoscẽdiq; alienas miserias: cæterũ postq̃ sunt in paradisum recepti, quoniam iam tunc iustum præmium suorum meritorum adepti sunt, nostra neque cognoscere, neq; curare: quia neq; vindictam sui sanguinis martyres impetrare possũt, quãuis, vt Apocalyp.6. legitur clament, Vindica domine sanguinem sanctorum tuorum, qui effusus est. Egregiè tamen Hironymus in alAργum. tero duorum librorum quos in ipsum edidit, sic eum redarguit. Dicis in libello tuo, quòd dũ viuimus, mutuò orare possumus: sed dum mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudiẽda oratio: præsertim cùm martyres vltionem sui sanguinis orantes impetrare nequiuere. Si apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quãdo de se adhuc debent esse soliciti, quanto magis post victorias, coronas, & triũphos? Vn⁹ homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à domino veniã: & Stephanus imitator domini sui, & primus martyr in Christo, persecutoribus veniam deprecatur, & postquam cum domino esse cœperint, min⁹ valebũt? Paulus apostolus Actu.27. ducentas sexaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas, & postq̃ resolutus esse cœperit cũ Chrsto, tũc ora clausurus est & pro ijs qui in toto orbe ad suum euãgelium crediderunt, mutire non poterit? meliorq; erit Vigilantius canis viuens, quam ille leo mortuus? Hactenus Hironymus.

¶ Sic ergo argumentũ cõtra istos instruitur. Hieronym. Radix mutuarum orationum inter amicos, est charitas, illa autẽ in beatis, nõ solũ permanet (quia charitas, vt ait, Paulus, nũquam excidit) verùm est in perpetuum confirmata ergo non est cur nõ multo illic instãtius quàm hic, orẽt pro nobis. Atq; adeò cùm possint Deo reuelãte nostras percipere petitiones, cõmodum est & cõgruum, vt illas eis offeramus.

¶ Accedit & illud Iacob. Gen.48. quisic nepotibus benedixit, Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac. Vbi docemur tam angelos quàm sanctos defunctos, inuocato eorum nomine, nobis esse subsidio. Eadem enim ratione Moyses loco supra citato merita Abrahæ, Isaac, & Iacob, ante Dei oculos proposuit vt populo indulgeret, Et Danielis.3. Azarias positus in fornace. Ne quæsum⁹ inquit, tradas nos in perpetuũ propter nomen tuum, neq; auferas misericordiam tuam à nobis, propter Abraham dilectum tuũ, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Si ergo sanctorũ merita nobis præsidio sunt & auxilio, cur & eorũ orationes nõ magnopere cõferant? Hûc pertinet visio Iudę Machabę.2. Machabæ. 15. qua vidit Oniam sanctũ sacerdotẽ, in limbo orantem pro omni populo Iudęorũ, ac subinde Ieremiam, de quo Onias dixit, Hic est fratrũ amator, & populi Israel, hic est, qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias propheta Dei.

Iacob Genẽ. 48.

Azarias Danie.3.

Aliud arg.

¶ Præterea, & ad honorem diuinæ maiestatis accedit, vt quas ipse nouit petitiones nostras, sancti angeli, ac perinde animæ illis insertę eadem eidẽ maiestãti offerant. Vnde Apocaly. 5. Ioannes vidisse refert quatuor animalia, & viginti quatuor seniores, qui ceciderunt corã agno habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoram ẽtorũ, quæ sunt orationes sanctorũ. Et Apocalyp.8. ait, vidisse angelum stantẽ ante altare, habentem thuribulũ aureũ, & data illi esse incẽsa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium, super altare aureũ, quod est ante thronum Dei. Et subdit quòd ascendit fumus incensorũ de orationibus sanctorum, de manu angeli coram Deo.

¶ Testimonia sanctorum hic percensere imẽsum opus esset: ab antiquissimo enim Dionysio Areopagita, qui cap.7. de cœlesti hierarchia, de veneratione & oratione sanctorũ religiose scripsit, longa patrum series eandẽ veritatem cõtestata est. Et Hieronymus aduersus Vigilantiũ. Et Cyryllus lib.6. aduersus Iulianũ apostatã. Et Bernardus sermone.66. super Cãtica, eos ceu hæreticos obiurgant, qui orandos sanctos denegant.

⁋ Sanctorũ testimonia.

¶ Sed præ omnibus eiusce modi testimonijs rem stabilire sufficit ecclesiæ consuetudo celeberrima, plurimis concilijs constabilita. Non

Ecclesiæ cõsuetudo.

enim solùm inter sacra missarum solennia, sanctorum merita commemorat: qui pro nobis assistant apud Deum, verum & in solennibus litanijs, postq̃ sanctam trinitatem tanquã primum gratiæ & gloriæ omniumque bonorum fontem, precatur, vt misereatur nostri: diuorũ subinde ordinem subiungit: quos tanquam nostros aduocatos obsecrat, vt orent pro nobis. Quo verborum discrimine. Miserere nobis, & Ora pro nobis, declarat diuersos modos & gradus quibus Deũ debeamus ac sanctos orare. Vnde in cõcilio Gangrensi cap. 20. condẽnantur, qui basilicas martyrum earumq̃ memorias contempserint. Et in concilio Aurelianensi, & in concilijs Toletanis. 3. &. 6. & in cõcilio Bracharensi, eiusmodi litaniarũ, hoc est, rogationum ritus sancitur. De consecratio. d. 3. can. Rogationes. Accedit tandẽ, & festorũ obseruatio in honorem sanctorum, quæ tum in eorum venerationem, tum ob eorum, quibus iuuamur patrocinia sanctè instituta sunt, vnde sancta cõsideratione duo sunt quotãnis dies coniuncti: quorum altero sanctorum omnium, qui nobis suffragantur, altero verò animarum, quæ nostris suffragijs expiantur, memoria celebraretur.

Concilia:

Festa omniũ sant & animarum.

Solut. 1 arg. ¶ Ad primum igitur argumentum iam supra respõsum est, quod si natura tantũ animarum separatarũ contideretur, nequeũt, quæ apud nos fiunt agnoscere. Si tamen naturã diuinæ essentiæ, quam intuentur, contemplemur, illic vident quæ ad suum attinent statum. Essentia quippe diuina speculũ est suapte natura omnia repræsentans. Ob idq̃; Deus ipse, qui se cõprehendit, vniuersa in se ipso conspicit. Creaturæ autem quæ ipsum nõ comprehendũt, nõ cuncta, quæ in eo sunt vident: sed est illis volũtarium speculum: eis scilicet, repræsentãs quicquid eis nosse congruit. Condecet autem sanctos, orationes quæ ad ipsos legitimè offerũtur intelligere: quas ideo illic perspiciunt. Vn de Greg. super illud Iob. 14. Siue nobiles fuerint filij siue ignobiles, non intelligent. Hoc de animabus, inquit, sanctis sentiẽdum nõ est: quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendũ est, quòd sit foris aliquid quod ignorent. Ad eorum, scilicet, statum pertinens. Patres verò in limbo, quia non videbant, nõ cognoscebant de rebus nostris, nisi quæ Deus illis in proprio genere reuelabat. Et ideo Iosias illic exist ens, mala gentis suæ non videbat.

Greger.

Solut. 2. ar. ¶ Ad secundũ respondetur, q̃ quamuis clemẽtissimus Deus paratissimus sit nobis opẽ ferre, nõ inde colligitur superfluũ esse orare sanctos. Alioqui, nec nobis opus esset, p nobis ipsis orare. Vult enim ea quæ nobis largiri percupit, vt ab ipso supplices flagitemus. Quia hoc & ad gloriam suam confert: ad nostrã vtilitatem, vt in eius amorem excitemur, & nostras miserias cõfitentes humiliemur. Et eadẽ ratione vult, vt ad sanctos recurramus, qui in sua sunt amicitia confirmati. Nam per hoc & indignitatẽ nostrã humilius confitemur: & eũ nõ solũ in se, verũ in suis sanctis glorificamus. ¶ Quòd si redarguas. Oratio est religionis cultus, qui soli Deo debetur. Respondetur, q̃ per hoc ei soli impendimus latrię cultũ, q̃ ad eum duntaxat orationes fundimus: tanq̃ ad eũ qui solus potest illas implere. Interponere autem sanctos, qui pro nobis interpellent, nõ est eos colere, vt Deũ, sed cultu duliæ, vt Dei amicos. ¶ Et ideo ecclesia vniuersas collectas, etiam illas quibus in sanctorum celebritatibus vtitur, nõ ad ipsos, sed ad Deũ ipsum dirigit: quia nõ sunt illi vnde nobis auxilia ,pueniũt: sed De⁹ qui ob eorũ patrocinia nobis succurrit. Ob id que non in sanctis, sed in Deo solo, in quem fides ac perinde spes nostra tendit, collocãda est nostra fiducia. Vnde Augustinus super illud psal. 120. Leuaui oculos meos in montes vnde veniet auxiliũ mihi. Nulli inquit, præsumant de montibus, quia ipsi mõtes nõ à se lucẽt, sed ab illo de quo dictũ est. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hũc mũdũ. Mõtes possunt intelligi homines clari, ceu Ioãnes Baptista, quo nemo surrexit maior, & tamẽ cõfitetur, quod nos omnes atque adeò mõtes ipsi de plenitudine Christi accepimus. ¶ Sic ergo sancti sunt orandi, vt tamen non in ipsis, sed in misericordia Dei, vnici salutis nostræ authoris cõfidendũ nobis sit: ipsum enim nõ sãctos precamur vt misereatur nostri. Quare abusus loquẽdi est, parcat mihi Deus & beata virgo: hoc est, enim ipsam Deo æquare. In solum namq̃; Deũ peccamus, iuxta illud psal. Tibi soli peccaui, & ideo solus ipse est qui peccata dimittit, vt Pharisæi, Mar. 11. cõfessi sunt. ¶ Ad tertiũ respõdetur: quòd si mediatoris nomẽ proprio significatu vsurpetur, solus Christus est, vt ait Paulus, mediator Dei & hominũ: eo q̃ solus ipse de cõdigno sic nobis gratiã & gloriam meruit: vt quicũq̃; eius membrum fiat, sit patri ad vitam æternã acceptus. Quo pacto nulla creatura esse potest mediatrix. Et ideo sancti potius dicuntur nostri, vel patroni, vel aduocati, vel intercessores. Quòd si dicãtur mediatores, in hoc sensu est nomen intelligendum. Quapropter Christũ nõ vt cæteros sanctos oramus, vt oret pro nobis, sed vt nostri cum

Collectas Deo omnes dirigit ecclesia.

Aguſt.

Insola misericordia Dei confidẽdum.

Solu 3. arg.

eum misereat. Vt enim ad patrem & spiritum sanctũ dicimus Kyrie eleyson, ita dicim⁹ Christe eleyson: hoc est, Christe miserere.

¶ At verò, licet, quia ipse est proprie mediator nomine eius debeamus Deum orare, vt exoratum habemus: qua vtiq; ratione ecclesia omnes collectas concludit dicens. Per dominum nostrum Iesum Christũ. Nihilomin⁹, vt Deus gloriatur in sanctis filijs suis, per quos vult ori: ita & Christus gloriatur in membris suis, vt etiã suo ordine & loco, à nobis orẽtur, vt apud patrem, & apud ipsum, & apud Spiritum sanctum pro nobis intercedant. Nam etsi merita Christi, nostrorum sint causa, nihilominus & nostra, quæ fauore suo & gratia nituntur, verè sunt merita: quibus in hac vita gloriã meremur, & sancti meruerunt, vt in patria sint quoque interpellatores pro nobis.

Solut. 4. argũ. ¶ Et per hoc solutum restat quartum argumẽtum, quod nobis hęretici obijciũt, colligentes quòd cùm sancti in patria mereri non valeãt, nequeant pro nobis orare. Respondemus, inquã, collectionem nullã esse. Eodem enim pacto colligerent, quòd neq; eorum merita nobis prosunt. Igitur licèt illic nõ mereantur, merue runt tamen in hac vita, vt in patria tũ sua meri ta nobis prodessent, tum pro nobis orarent.

Obiectio. ¶ Quòd si redarguas eadẽ ratione eos qui sunt in purgatorio, orãdos à nobis esse, negatur cõsequentia. Quia cùm non sint beati, orationes nostras non audiunt. Et fortasse tormenta quibus affliguntur, facultatem eis non faciũt orandi pro nobis. Sicut illi qui erant in limbo, credẽdi sunt orasse pro suis. Quamquam cùm in purgatorio sint in charitate, fortasse non impediuntur quin orent pro nobis. Sed hoc est tenuissimis coniecturis agere.

Deuotio in Christũ cõmendatur. ¶ Vnum autem hic admonere nõ præteribo, sic, inquam, in sanctos esse debemus affecti, vt in Dominum Iesum Christum per quem ipsi sunt sancti, præ cunctis debeamus esse deuoti. Videas in repentinis necessitatibus sacrosanctam virginem (quod sanctissimum est) atque alios diuos inuocare, nomen verò Iesus, quam rarissimè. Cùm tamẽ illud sit, in quo nos oporteat saluos fieri, & in quo omne sit genuflectẽdum. Non enim sanctorum vllus, sed ipse pro nobis mortuus est, à quo subinde cũcta nobis bona proueniunt, quare nomen hoc Iesus, deberet in cordibus nostris esse sculptũ, vt aspirando & respirando nunquam illud proferre desineremus, atq; hanc religionem deberent concionatores plebis, & Magistri scholares, & parentes suos natos docere, & omni cura ac diligentia admonere.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm sanctorum preces, quas pro nobis Deo fundũt, semper exaudiantur.

CVm de nostris orationibus ad sanctos dictum sit, subsequitur, vt de illis quas ipsi pro nobis fũdũt, indagemus, vtrũ sẽper exaudiãtur. Et arguitur à parte negatiua. Primo ex illo loco Apocaly. 6. quẽ supra diximus. Vigilãtiũ allegare. Si diui pro nobis orantes exaudirentur, citius quæ pro se postulant impetrarent: clamant tamen ad Deũ martyres, vt vindicet eorum sanguinem, quod tamen non obtinẽt: ergo neque pro nobis exaudiuntur. Partis negatiuæ. 1. ar.

¶ Secundò Ieremiæ. 15. ait dominus. Si steterit Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: ergo sancti pro nobis orantes non exaudiuntur. 2. Argumẽt.

¶ Tertio Angeli in patria & animæ, vt Matth. 22. legitur pares sunt: sed angeli non semper exaudiuntur: legitur enim Dan. 10 quòd angelus captiui populi venerat ad prophetam propter sermones eius, sed tamen princeps regni Persarum restitit ei viginti vno diebus. 3. Argumẽt.

¶ In contrarium tamen est illud. 2. Machabæ. vlt. Postquam Onias dixit, Hic est, qui multum orat pro populo Ieremias propheta Dei: subditur, quod extendit Ieremias dexteram & dedit Iudæ gladium dicens. Accipe sanctum gladium munus à Deo: quasi exaudita esset eius oratio. Pars affirmatiua.

¶ Ad quæstionem vnica bimembri conclusione respondetur. Sanctorum orationes, suapte ratione semper exaudiuntur: sed nihilominus ex parte nostra sæpè euenit, vt non exaudiantur. Conclusio.

¶ Ad intelligentiã huius notandũ, bifariàm diuos Deũ pro nobis orare (nam pro se ipsis nihil habent quod petant). Vno modo oratione expressa, dum votis suis, vt ait D. Thom. aures diuinæ clementiæ pro nobis pulsant. Sed alio modo oratione interpretatiua, per sua merita, in hoc seculo præstita, quæ licèt ipsi nullam orationem ad Deum dirigant, sunt tamen semper in conspectu Dei. Non solum in suam gloriam cedẽtia, verum & tanquam suffragia nos adiuuantia. Veluti sangis Christi sine aliqua voce aut clamore, nobis iugiter suffragatur. Bifariã diuerant.

¶ Igitur quod vtroq; modo illius modi orationes suapte natura nisi ànobis effectus impedia tur semper exaudiuntur, probatur. Quoniam probatio cõclusionis.

ipſi ſemper ſuã habẽt voluntatẽ diuinæ cõformem, nec quippiã in votis habent, niſi quòd iuſtum eſſe noſcunt, atque adeo Deum velle, quicquid autẽ Deus vult voluntate conſequẽti & beneplaciti fit: quicquid ergo illa ratione ſancti poſtulant, dum voluntatem diuinam norunt, impetrant. Nos enim ideo non quicquid petimus impetramus, quia ignoramꝰ, & quid nobis expediat, & quæ ſit voluntas beneplaciti Dei. Non autem quicquid Deus vult voluntate antecedẽti impletur: vult enim omnes homines ſaluos fieri, cùm ad id aſſequendum, & leges, & conſilia, & cetera requiſita nobis prouiderit: & tamen non omnes ſalui fiũt: quia in noſtra voluntate & arbitrio poſitum eſt, eiſdem diuinis auxilijs nõ vti. Eadem ergo ratione, poſſunt ſancti aliquid erga nos velle nobiſq; optare, quòd non impleatur.

Argum. ¶ Arguitur autẽ cõtra hoc. Sãcti nihil vanè & inaniter poſſunt optare aut petere: ſi aut ſciũt quempiã nõ aſſecuturũ quod petit, vanè & inaniter pro illo orarent: ergo nihil volunt aut petũt, quod non ſint impetraturi. Vnde colligitur quod pro præſcitis & reprobis non orãt,

Reſponſio: vt ſalui fiãt. ¶ Ad hoc reſpõdetur in primis, nõ eſſe neceſſarium, vt beati in verbo numerũ omniũ prædeſtinatorũ ac reproborũ videant. Et ideo poſſunt petere etiã abſoluta petitione ſalutẽ pro reprobo parẽte ſuo aut filio, quouſque illi Deus illius reprobationẽ detegat. Secundò, quia reprobi crebrò in gratiam Dei in tẽpus recipiuntur, poſſunt pro illis illa ratione orare. Tertiò, poſſunt etiã reprobis bona tẽporalia impetrare, quæ cedere poſſunt in bonum reipublicæ, & gloriã ipſius Dei. Quartò deniq; reſpõdetur, ꝙ etiam reprobis ipſis poſſunt antecedenter velle & optare ſalutẽ: ſiquidem reprobi etiã poſſunt ſaluari, quia non ſunt dãnati, vt infernales, atq; adeò ſub cõditione velle, vt Deus illis auxilietur, niſi per eos ſteterit.

Quæ quidem eſt cõditionalis voluntas & quã appellant velleitatem. Et iſta ratione poſſunt quoq; ſub conditione orare, neq; oratio eſt vana & inanis: nam pertinet ad auxilia ipſa quæ Deus reprobis offert, ſi vellẽt illis vti. Quippe cùm & Chriſtus ſub conditione orauerit, vt tranſiret à ſe calix: licèt oratio eius non fuerit exaudita.

Nota de oratione Chriſti. ¶ Imò verò quãdo in cruce orauit dicẽs. Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciũt, non eſt neceſſariũ dicere ſic fuiſſe orationẽ obſolutã, vt in omnibus ſortiretur effectum. Sed ꝙ pro aliquibus eſſet quaſi antecedẽs, niſi per eos ſtetiſſet. Abſolutè enim & voluntate beneplaciti & cõſequẽti, nihil orare potuit quod nõ illico impleretur. Et ideo Ioan. 17. vbi pro apoſtolis rogauit patrẽ: de quibus ait. Tui erãt & mihi eos dediſti, ad ſignificandũ pro eis abſoluta voluntate rogare, ſubiunxit. Ego pro eis rogo. Nõ pro mũdo rogo, ſed pro eis quos dediſti mihi, quia tui ſunt. Vbi nomine mundi, reprobos denotauit, & obſtinatos, qui pretioſui ſanguinis potituri non erant. Pro quibus ideo abſolute non rogabat, ne inanis & caſſa ſua eſſet precatio.

¶ Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quod verbum illud. Vindica ſanguinem, &c. non ſignificat martyrum deſiderium, quo malum aliorum cupiunt: ſed conſenſum in diuinam iuſtitiam, quam in voluntate Dei conſpiciunt, qui decreuit obſtinatam tyrãnidem occidentium martyres æternis ſupplicijs vlciſci. Significatque adeò deſiderium, vt aduenie te ſuprema vindicta malorum, & retributione bonorum, ſecunda ſtola gloriæ reſumptis corporibus veſtiantur, & pleno fruantur ſanctorum contubernio. Solut. 1 arg.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd loquitur illic propheta de Moyſe & Samuele, ſecundũ ſtatum vitæ præſentis, quo ſolebant ad placãdam Dei iram pro populo orare, ne illum temporalibus bellis & calamitatibus afligeret, & caſtigaret: & tamen quãdoque tam iuſta erat vltio, vt Deum non deceret, eorum precibus omnino flecti. In quibus caſibus beati non orant pro nobis. Solut. 2. arg.

¶ Ad tertium, nõnulli reſpõdẽt, certamẽ illud angelo cuſtodi populi Iſraelitici non accidiſſe cum angelo bono Perſis præſidẽte, ſed cum malo. Hiſtoria enim erat, quòd Daniel precabatur Deũ, vt populus à captiuitate Babylonica eriperetur. Et dæmõ perſuadebat eidẽ populo, vt mallet illic manere, propter voluptates & delicias indecentes, quibus illic frueban tur: vel perſuadebat Perſis, ne populum dimitterẽt. Sed tamen Gregorius. 17. lib. moralium cap. 7. nõ interpretatur pugnam illam niſi inter angelos bonos. Enimuerò, vt ſingulis perſonis deputatur cuſtos Angelꝰ ex infima hierarchia, ita & ſingulis prouincijs præferuntur principes angeli ex illa hierarchia quæ inde nomen principatus ſortitur. Quare Michael generalis erat princeps totius ſynagogæ, ſicut nunc eſt eccleſiæ Chriſtianæ. Sed ſub illo erat alius princeps illud plebis quæ tenebatur in Babylone captiua. Cum ergo Daniel pro libe ratione populi deprecaretur, princeps Perſarum orabat ſub conditione Deũ cõtrà, ne populũ à Babylone & Perſide dimitteret, quia nõ ſatis expiata ei vibebatur eorũ iniquitas, vt ait Gre- Solu. 3. arg. Angelorũ pugna.

Gregorius, vel sicut alij dicunt, propter fructum, quem illic populus faciabat, eo quòd multi ex gentibus conuertebantur ad fidem: quæ quidem lis inter principem captiui populi & principem Persarũ viginti & vno diebus durauit. Sed tandem quia expedientior erat liberatio populi Michael princeps synagogæ partes egit angeli liberationem procurantis, & obtinuerunt. At verò principes illi litigantes, non erant inter se simpliciter dissidentes: sed quia in diuina voluntate non nouerant, quid esset expedientius, vterque arbitrabatur causam agere meliorem. Cum autem eandem Dei voluntatem intellexerunt, ambo cõsenserunt. Vnde Gregorius. Sublimes, inquit, spiritus gẽtibus principantes, nequaquam pro iusta agentibus decertant, sed eorum facta rectè iudicantes examinant: cumque vniuscuiusque gentis vel culpa vel iustitia ad supernæ curiæ solium ducitur, eiusdem gentis præpositus vel obtinuisse in certamine, vel nõ obtinuisse perhibetur. Quorum tamen omnium vna victoria est, sui superse opificis voluntas summa: quam dum semper aspiciunt, quod obtinere non valent, nequaquam volunt, vnde neque petunt. Ex quo sequitur, quòd illa quæ absolutè petunt semper obtinent: sed quæ hæsitantes sub conditione poscunt, non est necesse, vt consequantur.

Argumen. ¶ Et per hoc aliud soluitur argumentum huiusmodi. Sancti semper habent suam voluntatem diuinæ conformem: quare neque volunt nisi quæ Deum velle noscunt: quod autem nobis largiri Deus vult, sine suis orationibus conferet: ergo superuacanea & sine fructu est eorum oratio. Respondetur, inquam, quòd etsi sanctorum voluntas, semper sit diuinæ conformis, nihilominus: quia non cuncta cognoscunt quæ Deus vult: quia nec numerum prędestinatorum sciunt, possunt aliqua sub conditione postulare. Præterea & quæ norunt Deum nobis statuisse donare, etiam ab ipso efflagitant, quia intelligunt per suas orationes ea velle donare. Aguſt. Ait quippe Augustinus in libro de prædestinatione sanctorum, orationes etiam prædistinatis prodesse, quia fortè prædestinatum est, vt orationibus intercedentium saluen tur.

DISTINCTIO quadragesima sexta,

De Antichristo, & iudicij signis.

POST HÆC de supremo tremendoquè iudicio sermonem inituri, de Antichristo reliquiesque signis ac portentis, quæ diem illum sunt anteceſſura, mentionem præmittamus oportet. Textus Cap. 1.

Enimuerò, vt Apostolus Thessalonicensium ecclesiam admonuit nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, non veniet dies domini. Expedit enim, vt in consummatione præsentis seculi, antequam dominus rationem à nobis absolutæ militiæ nostræ reposcat, supremum nobis bellum idemquè acerrimum acerbissimumquè permittat: quo puri mortalium ab impuris dignoscantur, illique ceu per ignem excolati ad triumphum assumantur: atque isti fidem defrigentes in ignem mittantur æternum. Quod Ioanni in Apocalypsi reuelatum est: nempe, quòd post mille annos, scilicet, post peractum ecclesiæ tempus ab orbe redemptor vsquè ad mundi fi- 2. Thessalõ. 2.

nem, quo Satan colligatus est, dissoluetur de carcere suo, & exibit & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ. Sed tandem, vt Apostolus ait, eundem Antichristum diaboli antesignatum dominus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.

Cap. 2. Matth. 24. Eundem tamen aduentum, vt dominus ipse ait, astrorum signa præcedent, sol enim obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur. Lucæ, 21. Vnde Lucas Euangelista. Erunt inquit, signa in Sole & Luna & stellis, & in terris pressura gentiū præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescētibus hominibus præ timore, & expectatione quę superuenient vniuerso orbi: nam virtutes cœlorum mouebuntur: & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate.

DISTINCTIONIS, Quadragesimæsextæ, Quæstio prima, De signis quæ sunt iudicio antecessura.

(.ſ.)

ARTICVLVS. I.

Vtrùm expediens sit, vt aduentui Christi ad iudiciū Antichristus antecedat.

IN hac distinct. 46. Magister Sententiarum tractare constituit de misericordia Dei, vtrum in damnatis etiam luceat, vt citra cō dignum puniantur. Atq; huius occasione materiam de iustitia & misericordia Dei hic commiscuit. At verò cùm de pœnis damnatorum præposterа sit hic tractatio, ineptum quoque est de misericordia Dei his disputare. Distinctione enim. 49. enarrandum est, quemadmodum beatis Deus vltra condignum præmia largiatur: & inquinquagesima, quemadmodum damnatos citra condignum puniat. De misericordia verò, & iustitia Dei quę eius sunt attributa, non est hic proprius dicendi locus. Est enim materia primi sententiarum, vbi de diuinis attributis disputatur. Quā idcirco speculationem D. Thom. 1. parte collocauit quæstio. 21. De his ergo, vt legitimum teneamus ordinem, nullus hic à nobis habendus est sermo. Sed cùm resurrectionis tractatum in tria fuerimus membra partiti, & primum de Resurrectione & eius forma, & animarum receptaculis, deq; eorum connexis hactenus fuerit expeditum, iam modò secundum, quod est de finali iudicio, aggrediamur oportet. Hoc autem membrum, tribus distinctionibus absoluetur. In hac namq; de antecedētibus iudicium: & in subsequenti de iudicio ipso: & in quadragesima octaua, de habitu & forma mundi, in qua post iudicium relinquetur, est disserēdum. Cęterum distinctio præsens, duas exigit quæstiones, primam de Antichristo, & secundam de signis iudicium præeuntibus. ¶ Quęritur ergo primum. Vtrùm expediens sit, vt aduentui Christi ad iudiciū, Antichristus antecedat. Et arguitur à parte negatiua. Quo homines debiliores sunt, & ad virtutem magis languentes minus expedire videtur, vt eos Deus acrioribus tantationibus concuti sinat: senescente autem mundo, propter maximam elongationē à primo aduentu Christi, abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorū, vt Matth. 24. ait Christus. & Lucæ. 21. Filius hominis veniēs, putas inueniet fidem in terra? persecutio verò Antichristi, vt ibidem ait dñs, erit qualis non fuit ab initio mundi. Ergo non videtur expediens,

Partis negat. 1. Argum.

diens vt illo temporis articulo fiat. ¶ Secundo
2. Argumēt. arguitur. Nō minus videtur cōgruere, vt Chriſtus veniens ad iudiciū præmitteret ante ſe nūciū, qui orbi pœnitentiā prædicaret, quā dum venit ad redimendum nos: tunc autē præmiſit Ioannem Baptiſtā prædicantē fructus pœnitentiæ: ergo venturus ad iudicandū, ſimilē debuit præmittere nunciū: nempe, qui Chriſti fidē nō impugnare, ſed perſuadere contenderet.
Pars affirmatiua. ¶ In contrariū eſt illud. 2. ad Theſſalo. 2. Niſi venerit diſceſsio primū, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, &c. Scilicet, non veniet dies dñi. ¶ De aduentu Antichriſti aliquid eſt certū, quod firma fide tenendum eſt, ſed alia coniecturis colliguntur. Reſpōdetur ergo ad quæſtionem vnica concluſione. Aduentum Chriſti præceſſurus eſt Antichriſtus: idq; Deo optimè diſponente. Atqui Antichriſtus, vt nomen ſonat, & Aug. ſuper epiſtolam Ioannis, tractatu tertio, interpretatur, idem eſt latinè quod cōtrarius Chriſto. Nō enim quia ante Chriſtū vēturus eſt illud ſortitur nomē ſed qa aduerſarius illi futur⁹ eſt. Sicuti ἀνταγωνιςης qui alteri cōtra pugnat. Vnde pſeudoprophetæ, & quicūq; fidei Chriſti aduerſantur, Antichriſti dicūtur. Veruntamē quia ille omnium mēbrorū diaboli acerrimus erit Chriſti hoſtis, per Antonomaſiā dicitur Antichriſtus. Et qui dē cōcluſio hęc catholica eſt: cuius negatio eſſet hæretica: quoniā aſſertio eſt Pauli loco citato. Sed quoniā Deus omnia ſuauiter diſponit, cōgruētiam tam ingentis perſecutionis illo tēpore futuræ exploramus. ¶ Ad plenū autē intellectū percipiēdū, animaduertendū eſt, Apoſtolum duo ſigna poſuiſſe præcedentia diem dñi. Scilicet, diſceſsionē primū, & reuelationē Antichriſti. At verò cū Chriſtus Matthæ. 24. tertiū aliud cōſtituerit, ſcilicet, & prædicabitur hoc euāgeliū regni in vniuerſo orbe in teſtimonium omnibus gentibus, & tūc veniet cōſummatio, neceſſariū eſt tria hæc certo ordine docere. De reliquis namq; cœlorū aſtrorumq; ſignis & portentis, quæ ſunt ſub id tēporis apparitura. q. 2. futurus eſt ſermo. Et cū diſceſsio, vt ait Paulus, ſit proximè Antichriſtū anteceſſura, aut cū ipſo ſimul ventura, operæpretiū eſt, vt prædicatio euangelij primū conſummetur: mox diſceſsio fiat, ac demū Antichriſtus reueletur. ¶ Neceſsitas autē promulgādi euangelij in vniuerſum orbē ante diē iudicij fuit, q̄ cum vniuerſi, qui illum non receperint ſint à regno excludēdi, iuxta illud. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, nō poteſt introire in regnū Dei: neceſſe eſt, vt vniuerſi tunc mortales omni ſint excuſatione nudati, ne quicquā cauſari poſsint cur illū nō receperūt. At quoniā vt ait ad Ro. 10. Paul. nulli poſſunt credere niſi audiāt, neq; audire ſine prædicāte, neceſſe eſt, vt ante mūdi cōſummationē ſit prædicatū euangeliū in vniuerſo orbe. Chryſo. autē arbitratur illic conſummationem referri ad deſtructionē Hieroſolymitanā, ante quam prædicandum erat euāgeliū, ob idq; ait, Paulum loco citato ad auferēdam Iudæis excuſationē, citare illud Pſalmi. 18. In omnem terrā exiuit ſonus eorū, quaſi tunc iam eſſet vbiq; euāgeliū prædicatum. At verò vt. q. 2. videbimus, negari nō poteſt, illic Chriſtū de conſummatione quoq; ſeculi habuiſſe ſermonē, antequam euangeliū in vniuerſo orbe euulgandū eſt. Et ideo Auguſt. ſuper eundem pſalmū, & in epiſtola ad Eſichiū ait, apoſtolum citaſſe prophetiam, vt iacebat de præterito, propter certitudinē futuri: nihilominus nōdum eſſe omnino cōpletā, ſed certiſsimè implendam: quæ quidem opinio vero ſimilior eſt. Et in illo ſenſu intelligitur illud verbum. Euntes in mūdum vniuerſum prædicate euāgelium, ſcilicet, per vos, vel per ſucceſſores veſtros. Nā profectò, vt ſuper eundem locum Pauli ſcripſimus, ſi AEthiopiā & Indiā & Europā, atque alias regiones in quas apoſtoli diſperſi ſunt, cōſideres, nō omnē orbē peragrarunt: ſed vix quartā eius partem. Quæ tunc in vſu erat appellari vniuerſum orbem, vt Luc. 2. Exijt edictū à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Et ad Coloſ. i. ait Apoſtolus, veritatem euangelij eſſe in vniuerſo mundo. Et tamen non eſt veroſimile, q̄ toto tranſmiſſo pelago in omnē mundi angulum peruolaſſent. Ad intētionē namq; Pauli volentis obtendiculū excuſationis Iudæis adimere & cognitis gentibus: ſatis erat, quòd tunc euangelica tuba, in Europam, Aſiam & Africam intonuiſſet. Et quamuis Hieronymus ſuper Matthæum, opiniones ſic conciliet, quòd tempore Apoſtolorum nulla remanſiſſet gens quæ Chriſtum ignoraſſet. Nam ſaltem rumor, & fama, à gente in gentem delata, totum orbem compleuerat, non tamen hoc ſatis eſt ad intentionem Chriſti: ſed requiri videtur, ante ſupremam diem mundi, ſic euangelium vbiq; gentium audiri, vt omnis eis tunc tollatur excuſatio, qui ipſum non fuerint profeſsi: licèt modò in opinione verſetur an quipiam excuſentur ignorantia inuincibili, Ad quod non ſatis eſt rumor & fama, ſed oportet, vt in pręſentia prædicetur, & explicetur, & eatenus ſuadeatur, vt niſi audientium culpa obſtiterit, perſuaderi valeat.

Conclusio.

Antichriſt⁹

Concl. Catholica.

Tria aduentum domini antecedentia.

Prædicatio euāg in toto orbe.

Chryſoſt.

Auguſt.

Hierony.

¶ Haud ergo prædicationem euangelij in vniuerſo

uerso orbe Christus tanquam signum posuit, postquod statim futura est consummatio seculi, vt ad Esichium ait Aug. Hoc enim duntaxat sibi voluit, quòd non veniet finis mundi, antequam euãgelium prędicetur in vniuerso orbe. Hic namq; sensus ad hanc quam explicuimus rationem satis est. Atq; hoc sonant illa verba, Prædicabitur euãgelium, &c. in testimonium omnibus gentibus, id est, in testimonium veritatis, ne sibi mortales excusationē prætexant. Et tunc, id est, postea tandē erit consummatio.

Elias & Enoch. ¶ Eadem de causa Elias & Enoch, qui in paradiso terrestri esse dicuntur, ad illum ministerium euangelicę promulgationis explendum, tunc ante aduentum Antichristi, comparebunt, iuxta prophetiam Malachiæ. cap. 4. vbi de aduentu domini vaticinatus, ait. Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erũt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflãmabit eos dies veniens, quæ non relinquet eis radicem & germen. Et subdit. Ecce ego mittam ad vos Eliam prophetam, antequam veniet dies domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum (scilicet, reliquias Israel ad legem quam eorum patres expectabant) ne fortè veniant, & percutiant terram anathemate. Quod eodem loco Hieronym. & Augustin. Augustin. 20. de ciuitate Dei, cap. 19. ad literam interpretati sunt de prædicatione Eliæ, qui Antichristum sunt anteuersuri. Ante enim quàm Deus filium illum perditionis permittat in ecclesiam grassari, præmittet Eliam, qui eandem ecclesiam illustret, atque irroboret. Quocirca verbo illo Christi Matth. 11. de Ioanne Baptista. Ipse est Elias, qui venturus est: non insinuatur illum fuisse verum Eliam, sed eius imaginem. Credebant enim Iudæi Eliam aduentui Christi præuenturum: nescientes de secundo aduentu id intelligēdum. Et ideo ait illis dominus. Ipse est qui idipsum officiũ, quod Elias in secundo meo aduentu facit in primo: nempe, mundum ad pœnitentiam inuitare.

Matth. 11.

¶ Atque huc illud pertinet Pauli ad Rom. 11. Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Primitiæ enim Israel conuersi fuerunt, vt apostoli, & nonnulli alij, illico priusquam gentes euangelio auscultarent, reliquo verò populo excæcato gentes in ecclesiam ingressæ sunt: sed in fine mundi, dispersi per orbem Iudæi ad prædicationem Eliæ conuertentur. Neq; verò Iudæi soli, verùm & gentes alijs quibuscunque sectis infectæ.

Cæcitas contigit. &c.

¶ Imò verò sunt, qui autument vniuersos tunc mortales Christianum nomen professuros: sic illud intelligentes Ioan. 10. vt fiat vnum ouile & vnus pastor. Nulla tamen apparet necessaria ratio quæ hoc cõuincat. Sensus enim illius, vt fiat vnum ouile, non est alius, quàm quod nemo extra ecclesiam Christi seruari potest. Quod autem omnes re vera sint ouile ingressuri, non est concessu necessarium: neq; quod ait Paulus, plenitudinem gentiũ fidem professum ire, aliter intelligitur, quã quòd vniuersi, qui prædestinati sunt per fidem Christi seruãdi intrabũt iuxta illud Danie. 12. In tempore illo (loquitur enim de fine mund) saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro. Fit autem coniectura, Elię prędicationem tribus annis cũ dimidio, veluti quam fecit Christus duraturam.

Vtrũ sit totius orbis cõuersus.

¶ Peracta ergo Euangelica prædicatione, ait Paulus non venturũ diem domini, nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati. Siue discessio præcessura sit Antichristum, siue per ipsum facienda. Atqui receptissimum est atq; inter omnes constantissimum, de discessione ab imperio Romano, verbũ esse accipiendũ: nisi quòd inter quosdam ambiguitur, intelligatur ne de discessione ab imperio temporali & ciuili, an verò de discessione à potestate spirituali & ecclesiastica, cuius Romanus pontifex caput existit. Sed re penitus pensata, de vtraq; intelligitur: imò de spirituali potissimum. Rationem enim huius Augustus. eod. 20. libro de ciuita. Dei. capit. 23. à visione Danielis bestiarum quatuor deducit, capit. 7. quæ quatuor futura regna designabant: nempe Chaldæorum, quibus Nabuchodonosor tunc regnabat: & Medorum ac Persarum: ac subinde Græcorum, ac tandem Romanorum, Quæ itidem regna idem sanctus Propheta in quadriformi statua illa, ex auro, argento, ære & ferro conflata, pręuiderat: vt capit. 2. legitur Vbi ait, quòd lapis de mõte sine manibus abscissus eam percusit, & comminuit, ac subinde lapis factus est mons magnus & impleuit vniuersam terram. Ille enim fuit Christus, sine homine genitus: qui quatuor illos potentatus diabolica potestate subactos dissipauit: sed in imperio postremo, nempe, Romanorũ quod Propheta appellat terribilem, atq; admirabilem bestiam, ferream & fortem nimis, & omnia conculcantem, vicarium suum constituit, qui ceu caput ecclesiæ suæ illic sederet, fidem suã docens & protegens. Vnde quãuis ciuile Romanorum imperiũ iam cessauerit, non subinde finitus est mundus: qm tẽporale illud, vt in sermone de Apostolis, ait Leo Papa, in spirituale

Discessio.

Visio Danielis.

Quadriformis statua.

spirituale fuit cõmutatum. Quapropter quanto tempore est duratura euãgelica fides, ſtabit Romana ſedes. Atque adeo abſceſsio & defectio totius orbis ab illa ſede ſignum erit conſummationis ſeculi. Nam cũ mundus, non niſi propter homines conditus fuerit, & homines nõ niſi propter cœleſtem gloriam, quã nemo niſi per euangelicam fidẽ valeat adipiſci: fit vt mũdus nõ ſit amplius duraturus, quã fides nec fides quã obedientia Romano põtifici debita. Templum Hieroſoly. Huius exemplum in Tẽplo Hieroſolymitano præceſsit. Illud enim Deus extrui iuſsit, vt locus eſſet quo ſacrificia & oblationes, & celebritates ſynagogæ fierent: quod ideo non erat amplius quam lex illa duraturum. Atq; hac de cauſa cum primum euãgelium ſanguine Chriſti confirmatũ fuit, templum illud, vbi ſanguis animaliũ fundebatur, deſtructum eſt, & velut vmbra in præſentia veritatis abolitum. Pari ergo modo, quia euangeliũ Chriſti nõ in vno tẽplo aut angulo, ſed vniuerſo orbe debet ſuſcipi, & eius eccleſia coli, eiuſq; ſacramenta celebrari, extincta fide per diſceſsionem ab apoſtolica ſede, totus mundus vanus erit, ac deinceps in caſſum proceſſurus. Quapropter ceu deſerta domus tũc protinus corruet. Et hęc fuit pollicitatio Chriſti, dum dixit Petro, Orabo pro te, vt nõ deficiat fides tua, ſcilicet, vſq; ad mundi terminum.

2. Timot. 3. ¶ Atqui rationẽ illius diſceſsionis, noſtris moribus tribuit Paul. 2. ad Tim. 3. videlicet, quia in nouiſsimis diebus inſtabũt tẽpora periculoſa, & erũt homines ſeipſos amãtes, cupidi, elati, ſuperbi, &c. Duas quippe ciuitates Dei, & Babylonis, quas in libris de ciui. Dei. deſcripſit Aug. duo amores diuidunt in homine: nempe, amor Dei vſq; ad contemptum ſui, & amor ſui vſq; ad contẽptum Dei. Expaueſcant ergo mortales quàm ſit peſtilens amor ſui. Inde enim dimanat elatio & ſuperbia: quæ ſub ducatu tandẽ Antichriſti ciuitatẽ Dei labefactabit. Sed tamẽ huius amoris cultores eo mittẽtur, vbi perpetuas pœnas pẽdant. ¶ Tũ demũ, vt ad cõſtitutã concluſionẽ reſpiciamus, reuelandus eſt, vti ait, Apoſtolus, filius, perditionis. Cõcluſio ergo præter autoritatẽ Pauli, probatur teſtimonio Chriſti Matth. 24. Erit tribulatio magna, Probatio cõcluſionis. &c. quẽ locũ quęſtione ſeq. enarraturi ſumus. Sed cõmonſtratur præterea ex loco illo Apoca. 20. quem diſt. 43. enarrauimus. Vidit enim Visio Apocalypſis. Ioannes angelũ deſcẽdentem de cœlo, nempe Chriſtum: habẽtem clauem abyſsi, ſcilicet, poteſtatem infernorũ: & catenam in manu ſua, nempe, euangeliũ fidei: legibus, conſilijs, & ſacramentis, ceu nobis quibuſdam conſertam, qua draconem ſerpentẽ antiquum, qui eſt diabolus & Satanas ligauit per annos mille ne, ſcilicet, tanto impetu graſſaretur in orbẽ, quanto illuc vſq; in gentes & ſynagogam fæuiebat, ſed ſineret euãgelicam fidem propagari. Quo quidem annorũ perfecto numero, temporis totũm ab orbe redempto vſque ad finem mundi deſignatur. Vnde ſequitur. Et cùm cõſummati fuerint mille anni, ſoluetur Satanas de carcere ſuo, & exibit & ſeducet gentes, quæ ſunt ſuper omnes quatuor angulos terræ nempe, ſuper vniuerſum orbem, quas nominibus illis, Gog, & Magog ſignant, vt eodem lib. c. 11. ait Aug. Et cõgregauit, inquit, eos in prælium, quorum numerus eſt ſicut arena maris. Et aſcenderunt ſuper latitudinẽ terræ, & circuiuerunt caſtra ſanctorum & ciuitatẽ dilectam: nempe eccleſiam. Et deſcẽdit ignis à Deo de cœlo & deuorauit eos, & diabolus qui ſubducebat eos, miſſus eſt in ſtagnũ ignis & ſulphuris: vbi & beſtia (videlicet Antichriſtus) & pſeudo pphetæ eius adminiſtri cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum. Hic ergo graphicè beſtia illa diabolico ſpiritu inuecta depingitur, quę Chriſtianam eccleſiam demoliri perget.

Quod ſi rogeres. Quæ ratio ſapientiſsimam clementiam diuinam adducere potuit, vt tã atrocem ac diram dæmonis rabiem in ſuam familiam debacchari ſinat? Re vera ratione non caret. Primam ergo, de ſimilitudine duorum aduentuũ Chriſti venari poſſumus. Quãdo enim ad ſuam prædicandam fidẽ ſub habitu humilitatis cõtectus de cœlo venit, decuit, vt Baptiſta, ceu eius Angelus præiret faciẽ eius, pœnitentiã reis prædicãdo, per quã idonei fierẽt ad eius ſuſcipiendã miſericordiã: ſed illico naſcente fide in eccleſia, hæreticorum tyrannorumq; & pſeudo prophetarũ impetus irruit, qui illam debellarent, vt probarẽtur electi: cõgruentius ergo quãdo venturus eſt ad exigendam factorum rationem ab hominibus, quemadmodum indultã ſibi miſericordiã moribus excoluerint quoſq; fructus ex illo diuino ſemine protulerint, trucem illã fidei perſecutionem permittet priori truculẽtiorem, qua rurſum ſelectiſsimi examinentur, & quaſi aurum in fornace, excolẽtur: nẽpe, vt qui de fide decciderint, & ab eius milicia defecerint, planè cõuincantur quã ſint ignæ æterno digni in quem ſunt demergendi: & qui in eadem fide perſtiterint & charitate, ſummo honorẽ triumphum de parta victoria illico percipiant. Vnde. 2. ad Theſſa. 3. Aduentus, inquit, Antichriſti erit ſecundum operationẽ Satanæ, in omni ſeductione iniquitatis, his qui pereunt, eò q charitatẽ veritatis non re-

Ratio perſecutionis Antichriſti.

cepe-

ceperunt, vt salui fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui nō crediderunt veritati, sed consensérunt iniquitati. ¶ Secūda ratio sumitur ex parte dæmonum. Nam cū tunc conjecturis sint percepturi finem mundi properare, post quem nullus eis relinquēdus est locus suum virus euomēdi, suamq; aduersus Deum exercendam tyrānidem, nouos assument animos, nouaq; exacuent arma, vt homines possint à cœlo cohibere, qbus sua tartara impleāt. ¶ Ad hæc & ex parte Christi accedit, quòd cū militia Christiana, illuc vsq; sit sustinenda, tūc Christus, dum receptui canere iubebit, exercitus recensebit suos, hostemq; lacesset, vt supremo cōserto prelio, de summa, aut fœlitate, aut miseria decertetur: vt coronatis victoribus, victos cū suo duce Lucifero, suoq; antesignano Antichristo in infernorum baratrum igne & sulphure cōuolutos in perpetuum obtrudat. ¶ Quapropter vt eod. lib. 20. cap. 8. ait Augustinus, non solùm quàm plurimi tunc persistent in vera fide verum & multi, cōstantiam martyrum aspicientes, eandem suscipient fidem: vt actus illi postremus ecclesiæ Christianę suis primordijs respōdeat, quando cruentati martyres plures persecutorum Christo lucrifaciebāt. Raros tamen credendum est, tunc euasuros Christianos, qui non martyrio coronentur. ¶ Argumenta igitur contraria per ea quæ dicta sunt dissoluūtur. Nam etsi propter mundi senium homines tūc fore credantur spiritu debiles, tamen ex altera parte clemētissimus Deus tum præuia Eliæ prædicatione, tū & singulari subsidio & auxilio corroborabit suos, vt possint contra hostilia tela persistere. Præsertim quòd eam ob rem non sinet diu persecutionē prolatari, iuxta verbū Christi Matth. 24. Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabūtur. Quemadmodum in primo aduentu ante tyrannorū persecutionem, Ioā. Baptistā & subinde Apostolos misit, qui fidem propugnarent.

Ratio 2.

Ratio 3.

Augusti.

Solutio arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm Antichristus futurus sit omniū malorum caput.

QVoniā Antichristum fore cōstitutū est, expedit eius ingeniū & mores nosse: ob idq; interrogam⁹ vtrū futur⁹ sit omniū malorū caput. Et arguitur à parte negā. Vni⁹ corporis non sunt diuersa capita, malorum autem omnium diabolus est caput: qui primum primis hominibus suggessit crimē, ergo Antichristus non est futurus ipsorum caput.

Partis negatiuæ, ar. 1.

¶ Secundò, caput influit in membra, sed Antichristus nullam influxit malignitatem in eos qui eum præcesserunt & sunt præcessuri: ergo non est omnium malorum caput: sed vnum præcipuè inter illos membrum diaboli.

2. Argumēt.

¶ In contrarium est glossa super illud Iob. 21. Interrogate vnum de viatoribus, &c. quæ ait. Dum de omnium malorum corpore loquere tur, subitò ad omnium iniquorum caput Antichristum verba conuertit.

Pars affirmatiua.

¶ Quæstiunculam hanc D. Tho. 3. par. quæst. 8. arti. 8. mouēs, quā breuissimè expediuit. Nos autem ea ratione proponimus, vt locum illum Pauli. 2. Thes. 2. enarremus, vbi Antichristum suis lineis effigiat. At ne morem deseramus nostrum, tribus conclusionibus respondetur. Prima iuxta quæstionis titulum sit. Antichristus modo quodam futurus est omnium malorum caput. Quatuor enim sunt quæ in capite respectu membrorum, considerantur. Primum temporis antecessio, & secundum influxus, influit enim caput membra: & tertium est excessus & perfectio rei illius, secundum quam est caput. Ac demum quartum, q̄ omnia membra ad seipsum veluti ad finē refert. His igitur quatuor modis Christus fuit caput ecclesiæ. Fuit enim primū angularis lapis eius: in quam virtutum charisinata intrinsecis inspirationibus influit: eandemq; exterius gubernat: & dona quæ ecclesiæ ad mensurā largitur, plenissima redundantia in se continet: ac tādem membra sua ad se trahit. Atqui eisdem quodāmodo rationibus diabolus est caput omnium malorum: nam & antiquior fuit hominibus, quibus iniquitatem intus suggessit, & cōtinenter suggerit, licèt nō eo modo quo Deus virtutes, quia non est nræ dñs voluntatis. Et quodā pacto iniquos homines gubernat: quare Iob. 41. appellatur rex super oēs filios superbiæ. Et ad suum proprium finem homines inducit: nempe, vt auertātur à Deo, iuxta illud Iere. 2. A seculo confregisti iugum, rupisti vincula, dixisti, Non seruiam.

1. Conclusi.

Christus ca put ecclesiæ

Diabol⁹ malorū caput.

¶ Antichristus ergo duobus prioribus modis nequibit esse malorū caput: quoniā neq; vniuersis mortalibus antecessit, neq; suos antecessores ad malum instigauit, duobus autē posterioribus rationibus hoc potest nomen sortiri: nēpe, quia malignitate & scelerū immanitate iniquos omnes superauit: & cūctos quos poterit ad suam pertrahet nequitiā, vt à Deo deficiāt. Vnde super illū locum. 2. ad Thes. 2. Ostē dens

Antichrist⁹ malorum caput.

dens se tãquã sit Deus, ait glossa. Sicut in Christo omnis plenitudo diuinitatis inhabitauit, ita, in Antichristo omnis malitiæ plenitudo. Non quidẽ ita, quòd humanitas eius sit assumpta à diabolo in vnitatem personę, sicut humanitas Christi à filio Dei: sed ꝙ diabolus suã malitiam eminentiùs ei influet suggerendo, quã omnibus alijs. Qua vtique ratione & respectu præcedentium iniquorum fuit quodammodo caput. Nã sicut omnes sancti & prophetæ imaginem quandam suis virtutibus Christi præferebant: ita & omnes pseudo prophetæ & tyranni, quasi quandam effigiem & vmbrã Antichristi præmonstrabant: iuxta illud eiusdem apostolici loci. Mysterium iam operatur iniquitatis: quasi Nero iam tunc atq; alij subinde tyranni mysterium essent Antichristi.

Antichristus natiuitas. ¶ Quò autẽ ingeniũ bestiæ apertiùs perpẽdatur, fertur, vt Hiero. ait, super Dan. c. 11. ex Iudaica gẽte in Babylone nasciturũ, atq; alij addũt ex tribu Dan: quia verba Iacob patris eius Gen. 49. plurimũ ad rem alludunt. Dã coluber in via, cerastes in semita. Etenim sicut antiquus hostis sub forma colubri primos parentes adortus est, sic & Antichristus per fraudes & technas, vias sepiet, vt vix se possint homines ab eius laqueis extricare. Est enim cerastes, vt ait Solinus, serpentis genus callidissimum. Vnde subditur in prophetia. Mordẽs vngula equi, vt cadat ascẽsor eius retro, scilicet, vt à Deo recedat. Quapropter truculentiã persecutionis cõtemplatus Iacob concludit. Salutare tuum expectabo dñe. Atq; eam ob rẽ suscipiantur non nulli Ioan. in Apoc. c. 7. vbi Tribus Israel recẽsuit, quibus signãtur electi, silentio præterijsse

In Babylone, Tribum Dã. ¶ Quod autem à Babylone sit vẽturus, coniectura fit non leues, ꝙ sicut Nẽbrot ædificãs Babylonicã turrim, vt Gene. 11. legitur, bellũ indixit Deo, à quo proinde Heber, pater Hebræorum populi Dei segregatus fuit, ita ab eadem Babylone sit supremus ecclesiæ hostis reuelandus. Erit autẽ vilibus despectisque parentibus ortus: qđ verbo illo Dani. 11. de Antiocho Epiphane significatur. Et stabit in loco eius despect⁹, & nõ tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in

Vil's. Antiochus, fraudulentia. Antiochus enim ille, qui vt libris Machabæorum memoriæ proditũ est, populum Dei atrocissimis bellis deuexauit: figura vt nostri tradũt, fuit Antichristi. Quapropter sicut ille ita Antichrist⁹ AEgyptum prius sibi suppeditabit: ac subinde potentissima inuadet Romanorũ brachia. ¶ Non autẽ defuerunt, vt loco citato ait, Hiero. & 20. de ciuit. Dei. c. 19. August. qui opinati fuerint Neronẽ fuisse, qui resurrecturus est, vt sit Antichristus, propter verbum Pauli loco citato. Qui tenet nunc (scilicet, Romanũ imperiũm) teneat donec de medio fiat: hoc est, eius auferatur regnũ: quæ quidem illic verba August. & in epistola ad Ethichium ait, non intelligere. Attamen sensus est quòd qui tenet imperium Romanum & tenebit spirituale, teneat quousq; in fine mundi ab eo tollatur. Quare satis est dicere Neronẽ fuisse Antichristi vmbram & præsagium, in quo mysterium, hoc est, figura iniquitatis operabatur.

Cõclusio. ¶ Secunda conclusio. Antichristus pessimus omnium futurus est mortalium qui hactenus fuerunt, & qui past hac futuri sunt. At nequis peccatũ siue Adæ siue Iudæ obijciat, nõ cõferimus peccatũ cum peccato: sed cũ personis personam. Fuit enim peccatũ Adæ tũ ex alijs circunstantijs graue: tum ratione vniuersalis detrimenti, quod generi humano intulit, grauissimum: & peccatũ Iudę & eorũ, qui Christum crucifixerunt ex obiecto sceleratissimũ, simul ac impientissimũ, quia fuit occisio Dei. Sed tamẽ nullũ illorũ fuit infinitæ malitiæ, sed illa cõmuni ratione omniũ peccatorũ, qua auersio à Deo dicitur infinita. Quocirca possunt tot scelera, sacrilegia, & impietates in vno homine ac cumulari, vt personam peiorem faciãt illis, qui illa peccata Adæ & Iudæ commiserunt. Hanc conclusionem affirmat Apostolus, vbi eum ait, fore hominẽ peccati & filium perditionis: sunt enim Hebraismi, quibus significatur malignitatis exundantia. Neq; tamẽ asserimus futurum infinitè malum: quia malum nequit totum bonum corrũpere. Quapropter nõ quomodo in Deo plenitudo virtutis, ita in eo plenitudo iniquitatis abũdabit. Attamen, vt Christus omniũ fuit bonorum optimus, ita & ipse erit omnium malorum pessimus.

Conceptus Antichristi. ¶ Vnde vt ab eius statim conceptu contrarius Christo videatur, aiunt, ꝙ sicut Christus opera Spiritus sancti conceptus fuit, ita eũ spiritu diabolico ab vtero matris suæ occupãdũ: quin verò à diabolo ipso arreptum iri. Non quòd eum prorsus, vt reliquos arreptitios dementet, sed sano iudicio quo peccare possit seruato, voluntatem eius omni replebit spurcitia & iniquitate. Et ideo fertur, vel per incestum grauissimum, vel per sacrilegium ex sacris parẽtibus concipiendum. Hoc autem nulla fulcitur auctoritate, tamen cum Apostolus eum hominẽ peccati, & filiũ perditionis appellet, certum est in hoc solũ concipiendum, vt omniũ sit scelerum ac flagitiorum sentina. ¶ Et primum eo superbiæ, quæ initiũ est omnis peccati, eleuabitur, vt

Superbia Antichristi.

non

nō ſolùm Deo aduerſetur, vt ait Paulus (quod nomen eius ſonat) ſed extollatur ſupra omne quod dicitur Deus, ſiue verè ſit Deus, vt qui eſt, in cœlo, ſiue falſo nomine colatur, vt Dij gentiū: ſiue per adoptionē ſic nominetur, quē admodum ait ſanctis viris Dauid. Egodixi Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Similia enim de illo prophetauit Daniel ſub figura Antiochi. Ait quippe cap. 11. Eleuabitur & magnificabitur aduerſus omnem Deum, & aduerſus Deum Deorum loquetur magnifica. Quod certè de ſolo Antichriſto dici potuit, cuius ideo figura præceſſit in Cæſare, qui fertur ſtatuam ſuam in templo adorandam poſſuiſſe: & in rege Tyri, de quo legitur Ezechi. 1. Dixiſti quia Deus ego ſum. Nam vt Apoſtolus ait, ſedebit in tēplo, oſtendens ſe tanquàm ſit Deus. In quo vi debitur, nō ſolùm ſuperbiam Adæ, qui voluit eſſe vt Deus, tranſcendere, verùm & Luciferi, qui voluit eſſe æqualis Deo. Nam ob hoc potiſsimum nomen habebit Antichriſti, q̄ Chriſtum prædicabit fuiſſe falſum Deum, falſamq́; prædicaſſe fidem, & iniquas condidiſſe leges verumq́; ſe eſſe Meſsiam illum filium Dei, qui fuerat Abrahæ patribuſq́; ſubinde promiſſus. Et re vera hoc eſt expaueſcendū mortaliū mōſtrū, quod homini impuro, tamq́; inſolēter abſurdo, & impudico, poſsit quiſpiam vllam adhibere fidem, dicenti ſe eſſe aut Deū, aut probum hominem.

Daniel. ii.

3. Concluſi. ¶ Tertia concluſio. Anichriſtus erit omni arte fallendi inſtructus, omniq́; poteſtate huius ſeculi coarmatus, vt humanas mentes poſsit ſe ducere humanaſq́; voluntates, tum quantum ad vim concupiſcibilem allicere, tum & quantum ad iraſcibilem exterrere: vt alios per fallacias, alioſq́; blanditijs, ſed alios metu & pauore commoueat. Hac enim de cauſa in beſtia illa Apoca. 13. quæ Coſdroæ filium deſignabat, delineatus fuit, quæ capita habebat ſeptem, & cornua decem, ſcilicet, regna plura & potentatus plurimos: & nomina ſuper capita blaſphemiæ. Eratq́; ſimilis pardo verſicolori: nam erit omnimoda vitiorū varietate intinctus: & habebit vngulam vrſi ad conculcādam eccleſiam, & Leonis os ferociſsimum: cui draco, ideſt, diabolus: virtutem ſuam magnam collaturus eſt.

Beſtia Apocal. cap. 13.

Non faciet vera miracula. ¶ Haud tamen virtutem vllam ſupernaturalē habebit, quare nec vera miracula edere poterit. Miracula enim ſola Dei virtute fieri poſſunt: quam nunquam neq́; ipſe exercuit, neq́; vlli creaturæ commiſit, niſi ad fidem catholicam aſſerendam, multò ergo minus illam Antichriſto tribuet ad illam labefactandam. Erit tamen prompto paratiſsimoq́; dæmonum ſatellitio cōſtipatus, quo poſsit ficta ſeductoriaquè miracula oſtentare: vel aerem immutando, vt præſtigiatores faciunt, vel phantaſticas ſpecies commouendo, vt res quæ nō ſunt, aut quales non ſunt appareant, quod diabolus facere poteſt: imô & perniciosiſsimo motu poterit agētia naturalia paſsis admouere: vt quàm citiſsimè resfiant naturales, quæ poſsint æſtimari miracula. Quod in Magis Pharaonis ſecundum Auguſt. vſu venit, qui fecerunt ſerpentes, & reliqua.

paulus. ¶ Vnde eodē loco Apoſtol⁹. Erit, inquit, aduētus eius ſecūdum operationē Satanæ, in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mēdacibus, & in omni ſeductione iniquitatis his q̄ pereūt. Atq; illis apparētibus mirabilib⁹, homines vanos & ad credēdū faciles, demētabit: auaros verò opibus, & ſuperbos honoribus, & voluptuoſos voluptatibus, & meticuloſos terroribus. Pleroſq; tamen immanitate tormentorum exquiſitiſſimaq́ue trucidandi arte euincet. Nam alia via quomodo poterit tam turpe tamq́; nefandū hominis monſtrum quempiam allicere, quem in ſuam amicitiam conciliet? ¶ Dies autē perſecutionis eius, vt Chriſtus ait, breues erūt propter electos. Durabit enim illius perſecutionis truculentia, vt ſuprà diximus, & Auguſt. 20. de ciuit. cap. 8. refert, tribus annis cum quarto dimidiato. Tantum enim ferè durauit prędicatio Chriſti, præceſſuraq́; eſt prædicatio Eliæ, ac ſubinde Antichriſti calamitas: de qua Daniel. cap. 12. vaticinatuseſt. Viſio autem fuit, quòd cùm interrogaſſet Angelum vſquequo finis illorum mirabilium? reſpodit quia in tēpus & tempora & dimidium tēporis, ſcilicet, in vnum annum atq́; alteros duos & dimidiū quarti, idemq́; inferius repetit dicens, A tempore cùm ablatum fuerit iuge ſacrificiū, ſcilicet eccleſiæ, & cùm poſita fuerit abominatio, ſcicet Antichriſti, in deſolationem dies mille ducēti nonaginta, qui idem ferè tempus reddūt.

Tēpus perſecutionis Antichriſti.

Viſio Danielis.

Finis Antichriſti. ¶ Finis autem eius erit quod Michael eccleſiæ princeps, qui diabolicum decœlo deiecit exercitum, illum extinguet, & vt fertur in mōte Olīueti, vnde Chriſtus aſcendit. Id enim Daniel in initio eiuſdem capitis inſinuat dicens. In tempore illo conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filijs populi tui: & veniet tempus quale nō fuit ab eo ex quo gentes eſſe cœperūt & vſq; ad tempus illud: multi ex his, qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt, alij in vitā æternam, alij in opprobrium, &c. Et hoc eſt quod ait eodem loco Paulus. Tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione ad-

ne aduentus ſui eum cuius eſt aduentus ſecundùm operationem Satanæ &c.

So ut. argu. ¶ Ad primum igitur argumentum reſpondetur. Diabolum & Antichriſtũ non eſſe duo, ſed vnum caput: quoniam Antichriſtus virtute diaboli vtetur. Veluti Deus eſt caput Chriſti, & Chriſtus caput eccleſiæ in virtute Dei. Et ſummus Pontifex dicitur caput eccleſię tãquam Chriſti vicarius, cuius virtute & authoritate fungitur. Atque adeò nihil obſtat, quominus ſit, & mẽbrũ diaboli, & malorum caput.

QVÆSTIO SECVNda, De ſignis iudicium anteceſſuris.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm iudicio finali aliqua ſint ſigna anteceſſura.

Parris nega. 1. Argum. Secunda quæſtio eſt de ſignis iudicij, & ideo quęritur primò, vtrum aliqua ſint illud præceſſura. Et arguitur à parte negatiua. Dies iudicij, vt ſupra conſtitutũ reliquimus, ſic eſt nobis occulta, vt eam noſſe minime nobis expediat: iuxta illud pauli. 1. Theſſalon. 5. Ipſi diligenter ſcitis, quia dies domini ſicut fur in nocte ita veniet. Cùm enim dixerint, pax & ſecuritas: tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habẽtis, & non effugient. Rei autem occultę non congruit iudiciũ antecedere: ergo nulla ſunt anteceſſura ſigna.

2. Argumẽt. ¶ Secundo arguitur. Aduentum primũ in carne, quamuis fuerit plurimis prophetarum oraculis prænunciatus: nulla tamen anteceſſerũt ſigna: ergo neque præcedent ſecũdum aduentum. Nam cùm in primo occultus venit, quare à ſuis ipſis fuit ignoratus: & in ſecundo, vt ait Pſaltes, manifeſtè veniet: ſi ſigna aliqua neceſſaria eſſent, potiùs deberẽt primũ antecedere.

¶ In contrarium, eſt illud Lucæ. 21. Erunt ſigna in ſole & luna ſtellis, &c.

Anceps qu. ¶ Quæſtionẽ hanc ancipitem reddunt euangelica veba apud Matth. cap. 24. & apud Lucam cap. 21. vbi de ſignis Chriſtus ſic amphibolè locutus eſt, vt vix occultiſsimus dignoſcere queat, vtrum de illis loquatur quæ excidij Hieroſolymitani indicia fuerunt: an de illis quæ aduentum vltimum domini indicabunt. Vnde nõnulli, ex quibus eſt Abulenſis ſuper Matthæum, contendunt non niſi de euerſione Hieroſolymorum accipienda. At verò hæſitari non debet quin de ambobus ſimul conſummationibus: ſcilicet, ciuitatis illius & totius orbis, intelligãtur, nempe, partim de vna, & partim de altera: vt in epiſtola ad Eſichium ait Auguſt. &. 20. de ciuita. Dei, capitu. 5. Hoc certè Matth. 24. palam fit. Sermo enim obortus illic de clade Hieroſolymitana fuit. Proſpiciens enim ſtructuram templi, ait Chriſtus. Nonne videtis hæc omnia? amen dico vobis non relinquetur hic lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur. Et tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli ſeorſum, ſecretò interrogantes duo: primùm quando futura eſſet ciuitatis ſubuerſio. Dic nobis quando hæc erunt (quæ tu dicis) ſcilicet, templi ſubuerſio: & quod ſignum aduentus tui & conſummationis ſeculi, id eſt, dic præterea hoc quod ſubtices, quæ ſigna erunt aduentus tui. Præſupponebant enim aduentum eius & conſummationem ſeculi eodem tempore fore. Et hoc erat quod ipſi omnium potiſsimùm ſcire cupiebant, quod ideò identidem illum interrogabant: vt Actuum. 1. legitur. Commiſcuerunt autem ambas interrogationes, vel arbitrati excidium vrbis nõ fore vſque ad ſeculi conſummationem venturum, vel fortè myſterium illud docti, cuius articulo prędecedenti meminimus: videlicèt, quòd ſicut templum illud ſacrificijs illius legis dedicatum erat: ita & totus mundus templum erat futurus, in quo euangelium erat colẽdum. Ac perinde quod euerſio Hieroſolymitana quæ in abolitione illius legis erat futura, prognoſticum eſſet conſummationis ſeculi: quæ deficiẽte fide & cultu euangelij expectatur. Ob idq; Chriſtus vtriuſq; ſigna promiſcuè poſuit. Quo circa, non ſolùm quædam ad Hieroſolymam rẽferuntur, & quædam ad finem mundi, vt Auguſt. author eſt, verùm aliqua vtrumque ſimul ſenſum referunt.

De ſignis Matth. 24. Duo interrogata.

¶ Illud ergo quod primùm omnium reſpondit. Videte ne quis vos ſeducat, multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego ſum Chriſtus, audituri eſtis prælia, &c. oportet hæc fieri: ſed nondum finis, manifeſta reſponſio eſt ad ſecundum interrogatum de conſummatione ſeculi. Non enim ait reſtrictè, nondum finis templi & vrbis: ſed ſimpliciter, nondum finis. Vbi planè inſinuatur finis mundi. At verò non ponit illic ſigna propria finis mundi, ſed communia: quæ ab eius paſsione vſque ad illum finem ſunt præceſſura: tam in pſeudo

1. Reſpõſum.

prophetis & hæreticis: quàm in tyrannis, qui prælijs & falsis dogmatibus afflicturi sunt ecclesiam. Atque hūc sensum explicatiùs refert Lucas cap. 21. dicens. Inijcient vobis manus suas, & persequentur, tradentes vos in synagogas & custodias, &c. Et propterea dicit. Nondum finis. Tametsi in fine mundi illa erunt omnibus præcedentibus acerbiora. Nam quamuis hæreses semper fuerint, & modo ob nostrorum peccatorum merita augeantur, & magna ex parte discessionem à Romana sede in hæreticis nostri seculi conspiciamus, quod est mysterium iniquitatis, vt ait Paulus, Antichristi: & quamuis prælia & seditiones, vt ait August. semper fuerint: & quamquam multi se nominauerint Antichristos, vt Mahometus atque alij, hæc tamen quædam figura sunt illius veritatis quæ in Antichristo cumulatiùs complebitur. Quare hæc nō sunt signa, quæ punctim indicent finē mundi, sed prognostica illius tēporis, quæ quanto auctius succreuerint, tanto tempus illud properantiùs aduenire proclamant. Et ideo concludit Christus. Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit.

Et prædicabitur hoc euange. &c.

¶ Item quod continuò subsequitur. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio, palàm ad finem mundi refertur. Non enim, ait, tūc erit consummatiō templi aut ciuitatis, sed simpliciter consummatio. ¶ At quod subinde subiungitur. Cùm ergo videritis abominationem desolationis quæ dicta est à Daniele propheta: reuersio esse videtur ad respondendum primo interrogato de subuersione templi. Nan licèt hoc Matthæus, non tam planè explicet, Lucas tamen explicatiùs eodem loco illud commemorat, dicens. Cùm autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote: quia appropinquabit desolatio eius, tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes, & qui in medio eius discedāt, & qui in regionibus non intrent in eam, quia dies vltionis sunt. Et ideo vterque euangelista subiungit. Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus: quia, scilicet, nō poterunt fugere. Atqui si in hoc sensu sumantur Matthæi verba, scilicet, de Hierosolymorum clade necesse est prophetiam ibidem allegatam Danielis referri ad cap. 9. non quidem ad. 70. hebdomadas illic relatas, quæ proculdubio in primo aduentu Christi fuerunt completæ: sed ad præcedentia ibidem verba, quibus vrbis subuersionem per Romanos faciendam prænunciauit. Quamuis & in eadem strage finis mundi fuerit præsignatus, quem diem Propheta etiam descripsit. capitu. 12. vt supra distin. 43. quæstio. 1. artic. 2. explicuimus. Nihil ergo vetat vtrumque sensum Christum insinuasse: idcirco enim subiunxit. Qui legit intelligat. Extat autem verbum ab ipso allegatum apud Danielem cap. 9. vbi post enarratam occisionem Messiæ subdit. Et erit in templo abominatio desolationis. Quam quidem abominationem nonnulli, vt etiam Augusti. meminit referunt ad idolum quòd Antiochus tempore Machabæorum, vt libro eorum. 1. capitu. 1. scriptum est, in templo erexit super altare Dei: quòd nominabit idolum desolationis. Et propterea aiunt dixisse Christum abominationem stantem in loco sancto. Sed re vera verbum Christi non alludit nisi ad desolationem quæ Romanorum impetu post eius passionem facta fuit: de illa quippe prophetauit illic Daniel dicens, nunquam sub omni cœlo tam magnum fuisse malum. Vel ad desolationem mundi illic designatam. Et ideo non ait, Idolum desolationis, sed abòminatio. Dixit autem Christus stantem in loco sancto, vt alluderet ad verbū Danielis, in templo, quod per Romanorum abominationem desolatum fuit.

Abominatio desolationis.

Daniel 9.

Idolum Antiochi.

¶ At quod apud eundem Matth. ab illo verbo subsequitur. Erit enim tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet: certè ad propria signa consummationis seculi regressio est. Quare ad quæstionem hac conclusione respondetur. Signa futura sunt aduentus domini prænuncia, atque ipsi proxima. Et primum quidem verbum ipsum postremò citatū hoc denotat: quare particula, enim, nō refertur ad proximam orationem præcedentem, saltem si de excidio intelligatur Hierosolymitano, sed ad aliud superius antecedens verbum. Et tunc erit consummatio, scilicet, mundi. Nam quod de illo redeat illic sermo, patet ex prædicto verbo. Erit tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vsque modò, neque fiet. Daniel namq; de clade Hierosolymitana loquutus, non ait, nisi, q̄ erit magnum malum, quale non ait sub omni cœlo, scilicet, vsque ad subuersionem vrbis & templi: non tamen includit futurum sub Antichristo: Christus verò adiecit neq; fiet illuc usque. Tametsi Græca lectio nō habeat nisi, neque fiat deprecatiuè: sed consonantior est latina. ¶ Secundò id constat ex subiuncto verbo, Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Non dicit cum modo, omnis caro Hierosolymitana, aut Iudaica, sed omnis caro simpliciter. Quare abbreuiando ait, propter electos, scilicet, totius ecclesiæ.

Respōsio de fine mundi.

Conclusio principalis.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

¶ Quo-

Quocirca id quod subditur. Surgēt enim pseudo Christi, & pseudo prophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia: palam de Antichristo, & de eius auxiliaribus ducib⁹ intelligitur. Quare subinfert. Ita, vt in errorem inducantur si fieri potest, etiam electi. Atque id ipsum sub sequens particula cōfirmat. Sicut fulgur exit ab oriente, & patet vsque in occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vel forsan legendum est, fulgor, vt referatur ad solem, qui subitò dum oritur, videtur in occidente. Quamuis Luc. 17. Sicut fulgur, inquit, coruscans de sub cœlo in ea quæ sub cœlo sunt fulget, ita erit filius hominis in illa die. Et subdit apud Matth. Vbi fuerit corpus congregabuntur & aquilæ. fit enim allusio ad illud Pauli. Rapiemur in nubibus obuiam domino in aera: aquilarum nāque volatu, sanctorum merita diuino numine suffulta denotantur. Super omnia demum rē confirmat, conclusio illa. Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur, & tunc apparebit signum filij hominis in cœlo, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli, cum virtute multa & maiestate. Et tandem subdit de die illa nemo scit, &c. Et similia ferè verba habētur Marci. 13. & Lucæ. 21. proculdubio ergo certissima est conclusio, quod ante diem iudicij apparebunt in cœlis expauescenda signa.

Præcipua cō firmatio.

¶ Et confirmatur præterea ratione ex his vltimis verbis collecta. Est enim Christus dominus cùm potestate magna & maiestate venturus: ad authoritatem autem iudicis confert, aliqua signa præcedere, quæ iudicandos ad reuerentiam & terrorem commoueant, vt suplices in eius tribunali sistantur. Cùm ergo maiestas Christi, & potestas sit super cœlestis, cō decet, vt signa quoque cœlestia eius aduētum repræsentent.

¶ Hieronymus autem quindecim continuis diebus iudicium præcedentibus, quindecim signa refert futura dicens, quod prima die maria omnia exaltabuntur. 15. cubitis super mōtes. Secundo omnia æquora prosternentur in profundū: ita vt vix videri possint. Tertio redigentur in antiquum statum. Quarto belluæ omnes & alia quæ mouentur in aquis, congregabuntur & leuabuntur super pelagus, more contentionis inuicem mugientes. Quinto omnia volatilia cœli congregabuntur in campis inuicem plorantes, non gustantes neque bibentes. Sexto fluminia ignea surgent ab occasu solis contra faciem firmamenti vsque ad ortum corruentia. Septimo, omnia sydera errantia, fixa spargent ex se igneas comas, sicut cometæ. Octauo, erit magnus terræ motus, & omnia animalia prosternentur. Nono, omnes lapides tam magni quàm parui diuidentur in quatuor partes: vnaquęque aliam collidente. Decimo, omnes planetæ sanguineum fluent rorem. Vndecimo, omnes montes, colles & ædificia in puluerem redigentur. Duodecimo omnia animalia venient ad campos de syluis & montibus rugientia, & nihil gustantia. Tredecimo, omnia sepulchra ab ortu solis vsque ad occasum patebunt cadaueribus ad resurgendum. Quarto decimo, omnes homines de habitaculis suis recedent non intelligentes: neque loquentes, sed discurrentes. Quinto decimo, omnes morientur, & resurgent cum mortuis longè ante defunctis. Hæc autem Hieronymus non tanquam ex propria sententia cō statuit: sed dixit se in annalibus Iudæorū inuenisse. Sunt autem vt apparet conficta. Posuit enim Christus signa illius diei, & tamē nullus istorum meminit: neque omnia videntur rei esse conuenientia.

Quindecim signa.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, bifariam eiusmodi signa posse intelligi antecedere. Vno modo, quod aliquantulo tempore aduentum domini præueniant: ita vt nō mōstrent diem certum neque mensem, imò forsan, quòd antecedant per annum vel amplius. Et tunc vt ait, ad Esichium August. erit inter probos & improbos dissensio & discrimen: quo homines vētri & luxui dediti erūt, vt ait Paulus, in pace & securitate veluti mortales illi, dum arcam Noe fabricabat: sed cordatiores & Dei cultores, non erunt in illa trāquillitate, imo de illis, ait Lucas, quòd arescent præ timore. Quare non obstat diem iudcij fore sic occultam, vt planè non constet, & nihilominus antecedere signa quæ diem illam commi-

Solu. 1. arg.

nentur.

¶ Atq; huc alludere videtur similitudo Christi. Ab arbore fici, discite parabolā, Cùm iam ramus eius tener fuerit & folia nata, scitis quia prope est æstas: ita & vos cùm videritis hæc omnia, scitote, quia prope est in ianuis. At verò similitudo illa non videtur signis iudicio proximis appositā, sed cunctis à tempore passionis Christi illucusque procedentibus. Prędicationem enim suam & mortem, comparauit germinantibus arboribus, & virescentibus: nam illic iacta sunt semina spiritualium fructuum. Dixit autem prope esse æstatem, sicuti, ait, in sua Canonica Ioannes, nūc esse nouissimam horam.

Simile abar bore æci.

¶Secundo ergo modo & melius dicendum ſigna illa vẽtura eſſe in eadem nocte vel die præcedente iudicio: vt quod, ait Paulus, dicturos tunc homines pax, & trãquillitas referatur ad tempus antequam ſigna eos conterritent, & quod, ait, repentinum ſuperuenturum interitum, ſicut dolorem in vtero habentis, referatur ad ſignorum præſentiam, quæ non permittet eis ad cor redire, Et de illo tempore, ait Lucas, quòd tunc areſcent præ timore. Et tunc, quod, ait Chriſtus diẽ illam eſſe occultam, intelligendum eſt, quouſque ſigna illam diem iam præſentem demonſtrent: & ideo dicitur ventura ſicut fur. Et enim quòd iſte modus dicendi ſit rei congruentior, probatur. Nam ſecundùm priorem dicendum eſſet, obſcuritatẽ ſolis & lunæ non duraturam vſque ad articulum & momentum iudicij: non enim credibile fit, tanto tempore in ſummis tenebris totũ fore mundum: ſed ſecundùm hunc modum poſteriorem, tenebræ durabunt, quouſque ignis præcedens faciem Domini, & ſplendor ipſius iudicis, cœlum ſerenet.

Solut. 2. arg. ¶Ad ſecundum reſpõdetur. Quòd primus aduentus Chriſti debuit eſſe per Prophetas, quãtum ad tempus prænunciatus: ipſe tamen debuit venire occultus: & vtraq; ratione non decuit, vt ſigna præcederent: preſertim quòd primus aduentus fuit pacificus, ſecundus vero erit terrificus.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm Sol & Luna circa iudicium, ſecundum rei veritatem cõtenebreſcent, & virtutes cœlorum mouebuntur.

COnſtituto quòd aduẽtum iudicis, debent ſigna cœleſtia præuenire, quęritur quemadmodũ illa debeant cõtingere ſigna. Quæritur ergo primò, vtrùm prope iudicium, obſcurabitur Sol & Luna, & virtutes cœlorum mouebuntur. Et arguitur à parte negatiua. Sol & luna ſimul priuari ſua luce nequeũt, nam luna eclipſatur per interpoſitionem terræ inter ipſam & ſolem, quare debent eſſe in oppoſitis cœli punctis. Sol verò obſcuratur per interpoſitionem lunæ inter ipſum & nos: ad quod requiritur eſſe luminaria coniuncta.

Partis negatiuæ. ar. 1.

2. Argumẽt. ¶Secundò arguitur. Sicut dicitur, quòd ſol & luna obſcurabuntur, ſubiungitur, quòd ſtellæ cadent de cœlo: ſtellæ autẽ cùm ſint cœli partes, ac perinde incorruptibiles, cadere inde nõ poſſunt: ergo omnia per metaphoram intelligenda ſunt, & non ſecundùm rei veritatem.

3. Argumẽ. ¶Tertiò, virtutes cœlorum intelligi nequeũt niſi angeli: illi autem moueri non poſſunt, primò quia ſunt beati, quibus mutari repugnat, ſecundò, quia neque timere poſſunt neq; admirari, cùm admiratio ex ignorantia cauſarũ proueniat: quæ in angelis eſſe nequit: tertiò, quia circunſtabunt domino in iudicio, iuxta illud Apocalypſis. 7. Omnes angeli aſtabunt in circuitu throni.

Pars affirmatiua. ¶In contrarium eſt textus euangelicus. Sol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum mouebuntur.

Deciſio artic. ¶Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Operæpretium autem eſt primum de tempore diſtinguere: ſcilicèt, ante aduentus Chriſti articulum, aut in ipſo articulo, aut poſt. In ipſo enim temporis articulo, non ſolùm nulla erit obſcuritas ſolis & lunæ, verùm multo fulgentiùs quam modò ſplendeſcent: quia aduenientе domino totus innouabitur mundus. Iuxta illud Iſaiæ. 30. Erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis ſeptempliciter. Quæ etiam luminaria peracto iudicio lucentia permanebunt: luna, ſcilicèt, in occidente oppoſita ſoli. De qua re diſtinct. 48. recurret ſermo. Loquimur ergo de tempore, quod erit iudicio proximum, vt articulo præcedenti expoſitum eſt.

Sub tempus iudicij non erit obſcuritas.

1. Concluſ. ¶Sit ergo prima concluſio. Sol tunc & luna obſcurabitur. Concluſio habetur in euangelio, & ideo probari non indiget: ſed tamen de modo dubitatur, qui poteſt vnus eſſe trium: ſcilicèt, aut per eclipſim, aut per ſubtractionem radiorum, aut per interpoſitam nubem. Nam quod Hieronymus præſenti loco inſinuat, videlicèt, luminaria tunc non eſſe abſolutè remiſſura lumen, imò quòd debent fulgentius promicare, ſed quòd reſpectu eximij ſplendoris iudicis dicentur obſcurari, textui euangelico non vſque adeò conſonat, vbi tanquam exhorrendum ſignum obſcuritas illa denotatur. Idque iudicio antecedens: cùm tamen claritas ſolis nõ ſit vſque ad iudicij momentum augenda. Per eclipſum autem obſcuritas illa non fiet, primò propter rationem factam, quia Sol & luna ſimul eclipſari non poſſunt. Item, quia ſol tunc erit in oriente, & luna in occidente. Deinde quia obſcuratio illa erit in vniuerſo orbe, tamẽ vniuerſales eclipſes eſſe non poſſunt: & ideò obſcuritas ſolis, qui expirante Chriſto tenebras fecit in vniuerſo mũ

Eclipſis non erit.

do, non

do, non potuit esse eclipsis.

¶ Tertiò ad rē propriè arguitur. Eclipses sunt res naturales, quæ cum per naturam accidant, non dicuntur signa, neq; verò terrorem incutiunt, neq; admirationem generāt: at verò obscuritas tunc solis & lunæ commemorantur tanquam signa supernaturalia aduentus domini, qui etiam supernaturalis erit, terrore & admiratione plena: ergo non per causas naturales, sed supernaturaliter contingent. Et confirmatur, quia similiter dicitur de stellis, quòd cadent: scilicèt, à suo lumine: & tamen hoc fieri non potest per eclipsim.

Per radiorū subtractionem

¶ Potest ergo obscuritas illa fieri per radiorū subtractionem: nimirum per hoc quòd Deus concursum generalem suspendat: ne cum illis luminaribus ad lucendum concurrat: sicuti solem in tempore Iosue suspendendo eundem concursum ne moueretur sistere gradum fecit. Atq; hoc pacto sole nondum mittente radios luna & reliqua astra, quippe quæ solo fulgore solis lucent, cōtenebrescent. Quapropter modus hic non est nisi valde conueniens. Veruntamen, quia in miraculis id quod minoris admirationis existit asserendum est, fortasse obscuritas non nisi obtensa nube aliqua fiet: quæ totum orbem obnubilet.

2. Concluſi.

¶ Secunda conclusio. Pari modo vniuersa astra obscurabuntur, vel quia sol ad illa fulgorem nullum mittet: vel quia nubes totum cœlum contegēt. Atquè hoc pacto dicuntur cadere: quia suum cessabit lucēdo officium. Iuxta illud Iohelis. 3. vbi de eadem die propheta locutus, ait. Sol & luna obtenebrati sunt & stellę retraxerunt splendorem suum. Sic enim sol dum sub terrā cadit obscurari videtur: & quando mane astra occultantur, cadere vulgo apparent. Quocirca quamuis verborum varietate euangelista vtatur dicens. Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent: eādem obscuritatem significat, nisi quòd varietas illa maiorem emphasim habet ad incutiendum terrorem.

Dubitatio.

¶ Hæsitabit autem quispiam, esto oporteret apparere cœlestia signa iudicij, cur hæc potius quàm alia: poterant namq; vel stare, vel retrocedere, vel augere lumen. Respōdetur, illa esse congruentissima. Primò, quia crementum luminis, nō erat ad terrorem & mœrorem aptū: & statio solis & retrogressio tempore Iosue, & Ezechiæ, vt. 4. Regum. 20. legitur, accidit. O

Ratio potiſ ſuna.

portet autem, vt in fine mūdi signa dentur insolita, & inaudita. Sed potissima ratio est, q cùm ille futurus sit obitus quidam mundi, & potissimus effectus luminarium sit lucere, con decet, vt astra luctus & mœroris documenta subtracto lumine præbeant. Illa enim ratione sol quasi necem sui creatoris lugens in momento passionis Christi lumen subduxit orbi.

Aſtrorum obſcuritas.

¶ Ex his colligitur obscuritatem illam astrorum, non esse qualemcunque futuram: vt in noctis crepusculo, aut in tempore eclipsis, sed omnimodam, absque vllo prorsus splendore, acsi nullum esset astrum in cœlo.

3. Concluſi.

¶ Tetia conclusio. Non solum in cœlo, verū in elementis, vt in aere, & in mari: & in terra, erunt signa. Sic enim legitur Lucæ. 21. Erunt signa in sole & luna & stellis, & in terris pressura gentium, præ confusione sonitus maris & fluctuū. Quemadmodum enim dum fabrica quædam & moles magna minatur ruinam, columnæ omnes & tigna, stridore concutiuntur. Sic tunc elementa quæ sunt mundi columna, contremiscent, quasi sint à suo ordine diuellenda. Quare & mare immodicis eisdemq; insuetis fluctibus intumescet & fremet, vnde & terræmotus insurget, & animalia cuiusque generis conterrita ex paueſcent: & arbores cō uellentur, & ædificia corruent. Quapropter homines vt, ait Lucas, arescent: neque id tamen vna tantum causa. Primùm, scilicet, quia deficiente solis lumine, quod in hæc influit terrestria, viuentium virtus deficiet. Secundò, ob nimiam animi angustiam, ac mœrorem præsentium malorum. Et tertiò, propter timorem futurorum, quæ præsens calamitas comminabitur. Erunt enim sensibus absorpti, pauoreque & stupore attoniti, quod arescentiū nomine designatur.

Exemplum.

Homines areſcent.

¶ Quòd si arguas, luminaria per suum lumen, quod in hunc mundum influunt ipsum conseruant: ergo si ante diem iudicij illud lumen subtrahunt, antè cessabit mundus. Respondetur, quòd non solo lumine, sed motu, & alijs influentijs occultis mundum sustentant. Et ideo licèt tunc viuentia marcescent, non tamen prorsus res cunctæ peribunt.

4. Concluſi.

¶ Quarta conclusio. Quòd cœlorū virtutes commouebuntur, duobus modis intelligi potest. Et enim quod moueantur, euangelica assertio est. Modus autem non est ita certus. Primò enim potest sententia illa esse quasi præcedentium repetitio: vt virtutes cœlorum sint ipsa luminarium natura. Quasi dicat, sol, & luna & stellæ obscurabuntur: quia virtutes ipsorum, quæ sunt illuminare, mutabuntur. Sicut dum sol tempore Iosue gressum tenuit, virtus cœli dici potui moueri. Cui sensui applaudit litera causalis apud Lucam, Erunt signa in sole & luna, &c. Nam virtutes cœlorum mouebuntur: ac si causa tam ob-

Virtutes.

Lucæ. 21.

ſcuritatis aſtrorum, quã fluctus maris, & preſſuræ gentium, ſit futura mutatio virtutum, influxumq; celeſtium.

Angeli. ¶ Nihilominus ſecundo modo poſſunt virtutum nomine angeli ſubintelligi. Cui ſenſui germanior eſt textus copulatiuus apud Matthæum. Et virtutes cœlorum mouebuntur. Quaſi alia ſit res noua præter præcedentia ſigna. Et Marcus ſignificãtius, ait, Et virtutes,

Chryſoſt. quæ ſunt in cœlo mouebuntur. Imò Chryſoſtomus, videtur ad quendam eorum metum verbum referre. Ait quippe. Virtutes cœlicæ mouebuntur, quamuis conſcię non ſint: videntes enim infinitas multitudines condemnari, non intrepide ſtabunt illic. Quibus verbis non inſinuat, timore propriæ damnationis concutiendos. Nam cùm ſint beati, nequit eiuſcemodi timor eos tangere. Sed quòd trepidabunt tantam mortalium cladem aſpicientes. Neq; verò ille erit propriè timor, qui eſt de malo futuro: neque verò admiratio, quæ ex ignorantiæ cauſa naſcitur quia res iſtæ non poſſunt in angelos illos fœlices cadere, quippe qui diuino conſpectu fruantur. Sed ad exagerandam rei magnitudinem, dixit more noſtro, illos trepidaturos. At verò Chriſtus, non loquebatur de illo iudicij momento, ſed de antecedẽti tem

Auguſt. pore. Ob idque ad Eſichium Auguſtin. ſic inquit. Non ſolùm mortales fluctuabunt cùm alterabitur mundus, ſed & angeli ſtupebunt in tam terribilibus mutationibus vniuerſis: hoc eſt, ſtabunt immoti ſicut ſolent, qui ſtupore

Iob. 26. corripiũtur. Cui alludit Iob. 26. Columnę cœli contremiſcunt & pauent ad nutum eius. Vnde colligit Beda. Quid ergo faciẽt tabulæ: hoc eſt, mortales homines cùm tremunt columnę? Et re vera ſola lectio & contemplatio tam terribilium rerum, tamque ex horrendi ſpectacu li, deberet nos modò commouere, ne tũc aſpectus pauidos obrueret.

Alij ſenſus. ¶ Fortaſſe verò, non ad commotionem mentis angelorum, ſed ad mutationem eorum operationum, hoc ſignificantiùs refertur. Vnde aliqui dicunt ceſſationem angelorum ab operibus conſuetis, in quibus requieſcunt, appellari hic motiones. Ceſſabunt enim iam inde tum orbes mouere, tum & homines cuſtodire, atque alia erga nos officia exhibere. Attamen ceſſatio illa non tam aptè dicitur angelorum motio: præſertim quòd illa requies ab articulo temporis iudicij debet incipere. Et tamen

Sent. autho. Chriſtus loquitur de tempore præcedenti. Dicendũ ergo, angelos tunc ſic mouendos quod inſueta opera & officia exercent: tam in collectione puluerum, quàm in alijs miniſterijs illic neceſſarijs. Vnde virtutum nomen vel vniuerſos Angelos deſignat, qui dicuntur virtutes: hoc eſt, ſpiritus, qui non ſunt corpora, ſed meræ virtutes. Vel fortaſſe ſignificatur quintus angelorum ordo: ſcilicet, medius ſecundæ hierarchiæ, qui ob id virtutes dicuntur, quod ſunt miraculis edendis tanquam miniſtri deputati: proferentur enim illic miracula maxima.

¶ Per hæc ergo argumentorum ſolutiones liquido conſtant.

DISTINCTIO Quadrageſima ſeptima, De finali iudicio.

Textus Cap. 1.

HIS itaque de Antichriſto & de ſignorum conſideratione præiactis, ad meditationem generalis iudicij deſcendamus, quod in conſummatione ſeculi nos manet. Hanc enim catholicam veritatem ſacra nos oracula docent, vt illud Ioannis, Sermo quem loquutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Et apud Matthæum. Væ tibi Corozain. Dico vobis, Tyro & Sidoni remiſsiùs erit in die iudicij quàm vobis. Et rurſus. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam. Vnde. 20. de ciuitate Dei Auguſtinus euidentiſsimè, in quit, teſtimonia ſacra diem iudicij prędicant eſſe venturã. Enimuerò, vt in

Ioan. 12.

Matth. 12.

Aug. 20. de ciuitat. Dei, cap. 5.

vt in rerum conditione primò consideratur generalis illa qua mundus fuit conditus: præterea vniuscuiusque hominis alia singularis, ita præter peculiariter iudicium, quo vnusquilibet dum vita defungitur iudicatur, congruit aliud in fine seculi celebrari, quod primę vniuersali creationi respondeat.

Cap. 2. In illo verò iudicio Christus dominus quatenus homo, cui qua ratione humanitatem assumpsit pater contulit vt rex esset regni cœlorum, iuxta illud Lucæ. 1. Dabit ei dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, sedebit iudex, iuxta illam eius confessionem apud Ioannem. Pater non iudicat quẽquam sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium sicut honorificant patrem. Et rursus, Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Alij nihilominùs beatorum, qui relictis omnibus sequuti sunt ipsum, ei erunt assessores iudices: ait quippe apud Matthæum discipulis suis. Amen dico vobis, quòd vos qui sequuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes, duodecim tribus Israel. Hoc est gentium vniuersitatem. Super quæ verba Augustin. libro. 20. de ciuita. Dei, ait, Nec quoniam super duodecim sedes sessuros esse ait, , solos duodecim homines cum illo iudicaturos putare debemus: alioqui Matthias, qui in locum Iudæ apostolatum accepit, & Paulus, qui plus alijs laborauit, vbi ad iudicandum sedeant, non habebunt. Vnde Duodenario numero significata est vniuersa iudicantium multitudo, eorum, scilicèt, qui Apostolorum fuerint sectatores. Hos insinuauit Isaias, dicens. Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Et Iob. 36. Non saluat impios, & pauperibus iudicium tribuit.

Ioannis. 5.

Matth. 19.

Augu. 20. de ciui. Dei. c. 5.

Atqui in illo generali iudicio, Cap. 3. vniuersi mortales comparebunt, iuxta verbum Christi apud Matthæum. Et congregabuntur ante eum omnes gentes. Et ad Romanos, Paulus. Omnes stabimus ante tribunal Christi, vniuersiquè iudicio vel approbationis, vel cõdemnationis iudicabuntur: vel illam sententiam audientes, Venite benedicti patris mei percipite regnum: vel illam, Ite maledicti in ignem æternum. Iudicio tamen discussionis nequè omnes electos nequè verò cunctos reprobos opus erit iudicare, Imò, vt Gregorius. 26. libro moralium, ait. Cùm duæ sint iudicandorum partes, electorum, scilicet, & reproborum, bini ordines in singulis continentur, vt quatuor resultent ordines. Alij enim iudicantur, & pereunt: nempe, iniqui Christiani, quibus dicitur, Esuriui & non dedistis mihi manducare, &c. Alij iudicantur & regnant, vt boni Christiani, qui non omnia reliquerunt, quibus tamen dicitur. Esuriui & dedistis mihi manducare, &c. Alij non iudicantur & pereunt: nempe infideles, quibus, ait, Christus. Qui non credit iam iudicatus est. Alij verò non iudi-

Matth. 25.

Paul 2. Corinth. 5.

Greg. 16. lib. Mora ca. 24.

cantur & regnant, vt qui non solùm quod lex præcipit implere cõtenti sunt, sed & quod ad perfectionem consulitur, adhibere studeant. Iudicium autem vt Iohe. 3. assertum videtur, in valle Iosaphat futurum existimatur, ait enim propheta, Congregabo omnes gẽtes & deducam eos in valle Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis.

Cap. 4. Apparebit ergo dominus ad iudicandum in forma humana, sed tamen dotibus gloriæ fulgentissima, Videbunt enim filium hominis, vt legitur apud Lucã (id est in forma humana) venientem in nube cum potestate magna, & maiestate. Et apud Matthæum. Cùm venerit filius hominis in maiestate sua, & homnes angeli cum eo, &c. Videbitur autem ab vniuersis tam bonis quàm malis. At verò pñ non solùm formam serui, verùm & formam Dei conspicient. Iniqui verò vt. 1. de trinitate, ait, Augustinus proculdubio eum videre non poterunt, nisi secundùm formam, qua filius hominis est: sed tamen in claritate in qua iudicabit, non in humilitate in qua iudicatus est. Cæterùm illam Dei formam, in qua æqualis est patri, non videbunt. Nõ enim sunt mundi corde, & beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Lucæ. 21.

Matth. 26.

Augu. 1. de trinit. c. 13.

Cap. 5. Tunc ergo, vt est apud Danielem, in iudicium sedebit, & libri aperientur in quibus vnusquisque propria corporis quę gessit, vti ait Paulus, legat: vt iustitiã intelligat sententiæ quam est auditurus. De quibus libris in Apocaly. Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu Throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundùm opera ipsorum, liber autem vnicuique propria erit conscientia, quæ, vti ait, ad Romanos Paulus, testimonium reddet ipsis, inter se inuicem cogitantibus accusantibus, aut etiam defendentibus in die cùm iudicabit dominus occulta hominum. Credibile namquè est iudicium illud aut totum, aut plurima ex parte, mentis potiùs significationibus, quàm externis vocibus celebrandum.

Daniel. 7.

Apocal. 20.

Paul. Ro. 2.

Tandem rex, vt ipse apud Matthæum, ait, separabit gẽtes ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet quidem oues à dextris suis: hœdos autem sinistris. Ac subinde his, qui à dextris existẽt, dicet, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mũdi: esuriui enim, & dedistis michi mãducare, sitiui & dedistis mihi bibere, &c. His autem qui à sinistris. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius: esuriui enim, & non dedistis mihi mãducare: sitiui, & non dedistis mihi potum, &c.

Cap. 6.

Matt. h. 5.

(.f.)

DISTINCTIONIS, Quadrageſimæ ſeptimæ, Quæſtio prima, De iudicantibus & iudicandis.

(.*.)

ARTICVLVS. I.

Vtrùm iudicium finale ſit futurum.

POſtquam ſuperiori diſtinctione eorum, quæ iudicium antecedent, tractatum abſoluimus, ſubſequitur, vt in hac quadrageſimaſeptima de iudicio ipſo dicamus. Cuius duæ erunt quæſtiones, prior de iudicantibus & iudicandis, ac poſterior de eiuſdem iudicij forma & modo.

Quæritur ergo primò tãquam omnium fundamentũ, vtrũ generale iudiciũ ſit futurum. Et arguitur à parte negatiua. Legitur enim Naũ. 1. Non cõſurget duplex tribulatio. Et ſecũdum ſeptuaginta interpretes. Non iudicabit dñs bis in idipſum. Vnuſquiſq; autem in ſuo obitu iudicatur, & ſecundum merita retributionem ſuſcipit: Dixit quippe dominus latroni, Hodie mecum eris in paradiſo, Et de epulone, vt vna habet lectio. Mortuus eſt diues & ſepultus eſt in infernum: ergo nihil alio generali iudicio opus eſt. Præſertim cùm iudicium debeat ſententiam antecedere: quæ tamen in particularibus iudicijs ad ſingulos profertur.

Partis negatiuæ, ar. 1.

¶Secundo arguitur. Si neceſſarium eſſet generale iudiciũ, id maximè propter corpora quæ tunc reſurgent: ad corpora verò non pertinet meritum & demeritum, quia non ſunt niſi animarum inſtrumenta: ergo cùm iudicium futurum ſit, vt per meritorum ratione præmia, aut ſupplicia reddantur, non eſt vſque ad corporum reſurrectionem dilatandum. Quod per illud Ioannis. 12. Nunc iudicium eſt mundi, confirmatur. 2. Argumẽt.

¶In contrarium autem eſt, illud Ioannis eodẽ capite. Sermo quẽ locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſsimo die. Pars affirmatiua.

¶Nomen iudicij vno modo vſurpatur pro intellectus aſſenſu vel diſſenſu, quo enunciationem cognoſcimus eſſe veram, vel falſam: atq; hoc modo in præſentiarum non accipitur. Sed altero, vt eſt actus iuſtitiæ, quemadmodum, ſecunda ſecundæ quæſtione. 60. ait Diuus Thomas. Eſt enim recta definitio iuſti, quæ perpenſis rei cauſis colligitur. Vnde Philoſophus quinto Ethicorum. Homines, inquit, ad iudicem ſicuti ad quãdam animatam iuſtitiam cõfugiunt. Et ideo quæſtio præſens eſt de iudicio, quo Deus demeritis noſtris iudicat, ſeu bonis, ſeu malis, vt vnicuiq; ſecundum opera ſua retribuat. Iudicij nomen.

¶Et quidem Philaſter in ſuo hæreticorum cathalogo quoſdam refert Barbaronos, atq; alios Floranos, qui iudicium vllum fore negabant. At verò Aug. in libro de hæreſibus, vbi illorũ meminit hæreticorum, hunc errorem non cõmemorauit. Quicunq; tamen illo fuerint commaculati, indigni ſunt, quorum mentio fiat: adeò eſt eiuſmodi hæreſis abſurda. Præſertim ſi & particularia ſingulorum iudicia negabãt. Cùm enim diuinis legibus ſubditi ſimus, quis tam mentis inops eſſe poteſt, qui neget, eidem nos Deo rationẽ noſtrorũ morum exhibituros? Sed quæſtio præſens non eſt niſi de generali iudicio, quod poſt cuiuſque ſingulare expectamus. Hæreſis Barbaronum. Cõcluſio.

¶Hac ergo catholica concluſione, quã negare hæreticũ eſſet, reſpõdetur. In ſeculi cõſummatione venturus eſt Chriſtus, qui generali iudicio iudicaturus eſt viuos & mortuos. Hũc etenim inter alios articulũ in ſymbolo cõfitemur. Et eſt aſſertio Chriſti loco citato apud Ioãnẽ, Ille iudicabit eũ in nouiſsimo die, Et Ioã. 3. Nõ miſit Deus filiũ ſuum, in mundũ, vt iudicet mũdum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Vbi duos ſubnotauit ſuos aduentus. Primum, ſcilicet, ad ſaluandum per miſericordiam mundũ, Teſtimonia ſacra.

& ſecundum ad iudicandum ipſum rigore iuſtitiæ. Et ideo ſubdit. Hoc eſt autem iudicium quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem. Quaſi illa ſit futura materia iudicij, quemadmodum homines fidem ſuſceperint & coluerint. Et Ioannis quinto. Procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in reſurrectionem iudicij. Et Iſaiæ tertio. Dominus ad iudicandum veniet cum ſenioribus populi ſui. Et. 1. ad Corinth. 4. Apoſtolus. Nolite ante tempus iudicare, quoadvſque veniat dominus, qui illum inabit abſcõdita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo. Et. 2. ad Corinthios quinto. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſsit, ſiue bonum ſiue malum. Vnde Auguſtinus. 20. de ciuitate Dei, capit. quinto. Euidentiſimè, inquit, teſtimonia ſacra diem iudicij prædicant eſſe venturum, Vt illud apud Matthæũ capit. 11. Væ tibi Chorozaim. Dico vobis Tyro & Sydoni remiſsius erit in die iudicij quàm vobis. Et rurſus ad Capharnaum. Dico vobis, quia terra Sodomorum remiſsius erit in die iudicij, quàm vobis. Et Matthæi. 12. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ: & ecce plus quàm Ionas hic. Et regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta & condẽnabit eam: quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis: & ecce plus quàm Salomon hic. Et Matthæi. 13. In zizaniorum parabola, ait, quòd in conſummatione ſeculi mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno ſuo omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorũ. Qui habet aures audiendi audiat. Hic, vt ait Auguſtinus, iudicium, vel diem iudicij non nominauit, ſed vel multo eum clarius ipſis rebus expreſsit: & in fine ſeculi futurum eſſe prædixit. Et Matthæi. 19. diſcipulis, ait. Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Eſt ergo cõcluſio, ſacris eiſdemque manifeſtis oraculis conſtabilita. Vnde idem Auguſtinus eodem libro capit. 30. recenſitis id genus diuinis oraculis, ſic concludit. Nullus igitur, vel negat vel dubitat per Ieſũ Chriſtum tale quale iſtis ſacris literis prænunciatur, futurum eſſe nouiſsimum iudicium, niſi qui eiſdem literis incredula animoſitate ſeu cæcitate non credit.

Ioan. 5.

1. Corin. 4.

Auguſt.

Alia teſtimonia ſacra.

¶ Neque verò rationes deſunt optimæ, quibus concluſio congruenter demonſtratur. Enimuero homo bifariàm æſtimari poteſt: vno modo, vt ſingularis perſona: atque altero, vt pars Chriſtianæ Reipublicæ. Rurſus & quatenus eſt ſingularis perſona, conſiderari poteſt aut in ſe præciſe aut in effectibus ſuarum actionum qui quotidie inſerpunt: & ad alias ac ſub inde alias perſonas profunduntur. Rationes.

¶ Ex his ergo quatuor colliguntur rationes. Prima, finis rei ſuo debet congruere principio: in hac autem mundi machina conſideratur, tum vniuerſalis eius creatio, tum & vniuſcuiuſque hominis generatio: ſingulari autem cuiuſque generationi reſpondet peculiare vniuſcuiuſque iudicium, dum moritur: ergo congruens eſt, vt præter hæc particularia iudicia fiat in ſeculi conſummatione vnum generale, quo de toto humano genere iudicetur: cui & angeli, qui noſtri fuerunt cuſtodes, ceu noſtri patroni compareant, & dæmones, qui fuerunt noſtri hoſtes, vt criminatores, aſsiſtant. 1. Ratio.

¶ Secunda ratio eſt Sancti Thomæ tertia parte, quæſtione quinquageſima nona articulo quinto. Quamuis homo ſecundum ſuam perſonam per animæ ſeparationem moriatur, permanet tamen ex rebus futuris pluribus modis dependens. Vno modo in filijs, ſecundum illud Eccleſiaſtici trigeſimo. Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus, ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe. Et ſimiliter perſiſtit in ſua familia & in ſuis ſubditis, quos debuit integris moribus inſtituere. Secundo modo, etiam permanet in ſuis effectibus ſeu bonis ſeu malis. Perſeuerant enim & martyrum aliorumquè ſanctorum exempla, & ſapientium doctrina, quibus homines in dies proficiunt & promouent. Rurſus hæreticorum dogmata quotidie germinant, vt modò Lutheranorum, quorum peſtem vtinam Deus noſtris ſeculis reſtinguat. Item manent in ſuis effectibus quæ in rebus iſtis caducis & lubricis defixerunt, amplificando res ſuas ſuaque perpetuãdo nomina. Tertiò, & quantum ad corpora, quæ vel honorificè fuerunt ſepulta, vel nulla ſepultura donata. In ſumma permanent in hominum memoria. Cũ ergo vniuſcuiuſque iudicium ex his omnibus pendeat, 2. Ratio.

quæ

quæ quamuis Deus antequàm fiant nouerit, hominibus tamen ante finem mundi innotescere satis nequeunt, quàm maxime cõgruens est, vt tunc Deus mortalium vniuersitatem, eo dem tribunali iudicet: vt qualis vnusquisq; fuerit, nõ solùm per eius actus, sed per omnes subsequentes effectus & per fructus quos in alias personas protulit, aut per damna quæ illis intulit, vniuersis palam fiat.

3. Ratio. ¶ Tertia ratio inde sumitur, quod legitimum operum pretium, ex intentione quæ intus in corde latet æstimatur, ex quo, vt ait Christus, exeunt cogitationes, siue bonæ, siue malæ. Quo fit, vt quam plurimum subsit fallaciæ in iudicandis hominibus de externa facie & operibus. Sunt enim plurimi, qui lupinum pectus ouina pelle contegunt: & vice versa multi pectoris sanctimoniam externè dissimulant. Est ergo rei maximè consentaneum, vt in generali hominum angelorumq; conuentu, abdita cordium propalentur, vt legitimum personarum iudicium notum fiat vniuersis: atq; adeò hypocritæ summo confundantur opprobrio, & Dei filij publicis honoribus honestentur. Vnde

2. Corint. 4. Paul. 1. ad Corinth. 4. Nolite, inquit, ante tempus iudicare, quousq; veniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordiũ: & tunc laus erit vnicuiq; à Deo.

4. Ratio. ¶ Qurta demum ratio sumitur ex similitudine sementis & messis. Tempus enim præsentis seculi tempus sementis est, vbi grana cum paleis mixta concrescunt, & zizania cũ tritico. Conuenit enim, vt ait super psalmum 54. Augustinus, probos in hoc seculo cum reprobis commixtim viuere, vt mali consilijs exemplisque bonorum in viam redeant: & boni peruersa iniquorum opera caueant. Est ergo operæpretium, vt dominus messis, quemadmodum ait Baptista Matthæi. 2. ventilabro suo, hoc est, discretionis iudicio, permundet aream suam, triticumq; in horreum suum congreget, & paleas igne comburat inextinguibili.

Solut. 1 arg. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd Deus nõ iudicat bis in idipsum, contra sensum prophetæ, hoc est, pro eodem delicto non congeminat pœnas. Attamen secundùm rationes diuersas iudicia duplare, scilicet, vt qui occulte tanquam singularis persona iudicatus fuit, publicitus, quasi pars Reipublicæ iterum iudicetur: & præmium aut supplicium quod secundum animam suscepit, suscipiat etiam in corpore, nihil iniustitiæ præsefert, sed plurimum sapientiæ lumen. Et ideo ad postremam argumenti particulam respondetur, non quemadmodum illi, quorum errorem. dist. 45. refutauimus, quòd animæ ante diem iudicij, nec donentur præmijs nec supplicijs plectantur, monstratum enim illic reliquimus, quàm hoc sit falsum. Sed respondetur primo, quòd licet sententia in iudicio particulari precedat generale in parte, nihilominus per iudicium post modum generale, non solùm confirmatur, verum ampliatur. Vt deinceps boni alijs accidentarijs præmis fruantur, tum in corporibus tum sanctorum auctiori consortio. Et pariter damnati truculentius cruciabuntur.

Solut. 2. ar. ¶ Ad secundum respondetur, quòd corpus nõ est, vt instrumentum animæ separatum, sed cõiunctum, tãquam pars suppositi: & ideo sicut fuit particeps laboris & voluptatis, debet esse & præmij & supplicij. Atq; adeò licet anima, quæ per se subsistit, in ipso statim exitu à corpore suam suscipiat retributionem, corpus tamen, quia manet mutabilitati obnoxium, in fine mundi est illam recepturum.

Verbũ Christi Ioan. 12. ¶ Verbum autem illud Christi Ioannis. 12. Nunc iudicium est mundi, non accipitur in eo quem nunc tractamus sensu, sed vt tractatu. 52. super Ioannem, ait Augustinus, loquebatur de iudicio quod fecit dum per suam passionem, de diabolica tyrannide liberabitur genus humanum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm Christo sint alij assessuri iudices.

CONfitemur iudicium futurũ, exploremus ergo de iudicibus, vtrum alij sint assessuri Christo. Et arguitur à parte negatiua, ex illo Ioannis quinto. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium sicut honorificant patrem. Igitur cùm honore illo filij nulla sit creatura digna, fit vt nullus sit cum eo futurus iudex.

Partis negatiuæ 1. ar.

2. Argumẽt. ¶ Secundò arguitur. Quicunque sessurus est de re aliqua iudex, debet potestate in id quod iudicat fungi: illa autem de quibus in eundem est iudicium illud sunt merita de meritaque humana, quæ soli diuinæ subsunt autoritati & cognitioni: ergo nullus alius erit iudex.

Præser-

Præsertim si (quod quæstione sequenti probabilius censebitur) forma illa iudicij tantum in mente sit perficienda, consequi videtur, quod solus Christus, cui patula sunt hominum corda, debeat totum iudicium absoluere.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est illud Matthæi decimonono, quod Christus est Apostolis pollicitus. In regeneratione, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis, & vos iudicantes duodecim tribꝰ Israel. Cui illud cõsonat, Isaiæ. 3. Dominus ad iudicandum veniet cum senioribus populi sui.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur, Prima, Christus etiam quatenus homo, & in quantum redemptor humani generis, constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Verba sunt Petri Apostoli, Actuum. 10. Neque conclusionem hic præfigimus ceu ex professo locupletius ampliandam, pertinet enim ad tractatum de vita Christi. Quare de iudiciaria eius potestate disseruit diuus Thomas tertia parte quæstione. 59. Sed eam tãquam reliquarum caput, præponimus.

Notandum. Vbi notandum, quòd si loquamur de Christo quatenus Deus est, & de iudicio diuino vniuersarum rerum, non dixisset Christus. Pater non iudicat quenquam. Quia per proprietatem, idem est iudicium omnium trium personarũ: licèt per attributionem quodãmodo competat filio iudicare. Nam etsi ad iudicium requiratur potestas, quæ attribuitur patri, & rectitudo attribuitur Spiritui sancto: tamen quantum ad formã, qua formatur iudiciũ, requiritur sapientia. Iuxta illud Ecclesiastici. 10. Iudex sapiens iudicabit populum suum, sapientia verò attribuitur filio. Christus autem non loquebatur nec nos loquimur de illo iudicio, sed de generali, quod facturus est in forma humana. De hoc ergo asseruit, quòd pater non iudicat quemquam, sed hanc potestatem dedit filio, quia filius hominis est.

Chrysost. ¶ Quamuis Chrysostomus arbitratus Christo hanc iudicis facultatem, non quatenus homini, sed quatenus Deo per generationem æternam esse communicatam, non sic legit, sed

Contra Chrysost. interiecto puncto. Omne iudicium dedit filio. Vt alia oratio sit. Quia filius hominis est, nolite mirari hoc. At verò profectò lectio hæc non tam textui consonat, quàm alia Augustini, quæ est communis. Alioqui non negasset patrem illo modo iudicare, quo iudicat filius. Est ergo sensus, quòd in iudicio generali pater non iudicabit, sed filio hoc dedit, quatenus homo est: tametsi primæua iudicandi authoritas in patre ipso resideat. Et ratio est, quia iudicium illud futurum est in forma visibili, vt etiam damnati, qui diuinitatem conspicare nequeunt, videant nihilominus ipsum iudicem. Vnde cùm pater non sit homo, quia neque humanitatem assumpsit, non iudicabit. Ait enim Augustinus in libro de verbis Domini. Rectum erat, vt iudicandi viderent iudicẽ, tam boni quàm mali. Et ideo formam serui iudex ostendit malis: bonis verò, etiam formam Dei.

Altior ratio. ¶ Altiùs tamen ratio huius contemplanda est. Eo enim, quòd Christus dominus nostram sibi humanitatem vniuit, ratione illius inefabilis vnionis, competit ei esse regem regni cœlorum, iuxta illud Lucæ primo. Dabit ei dominus Deus, sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Hunc ergo tunc titulum absque meritis ratione diuini suppositi obtinuit. Sed præterea & quatenus suo nos pretioso sanguine redemit, ius suis meritis acquisiuit, vt esset caput nostrum, ac subinde iudex. Nempe, vt qui pro Dei iustitia pugnauit & vicit, & iniustè iudicatus est, secundum Dei iustitiam iudex esset. Vnde Iob trigesimosexto. Causa tua quasi impij iudicata est: iudicium causamque recipies. Et Augustinus in libro de verbis Domini. Sedebit iudex, qui stetit sub iudice, damnabit verò reos, qui falso factus est reus. Et super autoritatem quam tractamus, Ioannis quinto. potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est, ait. Non quidem propter conditionem naturæ: alioqui omnes homines eandem haberent potestatem: sed propter gratiam capitis, quam Christus in humana accepit natura.

Iob. 36.

Augustꝰ

Ioan. 5.

2. Cõclusio. ¶ Secunda conclusio. Alij etiam cum Christo iudicabunt. Vbi adnotandum est, iudicare, multifariam contingere. Vno modo, quis dicitur iudicare tanquam causa & obiectum, cuius comparatione iudicium alterius accipitur. Qui enim iustorum opera intuetur, iudicat quàm sint impij culpandi. Atque hoc pacto Matthæi. 12. ait Christus. Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic. Pluris enim illi Ionæ comminationem æstimarunt, quàm Iudæi disciplinam Christi. Et similiter Reginam Austri plus mouit Salomonis fama, quàm illos præsentia Christi. Sed isto modo non solum sancti, verùm & nequam homines iudicabunt. Iuxta illud

Multiplex iudicandi modus.

Matth.11. ta illud Matthæ. 11. Væ tibi Corozain, quia si in Tyro & Sydone factæ essent virtutes, quæ factę sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Et ideo per comparationem erunt illi reprobi causa condemnandi Iudæos obstinatiores illis.

Modus.2. ¶ Secūdo modo dicitur quis iudicare, quia iudicāti cōsentit, quasi ei sententia placeat. Atq; hoc pacto iusti omnes ac soli quodāmodo iudicabūt, Christi sentētiā approbātes. Iuxta illud Sapient.3. Iudicabunt sancti rationes. Sed illud nondum est propriè iudicare, quasi per actionem & facultatem quæ illis competat. Quare conclusio nostra alium asserit iudicandi modum, quo Christus non iustis vniuersis, sed peculiariter Apostolis, qui relinquentes omnia secuti sunt eum, pollicitus est. De quibus legitur, Isaiæ.cap. 3. Dominus ad iudicandum veniet cum senioribus populi sui. Et Prouerb. 31. ait Salomon de ecclesiæ sponso, Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Et Iob. 36. Non saluat impios, & pauperibus iudicium tribuit. Et Apocalypsis. 3. Qui vicerit, dabo tibi sedere mecū in Throno meo sicut & ego vici & sedi cum patre meo in Trono eius. Quamuis hoc ad vniuersos iustos referri videatur, qui sedebunt in Throno cum Christo, non in Throno iudicandi, sed regnandi.

Testimonia sacra.

3. Modus. ¶ Hanc verò apostolicam iudicandi actionē, Magister sententiarum non putat ante posse sciri, quàm videatur, nisi per reuelationem. Nihilominus sunt, qui non aliter interpretentur, quàm quòd iudicabunt per honorabilem confessionem prope Christum: veluti assessores iudicare dicuntur, quia superiores cæteris apparebunt in iudicio occurrentes Christo obuiam in aera. At profectò hoc nō sufficit, vt propriè dicantur iudicare. Nam magnates assidentes Regi dū iudicat, si nihil aliud, vel in causæ cognitione, vel in sententiæ prolatione operētur, neutiquàm appellantur iudices.

Ricardus 4. Modus. ¶ Et ideo Ricardus de sancto Victore plusculum eis tribuit dicens, quòd viri eximiæ sanctitatis, qui diuinæ contemplationi assistunt, ea quæ in libro Sapientiæ quotidie legunt, veluti in cordium voluminibus transcribunt. Vnde subdit. Quid verò sunt iudicantium corda diuinitus in omnem veritatē edocta, nisi quædam canonum decreta? Itque iudicare non sit nisi in corde tāquam in libris habere scriptam Dei sapientiam.

Versus sensus iudicādi ¶ Hæc autem speculatio egregia est: non tamen satis vim munusque iudicandi exprimit. Et ideo, vt in præsentiarum ait Diuus Thomas dicendum tādem, quòd cùm iudicare pro priè sit sententiam in alium ferre, hoc bifariam contingit. Vno modo per propriam authoritatem, & hæc est propria Christi functio, qui ex meritis iudicandorum mente sententiam colligit. Sed altero modo cōtingit sententiam proferre, authoritate illius, qui id munus ministro committit. Et hoc modo iudicabunt Apostoli & apostolici viri sententiam, scilicet, Christi authoritate latam in notitiam iudicandorum proferendo. Quod est quasi illam pronūciare: hoc est, eos docere quid cuique iustitia Dei profuis meritis retribuat. Atque hoc inferius videtur idem Ricardus his verbis explicare. Iudices coram iudicandis decretorum suorum libros aperire: est ad cordium suorum inspectionem inferiorū quorumlibet visum admittere, sensumque suum in his, quæ ad iudicium pertinent reuelare. Debet enim illa esse locutio, aut, vocalis aut mentalis, vt quæstione sequenti videbimus.

3. Conclusi. ¶ Tertia conclusio. Honorificum hoc iudicandi munus non quibuslibet sanctis ob quæcunque merita, sed solis Apostolis eorumque sequacibus propter perfectum paupertatis statum concedendum est. Duplex namq; est consideranda paupertas. Vna quidem communis, quæ sæpè soletesse coacta: & illa non nominatur status paupertatis, quāuis si æquo animo per Dei gratiam toleretur, suo non careat egregio merito. Sed alia est paupertas, de qua in præsentiarum loquimur, videlicet, dum quis cuncta quæ habet, vt Christum sequatur, relinquit, & trino voto religionē profitetur: firmitas enim voti status dicitur. Probatur ergo conclusio ex verbis Christi, eodem Euangelico loco, vbi præmissa historia illius adolescentis, cui sciscitanti quid ageret, vt vitam æternam possideret, affirmantique subinde seruasse mandata, respondit dominus, vt si vellet perfectus esse, cuncta quæ haberet relinqueret, & sequeretur ipsum, mirantibusque discipulis quisnam posset saluus esse, percontatus est Petrus. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Cui dominus. Amen dico vobis. Quia supremum erat quod pollicebatur præmium, creditu que subinde difficile, vt affirmatius illud assereret, ait. Amen dico vobis, q̄ vos, qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis, & vos super sedes duodecim. Id est, nō stabitis inter illos, qui iudicandi sunt: sed assidebitis iuxta sedem maiestatis meæ. Non promiscuè in vno communi sedili, sed singuli in

Dupiex paupertas.

Probat. cōc.

sedibus

sedibus singulis, quod ad maiorem honoris cumulum accedit. Nec tamen sedebitis honoris gratia, vt propè me sitis, sed quod mea ego authoritate facturus sum, id vos tanquàm mei ministri facietis: iudicabitis, inquam duodecim tribus Israel, id est, totam iudicandorum vniuersitatem. Quanquam, quia ex illo populo erant assumpti, cui Christus peculiariter fuerat promissus, illum solum populum nominauit. Et quo rem explicatius doceret, subiunxit. Omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut agros, &c. propter nomen meum, centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Quasi dicat, propter singularia merita peculiaria recipiet vnusquisque præmia. Sed propter omnimodam omnium bonorũ abiectionem, vt liber se homo totũ obsequio meo tradat iudex erit.

Paupertatis dignitas.

¶ Et re vera huic altissimo paupertatis statui accõmodatissima est iudicandi facultas. Primò propter congruitatem. Nam qui de rebus quibuslibet iudicaturus sedet, ab eorum prorsus affectu debet esse purus: qua vtique ratione Philosophus. 2. &. 3. de anima, ait, quòd visus debet esse omni colore nudus, aliàs nequiret colores omnes pcipere: veluti lingua amaro humore infecta, gustare sapores nequit. Eadem ratione, intellectus probatur esse incorporeus, quia omnia cognoscit corpora. Iudices ergo, qui Reipublicæ oculi sunt & lumina, rerum omnium affectione debent esse nudi & purissimi. Hac ergo congruentissima ratione statui paupertatis, quo omnia prosus abijciuntur, iudicandi de omnibus potestas accõmodatur. Vnde quia spiritualis homo per corporalium spoliationẽ fit, ait. 1. ad Corinthios 2. Apostolus, quòd spiritualis iudicat omnia. & ipse à nemine iudicatur. Quocirca, vt infideles, quia sunt manifestarij Reipublicæ hostes non iudicabuntur iudicio discussionis, sed condemnationis, quia qui non credidit iam iudicatus est, ita per alterum extremum, quia iudicium deoperibus misericordiæ explicandum est, Esuriui & dedistis mihi manducare, &c. Illi qui per erogationem omnium bonorum statum paupertatis elegerunt, quia manifestum est vno religionis actu, & voto cuncta misericordiæ opera exoluisse, non iudicabuntur sed alios iudicabunt, qui partem dederunt, & partem retinuerunt: atque eos præcipuè, qui nihil dederunt.

1. Corin. 2.

Ratio 2.

¶ Secundò, id etiam conuenit ratione meriti. Abiectio enim & contemptus mundi excelsę humilitatis officium & indicium est: præmium autem humilitatis est exaltatio, iuxta illud. Qui se humiliat exaltabitur. Cùm ergo, qui statum paupertatis profitentur, ab omnibus suppeditentur, despectiq; cunctis habeantur, equissima sapientia diuina est, vt super omnes exaltentur. Nulla verò est exaltatio maior quàm alios iudicare.

3 Ratio.

¶ Tertio, & potestas hęc paupertati, tanquam proprio ipsius præparamento congruit. Ob id enim, vt paulò antè dicebamus, cõuenit sanctorum quibuspiam iudicare, quod per contẽplationem cor habent diuinam veritatem edoctum, quam alijs valeant enunciare.

¶ Prima autem omnium dispositio ad statum perfectionis, ac perinde contemplationis est paupertas: quæ ideo in capite beatitudinum à Christo est collocata: ob idque pauperibus iudicare congruit. Vnde in verbis illis Christi, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, hoc mihi inspicere videor. Promittitur, inquam, pauperibus regnum cœlorum, non ea tantùm generali ratione, qua iustis omnibus propositũ est: sed singulari, qua regum est ciuium causas iudicare ac definire. Et ideo post consiliorum narrationem conclusit Christus dicens. Qui soluerit vnum de mãdatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum, qui autem fecerit, magnus vocabitur. Consilia namq; etsi quantum ad necessitatem sint minima, tamen mandatis adiecta sunt maxima. Et ideo, qui mãdata absque illis seruauerit, erit quidem in regno cœlorum, sed tamen ratione status erit ex minoribus, nisi aliunde crementum fecerit charitatis. Qui verò consilia mandatis adiecerint, erunt magni, nempe, proceres & magnates apud Deum, atque adeò assessores iudices.

Beati pauperes spiritu. &c.

Conclusia.

¶ In hoc ergo iudicantiũ ordine omnes professione pauperes vtriusque sexus includũtur, in quo sacratissima virgo principatũ obtinebit. Omnes, inquam, etiam si in sanctorum canonem non fuerint per ecclesiam adscripti, dum modo instituta suæ religionis legitimè seruauerint, vel si pro humana fragilitate lapsi fuerint, per diuinam clementiam fructus egerint pœnitentiæ, & tandem in sua professione vitam absoluant.

Nota.

¶ Ex his colligitur Angelos non esse futuros assessores iudices Christi. Sicut enim pater quia inuisibilis est, non iudicabit, sed filius in humana natura, vt ab omnibus tam malis, quã bonis conspiciatur: ita neque inuisibiles Angeli. Debent enim iudices omnes in eadem apparere natura, atque adeò homines esse quamuis iudicabunt, vt cæteri iusti, sententiam approbando.

¶ Præterea

¶ Præterea quia angeli non sunt à terrenorum affectu liberi & puri suapte sponte per meritū, sed suapte natura absq; vllo merito. Quapropter nullum inconueniens est licet illo priuentur honoris titulo, quo donantur Apostolici homines, sicut & aureolis quibus virgines donantur, propter spontaneam virginitatem, & martyres propter victoriā martyrij. Item quia illic mero ministrorum officio fungētur, quos vt habetur Matth. 13. mittet filius hominis ad colligenda scandala. Item apparebunt tanquā testes, vt ait glossa super illud Matth. 25. Cùm venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, Ministrorum autem & testium non est iudicare.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, illum honorem iudicandi propria autoritate neminem esse consecuturū præter Christum, cui conuenit propter eminentiam capitis. Et per hoc itidem respondetur ad secundū: scilicet, quòd soli Christo subsunt nostra merita & demerita tanquam retributoria. Sed alijs iudicibus per eius reuelationem innotescent. Et quamuis iudicium sit mente citra vocē transigendum, nihil obstat quominus quibusdam specialiter sanctis illa fiat sententiæ reuelatio, quæ non fiat omnibus.

Contra tertiā concluſ. ¶ At verò contra tertiam conclusionem super sunt nonnulla dubiola dissoluenda. Arguitur ergo, quod non omnes professione pauperes iudicaturi die illa sint: quoniam Christus duodecim præcisè apostolis duodecim spopondit iudiciales sedes. ¶ Sed & quod non eis duntaxat eadem potestas congruat, arguitur secundò. Qui dignitate & merito inferior est, non debet superiorem iudicare: sunt autem complures, qui quamuis paupertatem professi nō fuerint, cumulatiora tamen habent apud Deum per eius gratiam merita: præsertim candidati martyres, quilicèt bona externa non abiecerint, propriam tamen vitam quæ diuitijs cunctis pretiosior est, Deo sacrificarunt, in quo & Christum ipsum imitati sunt, qui ob id quod iniustè iudicatus est, iudex esse meruit.

¶ Et tandē arguitur. Qui verbis & doctrina exhortatur cæteros, ius habet contēptores verbi, iudicandi, iuxta illud Ioannis. 5. est qui accusat vos Moyses in quo vos speratis, nempe, quia eius dcoumentis: (vt ait glossa) non creditis: & iuxta illud iam citatum Ioannis. 12. Sermo quē locutus sum ille iudicabit eum in nouissimo die: ergo citra paupertatis professionem erunt sancti iudices.

Solutiones. ¶ Ad primum respondet Augustinus. 20. de ciuit. Dei cap. 5. his verbis. Ne quoniam super duodecim sedes sessuros esse ait solos duodecim homines cū illo iudicaturos putare debem⁹. Alio qui quoniā in locū Iudæ traditoris apostolum Matthiā legimus ordinatū, & Paulū, qui plus alijs laborauit postmodū apostolatu donatū, vbi ad iudicandū sedeant nō habebunt. Vnde duodenario numero significata est vniuersa iudicantium multitudo, propterea, q̄ duodecim apostolis loquebatur, in quorum persona hoc omnibus eorum sectatoribus promittebat.

¶ Ad secundum respondetur, quòd qui meritis superiores fuerint, perfectiùs præmiū essentiale, quod in Dei visione consistit, obtinebunt nihil tamen obstat quominus vltronei pauperes illo accidentario fungantur honore iudicandi etiam superiores, authoritate sibi à supremo iudice indulta.

De martyribus. ¶ Ad id autem quod de martyribus obiectum est: non desunt, qui arbitrentur, vt Abulensis super Matthæ. capitul. 15. quæstio. 3 2 4. quòd vniuersi sancti, qui in catalogum & sanctorum canonem ecclesiæ authoritate relati sunt, sint cū apostolis iudicaturi, eo quòd ecclesię testimonio iam indicati sunt. Verumtamen hoc, quamuis probabilitate non careat, tamen euāgelio non satis consonat, quo Christus non nisi illis, qui reliquerunt omnia, hanc dignitatem pollicitus est. Nisi dicas etiam martyres simul cum vita reliquisse omnia. Nihilominus opinio cōmunis, quam sustinet hic Sanctus Thomas est, qnòd non iudicabunt nisi pauperes. Et ideo respondetur, quòd martyrio non vsq; adeò rationes supra factæ coaptantur, vt sint iudices. Quamuis ob feruorem charitatis præmium essentiale cumulatiùs assequantur, & aureolas, quibus alij non donantur. Qui autem secundum aliam opinionem dixerint fore iudices, cum probabilitate etiam loquentur. De Christo verò diuersa est ratio. Primò quia tanquàm capiti conuenit ei iudicare. Secundo, quia heroicè statum paupertatis seruauit. Et tertiò quia non solùm iniustè iudicatus est, sed per eminentissimam humilitatem humiliauit semetipsum vsque ad crucem: & in actu humilitatis professores paupertatis similius eū imitantur. Virgines verò per solenne votum statum etiam paupertatis, vt dictum est, profitentur. ¶ Sed rogas, nunquid ex sanctis patribus antiquę legis aliqui iudicabūt: argues namque inde à parte negatiua, quòd tunc nō vigebat votum solenne paupertatis. Nihilominus affirmatiua probabilior est, multi enim tunc sic vitam instituebant, vt omnia prorsus abijcientes, solitariam vitam monachali similem ducerent, vt Essenorum collegium, qui, vt re-

vt refert Ioſephus eremum colebant, in quo fuit Ioānes Baptiſta, & prophetæ, atq; alij, de quibus ait ad Hebr. Paulus, quod erant in ſolitudinibus errantes in montibus, & in cauernis terræ, melotis induti & pellibus caprinis, egē tes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.

Solut. 3. arg. ¶ Ad tertium reſpondetur, quod qui alijs aut leges ponūt, aut exhortatione aut cōſilio auxi lio ſunt, iudicabunt illos per modum cauſæ, ſci licet, oſtendendo in iudicio quemadmodum eos iuuerint, neque quicquam profecerint.

ARTICVLVS III.

Vtrùm mortales vniuerſi debeant in iudicio comparere, vt iudicentur.

TErtio queritur de iudicādis, vtrū tota mortalis vniuerſitas debeat ante tribunal Chriſti ſiſti. Et arguitur à parte negatiua. Tota vni uerſitas diuiditur in duo. ſ. in infideles, qui non crediderunt, & in eos qui crediderunt: ſed vt Ioannis tertio, ait Dominus, qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt: ergo nulli iudicabūtur. Atq; adeò neque opus habēt illic comparere. Quod ſi prius membrum de fide viua intelligatur, ſaltem cō ſequitur nullos iuſtorum eſſe iudicandos. Idq; præterea inde confirmatur, quod cum ſint certi de ſua beatitudine, & quod certum eſt in iudicium non reuocetur: non videntur iudicādi.

Part. negatiuæ, 1. arg.

2. Argum. ¶ Secūdò arguitur. Legitur in pſalmo primo. Non reſurgent impij in iudicio: ſed omnes iniqui qui Deum aut fide aut moribus non ſunt cōfeſſi, impij cenſentur: ergo nulli mali iudicabuntur, atq; adeò neq; comparebunt. Et præſertim arguitur de pueris ante vſum ratiōis defunctis, qui cùm nulla propria merita aut demerita habuerint, nihil habere videntur de quo iudicari poſsint.

3. Argumēt. ¶ Tertiò arguitur. Si homines tam beati, quàm damnati reſurgent in iudicio, vt iudicentur, eadem ratione conſequitur, angelos tam bonos quàm malos fore iudicandos: angeli verò non iudicabuntur, quia boni non habent quid plus recipiant, & de malorum principe, ait Dominus, Ioannis. 16. Princeps huius mundi iam iudicatus eſt: ergo neq; homines iudicabuntur.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium autem eſt illud. 2. ad Corin. 5. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; propria corporis quæ geſsit: ſeu bona ſeu mala

¶ Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima. Vniuerſi mortales nemi ne excepto comparere habent in iudicio: hoc enim affirmauit Chriſtus Matth. 25. Et congregabuntur ante eum omnes gentes. Idq; ipſum reſonat verbum Pauli ad Roman. 14. Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, ſcriptum eſt enim (ſcilicet, Iſaiæ. 45.) Viuo ego dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. 1. Concluſi.

¶ Et ratio concluſionis eſt, quòd Chriſtus fuit vniuerſalis omnium redēptor: eo quòd quantum ad ſufficientiam vniuerſo humano generi pretio ſui ſanguinis mercatus eſt gratiam & gloriam apud patrem, licèt redemptio illa nō fuerit in omnibus efficaciam ſortita, propter obicē humanæ voluntatis. Et ideo, quia ſe vſque ad ignominiam crucis humiliauit, datum eſt illi nomen, vt ait Paulus ad Philippenſes. 2. quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Ieſu, omne genu flectatur, cœleſtiū, terreſtrium & infernorum. Atque hæc fuit viſio Ioannis Apocal. 19. vbi ait, quod agnus habebat in veſtimēto & in femore ſcriptum, Rex regum, & dominus dominantium. Ob idq; totum humanum genus comparebit, vt exaltationem illā redemptoris ſecundū humanitatem aſpiciāt, alij in gaudium, atq; alij in confuſionem. Imò & angeli, quorum etiam dominium acquiſiuit tanquam miniſtri, vt illico dicemus.

Duplex iudicium. ¶ Veruntamen quatenus ad iudicium res attinet, diſtinguendum eſt duplex. Eſt enim aliud diſcuſsionis, quo, ſcilicet, merita & demerita, vt vnicuiq; iuſta fiat retributio, æſtimantur. Alterum verò eſt iudicium ſeu approbationis ſeu condēnationis, nempe, ſententia, qua vel præmium confertur ad gaudium, vel infligitur ſupplicium ad confuſionem.

2. Cōcluſio. ¶ Subijcitur ergo ſecunda concluſio. Vniuerſi homines, abſque vlla exceptione iudicabuntur: approbationis iudicio, aut reprobationis, per ſententiam quæ Chriſto tanquam proprio iudici competit. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, aut, Ite maledicti in ignem æternum. Atque hanc ob rem iudicium illud dicetur, eritque vniuerſale & generale. Quoniam quotquot ab orbe condito homines ſalui facti ſunt, non niſi per eius fidem & gratiam ſeruati ſunt: iuxta illud Actuum quarto. Non eſt aliud nomen datum ſub cœlo in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde Paulus ad Romanos. 3. Quem præpoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſsionem præcedentium delictorum Roma. 3.

rum ſuſcitatione Dei, &c. Itaque tam præcedentes ipſum q̃ ſubſequẽtes, per eius viuam fidem ſeruati ſunt. Quocirca & qui illam neglexerunt in eundem ipſum fuerunt iniurij atq; adeo iudex, vt ait Petrus, factus eſt viuorũ & mortuorũ. Quare & qui ante vſum rationis in baptiſmo gratiam ſuſcipiũt, per eum admittũtur ad regnũ, & qui ſine illa moriũtur, qui in Adam peccauerũt, per eum excluduntur.

3. Concluſi. ¶ Tertia concluſio. Iudicio diſcuſsionis neq; vniuerſi iuſti, neq; omnes iniqui iudicabuntur. Diſcuſsio enim locum non habet niſi vbi quædam eſt meritorum cum demeritis commixtio. Vnde illi, qui, quemadmodum. 1. ad 1. Corin. 3. Corinthi. 3. ait, Paulus, ſuper fundamentum fidei ædificant aurũ, & argentum, & lapides pretioſos: nempe, qui mũdo & omnibus eius pompis & rebus abrenũciantes, crucem ſuam tulerunt, & ſe prorſus addixerunt Chriſto: quia notabilem nõ habent admixtam malitiæ partem, ratione ſtatus quales ſint oſtendunt, non indigent diſcuſsione iudicari, ſed approbatione: vt quemadmodum articulo præcedẽti diximus, alios iudicẽt. Illi verò, qui ſuper idẽ fidei fundamentum, lignum, fœnum, & ſtipulam extruunt: videlicet, qui terrenis negotijs non prorſus extricantur, ſed nihilominus ſic res ſeculares tractant, vt earum cupiditas vel à Dei gratia non deijciat, vel ſinat, in ea tandem ab hac luce decedere, illi quidem diſcuſsione meritorum præmiſſa, ſuo prẽmio donabũtur. Itaq; in iſtis vtrumq́ue iudiciũ: ſcilicet, diſcuſsionis & approbationis exercebitur: quia licèt commixtionem habuerint bonorum, ac malorum operum, eleemoſynis tamen peccata ſua expiarũt, iuxta illud. Eſurijui & dediſtis mihi manducare, &c. Vel per ignem expurgati ſunt. Haud tamen huiuſmodi diſcuſsionem ſic intelligas, vt tunc ſint culpas cum meritis ſimul habituri permixtas: nam iam tũc omnino erunt perpurgati: ſed diſcutietur quemadmodum pœnitentiam egerint, & de Deo fuerint benemeriti.

De reprobis. ¶ Simili ergo modo & de reprobis dicendum iudicio ſiquidem cõdemnationis vniuerſi tam infideles quàm fideles iudicabuntur. Diſcuſsionis verò non item omnes, ſed tantùm fideles. Etenim cùm nullum opus niſi ſupra fidem extructũ, rationem habeat boni meriti apud Deum, illi quibus fides Chriſti, vel explicita vel ſaltem implicita non illuxit, nullum præſtiterunt bonum opus, ſed omnia ſua opera vel mala fuerũt vel nullius pretij apud Deum. Quare abſq; vlla diſcuſsione inter bonum & malum, tãquam manifeſtarij Reipublicæ hoſtes, expellentur in tenebras exteriores. Fideles autem abſq; charitate defuncti, quia fundamentum fidei ſuo vitæ inſtituto iecerunt, qui ſaltem actus laudabilis quodammodo eſt, & ad meritum ratione ſua ordinatus, tametſi abſq́ue charitate non ſit meritorius, iudicabũtur iudicio diſcuſsionis, non quòd eorum opera ſiqua fecerunt bona, referantur, vt præmiẽtur, quia per finale peccatum mortua fuerũt: ſed reddetur eis condemnationis ratio. Quia eſuriui & non dediſtis mihi manducare &c. Ille enim mos obtinuit in republica, vt exteri hoſtes inaudita cauſa damnentur, ciues autẽ nõ niſi audita & diſcuſſa. Egregia ergo eſt Gregorij diuiſio. 26. libro mora. capitu. 24. vbi ait, duas fore tunc partes, ſcilicet, electorum & reproborum, ſed & binos ordines eiſdem ſingulis contineri, ita vt quatuor reſultẽt membra. Alij namq́; iudicantur & pereũt, vt mali Chriſtiani. Alij non iudicãtur (nimirum diſcuſsione) & pereũt, vt infideles. Alij iudicantur & regnant: vt boni Chriſtiani, qui apoſtolicam vitam non duxerunt. Sed alij non iudicantur & regnant, vt viri apoſtolici.

Gregoriana diuiſio.

4. Concluſ. ¶ Quarta concluſio. Angelineq; boni neque mali ſententia Chriſti iudicabũtur, quantum ad præmiũ vel ſupplicium eſſentiale: ſcilicet, neque iudicio diſcuſsionis, neq; approbationis, aut reprobationis. Ad cuius intellectum adnotandum, quòd Chriſtus non fuit angelorum redemptor: & ideo Lucifer cum ſua caterua nulla expectata redemptione, quia non erant pœnitentiæ ac perinde nec redemptionis capaces, in infernum detruſus fuit. Et hoc eſt, quod ait, ad Hebræ. 2. Apoſtolus, Nũquã angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ.

¶ Confeſsio eſt eiuſdem Chriſti, Lucæ. 19. Venit filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat: nempe, humanũ genus, quod alibi appellat ouem quam relictis nonaginta nouem in cœlo, quæſitum venit ad terras. Quare in ſymbolo confitemur. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis.

¶ Quam ob rem, vt Diuus Thomas docet, ſi homo nõ peccaſſet, Chriſtus carnem non aſſumpſiſſet. Ait, quippe Apoſtolus. 1. ad Timothæ. 1. Venit in hũc mũdum peccatores ſaluos facere. Vbi Auguſt. Nulla cauſa veniẽdi fuit Chriſto domino, niſi peccatores ſaluos facere. Tolle morbos, tolle vulnera, & nulla eſt medicinæ cauſa. Quocirca illud ad Coloſſ. 1. Pacificãs per ſanguinẽ crucis eius ſiue quæ in terris ſiue quæ in cœlis ſunt: non intelligitur quaſi angelos redemerit, ſed quòd pacem

Auguſti.

inter homines & angelos compoſuerit.

¶Hinc ergo fit, ad Chriſtum, in quantum homo eſt & redemptor, nō ſpectare, angelorum merita diſcutere, aut præmium eſſentiale, aut ſupplicium eis rependere, ſed in quātū, Deus. Ab initio enim antea quā homo conderetur, & boni angeli donati ſunt gloria, & mali ſupplicijs addicti. Ea propter dæmonibus nō dicitur. Ite in ignem æternum, ſed hominibus, ite in ignem æternum qui ab initio mundi paratus eſt diabolo & angelis eius. Et pariter electis hominibus. Venite benedicti percipite regnum, quod ſcilicet, angeli ab initio poſsidēt. Vnde fit angelos illic potiſsimùm in miniſterium comparituros. Hoc enim miniſterium debetur Chriſto etiam, inquantum, homini & redemptori. Acquiſiuit namque virtute vnionis humanitatis ad verbum, eatenus angelorum dominium, vt illos quemadmodum ad Hebræ. ait, Paulus, mittat in miniſterium hominum propter eos qui hæreditatem capient ſalutis. Et propterea, ait, ipſe datam ei poteſtatem in cœlo & in terra. Comparebunt ergo tunc angeli: vt ſcilicet, boni, adminiſtrent ei, vt dictum eſt, in præparatione iudicij & in patrocinium iuſtorum, mali verò vt accuſatores & executores aduerſus iniquos.

Chriſtus acquiſiuit angelorum dominium.

¶Nihilominus & quantum ad accidentarium præmium, aut ſupplicium iudicabuntur authoritate Chriſti, non quidem pro meritis proprijs, aut demeritis, ſed quod alienorum cauſa fuerint. Boni ſcilicet, cuſtodiendo protegendoque nos, & mali nobis infeſtando. Quare & boni amplius tunc gaudebunt de ſalute eorum, quibus cauſa promerendi fuerūt. Ac perinde mali multiplicata iniquorum ruina acriùs torquebuntur.

Quando angeli iudicabuntur.

¶ Colligitur ergo ex his omnibus iudicium illud generale tam ex parte iudicantium quàm iudicandorū ad homines dūtaxat directè pertinere: conſequutiuè tamen ad angelos tāquam ad miniſtros.

Iudicium ad homines pertinebit.

¶ Facilè ergo ex his argumentorū ſolutio colligitur. Quod enim, ait, Chriſtus, qui credit in eum non iudicatur, intelligitur de fide viua, & de iudicio condemnationis. Nam cùm præmiatio effectus ſit miſericordiæ, & punitio effectus iuſtitiæ, ſæpè nomen iudicij procondemnatione vſurpatur. Eſt ergo ſenſus, quòd qui fide viua credit, non condemnatur. Nihilominus multi eorum, licèt non omnes iudicabuntur iudicio diſcuſsionis. Illa tamen diſcuſsio non minuet certitudinem ipſorum, quippe qui iam beatitudine tutò fruātur, quā citra ſummam certitudinem habere non poſſent. Quapropter neq; vllo metu concutientur, ſed intrepidè ſtabunt.

Solu. 1. arg.

¶ Quòd ſi obijcias verbum Gregorij ſuper illud Iob. 4. Cum ſublatus fuerit tremebunt angeli, dicentes. Cōſideremus quomodo tūc inquorū conſcientia cōcutitur, quādo etiā iuſtorum vita turbatur. Reſpondetur. Gregoriū loqui de iuſtis in hac vita, qui conſideratione illius diei vehementiſsimè turbantur. Vnde colligit quanta erit tunc damnatorum cōcuſsio.

Gregor.

¶ Ad ſecundum reſpōdetur. Quòd ſi reſurgere intelligatur ad iudicandum, vel ad ſuſcipiendum præmium, nulli impij reſurgent, quamuis impiorum nomen ad omnes iniuſtos extēdatur. Si autem, vt iudicentur, & nomine impiorum intelligantur infideles, non reſurgent, vt iudicentur iudicio diſcuſsionis.

Solu. 2. arg.

¶ Redarguet quis forſan. Ergo remiſsiùs agetur cum infidelibus quàm cum fidelibus: nam infideles ſecundùm hanc rationem & conceſsionem diui Gregorij loco citato, lib. 26. ſuper Iob, Infideles non audient iudicis vocem, neque eius increpationē: ſed iniqui fideles, vox autem iudicis, atq; increpatio per quam terribilis erit: ergo terribilius erit iudicium aduerſus fideles q̄ aduerſus infideles. Negatur conſequentia. Nam etſi fideles increpatione terreā tur, nōnihil tamen increpatio illa remiſsioris rigoris habet quàm neglectus infideliū. Tum q̄ Chriſtus non dedignabitur eos alloqui & eorum demerita diſcutere, in quibus ſaltem fidē ſibi quodāmodo placentem inueniet. Cùm in fideles eo vſq; deſpectui ſit habiturus, vt rationem ab illis nō exigat, præterquā quòd & ſententia damnationis in eos crudeliùs eſt prolatu rus. Similiter reſpōdetur de pueris ante vſum ratiōis defūctis, q̄ nō iudicabūtur diſcuſsionis iudicio, ſed vel approbatiōis vel cōdēnationis.

Redargutio

¶ Ad tertiū deniq; iam reſpōſum eſt, vbi, ratione perhibuimus cur angeli nō iudicentur. At vero illud quis fortè obijciat. 1. ad Corinthios 6. & illud Marc. 1. vbi dæmō à Chriſto depulſus exclamaſſe legitur. Veniſti ante tēpus perdere nos, vbi gloſſa ait, quod dęmones in terra dominum cernentes, ſe continuo iudicādos credebāt. Et. 2. Pet. 2. Deus angelis peccātibus nō pepercit: ſed rudētibus in infernū detractos in Tartarū tradit cruciādos in iudiciū reſeruari.

Solu. 3. arg.

Solutio.

¶ Reſpōdetur ad primum, Paulū illic loqui de iudicio per reſpectū & cōparationē: quoniam quidā homines, vt Apoſtoli, & alij, quibuſdā angelis ſuperiores erunt in gloria. Ad ſecundū verò reſpōdetur, quòd quātū ad aſsētiale ſupplicium dæmones non mittentur, vt dictū eſt, tunc in infernum, quoniā de cœlo illuc fuerūt præci-

præcipitati: sed quantum ad accidētale tormē tum mittentur cum vniuersa damnatorū turba cum maiori ignominia: & sic mittētur, vt non amplius illis liceat ad seducendos debellandosq; homines, aut ad negotium aliud inde exire. Et eodem pacto intelligitur verbum, quod est apud Petrum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm iudicium in valle Iosaphat sit futurum.

IVdicādorum cōsiderationi anne xum est quærere, quo loco ille celebrādus sit celeberrim⁹ cōuētus. Nā de tēpore & hora, quæ est altera rei circunstantia, dist. 43. dictū est. Vtrùm in valle Iosaphat. Et arguitur à parte negatiua. Iudicādorū vniuersitas lōgè auctior erit & copiosior quā vallis vna possit tantam multitudinem capere: præcipuè damnatorum, quorū corpora non habebunt subtilitatis dotem qua se valeant penetrare, neque dotem agilitatis, vt eleuentur in aera, sed omnes stabunt in terra: non ergo illic erit iudicium.

Parti negatiuæ, 1. arg.

¶ Secundo. Videtur ibi Christus iustè iudicaturus, vbi iniustè iudicatus est: sed in prætorio Pilati fuit morti adiudicatus, & in Caluariæ loco eidē passioni addictus: ergo illic iudicabit.

2. Argumēt.

¶ In contrarium est, illud Iohel. 3. Congregabo omnes gentes, & deducam eos in valle Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis.

Pars affirmatiua,

¶ Cùm de loco nō sit in Euangelio expressum testimoniū, solis est coniecturis agendū. Vnde Magister senten. dist. sequenti referēs quādam glossam in locum citatū Iohelis quæ ait, pueriliter eundem locū à quibusdam sic intelligi, quòd in valle Iosaphat sit celebradū iudicium: cùm tamen dñs nō in terra, sed in aeris spatio ad iudicandū sedebit, opinatus est cum illa glossa locum Prophetæ nō esse intelligendum in sensu literali de illa valle, sed secūdum nominis etymologiā. Iosaphat quippe, interpretatur domus iudicij. Et ideo tantum sonat, Deducam eos in valle Iosaphat, acsi dixisset, in domum iudicij, quicunque ille fuerit locus.

Conclusio principalis.

¶ Hac tamen nō obstāte opinione, tanquàm longè probabilior, statuitur conclusio, quòd iudiciū celebrandum sit in valle illa Iosaphat, quæ iacet ad pedem montis Oliueti versus vrbem. Et primo quod illa opinio quā Magister refert sit magis friuola quam hæc nostra quæ à cūctis susciptur patet ex ratione sua. Ex eo enim, quòd Christus sessurus sit in aere, colligit non fore in valle illa: hæc autē collectio infirmissima est. Nam etsi Christus sit appariturus in aere, damnati verò stabūt in terra: quippe quorum corpora grauia erūt, vt modo. Secundò quamuis cōcederetur omnes eleuādos in aera, nihilominus super aliquo terrę loco eleuabuntur, quare dicentur esse in valle, sicut aues dicuntur per vallem volare.

probatio cōclusionis.

¶ Probatur ergo cōclusio ex loco citato Prophetæ: nam quādo locus quicunq; scripturæ in sensu literali sustineri valet, non est ad metaphoram, vel etymologiā distrahendus. Propheta vero loquebatur illic quasi futurā historiam prænuncians, quare videtur nō vsurpasse nomē generaliter secundū commune significatum quo significat domū iudicij, sed singulariter pro illo loco. Alioqui non fuisset opus latinè transcribere. In valle Iosaphat, sed in domo iudicij. Et certe verborum ipse cōtextus. Cōgregabo eos & deducam in vallem, admonet singularem locum designari.

1. Ratio.

¶ Mox & ratio hæc id videtur suadere. Christus de monte Oliueti ascendit in forma gloriosa, & maiestate, quo ascendente angeli admirātibus Galilæis dixerunt. Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlū, sic veniet quēadmodum vidistis eum euntē in cœlum. Si ergo in illa forma venturus est, coniectura fit magna, quòd in eundē sit quoq; locum descensurus.

2. Ratio.

¶ Et re vera, cp in illa Hierosolymitana prouincia sit venturus, nemò cum aliquo probabilitatis colore negare potest. Nā cum illam terram Deus venturo Messiæ destinauerit, & ad illum populum fuerit peculiariter promissus, ibidemque adeo natus fidem suā & legē promulgauerit, cūctaq; ecclesiæ mysteria peregerit, ac demum illic passus, inde fuerit in cœlū eleuatus, quàm maximè sit probabile, illuc forè ad iudicandū remigraturum. Quòd si in eadem regione est iudicaturus, vbi cōgruentiùs, quàm ad muros Hierusalē, vbi fuerat templū, atq; adeo iuxta locum vnde ascendit? Inde enim, vt ait, Apostolus, ascendens, captiuam duxit captiuitatē: illuc ergo reuersurus est, vt reliquam captiuorū partē inde sursum ducat.

Argumē.

¶ Sed ais, mons Oliueti & vallis Iosaphat, nō sunt idem locus. Respondetur, quod cum vallis ad pedem monticuli extendatur, cōijcitur, quòd Christus in latere, vel in cacumine montis in aere sedebit, vnde à cunctis electis cōspici possit, qui itidem circa ipsum in aere sublimes erunt, & in valle subtus erunt damnati in terra.

Solut. 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur,

tur, quòd quantùm ad electos nulla est difficultas, cùm enim per dotem agilitatis sunt in aerem subleuandi, poterunt alij alijs sublimiùs eleuari. Qua vtique ratione in paruo spatio respectu terræ possunt omnes aerem replentes existere. Damnatos verò non est necesse omnes intra vallis spatium intercludi, sed erit vallis plena, & circumiacentia loca quãta illis capiendis sufficiant. Nam etsi humanitatẽ Christi visuri sint omnes, tantus tamen erit splendor supernaturalis Christi, vt à quam maxima distantia videri possit.

Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum respondetur, quòd Christus passus est in forma passibili, & humili, venturus tamen est cum maiestate & gloriæ splendore: & ideo nõ descendet in locum quo passus est & condemnatus, sed ad illum, vnde glorioſus ascendit.

QVÆSTIO SECVNda, De forma iudicij.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm Christus in forma humana glorioſa iudicabit.

HANC quæstionem Petrus Lombardus in distinctionem sequentẽ reiecit. Non tamen satis videtur lucem ordinis obseruasse: ob idque nos in hac distinctione cuncta quæ id iudicio fient absoluemus, vt in subsequenti subsequẽtia ipsum subijciamus. Constitutis ergo iudicantibus, & iudicandis, & loco, quæritur in hac secunda quæstione de forma iudicij, & primò de aduentu Christi: vtrum scilicet, aduen-

Partis negat. 1. Argumẽt. niet in forma humana, eademque glorioſa. Et arguitur à parte negatiua. Iudicium & potissime illud supremum summam autoritatem in iudice requirit, iuxta illud Ecclesiasti. 7. Noli fieri iudex nisi valeas virtute rũpere iniquitatem: ergo iudicabit in forma suprema supremi domini. Forma autẽ humana est forma serui, iuxta illud ad Philippen. 2. Formã serui ac-

2. Argumẽt. cipiens: ergo non iudicabit nisi in forma Dei, quæ est inuincibilis. ¶ Secundò, pater vt Ioã. 5. legitur, omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filiũ sicut honorificãt patrẽ: honor autẽ æqualis non debetur patri & filio nisi secũdùm diuinitatẽ filij: ergo iudicabit non in forma humana, sed in diuina. Quo illud Dani. 7. alludit. Aspiciebã donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, nam throni iudicãdi potestatem significãt, & dierũ antiquitas Deo ratione æternitatis, vt in libro de diuinis nominibus ait, Dionysius, competit.

¶ Tertiò arguitur, q̃ non veniet in forma glorioſa. Legitur enim Ioan. 29. Videbũt in quem transfixerũt. Et Matth. 14. habetur q̃ apparebit signũ filij hominis in cœlo, ideſt, signũ crucis. Vbi ait Chrysostomus, q̃ veniet nõ solùm vulnerũ cicatrices: sed etiã ipsam mortem exprobratissimam ostendens. Quæ omnia minimè videtur formæ glorioſæ cohærere. Præsertim, quod est etiã à malis cõtuendus, & tamen oculus nõ glorificatus ineptus videtur, vt splẽdorem glorioſi corporis cernere valeat. 3. Argumẽ.

¶ In contrariũ est illud Lucæ. 21. Videbunt filiũ hominis (id est in humanitate) venientẽ in nube cũ potestate magna & maiestate. Quod vtiq; maiestatis nomẽ fulgorẽ gloriæ importat. ¶ Ad quæstionẽ tribus cõclusionibus respõdetur. Prima. Christus veniet ad iudicium in forma humana. Cõclusio partim art. 2. probata est, vbi mõstrauimus ipsi in quantũ homini & redẽptori, atq; adeò ecclesiæ capiti cõpetere iudiciariam potestatẽ: iuxta illud Ioan. 5. Potestatẽ dedit ei iudiciũ facere, quia filius hominis est. Et enim cùm maximè sit congruẽs, vt in ea forma iudicet secundũ quam ei conuenit esse iudici, fit vt in eadẽ sit forma aditiũ sessurus. Qua vtiq; à cũctis tã malis quàm bonis perspici valeat. Præsertim q̃ cùm iudicãdi, vt dictũ est, præcipuè non sint nisi homines, cõueniẽs est, vt ab homine humanis oculis visibili iudicẽtur. ¶ At verò ratio potissima quæ legitimã exprimit causam, est hæc, Iudiciũ, quodcũq; dominiũ in iudice prẽsuponit, aut dñi facultatẽ, iuxta illud ad Roma. 14. Tu quis es qui iudicas alienũ seruũ? Et ideo Christus in illa forma secundũ quam est dñs humani generis iudicatũ veniet. Est autẽ in quantũ Deus iure creationis dñs vniuersorũ quæ cõdidit, iuxta illud psalmi. Dñs ipse est Deus, ipse fecit nos, & nõ ipsi nos. Obtinuit tamen & in quantũ homo iure redemptionis dominium in totum humanũ genus. Vnde eodem citato loco Paulus. In hoc Christus mortuus est & resurrexit, vt & viuorũ & mortuorũ dominetur. Quare Petrus Act. 2. illud psalm. Dixit Dominus dño meo, sede à dextris meis, in Ascensione dñi impletum testatur. Et Marcus. Assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei. Itaq; virtute

1. Concluſi.

Legitima ratio.

Actuum. 2.

virtute vnionis humanitatis ad verbum conuenit Christo esse dum: sed nihilominus & merito passionis id ipsum ei debetur. Ad verò beneficium creationis bonaque naturalia, quæ per ipsum acquisiuimus, nō sunt nobis ad pręmiū vitæ ęternæ, quod supernaturale est, sufficientia: præsertim postquā in Adā peccauim⁹, per quod peccatū ingrati facti sumus Deo. Sūt ergo ad homini præmiū assequendū nobis necessaria bona quę per beneficiū redemptionis donata sunt nobis. Igitur cum iudicium illud generale eo referatur, vt electi ad pręmium illud cœlestis regni assumantur, reprobi verò inde excludātur, congruū est, vt Christ⁹ in ea forma iudex tunc sedeat, secundū quam redemit nos, illisque bonis donauit, quibus regnū illud promereremur: quæ quidē est forma humana. Nēpe, vt illi, qui eiusmodi beneficijs & donis bene vsi sunt, causam illic suę salutis adorēt: reliquis verò opprobrio & improperio detur, q̄ eadē beneficia neglexerint. Et eā ob rē nō solū in forma humana venturus est, verū & cū crucis insignibus: tunc n. inquit, patebit signū filij hominis in cœlo, nēpe, vexillū Crucis cū reliquis improperij signis, & vt ait Chryso. cicatricibus, quibus coronatus & flagellatus & despectui habitus ius nobis regni mercatus est. Quæ quidē insignia electis immenso gloriæ fulgore rutilantia apparebūt, reprobis verò pauore & terrore plena. ¶ Accedit, q̄ eius est iudicium morū exigere, cuius est leges viuendi condere. Christus autem quatenus Redemptor, fuit etiā legislator noster: ergo eadē ratione futurus est iudex. Vnde Aug. tract. 23. super Ioannē. Iudicat, inquit, & suscitat corpora non pater, sed filius secundū dispensationē humanitatis. In eo quod est filius Dei, est vita quæ viuificat animas: in eo quod est filius hominis, iudex. ¶ Secunda cōclusio. Christus tūc apparebit iudex in forma glorioſa. Vnde Augusti. loco citato de Trinita. Mali inquit, non videbūt Christū nisi secūdū formā qua filij⁹ hominis est: sed tū in claritate in qua iudicabit, nō in humilitate, in qua iudicat⁹ est. Hoc Christus, Matth. 24. illis nos verbis docuit, dicens. Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa & maiestate.

Aliaratio.

2. Cōclusio.

Ratio conclusionis.

¶ Et ratio conclusionis ex discrimine ducitur inter primū & secundū aduentū. Est enim, vt supra diximus, Dei & hominū mediator: nempe, quia pro nobis quo ad sufficientiā satisfecit, & cōtinuò interpellat ad patrē, & vicissim ea quæ patris sunt, nobis impertitur, Iuxta illud Ioā. 17. Claritatem quam dedisti mihi dedi eis. Atqui his muneribꝰ secundū duas quas habet naturas fungitur. Nam secundum humanā, quam nobiscum cōmunicat, pro nobis apud patrē intercedit: secundum verò diuinā, qua cōmunicat cum patre, eius nobis dona rependit. Igitur cum in primo aduētu in hoc apparuerit, vt pro nobis apud patrē satisfaceret: in forma nostrę infirmitatis & miserię, cui subuentū venerat, apparuit. At quia in secūdo aduentu descensurus est, vt iustitiā patris, atque adeò eius potestatem in nos exerceat, necesse est, vt suā humanitatem diuina maiestate vestitam iudicandorum oculis obijciat.

Ioan. 17

¶ Atq; hoc est, quod, vt Matt. 26. legitur, principē illum sacerdotū docere voluit. Fuit enim hallucinatio illius populi, Messiā nō nisi cum regio magestatis splendore venturū nimirū nescientes inter primū, & secūdū aduentū discernere. Cuius discriminis illos Ioā. 3. admonuit, dicens. Misit Deus filiū suum in mundū, nō vt iudicet mundū, sed vt saluetur mūdus per ipsum. Igitur cum sub articulū passionis iam Iudæi trepidassent, suspicantes illū esse Messiam adiurauit eum princeps, vt respōderet si esset Christus filius Dei viui. Cui respondēs Christus. Tu dixisti, subiunxit. Veruntamen dico vobis. A modo (id est, postmodū) videbitis filium hominis sedentē à dextris virtutis Dei, & venientē in nubibus cœli. Quasi diceret. Propterea nō me cognoscitis, quia sub habitu infirmitatis humanæ me cernitis: videbitis me tamen postea in eo habitu, vt in filio hominis filium Dei latere confiteamini.

Matt. 26.

Ioan. 3.

¶ Ex his sequitur tertia cōclusio. Nō solum in corporis glorioso splendore demonstrabit se Deū, quo præ cęteris eminētius splendebit, verū in virtute se esse filiū Dei. Hoc. n. designat verbū. Sedētē à dextris virtutis Dei. Dextera enim Dei duo significat. Primū beatitudinē ipsius, iuxta illud psalmi. Delectationes in dextera tua vsque in finē: & sedere est illic requiescere: atque hoc pacto Christus in quantū Deus sedet ad dexterā Dei patris: quia eadē cum ipso beatitudine immutabili æternitate fruitur. Et in quantū homo etiā sic dicitur ibidē sedere: quia secundū animā in eadē requiescit beatitudine: licèt non æquali per essentiā deitatis, neq; ab æterno, sed per creatā in tēpore visionem. Veruntamē alio modo accipitur dextra Dei, pro regia virtute, & iudiciaria potestate, quæ plenissimè data est Christo in cœlo & in terra. Et isto modo in quantū homo, dicitur sedere à dextris Dei, quia omne iudiciū dedit filio. Et de ista sessione ait Marcus. Assumptus est in cœlū, & sedet à dextris Dei. Et sic eum sedentem vidit Stephanus in agone. Et Dauid.

3. Concluſi.

Dextera duo significat.

Stephanus.

Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pudum tuorum. Illud enim, donec, significat tempus ab Ascensione vsq; ad diē iudicij, quā do omnes, qui Christo in hoc seculo aduersantur, subiecti erunt pedibus eius. Et ideo in symbolo tres ex ordine articulos cōfitemur. Ascēdit in cœlum, sedet ad dexteram Dei patris, & inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Quasi secundus ad primum, atque ad secundum tertius consequantur. Igitur venire cum potestate & maiestate, est venire cum virtute Dei.

Maiestas. ¶ Quòd si roges quænam est illa maiestas & virtus: respondet Remigius, nihil aliud quàm deitas ipsa. At verò plus voluit Christus asserere: nempe, quòd veniet cum illo exteriori habitu, & apparatu, vt intelligatur esse filius Dei. Simile enim dixit apud Matth. cap. 16. veniet filius hominis in gloria patris sui: ideſt, omnipotentem patris virtutem repræsentans, per absolutum imperium, & promptissimum obsequium, quo cuncta obedient ei tanquā pedibus suis subiecta. Hoc enim est quod ipse precatus est patrem, Matth. 17. Ego te clarificaui super terram: opus consummaui quod dedisti mihi, vt faciam. Hoc est. In carne mortali passus sum cuncta quæ opus erant, vt te clarificarem, id est, vt fidem promulgarem tuam, ostendens te esse patrem meum, vt tibi orbem lucrifacerem. In cuius testimonium nūc mortalis mori adorno. Tu ergo deinceps clarifica me apud temetipsum, claritate, quam habui priusquàm mūdus fieret apud te. Id est, ostende me esse verū Deum naturalem filiū tuum, vt illa potestate resurgam & in cœlum ascendam, & ad dexteram tuam sedeam, & tandem ad iudicium reuertar.

Ego te clarificaui.

Oēs Angeli venient. ¶ Ad hanc ergo maiestatem accedet tunc & Angelorum comitatus, quorum dominium, vt dictum est acquisiuit Christus, tàm vnione humanitatis ad verbum, quàm merito redemptionis. Vnde loco citato Matth. 16. Veniet, inquit, filius hominis in gloria patris sui cum Angelis suis, id est, suo ipsius obsequio mancipatis.

¶ Neque verò aliquantus eorum numerus eū circundabit, sed vniuersi in eius venient comitatu. Sic enim legimus. Matth. 25. Cùm venerit filius hominis in maiestate sua & omnes Angeli cum eo. Vbi nomen, omnes, non licèt coarctare, ad omnes huius aut illius hierarchiæ, sed in sua amplitudine relinquere. Tota ergo cælestis curia tàm animarū, quæ iudicandæ sunt, quàm Angelorū, qui iudici famulatū debent, illic aderunt. Quare eo ordine, quo eorum hierarchiæ dispositę sunt in cœlo, venient Angeli vt iudicium enuncient. Principatus, vt cæteris præsint. Throni, vt veluti iudiciaria sedes sint Christo, quibus quasi subnixus veniat: illis enim proprium est iudicij sententiam præsertim erga electos exequi.

Angelorum officia.

¶ Veniet autem in nube, vt ait Lucas, aut in nubibus, vt ait Marcus, quia etiam sancti venient in nubibus. Tamet si disceptatio sit inter interpretes, tàm de substantia nubiū an erunt naturales ex vaporibus, an verò supranaturales, quàm de necessitate & officio eius. Et te vera quāuis qui miraculum excusare contenderint, asserere cogitauerint, nubes illas fore naturales vix tamē id defendi potest. Nam illo resurrectionis momento motus cœli cessabunt: quare neq; vapores eleuari poterunt. Itē, quia cū conuentus ille supernaturaliter celebrādus sit, cūctaq; illic supra naturā peragenda, nubes illas verisimillimum est, virtute supranaturali condensandas, vt diuina filij Dei virtus euidentiùs appareat, & maiori sit spectantibus admirationi. Sic enim tunc in transfiguratione nubes lucida, quæ, vt Matt. 17. legitur, obumbrauit eos, & in Ascēsione, vt Actuum. 1. relatum est, nubes quæ susceptit Christum ab oculis discipulorum supernaturalis creditur: siue ex nimio splendore corporis Christi fuerit genita, siue Angelorum ministerio. Fuit enim Christo, eritque tunc solenne eximiam gloriæ maiestatē in nube demonstrare. Vnde Actuum. 1. aiunt Angeli. Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Et vt. 1. Thessa. 4. ait, Paulus, electi tunc etiam rapientur in nubibus obuiam Christo in aërea.

Veniet in nube.

Supernaturales nubes.

Matth. 17.

Actuum. 1.

1. Thess. 4.

¶ Necessitas ergo eiusmodi nubiū nō est sustinere aut euehere, seu Christi seu aliorū sanctorū corpora, quippe quæ per dotē agilitatis propria virtute per aerē mouētur: imo virtus Christi nubes ipsas sustinuit & sustinebit. Sed in Trāsfiguratione vnum nobis officiū fuit, tē perare eminentē corporis Christi splendorem, vt posset mortalibus oculis intueri. At verò in Ascensione non dicitur simpliciter, q̄ nubes susceptit eum, sed q̄ susceptit eum ab oculis eorum. Videbant enim eum cùm eleuaretur de terra, sed post à longa distantia non videbant nisi lumen splēdoris eius: sicuti ex nimio splendore quē sol reliquit, apparet in nocte via lactea in cœlo. At verò in die iudicij oculi gloriosi beatorū non egebunt temperamento nubis ad cernendū Christi corp⁹, quādoquidē in cœlo sine nube illud cōspiciēt: sed reprobi illa indige-

Necessitas nubium.

digebunt. Quocirca illæ nubes nō erunt ex solo splendore Christi manantes, sed cōdensatione aeris factę, vt sint quodāmodo sedilia iudicātium honoris gratia, & quasi vehicula eorū qui assurgent Christo obuiam.

Solu. 1. arg. ¶ Primum igitur argumentum solutum illo loco restat, vbi ostēdimus, quod licèt Christus in quātum Deus primæuum, idemq; naturale habeat vniuersarum rerū dominiū, nihilominus & quatenus homo inest sibi participatum acquisitumq; dominium, quia vt.1. Corint.12.& Hebr.2.ait, Apostolus, omnia subiecta sunt pedibus eius, & eadem ratione habet inexpugnabilem iudicādi potestatem, quam nemo detractare valet.

Solut.2.arg. ¶ Ad secundum respondetur. Ex hoc q̄ Christus genus humanum fuit redimere sufficiens, documentū suæ diuinitatis exhibuit, quia purus homo id prestare nequiuisset: & ideo quia iudicaturus est tanquàm redēptor, æqualis debetur ei honor cum patre.

Ordo iudicij apud Danielem. ¶ Ordinem verò rei huius graphicè Daniel loco citato expresit. Ait, quippe. Aspiciebam donec throni positi sunt: nempe, patris & filij, quatenus homo est. Et antiquus dierum sedit, nempe pater primum, quia est prior origine, & in quo tanquàm in fonte luminum primùm residet iudicandi authoritas. Quæ ideo à patre emanat in filium, tum in quantū Deus est per generationem æternam, tum in quantum est homo, tam virtute vnionis, quàm merito passionis. Quare subdit propheta. Aspiciebam ego in visione noctis (nempe, appetente aurora qua celebrandum est iudicium) & ecce cum nubibus cœli quasi filius homines veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & dedit potestatē (scilicet pater filio) & honorem & regnum: & omnes populi, & linguæ ipsi seruient (scilicet, in quantum redemptori) & potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur.

Solu.3. arg. ¶ Ad tertium respondetur, quod quāuis crucifixores Christi visuri sint formam, quam trāsfixeruut, non tamē in illa ignominia qua illam affecerunt: sed in gloria, per quam confusione repleantur. Et idem est de signo crucis & cicatricibus sentiendum. Est enim in potestate habētis corpus glorioſum, & præsertim Christi, illud quibus voluerit ostendere, etiam damnatis, qui dotibus his gloriæ carent: vt viuentes quemadmodum Isa.26.scriptum est, confundantur, & ignis eos inuidiæ deuoret. Gloria enim quæ amicos delectat, inimicos contrista tur. Igitur dum asseritur Christus in eadē forma iudicaturus, qua iudicatus est, non accipitur forma pro eadem qualitate, sed pro eadem natura qualitate mutata.

¶ Ad augmentum, tum repræsentationis maiestatis iudicis, tum & spectātium admirationis, accesionem faciet tunc ignis, qui vt est in psalmo, ante ipsum iudicem præcedet de quo locus præsens alterum articulū videbatur exigere. Attamen quia illius ignis duplex erit effectus, vnus quidem mundum expurgare, quare dicitur ignis conflagrationis, quod quidem faciet ante ipsum iudicij momentum: alter verò effectus erit conuoluere dæmones cum vniuersis condemnatis hominibus. in infernumq; eos obtrudere: qui quidem effectus subsequetur iudicium tanquam sententiæ executio, vt de ambobus simul luculentius dicamus, tota huius ignis disputatio in subsequentem distinctionem reponitur. In qua de habitu & aspectu orbis, quo post iudicium in perpetuum relinquendus est conuenit diputare.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm diuinitas Christi ab iniquis tunc sit conspicienda.

QVoniam dictū est Christum in forma visibili vēturum, subsequitur, vt inquiram⁹, vtrùm eius diuinitatem etiā reprobi sint conspecturi. Et arguitur à parte affirmatiua. Primò Damnati cognoscent Christum esse Dei filium: ergo videbunt eius deitatem postquam erit eis præsens. Probatur consequentia: quia si reprobi diuinitatem videre non poterunt, ratio est, quia illa sine beatifico gaudio videri nequit, hæc autem ratio, non videtur solida: quoniam quæ sunt in affectu, non de necesitate ad ea quæ sunt in intellectu consequuntur. Solet enim, vt ait Augustus. præcedere intellectus, vbi sequitur aut tardus, aut nullus affectus. Imò videntur, posse illam videre & de visu tristari: nā vt sensus ad sensibile, ita se habet intellectus ad intelligibile: sed in sensibus, vt inquit Augustus. palato non sano pœna est panis, qui sano est suauis: ergo pari modo dānati deitatem intuētes possunt ob eius odium tristari: quicquid enim, recipitur ad modum recipiētis aptatur: quare licèt visio per se sit effectrix lætitiæ potest in odiente ipsam mœstitiā gignere: nulla ergo est ratio cur non illam videant.

Partis affirmatiuæ argum.1.

¶ Secundò arguitur. Damnati videbunt humanitatem Christi glorioſam, quæ suapte natura

2. Argumēt.

tura ingentiſsimæ voluptatis eſt cauſa, & tamen nullam inde voluptatem captabũt: ergo ſimiliter res diſpenſari poſſunt, vt diuinitatem intuentes, nulla afficiantur lætitia: imò ingentiori mœrore, quàm ſolam humanitatem videntes. Siquidem maiori odio Chriſtum, quatenus Deũ proſequantur iniqui, quàm quatenus hominem. Vnde colligitur diuinitatem viſuros.

Pars negati. ¶ In cõtrarium eſt, quòd in viſione diuinæ eſſentiæ beatitudo conſiſtit, iuxta illud Ioan. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te verum Deũ, &c. ſed de eſſentia beatitudinis eſt, vt delectet, & illa delectatione dãnati ſunt indigniſſimi: ergo diuinitatem non videbunt.

Deciſio art. ¶ Quæſtio hæc duo videtur implicare mẽbra, ſcilicet, vtrùm diuina eſſentia abſq; gaudio videri poſsit: & ſecundum, vtrùm damnati eam videbũt. Et poſterioris ſolutio, ex prioris deciſione colligitur. Tribus ergo concluſionibus

1. Concluſi. reſpondetur. Prima. Reprobi nõ videbunt deitatem in ſeipſa. Cõcluſio eſt Aug. 1. de Trinit. cap. 13. vbi ait, quòd cũ boni & mali viſuri ſint iudicem viuorum & mortuorũ, mali tamen eũ videre nõ poterũt, niſi ſecundum formã qua filius hominis eſt. Cęterùm illam Dei formam, in qua æqualis eſt patri, proculdubio non videbunt. Non enim ſunt mundi corde, & tamen beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Et in libro de verbis domini. Rectum, inquit, erat, vt iudicandi viderent iudicem: iudicãdi autem erant boni & mali: reſtabat, vt in iudicio forma ſerui & bonis & malis oſtenderetur, forma verò Dei ſolis bonis ſeruaretur.

Ratio cõclu. ¶ Ratio tamen prima cõcluſionis eſt, q̃ deitas naturaliter videri nõ poteſt, ſed lumen gloriæ requiritur quo eleuetur potentia, vt ad id fiat idonea: nam ad tam excelſam veritatẽ cõtuendam habet ſe intellectus noſter veluti ad lumen ſolis oculus noctuæ. Et ſi aliqui lumen illud gloriæ negãt, exigi ſaltem fatentur cõcurſum aliquem diuinum ſupra naturam: damnatis verò nõ eſt cur illud donetur, aut gloriæ lumen aut ſingulare auxilium.

Ratio 2. ¶ Secundò arguitur, quia cùm beatitudo, vt argutum eſt, in illo deitatis conſpectu conſiſtat, nequirent miſeri deitatẽ conſpicere, niſi tunc ſaltem per modum tranſitus eſſent beati, vt Paulus in raptu: quod perditos illos maximè dedecet. Ait enim Ioan. cap. 3. ſuæ canonicæ. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus: videbimus enim eum ſicuti eſt. Tanta ergo ſimilitudinis excellentia non niſi illis conuenit, qui mundo

Ratio. 3. ſunt corde. ¶ Tertio arguitur. Diuina eſſentia abſq; gaudio ſuapte natura videri nequit: iniqui autẽ nullo vnquã patentur gaudio, tantũ abeſt, vt diuino illo ſint digni, ergo minimè deitatẽ videbũt. At verò ad intellectũ maioris animaduertendũ, id quod eſt per participationẽ delectabile, quia poteſt habere aliquid admixtũ quod nõ ſit tale, poſſe quidẽ quandoq; ſine delectatione poſsideri, vt ſunt diuitiæ, honores, & reliqua temporalia bona: quæ plurimum laboris & periculi, & anxietatis habent admixtum: ſicut aqua calida poteſt frigefieri. Id autẽ quod per ſe ipſum ſic eſt delectabile, vt ſit ipſa delectationis ratio, nequit abſq; delectatione poſsideri: ſicut ignis nõ poteſt nõ eſſe calidus. Eſſentia verò diuina, quia adeò per ſe eſt bona & per ſe vera, vt ſit ratio ipſa bonitatis & veritatis, cuius participatione quęcunque bona & vera illam habent qualitatem, fit adeò eſſe delectabilem, vt ſit ipſa delectationis ratio: atq; adeò ſine delectatione poſsideri nequeat. Secùs in hac vita obſcurè & ſub ænigmate apprehenſa. Poteſt enim quiſpiam quia adeptu difficilis eſt, & alias cohibet ſeculares voluptates, eam non appetere.

¶ Quòd ſi arguas. Deus poteſt concurſum ſuſpendere ne viſio in vidente vllum gignat gaudiũ, hoc minimè inficiamur: eſſet tamẽ illud ſupernaturale miraculum de potẽtia eius abſoluta procedens, quod in dãnatis nõ eſt affirmandum. Loquimur ergo de ipſa rei natura ſecundum quam viſio adeò eſt voluptatis ac lætitiæ genitrix, vt nullã ſecũ triſtitiam admittat, ſed omnem omnino procul pellat.

¶ Secunda cõcluſio. Damnati videbunt dotes gloriæ humanitatis Chriſti, nempe, claritatem & reliquas. Probatur, quoniã, vt ſupra dictum eſt, videbũt Chriſtũ in forma humana: quia videbunt in quem tranſfixerunt: ſed humanitas, vt articulo præcedẽti conſtituimus, apparebit cum dotibus gloriæ, ergo talem eam videbũt. Nam, vt ſupra diximus, in poteſtate habentis corpus glorioſum eſt illud oculis etiam nõ glorioſis ſubdere, & dum voluerit, ſubducere. Quẽ admodum de Chriſto poſt reſurrectionem legitur, dum diſcipulis ſe oſtendere volebat. 2. Concluſi.

¶ Tertia concluſio. Non ſolum per excellentiam claritatis corporis, vt dictum eſt, verum & per maieſtatem imperandi, & promptitudinem in angelis & ſanctis obſequendi: per aliũque apparatum ac terrifica ſigna agnoſcent illum eſſe verè filium Dei. Ad quam vtique cognitionem vſq; adeò erunt conuicti, vt id neutiquam negare valeant. Angelos autem non videbunt, quia viſui corporeo non patent, niſi fortè Deus diſpenſauerit, vt intellectu eos percipiant, ſicut videbunt dęmones. 3. Concluſi.

Sed ſatis eſt dicere, quòd per rerum circunſtantias

ſtantias intelligent eſſe præſentes.

Solut.1.ar. ¶ Primum igitur argumentum ſolutum reſtat. Conſequentia namq; nulla eſt, quòd ſi damnati Chriſtum cognoſcent eſſe filiũ Dei, videbũt ipſius diuinitatem. Concediturque illam ſine gaudio videri non poſſe. Quod enim ait Auguſt. intellectũ quandoq; pręuolare, quẽ affectus non ſubſequitur, intelligitur in bonis temporalibus, quæ licèt ſub aliqua ratione delectabiles apprehẽdantur, habẽt nihilominus, alias propter quas non delectãt. Præterea reſpectu bonorum temporalium ſæpè potentia ꝓportione caret, vt illa poſsit ſatis percipere: & ideo palatum nõ ſanum nequit dulce guſtare. Sed tamen diſpoſitio damnatorũ praua non tollit proportionem ad eſſentiam diuinam quæ eſt per ſe bona, ad quã idcirco natura inclinatur: ob idq; ſi illam viderẽt, nõ poſſent nõ oblectari neq; odiũ, quo illã proſequuntur, vim tunc haberet ad generandũ triſtitiã, quia odiũ eſt finitæ efficatiæ, eſſentia vero diuina infinitę ad illud deuincendum.

Solut.2.arg. ¶ Ad ſecundũ demũ reſpondetur nõ eſſe rationem parẽ de viſione glorioſæ humanitatis: tũ quòd ſine lumine glorię poteſt naturaliter videri, tũ quòd cũ nõ ſit per ſe ratio ipſa delectationis ſicut diuinitas, neq; ſit infinitæ actiuitatis, ſed res participata & finita, nõ eſt neceſſariũ vt odiũ dãnatorũ extinguat. Et ideo ipſam videtes inuidia & liuore cotabeſcẽt: & vehemẽtius cõtriſtabuntur, quòd eum, quẽ oderunt, in tanta honoris & gloriæ ſublimitate perſpiciãt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm tunc vnuſquiſque, tam electorũ, quam reproborum, vniuerſa bona & mala tam propria quæ fecit, quam aliena videbit.

Partis nega. 1. Argum. CVM ad iudicium merita cauſæ ſint cognitu neceſſaria, quæritur vtrùm omnium opera tam bona quàm mala erunt vniuerſis patentia, vt ſinguli & propria videant & aliena. Et arguitur à parte negatiua. Quicquid factorum cognoſcimus, aut per ſenſum præſens accipimus, aut per theſaurũ memoriæ de promimus, tunc autem peccata prẽterita, quia elapſa ſunt, non poterũt ſenſu percipi, neq; verò quæ memoria exciderunt cognoſci: ergo non tunc cuncta videbunt.

2. Argumẽt. ¶ Secũdò. Reſurgentium cognitio non erit tũ perſpicacior quàm nunc eſt angelorum, quippe cùm hominibus Matt. 22. æqualitas cum angelis promittatur: angeli verò non poſſunt alienas cõſcientias ſcruptari & cognoſcere ipſis inuitis, imò aliorum locutione opus habent, vt eorum corda cognoſcant: ergo multò minùs illic vnus quiſpiam poterit alterius conſcientiam inſpicere.

3. Argumẽ. ¶ Tertiò arguitur. Aut omnia quiſq; vno intuitu videbit, aut ſigillatim: nõ ſigillatim, vt facta ſunt: quia id immenſum exigeret ſpacium temporis: neq; verò ſimul vno contuitu, nam vt. 2. Topicorũ, ait Philoſophus, nõ poſſumus ſimul plura intelligere: adeo, vt neq; angeli poſſint ſimul intelligere niſi quæ per vnam ſpeciẽ intelligunt: ergo nullus tunc cuncta videbit.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium eſt illum. 1. ad Corin. 4. Nolite ante tempus iudicare quouſq; veniat dominus qui illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit conſilia cordium.

1. Concluſi. ¶ Ad quæſtionem quatuor concluſionibus gradatim reſpondetur. Prima capitalis. In illo articulo futuri illius iudicij libri aperientur quibus cauſarum merita legantur, vt cunctis iuſta appareat ſententia. Sic enim de illa die vaticinatus eſt Daniel. capit. 7. poſt illa verba ſupra relata. Aſpiciebã donec throni poſiti ſunt & antiquus dierum, &c. Et continuo ſubſequitur. Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Et Apocaly. 20. Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in cõſpectu throni, & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, & iudicati ſunt mortui & ex his quæ ſcripta erant in libris ſecundùm opera ipſorum. Huiuſcemodi autem libros Aug. 20. de ciuit. Dei cap. 14. ſic interpretatus eſt, vt libri priori loco poſiti intelligantur ſancti & veteres & noui, vt in illis oſtendatur, quæ Deus fieri ſua mandata iuſſiſſet: in alio autem libro vitæ, intelligatur vita vniuſcuiuſq;, quid, ſcilicet, horum quiſque nõ feciſſet ſiue feciſſet. Eſt hic tamen animaduertendũ, quod iſti libri, vt ibidem ſubiungit Auguſt. non poſſunt eſſe materiales, quia eorum magnitudinem & lõgitudinẽ vix vllus poſſet locus capere, aut tẽpus ſufficere, vt legerẽtur. Et reſpondendum eſſet, quando eſſent ſcripti, aut vbi, aut cuius opera. Itẽ quia Dei omnipotentia hac rerum mole non indiget, vt iudiciũ peragat ſuũ: ſunt ergo ſpiritualiter intelligẽdi ſcripti, vel in mente Dei, vel in mẽtibus hominum. Præterea meminiſſe oportet iudicio binam eſſe cognitionem neceſſariam: nempe, iuris & facti. Cogitauit ergo Augu. ſanctos diuinarum legum cuſtodes ſcriptas habere in pectore diuinas leges & iura, quæ per eorũ opera alijs innoteſcunt: de quibus ſupra citatus Ri

Auguſti. 20. de ciuit. Dei cap. 14.

Dan. cap. 7.

Apoc. 20.

cardus ait, eorum corda esse quasi quædam canonum decreta qua vtiq; ratione librorũ imaginem præseferent. Sed præterea librum vitæ interpretatur August. morum cuiusq; relationem, in quo eius gesta scripta sint: atq; hanc intellegit quãdam vim esse diuinam, qua fiet, vt cuiq; opera sua, vel bona vel mala, cũcta in memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accuset vel excuset scientia conscientiam, atq; ita insimul, & omnes & singuli iudicentur. ¶ At verò quãuis sancti quodãmodo libri dici possint, tamen liber vitæ, vt in Apocalypsi subiungitur, non potest intelligi scientia quæ in memoria cuiusq; erit, eius cõscientiã accusans, vel excusans. Primo, quia liber vitæ nunquã inter sanctos & theologos accipitur nisi pro libro prædestinationis: notitia enim ipsa Dei, qua firmiter retinet se aliquos prædestinasse ad vitam æternam, dicitur liber vitæ. Secundò, quia Ioannes illic nõ dicit in libro vitæ scripta esse opera cuiusq;, sed nomina, & ideo subdit. Qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. Quare nõ dicitur liber vitæ, quia scripta in eo sint acta & gesta vitæ, sed quia in eo scripti sunt omnes prædestinati ad vitam. Et ita idem August. illico, ca. 15. exponit librum vitæ.

Liber vitæ.

Sent. autho.

¶ Dicendum ergo quòd libri aperiendi in iudicio sunt tum sanctorum officia & merita, in quibus ius effulget, ad cuius normam cuncti deberent officia sua exigere: tum etiam singulorum memoriæ, quibus vnusquisque gestorum suorum recordabitur, vt opera cũ legibus conferantur, & cuius retributionis digna fuerint, appareant. De quibus libris ait Paulus. Testimonium reddente illis conscientia eorum, cogitationibus inter se accusantibus, aut defendẽtibus, in die cùm iudicabit dominus occulta hominũ. Itaq; cogitationes memoriæ sunt libri, qui conscientiam aut ream tunc facient, aut absoluent. Et quia illæ cogitationes erunt Christo & sanctis eius patulæ, per illas dicetur vnusquisque referre propria corporis prout gessit siue bonum siue malum: vt. 2. Corinth. ait Paul. Sed præter hos libros expandetur & in mente iudicis liber vitæ vbi conscripti sunt prædestinati, vt constet quemadmodum per Dei gratiã quæ prædestinationis effectus est, ipsam prædestinationem compleuerint, & suã vocationem, vt ait Petrus, certam fecerint: & quemadmodum reprobi in illo libro nunquã scripti supplicia fuerint commeriti.

2. Petri. 1.

¶ Exurgit tamen ex hoc interrogatio, quæ nã sunt & quanta quæ in suis conscientijs tam electi quàm reprobi cernent. Quare subiungitur secunda conclusio. In reproborum conscientia tam ipsi quàm alij vniuersi cuncta eorum crimina & demerita inspectabunt, imò & bona etiam si qua fecerint opera omnia inquam virtute diuina: de qua loquitur August. subitò. eis in memoriam reuocabũtur, atq; alijs in eorum cõscientijs manifesta fient. Probatur conclusio. Iudicium illud erit, vt rectissimum, ita, & prudentissimũ, ad rectitudinem autem iudicij spectat, vt nõ nisi cõuicto reo sententia proferatur: conuinci autem nequit nisi vniuersa de quibus accusatur ei ob oculos proponãtur, vt perinde merita suæ causæ cognoscantur: omnia ergo cuiusq; reprobierunt ei peruia, ne de iudice conqueratur quòd vel ex odio vel alio extra causam affectu eum iudicauerit. Quare non solùm mortalia crimina, sed etiam venialis culpæ, quæ momentum aliquod ad supplicium cumulum afferunt, erunt ei præsentes. Imò neq; sola opera aut verba externa, verum & cordium cogitationes in publicum prodibunt, iuxta illud. 1. Corinth. 4. Dñs tunc illuminauit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Et ratio est: quoniã licet, iudicium humanum quod idcirco imperfectũ est, nõ fiat nisi secundũ externa opera quæ sensibus patent, illud tamen perfectissimũ secundum penitissimas causas & in pectore recondi tissimas faciendum est. Nam cùm ex corde, vt ait Christus exeant cogitationes, scilicet, opera ex intentione, quæ intus latet, sunt opera perpendenda. Quod si aliqua bona fecerint ex gratia procedentia, vt Christiani, etiam illa præsentia reum ipsum accusabunt, propter ingratitudinem, qua Deo terga vertit: imò & naturæ dotes, illic clamabunt, q̃ gratias pro ipsis suo creatori nõ rependerit. At verò, quia iudiciũ illud non priuatim inter iudicem & tantum reum fiet, sed publicitùs in conspectu totius Reipublicæ humani generis, non sat erit, vt rei se ipsos agnoscãt: sed operæpretium est, vt eorum conscientiæ vniuersis sint compertę, quibus & sentẽtiæ innotescent. ¶ Meditetur ergo cordatissimus quisq; quãto pudore & opprobrio suffundẽtur in cõspectu Dei, angelorum, & hominum, hypocritæ: qui mortalium oculos tanquã dealbata sepulchra fefellerint: nempe, qui putida pudendaq; corda & pectora intus gestantes: execranda opera fucato externo habitu contexerint. Certè quando nullus nos alius infernus spectaret, hæc satis esset meditatio, vt tales esse contenderemus, quales Deo & hominibus apparere cupimus.

Probat. cõc.

Ratio

Meditatio.

¶ Interrogabit aũt hic quispiã, si omnia opera etiam infidelium sunt eis in memoriam reuersura:

Interrogatio.

fura:quomodo dictum est, quòd non iudicabuntur iudicio discussionis? Respõdetur, non negari quin per suas sint conscientias conuincendi,quanto sint supplicio digni:sanè cùm inter ipsos sint alijs longe peiores, sed tamen eorum peccata, cum suis virtutibus nõ cõferentur,neq; causa eis sententiæ reddetur. Esurui,
3 Concluſi. & nõ dedistis mihi mãducare,&c. ¶ Tertia cõclusio. Omnia opera iustorum bona, tam sibi quàm vniuersis alijs illic propalabuntur:reuocabuntur, inquam, in eorum memorias, & in aliorum notitiam reducentur,non solùm opera & verba, sed etiam cogitationes. ¶ Et ratio est, quia licet præmia adultis ætate propter illa merita cõferantur,quæ ex diuina misericordia & gratia dimanarunt,tamen quia suppositagratia verè sunt merita, retributio illa erit actus iustitiæ,iuxta illud Paul.2.Timot.4.Bonum certamen certaui: cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex: nõ solùm autem mihi,sed & ijs qui diligunt aduentum eius. Iustitia autẽ in præmio cognosci non potest nisi per meritorum pretium: cunctis ergo illorum merita
Ratio.2. explicabuntur. ¶ Accedit autẽ secunda ratio, quòd quamuis essentiale præmium in Dei possessione consistat,tamen ratio ipsa præmij hoc ipsum sonat, vt propter meritum conferatur alioqui non esset actus iustitiæ. Et ideo maxima honoris accessio inde fiet tunc iustis, ꝙ in effabile illud præmium nõ prorsus gratis absque vllo eorum merito, sed pro suis meritis de diuino subsidio profectis suscipiant. Inter homines enim præstantius est meruisse, quod nõ habes,quàm non meruisse,quod habes. Digni
Ioan.12. tas enim honoris æstimatur, non nuda possessio. Quare Christus Ioã.12. Si quis,inquit, mihi ministrauerit, honorificabit eũ pater meus. Videlicèt, ostendendo publicitus vniuersis
Luc.12. quemadmodũ mihi ministrauerit. Et Luc.12. Qui me confessus fuerit corã hominibus(tanquam amicum & dominum) & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei,vbi longè erit cumulatissimus honor, tanquã fidelem seruum. Qui autem negauerit me,coram hominibus,negabitur coram Angelis Dei, vbi ingratius erit opprobrium.
Dubium. ¶ Veruntamen de electorum delictis per pœnitentiã deletis, dubiũ est, vtrũ sint in memoriã reuersura. Extant enim oracula sacra partim negatiuæ fauentia: vt illud Isa 65. Ego creo cœlos nouos & terram nouam, & non erunt in memoria, priora, & non ascendent super cor, sed gaudebitis in æternum,& rursus. Obliuioni traditæ sunt angustiæ priores & abscondita ab oculis nostris. Vbi Hierony. Obliuioni,inquit,tradentur priora mala,quia forsitan in futuro pristinæ conuersationis, memoria omnino delebitur,succedentibus bonis æternis, ne sit pars malorum prioris angustiæ memorari. Et psalm.31.Beati quoram remissæ sunt iniquitates,& quorum tecta sunt peccata. Et.1.Petri. psalm.31
4.Charitas operit multitudinem peccatorum. 1.Pet.4.
¶ Quæsitum hoc bipertitur distin.47. Magister Sentent.Concedit enim electorum delicta in memoriam eis reditura.Sed præfata testimonia,hoc contestari,quòd memoria illa nec contristabit electos, nec beatitudinem offuscabit. Vtrùm verò proditura sint in aliorum notitiã, ait,se non legisse expressum in scriptura: vnde non irrationabiliter, inquit, putari potest peccata hinc per pœnitentiam tecta & deleta,illic etiam tegi alijs. Et re vera vulgus hominum facile hanc sibi sententiã persuadebit hoc argumento. Vix enim ingenium plebis percipere Arg. vulgi.
valet quo pacto fieri possit,vt crimina, flagitia & scelera,quæ nõnunquam nefanda esse cõtigit, & quàm maximè depudenda,quæ hic fuerũt occulta, in notitiam illic purgatissimarum mentium prodire possint absque maximo pudore & opprobrio illius,qui illa commisit.Præsertim si hic semper fuerit,vt iustus& honestus æstimatus. Cùm ergo beatitudini omnis turpitudinis pudor & verecundia repugnent,colligitur electorum delicta non esse tunc in aliorum notitiam prodenda.
¶ Nihilominus subnectitur quarta conclusio. 4 Concluſ.
Cuncta etiam electorũ crimina vniuersis erũt aperta. Neque hoc loco tenetur sententia Petri Lombardi. Probatur. Primo, ex 1ª Paul. Probat cõc.
1.Cor.4.asserentis, ꝙ tunc dominus illuminabit abscondita tenebrarũ & manifestabit consilia cordium: quæ quidem indefinita assertio vim habet vniuersalis: quia illud erit vniuersale iudicium non solùm vniuersorum hominũ, verum & vniuersorum operum. Et ideo ait,illic glossa, ꝙ gesta cogitata bona & mala, tunc aperta & nota erunt omnibus.
¶ Et secundò arguitur, ꝙ aliquorũ iustorũ delicta erunt illic manifesta sicut Dauidis,& Petri, & Magdalenæ, & eadem est omnium ratio.
¶ Tertiò,id præsertim cõprobatur. Iudiciũ illud ad hoc potissimũ celebrabitur,vt gratiæ & Egregia ratio.
virtutes,quæ nobis diuina ope proueniũt vniuersis ad Dei gloriã innotescant, inter has verò egregiũ locum obtinet pœnitentia:expedit ergo,vt eius vis & efficacia sit cunctis manifesta. Nequiret autem satis cum sua laude cognosci,nisi cuncta electorum delicta quantunuis

uis ingentia & fœda, quæ illa sunt virtute deleta, omnibus essent comperta: quo enim graviora erunt, eo pœnitentiæ potestas diuino fauore suffulta, maiori splendore fulgebit. Huic enim quodammodo accõmodari potest ver-
Ratio. 5. bum Pauli Rama. 5. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Absit autem, quem admoduñ illico nos Apostolus admonet, vt peccatis complicemur, vt gratia abundet, sicut illi blasphemi aiebant. Faciamus mala, vt inde veniant bona. Neque enim nos Deus condidit nec Christus redemit, vt pœnitentes essemus, sed vt eius mandata sic obseruaremus, vt nulla nobis opus esset pœnitentia. Quare cæteris paribus longè copiosior laus erit innocentibus, quàm pœnitentibus, nisi pœnitentia, quemadmodum in Magdalena, excellentes fuerit vires fortita.

Solutio arg. ¶ Ad argumentũ ergo populare respondetur, ꝙ delicta iustorum, quia non erunt tunc patentia Deo ad vindictã, sed tanquã materia pœnitentiæ, nulla in oculis iustorum erunt opprobrij, aut pudoris causa, sed laudum, quibus Deum efferant, qui tantam virtutem pœnitentiæ, & fidei, spei, & charitati quibus nititur, tribuit, vt deleta peccata, nullo sint amplius vituperio aut exprobratione digna. Quamuis fuerit, vel peccatũ Adæ si pœnitẽtiã egit, vel persecutio Pauli, vel turpitudo Magdalenę, vel negatio Petri, vel impietas crucifigentium Christum: imò & proditio Iudę si eum facti pœnituisset, non esset tũc fœdũ. Hunc ergo sensum exhibent testimonia illa citata apud Isaiam, & Dauidem, & Petrũ. Sunt enim iustorũ peccata contecta apud Deũ, quia quantũ ad vltionẽ, obliuioni ea tradit, iuxta Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiam, omniũ iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor.

Chrysost. ¶ Obijciet verò quispiam illud Chrysostomi Hom. 2. in Psal. 50. Nunc si recorderis peccatorum tuorum, & pro eis depreceris, citius illa delebis: si verò obliuisceris, tunc eorum recordaberis nolens, quãdo publicabuntur in conspectu omnium amicorum, & inimicorũ, sanctorumque Angelorum: ergo illa sola peccata tunc proferentur in publicum, quæ propter negligentiam non fuerunt hic remissa.

¶ Item, si omnium delicta essent cunctis iniquis comperta, inde solatiũ aliquod reciperẽt: nam solatiũ est, plures habere delictorum socios, indeq; eis verecundia & pudor minuitur.

¶ Respondetur ad primum, Chrysosto. id docere, quod peccata, quæ hic nõ fuerint deleta, proferenda tunc erunt ad ignominiam: quæ verò fuerint extincta proferẽtur ad gloriam.

¶ Ad aliud negatur, ꝙ aliquod sint inde solamen, aut verecundiæ remissionẽ damnati habituri. Illud enim in iudicio hominum accidit inter quos propter multitudinem delinquentiũ fit leuior pudor. Secus in æstimatione Dei, Solu. 1. arg. quæ tunc erit omnibus manifesta, qua, scilicet res æstimantur secundùm veritatem, secundũ quam nihilo est peccatũ minus, propterea ꝙ pluribꝰ sit in cõsuetudine: imò ob id est peius.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, & omnium mortalium opera quãuis memoria exciderint manẽt in suo effectu, vt bona manent in acceptatione ad præmium. Et si fuerint per peccatum mortificata, manent in ingratitudine. Et quæ non fuerũt per pœnitentiam deleta, manent in reatu æterni supplicij. Et si fuerint deleta in virtute pœnitentiæ. Quo circa, quia cuncta ex his effectibus pẽdent, per inde habent, vt valeant in memoriã remigrare. At verò, vt citatus Aug. ait, tam repentina tantorum operum recordatio diuinæ tunc virtuti tribuenda est, qua Christus per iudicãdi potestatem in omnium memoriam reuocabit.

¶ Sed redarguitur cõtra. Aucta causa effectus crescit, charitas in hac vita est causa doloris peccatorũ & gemitus: charitas autẽ illic erit cõfirmatior & perfectior: ergo si tũc peccata memoriæ iustorũ recurrerent, nõ possent nõ dolere: contra illud Apoc. 21. Absterget Deus omnem lachrymã ab oculis eorum: & non erit vltra gemitus, neq; clamor, neq; dolor. Respõdetur, ꝙ licet illud sit charitatis ingeniũ in hac vita, lætitia tamẽ in patria erit potentior, vt omni dolori obsistat, ne occupare animũ possit beatis: imo potius de diuina clementia gaudebunt, per quã ab illis malis liberati sunt. Sicut solent post prælium milites lætari de illis quæ euaserunt periculis: atque illi qui post grauissimos morbos cõualuerunt. Veluti è cõtrario, damnati, bonorũ memores quæ fecerunt: nullum inde oblectamentum suscipient: imò plus eis augebitur mœstitiæ, Iuxta illud Boetij. 2. de consolatione. Summũ infortunij genus est fuisse fœlicẽ. ¶ Ad secundũ respondetur, ꝙ cũ Solut. 2. arg. & bona iustorum opera, & iniustorum iniqua, aliquod illic incremẽtum gloriæ & miseriæ efficiant, inde poterunt alij aliorum merita, aut demerita, saltem in genere: perspicere: speciatim verò per virtutem diuinam, vt dictum est, singulorũ conscientiæ cunctis pãdentur, vt ab omnibus legantur. Quapropter nõ solũ in suis effectibus, vt dictum est, sed in se ipsis, merita Solut. 3. arg. demeritaq; cuiusq; deprehendentur. ¶ Ad tertium bipertitus est respõdendi modus. Quidã enim aiunt, eodẽ instanti tũc omnes singulorũ

merita

merita & demerita visuros. Quod quidē quantum ad beatos facile est creditu si illa sint visuri in verbo. Secùs in proprio genere, putà in singulorū conscientijs. De damnatis verò, qui non in verbo, sed in proprio genere videbunt, non ita facile creditur. Et ideo alij opinantur, quod non videbunt sigillatim cūcta, sed in genere. Hoc tamen est cōtra verbum Augusti. loco supra citato. 20. de ciuit. Dei. vbi ait, ꝙ omnia mentis intuitu cernentur, & quasi in libro recitabuntur. Imò ad conditionem illius iudicij non satis est cuncta in genere cognoscere, sed & singula perpendere. Alioqui non æstimarentur personæ ad iustum quales essent. Dicendum ergo, vt hic ait D. Tho. quòd singula cōsiderabuntur in proprio genere, non tamen in instanti, cùm non sint videnda per eandem speciem. Sed tamē subitò per diuinā virtutem: hoc est, in exiguo tempore. Et vt ait ibidē Augusti. mira celeritate cernentur. Vnde super illud Iob. 8. Induetur confusione, ait glossa. Viso iudice omnia mala ante oculos mentis versantur: hoc est singula quemadmodum commissa sunt occurrunt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm iudicium illud, scilicet tam disceptatio, quam sententiæ prolatio, sit vocaliter, an non nisi mentaliter repræsentanda.

AD hæc quæ dicta sunt attinet, vt breuiter exploremus vtrùm iudicium illud, sit externo verbo, an sola mentis locutione perficiendum. Et arguitur, quod fiet voce. Ait, quippe Augusti. 20. de ciuitate Dei. per quot dies hoc futurū iudicium tendatur incertum est, nō autem incertum esset, nisi vocis prolatione esset celebrandum. Et Gregorius libro etiam citato. 26. Morali. ait, ꝙ illi saltē verba iudicis audiēt, qui eius verbo fidem tenuerunt.

Partis nega. 1. Argumēt.

¶ In contrarium autem videtur stare Paul. Roma. 2. vbi ait. Testimonium illis reddente conscientia ipsorum, &c.

Pars affirmatiua.

¶ De hac quæstione nihil habetur sacris literis compertum. Et ideo hoc Magist. Senten. tanquam problema vtrinque anceps relinquit. Dicebant enim quidam quòd iudiciū mentaliter sit faciendum propter verbum Apost. 1. Corint. 15. In momento, & in ictu oculi. Illud autem non ad iudicium, sed ad resurrectionem refertur: & ideo alij dixerunt vocaliter exprimendum. Ricardus verò hic art. 1. quæst. 2. ait quòd sicut Christus est Deus & homo, ita partim mentaliter, & partim vocaliter iudicabit.

¶ Duas autem conclusiones possumus ex conlecturis & vero similibus rationibus colligere Prima sit. Discussio & examinatio operum, & accusatio aut excusatio, quæ ad cōuincendum iniquos, & ad præmiandum iustos sententiam antecedet, mentaliter dūtaxat perficietur. Cōclusio est cūctis receptissima. Et ratio est: quia accusatio illa, & singulorum operum enarratio, & examinatio, si voce seriatim esset peragenda, immensum temporis spatium exigeret, & ferre esset in illud absurdū recidere quod Augusti. de libris repellit, qui apud Daniel. & in Apocalyp. cōmemorantur. Nempè, quòd si essent materiales, vix tempus sufficeret, vt legerentur. Idem enim propemodum accideret, si omnia essent voce percensenda. Vnde eodē lib. ca. 26. ait, quòd conscientias reproborum conuincet sine vlla sermonis prolixitate. Et sapien. 4. dirumpet illos inflatos sine voce. Accedit, quòd cū illa Deus mouerit, & sua virtute sit cūctis reuelaturus, nihil vocali ꝓlixitate opus erit. Et certè hoc videtur. Roma. 2. Paulus illis verbis docere. Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cū iudicabit dominus occulta hominū. Quibus vtiq; verbis insinuat nullus fore accusatores aut testes præter cōscientiæ cogitatus, qui omnibus erunt in propatulo.

1. Conclusi. Rom. 2.

¶ Secunda conclusio. Quamuis non omnino cum certitudine, tamen neq; absq; probabilitate affirmari potest, sententias illas Christi, quæ Matth. 25. referuntur. Venite benedicti, &c. Ite maledicti. sensibili voce esse proferendas. Opinio fuit Abulēsis super eundem locū. q. 333. Et quæ me ratio in hoc inducit est illa, quæ solet: nēpè, quòd vbicūq; euāgelicus textus admittere sensum potest literalē quem sonat, secundū illū est audiendus: possumus autem sententias illas ad literā, vt vocales interpretari: nā licèt accusatio & examinatio intelligi nequeat nisi cū magno temporis decursu: sententiæ tamen illæ citissimè enunciari valēt: quoniam nō ad singulos singulatim sunt proferendæ, sed vna ad electorū chorū, qui erunt à dextris, atq; altera ad reproborum turbam, qui erunt à sinistris: non ergo est cur negetur voce esse proferendas.

2. Conclusi.

¶ Secundo arguitur. Christus iudicare debet in quantū homo, vēturusq; est in forma humana visibili, & vniuersi in eundē locū in suis corporibus

Ratio. 2.

poribus sunt conuocandi: & quod probabilius supra diximus, voce, & sono tubæ: & re vera sunt ad dextram & ad sinistram loco separandi: ergo pari ratione audibili voce sunt per sententiam approbandi vel reprobandi. Etenim si omnia in mente dūtaxat perficienda essent, non tanta appareret ratio celebritatis illius cōcilij. Ratio 3. ¶ Præterea & Christo ad honoris excellētiam vox illa, Venite benedicti percipite regnum, &, Ite maledicti in ignem æternum, accedet & iustis ad augmentum gaudij, & iniquis ad terroris vehementiam, causa illa eius voce prolata. Esuriui, & dedistis mihi māducare, &, Esuriui, & non dedistis mihi manducare: ergo sono vocis enuntiabuntur. Neq; necessarium est, vt quidam arguunt, sententiam hac ratione examinationi & accusationi respondere: nā accusationi & examinationi sufficiunt singulorum conscientiæ cunctis mente perspectæ, sententia verò debet maiestatem iudicis secundùm humanam vocem repræsentare.

Solutio arg. ¶ Argumēta ergo in capite obiecta, quatenus probant sententiam voce esse proferēdam, cōceduntur. Si autem fiant ad probandum examen quoq; & testificationem, similiter esse exprimendam. Respondetur ad primū, propterea August. incertum dixisse quanto tempore iudicium sit protendendum, quod neque compertum habebat sit ne voce an verò mente exprimendum. Gregorius autem sententiam nostram tenuisse videtur. Ait quippe, quòd vniuersi Christiani tam beati, quàm damnati audient vocem iudicis: sentētiam, videlicet illam, Esuriui, & dedistis mihi manducare, &, Esuriui, & non dedistis mihi manducare: quia infidelibus illa suæ condemnationis ratio minimè reddenda est.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm electi & reprobi sint ad dextrā, & sinistram Christi separandi.

POst hæc quęritur de dispositione iudicandorum, vtrum sint separādi ad dextrā & ad sinistram Christi. Et arguitur à parte negatiua. Videtur separatio illa nec sine magno negotio fieri posse, neque esse tam necessaria: ergo non nisi per metaphoram intelligenda est, vt iusti dicantur esse ad dextram, quia sunt ad beatitudinem destinati, & reprobi ad sinistram, quia sunt destinati ad supplicium.

Partis negatiuæ. ar. 1.

2. Argumēt. ¶ Secundo Paulus dicit. Omnes stabimus ante tribunal Christi, ergo omnes erunt ante faciem eius, electi quidem sursum in aere, vt ait idem Apostolus: miseri verò in terra, grauedine suorum corporum pressi: ergo non erunt à dextris neque à sinistris.

Pars affirm. ¶ In contrarium est illud Matth. 25. Cùm venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit in sede maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos adinuicem, sicut pastor segregat oues ab hædis, & statuet oues quidem à dextris suis, & hœdos à sinistris.

¶ Locus iste euangelicus erunt fortè à quibus non nisi per metaphoram exponatur, vt sedere Christum, quia in aere nequibit esse sedes: & separari bonos à malis. Imò Origenes super Matth. in eundem locum videtur huc alludere, quòd dextra nihil aliud sit quam beatorum cognitio, qua videbunt se, miserante Deo seruatos. Et sinistra iniquorum notitia, qua suis se delictis supplicia meruisse intelligent. Ait quippe, quòd quandiu iniqui, nempè in hac vita neq; se cognoscunt, neque Christum, & iusti per speculum & in ænigmate vident, tandiu nō sunt segregati boni à malis: cum autem propter manifestationem filij Dei, omnes ad intellectum venerint suum, tūc saluator segregabit bonos à malis, quia peccatores cognoscent sua delicta, & iusti manifestè videbunt semina iustitiæ suæ ad qualem eos perduxerint finem. Quare per dextram & sinistrā nō videtur intelligere nisi differentiam præmiorum & suppliciorū. Sancti enim, inquit, qui, dextera opera operati sunt, acceperunt mercedē suorū laborum, dextram regis, in qua requies & gloria est: multi verò propter opera sua pessima è sinistra ceciderunt in sinistram & in tristitiā tormentorum.

Origenes.

1. Conclus. ¶ Quicquid autem vel Origenes, vel alij quicunq; senserint, ad quæstionem tribus conclusionibus respōdetur. Prima. Credibile est Christum iudicatum ire in forma sedentis. Nam postquàm hoc ipse asserit, & potest ad literam sustineri, non tam castè & sincerè seruatur assertio per metaphoram: præsertim cùm non solùm dicat sessurum se in sede maiestatis suæ, verùm & discipulis, vt dictum est, duodecim pollicitus fuerit sedes, in quibus tunc sedeant.

2. Ratio. ¶ Secundò, quia cū in quātū homo, atq; in forma humana sit iudicaturus, cōsequitur, vt etiā sit ostēsurus formā iudicis, quæ est sessio. Hoc enim plurimū ad maiestatē confert, Et ideo ait quòd sedebit in sede maiestatis suæ, sicut dum nos redemit pepēdit in cruce ignominiæ suæ.

Sedes

Sedes enim non solùm honorem contra ignominiam, verum & requiem à laboribus significat: vt sicut stans ipse à sedentibus pōtificibus & iudice ludibrio habitus fuit, & iniustæ neci adiudicatus: ita sedens stantes suos hostes ante scabellum pedum suorū, iudicio condemnet.

Sedes ex nube. ¶ Sedes autem illa non est existimanda fore aut ex terra, aut ex aliqua terrena materia, quia non sunt absq; necessitate cumulanda miracula: sed erit nubes illa in qua se ipse asseruit venturum. Itaq; quod alibi se dixit vēturum in nube, hic dixit in sede maiestatis suæ. Aer enim virtute diuina condensabitur in nubem lucidam sub forma sedis. Et pari modo de alijs iudicantibus dicendum. Prę terquam quòd throni ipsi angelici apparebunt ipsum, non necessitatis, sed honoris gratia vehentes.

2. Cōclusio. ¶ Secunda conclusio. Tunc re vera inter fœlices & miseros segregatio fiet localis. Nā postquam assertio Christi in hoc literali sensu optimè audiri potest, sic est auscultanda. Enimuerò cùm Christus vtrumque dixerit: scilicet, congregabuntur ante eum omnes gētes, & segregabit oues ab hœdis, diffiteri realem nequeunt segregationē, nisi qui pariter congregationem negauerint: quod esset negare iudiciū in forma visibili per congregationem in eundem locum. Præsertim cum iniqui igne ardebunt: fœlices verò minimè: vt distin. sequenti videbimus. ¶ Et est præterea æquitatis ratio quæ eandem segregationem persuadet. In hac enim seculari militia, quia prædestinati & reprobi non planè discernuntur, neque constat qui nā sint in vno, qui ve in altero ordine permittuntur permixtim viuere, vt sint quasi triticū inter zizania. In illo verò resurrectionis momēto, luce plusquam meridiana illa manifestabitur differentia. Quare non est æquitati cōsentaneum, vt simul filij lucis, cum filijs Belial cōmisceantur. Non ergo congregatio omnium gentium, & segregatio ouium ab hœdis sic intelligendæ sunt, acsi prius tempore fiat cōgregatio, quàm segregatio, sed quemadmodum ait Christus Ioan. 5. quòd resurgent alij in resurrectionem vitæ, atq; alij in resurrectionem iudicij, sic in ipso regenerationis articulo, exurgent electi ad dextram, & reprobi ad sinistram: vt congregatio sit simul segregatio.

Cōgrega. & segre.

Meditatio. Sed propter faciliorem humanum modum intelligendi, dictum est, congregabuntur, & segregabit. Terribilior namq; erit, longeq; plus nobis pauoris offeret meditatio, si quemadmodū hic viuimus, quando nostræ salutis aut perditionis incerti sumus, meditemur nos esse sicut in diebus Noe, securè comedentes & bibētes, ac libricis huius seculi voluptatibus fruentes. Tunc enim si de repente apparenti ad iudicium Christo præsentati, audiremus ipsum segregare iubētem bonos à malis, quo nam pauore & stupore vnusquilibet corriperetur, hæsitans vtrius nam esset sortis. Igitur quod Matthæ. 13. ait Christus, in consummatione seculi exituros angelos, qui separabunt malos de medio iustorum: de hac separatione à dextris ad sinistram, intelligendum est, vt inde illico mittantur in caminum ignis.

¶ Nomine dextræ in Deo misericordia eius intelligitur, & sinistræ, iustitia. Enimuerò vbi mēbra hæc non inueniuntur, ratione virtutis dignoscuntur. Vnde Arist. in orbe cœlesti, illic dextrum posuit, vnde motus eius inciperet, si post quietem moueretur nempe, in oriente. Proprius autem primusque motus Dei est per misericordiam. Non quod iustitiæ virtus non sit etiam ei propria, sed quod misericordiæ actio non habet in nobis propriè causam, sed à solo ipso dimanat. Dum enim vniuersum condidit, nullū erat in rebus illius beneficij meritum, quia neque vlla res erat: neq; verò in impio dum illum iustificat: iustitia verò eius propter nostra merita aut demerita operatur in nobis: & ideo dum in iniquos animaduertit, à sinistris operatur, quia ex eorum delictis vltio illa procedit. Atq; hic est sensus ecclesiasticæ illius collectæ. Deus cui proprium est misereri semper & parcere. Quasi illud sit proprium ingenium eius prima & beneficiorum radix. Hac ergo ratione electi collocandi sunt à dextris Christi, & reprobi à sinistris.

Dextra & sinistra.

¶ Præterea quia dextra prosperitatē designat, atq; adeò sempiternam fœlicitatem: sicut sinistra extremam miseriam. Igitur electi tum propter merita quæ ex misericordia procedunt, tū propter præmium, quod recepturi sunt, collocabuntur à dextris: iniqui verò, & propter demerita quæ ex sua sinistra voluntate processerunt, & propter iustum supplicium quo sunt plectendi, statuentur à sinistris.

2. Ratio.

¶ Cæterùm quia Christus pluribus se muneribus functum asseruit in euangelio, pluribus modis segregationem hanc explicare possumus. Est enim ecclesiæ spōsus iuxta illud Pauli. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, prudentes virgines, præparatæ ad nuptias constituentur à dextris, & fatuæ quæ in hoc seculo, dū oleum misericordiæ gratis vēdebatur, malignè illud emerūt, depellentur ad sinistam. Et quia regnum cœlorum cum sagena contulit missa in mare: boni pisces custodientur à dextris, & mali eijcientur in sinistram.

Christus pāstor.

Prudentes & imprudentes virgi.

ſtram. Et quia ſe quoq; comparauit agricolæ permundanti aream ſuam, illi qui ſunt in horreum condendi, vt grana, ſiti erunt à dextris. paleæ verò & zizania ſemouebuntur ad ſiniſtram, vt inde proijciantur in ignem.

Oues & hœdi. ¶ Inter omnes autem ſimilitudines illa Chriſto maximè placuit, vt ſe paſtorem prædicaret, & ſuam familiam ouium gregem. Deſcendit enim de cœlo ouem quæſitum, quam perdiderat, & ideo ait. Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ. Ob idq; ait in præſentiarũ, quòd ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autẽ à ſiniſtris. Ouis etenim obedientiſsimum animal eſt, & in grege ſub cura paſtoris ſemper viuẽs: ex cæteris enim animalibus ſylueſtria feraq́ue inuenias, etiam capros, oues verò minimè: ob idq; maximè Chriſtianam eccleſiam repræſentãt. Sunt & inter animalia maximè frugiferæ, lana quippe, lacte, & caſeo, & aſsiduo fœtu, & carnibus ipſis ſunt nobis frugi, & vberes. Et tales debent in ſpiritualibus eſſe Chriſtiani. Sunt humillimę, pauciſsimis contentæ, inermeſq́ue, & nulla fallendi arte inſtructæ, & manſuetudine inſignes. Quamobrem dñs diſcipulos ſuos ceu oues in medio luporum eſſe iuſsit. Sunt deniq; innocentiæ candore præſtantiſsimæ, adeò, vt Chriſtum ipſum quaſi agnum dominatorem terræ expectarent Prophetæ, & velut agnum tollentem peccata indicaret Ioãnes, & tanquã agnum coram tondente ſe obmuteſcentem ſe ipſe tradiderit in ſacrificium.

Capri. ¶ Capri vero contra infructuoſi, cornibus & mento feritatem ſuperbiamq́; præferunt: & cùm oues demiſſo capite tenellis herbis contẽtæ paſcantur, capri in duos ſemper pedes erecti dumorum cacumina decerpunt. Sic enim filij huius ſeculi ad ſummos ſemper honores inhiant, vixq́; paſtoribus obſequuntur. Atqui ad maiorem emphaſim, oues fœmineo genere expreſsit, quia mitiores ſunt frugalioreſq́; quã arietes: hœdos verò, nẽpe barbatos capros genere maſculino, quoniã ferociores ſunt quàm

Dæmones. capræ. ¶ Hinc fit, vt dæmones nunquàm formam ouium, ſed ſemper caprorum induãt. At qui ea propter in lege veteri capri pro delictis populi ſacrificium erant, & ideo quaſi ipſa peccata foras emittebantur. Agnorum verò ſacrificium innocentiam Chriſti præſignabat.

Copioſior numerus à ſiniſtris. ¶ Tandem & hoc conſideratione dignum eſt, quanto, ſcilicet, copioſior numerus à ſiniſtris erit quàm à dextris. Si enim ab orbe condito ſub lege naturæ oculos ad gẽtes conijcias, quibus fides Meſsiæ nõ effulſit: deinde ad gentes quæ modo euangelium nõ agnoſcunt, incõparabilis eſt infideliũ numerus reſpectu anguli, quo verus Deus colitur. Imò ſi infideliũ multitudine prætermiſſa Chriſticolarum eccleſiam contemplemur, vtinam tot dextram quot ſiniſtram occuparent. Quod enim ait Chriſtus, tunc duo erunt in agro, vnus aſſumetur & vnus relinquetur, duæ molentes in mola, vna aſſumetur & vna relinquetur, duo in lecto, vnus aſſumetur & alius relinquetur, non ſignificat electorum ac reproborum paritatẽ, ſed quòd ex omni ſtatu, ſexu, ætate, conditione, officio, & arte, erunt prædeſtinati & reprobi. Nã quia præmiſerat aduentum iudicis de repentè futurum ſicut in diebus ante diluuium, quando ſecuri erant homines, comedentes, bibentes, nubentes & nuptui tradẽtes, ne quis cogitaret nõ eſſe tũc plures ſaluandos quàm illic in arca, dixit ex quocunq́ue ſtatu aliquos ſeruandos, alioſq́; reijciendos, videlicet, vt neq́; in vllo qui ſpiam ſtatu & conditione, aut officio tuto ſe viuere arbitretur, niſi Dei gratia præſidio ei fuerit, neq́; verò deſperet ſi eius voluerit fauore vti. Ob id namq́ue dixit. Vnus aſſumetur, & alius relinquetur: ne quis ſuis viribus naturalibus ſuam ſalutem adſcribet, ſed præuenienti Dei gratiæ. Non enim ex operibus, vt ait Paulus, ſed ex vocante dictum eſt, quia maior ſeruiet minori, ſicut ſcriptũ eſt, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.

Duo in agro. &c.

Vnus aſſumetur.

¶ Ad primum igitur argumẽtum negatur, aut magno negotio opus tunc fore, vt ſeparentur ab iniquis electi, aut non eſſe neceſſarium: imò reſurgendo ſeparabuntur, & erit operæpretiũ, vt beandi ſicut meritis, ita & loco ſint ab iniquis diſgregati.

Solut. 1. arg.

¶ Ad ſecundum reſpondetur nihil ſitui obſtare quominus omnes ſint ante faciẽ iudicis, electiq́; in aere, reprobiq́; in terra: & nihilominus illi ſint à dextris, & iſti à ſiniſtris.

Solut. 2. arg.

ARTICVLVS VI.

Vtrum generale iudicium per ſententiã iudicis concludetur.

ROſtremus actus iudicij eſt ſententia, & ideo tãdem quęritur, vtrùm per ſententiam iudicium generale cõcludetur. Et arguitur à parte negatiua. Si aliqua eſſet illic ſententia futura maximè illa, Venite benedicti patris mei, &c. aut, Ite maledicti, &c. illæ verò non habent ſententiarum formam, quæ eſt, abſoluo aut condẽno vos, aut quid ſimile, imò potius habet executionis

Partis negatiuæ. 1. arg.

tionis sententiæ figurā. ¶Secundò potissimū
2. Argumēt. arguitur. Sententiā debet examinatio causæ antecedere,vt secundū merita proferatur, illis verò verbis non exprimitur tota causa legitima approbationis aut condemnationis: ergo nō est sentētia.Probatur minor. Regnum cœlorum pro legis & mandatorum obseruatione confertur, & pro eorum transgressione auferetur,iuxta illud Matth.19.Si vis ad vitam ingredi,serua mandata,& copiosior eius possessio illis promissa est, qui consiliorum vota obseruātiæ mādatorum adiecerint:iuxta illud Matth. 5.Beati pauperes spiritu, quoniā ipsorum est regnū cœlorū.Beati mites,beati qui lugēt,&c. quorum custodibus promittitur, q̄ erunt magni in regno cœlorū: illic autem nulla fit aut mandatorum aut consiliorū mentio: ergo nō
3. Argumē. est legitima sententia. ¶Tertiò arguitur. Nemo à regno nisi propter vel originale, vel mortale crimen excluditur:opera verò misericordiæ genere suo rarò,nimirū propter extremā, aut grauem necessitatem obligant sub reatu mortalis criminis: ergo non videntur tot condemnandi, quia esurientem non pauerūt, aut non potarunt sitientē.Potissimū,q̄ opera misericordiæ spiritualia præstantiora censentur, quorum tamen illic nulla habetur memoria.

Pars affirmatiua. ¶In cōtrariū est Christi autoritas,cui⁹ nulla in iudicio alia referūtur verba quā illa, Venite benedicti,& Ite maledicti,&c.quæ cùm sint iudicij conclusio, eius habent imaginē sententiæ.

Conclusio catholica. ¶Ad quæstionem hac vna catholica cōclusione respondetur. Verba illa Christi, Venite, & Ite, legitima est sententia eademq; iudicio illo

Tria ad iudicium requisita. accōmodatissima. Vbi adnotandū est, q̄ cùm ad iudicium, vt supra diximus tria sint potissimum requisita: nempe potestas in persona, sapientia in intellectu, & rectitudo in voluntate: quæ quamuis per proprietatē in tribus personis existant, attribuitur tamen primum patri,secundum filio,tertium spiritui sancto, hęc omnia in summo gradu relucent in illo iudicio:quia Christus quantum ad potestatem, vt ait Petrus, constitutus est iudex vniuersalis viuorum & mortuorum: est autem ipse vt summa sapientia,ita & summa bonitas, & ex vno falli non potest,& ex altero nec potest fallere, neque alicui iniuriam irrogare.

Sapientia iudicis duplex. ¶Sapientia autem iudicis duplex est: scilicet, iuris & facti,inde ergo primū tùm extimescendum est illud iudicium,tùm cum primis adorandum,quod iudex neq; per testes falli poterit in facto,neq; per aduocatos in iure,quia oīa sunt etiā cordium intima suis oculis patentia & leges secundū quas iudicaturus est ipse condidit. Itaque ipse simul est, & legum summus cōditor,& factorū oculatissimus testis, ac per inde omnium æquissimus iudex. Nam quem admodum secundum intellectū falli non potest,ita neque secundum voluntatem flecti,neque prece neque pretio, neq; (quod expauescendum in Deo est) vllo commiserationis affectu. Etenim tempus miserendi illucusque protenditur, illic verò sola iustitia dominabitur meritorū iudex, quæ hic vel de misericordia eiusdem Dei processerūt, vel de nostra per uersa voluntate. Misericordia ergo & benignitas Dei, & longanimitas, qua homines hic ad pœnitentiam adducit, dum per duritiam cordis excluditur,in irā tùm ipsius iudicis conuertetur. Iuxta illud Pauli Roma.2. Per duritiam tuam thesaurizas tibi irā in die iræ. Hoc Rom.2. ergo grauius erit miseris, multoq́ue tremendum:nempe, diuinum pectus sic occlusum videre, vt nullus eis pateat ad eius clementiam aditus. Et quemadmodum neque secundum intellectum decipi, neque secundum voluntatem flecti, ita neque præ eius omnipotentia poterit vllo pacto superari. Quare nec ad aliū superiorem locum habebit appellatio, neque executio moram: sed sicut in mundi fabrica ipse dixit & facta sunt,ita in illo iudicio ipse iubebit & facta erunt.

¶Quo ergo ad primum argumentū respondeamus,negatur verba illa. Venite,& ite, non esse sententiæ Dei aptissima. Homines quippe dum iudicāt, quia non semper prolata sententia protinus executioni mandatur, mitiorem aliam pronuntiandi formam habent: in Christo autem, quia sententiam proferre est ipsam executioni mandare,appositissimè electis dicet.Venite percipite regnum, & reprobis. Ite in ignem æternum.

¶Et quia in Deo benedicere est benefacere,& Benedicere. summū beneficiū est collatio regni cœlestis, ait. Venite benedicti,hoc est, summa benedictione donati. Adijciet autē, patris mei, quia cùm iudicaturus sit in quantum homo per potestatem, quam à patre recepit, illam præmij collationem patri adscribet. Præsertim cum illi sit supremus prædestinationis effectus, quæ quidem prædestinatio fuit æterna, quæ Christo non secundum humanitatem, sed secundū diuinitatem, quam per generationem habet à patre competit. Quibus de causis filijs Zebedæi.Matthæi.20.ait. Calicem quidem meum bibetis:nempe, meritum meā baiulando cru- Matth.30. cē præstabitis: præmium verò, scilicet, sedere ad dextram & ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratū est à Patre meo.

Miseros autem reprobos maledictos appellans, non adijciet, patris mei, quia peccatorum quæ sunt condemnationis causa, Deus non est autor, sed nostra deprauata libertas.

Percipite regnum. ¶ Possidete regnum, nam quamuis iam tunc omnes electi sint illud possessuri secundùm animas: percipient tamen illud tunc secũdum corpora: & cum omniũ beatorum consumma to consortio. Quamuis fortasse explicet illud Christus ad nostrum intelligendi modũ: quasi tunc primùm, vt fit in cuiusque particulari iuditio, recepturi essent regnum. Ait autem possidete, hoc est, percipite, quasi illud electi cõcupiuerint, & corda inclinauerint, vt iat Dauid, ad faciendas iustificationes propter illam retributionem. Quocirca damnatis non ait, Ite percipite, aut, possidete ignem, quia sua intentio nõ fuerat illud adipisci, sed ex trãsuerso inuiti in illud malum impingent.

Venite. ¶ Et quoniam meritum regni consistit in appropinquatione ad Christũ, ait, Venite. Nam quamuis tunc nõ erit in cœlo impyreo, quod sedes est beatorum, ait, tamen. Venite mecum quo ego sum remigraturus: sicut alibi dixit. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et quia peccata consistũt in recessu à Christo, ait iniquis. Ite, sicut Matth. 7. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

Dubium de regno. ¶ Vnum autem hic se offert dubium circa intellectum illius verbi. Percipite regnum, percipere namq; regnum non est nisi Regis, cuius est regni dominiũ & gubernatio: Rex autem regni cœlorum non est nisi Deus secundum primã autoritatem, & Christus secundum eã quæ sibi collata est. Respondetur autẽ, quòd regni possessio per ius dominandi & regendi non est nisi Regis: sed nihilominus ciuibus, qui ius habent viuendi in regno, & in pace & tranquilitate possessiones suas ibidem possidendi, & iuribus eius fruendi, competit etiam regni possessio. Itaq; regnum est regis tanquã regentis, & ciuiũ tanquam eorum qui reguntur. Et isto secundo modo Christus traditurus est vniuersis electis regnum cœlorum. Quanquam emineat quædam excellentia in cœlesti bus ciuibus præ terrarum incolis: videlicèt, q ciues in hoc seculo non adnutum toto vtuntur regno, sed per partes: in quo ideo multa illis aduersa contingunt, vt paupertas, infirmitas, atque aliæ calamitates, per quas non licet eis animum suum concupitis explere. Fœlices autem cœlicolæ non per partes, sed totum possident regnum, vniuersi, inquam, diuinam essentiam vident, qua ratione Deum possident qui est totum regnum. Atque adeò quicquid optant, obtinent: nec quicquam est quod illis aduersetur, sed omnia pro votis sunt eis subdita. Atque hac ratione regnum etiam nomen suo gradu illis adscribitur. Iuxta illud Apocalyp. 3. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo. & cap. 5. Redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnũ & sacerdotes, & regnauimus super terram. Et cap. 22. Dominus Deus illuminabit illos, & re gnabunt in secula seculorum.

Regni posse ssio.

Regnum cœlorum.

Paratum vobis, &c. ¶ Paratum vobis regnum à cõstitutione mundi. Nam etsi paratũ: hoc est, prædestinatũ, non à constitutione mundi, sed ab æterno fuerit: tamen qui à constitutione mundi Angeli illud possidere cœperunt, & tunc homines ad illum possidendum fuerint conditi ait, paratum à cõ stitutione mundi. Quasi diceret. Inde iam vos expectat. Differentibus autem verbis, ait, dam natis. In ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. De regno namq; nõ dixit quod paratũ est Angelis, quoniam æqua sorte præparutũ est hominibus cum Angelis. Neq; merita quibus regnum homines promerentur, contingunt eis per Angelorum gratiam & fauorem, sed per auxilium & gratiam Dei, quæ æqualiter hominibus atq; Angelis opitulatur, peccatum verò primum hominis diaboli suggestione ingressum est in orbem, quod causa est cõdemnationis in ignem æternum: & ideo ad maiorem exprobrationem, ait qui paratus est diabolo, & angelis eius. Quasi homines per peccatum facti sint Sathanæ Angeli. Præterea, vt alibi diximus, quia infernus propriè nõ videtur nisi Angelis decretus: eò quòd nequeant per pœnitentiam à peccatis liberari: homi nibus namq; ad terrorem deberet infernus seruire, vt inde se per pœnitentiam eriperent. Quocircà humanum quidem est peccare, sed diabolicum in peccato perseuerare.

Qui paratus est diabolo.

Solutio. ¶ Secundum verò principale argumentũ, difficilimum vulgo existimatur: tanquam miraculum enim ducitur, quòd in causam præmij & supplicij æterni, non nisi impletio operum misericordiæ, & eorum omissio afferantur. Ve runtamen, qui de hoc mirantur, supponunt nullum aliud illic futurum meritorum, demeritorumque examen, eo quòd non aliud illic Christus verbo expresit, sed est ipsorum præsuppositum falsum. Nam, vt iam satis expositum est, vniuersa merita ac demerita, vnicuique in memoriam redibunt, eademque erunt cunctis comperta: vbi quemadmodum iniqui mandata defregerint vniuersis constabit: atque adeò palàm erit vnusquisque cõuictus,

quanto

quanto ſit ſupplicio dignus. Nam vt, ait, Chriſtus Matth.12. Omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddēt rationem de eo in die iudicij. Ob idq; Matth.18. aſsimilauit regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cū ſeruis ſuis. Inqua vtique parabola concluſit, quòd vnuſquiſq; reddet omne debitum, vſque ad nouiſsimum quadrātem, vt ait, alibi. Imò & in illo mētali iudicio aggrauabitur eorum culpa, qui pœnitentiam non egerunt, Niniuitarum exemplo, qui prædicatione Ionæ illam fecerunt, Cùm tamen Chriſtus longiſsime maior fuerit quàm Ionas, quippe qui ſpeciale ſupranaturale auxilium continenter offert peccatoribus, inſtigando eos ad pœnitentiam. Et infidelium cęcitas itidem exprobrabitur comparatione reginæ Auſtri, quam fama Salomonis ad ipſum perduxit. ¶ Similimodo & iuſtorum merita erunt cunctis propatula, tam in conſilijs quam in mandatis, vt cunctis compertum fiat, quàm ſit vnuſquiſq; fœlici illa retributione dignus.

Matth. 12.

Cur mentio operū miſericordiæ facta.

¶ Hinc autē emergit dubium, cur mētio dumtaxat operum miſericordiæ, quæ aut completa ſunt aut neglecta, ſingulariter fuerit facta. Aliqui forſan cogitabūt, illam eſſe cauſam, q̄ nonnunquam opera miſericordiæ vim obtinent præcepti, nempe ingruente extrema aut graui neceſsitate. Sed re vera cauſa hæc nō apparet legitima: quoniā alia ſunt præcepta maiora: quæ efficaciori ratione deberēt exprimi, Pręterea, omiſsio illa & impletio miſericordię in caſu neceſſario, inter alia merita, & demerita, per mentale conſcientiarū examen, in illo iudicio liquebit. Adde, q̄ commendatio illa impletorum operum miſericordiæ, & omiſſorum improperatio, non habet in verbis Chriſti illam effigiem, vt ſolùm ad caſus extremæ aut grauis neceſsitatis referatur, ſed vt proten datur ad omnes ſupererogationis miſericordias. ¶ Duæ ergo ſunt cauſæ, ob quas illa miſericordiæ mentio fiat, quæ propemodum in eandem incidunt. Prior hoc habet fundamentum, quod adulti Chriſtiani ratione vtentes, ad quos illa commemoratio refertur, vix communi lege poſſunt ſine peccato viuere, imò ſi confirmatos excipias, rarò ſine aliquo mortali. Inter fructus autem pœnitentiæ egregium locum habet eleemoſyna:: nam licèt oratio ex obiecto ſit præſtantior, eleemoſynas tamen neceſsitas publica pauperum commendatiores reddit. Enimuerò ieiunium macerationi potiùs proprij corporis confert. Vnde Thobiæ. 4. Eleemoſyna ab omni peccato & morte liberat. Et cap. 12. Bona eſt oratio cum ieiunio, & eleemoſynam magis quàm theſauros auri recondere: quoniam eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam, & vitam æternam. Quo alludit illud Chriſti. Lucæ. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et Eccleſiaſt. 3. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis, & Deus proſpector eſt eius, qui reddidit gratiam. Et Lucę. 11. Date eleemoſynam, & ecce omnia mūda ſunt vobis. Plurima ſunt quæ Chriſtus in hanc pietatis commendationem contulit. Et certe illud. 1. Petri. 4. Ante omnia mutuam in vobiſmet ipſis charitatem continuam habete: quia charitas operit multitudinem peccatorum, eleemoſynæ potiſsimùm coaptatur. Dum ergo Chriſtus opera miſericordiæ allegat iuſtis in cauſam ſuæ beatitudinis, non vult negare quin impletio mandatorum fuerit cauſa potiſsima, ſed demonſtrare, quemadmodum, ſi peccata commiſerint, pœnitentiam tamen egerint, eademque peccata, vt Daniel. 4. habetur, eleemoſynis redemerint, ſuaque perinde merita per gratiam Dei illis beneficentię muneribus auxerint: quippe qui bus egręgium amorem erga Deum, qui pauperum perſonam agebat, declarauerint. Et è conuerſo reprobis omiſsionem operum miſericordiæ improperans, non vult negare quin propter delicta mortalia in ſupplicium ignis mittantur: ſed oſtendere quēadmodum peccata ſua per pœnitentiam delere neglexerint, & per illos pœnitentiæ fructus, amorem eius coire, ipſumque adeò ſibi reconciliare.

Duæ cauſæ.

Eleemoſynarum commendatio.

Pauperū cōmendatio.

¶ Secunda cauſa, illius miſericordiæ commemorationis, & quaſi eadem eſt commendatio pauperum. Demonſtrat enim Chriſtus quanta ei cura ſit pauperum, quantaque eius gratia per eleemoſynarum beneficium concilietur: primum in hoc q̄ in die iudicij nullam ſe habiturum memoriam expreſſerit aliorum mandatorum, aut conſiliorum, aut ſacramentorum, aut deniq; officiorum, quàm benignitatis & largitatis in pauperes. Deinde, & in hoc pręſertim, q̄ nō ſatis dixiſſe putauit. Qd̄ vni de his feciſtis, pro me feciſtis. Sed ingētiſsimè emphaſis gra, quādiu feciſtis, inquit, vni de his fratribus meis mihi feciſtis. Stupenda Dei clementia dum ſederit in ſede maieſtatis ſuæ cū angelis Dei, tūc vt eleemoſynarū merita eximio extollat honore, nihil cunctabitur ſe pauperem fuiſſe, & egenum confiteri: nempe, qui in perſona pauperis, ad ianuas eſurierit noſtras, illic plagas nobis oſtenderit, & ærum-

Extollitur diuina clementia.

nas cum rubore detexerit. Igitur quibus mendicus Christus, nobis in pauperibus præsens, viscera aperire non suffecerit, eosdem saltem sufficiat vel ad illum inenarrabilem incitare honorem, quando coram angelis Dei confitebitur, se pauperem ab ipsis alitum, potatum vestitum, vel illo maledicto absterreat, quãdo exprobraturus est illis seipsum mẽdicum, esurientem & nudum, à suis ianuis abactum expulsumque fuisse.

¶ Ecce ergo secundum argumẽtum solutum. Antecessura enim est meritorum, hoc est præceptorum mentalis examinatio, sententiam At verò sententia, vt supra diximus, fortè sono vocis propter causas iam relatas exprimetur.

Solu. 3. argu. ¶ Ad tertium deniq́ue respondetur, quòd quamuis nemo nisi propter peccatum vel originale vel mortale à regno sit excludendus, nihilominus quia potuit vnusquisq́ue illud per pœnitentiam delere, & per misericordiæ fructus extinguere, datur miseris improperio, quòd eadem misericordiæ opera neglexerint.

Opera misericordiæ spiritualia missa. ¶ Missa autem fecit opera misericordiæ spiritualia, eò quod licèt sint ratione obiecti cumulatioris meriti, non sunt tamen tam omnibus nota quàm corporalia, neq́ue ad tam multa hominum genera se extẽdunt. Non enim tam multi sunt, qui consilio, aut doctrina, aut correctione alios iuuare possint, neq́ue tam frequentes, qui illis indigeant. Imò verò (quæ potissima causa est) neque sunt illa auxilia tam necessaria. Illa quippe spiritualia opera, quæ ad salutem sunt homini necessaria vsq́ue adeò sunt cunctis peruia, vt quicunq; possit, nisi sua culpa obstiterit, sibi sufficere, licet ab alio non corripiatur, neq́ue emendetur. Sed tamen corporalia subsidia nõ cunctis suppetunt: & ideo maiori obligatione ligant. Hoc autem examinare non est præsentis loci, sed illud admonere, vt timorẽ aduentus domini Christiana excultaque nobis vita adimat, eiusq́ue amorem ingeneret, Ait enim Paulus. Coronam iustitiæ illis esse propositam, qui aduentum Domini diligunt: nempe, qui non tam supplicia timent, quàm præstolantur præmia. Vnde ad Titum. 2. Sobrie & iuste & pie viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni De & saluatoris nostri Iesu Christi.

Timot. 4

DISTINCTIO Quadragesima octaua, De purgatione & innouatione mundi.

(.*.)

POST hæc quemadmodum sit mundus in sempiternum speciosior permansurus rimandum nobis supereſt. Enimuerò cùm non nisi in hominis obsequium conditus fuerit, quippe cui vt Genes. 1. legitur, dominium eius fuerit concessum, consentaneum est diuinæ què prouidentiæ condecens, vt humano generi perpurgato, & per gloriam innouato, mundus quoque lustretur, purgatusque innouetur, illud autem ministerium ignis, qui eidem muneri accommodatam habet naturam exhibebit. Vnde in Psalm. In conspectu eius exardescet ignis, & in circuitu eius tempestas valida. Atquè cùm duos sit habiturus effectus nempe, & mundum expiare, & damnatos cũ dæmonibus conuolutos in infernum obtrudere, prioremquè ante, posteriorem verò post iudicium, consequens fit, vt faciem iudicis sit anteceſſurus. Vnde in alio Psal. Dauid, Ignis ante ipsum pręcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Et Ioelis. 2. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens famma.

Textus Cap. 1.

Genes. 1.

Psalm. 49.

Psalm. 96.

Ioelis. 2.

Primùm

Cap. 2. Primùm igitur electos, quos viuos repererit purgationis egentes citissima morte perpurgabit: deinde elemẽta tria nobis attigua, quæ nobis subinde vsui sunt: nẽpe, terra, aqua, & aer eodem igne conflagrantia expurgabuntur: ac perinde ignis, qui apud nos in aliena ardet materia. Hoc nos Petrus Apostolus docuit dicens, quòd cœli, qui prius erant, & terra & aqua, aquarum inundatione perierunt. Vbi palàm cœlorum nomine, vt. 20. lib. de Ciuit. Dei ait Augustinus, aereique cœli intelliguntur, non ætherei cœlestes. Quos subinde cœlos, ait, igni reseruatos in diem iudicij. Ac demum de eisdẽ subdit, quòd cùm venerit dies Domini, vt fur, cœli cum magno impetu transibunt & ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent, & opera nempe mista, quæ in terra sunt, exurentur. Ascendet ergo, vt inde colligitur, ignis ille, veluti aqua diluuij, cubitos quindecim super montium cacumina: quare ad elementum ignis, quod purgatione non indiget, nõ pertinget. Tandem prolata sententia iudicij complicatos cum dæmonibus miseros homines in infernum rapiet.

2. Petr 3.

Aug lib. 20. de Ciuitat. Dei. cap. 16

Cap. 3. Eiusmodi ergo purgatione peracta speciosior mũdus innouatus permanebit: iuxta illud Apoca. 21 Vidi cœlum nouum & terram nouam: primum enim cœlum & prima terra abijt. Vnde diuus Petrus nouos, inquit, cœlos, & terram nouam expectamus, in quibus iustitia inhabitet. Nempe, vt secũdùm hominis gloriam, cuius gratia mũdi machina fabricata est, mundus ipse noua pulchritudine donetur. Et creatura quæ, vt ait ad Roman. Paulus, reuelationem filiorum Dei expectat, liberetur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ ipsorum.

Apoc. 21.

Roma. 8.

Igitur cum cœli non in aliud mo ueantur officium, quàm vt humano generi propagãdo alendoquè seruiant, illa tunc necessitate cessante, à suo motu requiescent, vt nec dies amplius noctesquè distinguant, aut mẽses & annos: lucem autem non amittent: imò iuxta verbum Esai. Erit lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis septemplicitèr: non autem diei & noctis vicissitudine. Ac perinde elementa suo ordine & gradu cœlorum amœnitatem imitabuntur. Nempe, vt terræ superficies, peruia vt vitrum sit: aqua sicut crystallus: aer veluti cœlum: ac deniquè ignis ceu luminaria cœli. Animalia verò & mixta, quia suapte natura corruptibilia etiam in totum existunt, non innouabuntur, sed prorsus & ignis conflagratione, & cœlorum motu cessante interibunt: vt quemadmodum homo, qui corpus seminat corruptibile in incorruptionẽ resurget, ita cũctis corruptibilibus peremptis, soli cæli, qui suapte natura incorruptibiles sint, atque elementa quæ in totum nõ sunt corruptioni subiecta, perseuerent.

Cap. 4.

(.S.)

DISTINCTIO Quadrageſimæ octauæ, Quæſtio. 1. De igne conflagrationis, & eius effectibus.

(.C.)

ARTICVLVS. I.

Vtrùm aliqua ſit futura mundi purgatio per ignem.

AD tractatũ iudicij pertinet mundi purgationẽ, & innouationẽ, quæ poſt diem illũ in æternum eſt permanſura ſpeculari. Quare præſens Diſtinctio duas habebit quęſtiones, vnam de purgatione mundi, atq; alteram de eius innouatione.

¶ Quæritur ergo primùm vtrùm mundus ſit per ignẽ purgandus. Et arguitur à parte negatiua. Purgatio rei, vel ab eo fit quod impurum ſuæq; naturæ cõmiſtum habet, vt expurgatur aurũ: vel ſecundũ diuinã iuſtitiã, ad abſtergendum culpæ ſordes: cui muneri locus purgatorij deſtinatus eſt: at verò in elemẽtis huius mũdi nil immundum commiſtum eſt, iuxta illud Actu. 10. Quod Deus creauit, tu ne commune (id eſt immundum) dixeris: neq; in rebus inanimis vlla exiſtere poteſt culpa: ergo neque vlla indigent purgatione. Partis negatiuæ Argumẽt.

¶ Secundò arguitur, q̃ etiã ſi mundus ſit purgandus, id non ſit per ignẽ faciendũ: tùm q̃ aqua non minoris virtutis eſt ad purgandum quàm ignis, imò plura aqua quã igne permundantur. Et prima mundi emundatio per diluuij inundationem facta fuit: tùm etiã q̃ ſi per ignem mundus purgaretur, ille eſſet eiuſdem ſpeciei cum elemento ignis: hoc autẽ inde apparet falſum, q̃ omnia quatuor elementa illo ſunt igne cõſummanda, vt. 2. Pet. 3. illo verbo ſecundũ gloſſam ſignificatur. Cœli ardẽtes ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent: ignis autem non poteſt ſe ipſum concremare. 2. Argumẽt.

¶ In contrariũ eſt illud. 2. Pet. 3. Aduenier dies dñi vt fur, in quo cœli magno impetu tranſiẽt, elementa verò calore ſoluẽtur: terra autem & quæ in ipſa ſunt opera exurentur. Pars affirmatiua.

¶ Quæſtio hæc quatuor cõcluſiones, quæ argumentis propoſitis inſinuantur expoſcit. Prima. Mũdus in die iudicij purgandus eſt. Cõcluſio hæc, quãuis ſub his terminis in ſacra pagina nõ inueniatur expreſſa, ſic tũ ex illa colligitur, vt ſit ceu catholica ſuſcipienda. Legitur. n. Apoc. 21. Vidi cœlũ nouũ, & terrã nouã. Primum enim cœlũ & prima terra abijt, & mare iã nõ eſt. Et loquitur de vltima mundi cõſummatione: omnis autẽ rei innouatio, per aliquã fit purgationẽ: vt in metallorũ purificatione conſpicitur. Cui alludit. Paul. 1. Cor. 7. vbi, ait, Præterit figura huius mundi. Præterire nãq; figuram eſt per purgationem immutari. 1. Concluſi.

¶ Ratio verò cõcluſionis ſic colligitur. Mũdus propter hominẽ cõditus eſt, nã, vt Ariſt. 2. Phyſic. habet, licèt mũdum factum negauerit, cognouit tamen eſſe propter hominẽ. Vnde Geneſis. 1. poſt mũdi fabricationem, ait dominus. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris & volatibus cœli, & beſtijs, &c. Et pſal. 8. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Locus autem debet locato proportionari: ergo quando homo ſecundum corpus eſt ad ſtatum gloriæ aſſumẽdus, condecet, & mundi corpora in ſtatum meliorem mutentur, vt. ſ. locus conuenientior ſit ad gloriam, & aſpectu pulchrior. Immundities autem quæ hominis gloriam impedit, eſt culpa. Nam, vt. 1. Corint. 15. ait Paul. Corruptio incorruptelam nõ poſsidebit. Et Apoc. vltim. in ingreſſu ciuitatis gloriæ, foris, inquit, manẽt venefici, impudici, homicidæ, &c. Quare homines quouſq; & ab omni culpa, & ab omni reatu pœnæ inde relicta purgentur, gloriam non poſsidebunt. Creaturæ verò corporales homine inferiores, quamuis res non ſint, quę culpa ſic inficì poſsint, vt eam committant, tamẽ quatenus ſunt hominum ſeruitium, quandam incongruitatem atq; indecentiã ex eorum culpis contrahunt: qua ideo indecentia, & ſordibus expurgari debent, vt gloriæ fulgore reſplẽdeat: quemadmodum baſilicæ dum aliqua fœditate polluuntur, non ſunt ſacris faciendis idoneæ, quouſq; luſtrentur. Res verò quæ hominibus delinquentibus ſeruiunt ac perinde eorũ delictis contaminantur, ſunt mixta, & elementa, quæ generationibus, atque alijs humanis vſibus polluuntur, ſunt ergo omnia elementa purganda: nam mixta omnia peribunt: Ratio cõcl.

¶ Hãc veritatẽ Paul. Rom. 8. quẽ locũ illic locupletius enarrauimus, ediſſerit. Etenim poſt quàm gloriam quæ reuelabitur in nobis longè paſsio

passiones nostras superaturā adstruxit,subiun xit. Nā expectatio creaturæ reuelationē filiorū Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est nō volēs, sed propter eū, qui subiecit eā in spe: quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatē gloriæ filiorū Dei. Quo loco, vt bene ait Chrysost. Omnem corporeā creaturā designauit, quæ cùm in seruitiū hominis cōdita fuerit, cui si in originali iustitia perstitisset, absq; aliqua turpitudine in seruiret, postquā ab eadē iustitia per preuaricationē diuini mandati homo cecidit, duplici vanitate subiecta fuit nō valēs. Primę. s. quia terra cœpit tribulis spinetisq; & id genꝰ herbarū nocumentis sylueſcere, aerq; nobis esse inclemens, & animalia nobis esse infesta, omnisque perinde creatura nobis cœpit mortem intentare, quam ante peccatū posset homo non experiri. Et quia vanū est, quod suo frustratur fine, dictꝰ est homo, ac perinde omnis creatura illi vanitati humanę mortis subiecta, nō volēs, quia non fuit illa eius primæua institutio. Sed & alteri peiori vanitati, nempe, culpæ, ab illo vsque peccati momento subiectus fuit mundus, quia homini in suis patrādis sceleribus inseruit. Lux quippe Solis, ei seruit, vt illa videat quę ipsum turpiter alliciāt: seruit & noctis vmbra, vt impudenter eadē perpetret: seruiunt & elementa quæ fructus ei proferūt, atq; alia tēporalia bona quibus ad ambitionē, luxū, atq; alia id genus flagitia & scelera vtatur. Est autē creatura illi seruitio subiecta, propter eum (scilicèt Deum) qui subiecit eam in spe: id est, qui iusit rebus huius mūdi, vt homini ad nutum seruirent, quousq; in eiusdē mundi innouatione ab hac seruitute liberarentur. Hæc ergo ratio futura est cōpurgationis mūdi, vt deinceps innouatus permaneat, statuiq; gloriæ sit idoneus. Quomodo autē purgabitur, articulus sequens declarabit. Nā sunt elementa à mixtione depuranda, & à contagione per humanos vsus cōtracta expianda. ¶ Primū igitur argumentū partim solutū restat. Nā etsi per se elementa nō sint culpæ subiecta, ex hominū tamen flagitijs quodāmodo contaminantur. Et ad priorem partē respōdetur, eo pacto nullam esse creaturā immundā: quo Manichæi dicebant, bonū & malū esse duas substantias, alteram à bono, alterāq; à malo Deo creatas, & in vnaquaq; re permixtas: in quo sensu illud allegatū intelligitur Act. 10. Nihilominus elementum quod sua natura est purum habet quādiu generationes durāt, aliquid admixtū extraneę & peregrinæ naturæ à qua debet purificari & defæcari, vt art. proximo mōstrabitur. ¶ Secū da cōclusio. Purgatio illa faciēda est per ignē. 1. Conclusi. Probatur primò ex illo psal. 46. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Et ꝙ loquatur de extremo iudicio, probant & præcedētia, & subsequētia verba. Ait quippe, Deus manifestè veniet, id est, non occultè sicut in primo aduentu. Ignis in conspectu eius exardescet, &c. Aduocauit cœlum de sursum (hoc est, vt Angeli & animæ de superno cœlo descēdāt) & terrā decernere populū suum. i. vt iudicet populum suū. Quāuis Augustꝰ. 20. lib. de Ciuit. Dei capit. 2. non legat nisi. Aduocauit cœlū sursum, id est, vt sursum ascendat. Quare nomine cœli intelligit iustos, qui, vt ait Pual. ascensuri sunt Christo obuiā in aera. Et nomine terræ intelligit dānatos. Sed prior lectio cōgruētior est. Et super illud. 1. Corinth. 7. Præterit figura huius mundi, ait Augustꝰ. 20. de Ciui. Dei. c. 16. Pulchritudo huius mundi mundanorū igniū conflagratione peribit. Sicut factū est mundanarū aquarū inundatione diluuij. Et subdit inferius. Vt. s. mūdus in melius innouatus, apertè accōmodetur hominibus, etiā carne in melius innouatis. Et. 2. Pet. 3. Mundus, inquit, aqua inundatus perijt, cœli autē, qui nunc sunt & terra eodem verbo (hoc est eadē sententia) repositi sunt igni reseruati in diē iudicij, & perditionis hominum. Et subiungit verba illa quæ iam supra citata sunt scilicèt, ꝙ elementa & cœli ardentes soluētur. Nouos autē cœlos & nouā terrā & promissa expectamus in quibus iustitia habitat.

¶ Ratio autē conclusionis ex effectu & modo quo ignis purgabitur sumitur. Tria enim sunt ad illam mundi purgationē pertinentia: nempe expurgatio ab illa indignitate, & vt sic loquamur irregularitate: qua mūdus per humana delicta infectus est vt idoneus maneat beatorum gloriæ. Mox purificatio & defæcatio elementorum ab impuritate & commixtione aliarum rerum, ac deniq; dispositio ad gloriæ perfectionem. His autem operibus perficiendis aptissimus est ignis. Primū propter suam nobilitatem, quia est qualitatibus gloriæ similimus, præsertim in luce. Atque hac ratione ac cōmodatus est ad abstergēdas sordes ex delictis humanis relictas: vt sicut ignis purgatorij pœnas peccatorum delet: sic & reliquias illorum in elemētis admistis ille ignis extinguat, & mundum suo creatori conciliet. Secundò, propter suam puritatem quoniā ob eximiā efficaciā actiuæ suæ virtutis, nullā extranei permixtionem admittit, sed citissimè illud absumit. Qua præterea virtute potentissimus est impuritatē elementorū extrahere. Nā, vt. 2. de

Solut. 1. arg.

Ratio conclusionis.

genera.tex.8.autor est Philoso.calidũ congregat homogenea, hoc est similia, ab æterogeneis ea segregãdo. Est quippe ad rarefaciendũ & extrenuãdũ efficaciss^{m}.Qua vtiq; ratione metalla per ignẽ excolãtur.Tertiò ignis dignitas est, q^{p} inter elementa à nostris est vsibus semotissimus, qua de causa minimè inter omnia ipsis inficitur. Quartò,quia purgatio illa citissimè facienda est: nõ sicut pristina quæ p aquas diluuij quadraginta diebus durauit, ignis autẽ velocissimæ actiuitatis est. ¶ Deinde & ꝓpter alterũ eius effectũ, qui est dãnatos, in infernũ rapere,nõ potuit aliud organũ ad illã exequendam sententiam cõmodius assumi:quãdoquidem igneis cruciatibus sunt perpetuò torquendi. Præterea, quia eodẽ igne illi iusti, q aliquid pœnarũ habebunt purgandũ expurgabuntur, vt art.proximo explicabitur. Adde q^{p} & ad maiestatẽ iudicis efferẽdam,splẽdorẽq; gloriæ iustis terroremq; inferni iniquis repræsentandũ apta est ignis demonstratio. ¶ Ad secũdum igitur argumentũ respondetur, q^{p} quãuis aqua aptior sit ad sordes abluẽdas,nõ tamẽ ad eorũ purificationẽ, quæ de extraneis naturis sunt commixta. Ob idq; cũ sub ætate Noe,nõ fuisset orbis postrema expurgatione innouandus,sed tãtùm à peccatorũ sordib^{9}, & præsertim à carna lib^{9} flagitijs,quibus tunc mũdus potissimũ sordebat,expiãdus, aquarũ officio mũdatus fuit, illo flagitiorũ ardore restincto: instar quodam modobaptismi quo peccata suffocãtur.Et quẽ admodũ in mari rubro submersi fuerũt AEgyptij: & veluti in antiqua lege pãni & vasa quæ sine sui cõsumptione mundari per ignem nequiuerant,aqua abluebãtur. In die autẽ iudicij expurgandus est mundus non modò ab infectione peccati, verùm & à cõmixtione & impuritate elementorum per separationẽ alienæ naturæ quã habent admixtã. Cui quidẽ negotio accõmodatissimus est ignis, quo liquescũt: excolãturq; metalla: præterea vt proximè dicebamus, tũ & damnatorũ supplicio, tũ & iustorũ gloriæ similis. Præterq; q^{p} tunc propter nimiã cupiditatẽ, & propriũ amorẽ refrigescet charitate,vt Mat.24.legitur.cuius frigoris antidotũ est ignis. ¶ Ad secundã verò partẽ eiusdẽ argumenti respondetur, q^{p} ignis, q purgatione tunc indigebit, est iste, q in nostros venit vsus: qui quidẽ est in aliena materia: puta in carbone & flãma,cuius esca & fomentũ est lignũ, & aer:qui ideo ignis poterit ab his alienis materijs per illũ alium purissimũ expurgari. Ligna enim & aer,& omnia, illo conflagrabunt igne, Quare non fit cõsequẽs, vt ille se ipsum aut purificet,aut consumat. ¶ Quòd si rursus arguas. In prima mundi fabrica rerum distinctio & segregatio nõ fuit per aliquod corporeũ instrumentũ facta,sed à Deo ipso immediatè. Vnde illa forte philosophorum dimanauit opinio, qua fuit Anaxagoras imbutus:nẽpe, q^{p} rerum segregatio esset actus diuinæ mentis:ergo eodem modo cõdecet, vt illa elementorũ purificatio per segregationẽ fiat à solo Deo. Negatur cõsequẽtia. Quoniã illa prima rerũ distinctio fuit per productionem formarũ in distinctis materijs,quas solus Deus: vt autor naturæ producere tunc potuit, cũ nõ essent alia agentia,quæ sibi similia gignerent. Purificatio verò elemẽtorũ in fine mundi, erit rerũ reductio ad illam puritatẽ in qua cõditæ sunt. Ad qd̃ opus perficiendum poterit ignis Deo ministerium exhibere. ¶ Tertia cõclusio.Ignis ille erit eiusdem speciei cũ elemẽtari & nostro. De hac enim re tres circũferũtur opiniones. Prima fuit q^{p} elementũ ipsum in illud sit tunc officiũ descensurum. Nõ q^{p} locũ suum debeat vacuũ relinquere, qa hoc rerũ naturæ aduersatur, sed q^{p} per cõbustionẽ aeris multiplicabitur vsq; ad terrã propter excrescẽtẽ tunc eius virtutẽ.Pugnare autem cũ hac opinione videtur testimonium Petri,insinuantis, q^{p} quantũ aqua ascendit mundũ emundans tantũ sit ignis ille ascensurus,vnde doctores colligitur prope nos fore generandũ. ¶ Et ideo alij cogitant ignẽ illum vehementibus solis radijs in nubes densas congestis progignẽdũ: quẽadmodum in speculo eorum reuerberatione solet ignis accendi.Veruntamen neq; opinio hæc cõueniens est: qm̃ tam ingens radiorum congestio nequiret, nisi ex certo situ & aspectu astrorum fieri:qui ideo aspectus & situs posset astrologis esse compertus:cùm tamẽ prorsus sit ignotus: quia nõ erit nisi supernaturalis, veluti cætera quæ illa die sunt euentura. ¶ Rei ergo veritas est quam D. Petrus insinuare & Aug. loco proxime citato explicare videtur,nempe, q^{p} eiusmodi ignis sit veluti olim diluuiũ futurus,A quæ vero diluuij per causas fuerũt naturales genitæ, sed tamen causæ illæ virtute supernaturali Dei fuerũt coadunatæ. Fecit em Deus,vt vniuersæ causæ aquarũ genitrices, tã cœlestis quã terrenæ tunc præter suum naturalẽ ordinem coirent. Simili ergo modo vniuersæ causæ quæ sunt caloris igniq; effectrices, tã quæ in cœlo quã quæ in terra existunt, cõuenient ad inflãmãdũ omnia quæ possunt esse ignis materia quocirca ignis ille,vt genituram habebit supernaturalẽ, ita & eadem virtute erit purissimus,atque adeo reliquis rebus expurgandis aptissimus.

¶ Hinc ergo colligitur nostra conclusio. Ignis enim

Solut.2.arg.

Inundatio diluuij.

Aliud arg.

Responsio.

3. Conclusio.

1. opinio.

2. opinio.

Vera responsio.

Probat. cõc.

enim ex quacunq; materia genitus, eandē tamen ſpeciē ſeruat: vt patet in igne ex radijs ſolarib⁹ prolato, qui eiuſdē ſpeciei eſt acſi ab altero generetur igne, & vterq; eiuſdē ſpeciei eſt cum elemento. Niſi q̄ iſte quo nos vtimur ratione craſsioris materiæ non eſt tàm purus.

¶ Atqui per hæc liquet argumēti ſolutio q̄ ſupra inſinuauim⁹, ſcilicèt, q̄ cùm omnia elementa, etiam ignis purganda ſint, non ſit purgatio facienda per ignē. Reſpondetur, inquam, q̄ ille ignis tanquā vehementior & purior purgabit ignem, qui nobis eſt vſui: experimur enim ardentē facem admotam exiguæ candelæ illā extinguere: quia aerem quo eius flāma nutritur, ocyùs cōſumit. Elementum verò ignis nil habet admixtum extraneum, quod ſit purgandum, vt articulo proximo videbimus.

¶ Veruntamen aliud exiſtit fortius argumentum. Virtus indicat rei naturam: virtus autem illa diuerſa apparebit à virtute ignis elementarij & noſtri, quia mundum, nempe, aquā, terrā & aerem purificabit, quod facere nequibit noſter ignis. Litera reſponſionis huius apud D. Thom. mendoſa eſt, vbi legitur non eſſe inconueniens, q̄ ignis ille ſit alterius ſpeciei: cuius contrariū & in quæſt. docuit & in reſponſione ad. 1. Legendū ergo q̄ virtus illius ignis, cum ſit ſupernaturalis ſpecie differet à virtute ignis noſtri & elementi, licèt ignes ipſi omnes ſint eiuſdē ſpeciei. Et ideo quia virtus illa nō fluet ex principijs ſubſtantiæ ipſius ignis, non indicabit naturam eiuſdem ignis, qui eiuſdem ſpeciei eſt cum noſtro: ſiquidē illa virtus ampliorem effectum habebit, adeò vt ſit admirabilis quemadmodū innūdatio diluuij. Quapropter non ſolum aſcendet ſecundum naturam ignis, ſed circumquaque inſerpet ſequendo combuſtibilem materiam veluti in igne totam inflammante, aut domum aut ſyluam conſpicimus,

ARTICVLVS. II.

Vtrum ignes ille ante iudicium veniet.

QVæritur ſubinde de aduētu illius ignis: præcedet ne an verò ſubſequetur iudiciū. Et arguitur, q̄ nō præcedet. De⁹ enim dicitur orbē per ignē iudicaturus: ergo executio ſententiæ erit vt impetu illius damnati cū dæmonibus rapiātur in infernū, atq; adeò erit iudiciū ſubſequuturus. ¶ Secūdo arguitur. Si eſſet anteceſſurus, nulli in aduētu dīi reperirētur viui: quia omnes concremaret: contra illud Apoſtoli. 1. ad Theſſal. 4. Nos qui viuimus, &c. rapiemur obuiam Chriſto in aera.

Partis negatiuæ. 1. arg.

2. Argumēt.

¶ Tertiò arguitur. Si veniret ante iudicium illud in medio eiuſdem ignis celebraretur, quo fieret, vt ſanctorum corpora cū corporibus dānatorū tunc arderent. ¶ In contrariū eſt illud pſalm. 96. Ignis ante ipſum præcedet. ¶ Ad quæſtionē vnica cōcluſione reſpōdetur. Ignis ille iudicium præueniet: nēpe faciē aduentis iudicis antecedēs, vt in pſalm. citato ait Dauid. Et in alio. Ignis in conſpectu eius exardeſcet. Et Ioelis. 2. Ante faciem eius ignis vorans. Ratio autē cōcluſionis eſt q̄ ignis illius duo erunt effectus. Vnus mundi purgatio, atq; alter cōplicatio dānatorum in infernū. Primus autē antecedet iudiciū, & ſecundus ſubſequetur ſententia iudicis: quia erit eiuſdē ſententiæ executio: fit ergo conſequens, vt iudicē antecedat. ¶ Quòd aūt prior effectus præueniet iudiciū, probatur. Reſurrectio mortuorū præcedet iudiciū: nam vt. 1. Theſſa. 4. ait Apoſtolus illi qui tunc reperientur viui, rapientur obuiā venienti Chriſto, atque adeò iam tunc mortui erunt, & excitati. Beati verò reſurgent in gloria, itaque terminus & finis reſurrectionis erit gloria animarū & corporum. Iuxta illud. 1. ad Corin. 15. ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: ergo in illo temporis articulo innouabitur mūdus: quādoquidē innouatio illa ſit propter hominū innouationē: nimirū, vt quēadmodum ait loco ſupracitato Aug. nouus mūdus innouato homini ſeruiat. Quod verbo illo Paul. ad Rom. 8. confirmatur. Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertate gloriæ filiorum Dei. Igitur cum orbis conflagratio ad eius expiationē & innouationē referatur fit vt ſubito ante iudiciū ſit futura. ¶ Veritas hæc præterea hinc colligitur, quod in momento reſurrectionis, vt ſupra diximus, ceſſabit tēpus ac proinde cœli motus, quæ quidem ceſſatio ad eandē mundi innouationē ſpectat. ¶ Auguſt. verò loco citato lib. 20, de Ciuit. Dei recenſens illa quæ tunc contingent, conflagrationem mundi poſt iudicium cōnumerat: imò poſt miſſos dānatos in ignē æternum: non tamen cogitabat eo ordine illa referre, quo ſunt euentura. Et ideò ſubdit. Quæ omnia quidem ventura eſſe credendum eſt: quibus autē modis & quo ordine veniant, magis tunc rerū experientia docebit, quam nūc ad perfectum hominis intelligentia valeat conſequi.

3. Argumē.

Pars affirmatiua.

Concluſi.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Auguſtin.

¶ Primū igitur argumentū ſolutū eſt: quoniā ſolum probat q̄ ille ignis aliquem ſit effectum poſt iudicium habiturus. Cæterum circa ſolutionem ſecundi & tertij adnotandum, quòd

Solutio arg.

ignes ille in illo momento quo resurrectionem antecedet, virtutem naturalem exercebit in omnes quos viuos repererit, tàm probos, quã reprobos vniuersos in cineres resoluẽdo. Qua propter opinio tenentium quòd iusti tunc viui non morientur, sustineri nequit, nisi dicẽdo q̃ Deus virtutem illius erga prædestinatos suspẽdet, quod nõ est vero simile. At verò quanuis oẽs hac ratione interficiat, cũ aliquo tamen discrimine. Iniquos nãq; exurendo cruciabit electos verò qui tũc inueniẽtur, qui nihil prorsus purgandũ habeant, nullũ, vt ait hic D. Th. & Doctores, in illa cõbustione habebunt doloris sensum, Deo sic sua virtute disponente quia nulla est ratio cur crucientur. ¶ Sed profectò hoc non est dictu necessariũ. Etenim cum mors illa sit per causam naturalẽ futura, nõ est cur nõ habeat suũ doloris effectũ: quãdoquidẽ aduenier viatorib⁹ in termino viæ sicut martyres in hac vita habẽt, & sanctissimi viri si cõburantur. Et sicuti illi sancti si arescentes prę timore, vt ait Lucas, examinarentur, sentirent mortis aculeũ. Aug. nãq; lib. 20. de ciuit. Dei. cap. 18. dicens, q̃ illi ignis nil tunc nocebit iustis, intelligit postquã resurrexerint. Atqui voluerit dicere, q̃ præseruabuntur à dolore, veluti tres pueri in camino ignis, cũ probabilitate loquetur. Ricard. dist. præsenti arbitratur illos qui viui reperientur, non esse ab illo igne interficiendos, sed morituros propter cessationem cœlestis motus quã putat illi igni anteceſſurã. Sed profectò opinio non videtur veritati germana, quoniam motus & tempus non cessabunt, vt supra diximus, nisi in momento quo Angeli officium absoluent colligendi cineres: quare iam omnes erunt per ignẽ in cineres resoluti. ¶ Iusti autẽ qui aliquit habebunt purgandum, cruciabũtur illo igne nõ solũ in obitu, verũ secundũ animas in illo perexiguo tempore quo erũt mortui. Cruciabuntur, inquam veluti in purgatorio plus minusue pro qualitate & quãtitate pœnarũ quarũ rei sunt, vt Augu. & patres docẽt. ¶ Quod si redarguas, mors illa nõ nisi tantillum temporis tenebit animas à corporibus separatas: quomodo ergo tã citò purgari poterunt oẽs? ¶ Respondetur triplicẽ esse causam. Prima est, q̃ terroribus & persecutionibus præcedentibus adeò erunt electi purgati, vt per parum eis fiat reliquum expurgandum. Secunda, quia cũ viui & vltronei illã inflictam mortem patiantur, permultum erit eis satisfactoria. Veluti de Cypriano martyre, ait Aug. q̃ passionis falce fuit citissimè perpurgatus. Tertia denique causa est, q̃ tormentum illud tanto erit intentione truculentius, quanto minus protensum. Per hæc ergo solutum restat argumentũ secundũ, intelligit enim Paul⁹ aliquos tunc viuos reperiendos dum ignis aduenerit: quo cõsumpti resurgent, assurgentq; obuiã Christo. ¶ Ad tertiũ verò respondetur, q̃ ignis ille statim post resurrectionẽ virtutem exercebit supernaturalẽ, qua ideo dãnatos in suis corporibus cruciabit, electis verò nullatenus nocebit. Ob idq; hanc inter alias superiori distin. causam adduximus, cur in ipso resurrectionis articulo fiet separatio, vt iniqui resurgant ad sinistram, iusti verò ad dextram. Quapropter licèt omnes sint in igne, alij tamen ardebunt: alij verò, minimè. Tametsi Aug. loco citato, cap. 18. hæsitando dixerit, q̃ forte iusti altiùs erunt in aera subleuati, quã vt possit ignis ille illos attingere. Sed non est necessarium.

Discrimẽ inter probos & rebrobos.

Adnotatio authoris.

Iustorũ purgatio.

Solut. 2. arg.

Solu 3. arg.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm ignis ille & cœlos & omnia elementa perpurgabit.

SVbsequitur de illius ignis duob⁹ effectibus. Quorum prior est mũdi purgatio. Et ideo quęritur, vtrũ totũ sit orbẽ purgaturus, scilicèt, cœlos & elementa & mixta. Et arguitur q̃ sit purgaturus cœlos. Ait enim Dauid. Opera manuum tuarum sunt cœli: ipsi peribũt, tu autem permanes. Et Petrus. 2. cap. 3. Cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent, cœli autem ab elementis distincti sunt orbes cœlestes.

Partis negatiuæ, ar. 1.

¶ Secundò arguitur, quod non purgabit quatuor elementa. Ait quippe Beda super illud citatum verbum Petri. Quod ex elementis duo prorsus ille maximus ignis consumet, duo verò in meliorem restituet faciem.

2. Argumẽt.

¶ Tertiò arguitur, quòd nec omnia mixta purgabit. Quoniam tàm infernus, quàm terrestris paradisus in terra continetur, & tamen neuter purgabitur: quandoquidem nec aquas diluuij illucusque ascendisse fertur.

3. Argumẽ.

¶ In contrarium est, quòd cœli non sunt ignis recipiendi capaces, atque adeò nec sunt per ignem expurgandi, sed illa elementa & mixta, quæ vsui nobis fuerunt.

Pars affirmatiua,

¶ Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima est. Cœlestes orbes ab igne non attingentur atque adeò nec per ipsum purgabuntur. Ad cuius intellectum meminisse illius oportet, quod supra diximus, nempe, binam fore corporalium rerum

1. Conclus.

rum purgationē, videlicet, & ab extranea permixta natura, & à fæcibus & contagione delictorū. Quòd aūt priori purgatione cœli per ignem non indigeant, probatur. Quia in ipsis nil est extraneæ naturæ admixtū imò neq; cōtrarium quidquam habent, q̄ ipsis aut in hærere aut nocere possit. sed solo motu locali nobis seruiunt & influentijs quæ ad eundem consequūtur motum: nulla ergo purgatione indigent, qua eorū substantia aut intrinseca quantitas aut qualitas demutetur, sed sola motus cessatione, vt requiescant. Motus aūt illa cessatio nō fiet per aliquam agētis applicationem, sed Dei numine & nutu cessantis orbes illos mouere: quæ ideo quis supernaturalis erit eis. Quo fit vt neq̄ue à contagione & infectione peccati alio sint modo expiandi: quia nō peccamus in illis, sicut in loco, quēadmodū in terra, aere & mari. Quare nullas inde contraxerunt sordes, nempe, aut cruorem per violentiā & iniuriā infusum, aut aliud quippiam quo terrā, aerē, vel aquam tangentes inficimus. Sed solo illo motu nobis seruiunt, à quo cessabunt.

Cœlū Empyreum, ¶ Quòd si de cœlo Empyreo nos redarguas, in quo angeli deliquerūt, respōdetur nullius egere purgationis, eo quòd protinus inde fuerunt deiecti. Præterquam quòd vbi Deus se beatis ostendit, nulla est alia opus lustratione.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primū igitur argumentū. s. ad locū psalmi, respōdetur, vel q̄ cœlorū nōie intelligūtur nō cœlestes orbes, sed pars illa aeris. vt. 2. li. de ciuit. ait Aug. quæ ignis quoq; conflagratione purgabitur. Vel si designentur orbes dicuntur perire quātum ad suas actiones in hæc inferiora: quia eorū motus peribit. Petrus autē appellatione cœlorum aerem significauit, vt se ipse in verbis antecedentibus exponit, Dicens .n. q̄ cœli erant priùs & terra quæ per aquæ inundationē perierūt, plane cœlos nominat regionē aeris, in qua significatiōe dicitur cæli pluuia & rorare cœlos. Et ideo dicens q̄ cœli igni reseruati sunt in diem iudicij, eundē aerem designauit: & vbi subiungit arsuros cœlos.

2. Cōclusio. ¶ Secunda cōclusio. Tria elemēta, nēpe, terra, aqua & aer citra sui corruptionē ignis cōflagratione in sua substātia permanētia purgabūtur Quò autem conclusio intellectu percipiatur, duæ sunt differendæ de hac re opiniones. Prior illorum, qui arbitrati sunt, omnia quidē elementa suam retentura materiā, mutanda verò quantum ad imperfectionem, diuersimode tamen. Quoniā duo corū, nimirū aerem & terrā aiebant, suas cōseruatura formas substātiales, alienis naturis, quæ sibi cōmiscentur, abiectis. Sed ignis & terra, vt putabant, in formā cœli transibunt: quoniā ignē propter suā lucem, & aquam propter suā diaphanitatē, facile censebant posse in cœlestes substantias trāsformari. Qua vtiq; ratione fieret, vt non nisi cœlum & terra permanerent. Nā aer, licèt suā retineat formā, cœlū tamen nūcupatur. Hanc sibi opinionem illo verbo persuadebant Apocal. 21. Vidi cœlū nouū & terrā nouā. Vbi duntaxat cœlum & terrā permansura notantur. ¶ Est tamē opinio, & rei Physicæ & Theologicæ omnino dissona: quā neque cœlū corruptibile est aut generabile cū nō habeat cōtrariū, neq; elementorū materia potentia habet cœlestē formam suscipiēdi. Item cū Ioā. loco citato & secundùm eum Augu. nos doceant totū mundū in cœlis & elementis innouandum, cōsequens fit vt debeant elementa secundū substantiam cū suis formis perdurare. Quare super verbum Pauli. præterit figura huius mundi, nō ait Augusti. quòd substantia, sed q̄ pulchritudo eius peribit. Adde quòd cū mundus sit tūc purgādus per ignem sicuti olim per aquā, fit, vt sicut tūc omnia elemēta seruata fuere, ita & in fine mundi salua consistant. ¶ Præterea totus orbis debet permanere perfectus, duobus tamen elementis secundū substantiā de medio sublatis, nō esset perfectus, sed truncus. Iam deniq̄ue absurdum est in loco aquæ verū esse cœlū & ipsi eminere sursum aerem, suā retinentē formā. ¶ Ioānes ergo in Apo. nomine terræ quic quid sub orbe lunæ cōtinetur comprehendit, Veluti Geñ. 1. in principio creauit Deus cœlum & terrā. Et in psal. Laudate dñm de terra, Ignis, grando, nix, glacies: &c.

Repro. opi.

¶ Posterior opinio, aliorū fuit, qui aiebāt, quatuor elemēta secūdū substantiā permansura, remouēdas tamen esse qualitates ab illis actiuas & passiuas, Et adducebātur verbis Aug. 20. de ciu. c. 16. vbi ait cōflagratione mūdana elemētorū corruptibiliū qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilib⁹ cōueniebāt, interituras.

2. Opinio.

¶ Veruntamen neq; hæc opinio cum veritate cōuenit: quoniā cū tunc elementa sint perficienda, nihil quod ad eorum perfectionem & naturā attinet, amittent, qualitates verò illæ quatuor sunt propriè elementorum passiones, eorum naturalibus principijs ingenitæ, atque adeo ad eorum secundam perfectionē pertinētes, veluti risibile cōuenit homini quapropter elementa persistentibus eorum substātijs, nequeunt illis qualitatibus denudari. Cuius nobis testimoniū perhibet aqua, quæ quātocūq; calore ferueat, dum fuerit ab igne semota, se ipsam in suam natiuam, frigiditatem reducit.

Repr. opini

¶ His ergo opinionibus depulsis, consequens

Probat. cōc.

fit no

sit nostra cõclusio: nẽpe, q̃ elementa & in suis substantijs & cũ suis quatuor qualitatibus perdurabũt: expurgabũtur tamẽ ab alienis naturis quæ fuerint cũ ipsis cõmistæ. Videlicet, ab impuritate, quã per mutuã actionẽ & passionem cõtraxerant: vt pote per vapores & exhalationes, perq̃; rigorẽ æstus & frigoris. Cessante enim motu cœli, omnia illa cessabunt. Atq; hic est sensus Aug. dicentis, qualitates illas penitus interituras. ¶ Purgabunturq̃; per eũdem ignem ab impuritate & infectione nostrorum delictorum. Hæc autem purgatio nil aliud erit quàm quædã per illum ignem reconciliatio, vt Deo homine recõciliato, mundus etiam sit ei gratus, atq̃; adeo statui beatorum idoneus. Quemadmodũ quę immũda sunt aqua & igne & hyssopo lustrantur, vt antiquitus vasa & nunc violata templa.

Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum igitur argumentũ respondetur q̃ dicuntur elementa absumenda, propterea q̃ aliquo modo purgabuntur. Ait verò Beda quod duo ex toto consumẽtur. Nõ q̃ secundum substantiam sint corrũpenda, sed q̃ cùm sint plus alienis substãtijs permista, penitus sunt purificanda. Hæc autẽ quidã dicunt esse ignẽ & aquã, quæ qualitatibus actiuis, scilicẽt, calore & frigore reliqua exuperant. Etenim cũ actiones istæ tunc sint penitus cessaturæ, dicuntur illa elementa prorsus consumenda. Sed alij dicunt esse aquam & aerem propter varios motus & impressiones cęlestes, quibus præ alijs elemẽtis alterantur vt patet in fluxu & refluxu maris, & inventorũ cõmotionibus. Et hæc opinio verisimilior est: quoniam elementum ignis nullas habet fęces quibus emũdetur. Quamuis & terra profecto cùm in centro subsideat, vbi tàm crebro generationes & corruptiones fiunt: non minus quàm reliqua elementa purgatione indigebit.

Dubitatio. ¶ Similiter respondetur ad illud Apoc. 21. primum cœlum & prima terra abijt & iam mare nõ est. Vbi cœlũ, quia cõponitur nõ solùm cũ terra sed etiã cum aqua, videtur vsurpari pro aere, vt loco citato, ait Aug. Respondetur, inquã, quod solùm signatur eorum innouatio. ¶ Sed aliter forsan quis de illa purgatione sic ambigat. Natura ignis est materiã, quæ ei admouetur prorsus corrumpere & in suam substantiam conuertere: ergo non poterit res aliter mundare, quàm illas in cineres aut in se ipsum transformando. Et confirmatur. Elementa tunc sunt in nobilissimũ statum efferenda: ignis autẽ est omniũ nobilissimus, & reliqua possunt in illum conuerti: ergo ita fiet.

Solutio. ¶ Respondetur ad primum, q̃ ignis ille aget, vt instrumentũ diuinæ virtutis & prouidẽtiæ. Et ideo non aget vsq; ad elementorũ consumptionem, sed vsq; ad purificationẽ. Præsertim cum neque virtute naturali quicquid purificat consumet, vt in metallorum eliquatione & purificatione experientia docet. ¶ Ad secũdum verò respondetur, elementa esse perficiẽda: res autem dum corrũpitur non perficitur: quia nõ est superstes. Præterquàm q̃ sunt perficiendæ: non in se tantùm, sed veluti mundi partes, qui vno elemento extincto, imperfectus esset. ¶ Tertia cõclusio. Ad elemẽtũ ignis in suo proprio loco existens ille purgatorius ignis nõ pertinget. Nõ defuerunt, qui huic cõclusioni aduersarentur, astruẽtes illũ ignẽ vsq; ad summitatẽ quatuor elementorũ ascensum ire: nam D. Petrus absq; exceptione ait, q̃ eius ardore elementa contabescent. Nihilominus probatur conclusio autoritate eiusdẽ Apostoli & interpretamento Aug. lib. 2. de ciui. c. 18. conferunt enim purgationẽ finis mundi cũ illa quæ per diluuium facta fuit: igitur cum illæ tunc aquę non ascenderint nisi cubitis quindecim super montiũ cacumina, vt Genes. 7. refertur, fit vt neq; ignis ille altius sit progressurus, vt ait gloss. super illud. 2. Thess. 1. In flãma ignis dantis vindictã, quem Magist. Sentent. & Theologi amplexi sunt. ¶ Præterea & ratione id comprobatur: quoniã elementũ ignis, vt supra dixim⁹, nõ habet permixtiones aliquas à quibus purgetur, & à nostris vsibus & iniquitatibus semotissimũ est: elementa ergo lustrãda & emundanda sunt terra aqua, & aer vsq; ad mediã regionẽ, quæ nomen sortitur cœli: hæc enim & eiusmodi cõmistionibus subiecta sunt, & nostris vsib⁹ polluũtur. Vnde Petrus Apost. cũ nomine ardentiũ cęlorũ aerẽ intellexerit, fit vt subiuncta elementorũ appellatione quæ eodẽ calore tabescent, duo inferiora subinde designauerit, vnde Aug. eod. loco. cœlos, inquit, ardẽtes, Petr⁹ istos imos aereos, nõ illos supremos æthereos appellat. Quocirca loco citato Apoca. nõ fit nisi tantũ cõmemoratio. s. cœli, terræ, & maris, ignis. n. nõ nisi existens in aliena materia apud nos purgabitur. ¶ Quarta cõclusio. Mixta nõ purgabũtur sed cuncta illo igne consumentur. Enimuerò quãuis cessante cœlorũ motu generatiões cessabunt, nihilominus tamẽ mixta quæ tunc genita erunt, & plantę, metalla, & saxa, atq; id genus reliquia non illico deperirent, nisi illo igni cuncta cũ animalibus inflãmante absumerentur. ¶ Ad tertiũ igitur argumẽtũ cõceditur, infernũ nõ esse purgandũ, imò erit omniũ purgamentorũ sentina, quo ignis ille cũcta cõijciet.

3. Conclus.

Ratio conclusionis.

4. Conclus.

Solu. 3. arg.

De

De paradiso autē terrestri quem in lib. 2. sent. distinctio.17. Magister sentē. & reliqui Bedam & Strabonem secuti aiunt esse in loco eminentissimo sub æquinoctiali, quò aquæ diluuij nō ascenderunt, dicendum subinde est, neq; purgatorium ignem illuc vsq; euolaturum. At verò quāuis necessarium sit dicere, contra quā Origenes sensit, paradisi locū fuisse in terra arboribus consitum: tamen quòd modo sit sub æquinoctiali superstes, nō vsq; adeò certum est. Et enim cum iam per omnē ventum totum pelagus fuerit tranatum, neque talis fuerit repertus locus, in dubium vertitur vbi nam fuerit. Fortasse fuit, in terra: quæ post fuit promissionis. Nil ergo de hoc hic definitur, nec de loco vbi Elias & Enoch latitant.

ARTICVLVS IIII.

Utrum ignis ille inuoluet reprobos in infernum.

SEcundus effectus, qui illi adscribitur igni, est damnatos in infernū post latam sententiam rapere. Et ideò quæritur vtrùm hoc verū sit. Et arguitur à parte negatiua. Super illud Malachi.3. purgauit filios Leui, ait glos. Duos ignes legimus futuros: vnū quo purgabit electos, & præcedit iudicium, alterum, qui reprobos cruciabit. Hic aūt est ignis inferni, qui vt habetur Matth.25. ab initio paratus est diabolo & angelis eius: ergo cōuoluere dānatos non erit illius ignis, quia ille non fuit ab initio: sed alter qui animas nūc cum dæmonibus cruciat.

Partis negatiuæ, ar. 1.

2. Argumēt. ¶ Secūdò. Ignis ille purgatorius erit instrumētum Dei honorificum, quippe qui eius virtute mundum perpurgabit: ergo non est cum infernali cōmiscendus.

Pars affirm. ¶ In cōtrarium illud est citati psalm.96. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.

¶ Ad quæstionem breuissimè cōclusione affirmatiua respondetur. Ignis ille, lata sententia iudicij protinus damnatos corripiet, & conuolutos in infernum obtrudet. Propterea namque in altero psalm.49. dicitur, in cōspectu eius ignis exardescet & in circuitu tempestas valida. Et Dani. 7. Igneus fluuius rapidus qui egrediebatur à facie eius. Vbi ait vna glossa: vt bonos purget & malos puniat, atq; altera. Vt peccatores trahat in gehennā. Et loco proxime citato. 2. Thessal. 1. ait Apostolus: in reuelatione dñi Iesu de cœlo cū angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam his, qui non nouerunt Deum, &c. ¶ Ratio autem conclusionis sic colligitur. Tota mundi purgatio & renouatio propter hominis purgationem & renouationē, vt prædiximus, est faciēda: purgatio autē humani generis fiet per separationē electorum à reprobis, quemadmodū grana à paleis segregantur: iuxta illud Matth.3. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suā: ergo quia officium illius ignis erit purgare orbem ac sub inde mortalium genus, reprobos ceu paleas à iustis quæ fœlicia sunt grana, separabit, proijcietq; in tenebras exteriores. Vnde Basilius super illud psalm. Vox domini intercidentis flāmam ignis. Quoniā in igne (inquit) & calidum vstiuūq; & grossum reperitur, & præterea sub tile & lucidum, in illa die sic ille ignis intercidetur, vt quod vstiuū est & grosū, ad inferos in pœnā damnatorū descendat, quod autē in eo subtile est & lucidū, superius ad gloriā electorum remaneat. Igitur vbi primū Christus protulerit illud, Ite maledicti, & dæmones homines surripient, & ignis vtroq; in tartara concludet. Prudentissimè ergo simul ac sanctissimè D. Petrus post illum cœlorū ardorem, elemētorumq; calorem, ac mixtorū exustionem cōcludit dicens. Cū igitur hæc oīa dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis cōuersationibus & pietatib⁹, expectātes & apperātes in aduētū diei dñi. ¶ Re vera nunq aut de auribus nostris cadere illa verba deberent. Venite benedicti, &, Ite maledicti, aut ab oculis spectaculum illud dimoueri, pientissimi simul ac seuerissimi iudicis, ventilabro permūdantis aream suam. Fac mortales vniuersos in aceruo, veluti in hoc sæculo sumus ceu grana cū paleis commixta, cōgestos esse, & terribilē Dei maiestatem manu ventilabrū tenentē ad eundem ventilandum aceruū: atq; à dextris horreū situm, quò immittenda sunt grana, & à sinistris hiantem inferni voraginē, flāmas expirantem paleas voraturā. Contēplare tunc ergo dño ventilante quot in illo aceruo latitent, ceu grana in hoc seculo æstimati, quos in altum ventilatos ventus Aquilo, à quo pādetur omne malū, ab ira Dei insufflatus, in illas inferni flāmas tāquàm paleas miserandas subripiet. Videas illuc euolantes magnates, antistites, reges, sacerdotes, monachos, doctores, ac magistros cum summa ignominia aerem sua multitudine dēsantes, & flammis ardentes, in illam tartarorum voraginem præcipites. Videasque contra quā plurimos in hoc seculo nullo pretio habitos, velut grana proditurōs, suorū meritorum pondere, quæ per Dei gratiam compararunt, ad dexteram cadere, vnde in super cœlestibus horreis

Cōclusio.

Basilius.

2. Pet 3.

Meditatio egregia.

Ratio conclusionis.

horreis recondantur. O nimium ſtupendum, miſerandumq; biuium, quo fratres à fratribus, à parentibus liberi, & mariti ab vxoribus diſſe cabuntur, cunctisq; id genus arctiſsimis vincu lis diſſolutis, alij ibunt in vitam æternam, atq; alij in ignem æternum.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentũ reſpondetur, eundem fore ignem conflagrationis mundi, & qui dãnatos cõuoluet: dicuntur tamen duo, tũ propter officia diuerſa: quia purgabit electos, eiſq; lucebit: & cruciabit iniquos: tum ſubinde propter quandam ſubſtantiæ vel qualitatum diuiſionem, quia, vt ait Baſilius, quod groſſum eſt cadet in infernũ, quod verò lucidum & ſub tile, manebit in aere. Qua vtiq; ratione ignis il-le ſic non carebit honore ſuo, vt etiam cum in-fernali commiſceatur.

Solut. 2. arg. ¶ Et per hoc reſpondetur ad ſecundum, quòd ſicut electorum gloria poſt iudicium erit per accidens cumulatior, tum propter corporum reſumptionem, tum propter plenum beato-rum conſortium, ita & damnatorum cruciatus erunt eadem ratione truciores: quapropter nõ inconuenit dicere, quod igni quo ab initio cru ciabantur dæmones & animæ torquebantur, alius adhibeatur nouus.

QVÆSTIO SECVN-da, De mundi innoua-tione.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm mundus ſit innouandus.

Part. negatiuæ. 1. arg.

POſt mundi purgationẽ ſequitur de eius innouatione, quæ erit eius effectus. Quæritur ergo vtrũ ſit innouãdus. Et arguitur à parte negatiua. Legitur Gen. 1. quòd Deus die ſeptimo requieuit ab omni opere, quod patrarat. Vbi ſancti interpretes requieuiſſe aiunt à nouis cõ-dendis creaturis: mundus aũt innouatus noua videtur creatura, quod eſſet incidere in dogma illud Empedoclis quem ſecutus fertur Orige. quòd videlicet, poſt hũc mũdũ futur⁹ ſit alius.

2. Argumẽt. ¶ Secũdo, diſpoſitio quã nũc mũdus habet eſt ei naturalis: ergo ſi in alterã poſt innouandus eſt, illa diſpoſitio erit innaturalis, ac perinde vio lẽta: violentũ aũt vt. 1. cœli ait Philoſ. nequit eſ

3. Argumẽ. ſe perpetuũ. ¶ Tertio arguitur. Innouatio creaturæ eſt propter gloriæ præmiũ: creaturæ aũt homine inferiores nõ ſunt glorię capaces: ergo nõ ſunt innouãdæ. ¶ In cõtrariũ eſt illud Apo. 21. Vidi cœlũ nouũ & terrã nouã: primũ enim cœlũ & prima terra abijt. ¶ Ad quæſtionẽ hac vnica cõcluſione affirmatiua reſpõdetur. Mũ-dus eſt innouãdus, vt perpetuò maneat innoua tus. Vnde Iſai. 66. Ecce ego creo nouos cœlos & nouã terrã, & nõ erũt in memoria, priora. Id quod differit Diuus Petrus loco citato dicens. Nouos cœlos & terrã nouã ſecũdum ipſius ꝓ miſsionem expectamus, in quibus iuſtitia in-habitet. Vbi ratione ipſius concluſionis inſi-nuat: videlicet, vt mundus aptus fiat beatorũ gloriæ, quã per opera iuſtitiæ, ex diuina miſeri cordia profecta, meruerunt. Enimuerò cũ mũ-dus, vt ſupra dictũ eſt, propter homines fuerit cõditus, cõgruens eſt, diuinæq; ſapientiæ con-decens, vt ſecundũ varios humani generis ſta-tus variè diſponatur: quandiu autem vita hæc humana mortalis durat, duplex nobis mũdus obſequium exibet: ſeruit enim nobis primò ad alendum propagandumq; genus noſtrum per terræ naſcentia & animalium auxilia: præ-terea ad Dei cognitionem: per hæc enim viſibi lia, vt ait Paul. ſempiternã Dei virtutem contẽ plamur: ergo his tranſactis neceſsitatibus hu-manoq; genere innouato, congruit, vt mũdus quoq; innouetur. Iam enim inde à reſurrectio ne carnis, neq; homo mundo indigebit ad viuẽ dum, neq; ad Deum contemplandum, quip-pe cum in illa æternitate Deum facie ad faciẽ contemplabitur. At verò cũ corporeus oculus diuinam eſſentiã cõtueri nequeat, oblectabun tur beati, viſu tum corporis in primis Chriſti, ac ſubinde aliorum beatorum, tum & aſpectu diuinorũ operum, atq; hac de cauſa oportebit totũ orbẽ ſpecioſum eſſe & aſpectu pulcher-rimum. Quocirca innouatio mundi non erit ſo lum purificatio, ſed nobilitatio, tam in perſpi-cuitate elementorum quàm in lucis cremento aſtrorum cœli, vt illico artic. 4. videbimus.

Pars affirma tiua.

Concluſi.

Solut 1. arg. ¶ Ad primũ igitur reſpõdetur, ꝙ Deus quie-uit die ſeptimo à creatione nouarũ ſpecierum, imò neq; deinceps indiuidua creauit ꝓter aĩas rationales: innouatio aũt mũdi nõ erit creatio, quãdoquidẽ cœli & elemẽta ſecundũ ſubſtan tiam permanebũt, quẽadmodũ in ſex diebus creata fuerũt, ꝙ ſi arguas, ad minus erit res no-ua cõtra illud Eccleſia. Nihil ſub ſole nouum. Quid eſt quod fuit, ipſum quod futurũ eſt. Re ſpõdetur, ſapientẽ ibi de ijs rebus loqui, quę or biũ circulationi ſubiectæ ſunt: ꝓpterea. n. di-xit. Nihil ſub ſole nouũ. Quæ quidẽ res in cir-culo ſucundũ eandem ſpeciem, numero diffe-

rentes

rentes continenter per generationes reuertuntur. Illa autem mundi innouatio non fiet per causas naturales,quæ solis orbiumq; circunlationibus gubernantur, sed super naturam, & ideo nihil mirum,si futurum,fuerit nouum.

Solu.2. arg. ¶ Et per hoc ad secundum respondetur. Innouationem illam, non fore naturalē, sed tamen neque innaturalem, seu contra naturam, atq; adeo neq; violentam,sed supernaturalem, qualis est gratia,& gloria. Quapropter erit perpetua,quemadmodum & Dei virtus.

Solu 3. arg. ¶ Ad tertium deniq; respondetur, ꝙ quamuis mundus illam innouationē non fuerit commeritus, homo tamen per Dei gratiam illam meruit,quippe qui ad eius gloriam pertinebit.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm motus cœlestium orbium per illā innouationem sit cessaturus.

VT innouatio illa per partes melio innotescat,quęritur primū de cœlis,vtrum ad eorū innouationem attineat,vt à motu requiescāt. Et

Partis negat. 1. Argumēt. arguitur à parte negatiua. Motus cœli est finis creationis eorum: etenim propter motum cō diti sunt: frustra ergo erunt superstites, si sunt à motu cessaturi: ea siquidem sunt frustra quæ suo orbantur fine: nihil autē tunc erit frustra, ergo perseuerabunt in suo motu. Præsertim cùm illa innouatio sit rerū perfectio & de perfectione cœlorum sit moueri.

2. Argumēt. ¶ Secundò arguitur. Sol indifferens est,vt hac vel illa plaga mundi persistat, ergo nulla est signabilis ratio cur potio in vna parte debeat gradū sistere quàm in alia, atq; adeo in nulla quiescet. Eo vel maximè, ꝙ si in oriente perstiterit, pars terræ occidentalis orizontis erit in perpetuis tenebris,quod illi fœlici statui orbis minimè congruit.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est ꝙ cùm tēpus sit mensura motus,quādiu durauit motus, durabit tempus:sed Apoc. 10. iurauit angelus per viuentem in secula,quod postquàm septimus angelus tuba cecinerit: scilicet, vt mortui resurgant, tēpus amplius non erit, ergo neque erit amplius circulatio cœli.

Conclusi. ¶ Quæstionis huius solutio propemodum ex superioribus colligitur:bimēbri ergo conclusione respondetur. Motus cœli in mundi innouatione cessabit: non quidem suapte natura, sed per Dei voluntatem nutrices causas suspendentis. Duę namque per extremū sunt de hac re errantiū opiniones, Prior Philosophorum, tam eorum,qui Peripatetici sunt,Aristote.sequuti,quàm Academicorum sub Platone philosophantium. Isti enim cùm non nisi causas naturales fuerint perscrutati, nullam in cœlis causam quietis rimati sunt: quia cū sint substantiæ incorruptibiles, lassari motu illo nequeunt,aut deteri. Rursus cùm eorum motus sit orbicularis, nō habet terminum, quo debeat finiri. Quòd aūt Deus suo arbitratu motum illum interrūpere valeat minimè cognouerunt. Alij vero Philosophi per aliud extremum somniarunt, mundum infinities posse, & interire & redire.

Probatio cōclusionis. ¶ Cōtra hæc vero dogmata statuitur nostra conclusio. Disciplina enim illa philosophorum theologæ veritati è diametro contra pugnat. Est enim certus finitusque prædestinatorū numerus, qui scripti sunt in libro vitæ,vt in libro de correctione, & gratia,ait Augu. qui quidem numerus neq; augebitur:neq; minuetur. Iuxta illud Paul ad Roma. 8. Quos præsciuit & prædistinauit conformes fieri imaginis filij sui:quos autem prædestinauit,hos & vocauit.

Roma 8. ¶ Si autem mundus esset perpetuus, numerus ille certus esse non posset. ¶ Altera verò opinio rei physicæ aduersatur: quoniā neq; in cœlis, neq; extra vlla est naturalis potentia, quæ eis esse valet quiescendi causa,fit ergo consequens, ꝙ cessabunt suspendente Deo concursum, qui est ad illum motū necessarius interdicenteq; intelligentijs mouendi munus, ob rationes supra expositas: scilicet, quoniā finis illius motus est humanū genus,quandiu corruptibile est, conseruare. Quapropter cùm diuina opera non sint frustra, illa necessitate cessante, cessabit motus, vnde palam fiet nobis propter nos mundi machinam esse fabricatam.

Ratio. 2. ¶ Secundò luminaria cœli,vt Gene. 1. refertur edita sunt, vt sint in dies menses & annos, quibus nostras nos metimur actiones: post diem verò iudicij non alia vtemur mensura, quàm diuina æternitate: neque opus erit dierum noctiumq; vicissitudine.

¶ Ac per hoc respōdetur ad illud Gene. 8. Cūctis diebus terræ frigus & ęstus:ęstas & hyems nox & dies non requiescent. Intelligitur.n. de terra quādiu vicissitudine illarū rerum indigebit:nā post iudicium,ait Isa.cap.60. Non occidet vltra sol tuus, & luna tua non minuetur. Circa illam verò insinuatam rationem, quod cum finis cœlestium motuum sint generationes horum inferiorum, cessante illo fine frustra permanebit motus: solet hic disputari vtrū cessatio motus cœli sit sufficiēs causa,vt generationes cessent.

Disputatio. Ricardus, Ricardus enim, atque alij arbitran-

arbitrantur non consequi, nec sufficere cœlestis motus cessationem, vt generationes cessent: quoniã vt Iosue. 10. legitur. Sole motum sistente minimè generationes cessarunt: imò pugnauit ille cum suo exercitu strenuè.

¶ Deinde arguitur, cœli nõ tantũ per motũ, verum & per lucẽ, atq; alias occultas influentias in hęc agunt inferiora: ergo cessante motu non fit consequens, vt generationes cessent.

¶ Accedit verbum August. 11. confesio. dicẽtis, q̃ si corpora cœlestia starent, ad huc figuli rota posset moueri. Quare Stephanus Parisiẽsis Episcopus hunc anathemate condemnauit articulum dicentium, quod si cœlum staret, ignis in stupam non ageret.

Artic. Parisiensis.

¶ Ad hæc autem primũ respondemus potissimã causam cessationis generationũ fore post diem iudicij, q̃ Deus ad id nullũ generale præstabit auxilium, atq; hæc ad nostrum propositum sufficiens est respõsio: nam inde fit consequens motũ cœli fore deinceps superuacaneũ. Sed respondetur secundo, & eiusmodi motus cessationis causam esse sufficientẽ, non quidẽ, vt omnia mixta illico interirent: quare supra diximus cuncta esse, vt ait Petrus Apost. exurenda per ignem, sed tamen, vt nulla fieri postea posset naturalis generatio, imo neq; actio quãuis de actionibus liberis, de quibus loquitur August. non id omnino cõsequatur. Et rationem docet primo de genera. Arist. nempe, quòd per accessum & recessum solis ad nos alternantur hyems, & ver, & æstas, & autumnus atque adeò cuncta generantur.

Responsio.

Responsio.

¶ Quo circa ad argumentũ respõdetur, q̃ etsi cœli per alias quoq; influẽtias & lucẽ in hunc mundũ inferiorẽ operẽtur, tamẽ per motũ fit illarũ influentiarũ applicatio. Quocirca saltem hoc manifestè sequitur, q̃ sine motu cœli fructus terræ nec crescere, nec matures cere possent. Imò neq; animalia neq; plantæ vllo temporis spacio possent viuere, quippe quorũ vita consistit in cõtinuo motu, & præcipuè animalium vita in actione caloris in humidum: quapropter illico animas expirarent. Secus de lapidibus & metallis. Quod autẽ Aug. ait, est q̃ si aliquis impelleret rotam figuli moueretur.

¶ Episcopus autem Parisiensis non est Romanus Pontifex.

Ad miraculum Iosue.

¶ Ad illud autẽ miraculũ tẽpore Iosue nõ desunt qui respondeãt: q̃ etsi orbis solis quieuerit, nõ tamẽ primũ mobile motũ pausauit suũ, quo generationes fiunt. Responsio tamẽ hæc non est conueniens: nam tunc sequeretur motum solaris orbis proportionem aspectumq; amisisse, quem habet ad alios orbes. Quare conuenientiùs est dicere, omnes tunc orbes pausam fecisse: sed tamen Deus qua virtute id fecit, subsequenter curauit rerum generationes seruare, vicem supplendo cœlorum.

Solut. 1. arg.

¶ Ad primũ igitur argumẽtũ in capite propositũ respõdetur. Cœlorũ finẽ alterũ esse proximum, qui est motus, alterũ verò superiorẽ, qui est homo: iuxta illud Deute. 4. Ne fortè oculis eleuatis ad cœlũ videas Solẽ & lunã, & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea, quæ fecit dominus Deus tuus in ministerium gentibus, quæ sub cœlo sunt. Iudiciũ ergo ex superiore fine sumendũ est. Quamobrẽ cùm quiescentes orbes seruiant Deo, & beatorũ gloriæ, non erunt frustra, quamuis careant motu.

Requies præstantior motu.

¶ Et eodẽ modo respõdetur ad aliud, q̃ motus cœli nõ est de perfectione ei⁹ essentiali, sed quatenus causa est influendi in hæc inferiora. Imò verò simpliciter requies præstãtior est motu: quia similior est Deo. Ob idq; quiescens cœlũ, quicquid philosophi dixerint, digniorẽ statũ habebit, gloriam referens beatorum.

Solut. 2. arg.

¶ Ad secundum respondetur, quòd quãuis secundum naturam particularem Solis indifferens ei sit punctum quodcunque cœlestis circuli, tamen secundum illum finem, qui est hominis gloria, propter quam quiescit, aptus est in nobilissimo puncto quiescere: illud autẽ secundum Arist. est Oriens, & Luna quiescet in opposito puncto Occidentis. Non quidem in linea Ecliptica, vt Eclipsim patiatur, sed vt sit lumine plena. In illo enim aspectu luminaria illa creata esse censentur. Sic ait Isidorus super illud Isaiæ. 60. Non occidet, vltra Sol tuus. Ait quippe, quòd post diem iudicij Sol recipiet mercedem laboris sui, & non veniet ad occasum. Nomen autem illud laboris cœlorum, quo vtitur etiã Ambrosius super illud ad Roma. 8. Omnis creatura ingemiscit, non accipitur propriè: quoniam cœli, vt incorruptibiles sunt, ita nullam possunt lassitudinem pati, sed intelligitur per metaphoram, vt quod Paulus ait, ingemiscere, quia cùm motus cœli ordinatione diuina referantur ad complendum electorum numerum, cẽsentur illud desiderare: ac perinde per similitudinem fatigari, expectantes mundi innouationem.

Oriens.

Isidorus.

Labor cœli.

¶ Alia verò obiectio, quòd tunc plaga occidentalis erit sub perpetuis tenebris, negatur: quoniam Luna quæ tunc lucebit, vt Sol, in illo erit aspectu. Præterea beati, quorum statui luminaria tunc seruient, cùm sint fulgore gloriæ rutilantes, neque emendicato illo lumine indigentes, aspectu illius varietatis oblectabuntur.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Utrum astris corporibusque cœlestibus lux in illa innouationes sit augenda.

Quæritur de altera cœlorum qualitate quæ est lux. Et arguitur à parte negatiua. Orbes illi natura sua nullius sunt mutationis capaces, neq; purgatorius ignis ad illos vsq; pertinget, vt aliquam inde valeant mẽ dicare lucẽ: ergo non augebitur eorum lux. Partis negat. 1. Argumẽt.

2. Argumẽt. ¶ Secundò arguitur. Quemadmodum motus cœli, ita & lux in obsequiũ nostrum propter generationes condita est: nõ enim solum motu, sed etiã luce cœlũ ad easdẽ generationes cõcurrit: ergo qua ratione cessabit motus, cessatura est lux. Quod si dicas seruiturum tunc ad gloriam beatorum, in contrarium est q̃ ipsi nulla egebunt tali luce: iuxta illud Isa. 9. Non erit tibi amplius sol ad lucendũ per diem, neque splẽdor Lunæ illuminabit te. Et Apoc. 21. scriptũ est. Quod ciuitas illa beatorum non egebit Sole neque Luna, vt luceant in ea.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est illud Isaiæ. 30. Erit lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis septempliciter.

¶ Ad quæstionem Rabbi Moyses negatiuè respondet, haud enim sibi persuadere potuit sapientissimum Deum tãtam orbis machinam innouaturum, cœlorũq; splendorem auctum ire propter vnam exiguam creaturam: qualis est homo. Negat tamen Hebræus ille mundũ factum propter hominem, non intelligens ipsum, qui ad imaginem Dei efformatus est, & ipsius diuinç gloriæ capacem, ea dignitatis excellentia pollere, vt mundus propter ipsum fuerit conditus, & ideo testimoniũ illud Isaiæ & similia, quæ de mundi innouatione loquũtur, per metaphoram exponit, sed nulla est in hac parte autoritate dignus.

Cõclusio. ¶ Respondetur ergo ad quęstionẽ breuissima conclusione. Astra, corporaq; cœlestia cremẽto lucis in illa innouatione decorabũtur. Probatur. Innouatio mundi eo refertur, vt illic gloriam repræsentent, & cognitionem qua beati Deum videntes fruentur: mundus autem propter decorem speciei, quæ luce resplendet, in accessam illam Dei gloriã præseferunt: iuxta illud Sapientiæ. 13. A magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri: ergo congruentissimum est, vt cõpleto beatorũ numero lux cœlestiũ orbiũ augeatur: luce namq; species decorq; mundi refulget, iuxta illud Ecclesiast. 43. Species cœli gloria stellarum mundũ illuminãs in excelsis dominus.

Dubiũ de cœlorũ luce ¶ Dubium autem crementũ illud lucis vnde corporibus cœlestibus sit prouenturum: nam purgatorius ignis neque illuc pertinget, neq; tam lucidus erit, vt cœlorũ lumen augere valeret. Nõnulli, quorum est Ricardus dist. præsenti, arbitrati sunt augmentum illud lucis cœlorũ ex radiatione multitudinis corporũ beatorum effluxum iri: neque verò probabilitate carent. Quãuis tunc sequeretur, q̃ nunc etiam per radiationem corporis Christi influxũ aliquem lucis recipiant, quod non habet tantum probabilitatis, sed responderi posset q̃ vnum corpus, quantũuis lucidũ, non potest tantũ effundere lumen, secus vbi innumera fuerit multitudo. Vel dicendum, q̃ augebitur diuina virtute, qua reliquæ partes orbis innouabuntur, quod significãt illa prophetica verba, Lux lunæ, sicut lux solis, & lux solis septempliciter. Recard.

¶ Sensus autem verborum non est cũctis omnino peruius sunt enim, qui autumant ob delictum Adæ solem & lunam plurimum suæ lucis amisisse, imò glossa eiusdem loci ait, q̃ cum omnia facta sint propter hominem, in eius lapsu peiorata fuere, solq́; & luna in suo lumine minorata. Atq; eadem ratione in mundi consummatione debet eis lumẽ restitui: quare illud septempliciter solaris lucis dictum putãt, quia restituetur ei lux qua septem illis diebus ante hominis casum promicauit. Erit luna, &c.

Reprobatio. ¶ At verò minimè credendum est quippiam reale luminis illis luminaribus fuisse ademptũ: quoniam per naturã id fieri nequiuerat: quod autem Deus propter peccatum Adæ illorum lumen extenuaret, non est credibile, vt toto mũdi decursu præter suam essent naturã quodammodo truncata.

2. Ratio. ¶ Adde quòd lumen hoc, quo nunc lucẽt, est totum, quod suæ naturæ conuenit, alioqui astra non essent idonea & sufficientia ad conseruandum humanum genus. Quòd si hoc est naturale: non habuissent in statu naturæ integræ aliud vehemẽtius. Nam alias illud fuisset supranaturale: essetquè nimiũ excellentius, q̃ vt homines illud ferre possent: neque ad aeris temperamentũ esset idoneum. Imò sequeretur, quòd luna tunc, vt ait Propheta, tantum luceret sicut modò sol, atq; adeo quando esset in oppositione solis in nullo hemisphero fieret nox: contra illud Genes. 1. luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti. Igitur nullo modo illa fuerũt propter peccatum minoris lucis. Sed in gratiam illius glossæ, intelligendum est respectu huma Genes. 1.

nis vsus, quia inclementia aeris quæ propter frigus vel æstus accidunt, sunt nobis in pœnā peccati, quæ antea fuisset naturalis. Quemadmodum terra maledicta fuit in opere suo, vt spinas: & tribulos germinaret. Non quòd eosdem antea non germinasset, quia sunt naturales, sed quia non essent in pœnam peccati hominibus molesti. Fit ergo ex his consequens, quòd augmētum lucis, quod habituri sunt cœli in die iudicij, non erit restitutio illius, quod perdiderunt, sed ornamentum illius innouationis. Quocirca non consequitur, quod si nihil propter peccatū astra illa perdiderunt, nihil sit eis accessurum propter gloriam. Vnde fit illud, quod Propheta ait, septempliciter nō habere aliud mysterium, quàm quod ingens eis luminis accessio fiet: quoniam septenarius numerus perfectionem denotat. Et fortè in illa septenaria proportione super lunam fiet illud crementum. Etenim si tunc luna erit sicut sol, nihil mirum si in illa proportione lumē soa lis excrescat.

¶Hinc consequitur, quòd lumen lunæ non erit tunc aliud quàm quod veluti modò, à sole recipiet, quamlibet ipsa per se fiet amplioris luminis capax,

Solut. 1. arg. ¶Ad primum igitur iam responsum est, quòd illud lucis incrementum non fiet actione purgatorij ignis, sed virtute Dei: nā quamuis cœlestes orbes non sint per naturam mutabiles, sunt tamen omnipotentiæ Dei obedientes, eiusq; supernaturales effectus capaces. Neque illa erit proprie mutatio, quia non machinabitur eorum correctionem, sed potiùs erit eorum perfectio, sicuti beatorum gloria.

Solut. 2. arg. ¶Ad secundum respōdetur, quod motus suaptè natura non pertinet ad rei perfectionem, cùm sit actus imperfecti, quamuis esse causam generationum, perfectionem dicat: lux autem secundum naturam suam dicit perfectionem: & ideo cessante generationis necessitate, cessabit simpliciter motus, nō tamen lux, quamuis fuerat generationis causa: nā licet desinat esse causa, permanebit tamen quatenus est cœlorum perfectio.

¶Ad id autem quod obijcitur, quod tunc beati non indigebunt lumine aut solis aut lunæ.

Nulla erit beatis creatura necessaria.

Respondetur, bifariam aliquid posse in vsum hominū venire. Vno modo ob necessitatem, & isto modo beati nulla vtētur creatura: quia Deus erit eis sufficiētissimus: nam sicut ait primæ ad Corinth. 3. Paulus, erit omnia in omnibus. Sed alio modo creatura potest venire in vsum hominis propter eius honorem & accidentariā perfectionem: & isto modo tunc seruient cœli hominibus: nam etsi essentiale eorū gaudium futurū sit, essentiam Dei videre, oblectabuntur tamen in contemplatione operum eius tanta pulchritudine refulgentium. Siue in essentia diuina opera illa contemplentur, siue in proprio genere: quandoquidem à cœlo empyreo poterūt omnes orbes prospectare. Imò forsan corporalibus oculis, saltem virtute diuina. Et quando illos visu corporeo non cernerent, ipsi tamē illa pulchritudine canerent gloriam Dei qua suam curiam beat.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm elementa per aliquod claritatis augmentum sint innouanda.

POST cœlorū considerationem subsequitur de elemētis etiam explorare an sint per aliquam claritatē innouāda. Et arguitur à parte negatiua. Sicut claritas est cœlorū propria, ita & calidum, frigidum, humidum, & siccum sunt elementorum qualitates: ergo sicut cœli per claritatis, ita elementa per istarum qualitatum agmentum sunt innouanda. Partis negatiuæ arg.

¶Secundò. Rarum & densum, sunt qualitates elementorum propriæ, quæ ideo in ipsis permanebunt: claritas verò aeris, quia non habet opacitatem, non est apta ad recipiendum claritatem per modum relucentis corporis: neq; verò densitas terræ, propter nimiam eius impuritatem introrsum claritatem admittit. 2. Argumē.

¶Tertiò. Si elemēta aliqua erunt claritate donanda, eadem ratione deberent & plantæ atq; alia mista innouata, & claritate ornataq; permanere: tum quod ad ornatum eorundem elementorum attinent, tum quòd sicut elementa ita & mista propter hominem facta sunt, cui etiam seruiunt: quare par illis, vt elementis debetur, honoris gratia, innouatio: atque adeò si mista non innouabuntur, fit vt neque elementa sint innouanda. 3. Argumē.

¶Quartò. Elementa si per mansura sunt, super uacanea tunc videbuntur: nisi aliqua rationalis creatura, illis, ceu domicilio vtatur: nulla autem rationalis creatura in illis habitabit: nam beatis cœli sufficiēt. Nisi cum quibusdam opinemur, pueros qui absque baptismo decesserunt, de limbo esse tunc educendos, qui super faciem terræ spacientur, cœlorū aspectu fruentes. Hæc autem opinio non est rationi consentanea: ergo elementa non permanebunt, claritate illustrata. 4. Argumē.

¶In

Pars affirmatiua.

¶ In contrarium est illud sæpe citatum Apocalyp. 21. Vidi cœlum nouum & terram nouam.&c.

1. Conclusi.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Elementa per receptationem amplioris claritatis innouabuntur. Probatur. Cùm corporalis creatura propter spiritualem sit condita, per illamq; adeò gubernetur,oportet vt perinde atque spiritualis disponatur,fit ergo consequens, vt sicut ordo se habet spirituum terrenorũ ad cœlestes, ita se habeat & corporũ terrestrium ad cœlestia.In illa autẽ vltima rerũ innouatione spiritus terrenorũ hominũ ad honorẽ & dignitatẽ Angelorũ promouebuntur:quia vt Matth.22.legitur,homines erunt sicut Angeli Dei,quatenus humanus spiritus cum angelicis conuenit: nẽpe, in intellectu & voluntate: ergo simili modo substantia corporea,nempe, elementa in eo quod cum cœlestibus conueniunt,ad cœlorum exẽplum innouabuntur: illud autem, vt.2.de Anima ait Philosophus, est natura lucis & diaphani: ergo eiusmodi corpora ampliore claritate donabuntur. At quia non omnia eandem habent lucis capacitatẽ, quoniã non sunt æquè diaphana,illa eorum claritas non erit in omnibus æqualis, sed suis cuiusque gradibus distincta.Nempe,vt terra secundùm exteram superficiem sit vt fertur, peruia sicut vitrum, aqua etiam in partibus interioribus, velut crystallus: aer tanquam nunc est cœlum:& ignis qualis est modo Luna. Quo circa crementum illud lucis elemẽtorum nihil auferet de proportione vniuersi, nam sicut modò in luce & qualitatibus quas continent, proportionẽ habent eandem seruabunt, propterea quòd singula in suo gradu & ordine respectu alterius augmentum suscipient. Hæc non sunt sacris oraculis tàm exactè secundùm has differentias constituta: nihilominus sancti interpretes optimis coniecturis illa colligũt. Ex illo Esa.66. Ecce ego creo nouos cœlos & nouam terram. Et ex Apoca. Vidi cœlum nouum, & terram nouã.Et ex diuo Petro. Nouos cœlos & nouã terram,& promissa ipsius expectamus,nomine enim terræ illa quæ sub cœlo sunt elementa comprehenduntur.

Diuersa elementorum claritas.

1. Ratio.

¶ Accedũt & testimonijs rationes. Nam cùm elementa in hac mortali vita sua obsequia hominibus exhibuerint,à qua seruitute,vt ad Roman.8.ait Paulus, in illa reuelatione filiorum Dei liberabuntur,congruens est,vt aliquo prẽmio donentur, quo illam referant glorificatorum corporum claritatem,nempe, vt ampliore splendore fulgeant.

2. Ratio.

¶ Ad hæc tandẽ cùm humana corpora ex elemẽtis cõstent fit vt partes quæ in electorũ corporibus latitant,cumulata luce innouentur:ergo cùm eadẽ sit ratio totius & partiũ, tota ipsa elementa simili modo innouabuntur.

2. Conclusi.

¶ Secunda conclusio. Mista nõ innouabũtur, sed prorsus interibũt. Hãc conclusionẽ quæst. præcedenti præmisimus inter loquendum de purgatione,nũc tamẽ iterũ cõprobatur. Mundus vt propter hominem plasmatus est, ita & propter ipsum,atq; adeò instar ipsius est innouandus. Innouatio autẽ hominis ea erit, vt de statu corruptionis in corruptionem, perpetuamq; quietem transcendat, iuxta illud. 1. ad Corinth. 15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem : ergo illa quoque erit innouatio mundi,vt omni abiecta corruptione, illa duntaxat,quæ ordinem habent ad incorruptionem,incorrupta maneant, hæc autẽ sunt cœli, quæ suapte natura sunt incorruptibiles & perpetui,tàm secũdum partes, quàm secundum totum:mox elementa,quæ licèt secundũ partem corrumpantur, sunt tamen secundum totum incorruptibilia : deinde homines, qui quamuis sint generabiles , & corruptibiles, hoc tamen habent secundum materialem partem: nam anima incorrupta manet, quæ tandem , cùm corpus propter ipsam conditũ fuerit,ipsum resumet incorruptibile.Reliquæ verò brutę animantes ac subinde plantæ & inferiora mista, vt metalla & lapides, & id genus reliqua, nihil in se continent incorruptibile: sed simpliciter sunt corruptibilia, tàm ex parte formæ quã ex parte maseriæ. Quapropter cum nullum habeant ad incorruptionem ordinem: sunt prorsus absumenda.

3. Ratio.

¶ Item si animalia & plantæ deberent permanere,cum par sit omnium ratio,deberent & illa quæ corrupta sunt resurgere, quod est concessu absurdum. Nam cum anima bruti dum moritur, in nihilum abeat, non posset animal illud resurgere nisi eius anima,crearetur.

¶ Quod si dicas, illa saltem quę in illa die reperientur viua, fore permansura, hoc nulli rationi congruit : nam igne conflagrationis omnia exurentur,vt Diuus ait Petrus.

¶ Item quia cùm tunc cœlorum motus cessare debeat, protinus illa interirent, neque alia procrearentur.

¶ Ad hæc tandem cum plantæ,& animalia,vt Genes.1.legitur,in subsidium vitę animalis hominum producta fuerint, cessante illo fine omnia disperibunt.

Solut 1. arg

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd cùm mundus sit propter hominem

innouandus, debet illa innouatio eiusdem hominis gloriæ accõmodari: scilicet, vt sensu etiã in corporibus indicia diuinitatis percipiat. Omnium autem sensuum præstantissimus est visus, cuius obiectum est lux: ob idq; luce elementa innouabuntur: qualitates verò primæ quæ sunt actiuæ & passiuæ non seruiunt nisi generationibus, & fomento & recreationi sensus tactus. Generationes autem tunc cessabũt, sensusque tactus nõ habebit vsum circa elemẽta, & quamuis haberet, qualitates illæ essent molestæ, quare illæ cessabunt.

¶ Quod si redarguas. Multiplicatio lucis etiã est caloris causa: ergo elemẽta erũt intẽperatè calida. Respõdetur, q̃ lux illa nõ erit caloris genitrix, sicut feruẽtes radij Solis, sed sicut lux cęlestium corporum, quæ ipsa non alterat.

Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum respondetur, quòd aer non fiet clarus quasi radios emittens: sed sicut illuminatum diaphanum. Terra verò virtute diuina fiet in superficie lucis capax. In inferno tamen nulla erit lucis innouatio, quamuis fiat ignis multiplicatio, per accessionem ignis conflagrationis: ille quippe non erit lucidus, sed tenebrosus, vt sit damnatis tenebræ exteriores, quæ hoc habent nomen respectu culparũ, quæ sunt in anima interiores tenebræ.

Solu. 3. argu. ¶ Ad tertium verò respondetur. Quòd mixta non pertinet ad elementorum ornatum, nisi quatenus actiuæ & passiuæ elementorum qualitates ad particulares actiones contrahuntur mixtis, quibus ideo actionibus cessantibus, mixta non sunt amplius elementis, ornamento. Et ad aliud membrum respondetur, quòd neq; elementa neque mixta innouationẽ merentur, sed hominis meritũ est, vt innouentur. At quia mixta non sunt innouationis capacia, non cadunt sub eodem merito.

Redargutiones aliæ soluuntur. ¶ Sed arguitur rursus. Ad perfectionem vniuersi pertinent etiã mixta, & vniuersum debet manere perfectũ: ergo & mixta debent perdurare. Secundò. Animalia, & plante nobiliores formas habent, quàm elementa, cùm sint viuẽtia: ergo fortior ratio persuadet, vt sint permansura. Iam verò & mixta omnia habent naturalem perpetuitatis appetitum, qui per generationes impletur: naturalis autẽ appetitus non debet frustrari: ergo permanebunt.

¶ Ad primum respondetur. Quòd perfectio vniuersi, sicuti & hominis, alia est quandiu hoc seculum durat, atque alia secundum statum gloriæ. Ad perfectionem ergo vniuersi secundùm hunc statum pertinent mixta, non tamẽ secundum illum futurum.

¶ Ad secundum respondetur, quod etsi formæ viuentium mixtorum sint illa ratione perfectiores, quàm elementorum, nihilominus ab illis in hoc deficiunt, quòd nihil habent in se perpetuitatis.

Responsio. ¶ Ad tertiũ denique respondetur, q̃ appetitus perpetuitatis mistorum determinatus est & taxatus secundùm cœlorum motum, quo fiunt generationes. Illo ergo cessante motu non frustatur mixtorum appetitus, licet intereant.

Solut. 4. de pueris limi. ¶ Ad quartum principale argumentũ nonnulli respondent, post diẽ iudicij pueros qui sunt in limbo, solo originali maculatos educendos in fine mundi in superficiẽ terræ, qui ideo elementorũ amœnitate fruẽtur. Imò arbitrantur fore sciẽtijs naturalibus insigniter illustrãdos. At verò, vt lib. 1. de natur. & grat. cap. 14. dicebamus, in primis nulla ratio videtur suadere, q̃ sint tunc resumptis corporibus scientijs naturalibus imbuendi, quas nũc ignorant. Enim verò cum in hac vita nullã acquisiuerint scientiam, neq; suis meritis debeatur, vt eiusmodi disciplinis diuinitus infundantur, non solùm vanum, sed temerarium est asserere q̃ tunc scientijs pollere debeant: alioqui & nunc illis potirentur, quod non est opinabile. Neque verò vlla apparet causa affirmandi, q̃ sint tunc à limbo in lucẽ prodituri. Quòd enim nunc sint in limbo, aque adeo in tenebris, receptissima, vt supra explicuimus, est patrum omnium sententia, & precipuè Augustinus in libro de baptismo paruulorum. Et refertur de consecrat. distinctio. 4. Can. Nulla præter. Si ergo nunc sunt in tenebris, quæ nam ratio fingi potest, vt inde post eruantur in lucem, quando quidem verè sint dei inimici, quia in Adã peccauerunt, atque adeo in perpetuum ad illud ergastulum sint perinde condemnati, atque illi qui sunt in inferno, licèt pœnas sensus non patiantur. Quare Ioannes Papa in suo decreto. Ad lumina. 30. quæstio. 1. statum illorum perpetuam mortem appellat. Adde quod cùm cœli immoti sint permansuri in nullum viuentium vsum permanebunt, præter quàm in testimonium gloriæ beatorum. Quare Augustinus hypognosticon. 5. nullum tertium post finem mundi ponit locum, sed duo, scilicet, vitæ perennis supra cœlũ, & mortis æternæ sub terra, nempe infernum, & paruulorum limbum.

DISTINCTIO Quadragesimanona,

De statu Beatorum.

Textus Cap. 1.

FOElicitatem verò & gloriam beatorum lingua non valet humana referre, de quorum nihilominus statu, & habitu non decet omnino silere. Beatitudinem ergo hominis palàm constat in assecutione, possessioneque supremi eius finis sitam esse: tunc siquidem res vnaquæque perficitur, dum ad suum redit principium: est autem Deus, vt est in Apocalypsi, α & ω, principium & finis, Deus verò qui intelligibilis substantia est, non nisi mẽtis oculis percipitur, & possidetur. Vnde fit consequens in visione illa qua Deus facie ad faciem conspicitur, nostram esse beatitudinẽ collocatam. Vnde Ioannes. Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & simus. Nunc filij Dei sumus, & nõ dum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eũ sicuti est. Et veritas ipsa. Pater venit hora, clarifica filium tuũ, vt filius tuus clarificet te, &c, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscãt te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Vita enim æterna vna est, quæ hic per fidem inchoatur, & in cœlo per visionem confirmata perficitur. Atquè adeò, vt spe & amore in hac seculari militia ad illum conspectum per fidem in ænigmate properamus, ita & illic apprehenso obtentoquè Deo amore inhæremus, atque in illo sic possesso per summum gaudium conquiescimus, illoquè perinde fruimur. Iuxta illud Augustini. 10. confess. Beatitudo est gaudium de veritate, quia scilicet, gaudium est beatitudinis consummatio. Vbi enim ait Paulus. Sic currite vt comprehendatis: insinuat, per fidem nos in hac vita spe currere, sed visionẽ eum postmodum comprehendere, ac perinde in ipso, quem amamus comprehenso per gaudium cõquiescere. Est enim, vt idem ait Augustinus, ille beatus qui habet quicquid vult & nihil mali vult.

Apoc. 21.

1. Ioan. 3.

Ioan. 17.

Aug. 10. confess.

13. de Trin. cap. 5.

Cap. 2.

Ad hanc verò fœliciſsimam beatitudinem etsi homines naturali inclinatione ferantur & pondere, iuxta illud Augustini, Feciſti nos domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec veniat ad te, minimè tamen per nostras naturæ vires illam consequi sine speciali Dei fauore & auxilio valemus: secundum illud Apostoli. 1. ad Corinth. 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis nõ ascendit quæ præparauit Deus diligentibus se. Quasi diceret. Nulla homini facultas à natura suppetit, illam fœlicitatem vel corde cogitandi. Quinuerò nisi lumine gloriæ mentis nostræ oculis diuinitus subleuaretur, ad visum illum non sufficeret. Vnde Dauid, gratiam, inquit, & gloriam dabit Dominus. Et alibi. In lumine tuo

2 Cor. 2.

videbimus lumen. Rationem etenim fœlicitatis in genere nemo nõ appetit. Rem verò illam in qua verè consistit naturale lumen ostendere non sufficit. Vnde. 13. de Trinit. Augustinus. Si vnus dixisset. Omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis, dixisset aliquid quod nullus in sua non cognosceret voluntate. Obidquè cum capessendæ beatitudinis vna sit omnium voluntas, de ipsa tamen beatitudine magna est voluntatum diuersitas: non quòd eam aliquis nolit, sed quòd non eam omnes norint.

Augu 13. de Trin. cap. 3.

Cap. 3. Igitur cum Deus fœlicibus illis cœlicolis speculum sit, non naturale, sed spontaneum, quãquam omnes iuxta verbum Pauli eum sic cõprehendant, vt visu teneant, nemo tamẽ sic vt ipse comprehendit, sed plura pauciorauè in ipso contuentur, vt secundum singulorum merita per eius misericordiam cõparata iustitia requiret. Erit ergo cunctis Deus, vt in Parabola vineæ, ait Dominus, denarius vnus, & veluti ait Paul. Omnia in omnibus: quia vniuscuiusque voluntatem explebit suam. Sed tamen non omnes parem gloriã sortientur: nam in domo patris mei (ait idem Redemptor) mansiones multæ sunt: quia multæ erunt prẽmiorum differentiæ. Domus ergo vna, sed mãsiones multę. Sicuti & claritas vna, sed tamen, vt ait Apostolus, stella differt à stella in claritate. Post diẽ verò iudicij amplior erit electis accidentaria gloria: tùm propter resumpta corpora, tùm propter amplificatum electorum numerum. Vnde super Oseam Hieronymus,

Matth. 20.

Ad colosses 3.

Ioan. 14.

1. Cor. 15.

Hieron.

illud explicans verbum, Viuifica nos post tres dies. Peractos, inquit iudicio ampliorem gloriam suę claritatis Deus demonstrauit electis.

Cæterùm vt animæ tribus dotibus, secundum numerum Theologarum virtutum ditabuntur: nempe, visione, quæ respondet fidei, comprehensione firmaquè per eandem visionem tentione, quæ terminus est spei, stabiliquè dilectione, & delectatione quæ consummatio est charitatis, ita & in corpora quatuor inde effluent dotes, quę sunt impassibilitas contra corruptionem, subtilitas contra animalem naturam, corporis agilitas contra eius grauedinem, & claritas cõtra obscuritatem. Iuxta illud Paul. 1. Corinth. 15. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate surget in virtute. Seminatur corp° animale: surget corpus spirituale.

Cap. 4.

1. Cor. 15.

His demum aureis beatitudinis coronis, quibus per diuinum conspectum beati omnes decorantur iuxta illud Apocaly. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes adhibentur & aureolæ, illis propositæ, qui per quasdam singulares virtutes Dei numine adiuti, de nostris hostibus: nempe, de Carne, Mundo, & Diabolo triumpharũt. His namquè per quamdam excellentiam illud Pauli de his qui in agone certant accommodatur. Nõ coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Virginibus ergo ob insignem aduersus Carnem victoriã & martyribus, quia strenuè contra Mundi turbulentã rabiem depugnantes

Cap. 5.

2. Tim. 2.

nantes morti occubuerunt, atquè adeò catholicæ veritatis Doctoribus, qui succincti gladio spiritus, qui, vt ait Apostolus, est verbum Dei tentamenta Diaboli, non solum à se ipsis, verũ ab alijs propulsarunt eiusmodi aureolæ decretæ sunt.

Ephesios.

DISTINCTIONIS, Quadragesimæ nonæ, Quæstio prima, In quo Beatitudo consistat.

TERTIA TANdem, postremaque pars tractatus, de statu resurgentium in disputatione versatur, de statu Beatorum ac damnatorum: quę ideo duas continet distinctiones. Hæc ergo quadragesima nona, in contemplatione beatitudinis posita est: digna profecto materia quæ quartum hunc librum Sententiarum concludat, atque adeò quæ attentissima speculatione differatur. Exposcere autem videtur quæstiones quinque. Prima enim interrogabit, in quo beatitudo consistat. Secunda, quibusnam viribus eam adipiscamur. Tertia, de visione, quæ essentia est beatitudinis. Quarta de beatorum omnium dotibus. Ac demum quinta de quorundam aureolis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm beatitudo in aliqua re corporea, aut sensibili consistat.

VM res primùm in spirituales, & corporeas diuidantur, inde initium huius præsentis speculationis sumendum est, vt videamus, vtrum beatitudo in re aliqua corporea aut sensibili consistat. Et arguitur à parte affirmatiua. Id quod pluribus in opinionem est, non videtur falsum esse omnino: nam vox populi vox naturæ videtur. &. 7. Ethicorum ait Philosophus, quod opinio non perditur, quàm populi multi formant. Sed populi opinio in rebus corporeis fœlicitatem collocare videtur: nempe, aut in diuitijs, aut in voluptatibus, vt. 1. Ethicorum ait idem Philosophus, quippe quas & auidissimè cupiunt, & solertissimè insectantur: & elegantiores in honoribus: ergo in illis beatitudo consistit. Partis affirmatiuæ argum. 1.

¶ Secundò arguitur. Beatitudo consistit in illo bono, quòd optimum est, bonum autem corporale videtur optimum: quia quo aliquod bonum communius est eò diuinius, vt. 1. Ethicorum ait Philosophus, corporale autem bonum videtur cõmunius quàm spirituale: nam spirituale non conuenit nisi homini secũdum animam, corporale verò ad alias etiam inferiores creaturas protenditur. Imò spirituale non potest esse corpori commune: corporale verò potest esse commune animę, vtpote quę de rebus corporeis voluptatem capit: ergo videtur beatitudo in bonis corporalibus esse posita. 2. Argumẽt.

¶ Tertiò, sicut prima causa inter efficientes, est illa quæ in omnes influit, ita & vltimus finis in quo beatitudo consistit, est illud quod primum omnium affectum mouet: illud autem est esse, quod vt ait Aristotel. in viuentibus est viuere: ergo beatitudo hominis consistit in vita, quàm totã sine salute corporis seruare nequimus: ergo in ijs quæ ad corporis cõseruationem attinent, collocatur beatitudo. Vnde Ecclesiastici. 30. Non est census supracensum salutis corporis. 3. Argumẽ.

Pars affirmatiua,

¶ In contrarium est, q beatitudo hominis consistit in eo, quod sibi quatenus animali rationali, est peculiare: & propriũ, vt. 1. Ethic. c. 7. ait Philosophus, quo, scilicet, cunctis animãtibus præstat, quippe quibus beatitudo propriè nõ cõuenit: corporea vero bona sunt brutis communia, ergo in illis beatitudo non consistit.

Beatitudo.

¶ Primum omniũ hoc est de nomine adnotandum, q hominis beatitudo idem est, quod vltimus eius finis, quo cuncta sua desideria refert, & in cuius cõsecutione conquiescit. Quocirca distingui solet inter beatitudinẽ, seu fœlicitatem, obiectiuè, & formaliter. Obiectiuè nãq; est res ipsa, quã homo possidere cupit, sed formaliter est ipsa possessio. Vt fœlicitas auari, obiectiuè est pecunia, formaliter verò eius possessio. Et fœlicitas gulosi est cibus, formaliter verò est gustatio, qui est actus gustus. Quare obiectum illud dicitur bonũ hominis extrinsecum, actio verò qua possidetur, intrinsecum, & inhærẽs homini. ¶ At verò quamuis tam finis vltimi q̃ beatitudinis nomẽ promiscuè pro vtroq; vsurpari soleat, vt tam res, quã possessio dicatur beatitudo, & vtrũq; dicatur vltimꝰ finis: Deus scilicet, extrinsecus & visio intrinseca, tamẽ ad hãc amphibologiam cauendam, si nominum proprietatem obseruemus, dum simpliciter dicimus, vltimus finis, rem ipsam quã cõsequi cupimus significamus: sed dicimꝰ beatitudo, vbi possessio rei illius intelligitur. Nam beatitudo est abstractũ huius quod est, beatus, atq; adeo nominat inhærẽtem formã, qua homo est beatus, sicut albedo est forma albi: finis verò vltimus dicitur bonũ quod propter se amamus & cupimus. Quare vltimus finis est res quæ nos per sui possessionem beat. Igitur cum quærimus in quo beatitudo consistat, exploramus rem illam quæ vltimus finis est, cuius possessione beamur.

Adnotatio autoris.

Quæstiõ sensus

¶ Atqui si rẽ à prima linea exordienda hic nobis fuisset, debuissemus seriatim per singula bona corporalia discurrere, vt D. Thom. fecit. 1. 2. quæstio. 2. nẽpe, vtrum cõsisteret in diuitijs aut in voluptatibus, aut in honoribus &c. Illa tamen disputatio ad moralem philosophiam spectat, & rationibus naturalibus secundũ Aristotelẽ. 1. Ethi. procedit: & ideo nõ curamus hic peculiariter de singulis illis rebus singulos cõstituere articulos. Nihilominus, quia rei etiã Theologicæ præsenti inseruit, summatim hoc primo articulo cuncta complecti instituimus.

Cõ clusio. Triplex bonum.

¶ Ad quæstionem ergo vnica conclusione respondetur. Beatitudo in nulla re corporea cõsistit, Bonũ enim si ratione suæ formæ, & naturæ diuidatur, triplex est, scilicet, honestum, vtile, & delectabile. Honestum enim est quod propter se est expectibile, vt Deus in primis, ac subinde virtutes. Diciturq; honestum, quia honore dignum: quoniam honor est virtutis præmium. Vtile verò bonum est, quod habet bonitatem ad alterius boni consecutionem ac commodam. Vt sunt medicinæ respectu sanitatis. Bonum autem delectabile est quod de rei concupite consecutione dimanat. Itaque honestum bonum, vt vtile antecedit, ita & delectabile subsequitur.

¶ Si verò bonum ex parte subiecti discernatur, tunc alia ratione est etiam triplex. Est enim bonum animæ, vt scientia & virtutes, & bonum corporis vt sanitas, ac bona deniq; externa, vt pecuniæ & aliæ facultates. Quã vtiq; distinctionẽ Ioannes in. 1. Canonica insinuauit dicens, Omne quod est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. 1. Ioan. 2.

¶ His ergo suppositis, conclusio hac ratione sub compendio probatur. Beatitudo hominis vt nomen ipsum iam à nobis expositum admonet, est id quod ab hominibus vniuersis secundùm suam bene institutam naturam, tanquam vltimus eorum finis concupiscitur: finis autem rei est vel operatio ipsius, nam res est propter operari, vel assecutio finis vltimi per suam operationem: operatio verò hominis propria est quæ à propria forma eius emanat: nam res per formam, à qua recipit esse, habet operari: forma vero propria hominis per quam est rationalis, est anima: ergo beatitudo hominis in operationibus animæ consistit, & illo vltimo fine quem per illas operationes consequitur: nempe, in operatione formaliter, & in re obiectiue. Operationes autem animæ propriæ non sunt corporales, sed spirituales: ergo beatitudo minimè in rebus corporis constituitur. Quòd si arguas. Homo constituitur ex anima & corpore ergo finis debet esse vtrique commune: spirituale autem non est commune corpori. Respondetur, quod quia corpus est propter animam sicut materia propter formam, vt ait. 2. de Anima. Aristoteles Beatitudo consistit in bono animæ, quod redundat in corpus. 1. Ratio conclusionis.

¶ Secundò, quod eodem ferè recidit. Beatitudo nõ nisi in bono honesto consistit, quod, vt diximus, per se est expectibile, quoniam proprium beatitudinis est animum, omni expleto desiderio, quietare, quod non faceret si propter aliud concupisceretur: bona autem corporalia non sunt honesta, sed vtilia, quia vt corpus est propter animam, ita & omnia Ratiõ. 2.

bona

bona corporis ad animam referuntur, propter quam condita sunt.

Ratio. ¶ Tertiò & id præterea sic demõstratur. Tam homo quàm Angelus ad imaginem Dei fuit fabricatus, vt Genes. 1. legitur: ergo vltimus finis vtriq; est idem communis: beatitudo autem Angeli esse nequit corporalis: ergo neque finis hominis. Atqui rationes istæ non solum Theologæ sunt, sed etiam morales ex principijs naturalibus depromptæ. Quamuis tertia plus Theologi redoleat.

Beatitudo in diuitijs nõ cõsistit ¶ Quòd verò istæ sub cõpendio demonstrant, aliæ sigillatim de rebus quibuscunque creatis ostendunt. Enimuerò quòd in bonis externis temporalibus, nempe, diuitijs & facultatibus, quas Ioannes nominauit concupiscentiã oculorum, beatitudo fita non sit, probauit Aristoteles ex eo, q̃ diuitiarum aliæ sunt naturales, atque aliæ artificiales. Naturales autem exquiruntur, non propter se, sed ad sustentandã hominis naturam, & vitam, vt cibus, indumenta, vehicula, & cætera. Non ergo possunt esse vltimus finis. Artificiales vero, vt nummi quippe qui propter naturales expetuntur, multo minus sunt vltimus finis.

¶ Præterquam, q̃ beatitudo cõsistit in rei possessione firma, & stabili: bonum autem diuitiarum non est possessio, sed earũ vsus & consumptio: sunt enim bona non per se honesta, sed vtilia. Adde, q̃ beatitudo, si naturalẽ rationẽ consulas, debet propria virtutis operatione acquiri, diuitiarum autem comparatio temeritati potius, atq; aleæ fortunæ subdita est, quàm prudentiæ & virtuti. Quod si illud Aristotel. obijcias. 2. Physico. vbi ait, quòd fœlicitas & fortuna circa idem esse videtur. Respondetur, quod intelligit fœlicitatem & fortunam subiecto conuenire: nam solus homo qui est fœlicitatis capax, est fortunæ subiectus: non tamen versantur circa idem obiectum & materiam: nam fortuna est eorum quæ referuntur ad alium finem, est namque eorum quæ accidunt præter intentionem finis. Beatitudo verò est illius rei quæ ab omnibus amatur & intenditur tanquam finis. Ob idque fortuna res est à fœlicitate diuersa. Licèt nonnunquam illi seruiat, nam res quæ præter intentionem accidunt, tùm prosperæ tum præsertim aduersæ conferre quandoque homini assolẽt ad emendandam vitam.

Fœlicitas & fortuna.

¶ Iam verò cum beatitudinis sit appetitũ satiare, nulli hoc minus rei quã diuitijs conuenit, nã vt Eccle. 5. admonemur, auarus non implebitur pecunia. Qua de causa quandã infinitatẽ eius auiditas habet: ratione beatitudini contraria. De vera quippe beatitudine ait ipsa sapientia Eccle. 24. Qui edunt me adhuc esuriẽt: nam quanto perfectius possidetur, tanto eius perfectio suauius gustatur, atque adeò tanto vehementius amorem ad se rapit, diuitiæ verò contra, quo plures possidentur, eò illarum insufficientia euidentius percipitur, & ideo illis contemptis, aliæ affectantur. Vnde Ioãnis. 4. Dominus ait, Qui biberit ex hac aqua, scilicèt ex temporalibus bonis, sitiet iterum.

In honore nõ cõsistit. ¶ Neque verò in honore, quod est bonum animæ appellatum à Ioan. superbia vitæ, cõsistere potest beatitudo. Est enim honor virtutis præmium, qui idcircò non expectitur nisi tanquam virtutis testimonium: hac enim ratione homines à sapientibus honori haberi percupiunt. Quocirca virtus præstãtior res est quàm honor.

¶ Præterea beatitudo in potestate hominis saltem per Dei auxilium esse debet, honor autem non est in honorato, sed in honorante, hoc est, In potestate cuiuscunque est per Dei fauorem dignum fieri honore, honorari verò minimè, sed in aliorum potestate. Quocirca vt supra diximus, præstantior est honoris dignitas, quàm ipsa honoratio. Atque adeò non debemus honorem, vt aiebat Cato, quia vmbra virtutis est, insequi, sed virtutem, vt honor nos subsequatur. Fac virtutem solem esse. Versus virtutem ire perge, & te fugientem persequetur vmbra, sicuti illum, qui versus solem graditur. At si terga virtuti vertas, quantumuis honorem insequaris, nunquam legitimum cõsequeris, sed vanum. Ob idque verus honor, qui expecti à nobis debet, est ille quem Dominus Lucæ. 12. suis dilectoribus pollicitus est, Quicunque me confessus fuerit coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei.

Optima similitudo.

In voluptatibus nõ cõsistit fœlicitas. ¶ Multo autem minus collocanda fœlicitas est in bonis corporis, nempe, in voluptatibus, quas Ioannes nuncupabit concupiscentiam carnis. Oblectatio namq; non est per se bona, sed alteri bono tanquã accidens, adiuncta ad alliciendũ affectũ. Delectatio, inquã, ciborum non est per se bonũ, sed nutritio, cui sagax natura delectationẽ adiunxit propter illius necessitatem. Delectatio ergo, vt. 1. & 10. Ethicorum, autor est Philosophus, non est per se aut bona, aut mala, sed id à re illa sortitur, ad quam consequitur. Vt si cibatio est iusta & bona, delectatio erit laudabilis, sin minus, vituperio digna. Igitur bonum illud à quo voluptas bonitatem sortitur præstantius est ipsa. Quare in voluptate non potest beatitudo cõsistere,

sistere, & longè in minus voluptate sensus. Nam bonũ quod sensu percipitur, non est perfectum hominis bonum: vtpõte cuius propria species sit esse animal rationale, quòd vtique habet ab anima. Et quo fit quòd bonum corporis non attingit homines perfectionem: atque adeò sensibilis voluptas multum ab hominis fœlicitate degenerat. Quapropter eos, qui in honoribus fœlicitatem collocabant, elegantiores appellauit Philosophus: nam sensualis voluptas cum brutis animantibus communis est homini.

¶ Tres istas sectas absurdas visus est profligase Christus dominus Matthæi.5. quasi mundus totus eis esset imbutus, vt legi suæ viam sterneret. Beati pauperis spiritu. Beati mites. Beati qui lugent. Acsi dixisset. Tantum abest, vt beatitudo in ijs bonis quæ mundus admiratur, sit collocanda vt in eorum prorsus abiectione sit posita. Matth. 5.

¶ Neque verò beatitudo consistit in gloria aut fama humana. Gloria enim, vt ait Ambrosius, est clara cum laude notitia: at verò notitia humana, quia sumitur à rebus apparentibus, fallax est, & ideo dicitur vana, sed pendet nostra fœlicitas ex notitia Dei, quæ cum sit causa rerum, non fallit. Quare illa est vera gloria nostra, quòd merita nostra per eius gratiã nobis comparata, & ipse laudet, & alijs manifestet. Iuxta illud Psalm. Eripiam eum, & glorificabo eum. In gloria nõ cõsistit beatitudo.

¶ Colligamus ergo in bonis corporalibus nõ consistere beatitudinem, imò quatuor habere qualitates beatitudini contrarias. Est etenim vera beatitudo, summum bonum, quòd ideo nullum secum compatitur malum: estq; per se sufficiens, quæ idcircò nullius extrinsecus indiget. Est præterea perfectum bonum quòd propterea nulli potest nocere. Atque adeò comparatur ex principijs ipsius beati diuinitus adiuti. Bona verò temporalia, & multa habent sibi mala permixta, neq; vllum illorum per se sufficit, imò neque omnia simul, & crebrò ipsis possessoribus sunt pernicioſa, ac demum extrinsecus nobis obueniunt. Fit ergo ex his consequẽs neque beatitudinem hominis in aliqua operatione corporali consistere, neque eius vltimum finem alienam rem esse corporalem. Epilogus.

¶ Ad primum igitur capitale argumentum respondetur, nõ semper multorum opinionem esse in totum veram, sed in partem. Populi autem opinio huic nititur syllogismo. In eo consistit fœlicitas quod optimũ est, bona autem temporalia sunt optima. Atqui in istarũ priori præmissa non fallitur, quia id natura ipsa agistra vniuersi docti sunt: in illa tamen subsumpta æstimatione, nil mirum, si vulgus fallatur, eo quod sensu de rebus iudicat. Solut. 1. arg.

¶ Et eadem ratione soluitur argumentum fieri solitum. Id enim videtur esse summum bonum, cp prius concupiscitur: & tamen ab amore rerum corporalium incipit affectus noster, & inde, vt ait Gregorius, ad amorem inuisibilium manu ducimur. Sed negatur inde consequi esse summum aut præstantius: sed quoniã cognitio nostra. vt. 1. Physicorum habetur, ab vniuersalioribus inchoatur, sic vt quod primum amamus, sit in genere id quod nobis videtur optimum: ob idq; primum omnium amamus nos ipsos deinde corporalia quæ ad nostram conseruationem & quietem attinẽt. Sed tamen inde assurgimus ad spiritualium amorem, quæ cognoscimus esse perpetua, & ad animam propriè pertinere.

¶ Ad secundum respondetur, cp bonum corporale est quidem communius in genere per prædicationem: tùm quòd corporalia plura sunt quàm merè spiritualia: tùm quòd & corporalia etiam ab Angelis cognoscuntur: spiritualia verò nõ percipiũtur sensu. Sed tamen si loquamur de re vna singulari, res spiritualis est bonum cõmunius per participationem & continentiam plurium bonorum. In re enim spirituali virtute continentur corporalia, vt in speciebus ad intelligendum, & in affectu ad amandum. Et omniũ potissimum in Deo, quia eminenter cõtinet omnia, ac perinde est finis omnium supremus. Et eadem ratione virtus quæ est res spiritualis se extendit ad corporalia quantum ad finem suæ operationis: per virtutem siquidem temperantiæ & fortitudinis homo se protegit à nocumentis etiam corporum, quia omnia illa sunt materia virtutis: sed tamen finis intentionis, quo virtus tendit & in quo homo quietatur, non est nisi bonum animæ, quæ nobilior est corpore. Solu. 2. arg.

¶ Ad tertium denique respondetur, quòd esse simpliciter aceeptum præstantius est rebus cæteris vniuersis: quia omnia fundantur in esse rei: sed tamen esse participatum in hac vel illa re particulari, vt esse hominis in corpore, licèt sit præstantius rebus alijs corporalibus, non tamen est perfectius, quàm esse spirituale, quod in Dei possessione & contemplatione consistit. Vnde Dionysius capit. 5. de diuinis nominibus. Esse, inquit, est melius quàm viuere (quia vniuersalius) sed viuentia sunt meliora existentibus: & intelligentia viuentibus sine intellectu. Solu. 3. argu.

ARTI-

ARTICVLVS. II.

Vtrùm beatitudo consistit in aliqua operatione?

DVO ex superioribus habemus collecta,& definita nempe,finem vltimũ hominis non esse bonum aliquod corporale, neque verò eius beatitudinem in operatione eius corporali consistere, vnde fit cõsequens, quod sit bonum animæ:sed restat explorare. Vtrũ beatitudo,saltem in aliqua consistat operatione,secundum sensum voluntatem, vel intellectum.

Partis negatiuæ.ar.1. Et arguitur à parte negatiua. Ait Paul. ad Roma.6.Habetis fructũ vestrum in sanctificatione,finem verò vitam æternam: vita autem nõ est operatio,sed ipsum viuẽtiũ esse:ait. n. 2. de anima.tex.37.Philosop.q̃viuere viuẽtibus est esse:ergo beatitudo non cõsistit in operatione.

1.Argumẽt. ¶ Secundò, Boetius. 3. de consolatione. Beatitudo, inquit, est status omnium bonorum congregatione perfectus,status autem non dicit operetionem, sed esse. Quod si operationem includeret, comprehenderet etiam sensitiuam, à qua intellectiua dependet, & per quã multa cognoscimus, sine qua ideo non posset omnium bonorum congregatio consistere: sensitiua autem cognitio cùm sit tẽporalis, nõ potest ad essentiam beatitudinis pertinere.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium verò est illud Arist.1. Ethic. cap. 7. quòd fœlicitas consistit in operatione secundùm virtutem.

¶ Ad quæstionẽ tribus conclusionibus respondetur. Prima. Beatitudo consistit in aliqua operatione. Ad cuius intellectum illa semper habeatur præoculis supra explicata distinctio inter vltimum finem, & beatitudinem, quòd beatitudo sit essecutio vltimi finis: & ideo siquis interroget. Vtrùm beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato, & consistere in aliquo bono dicat rationem obiecti, in quo homo quietatur, quem sensum in rigore facit eiusmodi propositio, negatiuè respondendum est,vt.1.2.quæstione.2.articul. 8. respondet D. Thom.quoniam illud bonum in quo beatitudo sic consistit, est vltimus finis, atque adeo Deus. Vnde august.19.de ciuit. Dei. Vt vita, inquit,carnis,anima est, ita beata vita hominis Deus est,de quo dicitur.Beatus populus cuius dominus Deus eius. Nihil enim voluntatem quietare valet,eiusque desideria plenè complere, nisi sit bonum vniuersale quod est propriũ voluntatis obiectum:bonum autem vniuersale, omnia bona continens, quæ affectari possunt,solus Deus est.Quando ergo dicimus beatitudinem in operatione consistere, loquimur in sensu (vt aiunt) identico: nam beatitudo est ipsa operatio, qua homo formaliter est beatus.

Probatio cõclusionis. ¶ Probatur ergo in hoc sensu conclusio, scilicèt, quod beatitudo sit operatio hominis. Est enim in homine considerare primum omniũ, esse & vitam, & præterea in anima potẽtiam, habitum,& actum,vt.2. Ethicorum ait Philosophus: beatitudo autem non potest esse nisi operatio. Quod sit probatur,Beatitudo est vltima hominis perfectio: nihil autem perficitur quatenus est in potentia, sed quatenus est in actu, quippe cùm potentia sine actu imperfecta sit:quoniã vt. 2. de cœlo tex. 17. ait Philosophus, vnum quodq̃ cuius est aliqua operatio fit propter eius operationem, vt cœli sunt propter generationem, & oculus ꝓpter visionem: consistit ergo beatitudo in actu hominis.Philosophus autem.2. de Anima,tex.2. &.5. duplicem actum ponit in anima,nempe, habitum, & actum. Habitus verò non est purus actus, sed medium quid inter potẽtiam & actum, nempe, perfectio potentiæ ad operandum: sed quia per habitus denominamur sapientes, studiosi,prudentes,&c.appellauit habitum, actum primum operationem verò, actum secundum. Igitur si perfectio rei in actu consistit,necesse est,vt vltima perfectio consistat in vltimo actu. Quo enim domus cũ ædificatur plus habet de actu, eò forma domus perfectior est, & quò fœtus in vtero plus habet de vita. Quocirca Aristoteles. 1. Ethicorũ capit. 7. fœlicitatem in operatione collocauit, quæ est secundum virtutem.

2. De anima actus.1.&.2

¶ Quòd si arguas, Bonũ quo diuturnius, vt. 1. Ethicorũ habetur, eo perfectius, habitus diuturnior est actu, ergo perfectior atqué adeo in ipso cõsistit beatitudo. Ad primã præmissam respõdetur, cõparationem faciendã esse in eadem specie,vt.10. Metaphy. textu.13. ait Philosophus: habitus verò & actus sunt diuersæ speciei:& ideo quia cætera non sunt paria, habitus non est perfectior: quoniam est propter actum.Præsertim q̃ actus beatitudinis,vt infra videbimus,est magis diuturnus: nempe perpetuus. At verò cùm operatio.vt. 9. Metaph.ait Philosophus, duplex sit:vna,scilicet, trãsiens, vt vrere & siccare, quæ in externam transit materiam, atque altera permanens, vt intelligere & velle, beatitudo non potest esse illa transiens: quippe cùm non sit forma perficiens subiectum, sed perficiens opus effectũ. Est ergo operatio permanens. Omnis quidem

Beatitudo est actio imanens.

dem operatio perficit operantem : illa verò quæ transit in exteram materiam, vt ædificatio, perficit quidem operantem in ratione finis ipsius artis : sed permanēs perficit ipsum in ratione formæ, vt amor & cognitio, in qua ergo consistit beatitudo.

¶ Eadem conclusio demonstratur apud Aristotelē loco citato. 9. Metaphysi. tex. 15. &. 16. ex eodē principio, q̄ res est propter suam operationem: vnde concludit fœlicitatem esse vitā, quæ consistit in operatione perfectissima. Idemq; concludit. 10. Ethi. cap. 7. &. 12. Meta. tex. 39. Hæc aūt cōclusio perfectior fiet articulo proximo inter disputandū de visione beatifica, vtrùm sit operatio ipsius intellectus.

2. Cōclusio. ¶ Secunda conclusio. Operatio sensitiua siue sit potentiæ apprehensiuæ, siue appetitiuæ, non potest esse beatitudo : quāuis sit beatitudinis accidentaria. Tripliciter namq; ad beatitudinem quippiam attinet. Nempe, aut essentialiter, aut accidentaliter, aut consequenter. Atqui essentialiter operatio sensus beatitudo esse non potest. Beatitudo enim nostra, vt dictum est, consistit in consecutione vltimi finis qui vt modò dicebamus, est bonum increatū, nēpe, Deus. Sensu autem, quippe qui materialis est, nequimus Deum, purissimum actum percipere, atque adeò neque ipsum appetitu sensitiuo concupiscere.

¶ Sed contra. Contritio nōnunquā sensu percipitur: adeò, vt & lachrymas exprimat : ergo appetitu sensitiuo timere possumus Deū, atq; adeò aliquo modo amare. Respōdetur, q̄ sensu non possumus Deum videre, vt quæstione tertia monstrabitur. Sed nihilominus supposita cognitione intellectus abstractiua Dei potest sensus interior, nempe æstimatiua, aliquam rationem amicitiæ vel timoris Dei percipere, sicut ouicula & matris amicitiam & lupi inimicitiam percipit. Et per illā potest appetitus dolere vsq; ad lachrymas. Possunt præterea operationes sensus beatitudinem tùm antecedere, tùm etiam subsequi, quoniam in hac vita intellectualis cognitio à sensu proficiscitur : quare per hæc visibilia, vt ait Paulus, inuisibilia Dei contemplamur. Et corporibus per resurrectionem resumptis, vt ad Dioscorum, ait Augustinus, fiet in æterna beatitudine quædam redundantia beatitudinis animę in corpus, & in corporeos sensus, vt quæstio. 5. per amplius explicabitur. ¶ Fit ergo ex hac proxima conclusione consequens beatitudinem in operatione duntaxat secundum animæ partem rationalem, nempe, intellectum & voluntatem consistere. Adhibetur nihilominus. ¶ Tertia Conclusio. Beatitudo non consistit in operatione hominis, quæ in hac vita caduca haberi potest. Probatur. Beatitudo est vltima hominis perfectio : ergo vnicuique secundùm modum suæ naturæ, quo perfici potest, cōtingit. In Deo nāque quia esse & essentia & operari idē ei sunt, beatitudo est eius essentia, neque alio quàm se ipso fruitur, sed alia propter se ipsum diligit. Angeli verò per vnicam operationem qua Deo coniungūtur, fiunt beati: per illam nanque operationē qua se cum Deo per eius gratiam coniunxerunt, meruerunt beatitudinem, quam in termino illius operationis adepti sunt. Quare in via vnicum tantum habuerunt meritorium actum. In homine verò, quia diutius est in via, multę sunt operationes quibus sempiternam beatitudinem promeretur : nulla tamen eius esse potest beatitudo. Fœlicitas namque, vt Aristo. 1. &. 10. Ethicorum autor est, in duas distinguitur : altera enim est actiua quæ consistit in operatione secundum virtutem, atque altera speculatiua, quam in contemplatione substantiarum separatarum collocauit. Haud enim naturali duntaxat lumine affulsus ad veræ notitiam beatitudinis pertingere valuit, quæ in intuitiua Dei contemplatione consistit.

3 Conclusi.

Fœlicitas cō tēplatiua & actiua.

¶ At verò q̄ in hac vita neutra esse valeat perfecta, atq; adeò nec rationē induere beatitudinis, inde cōstat q̄ cōtinua esse nequit, neq; firma & stabilis: quoniam necesse est, tùm sopore, tùm & alijs officijs, quibus interdū vacare necesse est, interpollari. Neque contemplatio euidens esse potest, quia neq; Deū, in quo beatitudo consistit, præsentem habemus. Quocirca Philosophus. 1. Ethic. Beatitudinē huius vitæ imperfectā cēsuit, neq; nos simpliciter beatos efficere, sed beatos vt homines : nēpe, qua ratione esse possumus in hac vita fœlices.

¶ Contemplatio verò proprius veræ beatitudini appropinquat, quæ erit in cœlo : quoniā fœlicitas secundum virtutem moralem, tùm circa res corporeas & temporarias sæpe versatur : tùm præsertim in plures operationes dispergitur, neque in altero seculo eius necessitas perdurabit. Attamen contemplatio, & dignissimæ potentiæ est, nimirum intellectus, & obiectorum magis nobilium, scilicet, rerū spiritualium. Et est actio magis vna, quia veritatis speculationi incumbit. Vnde Christus Martha solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum est necessarium. Et quandam habet perpetuitatis imaginem, eo quòd in promptu semper homo habet contemplationis materiam : & si quando illam somno vel alia re-

Probatio cō clusionis.

creatio

creatione interrũpit, id facit, vt organa vegetiora sint,& animus plus ad ipsa instaurandam vigeat. Nihilominus quamuis contemplatio genere suo & obiecto excelsior sit,tamen proximorũ necessitas sæpissimè efficit, vt officia actiuæ vitæ sint cumulationis meriti. Veram ergo beatitudinẽ in vnica Dei præsentis contemplatione consistere necesse est.

Solut. 1. arg. ¶Ad primum igitur argumentum respondetur, q̃ vita vno modo accipitur pro eo, quod est esse viuentis: & sic beatitudo non est vita, nisi in Deo,cuius esse est operari. Sed alio modo accipitur ꝑ operatione, sicut diuiditur in actiuam & contemplatiuam: & dicimus viuere sapientis est studere. Et isto modo beatitudo est vita: iuxta illud Ioan.17.Hæc est vita æterna vt cognoscant te verum, &c. vt illico explicabimus. Et ideo Paul. contulit meritũ cum prẽmio dicens.Habetis fructum,&c.quoniã in hac vita per opera ex fide & gratia per liberũ arbitrium germinantia debemus sanctificare, hoc est purificare cor. Et illi sunt spirituales fructus: iuxta illud ad galat. 5. Fructus spiritus sunt,charitas, pax, gaudiũ,&c. Atque hoc pacto promeremur præmiũ,quod est vita æterna. Vnde Matt. 5. Beati mũdo corde,quoniam ipsi Deum videbunt.

Rom.6. Habetis. &c.

Solu.2. arg. ¶Ad secundum respõdetur Boetium nil aliud docere voluisse quàm beatitudinẽ esse bonum perfectum atq; omnium bonorũ complementum,ob idq; operationẽ illam per quã illud bonũ possidetur appellauit statum. Sed tamẽ de essentia illius nõ est operatio sensus: sed hoc ꝑbat argumẽtum, quod operatio sensus antecedit subsequiturq; beatitudinem. Vt in secunda conclusione expositum est.

ARTICVLVS III.

Vtrum beatitudo sit potiùs intellectus quam voluntatis operatio.

HVcusq; rem actenus deduximus, quòd beatitudo est actus animæ secundũ partem rationalẽ. Subsequitur ergo indagatio inter duas potẽtias rationales,quæsunt intellectus,& voluntas,in cuius illarum actu consistat. Et arguitur,quòd in actus voluntatis,Beatitudo hominis,vt.9.de ciuita. Dei, ait Aug. in pace consistit,iuxta illud Psal. Qui posuit fines tuos pacem: pax autem in voluntate consistit: nam est charitatem consequens: secundum illud ad Galat.5. Charitas gaudium, pax,&c.ergo beatitudo consistit in actu voluntatis.

Partis nega. 1. Argumẽt.

¶Secundò. Beatitudo est summum bonũ:sed bonum est obiectum voluntatis: ergo beatitudo est eius operatio. 2. Argumẽt.

¶Tertio. Beatitudo,vt nomen insinuat, est operatio omnium nobilissima, hæc autem est charitas, iuxta illud. 1. ad Corinth.13. Horum autem maior est charitas, ergo in illa beatitudo consistit. ¶In contrarium est illud Ioannis 17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te solũ Deum verum,& quem misisti Iesum Christũ: vita namq; æterna est finis vltimus vbiq; in euangelio, tanquam summum præmium nobis propositus:ergo beatitudo hominis in cognitione Dei consistit,quæ est actus intellectus. 3. Argumẽ. Pars affirmatiua.

¶Quæstio hæc multum & in scholis celebrata atque eam ob rem compluribus opinionibus frequentata. Sunt enim tria in vera beatitudine coniuncta,nempe,visio Dei,qui vltimus est finis noster, & eiusdem Dei amor ac demum delectatio, quæ inde consequitur. Vnde opiniones quot modis possunt variantur: adeò vt sint quinque. Quidam enim dicunt in nullo illorum actuum beatitudinem consistere,sed in omnium aggregatione. Alij in delectatione. Atque alij in amore, & alij in cognitione. Tria in beatitudine. Quinque opiniones.

¶Prima opinio fuit Henrici Gandensis,quam Scotus distinctione præsenti quæstione. 1. refert ex eius quodlib.13. quæstio.12. Commentus enim ille fuit nescio quam meditationem, quæ olim fuit celebris:nempe quòd beatitudo consisteret in quadam circumincessione, & illapsu Dei in essentiam animæ beati, ad modũ quo ignis circumincedit illabiturq; in essentiam candentis ferri, quòd transformatur in ipsum. Qui quidem illapsus fiebat ex vi amoris. Nam vt Dionys. cap. 7. de cœlest. hierar. cõtemplatur: amor est virtus transformatiua & conuersiua amantis in amatum: quasi à se excat & in alio esse incipiat:iuxta illud euangelicum, vbi est thesaurus tuus ibi est cor tuum. At quia creatura non potest naturæ diuinæ illabi, è conuerso Deus ipse & beatum diligens, & ab ipso dilectissimus per illum amoris feruorem sit tanquam ignis, quo inflammatus beatus fit sicut Deus. Quapropter secundum illum doctorem, beatitudo non est operatio perficiens potentiam, sed illapsus Dei primò perficiens essentiam, atque inde redundans in potentias. Tametsi illapsus ille per operationẽ fiat voluntatis. Henrici prima opinio.

¶Et probat suã opinionẽ primò,q̃ cùm beatitudo sit nobilissima perfectio,debet in nobilissimo subiecto recipi: essentia autẽ animæ perfectior est quàm potentia.

¶Secundò.

¶Secundò. Quia cũ beatitudo sit vltima perfectio rei, debet esse perfectissima coniunctio beati & beantis: perfectissima verò coniunctio fieri non potest per operationem, cùm sit accidens, alioqui beatitudo esset accidentaria: ergo debet illa coniunctio fieri per essentias ipsas, vt Deus essentiæ beati illabatur, quam in se transformet. Item, quia gloria quæ est beatitudo, est gratia consummata: gratia autem, vt S. Thomas docet, est in essentia animæ, gratũ reddente Deo. Et potissimè arguitur. Beatitudo nostra cõsistit in vltimo fine, qui est Deus, & non in aliquo accidente: ergo nõ erimus beati quouisq; ipse Deus sit nobis per essentiã coniunctus, & non per operationem. Et ideò Philosophi, aiebat Hẽricus, quia non cognoscebãt rationem verã beatitudinis consistere in Deo ipsam in operatione collocabant.

Reprobatio opinionis. ¶Hæc autem opinio licèt quandam præseferat imaginem veri, quia certè ita est, quòd amor quodammodo transformat amantem in amatũ, illa tamen transformatio non est, quia vnum simpliciter fiant, sicut ex materia, & forma fit suppositum, sed quia amor infigit amantem in amatum: & ideo per metaphorã dicitur, & exaggerationis causa transformatio. Quare illa coniunctio non potest esse immediate per essentias, sed per illam amoris actionem. Illo enim pacto ait Christus Ioã. 17. Ioan. 17. pro eis, qui crediturí sunt in me rogo: vt omnes vnum sint. Sicut tu pater in me: & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, nõ enim rogabat vt essemus vna essentia cum Deo, sicut filius est cum patre, sed quod quemadmodum pater & filius se mutuo amore deligunt, ita & nos semper essemus cum ipsis per amorem cõglutinati. ¶Potissima ergo reprobatio opinionis est, quòd illa circũincessio, & illapsus per essentiam non est intelligibilis: duæ enim essentiæ nunquàm fiunt vna nisi per infirmationẽ, quod Deo est impossibile, neq; immediatè cõiunguntur, nisi per vnionẽ hypostaticam qualis fuit in Christo.

2. Argumẽt ¶Et ideo bene arguit Scotus. Deus cùm sit beatis præsens non aliter se habet q̃ prius, si essentiam vtriusque consideres: ergo non potest coniunctio aliter intelligi, quàm per operationem, seu intellectus seu voluntatis, quæ ideo operatio erit forma creaturæ qua fit beata.

¶Item creatura non potest Deum, vt formã recipere à quo ipsa denominetur beata, quia Deus non est in subiecto receptibilis: ergo recipit eum per accidens, scilicet, per operationem qua ei coniungitur.

3. Argumẽ. ¶Postremò arguitur, Deus ipse, quãuis sit beatus per suam essentiã, ratio tamẽ est, quia essentia, & operatio, nẽpe cõprehensio, qua se comprehendit, sunt idẽ, atque adeo ratione saltem differt beatitudo ab essentia: ergo in creatura, similiter beatitudo est eius operatio.

Argumen. ¶Quòd si arguas. Ergo anima facit se beatã. Negatur consequentia. Si intelligatur, vt tota aut prima causa quia non potest illam operationem, nisi Deo authore elicere, iuxta illud Psalm. Gratiam & gloriam dabit Dominus, Præterea, ipsa sibi videtur opinio contradicere, dicens illapsum fieri per amorem, & nihilominus priùs fieri in essentia.

Solutio arg. ¶Ad eius ergo primum argumentum respondetur, quòd etsi beatitudo sit nobilissima perfectio, tamen quia formaliter accepta, non est nisi operatio, non potest primum recipi in essentia, sed in nobilissima potentia, quam infra monstrauimus esse intellectum.

¶Et eodem pacto respondetur ad secundum. Conceditur namque beatitudinem esse cõiunctionem perfectissimam cum vltimo fine, possibilem tamen: nõ autem est possibilis nisi per operationem.

¶Ac perinde conceditur quòd beatitudo nostra consistit in vltimo fine, qui est Deus tanquã in obiecto formaliter tamen in operatione perfectissima qua nobis coiungitur.

2. Opinio. ¶Secũda opinio est Ricardi distinctione præsenti, articu. 1. quæstio. 6. quòd beatitudo consistit complexim, & aggregatim in actu intellectus, simul, & voluntatis. Quocirca nominales, vt Maioris quæstione, 3. dicit, quòd beatitudo accipitur dupliciter, vno modo collectiuè, & sic consistit in aggregato visionis amoris & delectationis: & alio modo diuisiuè, quo pacto in quolibet illorum actu consistit: nam vt ait quæstio. 5. tanquam problema sustineri potest, quòd actus intellectus sit præstantior vel actus voluntatis.

Durand. ¶Durandus verò quæstio. 4. ait, quòd si beatitudo accipiatur pro eo quod omnem beati perfectionem includit, supponit aggregatiue pro omnibus perfectionibus animæ & corporis quæ sunt in ipso, iuxta illud August. 13. de Trinita. ca. 5. Beatus est ille qui habet quicquid vult & nihil mali vult. Et iuxta illud citatum Boetij. Beatitudo est status omniũ bonorum aggregatione perfectus. Si autem accipiatur pro eo, quod est omnium optimum, beatitudo est visio. ¶At verò iste modus loquendi de aggregatione, quanquam prima facie quidpiam referat claritatis, non tamen neruum rei attingit. Nomine enim beatitudinis non nisi cõiũctio cum vltimo fine designatur

Reprobatio opinionis. quapro-

quapropter vnicam nominat, eandemq; consummatissimam operationem, qua quidem vnica actione omnia beatus possideat, quæ vult, quia in ipsa omnia aggregantur bona. Enimuerò, vt rerum omnium vnica est operatio, qua cum suo fine coniungitur, vt descensus grauis & ascensus leuis, & ignitio ignis, & visio oculi, &c. Ita & vnica esse debet actio, per quam homo suum vltimum finem possideat, quæ idcirco eius sit perfecta per essentiam beatitudo, cui actiones aliæ sint annexæ: atque hæc est quam indagamus. Ineptum est ergo dicere, quod beatitudo consistat in plurium aggregatione.

3. Opinio. ¶ Tertia opinio fuit Aureoli, qui collocauit beatitudinem in gaudio & delectatione. Ait quippe Augustinus.10. confess. capit.1. quòd beata vita est gaudium de veritate. Et re vera opinio hæc nonnullum habet probabilitatis colorem: quia beatitudo videtur esse quies beati, & fructus eius vltimus: gaudium autem est vltimum, quod consequitur ex visione, & amore, in quod ideo beatus quiescit in Deo viso & amato, atque adeò est fructus quem ex illa visione capit.

4. Opinio Scoti. ¶ At verò Scotus quæstio.4.ait, beatitudinem consistere in amore, qui est actus voluntatis, quem ipse putat esse fruitionem, ob idq; occasione ab eodem doctore sumpta solet quæstio sub his terminis proponi. Vtrùm beatitudo cõsistat in visione, an verò in fruitione. At verò D. Thom. & antiqui non interrogant, nisi vtrùm consistat in actu intellectus, an verò in actu voluntatis, & sic certè est disputandũ: nam defruitione, qui nã actus sit, alia est quæstio. Et ideo nos claritatis gratia in duas quæstiones eam partiti summus.

Principalis conclusio. ¶ Ad præsentem ergo vnica conclusione respondetur, quæ est S. Thomæ.1. 2. q. 3. art. 4. Beatitudo est actus intellectus: nempe, visio Dei. Ait quippe, quòd essentia beatitudinis in actu intellectus consistit, sed ad voluntatem pertinet delectatio beatitudinem consequens.

Beatitudinis explicatio. Quod dialecticorum more sic explicare possumus. Nomen beatitudo supponit pro visione connotando amorẽ & delectationẽ: est enim visio Dei quẽ amamus, quam delectatio consequitur Probat. Primò sententia illa Christi citata, hæc est vita æterna, vt cognoscant te, &c. Hunc tamen locum sic cauillatur Scotus, dicens, quod illic non accipiatur vita æterna pro vita beata, hoc est, pro vita in qua consistit beatitudo, sed est sensus, q̃ cognitio Dei est, quædam vita quæ nunquã finitur, sed in perpetuũ durat. Philosopus namq;. 12. Metaph. tex.39. ait, q̃ cognoscere est viuere, & ideo si cognitio est æterna, qualis est Dei visio, erit vita æterna, non tamen inde sequitur, quòd illa sit beatitudinis essentia.

Improbatio opinionis. ¶ Hanc tamen interprætationem, vt cum bona venia egregij doctoris loquamur, textus non gratanter admittit: eadem enim ratione damnatorum cognitio, quippe quæ perpetua est, diceretur vita æterna. Adde, quòd Christus non simpliciter dixit, vt cognoscant te, sed vt cognoscant te solum Deum verum & quem misisti Iesum Christum, vbi Deum ipsum qua ratione est finis noster, expressit, vt explicaret cognitionem illam esse perfectissimam cum illo coniunctionem, tanquam cum vltimo fine. Et ideo adiecit, Iesum Christum, qui in quantum Deus est eiusdem beatitudinis obiectum, & in quantum homo causa & medium ipsius consequendæ.

Vita æterna. ¶ Sed quid pluribus opus est? Nomine enim vitæ æternæ, vbicunq; in euangelio memoratur, designatur summum illud præmium cultoribus Dei, primo positum, quod à morte inferni distinguitur. Iuxta illud Pauli, ad Romanos.6. Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Vnde Matthæi.16. Quid boni faciam, vt habeam vitam æternam: Et infra. Qui reliquerit patrem aut matrem. &c. Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Et Marci. 9. Bonum est tibi claudum intrare in vitam æternam, quàm duos habentem pedes mitti in gehennam ignis. Et Ioannis. 3. Vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Vnde ante illa citata verba apud Ioannem, ait Christus. Clarifica filium tuum, &c. vt omne, quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Hæc est enim vita æterna, &c. Ecquis ergo colore vllo ambigere valeat, quin illic vita æterna pro æterna beatitudine vsurpetur?

Alius cauillatus. ¶ Aliter tamen solent Scoti discipuli locum illum interpretari, vt à sensu S. Tho. illum diuertant: nempe, quòd ibi cognitio non accipiatur pro visione beatifica, sed pro cognitione fidei, quæ dicitur vita æterna, eò q̃ sit primum fundamentum quo itur ad vitam æternam.

Redargutio. ¶ At verò cum nulla illic fiat cognitionis restrictio, sed simpliciter Christus dixerit, vt cognoscant planè denotauit totã Dei cognitionẽ, quæ est vita æterna. Illa etenim vita hic incipitur per ænigmaticã fidei cognitionẽ, & in patria perficitur & consummatur per visionẽ, & nihilominus est vna, nisi q̃ in hoc seculo nõ est cõfirmata. Nã vita gratię quæ hic fundatur in fide, suapte natura & ingenio, nisi nostra

obstet

obstet culpa perpetua est, quippe quæ neque per corporis mortem interrumpitur, sed permanet in anima, in qua loco fidei succedit visio, eandem perpetuans vitam. Dicens ergo Christus, hæc est vita æterna, vt cognoscant te, non solam fidem, verùm & præcipuè visionem significauit, per quam Christus clarificaturus est patrem, cùm offerat ei in patria beatorum regnum: quòd hic acquisiuit, nempe sponsam suam ei reddens sine macula & sine ruga, qualis vniuscuiusq; anima de fonte baptismatis resurgit. Quocirca Augustl.libr. 1. de Trinit. & Magister Sententiarum, in hoc sensu tanquam certissimo & receptissimo tractãt hunc locum de vita æterna.

Ratio Sancti Tho.

¶ At verò ratione S. Thomæ profecto conclusio planè dilucidata, cõstabilitur, quæ est hæc. Beatitudo (q̃ nemo negare potest) est cõsecutio vltimi finis, qua, scilicèt, Deũ possidemus & cõprehendimus iuxta Illud Matt.25. Veni te benedicti patris mei possidete regnũ. Et secundũ illud Paul.2. ad Cor.9. Sic currite, vt cõprehendatis: Deum autẽ nõ per actũ volũtatis sed per visionẽ consequimur, possidemus, & tenemus, &c. ergo visio est beatitudo. Probatur minor, Voluntas fertur in finem, & absentem dum ipsum desiderat, & præsentem dum in ipso quiescens delectatur: desiderium autem finis absentis constantissimum est, non esse finis consecutionem, sed motũ in ipsum, quod idcircò desiderantem cruciat: delectatio verò quæ habetur, dum finis est præsens, nõ potest eius esse consecutio: imò potiùs illum iam obtentum & possessum supponit: non enim finis possidetur ex eo, quod delectat, sed ex eo potiùs quod possidetur, delectat: non ergo cõsecutio finis est actus voluntatis. Ex quo fit vt sit actus intellectus.

Impugnatio.

¶ Hæc tamẽ ratio S. Thomæ nõnullis videtur lubrica, & manca, quia dum de solis desiderio & delectatione probet nõ esse consecutionẽ finis infert consecutionẽ non esse actũ voluntatis: & tamem deberet probare non esse amorẽ Dei præsentis, in quo eam Scotus constituit. Veruntamen si ratio penitus inspiciatur, est profectò efficacissima. Supponit enim quòd actus voluntatis, qui est amor, cùm sit indifferens ad rem præsentẽ & absentem: non est rei cõprehensio: quia consecutio rei est actus per quem res habetur præsens: & ideo excluso desiderio quod est rei absentis, si aliquis actus voluntatis deberet esse assecutio Dei, ille deberet esse delectatio, quæ non est nisi rei præsentis: cum ergo illa nõ sit, fit vt neq; vlla voluntatis operatio sit finis adeptio & possessio.

¶ Sed arguis. Pariter cognitio Dei est indifferens ad absentẽ & præsentem, & nihilominus per cognitionẽ consequimur Deum. Respondetur, id verum esse de cognitione in genere, tamen visio non est indifferens, sed natura sua est rei præsentis, imò Deus per visionẽ fit præsens, atque adeò apprehenditur. Redargutio

¶ Et per hoc cõfirmatur superior ratio. Si aliquis amor esset cõsecutio Dei, maximè esset ille qui est rei præsentis: ille autẽ præsupponit iam Dei præsentiã per visionem: ergo visio ipsa per quã Deus fit nobis præsens est Dei assecutio, apprehensio, & tentio. Imò amor, vt dictũ est, idem erat licèt nõ tàm firmus antea rei absentis, visio verò minimè. Itaq; idem argumentum, quod probat de delectatione, probat & de amore, quod non fit consecutio Dei. Ob idq; D. Thom. 3. contra gent. cap. 26. vtrunq; probat, sed in summa qa vtrũq; idem erat omisit tanquã superfluũ de amore multiplicare argumenta. Quin verò, quia non suspicabatur aliquem constituere finis consecutionẽ in amore. Nam, vt aliud instruamus argumentũ, profectò quãuis deberet beatitudo in actu voluntatis constitui, non esset in amore collocanda, sed in delectatione, quæ est visionis fructus, atque adeò fruitionis terminus, vt illico articulo proximo mõstrabimus: est enim frui, voluptatem de re obtenta captare. S. Tho. contra gent. Aliud argu.

¶ Sed ait nihilominus Scotus, q̃ beatitudo nõ consistit simpliciter in amore, sed in amore Dei visi, ac si dicat in amore Dei habiti, vt præsentis, non ergo amor est actio, per quã Deum habemus, sed illa visio quæ præsupponitur ad illum amorem: & in eius obiectio includitur, cùm dicitur in amore Dei visi. Scoti cogitationes refutantur.

¶ Ait verò rursus per vtranq; potentiam nos consequi Deum, scilicèt, per visionem, & per amorem: sed visio præcedit, & ideo amor, qui subsequitur est perfectior, iuxta doctrinam Aristot. 9. Metaphy. tex. 15. dicentis, q̃ posteriora sunt perfectiora. Veruntamẽ hoc, quòd affirmat non probat, scilicèt, quòd amor sit cõsecutio: imò contrariũ, vt ait D. Thom. circa fines sensibiles compertum est. Cupidus namq; pecuniæ nequaquam per eius amorem illam consequitur, sed illo amore incitatur ad conquirendum illam, quam tãdem manu assequitur, vel alio possessionis genere. Et auidus cibi certè non consequitur per amorem cibum, sed per gustum, & auidus musicæ per aurem, & amicus pulchri per visum. Et dum per illos sensus rem possidet, tunc delectatur in re habita & obtenta. Simili ergo modo in Deo à principio per desiderium cupimus ipsum consequi: Sententia Scoti. Sẽsibilium exempla.

qui:conſequimur autem per hoc,quod fit nobis prẽſens: fit autem præſens per actũ intellectus,eo quòd res eſt intelligibilis,quę aliter nõ poteſt attingi. Et tunc voluntas quæ illã poſſeſsionem optabat,illum firmius diligit, atque adeò iam in ipſo habito delectatur. Igitur inceptum eſt duas fingere cõſecutiones, nam poſt quàm rem ſemel cõſequimur, nõ opus eſt alia conſecutione, ſed ſubſequitur non in re amata & habita delectatio:quis enim rem adeptã adi piſcitur? ¶ Atqui hic eſt ſenſus verbi Auguſtini ſupra citati.10.confeſsio.quòd beatitudo eſt gaudium de veritate, hoc eſt, beatitudo eſt conſecutio veritatis, quam conſequitur gaudium. ¶ Præterea ad maiorem horum explicationẽ arguitur. Hoc differt cognoſcitiua potentia ab appetitiua, q̃ cognoſcitiua eſt apprehenſiua rei, quippe cuius actus conſiſtit in eo quod eſt obiectũ recipere: per ſpeies enim quas recipit ab obiecto ipsũ cognoſcit, & cognoſcendo apprehendit, appetitiua verò potentia nõ eſt apprehẽſiua, ſed eius agendi modus eſt ferri in obiectũ: ergo certe per amorẽ nõ apprehẽdimus Deum,ſed per viſionem:& cùm beatitudo ſit Dei comprehenſio, vt, ait, Paulus, atq; adeò eius poſſeſsio, fit vt non ſit amor,ſed viſio. ¶ Item beatitudo eſt ſufficiens bonum: hoc autem cõſiſtit in hoc quòd Deus oſtendat ſe nobis, ſecundũ illud Ioan.14. Qui diliget me ego diligam eum, & oſtendam me ipſum illi. Et Philippus. Oſtẽde nobis patrem, & ſufficit nobis. Manifeſtum autem eſt Deũ non ſe nobis oſtẽdere per amorem noſtrum, ſed certe per viſionem. Gloſſat autem Scotus dictum Philippi, quòd loquebatur de ſufficiẽtia quantum ad credendum per fidem, ſi oſtẽderetur ei pater. At profectò in hoc quod, ait, oſtende,non ſignificat, niſi deſiderium vidẽdi ad quod ducimur per fidem: & ideo Auguſtinus libro.1.de Trinit.per illam oſtẽſionẽ, viſionem intelligit, vt ſtatim videbimus.

¶ Prẽterea. Beatitudo conſiſtit in eo per quod efficimur Deo ſimiles: nã ratio filij in ſimilitudine conſiſtit,iuxta illud.1.Ioã.3. Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & ſimus:quia cum apparuerit, inquit,ſimiles ei erimus: per quid autem efficiamur ſimiles,declarat ſubdens,videbimus eum ſicuti eſt. Eodemq; alludit Paul. 2. Corinth. 5. dicens. Dum ſumus in corpore, peregrinamur à domino: per fidem enim ambulamus, & nõ per ſpeciem: ſed habemus voluntatẽ peregrinari à corpore, & eſſe præſentes ad dominum &c. ergo eſſe præſentes eſt videre facie ad faciem: atque adeò id ipſum eſt illum conſequi, habere, tenere,& poſsidere. ¶ Præterea. Beatitudo eſt præmiũ quod Deus nobis confert in patria,id autem,quod nobis confert, eſt viſio: ad quam non modo concurrit ſpecialiter, vt ad amorem, ſed in ratione ſpeciei, vniendo ſe intellectui noſtro, ipſumque ſubinde per lumen gloriæ eleuando, vt ipſum cõſpiciamus: amor verò ille firmiſsimus conſequitur illam viſionem: quaſi voluntas in Deum viſum naturaliter feratur. Adde deniquè, quòd ſumma miſeria, & pœna damnatorum eſt pœna damni,quæ eſt carentia diuinæ viſionis: ergo in viſione conſiſtit beatitudo.

¶ At verò quoniam Auguſtinum Scotus & ſui in ſuam ipſorum ſententiam cogere contendunt,conſulatur ipſe vbique, & potiſsimũ lib.1.de Trinita.& conſtabit multo euidentius hanc ſuam fuiſſe ſententiam, quàm S. Thom. Etenim capit. 8. tractans illud ad Colloſſen.3. Cùm Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Ante, inquit, quàm id fiat, videmus nunc per ſpeculum in ænigmate,tunc,autem facie ad faciem. Hæc enim, inquit, nobis contemplatio promittitur actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum, Vbi viſionem appellat contemplationem finis, & præmium noſtrorum operum. Vnde ſubdit illud Ioannis iam à nobis citatum. Scimus quia cũ apparuerimus ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Et ſubdit. Hæc eſt enim vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, de qua contemplatione & viſione intelligit illud Pauli. Cùm tradiderit regnum Deo & patri: quaſi illa ſit regni poſſeſsio: quid clarius? Et capit. 9. In Dei, inquit, viſione merces tota promittitur delectationis, & deſiderij noſtri. Nunquid non merces idem eſt quòd meritorum præmium? Gloſſat tamen Scotus, quòd viſio ſit merces intelligentiæ: non tamen hominis. At verò Auguſtinus non ait, quòd ſit niſi merces quæ promittitur omnium noſtrarũ actionum & deſiderij noſtri præmium. Et capit. 10. In illa cõtemplatione Deus erit omnia in omnibus: quia nihil ab illo aliud homo requirit, ſed ſolo ipſo illuſtrari per fruique ſufficiet. Mirandum eſt quomodo Scotus hũc locum proſe afferat, cùm aperte dicat in illa contemplatione Deum eſſe omnia in omnibus, quod eſt eſſe omnium præmium. Sed & capit. 13. pluries, quàm quinquies id explicatiſsimè inculcat. Beati enim,inquit,mundi corde,quoniam ipſi Deum videbũt, qua ſummum præmium promittitur iuſtis. Et rurſus. Hæc vita æterna

Auguſt. — Auguſt. teſtimonia

OPtimũ ar.

Aliud argumentum.

est illa visio, quæ nō pertinet ad malos. Et rursus. Visio formæ Dei solis pijs exhibebitur, quorum dilectioni hoc ipsum promittit, quia seipsum ostendet eis. Et vt alia missa faciamus circa finem enarrans illud Ioan. 14. Quid diligit me, ego diligam eum, & ostendā me ipsum illi visio, inquit, sola est summum bonum nostrum, cuius adipiscendi causa præcipimur agere quicquid rectè agimus. Perspice quod vbi dixit Philippus. Ostende nobis patrem & sufficit nobis, de visione loquebatur, quæ est sufficiens bonum. Et lib. 13. cap. 5. Beatus, inquit, non est nisi qui & habet omnia, quæ vult, & nihil vult male. Non ergo, ait, beatitudinem esse, velle seu amare ea quæ habes, vt Scotus glossat, sed habere & possidere ea quæ vis, & amas: ergo visio per quam Deum quem amamus habem⁹, est beatitudo. Sed nihil malè vel le requiritur ad beatitudinem, sicut quædam dispositio volūtatis, namqui mala vult, infœlicior est possidēdo, quàm si ea consequi nequiret. Certe qui hanc veritatem negant, non tam Diuo Thomæ, quàm Diuo Augustino bellū i dicunt.

Scoti argu. ¶ Accersit verò Scotus in suum patrocinium. Augustinum lib. 1. de doctri. cap. 32. dicentem, quod hæc est summa merces, vt Deo perfruamur. Hunc autem locum tractabimus articulo proximo.

¶ Sed nūc dicimus visionem ipsam qua Deus possidetur, esse fruitionē, nempe actionē qua capitur delectatio. Ait nāq; idem Aug. in libr. de moribus eccle. ca. 3. Quid est aliud quod dicimus frui, nisi præsto habere quod diligis?

Augusti.

¶ Arguit præterea Scotus, quod beatitudo debet esse nobilioris potentiæ, voluntas autem est nobilior, & præstantior, quia obiectum eius est bonum. Veruntamen quamuis hic locus non vacet ad amusim disputandi de collatione hac volūtatis cum intellectu, certum est tamen Philosophum. 10. Ethico. ca. 7. ex professo probare intellectum esse potentiarū perfectissimam, ac diuinissimā: qua de causa, summam hominis fœlicitatem in vita contemplatiua collocauit, quo nihil potuit euidentius in nostrū fauorem asserere, licèt religione Christiana non esset imbutus. Ecqua enim est summa contemplatio, nisi illa Dei visio.

Omnis homo naturaliter scire desiderat. ¶ Imò illud primi metaph. Omnis homo naturaliter scire desiderat ad id ipsum pertinet. Haud enim desiderium illic naturale hominis qualecūque insinuat, vt est desiderium comedendi, ambulandi &c. Sed summum desideriū quod est hominis suprema fœlicitas. Quemadmodum grauis appetitus est quiescere in cē tro, & leuis sursum. Nempe quia est rationale animal, & rationis est saperè. Ob idque in visione illa qua summa veritas conspicitur, ex quo fonte veritatis oēs quæ in hac vita sciuntur, deriuantur, beatitudo consistit. ¶ Quapropter ait. 10. Metaph. tex. 29. Præstantissimam omnium diuinissimāque operationem esse cō templationem, quam, ait, esse deorum vitam. Quinuerò ideò videre Deum est vita æterna, quia est visio, ac perinde possessio vitæ æternæ. ¶ Atqui quod intellectus sit præstantior potentia quā voluntas, inde D. Tho. 1. part. q. 82. artic. 3. demonstrat, quòd ratio obiectiua intellectus, nempe, verum, spiritualior sit, quàm ratio boni: nam verum cognoscimus abstrahendo à materia, vt. 3. de anima docet Philosophus. Bonum autem sumitur per respectum ad subiectū, quia alicui est conueniens. Et ideo intelligere abstrahit ab existentia rei: intelligimus enim simpliciter res quæ nō sunt, nec sub ratione existentiæ. At verò licèt velimus ea quoq; quæ non sunt, non tamen ea cupimus & amamus nisi referendo ad existētiam, quia cupimus ea habere: quod autem abstractius est à materia & ab existentia, altius est, & purius. ¶ Fallax ergo est ratio Scoti quod intellectio, quia prior est amore sit imperfectior. Nō enim est prior in genere causæ materialis, de quibus loquebatur. 9. Metaph. Philosophus sicut imperfectior est anima sensitiua qua prius viuit embrio, quàm intellectiua qua viuit posterius, sed est prior in genere causæ efficientis, & ideo est perfectior, sicut causa prima quàm secunda. Lumen enim rationis est voluntatis lux, & intellectus dux eius, quare certe intellectio natura sua præstantior est, vt Aristote. docuit. ¶ Contra hæc autem obijcit Scotus illud Pauli. 1. ad Corinth. 13. Horum autem maior est charitas, & dictum Anselmi lib. 2. Cur Deus homo capit. 1. Peruersus ordo est velle amare propter intelligere, imò intelligendum est, vt amemus. Tertio, quia corruptio actus voluntatis, nempe velle malū, peruersius est quam corruptio actus intellectus, nam intelligere malum non est malum: ergo velle bonum perfectius est, quàm intelligere bonum.

Intellectus est præstantior potētia.

Obiectio Scoti.

¶ Ad hæc autem respondetur primum, quòd hoc arguendi genus est res ab vno proposito in aliud diuertere. Cùm enim ratione naturali probamus actum intellectus esse perfectiorem, non loquimur in genere moris, sed in genere entis, quare indifferens est huic proposito q̄ velle bonum sit magis meritorium, quam intelligere & quòd charitas sit hoc pacto præstantior. Secundò. Paulus nō comparauit charitatem

Argumētorū dilutio.

ritatē ad actum perfectissimū intellectus, sed ad finem & spem, quæ sunt actus viæ, & non manent in patria. Non autem dixisset, quòd charitas patriæ est præstantior visione Dei, per quam Deum comprehendimus, & ei similes efficimur, & per quam se nobis ostendit, & ad sui amorem nos necessario trahit.

Alius ordo in via quā in patria.

¶ Tertiò deniq; annotandum est maxime, q̄ alius est ordo in via inter charitatem & cognitionem Dei ænigmaticam, atq; alius in patria inter visionem, & cōfirmatam charitatem. In via nāq; perfectior est charitas, quàm fides & spes vt dicit, Paul. nam fides ordinatur ad charitatem, vt ait, Anselm⁹, imò omnes naturales scientias ad hoc debemus referre, vt per visibilia, quemadmodum, ait, Paulus, Deum cognoscamus, ac subinde amemus: sed tamen visio beata non ordinatur ad amorem tāquam medium ad finem, imò ipsa visio est finis, in qua voluntas conquiescit. Igitur vita beata incipit è cognitione fidei, quod progreditur per amorem ad Deum, qui est per visionem possidendus. Itaq; debemus Deū hic intelligere, & intelligendo vt ait August. amare, & amando possidere. Hoc est sicut per intellectionē promouemur ad amorē, ita per amorem perducamur ad comprehensionem.

Alia Scoti argumento.

¶ Tandem, vt finem faciamus arguit Scotus. Vltimus finis intrinsecus hominis est illud quod est summe volendum, sed velle ipsius voluntatis magis est volendum quàm intelligere, quia vna quæq; res plus appetit suam perfectionē, quā alterius: velle autem est perfectio voluntatis, & intelligere perfectio intellectus. ¶ Item velle voluntatis propinquius est sibi, quàm intelligere, ergo, propinquius per velle tendit in suum finem, quàm per intelligere. Item tertio arguunt discipuli eius. Vltimus finis est summum bonum, sed bonum est obiectum voluntatis: ergo immediatiùs per actū volūtatis assequimur finem quàm per actum intellectus. ¶ Ad primum respōdetur, nō esse loquendum de voluntate & intellectu acsi essent duo suppositā distincta, quia non sunt nisi duæ potentiæ eiusdem suppositi, & actiones proprie sunt suppositorum. vt. 1. de anima ait, Philosophus, & ideo respōdetur legitimè, quod voluntas non appetit magis suum bonum quàm bonū intellectus, sed homo per voluntatem apetit summum sui ipsius bonum, putà Deum possidere: & quia id non possumus nisi per visionem, illud est quod summè per voluntatem appetit. Imò id ipsum est summum bonum volūtatis. ¶ Ad secundum verò respondetur, primò, q̄ siue voluntas immediatius vniatur Deo per suum velle, q̄ per intelligere, siue secus: nihil ad rem, quia ille actus voluntatis non est assecutio obiecti, qua, scilicèt, homo vel anima ipsum cōprehēdit. Quin vero ille amor præsupponit consecutionem. Secundo respondetur, q̄ non est ad hoc attendendum, an velle sit immediatior actus voluntatis, sed q̄ sit immediatior actus fini, per quē anima finem ipsum consequitur, & ille est visio quæ ponitur in obiecto amoris: nam amor patriæ est Dei prius visi. ¶ Pro solutione tertij notandum est, q̄ verum & bonum, cùm sint transcendentia, de se mutuò prædicantur: omne enim bonum est verum, & omne verum est bonum: voluntas autem beati non fertur in rationem boni in abstracto, sed in bonum hoc singulare: bonū igitur summū voluntatis est Deus visus: est ergo sophisticum argumentum. Conceditur enim, q̄ vltimus finis est summum bonum, & quod bonum sit obiectum voluntatis, negatur verò cōsequentia cùm infertur: ergo cōsequimur præstantius vel immediatiùs ipsum per actum voluntatis: quoniam illa ratio boni quod homo per voluntatem appetit consistit in Deo, quē homo vel anima tanquàm intelligibilem veritatem per intellectum assequimur.

Verum & bonum.

¶ Aliter arguunt alij. Si ille qui Deum videt non haberet amorem eius, & gaudiū Dei, non esset beatus: ergo beatitudo non in visione sola, sed in omnium congregatione consistit. Respondebitur articul. proximo. Quoniam res hæc (& vt arbitror sine causa) nimiū est apud quosdam in controuersia posita, boni consulat lector q̄ tam multis eam tractauerim.

Aliud argumentum.

¶ Ad primum igitur argumentum in capite quæstionis positum respondetur, q̄ pax non est essentia beatitudinis, sed ipsam antecedēs, & consequens: quia omnia perturbantia in hac vita pacem per Christum, qui fuit princeps pacis remota sunt, & forsan de hac pace ecclesiæ militantis vaticinabatur Psalmista. Sed nihilominus est pax alia cœlestis, de qua ait Paulus, q̄ exuperat omnem sensum, & illa est consequens beatitudinem: est enim tranquillitas & quies animæ in Deo viso.

Solut. arg.

¶ Ad secundum negatur consequentia, q̄ si beatitudo est summum bonum, & bonum est obiectum voluntatis, beatitudo consistat in actu voluntatis. Nam si consistere accipiatur tanquā in obiecto & vltimo fine, potius, vt ait S. Thom, sequitur contrarium: nam actus voluntatis non potest esse eius primum obiectū sicuti obiectum primum visus non est visio, Si autē consistere accipiatur tanq̄ in operatione per

ne per quam assequimur vltimum finem, iam monstratum est, quomodo bonum illud vltimum quod voluntate cupimus, non per eius operationem consequimur.

Aliud argumentum. ¶ Quòd si quis sic redarguat, primo mouenti respondet, vltimus finis, veluti vltimus finis exercitus est victoria, quæ est finis ducis mouentis omnes: primum autem mouens est voluntas, quæ omnibus viribus vtitur: ergo beatitudo est operatio voluntatis. Respondetur ad maiorem, quòd si intelligas vltimum finem respondere primo mouenti, id est, quod per actum primi mouentis apprehendatur, falsum est: sed respondet ei, quia primum mouet ad illum assequendum. Potentia enim quæ primò ostendit finem est intellectus: sed voluntas mouet & intellectum & reliquas potentias ad illũ assequendum, & tandem homo assequitur ipsum per alias potentias: vt dulce per gustum, & Deum per visum. Veruntamen voluntas, vt fuit primum mouens, ita postea in obiecto cõprehenso quietatur ipsoque fruitur.

¶ Tertium verò argumentum iam solutũ est, vbi ostendimus, quod intellectio in genere entis est præstantior, quia est præuia dilectioni, & lux eius, & ideo per ipsum primò attingimus rem quia nihil diligimus nisi prægnitum, vt. 10. de Trinitat. ait. August. Quamquã volitio sit nobilior in mouendo, præstantius tamen est simpliciter dirigere, & attingere quàm mouere.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm fruitio sit actus appetitiuæ potentiæ.

QVoniam cõstitutum est beatitudinem in actu intellectus cõsiste re. Quæritur de fruitione quę est fructus perceptio, quam habeat cũ beatitudine cõnexionẽ. Vtrũ s. sit actus appetitiuæ potentiæ. Et arguitur à parte negatiua. Frui, vt nomen ipsum planè

Partis negat. 1. Argumẽt. sonat, est fructum de re capere: sed fructus humanæ vitæ, idem esse videtur, quod eius beatitudo & finis, quem per intellectum, vt dictum est, assequimur, in cuius actu beatitudo formaliter, vt ostensum est, consistit: ergo frui nõ est appetitiuæ potentiæ, sed intellectus.

2. Argumẽ. ¶ Secundò. Quælibet potentia habet propriũ finem, qui est eius perfectio, sicut finis visus est videre: & finis auditus sonos percipere: & sic de alijs sed finis rei est fruct⁹ eius: ergo frui est potentiæ cuiuslibet, & non solius appetitiuæ. ¶ Tertiò arguitur. Fruitio est delectationis perceptio: sed delectatio sensibilis pertinet ad sensum apprehẽsiuum, vt delectatio cibi ad gustũ, & delectatio pulchri ad visum: ergo eadem ratione delectatio intellectualis (qualis de Deo percipitur) pertinet ad intellectum. 3. Argumẽ.

¶ In contrarium est sententia illa celebris August. 1. de doctri. cap. 4. & 10. de Trinit. Frui est amore inhærere alicui rei propter se ipsam, sed amor est actus voluntatis: ergo & fruitio, imò videtur fruitio idem esse amor. Pars affirmatiua.

¶ Quæstionem hanc ad literam cum istis argumentis proponit & tractat D. Thom. 1. 2. q. 11. artic. 1. Quam sic mouendam duximus, vt eius mentem pro captu nostro exponeremus: imò, nisi fallor, vt planissimam veritatẽ vix intellectam curaremus explicare, quæ plurimũ ad beatitudinis notitiam refert. Respondetur ergo ad quæstionem quinque conclusionibus. Decisio ar.

Prima statuitur sub eodem verborum tenore quo illam statuit S. Tho. Fruitio est actus appetitiuæ potentiæ. Ad intellectum autem huius conclusionis, videlicèt: ad intelligẽdũ quo modo sit actus voluntatis, elicitus ne, an imperatus, supponenda est nominis significatio latina, ab illis qui de nominibus tractant. Apud Latinos enim (vt omni consulenti compertum fiet) frui est voluptatem de re captare: nomine autẽ voluptatis intelligitur, delectatio & gaudium. Enimuero vt D. Thom. 1. 2. q. 31. disertè docet, quies, delectatio & gaudium differunt, vt magis commune & minus cõmune. Quies enim est generale nomen ad res vniuersas. Est enim perfectio, quam res consequitur ex eo quòd suum finem vltimum attingit: vt cùm terrea moles descendit ad centrum, & ignis ad locum sui elemẽti. Et dicitur illa quies, hoc est, naturalis cessatio motus, & consecutio loci ad quem naturalis appetitus rei propendet. Res autem cognitione pollentes hoc differunt ab alijs cognitione carentibus, quod cognoscunt & sentiũt illam finis adeptionem, & ex illa cognitione resultat in eorum appetitu motus qui dicitur delectatio, quæ est passio eiusdem appetitus. Itaq; delectatio est res inferior quàm quies, omnis enim delectatio est quies, quando est cum cognitione: non autẽ omnis quies est delectatio, vt patet in rebus insensibilibus. 1. Conclus. Quies delectatio & gaudium.

¶ Rursus quia cognitio alia est sensitiua, & alia intellectiua & rationalis, cognitionem sensitiuam consequitur mera delectatio, quæ non habet altius nomen: cognitionem verò rationalem consequitur delectatio, quæ sortitur nomen gaudij. Vnde Auicenna. libr. suo de anima. Auicẽna.

ma gaudium,inquit, est quędam delectationis ſpecies.Et Damaſcenus, & Gregorius Nicen⁹ aiunt. Delectamur in his quæ naturaliter etiã ſecundum corpus concupiſcimus, ea adipiſcẽtes,& in his quę concupiſcimus ſecundũ rationem.Gaudiũ verò illa ſola delectatio eſt, quæ rationẽ ſequitur. Ex quo fit, quod dum homo ſecundum appetitum ſenſitiuum de re aliqua delectatur, quam, quia mala eſt auerſatur ratio, delectatio illa nomen gaudij non ſortitur. ¶Hinc fit, q̃ gaudiũ ꝓprie nõin appetitu ſenſitiuo,ſed in intellectiuo,nẽpe, in volũtate ſuſcipitur. Eſt ergo motus voluntatis quæ non eſt volitio,ſed paſsio ſeu affectus.Nam etſi dicatur paſsio, profectò non tam propriè hoc nomẽ mereť, quàm delectatio ſenſualis. Quoniam in appetitu ſenſitiuo fit delectatio cum aliqua trãſmutatione corporali, vt eadem.q. artic.4.ait, D.Tho.ſicut dum aqua calefit.Delectatio verò appetitus rationalis nihil aliud eſt quàm ſimpliciter motus voluntatis, nempe paſsio: ſine aliqua tãmen corporali trãſmutatione.Vnde Augu.lib.4.de ciuit. Dei. Cupiditas,inquit,& lætitia nihil aliud eſt, quàm voluntas in eorum conſecutione quæ volumus. ¶ Veruntamen inter gaudium & lætitiam ſecundum nominum proprium ſignificatum hoc intereſt, quòd Gaudium eſt affectio animi,dũ ad menſuram rationis exhilaratur, neque vltra modum foras effunditur. Lætitia verò cùm ita mouetur vt exterius, præcipuè in vultu immodicè egrediatur. Quare Stoici, paſsiones repellentes, gaudium ſapienti permittebant,non tamen lętitiam.Vnde Cicero.4. Tuſcul. Cùm ratione, inquit, animus mouetur placidè atque conſtanter, tunc gaudium dicitur:cùm autem inaniter & effuſe exultat,tunc illa lætitia, geſtiens vel nimia dici poteſt: quæ eſt animi elatio ſine ratione. At verò in ſacris hæc non obſeruatur differentia. Imò illa gaudij beatorum exuberantia,& delectatio, & lætitia etiam nuncupatur: iuxta illud Pſal.Delectationes in dextera tua vſq; in finem. Et rurſum, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. ¶Igitur quò ad rem reuertamur. Frui eſt voluptatem ſeu delectationem & gaudium captare de re. Id quod D. Tho. pro conſtantiſsimo ſupponit. Ait quippe, quod fruitio & fructus ad idem pertinent, & quia nomina ab ijs quæ ſenſui patent imponũtur rebus, & fructus eſt ſenſui patentior, fruitio dicitur à fructu, ſicut cibatio à cibo, & ædificatio ab ædificio. Eſt enim fruitio per quam percipitur fructus ſicut cibatio, actio, qua ſumitur cibus. Et ideo ſub diſtinctione concludit, quòd frui pertinere videtur ad amorem vel delectationem quã aliquis habet de expectato, quod eſt vltimus finis:non,ait,eſſe amorem,ſed pertinere ad ipſum.Imò quamuis ſub diſiunctione dicat, videtur, affirmare tamen apparet fructum non eſſe niſi delectationis captionem, quã aliquis percipit de vltimo fine expectato, & poſſeſſo. Nam certè nomine fructus id intelligitur iuxta verbum Auguſtini loco citato. 10. de Trinita.ca:10. Fruimur cognitis in quibus voluntas ipſis propter ſe ipſa delectata conquieſcit. Et ideo idem Diuus Thomas quæſtio. 4. articu.4. vbi definiuit beatitudinem conſiſtere in viſione, ſubdidit, ſed ad voluntatem pertinet delectatio,beatitudinem cõſequens: iuxta verbum Auguſtini, beatitudo eſt gaudium de veritate: quia gaudiũ eſt cõſummatio beatitudinis.Frui ergo profectò non eſt niſi voluptatem capere de fine expectato, & obtento. At quia finis,ait D. Thomas,& bonum eſt obiectum appetitiuæ potentiæ, manifeſtum eſt, quòd fruitio eſt actus appetitiuæ potẽtiæ. Hactenus Diuus Thom. ¶ Ex his ſubſequitur ſecunda concluſio. Fruitio, ſi accipiatur effectiuè pro actione per quam capiatur voluptas, & delectatio,non eſt actus elicitus volantatis, ſed intellectus, nempe ipſa viſio, qua ratione eſt obiectũ voluntatis, ſed ſi accipiatur formaliter pro ipſa receptione gaudij, eſt motus voluntatis. ¶Prior pars patet imprimis apud S. Thomam in verbis proximè præcedentibus. Colligit enim fruitionem eſſe actum voluntatis,quia finis, vnde captatur voluptas,eſt obiectum voluntatis, obiectum autem voluntatis eſt viſio,nempe,Deus viſus: ergo non aliter intelligit fruitionem eſſe volũtatis, niſi quia per illam viſionem quam expectauit voluntas, & prẹſentem amat,capit voluptatem & gaudiũ: illa autem viſio nõ eſt actus elicitus voluntatis,ſed volitus: ergo operatio per quam voluntas capit voluptatem, non eſt actus eius elicitus,ſed intellectus.

¶ Eandem verò veritatem palam abſque vllo ænigmate affirmat in ſolutione primi argumenti. Erat enim argumentum, quòd cũ frui ſit fructum capere, & fructus humanæ vitæ, quæ eſt beatitudo, accipiatur per intellectum, frui eſt non potentiæ appetitiuæ, ſed intellectiuæ. Et ſic reſpondet. Nil prohibet vnum ſecundùm diuerſas rationes ad diuerſas potentias pertinere.Ipſa igitur viſio Dei, in quãtum eſt viſio, eſt actus intellectus (nempe elicitus) in quantum autem eſt bonum & finis, eſt voluntatis obiectum, & hoc,inquit,modo,eſt eius fruitio. Ecce viſio elicita ab intellectu ſed

Auguſt.

Gaudium & lætitia

Cicero.

Pſal.ij.

Frui.

Auguſt.

2. Concluſi.

Probatio.

Secunda ea dẽque plana probatio

volita à voluntate, est fruitio, & subdit. Finem hunc intellectus consequitur tanquã potentia agens voluntas autem tanquam potentia mouens ad finem: nempe, quia mouet intellectũ: & tanquam fruens fine iam adepto, id est, tanquam percipiens fructum, & gaudum ex illa visione. Ecce ergo quomodo fruitio est actus elicitus ab intellectu, sed volitus, & imperatus à voluntate, quare expresse quæst. de potentia Dei, quæst. 5. articu. 1. ad. 15. ait, quòd visio est fruito.

¶ Hãc doctrinam explicuimus super illud ad Roman. 6. Habemus fructum in sanctificationem, sed visa fuit noua, & nonnulli Diui Thomæ discipuli propterea existimant durã, quia cùm Diuus Thomas in cap. quæstionis. 8. proponat priùs agere de actibus voluntatis immediatè ab ipsa elicitis, & in eorum numero, quæstio. 11. collocet fruitionem, nequeunt sibi aliud persuadere, quàm quòd est actus elicitus à voluntate. Cum tamen verba eiusdem doctoris modo relata expresissima, & planissima maius afferant pondus ad probandum esse actum elicitum intellectus, nempe, visionem, quatenus obiectũ est voluntatis mouẽtis intellectũ. Roma. 6.

Exponitur D. Thom. ¶ Ratio autem ob quam fruitionẽ inter actus voluntate elicitos collocauerit, est, quam in secunda parte conclusio explicuimus, quoniam licet per visionẽ in genere causæ efficiẽtis percipiatur delectatio, illa tamen, vt supra explicuimus, est motus voluntatis: & ideo delectatio recipitur tanquam in subiecto in voluntate, quippe quæ potentia est, perquam formaliter gaudemus, & tristamur, eo quòd isti sint voluntatis affectus, & quodãmodo passiones. Quare captatio voluptatis formaliter sumpta est (non dicam actus elicitus) sed motus voluntatis, quia nõ est propriè actio, sed passio: licet fiat, vt diximus, sine trãsmutatione, & ideo dicatur affectus. Actio verò per quam suscipitur, est visio, sicut per actionem ignis calefit aqua. Illi autem qui de voluntate & intellectu sic diuisim existimant, acsi duo essent suppositi, non possunt intelligere quemadmodũ per actum intellectus in voluntate percipiatur delectatio: qui verò veritatẽ penetrãt, atq; adeò intelligunt esse potentias eiusdem suppositi, & actiones esse suppositorum, facilè subinde intelligent quemadmodũ homo, vel anima per vnam potentiam delectationem recipiat quæ est passio alterius.

Probat alia. ¶ Hæc verò doctrina, ne videar illam dũtaxat tanq̃ S. Tho. sustinere, probatur ratione physica. Voluntas enim est per quam res appetimus: atque adeo ipsa est primum mouens potentias omnes & corporis organa ad suos consequendos fines. Vtitur enim intellectu ad huius vel illius rei contemplationem & studium: oculis ad videndum, pedibus ad ambulandũ: manibus ad capiendum &c. ergo eadem ratione per illas potentias, quibus vtitur, fines eosdem adipiscitur: & in ipsis adeptis delectatur & quiescit: vt cibum quem gulosus affectat, adipiscitur per gustum: & pulchrũ per visum atque adeò per easdem sensuum actiones voluptatem captat, quæ est eiusdem voluntatis affectus & passio. Simili ergo modo anima voluntate cupiens Deum assequi per intellectum assequitur: atque adeò per eius visionem delectatur, hoc est, delectationem capit, licet in voluntate recipiatur. In summa neque Augustinus neque vllus vnquam priscorum patrum aliud nomine fruitionis intellexit, quam adeptionem rei cõcupitæ. Et in hoc sensu dicimus rebus frui & amplexibus cõcupitis. Quocirca vsque ad Scotum nemo legitur amorem existimasse fruitionem. Quare mirandum est, quomodo illa opinio vsque adeò inserperit, & increbuerit in scholis. Fruitio.

¶ Sed arguis. Nunquid non August. idem clarè adstruxit, dicens, Frui esse amore inhærere alicui? Respondetur. Illud non inde colligi. Nam eodem testimonio vtitur Diuus Thom. & tamen non inde colligit, quòd fruitio sit amor. Sed quòd ad ipsum pertineat. Sensus ergo ille non est quem vocant identicum: quasi amor sit fruitio, sed est causalis. In hoc sensu, quòd nõ fruimur nisi illis rebus, quas propter se ipsas amamus. Itaque amore inhærere non est formaliter ipsa fruitio, sed causa requisita, vt re aliqua fruamur. Posuit enim illam definitionem ad differẽtiam huius, quod est vti. Est enim vti rem vsurpare ad id obtinẽdum quod amamus. Quare res quibus vtimur, amamus propter illas quibus fruimur. Sed illas quibus fruimur amamus propter se. At quia frui contingit non solùm rebus præsentibus, quæ est perfecta fruitio, sed etiã absentibus in spe, quæ quidem fruitio est imperfecta, vt ambas complecteretur, dixit in genere, frui est amore inhærere: id est requiritur sic eas amare, vt vltra non progrediamur. Si autem perfectam fruitionem definiret, quæ non est nisi de re obtenta & possessa, certe dixisset, vti est, de re, cui amore propter se ipsam inhæremus, dum possidetur, delectari. Iuxta verbum eius citatum lib. 10. de Trinit. c. 10. Fruimur cognitis in quibus voluntas ipsis propter se ipsas delectata conquiescit, & capitu. 11. Frui est vti cum gaudio: non adhuc spei, sed etiam rei. At locus Amore inhærere.

ille

ille ſupra citatus li.de moribus eccl.c.3. mentē Auguſtin. aperit. Quid eſt quod dicimus frui niſi præſto habere quod diligis? Non, ait, frui eſt amare, habere quod amas, quod fit in Deo per viſionem.

Scot 1 ſentē, diſt.1 q 3. ¶Et re vera Scot.1.ſent.diſt. 1. quęſt. 3. multū vacillando hæſit ambigens amor ne, an delectatio eſſet fruitio: plura hinc inde Auguſt. teſtimonia conferens. Sed tandem ob id decreuit eſſe amorem quòd frui conſtruitur cum ablatiuo ſignificante obiectum ex vi tranſitionis. Quaſi idē ſit frui Deo, quod amare Deum. Veruntamen, vt probè articul. Præſenti. 1. 2. Caietan. annotauit, conſtructio illa id non ſuadet, imò diſſuadet: frui enim Deo non eſt amare Deum, ſed conſpectu Dei delectari. Nam illud Prouerb. Veni & fruamur cupitis amplexibus, non eſt, vt amemus amplexus, quoniā in hoc quod ait, concupitis, præſupponit iam amari abſentes. Sed eſt re ipſa amplexādo delectari. Et quod, ait, in Adelphis Terentius. Agellum huic demus, qui fruatur, non eſt ſenſus, Qui amet, ſed qui poſsidendo fructum capiat, quo delectetur.

3. Concluſi. ¶ Tertia concluſio. Beatitudinem in viſione conſiſtere, & in fruitione adeò non ſunt res diuerſæ, vt ſint idem. Non quòd conſiſtat in amore, quem Scotus arbitratur fruitionē, ſed quòd conſiſtit in viſione, quæ in ſenſu iam expoſito eſt fruitio, nempe actio per quā voluntas in ſe delectationē recipit. Hanc concluſionem expreſsè docuit Augu. Ait, quippe. 1. de trin. ca. 9. q̄ in viſione patris, & filij, ac ſubinde ſpiritus ſancti merces tota, ꝓmittitur delectationis, & deſiderij noſtri, & nihilominus lib. 1. de doctri. Chriſtiana. c. 32. Hęc, inquit, ſumma merces eſt vt Deo fruamur. Hoc ſecūdum teſtimoniū affert pro ſe Scotus, ſed diſcipuli S. Thomę obijciunt aliud: & gloſſant hoc, quod ſit proportio cauſalis, nēpe quòd viſio ſit cauſa fruitionis. Iſta tamen controuerſia inde naſcitur, quòd ſupponitur amorem eſſe fruitionem. Auguſtinus verò planè loquitur de viſione, & fruitione quaſi ſint idem. Quod illo bis citato loco lib. de mor. eccle. cap. 3. confirmatur. Quid eſt aliud quod dicitur frui, quàm præſto habere quod diligis? Non dicit quàm diligere, ſed quàm habere. Vnde cùm D. Th. hic & quæſt. 5. de pot. dei. citata, concedat q̄ fruitio eſt ipſamet viſio, per quam volūtas capit voluptatem, nunquàm negaſſet, beatitudinem conſiſtere in fruitione.

Auguſti.

¶Ob idq̄. 1. 2. q. 4. art. 2. non confert viſionē cum fruitione, ſed cum delectatione, interrogans vtra ſit præſtantior. Quam vtique quæſtionem Ariſt. 10. Ethicor. inſolutam reliquit. Apparet enim delectationem eſſe digniorem, eo q̄ eſt perfectio ipſius operationis. Sed tamen reſpondet D. Tho. operationem eſſe perfectiorem, atq̄; adeo viſionē, eo q̄ totum bonum delectationis, in quo voluntas quietatur, eſt ipſa operatio: præſtantius autem bonum eſt illud, in quo voluntas quietatur, q̄ quietatio ipſa quæ eſt delectatio.

Reſpondetur illis qui beatitudinē ponūt in delectatione.

¶ Atque hæc eſt reſponſio qua Aureolo ſit ſatis, atq; alijs qui tenent beatitudinem conſiſtere in delectatione: delectatio quippe perficit operationē, non quidem in genere cauſæ efficientis, imò è cōuerſo, ſic operatio perficit delectationem, ſed tanq̄ conſequens & concomitans: veluti decor perficit, hoc eſt, adornat & decorat iuuentutē: cùm tamē iuuentus ſit perfectior. ¶ Quarta concluſio. Fruitio eſt duplex, quædam in re, atq; altera in ſpe: iam enim conſtitutū eſt fruitionē non eſſe niſi vltimi finis, quē propter ſe ipſum diligimus, alioqui non eſſet de ſe ſufficiens voluntatē ſatiare & explere. Qua vtiq̄; de cauſa, vt Aug. lib. 83. quæſtionū. q. 30. ait, Omnis humana peruerſio eſt fruēdis vti velle, atq; vtendis frui. Non ait, q̄ velle ſit fruitio, vt Scot⁹ colligit, ſed q̄ vel le frui vtendis eſt voluntatis peruerſio. Eſt enim amare creaturas propter ſe: vt auari videntur amare pecunias, & voluptuoſi voluptates: quia amant illas ſine vllo, aut termino, aut modo, quaſi eſſent finis vitæ. Atque alia peruerſio eſt vti fruendis, vt ſi quis Deum nō propter ipſum, ſed propter aliud bonum diligeret, quod non protinus in Deū ipſum referret: igitur ſicut in ordine temporalium rerum medicinis non fruimur, ſed vtimur, ſanitate verò fruimur quam propter ſe diligimus, & propter ipſam medicinas, ita in ordine ſimpliciter rerum ſolo Deo fruendū eſt, & creaturis vtendum, quas propter ipſum, à quo eas recepimus, debemus diligere. ¶ Probatur ergo cōcluſio. Frui, vt, ait, Augu. eſt alicui amore propter ſe inhęrere, hoc autem contingit nō ſolū dum res habetur, ſed dum ſperatur. Vnde idē Aug. lib. 9. de trini, c. vlti. appetitus, inquit, inhiantis fit amor fruentis: ergo in ſpe etiam poſſum⁹ Deo frui. Id quod Chriſtus Matth. 5. edocet, dicens, Beati pauperes ſpiritu, quoniā ipſorum eſt regnum cœlorum, &c. Vocat enim ibi pauperes beatos in ſpe, qui poſtea futuri ſunt in re. Et idem ſentiendū de alijs beatitudinibus ibidē ſubiunctis: iuxta illud Pſal. 29. Beatus vir cuius eſt nomen domini ſpes eius. Et ad Roma. 5. Gloriamur in ſpe gloriæ ei⁹, Et ca. 13. Spe gaudētes. At vero fruitio illa

4. Concluſ.

Aug. Frui vt endis & vti fruendis.

Probatio cōcluſionis.

Matth. 5.

Pſalm. 29.

in ſpe imperfecta eſt, & illa dũtaxat perfecta, quæ vt ait.10. de Trinit.cap.10. Auguſt. eſt vti cum gaudio nõ ad huc ſpei, ſed iam rei, Vtraq; verò fruitio ſolis creaturis rationalibus, nẽpe: angelis, & hominibus propriè conuenit, quippe qui poſſunt media in finem referre, quod à brutis animantibus alienum eſt.

5. Cõcluſio. ¶ Ex his demum colligitur quinta concluſio, Beatitudo eſt intellectus cognitio ſpeculatiua per ſe ſufficiens: eſt enim Dei cõtemplatio, vt mõſtratũ eſt. In hoc enim ſeculo Philoſophus vt.1.&.10.Ethi.docuit, duas diſtinxit fœlicitates, practicã, ſcilicet, quę cõſiſtit in operatione ſecundũ morales virtutes, & ſpeculatiuã quæ cõſiſtit in contẽplatione ſubſtãtiarũ. Et Spec. hanc dixit eſſe dignioręm, & præſtantioręm. Primò, quia eſt optimæ potentiæ & optimi obiecti, Licet inter intelligentias, non expreſſerit Deum, qui eſt omniũ ſummũ. Secundò, quia quæritur propter ſe, nam operatio virtutũ moralium creberrimè poſita eſt in ope egenis ferenda. Tertio, quia per ipſam cõmunicamus Deo, eiq; aſsimilamur, At vero viſio Dei quã Ariſtoteles non agnouit, ſimpliciter eſt contẽplatio ſpeculatiua, quia nullatenus circa mores verſatur, imò per ipſos iã exactos cõparatur. Tametſi, quia per illam actionem elicitur dirigiturq; amor in Deum, quo omnes beatæ voluntatis affectus componuntur, dici quodã modo poteſt practica. Quod autem ſit ſufficientiſsimum bonum, ſimili ratione fit notũ.

Beatitudo practi. &c.

Ad vtramq; enim huius vitæ beatitudinẽ corpus requiritur, ac perinde bona eius valetudo, & habitudo, atq; adeo in eius ſubſidiũ requiruntur exteriora bona, ac ſubinde amicis, non quibus indigeat, ſed apud quos fœlix ſua beneficia collocet. Quamuis plus ſit indigna fœlicitas actiua, q̃ contemplatiua. At vero beatitudo patriæ corporibus ex neceſsitate nõ indiget, vt ſupra diximus: cũ viſio illa nõ per abſtractionẽ à phantaſmatibus corporalibus producatur, requiritur tamen corporum reſumptionẽ tanquàm accidens, veluti pulchritudo aduenit iuuentuti. Illam verò corporum reſumptionem cum optima eorum valetudine, & pulchritudine, & ornamento, viſio in ſe ipſa quodammodo continet, quoniam ratione illius ſtatus Deus reſuſcitabit corpora noſtra. At verò externorum bonorum ad eorum corporum perpetuitatem, nequaquam. Amicos autem habet eadem fœlicitate fruentes, atq; iſta ratione viſio illa beata & beans ſtatus eſt omniũ bonorum aggregatione perfectus, perq; illam adeò vnicã beatus habet quicquid vult, & per eandem nihil male vult: nam inde deriuatur in voluntatem amor, qui ſumma eſt eius rectitudo: & delectatio quæ eſt omnium deſideriorum expletio, atque adeò ſumma requies. ¶ Et per hoc illis reſpondetur qui fœlicitatem in aggregato viſionis, & contemplationis collocant. Cõceditur enim, q̃ ſi videns Deum per abſolutam Dei omnipotentiam ipſum non amaret, aut eius viſione non oblectaretur, non eſſet beatus, ſed tamen ex natura rei ex viſione fluunt, & amor firmus, & delectatio plena: & ideo quia viſio virtute cõtinet reliqua, ipſa eſt bonorum omnium aggregatio, atque adeo vera beatitudo.

Reſpondetur illis qui fœlicitatem ponunt in aggregato.

¶ Primum igitur argumentum ſatis ſolutum eſt, vbi explicuimus quemadmodum fruitio ſit quodammodo ipſa viſio, quia eſt actio perquã percipitur voluptas & delectatio. Quamuis recipiatur in voluntate, tanquam motus, hoc eſt paſsio vel affectio eius. ¶ Ad ſecundũ reſpondetur, q̃ cum ſola volũtas ſit appetitus rationalis, per illã appetit homo & anima ſeparata omnia ſua bona, ac proinde omnes fines aliarum potentiarum cõprehenduntur & continentur ſub obiecto voluntatis, quæ appetit intelligere, audire, & videre &c. Ob idque omnes potentias ad eoſdem fines conſequendos mouet. Ex quo ſequitur viſionem ipſam eſſe obiectum & finem voluntatis: quare ipſa eſt, quæ conſequitur finem, quoties quælibet aliarum potentiarum ſuum proprium attingit: verba ſunt in forma Sãct. Thom. Quibus idcirco docet voũtatem: per viſionem intellectus conſequi ſuum vltimum finem.

Solu. 1. arg.

Solut. 2. arg.

¶ Ad tertium deniq; ipſe reſpondet, q̃ in delectatione ſunt duo, ſcilicet, perceptio conuenientis boni, nempe, finis, & hæc pertinet ad apprehenſiuam potentiam, atq; adeo ad intellectum in delectatione cœleſti, & complacentia eius quòd offertur, vt conueniens. Et hæc pertinet ad appetitiuam potentiam: vbi ratio delectationis completur: quia illa delectatio eſt motus (vt diximus) hoc eſt paſsio vel affectus eius.

Solu. 3. arg.

QVÆSTIO SECVNda, De adeptione beatitudinis.

ARTICVLVS. I.

Vtrũ omnis homo appetat beatitudinẽ.

IN

IN hac quæstione de beatitudinis consecutione ordinem D.Thomæ, præter meum ingenium .1.2.q.5. non seruo. Imò postremo eius articulo primum locum tribuo: quia cùm assecutionem rei motus præcedat, quo ad ipsam tenditur, & primum fundamentum motus sit appetitus, hic ordo naturæ videtur germanior, vt ab appetitu beatitudinis exordiamur. Et ideo primò quæritur, vtrum omnis homo appetat beatitudinem. Et arguitur à parte negatiua. Nullius id appetere valet, quod ignorat. cum vt.3.de Anima author sit Philosophus bonum apprehensum sit appetitus obiectum: multi autē sunt, qui beatitudinē ignorāt. Vnde vt Augu.13.de Trinit.ca.4. adnotauit, tanta diuersitas censendi de beatitudine oborta est: alijs, scilicet, in voluptatibus corporis eam collocantibus, atque adeo in virtute animæ, & alij in rebus alijs: ergo non omnis homo beatitudinem appetit. ¶ Secundò. Essentia beatitudinis est visio essentiæ diuinæ (vt iam constitutum est) sed aliqui opinātur hoc esse impossibile: alijq; illud existimant difficile & labore plenum, quia necesse est illius gratia à voluptatibus huius vitæ abstinere: quibus inescātur mortales: ergo non omnes illam appetunt. ¶ Tertiò arguitur. Beatus est (vt ait Augu.) qui habet quicquid vlut, & nihil male vult: cōplures autē malū, etiam consulto volunt: ergo nō omnes beatitudinem appetunt.

Partis negatiua. 1. Argumēt. 2. Argumēt. 3. Argumē.

¶ In contrariū autē est illud Aug.lib.13.de tri.c.3. Si minus ille dixisset, Omnes beati esse vultis, miseri esse nō vultis, dixisset aliquid, quod nullus in sua non cognoscere voluntate.

Pars affirmatiua.

¶ Hæc quæstio multa digna scitu in hac materia continet. Ad quam ideo tribus præmissis distinctionib. quinq; cōclusionib⁹ respōdetur. Distinctione quippe impræsentiarūopus est. & ex parte beatitudinis, & ex parte appetitus, ac deniq; ex parte appetitionis. Beatitudo namque bifariam considerari potest. Non dico duplicē esse beatitudinē, quoniā nō est nisi vnica vera, nempe visio illa beata: sed illa inq; bifariam consideratur. Vno modo secundum eius generalē rationē, nempe secundū nomen hoc beatitudo: atque altero modo secundum specialē singularemq; eius rationē, videlicet, Hæc beatitudo, vt visio illa designetur.

Distinctio trina.

Appetitus duplex.

¶ Itē appetitus, alius est naturalis, atq; alius liber, seu electiuus. Atqui naturalis ille, qui est in rebus inanimis & in animantibus brutis, nihil ad nostrū attinet propositū: quoniā ille nō fertur in vltimum finem per eius cognitionē. eo modo quo hic loquimur: sed in solo appetitu rationali, scilicet, voluntate distinguuntur rationes duæ. Est enim in ea quædam inclinatio naturalis, quatenus res quædam est naturalis, atq; alia inclinatio libera quatenus est indifferens ad vtrunlibet.

¶ Quocirca dū percōtamur, vtrū omnis homo appetat beatitudinē, potest appetitio alterum duorū significare, videlicet, aut inclinationem duntaxat naturalem voluntatis: quæ est propensio & pondus in rem aliquam ante actum elicitum: quæ nimirum inclinatio à natura homini inest, ceu rebus vniuersis, etiam cognitione carentibus, quæ actum elicitum habere nequeunt. Veluti grauitas inest lapidi, atque igni leuitas, quę cum cognitione careant, actus non habent elicitos, sed motus naturales per modū passionis, vt ascensum & descēsum. Aut potest nominare actū elicitū appetendi: nempe amorem. His præhabitis, vt ab eo quod natura altiùs imprimit exordiamur. Quæritur primò de appetitu, videlicet, de inclinatiōe ante actū elicitum: vtrū naturalis nobis insit ad vltimū finem. Et ne omnia in litē deferamus, cōpertissimū omnibus & confessimū est naturalem in nobis inesse appetitū ad beatitudinē generaliter consideratā, nempe, ad bonū, ꝙ homini optimum est iuxta illud philosophi in fronte.1.Ethic. Bonum est quod omnia appetūt. Sed ambiguitas nostra est. Vtrùm naturalis appetitus hominis in illā tēdat beatitudinē veram quæ est videre Deum. Huius enim partem affirmatiuā tenet Scotus in prologo sententiarū, vbi ait, ꝙ Deus est finis naturalis hominis, & in.4.d.49.q.9. quo loco ait, naturale desideriū ferri ad videndū Deum. Et cum Scoto sentit Durand.q.8. Partem verò negatiuam amplexus est Caiet.in.1.par.q.1.art.1. &. q.12. art.1. Ait quippe, ꝙ si natura & volūtas humana cōsideretur in puris naturalibus lumine fidei destituta, nō habet naturale desideriū vidē di Deū, sed si cōsideretur lumine fidei illustrata, præsupposita.s.cognitione, ꝙ beatitudo cōsistit in visione, naturaliter illā desiderat, Fūdamentum eius est hoc. Finis naturalis hominis est quem naturaliter potest attingere: nequimus autem Deum naturaliter, vt artic.proxi. mōstrabimus, videre: ergo Deus visus non est nobis naturalis, sed supernaturalis finis: atq; adeò neque appetitus ipsius est nobis naturalis. ¶ Secundò. Naturale desiderium & appetitus est ille qui naturaliter potest actū elicere circa suum obiectum: sed non possumus naturaliter actu elicito appetere visionē Dei, quia

Appetitio duplciter. Quæstio. Scotus. Caietan.

vt,ait, Augu. Nihil est volitū nisi præcognitū: & cognoscere illum finem nō possumus naturaliter, quia est reuelatio fidei: ergo neque appetitus est naturalis. ¶ Nihilominus prima cō
1. Conclusi. clusio huius articuli sit affirmatiua. Homini inest appetitus naturalis ad illam veram beatitudinem, quæ in Dei visione consistit. Non dico appetit per actum elicitum: sed habet appetitum, hoc est inclinationem naturalem & pōdus naturæ, quo in illum finem propendet: sicut est grauitas in lapide, & pōdus in cētrum. At Durandus, ait, hunc naturalem appetitū & inclinationē non esse volūtatis sed intellectus, cuius est finem cognoscere & apprehendere. Sed pfecto potiùs est voluntatis, nam homo est, qui beatitudinē appetit, & proprius appetitus hominis nō est intellectus, neq; alia potē tia, sed sola voluntas. Non negamus intellectui suā inclinationē ad cognoscendum, sed tamen hominis per voluntatē est appetere, finem vltimū videre, apprehēdere, & posidere, ¶ Con
D. Thom clusio imprimis est S. Tho. in suo prologo super. 1. sent. vbi, ait. Vnū quòdq; suauiter est dispositum, quādo collocatur in suo fine, quem naturaliter desiderat, & hoc, inquit, nobis collatū est per Christum, quando nos in gloriam æternam induxit. Inductio ergo in gloriā æternam per visionem est finis quē naturaliter homo desiderat. & 1. par. q. 12. art. 1. ait, inesse nobis naturale desiderium ad cognoscēdum causam cognito effectu: quare per cognitionem creaturarū naturaliter appetimus cognoscere causam, nempe, Deum. ¶ Respondet autem
Caietan. Caietan. q intelligit de desiderio cognoscendi causam sub ratione causæ, nempe, cognoscere quomodo hæc efficit: non autem de desiderio videndi essentiam. At verò hoc plane est mentem D. Tho. detorquere. Quærit. n. illic, vtrū intellectus creatus naturaliter possit videre Deū per essentiā. Cū ergo partē affirmatiuam per illud medīū cōcludat, manifestum est intelligere de desiderio videndi essentiam. At verò 1. 2. q. 3. arti. 8. absq; ænigmate hoc explicatissimè affirmat. Probat enim illic, quod vera beatitudo non potest consistere nisi in visione diuinæ essentiæ: quia vniuscuiusque perfectio attenditur secundùm rationem sui obiecti, obiectum autem intellectus, vt. 2. de anima, ait, Philosoph. est quod quid est, id est essentia rei: & ideo ex cognitione effectus Dei remanet in quit, naturaliter homini desiderium, vt cognoscat de causa quod quid est, scilicet, essentiam ipsius Dei: sicut cognita eclipsi habet naturale desiderium cognoscēdi essentiam causæ: essentia autem Dei non potest nisi per visionem cognosci: iuxta illud Ioānis, videbimus eum sicuti est: ergo homo ex creaturis naturale colligit desiderium videndi Deum.

¶ Sed probatur præterea conclusio ex communi animi cōceptione. Nemo enim est mortalium cuiuscunque religionis aut sectæ, qui interrogatus an cupiat Deum videre, non respondeat, se id percupere. ¶ Mox arguitur authoritate Aug. in lib. de præde. sancto. vbi, ait. Posse habere fidem & charitatē, naturæ nominis est: habere autē, gratiæ Dei. Respondet autem Caiet. q posse habere est naturæ. i. homo est illius cognitionis capax. Sed profectò plus aliquid voluit Augu. tribuere naturæ, nempe, inclinationē ad fidem, charitatem & gloriam. ¶ Et vt arguit Scot. trinus est appetitus, nēpe naturalis, & violentus, & neuter. Tametsi de appetitu neutro nihil modo approbem⁹: quia forsan nullus est, nisi dicas oculū corporalem habere appetitū neutrum ad videndū Deum, quem certè potius appellarem repugnantem. Appetitus autē noster ad videndum Deū non est violentus, neque verò neuter: ergo est naturalis. Ait Caie. esse tantum obediētialem: sed re vera plus quippiam videmur habere. Cadauer enim solū habet obedientialem potentiam vt animam resumat: quòd verò homo recipiat gloriam, aliquid superaddere videtur.

Alia ratio. Augusti.

¶ Potissima verò ratio quæ me per suasum habet est hæc. Quod homo sit imago & similitudo Dei, est naturale: nam quando dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, naturam ipsam nostram designauit. Similitudo autem & imago Dei certe non solum capacitatem dicit Dei videndi, sed naturalem etiā inclinationem: nam simile naturaliter appetit suū simile. Atq; hinc alia colligitur ratio. Appetitus naturalis hominis in nulla re mundi, quā obtineat, quiescit, sed semper in aliud fertur, quousq; ad illum fœliciſsimum Dei cōspectū perueniat: iuxta illud Augusti. 1. confess. Fecisti nos dñe ad te, & inquietum est cor nostrum donec perueniat ad te: ergo hoc manifestum indiciū est eūdē appetitū naturalē in illum finē tendere: siquidē extra illum non satiatur. Hac enim ratione probatur, q materia omnē appetit formā: nempe, quia nulla satiatur. Nisi q ille appetitus est vagus ad omnē formam: noster verò est determinatus & destinatus in rem aliquam.

Ratio potissima:

¶ Præterea arguitur. Vna quæque res suapte natura in rem aliquam determinatam fertur: sicut terra ad centrum, & ignis ad concauum lunæ: at verò nulla res potest designari, in quam naturalis appetitus hominis ceu in vlti-

Alia ratio.

in vltimum finem tendat citra illam viſionem ergo illa eſt noſter naturalis finis in quē ideo naturaliter ferimur. Nam ſi dexeris q̄ naturaliter illam deſideramus in genere deſiderando bonū, nequaquā rei ſatis feceris: quoniam hoc vagum deſiderium in bonum, neceſſe eſt in rem illam naturaliter tendat, in qua ſummum hominis bonū ſitum ſit. Et tandem concluſio confirmatur ex illo. 33. Oſtende faciem tuam & ſalui erimus, vbi certe inclinatio naturalis exprimitur. Cui illud conſonat Ioā. 14. oſtēde nobis Patrem & ſufficit nobis, vbi inſinuatur q̄ citra illud nihil appetitui ſufficit naturali.

¶ Tandem arguitur ex dictis Caiet. Si cognito illo fine vltimo per fidem tunc naturaliter homo illum appetit, colligitur illā inclinationem naturalem ſemper eſſe naturā inſitam, etiā ante illam cognitionem: nam cognitio illa non attulit inclinationem, ſed fecit eum potētem elicere actuum ſuum.

Soluuntur argu. Caiet.

¶ Reſpōdetur ergo ad argumenta Caietani, nō bene definiſſe finē naturalē eſſe illum quē poteſt homo naturaliter conſequi, neq̄ue appetitum naturalem illum qui naturaliter poteſt habere actum elicitum: quoniam appetitus naturalis non debet definiri per effectum, ſed per cauſam. Eſt ergo appetitus naturalis quem nobis natura inſeruit: & eo ipſo quod creati ſumꝰ ad imaginem Dei, inſitum habemus appetitū naturalem ad ipſum videndum. Atq̄ue adeò finis naturalis eſt quem naturaliter appetimus licet conſecutio eius & adeptio non ſit nobis naturalis. Hæc enim fuit noſtræ magnificatio naturæ, quòd ad illum finem fuerit condita, quem niſi per auxilium ſpeciale Dei conſequi non valeamus. ¶ Et per hoc reſpondetur ad aliud eius argumentum ex. 2. Cœli. vbi ait Philoſop. quod ſi aſtra haberent vim progreſsiuā, natura dediſſet eis organa opportuna, nempe pedes: ſed quia non dedit talia organa, ſignum eſt quod neq̄; dedit vim. Similiter nāque arguit Caieta. quòd poſtquam non habemus naturalia inſtrumenta ad videndum naturaliter Deum, nō habemus naturalem inclinationem. Reſpondetur autem q̄ Ariſto. non dixit ſi haberent inclinationem, ſed ſi haberent vim, haberent inſtrumenta. Nos autem non dicimus, q̄ natura nr̄a habet vim, id eſt poteſtatem naturalem videndi Deum, ſed inclinationem. Præterea Ariſtot. nil de ſupernaturalibus nouit: & ideo nō concederet rem aliquam habere naturalem inclinationem ad aliquid niſi haberet poteſtatem & naturales vires ad illud aſſequendum: nos autem concedimus naturam noſtrā adeò eſſe ſublimem, vt ad illum finē naturaliter inclinetur, quē non niſi per auxilium Dei aſſequi poſſumus. Eſt tamen paratiſsimus nobis ſubuenire: & quæ per alios poſſumꝰ, per nos ipſos poſſe cenſemus. ¶ Hoc ſuppoſito de appetitu, qui eſt potentia, ſubſequitur, vt de appetitione dicamus, quæ eſt actus elicitus. Beatitudo ergo, vt dicebamus, conſiderari poteſt aut ſub generali ratione, aut ſubſpeciali & ſingulari. Sit ergo ſecunda concluſio. Beatitudinem ſub generali ratione omnis homo ſuapte natura appetit, non ſolum naturali inclinatione, ſed etiam actu elicito dum illi mente offertur. 2. Concluſio.

Probatur. Beatitudo ſic conſiderata nil aliud eſt q̄ bonū perfectum: bonum autem eſt obiectum voluntatis, atq̄ue adeo bonū eius perfectum eſt illud quod eam ſatiat eiuſq̄; deſideria complet, eiq̄ē perinde ſatisfacit: ergo beatitudinē appetere id ipſum eſt quod appetere in genere vt voluntas expleatur, eiusq̄ue deſiderijs fiat ſatis. Hoc autem nemo eſt, qui non appetat, quantumuis ſit corruptæ vitæ. Nam etiam iniqui dum voluptates ſuas exple re volunt, eas ſub ratione boni apprehendunt, quamuis in rei veritate à vera beatitudine ſint alienæ, imò ei ſint aduerſæ. Atq̄; hoc eſt quod Auguſt. loco citato docuit, vbi facetiam mimi cuiuſdam refert. Qui cum in theatro pollicitus eſſet enunciaturum ſe quid quiſq̄ue habeat in animo, cunctis magna expectatione ſuſpenſis cupientibus miraculum audire, quomodo, ſcilicet, poſſet arcana cordium detegere, tandem dixit, vili vultis omnes emere, & care vendere, irridet verò merito Augu. ſcenici illius ineptā facetiam. Quamplurimos enim videas, qui vt ſuis animis obſequantur, & fruantur concupitis voluptatibus cariſsimè emunt, & viliſsimo pretio vendunt, atq̄; adeò ſua bona dilapidāt. At verò ſi quiſpiam ille eſſet ex ſapientibus, dixiſſet. Omnes beati eſſe vultis, miſeri eſſe non vultis: & tūc certò cōiectaſſet, quid quiſq̄ue in animo generet. Scot. in. 1. ſentent. quę. 4. non vult Auguſtinum loqui de actu elicito, quo, ſcilicet, omnes appetant beatitudinē, ſed de inclinatione naturali. Sed hoc illico monſtrabimus non eſſe menti Auguſtini conſonū. Mimi ineptа facetia.

¶ Ratio autem concluſionis eſt, quam D. Th. 1.2.q.10.art. 1. ſapienter docuit. Quicquid eñ rei nō neceſſario cōpetit, fundatur in eo quod ſibi à natura eſt neceſſariū. Intellectui nāque prima principia cognitionis ſunt per ſe naturaliter nota, vt quodlibet eſt vel nō eſt: atq̄; inde deducuntur alia plus minuſue nota, quæ cū nō ſint tam euidentia, neceſsitatem intellectui nō inferunt, vt eis aſſentiat. Quod autē in intellectu eſt primū principiū reſpectu omniū cōcluſionum Ratio concluſionis.

cluſionũ, eſt in voluntate vltimus finis, ad quẽ omniũ referuntur electiones mediorum: ergo æqua ratione in vltimũ finem ſub illa generali ratione cognitum ſic fertur naturaliter, vt nequeat illud nolle; ſed neceſſario, ſi aliquem illius actum habeat, ſit volitio. ¶ At verò quam uis concluſio hæc ſub hoc verborum generali tenore nequeat legitima ratione negari, maiori nihilominus indiget explicatione. Eſt ſiquidem dubium vtrum beatitudo, & ſummum bonum ſub hoc genere cognitũ, ſic voluntas naturaliter appetat, vt nequeat non velle, an verò duntaxat ſic, vt nequeat nolle. Tractant enim quæſtionẽ Scotus in primo. q. 1. 4. diſt. & in præſentiarũ. q. 9. & Durand. q. 8. Ad cuius intellectum annotãdum, q̃ voluntatem ferri naturaliter in bonum, bifariam poteſt intelligi, videlicet, aut quantum ad ſpecificationem actus, aut quantum ad exercitium. Quantum ad ſpecificationem ſenſus eſt: quòd volũtas non poteſt nolle beatitudinẽ ſub generali ratione cognitam ſummi boni, ſed ſi aliquem actum habeat, ille neceſſario eſt volitio, & appetitio. Appetere autem naturaliter quantũ ad exercitium, eſt non id ſolũ, ſed q̃ oblato obiecto ſub illa cognitione, neceſſario volũtas habet volitionem. Itaq; non valeat ab exercitio ceſſare. ¶ Et quidẽ Henricus Gandenſis quod lib. 3. quæſt. 7. opinatur voluntaten neceſsitari reſpectu vltimi finis ſic cogniti, non ſolũ quantum ad ſpecificationem, ſed etiam quantum ad exercitium, vt non poſsit illam in genere cognitam non velle. Quæ quidem ſententia in beatis euidenter cognoſcentibus beatitudinẽ in particulari veriſsima eſt, vt quæſtio. ſequen. monſtrabitur, nõ enim poſſunt ab amore deſiſtere. ¶ Verũtamen de eadẽ beatitudine in via in genere cognita ſolũ ſub ratione ſummi boni ſtatuitur tertia concluſio. Beatitudo ſic in genere cognita neceſsitatem infert voluntati quantum ad ſpecificationem, non tamen quã tum ad exercitium. ¶ Probatur prior pars, primùm ratione iam facta: Quia inclinatio naturalis voluntatis eſt ad bonum quo ſatiare eam poſsit. ¶ Secundò, ſic planiùs explicatur. Obiectum proprium voluntatis eſt bonum. Itaq; ſicut intellectus non poteſt alicui aſſentiri niſi appareat ei verum, neque viſus quidpiam niſi ſub ratione coloris videre, ita & voluntas nullam valet rem appetere, aut amare niſi ei offeratur ſub ratione boni, atque adeo nec poteſt quidpiam nolle & reſpuere, niſi ſub aliqua ratione mali. Veluti intellectus, nullipoteſt propoſitioni diſsẽtiri niſi appareat ei falſa. In beatitudine autem ſub illa ratione generali cognita nulla apparet ratio mali: ergo neque poteſt voluntas eam odiſſe aut nolle.

Explicatio cluſionis

Concluſi.

Probatur.

¶ At verò nonnulli ex neotericis quorum eſt Maio. diſt. præſenti. q. 7. quia cuncta cõtendũt in litem euocare, inficiantur illam maiorem, nempe, ſolum bonũ eſſe obiectum voluntatis Imò poteſt, inquit, velle aliquid ſub ratione mali, ac proinde nolle ſub ratione boni. Et probat. Quia poſſunt damnati voluntatem ſuam diuinæ voluntati accõmodare, & (vt aiunt) cõformare: poteſt autem Deus eis præcipere, vt ſuam ipſius nolint beatitudinem: quia nec eis vult ipſam cõferre: ergo poſſunt eam nolle, atque adeò ſub ratione boni, quia in beatitudine nulla apparet ratio mali. Idemque aſſerunt de illo cui Deus ſuam reuelaret damnationem: poſſet enim eam velle, beatitudinemque ſubinde nolendo reſpuere. ¶ Neſcio tamen quiſnam poſsit hoc quod iſti contendunt perſuaſum habere. Profectò tam impoſsibile eſt voluntatem id velle in quo nulla apperet ratio boni, aut nolle in quo nulla apparet ratio mali, quã eſt impoſsibile viſui id videre, quod nullo indutum eſt colore. Sciſcitarer enim ab iſtis, cùm vnicuique potentiæ ſuũ ſit proprium natiuumq; obiectum, quodnam conſignare poſſunt voluntati ſi bonum non eſt eius obiectũ. ¶ Sed forſan quis fingat, quòd quemadmodũ obiectum intellectus ſit hoc diſiunctum verũ vel falſum, ita & obiectum voluntatis ſit bonum vel malum. At verò reſponſio hæc vera eſt, ſi quæ latet fallacia detegatur. Intellectus quippe eſt potentia, tum apprehenſiua, tum iudicatiua, & ideo apprehendit quidem æqualiter verum & falſum, ſed tamen iudicatiuus aſſenſus non eſt niſi veri, & diſſenſus nõ niſi falſi. Voluntas verò nõ eſt niſi tantũ appetitiua, cuius ideo tantũ bonum eſt obiectum reſpectu volitionis, ac ſubinde malum reſpectu nolitionis. ¶ Ad argumentũ ergo eorum reſpondetur, quòd dãnati nolunt quidem beatitudinem, nõ vt voluntatẽ ſuam diuinæ ſubijciant, imò quamuis eis præciperet, nollent obtemperare, ſed illam reſpuunt, propter odium quo Deum proſequuntur, quem ideo videre nolunt, atque id ſub aliqua ratione mali nolunt, ſcilicèt, ſub ratione inimicitiæ. Atq; adeò eius inimicitias ſub ratione boni appetunt: nempe quia ſe volunt de ſuo hoſte vindicare, Ille verò cui in hac vita reuelaretur ſua damnatio (quod de lege ordinaria fieri non poteſt) non ideo illam cuperet. Sed ſi Deus ei præciperet, vt eam vellet, & ei obtemperaret, id faceret ſub illa ratione boni, quæ eſt obedire Deo.

Neotorica opinio.

Probatio.

Obiectio.

Diluitur obiectio.

¶ Eadem concluſio confirmetur authoritate Auguſt.

Aug.in Enchiri.c.1 o 4. vbi ait. Neq; voluntas non est,aut nō libera dicta est, qua sic beati esse volumus, vt miseros nos esse velle non possimus. ¶ Veruntamen Scotus quanuis loco citato fateatur nobiscum, q̄ circa vltimū finem oblatum sub illa ratione nequeamus actum elicere voluntatis nisi velle, nō tamen omnino nobiscū conuenit, q̄ ille amor beatitudinis in genere cognitæ sit naturalis. Naturale enim vno modo dicitur, vt distinguitur contra liberum,atque alio modo,vt fit ex inclinatione naturali, quamuis liberè. Scotus ergo non concedit esse naturalem primo modo, sed secūdo, scilicet,quia oritur ex inclinatione naturali, & fit absq̄ electione At verò S.Thom. intelligit voluntatem moueri naturaliter, id est, non libere,vt.1.2. quæstione.10. articul..2. se planè exponit,dicens, q̄ voluntas ab aliquo obiecto mouetur naturaliter,vt ab vltimo fine, ab alijs non,scilicet à medijs.

Scotus. D. Thom.

¶ Argumentū autē Scoti quo vtitur in primo dist.1. quæst. 4. est, q̄ vnius potētiæ nō potest esse nisi vnus modus agēdi: cùm ergo volūtas suapte natura sit potentia libera,non potest habere aliū modū,vt scilicet, aliquando respectu alicuius finis moueatur naturaliter: quoniā agere liberè & naturaliter sunt cōtraria. Itē quia si est actus voluntatis, est voluntarius: omne autem voluntarium est liberum.

Argu.Scoti.

¶ At profectò eadem ratione probaret, quòd cùm intellectus respectu aliquarum conclusionum non moueatur necessario naturaliter ad assensum,inde consequatur,vt neque respectu primorum principiorum moueatur necessariò Respondetur ergo, quòd licet libertatis arbitrium, idem sit,quòd voluntas, ratione tamen differunt: quicquid enim est à voluntate potest dici voluntarium, sed tamen ratio libertatis addit indifferentiam ad vtrumlibet. Et ideo quamuis voluntas suapte natura sit libera, nihilominus respectu finis vltimi mouetur,vt natura quantum ad specificationem, ita vt respectu illius non possit habere actum nisi volendi. Itaque sicut graue suapte natura descendit quia est talis naturæ, ita voluntas suo pondere fertur in beatitudinem sibi in genere cognitā, vt nō possit eam respuere. ¶ Alioqui si sua argumētatio efficatiam haberet, cōcluderet sub inde nec beatos posse Deum visum amare per modum naturæ,vt ibidem concedit: quod est falsissimum. Imò eum non amant libere licet per voluntatem, sed naturaliter: vt quæst.seq. videbim⁹. Et est quodāmodo exemplū in Deo licèt non sit omnino æquiparatio. Amat quippe se ipsum spiratque spiritum sanctum certè non libere,sed naturaliter,tametsi Scot. distin. 10. videatur illud subobscurè negare. Nihilominus quāquam spiratio illa sit spontanea vt voluntaria,non tamen est libera,sed tam naturalis quàm generatio filij, quia non potest se Deus non amare aut non spirare spiritum sanctum, quāuis omnia extra se amet liberè. Respondetur ergo, quod voluntas amat vltimū finem non proprie, quia libere vult, sed quia est talis naturæ, quia non est in sua potestate, si habet erga ipsum actionem,non amare.

Repro,Scoti. Cōtra Scot.

¶ Secundum cōclusionis membrū cōtra Henricum assertum est, qui censet beatitudinē sub illa generali ratione cognitā necessitatem voluntati inferre, etiam quoad exercitium. Id quòd primò sic probat. Sicut prima principia in intelligibilibus,sic & in operabilibus vltimus finis: prima autem principia necessitate intellectum mouent ad assensum:ergo & vltimus finis voluntatem ad eius amorem. Secundò,voluntas necessariò illud amat,cuius gratia cætera cupit, cuncta verò quæ concupiscit in vltimum finem refert: ergo illud necessario amat. Tertiò, voluntas nequit quippiam non velle, nisi in quo sit vel aliquis defectus boni vel aliqua apparentia mali: in vltimo autem fine sic cognito neutrum istorum ineest: ergo nō potest ab amore vltimi finis cessare.

Secūdū mēbrum cōcl. Probationes Henrici.

¶ Scotus verò inter alias impugnationes, istas vt præcipuas ponit. Primum arbitratur contradictionē inuoluere vltimum finem sub ratione generali cognitum necessitate trahere voluntatem, & tamē cognitū sub ratione particulari, nempe visionis Dei,non idē facere,quāuis abstractiuè & ænigmaticè,vt in hac via noscitur. Huius autem rationis infirmitatē illico monstrauimus.

Scoti.

¶ Secūdò id redarguit. Potētia inferior nequit superiorem vincere: ergo intellectus ostēdens vltimū finē nequit voluntatē sic vincere, vt ne cessariò illū amet. Hæc verò ratio pluribus erat modis. Primò supponens intellectum esse voluntate inferiorē:cuius contrarium supra demonstrauimus. Secundò, quia maior illa in sensu ipsius falsa est : imò sensus ostendens prima principia intellectui,vt à quolibet puncto in quodlibet punctum lineam ducere, ipsum vt assentiat euincit. Tertio, quia hæc victoria non est potentiæ ostēdentis obiectum, sed ipsius obiecti. Etenim dum intellectus ostendit vltimum finem voluntati, non est ipse, qui voluntatem pertrahit, sed obiectum ipsum cognitum: intellectus enim non facit nisi obiectū applicare,veluti quis ignem stupę admouet non exurit, sed ignis ipse. Et hac ratione

Repro,Scoti.

tione quæſt. ſeq. cõmonſtrabimus Deum clare viſum voluntatem non modò allicere, verũ neceſsitate ad amorem mouere, etiam quoad exercitium. ¶ Aliter probatur concluſio exil-
Auguſti. lo Auguſt. 1. retracta. Nihil tã eſt in poteſtate volũtatis q̃ ipſamet volũtas: ſed tamen hæc autoritas non reprobat voluntatẽ quoad ſpecificationem neceſsitari in hac vita, & in futura etiam quo ad exercitium: & ideo non eſt tam
Legitima efficax. ¶ Ratio ergo legitima eſt, q̃ beatitudo in hac vita ſub illa generali ratione cognita non eſt potens voluntati neceſsitatem imponere, vt ſit illo obiecto attenta: nam cum ipſa ſit aliquarum potentiarum motrix, poteſt quę cunq; cognitio in intellectu exiſtat, ad aliud ſe diuertere. Imo & intellectum ab illa cognitione repellere. Solus namq; Deus, qui eſt autor naturæ poteſt neceſsitatem voluntati inferre quoad exercitium: id quod in patria per ſuam ipſius viſionem facit.

Durand. ¶ Durandus autẽ in allegata quæſtione. 8. hãc ſic moderatur cõcluſionem, quod ſaltem homo cognita beatitudine in genere neceſsitatur quoad velleitatem, quæ non eſt voluntas efficax, ſcilicet, vellem. Sed re vera ratio facta hoc etiam falſum eſſe demonſtrat: quia cum voluntas poſsit exiſtente illa cognitione illam amouere, ad nullum actum neceſſario mouetur.

Cõtra Scot. ¶ Non tamẽ ,ppter hoc debuiſſet Scot. mentẽ Aug. detorquere, dicens, q̃ illis verbis, Omnes beati eſſe non vultis, miſeri eſſe non vultis, ſolũ appetitum deſignauerit qui eſt naturalis inclinatio, nam etiam actum ipſum elicitum ſignificauit. Non quòd neceſſario quãtum ad exercitum ſemper habeatur, vt patet in dormiente, ſed quantũ ad ſpecificationẽ, vt expoſitũ eſt.

4. Concluſ. ¶ Quarta concluſio. Veram beatitudinem in particulari cognitam, ſub illa, ſcilicet, ratione quæ eſt viſio, apprehenſio & poſſeſsio Dei, nemo naturaliter poteſt appetere actu elicito ni ſi ſupernaturali cognitione præſuppoſita. Concluſio eſt liquida, quia nil eſt volitum ni ſi præcognitum: cognitio vero hæc beatitudinis ſicut & res ipſa, vires excellit naturæ: quia ſupernaturalis eſt. Non nego, quinper vires naturales poſsit talis appetitio elici, ſuppoſita reuelatione ſupernaturali in ipſo, qui appetit, vel in alio. Enimuero ſi Chriſtianus lumine fidei perfuſus infidelem doceret: veram beatitudinem in ſolo Dei conſpectu & poſſeſsione conſiſtere, poſſet quidem illi veritatem hanc perſuadere, atque adeo poſſet infidelis ille aſſenſum præbere, atque adeò eundem Dei conſpectum appetere & concupiſcere, quamuis nollet alios fidei articulos recipere. Illa tamen appetitio non eſſet grata Deo: quia nõ dimanaret à fide catholica, neq; finẽ illum ſine tali fide poſſet cõſequi: poſſet nihilomin⁹ appetere.

5. Cõcluſio. ¶ Quinta concluſio. Cognitio fidei obſcura, qualis eſt in via, non imponit voluntati neceſsitatem, neque quoad exercitium, neque verò quoad ſpecificationem. Prior pars iam ſatis probata eſt. Sola enim clara viſio vim illam habet neceſsitatem inferendi voluntati quoad exercitium. Poſterioremverò contra rationem Scoti ſupra relatam ſtatuimus. Nam iſta obſcura cognitio beatitudinis in particulari non tantum vigoris habet ad trahendam voluntatem, vt bene ait quæſtio. citata Durandus, quãtum cognitio in genere. Nam cum in genere nil aliud ſit quam ſi dicas bonum & optimum nullam præfefert appetendi difficultatem: quoniam & iniqui hoc cupiunt, cùm quicquid affectent ſub ratione boni eis apparentis concupiſcant. Si verò alicui proponatur beatitudo vera in particulari, oſtendaturq; via ad ipſam perueniendi, quæ eſt ab illiciti⁹ voluptatibus abſtinere, & diuina mãdata officijs colere, profecto difficultatem corruptis hominibus offert: adeò vt illam nolint, imò malint ſuis voluptatibus oblectari. Fateor neminem non habere velleitatem quandam, nempe, vellem illa beata vita angelorum potiri, niſi tanti mihi cõſtaret: ſed tamen quod omnes habeant efficacem abſolutumq; amorem eius & deſiderium experientia docet eſſe falſum.

Cõtra Scot.

Aduerſus Luthera. ¶ Atque hoc eſt aduerſus Lutheranos ineluctabile argumentum. Tribuũt enim eam vim virtutemque & energiam fidei, quam habet viſio in patria. Sicut enim illa fœlices voluntates abſorbet, vt nequeant non Dei amore conflagrare: ita contendunt fidem, neceſſariam habere cõnexionem cum charitate, vt qui credit non poſsit non amare, atque adeò inferunt, quòd per quodcunq; peccatum mortale, quo amittitur charitas, perdatur fides: quæ quidem hæreſis abſurdiſsima eſt.

Diluitur argum. Scoti. ¶ Quo ergo Scoto reſpondeamus, negatur vllam conuoluere contradictionem, beatitudinem in genere cognitam neceſsitatem imponere voluntati quoad ſpecificationem: nõ autem ſi ſpeciatim cognoſcatur in particulari. Imò ambo hæc ſunt ſibi cohærentia. De viſione autem Dei, qua etiam negat beati voluntatem neceſſariè moueri quoad exercitiũ, quæſtione ſequenti diſputauimus.

Soluit. arg. ¶ Primum igitur argumentũ in capite propoſitum iam dilutũ eſt. Probat .n. eos, qui ignari ſunt veræ beatitudinis nõ poſſe illã appetere, quẽadmodum quarta concluſione explicatum

tum est. Illam verò sub ratione generali nullus,ignorat: atq; adeò nemo nō appetit. Quāuis posit voluntas aliorsum attendens ab actu appetendi desistere, vt secunda, & tertia conclusio demonstrabant.

Solu.2. arg. ¶ Ad secundū verò per quintā cōclusionē responsum est, qua ostēdimus cognitionem vltimi finis in particulari adeò nulla necessitate mouere volūtatē, vt possit propter difficultates,quæ in illa obtinenda offeruntur eius consecutionem non appetere,imo renuere.

Solut.3. arg. ¶ Ad tertiū respondetur, q̄ illa etiam, qui male aliqua appetunt, cōcupiscunt illa sub generali ratione boni,vt in secunda cōclusi.dicebamus, & ideo appetunt beatitudinē in genere, nempe,bonum sub illa ratione apprehensum. Ille tamen appetitus non est naturalis,sed corruptus:quia non est veræ beatitudinis. Neque ille homo est vere beatus, imò adeò à vera beatitudine deflexus, vt eius impedimenta appetat. Quapropter sapiēter Augustinus, addens, nihil male vult, vulgarem plebis opinionē cōdemnauit,existimantium illum esse beatū, qui habet quicquid vult, & cui omnia pro votis succedunt: imò male volens miserior fit, dum ei q̄ votis succeditur. At verò qui diceret beatum illum esse, qui habet omnia quæ vult appetitu naturali, veritatem pronunciaret, licèt nil aliud adderet. Quoniam appetitus naturalis in ea duntaxat fertur, quę ad normam rectę rationis expetibilia sunt. Sed Augustinus explicatiùs loquitur.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm homo naturalibus viribus possit beatitudinem consequi.

POstquā de appetitu beatitudinis dictum est,subsequitur,vt de eius assecutione dicamus. Quęritur ergo primò,vtrum homo per suam naturalem facultatem possit beatitudinem assequi. Et arguitur à parte affirmatiua natura nunquam in necessarijs deficit: nihil autem tam necessarium homini est, quàm in suo vltimo fine conquiescere: ergo à natura illi sic prospectum est, vt possit per eius vires suum adipisci finem.

Partis affirmatiuæ argumē.1.

2. Argumēt.

¶ Secundò. Homo irrationabilibus creaturis nobilior est & præstantior, atq; adeò plus sibi sufficiens: irrationales autē creaturæ proprijs viribus suos fines attingūt: ergo & homo id ipsum potest.

3. Argumēt.

¶ Tertio. Beatitudo(vt.1.&.io Ethic. autor est Philosophus)est operatio perfecta,& cuius est rem incipere,est ipsam perficere,officia verò, quæ vocant moraliter bona, naturali hominis potestati subduntur, iuxta illud Pauli ad Roma. 2. Gentes quæ legem nō habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, & illa sunt perfectæ vitæ inchoationes:ergo & ad illam vitam pertingere, in hominis positū est naturali facultate.

Pars negati. ¶ In contrarium est illud Esaiæ.64.Oculus nō vidit Deus absque te(id est nisi te autore) quæ præparasti expectantibus te. Et.1.ad Corinth. 2.addidit Paulus, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit. Quasi nulla naturalis potentia hac vigeat virtute ac facultate.

Deçisio art. ¶ Quæstio præsens alia præsupponit, atq; alia quærit. Obidque ad omnia quinq; conclusionibus respondetur. Supponit enim, q̄ homo suam possit suprema beatitudinem,& fœlicitatem cōsequi, & quærit subinde quibus id viribus valeat. Cui & alia adiungitur quæstiūcula,vtrum in hoc seculo,id fit Deo posibile.

Notandum. ¶ Adnotandum tamen in quæstionis vestibulo, quòd nihil hic de merito scisitamur,vtrum scilicet, homo suis viribus naturalibus valeat beatitudinem promereri: hæc enim alia quæstio est, ad tractatum de gratia Dei pertinens: quo aduersus Pelagianos pars negatiua, ceu catholica veritas definitur. Gratia enim Dei (vt ait ad Ephesios Paulus) sumus saluati per fidem,& hoc non ex nobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis glorietur: sed scisitamur vtrum secluſa ratione meriti homo posit illam obtinere,scilicet,vtrum postquam beata virgo vel alius quispiam meritus est beatitudinem, vel si per impossibile daretur sine meritis nostris aut Christi, posset beatitudinis suæ fieri cōpos. ¶ In hoc ergo sensu statuitur prima conclusio.Homo potest suam consequi beatitudinem. Nil modò asseruimus, quibus viribus id posit,sed absolute, quòd posit. Cōclusio est de fide,iuxta illud.1. Ioan.3.cùm apparuerit,similes ei erimus,& videbimus eum sicuti est.&.1. ad Corint.13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Ratione verò naturali probat conclusionem hanc duobus locis Diuus Thomas,prima enim part. quæst.12.artic.1. quæsibit, vtrū homo posit Deum per essentiam videre: absque disputatione vtrum in illa visiōe beatitudo cō sistat: hic verò,scilicet.1.2.quæstio. 5. disputat vtrùm posit homo suam beatitudinem consequi, quæ est illa visio. Et vtrobique assertiuè respondet. Probatio est illa, quam articulo præcedenti explicuimus. Cognitio enim effectu

Ad Ephes.2.

1. Conclusi.

Ratio.

fectu desideriũ homini naturale ineſt cognoſcendi cauſam,non quomodocunq;,ſed per eius eſſentiam: ergo cognitio huius machinæ mundi deſiderium naturale nobis ingenerat cognoſcẽdi cauſam in ſua ipſius eſſentia,quòd niſi per viſionem,fieri non poteſt: naturale autem deſiderium non eſt fruſtra: ergo ad illum
2.Ratio. finem poteſt homo peruenire. ¶ Secunda ratio eſt. Beatitudinis nomen adeptionem perfecti boni ſignificat: ergo quicũque capax eſt perfecti boni, ad eandem beatitudinis adeptionem peruenire poteſt: homo autem eſt illius capax:ergo poteſt illuc pertingere. Minor verò probatur. Homo ſuapte natura ad imaginem & ſimilitudinem Dei, vt Geneſ. 1. legitur conditus eſt: imago autem & ſimilitudo Dei capacitatem quandam & aptitudinem deſignat eius eſſentiam cognoſcendi amandiq; ac perinde ea fruendi. Eſt enim ſimilitudo illa veluti cælatura in annulo aureo inſtar lapilli figuræ excauata, qui illic cælãdus eſt: ſic enim intellectus & voluntas capaces ſunt quibus Dei viſio & amor imprimatur. ¶ Et confirma
Cõfirmatio tur hac ratione phyſica. Intellectus, quia immaterialis eſt, poteſt bonũ vniuerſale apprehendere abſtrahendo ab hoc & ab illo bono naturali, atque adeò illud ſic in genere cognitum amare & appetere: ergo ſuapte natura eſt capax conſequendi rem illam quæ eminenter continet vniuerſa bona. Cuius indicium, vt ſupra diximus, eſt, quòd citra illius cõſecutionem naturalis noſter appetitus nequaquã ſedatur & conquieſcit. ¶ Veruntamen aduer-
Obiectio. ſus hanc cõcluſionem videntur militare argumẽta hæc. Sicut natura rationalis eſt ſupra ſenſibilem, ita rationali præeminet intellectualis, qualis eſt Deus,vt Dionyſius ait,in lib. de diuinis nomi. ſed brutæ animantes ſolo ſenſu pollentes nequeunt ad finem rationalis creaturæ, nempe,hominis peruenire: ergo neque homo ad ſupremã beatitudinẽ naturæ intellectualis. ¶ Item infinitum, vt. 3. Phyſic. ait, Ariſtotel. non eſt cognoſcibile: Deus autem eſt infinitus:ergo non poteſt à nobis cognoſci.
Reſponſa. ¶ Propter primum argumentũ nõ defuerunt, qui negarent poſſe Deum à creatura rationali videri,propter eius execellentiam & eximiam puritatem. Veluti ſol qui eſt maximè viſibilis à veſpertilione cerni non poteſt, vt Ariſtote. 1. Metap. ait, nempe, quod ſicut oculus noctuæ ad lumen ſolis ita, & intellectus noſter ad manifeſtiſsima naturæ. Igitur ſi recondita naturæ intelligere non poſſumus, multo minus in acceſſum ſplendorem Dei,qui totius eſt fons naturæ conſpicere valemus.

¶ Veruntamen adnotandum eſt, quòd aliter intellectualia excedunt ſenſum, quàm ſupernaturalia & Deus intellectum noſtrum. Intellectualia nãque ſic excedunt ſenſus omnes, vt ſub eorum obiecto non cõprehendantur:nam obiectum ſenſus non eſt niſi materiale & corporeum, quemadmodum obiectum viſus eſt coloratum. ¶ Atq; hinc colligitur ſecunda cõ-
2. Concluſi. cluſio. Neque Deus neq; Angelus corporalibus oculis videri poſſunt,vt. 1. part. quæſt. 12. articul. 3. ait,D. Thom. Imò neq; per abſolutã Dei omnipotentiam id fieri poteſt, pluſquam quod aut per aures videas, aut per oculos audias. Quoniam licet Deus ſe ſolo poſsit producere entitatem illam quæ eſt viſio ſui, non tamen eſt in oculo aut in ſenſu corporeo receptibilis eo modo, vt per ipſam valeãt immutari:eo quòd res intelligibilis non eſt obiectum eius,veluti coloratum non eſt obiectum auditus. Vnde Augu. in libr. de videndo Deum ad
Auguſt. Paulinã, Deũ, inquit,nemo vidit vnquàm,& in hac vita ſicuti ipſe eſt,& in Angelorum vita ſicut viſibilia iſta quæ corporali viſione cernũtur. Quocirca illud Iob.19. In carne mea videbo Deum ſaluatorem meum,non ſic intelligitur, quod oculo carneo poſsit videri eſſentia Dei: ſed q̃ homo exiſtens in carne poſt reſurrectionem videbit Deum, & per oculum carnis videbit Chriſtum. Illud autẽ ca. 42. Oculus meus videbit te:de oculo mentis intelligitur.
Obiectio. ¶ Quòd ſi arguas. Saltem per ſenſum interiorem imaginatiuæ potentiæ poteſt Deus videri:legitur enim Eſai. 6. Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum,&c. illæ autẽ prophetícæ viſiones imaginariæ erant. Reſponde tur. Per illam viſionem Deũ non fuiſſe à Propheta conſpectum ſecundum eius eſſentiam, ſed ſub aliqua forma corporea, imaginationi oblata, Deum per ſimilitudinem repræſentante: vt putà ſub imagine regiæ maieſtatis in
Supernaturalia ſunt à nobis intelligibilia. throno ſedentis. ¶ Supernaturalia verò qualis eſt Deus non vſque adeò intellectum noſtrum excedũt, vt intra lineas obiecti eius non comprehendantur. Imò cum obiectum intellectus ſit ens, Deum ipſum ſuo ambitu continet. Sed ſolum excedit captum noſtrum quãtum ad modum cognoſcendi, propter eius excellentiam, ad quam intellectus in puris naturalibus non habet proportionem. Hoc enim pacto ſol exuperat veſpertilionis viſum. Comprehenditur enim ſub obiecto viſus, quia eſt lucidum:ſed tamẽ excellentia lucis obſtat neipſum poſsit veſpertilio intueri. Quare p Dei potentiam poſſet eius ſenſus ſic roborari & acui,vt eundem poſſet ſolem conſpiſcere. Pari

ergo

ergo modo intellectus noſter eleuari per lumẽ gloriæ poteſt (vt artic.4. videbimus) vt Deum intueri queat. Nam etſi anima mortali corpori immerſa ſpecies intelligibiles à phantaſmatibus abſtrahat, tamen ad videndum Deum (vt articul. proximo videbimus) Deus ipſe in ratione ſpeciei intelligibilis erit fœlicibus intellectibus coniunctus.

¶ Ad aliud verò reſpondetur. Quòd Ariſtote. quando, ait, infinitum non eſſe cognoſcibile, intelligit de infinito ratione materiæ, ſcilicèt, quod eſt infinitum in potẽtia, vt numerus partium continui & moles in infinitum protenſa quia non habet formam, aut certũ numerum per quam cognoſcatur, & res non eſt cognoſcibilis, niſi quatenus per formã fieri poteſt in actu & in propria ſpecie. Deus autem eſt infinitum in actu, infinitaq; ſubinde perfectio, atque adeò nõ ſolùm eſt cognoſcibilis, verũ & infinitè cognoſcibilis, vt à ſe ipſo cognoſcitur.

3. Concluſi. ¶ Tertia cõcluſio. Homo in hac vita nequit ſupremã ſuam fœlicitatẽ cõſequi. Duplex enim eſt beatitudo, quædã, ſcilicèt, imperfecta atq; alia pfecta. Imperfecta verò beatitudo duplex etiã eſt. Alia, quæ, vt ait Ariſtoteles, cõſiſtit in operatione ſecundũ virtutem: qua (vt ipſe ait) beati ſumus, vt homines. Quæ quidem eſt diſpoſitio quædam ad cœleſtem fœlicitatẽ obtinendam. At verò chariſmata ipſe ſupernaturalia nõ cognouit, atq; adeò neq; infuſam charitatẽ, per quam ſolam, officia noſtra nomen & rem obtinẽt virtutum. Et ideo alia eſt, licèt non omnino perfecta & confirmata, beatitudo, quæ conſiſtit in ſpe futuræ gloriæ. Et illa quidem (vt ſupra diximus) poteſt eſſe in hac vita. Quippe qua ſancti viri abnegãtes, vt, ait, Ad. Tit. 2. Paulus, impietatem & ſecularia deſideria, ſobrieq; & iuſtè & piè viuẽtes in hoc ſeculo, quo dãmodo fruuntur, expectantes beatam ſpem, & aduentũ gloriæ magni Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Probatio. ¶ Veruntamen, q̃ perfectam beatitudinẽ in hac vita cõſequi homo non valeat, probatur argumento primũ ſumpto à peculiari ratione veræ beatitudinis. Dictũ quippe eſt in viſione Dei eſſe poſitam. Quæ vtiq; viſio in hac vita obtineri nõ poteſt. Niſi quis obijciat, illam Deum poſſe ex peculiari priuilegio alicui cõcedere, vt fecit Paulo. Attamen loquimur ſecundũ ordinariam legẽ. Præterea, illa niſi firmum haberet perpetuumq; ſtatum, ratione completa veræ beatitudinis careret: imò, vt ſuo appendice ornamẽto decora eſſet, corpus etiã immortalitate, & reliquis dotibus inſignire deberet.

¶ Concluſionem verò ob id impræſentiarum ſtatuimus, vt eam quoq́ue ex generali ratione beatitudinis deduceremus. In quo locupletando argumento Diuus Auguſtinus librum totum decimum nonum de ciuit. Dei expendit. Auguſt. Perfecta namq; beatitudo (vt nomẽ ipſum auribus ſuggerit,) perfectum bonũ eſt, atq; adeò ſufficiens: ſufficientia autem eius hæc eſt, vt omne malum excludat, omneque deſiderium expleat: neutrum verò iſtòrũ in hac fieri vita poſſibile eſt. Nam & intellectus noſter multis ignorãtiæ nebulis obducitur, & voluntas ſubinde prauis torruptiſq; affectionibus eſt peruia, à quibus niſi magna cura & labore eripi nequit. Et præterea corpus creberrimis eſt ærumnis & calamitatibus ſubditũ. Hæc enim ſpeculatio Academicos demẽtauit, qui diſquirentes in hac vita vbi nam fœlicitatem collocarent, inuenire nequiuerunt. Imò Marcus Varro ſectas fermè tercentum de re hac recen ſuit. Quod etiam argumentum in Academicis & in de Finibus bonorum & malorum Cicero, aurea ſua lingua diſſeruerit, tamen punctũ nõ attigit. Quoniam in hac vita ſummum bonum non erat reperibile: imò neq́ue in altera quemadmodum ipſi citra Deum illud indagabant. Enimuerò cùm homo ex anima & corcore conſtet, vtramq; partem neceſſe eſt, beatitudo perficiat. Corpus autem quod mors tã multis morbis, doloribus & cruciatibus vexat & in ſuum vrget interitum, conſtantiſsimum eſt, non poſſe in hac vita ab illis eripi, quouſq́ue ad illam perueniat, in qua non erit luctus neq́ue clamor. Probario cõ cluſionis. Mediatio.

¶ Sed vt ad animi bona conuertamur, in quibus omnes huius ſeculi ſapientes fœlicitatem ſtatuebant, in tribus vitæ generibus illam arbitrabantur eſſe poſitam, ſcilicet, aut in contẽplatione & inquiſitione veritatis, aut in gerendis rebus humanis: quorum prius genus ocioſum eſt, poſterius vero negotioſum, aut in quadam vita ex vtroq́ue genere commiſta & temperata. Si verò virtutes morales in quibus negotiũ actiuæ vitæ verſatur, contemplemur, nulla in hoc ſeculo ſine labore ſuum finẽ conſequitur. De animibonis. Trip vitæ genera.

¶ Temperantia namq; qua carnales frænãtur libidines, in perpetuo conflictu laborat, quia ſpiritus (vt ait Paulus) cõcupiſcit aduerſus carnem, & caro aduerſus ſpiritum. Et ideo hæc virtus vix euitare valet quominùs ratio non nunquã carni ſuccũbat. Abſit ergo (vt inquit, Auguſtin.) vt dum in hoc inteſtino bello ſumus, beatitudinẽ adeptos nos eſſe credamus: cũ ad ipſam pugnãdò peruenire cõtendamus. Tẽperãtia,

¶ Mox prudentia, quæ reliquis virtutibus medium cõſtituit, crebris erroribus obnubilatur. Prudentia.

Iustitia. ¶ Deinde iustitia cuius munus est sua cuique tribuere, in hoc munere persoluēdo quàm plurimum laborat, tantum abest, vt beatitudinis requie fruatur. Imò hæc virtus est inter omnes quæ à Repub. maximè exulat. Adeò proprius vniuscuiusque amor propriorumque bonorū cupido iura alijs debita soluere vetat.

Fortitudo. ¶ Tandem fortitudo, metus, audaciæq; moderatrix patientiæ parens, qua mala huius vitæ tolerātur, tam multa malorū turba nōnunquā cōcutitur, vt etiam Stoici, qui docebāt nullam passionem in virū sapiētem cadere, dicere cogerentur, ꝙ quando eo vsq; mala illa succrescerent, vt sapiens, vel non posset, vel non deberet ea sustinere, tunc mortē, si neque naturaliter, aduenirent, neq; aliūde accederet, deberet ipse sibi inferre, vt ab illis eriperetur. Vide quo cæcitatis illi sapientes existimati præcipitarētur qui vt vitam quam beatā ducebant, fugerent, mortis auxilium implorabāt, strenuamq; fortitudinis virtutem homicidam faciebant.

¶ Adde quòd nonnullæ virtutes, vt pietas in parentes atq; in ciues misericordia, in condolendis miserorum aduersitatibus laudem merentur suam. Cùm tamen dolor à legitima beatitudine alienissimus sit.

Misericordia.

¶ Neq; verò suprema fœlicitas, quam in contēplatione veritatis collocabāt, quietem suam & otium nāscisci in hoc seculo valet: quippe cùm multis rerū turbis perturbetur, quovsque in cœlestem Hierusalem, cōscendamus, cuius seras portarū nullus malorū impetus abrūpere valet, sed posuit Deus suos fines pacē: vbi adepe frumenti per illā beatam visionem perfruemur. Præterquam ꝙ qui in hac vita addit scientiam, addit sibi laborem, & indignationē: quia indignatur videns indignos magistratus administrare.

Cōtēplatio.

4. Concluſ. ¶ Quarta conclusio qua superior confirmatur sit. Perfecta beatitudo semel acquisita amitti non potest. Origenes fertur quorundā Platonicorū errores sequutus, asseruisse de vltima beatitudine hominē posse in miseriā recidere. Quod veræ beatitudini q̄ maximè repugnat. Enimuerò cùm sit bonum sufficiens, oportet (vt diximus) vt omne malū excludat, omneq; desideriū expleat, inter alia verò fœlix præcipuè desiderat bonū quod obtinet, secure & tutò retinere, alioqui amittendi metu angeretur, & si amitteret, doleret. Requiritur ergo ad beatitudinē, vt possidens certā habeat opinionē nunquam suā amittendi fœlicitatē. Si autē opinio est vera, inde fit cōsequens beatitudinē amitti non posse. Si verò falsa, falsitas ipsa rationē veræ beatitudinis tollit. Igitur cū in hac vita, quæ caduca & labilis, atq; adeò peritura est, nihil sit perpetuum, fit vt nec insit in ea perfecta beatitudo. Sed illa tantùm eius inchoatio, quæ in spe consistit, de qua Roma. 8. ait Paulus, spe salui facti sumus. Quæ quidem beatitudo quamuis genere suo perpetua sit, sicuti diuinus amor, nihilominus ratione subiecti, quia in hoc seculo nōdum sumus cōfirmati in gratia, per liberum arbitrium nostrum est amissibilis, nisi in beata virgine & Apostolis, qui ex priuilegio fuerūt confirmati. Dum verò rationem veræ beatitudinis in particulari quæstione sequēti speculemur, altiorem rationem eandemq; legitimā contemplabimur, cur illa beatitudo amitti nequeat.

5. Concluſ. ¶ Quinta demū cōclusio, quæ ad titulū quæstionis respōdet, est. Quamuis beatitudo imperfecta, quæ in hac vita per cultum virtutū moralium obtinetur, viribus naturalibus possit acquiri, nō tamen perfecta & suprema. Imò visio Dei in qua consistit, super naturam nō solùm hominis, verùm & omnis creaturæ existit. Prior pars per ea quæ dicta sunt demōstrata est. Duas enim distinximꝰ in hac vita imperfectas beatitudines. Vnam secūūdm philosophos, vel actiuā, quæ consistit in operatione secundum virtutem, & cōtemplatiuam substantiarū separatarū. Atq; ad has asserit prior pars nostræ conclusionis viribus naturalibus posse hominem pertingere, scilicet, per opera moraliter bona. Quamuis opera illa nec digna sint absq; charitate infusa proprio nomine virtutum. Alterum verò beatitudinis genus, quod in spe cœlestis beatitudinis positum est, absq; speciali Dei concursu cō sequi homo non potest. Veruntamen inprę sentiarum de officijs quibus beatitudinē promeremur, nō habetur sermo. Sed de eius consecutione, quæ habet rationem præmij.

¶ Quòd autem visio illa beata sit nobis atque angelis supranaturalis, est catholica veritas, cuius contrarium fuit Bigardorum hæresis, in concilio Viēnensi sub Clemēte quinto. clemēti. Adnostrum, de hæret. inter octo illorum errores condemnata. Assertio enim eorum erat, quòd intellectualis natura in se ipsa est beata neq; indiget lumine gloriæ ipsam eleuāte, atq; adeò neq; alia supranaturali virtute ad videndum Deum. Imó aiebant phrenetici illi & stupidi, quòd cum Deus vbiq; sit præsens, atque adeò quantū est de se semper sit intellectui nostro applicitus, solum delictorum nostrorum obstaculum, est nobis impedimento, ne eum cernere valeamus. Ex quo subinferebant, vsq; adeò posse hominem in hac vita cor à culparum sordibus emundare, vt in hoc immortali corpore Deum valeat (quemadmodum de Paulo

Bigardorū error.

Paulo fertur) per essentiam videre.

Testimonia sacra. ¶ Sed erat illa insignis dementia. Contrarium nos enim fides Catholica docet. Legitur enim in psalm.83. Gratiam & gloriam dabit dominus. Hoc est, sicut gratia, quę est semen glorię, ita & gloria ipsa solo Deo sit authore. Cui cōcinit ad Roma.6. Apostolus, dicēs, Gratia Dei vita æterna. Quæ quidem vita (vt mōstratum est) in illa Dei beata visione consistit. Accedit & locus citatus Esaiæ, Oculos non vidit absq; te quæ præparasti expectantibus te. Cui.1. ad Corint.2. cōcors Paulus, Oculus, inquit, nō vidit &c. Et Matth.11. Nemo nouit Filium nisi Pater, & Patrē quis nouit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Vbi simpliciter de Dei cognitione loquebatur, vt doceret, tam fidem, qua cognoscitur in via, quàm visionē, qua cōprehenditur in patria, opera esse Dei supernaturalia. Eodemq; illud alludit Ioan. 14. Si quis diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligā illū, & manifestabo me ipsum illi. Quasi munus propriū eius sit manifestare se amicis suis, quod fiet per eius intuitum in cœlo, Est ergo Catholica fides.

Ratio cōclusionis illegitima. ¶ Rationem verò, qui rem in cortice dūtaxat cernunt, non aliam referunt, q̄ quòd cùm creatura sit finita, Dei verò substantia infinita, nulla sit proportio, vt homo naturaliter possit videre Deum. At verò ratio hæc minime satisfacit. Aliud enim est quærere de proportione rerum quatenus sunt res naturales, atq; aliud de proportione obiecti & potentię in ratione cognoscēdi. Enimuerò cùm ens sit intellectus obiectum, cuius amplitudine cō prehenditur Deus, disproportio inter eius infinitatem & nostram capacitatem, non est sufficiens causa tollendi proportionē in ratione potentiæ & obiecti ne cognoscatur à nobis, Nā per hæc visibilia, vt ait, Paulus, potest ipse cognosci in quātū causa. Vnde posset quis argumentum ducere, quòd si Deus fieret nobis presens: possemus ipsum naturaliter videre, saltem anima à corpore separata in puris naturalibus absque peccato & gratia existens.

Ratio legitima. ¶ Rationem ergo, quæ certe sola inter naturales legitima est, exponit D. Thom.1.2. q.5. articu.5. Sed explicatiùs.1. part.q.12.art.4. Ratio verò fūdatur in hoc, quòd cognitio fit per abstractionem à materia, secūdum diuersos gradus: eo quòd cognitio, est spiritualis actio: saltem modo aliquo, Supponit autem alia fundamēta tria.

Primū fundamentum ¶ Primum, cognitio cuiuscunq; rei fit ad modū cognoscētis: eo quod est receptio in potētia. Nā, vt.2.&.3. de anima, ait, Philosophus, cognoscere atq; adeo intelligere est quod dā pati. Et ideo veluti aqua dū vasi infunditur eius figurā suscipit, ita cognitio recipitur iuxta naturam cognoscentis. Vnde (vt in libro de causis habetur) inrelligentia cognoscit tam ea quæ sunt supra se, quā ea quæ sunt infra se, secundum modum suæ substātiæ. Homo enim quia habet intellectum materiæ infusum, non cognoscit Angelos, qui sunt supra se, per species tam puras tamq; spirituales q̄ sunt Angelicæ, sed per illas intelligibiles, quas de phātasmatibus materialibus deducit, & per easdē itidem genera & species intelligit naturarū materialium, quæ sunt infra se.

2. Fundam. ¶ Hac ergo suppositā veritate, quòd cognitio fit admodum cognoscentis tanquā secundum fundamentum distinguenda sunt, tam potentiæ cognoscitiuæ quā obiecta cognoscibilia. Et quidem potētiæ quanquā nō sint nisi duæ, nempe, intellectus & sensus, reperiūtur tamen in creatura in triplici differentia. Angeli enim solo intellectu vigēt: bruta vero solo sensu, sed homines vtroque. Obiectorum verò cognoscibilium tria similiter sunt genera. Infimum est eorum quorum natura non habet esse nisi in hac indiuiduali materia. Vt sunt omnia mere corporalia. Alia verò sunt quorum natura, nec materialis est, nec receptabilis in materia, vt Angeli. Homo verò est medius, quia licèt habeat formā, nempe, animā immaterialem, recipitur tamen illa in materia.

¶ Sensus ergo siue hominū siue brutorum nequeunt nisi singularia materialia & corporea cognoscere. Tametsi, vt in eorum patet speciebus, nonnihil præ se ferant immaterialitatis & spiritualitatis: eo quòd quodammodò sunt à materia abstractæ: ob id namq; species visibiles tam subito mouentur, nec videntur ipsæ, nec sentiuntur. Intellectus verò noster, quia in se est immaterialis, potest quidem cognoscere naturas & quidditates rerum, sed tamen quandiu est in materia, nequit illas cognoscere nisi per species à materialibus phantasmatibus abstractas. Quare proprium eius munus est cognoscere naturas in vniuersali: nempe, genera & species, atq; earum quidditates: quod facultatē sensus excedit. Angelico verò intellectui connaturale est quidditates & substātias creaturarum spiritualium cognoscere. Quod quidem facultatem intellectus humani pro isto statu excedit, qui illas substātias nō nisi abstractiuè cognoscit ex corporalibus ratiocinādo.

3. Fundam. ¶ Tertium fundamentum sit, quòd esse creaturarum non est de intrinseca ratione substantiæ & quidditatis & essentiæ ipsarum. Nam antequam mundus esset, verum erat hominē esse animal rationale, & Angelum esse substā-

tiam ſpiritualem, licèt non exiſterent. Quare omnes creaturæ habent eſſe receptum. Quod quidem vel per creationem vel per generationem recipiunt. Deus autem eſt ſuum eſſe: nam de intrinſeca ratione eius quidditatis eſt exiſtere: quoniã niſi, eſſe, ſuæ eſſet naturæ intrinſecum, nullatenus eſſe poſſet, quia non poſſet illud ab alio recipere. Ex quo ſit, quod cùm omnis creatura habeat eſſe receptum, ſiue in materia corporali ſiue in indiuiduo, vt Angelus omnis eſt quodãmodo materialis. Nam id ipſum quòd eſt recipi, eſt materialis conditio. Solus autem Deus eſt puriſsimus actus.

Colligitur ratio. ¶ Ex his ergo colligitur propria ratio quare Deus nequeat à creatura per eſſentiã cognoſci. Senſus ob id nequit ſpiritualia cognoſcere, quod eſt potentia materialis, & ſpiritualia ſunt immaterialia: & intellectus noſter pro iſto ſtatu ob id nequit Angelos per eſſentiam cognoſcere, q̃ ipſe eſt in materia receptũ, & Angeli habent eſſe actu à materia ſemotũ. Sed in hac ſpiritualitatis ratione Deus plus omnem creatam cognoſcitiuam potentiã exuperat, quàm vel ſpiritualia ſenſum: vel Angeli mortalium intellectum: ergo nullus intellectus creatus poteſt naturaliter Deũ per eſſentiam cognoſcere, atq; adeò nec videre. ¶ Sed ſtatim hoc loco quis ambiget, cùm quæſtio ſit an Deus poſsit naturaliter videri, quidnam referebat probare, q̃ non poſsit per eſſentiã cognoſci? Reſpondetur, q̃ ſicut in creaturis, tunc res per eſſentiam cognoſcitur, quãdo cognoſcitur per eius definitionem quidditatis, ita Deus, quia cum ſit infinitus definiri nõ poteſt, cognoſcitur per eſſentiam dum videtur: quia tunc cognoſcitur ſicuti eſt vt ait Ioannes, atq; adeò in ſua eſſentia.

Obiectio. Scoti. ¶ Scotus diſtinctione præſenti quæſt. 11. quanuis concluſionis veritatem confiteatur, rationem tamen negat eſſe iſtam S. Thomæ: quia nullus in ea informatur ſyllogiſmus, ſed ſolum huic innititur collectioni, q̃ quia Deus excelſioris naturæ eſt quàm creatura, non poſsit ab ipſa naturaliter videri, quæ tamẽ collectio nulla eſt. Quoniã Angelus inferioris ſpeciei videre poteſt ſuperiorem. Ratio ergo, inquit, non eſt alia quam q̃ nulla creatura virtutem habet faciendi Deũ ſibi præſentem in ratione obiecti.

Reprobatio. ¶ Sed profecto ratio hæc nullius eſt prorſus energiæ. Imò hæc aliam priorem cauſam deſiderat: nam cùm Deus ſit vbique præſens, quæritur ratio cur animæ ſeparatæ ſine culpa & gratia in puris naturalibus exiſtenti fieri nequeat præſens in ratione obiecti. Scotus ergo ſuiq; aſſeclæ ob id Diuum Thomam redarguunt, quòd mentem eius inſpectam non habent. Diuus enim Thomas nõ inde argumentum ducit quòd Deus ſit altior, imo infinitus in genere rei. Haud enim negat quin brutum poſsit videre hominem, aut Angelus inferior ſuperiorẽ: ſed inde q̃ Deus ſit immaterialior. Nec verò inde colligit, quod non poſsit naturaliter cognoſci à creatura, ſed q̃ nõ poſsit per ſuam quidditatem & eſſentiã creatura cognoſci, quod eſt ipſum videre. Et quamuis D. Tho. non fuerit ſolicitus ſyllogiſmum ſtruere, intendit tamen illam gradationem facere, quam nos in forma elucidauimus.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum reſpondet optime D. Tho. quòd ſicut natura homini nõ ideo fuit deficiens, q̃ non dederit ei naturalia tegumenta & arma, ſicut tauris & leonibus, quia tribuit ei rationem qua illa ſibi conquireret, ita nec fuit maligna & inſufficiens, quam uis ei principia non ſuppeditauerit, & facultatem veniendi per ſe ad beatitudinem, quia non erat poſsibile: dotauit tamen eum libero arbitrio, quo per Dei fauorẽ adiuto, qui nobis ſemper eſt fauore promptiſsimus, ad eandem poſſet beatitudinẽ promoueri. Nam quæ per amicos poſſumus (vt. 3. Ethicorũ Philoſophus author eſt) per nos ipſos poſſumus.

Solu. 2. arg. ¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd nobilitas naturæ (vt. 2. de Cœlo, ait, Philoſophus) ex dignitate ſupremi finis, ad quem inſtituta eſt, debet perpendi: & ideo præclarius cum natura intellectuali & rationali actum eſt, quòd ad tam excelſum finem fuerit creata, vt vires eius excedat, quàm cum alijs naturis, quæ ad inferiores tendunt fines, quos ſuis viribus aſſequi valent. Quemadmodum melius eſt ad ſanitatem diſpoſitus, qui perfectam poteſt medicorum ope conſequi, quàm qui non niſi imperfectam abſq; alieno auxilio valet comparare.

Solut. 3. arg. ¶ Ad tertium reſpondetur, quòd quando rei inchoatio & diſpoſitio eſt eiuſdem ſpecie cum forma perfecta introducenda, eiuſdem eſt potentiæ illam incipere & perficere. Illa autem diſpoſitio quæ, fit per opera moraliter bona, non eſt in genere moris eiuſdem ſpeciei cum illa quæ fit per auxilium ſpeciale Dei, & eſt ad beatitudinem requiſita. Et ideo homo habet prioris facultatem, non autem poſterioris.

ARTICVLVS III.

Vtrùm eſſentia Dei ab intellectu creato per aliquam creatam ſimilitudinem videri valeat.

Ex

EX determinatione ſuperioris articuli naſcitur alia quæſtio: vtrũ Deus licet nõ niſi ſupernaturaliter ſit à nobis cognoſcibilis, videri tũ per aliquã creatã ſpeciẽ poſſit. Et arguitur à parte affirmatiua. Intellectus in actu (vt docet Philoſ. 3. de anima) eſt intelligibile in actu, hoc eſt obiectũ fit actu intelligibile per ſpecies ſui, quæ in intellectu recipiuntur, per quas ipſe ſi t etiã intellectus in actu: nẽ pe, in potentia propinqua ad intelligẽdum. Igitur cũ hic ſit intellectui naturale, pariter ad videndum Deum requiritur ſpecies, quæ ſit ipſius ſimilitudo in intellectu recepta.

Partis affir. Argumẽt. 1.

2. Argumẽ. ¶ Secundo id probatur ex illo. 1. Ioã. 3. ſcimus quoniam cùm apparuerit ſimiles ei erimus: videbimus eum ſicuti eſt. Cui conſonat Aug. 9. de Trini. dicẽs, quod cum Deum nouimus fit aliqua Dei ſimilitudo in nobis.

¶ In contrarium eſt Aug. 15. de Trin. vbi, ait, q̃ cùm Apoſtolus, ait, Videmus nũc per ſpeculum & in ænigmate, ſpeculi & ænigmatis nomine quæcũq; ſimilitudines ab ipſo ſignificatæ intelligi poſſunt, quæ accommodatæ ſunt ad intelligẽdum Deum: viſio autẽ Dei per eſſentiã nõ eſt ſpecularis, & ænigmatica, ſed contra eum diuiſa: ergo diuina eſſentia nõ videtur per ſimilitudines.

Pars negati.

¶ De iſta quæſtione variæ ſunt opinionum differentiæ: ad quã tribus cõcluſionibus reſpondebitur. Primum autem ad notãdum eſt duas eſſe quæſtiones ſimiles: vna eſt, vtrũ homo poſſit per actionẽ alicuius creaturæ beatitudinem conſequi, quam diſputat D. Tho. 12. q. 5. art. 6. Hic autẽ altera peculiariter inquiritur, vtrum per aliquam creatam ſpeciem poſſit Deus videri: quam diſputat. 1. par. quæſt. 12. arti. 2. Prior, inquam, quærit, vtrum in genere cauſæ efficientis creatura poſſit hominem beare.

Duæ ſimiles quæſtiones

¶ Ad quam, quia facillimę expeditionis eſt, reſpondetur prima cõcluſione.

1. Concluſ.

¶ Nulla creatura poteſt hominẽ vel angelum in genere cauſę efficientis beatum facere. Et loquimur de perfecta beatitudine: nã de illa imperfecta huius vitæ, quã diximus viribus naturalibus poſſe acquiri, qualis eſt operatio moraliter bona ſecundum virtutẽ moralem, diuerſa eſt ratio. Quoniam virtus moralis non ſolũ naturaliter ab ipſo ſtudioſo, verùm & aliorum ope, qui eum conſilio aut doctrina iuuãt, poteſt cõparari. Sed de perfecta probatur concluſio. Illud quod totam naturam creatam excedit, nequit actione ꝓpria fieri alicuius creaturæ, quemadmodum ſuſcitatio mortui & cæci illuminatio, atque id genus alia miracula. Conſecutio autem perfectæ beatitudinis, quæ in Dei viſione conſiſtit, quia ſupranaturalis eſt, totam excedit naturam, vt articulo proximo monſtrauimus: ergo nullius actione creaturæ poteſt attingi: ſed ſolius Dei immediatè agentis.

Probatio.

¶ Nihilominus peculiaris quæſtio eſt de ſpecie, quæ proprie cõcurrit in ratione obiecti, per quam, ſcilicèt, receptã in intellectu obiectum illi vnitur ad producendam notitiã. Duo enim ad cognitionẽ, tam ſenſitiuã quam intellectiuam ſunt neceſſaria: ſcilicet, & virtus potentiæ, & vnio obiecti cum ipſa. Et ideo de viſione Dei duo ſunt diſputanda. Vnum ex parte intellectus: nempe, vtrum lumen eius naturale ſufficiat ei ad videndum Deum, an verò aliud altius exigatur gloriæ lumen, quo ad illud opus eleuetur: de quo articulo proximo ſubſequens erit quæſtio. Diſputatio verò præſens eſt ex parte obiecti de ſpecie qua cõiungitur intellectui.

Duo ad cognoſcẽdum requiſita

¶ Atqui Okam. 1. ſenten. d. 1. q. 3. & in. 4. q. 13. vſq; adeo beatificam viſionem exiſtimat eſſe ſupranaturalem, vt arbitretur nequaquam ab intellectu, ſed à ſolo Deo produci: quare neq; vllo opus eſt gloriæ lumine, neq; vero ſpecie. Probatio eius potiſſima eſt, q̃ cum viſio illa ſit ſupremũ præmium, quod à Deo expectamus, ab ipſo ſolo immediatè cõfertur: nam ſicut meritum à merente, ita præmium eſt à prẽmiante. Aliàs creatura ſeipſam bearet, atque adeo per nullam ſpeciem producitur. Item quia cùm viſio Dei ſit ſupernaturalis (vt ꝓxime probatũ eſt) à nulla poteſt creatura produci, atq; adeo neq; ab intellectu ipſo

OKam

¶ Hæc autem opinio nullius habet probabilitatis ſpecimen: & ideo ſtatuitur prima concluſio. Intellectus beatus ad Dei viſionẽ concurrit. Quoniam adeò naturale eſt potentiæ cognoſcitiuę nõ cognoſcere niſi eliciendo ſuã cognitionem, vt id ipſum ſit cognoſcere, quod cognitionem producere. Quid enim aliud eſt videre, q̃ viſum viſionem rei in ſe producere? Veluti amare, idem eſt quod amorem elicere, Nã quamuis Philoſophus dicat intelligere eſſe quoddam pati, hoc propterea dixit, quod fit per receptionem ſpecierum ab obiecto, per quas vtiq; intellectus fit in actu primo, vt potens ſit notitiam proferre, quæ eſt actus ſecundus. Obidq; idem Philoſophus intellectionẽ appellat actionem immanentem, quia, ſcilicèt in eadẽ potentia permanet, à qua ingignitur. Vnde Augu. 2. de doctrin. Chriſtiana tãquàm axioma ab omnibus receptiſsimum aſſerit, q̃ à cognoſcente & cognito paritur notitia. Atque hac ratione Pater in diuinis per intellectũ generat Filium. Poteſt quidem Deus alias formas ſe ſolo in ſubiecto producere, vt calorẽ, &

Cõcluſio prima.

alborem &c. Et tamẽ notitiam per quã potentia cognoscat, aut amorem per quam appetitus amet, nequit sine concursu ipsius potẽtiæ.

Cauilus. ¶Sed dicet Okam, Quamuis visio à Deo solo producatur, satis est, vt intellectus cognoscat, quod ab eo conseruetur. At verò visionem tã quàm actũ vitæ videndo conseruare, est agere. Quare nõ est cur negetur ab intellectu ꝓduci.

Redarguti. ¶Nihilominus rursus quis redarguat: non potest creatura producere charitatẽ aut gratiam, aut aliquam ex virtutibus infusis, quia sunt supranaturales, ergo eadem ratione nequit intellectus visionem producere. Negatur consequentia. Quia habitus, qui sunt supranaturales potentiæ & facultates ad agendũ, creatura nõ valet, sed solus Deus, producere: illis tamẽ potentia informata producit actus. Sicut intellectus nõ ꝓducit species, sed per ipsas producit notitiã. Et ideo lumen gloriæ nõ potest producere ab intellectu, quia est quidã habitus & facultas ad videndum, sed postq̃ suffunditur, potest Deum videre.

Respondetur argum. OKam. ¶ Ad argumentũ igitur Okam superius factum respondetur, ꝙ quamuis præmiũ sit à præmiãte, sicut meritũ à merente, nõ tamẽ inde subsequitur ꝙ visio nõ producatur ab intellectu: aut ꝙ ipse se ipsum beet, vel animã. Quoniam visio illa nõ producitur nisi speciali auxilio Dei supranaturaliter infundentis lumen gloriæ, & concurrentis cum intellectu in ratione speciei: veluti si Deus in præmium alicuius meriti cõferret cæco visum, per ipsum ille visionem eliceret. ¶Suppositio ergo, quod visio beata ab intellectu ipso eliciatur, quæritur quæstione præsenti per quid Deus ipsi in ratione obiecti vniatur, vtrùm, scilicet, per aliquã speciem. Deum enim coloratum aliquod videtur, non per se sed per suam speciem recipitur in visu.

1. Conclusi. ¶ Subiungitur ergo secunda cõclusio. Nulla creata species potest Deũ per essentiam repræsentare. Sentẽtia est S. Tho. loco citato. 1. part. quæst. 12. art. 2. Creaturæ quidem per modũ vestigij aut imaginis repræsentant Deum abstractiuè, nõ eius essentiam, sed in se ipsis eius virtutem. At loquimur de specie quę repræsentet Deum sicuti est: velut species visiuæ obiectum, tanquam eius similitudo.

Probatio illegitima. ¶Et quidem prima facie satis inde videtur probari, ꝙ essentia est infinita, species autẽ creata est finita. Sed iam supra diximus huiusce modi rationem non esse efficacem, vt pote quæ de proportione loquitur creaturæ ad Deum in quantum sunt res naturales: quod non sufficit ad excludendum proportionem creaturæ in præsentando essentiam Dei. Et ideo ex prijs arguitur, primo authoritate Dionysij. 1. cap. de diuinis nomi. dicẽtis, per similitudines inferioris ordinis nullatenus posse superiora cognosci: veluti per species sensibiles non cognoscitur essentia rei incorporeæ: multo ergo minus per speciem creatam essentia Dei.

Probatio legitima. ¶ Sed ad rem etiam proprius probatur cõclusio eadem ratione, quam articulo præcedenti faciebamus, Species quæ repræsentat obiectũ debet esse plus spiritualis & immaterialis quã obiectum ipsum repræsentatum, vel saltem tã immaterialis: vt patet, quia species seu sensibiles seu intelligibiles magis sunt spirituales quã obiectum corporale per ipsas cognitũ: & ideo species intelligibiles nostræ in hac vita non possunt angelorum essentias repræsentare, ob id ꝙ cùm sint à phantasmatibus abstractæ, nõ sunt tam spirituales. Nulla autem species aut similitudo creata esse potest tã spiritualis quã Deus: quia omnis creatura eo ipso, quod habet esse receptum, est quodammodo materialis. Deus autem quia nõ habet esse receptum, sed est de sua essentia, est purissimus actus. Quocirca nulla species in ratione similitudinis potest ipsum repræsentare.

¶Tertiò. Omnis creatura in suo genere est limitata: etenim species humana ad certam perfectionẽ limitatur, ita & virtus, vt fortitudo ad certã materiam, & prudentia ad aliam, & similiter quæcunq; scientia aut sapientia ad certũ rerum genus, vt species albedinis ad videndam albedinem, & species nigredinis ad nigredinẽ &c. essentia verò diuina non est limitata: imò eminenter continet quicquid per omnem speciem creatam significari potest. Atque adeò nulla ad id pertingit, vt eum per essentiam repræsentet. Quinetiam (vt aliud adhibeamus argumentum) Deũ videri per speciem est non videri per essentiam.

¶ Accedit ijs tandem, quòd si aliqua creata species Deũ posset intuitiue repræsentare, sequeretur, ꝙ aliqua creatura virtutẽ haberet faciendi Deũ præsentem intellectui, atque adeò quodãmodo beandi hominem in genere causæ efficientis. Nam licet species cõcurrat in ratione obiecti, & formaliter sit in intellectu, nihilominus concurrere ad notitiam est quodam modo agere. Et enim licet Scotꝰ dicat propter eà naturaliter hominem nõ posse Deũ videre, quia non potest creatura Deũ facere præsentem, nõ tamen supremã rei causam affert: quæ certe est hæc, quod nulla species creata potest eũ repræsentare. Nã sicut non stat species visibiles esse in oculo, quin obiectum ei præsentent, idem de illa specie fieret consequens.

Obiectiones ¶ Quo verò conclusio explicatiùs elucidetur, argui-

arguitur primò contra rationē Dionysij. Creaturæ (vt ad Roma.1. ait, Paulus) repræsentant Deum, & tamen sunt ipso inferiores. Secūdo, species intelligibiles significāt substantias, substātiarumq; naturas, & tamen cùm sint accidētia, sunt inferioris ordinis, q̄ substantia. Tertio species quæ sunt in Angelo inferiori repręsentant superiorem: ergo nihilobstat quominus species inferioris hominis possint superiora repræsentare, atq; adeò species creata Deum.

Solutiones. ¶ Hæc verò argumenta per ea quæ facta sunt facile diluuntur. Cuncta enim in hoc peccant, quod mentem D. Tho. detorquent. Res enim esse inferioris ordinis stat dupliciter, vno modo in essendo atq; alio in repręsentando. Nihil enim obstat quominus res inferiores in essendo superiores repræsentent. Quo pacto creaturę repręsentant Deum tametsi nō eius essentiam, sed eius virtutem, per quā est rerum causa. Et pariter species intelligibiles quæ sunt accidentia repræsentant substātias, & species inferioris angeli superiorem. Veruntamen hoc nihil ad rem. Nos enim non dicimus nisi, q̄ species inferioris ordinis in repræsentando, quæ illa ratione debēt esse immateriales, nō possunt repræsentare res superioris ordinis: putà min⁹ materiales & magis spirituales, & hac ratione creatura Deū repræsentare nequit, vt satis superque expositum est.

Potissimū argu. de visione. ¶ Potissimum autē argumentum est de visione ipsa. Illa enim, cùm sit creatura, habet esse receptū, atq; adeo quidpiam immaterialitatis, & nihilominus repræsentat Deum. De lumine gloriæ dicemus articulo proximo.

Capreolus. ¶ Capreolus distinct. præsenti quæst. 5. huic argumento succumbens, negat visionem esse Dei similitudinem, sed ait, nomē similitudinis obiecti soli speciei cōpetere. Et arbitratur esse opinionem S. Thom. eo quòd hic in solutione ad primum illud Ioan. 1. Cum apparuerit similes ei erimus, nō de visione, sed de similitudine, quæ est per participationem luminis gloriæ interpretatur.

Reprobatur Capreolus. ¶ At verò profectò minimè negandum est visionem esse similitudinem. Imo ob id requiritur species, quæ est simlitudo obiecti per modum habitus, vt potens sit intellectus notitiā producere, quæ est actualis (vt aiunt) eiusdem obiecti imago. Vnde Augu. 14. de Trini. cap. 17. Tunc, inquit perfecta erit Dei similitudo in mente quando Dei perfecta erit visio. Vbi visionem appellat similitudinem. Et Anselmus Monologiō. 38. nulla, inquit, ratione negari potest cognitionem rei esse imaginem eius. Glossa autem Capreoli, scilicèt, quod dicatur imago in suo principio, nempe, in specie à qua producitur, est verborū mētem inflectere. Imò verò Ioannes, vbi ait. Similes ei erimus, de visione loquitur. Atq; illam D. Thomas appellat participationem luminis gloriæ. Præterea Capreolus nequit vim argùmenti declinare. Nam gratis admisso visionem non esse similitudinem, saltem euitari non potest quin repræsentet Deū: & tamen est creatura, atq; adeo min⁹ spiritualis q̄ Deus.

Solutio legitima. ¶ Respōdetur igitur aliter ad argumentum, q̄ aliter species quàm visio est simili tudo obiecti ipsum repræsentās. Nam repræsentare speciei est efficere rei cognitionē: modus autē repræsentādi notitiæ nō est efficere, sed esse cognitionē ipsam, & repræsentationē formaliter. Et S. Thomas, nō contēdit creaturam nō posse esse repræsentationem Dei. Sed quod non posset creatura sic repræsentare Deum: vt eius cognitionē efficiat, qua cognoscatur per essentiam. ¶ Quod si discriminis differentiam scisciteris, respondetur planā esse.

Discrimen inter speciē & notitiam. Quoniam species tenet se ex parte obiecti, vicem eius gerens. Et ideo impossibile est, quòd illa quæ est magis materialis suppleat vicē obiecti minus materialis. Visio vero non se tenet ex parte obiecti, sed est ipsa eius apprehensio. Et ideo licèt nequeat esse species creata Deū repræsentans, nihilominus Deus ipse concurrēs in ratione speciei producit visionē sui quæ est ipsa repræsentatio. ¶ Et similiter respōdetur ad aliud argumentū supra factum, q̄ creatura posset beare hominem. Si enim daretur species Deū repræsentās, hominē bearet in ratione causæ efficientis, visio autem nō beat nisi formaliter, quod est esse ipsam beatitudinē, per quam Deus qui illā producit, creaturas facit beatas.

Conclusi. ¶ Tertia conclusio. Deus in ratione speciei vnitur intellectibus beatis ad producēdum eius visionem. Probatur conclusio ex superiori. Intellectus solus nisi ei obiectum vniatur, vt cōstituat eum in actu primo, hoc est in potentia proxima ad intelligendū, intelligere ipse, aut videre nequit. Quēadmodū neque visus corporeus nisi obiectū ei per species visibiles coniungatur. Hæc enim veritas adeo fuit semper vniuersis philosophis perspicua, vt quemadmodum primo de Anima, ait, Philosophus, propterea priscorum scholę philosophorum docerent intellectum esse omnia: nempe, ferrum, terram &c. vt omnia posset intelligere. Neque illos aliter potuit idem Philosophus refutare, quàm docendo obiectum vniri intellectui, nō per se realiter, sed per suam speciem quæ est eius similitudo. Igitur, cum vt iam probatum est, nulla esse possit creata species Deū repręsentans, consequens fit vt Deus ipse eidē

intellectui in ratione ſpeciei vniatur.

tio ¶Sed ad rei huius explicationē arguitur. Vni-
is ri in ratione ſpeciei eſt recipi in intellectu, aut in quacunq; alia apprehenſiua potentia, Deus aūt nō eſt receptibilis formaliter, per ſe ipſum in aliquo: nam ſicut non habet eſſe receptum, ita nec poteſt in alio recipi: alio quin non eſſet ſimpliciſsimè immaterialis.

¶ Ad hoc autem reſpōdetur illo negato, quod aſſumitur. Negatur, inquā, vniri in ratione ſpeciei eſſe recipi in potētia: hoc enim non cōuenit per ſe ſpeciei, ſed per accidēs ſpeciebus creatis, quia ſunt accidentia: per ſe enim ratio ſpeciei nō dicit aliud quā vniri potentiæ, & facere cum ea vnum principium ad cognoſcendū faciendo potētiā cognoſcitiuam in actu primo: verū quia creaturæ non poſſunt per ſe hoc pacto vniri potentijs, accedit eis, vt per ſpecies quas in potentia proferunt, ei vniantur. Deus autem quia eminenter cōtinet vniuerſalem rationem eſſendi, à quo ideo eſſe omnium rerū deriuatur, per ſe ipſum vnitur intellectui, eſto ipſi nō inhæreat, quia eſt cōpletiſsima ſubſtātia. Itaq; cùm dicimus, Deum vniri in ratione ſpeciei intellectui, non ſolum aſſerimus quòd concurrat in genere cauſæ efficientis veluti cū omnibus cauſis ſecundis concurrit ad agendū ſed q̄ concurrit peculiari ratione ſpeciei faciendo intellectum intelligibilem in actu primo.

Solu. 1. arg. ¶Et per hoc ſolutum reſtat argumentum primum. Concedimus enim quòd intellectus & ſenſus, non ſit in actu niſi quando obiectum illi vnitur: ſed tamen obiecta creata vniūtur potentijs per accidentales ſpecies quæ in ipſa recipiuntur, Deus autem ſe ipſo.

Redargutio de viſione. ¶ Sed redarguitur hæc ſolutio. Sequeretur inde quòd etiā Deus ipſe poſſet vniri intellectui in ratione notitiæ & viſionis atque adeò nulla opus eſſet alia creata. Negatur conſequentia: quoniā viſio de intrinſeca ratione ſua dicit formam inhærentem oculo, & notitia formam inhærentem cognoſcenti. Nam cognoſcere, & intelligere vt ait, Ariſtot. eſt quoddā pati: quare intellectum videre, eſt in ſe habere viſionē, ſicut aquam calefieri, eſt recipere calorē: & papyrum eſſe albam eſt in ſe habere alborē. Imò in omnibus actionibus ſimile eſt exemplum. Etenim ſicut hominē ſcribere eſt actionem illam ab homine emanare, ita & hominem ambulare eſt ambulationem (vt ſic loquamur) facere & recipere. Et idē eſt de, nutrire, atq; adeò de, videre & intelligere. ¶ Ad authoritatem vero Ioannis, Similes ei erimus. Reſpondet San. Thomas, quod non intelligitur de ſimilitudine ſpeciei, quæ recipiatur in intellectus, ſed de participatione luminis gloriæ, quo eleuatur potentia ad producendum viſionem, quæ eſt ſimilitudo Dei. Et eodem modo intelligitur Auguſt. ſi loquatur de intellectione beata. Videtur tamen loqui de intellectione in via per quam quodammodo aſsimilamur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm intellectus creatus ad videndum Dei eſſentiam aliquo creato lumine ſupranaturali indigeat:

QVoniam dictū eſt duo ad cognoſcēdum eſſe neceſſaria, & virtutē potentiæ, & vnionē obiecti perſpeciem, & ab hoc ſecūdo expediti ſumus, ſubſequitur, vt de priori inquiramus. Vtrùm requiratur lumen ſupranaturale, ad videndum Deum præter naturale quo intellectus viget. Eſt quæſtio S. Thom. 1. part. q. 12. art. 5. Et arguitur à parte negātiua. In rebus creatis, id quod per ſe lucidū eſt (vt ſol) alio non eget lumine quo videatur: Deus autē eſt ipſiſsima intelligibilis lux: ergo alio, vt videatur, non indiget lumine. Partis nega. 1. Argumēt.

¶ Secundò. Quando Deus pe aliquod mediū videtur, vt putà per creaturas, non videtur per eſſentiā: quia videri per eſſentiā, eſt videri immediatè, hoc eſt, ſine alio medio. 2. Argumē.

¶ Tertio. Quicquid eſt creatū non repugnat alicui creaturæ eſſe naturale: igitur ſi eſſentia Dei per lumē creatū videri pōt, poſſet lumē illud alicui creaturæ eſſe naturale, atq; adeò Deꝰ eſſe naturaliter à creatura viſibilis, cuius cōtrarium conſtitutum eſt. Nulla ergo luce opus eſt ſupranaturali ad Deum videndum. 3. Argumē.

¶ Quartò redarguit Durand. D. Thom. contra dictionis, Ait enim diſt. præſenti. q. 2. art. 7. q̄ in hac vita miraculo ſe fieri poteſt diuina virtute, q̄ intellectus creatus non habens niſi diſpoſitionē vię: eleuetur ad videndum Deū per eſſentiam: ergo & in patria id fieri poteſt. 4. Argumē.

¶ In contrarium autem eſt illud pſalmi. 35. In lumine tuo videbimus lumen. Pars affirmatiua.

¶ In introitu quæſtionis huius notandum eſt, quod cum vniuerſalis ſit omnium confeſsio Deū à creatura nō poſſe naturaliter per eſſentiam cognoſci, atq; adeo nec videri, de modo tamen quo ſupernaturaliter videatur variant doctores, ſuntq; perinde in triplici differentia. Opinio enim fere communis eſt, quod neque vlla requiritur ſpecies ex parte obiecti, neque vero Deciſio ar.

verò lumen ex parte potentiæ. Hæc enim ſententia nominalibus perplacet. Enimuerò vt ſunt Metaphyſicæ ſcientiæ parũ amici, ita neque in huiuſmodi ſpeculationibus multũ inſudant. Veruntamen in eãdem ſententiam videtur & Scotus declinare diſtinctione præſenti quæſtione. 11. eandemq; affirmat Durandus quæſt. 2. Alij dicunt requiri ſpeciem ſupernaturalem ex parte obiecti, quæ Deum faciat potentiæ præſentem. Hæc tamen opinio ſatis articulo præcedenti exploſa fuit. Quo autem ad priores reuertamur, ſi ab illis ſciſciteris cur nequeat Deus à creatura naturaliter videri. Nam ſi naturaliter videri non poteſt, ſupernaturalis virtus ad id requiritur. Reſpondet Scotus, non aliam requiri virtutem præter Deum qui ſe faciat præſentem intellectui.

¶ Sed primũ nõ ſatis reſpõdet niſi addat, q; vniatur in ratione ſpeciei obiecto. Nam hoc eſt ſe facere præſentẽ. Præterea, nõ ſatis eſt reſpõdere ex parte obiecti quomodo ſe vniat intellectui, verum & ex parte intellectus, vtrum virtutem habeat ſufficientem concurrendi cum Deo naturalem: nam certe corporeus oculus illam virtutem non habet. ¶ Quocirca Durãdus reſpõdet, non aliam virtutem ex parte intellectus requiri: quã ſtatus mutationẽ. Nempe, quod corpus hoc mortale exuat, in quo nequit intelligere niſi per ſpecies à phantaſmatibus abſtractas. Anima enim, inquit, ſeparata quæ illis phantaſmatibus nõ indiget, Deũ poteſt naturaliter videre.

Scoti impugnatio.

Durand.

¶ At verò opinio hæc generalẽ confeſsionem diffitetur tenentiũ Deum nõ poſſe naturaliter videri. Nã ſi anima ſeparata id ſuis viribus naturalibus aſſequitur, cum ſtatus ille, quo ſeparata eſt, ſit ei naturalis, colligitur, q; poſsit Deus à creatura per naturã videri: cõtra illud Pſalmi, Gratiam & gloriam dabit dominus, & contra id genus recitata teſtimonia.

¶ Eſt ergo tertia opinio S. Thomæ ſecundum quã ad quæſtionẽ vnica cõcluſione affirmatiua reſpõdetur. Ex parte intellectus nõ ſufficit lumẽ naturale, ſed requiritur eius eleuatio per lumẽ gloriæ, vt Deum cernere & videre poſsit. Quo verò rationis ius euidentior fiat, arguitur ſtatim cõtra. Deus (vt dictũ eſt) in ratione ſpeciei intellectui cõiungitur ad viſionem ipſius eliciendam: ergo lumen gloriæ, vt ſuperfluum redundat. Probatur conſequentia. Quia vt intellectus intelligat, ſufficit vt per ſpecies obiecti fiat in actu primo. Imò Deũ vniri intellectui in ratione ſpeciei eſt cũ ipſo vna concurrere: ergo hoc abſq; alio lumine ſatis eſt. ¶ Et cõfirmatur ratio. Lumẽ ad id ſolum ponitur neceſſarium, vt eleuetur potentia. Sed per Deum ipſum in ratione ſpeciei cõcurrẽtem ſatis eleuatur: ergo nullo opus eſt lumine.

Concluſi.

Obiectionis

¶ Ad rei ergo huius intelligentiam illud fundamentum pro fixo habendũ eſt, q; articulo præcedenti, tamquã ab omnibus receptiſsimũ, præiecimus. Nempe, duo eſſe ad cognitionem neceſſaria, ſcilicet, virtutem potentiæ, & obiecti vnionem. Atqui prius requiritur virtus potentiæ q; vnio obiecti. Imò ad hoc requiritur virtus, vt poſsit ſpecies obiecti recipere. Etenim quia potentia ſenſitiua nõ habet virtutem cognoſcendi ſpiritualia & vniuerſalia, nequit ſpecies intelligibiles recipere: per quas obiecta illa vniantur ei. Et quia oculus veſpertilionis virtute non viget cernendi ſolem, fit vt neq; eius viſibiles ſpecies ſuſcipere valeat.

Fundamẽtũ

¶ Hoc ſuppoſito probatur cõcluſio. Viſio beatifica eſt intellectui ſupranaturalis (vt ſupra probatũ eſt tũ ſacris oraculis tũ etiam ratione) ergo lumẽ naturale nõ eſt ad illũ intuẽdũ ſuffi ciẽs. Cũ ergo intellectus ipſe (vt ſupra probatũ eſt) debeat cõcurrere ad eliciẽdã viſionẽ, lumine alio ſupranaturali indiget, quo fiat videndi potẽs: hoc eſt idoneus, cui Deus in ratione ſpeciei vniatur. Lumẽ enim gloriæ nõ cõcurrit ex parte obiecti veluti ſpecies, ſed ex parte potentiæ, vt eius acies quodãmodo acuatur. ¶ Et cõfirmatur ratio ex illo Ari. 1. Metaph. Sicut oculus noctuæ ad lumẽ ſolis, ſic intellectus noſter ad manifeſtiſsima naturæ. Etenim cũ inter prima principia naturæ, quæ Ariſtoteles appellat manifeſtiſsima, Deus ſit ſupremus, multo minus intellectus noſter lumine naturali videre Deum poteſt q; oculus noctuæ ſolẽ. Non ſolum pro iſto ſtatu, quo anima eſt corpori colligata, verum & ſimpliciter. Cũ ergo Deus mẽtis oculis ſine aliquo intellectuali lumine cerni nequeat, veluti, nec coloratũ videri ſine ſenſibili, ſubſequitur vt ſupernaturali lumine ſit ad id muneris illuſtrandus. Profectò poſita illa veritate, q; Deus à creatura naturaliter videri nequit, planè colligitur noſtra cõcluſio. Nã inde cõſequitur q; intellectus nõ habet talẽ virtutem neq; ſufficiens lumẽ (nã lumen nil aliud eſt q; intellectus virtus) atque adeo q; indigeat alio ſupernaturali. ¶ Ad hæc accedit exemplũ fidei. Nã quia in hac vita lumine naturæ ad cognoſcendũ Trinitatis myſteria nobis non ſufficit, lumine fidei ſupranaturali donamur: eadẽ ergo ratione ſi lumẽ naturale nobis ad vidẽdum Deũ non eſt ſatis, conſequens fit, vt per aliud debeamus diuinitus ad id muneris eleuari. ¶ Vnde ad argumentũ proxime factum reſpondetur, quod ſi Deus poſſet vniri intelle-

Probatio cõcluſionis.

Ratio.2.

Ratio.3.

Solutio arg.

ctui creato in ratione ſpeciei ſine lumine gloriæ, non eſſet illud neceſſarium, ſed tamen non poteſt ſicut oculus noctuæ recipere lumen ſolis niſi ſupranaturaliter acucior fiat: & ideo lumen prærequiritur, vt Deus illi vniatur & cū Deo ad viſionem concurrat. Cur autem non eleuet intellectum Deus abſque lumine, ſicut per ſe concurrit in ratione ſpeciei, liquida eſt ratio. Quia lumē eleuans tenet ſe ex parte potentiæ: eſt enim virtus ei ſuperaddita: & ideo debet in ipſo eſſe formaliter inhærens ei: ſpecies autem tenet ſe ex parte obiecti. Hinc faci le quiſq; vſum luminis gloriæ colliget. Haud enim ponitur, vt ſit diſpoſitio mere paſsiua ad ſuſcipiēdum viſionem, quemadmodum diſpoſitiones ad ſuſcipiendam formam. Sed tanquā actiua virtus cum Deo concurrente in ratione ſpeciei ad eādem eliciēdam viſionem coagat.

Vſus luminis gloriæ.

Nota diſcrimen.

¶ Quocirca non eſt ceu ſimilitudo aut imago obiecti quemadmodum ſpecies, aut notitia, ſed potius ſimile eſt habitibus quibus potentia perficitur ad agendum. Tametſi quodammodo ab illis diſcriminetur, quod apprime eſt animaduertendum. Nā habitus naturalis non ponitur ſimpliciter ad agendum, ſed ad bene & facile agendum: poteſt enim intellectus ſine habitu ſcientiæ aliqua rerum habere iudicia, non tamen ita bene & facile, quàm per habitū. Et ideo dicitur diſpoſitio perfecti ad optimum. Lumen verò gloriæ non ponitur ſolum ad bene videndū Deum, ſed ſimpliciter ad videndum, vt pote ſine quo intellectus nullatenus ipſum videre valet, ob idq; potiùs aſſimilatur illi ſpeciei qualitatis, quæ eſt potentia, q̄ illi quæ eſt habitus. Quāquam & ſimilis quoque ſit habitui fidei infuſo ſine quo ſupranatu ralia credere non poſſumus.

Decretum clementis.

¶ Sententia hæc S. Tho. Vel eſt determinatio eccleſiæ, vel ei quàm ſimillima & proxima, in Clementina ſupra citata. Ad noſtrum, de hæreticis. Vbi error condemnatur dicentium q̄ anima nō indiget lumine gloriæ ipſam eleuante ad Deum videndum & ipſo beate fruendū, Quocirca qui ſub his verbi hoc negaret, in hæreſim impingeret.

Bifariam de lumine gloriæ loquitur.

¶ Eſt tamen ad notandū, q̄ de lumine gloriæ bifariam ſentire poſſumus. Vno modo, quod ſit qualitas diſtincta ſicut lumen in aere, adq; altero modo, vt ſit Dei cōcurſus, intellectum eleuantis, atq; hoc ſecundo modo gloſſant Scot. Durandus, & nominales Clemētinam. Scilicet quod ſpecialem Dei cōcurſum appellat lumē gloriæ. Priori verò mōdo ſentit de illo lumine Diuus Thomas, Atq; in hoc ſenſu cenſet Caietanus illic eſſe ab eccleſia decretum. Et profecto eſt quam maximè veroſimile. Similiter enim in eodem concilio Viennenſi ſub eodem Clemente diſinitum eſt habitus per baptiſmū infundi, etiam paruulis: qui cùm non poſsint actu à Deo moueri, conſequens fieri videtur definiri, quòd infundantur habitus, qui ſunt qualitates à potentijs diſtinctæ. Item cùm lumen in creaturis ſit qualitas, videtur idem ibidem decerni.

Obiectio.

¶ Quòd ſi arguas. Lumen naturale intellectus nō eſt neceſſe, vt ſit ab ipſo diſtincta qualitas: ergo nec de lumine gloriæ id aſſerere cōſtringimur. Reſpondetur primum antecedente negato. Nam lumen naturale eſt virtus intellectus agentis, qui eſt qualitas. Et præterea conſequentia non valet. Nam cùm lumen ſupranaturale ſit virtus naturæ ſuperaddita, vrgentius ratio conuincit diſtingui à potentia quàm umen naturale. Arguit veruntamen Scotus lcōtra, Quidquid Deus poteſt facere cum cauſa ſecunda poteſt facere ſe ſolo: ergo ſi per lumen gloriæ eleuat intellectum, poteſt abſque illo id ipſum efficere.

Caietan.

¶ Caieta. quidem loco præſenti & Capreolus quæſtio. 2. nihil cunctantur negare Deum per ſuam omnipotētiam efficere poſſe, vt intellectus abſq; lumine gloriæ ipſum videat. Et quā uis eorum olim opinionem nimis rigidam cen ſebam, iam verò modo mollior & verior mihi cenſetur. In illo enim conſuetiſsimo ſyllogiſmo cauendum eſt ne variatio appellationis, quam ſic vocant, deliteſcat: nam & ſi quancūque entitatem quam Deus per cauſam ſecundam profert, poſsit & ſe ſolo proferre, non tamen ſine cauſa ſecunda efficere poteſt, vt ipſa faciat. Poteſt, inquā, entitatem quæ eſt meritum, nempe, oratiōnē ſine me proferre, non tamen poteſt ipſe ſe ſolo mereri, quia mereri eſt actio creaturæ. Sicuti poteſt entitatē quæ eſt viſio ſine oculo meo producere: facere tamen nō poteſt, vt ego videā niſi virtutē mihi videndi tribuerit. Quemadmodū nec facere valet, vt lapis videat, aut quod aqua abſque calore, aut alia ſimili virtute calefaciat. Ad propoſitum ergo, lumen gloriæ eſt virtus & facultas intellectus ad videndum Deū: ergo quamuis poſsit illam entitatem ſe ſolo producere, imo produ- cit, non tamē poteſt abſq; illa facere, vt intelle ctus videat viſione beata: quia hoc eſſet facere, vt intellectus ſine virtute videndi videret. Si cut poteſt viſionē ſolis ſe ſolo producere, non tū intelligitur quomodo poſsit facere, vt noctua videat ſolē niſi altiorem illi virtutē ſuppeditauerit, quā modo habet. Profectovix poteſt intelligi quomodo poſsit facere quòd intellect⁹ ipsū videat, niſi tribuendo illi virtutē quā

Deus ſine lu. glo vide ri nequit.

nos

vocamus lumen gloriæ.

Obiectio. ¶ Quod si arguas. Deus potest conseruare formā substātialē, putà ignis sine dispositionibus in subiecto, veluti è cōuerso cōseruat in sacramēto altaris qualitates panis sine eius substantia, ergo similiter potest visionem in intellectu cōseruare sine lumine gloriæ. Negatur consequētia, nā dispositiones solùm cōcurrūt ad cō seruandam formam, quam Deus sine illis conseruare potest. Lumen verò (vt dictum est) nō est dispositio passiua ad recipiendā visionem, sed virtus actiua. Et ideo licet entitatem illam posit Deus se solo conseruare, non tamen facere, quod intellectus absque illa videat: sicut non potest facere, vt aqua absq; calore calefaciat.

Bonū argu. ¶ Valid ius tamen argumentum, quod aduersus hoc obijci potest, est de auxilio speciali, quo Deus mouet peccatorem ad sui conuersionem: quod quidem est supernaturale: & tamen non est qualitas, sed motus Dei.

Respōsio. ¶ Attamē neq; hoc cōcludit. Est enim ratio diuersa: quoniam liberum arbitrium quantum ad substantiam operis, facultatem habet naturalem mouendi se in Deum, saltem suppositā cognitione fidei: sed indiget à Deo specialiter moueri, vt sit dispositio ad eius gratiam assequendam. Et ideo potest moueri à Deo, vt se disponat, sine alia qualitate gratiam præcedente. Veluti serra, quia formam in se habet secandi, non indiget alia forma ab artifice impressa ad arcam fabrefaciendam, quàm, vt ab ipso secūdum artem moueatur. Videre autem Deū per essentiam omnino excedit naturales vires etiam quantum ad substātiam operis. Et ideo sine virtute supranaturali intellectui inhærentè: non videtur quomodo possit concurrere ad

ufficiens re ponsum. visionem. ¶ Sed quo supremum respōsum ad hibeamus: quamuis gratis largiremur Scoto, Deum per suam omnipotentiam intellectum posse absq; lumine eleuare: nulla tamen inde fit consecutio, vt sic faciat. Non enim solam absolutam Dei omnipotentiam rimari decet: sed quid debitus rerum ordo deposcat. Disponit enim Deus (vt est apud Sapientem) omnia suauiter. Igitur cùm res naturales suis potentijs & virtutibus instruxerit, & respectu supranaturaliū nos etiā habitibus infusis donauerit, quibus debitas valeamus actiones exercere, cur negandū est, cùm intellectus naturaliter Deū videre nequeat, lumine aliquo & virtute supranaturali ad id muneris diuinitus perfici?

lut.1. arg. ¶ At quamuis sententia hæc de luminæ gloriæ & rationibus suffulta, & ecclesiæ autoritate sit subnixa, à pluribus ceu peculiaris S. Tho. impugnatur. Et primò arguit Scotus argumento quod nos primò loco proposuimus, quòd quia Deus per se lucidus est, imò totius fons luminis, nō indigeat alio vt videatur. Adquod optime Diuus Thom. respondet, lumen illud non requiritur ex parte Dei, vt per illud fiat ipse intelligibilis, sed vt potētia fiat potēs: per modum quo potentia fit potentia ad operandum per habitū. Quanuis, vt diximus, non solùm requiritur, velut habitus acquisitus, vt potentia sit potētior, sed vt simpliciter sit potēs. Hunc enim in modū lumen corporale necessarium est visui, nempe, vt medium actu transparens fiat, vt possit à colore moueri, qui per se est visibilis. ¶ Quòd si arguas, Sol per suum lu Deus vt Sol. men videtur: ergo & Deus. Conceditur argumentum, pari enim modo & Deus videtur per illud lumen ab ipso emanans, iuxta illud citati Psal. In lumine tuo videbimus lumen.

¶ Ad secūdū verò itidē rospōsum est, lumen il Solu.2. arg. lud nō requirit, vt Dei similitudinem, in qua videatur, acsi esset eius species: tūc enim nō videretur per suā essentā, sed per modum. Sed ponitur quasi intellectus perfectio, ipsum corroborans, atq; eleuans, quare non per ipsum tanquam per medium videtur Deus, sed sub ipso, id est, virtute ipsius, quod nō tollit, quin per essentiam videatur. ¶ Redarguit vero Durādus Durand. interrogans, quomodo lumine illo corroboretur intellectus: aut enim virtus eius intēditur, & hoc non: quia virtus illa nō est intensibilis, neque suscipit magis & minus: aut veluti duo agentia imperfecta inuicem se adiuuāt, vt duo pondus aliquod importantes, cui neuter per se sufficeret, & neque hoc est verùm: quia nō est dicēdum, ꝙ intellectus faciat partem, & lumē aliam partem. Respondetur autem, ꝙ neutro illorum modo, sed quia est virtus intellectus ipsius, sicut habitus fidei. ¶ Ad tertium denique respōdetur, ꝙ quamuis lumen illud sit creatū, Solut.3. arg. nequit tamen connaturale esse creaturæ, nisi creatura esset naturæ diuinæ, cuius lumē illud est participatio, sicut splendor solis nō potest esse connaturalis nisi soli, neq; calor, nisi igni.

¶ Dubitatur hic autem, vtrum saltem intelle- Dubitatio. ctui per lumen illud sibi infusum sit naturale videre Deum? nam & hoc Scotus ex opinione Sancti Thomæ, ceu absurdum elicit, quod quidem Caietanus illi concedit, scilicet, ꝙ supposito lumine intellectus naturaliter videat. Crediderim tamen hoc esse falsum, & contra mentem Sancti Thomæ: nā negans lumen illud posse fieri naturale creaturæ, negare videtur, & vide ipsum esse naturale. Quocirca dicē dum, ꝙ nunquam actus sit naturalis, nisi quando potentia est naturalis, licèt sit supranaturaliter

raliter recepta. Cæcus, inquã, per viſum ſupra naturaliter receptum, naturaliter videret, quia natura eius eſt habere viſum, ſed tamẽ quia nõ eſt naturale intellectui habere illud lumẽ, fit vt neq́ videre ſit ei naturale.

Aliud argu. ¶ Aliud verò fieri ſolitum argumentum, nempe, q̃ pari modo Deus poſſet viſum corporeũ per lumen eleuare, quo ipſe videretur, iam ſupra art. 2. ſolutum eſt. Vbi diximus, quod quia Deus (ſicut neq́ vlla res ſpiritualis) non comprehenditur ſub obiecto ſenſus, neque per Dei potentiam eleuari, vt ſpiritualia videat, Deus tamen cõprehenditur ſub obiecto intellectus, quod eſt ens, ſed tamen propter eius excellentiam nequit à creatura per eſſentiam videri, aut cognoſci. Nihilominus quemadmodũ Deus poteſt veſpertilionis oculum acuere, & perficere, vt poſſit ſolem videre, poteſt & intellectũ per lumen ſubleuare, vt ipſum videat.

Durand. ¶ Et per hoc ſoluitur argumentum quod hic obmolitur Durandus. Quando virtus potentiæ ſe ad aliquod obiectum extendit, illo præſentato ſtatim illud cognoſcit ſine alio iuuamine: obiectum verò intellectus eſt ens quo comprehenditur Deus: ergo ſine alio iuuamine poteſt illum anima ſeparata videre, vel in corpore glorioſo. Negatur, inquã, maior, quãdo excellentia obiecti ſuperat virtutem potentiæ, vt patet in ſole reſpectu oculi noctuæ.

Arg celebre. ¶ Aliud verò item argumẽtum facit idem Durãdus, quod ceu Achiles exiſtimari ſolet, neq́ ſolutũ ſatis videas, quia ex falſo intellectu procedit. Arguit quippe hoc pacto. Lumen glorię ob id ponitur à Diuo Thoma, vt intellectus, qui per ſe cũ Deo nõ habet proportionem altius eleuetur, & fiat ei proportionabilis: at verò tã ſine proportione manet lumine illo donatus, quàm ſine illo: ergo lumen illud eſt ſuperuacaneum. Probatur minor, quia diſproportio illa in hoc conſiſtit, q̃ Deus eſt infinitus, intellectus verò eſt finitus: lumen autem illud, cũ ſit creatura, non vſq́ adeò intellectum eleuat, vt Deò adæquetur: quoniã ſemper manet finitus. ¶ Argumentum verò re perſpecta

Solutio. nullius eſt roboris. Reſpondetur enim ad minorem, nempe, q̃ etiam cum lumine illo intellectus non habeat cum Deo proportionem: ſi enim intelligatur de proportione rerum in eſſe naturæ, eam confitemur, ſed nihil ad rem. Nõ enim Diuus Thomas intelligit, quòd intellectus per illud lumen efficiatur infinitus, quia neq́ eſt neceſſariũ nec poſsibile, ſed q̃ fit proportionabilis Deo in ratione cognoſcendi: quemadmodum potentia proportionatur obiecto. Videlicet, quod cũ per lumen naturæ non poſsit Deum intelligere, per illud lumen ſuper naturale efficiatur ad id potens, quamuis ſit finitum. ¶ Quod ſi redarguas. Propterea intelle Redargutio ctus naturaliter non erat potens videre Deum quia in infinitũ Deus excedit creaturam: ergo ad videndũ ipſum deberet fieri infinitus, vt tolleretur ille exceſſus. Negatur conſequentia: nã ex hoc quòd Deus eſt infinitus, ſolũ ſequitur quòd intellectus ipſum naturaliter non poteſt videre, nullatenus tamen ſubſequitur quòd id non poſsit ſupernaturaliter, etiam ſi maneat finitus. Quare cùm illud lumen ſit virtus ſupernaturalis, per quod intellectus acquirit eſſe ſupernaturale, & quãdam Dei participationem ſatis eſt. Exemplum eſt in habitu fidei. Enim verò quia myſteria fidei ſunt ſupernaturalia & infinita, non poteſt illa homo ſatis credere naturaliter, ſed ſupernaturaliter per habitũ infuſum, licet nõ faciat hominem infinitum. Eui dentiſq́ id inſpicietur in gratia. Nequimus enim viribus naturalibus opera exhibere quæ Deo ſint grata: ſed quia per gratiã eleuamur, & vt, ait, Petrus, efficimur diuinæ cõſortes naturæ, eadẽ poſſumus opera præſtare. ¶ Aliud Aliud argu. adhibet idem Duran. argumentum, nempe, q̃ lumine gloriæ poſito ſterneretur via proceſſui in infinitum, nam qua ratione illud requiritur, ceu diſpoſitio ad ſuſcipiendam viſionem, cùm ipſum ſit etiam forma ſupernaturalis, alia requireretur ad ipſum ſuſcipiendum diſpoſitio, & ſic in infinitum. Ad hoc autem reſpondetur primum, quòd lumen nõ requiritur tanquam diſpoſitio ad eam ſuſcipiendum, ſed tanquam virtus ipſam producendi: & quia lumen non producitur ab intellectu, nõ exigitur alia virtus ad ipſum producendũ. Secũdo reſpondetur, quod etiam ſi conſideraretur, vt diſpoſitio ad ſuſcipiendum viſionem, vt Durãdus falſo opinatur, argumẽtum eius nullum eſt: quia ad formam quæ eſt vltimus terminus actionis requiritur diſpoſitio, vt ad formam ignis, ſed ad illam, quæ eſt via, & inchoatio alterius, vt ad calorem, non requiritur alia diſpoſitio. At Solutio. prior ſolutio eſt magis legitima. ¶ Circa quar- Solu. 4. arg. tum argumentum quod fuit Durandi tria ſunt notanda. Primum, q̃ in hac vita lege cõmuni nemo poteſt Deũ videre, quæ quidem catholica veritas eſt in Clemen. ad noſtrum, de hæreticis, contra Bigardos, quos ſuperius retulimus, decreta, ſecũdum illud Exod. 32. Non videbit me homo, & viuet. Vbi gloſſa, quãdiu hic mortaliter viuitur, per quaſdã imagines Deus videri poteſt, ſed per ipſam naturæ ſuæ ſpeciẽ non poteſt. Et. 2. ad Corinth. 5. Apoſtolus. Per fidem ambulamus, & non per ſpeciem: audemus

mus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad dominum, ſcilicet, per viſionem.

Ratio. ¶ Rationē verò affert D. Thomas. 1. part. q. 12. art. 11. q cognitio ſequitur rei naturam anima autem in hac vita, quia eſt corpori alligata, cuius cognitio, vt ait Philoſophus à ſenſu incipit, nihil cognoſcere valet niſi per ſpecies à materia abſtractas, atq; adeo non cognoſcit niſi formas quæ ſunt in materia, aut ſubſtantias ſeparatas quatenus per has poſſunt abſtractiuè cognoſci, Deus autem, vt monſtratum eſt, non eſt ſecundum ſuam eſſentiam per aliquam ſpeciem cognoſcibilis, & multo minus per ſpeciē abſtractam à materia, cognoſcitur ergo in hac vita non per ſe, ſed per ſuos effectus, vt ad Roma. 1. ait Paulus. ¶ Veruntamen lege hac ordinaria non obſtante, poteſt Deus in hoc ſeculo ex priuilegio ſingulari viſionem ſui ſuis dilectis impartiri: vt Auguſt. 12. ſuper Gene. ad literam, & ad Paulinam de videndo Deum & D. Tho. 2. 2. q. 175. art. 3. de Moyſe, & Paulo affirmant. Idq; cōgruētiſsima ratione: nā vt ille doctor fuit ſynagogę, ita & Paulus eccleſię Quibus ideo ſe ſe Deus ſuaq; arcana expādit, Præter hos autem nemini conceſſum legitur, Prophetis nanq; ſolùm per imaginarias ſimilitudines fuit oſtenſus: iuxta illud Eſaiæ. 6. Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium. Aut per extaſim & mentis exceſſum in contemplatione. Quemadmodum ait pſalmiſta. Ego dixi in exceſſu meo omnis homo mendax. Et Actu. 10. de D. Petro legitur. q cecidit ſuper eū mentis exceſſus. Et ſic intelligendum eſt illud Gene. 32. de Iacob, Vidi Deum facie ad faciē. Dixit enim facie ad faciem, non q videri ſicuti eſt, vt ait Ioan, ſed ad exaggerandum ſuæ contemplationis eminentiā. ¶ Tertiò deniq; noſſe oportet, q neq; in hac vita per priuilegium Paulus aut quiuis alius videre potuit Dei eſſentiam, niſi lumine gloriæ perfuſus. Vt rationibus ſuperius probatum eſt: quoniā licèt Deus entitatem, quæ eſt viſio, ſe ipſo producere queat, facere tamen quòd intellectus ipſe videat, non poteſt niſi tribuendo ei virtutem ſupernaturalem: quando quidem naturaliter nō poteſt. Virtus autem illa ſupernaturalis eſt lumen. Poteſt tamē lumē hoc dupliciter ineſſe, ſcilicet, aut per modū habitus permanēter: & hoc ad beatitudinem requiritur qualis eſt in patria: aut per modum tranſeuntis diſpoſitionis, atq; hoc pacto fuit in Paulo, Sententia eſt D. Tho. loco citato. 2. 2. in ſolu. ad. 3. Quare tā dem ad argumentum factum reſpondendum q S. Tho. præſenti diſtinctione dicēs, q in hac vita poteſt miraculo ſe diuina virtute intellectus creatus nō habens niſi diſpoſitionem viæ eleuari ad videndum Deum per eſſentiam, nō negauit requiri lumen, vt non ſolùm Durandus arbitratur arguendo cōtra ſanctum Thomam, verum & Capreolus reſpondendo. Quare ait, q poſtea ſe retractauit & correxit in. 2. 2. Sed certe nō opus habuit retractatione, quia hic non negauit requiri in via. Imò in hoc q dixit, Virtute diuina, intellexit lumen gloriæ per modum tranſeuntis requiri. Quod quidem lumen ſimul eſſe poteſt cum diſpoſitione viæ, nempe, cum habitu fidei. Quinetiam lumen ipſum per modū tranſeuntis eſt diſpoſitio viæ ad videndum Deum.

Ex priuilegio viator poteſt Deū videre.

Lumen gloriæ in via neceſſarium.

Solutio arg.

QVÆSTIO TERTIA, De viſione.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm videntes Deum per eſſentiam ipſum comprehendant.

TErtia quæſtio additur de qualitate, & poteſtate viſionis. Atqui Diuus Tho. 1. parte quæſtione. 12. aliā rationē ſequutus, prius diſputat vtrū videtiū Deū alius alio perfectiùs videat, ac deinde vtrum ipſum, comprehendant. At vero quia ſi cōprehenderent omnes æqualiter viderent, ſi verò nō comprehendunt, poſſunt videre inæqualiter, à cōprehenſione initiū ſumimus, Vtrùm, ſcilicet, omnes beati Deum cō prehēdant. Et arguitur à parte affirmatiua ex illo Apoſtoli ad Philippenſes. 3. Sequor autem ſi quomodo cōprehēdā. &. 1. ad Corinthios. 9. inducto exemplo in ſtadio currentiū, vbi omnes quidē currunt, ſed non omnes accipiunt brabium, admonet Corint. dicēs, Sic currita, vt cōprehendatis. Et de ſe ipſo ſubdit. Ego igitur ſic curro nō quaſi in incertū, quaſi diceret. Sed vt cōprehēdā. ¶ Secūdo arguitur. Auguſtinus in Epiſt. 112. de videndo Deū ad Paulinam. c. 9. Illud inquit, comprehenditur, quòd ita totum videtur, vt nihil eius lateat videntē: ſed ſi Deus per eſſentiam videtur, cum ſit ſimplex, neceſſe eſt, vt totus videatur, neq; quippiam eius lateat: ergo comprehenditur. ¶ In cōtrarium autem eſt illud Hieremiæ. 32.

Partis affir. 1. Argumēt.

2. Argumē.

Fortiſsi-

Fortiſsime magne potens, Dominus exercituum nomen tibi & incomprehenſibilis cogitatu.

Okam quinque modis accipit comprehẽſionis nomen.

¶ Inter reſpondendum ad hanc quæſtionem multis Okam in.4.quæſt.13. & ſui ſequaces diſtinctionibus vtuntur,ad rem non ita multum pertinentibus. Quinque enim, inquit, modis comprehenſionis nomẽ vſurpatur, Primo,ſcilicèt,idem eſt comprehendere, quòd rem taliter videre,vt nihil eius vidẽtem lateat.Et ſecundo modo idem eſt,quòd ſingulas rei partes diſtinctè cognoſcere. Et tertio eſt rem perfectiſſima cognitione qua cognoſcibilis eſt cognoſcere. Quartò, eſt rem cognoſcere ſub omnibus prædicatis ei conuenientibus. Ac deniq; quintò,tunc res comprehenditur quando talis eſt proportio cognitionis illius ad cognitiones aliarum rerum, quanta eſt inter rem ipſam & alios. Tũc igitur dicit quòd primo modo beatus comprehendit eſſentiam, quia cùm Deus nullas habeat partes, nulla latet videntem. Et eadem ratione neque à ſe neque à creatura poteſt comprehendi. Reliquis verò tribus comprehenditur à ſe ipſo,ſed non à creatura.

Reprobatio.

¶ Is verò modus coaceruãdi diſtinctiones profectò neque theologus eſt,neque ad ſcientiam admodum conducens. Nomina enim nõ ſunt ad libitum diſtinguenda, nemo quippe neſcit, quòd ſi capiatur hoc modo, vt vnicuilibet placet, Deus comprehendatur. Si verò aliter vt alteri lubet, non comprehendatur. Sed certa ratio docendi eſt ex proprijs nominum ſignificatis doctrinam inſtituere,& rerum veritates rimari.

Comprehẽdere dupliciter.

¶ Duobus ergo duntaxat modis vſurpatur in ſacro eloquio comprehenſionis nomen. Rem enim cognitione comprehendere primò eodemque proprio, & perfectiſsimo modo eſt ipſam tantùm cognoſcere, quantum eſt ſua pte natura cognoſcibilis. Verba ſunt ſancti Thomæ præſenti articulo. Dixerim, Quantum ſuapte natura eſt cognoſcibilis: vt cognoſcibile dicat conditionem obiecti, non autem conditionem ſubiecti cognoſcentis, puta quãtum poteſt ab alio cognoſci, vt in tertia acceptione fingit Okam,ſcilicèt,quòd comprehẽdere ſit rem perfectiſsima notitia cognoſcere qua poteſt cognoſci. Tunc enim fieret conſequens,quòd nulla creatura poſſet ab alia creatura comprehendi: putà quòd angelus non poſſet formicam comprehendere: quia nulla creata cognitio eſt perfectiſsima, qua res poteſt cognoſci, cùm à Deo perfectius cognoſcatur. Quod quidem conſequẽs,licèt Okam cõcedat,eſt nihilominus abſordum, & rei phyſicæ contrarium: nam cùm quæcunque natura creata ſit finita, gratis negatur poſſe ab alia creatura cõprehẽdi. Imò verò ſequeretur tam incomprehẽſibilẽ eſſe creaturam quàm Deũ: nam ſicut Deus à ſeipſo ſolo comprehendi poteſt, ita neque creaturam poſſet niſi ab ipſo comprehendi:conſequens tamen eſt conceſſu longe abſurdiſsimum: quando quidem ſolùm ipſe prædicatur incomprehenſibilis, eo quòd eſt infinitus. ¶ Igitur cõprehenſio in hoc ſtat, q̃ notitia fit obiecto adæquata, nẽpe, q̃ quantum eſt in ipſo cognoſcibile, per tantum ipſa cognoſcatur. Hoc enim planè nominis ſignificatio admonet. Neq; verò ſatis eſt rem totam cognoſcere ad comprehenſionem, ſiue partes habeat,ſiue indiuiſibilis ſit, ſed requiritur præterea,vt doctè,ait, D.Thomas,quòd ea notitia cognoſcatur, qua res ipſa ſecundum naturam ſuam eſt cognoſcibilis. Quocirca ſi quod per ſcientiam demonſtratiuam ſcibile eſt, opinione duntaxat cognoſceretur, nõ eſſet comprehenſum. Quare omnem triangulũ habere tres angulos æquales duobus rectis, nemo cõprehendit,niſi qui id per demonſtrationẽ cognoſcit:nam qui ſolùm ſapientibus matematicis citra demonſtrationem id dicẽtibus fidem adhiberet,veritatẽ illã nõ comprehenderet.Atq; adeo nec ſufficit ad rem comprehẽdendam illã in alio cognoſcere, ſicut cognoſcitur Deus per creaturas, ſed debet per eſſentiam cognoſci, qualiter eſt cognoſcibilis. Vnde Auguſt. epiſ.citata. Aliud inquit,eſt videre,aliud eſt totum videndo comprehendere. Quandoquidẽ id videtur,quod præſens,vtcunq; ſentitur:totum autem comprehẽditur videndo, quod ita videtur,vt nihil eius lateat videntem,aut cuius fines circunſpici poſſunt: &.12. de ciuita. Dei cap.18.Quicquid ſcientia cõprehenditur,ſcientis comprehenſione finitur.¶ Ad quæſtionem ergo tribus concluſionibus reſpondetur Prima. Deus eſt ſimpliciter incõprehenſibilis.Veritas eſt catholica, vt patet oraculo illo pphetico citato,& Iob.11. forſitan veſtigia Dei comprehendes? & vſq; ad perfectum omnipotentem reperies. Quaſi dicat nequaquam. Cuius vtiq; rationẽ ſubdens, ait, Excelſior cœlo eſt, & quid facies?profundior inferno,& vnde cognoſces?longior terra menſura eius, & latior mari. Vbi graphice rationem explicat cur ſit incomprehenſibilis:nempe,quia infinitus,cuius infinitatem deſcribit ad ſenſum per exceſſum ſuper omnes creaturas, quæ ſunt oculis ſubiectæ. Eadem enim phraſi,ait, Salomon.3. Regum.8.Si cœlum & cœli cœlorum te capere non poſſunt, quanto magis domus hæc quã ædifi-

Soluuntur arg Caieta.

Cõtra Okã

Ratio comprehẽſionis

Auguſt.

1. Concluſi.

ædificaui? Idem Paulino confirmatur eloquio ad Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehẽsibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, &. 1. ad Timot. 6. Qui solus habet immortalitatem & lucem inhabitat inaccessibilẽ, id est, incomprehensibilẽ. ¶ Ratio verò conclusionis colligitur ex diffinitione, Deus est substãtiæ, & essentiæ infinitæ, nempe, quæ nõ limitatur, ad aliquod certũ genus, vt homo, leo, equus, &c. Sed eminenter omnia continet, atq; adeò eius esse est infinitum. Sed vnumquodque est ratione cognoscibile, qua habet esse naturale: quia sicut ait Arist. sicut res se habent ad esse, ita & ad cognosci: ergo suapte natura est infinitè cognoscibilis, nulla autẽ notitia creata potest esse infinita: ergo à nulla creatura potest comprehendi: quia nec eius fines, vt ait Augu. possunt ab ea circunspici. ¶ Atqui eadẽ ratione & vnumquodque eius attributorũ est incomprehensibile: nam qua ratione essentia Dei, eadẽ & bonitas, & sapientia, potentia, & iustitia sunt infinita. ¶ Et confirmatur ratio ex ijs quæ artic. præcedenti definita sunt. Intellectus siquidem creatus non potest per sua naturalia Deum videre, nisi virtute supernaturali luminis gloriæ sibi donati: illud autem cùm sit creatura, est finitum, neque adæquatur Deo: ergo nullus potest beatorum ipsum comprehendere.

Deus se comprehendit.

¶ Hinc sit q̃ se ipse sua sapientia cõprehendit: nã sicut habet infinitam essentiã, ita infinitam sapientiam, quæ adæquatur essentię, atq; adeò quantum est cognoscibilis, & intelligibilis, tantum se ipsum intelligit.

Interrog.

¶ Sed percontaris, cur si se ipsum comprehendit, simpliciter dicatur incomprehensibilis? Respondetur, quòd hæc attributa per ordinem ad creaturas cognoscuntur à nobis: & ideo quia est à creatura incomprehensibilis, simpliciter dicitur incomprehensibilis.

Aĩa Christi vtrum Deũ cõprehẽdat

¶ Sed arguitur, quòd saltem anima Christi essentiam Dei comprehendat licèt sit creatura. Gloria quippe respondet gratiæ: sed gratia Christi fuit infinita, vt. 3. part. q. 7. art. 11. docet. D. Tho. ergo & eius gloria, & beatitudo est infinita, atque adeò visio essentiæ diuinæ, in qua, vt supra dictum est, beatitudo cõsistit. Si verò est infinita nihil vetat: quo minus sit diuinæ essentiæ comprehensoria.

Gratia Christi infinita.

¶ Respõdetur, q̃ gratia vnionis in Christo fuit infinita simpliciter ratione termini, nẽpe, quia fuit assumptio humanitatis ad diuinã personã gratia verò gratũ faciens non fuit infinita, in quantũ ens, quia fuit res creata: sed tamẽ in genere gratiæ fuit infinita, nõ quidẽ simpliciter, vt essentia diuina, sed, quodãmodo non limitata: quia habuit quicquid ad rationẽ gratiæ pertinere poterat, quoniam non fuit ei data gratia ad mensurã, sicuti lux solis potest dici infinita quia habet quicquid ad rationem lucis attinet. At verò per illã gratiam non meruit suam gloriam, sed nostram, si per eius auxilia, & nostra opera nobis applicetur, quare gloria ei collata est non per merita, sed ratione vnionis, sicuti & gratia ipsa, Non ergo argumentũ vincit visionẽ qua anima Christi fruitur Deo esse simpliciter infinitam, quod requiritur ad comprehendendũ, sed est quodãmodo infinita, vt gratia quia continet quicquid ad rationem creatæ visionis pertinere potest: infinita enim simpliciter neque per Dei omnipotentiã esse potuit quandoquidẽ est creatura.

2. Conclusi.

¶ Secũda cõclusio Esse incõprehensibile hoc perfecto modo, est propriũ attributũ Dei nulli competens creaturæ. Et ratio est liquida. Quoniã incõprehensibile est attributũ ad id consequens, quod est infinitũ, & immensum: nulla autẽ creatura est infinita: nulla ergo est incõprehensibilis. Imò omnis potest non solùm à Deo, verùm & ab alia creatura comprehendi. Potest enim Angelus naturas rerum creatarũ cognoscere, quãtum in se sunt cognoscibiles. Tametsi à Deo perfectius comprehendantur. Dum enim ego auellanam aut nucem, totã manibus, aut ore concludo, vt nihil eius appareat, re vera illam comprehendo, licet alio ampliori vase melius concluderetur.

Secunda acceptio comprehẽsionis

¶ Secundo verò modo rem cõprehendere idem est quod attingere, & tenere, & consequi, quæ quidem cõsecutio est insecutionis terminus. Dum enim rapax accipiter auem, quã insequitur, vnguibus tenet, & canis leporem, prædam verè dicuntur comprehendere, quãuis totam neq; vnguibus, neque ore ambiant.

3. Cõclusio

¶ Et secundum hanc acceptionẽ sub nectitur tertia conclusio. Creatura intellectualis, & rationalis, nẽpe Angelus, & homo Deũ videntes eum hoc secundo modo comprehẽdunt, quia attingunt ipsum, tenẽt, & possidẽt, licèt non totam eius essentiam cognoscendo circunscribant. Hoc probatur testimonijs illic citatis Pauli & Cantic. 3. ait sponsa, tenui eum neq; dimittam. Et Ioannes. 1. Can. cap. 3. Cum apparuerit similes ei erimus, videbimus sicuti est. Id est non videbimus solum sub humanitatis velamine, quemadmodum nobis apparuit, sed in se ipso quatenus Deus est, quod est ipsum attingere, & comprehendere.

Videbimus eũ sicuti est

Et Augustin. eadem Epistola citata. Comprehendere, inquit, Deum impossibile est cuicunque intellectui creato, attingere verò mente Deum qualiter cunque magna est beatitudo.

Augusti.

¶ Hinc

Non sat est videre ad cõprehendendum.

¶ Hinc fit ad comprehendendum hoc modo Deum, non sat esse Deum videre, sed oportet ipsum tenere, hoc est, cum perpetuitatis securitate eũ videre. Quapropter Paulus licet Deũ viuens viderit, non tamen comprehendit, quia non per modũ perpetui habitus, sed transcursim eum fuit intuitus. Est enim comprehensio spei terminus: spes autem nõ solùm dicit amorem rei, sed motum ad ipsum consequendum.

Cõtra Scot.

Quo circa vbi per visionem tutò tenetur, spes cessat, atq; hoc est, quàm vehemẽtissimum argumentum contra Scotum tenentem beatitudinem cõsistere in amore. Beatitudo enim nõ est nisi cõprehensio obiecti in quod spe tendimus: nõ autem cõprehenditur per volũtatem, qa non est potẽtia apprehẽsiua, sed per intellectũ. Quapropter visio quatenus est clara notitia, actusq; ab intellectu elicitus, est dos animæ respondens fidei, sed quatenus est tentio obiecti per voluntatem concupita, est comprehensio: atq; adeò dos, quæ est spei terminus, delectatio verò, fruitio & quies in ipso cõprehenso, est tertia dos respondens charitati. Sed de hoc quæst. sequenti latiùs.

Solu. 1. arg.

¶ Primum igitur argumentum Pauli testimonijs instructum solutum est. Accipit enim illic comprehendere Deum secundo modo, quo tertia conclusio asserit posse à creatura comprehendi.

Solut, 2. arg.

¶ Ad secundum verò quòd ex auctoritate Augustini colligitur, respondetur, quòd non ideo Deus incomprehensibilis est à creatura, quòd aliquid eius sit quod non videatur quicunq; enim beatus, vt artic. sequenti videbimus, omnia attributa Dei intuetur, sane cum omnia sint ipsa simplicissima essentia, sed ob id quòd nõ adæquatè videtur, vt sensibilis est, hoc est cum illa claritate & euidentia, qua ipse se cognoscit: quemadmodum diximus de conclusione demonstrabili, si non nisi per probabilem rationem cognosceretur, tunc enim cognosceretur tota, sed non perfectè, Sic enim & beatus cognoscit & essentiam Dei, & sapientiam, potẽtiam &c. Sed nullum perfectè. Quavtiq; ratione duo posuit Augustinus in comprehensionis definitione, nempe, quòd sic res tota videatur, vt nihil eius videntem lateat, aut cuius fines circunspici, & circunscribi possunt. Tunc enim & fines rei circunspiciuntur, quando in modo cognoscendi ad finem peruenitur, quod creatura non potest respectu Dei.

August.

Deus videtur tot⁹, sed no totaliter

¶ Et hoc est, quod solent antiqui dicere Deũ videri à beatis totum, sed non totaliter. Ad huius autem intellgientiam arguitur, quod non possit videri totus, quin totaliter. Aut enim id quod dicitur totaliter, significat modũ rei visæ, aut modũ vidẽtis. Si modum rei visæ, certũ est videri totaliter quia cernitur totus. Si autẽ significet modum videntis, itidem apparet totaliter videri quia quicũq; beatus tota sua virtute eum videt. ¶ Respondetur, q illud totaliter dicit conditionem obiecti, non quidem, q modus obiecti non cadat totus sub cognitione, sed q modus obiecti non sit modus cognoscentis. Quod est dicere. Quicunq; beatus videt Deum esse infinitum, eiusq; potentiam, & sapientiam esse infinitam, infinitęq; perfectionis, & ideo quale est obiectum, tale cadit sub cognitione, iuxta verbum Ioan. Videbimus eum sicuti est. Tamen modus obiecti non est modus cognoscentis. Hoc est cognoscens non cognoscit infinite perfectè sicut ipse est cognoscibilis. Quemadmodum potest quis per rationem probabilem, & perfidem quam adhibet mathematico cognoscere illam veritatẽ, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, esse demonstrabilem, licet non cognoscat ipsam demonstratiuè sicuti ipsa est cognoscibilis.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm videntium Dei essentiam vnus alio perfectius videat.

POstquam visum est, videtes Deũ ipsum non comprehendere, subsequitur, vt explorem⁹ vtrũ omnes æqualiter videant: an verò vnus alio perfectius. Et arguitur, 1. Argumẽt. quòd omnes videant æqualiter. Omnes, vt, ait proximè citatus Ioannes videbimus eum sicuti est: ipse autem non est nisi vno tantũ modo: ergo omnes eodẽ modo eum videbimus, atq; adeò nullus alio perfectiùs.

¶ Secundò. Vna res vt Augu. lib. 83. quæstionum autor est, non potest ab vno plusquam ab alio intelligi. Nam intelligere est totam rem intus legere: quare aut tota intelligitur, aut nihil eius: omnes autem videntes Deum intelligunt eius essentiam: quoniam intellectu, vt dictum est videtur: ergo nullus alio perfectiùs videt. 2. Argumẽ.

¶ Tertiò. Quod aliquid ab vno quàm ab alio perfectiùs videatur, aut prouenit ex parte obiecti, quod nõ se æqualiter repræsentat, aut ex parte potentiæ visiuæ, quæ non est in omnibus æqualis: ex parte quidem Dei id non videtur accidere. Nam cùm non videatur per aliquam speciem creatam, vt dictum est, quæ 3. Argumẽt.

sit in

sit in vno perfectior quàm in alio, non appa-
ret quomodo inæqualiter repræsentetur. Si
autem id proueniat ex parte potentiæ: tunc
consequitur, vt cuius intellectus naturaliter sit
sublimior, perfectiùs videat, atq; adeò angeli,
qui sunt sublimioris naturæ, perfectiùs quàm
homines viderent, quod videtur Euangelio cō
trarium Matth. 22. vbi hominibus pollicetur
Christus, quòd erunt sicut angeli Dei in cœlo,
¶ In contrarium autem est. Quod si omnes æ-
qualiter viderent: cùm visio illa sit vita çterna,
iuxta illud apud Ioannem, supra expositum,
Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, &c. con
sequens fieret, vt omnes essent æquales in vitâ
æterna: contra illud. 1. ad Corint. 15. Stella dif-
fert ab stella in claritate.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus re-
spondetur. Inter beatos vnus alio perfectiùs
videt diuinam essentiam. Et quidem cōclusio
omnibus est in confesso. Imò quamuis non sit
In contra. in sacra pagina expressa, est tamen habenda
tanquam catholica secundum illud Pauli cita
tum. Alit enim, Stella differt ab stella in claritate,
& subdit, sic & resurrectio mortuorū. Enim
verò quemadmodum astra omnia lumen à so
le secundùm cuiusq; naturā recipiunt, ita bea-
ti in Dei præsentia eius gloria secundum diuer
sa merita promicant.

¶ Et Christus ipse Ioan. 14. In domo patris
Mansiones mei mansiones multæ sunt. Vbi nō solùm lo-
quitur de ecclesia militāti, in qua sunt diuersæ
functiones, vt episcoporum, sacerdotum &c.
sed de locis, quibus beati collocabuntur in cœ
lis: vt patet ex subiunctis cōtinuo verbis: quia
vado vobis parare locum. Ibat autē per mor-
Domus pa- tem ad patrem. Cœlum enim, vbi requies est
tris. beatorum, optimè aptissimeque dicitur, & est
domus per metaphoram. Imò verò ad rei pro
prietatem videtur accedere. Domus namque
hoc distinguitur à diuersorio, quod in diuerso
rio peregrini in transitu recipiūtur: domus au-
tem est in qua permanenter habitatur. Vnde
2. ad Corint. 5. Apostolus. Scimus quod si ter-
restris domus nostrā huius habitationis dissol-
uatur, quòd ędificationem ex Deo habemus,
domum, nō manufactā, æternā in cœlis. Nam
& in hoc ingemiscimus, habitationem nostrā
quę de cœlo est, superindui cupientes. Dicitur
ergo cœlum vbi sedes est Dei: domus, id est,
perfecta habitatio, ad differentiam huius secu-
li, quod est diuersoriū, in quo peregrinamur à
domino. Igitur, qua ratione receptaculū illud,
quo vniuersi beati recipiuntur, ob id dicitur
vna domus, quòd omnes sub eodem patrefa-
milias vnius Dei visione, & hæreditate, ceu
eius filij fruuntur, ita & propter diuersos gra-
dus beatitudinis dicuntur, in eadē domo mul-
tæ esse mansiones. Vnde Lucæ. 16. pluratiuè
dixit. Facite vobis amicos de māmona iniqui-
tatis, qui recipiant vos in æterna tabernacula.
¶ Ratione autem probatur conclusio, non so-
lùm esse veram, sed esse catholicam. Nō erunt
omnes æqualiter beati: beatitudo autē consi-
stit in visione: ergo visio illa nō erit in omni-
bus æqualiter perfecta, atq; adeo nec secundū
eandem perfectionem omnes Deum videbūt.
Posterior quidem præmissa non est de fide: li-
cèt, vt monstratum est, sit verissima opinio:
ad nostrum autem propositum nil refert vtrū
in visione, an in amore, vel in delectatione bea
titudo consistat. Satis quippe est veritatem es
se fidei, quod non omnes erunt æquę beati, &
visionem ad beatitudinē pertinere: inde enim
plane colligitur non omnes æqualiter videre,
aut amare, aut delectari: quando quidem in il-
lis actibus vel in eorum aliquo beatitudo cōsi
stit. ¶ Quòd autē catholica sit veritas non oēs
A duers. Lu- nos esse æquè beatos, probauim⁹ aduersus Lu
theranos. thera. lib. 2. De natura & gra. c. 26. Gloria enim
respōdet gratiæ, quæ illius est seminariū & ar-
rha. At verò q⁹ nō omnes iusti sint pari modo
grati Deo, neq; eundem apud ipsum habeant
locum, probatur: quia nō omnes de Deo çqua
liter bene merentur.

¶ Sed vide Lutheranorū errorem, quia putant
Lutherani nullā in nobis inesse iustitiā, sed per solā iusti-
tiā Christi nos iustificari, quę vna fuit, colligūt
oēs esse Deo æquè gratos, pariterq; amicos, at
q; adeò æquali sanctitate pollere. Audi quàm
sit absurdum, quod Lutherus inde elicuit, nēpe
omnes esse tam sanctos, quàm fuit sanctis-
sima virgo. Certè animus audire exhorret. Ve
ritas autem catholica est, q⁹ etsi Christus quo
ad sufficientiam omnibus plenissimè satisfe-
cerit, applicatur tamen nobis illa satisfactio &
meritum quoad efficaciā per sacramenta, per-
què nostra opera liberi arbitrij, eius ope, & fa-
uore suffulti. Quapropter licèt infantes ante
vsum rationis ex fonte baptismatis, vbi Chri-
sto commorientes eius efficimur membra, in
gratia æquali resurgant, tamen postmodum
rationis luce adueniente tanquam Dei filij per
eius gratiam merita nostra accumulamus, plus
minusue secundum curam & diligentiā quam
eius cultui impēdimus: iuxta illud apocalyp.
22. Iustus iustificetur adhuc.

¶ Colligamus ergo rationē. Deus vt Roma. 2.
Ratio colli- ait Paulus, reddet vnicuiq; secūdū opera eius:
gitur. opera autem nō sunt æqualia neq; in viris pro
bis neq; in reprobis: ergo sicut alijs inæqualia

ſupplicia, ita & iuſtis imparem gloriam eſt redditurus. Gloria verò & beatitudo in viſione Dei conſiſtit: ergo non æqualiter, ſed cum quadã diſparitatis æquitate ipſum videbunt.

Matthæ 5. ¶ Huc accedit illud Matthæi.5. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Cor nãque per charitatis officia, quæ ex fide procedunt emũdatur. De corde enim exeunt cogitationes prauæ Matth. 15. ac perinde aliæ mũdæ: ergo quo quiſq; mũdius habuerit cor, perſpicatius Deum videbit.

Redarguitio. ¶ Sed redarguet quis forte hanc veritatem ex illa Chriſti parabola Matthæ.20. De operarijs vineæ, qui quamuis nõ paribus diei horis neq; pares operas impendiſſent, nihilominus pater familias eundem cunctis rependit denarium diurnum. Reſpondetur per illam parabolam

Denarius diurnus. id tantùm Chriſtum admonitos nos curaſſe, vt intelligeremus, quòd in Dei cultu tantum ſolertiſsimus quiſq; poteſt in breui tẽpore proficere, quantum ſegnis in maiori. Item, docere voluit, q̃ omnia noſtra merita ex ſua voluntate & gratia valorem ſortiũtur: & ideo dixit. Quia huic volo dare. Cæterùm in ſuprema retributione gloriæ quamuis cunctis idẽ confera tur denarius, qui erit Dei eſſentia ab omnibus clare conſpecta & poſſeſſa, nihilominus viſio illa poſſeſsio non erit in omnibus æqualis: atque adeo, licèt Deus in ſe denarios ſit infinitæ æſtimationis, non tamen in omnibus erit eiuſ-

Cõtẽplatio. dem pretij. Mirabile auditu, quòd ſit in hominis poteſtate per Dei gratiã poſitum, vt poſſit ſuis meritis pretium immutabilis Dei ſibi augere: & tamen non ſit eis tantæ curæ illud procurare, cordiſq; oculos exacuere & purificare, quibus ipſum euidentius videant.

De modo varietatis viſionum. ¶ Cõcluſio igitur catholica eſt, & à catholicis confeſſa, ſed inquirẽdi ratio inde exurgit, quo nam modo & per quid variẽtur beatorum viſiones, vt ſint aliæ alijs perfectiores. Enimuerò, qui rationibus de ſuperficie ductis contenti ſunt, non aliam tribuunt, quàm q̃ cùm Deus ſit ſpeculum, non naturale, ſed (vt in epiſtola ad Paul. ait, Auguſt.) ſpontaneum, id eſt, quo gradu ſe ſibi placet repræſentans, oſtendit ſe vnicuique pro cuiuſq; meritis. At verò quam uis hoc veriſimum ſit, non tamẽ per hoc redditur cauſa quam hic exploramus. Non ambigimus diuerſos beatitudinis gradus Deum ſua ſpõte pro ratione diſtributiuæ iuſtitiæ diſtribuere, ſed cùm illa beatitudo in viſione conſiſtat, quærimus cauſam & modum ex natura rei eius varietatis, vt in vno ſit in repræſentando perfectior, quàm in alio. Illa enim differentia non poteſt niſi aut ex obiecto prouenire, aut ratione potentiæ.

Ratio. ¶ Diuus ergo Tho. 1. par. q. 12. art. 6. ſupponit in primis, vt concluſum eſt, nõ id euenire propter ſpeciem & ſimilitudinem creatam, quæ in vno ſit perfectior, q̃ in alio, cùm non ſit viſio illa per talẽ ſpeciẽ gignenda, atq; adeò nec euenire ex parte obiecti. Nec ſufficit quidem in cauſam reddere q̃ Deus perfectius cũ vno intellectu q̃ cum alio cõcurrat: quoniã cùm intellectus etiã ipſe concurrat, neceſſe eſt in ipſo etiã intellectu perfectiorem confiteri virtutem qui perfectius concurrit. Varietas ergo illa, ait, D. Tho. inde prouẽtura eſt, q̃ intellectus vnius maiorem habebit facultatẽ ad videndũ Deũ q̃ alius. Facultas verò illa non competit intellectui ſecundũ ſuam naturã: quãdoquidẽ vt dictũ eſt, nõ poteſt Deus à creatura naturaliter videri. Accidet ergo per lumẽ gloriæ, qđ intellectum in quandam Dei formitate conſtituit. Quo fit, vt quo vnuſquiſq; intellect⁹ plus illius lumins erit participans, perfectiùs Deũ videbit: plus autẽ ille participabit, qui plus habuit in via charitatis, qua, vt diximus, permũ datur cor. Nam vbi maior fuerit charitas, ibi eſt maius deſiderium potiundi re amata: deſiderium autẽ paratiorẽ reddit deſiderantem ad ſuſceptionem rei concupitæ, & vt exuberantius gaudium de eius poſſeſsione capiat.

Quanta eſt charitas, tãtum lumen. ¶ Colligе ergo, quòd cũ charitas mentis obtutum purificet, ſit vt quẽadmodũ qui oculorũ aciem acutiorẽ habet, perfectius lumine ad videndum requiſito illuminatur, quã qui lippitudinem oculorum patitur, ita qui feruentiori charitate flagrant, clariori perfundentur lumine ad videndũ Deum. Igitur ſi ſciſciteris in quo cõſiſtat manſionum diuerſitas, reſpondetur, q̃ in varia perfectione viſionũ maiorũ & minorum: nam manſio dicit terminũ viæ ac perinde requiẽ. Et ex varietate viſionis, ſubinde eadem conſequitur varietas in amore & in delectatione. Si verò cauſam rurſus inquiras huius varietatis. Reſpõdetur, Proximam eſſe lumẽ quod eſt facultas videndi maior vel minor. Primitiuam verò in ratione meriti charitatem viæ. ¶ Quòd ſi contra arguas Matthæ. 25. legi tur. Quod dedit vnicuiq; ſecũdum propriam virtutem. Et in pſalm. & apud Paul. quòd reddet vnicuique ſecũdum opera ſua. Reſpondetur, quòd quia opera non ſunt meritoria ſecũdum ſubſtantiam operũ ſolius liberi arbitrij, ſed quatenus à charitate procedunt, idem eſt reddere ſecundum opera, quod ſecundũ menſuram charitatis: atq; idem etiã eſt reddere ſecundum propriam virtutẽ. Non enim accipitur hic virtus pro naturali, ſed pro illa quæ nobis par

bis particulariter donatur auxilio Dei.

¶ Et re vera hoc egregium est argumentum in fauorem luminis glorię. Si quidem illo secluso vix reddi causa potest proxima variæ perfectionis beatitudinū. Nā dicere satis esse, quòd Deus plus concurrit cum beata virgine q̄ cum beato Petro, nō satis rei facit, vt supra dictum est: sanè cùm nō solū Deus, verùm & intellectus ipse creatus ad visionē cōcurrat, cui ideo necesse est, vt clariùs & perfectiùs videat, perfectiorem habeat in se virtutē: nam re vera in hac vita non potest Deus facere quod lippus oculis tam perfectè videat q̄ lynx, nisi tantam ei virtutem tribuerit: & cùm in beatis illa virtus non sit naturalis, cōsequitur quòd tota differentia consistat in lumine gloriæ.

Bona ratio. ¶ Et confirmatur hæc ratio. Aut beata virgo perfectiùs ad suam visionem eliciendam concurrit q̄ D. Petrus, aut secus: sed solus Deus est, qui plus concurrit cū illa. Hoc secundum non est probabile: tum quia non est intelligibile quomodo perfectiùs videat: nisi perfectius cōcurrat: cùm videre sit actus vitæ, tum etiam q̄ hoc derogaret dignitati virginis. Nā cùm fœlicitas & meritorum præmium consistat in elicienda visione Dei, vbi maior est dignitas, & cumulatius meritum, perfectior debet esse cōcursus ad eliciendam visionem. Si autem concesseris, vt concedendū est, beatam virginem perfectius concurrere, cōsequitur vt perfectiorem habeat supernaturalem virtutē, quæ alia nequit ex cogitari, q̄ lumē gloriæ.

Vtrum visiones sint eiusdem speciei. ¶ Scisciatur hic tamen forte quispiam, vtrum visiones omnes angelorum & hominum sint eiusdem speciei. Videntur enim specie differre. Primū quia à potentijs producuntur differentibus specie, qualiter homines ab angelis differunt.

¶ Secundo, quia nec sunt omnes eiusdem adæquati obiecti, quoniam vt art. proxi. videbimus, non omnes eadē prorsus in verbo vidēt.

¶ Tertiò deniq;, quoniam vt omniū est theologorum confessio vnus est alio essentialiter beatior, siquidē visio, inqua essentialiter beatitudo cōsistit, perfectior est in vno quā in alio: ergo eadem ratione ipsa erit essentialiter perfectior, atque adeò omnes, vel saltim illæ quæ sunt inæquales sunt specie differentes.

Omnes sūt eiusdem speciei. ¶ His tamen nō obstantibus respondetur omnes esse eiusdē speciei essentiales. Et primo de visionibus animarum res est constantissima: quando quidem sunt, & eiusdem obiecti, & à potentijs eiusdem speciei productę. Sed etiam si illas cū visionibus angelorum cōferas, idem probatur. Nā omnes sunt eiusdem obiecti & fiunt per eādem speciem: nempe per Deum concurrētē in ratione speciei & à lumine eiusdem speciei: neque differunt nisi sola claritate, quæ non est differentia specifica, sed accidentaria.

Solutio arg. ¶ Vnde ad primū argumentū respōdetur. Primùm, q̄ esto producatur à potentijs diuersarū specierū, scilicet, angelicis & humanis, non inde consequitur ipsas differre specie: quoniam ignis à sole productus, & productus ab igne eiusdem sunt speciei: & visio leonis, & visio equi eiusdem obiecti: quare si visio vnius poneretur in alterius oculo, videret per ipsam. Secundò respondetur: q̄ cùm visiones illę producantur non virtute naturali, sed virtute luminis: & speciei quæ est Deus, & omnia lumina sint eiusdem speciei, vt de verit. q. 9. arti. 1. ait D. Tho. hoc sufficit, vt sint eiusdē speciei.

¶ Et cōfirmatur. Si omnes, vt ait Okam à solo Deo producerentur, essent eiusdem speciei: eædem autē sunt prorsus licet intellectus creatus simul concurrat, ergo & nunc sunt eiusdem speciei.

¶ Ad secundā igitur obiectionē per distinctionem respondetur. Sunt enim omnes eiusdem obiecti proximi, & quod aiunt immediati, nempe, essentiæ diuinæ, quod sufficit vt sint eiusdem speciei: licèt non sint eiusdem adæquati mediati, & remoti: quia nō omnes eosdem vident effectus Dei in ipso, vt articulo subsequēti videbitur. Tertia demum obiectio sophisticæ nititur consequentiæ. Non enim sequitur. Vnus beatus in ratiōe beati est essentialiter perfectior alio: ergo eius beatitudo est essentialiter perfectior. Dicitur enim vnus beatus essentialiter perfectior, quia essentialis eius beatitudo est perfectior, sed nō quia ipsa est essentialiter perfectior. Quare melius diceretur beatus secundū beatitudinē essentialem perfectior, quam essentialiter perfectior.

Conclusio. ¶ Secunda conclusio, quæ ex prima elicitur. Quemadmodum visio ita & amor ac subinde delectatio non est in cunctis beatis æqualis, sed quo quisq; beatior est, eo & ardentiùs diligit, & suauiùs delectatur. Probatur planè conclusio, quoniā amor visioni & antecedens est, & subsequēs. Quo enim in via auctior est charitas, vt dictum est, subsequitur & perfectior visio, ex qua subinde proueniet, vt eadem confirmata charitas copiosior sit ac perinde delectatio: nam quo quisq; perfectius id possidet, quod flagrantius diligit, suauiori ampliorique gaudio perfunditur.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primū igitur argumentū principale respondetur, q̄ vbi ait. Ioan. videbimus Deum sicuti est, aduerbium illud, sicuti, determinat visionis modum ex parte rei visæ: vt sit sensus. Videbimus eum, ita esse, sicuti est: quia ipsum

eius esse videbimus, quod est eius essentia. Quare videbimus eũ actum purũ, simplicissimũ, infinitũ, &c. Nõ tamẽ determinat modũ visionis ex parte videntis, vt sit sensus, quod tam perfectus erit modus vidẽdi quàm est in Deo perfectus modus essendi. ¶ Et similiter respõdetur,

Solu. 2. arg. ad secundũ, quod erat verbũ Aug. Dum enim ait, q̃ rem vnam nõ potest vnus alio melius intelligere, veritatẽ cõtinet, si ad modum rei intellectæ referatur: quia quicunq; intelligit rem aliter quã sit, nõ vere intelligit: nõ autem si referatur ad modum intelligendi. Nam etsi duo rem intelligant qualis est, vnus tamen potest eã perfectius quã alius intelligere. ¶ Ad tertiũ

Solut. 3. arg. deniq; respõdetur, vt dictũ est, q̃ illud visionũ discrimen nõ prouenit ex parte obiecti, quod per species diuersas repræsentetur: sed ex parte potẽtiarum quæ nõ habẽt pares intelligendi facultates. Illa tamen facultas nõ est naturalis, sed luminis gloriæ: & ideo non est maior in angelo, quam in anima eisdẽ meritis cumulata.

Vtrum vires naturales aliquid ad visionem conferant. ¶ Contra hanc tamen sententiã existit argumẽtum, q̃ vis naturalis intellectus aliquid conducat, vt cum eodẽ lumine perfectiorem producat visionem. Nempe, quod angelus qui naturali lumine vigore intellectus sublimior est, perfectius cum eodẽ lumine Deum videat, quã anima humana, vt beatæ virginis, aut Petri.

Caietan. ¶ Caietanus namq; 3. par. 10. art. 4. sic opinatus est. Et videtur cum aliqua probabilitate locutus. Quoniã cùm intellectus creatus concurrat ad visionẽ, etiam per suam naturalem virtutem eleuatã per lumen, videtur qui perspicaciorem habet intellectum, perpicacius Deum cernere. Quo circa subsequẽter cõcedit, q̃ si lumen gloriæ, quo donata est anima Christi tributũ esset angelo, perfectius ille videret, q̃ anima illa. Et eadem ratione perfectius videret Christus, si assumpsisset naturam angelicam cum eodem lumine. ¶ Crediderim tamen, partem contrariam lõge probabiliorem. Videtur

Sent. autho. enim in primis sentẽtia S. Tho. qui totã facultatem videndi tribuit lumini. Et ratio præterea huic parti patrocinatur. Nã cùm actus vidẽdi sit supernaturalis, videtur solã proportionem naturalis virtutis insequi. Aqua siquidem quia non habet natiuũ calorem sed extraneum, nõ calefacit secundũ proportionem suæ naturalis virtutis, sed secundũ proportionem caloris, vel maioris, vel minoris. Idem confitemur in meritis de condigno. Nam licet producantur per liberum arbitrium, tamen quia tota ratio meriti ineſt eis ex gratia & auxilio Dei, secundum illius proportionem æstimatur ratio meriti.

Ratio. 1. ¶ Secundo arguitur. Visio non est maior, aut, perfectior nisi secundum concursum Dei quo in ratione speciei concurrit: nõ tamen plus minusue cõcurrit quàm est quantitas luminis gloriæ: ergo naturale lumẽ perfectionem visionis non auget. ¶ Tertio arguitur. Concessa con- Ratio. 3. traria opinione, fieret consequens, quod lumẽ non conferretur beatis secundum meritorum proportionem. Etenim si angelus & homo æqualia habent merita, æquale consequuntur præmium, quod est visio. Si autem æqualibus infunderentur luminum radijs perfectius videret angelus: ergo necesse est, vt minus ei lumen donetur, quod non est probabile. ¶ Respondetur ergo ad rationem obiectam, quod quamuis intellectus creatus concurrat ad visionem, non tamẽ nisi in virtute luminis gloriæ, & ideo maior virtus naturalis non auget visionem.

Vtrum beati toto quo possunt conatu videant. ¶ Cõtra hoc tamen arguitur. Omnes beati toto quo possunt conatu visionem Dei eliciũt, sed vbi auctior est virtus naturalis, vehementior erit conatus: ergo & visio perfectior.

¶ Ad hoc plurimi respondent omnes beatos æqualiter conari. Quare visionum disparitatẽ non arbitrantur ex diuersis conatibus prouenire, sed ex diuersitate luminũ, si opinionẽ teneas D. Thom. vel secundũ Scotum, & nominales ex diuerso concursu Dei.

Sent. autho. ¶ At verò vbi nulla est resistentia, profectò vix est intelligibile duos æqualiter conari, vbi effectus non sunt æquales, aut vbi sunt æquales, inæqualiter conari. Quoniam conatus non est aliquid antecedens applicationem potentiæ, sed applicatio ipsa & ideo certè quanta est applicatio, tantus erit effectus. Quod vt exemplo explicemus, fertur cõmuniter maiori conatu opus esse ad dilectionem inimici, quàm ad æqualem amici. Attamen si id verum est, prouenit quidẽ ex resistẽtia inimicitiæ, quæ obstat amori: quapropter difficilius sese applicat volũtas ad eius dilectionẽ, quàm ad dilectionẽ amici. At verò in Dei visione, vbi nulla est resistentia, re vera quantus erit conatus, erit & applicatio potẽtiæ ac subinde visio. Item cum conatus sit actio, & nullus intellectus agat nisi quãtum Deus cum ipso concurrit, profectò fieri nõ potest, vt omnes beati æquali conatu ad videndum applicentur, & tamen Deus plus cum vno quã cum alio concurrat. ¶ Dicendum er- Sent. autho. go non omnes æqualiter conari, sed eo quisq; plus, quo beatior est. Conatus autem sequuntur, non naturæ vires, sed luminum quantitatem. Quanto enim quisque lumine donatur, tantum ad videndum conatur, tantamq; perinde visionem elicit. ¶ Dùm ergo assumitur q̃ omnes summo conatu vident, distinguitur.

Etenim

Etenim si intelligatur de conatu secundum naturales vires, negatur, si verò secundū luminis modū, cōceditur. Quare suprem⁹ angelus, quāuis sit sublimioris naturæ nō tamen tantū conatur, quantū sacratissima virgo, quæ ampliori gloriæ lumine fulget. ¶ Ex his fit consequēs q̄ ille conatus nō potest intendi aut remitti sicut neq; lumē: atque adeò licèt simul cū visione beatus alia plura in proprio genere intelligat, non ideo vllo pacto remittitur visio.

ARTICVLVS III.

Vtrùm videntes Deum omnia in ipso videant eademque simul?

ARticulo præcedēti, quo cōclusum est vnū alio videre perfectiùs, annectitur præsens, vtrū illa visionū varietas etiā extendatur obiectis, vt vnus in Deo plura videat, q̄ alterā, verò omnia oēs cōtueantur. Et arguitur

Partis affir. argum. 1. à parte affirmatiua, scilicet, q̄ omnes videant omnia, Ait, enim. 4. Dialogorum Gregorius. Quid est quod non videant qui videntem omnia vident? cùm ergo Deus omnia videat, cuncta itidem vnusquisq; beatorum videt.

2. Argumē. ¶ Secundò. Quicūq; videt speculū, videt omnia quæ in ipso resplēdent, sed in Deo qui omnia eminenter cōtinet, vniuersa resplēdēt: ergo cūcta in eo omnes aspiciūt. ¶ Tertiò. Si nō omnia viderent omnes, sequeretur, q̄ posset beatus successiue in Deo nūc pauciora & post plura videre. Nil enim obstat quominus Deus ei qui non omnia videt ea in ipso reuelet quæ illum antea latebat. Cōsequens autē est contra sententiam Aug. vlt. de Trini. Vbi ait, q̄ omnē scientiam nostrā vno simul conspectu videbimus in Deo: ergo omnia omnes simul vident.

Pars negati. ¶ In cōtrariū est q̄ angelorū Deū videntium inferiores (vt. 7. c. de cœlesti hierarchia ait Dionysius) à superioribus purgātur, quod est illuminari: atq; adeo inferiores nō tot quot superiores vidēt.

Deçisio arg. ¶ Quæstio hæc præcipua est. Ad quam decē cōclusionib⁹ respōdetur. Est enim inter ea quæ sunt in Deo distinguendū. Sunt inquā quædā in ipso formaliter: nempe, essentia eius & esse, personæq;, & vniuersa attributa: quæ sola ratione ab essentia distinguūtur. Sūt & alia eminēter: nempe, vniuersæ possibiles creaturæ. Quæ quidē non tantū sunt in illo vt effectus in causa. Quemadmodum effectus quos sol producere potest, sunt in ipso tāq̄ in virtute & principio: sed quia Deus qua ratione est infinitus eminenter est omnia. At quia res est profundæ speculationis, tot de illa sunt sensus, quot capita. Sunt enim opiniones non pauciores quā quinque. ¶ In ingressu verò istatim adnotandus est vsitatus Theologorū sermo, scilicet, videre in verbo. Etenim quæ in essentia Dei, ceu in speculo vniuersali videntur, dicuntur videri in verbo. Et ratio est, quia verbum est in quo quasi in imagine videtur obiectū. Et quāuis nomē verbi proprie conuēniat filio in diuinis, qui tanq̄ expressa notitia per modū intellectus gignitur, nihilominus quia essentia ipsa est per eminentiā species & speculum creaturarū, illa quæ videntur in ipsa dicūtur videri in verbo: quoniā, vt dictū est, in ratione speciei Deus ad sui visionē cōcurrit. Ob idq̄ dicūtur videre in verbo ad differentiā eorum quæ beati vidēt per proprias species, quę ideo dicuntur cognoscere in proprio genere. ¶ Igitur quia opiniones omnes in primam cōclusionem consentiunt: illam ante earum recitationem præmittamus.

Quinqe opiniones.

Quid sit aliquid videre in verbo.

¶ Conclusio est. Vniuersi beati vident omnia quæ sunt formaliter in Deo. In primis sententia est S. Tho. in. 1. par. q. 12. ar. 7. in solutio. ad. 2. vbi ait, q̄ nō propterea Deus incōprehensibilis dicitur, quasi aliquid eius sit quod nō videatur, sed quia nō tam perfectè à creatura videtur, quàm est ipse visibilis. Imò Ioannes vbi ait, videbimus eum sicuti est: id nos ipsum docet, videre enim sicuti est, vt supra explicuimus, est videre quicquid ipse est. ¶ Sed ratione id probatur. Quicquid est in Deo formaliter est ipsissimus Deus: relationes enim diuinæ & attributorū quodcunq; est ipsissima essentia: ergo nequit videri Deus quin cuncta quæ in ipso sunt formaliter videantur. Et enim Deus tam sua sapientia, quam ego sum mihi idem.

1. Conclusi.

¶ Item desiderium naturæ, vt diximus, est cognoscere causam per essentiā: quare visio est cognitio Dei per essentiā: qua, vt, ait, Ioannes, cognoscitur sicuti est: cognoscere autem per essentiā est cognoscere omnia quæ in diuina essentia includuntur: hæc autem sunt illa quæ formaliter sunt in ipso. ¶ Ad hæc visio illa est clara notitia quæ respondet fidei, & tētio quæ respōdet spei. Sed per fidē omnia quæ in Deo sunt credimus, & per spem omnia illa possidere concupiscimus: ergo per visionem cūcta videmus & possidemus. ¶ Quod si arguas, Deus, vt ait Augu. est speculum volūtarium: ergo potest illa quæ voluerit reuelare, alia celando. Negatur cōsequētia, de illis quæ in ipso sunt formaliter & intrinsece. Naturaliter enim illa sic repræsentat, vt seipsum repræsentare

Ratio. 2.

sit omnia illa repræsentare.

Dubium de omnipotentia Dei. ¶ Dubium hic tamen emergit, vtrum esto omnia illa videāt quę sunt formaliter in Deo, possint de potētia Dei absoluta quædā eorū absq; alijs videri? Scotus namq; in primo. dist. 1. q. 2. &. in. 4. dist. præsenti tenet, q̄ potest quis videre essentiā nō vidēdo personas ac perinde vnā personam sine alia, saltem patrem sine Spiritu sancto. Quoniam de patre & filio qui relatiua sunt, maior difficultas ei occurrebat, eo q̄ vnū relatiuū includat reliquū. Probatio eius est. Essentia est quid absolutū, & persona quid relatiuum. Imò essentia, vt putat, & relatio formaliter distinguūtur. Absolutum aūt non includit relatiuum: ergo potest vnum absq; alio videri. Et eadem ratione potest pater sine Spiritu sancto videri. ¶ Secūdo. Si essent personæ distinctæ per absoluta posset vna videri sine alia: ergo quāuis distinguantur per relatiua, saltem pater sine Spiritu sancto: quia pariter distinguitur realiter, & vnus non refertur ad alium. ¶ Atqui si ratio hæc efficax est, similiter cōcludit quod attributa distinguantur ab essentia & inter se: quia pariter secūdū ipsum distinguuntur formaliter. ¶ Cōtra hanc tamē opinionem

2. Conclusi. asseritur secunda conclusio. Quāuis per notitiā iudicatiuā essentia possit sine persona cognosci, atq; vna persona sine alia: apprehensiua tamen intuitiua neq̄ per diuinam omnipotentiā est possibile. Intuitiua inquam: quoniam per notitiā abstractiuam, vt modò in via, nil vetat quominus quisq; possit Deum apprehendere nil cogitādo de Trinitate aut de omnipotentia aut de alio quolibet attributo. Atqui de iudicio illico dicemus. Sed de apprehensiua intuitiua probatur conclusio. Visio Dei est notitia ipsius existentis atq; præsentis: sed nō existit nisi in persona: ergo non potest essentia videri nisi videatur persona, & eadē ratione quin videātur omnes tres. Atq; hinc colligitur q̄ nec potest videri vna sine alia: quoniam pater nō potest videri nisi in essentia, & essentia nō potest videri nisi videatur filius & Spiritus sanctus: ergo vna persona non potest absq; alia videri.

Ratio. ¶ Secundo arguitur ostēdēdo primam cōclusionis radicē. Persona & attributa non distinguuntur ab essentia ex natura rei: imò essentia tam idem est pater & filius & Spiritus sanctus: & iustitia & misericordia ex natura rei, &c. quàm Petrus est Petrus & Michael angelus ipsemet: imò magis, quia Deus est magis simplex, eo quòd natura angelica habet esse receptum in individuo per creationem: & in Deo nihil prorsus cōpositionis aut distinctionis excogitari potest, nisi quemadmodum ait Anselmus, vbi est relationis oppositio: vt puta inter personas: ergo quemadmodum Angelus non potest videre intuitiuè naturam alterius angeli existentis corā ipso nisi videndo personā, neq; personā, nisi videndo essentiā, ita nullus potest videre Deū nsi vidēdo trinū, omnipotentem, sapientem, &c. nam videre, est cognoscere per essentiam, & essentia includit perfectiones omnes illas & prædicata. ¶ Scio quidem Scot. in 1. dist. 8. tenere personas diuinas distingui formaliter ab essentia. Attributa verò & ab essentia & inter se. Propterea, quod qui diffiniret, inquit, iustitiam Dei aliam assignaret definitionē quàm misericordiæ aut omnipotentiæ, & similiter si definiret essentiam, aliam constitueret quàm definiendo personam. ¶ Sed profectò hæc differentia est falsa ex natura rei. Imò apertè diuinæ simplicitati repugnat. Nam primum in Deo nulla est propria definitio: hoc est enim esse infinitum actum quod non coarctari ad genus aliquod, ac perinde nec definiri posse. Secundo admisso quod aliquo modo sit definibilis, falsum est q̄ ex natura rei alia definitio daretur iustitiæ & alia sapientiæ diuinæ. Iustitia enim & sapientia creatæ diuersas habent definitiones, quia sunt res diuersę. In Deo tamen quia vnaquæq; illarum perfectionū est infinita & oēs sunt vnus simplicissimus Deus, quicquid essentialiter includitur in sapientia, includitur in essentia, & sic de omnibus attributis Quare nō potest dari definitio vnius differens à definitione alterius, nisi sola ratione. Quæ quidē definitio sumitur per comparationem ad nostram sapientiā, iustitiam & misericordiam. Sed in hoc fallitur, nisi nos fallimur, Scotus, q̄ ex eo quòd in Deo existit potentia & iustitia sine operatione intellectus, infert esse duo secluſia operatione intellectus: & tamen nō sequitur. Imò licet secluſa operatione intellectus sit potens, & iustus, non tamen illa sunt plura, sed intellectus comparās illa ad nostras qualitates cognoscit ea vt plura. Et hoc est sola ratione differre ratiocinata: quia habet fundamētum in re. Et idem est prorsus de essentia & persona. ¶ Profectò si Scotus plus quā nomine à D. Th. differat: nomine. s. distinctionis formalis intelligat aliā distinctionē à parte rei præter distinctionē rōnis, fateor me intelligere nō posse quomodo summā Dei simplicitatem tueri valeat. Quòd si nō ponat aliā, planissimè fit cōsequens, q̄ nec per Dei omnipotentiam fieri possit, vt quis videat essentiā non videndo personas & oīa attributa. Præterea arguitur. Si Deus esset vnica pſona sicut Michael, nō posset videri essentia sine persona, nec è con-

Distinctio formalis Scoti.

Impugnatio.

Periculosa opin. Scoti. Aliud argumentum.

conuerso. Nunc autem tam simplex est Deus quã esset tunc, & tam idem sunt essentia & pater, quãtum essent essentia & illa persona: ergo nõ potest vnũ sine alio videri: quia nullatenus ex natura rei sunt vnũ & aliud. Imò explicatissima cõtradictionis implicatio est videri essentiam nõ visa persona, aut è conuerso. Id quod Christus Ioan. 14. expressit, dicens. Philippe, qui videt me, videt & patrẽ meum. Quod non dixit propterea q̃ pater relatiuè dicitur ad filiũ, sed quia sunt vnica & simplicissima essentia: & ideo subiecit. Quia ego in patre & pater in me est. ¶ Et quod supremũ argumentũ est. Si posset essentia videri aliquo attributorũ nõ viso, eadẽ rõne posset videri essentia nullo viso quod est manifesta cõtradictio: nã qui non videret in Deo omnipotẽtiam, sapientiã & iustiam &c. quid nam videret? ¶ At verò si de iudicio percõteris. Respõdetur possibile esse vt quis iudiciũ formet de Deo q̃ sit vnus, non aduertẽdo quẽadmodũ gignat filiũ aut spiret spiritũ sanctum. Quinetiã potest Deus cõcurrere cum vno beato ad producendum vnũ iudiciũ & nõ ad ꝓducendũ aliud. Si modò loquamur de iudicio quod sit assensus in ꝓprio genere: quos potest etiã habere beatus: nam de visione ipsa secus est. Quippe quæ, vt illico videbimus, nõ solùm notitia apprehẽsiua est, verùm & iudicatiua naturaliter repræsentãs: & ideo nõ intelligitur quomodo quis per illã possit iudicare de re aliqua, quæ est formaliter in Deo, nõ iudicãdo de omnibus. ¶ Clara ergo est solutio argumenti Scoti: nam quamuis essentia in creaturis non includat relatiuũ, secus tũ in diuinis. Sũt enim de essentia diuina tùm relationes personales, tum & vniuersa attributa: quare nullũ potest nisi cum alijs videre. ¶ Hac supposita cõclusione hinc incipiunt opiniones variari. Henricus enim Gandẽsis quodlibet. 6. q. 4. opinatur nullũ beatum in verbo videre nisi oĩa, solaq; illa quæ sunt formaliter in Deo. Itaque de creaturis nihil vident nisi forsan in proprio genere. Ratio verò eius potissima est, q̃ si quis videret simul etiã illa quæ in Deo eminẽter continentur, comprehenderet ipsum: quia cognosceret Deum, nõ solùm in ipso absolutè sed in ratiõe principij quatenus est rerũ causa. Et ideo nihil eius lateret videntẽ, vt ait Augu. ¶ Quod si dicas alium alio clarius videre & ideo neminẽ cõprehẽdere, nõ potest ipse intelligere, eũ clariùs videre qui non plura videt: nã in creaturis in tabella depicta quicũq; melius videt, plura videt. ¶ Okam in. 4. d. 13. aliter negat non posse eadẽ visione videri essentiam & creaturas, scilicet, quia tunc nõ esset intuitiua creaturarũ, sed solius Dei in quo viderẽtur creaturæ tanquàm in imagine, atq; adeò non esset visio earum. Sed vel dicendum, inquit, est, q̃ visio terminatur collectiuè ad essentiã & creaturas immediatè, sicut cũ quis videt plures homines simul. Vel dicendũ cum Henrico q̃ visio solùm significat essentiam & Deus producit alias visiones, quas ei placet quibus beati viderent creaturas. ¶ Secunda opinio, est quam Durand. d. præsenti. q. 3. recitat: nempe, q̃ omnes vsq; ad minimum beatorum vidẽt omnia quæ sunt in Deo, tam quæ sunt eminẽter quã quæ sunt formaliter. Ratio quam hæc sibi opinio posset obtẽdere est, q̃ Deus, vt supra diximus, tam naturaliter repræsentat ea quæ sunt eminẽter in ipsoq̃, quę sunt formaliter. ¶ Tertia opinio est ibidẽ Durãdi inter ambas media quæ duo asserit. Primũ. Quicũq; beatus videt in verbo oẽs creaturas quãtũ ad quod quid est nẽpe, qd est homo, quid lapis. Oẽs, inquit, non solùm quas naturaliter per causas secũdas producere potest, verùm & quas potest supranaturaliter. Secundũ eius assertũ est nullã creaturã quispiã beatorũ in Deo cognoscit quãtũ ad existentiã. Itaq; in verbo nemo cognoscit angelum aut hominẽ existere: neq; beatos, neq; nos, nẽq; nostras orationes, aut quæ apud nos accidunt, sed eiusmodi existentias solum noscunt per creatas à Deo species & visiones: vt aiunt Henricus & Okam. ¶ Probatio eius est quia eo modo cognoscuntur creaturæ in Deo quo in ipso repræsentantur. Verbum autem repræsentat quidditates naturaliter & de necessitate: existentias verò, liberè: ergo respectu quidditatũ nõ est voluntarium speculum, sed solùm respectu existentiarum: quare non est possibile videre Deũ, quin videantur quidditates. Secus autẽ de existentijs. Et probatur illa minor: quoniã Deus quidditates eo repræsentat q̃ illas potest producere, sed non est in potestate Dei quin possit illas producere: ergo de necessitate illas repræsentat. Existentias vero nõ repræsentat nisi quia in sua mera voluntate est producere si libuerit, ergo non repræsentantur de necessitate, atq; adeo per visionem beatificam videntur.

¶ Quarta deniq; opinio est Scoti in. 3. dist. 14. q. 2: Vbi licèt d anima Christi loquatur, de omnibus tamẽ beatis id ipsum sentit. Cuius duo itidem sunt asserta. Primum, anima Christi (ac perinde quicunq; beatus) vnica visione videt in verbo habitualiter quæcũq; in ipso eminẽter continentur quantum ad essentias & existentias. Secũdum est q̃ nõ actu videt omnia. Cognoscere habitualiter est, q̃ habet virtutem

Optimũ argumentũ.

De notitia iudicatiua.

Solutio arg. Scoti.

Opinio Hẽrici prima.

Okam.

2. Opinio.

3 Opinio. Durand.

4. Opinio, Scoti.

repræsentandi quicquid Deus voluerit, & quã do voluerit, quare illa visio successiuè repræsentat nũc pauciora, nũc plura. ¶ His ergo opinionibus ob oculos obiectis, ad enarrãdã quin tam opinionẽ quæ est S. Tho. & eruẽdam pro captu nostro veritatẽ, subijciũtur aliæ cõclusiones. Sit ergo ordine tertia circa primã opinionẽ. De potẽtia Dei absoluta nõ repugnat, beatũ in Deo illa præcisè videre, quæ sunt formaliter in ipso. Conclusio est Durãdo cõtraria. q. 3. nihilominus probatur ex art. præcedẽti. Dictũ enim est, ꝙ quanto lumẽ gloriæ maius minusue est, tãto beatꝰ plura pauciora ve videt in verbo: hoc aũt de his quæ sunt in ipso formaliter intelligi nõ põt: ergo de alijs intelligitur, quæ in ipso sunt eminẽter: igitur si quis potest pauciora illorũ videre quã alius, tam remissum esse potest lumẽ, vt nihil eorũ videat in verbo. Et hucusque pertingit, ꝙ Deus sit speculũ volũtariũ. ¶ Ex quo fit illã visionẽ esse omniũ imperfectissimã, vt ait inibi Durãd. quę posset haberi de Deo: quãdoquidẽ nulla potest pauciora repræsentare quã quæ sunt in ipso formaliter. Sed ait, ꝙ talis visio nõ est admittenda: & ratio eius est, quia tũc Deus nõ videretur perfectè: causa enim nõ cognoscitur nisi cognoscatur eius potestas ad effectus. Cũ ergo Deus sit omniũ causa, nõ potest videri perfectè nisi eiꝰ videãtur effectus. Et quò eius argumentũ maius habeat robur, sic cõfirmatur. Inter alia attributa Dei hoc est vnũ, quod est eminẽter omnia cõtinẽs: dictũ autem est, ꝙ nõ potest videri nisi videantur oĩa quæ formaliter, sunt in ipso: ergo vidẽs Deum videt Dei eminentiã, & creaturarũ continentiã, atq; adeò creaturas. ¶ Item Deus est obiectũ tam naturaliter repręsentans creaturas, q̃ se: quia est eminẽter oẽs. ¶ Respondetur aũt hoc argumentũ cõcludere non posse visionẽ Dei nõ repræsentare in ipso creaturas in vniuersali & in ratione generica: quoniã vidẽs Deũ, videt eius omnipotẽtiã & cũcti sapiẽtiã: atq; adeò ꝙ possit cũcta possibilia producere. Sed tũ tam remissũ potest esse lumẽ, vt non videat creaturas in particulari, puta, Angelum hominẽ, equũ, &c. Quocirca cõceditur nõ esse illam perfectissimã visionẽ: quia nõ solũ nõ est cõprehẽsiua, verũ nec tam perfecta, q̃ visiones quæ nũc sunt beatorũ. Sed nihilominus si talis daretur visio esset tam perfecta, quantũ sufficeret ad beãdum videntẽ. Iuxta illud verbum Augustini. 5. confessionum. Beatus qui te scit, etsi alia nesciat. ¶ Ad postremũ vero respõdetur, ꝙ Deus naturaliter quantum est de se repræsentat creaturas sicut se ipsum. Sed inde solũ sequitur, ꝙ qui eũ cõprehẽderet sicut se ipsum comprehendit, nõ posset non videre cunctas creaturas in ipso. Secus ille q eũ nõ comprehendit. Veluti qui nõ comprehendit principiũ, non in eo videt omnes conclusiones. ¶ Quarta cõclusio contra eandẽ primã opinionem. Secũdum legem ordinariam nulla est beatorũ visio qua illa præcisè videantur, quæ sunt formaliter in Deo: nam primùm de aĩa Christi non est dubiũ, quin omnia illic videat quæ ad mysterium redemptionis attinent. Imo & beatus Petrus illa etiam quæ attinẽt ad suã ecclesiam. Et singuli beatorum ea quæ cuiusque statui competunt, vt illico explicatiùs elucidabitur. ¶ Sed ꝓbatur prius conclusio etiam aduersus Okã. Essentia diuina non solũ, vt dictũ est, existit creaturarũ causa, verũ eminẽter omnes illas continet. Neq; verò, vt ipse cũ suis nõalibus censet, cõtinere eminenter est esse excellẽtioris naturæ. Ista .n. ratione etiã homo continet creaturas se inferiores, qa illas excedit. Imò continere eminẽter oĩa, est ꝓpriũ Dei, quia quatenus est infinitus, est eminẽter oĩa. Et inde ꝓuenit, vt sit omniũ fons & origo. Quocirca creaturæ perfectiùs in ipso repræsentãtur q̃ in se ipsis. Vnde q̃is Aug. & reliqui patres appellẽt Deũ speculũ creaturarum, nõ tamẽ est oĩno vt creata specula, quæ species à rebus suscipiunt, quas reflectunt. Deus enim non suscipit à rebus species, imò priùs perfectiusque creaturæ sunt in Deo quã in se ipsis. Quocirca creaturæ potiùs sunt specula Dei: nẽpe, ipsum tãquã ipsius effectus repræsentantes. Quẽadmodũ. 1. ad Cor. 13. ait Paul. Videmus nũc per speculum in ænigmate, sed dicitur Deus speculũ eo solo ꝙ repręsentat creaturas, vt causa. Hic ergo colligitur arg. Deus est oĩa: ergo vidẽs ipsum videt creaturas quatenus secundũ ꝓportionẽ sui luminis plus minusue perspicuè videt Deũ. Et ideo negatur visionẽ illã non esse notitiã intuitiuã tam creaturarũ q̃ ipsius Dei. Enimuerò Deus in se ipso intuetur creaturas: ergo visio sui ipsius est visio creaturarũ, atq; adeò notitia earũ intuitiua. ¶ Sed redarguis. Speculum creatũ nõ videtur per easdẽ species ꝑ quas vidẽtur res in ipso: ergo nec Deus & res in ipso eadẽ specie vidẽtur. Negatur cõsequentia: nã res in speculo creato nõ vidẽtur nisi per proprias earũ species, quę in ipso refrãgũtur: speculũ verò ꝑ propriã ipsius. Sed tamẽ in Deo vidẽtur creaturæ per ipsum Deũ, q est earũ species: & ideò eadẽ visione vidẽtur qua ipse. Atq; hoc modo intelligendum est verbũ D. Tho. 1. par. q. 12. art. 9. ſ. ꝙ per vnã speciem videtur speculũ & ea quę in ipso apparent. ¶ Et confirmatur illo verbo Gregorij supra citato. Quid nõ vidẽt qui videntem omnia vident?

3. Cõclusio

Visio verbi omniũ minima.

Aduersus Okam.

Deus speculum.

4. Conclus.

Gregor.

vidēt? Sensus enim est, quod quemadmodum ipse in se ipso omnia videt: ita beati in ipso ea vident quæ ad cuiusque mensuram attinent.

Cognitio matutina & vespertina.

¶ Tertio & conclusio probatur ex illa celebri sententia Aug. 12. de genesi ad literā, atq; alijs locis. Ait enim q beati creaturas duplici visione vident, nēpe, matutina & vespertina. Matutinam notitiā creaturarū appellat illā qua vidē tur in verbo, & vespertina qua vidētur in proprio genere. s. per species creatas, quas in via ac quisierunt, vel Deus illis infundit, quādo opus est orationes nostras vel aliud quippiā eis, qđ non videbant, reuelare. Imò & angeli superiores, vt diximus, aliquādo reuelant aliqua inferioribus per nouas species. ¶ Ad hæc cū Deus sit secundum Aug. speculum voluntarium, & non respectu eorum quæ in ipso sunt formaliter, vt dictū est, fit vt sit respectu creaturarum, quæ ideo per Dei visionē vidētur in ipso.

Solutio. Okam.

¶ Sed vide lepidam solutionē OKam. Ait quippe q quāuis per visionē Dei nulla videatur creatura nihilominus, quia simul cū illa visione Deus ꝓducit creaturarū notitias in beatis, dicitur speculum volūtariū, & per illas visiones quatenus ab ipso ꝓductæ sunt, dicuntur creaturæ videri in verbo, atq; adeo censentur matutinæ cognitiones. ¶ Hæc verò, vt bona venia dixerim, ineptiora sunt, quā vt sint impugnatione digna. Enimverò ratio speculi est esse obiectum: nihil ergo videtur in verbo, quin videatur tanquam in obiecto, atq; adeo per eandē visionē, qua ipsum videtur. Neque alia dici pōt matutina notitia: quandoquidem matutina non sit nisi illa, inqua essentialiter consistit beatitudo: nempe, quæ est notitia ipsius lucis in se ipsa: nam visio quæ fit per species creatas, non est de essentia beatitudinis & ideo dicitur vespertina. Negari ergo non potest beatam Dei visionē creaturas in ipso repræsentare. Cuius contrarium toti theologiæ aduersatur.

Fortissimū argum.

¶ Et quando aliud non esset argumentum, hoc certè satis esset, q Christus inquantū homo, & quatenus redemptor, ac perinde iudex viuorū & mortuorum, cognoscit omnia opera nostra, etiam cordium, cogitationes: vt pote de quibus debet iudicare quin verò & creaturas omnes, quibus bene aut male vtimur: cognoscere autem tam multa in proprio genere per species diuersas, atq; adeò simul ad omnia aduertere, cum anima eius sit finita, quæ habere nequit species infinitas, non est creditu possibile. Cognoscit ergo illa, per beatam visionem in verbo.

D. Thom.

Atq; hac ratione D. Tho. 1. p. q. 12. art. 9. probat, q vidētes Deū nō videntur per aliquas creatas similitudines sed per ipsam essentiam intellectui præsentē, quæ est omnia eminenter.

Vtrum omnia videātur

¶ Suppositio ergo q beati nō solùm illa quæ in ipso sunt formaliter, verùm & illa quæ in ipso sunt eminenter vident, subsequitur vt examinemus vtrum videant, omnia, vt dicebat secunda opinio. Nam tunc argumentum Henrici videtur energiam habere concludendi intellectum creatum posse cōprehendere Deum.

Cōclusi.

¶ Statuitur ergo contra secundā opinionem quinta conclusio. Nullus fœlicium illorum cœlicolarum intellectus videt in Deo distinctè omnia quæ in ipso eminenter continentur. Hæc est sententia & cōclusio S. Tho. 1. par. q. 12. art. 8. Imò videtur testimonijs sacris satis firmari. Angeli namq; apud Esai. cap. 63. Christum intuentes ascendentem de terris hæsitantes legūtur interrogasse. Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Vbi fatentur mysteria redemptionis non prorsus in verbo vidisse. Et. 1. Cor. 2. Quis hominum scit quæ sunt hominis nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt nemo cognouit nisi spiritus Dei. Vnde colligitur beatos non nosse cogitationes nostras aut aliorum beatorum, & multo minus penetrant spiritum Dei: vt eius cuncta cogitata sint eis peruia. Et Matthæ. 24. De die illa (scilicet, Iudicij) nemo scit, neq; angeli de cœlo, nisi solus pater. Secundo cum supra citatus August. dicat Deū esse voluntarium speculum, non omnia omnibus quæ in ipso sunt detegit, & tamen secundū istam citatam opinionem omnia quæ sunt in ipso tam eminenter quam formaliter essent cunctis naturaliter patula.

¶ Vnde deniq; cōsequeretur, q Deus nemini beatorū posset nouas facere reuelationes aut orationū nostrarū quas ad ipsos fundimus, aut aliarum rerū quæ nobis accidūt: sed omnia in Deo perinde ac in se ipso perspicerent, quod fas non est opinari.

Ratio cōclu.

¶ Rationē aūt ex rerū natura (quod suū fœlix ingeniū est) deducit loco citato D. Thom. hoc modo. Si beatus cuncta quæ in Deo sunt, non modo formaliter, sed eminēter cōspiceret, fieret inde cōsequens, eiusmodi intellectū cōprehendere Deū. Et probatur. Illa quæ eminenter sunt in Deo continentur in ipso tanquā effectus in causa, & tanquā conclusiones in aliquo principio. Sūt .n. oēs creaturæ sicut radij illius lucis, quam vt ait Paul. Deus habitat inaccessibilē. Vnde Iacobus Apostolus. Omne datum optimum, & omne donū perfectum desursum est, descendes à patre luminum. Quantò verò principium aliquod luculentius perfectiusque videtur, tantò plures ibidem effectus conspiciūtur. Qui .n. acumine ingenij & perspicacitate posset in vno sibi principio proposito su-

bitò plurium concluſionum inſpicit veritates, quas ſi hebetioris eſſet ingenij nō antea intelligeret, q̄ ſibi ſingulæ explicarentur. Ille igitur intellectus quiviſo principio omnes effectus omneſq; effectuū rationes cōtueretur, illud comprehenderet: nullus autē intellectus creatus, vt dictū eſt, plene valet Deū cōprehēdere: nullus ergo ipſum cernendo omnes eius perſpicit effectus, qui in ipſo eminenter cōtinentur. Sed eorum quæ facit & facere poteſt eo quiſque plura cognoſcit, quo eum perfectius cumulatiori lumine gloriæ videt. ¶ At verò contra hanc cōcluſionem non pauci inſurgunt: & primò videtur ad comprehendendum ipſum Deum neutiquàm requiri q̄ omnes eius effectus cognoſcātur in ipſo, nec verò ſufficere. Etenim ad cōprehendendā creaturā, vt ad cōprehendendū ſolem, non eſt neceſſe oēs eius poſsibiles effect⁹ diſtinctè & inparticulari cognoſcere. Angelus enim profectò videtur ſolē poſſe comprehendere, & tamē difficile eſt creditu q̄ omnes eius effectus in indiuiduo diſtinctè cognoſcat. ¶ Secundò dictum eſt art. 1. non ſat eſſe ad cōprehenſionē, vt res tota cognoſcatur, ſed præterea exigi, q̄ clariſsima notitia qua ex ſua natura eſt cognoſcibilis, cognoſcatur. Quare enū ciatio per demōſtrationē ſcibilis nō cōprehenditur dū opinione cognoſcitur. ¶ Ad primum reſpondetur q̄ S Tho. non dicit illud eſſe requiſitū, vt oēs effectus cognoſcantur, ſed q̄ illud ſufficit: nempe, q̄ qui illos cognoſceret cōprehēderet cauſam. Secundò reſpondetur q̄ diuerſa eſt ratio in Deo quàm in creaturis: qm̄ in cauſa creata nō relucēt omnes effectus poſsibiles in indiuiduo, ſed in cōfuſo: videlicet, in potētia ꝓducēdi res huius vel illius ſpeciei: quare ad illā cōprehendendū ſatis eſt illa eodē modo effectus in ipſa cognoſcere. In Deo aūt q̄a eſt eminēter omnia, vniuerſa diſtinctè & in indiuiduo relucēt: & ideo ex natura ſua eſt ſic cognoſcibilis, vt diſtinctè in eo cognoſcātur: atq; adeò non antea cōprehenditur, quā ſic in eo cognoſcātur omnia. Imò & principiū intelligibile in creaturis forſan non cōprehenderetur niſi cognoſcerentur oēs cōcluſiones diſtinctè ſaltē illæ quæ ꝓximè & immediatè ex illo eliciūtur: ob idq; hoc D. Tho. exemplo vſus eſt. ¶ Secūdū vero argu. multis ſcholæ D. Tho. difficile apparet, arbitrantibus ſibi ſe eſſe contrariū, cū prius dixerit non ſatis eſſe totā rē cognoſcere ad cōprehendendū & poſt contrariū. At verò S. Doctor minimè ſecum pugnat: imò doctè ſibi cōſtat. Et. n. ſi contingere poſſet, vt quis oīa videret quæ ſunt in Deo formaliter & eminenter, & tamē nō id infinita claritate notitiæ cognoſceret, profectò minimè ad cōprehēdendū ſufficeret. Sed tamen adeò ſunt ambo connexa, vt neutrū abſq; altero eſſe valeat: imò qui diſtinctè ſic oīa cognoſceret, infinita notitia & claritate Deum cognoſceret, qui ideò ſolus poteſt eſſe ipſe Deus. Et idem eſſet de principio creato ſi quis in omnes eius cōcluſiones inſpiceret. ¶ Nihilominus Scot. in. 3. 14. q. 2. rationē D. Tho. inficiatur. Ait quippe, quod quāquam qui perfectius cognoſcit cauſam plures cognoſcit effectus, non tamen conuertitur, vt qui plures cognoſcit effectus perfectiùs cognoſcat cauſam. Primò, quia cauſa ab effectu nullā recipit perfectionē, atq; adeo nec cognitio principij perficitur ex plurium concluſionum cognitione. Quare neq; exemplū, inquit, D. Tho. legitimum eſt: quia poteſt quiſq; cognito principio in aliquo gradu cognoſcere poſt modū aliam concluſionem, quam prius in ipſo non nouerat, nō aucta eiuſdē principij cognitione. ¶ Reſpondetur, argumenta æquiuocatione laborare: cognoſcere namq; effectus ſtat duplicitèr: vno modo in ſe ipſis, atq; altero in ſuo principio. Ex cognitione ergo effectuū in ſe ipſis nō augetur cognitio principij: & hoc eſt quod probat Scotica ratio: quia cauſa ab effectu nō perficitur. Et hoc modo poteſt cognito principio in vno gradu nouus effectus cognoſci nō aucta cognitione principij, ſed tamen quādo effectus cognoſcūtur in ſuo principio, quāto plures illic cognoſcūtur, tāto perfectiùs cognoſcitur principiū. Neq; pōt nouus poſtmodū in eodē principio cognoſci, quin perficiatur cognitio principij. Hoc enim non eſt cauſam ab effectu perfectionē recipere, ſed penitiùs per cognitionem virtutem eius penetrari. ¶ Arguit præterea contra. Quando duæ perfectiones vni rei competunt & ſecunda ratione prioris, tunc ſi res illa coprehenditur cognita priori perfectione, nō cōprehēdetur etiā ſi poſterior cognoſcatur: in Deo aūt ratione infinitatis & omnipotentiæ conuenit vt creaturæ ſint eminenter in ipſo: videntes autē infinitatē, & omnipotentiā Dei ipſum nō cōprehendūt: ergo nec quanquā in ipſo videāt diſtinctè creaturas. ¶ Reſpondetur, q̄ ſi infinitas & omnipotentia cōprehēderētur, nō viſis diſtincte creaturis, ſatis eſſet ad cōprehēſionē Dei: ſed tamē quod nos dicimus, eſt, quòd neq; iufinitas neq; omnipotētia neq; aliquod attributum quod habeat ordinem cauſæ ad extra, comprehenditur niſi in ipſo cognoſcantur omnia quæ eminenter cōtinet. ¶ Igitur ſi videntes Deum vident ea quæ in ipſo ſunt, non ſolum formaliter, verum eminenter, inueſtigare reſtat quæ

Obiectiones

Scotus.

Cognoſcere effectus duplicitèr.

Alia obiectio.

Solutio.

Notanda ſolutio.

quænã vidēt,& quæ non vidēt. Sit ergo sexta cõclusio circa tertiã opinionē quæ fuit Duran
6. Conclusi. di. ¶ Vniuersi beati vidēt in verbo omnes quid ditates rerũ naturaliũ nõ tamē rerũ supernaturaliũ,vt arbitratur Durandus. Hæc etiã est conclusio D.Tho.eo.ar.citato in solu.ad.4. Et probatur vtraq; pars. Illa beata visio satiare omne debet naturale desideriũ: oēs autē naturaliter scire desiderant species, & genera rerum naturaliũ,& rationes earũ, quia horum cognitio ad perfectionem intellectus naturalem pertinet: ergo omnia illa cuicũq; beato sua demonstrabit visio. Verũtamē quia naturale desideriũ ad supranaturalia mysteria & arcana Dei non exurgit,nõ opus est vt vidētes Deũ illa,quæ supranaturaliter producere valet, inspiciāt, sed sicut Deus voluerit reuelare. Falsum ergo est Durã. assumptũ: nēpe,q̃ beati videant in Deo res quēadmodũ naturaliter repræsentantur: nã ex creaturis nõ vidēt nisi secũdũ luminis quãtitatē, quod Deus beatis pro ratione iustitiæ distri
7. Conclus. butiuæ admetitur. ¶ Septima cõclusio aduersus eũdē autorē. Quãuis non omnes beati omnium existētias in verbo videāt, quorũ quidditates inspiciunt,nihilominus multa vident,etiã quoad existētiam. Hęc cõclusio satis in quinta fuit demonstrata. Negari enim nõ potest,quin Christus,nõ modò quidditates,verũ existētias rerũ in verbo videat de quibus iudicaturus est: nã peccata & merita nõ sunt in quidditatibus sed in ipsis operibus,&tã innumerabilē rerũ numerũ nõ potest per ꝓprias species videre. Fallax ergo est consequētia Durãdi, q̃ ꝓpterea q̃ rerũ existētiæ nõ sunt nisi in volũtate & libertate Dei,beati illas nõ videant: nã & voluntas ipsa quã vident, voluntariũ speculũ illarũ rerũ est. Quocirca quemadmodum Deus in seipso, nõ modò rerũ quidditates, verũ & existentias intuetur: ita & beati in ipso. Vidēt ergo beatorũ singuli in diuina essentia,eadem ratione,qua naturaliũ quidditates, existētias quoq; rerum
8. Cõclusio quæ ad suos cuiusq; status attinēt. ¶ Sed tamē ad huius plenioré intelligentiã subiungitur aduersus Scotũ octaua conclusio. Visio beata,siue animæ Christi,siue alius cuiuslibet, non repræsentat per modũ habitus, sed per modum actus. Inest quidem eatenus per modũ habitus q̃ est perpetuo permanens velut res incorruptibilis. At verò repræsentatio eius non est nisi
Opin. Scot. per mõdum actus. Opinatur Scotus, q̃ quemadmodum habitus scientiæ, nunc pauciorum, nunc pluriũ actuales assensus producit: ita & per eandem visionem, seu anima Christi, seu quicunq; alius beatus,nunc pauciora videt, & postea plura,& postea pauciora. Itaque dum Deus reuelat beato orationes, quæ in hac vita ad ipsum funduntur, non id facit aliã illi infundendo notitiam vel speciē,sed quia est speculum volũtarium per illam visionem incipit tunc beatus in illo illas orationes videre. Et sic de alio quocunq; apud nos euentu, quem ad statum beati nosse pertineat. Contra hanc ergo opinionem, statuta est nostra conclusio, quæ est S. Thom.1.par.q.12.art.10. Vbi docet, visionem beatam simul omnia quæ in verbo videt cognoscere: imò hoc tanquã notũ suppo nit,quæ etiã sententia fuit Au. vlt. li. de Trini. vbi ait, Non erunt volubiles nostræ cogitationes ab alijs in alia euntes, atque redeuntes: sed omnem scientiã nostrã vno simul conspectu videbimus. Quare D.Tho. solum possibilitatis modum exponit. Nã quòd cõclusio sit verissima,patet,quoniã visio illa non est habitus, sed certè actualis notitia, sicut visio corporalis in oculo,& iudiciũ in intellectu. Imò est notitia intuitiua, vt nomen ipsum visionis admonet: impossibile ergo est cogitatu, cum sit actualis notitia obiecti semper præsentis, quomodo nunc plura, post verò pauciora, aut è conuerso,repræsentet. ¶ Secũdò ad id arguitur. Visio illa est actualis notitia per Deum in ratione speciei genita: ergo habet naturam ipsius Dei, tanquam eius participatio. Atq; adeò sicut Deus actu in se omnia videt,ita & beatus in ipso illa, quæ per eandem visionem, intuetur.

Ratio conclusionis.

Ratio 2.

¶ Ad hæc. Visio illa in ratione notitiæ est incorruptibilis ergo eadē ratione est inuariabilis, nã omne variabile est corruptibile. Si autē in ratione notitiæ est inuariabilis, profectò nõ potest diuersa successiuè repræsentare. Neq; cogitare possum, quæ nã ratio mouit Scotũ quã quòd beatis Deus in diuersis tẽporibus recẽtes reuelationes inspirat. Verũtamē respondetur, illas nouas reuelationes nõ facere in verbo, sed per proprias species: sanè cũ ad essentiã beatitudinis nõ pertineant, sed sint illi accidentariæ & aduentitiæ. Imò & inferioribus angelis ministerio superiorũ, vt ait Dionys. multa reuelat, & eadē fortè ratione, animalibus inferioribus ministerio superiorũ: quæ ideò reuelationes non possunt fieri in verbo. Quocirca orationes nostras, ad sanctos effusas Deus illis, nõ in verbo, sed per proprias species reuelat.

Ratio 3.

Ratio Scoti.

¶ Aliud dubiũ: neq; dignũ, quòd silentio prætermittatur, ex his quæ dicta sunt, emergit. Vtrum visio beata sit simplex, an complexa, sit que tantũ apprehensiua. ¶ Subiungitur ergo nona conclusio. Visio quęcunq; beata, est notitia simplicissima: eadēq; apprehensiua, & simul iudicatiua. Probatur. Primo ex nomine

Postrema dubitatio.

9 Conclusi.

ipso

ipso visionis: visio enim in creaturis simplex notitia est, pariter & notitia apprehensiua intellectus: cur ergo in beato non erit simplex? Et confirmatur. Notitia enim simplex perfectior est cæteris paribus, quã cõplexa: quippe quæ proprius, ad vnitatem, & simplicitatem Dei accedẽs quãuis in creaturis per accidẽs notitia cõplexa sit perfectior, eo q̃ iudiciũ nõ habetur nisi per enunciationis cõpositionem: sed est propter imperfectionem status, quia non possumus complexa enunciationũ nisi pluribus notitijs apprehendere. Cũ ergo visio beata sit Dei participatio, consequens sit esse simplicissimam. ¶ Quòd autem sit etiã iudicatiua, probatur. Nam constantissimum est, beatum cognoscere quæ in verbo videt, cognitio autẽ non est perfecta nisi sit iudicium. ¶ Item visio illa cuncta explet beatorũ desideria: desideriũ autem nostrum non est tantum videre Deum, sed iudicare quis, quãtus, qualisq̃; sit, ergo beatus illa omnia iudicat. ¶ Ad hæc. Visio illa, vt diximus, correspondet fidei: fides autem, nõ solum apprehensiua cognitio est, verùm & iudicatiua omnium articulorũ: talis ergo est visio. ¶ At verò forsan quis rationes has eludere sic cõtendet, quòd licèt beatus omnia illa iudicet non tamen per visionem, quæ solũ est simplex apprehensio, sed per iudicia, quæ ab eadem visione dimanãt. ¶ Hic autem elusorius cauillus est: quoniam beati tam multa iudicia diuersa simul habere non possunt, nec valerent per omnia simul aduertere: ergo non iudicant nisi per visionem. Præterea. Illa producta iudicia essent creata, atq̃; adeo non pertinerent ad essentiam beatitudinis, neq̃; essent cognitiones in verbo: planum ergo est per eandem visionem cuncta beatum iudicare. Vnde D. Thom. articulo illo. 10. citato hoc tacitus præsupponẽs, declarat quomodo sit possibile. Nos enim, inquit in hac vita ideò nõ possum⁹, plura simul intelligere, vt ait Philosophus, quod per plures species illa cognoscimus, & intellectus nõ potest simul pluribus specieb⁹ informari, & actuari, ad intelligendum plura, sicut vnum corpus, non potest pluribus coloribus simul pingi. ¶ Sed obiter huius Aristo. axioma, quod multis negotiũ facessit, exponã. Ait enim quod cõtingit plura scire, intelligere verò non. Hoc est plures simul habere scientiarum habitus, non tamen per omnes simul intelligere. Vnde aliqui eliciunt, q̃ licet corporalibus oculis, plura simul videamus: nempe, homines, libros, & sedes, atque alia supellectilia, quæ in eadem sunt aula: illa tamen intellectus nõ simul intueri valet per diuersas illorum species. Sed hoc tamen est negare experientiam & sensum, ad quod neq̃; Aristoteles, neq̃; vlla doctorum autoritas nos potest cogere. Sententia ergo Aristo. non fuit nisi quòd cũ intelligere sit rem intus, atque adeò perfectè cognoscere, non possumus ad plura simul attendere perfectè: imò attentio tunc remittitur: quia pluribus intentus, minor ad singula sensus. Nihilominus sicut corpus in gradibus remissis potest recipere qualitates cõtrarias: ita potest intellectus ad plura remissè simul attendere. At verò quando illa plura cognoscit per eãdem speciem, vt plures partes per speciem totius, aut conclusionem per suum principium, & non remittitur attentio, quin possit perfectè simul & principium & conclusio intelligi. Eodem ergo modo in beati visione, quia omnia videntur per vnicam speciem, quæ est Deus, atq̃; intuitu eiusdẽ visionis, beatus simul plura perfectissimè intelligit, ac de omnibus simul iudicat, omnibusq̃; simul fruitur. Nec temporis vllam successionem expectat, sed est velut stella actuali Dei lumine semper plena, semperq̃; absq̃; vllo fastidio satiata.

¶ Colligamus ergo in epilogũ quæ dicta sunt decimam adhibentes conclusionem. Omnes beati vident in verbo, quantum ad rerum existentias, quotquot ad suum cuiusq̃; statum pertinent. Hoc enim est beatitudo, vt diximus, Status omnium bonorum aggregatione perfectus. ¶ Igitur anima Christi, qui est primogenitus in multis fratribus, quinetiam vnigenitus patris, videt in verbo omnia quæ Deus videt scientia visionis. Conclusio est S. Thom. 3. par. quæst. 10. art. 2. Illa dicitur Deus videre scientia visionis, quæ secundũ aliquã temporis differentiam existũt. Nempe, omnia quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, sed illa cognoscit simplici intelligentia, quæ esse possunt, licèt nũquam erunt. Quare scientia visionis non auget supra scientiam intelligentiæ nisi præsentiam rerum, non solum in verbo, sed in se ipsis.

¶ Probatur cõclusio. Quia quatenus est iudex viuorum & mortuorum debet in quãtum homo cognoscere mortales vniuersos, suaq̃; omnium opera & cogitatus. Vnde illud Ioan. 2. Ipse enim sciebat quid esset in homine, non solum inquantum Deo, verũ inquantum homini ei tribuendum est. Et cùm mundus corporeus propter hominem factus sit, & in opere redẽptionis, angelorum etiã ministerio fuerit vsus, ad ipsum, cui subiecta sunt omnia, spectat præterita, præsentia & futura cognoscere in verbo. Fuit enim agnus (vt Apoca. 5. legitur.) qui dignus est accipere diuinitatem & sapientiam, hoc est omnium cognitionẽ vt explicuit

glossa

Visio est iudicatiua.

Alia ratio.

Cauillus.

D. Thom.

Nõ possum⁹ plura simul intelligere.

1. Conclusi.

Anima Christi.

S. Thom.

glossa. Non tamen nouit oĩa quæ Deus facere potest,alioquin diuinã essentiã visione creata comprehẽderet. ¶ Post ipsum etiam beata virgo in verbo videt tãto plura quocunque alio, quanto maiori lumine gloriæ perfunditur. Et D. Petrus, qui fuit ecclesiæ vicarius præcipua gesta eorum quæ in ecclesiastica administratione fiunt, & D. Dominicus ea quæ ad suũ attinẽt ordinẽ: & D. Franciscus ea quæ ad suum spectant:& sic de vnoquoq; dicendũ. Tametsi quamuis nemo nisi Deum pręcisè videret,id ei ad æternam fœlicitatem sat esset: iuxta illud Augustin. confessionũ. Infœlix homo,qui scit omnia illa,scilicet, creaturas, te autem nescit. Beatus autẽ qui te scit,etiam si illa nesciat. Qui verò te & illa nouit, non propter illa beatior est,sed propter te solùm beatus. ¶ Vnde quantumuis dignitate & prẽmijs beati dispares sint, summa tamen concordia fruuntur, non solùm singuli sua propria gloria, verũ & aliorũ tãquã proprijs. Vnde Augu.lib. de virginitate ca. 26. super illud. In domo patris mei mãsiones multæ sunt,glossat,id est,variæ præmiorũ dignitates:sed erit etiam par gaudium, vt quod habebunt singuli, cõmune sit omnibus,par,inquit, ad hunc sensum, q̃ quilibet suo erit plenus, & contentus. Bona enim seculi huius : quia curta sunt & angusta, possideri ab omnibus simul nequeũt in pace. Quocirca quia cupidines, appetitusq; mortalium nimium exorbitant, naturæ legibus,decalogiq; mandatis ceu quibusdam lineis & limitibus intercluduntur, vt quisque iure suo contẽtus,alienum ne violet: hæreditas verò illa cœlestis,quia infinita est, omniũ desideria complet:quare nemo alijs quod possident inuidet. Quinuerò quo plures illa fruuntur,eo se singuli fœliciores existimãt. Est enim illic Deus omnia in omnib⁹, vt ait Apostolus. Super quo verbo Augustin.lib.22.de ciuita.Dei. c. 30. Ipse, inquit, finis erit desideriorum nostrorum,& subdit. Cæterũ qui futuri sint promeritis etiam gradus honorum,atq; gloriarum quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quòd tamen futuri sint,nõ est ambigendũ. Atq; id etiam beata ciuitas illa, magnum in se bonum videbit,quod nulli superiori nullus inferior inuidebit: sicut nunc non inuident archangelis Angeli cæteri, neq; in corpore esse vult oculus,qui est digitus:quia nemo illic vult esse,quòd non accepit,sed pacatissimo concordiæ & charitatis vinculo ei qui accepit, erit obstrictus.

¶ Argumenta in capite quæstionis proposita contra quintã conclusionem militare videntur: contendunt enim probare quòd videntes Deum per essentiam vniuersa videant quæ in ipso sunt,tam eminenter q̃ formaliter,vt secunda tenebat opinio. Illud ergo Gregorij. Quid non vident, qui videntem omnia vident? non sic intelligitur, quòd omnes videant quicquid Deus videt sed q̃ cum ipse quantum est de se sufficientissimũ sit obiectum,quicunq; in ipso quantum desiderat videt:quia nemo plus quã pro sua dignitate videre desiderat.

¶ Ad secundum verò negatur q̃ videns specũ videat omnia quæ in ipso resplẽdent,nisi ipsum comprehendat. ¶ Sed aliter arguitur. Plus est videre Deum quam omnia alia præter ipsum,etiam illa quę Deus potest facere:qui autem videt maius, videt minus si in ipso includitur:ergo videntes Deum, omnia cõtuentur in ipso. Respondetur autẽ,quòd licet maioris perfectionis sit videre Deum quàm omnes creaturas in se ipsis, perfectius tamen est sic videre ipsum vt in eo videãtur omnes,quam solũ videre ipsum. ¶ Hinc autẽ exurgit aliud argumẽtum. Cognoscere omnia quæ Deus potest producere in se ipsis,profecto nemo posset, nisi vel infinitis notitijs vel vna infinita: sed visio quæcunque beata est perfectior quàm esset illa,aut omnes illæ : ergo quæcunq; visio Dei est infinita, atque adeò ipsius comprehensoria.

¶ Quicquid sit de priori præmissa, quæ fortasse est vera,licet sit impossibile tot notitias, aut tantã haberi, cõceditur minor : nempe, q̃ licet tales notitiæ, aut notitia dari posset, quæ esset infinita, non esset tã perfecta quàm visio Dei: quia perfectio notitiæ attenditur ex parte obiecti,& infinitæ creaturæ,si essent possibiles in actu,non essent tam perfectæ q̃ Deus. Sed nihilomin⁹ visio Dei creata est finitæ perfectionis, per quã ideò Deus nõ comprehenditur. ¶ Ad tertiũ verò principale responsum est cõclusione octaua : vbi ostendimus beatam visionẽ nõ repræsentare per modũ habitus nũc plura nũc pauciora,sed per modum actus simul omnia.

Beatissima virgo,

Nota de bonis huius seculi,

Augustin.

Solu. 1. arg.

Solut. 2. arg.

Aliud argu.

Solu. 3. arg.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm visio Dei per essentiam omnia eminenter, & in virtute cõtineat, quæ ad beatitudinem pertinent.

QVãuis ex superioribus facile quisque colligere id posset, quod hic interrogam⁹. Nihilominus vt explicatius contemplationem beatæ visionis concludamus,quæritur vtrùm eminenter

nenter & in virtute contineat quicquid est ad
Partis negatiuæ.1. arg. supremam fœlicitatem expediens. Et arguitur ad partem negatiuam. Inter alia ad beatitudinem requiritur quod sit adeò perpetua quòd amitti nequeat: illa autem visio est ex natura sua amissibilis. Omnis enim perfectio inest perfectibili secundum modum ipsius: cum ergo homo, qui eius subiectum est, sit suapte natura mutabilis: illa etiam visio erit mutabilis.

2. Argumẽ. ¶ Secundo. Ad beatitudinem requiritur recta voluntas, etiam perpetua: iuxta illud August. Beatus est qui habet quicquid vult, & nihil male vult: illa aũt beatitudo non continetur in illa visione: quoniã illa existente, cũ voluntas sit libera, potest ab amore Dei cessare. Vel dicendũ est quod visio tollit libertatẽ voluntatis quòd esset illam sua perfectione denudare. Quòd si potest cessare ab amore, potest etiam cessare à gaudio, quod tamen est de beatitudinis essentia: nam qui quod habet non amat, nõ oblectatur in illo.

3. Argumẽt. ¶ Tertiò arguitur. Si visio qua nunc animæ fruuntur cuncta contineret quæ ad beatitudinem pertinent, consequeretur, vt post corporũ resurrectionem nequirent plura videre in verbo quam modò vident aut intensius: consequens tamen esse videtur aduersus illud Augusti. 12. super Gene. c. 35. dicentis quod anima separata appetitu administrandi corpus retardatur quodãmodo ne tota intentione pergat in summum cœlum, id est, in visionem essentiæ diuinæ. Vnde omnes inferunt sanctos resumptis corporibus fore beatiores.

Pars affirmatiua. ¶ In cõtrariũ est quod beatitudo, vt dictũ est, consistit in illa visione: & tamen beatitudo, vt ait Boetius, est status omnium bonorũ aggregatione perfectus. ¶ Ad veram & legitimam fœlicitatem, duo August. 13. de Trinit. c. 5. & 6. exigi docet, scilicet, & habere quod vis, & nihil male velle. Beatus est enim, inquit, qui habet quicquid vult, & nihil male vult. Horũ autem primũ potiusq; est nihil male velle: nempe rectitudo voluntatis. Quare primum omnium vt in cæteris actionibus præfigendum est obiectum beatitudinis, vt sit bonũ, quod est proprium voluntatis obiectum. Vnde mala, inquit voluntate, vel sola, quisq; miser efficitur, sed miserior potestate, qua desiderium malæ volũtatis impletur. At peruersitas naturæ nostræ est, vt cum hæc duo ad beatitudinẽ requirantur, magis eligant hoĩes, vt omnia quæ volunt habeant, q̃ vt omnia bene velint, etiam si non habeant: cùm hoc posterius sit primum fundamentum, atq; omniũ præstantissimũ in beatitudine. ¶ Igitur ad cœlestẽ, quæ vera est, beatitudinem tantũ tria, quæ sint de eius essentia, requirũtur, scilicet, visio, amor, & gaudium. Nam per visionem habemus quòd amamus, & per amorem amamus quod optimum est. Et ideò per eius possessionem gaudium suscipimus, quod est honestissimum atque adeò illud suscipere, est summa fruitio. De qua ideo fœlicitate ait. 12. super Genes. ad literam Augustin. Vna, & tota virtus est amare quod videas, & summa fœlicitas habere quod amas. Non dixit summa fœlicitas est amare, sed habere quod amas. At verò sicut amare illic rectitudinem dicit voluntatis: ita & habere firmitatem, & possessionis perpetuitatẽ. Huic autẽ beatitudinis essentiæ inseparabilia accidentia sunt honor & gloria: quæ Deo sunt attributa necessaria, iuxta illud. 1. Timoth. 1. Soli Deo honor & gloria. Quod & de sanctis per participationem conuenire canitur, nempe, in illo versiculo psal. 8. Gloria & honore coronasti eum. Corpora verò in quę animarum beatitudo perdotes effluat, & amicos: nimirum sanctorum consortium, accidentia sunt beatitudini accidẽtia. Sed tamẽ bona alia externa, quæ in hac animali vita ad fœlicitatem pertinẽt, vt bonorum possessio, &c. nequaquam ad illã fœlicitatem spectãt, vt supra diximus: quia illa bona vel requiruntur ad sustentationem corporis animalis, vel ad operatiões aliquas & officia, quæ per huiusmodi corruptibile corpus exercemus, in illa autem vita (vt. 1. ad Corint. 15. ait Paul.) nõ erit corpus animale sed spirituale.

Duo ad fœlicitatem requisita.

Honor & gloria.

Propositum præsentis articuli.

¶ Proponimus ergo præsenti articulo ostendere cuncta, quæ ad rationem veræ beatitudinis attinẽt, in visione tanquam in primo fundamento eminenter contineri, vt sit ipsa in virtute status omnium bonorum aggregatione perfectus. Hoc autem sex conclusionibus explicabitur. Prima. Illo visio est possessio omnium quæ rectè desiderari possunt. Hæc iam supra. q. 1. art. 3. est asserta, vbi monstratum est, q̃ per visionem Deũ apprehendimus: cùm intellectus sit potentia apprehensiua, non autem voluntas: & Deum, cùm sit intellegibilis, per aliam potentiam attingere & consequi non possimus. Per voluntatem enim amore eum quærimus, & per visionem adipiscimur. In quo subinde amantis volũtas conquiescit. Iuxta illud Can. 3. Quæsiui quem diligit anima mea tenui eum, nec dimittã. Cùm verò Deus: vt sæpè dictum est, sit eminenter omnia, quæ rectè desiderari possunt, per illam visionem beatus habet quicquid recta ratione vult. Vt qua phrasi, ait Gregorius. Quid non vident, qui videntem omnia vident? dicere quoque

1. Conclusi

possimus

possimus. Quid non habet & possidet, qui eũ qui omnia est possidet? Vnde Augu. loco supra citato lib.22.de ciui. Dei. c.30. super illud Esaiæ. Ego ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi plebs, ait. Quid hoc est nisi ego ero vnde satientur, ego ero quæcunq; à nobis honestis desiderantur, & vita, & salus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona?

2. Conclusi. ¶ Secunda cõclusio. Visio beatrix suapte natura est perpetua. Hanc conclusionem aduersus priscos in primis hæreticos, sed & quodãmodo aduersus quosdam catholicos cõstituitur. Fuerunt enim Origenianistæ ab Origene Adamantio dicti: inter quorum alios errores Epiphanius, & secundũ eũ Augustinus in lib. de hæresibus cap.43. vnum hoc referunt, cuius supra dist.45.quæst.2.artic.2. meminimus, quòd sicut dãnati possunt quandoq; liberari, & ad fœlicitatem transire: ita & beati possunt de sua fœlicitate in miseriam incidere. Sed hæc hæresis adeò est demens, vt vix credatur in illa Origenem permansisse. Quãuis illius etiam meminerit D.Thom.1.2.q.5.art. 4. At verò inter catholicos quãuis nullus sit, qui non fateatur visionem illam esse perpetuam: dicunt tamen nõnulli id non suapte habere natura. Sed quia Deus pro suo (vt ait) beneplacito vult illam perpetuo conseruare. Contra quod asserimus hoc ex sua ipsius habere natura. Etenim quia aliter loquuntur, non satis visionẽ illã pro sua dignitate æstimant. Illo enim pacto & ego & corruptibilium quodcunq; posset esse perpetuum. Conclusio verò nostra asserit, q̃ visio illa est perpetua, veluti angeli & cœlorum orbes. Angelũ enim quanuis Deus supra naturã creando condiderit, dedit nihilominus ei substantiam & esse natura sua perpetuũ. Itaq; sine speciali auxilio Dei perpetuò est duraturus: sicuti animæ nostræ & cœli, quæ ideo res miraculum essent si finem haberent: quia nequeũt nisi perannihilationẽ finiri. Homines verò & corruptibilia mixta vice versa, quia corruptibilia sunt, nequeunt per concursum Dei generalem perpetuo subsistere: sed supranaturaliter per specialem Dei concursum. Igitur sicut angelus, sic & visi beata, quanuis supranaturaliter sit producta: nihilominus (sicut lumẽ ipsum gloriæ) suapte natura est incorruptibilis. Itaque naturale est ei semper existere, & si corrũperetur, esset supranaturale miraculum.

Visio beata suapte natura perpetua.

Probatio. Probatur conclusio. Illa visio est vita æterna: ergo sicut natura sua est esse vitam, ita & suapte natura est æterna.

Ratio. 2. ¶ Secundò. Quia visio naturã insequitur speciei per quam producitur: illa autem producitur à Deo concurrente, nõ solum vt concurrit ad propagationem corruptibilium, sed in ratione speciei: ergo & visio illa inde incorruptibilitatis sortitur naturam.

3. Ratio. ¶ Tertiò ad idem arguitur cũ D.Tho. loco citato.1.2. q.5. art. 4. Si illa esset natura sua corruptibiles, aut ex parte Dei id proueniret, aut ex parte libertatis subiecti, nempe, videtis, aut ex parte alicuius agentis contrarij. Nõ ex parte Dei: quoniã subtrahere visionem illam esset pœna, postquàm illa confertur in præmium: pœna autem à Deo æquissimo iudice non nisi propter culpam infligitur: culpa verò illic, cũ voluntatis rectitudo, vt statim dicemus, sit ex illa visione necessario consequens non potest accidere: ergo Deo cessante illam conseruare non est corruptibilis. Quinimò in sensu composito, vt illam postquàm contulerit auferat, bonitati Dei, ac perinde fidei, qua fidelis est, apertè repugnat. Quapropter si omnipotentia Dei infinita bonitati eius, fideique & constantiæ dictorum alligata consideretur, non potest per talem potentiam illa visione beatus exspoliare.

Non est corruptibilis ex parte Dei.

Ex parte subiecti nõ est corruptibilis.

¶ Quòd autem nec ex parte libertatis subiecti illa sit corruptibilis, probatur. Quoniã qui bono carere optat, quod possidet, aut hoc facit, quia bonum illud insufficiens iudicat, aut aliquod habens annexũ incommodum, propter quod illud fastidit: visio autem diuinæ essentiæ animam bonis omnibus cõplet: quippe quam summo fonti totius bonitatis coniungit. Vnde in psalm. Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Et Sapien.7. Venerunt mihi cuncta bona pariter cum illa, nempe, cũ illa diuinitatis cõtemplatione. Quod aũt nihil habere queat incommoditatis annexũ, probatur. Nã in fonte illo bonitatis vt omnis est bonorũ sufficientia, ita neque potest quippiã incommodi apparere. Vnde Sapient. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus eius, sed lætitiã & gaudium. Quapropter nullum ex illa satietate potest fastidium suboriri. Vnde Ecclesiasti.24. Qui edunt me adhuc esurient, & qui bibunt me ad huc sitient: quoniã quãto magis eius dulcedo cognoscitur, tãto auidius percipitur. Vnde Aug. lib.illo pluries citato.22. de ciuit. Dei.c.30. Ipse, inquit, finis erit desideriorũ nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur.

Quorũdam obiectio.

¶ Sunt verò qui dicunt volũtatẽ ob id solũ, vt suam experiatur libertatem, posse ab illa visione desistere, nisi Deus supranaturaliter illam retineret, atque adeò colligunt illam visionem suapte natura non esse perpetuam.

¶ At ta-

¶ Attamen isti non animaduertunt libertatis amplitudinem, quantumuis magnam, infra limites obiecti voluntatis esse intercluſam, neq; foras egredi posse: obiectum autem voluntatis respectu volutionis est bonum, saltem apparens, & respectu nolitionis malū. Quapropter nisi experientia libertatis sub ratione boni repræsentetur, neutiquam voluntas eadem potest vti libertate: voluntati autem videntis Deū sub nullius potest ratione boni repręsentari, ab illa visione cessare: atque adeo nec libertatem in hoc experiri, quare neq; ab illa visione desistere potest.

Visio beata nulli subditur cōtraria.

¶ Cæterum neq; vllius tertij agētis virtute potest eadem visio vel mutari, vel deperire. Probatur. Mens per illius visionis celsitudinē Deo coniuncta super omnes eleuatur creaturas, atque adeo ab omnibus eximitur periculis, quæ ab illis existere possunt. Quare absurdum est beatitudinem illam, vt Origeniani stæ contendebant, alternationibus subijcere: quę quidem non nisi temporis successione & vicissitudine contingunt, cum visio illa tempori, quod motus mensura est non subiaceat, sed sit æterna, atq; adeo ab omni motu & vicissitudine exempta. Vnde Dauid. Lauda Hierusalem (hoc est visio pacis) dominum: lauda Deum tuū Sion. Quoniam confortauit seras portarum tuarum (scilicet, ne quippiam illuc aduersi penetrare possit, quod ineffabilem illam requiem perturbare valeat) sed benedixit filijs tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem (sine vllo bellorum periculo) & adipe frumenti satiat te. Nempe, Dei ipsius eōspectu, qui radix est fructuum omniū prima, atq; adeò per nullam inopiam beata illa vita deficere potest.

Lauda Hierusalem, &c.

3 Conclusi. ¶ Huic conclusioni annexitur tertia. Visio illa suapte natura habet certum, securumq; facere beatum suæ perpetuitatis. Probatur. Visio illa est beatitudo, ac perinde bonum sufficiens, cunctis, scilicet, rectis desiderijs satisfaciens. In te desideria autem humana, hoc est vnum, vt suprà diximus, scilicet, non carere bono, quod possidet, atq; huius certitudinem habere: nam si illa certitudine careret, non posset non anxiari, sicut si bonum illud perderet, non posset non tristari: per illam ergo visionem iudicat in verbo beatus tutum se esse & perpetuitatis illius beatitudinis certum.

Recens arg. ¶ Atq; hoc est recēs aliud argumentū, q visio suapte natura sit perpetua: nā si illud iudicium quo id iudicat est verum, perpetua est, sin falsum, visio illa non esset beatitudo: nam falsitas, quia malum est, beatitudini aduersatur.

4. Conclus. ¶ Quarta conclusio. Visio beata in sua natura & essentiali virtute includit volūtatis rectitudinem, quæ est ad beatitudinem necessaria. Et ratio est. Quia visio illa necessitatē voluntati infert amandi Deum, non solùm quoad specificationem, vt actum contrarium habere nequeat, verùm & quoad exercitium, vt ab eodem amore cessare non valeat. Hanc conclusionem negat Scotus distin. præsenti quæst. 9. Sed latius in primò Sentent. dist. 1. q. 4. Negat, inquam, voluntatem beati necessitari quoad exercitium ad amandum. Scot.

Probat cōclusionem aduersus Scotum.

¶ Nihilominus antequam eius argumenta refe ramus, probatur planè conclusio. Finis vltimus inquem homo suapte natura fertur, & ad quē humana natura, cum ad imaginem Dei fabricata est, fuit instituta, & ad quem per fidei cognitionem fuit illustrata, & diuino gloriæ lumine eleuata, est perspicua illa Dei visio: sed omnis natura dum ad finem suum naturalem peruenit, naturaliter ibi conquiescit: vt patet de graui quando est in centro, & de vno quoq; elemēto dum in suo proprio est loco: atque ita in eo quiescit, vt nullus ei fiat reliquus appetitus inde abscedendi: ergo & voluntas clare videntis Deum, sic ei amore infigitur, adeòquè in eo cō quiescit, vt nullus ei relinquatur appetitus, aut potētia ab illa visione, amore, ac fruitione euellendi se se. Imò sicut graue corpus in cētro, sic spiritus illi fœlices, in illo suo supremo fine immobiles suapte natura consistunt.

Ratio. 1.

¶ Secundo id probatur Voluntas, vt supra dictum est, ad suam beatitudinem sub generali ratione boni cognitam appetendum, quo ad specificationem necessitatur, quo ad exercitium verò nō item, sed ratio est, tum quòd beatitudo sic cognita nonnihil difficultatis voluntati offert ad illam insequendam, propterea quòd ab alijs voluptatibus est ei abstinendum, tum etiam quòd hominē in hac vita opus est alijs vacare negotijs, necesse est ei, vt ab illis actibus cognoscendi & appetendi finem distrahatur. Vbi autem Deus præsens est, euidenterq; conspectus, nil prorsus difficultatis aut laboris in eo amādo apparere potest, imò summa facilitas & fœlicitas. Nequè illic alia negotia possunt voluntatem interpellare, vt ab illo visinis splendore, & amoris dulcedine cesset.

Ratio. 2.

¶ Tertio deniquè arguitur. Voluntas nunquàm ab amore rei cessat, nisi, vel quia potentia fatigata lassatur, & somno forti sopitur, vel ad aliud se amandum transfert quod pluris æstimat. Illic autem neque vlla potest esse lassitudo aut somnium, neque vlla res offerre se potest præ Deo ipso diligenda, ad quam se voluntas conuertat: ergo non potest ab illo amore

amore cessare. Nam quòd vt suam experiatur libertatem id facere possit, iam reprobatũ est: quoniam id non potest voluntati sub aliqua ratione boni præsentari.

Cauillus. ¶Sed ait, Scotus, q̃ nõdum satis probatum est nõ posse voluntatẽ velle aliquid nisi sub ratione boni, aut nolle nisi sub ratiõe mali. At verò hoc satis superq; super demonstratũ est. Quin etiã adeò est per se notũ, vt p̃batione nõ egeat

Respondetur argumẽ. Scoti. ¶Argumẽta verò Scoti iam supra diluta sunt. Vnum enim est, quòd potẽtia inferior, qualẽ putat esse intellectum, nõ potest superiorem vincere, nẽpe, voluntatem. Veruntamen, præterquàm quod falsum est intellectum esse potentiam inferiorem, vt supra satis ostendimus, vis illa non est in intellectu, sed in obiecto clarè viso, & per intellectum volũtati applicato.

¶Alia eius ratio est. Eadem est potentia quę vult finem, & media propter finem: eadem autem potentia nõ habet contrarios modos agẽdi, nempe, naturaliter & liberè, qui sunt modi oppositi, cùm ergo liberè velit media, liberè, etiam vult finem. ¶Respõdetur autem ad minorem. Quòd modi agẽdi naturaliter, & liberè non sunt in eadem potentia contrarij respectu diuersorum: & ideo voluntas vult finem optimè applicatũ necessitate, scilicet, tanquam natura, & medium liberè. Quę quidẽ diuersitas consistit in ipsis obiectis diuersimodè mouentibus, scilicèt, in fine clarè viso, qui necessitatẽ infert voluntati, & in medijs, quæ ad id nõ sufficiũt. Vt patet respectu intellectus, qui ad assensum primorũ principiorum necessariò mouetur, non tamen ad cõclusiones, quæ inde nõ necessaria consequentia inferuntur.

Aliud argu. ¶Sed arguit rursus. Diuersa applicatio obiecti non mutat id, quòd intrinsecum est voluntati: Deus autem obscurè visus in hac vita non necessitat ad sui amorem: ergo neq; clare visus in patria. Negatur maior. Imò cũ Deus in se vim habeat trahendi ad amorem sui voluntatem ex necessitate, si in via id non facit, est, quia imperfectè applicatur per intellectum. Et præterea quia voluntas est in via lasitudini subdita, & ideò in patria, vbi perfectè per visionem applicatur, nec voluntas fatigari potest, Deus trahit ipsam ad se plena virtute, atque adeò ex necessitate.

Aliud argu. ¶Et per hoc absoluitur aliud Scoti argumentum. Arguit quippe. Non potest volũtas, quæ antea liberè mouebatur, nũc ex necessitate moueri, nisi aliquod intrinsecum ei recens adueniat: per visionem autem nihil intrinseci volũtas acquirit: ergo non ex necessitate mouetur. Respõdetur enim ad maiorem. Non opus esse vt voluntas aliquod principium intrinsecum nouum acquirat: quia hoc est ei perpetuò natiuum & naturæ suæ intrinsecum, vt ad suum finem non perfectè applicatum non moueatur de necessitate quoad exercitium, & tamen si applicetur perfectè feratur in ipsum tanquã mera natura.

¶Hinc fit beatificum amorem non esse liberum libertate contradictionis aut contrarietatis, sed necessarium, veluti est ille quo se ipse Deus amat: licet Deo insit à natura, imò ipse sit suus amor: & in beato producatur à Deo ipso clare viso. Est nihilominus actus voluntarius: hoc est, à voluntate procedẽs. Non tamẽ meritorius noui præmij, licèt sit optimus. Amor in patri non est liber.

¶Sed argues. Ille amor est necessari⁹: ergo est coactus. Negatur consequentia. Quoniam necessitas solum tollit libertatem contrarietatis, aut contradictionis, scilicet, aut ponendi contrarium actum, aut nullum habẽdi. Coactio verò addit insuper, vt actus fiat contra inclinationem suppositi, atque adeò voluntatis, quæ eius est appetitus: & tamen amor ille est ipsissima voluntatis inclinatio. Non est coactus.

¶Imò verò quamuis libertas vno proprioque modo accipiatur, vt dictum est, vsurpatur tamen etiam à sanctis patribus pro actu voluntatis, ad quem maximè inclinatur: qua phrasi vtentes aiunt summam in beatis inesse libertatem, eo quòd adeò summo bono inhæreant, vt neque ab illo diuelli possint, nec peccare queant: nam peccãdi non est potentia, sed impotentia potius. Absit enim vt Deum impotentem dicamus, eo quòd peccare non possit, cùm peccare potius sit deficere. Quocirca Augustinus eodem citato cap. 30. lib. 22. de ciuitate Dei. Neq; ideo, inquit, liberum arbitrium non habebunt (scilicet, beati) quia peccata eos delectare non poterunt. Magis quippe erit liberum à delectatione peccandi, vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem libertatem. Nam primum liberum arbitrium, quòd homini datum est, quãdo primùm creatus est rectus, potuit non peccare, sed potuit & peccare. Hoc autem nouissimum eò potentius erit, quò peccare non poterit. Verum hoc quoque Dei munere, non suæ possibilitate naturæ. Aliud est enim esse Deum, aliud participem Dei. Deus natura peccare non potest, particeps verò Dei ab illo accipit, vt peccare non possit. Hæc ille. Igitur cùm voluntatis inclinatio sit in bonum secundum rationem, quando ei immobilis hæret, summa censetur libertate frui. Præsertim quòd in beatis, quamuis eorũ voluntas sit ad bonum per Dei amorem deter Libertas. Peccare impotentia. August.

minata, nihilominus non prorsus est ad vnum singulare cōstricta, quin possit vnum, & aliud bonum, atq; diuersa in proprio genere velle, quæ in Deum ipsum referantur. Quemadmodum & Christi voluntas libera fuit, tametsi ne quaquam peccatrix.

5. Cōclusio. ¶ Ex his planè colligitur quinta conclusio. In eadē beāte visione eminēter continētur perpetuum, idq; honestissimum gaudium & fruitio. Quinimo, vt supra mōstratū reliquimus, visio ipsa est per quam volūtas voluptatem captat. Quæ quidē lætitiæ captatio est viso Deo frui.

¶ Constitutum denique satis habemus in visione beatifica cuncta eminenter contineri, quæ in essentia beatitudinis includuntur. De accidentibus ergo, quæ in propria sunt & inseparabilia, quasi ex eadem visione fluentia subiungi

6. Concluſi. tur sexta conclusio. Ex eadem visione dimanat gloria, & honor. Differt autem inter hæc, quod gloria (vt ait Ambrosius) est clara cum laude notitia. Honor autem (vt. 1. Ethicorum autor est Philosophus) est reuerentia cuipiam propter aliquam eius excellentiam exhibita, & potissimum propter virtutem. Est enim honor virtutis præmium. Vnde ipsa nomen sortitur boni honesti. Quapropter gloria ex natura sua antecellit honorem. Nam quia merita, & excellentia personæ nota est, digna existimatur honore.

Gloria. ¶ Gloria verò vt super. c. 2. ad Romanos anno tauimus, bifariàm potest intelligi. Primo, gloria ipsi Dei, quæ per illam visionem in beatos exundat. Notitia enim illa ineffabilis, qua seipsum, suarumq; perfectionum abyssum cognoscit, & comprehendit, quatenus per eam ipse sibi ab æterno innotuit, dicitur, estque gloria Dei. Et quia per beatrices illas visiones, beatis itidem innotescit, per illam eis gloriā suam cōmunicat, qua beatorum desideria explet. Quo ideo modo psalmista nomen gloriæ vsurpauit, vbi dixit: Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Atq; in hoc eodē significato Iacobus appellauit Deum, patrem luminum. Quinuerò (vt enarrat Origenes) cum pater fons gloriæ sit Christus (vt ad Hebræ. 1. ait Apostol.) fuit vnigenitus eius splendor. Ait quippe, Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substātiæ eius. Idem enim est, & splendorem esse gloriæ & figuram substantiæ. Vnde Dauid psal. 109. In splendoribus sanctorum ante Luciferū genui te: id est, In illis splendoribus ab æterno, qui in tempore erant cum sanctis communicādi. Et ideo idem Christus, qui splendor est vnigenitus patris & tanquam homo, primogenitus in multis fratribus, eiusdem nos facit gloriæ participes. Iuxta illud Esaiæ. 68. Requiē tibi dabit dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit. Atq; hęc est essentialis beatorum gloria. Quo ideo consuetissimo nomine fœlicitatem vitæ æternæ significamus. Essentialis gloria,

¶ Sed potest nihilominus in præsentiarū, gloria, pro illa clara notitia vsurpari, quam de dignitate, & meritis vniuscuiusq; beati tum Deus, tumetiam per ipsum reliquorū beatorum, cœtus, maxima cum laude habebūt. Hoc enim significatu opulentiæ dignitatisq; amplitudo, quæ latissimè patet, & cunctis nota est gloria nuncupatur. Vnde vt Gene. 45. legitur. Ioseph fratribus ait. Ite annunciate patri meo omnem gloriam meam. Christus autem, cordium etiam inspector, in illo supremo iudicio sanctorum merita, per eius gratiam cumulata, quæ in hac vita magna ex parte latent cunctis propalabit, vt magna cum laude fiant manifesta. Esuriui & dedistis mihi manducare: sitiui & dedistis mihi bibere, &c. Gloria secūdo modo. Genes. 45.

¶ At qui quemadmodum gloria, ita & honor duplex in præsentiarum censeri potest, scilicet & ille inæstimabilis, quo Deus fœliciss imos suos amicos honestabit. Nominibus, scilicet, honorificis, non iam seruos, sed amicos appellando, imò & Dei filios iuxta illud Ioannis. Vide te qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur, & simus. Quare & in suam hæreditatem admittens, Venite, inquiet, benedicti patris mei, percipite regnum. Meritò ergo psalmista ait. Nimis honorificati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum. ¶ Secundus etiam illic erit honor mutuus, quem sibi inuicē beati sunt delaturi. Qui quidem honor summo pretio æstimandus est. Nam si (vt ait Aristot.) ob id à sapientibus honorari cupimus, quod illi sunt certiores virtutis nostræ testes, quanto pluris habendus est honor ab illis exhibitus, qui & optimi sunt, & falli nequeunt? ¶ Accidentia vero, quæ essentiæ beatitudinis adhæresc unt, sunt corpora, quæ gloriæ dotibus donantur, ac demum amicorum contubernium, vt eadem in omne diffusa gloria, singulos fœliciùs delectet. Et hæc quoque iure illius beatæ visionis beatis accedunt: quæ ideo visio status est omnium bonorum aggregatione perfectus. Honor duplex. 2. Honor. Corpora & amici,

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur: quod quamuis homo secundum suam naturam sit mutabilis, tamen quia virtute diuina in illa superna beatitudine per lumen gloriæ subleuatur capax sit illius beatitudinis, quæ cùm sit sufficientissimum bonum, immobiliter inhæret, facitque suum ipsius subiectum Solu. 1. arg.

imm-

Solut.2.arg. immutabile. ¶ Secundum autem iam solutum est, vbi monstrabimus, quod volũtas respectu amoris Dei visi, non est libera libertate contradictionis, aut contrarietatis, vt possit ab illo bono desistere, aut contrarium committere peccatum. Nequè hoc est, sua perfectione priuari: imò illa est summa libertas summo bono immobiliter adhærere, atque illa requie & pace Dei frui, quæ exuperat omnem sensum.

3. Argumẽt. ¶ Tertium argumentum offert quæstionem illam quæ hic solet per se latius disputari, vtrum beatitudo sanctorum post corporum resurrectionẽ sit futura maior, quàm sit modò: sed tamen quia breuissimæ facillimæquè expeditionis est, non opus habet singulari articulo. Dissoluitur ergo sub distinctionibus duabus. Sermo enim haberi potest, aut de beatitudine essentiali, scilicet, de visione, aut de accidẽtali & aduẽtitia. Item augeri beatitudine essentiali, scilicet de visione, aut de accidentali & aduentitia. Item augeri beatitudinem, bifariam intelligi potest, videlicet, aut extensiuè (quod aiunt) aut intẽsiue. Atqui beatitudo sanctorũ post resurrectionem extẽsiuè amplior erit: nõ solùm, quia plures erũt beati: verũ quia vniuscuiusq; beatitudo latius diffundetur: tum propter ampliorem societatem fruentium Deo, tum etiam quia dilatabitur ad corpus: nam ex visione animæ deriuabũtur dotes in corpora: ac subinde gaudium accidentarium accumulabitur propter satiatum appetitum naturalem quem anima habet ad corpus.

Beatitudo post resurrectionẽ extẽsiue maior.

D. Thom. ¶ Vtrùm verò visio ipsa intensiuè augeatur, respondet hic D. Thom. quæst. 1. art. 4. affirmatiuè. Et ratio eius est, quia anima perfectius habet esse (simpliciter loquendo) in corpore, quoniam est actus corporis, quam separata. Sed accidit ei quando corpus est corruptibile, vt minus bene habeat: quia corpus quod corrumpitur aggrauat animã. Sublata ergo illa mole & grauedine, vt aufertur à corpore glorioso, perfectiùs erit anima in corpore illo quàm separata: ex perfectiori aũt esse proueniet perfectior operatio, vt patet in corpore sano respectu ægri: ergo anima tunc perfectius videbit: quod est intensius augeri visionem. Et hoc est (inqt) quod sonat autoritas allegata Augustini.

Durandus. ¶ Durandus verò dist. præsenti quæst. 7. contrariam tenet sententiam, quia anima in corpore glorioso non habet, inquit, perfectius esse, vt perfectius sit nomen adiacens huic quod est esse, licet pfectiori modo sit in corpore. Et re vera quicquit sit de argumẽto Durãdi, nõ video quomodo visio hoc modo intẽsiue augeatur: nam si in genere visionis intensior est, erit clarior, & si clarior, plura repræsentabit: nam clarius videre aliquod principium in ratione principij est plures effectus seu conclusiones in ipso videre. Etenim simili modo argumẽtabatur superius D. Thom. Quòd qui omnia in verbo viderit quę eminenter cõtinet, ipsum comprehenderet. Præterea quicunq; picturam clarius videt plura in ipsa videt: nam distinctius videt. Maximũ ar.

¶ Atqui omnium argumentorum maximum est, quòd resumpto corpore non augebitur lumen, & totus conatus, vt supra diximus, est secundum luminis quantitatem, & non secundum vires naturales: & ideo licet appetitus animæ in corpore esset liberior, non ideò esset vegetior ad Deum videndum. Igitur D. Thom. in summa, nempe. 1. 2. quæst. 4. art. 5. hanc deseruit opinionem, dicens quòd resumptis corporibus solum augebitur gloria extẽsiuè: quia deriuabitur ad corpus per dotes. Et argumento quarto obiecit autoritatem illã Aug. quod appetitu corporis anima separata retardatur ne tota intentione feratur in Deum, & respondetur non aliter intelligi quàm quod, licet qui escat in Deo, tamen vellet, vt ad participationem suæ beatitudinis corpus per dotes pertingeret: Et sic solutum restat argumentum. Videlicet, quòd animæ beatæ resumptis corporibus non videbunt plura in vero, neque illud clarius aut intensius, sed erunt beatiores accidentaliter, quo ad corpora & quo ad plenum beatorum numerum & consortium. S. Thom secutus.

QVÆSTIO QVARTA, De dotibus gloriæ.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm aliquæ sint in beatis Dotes?

DE beatitudine, & gloria essentiali hactenus dictum est. Subsequitur nunc de dotibus sermo, quæ inde promanant. Quæritur ergo primo in genere. Vtrũ sint aliquę dotes. Et arguitur à parte negatiua. Dos est id quod sponso pater sponsæ, ad onera sustinenda matrimonij iure configat: sancta autem non gerunt figuram sponsi, nec Deus figuram patris sponsæ, imò patris sponsi, nempe, Christi: ergo dos nõ habet locum in beatis. Partis negatiuæ. 1. arg.

¶ Secundò arguitur. Dos est ornatus animæ, & corporis: beatitudo autẽ est ipse idẽ animæ 2. Argumẽ.

ornatus: ergo dos nō distinguitur à beatitudine. ¶ In contrarium est. Quod ad Ephesios. 6. referens Apostolus matrimonium primorum parentum ait. Sacramentum hoc magnum est: dico autem in Christo & ecclesia. Vbi matrimonium spirituale animæ per illud designari docet: in matrimonio autem carnis sponsa nō nisi dotata traducitur in domum sponsi: ergo similiter anima in cœlum assu mitur.

Pars affirmatiua,

¶ Dos à dādo dicitur: nullibi tamen est nisi recipiatur. Vnde pro quocunq; dono seu munere generaliter vsurpatur: siue à Deo donatum sit: vt Genes. 30. Dotauit me Deus dote bona: siue à natura, secundum animam vel corpus: quemadmodum dicimus hominem, scientia, & virtute dotatum, & pulchritudine, & viribus. Et Ouidius. Et quacunque potes dote placere, place. Atq; hoc pacto nonnulli arbitrantur dotis nomen in præsentia vsurpari. Sed tamen ratio non consentit: quoniam tunc nō possent dotes sub certo numero comprehendi: quippe cùm vniuersa dona quibus diuinitus donamur, hanc habeant rationem dotis. Accipitur ergo in presentia dos secundum acceptionem, & vsum iuris, instar illius, quo sponsa dotatur, vt possit maritus onera matrimonij sustinere. Vnde dos (vt definiri assolet) est perpetuus ornatus animæ, & corporis ratione spiritualis matrimonij, vitæ sufficiens in æterna beatitudine iugiter perseuerans.

2. Nomen.

¶ Ad quæstionem ergo duabus conclusionibus respondetur. Prima. Dotes quibus anima in ingressu cœli, & corpus in resurrectione dotantur, patrum traditione, quæ in sacro eloquio fundamentum habet, receptissimæ in ecclesia sunt. Dixerim traditione patrum. Quoniam sub hoc nomine dotiū, talis assertio non extat expressè in sacra scriptura. Nihilominus in ea fundamentum habet. Enimuerò, quia natiuum nobis est, eo quòd cognitio nostra à sensu incipit, spiritualia similitudine corporalium intelligere, copulatio animæ cum Deo despon sationis, & matrimonij nomine nobis significatur: potissimum coniunctio Christi per amorem cum ecclesia: quando nostram naturam assumpsit, quia Deus factus est homo. Hanc enim loco citato ait Paulus, sub mysterio in illo primorum parentum matrimonio fuisse designatam. Vnde in psal. 18. Vbi eius incarnatio denotatur: tanquam sponsus prenunciatur procedens de thalamo suo. Et ad Ephes. 5. Apostolus. Christus dilexit ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea &c. vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam. Etenim quemadmodum per carnale matrimonium, vt legitur Genes. 2. fiunt duo in carne vna, ad propagationem humani generis secundum carnem. Ita per vnionem, qua sibi Christus humanitatem vniuit, facti sunt Deus & eius ecclesia duo in vno spiritu, ad propagationem filiorum, quos sibi Deus adoptare constituit.

1. Conclusi.

Despōsatio Christi cum ecclesia.

¶ Quocirca per baptismum, quod est ecclesiæ sacramentum, virtute passionis Christi institutum, dum cum ipso morientes, & cum ipso sepulti, membra eius efficimur, fide formata renascimur filij Dei: iuxta illud Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius. Igitur qua ratione ecclesia est spōsa Christi, eadem quicunque in eius gremio in gratia Dei existens, est filius Dei illo matrimonio genitus. Nihilominus & quicunq; nomen etiam sponsæ retinet. Nam illa copulatio per gratiam in baptismo, vt respectu Dei adoptio in filium, est & respectu Christi incorporatio membri in suum corpus. Ita est & desponsatio, qua ratione est coniunctio cum Deo in vno spiritu. Illic enim Deus animam ceu sponsam amplexatur: iuxta illud Cantic. 2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Vnde Paulus. 2. ad Corinth. 11. Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Itaque nomen sponsæ, vt totæ collectioni ecclesiæ, ita & singulis eius membris adaptatur. Vnde cuicunque animæ per gratiam Deo coniunctæ, ait sponsus Cant. 4. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa. Etenim quia Dei nascitur filia, soror est Christi, sed nihilominus propter amplexus gratiæ ad edendos spirituales fructus, & fœtus, etiam sponsa est. Et ideo subdit. Quàm pulchræ sunt mammæ tuæ soror mea sponsa. ¶ Hinc ergo meritissimò sancti patres nomen dotium collegerunt: Deum, scilicet, considerantes sponsam suam, cùm eam domo receperit, dotatum ire. Legitur enim Esaiæ. 61. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimento salutis, & indumento iustitiæ circundedit me: quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Et psalmo. 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate. Et Cantic. 1. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis: collum tuum sicut monilia. Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. ¶ At verò, quoniam vt. ff. de iure dotium. l. Dotis, habetur. Dotis appellatio non refertur ad matrimonium quoadusque sit omnino confirmatum, dotes non sunt nisi quæ in ingressu gloriæ conferuntur. Quapropter

Despōsatio in baptismo

Collectio nominis dotis.

Dotes nō nisi in gloria dantur.

propter gratia, per quam in hoc seculo despõsamur Deo, nomen dotis non obtinet, neq; verò habitus infusi fidei, & charitatis: quoniam nondum in hoc seculo sic confirmatur matrimonium, vt in domum spõsi traducamur, sed possum⁹ ab illa dignitate decidere, ac subinde matrimonium dissoluere. Dicitur autẽ gratia pignus seu potius arrha gloriæ: nam arrha est quæ postea perseuerat in matrimonio. Dotes ergo sunt illæ, quæ ad sufficientiam æternæ vitæ conferuntur in domo Dei, vbi mansiones multæ sunt. ¶ Et per hoc soluitur argumentũ, si quis arguat. Dos matrimonij causa confertur: sed per fidem desponsamur Christo: iuxta illud apud Ioan. citatum. Dedit eis potestatẽ filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius: ergo fides est dos. Respõdetur, inquam, quòd per fidem non confirmatur matrimonium, vt non sit dissolubile. Et ideo non dotantur animæ nisi in introitu cœli. Quandiu enim vita hæc durat (vt. 2. ad Cor. 5. ait Paulus) peregrinamur à domino.

Gratia est arrha gloriæ.

Argumenti solutio.

¶ Hinc ergo colligitur antequam Christus humanitatem indutus ecclesiã sibi desponsasset, neminem vnquam neq; sub lege naturæ, neq; sub lege scripta: quantauis sanctimonia ab hac luce demigraret, dotibus fuisse ornatum: quia neque vllus fuit illucusque cœlum ingressus.

Ante orbem redẽptũ nõ fuerunt dotes.

¶ Redarguet autem quis forsan, contra hanc dotium assertionem. Dotes, vt dictum est, adferenda onera matrimonij conferuntur, vt, scilicet, faciliùs tolerẽtur, sed in patria nulla sunt onera, nec difficultas in illa sustinenda vita: ergo ineptè illa dona dicuntur dotes. Præsertim cùm dotes ad externa fortunæ bona pertineant: & tamen beatorum præmia intus animæ conferantur.

Obiectiones.

¶ Ad primũ verò respõdetur, quòd doti aliud per se inest, aliud verò per accidẽs. Perse, inquã est matrimonij solatiũ, & vitæ emolumentum & subsidiũ. Per accidẽs aũt habet, ab onere, & molestia matrimonij animũ leuare, & inopiã supplere. Dotes ergo cõgruunt beatis secũdũ priorem rationem: nam posterior nõ habet illic locũ. Neq; verò omnimoda extat similitudo in honorum genere huius seculi: nã in matrimonio carnali decore opus est, & ornamento exteriori, ob idq; sponsa bonis fortunæ dotatur. In matrimonio verò spirituali decor intrinsecus est in anima: iuxta illud psal. 44. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus in fimbris aureis: & ideo dotes exigit spirituales.

Solutiones.

¶ Ad primum igitur capitale respondetur. Quod quamuis dos sponso assignetur, cuius durante matrimonio, est eius possessio, & vsus tamẽ eius dominiũ nõ est nisi sponsæ: quę ideo dicitur dotata, vel si dote caruerit, dicitur indotata. Quapropter dissoluto matrimonio, tale dominium penes ipsam iure permanet. Pari ergo modo dotes, quę ecclesię & singulis ei⁹ mẽbris conferuntur in patria, quantum ad vsum sunt sponsi, scilicèt, Dei, in cuius gloriam & honorem cedunt, sed quantum ad dominiũ sunt sponsæ, quæ huiusce modi dotibus ornatur.

Solut. 1. arg.

¶ Ad aliud verò membrum respõdetur, quòd quamuis in more sit, vt parentes puellæ illã de suis bonis dotẽt, quæ quidem dos, quæ à patre proficiscitur, dicitur profectitia. ff. de iure dotium. l. profectitia. Hoc autem non est de intrinseca ratione dotis, sed accidentarium: potest enim à quocunque alio dotari, nempe, vel ab eo qui eam violauerit: iuxta illud Exod. 22. Si seduxerit quis virginem, nec dum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam vxorem. Vel potest dotari à patre sponsi, vt de Sychem legitur Genes. 34. Qui cùm optaret Iacobi filiam filio suo in vxorem tradere, dixit ad Iacob, & fratres eius. Augete dotem, & munera postulate. Quinverò & spõsus ipse amore ductus sponsæ illam dotat, vt senes solent puellas virgines. Ad propositum ergo. Quamuis pater in diuinis sit pater sponsi ecclesiæ, nempe, Christi: pater tamen spõsæ, scilicet, ecclesiæ, & eius membrorum est tota Trinitas: nempe, Deus, quatenus vnus in trib⁹ personis: & quia effectus ad extra totius sunt Trinitatis, pater potiùs sponsæ secundum proprietatem eam dotibus exornat quam pater sponsi, nempe, Deus potius quàm prima persona Trinitatis. Quãuis per appropriationem, & attributionem eadem dotatio secundum diuersas considerationes aliæ atque aliæ personæ adscribatur. Attribuitur enim patri, quia in ipso est respectu creaturarum prima autoritas & paternitas. Et sic eidẽ patri, qui per proprietatem est pater sponsi, & per attributionem est pater sponsæ, conuenit ipsam dotare. Filio autem eadẽ attribuitur dotatio: quia propter ipsum, & per ipsum cuncta nobis donantur. Ac demum Spiritui sancto, quatenus in ipso ac secundum ipsum donatur nobis charitas Dei, quæ est vniuersæ donationis ratio.

Aliud argũ.

Quomodo Deus dotet animam.

¶ Secunda conclusio. Dotium aliquæ sola ratione differunt à beatitudine. Aliæ verò differunt re. D. Tho. dist. præsenti. q. 4. art. 2. refert opinionem tenentium quòd solum differunt à beatitudine ratione, atque illa reiecta tenet quòd differunt re. Sed tamen si in particulari considerentur, vt ex dictis eius in alijs locis & ex rei veritate colligitur, fortasse non tam vni

2. Cõclusio.

uersaliter absolutè respondendum est : quòd omnes differant realiter, vt suis singularum articulis examinabitur saltem dotes animæ. Dotes namque corporis planum est realiter differre à visione, quæ est in anima, in qua beatitudo collocatur. Sunt enim corporum perfectiones & ornatus, ex animæ beatitudine deriuati: vt infra monstrabitur.

¶ Ad secundum igitur argumentum respondetur, quòd beatitudo, cùm sit animæ operatio, non tam propriè dicitur, ornatus, quàm operatio, ex qua ornatus dimanant, qui sunt dotes, vt agilitas, subtilitas, &c.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm Christo vel angelis dotes competant, an verò solis hominibus.

POst considerationem dotiũ secũdum suam essentiam, quæritur de eius subiecto : nẽpe vtrum sint in Christo & in angelis, an verò in solis hominibus. Et arguitur quòd competãt Christo. Primò. Quia per dotes corporis conformabimur Christo : iuxta illud ad Phili. 3. Qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ: ergo in ipso sunt dotes, quibus nostrę debent esse cõformes.

1. Argumẽt.

2. Argumẽt. ¶ Secundo arguitur, quòd etiam sint in angelis. Spirituale matrimonium in spirituali cõunctione consistit cum Deo per gratiam & gloriam: hęc autem nõ minus in angelis est quàm in hominibus: ergo non minus eorum ecclesia est sponsa Dei quàm nostra.

In cõtrariũ, ¶ In contrarium est. Quòd inter sponsum & sponsam exigitur discretio personarũ : in Christo autem non sunt duo suppositа, ipse verò est sponsus: iuxta illud Ioan. 3. Qui habet sponsam sponsus est: ergo nullatenus est sponsa. Et de angelis idem patet. Quia Christus desponsauit sibi ecclesiam per incarnationem, & passionem, in cuius mysterium prędictum fuerat. Exodi. 4. Sponsus sanguinum tu mihi es: angeli verò tunc non aliter fuerunt Deo coniuncti quàm erant antea : nam vt ad Hebræ. 2. ait Apostolus. Nusquam angelos apprehendit: ergo ipsi non sunt sponsa, atq; adeo neque habent propriè dotes.

¶ Ad quæstionem tribus conclusionibus respõdetur. Primùm enim Christo, vt hic refert Diuus Thom. nonnulli dotes etiam conuenire arbitrati sunt. Aiunt quippe, triplicem in ipso discerni vnionem, vnam, scilicet, qua per amorem coniungitur patri, quam vocant consentaneam: quia idem eis est velle. Atque hanc videtur Christus Ioan. 17. significasse, vbi ait. Claritatem quam dedisti mihi dedi eis, vt sint vnum sicut & nos vnum sumus. Secunda vnio est, quam appellant dignatiuam, nempe, qua dignatus est naturam nostram sibi vnire in vnitatem suppositi.

Triplex vnio in Christo.

¶ Tertia est, qua Christus per amorẽ vnitur ecclesiæ, & vicissim ecclesia ei per fidẽ charitate formatã. Aiunt ergo secũdũ primas duas vniones propriè cõuenire Christo habere dotes : qa quatenus vnitur per amorẽ patri, est eius sponsa, & pariter humanitas quatenus vnita verbo est spõsa Christi. At verò secundum tertiã vnionem non habet propriè dotes secundum proprium nomen, & rationem dotium : quia non est sponsa sed sponsus : quamuis dona illa quæ in alijs beatis habẽt rationem dotis, sint in illo per excellentiam.

¶ Huius autẽ opinionis duæ priores partes refutantur, & solũ tertia recipitur. Et ideo statuitur hic prima cõclusio. Dona quæ in beatis nomẽ habent & rationẽ dotis per excellẽtiã sunt in Christo nomen autẽ & ratio dotiũ secundũ nullam eius vnionem illi cõpetunt. Prior pars liquida est, quoniam in anima Christi ab instãti suæ conceptionis fuit visio, comprehensio, & fruitio eminentissimo modo, & in eius corpore post resurrectionem in corruptibilitas, subtilitas, agilitas, & claritas.

1. Conclusio de Christo.

¶ Secũda verò pars itidẽ probatur. Secundum vnionẽ amoris, qua Christus secundum diuinitatẽ fuit ab ęterno, estque patri coniũctus, non potest dici patris sponsa. Quippe cùm sponsa respectu sponsi subiectionem quãdam & participationem gratiæ dicat. Filius autem in diuinis non est subiectus patri, nec particeps propriè dicitur : cùm vnica simplicissima essentia sit tribus personis æqualiter communis. Neq; verò secundum vnionem humanitatis *ad* verbum humanitas dicitur sponsa verbi: quoniam distinctio inter sponsum & sponsam est personalis tanquam inter duo suppositа, eo quòd actiones sunt suppositorum: in Christo autem non sunt duo suppositа. Secundò, quia desponsatio debet esse inter personas natura similes, & ideo Christus per vnionem humanitatis, factus est sponsus non humanitatis: quia non est similis naturæ diuinæ, sed ecclesiæ, cui per eiusdem humanitatis assumptionem factus est similis. Tertiò denique, quoniam dos datur (vt dictum est) sponsæ, quando in domum sponsi intro-

In Christo non fuerũt dotes sub tali ratione.

introducitur,humanitas autem nũquam fuit à diuinitate separata, neq; ab eius visione comprehensione & fruitione. Secundum denique coniunctionem, qua sibi ecclesiam per gratiã adiunxit & desponsauit, ipse fuit sponsus qui ecclesiam dotauit, neutiquam tamen sponsa: quia eiusdem non est dare & recipere. Dona igitur illa Christus in anima vel in corpore nõ recepit per modum sponsæ ab sponso,sed virtute vnionis humanitatis ad verbum, qua factus fuit sponsus. Atq; adeò neq; rationem habent dotium,neque verò nomen.

Solu. 1. arg. ¶ Respondetur igitur ad primum argumentum, quòd quamuis Christo conformabimur secũdum illa dona quæ sunt in illo & in nobis imò in ipso per excellentiam tanquam in capite,non tamen in illo habent rationem dotium,

Obiectio. sed in nobis in quibus sunt tanquam in eius membris. ¶ Potest autem quis obijcere ad probandum,quòd humanitas vnita verbo dicatur eius sponsa,glossam super illud Psalmi, In sole posuit tabernaculum suum: quæ contrarium dicit. Item Augustinus lib.1.de doctrina Christiana ait,quòd Christus secundũ regulam Tychonij propter vnitatẽ corporis mystici quæ est inter caput & membra, nominat se etiam sponsam & non solùm sponsum. Nam de ipso sub vtroq; nomine intelligitur illa prophetia Esaiæ.61. Quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.

Solutio. ¶ Ad primùm respondetur, quòd natura humana non dicitur propriè spõsa verbi: quia nõ est persona. Dicitur autem quodammodo desponsata, id est, verbo indissolubili nodo tanquam superiori inferior coniuncta & ab ipso gubernata. ¶ Et simili modo respondetur ad secũdum: nõ enim Christus dicitur sponsa, quia verè sit, sed quia suscipit prædicatum, quòd cõuenit ecclesiæ. Dicitur, inquã, sponsam non in se, sed in suis membris. Et eodẽ modo dici potest habere dotes: quia ecclesia illas habet.

Alia obiectio. ¶ Quòd si redarguas. Christus ipse dicitur mẽbrum ecclesiæ. 1. ad Cor. 12. Vos estis corpus Christi & membra de membro. Omne autem membrum habet dotes, etiam sub ratione & nomine dotium. Respõdetur. Quòd quãdoq; nomẽ ecclesiæ vsurpatur pro reliquo corpore quod distinguitur à capite, quòd est Christus, & hoc modo Christus non est membrum ecclesiæ. Sed alio modo vsurpatur nomẽ pro toto corpore compacto ex capite & mẽbris, & isto modo Christus potest dici membrum, sicut caput est membrum. Sed inde non sequitur, quod habeat dotes sub ratione dotiũ: quia eius officiũ nõ est recipere, & dotari, sed influere & dotare. Et ideo non est propriè membrũ ecclesiæ, vt ecclesia est nomen spõsę, sed ecclesiæ, vt dicit coniunctionem ex sponso, & sponsa, quia ipse est sponsus. ¶ Secunda subnectitur conclusio. Quamuis dona illa quæ sunt dotes animæ, nempe, visio, & comprehensio, & fruitio sint in angelis, tamen in illis neque rationem tuam propriè habent dotium, neq; nomen, quàm in hominibus. Prior pars notissima est. Quandoquidem eadem beatitudine fruuntur, qua homines secundum animam. Secunda vero probatur, si desponsatio intelligatur cum Christo qui est sponsus ecclesiæ. Primò. Inter sponsum & sponsam debet esse similitudo secundum aliquam naturam: Christus autem, vt dictum est, naturam non assumpsit angelicam, sed humanam, & ideo angeli non sunt ei similes. 2. Cõclusio

¶ Sed potissima ratio est. Quòd angeli, vt distinct. 47. dicebamus, non receperunt gratiam per modum redẽptionis ex passione Christi: quippe qui non nisi propter peccatum Adæ factus est homo. Ante cuius casum creati à Deo fuerant in gratia, & ideo non propriè dici possunt sponsa Christi. Atque adeò nec habere eius dotes. Quare Origines super Cãtica quatuor dignouit personarum differentias, videlicet, sponsum & spõsam, qui sunt Christus & ecclesia: & adolescentulas, quæ sunt animę, quæ ab sponso in gremio sponsæ lactantur, & sponsi sodales, qui sunt angeli. Sed nihilominus respectu Dei atq; adeo Christi, qua ratiõe est Deus, potest eorum ecclesia dici sponsa, licet nõ sint eiusdem naturæ: quia sunt Deo per gratiam coniũcti, quam ab illo receperunt, atque adeò gloriam: eadem ergo ratione eorum dona dici possunt Dei dotes. Potissima ratio. Quatuor personarũ genera.

¶ Ex his fit consequens tertia conclusio, Dotes propriè, quatenus sponsæ Christi, solùm sunt in hominibus, tã secũdum corpus, quàm secundum animam. De quibus nos subsequentes articuli docebunt. 3. Conclus.

¶ Ad secũdum igitur argumentũ respõdetur. Quòd quamuis angeli sint per gratiam coniũcti cum Deo, qua ratione aliquo modo possunt dici eius sponsa, non tamen sunt despõsati cum Christo: quia nõ sunt illius naturę quã assumpsit. Solu. 2. arg.

¶ Sed contra secundam conclusionem videtur pugnare glossa super illud Cantic. 6. Vna est columba mea. Quæ, ait. Vnam esse ecclesiam in hominibus & angelis. Et super illud Lucæ. 12. Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, &c. ait. aliàs, quòd ad nuptias dominus ibit cùm post resurre-

ctionem nouus homo angelorum multitudinem sibi copulabit. Quibus locis angeli censentur sponsa Christi tanquam pars ecclesiæ. Item quia maior requiritur similitudo inter caput & membra, quã inter sponsum & spõsam: Christus autẽ propter conformitatẽ & excellentiã gratiæ & gloriæ videtur esse caput angelorum: ergo & sponsus. ¶ Respondetur ad primum, quòd licet angeli hoc modo pertineant ad vnitatẽ ecclesię Dei: quòd eisdem donis participant, non tamen sunt pars ecclesiæ Christi tanquam eius membra.

¶ Ad secundum aũt respondetur. Quòd quamuis dicat glossa, quòd nouus homo Christus angelorum multitudinem sibi copulabit, non tamen dixit sibi desponsabit propriè, sed quia copulabit ecclesiam suam cum angelorum cœtu in gloria. ¶ Ad tertium deniq; respondetur, quòd Christus, vt non est sponsus angelorum, ita neq; est caput: quia neq; est eiusdem naturæ, neq; influxit per passionẽ gratiam in illos. Sed est eorum caput inquantum Deus: nam illa ratione fuit autor eorum gratiæ, & gloriæ.

ARTICVLVS III.

Vtrùm tres sint tantum animæ dotes, scilicet, visio, dilectio, & fruitio.

DOstquã in generali de dotibus dictum est, cõsequitur, vt in particulari singulas exploremus. Quæritur ergo, vtrùm tres, sint tantũ animæ dotes scilicet, visio, dilectio, & fruitio. Et arguitur à parte negatiua. Anima Deo coniungitur secundũ mẽtem, in qua est Trinitatis imago, nempe, memoria, intelligentia, & voluntas. Dilectio verò pertinet ad volũtatem, & visio ad intelligentiã: ergo debet aliqua dos respondere memoriæ: illa aũtem non est fruitio: quippe quæ, vt supra dictum est, ad voluntatẽ attineat: ergo numerus non conuenit. ¶ Secundò. Dotes animæ tribus dicuntur virtutibus theologicis respõdere, nempe fidei, spei, & charitati, quarum Deus obiectum est. Dilectio autem respondet charitati, & visio fidei: ergo tertia deberet respondere spei: illa verò non est fruitio, vt pote quæ ad charitatem pertinet: ergo alia deficit dos.

¶ Tertio. Ad beatitudinẽ requiritur cõprehensio iuxta illud. 1. ad Cor. 10. Sic currite vt comprehẽdatis, ergo hęc debet cõstitui dos quarta. ¶ In cõtrarium aũt est. Quòd dotes animę respõdẽt virtutibus, quarum Deus ipse est proximũ obiectũ, vt præmium correspondeat meritis: illæ autem sunt virtutes theologicæ, quibus tres illæ dotes optimè coaptantur.

¶ De hac quæstione vniuersi doctores consentiunt esse tres animę dotes, vt quemadmodum septem sunt virtutes, scilicet, tres theologicæ, & quatuor morales cardinales. Ita & septem sint dotes, scilicet, tres animæ, respõdentes virtutibus theologicis: & quatuor corporis, quæ cardinalibus adaptari possunt. Secundò, & omnes consentiunt quòd prima illarum sit visio, seu ornatus & claritas quæ sit dos visionis. Itẽ quòd aliæ duæ sint ex numero harum trium quæ sunt, dilectio, fruitio, & comprehensio. Dissentiunt tamẽ inter illas. Quidam enim dicũt, quòd sunt visio, dilectio, & fruitio. Alij verò aiunt quòd sint visio, comprehensio, & fruitio, quæ ponitur loco dilectionis. Alij quòd sint, visio, dilectio, & comprehensio quæ ponitur loco fruitionis. Tametsi Ricardus dist. præsenti art. 3. q. 7. loco comprehensionis non ponat nisi securitatẽ, neq; dilectionem distinctã à fruitione: quia habendo, inquit, rem amatam, illa fruimur, illam q; tenemus, & sic dicit quòd dotes sunt visio, fruitio, & securitas. ¶ Secundũ tamen dubiũ quod hic includitur, est, vtrũ dotes istæ sint operationes illæ videndi, fruendi, & diligendi. An verò qualitates per modũ habitus eisdem operationibus antecedentes, quæ sunt animæ ornatus per modum habitus.

¶ Ad quæstionem ergo quinq; conclusionibus respondetur. Prima fundamentalis sit. Dotes animæ sic assignandæ sunt, vt tribus virtutibus theologicis respõdeant. Probatur ratione proximè insinuata. Quoniam dotes pertinent ad beatitudinẽ, vel tãquã actus, vel tanquã habitus & ornatus animæ: nã dotes sunt quibus spõsa in ingressu liminũ spõsi dotatur, nempe, qũ beata illa fœlicitate donatur: & quia beatitudo essentialiter est in anima, dotes animæ ac cõmodari debent ad illã beatitudinẽ, qua Deũ consequimur illoq; fruimur, & quia in via per tres virtutes theologicas: vt quæ Deũ habẽt p̃ proximo obiecto, ad ipsum tendimus, debent dotes eisdẽ respõdere virtutibus. ¶ Hinc sequitur secũda cõclusio. Prima dotiũ est clara visio seu habitus claritatis ad videndũ, vt inferiùs explicabim⁹. Hoc patet, quia prima virtutũ theologicarũ est fides, quę visioni rñdet, tanquàm meritũ præmio. In præmium enim q̃ nunc ea credimus, quæ nõ videmus, videbimus eadem postea, quæ nũc credimus. ¶ Hoc docet Paul. 1. ad Corin. 13. Ex parte enim, inquit, cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cũ aũt venerit

Septẽ dotes.

Optimum varietas.

Ricardus.

1. Conclusi.

2. Conclusi.

Part' negatiuæ, 1. arg.

2. Argumẽ.

3. Argumẽt.

Pars affirmatiua.

rit q̃ perfectū est, euacuabitur q̃ ex parte est. Et subdit. Videmus nunc per speculū in ænigmate, tunc autē facie ad faciem: visio ergo est
3. Conclusi. præminm fidei. ¶ Tertia conclusio. Spei respō det dos, quæ est comprehensio. Hoc patet ex illo citato. 1. ad Corint. 10. Sic currite, vt comprehendatis. Spes enim dicit non quemcunq; amorem, sed desiderium, per quod tēdimus in rem: igitur sicut terminus credendi est videre. Ita terminus spei est tentio, & comprehensio. Vnde quāuis per visionem Deum teneamus, & comprehendamus: tamen est diuersa ratio: nam quatenus est clara cognitio, respondet fidei, sed quatenus est consecutio Dei cū securitate, & perpetuitate, correspondet spei. Et ideo sicut per illam visionem quatenus est clara cognitio euacuabitur fides, id est, cessauit in patria. Ita per eandem, quatenus est tentio, euacuabitur spes.
4. Conclus. ¶ Quarta conclusio. Si comprehensio connumeretur secunda dos, quæ optimè, aptissimeq; connumerari potest, tunc tertia, quæ correspondet charitati, ponitur fruitio ea ratione, qua includit dilectionem ceu proximam causam: nā dilectio patriæ, quia est iam boni præsentis per visionem, & cum securitate possessi per comprehensionem, causa est proxima fruitionis quæ ideo erit terminus charitatis viæ. Est enim frui de re possessa, quam propter ipsam amamus delectationem capere. Et hæc certè est satis apta, & concinna dotium distinctio, quā D. Tho. amplectitur. 1.2. q. 4. art. 3. Nihilominus eadem ratione qua dilectio includit fruitionē, possunt etiā designari visio, dilectio, & cōprehensio, vt dilectio patriæ quæ est firma, & immobilis sit terminus dilectionis viæ. Tādem quia cōprehensio includitur tam in dilectione patriæ quàm in fruitione tanquā vtriusq; causa, possunt etiā designari visio, dilectio, & fruitio. Quæ quidē distinctio videtur, D. Tho. in præsentiarū magis placere: quia & hæc est etiam rei satis accōmoda. Tunc autem fruitio quatenus cōprehensionem includit, est terminus, non charitatis, sed spei. Et hoc etiam satis aptè: quoniā terminus sub spe laborantis, est rem cōsequi vt ea fruatur. Perparui ergo refert, primamne, an tertiā malueris rationē insequi. Quāuis illa prima quam in summa D. Th. sequutus fuit, sit præferenda.

Vtrū dotes sint habit⁹. ¶ Restat nihilominus dubiū, q̃ in capite quæstionis insinuauimus, quomodo dotes distinguantur à beatitudine, D. Th. hic, & Ricardus loco citato, & reliqui antiqui, dotes omnes tā corporis quā animæ distinctas arbitrātur à beatitudine, nēpe à visione, amore, & delectatione quæ sunt actiones vel passionis. Vt sint dotes tāquā habitus & ornatus animæ huiusce modi operationibus præuij, & tanquā potentiæ ad easdē operationes eliciēdas: quāuis appellātur nominibus eorūdem actuū. Itaq; dos visionis est habitus ad eliciendā visionē, quæ quidē dos dicitur visio, & pariter dos dilectionis & habitus charitatis, ex qua elicitur dilectio.

¶ Atqui si ad amussim velis analogiā seruare dotiū matrimonij carnalis, sic dicēdū apparet. Impugnatio. Nā dotes nuptiarū nō sunt operationes vitæ, scilicet, sumptus facere ad sustinēdā vitā, sed facultas & potestas eosdē faciendi, nempe, numi, & possessiones & reliqua. Pariter ergo censendū apparet de dotibus animæ. ¶ At verò profectò difficile est istos habitus illic in patria perscrutari. Et S. Tho. in. 4. sequebatur opinionē communem reseruādo exactiora examina ad summā, quā dictare cogitabat. Haud enim intelligi potest visionis dos ad visionē præuia, nisi sit lumē gloriæ: quod certe nō tam aptè dicitur visio, neq; D. Tho. huc videtur alludere q̃ dos sit lumē illud. Aliàs ipse se explicuisset. Itē ad videndum nos alius requiritur habitus præter speciē, cuius vicē gerit illic Deus. Præterea quamuis habitū charitatis possimus vtcunque appellare dotem dilectionis, ex quo elicitur actus diligendi, non tamen omnes consentiunt, vt dilectio ponatur dos. Imò ipse D. Tho. loco proximè citato. 1.2. nō ponit dilectionem, sed fruitionem ait respondere dilectioni viæ. Præterea dos comprehensionis profectò non potest intelligi alia quàm ipsa visio qua ratione est obiectum voluntatis, & terminus spei, scilicet, qua ratione est consecutio obiecti cum securitate, & perpetuitate. Præterea respectu fruitionis non potest signari habitus præcedens, nam fruitio est captatio delectationis, quæ, licèt sit affectus voluntatis, suscipitur tamen ex visione, vt supra ex S. Tho. 1.2. q. 11. artic. 1. collectum reliquimus.

¶ Crediderim igitur quòd si D. Tho. ad hunc locum dotium in summa peruenisset, non alias hoc nomine intellexisset qualitates quā actus ipsos videndi, cōprehendendi, amandi, & fruēdi. Neque opus est rationem similitudinis dotium matrimonij carnalis ad vnguem in spirituali seruare. In matrimonio enim carnali dotes sunt facultates sustinendi vitam: in patria verò sunt actus ipsi ad quos præter lumen gloriæ & habitum charitatis nullis alijs opus est habitibus, sed Deus in ratione speciei producit visionē quæ est comprehensio. ¶ Si ergo opinio hæc placet, statuēda est quinta cōclusio. 9. Conclusi. Dotes animæ sola ratione à beatitudine distinguūt: visio nāq; quaten⁹ clara est cognitio elici

Sent. autho.

ta ab intellectu est dos respõdens fidei, sed quà tenus est obiectum voluntatis concupitũ, per quam, scilicet, voluntas consequitur & tenet finem suum, in quod per spem tendebat, est cõprehensio respondens spei. Iam enim diximus quòd voluntas vtitur alijs potentijs ad consequendum fines suos quos appetit: nam quia actiones sunt suppositorum & volũtas est prius appetitus suppositi, ipsa est quæ mouet alias potentias per quas & suos consequitur fines. Atq; adeò, vt ait S. Tho. 1.2.q.11.art.1. ad.1: eandem visionem, qua ratione est obiectum voluntatis per quam de bono concupito delectatione capitur, fruitionem censet.

Solut.1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd memoriæ & intelligentiæ non respõdẽt duo, sed vna duos quę est visio: eo quod memoria non est nisi intelligentiæ thesaurus, nempe, specierum apotheca. Neq; verò opus est dotes illis potentijs ad iustum respondere, sed theologicis virtutibus.

Solut. 2. arg. ¶ Secundum autem iam solutum est, vbi diximus comprehensionem vel fruitionem quatenus comprehensionem includit, respondere spei.

Anselmus ¶ Anselmus verò dicit ad beatitudinem animę pertinere sapientiam, amicitiam, concordiam, potestatem, honorem, securitatem, & gaudiũ. Et Boetius tertio de consolati. enarrat quinque quæ sunt sufficientia, quam promittunt diuitiæ, iucunditas, quam promittit voluptas, celebritas, quam promittit fama, securitas quam promittit potentia, reuerentia, quam promittit dignitas. Hæc autem ab istis patribus non tanquam dotes connumerantur, sed tanquam beatitudinis comites. Sapientia enim pertinet ad sponsum: amicitia verò & concordia ad ipsum respectu membrorum & ad membra ipsa inter se. Nam amicitia refertur ad effectum, & concordia ad assensum in agendis, & potestas est in sponso ad gubernandum, & honor in inferioribus, quem ei deferunt. Boetius verò aliam sequutus rationem explicuit quemadmodum in beatitudine ea sint quæ homines in hac vita concupiscunt. Homines enim ab incommodis securos esse cupiunt & tutos, & illa securitas est in patria. Cupiuntq; bonum sibi conueniens quod est iucunditas, vel bonum perfectum vel optimum, quod est sufficientia, vel excellentiæ manifestationem, quæ est celebritas & gloria. Ac deniq; sibi cupiunt honorem deferri & reuerentiam.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm corporibus glorioſis ſint futuræ dotes quatuor.

POst dotes animæ subsequitur de dotibus corporis disputatio. Et ideo quæritur primò de earũ numero, sed primo arguitur quòd in corporibus nullæ sint futuræ dotes. Enimuerò dotes ad statum attinent spiritualem, qui est in mente, corpora verò ad illum non pertinent statum, quippe cùm illic mentis operationes à corporibus non pendeant: ergo nullæ erunt corporibus dotes. 1. Argumẽt.

¶ Secũdo arguitur cõtra numerũ q̃ non erunt præcisè quatuor, scilicet, impassibilitas, subtilitas, agilitas, & claritas. Anselmus siquidẽ ponit septẽ quæ sunt, pulchritudo, velocitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, & diuturnitas. 2. Argumẽ.

¶ In contrariũ verò est illud. 1. ad Cor. 15. seminatur in ignobilitate, resurget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute, seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. In cõtrariũ.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Congruentissimum ad fœlicitatem, imò secundũ diuinam bonitatẽ sapiẽtiam & iustitiam Dei necessarium, vt sanctorũ corpora suis dotibus exornet. Conclusio primum catholica est (vt patet autoritate Pauli inducta, & Sapien. 3.) Fulgebunt iusti & tanqnã scientillæ in arundineto discurrent. Vbi in fulgore claritas designatur, & in igne, quatenus elementum vehementissimæ actionis est, qui omnia subitò deuorat, impassibilitas: & qua ratione velocissimum habet motum (vt lib. 3. super Genesim exponit Aug.) Alitas, & scintillarum significatione, subtilitas. 1. Conclusi.

¶ Sed & ratione prętera probatur. Dotes sunt ornamenta quibus exornatur sponsa, vt in cõspectu sponsi dignè decenterq; cõpareat. Debet autem non solùm secundum animam, sed etiam in corpore comparare: ergo non solùm in anima dotari homo debuit, verùm & in corpore ornari. Neq; obstat si obijcias, quòd cùm oculo corporeo Deus videri nõ possit, non fit corpori Deus præsens: quoniam licèt visio nõ fit nisi in anima, condecet tamen, cùm sit actus corporis, vt in corpore quo Deum videbit appareat illis ornamentis dotato, quæ fœlicem animam condecent. Ratio cõcl.

¶ Secundò id etiam probatur. Homo quatenus factus est ad imaginem & similitudinem Dei, est beatitudinis capax: & quãuis illa imago

in

in animæ potentijs existat, nihilominus corpus eidē animæ adaptatū est, quod eius dignitati & vsibus congrueret: ergo eadem ratione in beatitudine necessarium est, vt est animæ beatitudine, quæ est vita ęterna, deriuentur in corpus dotes, quibus ad vsus eiusdem vitæ aptum sit & idoneum.

2. Cōclusio. ¶ Secunda cōclusio. Dotes corporis cōgruentissimè tantùm quatuor designantur, scilicet, nec pauciores nec plures. Hunc numerū possumus ad virtutes Cardinales referre, veluti tres dotes animæ ad Theologas retulimus. Iustitia namq;, quæ quia perpetuo seruat Reipublic. pacem, immortalitatis titulum obtinuit, respondet impassibilitas temperantiæ, quæ corpꝰ extenuat, subtilitas, Fortitudini vero agilitas. Vnde Paulus loco citato, seminatur inquit, in infirmitate (scilicet in grauedine, qua motus retardatur) surget in virtute. Sed prudētiæ propter cognitionis lucē respōdet claritas,

Ratio numeri dotū. ¶ Hæc autem coaptatio quamuis cōcinna sit, non tamen rei causam enucleat. Numerus ergo dotium inde sumendus est, quòd per illas corpus glorioſum disponitur & exornatur, vt idoneum sit animæ coniunctioni in vitam æternam. Nempe, vt ei ad vsus illius vitæ absque impedimento & mora inseruiat. Anima verò vnitur corpori & vt forma & vt motor, tribuens ei & esse & operari: & quidē ex hoc

D. Thom. fundamento Diuus Thomas sic hunc numerum colligit, quòd in quantum corpus fit idoneum animæ informanti, requirit dotem subtilitatis: nam quod subtile est, facile alienam formam suscipit, & in quantum ab eadem anima recipit formas accidentales, cōuenit ei dos claritatis. In quātum verò subditur ei vt motori, conuenit ei dos agilitatis, & inquantum ab ani-

Alia collectio numeri dotium. ma conseruatur, dos impassibilitatis. Atqui distributio hæc fortè est legitima. Attamen non deerit cui alia magis arrideat. Videlicèt, vt quatenus anima velut forma dat corpori esse, conueniat ei dos prima impassibilitatis, quæ est omnium fundamētum. Subtilitas vero impassibilitati annexa est: si sit dos, vt quidam autumant, dos qua se corpus glorioſum cum alio corpore solido penetrat, quod est quoddam incorruptibilitatis & impassibilitatis genus, nempe, alteri corpori in eodem loco non cadere. Quamuis hoc suo proprio loco examinandum & corrigendum est. Qua verò ratione corpus animæ, ceu motori subijcitur, reliquis duabus dotibus opus habet: videlicèt, quātum ad motum localem & reliqua corporalia opera dote agilitatis, vt animæ ad nutum absequatur, sed sensuum operationibus congruit claritas propter visus dignitatē inter alios sensus. Tametsi & earundē voluntati seruiat quoque agilitas. De singulis autem in suis propris locis fiet explicatior sermo.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentū negatur corpus glorioſum nullatenus pertinere ad statum spiritualem animæ: status enim animæ (vt dictum est) per assumptionem corporis perficitur. Præterquàm quod ad eundem statum spiritualē pertinet: vt corpore vtatur sibi per dotes accommodato: nam operationes secūdum corpus pertinēt ad gloriam accidētalem illius spirituali statui.

Solu. 2. arg. ¶ Ad secundum respondetur illa septem quæ numerauit Anselmus, ad hæc quatuor reduci. Nomine enim claritatis, pulchritudo continetur. Velocitas verò libertas & fortitudo sub agilitare cōprehēditur: veluti sanitas & diuturnitas sub impassibilitate. Voluptatem forsan Anselmus non posuit tanquā dotem, nisi subtilitati adaptetur, eo q̄ subtile facile & absque vllo labore formam recipit, in qua quiescit.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm impassibilitas inter dotes corporis glorioſi sit connumeranda.

VT de singulis dotibus dicamus, primùm se offert impassibilitas. Quæritur ergo vtrū sit inter dotes animæ connumeranda. Et arguitur à parte negatiua. Primò, Partis negatiuæ. ar. 1. quia q̄ est rei difinitioni intrinsecum, pertinet ad eius essentiā: sed homo incorpore glorioso erit animal rationale mortale: ergo passibile.

2. Argumē. ¶ Secūdò, quia cū cōsistat ex forma & materia quā moriēs reliquerat: materia autē intrinseca sit, erit in potētia ad alias formas: fit vt sit passibile.

3 Argumēt. ¶ Tertiò. Patientur homines in corporibus secundùm sensus: non enim solū videbūt, sed audient & tangent cœlum.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est illud citatum. 1. ad Corinthios. 15. Seminatur in corruptione, resurget in incorruptione.

Impassibilitas. ¶ Dos hęc prima cōsultò nō appellatur incorruptio: tametsi ad illā cōsequatur, sed impassibilitas. Et ratio est, q̄ esse incorruptibile nō est corporibus glorioſis proprium, sed & corporibus damnatorū cū ipsis cōmune: impassibilitas verò est beatis propria. Corpora (inquā) dānatorū sic sunt incorruptibilia, vt tamē sint passibilia passiōe etiā, ppriè dicta, vt caloris, & frigoris: quę quidē passiones corpora, nisi Deꝰ in perpe-

perpetua supplicia illa conseruaret, corrumperent. Quocirca incorruptibilitas illa non dicitur dos veluti incorruptibilitas beatorum quæ passibilitatem habet annexam.

Passio duplex. ¶ Accipitur autem passionis nomen dupliciter: vno modo pro quacunque qualitatis receptione, siue sit rei perfectiua, siue corruptiua. Quemadmodum generatio habituum scientiarum & virtutum, atque adeò cognitiones ipsæ dicuntur generali nomine passiones: quamuis hoc non sit propriè pati: sed perfici. Secundo modo accipitur nomen pro passione propriè dicta, quam Damascenus lib. 2. de fide ait esse motum præter naturam: tunc enim res propriè patitur, quando à sua naturali dispositione ad naturã agentis trahitur, vt quando aqua calefit. Vnde immoderatus cordis motus, passio eius est: quãdo verò cum moderamine mouetur, potius est actio, in qua eius vita cõsistit.

1. Conclusi. ¶ His suppositis ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Corpora glorioſa sunt impassibilia passione hac propriè dicta. Hanc asseruit Pau. loco citato, dicens, Seminatur in corruptione surget in incorruptione. Et rursum. Oportet corruptibile hoc induere corruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem. Imò est assertio Christi vbicunque de vita æterna loquitur: vt Matthæ. 16. Omnis qui reliquerit patrem vel matrem, &c. vitã æternam possidebit. Et Matthæ. 25. Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Enimuerò cùm vita æterna post corporum resurrectionem, non solùm animæ, sed toti homini promittatur, tam perfectum erit suo gradu corpus tamq; incorruptibile, quàm anima. Vnde Paul. ad Roman. 2. Deus reddet vnicuiq; secundum opera eius, ijs quidem qui gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam.

¶ Conclusio ergo confessio est catholica, sed de modo: nempe, quæ nam res sit dos hæc impassibilitatis controuertitur. Etenim cùm ad passionem requiratur & principium passiuum (est enim potentia passiua secundum Aristot. 5. Meta. principium transmutandi ab altero) & præterea agẽtis virtus, potest impassibilitas assignari, aut per hoc quod in corpore glorioso nullum sit principium passiuũ, aut per hoc quod in eo sit virtus impediens actionem agẽtis. Et vterque modus sub opinionibus versatur.

1. Opinio. Quidam enim hanc dotem statui & conditioni elementorum glorificati corporis adscribunt, dicẽtes quòd etsi corpora illa ex elementis, constent, non tamen in eis qualitates erunt actiuæ & passiuæ, atque adeò in eis non erit principium patiendi. ¶ Sed isti veritatem tollunt. & naturam veri corporis. Illæ enim qualitates sunt de perfectione elementorum ad diuersam complexionem membrorum pertinẽtes: erunt enim illic vera caro, vera ossa & sanguis: hæc autem diuersas habent complexiones quæ non nisi ex diuersa mixtura & temperamento illarum qualitatum, scilicet, caloris & frigoris constant.

2. Opinio. ¶ Et eodem pacto refutatur alia opinio dicentiũ in illis corporibus fore illas qualitates: cohibitas tamen virtute diuina ne agant. Hęc enim opinio qualitates illas poneret ociosas. Mox & easdem tolleret complexiones, quippe quæ temperata actione earum qualitatum seruantur. Adde quòd si corpora glorioſa tangantur sentientur temperatissimæ illæ qualitates: vt quando dixit discipulis suis Christus, Palpate & videte. Quanquam ab illa temperatissima actione exorbitari non possint, neq; vlla futura sit illic actio caloris naturalis in humidum naturale. Huiusmodi enim actio non sustinet nisi vitam mortalem. Præterea isti nõ ponunt dotem: quæ sit res aliqua positiuè, nisi sola prohibitio actionum naturalium: quod nõ est cõgruens naturæ corporis glorificati.

3. Opinio. ¶ Tertia ergo opinio finxit in corporibus glorioſis quandam naturam quintæ essentiæ: quã autumant in compositionem venire humani corporis ad conciliandum elementa in harmoniam quandã, vt materia fiat incorruptibilis, consona incorruptibili animæ. Hæc enim inquiunt, quinta essentia in hoc seculo dominio vincitur naturæ elementalis: sed post corporũ resurrectionem victoriam super eadem elemẽta obtinebit, atq; adeò glorioſa corpora suapte natura faciet incorruptibilia, instar cœlestium corporum. Hæc autem opinio & rei physicæ aduersa est, & theologicæ veritati.

Aduersus quintam essentiam. ¶ In compositionem enim mixtorum corporum secundum Aristotelem in libris de generatione, & de cœlo, & secundum omnes, qui verò nomine philosophorum censentur, duntaxat veniunt elementa quatuor quæ sunt sub orbe lunæ. Quarè nomine quintæ essentiæ solam cœlestem substantiam intelligunt. Ob idque illam in mixtis asserere, confictum commentum est. ¶ Præterea dotem impassibilitatis virtuti naturali tribuere, fide reclamente, non licet. Apostolus namq; loco citato, virtuti Christi dotes illas adscribit. Ait quippe, Factus est primus Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem: Qualis terrenus tales & terreni. Qualis cœlestis tales & cœlestes. Et ad Philippenses. 3. Ipse reforma-

formabit corpus humilitatis nostræ configura tum corpori claritatis suæ.

¶ Ad hæc corpus humanum ad proprietatem cœlestis gloriæ subleuari, virtutis certè Dei supernaturalis est. Virtutis enim naturalis quantumcunq; fingatur quinta essentia, non vtiq; sic posset naturam elementorum euincere, vt corpus in naturam cœlestem transmutaret.

¶ Adde quòd cùm alias dotes, quę corpori glorioso cõueniunt, ad rationem beatitudinis pertineant, atque adeò virtuti Dei per modum retributionis ei prẽmij conferantur. Idem necessum est de impassibilitate sentire.

Ratio S. Th.

¶ Ratio ergo quinta est quam Diuus Thomas in præsentiarum constituit. Causa enim impassibilitatis corporis glorioſi ex illo perfecto modo deducit, quo anima tunc corpus informabit. Nihil enim patitur passione propriè dicta nisi ab agente, quod assimilare sibi passum intendit, euincatur, & superetur. Vt patet in aqua dum ei admouetur ignis. Hæc autem victoria contingere nequit nisi forma ipsius passi debilitetur, atque eius attenuetur virtus. Post resurrectionẽ verò, sicut anima beata erit omnino Deo subiecta, ita & corpus sic erit animæ ipsi subditum, atque ab ipsa perfectum, vt nullum ei naturale agens dominari valeat, vt possit ipsum ab animæ dominio & informatione diuellere.

¶ Cæterum hanc Diui Thomæ, sententiam, & eius contrarij impugnant, & eius discipuli eo modo glossant, quem Diuus Thomas non explicat.

Paludanus.

¶ Paludanus namque distinctione. 44. quæstio. 2. & Capreolus imitatur, sic glossant Diuum Thomam, quasi intellexerit dotẽ impassibilitatis esse quãdam qualitatem, qua corpus sic animæ subditur, vt non possit ab alio agente contra voluntatem ipsius animæ vinci: quoniam anima, dicũt, nõ potest supra corpus excellentius habere dominium, quàm antea, nisi corpꝰ ipsum aliquo modo mutetur: mutatio autem terminatur ad aliquam qualitatem: ergo illa est in beatis.

Impãssibilitas an sit qualitas,

¶ Præterea dotes corporis debent correspondere dotibus animæ: animæ verò dotes sunt qualitates, vt expositum est, nẽpe, dispositiones actibus antecedentes, vel actus ipsi.

¶ Tertiò id patet ex Augustino in epistola ad Dioscorum, vbi ait, quòd in corporibus gloriosis erit perpetua sanitas & incorruptionis vigor. Et propter hanc autoritatem ait Paludanus posse teneri dotem illam esse in corpore: quamuis dicat fortasse esse in anima, vt per illã qualitatem dominium obtineat in corpus, vt nihil ei præter suam voluntatem accidat.

¶ Atque hoc potest cõfirmari similitudine status naturæ integræ: erat enim tunc corpus eatenus immortale, vt posset non mori, idq; habebat per iustitiam originalem quæ erat in anima. Cum ergo in gloria maior sit immortalitas, quia est non posse mori, id fiet per aliquam qualitatẽ. Et hæc fuit antiquior opinio Ricardi distinctione præsenti quæst. 2. art. 4.

¶ Scotus verò distinctione præsenti quæstione. 13. & Durandus dist. 44. quæst. 4. nõ aliam agnoscunt rationẽ dotis impassibilitatis, quã Dei assistentiam sua voluntate impedientis actionem contrarij agentis corporaq; subinde illa conseruantis. Arguit enim Scotus contra illã qualitatem, quia illa non potest esse de natura cœlesti, cùm sit in corpore mixto. Si verò sit materialis, vt durities, quæ incisioni resistit, tunc nõ posset esse cõtraria omnibus qualitatibus actiuis: ergo non omnem posset contrariam actionem cohibere.

Scotus & Durandus.

¶ Secundò quia quando aliquid est pluribus commune, eadem ratione omnibus inest: esse autem incorruptibile, est corporibus dãnatorum cum beatis cõmune: damnatorũ verò corpora non sunt incorruptibilia per aliquam inhærentem qualitatem: ergo nec corpora glorioſa. Sunt ergo omnia per hoc tantum incorruptibilia: quia Deus vult illa conseruare. Atque ad han sententiam annuere videtur in epistola ad Consentium. 146. Augustinus, dicens quòd sicut ab igne fornacis Chaldæorum abstulit Deus virtutem comburendi, quantũ ad aliquid, quia corpora puerorũ seruata sunt: sed mansit quantum ad aliquid, quia ille ignis cõburebat ligna, ita auferet à corporibus beatis corruptionem, licèt manebunt quãtum ad alia vera corpora.

¶ Alij demũ impassibilitatem glorificatorum corporum solum tribuunt cessationi cœlestis motus: sine quo nihil potest aut generari, aut corrumpi.

¶ Ex his autẽ postremis opinionibus, vt tres priores velut reprobas relinquamus, hæc profectò Scoti & Durandi non satis videtur rei facere. Cùm enim corpus glorioſum dicatur sitq; incorruptibile, necesse est sic ipsum incorruptibile asserere, vt hoc intrinsecus habeat. Veluti Angelus (vt supra dicebamus) natura sua est incorruptibilis & pariter cœlũ. Item cum corpus resurget in vitam æternam, necesse est, quod supposita supernaturali virtute Dei illud resuscitantis, per se ipsum naturã habeat incorruptibilitatis, sicut dicebamus de visione. Si autẽ nõ aliter esset incorruptibile quàm per Dei conseruationem, id profectò

Reprobatio illius quod impassibilis non est nisi cõseruatio.

non

non haberet ex se, sed prorsus ab extrinseco. Quare non posset simpliciter incorruptibile aut impassibile censeri. Etenim licet hominem modo Deus, vel quidpiam aliud natura sua corruptibile perpetuo statuere conseruare, nō aliter quàm cohibendo omnia agentia ne illud corrumperent, certe nec incorruptibile propriè diceretur, nec impassibile, neque diceretur homo immortalis. Quoniam hęc sunt prædicata rei intrinseca, sed solùm diceretur res diuinitus cōseruata: veluti in statu naturæ integræ conseruaretur homines per lignum vitæ.

¶ Præterea sequeretur, quod corpora glorioſa nō aliter essent incorruptibilia, quàm corpora damnatorum: quia nihil plus in se haberent in corruptibilitatis quàm illa, sed solum quia omnia per solam Dei assistentiam seruarentur, licet corpora glorioſa seruarentur insuper à passionibus: cōsequens autem est falsum: quia dotes corporis glorioſi deriuantur à beatitudine, quæ est in anima: atque adeò impassibilitas est in corpore. ¶ Ad hæc dicere corpus Christi nō aliter esse incorruptibile in cœlo, q̄ quod Deus illud supernaturaliter conseruat, est eius dignitati plurimum derogare: si autem est inse incorruptibile, taliter etiam reliqua erunt: quippe cū vt ait Paul. ei sint configuranda.

Impassibilitatis causæ.

¶ Igitur impassibilitatis corporum glorioſorum præter causas quæ sunt ab extrinseco signanda est causa intrinseca. Ab intrinseco quidem causa vna est cessatio motus cœlorū. Item quia post diem iudicij nulla erunt agentia extrinseca quæ possint corpus corrumpere, qua ratione nec elementa tunc corrumpentur. Adde & circunstantiam cœlestis loci. Nam esto vlla essent agentia contraria, non possent illi loco, sicuti neq; modo applicātur, applicari. Sed tamen nulla istarum causarum meretur nomē dotis. Signanda est ergo causa intrinseca prohibens ne corpus à calore naturali & alijs qualitatibus elemētalibus corrumpatur: atq; adeò ipsum reddens, simpliciter incorruptibile & impassibile.

Quod dos impassibilis sit qualitas.

¶ Hæc autem non absq; probabilitate potest constitui qualitas (vt ait Paludanus) corpori inhęrens vel animę: nam sic significantius seruatur, quod dotes corporis deriuentur ex anima. Quare tunc sicut lumē gloriæ eleuat animam, vt possit videre Deum, ita & dos impassibilitatis cum reliquis disponeret corpus, vt perfectissimè possit, tum informari, tum etiā moueri ab anima.

Quod non sit qualitas.

¶ Veruntamen quicquid sit de alijs, profectò impassibilitatem nō est necesse sic asserere distinctam qualitatem. Nec Diuus Thomas talem insinuat qualitatem, sed ait potius, quod ipsa animæ informatio perfecta, & indissolubilis quæ dat corpori esse perpetuum, est dos impassibilitatis. Contēplatur enim, & re vera doctè, quòd anima, quia per visionem & amorem Dei est Deo omnino subdita, ęterna vita fruēs, est potens corpus resurgens sic indisolubiliter informare. ad modum quo forma cœli suam in format materiam, atq; adeò alligat sic potentiam materiæ, vt non sit amplius vlli alterationi atq; passioni peruia, quæ à sua natura corpus distrahat.

Explicatio veritatis.

¶ At verò propterea huic sententiæ nō tāta adhibitur fides, quòd putant nonnulli D. Thomam hoc in voluntatem animæ retulisse: nempe, quòd sicut ipsa subdita est Deo, ita habeat corpus suæ voluntati subiectum, vt nihil ei prę ter eius arbitrium accidere possit nocumenti: hoc autem non esset facere corpus impassibile, sed animam omnipotētem respectu corporis cui posset omnia nocumenta cauere. Et tamen Sanctus Thomas illud non tribuit voluntati, sed naturę informationis. Itaque licèt beatus se in ignem proijceret suapte natura corpus non posset magis comburi, quàm cœlum vel angelus. Neq; ad hoc, vt Paludanus arbitratur, opus est aliqua qualitate existente in corpore. Atqui ad hunc sensum intelligitur dotē hanc deriuari ex animæ beatitudine. Et certè hoc est illud, quod ait Augustinus loco citato ad Dioscorum, Tam potentem fecit animam Deus, vt ex eius plena fœlicitate redundet in corpus sanitas perpetua & vigor incorruptibilis. Imo hoc sonat verbum Apostoli. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Certè non aliter quàm per animæ informationem. Atq; idem est. Seminatur incorruptione, resurget in incorruptionem. Resurget namque per animæ informationem.

Augustin.

¶ Et hoc constituitur discrimen inter glorioſa corpora & damnatorum: hæc enim nō sunt incorruptibilia per dotem quæ deriuetur ab animę beatitudine: alioqui essent etiā impassibilia. Quamuis vt in sum. con. gen. lib. 4. ca. 89. ait Sanctus Thomas non sint transmutabilia in alias formas, diuina virtute corpus animæ totaliter subijciente.

¶ Quocirca non est æquale exemplum in iustitia originali per quam vires inferiores erant rationi subditæ, illud quippe tantum fiebat per gratiam Dei, quam credo fuisse illam iustitiam quæ præterquàm quod reddebat hominem Deo gratum, faciebat pro illo statu illam rectitudinem. Neque erat similis immortalitatis illius status, quæ erat potestas non moriendi

di ab extrinseco per lignum vitæ proueniens. Immortalitas enim corporis glorioſi eſt tam intrinſeca, quàm incorruptibilitas cœli: quam uis ſuper naturam ei aduenia t.

Argum. ¶ Neq; Auguſtinus ad Conſentiũ citatus, vbi exẽplũ ad hoc propoſitũ inducit de tribus pueris, qui in camino ignis illæſi ſeruati ſunt, huic ſententiæ refragatur: imò ei patrocinatur. Ait enim illic carni illorum nõ eſſe additam incorruptionem, ſed igni detractam corrumpendi facultatem. Infert tamen inde quòd qui virtutem igni detraxit comburendi, potuit carnẽ poſt reſurrectionem facere, vt non poſsit corrumpi. Hoc eſt, quòd ſit per ſe incorruptibilis.

Alia ratio. ¶ Adde quòd anima tunc informans corpus ad quendam ſpiritualitatis gradum illud eleuabit, vt ſibi ad nutum ſeruiat. Ait enim. 13. de ciuitate Dei Auguſtinus, exponens illud Pauli, Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale. Non quòd caro in ſpiritum conuertetur: ſed quia ſpiritui ſumma & mirabili obtemperandi facilitate ſubdetur vſque ad implẽdam mortalitatis indiſſolubilem ſecuriſsimam voluntatẽ, omni moleſtiæ ſenſu, omni corruptibilitate detracta. Itaq; non erit aliud incorruptibilitas, quàm indiſolubilis, informatio, & coniunctio animæ cum corpore.

¶ Vnde ad illud argumẽtũ, q̃ debẽt dotes corporis, illis quæ ſunt in anima cõuenire, reſpõdetur, nõ opus eſſe, vt ſint per inde qualitates atque illæ: ſed ſicut illæ ſunt vel diſpoſitiones ad operandum, vel operationes ipſæ, ita impaſsibilitas eſt perfectiſsima animæ informatio ad perpetuum eſſe corporis.

Omnes dotes æquales. ¶ Hinc fit dotem impaſsibilitatis ſecundum ſe conſideratam, nullatenus eſſe maiorem in beata virgine quàm in infimo beato: quia incorruptibilitas eſt ipſum eſſe rei non aptum corrumpi: negatio verò hæc aut priuatio, non ſuſcipit magis, aut minus. Atq; id aſſerit Gloſſa ſuper illud. . . ad Corint. 15. Surget in incorruptione. Nempe, quòd æquale omnes habent quod pati non poſsint. Erunt tamen inæquales ex parte cauſæ. Quod eſt dicere, Habebunt cauſas inæquales: quoniam dotes dantur propter merita præcedẽtia ex fide per charitatem operante: quæ quidem merita non ſunt in omnibus paria.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum reſpondet Anſelmus in libro illo citato de ſimilitudinibus, quòd mortale in definitione hominis à Philoſophis adiectum eſt, qui non nouerunt immortalem vitam totius hominis in anima & corpore: de quo ideò ſecundum hanc vitam præſentem philoſophati ſunt. Vel poteſt dici quòd ſecundùm Philoſophum. 8. Metaphyſi. quia differentiæ eſſentiales ſunt nobis incognitæ, vtimur quandoq; differentijs accidentalibus ad ſignificãdum eſſentiales quæ ſunt accidentalium cauſæ: & ideo nomine mortalis explicantur qualitates contrariæ homini eſſentiales, quæ ſunt mortis cauſæ.

Solu. 2. arg. ¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd quamuis in corporibus glorioſis eadem permaneat materia quæ in iſtis inferioribus quantum ad ſubſtantiam quæ ſuapte natura eſt in potentia ad alias formas: eſt tamen illa potentia ligata per animæ informationem perfectam, vt nequeat ampliùs illas recipere: quod quidem ligamen nõ eſt in via, propterea quòd non ita perfectè dominatur corpori anima nec tam perfectè illud informat.

Aliud argu. ¶ Et per hoc reſpõdetur ad aliud argumẽtũ, q̃ quiſpiã hoc pacto poſſet adijcere. Cõtraria, vt 1. de genera, ait Philoſophus, ſuapte natura inuicẽ agunt & patiũtur: in corporibus autẽ glorioſis erũt qualitates contrariæ, vt dictũ eſt: ergo agẽt inuicẽ & patientur ſecundũ ſuam vltimã potentiam, atq; adeò temperamentũ vitæ corrumpere. Reſpondetur, inquam, quòd cùm elemẽtales qualitates, vt. 2. de anima ait Philoſophus, ſint animæ inſtrumenta (eius enim virtute gubernatur calor naturalis in nutriendi opere) & vbi agens principale perfectum eſt, & in inſtrumento nullus eſt defectus, nequeat actio inſtrumenti regulam tranſgredi à principali agenti præſcriptam, perfecta illa animæ informatio qualitas moderatur, ne poſsint à debito temperamẽto exorbitari. Doctrina eſt Auguſtini loco citato ad Conſentium dicẽtis, Auguſti. q̃ Deus qui ignem fornacis trium puerorum ratenus compeſcuit, ne illorum corpora comburet: ſeruando in eo tamen naturam, qua poſſet vrere ligna poteſt de iſta viſibili & tractabili natura corporũ, quibuſdã manentibus qualitatibus, alias auferre, atq; adeò efficere, vt qualitates maneant contrariæ, ſine facultate diſtemperandi corpus.

2. Cõcluſio. ¶ Secũda cõcluſio. Corpora ſanctorũ patiẽtur paſsione perfectiua, nẽpe, recipiẽdo ſpecies ſenſibiles in ſenſorijs organis ad ſentiẽdũ. Negari enim nõ poteſt quin ſentiãt: quia corpora glorioſa reſurgẽt, vt diſt. 44. dicebamus, perfecta abſq; aliqua labe aut vitio: ergo habebũt organa ſenſus: ſi autem illa eſſent omnia perpetua ocioſa, tunc vita ſanctorũ quãtum ad corpora ſomno potiùs ſimilis eſſet quàm vigilantium vitæ, quod opinari non decet. Secundo, quia vis ſenſitiua propinquior eſt & vicinior ſpirituali virtuti animæ quàm reliquũ corpus,

ſed,

sed corpus sanctorũ sua suscipiet præmia promeritis, veluti, & corpora damnatorũ sua promeritis supplicia: ergo & vis sensitiua corporis glorioſi non frustrabitur: veluti in damnatis suas patietur tristitias, delectatio verò sensus non nisi per eorum vsus percipitur.

¶ Tertiò, sancti mouebuntur motu animali, nam (vt habetur Sapien. 3.) tanquàm scientillæ in arundineto discurrent: motus verò animalis non fit sine ducatu sensus. Certissimum ergo est beatorum sensus suis potiri vsibus. Neque de hoc vllus ambigit. Quoniam huiusmodi passio adeò corruptionem corporum non machinatur, vt sit eius perfectio. Veruntamen de modo est controuersia. Nam quoniam solent cum sensorijs speciebus qualitates materiales in organis recipi, quæ eorum temperamentum lædunt, vt in auditu patet & in odoratu & potissimum in gustu & tactu, nonnulli negauerunt sensationes in corporibus glorioſis per susceptionem fieri ab obiecto, sed extra mittendo. Alij verò dixerunt sensus externos ab internis suscipere species vice versa qua modo interiores ab exterioribus eas modo suscipiunt.

Duo modi errandi de beatorũ sensationibus.

¶ Neuter tamen istorum modorũ rationi consentaneus est. Quoniã potentiæ sensitiuæ non mutabunt naturam suam: sunt autem potentiæ non quidem actiuæ, vt extra mittant, sed passiuæ vt intus suscipiant: idq; respectu suorũ obiectorum. Igitur neq; sentire nisi per susceptas species possunt, neq; illas nisi à suis proprijs obiectis suscipere. Attamen cùm corpora illa non sint susceptiua qualitatum materialium, recipient species spirituales, eo gradu, quẽ vnusquilibet sensus exigit.

¶ Sed maior ambiguitas est vtrùm omnes sensus, suos illic habebunt vsus. De hoc adhibetur tertia conclusio. Certũ est quòd visus suo fungetur officio. In hanc enim cõclusionẽ vnanimi consensu omnes conueniunt. August. quidem. 22. de ciuita. Dei capit. penultim. differit vtrùm corporeo visu tunc videbunt, propterea quòd oculus erit spiritualis. Nihilominus certum est illa non posse videre. Quia spiritualia, sub nullo cadunt obiecto sensus, atque adeò neq; sub facultate potentiæ aut sensorij organi. Proculdubio tamẽ videbunt sancti cœlestia corpora, & simili ratione se inuicem. Est enim visus sensuum dignissimus, cuius species inter omnes sensibiles plurimum spiritualitatis habent: nulla ergo ratio vetat quominus beati illo fruantur dignissimo sensu. Illius enim medium ad videndum, est lumen, quod est cœlestis qualitas: & inter corporum dotes vna est claritas eidem sensui accommoda: videbunt ergo amœnissimum cœlorum splẽdorem & sanctorum fulgentia corpora. Quinimo & hunc inferiorem elementorum orbem, quæ ideo (vt supra diximus) fore claritatis illustranda. Et accedit ratio potissima, quod omnes oculis corporalibus videbunt Christum ad iudicium in forma humana venientem: iuxta illud Apoc. 1. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, atq; adeò ipsum perpetuò aspicient in gloria. Imò illa inter accidentales potissima erit fœlicitas.

3. Conclusi.

¶ Vnum tamen argumẽtum poterit forte quempiam ancipitem tenere. Cùm species visibiles nõ possint nisi per aerem multiplicari, aut per corpus diaphanum, quod sit transparẽs, & sanctorum locus sit interna pars cœli quæ solida est, & opaca, vt stellæ testantur, quæ nisi opacitatem haberent, non possent solis radios quos suscipiunt, reuerberare, non apparet quomodo per mediũ cœlũ multiplicabuntur, vt possit beatus distantem alium videre. Respondetur quòd etsi cœlũ adeò esset opacũ, vt penetrari speciebus nõ posset, tamen ratione status penetraretur. Nam & penetrabitur cum corporibus glorioſis. Sed tamen miraculum hoc non erit necessarium, quia cœlum empyreum est vsq; adeò transparens, & lucidum, vt multo melius per ipsum quàm per purissimam crystallũ visibiles species diffundãtur. Non enim est sicut astra quæ foras emittunt lucem, vt supra diximus, sed sicut illuminatus aer. Quinimò hinc aliud emergit argumentum in contrarium. Eximium enim lumẽ in speculo, vt experiẽtia docet, impedit ne per species obiecti in ipso receptas ipsum earũ obiectum videatur: ergo tam ingens splendoris vehementia obstaculo erit tum ne obiecta possint species diffundere, tum ne pupilla tanta claritate suffusa possit illas suscipere.

Arg contra cõclusionẽ.

Argumen.

¶ Præterea beati non poterunt ad tantam distantiam videre: præsertim si, vt par est, omnes visu corporeo intueri habent Christum.

Aliud argu.

¶ Veruntamen respõdetur ad primum, quòd vehementia luminis nil per se obstat visui, quinimo quo splendidius est, melius ad videndũ seruit: nisi visui debilitas obstet, vt in vespertilione respectu solis. In speculo enim ob id nõ videtur obiectum per species in ipso reflexas, quòd ipsas reflectere nequit, nisi dorsum opacum habeat, qua ratione illi à tergo adhibetur plumbum, quod obscuritatẽ faciat: & quia nimius radiorum solarium fulgor illam obscuritatem contegit, obstat ne in speculo videatur obiectum. In cœlo verò, quia nulla erit potentiæ debilitas: nil luminis vehementia obstabit visui, quinetiam limpidissimæ erit visionis

Responsio.

causa

causa. Et pariter respõdetur ad secundũ, quòd accutissima illic erit acies & acumen visus: & ideo tenuissimo cono & angulo specierũ immutabitur, atq; adeò à quàm longissima distãtia videbunt.

¶ Et re vera siue hoc sic fiat ex natura oculi, & luminis, siue supernaturali virtute: piè tamen credendum, omnes semper visuros Christi humanitatẽ. Imò & ex beatis se inuicem multos: præsertim quòd, vt infra videbimus, moueri poterunt ad videndũ nunc alios, tunc verò alios.

¶ Secundus sensus ordine & spiritualitatis & eminentiæ in cerebro est auditus, quem nonnulli negant vsum illic habiturum, dicentes quòd solus visus & tactus suis officijs fungentur. Statuitur nihilominus quarta conclusio. Auditus etiam in illa fœlicitate habebit vsum fœliciſsimum. De huiusce modi sensatiõibus: vt Augustinus. 22. de ciuita. Dei cap. vlti. ait nihil temere definire debemus: quia nec excogitare illa quę illic euenient possumus. Sunt nãque vt est apud Sapientem, cogitationes mortalium timidæ, incertæq; prouidentiæ nostræ. Veruntamẽ de illis modulo nostro possumus vtcunquè coniectari.

4. Conclus. de auditu.

Coniectura cõclusionis.

¶ Coniectura autem est, vt quicquid ad gloriam Dei sanctorumque attinet, quæ in alia æternitate æstimari crediq; facile possit, affirmetur. Soni verò & harmonia, quę perfectum est auditus obiectum, nil illius æternitatis vetat, quominus intonari possint, & audiri. Illa enim quatuor animalia quæ Ioanni Apoca. 4. apparuisse referuntur, ait Ioannes, quòd requiem non habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus omnipotens. Quod ecclesia quotidie in sacris referens, Deum ipsum precatur, vt cum ipsis angelis, qui quotidie clamare nõ cessant, nostros cantus admittat. Cũm ergo musica hæc ad literã possit absq; vlla absurditate intelligi, nulla est ratio, cur sic non intelligantur. Vnde & super illud Psalmi penultimi. Exultabunt sancti in gloria, & exultationes Dei in gutture eorũ ait Augustinus, quod sanctorum corda & linguæ non cessabunt laudare Deum.

2. Ratio.

¶ Secundo. Cum vsus linguæ ad exprimendũ humanos conceptus natura hominibus ea ratione concesserit, quòd homo est animal politicũ, & natum in societate viuere: quæ quidem societas, per huiusmodi conceptuum communicationem colitur, & vegetatur, ratio non permittit, quòd sancti in cœlo, vbi natura perficiẽda est, illo dono frustrentur. Nam etsi ad beatitudinem essentialẽ sat beatis sit in verbo ea videre, quæ illos fœlices faciunt, erit tamen per quàm iucundum fratribus habitãtibus in vnũ colloquia secum inuicem nectere, & multò fœlicius laudes Dei, quas mente concipiunt, linguis efferre: quandoquidem & in hac ecclesia militãti illis vocalibus laudibus Deus colatur, & in alia triumphanti corpora etiam habebũt sancti.

3. Ratio.

¶ Tertiò. Sicut pulchrũ delectat visum ita & auditum suauitas musicę, adeò vt Pythagoras cœlestes orbes suis motibus cogitaret harmoniã facere: ergo sicut oculi illic suo nõ frustrabuntur gaudio & lætitia, ita neq; aures.

4. Ratio.

¶ Accedit illud quod supra diximus. Nempe, sententiam illam. Esuriui & dedistis mihi manducare, &c. Et venite benedicti patris mei sonora voce pronũciatum iri. Quod si ita fiet, nihil mirum si contemplemur Christum nonnunquam beatissimę matri & reliquis sanctis eum laudantibus vicissim loquutum ire. Illa enim vita erit in corpore & anima iocundissima, nõ ergo est cur vel Christum, vel reliquos sanctos mutos fore credamus. Quòd si non erunt muti, certè neque surdi.

Nota.

¶ At verò quamuis loco citato in Apocaly. dicatur, quòd requiem non habent clamantia, fortasse non tam ad rigorem literæ intelligitur sed quòd clamabant ordine quodam & per vices cantus quandoquè pausando.

Magnũ arg. contra conclusionem.

¶ Tota verò difficultas in hac suscipienda sententia hucincumbit, quod vocalis sermo quo modo fiat non intelligitur nisi aeris verberatione, qui in cœlo non est, item neq; fieri potest in corpore solido, quod inscindi nequeat. Nã vox multiplicatur per motum: at vero corpus cœleste discindi non est possibile.

¶ Ad hoc Diuus Thomas in secundo sentent. dist. 2. quæst. 2. art. 2. bifariam respondet. Vno modo, quòd soni illi & voces multiplicabuntur per sonoras species sine motu, atq; adeò sine incisione corporis: ad modum quo species visibiles multiplicantur sine incisione aeris. Nihilominus adhibet solutionem secundam, quòd possunt multiplicari soni per incisionẽ partium cœli empyrei, quod eius ignobilitati non est tribuendum: eo quòd factum sit propter beatorum statum, & scinditur impulsiõe beatæ linguę. Et Ricardus distinctione præsenti. art. 4. quæstio. 3. hanc secundam amplectitur opinionem, quæ ideo videtur fuisse antiqua. Neque inde infertur ait Diuus Thomas, cœlũ illud esse corruptibile: quoniam raritas inquit, & densitas illius cœli non sunt eiusdem rationis cum eiusdem qualitatibus quæ sunt apud nos. Ob idq; licèt partes, dum discindũtur condensentur, & dũ concurrunt, rarefiant, non ideo corpus est corruptibile.

Ricardus.

¶ At verò profectò non est facile sic de incorruptibili cœlo sentire: dū scindi corruptio sit. Præterea est argumentum ex qua materia voces illæ fiant. Nam si dicas fieri ex aere quod in pulmone latet, cum illo expirato, qui finitus est, non posset alius inspirari, facilè materia illarum vocum absumeretur. Et ideo fortasse voces illę per species spirituales, ceu visibiles, modo nobis occulto efformantur.

¶ Tres alij sensus plus habent materialitatis: inter illos verò minus olfactus, cuius ideo organum in cerebro eminentius est organo gustus,
5. Cōclusio. de quo statuitur quinta conclusio. Odor illic suauissimus sentietur. Est tamen hic adnotandum, quòd in illa fœlicitate nullum erit prorsus corpus nisi cœlum, & corpora glorioſa. Quare nullus illic potest esse odor extraneus sicuti apud nos florum, aut fructuum, aut pigmentorum. Quocirca illud Apocalypsis. 5. de senioribus illis habentibus singulis phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum, & quicquid simile in sacris literis reperiatur, per metaphoram intelligendum est. Orationes enim, vt est in psalmo. 140. Sicut odoriferum incensum diriguntur in conspectu Dei. Veruntamen corpora ipsa glorioſa erunt odorifera ob temperatissimam primarum qualitatum complexionem: stomachus, inquam, substantia erit odorifera plenus, & reliqui humores odorem mittent. Etenim si sanctorum cadauera in terris odore fragrant, nihil mirum, si eadem resurgentia corpora in cœlesti beatitudine cœlestibus odoribus recreentur.

Argum. ¶ Quòd si arguas odorem non emitti nisi per effumationem, vt apud nos apparet. Respondetur hoc accidere propter humiditatem quæ odoris sedes est, quæ vt illum emittat, igne est resoluenda. Non tamen hoc de essentia odoris censetur. Nam vultures à remotissima distan-
6 Conclusi. tia cadauera olfactu præsentiscunt, ad quam fœtoris fumus pertingere nequit.

¶ Reliqui duo sensus, nempe, gustus, & tactus omnino sunt materiales: gustus enim pars quædam est tactus. De tactu ergo subiungitur sexta conclusio, quæ cūctis est receptissima. Vsus tactus erit in patria: nam beati per orbes cœlestes transeuntes, & in empyreo existentes, tactum cœlorum sentient, quamuis per illos penetrent, & poterunt se inuicem manu tangere, & amplexari: tactus enim ille nihil ad corruptionem corporum machinabitur, sed erit sensus perfectio: quoniam species tangibiles non secum deferent reales qualitates, sicuti in nobis caloris & frigoris, iusto temperamento humano corpori aduersæ: quia illa beata corpora non patientur passione proprie dicta distemperante corpus, sed recipient illas species spirituali modo, vt visibiles. Quinimò & homines non glorificati poterunt glorificatum corpus tangere: nam qui per eundem locum quo ipsum est vellet transire, non posset.

¶ Quinetiam corpora glorioſa nō solum tangibilia sunt, verùm & palpantur. Cuius testimonium exhibuit Christus Lucæ vltimo, dicens discipulis, palpate, & videte. Palpare enim plus quippiam addit super id quod est tangere. Primæ enim qualitates, vt caliditas, frigiditas, tangibiles sunt: & ideo elemēta in quibus existūt, tanguntur, vt aer, aqua & ignis, nō tamen palpantur, quia non sunt consistentia, & solida, requiritur enim ad hoc quòd res sit palpabilis, vt suo proprio termino consistat. Palpare.

¶ De gustu verò adhibetur septima, postrema que conclusio. Gustus proprium vsum non ha 7. Conclus. bebit per saporem extrinsecum. Certum enim est quòd illic, vt ait Christus, neq; nubent, neq; nubentur, atqueadeò nullus erit cibi potusue vsus, quia neq; erit animalis vita. Etenim cum sapor non propter se à natura fuerit animalibus tributus, sed propter necessitatem cibi, & potus, nulla erit frustratio, si illa necessitate cessante, nullusillic sit sapor. Nihilominus probabilitate non caret ex optimo qualitatum tēperamento perinde humorem aliquem perpetuum inesse illic linguæ, vt diximus odorem etiā in corpus diffundi: nempe, vt beati nullo vsu sensus corporei frustrentur: humor autem ille saporem faciet omnium suauissimum, qui est in hac vita mortali.

¶ Circa huiusmodi autem sensationes omnes poterit quis dubitare, vtrùm per illas beat' noua concipiet rerum iudicia. Respondetur autē Iudicium sensus. quòd recipiet noua iudicia sensus communis, quæ sunt noua experimenta, nonautem noua iudicia intellectus: quoniam beatus omnia quæ ad suum statum attinent, scit, licèt sit postea experturus. Quemadmodum Astrologus sciēs futuram eclypsin postea illam experitur. Vnde quod ait supra citatus August. illic non fore cogitationes volubiles, intelligitur de intellectualibus iudicijs.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm subtilitas sit inter dotes corporis glorioſi connumeranda:

Secunda

Secũda dos est subtilitas,quã dixi mus impassibilitati esse annexã, & ideo de illa quęritur vtrũ sit in ter dotes corporis glorioſi cõnumeranda.Et arguitur à parte negatiua. Dotes corporis glorioſi excedũt ſimiles oẽs qualitates naturales:vt claritatẽ ſolis:& agilitas perniciſsimũ ventorũ volatum:ergo ſi illic erit ſubtilitas,debet ſubtilitates omniũ corporũ naturaliũ excedere,vt aeris : in tanta vero ſubtilitate nequit humana natura ſeruari.

Partis negatiuæ,ar.1.

2. Argumẽt. ¶Secũdò arguitur.Si ſubtilitatis dos erit incorpore glorioſo effectus eius vt fertur, erit vt glorificatũ corpus cũ alio ſe corpore in eodẽ loco penetrare valeat. Reformabitur enim corpus humilitatis noſtræ, vt ad Philippenſes. 3. ait, Paulus,configuratum corpori claritatis Chriſti, & Chriſtus poſt reſurrectionẽ, vt refertur Ioannis.20.ianuis clauſis ad diſcipulos ingreſſus eſt:conſequens tamen videtur falſum. Nã dos ſubtiliitatis nequit à corpore corpulẽtiam qua locum replet auferre:illa vero permanente non poteſt ſe cũ alio corpore penetrare.

3 Argumẽt. ¶Tertiò.Si ſubtilitas ad dotes corporis glorioſi pertineret,faceret ipſum non eſſe palpabile, tum quòd Gregorius in Homilia octaua paſchę.Corrumpi,inquit,neceſſe eſt quod palpatur,tum quòd ſi palpabile eſſet, reſiſteret alteri corpori eundem ſecum intrantem locum, atq; adeò non valeret ſe cũ illo penetrare.Quòd autem non faciat corpus impalpabile, docuit Chriſtus Lucæ vltim. dicens diſcipulis poſt reſurrectionem,Palpate & videte: nulla ergo erit dos ſubtilitatis.

Pars affirmatiua, ¶ In contrarium eſt verbum citatum Apoſtoli primæ ad Corint. 15. Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale, ideſt, ſpiritui ſimile, ſubtilitas enim corporis ſpiritualitatem deſignat.

¶ Ad hanc quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Eſt tamen primũ animadUertendum, quòd ſubtilitatis nomine ſpiritualitas corporis glorioſi deſignatur, vt in verbo Apoſtoli citato innuitur. Nomen autem ſubtilitatis,vt patet in aqua,& præcipue in aere, à penetratiua virtute ſumptum eſt. Nam, vt. 2. de genera. ait Philoſophus, ſubtile eſt, quòd eſt partibus ac partium partibus ſubintrandis aptum. Ob naturam enim humidi, quod malè termino proprio terminatur, bene tamen alieno, vt in aqua conſpicimus, corpus quod tãgit vſq; ad minimam partem influit: & ideo figuram vaſis in quo recipitur facilè ſuſcipit, non proprio ſed alieno termino contenta.

Subtilitatis nomen.

Duplex ſubtilitas,

¶Hæc autem penetrãdi virtus, quæ ſubtilitas dicitur, aut ex tenuitate quantitatis prouenit, vt in acus cuſpide,aut ex raritatis qualitate, vt in aere. Tenuitas namque materiæ ſecundum latum & profundũ, licèt res ſit longa, vt acus, facit, vt facile penetret. Et hæc ſubtilitas dicitur acuties. Similiter paucitas materiæ, vnde raritas naſcitur,eundem habet effectũ: & ideo aqua,& plus aer,& plurimum ignis,nomẽ ſubtilitatis obtinent,in quib⁹ forma materiæ propter eiuſdem materiæ paucitatem optime dominatur. At quia ſubtilitate primi generis ratione acutiei quantitatis, trãslatum eſt nomen ad res alias quæ virtutem habent penetrandi, ſiue corporeæ ſint, vt Sol, cuius virtus ad intima rerũ penetrat, ſiue ſpirituales, vt eſt intellectus, qui rerum veritates penitiſsimas ſeruta tur.Et pariter dicitur ſubtiliſsim⁹ viſus,qui vſquè ad minima videnda penetrat: & pari modo tactus,atq; alius quiuis ſenſus.

¶ Subtilitatem ergo trifariam corporibus glo rioſis diuerſi tribuerũt hęretici : namque quos Auguſtinus refert,opinati ſunt corpus glorioſum conuertendum eſſe in ſpiritum ſecũdum ſubſtantiam,qualis eſt ipſa anima. Quem errorem cõfutat lib.13.de ciuit.Dei cap.23.

3. Modi dicẽdi.

¶Conuincitur enim illorum error, vt libr. De duabus naturis oſtendit Boetius. Primò, quia tranſitus vnius in alterum fieri nequit, niſi in materia communicent:materia autem corpori & ſpiritui communis eſſe non poteſt, quandoquidem ſpiritualia immaterialia ſunt.

Hæreſis reprobatio,

¶Secundò, quia tunc corpora mortua nõ eadem reſurgerent,neq; homo poſt reſurrectionem conſtaret ex corpore, & anima.

¶Tertiò, quia ſi corpora cõuertenda eſſent in ſpiritum,conuerterentur in animam, & ſic Apoſtolus non dixiſſet, reſurget ſpirituale, ſed animale:& tamen non dixit niſi quod ſemina tur animale,reſurget ſpirituale, hoc eſt ſemina tur terrenum,& graue tanquàm vitam habens animalem,& mortalem:& reſurget ſpirituale, id eſt, ad modum ſpiritus animæ obtemperans.

¶Alij deinde hæretici dixerunt, quòd corpora reſurgent ſpiritualia propter materiæ paucitatem & raritatem.Itaq; erunt aerea, vt libr. 14.Mora.ca.31.refert.Fuit enim Euticius Conſtantinopolitanus epiſcopus, cũ quo Gregorius de hac re congreſſus fuit. Aiebat enim q; non reſurget corpus palpabile.Hæreſis autem hæc condemnatur verbo illo Chriſti Lucæ vltimo,Palpate & videte. Quæ quidem verba blaſphemus ille aiebat Chriſtum dixiſſe, non quia palpabile habebat corpus,ſed vt diſcipulis reſurrexiſſe ſe perſuaderet. At verò ſi verũ

Alij hæretici

non dicebat, quomodo verum persuadebat? Præsertim cum subiunxerit, Spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis habere? Si enim corpora resurgentium essent aerea, essent sicut phantasmata, vt Apostoli putabant esse corpus Christi neque ossibus, neq; vera carne compacta, quia os & caro tantam non ferunt raritatem, & tamen Iob cap. 19. In carne mea, inquit, videbo Deum.

1. Conclusi. ¶ His ergo erroribus reiectis sit prima conclusio. Corpora glorioſa habebũt ſubtilitatis dotem propter cõpletiſsimam eorum perfectionem & aptiſsimam complexionem, qua erunt animæ dominio inſtar ſpiritus ſubdita. Quem admodum aer & aqua formã continentis vaſis promptiſsimo obſequio ſuſcipiunt.

¶ Hanc autem corporis perfectionem quidã, vt ſupra retulimus, quintæ eſſentiæ abſcribebant, quæ elementis tunc maximè dominabitur. Sed iam diximus hanc quintam eſſentiam locum in elementis non habere, neq; poſſe illa ſic euincere, vt in naturam cœleſtem vertant, ſed quintam eſſentiam ſolùm eſſe cœlorũ naturam. Non ergo aliunde dos ſubtilitatis conuenit corporibus quam ex dominio animę perfectiſsimè dominãtis, actuantiſq; corpus. Quo fit, vt hæc dos non antecedat, ſed ſubſequatur animæ informationem: per quam corpori tribuit eſſe, vt diximus, incorruptibile & impaſſibile, atq; adeò aptitudo illa & facilitas, vt perfectiſsimè obtemperet. Nam forma ſuas ſecũ affert diſpoſitiones tãquam proprias eius paſſiones, vt patet de forma ignis cum in materia inducitur. ¶ Differentiam autem impaſsibilitatis à ſubtilitate & agilitate D. Thomas ſic conſtituit, quòd ſubtilitas ſit omnium prima, videlicèt, per quã corpus aptè & ideò ſuſcipit formam ſub ratione informantis ipſum, dantiſq; ei eſſe perpetuum: inſtar aeris & aquæ, quæ propter ſuã ſubtilitatem facillimè ſuſcipit vaſis continentis formam. Sed agilitas conuenit ei quatenus ſubijcitur eidem animæ ceu motori: & claritas quatenus ſubijcitur ad alias operationes: impaſsibilitas verò quatenus anima illud conſeruat. Quo circa impaſsibilitas ſecundum Sanctum Thomam non erit prima ſed vltima dotium.

Cõtra quintã eſſentiam.

Cõſtitutio S. Thom.

Alia ratio diſtinguẽdi dotes.

¶ Durandus verò diſtinctione. 44. quæſtione. 5. quem Paludanus ſequitur quæſtione. 3. aliam rationem affert, nempe, quòd dos impaſsibilitatis conueniat corpori omnium prima, ſcilicet, quatenus ſubditur animæ in ratione formæ dantis ei eſſe perpetuum: ſubtilitas verò ſit ſecunda, qua, ſcilicet, ſubditur eidem animæ: vt motori quantum ad reliquas operationes præter localem motum, quales ſunt ſenſationes & appetitiones appetitus ſenſitiui. Sed agilitas quatenus animæ obediens eſt in motu locali. At verò tunc non reſtaret ratio, qua claritas ei conueniret: & ideò ſi impaſſibilitas ponatur prima, quod re vera eò quòd eſſe perpetuum actiones præcedit, congruentiſsimum eſt, ſic videtur ordo iſtarum dotium conſtituendus. Sunt enim in omnibus tria, ſcilicet, eſſe, quod eſt omnium fundamentum. Et potentiæ ad operandum, quæ inde proximè effluunt, ac denique operationes. Impaſsibilitas ergo eſt diſpoſitio corporis recipientis perfectum eſſe. Subtilitas verò poteſt ei annecti ſecundum eorum opinionem, qui aiunt ratione illius poſſe corpus glorioſum penetrari cũ alio corpore, quia hoc eſt genus incorruptibilitatis non cedere alteri in eodem loco. Si verò cum Sanct. Thom. id negetur, dicendum fortè quod per ſubtilitatem corpus fit idoneum: ob temperatque animæ in ſuſcipiendis facilè potentijs & organis & viribus, ac demum debitis complexionibus, corporis quæ proximè fluunt ex eſſentia hominis, vt aptum fiat ad operandum: veluti ſubtilia, vt aer & ignis maximè mobilia ſunt. Claritas verò pertinet ad operationem ſenſuum, & maximè viſus: ac demũ agilitas ad localem motum.

Sent. autho.

¶ Et per hoc ſolutum reſtat primum argumentum. Subtilitas namque corporis glorioſi non prouenit ex acumine quantitatis, vt in acu, aut ex paruitate & raritate materię, vt in aqua, vel aere. Nam tanta eſt materia in corpore glorioſo quanta ad debitam hominis compoſitionem neceſſaria eſt: ſed dos ſubtilitatis eſt habilitas, vt corpus debitè ab anima, vel informetur vt ait D. Thomas, vel vt potentias & organa & debitas vires ſuſcipiat ad operandum.

Solut. 1. arg.

¶ Hinc ambiguitatis colligitur ſolutio de eſſentia huius dotis, ſit ne qualitas diſtincta à corpore. Scotus enim diſtinctione præſenti quæ. 16. negat eſſe qualitatem, cui Durandus adſtipulatur diſtinctione. 44. quæſtione quinta. Sed Paludanus quæſtione. 3. probabile exiſtimat eſſe qualitatem. At verò Diuus Thomas id non inſinuat. Neque verò opus eſt has qualitates abſque neceſsitate multiplicare. Vnde ſicut de impaſsibilitate diximus, ita & de ſubtilitate dicere poſſumus, quòd non ſit aliud, quã habilitas corporis propter animæ informationem, vt facile vires & potentias accipiat operandi quæ ex ipſo eſſe perpetuo effluunt. Tametſi non magni referat dicere, quod ſit qualitas. ¶ De effectu autem huius dotis etiam controuertitur. Vtrùm, ſcilicet, virtute illius

poſsit

posit corpus glorioſum cum alio ſe penetrare : hæc autem quæſtio aliam præſupponit. Vtrùm ſcilicèt, id ſit ſiue poſsibile virtute dotis, ſiue alia diuina.

Cœli nõ ſũt dibiſibiles.

¶ Primum omnium opinari quis forſan poſſet nulla opus eſſe corpori glorioſo virtute penetrandi ſe cum cœlo empyreo : ſed quòd cœlum poſſet diuidi ſicuti aer vel aqua. Dixit enim (vt paulò ante retulimus Sanctus Thomas. 2. ſententiarum. quæſtione. 2. articulo. 2.) quòd diuiditur ad formandas beatorum voces, idque ipſum opinatur Ricardus diſtinctione præſenti. quæſtione. 3. articulo. 4. At verò hoc certè non eſt bene opinabile. Tum quòd, nec voces videtur illic formari ex aere, tum quòd non eſt intellectu facile quomodo corpus illud ſit incorruptibile, & tamen ſit diuiſibile. Vnde Iob. 37. Cæli velut ære ſolidiſsimi fundati ſunt. Quare nec Diuus Thomas nec Ricardus fateri audent, quòd diuidantur ad motum corporum glorificatorum quic quid de ſono dixerint. Præſertim quòd de alijs ſpheris cœleſtibus inferioribus ſuſpicatur nemo, eſſe diuiſibiles, per quas tamen aſcẽdit Chriſtus aſcendentque beati reſumptis corporibus.

¶ Quò ergo ad penetrationem redeamus eam Philoſophi conſtanter negabunt. Enimuerò, vt Philoſophus, & Commentator. 4. Phyſico. capitul. de vacuo docent, impoſsibilitas eſſendi duo corpora in eodem loco ex eorum mathematicis terminis prouenit : vocant autem mathematicos terminos dimenſiones quantitatis. Quare dicunt, quòd ſi cubus, nempe quadrata quantitas, abſque Phyſico corpore eſſet in loco, non poſſet ſecum aliud corpus ibidem compati, ſecus ſi ſint duo corpora vnica habentia quantitatem, vt materia & forma : materia enim & forma ligni in eodem ſunt loco adæquato. Hinc ergo lumine naturali colligitur duo corpora non poſſe penetratiuè in eodem exiſtere loco. Quinuerò Durandus in. 4. diſtinctione. 44. quæſtione. 6. cui Paludanus adſtipulatur quæſtione 3. tanquàm probabilem opinionem ſuſtinet, quòd per nullam potentiam Deus poteſt facere, vt duo corpora in eodem loco ſe penetrent ſimul. Et ratio eius eſt, quoniam non minus neceſſe eſt duo corpora diſtingui ad inuicem ſitu & loco, quàm partes eiuſdem corporis ſitu inter ſe diſtare : nam cùm ante diuiſionem neceſſe erat partes diſtare loco, in ipſum neceſſe erit poſtquam ſunt duo : partes autem eiuſdem corporis non poſſunt eſſe ſimul : quia de intrinſeca ratione cuiuſque corporis eſt habere partem extra partem ſitu & loco diſtantes : ergo & duo corpora neceſſe eſt ſic diſtare.

Duran & Paludanus.

¶ Et confirmatur eadem minor propoſitio : quoniam ſi non eſſet neceſſe partes eiuſdem corporis diſtare, poſſet ſecunda medietas poni in eodem loco cum prima : & rurſus ſi illic conſideres duas medietates, poſſet poni ſecunda vbi eſt prima : atq; adeò ſic conduplicãdo poſſet cœlũ poni in loco vnius grani milij, quod non eſt opinabile.

¶ Tertium argumentum ſumitur ex Boetio li bro primo de Trinitate cap. 1. vbi ait quod differentia indiuidualis ſumitur ex accidentibus : duo enim homines non genere aut ſpecie, ſed accidentibus diſtant : potiſsimum autem eſt locus, & ideo fingere (inquit) duo corpora in vno loco non poſſumus. Alia afferunt minoris efficaciæ argumenta. Boetius.

¶ His tamen nihil obſtantibus ſubiungitur ſecunda concluſio. Per diuinam omnipotentiam fieri poteſt, vt duo corpora in eodem loco ſimul conſiſtant. At verò cùm hoc per naturam fieri nequeat, non poteſt concluſio ratione naturali monſtrari, neque vllus merè philoſophus eam reciperet, ſed ſatis eſt ſuppoſita fide rationes quæ contrariæ apparent diſſoluere. Eſt ergo concluſio de fide ſaltem ſecundum communem ſcripturę ſacræ interpretationem. Sane cùm Chriſtus illæſis concluſiſque virgineis clauſtris natus fuerit, & occluſo ſepulchro reſurrexerit, & ad diſcipulos obſeratis ianuis ingreſſus fuerit, & per cœlorum corpora aſcendens ad patrem abſque eorum inciſione penetrauerit, & ſimiliter in die iudicij aſcendent cum eo beati in corporibus glorioſis, & cum cœlo ſe Empyreo penetrabunt. 2. Cõcluſio. Sacra teſtũ

¶ Durandus quidem & Paludanus ad omnia iſta reſpondere nituntur, quaſi non ſint de fide. Aiunt quippe, quòd fortè latera vaſis intemeratæ virginis abſque ruptione poterant dilatari : & cœli ſcindi virtute diuina. Neque expreſſe habetur, vt aiunt, in euangelio quòd Chriſtus clauſo ſepulchro reſurrexit, aut quod per fores clauſas fuerit ingreſſus, ſed quòd erãt clauſæ dum venit. Durandi reſponſa.

¶ Sunt autem cauillationes iſtę minimè tutæ : imò videntur ſacris textibus inimicæ. Quare Damaſcenus libro. 3. cap. vltimo. Corpus, inquit, glorioſum erit ſpirituale quale fuit corpus domini poſt reſurrectionem, clauſis ianuis pertranſiens. ¶ Ratio ergo poſsibilitatis huius, vt ait Diuus Thom. eſt quòd neceſsitas, vt quodcunq; corpus vnum ſibi proprium ven- Reprobatio.

dicet locum, neque eundem duo simul naturaliter replere valeant, est diuersitas materiæ quæ distinctionem situs exigit: vnde prouenit: vt cùm duo permixtionem in vnum coeunt, nequeat id fieri, nisi vtroque destructo vnum fiat tertium: vt dum aqua infunditur vino. Igitur cùm esse cuiusque corporis à suis intrinsecis principijs: ceu à causa secunda pendeat: à Deo vero tanquam à causa prima, & quicquid Deus facit cum causa secunda, facere se solo possit præter ordinem eiusdem causæ, potest duo corpora, vtroque in suo esse conseruato, in eodem loco ponere. Quemadmodum accidens quod naturaliter mediante subiecto conseruat, potest subiecto destructo se solo cõseruare: vt fides nos in sancto sacramento docet.

¶ Secundò id probatur. Sicut forma & materia lapidem componentes sunt per eandem quantitatem in eodem loco, potest Deus eodem loco supernaturaliter seruare separatas, suam vtique quantitatem tribuendo.

Redargutio Scoti.

¶ Scotus verò loco citato distinctio. præsenti quæstio. 16. hanc rationem Diui Thom. refutat. Impossibile enim, inquit, est, quòd Deus rem aliquam absque suis principijs intrinsecis conseruet, cuius contrarium hic Diuus Thomas affirmare videtur. At verò Diuus Thomas nunquam id somniauit: nam quando duo corpora virtute diuina sunt in eodem loco, vtriusque principia intrinseca illic seruantur. Sed vult dicere, quòd cùm duo esse distincta duorum indiuiduorum pendeant à distinctione materiæ, & distinctio materiæ ex distinctis sitibus in diuersis locis, facit Deus, vt quamuis non sint in diuersis locis, nec habeant diuersos situs, habeant esse distincta in eodem loco.

Alia ratio.

¶ Alij probant, eò quòd quantitatis duo sunt officia, scilicet, facere corpus quantum: nempe, in suis partibus extensum: & extendere in ordine ad locum: & ipsum occupare. Primum autem habet in genere causæ formalis: & posterius in genere causæ efficientis. Potest ergo Deus seruato priori, secundum effectum impedire, vt corpus non occupet locum. Hæc verò ratio non est, vt iacet admittenda. Quantitas enim corporis se penetrantis cum alio non impeditur, quin occupet locum: imò vtrumque eundem locum occupat ne aliud naturaliter subintret sicut solum absque alio occuparet etiam si esset glorificatum, sed solùm fit, vt vtraque quantitas alteram secum virtute diuina admittat. Neque verò naturaliter illam repellit in genere causæ efficientis, sed quia locum occupat.

Soluitur argumen. Durandus.

¶ Vnde ad argumentum Durandi negatur tam intrinsecum esse quantitati extendere corpus in ordine ad locum, quam ordinare partes in se: Christus enim cum sua quantitate est in sacramento, quod certè Durandus, sine periculo negare non potest: & tamen non extenditur in ordine ad locum: & hoc certè maius est miraculum quàm ponere duo corpora in eodem loco: vbi neutra impeditur quantitas, quominus sit extensa in ordine ad locum. Et ad aliud conceditur q̃ potest tota quantitas cœli poni in tanto loco quantum est granum milij. Imò in minori, nam & quãtitas corporis Christi est in sacramento sub quocunq; puncto specierũ: nec hoc licet Theologo negare. Atque adeo nec ambigere quin Deus possit duo corpora in eodem loco collocare.

Solutio rationis Philosophorum.

¶ Vnde ad rationem Philosophorum respondetur. Dimensiones corporum solùm obstare ne naturaliter duo corpora in eodem simul loco esse possint, non autem quin Deus supra naturali virtute id valeat efficere.

Ad argum. Boetij.

¶ Et similiter respõdetur ad Boetiũ, q̃ loquebatur mera rerũ natura pẽsata. Principia enim indiuiduationis naturalis sunt, tempus, & locus: duo nãque homines non differunt numero, nisi quia vnus hoc tempore & loco productus fuit, alius alio: nequeunt enim naturaliter duo in eodem adæquato loco & tẽpore simul produci, secus autem virtute Dei, qui nõ depẽdet in operando ex loco & tempore. Et ex eodem principio soluuntur aliæ rationes plurimæ, quæ à diuersis doctoribus in fauorem Philosophorum fieri consueuerunt.

Duo de subtilitate errores.

¶ Verũtamẽ hac supposita veritate hoc theologum inde exurgit dubium. Vtrùm possibilitas hæc penetrandi se vnum corpus cum alio in eodem loco glorificato corpori virtute huius dotis subtilitatis competat. Duo enim de hac referunt errores. Vnus quẽ supra retulimus illius Euthicij Constantinopolita. quod corpora glorificata virtute dotis subtilitatis erunt aerea atq; adeò poterunt per poros cuiuscunque alterius corporis penetrare. Hæc tamen absurda hæresis est, quæ veritatem humani corporis tollit. Sanè cùm corpus tunc non esset palpabile, nec veram haberet carnem & ossa, cuius contrarium Christus discipulis persuasum curauit. Nam caro & ossa aeream raritatem non ferunt.

2 Error.

¶ Sed alius fuit error paulominus absurdus, q̃ virtute subtilitatis habet corpus glorificatum posse suã figuram variare

& in

& in quancunq; paruissimã quantitatem contrahere, vt possit per quemcunq; porum quãtumuis paruum se se colare. Et ita dicunt natũ fuisse Christum, intrassequè ianuis clausis per orificium exiguum, & rimulas. Atq; ita dicũt posse penetrare per cœlum. ¶ Sed tamẽ & hęc cogitatio veritatẽ tollit humani corporis: salua enim corporis consistentia non potest quantitas nisi per condensationem minui, vt quando aqua gelatur, corpus aũt humanũ tantam condensationem non suffert: & multò minus gloriosum, quod cùm sit incorruptibile, nõ est cõdensabile. Imò licet fieret, vel per condensationem, vel per subtractionem: alia via quantitatis, non posset humana figura sub tam exigua quantitate seruari, imò fieret mõstrum hominis, vt formica, quod decentiã corporis gloriosi absurdissimè dedeceret. Pręterquam ꝙ cœli nõ habent poros per quos corpus posset beati transire. ¶ Sunt ergo huiusmodi figmẽta deridicula: & ideo aliter inter theologos variatur opinio supposita veritate, quod possit se corpus gloriosum penetrare cũ alio. Scotus enim quæst.16. citata ait penetrationem hanc ratione subtilitatis prouenire. At verò S.Th.d. 44. id negat, cum quo Durand. consentit. & Ricardus dist. præsenti art.4.q.5. ¶ Arbitror tamen dissidiũ potius in verbis cõsistere, quã in re. Nihilominus rigore propriè loquẽdi seruato subiungitur tertia conclusio. Quod se corpus gloriosum cum alio penetret, virtute dotis subtilitatis non habet, sed sola id virtus diuina facit. Probatur prior pars. Nulla virtus quæ in corpore glorioso existat potest illud facere cum alio penetrabile, nisi tollendo penetrationis impedimentũ quod est quantitatis dimensio: hoc autem virtus subtilitatis efficere non potest: nam si ponatur esse qualitas, siue corporalis, siue spiritualis non est actiua, vt sic illam valeat quãtitatem, corpulentiamq; tollere, ratione cuius nequit cum alio se penetrare.

Reprobetio.

3. Conclusi.

¶ Item quia illã tollere non posset nisi corpus corrumpendo: nam quantitas illa compositionem corporis insequitur: est enim cõditio materiæ, quæ verè est in corpore glorioso, corpus autem illud non est corruptibile.

¶ Pręterea, quamuis fingeretur posse citra corruptionẽ corporis quantitas tolli, nihilominus ablatio illa defectus esset potius corporis, q̃ perfectio, dos autem subtilitatis ad perfectionem spectat. Et rationes istæ, quamuis quomodolibet de hac dote loquamur, energiam habeant, efficaciorem tamen si huiusmodi dos non ponatur esse qualitas & virtus adiecta corpori, quod Scotus cõcedit. Sunt qui similitudinem huius penetrationis ex coexistentia luminis cum aere & ignis cũ ferro ducunt. Hæc verò exempla licet ad explicandam rẽ vulgo conferant, nõ tamẽ re vera sunt legitima: quoniam lumen non est corpus. Neq; in ferro ignito est substantia ignis: quippe quæ tam densam materiam non secũ permittat. Quapropter neq; illic est tam intensus calor quàm in flãma candelæ: quia tanta intensio nõ est nisi cum forma ignis. Veruntamẽ propter multitudinem & densitatem materię ferri imbibitum illic est plus caloris, ob idq; vehementius vrit, quã flãma candelæ. ¶ Alij fingunt, vt ipse Scotus refert, ꝙ dos subtilitatis quamuis quantitatem à corpore nõ adimat, facit tamẽ vt nõ occupet locum, & ideo potest cum alio se penetrare: hæc tamen fictio vana est, tum ꝙ natiuum est quantitati, & ab illa inseparabile, locum occupare, tum ꝙ vanissimũ est dicere corpus gloriosum nõ occupare locum: tum enim quodcunq; aliud corpus posset naturaliter eũdem locum intrare. Neq; illa esset in corpore glorioso penetrationis virtus, sed euacuãdi locũ. Cùm tamẽ corpus gloriosum locum repleat, quare quãdo aliud est secum in eodem loco vtrũq; per se illud replet. ¶ Itẽ sequeretur, ꝙ vnum corpus gloriosum posset se penetrare cũ alio glorioso, quod nullus Theologorũ admittit, nec admittendum est: quia est cõtra illorũ corporũ decentiam, & decorem. ¶ Alium modum refert Ricardus, neq; omnino reputat improbabilẽ, nempe, ꝙ impossibilitas penetrationis non solũ ex dimensionibus proueniat, sed ex debilitate virtutis ad subintrandũ corpus alterius. Corpora autem nõ gloriosa sunt ad hoc debilia: & ideo se nequeunt penetrare. Corpus verò gloriosum habet illã virtutẽ subtilitatis, & ideo intrat locum corporis non gloriosi, quod resistere non potest, non tamen locum alterius corporis gloriosi: nam sicut vnum habet virtutem intrandi, aliud habet virtutem resistẽdi. ¶ Hæc autem inanis fictio est namse penetrare cum alio corpore non est agere, & quantitas natura sua resistit, non tanquã virtus actiua, sed quia locum replet.

Aliaopiuio.

Alius dicendimodus.

¶ Si ergo quæras ab Scoto, quomodo corpus gloriosum virtute subtilitatis cum alio se penetret, respõdet hoc habere quatenus ab hac anima informatur. Hoc autem maiori indiget explicatione, si enim intelligat talem virtutem in esse corpori falsum est, si autem intelligat esse hoc debitum illi statui, est verum.

Opin. Scot.

¶ Ob idquè adhibetur hic quarta conclusio, Quanuis corpora duo se penetrare, siue alterũ illorũ glorificatũ sit, siue neutrum, aut vtrunq;

4. Conclus.

sola virtute diuina supra rerum naturã fiat, nihilominus corpori glorificato ratione sui status hoc debetur. Atq; hoc, ait, loco citato Ricard. & fortè vult dicere Scotus, neq; D. Tho. nagat, imò insinuat, & in solutione tertij argumenti quæstiuncula secunda explicat, dicens, quòd corpus glorioſum trãſibit ſpheras cœlorũ ſine earũ diuiſione: nõ ex vi ſubtilitatis, ſed ex diuina virtute, quæ eis ad nutũ in omnibus ſubueniet. Quaſi diceret, Propter id quod illi ſtatui ex pacto diuino debitum eſt. Itaque penetratio illa corporis glorioſi cum non glorioſo quanuis ſit ſupranaturalis, nõ tamen eſt miraculoſa, ſicut ſi duo corpora nõ glorificata ſe penetrarent, ſed poteſt dici naturalis illius ſtatus. Etenim ſicut ratione ſtatus naturæ integræ homo virtute diuina tanquàm illi ſtatui debitum ſeruabatur ne ei aliquod incommodum poſſet accidere: ita ratione ſtatus beatorũ conuenit corpori glorificato cum alio ſe penetrare, q̃uis hoc fiat virtute diuina, quæ non eſt in corpore. Et quia illi ſtatui non neceſſarium eſt, neq; verò cõdecens, vt corpus glorificatum cum alio glorificato ſe penetret, nõ eſt eis hoc debitum ratione ſtatus. Et hoc, ait, S. Tho. diſt. 44. q. 2. articul. 2. q. 4. Et ideo dicitur q̃ corpus glorificatum poteſt ſe penetrare cum non glorificato, non tamen cum alio glorificato.

Glorioſum corp. cũ nõ glori. nõ ſe penetrat.

Virtute ſub tilitatis.

¶ Quod ſi roges vtrũ hoc q̃ ratione ſtatus poſſit ſe penetrare cũ corpore non glorioſo poſſit aliquo modo virtuti ſubtilitatis adſcribi, reſpõdetur eatenus id poſſe concedi, q̃ cum virtus ſubtilitatis ſit illa habilitas corporis, qua ſubijcitur animæ in ſuſcipiendis potentijs, & viribꝰ ad operandũ & ad exiſtendum in loco, dicere poſſumus illa rõne Deũ pepigiſſe, quotieſcũq; opus eſſet, cõcurrere, vt beatus ſe poſſet cũ cœlo penetrare, & cũ illo exiſtere. Nã penetratio cum corpore ſubtilitatẽ deſignat: qualis eſt in aere & in igne, atq; adeò ſpũalitatem: quo ideo noĩe Apoſtolus hanc deſignauit dotẽ, dicens,

Solu. 2. arg.

Seminatur animale reſurget ſpũale. ¶ Et p̃ hoc ſolutum reſtat ſecundũ argu. in ca. q. propoſitum. Non enim effectus ſubtilitatis eſt penetratio, ſed ſubiectio ad animã modo expoſito.

Diſcrimen in penetrationibus.

¶ Eſt tamen annotandum diſcrimen, inter penetrationes corporis Chriſti ante reſurrectionem, & poſt: nam penetratio illa dum exiuit ex clauſo vtero matris, nullatenus fuit ratione dotis, quia corpus tunc neq; erat impaſsibile neq; habebat dotem: ſed fuit ſimpliciter miraculoſa, veluti ambulatio ſup̃ aquas & claritas transfigurationis. Etenim neq; illa fuit dos agilitatis, neque hæc claritatis, ſed ambo fuerunt miracula. Reſurrectio aũt clauſo ſepulchro, & ingreſsio ianuis clauſis, fuit rõne corporis glorificati, atq; adeo ad ſenſum expoſitũ per dotẽ ſubtilitatis. Quamuis in Chriſto, vt ſupra diximus, nõ fuerit ratio dotiũ. Vnde q̃ in homilia paſchali ait Greg. Corpus dñi intrauit ad diſcipulos ianuis clauſis, quod ad humanos oculos per natiuitatẽ ſuam clauſo exijt vtero virginis, non ex eadẽ prorſus ratione eueniſſe affirmat.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm corpus glorioſum dotem habebit agilitatis?

TErtia dos eſt agilitas, de qua ergo q̃ritur. Vtrũ in corporibus beatorũ ſit futura. Et arguitur à parte negatiua. Id q̃ de ſe eſt ad motũ agile nullo indiget deferẽte vehiculo: corpora verò reſurgẽtiũ, vt. 1. ad Theſ. c. 4. ait, Paul. deferẽtur obuiã Chriſto in nubibus: ergo nõ habebunt agilitatis dotẽ.

Partis negatiuæ. ar. 1.

¶ Secũdò arguitur. Si agilitas eſſet in beatis futura, id eſſet ꝓpter localẽ motum: ille autẽ non erit in beatis: tum q̃ vt. 3. Phyſi. ait Philoſophus, motus eſt actus imperfecti, & illic nulla erit imperfectio: tũ quod ille motus nunq̃ eſt niſi ꝓpter indigentiam adipiſcendi aliquid quod nõ eſt in omni loco: & tũ illic nulla erit indigentia, imò vt, ait. 22. lib. de ciui. Aug. ibi erit quicqd voles, & non erit quicquid noles.

2. Argumẽt.

¶ Itẽ. Tertiò q̃a ſi illic futurus eſſet aliquis motus, fieret in inſtanti: quoniã nulla erit reſiſtẽtia: & vt. 4. Phyſi. inſinuat Philo. vbi nõ eſt reſiſtẽtia motus fit in inſtãti: vt in vacuoſi dareť. Et Aug. ait ibidem de illo ſtatu, q̃ vbicunq; voluerit ſpũs, ibi erit & corpus. Vbi inſinuat q̃ erit motꝰ ſicut ſpiritus voluerit quĩ nõ depẽdet à loco: motus aũt inſtãtaneus nõ eſt poſsibilis: ergo illic nõ erit motus atq; adeo nec agilitas.

3. Argumẽt.

¶ Incontrarium eſt verbũ ſupra citatũ apoſtoli. 1. ad Corin. 15. Seminatur in infirmitate ſurget in virtute.

Pars affirmatiua.

¶ Ad quæſtionẽ iuxta numerũ argu. tribus cõcluſionibus rñdebiť. Prima. Beati in reſumptis corporibus dotẽ habebũt agilitatis. Hãc enim Apoſtolus appellauit virtutẽ, infirmitati cõtrariã: q̃ homo in hoc corpore corruptibili ſentit, q̃ aggrauat animã. Eſt aũt dos hæc ordine tertia, corpori cõgruẽs in ordine ad motũ, ac ſubinde in ordine adalias operationes, qbus animæ ad nutũ tunc ſeruiet. Tria. n. art. præcedẽ. diſtinximus in corpore. ſ. eſſe, poſſe, & operari. Cũ igitur impaſsibilitas ſit dos corporis qua ſubdiť aĩę tribuẽti ei eſſe, & ſubtilitas qua ei ſubdiť, vt idoneè in ipm potẽtias vireſq; ad operãdũ & debitas cõplexiones pfectiꝰ influat, agilitas erit dos ad obediendum,

1. Concluſi.

dū,vt sit facilè mobile:tū motu locali, tū subin de alijs operationibus. ¶ Tunc enim anima vt
Augusti. spiritus mouebit. Vnde Aug.li.16. de ciui. Dei c. 27. Imperabit Deus animo:animus corpori tāquā obediēti ibi erit suauitas & facilitas, quā ta regnādi viuendiq; fœlicitas.& li. 22. ca. vlti. Qui,inquit motus illic taliū corporū sint futuri,temerè definire nō audeo, q excogitare non valeo.Tamē & motus & status, sicut ipsa species decens erit.Quicunq; enim erit,vbi q non decet nō erit:certè vbi volet spiritus, ibi protinus erit corp⁹,nec, volet aliquid spiritus, quòd nec spiritū posit decere, nec corpus. ¶ Quod si quæras vtrum hæc dos sit qualitas à corpore distincta. Respondetur, q neq; necessitas talis qualitatis apparet, nec D. Tho. expressè eam ponit, veruntamen neq; superflua videbitur si inesse corpori asseratur,tāquam motiua virtus
Augusti. & perfecta sanitas, Vnde S.Tho.ait q est perfectio effluens ab anima glorificata in corpus, qua fit habile,vt subijciatur animæ.Et Aug.13. de ciui.c.18. dotē hāc graphicè exponens virtuti animę tribuit. Ait enim hoc Deum animis illis perfectissimis tribuere, vt sua corpora quā uis terrena, tamen incorruptibilia, vbi voluerint ponant, & quo voluerint agant, motu, situque facillimo: nam si angeli quælibet animalia rapere possunt,& vbilibet constituere, cur sanctorū perfecti spiritus diuino munere sine vlla difficultate nō poterūt, quo voluerint sua sistere corpora? Subditq; aptissimū exemplū à corpore sano. Mēbra enim suæ carnis leuiora portat anima, cùm in sanitate robusta sunt, quā in lāguore, cū macra sunt. Et cū alijs gestā tibus onerosior sit sanus & validus, q̄ exilis & morbidus, ipse tamē ad suū corpus mouendū, atq; portandū agilior est, cū bona valetudine plus habet molis,quam cū in peste,vel in fame minimū roboris. ¶ Adde quod caro, vt ait ad Galat. Apostolus,in hac vita cōcupiscit aduersus spiritū, non solū in moribus, vt suis seruiat voluptatibus,verū in quacunq; actione,& obsequio. Corpus enim q corrumpitur aggrauat animam. Et ideò tanq premiū beatorū corporibus,quæ in hac vita fuerint iustis animis obsecuta,retribuet Deus agilitatis dotem,qua in illis fœlicibus motibus ad nutum illi perpetuò obtēperent. Est ergo agilitas perfecta quędam sanitas ex perfectissima animatione proficiscens,vt expeditè obsequi ad nutum valeat voluntati beati. ¶ Secūda conclusio. Beati in cor-
2. Conclusi. poribus glorificatis mouebuntur locali motu. Primo enim id probatur testimonio Esaiæ.40. Current, & non laborabunt,volabunt, & non deficient,vbi nō solū citissimus eis motus nomine cursus tribuitur,verū & pernicissimus,tā quàm volatus.Et Sapien. 3. Fulgebunt iusti & tanq scintillę in arūdineto discurrēt. Nomine Tanquam scintillæ. enim fulgoris claritas significatur, & scintilla cum cursu motus.Et est profecto aptissima allusio. Arundinetum nāq; propter arundinum tenuitatē,& siccitatem paratissima est ignis esca, & ideo cùm primum minimā scintillam capit, illa pernicissimo motu exilit quasi promicans ab vna in aliam arundinem. Qua ratione & fulgentissimus splendor ignis, & velocissimus eius motus designatur, qui fulgor & motus specimen dotium beatorum præfefert.
¶ Ratio præterea ijs accedit in testimonijs. Ratio cōcl. Quēadmodum enim vt supra diximus, illum statum fœlicissimū nō condecet, vt beati tanquàm muti sint,aut surdi, sed vsu illorum sensuum fruantur,ita neq; videtur consentaneum, vt cùm pedes habeant, & manus, dignissima corporis organa, veluti lapides sint immobiles,sed quandoq; spatientur,vt sua fruantur libertate,aliosq; beatos visitent,& per eorū mansiones discurrant. Imò nonnunquā, si libuerit, hunc sublunarem orbem visere possint. Quin etiā credibile est corā Christo genua flectere.
¶ Dubium autem est,vtrum mouebuntur pe- Vtrum gradientur. dibus gradiendo, an verò auiū more, aut leuissimi corporis quod vento rapitur? Respondetur, quod ascendentes in cœlum per aera, aut descendentes,si forsan huc aliquando reuertantur,non ambulabunt,quia elementa aeris,& ignis non sunt firma ad ambulandum, sed mouebuntur volantium instar: per cœlum autem Empyreum mouebuntur pedibus gradiendo: quoniam corpus cœli est solidum. Mouebuntur autem sine cœlestis corporis incisione, sed penetrando se per illud,vt se,quando quiescūt, penetrant. Mouebuntur autem etiam ascendendo absq; vllo prorsus labore & lassitudine, quia corpus gloriosum, vt non est corruptibile,ita neq; graue, onerosum, aut fatigabile, sed æqualiter ad omnem differentiam positionis mouebitur. Augu.enim.22. de ciuita. Dei cap. 11. Deus, inquit, à corporibus beatis auferet graue pondus. ¶ De hoc autem multiplex est opinio. Sunt.n. qui dicant, q mouebit se beatus ad modū voluntatis & spiritus ab vno loco in aliū,nō trāseūdo per mediū sicut possumus cogitationē & affectum trāsmittere à terra in cœlū sine medio. Ad q propositū illud supra citatū Augu. afferunt, Vbi spiritus erit, erit & corpus. ¶ Hoc tamē credibile nō est:tū q cor- Reprobatio pus nō pōt vsq; ad spūs naturā,& nobilitatem transcendere:tum quòd dum intellectus,& voluntas cogitatione aut affectu mutatur, non

transmigrat essentialiter, quia non continetur his locis, de quibus cogitat, sed dicūtur trāsire, quia suos actus ab vno loco in alium dirigunt.

¶ Alij verò aiunt, quòd corpus glorioſum quāuis natura ſua non poſsit tranſire de extremo in extremum ſine medio, atq; adeò moturum ſe fore in tempore, virtute tamen gloriæ ſuæ ratione ſtatus mouetur in inſtanti, non tranſeundo per medium.

3. Concluſi. ¶ Aduerſus hanc autem concluſionem ſtatuitur tertia concluſio. Corpus glorioſum neque mouetur, neque moueri poteſt in inſtanti, ſed mouetur ſubito, hoc eſt breuiſsimo tempore & quaſi modo noſtro imperceptibili. Priorem partem ſuper. 4. Phyſic. in materia de vacuo, quæſtio. 3. latè probabimus. Angelus enim qui eſt ſubſtātiæ incorporeæ, atq; adeò à loco non pendens, poteſt quidem tranſire à loco, A, vſq; ad locum C, & nō per medium B, atq; adeo poteſt moueri in ſuis inſtantibus, vt nunc ſit in C, cùm immediatè ante hoc fuerit in A, & nunquam in B, corpus verò glorioſum in ſuo motu pendet à loco, atq; non poteſt tranſire ab A, in C, niſi per medium B, vnde ſequitur quòd nec poſsit moueri in inſtanti. Detur enim quodmoueatur ab A, in C, Tunc aut quando mouetur totum eſt in A, aut totum in C, & vtrumlibet dederis, non mouetur. Nam ſi totum eſt in A, nōdum cœpit moueri, ſi verò in C, iam eſt motum: debet ergo eſſe partim in A, & partim in C, aut in medio B. Si eſt partim in A, & partim in C, neceſſe eſt, quòd partim ſit etiam in medio, B, alioquin pars quæ eſt in C, non eſſet continua cū ea quæ eſt in A, aut debes dare, quòd totum ſit in medio putà in B. Si verò dederis quod eſt partim, aut totum in B, conſequitur aut quod eſt ſimul in pluribus locis, quod eſt impoſsibile, aut quòd prius totum tranſiuit per, B, quam peruenit ad C, atque adeò non poterit in inſtanti. Quòd ſi contenderis quod per potentiam diuinam ponetur ſimul in pluribus locis, tunc non mouebitur, ſed quieſcet. Fit ergo conſequens, quòd corpus glorioſum mouetur in tempore nobis imperceptibili, ſcilicet, velocius quam velociſsimi venti flatus. Si tamen voluerit. Nam poterit vt libuerit moueri.

¶ Nihilominus non eſt neceſſe, ꝙ omnes beati æqualem habeant virtutem mouendi ſe. Nam quodcunq; tempus quantunuis paruum: eſt in infinitum diuiſibile, & ideo quantulocunq; paruo tempore moueatur vnus, poteſt in minori moueri alius ſecundū meritorum rationē. Quāuis fortaſſe nō ſit neceſſe tam exactam meritorum rationem in motu ſequi, quàm in viſione.

¶ Ad primum igitur argumentum reſpondetur, vt ſupra diximus, quòd corpora glorioſa non ſubleuabuntur in nubibus propter neceſsitatem, ſed propter reuerentiam & honorem. Solut. 1. arg.

¶ Ad ſecundum reſpōdetur, quod motus localis nihil rei intrinſecum variat, quia nō dicit ordinem niſi ad externum locum: quare id quod tali motu mouetur (vt. 8. Phyſicorum ait Philoſophus) nihil in ſe habet imperfectum, ſicuti quod mouetur motu alterationis aut augmenti. Neque verò mouebuntur propter indigentiam rei neceſſariæ quæ illis ad ſuam perfectionem deſit, ſed tum vt ſua vtantur libertate, tum vt eorum potentiæ ſuis vſibus decorentur. Neque obſtat quod ait Philoſop. 2. Cœli, ſcilicet, quòd ea quæ diuinam bonitatem ſine motu participant, fœlicius illam participant quàm cum motu. Illud enim intelligitur quando nequeunt illam ſine motu participare, quod non eſt in beatis. Solut. 2. arg.

¶ Quòd ſi arguas. Quo quiſq; erit beatior, ſublimiori erit manſione, quare Chriſtus (vt. 2. ad Hebræos ait Paulus) excelſior cœlis erit factus gloria & honore & dignitate. Reſpondetur, quod manſiones tribuuntur beatis ſecundum præmium accidentale, & ideò non eſt neceſſarium, vt illam nemo mutet. Nam inde deſcendens nec variabitur eſſentialis viſus Dei, nec decidet de dignitate quam habet manendi in ſua manſione. Quare nihil vetat quominus & exiſtentes in inferioribus manſionibus nonnunquam aſcendant: quoniam neq; per hoc augebitur eorum dignitas. Demanſionibus.

¶ Ad tertium verò reſpondetur (vt prędicta. 3. q. ſuper. 3. Phyſic. reſpondimus) quòd Ariſtoteles de vacuo non arguit oſtenſiue, vt probare contendat, quòd ſi daretur vacuū, motus fieret in inſtanti, ſed arguit ad impoſsibile, ſuppoſita illorum Philoſophorum opinione qui nullam reſiſtentiam immobili intrinſecam agnoſcebant. Tunc enim, cùm in vacuo nulla eſſet extrinſeca, ſequeretur illud impoſsibile quòd motus fieret in inſtanti. Ariſtoteles verò, quia mobile quodcunq; finitæ actiuitatis eſt ſecluſa reſiſtentia medij intellexit ſucceſsionem motus. Sic ergo de corporibus beatorum dicendum, quòd licet medium non reſiſtat, mouētur nihilominus ſucceſsiuè. Non quidem in tempore vero, quia poſt diem iudicij nullum erit. Sed erit ſecūdum rationem prioris. At quia motus ille & poſterior erit imperceptibilis ait Auguſtinus quòd vbi voluerit ſpiritus, ibi erit & corpus, ſcilicet, quàm citiſsimè. Solu. 3. arg.

ARTI-

ARTICVLVS. VIII.

Vtrũ in corporibus beatorũ erit claritas.

QVarta postremaq; inter corporũ dotes est claritas, de qua ideo quęritur vtrùm sit in eis futura. Et arguitur à parte negatiua. Corpus luminosum, vt ait Auice. 6. de naturalibus, est peruium hoc, est pellucens & transparens vt crystallus: corporis autem glorioſi non omnes partes possunt esse peruiæ & transparentes, quippe quæ sunt terrenæ, vt caro & ossa: ergo non erit lucidum.

Partis negatiuæ. 1. arg.

2. Argumẽ. ¶ Secundo. Lux & color contrariam dispositionem exigunt in subiecto: quoniam, vt libr. De sensu & sensato Philosophus ait, lux est extremitas perspicui in corpore non terminato, sed color in corpore terminato: corpora verò beatorum erũt colorata: ergo nõ erunt lucida.

3. Argumẽt. ¶ Tertiò. Si corpora glorioſa essent clara & lucida, non esset in potestate beati, non videri à quocunq; oculo etiam non glorificati corporis, quia lux omnibus est peruia: cõsequens tamen est falsum: quia Christus postquam resurrexit, vt Lucæ vltimo legitur, occultauit se discipulis euntibus in Emaus: ergo corpora beatorum nulla erunt claritate fulgentia.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est verbum apostoli primę ad Corint. cap. 15. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Beatorum corpora erunt clara & lucida. Conclusio est de fide Mat. 13. Fulgebũt iusti sicut sol in regno patris eorum. Et loco citato Sapientiæ tertio. Fulgebunt iusti & tanquam scintillæ, &c. Atque illam claritatem Paulus appellauit gloriam. Vnde cum beatos astris cõparasset, dicens aliam esse claritatem solis, aliam lunæ, aliam stellarum: subiũxit, Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Enimuerò gloria nihil aliud est, quàm nobilitatis splendor, quo excellentia personæ omnibus publicitus innotescit. Et ad philippenses. 4. Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Atqui (vt Matth. 17. legitur) quo corporis gloriam, & claritatem suis discipulis indicaret, transfigurauit se in monte ante eos. Vnde Iob cap. 28. de sapientia loquens (quo nomine beatitudo intelligitur.) Non adæquabitur, inquit, ei aureum vel vitrum, neque topazion de AEthiopia. Super quæ verba Gregorius. 18. Moral. cap. 31. ait, quòd in auro claritas fulgentium beatorum designatur: & in vitro perspicuitas cordium.

¶ Illi quintæ essentiæ fautores eidem claritatẽ veluti impassibilitatem & reliquas dotes adscribunt. Sed hanc iam supra opinionem reiecimus. Est ergo claritas nihil aliud quàm fulgor qui ex animæ beatitudine in corpus influit. Id enim quod recipitur, non ad modum influẽtis, sed ad modum recipientis suscipitur: quare nihil obstat quominus ex spirituali gloriæ splendore, qui est in anima, corporalis claritas resultet in corpus: vt sicut gloria animæ participatio est gloriæ diuinæ: ita & gloria corporis, sit participatio illius quæ est in anima. Vnde si qua dotium qualitas est corpori infusa, id de hac potissimum claritatis dote sentire cõgruit, ab ipso distincta. Haud enim claritas hæc solum est intelligenda, vt Durandus distinctione. 44. quæstione. 8. refert, metaphoricè, scilicet, quod sit manifestatio illius gloriæ. Aut sic tantum, quòd illa corpora sint tersa & polita, vt sicut speculũ alieno lumine lucet: ita vt solo illo lumine luceant, quod à sole, vel à cœlo empyreo suscipiunt. Sed quòd in se habeant inhærentem lucem: veluti sol ipse, & pretiosi lapides, qui etiam in tenebris lucent. ¶ Verumtamen non ita planus est intelligendi modus, quo corporalis claritas ab illa spirituali animæ deriuetur, vtrùm, scilicet, anima concurrat in genere causæ efficientis. Non enim satis intelligitur quomodo anima efficere possit claritatem illam. Et ideo contra hanc opinionem S. Thomæ arguit Ricardus distin. præsenti artic. 4. quæst. 6. Anima quippe beata non potest illam claritatem de nihilo facere: quia creare nõ potest: neque illam valet de claritatis suæ visione efficere: quia sicut corpus nequit in spiritum transmutari, ita nec spiritus in corpus. Et ideo Ricardus duos modos excogitauit. Vnum, scilicet, quòd quemadmodum anima virtute intellectus agentis abstrahit à phantasmatibus species intelligibiles, ita anima de corporali materia corporis virtute beatæ visionis educat illam corporalem claritatem.

Quomodo anima claritatem corporis efficiat.

Ricardus.

¶ Attamen hoc non tam facile intelligitur quam dicitur: quoniam non est in corpore materia signabilis, vnde illa claritas educatur. Est ergo modus alius, quòd claritas illa producitur per creationem à Deo. Et certè, si est qualitas, ita dicendum est. Nisi quòd, quemadmodum supra diximus, visio in sua virtute eminenter continet dotes istas: quia tanquam illi debitum statui, qui beatis conuenit ratione

visionis

visionis & ratione illius perfectissimæ animationis, qua anima informat corpus, dotes illæ corporibus obueniunt.

Non in omnibus eadē erit claritas.

¶ Neq; verò omnes beati, vt ait Paulus, æquali claritate rutilabunt, sed secundum iustitiæ distributionem, & pro meritorum cuiusq; & dignitatis ratione. Itaq; Christus erit inter omnes sicut sol, atq; omnium beatorum exēplar. Cuius indicium fuit, quòd in transfiguratione resplenduit facies eius sicut sol: & vestimenta eius (quorum nomine designātur Sancti) facta sunt alba sicut nix. At vero quamuis Euangeli sta exemplum posuerit in sole nobis noto, credibile tamen est quòd beatorum minimus fulgentius quàm sol splendebit. Nam si cœlorum lux (vt supra diximus) propter statum filiorū Dei augebitur, ratio videtur exposcere, vt beati ipsi micantius eluceant. Veruntamen non opus est: quòd vnus beatorum tantum luceat quàm sol, propterea, quòd sol quàm latissimo interuallo maior est beato corpore: sed si daretur tantula particula solis quantum est illud corpus, rutilantius illud esset. ¶ Est autem hic dubium, vtrùm corpora beatorum à corpore non beato naturaliter videri possint. Ricardus namq; distinctione præsenti art. 4. q. 6. aduersus. S. Thom. partem sustinet negatiuam: duo: scilicet, asserens. Primum, quòd claritas illa corporum beatorum specie differt à claritate elementorum & à claritate solis. Vnde quando dicitur, quod fulgebunt iusti sicut sol, insinuatur æqualitas, imò plus lucebunt iusti, sed similitudo captui nostro accommodata: quia solis claritas est imitatio quædam illorum beatorum. Secundò ait. Quod nisi beatus temperare lucem illam voluerit, quasi sub parua nubecula appareat, nequit propter sui excellentiam debilitatem oculi non glorificati ab illo videri. Et potest exemplo doceri vespertilionis respectu solis. Et re vera est magnum argumentum, quòd si naturaliter posset ab oculo non glorificato videri consequeretur, quod non esset in facultate beati occultare se nō beato dum vellet, quia claritas illa naturaliter repræsentaret: nisi de loco illo beatus abscederet: cùm tamen D. Thomas, & omnes contrarium doceant.

Dubium.

¶ Accedit & Augustini testimonium libr. 22. de ciuita. Dei cap. 19. vbi ait, quòd claritas corporis Christi cùm resurrexit ab oculis discipulorum absconditа fuit: quoniam eam non ferret humanus atq; infirmus aspectus, quando ille à suis ita deberet attendi, vt posset agnosci. Igitur opinio hæc Ricardi profectò probabilitate non caret. Neque verò scio quid Sanct. Thom. sensisset, si in summa hucusque peruenisset.

¶ Nihilominus hic licet eandem referat opinionem, illam tamen respuit, & contrarium sentit.

¶ Secundum quem statuitur secunda conclusio. Quamuis corpus glorioſum videri à non glorioſo naturaliter valeat, est, tamen in potestate Beati illud occultare ne ab oculo non glorioſo videatur. In hanc secundam partem Ricardus & omnes consentiunt. Priorem verò inde Diuus Thomas, probat, quod ei non videtur contraria opinio posse defendi, nisi dicendo lucem illam non esse eiusdem rationis cum luce solis. Nam si est eiusdem rationis cadit sub obiecto visus eiusdem rationis cum nostro qualis est oculus damnatorū. Quòd autem sit eiusdem rationis, probat. Nam cùm in sacris asseritur, quòd fulgebunt iusti sicut sol, lux intelligenda est, qualem nos conspicimus: alioqui non intelligeremus quid esset. 2. Conclusi.

¶ At verò probatio non est satis euidens: quoniam quicquid sit de sole respectu ignis, cuius claritates fortè vt calores sunt eiusdem speciei, sustineri tamen potest: quòd claritas illa beatorum sit alterius speciei. Et quāuis sit eiusdem manere tamen videtur alia ratio in suo rigore, scilicet, quòd oculus non glorificatus proportionem ad illam luminis excellentiam non habeat, quemadmodum nec vespertilio ad lumē solis. Veruntamen D. Thomas respōdet, quòd claritas beati corporis licet in essentia sit eiusdem speciei cum claritate solis, nihilominus in modo efficiendi est alterius rationis. Et ideo sicut corpus ipsum nō potest pati nisi passiones animalis, scilicet, sensus, ita nō potest impedire quominus à quocunque oculo naturaliter videatur.

¶ Opinio hæc præterea Sancti Thomæ sacris oraculis fulcitur: vt est illud Apocalypsis 1. Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, scilicet, Christum ad iudicium venientem, & Sapientiæ. 5. de eisdem damnatis legitur, quod gloriam filiorum Dei videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis. Item si configurabimur (vt ait Paul.) corpori claritatis Christi, cùm claritatis illius exemplum fuerit illa quæ in transfiguratione Domini in eius facie resplenduit, fit vt & claritas beatorum sit, veluti illa, visibilis, quamuis negandum non sit, quin humanus oculorum obtutus non posset tam eximium splendorem diuferre propter allegatam Augustini autoritatem. Et fortasse in die iudicij non apparebit damnatis

damnatis Christus & reliqui beati nisi nubibus temperantibus corporum splendorem.

¶ Secunda pars conclusionis probatur, quoniam quãdo Christus suam celauit claritatem discipulos illos euntes in Emaus, dum cum illis colloqueretur, non censetur nouum miraculum, sed statua glorioſi corporis obedientis animæ ad nutum: ergo & omnibus beatis ratione illius status conueniet, vt oculis non glorificatis occultare se possint.

¶ Et confirmatur: quoniã claritas illa ob eorũ merita illis donata est: ergo suę est volũtati subiecta. Vnde quando Christus se discipulorum oculis subtraxit, nõ fuit necesse, vt inde abscederet. ¶ Verum est tamen quòd si est qualitas, nõ est intellectu facile quomodo arbitrio beati possit occultari. Item est argumentum, quòd etiam se posset beatus alteri beato contegere quod concedi non solet. ¶ Respondetur nihilominus, quod cùm illa non producatur nisi ex virtute Dei, ex debito & decentia illius status non decet, vt beati se sibi motuo occultent: secus respectu aliorum quando voluerint. Ad eorum namq; nutum Deus illis subuenit, veluti de subtilitate secundum Sanctum Thomam dictum est.

Solut. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd Auicenna, & Philosophi locuuntur de corpore luminoso, quod ex natura sua claritatem habet quod non potest esse nisi perui ũ & transparens vt Crystallus. Corpus autẽ glorioſum non ex natura, sed ex merito.

¶ Dubia tamen est sententia hæc propter verbum illud citatum Gregorij. 18. Moral. cap. 31. quòd in auro intelligitur beatorum claritas, & in vitro pellucentia seu transparentia. Quod verbum exponens D. Thom. credit, quòd corpora illa erunt transparentia. Quamuis profectò obscurè loquatur. Nam in solutione primi respondens, vt modo dicebamus ad Auicennam, ait corpora beata non fore peruia, id est transparentia. Sed statim exponendo verbum Gregorij contrarium dicit, scilicet, quod densitas illorum corporum non contrariatur peruietati. Facit enim argumentum hoc. Omne corpus lucidũ occultat illud quod est post se. Vna enim flamma occultat & eclypsat illud quod à tergo illius est: corpus autem glorioſum non occultat, dicente Gregorio, quòd erit sicut vitrum: ergo non erit lucidum. Et respondet negata consequentia. Imò erit lucidum, quod Gregorius ait significari in auro, & simul peruium & transparens quod significatur in vitro. Quia densitas, inquit, illorum, corporum qualem dispositio exigit humani corporis, non obstat transparentiæ: Crystallus enim densissima est, & nihilominus transparens.

¶ Ricardus verò inter respondendum ad idem argumentum, negat illa corpora esse transparentia. Nam densitas, inquit, repugnat transparentiæ. Quare res transparentes, vt Crystallus, non sunt, inquit, densæ, sed porosæ, quãuis sint duræ: neque opus, inquit, est, vt maior semper densitas maiorem duriciem sequatur. Ricardus.

¶ Ad hoc ergo dicendum in primis, quòd verbum Gregorij non debet nobis tantum negotium facessere. Ipse enim non ait corpora glorioſa fore vt vitrum: eò quòd sint pellucentia & peruia respectu oculi corporalis: vt, scilicet, possit vnus beatus videre tertium, qui est à tergo secundi: quasi corpus secundi esset sicut vitrum: sed quia est perlucens oculis mentis: nẽpe, quod vnus beatus videt cor alterius sub eius corpore latens. Ait quippe illam beatorũ societatem esse vt aurum & vitrum quorum corda sibi inuicem & claritate fulgent, & puritate translucent. Et ideo bene potest opinio Ricardi sustineri. Non tamen propter eius rationem, scilicet, quod eorum densitas transparentiæ obstet, nam certè crystallus densissima est: sed quia id neque naturæ corporis humani congruere videtur, nec ad illum statum esse necessarium. Nihilominus & opinio Sancti Tho. est satis probabilis: quia illa corpora erunt veluti spiritualia, animis ad nutum obsequentia. Et ideo ait, quod sicut in potestate corporis glorioſi est obstendere se non glorioſo vel se occultare, ita & occultare corpus post se existens. Hoc pacto, quod quando ostendit se ipsum, tunc occultabit aliud: quia eius colores impedient ne per ipsum videatur alterum coloratum, eò quòd duo diuersi colores per idem medium non videntur: sicut de picta vitrinia non permittit, vt colores alienitrans ipsam videantur. Quando verò non se obstendit, tunc non occultabit aliud, quin possit per ipsum transuideri. Itaque quando Christus ab oculis euntium in Emaus disparuit, si illic permansit, potuerunt discipuli trans ipsum videre alia corpora sicut per lucida Crystallum. Et propterea in solutione ad primum respondit ad Auicennam. Corpus glorioſum non esse peruium sicut naturale semper trãslucet: nec post corpus trans ipsum existens occultare. Sent. autho.

Solu. 2. arg. ¶ Ad secundum igitur principale argumentum respondetur, quòd gloria naturam non tollit, sed perficit: & ideo corpora glorificata iuxta eorum naturam erunt colorata, eademq; pulcherrima. Corporis enim pulchritudo

(vt. 19.

(vt.19. de ciuita. Dei ait Auguſt.) eſt partium conuenientia cum quadam coloris ſuauitate. Quę profectò pulchritudo beatos maximè cõ decet: ſed nihilominus erunt claritate ſuffuſi: vt quemadmodum vitrina per ſolares radios ſuos colores demonſtrat, ita, & corpora glorioſa ſuam pulchritudinem per ſuam propriã claritatem oſtendant. Quamuis non omnia membra pari fulgore reluceãt: quia nõ omnia ſunt paris lucis capacia, vt os quàm caro.

Solu. 3. arg ¶ Ad tertium iam reſponſum eſt, quòd cũ hoc claritatis donum detur propter meritum, in poteſtate beati erit ipſius effectum impedire.

Obiectio. ¶ Quod ſi arguas. Qualitas ineſt corpori glorioſo ſicut quantitas: non aũt in poteſtate beati eſt quantitatẽ minorẽ facere, aut maiorẽ: ergo neq; eſt in eius facultate claritatẽ illam quæ eſt qualitas obtegere. Negatur conſequentia: quia quantitas naturaliter ineſt corpori, quare nõ poſſet ſine corporis mutatione mutari: neque verò eſt actiua, claritas verò eſt donum ſupranaturale, & eſt actiua: & ideò in poteſtate beati poſitum eſt, non quidem illam tollere, ſed tamen eius effectum impedire.

¶ Quòd ſi redarguas. Ergo pariter poteſt impedire ne videatur à corpore glorioſo. Fortaſſe poſſet ſi expediret: ſed tamen conſequentia non valet: quoniam cùm illa occultatio ſit propter decentiam illi ſtatui debitam, non videtur decere, vt vnus beatus coram altero exiſtens ſe poſsit illius obtutui ſubducere.

QVÆSTIO QVINta, De aureolis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm aureolæ ſint in beatis futuræ à fructibus diſtinctæ.

QVinta demũ quæſtio, quæ hanc diſtinctionem clauſura eſt, inſtituitur de Aureolis, quæ non omnibus beatis, ſed quibuſdam competunt, & ideò quæritur primo, vtrùm ſint à fructibus diſtinctæ. Et arguitur, quod nulla aureola

1. Argumẽt illic futura. Aureola nominat præmium accidentale ab aurea diſtinctum, quæ eſt beatitudo eſſentialis, beatitudo autẽ eſſentialis omnia præmia comprehendit, cùm ſit ſtatus, vt ait Boetius, omnium bonorum aggregatione perfectus: ergo aureola ab aurea non diſtinguitur.

¶ Secundo arguitur. Eidem merito non debentur diuerſa præmia, eidem autem merito, ſcilicet, virginitati, reſpondet aureola, & pariter fructus centeſimus, ergo aureola à fructu non diſtinguitur. 2. Argumẽ.

¶ In contrarium autem eſt, quòd ecclesia militans cum à triumphante deſcendat: iuxta illud Apoc. 21. Vidi ciuitatẽ ſanctam deſcendentem de cœlo, illam imitatur, in eccleſia verò militante victoribus conferuntur laureæ: ergo & in triumphante. In cõtrariũ.

¶ Aureolas, qui ſolam linguam latinam conſuluerit, non ab aureo aureolas, ſed à lauro fortè laureolas nuncupabit: nam in re militari victores, præcipue apud Romanos, diuerſis ſertis donabantur. Erant enim diuerſa coronarum genera. Vt triũphalis ex laureo: eo quòd hæc arbor lætitiæ, victoriarumque ſit nuntia: ſicuti oliuæ ramus, quam columba ad Noe in Arcam detulit, fuit miſericordiæ Dei nuntius. Et alia erat obſidionalis ex gramine, quæ donabatur ei, qui obſeſſos ab oſidione liberaſſet. Et ciuica ex quercu, qua inſigniebatur illi qui ciuem ſeruaſſet. Erat etiam & muralis & naualis, atque aliæ id genus, & ideo videntur lliæ coronæ non eſſe dicendæ aureolæ, ſed laureolæ, atq; adeò nihil mirum, ſi quis ſuſpicetur, vitio ſcriptorum pereunte prima litera, pro laureola dici aureola. Nomen aureolæ.

¶ At verò non ita conijciendum eſt, ſed quòd patres conſulto ab aureo aureolam dixerint. Beatitudo namque auræ coronę pluribus de cauſis comparatur. Prima, quod cùm vita hæc humana, vt Iob. 7. legitur, militia ſit per terram meritorum præmium, meritò dicitur corona, iuxta illud primæ ad Timothęum. 4. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Et ſecundæ ad Theſſalonicen. 2. non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Præterquàm quòd circularis coronæ figura, quæ & omnium perfectiſsima eſt, & nec principium habeat neq; finem, ſed principium in ea coniungitur fini, tum perfectionem beatitudinis ſignificat, per quam beati ſuo coniunguntur fini, tum etiam & eius perpetuitatem. Dicitur verò aurea, non ſolùm propter illius beatæ lucis fulgorem, ſed præſentim, quia beati illi poſſeſſores regni cœleſtis, vt reges æſtimantur: eo quòd Deo ſunt ſanctiſsimæ ſubditi, cui ſeruire regnare eſt. Iuxta illud Apocalypſis. 5. Feciſti nos Deo noſtro regnum. Et ideo Chriſtus Apocalypſis capit. 9. refertur habens in capite ſuo coronam auream. Et capit. 4. Viginti illi quatuor ſeniores coronis itidem aureis inſigniti leguntur, quas

de capite

de capite suo adorãtes Deũ demittebãt. Igitur si beatitudo essentialis aurea corona dicitur, illa accidẽtalis, quæ quibusdã beatis ratione alicuius excellentiæ peculiariter adhibetur, merito dicetur aureola, hoc est coronula aurea.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionem ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Congruentissimũ est beatorum statui, vt quia aliquem singulari modo excellentem obtinuerit victoriam, super gaudium essentialis beatitudinis, quod aurea corona dicitur, aliud superaddatur accidẽtale, quod nomen habeat aureolæ. Conclusio hæc nõ habetur in sacris literis expressa, meritissimò tamen sancti patres illam docuerunt. Quare ecclesia in singulorum solennijs martyrum canit: Corona aurea super caput eius. Et primò figura eius pręcessit in mensa sanctuarij veteris testamenti. Præceptum enim fuit, vt

Exo. 25. Aureola. Exo. 25. legitur. Facies mensam de lignis Sethin, &c. & inaurabis eam auro purissimo. Vbi mensa cœlestis regni designatur, de qua ait Christus. Ego dispono vobis regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meã. Et sequitur. Facieśque ei aureum labrum per circuitum, & ipso labro coronam interrasilem, id est, limatam & politam altam quatuor digitis, vbi non ineptè significatur aurea Sanctorũ corona fide quatuor Euangeliorum fulgens in conspectu domini. Et subditur. Et supra illam alteram coronam aureolam, scilicet, propter eminentiam quorundam egregiè certantium, qui insigni potiti sunt victoria. Ratio ergo conclusionis ex similitudine ciuilis militiæ ducitur, in qua propter singularia facinora singulares conferuntur coronæ, vt muralis aurea illis, qui primum murũ subirent, & castrensis illi, qui hostium castra primus introiret, atq; id genus aliæ. Condecet ergo, vt similiter qui strenuè in hac vita pugnarunt, actuario gaudio super communem mensuram donentur.

Similitudo ciuilis reipublicæ.

¶ De aureolis ergo quidã opinati sunt nullatenus esse ab essentiali beatitudine distinctas, sed ipsam eãdẽ visionẽ, quæ præmiũ essentiale est, & auræ nomen habet, qua ratione martyribus virginibus, aut doctoribus confertur, aureolæ nomen sortiri. Non quod aliquo modo præmium ipsum aut gaudiũ crescat, sed quia illis cõfertur qui illo singulari genere victoriæ potiti sunt. Veruntamẽ opinio hæc nõ est rei cõsentanea, nã aureola vt habet glossa super illud Exodi citato. ait, aliquid super positũ est essentiali præmio. Enimuerò vbi meritum egregius præcessit, cumulatius futurum est gaudium.

Varias opin.

Aureolæ descriptio. ¶ Est ergo aureola (vt aliquo modo discrebatur) accidentale gaudiũ de aliquo insigni facto essentiali præmio superadditum, corporali decore declaratum. Vbi annotãdum est, præmiũ nõ dici accidentale, quia sit accidens nam & visio ipsa & beatitudo essentialis est accidens, neque quia potest beato deficere: nã sicut aurea, ita & aureola perpetua est, sed dicitur accidentale, quia est gaudium de aliquo creato bono, cum essentiale sit de Deo ipso viso, q̃ absq; alio esset sufficiens. Non autẽ omne præmiũ accidentale est aureola, quanuis omnis aureola sit præmiũ accidentale. Potest enim aliquid addi essentiali gaudio dupliciter. Vno modo ex natura communi visionis: quale erit vnio animæ cum resurgentibus corporibus, per quã accessio ei fiet gaudij: & pariter contubernium cõpleti numeri beatorũ, & cognitiones affectioneśq; creaturarũ in proprio genere. Hæc ergo præmia sunt, & gaudia accidentalia, non tamen nomen habent aureolæ, quia omnibus sunt communia. Sed alio modo adhibetur aliquid eidem essentiali præmio ratione operis meritorij, quod duplicẽ habet conditionẽ, honestatis, & laudis. Primã, ratione charitatis quę meritò est essentialis, cui ideo præmiũ debetur essentiale, minus aut maius, secundũ augmentum charitatis. Quare adiectio illa, ad prẽmiũ pertinet essentiale quod Deũ habet pro obiecto. Sed aliam rationẽ laudis habet meritũ ex genere & strenuitate operis, quale est martyrium, & virginitas. Gaudiũ ergo quod ratione ipsius adhibetur, est accidentale: quia de re creata, nempe, de illo opere. Et hæc adiectio nomen sortitur aureolæ, quia illi excellentiæ operis respondet ex genere suo. ¶ Quòd si roges cur cũ sit adiectio ad præmiũ essentiale, nomẽ habeat diminutiuum, Respondetur. Propterea q̃ non est essentiale, sed accidentale. Præmium enim essentiale quia ratione charitatis æstimatur, maioris pretij est quàm aureola: sed aureola illi adiecta facit illud accidentaliter crescere.

Premium accidentale.

Diminutiuum nomẽ

¶ Ex quo fit consequens, posse aliquos sine aureolis maiori præmio essentiali frui, quam habentes aureolas, vt diua Magdalena: nã vt angelos interim omittamus, possunt etiam & ex hominibus multi cumulatiorẽ habuisse charitatis gradũ, propter longam vitã in qua plura accumularunt merita, quã sit charitas martyris in vno actu, & quã virginitas. Vnde aureola nõ est gaudiũ essentiale intensius: quãdo quidẽ illud intensius esse possit ratione charitatis in eo qui aureolã nõ habet: sed est accidentale adiectũ. Et ideo nec differũt solũ secundũ magis & minùs in eadem specie: imò differunt specie.

¶ Si verò rursus sciściteris aureola vbi sit: in anima ne, an in corpore, ex dictis colligit solutio.

De subiecto aureolæ.

Est enim

Est enim eius substãtia in anima: quia est gaudium de facto illo egregio quod ex charitate processit, qua ratione erat difficile, & strenuũ: nihilominus gaudium illud explicabitur incorpore per modũ coronulæ in capite, vel instar palmæ, vt infra explicabitur. Itaq; aureola nõ supponit, vt dialectico more loquamur, nisi gaudium ipsum animæ, connotando tamen signum quo declaratur in corpore.

2. Cõclusio. ¶ Secunda cõclusio. Quãuis aureola & fructus ambo sint præmia accidentalia, differunt tamẽ inter se. Hanc distinctionẽ fructuũ ab aureolis diuersi diuerso modo interpretantur. Quidam enim aiunt, inter aureolam, & fructum, nõ esse discrimen, nisi quòd aureola debetur pugnanti: iuxta illud. 1. ad Timot. 2. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit, fructus verò laboranti: iuxta illud Sapien. 4. Bonorum operum gloriosus est fructus. At verò cũ idem sit labor & certamen, distinctio hæc solũ est rationis, cũ tamen distinctio inter aureolam, & fructum sit realis. Et eodẽ modo refutãtur alij dicẽtes, non aliter differre, quam quòd aureola consistit in gaudio boni creati, quatenus respicit laborem corporis, fructus autem etiã sit gaudiũ de bono creato, quatenus respicit voluntatem: nam & opus quod corpore exhibetur, ex voluntate procedit, quare sola tunc ratione differrent.

Distinctio fructuum.

¶ Ad intelligendũ ergo discrimẽ hoc, notandũ est, ꝙ cũ nomẽ fructus à corporalibus per metaphorã ad spiritualia transferatur, ex varietate quę in fructibus reperitur, variẽ sumũtur metaphoræ. Fructus autẽ qui ex terræ nascentibus proueniũt, diuersas habẽt cõditiones, ex quib⁹ subinde diuersimodè ad spiritualia fit translatio. Primùm enim conuenit fructui, dulcedo, qua tanquã vltimus qui expectatur finis delectat: & isto modo gaudiũ de consecutione vltimi finis est fructus: vnde descendit fruitionis nomen, siue in re, quando in patria per consecutionem eiusdem finis illã capimus delectationẽ, siue in spe, de qua etiã in via gaudemus. Secundo modo accipitur fructus pro eo quod reficit, quamuis non sit vltimum, & isto modo virtutes omnes dicũtur fructus, quos ideo fructus Paulus ad Galat. 5. ad duodecim connumerat, dicens. Fructus autem spiritus, est charitas, gaudium, pax, &c. Tertio modo accipitur fructus pro illo commodo quod ex labore agriculturæ expectatur, & sic omne præmium spirituale, siue sit gratia, siue gloria, dicitur fructus: iuxta illud ad Rom. 6. Habetis fructũ vestrum in sanctificationem, finem autem vitam æternam. Nullo autem horum trium modorum vsurpatur hoc nomen in præsentiarũ, sed quarto modo, vt metaphora sumatur ab illa fructus proprietate, qua fructus dicitur id quod ex semine nascitur. Sic enim Christus Matth. 13. verbum fidei appellauit, semẽ, quod in nostris cordibus seminatũ facit fructum, aut trigesimum, aut sexagesimum, aut centesimum, secundum terræ benignitatẽ. Verbũ enim ex natura sua efficacissimũ est, & ideo quò terra feracior est, id est, cor benignius, vberior est fructus. Benignitas autẽ & feracitas cordis in hoc consistit, ꝙ à terrenis sese expurget, & in spiritum cõuertatur: vt, scilicet, neq; vijs huius seculi sit peruium. Nã quod illic seminatur, volucres cœli, nempe, humana sũperuia deuorat. Neq; sit, vt sicut saxũ, sed emoliatur, ne quod illic seminatur, facilè arescat. Neque verò inter diuitiarũ spinas sit consitum, quæ semen suffocare pergunt. Sed si terra bona, vt verbum in ea terrenos humores possit in spiritum conuertere. Fructus ergo secũdum hũc significatum, est gaudium ab illo differens, quod est aureola. Vt inter auream, & aureolam & fructũ, hoc sit interstitium, ꝙ aurea sit visio, seu gaudiũ essentiale, inde de Deo viso perceptum, aureola verò sit gaudium de perfectione operis adhibitum: sed fructus sit gaudiũ quod de operantis dispositione accumulatur secundũ spiritualitatis gradum, quo per Dei verbum quisq; in suo corde seminatum profecit.

Matth 13.

Fructus multipliciter dicitur.

¶ Ex quo fit, ꝙ quẽadmodũ aureola, ita & fructus ad gaudiũ pertineat accidentale, essentiali adiectũ: nã pari modo de bono creato percipitur. Atq; adeo fructus nõ semper charitatis proportionẽ & quãtitatẽ insequitur. Potest enim vidua, plura charitatis opera & merita facere, q̃ virgo, imò & coniugatus, atq; adeò in beatitudine essentiali excedere. ¶ Tertia cõclusio. Fructus etsi virtuti continentię pecularius tribuatur, omni tamẽ virtuti cõgruit. Hieronym. quidem & aduersus Iouinianũ & in Cõmentarijs Matth. 13. tres illas euangelicorum fructuum differentias soli cõtinentiæ adscripsit: quã ideo opinionem Sanctus Thomas, & reliqui Theologi sequuntur. At verò cuiuscũq; virtutis est fructum ferre, verbum enim fidei in corde seminatum, omnium virtutũ vberem frugẽ profert. Potissimũ tamẽ in virtute cõtinentiæ fructus elucent, qui spiritualitati adscribũtur. Nã cùm spiritualitas ex abstractione à voluptatibus carnalibus exurgat, eò quòd caro (vt ait ad Galatas Paulus) concupiscit aduersus spiritum & spiritus aduersus carnem, illi peculiariter virtuti tribuitur fructus, qua aduersus carnem spiritus pugnat: qualis est virtus continentiæ, quæ in compescendis venereis insultibus versa-

3. Conclusi.

Hierony.

Cibus & potus.

versatur. ¶Quòd si sciscíteris,cùm actus temperantiæ circa cibum & potum sint magis necessarij quàm circa venerea, cur non tam propriè & æqualiter, in ipsis ponitur fructus atq; in reliquis? Respondetur, quia nō sunt tam vehementes. Sunt enim venerei adeò exorbitantes,& violenti,vt quemadmodū,ait, Hiero. in carnali conflictu neque spiritus prophetię corda prophetarū tāgat,& quēadmodū.7. Ethic. ait,Philosophus,in illa delectatione vix sit possibile quidpiā intelligere. ¶Ex his demū colligitur quarta cōclusio. Tres sunt fructus, tribus virtutis gradib⁹ cōsignati:illi,scilicet,q Matth. 13.referuntur,tricesimus, sexagesimus, & cēte simus. Hi verò tres gradus generaliter in omni virtute constituuntur, qui sunt gradus cōtinētiæ, quādo homo cū passionibus colluctatur: & temperātiæ, quādo illas habet sedatas & heroicas,quādo nullæ prorsus insurgunt, sed homo pacatè viuit. Et ideo Christus sicut in maligna terra tres distinxit gradus, scilicèt, incōtinētiæ,quādo homo est sicut in via quibuscūq; corruptis affectibus expositus: imo illos præueniēs: & illorū qui verbū virtutis cōcipiunt, sed præ cordis ariditate humorē non habent, vt crescat: & illorū qui humorem quidem habent,scilicèt, nōnullū virtutis affectum, sed solicitudine secularium exortum semen suffocant: ita & in terra bona tres distinxit ordines, qui in quacunq; virtute reperiuntur: qui sunt incipientiū,proficientiū,& perfectorū. Nihilominus quia hi tres generales virtutum gradus peculiariùs in virtute continentiæ existūt,tres isti fructus eidem virtuti peculiariùs adaptantur: vt pote per quā spiritualitas, vt expositū est,cōparatur. Est enim minimus quantum ad meritum, sed maximus quātum ad necessitatem : vt carnis cōcupiscentia & delectatio aduersus legem Dei nō exorbitet, sed iustis sit officijs cōtenta. Atq; hic est in cōiugatis, fidem coniugij legitimè seruantibus. Alius verò est spiritualis gradus paulo minor quo ad necessitatē,sed maior quo ad meritū : quo, scilicèt, homo à licitis cōplexibus abstrahit, nō tamen perpetuo vinculo sed libero, à quo possit abscedere. Atq; hic gradus est in viduis. Sed tertiꝰ est maximi meriti quo,scilicèt, homo sic in statu spirituali cōstituitur, vt à carnis cōplexibus & voluptatibus perpetuo proposito alienetur. Atq; hic est in virginibus, qui propositum habent in perpetuū carnis integritatē seruandi:hoc enim propositū etiam citra votum, ad virginitatis aureolam sufficit. Quamuis status cōtinentiæ vt paupertatis & obediētiæ,voto firmiori firmetur. Primus ergo dicitur trigesimus,secundus sexagesimus, & tertius cētesimus. ¶Rationem autem huiusmodi numerorū forsan non aliā cōminisci opus esset, quàm quod tricesimus fructus plurimū esse solet semini iustus in terra bona: qualis erat terra illa promissa quā Iordanis interluebat: vt, scilicet, modius ad triginta proueniat: & ideò adaptatur minori gradui virtutis,quippe qui necessarius est. Solet autem ad duplum benigna gleba illum proferre. Veruntamen quasi per miraculum,vbi solū feracissimum est,ad centesimū prouenit. Legitur enim Gen.26.quod cū Isaac in Geraris sementem feciſſet, inuenit in ipso anno centuplum, quasi beneficio diuino. Vnde subditur.Benedixitq; ei dominus.

4.Conclusi.

Fructus tres.

Tricesimus sexagesi.& cētesi.

¶Nihilominus patres, qui istorū sunt numerorū obseruatores,ad denarium,qui est numerus mādatorū perfectus, tanquā ad radicē eos referūt. Tricesimus enim numerus ex denario per ternariū ducto consurgit. Ternarius autem, vt 1.de Cœlo,& mūdo ait Philosophus, integrū corpus significat, quod longitudine, latitudine,& profunditate cōstat: & rursus principio, medio,& fine.Et ideo significat il'ū spiritualitatis gradum,qui est virtuti necessarius. Sexagenarius autem conflatur ex eodem denario per sex multiplicato : senarius autem quippe qui ex partibus suis aliquotis, vno duobus, & tribus constet,duplo perfectior est.Sed centesimus numerus ex eodē denario per se ipsum ducto proueniēs perfectissimus est:nempe numerus cubus, hoc est quadratus omni ex parte æqualis, & talis est in omni virtute gradus heroicus,vt in virtutefortitudinis martyrium, vt in lib.de virgi.ait Augustꝰ.&in virtute misericordiæ omnia abijcere & dare pauperibus,atque in virtute continentiæ status virginitatis. Quapropter non opus fuit similem proportionem in his excessibus seruare,sed rationem perfecti numeri. Nec aliud Christus dicere voluit quàm q̄ fructus ex semine verbi aliquando ille prouenit,qui iustè solet ex semine prouenire:aliquādo verò duplus, sed aliquādo cō summatissimus. ¶At quo tandem Bedę rationem adhibeamus, quæ minime est cōtemnēda, numeros illos ad digitorum refert dispositionem, qua apud Romanos in more erat annos supputare tacēdo, vt dum depicta imago contractum habebat minimum sinistræ digitum,significabat annum vnum : siverò solum secūdum ab illo contrahebat duos &c. Numerus verò tricesimus pingebatur in eadem sinistra,pollice & indici molliter se osculantibus. Quæ ido figura statum coniugalem designat. Numerus verò sexagenarius delineabatur eo-

Rationes numerorum.

Ratio supputandi per digitos.

dem indice pollicem in modū crucis desuper comprimente, quæ ideo figura viduitatis pressuram poterat indicare, sed in numero centenario à sinistra fiebat transitus ad dextram. Vnde de Nestore, qui centesimum ætatis excesserat annum, canit Iuuenalis, atq; suos iam dextera cōputat annos: quēadmodum homines virginitas ab humana in angelicam transmittit naturā. ¶ Primi igitur argumenti solutio per ea quę supra dicta sunt liquet. Diximus enim in beata visione eminenter cōtineri omnia quæ ad eius ornatum attinent: non enim ex illa solùm deriuatur amor & gaudium ad beatitudinem essentialiter pertinentia, verùm & fructus oēs & aureolæ. Et in hoc sensu ipsa dicitur status omnium bonorū aggregatione perfectus. Nihilominùs formaliter alia alijs beatis accidentaliter adhibentur. Et quamuis nihil adhiberetur, satis ad beatitudinē esset visio, vt 5. de confessio. ait, Augustinus.

Solu. 1. arg.

Solut. 2. arg. ¶ Ad secundum respōdetur nullum esse incōueniens eidem merito diuersis rationibus diuersa præmia cōpetere, Auream, scilicèt, quia procedit ex charitate, & aureolam ex genere operis: & fructum ex dispositione personę. Ita q́ue sanctissimæ virgini ob nimiam eius charitatem post Christum summa essentialis gloria competit, & propter personæ heroicam dispositionem spiritualitatis cētessimus fructus, idemq́; super omnes cumulatissimus: nā quāuis in omnibus sit centessimus, est tamen gaudiū illud in quibusdā cumulatius, q̄ in alijs. Et præterea ratione strenuitatis operis adiecta est ei aureola. ¶ E conuerso nō in omnibus in quibus est fructus, est aureola, vt patet in coniugatis, & viduis. Et si restrictè fructus accipiatur in virtute continentiæ potest è cōuerso in martyre esse aureola sine fructu. Secus si fructus accipiatur pro gaudio, quod gradui cuiuscunq́; virtutis respondet.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm tantùm sint tres aureolæ?

Partis negatiuæ, ar. 1.

SEcūdò quæritur de numero aureolarū, vtrùm tātū sint tres? Et arguitur à parte negatiua. Viduæ, vt Hierony. author est, maiorem difficultatem in abstinendo à carnis illecebris patiūtur, q̄ virgines: vbi autē maior est pugna æquius debetur præmiū: ergo viduis etiam debetur aureola. Atq́ue adeò nō sunt tres tantū.

2. Argumēt. ¶ Secundò. Aureola est præmium, quòd operibus supererogationis tribuitur, ait enim Beda super illud Exo. 25. Aliā coronam aureolā &c. Aureolam decorum pręmio rectè intelligi, qui generalia mandata spontaneæ vitæ perfectioris electione transcendūt, sed vbi necessitas occurrit cōfitēdi fidem, nō est opus supererogationis, iuxta illud ad Romanos. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem cōfessio fit ad salutē, ergo illis martyrib⁹ nō debebitur aureola.

3. Argumēt. ¶ Tertiò. Omne præmium quod in patria cōferendum est, alicui virtutis operi respondet: quòd ex Dei dono procedit, imò aureolæ non cōferuntur nisi propter opera consilij, quæ, ait Beda esse supererogationis: prædicare autē & docere nō semper est singulare Dei donum, neq́ue opus cōsilij, imò sępè fit per scientiam acquisitam humano studio: ergo doctoribus nō debentur aureolæ.

4. Argum. ¶ Quartò. Si essent tres aureolæ, nō deberēt esse æquales, quia nec dignitas operis est æqualis. Neq́; verò discerni posset quæ nam esset excellentior, nā ex vna parte virginitas videtur excellere, quippe cùm de virginibus legatur Apocalypsis. 7. ꝙ sequuntur agnum quocunq́ue ierit. Sed ex alia parte videtur martyriū excellētius, dicente Augustino in lib. de virginitate, ꝙ nemo ausus fuit præferre virginitatem martyrio. Sed & doctrina prædicationis videtur ambobus præeminere ex parte obiecti, nā versatur circa intelligibiles veritates, cum virginitas, & martyrium versentur circa sensibiles affectus: nō ergo aptè possunt tres aureolæ distingui.

5. Argumē. ¶ Quintò. Si Aureolæ essent ponendæ, maximè Christo competerent, quippe qui & virgo & doctor fuit & mortē pertulit. Itē deberentur & Angelis. Nā loquens de virginitate Hieronymus ait. In carne præter carnē viuere potius est vita angelica, q̄ humana. Item conuenirent & corpori, postquā cōueniunt illi dotes, & tamē neq́ue Christo, neq; angelis, neq; corporibus aureolæ istæ assignātur: ergo nō sunt tres.

Partis affir. ¶ In contrarium autē est sanctorū patrū, & ecclesiæ authoritas.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionē nouem cōclusionibus respondetur. Prima. Tres sunt nec pauciores, nec plures aureolæ, scilicèt, virginitatis martyrij, & doctrinæ. Aureola namq;, vt modo constitutum reliquimus, est gaudium quod propter singularem victoriam in hac humana militia partē per excellentiam victori cōfertur. Sumitur autem hic ternarius numerus & secūdùm hostes cōtra quos pugnamus, & secundū virtutes quibus dimicamus, & secundùm tria quibus Christo vincentes configuramur. Hostes namq́ue sunt caro, mundus, & dæmon. In pugna verò quæ est cōtra carnem, illa est victoria potissima,

aureolę tres sunt tantum

vide de ff. 3 p. cy. 643

ma quæ à venereis insultibus, & voluptatibus violentissimè inter omnia delectabilia tactus pugnantibus, per continentiã obtinetur: quæ vtiq; victoria in virginitate sita est. Et ideo prima debetur virginitati aureola. Contra mundum verò illa est illustrissima, cùm eius infestã persecutionẽ, & tyrannidem vsq; ad mortem sustinemus: & ideo secunda aureola debetur martyribus. In pugna verò cõtra diabolum illa est suprema, cùm quis nõ solùm à se, verùm & à mentibus hominum, quos calumniator ille seducere pergit, propulsat: quod fit per sanã doctrinam, & veritatis lucem, & ideo tertia aureola debetur doctoribus.

¶ Atqui aureolę istæ tribus pręterea animi virtutibus respondent, doctrina, scilicet, rationali per quam veritas fidei diffunditur, & propagatur: aureola verò martyrij respondet irascibili quæ circa ardua versatur, & præcipuè circa pericula mortis: sed aureola virginitatis respõdet concupiscibili, quæ versatur circa delectabilia tactus, & præcipuè circa venerea.

¶ Rursus per doctrinæ prædicationem assimilantur doctores Christo, quatenus mediatori Dei, & hominũ, qui quæcunq; audiuit à patre fecit nobis manifesta: per aureolam verò virginitatis assimilãtur ei virgines, quatenus exemplar fuit & decus totius puritatis, sed & martyres eũ imitãtur quatenꝰ mortẽ pertulit crucis.

Obiectio. ¶ Quòd si quis arguat, qꝺ cùm tres illæ aureolæ tribus cardinalibus adaptẽtur: vt doctrina, prudentiæ, & maryrium, fortitudini: & tẽperantiæ, virginitas, alia etiam debuit iustitiæ cõstitui, imò & alia professæ paupertati, atq; alia obedientiæ, quæ sunt consiliorũ opera. Respõdetur, qꝺ cùm iustitia in omni virtute continea tur, & pariter obedientia, nõ indigebant singulari aureola: & quamuis paupertas sit opus perfectionis, nõ tamen tantum habet difficultatis in comparanda victoria, quàm pugna carnis, & ideo illi non debetur aureola, sed iudiciaria potestas, vt dictum est.

¶ De virginitate hic non est proprius disputãdi locus: pertinet enim ad materiam temperantiæ, de qua ideo virtute disputat D. Thom. 2.2 quæst. 125. sed solùm ad hunc locum de ipsius aureola dicere spectat de qua aliqui sic sentiũt quòd aureolam sufficiat actu virginitatem seruasse: dum tamen homo beatitudinem obtineat, etiam si nõ habuerit propositũ illam perpetuo seruandi. At verò aduersus hanc opinio

2. Conclus. nem statuitur secunda cõclusio. Ad aureolam virginitatis requiritur propositum perpetuo virginitatis seruandæ. Nam secundum aliam opinionem etiam illa virgo quæ propositum haberet nubendi, obtineret aureolã: quod vtique Sancti non approbant. Aureola enim virginitatis præmium est illius singularis virtutis quatenus rationẽ habet virtutis. Virtus autem virginitatis ex obiecto est cõtinẽtia carnis, seu non experiri delectationem illam: ergo nõ habebit rationem singularis virtutis, nisi per propositum voluntatis illam perpetuò seruandi: atq; adeò sine illo proposito virginitati nõ debetur aureola: neq; cẽtenarius fructus neq; verò viduæ sexagenarius, nisi simile propositum perpetuæ continentiæ habeat. Votum autem non est necessarium, quanuis per ipsum fiat virginitas perfectior, & per solenne perfectissima. Vnde August. in libro, De nuptijs & concupiscentia. Virginitas, inquit, est in carne cor Virginitas. ruptibili incorruptionis perpetua meditatio, hoc est, propositum perpetuæ conseruationis illius. Et illic rursum. Viriginitas, inquit, est continentia, qua integritas carnis ipsi creatori animæ & carnis vouetur, cõsecratur, seruatur, Vouetur, id est, offertur. Dicitur enim virgo à carnis virore, qui est in mentis proposito.

¶ Quòd si arguas. Virgo etiam quæ absq; tali proposito ab hac luce migrauerit gaudio de sua integritate oblectabitur. Cõceditur, sed tñ illud nec est aureola, nec tale meretur nomen.

¶ Vnde D. Tho. quæstione citata arti. 1. Tria, Tria in virgi inquit, sunt in virginitate cõsideranda. Primũ nitate. integritas carnis. Et hoc est illa accidentale. Nã vt. 1. de ciuitrte Dei idem, ait August. membra illa possunt diuersis casibus vulnerata vim perpeti: & à medicis, & ab obstetricibus, & aliunde. Secundum est inexperientia voluptuosæ delectationis in resolutione seminis. Et hoc est materiale, scilicèt, illam nõ experiri. Tertium verò est formale, nempe propositum quod est in anima. Integritas enim carnis res naturalis est, atq; adeò nõ est virtus nisi illo sancto proposito induatur. Quando ergo illud materiale perditur, non tamen sponte, sed per vim reluctante virgine, non amittitur virginitas: quippe quæ semper seruatur in mente. Quanuis in illa violentia illecebra carnis voluptasq; insurgat: quin etiã si vi corrupta cõcipiat. Siue vis illa in cõtumeliam fidei, siue alia de causa inferatur. Vnde beata Lucia, Si me, inquit, inuitã violare feceris, mihi castitas duplicabitur adcoronam. Non qꝺ duas esset obtentura virginitatis aureolas, sed qꝺ illi aureolæ aliud accessurũ erat gaudium propter patientiam toleratæ iniuriæ. Si verò sua sponte & volũtate quis resolutionem seminis voluptuosè experiatur, irrecuperabiliter perdit virginitatẽ, atq; adeò au- Hieron. reolæ ius. Et in hoc sensu, ait, Hieronymus

Deum non posse virginitatem post ruinam reparare, licèt posit per pœnitentiam peccatum tolli: quin etiã deinceps per cumulatos pœnitẽtiæ fructus præmium essentiale augeri. Cuius Magdalena nobis documẽtum præbuit. Verũ tamen dum qui virginitatem proposuit delectationes morosas mortales sua sponte sentit, aut mẽte vel in nuptias vel in fornicationẽ, cõsentit, citra vllam tamẽ seminis emissionẽ, perdit quidem virginitatem, atq; adeò si in illo statu decederet, aureolã non obtineret, potest tamen per pœnitẽtiam eam recuperare, & integrato eodem proposito perpetuæ cõtinentiæ, sua non frustrabitur aureola.

De frigidis. ¶ Percontaris autẽ vtrũ frigidi & eunuchi ad generãdum imò ad coeundũ inepti, de quibus supra in materia de matrimonio diximus, valeant virginitatis aureolam promoueri. Apparet enim non posse: quia necessitas non est virtus. Hoc tamen nõ obstante in libro de Sãcta Augusti. virginitate Augustinus affirmãdo respondet. Dum enim propositũ habent vxorem nõ ducendi, faciũt de necessitate virtutem. Ait, quippe. quibus virile membrũ debilitatur, vt generare nõ possint, vt sunt eunuchi, cùm christiani fiunt, & Dei præcepta custodiunt, sufficit propositum non habendi coniugem.

¶ Diuus Thomas in præsentiarum negat ante legẽ euãgelicã virginitatem sub consilio fuisse, atq; adeo aureola fuisse dignam. Hoc tamẽ supra distin. 30. q. 2. artic. 1. disputauimus: in alteram partem sub peritiorum cẽsura inclinãtes.

Solut 1. arg ¶ Ad primum igitur argumentũ respondetur, quòd quibusdã pensatis rationibus maiorem pugnã sustinẽt virgines: sed alijs perpensis maiorem viduæ. In virgines namq; multa conspirant tentamenta. Cõcupiscẽtia namq; propter refrænati sanguinis repressionẽ ardiẽtius exurit, & rem experiundi desiderium ob curiositatem vehementiùs incitat. Homines enim ad illa quæ experti non sunt, auidiùs anhelant. Mox & existimatio maioris voluptatis, quàm in rei veritate turpitudo illa habet, ignẽ insufflat: & minor quàm par est detrimentorũ opinio, quæ tamen detrimenta magna secum affert corrupta virginitas, illecebrarum relaxat habenas, præterquàm si prolis cupido inter hæc sese insinuat, atq; aliarum voluptatũ quæ solent maritis accrescere. Viduas autẽ ex altera parte præteritarũ delectationum memoria valde infestat. Sed tamen quia ab alijs enarratis hostibus liberiores sunt, non tam acri subduntur pugnæ, quàm virgines. Quicquid autem sit de pugna, aureola tamen & palma non ei, sed victoriæ decernitur. Laus autem victoriæ est nunquam hosti succumbere, hoc enim est in militia pulcherrimum. Et ideo non viduitati, sed virginitati proprosita est aureola.

¶ Et per hæc diluitur dubitatio de sacratissima virgine, an verè habeat virginitatis aureolam. Haud enim desunt qui id negent, propterea q̃ nullam sensit pugnã carnis aduersus spiritum. Quibus vt alij contradicant affirmentq; habere aureolam, in aliud impingunt extremũ, dicentes habuisse pugnã carnis: tametsi propter excellentiam temperantiæ & cõtinentiæ, quã habuit in gradu heroico illam non senserit. Sacratissima Virgo.

¶ Sed isti bifariàm peccant. Primum cõcedentes in Deipara virgine insultum aliquem aut illecebram & tentationem carnis, cùm aut fomitem non habuerit, aut eius inclinationem habuerit prorsus restinctam & ligatam. Secundò quia si illã non sensit, nihil ad laudem referebat illam habuisse. Quare nõ est pium talem luctã in intemerata virgine admittere. Dicendum ergo est, quòd etiã si carnis pugnam nullam habuerit, habet tamen aureolã modo excellentissimo. Seruauit enim illam integritatem quæ in membris ecclesiæ virginitas æstimatur. Et quãdo virtutes sunt in gradu heroico, quanuis nullus sit passionum insultus, adeò virtus nec perfectionem suã nec nomẽ perdit, vt sit etiã perfectior. Præsertim quòd beata virgo piè creditur si non carnis, Satanæ tamen iacula & tentamenta pertulisse: siquidem Christum etiam ipsum Deũ verſutus ille adoriri non fuit veritus. Impugnatio.

¶ De martyrio quæ materia est fortitudinis disputat D. Tho. 2. 2. q. 124. de cuius igitur tantum aureola affertur hic consideratio. De qua subiungitur tertia conclusio. Martyribus, perinde atq; virginibus, aureola debetur. Dictum enim est aureolam non nisi propter insignem victoriam deberi. Quemadmodũ autem in luctamine aduersus carnem insignis victoria est, quæ contra venereorum pugnam obtinetur, quæ acerrima est, ita & in certamine aduersus mundum illa est illustrissima, quæ de tyrannis habetur in causa mortis: quæ (vt ait Philosophus) omnium est terribilium terribilissima. Et ideo martyribus debetur aureola. 3. Cõclusio.

¶ Accedit præterea ad eius meritũ, quòd huiusmodi victoria non solũ æstimanda est ex passionis vehemẽtia & magnitudine, verũ ex modo, ac demũ ex causa. Ex vehemẽtia, inquã, passionis: quia illa strenuissima patientia est, quæ tolerandæ violentæ morti impenditur: præsertim illis mortis tolerandis generibus, quibus martyres sunt excoriati, assati, ac dilaniati. Ex modo verò: quoniã (vt Arist. 3. & 7. Eth. docet) virtus fortitudinis plus laudis in expectando, quàm Martyri cõmendatio.

quàm in aggrediẽdo meretur: & martyres nõ solùm tormentorũ truculentiam expectabãt, verũ inermes se se crucibus offerebãt, tanquã oues in medio luporũ. Non modo neminẽ offendentes, verùm nec se ipsos defendẽtes: imò paratiores morti ferendæ, q̃ tyrãni erant inferendæ. Quod quidem admirabile etiã tyrãnis ipsis genus fortitudinis erat: & Christianæ familiæ peculiare, Christi sanguine progenitæ. Causa deniq; martyrium in culmine collocat. Non enim tantũ in protectionẽ virtutis aut rei publicæ se se martyres morti exponũt, verùm & in defensionem & cõfirmationẽ fidei quæ omnium est virtutum fundamentum, & spe cœlestis retributionis, quæ omnium obtinet præmiorum fastigium: & propter charitatem Dei, quæ est totius perfectionis cõsummatio, & peculiariter propter Christum ipsum, qui vt nos à Satanica tyrãnide liberaret, & in Dei filios adoptaret, mortem pertulit crucis.

Solut. 2. arg.

¶ Ex ijs argumentum secũdum principale solutũ restat. Nam etsi (vt, ait, Beda) aureolæ operibus supererogationis debeãtur, non tamẽ ea ratione qua sunt supererogationis, sed ea qua sunt perfectionis: & ideo martyr nõ solùm est aureola dignus, quãdo extra necessitatem sua se spõte martyrio offert, verum etiã dum à tyrãno captus, necessitas præcepti ingruit confitendi fidẽ, dummodo tunc volũtate acceptet mortẽ. Ratio enim & meritũ martyrij nõ consistit in passione mortis quatenus ab alio infertur, sed quatenus à martyre per vltroneã virtutis patientiã suscipitur. Quare qui renitens in patibulum raperetur, non esset martyr.

Martyrij meritum.

¶ Verũtamen ad perfectã martyrij rationem, vt mors sine volũtate nõ sufficit, ita neq; sine morte volũtas. Vnde quanuis quis auidissimè martyriũ sitiat (vt de Patre nostro & de Diuo Frãcisco ac de alijs legitur) nõ est citra perpessionẽ mortis vere martyr: quãuis feruore charitatis possit præmium essentiale sibi augere, plusquã si esset martyr. Palma enim martyrij propterea nõ tribuitur nisi susceptæ morti, q̃ quãtuncunq; quis illam affectet, difficultatem tamẽ non nisi sub ipsum cõflictus articulũ patitur, vbi ideo ad doloris tolerantiã actus ipsos internos fortitudinis & charitatis intẽdi necesse est, & nouas acquirere vires: sicuti in actib⁹ impudicis vsu venit: tunc enim affectus vehemẽtius feruet. Quod autem meritum voluntatis sine morte sæpe sit maius, cõstãtissimũ est. Sunt enim multi sancti in gloria, qui citra martyriũ nõnullis martyrib⁹ beatitudine essentiali antecellũt: vt Ioan. Euãgelista, & Diua Magdalena. Nam & pœnitentiam ipsam D. Gregorius genus arbitratur martyrij. Ait, quippe: Quanuis occasio persecutionis desit, habet tamen & pax nostra martyrium suum: quia etsi carnis colla ferro non subijcimus, spirituali tamen gladio carnalia desideria in mẽte trucidamus. Hæc ille. Quanquam pœnitentium afflictioni aureola non debeatur: quoniam pœnitentia non dicit vehemẽtem pugnam, sed illã mensuram, quæ ad corpus edomandum: idonea est: & ideo excessus non est virtus.

Et volũtas & mors ad martyriũ requiritur.

Pœnitentia.

Sacratissima Virgo.

¶ At citra pœnitentiã cunctis martyribus longissimè antecellit sacratissima virgo. Tametsi non desint qui eam martyriũ catalago adscribere contendant, propter verbum senis illius Simeonis Lucæ. 2. Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Quin etiam in sermone de assumptione Hieronymus. Rectè, inquit, dixerim. Dei genetrix virgo & martyr fuit, quãuis in pace vitam finiuerit. Vnde etiam ipsius animam pertrãsiuit gladius: scilicèt, dolor de morte filij. At verò (vt Diuus Thomas in præsentiarum, ait, & certe dicendũ videtur) non illa ratione fuit martyr, qua martyrij aureolam habeat. Martyr enim (vt, ait, Isidorus) idem est Græcè quòd testis idemq; fidei: & ecclesia nõ recipit alios vt testes fidei, quàm eos, qui mortem in eius testimonium pertulerunt. Appellauit autem eam Hieronymus martyrem, ob quandam similitudinem: scilicèt, ob vehementissimũ doloris sensum, quẽ in corde habuit de morte filij, quod quędam fuit imago martyrij.

Martyr.

¶ Atque hac ratione Bernardus tria distinxit martyrum genera: scilicet, voluntate non nece, vt Ioannes Euangelista: voluntate & nece, vt Stephanus: nece & non voluntate, vt Innocentes.

Tria martyrij genera. Bernardus. De Innocẽtibus.

¶ At verò nonnulli intelligẽtes, quòd vt sola voluntate absq; nece, ita neq; sola nece absq; volũtate ratio martyrij completur, vt facerent Innocentes perfectè martyres, dixerunt acceleratum eis fuisse rationis vsum, veluti Ioanni Baptistæ in vtero matris. Veruntamen hoc nõ est communi Theologorum autoritate susceptum. Et ideo dicendum (vt insinuare videtur Bernardus) quòd sicut Ioãnes Euangelista nõ fuit perfectè martyr, sed sola voluntate, ita neque innocentes nisi sola nece, & ideo neque habent perfectã aureolã, sed quandam eius participationem: nempe gaudium, quòd mortem pro Christo fuerint perpessi.

Vtrùm requiratur mors.

¶ Dubium tamẽ est de morte, cuius passio ad martyrium est necessaria. Nam cum meritum lausq; Martyrij, vt dictum est, non tam in violenta illatione, quam in spõtanea acceptatione consistat, videtur ille qui lethale vulnus accepit

cepit, licet medicorũ postea diligẽtia, aut fortè miraculo mortẽ euaserit, esse nihilominus martyrẽ: & è conuerso, qui minori q̃ lethali vulnere læsus fuit propter Deũ, si nihilominus incuria, & negligentia mortem obijt, non esse martyrem: & tamen ecclesia neque illum catalogo adscribit, neq; istum non adscribet. Responsio ¶ Respondetur, quod qui vulnus accepit lethale, quamuis non illico animã expiret, sed post aliquod temporis spacium moriatur, martyr existimãdus est: atq; adeò aureola dignus. Vt de beata Cecilia atq; alijs compluribus martyribus memoriæ proditum est, qui in carcere sunt defuncti. Si vero vulnus tale fuerit. vt medicorum iudicio æstimaretur lethale, nihilominus tamen aliqua exquisitissima medicina, & diligentia euaserit, nõ est martyr: quia ecclesia nullũ medicorũ iudicium, sed solã mortem, tanquã sufficiens testimoniũ approbat martyrij. Secus fortè si manifestè constaret solo supernaturali miraculo fuisse post tale vulnus seruatum: si.n. hoc euidẽs esset, fortasse haberetur pro martyre, postq̃ illa tanquã mors naturalis reputaretur. Quãuis neq; hoc certò statuerim, sed iudicio ecclesiæ relinquendũ est. Si verò vulnus nõ fuit lethale, nihilominus mors subsecuta est, quia nõ potuit medicamẽ adhiberi, martyr ille verè est, imò quamuis adhiberi posset medela, nõ tamẽ fuit adhibita, quia ille sic vulneratus, aut cæsus, non tenetur postquã plagã accepit, tantã diligẽtiam adhibere, vt curetur. Secus si adesset, qui facilè ei mederetur: & ille renueret. Tunc enim videretur mortẽ plus nimio appetiuisse, & se intermisse, quare nõ haberetur pro martyre. Propter negligentiã mortuus. ¶ Quod si roges quia si propter negligentiã mortuus est? Sunt qui dicant, non esse martyrem, quia nõ ex vulnere, sed ex negligẽtia morti occubuit. Nihilominus certi? est, nisi negligentia sit adeo magna, quod sit mortalis culpa, mortem illã tãquam martyrium ducendam: quoniã negligentia non est causa mortis, sed suppositio vulnere. De solo carcere. ¶ Quid verò si quis nullã accepit plagã neque verbera: sed sola diuturna carceris afflictione in carceribus pro Christo vita defungitur? D. Tho. in præsentiarum ait q̃ qui aliquibus verberibus lõgè ante susceptis, etiam nõ lethalibus in carcere tandẽ moriuntur, martyres reputantur, vt Marcellus Papa: sed tamen. 2. 2. quæst. 124. artic. 4. ad. 3. ait Quod pro sola tolerantia carceris, exilij vel rapinę diuitiarum martyrium nõ reputatur: nisi fortè secundũ quod ex his sequitur mors. Vbi sola tolerantia carceris, & exilij vsque ad mortem appellat martyrium, quamuis nulla verbera præcesserint. Et certe ita videtur dicendum, dũmodo illa tolerantia sit causa mortis. Nam Marcellus licet longe antea fuerat fustibus cęsus, læsio tamen illa nulla fuit eius mortis causa, sed quia post certum tempus tabulo deputatus est ad seruiendum animalibus, & illa fuit afflictione defunctus. Et ratio quoq; id persuadet: nam afflictio illa, verberũ loco existimatur. Diuturnitas tamen carceris, nisi fuerit vsq; ad mortem, non dicitur martyriũ, vt legitur de Syluestro.

¶ Alia verò temporalium bonorum amissio citra mortem, etiã si propter Christum fiat, neq; martyrium est, neq; aureolã meretur. Quãuis quispiam bona temporalia, scilicet, diuitias, vel honorem, vel famã pluris æstimet, quã vitam: nam ex genere suo sola vita est, in qua exponẽda egregius fortitudinis actus, vt. 3. Ethicorum ait Philosophus locum habet.

¶ Ad hæc tandem notandum, quod neq; voluntas appetendi mortem, neque mors ipsa eidem voluntati adiuncta, nisi causa adsit fidei, aut religionis sufficit ad martyrium. Quamuis, inquam, vitã in defensionem Reipublicæ, aut pudicitiæ, aut alius cuiusuis virtutis politiæ exponatur, nisi id refertur in fidem, aut virtutem infusam, quæ aut Christum, aut Deum habet pro obiecto, non censetur martyrium. Itaque formaliter, vel virtualiter debet esse confessio fidei, & testimonium eius: hoc enim sonat martyr, quod testis fidei. Beata enim Agnes quæ pro tuenda virginitate colla gladio submisit eo celebratur vt martyr, quòd id fecit in testimonium fidei, quia virginitatem, quam Christo vouerat, tueri voluit. Quare quicunque mortem subiret in testimonium alicuius virtutis: nempe, ad defendendum esse virtutem, dummodo fide id Christi faceret, verè esset martyr, & pariter qui rempublicam defenderent, vt fidem protegerent, nempe, si illam à Turcis, & infidelibus tutarentur, vel ab hæreticis, qui religionem Christianam subuertere contendunt. Secus si ab alio Christiano rege tanquam milites tẽporales illam defenderent: ibi enim quamuis virtutem fortitudinis exerceant, nõ subinde martyrij aureolam promerentur. Causa martyrij.

¶ Ex quo sequitur, quòd etiam ante legem euangelicam potuerunt homines aureolam mereri, vt Machabæi, qui pro religione pugnabant: licet illam in limbo quousque eos Christus in cœlum euexit, non obtinuerint. Et idem est de Ioanne Baptista: qui cum ob zelum propugnandæ iustitiæ capite truncatus fuerit, id ad religionem retulit, & fidem, nempe, vt ostenderet adulterium peccatum esse Ante legem euãgelicam fuerũt martyres.

esse & ideo egregi⁹ fuit martyr. Imò si qui forte lege naturæ pro religione veri Dei cum sola fide implicita morti occubuerit, vt martyr nūc in cœlo aureola insignit. Et multò æquius
De Sanson. Sanson, si Dei nutu in eius amicitia templū, vt hostes religionis occideret, super seipsum cōiecit, sunt enim multi martyres in cœlo, quos ecclesia, nisi in festo omniū sanctorum, nō celebrat. De quibus. ad Hebræos. 11. Apostolus ait, Per fidē vicisse regna, operatosq; fuisse iustitiam, qui obturauerunt, inquit, ora leonū, & extinxerunt impetū ignis, & fortes facti sunt in bello. Alij distēti, alij vero ludibria & verbera experti, insup & carceres, lapidati, secti, egētes, angustiati, afflicti, in solitudinibus errātes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ.

De illis qui se perimūt. ¶ Postremū demq; argumentū soluendum restat, quod, vt Augu. primo de ciuit. Dei autor est, nēmini licet sibi man⁹ inijcere quacūq; ex causa, atq; adeò multò minus se se occidere, & tamē multi martyres legūtur sese peremisse, vt metum violandæ pudicitiæ euaderent, atq;, vt tyrannos præuenirent. Legitur enim ecclesiasticæ historiæ lib. 8. cap. 12. de quibusdā fœminis, quę cū ad sacrificandū ducerētur, & in media via Satanici ministri earū pudicitiam solicitarēt, nec polluerentur, aut sacrificare cogerētur, in fluuiū se præcipitarūt. Et beata Apollonia cū à lictoribus ante rogū cōburēda teneretur, eorū manibus elapsa in ignē se eundē proiecit. Respondetur verò id diuino instinctu in exēplum egregiæ fortitudinis feciſſe, vt tyrannorū rabies admiratione vinceretur, dum videret pro Christo sic sexum illū fragilē mortem contēnere.

4. Concluſ. ¶ Tertia demū est doctorū aureola de qua subnectitur quarta cōclusio. Doctorū aureola nec prælatis tantū quibus munus prædicandi incūbit, neq; verò illis nisi munere suo fungantur, sed cunctis qui actū prædicandi & docendi, siue voce, siue scripto exercent, debetur. Aureola enim hæc nō debetur ratione status, nempe, ratiōe episcopatus aut prefecturæ cui annexū est officiū prædicādi: nec verò propter habitū sciētiæ quo quis docere potest, sed propter actum, in quo ratio meriti cōsistit, iuxta illud. 2. ad Timoth. 2. non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Imò q statū habet vel habitū sine vsu, maioris est opprobrij dignus, maiorisq; fit criminis reus. Verūtamē nō propria aut altera cōcione vel lectiōe, sed pro professione docēdi expectāda est aureola, siue lingua siue calamo id fiat: dū tamen in obsequiū fidei munere illo doctor fūgatur. Et potissimū vt incredulos aut hęreticos lucrifaciat, seu vt illos ab ecclesia arceat: diuinoq; gregi caueat. Nā docere, pfanas literas aut humana iura, nō est aureolę meritū. ¶ Ad tertiū igitur argumentū negatur officiū prędicādi nō esse opus virtutis & super erogationis: imò est op⁹ misericordiæ & quāuis doctrina ad prædicādū humano studio acquiratur, est nihilominus opus perfectionis, quin etiā perficiētiū alios: ad quod munus Deus credēdus est illis specialiter opitulari, qui eius gratia id faciūt: nempe, vt fidem eius & legem elucidēt & persuadeant. Quapropter (vt de martyrio dictū est) non solū quādo docere spontaneū opus est & supererogationis, verū & quando necessitas occurrit præcepti cōparatur aureola. Imò tunc cumulatius est meritū vt puta quādo id ex officio & ratione status incūbit: & præsertim qū hęreses pullulant, tunc enim ingruentibus lupis cōtinenter indefesse que debet pastorū sibilus & clamor crebrescere. Est tamen prædicatoribus ac fidei doctoribus solerter inanis aura cauenda, quæ aureolā illis vel auferat vel deterat. Sciētia enim inflat: cùm tamen ad hanc aureolā promerendā potissimum requiratur humilitas. ¶ Subsequitur vt has inter se aureolas conferamus, meritoq; suo cuiusq; perpendamus. Sit ergo quinta cōclusio. Quāuis singulæ istarum quæ dicta sunt aureolæ, alias merito superent, & vicissim ab alijs alia ratione superentur, simpliciter tamen martyrum aureola cæteris antefertur. Probatur prior pars. Si meritum ex pugnæ rigore & acerbitate perpendatur, aureola martyrij quodammodo præeminet aureolę virginitatis: sed quodammodo ab illa exceditur. Certamen enim in martyrio truculentius est, quod ideo in cōflictu celsiorem exigit animum, maioriq; fortitudine & charitate robustū: sed ex altera parte diuturnitas pugnæ carnis in virgine patientiā longiorē & longanimitatē requirit. Nihilominus ex genere suo, quia terribilissimum est mors, simpliciter, palma martyrij est prestātior. Verūtamē si excellētia ex obiectio & materia perpendatur, aureola doctorum illustrior est: quoniam huiusmodi pugna circa intelligibiles veritates versatur: cùm aliæ non nisi circa sensibiles effectus versentur. ¶ Posterior verò cōclusionis pars probatur: nam etsi in virtute perfectio obiecti, vnde species sortitur, prefertur, tamē in aureolis, quæ victoribus decernuntur potius habenda est ratio difficultatis in vincendo: & quia hæc in martyribus præeminet, eorum aureola simpliciter est glorioſior. Vnde Christus Matth. 5. in calce omnium beatitudinum, quasi omnes vno verbo cōplexus, Beati, inquit, qui persecutionē patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlo-

Solu. 3. arg.

5. Concluſi.

2. Pars.

rũ. Ob idq; ecclesia in sanctorũ catalogo martyres doctoribus ac virginibus præfert.

Solut.4.arg. ¶Et per hæc quartũ argumentũ solutũ restat. Vnaquæq; enim virtus suũ habet priuilegiũ, & excellentiã: de virginibus nãq; propter eximiam puritatẽ: & quia cælestem angelorũ candorẽ referunt, legitur Apocal.14. quòd cantãt canticũ nouum, nẽpe, nouum epithalamium, atq; sublimiorẽ hymnum quã solet in thalamis carnalibus cani: & ideo tãquam sponsum sponsæ sequuntur agnum quocũq; ierit: quia in pluribus assimilantur Christo (vt in libro de virginitate, ait, Augustꝰ.) propter eximiã humilitatẽ quæ virginitatis candori annexa est, licèt non tam propè eum imitentur quàm martyres.

¶ At quoniam nõ solũ vna aureola cũ alia altẽrius speciei, verũ, & cum alia secũ simili in specie cõfertur, subiungitur sexta conclusio. Au-

5. Conclusi. reola virginitatis potest esse in vno vigine cumulatior quàm in alio: & similiter aureola martyris & doctoris. At quia statim se offert in cõtrariũ argumẽtum, quòd videntur aureolæ in culmine charitatis existere, & id quod in culmine est nequit maius minusue esse, adnotandũ est, quòd prẽmiũ in aureolis crescere potest aut ex radice meriti, quæ est charitas, aut ex genere operis. Quando ergo crescit ex radice charitatis, augetur aureola, hoc est essentiale prẽmiũ. Quando verò ratiõe operis, crescit solum gaudium, quod est aureola. Potest, inquã, fortè martyr vnus feruentiori charitate minores pati cruciatus, atq; alius minori charitate subire maiores, tunc ergo præmiũ essentiale prioris auctius erit, aureola verò posterioris cumulatior. Idemq; vsu venit si ex duobus Doctoribus vnum cum minori charitate maiorem adhibeat diligentiã prædicandi. Et pariter est de virginibus censendũ. Potest enim aliqua quæ in maiori est charitate solertiùs occasiones impudicitiæ cauere, atq; ab illa cautius elongari, quæ ideo maiorem habebit aureolam. Igitur aureòla neq; semper est in charitatis culmine, nequè charitatis insequitur proportionem. In Dei para verò virgine vtraq; ratione excellentissima omnium aureola refulget:

7. Conclusi. ¶Tandem de subiecto aureolæ dicere superest. De quo septima adhibetur conclusio. In Christo domino nostro, quanuis quicquid in alijs beatis aureolæ nomen habet, eminentissimo modo existat: tamen propter eius excellentiam, nec ratio neq; nomen aureolę inuenitur. Probatur prior pars. Christus & virginitatis fons fuit, & decus eximium, & martyrũ firmamẽtum, & robur, & doctorum fulgentissimũ lumen. Imò quanuis nulla carnis tentamenta vllum in eo motum habuerint, labores tamen plures hausit & in passione dolores, ac subinde naturalem legitimamq; sensit carnis infirmitatem mortẽ formidantis: ob quas pugnas, & luctas, quas heroicè vicit, quidam ei aureolam martyrij adscribere cõtenderũt. At verò cùm aureola diminutionem, ac perinde participationẽ gaudij designet, fas nõ est illam Christo attribuere, qui nõ participationẽ sed plenitudinem omniũ habet gaudiorũ, de cuius plenitudine omnes accipiũt. Igitur sicut de dotibus diximus, quæ secũdùm hanc rationẽ non sunt in Christo, sed aliquid excellentiùs, cui dotes aliorum assimilantur, ita dicendũ est de aureolis. Fuit enim in Christo plena victoriæ ratio, cuius similitudine victores omnes constituuntur, iuxta illud Ioannis.16. In mundo pressuram habetis, sed cõfidite, ego vici mundum. Et alibi. Si mũdus vos odit, me priorem odio habuit. Et Apoc.5. Ecce vicit leo de tribu Iuda. & cap.3. Qui vicerit, faciã eum sedere in throno meo, sicut ego vici, & sedeo in throno patris mei. Igitur quia ipse est in throno patris, plusquã aureolã habet, sed quia alij merentur thronum eius, fiũt gaudiorũ participes, quæ aureolæ dicũtur. Et similiter in doctrina ipse est lux patris, iuxta illud, Quæcũq; audiui à patre meo nota fecivobis, sed alij sunt lucis participes.

¶ Octaua conclusio. Neq; in angelis est pro- 8. Cõclusi. de angelis.
priè ratio aureolæ: nã aureola præmiũ est merito respondẽs, in angelis autem virginitas non meritũ, neq; victoria pugnę sed rei natura fuit. Et in hoc sensu, ait, lib. de virgi. Hieronymus, q̃ in carne præter carnẽ viuere vita angelica est, id est meritũ angelicæ naturæ simile, quia virgines per gratiam naturam imitãtur angelicã. Et quemadmodum contra carnem non sunt colluctati, ita neq; contra mũdũ dimicarunt, vt mortem oppeterent: pugna enim illa quam contra Luciferum in cœlo habuerũt metaphorica fuit, quia illos tanquam Dei ministri de illo fastigio deiecerunt: & ideo neque aureolam martyrij meruerunt. Et quanquam Deus per superiores angelos aliqua inferioribus reuelet, illa tamen reuelatio neque explicatio fidei est, quæ non est in beatis, neque doctrinæ habet rationem, quæ fit, iuxta verbum Dionysij, purgatio: & ideo neque illa ratione aureolam merentur doctorum. Sed omnes vnico modo, nempe per conuersionem in Deum per gratiam, & auxilium Dei eodẽ modo beatitudinẽ meruerũt, & ideo diuersis aureolis nõ discernuntur: veluti homines, quia ad illam di- Nona cõcl. de corporibus.
uersis modis, & officijs promouentur.

¶Nona conclusio. Aureola nõ est principali-

ter

ter incorpore, sed in mẽte: quãuis per quãdam redundantiã refulgeat in corpore. Est enim, vt dictũ est, animi gaudium. At verò quemadmodum essentialis beatitudo, quæ in anima consistit, in corpus per dotes gloriæ refunditur, quæ quidem dotes vniuersis beatis cõmunes sunt: ita & aureolæ, quæ sunt quorundam peculiares, aliqua habent insignia in corpore.

¶ Quòd si quæras vtrũ in toto corpore, an in quibusdã mẽbris. Ex sacris literis nihil cõperti habemus. Sũt tamẽ coniecturæ: vt appareãt in capite coronulæ figuræ, nã aureola coronulã, vt diximus, significat. Neq; probabilitate caret, vt quãdam colorũ varietatem præseferant: nã & corpora ipsa colorata erunt. Non quòd ex commixtione qualitatũ quæ in beatis sunt naturales, varietas illa colorũ in aureolis oriatur, quippe cùm sint supranaturalia insignia, sed q̃ claritas ipsa glorię in capitibus virginum decorem quẽdam alboris præferãt: & in martyribus subrubeũ: & in cõfessoribus subuiride.

Paulus. Et fortasse in manibus virgines cãdida lilia gestare apparebunt, & martyres palmam. Arbor enim illa, quam contra impositam sibi molem Philosophi assurgere aiunt, martyrum patientiam & tolerãtiam significat: & in doctoribus apparebunt subuirides rami: nihil enim vetat quo minus cælestis claritas illas repræsentet varietates. At verò alia martyrum insignia, vt Pauli ensem, & Laurentij craticulam non oportebit illic repræsentari. Cicatrices autem martyrum non reputantur aureolæ, nam multi illic erunt sine cicatricibus martyres, vt qui nõ gladio, sed submersi vel inedia confecti martyrio coronati sunt.

¶ Per hæc igitur argumentum vltimum solutũ restat. Et hæc de amplissima beatitudinis materia ad Dei gloriam dicta sint, qui nos ad eius contemplationem admittere dignetur.

DISTINCTIO quinquagesima, De statu, & pœnis damnatorum.

Textus Cap. 1.

OElicissimæ beatorum gloriæ miserrimam damnatorum calamitatem tandem opponamus oportet quos infernus locus manet, & gehennæ perpetua flamma, & exteriores tenebræ. Etenim neque ignis ille purus est: sed stagnum, inquit, Ioan. ignis ardentis sulphure. Apoc. 19. Et in psalm. Ignis sulphur, spiritus procellarũ pars calicis eorũ. Psalm 10. Quare & sine luce ardet, & quasi vento rum impetu fremens miseros con cremare non cessat. Quod si, vt est apud Iob, ab aquis niuium transibunt ad calorem nimium, transitus tamen ille omni est refrigerio destitutus. Iob. 33.

Cap. 2. Tam animæ ergo illic quàm corpora perpetuos sentiẽt cruciatus: is .n. sensus est illius verbi Domini. Ite in ignẽ ęternum, nẽpe, vnde nulla est futura redẽptio. Fuerũt. n. Origenianiste, vt refert Au. de hac hæresi condẽnati, qui arbitrabãtur finem quandoquè genus illud supplicium habiturum. Prima autem calamitatum in illo ergastulo illa censetur, quòd à regno cœlesti sint in perpetuum relegati, diuinoquè priuati conspectu: quam damni pœnam appellant. Vnde Augustin. quales illę sint exteriores tenebræ futuræ, super sextum psalmum sic enarrat. Ita Dei in iudicio erit, & hic est in cæcitate mentis, cum dantur mali in reprobum sensum. Ibi exteriores tenebrę erunt, quia tunc peccatores penitus erunt extra Deum. Quid est enim penitus, erunt extra Deum, nisi esse in summa cæcitate? Siquidem inhabitat Deus lucẽ inaccessibilem. Hæ autem tenebrę hic iam incipiunt in peccãte, cum ab interiori Dei luce seducitur, sed nõ penitus dum in hac vita est. Hæc ille. Libro de hære. cap.

Itaque in hac vita etiam peccatores extra hac luce corporea fruuntur, sed in illo ergastulo, quo cum corporibus damnati detrudendi sunt, nō solum interioribus animæ tenebris delictorum, verum & exterioribus corporum caligabunt.

Cap. 3. Secunda nihilo minor animarū pœna est perpetuū eorum odium, quo in diuinā bonitatem cōtinenter exurgunt, nā superuia eorū quite oderunt ait Psalmista, ascendit semper. Peius enim est Dei bonitatem odisse quā lucem non cernere. Hoc enim pœna est, illud verò culpa. Quamuis odiū illud nō sit tam nouum peccatum, hoc est, meritū noui supplicij, quàm supplicium mali meriti, quod in hoc seculo perpetrarunt: nam vt in Enchirid. ait Augustin. neque beatis voluntas, Cap. 3. neque damnatis facultas poterit vlla esse peccādi: vel vlla cōditio moriēdi. Itaquè vt cōfirmatissimus ille beatorū amor nō est meritū noui prēmij, ita neque obstinatissimū illud, pessimūque in damnatis odiū Dei, demeritū est noui supplicij: quia vtrique extra viā sunt, statūque bene, aut malè merendi.

Tertia subinde miserorum pœna est sensus: nempe igneus cruciatus, quem etiam animę antea quā sua resumant corpora patiuntur. Etenim quanuis libr. de ciuit. Dei. Lib. 20. de ciui. capit. 16. 20. Augustin. cuiusmodi ille ignis fuerit, sub iudice reliquerit, postmodū tamen corporeū esse agnouit: eodēquè nihilominus spiritus Lib. 21. ca. 10. cruciari. Cur enim, inquit, non dicamus, quanuis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi? Hactenus ille. Patiuntur ergo nūc etiam animę inextinguibilē ignem & vermem viuacissimum, iuxta illud Mar. 9. Bonū est tibi claudum introire in vitā ęternā, quàm duos pedes habentē ire in gehennā ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum nō moritur, & ignis non extinguitur. Et in ecclesiastico: vindicta impij ignis & uermis. Viuax ergo ignis exurens, stimulansquè conscientiæ remorsus peccatorū putredine genitus ceu vermis affligit. His adhibetur fletus & stridor dētium: Eccles. 7. Luc. 13. ille ob præsentē cruciatū: hic verò ob futurorum metum.

Cęterum in postrema carnis resurrectione calamitosi illi corporibus induētur, quę sint sua grauitate pōderosa, sic tamē in malū suum incorruptibilia, vt tamē sint perennibus tormētis passibilia. Vnde in Apocaly. In diebus illis quærēt homines mortē, & nō inueniēt eā, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab illis. Dolores ergo mortis sine spe moriēdi sentiēt. Infœlix sors & horrore plena: vita mortis imago, vbi nec passionis consolatio vlla, nec liberationis spes reliqua mors quę miseros, nequè verè permittit viuere, nequè ab illa vitę vmbra vn quā eripere valet. Vtinā ergo nobis Deus illā caueat perpetuā mortem, & donet suā vitam æternam. Cap. 5. Apoca. 9.

DISTINCTIONIS, Quinquagesimæ, De statu & pœnis damnatorum, Quæstio vnica.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ignis inferni sit corporeus.

Postrema tādem quinquagesima distinctio in disputatione, de statu & pœnis damnatorū versatur, quæ vnica erit quæstione cōtēta. Et quidem à loco inferni inchoandū nobis esset, nisi illum distin.45. circa centrum terræ reconditum constituissemus: & ideò primum de igne quæritur, vtrùm sit corporeus. Et arguitur à parte negatiua. Primò autoritate Damasceni lib.4.c.vlt. Tradetur diabolus & peccatores in ignem æternum: non materialiem, qualis est qui apud nos est, sed qualem nouit Deus. Et Augustinus.12.super Genensi. ad literam cap. 32.quærēs cùm anima de corpore exierit, vtrū ad aliqua loca corporalia, feratur, an ad incorporalia corporalibus similia, respōdet: q̄ cū spiritualis sit, nō corporalia loca, sed ad spiritualia aut ad loca pœnalia, similia corporalib⁹ fertur.

Partis negatiuæ.1. arg.

2. Argumē. ¶ Secundo arguitur ratione. Ignis corporeus non potest animas, quæ spiritus sunt, cruciare: animę verò modò sine corporibus cruciantur: ergo ignis ille non est corporeus.

3. Argumēt. ¶ Tertio. Ignis corporeus naturali impetu agit ergo illa combustibilia, quæ illi applicantur, æqualiter vrit: damnati verò etiam in corporibus non æqualiter, sed pro cuiusq; merito tormenta eius patientur. Ait enim. 4. Dialogorū Greg. Vnus quidem est gehennæ ignis, sed nō vno modo omnes cruciat peccatores, vnusquisque quantum exigit culpa, tantum sentiet de pœna ergo non est corporeus.

Partis affir. ¶ In contrarium est illud Matth. 25. Ite in ignem æternum. ¶ De illo inferni per horrendo igne multi in primitiua ecclesia dubitarunt, esset ne corporeus, quæ vtique opinionum ambiguitas ex Philosophorum placitis ortum habuit: nam cùm illi corporum resurrectionem non agnouissent, solius animæ corpus egressæ pœnā, aut præmium profitebantur. Et quoniā neq; satis intelligebant quomodo spiritus ab igne corporeo pati posset, eiusmodi ignē diffitebātur, affirmantes, vt ait Auicenna, quicquid de animorū pœna euulgatur, per metaphoram esse intelligendum. Vt quemadmodū fœlices animæ non de re aliqua corporea, sed spirituali oblectabātur, quia suum se finem consequutas vident, ita & afflictionem malorū, spiritualem duntaxat putabant: nēpe, quia à solo sunt fine semotæ. At quia illa tristitia vulgo non potest nisi per similitudines corporales ostendi, dicūtur per metaphorā igne affligi, & prætereà, vt metu viuentes exterreantur.

Philosophorū placita.

¶ At quoniā alij etiam ex philosophis eo vsq; sunt cognitione progressi, vt crederent separatas animas nō solū pœna damni propter auersionem à suo fine: verum & sensu affligi, alij cō mēti sunt animas corporū similitudinibus eruciari, vt homines phātasticis imaginationibus torquentur in summo: de quo visionū genere 12. de ciuit. Dei. meminit August. cap.21. Veruntamen quoniam neq; hoc gaudiorum, aut suppliciorū modum satis rei satisfacere alijs videbatur, tertium Philosophorū placitū, quod & Auicenna refert, fuit, q̄ animæ hæc corpora mortalia exutæ alijs vniuntur cœlestibus corporibus in quibus perpetuò vel præmijs frūātur, vel afficiātur suppliciis. Hoc autē.1. de anima Aristoteles probat esse falsum: nā anima, vt suo est proprio corpori accommodata, quæ nō potest in aliud trāsire, vt Pythagoras comminiscebatur: ita & suis certis vtitur organis, vt alijs vti non valeat. Neq; verò soli Philosophi, verum & patres Sancti de hoc aliquando hæsitarūt. Vnde Augustinus.20. de ciuit. Dei. cap.16. Qui, inquit, ignis cuiusmodi, & in qua mundi vel rerū parte futurus sit, hominem scire arbitror neminē, nisi fortè cui spiritus diuinus ostendit. Subiungit tamen, quòd in postrema die seculi mundanorum ignium conflagratione mūdus peribit insinuans forte q̄ etsi de igne quo nunc torquentur animæ, ambigi possit, sit ne corporeus an spiritualis, tamen de illo, qui damnatos cū suis corporibus in infernum obtrudet, quem sunt perpetuo perpessuri non esse dubitandum fore corporeum.

Aug.20 de ciuitat..6.

1. Conclusi. ¶ His ergo recensitis opinionibus, ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Ignis inferni est corporeus ab initio mūdi ibidē creatus. Probatur primo ex regula, quam supra plurībus locis commendauimus, nempe quòd quoties verbū sacræ scripturæ, eo præsertim loco, vbi historia narratur, in sensu literali sanè interpretari potest, sic est interpretandū, ait verò Christus dicturum se dilectis suis. Venite benedicti patris mei percipite regnum: ac subinde damnatis, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo: vbi prior pars ad literam intelligitur de regno quod etiā in corporibus beati possidebunt: ergo non est cur non & ignis nomen ad literam corporeum significet, paratum ab initio diabolo. Mox accedit & ratio. Damnati resumptis corporibus igne sunt corporeo cruciandi: & non est credibile tunc totum esse creandum: quanuis ignis conflagrationis sit illi adhibendus: ergo & nūc est ibi corporeus. Et confirmatur hoc, Si verbum illud, Ite in ignem æternum, corporeum significat, vt pote quo damnati cum suis corporibus

Ratio conclusionis.

poribus mittuntur,& subdit Christus,Qui paratus est diabolo & angelis eius, consequens sit, vt idem corporeus ignis sit ab initio in inferno. ¶ Deinde arguitur.Si non sit verus corporeus ignis nō est cur potiùs dixisset in ignē, quā in aquam,vel aerem æternū : nā quantum ad spirituale tormentum non plus ignis confert,quā aliud elementū quodlibet.¶ Præterea ob id ignis potius quàm res alia prædicatur in inferno torquere miseros, q̄ elementum illud propter vehementissimā agendi vim, horrendissimum est,ac perinde ad vlciscenda crimina & scelera quæ contra Dei omnipotentem bonitatem committuntur, aptissimum, si autem non esset corporeus ignis, neq; vehemētiorem haberet cruciandi vim, neq; significantius terrendi nomen:quod esset religioni Christianæ quoddam deceptionis genus.¶ Solet illud Lucæ.16.de diuite epulone in huius confirmationē sententiæ accumulari. Quia crucior in hac flamma. At verò Augustinus.21.de ciuita. Dei cap.10. efficatiam loci huius infirmat. Nam vbi ait ille miser. Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti in aqua, vt refrigeret linguā meam, neque lingua eius neque digiti Lazari poterant vsurpari pro corporalibus membris: quoniam neq; epulo in inferno, neq; Lazarus in limbo corpus habebant. Quare & flamma videtur spiritualiter intelligēda: veluti & aqua. Vnde lib. 8. citato super Gene. Illud, inquit, diuitem in ardore pœnarum, & illum pauperem in refrigerio gaudiorum intelligendū non dubito : sed quomodo intelligenda sit illa flamma inferni, ille sinus Abrahæ, illa lingua diuitis,ille digitur pauperis, &c.vix fortasse à mansuete quærentibus,à contentiose autem certantibus nunquàm inuenitur. Veruntamen salua Augustini autoritate dici posset,quòd cū Christus ad normam intelligendi nostrā, parabolam admetiretur,ambos induxit acsi in corporibus illic essent. Et ideo nō mediocre argumētum inde sumitur, q̄ vera sit illic flāma, eademque adeò terribilis, vt distillantem aquæ guttulam ille miser pro refrigerio duceret. Quare Gregorius.4.lib. Dialogorum,atq; alij hoc loco idem cōfirmant. ¶ Accedit & illud Sapientiæ. 11. per ea quæ peccat quis,per hæc & torquetur. Peccant enim homines per res sensibiles:igne ergo torquentur sensibili. ¶ Ad hæc & verbū Christi Matthæi quinto. Qui irascitur fratri suo reus erit iudicio, qui dixerit Racha,reus erit concilio, qui autem dixerit fatue reus erit gehennæ ignis, plurimum momenti affert ad probandum corporeū illic esse ignem quod grauissimum est supplicīū.¶ Ad hæc tādem accedit autoritas Augustini, qui licet ante ambiguè fuerit de hac re locutus, tamen loco nunc proximè citato de ciuita. Dei affirmantius asserit esse ignem corporeum : quo etiam nunc & dæmones & humani spiritus cruciantur. Cuius sententiam Gregorius. 4. dialogorum amplectitur cap. 29. dicens. Ob id quod Christus dicturus est. Ite in ignem æternū, qui paratus est diabolo & angelis eius,docemur in corporeos dæmones corporeo igni cruciari, atque adeò nihil esse mirum si & animæ antequam accipiant corpora, possint corporea sentire tormenta. Hæc ille. Postremum denique argumentum sumitur ex purgatorio, de quo primæ ad Corinthi. 3. ait Paulus, quod si quis super ædificat ligna fœnum stipulā,&c. saluabitur quasi per ignem. Vnde eodem libr. 21. Augustinus cap.29. sic colligit. Si hoc temporis interuallo, donec dies resurrectionis adueniat, spiritus iusti defunctorum ignem dicuntur perpetui purgatorium, quem non sentiant illi,qui non habuerunt tales mores & amores in huius corporis vita, vt eorum ligna & fœnū & stipula consumatur. ¶ Quòd si quis scisciteter an ille ignis eiusdem sit speciei cū nostro, quanuis hoc nequeat per sacros testes fieri certum,subiungitur tamen secunda conclusio. Ignis ille eiusdem speciei est cum isto quem videmus : quamuis materia sit fortè diuersa. Aqua enim(vt.1. Topicorum ait Philosophus)omni aquæ est idem specie : & eadē ratione ignis omni igni. Quandoquidem nomen ignis specificum est,vnde consequitur, vt qui non est ignis eiusdem speciei cum elemento,non sit vere ignis.Igitur cùm ille inferni verè sit ignis(siquidē sic in euangelio vocatur) colligitur, vt sit eiusdem speciei cum isto quem nos experimur. ¶ Est tamen notandum, quod ignis potest esse vel in materia propria, quemadmodum est in elemento,vel in materia aliena,quemadmodū in nostros vsus venit: & illa ratione potest differre ignis ab igne materialiter, vt ignis carbo differt ab igne flāma. Quāuis incarbone nō est verus ignis, sed plurimus calor propter dēsitatem materiæ,vt de ferro suprà diximus. Pari modo ignis ille inferni differt à nostro, & illa ratione supra citatus Augustinus dicit se nescire cuiusmodi est,id est,in qua materia. Nam quanuis in Apocalypsi dicatur ardere sulphure, illud tamen sulphur fortasse non est eiusdē speciei cum eo quod est apud nos. Est enim in corruptibilis materia, & ingenerabilis à solo Deo creata : quo etiā ille ignis à nostro differt. Noster enim ligno aut aere,atque alijs alimentis nutritur, quæ ab ipso deuorantur. Et ideo Grego-

De diuite epulone,

Aug. autoritas.

De purgatorio.

2. Cōclusio.

Ignis in propria vel aliena materia.

Gregorius.15. libr. Moralium super illud Iob. 20. Deuorauit eum ignis, qui non succenditur. Ignis, inquit, corporeus vt esse valeat, corporeis indiget fomentis: nec valet nisi succensus esset, & nisi refotus, subsistere. At contra Gehennæ ignis, cùm sit corporeus & in semetipsos reprobos corporaliter exurat, neq; studio humane succenditur, neq; lignis nutritur: sed datus semel durat inextinguibilis.

3. Conclus. ¶ Tertia conclusio. Locus ille inferni gehenna ignis dicitur, quasi ignis fornax, quod in Apocalyp. vocatur stagnum ignis ardentis sulphure. Et fuit nomen, quod vt Hieronymus super Matthæū cap. 10. ait in veteribus libris non inuenitur, sed primum à Saluatore nostro est positum. Est enim gehenna quasi vallis filiorum Hennon. Iacebat namq; prope Hierosolymorū muros, vbi (vt. 4. Regu. 23. legitur) filij Hennon, Idolo Moloch filios suos & filias igne sacrificabant. Et ideo Christus nomen gehennæ ad inferni fornacem transtulit, eò quod vallis illa cadaueribus combustis plena, inferni imaginem referebat.

Gehenna.

4. Conclus. ¶ Quarta conclusio. Ignis ille est æternus, hoc est perpetuo crucians, vnde nulla est redemptio. Hæc conclusio non eò constituitur, quòd sit catholicis dubia, sed quod hæretici olim illam negabant. Nępe Origenianistæ, quos Augustinus post Epiphanium lib. de hæret. cap. 43. refert. Aiebant enim ignem illum etiam inferni, quo iniqui torquentur, purgationem esse ipsorum, quēadmodum nos de purgatorio iustorum loquimur, atq; adeò diabolum & angelos eius post longissima tempora purgatos, atque liberatos regno Dei lucique restitui: & rursus post longissima tempora omnes, qui liberati sunt, ad hæc mala denuò labi & reuerti: & has vices alternantes beatitudinum & miseriarum rationalis creaturæ semper fuisse semperq; fore. Quamuis vt dist. 45. q. 2. artic. 2. monstrabamus, non est verò simile Origenem in illa opinione mansisse, etiam si illi Originianistæ ab eodem Adamātio Origene, vt ait inibi Augustinus nuncupati fuerint. ¶ Illam autem vanissimam absurditatem à Philosophis, & potissimè à Platonicis didicerunt, contra quos idem Diuus pater lib. 21. de ciuit. Dei disputat cap. 13. & 17. Non enim sibi persuadere poterant æquissimum Deum irreuocabilibus supplicijs quospiam, quantumuis sceleratos punire. Quare alij dicebant in die iudicij prolata damnatorum sententia precibus sanctorum Dei viscera commouenda, vt eis ignoscat. ¶ Sunt autē huiusmodi fabulæ sub pietatis cortice impientissimæ. Vbi enim Christus se dicturū refert. Ite in ignem æternū, confirmatissimā sententiam, atq; adeò irreuocabilē designat. Neq; solum dicitur æternus quia in æternum permanet, sed quia quæcūq; semel susceperit, in æternum tenet perpetuoque cruciat. Et ideo subditur. Et ibunt hi in supplicium ęternum, iusti autem in vitam æternam. Vt quemadmodum vita æterna: veluti Deus ipse, in cuius conspectu consistit, æternum perpetuumq; gaudiū habet, ita & iniquorum supplicium nullam habere valeat redemptionem. ¶ Accedit & illud Marci. 9. Bonum est tibi claudium introire in vitam ęternā, quàm duos pedes habentem mitti in gehennā ignis inextinguibilis: vbi vermis eorum nō moritur, & ignis non extinguitur. Id quod & Ioannis. 5. Christus quoq; explicuit, dicens. Procedēt qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerūt in resurrectionē iudicij.

¶ Adde quòd homines in perpetuo circulo constituere, vt per vices defuncti nunc in summa sint miseria, deinde à miseria ad fœlicitatē trāslati, inde rursus ad eandem relabantur miseriam, manifesta vesania est. Sūt enim animæ perpetuæ creatæ, non ob id, vt perpetua vicissitudine mutabiles sint: sed vt sempiterno Deo in hac vita seruiētes, beata requie cū ipso, eadēq; perinde perpetua perfruantur. Quod si ab infinita illa immutabiliq; Dei bonitate desciuerint, perpetuis supplicijs addicantur.

Hominum vesania.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur Damascenū non negasse simpliciter ignem illum esse corporeum quantū ad substantiam: sed esse materialem quātum ad similitudinem effectus ignis, qui apud nos est, tū quòd animas nunc nō materialiter cruciat, quippe quæ non sunt caloris receptiuæ, tū qđ neque corpora sic omnino comburet, & cōburendo corrumpat: sicut ignis apud nos facit.

Solu. 1. arg.

¶ Ad aliud Augustini respondetur, quòd licèt aliquādo fuerit ambiguus, tandem tamē dixit esse corporeum ignem. Præsertim quod etiam illic dicens loca pœnalia esse corporalibus similia, ignem etiam corporeum insinuauit nostro non prorsum dissimilem.

Solut. 2. arg.

¶ Ad tertium deniq; respondetur, ꝙ cùm ignis ille suapte natura sit instrumentum diuinæ iustitiæ, & instrumentum non agat, nisi vt à principali agente mouetur, ignis ille non prorsus, vt naturalis agit in omnes æqualiter, sed vt iustitia postulat. Pręsertim quòd vt ibidē ait Gregorius. etiam in naturalibus est simile. Non enim omnes qui solis radios suscipiunt æqualiter calescunt, sed secundum cuiusq; dispositionem. Nam actus agentium, vt ait Philoso. sunt secundum dispositionem patientis.

Solu. 3. arg.

ARTI-

ARTICVLVS. II.

Vtrùm animæ separatæ igne illo inferni corporeo torqueantur.

Pars negatiuæ, ar. 1.

SI ignis inferni corporeus est, cũ anima sit incorporea, meritò quęritur, vtrũ à corpore separata ab illo igne quippiã patiatur. Et arguitur à parte negatiua illo Aug. citato verbo. 12. super Gen. vbi ait, qđ animę nõ ad corpora lia loca sed aliqua pœnalia corporalibus similia deferũtur. Et rationẽ ibidẽ subdit, q̃ agẽs debet esse nobilius patiente: corpus autẽ nõ est tã no

2. Argumẽt. bile q̃ spiritus. ¶ Secũdo arguitur. Quẽadmodũ Boetius in libro de duabus naturis, imò & Aris. in libris de generatione ait illa solũ agere in se inuicẽ & à se inuicẽ pati possunt, quæ cõmuni cãt in materia: corporeus autẽ ignis & anima il lam non participãt, ergo nequit anima ab illo

3 Argumẽt. pati. ¶ Tertiò. Quidquid recipitur ad modum recipiẽtis recipitur anima est spiritus: ergo nihil nisi spirituale recipit, quod corporeus ignis producere non potest.

Pars affirmatiua. ¶ In contrariũ est, quòd eadẽ est de animabus ratio, quæ de dæmonibus: dæmones autem ab illo igne patiuntur à quo sunt passura damnatorũ corpora: iuxta illud Matth. 25. Ite in ignẽ æternũ qui paratus est diabolo & angelis eius: ergo & animæ patiuntur ab illo.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Animæ separatæ neque ab igne inferni quippiam corporale recipiũt, neque illum sensu aliquo percipiunt. Prior pars per se nota est: quoniam subiectum indiuisibile corpoream qualitatem quæ diuisibilis est, recipere nequit. Secunda etiam probatur, quoniam in anima separata nullæ sunt sensitiuæ potentiæ atq; adeo nec sensationes vllæ. Sentire enim quamuis sit animæ tanquam principij in quo est agendi virtus, non tamen tanquã subiecti quod sentit, sed totius coniuncti. Intelligere enim & velle, quia sunt actiones per se non pendentes ab organo corporali, sunt quidem in anima separata: sentire autem fit mediãte organo corporali, & ideo sunt totius subiecti: corrupto autem subiecto necesse est corrumpi potentiam, quæ ipsius est propria: igitur in anima separata nõ manent sensitiuæ potentiæ nisi tanquam in radice. Perseuerat enim in ipsa eadem efficacia influendi eadem potẽtias resumpto corpore. Quare huiusmodi potẽtiæ non sunt propriæ passiones animæ sicut intellectus, sed potentia illas influẽdi est eius propria passio. Si autem in anima separata nõ sunt potentiæ, multo minus esse possunt sensationes. Imò verò quamuis potentiæ sensitiuæ remanerent in anima separata, tamen quia sensoria organa non habet, scilicet, neq; exteriora, quibus species rerum colligere valeat ad videndum, audiendum, tangendum, &c. neq; verò interiora potentiæ imaginatiuæ aut æstimatiuæ, ad eas species seruãdas, quas in via acquisierat, nullas posset sensationes, aut internas, aut externas elicere.

Libellus de spiritu & anima. ¶ Circunfertur libellus quidã de spiritu & anima, qui Augusti. inscribitur, vbi habetur quòd anima recedens à corpore secum trahit sensum scilicet, imaginationem, & quòd ex imaginatione illa & cõcupiscibilitate afficitur anima beata ad lætitiã, & damnata ad tristitiam. Sed libellus ille apocryphus est, neq; Augustiniana autoritate dignus. Vbi verò in libro de ecclesiasticis dogmatibus scriptũ est, solũ hominẽ habere animã substãtiuã, quæ exuta corpore viuit, & sensus suos atq; ingenia viuaciter tenet, nomẽ sensus pro parte intellectiua vsurpatur.

Modus primus quo anima pati creditur. ¶ Hac igitur prima conclusione præfixa non est intellectu facilè, quemadmodum anima separata, cum purus spiritus sit, ab igne corporeo patiatur. Etenim qui dicerent cruciatus illos esse imaginationes in phantasia, iam exclusi sunt, quia tales potentię sensitiuæ organa nõ habent. Item quia illæ imaginationes deberẽt esse per species, quas in hac vita receperunt, atque adeò per illas non dicerentur ab igni pati.

2. Modus. ¶ Et ideo quidam dixerũt solũ per intellectualem visum illius ignis pati, nempe tristari. Ait enim Grego. 4. Dialog. c. 29. quod anima ignẽ eo ipso patitur, q̃ videt, & quia cremari se aspicit, crematur.

¶ Hoc autẽ non sufficit: nã obiectũ visus sola ratione qua videtur, non tristitia, sed lætitia afficit. Necesse ergo est, vt contristet, sub ratione disconuenientis, & nocui cerni: atq; adeo q̃ præterquàm per visum aliter noceat.

3. Modus. ¶ Alij ergo dixerunt, q̃ sola apprehensio qua anima apprehendit ignẽ, vt sibi nocentem sufficit ad nocumentũ & tristitiã, vt in eis implea tur, quod ibi trepidauerunt vbi nõ erat timor. Cui alludere videtur secundum membrũ verbi Gregorij. Quia anima cremari se conspicit crematur. At verò opinio hæc multis nominibus deficit. Primò, scilicet, quia tunc passio illa non esset secundũ rei veritatẽ, sed duntaxat secundum apparẽtiam. Et quamuis secundum Aug. 12. super Genesim ad literam, possit quispiam ex aliqua falsa imaginatione tristari, nõ tamen per illã tristitiam verè patiatur à re ipsa,

sed

sed à sola imaginatione. Quare isto modo non dicerētur animæ pati ab igni sed à sua falsa opinione. Imò qui hoc modo opinantur plus à veritate passionis recedūt, quā illi qui per imaginarias visiones dicerent animas pati. Nam illi aiūt esse veras imagines quas anima ex hac vita defert, isti verò neque veras imagines confitentur, sed falsas existimationes. Præterea cum animæ separatæ & præsertim dæmones, acumine viuacis ingenij polleant, nō est credibile eo vsq; falli posse, vt ignis eis nocere appareret, si non verè noceret.

4. Modus. ¶ Quartus dicendi modus fuit concedentiū verè animā separatā ab igne pati. Nā Gregorius post citata verba subdit. Quòd res corporea in corporeā exurit, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur. Vnde colligit, q̄ incendiū anima non solū videndo, sed etiā experiēdo patitur. Quo autē modū exponāt, subditur, corporeū illū ignē bifariā posse cōsiderari. Vno, scilicet, modo quatenus res quædam est corporea. Et isto modo nequit in animā quippiam agere: sed alio modo cōsideratur quatenus est instrumentū vindicis iustitiæ Dei, quæ exigit, vt anima, quæ peccādo se rebus corporalibus subiecit, eisdem pœnā patiendo subdatur. Et quia instrumentum agit in virtute principalis agentis, nihil mirum si ea ratione ignis ille possit realiter agere in animā, calorem scilicet, in eam proferendo. Quēadmodum Deus per aquam baptismi infundit gratiam.

Reprobatio. ¶ Veruntamē neq; iste modus rationi cōsonus est. Quoniā instrumentum nequit virtute principalis agentis moueri nisi per propriam actionem, quę sibi natiua est. Nequit enim artifex lanea serra vti, sed ferrea, vel alia quæ apta sit ad serrandum. Et ideo Deus nequit creatura vti tanquam instrumento ad creandum: quia creatura nequit actionem circa nihilum exercere. Sed in baptismo quia aqua realē actionem habet circa hominem, illa Deus actione vtitur, vt instrumento ad ipsum sanctificandū: quamuis per gratiam, quæ in anima recipitur. Igitur cū ignis corporeus nequeat actionē realem exercere in anima, producendo calorem, quia neq; anima est capax ipsius recipiendi, fit vt idem ignis, neque tanquam diuinum instrumentum valeat animam illo reali calore afficere.

Opinio cōmunis. ¶ Modus ergo quem ex Augusti. & Gregorio schola Theologorum colligit, est, quod anima separata cruciatur ab illo igne inferni per hoc quod illic ab illo detinetur. Non potest autem ab illo detineri, nisi anima ei quodammodo vniatur. Per hoc enim quòd anima vnitur viuenti corpori ab ipso afficitur. Nam ex sensibili gaudio & dolore anima etiam lætatur atque tristatur. Vnde vt Sapientiæ. 9. legitur. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Anima verò corpori bifariam vnitur. Vno modo vt forma materiæ, vt ex ambobus fiat vnum viuens: quo pacto neque dæmon neque humanus spiritus corporeo igni valet vniri, Secundo verò modo vnitur ei vt mouens mobili, & locatum loco, eo pacto quo spiritus loco definiri potest. Definitur enim spiritus loco ea ratione qua omnis spiritus creatus res finita est, qua vtique de causa sic est in isto loco, vt simul alibi per naturam esse nequeat. At verò quamuis loco definiatur, non tamen per naturam ab ipso ligari potest & teneri, & quominus valeat, dū libuerit, inde exire: quia spiritus non pendet à loco. Veruntamen anima dū corpus informat non solùm à corpore definitur, verùm ei alligatur & tenetur, ita vt neq; at dū voluerit illud exuere, nisi p mortem. Habet ergo teterrimus ille ignis hoc virtute Dei, cuius est instrumentum, vt perinde velut ergastulum animas teneat & coerceat, quamuis ab eis non informetur: veluti corpus tenet animam qua animatur. Et hoc omnes satis existimant, vt ab illo igne cruciari dicantur. Idque inter alios Caietanus in quodam animarum sermone disserit. Caietan. Ait quippe animas illic cum dæmonibus libertate priuari, & quasi catenis igneis coerceri, quod suæ naturali dignitati maximè derogat. Dedignantur nempe, quòd cū sint ipsæ corporibus superiores, vsq; adeò sint horrendo illi corpori diroq; igni subditæ. ¶ At verò profectò nequit mihi satis persuasum esse, q̄ vt anima vere crucietur ab igne satis sit ipso veluti carcere & compedibus ac manicis detineri. Et ideo statuitur secunda conclusio. Animæ perinde ac dæmones à corporeo igne inferni non solum veluti in ergastulo & vinculis detinentur, verùm & illa tristitia afflictantur, eiusdemq; prorsus rationis, acsi corpora quibus essent vnita concremarentur. ¶ Enimuerò quòd ab illo igne detineātur (vt communis habet opinio) certissimum est: quia illic tā animæ quā dæmones velut in carcere detrusæ sunt. Quare infernus per metaphoram portis & ferreis vectibus prædicatur occlusus: vt est in Psalm. 106. Eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, & vincula eorū dirupit: quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. ¶ Vnde Augustinus. 12. de ciuitate Dei capit. 10. Sicut anima inquit iungitur corpori, dans ei vitam, & ex illa coniunctione vehementer concipit amorem ad corpus, sic ligatur igni, vt accipiens ab eo pœnam, &

Sent. authoꝝ

2. Conclusiꝰ

Augustiꝰ

ex

ex illa coniunctione cõcepit horrorem. Et lib. 21.cap.10.idem repetit. Et Gregorius libr.Dialog.cap.29. (quod & Iulianus Toletanæ vrbis Archiepiſcopus vſurpauit) Si viuentis,inquit, hominis incorporeus ſpiritus detinetur in corpore, cur non poſt mortem etiam corporeo ig ni teneatur? Ad cuius confirmationem adducit illud euangelij de epulone, qui cruciabatur in flamma. ¶ At verò ita hoc verum eſt,vt tamen ſufficere non videatur,vt anima peculiari ter ab igne cruciari dicatur.Nam vt tantum eſſet carcer & vincula, non plus ignis conferret, quam aqua vel aer. Imò ſolus Dei iuſſus ſuffice ret,vt dęmones & animas illic teneret.Ignis au tem peculiariter tanquam crudelius diriuſq; affligens dęmonibus paratus fuit: ergo alio pecu liari modo illos affligit. Quocirca nec ſatis eſt reſpondere, quod detinentur animæ in igne propterea, quod poſtea ſit cruciaturus corpo ra. Nam & dęmones cruciat, quorum corpora non torquebit.Et epulo apud Lucam,Non ſolùm ait,quia teneor in hac flãma: ſed quia crucior: quaſi eius incendium experiens, quod aquæ guttula ſedari cupiebat.

¶ Item animę reſumptis corporibus acrius affligentur quàm per modum detentionis propter ſenſualem dolorem ignis, qui erit in corpore: ergo & nunc eadem torquentur afflictio ne:quoniã pœna ignis tũc nõ creſcit in anima.

Sent.autho. ¶ Crediderim ergo ſi mea quippiam valet coniectura, quòd quemadmodum anima dum corpus quòd in hac vita viuificat,exuritur, peculiarẽ afflictionem & triſtitiam patitur, aliam, ſcilicet, quàm ſi tormentum alius generis corpus pateretur, putà ſi ſuffocaretur aqua, vel pateretur febrim, ita in inferno exuta corpore, eandem triſtitiam & afflictionem ſentit quam paſſura eſt dum corpus, quod reſumpſerit,ſenſualem dolorem patietur. Atq; hanc vim habet ille ignis tanquam inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ in dæmones atq; animas: nempe, quod afflictionem quam in anima median te dolore corporis reſumpti effecturus eſt, faciat abſq; illo dolore.Et hoc eſt,quod ait Auguſtinus loco citato, quòd quamuis miris tamen veris modis ſpiritus affligitur ab illo igne, recipiens ab illo igne pœnam, non dando illi vitã. Et quodait Gregorius,ſcilicet, quòd res corporea incorpoream exurit, dum ex igne viſibili ardor ac dolor inuiſibilis trahitur: & quòd incendium anima non ſolùm videndo, ſed experiẽdo patitur. Experiri .n. incendiũ eſt perinde pati, ac ſi corpus eius cõbureretur. Imò hoc eſt quod ſignificat euãgelicus epulo petens aquæ guttulam,quæ ardorem fflammæ ei mitigaret.

¶ Ad primum igitur argumentum reſpondetur illic Auguſtinum ſub dubio fuiſſe locutum ſed libro de ciuitate Dei. 21.cap.10. planè confeſſus eſt incorporeos ſpiritus ab igne corporeo pati. Nam quamuis anima nobilior ſit illo igne,quatenus corpus:eſt tamẽ ipſe potentior in quantum inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Solut.1. arg.

¶ Ad ſecundum verò reſpondetur, quòd Philoſophi loquuntur de actione quæ ad patientis corruptionem pergit. Hæc enim materiam cõmunem agentis & patientis requirit: diuerſa tamen eſt qua anima patitur ab igne. Solu. 2. arg.

¶ Ad tertiũ deniq; ſuperius reſponſum eſt. Et conceſſum,quòd paſsio animæ à corpore recipitur ad modũ ipſius animæ ſine receptione caloris:eſt enim nihil aliud quã tentio & triſtitia. Solut.3. arg.

ARTICVLVS. III.

Utrùm damnatorum corpora abſque vllo vitio incorruptibilia, ſed tamen paſſibilia reſurgent?

POſt animarum meditationẽ dãnatorum, quæritur de eorum corporibus,vtrũ ſinevllovitio in corruptibilia, ſed tamẽ paſsibilia reſurgent. Et arguitur à parte negatiua. Illud q̃ in pœnam peccati inflictum eſt, auferri niſi remiſſo peccato non debet: omnes aũt corporũ deformitates in pœnã peccati inductæ ſunt: quoniã vel originalis culpæ vel actualis effectus ſunt, dãnati verò moriuntur in peccatis ſuis:ergo & corpora cum ſuis defectibus reſurgent. Partis negatiuæ,1. arg.

¶ Secundo arguitur, quòd non erunt incorruptibilia. Omnes enim compoſitum ex contrarijs eſt corruptibile, niſi dote impaſsibilitatis ſeruetur: corpora autem damnatorum erunt ex contrarijs compoſita, omnibuſque gloriæ dotibus deſtituta: ergo erunt corruptibilia. 2. Argumẽ.

¶ Tertiò arguitur, quòd non erunt paſsibilia. Omnis enim paſsio: vt in Topicis ait Philoſophus,aliquid aufert à ſubſtantia paſsi:omne autem finitum, vt primo Phyſicorum habetur, per ablationem finiti tandem conſumitur: ergo ſi eſſent paſsibilia,eſſent & corruptibilia. 3. Argumẽt.

¶ In cõtrariũ eſt, q̃.1. ad Cor.15. ait Paul. Mortui reſurgent incorrupti. Vbi gloſ. ait quòd reſurgẽt oẽs ſine diminutione membrorũ etiam peccatores. Qui tamen non immutabũtur per gloriã impaſsibilitatis:& nihilomin9,vt Apoc. 9. legitur, quærent mortem & non inuenient. Partis affir.

¶ Ad

Decisio arti. ¶ Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. De defectibus namque corporum distinct.44. plura diximus: & ideo in hunc locum pauca reseruauimus. Atqui Augustinus in Enchiridio cap.92. decidere quæstionem recusauit, vtrùm damnati resurgent cum defectibus corporum, quos in hoc seculo habuerant. Durandus verò distinct.44. quæstione. 2. ait, quò resurgent cum illis vitijs cum quibus orti vel defuncti fuerint, scilicet, si mutili nati fuerunt, aut postea sunt mutilati. Quoniam resuscitatio corporum per modum retributionis est futura damnati verò nulla sunt fœlicitatis retributione digni. Item facienda est per gratiam Christi: & tamen damnati non sunt eius gratiæ capaces: imò omnia eis ad miseriæ cumulum cessura sunt: ergo cum suis defectibus

1. Concluſi. resurgent. ¶ Contra hanc autem opinionem statuitur prima conclusio, quam eadem distinctione D. Thom. affirmat. Corpora damnatorum absque vllo vitio naturæ resurgent. Sunt enim huiusmodi vita in triplici differentia. Quidam siquidem nascuntur trunci aut etiam monstra, vt cæci, muti, aut alijs membris orbi, aut gibbosi, aut pygmęi, &c. Alij sunt defectus qui illis viuentibus casu aliquo acciderunt, vt membrorum amputationes. Sed alij sunt ex distemperamento humorum venientes: vt lepra, morbi, &c. Et absque omnibus istis resurgent. Primò quia mortuorum resuscitatio duplici virtute Christi facienda est: scilicet, sanantis naturam, & largientis gratiam. Adam enim duplicem mortem incurrit: nempe, animæ & corporis: & vtramq; nobis Christus restituit. In restituenda autem corporali morte nullam habuit peccati rationem. Et ideo tanquam naturæ autor illam integre reparabit, quam integram assumpsit: & in hoc etiam damnatos sibi configurabit. Qua idcirco ratione corpora damnatorum resuscitabit incorruptibilia & in legitima ætate. Eadēq; perinde ratione absque vllo vitio: nam hoc totum exigit perfecta restauratio naturæ. Illa verò quæ ad remissionē culpæ, quæ fit per gratiam, consecuuntur, solis est prædestinatis donaturus.

¶ Adiecimus autem loco citato rationem egregiam quæ est S. Thomæ. Enimuerò nisi culpa obstaret, vniuersi absque vllo vitio resurgent: & ideo si corpora modò damnatorū vitiosa deberent resurgere: hoc esset in pœnam culpæ. Pœnā verò æquus iudex culpæ debet admetiri: sunt autem inter miseros damnatos, qui minoribus delictis irretiti peiores corporum deformitates habuere, grauioresque infirmitates fuerunt perpessi. Absonum ergo ab equitate esset, vt cū illis omnibus resurgerent: tūc enim resurgentium supplicia non cōmissis culpis in hac vita, sed toleratis pœnis responderent.

¶ Præterea neq; rationi est consonum, vt qui monstrifica corpora habuerunt sic resurgant. Deniq; cōsequens fieret, vt deberent cum omnibus febribus, morbis, lepris, & doloribus resurgere, quibus fuerant viuentes, subiecti, quod re vera non est verosimile. Accedit ad confirmationem cōclusionis verbum Paul. 1. ad Corinth. 15. Mortui, scilicet, omnes, resurgent incorrupti, id est, in corporibus nec mutilatis nec vitiosis, sed integris & perpetuis.

¶ Ad argumentum ergo Durandi iam respōdimus, quod licèt resuscitatio corporum sit propter retributionē facienda, tamen eorū vitia esse non debent retrebutio culpæ imò propterea integra resurgent, vt integra patiantur. Quare integritas illa non ad eorum fœlicitatem, sed potius infœlicitatē, ceu incorruptibilitas, pertinebit. Neq; erit effectus gratiæ gratū facientis, sed gratis datæ toti naturæ. Resurgent autē cum illis defectibus, qui ex principijs naturæ oriuntur. Resurgent inquam grauia, ponderosa, pasibilia tarde mobilia. &c. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, q̄ærumnæ & miseriæ huius seculi ex originali culpa contractæ & quæcunque alie ob actualia peccata adhibitę, omnes sunt temporales cum ipsa vita trāseuntes: & ideo quāuis culpæ nō sint à Deo remissæ, nō debent illæ manere, sed aliæ secundum forum futuræ vitæ, quæ sint perpetuæ. Solut. 1. arg.

¶ Quod si arguas, iustis nihil deerit quod ad eorū fœlicitatē pertineat, ergo nec damnatis quidpiā quod eorū miseriam possit augere: integritas autē corporum & vitiositatis ablatio quoddā erit miseriæ leuamen. Respōdetur non esse parē rationē, Bonū enim potest esse integrū & perfectū: & ideo iustis quicquid ad eorū perfectionem confert, accumulabitur: malum autē nequit esse per oēs defectus omnino purū: alioqui (vt ait Philoso. 4. Ethic.) seipsum perimeret, & ideo dānatis aliqua boni naturalis consistentia fiet reliqua. Obiectio.

¶ Secunda conclusio. Corpora damnatorū resurgent, incorruptibilia. Conclusio est de fide, vt arti. 1. dicebamus. Quoniā sicut beati (vt Matth. 25. legitur) mittendi sunt cū suis corporibus in vitā æternam, ita & dānati in ignem æternum. Ratio ergo cōclusionis est partim naturalis, partim supranaturalis. Naturalis quidē, cessatio motus cœlestis: non q̄ cessatio illa sit naturalis: nā (vt dist. 48. q. 2. art. 2. monstrauimus) naturaliter cessare non possunt, quare supranaturaliter quiescent sed q̄ cessante illo motu, naturali cōsecu- 2. Concluſi.

tione generationes & corruptiones rerũ ceſſabunt: vt eod. arti. contra quoſdam diſputando cõfirmabamus. Sed tamen præter illã cauſam erit & alia ſupranaturalis: nempe perfecta animæ informatio, perquam corpori dabit eſſe incorruptibile, vt D. Tho. 4. lib. cõtra gentes cap. 89. aſſerit. Similiter enim malis, vt bonis, hoc anima tribuet. Quanuis in dãnatis (vt ſupra diximus) nõ habeat rationẽ dotis incorruptibilitatis, quia illud non deriuatur ex beatitudine & fœlicitate animæ: ſed eſt effectus iuſtitiæ diſtributiuæ, vt vltio malorum ſit perpetua. In ſtatu enim naturæ integræ qualitates contrariæ humani corporis per Dei gratiam tenerentur, ne poſſent corpus corrũpere: ſed in inferno per illã id fiet perfectã animationem. ¶ Dubiũ autẽ eſt, vtrùm aliquod ſpecimẽ dotis ſubtilitatis habebunt ad penetrandum per viſcera terræ, qñ cadẽt in infernũ. Reſpõdetur nihil dã natos p modũ dotis habituros. Quare tũc terra ipſa operietur vt miſeros degluciat, niſi Deꝰ per aliud miraculũ illũ effecerit trãſitum. Agilitate autẽ opus nõ habebunt, tum q ſuo pondere cadent, tum q dæmonũ impetu rapiẽtur.

De ſubtilitate.

3. Cõcluſio. ¶ Tertia cõcluſio. Corpora damnatorum non erunt per materialem motũ, ſed tantũ per animalẽ ſenſationem & quodãmodo ſpiritualem paſsibilia. Prior pars eadem probatur ratione, qua præcedens cõcluſio. Cauſa enim tam corruptibilitatis quàm impaſsibilitatis potiſsima eſt iuſtitia Dei, per ſupplicia perpetua inimicos ſuos æquiſsima vltione cruciantis. Vtitur tamen ad id cauſis ſecundis: tum extrinſeca: nempe, ceſſatione cœleſtis motus: tum etiam intrinſeca ipſius corporis. Igitur corpora illa eiſdẽ cauſis quibꝰ ſunt incorruptibilia per materialẽ motũ & receptionẽ alterãtis qualitatis. Ceſſante inquã motu cœli & aĩa per perfectã informationẽ corpori dominante, corpus, vt eſt incorruptibile, ita impaſsibile. Nã receptio caloris, aut frigoris, & cuiuſlibet id genus qualitatis corporis corruptionẽ molitur, alteriuſq; ſubinde generationis: ergo corpora quæ non ſunt corruptibilia, non ſunt illo modo paſsibilia.

Ratio 2.

¶ Secundò id ipſum probatur. Si corpora illa eiuſmodi materiales qualitates contrarias realiter ſuſciperent, intenderẽtur, & remitterẽtur, & ideo qñ corpora calefieri inciperent, dolorẽ non ſentirent, & ſi, vt multi opinãtur, tranſirent ad niuiũ frigora, illo temperamento recrearentur: & tamẽ pœnæ illæ, nec ſunt intẽſibiles nec remiſsibiles.

3. Ratio.

¶ Tertiò. Suppliciũ illud nõ ad corruptionem, ſed ad afflictionem inſtitutum eſt: poteſt autẽ ignis ille virtute diuina abſq; vllius materialis accidentis impreſsione per ſenſus homines torquere: ergo ſic vſu veniet.

Probatio 2. partis.

¶ Secunda concluſionis pars explanatur. In hac mortali vita ſpecierum ſenſibiliũ aliquæ producentur ſine materia & motu ſpiritualiter, vt viſibiles, & aliæ cum motu, vt audibiles, atq; aliæ cum materialibus alterationibus, vt tangibiles: in corporibus aũt incorruptibilibus producẽtur omnes, ſicuti viſibiles, ſine impreſſione materialis qualitatis: vt de corporibꝰ beatorũ ſupra definitum eſt: ſimiliter ergo atrox ille ac teterrimus ignis miſeros in corporibus cruciabit, vt Caietanus in allegato ſermone ꝓbè ait. Ingeret inquam per ſenſoria organa tactus ſpecies ſenſibiles caloris vſq; ad venas, medullas, & iuncturas, ac deniq; vſq; ad viſcera, vbi vehementior fiat doloris ſenſus, ſine aliqua materialis caloris impreſsione. Tametſi id non ſecundũ æqualẽ conatum & furorem, ſed quantũ cuiuſq; culpa commeruit. Et ideo corpora illa non erũt paſsibilia paſsione materiali corruptiua, ſed animali ſenſitiua.

Solut. 2. arg.

¶ Secũdum igitur argumẽtum iam ſolutũ eſt. Contrariæ enim qualitates in mixto nequeunt illud, niſi per motũ cœli corrũpere, & tunc ille ceſſabit: quòd Philoſophi ignorarunt. Præter quã quod anima (vt dictũ eſt) in corpus dominabitur, dans illi eſſe perpetuum.

De morte.

¶ Quòd ſi redarguas. Mors eſt miſeriarum ſumma: quia vita eſt omniũ naturaliũ bonorũ fundamentum: dãnati ſunt in ſumma miſeria: ergo mors non eſt illis ſubtrahenda. Reſpõdetur ad maiorẽ, q quãuis ſimpliciter loquendo, eſſe, ſit naturaliũ bonorũ ſummũ, ac ſubinde mors ſit ſummum malorũ: tamen ſecundum accidens aliquod, in ea conſideratum, potiùs eſt ſolamen: nempe quãdo vnicum eſt remediũ, vt homo à perpetuitate pœnarũ liberetur. Vnde Philoſophus 9. Ethic. licet eſſe conſtituat maxime delectabile, quia illud omnia appetunt: exponit ſe tamen, quòd nõ loquatur de vita mala, & corrupta & mœroribus plena. Ob idq; mori damnatis potius eſſet ſolatium: & ideo ad pœnarum cumulum eis accedit, quod mori nõ poſſunt: ſi mors accipiatur pro fine: nã ſi accipiatur pro ſenſu doloris, quo morientes torquentur, perpetuo moriuntur.

Nolite timere eos. &c.

¶ Vnde Chriſtus Matthæ. 10. (q meditate, vt alibi diximus contemplandũ eſt.) Nolite, inquit, timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Nam ſi poſſent corpus ſemper torquẽdo nunquã occidere, multo eſſent plus extimeſcendi. Si tyrannus, inquã, dum hominem excruciare adornat, poſſet illi vitã ſeruare, vt ſemper ferreis vnguibus carperet, exenteraret, dilaniaret, aſſeret, & iterum atque iterum in tormenta

ta

ta deuocaret, ille vehementissimè timēdus esset: sed tamē quia quo diriùs torquere incipit, citius mors quem torquet è suis manibus eripit, minus timendus est. In inferno ergo hoc est omnium horribilius, quòd nec mors valet

Solut. 3. arg. pœnis finem imponere. ¶ Ad tertium respondetur, quòd philosophus loquitur de passione, per quam patiens mutatur à sua naturali dispositione: illa enim tandem illud cōsumit. Sed tamē in corporibus damnatorum locum hæc passio non habebit. ¶ Quocirca ignis ille non agit actione vniuoca volendo assimilare sibi passum, hoc est corpus in ignem conuertere: sed est actio æquiuoca. Quemadmodum enim sol in ista inferiora non intendit producere soles, sed alia mixta, ita ille ignis nō intendit corpus in ignem resoluere, sed doloribus

Dolor non interficit. cruciare. ¶ Quod si redarguas. Dolor solet tandem animalia necare. Conceditur, sed tamē id accidit, quia à sensibili passione mutatur corpus materiali motu eius temperamentum dissoluente quod illic non accidit. ¶ Augustinus

Exempla lib. 21. de ciuitate Dei. aduersus huius rei incredulos nonnulla ex natura rerum accersit exēpla. AEthna einim Siciliæ mōs semper ardet, sed nunquā consumitur: & Salamādra in ignibus viuit, & vermes quidam in aqua dum bullit: qui foris extracti illico moriuntur. Sed hæc sic sunt exempla, vt tamen nō omnino sint similia. Ignis enim AEthnæ sulphure, quod continenter gignitur, perpetuo nutritur: & Sala-

Galenus mandra non potest in igni perpetuo viuere: quia animal est corruptibile. Vnde Galenus lib. De simplici medicina. Nullum, inquit, corpus est, quod ab igne non cōsumatur, quanuis in paruo tempore ab illo non lædatur. Præterea Salamandra non dolet in igne, imò recreatur, veluti in aqua piscis. Sed argumētum est. Vt qui animali virtutem dedit, qua in igne viueret, neq; ab illo læderetur, nec dolorem sentiret, potuit & ignem & corpora facere, quæ ab illo semper cruciarentur: absumerentur verò nunquam.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm dānati sola pœna ignis puniētur.

1. Argumēt. QVoniam de igne solùm hactenus dictū est, quæritur vtrū alijs præterea pœnarū modis dānati plectantur. Apparet enim non alijs

2. Argumēt. plecti: quando quidem Matth. 25. de solo æterno igne habeatur mentio. ¶ Secūdo arguitur. Vermis qui illos dicitur torquere, videtur fore corporalis, iuxta illud Iudith. 16. dabit ignem & Vermes in carnes eorum, Et Ecclesia. 7. Vindicta carnis impij ignis & vermis, Et tamen nō apparet quomodo possint corporeus illic vermis viuere. ¶ Tertio fletus & stridor dētium, 3. Argumēt. cuius mentio Lucæ. 13. habetur, non videtur quomodo illic fieri possit. Quoniā lachrymæ per corporis resolutionem exprimuntur quæ illic locū non habent. ¶ Quarto, & tenebrę exteriores, quæ Matth. 22. memorātur nequeūt satis intelligi corporales. Ait quippe libro. 9. Moralium Greg. super illud Iob. 10. Et sempiternus terror inhabitat: Quamuis illic ignis ad consolationem non luceat, tamē vt magis torqueat, ad aliquid lucet: nam sequaces, quos secum traxerūt de mundo reprobi, flamma illustrante, visuri sunt. ¶ In contrarium est illud Psal. Ignis sulphur & spiritus procellarū pars calicis eorum. Et Iob. 13. Transibunt ab aquis niuium ad calorem nimium. ¶ In hunc articulum cuncta sunt conferenda quæ ad damnatorum tormenta congeruntur. Est enim in primis animaduertēdū nihil calamitosis illis accidere posse, quòd, quāuis suopte genere sit delectabile, eos valeat delectare. Sed omnia erūt eis potiùs tristitia & mœrore plena. Atqui eorū pœnæ in duo genera diuiduntur, quæ sunt pœna damni & pœna sensus. Patiētur autē resumptis corporibus secundùm omnes potentias, nempe, secundùm intellectū, voluntatem, irascibilem, cōcupiscibilem, deniq; secundum omnes sensus. Hæc autē eo ordine, quo beatitudinis bona in beatis sunt, passunt in ipsis cōsiderari. ¶ Ad quæstionem ergo quinque con- 1. Concluſi. clusionibus respondetur. Prima. Quēadmodū in beatis primū omnium bonorum, quinetiā omnia cōtinens, est visio intellectus, qua Deū habēt præsentem, ita & primum malorum in damnatis est pœna damni, nēpe, carentia eiusdem visionis, & diuinæ præsentiæ: hoc enim malorum pœnæ summum est. Quia proxima essentialisq; pœna est quæ culpæ debetur: nimirum quam inimici Dei eam offendēdo merentur, nempe exilium à regno cœlesti, quem admodum iustis, ceu Dei filijs debetur eius hę reditas. Et quēadmodū supra de visione diximus, quod illa ex qua Dei amor & gaudiū sub sequitur, absq; alio bono sufficeret ad beandū hominē, ita & hæc carentia satis esset ad summam miseriam, ad quam & odium eiusdē Dei & summus mœror consequuntur, quāuis alia mereantur tormenta. Etenim quo pacto qui Deum possidet cuncta bona possidet, ita qui Deo caret, omni bono priuatur: quod summa

Nihil in Inferno lætū.

miseria est. Vnde Chrysostomus super Matthæum Homil.23. Duæ pœnæ sunt ignis gehennæ,& casus gloriæ. Nouimus autem quia multi solam gehennam abhorrent:ergo autem casum illius gloriæ multo amariorem gehennam esse aio. Tolerabilis est gehēna, & ille ignis: sed si decem mille gehēnas ponas,nihil tale est quàm ab illa beata vita excidere. Hæc ille. Profecto animus contemplari exhorret quid sit Deo carere, ab ipsoque odio haberi,eūq; vicissim odisse, idq; in perpetuum absq; vlla spe in eius gratiam redeundi. Quæri autem hic solet vtrùm pœna hæc damni sit in omnibus æqualis, cuius consueta responsio est affirmatiua. Quoniam priuatio nec magis(vt aiunt) recipit nec minus, & carere Deo priuatio est, sicuti orbari visu. At verò quamuis priuatio in se quando pura est, maior minor ve esse nequeat, vt summæ tenebræ & summa cæcitas, tamen in ratione causæ augeri potest, vt magis minusve torqueat. Crediderim ergo cum Abulensi super matthæ.25. quæstio.640. quòd eos qui ob grauiora crimina in maiori sunt inimicitia Dei relegatio illa ab eius regno, ac perinde Dei ipsius carentia acrius torqueat. Vehemētiùs etenim indignantur, qui à maiori hoste in exilium mittuntur,patriaq;& suis bonis expolian tur,quā qui ab hoste,qui nō est eis tā inimicus, priuationē illā patiūtur. Quare carētia ipsa diuini cōspectus, quæ est carētia omniū bonorū, quatenus peioris causę effectus est & causa maioris tormenti potest esse maior in vno, ac perinde in alio minor. ¶ Pœna aūt sensus est quæcūq; sensibilis læsio, & quæcūq; tristitia,& afflictio volūtatis,quæ ex apprehensione rei nocuæ vel intellectuali, vel sensuali proficiscitur. Quapropter, & in anima separata est etiā sine corporeo sensu pœna sensus. ¶ Secunda conclusio. Quemadmodū in beatis ex visione Dei subsequitur cōfirmatissimus ipsius amor, quē iustus habuit in via vnde summa colligitur delectatio: ita secūda damnatorum pœna est obstinatum odium quod habent Dei, quo velut hostem eum perpetuo prosequuntur. Atqui hæc pœna in ratione mali peior est quàm carentia diuinæ visionis: nam est pœna simul & culpa. Quare summam bonitatem odisse aliquid supra priuationem addit, quæ est summo bono carere. ¶ Affectus namq; voluntatis ex apprehensione obiecti vitiatur. Deus autem bifariam apprehendi potest. Vno modo in se sicuti est: quemadmodū à beatis cognoscitur. Et ideo cum sit fons totius bonitatis, nemini potest sic apprehensius non placere. Sed aliter apprehenditur in suis effectibus, quemadmodum apprehenditur à beatis in effectu iustitiæ: nempe, quia relegati à regno perpetuis cruciatibus in exilio torquentur. Atq; isto pacto obstinatissimo eum odio habēt. Quòd si arguas. Obiectio. Illi sunt effectus iustitiæ: iustitia verò nequit rationem vllam mali volūtati offerre: ergo nequit illa ratione Deus odio haberi. Respondetur, quod iustitia in se ipsa visa non habet nisi rationem boni:obidque beati de hoc etiā Deū diligunt, quod in reprobos animaduertit. Sed tamen damnati, quia nō apprehendunt illam, nisi in suo effectu,non cognoscunt eam sub ratione boni, sed sub ratione cruciantis, quod eis est malum: non solum qua ratione cruciantur, sed quia à suo hoste plectuntur. ¶ At sciscitaris, nūquid illud odium sit maius quàm habuerint in via. Respondetur, non esse maius,id est intensius: quia vbi ceciderit lignum, illic erit: hoc est in statu & affectu apud Deum quo homo decedit, perpetuo manebit: sed tamen erit peius propter obstinationis statum atq; adeò acriùs crucians. Quemadmodum amor in beatis non erit maior quàm in via, sed tamen perfectior,quia confirmatior,& maiori gaudio afficiens:propter præsentiam rei amatæ. ¶ Hinc fit odium illud nec crescere nec minui. Quare verbum Psal. Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper,aut intelligitur in hac vita:aut si extēdatur ad damnatos, tunc, ascendit,idem est, quod stat semper in alto: quod eius ingenium est. ¶ Tertia conclusio. Neque odium illud, nec vllum damnatorum opus demeritorium est vllius nouæ pœnæ essentialis. De damnatis enim atque beatis duo distinguuntur tēpora: scilicet ante & post diē iudicij. Atqui q̄ post diē illū nullū sit, aut in beatis meritū, aut in damnatis futurum demeritū, vnanimis omnium confessio est. Quoniam meritum & demeritum ad aliquod subsequens nouum præmium, aut supplicium refertur: quod tamen post diem illam neutiquam esse potest: quippe quæ omnium sit bonorum malorumq; consummatio,perpetuò duratura. Quare tunc & bona beatorū voluntas non meritum,sed præmium erit: & damnatorum mala non demeritum,sed supplicium. Et hoc erit eis consummatio malorum, sicut & beatis consummatio bonorum,quod extra statum sint merendi,aut demerendi, quamuis forte diuersa. Illic enim duæ ciuitates(vt ait Aug.)Dei & dæmonis cōsummabuntur. ¶ Et eadem ratione respondetur si quis hoc modo arguat. Peruersus appetitus qui ex voluntate arbitrij processit, etiam si factus sit necessarius, non excusatur quin sit demeritorius, vt patet de ebrio, qui sua se cul-

Vtrum pœna dāni sit equalis.

Carētia maior & minor

2. Cōclusio.

2. Damnatorum pœna.

Ratio conclusionis.

3. Conclus.

pa vino immersit, quē tertio Ethic. ait Philos. duplici pœna plectendum, si in ebrietate peccet, odium autem damnatorum processit ex voluntate in hac vita: ergo non excusat à demerito. Respondetur, inquam, non ideo malā damnatorum voluntatem à demerito excusari, quòd libertatem amisit: sed quia ad summū malorum peruenit, & extra viā facta est. Qua re totum demeritum illius est quod in termino huius vitæ fuit consummatum.

Ante diem iudicij. ¶ Ante diem vero iudicij possumus aliquod meritum & demeritum in beatis atq; damnatis confiteri, potissimùm in angelis bonis, quibus nostra custodia demandata est, quique & nobis inuigilant, vt nos à malis eripiant, & in bonis promoueant, de quā sedula vigilantia gaudium accidentale in die iudicij eis augebitur, dum frugem cōspexerint, quā Deo cōqui siuerūt. Idem erit de fœlicibus animabus, quæ suis nos orationibus & patrocinio iuuant. Et simili ratione dœmones possunt modò demereri, qui homines seducere & suis laqueis irretire procurāt, quærentes quos deuorent. Qua re serpēti qui Euam decepit, accesio fiet accidentalis mœroris in die iudicij, cū viderit quāta inde fuerint damna subsecuta. ¶ Ecce ergo duas easdemq; potissimas damnatorū pœnas: quarum prior intellectus est, nempe carentia diuinæ visionis: posterior verò odiū Dei in voluntate. Quarū vtraq; per se crutiat. Illa. s. propter expoliationem regni: & hæc propter irā. ¶ Quòd si arguas. Carentia non torquet nisi propter appetitum rei, cuius est priuatio: damnati autem nō cupiunt videre Deum: quippe quem, vt hostem odisse non cessant: ergo propter illam carentiam nō cruciantur. Respōdetur quòd licèt visionē Dei ex eius amore non appetant, tamen quia cognoscūt bonū esse & voluptatis causa propter amorem sui ipsorum dolent, quod ab illis abdicati sint voluptatibus odium verò cruciat, per irā, quā gignit: nempè cupidinē vindictæ de Deo: nā quia nequeunt de ipso vlcisci & vindictā capere, frementes di

3. Pœna. scruciantur. ¶ Tertiā pœnā tertia mentis potētia patiuntur: nēpe eorū memoria, quæ in hac vita gesserint, seu bona seu mala. Memoria, in quam, bonorū virtutis eos affligit: eò q̄ perseuerantia non eos perduxit ad præmiū, sed illo frustrati sunt. Præterea memoria eorum, quæ in hac vita possederunt caduca bona, qualia sunt facultates, ampla nomina, & honoris tituli, miseros pudore suffundit: vt pote quod qui in tāto fuerint pretio habiti, ad tantam fuerint ignominiā deiecti. Et super hæc omnia criminum suorū scelerūq; memoria cōscientias eorum exurit & corrodit. ¶ Sed arguat quis forsan sic cōtra. Memoria peccatorū cruciare nō potest, nisi propter pœnitentiā: damnatos verò suorū criminū pœnitere nō potest: nam, vt ait Berna. in canticis, Dānatus semper vult iniquitatem, quam fecit. ¶ De hoc ergo statuitur quarta conclu. Dānati pœnitentiā, quāuis nō fructuosam, sterilē tñ & cruciantē habēt. Erratorū enim pœnitere bifariā accidit, scilicet, p se & per accidens: per se quidē, qñ quis peccatū, tanq̄ Dei offensam detestatur: per accidens verò, qñ nō ipsum, sed eius abominatur effectū: nēpe, suppliciū. Priori ergo modo pœnitentia in dānatis locum non habet: qñ in mala volūtate qua hinc demigrarunt, perpetua obstinatione perdurant. Atq; hoc modo ait Bernard. Iniquitatē semper velle. Et Damasc. ait, hoc est se hominibus mortem, qđ angelis casum: quia sicut angeli p casum, ita & homines per mortē obstinantur. Posteriori verò modo pœnitentiā agunt perpetuā, iuxta illud Sapien. 5. Intra se pœnitentiam agentes. Et. 9. Ethico. ait Philos. quòd pœnitudine replentur praui, prauitatis enim voluptas transiens tristitiā ingenerat, cōscientiā vulnerās. ¶ Quinta conclusio. Pœnitentia hæc damnatorum est vermis, eorum conscientiam perpetuò remordens & corrodens. De quo Esaiæ. 66. Vermis eorum nō morietur, & ignis non extinguetur. Quod Christus. Marc. 9. etiam astruxit. De hoc enim verme dubium antiquitus fuit, esset ne pusillū animal, carnem, vt tinea, terebrans. Propterea q̄ apud Iudith, & in Ecclesiastico. Vermis carnis nominatur. Nihilominus nō sunt credendi corporales vermes in dānatorum esse corporibus: nā post diē iudicij cessante motu cœli nulla erit vita superstes animalium, præterq̄ hominum. Præterea vermes ex corporis corruptione scaturiunt: corpora verò damnatorum non erunt corruptibilia. Accedit quòd modò animabus non sunt animati vermes: ergo non est cur post creentur. Remorsus ergo conscientiæ qui ex peccatorum putredine fit reliquus, vermis nomine cēsetur. Vnde Aug. 20. de ciuit. c. 22. In pœnis, inquit, malorū & inextinguibilis ignis, & viuacissimus vermis ab alijs aliter atq; aliter est expositus. Alij quippe vtrunque ad corpus: alij vtrūq; ad animā retulerūt: alij prò priè ad corpus ignem: vermē verò tropicè ad animā: qđ credibilius esse videtur. Quòd si obijcias postmodum lib. 21. c. 9. dixisse vtrūq; ad corpus pertinere: quia & ignis & vermis pœna inquit, carnis erit. Respondetur id dixisse, non q̄ vermis ille sit animal, sed quòd per cruciatū animæ in cōscientia corpus etiam maceratur.

De dānatorum pœnitentia.

4. Conclusio

5. Cōclusio de vermi.

Remorsus conscientiæ

4. Pœna. ¶ Post tormenta, quibus per tres mentis potentias dānati premūtur, quartò etiā torquētur p potentiā irascibilē. Primū quidē metu futurorū: quā quæ patiuntur supplicia perpetua esse noscūt. Deinde & rabida iracundia qua in Deū exardēt. Vellent .n. eum si possent, de cœlo deturbare: q quia impossibile vident, dire torquentur. Et eadem ira dæmones ad impugnandos homines cōcitantur, quos diuino imperio

5. Pœna. Sensuū cruciatus. subducant. ¶ Præterea quintò & concupiscentia suaptè natura voluptatis auida, igne maximè læditur. Sed præterea singuli sensuum suas

Vtrū sint illic niuiū frigora. patiuntur cruces. Tactus inquā truci doloris sensu incendiū ignis patitur. ¶ Circa hoc autē dubitatur vtrum nō solū pœnas ignis verū & cōtrarias frigoris experiātur. Et dubitādi ratio nulla est præter authoritatē illā Iob. c. 24. Ad nimiū calorē trāseat ab aquis niuiū. Illo enim duntaxat loco mouētur, quia arbitrati sunt, vicissitudine illic caloris & frigoris torqueri miseros. ¶ At verò profectò hoc nec facilè creditu est, nec assertu necessariū: saltē quòd sit frigus niuium, vt contraria opinio inde colligit, aut frigus aquæ quòd quidē ante nos super. 25. ca. Matthæi asseruit Abulē. q. 58. Et primum argumentum est, q cū Christus diuersis locis Euangelij vniuersa inferni tormenta recensuerit, nempe, ignem, fletū, stridorē dētiū, & tenebras, de frigore nullibi meminit. Imò verò Zacha. 9. Vbi de inferno extat vaticiniū sic legitur. Tu autē in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Quasi diceret, sed purus ignis. Quin verò Luc. 16. vbi epulo ille guttulam aquæ deposcebat qua linguam refrigeraret, documentum prębuit merū

Ratio. 2. igueṁ absq; vllo frigore illic ardere. ¶ Mox ratione loci arguitur. Ignes & niues eodē loco esse non possunt: si verò loco distent, non est intellectu facile quomodo, aut quibus interpollatis temporibus transmittantur damnati ab vno in alterum locū, aut quomodo ignis niuibus subintrantibus loco cedat, aut frigori in

3. Ratio. quacūq; sit materia, siue aqua sit, siue alia quacunq;. ¶ Præterea si verum est, q supra probabilissimum existimamus, nēpe, q damnati nō sunt loco semoti, sed veluti in aceruo congesti, nō est possibile loca omnes mutare: nec apparet quomodo deuexare eos per vices valeāt aqua & ignis. ¶ Sed optissimū argumētū est, q

Potissima ratio. Christus in ignē æternū illos missurus est: ignis autē æternus est, qui iugiter & perpetuò absq; vlla interpollatione torquet: calor verò & frigus non possunt simul torquere, etiam si per spirituales species id faciāt: quā sensatio caloris & sensatio frigoris mutuo se expellunt: nulla ergo erit illic frigoris afflictio. ¶ Iam verò tandem arguitur. Si vicissitudo illa illic locum haberet: maximè ad augendam doloris vehementiam: sed illa satis est magna per solùm ignē, & augeri potest quantum æquitas iustitiæ poposcerit: ergo officium frigoris superuacaneum est, atq; adeò illic ei non datur locus. ¶ Igitur ad autoritatē Iob respondetur, non intelligi de vicissitudine quæ sit in inferno. Imò profectò, vt meam ignorantiā sub aliorum censura confitear, miror quomodo ex illo loco talis fuerit collecta sentētia. Obiurgat enim illic Iob adulterum, dicens. Oculus adulteri obseruat caliginem, & inter ei⁹ qualitates, ait. Leuis est super faciem aquæ, & maledicens ei subdit. Maledicta sit pars eius in terra. Ad nimium calorem transeat ab aquis niuiū, & vsq; ad inferos peccatum illius. Vbi Grego. nihil de alternatione infernī meminit, sed iniquitatem adulteri frigidī tatis nomine intellexit, à quo solet ad callorem superbiæ conscendere. Aut si hoc magis placet turpes huius seculi voluptates, quia refrigeria existimantur, & veluti nix liquefiunt, niuiū frigori comparauit: à quibus imprecatur adultero, vt ad nimium inferni calorē trāseat: quia vix solent concubinarij ad cor redire, & ideo explicatiùs subdit. Et vsq; ad inferos peccatū illius. Nō ergo intelligit, quod postea futurus esset à calore ignis ad frigus niuium regressus: sed quod esset à niuibus huius seculi ad calorē inferni perpetuus ingressus. Quib⁹ verò libuerit opinionem communem sustinere, frigora niuium non debent tam ad literam intelligere, quia ridiculum esset, illic niues comminisci: sed quia terra ipsa, præsertim in centro frigidissima est. Superesset eis tamen tunc labor explicandi quomodo, aut per vices alternentur frigus & calor, aut simul sentiri valeāt. ¶ Quinta cōclusio. In damnatis erit fletus & stridor dentiū, vt patet Lucæ. 13. Et Matth. 8. & 13. & 25. In fletu namq; duo est considerare, scilicet, & fumi ascendentis ad cerebrum resolutionem in lachrymas. Et præterea perturbationem commotionemque capitis & oculorum, qui sanguinolenti monstrantur. Lachrymarum autem resolutio illic locum non habet, quia corpora erunt incorruptibilia: & tamen si resoluerentur in lachrymas, tādem consumerentur. Et tamen secunda pars fletus in capite & oculis conturbatis. Illē autem effectus est ingentissimi doloris quem patiuntur ab igne, ac perinde cōsiderationis tam multarum calamitatum, quibus se vident perstringi. Etenim quòd lachrymæ illæ fiant ex sulphuris fumo, vana opinio est. Quoniam fumus non exhalatur nisi ex resolu

Alia ratio.

Interpretatio loci apud Iob.

5. Conclus.

tione

tione materiæ quæ igne consumitur. At verò illic nec sulphur nec materia alia in fumum resoluitur. ¶ Stridorem autem dentium in miseris corporibus assumptis per motum etiam realem concedere nulla ratio vetat. Nam stridor solùm dentium motum & stripitum signi ficat, qui absque vlla corruptione fieri potest. Qui aiunt illic esse frigus, dicunt quasi gelatos dentibus stridere. Sed certè (vt dictum est) ne scio quomodo igneus dolor id permittat. Stridor ergo ille potest esse voluntarius & necessarius. Voluntarius quidem potest oriri ex iracundiæ rabie, qua aduersus Deum & suam familiam infremũt: vel ob illam feram pœnitentiam delictorum, quæ illos illuc coniecit, & ex bonorum memoria quę amiserunt. Necessarius verò dentium stridor, ex rigore potest doloris nasci quem patiuntur ab igne. Reliquis præterea sensibus suos cruciatus iniquo animo perferunt. De auditu Nempe, auditus luctuosos illos clamores & miserorum lamenta, quibus sibi malidicunt, & aduersus diuinam iustitiam reclamant. Odoratus Odoratu verò pessimo odore sulphuris, quẽ absq; eius resolutione per spirituales species (vt supra expositum est) emittere potest, cruciantur. Imò quemadmodum beatorũ corpora odore flagrare diximus: ita & misera fœtorem expirare credendũ est. Gustus ¶ Et quem admodũ de saporis dulcedine diximus in beatis: ita conijcitur damnatorum gustum corrupto humore vel intrinseco, vel extrinseco infectum iri. Visus. ¶ Sed & visus, qui omnium est præsentissimus, tenebris obducetur: nã etsi ignis in sua substantia res sit luminosa, tamen ratione materiæ esse potest tenebrosus. Id autem illic primum ratione sulphuris accidet: & præterea ratione loci, vbi aer incluſus nõ habet iustam raritatem. Tenebræ ¶ At verò neque omnimodæ sunt tenebræ, quales essent in centro terræ, si nullus illic ignis arderet. Sed conijcitur esse lumen quoddam ambiguum, quo possint se miseri mutuò conspectare, idque ad maiorem tristitiam cùm suas calamitates inuicem conspiciant: nam & hoc solatio destituti sunt, quod esset solet miseris, dũ accidit socios habere pœnarum, vt artic. sequenti dicturi sumus. Torquentur verò præsertim dum eos intuentur quos vel criminum complices habuerunt, vel sua contagione cõtaminarũt. Tunc enim maiori suffunduntur pudore. Coniectari ergo de illa tenebrosa luce possumus, aut sub lucidis tenebris, ad modum illarum, quas somniãtes in semiuigilia patiuntur, dum videre sibi videntur, malignè tamẽ illos cum quibus colloquũtur. Vnde Gregorius quamuis super illud Euãgelicum, Mitte eum in tenebras exteriores, dixisset quòd si ignis ille lucem haberet, nequaquam in tenebras exteriores mitti dicerentur, tamen loco citato libro moralium, vt explicaret verbũ illud, sempiternus horror inhabitat adiecit, quòd quamuis ignis ille ad consolationem nõ luceat, tamẽ vt magis torqueat, lucet. ¶ Cur autẽ dicantur tenebræ exteriores, Abulensis super capitulum. 25. Matthæi quæstione. 557. ait, alluſionem esse ad ergastula, quæ erant Hierosolymis. Erat enim, inquit, vnum internum in carcere, quod pluſculum habebat lucis: sed aliud foris sub dio extra carcerẽ multo maioris horroris plenum: ad cuius similitudinem Christus appellauit infernum tenabras exteriores. Sed hæc tamen interpretatio non habet ita multum autoritatis. Et ideo vel dicũ tur tenebræ exteriores respectu internæ gloriæ, quæ est intra cœlum, vbi summa lux fulget, vel respectum internarum tenebrarũ, quæ sunt in anima. Quemadmodum super Psalmũ 6. interpretatur Augustinus, dicens, quòd in hac vita peccatores tenebras interiores, hoc est, mentis cæcitatem patiũtur per absentiam diuinæ gratiæ, quæ est lux animæ: sed tamen quandiu hic viuunt, luce solis externa, quantum ad corpora fruũtur. In inferno autem externas quoque corporum tenebras patientur: quas per internas delictorum meruerunt. Tenebræ exteriores

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, in sententia contra damnatos lata ob id dũ taxat mentionem ignis haberi, quòd reliquæ omnes pœnæ in ipso virtualiter continentur. Solut. 1. arg.

¶ Sed arguitur contra. Igni eodem quo torquentur damnati (vt supra dictum est) purgantur electi: isti autem non feruntur nisi merum ignem pati, ergo nec damnati alia patiuntur tormenta. Negatur cõsequentia, quoniam cũ ignis ille non agat ex mera natura ignis, sed diuina virtute: & iustis in purgatorio non infligatur pœna præcipuè ad affligendum per modum vltionis, sed ad purgandum, nõ plectuntur nisi sola pœna ignis, qui ad id muneris idoneus est. De illis qui sunt in purgatorio.

¶ Ad secundum de verme iam respõsum est, nomen vermis per metaphoram dici de remorsu conscientiæ. Solu. 2. arg.

¶ Et pariter dilutum est tertium argumentum, vbi explicatum est, qualis illic sit fletus & stridor dentium. Et similiter quartum, vbi conditionem exposuimus illarum tenebrarum, quæ dicũtur exteriores.

ARTICVLVS V.

Vtrùm dãnati, aut bona intellectus notitia, aut bona voluntate vti valeant.

DOst hæc quæ dicta sunt operæ pretium est explorare, vtrũ damnati vel bona intellectus notitia, vel bona voluntate vti valeãt. Et
Part'negatiuæ,1. arg. arguitur à parte negatiua. Scientiarũ contẽplationi annexa est delectatio: damnati lætari non
2. Argumẽ. possunt: ergo nec scientijs aut cognitionibus vti, quas in hoc seculo habuerũt. ¶ Secũdo. Si possent intellectus contẽplatione vti, possent nonnunquã de Deo cogitare, quãdo quidẽ eũ odio habere nequeũt de quo non cogitant: cogitatio autẽ Dei nõ potest non esse lętifica: ergo
3. Argumẽt. nõ possunt de illo cogitare. ¶ Tertiò arguitur de voluntate, ꝙ non omnis sit in eis mala. Ait quippe Dionysius. c. 24. De diui. nomin. ꝙ dæmones bonum & optimum cõcupiscunt, scilicet, esse, viuere, & intelligere: homines aũt non sunt peioris conditionis quàm dæmones: ergo ipsi possunt recte bona illa velle atq; adeo bonam voluntatem habere.

4. Argum. ¶ Quartò. Beati possunt velle, vt illi qui in hoc seculo superstites sunt, ab illa damnatione liberentur, vt de Epulone diuite Lucæ. 16. legitur. Qui optabat fratres suos admoneri, ne in illum locum tormentorum venirent: illa autẽ
5. Argumẽ. est bona voluntas: ergo bonam possunt habere voluntatem. ¶ Quinto damnati recta ratione possunt, velle potius non esse, quam in illis miserijs perpetuò esse. Iuxta illud Ecclesiast. 41. O mors quàm bonum est iudicium tuum homini indigenti: ergo possunt aliquid bene
Pars affirmatiua. velle. ¶ In contrarium autem est, quòd recordari rerum possunt, quarum scientiam in hac vita conquisiuerunt: iuxta illud Lucæ. 16. Recordare quia recepisti bona &c. Obstinata tamen voluntas in malum, qualis est in damnatis, nequit vnquam esse bona.

1. Conclusi. ¶ Ad quæstionem quinque conclusionibus respondetur. Prima. Damnati vtuntur eorum memoria & cognitione quæ in vita hac cognouerunt. Hæc enim conclusio articulo præcedenti monstrata est: quoniam naturales potẽtiæ integre in illis erunt, atque adeò præteritorum memoria. Illa tamen cognitio nullatenus eis erit læta, sed mœroris causa: nã de peccatis sterilem pœnitentiam agent, & de bonis, quæ fecerunt dolorem concipient, quod eorũ fructu fuerint frustrati. Et si quas habuerunt sciẽtias acquisitas naturalium rerum, quamuis ex
Obiectio. obiecto earum contemplatio sit iucunda, tamen eos ideo contristabit, quod illas scientias ad perfectionem nõ perduxerunt. ¶ Apparet autem contra hoc argumentum duplex. Primum, quod in hac vita experimur, corpus dũ nimium affligitur, contemplationem cohibere. Præterea diuturnũ tempus obliuionis causam existere: cùm ergo damnati tum vehementissimæ afflictioni subdantur, tum etiam & tẽpori diuturno, videntur scientiarum non posse recordari. Respõdetur aũt quod in hac vita, eo quod anima corpori corruptibili coniungitur, corruptione eius & afflictione à suis actionibus præpeditur: damnatis verò corpus non erit corruptibile, & ideo corporis afflictio non obstabit animæ in illis actionibus quæ eius tristitiã & mœrorẽ augent. Tempus aũt non est obliuionis causa per se, sed ratione cœlestis motus, cuius est mẽsura: illic aũt met⁹ ille cessabit.
2. Cõclusio. ¶ Secũda conclusio. Dãnati de Deo nonnunq; in suis affectibus cogitabunt. Dupliciter enim Deum contemplamur, vno modo secundùm se, id est secundùm id quod ei est proprium, nempe, quatenus est totius bonitatis fons & principium: atque hæc contemplatio lætifica est, quam ideo perditi illi non habent. Considerant tamen ipsum secundo modo: videlicet in suis affectibus, quatenus vindex malorũ est, quod illis est odij & afflictionis causa. Etqui Christiani fuere, cõsiderabunt trinitatis atque humanitatis Christi mysteria: nã & dæmones credunt & contremiscunt. Sed hæc etiã cõtemplatio dolorẽ eis & remorsum cõsciẽtiæ augebit: eò ꝙ fides eos ob suã culpã ad visione non euexit. ¶ Et per hæc duo priora argumenta soluta restant. Tertia conclusio. Neutiq; damna-
3. Conclusi. torum deliberata voluntas esse potest bona, id est, bonũ elicere actũ & laudabilẽ. Duplex .n. est volũtas, scilicet, naturalis & deliberata. Naturalis volũtas, vt dist. præced. diximus, est inclinatio & pondus naturæ ante actũ elicitum, quæ quidẽ inclinatio nõ est effect⁹ ipsius creaturæ, sed est à Deo tãquã ab autore naturæ im præssa. Quocirca cũ in damnatis naturalia maneant integra, illa etiã permanet inclinatio bona ad esse & viuere: quin vero ad beatitudinẽ, vt supra dictũ est: volũtas aũt deliberata actus elicitus à voluntate præuia cognitione. Atque hæc nullatenus in dãnatis esse potest bona. Et ratio est, ꝙ omnẽ deliberatũ actum ex illa obstinatione in malũ, & obdurato odio in Deum elicitũ, tãquã auersi ab vltimo fine, in quẽ omnis volũtas formaliter vel virtualiter, vt sit bona, refertur. Quapropter etsi velle posint aliquid quod ratione obiecti est bonũ, non tñ illud bene volũt, sed peruerse referendo in malũ
Solu. 3. arg. finẽ. ¶ Vnde ad tertiũ ar. respõdetur, ꝙ Diony. loquitur de cõcupiscentia, quæ est naturalis inclinatio ad esse & viuere & intelligere. Sed tñ eandẽ inclinationẽ per libertatẽ corrumpunt in actu quẽ peruerse eliciunt. ¶ Et per hoc etiã
Aliud argu. respon-

respõdebit si quis redarguat. Dãnati nequeũt malũ sub ratione mali velle, vt ait Dion. & Arist. quia ratio mali nõ est obiectũ volũtatis: ergo volũt illud sub ratione boni, saltẽ apparentis: volũtas aũt quæ refertur in bonũ sub ratione boni videtur esse bona. Respondetur inquã nõ satis esse appetentiã boni, vt volũtas sit bona, qñ ob eius malitiã, id quod est malũ, appareret ei bonũ. ¶ Sed arguitur præterea: plurimi damnatorũ habitus virtutũ politicarũ in hac vita compararũt, quos credibile est in illis omnibus perseuerare: ergo poterunt illic habere actus inde elicitos, qui sint boni. Respõdetur, q̃ habitus infusi in dãnatis nõ permanẽt, neq; verò fides mortua, vt pote quæ est donũ Dei. De acquisitis aũt politicis virtutib⁹ res est ambigua. Dicere enim possumus, q̃ cum animam ad vitã politicã perficiant, & illa vita illic non permaneat, fit vt neq; illæ virtutes persistant. At verò quãuis persistere ibi aliquãdiu crederentur, erunt tñ otiosæ: quoniã propter obstinatam iniquitatem, nequibunt in vsum exire.

Habitus dãnatorum.

4. Concluſ. ¶ Quarta cõclusio. Dãnati nequeũt suis ꝓpinquis & necessarijs, quos in hac vita reliquerũt, bonũ aliquod optare: atq; adeo nec tãquã eorũ bonum salutem eorũ cupere, ne dãnentur. Et ratio est, quod veluti beati in charitate Dei, ac subinde omniũ proximorũ firmati sunt, ita & dãnati, quoniã in odio Dei sunt obstinati, similiter circa omnes tã existentes in hac vita mortali, quam defunctos, siue beatos siue damnatos indurato odio affecti sunt. ¶ Ad quartum igitur argumentum de illo epulone primo modo respõderi potest, q̃ fortasse Christus verbo illius miseri contendentis suos admonere fratres, ne in illum locũ irent nihil aliud significare voluit, quã truces acerbissimosq; cruciat⁹ inferni. Secundò respondetur, quòd illo verbo significatur inclinatio naturalis, quã vnusquisque erga suos habet: quæ suapte natura tãquã diuinitus naturę impressa, bona est, Sed tamen actus elicitus epulonis, quia nullatenus fuit in Deũ relatus, vitiosus fuit. Sed tertio respõderi solet: quòd quamuis damnati nemini optare possint, vel precari salutẽ, plus tamen illam alienis quam suis inuident: & illa ratione epulo admonendos curabat fratres suos. ¶ Sed rogas, nũquid saltim erga illos, quos inique in hac vita dilexerunt, amicitiã illã seruabũt, per quam illis possunt bene precari. Respondetur secundũ Aristotelẽ. 9. Eticorũ eiusmodi amicitias super bono in honesto cõciliatas facile rescindi. Hoc tamen supremũ est hic argumentũ, q̃ damnati non sunt existimandi suorum suppliciorum crementũ cupere. Quo autem plures habuerint suæ dãnationis socios, eo plus augebitur illis accidentale supplicium: ergo nõ cõcupiscunt plures illuc detrudere. Respõdetur, quod quamuis sciant ex numeri augmento dãnatorum accumulandam sibi tristitiam, adeò tamen sunt odio subiecti, vt illam malint pœnam, quàm nostram salutẽ, præsertim dæmones. Vnde illa glossa Esaiæ. 14. super illo verbo, Omnes principes terræ surrexerunt de solijs suis, quæ ait solatium esse malorum socios habere pœnarum, non est perinde, vt de hac vita, de inferno intelligenda. Illic enim dicitur solatium, quia sic explent sua mala desideria, quibus in nos sunt affecti. Nihilominus nulla per hoc fit eis tristitiæ remissio, imo augetur, veluti in angelis gaudium super vno peccatore pœnitentiam agente.

Interrogatio.

Solutio. 4. de epulone.

¶ De vltimo autem argumento, nempe, vtrum melius esset damnatis nõ esse quàm in illis tormentis esse, disputari solet. Imò sunt qui contendant, nullatenus posse illis esse optabilius annihilari, quàm illic esse perpetuo. Quoniam nihil nisi sub ratione boni, saltim apparentis potest: concupisci: in eo autem quod est simpliciter non esse, nulla potest apparere ratio boni: ergo illud non potest rectè concupiscì imò nec nolitũ esse. Probatur minor, quoniam non esse est malorum maximum, atque adeò neq; habet vllum apparentis bonitatis fundamentum. Accedit authoritas Augustini libr. 3. de libe. ca. 7. & 8. dicentis. Consídera quantum bonũ est esse, quod & beati & miseri volunt: maius enim est esse & esse miserum, quàm omnino non esse. Imò in eius confirmationem sic ibi arguit. Prælectio (id est vnum alteri præponere) supponit electionem, nempe, quòd vtrunq; sit eligibile, sed non esse, non est eligibile: quia cum nihil sit, non habet vel apparentiam boni.

5. Concluſi. ¶ His tamen non obstantibus adhibetur quinta conclusio. Non esse melius est, quàm in perpetua miseria esse. Atq; adeò recta ratiõe, si ex parte obiecti perpendatur, est appetibile. Esse quippe bifariã consideratur. Vno modo per se absolutè: & sic non est eligibile: quia nec vllam habet rationẽ boni, nec in illo apparere potest: quoniam est mera priuatio: imò merum nihil. Alio verò modo potest cõsiderari tanquam re medium, per quod homo à miseria eripiatur, & sic, non esse accipit illam rationem boni, nempe, carere illa miseria. Nam (vt. 5. Physicorũ ait Philosophus) carere malo. quoddã bonum est. Et sic potest etiam recta ratione optari.

Nonesse simpliciter.

¶ Est tamen notandum discrimen inter non esse simpliciter per annhilationem, & non es-

se in hac seculari vita per mortem. Enimverò non esse, hoc est mori, licèt nemo possit rectè sic velle, vt ipse sibi mortem conciscat & se interimat, potest tamen sub conditione illud vel le fieri à Deo, si ei videbitur expedire. Quēadmodum dicebat Paulus. Cupio dissolui & esse cum Christo. Neque vero illa solùm causa nempe, fruēdi Deo, mors optabilis esset: verū tanquam medium, vt homo à miseria huius vitæ liberetur: videlicet, à periculis peccandi, dū maxima homini impendunt. Imò & ab alijs ingruentibus malis, & incommodis quæ hominem vehementer perturbant: qualia sunt morbus acerbus, grandis infamia & honoris iactura, iuxta illud citatum Ecclesiastici. 41. O mors quàm bonum est iudicium tuum indigenti. Quamuis sic istorum causa licet quandoque mortem sub conditione, si Deo placuerit, optare, vt tamen frequentius timendum sit, ne vel ex desperatione, vel ex pusillanimitate ciusmodi desiderium procedat, quod tunc esset iniquum. Qui tamen illa prædicta ratione recta mortem desiderant, non cupiunt simpliciter non esse, sed in aliam traduci vitā ab eiusmodi calamitatibus liberā. Cōclusio verò nostra non solùm hoc asserit, verùm quòd damnatis optabile recta ratione sit in nihilum redigi, aut natos non fuisse, quàm in illis perpetuo tormentis absque vlla liberationis spe viuere. Nam perfectò adeò illa sunt vrgentia & horrēda, vt liberari ab illis, etiam per annihilationem eligibile sit. Et quicunque hoc secum perpendat, ita sentiet. Et confirmatur loco illo Apoc. 9. In diebus illis desiderabunt homines mori: & fugiet mors ab eis. Et Matth. 26. De prodito re Iuda bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Ecquis enim, quamuis euangelium hoc non diceret, non potius eligeret non fuisse natum, quàm sic fuisse mortuū? Et Hieron. super illud Ieremiæ. 20. Maledicta dies in qua natus sum. Melius, inquit, est nō esse quàm malè esse. ¶ Vnde ad argumentum proximè factum

Solutio arg.

respondetur, solum probare, quod, non esse, quatenus est essendi priuatio, non est eligibile, sed quatenus est miseriæ liberatio. Sicut pharmacum non est per se volitum, sed quia causat sanitatē. Atq; idipsum docet loco citato Aug. Nempe, quod esse, adeò per se bonum est, vt etiā miseri illud cupiant. Loquitur tamē de miseria huius vitæ, quæ non solet esse tanta, quin homines malint eam pati, quàm non esse, & præcipuè arguit contra eos, qui se enecāt. Sed illud esse, quod tanti facit Aug. vt ab omnibus appetatur, non est intelligendū de esse malo & corrupto (vt. 9. Ethic. ait Philo.) sed de bene esse & bona vita. ¶ Ac per hoc solutum restat quintum argumentum principale. Concedimus enim rectè posse damnatos velle non esse, sed tamen illa volitio vitiosa est, propter obstinatam adhæsionem ad vltimum finem, in quē esset, saltem in virtute referenda.

Solut. 5. arg.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm & damnati beatorum gloriam videant, & beati ipsorum miseriam:

RAndem quæritur de mutua inter se beatorum damnatorum q; notitia. Vtrum, scilicet, mutuo se videant. Et arguitur à parte affirmatiua. Multo maiori interuallo distant à damnatis beati, quàm ea quę apud nos aguntur, sed damnati nec nos nec nostra vident, ergo neque vident beatorum gloriam. Mediam propositionem affirmat Gregor. 12. Mora. super illud Iob. Siue fuerint nobiles filij eius, &c. Dicens, q̄ sicut ij qui ad hucviui sunt mortuorum animæ quo loco habeantur ignorant, ita mortui, qui carnaliter vixerunt, vitā in carne positorum, qualiter post eos disponatur, ignorant.

Partis affirmatiuæ argum. 1.

¶ Secundo arguitur, q̄ nec beati videant damnatorum miseriam: simili argumento. Maiori distantia damnati à beatis absunt, q̄ nos viatores, sed beati non omnia quæ apud nos geruntur vident: ergo nec quæ patiuntur damnati. Mediam propositionem affirmat glossa super illud Esaiæ. 43. Abraham nesciuit vos, dicens. Nesciunt mortui, etiā sancti, quid faciant viui, etiam eorum filij. ¶ In contrarium autem de damnatis adducitur illud de epulone, qui vidit Lazarum in sinu Abrahæ. Et de beatis Esaiæ vltimo. Egredientur & videbunt cadauera eorum, qui præuaricati sunt in me. Vbi ait glossa, quod egredientur beati ad videndum damnatos intelligentia vel visione manifesta.

2. Argumēt.

In contrariū

¶ Ad quæstionē tribus conclusionibus respō- Deçisio arg.
detur. Ad de primo membro vtrum damnati beatorum gloriam videant: aliquid certum est: atq; alia sunt sub iudice. Ex sacra enim scriptura constat, q̄ damnati nonnūquam videbunt beatos. Habetur enim Sapien. 5. Quòd stabūt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt: illi autem nequaq̄ vidētes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis. Itē fides catholica est, q̄ in die iudicij (vt habetur Matth. 25.) Cùm venerit filius hominis, congregabuntur ante eum omnes gentes. Et tūc damnati Christum

stum atq; beatos videbunt: iuxta illud Ioan. 19. Videbunt in quem transfixerunt. Et in illa die satis verificabitur illud citatum Sapient. 5. Atque illud vicissim psalmi. Lætabitur iustus cùm viderit vindictam peccatorum. At verò, q̃ obtrusi in inferno inde visuri sunt existentes in cœlo, nullibi in sacra scriptura affirmatur. Et in primis nunc animæ non possunt corporeis oculis illos videre: quia oculos nõ habent. Quod autem per mentis intelligẽtiam beatas animas videant, nulla est repugnantia: quia animę separatæ possunt alias animas separatas, sicuti & angelos intueri. Veruntamen cùm sint finitæ limitateque potentiæ, profectò naturaliter non possunt à tanta distantia mentis aciem portendere. Imò quamuis fœlices illas animas cernerent, nequirent earum gloriam videre: quippe quæ supernaturalis est. Et ideo nemo illam nouit nisi qui possidet, iuxta illud Apocalyp. 2. Vincenti dabo manna absconditum, & nomen nouũ: quod nemo scit nisi qui accipit. Et Paulus, Oculus nõ vidit, nec auris audiuit, quæ præparasti diligẽtibus te. Sunt aũt qui dicant, Deũ dãnatis sanctorũ gloriã reuelare, vt acrius, contorqueantur, quod illã amiserint. Sed profectò q̃ aliqua supernaturalis reuelatio fiat damnatis, nescio an sit absq; maiori probabilitate asserendũ Aug. ergo quẽ Magist. Sent. dist. præsenti citat, fuit qui huic opinioni ansam obtulit. Affirmans enim damnatorũ animas in tenebris esse exterioribus, nihil videntes eorũ quæ in gloria sunt beatorum, opponit de illo diuite Luc. 16. Qui eleuans oculos vidit Abrahã & in sinu ei⁹ Lazarũ. Et respõdet, illud ante iudiciũ factũ legitur. Sed post iudiciũ, inquit, in profundioribus tenebris erunt impij, vbi nullã Dei lucem videbũt. Cui subscribens Greg. Hom. 40. super Luc. Infideles, inquit, in imo positi ante diẽ iudicij fideles super se in requie attendunt, quorũ gaudia post contemplari non poterunt. ¶ Ob autoritatem ergo horũ sanctorũ patrum solet affirmari cõclusio quã hic nos sub hoc tenore statuimus primã. Dãnati, si secluſa reuelatione loquamur quãuis de inferno intuitiuè nõ videant sanctorũ gloriã, imo fortè nec sanctos ipsos singulariter: eatenus tũ eorũ fœlicitatẽ videre censentur, vt in genere & in cõfuso intelligãt esse maximũ: quod ad eorũ afflictionẽ & intimũ dolorẽ satis est. Priorẽ partẽ satis credimus probasse. Quia nec naturaliter illuc videndo attingere possunt, nec reuelatione digni sunt, neq; ad eorũ tormentũ est necessaria. ¶ Secũda vero pars probatur: qa dæmones & Christiani bene norũt, licet nõ intuitiue, quãta sit illa gloria. Et q̃ in lumine naturali obierunt, vidẽtes illuc vbi ipsi tenẽtur, nõ includi nisi illos qui corruptis moribus Deũ offenderunt ex magnitudine tormentorũ quæ sciunt sibi tanquam in exilio à regno cœlesti exclusis, per iustitiã Dei distributiuã infligi, intelligũt quanta gloriæ claritate, & gaudiorũ magnitudine, & bonorum amplitudine eos remuneret, qui eius regno & præsentia potiuntur. Imò quamuis non aliud intelligerent, q̃ Deo esse præsentes, satis esset ad reliqua conijciẽda. ¶ Illud aũt de epulone diuite non vsq; adeo mouet ad probandum q̃ beatos videant. Primũ quòd parabola non est necesse ad literam in omnibus esse verã. Secũdo quod Abraham tũc & Lazarus nondum tunc erant beati: sed existebant in limbo, vbi poterant ab epulone videri, Quare non subsequitur, vt possint eos videre qui sunt in cœlo. Ac demum poterat illud per singulare priuilegium contingere. Discrimen autem quod Aug. ponit inter ante & post diem iudicij, profectò vix intelligitur, nisi diuina admittatur in damnatis reuelatio. Nam tenebræ non erunt tunc spiritualis cæcitatis maiores in inferno. Idemq; ignis erit, quamuis actus per accessionem ignis conflagrationis. Quare si modò non impedit, quin damnatorũ animæ beatos videant, nescio quomodo impediat ne postea beatos videant. Nisi dicamus (quia aliter Aug. & Greg. defendi nõ videntur) q̃ post diẽ iudicij solũ in damnatis durabit memoria eiusdem diei, in qua vniuersam beatorũ gloriã videbunt, quæ quidem memoria sufficiet ad eorum tormentum. Sed quia ante illum diem necesse est, vt etiam contemplatione illius gloriæ torqueantur, nunc habent animæ miseræ aliquam illius gloriæ reuelationem, quæ deinde, tãquã nõ necessaria cessãbit. ¶ Quod si arguas. Id q̃ sanctis in hac vita tanquam singulare priuilegium cõceditur, non est affirmandũ concedi damnatis: Paulo verò, vt. 2. ad Corin. 12. legitur, tãquã admirabile priuilegiũ indultum est, vt arcana verba audiret quæ non licebat homini loqui: ergo hoc non est de damnatis credendum. Respõdetur latissimũ esse discrimẽ. Quoniam Paulus ad illam gloriã raptus est, vt spes eius perpetuo possidendi roboraretur: imo vt illo priuilegio tanquã initio futuri præmij donaretur. Damnatis verò reuelatur, vt anxiùs crucientur. ¶ Ad primũ igitur argu. respondetur, q̃ quanquã nos minus à beatis q̃ damnati distemus: non tamẽ ad eorũ cruciatum tãti refert scire quæ nos agimus, quã sanctorum gloriam. Vnde super Psal. 108. Aug. historiã epulonis enarrans, qui fuorũ fratrum curã habere videbatur, ait, q̃ licet damnati curã viuorũ habeant,

Augusti.

i. Conclusi.

De epulone

Augustin & Greg expo nuntur.

Solu. 1. arg;

Augusti;

beant,

beant, vt pote quod neq; in locis pœnarū, neq; in requie beatorum vident: non tamen consequens est eos scire quæ circa charos suos agun
2. Conclusi. tur hic, vel læta, vel tristia. ¶ Secunda cōclusio. Beati dānatorū pœnas vident, quia nihil eis negandū est, quod ad eorum fœlicitatem spectat conducit autē eis, vt cruces damnatorū intuantur: tum, vt plus gaudeāt inde esse exemptos: tum vt cumulatiores gratias Deo referāt. Possunt autē illas nō solū in verbo, verū & in proprio genere cōspicere. Non tamen opus est, vt semper sint illas intuētes, sed sufficit, vt quādo voluerint: illo recreentur solatio. Cōclusio pro
Solu. 2. arg. batur ex illo citato Esaiæ vlti. cum glossa. Egre dientur videre, &c. ¶ Ad secundū igitur argumentū respōdetur, q̄ glossa illa sic intelligitur, q̄ quantū est ex natura rei, mortui non sciunt ea quæ apud nos fiunt. Secùs autē beati ratione sui status. Vnde Gregorius. 13. libro. Mora. super illud Iob. Siue nobiles fuerint filij eius siue ignobiles, nescient &c. Qui intus (inquit) habent Dei charitatē, nullo modo credendum est, quod sit foris aliquit, quod ignorent. Scili-
3. Conclusi. cet, ad suum pertinens statum. ¶ Tertia cōclusio. Beati damnatorum miseriam videntes ad misericordiā non cō mouentur: imo lætantur. Prior pars probatur: quoniam misereri quandam participationem miseriæ designat, quæ in beatis esse non potest. Ad cuius planiorē intellectum notandum, quod misericordia duo dicit: nimirum passionem: compatitur enim ille quem alterius miseret. Et hæc in beatis esse nequit: sicut neq; in Deo. Sed præterea dicit electionem voluntatis ad tollēdam alterius miseriam. Et isto modo tam Deus quam beati miserētur nostri, dum hic viuimus, quia potest nostra miseria subleuari illa verò damnatorum
2. Pars. minime. Et ideo aut modo neutro Deus, aut beati ipsorum misereri possunt. Secunda verò pars conclusionis sic probatur. Damnatorum supplicia bifariam considerantur. Vno modo per se in quantū rationem habent mali, nempe damni. Et isto modo lætari de illis est iudicium odij. Quare sub ac ratione non delectant beatos: sed per accidens ratione adiuncti: videlicet, quatenus sunt vindicta diuinæ iustitiæ, iuxta illud Psalmi. 57. Lætabitur iustus cùm viderit vindictam. Ad laudem & gloriam omnipotentijs Dei, qui nos ad illam perducat lætitiam sempiternam.

OPVS ergo, quod Dei nutu auspicatus sum, eius tādem ductu absolutū est. Hūc meus mihi præsagit animus laborum futurum meorum postremum. Vitam in chartulis præ legendis, exarādis, interlineandis, reuisendisq; & lambendis penè insumpsi. Exilitatem ingenij mei pauperimq̄ue prodidi, quare neque ignorantiam excuso. Fidem autē Domini mei Iesu Christi, testis ipse esto, quanta cum fide, synceritate & candore, seruare, elucidare, protegere, tutari, & pro meo exiguo talento magnificare, vbiq̄ue semperq̄ue curauerim: cuius (vt secundum insipientiam meam ad Dei laudem loquar) nonnullum in Concilio Tridētino testimonium perhibuit. Igitur quia animum meum Deo meo probatum esse confido, diffidere non possum, quin sicubi hallucinatus in aliquod offendiculū impegerim, misericordiam sim consecuturus, quia ignorans feci. Sancta orthodoxaq̄ue eius ecclesia errata mea, & si oportuerit, me ipsum castigare digne tur. Optauerim equidem si quæ dixerim quibus castigatione vel retractatione opus esset, vt cuncta mihi modo memoriæ occurrerent, quæ meo proprio obeliſco confoderem. Colli mare namq̄ue & ad iustam normam tam multa exire, quàm esse in meis operibus credo limatu polituq̄ue necessaria, non est possibile. Quæ verò mihi occurrūt, hæc pauca sunt, quæ si prælo sunt iterum mandanda, corrigantur. ¶ Præter illa quæ in Dialecticam & Philosophiam Aristotelis edidi commentaria, minutioraq̄ue alia, in causa pauperū, & de Iuramento & id genus reliqua, quinq; maiora volumina, in publicum euulgaui: nempe, in epistolam ad Romanos: mox de natura & Gratia ad sanctum concilium Tridentinum tres libros: De ratione tegendi & detegendi secretum tres itidem: De Iustitia & Iure decem: atq; opus hoc in Quartum Sententiarū, in duos tomos diuisum. ¶ Super epistolam ad Romanos cap. 9. in illa percontatione. Vtrum reprobationis sit vlla in nobis causa, partem tutatus sum affirmatiuam propter authoritatem Augustini ad Sixtum dicentis. Quærimus meritum indurationis, & inuenimus. Merito namq̄ue peccati vniuersa massa damnata est. Vnde colligitur permissionem, qua Deus Adam primùm permisit, ac subinde nos delinquere sinit, non esse per se effectum reprobationis, sed per accidens, per se verò nostræ prauæ voluntatis, diuinis inspirationibus resistentiū, iuxta illud Oseæ. 13. Perditio tua Israel. At verò quamuis sententia hæc probabilis satis sit, tamen fortasse contraria nonnullis erit probabilior: nempe, q̄ reprobationis nulla sit causa, quemadmodum nulla est prædestinationis: sed q̄ permissio peccati Adam ac perinde nostrorum sit reprobationis effectus. Quāuis nō eodem modo, quo eius auxilia sunt effectus prædestinationis. Et nescio

si

si calamum iterum quæstioni admouerem, an mentem mutarem, vt in hāc sententiam irem. Veruntamen illa asserta opinio (vt sub ecclesię sapientiumque censura id dixerim) adeò non censetur errori tribuenda: vt sit Augustin. germana, & Diuo Thomæ super eundem. 9. cap. Pauli, ac subinde sit aliorū probabilis opinio.

¶ In libro. 9. de Iustitia & iure. quæst. 2. arti. 2. illam disputauimus quæstionem insignem, vtrùm sacrificium altaris pro pluribus oblatum perinde singulis ad satisfactionem prosit, ac si duntaxat offerretur pro vno. Vbi reliqua pro meo captu verè concluisse arbitror: præterquàm quòd in responsione cuiusdam celebris argumenti, quod nomine Syluestri intulimus non satis rem explicuimus. Fuerat namque nostra conclusio, satisfactionem sacrificij, perinde atque gratiam sacramenti sub certo gradu esse taxatā. Et obiectum argumentū erat. Quo plures sunt offerentes sacrificium, eò id ipsum fit auctius: ergo nullus per consortiū aliorum suo defraudatur fructu: alias consultius, esset illi sacrificio interesse, cui pauciores assisterēt. Cui vtique argumento respondendum fuisset omnes sacrificio assistentes idem sacrificium offerre. Et ideo neminem propter aliorum cōsortium aliqua parte suæ satisfactionis fraudari. Atque illa ratione quo plures sunt offerentes, auctius fit sacrificium. Et ideo in primo tomo huius quarti. d. 13. q. 2. art. 1. eandem reperentes quæstionē: hoc & reliqua ad ipsam pertinentia luculentiùs enucleauimus.

¶ In relectione de ratione tegendi & detegendi secretum nihil modo animaduertendum me minimus. ¶ Sed libro primo. cap. 15. inter confirmādam sententiam de libero arbitrio quartum adiecimus argumentum, quòd si in adultorum iustificatione assensione nostra & libero arbitrio non opus esset, non redderetur causa proxima cur vnus conuerteretur, & non alius. Suprema enim & remota causa, prædestinatio quidem est. Vnde Augustinus. Quare hunc trahat, & illum non trahat noli dubitare, si nō vis errare. Sed tamen causa præterea reddenda est proxima, per quam destinauerit vnum quemlibet regnum recipere. Hæc ibi. Ad maiorem tamen explicationem addatur: quæ sit ad iustificationē materialis dispositio. Vbi, causa per quam, non dicit causam prædistinationis, sed dispositio ad primam gratiam iustificationis, quæ est effectus eius: quæ ideo dispositio est itidem effectus eiusdem prædestinationis. Etenim sicut in paruulis baptismus est causa cur vnus saluatur, & non baptizari est causa cur non saluatur, pariter in adulto qui per actum interiorem ante sacramentum conuertitur, cùm Deus paratissimus sit quemcunque conuertere, præsentissimumq; misericordia ex duobus vtrūq; aspiret, cur ille cōuertatur & non ille reddi non potest causa, nisi quia vnus præbet assensum, alter verò minimè.

¶ Quidā verò hoc taxare voluerunt, dicentes, quòd nimiū tribuerim libero arbitrio in iustificationis causa. Et tamen salua semper Catholicæ ecclesiæ censura, arbitror necessariò sic dicendum. Assensus enim liberi arbitrij non est causa præueniens motionem Dei, sed effectus eiusdem motionis, idē præuenientis liberū arbitrium. Est enim pulsatio & aspiratio Dei ad corda nostra, similis aeri in fenestram clausam aspiranti. Sed quia non aperit nobis eadem corda ex necessitate, sed nobis libere consentientibus, quamuis causa prior efficiens, quæ nos conuertit, sit eius spiratio & motio præueniens, tamē dispositio materialis (quæ hoc modo dici pōt causa) est assensio nostra. Sicuti causa efficiens præueniens cur fenestra aperitur est aer intrans, sed causa materialis cur aer intrat, est quia fenestra aperitur. Et est exemplū ad propositum necessarium, ex Philosophia accersitum, quæ ideo philosophia non deberet in Theologia nihili fieri. Hæc ergo Theologia non asserit assensum nostrum, vt est à libero arbitrio, meritū gratiæ (hic enim fuit Pelagianus error.) Sed vt procedit ab auxilio speciali, est sicut dispositio materialis natura præcedens primam gratiam: & vt subsequens eandem gratiam est meritum de condigno gloriæ. Vnde quamuis Deus apud Ezechielem dicat, Auferam ab eis cor lapideum & dabo eis cor carneum: nihilominus Psalmista ait, Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra. Primum, quia ipse aperit: secūdū, quia non nisi nobis consentientibus aperit. * Et ideo postquam dixit Christus Ioannis. 16. Nemo potest venire ad me nisi pater qui me misit, traxerit eum, subiunxit Qui audit & discit, venit ad me. Quasi in nostra potestate sit trahenti assentire, aut dissentire. Vnde Augustinus, postquā dixit. Quare hunc trahat, illum non trahat noli dubitare, subiunxit. Si non es tractus, ora vt traharis, insinuans, quòd etsi assensus noster non sit causa prædestinationis, sit tamen aliquo modo materialis causa iustificationis. Et hæc est doctrina Sancti Thomę. Imò videtur sententia Oseæ capitu. 13. Perditio tua Israel, ex me tantùm auxilium tuum. Vbi docemur causam iustificationis in Deum referri: est enim hic aut ille iustus quia Deus illum iustificauit: sed causa cur homo non iustificatur

referenda,

referenda est in ipsum hominem. Ob id enim Iudas nō est iustificatus, quia inspirationibus diuinis non assensit: iustificatio enim non est prædestinatio, quæ nullam habet causam, sed eius effectus, quæ in nobis habet materialem dispositionem. Eadem ratione causa cur Magdalena fuit ad maiorem gratiam etiam primam cōuersa quàm alius tepidus pœnitens, licet efficiens fuerit motio ipsa diuina, tamen dispositio materialis fuit feruentior eius motus auxilio diuino præuentus, quod riuulus lachrymarum eius testatus est. Hæc autem subsequenti cap. 16. & lib. 2. cap 3. &. 4. & primo tomo huius operis dist. 14. quæst. 2. arti. 5. & distinct. 17. quæst. 2. latius exposita sunt.

¶ Libro. 2. eiusdem operis cap. 11. in impressione Veneta illa mihi visu fuit probabilis sententia inquam citra pertinaciā discendi, quod in lege naturæ homo per cognitionem naturalem, qua Deum esse nosset, & remuneratorem, adhibito auxilio speciali Dei, voluntatē conuertentis potuisset saluari. Id tamē postea in impressione Parisiensi, ac deinde in Salmantina retractaui: & latiùs in primo Tomo huius quarti distinct. 1. quæst. 2. artic. 3. sanè necessarium existimans neminem vnquā absque supernaturali reuelatione fidei in gratiam Dei potuisse reconciliari.

¶ In eodem lib. 2. cap. 6. prope finē dixi. Quo quisque gradu credit, eodem & confidit. Dicēdum tamen fuisset, & sic est calculis recudendum. Quo quisque gradu credit, fide per charitatem viua. Sic enim illico cap. 7. illud expressi dicens. Si solùm fidei ingenium spectes (scilicet, nisi nostra voluntate impediatur) quo fuerit ipsa maior: maiorem ingenerat charitatem. Et lib. 3. cap. 13. sic multo explicatiùs. Fiducia, licèt à fide incipiat oriri, nō tamen firmatur nisi ex charitate & rebus gestis. ¶ In primo Tomo huius quarti dist. 1. q. 1. art. 1. circa finem dixi. Quòd sacramenta causa nostræ salutis existant, ad necessariam confessionem fidei & religionis minimè pertinet, sed sub disputatione cadit. Nolui negare esse de fide, quod per sacramēta nostra iustificemur: sed quòd modus quo sacramenta sunt causa gratiæ, scilicet, aut tanquam instrumenta concurrentia in genere causæ efficientis, aut solùm tanquam signa, nō est expressum in sacra scriptura. Quare vt quæst. 3. arti. 1. retulimus omnes fere Theologi præter Sanctum Thomam opinati sunt non esse causam, sed solùm certa signa. Nihilominus ibidem monstrauimus esse verè causam, Alioqui nō differrent à modo quo circuncisio erat signū gratiæ. Idq; præsertim ex concilio Florētino, & Tridentino cō firmauim⁹. Et ideo ille noster locus sic est corrigēdus. Quod autē sacramēta causæ eiusdē salutis nostræ existant priuilegiū sacramētorū nouæ legis est. Vt duæ lineæ intermediæ deleantur. Eadē dist. q. 2. ar. 1. circa mediū sic scriptū reliqui. Nobis adeò fuit Christus noster mirificè beneficus, vt sacramēta institueret, p quæ, si modo à nobis digne suscipiētur, nō quidē peteremus, sed certò certius cōsequeremur &c. gratiā. Inquibusdā paucis deest, si modo à nobis digne susciptātur. Additur. Eadē quæstione art. 3. dixi Passio Christi fuit causa salutis, tā antiquorum q̄ nostræ: non solùm finalis, verū meritoria & efficiēs. Quòd planè ait, Sanctus Tho. 3. par. q. 49. arti. 1. Imò sic necessarium est dicere. Quoniā per passionem redemit vniuersum humanum genus: redemptio autem fit per gratiam: & redimere dicit efficere, Itē quia passio Christi, etiā præuisa, fuit instrumentū diuinitatis efficientis gratiam. Et ideo passio in genere causæ efficientis concurrit ad illam: cōcurrebatq; præuisa. Vnde ad Roma. 3. Paulus ait, Christum fuisse propitiatorē in sanguine ipsius propter remissionem præcedentium delictorum. Videtur autē huic contrarium, quod eadem distinct. postea quæst. 3. artic. 6. dixi, videlicet, quòd antiquis applicabatur passio per fidem: & ideo non applicabatur nisi in genere causæ finalis per actū internum, & ideo sacramenta vetera non erant eiusdem passionis instrumenta, vt nostra. Nulla tamen est contradictio, quòd passio fuerit causa efficiens instrumentalis gratiæ antiquorum: fidei autem & sacramentorum non nisi finalis. Et hoc ait Diuus Thomas quæst. citata in solutione ad primū. Et quæst. 62. art. 6. Et ideo quia non erat antiquitus exhibita, non concurrebat effectiuè per sacramenta acsi sua essent instrumenta, sicut concurrit per nostra sacramenta. Et ideo in prædicto artic. consultò ait D. Thom. illud quod non est in rerum natura non mouet secūdum vsum exteriorum rerum insinuans quod passio licet non applicaretur per fidem & sacramenta nisi in genere causæ finalis: erat nihilominus causa efficiens gratiæ.

¶ Eodem ipso artic. 3. in solutione secundi vbi ait S. Thom. quòd post peccatum & ante Christum secundum rationem fidei semper vnus & idem status permansit: quia iustificabantur homines per fidem futuri Christi aduentus. Adieci ego. Per vnam fidem. Vbi, vnum, non excludit opera subsequentia, scilicet, spem & charitatem: sed significat eandem fuisse fidem Christi semper necessariam, sine qua nulla opera legis sufficiebant ad salutem. Et sicubi (quod non

non memini)dixerim. Per nulla opera vllius legis homines saluari, sed per solam fidem: sola non excludit motum spei & charitatis, sed opera naturalia. Hoc enim idiomate locuti sunt sæpè sancti: vt D. Thom. 1. ad Timo. 1. Ait quippe, in operibus non est spes iustificationis: sed in sola fide: iuxta verbum Pauli ad Roma. 3. Arbitramur hominē iustificari ex fide & non ex operibus. Quare in conci. Florent. verbum. Sola fides, non fuit simpliciter condemnatum, sed cum moderamine. Si quis dixerit sola fide impium iustificari, ita vt intelligat nihil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, cùm suæ voluntatis motu præparari, atque disponi, anathema sit, Sessi. 6. Canon. 9. Nunc autem propter temporum calamitatem verbum in suspitionem venit. Et ideo melius est in similibus locis dicere. Per nulla opera legis hominem iustificari nisi per fidem aut per solam viuam fidem quæ per charitatem operatur. ¶ Eodem modo corrigendum verbum est, quod eadem distinct. quæst. 3. artic. 5. circa finem dixi. Virtus Christi simpliciter sicuti & Christus ipse, formaliter copulatur nobis per fidem, quod intellexi per fidem concurrentem in genere causæ formalis. Iuxta illud Pauli ad Ephes. 3. per fidem habitat Christus in nobis. Sed tamen ad explicandum apostolicum sensum dicendum est. Per viuam fidem quæ per charitatem operatur.

¶ Quod autem dist. 5. art. 2. dixi nimirū quòd qui ignorantia inuincibili euāgelij (si qui sunt) laborant, sine fide explicita per solā implicitatem, quemadmodum gratiam, ita gloriā obtinere possunt, solam, non excludit spem & charitatem: sed necessitatem explicitæ fidei.

¶ Quasdam præterea annotationes in Ferrum super Ioannem edidi: virum profectò aliàs piū disertum, & doctum. Sed quia ipse in prima impressione confessus est multa ab hæreticis, quæ sibi catholica videbantur, collegisse, loca nonnulla, non mihi tantum, verùm alijs doctis & pijs visa sunt, in quibus esset lector admonendus. Solus zelus fidei (coram Deo loquor) nescio an secundum scientiam, me compulit, honore, vt par erat, religiosi viri seruato, & præcipuè religiosissimi eius ordinis qui mihi semper fuit reuerendus. Quidam tamen bonus pater constituit canos meos nescio quibus atris floribus respergere. Ego verò, vt os mihi libentius obtruderem, oculos etiam claudere constitui, ne apologiam cernerem: idque non solùm, ne meam potius, quàm publicam causam defendere iudicarer, verùm ne bos longo iam iugo decaluatus, cum eleganti vitulo corrixari viderer. Si aliqua in ipso sunt (vt fertur) ad notatu digna, illi quibus ex officio incumbit, viderint: ne quæ semel fata sunt, contentione, vt fieri solet, coalescant. Nam illa quæ in me maledicta congesit, facilè condono. In multis enim delinquimus omnes, & indigemus gratia Dei. Sed si hanc mihi veniam religiosus pater dederit, caueat deinceps precor tam amarulenta in quempiam iactare conuitia. Phrasis enim illa tum religionem denigrat, tum & vim eneruat persuadendi.

¶ Rudimenta præterea fidei in breui chartula vulgari idiomate simplicissimoque stylo conscripsi. Hanc apud Compostellam prælo commissam impostores quidam hæretici commacularunt, calculis nomine meo imprimentes, quod sacratissima Deipara virgo non esset tanquam adiutrix & aduocata nostra imploranda. Cuius contrarium ego in proxima præcedenti pagina secundum Catholicam fidem admonueram. Sed ille chalcographus, ob aliā id genus impostura, patibulo fuit suspensus. Si in cuiuspiam manus illa chartula inciderit, meminerit blasphemiam illam falso mihi inscriptam.

¶ Complura alia manu scripta nomine meo circunferuntur, quæ dum publicitus prælegebam, auditores in suis alueolis excipebāt. Præterea cōmentarios in Matthæum bona ex parte scripsi: nulli tamen istorum operum postremam manum adhibui. Et ideo si postquā me Deus ab hac luce euocauerit quispiā eiusmodi volumina euulgauerit, protestor nō fore mea. Quia neq; collimata sunt, nec polita: & multis scaturiunt mendis: multa deniq; continent examine & censura & castigatione digna.

FINIS SECVNDI TOMI.

METHYMNÆ A CAMPI.

Excudebat Franciscus à Canto.

M. D. LXXXI.

IPSO
EX ME
RENASCOR

4.082